

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Национална библиотека
"Св. Кирил и Методиј"
София

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΕΚΚΡΙΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΞΕΝΩΝ ΤΕ ΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚῃ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙ
ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΤΥΠΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΣΥΝΕΡΓΙΑ: ΜΕΝ ΤΩΝ Κ. Κ.

ΣΠ. ΒΑΣΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Γ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.),
ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΛΑΧΟΥ, Σ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Π.
ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Α. ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ (καθ. τῆς φιλ.), ΣΠΥΡ.
Π. ΛΑΜΠΡΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Μ. ΛΑΠΠΑ (δ. φ.), Θ. ΛΙΒΑΔΑ
(δ. φ.), Μ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Ι. ΠΑΝΤΑΖΙΔΟΥ (καθ.
ἐν τῷ Πανεπ.), Θ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ (καθ. γυμν.), Ν. Γ. ΠΟ-
ΛΙΤΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Α. ΠΡΟΒΕΛΕΠΙΟΥ (δ. Ε. ΡΟΙΔΟΥ
(δ. ν.), Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Ι. ΣΒΟ-
ΡΩΝΟΥ (διευθ. νομισμ. μουσ.), Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ (γυμνασιάρχ.), ΧΡ.
ΤΣΟΥΝΤΑ (ἐφ. τ. ἀρχ.), Δ. ΦΙΛΙΟΥ (ἐφ. τ. ἀρχ.), Γ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ (καθ. ἐν
τῷ Πανεπ.) καὶ ἄλλων λογίων

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΔΕ

ΛΥΣΑΝΔΡΟΥ Γ. Χ. ΚΩΝΣΤΑ

ΑΝΑΛΩΜΑΣΙ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΜΑΡΑΣΛΗ

ΕΡΝΕΣΤΟΥ ΚΟΥΡΤΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΤΟΜΟΣ Ε'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΕΚ

1900

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

ΕΡΝΕΣΤΟΥ ΚΟΥΡΤΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ ΕΚ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ

Γ Ρ Ο

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

1565

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΕΚ
1900

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Наукова бібліотека
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
імені І. І. МЕЧНИКОВА

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΑΘΗΝΑΙΣ 1911
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΑΣ

Α'. Τὰ βασίλεια τοῦ βορρᾶ	σελ.	5
Β'. Πολιτεία καὶ πνευματικὸς βίος ἐν Ἀθήναις μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Δημοσθένους.	»	98
Γ'. Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Φίλιππος μέχρι τῆς εἰρήνης τοῦ Φι- λοκράτους	»	276
Δ'. Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλ- λάδος	»	415

Ἐπίμετρον περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ Ἀριστο- τέλους	σελ.	597
---	------	-----

Χρονολογικὸς πίναξ	σελ.	α'
Ἀλφαβητικὸς πίναξ τῶν ἀξιωματῶν	»	ξ'
Τὰ κυριώτατα παροράματα	»	σ'

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Α΄

ΤΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΒΟΡΡΑ.

Οἱ Ἕλληνες ἔχουσιν ἱστορίαν μᾶλλον ἀνεξάρτητον τῆς τῶν ἄλλων λαῶν ἐν τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νέοις χρόνοις. Καὶ ἐρείδεται μὲν ὁ πολιτισμὸς αὐτῶν εἰς τὴν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς ἐπικοινωνίαν, ἀλλ' ἐπεξεργάσθησαν ὅμως ἀνεξαρτήτως τὰ ἐξ αὐτῆς δανεισθέντα καὶ κατέστησαν αὐτὰ τελείως ἴδιον κτῆμα. Εἰς δὲ τὰ πολιτικὰ αὐτῶν πράγματα ἀνεμίχθησαν κατὰ διαφόρους περιστάσεις ξένα ἔθνη, ἀλλ' αἱ ἐπεμβάσεις αὗται προεκάλεσαν τὸ ἐναντίον τοῦ σκοπομένου. Οἱ μὲν περσικοὶ πόλεμοι συνετέλεσαν μόνον εἰς τὴν τελείαν ἐξέγερσιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως παρὰ τοῖς Ἕλλησιν· αἱ δὲ μεταγενεστέραι ἐπιδράσεις τῆς Περσίας δὲν προῆλθον ἐξ αὐτῆς, ἀλλ' αἱ ἐλληνίδες πόλεις ἐπέτρεψαν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα δύναμιν, ἣν οὗτος θὰ ἡδυνάτει ποτὲ νὰ ποκτῆσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἦν ἄλλως δὲν κατώρθωσέ ποτε νὰ ἐπωφεληθῇ, ἐπειδὴ παρὰ τὴν διάσπασιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἡδυνάτει νὰ νανκτήσῃ τὴν θαλασσοκρατίαν, ἐξ ἧς ἐν ταῖς σχέσεσι μεταξὺ Περσίας καὶ Ἑλλάδος ἐξηρτῶντο τὰ πάντα. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν ἐλληνίδων πόλεων μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὑπῆρξεν ὅλως ἀνεξάρτητος καὶ οὐδέποτε ἐδέσποσαν τῶν τυχῶν τῆς Ἑλλάδος ξένοι ἰσχυροί.

Ἄλλ' ὅλως διάφορον τροπὴν ἔμελλον νὰ λάβωσιν, ὡς εἰκὸς, τὰ πράγματα, ὅτ' ἐν τοῖς βορείοις τῆς ἐλληνικῆς ἡπείρου ἐξηγέρθησαν ἐθνικαὶ δυνάμεις τέως ὑπνώττουσαι, ὅτ' ἐκ τῶν αὐτῶν ἐκείνων ὁρέων, ἐξ ὧν εἶχε προέλθει μέγα μέρος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ἐξῆλθον καὶ πάλιν φύλα συγκροτήσαντα πολιτείας καὶ καταστήσαντα αἰσθητὴν τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπὶ τοὺς νοτίους γείτονας. Ἦσαν δὲ τὰ φύλα ταῦτ' ἀπείρως μᾶλλον συγγενῇ πρὸς τοὺς Ἑλληνας τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων, καὶ ἦτο εἰς αὐτὰ πολὺ εὐκολώτερον νὰ ἐπιβάλωσι τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν, ἐπειδὴ δὲν ἐχώριζον αὐτὰ ἀπὸ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων πελάγη. Καὶ κατὰ θάλασσαν μὲν μόνον πολιτεία ἦδη ἀνεπτυγμένη, κατέχουσα μεγάλην ἔκτασιν ἀκτῶν καὶ ἀφθονοῦσα χρημάτων ἡδύνατο νὰντιμετρηθῇ πρὸς τοὺς Ἑλληνας· ἀλλὰ κατὰ γῆν ἡδύναντο νὰ καταγάγῃσι μεγίστας νίκας καὶ μᾶλλον ἀπολίτιστοι λαοί.

Αἱ δὲ πρῶται ἀπόπειραι αἱ γενόμεναι πρὸς ἐξάρτησιν τῶν τυχῶν τῶν νοτίων πόλεων ἀπὸ τοῦ βορρᾶ προῆλθον ἐκ Θεσσαλίας. Ἄλλως δ' οὐδεμία χώρα ἦτο ἐκ φύσεως ἐπιτηδειότερα πρὸς τοῦτο. Ἦτο ἡ ἐγγύτατα κειμένη καὶ εἴπερ τις καὶ ἄλλη ἔχουσ' ἀφθονίαν μέσων, τὸ φυσικὸν συμπλήρωμα τῶν νοτίων χωρῶν τῆς χερσονήσου. Ἐν αὐτῇ ἐκτός τῆς κατ' ἐξοχὴν Ἑλλάδος ὄκουν ὡς τὸ πλεῖστον λαοὶ ἐλληνικοὶ, καὶ ὁ Ὀλυμπος ἦτο κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν τὸ προσῆκον ὄριον συστήματος ἐλληνικῶν πολιτειῶν. Ἀλλὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα εἶχον ὑπεράγαν δυσμενῶς, καὶ δὲν κατωρθώθη ἡ εἰς τὴν Θεσσαλίαν μετάθεσις τοῦ κέντρου τῆς ἐλληνικῆς ιστορίας. Αἱ πρὸς τοῦτο καταβληθεῖσαι προσπάθειαι προῆλθον ἐκ γενῶν, ὧν ἡ ἀρχὴ ἦτο γέννημα βίας καὶ διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐπισφαλῆς, ἐπιχειρηθεῖσαι δὲ παρ' ἐνίων ἀνδρῶν ἄλλως ὑπερόχων ἐναυάγησαν ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Ἰάσονος¹ καὶ τῆς ἀντιστάσεως τῶν Θηβῶν, αἵτινες ἐματαιώσαν διὰ παντὸς τὰ σχέδια ἡγεμονίας τῶν Θεσσαλῶν χωρὶς καὶ νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐκτελέσωσι τὸν ἰδίον ἑαυτῶν σκοπόν.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 558.

Τότε δὲ ἀνέλαβον τὸ ἔργον τοῦτο αἱ πέραν τοῦ Ὀλύμπου χῶραι, δι' ὧν συνενοῦνται αἱ νότιοι χερσόνησοι πρὸς τοὺς ἐκτεταμένους ἡπειρωτικούς ὄγκους τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, αἱ δὲ ὀρειναὶ χῶραι τῆς βορείου Ἑλλάδος αἱ ἔχουσαι ὑψηλὰ τὰ ὄρη καὶ μεγάλας ὑπὸ ποταμῶν διαρρεομένας κοιλάδας, ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη. Αἱ ἡπειρωτικαὶ αὗται χῶραι εἶχον μείνει πλὴν τῶν παραλίων ξένοι καὶ ἄγνωστοι εἰς τοὺς Ἕλληνας· εἶχον δὲ ἀπὸ αἰῶνων θεωρηθῆναι χώρα βάρβαρος, ἥς μόνος προορισμὸς ἦτο ἡ ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια διὰ τῶν παρὰ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰς παραλίας κτισθεισῶν ἀποικιῶν καὶ ἡ χάριν τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν σκοπῶν χρῆσις αὐτῆς. Πράγματι ὁ Ὀλυμπος μετὰ τῶν Καμβουνίων ὄρεων οἶονεὶ ἀποχωρίζει τὰς πρὸς βορρᾶν καὶ τὰς πρὸς νότον χώρας. Ἀρχεται δὲ πέραν τῶν ὄρεων ἐκείνων ἄλλος τις κόσμος, διάφορος οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν διαμόρφωσιν τῆς χώρας, ἀλλὰ κατὰ τε τὸ κλίμα καὶ τὸν ὅλον φυσικὸν βίον. Αὕτῃ ἡ Θεσσαλία ἀποτελεῖ ἤδη τὴν μετάβασιν πρὸς τὸ χειμέριον κλίμα, ὅπερ ἀρχεται ἐν ταῖς χώραις ταύταις πολὺ ἐνωρίτερον ἢ ἐν Γαλιῳ καὶ Ἰταλίᾳ. Πέραν δὲ τοῦ Ὀλύμπου εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία καὶ ἡ χλωρίς τῶν νοτίων χωρῶν μόνον ἀκόμῃ ἐν τισιν ἰδίως ἐπικαιροῖς χωρίοις, ἰδίως δ' ἐν τοῖς παρὰ τοὺς αἰγιαλοὺς ὑπὸ τοῦ ἡλίου καταλαμπομένοις πεδίοις, ἅτινα ἐκτείνονται δίκην στενῆς κορυφῆς περὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην. Ἐν δὲ τῇ μεσογαίᾳ κρατεῖ τὸ κλίμα τῆς μέσης Εὐρώπης, ὅπερ ἦτο ξένον καὶ δυσάρεστον εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐπέβαλλε δὲ καὶ ὡς πρὸς τὰ τῆς ἐνδομασίας καὶ τροφῆς, οἰκίσεως καὶ ἐπικοινωνίας εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον συνθήκας ὅλως διαφόρους ἐκείνων εἰς ἃς ἦσαν εἰθισμένοι οἱ Ἕλληνες.

Καὶ ἐπέδρων μὲν τοιαῦται διαφοραὶ τὰ μέγιστα εἰς τὰ τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λαῶν, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο ὅμως νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς αἰὶ τακτοὺς ὅρους εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Καὶ δὴ αὐταὶ ἐκεῖναι αἱ ἀπολαύσεις ὧν ὁ κάτοικος τοῦ νότου στερεῖται ὑπὸ ξένον οὐρανὸν παρορμῶσι τὸν

οικήτορα τῶν βορείων χωρῶν νὰ προχωρήσῃ πρὸς νότον, εὐθὺς ὡς ἡ ἀδυναμία τῶν γειτόνων φύλων παρέχῃ εἰς αὐτὸν προσδοκίαν περὶ ἐπιτυχίας· ὁ δὲ Ὀλύμπος ὑπὸ οὐδεμίαν ἔποψιν ἦτο ὄριον δυνάμενον νὰ ἐμποδίσῃ τὰς πέραν αὐτοῦ χώρας καὶ τοὺς λαοὺς ἀπὸ τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐλληνικῶν τυχῶν. Ἄλλως δ' αἱ χερσονησίζουσαι ἐλληνικαὶ χῶραι εἶνε οὐδὲν ἄλλο ἢ ἡ παρέκτασις τῆς ἀλύσεως τῶν βορείων ὁρέων· ὡς δὲ ἡ χώρα, οὕτω καὶ οἱ κάτοικοι οἱ ἐντεῦθεν κἀκεῖθεν τοῦ Ὀλύμπου εὐρίσκοντο ἐν φυσικῇ πρὸς ἀλλήλους ἐπικοινωνίᾳ. Ὅπως νέα κατὰ ταῦτα περίοδος ἐμελλεν, ὡς εἰκὸς, νάρχισῃ ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει τῆς τοιαύτης ἐπικοινωνίας καὶ εὐθὺς ὡς οἱ Ἕλληνες ἤθελον παύσει διάγοντες ἐν ταῖς ἰδίαις πόλεσι βίον αὐτάρκη καὶ ὅλως ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ βορρᾶ. Διὸ ἤδη οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι οἱ ἀφηγηθέντες τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς χρόνοις τῆς τελείας αὐτῶν ἀνεξαρτησίας, ὅ τε Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης, μετὰ ἰδίας προσοχῆς ἔστρεψαν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν βορρᾶν καὶ παρατήρησαν μετ' ἐπιμελείας τὰς πρώτας ἐν αὐταῖς ἐκφαινομένας ἀποπειράς πολιτικῆς διατάξεως.

Θεωρήσωμεν λοιπὸν ἐγγύτερον τὰς βορείους χώρας, καὶ δὴ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐκείνης ἀπόψεως, ἣν ἐχαρκτηρίσαμεν ἤδη ὡς τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὴν φυσικὴν κατασκευὴν τῶν νοτίων χωρῶν¹.

Ἡ τεσσαρακοστὴ μοῖρα βορείου πλάτους εἶνε τὸ ὄριον τῆς κατ' ἐξοχὴν λεγομένης Ἑλλάδος. Ἐν αὐτῇ δὲ τὰ πολὺκλαδὰ ὄρη τάποτελοῦντα τὰς νοτίους χώρας συνάγονται εἰς συμπαγῇ ὄγκον, τὸ ὄρος Λάκμωνα. Ἐκεῖθεν δ' ἐξακολουθεῖ κατ' εὐθεῖαν διευθύνειν διὰ δύο μοιρῶν τὸ ὄρος τὸ χωρίζον τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἠπειρον. Τὸ δὲ ὄρος τοῦτο εἶνε ἡ Πίνδος, αὐτόχρημα νωτιαία τις ἄκανθα τῆς χώρας μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίας, ἐκτεινομένη ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ χωρίου ἐκείνου ἔνθα συνάπτεται πρὸς τὰς βορείους συστάδας ὁρέων τὰς ἐκ πλαγίου

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 9.

κατατεινομένας ἀπὸ τοῦ Ἀδρίου μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου. Αἱ δὲ πλάγαι αὗται συστάδες δὲν συνδέονται ἀμέσως πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ μένει μεταξύ τῆς σειρᾶς τῶν ὀρέων τῆς Δαλματίας, ἥτις εἶνε παράλληλος τοῦ ἀδριατικοῦ κόλπου, καὶ τοῦ Αἴμου εὐρὺ κενόν. Εἰς τὸ κενὸν δὲ τοῦτο εἰσχωρεῖ τὸ βόρειον ἄκρον τῆς Πίνδου, τὸ σήμερον λεγόμενον Τσαρδάγ, δίκην παμμεγέθους ἀκρωτηρίου. Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ ἔσχατον τῶν ὀρέων τῆς ἐλληνικῆς χερσονήσου, ὁ Σκάρδος τῶν ἀρχαίων.

Ἀπὸ δὲ τοῦ Σκάρδου ἄρχονται ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ δευτέρᾳ μοίρᾳ βορείου πλάτους τὰ ὄρη τὰ διευθυνόμενα πρὸς ἀνατολὰς καὶ χωρίζοντα τὰ ὕδατα τὰ καταρρέοντα πρὸς τὸν Δούναβιν ἀπὸ τῶν εἰς τὸ Αἰγαῖον ἐκβαλλόντων ποταμῶν καὶ ἀποτελοῦντα τὸ ὀπίσθιον διάφραγμα τῆς θρακικῆς ἡπείρου τὸ φέρον τὸ ὄνομα τοῦ Αἴμου ἢ τῶν Βαλκανίων. Δὲν ἀποτελοῦσι δὲ τὰ ὄρη ταῦτα ἄλυσιν συνεχῇ, ἀλλὰ σειρὰν ὀρεινῶν ὄγκων, τοῦ Ῥιλοδάγ, [τοῦ Σκόμβρου τῶν ἀρχαίων], καὶ τοῦ Περὶν, ἐξ ὧν ἀποσπῶνται δύο κύριαι σειραὶ, μία βόρειος, ὁ κατ' ἐξοχὴν Αἶμος, καὶ ἄλλη τις κατερχομένη πρὸς τὰ νοτιοανατολικά καὶ μεταβάλλουσα τὴν παραλίαν χώραν τῆς Θράκης εἰς χώραν ὀρεινὴν, ἡ Ῥοδόπη.

Τὰ δὲ δύο ὄρη τὰ παρὰ τὸν Σκάρδον συμπλησιάζοντα κατ' ὀρθὴν γωνίαν, ἡ Πίνδος καὶ ὁ Αἶμος, ἀποτελοῦσι τὸ κράσπεδον τῶν μεγάλων ποταμίων χωρῶν τῶν χαρακτηριζουσῶν τὰ βόρεια τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου· εἶνε δὲ αὗται δύο πρὸς δυσμὰς κοιλάδες, ἡ τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ ἡ τοῦ Ἀξιοῦ, καὶ δύο πρὸς ἀνατολὰς, ἡ τοῦ Νέστου καὶ ἡ τοῦ Ἑβρου, πρὸς δὲ ταύταις ἐν τῷ μέσῳ ἡ τοῦ Στρυμόνος.

Αἱ δὲ ποτάμιοι αὗται χῶραι ἔχουσι τοῦτο τὸ κοινόν, ὅτι ἀποχωρίζονται διὰ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων ἀπὸ τε τῶν παραλίων τοῦ Ἀδρίου καὶ τῶν γθαμαλῶν παριστρίων πεδίων, ἢ δὲ διεύθυνσις τοῦ ῥοῦ τῶν ἐν αὐταῖς ποταμῶν συνδέει αὐτὰς πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ προκαλεῖ τὴν συμμετοχὴν αὐτῶν πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ διαδραματιζόμενα. Ἀφ' ἐτέρου δὲ τὰ περιβάλλοντ' αὐτὰς ὄρη εἶνε διακεκομ-

μένα ἐνιαχοῦ, τοῦτο δὲ διευκολύνει τὴν μετάβασιν πρὸς τὰς πέ-
ραν κειμένας χώρας¹ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ ἐν ταῖς ποταμίαις
ἐκείναις κοιλάσι ζῶντες λαοὶ ἐπειράθησαν νὰ προχωρήσωσι καὶ
πρὸς βορρᾶν. Οὕτω δ' αἱ παρὰ τῶν λαῶν ἐκείνων συγκροτηθεῖσαι
πολιτεῖαι προωρίσθησαν ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως νὰ ἐπαγάγωσι τὴν
ἐπικοινωνίαν τῶν παριστρίων χωρῶν πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου
πελάγους.

Αἱ δὲ χῶραι αἷς καλοῦμεν Μακεδονίαν καὶ Θράκην δὲν εἶνε
ὡς ἐκ τῆς καθ' ἑαυτὰς φυσικῆς αὐτῶν κατασκευῆς κεχωρισμέναι
ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε αἱ δύο πρὸς δυσμὰς
ποτάμιοι κοιλάδες καὶ ἔπειτα πάλιν αἱ δύο ἢ τρεῖς αἱ πρὸς ἀνα-
τολὰς νὰ συναποτελῶσι χώραν φυσικῶς περιοριζομένην καὶ καθ'
ἑαυτὴν συμπαγῇ. Ἰδίως δὲ ἡ κοιλάς τοῦ Στρυμόνος δύναται νὰ
συνυπολογισθῇ εἰς τε τὸ ἀνατολικὸν καὶ εἰς τὸ δυτικὸν ἥμισυ. Διὰ
τοῦτο δὲ οὐδέποτε ὑπῆρξαν ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις σταθερὰ πο-
λιτικὰ σύνορα, ἀλλὰ πᾶς ἀρχὴ ἀναπτυχθεῖσα ἐν ταῖς χώραις
ἐκείναις ἐπειράθη νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς ἀνατολὰς ἢ πρὸς δυσμὰς
ἀπὸ τῆς μιᾶς ποταμίας κοιλάδος εἰς τὴν ἄλλην.

Τὸ δὲ σπουδαιότατον μέρος τῆς ἀνατολικῆς χώρας εἶνε τὸ
διαρρεόμενον ὑπὸ τῆς Μαρίτσας, τοῦ ἀρχαίου Ἑβρου. Πηγάζει δὲ
οὗτος ἐκ τοῦ Ῥιλοδάγ, τοῦ ὅρους ὅπερ ὁ Ἀριστοτέλης καλεῖ
Σκόμβρον², καὶ ἐξ αὐτοῦ κατερχόμενος τὸ μὲν πρῶτον ῥέει
παράλληλως πρὸς τὸν Αἷμον, ἔπειτα δὲ, κάμπτων ἀποτόμως,
παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν, ῥέει κατὰ μῆκος τῶν προπόδων τῆς
Ροδόπης πρὸς νότον καὶ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος διῆλθε κατὰ τὴν ἐπὶ τοὺς Σκύθας
στρατείαν διὰ τῆς Θράκης³, εὗρεν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἑβρου οἱ-

¹ Συμβαίνει τοῦτο ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Ἀξιοῦ, ἐξ ὧν εὐκόλος εἶνε ἡ διά-
βασις εἰς τὴν κοιλάδα [τοῦ Μάργου, τῆς] Μοράδας, καὶ ἐκεῖ ἐνθα ἀπὸ τοῦ Ἑβρου, [τῆς
Μαρίτσας], γίνεται ἡ διάβασις εἰς τὸν [παραπόταμον τοῦ Ἰστρου] Ὅσκιον, τὸν σήμερον
καλούμενον Ἰσκέρ.

² [Ἀριστοτέλους Μετεωρ. I, 13].

³ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 226 κ. ἐ.].

κοῦντας τοὺς Ὀδρύσας, οἵτινες τότε ἀπετέλουν ἐν τῶν πολλῶν παρ' ἄλληλα οἰκούντων φύλων τῆς χώρας¹. Μετὰ δὲ τοὺς περσικοὺς πολέμους κατώρθωσεν ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Τήρης νὰ συγκροτήσῃ μείζον' ἀρχὴν καὶ παράσχη εἰς τοὺς Ὀδρύσας τὴν ἡγεμονίαν τοῦ θρακικοῦ ἔθνους. Κατέλιπε δ' εἰς τὸν υἱὸν Σιτάλκην ἄξιον λόγου βασίλειον, κέντρον μὲν ἔχον τὴν πλουσίαν κοιλάδα τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐκτεινόμενον δὲ πρὸς βορρᾶν μὲν μέχρι τοῦ Ἰστρου, πρὸς ἀνατολὰς δὲ μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου, καὶ ὑπέταξε τοὺς λαοὺς τῶν περικειμένων ὁρέων. Πρὸς δυσμὰς δὲ προέβη ὁ Τήρης πέραν τοῦ Στρυμόνος, καὶ ἤρχισε τέμνων νέας ὁδοὺς διὰ τῶν πυκνῶν δασῶν τοῦ ὄρους Κερκίνης χάριν τῆς εἰς τὸ βασίλειον αὐτοῦ καθυποτάξεως τῶν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἀξιοῦ Παιόνων².

Τοῦτο δὲ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἐθνικὸν βασίλειον ἐν τοῖς βορείοις τοῦ Αἰγαίου, βασίλειον συνενόνον ἐν ἑαυτῷ πλησμονὴν δυνάμειν τοῦ θρακικοῦ ἔθνους. Ἐλευοῦντο δὲ πράγματι οἱ Θράκες ὁ πολυπληθέστατος καὶ ἰσχυρότατος ἀπάντων τῶν περὶ τὴν μεσόγειον λαῶν³, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Θράκῃ ιδρύσεως τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν πικρὰν πείραν τῆς καρτερικῆς ἀνδρείας τῶν Θρακῶν.

Ὅπως δ' ἔχη μέλλον τὸ βασίλειον ἐκεῖνο, ὥφειλε νὰ ποκτῇσῃ δυνάμειν ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Πρὸς τοῦτο δὲ ἤρχισαν ἐρχόμενοι εἰς ἐπιγαμίας πρὸς τοὺς οἰκήτορας τῆς ἐγγυτάτης καὶ σημαντικωτάτης τῶν γειτόνων ἐλληνίδων πόλεων, τῶν Ἀβδήρων, καὶ παρεσκευάσθη οὕτως ἡ ἀνάμιξις τοῦ ξένου ἐκείνου δυναστικοῦ οἴκου εἰς τὰ ἐλληνικὰ πολιτικά πράγματα. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς τοῦ Σιτάλκου Νυμφόδωρος ὑπῆρξεν ὁ διαπράξας φιλίαν τῶν Ὀδρυσῶν μετὰ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐγκαίρως διέγνωσαν τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ θρακικοῦ βασιλείου διὰ τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχὴν

¹ Ἡ τὴν ἀναγραφὴν τῶν θρακικῶν φύλων παρὰ τῷ Ἡροδότῳ VII, 110.

² Θουκυδίδου II, 29.

³ [Περὶ τῶν Θρακῶν καθόλου ἴδε Τ.omaschek ἐν Sitzungsberichte der Wiener Akademie. Τόμ. CXXVIII (1893)].

τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁποίους κινδύνους καὶ ὁποῖα ὀφέλη ἠδύναντο οἱ Θράκες νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐν ἐπικειμένῳ πολέμῳ κατὰ τῆς Σπάρτης. Διὸ κατὰ πάντα τρόπον ἐμερίμνησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ τιμήσωσι τὸν βασιλικὸν οἶκον τοῦ βορείου ἐκείνου βασιλείου. Καὶ ἐπωφελήθησαν μὲν τοὺς ἀρχαίους δημῳδούς λόγους περὶ Τηρέως καὶ Πρόκνης, ὅπως παραστήσωσι τὸν οἶκον τοῦ Τήρου συγγενῇ τῶν Ἀθηναίων¹, ἐθεώρησαν δὲ τὴν μετὰ τοῦ Σιτάλκου συμμαχίαν τὴν ἀξιολογωτάτην πασῶν τῶν πρὸς ξένους συνθηκῶν. Ὁ δὲ Ἀριστοφάνης παρέστησεν ἐν τοῖς Ἀχαρνεῦσι τὸν θεωρὸν λέγοντα, ὅτι ὁ Σιτάλκης ἦτο ὑπερφυῶς φιλαθήναιος δίκην ἀληθοῦς ἔραστοῦ, ὥστε καὶ ἐν τοῖς τοίχοις ἐπέγραφε τὸ ὄνομα τῶν Ἀθηναίων, ὁ δ' υἱὸς αὐτοῦ Σάδοκος, ὅστις εἶχεν εἰσποιηθῇ εἰς τοὺς Ἀθηναίους πολίτας, εἶπερ τι καὶ ἄλλο ἐπεθύμει νὰ συμμετάσχη τῶν κατὰ τὰς ἐορτὰς συμποσίων τῆς νέας αὐτοῦ πατρίδος².

Ἄλλ' ἐσκοπήθη νὰ προσδοθῇ εἰς τὴν ἐν ἔτει 431 π. Χ. ὁμολογηθεῖσαν συνθήκην ἐκείνην καὶ σημασία πολιτικῇ. Διὸ συνεφωνήθη ἡ ἐπιχείρησις μεγάλης ἐκστρατείας. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ βορρᾶ οἱ Ὀδρύσαι, ἀπὸ δὲ τῆς θαλάσσης οἱ Ἀθηναῖοι ἐμελλον νὰ συμπράξωσιν ἵνα καταβάλωσι τὴν δολίαν ἔχθραν τοῦ Περδίκκου, ὅστις εἶχεν ὑβρίσει ἀμφοτέρους, καὶ τὴν αὐθάδειαν τῶν Ποτιδαίων καὶ τῶν ἐπὶ Θράκης Χαλκιδέων, οἵτινες παρεῖχον πλεῖστα ὅσα πράγματα εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τίς δὲ θὰ ἠδύνατο νάντιστῇ εἰς τοιαύτην δύναμιν;

Ἄγων ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν ἐξώρμησεν ὁ Σιτάλκης ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἑβρου. Τοιαύτην στρατιάν δὲν εἶχον ἰδοὶ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ξέρξου. Μετὰ τρόμου δὲ

¹ Ὁ *Θουκυδίδης* (II, 29) ἀποκρούει τὴν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἀρεστὴν εἰς τοὺς Ἀθηναίους συνταύτισιν τῶν παρὰ τὸν Παρνασσὸν Θρακῶν καὶ τῶν Ὀδρυσῶν, τοῦ Τήρου καὶ τοῦ Τηρέως. [Περὶ δὲ τῆς ἱστορίας τῶν Ὀδρυσῶν ἴδε Muret ἐν τῷ Bulletin de Correspondance Hellénique Τόμ. III (1879) σ. 409 κ. ἑ.]

² Ἀριστοφάνης ἐν Ἀχαρνεῦσι στ. 141 κ. ἑ.

διεγνώσθη τὸ πρῶτον τότε ἡ δύναμις τοῦ βορρᾶ. Ἀπαντες οἱ γείτονες λαοὶ καὶ ἅπαντα ἡ Θεσσαλία κατεῖχοντο ὑπὸ φόβου περὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, καὶ αἱ πολιτεῖαι αἱ διακείμεναι ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἐθεώρουν ἤδη ἑαυτὰς ἀποπνιγομένας ὑπὸ τῆς διπλῆς ἐκείνης ἐπιθέσεως πολεμίων ὑπερτέρων.

Καὶ ὑπῆρξε μὲν μεγαλοπρεπὴς ἡ ἔναρξις τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἀπέτυχεν οὗτος μετὰ στρατείαν τριάκοντα ἡμερῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν συμμετέσχον αὐτοῦ, εἴτε ἔνεκεν ἀμελείας, εἴτε καὶ αὐτοὶ καταληφθέντες ὑπὸ φόβου ἐπὶ ταῖς ὑπερτέραις δυνάμεσι τῶν συμμάχων καὶ ἐπὶ τοῖς ἐπακολούθοις τῆς ἀναμίξεως αὐτῶν εἰς τὰ ἐλληνικὰ πράγματα¹. Καὶ ἐν Θράκῃ δὲ μετεβλήθησαν τὰ πράγματα ἔνεκα τοῦ πιθανῶς ἐπελθόντος προώρου θανάτου τοῦ Σαδόκου. Πράγματι δὲ βλέπομεν, ὅτι, ὅτε ὁ Σιτάλκης ἔπεσε τῷ 424 π. Χ. μαχόμενος ἐναντίον τῶν Τριβαλλῶν, διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀνεψιὸς Σεύθης, ὁ υἱὸς τοῦ Σπαραδόκου², ὅστις ἤδη πρότερον εἶχε δεῖξει ἐχθρικὰς διαθέσεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους³. Ὁ δὲ Σεύθης ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Περδίκκην, κατορθώσαντα νὰ πείσῃ τὸν νεαρὸν βασιλέα, ὅτι οἱ ἡγεμόνες τοῦ βορρᾶ θὰ ἐπολιτεύοντο μωρότατα ὑποστηρίζοντες ὑπὸ ἀφελοῦς φιλελληνισμοῦ τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς κινδυνωδεστάτους ἀντιπάλους τῆς αὐξήσεως τῆς ἰδίας ἑαυτῶν ἀρχῆς.

Ἐπὶ δὲ τοῦ Σεύθα ἀνῆλθεν ἡ Θράκη εἰς μεγίστην ἀκμὴν. Ἦτο βασιλεῖον συμπαγές, ἐπεκτεινόμενον ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων μέχρι τοῦ Ἰστρου, ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου μέχρι τοῦ Στρυμόνος, χώρα

¹ Θουκυδίδου II, 98 κ. ἔ.

² Ἐν τοῖς ἀπογράφοις τοῦ Θουκυδίδου εἶνε ἀδεδαία ἡ γραφὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς τοῦ Σεύθου, κατὰ δὲ τὸν B o c k h ἐν Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. II, 109 ἀναγνωστέον τὸ ὄνομα Σ π α ρ δ ο κ ο ς· ἀλλ' ἐπὶ νομισμάτων τῶν Ὀδρυσῶν ἐδεδαιώθη τὸ ὄνομα Σ π α ρ ᾶ δ ο κ ο ς, ἴσως δὲ εἶνε ὁ αὐτὸς ὃν ὁ ἀδελφὸς Σιτάλκης ἐπανάγαγεν ἀπὸ τῶν Σκυθῶν (Ἡροδότου IV, 80). Ὑπάρχουσι δὲ ἀργυρᾶ νομίσματα κατὰ τὸ ἀττικὸν κόμμα ἔχοντα τὰς ἐπιγραφὰς ΣΠΑΡΑΔΟΚΟ καὶ ΣΕΥΘΑ ΑΡΓΥΡΙΟΝ ἢ ΣΕΥΘΑ ΚΟΜΜΑ ἐπὶ τοῦ ὀπισθεν μέρους τῶν διδράχμων. [Ἴδε H e a d Historia Numorum σ. 240. Ἐλλ. μεταφρ. Σβορώνου Τόμ. Α' σ. 353].

³ Θουκυδίδου IV, 101.

μεσόγειος καλῶς περιφρουρουμένη καὶ συγχρόνως βρεχομένη ὑπὸ τριῶν θαλασσῶν, ἥτις ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς εἶχε τὸν προορισμὸν νὰ δεσπόζη τῶν εἰς τὴν Ἀσίαν ἀγουσῶν παρόδων ὡς καὶ τῆς μεταξὺ τοῦ Πόντου καὶ τοῦ Αἰγαίου ἐπικοινωνίας. Τὸν δὲ κύριον πυρῆνα τοῦ στρατοῦ τοῦ βασιλείου ἀπετέλουν οἱ Θρᾷκες τοῦ Ἑβρου μεταξὺ τοῦ Αἵμου καὶ τῆς Ῥοδόπης¹ εἰς αὐτοὺς δὲ προσετίθεντο οἱ Γέται, οἰκοῦντες πέραν τοῦ Αἵμου μέχρι τοῦ Ἰστρου, ἱπποτοξόται, καθ' ἃ καὶ οἱ γείτονες αὐτῶν Σκύθαι, ἔπειτα δὲ οἱ μαχαιροφόροι Θρᾷκες τῆς Ῥοδόπης καὶ τῶν παρακειμένων ὁρέων· τέλος δὲ τέταρτον μέρος τοῦ στρατοῦ ἀπετέλουν οἱ Παίονες. Εἶχε δὲ ἡ χώρα πλοῦτον πολὺν παντοίων προϊόντων καὶ πόρων, σίτου καὶ ποιμνίων, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ἐκ δὲ φόρων εἰσπραττόντο ἑτησίως τετρακόσια τάλαντα ἀργυρίου, πρὸς δὲ τούτους ἰσάριθμον σχεδὸν ποσὸν ἐκ καταβαλλομένων ὑφασμάτων, οἰκιακῶν σκευῶν καὶ τῶν τοιούτων. Τοιαῦτα δὲ δῶρα δὲν προσφέροντο μόνον εἰς τὸν βασιλέα, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ καθισταμένους ἄρχοντας ἐν ταῖς διαφόροις ἐπαρχίαις καὶ εἰς τοὺς ἐπισήμους τῶν Ὀδρυσῶν¹.

Τοιαύτη πολιτεία δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐμφανισθῇ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐν ταῖς περὶ τὸ Αἰγαῖον χώραις, καὶ ἐφαίνετο προωρισμένη νὰ ποκτῇ ἀξίωμα κρίσιμον. Ἡ δὲ μεταξὺ τῶν φόρου ὑποτελῶν ὑπηκόων ἦσαν καὶ ἑλληνίδες πόλεις, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἐμελλεν εἰκότως νὰυξηθῇ, ἐμελλε δὲ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν εὐημερίαν καὶ τὰς ἀκμαζούσας τέχνας νὰ προστεθῇ καὶ ἡ κατὰ θάλασσαν ἐμπορία καὶ ἡ ἀπὸ τῆς θαλάσσης δύναμις. Ἄν δ' ἐγίνοντο ταῦτα, πῶς θὰ κατάρθονον οἱ Ἀθηναῖοι νὰ συγκρατήσωσι τὰς ἤδη ἰκανῶς ταλαντευομένας ἀποικίας αὐτῶν; Διὰ τοῦτο ἐπειράθησαν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἤδη ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Σιτάλκου νὰ περιστήσωσι τὴν ἀρχὴν τῶν Θρακῶν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὰς Ἀθήνας². Ἐφαίνετο

¹ Θουκυδίδου II, 96-97.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Γ' σ. 94.

δ' ἐπελθὼν ὁ χρόνος καθ' ὃν ἡ κρίσις τῶν ἐμφυλίων ἀγώνων τῶν Ἑλλήνων ἔμελλε νὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τῶν Θρακῶν βασιλείων.

Ἄλλ' ἡ διάρκεια τοῦ βασιλείου ἐκείνου δὲν ὑπῆρξε μακρά. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σεύθα διελύθη εἰς χωριστὰ βασίλεια, οὕτω δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέφυγον τὸν ἐπαπειλοῦντ' αὐτοὺς κίνδυνον. Ἡ χώρα τῶν Θρακῶν δὲν ἦτο προσωρισμένη ἐκ φύσεως νάποτελέσῃ ἐνότητα σταθεράν. Αἱ διασχίζουσαι αὐτὴν σειραὶ ὀρέων ἠυκόλυνον τὸν ἀπ' ἀλλήλων χωρισμὸν τῶν μετὰ κόπου συνενωθέντων φύλων, ὧν ὁ πρὸς ἀλλήλους σύνδεσμος ὑπῆρξε πάντοτε χαλαρός.

Ἀλλως δὲ, καὶ δὴ εὐνοϊκώτερον, εἶχον τὰ πράγματα ἐν Μακεδονίᾳ, εἰ καὶ ὑπῆρχε καὶ ἐν αὐτῇ μεγάλη ποικιλία τοῦ ἐδάφους δυσχεραίνουσα ἐν μεγάλῳ βαθμῷ τὴν ἔνωσιν τοῦ ἔθνους. Πράγματι κατὰ τὰς ἀνατολικὰς κλιτύας τῆς Πίνδου δὲν ὑπάρχουσιν οὔτε εὐρέα ὁροπέδια οὔτε κανονικὴ κατάκλισις τῆς γῆς, ἀλλὰ προεκβάλλονται ἀπὸ τῆς κεντρικῆς σειρᾶς τῶν ὀρέων πολλοὶ πλάγιοι κλάδοι, χωρίζοντες τὴν χώραν διὰ τῆς ἀποτελέσεως πολλῶν κοιλάδων περιβαλλομένων ὑπὸ φράγματος κυκλοειδοῦς καὶ κειμένων ἐπ' ἀλλήλων καὶ παρ' ἀλλήλας, αἵτινες ἐπέδρασαν μεγάλως ἐπὶ τὰς τύχας τῆς χώρας.

Καὶ πρώτη μὲν τῶν κοιλάδων τούτων εἶνε ἡ τοῦ Ἀλιάκμονος, ὅστις καλεῖται σήμερον Βιστρίτσα, κειμένη μεταξὺ τῆς Πίνδου καὶ παραλλήλου αὐτῇ σειρᾶς ὀρέων, ἥτις πλησιάζει τόσον πολὺ πρὸς τὰ Καμβούνια, ὥστε ὁ Ἀλιάκμων μόνον διὰ στενῆς φάραγγος ἐξέρχεται ἐλικοειδῶς ἐκ τῆς κυκλικῆς κοιλάδος. Ἡ κοιλάς δὲ αὕτη ἦτο ἡ ἀρχαία Ἑλίμεια, ὑψηλότερα δ' ἐν τῇ γωνίᾳ τοῦ ὄρους, ἐκεῖ ἔνθα ὑφοῦται ἕκ τινος λίμνης ἡ βραχύδης χερσονήσος τῆς Καστορείας, ἐκτείνεται ἡ ἀρχαία Ὀρεστίς. Καὶ φαίνεται μὲν περικεκλεισμένη καὶ ἀπομεμονωμένη ἡ κοιλάς τοῦ Ἀλιάκμονος, ἀλλ' ἔχει ὅμως ἀξίαν λόγου ἐπικοινωνίαν. Καὶ δὴ πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Καστορείας ἡ Πίνδος διασπᾶται ὑπὸ βαθείας πλαγίας ἐντομῆς, δι' ἧς ῥέει πρὸς τὸν Ἀδρίαν ποταμὸς πηγάζων ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ ὄρους, ὁ σήμερον λεγόμενος Δε-

βόλ. Ἐκεῖ λοιπὸν ὑπάρχει φυσικὴ ὄρεινὴ πύλη μετάγουσα εἰς τὴν Ἀλβανίαν, τὸ μόνον κενὸν ἐν τῇ ἄλλως ἀδιακόπῳ σειρᾷ τοῦ κεντρικοῦ ὄρους, ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ διὰ τῶν Καμβουνίων ὀρέων παρέχεται εὐκόλος μετάβασις ἀπὸ τοῦ Ἀλιάκμονος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Θεσσαλικοῦ Πηνειοῦ.

Πρὸς ἀνατολὰς δὲ κεῖται ἄλλη μακρὰ κοιλὰς μεταξὺ τῆς τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τοῦ ὄρους Βερμίου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ κράσπεδον τῆς ὄρεινῆς χώρας πρὸς τὴν παραλίαν πεδιάδα. Εἶνε δὲ αὕτη ἡ λεκάνη τοῦ Ὀστροῦ, ἡ χώρα τῶν Ἑορδαίων, ἐν ᾗ ἐκ λιμνῶν καὶ ρυάκων συνάγονται τὰ ὕδατα εἰς τὸν ποταμὸν Λουδίαν τὸν ἐκβάλλοντα εἰς τὴν θάλασσαν.

Πρὸς βορρᾶν δὲ τῆς Ἑορδαίας καὶ τῆς Ὀρεστίδος κεῖται τρίτη κοιλὰς, ἡ τῶν πηγῶν τοῦ Ἐριγῶνος, ὅστις ῥέει διὰ τῆς τεσσαρακοστῆς πρώτης μοίρας βορείου πλάτους. Εἶνε δὲ αὕτη ἡ σημερινὴ λεκάνη τῶν Βιτωλίων, ἣτις ἐρεῖδεται εἰς τὸν κύριον ὄγκον τῆς βορείου σειρᾶς τῆς Πίνδου, δι' οὗ εὐκόλος εἶνε ἡ πρὸς τὰς ἄλβανικὰς χώρας ἐπικοινωνία. Ἐκεῖ δὲ ἦτο ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἡ ἔδρα τῶν Λυγκηστῶν καὶ περαιτέρω πρὸς βορρᾶν ἡ τῶν Πελαγόνων. Τελευταία δὲ εἶνε ἡ ὄρεινὴ κοιλὰς ἡ διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Ἀξιοῦ, ἡ Παραξία, ἡ βορειοτάτη τοῦ ὅλου ὀρεινοῦ συστήματος, περιοριζομένη ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων καὶ ἀρδευομένη ὑπὸ πολυπληθῶν ρυάκων, ὧν οἱ ἀπώτατοι κεῖνται πλησίον τοῦ ποταμοῦ [Μάργου, τῆς σημερινῆς] Μοράβας, ἣτις ἐκβάλλει εἰς τὸν Δούναβιν κάτωθεν τοῦ Βελιγραδίου.

Εἶνε δὲ ἅπασαι αὗται κυκλοειδεῖς λεκάναι, ὧν οἱ βραχῶδεις περίβολοι διακόπτονται ἐν ἐνὶ μόνον χωρίῳ. Ἦσαν δὲ ἀρχῇθεν λιμνώδεις κοιλάδες, καθ' ἃ ἐνδεικνύουσιν αἱ ἔτι καὶ τὴν σήμερον ὑφιστάμεναι μεσόγειοι λίμναι, καὶ κατὰ ταῦτα ἐν τῷ συνόλῳ ἐπαναλήψεις τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος, δι' ἧς ἄρχεται διὰ τὸν ἐρχόμενον ἐκ τοῦ νότου ἡ σειρά τῶν παρὰ τὰς ἀνατολικὰς κλιτύας τῆς Πίνδου λεκανῶν τούτων. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ Θεσσαλία ἐνοῦται διὰ τοῦ κοινοῦ ἐκείνου ποταμοῦ φυσικῶς εἰς μίαν μόνην χώραν καὶ

ἀνοίγεται ἐν δύο χωρίοις πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔχομεν ἐν Μακεδονίᾳ χώραν ὀρεινὴν ἀπέχουσαν μὲν τῆς θαλάσσης, ἀποκεκλεισμένην δὲ ἀπὸ τῆς παραλίας καὶ δυσπρόσιτον, ἥτις καὶ καθ' ἑαυτὴν εἶνε πολλαχῶς κεχωρισμένη. Τὰ δὲ μεταξὺ τῶν διαφόρων κοιλάδων ὑφιστάμενα φράγματα εἰν' ἐνίοτε ὑψηλότερα τῶν ἔξωθεν περιβαλλόντων τὴν ὅλην χώραν, ἐπειδὴ αἱ παράλληλοι σειραὶ τῆς Πίνδου ὑπερέχουσι πολλαχοῦ κατὰ τὸ ὕψος τοῦ κυρίου ὀρεινοῦ ὄγκου· οὕτω δὲ ἡ ἐκ τῆς Μακεδονίας μετάβασις εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἰλλυρίαν καὶ τὰς παριστρίους χώρας εἰν' εὐκολωτέρα τῆς ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ ἀπὸ κοιλάδος εἰς κοιλάδα διόδου. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐδυσχεραίνεται τὰ μέγιστα ἡ πολιτικὴ ἔνωσις τῆς χώρας, καὶ ὑπῆρχεν ἐν Μακεδονίᾳ πολὺ μεγαλειότερος κίνδυνος ἢ ἐν Θράκῃ, ὅτι θὰ καθίστατό ποτε ἀδύνατος ἡ συγκρότησις βασιλείου διαρχοῦς.

Ἄλλ' ὅμως ἡ φύσις ἐμερίμνησε κατὰ τρόπον παραδοξότατον νὰ ὑποδείξῃ σαφέστατα εἰς τοὺς οἰκήτορας τῆς πολυσχιδοῦς ὀρεινῆς χώρας τὴν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν παραλίαν ἔνωσιν, καὶ δὴ διὰ τῆς κατευθύνσεως τῶν ποταμῶν. Πράγματι ἐκ μὲν τῶν ὀρεινῶν ἐσχατιῶν τῆς Ὀρεστίδος κατέρχεται ὁ Ἀλιάκμων, ἐκ δὲ τῆς Ἑορδαίας ὁ Λουδίας, ὁ δ' Ἐριγὼν εἰσρέει εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ· ἅπαντες δὲ οὗτοι οἱ ποταμοὶ, καίτοι αἱ πηγαὶ αὐτῶν εἶνε ἀπομεμακρυσμένοι ἀπ' ἀλλήλων, ρέουσι μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν ὀρεινῶν αὐτῶν λεκανῶν ἔξοδον πρὸς τὴν αὐτὴν παραλίαν καὶ ἐκβάλλουσι σχεδὸν κοινῇ ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ κόλπῳ. Οὕτω δὲ, ἐν ᾧ οἱ ποταμοὶ τῆς Θράκης ρέουσιν ἅπαντες ἐν κεχωρισμέναις παραλλήλοις κοιλάσιν, οἱ τῆς Μακεδονίας συνάγονται εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ποταμὸν καὶ χρησιμεύουσιν εἰς τὴν συνένωσιν τῆς ὀρεινῆς χώρας καὶ τῆς παραλίας πεδιάδος καὶ συγχρόνως εἰς τὴν εἰς τὰ φύλα τῆς ὀρεινῆς χώρας ἔνδειξιν τῆς διευθύνσεως, πρὸς ἣν ὠφείλον νὰ στρέψωσι τὴν προσοχὴν καὶ τὰς δυνάμεις ¹.

¹ Τὸ σύστημα τῶν ὑπὸ ποταμῶν διαρρεομένων λεκανῶν τῆς Μακεδονίας περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Grisebach (Reise in Rumelien.)

Δὲν δύναται τις νὰ φαντασθῇ μεγαλειτέραν φυσικὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν δύο ἡμίσεων χώρας τινὸς τῆς παρατηρουμένης μεταξὺ τοῦ ἀναπεπταμένου παραλίου πεδίου καὶ τῆς δίκην ἀκροπόλεως ἀποκεκλεισμένης ὀρεινῆς χώρας. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ παραλία χώρα εἶχεν ἰδίαν ἱστορίαν. Μακεδόνες ἐκαλοῦντο μόνον οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν χωρῶν ¹. κάτω δὲ παρὰ τὸν ὠραῖον κόλπον τὸν μεταξὺ τῶν δασυδῶν προπόδων τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν ἀπέναντι κειμένων ἀπορρώγων τοῦ χαλκιδικοῦ ἀκρωτηρίου βαθείως εἰσχωροῦντα εἰς τὴν ἡπειρον μέχρι τῆς γωνίας, ἔνθα πηγάζουσιν αἱ θερμαὶ πηγαί, ἀφ' ὧν ὠνομάσθη ἡ πόλις Θέρμη, ἡ ἔπειτα Θεσσαλονίκη, κατῴκουν ὅλως διάφορα φύλα. Ἦτο δὲ ἡ Θέρμη ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα πόλις τῆς Ἡμαθίας, ἔνθα ὥκουν οἱ Βοττιαῖοι ἐν τῷ δέλτα τῶν μακεδονικῶν ποταμῶν. Οἱ δὲ Βοττιαῖοι δὲν ἦσαν ἰθαγενεῖς, ἀλλ' ἰσχυρίζοντο, ὅτι κατήγοντο ἐκ τῆς Κρήτης ², εἶχον ἐξ αὐτῆς τὴν παρ' αὐτοῖς λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος ³, καὶ ἡσθάνοντο ἑαυτοὺς συνδεομένους πρὸς μακρυνὰς παραλίας χώρας, ἰδίως δὲ πρὸς τὴν Ἀττικὴν, δι' ἀρχαίων δεσμῶν συγγενείας. Ἔτι δὲ νοτιώτερον ὥκουν οἱ Πίερες ⁴, οἱ θεράποντες τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Διονύσου, φύλον διὰ τοῦ προῦρου αὐτοῦ πολιτισμοῦ ἐπιδρᾶσαν μεγάλως ἐπὶ τὴν τέχνην καὶ τὴν ὀρησκειαν σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ⁵.

Εἰς δὲ τὰ παράλια ταῦτα φύλα τὰ ἐν χρόνοις προϊστορικοῖς ἐγκαθιδρυθέντα παρὰ τὸν μακεδονικὸν κόλπον προσῆλθον ἔπειτα οἱ ἄποικοι ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν πόλεων, ἰδίως δὲ οἱ ἐξ Εὐβοίας ἔμ-

¹ Μακίτα σημαίνει τὴν ὀρεινὴν χώραν, Μακεδόνες δὲ τοὺς ὀρεσιβίους ἢ ἴσως τοὺς ὑψηλοὺς τὸ ἀνάστημα. Ἰδε Georg Curtius Griechische Etymologie ἐκδ. ε' σ. 161.

² Ἀριστοτέλης παρὰ Πλουτάρχου ἐν Βίῃ Θεσείας 16 καὶ Στράβωνος [VII, σ.] 329.

³ Ὑπῆρχεν ἀρχαία λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Ἰχναις καὶ ἀλλαχοῦ. Ἰδε Rheinisches Museum Τόμ. XVII σ. 742.

⁴ Περὶ τῶν Πιέρων, οἰκοῦντων παρὰ τοὺς δασύδεις πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πηνειοῦ καὶ τοῦ Ἀλιάκμονος, Ἰδε Θουκυδίδου II, 99. Στράβωνος [VII,] σ. 331 (Πύδνα περιεχέ). Ἔπειτα δ' ἐξεδιώχθησαν πέραν τοῦ Στρυμόνος ἐγγὺς τοῦ Παγγαίου ὄρους.

⁵ Περὶ τῶν λατρεῶν τῶν Πιέρων Ἰδε Ἡσιόδου Θεογον. στ. 53 κ. ἐ. [K. O.] Müller Orchomenos σ. 374. Bergk Griechische Literaturgeschichte Τόμ. Α' σ. 319 κ. ἐ. Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 650.

ποροι. Ἠνώθησαν δὲ οὗτοι φιλίως μετὰ τῶν προτέρων κατοίκων· μεταξὺ δὲ τῶν Πιέρων καὶ τῶν Βοττιαίων ἐκτίσθη ἡ ἀποικία τῶν Ἐρετριέων Μεθώνη¹, καὶ ἡ σύμπασ' ἀκτὴ συμπαρεσύρθη εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν, ἧς εἰσηγηταὶ ὑπῆρξαν περὶ τὸ 730 π. Χ. (Ὀλυμπ. 12) κατὰ τὰ βόρεια παράλια τοῦ Αἰγαίου οἱ Εὐβοεῖς.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἡ Ἡμαθία, ἥτις οὐ μόνον ἔνεκα τῆς γειτονίας τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τοῦ κλίματος καὶ τῆς χλωρίδος ἀνῆκεν ἤδη φυσικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνεφορήθη τελείως καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ βορειότερα Μακεδονία ἐξηκολούθει ζωσα ἐν ἀφανείᾳ τὸν αὐτόχθονα βίον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπεξενώθη ὁσημέραι μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ἐν ᾧ τὸ κατ' ἀρχὰς δὲν ἦτο χώρα ξένη. Πράγματι τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος διέσωζε σαφεῖς ἀναμνήσεις χρόνων καθ' οὓς ὑφίσταντο φιλιώταται σχέσεις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Μακεδόνων. Περὶ τῶν Δωριέων μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος, ὅτι καὶ αὐτοὶ ὑπῆρξάν ποτε Μακεδόνες². ἀληθῶς δὲ παρουσιάζεται ἐνίοτε τὸ φαινόμενον, ὅτι φυλά τινα ἀνήκοντα εἰς τὸ σύνολον εὐρυτέρου ἔθνους ἀποχωρίζονται ἀπ' αὐτοῦ ἀνεξαρτήτως καὶ ἐπανέρχονται ἔπειτα καὶ πάλιν εἰς αὐτό. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ γενάρχης τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ ἐτάσσετο εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Πελασγοῦ· ἐλέγετο δὲ υἱὸς τοῦ Λυκάονος³, τοῦ προγόνου τῶν Ἀρχάδων Πελασγῶν. Καὶ εἶχε μὲν ἡ γλῶσσα τῶν Μακεδόνων τι τὸ ἀκατανόητον εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ τοῦτο συνέβαιεν, ὡς γνωστὸν, καὶ εἰς τὰ παρὰ τὸν Ἀχελῷον οἰκοῦντα φύλα, ἅτινα οὐδεὶς βεβαίως ἐσκέφθη ποτὲ νὰ θεωρήσῃ ξένα τῆς ὁμοφυλίας τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Οἱ Ἕλληνες τῶν ἐκκρίτων χρό-

¹ Πλουτάρχου Κεφαλαίων καταγραφή Ἑλλην. 11.

² Ἡροδότου I, 56· τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος [ἐπὶ Δώρου τοῦ Ἑλλήνος οἴκει τὴν Ἰσταιήτην]... ἐκ τῆς Ἰσταιήτητιδος ὡς ἐξανεστή ὑπὸ Καρμείων, οἴκει ἐν Πίνδῳ, Μακεδόνον καλεόμενον. VIII, 43· Δωρικόν τε καὶ Μακεδόνον ἔθνος.

³ Ἀπολλοδώρου III, 8, 1. Αἰλιανοῦ Περὶ ζώων ἱστορ. X, 48. Ἄλλη δὲ γενεαλογία τῶν Μακεδόνων κατὰ τὸν Ἡσίοδον εὑρεταὶ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐν λ. Μακεδονία· Μακεδονία ἀπὸ Μακεδόνος τοῦ Διδὸς καὶ Θυίας τῆς Δευκαλίωνος.

νων ἦσαν λίαν εὐαίσθητοι πρὸς πᾶν τὸ ξενότροπον ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ τοῖς ἔθεσι, καὶ ἤρεσκεν εἰς αὐτοὺς νὰ περιορίζωνται εἰς στενὸν κύκλον, διακρίνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἕξω· διὰ τοῦτο δ' ἐκάλουν καὶ ὁμοφύλους λαοὺς ξένους καὶ βαρβάρους, ὅταν ἡσθάνοντό τι τὸ ξενοφανές ἐν αὐτοῖς. Ἀλλὰ τὸ ξενοφανές τοῦτο ἐνέκειτο ἐν τῇ διαφορᾷ τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ διὰ ταῦτα ἡ συναίσθησις αὕτη δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιχείρημα περὶ ἐθνολογικῆς διακρίσεως ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις.

Μελετώντες δὲ τὰ σπάνια λείψανα τῆς μακεδονικῆς γλώσσης, διαγινώσκομεν ἐν αὐτοῖς ἑλληνικὰς ρίζας· εὐρίσκομεν δὲ τύπους τῆς αἰολικῆς διαλέκτου καὶ λέξεις ἀνηκούσας εἰς τὴν ἀρχαίαν κοινὴν κτῆσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἰταλῶν¹. Καὶ ἐν τοῖς ἐθίμοις δὲ τῶν Μακεδόνων εὐρίσκονται πολλὰ τὰ συμφωνοῦντα πρὸς τὰς ἀρχαιοτάτας συνηθείας τῶν Ἑλλήνων, οἷον ἐπὶ παραδείγματι τὸ κάθησθαι ἐν τοῖς συμποσίοις². Τέλος δὲ καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ διετηρήθησαν πολλοὶ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν θεσμῶν, ἐν οἷς ἡ βασιλεία, ἣτις ἐξέλειπεν ἐνωρίτατα ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἐλληνίδων πόλεων. Ὡς δ' ἐν τοῖς ἥρωικοῖς χρόνοις, ἦτο ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῖς Μακεδόσιν ἀνώτατος δικαστῆς, ἀρχιστράτηγος καὶ ἀρχιερεὺς, ἀλλ' ὅχι δεσπότης, οἷοι οἱ τῆς Ἀνατολῆς, πρὸ τῶν ὁποίων ἐξέλειπον ἅπαντα τᾶλλα δίκαια· ἀπ' ἐναντίας δ' ὁ λαὸς ἔχει καὶ κατενώπιον τοῦ βασιλέως συνειδησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ. Αἱ ἐξουσίαι τοῦ βασιλέως εἶνε καθωρισμέναι ὑπὸ τῶν νόμων καὶ τῆς παραδόσεως³. Τὴν δὲ ἄμετρον καὶ δεσποτικὴν ἀρχὴν ἐνὸς ἀνδρὸς

¹ Περὶ τῆς διαλέκτου τῶν Μακεδόνων ἴδε Bergk Griechische Litteraturgeschichte Τόμ. Α' σ. 60. [Abel Geschichte Makedoniens vor Philipp. Ἡ μέχρι Φιλίππου ἀρχαία ἱστορία τῆς Μακεδονίας μεταφρ. Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα. Ἐν Λειψίᾳ. 1860 σ. 135 κ. ἑ. Χατζιδάκι Περὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων. Ἀθῆναι. 1896. Νέαι ἀποδείξεις ὑπὲρ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, ἐν τῇ Ἀθηνᾷ 1899 καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει].

² [Ἀθηναίου Ι, σ. 31. Πρὸς τὴν περὶ τῶν μακεδονικῶν ἐθίμων καὶ Abel μεταφρ. Δήμιτσα σ. 139 κ. ἑ. Σπυρ. II. Δάμπρου Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος Τόμ. Β' σ. 258 κ. ἑ.].

³ Καλλισθένης παρ' Ἀρριανῶ Ἀναβ. IV, 11. οὐ βίᾳ ἀλλὰ νόμῳ.

ἀποστέρουσι καὶ οἱ Μακεδόνες καθ' ἃ καὶ οἱ Ἕλληνες. Παρὰ δὲ τῷ βασιλεῖ ἴστανται γένη εὐπατριδῶν· οἱ δὲ τασσόμενοι εἰς αὐτὰ ἦσαν ἐταῖροι εὐρισκόμενοι ἐν οἰκειοτέρᾳ ἐπικοινωνίᾳ καὶ συμβιούντες μετὰ τοῦ βασιλέως¹, μετ' αὐτοῦ δὲ συμμεριζόμενοι τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ἐκ τῶν νικῶν τιμὰς. Τοιαύτη δὲ πολεμικὴ ὀλιγαρχία, οἷαν παριστάνουσιν εἰς ἡμᾶς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη περιστοιχίζουσιν τοὺς βασιλεῖς, διετηρήθη ἐν τῇ μακεδονικῇ ὀρεινῇ χώρᾳ, ἐπειδὴ ἐν αὐτῇ δὲν ὑπῆρχεν ἀστικὸς βίος ἐπιφέρων τὴν διαλλαγὴν τῶν διαφορῶν τῶν τάξεων καὶ προκαλῶν νέαν τᾶξιν, τὸν δῆμον.

Ἀλλὰ τὸ πρὸς τὸ ἐλληνικὸν φύλον συγγενὲς ἔθνος τῶν Μακεδόνων δὲν ἔμεινεν ἀπηλλαγμένον μίξεων, αἵτινες διετάραξαν τὴν ἀνέκαθεν ὑπάρχουσαν ὁμοιότητα καὶ μετέβαλον τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῶν Μακεδόνων. Τὸ δὲ ξένον τοῦτο στοιχεῖον ἀπετέλουν πρὸ πάντων Ἰλλυριοί, ὧν ἡ συμπαγὴς φυλὴ διεκλαδώθη ἀπὸ τῶν νοτιοδυτικῶν μέχρις αὐτῆς τῆς μεσογαίας καὶ διὰ τῶν ἄνω μνημονευμένων παρόδων τῆς Πίνδου διεδόθη εἰς τὰς ἀνατολικὰς κλιτύας. Ἦσαν δὲ οἱ Ἰλλυριοὶ λαὸς ἄγριος καὶ ληστρικὸς, παρ' ᾧ πρὸ τῆς μάχης ἐσφαγίζοντο παιδιὰ καὶ οἵτινες κατέστιζον τὸ σῶμα². Καθ' ὅσον δὲ τὰ εὐγενέστερα καὶ εὐφυέστερα φύλα τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, οἷον τὸ τῶν Δωριέων, ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τῶν Μακεδόνων, δυσχερεστέρ' ἀπέβαιναν εἰς τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐγκαταμείναντας ἢ ἀπόκρουσις τῆς εἰσβολῆς τῶν ἐκ δυσμῶν βαρβάρων. Μακεδόνες δὲ καὶ Ἰλλυριοὶ ἐπέδρασαν πολλὰ καὶ ἐπ' ἀλλήλους· ἐνδυμασίαι, κόμμωσις, γλῶσσα, ἤθη ἀπέβησαν ὅμοια πρὸς ἀλλήλα, οὕτω δὲ κατὰ μικρὸν ἅπασα ἡ εὐρεῖα ἡπειρος ἀπὸ τοῦ

¹ Ἐταῖροι παρ' Αἰλιανῷ (Ποικ. Ἱστορ. XIII, 4) καὶ Θεοπόμπῳ παρ' Ἀθηναίῳ [IV, σ.] 167. [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Tόμ. Α' σ. 320, ἀποσπ. 249].

² Ἰλλυριοὶ κατέστικτοι παρὰ Στράβωνι [VII, σ.] 312, καὶ ὁμοίως παρὰ Θεοπόμπῳ (Ἀθηναίου [X, σ.] 443. [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Tόμ. Α' σ. 284, ἀποσπ. 41]. Τὸ πρῶτον δὲ μνημονεύονται παρ' Ἡροδότῳ IX, 43. Πρὸς V, 61.

πορθμοῦ τῆς Κερκύρας μέχρι τῆς Θράκης κατελήφθη ὑπὸ λαοῦ ὁμογενοῦς πως, καὶ αἱ ἀρχῆθεν ὑπάρχοντα ἀντιθέσεις μεταξὺ Μακεδόνων καὶ Ἰλλυριῶν ἐξέλιπον. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν τρόπον Μακεδόνες καὶ Ἕλληνες ἀπεξενώθησαν ἀπ' ἀλλήλων, ὅσῳ δὲ τελειότερον ἀνεπτύχθη ἐν τῷ νότῳ ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς, τόσῳ μᾶλλον συνείθισαν νὰ θεωρῶσι τοὺς ἀρχαίους ὁμοφύλους ὡς ὅλως διάφορον φυλὴν καὶ νὰ περιφρονῶσιν αὐτοὺς. Ἐξελάμβανον αὐτοὺς ὡς ἀνθρώπους ἀνικάνους νὰ διάγωσι βίον πεπολιτισμένον καὶ προωρισμένους ἐκ φύσεως νὰ παρέχῃσι δούλους εἰς τοὺς Ἕλληνας, καθ' ἃ καὶ οἱ λοιποὶ βάρβαροι· οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ οὐδ' ἄξια λόγου ἀνδράποδα ἠδύναντο νὰγοράσωσιν ἐκ Μακεδονίας, καθ' ἃ ἐφρόνουν οἱ Ἀθηναῖοι¹.

Οὕτως ἡ ὀρεινὴ χώρα καὶ ἡ παραλία, ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἡμαθία, διεστέλλοντο ἀπ' ἀλλήλων ὡς χῶραι ὅλως διάφοροι. Ἀπὸ δὲ τοῦ στενοῦ κρασπέδου τῆς παραλίας δὲν ἠδύναντο νὰ προέλθῃ κατάκτησις καὶ ἐξελληνισμὸς τῆς ὀρεινῆς χώρας· διὰ τοῦτο δὲ ἡ χώρα τότε μόνον θὰ ἠδύναντο νὰποκτήσῃ κοινὴν ἱστορίαν, ἂν ἐξηγείρετο μεταξὺ τῶν μακεδονικῶν φύλων ἡ αἰσθησις τῆς ἀνάγκης ἀνωτέρου βίου καθιστάνοντος δυνατὴν τὴν πολιτικὴν ἀνάπτυξιν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐξέγερσις δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπέλθῃ ἔσθθεν· παρίστατο δὲ ἀνάγκη ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, δι' ὧν τὰ πρὸς τοὺς Ἕλληνας συγγενῇ στοιχεῖα τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ νὰ ἐπικρατήσωσι καὶ πάλιν. Ἐδεῖ νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸν βορρᾶν Ἕλληνες, ὅπως δώσωσι τὴν ὥθησιν πολιτικῆς ἀναπτύξεως ἐν αὐτῷ.

Καὶ δυνατὸν μὲν τοιαῦται ἐπιδράσεις νὰ ἐπῆλθον ἐκ πολλῶν μερῶν, εἰ καὶ οὐδεμία περὶ αὐτῶν περιετώθη μαρτυρία. Ἡ δὲ ἀρχαιοτάτη παράδοσις ὑποδεικνύει τοιαύτην ἐπίδρασιν ἐπελθοῦσαν ἐκ τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας ἐφοίτων ἀπὸ ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων ξένοι θαλασσοπόροι. Ὁ μὲν Ἰλλύριος ἐλέγετο υἱὸς τοῦ

¹ Δημοσθένους [Φιλίππ. Γ'] 31· ὁλεθρὸς Μακεδόνων, ὅθεν οὐδ' ἀνδράποδον σπουδαῖον οὐδὲν ἦν πρότερον πρίασθαι.

Κάδμου ¹· ὥς δὲ τὸ πέλαγος τὸ περικλύζον τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Ἠπείρου ἐκαλεῖτο ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων Ἴόνιον ², οὕτως ἐγινώσκοντο καὶ κατὰ τὰς παραλίας αὐτοῦ ἀρχαῖαι ἐποικίσεις Ἰώνων. Ἐπειτα δὲ ἀνέλαβον τὴν ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις κτίσιν ἀποικιῶν οἱ Κορίνθιοι, καὶ ἐπεξέτειναν μετ' ἀκαμάτου δραστηριότητος τὴν ἐμπορικὴν αὐτῶν ἐπικοινωνίαν καὶ πρὸς τὴν μεσόγειον. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται τὸ γεγονός, ὅτι τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον οἶκον Κορινθίων εὐπατριδῶν, ὅστις ὑπῆρξεν ἐν ταῖς διαφορωτάταις χώραις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας ὁ εἰσηγητὴς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, εὐρίσκομεν καὶ ἐν τῇ ὀρεινῇ χώρᾳ τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Μακεδονίας. Οἱ Βακχιάδαι ³ εἶχον οἰκιστάτας σχέσεις πρὸς Μακεδόνας ἡγεμόνας καὶ ἰδίως οἱ ἰσχυροὶ τοῦ φύλου τῶν Λυγκηστῶν ἐκαυχῶντο ἐπὶ τῇ συγγενείᾳ μετὰ τῶν ἐκ Κορίνθου Ἡρακλειδῶν ⁴. Ὡκουν δὲ οἱ Λυγκησταὶ παρὰ τὸν Ἐριγῶνα ἐν τοῖς μυχοῖς τῆς μεσογαίας, ἀπέχοντες ὁμοίως ἀμφοτέρων τῶν πελαγῶν. Ἀλλ' ἐκεῖ δὴ ἠνοιγέτο πρὸς δυσμὰς ἡ ὀρεινὴ ἐκείνη πύλη, περὶ ἧς ἔγεινε λόγος ἀνωτέρω ⁵, ἡ δὲ κοιλάς τοῦ Ἄψου τοῦ ἐκβάλλοντος μεταξὺ τῶν κορινθιακῶν ἀποικιῶν Ἐπιδάμνου καὶ Ἀπολλωνίας ἄγει εἰς τὴν ὀρεινὴν χώραν τῶν πηγῶν τοῦ Ἐριγῶνος καὶ τὰς οἰκίσεις τῶν Λυγκηστῶν.

Τὰς αὐτὰς δὲ ὁδοὺς τὰς διανοιχθείσας ὑπὸ τῶν Κορινθίων ἠκολούθησαν, καθ' ἃ φαίνεται, καὶ Ἡρακλεῖδαι ἐξ Ἀργούς. Καὶ δὴ ὁ Ἡρόδοτος ἐγίνωσκεν, ὅτι οἱ πρόγονοι τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας τὸ μὲν πρῶτον εἶχον ἐγκαταστῆ ἐν Ἰλλυρίᾳ, ἐξ αὐτῆς

¹ Στέφανος Βυζάντιος ἐν λ. Ἰλλυρία· Ἰλλύριος τοῦ Κάδμου. Πρβλ. Ἀπολλοδώρου III, 5, 4. [Περὶ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Ἰλλυρίας ἴδε H. Conr La province Romaine de Dalmatie. Paris. 1882 σ. 36 κ. ἑ.].

² Ἴόνιος πόρος παρὰ Πινδάρῳ (Νερμ. IV, 54). [Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 70 ἐν σημ. Ἀλλ' ἀναγνωστὴ καὶ ἡ τοῦ Ἀντωνίου Μηλιαράκη Μελέτη περὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους. Ἐν Ἀθήναις. 1888, καθ' ἣν τὸ κοινῶς φερόμενον Ἴόνιον πέλαγος ἐκαλεῖτο παρὰ τῶν ἀρχαίων Σικελικόν].

³ [ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 392 κ. ἑ.].

⁴ Στράβωνος [VII, σ.] 326.

⁵ ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 12.

δ' ἔπειτα μετέβησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν ¹. Διὰ δὲ τῆς ἀφίξεως τοῦ οἴκου τούτου ἐδόθη εἰς τὴν χώραν ἡ πρώτη ὥθησις πρὸς πολιτικὴν ἔνωσιν, οἷα οὐδέποτε ἤθελεν ἐπέλθει ἐξ ἐπιχωρίων στοιχείων. Διὰ τοῦτο ἡ Μακεδονία εἶνε κυρίως πολιτεία δυναστική καὶ ἡ ἱστορία αὐτῆς ὡς βασιλείου εἶνε ἱστορία τῶν βασιλέων αὐτῆς.

Οἱ δὲ βασιλεῖς ἐκεῖνοι ἐκαλοῦντο Τημενίδαι, ἥτοι ἐτίμων ὡς πρόγονον αὐτὸν ἐκείνον τὸν Τήμενον ὅστις θεωρεῖτο ὁ ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Ἡρακλειδῶν ἐν τῷ πελοποννησιακῷ Ἄργει ². Ἀλλὰ γινώσκομεν τὰ κατὰ τὰς στάσεις ἐν Ἄργει ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας, τὰ κατὰ τὴν ῥῆξιν τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ τῶν Δωριέων μαχίμων ³ καὶ τὰ κατὰ τὴν εἰς Τεγέαν φυγὴν βασιλέως καλουμένου Φεῖδωνος ⁴. Εἶνε λοιπὸν λίαν πιθανόν, ὅτι κατὰ τὰς ταραχὰς ἐκεῖνας τινὲς τῶν τοῦ βασιλείου οἴκου μετενάστευσαν, ἐπιζητοῦντες διὰ τὴν δραστηριότητα αὐτῶν θέατρον καταλληλότερον τοῦ περιεχομένου ὑπὸ τῶν στενῶν ὁρίων καὶ τῶν τεταραγμένων πραγμάτων τῆς πατρίδος. Ἡ δὲ παράδοσις ἀναφέρει τὸν ἀδελφὸν τοῦ Φεῖδωνος ἐκείνου ὡς τὸν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου ἐλθόντα εἰς τὴν Μακεδονίαν. Τὸ δὲ ὄνομα Κάρανος, ὡς καλεῖται ὁ μετανάστης, χαρακτηρίζει τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ὅπερ κατάρθρωσαν νὰ περιβληθῶσιν οἱ Τημενίδαι ἐν τῇ νέᾳ πατρίδι. Ἐπανελήφθησαν δ' ἐν αὐτῇ τὰ γεγονότα τῶν ἡρωικῶν χρόνων. Καὶ δὴ, ὡς ποτε τὰ κτιζόντα πόλεις γένη εἶχον ἔλθει ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ τὸ Ἄργος, οὕτω τῶρα ἦλθον

¹ Ἡροδότου VIII, 137· ἐξ Ἀργεος ἔφυγον εἰς Ἰλλυριοὺς τῶν Τημενίδων ἀπογόνων τρεῖς ἀδελφοί, Γαυάνης τε καὶ Ἀέροπος καὶ Περδίκκας, ἐκ δὲ Ἰλλυριῶν ὑπερβαλόντες εἰς τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἀπίκοντο εἰς Λεδαῖαν πόλιν. Σαφὴς δὲ μαρτυρία περὶ τῆς ἐξ Ἀργεος καταγωγῆς τῶν Μακεδόνων Τημενίδων εἶνε ἡ τοῦ Θουκυδίδου (II, 99, 3)· τὴν δὲ περὶ θάλασσαν νῦν Μακεδονίαν Ἀλέξανδρος ὁ Περδίκκου πατήρ καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ Τημενίδαι τὸ ἀρχαῖον ὄντες ἐξ Ἀργεος πρῶτον ἐκτίσαντο. Πρὸλ. V, 80, 2· ἦν δὲ καὶ αὐτὸς (Περδίκκας) τὸ ἀρχαῖον ἐξ Ἀργεος.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 227 κ. ἑ.].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 239 κ. ἑ.

⁴ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 362].

εἰς τὸν βορρᾶν βασιλεῖς Ἀργεῖοι καὶ ἡδυνήθησαν ἕνεκα τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ὑπεροχῆς νάθροίσωσι περὶ ἑαυτοὺς τοὺς οἰκήτορας τῶν ὀρεινῶν χωρῶν.

Εἶνε δὲ λίαν πιθανόν, ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἐτράπησαν τὰς ὁδοὺς ἐκεῖνας ἃς εἶχεν ἀνοίξει ἡ Κόρινθος, ἡ κυριωτάτη τῶν ἐμπορικῶν πόλεων τῆς χερσονήσου. Ἡ δὲ καθ' ἑαυτὴν πιθανὴ αὕτη γνώμη ὑποστηρίζεται ἔτι μᾶλλον καὶ ὑπὸ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ πρώτη ἐν Μακεδονίᾳ ἔδρα τῶν Τημενιδῶν ὑπῆρξεν ἡ Ὀρεστίς, ἡ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἀλιάκμονος χώρα ἐκεῖνη ἡ ὁμορροῦσα πρὸς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ κειμένη ἀμέσως πρὸς νότον τῆς χώρας τῶν Λυγκηστῶν. Τῆς δὲ Ὀρεστίδος κυριωτάτη πόλις ἦτο τὸ Ἄργος, ἀπὸ τούτου δὲ οἱ Μακεδόνες Τημενίδαι ἐκαλοῦντο Ἀργεάδαι¹.

Ἀπανταχοῦ ἔνθα κρατοῦσιν Ἕλληνες ἀγωνίζονται νὰ κατα-

¹ Ἔχομεν δύο παραδόσεις τῶν περὶ τῆς βασιλείας λόγων, τὸν περὶ Κάρανου λόγον παρὰ τῷ Θεοπόμπῳ [παρὰ Συγγέλλῳ σ. 262, σ. 499 ἐκδ. Dindorf. C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 283] ἀπόστ. 30 καὶ τὸν περὶ Περδίκκου λόγον παρὰ τῷ Ἡροδότῳ [VIII, 137]. Πρὸς Weissenborn (Hellen. σ. 52 σημ. 4) καὶ von Gutschmid (Macedonische Anagraphe ἐν τοῖς Symbolae hilogorum Bonnensium σ. 118) [Κάρανος, δ] γενάρχης τοῦ βασιλικοῦ οἴκου εἶνε ὁ ἀδελφὸς τοῦ Φειδωνος, τοῦ ἐδδόμου Τημενίδου, ἵσως αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ σωθέντος εἰς τὴν Τεγέαν. Τῆς δ' ἀνευρέσεως ἀλληλουχίας μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς τοῦ Ἀργους ἐπειράθη ὁ C. F. Hermann ἐν ταῖς Verhandlungen der Altenburger Philologenversammlung σ. 43. Τὸν δὲ συγχετισμὸν τῶν Ἀργεαδῶν ([Στράβωνος VII, σ.] 329. Στέφανος Βυζάντιος ἐν λ. Ἀργεοῦ). πρὸς τὸ Ἄργος ἀπέριψαν ὁ K. O. Müller καὶ ὁ Abel Geschichte Makedoniens vor Philipp σ. 99 [Ἑλλ. μεταφρ. Δήμιτσα σ. 111], πρὸς οὗς συμφωνεῖ ὁ von Gutschmid καὶ ὁ Born (Zur makedonischen Geschichte σ. 8). Οὐχὶ τὸ πελοποννησιακὸν Ἄργος, ἀλλὰ τὸ ἐν τῇ Ὀρεστίδι εἶνε κατ' αὐτοὺς ἡ ἀληθὴς πατρίς τῶν ἡγεμόνων τῆς Μακεδονίας. Ὁ δὲ Unger ἐν τῷ Philologus Τόμ. XXVIII, σ. 401 κ. ἐ. θεωρεῖ τὴν ἐξ Ἀργους τῶν Τημενιδῶν καταγωγὴν ὡς ἀπλὴν ἐπινόησιν, ἐπειδὴ διεδίδοντο διάφοροι γενεαλογίαι, ἀναφέρει δὲ καὶ τοὺς παρὰ τῷ Ἀππιανῷ (Συρ. 53) Ἀργεάδας εἰς τὸ ἐν Ὀρεστίδι Ἄργος, εἰς δ' ὑποκαταστάθῃ τὸ πελοποννησιακόν. Ἄλλ' οὐχ ἦττον καὶ αὐτὸς, θεωρῶν τὸν Κάρανον καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Ἀέροπον καὶ Γαυάνην τοὺς τρεῖς γενάρχας τῶν ἐπιφανεστάτων δυναστικῶν οἴκων τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς Μακεδονίας, ἐκλαμβάνει τὸν Ἀέροπον ὡς Βακχιάδην, γενόμενον βασιλεῖα παρὰ τοῖς Λυγκησταῖς, ὡς Τυρρηγὸν δὲ τὸν Γαυάνην, ὃν ταυτίζει πρὸς Αἰάνην τὸν ἀρχαιότατον ἡγεμόνα τῶν Ἑλλήνων. Ἰδε Στέφανον Βυζάντιον ἐν λ. Αἰάνῃ.

δῶσι πρὸς τὴν θάλασσαν. Οὕτω δὲ καὶ οἱ Ἀργεῖοι δὲν ἡδυνήθησαν νὰ περιορισθῶσιν ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ ὀρεινῇ ἐσχατιᾷ τῆς Ὀρεστίδος. Διὸ εὐθὺς ὡς ἴσχυσαν μεταξύ τῶν ἡγεμόνων τῶν περιχώρων, προέβησαν πρὸς τὴν παραλίαν, οὕτω δὲ τὰ δύο χωρισμένα τμήματα τῆς χώρας ἤλθον εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς ἄλληλα. Ἡγεμόνες δὲ τῆς ὁδοῦ τῶν Τημενιδῶν ὑπῆρξαν ὁ Λουδίας καὶ ὁ Ἀλιάκμων, αἱ φυσικαὶ αὗται ἄρτηρίαι τῆς ἐπικοινωνίας· ἡ δὲ πρώτη τελεσφόρος πρᾶξις τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἐνεργείας ὑπῆρξεν ἡ ἐκλογή πρωτευούσης, ἀνηκούσης εἰς τε τὴν μεσόγειον καὶ τὴν παραλίαν. Ὑπῆρξε δὲ αὕτη ἡ Ἐδεσσα, ἣτις ἐκαλεῖτο καὶ Αἰγαί, πόλις ἀρχαιοτάτη, ἐν ᾗ φρυγικός τις λόγος ἔλεγεν ὑπάρχοντας τοὺς κήπους τοῦ Μίδα¹, κειμένη παρὰ τὴν βόρειον ἐσχατιάν τοῦ Βερμίου, ἐκεῖ ἔνθα ὁ Λουδίας ἐκρέει ἐκ τοῦ ὄρους.

Καθ' ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν δὲν ὑπάρχει θέσις ἐξοχωτέρα. Ὅταν τις ἐκ Θεσσαλονίκης ἀνέρχεται εἰς τὴν κατὰ μικρὸν ἀποστενουμένην πεδιάδα, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ δεσμεύονται ἄνωθεν ὑπὸ τῶν λαμπρῶν ἀργυρῶν γραμμῶν τῶν ἀπὸ τῆς προεχούσης ἄκρας τῶν ὀρθίων ὀρεινῶν βράχων κατερχομένων καθέτως εἰς τὴν κοιλάδα. Τοιοῦτοι εἶνε οἱ καταρράκται τῶν Βοδενῶν, ἅτινα ἐπέχουσι τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Αἰγῶν, κείμενα ἐπὶ δασώδους ὀρθίου βράχου ἐστραμμένου ἀκριβῶς πρὸς ἀνατολὰς, ἐν ᾧ ὀπισθεν ἀνυφούται ὁ ἐπιβλητικὸς ὄγκος τῶν ὑψηλῶν ὀρέων. Οἱ δὲ καταρράκται, οἵτινες σήμερον ἀποτελοῦσι τὸν κυριώτερον χαρακτῆρα τῆς τοποθεσίας καὶ παρέχουσιν εἰς αὐτὴν καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ παρὰ τὴν Ῥώμην Τίβουρα, δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀρχαιοτάτη. Οἱ ἐκ τῶν ὑδάτων κατὰ μικρὸν κατακρημνιζόμενοι ἀσθεστολίθικοι τόφοι ἐκλείσαν τοὺς βραχώδεις ὀχετοὺς, δι' ὧν πρότερον τὰ ὑδάτα ἔρρεον ὑπὸ τὴν γῆν. Ἀλλὰ πάντοτε αἱ Αἰγαί ὑπῆρξαν μία τῶν ὠραιωτάτων καὶ ὑγιεινοτάτων πόλεων, μεστή

¹ [Ἡροδότου VIII, 138].

τῶν ἀγαθῶν ὕλομανούσης βλαστήσεως, πύλη μὲν τῆς ὀρεινῆς χώρας, ἀκρόπολις δὲ τῆς πεδιάδος, ἥς ὀπισθεν κεῖται, καθ' ἃ αἱ Μυκῆναι ἢ τὸ Ἴλιον. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀκροπόλεως ἡ ἄποψις ἐξικνεῖται πέραν τοῦ κόλπου μέχρι τῶν ὀρέων τῆς Χαλκιδικῆς, παρὰ δὲ τοὺς πρόποδας αὐτῆς συνεννοῦνται ἅπαντες οἱ κύριοι ποταμοὶ τῆς χώρας.

Αἱ Αἰγαὶ ἦσαν ἡ φυσικὴ μητρόπολις τῆς χώρας. Μετὰ δὲ τῆς κτίσεως αὐτῶν ἄρχεται ἡ ἱστορία τῆς Μακεδονίας. Εἶνε τὸ σπέρμα, ἐξ οὗ ἐξεβλάστησε τὸ βασίλειον, καὶ διὰ τοῦτο οἱ λόγοι ἀπέδιδον ἤδη εἰς τὸν Κάρανον τὴν κτίσιν τῆς πόλεως καὶ παράστανον ὑποδεικνυομένην εἰς αὐτὸν ὑπὸ διοσημιῶν τὴν ὁδὸν πρὸς τὰς Αἰγὰς, καθ' ἃ τὴν τοῦ Κάδμου πρὸς τὰς Θήβας¹.

Κατὰ παράδοξον δὲ τρόπον βλέπομεν ἐπαναλαμβανόμενα ἐν ταῦθα γεγονότα ἐκ τῶν συμβάντων ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας. Βλέπομεν δῆλα δὴ καὶ πάλιν φῦλα ὀρεινὰ τοῦ βορρᾶ προχωροῦντα ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν Ἡρακλειδῶν, ἀλλὰ τῶρα πρὸς ἀνατολὰς, ὅχι δὲ πρὸς νότον, ὡς ἄλλοτε ποτε. Καὶ τῶρα δὲ τὰ φῦλα ἐκεῖνα ἐπιτρέχουσι χώρας ἀρχαιότερον ἐχούσας τὸν πολιτισμὸν, καταλαμβάνουσιν, ὡς οἱ Πελοποννήσιοι Ἡρακλεῖδαι, πόλεις ἀρχαιότερας, καὶ προβαίνουν ἀπὸ ὀχυρῶν χωρίων εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν περιχώρων. Ἐκτοτε δὲ ἡ Ἡμαθία ἀπέβη ἢ καθ' αὐτὸ Μακεδονία, ἡ τριπόταμος χώρα, ἡ πλουσιωτάτη γῆ ἢ ἔχουσα εὐφόρους σπορίμους ἀγροὺς, λίμνας καὶ ποαζούσας κοιλάδας καὶ ἀκτὰς ἐπικαίρως κειμένας πρὸς ἐπικοινωνίαν κατὰ θάλασσαν. Τότε δὲ οἱ Τημενίδαι ἀντὶ ἀπλῶν ἡγετῶν ἔγειναν βασιλεῖς, ἡγεμόνες ἰδρυταὶ πολιτειῶν, οἵτινες διὰ κατακτήσεων καὶ συνθηκῶν κατῴρθωσαν κατὰ μικρὸν ἐξ ὀρεινῶν περιοχῶν καὶ ἐδαφῶν πόλεων νὰ δημιουργήσωσι βασίλειον.

Πρῶτος δὲ τούτων τῶν βασιλέων ὑπῆρξεν ὁ Περδίκκας, ὅστις περὶ τὸ 700 π. Χ. ἐκυρίευσεν ἀπὸ τῶν Αἰγῶν τὴν μεταξὺ τοῦ

¹ [Ἰουστίνου VII, 1].

Λουδίου καὶ τοῦ Ἀλιάκμονος κοίλην χώραν. Ἀκατάσχετοι δὲ ὤρμησαν πρὸς τὰ πρόσω οἱ Μακεδόνες, λαὸς ποιμένων καὶ θηρατῶν ἐσκληραγωγημένος, ὑπέρτερος τὴν δύναμιν τῶν εἰρηνικῶν οἰκητόρων τῆς πεδιάδος καὶ τασσόμενος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν εὐγενῶν εὐπατριδῶν οὐδέποτε καταθετόντων τὰ ὅπλα.

Ἄλλ' οὐχ ἦτον αἱ πρόοδοι περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μακεδονικῆς ἀρχῆς ὑπῆρξαν βραδεῖαι καὶ ἀνεκόπτοντο πολλάκις. Εἰς ὅλος αἰὼν παρῆλθεν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περδίκκου πρὶν ἢ κατορθώσωσιν οἱ Τημενίδαι νὰ ἐμπεδώσωσι τὸ βασιλεῖον αὐτῶν καὶ ἐκτελέσωσι τὰ εἰς τὴν παραλίαν ἀναφερόμενα σχέδια. Καὶ τοῦτο διότι ἡναγκάζοντο νὰποκρούωσι νέες πάντοτε ἀπὸ τῆς ὀρεινῆς χώρας ἐπιδρομὰς, παρακωλύουσας αὐτοὺς νὰφοσιωθῶσι μετὰ τῆς συμπάσης αὐτῶν δραστηριότητος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ποθητοῦ προγράμματος. Τέσσαρες βασιλεῖς ἄρξαντες μετὰ τὸν Περδίκκον ἀπησχολοῦντο διαρκῶς ὑπὸ ἀγῶνων πρὸς τοὺς ἀσπόνδους ἐχθροὺς, τοὺς Ἰλλυριοὺς, οἵτινες διὰ ληστρικῶν ἐπιδρομῶν ἤγον εἰς κίνδυνον τὸ βασιλεῖον. Μόλις δὲ ὁ πέμπτος, ὁ Ἀμύντας, εὔρε πάλιν σχολὴν νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν παραλίαν. Καὶ ἡ μὲν Πιερίαι καὶ ἡ Βοττιαία καθυπετάχθησαν τελείως, μέρος δὲ τῶν κατοίκων ἐξεδιώχθη εἰς τὴν Χαλκιδικήν, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐγκατοφίσθησαν ἐν τῇ χώρᾳ ξένοι ἄποικοι, παρ' ὧν προσεδόκων ὠφέλειαν. Πρὸς τοῦτο δ' ἐπειράθη ὁ δεξιὸς βασιλεὺς νὰ ἐπωφεληθῇ τὰς ἐμφυλίους ἔριδας τῶν ἐλληνίδων πόλεων, καὶ ἰδίως ἔδωκεν εἰς τοὺς φυγάδας Πεισιστρατίδας τὸν παρὰ τὸν θερμαϊκὸν κόλπον κείμενον Ἀνθεμοῦντα πρὸς ἐνοίκησιν¹. Ἡ δὲ προσπέλασις αὕτη πρὸς τὴν Ἑλλάδα παρουσιάζεται πολὺ σαφέστερον παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρῳ, καθ' ὃ μαρτυρεῖ τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ Φιλέλλην².

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀντελήφθη τοῦ ἀγῶνος οὗ κατήρξαντο οἱ

¹ Ἡροδότου V, 94· Ἰππὶη ἐδίδου Ἀνθεμοῦντα.

² Σχόλια εἰς Θουκυδίδην I, 57· Ἀρποκρατίων ἐν λ'. Ἀλέξανδρος, Δίωνος Χρυσόστομον II, 25.

Ἀγχιμενίδαι χάριν καθυποτάξεως τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἀμυντόρων τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, παρ' αὐτῷ δὲ διετρανώθη τὸ πρῶτον ἡ ἀντιπάθεια ἐναντίον τῶν βασιλείων τῆς Ἀνατολῆς, αἰσθημα ἐκ τῶν ἐθνικῶν τῶν κοινῶν εἰς τε τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐνήργησε τὸν φόνον τῶν Περσῶν τῶν ἀπαιτούντων τὴν καθυπόταξιν τοῦ πατρός¹. Καὶ ὅτε δὲ τέλος οἱ Μακεδόνες ἠναγκάσθησαν νὰ δώσωσι γῆν καὶ ὕδωρ, ἐξηκολούθησε καὶ ὡς ὑπήκοος τοῦ βασιλέως ἀδιακόπως βοηθῶν τὸ κατὰ δύναμιν τοὺς Ἕλληνας. Ἐν αὐτῷ ἀνεγεννήθη καὶ πάλιν ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ζωηρότητι ὁ ἀρχαῖος χαρακτήρ ὁ προσδιάζων εἰς τὸ γένος τῶν Τημενιδῶν· ὑψίστη δὲ αὐτοῦ φιλοδοξία ἦτο τὸ νᾶναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ὁμόφυλος καὶ ὁμότιμος. Διό, ὅτ' ἔμελλε νὰποκρουσθῇ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐκ τῶν ἀγώνων ὡς μὴ Ἕλλην, δὲν ἡσύχασε πρὶν ἢ, ἀποδείξας διὰ τοῦ γένους αὐτοῦ τὴν γνησίαν ἐλληνικὴν καταγωγὴν, ἔλαβε τὴν ἄδειαν ἀκωλύτου συμμετοχῆς εἰς τοὺς ἀγῶνας². Διεγίνωσκε δὲ τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν ὡς τὸ τελειότατον πρότυπον τοῦ Ἕλληνικοῦ καὶ ἐθεώρησε μεγίστην τῶν τιμῶν τὴν ἀπονεμηθεῖσαν εἰς αὐτὸν φιλίαν καὶ προξενίαν τῶν Ἀθηναίων³.

Ἀλλὰ συγχρόνως καὶ οἱ Πέρσαι μετεχειρίζοντο αὐτὸν ὡς ἐργάτην τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἐνεργείας⁴. Καὶ δὴ ὁ βασιλεὺς Ἑρξῆς ἐφαντάζετο τὴν Μακεδονίαν ὡς πυρῆνα ὑποτελοῦς βασιλείου ὅπερ ἤθελε νὰ ιδρύσῃ ἐν Εὐρώπῃ, καὶ διὰ τοῦτο ἡύρυνε τὰ ὅρια

¹ Ἡροδότου V, 19 κ. ἐ. [Πρόλ. ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 234].

² Ἡροδότου V, 22· ἐπειδὴ ἀπέδεξε ὡς εἶη Ἀργεῖος, ἐκρίθη τε εἰς ναι Ἕλληνα καὶ ἀγωνισάμενος στάδιον συνεξέπιπτε τῷ πρώτῳ. Συμφώνως δὲ πρὸς ταῦτα λέγει καὶ ὁ Θουκυδίδης (II, 99)· Ἀλέξανδρος καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, Τημενίδαι τὸ ἀρχαῖον ὄντες ἐξ Ἀργείων. Ἀλλὰ κατὰ τὸν von Gutschmid [Macedonische Anagraphe ἐν ταῖς Symbolae philologorum Bonnensium] τότε τὸ πρῶτον καθωρίσθη ἡ γενεαλογία τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας.

³ Ἡροδότου VIII, 143· οὐ γάρ σε βουλόμεθα οὐδὲν ἄχαρι πρὸς Ἀθηναίων παθεῖν ἐόντα προξενόν τε καὶ φίλον.

⁴ [Ἰδε περὶ τῆς πρεσβείας τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὰς Ἀθήνας] Ἡροδότου VIII, 136-144.

τῆς χώρας ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι τοῦ Αἰμου. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐπωφελήθη τὰς παρουσιαζομένας εὐνοϊκὰς περιστάσεις, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἔργον ὅπερ ἀνέμενον οἱ Πέρσαι ἐξ αὐτοῦ καὶ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Διὸ ἐδέχθη μὲν τὴν διὰ τῆς Περσίας αὕξησιν τοῦ ἰδίου βασιλείου, ἀλλ' ἐσκόπει νὰ συντηρήσῃ ἔπειτα τὸ οὕτως αὕξηθὲν βασίλειον διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων, ἡ δὲ ἀνύψωσις τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὸν μόνον ὅπως μετὰ μείζονος θάρρους καὶ ἐπιμονῆς ἀντιταχθῇ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς χώρας ὡς ἐπικυρίαρχος. Ὑπέταξε δὲ τὰ θρακικὰ φύλα τὰ κατέχοντα τὰ πρὸς δυσμὰς τοῦ Στρυμόνος πλούσια μετάλλων ὄρη καὶ ἔκοψεν ὡς βασιλεὺς νομίσματα κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἀργυρᾶς μονάδος τῶν Ἀσιατῶν, ὅπερ εἶχεν εἰσαχθῇ ἀπὸ τῶν Ἀβδῆρων εἰς τὰς ὀρεινὰς ἐκείνας χώρας. Ἐφερε δὲ τὸ νόμισμα ἐκεῖνο τὸ χάραγμα τῶν Βισαλτῶν τῶν οἰκούντων παρὰ τὸν στρυμονικὸν κόλπον¹. Ἀπὸ δὲ τῶν μετάλλων εἰσέπραττεν ἓν τάλαντον ἀργυρίου καθ' ἑκάστην². Ἐντὸς δὲ τοῦ βασιλείου προήγαγε τὸν πολιτισμὸν προσελκύσας εἰς τὴν χώραν Ἑλληνας ἀποίκους· τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ ἐκ τοῦ Ἀργους, τῆς ἀρχαίας πατρίδος τῶν Τημενιδῶν, ἐγκατασταθέντες παρ' αὐτῷ Μυκηναῖοι φυγάδες³. Μεγάλως δ' ἐσπούδαζε νὰ τυγχάνῃ τιμῆς παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Πρὸς τοῦτο δ' ἐπωφελεῖτο τὰς ἐν τοῖς πανελληνίοις ἀγῶσι νίκας, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ ὑπερόχων ἀνδρῶν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, οἵτινες ἐξύμνουν αὐτὸν, καθ' ἃ ἔπραξε πρὸ πάντων ὁ Πίνδαρος⁴.

¹ Ἴδε περὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς βασιλεὺς Leake Numismata Hellenica. Kings of Europe I. [Head Historia numorum σ. 193. Ἑλλ. μεταφρ. Σφοδρόνου Τόμ. Α' σ. 286 κ. ἐ.]. Περὶ δὲ τοῦ χαράγματος τῶν Βισαλτῶν ἴδε Leake Europa σ. 157. Brandis Münzwesen Vorderasiens σ. 118 [καὶ περὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν Head ἐνθ' ἀν. σ. 178. Ἑλλ. μεταφρ. Σφοδρόνου Τόμ. Α' σ. 266].

² Ἡροδότου V, 17.

³ Πανσανίου VII, 25, 6. [Περὶ ἀνωτέρω Τόμ. Γ' σ. 518].

⁴ Ἴδε ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Πινδάρου ὑπὸ τοῦ Bückh τὰ ὑπ' ἀρ. 85 καὶ 86 ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ ἐγκωμίου τοῦ Ἀλεξάνδρου παρὰ τοῦ ποιητοῦ.

Ἄλλ' ἐν ᾧ μετὰ τοιούτου ζήλου ἐπεδίωκε τὴν εὐνοίαν τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἡδύνατο καὶ νάποφύγῃ τὴν ἐπιβλητικὴν ἐπίδρασιν τῶν πραγμάτων, ἅτινα ἤγαγον αὐτὸν ἀναγκαίως καὶ εἰς ἀλλοίας πρὸς τοὺς Ἑλληνας σχέσεις. Πράγματι δὲ ἡ ἀναπόφευκτος ἐπαύξησης καὶ συμπλήρωσις τῆς χώρας τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου δὲν ἡδύνατο νά ἐπιτευχθῇ ἄνευ ἀγῶνος πρὸς τοὺς Ἑλληνας.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἤδη μεταθέσει τὴν πρωτεύουσάν αὐτοῦ εἰς τὴν Πύδναν, κειμένην πρὸς νότον τοῦ Ἀλιάκμονος ἐν τῇ Πιερρίᾳ¹. Μεταξὺ δὲ τῆς Πύδνης καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Λουδίου ἔκειτο ἡ Μεθώνη, πόλις ἐλληνικὴ αὐτόνομος. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη κατοχὴ ἀνεξαρτήτου ἐδάφους ἐν μέσῳ αὐτῆς τῆς μακεδονικῆς γῆς δὲν ἡδύνατο νά διαρκέσῃ ἐπὶ μακρόν. Ὁμοίως δὲ εἶχον τὰ πράγματα καὶ κατὰ τὴν παραλίαν τῆς Θράκης, ἔνθα μεταξὺ τοῦ θερμαϊκοῦ κόλπου καὶ τοῦ Στρυμόνος ἔκειντο πλείστα ἔσται ἐλληνίδες πόλεις, αἵτινες μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους εἶχον πᾶσαι προσχωρήσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οὕτω δὲ παρ' αὐτὸ τὸ κράσπεδον τῆς Μακεδονίας ἀπετέλουν συμπαγῇ δυνάμει, ἥτις ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν κοινοῦ κέντρου ἐκράτει τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἀκτῶν. Κατὰ ταῦτα ἐφ' ὅσον αἱ Ἀθῆναι διετήρουν ἐν ταῖς παραλίαις ἐκείναις τὰ χωρία ἐκεῖνα ὁ κυριαρχῶν τῆς Μακεδονίας ἦτο οἷον αἰχμάλωτος τῶν κατεχόντων τὰ παράλια τῆς χώρας. Ὅτε δὲ ὁ Κίμων ἐπέστρεψεν ἐκ τοῦ ἐν τῇ Θράκῃ πολέμου², κατηγορήθη, ὅτι ἔνεκεν ἰδίων συμφερόντων παρημέλησε νά εἰσχωρήσῃ εἰς τὰς κτήσεις τοῦ βασιλείως.

Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὁπόσον ζηλοτύπως ἤδη αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος ἐπώπτευε τὰς παρὰ τὰ σύνορα χώρας τοῦ ἰδίου βασιλείου, ἐπιζητήσας ἰδίως νά παρακλύσῃ τὴν ἐν τῇ παρὰ τὸν Στρυμόνα χώρα ἐποίκησιν τῶν Ἀθηναίων. Διὰ τοῦτο εἶχεν ὑποστηρίξει τὴν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων ἀντίστασιν τῶν Θασίων³, διὰ τοῦτο

¹ Θουκυδίδου I, 137.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 503].

³ Schäfer ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie. 1865 σ. 627. [Πρὸς ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 501].

δ' ἐνῴκισε καὶ τοὺς Μυκηναίους, οὓς ἡδυνάτουν νὰ βοηθήσωσι τότε οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐν ταῖς ἀπειλουμέναις παραλίαις χώραις. Ἐντεῦθεν βλέπομεν, ὅτι ὁ χρυσὸς τῆς Θράκης ὑπῆρξε τὸ κατ' ἀρχὰς τὸ ἐλατῆριον τὸ καθορίζον τὴν πρὸς τὰ ἔξω πολιτικὴν ἐνέργειαν τῆς Μακεδονίας καὶ ἐξωθήσαν ἤδη τότε τοὺς Μακεδόνas εἰς ἔχθραν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν εἰσαγάγει τὴν Μακεδονίαν εἰς τὸ σύστημα τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον πολιτειῶν καὶ προδιαγράφει τὴν ἐντολήν τῶν διαδόχων. Ἦτο δὲ αὕτη διπλῇ τις, πρῶτον μὲν ἡ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἔνωσις, διάταξις καὶ ἐπίρρωσις τῆς πολιτείας καὶ ἡ δι' εἰσαγωγῆς ἀνωτέρου πολιτισμοῦ ἀνάδειξις αὐτῆς ἰσοτίμου πρὸς τὰς ἑλληνίδας πόλεις, δεύτερον δὲ ἡ πρὸς τὰ ἔξω ἐπέκτασις τῆς δυνάμεως αὐτῆς δι' ἀντιπολεμῆσεως ἐπαχθῶν γειτόνων. Πρὸς ἐκτέλεσιν δ' ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἔργων οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠναγκάσθησαν νὰ παλαίσωσι πρὸς μεγίστας δυσχερείας· εἶνε δ' εὐνόητον, ὅτι ἰδίως ἐν τῇ πρὸς τὰ ἔξω πολιτικῇ αὐτῶν ἐνεργείᾳ ἐποδίωξαν τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν αὐτῶν ὅχι κατ' εὐθεΐαν, ἀλλ' ἐπιζητοῦντες μετ' ἐπιφυλάξεως διέξοδον διὰ τῶν δυσχερειῶν, μεταβάλλοντες πολιτείαν συνωδὰ πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ προσδοκῶντες νὰ τύχωσι τοῦ σκοπομένου διὰ πονηρᾶς ἐπωφελείας ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων μᾶλλον ἢ διὰ τῆς ἰδίας δυνάμεως καὶ διὰ φανεροῦ πολέμου.

Τὸ δὲ πολιτικὸν τοῦτο πρόγραμμα τῶν Τημενιδῶν παρουσιάζεται τελείως ἀνεπτυγμένον παρὰ τῷ διαδόχῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου Περδίκκᾳ. Κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ βασιλείαν αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Μακεδονία ἀντεμετρήθησαν πρὸς ἀλλήλας ὡς ἐχθροὶ ἀδιάλλακτοι. Τότε κατέστησαν εἰς τοὺς ἀντιπάλους σαφεῇ τὰ ἴδια ἑκατέρου ἀμφισβητήματα καὶ οἱ τρόποι τῆς ἐναντίον ἀλλήλων ἐπιθέσεως, οἱ κίνδυνοι καὶ τὰ ἔπαθλα τοῦ ἀγῶνος· τότε κατεβλήθησαν τὸ πρῶτον τὰ θεμέλια πάσης ἐν τῷ μέλλοντι περιπλοκῆς καὶ παντὸς μέλλοντος ἀγῶνος.

Ὁ Περδίκκας δὲν ἦτο ὁ νόμιμος διάδοχος. Ἦναγκάσθη δὲ

πρῶτον νᾶφαιρέσῃ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ κληρονόμου τοῦ θρόνου Ἀλκίτου¹ καὶ ἔπειτα νᾶ διανείμῃ τὴν βασιλείαν μετὰ δευτέρου ἀδελφοῦ, τοῦ Φιλίππου, ὅστις καὶ ἔλαβε τὴν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἀξιοῦ χώραν². μόνον δὲ μετ' ἀγῶνας πολλῶν ἐτῶν ἀπέβη τέλος ὁ μόνος βασιλεὺς.

Κατὰ δὲ τὴν διάταξιν τῶν ἐσωτερικῶν τούτων πραγμάτων τῆς Μακεδονίας δὲν ἔμειναν ἀμέτοχοι οἱ Ἀθηναῖοι. Εἶδομεν δὲ, ὅτι ἀπὸ τῶν νικῶν τοῦ Κίμωνος εἶχον ἀδιακόπως ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν πρὸς τὰς παραλίαις τῆς Θράκης, καὶ ὅτι ὁ Περικλῆς ἀνέπτυξεν ἰδιάζουσαν δραστηριότητα πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις. Μετὰ δὲ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς κτήσεως τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου τῷ 452 π. Χ. ὤκισθη ἡ πόλις Βρέα πρὸς βορρᾶν τῆς Χαλκιδικῆς, καὶ ἔπειτα ἡ Ἀμφίπολις, ἡ λαμπρὰ πόλις παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος, ἥς ἡ κτίσις ἐθεωρήθη αὐτόχροημα ὡς θρίαμβος τῆς κατὰ θάλασσαν πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων³. Σκοπὸς δὲ τῆς κτίσεως τῆς Ἀμφιπόλεως ἦτο τὸ νᾶναδειχθῇ αὕτη τὸ κέντρον τῶν κατὰ τὸν βορρᾶν ἀποικίων, προφυλακὴ ἐναντίον τῶν λαῶν τοῦ βορρᾶ, προμαχῶν ἐναντίον τῆς τε Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Ὁ δὲ Περικλῆς προεμάντευε τοὺς κινδύνους, πρὸς οὓς ἔμελλον ἀναγκασόμενοι νᾶντιμετρηθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι, ἂν ποτε παρὰ τοῖς λαοῖς ἐκείνοις ἀνεπτύσσετο πνεῦμα ἰδρύσεως ἰδίων ἰσχυρῶν πολιτειῶν. Διὰ τοῦτο δὲ παρίστατο ἀνάγκη νᾶ παρακολουθῇται ἀκριβῶς ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν καὶ συμμετέχωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε οἱ βάρβαροι ἡγεμόνες νᾶ αἰσθάνωνται ἑαυτοὺς ἐξαρτωμένους ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς τῆς καθ' ἅπαν τὸ Αἰγαῖον ἀρχούσης πόλεως.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐκτίσθη ἡ Ἀμφίπολις, ὁ Περδίκκας ἀντη-

¹ Πλάτωνος Γοργ. σ. 471· ἀποδύσων τὴν ἀρχὴν, ἣν Περδίκκας αὐτὸν ἀφείλετο.

² Θουκυδίδου II, 95, 100.

³ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 687, 691].

γωνίζετο ἀκόμη πρὸς τὸν ἀδελφὸν Φίλιππον· ἐπειδὴ δὲ ἡ χώρα τούτου ἔκειτο πλησίον τῶν περὶ τὸν Στρυμόνα χωρῶν, τότε τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων συνέπιπτον πρὸς τὰ τοῦ Περδίκκου. Εἶνε δὲ κατὰ ταῦτα λίαν πιθανόν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐβοήθησαν αὐτὸν νὰ νικήσῃ¹, καὶ ὅτι ἡ βοήθεια αὕτη παρεσχέθη μόνον ὑπὸ ὄρους ὑποβάλλοντας τὸν βασιλέα εἰς ποιάν τινα ἐξάρτησιν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξάγομεν δὲ τοῦτο βλέποντες, ὅτι ἡ πρώτη πράξις, ἣν γινώσκουμεν μετ' ἀσφαλείας ἐκ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ Περδίκκου, εἶνε ἡ προσχώρησις αὐτοῦ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἔχομεν μαρτυρίας, καθ' ἃς ἡ Μακεδονία τότε ἦτο ὑπόφορος τῶν Ἀθηναίων².

Ἀλλὰ τὰ πράγματα ταῦτα μετεβλήθησαν εὐθὺς ὡς ὁ Περδίκκας κατάρθρωσε τὸν πρῶτον σκοπὸν εἰς ὃν ἔτεινεν ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ. Ἐκτοτ' ἐκαραδόκησε πάραυτα κατὰλληλον εὐκαιρίαν ὅπως ἀπαλλαγῇ πάσης ἐπαχθοῦς ὑποχρεώσεως. Εὖρε δ' εὐκόλως τὰς πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἀγούσας ὁδοὺς καὶ τὰ ναναγκαῖα μέσα. Πράγματι ἐν αὐτῇ αὐτοῦ τῇ γειτονίᾳ κατεδεικνύοντο σαφέστατα εἴπερ που ἀλλαχοῦ τὰ τρωτὰ τῆς κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων· βεβαίως δὲ πρότερον παντὸς ἄλλου ξένου ἡγεμόνος ἐπέισθη ὁ Περδίκκας, ὅτι θὰ ἦτο ἀδύνατον εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ ὑπομείνωσιν ἐπὶ μακρὸν τὴν πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐπιτέχνου κατασκευάσματος τῆς ἀθηναϊκῆς θαλασσοκρατίας ἀπαιτούμενην ὑπέμετρον ἔντασιν δυνάμεων. Αἱ δὲ παραλῖαι τῆς Θράκης ἦσαν ἔνεκεν αὐτῆς αὐτῶν τῆς θέσεως ἡ κτῆσις ἐκείνη τῶν Ἀθηναίων, ἣν οὗτοι δυσχερέστερον πάσης ἄλλης ἠδύναντο νὰ συγκρατήσωσιν· ἐν οὐδεμιᾷ δὲ ἄλλῃ ἀποικιακῇ χώρᾳ ὑπῆρχε τοσαύτη δυσαρέσκεια ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, τοσαύτη ἐπιχώριος

¹ Θουκυδίδου Ι, 57.

² Ψευδοδημοσθένους (*Ἠγησίππου*) Περὶ Ἀλοννήσου 12· ἐφ' ἡμῖν ἦν ἡ Μακεδονία καὶ φόρους ἡμῖν ἔφερεν. Δημοσθένους Ὀλυμπ. Γ' 24· ὁ πῆκουεν ὁ ταύτην τὴν χώραν ἔχων αὐτοῖς βρασιλεύς. Ἴδε καὶ τὰ Σχόλια εἰς τοῦτο τὸ χωρίον.

δύναμις καὶ τοιοῦτον πνεῦμ' ἀνεξαρτησίας ὡς ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Χαλκιδικῆς.

Αἱ συνθήκαι δὲ αὗται προδιέγραφον τὰς πρώτας ἐνεργείας τῆς δραστηριότητος τοῦ βασιλέως. Διὸ ὁ Περδίκκας συνωμολόγησε μυστικὰς συμμάχιας μετὰ τῶν δυσηρεστημένων πόλεων· χωρὶς δὲ νὰ διαλύσῃ τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους φιλίαν, κατώρθωσε νὰ παρασκευάξῃ εἰς αὐτοὺς διηνεκῶς μεγίστους κινδύνους, ἐνισχύων παρὰ τοῖς συμμάχοις αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀντιστάσεως, ἐξαίρων τὸ φρόνημ' αὐτῶν δι' ἐπαγγελιῶν καὶ παρέχων εἰς αὐτοὺς συμβουλὰς περὶ τῆς αὐξήσεως τῆς πρὸς ἀντίστασιν δυνάμεως διὰ τῆς συνενώσεως καὶ συμπράξεως ἑαυτῶν. Καὶ εὐχαρίστως μὲν ὁ ἠθελεν ἐξακολουθήσει ὁ Περδίκκας ἐνεργῶν ἀκόμη κρυφίως, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰποδάλλῃ τὸ προσωπεῖον. Οἱ Ἀθηναῖοι διέγνωσαν τὸν ἐχθρόν, καὶ ὁ κρύφιος ἀνταγωνισμὸς μετεβλήθη εἰς πόλεμον κεκρυγμένον. Οἱ Ποτιδαῖαι, οἱ Βοττιαῖοι καὶ οἱ Χαλκιδεῖς ἐκήρυξαν φανεράν ἀποστασίαν, ὁ δὲ Περδίκκας ἐδέχθη μέρος τῶν κατόικων ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ, τοὺς δὲ λοιποὺς ἔπεισε νάνοικισθῶσιν ἐν τῇ Ὀλύνθῳ καὶ ἀναδείξωσιν αὐτὴν μόνην πόλιν ἰσχυράν καὶ ἐστίαν τῆς ἀντιστάσεως¹. Κηρυχθεὶς δὲ φανερὸς φίλος τῶν ἀποστάντων προεκάλεσε πόλεμον τῶν Ἀθηναίων κοινὸν κατὰ τε τῶν ἀποστάντων συμμάχων καὶ αὐτοῦ (432 π. Χ. Ὀλυμπ. 86,4). Τότε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεστήριξαν τοὺς ἐν τῷ ἰδίῳ βασιλείῳ ἐχθροὺς τοῦ Περδίκκου, ὅςτις, προσβαλλόμενος ἔκ τε τῶν ἔσω καὶ κατὰ τὰ παράλια καὶ ἀπειλούμενος ἐξ ἀνατολῶν ὑπὸ τοῦ ὁσημέραι αὐξανόμενου βασιλείου τῶν Θρακῶν, περιέστη εἰς μεγίστην στενοχωρίαν. Καὶ ἡ μὲν Θέρμη ἐκυριεύθη, ἡ δὲ Πύδνα ἐπολιορκεῖτο, ὁ δὲ Περδίκκας ἠδυνάτει νάντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς κινδύνους τούτους διὰ τῆς βίας.

¹ Θουκυδίδου [I, 58]: Περδίκκας πείθει Χαλκιδικέας τὰς ἐπὶ θαλάσῃ πόλεις ἐκλιπόντας καὶ καταβαλόντας ἀνοικίσασθαι ἐς Ὀλυνθον μίαν τε πόλιν ταύτην ἰσχυράν ποιήσασθαι· τοῖς τε ἐκλιποῦσι τούτοις τῆς ἑαυτοῦ γῆς τῆς Μυγδονίας περὶ τὴν Βόλβην λίμνην ἔδωκε νέμεσθαι, ἕως ἂν ὁ πρὸς Ἀθηναίους πόλεμος ᾔῃ.

'Αλλ' οὐδέποτε περιερχόμενος εἰς ἀμνηνίαν, εὗρε καὶ τότε διέξοδον, ἀπευθυνθεὶς πρὸς τὸν γείτονα Σιτάλκην καὶ ἐπιτυχῶν διὰ μεγάλων ἐπαγγελιῶν τὴν μεσιτείαν τοῦ μέγα δυναμένου βασιλέως ἐκείνου. Μεταβαλὼν δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον ὅλως τὴν μέχρῃς ἐκείνου τοῦ χρόνου πολιτείαν καὶ ἄνευ δισταγμοῦ ἐγκαταλιπὼν τοὺς Χαλκιδεῖς, εἰ καὶ εἶχε παρασύρει αὐτοὺς εἰς τὰ ἔσχατα διαδήματα, προσεχώρησε μετὰ τοῦ Σιτάλκου εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν παραθλάσσιον Θέρμην¹. Τότε πλέον οἱ Ἀθηναῖοι ἠδυνήθησαν νὰ ποκαταστήσωσι καὶ πάλιν τὴν κληνηθεῖσαν ἀρχὴν, κατενίκησαν τὴν ὑπερήφανον Ποτίδαιαν καὶ ἐπεδίωξαν τὴν διὰ συνετῆς πολιτείας ἐξασφάλισιν τῶν παρὰ τὰ μακεδονικὰ παράλια ἐμμειναστῶν πιστῶν πόλεων. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἐχορήγησαν τῷ 429 π. Χ. (Ὀλυμπ. 86, 4) ὅλως ἔκτακτα προνόμια εἰς τοὺς Μεθωναίους, ἀπαλλάξαντες αὐτοὺς πλὴν μόνῃς τῆς δεκάτης τῶν ναῶν παντὸς φόρου καὶ παραχωρήσαντες εἰς αὐτοὺς ὅλως ἐξαίρετον θέσιν μεταξὺ τῶν συμμάχων².

Ἐν δὲ τῇ συνενώσει ταύτῃ αὐστηρότητος καὶ πραότητος πέπει πῶς πιθανώτατα νὰ διαγνώσωμεν τὴν σύνεσιν τῆς πολιτείας τοῦ Περικλέους. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Ὁ Περδικκας, ὅστις ἐξαιρέτως ἠρέσκετο εἰς τὸ πολεμεῖν ὑφισταμένης ὑπόπτου εἰρήνης, ὑπεστήριξε τοὺς Κορινθίους ἐν Ἀκαρνανίᾳ³, συγχρόνως δὲ ἀπηλλάγη τῶν υποχρεώσεων ἃς εἶχεν ἀναλάβει πρὸς τὸν Σιτάλκην. Ἀλλὰ ταῦτα πράττων ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν δύο αὐτοῦ ἰσχυροτάτων γειτόνων, οἵτινες ἀπεφάσι-

¹ Θουκυδίδου I, 61· ξύμβασις καὶ ξυμμαχία ἀναγκαία πρὸς τὸν Περδικκάν.

² Kirchhoff Chronologie der Volksbeschlüsse für Methone ἐν ταῖς Abhandlungen der Preussischen Akademie. 1861 σ. 555. Ἐν δὲ ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν φόρων περιλαμβάνονται μόνον τρεῖς παράλαι πόλεις τῆς Βοττιαίας καὶ τῆς Πιερίας, ἡ Μεθώνη, ἡ Δικαιοπόλις καὶ ἡ Αἰσών. [Ὅδε Köhler Urkunden zur Geschichte des delisch-attischen Bundes] σ. 117, 143.

³ Θουκυδίδου II, 80.

σαν κοινῇ τὴν τιμωρίαν τοῦ ἀπίστου βυσιλέως διὰ τρόπου παύον-
τος διὰ παντὸς τοὺς ἀφορήτους δόλους αὐτοῦ ¹. Ἄλλ' ἡ καθυστέ-
ρησις τῶν Ἀθηναίων ² ὑπῆρξε τὸ πρῶτον μεγίστων ἐπακολουθη-
μάτων αἴτιον σφάλμα τῆς ἐν ταῖς βορείοις χώραις πολιτείαις αὐ-
τῶν. Ἐνεκεν αὐτῆς ἀπεξενώθησαν τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν συμμά-
χων, καὶ ὁ κινδυνωδέστατος τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν οὐ μόνον ἐσώθη
ἀπὸ ὀλέθρου ἀναποφεύκτου, ἀλλὰ καὶ ἐξῆλθεν ἐκ ταύτης τῆς
κρίσεως πολὺ ἰσχυρότερος ἢ πρότερον. Πράγματι δὲ ἀπηλλάγη
τοῦ Ἀμύντου τοῦ υἱοῦ τοῦ Φιλίππου, ὃν ἤθελον νὰ ἐγκαταστή-
σωσι βασιλέα ἀντ' αὐτοῦ, καὶ συνῆψεν ἀρίστας καὶ φιλιωτάτας
σχέσεις πρὸς τοὺς Ὀδρύσας.

Πρὸς δὲ τοὺς Ἀθηναίους συνετήρει ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν
εἰρήνην, ἀλλ' ἡ πυρκαϊά, ἣν εἶχεν ἀναρριπίσει ἐν τῇ Χαλκιδικῇ,
ἐξηκολούθει ὑποκαίουσα ἀδιακόπως. Κατῴρθωσε δὲ ὁ Περδίκκας
νὰ κερδήσῃ καὶ πάλιν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν πόλεων, συνέδεσε δὲ
συγχρόνως καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ σχέσεις, αἵτινες ἐξησφάλιζον τὴν
ἐπίδρασιν αὐτοῦ ἐν τῇ σπουδαιστάτῃ ἐκείνῃ χώρᾳ, ἥτις ἦτο ἡ
πύλη ἢ ἄγουσα εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐκαραδόκει ἀπαύστως εὐ-
καιρίαν, ὅπως βλάβῃ τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ δὲ πόλεμος, οἷος διεξήγετο ἐν Ἑλλάδι, δὲν ἀνταπεκρίνετο
πρὸς τὰς προσδοκίας αὐτοῦ. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦσαν ἀδέξιοι ἢ
ἀτυχεῖς· ἂν δ' ἐξηκολούθουν τὰ πράγματα οὕτως, ὑπῆρχε φόβος,
ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐμέλλον νὰ ἔχωσι μετ' οὐ πολὺ ἐλευθερίαν ἐνερ-
γείας, ὅπως δυνηθῶσι ἀναλάβωσι σοβαρῶς καὶ δραστηρίως τὴν
ἐνέργειαν αὐτῶν κατὰ τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδο-
νίας. Ἄλλ' ὁ κίνδυνος οὗτος ἔπρεπε νὰ προληφθῇ. Διὰ τοῦτο δ'
ἔστειλε κοινῇ μετὰ τῶν Χαλκιδέων τὴν γνωστὴν εἰς ἡμᾶς μυστι-
κὴν πρεσβείαν ³, προεκάλεσε τὴν ἀποστολὴν τοῦ Βρασίδου, παρε-
σκεύασε τὴν διὰ τῆς Θεσσαλίας ἀκώλυτον διάβασιν αὐτοῦ. Ἀνέ-

¹ Θουκυδίδου II, 95 κ. ἑ.

² Θουκυδίδου II, 101. Ἰδὲ καὶ ἀνωτέρω [Τόμ. Γ' σ. 129 καὶ] Τόμ. Ε' σ. 13.

³ [Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Γ' σ. 220 κ. ἑ.].

φλέξε δὲ οὕτω τὸ δεύτερον πόλεμον θρηκτικόν, τὸν κινδυνωδέστατον ἀπάντων τῶν ἀγώνων, οὓς ἠναγκάσθησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ὑποστῶσιν ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ, ἀγῶνα, οὗ τὰ ἐπακόλουθα οὐδέποτε ἠδυνήθησαν νὰ θεραπεύσωσιν ἐντελῶς. Ἀλλ' ὁ Περδίκκας ἤθελε συγχρόνως νὰ μεταχειρισθῇ τὸν στρατηγὸν τῆς Σπάρτης δίκην μεμισθωμένου ἀρχηγοῦ μισθοφόρων χάριν τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ πολιτικῶν σκοπῶν, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην τῶν ἡγεμόνων τῆς ἄνω Μακεδονίας, ἰδίως δὲ τῶν Λυγκηστῶν. Ἀλλ' αἱ προθέσεις τοῦ Περδίκκου αὐταὶ ἐναυάγησαν ἔνεκα τῆς ὑψηλοφροσύνης τοῦ Βρασίδου, ὅστις περιέστη εἰς ἄσπονδον ἔχθραν πρὸς τὸν βασιλέα, καθ' ἃ ἀνεμένετο εἰκότως ἔνεκα τῆς εὐθύτητος τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Λακεδαιμονίου στρατηγοῦ καὶ τῆς φιλαυτίας καὶ ἀπιστίας τοῦ Περδίκκου. Ἡ δ' ἔχθρα αὕτη ἤγαγε καὶ εἰς τὴν ἐκ νέου προσχώρησιν τοῦ βασιλέως εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλ' οὐχ ἥττον ὁ Βρασίδης συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν κατὰ τὸν Περδίκκην, καταστρέψας ἐν τοῖς ἐπὶ Θράκης τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων, ὁ δὲ Περδίκκας καὶ ὡς σύμμαχος ἀπέφυγε νὰ παράσχη οἰανδήποτε ὑπηρεσίαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους δυναμένην νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν μεταβολὴν τῶν κατὰ τὸν βορρᾶν πραγμάτων. Τὰ μέγιστα δὲ προήγαγε τὰ συμφέροντ' αὐτοῦ ἢ τελεία ἀνεπάρκεια τῆς ἐπιτυχίας τῆς εἰρήνης τοῦ 421 π. Χ. καὶ ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκ νέου ἀποκαταστάσεως τῆς ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Θράκης ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων. Ὁ δὲ Περδίκκας παρηκολούθησε τὴν περαιτέραν ἐξέλιξιν τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων, καὶ προσεχώρησε μετὰ τῶν Χαλκιδέων τῷ 418 π. Χ. εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀργείων καὶ Λακεδαιμονίων, καὶ πάλιν χωρὶς νὰ διαλύσῃ τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συνθήκην¹, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἐτιμώρησαν

¹ Θουκυδίδου IV, 79· οἷ τε ἐπὶ Θράκης ἀφυστώτες Ἀθηναίων καὶ Περδίκκας ἐξήγαγον τὸν στρατὸν, οἱ μὲν Χαλκιδεῖς νομίζοντες ἐπὶ σφᾶς πρῶτον ὁρμήσειν τοὺς Ἀθηναίους (καὶ ἄμα αἱ πλησιόχωροι πόλεις αὐτῶν αἱ οὐκ ἀφεστηκυῖαι ξυνεπῆγον κρύφα), Περ-

αὐτὸν δι' ἀποκλεισμοῦ τῶν λιμένων καὶ ἀποβάσεων¹. Ἄλλ' αἱ στρατεῖαι αὗται δὲν ἔσχον περαιτέρω ἐπακόλουθα, ὁ δὲ Περδίκκας, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει σύμμαχος ἀπάντων τῶν ἰσχυρῶν, τῶν Λακεδαιμονίων, τῶν Κορινθίων καὶ τῶν Ἀθηναίων, τῶν Ὀδρυσῶν καὶ τῶν ἐπὶ Θράκης Χαλκιδέων, καὶ εἶχεν ἀπατήσει ἅπαντας μετ' ἀλλήλους, ἦτο ἐπὶ τέλους ὁ μόνος ὁ ἐκ πάντων τῶν ἀγώνων ἀποκομίσας μόνιμον κέρδος, καίπερ αὐτὸς μόνος σχεδὸν οὐδεμίαν ὑποστάς θυσίαν. Ὁφελήθη δ' ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων πολιτικῆς ἐνεργείας οὐδεμίαν ἐχούσης ἀνασκοπὴν καὶ ἐχομένης μόνου τοῦ ἰδίου συμφέροντος· οὐδεμίαν δ' ἐγίνωσκε διαφορὰν μεταξὺ φίλου καὶ ἐχθροῦ, μεταξὺ πολέμου καὶ εἰρήνης, καὶ ἐνίκησε διὰ τῶν ἀγώνων οὓς προεκάλεσε μεταξὺ τῶν γειτόνων πολιτειῶν. Καὶ οὐδεμίαν μὲν περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας ἡδύνατο νὰ ἐπιδείξῃ ἀξίαν λόγου ἐδαφικὴν προσαύξησιν τοῦ βασιλείου, ἀλλ' ὅμως ἡ παράλυσις τῆς ἀττικῆς ἀρχῆς ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Μακεδονίας ἦτο ἐπιτυχία πολὺ σπουδαιότερα πολλῶν κατακτῆσεων.

Παρὰ πάσας τὰς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ταραχᾷ ἡ Μακεδονία εἶχεν ἀποδειχθῆ δύναμις δυσπρόβλητος καὶ ἀνεξάρτητος, ἐξασκουσα μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὰ πράγματα τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν. Ἡ δὲ δύναμις ἐκείνη καὶ τὸ ἀξίωμα ἔμελλεν εἰκότως ναυξήσῃ πολὺ μᾶλλον σὺν τῇ ἀμοιβαίᾳ κατατριβῇ τῶν δυνάμεων τῶν ἐλληνίδων πόλεων. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ σικελικὸς πόλεμος εἴπερ τινὰς ὠφέλησε τοὺς Μακεδόνας, ἀπαλλαγέντας δι' αὐτοῦ παντὸς φόβου ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων· εἴπερ τι δὲ καὶ ἄλλο δεικνύει σαφέστατα τὸ πλημμελὲς τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων ἡ ἀμέλεια αὐτῶν, μὴ καταβαλόντων πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν ἐφ' ὅσον εἶχον ἔτι ἀμειώτους τὰς προσηκούσας δυνάμεις, ὅπως διὰ παντὸς

δίκκας δὲ πολέμιος μὲν οὐκ ὦν ἐκ τοῦ φανεροῦ, φοβούμενος δὲ καὶ αὐτὸς τὰ παλαιὰ διὰφορα τῶν Ἀθηναίων καὶ μάλιστα βουλόμενος Ἀρριδαῖον τὸν Λυγκηστῶν βασιλεῖα παραστήσασθαι.

¹ Θουκυδίδου V, 83· ἐπικαλοῦντες τήν τε πρὸς Ἀργείους καὶ Λακεδαιμονίους γενομένην ξυνωμοσίαν.

τρόπου ἀποκαταστήσωσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐν τοῖς ἐπὶ Θράκης. Ἡ δὲ παραμέλησις αὕτη οὐδέποτε πλέον ἡδυνήθη νὰ ἐπανορθωθῇ¹.

Καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δὲ τοῦ βασιλείου ὑπῆρξεν ὁ Περδίκκας ἡγεμὼν συνετὸς καὶ δραστήριος.² Καὶ προήγαγε μὲν πάνθ' ὅσα ἦγον εἰς μείζονα προσπέλασιν τοῦ βασιλείου πρὸς τοὺς Ἕλληνας, συνῆψε δὲ φιλίαν καὶ ξενίαν πρὸς τοὺς εὐπατρίδας τῆς Θεσσαλίας³, ἐγκατέστησεν ἐν Μακεδονίᾳ τοὺς ἐκ τῆς Εὐβοίας ἐξωσθέντας Ἰστιαιεῖς⁴ ὡς καὶ μέρος τῶν ἐπὶ Θράκης Χαλκιδέων, καὶ διὰ παντὸς τρόπου ἐμερίμνησεν, ὥπως προσελκύσῃ εἰς τὴν αὐλὴν διασήμους Ἕλληνας, οἱοὶ ὁ διθυραμβοποιὸς Μελανιππίδης⁵ καὶ ὁ Ἱπποκράτης⁶.

Ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις ἐνεργείαις ὑπερῃυδοκίμησεν αὐτὸν ὁ διάδοχος Ἀρχέλαος, ἡγεμὼν δυναθεὶς νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν εἰρηνικοῦ προγράμματος τῆς Μακεδονίας μετὰ πολὺ μείζονος ἐπιτυχίας, ἐπειδὴ δὲν εἶχε νὰποκρούσῃ ἐπιθέσεις ἐκ τῶν ἔξω, δὲν παρείχετο δὲ ἀκόμη εὐκαιρία κατακτήσεων. Καὶ ἀνέωξε μὲν τὴν πρὸς τὸν θρόνον ἄγουσαν ὁδὸν δι' ἐναγῶν σφαγῶν, ἀναγκασθεῖς, ἅτε ὢν υἱὸς τοῦ Περδίκκου ἐκ γυναικὸς δούλης, νὰ ποιήσῃ τὸ πρῶτον ἐκποδὼν τοὺς ἰσοτίμους συγγενεῖς⁷. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα

¹ Οἱ Ἀθηναῖοι τιμωροῦνται ἐπὶ τῇ παραμέλει τῆς θεμελιώδους ἀρχῆς τοῦ πολιτικοῦ προγράμματος τοῦ Περικλέους, τοῦ τὰ τῶν ξυμμάχων διὰ χειρὸς ἔχειν (Θουκυδίδου II, 13).

² Περὶ τοῦ Περδίκκου καθ' ὅλου ἴδε W. Vischer Perdikkas II, König von Makedonien ἐν τῷ Schweizerisches Museum für historische Wissenschaft. 1837 [σ. 1 κ. ἐ. καὶ ἐν ταῖς τοῦ αὐτοῦ Kleine Schriften Τόμ. Α' σ. 239 κ. ἐ.] Περὶ δὲ τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἐνὸς ἐτῶν τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἴδε von Gutschmid [Macedonische Anagraphe ἐν ταῖς Symbolae philologorum Bonnensium] σ. 106 κ. ἐ.

³ Θουκυδίδου IV, 78.

⁴ Θεόπομπος [παρὰ Στράβωνι X, σ. 683] ἀπόσπ. 164 [ἐν τοῖς τοῦ C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 305]. Στράβωνος [X, σ.] 445.

⁵ Σοῦιδας ἐν λ. Μελανιππίδης" διατρίψας παρὰ Περδίκκᾳ τῷ βασιλεῖ ἔκεῖ τὸν βίον κατέστρεψεν.

⁶ Σοῦιδας ἐν λ. Ἱπποκράτης" φίλος ὢν σφόδρα τῷ βασιλεῖ Περδίκκᾳ.

⁷ Πλάτωνος Γοργ. σ. 471.

ἀνεδείχθη οἰονεὶ βασιλεὺς ἐκ γενετῆς, καὶ ἐπεδίωξε μετὰ σταθερότητος καὶ συνέσεως σκοποὺς μεγάλους. Πράγματι δὲ διεγίνωσκεν, ὅτι πᾶσα ἐξωτερικὴ ἐπιτυχία κατ' οὐδὲν ἔμελλε νὰ προγάγῃ τὸ βασιλείον, ἂν τοῦτο ἐστερεῖτο ἐν τῷ ἐσωτερικῷ συνοχῆς, ἀσφαλείας καὶ τάξεως. Ἦτο δὲ ἡ Μακεδονία ἀκόμη ἀφύλακτος ἀπὸ ἐχθρικών ἐπιθέσεων ἐκ τε τῶν ὑψηλῶν ὀρέων καὶ ἀπὸ θαλάσσης, πᾶς δὲ τολμηρὸς πολέμιος ἠδύνατο νὰ περιστήσῃ εἰς κίνδυνον ὅχι μόνον τὴν εὐημερίαν τῶν κατοίκων, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τῆς πολιτείας. Διὰ τοῦτο παρίστατο ἀνάγκη τῆς κτίσεως πόλεων, ὧν τὰ τείχη νὰ παρέχουσιν ἀσφάλειαν εἰς τοὺς οἰκήτορας. Αἱ δὲ πόλεις συνεδέθησαν πρὸς ἀλλήλας δι' ὁδῶν, ἐφ' ὧν ἠδύνατο νάναπτυχθῇ τακτικὴ ἐπικοινωνία¹ μόνιμοι δὲ φρουραὶ ἐφύλασσον τὰς ὁδοὺς καὶ συνέστελλον τὴν ληστείαν. Οἱ δὲ κάτοικοι ἐδιδάχθησαν τάχαθὰ τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης, πάντων τῶν κτημάτων ἡ ἀξία ἠυξήθη, καὶ ἡ ἀνωτέρα παιδεία, ἣτις μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου μόνον ἐνιαχοῦ τῆς χώρας εἶχεν ἐγκαθιδρυθῇ, ἤρχισεν εἰσχωροῦσα εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μακεδονίας, ἥς αἱ διαφοροὶ χῶραι ἠγνώθησαν κατὰ μικρὸν εἰς ἓν ὅλον. Ὡς οἰκιστῆς δὲ πόλεων, ὁδοποιῶς καὶ διοργανωτῆς τῆς στρατιᾶς ὁ Ἀρχέλαος ἀνεδείχθη κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Θουκυδίδου ἀνώτερος συμπάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ ὀκτῶ βασιλέων². Ἡ δὲ βασιλεία αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ νέου βίου τοῦ βασιλείου. Θέλων δὲ καὶ φανερῶς νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν, ἱδρύσε πρὸς νότον τῶν Αἰγῶν ἐν τῷ κοίλῳ πεδίῳ τῆς Ἡμαθίας τὴν νέαν πρωτεύουσάν Πέλλαν, ἣν περιέβαλλον καὶ προεφύλασσον λίμνη καὶ τέλματα καὶ ἣτις διὰ τοῦ Λουδίου συνεδέετο πρὸς τὴν θάλασσαν³. Ἐκεῖτο δὲ ἡ Πέλλ-

¹ Θουκυδίδου II, 100. Ἀρχέλαος ὁ Περδίκκου υἱὸς βασιλεὺς γενόμενος τὰ νῦν ὄντα ἐν τῇ χώρᾳ (τείχῃ) ὡκοδόμησε καὶ ὁδοὺς εὐθείας ἔτεμε καὶ τὰλλα διεκόσμησε τὰ τε κατὰ τὸν πόλεμον ἱπποῖς καὶ ὄπλοις καὶ τῇ ἄλλῃ παρασκευῇ κρείσσονι ἢ ξύμπαντες οἱ ἄλλοι βασιλεῖς ὀκτῶ οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι. Ὁγδοὺς βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ὑπολογίζεται ὁ Ἀρχέλαος καὶ ἐκ τῶν τοῦ Ἡροδότου (VIII, 137), παρ' ὧν Περδίκκας ὁ πρῶτος λέγεται ἔδοσθαι γενέτωρ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'.

² Ἡ Πέλλα ἀνεδείχθη τότε πρωτεύουσα. Ἰδε Σενοφῶντος Ἑλλην. V, 2, 13* [καὶ

λα ὡς κέντρον τοῦ βασιλείου καὶ ὡς θησαυρὸς τοῦ βασιλικοῦ πλούτου ἐπικαιρότερον τῆς ἐν Πιερίᾳ Πύδνης, τῆς πόλεως τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν παρημέλησεν ὁ Ἀρχέλαος τὴν Πιερίαν· ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ χώρα αὕτη ἐχρησίμευσεν ἐξαιρέτως πρὸς συνένωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μακεδονίας.

Παρὰ δὲ τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου ἐκτίσθη τὸ Δῖον ἐν μέσῳ τοῦ πεδίου, καὶ ταῦτα διότι σκοπὸς τοῦ κτίσματος τούτου δὲν ἦτο νάποθῃ πόλις ὀχυρὰ, ἀλλὰ, καθ' ἃ ἡ Ὀλυμπία ἐν τῇ Ἡλιδι, ἀτείχιστος καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἀγρῶν κείμενος χώρος πρὸς τέλεσιν ἀγώνων, ἀφιερωμένος εἰς τὸν Δία¹, τὸν ἀρχαιότατον ἐθνικὸν θεὸν τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς τὰς Μούσας, αἵτινες εἶχον τὸ πρῶτον λατρευθῇ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐκείνου. Τὴν δὲ λατρείαν ταύτην τῶν Μουσῶν διετράνωσε καὶ ἄλλως, θεωρήσας κύριον ἔργον τῆς βασιλείας αὐτοῦ νάναδείξῃ τὴν αὐλὴν ἐντευκτῆριον ἐπιφανῶν συγχρόνων. Διὰ τοῦτο δ' ἐκάλεσεν εἰς τὴν Μακεδονίαν τοὺς ἐξέχοντας τῶν Ἑλλήνων. Καὶ δὲν ἠδυνήθη μὲν νὰ πείσῃ πάντας, οὔτε τὸν Σοφοκλέα, ὅστις ὡς γνήσιος Ἕλληνα ἀπέφυγε τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως², οὔτε τὸν Σωκράτην, ὅστις δὲν ἀπεδέχετο εὐχαρίστως τὴν διαδοχὴν ἐκεῖ ἔνθα δὲν ἠδύνατο νάνταποδίδῃ τὰ ἴσα³. Ἀλλ' ἐξαιρουμένων τούτων τῶν ἀνδρῶν, οἱ λοιποὶ τῶν κληθέντων ἔσπευσαν προθύμως, ἠθροίσθησαν περὶ τὸν βασιλέα, καὶ ἔζησαν ἐν τῇ φιλοξενίᾳ αὐτοῦ αὐλῇ τιμώμενοι μεγάλως καὶ ἀπολαύοντες φαιδρᾶς σχολῆς καθ' ὃν χρόνον αἱ πάτριαι πόλεις κατε-

Πέλλαν, ἥπερ μεγίστη τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πόλεων]. Ἄλλως ὡς πόλις ὑφίστατο ἤδη ἀπὸ παλαιῶν.

¹ Περὶ Δίου ἴδε *Στράβωνος* [VII, σ.] 330. Ἐκαλεῖτο δὲ οὕτως ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Περὶ δὲ τῶν αὐτῶν τελουμένων ἀγώνων ἴδε *Διοδώρου Σικελιώτου* XVII, 16. *Στέφανον Βυζάντιον* ἐν λ. Δῖον.

² Βίος Σοφοκλέους· [πολλῶν βασιλέων μεταπεμπομένων αὐτόν οὐκ ἠθέλησε τὴν πατρίδα καταλιπεῖν].

³ *Διογένης Λαέρτιου* [II, 5, 9]· ὑπερεφρόνησε δὲ καὶ Ἀρχελάου τοῦ Μακεδόνα καὶ Σκόπα καὶ Εὐρυλόχου μήτε χρήματα προσέμενος αὐτῶν, μήτε παρ' αὐτοὺς ἀπελθὼν. Πρὸλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 152].

τρέποντο ἐν μέσῳ αἰμακτηρῶν πολέμων καὶ στάσεων. Καὶ Ζεῦξις μὲν ὁ Ἡρακλεώτης ἐκόσμητε τάνάκτορα τοῦ Ἀρχελάου διὰ ζωγραφιῶν¹, ὁ δὲ Τιμόθεος ἐλάμπρυνε τὰς ἐορτὰς διὰ τῶν θελκτικῶν ἤχων τῆς λύρας αὐτοῦ. Ἐν τῇ αὐλῇ δ' ἐκείνῃ ἔζησαν καὶ ἐποίησαν ὁ Χοιρίλος καὶ ὁ Ἀγάθων, πρὸ πάντων δὲ ὁ Εὐριπίδης², ὅστις ἐν μὲν τῷ Ἀρχελάῳ ἔψαλλε τὸν βασιλέα ὡς δίκην ἀρχαίου ἥρωος ἐκκαθήραντα τὰς ὁδοὺς ἀπὸ τῶν λυμαينوμένων αὐτὰς³, ἐν δὲ ταῖς Βάκχαις ὕμνησε τὴν ἑδραν τῶν Μουσῶν Πιερίαν, τὴν ἐστίαν φαιδρῶν ἐορτῶν, καὶ τὸν ὁλοδοτὴν Λουδίαν⁴. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Εὐριπίδου δεικνύει καὶ τοῦτο, ὅτι εἰς τοὺς ξένους τοῦ Ἀρχελάου ἀντετάσσετο ἐχθρική φατρία, καὶ διαγινώσκουμεν ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ὡς καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἐνδείξεων, τὴν παράδοξον ἐκείνην ἀνάκρασιν ἀγαλινώτου ἀγροικίας καὶ ἰδεωδῶν πόθων τὴν παρατηρουμένην ἐν ταύτῳ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Πέλλης⁵.

Διὰ τοῦτο δὲ πολὺ μᾶλλον ἄξια τιμῆς εἶνε τὰ ἐπιτευχθέντα παρὰ τοῦ Ἀρχελάου. Πράγματι τὸ ἀναδείξαν αὐτὸν ἐλευθέριον προστάτην τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ὅν ἦτο ἰδιότροπός τις φιλοκαλία ἢ ἡγεμονικὴ κενοφροσύνη, ἀλλὰ κατενόει, ὅτι ὅν ἡδύνατο νὰ ἐπιδιώξῃ τοὺς σπουδαιοτάτους τῶν σκοπῶν τῆς πολιτείας

¹ Αἰλιανοῦ Ποικ. Ἱστ. XIV, 17.

² Περὶ τῆς παρὰ τοῦ Ἀρχελάου αὐλῆς τῶν Μουσῶν ἴδε Abel | Geschichte Makedoniens vor Philipp | σ. 200 κ. ἑ. [Ἑλλ. μεταφρ. Μαργ. Δήμιτσα σ. 230].

³ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 108].

⁴ Εὐριπίδου Βάκχαι στ. 409 κ. ἑ.

ποῦ δ' ἂ καλλιστενομένα
Πιερίά μούσειος ἔδρα,
σεμνὰ κλεινὸς Ὀλύμπου
ἐκεῖσ' ἄγε με, Βρόμιε, Βρόμιε,
προβακχίης δαῖμον.
Ἐκεῖ Χάριτες, ἐκεῖ δὲ Πόθος
ἐκεῖ δὲ Βάκχαις θέμις δογιάζειν.

⁵ Ἰδε καὶ στ. 560 κ. ἑ.

⁵ Διογενειανοῦ Παροιμ. VII, 52 [Schneidewin-von Deutsch Paroemiographi Graeci Τόμ. Α' σ. 295]. Σοῦιδαν ἐν λ. Εὐριπίδης. Πρὸλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 108].

τελεσφορώτερον ἢ ἀναδεικνύων τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ κέντρον ἑλληνικῆς παιδεύσεως. Ἡ πολιτεία ἡ θέλουσα νὰ κυριαρχήσῃ παρὰ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας ὤφειλε πρὸ πάντων νὰ προσιδιωθῇ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Διὰ δὲ τοῦ Ἀρχελαίου ἡ πολιτεία τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν προσήκουσαν ὁδόν. Ἀπέβησαν δ' εἰς αὐτὸν αἰσίως τὰ πάντα. Καίπερ παρασπονδῶν ἐθεωρεῖτο ὁ εὐτυχέστατος τῶν ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον, καὶ ἡ νεαρὰ πολιτεία ἤκμαζε καὶ προήγετο ἐπὶ χρησταῖς προσδοκίαις ὑπὸ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῆς, οἵτινες ἀναδεικνύοντο ἄξιοι τῆς ἐντολῆς αὐτῶν καὶ ἤγον τὸ βασίλειον πρὸς σκοπὸν σαφῶς διαγινωσκόμενον. Ἀλλ' ἄμέσως μετὰ τὸν βίαιον θάνατον τοῦ Ἀρχελαίου¹ ἐπῆλθε βιαία ἀντίδρασις, ἀντίστασις τῶν ἰθαγενῶν εὐπατριδῶν ἐναντίον τοῦ φιλελληνισμοῦ τῶν βασιλέων. Ἐπηκολούθησαν δὲ χρόνοι ἀναρχίας καὶ ἀταξίας, καθ' οὓς ἡ μόλις ἐπ' ἐσχάτων ἐν τάξει καταστᾶσα πολιτεία ἐπανέπεσε καὶ πάλιν εἰς τὸν στρόβιλον ἐσωτερικῶν στάσεων καὶ διεκινδύνευσε καὶ πάλιν ἡ ἀρχὴ τῶν Τημενιδῶν,

Τῶν δὲ ἀντιπάλων αὐτῶν ἐξηγέρθησαν οἱ Λυγκησταί, γένος φιλόδοξον καὶ ἀνήσυχον, ὅπερ εἶχεν ὑποθάλφει τὴν ταραχὴν ἐν τῷ λαῷ· καίπερ δὲ ὄν καὶ αὐτὸ καταγωγῆς ἑλληνικῆς, ἐπωφελεῖτο οὐχ ἥττον πᾶσαν στάσιν τῆς αὐτόχθονος φατρίας, ὅπως ἀποτινάξῃ τὴν ἐπιβεβλημένην ἐπικυριαρχίαν τῶν Τημενιδῶν. Συνῆψαν δὲ οἱ Λυγκησταί σχέσεις μετὰ τῶν λοιπῶν δυσηρεστημένων γενῶν τῆς Μακεδονίας, ἰδίως δὲ τῶν Ἑλιμιωτῶν, προσείλκυσαν εἰς ἑαυτοὺς τοὺς εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν ἀντιπαθοῦντας εὐπατρίδας τῆς χώρας καὶ ἐκάλεσαν εἰς αὐτὴν τοὺς Ἰλλυριοὺς, ὅπως ἀντιταχθῶσιν εἰς τὴν βασιλικὴν στρατιάν.

Ἐπὶ δέκα ὄλα ἔτη² ὁ θρόνος ἀπέβη τὸ μῆλον τῆς ἔριδος

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XIV, 37. Πλάτωνος Ἀλκιβ. Β σ. 141 d. Ἀριστοτέλους Πολιτ. [ἐκ δ. Bekker] σ. 219.

² Κατὰ τὰ δέκα ταῦτα ἔτη βλέπομεν ἀναβαίνοντας ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας τοὺς ἑξῆς βασιλεῖς: τὸν Ὀρέστην (399-396 π. Χ.), υἱὸν τοῦ Ἀρχελαίου, φονευθέντα ὑπὸ τοῦ

μεταξὺ τῶν δύο φατριῶν, ὧν οὐδετέρα ἠδύνατο νὰ καταβάλῃ τὴν ἄλλην. Διὸ ἐπετεύχθη συνδιαλλαγὴ δι' ἐπιγαμιῶν, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν Ἀττικῇ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πεισιστράτου κατωρθώθη δι' ἐπιγαμίας ἡ ἐπὶ τινα χρόνον συνένωσις τῶν ἀντιπάλων φατριῶν. Ἀμύντας ὁ διζέγγονος τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἔλαβε σύζυγον ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Λυγκηστῶν, ἥτις ἦτο συγγρόνως θυγάτηρ Ἐλιμιώτου, τὴν Εὐρυδίκην. Διεκρίθη δὲ ὁ Ἀμύντας ὡς βασιλεὺς, ἀκολουθήσας πιστῶς τὸ πρόγραμμα τοῦ ἰδίου οἴκου. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐκκρίτων Ἑλλήνων τῶν ζώντων ἐν τῇ αὐτῇ αὐτοῦ εὐρίσκομεν καὶ τὸν ἱατρὸν Νικόμαχον, τὸν πατέρα τοῦ Ἀριστοτέλους¹. Ἄλλ' εἶχε καὶ δεινοὺς ἐχθροὺς ἐγγύτατα αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεζήτησε νὰ ἐνισχυθῇ ἐναντίον νέων κινδύνων διὰ συμμάχιας μετὰ τῶν χαλκιδικῶν πόλεων. Ἄλλ' ὁ ἀνταγωνισμὸς ἔγεινεν ὀξύτερος καὶ πάλιν· τὸ δ' ἐβόδομον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ μὲν Λυγκησταὶ ἀντέταξαν εἰς αὐτὸν νέον ἀνταπαιτητὴν τοῦ θρόνου, οἱ δὲ Ἴλλυριοὶ ἰσχυσαν καὶ πάλιν ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Θεσσαλοὶ ἐτάχθησαν κατὰ τοῦ Ἀμύντου, ἅτε πιθανῶς ἰδόντες ναυαγούσας τὰς ἀξιώσεις ἃς ἐνόμιζον ὅτι ἐδικαιοῦντο νὰ ἔχωσι.

Τότε δὲ ὁ Ἀμύντας ἐνεκολπώθη ὁσημέραι μᾶλλον τοὺς Ἑλληνας, ἐπειδὴ αἱ παράλαι πόλεις ἦσαν τὸ τελευταῖον αὐτοῦ καταφύγιον. Ἐν δὲ τῇ στενοχωρίᾳ αὐτοῦ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὰς πάσας τὰς δυνατὰς εὐκολίας τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἀφῆκεν εἰς αὐτὰς σχεδὸν ὅλην τὴν κάτω Μακεδονίαν, ἐν ᾗ ἡ ἄνω Μακεδονία κατεῖχετο ὑπὸ τῆς ἱλλυρικῆς φατρίας. Ἐπὶ δύο δὲ ὅλα ἔτη ἦτο βασιλεὺς

ἐπιτρόπου, τοῦ Λυγκηστοῦ Ἀερόπου, βασιλεύοντος τῇ 396 - 392 π. X. ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀρχελάου Β' (Διοδώρου Σικελιώτου XIV, 37)· εἶτα δὲ Ἀμύνταν τὸν Β', βασιλεύσαντα τῇ 392 - 390 π. X. (Διοδώρου Σικελιώτου XIV, 89), ὅστις κατὰ τὸν von Gutschmid [Macedonische Anagraphe ἐν ταῖς Symbolae philologorum Bonnensium] σ. 105 ἦτο νόθος τοῦ Ἀρχελάου. Κατόπιν δ' ἐβασίλευσεν ὁ Πausανίας (390 - 389 π. X.), υἱὸς τοῦ Ἀερόπου, ὃν διεδέχθη Ἀμύντας ὁ Γ' (von Gutschmid ἐνθ' ἂν σ. 107). Ἡ δὲ τάξις τῆς διαδοχῆς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Συγκέλλου καὶ τοῦ Εὐσεβίου.

¹ Ἰδὲ Σουίδα ἐν λ. Νικόμαχος.

ἄνευ χωρῶν, καὶ τέλος κατώρθωσε, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, νάνακτῆσθαι τὸν θρόνον τῷ 382 π. Χ.¹.

Ἐκτοτε δὲ ἡ τύχη ἐφάνη καὶ πάλιν εὐνοϊκὴ εἰς τὸν πολλὰς δοκιμασίας ὑποστάντα ἡγεμόνα. Καὶ δὴ οὐ μόνον κατώρθωσε νὰ συγκρατηθῇ, ἀντιπαλαίων πρὸς τὰς ἐν τῇ χώρᾳ φατρίας, ἀλλὰ καὶ εἶδε μετ' εὐχαριστήσεως διαλυομένην ἄνευ συνεργίας αὐτοῦ τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἐλληνίδων πόλεων, αἵτινες ἦσαν ἐπικίνδυναι εἰς αὐτόν. Κατὰ δὲ τῶν Ὀλυνθίων, οἵτινες καὶ αὐτὴν τὴν Πέλλαν κατεῖχον², ἀντεπεξῆλθον οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ παρέσχον εἰς τὸν βασιλεῆ ἀτίμητον ὑπηρεσίαν, ταπεινῶσαντες τὴν ὄφρυν τῆς ἀλαζόνος γείτονος πόλεως³. Ἄλλ' αὕτη ἡ Σπάρτη δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπωφεληθῇ τὰ ἐπιτευχθέντα, ἐπειδὴ, ἡττηθεῖσα ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ πύσας τὰς ἐξωτερικὰς κτήσεις.

Ἐπειτα δὲ συνεκροτήθη πρὸς νότον τοῦ βασιλείου ὅλως νέα ἀρχή, ἡ τῶν Θεσσαλῶν, καὶ τότε οἱ Μακεδόνες ἐστράφησαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους⁴, ἐπειδὴ ἐτάσσοντο πάντοτε μετὰ τῆς πολιτείας ἐκείνης ἣς τὸ κέντρον ἦτο ἀπώτατα τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀρχῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ τὰ πράγματα ἔλαβον ἀπροσδοκῆτως εὐχάριστον τροπὴν. Πράγματι ὁ ἐξ αὐτῆς ἀναμρισθητῶς ἐπικείμενος κίνδυνος ἐξέλιπε μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰάσονος⁵, καὶ αἱ ταραχαὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι ἀμέσως εἰς τὸ κρίσιμον τοῦτο γεγονός προεκάλεσαν τότε τὴν εἰς τὰς τύχας τῶν γειτόνων χωρῶν

¹ Διοδώρου XIV, 92. Ἰλλυριῶν ἐμβολόντων εἰς Μακεδονίαν ἀπέβαλε τὴν βασιλείαν, μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον ὑπὸ Θεσσαλῶν κατὰρχθεις ἀνεκτῆσατο τὴν ἀρχήν.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 375].

³ [Ἡ ἄλωσις τῆς Ὀλύνθου παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων συνέβη τῷ 379 π. Χ. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 394].

⁴ Αἰσχίνου Περὶ παραπροσβείας I, 26, 28. Ἐχομεν δὲ συμμαχίαν τοῦ Ἀμύντου μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' ἀρ. 15 b. Dittenberger Sylloge [Inscriptionum Graecarum] [σ. 106] ἀρ. 61. Ἐν δὲ τῷ ψηφίσματι ὠνομάζετο ὁ βασιλεὺς Ἀμύντας Ἀρριδαίου Ἀλέξανδρος Ἀμύντου. Ἰδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 8.

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 553.

ἐπέμβασιν τῶν Μακεδόνων, ὧν ἡ ὅλη πολιτικὴ ἐνέργεια εἶχε μέ-
χρις ἐκείνου τοῦ χρόνου περιορισθῇ εἰς πανοῦργον ἐπωφέλειαν τῶν
ἐξωθεν παρεχομένων περιστάσεων. Ἀλέξανδρος ὁ διάδοχος τοῦ
Ἀμύντου, ἐξορμήσας, διέβη τὰ μακεδονικὰ ὄρη, καὶ κατέλαβε τὴν
Λάρισαν καὶ τὴν Κραννῶνα. Ἡ δὲ στρατεία αὕτη ὑπῆρξεν
ἡ πρώτη ἀνεξάρτητος πρᾶξις τῆς πολιτείας τῶν Μακεδόνων, τὸ
πρῶτον βῆμα πρὸς ἱδρύσιν ἡγεμονίας ἐν τῷ βορρᾷ. Ἀλλ' ὁ τρό-
πος καθ' ὃν προέβησαν ὑπῆρξεν ὑπὲρ τὸ μέτρον βίαιος, διότι
κατεῖχον μὲν παρὰ τὸ δίκαιον καὶ παρὰ τὰς ἰδίας ἐαυτῶν ὑπο-
σχέσεις τὰς πόλεις, ἐπίεζον δὲ τοὺς Ἀλευάδας, ὧν εἶχον ἔλθει
βοηθοί¹. Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν βιαιοπραγιῶν τούτων ὑπῆρξεν ἡ εἰς
τὴν Θεσσαλίαν ἔλευσις τῶν Θηβαίων, οἵτινες καὶ ἠνάγκασαν τοὺς
Μακεδόνας νὰποχωρήσωσιν ἐκ τῆς χώρας². Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ
ἀντὶ τῆς σκοπηθείσης καθυποτάξεως τῆς γείτονος χώρας περιέ-
στησαν αὐτοὶ ἕνεκα τῆς ἀποτυχούσης ἐπεμβάσεως εἰς ἐξάρτησιν
ἀπὸ ξένης πολιτείας, ἐπεκτεινούσης μετὰ δαιμονίας δραστηριότη-
τος τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τε τὸν βορρᾶν καὶ τὸν νότον. Θηβαϊκὴ
στρατιὰ εἰσῆλασεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐν ᾗ εἶχον ἐκραγῇ νέαι
διχόνοιαι, καὶ ὁ στρατηγὸς τῶν Θηβαίων ἔγεινε διαιτητὴς μεταξὺ
τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἀνταπαιτητοῦ τοῦ θρόνου³.

Ὁ δὲ ἀνταπαιτητὴς οὗτος ἦτο ὁ Πτολεμαῖος, ὅστις εἶχε μὲν
σύζυγον θυγατέρα τοῦ Ἀμύντου, ἀλλὰ συγχρόνως εἶχεν ἐρωτι-
κὰς σχέσεις μετ' Εὐρυδίκης τῆς χήρας τοῦ Ἀμύντου, ἥτις καὶ
προῆγε τὴν φιλοδοξίαν αὐτοῦ, ἀμελοῦσα τῶν ἰδίων υἱῶν. Ὁ δὲ
Πελοπίδας ἐθεώρησεν, ὅτι ἡ ἀρίστη ἐξυπηρέτησις τῶν συμφε-
ρόντων τῶν Θηβῶν ἦτο ἡ ἐπιδίωξις τῆς εὐχαριστήσεως ἀμφοτέ-
ρων τῶν ἀπαιτητῶν τοῦ θρόνου. Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος διετήρησε
τὴν βασιλείαν ὁμολογήσας συμμαχίαν πρὸς τοὺς Θηβαίους καὶ
δοὺς ὁμήρους, ὁ δὲ ἀντίπαλος αὐτοῦ ἀνεδείχθη ἡγεμὼν ἐν Βοτ-

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XV, 61.

² Διοδώρου Σικελιώτου XV, 67.

³ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Πελοπίδου 26, "Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 555.

τιαίχ. 'Αλλ' ἡ συνδιαλλαγή αὕτη συνετέλεσε μόνον εἰς τὸ νὰ ἐρεθίσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν φιλοδοξίαν τοῦ μνηστῆρος τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου. Οὕτω δὲ μετ' οὐ πολὺ ὁ 'Αλέξανδρος ἐδολοφονήθη¹, καὶ ὁ Πτολεμαῖος ἐν συμπονοίᾳ μετὰ τῆς Εὐρυδίκης ἐβασίλευεν ἔκτοτε συμπάσης τῆς Μακεδονίας δῆθεν ὡς κηδεμὼν τῶν νεωτέρων ἀδελφῶν τοῦ 'Αλεξάνδρου.

'Αλλ' ὅμως ἡ κυριαρχία αὕτη ἐθεωρήθη ἐν τῇ χώρᾳ ἐναργῆς ἀρπαγὴ καὶ προεκάλεσε ζωηράν ἀντίστασιν. Οἱ φίλοι τοῦ θανατωθέντος βασιλέως μετέβησαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐν ᾗ εὕρισκετο ἀκόμῃ ὁ Πελοπίδας μετὰ τῆς στρατιᾶς, συγχρόνως δὲ εἰσώρμησεν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῶν ἐπὶ Θράκης παραλίων ὁ Πausανίας, φυγὰς ὁπαδὸς καὶ συγγενὴς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ἐκυρίευσεν πλείστας ὅσας πόλεις καὶ ἔτυχεν μεγάλης ὑποστηρίξεως. Ἡ ὑπερήφανος Εὐρυδίκη περιέστη μετὰ τοῦ ἐραστοῦ εἰς μεγίστην ἀμηχανίαν. Στερουμένη δὲ ἀσφαλοῦς ὑποστηρίξεως ἐν τῷ ἰδίῳ βασιλείῳ ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰς ἀθηναϊκὰς τριήρεις τὰς τότε διαπλεούσας ὑπὸ τὸν 'Ιφικράτην τὸ περὶ τὴν 'Αμφίπολιν πέλαγος χάριν ἐπιτηρήσεως τῆς πορείας τῶν πραγμάτων. Ἐδεήθη δὲ μετὰ ταπεινώσεως τοῦ στρατηγοῦ νὰ παράσχῃ βοήθειαν ἐναντίον τοῦ Πausανίου· ἡ δὲ ἀλαζὼν καὶ βιαία ἐκείνη γυνὴ παρέστη ὡς ὑπέρμαχος τῆς ἐννόμου διαδοχῆς τοῦ θρόνου, ὡς μήτηρ τοῦ τεταγμένου διαδόχου τοῦ θρόνου. Τότε δὲ ἀντεμετρήθησαν πρὸς ἀλλήλας ἡ δύναμις τῶν 'Αθηναίων καὶ ἡ τῶν Θηβαίων. Καὶ ὁ μὲν 'Ιφικράτης παρεκώλυσε τὰς προόδους τοῦ Πausανίου, ἀλλ' ἔσπερεῖτο μέσων ὅπως προβῇ εἰς μέτρα τελεσφόρα². Κραταιότερα δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τῶν Θηβῶν. 'Αλλὰ καὶ ὁ Πελοπίδας ἔνεκα τῆς ἀκροσφαλοῦς στάσεως τῆς ἰδίας στρατιᾶς δὲν ἠδυνήθη νὰ προβῇ εἰς ὀριστικὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς· μὴ κατ' ὀρθώσας δὲ νὰ ἐνεργήσῃ τελεσφόρως πρὸς τὸ συμπρόν τῶν καλε-

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XV, 71. Μαρτύριον παρὰ τῷ 'Αθηναίῳ XIV, σ. 629. Σχόλια εἰς Αἰσχίνου Περὶ παραπρεσβείας 29.

² Αἰσχίνου Περὶ παραπρεσβείας 27 κ. ε.

σάντων αὐτὸν, περιωρίσθη κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ νὰ ἐπιβάλῃ ἐκ νέου τὴν ἀποδοχὴν τῆς δυνάμεως τῶν Θηβῶν καὶ παραγκωνίσῃ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἀθηναίων¹. Ὁ δὲ Πτολεμαῖος ἐπαγιώθη καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ θρόνου, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι ἐδασίλευε μόνον ὡς ἐπίτροπος τῶν τέκνων τοῦ Ἀμύντου², καὶ ἠναγκάσθη χάριν ἀσφαλείας νὰ δώσῃ ὁμήρους, ἀχθέντας εἰς Θήβας. Τούτων δὲ ἦτο καὶ ὁ υἱὸς Φιλόξενος, πιθανῶς δὲ καὶ ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Ἀμύντου Φίλιππος³. Ἡ δὲ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην πιθανὴ ἀπαγωγὴ τούτου εἰς τὰς Θήβας σκοπὸν εἶχε τὴν ἀπὸ τῶν ἐν τῇ πατρίδι ἀπειλουμένων κινδύνων διάσωσιν ἐνὸς τῶν νομίμων διαδόχων τοῦ θρόνου, ἅμα δὲ τὴν διὰ τῆς ὁμηρείας αὐτοῦ δέσμευσιν τοῦ ἀντιβασιλέως.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν πραγμάτων, τὸ πόρισμα διαλλαγῆς κατηναγκασμένης καὶ οὐδετέρωθεν εἰλικρινοῦς, δὲν ἔσχε μακρὰν διάρκειαν. Ὁ Περδίκκας, ὁ ἀρχαιότερος τῶν δύο ἐπιζώντων υἱῶν τοῦ Ἀμύντου, ἐκαρπαδόκει ἀνυπομόνως τὴν ὥραν τῆς ἐκδικήσεως. Ἀμα δὲ τῇ ἐν αὐτῷ σὺν τῇ ἐπελθούσῃ αὐξήσει τῆς ἡλικίας ἐπιγενομένη συνειδήσει τῶν δυνάμεων αὐτοῦ καὶ καθηκόντων ἀνέλαβεν, ἀδιαφορῶν περὶ τῶν ὑπὸ τῶν Θηβαίων διαταχθέντων, τὸ ἔργον ἐκδικητοῦ τοῦ θανατωθέντος ἀδελφοῦ ἐναντίον τοῦ Πτολεμαίου. Καταλύσας δὲ αὐτὸν μετὰ τριετῇ βασιλείᾳ, κτηθεῖσαν διὰ φόνου καὶ μοιχείας⁴, κατώρθωσε ναυξήσῃ ταχέως τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ὡς ἀνεξαρτήτου βασιλέως, ἀντιμετρηθεὶς δραστηριῶς πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐχθροὺς, ἀντεπεξελθὼν νικηφόρος πρὸς τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ ἐμπεδώσας ἔπειτα τὴν ἀνεξαρ-

¹ Ἴδε περὶ τῆς πρὸς τοὺς Θηβαίους ὁμολογηθείσης συνθήκης *Πλούταρχον* ἐν Βίῳ Πελοπίδου 27.

² *Δισχίνου* Περὶ παραπροεδείας 29· (Πτολεμαῖος) ἦν ἐπίτροπος καθεστῆκώς τῶν πραγμάτων.

³ *Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Πελοπίδου 26. *Διοδώρου Σικελιώτου* XV, 67. Abel [Geschichte Makedoniens vor König Philipp] σ. 230. [Ἑλλ. μεταφρ. *Μαργ. Δήμιτσα* σ. 262].

⁴ *Διοδώρου Σικελιώτου* XV, 77.

τησίαν τοῦ βασιλείου ἐναντίον τῶν τε Θηβαίων καὶ τῶν Χαλκιδέων. Ἡ δὲ τύχη ἡνύνησεν αὐτὸν, ἐπειδὴ αἱ Θῆβαι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πελοπίδου¹ ἔγειναν ἀκίνδυνοι. Κατὰ δὲ τῶν Χαλκιδέων ἐπωφελήθη τοὺς Ἀθηναίους καὶ ὑπεστήριξε τὰς στρατείας τοῦ Τιμοθέου², ὧν ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε τοσαύτη, ὥστε νάνταποκρίνηται πρὸς τὰ σκοπούμενα ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ κατελύθη μὲν ἡ ἀρχὴ τῆς Ὀλύνθου, ἀλλὰ δὲν ἐπετεύχθη ὅ τι ἐσκόπουν οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἰδίως δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ἐκδιάσωσι τὴν Ἀμφίπολιν, ἥς τὴν μεγάλην σημασίαν δεόντως ἐξετίμα ὁ βασιλεὺς. Πρὸς παγίωσιν δὲ τῆς δυναστείας ἀνεκάλεσε τὸν ἀδελφὸν Φίλιππον εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἰδίαν ἀρχήν. Τὰ πάντα δ' ἔβαινον καλῶς, ὅτε τὸ ἕκτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐξερράγη νέα στάσις ἐναντίον τῆς δυναστείας τῶν Τημενιδῶν. Οἱ Ἰλλυριοὶ ἐπέδραμον καὶ πάλιν τὴν χώραν, ἐν δὲ μάχῃ αἱματηρᾷ ἔπεσεν ὁ νεαρὸς βασιλεὺς μετὰ μεγάλου πλήθους νεαρῶν Μακεδόνων, καὶ τὸ βασίλειον περιέπεσε καὶ πάλιν εἰς φοβεράν σύγχυσιν καὶ ἀπόγνωσιν³.

Ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου ἦτο παιδίον. Ἀρχαῖοι δὲ καὶ νέοι μνηστῆρες τοῦ θρόνου ἐνεφανίσθησαν ἀπανταχόθεν, προσδοκῶντες, ὅτι, ὡς εἶχον νῦν τὰ πράγματα, θὰ ἡδύναντο νὰ ἐπιτύχωσιν αἱ ἀξιώσεις αὐτῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἡξίου τὸν θρόνον ὁμομήτριός τις ἀδελφὸς τοῦ Περδίκκου, καλούμενος Ἀρχέλαος, ἔπειτα δὲ Πausanίας ὁ ἡγεμὼν τῶν Λυγκηστῶν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ Θρακῶν ἐπικούρων, οὓς παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ὁ Κότυς, πρὸς δὲ τούτοις ὁ Ἀργαῖος, ὁ καὶ πρότερον διεκδικῶν τὸν θρόνον, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἤθελον νὰ ἔχωσιν ἐν Μακεδονίᾳ βασιλεία χρεωστοῦντα εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ. Τέλος δ' ἐπανέστησαν καὶ οἱ Παῖονες, θέλοντες νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν ἀμνηχανίαν τῶν Τημενιδῶν χάριν ἑαυτῶν καὶ ἀποτινάξωσι τὴν

¹ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 590].

² Δημοσθένους Ὀλυνθ. Β' 14 Πρῶλ. [Sauppe] ἐν τῷ Philologus Τόμ. XIX σ. 248. [Schäfer αὐτόθι: I] σ. 578.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 2. Πρῶλ. Bernays Phokion σ. 38.

ξένην κυριαρχίαν. Παίονες ἡγεμόνες εἶχον τὴν ἀξίωσιν νάντι-καταστήσωσι τοὺς Τημενίδας.

Ἄλλ' ὁ ἀφανέστατος πάντων τῶν ἐπιδιωκόντων τὸν μακεδονικὸν θρόνον, ὁ μόνος μὴ διαθέτων πρὸς ὑποστήριξιν ἑαυτοῦ ξένους λαοὺς, ἦτο ὁ πάντων ἰσχυρότατος. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ τριτογενὴς υἱὸς τοῦ Ἀμύντου, ὁ Φίλιππος, οὗ εἶχε φθάσει ἤδη ἡ ὥρα. Ἐνεφορεῖτο δὲ τῆς αὐτῆς μεγαλοφροσύνης καὶ τοῦ αὐτοῦ ἡγεμονικοῦ θάρρους, οὗ καὶ οἱ ἀδελφοὶ Ἀλέξανδρος καὶ Περδίκκας, ὧν ἡ ἀτυχία δὲν ἐφόβησεν αὐτὸν νὰ ἐπιδιώξῃ θαρραλέως τοὺς αὐτοὺς σκοπούς. Εἶχε δ' ἐξαιρέτως καὶ ἡρέμα παρασκευασθῇ, ὅπως ἀντιμετωπίσῃ τὰ νῦν ἐπελθόντα γεγονότα. Τρία ἔτη τῆς νεότητος, διανυθέντα ἐν Θήβαις ¹ (368—365 π. Χ.), ὑπῆρξαν δι' αὐτὸν σχολεῖον, οἷου οὐδεὶς ἡγεμὼν τοῦ βορρᾶ εἶχεν ἀξιωθῇ. Καὶ τοῦτο διότι αἱ Θῆβαι ἦσαν τότε κέντρον τῆς συγχρόνου ἱστορίας, ἔδρα πασῶν τῶν τεχνῶν τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης, πόλις ἔμπλεως φρονήματος εὐγενοῦς, ἣτις εἶχε μεγαλουργήσει ἀπὸ ἀφορμῶν μικρῶν.

Ἐν Θήβαις λοιπὸν ὁ Φίλιππος εἶχεν ἀποδῆ Ἑλλήν. Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν ἔμφυτον αὐτῷ περίνοιαν εἶχεν ἀποτινάξει πᾶσαν βαρύτητα καὶ ἀκαμφίαν, ὅπως προσιδιωθῇ πᾶν ὅ τι ἡδύνατο νὰ διδαχθῇ παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Εἶχε δὲ ζήσει ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Παμμένους, ἐνὸς τῶν κυριωτάτων πολεμικῶν ἀνδρῶν τῶν Θηβῶν ². ἐν δὲ οἰκειότητι καὶ ἐπικοινωνίᾳ πρὸς αὐτὸν εὕρισκόμενος, εἶχεν ἀποδῆ συγχρόνως θαυμαστῆς τοῦ Ἐπαμεινώνδου ³ καὶ εἶχε μυηθῇ πάντα τὰ μυστήρια τῆς πολεμικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτοῦ τέχνης. Δὲν εἶχε δὲ μείνει ξένος καὶ τῆς ἀνωτέρας παιδείας ἣτις εἶχε διαδοθῇ ἐν Θήβαις· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ λέγεται κατὰ τιν' ἄλλως ἀβεβαίαν μαρτυρίαν, ὅτι εἶχε γνωρισθῇ καὶ μετὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ συσταθῇ ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Εὐφραίου εἰς

¹ Ἰουστίνου VII, 5. Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 2.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' [417], 516.

³ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Πελοπίδου 26.

τὸν Περδίκκαν¹. Ἀλλὰ μεγίστην σημασίαν ἔσχε διὰ τὸν μέλλοντα ἡγεμόνα τοῦτο, ὅτι ἔσχεν εὐκαιρίαν τὸ πρῶτον νὰ διδαχθῇ τὸ κυβερνᾶν ἐν μικρῷ κύκλῳ καὶ ἡδυνήθη νὰ ἐθισθῇ καὶ πάλιν εἰς τὸ ζῆν μετὰ τῶν Μακεδόνων. Ἐν δὲ Μακεδονίᾳ ἐφήρμωσε τὰ ἐν Θήβαις προσκομισθέντα διδάγματα, ἥτοι πῶς ἦτο δυνατόν τὸ ἐν μικροῖς μεγαλουργεῖν καὶ τὸ παρασκευάζειν ἡρέμα τὸν πυρῆνα ἀξιωμαχοῦ στρατιᾶς, ἥτις ἦτο ἱκανὴ νὰ παράσχωι τὴν νίκην ἐν δεδομένῃ ὥρᾳ. Διὸ ἡδυνήθη νὰ ἐμφανισθῇ αἵφνης ἐκ τῆς ἀφανείας αὐτοῦ κεκτημένος στρατιὰν καλῶς ἡσκημένην καὶ πιστήν. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν ὠφέλει αὐτὸν μᾶλλον ἢ ἔβλαπτεν, ἐπειδὴ ὅσῳ μεγαλειτέρα ἦτο ἡ σύγχυσις καὶ ὅσῳ πλειότεραι ξέναι ἐπιδράσεις ἀντεμάχοντο πρὸς ἀλλήλας, τόσῳ μᾶλλον συνετάσσοντο πρὸς ἀλλήλους οἱ φιλοπάτριδες περὶ τὸν μόνον υἱὸν τοῦ Ἀμύντου· ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ ἐτάσσετο ἡ Μακεδονία.

Ἐκτοτε δ' ἀνέπτυξεν ὁ Φίλιππος προσόντα οἷα οὐδεὶς ἐφαντάζετο ἑναποκρυπτόμενα ἐν τῷ νεανίᾳ ἐκείνῳ. Εἶχε δὲ τότε ἡλικίαν εἴκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν, μορφήν εὐγενῆ καὶ εὐπρέπειαν ἡγεμονικὴν, καὶ ἐκέκτητο ὅλην ἐκείνην τὴν πείραν τῶν κατὰ τὸν βίον, τὴν δεξιότητα καὶ τὴν ἐμπειρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἥτις μόνον ἐν πόλεσιν ἐλληνίσιν ἡδύνατο νὰ κτηθῇ· ἐλάλει δὲ καὶ ἔγραφε τὴν ἐλληνικὴν μετ' εὐχερείας καὶ χάριτος. Ἀλλὰ προεφυλάσσετο, μὴ θέλων νὰ σκανδαλίσῃ τοὺς Μακεδόνας διὰ τῆς ὀθνείας αὐτοῦ παιδεύσεως καὶ νὰ φανῇ ξενίζων μετὰ αὐτῶν. Ἐθόρα δὲ καὶ συνέπινε μετ' αὐτῶν ὡς γνήσιος ἰθαγενής· ἦτο δὲ ὁ ἄριστος κολυμβητὴς καὶ ἱππεὺς καὶ ὁ ἐξοχώτατος ἐταῖρος τῶν νεαρῶν εὐπατριδῶν ἐν ἀπάσαις ταῖς ἀσκήσεσι καὶ ἡδοναῖς καὶ κατάρθονε νὰ κυριαρχῇ αὐτῶν, χωρὶς νὰ καθιστάνῃ αἰσθητὴν τὴν κυρίαν αἰτίαν τῆς ὑπερο-

¹ Μαρτυρεῖ τοῦτο *Καρύστιος ὁ Περγαμηνὸς* κατὰ τινὰ ἐπιστολὴν τοῦ *Σπενσίππου* (παρ' *Ἀθηναίων* [XI, σ.] 506. C. Müller *Fragmenta Historicorum Graecorum* Τόμ. Δ' σ. 357. Εἰς τὴν μαρτυρίαν δὲ ταύτην στηρίζονται, ὅπως φεξίωσι τὸν Φίλιππον ἐπὶ ἀγνωμοσύνῃ πρὸς τὸν Πλάτωνα, δι' οὗ εἶχε καταλάβει τὴν ἀρχήν. Περὶ δ' Εὐφραίου τοῦ ἐξ Ὠρεοῦ ἴδε Bernays [Die] Dial[oge] des Arist[oteles]. Ἐν Βερολίῳ, 1863] σ. 21. 143.

χῆς αὐτοῦ. Καὶ συνήθροισε μὲν περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἡγεμόνας τῶν διαφόρων μακεδονικῶν χωρῶν, κατορθώσας νὰ μεταχειρίζεται ἕκαστον κατ' ἄρεσκειαν καὶ νὰ ἐπωφεληῖται τὰ τρωτὰ αὐτοῦ καὶ τὰς ἀρετάς, παρὰ δὲ τῷ πλήθει κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἐμπιστοσύνην διὰ χρησμῶν δεξιῶς διαδιδομένων. Οἱ δὲ πολῖται τῆς βασιλευούσης πόλεως τῶν Αἰγῶν, οὓς εἶχε κατορθώσει νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν ὁ Ἀργαῖος, ἐκηρύχθησαν φανερώς ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου ¹, καὶ μετ' οὐ πολὺ ὄχι πλέον ἀδέβαιοι προσδοκίαι καὶ εὐμενεῖς προμαντεῖαι, ἀλλ' ἐπιτυχίαι λαμπρόταται ἐνέφαινον αὐτὸν εἰς πάντας ὡς τὸν ὑπ' αὐτῆς τῆς τύχης προσωρισμένον πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ παρακμάζοντος βασιλείου.

Εἶχεν ἐν πολλοῖς τοὺς τρόπους βασιλέως βαρβάρου, καθ' ὃ τοῦτο συνεβιβάζετο πρὸς τὰ ἔθιμα τῶν βορείων λαῶν· ἡδύνατο δὲ νὰ εἶνε ἄγριος καὶ παράφορος καὶ νὰ παραδίδῃται εἰς τὰς ἡδονὰς μέχρις ἀκρατείας. Ἀλλ' οὐδέποτε ἀπεμακρύνετο τῶν ὑψηλοτέρων σκοπῶν. Ἦτο δὲ ὀργίλος ἄμα καὶ πρᾶος, γενναῖος καὶ πανοῦργος, ἰσχυρογνώμων καὶ ἐπιεικὴς, καθ' ὃ ἀπῆλθον ἐκάστοτε αἱ περιστάσεις· ἐνυπῆρχε δ' ἐν αὐτῷ κράμα βασιλικῆς ἀξιοπρεπείας, ἐμφύτου ῥώμης καὶ ἐλληνικῆς παιδείσεως, οἷου παρίστατο ἀνάγκη, ὅπως τέλος ἡ Μακεδονία παγιωθῇ μὲν ἐσωτερικῶς, ἐπιρρωσθῇ δὲ πρὸς τὰ ἔξω.

Μετ' ἀσφαλείας δὲ καὶ συνέσεως ἀπηλλάγη τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ὁ μὲν Ἀρχέλαος ἐτιμωρήθη διὰ θανάτου ἐπὶ ταῖς ἀξιώσεσι περὶ τοῦ θρόνου, ὁ δὲ Ἀργαῖος ὑπέστη ἐνέδραν κατὰ τὴν ἐξ Αἰγῶν ὑποχώρησιν καὶ ἐξωλοθρεύθη, οἱ δ' ἐν τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ εὕρισκόμενοι Ἀθηναῖοι ἀφέθησαν ἄνευ λύτρων. Οἱ δὲ Παῖονες παρωμήθησαν νὰποχωρήσωσι λαβόντες δῶρα ², καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Θράκης ἐπέισθη δι' εἰρηνικῶν λόγων νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν ὑπὲρ τοῦ Παυσανίου ἀγῶνα.

Οὕτω δὲ ὁ Φίλιππος κατέστη βασιλεὺς τῆς χώρας, καὶ οὐδεὶς

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 3.

² Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 4.

ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, καθ' οὓς ἦτο ἀνάγκη ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνδρὸς δραστηριωτάτου, ἐσκέφθη νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνηλίκου αὐτοῦ ἀνεψιοῦ, τόσω μᾶλλον καθ' ὅσον ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ἦσαν κεκανονισμένα τὰ δικαιώματα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου.

Πρῶτον δ' ἔργον ἐπιβαλλόμενον εἰς τὸν νέον βασιλεῖα ἦτο ἡ ἐξασφάλισις καὶ ἐμπέδωσις τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ βασιλείου κατενώπιον τῶν γειτόνων. Ἦτο δὲ τοῦτο τὸ ἔργον διπλοῦν, ἀναφερόμενον τοῦτο μὲν εἰς τοὺς οἰκοῦντας τὴν παραλίαν, τοῦτο δὲ εἰς τοὺς γείτονας τῆς μεσογαίας. Τούτων οἱ μεσόγειοι εἶχον πρὸ πάντων παρεμβάλλει τὰ μέγιστα προσκλήματα εἰς τὴν κανονικὴν εὐδοκίμησιν τοῦ βασιλείου, ἐπειδὴ ἀπὸ τριῶν ἥδη γενεῶν αἱ ἀντίθετοι ἐπιδράσεις ἐκυμαίνοντο δίκην ἀμώπιδος καὶ παλιρροίας. Καὶ ὅτε μὲν κατέκλυζον τὴν χώραν οἱ Ἰλλυριοὶ, ὅτε δὲ ἀνηγείροντο καὶ πάλιν οἱ Τημενίδαι, ἡ δὲ Μακεδονία ἐταλαντεύετο μετέωρος μεταξὺ ἐλληνισμοῦ καὶ βαρβαρότητος, καὶ δὲν ἐγινώσκετο τίς ἦτο ὁ καθ' αὐτὸ κύριος τῆς χώρας. Ἀν λοιπὸν ἐσκοπεῖτο ἀσφαλὲς πρόοδος, ἔπρεπεν ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐκεῖνος νὰ ἐκλίπη καὶ ἡ Μακεδονία νὰ ποσπασθῇ μὲν ἀπὸ τῶν περικειμένων βαρβαρικῶν χωρῶν, νὰ ἐξασφαλισθῇ δὲ ἀπὸ βιαίων ἐπεμβάσεων καὶ τέλος νὰ ποδοθῇ εἰς αὐτὴν ἐλευθέρᾳ καὶ ἀσφαλὲς περὶ αὐτῆς καὶ τῆς τύχης τοῦ ἐν αὐτῇ βασιλικοῦ οἴκου.

Ὁ δὲ Φίλιππος ἀνεδείχθη ἐνωρὶς ἐξόχως δεξιὸς περὶ τὴν ἀπομόνωσιν τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν ὑπερνίκησιν τῶν κινδύνων, ὅν ὦν ἔμελλε πάντως νὰ καταβληθῇ, ἂν ἤθελον προκαταλάβει αὐτὸν διὰ μιᾶς, διὰ τῆς ἀντιμετωπίσεως αὐτῶν μετ' ἀλλήλους ἐν χρόνῳ ἐπικαίρῳ. Οὕτω δὲ μετὰ τὴν κατάστασιν τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων ἀντεπεξῆλθε τὸ πρῶτον ἐναντίον τῶν Παίωνων, μεθ' ὧν εἶχε συνδιαλλαγῇ προσωρινῶς. Τώρα δὲ ἠθέλησε νὰ ἐπιδείξῃ εἰς αὐτοὺς ἅπαξ διὰ παντὸς τὴν ὑπεροχὴν τῶν Μακεδόνων καὶ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς εἰς παραίτησιν ἀπὸ πάσης ἐπιδράσεως ἐν τῷ βασιλείῳ. Ἐπωφελήθη δὲ τὴν ὥραν καθ' ἣν οἱ Παῖονες ἔνεκα τοῦ θα-

νάτου τοῦ φιλοπολέμου αὐτῶν βασιλέως Ἀγίδος εἶχον περιστῆ
εἰς σύγχυσιν καὶ ἦσαν ἀπαράσκευοι πρὸς ἐπίμονον ἀντίστασιν.
Μετὰ δὲ τελείαν ταπεινῶσιν τῶν Παιόνων προσέβαλε τοὺς Ἰλλυ-
ριοὺς, οἵτινες ὑπὸ τὸν Βάρδουлин, ἄνδρα προαχθέντα εἰς βασιλεία
ἀπὸ ἀνθρακῆως, εἶχον συγκροτῆσαι ἰσχυροτάτην στρατιάν καὶ
κατεῖχον ἱκανὰς τῶν πόλεων τῆς Μακεδονίας. Οὐδεμίαν δ' ἐδεί-
κνουν διάθεσιν οἱ Ἰλλυριοὶ νὰ παραιτήσωσι τὴν ἀρχὴν εἰς ἣν εἶ-
χον ἀνέλθῃ ἐν τῷ μακεδονικῷ βασιλείῳ ἕνεκα τῶν διαρκῶν περὶ
θρόνου ἐρίδων καὶ τῶν στάσεων. Συγκροτηθείσης δ' αἱματηρᾶς,
ἀλλὰ κρίσιμου μάχης, οἱ Ἰλλυριοὶ ἠναγκάσθησαν νὰποσύρῳσι
μὲν ἀπάσας τὰς ἐν Μακεδονίᾳ φρουράς, νὰ στέρξωσι δὲ ὡς σύνο-
ρον τῆς ἑαυτῶν χώρας τὴν γραμμὴν τῶν ὁρέων τὴν ἀποτελοῦ-
σαν τὸ ὄριον μετὰξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος,
ἦτοι τὰ παρὰ τὴν Λυχνίτιν λίμνην ὄρη¹.

Ἐχρεώσται δὲ ὁ Φίλιππος τὰς ἐπιτυχίας ταύτας εἰς τὴν πο-
λεμικὴν τέχνην ἣν εἶχε διδαχθῆ ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα εἶχε πεισθῇ
περὶ τῆς πολιτικῆς σημασίας σκοπίμου διατάξεως τῶν τῆς στρα-
τιᾶς. Ἰδίως δὲ παρέλαβε τὸν θεμελιώδη κανόνα τῆς στρατηγι-
κῆς τῶν Θηβαίων, τὴν συγκέντρωσιν τῆς προσβολῆς εἰς ἓν ση-
μεῖον τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως· διὰ τούτου δὲ τοῦ τρόπου ἐπῆλθε
καὶ ἡ κρίσις τῆς ἐπὶ μακρὸν ἰσορρόπου μάχης ἐναντίον τοῦ Βαρ-
δύλιος, τοῦ Φιλίππου μεταχειρισθέντος τὸ δεξιὸν κέρας ἀπροσδο-
κῆτως πρὸς ἐπίθεσιν συντεταγμένην.

Ἀλλ' ὁ Φίλιππος διωργάνωσε καὶ καθ' ὅλου τὰ τῆς στρα-
τιᾶς συντονώτατα οὕτως, ὥστε ἡ ἰσχὺς τῆς δυναστείας, δι' αὐτῆς
δὲ καὶ ἡ τοῦ βασιλείου εἰς τὴν οὕτω συνταχθεῖσαν στρατιάν κυ-
ρίως ἐστηρίζοντο. Συνετέλεσε δὲ τοῦθ' ὅπερ εἶχον ἀρχίσει οἱ προ-
κάτοχοι αὐτοῦ, ἰδίως δὲ ὁ Ἀρχέλαος. Τὸ δικαίωμα τοῦ στρα-
τεύεσθαι ὅπερ εἶχον οἱ ἐλεύθεροι ἀπέβη θητεία ἐπιβεβλημένη,
κανονικῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ, τοῦ βασιλέως παρέχοντος εἰς

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 8· πάντας τοὺς μέχρι τῆς Λυχνίτιδος
λίμνης καλουμένης ὑπηκόους πεποιημένους.

τοὺς στρατευομένους τὰ ὅπλα καὶ τὸν μισθόν. Ὁ δὲ ὅπλισμός ἦτο ἐν συνόλῳ ὁ τῶν Ἑλλήνων ὀπλιτῶν, ἀλλ' ὄχι ἄνευ διαφορῶν συνδεομένων πρὸς ἀρχαῖα ἔθιμα τῆς χώρας. Τοιαύτη ἦτο ἡ μεγάλη κατάχαλκος καὶ στρογγύλη ἀσπίς, καὶ ἰδίως ἡ σάρισα, ἀκόντιον οὗ τὸ μῆκος λέγεται ὑπερβαῖνον τοὺς εἴκοσι πόδας. Συνασπιζόμενοι δὲ ἀπετέλουν οἱ Μακεδόνες στρατιῶται τὴν πυκνῶς συντεταγμένην φάλαγγα, τὸ κύριον στέλεχος τῆς ἐθνικῆς τῶν Μακεδόνων στρατιᾶς, ἣτις, προτάσσουσα τὸ ἀκίνητον μέτωπον καὶ τὸ προβαλλόμενον δάσος τῶν σαρισῶν, ἵστατο δίκην ὄγκου ἀπροςμάχου. Παρ' αὐτῇ δὲ ἵσταντο, ἀποτελοῦντες ἴδιον μέρος τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ, οἱ ὑπασπισταί, οἵτινες πιθανῶς εἶχον ἐλαφρότερον μὲν ὅπλισμὸν, χαλαρωτέραν δὲ διάταξιν. Ἦσαν δὲ ἰδία τις στρατιὰ βασιλική, ἥς μέρος εὐρίσκετο πάντοτε ὑπὸ τὰ ὅπλα, ὅπως παράσχη προχείρως τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ εἰς τὸν βασιλέα ἐν πάσῃ ἀπροβλέπτῳ περιστάσει. Οἱ δὲ ὀρεσίβιοι συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν στρατιάν πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῆς συνωδᾷ πρὸς τὸν πάτριον αὐτῶν τρόπον, ὑπηρετοῦντες ὡς φίλοι καὶ τοξόται, οἳ οἱ Ἀγριᾶνες οἱ οἰκοῦντες παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Στρυμόνος. Καὶ ξένους δὲ μετεχειρίζετο ὁ Φίλιππος καθ' ὅσον ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς αὐτὸν, ἰδίως δ' Ἕλληνας ἐκ παντοίων πόλεων· εἶχε δὲ προσκόπους ἐκ Τάραντος, τοξότας ἐκ Κρήτης καὶ μηχανικούς Θεσσαλοὺς κατασκευάζοντας χάριν αὐτοῦ πολεμικὰς μηχανάς. Ἰδίας δὲ προσοχῆς ἠξίωτε τὸ ἵππικόν, οὗ ἡγεῖτο ἐν τῇ μάχῃ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ ἱλῆς ἐπιλέκτων ἱππέων. Ἦτο δὲ αὕτη ἡ τιμητικὴ φρουρὰ τοῦ βασιλέως, εἰς ἣν ἐτάσσοντο οἱ υἱοὶ τῶν εὐπατριδῶν, οἵτινες εἰσέρχοντο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως ὡς βασιλικοὶ παῖδες, ὑπετάσσοντο ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτοῦ πειθαρχίαν, ἔπειτα δὲ διακρινόμενοι κατελάμβανον τὰνώτατα ἀξιώματα ἐν τῇ στρατιᾷ. Ὅμοιον δὲ στίφος ἐταίρων τοῦ βασιλέως, ἀποτελούντων τὸν μόνιμον πυρῆνα τῆς στρατιᾶς, ὑπῆρχε καὶ μεταξὺ τῶν πεζῶν¹. Ἐν δὲ ταῖς πεζαῖς καὶ ἐφίπποις ταύταις

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XV, 37. Ἀθηναίου VIII, σ. 134e.

προυραῖς διεσώθησαν μεταβληθεῖσαι ἐπικαίρως συμφώνως πρὸς τὰς νέας ιδέας αἱ ἀκολουθίαι αἱ ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις περιστοιχίζουσαι τοὺς χάριν κατακτήσεως χωρῶν ἐξορμῶντας ἡγεμόνας.

Ἐν ᾧ δὲ οὕτως οἱ ἄστοι, οἱ ἀγρόται καὶ οἱ ποιμένες τῆς χώρας συγκερασθέντες συναπετέλεσαν ἐν κοινὸν μακεδονικὸν ἔθνος καὶ ἡσθάνοντο μὲν ὅτι ἦσαν μέλη ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὅλου, ὑπήκουον δ' εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θέλησιν, καὶ ἐν τῇ ἐνώσει ταύτῃ ἐδιδάσκοντο νὰ διαγινώσκωσι τὴν ἐγγύησιν τῆς εἰρήνης ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῆς ἐναντίον τῶν ἐξωτερικῶν πολεμίων νίκης, οἱ μεγάλοι τῆς χώρας συνεδέθησαν αὐτοὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς δυναστείας. Οὕτω δὲ ἡ ἀνεξάρτητος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀνυπήκοος ἀριστοκρατία τῶν γαιοκτημόνων ἀπέβη ἀριστοκρατία αὐλικὴ καὶ στρατιωτικὴ, ἀπὸ δὲ τῆς εὐνοίας τοῦ βασιλέως ἐξηρτᾶτο πᾶν ἀξίωμα καὶ πᾶν κέρδος, ἡ δὲ φιλοδοξία ἤγε τοὺς νεαροὺς εὐπατρίδας ἐγγὺς αὐτοῦ καὶ καθίστανεν αὐτοὺς στηρίγματα τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας. Οὗτοι δὲ οἱ πάντοτε ἐν ταῖς ὅπλοις διατελοῦντες ἐπίλεκτοι τῆς στρατιᾶς τοῦ βασιλείου, μεθ' ὧν ὁ βασιλεὺς ἔζη ἐν ποιᾷτινι σχέσει ἐταίρου, οἱ ἀποτελοῦντες τὸ καλούμενον ἄγῃμα¹, ἐθεωροῦντο συγχρόνως καὶ οἰοεῖ τις ἀντιπροσωπεῖα τοῦ λαοῦ παρὰ τῷ βασιλεῖ. Οὕτω δὲ κατώρθωσεν ὁ Φίλιππος νὰ συνδυάσῃ ἀρχαῖα καὶ νέα, ξένα καὶ ἐπιχώρια, μακεδονικὰ πάτρια ἔθιμα καὶ ἑλληνικὰς ἐπινοήσεις καὶ διὰ τῆς συντάξεως τῆς στρατιᾶς νὰ παράσῃ εἰς τὴν ὅλην χώραν συνοχὴν καὶ παγιότητα. Ἦτο δὲ τοῦτο σπουδαιότατον, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἡ Μακεδονία μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου ἦτο χαλαρὰ ὁμὰς ὀρεινῶν διαμερισμάτων μὴ ἔχουσα πόλιν ἀποτελοῦσαν τὸ κέντρον τῆς χώρας.

Ἀλλὰ, τοῦθ' ὅπερ τὸ κυριώτατον, ὁ Φίλιππος δὲν ἔδωκε μόνον νόμους καὶ δὲν κατέστησε διατάξεις, ἀλλ' ἦτο αὐτὸς ἡ ψυχὴ τοῦ ὅλου, ἐδέσποζε τῶν πραγμάτων μετὰ πνευματικῆς δυνάμεως ὑπερόχου, συμμετείχε τῶν πάντων μετὰ ζωηρότητος καὶ ὀξυνοίας, ὑπέβαλλεν εἰς ἐξάρτησιν ἀφ' ἑαυτοῦ μεγάλους καὶ μικροὺς, ἐσκλη-

¹ Ἀργιανοῦ I, 14, 1. II, 8, 3.

ραγώγει καὶ διεμόρφου τοὺς στρατιώτας· οὕτω δ' ἐδημιούργησε βασιλείον οὗ ζῶσα ἐνότης ἦτο αὐτὸς ὡς βασιλεὺς στρατηλάτης.

Διὰ τούτων τῶν τρόπων ὁ Φίλιππος ἀνέκτησε τὸ πατρικὸν βασιλείον καὶ κατώρθωσε νὰ περιβάλλῃ δι' ἀσφαλῶν ὁρίων τὴν ἀπὸ τῶν ἀντιπάλων δι' ἀγώνων κτηθεῖσαν χώραν καὶ οἶονεῖ νὰ περιφράξῃ αὐτὴν διὰ προχωμάτων ἐναντίον τῶν πλημμυρῶν τῶν ἀκαθέκτων γειτόνων λαῶν. Τώρα μάλιστα τὸ πρῶτον ἰδύνατο νὰ γείνη λόγος περὶ πολιτικοῦ προγράμματος τῆς Μακεδονίας καὶ νὰ στρέψωσιν οἱ Μακεδόνες τὴν προσοχὴν εἰς τὰ ἐκτὸς τῆς χώρας. Ἀλλὰ τὸ ἔργον ὑπερ ἀνελάμβανον τρεπόμενοι πρὸς τὰ ἔξω ἦτο παντελῶς διάφορον, διότι πολιτεία μεσόγαιος ἐπεχειρεῖ νάντιταχθῇ πρὸς πόλεις ναυτικὰς, ὁ βάρβαρος πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Καὶ κατὰ γῆν μὲν ἀγωνιζόμενον τὸ βασιλείον ὤφειλε νὰ εἶνε συμπαγές, ἐπιδιώκον δ' ἐπέκτασιν κατὰ θάλασσαν ὤφειλε νὰναπετασθῇ. Ἐν τοιούτῳ δ' ἀγῶνι αἱ δυνάμεις τῶν γειτόνων δὲν ἔπρεπε νὰποκρουσθῶσιν, ἀλλὰ νὰ κερδηθῇ ἡ σύμπραξις αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας πολιτείας.

Τρεῖς δὲ ἰσχυραὶ πόλεις ἦσαν ὧν αἱ πρὸς τὴν Μακεδονίαν σχέσεις ἔμελλον νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ πάσας τὰς περαιτέρως ἐπιτυχίας. Ἦσαν δὲ αὗται αἱ Ἀθῆναι, προεστάμεναι τῶν κατὰ θάλασσαν συμμάχων καὶ δεσπόζουσαι τῶν παραλίων τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ἡ Ἀμφίπολις παρὰ τὸν Στρυμόνα καὶ ἡ Ὀλυνθος ἐν τῇ Χαλκιδικῇ, ἡ ἔχουσα τὴν ἡγεμονίαν τῶν περικειμένων ἐλληνίδων πόλεων. Ἄν αἱ τρεῖς αὗται πόλεις συνεμάχουν πρὸς ἀλλήλας, οὐδὲν ἰδύνατο νὰ κατορθωθῇ καὶ ἡ Μακεδονία ἔμενε πολιτεία μεσόγαιος καὶ μικρά, ὑφισταμένη καταθλιπτικὴν ἐξάρτησιν ἔξωθεν. Κυριώτατον λοιπὸν μέλημα τοῦ Φιλίππου ὤφειλε νὰ εἶνε νὰ διαλάβωσι τοὺς Ἕλληνας τὰ σκοπούμενα παρ' αὐτοῦ, καὶ ἔπρεπε νὰ συκρατηθῇ ὅσον τὸ δυνατόν μακρότατον χρόνον ἡ ἀπάτη αὐτῶν καὶ ἡ ἀπ' ἀλλήλων διάσπασις· διὰ δὲ ἀμοιβαίας δυσπιστίας ἔμελλεν ἀναγκαίως ἡ μία ἐλληνὶς πόλις νὰ βοηθήσῃ τὸν Φίλιππον ἐναντίον τῆς ἄλλης.

Τὸ πρῶτον δ' ἔστρεψε τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν Ἀμφίπολιν, τὴν μοιραίαν πόλιν, τὴν ἀθηναϊκὴν ἐκείνην ἀποικίαν ἧς ἡ ἰδρυσις καὶ κτῆσις συνεδέετο πρὸς μεγίστας θυσίας τῶν Ἀθηναίων¹. Μέγιστ' ἀληθῶς πλήθη γενναίων Ἀθηναίων νεανιῶν εἶχον ἐξολοθρευθῆ ἀγωνιζόμενα πρὸς τοὺς Θρᾷκας κατὰ τὴν παραλίαν ἐκείνην, πρὶν ἢ κατορθωθῇ ἡ παγίωσις τῆς ἀποικίας. Ἀλλὰ τέλος κατορθοῦται, καὶ, ἐμφορούμενοι τῶν μάλιστα ἀγερώχων ἐλπίδων, κτίζουσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν πόλιν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος. Ἐπὶ δώδεκα δ' ἔτη ἀπολαύουσι τῆς κτήσεως τῆς ταχέως προαγομένης πόλεως, ἀλλ' ἔπειτ' ἀφίσταται· ἔκτοτε δὲ ἡ ἀποστατήσασα ἀποικίς προεκάλει ἀδιακόπως σκάνδαλα καὶ ὀδυνηρὰς μερίμνας εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Μόχοι, ἀγῶνες καὶ θυσίαι, τὰ πάντ' ἀπέβησαν μάταια, καὶ τὰ δαπανηρότατα τῶν κατὰ γῆν κτισμάτων καὶ τῶν ὑδραυλικῶν ἔργων κατεσκευάσθησαν δι' ἄλλους, καὶ δὴ διὰ τοὺς ἐχθροὺς τῶν Ἀθηναίων. Πράγματι δὲ ἡ αὐτὴ ἐκείνη πόλις, ἣν ἔκτισαν οἱ Ἀθηναῖοι δίκην πυλῶνος τῆς κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς αὐτῶν καὶ ἀκροπόλεως τοῦ θρακίου πελάγους, ἀπέβη νῦν τὸ κινδυνωδέστατον ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων ὁρμητήριον, στήριγμα τῆς ἀρχῆς τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ παρὰ τὰ διαταχθέντα διὰ τῆς Νικειῦ εἰρήνης δὲν ἀπέδόθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Αὐτοὶ οἱ πολῖται οὐδὲν ἤθελον νὰ γινώσκωσι περὶ τῆς μητροπόλεως, ἢ δὲ Ἀμφίπολις οὐδέποτε ἀπέβη πόλις ἀττική, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ἡ διάλεκτος τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῆς, καὶ οἱ μὴ Ἀθηναῖοι κάτοικοι τῆς πόλεως, οἵτινες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἦσαν πολλαπλασίονες τὸν ἀριθμὸν, προεκάλεσαν φιλίας σχέσεις τῶν συμπολιτῶν πρὸς τὰς περικειμένας πόλεις. Εἰς τὴν ὑποστήριξιν δ' αὐτῶν καὶ τῶν θρακικῶν φύλων ἐρειδομένη ἡ Ἀμφίπολις, μετὰ τὴν μικροτέραν πασῶν τῶν ἄλλων παραλίων πόλεων ἐμμονὴν εἰς τὴν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους πίστιν, ἠδυνήθη νάντιταχθῆ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ κατώρθωσε συγχρόνως νὰ διατηρήτῃ καθ' ὅλου τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Λαμπρὰ δὲ ἀργυρᾶ νομίσματα μαρτυροῦσι τὴν ἐξαίρετον τῆς πό-

¹ Περὶ Ἀμφιπόλεως καὶ Ἀθηναίων ἴδε Weissenborn Hellen σ. 136 κ. ἑ.

λεως εὐημερίαν¹. Ἐπειτα δ' ἐπηκολούθησεν ἡ νέα ἀκμὴ τῆς θαλασσοκρατίας τῶν Ἀθηναίων, μετ' αὐτῆς δὲ ἤρχισαν αἱ νέαι αὐτῶν ἀπόπειραι κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως διὰ διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν περικειμένων ἰσχυρῶν πόλεων καὶ διὰ στρατειῶν κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν. Ἀλλ' οὐδὲν ἐπεχειρήθη μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης δραστηριότητος, καὶ τὰ ἐπὶ μέρους δ' ἐπιτευχθέντα ἀπέληξαν εἰς ἀποτυχίαν. Ὁ Ἀμύντας ἀπεδέχθη ἐπιστήμῳ τῷ 371 π. Χ. τὰς ἀξιώσεις τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὁ Ἰφικράτης κατώρῳσε, βοηθούμενος πιθανῶς παρὰ φατρίας τῶν Ἀμφιπολιτῶν ἀττικίζουσας, νὰ παραλάβῃ ἐκ τῆς πόλεως ὁμήρους, ἐπέκειτο δὲ ἡ παράδοσις αὐτῆς. Ἀλλὰ τότε ἐπῆλθεν αἶφνης ἡ ἀνάκλησις τοῦ στρατηγοῦ, καὶ οἱ ὄμηροι ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς πολίτας διὰ προδοσίας τοῦ Χαριδήμου². Ἐπειτα δὲ ἤρχισεν ἡ ὁρᾶσις τοῦ Τιμοθέου, ἀλλὰ καὶ οὗτος ὁ ἀλλαχοῦ νικηφόρος στρατηγὸς (368 π. Χ.) δὲν ηὑτύχησε πρὸς τῆς Ἀμφιπόλεως, ἡ δὲ ἀποτυχοῦσα ἐπίθεσις αὐτοῦ ἐλογίζετο ἡ ἐνάτη τῶν ἐναντίον αὐτῆς ἐπιχειρηθεισῶν στρατειῶν³. Ἀλλ' ὑπῆρξε καὶ ἡ τελευταία, ἐπειδὴ ἔκτοτε ἄρχεται ἡ ἐπέμβασις τοῦ Φιλίππου. Οὗτος ἐθεώρει τὴν πόλιν ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου αὐτῆς θέσεως, δι' ἧς ἐδέσποζε τῶν παραθαλασσίων ὁδῶν, καὶ ἕνεκα τοῦ λιμένος καὶ τοῦ πλούτου τῆς ξυλίας καὶ τῶν μεταλλῶν τὸ ἐγγύτατον καὶ σπουδαιότατον ἀπάντων τῶν χωρίων ἐκτὸς τῆς κατ' ἐξοχὴν Μακεδονίας καὶ ἀπαραίτητον ὁρμητήριον ἐναντίον τῆς Θράκης. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος ἥκιστα ἐμελέτα νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν διὰ τῆς βίας ἄλωσιν τῆς Ἀμφιπόλεως. Ἀνέλαβε δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον τὸ πρόγραμμα τοῦ πατρὸς, ἀναγνωρίσας καὶ πάλιν τὰς περὶ τῆς ἀποικίας ἀξιώσεις τῶν Ἀθηναίων· θέλων δὲ νὰ ποφύγῃ πᾶσαν ῥῆξιν ἄκαιρον δι' αὐτὸν, ἀπέσυρε τὴν φρουρὰν ἐκ τῆς Ἀμφιπόλεως, ἥτις πολλάκις ἤδη ἦτο κατεيلημένη ὑπὸ μακεδονικῆς

¹ J. de Witte *Medailles d' Amphipolis* ἐν τῇ *Revue numismatique*. 1864.

² Δημοσθένους | Κατὰ Ἀριστοφάνους | 149.

³ Σχόλια εἰς *Αἰσχίνου* | Περὶ παραπροσθείας | 34.

στρατιᾷς¹. Καὶ ἡ μὲν Ἀμφίπολις ἐτίμησε τὸν εὖνουν ἡγεμόνα ὡς ἐλευθερωτὴν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ πρὸς ἑαυτοὺς συμπαθείᾳ αὐτοῦ καὶ ἤρξαντο πρὸς αὐτὸν διαπραγματεύσεων, ὅπως ἔστω καὶ δι' ἐγκαταλείψεως τῆς Πύδνης, ἣν κατεῖχον ἀκόμη, ἀπολάβωσι τὴν Ἀμφίπολιν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Μακεδόνων.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ Φίλιππος, νικήσας τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ τοὺς Παίονας, ἀπέκτησεν ἐλευθερίαν ἐνεργείας, καὶ τότε τὰ ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς θρακικῆς παραλίας σκοπούμενα ἤλθον εἰς φῶς. Οἱ Ἀμφιπολίται εἶδον προχωροῦσαν ἐναντίον τῆς πόλεως τὴν στρατιὰν τοῦ βασιλέως καὶ προέβησαν ταχέως εἰς τὴν μόνην ἀποφασιν τὴν δυναμένην ἀκόμη νὰ σώσῃ τὴν πόλιν. Δύο ἐπιφανεῖς Ἀμφιπολίται, ὁ Ἰέραξ καὶ ὁ Στρατοκλῆς, ἔρχονται εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ οἱ ἀγέρωχοι πολῖται ὑποτάσσονται ἐκουσίως εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀνοίγουσι τὰς πύλας καὶ τοὺς λιμένας, τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν καὶ δέονται νὰ τύχῃσι προστασίας ἐναντίον τοῦ Φιλίππου². Ἀλλὰ συγχρόνως παρέστη ἐν Ἀθήναις καὶ πρεσβεία τοῦ Φιλίππου, ἀνανεώσασα τὴν συμμαχίαν τὴν ὁμολογηθεῖσαν ἤδη μετὰ τὴν ἐνίκησιν τοῦ Ἀργαίου καὶ προβάσασα συγχρόνως εἰς ἐμπιστευτικὰς περὶ τῆς Ἀμφιπόλεως ἀνακοινώσεις, σκοπούσας τὴν ἄρσιν παντὸς φόβου καὶ πάσης παρανοήσεως. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἤδη αἰσθανθῆ, καθ' ἃ εἶπον οἱ πρέσβεις τοῦ Φιλίππου, τὴν φιλίαν τοῦ βασιλέως, συγχωρήσαντος τὴν παρ' αὐτῶν ὑποστήριξιν τοῦ ἀντιπάλου καὶ ἀφέντος τοὺς Ἀθηναίους στρατιώτας νὰ πέλθωσιν οἴκαδε μετὰ δώρων³. Περὶ δὲ τῆς Ἀμφιπόλεως προσέθηκαν, ὅτι ἡ ἀλαζὼν πόλις ἦτο ἐχθρὰ αὐτοῦ τε καὶ τῶν Ἀθη-

¹ Τὴν μακεδονικὴν στρατιὰν τὴν εὐρισκαμένην ἐν Ἀμφιπόλει εἶχον ζητήσαντες λάσσαι οἱ Ἀμφιπολίται παρὰ τοῦ Περδίκκου κατὰ τὴν πιθανὴν εἰκασίαν τοῦ Grote [A history of Greece ἐκδ. 1869 Τόμ. Γ' σ. 131 καὶ ΙΑ' σ. 16. Γερμ. μεταφρ. ἐκδ. β' Τόμ. Ε' σ. 546 καὶ Γ' σ. 155. Γαλλ. μεταφρ. ὑπὸ Sadois Τόμ. ΙΙ' σ. 237 καὶ ΙΖ' σ. 21].

² Θεόπομπος [παρ' Ἀρποκρατίωνι ἐν λ. Ἰέραξ. C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 285 ἀπόσπ. 47].

³ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 53.

ναίων, θέλει δὲ ταπεινώσει αὐτήν, μεθ' ὃ οἱ Ἀθηναῖοι μέλλουσι νὰ παραλάβωσιν αὐτήν παρ' αὐτοῦ ὡς ἐγγύον τῆς φιλίας τοῦ βασιλέως.

Οὕτω δὲ ἡ πόλις, ἥς ἡ κτῆσις εἶχεν ἐπιβάλλει εἰς τοὺς Ἀθηναίους πλείστους ὅσους ματαίους ἀγῶνας, προσεφέρετο εἰς αὐτοὺς διὰ μιᾶς ἐκουσίως παρὰ δύο διαφόρων μερῶν, καὶ, καθ' ἃ ἐφαινετο, εἶχον μόνον νὰ ἐκλέξωσι παρὰ τίνος θάπεδέχοντο αὐτήν. Ἀλλ' ἡσύχως ἐξεταζομένων τῶν πραγμάτων, ὁ δῆμος δὲν ἐδικαιοῦτο νὰμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἀληθείας. Καὶ περὶ μὲν τῶν Ἀμφιπολιτῶν δὲν ὑπῆρχε λόγος δυσπιστίας. Εὐρίσκοντο ἐν ἀμνηχανίᾳ καὶ ἤθελον, ἀφ' οὗ δὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσιν ἄλλως, ἀποβάλλοντες τὴν ἀνεξαρτησίαν νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους μᾶλλον ἢ εἰς τὸν Φίλιππον. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος, οὗ προφανῆ ἦσαν τὰ εὐρέα καὶ φιλόδοξα κατακτητικὰ σχέδια, ὑπὸ τίνος ποτὲ ὑποχρέωσεως ἔμελλε νὰ παρακινήθῃ τὴν σπουδαιοτάτην ἐκείνην καὶ ἐν αὐτῇ αὐτοῦ τῇ γειτονίᾳ κειμένην πόλιν πρῶτον μὲν νὰ κατακτήσῃ ἐπιμόχθως, ἔπειτα δὲ νὰ παραδῶσῃ καὶ πάλιν, καὶ ὁ δὲ εἰς πόλιν ἣτις εἴπερ τις καὶ ἄλλη ἠδύνατο νὰ παρεμβάλλῃ προσκόμματα εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ βασιλείου; Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ὠφείλον ὅπωςδὴποτε νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ἡ παράδοσις αὕτη δὲν ἔμελλε νὰ γείνῃ ἀπλῶς ἐξ εὐνοίας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' ἔμελλε νὰ συνδεθῇ πρὸς ὅρους βαρεῖς καὶ ἀντιρρόπους πρὸς τοιαύτην θυσίαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πρὸ μικροῦ ἐπιχειρήσει ἐπιτυχῇ στρατείαν εἰς τὴν Εὐβοίαν, καὶ ὁ στόλος εὐρίσκετο ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ. Πῶς ἠδύναντο λοιπὸν οἱ Ἀμφιπολίται νὰ φοβῶνται ἀπόκρουσιν τῶν προτάσεων αὐτῶν; Καὶ ὅμως τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο συνέβη¹.

¹ Δημοσθένους [Ὁλυμπ. Α'] 8 εἰ γὰρ, εἴθ' ἤκομεν Εὐβοεῦσι βεβόηθηκότας καὶ παρήσαν Ἀμφιπολιτῶν Ἱέραξ καὶ Στρατοκλῆς ἐπὶ τοῦτ' ὅτι βῆμα... τὴν αὐτὴν παρειχόμεθ' ἡμεῖς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν προθυμίαν ὡς περ ὑπὲρ τῆς Εὐβοείων σωτηρίας, εἴχετ' ἂν Ἀμφιπολιν καὶ πάντων τῶν μετὰ ταῦτ' ἂν ἦτε ἀπηλλαγμένοι πραγμάτων. Μετὰ δὲ τὴν ἄλυσιν τῆς πόλεως ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Στρατοκλῆς ἐξωρίσθησαν διὰ ψήφου.

Ἀντὶ δὲ νάποδεχθῶσι τὰ προτεινόμενα ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ, ἐτυφλώθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ὑποστῶσι τὴν ἐπίδρασιν μικροπρεποῦς χόλου· χαιρεκράκως δ' ἐπέβαλλον εἰς τὴν ἀνυπότακτον πόλιν τιμωρίαν, ἥς ἐθεώρουν αὐτὴν ἀξίαν, καὶ ἐνόμιζον, ὅτι ἦσαν βέβαιοι περὶ τῆς κτήσεως αὐτῆς ἄνευ ἀγώνων καὶ θυσιῶν καὶ ἄνευ ῥήξεως πρὸς τὸν μεγαλόφρονα καὶ εὖνουν βασιλέα. Εἶχον δὲ τὴν ματαιοφροσύνην νὰ θεωρῶσι τὴν φιλίαν τῶν Ἀθηναίων ἀγαθὸν οὕτω μέγα, ὥστε νὰ εὐρίσκωσι λίαν εὐλογον τὴν διὰ θυσιῶν ἐπιδιώξιν αὐτῆς καὶ παρὰ βασιλέως ἰσχυροῦ.

Τὸ δὲ πταῖσμα τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξε κέρδος τοῦ Φιλίππου ἀνώτερον νίκης ἐν μάχῃ καὶ συγχρόνως εὐμενέστατος οἰωνὸς πασῶν αὐτοῦ τῶν μεταγενεστέρων ἐπιχειρήσεων. Προξέβαλε δὲ ταχέως τὴν Ἀμφίπολιν, ἣν καὶ ἐκυρίευσεν τῷ 357 π. Χ.¹ Ἐκτοτε δὲ ὁ βασιλεὺς εἶχε νὰ φοβηθῇ μόνον συμμαχίαν τῆς Ὀλύμπου καὶ τῶν Ἀθηναίων. Ἡ δὲ Ὀλυνθος, ἥτις εἶχε προσίδει ἡσυχος τὴν τύχην τῆς Ἀμφιπόλεως, δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ οὐδετέρα ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Διὸ οἱ Ὀλυνθιοὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀμφιπόλεως παρέστησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ κατὰ τὰ ἐπὶ Θράκης καὶ προέτειναν συμμαχίαν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστευον ἀκόμη εἰς τὸν μεγαλόφρονα βασιλέα· ἐπειδὴ δὲ τὰ πάντα τῶρα ἐξηρτῶντο ἀπὸ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ θελήσεως, ἥκιστα ἐπεθύμουν νὰ ἐπιχειρήσωσιν τι ἐναντίον αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἐπίστευον μὲν πλέον εἰς παράδοσιν τῆς Ἀμφιπόλεως παρ' αὐτοῦ ἄνευ ὄρων, ἀλλ' ἤλπιζον ὅμως, ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι καὶ πάλιν τὴν ποθητὴν κτῆσιν τῆς παρὰ τὸν Στρυμόνα πόλεως δι' ἀνταλλαγῆς πρὸς τὴν Πύδναν, τὸ δὲ σχέδιον τοῦτο ἐπεδιώκετο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πολιτευτῶν μετὰ μεγάλης σπουδαιότητος, οἷα ἢ προσήκουσα εἰς ἀπόρρητα τῆς πολιτείας².

σματος, ὅπερ ἴδε ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' ἀρ. 2008. Πρὸς Sa u p p e Inscriptiones Macedoniae ἀρ. 20. Ἰδε καὶ Κουμανούδην ἐν Φιλίστορι Τόμ. Β' σ. 492.

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 8.

² Δημοσθένους Ὀλυνθ. Β' 6· ὅτε Ὀλυνθίους ἀπὸ ἡλαυνόν τινες ἐν-

Ἄλλ' ὁ Φίλιππος δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ συγκαταβῇ εἰς ἀνταλλαγὰς οὐδὲ νὰ δεχθῇ δωρεὰς, ἀλλ' ἐλάμβανεν αὐτὸς ὅ τι ᾔθελε. Διὸ, εἰσορμήσας εἰς τὴν χώραν τῶν συμμαχῶν τῶν Ἀθηναίων, ἐκურίευσεν τὴν Πύδναν¹ ἅμα δὲ τῇ διὰ τῆς πράξεως ταύτης φανερᾷ ῥήξει τῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συνθηκῶν ὁμολόγησε συμμαχίαν μετὰ τῶν παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀποκρουσθέντων Ὀλυνθίων. Ἡ δὲ συμμαχία αὕτη ἐθεωρεῖτο παρ' αὐτοῦ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον οὕτω σπουδαία, ὥστε δὲν ὤκνησε νὰ προβῇ καὶ εἰς ἀξίας λόγου παραχωρήσεις πρὸς κατόρθωσιν αὐτῆς. Καὶ ὁ ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχεν ὑπάρξει μετὰ Μακεδόνων καὶ Ὀλυνθίων ἕρις περὶ τοῦ Ἀνθεμοῦντος, πόλεως παραθαλαστίου παρὰ τὸν θερμαϊκὸν κόλπον². ὁ δὲ Φίλιππος ἀφῆκε τῶρα τὴν πόλιν ταύτην εἰς τοὺς Ὀλυνθίους· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν Ποτίδαιαν ἣτις ἔκλειεν εἰς τοὺς Ὀλυνθίους τὴν εἰσόδον εἰς τὴν χερσόνησον Παλλήνην καὶ ἦτο τότε τὸ κυριώτατον στήριγμα τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων ἐν τοῖς ἐπὶ Θράκης. Ἡ δὲ Ποτίδαια ἔπεσε πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀθηναίου στόλου³, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μετ' ἐκπλήξεως εἶδον, ὅτι ἄνευ πολέμου καὶ ἄνευ κηρύξεως πολέμου εἶχον ἐκδιωχθῆ ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων αὐτῶν θέσεων, εἶχον στερηθῆ πάντων τῶν συμμαχῶν καὶ εἶχον ἐντελῶς παραγκωνισθῆ. Τότε δ' ἐξετόξευσαν δεινὰς διαμαρτυρίας ἐναντίον τοῦ παρασπόνδου βασιλέως, ἐπειράθησαν δὲ καὶ πάλιν νὰ ἐνώσωσι πρὸς κοινὸν πόλεμον τὰ παρ' αὐτοῦ ἀπειλούμενα γείτονα φύλα. Ὁμολόγησαν δὲ τῷ 356 π. Χ. (Ὀλυμπ. 106, 1) συνθήκην περὶ κοινῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν Κετριπόριος καὶ τῶν

θίνδε βουλομένους ὑμῖν διαλεχθῆναι, τῷ τὴν Ἀμφίπολιν φάσκειν παραδῶσειν καὶ τὸ θρυλούμενόν ποτε ἀπόρητον ἐκεῖνο κατασκευάσαι (τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς Πύδνης καὶ Ἀμφιπόλεως), τοῦτο προσαγαγόμενον, τὴν δ' Ὀλυνθίων φιλίαν μετὰ ταῦτα τῷ Ποτίδαιαν οὔσαν ὑμετέραν ἐξελεῖν καὶ τοὺς μὲν πρότερον συμμαχοὺς ὑμᾶς ἀδικῆσαι, παραδοῦναι δὲ ἐκείνοις.

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 8.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 28.

³ Δημοσθένους Φιλίπ. Α' 35. [Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 8].

ἀδελφῶν αὐτοῦ, μετὰ τοῦ Παίονος Λυππείου καὶ τοῦ Ἰλλυριοῦ Γράβου. Τούτων ὁ Κετρίπορις, οὗ ἡ γῶρα ἐξικνεῖτο μέχρι τῶν παραλίων, εἶχεν ἀναλάβει τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἐσκοπεῖτο δὲ ἡ σύγχρονος ἐκ διαφόρων μερῶν προσβολὴ τοῦ Φιλίππου καὶ ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἀπόσπασις τῶν κατακτήσεων αὐτοῦ, ἰδίως δὲ τῶν Κρηνίδων¹. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ οἱ σύμμαχοι συντελέσωσι τὰς ἀναγκαίας παρασκευάς, ὁ Φίλιππος ἀνέλαβεν αἰφνης τὸν ἀγῶνα κατ' αὐτῶν. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι, ἀπησχολημένοι τελείως περὶ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον, δὲν συμμετέσχον τοῦ πολέμου. Οἱ δὲ Θρᾷκες καθυπετάχθησαν πάραυτα· πρὸς δὲ τοὺς Ἰλλυριοὺς, ὧν τὴν γῶραν ἐξησφάλισεν ὁ Φίλιππος ὑπὲρ ἑαυτοῦ κατὰ μικρὸν διὰ τῆς ἰδρύσεως ὀχυρῶν χωρίων, ἐξηκολούθησεν ὁ ἀγὼν μέχρι καὶ τοῦ ἐπομένου ἔτους.

Ἐκτοτε δὲ ὁ βασιλεὺς ἡδύνατο νὰ κινηθῇ ἐλευθέρως ἐν τῇ Θράκῃ καὶ κατῴρθωσε νὰ ἐπωφεληθῇ τὰ ἤδη κεκτημένα χάριν περαιτέρων κατακτήσεων. Πράγματι δὲ ἡ παρὰ τὸν Στρυμόνα πόλις ὑπῆρξε δι' αὐτὸν αὐτόχρημα ἡ πύλη ἡ ἄγουσα εἰς τὴν πέραν τοῦ ποταμοῦ γῶραν, ἥτις προχωρεῖ χερσονησίζουσα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐξ ἑνὸς μὲν σχηματίζει τὸν στρυμονικὸν κόλπον, ἐξ ἑτέρου δὲ τὸν βαθὺν κόλπον τὸν χωριζόμενον ἀπὸ τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους διὰ τῆς νήσου Θάσου. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῆς χερσονησιζούσης ταύτης παραλίας ὑψοῦται εἰς ὕψος ἑξακισχιλίων ποδῶν τὸ

¹ Ἴδε Kōhler ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' ἀρ. 66 b στ. 19 κ. ἐ. κ[αὶ τὰ ἄλλα χωρία, ἀ κατέχει] Φίλιππος συγκα[τ]α[σ]τρέφομαι μ[ετὰ Κετρίποριος κ]αὶ τῶν ἀδελφῶ[ν] καὶ Κρ[η]νιδ[α]ς συνε[ξ]α[ρ]ήσω μετὰ Κετρίπ[ο]ρί[ο]ς κα[ὶ] τῶ[ν] ἀδελφῶν καὶ ἀποδώσω τα... [Ἐπιγράφεται δὲ τὸ ψήφισμα Συμμαχία Ἀθηναίων πρὸς Κετρίπορ[ιν] τὸν Θρᾷκα καὶ το[ὺς] ἀδελφοὺς καὶ πρὸς Λύππειον τὸν Παίονα καὶ πρὸς Γράβ[ον] τὸν Ἰλλυριδ[ὸν]. Ἴδε τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν παρὰ Dittenberger (Sylloge [Inscriptionum Graecarum] ἀρ. 89), [καὶ Hicks A manual of Greek historical Inscriptions σ. 187 ἀρ. 109]. Δημοσθένους Φιλίπ. Α' 48. Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 22. Ἰουστίνου VIII, 3. Πρὸς R. Weil ἐν τοῖς τοῦ Bursian Jahresberichte für Alterthumswissenschaft Τόμ. I' σ. 453 κ. ἐ.

ὄρος Πιλάφ-τεπέ, τὸ ἀρχαῖον Πάγγαιον, ὄρος χιονοπληθές, ἄβατον καὶ ὑψηλὸν, ἀλλ' ἔνεκα τῶν ὑποχθονίων αὐτοῦ θησαυρῶν ἢ τιμιωτάτῃ κτήσις καθ' ἀπάσας τὰς παραλίας τοῦ Αἰγαίου ¹. Καὶ κατεβίβαζε μὲν καὶ ὁ Ἑβρος πολύτιμα μέταλλα ἐκ τοῦ Αἵμου, εὕρισκον δὲ καὶ οἱ Παῖονες χρυσὸν ἐν μέσῳ γεωργοῦντες τοὺς ἀγροὺς, εἶχε δὲ καὶ ἡ Θάσος ἰδία χρυσορυχεῖα, ἀλλὰ τὸ Πάγγαιον ὅμως ἦτο ἡ μάλιστα πασῶν ἀφθονωτάτῃ πηγῇ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Διὸ, ἀφ' οὗ χρόνου εἶχον ἀνακαλύψει τοὺς θησαυροὺς τούτους οἱ Φοίνικες, εἶχον ἀποβῆ πάντοτ' ἐκ νέου αἰτία αἱματηρῶν ἀγώνων, καὶ ταῦτα διότι ἐκεῖ κατώκουν τὰ μαχιμώτατα τῶν θρακικῶν φύλων. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν ἰδίως οἱ Σάτραι καὶ οἱ Βεσσοί, οἵτινες ἐλάτρευον ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ ὄρους τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν θεόν, ὃν οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν Διόνυσον, ἔπειτα δὲ οἱ Πίερες, οἵτινες ἀπὸ τοῦ νότου εἶχον ἐξωσθῆ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παγγαίου, οἱ Ἡδωνοὶ καὶ ἄλλοι. Τινὰ δὲ τῶν ἐνταῦθα οἰκούντων φύλων, οἷα οἱ Ἡδωνοί, οἱ Ληταῖοι, οἱ Ὠρήσκιοι, ἔκοψαν ἤδη κατὰ τὸν ἕκτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ἐπιχώριον ἀργυροῦν νόμισμα ². Καίπερ δὲ πολλάκις περιερχόμενοι εἰς ἔριδας πρὸς ἀλλήλους, ἦσαν ὅμως ἠνωμένοι, ὅπως κρατερῶς ὑπερασπίζωσι τοὺς θησαυροὺς τῆς χώρας ἐναντίον τῶν ἐξωθεν ἐχθρῶν. Τούτου δὲ πείραν ἔλαβον πάντες οἱ ἐπιδιώξαντες τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας ταύτης, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ Ἀρισταγόρας, ὅστις ἐξωλοθρεύθη μετὰ συμπάσης τῆς περὶ αὐτὸν στρατιᾶς, ὅτε ἤθελε νὰ παγιώσῃ τὴν ἀρχὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰστιαίου ἰδρυθεῖσαν ἐν τῇ Στρυμονίᾳ ³.

Μακρότατα δὲ πάντων κατάρθωσαν νὰ συντηρηθῶσιν ἐν τῇ χρυσοφόρῳ παραλίᾳ οἱ Θάσιοι. Ἰδρυσαν δὲ παρὰ τὴν ἀκτὴν στα-

¹ Περὶ τοῦ Παγγαίου, τῶν Φιλίππων καὶ τῆς Νεαπόλεως ἴδε Heuzey Mission archeologique en Macédoine. Πρὸς. Göttinger gelehrte Anzeigen. 1864 σ. 1228.

² Brandis [Münzwesen Vorderasiens] σ. 208. Τὰ χρυσὰ νομίσματα τῶν φύλων τούτων εἶνε ἐξαιρετικῶς ὀλίγα.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 233, 256.

θμούς, ἐξ ὧν ἐξεμετάλλευον τὰ ὀρυχεῖα, καίτοι ἐν περιορισμένῳ μέτρῳ. Ἡ δὲ ἀποικία αὐτῶν Δάτον ἀπέβη παροιμιώδης ὡς πόλις καταμέστον παντοίων ἀγαθῶν¹. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς δὲν ἐπέφερον ὁ χρυσὸς μόνιμον εὐτυχίαν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐταπεινώθησαν παρὰ τῶν Περσῶν, οἵτινες ὁμοίως ἐπειράθησαν νὰ κυριαρχήσωσι τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων, ἔπειτα δὲ περιέστησαν εἰς ἀγῶνα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐκτοτε δὲ ὁ θρακικὸς χρυσὸς ἀπέβη στοιχεῖον σπουδαιότατον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν. Ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ παρορμησας τοὺς Σπαρτιάτας εἰς συμμαχίαν μετὰ τῶν Θασίων, ἐκεῖνος ὁ ἐλκύσας τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὰς παραλίās ἐκεῖνας, μία δὲ τῶν δεινοτάτων ἡττῶν ἃς ποτε ὑπέστησαν κατέστησε τὰ ὀνόματα Δάτον καὶ Δραβῆσκον τὸ φόβητρον παντὸς Ἀθηναίου². Ἀλλ' οὐχ ἥττον δὲν ἀπέστησαν τῶν παραλίῶν ἐκεῖνων ἔκτισαν δὲ ἀπέναντι τῆς Θάσου τὴν Νεάπολιν ἐν τῷ ὄρμῳ τῆς Ἀντισάρης, τοῦ ἀρχαίου ἐπινείου τοῦ Δατηνῶν, καὶ ἡ νέα πόλις ἀπέβη ἀποικία ἀκμαία. Ἀλλ' οὐδέποτε ὅμως κατ' ὠρθωσαν νὰ γείνωσιν ἀσφαλῶς κύριοι τῆς χώρας καὶ ἐκμεταλλεύσωσι τελείως τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς. Τὰ θρακικὰ φύλα ἔμειναν ἀνεξάρτητα, καὶ μόλις πολὺ ἀργότερον, ἐν ἔτος πρὸ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Φιλίππου, ἔγινεν ἀπόπειρα τῆς ἐκ τῆς Θάσου προχωρήσεως εἰς τὴν μεσόγειαν. Ἐγείνε δὲ τοῦτο κατ' εἰσήγησιν τοῦ Καλλιστράτου³, ὅστις καὶ ἐξόριστος ὢν δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπιδιώκῃ πολιτικὰ σχέδια. Ἀθηναῖοι ἔποικοι προέβησαν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀγγίτου, ὅστις συμβάλλει εἰς τὸν Στρυμόνα πρὸς βορρᾶν τοῦ Παγγαίου. Ἐκεῖ δ' ἐν χώρᾳ ὑδατοπληθεὶ ἐκτίσθησαν αἱ Κρηνίδες, πόλις ἐπικαιρότατα κειμένη πρὸς πλούσεις τοῦ χρυσοῦ⁴. Αὕτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη αὐτόχρημα ἀποικία μεταλλίων

¹ Ζηνοβίου [III, 11. Πρὸλ.] IV, 34. [Leutsch-Schneidewin Paroemiographi Graeci Τόμ. Α' σ. 60 καὶ 94.] Δάτος (Δάτον) ἀγαθῶν. Πρὸλ. Ἀρποκρατίωνα καὶ Στέφανον Βυζάντιον ἐν λ. Δάτος.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 499.]

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 468.

⁴ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 3.

ἡ κτισθεῖσα δι' ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων (360 π. Χ.). Ἀλλὰ τὸ κτίσμα τοῦτο ἐχρησίμευσε μόνον εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδὴ ἡ μικρὰ πόλις ἐστενοχωρήθη ὑπὸ τῶν Θρακῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστ' ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ αὐτῆς ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν Φίλιππον.

Ἡ δὲ πρόσκλησις αὕτη ὑπῆρξε καταθυμιωτάτη εἰς τὸν Φίλιππον εἴπερ τις καὶ ἄλλη, διότι ἀπὸ πολλοῦ ἤδη εἶχε στρέψει τὴν προσοχὴν πρὸς τὰ χρυσωρυχεῖα, ὧν εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σκοπομένων. Τώρα λοιπὸν ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ χωρὶς νὰ ἐπιδράμῃ οἰκὴν κατακτητοῦ, ἀλλὰ παριστάμενος ὡς φίλος καὶ σύμμαχος Ἑλλήνων ἀγωνιζομένων ἐναντίον λαῶν βαρβάρων. Τρία δὲ ἢ τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν κτίσιν τῆς ἀποικίας ἐκείνης προσχώρησε, διαβάς τὸν Στρυμόνα, ἀπέκρουσεν εὐκόλως τοὺς Θρακὰς, προσήρτησεν ἅπασαν τὴν χώραν μέχρι τοῦ Νέστου εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ ἀντὶ τῶν Κρηνίδων ἐν τῇ ὠραίᾳ κοιλάδι τοῦ Ἀγγίτου, ἥτις ἔχει εὐκόλον ἔξοδον πρὸς τὸν κόλπον, ὀχυρὰν πόλιν, ἥτις ἀπέβη τὸ κέντρον τῆς ὅλης περὶ τὰ μέταλλα χώρας. Τοῦ δ' ἔργου περὶ ὃ εἶχον ἀστοχήσει πάντοτε αἱ ἀποβατικαὶ στρατιαὶ πόλεων μακρὰν κειμένων κατώρθωσεν ἐκεῖνος διὰ μιᾶς, ἅτε κατὰ γῆν εἰσορμήσας μετ' εὐσυντάκτου στρατιᾶς ἱππέων καὶ πεζῶν καὶ ἔχων ἐγγὺς τὴν πηγὴν τῶν ἰδίων δυνάμεων. Ἡ ἀρχαία ἀρὰ ἡ βαρύνουσα τὴν χρυσοφόρον γῆν ἐφάνη ἐκλείπουσα· ἡ χώρα καὶ οἱ οἰκήτορες αὐτῆς ἐξεπολιτίσθησαν, ὁδοὶ ἐστρώθησαν, τὰ ἔλη ἀπεξηράνθησαν, οὕτω δὲ καὶ αὐτὸ τὸ κλίμα μετεβλήθη¹. Οἱ δὲ Φίλιπποι, ὡς ὠνομάσθη ἡ νέα πόλις², ἤκμασαν ὡς τὸ πρῶτον τῶν κτισμάτων ἐκείνων, ἐν οἷς Ἕλληνες πολῖται ἐξυπηρέτουν τοὺς σκοποὺς τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου. Τότε δὲ πρῶτον ἡ μεταλλεῖα ἀνῆλθεν εἰς μεγίστην ἀκμὴν, καὶ εἰσεπράττετο ἐξ αὐτῆς ἐτήσιον ἔσο-

¹ Θεοφράστου Περὶ φυτῶν αἰτίων V, 14.

² Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 8. [Στέφανος Βυζάντιος ἐν λ. Φίλιπποι· Φίλιπποι, πόλις Μακεδονίας, οὗ πρότερον Κρηνίδες].

δον χιλίων ταλάντων, ἀντιστοιχούντων πρὸς πέντε ἑκατομμύρια καὶ ἑξακοσίας εἴκοσι πέντε χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασίαν περίπου πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἀνάλογον σημερινὴν ἀξίαν] ¹.

Οἱ δ' ἐκ τῶν μετάλλων πόροι ἀπέβησαν, ὡς ἐν Θάσῳ καὶ ἐν Ἀθήναις, τὸ κύριον κεφάλαιον πρὸς ναυπήγησιν στόλου, οὗ παρίστατο ἀνάγκη χάριν ἀποκρούσεως πάσης ἀπὸ θαλάσσης προσβολῆς, ἐπεκτάσεως τῆς ἐπὶ τῶν παραλίων ἀρχῆς καὶ ὑποστηρίξεως τοῦ μακεδονικοῦ ἐμπορίου. Πρὸς ἰδρυσιν δὲ στόλου ἡ χώρα ἦτο ἐπικαιροτάτη εἴπερ τις καὶ ἄλλη καθ' ἅπαν τὸ Αἰγαῖον, καθ' ἃ εἶχε διαγνώσει ἤδη ὁ Ἰστιαιὸς. Καὶ δὴ πλήν τῶν ὠραίων ὄρμων καὶ πορθμῶν καὶ τοῦ ἀνεξαντλήτου πλούτου ξυλείας αἱ ἀκταὶ ἐκείναι εἶχον ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας καὶ τοῦτο τὸ μέγα πλεονέκτημα, ὅτι ἐξ αὐτῶν ἦτο δυνατὴ ἕνεκα τῶν καθ' ἅπαν τὸ θέρος πνεόντων ἐτησίων ² ὁ γοργὸς καὶ εὐκόλος πλοῦς πρὸς πᾶν νοτίως κείμενον χωρίον, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ὁ ἐκ τοῦ νότου ἀνάπλους ἐδυσχεραίνετο τὰ μέγιστα ἕνεκα τῶν ἀντιζέων ἀνέμων. Ἡ δ' εὐκολία περὶ τὴν ἐπὶκαιρον ἐπιχείρησιν αἰφνιδίων καὶ ἀπροσδοκῆτων ἀποβάσεων εἶχε μεγίστην σπουδαιότητα καθ' ὅσον οἱ Μακεδόνες, πρὶν ἢ ἀποκτήσωσι στόλον ἄξιον τοῦ ὀνόματος, ἠναγκάζοντο νὰ περιορίζονται εἰς τοιαύτας αἰφνιδίας ἐπιθέσεις καὶ πειρατικὰς ἐπιδρομὰς, καθ' ἃ εἶχε πράξει πρὸ αὐτῶν Ἀλέξανδρος ὁ Φεραῖος. Δι' αὐτῶν δὲ ἠδύναντο νὰ ἐπάγῳσιν αἰσθητὰς βλάβας καὶ εἰς στόλους πολὺ ἰσχυροτέρους.

Αἱ δὲ κυριώταται διατάξεις τῶν κατὰ τὴν κτηθεῖσαν νέαν χώραν ἐπὶ ἡλθον καθ' ὃν χρόνον ὁ Φίλιππος αὐτὸς ἦτο ἀπασχολημένος περὶ νέους πολέμους πρὸς τοὺς Θρᾷκας, τοὺς Παίονας καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς τὰ ἔτη 355 καὶ 354 π. Χ. Ὅτε δ' ἐπέστρεψεν εἰς τὴν παραλίαν, προσέβαλε τὴν Μεθώνην, ἣν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου χάριν καθησυχάσεως τῶν Ἀθηναίων εἶχεν ἀφήσει

¹ Böckh Staatshaushaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 290. Schäfer Demosthenes [und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 135. Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 26.

² [Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 15.]

ὕφισταμένην ὡς πόλιν ἐλευθέραν, τασσομένην εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἶχοντο μὲν μεγάλως τῆς πόλεως ταύτης¹, ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιμον ὥραν ἦλθον πολὺ ἀργά. Ἡ δὲ Μεθώνη ἐκυριεύθη καὶ κατεστράφη². Ἐκτοτε δὲ, ἐξαιρουμένων τῶν χαλκιδικῶν πόλεων, ἡ ὅλη παραλία ἀπὸ τοῦ θεσσαλικοῦ Ὀλύμπου μέχρι τοῦ Νέστου ἦτο ὑποτεταγμένη εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἡγεμόνα. Ἡ βαρβαρική πολιτεία μακρὰν κειμένης μεσογαίας, ἥτις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν οὐδὲ καθ' ἑαυτὴν ἦτο ἀσφαλὴς, εἶχεν ἀποβῆ ἀρχὴ ἐν τῷ Αἰγαίῳ, πολιτεία ἀναγνωριζομένη καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Περσῶν ὡς μεγάλη δύναμις καὶ οὐδένα τῶν γειτόνων φοβουμένη, ἀπ' ἐναντίας δ' εἰς ἅπαντας φοβερά.

Πρὸς δὲ τὴν κτῆσιν τῶν μεταλλείων καὶ τὴν ἐπιτυχῇ προαύξησιν τῆς χώρας τοῦ βασιλείου συνέχεται ἡ μεταρρύθμισις τοῦ νομισματικοῦ συστήματος, ἥτις ὑπῆρξε τῶν κυριωτάτων μελημάτων τοῦ Φιλίππου.

Μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου δὴλα δὴ ἐν ταῖς νῦν ἐνωθείσαις χώραις εἶχεν ἐπικρατήσῃ μεγάλη διαφορὰ νομισματική, διαταράσσουσα, ὡς εἰκός, τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν. Ἐλείπε δὲ κέντρον, ἐξ οὗ νὰ ἦτο δυνατὴ ἡ διάταξις τῶν πραγμάτων, καὶ ἐπεδιώκετο ἡ πρὸς τὸ νομισματικὸν σύστημα διαφόρων πόλεων προσαρμογὴ τοῦ μακεδονικοῦ νομίσματος. Καὶ πρῶτον μὲν προσηρμόσθη τοῦτο πρὸς τὸ ἀρχαιότατον κόμμα τῶν νομισμάτων τῶν θρακικῶν πόλεων καὶ φύλων³. Ἐπειτα δὲ, ὅτε οἱ Θρᾷκες ἀπεδέχθησαν τὸ νομισματικὸν σύστημα τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὅπερ περὶ τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὗ ἤρχισε καταπίπτουσα τελείως ἡ πολιτικὴ δύναμις τῶν Περσῶν, ἐπεξετάθη μεγάλως καὶ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 36.

² Δημοσθένους Ὀλυμπ. Α' 13. Φιλίπ. Α' 4. Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 31.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 66. Τὸ ἀρχαιότατον ἀργυροῦν νόμισμα εἶνε τὸ τῶν Λιγῶν τὸ φέρον χάραγμα τράγον, ὅπερ εἶνε κεκομμένον κατὰ τὸ αἰγινάιον σύστημα. Τὰ δὲ πρῶτα φέροντα τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως νομίσματα εἶνε βισαλτικά. Ἰδε Brandis Münzwesen [Vorderasiens] σ. 207, 209, 211.

εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, ὁ βασιλεὺς Ἀρχέλαος προσεχώρησεν ὁμοίως εἰς αὐτό. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον αἱ πόλεις τῶν παραλίων ἔκοπτον νομίσματα κατὰ τὴν ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ τῇ Εὐρώπῃ κρατοῦσαν νομισματικὴν μονάδα.

Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἐπῆλθεν ἕνεκα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου τῶν Ῥοδίων νέα διατάραξις τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, τὸ δὲ μικρασιατικὸν νόμισμα, ὅσον διερρυθμίσθη ὑπὸ τῶν Ῥοδίων, διεδόθη ταχέως καθ' ἅπαν τὸ Αἰγαῖον. Καθ' ἃ δὲ ὁ Εὐαγόρας¹, οὕτω καὶ ὁ Φίλιππος ἔκοψε τὰργυρᾶ αὐτοῦ νομίσματα ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης τῆς μονάδος².

Μαρτυροῦσι δὲ τὰ νομίσματα τοῦ Φιλίππου τὴν εὐημερίαν τοῦ βασιλείου καὶ τὴν μετ' ἐπιμελείας θεραπείαν τῶν ἐμπορικῶν συμφερόντων, ἅτ' ἔχοντα τὸ κόμμα ἐπιμελέστερον τοῦ τῶν προκατόχων. Κατέστησε δὲ τὴν χάραξιν τῶν νομισμάτων δικαίωμα τοῦ θρόνου, καὶ διὰ τοῦτο κατήργησεν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἅπαντα τὰ νομίσματα τῶν πόλεων ἐκάστων, ἐξαίρουμένων τῶν ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντων Φιλίππων, ἣν πόλιν ἠθέλησε διὰ τῆς διακρίσεως ταύτης νὰ ἐπιδείξῃ ὡς ἐλευθεραν πόλιν τοῦ βασιλείου³. Συγχρόνως δ' εἰσέγαγε τὴν τακτικὴν χάραξιν χρυσῶν νομισμάτων, ἐν ᾗ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου καὶ ἐν ταῖς χρυσοφορωτάταις χώραις τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ μικροτάτη ἦτο ἡ ἐκκοπὴ χρυσῶν νομισμάτων. Τὸ δὲ χρυσοῦν αὐτοῦ νόμισμα, ὁ φιλιππικὸς στατήρ, ἦτο κατὰ τὴν ἀξίαν ἰσόσταθμον τοῦ περσικοῦ δαρεικοῦ, ὅστις ἦτο δεδομένος καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἦτο τὸ πρότυπον καὶ

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 335

² Περὶ τῆς νομισματικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Φιλίππου ἴδε Brandis [Münzwesen Vorderasiens] σ. 250. [Droysen Geschichte Alexanders des Grossen σ. 155. Ἑλλ. μεταφρ. Παρταξίδου σ. 183]

³ [Τὰ χρυσὰ νομίσματα τῶν Φιλίππων πρῶτος κατέστησε γνωστὰ ὁ Παῦλος Λάμπρος Περὶ ἑξ χρυσῶν ἀνεκδότων νομισμάτων τῶν Φιλίππων ἐν Πανδώρα Νοεμβρ. 1854 καὶ ἐν Bulletin archéologique de l' Athenaeum Francais N° 2. Φεβρ. 1855 καὶ ἐν ἰδίᾳ τεύχει ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Μαρίνου Βρετοῦ. Ἐν Κερκύρᾳ. 1855. Πρὸς Head Historia numorum σ. 192. Ἑλλ. μεταφρ. Σφοδρόνου Τόμ. Α' σ. 284].

αὐτοῦ τοῦ ἄττικοῦ χρυσοῦ νομίσματος. Οὕτω δὲ παρέστη ὡς ἡγε-
μὼν ισότιμος τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ διὰ τῆς καλῶς διατα-
χθείσης διπλῆς νομισματικῆς μονάδος τοῦ βασιλικοῦ νομίσματος
τῆς ἐχούσης βάσιν τὸν τε ἄργυρον καὶ τὸν χρυσὸν εἰσέγαγε τὴν
Μακεδονίαν εἰς τὴν παγκόσμιον ἐμπορικὴν κίνησιν.

Μετά δὲ τὴν παγίωσιν τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν ἐπαύξειν τοῦ βα-
σιλείου ἐπὶ τοσούτον, ὥστε τοῦτο νὰ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἄνευ
συνδρομῆς ἔξωθεν νὰ ὀρᾷ ὡς μεγάλη πολιτεία, ἤρχισεν ἡ τρίτη
περίοδος τῆς δράσεως τοῦ Φιλίππου ἡ ἀναφερομένη εἰς τὰς σχέ-
σεις τῆς Μακεδονίας πρὸς τὰς περικειμένas πολιτείας.

Καὶ πρὸς δυσμὰς μὲν εἶχεν ἤδη ἐνωρὶς στρέψει τὴν προσοχὴν,
ἐλθὼν εἰς σχέσεις πρὸς τὸ κραταιότατον τῶν Ἡπειρωτῶν φύλον,
τοὺς Μολοσσούς, τοῦθ' ὅπερ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἶχεν ἤδη
πράξει πρὸ αὐτοῦ Ἰάσων ὁ Φεραίος¹. Οἱ βασιλεῖς τῶν Μολοσ-
σῶν ἀνέκαθεν ὑφίσταντο παντοῖα δεινὰ παρὰ τῶν Ἰλλυριῶν· διὸ
μετὰ τὴν κραταίαν τοῦ φύλου τούτου ἐκνίκησιν παρὰ τοῦ Φιλίπ-
που ἦτο πολὺ εὐλογος ἡ ἐπιζήτησις τῆς προστασίας αὐτοῦ ἐναν-
τίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Διὰ τοῦτο δὲ Ἀρύββας ὁ διάδοχος τοῦ
Ἀλκέτου συνήνεσεν εὐχαρίστως νὰ δώσῃ ὡς γυναῖκα εἰς τὸν Φί-
λιππον τὴν ἀνεψιάν Ὀλυμπιάδα, ἥδη πρὸ τοῦ 357 π. Χ.², δια-
γινώσκων αὐτὸν ἤδη ὡς ἰσχυρότερον σύμμαχον. Ὁ δὲ Φίλιππος
ἠδυνήθη διὰ τοῦ γάμου τούτου νὰποκτήσῃ ἐν τῇ πρὸς δυσμὰς γεί-
τονι χώρᾳ δύναμιν, ἧς τὴν πλήρη χρῆσιν ἐπεφύλασεν ἐν μέλ-
λοντι καταλλήλῳ χρόνῳ, ἐπειδὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπησχόλει αὐ-
τὸν τὸ πολὺ σπουδαιότερον καὶ δυσχερέστερον ἔργον τῆς πρὸς
τὰς νοτίους γείτονas πολιτείας διαρρυθμίσεως τῶν σχέσεων αὐτοῦ
κατὰ τρόπον ἀναγκαῖον πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σκοπομένων.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 549.

² Ἡ Ὀλυμπιάς ἦτο ἀνεψία τοῦ Νεοπτολέμου. Ἰουστίνου VII, 3. [Ἰδε περὶ Ὀλυμ-
πιάδος *Μαργ. Δήμιτσα* Βιογραφία Ὀλυμπιάδος. Ἐν Ἀθήναις. 1887].

Αἱ σχέσεις τοῦ Φιλίππου πρὸς τὰς ἐλληνίδας πόλεις ἦσαν ὅμοιαι πρὸς τὰς σχέσεις ἃς εἶχεν ἄλλοτε ποτε ὁ Κροῖσος πρὸς τὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας. Ἀμφότεροι δὲν ἦσαν ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων, ἥκιστα δ' ἐπεθύμουν τὴν ἐξολόθρευσιν αὐτῶν. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ τελεία ἐκτίμησις τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἐναποκειμένης δυνάμεως παρώρμ' αὐτοὺς νὰ μεριμνῶσι πάσῃ δυνάμει, ἵνα καταστήσωσι τὸ ἰσχυρὸν ἐλληνικὸν πνεῦμα ὑποχείριον τῶν βασιλείων αὐτῶν, ἅτινα μόνον δι' αὐτοῦ θὰ ἠδύναντο νὰ τύχωσι τελείας ἀναπτύξεως. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος ἦτο ἀπείρως ἐγγύτερος τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἢ ὁ Λυδὸς βασιλεὺς· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἠδύναντο νὰ προσαρμοσθῇ πολὺ οἰκειότερον εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ καθ' Ἑλλήνας πολιτεύεσθαι. Διό, ἐν ᾧ ὁ Ἀσιάτης ἡγεμὼν μόνον τρόπον πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπομένων ἐθεώρει τὴν κατάκτησιν, ὁ Φίλιππος ἐπεδίωξε νάναγνωρισθῇ παρὰ τῶν ἐλληνίδων πόλεων ἀρχηγὸς καὶ εἰσηγητὴς τῶν κοινῶν αὐτῶν σκοπῶν. Οἱ μὲν πρόγονοι αὐτοῦ εἶχον ἤδη ἀναγνωρισθῇ ὡς Ἑλληνες, αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ἦτο τρόφιμος τῆς ἐλληνικῆς παιδεύσεως καὶ εἶχεν ὡς Ὀλυμπιονίκης (356 π. Χ. Ὀλυμπ. 106, 1) ἀποκτήσει τὴν ἐλληνικὴν ἰθαγένειαν καὶ χάριν ἑαυτοῦ¹. Ἐσκόπει λοιπὸν νῦν τὴν εἰσαγωγὴν τῆς διὰ τῆς ἐλληνικῆς παιδεύσεως ἐνισχυθείσης πολιτείας εἰς τὸ σύστημα τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν καὶ τὴν ἐν τῇ συμπολιτείᾳ ταύτῃ ἀνάληψιν τῆς ἡγεμονίας ἣς αὕτη εἶχεν ἀνάγκην.

Αἱ δὲ περιστάσεις ἦσαν εὐνοϊκώταται. Αἱ μὲν Θῆβαι εἶχον ἐπαναπέσει εἰς τὴν προτέραν ἀδυναμίαν, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου αἱ Ἀθηναὶ ἔμειναν ἡ μόνη πόλις ἐν ἣ ἐξηκολούθει διασωζομένη ἡ ἰδέα ἐθνικοῦ πολιτικοῦ προγράμματος· ἀλλ' ἦτο μόνον ὀνειρώδης ἀνάμνησις τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἣν δὲν ἤθελον

¹ Πλουτάρχου Παραμυθητικὸς πρὸς Ἀπολλώνιον 6 σ. 105 a. Βίος Ἀλεξάνδρου 3· Φιλίππῳ [δὲ] ἄρτι Ποτίδαιαν ἤρηκότι τρεῖς ἦσαν ἀγγελίαι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον· ἡ μὲν Ἰλλυριοῦς ἡττᾶσθαι μάχῃ μεγάλην διὰ Παρμενίωνος, ἡ δὲ Ὀλυμπιάσιν ἔππῳ κέλητι νενικηκέναι, τρίτη δὲ περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου γενέσεως.

νὰ ἐγκαταλίπωσιν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ αἰσθάνωνται ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν πρὸς πραγμάτωσιν τῆς διαπνεύσεως τοὺς χρόνους ἐκείνους ιδέας. Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις τῶν αἵματηρῶν ἀγώνων οἷτινες εἰς οὐδεμίαν ἡγαγον κρίσιν εἶχε διαδοθῇ ὁσημέραι μᾶλλον ὁ κόρος τῶν ἐνεστώτων πραγμάτων καὶ ὁ πόθος τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐνώσεως, οὗτος δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἄλλως ἢ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν πολιτείας εὕρισκομένης μὲν ἐκτὸς τῆς σφαίρας τῶν ἐξαντλημένων λοιπῶν πολιτειῶν, ἀλλὰ συγχρόνως μὴ οὐσης ξένης πρὸς αὐτάς.

Ὁ δὲ Φίλιππος ἐπεσκόπει τὰ τοιαῦτα πράγματα καὶ κατενόει μετ' ὀξυνοίας, ὅτι αἱ μὲν μικραὶ πόλεις εἶχον παρακμάσει, αἱ δὲ ἀκόμῃ ὑφιστάμεναι ἐθνικαὶ δυνάμεις ἐφθείροντο ἀνωφελῶς ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, τῶν πολέμων καὶ τῶν ἀκολασιῶν τῶν ξενικῶν στρατευμάτων, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀρίστων ἐπόθουν ἰσχυρὰν ἡγεσίαν, ἀλλὰ δὲν εὕρισκον παρὰ τοῖς ἰδίους συμπολίταις τοὺς προσήκοντας ἀνδρας. Πειθόμενος δὲ, ὅτι σὺν τῷ κλονισμῷ τῆς πίστεως περὶ τοῦ βιωσίου τῶν μικρῶν δημοκρατουμένων πολιτειῶν συνηύξανεν ἐν τῇ ἀντιλήψει πολλῶν τῶν συνετωτάτων Ἑλλήνων τὸ ἄξιωμα τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, ἐνεφορεῖτο, ὡς εἰκὸς, τῆς πεποιθήσεως, ὅτι τοῦθ' ὅπερ ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ φιλοδοξίας ἦτο ἅμα καὶ τὸ καθ' ἑαυτὸ ἀναγκαῖον καὶ μόνον εὖλογον καὶ ὅτι τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ ἐμελλε νὰ τύχῃ ἀποδοχῆς καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι, καίπερ ἐμμένουσιν εἰς τὴν κατὰ τόπους φιλοπατρίαν καὶ περιφρονοῦσι τὸν μακεδονικὸν λαόν. Ὁ ἐθνικὸς αὐτῶν βίος εἶχεν ἐξαντληθῇ ἐν τῇ περιωρισμένῃ σφαίρᾳ τῶν καθ' ἑκάστας πατρίδων καὶ ὑπὸ τὸν τύπον δημοκρατικῶν πολιτευμάτων. Νέαν δὲ ζωὴν ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτοὺς μόνον ἢ προσθήκη τῆς ἀκμαίας δυνάμεως ὁμοφύλων λαῶν τοῦ βορρᾶ καὶ ἡ ἀνάθεσις τῆς ἡγεσίας τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς ἐνεργείας εἰς ἡγεμόνα κεκτημενον ἰδίαν δυναστικὴν δύναμιν, ὑπερτέραν τῆς ἀπασῶν ὁμοῦ τῶν μικρῶν πολιτειῶν.

Διὸ ὁ Φίλιππος ἔβη ἀκριβῶς ἐπὶ τὰ ἔχνη Ἰάσονος τοῦ Φε-

ραίου¹, ἀλλ' ἐπλεονέκτει αὐτοῦ τὰ μέγιστα. Καὶ ὁ μὲν Ἰάσων εἶχεν ἀντιστρατευομένους τοὺς Θηβαίους, διεκδικοῦντας ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν, τῶρα δὲ οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐλληνικὴ πόλις δυναμένη νάναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν τῶν κατὰ τοὺς Ἑλλήνας. Αἱ μὲν Ἀθῆναι ἦσαν μετὰ τὸ πέρας τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου οἰκτραὶ καὶ ἐξηντλημέναι μέχρι θανάτου· τῆς δὲ Σπάρτης οὐδὲν ἄλλο ὑπελείπετο ἢ ἡ ἀρχαία ἰσχυρογνωμοσύνη· αἱ δὲ Θῆβαι μετὰ τὴν μάχην τῆς Μαντινείας ἦσαν ἀνίκανοι νὰ συντηρήσωσι τὸ πρότερον ἀξίωμα καὶ ἐξακολουθήσωσι τὴν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἀρξαμένην πολιτικὴν ἐνέργειαν. Σὺν τῷ θανάτῳ τοῦ Ἐπαμεινώνδου διελύθησαν πάνθ' ὅσα εἶχε συνενώσει ὁ μέγας πολιτευτῆς, καὶ μόνον ὑπελείφθη ἀτυχὴς καὶ ὀλεθρία ἀταξία. Τὸ ἔθνος εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην ἡγεμονίας, ἀλλ' ἡ θέσις τῆς πολιτείας τῆς δυναμένης νάναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν ταύτην ἐχόρευε, δὲν ἦτο δὲ πιθανόν, ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐμφανισθῇ ἄλλη τις τῶν κατ' ἐξοχὴν ἐλληνίδων πόλεων, ἥτις νάναπτύξῃ τοιαύτην ὑπεροχὴν κράτους καὶ ἠθικοῦ σθένους, ὥστε νάξιώσῃ τὴν ἡγεμονίαν.

Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Ἰάσων ἦτο ἡγεμὼν θεμελιώσας τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἀρχὴν διὰ τῆς βίας, δὲν εἶχε δὲ ἐπόμενον λαόν, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν αὐτοῦ τὸν οἶκον ἦσαν ἐπισφαλῆ. Ὁ δὲ Φίλιππος ἦτο νόμιμος βασιλεὺς καὶ κύριος ἀπείρως μεγαλειτέρων δυνάμεων, σύμμαχος δὲ πόλεων ἐλληνίδων καὶ αὐτοῦ τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ κάτοχος τῶν σπουδαιοτάτων παρὰ τὰ παράλια χωρῶν. Κατὰ ταῦτα δὲ παρουσιάζεται εἰς τοὺς Ἑλλήνας κεκτημένος κύρος ὅλως διάφορον τοῦ Ἰάσωνος, ὅστις, παραβαλλόμενος πρὸς αὐτὸν, ἦτο ἀπλῶς τολμηρὸς τυχοδιώκτης. Τέλος δὲ ὁ Φίλιππος εἶχε πολὺ ἀνωτέραν τὴν πνευματικὴν ἐκείνην παιδείαν, ἣν ὥφειλε νὰ ἔχῃ ἡγεμὼν θέλων νὰ μεταθέσῃ τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ πρὸς βορρᾶν καὶ εἶχε παιδευθῇ κατὰ πολὺ διάφορον τρόπον ἔν τε τῇ ξένῃ καὶ ἐν τῇ πατρίδι. Ἐγίνωσκεν ἅπαντας τοὺς τρόπους τῆς πολιτικῆς τέχνης τῶν Ἑλλήνων καὶ κατώρθωνε νὰ ποιῇται χρῆ-

¹ Ἰσοκράτους Φίλιππος 119 κ. ἔ.

σιν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἰδίους σκοπούς. Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ μεταχειρισθῇ τὰς ἐκ τῶν μετάλλων προσόδους πρὸς ναυπήγησιν στόλου, καθ' ἃ ὁ Θεμιστοκλῆς· παρὰ δὲ τοῦ Βρατίδου εἶχε διδασχθῇ τὰ τρωτὰ τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων· μετὰ δὲ τοῦ Λυσάνδρου εἶχε κοινὴν τὴν ἑλλειψιν παντὸς δισταγμοῦ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν μέσων καὶ τὴν δεξιότητα τῆς παραλύσεως πάσης περὶ τὴν ἀντίστασιν δυνάμεως τῶν πόλεων διὰ τῆς ἐπωφελείας τῶν ἐσωτερικῶν στάσεων· τοῦ δ' Ἐπαμεινώνδου ἦτο μαθητὴς ἐν τῇ στρατηγικῇ, ἐν τῷ συστήματι τῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὰ τῶν ξένων πόλεων καὶ ἐν τῇ κτίσει πόλεων, ὧν σκοπὸς ἦτο νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς στηρίγματα ἐπιδράσεως ἐν τῇ ξένῃ· τοῦ δὲ Ἰάσονος τέλος ἦτο διάδοχος ἐν τῷ τρόπῳ καθ' ὃν κατώρθωσε νὰ προσιδιωθῇ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος.

Τοῦθ' ὅπερ καθίστανε τοὺς Ἀθηναίους ἀνικήτους ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Κίμωνος καὶ τοῦ Περικλέους, ἡ γοργὴ καὶ δραστηρία ἐνέργεια, ἦτο νῦν ἡ δύναμις δι' ἧς ἐνίκα ὁ Φίλιππος, ὅστις παρίστατο νῦν ἀντιμέτωπος τῶν Ἑλλήνων καθ' ὃν τρόπον ποτὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέναντι τῶν δυσκινήτων καὶ ταλαντευομένων Πελοποννησίων, πάντοτε ἐτοιμοπόλεμος, πάντοτε βαίνων γοργῶς καὶ κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν σκοπὸν, πανταχοῦ ἐξαναγκάζων τοὺς πολεμίους νὰ περιορίζωνται εἰς ἀπλὴν ἄμυναν καὶ συγγέων αὐτοὺς δι' ἀπρὸςδοκίμων ἐπιθέσεων. Ἀπηλλαγμένος πάσης πυρετώδους ἀνυπομονησίας, κατώρθωνε νὰναμένῃ τὴν ἐπίκαιρον ὥραν, κατέχῃ ἑαυτὸν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νίκης καὶ περιορίζῃ τὸν πόλεμον εἰς τακτὴν κονίστραν. Διὰ τοῦτο δ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπέφυγε νὰ ἐμφανισθῇ ὡς κατακτητὴς, καθ' ἃ εἶχον πράξει οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν, ὅπως μὴ τυχὸν ἐρεθίσῃ τὰς ἐλληνίδας πόλεις εἰς ἐνιαίαν ἀντίστασιν καὶ εἰς ἀγῶν' ἀπεγνωσμένον. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἐκαρὰδόκει καταλλήλους ἀφορμὰς πρὸς ἀνάμειξιν εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος· εἴπερ τι δὲ καὶ ἄλλο ἦτο εἰς αὐτὸν εὐάρεστον τὸ νὰ πεισθύνωνται εἰς αὐτὸν ἔναι φατρίαι ἢ πόλεις ὅλαι ὡς εἰς τὸν ἰσχυρὸν γείτονα ἡγεμόνα, ὅπως ἀναλάβῃ τὸ ἔργον προστάτου τῶν πιε-

ζομένων καὶ διαιτητοῦ, οὕτω δὲ δυνηθῇ νὰ ἐθίσῃ κατὰ μικρὸν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ἑαυτοῦ ὡς ἐπικυριάρχου. Ἀλλ' ὅπως δοθῇ εἰς τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα ἐπίφασίς τις δικαιολογίας, ὑψίστην σπουδαιότητα εἶχε καὶ δι' αὐτὸν, ὡς καὶ διὰ τὸν Ἰάσονα, ἡ εἰσόδος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀμφικτυονίαν. Ἡ δὲ πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένη εὐκαιρία δὲν ἤργησε νὰ παρουσιασθῇ.

Ἡ Θεσσαλία ἦτο χώρα μεταβάσεως πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἐν ταύτῃ λοιπὸν ὤφειλε τὸ πρῶτον νὰ ἐμπεδωθῇ, ὅπως γείνη ἄμεσος γείτων τῆς ἐσωτέρας Ἑλλάδος. Τὰ δὲ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν εἶχε διδαχθῇ ἐπαρκῶς ἐν Θηβαίαις, διότι οἱ Θηβαῖοι εἶχον καταπολεμήσει τὸν τυραννικὸν οἶκον τῶν Φερῶν καὶ παρακωλύσει βιαίαν συνένωσιν τῆς ὅλης χώρας. Ὁ δὲ Φίλιππος ἀνέλαβε τὸ ἔργον νάκοι λουθήσῃ τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τῶν Θηβαίων καὶ νὰ λύσῃ αὐτὸς τὰ παρ' ἐκείνων μὴ συντελεσθέντα ζητήματα. Ἀλέξανδρος ὁ Φεραῖος¹ εἶχε φονευθῇ τῷ 359 π. Χ. εἰσηγήσει τῆς συζύγου παρὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς Τεισιφόνου, Λυκόφρονος καὶ Πειθολάου. Τούτων δὲ ὁ Λυκόφρων καὶ ὁ Πειθόλαος ἀνέλαβον πάλιν τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Θεσσαλῶν εὐπατριδῶν, οἵτινες τότε ἠκολούθουν τοὺς Θηβαίους ἐν τῷ κατὰ τῶν Φωκέων πολέμῳ². Οἱ δὲ Ἀλευάδαι, ἐγκαταλειφθέντες παρὰ τῶν Θηβῶν, ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν Φίλιππον. Οὗτος δ' ἔσπευσε μετὰ στρατιᾶς, οὕτω δὲ συγχρόνως ἀνემίχθη εἰς τὸν ἱερὸν πόλεμον, ὅςτις εἶχε τότε ἐκραγῇ κατὰ ταῦτα δὲ προσεχώρησεν εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν Θηβαίων οὐ μόνον ὡς ἀντίπαλος τῶν Θεσσαλῶν τυράννων, ἀλλὰ καὶ ὡς πολέμιος τῶν Φωκέων³.

Ἐν τῇ ὀρεινῇ χώρᾳ τοῦ Παρνασσοῦ ἐπεκράτει ἤδη ἀπὸ μακροῦ μεγάλη σύγχυσις. Ἡ χώρα αὕτη, μείνασα σχεδὸν παντε-

¹ Εἶνε οὗτος ὁ διάδοχος τοῦ Ἰάσονος]. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 554 κ. ἑ.

² Τούτῳ δὲ Τεισιφόνος κατέχεν ἀκόμη τὴν ἀρχὴν ἐν Φεραῖς περὶ τὸ 357 π. Χ. Ἰδε Sauppe ἐν ταῖς Nachrichten der Göttinger Gesellschaft der Wissenschaften. 1882 σ. 304, ὅςτις ἀποδέχεται τὸν φόνον τοῦ Ἀλεξάνδρου γενόμενον κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 358 π. Χ.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 14.

λῶς ἀβλαβῆς ὑπὸ τῶν προτέρων πολέμων, κατφκεῖτο πυκνῶς, εἶχε δὲ μέγα πλῆθος ἀγροτῶν καὶ ποιμένων, ὧν ἄφθαρτοι ἦσαν ἀκόμη αἱ δυνάμεις καὶ ἀπλᾶ τὰ ἦθη. Οἱ δ' ἐλεύθεροι ἀγρόται ἐγεώργουν αὐτοὶ τοὺς ἀγρούς, ὑπῆρχε δὲ μάλιστα καὶ ἀρχαῖος νόμος ἐν Φωκίδι ἀπαγορεύων ἢ λίαν περιορίζων τὴν κτῆσιν δούλων ¹.

Κατὰ δὲ τὸν τέταρτον αἰῶνα μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Ἐν ταῖς πόλεσιν ἀνεδείχθησαν οἰκοὶ τινες κτησάμενοι μεγάλην κτηματικὴν οὐσίαν καὶ ἐγκαταλιπόντες τὰρχαῖα ἐπιχώρια ἦθη. Οὕτως ὁ οἶκος τοῦ Μνασέου εἶχε χιλίους δούλους ². Τότε δὲ ὁ εἰς οἶκος ἠθέλησε νὰ ὑπερευδοκιμήσῃ τὸν ἄλλον, καὶ ἐπῆλθεν ἀντιζήλια καὶ ἔχθρα, οἷον μεταξὺ τῶν οἰκῶν τοῦ Μνασέου καὶ τοῦ Θεοτίμου. Τῶν δὲ ῥήξεων τούτων ἀπέβησαν πολὺ σπουδαῖότερα τὰ ἐπακόλουθα, ὅτε οἱ Φωκεῖς, ἐκ τῆς προτέρας ἀφανείας ἐξελθόντες, ἀνεμίχθησαν εἰς τὰς ταραχὰς τὰς συγχεούσας τὸ Ἑλληνικόν. Καὶ ἡδιαφόρουν μὲν περὶ τῶν ἐλληνικῶν συμφερόντων, ἐνεφοροῦντο δὲ ἰσχυρογνώμονος ἔρωτος ἀνεξαρτησίας καὶ μίσους ἐναντίον τῶν γειτόνων, ἰδίως δὲ τῶν Θεσσαλῶν, ὅπερ ἤδη κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας πολέμους εἶχε καθορίσει τὴν πολιτικὴν αὐτῶν θέσιν. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχον ἀκουσίως προσχωρήσει εἰς τὴν θηβαικὴν ἡγεμονίαν, καὶ ζῶντος ἔτι τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἶχον ἀρνηθῆ νὰ συστρατεύσῃ μετ' αὐτῶν ἐκτὸς τῆς ἰδίας χώρας ἐναντίον τῶν φίλων Λακεδαιμονίων ³. Ἀλλ' οἱ Θηβαῖοι ἀπεφάσισαν μετὰ τὴν μάχην τῆς Μαντινείας τὴν τιμωρίαν τῶν Φωκέων ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἀνυποταξίᾳ. Πράγματι δὲ οἱ Θηβαῖοι παρὰ τὰς συνετὰς νοουθεσίας τοῦ μεγάλου αὐτῶν στρατηγοῦ οὐδεμίαν εἶχον διάθεσιν νὰ ἐγκαταλίπωσι πάραυτα τὴν ἀρχὴν ἣς εἶχον ἀξιώθῃ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπειράθησαν νὰ καταστήσωσιν αὐστηροτέραν ἢ πρότερον τὴν ἡγεμονίαν ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι. Τοῦτο δὲ ἡρέθισε τοὺς Φωκεῖς καὶ παρώρμησεν αὐτοὺς εἰς ἀντίστασιν ἀπε-

¹ Ἀθηναίου [VI, σ.] 264 [d].

² Ἀθηναίου VI, σ. 264 d.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 593.

γνωσμένην. Τὸ δὲ φιλελεύθερον αὐτῶν, ἐξεγερθὲν ἤδη ηὔξηθη ἔτι μᾶλλον μετὰ τὰς πρώτας νίκας καὶ παρέσχεν εἰς αὐτοὺς θάρρος, ὥπως ἐπιτύχωσιν τι πλεόν τῆς ἀπὸ τῶν Θηβῶν ἀνεξαρτησίας. Ἀληθῶς δὲ ἡ ἐξάντλησις τῶν μεγάλων πόλεων ἐνέπνεε τότε, καθ' ἃ μαρτυρεῖ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀρκαδίας, καὶ εἰς τοὺς μικροὺς λαοὺς τὸν πόθον νὰ ἐξέρχωνται ἐκ τῆς ἀφανείας καὶ ἐπιδιώκωσιν ἰδίαν πολιτικὴν δρᾶσιν. Οὕτω δὲ καὶ ἐν Φωκίᾳ ἐξηγέρθη νέον πνεῦμα πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ μεγαλοπράγμονος φιλοδοξίας.

Οἱ δὲ Βοιωτοὶ δὲν ἦσαν ἐπὶ τοσοῦτον ἰσχυρότεροι τῶν γειτόνων, ὥστε νὰ δυνηθῶσι νὰ καταβάλωσιν αὐτοὺς μόνοι. Διὸ ἐπέζητησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν ἀρχαίαν ἔχθραν τῶν Θεσσαλῶν ἐναντίον τῶν Φωκίων ¹ καὶ κατὰ δεῦτερον λόγον τὸ κύρος τῶν Δελφῶν.

Ἐν δὲ Δελφοῖς κατῴρθωσαν εὐκόλως οἱ Θηβαῖοι νὰ καταστήσωσι τοὺς ἄρχοντας τοῦ ναοῦ συμμετόχους τῶν ἰδίων συμφερόντων καὶ προκαλέσωσι τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Πυθίου θεοῦ χάριν τῆς δι' ὑποστηρίξεως αὐτοῦ τιμωρίας τῶν ἀποστάντων ὑπηκόων. Ἐνεκα δὲ τῆς κρατούσης ἀοριστίας περὶ τῶν συνόρων τῆς ἱερᾶς χώρας εὐρέθη μετ' οὐ πολὺ κατάλληλος πρόφασις. Φωκεῖς γαιοκτῆμονες κατηγορήθησαν ἐπὶ καταπατῆσει τῆς ἱερᾶς χώρας ². Ἐπειτα δὲ οἱ Ἀμφικτύονες ἐπέβαλον εἰς αὐτοὺς βαρεῖαν χρηματικὴν ζημίαν καὶ ἐν περιπτώσει μὴ ἀποτίσεως αὐτῆς ἠπείλησαν τὴν καθιέρωσιν ὁλοκλήρου τῆς Φωκίδος εἰς τὸν θεόν ³.

¹ [Διόσχινον Περὶ παραπρεσβείας 140· τὴν πρὸς Φωκίας ἔχθραν, ἥ προὔπηρχε Θεσσαλοῖς ἐκ παλαιῶν χρόνων. Δημόφιλος ἐν Βενετικαῖς Σχολίαις εἰς Ὅμηρον Ἰλιάδ. Ν, 301 (C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Β' σ. 86)· πάλαι δὲ διεφύροντο Φωκεῖς πρὸς Θεσσαλοὺς].

² Ὑπόθεσις εἰς Δημοσθένους Περὶ τῆς παραπρεσβείας· Θετταλοὺς παρωσάμενοι τὴν ἀμφικτυονίαν ἄτε ἐν μέσῃ Φωκίᾳ τῶν ἐν Δελφοῖς ἱερῶν ἰδρυμένων. Πρβλ. Σχόλια εἰς Δημοσθένους Περὶ Ἀλωνήσου 42.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 23· οἱ Φωκεῖς ἐπεργασάμενοι πολλὴν τῆς ἱερᾶς χώρας τῆς ὀνομαζομένης Κιρραΐας δίκας ὑπέσχον ἐν Ἀμφικτυόσιν, καὶ πολλοὺς τάλάντοις κατεκρίθησαν. Οὐκ ἐκτι-

Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχεν ἐν Φωκίδι μεγάλη φατρία συμβουλευούσα συνδιαλλαγὴν, ὅτ' ἐξεργάγη κατὰ τῆς χώρας ἢ τοιαύτη θύελλα. Ἀλλ' ἐμπαθεῖς δημαγωγοὶ κατώρθωσαν νὰ καταπνιχθῇ πᾶσα φωνὴ μετριοπαθείας. Προσεπῆλθε δὲ καὶ ἡ ἀντιζηλία τῶν εὐπατριδῶν. Καὶ δὴ προΐσταντο τῆς στάσεως οἱ οἴκοι τοῦ Θεοτίμου καὶ τοῦ Εὐθυκράτους, αὐτοῦ ἐκείνου, ὅστις εἶχε περιέλθει εἰς βιαίαν ῥῆξιν πρὸς τὸν Μνασέα· ἔνεκεν ἐπικλήρου τινὸς κόρης¹. Ἡ δὲ οἰκογενειακὴ αὕτη ἔρις ἀπέληξεν εἰς ἔριν πολιτικὴν. Καὶ σκευωρία δὲ τῶν ἱερέων πιθανῶς συνεπῆγαγε τὴν τιμωρίαν τοῦ οἴκου τοῦ Εὐθυκράτους, πρὸς ὃν εἶχον δυσμενῶς οἱ Δελφοὶ, ἐπιβληθείσης ἰδιαζόντως βαρείας ζημίας εἰς τὰ κτήματ' αὐτοῦ δι' ἀποφάσεως τῶν Ἀμφικτυόνων². Ἡ δ' ἐντεῦθεν προκληθεῖς ἀγανάκτησις ἤγαγε τὸν υἱὸν τοῦ Εὐθυκράτους Ὀνόμαρχον εἰς τὴν ἡγεσίαν τῆς πολεμικῆς φατρίας, δι' ἧς προσεδόκα νὰ κορέσῃ τὴν τε φιλοδοξίαν αὐτοῦ καὶ τὸ οἰκογενειακὸν μῖτος.

Καὶ ὁ μὲν Ὀνόμαρχος ἐθεωρεῖτο ὁ κυρίως παρορμῶν πρὸς πόλεμον. Παρ' αὐτὸν δ' ἐτάσσετο Φιλόμηλος ὁ υἱὸς τοῦ Θεοτίμου³. Ἦσαν δ' ἀμφοτέρω ἀνδρες τολμηροὶ καὶ εὐφυέστατοι, δραστήριοι δὲ περὶ τε τὸ λέγειν καὶ τὸ πράττειν. Κατ' εἰσῆγησιν

νόντων δ' αὐτῶν τὰ ὀφλήματα, οἱ μὲν ἱερομνήμονες ἐν Ἀμφικτύοσι κατηγόρουν τῶν Φωκέων, καὶ τὸ συνέδριον ἤξιουν, εἰ μὴ τὰ χρήματα τῷ θεῷ ἀποδῶσιν οἱ Φωκεῖς, καθιερώσκει τὴν χώραν τῶν ἀποστερούντων τὸν θεόν. Πρὸλ. καὶ 29.

¹ Ἀριστοτέλους Πολιτ. σ. 200, 28· ἐν Φωκεῦσιν ἐξ ἐπικλήρου στάσεως γενομένης περὶ Μνασέα τὸν Μνάσωνος πατέρα καὶ Εὐθυκράτη υἱὸν Ὀνομάρχου, ἡ στάσις αὕτη ἀρχὴ τοῦ ἱεροῦ πολέμου κατέστη τοῖς Φωκεῦσιν. Εἶχε δὲ μάθει τὰ συμβάντα ὁ Ἀριστοτέλης ἀπ' εὐθείας ἔνεκα τῆς φιλίας αὐτοῦ πρὸς τὸν Μνάσωνα. Ἰδὲ *Τίμαιον* παρ' *Ἀθηναίῳ* [VI, σ. 264 a. C. Müller *Fragmenta Historicorum Graecorum* Τόμ. Α' σ. 207 | ἀπόσπ. 67. Καὶ κατὰ τὸν *Δοῦριν* παρ' *Ἀθηναίῳ* [XIII, σ.] 560 b ἀφορμὴ τοῦ πρὸς τοὺς Θηβαίους πολέμου ὑπῆρξεν ἡ ἀπαγωγὴ τῆς Θεανούς.

² Ὁ Ὀνόμαρχος πολλὰ καὶ μεγάλας δίκαιας δὲ τῶν Ἀμφικτύωνων ἦν καταδικασμένος ὁμοίως (ἀνάγνωθι οὐχ ὁμοίως) τοῖς ἄλλοις. *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 32.

³ Ὁ Ὀνόμαρχος καὶ ὁ Φιλόμηλος λέγονται ἐκ πλάνης ἀδελφοὶ παρὰ *Διοδώρῳ* τῷ *Σικελιώτῃ* (XVI, 56 καὶ 61).

δ' αὐτῶν ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀπεφάσισε νάντιτάξῃ δραστηρίαν ἀντίστασιν ἐναντίον τῶν ἀπαιτήσεων τῶν Ἀμφικτυόνων. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθησαν εἰς τοῦτο. Παρεχομένης δὲ ταύτης τῆς εὐκαιρίας, ἀπεφάσισαν τὴν μεταρρύθμισιν ἀπάντων τῶν κατὰ τὴν χώραν, ἐπειδὴ ὅλη ἡ ἀντιπάθεια καὶ ὄλον τὸ μῖσος τὸ ἀπὸ παλαιῶν ἤδη χρόνων ἠθροισμένον παρὰ τοῖς Βοιωτοῖς ἐναντίον τῶν Δελφῶν, τῶν Βοιωτῶν καὶ τῶν Θεσσαλῶν ἐξεφάνησαν τότε. Ἀλλὰ τὸ ἐπικρατέστατον ἦτο ἡ ὀργὴ ἐναντίον τῶν Δελφῶν, οἵτινες συνήνουν καὶ πάλιν νὰ ὑπηρετήσωσι τὰ συμφέροντα τῶν ἐχθρῶν. Ἡ ἱερατικὴ ἐκείνη πολιτεία δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε ἀνεκτὴ κατὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν Φωκέων ἐπὶ μακρότερον χρόνον, ἡ δὲ Φωκίς ἦτο ὁ φυσικὸς προστάτης τοῦ ἱεροῦ¹ καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐχθῇ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἰδίας χώρας τοιαύτην ἐστίαν ἐχθρικῶν σκευωριῶν.

Ὁ φωκικὸς λαὸς ἐξηγέρθη τὸ πρῶτον τότε, καταληφθεὶς ὑπὸ δαιμονίου ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ἐπίστευσεν, ὅτι ἦτο κεκλημένος πρὸς μέγαν προορισμόν. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ προβῶσιν εἰς καθολικὴν στράτευσιν, καὶ ἐξέλεξαν ὡς στρατηγὸν τὸν Φιλόμηλον, ὡς συνάρχοντα δὲ αὐτοῦ τὸν Ὀνόμαρχον². Περιβαλλόμενοι δὲ πάντοθεν ὑπὸ ἐχθρῶν ἐνεδρεούντων, ἐπεδίωξαν τὴν εὕρεσιν ἐξωτερικῶν συμμάχων καὶ ἤλπισαν πρὸ πάντων ἐπὶ τὴν Σπάρτην. Τοῦτο δὲ διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι εὐρίσκοντο πεπληγμένοι ὑπὸ καταδίκης ὁμοίας πρὸς τὴν τῶν Φωκέων, ἅτε καταδικασθέντες ἕνεκα τῆς ἐναγοῦς ἐναντίον τῆς Καδμείας ἐπιθέσεως τὸ δεύτερον ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τῶν Δελφῶν καὶ διαμαρτυρόμενοι ἐναντίον τῆς ἀποφά-

¹ Κατὰ Διοδώρον τὸν Σικελιώτην (XVI, 23) αἱ περὶ τῶν Δελφῶν ἀξιιώσεις τῶν Φωκίων ἐστρηζόντο εἰς τοὺς στίχους τοῦ Ὀμήρου ('Πιάδ. Β 519-521').

[*Αὐτὰρ Φωκίων Σχέδιος καὶ Ἐπίστρῳφος ἦρχον,
οἳ Κυάρισσον ἔχον Πυθῶνά τε πετρῆεσσαν*].

² Ὁ μὲν Φιλόμηλος ἀνεδείχθη στρατηγὸς αὐτοκράτωρ (Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 24), ὁ δὲ Ὀνόμαρχος συνάρχων αὐτῷ (Διοδώρου Σικελιώτου [XVI], 31).

σεως ταύτης, καθ' ἃ καὶ οἱ Φωκεῖς ¹. Καὶ ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους δὲ ἤλπιζον οἱ Φωκεῖς, ὑπολαμβάνοντες, ὅτι καὶ αὐτοὶ, καθ' ἃ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀδύνατον ἦτο νὰ προσίδωσιν ἀταράχως τὸν ὄλεθρον τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Φωκίδος καὶ τὴν τελείαν ἐπικράτησιν τῆς συμμαχίας τῶν Θηβαίων καὶ Θεσσαλῶν. Ὁ δὲ Φιλόμηλος μετέβη αὐτὸς εἰς τὴν Σπάρτην ², ἔνθα ἔτυχεν ἐπιδοκιμασίας τῶν σχεδίων καὶ ἔλαβεν ἐπαγγελίας καὶ χρηματικὴν ὑποστήριξιν. Ἀλλὰ πραγματικὴ βοήθεια οὐτ' ἐκ τῆς Σπάρτης ἤλθεν οὐτ' ἐκ τῶν Ἀθηνῶν.

Κατὰ ταῦτα οἱ Φωκεῖς περιωρίζοντο εἰς τὰς ἰδίας ἐαυτῶν δυνάμεις, ἔξωθεν δὲ οὐδὲν ὠφέλει αὐτοὺς πλὴν τῆς βραδείας ἐνεργείας τῶν πολεμίων, οἵτινες ὥκνουσαν νὰ προβῶσιν εἰς κρίσιμα διαβήματα. Ὁ δὲ Φιλόμηλος ἔβλεπεν, ὅτι τὰ πάντα ἐξηρτῶντο ἐκ ταχείας ἐνεργείας· διὰ δὲ τολμηρᾶς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου ἤλπιζεν, ὅτι ἡδύνατο νὰ συμπαρασύρῃ τοὺς συμμάχους εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἄλλως δὲ δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν νάναμείνῃ μέχρις οἱ σύμμαχοι ἐξοπλισθῶσι καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς προστασίας τοῦ ἱεροῦ ἐγκαθιδρυθῶσιν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ δεσποσῶσι τῶν εἰς τοὺς Δελφοὺς ἀγουσῶν ὁδῶν, ἐπειδὴ ἅπασαι αἱ φωκικαὶ πόλεις ἔκειντο περὶ τὸν Παρνασσὸν καὶ ἡδύνατο ἀπὸ τῶν Δελφῶν νὰ παρακωλυθῇ λίαν εὐκόλως ἡ κοινὴ αὐτῶν δρᾶσις. Διὸ προῆγε τὰς παρασκευὰς καὶ διὰ καταβολῶν ἐξ ἰδίων, καὶ προέλαβε τοὺς ἐχθροὺς διὰ τολμηροῦ ἐγχειρήματος, ἐν ᾧ κατὰ τύπους ὑφίστατο ἀκόμη ἡ εἰρήνη ³. Ὡρ-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 499.

² Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 24.

³ Μὲν ἡμέτεροι γνώσεις περὶ τοῦ φωκικοῦ πολέμου ἐρεῖδονται καθ' ὅλοκληρίαν ἐπὶ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου· πλὴν δ' αὐτοῦ πηγὰς ἔχομεν τὸν Πανσανίαν καὶ τὸν Ἰουστίνον, ἀποράδην δὲ καὶ τὸν Δημοσθένην καὶ Αἰσχίνην. Πλὴν δὲ τοῦ Θεοπόμπου (ἐν βιβλίῳ ὀγδόῳ [τῶν Φιλιππικῶν], ἐξ οὗ ἔχομεν τὸ ὑπ' ἀρ. 80 ἀπόσπασμα [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 291 ἐκ τοῦ Ἀριστοκρατίωνος ἐν λ. Ἀ μ φ ι κ τ ὺ ο ν ε ς]) εἶχον πραγματευθῆ τὰ κατὰ τὸν φωκικὸν πόλεμον ὁ υἱὸς τοῦ Ἐφόρου Δημόφιλος, ὅστις προσέβηκεν αὐτὸν ὡς τριακοστὸν βιβλίον εἰς τὴν ἱστορικὴν συγγραφὴν τοῦ πατρὸς, καὶ ὁ Δίλλος, ὅστις ἔγραψεν ἴδιον ἔργον ὡς συνέχειαν τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἐφόρου. Ὁ δὲ Διοδώρος Σικελιώτης διηγεῖται τὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου δις ([XVI] 23-27 καὶ 28-30) κατὰ δύο διαφόρους ἐκθέσεις, ὧν τὴν δευτέραν ὁ Volquardsen (Über die

μησε λοιπὸν ἀμελλήτι ἐναντίον τῶν Δελφῶν, καὶ ἐφόνευσεν ἐν βραχείᾳ μάχῃ τοὺς ὀλίγους ἀντιστάνας. Οὕτως ἐξωλοθρεύθη ὁ οἶκος τῶν Θρακιδῶν ¹, οἵτινες εὕρισκοντο ἐν ἐπισήμοις σχέσεσι καὶ οἰκειότητι πρὸς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐδημεύθησαν τὰ κτήματ' αὐτῶν. Οἱ δὲ λοιποὶ κάτοικοι καθησυχάσθησαν ταχέως καὶ τὰ τελευταῖα ψήρισματὰ τῶν Ἀμφικτυόνων κατεστράφησαν ². μετὰ δὲ τὴν αἵματηρὰν ἀπόκρουσιν τῶν πρὸς διόσωσιν τοῦ ἱεροῦ σπευσάντων Λοκρῶν ἠναγκάσθη καὶ ἡ Πυθία νὰ προσχωρήσῃ εἰς τοὺς Φωκεῖς ³.

Μετὰ δὲ τὰς κρισίμους ταύτας ἐνεργείας ἡσθάνθησαν ζωρότερον ἢ πρότερον τὴν ἀνάγκην ἐνιαίας ἡγεσίας, καὶ ὁ δῆμος τῶν Φωκέων ἀνέθηκε πᾶσαν ἐξουσίαν εἰς τὸν Φιλόμηλον ὡς στρατηγὸν αὐτοκράτορα, ὅστις ἐγκατέστη ἐν Δελφοῖς, ἔκτισε τεῖχος δεσπόζον τῶν πρὸς τὸ ἱερὸν προσόδων ⁴ καὶ ἐξέπεμψε πρὸς τοὺς Ἑλλήνας κήρυγμα δικαιολογοῦν τὴν φαινομένην παρ' αὐτοῦ κατάλυσιν τῆς εἰρήνης καὶ δηλοῦν ἐπισήμως, ὅτι τὸ μὲν κοινὸν τῆς Ἑλλάδος ἱερὸν ἔμελλε νὰ μείνῃ ἀσύλητον, ἔμελλον δὲ νὰ δοθῶσιν εὐθύναι περὶ τῶν ἠθασαυρῶν τῶν Δελφῶν ⁵.

Οἱ δὲ Θηβαῖοι εἶχον προφανῶς τὰ μέγιστα καταπληχθῆ ἐπὶ

Quellen Diodors] σ. 110 κ. ἔ. ἀναφέρει εἰς τὸν *Τίμαιον*. Ὑπῆρξε δὲ ὁ πόλεμος δεκαετῆς κατὰ τὸν *Δοῦριν* παρ' *Ἀθηναίῳ* [XIII, σ.] 560 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Β' σ. 469, ἀπόσπ. 2' δεκαετῆς δὲ καὶ οὗτος γενόμενος τῷ δεκάτῳ ἔτει Φιλίππου συμμαχήσαντος πέρας ἔσχε· τότε γὰρ εἶλον οἱ Θηβαῖοι τὴν Φωκίδα.

¹ Welcker Griechische Götterlehre Τόμ. Α' σ. 431.

² *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 24· Φιλόμηλος τὰς τῶν Ἀμφικτυόνων ἀποφάσεις ἔκτε τῶν στηλῶν ἐξέκοψε καὶ τὰ περὶ τῶν καταδικῶν γράμματα κατέλυσεν.

³ [*Διοδώρου Σικελιώτου* XVI,] 27. Συνέβη δὲ ἡ κατάληψις τῶν Δελφῶν Ἡρακλείδου πρυτανεύοντος ἐν Δελφοῖς. *Πανσανίου* X, 2, 3.

⁴ [*Διοδώρου Σικελιώτου* XVI,] 25. Πρβλ. Ulrichs Reisen [in Griechenland] Τόμ. Α' σ. 117.

⁵ *Διοδώρου Σικελιώτου* [XVI,] 24· ὡς οὕτε συλᾶν τὸ μαντεῖον διέγνωκεν οὕτε ἀλλήν οὐδεμίαν παράνομον πράξιν συντελεῖν βεβούλευται, τῆς δὲ προγονικῆς προστασίας ἀμφισβητῶν καὶ τὰς τῶν Ἀμφικτυόνων ἀδικίας ἀποφάσεις ἀκυρῶσαι βουλόμενος βοηθεῖ τοῖς πατέροισι νόμοις τῶν Φωκέων. Πρβλ. § 27.

τῷ θάρρει καὶ τῇ δραστηριότητι τοῦ φωκικοῦ λαοῦ. Καὶ ἐσκόπουν μὲν ἀπὸ τῶν Δελφῶν νὰ προβῶσιν εἰς τὰναγκαῖα διαβήματα πρὸς ταπείνωσιν τῶν περιφρονουμένων ἐκείνων ὀρεσιβίων, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας οἱ Δελφοὶ εἶχον ἀποβῆ ἢ ἀκρόπολις τῶν πολεμίων, καθ' ἧς δὲν ἐτόλμων νὰ ἐπιτεθῶσιν. Ὁ δὲ Φιλόμηλος, ὅστις χάριν συντηρήσεως τῶν περὶ ἑαυτὸν μισθοφόρων ἠναγκάζετο νὰ ἐπιχειρῇ λαφυραγωγίας ἐν τοῖς περιχώροις, ἐπέτρεχε καὶ αὐτὰ τὰ σύν-ορα τῆς Βοιωτίας, καὶ οἱ Θηβαῖοι ἤρχισαν ἀνησυχοῦντες περὶ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ τῆς Βοιωτίας πόλεων, ὧν ἡ πίστις ἦτο πάντοτ' ἐπισφαλής.

Διὸ ἐκάλεσαν οἱ Θηβαῖοι συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων ἐν Θερμοπύλαις, εἰς ὃ παρέστησαν οἱ πολέμιοι τῶν Φωκέων, πρὸ πάντων δὲ οἱ Θεσσαλοί. Ἦτο δὲ τὸ συνέδριον ἐκεῖνο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν παράνομον, ἀλλ' ὅμως παρουσιάσθη ὡς ἀντιπροσωπεῖον τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος καὶ διεξεδίκησεν ἅπαντα τὰ δικαιώματ' αὐτοῦ. Ἐν αὐτῷ δὲ κατεδικάσθη ὁ Φιλόμηλος, καὶ πάντες οἱ δυνάμενοι νὰ στρατεύσῃσι λαοὶ συνεκλήθησαν εἰς κοινὸν ἱερὸν πόλεμον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν Δελφοῖς θεοῦ¹.

Τότε δὲ ὠπλίσθησαν ἅπαντα τὰ φύλα τὰ ὑποχρεούμενα εἰς συστράτευσιν μετὰ τῶν Θηβαίων. Γινώσκουμεν δὲ νῦν ἐκ θηβαϊκῶν ἐπιγραφῶν, ὅτι οἱ Ἀλυζαῖοι, οἱ Ἀνακτόριοι καὶ οἱ Βυζάντιοι ἀπέτισαν ἐπὶ τρία ἔτη φόρους χάριν τοῦ πολέμου². Τὸ δεύτερον ἤδη οἱ Θηβαῖοι παρέστησαν ἡγούμενοι τῶν λαῶν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμμου μέχρι τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου, τῶν Λοκρῶν, τῶν Δωριέων, τῶν Θεσσαλῶν, τῶν φύλων τῶν οἰκούντων παρὰ τὴν Οἶτην καὶ τὴν Πίνδον. Πάντες δ' ἔσπευδον τὸ φθινόπωρον τοῦ 355 π. Χ. μετὰ μεγάλου φιλοπολέμου ζήλου ὅχι ὅπως βοηθήσωσι τὸν δελ-

¹ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 28. Συνῆλθε δὲ τὸ συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων τὸ φθινόπωρον τοῦ 355 π. Χ.

² Ἰδὲ τὴν παρὰ Κουμανούδη ἐν τῷ Ἀθηναίῳ Τόμ. Γ' 479 κ. ε. ἐκδομένην θηβαϊκὴν ἐπιγραφὴν, ἐν ᾗ καὶ ταῦτα τὸν πόλεμον [8 ν] ἐπολέμουν Βοιωτοὶ [π] οὐτὼς ἀσεβέοντες τὸ ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθίου.

φικὸν θεὸν καὶ τὴν Πυθίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ὅπως κορέσωσι τέλος παν-
τελῶς τὸ ἐναντίον τῶν Φωκέων μῖτος. Ἡ δ' Ἑλλάς εἶχε χωρισθῇ
εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα, καθ' ὅσον ἕκαστοι τῶν Ἑλλήνων
συνεπάθουν πρὸς τοὺς Φωκεῖς ἢ πρὸς τοὺς Θηβαίους. Καὶ οἱ μὲν
Φωκεῖς ἐτύγγανον πολλῶν συμπαθειῶν, ἀλλ' ὀλίγων βοηθειῶν,
ἐπειδὴ αἶτε Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη ἦσαν παραλελυμένοι, μόνον
δ' ἐξ Ἀχαΐας ἦλθον ἐπικούροι¹. Διὸ ὁ Φιλόμηλος προσέκρουσεν
εἰς μεγίστας δυσχερείας· καίτοι δὲ ἦτο οἶονεῖ ἐκ γενετῆς ἀφωσιω-
μένος εἰς τακτὴν φατρίαν, ἤγετο ὑπὸ σκοπῶν φιλοδόξων καὶ ἐνε-
φορεῖτο δυναστικῶν σχεδίων, ἀνεδείχθη φύσει ἡγεμῶν, ἀνὴρ δαι-
μονίας δυνάμεως πνεύματος. Κυριώτατον δ' αὐτοῦ μέλημα ἦτο
νὰ ἐξεγείρῃ πεποιθήσιν περὶ τοῦ ἀγῶνος ὃν εἶχεν ἀναλάβει καὶ νὰ
δείξῃ, ὅτι οἱ Φωκεῖς δὲν ἦσαν ἄγριον στίφος, ἀλλ' ὥριμοι καὶ ἱκα-
νοὶ πρὸς πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἄξιοι νὰ καταλάβωσι τὴν
προσέηκουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἄλλων πολιτειῶν. Καὶ συνεκρά-
τησε μὲν τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν τάξιν, τοὺς πολεμίους δὲ τοὺς
θεωροῦντας τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ ἄρπαγας τοῦ ναοῦ καὶ θέλον-
τας νὰ φέρωνται πρὸς τοὺς περιπίπτοντας εἰς αὐτοὺς αἰχμαλώτους
ὡς πρὸς τοιοῦτους ἠνάγκασε διὰ δραστηρίων ἀντεκδικήσεων νὰ
μεταχειρίζονται τοὺς ἀντιπολεμοῦντας ὡς ἱσους². Ἀλλὰ δὲν ἠδυ-
νήθη ὅμως νὰπομακρύνῃ τὸ μέγιστον τῶν κακῶν, ὅπερ προήρχετο
ἐκ τῆς ὑπὸ μισθοφόρων συγκροτήσεως τῆς ἰδίας στρατιᾶς, ἣν εἶχε
συναθροίσει ἐν βίᾳ διὰ μεγίστων χρηματικῶν θυσιῶν. Κατὰ ταῦ-
τα δὲ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἦτο κυρίως δύναμις στηριζομένη ἐπὶ
χρημάτων.

Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, θὰ ἦτο θαῦμα, ἂν ὁ Φιλό-
μηλος ᾔθελε κατορθώσει νὰ τηρήσῃ τὴν μετριοπάθειαν ἐκείνην ἣν
εἶχεν ἐπιβάλλει εἰς ἑαυτὸν καὶ εἶχε δημοσίᾳ ἀνομολογήσει ὡς ὑπο-
χρέωσιν ἑαυτοῦ. Ὁ πειρασμὸς ἦτο ὑπερβαλλόντως μέγας. Οἱ
Φωκεῖς ἦσαν αὐτεξούσιοι κύριοι τῶν πλουσιωτάτων ἐν Ἑλλάδι

¹ [Διοδώρου Σικελιώτου XVI,] 30 κ. εἰ.

² Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 25. Πρὸλ. 31.

θησαυρῶν. Πῶς λοιπὸν ἠδύναντο ἕνεκα στερήσεως χρημάτων νὰ παραδώσωσι τὴν χώραν εἰς τοὺς λυσσώδεστάτους τῶν πολεμίων; Πράγματι δὲν ἐπετρέπετο δισταγμὸς, ἀφ' οὗ εἶχον προχωρήσει μέχρι τῶν ἐσχάτων. Διὸ κατεστάθησαν διαχειρισταὶ τῶν ἱερῶν χρημάτων¹, ὑπ' εὐθύνην δ' αὐτῶν κατελήφθησαν οἱ θησαυροὶ τοῦ ναοῦ, τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς μόνον ὑπὸ τὸν τύπον δανείου², ἔπειτα δὲ ὁσημέραι τολμηρότερον καὶ μᾶλλον ἀπροφασίστως. Πάνθ' ὅσα ἐπὶ αἰῶνας ὅλους ἔμενον ἀδιατάρακτα ἐν τῷ ἱερῷ χώρῳ ὑπὸ τὴν φλιάν τοῦ ναοῦ διεσπάρησαν τότε τῇδε κακείῃ. Ὅσῳ δὲ πλειότερον χρυσὸν εὕρισκον, τόσῳ πλειότερον ἀνέζήτουν, ἢ δ' ἐπὶ μακρὸν συγκρατηθεῖσα ἀντιπάθεια ἐναντίον τῆς ἱερατικῆς πόλεως ἐκορέσθη διὰ τῆς ἀρπαγῆς τῶν θησαυρῶν αὐτῆς³. Οὐ μόνον δὲ ὁ χρυσὸς ἐστέλλετο εἰς τὸ νομισματοκοπεῖον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ λείψανα κατελαμβάνοντο ἱεροσύλως, καὶ κειμήλια τῶν ἡρωικῶν χρόνων ἐφάνησαν κοσμοῦντα τὰς γυναῖκας τῶν ἡγεμόνων τῶν μισθοφόρων. Δεκακισχίλια τάλαντ' ἀντιστοιχοῦντα πρὸς περίπου πέντε ἑκατομμύρια καὶ ὀκτακοσίας δέκα χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία σχεδὸν εἶνε ἡ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξία], λέγονται λαφυραγωγηθέντα κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον. Οὐ μόνον δ' ἐχρησίμευσαν εἰς πληρωμὴν μισθῶν τῶν στρατιωτῶν, ἀλλ' ἔγεινε χρῆσις αὐτῶν καὶ ἐν τῇ ξένῃ, ὅπως δεκασθῶσιν ἰσχυροὶ, ἐν οἷς καὶ Δεινίχα ἢ σύζυγος τοῦ βασιλέως Ἀρχιδάμου ἐν Σπάρτῃ⁴ καὶ ἄλ-

¹ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 56.

² Ὁ Φιλόμηλος, ὃν καθ' ὅλου ἔθιξε τὰ ἱερὰ χρήματα (Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 30. Πολυαῖνον V, 45), ἐποίησε τοῦτο μόνον ὑπὸ τὸν τύπον δανείου. Ἴδε Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 56· τῶν δὲ στρατηγῶν ὁ μὲν πρῶτος ἄρξας Φιλόμηλος ἀπέσχετο τῶν ἀναθημάτων, ὁ δὲ δεύτερος... Ὁ νόμαρχος πλείστα τῶν τοῦ θεοῦ χρημάτων κατεδάπνησε. Ταῦτα μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἐφορος· παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ VI, σ. 232 d. Ἴδε καὶ C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 275] ἀπόσπ. 155. Πρὸλ. Στράβωνα IX, σ. 421.

³ [Περὶ τῆς διαρπαγῆς τῶν θησαυρῶν τοῦ ἱεροῦ παρὰ τῶν Φωκίων ὁ Θεότομπος εἶχε γράψει ἰδίαν συγγραφὴν. Ἴδε Ἀθηναίου XII, σ. 532. XIII, σ. 604].

⁴ Ὁ Θεότομπος κατηγορεῖ τὸν Ἀρχίδαμον καὶ τὴν Δεινίχαν ἐπὶ δεκασμῷ. Ἴδε Πανσανίου III, 10, 3 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 322] ἀπόσπ. 258.

λως δ' ἐξεγερθῶσιν εὐμενεῖς διαθέσεις ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν πολέμιων. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαγοράσωσι καὶ τὴν ἐν τῷ πολέμῳ νίκην. Καὶ δὴ μετὰ τινας ἐπιτυχεῖς μάχας ὁ Φιλόμηλος προσεβλήθη ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κηριστοῦ ὑπὸ στρατιᾶς πολυαριθμοτέρας καὶ ἠναγκάσθη νὰ συγκροτήσῃ μάχην ἀπολήξασαν εἰς ἥτταν. Αὐτὸς δὲ, καθημαγμένος ὑπὸ πολλῶν τραυμάτων, ἠδυνήθη νὰποφύγῃ τὴν αἰχμαλωσίαν διὰ τῆς αὐτοκτονίας μόνον, κατακρημνίσας ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν παρὰ τὴν Τιθόραν βράχων¹.

Φαίνεται δὲ, ὅτι οἱ Θηβαῖοι ἐθεώρησαν τότε τὸν ἀγῶνα τῶν Φωκέων λήξαντα, ἐπειδὴ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπέστειλαν τὸν ἄριστον τῶν στρατηγῶν αὐτῶν Παμμένην μετὰ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν διὰ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ σατράπου Ἀρταβάζου ἐναντίον τοῦ μεγάλου βασιλέως². Ἀλλ' ἐπλανῶντο μεγάλως φανταζόμενοι ἐκλιποῦσαν τὴν κρατερὰν ἀντίστασιν τῶν Φωκέων. Ἡ φατρία τῶν σωφρόνων οὐδὲ τότε ἠδυνήθη νὰ ὑπερτερήσῃ ἐν Φωκίδι. Ὁ δὲ Ὀνόμαρχος, ὅστις πιθανῶς ἤδη ἀπὸ μακροῦ βαρέως ἔφερε τὴν ὑπὸ τὸν Φιλόμηλον ὑποδεεστέραν θέσιν, ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν³, ἔχων δευτεραγωνιστοῦντα παρ' ἑαυτῷ τὸν ἀδελφὸν Φάυλλον. Τότε δὲ κατεφάνη σαφέστερον ὁ δυναστικὸς χαρακτὴρ τῆς ὅλης ἐξεγέρσεως. Ὁ οἶκος τοῦ Θεοτίμου προέστατο τοῦ φωκικοῦ λαοῦ δίκην οἴκου δυναστικοῦ, πρὸς κορεσμόν δὲ τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ ὁ αἱματηρὸς πόλεμος ἐξηκολούθησε μετὰ νέου ζήλου. Ἐπειδὴ δὲ ἠδύνατο νὰ γείνη ἀκόμη χρήσις νέων δελφικῶν θησαυρῶν, νέα στίφη προσέρρευσαν πρὸς τὸν ἐλευ-

¹ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 31. Ἡ δὲ μάχη συνῆδ' κατὰ Νεῶνα πόλιν. Παισαίου X, 2, 4.

² Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 34.

³ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 31. διαδεξάμενος τὴν ἡγεμονίαν. Ὑπάρχουσι γὰρ καὶ νομίσματα [τῆς Φωκίδος] φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΟΝΥΜΑΡΧΟΥ (Leake N[umismata] H[ellenica]. Eur[opa] 93. [Head Historia numorum σ. 288. Ἑλλ. μεταφρ. Σφοδρῶνον Τόμ. Α' σ. 426] καὶ ἄλλα ΦΑΛΑΗΚΟΥ (Warren Federal coinage σ. 12 [Head ἐνθ' ἀν.]).

θέριον ἡγεμόνα, καὶ ἡ Φωκίς ἦτο ἐπ' αὐτοῦ ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι οἰκονομικὴ καὶ στρατιωτικὴ δύναμις. Καὶ ἡ τύχη δ' ἠυνόησεν αὐτόν. Ἀναδειχθέντων ἐν Φεραῖς νέων τυράννων, ὁ Ὀνόμαρχος συνεμάχησε μετ' αὐτῶν, ὑπεστήριξεν αὐτοὺς διὰ χρημάτων καὶ κατώρθωσεν οὕτω νὰ ἔχη ἀσφαλῆ τὰ νῶτα¹. Τῶν δὲ Θηβαίων ὁ ζῆλος ἠλαττώθη, καὶ ἐστερήθησαν τῶν ἀρίστων αὐτῶν δυνάμεων ἔνεκα μακρυνῶν στρατειῶν, ἃς εἶχον πιθανῶς ἀναλάβει μόνον χάριν τοῦ περσικοῦ χρήματος.

Αἰφνης δ' εὐρέθησαν οἱ Θηβαῖοι κινδυνεύοντες ἐν αὐτῇ τῇ Βοιωτίᾳ. Πράγματι ὁ Ὀνόμαρχος, καρπούμενος πάντα τάχαθ' δραστηρίας διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, κατέλαβε τὰς Θερμοπύλας καὶ ἐδήλωσε τὰς συμμάχους τῶν Θηβαίων χώρας ὅπως τιμωρήσῃσι τὰ παρὰ τὴν Οἶτην οἰκοῦντα φύλα, τοὺς Δωριεῖς καὶ τοὺς Λοκροὺς, ἐπὶ τῇ μετὰ τῶν Θηβαίων συστρατεύσει². Ἐπειτα δὲ διενήργησαν στάσεις ἐν αὐτῇ τῇ Βοιωτίᾳ καὶ συγχρόνως ἐπεχείρησαν στρατείαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὅπως συντελέσωσιν εἰς τὴν νίκην τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀντιθηβαϊκῆς φατρίας.

Ἀλλὰ τότε ἐπῆλθεν ἡ περιπλοκὴ ἐκείνη ἡ ἐπαγαγοῦσα τὴν ἄμεσον εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἔριδας συμμετοχὴν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ὅτε δὴ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν κατεπειγόντων ἔργων ἐζήτηι ἀφορμὴν νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ δὲ παρουσιαζομένη εὐκαιρία ἦτο καταλληλοτάτη εἴπερ τις καὶ ἄλλη, διότι εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ οὐ μόνον τὰρχαῖα γένη τῶν εὐπατριδῶν τῆς Θεσσαλίας, ἅτινα ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν ἐναντίον τοῦ Λυκόφρονος καὶ τοῦ Πειθολάου³, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Θεσσαλικὸν λαόν. Καὶ τοῦτο διότι οἱ τύραννοι τῶν Φερῶν ἦσαν μισητοὶ καθ' ἅπασαν τὴν Θεσσαλίαν ἔνεκα τῶν βιαιοπραγιῶν ἃς εἶχον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διαπραξέει· ἡ δὲ ἀντι-

¹ Ἴδε περὶ τῆς συμμαχίας τοῦ Ὀνομάρχου μετὰ τοῦ Λυκόφρονος Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 35.

² Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 33.

³ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 77.

πάθεια αὕτη εἶχεν εἰκότως αὐξηθῆ τὰ μέγιστα ἂν οὗ χρόνου ὁ Λυκόφρων καὶ ὁ Πειθόλαος εἶχον συμμαχήσει μετὰ τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν τῆς Θεσσαλίας, τῶν Φωκέων. Διὸ ὁ Φίλιππος ἠδύνατο νὰ προσδοκᾷ κραταιὰν ἐπικουρίαν ἐν τῇ χώρᾳ, ἅτ' ἐπιφανεῖς ὡς προστάτης ἐναντίον τῶν ἀκαθέκτων μισθοφορικῶν στιφῶν ἄτινα ἐτρέφοντο μὲν ἐκ τῶν ἀρπαγμάτων τοῦ ἱεροῦ, εἶχον δὲ ἀποβῆ κατὰ μικρὸν μᾶλλον ἢ μάστιξ τῆς Ἑλλάδος ὅλης.

Ἄλλ' ὅμως τὰ πρῶτ' αὐτοῦ διαβήματα δὲν ὑπῆρξαν εὐχερῆ. Καὶ ἀπέκρουσε μὲν ἄνευ πολλοῦ μόχθου τὸν Φάβυλλον, ὅστις εἶχεν ἀποσταλῆ κατ' αὐτοῦ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν τυράννων. Ἄλλ' ἔπειτα κατενόησεν ὁ Ὀνόμαρχος, ὅτι τὰ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τι πάρεργον. Διὸ εἰσώρμησεν ἐκ τῆς Βοιωτίας μετὰ συμπάσης τῆς στρατιᾶς καὶ ἐπετέθη μεστὸς ὁρμῆς καὶ μετὰ χαλεπότητος ἐναντίον τοῦ νέου ἐχθροῦ, ὅστις ἤθελε νὰ καταστρέψῃ τὰ σχέδια αὐτοῦ. Ἐν δὲ δύο μάχαις ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων, ὅστις μόνον μετὰ τῶν λειψάνων τῆς ἡττηθείσης στρατιᾶς ἐξέφυγε τὴν δίωξιν τοῦ νικητοῦ¹. Διὰ δὲ τῶν νικῶν ἐκείνων ἡ δύναμις τῶν Ἀλευαδῶν εἶχε καταλυθῆ, συγχρόνως δὲ καὶ ἡ μετὰ κόπου ἐνωθεῖσα Βοιωτία ἔβαινε πρὸς τελείαν διάλυσιν. Καὶ ἡ μὲν Κορώνεια, ἡ πόλις ἐν ἣ ἀπὸ παλαιοῦ ἐτελοῦντο αἱ κοιναὶ ἐορταὶ τῶν Βοιωτῶν συμμαχῶν, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Φωκέων, ὁ δὲ Ὀρχομενὸς ἀπέστη καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν Θηβαίων. Οἱ δὲ τύραννοι τῶν Φερῶν ἠγωνίζοντο μετὰ ζήλου νὰ παραδώσωσιν εἰς τὸν δραστήριον αὐτῶν προστάτην τὴν ἡγεμονίαν συμπάσης τῆς Θεσσαλίας. Οὕτω δὲ ὁ Ὀνόμαρχος, ὅστις οὐδένα ἔβλεπε πλέον καθ' ἑαυτοῦ ἀντιστρατευόμενον ισότιμον ἐχθρὸν, ἠδύνατο πράγματι νὰ ἐλπίσῃ, ὅτι ἔμελλε νὰ κατορθώσῃ νὰ ἰδρύσῃ χάριν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ οἴκου ἀρχὴν δυναμένην νὰ ἐνώσῃ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πολιτείαν μέγα μέρος τῆς ἐλληνικῆς ἡπείρου.

Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἐπιστρέφει εἰς τὴν Μακεδονίαν μόνον

¹ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI.] 35.

ὅπως ἐπανεῖλθῃ εἰς τὸ πεδῖον τοῦ πολέμου κάλλιον παρεσκευασμένος. Μετὰ δὲ ὀλίγους μῆνας ἐστρατοπέδευε καὶ πάλιν ἐν Θεσσαλίᾳ μετὰ εἰκοσακισχιλίων¹ μὲν πεζῶν, τρισχιλίων δὲ ἵππεων. Τότε δὲ κατώρθωσε νὰ ἐπωφεληθῇ ὡς ἄριστα τὸ ἐναντίον τῶν Φωκέων μῖσος τὸ ἐξεγερθὲν καὶ πάλιν διὰ τῆς νέας ἐκστρατείας, παρῶζυνε δὲ καὶ τὴν στρατιάν διὰ τῆς ιδέας, ὅτι ἡγωνίζοντο ὑπὲρ ἀγῶνος ἱεροῦ, καὶ κατώρθωσε νὰ καταγάγῃ νίκην αἵματηράν μὲν, ἀλλὰ τελείαν. Ὑπερξαικισχίλιοι πολέμιοι ἔπесον ἐν τῇ μάχῃ, καὶ τρισχίλιοι αἰχμάλωτοι κατεποντίσθησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ὡς ἱερόσυλοι, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ὀνόμαρχος ἔπεσε, καὶ ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ἀνεσταυρώθη. Συνέβησαν δὲ ταῦτα τὸ ἔαρ τοῦ 352 π. Χ.¹

Εἰρήνευσε δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ κατέλαβε μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν τυράννων τὰ δι' αὐτὸν ἀξιολογώτατα χωρία, ἀτινα εἶχεν ἀπὸ μακροῦ ἀποφασίσει μηδέποτε νὰποδώσῃ. Ἦσαν δὲ ταῦτα αἱ Παγασαί, τὸ σπουδαιότατον ἐπίνειον συμπάσης τῆς Θεσσαλίας, καὶ ἡ τοῦ λιμένος δεσπόζουσα χερσόνησος Μαγνησία, ἣς ἡ κτῆσις ἦτο κρισιμωτάτη δι' ἅπασαν τὴν Θεσσαλίαν². Θέλων δὲ συγχρόνως νὰ πράξῃ καὶ τι δημοφιλές, ἀπέδωκε τὴν αὐτονομίαν εἰς τὰς Φεράς, τὴν πόλιν τῶν τυράννων, καὶ ἐξυμνήθη τότε μεγάλως ὡς σωτὴρ τῆς Θεσσαλίας, ὡς εὐεργέτης τῶν Ἑλλήνων καὶ ὡς ἐκδικητὴς τοῦ Ἀπόλλωνος³.

Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἥκιστα εἶχον ἐξολοθρευθῇ οἱ πολέμιοι. Τὴν ἡγεμονίαν τῶν Φωκέων ἀνέλαβεν ὁ Φάυλλος⁴· μεγάλως δὲ ὠφέλησεν αὐτὸν ὁ τρόμος ὃν ἐνεποίησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας

¹ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 35. Πανσανίου X, 2, 5. Ἰουστίνου VIII, 2.

² Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 12 κ. ἐ.· Θεσσαλίας ἐπέβη· μετὰ ταῦτα Φεράς, Παγασαί, Μαγνησίαν, πάνθ' ὃν ἐδούλετο εὐτρεπίσας τρόπον, ὥχεται· εἰς Θράκην. Πρβλ. § 22.

³ Διοδώρου Σικελιώτου [XV] 38· νικήσας τὸν Ὀνόμαρχον ἐπιφανεῖ παρατάξει τὴν τ' ἐν Φεραῖς τυραννίδα καθεῖλε, καὶ τῇ πόλει τὴν ἐλευθερίαν ἀποδοὺς καὶ τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν καταστήσας προῆγεν ἐπὶ τὰς Πύλας, πολεμήσων τοῖς Φωκεῦσι.

⁴ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 37.

ἡ νίκη τοῦ Φιλίππου, ἐξεγείρας αὐτοὺς ἐκ τῆς νάρκης. Τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας ἐκείνον ὃν ἦσαν εἰθισμένοι νὰ φαντάζωνται μόνον παρὰ τὰ πώτατα ὄρια τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν καὶ μόνον ἐν ταῖς ἀποικίαις ἐγίνωσκον ὡς ἐπίφοβον γείτονα, εἶδον αἴφνης τότε ἰσχυρὸν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἡγούμενον στρατιᾶς νικηφόρου παρ' αὐτὰ τὰ σύνορα τῆς ἐσωτέρας Ἑλλάδος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξήρτους ἀμελλητὶ στόλον καὶ κατέλαβον τὰς Θερμοπύλας¹. Ἄν δὲ ὁ Φίλιππος προέβαινε περαιτέρω πρὸς συντέλεσιν τοῦ ἱεροῦ πολέμου, ἔμελλε νὰ εὕρῃ ἡνωμένους ὡς συμμάχους τοὺς Φωκεῖς, τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ ἐξωθήσῃ αὐτοὺς εἰς δραστηρίαν καὶ κρατερὰν ἐπιδίωξιν ἐθνικῆς δράσεως. Ἄλλ' ὁ Φίλιππος δὲν ἐσκόπει τοῦτο. Ἡ δύναμις ἦν ἐκέκτητο ἀκόμη ὁ Φαῦλλος δὲν ἦτο ἀξία περιφρονήσεως. Ὑπῆρχον μὲν ἀκόμη ἀναθήματα καὶ σκεύη τοῦ δελφικοῦ ἱεροῦ δυνάμενα νάναλυθῶσιν ἤρχοντο δ' ἐπίκουροι ἐκ Σπάρτης καὶ Ἀχαΐας, καὶ οἱ τύραννοι τῶν Φερῶν ὑπεστήριζον καὶ φυγάδες ὄντες τὸν ἐν Λοκρίδι ληστρικὸν πόλεμον. Ἀπέθανε δὲ ὁ Φαῦλλος ἀκατανίκητος, ἄρ' οὗ πρῶτον ἐγκατέστησεν ὡς διάδοχον τὸν ἀνεψιὸν Φάλαικον τὸν υἱὸν τοῦ Ὀνομάρχου². Οὕτως ἡ στρατηγία εἶχεν ἀποβῆ κληρονομικὴ ἡγεμονία.

Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἐστείρουν αἱ πηγαὶ τοῦ χρήματος. Ὁ πόλεμος ἐγαλαρώθη, μεταβληθεὶς εἰς ἀγῶνα συνοριακὸν παρεκτεινόμενον ἄνευ ἀποτελέσματος ἐπὶ μακρὰ ἔτη καὶ καταναλίσκων δίκην τραύματος γαίνοντος ζωὴν καὶ δύναμιν. Καὶ ἡύξανε μὲν ὁσημέρῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγεωργήτων ἀγρῶν, τῶν πυρπολουμένων οἰκιῶν καὶ τῶν ἐκκοπτομένων ὁπωροφόρων δένδρων, οἱ δὲ ἄνθρω-

¹ Οἱ Ἀθηναῖοι ἐστράτευσαν εἰς Θερμοπύλας ὑπὸ τὸν Ναυσικλέα. Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 37-38.

² Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 38· καταλιπὼν τὸν Φωκέων στρατηγὸν Φάλαικον τὸν Ὀνομάρχου υἱὸν... ἀντίπαιδα τὴν ἡλικίαν ὄντα, παρακατέστησε δ' αὐτῷ ἐπίτροπον ἅμα καὶ στρατηγὸν Μνασίαν. Ὁ Φάλαικος ἦτο πιθανῶς εἰσποιητὸς υἱὸς τοῦ Φαύλλου, καθ' ἃ εἰκάζει ὁ Wesseling ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ τοῦ Διοδώρου, στηριζόμενος εἰς τὰ παρὰ τῷ Πανσανίᾳ (X, 2, 6) [Φάλαικον τὸν παῖδα αὐτοῦ (Φαύλλου)].

ποι ἐξηγριώθησαν ὑπὸ τῶν συμφορῶν τοῦ πολέμου, ὅστις ἐξηκολούθει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, χωρὶς νὰ γινώσκωσιν αὐτόχρημα τὸν λόγον τῆς παρατάσεως αὐτοῦ. Ἡ Βοιωτία καὶ ἡ Λοκρὶς ἐξηντλήθησαν, καὶ ἡ ὑπὸ μισθοφόρων στηριζομένη φωκιῇ πολιτεία ἔβαινεν ἀκρατήτως πρὸς τελείαν καταστροφήν. Οὐδεμία τῶν φατριῶν ἠδύνατο νὰ τύχῃ σκοποῦ ἀνταξίου θυσιῶν οὕτως ὑπερφυῶν. Τὰ πάντα δ' ἔμενον μετέωρα, ἐξαίρουμένων μόνον τῶν σκοπηθέντων παρὰ τοῦ Φιλίππου, ὅστις ἦτο ὁ μόνος ἐπιτυχών τι.

Αἱ εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἀνήκουσαι χῶραι ἐξικινούντο νῦν ἀπὸ τῶν χρυσοφόρων ὁρέων τῆς Θράκης μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν. Ἡ Θεσσαλία ἡ ἀναγκαιοτάτη εἰς αὐτὸν χώρα, ἡ μέγαν ἔχουσα πλοῦτον καὶ ἀφθόλους πόρους, μὴ ἐνωθέντας μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὑπὸ ἑνα καὶ τὸν αὐτὸν ἄνδρα καὶ ἐπομένως μὴ χρησιμεύσαντας προσηκόντως, ἔκειτο πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, καὶ δὲν ὑφίστατο πλέον δι' αὐτὸν τὸ παμμέγιστον φυσικὸν σύνορον, ὃ Ὀλυμπος μετὰ τῶν δυσβάτων αὐτοῦ στενῶν. Αἱ στρατιαὶ τῶν θεσσαλικῶν πόλεων, πρὸ πάντων δὲ τὸ ἱππικόν, εὐρίσκοντο εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ Παγασητικῷ κόλπῳ εἶχε νέον νεώριον παρὰ τὸ ἐλληνικὸν πέλαγος, καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ λιμενικὰ τέλη ἀπέβησαν νέος καὶ πλούσιος αὐτοῦ πόρος¹.

Ταῦτα δὲ πάντα εἶχε κατορθώσει ὅχι ὥς κατακτητῆς βίαιος, ἀλλ' ὥς φίλος καὶ εὐεργέτης τῆς χώρας, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ἀγῶνος δικαίου καὶ ἐθνικοῦ, ὑπὲρ τῆς τάξεως καὶ τῶν ἱερῶν παραδόσεων ἐναντίον τῆς τυραννίδος καὶ τῆς στρατιωτικῆς δεσποτείας καὶ κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε παρίστατο ὡς τῶν ὧν οὐκ ἄνευ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς ἐκείνους οὓς εἶχε βοηθήσει. Ἐκεῖνος ἐκράτει πάντα τὰ νήματα διὰ χειρός· εἶχε δὲ πῆξει τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄγουσαν γέφυραν καὶ ἀνέμενεν ἡσύχως ἕως ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ διαβῇ αὐτήν. Ἐν τούτοις δὲ οἱ Ἕλληνες αὐτοί, ἰδίως δὲ οἱ οἰκοῦντες πλησιέστατα εἰς τὰ νότια τῆς Θεσσαλίας, ἔπραττον πλειότερον ἢ ὅ τι ἠδύνατο νὰ πράξῃ οἰοσδότης² ἔξωθεν ἐχθρὸς,

¹ Δημοσθένους Ὀλυμπ. Α' 22· τοὺς λιμένας καὶ τὰς ἀγορὰς καρποῦσθαι.

ἵνα κατατρίψωσι τελείως πᾶσαν δύναμιν τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀντίστασιν· ὁ δὲ Φίλιππος ἠδυνήθη διὰ τοῦτο μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας νὰ ἐπιδοθῇ καὶ πάλιν ἡσυχώτατα εἰς τὰ ἔργα τάξιοντα τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ βορρᾷ. Βασίλειον οἶον τὸ τοῦ Φιλίππου εἶχεν ἀνάγκην τῆς παρουσίας τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς διαφορωτάτοις χωρίοις. Οὐδαμοῦ ὑφίσταντο πάγια καθεστῶτα, τὰ πάντα δὲ ἦσαν ἐν τῷ γίνεσθαι· ἐκεῖνος δὲ ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ ὄλου, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῶν τελεσφορωτάτων μέσων δι' ὧν ἐπαγίου καὶ ἐπερρώννυε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἦτο ἡ τοὺς πάντας ἐκπλήσσουσα γοργότης τῶν ἀποδημιῶν αὐτοῦ καὶ πορειῶν.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 352 π. Χ. εὐρίσκετο ἐν Θράκῃ, ἐν ᾗ καθυπέταξε τοὺς ἐπιχωρίους ἡγεμόνας¹, καὶ προεχώρησε μέχρι τῶν παραλίων τοῦ Πόντου, ὡμολόγησε δὲ συνθήκας φιλίας μετὰ τῆς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Καρδίας², μετὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Περὶνθου³. Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους προέβη ἔτη περαιτέρω πρὸς τὸν Ἀδρίαν, ἔκτισε τείχη ἐν τῇ Ἰλλυρίᾳ καὶ εἴθισε τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἠπείρου νὰ ἔπωνται εἰς τὰ κελεύσματ' αὐτοῦ⁴. Τέλος δ' εἶχεν ἀρχίσει συνδέων ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας σχέσεις καὶ πρὸς τὴν Εὐβοίαν καὶ πλέκων ἐν αὐτῇ σκευωρίας, ὅπως καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἀξιολόγῃ νήσῳ ἀποκτήσῃ φίλους· εἰργάζετο δὲ ἀκαταπονήτως ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀπανταχοῦ ἐπεκτάσεως τῶν σχέσεων αὐτοῦ καὶ τῆς ἀποκτήσεως δυνάμεως καθ' ἀπάσας τὰς παραλίας.

Ἦσαν δὲ ταῦτα προκαταρκτικαὶ διατάξεις, δι' ὧν κατὰ μικρὸν παρεσκευάζοντο μέλλοντα διαβήματα, ἐν ᾗ συγχρόνως ἐν ἄλλοις πλησιεστέροις χωρίοις προέβαινεν εἰς σοβαρὰν ἐκτέλεσιν τῶν πρότερον ἤδη παρασκευασθέντων. Τῶν τοιούτων δ' αὐτοῦ ἐνεργειῶν ἦτο μάλιστα ἡ τελεία καθυπόταξις τῶν χερσονήσων τῆς Χαλκιδικῆς.

¹ Ἰσοκράτους Φιλιππικός 21. Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 13.

² Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 181.

³ Σχόλια εἰς Αἰσχίνου Περὶ παραπρεσβείας 81.

⁴ Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 13.

Καὶ ἐφαίνοντο μὲν αἱ χώραι ἐκεῖναι εἴπερ τινὲς καὶ ἄλλαι ἔχουσαι εἰρηνικῶς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀμφιπόλεως. Ἐν ᾧ ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι διεξήγετο λυσσῶδώς ὁ πόλεμος καὶ διελύοντο τὰ πάντα, ἐν Ὀλύνθῳ καὶ παρὰ τοῖς συμμάχοις τῶν Ὀλυνθίων ἐκράτει εὐτυχία καὶ εὐημερία. Ἀλλως δὲ οὐδὲν εἶχον νὰ φοβηθῶσιν οὔτε παρὰ τῶν Ἀθηναίων οὔτε παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ ὁ μόνος γείτων ὁ δυνάμενος νὰ βλάβῃ αὐτοὺς ἦτο ἄριστος αὐτῶν φίλος¹. Δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἶχεν ἀποδείξει τὴν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν ταύτην· εἰς αὐτόν δ' ἔχρεώσθουν οἱ Ὀλύνθιοι τὴν παράδοσιν τῆς Ποτιδαίας καὶ τοῦ Ἀνθεμοῦντος, δι' ἧς εἶχεν ἐπεκταθῇ ἡ χώρα αὐτῶν. Καὶ παρῆχε μὲν δῶρα εἰς τοὺς πολίτας, προῆγε δὲ τὴν πόλιν διὰ παντῶν παραχωρήσεων, ἐπέτρεπε τὴν εἰς τὴν προαγομένην μεταλλείαν ἐπικερδῇ συμμετοχὴν τῶν ἐν Ὀλύνθῳ πλουσίων, ἐπέξετεινε τὰ εἰς τὰς νομὰς ἀναφερόμενα δικαιώματα τῆς Ὀλύνθου καὶ ἐφαίνετο χαίρων ἐπὶ τῇ εὐημερίᾳ τῆς πόλεως. Οἱ δὲ Ὀλύνθιοι διεγίνωσκον ἐν ταῖς τοιαύταις ἐνεργείαις τοῦ Φιλίππου τὸ ἀρχαῖον πρόγραμμα τῶν Μακεδόνων, οἷον εἶχε μετέλθει πρὸς αὐτοὺς ἤδη ὁ βασιλεὺς Περδίκκας, καὶ ἐπίστευον, ὅτι οὐδεὶς λόγος δυσπιστίας ὑπῆρχε τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἠδύναντο νὰ φρονῶσιν, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ φιλόδοξον βασιλεῖον ὤφειλε νὰ ἔχηται πως τῆς φιλίας αὐτῶν. Ἀλλ' ἀφ' οὗ χρόνου τὸ βασιλεῖον ἐπεξετάθη κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν μετὰ μεγάλης τέλει καὶ ἐπιμονῆς καὶ ἐπεδίωκε συστηματικὸν πρόγραμμα μετὰ μεγάλης δυνάμεως, οἱ Ὀλύνθιοι ἤρχισαν αἰσθανόμενοι ἀνησυχίαν τινὰ καὶ φοβούμενοι τὸν κραταῖον γείτονα, οὗ αἱ κατακτήσεις εἶχον περιστοιχίσει τὴν χώραν αὐτῶν, ἀποβάσαν οἰονεὶ τινα νῆσον ἐν μέσῳ χωρῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸν βασιλέα. Ἐφαίνετο δ' εἰς αὐτοὺς, ὅτι εὕρισκοντο πρὸ τοῦ φωλεοῦ ἀρπακτικοῦ θηρίου, καὶ ὅτι μόνον ἐκ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ ἐξηρτᾶτο νὰ ὀρίσῃ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἤθελε νὰ προβάλῃ τοὺς ὄνυχας ἐναντίον τοῦ θύματος, ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ αὐτόν. Ἐζῶν δὲ κατεχόμενοι ὑπὸ

¹ Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 64.

διαρκοῦς φόβου, αὐξανομένου ἢ ἐλαττουμένου καθ' ὅσον ὁ Φίλιππος μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ εὕρισκετο πλησιέστερον ἢ ἀπώτερον τῆς Ὀλύνθου.

Ἡ δὲ ἀνησυχία ἐπηυξάνετο, ἐπειδὴ ἡ Ὀλυνθος δὲν ἦτο μία καὶ μόνη πόλις, ἀλλ' εἶχε τὴν ἡγεμονίαν εἰκοσι μέχρι τριάκοντα πόλεων, ἐν ἐκάστῃ δὲ αὐτῶν ὑπῆρχον φατρίαὶ ἀντιμαχόμεναι πρὸς ἀλλήλας. Πράγματι δὲ ὁ Φίλιππος εἶχε φροντίσει νὰ ἔχῃ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν ὁπαδοὺς ὑπερμαχομένους τῆς γνώμης, ὅτι ἢ ἄνευ ἔρων προσχώρησις εἰς τὴν Μακεδονίαν ἦτο ἡ μόνη προσήκουσα ἐνέργεια τῶν Χαλκιδέων, καὶ ἐγνώριζον εἰς τὸν βασιλέα πᾶσαν κίνησιν τῶν ἀντιθέτων. Ἀλλ' ἐπεκράτησεν ὁμως καὶ πάλιν τὸ αἶσθημα τῆς ἀνεξαρτησίας τὸ βαθύτατα ἐμπνέον ἀπάσας τὰς ἐλληνίδας πόλεις καὶ ὁ ἔρος τῆς ἐλευθερίας· αἱ δ' ἐθνισαὶ φατρίαὶ τῶν συμμαχίδων ἠνώθησαν, καὶ ἀπεφάτισαν νὰ πειραθῶσι τῆς ἐπιδιώξεως ἰδίας πολιτικῆς ἐνεργείας, καθ' ὅσον τοῦτο ἦτο ἀκόμη δυνατόν. Καὶ ταῦτα διότι, καίπερ ὄντες ἰσότιμοι παρὰ τὸ φαινόμενον, πράγματι ὁμως ἦσαν σχεδὸν ὑπῆκοι τῶν Μακεδόνων, ἐπειδὴ ἐν ταῖς πρὸς τὸν Φίλιππον συνθήκαις συμμαχίας εἶχον ἀναμφιβόλως ἀναγκασθῆ νὰ ποδεχθῶσιν ὅρους καθ' οὓς δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς νὰ ἐπιχειρήσωσι πόλεμον ἢ νὰ ὁμολογήσωσιν εἰρήνην ἄνευ αὐτοῦ. Τοιοῦτος ἦτο ὁ μισθὸς ἀνθ' οὗ εἶχον λάβει τὴν Ποτίδαιαν καὶ τὸν Ἀνθεμουῖντα, ἐπειδὴ πῶς δῆθεν θὰ ἤθελεν ὁ βασιλεὺς δυνήθῃ νὰ παραδώσῃ εἰς γείτονα πολιτείαν πόλεις τοσαύτην ἐχούσαν ἀξίας, ἂν δὲν ἤθελε βεβαιωθῇ περὶ τῆς συμμαχίας αὐτῆς; Διὸ ὁ Φίλιππος ἠδυνήθη νὰ ψέξῃ τοὺς Ὀλυνθίους ἐπὶ παραβάσει τῶν συνθηκῶν, ὅτε οὗτοι, χωρὶς νὰ ἐρωτήσωσιν αὐτόν, ἤλθον εἰς λόγους περὶ εἰρήνης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, θέλοντες ἵνα ἐν τῷ προκειμένῳ πολέμῳ ἀξιώσωσι τοῦλάχιστον τὸ δικαίωμα τῆς οὐδετερότητος¹. Αἱ δὲ πρῶται διαπραγμα-

¹ Διθανίου εἰς Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' σ. 7 [ἐκδ.] R[εῖσκο]. Πέμψαντες πρέσβεις πρὸς Ὀλυνθίους κατελύσαντο τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον, ποιοῦντες τοῦτο παρὰ τὰς συνθήκας τὰς πρὸς Φίλιππον.

τεύσεις συμπίπτουσι πιθανῶς πρὸς τὸν χρόνον τῶν εἰς τὴν Θεσσαλίαν μακεδονικῶν στρατειῶν.

Ἐκτοτε δ' αἱ σχέσεις τοῦ Φιλίππου καὶ τῆς ὀλυνθιακῆς συμμαχίας ἦσαν τεταμέναι· ἀλλ' οὐδετέρωθεν ὑπῆρχε διάθεσις νὰ προκληθῇ βιαία ῥῆξις. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς διῆλθεν ἐκ τῆς χώρας τῶν ὀλυνθιακῶν πόλεων κατὰ τὰς εἰς τὴν Θράκην στρατείας, ἐπέδειξεν εἰς αὐτὰς τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἐνουθέτησε καὶ ἠπείλησεν, ἀλλ' οὐδὲν ὅμως ἔπραξεν αὐτὸς πρὸς διάλυσιν τῆς εἰρήνης. Ἀλλ' οἱ Ὀλύνθιοι ἀπ' ἐναντίας, ἡγουμένης τῆς τὴν αὐτονομίαν ὑποστηρίζουσας φατρίας, ἔβησαν περαιτέρω, ζητήσαντες βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἄμυναν τῶν ἰδίων συνόρων. Τὸ δὲ διάβημα τοῦτο ἦτο ἤδη φανερὰ ἐπίδειξις ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, ὅστις οὐδαμῶς βεβαίως ἠδύνατο νάνεχθῇ τὴν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ἰδίων συμμαχῶν ἐμφάνισιν ἐχθροικῆς στρατιᾶς. Ἐκτοτε δὲ τυχαία μόνον εὐκαιρία ἐπεζητεῖτο πρὸς ἔκρηξιν τοῦ πολέμου. Τοιαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ ἀπαίτησις τοῦ βασιλέως, ἀξιώσαντος τὴν ἔκδοσιν ὁμομητρίου ἀδελφοῦ καταφυγόντος εἰς τὴν Ὀλυνθον. Τότε δὲ ἡ πόλις ἀνέρριψε τὸν περὶ τῶν ὄλων κύβον, στείλασα πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς συνομολόγησιν συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας ἐναντίον τῆς Μακεδονίας τῷ 349 π. Χ. (Ὀλυμπ. 107, 4).

Ἀπὸ δὲ τῆς τύχης τῆς πρεσβείας ταύτης ἐξηρτῶντο ἔκτοτε τὰ πάντα. Ἡ Ὀλυνθος καὶ αἱ Ἀθηναίαι ἦσαν αἱ δύο μόναι πόλεις αἱ ἔχουσαι ἀκόμη δύναμιν ἀντιστάσεως. Διὸ τὴν συμμαχίαν αὐτῶν εἶχεν ἀνέκαθεν ἀγωνισθῇ νὰ παρακωλύσῃ ὁ Φίλιππος. Ἀπολλυμένης δὲ τῆς Ὀλυνθοῦ, καθ' ἣν ἡ Ἀμφίπολις, ἡ Πύδνα, ἡ Μεθώνη, ἔμενον μόνον αἱ Ἀθηναίαι.

Πῶς δ' εἶχον τότε τὰ κατὰ τὰς Ἀθήνας; Τί εἶχον πράξει κατὰ

συνετέθειντο γὰρ καὶ κοινῇ πολεμεῖν πρὸς Ἀθηναίους, καὶ ἄλλο τι δόξῃ, κοινῇ σπείσασθαι. Ἡ δὲ εἰρήνη αὕτη ὡμολογήθη τὸ θέρος τοῦ 352 π. Χ. κατὰ τὸν Schäfer ([Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 121). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν εἶχε συμβῆ παρασπονδία, ἐπειδὴ οἱ Ὀλύνθιοι εἶχον ἐγκαταλίπει πᾶσαν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν· πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνεῖ τὸ γεγονός, ὅτι δὲν δύναται νὰ ποδειχθῇ πραγματικὴ κατάλυσις τῶν συνθηκῶν παρὰ τῶν Ὀλυνθίων.

τὸν χρόνον τῆς αὐξήσεως τοῦ μεγαλείου τῆς Μακεδονίας; Εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἰκανότητα καὶ τὸ θάρρος νὰ ἀλάβωσι κρίσιμον ἀγῶνα ἐναντίον Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα, οὐ οἱ περὶ τῆς Ἑλλάδος σκοποὶ δὲν ἠδύναντο νὰ εἶνε πλέον ἀμφίβολοι ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ παρὰ τὰς Θερμοπύλας;

Β'.

ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ.

Ἀφ' οὗ χρόνου αἱ Ἀθηναῖαι εἶχον ἀπαλλαγὴ τῶν τριάκοντα
τυράννων ἐπανῆλθον αὐτομάτως καὶ πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον πολι-
τικὸν πρόγραμμα, ἐπέζητήσαν τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἰδίας ἀρχῆς καὶ
τὴν ἀπόκτησιν δυνάμεως ἐν τῇ διαρρυθμίσει τῶν καθ' ὅλου πρα-
γμάτων τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ λησμονή-
σωσι τὸ παρελθὸν τῆς πόλεως, καὶ τὰ ἐμπορικὰ δὲ αὐτῶν συμφέ-
ροντ' ἀπῆλθον νὰ ἀποκτήσωσι πάλιν ἀρχὴν κατὰ θάλασσαν καὶ
συμμάχους. Ἀλλ' ἡ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν νέων καὶ τῶν
ἀρχαίων Ἀθηναίων ἐνέκειτο εἰς τοῦτο, ὅτι δὲν ὥρμα πλέον πρὸς τὰ
πρόσω ὁμοφώνως ὁ σύμπας δῆμος καὶ ὅτι ἡ ὁρμὴ αὐτῶν δὲν ἦτο
σταθερά. Ἡ πόλις ἐδείκνυε προφανῆ σημεῖα ἐξαντλήσεως, καὶ
ὅτε ποτ' ἐλάμβανε κραταίαν φορὰν προκοπῆς, ἐπανεπίπτε μετ' οὐ
πολὺ καὶ πάλιν εἰς χαλάρωσιν καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐπεθύμει πλὴν
ἡσύχου ἀπολαύσεως τῶν κατὰ τὸν βίον καὶ ἀδιαταράκτου εὐεστοῦς
ἐν τῷ περικυλισμένῳ κύκλῳ τοῦ δημοτικοῦ βίου. Ἡ δὲ ἄλλη δια-
φορὰ ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι τὸ πρόγραμμα τῶν ἀρχαίων Ἀθη-
ναίων εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω, ἐν ᾧ τῶρα αἱ
πρὸς δραστηριωτέραν ἐνέργειαν παρορμήσεις προήρχοντο πάν-

τοτ' ἔξωθεν, οὕτω δὲ τὸ πρόγραμμα τῶν Ἀθηναίων καθορίζετο κατὰ τὰς παρεχομένας εὐκαιρίας καὶ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἐξωτερικῶν συμπτώσεων.

Οὕτως ὑπὸ ἄλλων πόλεων παρασυρόμεναι εἶχον περιπλακῇ αἱ Ἀθηναίαι εἰς τὸν κορινθιακὸν πόλεμον, καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην δὲ, ἣν συνωμολόγησαν ἐξηντλημένοι καὶ ἀποτεθαρρημένοι μετὰ μεγάλας ἀπωλείας, πάλιν τὰ ἐν Βοιωτίᾳ συμβάντα ὑπῆρξαν τὰ ἐπαγαγόντα τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τῶν Ἀθηναίων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ φατρίαι αἱ ἐπιδρῶσαι εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ δήμου διεκρίνοντο ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὰς λοιπὰς πολιτείας.

Ἀλλὰ βᾶσις τῆς συγκροτήσεως τῶν φατριῶν τούτων δὲν ἦσαν νέαι πολιτικαὶ ἀρχαί, παρουσιάζοντο δὲ καὶ πάλιν μόνον αἱ ἀρχαίαι γινῶμαι ὑπὸ νέον τύπον. Καὶ δὴ ἄλλοι μὲν ἀπεδοκίμαζον μονομερῇ δημοκρατικὴν πολιτείαν καὶ ἐπεζήτουν καὶ πάλιν συνδιαλλαγὴν μετὰ τῆς Σπάρτης παρὰ τὰ διδάγματα τῆς πείρας, ἄλλοι δ' ἐνέμενον εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ κυριαρχία τοῦ δήμου ἦτο ἡ ἰσχὺς τῆς πολιτείας, καὶ ὥφειλεν αὕτη νὰ ἐπιρρωσθῇ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Σπάρτην ἐν συμμαχίᾳ μετ' ἄλλων πόλεων ἐπ' ἰσῆς δημοκρατουμένων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ γείνη κατὰ τὸν βίαιον τρόπον τὸν ἐπιδιωχθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅτε οὗτος εἶχε καταστήσει τὰς Ἀθήνας κέντρον πασῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι δημοκρατικῶν φατριῶν, ἀλλ' ὥφειλον νὰ ἐπιζητήσωσι τὴν δι' εἰρηνικῆς προσχωρήσεως εἰς πολιτείας ὁμόφρονας ἄμυναν τῆς πατρίου πόλεως καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς κινδυνώδους αὐτῆς ἀπομονώσεως. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐθεωρήθη γεγονός ἐξαιρέτως εὐτυχὲς ἡ ἀμέσως μετὰ τὴν δεινοτάτην ταπείνωσιν τῶν Ἀθηναίων ἐπελθοῦσα ἐν Βοιωτίᾳ μεταβολή, δι' ἣς διεσπᾶσθαι ἡ ἀρχαία σύμπνοια τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Σπάρτης καὶ ἡ Βοιωτία ἠναγκάσθη ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων νὰ συνταχθῇ μετὰ τῶν Ἀθηναίων.

Τὴν μετατροπὴν δὲ ταύτην τῶν πραγμάτων ἐθεώρησαν πάρ-

αυτὰ οἱ Ἀθηναῖοι μεγάλην εὐτυχίαν, καὶ ἐξ αὐτῆς προῆλθεν ἡ συγκρότησις τῆς φατρίας ἐκείνης, ἥτις ἐν ταῖς τελευταίαις δεκαετίαις συνήνωσε τὰς ἀρίστας δυνάμεις τοῦ δήμου καὶ ἔδωκε κραταιοτάτην ὥθησιν εἰς τὸν πολιτικὸν ἐν Ἀθήναις βίον. Θεμελιώδης δὲ ἀρχὴ τῆς φατρίας ταύτης ἦτο ἡ οἰκειοτάτη φιλία μετὰ τῶν Θηβαίων. Ἡ διὰ τῆς βίας τοῦ ξίφους μάτην ἐπιδιωχθεῖσα ἔνωσις ἐθεωρεῖτο νῦν δυναμένη νὰ πραγματοποιῇ εἰρηνικῶς πρὸς κοινὴν σωτηρίαν. Ἡ Βοιωτία καὶ ἡ Ἀττικὴ ἦσαν κεκλημέναι ἐκ φύσεως νὰ τείνωσιν εἰς ἀλλήλας τὴν χεῖρα ὡς ἀρχὴ κατὰ γῆν καὶ ἀρχὴ κατὰ θάλασσαν· οὐδετέρα δὲ τῶν δύο πολιτειῶν εἶχε νὰ φοβηθῇ τὴν ἄλλην, ἀλλ' ἑκατέρα εἶχε μόνον νὰ κερδίσῃ ἐκ τῆς ἄλλης. Ἡ Ἀττικὴ ἐξησφάλιζε διὰ τῆς φιλίας τῶν Θηβῶν τὰ πρὸς βορρᾶν σύνορα ὡς καὶ τὸν εὐβοϊκὸν πορθμόν. Ἡνωμένοι δὲ ἀπετέλουν ἀρχὴν εἰς ἣν οὐδεμία ἄλλη ἡδύνατο νάννιταχθῇ ἐν Ἑλλάδι.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ πρόγραμμα τῶν βοιωτιζόντων· ἦτο δὲ ἀπλοῦν καὶ σαφές, εὖρωστον καὶ γόνιμον σπέρμα νέας πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων, ἐπίκαιρος ἀνανέωσις τῆς ἀρχαίας δημοτικῆς φατρίας. Ἡρεῖδετο δὲ οὐ μόνον εἰς καθολικὰς ἀρχὰς καὶ ἀντιλήψεις, ἀλλ' εἰς ἰδίαν φιλίαν οἰκειοτάτας καὶ εἰς παροχὴν ἀμοιβαίων ὑπηρεσιῶν ἐν ἡμέραις δεινῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ὑπερτάτων σκοπῶν τῆς πολιτείας. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθε γοργῶς θερμὸν αἶσθημα φιλίας καὶ κοινοπραγίας, πολιτικὴ τις συμπάθεια προωρισμένη νὰ προξενήσῃ λησμοσύνην πάσης προγενεστέρας ψυχρότητος.

Οἱ ἀπὸ Φυλῆς, ὡς ἐκαλοῦντο οἱ ἥρωες οἱ ἐξ ἀρχῆς συμμετασχόντες τοῦ ἔργου τῆς ἀπελευθερώσεως¹, ὑπῆρξαν ἅμα καὶ οἱ κυριώτατοι πολιτευταὶ οἱ ἡγησάμενοι τῆς παλινορθώσεως². Καὶ ὁ μὲν Θρασύβουλος καὶ ὁ Κέφαλος ὡμολόγησαν τὴν πρώτην μετὰ τῶν Θηβῶν συμμαχίαν, ὁ δ' ἐξάριετος ῥήτωρ Λεωδάμας ὁ Ἀχαρ-

¹ *Λυσίου* [Κατ' Ἐρατοσθένους] 52· οἱ ἐπὶ Φυλῇ. [Κατὰ Ἀγοράτου] 77· οἱ συγκατελθόντες ἀπὸ Φυλῆς.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 71.

νεὺς, Ἀριστοφῶν ὁ Ἀζηνιεύς¹ καὶ Θρασύβουλος ὁ Κολλυτεὺς ἦσαν ἄνδρες τῶν αὐτῶν φρονημάτων.

Καίτοι δὲ ἡ φατρία αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ πλείστων ὅσων δοκιματώτων ἀνδρῶν, αἱ δὲ ἀρχαὶ αὐτῆς ἦσαν ἀγνόταται καὶ πατριωτικώταται, τελείως δ' εὖλογοι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἱστορικῶς ἀναγκαῖαι, ἀλλὰ προσέκρουεν ὅμως εἰς πολλὰς ἀντιρρήσεις. Ἦτο ἡ φατρία τῶν φιλοπροόδων καὶ τῶν ἀντιλακωνιζόντων. Καὶ ὁ μὲν Θρασύβουλος ἦτο ὁ συμμαχητὴς τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὁ δὲ Ἀριστοφῶν ὁ υἱὸς τοῦ Δημοστράτου τοῦ ἐνθερμότατα ὑποστηρίζαντος τὴν εἰς τὴν Σικελίαν ἐκστρατείαν. Διὰ τοῦτο δὲ πάντες οἱ φοβούμενοι νέαν ῥῆξιν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ νέας ἐπικινδύνους στρατείας, πάντες οἱ ἐχθροὶ τῆς δημοκρατίας καὶ τῶν δημοκρατικῶν ταραχῶν ἐτάσσοντο εἰς τοὺς ἀντιπάλους τῶν βοιωτιζόντων. Ἀλλὰ καὶ οἱ αὐτόχρημα δημαγωγοί, οἷος ὁ Ἀγύρριος², ἦσαν ἐναντίοι αὐτῶν, ἐπειδὴ οὐδὲν ἤθελον νάκούσωσι περὶ διαταράξεως τῶν ἡδονῶν καὶ τῆς εὐημερίας, περὶ θυσιῶν αἵτινες ἦτο ἀνάγκη νάπαιτηθῶσι παρὰ τῶν πολιτῶν. Ἐπειτα δὲ ἡ δύναμις τοῦ Θρασυβούλου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν παρηγηκωνίσθη διὰ τῆς ἐμφάνισεως τοῦ Κόνωνος, ὅστις εὕρίσκετο μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν ἐν οἷς χρόνοις εἶχεν ὁμολογηθῆ ἡ πρὸς τοὺς Θηβαίους φιλία. Καὶ οἱ ἄνδρες δὲ οἱ εἶπερ τινὲς καὶ ἄλλοι προσπελάσαντες πρὸς αὐτὸν, ὁ Ἰφικράτης καὶ ὁ Τιμόθεος, οὐδέποτε ἐνεστερνίσθησαν ἐνδομύχως τὰς ἀρχὰς τῶν βοιωτιζόντων, ὑπὸ ἀθηναϊκῆς δὲ ἀλαζονείας ἐμυώπαζον περὶ τὴν κρίσιν τῶν καθ' ὅλου πολιτικῶν πραγμάτων.

Ἀλλ' ὁ τολμηρότατος τῶν ἀντιπάλων ἦτο Καλλίστρατος ὁ Ἀριδναῖος, ὁ ἐπιφανέστατος τῶν συγχρόνων ῥητόρων ἐν Ἀθήναις. Καίπερ ὢν ἀνεψιὸς τοῦ Ἀγυρρίου, ἦτο συνδεδεμένος πρὸς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς τῶν Θηβῶν καὶ ἀπέστεργε μὲν ἕνεκα τῆς ἀχραιφνοῦς αὐτοῦ φιλοπατρίας πᾶσαν βιαιοπραγίαν τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ἐνεφορεῖτο ὅμως πολὺ μείζονος ἀντιπαθείας ἐναντίον τῶν

¹ Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 75.

² Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 320.

Θηβῶν. Δὲν ᾔθελε τρίτην μεγάλην πόλιν ἐν Ἑλλάδι, Βοιωτίαν ὑπὸ τὰς Θήβας ἡνωμένην κατὰ τὰ νῦτα τῶν Ἀθηναίων¹.

Κατὰ ταῦτα ὁ Καλλίστρατος ἐπανήρχετο εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ προγράμματος τοῦ Κίμωνος, θέλων τὴν παρὰ ταῖς δύο ἀρχαιοτέραις τῶν πρωτευουσῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος συντήρησιν τῆς ἡγεσίας τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων· δὲν ἀπηλπίζετο δὲ, ὅτι ἡδύνατο νὰ εὗρεθῇ ὁ προσήκων πρὸς τοῦτο τύπος, ἥρκει νὰ προληφθῶσι διὰ δραστηρίας ἐνεργείας καὶ θαρραλέου σθένους αἱ ὑπερβασίαι τῆς Σπάρτης. Ἄν δὲ ὑπερηυδοκίμουν τὰς ἄλλας πόλεις αἱ Θῆβαι, ἡ ἀρχαία σύγχυσις ἐμελλε κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ναυξήθῃ ἔτι μᾶλλον. Οὐδαμῶς δ' ἐπεθύμει τὴν εἰς τὰς Θήβας προσκόλλησιν τῶν Ἀθηναίων, αἵτινες ὤφειλον νὰ ἐπιφυλάξωσιν ἐλευθερίαν ἐνεργείας σύμπαντον πρὸς τὰς ἐκάστοτε παρουσιαζομένας περιστάσεις. Κατὰ ταῦτα μετὰ πολλῆς τῆς δεξιότητος καὶ μεγίστης εἰλικρινείας ὑπερεμάχει προγράμματος ἐλευθέρως ἐνεργείας. Ἄλλ' ἐν τῷ καθ' ὅλου ἡ τοιαύτη πολιτεία εἶχε τι τὸ χαμαιζήλον καὶ διέτριβε πάντοτε περὶ τὰ πρὸς ὥραν ζητήματα, ἦτο πολιτεία μὴ ἐπιδιώκουσα μεγάλους σκοποὺς καὶ διὰ ταῦτ' ἀνίκανος νὰ ἐνθουσιάσῃ τὸν δῆμον καὶ ἀγάγῃ εἰς ἀποφάσεις κρισίμους. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς εὗρισκεν ὁπαδοὺς, ἅτε φαινομένη ἡ συνετωτάτη καὶ ἐπιφυλακτικωτάτη.

Διὰ τούτους τοὺς λόγους οἱ βοιωτίζοντες καὶ παρὰ τὰς συμπαθείας, ἃς ἐξήγειραν αἱ Θῆβαι διὰ τοῦ ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως αὐτῶν ἀγῶνος, δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπικρατήσωσιν, ἕως ἐπῆλθε πάλιν ἔξωθεν συμβάν καταπαῦσαν τὴν ταλάντευσιν τῶν Ἀθηναίων. Ὡθῆσιν δὲ πρὸς τοῦτο ἔδωκαν οἱ Λακεδαιμόνιοι. Τὸ τόλμημα τοῦ

¹ Ὁ Καλλίστρατος ἦτο ἀνὴρ τιμώμενος ἤδη ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνης. Καὶ ὁ μὲν Ἀγύρριος ἦτο θεῖος αὐτοῦ πρὸς μητρός, ὁ δὲ Καλλικράτης ὁ αὐξήσας τὸν δικαστικὸν μισθὸν ἦτο κατὰ τὸν Böckh [Staatshaushaltung der Athener Tόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 320] πρόγονος τοῦ Καλλιστράτου. Εὗρισκετο δὲ ὁ Καλλίστρατος εἰς σχέσεις πρὸς τοὺς τυράννους τῶν Θηβῶν, εἰ καὶ εἶχεν ἀποδοκιμάσει τὴν κατάληψιν τῆς Καδμείας. Περὶ δὲ τοῦ προγράμματος αὐτοῦ, καθ' ὃ δὲν ἔπρεπε νὰ γείνη ἀνεκτὴ τρίτη μεγάλη πόλις ἐν Ἑλλάδι, ἴδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] σ. 12.

Σφοδρίου¹ κατέστησε σαφέστατον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς μάλιστα ἀμβλυωποῦντας, ὅτι ἡ Σπάρτη δὲν ἤθελε νὰ ἔχῃ ἐν Ἑλλάδι συμμάχους, ἀλλὰ μόνον ὑπηκόους. Διὸ ὁ ἀγὼν ἐπεβάλλετο χάριν ἀναγκαίας ἀμύνης. Τότε δὲ ὁ μὲν Κέφαλος κατώρθωσε τὴν συνομολόγησιν τῆς μετὰ τῶν Θηβαίων συμμαχίας², ὁ δὲ δῆμος ἀνδρωθεὶς ἀπεφάσισε νὰ καταβάλῃ νέας προσπάθειας, καὶ ἅπαντες προσεχώρησαν τότε εἰς τοὺς βοιωτίζοντας.

Δὲν ὑπῆρχον δὲ τότε ἐν Ἀθήναις ἄνδρες ἐξαίρετοι κεκλημένοι ὡς ἐξ αὐτῆς αὐτῶν τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ δήμου, ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τῆς σοφιστικῆς εἶχον ἐκλίπει ὁσημέραι μᾶλλον αἱ διαφοραὶ αἱ χωρίζουσαι τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς παιδείας. Φύσεις δαιμόνιαι δυνάμεναι νὰ συμπαρασύρῳσι τὰ πλήθη εἰς ἀποφάσεις ἐκτάκτους δὲν ὑπῆρχον. Ἀλλὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων σκοπῶν τῶν νῦν προκειμένων δὲν ἔλειπον αἱ ἀναγκαῖαι δυνάμεις. Εἶχον στρατηγούς δεδοκιμασμένους ἀποδεχομένους μετὰ χαρᾶς τὴν παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν πρὸς νέας ἀνδραγαθίας· εἶχον πολιτευτὰς ἐμπείρους γινώσκοντας νὰ μεριμνῶσι περὶ τῆς μονίμου ἐνισχύσεως τῆς πολιτείας ἀπαλλασσομένης τῶν ἀστάτων συγκινήσεων τοῦ ἐνεστῶτος. Ὁ δὲ Καλλίστρατος οὐδαμῶς ἀπέφυγε τὴν συμμετοχὴν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον, διότι δὲν συνεφώνει μὲν πρὸς τὴν νῦν κρατοῦσαν φαντασίαν ὡς πρὸς τὸν ἐπιδιωκτέον σκοπὸν, ἀλλ' ἀπεδέχετο ὅμως ἀσπασίως πᾶν ὃ τι συνετέλει εἰς αὐξήσιν τοῦ ἀξιωματος τῶν Ἀθηναίων, ἰδίως δὲ κατὰ θάλασσαν, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι ἠδύναντο μάλιστα νὰ ἐπιδιώξωσιν ἰδίαν πολιτείαν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Θηβαίων, καὶ εὐχαρίστως ἐπεθύμει νὰ δυνηθῇ νὰ δείξῃ, ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν ἀπεδοκίμαζε τὴν ἐπίρρῳσιν καὶ ἀνύψωσιν τῆς πατρὶου πόλεως. Μετ' αὐτοῦ δὲ συνέ-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 438.

² Δεινάρχου [Κατὰ Δημοσθένους] 39. Ξενοφῶντος Ἑλλην. V, 4, 34· οἱ βοιωτίζοντες ἐδίδασκον τὸν δῆμον κτλ.

πραττον Ἀριστοτέλης ὁ Μαραθώνιος¹ καὶ ἄλλοι ἄνδρες, ἐπιφανῶς δεικνύοντες, ὅτι δὲν εἶχεν ἐκλίπει ἐν Ἀθήναις ἡ ἀνωτέρα πολιτικὴ τέχνη καὶ δὲν ἔλειπον ἄνδρες ἔχοντες πνεῦμα διοργανωτικόν.

Τὴν δὲ σοβαρότητα καὶ τὸ μεθοδικὸν τῆς γινομένης ἐνεργείας ἀποδεικνύουσι τὰ διαταχθέντα κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν τοῦ ἄρχοντος Ναυσινίκου². Τότε διετήρησαν μὲν τὴν εἰς τάξεις ἀπὸ τιμήματος διαίρεσιν τῶν πολιτῶν, ὅπως καθορισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ ἡ ὑπάρχουσα οὐσία τοῦ δήμου καὶ τῶν μετοίκων· ἀλλ' ἀπέστησαν ὅμως ἐν σπουδαίοις τισὶ κεφαλαίοις τῶν πρότερον καθεστώτων. Ἰδίως δὲ ἡ διαφορὰ ἐγκείται εἰς τοῦτο, ὅτι ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσι δὲν ἐθεωρήθη κεφάλαιον ὑποκείμενον εἰς φορολογίαν ἢ ὅλη οὐσία, ἀλλὰ μόνον μέρος αὐτῆς. Τὸ δὲ μέρος τοῦτο ἐν μὲν τῇ κατωτάτῃ τάξει ἀντεστοίχει περίπου πρὸς τὸ ἐτήσιον ἔσοδον τῆς οὐσίας, ἐν δὲ ταῖς ἀνωτέραις τάξεσι τὸ ποσὸν τῆς φορολογητέας οὐσίας ἦτο κατ' ἀναλογίαν μεγαλειότερον. Ἀλλ' ὅπωςδὴποτε καθησύχαζε τὸν δῆμον τοῦτο, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ τῶν τάξεων αἱ ἀξιώσεις τῆς πολιτείας ἤπτοντο τοῦ σύμπαντος κεφαλαίου, ἀλλὰ πάντοτε ἀνεφέροντο εἰς μόνον τὸ εἰσόδημα, οὐ, παρουσιαζομένης ἀνάγκης, τακτὰ ποσοστὰ ἐπεβάλλετο νὰ παρέχωνται εἰς τὴν πόλιν. Ἦτο κατὰ ταῦτα μόνον κατὰ δίκαιαν ἀναλογίαν αὐξανόμενος φόρος εἰσοδήματος.

Δευτέρα δὲ καινοτομία ὑπῆρξεν ἡ κατὰστασις ἐταιριῶν, ὧν ἔργον ἦτο ἡ ἄνευ ἀμέσου συμμετοχῆς τῶν ἀρχόντων περισυλλογὴ τῶν διὰ τῆς ἀνάγκης τῆς πολιτείας ἀπαιτουμένων εἰσφορῶν. Οἱ χίλιοι διακόσιοι πλουσιώτατοι τῶν πολιτῶν, ἐκλεγόμενοι ἐκ τῶν δέκα φυλῶν, ἀπετέλουν εἴκοσι συμμορίας, οἱ δὲ δέκα [πέντε] πλουσιώτατοι ἐκάστης συμμορίας συνεκρότουν πάλιν ὑποεπιτροπεῖαν τῶν τριακοσίων, ἔχουσιν καθῆκον τὴν κατανομήν τοῦ ἐπι-

¹ Διογένης Λαερτίου V, 35· ὁ πολιτευσάμενος Ἀθήνησιν, οὗ καὶ δίκανικοὶ φέρονται λόγοι χαρίεντες.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 446.

βεβλημένου πολεμικοῦ φόρου καὶ ἐν ἀνάγκῃ τὴν προκαταβολὴν τῶν ἐλλειμμάτων.

Ἡ δὲ πρώτη ἐπιβληθεῖσα εἰσφορὰ ὑπῆρξεν ὄχι ἀναξία λόγου, καὶ εἰςεπράχθησαν ἐξ αὐτῆς τριακόσια τάλαντα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἓν ἑκατομμύριον καὶ ἑπτακοσίας ἐβδομήκοντα χιλιάδας φράγκων, [ὧν περίπου ὀκταπλασίαν πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἀνάλογον σημερινὴν ἀξίαν] Διὰ τοῦ χρήματος δὲ τούτου ἔγεινεν ἑναρξὺς νέων παρασκευῶν, ἐναυπηγήθησαν δ' ἑκατὸν τριήρεις καὶ ὠπλίσθησαν δεκακισχίλιοι ἄνδρες. Ἡ δὲ κατὰ θάλασσαν ἀρχὴ τῶν Ἀθηναίων διετάχθη ἐπὶ βάσεων ὅλως νέων¹. Τὸ πρῶτον δὲ τότε ιδρύθη ἀληθὴς συμμαχία πόλεων ἐρειδομένη ἐπὶ δικαιωμάτων ἴσων καὶ ὁμοίων, κοινὸν οὗ δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη κακὴ χρησις πρὸς ὠφέλειαν μιᾶς καὶ μόνης πόλεως, ἀλλ' ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰ εὐλόγα συμφέροντα ἀπάντων τῶν συμμετεχόντων αὐτοῦ. Αἱ δὲ Ἀθηναὶ ἐμελλον συνωδὰ πρὸς τὰ κοινῇ ψηφισθέντα νὰ ἔχωσι μόνον ἐκεῖνα τὰ δικαιώματα ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα, ὅπως ἡ συμμαχία ἔχῃ ἐνότητα καὶ δύναμιν. Οὐδεμία πόλις ἠδύνατο νὰ διαμφισβητήσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ ἀξίωμα πόλεως ἐχούσης τὴν ἡγεμονίαν καὶ εἰς τοὺς στρατηγοὺς αὐτῶν τὴν ἡγεσίαν ἐν κοιναῖς στρατείαις· ὥφειλον δὲ νὰ εἶνε ἡ ἔδρα τοῦ μονίμου συνεδρίου τῶν συμμάχων, εἰς ὃ ἔστελλον ἀντιπρόσωποις ἔχοντας ἴσον δικαίωμα ψήφου ἅπασαι αἱ τῆς συμμαχίας μετέχουσαι πόλεις. Πρὸς πρόληψιν δὲ πάσης ὑπερβασίας ἀπηγορεύετο ἡ ἀνάμιξις εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῶν πόλεων, ἡ ἀποστολὴ στρατιᾶς πρὸς φρούρησιν τῶν συμμαχίδων, ἡ αὐτόβουλος παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἐπιβολὴ φόρων καὶ στρατολογία². Οὐδὲ ταμεῖον δὲ τῆς συμμαχίας ιδρύθη, δυνάμενον νὰ συμπεριληφθῇ, ὡς ἄλλοτε, εἰς τὴν δημοσίαν

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 448 κ. ἑ.

² Περὶ τῶν ψηφισμάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν νέαν συμμαχίαν ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 451. Εἰς δὲ τὸν νόμον τοῦτον ἀναφέρεται πιθανῶς ὁ Ἰσοκράτης [ἐν Πανηγυρικῷ] 114, ἐνθα ποιεῖται λόγον περὶ τῆς παύσεως τῶν προτέρων καταχρήσεων καὶ περὶ τῆς πρὸς τοὺς συμμάχους διαγωγῆς.

οὐσίαν τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' αἱ μὲν μεγαλείτεραι τῶν πόλεων παρ-
εῖχον τὰς ἰδίας τριήρεις, αἱ δὲ μικρότεραι κατέβαλλον τὰς εἰσφο-
ρὰς αὐτῶν συνωδὰ πρὸς τὰ κοινῇ διατεταγμένα.

Ὡς δὲ πρὸς τὴν κατὰ χώρας ἔκτασιν τῆς νέας τῶν Ἀθηναίων
κατὰ θάλασσαν συμμαχίας ἡ πολιτικὴ αὐτῆς βάσις καὶ τὰ δίκαια
ἐκανονίσθησαν κατὰ τὴν ἀνταλκίδειον εἰρήνην. Καὶ δὴ οἱ Ἀθη-
ναῖοι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπέστησαν τῶν κατὰ τὴν ἡπειρωτικὴν Μι-
κρὰν Ἀσίαν πόλεων, καίτοι τινὲς τῶν ἐν αὐτῇ ἀπωτάτων παρα-
θαλασσίων πόλεων τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν ἀρχαιότεραν συμμα-
χίαν, οἷα ἡ παρὰ τὴν Παμφυλίαν θάλασσαν κειμένη Φάσηλις,
ἐνέμενον πιστόταται εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ προέβαινον εἰς νέας
πάντοτε ἀποπείρας πρὸς ἀνανέωσιν τῶν ἀρχαίων ἐμπορικῶν σχέ-
σεων καὶ τῆς ἀρχαίας προστασίας¹.

Καὶ ἦσαν μὲν αἱ Ἀθηναῖαι πράγματι ἡ ἐστία τῶν ἰδεῶν, καθ'
ἃς διηυθύνοντο τὰ κατὰ τὴν νέαν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν,
ἐν Ἀθήναις δὲ ὑφίστατο ἡ παράδοσις τῆς ἱστορίας αὐτῆς καὶ
οἱ Ἀθηναῖοι μόνον ἠδύναντο νὰ ἐπισκοπῶσι τὰ καθ' ὅλου πρά-
γματα τῶν πόλεων. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠξίωσαν ν' ἀρχω-
σιν αὐτοὶ καὶ μόνοι, ἀλλὰ συνεννοοῦντο πρὸς τὰς πόλεις, ὧν
ἀναγκαίως ὤφειλον νὰ ἔχωσιν ἀσφαλῆ τὴν πίστιν καὶ φιλίαν, ἂν
δὲν ἤθελον νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ μετὰ προγράμμα-
τος κενοῦ. Τῶν πόλεων δὲ τούτων ἦτο ἡ Χίος, ἥτις εἶχε μείνει
πιστὴ εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ μετὰ τὴν ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνην,
πρὸς δὲ τούτοις ἡ Μυτιλήνη καὶ τὸ Βυζάντιον, ἔπειτα δὲ ἡ Τένε-
δος καὶ ἡ Ρόδος, ἐν ᾗ μετὰ μακρὰς στάσεις ὁ δῆμος εἶχεν ἀφαι-
ρέσει τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τῶν λακωνιζόντων². Καὶ τοὺς μὲν Μυτι-
ληναίους εἶχον ἀκολουθήσει οἱ Μηθυμναῖοι, τοὺς δὲ Βυζαντίους
οἱ Περίνθιοι. Πρὸς τὰς πόλεις ταύτας ἦλθον τὸ πρῶτον εἰς συνεν-
νόησιν οἱ Ἀθηναῖοι, ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς τὰς Θήβας. Οἱ Θηβαῖοι

¹ Ἰδε Köhler ἐν τῷ Hermes Τόμ. VII [1873] σ. 164.

² Ἰδε περὶ τῶν ἀθηναίων κληρουχιῶν Fougières ἐν τῷ Bulletin de cor-
respondance Hellénique [Τόμ. XIII] 1889 σ. 242.

ἀληθῶς κατενόησαν μετ' οὐ πολὺ τὴν ὠφέλειαν ἣν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἐκ τῆς νέας συμμαχίας· καίτοι δ' αἱ Θῆβαι καθ' ἑαυτὰς δὲν προσῆγον τὸ κατ' ἀρχὰς μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν, ἀλλ' ἡ εἰς αὐτὴν προσχώρησις αὐτῶν ἦτο οὐχ ἥττον ἀξία λόγου, ἐπειδὴ παρείχεν εἰς αὐτὴν τὸν χαρακτῆρα εὐρυτέρας, πανελληνίου ἐνώτεως καὶ συνετέλει εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν παντὸς φόβου περὶ ἐπιδιώξεως ἰδίων συμφερόντων παρὰ τῶν Ἀθηναίων διὰ τῆς συμμαχίας ταύτης.

Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην ἐξασφάλισιν τοῦ προγράμματος ἐστήθη δημοσίᾳ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηναίων ἡ περὶ τῆς συμμαχίας στήλη κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους προταθὲν ψήφισμα τοῦ δήμου, φέρουσα τὰ ὀνόματα τῶν εἰς αὐτὴν προσχωρησασῶν πόλεων.³ Τότε δ' ἐκλήθησαν ἅπασαι αἱ παραθαλάσσιοι πόλεις νὰ προσέλθωσιν εἰς ταύτην τὴν συμμαχίαν, ἐν ᾗ ἔμελλον νὰ εὕρωσι προστασίαν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν ἐναντίον τῆς ἀχαλινώτου ὑπερφροσύνης τῆς Σπάρτης. Ἀλλ' ἡ πρόσκλησις αὕτη τότε καὶ μόνον ἢ ἠδύναντο νὰ εἶνε τελεσφόρος, ἂν δὲν ἀπεστέλλετο ὡς νεκρὸν γράμμα, ἀλλὰ περιήρχετο εἰς τὰς πόλεις δι' ἀνδρῶν ὧν ἡ ἐμφάνισις νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην. Ἡ δ' ἐντολὴ αὕτη ἀνετέθη εἰς τοὺς τὸ πρῶτον ἔτος ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς νέας συμμαχίας ἐκλεχθέντας στρατηγούς, τὸν Χαβρίαν, τὸν Καλλίστρατον καὶ τὸν Τιμόθεον, ἀνδράς ὧν ἕκαστος εἶχεν ἴδιον τρόπον καὶ ἰδίαν ἰκανότητα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς εἰς ἅπαντας ὁμοῦ ἀνατεθείσης δυσχεροῦς ἐντολῆς.

Καὶ ὁ μὲν Καλλίστρατος ἔχαιρεν ὡς πολιτευτῆς φήμην εὐρύτατα διαδεδομένην, ἡ δὲ περὶ τὸ πολιτεύεσθαι σωφροσύνη, ἥς ἦτο γνωστὸς ὑπέρμαχος, ἡ σύνεσις αὐτοῖ καὶ περίνοια, ἡ μεγάλη περὶ τῆς κοινολογίας πείρα καὶ τέχνη ἦσαν προσόντα πολὺ λυσιτελέστερα τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ εὐγλωττίας.

Ὁ δὲ Χαβρίας ἦτο στρατηγὸς ἔνδοξος ἕνεκα τῶν νικῶν αὐτοῦ

³ [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' ἀρ. 17 a καὶ b.]

κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν¹, ἐπινοητικώτατος δὲ περὶ τε τὴν ἐπισκευὴν τῶν τριήρων² καὶ περὶ τὴν παράταξιν καὶ χρῆσιν τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς, τολμηρὸς δὲ ἅμα καὶ φρόνιμος ἐν πάσαις ταῖς στρατείαις. Εἶχον δὲ πάντες πεποίθησιν περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ καὶ ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Διὸ κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν προσχώρησιν τῶν κατὰ τὴν Θράκην νησιωτικῶν καὶ παραλίων πόλεων.

Τοῦ δὲ Τιμοθέου ἐπιτυχὲς ἔργον ὑπῆρξε περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ ἀξία λόγου προσέλευσις τῆς Εὐβοίας εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Ὁ ἔτι νεαρὸς οὗτος ἀνὴρ ἠξιοῦτο παρὰ τε τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τοῖς συμμαχοῖς μεγίστης τιμῆς ὡς υἱὸς τοῦ Κόνωνος, καὶ βεβαίως ἡ ἐκτίμησις αὕτη ἐθεωρήθη ὡς προσὸν καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι ἔμελλον νὰ ἀλλάξωσι τὸ ὑπὸ τῶν ἀντιξῶν χρόνων διακοπὴν ἔργον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Τιμόθεος ἦτο καὶ καθ' ἑαυτὸν ἀνὴρ διακεκριμένος, εἴπερ τις δὲ καὶ ἄλλος ἐπιτηδείωτατος νὰντιπροσωπεύσῃ τὴν πόλιν ἐν ταῖς ξέναις πόλεσιν, ἐπειδὴ πᾶν ὅ τι καλὸν εἶχον αἱ Ἀθῆναι ἦτο οἷον εἰς ἐνσεσαρκωμένον ἐν αὐτῷ. Ἐχων ἀπὸ νεότητος τὰς ἀρίστας κοινωνικὰς σχέσεις, μετεῖχεν ἀδρότητος τρόπων καὶ ὠρίμου καὶ πολυμεροῦς παιδείσεως οἷα μόνον ἐν Ἀθήναις ἡδύνατο νὰ κτηθῇ. Ἦτο τέκνον πλουσίου οἴκου, εἶχε πνευματικὴν ὑπερευαισθησίαν καὶ χαρὰ κτῆρα εὐερέθιστον καὶ ἀριστοκρατικόν τι ἐκ φύσεως, ἔνεκα δὲ τῆς συνειδήσεως τῆς ἀγνότητος τῶν ἰδίων προθέσεων μετεῖχεν οὐδὲν ὀριμότητος ἐναντίον πάσης ὑποῦλου προαιρέσεως, ἰδίως δ' ἐναντίον τῶν ἐπιτηδεύσεων τῶν δημαγωγῶν, οἵτινες ἔσπειρον ζιζάνια. Ἀλλὰ συγχρόνως ὅμως ἐξετίμα προσηκόντως πάντοτε τὰς πρὸς τὴν πόλιν ὑπηρεσίας τῶν ἄλλων, καὶ ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀλαζονείας καὶ ἀποτόμου φατριασμοῦ, εὐπροσήγορος, ἐλευθέριος, ἐράσιμος. Ἀνῆκε δὲ ἤδη εἰς τὰς νέας Ἀθήνας, ὧν τὰ ῥίστα τέκνα εἶχον ἀναδειχθῇ ὑπέρτερα παντὸς στασιασμοῦ καὶ εἶχον παίδευ-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 444.

² Πολυαίνου Στρατηγήματα III, 11, 13. Ηρδλ. B ö c k h [Urkunden über das] Seewesen [des attischen Staats] σ. 161.

σιν ἐλευθέραν, ἀπηλλαγμένην πάσης μονοτρόπου γνώμης καὶ αὐτόκλημα πανελλήνιον. Διὰ ταῦτα δὲ εἶχεν ἐν ἐξόχῳ βαθμῷ τὴν ἰκανότητα τοῦ ἀναστρέφεισθαι πρὸς τοὺς πεπαιδευμένους πάσης ἐλληνίδος πόλεως καὶ κερδαίνειν ἀπανταχοῦ φίλους χάριν ἑαυτοῦ καὶ τῶν Ἀθηναίων. Τῆς δὲ πρὸς τὰς ἔξω πόλεις πολιτείας ἀντελαμβάνετο ἀπὸ ὑψηλοτέρας σκοπιᾶς, καὶ ἐπετύγγανεν ἀπανταχοῦ ἔνθα μετέβαινε κατακτήσεις ἡθικὰς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν σκαιὸν τρόπον τῆς ἀρχαιοτέρας δημοκρατίας, ἥτις ἐζήτει νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῆς δι' ἐξορίων, δημεύσεων καὶ καταλύσεως τῶν ὀλιγαρχικῶν.

Ὑπεστηρίζετο δ' ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν εὐγενῶν αὐτοῦ πόθων ὑπὸ ὁμίλου λογάδων φίλων, εἰς οὓς ἐτάσσετο ἰδίως ὁ Ἰσοκράτης, μεθ' οὗ ἐζή ἀπὸ τοῦ 384 π. Χ. περίπου ἐν μεγάλῃ οἰκειότητι. Τὰ γραφέντα παρὰ τοῦ ἀνδρός τούτου ἐτύγγανον ἐν τῷ τότε χρόνῳ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐξαιρέτου εὐδοκίμησεως, ἅτε παρέχοντα τὴν τελείαν ἔκφρασιν ἀττικῆς παιδεύσεως ἐμμενούσης μὲν εἰς τὴν ἐπιχώριον φιλοπατρίαν, ἀλλ' ἐμφορουμένης καὶ τοῦ καθ' ὅλου ἐθνικοῦ αἰσθήματος καὶ δυναμένης νὰ ἐκτιμηθῇ τελείως καὶ κατανοηθῇ καὶ ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ λόγοι αὐτοῦ δὲν ἐπενήργησαν μόνον ὡς πρότυπα ὕφους ἐπὶ τὴν φιλοκαλίαν τῶν συγχρόνων, ἀλλ' ἔσχον ἅμα μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν κοινὴν γνώμην καὶ ὡς ἐπίκαιροι πολιτικαὶ συγγραφαί, ἐπειδὴ εἶχε τὴν τέχνην νὰ ἐκθέτῃ τὰς ὑπηρεσίας τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν περὶ ἡγεσίας τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων ἀξίωσιν αὐτῶν κατὰ τρόπον οὕτως ἡρεμον, ἀφατρίαστον καὶ ἐλκυστικόν, ὥστε προῆγε τὰ μέγιστα τὰ συμφέροντα τῆς πατρίου πόλεως. Αἱ συγγραφαὶ αὐτοῦ ἦσαν ἡ ιδεώδης ἔκφρασις τοῦ νέου πολιτικοῦ προγράμματος τῶν Ἀθηναίων, προωδοποίησε δὲ τὸ στάδιον τοῦ νεαροῦ φίλου, οὗ ὑπῆρξε κατὰ τὰς στρατείας συνοδὸς καὶ σύμβουλος, συντάκτης τῶν ἐκθέσεων καὶ διαπρύσιος κήρυξ τῶν ἀνδραγαθιῶν αὐτοῦ ¹.

¹ Rehdantz [Vitae Iphicratis, Chabriae, Timothei] σ. 180.

Τοιαύτη δὲ πολιτεία ἐπίκαιρος, ἣν διηύθυνον καὶ ὑπεστήριζον ἄνδρες τοιαύτης ἱκανότητος, δὲν ἡδύνατο νὰ μείνῃ ἄνευ ἐπακολούθων. Ὁ ἀρχαῖος φόβος εἶχεν ἐκλίνει, καὶ ἐφιλοφρονοῦντο τοὺς Ἀθηναίους μετ' ἐμπιστοσύνης καὶ ἀγάπης. Αἱ δὲ τοῦ ἀπὸ τῆς Σπάρτης δέους ἀπαλλαγεῖται πόλεις προσέφερον εὐλαβῶς τιμητικούς στεφάνους καὶ ἀνέθετον μνημεῖα εἰς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων ὡς σωτῆρα καὶ ἐλευθερωτὴν ¹. Κατασταθέντος δὲ τοῦ συνεδρίου τῶν συμμάχων, ἐψηφίσθη ἡ συγκρότησις συμμαχικοῦ στόλου διακοσίων τριήρων καὶ στρατιᾶς εἰκοσακισχιλίων ὀπλιτῶν. Ὡς δ' ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, ἐπέβησαν αὐτοὶ οἱ πολῖται τῶν ἀθηναϊκῶν τριήρων καὶ μετέβαλον καὶ πάλιν τὸ Αἰγαῖον εἰς πέλαγος ἀθηναϊκόν ².

Ἄλλ' αἱ λαμπραὶ αὗται ἐπιτυχίαι ἐστεροῦντο βάσεως σταθερᾶς. Πράγματι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν μὲν δεκτικοὶ ἀκόμῃ, ὡς πάντοτε, ἐνθουσιασμοῦ καὶ προκοπῆς, ἀλλ' ἐπίμονος ἐθελουσία δὲν ὑπῆρχε, διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ ἐπιτυχίαι ἔμειναν εἰκότως ἀτελεῖς. Ἐν ᾧ δὲ ἤρχοντο ἐκ τῶν ἀπωτάτων πελαγῶν τὰ γγέλματα τῆς νίκης, δὲν ἡδύνατο ἀφ' ἐτέρου νὰ ἐξασφαλίσωσιν αὐτὰ τὰ ἴδια ἐμπορικὰ πλοῖα ἀπὸ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Αἰγινητῶν. Ἡ δὲ δεινὴ αὕτη ἀντίθεσις ἡλάττονεν, ὡς εἰκὸς, μεγάλως τὴν φαιδρότητα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν δόξαν τῶν κατὰ θάλασσαν ἡρώων. Πρὸς δὲ τούτοις πάντα τὰ περὶ νίκης ἀγγέλματα συνωδεύοντο ὑπὸ νέων ἀπαιτήσεων χρημάτων, ἐπειδὴ πρὸς διατήρησιν τῆς εὐνοίας τῶν ἄρτι κτηθέντων φίλων ἀπέφευγον μετὰ προσοχῆς πᾶσαν τραχύτητα καὶ πᾶσαν αὐστηράν χρῆσιν τῶν δικαιωμάτων τῆς ἡγεμονίας πρὸς πορισμὸν τῶν ἀναγκαίων προσόδων. Ἀλλὰ τοῦτο ἐθεώρουν οἱ φιλοχρήματοι καὶ οἰκονόμοι πολῖται ὅχι ἄνευ λόγου ἐνέργειαν ὅλως ἰδεώδη, ἐπιφέρουσιν ὡς μόνον κέρδος τιμὴν ἀβεβαίαν, ἥς τὸ ζήμημα ἐφαίνετο ὑπερμέ-

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Ἀνδροκλήτους] 72· Εὐδούτους ἐλευθερωθέντας ἐστεφανώσαν τὸν δῆμον.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 451 κ. ε.

τρως βαρύ. Ἐφρόνουν δὲ, ὅτι αἱ τοιαῦται θυσίαι τῆς πόλεως ἤθελον τέλος ὠφελήσει μόνους τοὺς Θηβαίους, οἵτινες, ἐπωφελούμενοι τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον, εἰργάζοντο ἀταράχως πρὸς συντέλεσιν τῆς καθυποτάξεως τῆς Βοιωτίας.

Πράγματι δὲ οἱ ἥρωες τῆς νέας συμμαχίας εἶχον παράσχει μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς βοιωτίζοντας, καίπερ μὴ ἀνήκοντες εἰς αὐτούς. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἥκιστα ἐχαλέπαινον ἐπὶ τούτῳ, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν τεταγμένοι εἰς ὠρισμένην φατρίαν καὶ ἦσαν μᾶλλον στρατηγοὶ ἢ πολιτευταί. Ἄλλ' ὁ Καλλίστρατος, ὁ κεκηρυγμένος ἀντίπαλος τῶν Θηβῶν, ὅστις ἀπεδοκίμαζε πᾶσαν ἄσκοπον πολιτικὴν ἐνέργειαν, πρὸς δὲ τούτοις ἠσθάνετο προσβαλλομένην τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ φιλοτιμίαν ὑπὸ τῆς δόξης τῶν στρατηγῶν, ὑπεστήριζε τὰς εἰρηνικὰς διαθέσεις τοῦ δήμου. Ἐπιτυχὼν δὲ ἤδη διὰ τῶν παρασκευῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ διὰ τῆς νέας κατὰ θάλασσαν συμμαχίας τὸ ποθοῦμενον, ἤτοι τὴν βελτίωσιν τῶν κατὰ τὰς Ἀθήνας ἐν σχέσει πρὸς τὴν Σπάρτην, ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ ταύτην ὡς βάσιν εἰρήνης καὶ νὰ γείνη οὕτω καὶ πάλιν ἡγέτης τοῦ δήμου.

Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου ὤφειλε τὸ πρῶτον νὰ παραγκωνισθῇ ἐκεῖνος τῶν στρατηγῶν, ὅστις εἶχε προβῇ τολμηρότερον παντὸς ἄλλου πέραν τοῦ ὁρίου τῶν σκοποῦμένων ὑπὸ τοῦ Καλλιστράτου καὶ εἶχε πλειότερον παντὸς ἄλλου ἐπισκιάσει αὐτὸν, ἤτοι ὁ Τιμόθεος. Ἐν τοῖς παρ' αὐτοῦ πραχθεῖσι παρ-ουσιάζετο ζωνρότητα ἢ δυσαναλογία μεταξὺ φαινομένης αἰγλῆς καὶ πραγματικῆς ἐπιτυχίας. Διὰ τοῦτο δὲ δὲν ἀπέβη δυσχερὴς εἰς τὸν ἀντίπαλον ἢ εἰς τοὺς πολίτας παράστασις τοῦ Τιμοθέου ὡς ἀνδρὸς ἀλαϊόνος καὶ ἰσχυρογνώμονος, διαπλέοντος μὲν τὸ Λιγαῖον χάριν ματαιοφροσύνης καὶ πανηγυρικῆς δεξιώσεως παρὰ πόλεων καὶ ἡγεμόνων, ἀλλ' ἀμελοῦντος τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐντολῶν τῆς πολιτείας. Ἡ δὲ κατηγορία αὕτη ἦτο τόσῳ μᾶλλον μυσσαρωτέρα, καθ' ὅσον συγχρόνως διενηργοῦντο τὰ πάντα, ὅπως ὁ φιλόπατρις ἤρως στερηθῇ τῶν μέσων, ὧν εἶχεν ἀνάγκην πρὸς

πραγματικὰς ἐπιτυχίας. Δις δὲ κατηγορήθη ὁ Τιμόθεος¹, καὶ κατὰ τὴν δευτέραν τῶν κατηγοριῶν τούτων ὁ Καλλίστρατος συνέπραξε μετὰ τοῦ Ἰφικράτους, ὅστις πρὸ μικροῦ εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὰς Ἀθήνας μετ' ἀκμαίων δυνάμεων καὶ ἤθελε νὰ συμμέτασχη τῆς δόξης τῶν νέων λαμπρῶν χρόνων τῶν Ἀθηναίων.

Ἐν μέσῳ δὲ μεγίστης συγκινήσεως ἤρξατο ἡ δίκη περὶ τὰ τέλη τοῦ 373 π. Χ. δίκη περὶ προδοσίας κατ' ἐκείνου, ὅστις εἶπερ τις καὶ ἄλλος τῶν συγχρόνων εἶχεν ἐργασθῇ ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς πατρίου πόλεως. Οἱ δὲ ἐταῖροι τοῦ στρατηγοῦ ἔπραξαν πᾶν τὸ δυνατὸν πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ. Ὁ δὲ τύραννος τῶν Φερῶν καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου παρέστησαν αὐτοὶ ἐν Ἀθήναις, ἵνα καταθέσωσι μαρτυρίας ὑπὲρ τοῦ φίλου. Ὁ Τιμόθεος ἠδύνατο νὰ ποδείξῃ, ὅτι εἶχε καταναλώσει τὴν ἰδίαν οὐσίαν καὶ εἶχεν ὑποθηκεύσει τὰ κτήματα αὐτοῦ, ὅπως παρακωλύσῃ ἐπονειδιστὸν διάλυσιν τοῦ στόλου. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἡλιασταὶ ἠθώωσαν αὐτὸν, ἀλλ' ὁ ταμίας αὐτοῦ Ἀντίμαχος, ὃν προέβαλον οἱ ἀντίπαλοι, ὅπως μὴ πέσῃ ἡ εὐθύνη ἐπὶ τὸν δῆμον καὶ τοὺς συμβούλους αὐτοῦ, κατεδικάσθη εἰς θάνατον², καὶ ἡ ἀπὸ τῆς στρατηγίας δὲ καθαίρεσις τοῦ Τιμοθέου, ἣτις εἶχε προηγηθῇ τῆς δίκης, δὲν ἀνεκλήθη³. Ἀποσυρθεὶς δὲ ὁ Τιμόθεος ἐν παντελεῖ πτωχεία ἀπὸ τοῦ δημοσίου βίου, ἀπεδέχθη ὑπηρεσίαν παρὰ τοῖς Πέρσαις⁴.

Ὁ δὲ Καλλίστρατος ἦτο ὁ μόνος ἐπιδιώκων ὠρισμένον σκο-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 467.

² Δημοσθένους [Πρὸς Τιμόθεον] 10· Ἀντίμαχον [μὲν] ταμίαν ὄντα καὶ πιστότατα διακείμενον τούτῳ κρίναντες ἐν τῇ δῆμῳ ἀπεκτείνετε καὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἐδημεύσατε, αὐτὸν δὲ τοῦτον ἐξαίτουμένων μὲν τῶν ἐπιτηδείων καὶ οἰκείων αὐτοῦ ἀπάντων, ἔτι δὲ καὶ Ἀλκίτου καὶ Ἰάσονος, συμμάχων ὄντων ὑμῖν, μόλις μὲν ἐπίσθητε ἀφεῖναι, στρατηγοῦντα δ' αὐτὸν ἐπάύσατε.—Ἐν τοῖς Schäfer, Demosthenes und seine Zeit [Beilage] σ. 137 κ. ἔ.

³ Ξενοφῶντος Ἑλλην. VI, 4, 39.

⁴ [Δημοσθένους Πρὸς Τιμόθεον 25 κ. ἔ.].

πόν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ νῆκαι τοῦ Ἰφικράτους¹ μόνον εἰς τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ προγράμματος τὴν προαγωγὴν συνετέλεσαν. Ὁ Καλλίστρατος συνείδεν, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχον ἀποβάλλει παντελῶς τὸ θάρρος νὰ διαμφισβητήσωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸ κατὰ θάλασσαν κράτος· ἐξ ἑτέρου δὲ διέγνω μετὰ μεγίστης εὐχαριστήσεως, ὅτι παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ηὔξανεν ὁσημέραι ἡ ἐναντίον τῶν Θηβαίων δυσμένεια, ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ παρνηθῶσι τὴν ἀρχαίαν συμπάθειαν πρὸς τὰς Θεσπιὰς καὶ τὰς Πλαταιὰς καὶ ἐθεώρησαν μεγίστην πρὸς ἑαυτοὺς ὕβριν τὴν καταστροφὴν τῶν πόλεων τούτων. Διὸ παρὰ πάσας τὰς ἀντιπαρατηρήσεις τῶν βοιωτιζόντων ἢ μετὰ τῶν Θηβαίων συμμαχία εἶχε καταστῆ ἐπαχθὴς εἰς τοὺς πολίτας, οὕτω δὲ ἀπέβη προϋργιατῆτή ἡ πολιτικὴ ἐνέργεια τοῦ Καλλιστράτου. Διὸ ἠδυνήθη νὰ καταλίπη τὴν εἰς αὐτὸν μισητὴν συνθήκην καὶ διαπράξῃ συμμαχίαν μετὰ τῆς Σπάρτης, δι' ἧς ἀνεγνωρίζετο μὲν τελείως τὸ καθεστὼς ἀξίωμα τῶν Ἀθηναίων, συνεστέλλετο δὲ καιρίως ἡ τε ἀρχαία τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ἡ νέα τῶν Θηβαίων ὑπερτροφία. Ἡ δὲ εἰρήνη τοῦ 371 π. Χ. ἐθεωρήθη λαμπρὰ ἐπιτυχία τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ προγράμματος. Αἱ Ἀθηναὶ καὶ ἡ Σπάρτη εἶχον πάλιν καταλάβει τὸ προσῆκον εἰς ἑκατέραν πόλιν ἀξίωμα, καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι εἶχον τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ γῆν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὴν κατὰ θάλασσαν, αἱ δὲ Θῆβαι, αἵτινες εἶχον θελήσει νὰ παρεισδύσωσιν ὡς τρίτῃ μεγάλῃ πόλιν, εἶχον ἀπομονωθῆ τελείως².

Καὶ ὅμως ἡ τοιαύτη πολιτεία ἐξηλέγχετο ὅλως μυωπάζουσα, εἶχον δὲ κακῶς ὑπολογίσει τὰ τε κατὰ τὰς Θήβας καὶ τὰ κατὰ τὴν Σπάρτην. Καὶ τῶν μὲν Θηβῶν αἱ πρόοδοι δὲν ἀνεστάλησαν διὰ τῆς συμμαχίας τῶν δύο ἰσχυρῶν πόλεων, ἀλλ' ἡ Σπάρτη ἀπέβαλε πᾶσαν σημασίαν διὰ τὰς Ἀθήνας, ἅτε παύσασα νὰ εἶνε πόλις μεγάλη. Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη συνετάραξε τὰ σχέδια τῶν πολι-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 469.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 480.

τευομένων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εὐρέθησαν ἀπαράσκευοι, καὶ κατεδηλώθη προφανέστατα ἡ ἀσυναρτησία τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἐνεργείας. Ἐμετεωρίζοντο δὲ μεταξύ μικροπρεποῦς δυσαρесκείας ἐπὶ τῇ εὐημερίᾳ τῶν Θηβῶν καὶ τῆς ὅπωςδῆποτε μὴ ἐκλιπούσης ἀκόμη συμπαθείας πρὸς τοὺς ἥρωικούς νικητάς. Ἀλλως δὲ καὶ οἱ Θηβαῖοι ἐξηκολούθουν ἀκόμη τρέφοντες αἰσθήματα συμμάχων, ὥστε εἰς τὰς Ἀθήνας ἤγαγον πρὸ τῆς μάχης τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας, εἰς τὰς Ἀθήνας δ' ἀπέστειλαν καὶ τὰς πρώτας περὶ τῆς νίκης ἀγγελίας¹. Διὸ καὶ πάλιν ἀνεθάρρησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν βοιωτιζόντων καὶ ἤξιώσαν τὴν ἄμεσον κατάλυσιν τῆς πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους συμμαχίας, ἥτις οὐδεμίαν εἶχεν ἔννοιαν τὸ ἐξῆς, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη πλέον λόγος περὶ κατανομῆς τῆς ἡγεμονίας μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἰσχυρίζοντο δὲ, ὅτι τώρα εἴπερ ποτὲ ἦτο ἡ κατάλληλος εὐκαιρία, ὅπως ἐν συμπράξει μετὰ τῶν Θηβαίων καταστήσωσι διὰ παντὸς ἀβλαβῇ τὴν Σπάρτην.

Ἄλλ' ἦτο δυνατὴ καὶ τρίτη τις ὁδός, ἥτοι ἡ μὴ σύνταξις τῶν Ἀθηναίων οὔτε μετὰ τῆς Σπάρτης οὔτ' ἐναντίον αὐτῆς, ἀλλ' ἡ ἐπωφέλεια ἐκ τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς ἐν τελείᾳ ἀνεξαρτησίᾳ. Ἡ δὲ τοιαύτη πολιτεία ἦτο εὐλογωτάτη, ἂν εἶχον ἀπόφασιν νὰ ἐπιληφθῶσιν αὐτοὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων καὶ ἂν εἶχον διάθεσιν πλὴν τοῦ στόλου νὰ δημιουργήσωσι καὶ ἡπειρωτικὴν στρατιάν, δι' ἧς θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναλάβωσιν ἀντὶ τῆς Σπάρτης τὴν ἡγεσίαν τῶν μικρῶν πόλεων. Καὶ ἐκάλεσαν μὲν πράγματι ἀντιπροσώπους αὐτῶν εἰς Ἀθήνας², ἀλλὰ τὸ διάδημα τοῦτο δὲν ἦτο σοβαρόν· προετίμησαν δὲ νὰ περιορισθῶσιν εἰς χλιαρὰν οὐδετερότητα, καὶ ἐξώθησαν τοὺς Ἀρκάδας εἰς σύνταξιν μετὰ τῶν Θηβαίων³, εὐρέθησαν δὲ εἰς τὴν ἀνάγκην μετ' οὐ πολὺ νὰ ἴδωσι παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν καὶ ἐπιθυμίαν μεταβαλλόμενα καθ' ὅλου τὰ πράγματα. Ἀντὶ νὰ μετάσχωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἐξελίξεως τῶν

¹ Ξενοφῶντος Ἑλλην. VI, 4, 19.

² Ξενοφῶντος Ἑλλην. V, 5, 1, κ. ε. Ἰδὲ καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 508.

³ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 522.

πραγμάτων, ἴσταντο ἐκπεπληγμένοι θεαταὶ αὐτῶν, καὶ ἕνεκα τῆς χαλαρᾶς αὐτῶν ἐνεργείας προκατελάμβανον αὐτοὺς πάντοτε τὰ γεγονότα.

Τώρα δὲ προεβόλλετο εἰς αὐτοὺς τὸ ζήτημα, ἂν ἔμελλον νὰ ἴδωσιν ἀπαθῶς καὶ τὸν ὀλεθρον τῆς Σπάρτης. Τὸ δὲ ζήτημα τοῦτο ὥφειλε νὰ λυθῇ ταχέως, ὅτε οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦλθον τῷ 369 π. Χ. εἰς λόγους πρὸς τὰς Ἀθήνας.

Οὐδέποτε πρὸ ἐκείνου τοῦ χρόνου οἱ πρέσβεις τῆς Σπάρτης παρέστησαν οὕτω τεταπεινωμένοι πρὸ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων. Ἐδεήθησαν δὲ περὶ σωτηρίας, καὶ ἐξέθηκαν διὰ λόγου συγκινητικοῦ, ὅτι ἅπασαι αἱ ἀνδραγαθίαι τῶν Ἑλλήνων κατωρθώθησαν διὰ τῆς συμμαχίας τῶν δύο μεγάλων πόλεων· ἐξέφρασαν δὲ τὴν γνώμην, ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη ἡδύνατο νὰ πραχθῇ διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν δυνάμεων τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων τοῦθ' ὅπερ εἶχον ἀμελήσει νὰ πράξωσι μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, ἥτοι ἡ καταστροφή τῶν Θηβῶν¹, καὶ κατώρθωσαν ναυξήσωσιν ἐπιτυχῶς τὴν δυσμένειαν ἐναντίον τῶν Θηβαίων.

Καὶ Πελοποννήσιοι δὲ πρέσβεις συνετέλεσαν ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῆς Σπάρτης. Καὶ Κλειτέλης μὲν ὁ Κορίνθιος ἐζήτησε προστασίαν ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ἥτις εἶχεν ἀναξίως ἑαυτῆς ὑποστῇ πάντα τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου². Τέλος δὲ Προκλῆς ὁ Φλιάσιος διὰ λόγου δεξιότατα λελογισμένου παρέστησε ζωηρῶς εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι προσῆκεν ἄριστα εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν δόξαν τὸ νὰ λησμονήσωσι τώρα, ὅτε ἡ τύχη τῶν Σπαρτιατῶν ἐξηρτᾶτο ἀπ' αὐτῶν, τὰς ἀδικίας ἃς εἶχον ὑποστῇ πρότερον, ὅτι δὲ καὶ αὐτὸ τὸ συμφέρον αὐτῶν ἀπῆτει νὰ μὴ συντελέσωσιν εἰς τὴν πτώσιν τῆς Σπάρτης, διότι ἄλλως ἔμελλον ἀκράτητοι νὰ χωρήσωσι πρὸς τὰ πρόσω αἱ Θῆβαι καὶ νὰ γείνωσι κινδυνωδέ-

¹ [Ξενοφῶντος Ἑλλην. VI, 5,] 35· νῦν ἐλπίς τὸ πάλαι λεγόμενον δεκατευθῆναι Θηβαίους.

² [Ξενοφῶντος Ἑλλην. VI, 5,] 37.

στατος γείτων τῶν ἐγκαταλελειμμένων Ἀθηνῶν¹. Μετὰ τοὺς τοιούτους λόγους ἐξησφαλίσθη ἡ ἐπιτυχία τῆς πρεσβείας. Οἱ δὲ ῥήτορες τῶν βοιωτιζόντων οὐδὲ νὰ ὁμιλήσωσιν ἠδυνήθησαν, καὶ ἐθριάμβευε τὸ πρόγραμμα τῶν μεγάλων ἐλληνίδων πόλεων². Ἐγείνε δὲ καὶ πάλιν λόγος περὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης ὡς τῶν δύο ὀφθαλμῶν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις δὲν ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἐτερόφθαλμος³, ἐλέχθησαν δὲ καὶ ἄλλαι τοιαῦται μεγαληγορίαι. Κατὰ ταῦτα δὲ ὁ Καλλίστρατος οὐδὲν ἄλλο εἶχε νὰ πράξῃ ἢ συμφώνως πρὸς τὴν κρατοῦσαν γνώμην νὰ προτείνῃ τὴν ἀποστολὴν ἀμέσου βοηθείας, καὶ δωδεκασχίλιοι Ἀθηναῖοι ἐξεστράτευσαν, ὅπως περικλείωσι τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἐν Πελοποννήσῳ. Ἀνέμενον δ' ἐκ τῆς στρατείας μέγαλα. Ἀλλ' ὁ Ἴφικράτης εἶχεν ὡς στρατηγὸς καὶ ὡς πολιτευτὴς εὐλόγους ἀφορμὰς νὰ μὴ προκαλέσῃ κρίσιμον μάχην⁴.

Καίτοι δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦσαν μεστοὶ ἀγανακτήσεως, ἐπειδὴ ὁ Ἴφικράτης εἶχεν ἀφήσει τοὺς Θηβαίους νὰ διαφύγωσιν ἀβλαβεῖς διὰ τῶν στενῶν τοῦ ἰσθμοῦ, δὲν ἐπέδειξαν τὴν δυσἀρέσκειαν αὐτῶν, καὶ ἤρξαντο πάραυτα νέων διαπραγματεύσεων, ὅπως κατορθώσωσιν οἰκειοτέραν σύμπραξιν μετὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐγκατέλιπον δὲ πάσας τὰς ἀξιώσεις περὶ πρωτείων, εὖρον δὲ καὶ τὴν βουλὴν τῶν Ἀθηνῶν πρόθυμον νὰ ὁμολογήσῃ νέαν συμμαχίαν ἐπὶ τῇ βάσει κατανομῆς τῆς ἡγεμονίας εἰς τὴν κατὰ γῆν

¹ [Ξενοφῶντος Ἑλλην. VI, 5,] 38 κ. ἐ.

² Πρόγραμμα εἶχον οἱ ἀντιβοιωτιζόντες διακωλύειν ἂν τινες ἴωσι καταδοῦλωσόμενοι τὴν Πελοπόννησον. Ξενοφῶντος Ἑλλην. VII, 5, 3. Ἰδε [τὴν στήλην περὶ τῆς ἐπὶ Μόλωνος ἀρχοντος μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην συμμαχίας Ἀθηναίων, Ἀρκάδων, Ἀχαιῶν, Ἠλείων καὶ Φλιασίων παρὰ Köhler ἐν Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' ἀρ. 112 καὶ ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. Α' (1876) σ. 203 ὡς καὶ παρὰ] Dittenberger Sylloge [Inscriptionum Graecarum ἀρ. 83] σ. 148 κ. ἐ. Πρβλ. Sauppe εἰς Ξενοφῶντος Ἑλληνικά ἐν Göttinger Nachrichten. 1882 σ. 298.

³ Ἐπιχείρημα τοῦ Λεπτινοῦ ἦτο τὸ οὐκ εἶναι περιττὸν τὴν Ἑλλάδα ἐτερόφθαλμον γενομένην. Ἀριστοτέλους Πηγορ. σ. 127, 25.

⁴ Ὁ Ξενοφῶν (Ἑλλην. VII, 1, 12 κ. ἐ.) κατηγορεῖ τὴν παρὰ τοῦ Ἴφικράτους διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου. Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 534.

καὶ τὴν κατὰ θάλασσαν. Ἄλλ' ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου συνήφθη περὶ τούτου τοῦ ζητήματος ζωηρὰ λογομαχία. Ὁ Κηφισόδοτος, λαβὼν τὸν λόγον, ὠμίλησεν ἐναντίον τοῦ προβληθέντος προβουλευματος. Εἶπε δὲ, ὅτι δὲν θὰ εἶνε ἀληθῶς ισότιμοι αἱ δύο πόλεις, ἂν οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἡγῶνται Πελοποννησίων ναυτῶν, οἵτινες ἔσονται ἢ εἰλωτες ἢ μισθοφόροι, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἔχωσιν ὑφ' ἑαυτοὺς πολίτας Ἀθηναίους. Διὸ ἔπρεπε νὰ περιέρχεται ἡ ἡγεμονία κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν ἐκ περιτροπῆς εἰς ἑκατέρους, καὶ πρότειναν τὴν κατὰ πενθήμερον μεταβολὴν τῆς ἀρχιστρατηγίας¹.

Ἡ δὲ παράδοξος αὕτη πρότασις μόνον σκοπὸν εἶχε τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἐκ τῆς στενοχωρίας τῶν Λακεδαιμονίων ὠφέλειαν τῶν Ἀθηναίων· ἐσκοπεῖτο δὲ δι' αὐτῆς ἡ ὑποβίβασις τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης εἰς ισοτίμους τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν. Ὁ δὲ Κηφισόδοτος ἐτάσσετο εἰς ἐκείνους, οἵτινες, καθ' ἃ ὁ Αὐτοκλῆς² καὶ ἄλλοι, ἦσαν ἄσπονδοι πολέμιοι τῆς Σπάρτης, χωρὶς διὰ τοῦτο νάνηκωσιν εἰς τοὺς βοιωτίζοντας. Ἄλλ' οἱ βοιωτίζοντες συνεψήφισαν, ὡς εἰκὸς, ἡ δὲ πρότασις ἔγεινε δεκτή, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἵτινες εἶχοντο περίφοβοι τῶν Ἀθηναίων, ἀπεδέχθησαν καὶ ταύτην τὴν ταπείνωσιν. Ἀνάγκαιον δ' ἐπακόλουθον τοῦ τοιούτου ὅρου τῆς συνθήκης ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχιστρατηγίας ἀποχώρησις τῶν βασιλέων καὶ παράλυσις τῆς ὅλης στρατιωτικῆς ἐνεργείας. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὸν πόθον τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἔβλεπον ἑαυτοὺς ἐνισχυομένους ὑπὸ τῆς διαρκούσης ῥήξεως μεταξὺ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Θηβῶν καὶ δὲν ἤθελον τὴν μεταβολὴν τῆς τοιαύτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως. Δὲν ἤθελον δὲ πόλεμον πρὸς τοὺς Θηβαίους, καὶ οὗτοι εἶχον ἱκανὴν σύγκειν ὅπως οὐδαμῶς ἐξερεθίσωσι τοὺς γείτονας εἰς ὀριστικὴν σύνταξιν μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀμφοτέρωθεν λοιπὸν ἀπεφύγετο ἐκ σιωπηρᾶς συνεννοήσεως ἄμεσος ῥῆξις.

¹ Ξενοφῶντος Ἑλλην. VII, 1, 12 κ. ἑ.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 473.

Τοιαύτην δὲ μικρόθυμον καὶ ὑπουλον μετερχόμενοι πολιτείαν οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες δὲν εἶχον τὸ θάρρος νὰ ἔχωσιν ἀληθεῖς φίλους καὶ ἀληθεῖς ἐχθρούς καὶ οἵτινες ἐμερίμων μόνον νὰ ἐπωφελῶνται τὰ δεινὰ ἄλλων πόλεων χωρὶς νὰ ἐπιδιώκωσι καὶ τολμῶσι τι ἴδιον, μετ' ἰδιαζούσης ἀρεσκείας διέτριβον περὶ τὴν συνομολόγησιν συνθηκῶν μετὰ ξένων δυναστῶν, καθ' ἃς εἶχον τὸ εὐχάριστον συναίσθημα, ὅτι ἦσαν πόλις μεγάλη, ἣς ἐπεδιώκετο ἡ εὐνοία. Οὕτως ὡμολόγησαν συνθήκην μετὰ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν, διὰ δὲ τῆς ἐνεργείας τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Κορίνθου μετὰ τοῦ τυράννου Διονυσίου, ὅστις ἤγετο ὑπὸ κενοφροσύνης νὰ ἐπιδειχθῇ ἐν Ἑλλάδι¹. Ἀλλ' αἱ συνθήκαι αὗται ἐτίμων ἥκιστα τοὺς Ἀθηναίους καὶ δὲν παρέσχον εἰς αὐτοὺς μόνιμον ὠφέλειαν. Μάλιστα δ' ἀμφίβολοι ὑπῆρξαν αἱ σχέσεις τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὴν περσικὴν αὐλήν.

Θέλοντες νὰ μειώσωσι τὴν αὐξάνουσαν παρὰ τοῖς Πέρσαις δύναμιν τῶν Θηβαίων, ἐπεζήτησαν νὰ ποτήσωσι τὸν μέγαν βασιλέα διὰ συνεννοήσεων πρὸς σατράπας εὐρισκομένους ἐν ἀποστασίᾳ. Ὁ Τιμόθεος μετὰ τὴν ἐκ Περσίας ἐπιστροφὴν ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν Ἀριοβαρζάνην², ὅστις παρῆγεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους φιλίας ὑπηρεσίας ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Θράκης. Μετὰ δὲ τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ κατώρθωσεν ὁ Τιμόθεος νὰ διατηρήσῃ τὴν Σηστὸν καὶ τὴν Κριθώτην ἐν τῇ θρακικῇ Χερσονήσῳ (365 π. Χ. Ὀλυμπ. 103, 3)³. Ἡ δὲ ἀνήκεστος σύγχυσις τῆς Ἀνατολῆς παρῆγεν εἰς τὴν ἐν τῷ τότε χρόνῳ πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων στάδιον εὐρείας δράσεως. Πολλαχοῦ ἠγνοεῖτο τίς ἦτο πράγματι ὁ κύριος τῆς χώρας, ἀνῆκον δ' εἰς ἀμφοτέρους τοὺς

¹ Δύο πρεσβεῖαι ἐστάλησαν εἰς τὸν Διονύσιον ἐξ Ἀθηνῶν τῷ 369 π. Χ. καὶ 368 π. Χ. Ἰδε [Kirchhoff] ἐν τῷ *Philologus* τόμ. XII, σ. 57[4]. Θέλοντες δὲ νὰ κολακεύωσι τὸν τύραννον ἀνεκήρυξαν αὐτὸν νικητὴν ὡς δραματικὸν ποιητὴν ἐν τοῖς Ἀθηναίοις. Ἰδε *Διοδώρου Σικελιώτου* XV, 74.

² Ἰδε ἀνωτέρω τόμ. Δ' σ. 561.

³ Ἰσοκράτους [Περὶ ἀντιδόσεως] 112. Πρὸς Schäfer ἐν τῷ *Rheinisches Museum* τόμ. XIX σ. 610.

διαμαχομένους, καὶ, χωρὶς νὰ διαλύσωσι τὴν πρὸς τὸν βασιλέα εἰρήνην, κατεπολέμουν τὰς βασιλικὰς στρατιάς ¹.

Τολμηροτάτῃ δὲ ὑπῆρξε μάλιστα ἡ ἐνέργεια τῶν Ἀθηναίων ἐν Σάμῳ, ἐν ᾗ διέμενε περσικὴ φρουρά ². Ὁ Τιμόθεος, ὅστις πάσῃ μηχανῇ ἐπεδίωκε μετὰ τὴν κάθοδον εἰς τὴν πόλιν νὰ διαπράξῃ λαμπράν τιν' ἀνδραγαθίαν, προσέβαλε τὴν νῆσον. Ἐπὶ δέκα δὲ μῆνας ἐπολιόρκει τὴν πόλιν, καὶ κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν τριςχιλίους ψιλοὺς ἐπὶ τῆς νήσου οὕτως, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην ἀποστολῆς ἀργυρίου ἐξ Ἀθηνῶν. Τέλος δὲ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψωσιν οἱ Πέρσαι τῷ 365 π. Χ. (Ὀλυμπ. 103, 3) ³, καὶ τότε ἐπειράθη διὰ παντὸς τρόπου ὁ Τιμόθεος νὰ καρπωθῇ τὴν νίκην ταύτην κατὰ τὸ δυνατόν. Ἡ Σάμος δὲν εἶχεν ἀκόμη προσέλθει εἰς τὴν νέαν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐθεώρησαν, ὅτι εἶχον δικαίωμα ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ νὰ ποιήσωσι χρῆσιν τοῦ ἐν πολέμῳ δικαίου τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον εἶχον ἀποσπάσει αὐτὴν ἀπὸ τῶν Περσῶν. Ἀλλως δὲ τὰ κατὰ τὴν συμμαχίαν εἶχον καθ' ὅλου χαλαρωθῇ μεθ' ὅσον μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην, καὶ ὁ Τιμόθεος δὲ αὐτὸς δὲν εἶχεν ἱκανὸν σθένος, ὅπως ἐμμείνῃ πιστὸς εἰς τὸ ἀρχαῖον συμμαχικὸν πρόγραμμα. Διὸ παρὰ τὰς ἐπιστήμους ἐπαγγελίας τῶν Ἀθηναίων, καθ' ἃς ἐμελλον νὰ ἐπιδειχθῶσιν ἀπανταχοῦ ὡς ἐλευθερωταί, καὶ παρὰ τὰς νοθεσίας σωφρόνων πολιτευτῶν, οἷος ὁ Κυδίας ⁴, ἐξώσθησαν ἐκ τῆς νήσου μετὰ τῶν Περσῶν καὶ πολλοὶ τῶν ἰθαγενῶν, καὶ ἐπέμφθησαν εἰς τὴν Σάμον κατὰ διαφόρους

¹ Ὁ Τιμόθεος ὑπεστήριξε τὸν Ἀριοβαρζάνην παρὰ τὸ ψήφισμα ἐν ᾧ ἐγράφετο μὴ λύοντα τὰς σπονδὰς τὰς πρὸς βασιλέα. *Δημοσθένης* [Ἐπὶ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 9.

² Τὴν Σάμον εἶχον ὑποτάξει οἱ ὀλιγαρχικοὶ εἰς τὴν περσικὴν ἐπικυριαρχίαν. *Δημοσθένης* [Ἐπὶ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 9.

³ *Δημοσθένης* [Ἐπὶ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 9. *Ἰσοκράτους* [Περὶ ἀντιδόσεως 111]. *Κορνήλιος Νέπτος* ἐν Βίῳ Τιμοθίου [4].

⁴ Ὁ Κυδίας εἶχεν ἐκφωνήσει λόγον Περὶ τῆς Σάμου κληρουχίας κατ' *Ἀριστοτέλην* (Ῥητορ. σ. 70, 16).

ἀποστολὰς Ἀθηναῖοι πολῖται ἐγκαθιδρυθέντες ὡς κληροῦχοι¹. Οὕτω δὲ ἡ Σάμος περιέστη εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν καὶ ἡ Ἰμβρος καὶ Ἀἴμνος, αἵτινες, διακρινόμεναι ἀπὸ τῶν συμμάχων, ἀπετέλουν ἰδίαν ὁμᾶδα καὶ ἦσαν οὕτως εἰπεῖν ἰδία κτῆσις τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐκτοτε δὲ ὁ Τιμόθεος ἀπέβη πάλιν δημοφιλέστατος, νικῶν μὲν, χωρὶς νάξιώς τε θυσίας, κατορθόνων δὲ κατακτήσεις ἀξιολογωτάτας ἄνευ διεξαγωγῆς πολέμου. Κατῳρώσθη δὲ νὰ ἐμπεδωθῇ καὶ πάλιν ἐν τῇ θρακικῇ Χερσονήσῳ, κοινῇ δὲ μετὰ τοῦ Ἱπικράτους ὑπέταξε τὸ ἐπόμενον ἔτος τὴν Μεθώνην, τὴν Πύδναν καὶ τὴν Ποτίδαιαν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων².

¹ Περὶ τῆς ἐξώσεως τῆς ἐχθρικῆς πατρίδος, ἔπειτα δὲ συμπάντων τῶν Σαμίων διὰ τῆς κατ' ἐπανάληψιν ἀποστολῆς Ἀθηναίων κληροῦχων, οἵτινες καὶ κατέχουσι τὴν νῆσον ἀπὸ τοῦ 365 π. Χ. μέχρι 322 π. Χ. ἴδε C[arl] Curtius Urkunden zur Geschichte von Samos. Wesel. 1873 σ. 3. Εἰς δὲ τὴν καθόδον τῶν Σαμίων ἀναφέρονται ἡ ἐπιγραφὴ ἡ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ W. Vischer ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXII σ. 213 καὶ αἱ παρὰ τῷ C[arl] Curtius ἐνθ' ἄν. σ. 4. Πρὸς καὶ Foucart Mémoire sur les colonies athéniennes ἐν τοῖς Mémoires de l'Académie présentés par des savants étrangers Σειρᾶς Αἰς Τόμ. IX σ. 397. Οὗτος, θέλων νὰ ἄρῃ τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Αἰσχίνου (κατὰ Τιμάρχου 52), καθ' ὃν ἡ εἰς τὴν Σάμον σταλθεῖσα κληροῦχία ἐξεπέμφθη ἐπὶ ἄρχοντος Νικοφῆμου (361-360 π. Χ.), καὶ τοῦ Φιλοχόρου (παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασσεῖ Ῥωμ. Ἀρχ. Τόμ. Β' σ. 188, 40 ἐκδ. Sylburg καὶ παρὰ C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 405 ἀπόσπ. 131), ὅστις ἀναφέρει αὐτὴν εἰς τὸν ἄρχοντα Ἀριστόδημον [τῷ 352-351 π. Χ.], ἀποδέχεται, ὅτι δις ἀπεστάλησαν κληροῦχοι, τὸ μὲν πρῶτον ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως, ἔπειτα δὲ μετὰ τὸ πέραν τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου. Καὶ πρὸς μὲν τὴν ἀποστολὴν τῶν πρώτων κληροῦχων συνδέει τὴν ἐξώσιν τῶν τὴν περσικὴν κυριαρχίαν ἀναγνωρίζοντων ὀλιγαρχικῶν τῆς νήσου, πρὸς δὲ τὴν δευτέραν τὴν ἐξώσιν τῶν κατοίκων, γεινομένην χάριν προφυλάξεως ἀπὸ ἀπειλουμένης ἀποστασίας τῆς νήσου. Αἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Carl Curtius συλλεχθεῖσαι σαρμια καὶ ἐπιγραφαὶ τῶν χρόνων τούτων εἶνε γεγραμμέναι ἐν ἀττικῇ διαλέκτῳ, καὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἄρχοντος καὶ τοῦ ἄρχοντος τῆς παροικίας τῶν ἐν Σάμῳ κληροῦχων, οἵτινες καλοῦνται ὁ δῆμος ὁ ἐν Σάμῳ. ἴδε καὶ Schäfer Dem[osthenes und seine Zeit] Τόμ. Γ' ἐκδ. β' σ. 320.

² Δεινάρχῳ [κατὰ Δημοσθένους] 14· Τιμοθέῳ Σάμον λαβόντι (οὕτως ἀναγινώσκει ὁ Sauppe ἀντὶ λαβόντα) καὶ Μεθώνην [καὶ] Πύδναν καὶ Ποτίδαιαν καὶ πρὸς ταύταις ἑτέρας εἴκοσι πόλεις... Ἰσοκράτους Περὶ ἀντιδόσεως 118· τεττάρων καὶ εἴκοσι πόλεων κυρίου ὁμᾶς ἐποίησεν ἐλάττω θάπανήσας ὧν οἱ πατέρες ὁμῶν εἰς τὴν Μηλίῳν πολιορκίαν ἀνήλωσαν. Πρὸς Böckh Staatshaushaltung der Athener Τόμ. Β' ἐκδ. γ' σ. 98. Εἰς τὰς πόλεις ταύτας τάσσεται πιθανῶς καὶ ἡ Νεάπολις, καί μιν ἀπέναντι

Ἄλλ' ἡ εὐτυχία αὕτη δὲν ὑπῆρξε διαρκής. Πρῶτον δὲ καὶ βαρὺ τραῦμα ὑπῆρξεν ἡ ἀπώλεια τοῦ Ὠρωποῦ¹. Δι' αὐτῆς δὲ ἡ μετὰ προσοχῆς καὶ δέους διατηρουμένη οὐδετερότης τῶν συνόρων τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς διελύθη. Καὶ ἐφαίνετο μὲν ἀναπόφευκτος ὁ πόλεμος, ἀλλ' οἱ σύμμαχοι καθυστέρησαν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ προβῶσι μόνοι.

Ἀντὶ δὲ τοῦ ἐξωτερικοῦ πολέμου, ὃν ἀπέφυγον ἀνάνδρως, ἐξερράγη ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ἐμπαθῆς στασιαστικὸς ἀγὼν περὶ τοῦ Ὠρωποῦ. Καὶ δὴ οἱ βοιωτίζοντες ἐπωφελήθησαν τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως προσβάλωσι τὴν κρατοῦσαν φατρίαν καὶ δείξωσιν, ὅτι δὲν ἦσαν αὐτοὶ οἱ προδίδοντες εἰς τοὺς Θηβαίους τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηνῶν. Ἠγεῖτο δὲ αὐτῶν Λεωδάμας ὁ Ἀχαρνεὺς², ἡ δὲ κατηγορία αὐτοῦ ἀπηυθύνετο κυρίως ἐναντίον τοῦ Χαβρίου³ καὶ τοῦ Καλλιστράτου, ἐξελεγχθέντων δῆθεν ὑπευθύνων ἐπὶ τῇ συμφορᾷ ἕνεκεν ἀνεπαρκoῦς παρασκευῆς καὶ ἀδεξιότητος περὶ τὴν στρατηγίαν. Διὸ κατηγορήθησαν ἐνώπιον τοῦ δήμου ὡς παραμελήσαντες τὸ καθήκον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς προδόται. Φαίνεται δὲ, ὅτι οἱ κατήγοροι προέβησαν ἕνεκα φατριαστικοῦ πάθους περαιτέρω τοῦ προσήκοντος, καὶ κατέστησαν οὕτως εὐχερεστέραν τὴν ὑπεραπολογίαν τῶν κατηγορουμένων. Βέβαιον δὲ εἶνε, ὅτι ὁ Καλλίστρατος κατώρθωσε λαμπρῶς οὐ μόνον νᾶντικρούση τὰς ἐναντι-
 τῆς θάλασσης. Ἰδε τὸ εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀναφερόμενον ψήφισμα παρὰ τῷ Schöne [Griechische] Reliefs σ. 23 καὶ Köhler ἐν τῷ Hermes Τόμ. VII, [1871] σ. 167. Ὅτι δὲ πρόκειται περὶ τῆς Θρακικῆς ταύτης πόλεως ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς παρὰ τῷ Heuzey (Macédoine σ. 24). Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ στρατείαν τοῦ 364 π. Χ. ἀναφέρεται καὶ ἡ ἐπιγραφή παρὰ τῷ Παγκαδῇ (Antiquités Helléniques Τόμ. B' σ. 391).

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 575.

² Ἀριστοτέλους Ῥητορ. I, 7 σ. 1364 a, 19. Ὁ Λεωδάμας συνήκονε δημοσθένειον εὐγλωττίαν μετ' Ἰσοκράτειον δμαλότητος. Ἰδε Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 138. Πρὸς Blass [Attische Beredsamkeit] Τόμ. B' σ. 51 κ. εἰ.

³ Ἐν τῇ δίκῃ τοῦ Χαβρίου μόνος λέγεται, ὅτι συνηγόρησεν ὑπὲρ τοῦ κατηγορουμένου λαβὼν τὸν λόγον ὁ Πλάτων. Ἰδε Διογένης Λαερτίου III, 23. Πρὸς τὸ χωρίον δὲ τοῦτο συσχετίζει ὁ Bergk (Fünf Abhandlungen herausgegeben von Hinrichs σ. 11) τὰ παρὰ τῷ Πλάτῳ ἐν Θεαιτήτῳ σ. 172 c. Ὁ δὲ Zeller ἐν τοῖς Sitzungsberichte der preussischen Akademie des Wissenschaften] 1886 σ. 634 διαμφισβητεῖ τὸ ἀξιόπιστον τῆς μαρτυρίας τοῦ Διογένης Λαερτίου.

τίον ἑαυτοῦ κατηγορίας, ἀλλὰ καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἑλὴν αὐτοῦ πολιτείαν κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε κατήγαγε θρίαμβον ἐπιφανῆ ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων ¹.

Ἄλλ' ἡ ἐνέργεια τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἀπέβη εὐτυχεστέρα καὶ τελεσφορωτέρα διὰ τῆς νίκης ταύτης τοῦ Καλλιστράτου, ὅστις ἐξηκολούθησεν ἕνεκεν αὐτῆς διοικῶν τὰ τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔπαυσαν πολιτευόμενοι νωθρῶς καὶ λοξοδρομοῦντες δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Εἰς δὲ τὴν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς Κορινθίους συμμαχίαν οὐδεμίαν πλεον εἶχον πίστιν ἄφ' οὗ χρόνου οἱ σύμμαχοι εἶχον ἐγκαταλίπει αὐτοὺς καὶ ἐκθέσει ἐν τῷ ζητήματι τοῦ Ὠρωποῦ. Διό, ὅτε οἱ Ἀρκάδες ἐπωφελήθησαν τὴν διάθεσιν ταύτην τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν εὐφυέστατον Λυκομήδην, ὅπως, βοηθούμενοι παρὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀπαλλαγῶσι τῶν Θηβῶν, ἀπεδέχθησαν προθύμως τὸ αἷτημα ἐκεῖνο. Καὶ ταῦτα διότι τοῦτο μὲν ἐπίστευον, ὅτι κυρίως ἐκδικοῦνται τοῦτο πράττοντες τοὺς Θηβαίους, τοῦτο δὲ εἶχον πρὸς τούτοις καὶ κρυφίας ἐλπίδας περὶ τῆς Κορίνθου, ἣν ἐνόμιζον, ὅτι θὰ ἠδύναντο ἕνεκα τῆς ἐγκαταλείψεως αὐτῆς καὶ τοῦ κινδύνου ὃν διέτρεχε νὰ ἐξαναγκάσωσιν ὅπως προσχωρήσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ συνῶδα πρὸς τὴν τότε ἀρεστὴν πολιτείαν ἐφρόνουν, ὅτι ἐν ταύτῃ θὰ ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσιν ἀδιατάρακτον καὶ τὴν πρὸς τὴν Σπάρτην συμμαχίαν, ἐπειδὴ κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἄλλως καὶ διὰ τὴν Σπάρτην ἦτο ἐπικερδὴς ἢ ἀπὸ τῶν Θηβῶν ἀπόσπασις τῆς Ἀρκαδίας.

Καὶ ὡμολογήθη μὲν ἡ συμμαχία αὕτη, ἀλλ' οὐδὲν ἐπετεύχθη δι' αὐτῆς, πρῶτον μὲν διότι ὁ Λυκομήδης, ὅστις ἦτο ὁ πρωτεργάτης τῆς νέας ταύτης συνεννοήσεως, ἐδολοφονήθη κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστροφὴν ², ἔπειτα δὲ διότι οἱ Κορίνθιοι ἐνόησαν τὰ βυσσοδομευόμενα καὶ διηλλάχθησαν ἐν τάχει μετὰ τῶν Θηβαίων ³. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐτιμωρήθησαν πικρῶς

¹ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Δημοσθένους 5.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 583].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 577.

διὰ τὸ ἐπαμφοτερίζον τῆς πολιτείας αὐτῶν ἀποβαλόντες πᾶσαν δύναμιν ἐν Πελοποννήσῳ ἀντὶ νὰ προσαυξήσωσιν αὐτήν.

Συγχρόνως δὲ καὶ κατὰ θάλασσαν ἤρχισαν ἀπειλούμενοι οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ κινδύνων σοβαρωτάτων. Πράγματι δὲ ὁ Ἐπαμεινώνδας κατώρθωσε νὰ ἐπωφεληθῇ μετὰ μεγάλης δεξιότητος τὰ λάθη τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐξεύρη τὰ τρωτά αὐτῶν. Μετὰ βραχὺν δὲ χρόνον οἱ Θηβαῖοι ἔφθασαν εἰς τὴν περιωπὴν νάναδειχθῶσιν ἀντίζηλοι τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον. Οὕτω δὲ ἡ βουλὴ τῆς πόλεως Ἡρακλείας παρὰ τὸν Πόντον ἐκάλεσε τὸν Τιμόθεον καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν μετ' ἀλλήλους εἰς βοήθειαν, καὶ τὸ Βυζάντιον ἐκοινολόγει πρὸς τοὺς Θηβαίους κρύφα τῶν Ἀθηναίων¹.

Εἰς τοὺς Ἀθηναίους πολιτευτὰς ἐν καὶ μόνον ἐπεβάλλετο ἕκτοτε ἔργον, ἡ ἐπιτήρησις πάσης κινήσεως τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ ἡ ἀντίστασις πρὸς πᾶσαν αὐτοῦ πρόθεσιν ἀναφερομένην εἰς ἐπέκτασιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Περὶ τούτου δ' ἐμερίμνα πρὸ πάντων ὁ Καλλίστρατος, ὅστις ἀντέπραπτεν ἀπαύστως εἰς τὸν μέγαν Θηβαῖον καὶ ἀνέπτυσσε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν εὐγλωττίαν, ὅπως ἐξεγείρῃ τὴν κατ' αὐτοῦ δυσπιστίαν, ἐξαγάγῃ τοὺς Κορινθίους ἐκ τῆς οὐδετερότητος, προσελκύσῃ τοὺς Ἀρκάδας καὶ τοὺς Μεσσηνίους καὶ ἀποκλείσῃ τὴν Πελοπόννησον εἰς τοὺς Θηβαίους. Κατώρθωσε δὲ νὰ ἡμολογηθῇ νέα κατὰ τῶν Θηβῶν συμμαχία, καὶ ἡ παρὰ τὴν Μαντινείαν μάχη ἡδυνήθη παρὰ τὴν ἥτταν τῶν συμμάχων νὰ θεωρηθῇ μεγάλη εὐτυχία τῶν Ἀθηναίων, ἀφ' οὗ ἄλλως εἶχεν ἐκλίπει ὁ δαιμονιώτατος τῶν ἀντιπάλων καὶ δὲν ὑπῆρχον πλέον πολέμιοι, οὔτε οἱ Θηβαῖοι, οὔτε οἱ Λακεδαιμόνιοι.

Καὶ ὅμως τὰ πράγματα δὲν ἐτράπησαν ἐπὶ τὸ βέλτιον. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ ἀνακωχὴ ἢ ἐπελθοῦσα ἕνεκα τῆς γενικῆς ἐξαντλήσεως ἦτο ὀλεθριωτέρα αὐτοῦ τοῦ πολέμου.

Ἡ πρὸς τὰς Θήβας ἀντίστασις εἶχεν ὅπωςδῆποτε προκαλέσει ἔντασιν τῶν δυνάμεων ἐπ' ἀγαθῷ καὶ εἶχεν ἀναγκάσει τοὺς Ἀθηναίους νὰ στρέψωσι τὴν προσοχὴν πρὸς ὠρισμένους σκοπούς.

¹ Ἰουστίνου XVI, 4. Ἰσοκράτους [Φιλίππος] 53.

Ἄλλ' ἢ ἔντασις ἐκείνη τῶν δυνάμεων ἔπαυσε πλέον, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἀπὸ μακροῦ εἶχον συνειθίσει νὰ λαμβάνωσιν ἔξωθεν πᾶσαν ἀξίαν λόγου ὥθησιν, ἀπέβησαν μετὰ τὰ συμβάντα καὶ πάλιν νωθρότεροι ἢ πρὶν καὶ οὐδὲν ἐπέδειξαν σθένος ὅπως ἀντιστῶσιν εἰς τὸ δυσμενὲς τῶν χρόνων. Πάντα δὲ τὰ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἐπαμεινώνδου διενεργηθέντα κατὰ τῶν Ἀθηνῶν ἐξηκολούθουν ἐπενεργοῦντα λίαν αἰσθητῶς, ἰδίως δὲ ἡ ἔχθρα Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, ὅστις εἶχεν ἀναγκασθῇ νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν βοιωτικὴν συμμαχίαν¹ καὶ νῦν παρηνώχλει ἀναισθήτως τοὺς προτέρους φίλους.

Ἦτο δὲ ὁ Ἀλέξανδρος δεινότατος ὡς πειρατής. Καὶ δὴ ἐδῆλωσε μὲν διὰ τοῦ στόλου αὐτοῦ τὰς Κυκλάδας², ἐπολιόρχησε δὲ τὴν Πεπάρηθον³, ἐπετέθη αἰῶνης κατὰ τοῦ ἐν αὐτῇ ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Λεωσθένους στολίσκου, καὶ ἔπειτα, σπεύδων πρὸ τοῦ ἀγγέλματος τῆς ἥττης ταύτης, ὥρμησε κατὰ τοῦ Πειραιῶς μετὰ τοιαύτης ταχύτητος, ὥστε ἠδυνήθη νὰ δηώσῃ τὸ Δεῖγμα καὶ ἀποπλεύσῃ κατάμεστος λαφύρων πρὶν ἢ οἱ Ἀθηναῖοι παρασκευασθῶσι πρὸς ἄμυναν. Τότε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὠμολόγησαν συμμαχίαν μετὰ τῶν Θεσσαλῶν, ὅπως ἀντεπιδράσωσιν ἐν Θεσσαλίᾳ κατὰ τῶν ὑπερβασίων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀναγνωρίσαντες ἐκ νέου τὴν ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου ἀνανεωθείσαν συμπολιτείαν τῶν Θεσσαλῶν⁴. Ἀλλὰ τὰ μέσα ταῦτα ἔμειναν ἀτελέςφορα, κατὰ

¹ [Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 590].

² *Ξενοφώντος* Ἑλλην. VI, 4, 35. *Δημοσθένους* [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 120.

³ [*Δημοσθένους* Περὶ τοῦ στεφάνου τῆς τριηραρχίας] 8. Kirchhoff [Über die] Rede vom trierarchischen Kranze ἐν ταῖς Abhandlungen der preussischen Akademie [der Wissenschaften] 1865 σ. 103 [καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει].

⁴ Ἦδε τὴν ἐπιγραφὴν παρὰ Köhler ἐν ταῖς Mittheilungen [des Deutschen archäologischen Instituts] Τόμ. II [1877] σ. 201 κ. ε. Κατὰ τὴν συνθήκην τῆς συμμαχίας οἱ Ἀθηναῖοι παρέχουσι τὴν ἐξῆς ὑπόσχεσιν· βοηθήσω... ἐάν τις ἴῃ ἐπὶ τὸ κοινὸν τὸ Θετταλῶν ἐπὶ πολέμῳ ἢ τὸν ἄρχοντα καταλύῃ ὃν ἐῴλοντο Θετταλοὶ ἢ τύραννον καθιστῇ ἐν Θετταλίᾳ (στ. 17-19). Ὁ δὲ ὅρος οὗτος ἀναφέρεται ἀμέσως εἰς ὑπερβασίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, καθ' ὃ ἐξάγεται ἐκ τοῦ στ. 40, ἐνθα διατάσσεται ἡ καθάρσις τῆς στήλης τῆς πρότερον μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἀλεξάνδρου ὠμολογημένης συμμαχίας [τῇ]ν δὲ στ[ῆ]λ[ην] τῇν πρὸ [ς] Ἀ-

τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἦλθον ἐκ τῶν παραλίων τῆς Θράκης λίαν δυσάρεστ' ἀγγέλματα. Ὁ μὲν Κότυς ἦτο κύριος τῆς Χερσονήσου τὰ δὲ κατὰ τὴν Ἀμφίπολιν εἶχον εἶπερ ποτὲ κακῶς. Οὕτω δὲ τὰ πάντα συνετέλουν εἰς μεγίστην ταπεινῶσιν καὶ βλάβην τῶν Ἀθηναίων, ὅτε δὴ ἐφαντάζοντο ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ὅτι εἶχον ἀπαλλαγὴν τοῦ ἀπειλητικωτάτου τῶν κινδύνων.

Αἱ δὲ ταπεινώσεις αὗται ἔσχον κατὰ τὸ σύννηδες ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς πόλεως. Οἱ ἡγέται τοῦ δήμου ἐθεωρήθησαν ὑπεύθυνοι ἐπὶ ταῖς συμβάσαις συμφοραῖς, καὶ ἅπανα ἡ δυσἀρέσκεια ἐπὶ τῇ ἄνευ ἀποτελεσμάτων πολιτείᾳ τῶν τελευταίων ἐτῶν, ἐπὶ ταῖς ματαίαις δαπάναις χάριν τῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον στρατείας, ἐπὶ ταῖς ἐν Θράκῃ ἀπωλείαις καὶ τῇ αἰσχύνῃ ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ὑπέστησαν κατὰ θάλασσαν ἐστράφη ἐναντίον τοῦ Καλλιστράτου· οἱ δὲ βοιωτίζοντες, οἵτινες εἶχον ἀγωνισθῆ κατ' αὐτοῦ ἐπὶ ἔτη μακρὰ, εὖρον νῦν εἶπερ ποτὲ κατάλληλον εὐκαιρίαν πρὸς ἐπίθεσιν ἐναντίον αὐτοῦ. Ὁ Καλλίστρατος ἦτο διὰ τοὺς Ἀθηναίους ὁ φύσει ἀντίπαλος τοῦ Ἐπαμεινώνδου. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἐκεῖνος συνεκράτει αὐτοὺς ἐν φόβῳ, ἐνόμιζον, ὅτι δὲν δύνανται νὰ στερεθῶσι τοῦ Καλλιστράτου, ὅστις ἐθεωρεῖτο ἐγγυώμενος, ὅτι οὐδὲν ἔμελλε νὰ παραμεληθῇ τῶν ἐπιβαλλομένων ὑπὸ τῆς ἐναντίον τῶν Θηβῶν ἀντιζηλίας τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου δὲν ἐφαίνετο πλέον ἀναπόφευκτος, καὶ τότε ἅπαντα τὰ τρωτὰ τῆς πολιτείας αὐτοῦ ἀπεκαλύφθησαν ἀνηλεῶς· οἱ δ' ἐπὶ μακρὸν μισοῦντες αὐτὸν ἀντίπαλοι κατώρθωσαν νὰ ἐπιρρίψωσιν ἐπ' αὐτὸν τὴν εὐθύνην τῶν τελευταίων γεγονότων ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ εὐγλωττία αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθη τὴν φορὰν ταύτην νὰ σώσῃ αὐτὸν, αὐτὸς τε δὲ καὶ ὁ Λεωσθένης μόνον δι' ἐκουσίας ἐξορίας ἠδυνήθησαν νὰ ἐκφύγωσι τὸν θάνατον (361 π. Χ.)¹.

λ[έξα]νθ[ρ]ον [κα]θ[ε]λεῖν [τ]οὺς [ταμί]ας τῆς θεοῦ τ[ὴν] π[ερ]ι[τῆ]ς [σ]υμ[μα]χί[ας] κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ K ö h l e r ἐν σ. 291.
¹ Διουκίου Κατὰ Λεωκράτους 93. Ψευδοδημοσθένους [Ἀπολλοδώρου] Πρὸς Πολυκλείαν 49.

Ἄλλὰ καταδίκης τοιαύτης δὲν εἶχεν ἀναδειχθῆ ἄξιος ὁ Καλίστρατος, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἀπόδειξις, ὅτι διηύθυνε τὰ κοινὰ ἀγόμενος ὑπὸ ἄλλου ἐλατηρίου καὶ ὅτι δὲν συνεβούλευσε πάντοτε τὸν δῆμον κατὰ τὰ κελεύσματα τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ. Ἦτο φιλόπατρις καὶ ἔντιμος καὶ δεξιώτατος ἐν τοῖς διοικητικοῖς ἔργοις. Ἄλλ' ὥς πολιτευτὴς ἐστερεῖτο δημιουργικῶν ἰδεῶν, ἦτο δὲ λίαν βραχυγνώμων καὶ ἐδεσμεύετο ὑπὸ προλήψεων. Ἠκολούθει δὲ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις τῶν συντηρητικῶν καὶ ἤθελε τὴν ἐν Ἑλλάδι κατ' ἐπίκαιρον τρόπον ἀνανέωσιν τῆς ἀρχαίας ἐπικρατήσεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Ἄλλὰ πῶς ἡδύνατο νὰ ὠφελήσῃ τοὺς Ἀθηναίους ἢ ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ δέσμευσις τῶν τυχῶν τῆς πόλεως εἰς τὴν Σπάρτην, ἣτις μόνον ἔνεκα τῆς συναισθήσεως τῆς τελείας αὐτῆς ἀδυναμίας ἀπεχώρει τῶν ἀρχαίων αὐτῆς ἀξιώσεων; Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ὅλη αὐτοῦ πολιτεία ὑπῆρξεν ἀκαρποτάτη, καὶ ἡ φαινομένη ἐλευθερία τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ δράσεως ὑπῆρξε κατ' ἀλήθειαν μόνον ἀδυναμία, ἐπειδὴ δὲν ἤθελεν ἔνεκα δυσμενείας καὶ ἰσχυρογνωμοσύνης νάναγνωρίσῃ τὸ κυριώτατον δημιουργήμα τῶν χρόνων ἐν οἷς ἔζη, τὴν ἀρχὴν τῶν Θηβῶν. Καὶ ἐν τῇ διαγωγῇ δὲ αὐτοῦ πρὸς τὸν Τιμόθεον ἐξελέγχεται χαρακτήρ μικροπρεπῆς. Καὶ ἐκόσμου μὲν αὐτὸν λαμπρὰ προσόντα, ἀλλ' ἐστερεῖτο μεγαθύμου χαρακτῆρος, διὰ τοῦτο δὲ καὶ δὲν ἠγάπα τοὺς ἄνδρας τοὺς ἔχοντας ἐν ἑαυτοῖς τι τὸ ἥρωικόν καὶ ἐξερχομένους τῆς πεπατημένης.

Οἱ δὲ βοιωτιζόντες οὐδέποτε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχον ὑπάρξει ὅλως ἀνίσχυροι. Εἶχον δὲ πάντοτε κατ' ἐπανάληψιν ἀξιώσει, ὅπως αἱ Ἀθηναίαι ὡς ἡ μόνη πόλις ἢ δυναμένη νάναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος μὴ συμμαχήσωσι πρὸς πόλεις ἀδυνάτους καὶ ἐν παρακμῇ εὐρισκομένας, ἀλλὰ πρὸς τὴν μόνην σθεναρὰν καὶ μεστήν ζωῆς, ἣτις ἦτο πρόθυμος πρὸς εἰλικρινῇ συμμαχίαν καὶ ἦτο μόνη πρὸς τοῦτο κατάλληλος, ἅτε ἔχουσα ὅμοιον πολίτευμα. Ἄλλὰ, καίτοι αἱ πρόοδοι τῶν Θηβῶν εἶχον ἐπικυρώσει τὴν ὀρθότητα τῆς τοιαύτης πολιτείας, ἢ πρὸς τὰς Θήβας δυσ-

μένεια τῶν Ἀθηναίων ηὔξανεν ἔτι μᾶλλον, καὶ μάτην παρεστάθη εἰς αὐτοὺς, ὅτι δὲν ἦτο ὀρθὸν νὰ καταναλίσκωσι τὰς ἰδίας δυνάμεις ἐν μικροπρεπεῖ ἀντιζηλίᾳ καὶ ἄγωσι τὴν πολιτείαν εἰς ὄλεθρον διὰ νέων πάντοτε ἀτυχῶν συμμαχιῶν. Τέλος δὲ προσέστησαν τῆς πολιτείας οἱ βοιωτίζοντες, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς ἀτελεςφόρου αὐτῶν ἀντιπολιτεύσεως εἶχον διασπασθῇ καὶ ἐξαντληθῇ αἱ δυνάμεις αὐτῶν, τὸ δὲ πρόγραμμ' αὐτῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ πλέον, ἅτε στηριζόμενον εἰς τὴν ὑπαρξίν Θηβῶν ἰσχυρῶν. Ἀλλὰ τότε αὐταὶ αἱ Θῆβαι ἦσαν ἀνίσχυροι καὶ ἀνίκανοι νὰ ποσῶσι σύμμαχος σθεναρός. Διὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ὑφίστανται αὐτόχρημα βοιωτίζοντες, ἐντεῦθεν δὲ οὐδεμίαν νέαν ἐπίδοσιν ἔλαβον αἱ Ἀθηναίαι μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Καλλιστράτου. Κατ' ἀλήθειαν δ' ἐπῆλθε μόνον ἀλλαγὴ ἀνδρῶν ἐν τῇ διοικήσει τῶν τοῦ δήμου, ἄλλως δὲ τὰ τῶν Ἀθηναίων ἔμειναν οἷα καὶ πρότερον. Καὶ ἀνῆλθον μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ ἄνδρες οἱ ἀποτελοῦντες τὴν φατρίαν ἐκείνην, ἀλλ' ἡ φατρία αὐτὴ εἶχεν ἐκλίπει.

Ὁ δ' ἐπιφανέστατος αὐτῶν ἦτο ὁ Ἀριστοφῶν¹, ὁ δραστηριώτατος τῶν συστασιωτῶν, ῥήτωρ δοκιμώτατος. Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη καὶ πλέον εἶχεν ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν ὧν ἐνεφορεῖτο, πάντοτε δὲ ἀνελάμβανε τὸν ἀγῶνα, ὅτε προέκειτο νὰ ὑπεκαύσῃ τὰ ἐναντίον τῆς Σπάρτης πάθη καὶ προαγάγῃ τὴν πρὸς τοὺς Θηβαίους συμμαχίαν. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐμπαθείας τοῦ χαρακτῆρος εἶχε περιπλακῇ εἰς ἀπείρους ἔριδας καὶ εἶχεν εἶπερ τις καὶ ἄλλος τῶν πολιτῶν κατηγορηθῇ ἐπὶ γραφῇ παρανόμων². Διὰ τοῦτο δὲ εἶχε πολλοὺς ἐχθροὺς, πρὸς οὓς θὰ ἦτο δυνατὴ συνδιαλλαγὴ καὶ ἐξαιρέτως εὐκταία χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς πόλεως, οἷοι ἦσαν ὁ Χαβρίας, ὁ Τιμόθεος καὶ ὁ Ἰφικράτης. Ἐσπερεῖτο δὲ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 101. Περὶ τοῦ Ἀριστοφῶντος ἴδε Schäfer Demosthenes [und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 138 κ. ἑ.

² [Ὁ Ἀριστοφῶν κατηγορήθη ἐπὶ γραφῇ παρανόμων ἐβδομηκονταπεντάκις. Ἰδε Αἰσχίνου Κατὰ Κτησιφῶντος 194].

ἡθικοῦ κράτους καὶ συνέσεως, ἡ δὲ μακρὰ ἐμμονὴ ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει καὶ αἱ πολλαὶ δίκαι εἶχον πιθανῶς συντελέσει εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τῆς ἐμφύτου αὐτοῦ ὀριμύτητος. Διὰ τοῦτο δὲ, ὅτε ἔνεκα τῆς ἥττης τοῦ Καλλιστράτου ἀπέβη ὁ πρῶτος ἐν Ἀθήναις ἀνὴρ, ἐξηλέγχθη ἐπιδεὴς τῆς προσηκούσης ἀξιοπρεπείας καὶ ἐγκρατείας. Ἰσχυσε δ' ὅμως μεγάλως, ἐπειδὴ ὅσῳ νωρότερος ἦτο ὁ δῆμος, τόσῳ εὐκολώτερον ἠνείχετο τὸ ἄρχεσθαι ὑπ' ἐνὸς ἀνδρὸς καὶ ἐπιτρέπειν εἰς αὐτὸν δύναμιν τοιαύτην, ὥστε νὰ ἐνεργῇ ἐλευθέρως, νὰ ἄρχῃ αὐτοβούλως καὶ νὰ παραδίδῃ τὰς κυριωτάτας τῶν ἀρχῶν εἰς ἀνθρώπους ὁμόφρονας.

Ἀλλὰ τὸ μέγιστον τῶν κακῶν ἐνέκειτο εἰς τοῦτο, ὅτι οἱ ἄριστοι τῶν βουλευόντων εἶχον ἐκλίπει καὶ ὅτι ὁ Ἀριστοφῶν ἠδυνάτει νὰ προλάβῃ εἰς ὑπηρεσίαν τῆς πολιτείας νέους ἄνδρας ἀξίους λόγου. Ἐπιφανέστατος δὲ τῶν φίλων αὐτοῦ ἦτο Χάρης ὁ Αἰζωνεύς, μαχητὴς ἐκ φύσεως, αὐξηθεὶς ἐν τῇ μισθοφορικῇ ὑπηρεσίᾳ, μεστὸς θάρρους καὶ πρωτοβουλίας¹, τολμηρὸς καὶ δεξιὸς, ἀλλὰ στερούμενος χαρακτῆρος καὶ ἀνάξιος πίστεως, μὴ ἔχων πολιτικὴν παιδείαν καὶ εὐστοχίαν. Τῶν δὲ δεδοκιμασμένων στρατηγῶν πολλοὶ ἦσαν ἀκόμῃ ἀκμαῖοι τὴν ἡλικίαν, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ στηριχθῶσιν εἰς αὐτούς, ἐπειδὴ αἱ πρὸς τὴν πατριὸν πόλιν σχέσεις αὐτῶν ἦσαν ὅλως μετέωροι. Καὶ δὴ καθ' ὃν χρόνον αὐτὸ τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν ἐδηρῶτο ὑπὸ πειρατῶν, διεκινδύνευον δ' αἱ κυριώταται τῶν κτήσεων τῆς πόλεως, ὁ μὲν Χαβρίας ὑπηρετεῖ ὡς στρατηγὸς ἐν Αἰγύπτῳ², ὁ δὲ Ἰφικράτης ἐβόηθει τὸν πενθερὸν Κότυν εἰς ἐμπέδωσιν τῆς ἐν Θράκῃ ἀρχῆς αὐτοῦ κατ' αὐτῶν τῶν Ἀθηνῶν³. Τοιαῦται ἦσαν αἱ περιστάσεις καθ' ὃν χρόνον ἤρχισεν ἡ διοίκησις τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφῶντος. Διὰ τοῦτο θὰ ἦτο ἄδικον, ἂν ἠθέλομεν νὰ καταστήσωμεν

¹ Ὁ *Ξενοφῶν* (Ἑλλην. VII, 2, 18) ἐπαινεῖ τὸν Χάρητα ἐπὶ τῇ ταχύτητι ἐν ταῖς στρατείαις αὐτοῦ.

² *Διοδώρου Σικελιώτου* XV, 92.

³ *Δημοσθένους* [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 156.

ὑπεύθυνον ἐπὶ πάσαις ταῖς ἀτυχίαις τῶν προερχῶν ἐτῶν ἐκεῖνον ὅστις ἀνεδέχθη ὅλην τὴν κληρονομίαν μακρᾶς κακοδιοικησίας. Καὶ ἀνεδείχθη μὲν ἐν τῷ ἐργατικωτάτῳ αὐτοῦ βίῳ ἀνὴρ ἀσυνήθους δυνάμεως πνεύματος, ἀλλ' ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν, ὅτε εἶχε παρέλθει ὁ χρόνος καθ' ὃν ἡδύνατο νὰ δράσῃ ἐπωφελῶς, καὶ ἀπέβη εἰς αὐτὸν ἀδύνατον νάντιταχθῇ εἰς τὰς δυσχερεστάτας περιστάσεις εἰς ἃς ὑπέκειτο ἡ πόλις.

Αἱ ἀτυχίαι ἐπηκολούθουν ἀλλεπάλληλοι. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπλευσεν ὁ Χάρης εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπως διαλύσῃ στάσιν ἐτελοῦσαν ἐν τῇ πόλει ¹. Ἀλλ' ἀσυνέτως ἐνήργησε πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἐπακόλουθον δὲ τῆς ἀσυνεσίας αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων ἀποχώρησις τῶν Κερκυραίων. Χάριν δ' ἐπανορθώσεως τῶν ἐν Θράκῃ ἀτυχῶν, αἵτινες εἶχον προκαλέσει τὴν κατάλυσιν τοῦ Καλλιστράτου, ἀπεφασίσθη νὰ προβῇ ἡ πόλις εἰς δραστηρίαν παρασκευάς. Ἀλλ' ὁ Αὐτοκλῆς ², ὁ πρῶτος στρατηγός, εἰς ὃν δι' ἐνεργείας τοῦ Ἀριστοφώντος ἐπετράπη ἡ στρατηγία ἐν Θράκῃ, δὲν ἡδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τι ἐναντίον τοῦ Κότυος ³. Μάτην δ' ἐστάλησαν ἐναλλαξὶ στρατηγοὶ ἀνεξαρτήτως τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἀποχωρώσεως. Τὰ πράγματα ἐξηκολούθησαν βαίνοντα κατὰ κρημνοῦ. Ἡ μὲν Ἀμφίπολις ἐξηκολούθει ἀπολλυμένη, καίτοι ὁ Τιμόθεος ἐπεχείρησε νέαν ἐπίθεσιν κατ' αὐτῆς ⁴. Ὁ δὲ Τιμόμαχος, ὁ ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς τοῦ Καλλιστράτου, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ ἅπασαν τὴν Χερσόνησον ⁵, καὶ τέλος καὶ αὕτη ἡ Σηστός, ὁ κυριώτατος σταθμὸς τοῦ ἀθηναικοῦ στόλου παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Κότυος τῷ 360 π. Χ. ⁶.

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XV, 95. Αἰνείου Πολιορκητικά 11, 13.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 117.

³ Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 104. [Ψευδοδημοσθένους] Ἀπολλοδώρου Πρὸς Πολυκλεία 12.

⁴ Ἡ κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως στρατεία τοῦ Τιμοθέου ἔγινε τῷ 360 π. Χ. Ἰδε Σχόλια εἰς Αἰσχίνου Περὶ παραπρεσβείας 31.

⁵ [Ψευδοδημοσθένους] Ἀπολλοδώρου Πρὸς Πολυκλεία 14. Σχόλια εἰς Αἰσχίνου [Κατὰ Τιμάργου] 56.

⁶ Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 158.

Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐθεωρήθη εἰκότως μεγάλη εὐτυχία ὁ ἀπροσδοκῆτως ἀγγελθεὶς φόνος τοῦ ἐν Θράκῃ δυνάστου¹, οὗ οἱ φονεῖς ἐξυμνήθησαν ὡς ἥρωες τῆς ἐλευθερίας καὶ εὐεργέται τῆς πόλεως. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ οἱ Ἀθηναῖοι δυνηθῶσι νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν εὐνοϊκὴν μεταβολὴν, ἡδυνήθη ὁ υἱὸς τοῦ Κότυος Κερσοβλέπτης νὰ συνενώσῃ καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν πατρικὴν ἀρχήν. Καὶ δὴ κατώρθωσε τοῦτο δι' ἀνδρὲς, ἔστις διεκρίθη μὲν ὑπηρετῶν ὑπὸ τὸν Ἰφικράτην καὶ τὸν Τιμόθεον καὶ ἔνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ τούτων ἐνεγράφη εἰς τοὺς Ἀθηναίους πολίτας, ἀλλ' ἔστις καθ' ἃ οἱ ἡγούμενοι ξενικῶν στρατευμάτων ἦτο ὑπὲρ μέτρον ἄστατος καὶ δὲν ἡδύνατο νὰ φοσιωθῇ μονίμως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν πολιτείας τινός. Ἦτο δὲ οὗτος Χαρίδημος ὁ ἐξ Ὀρεοῦ, τῶν τολμηροτάτων ἐν τοῖς συγχρόνοις στρατηγοῖς μισθοφόρων. Ἐβοήθησε τὸν υἱὸν τοῦ Κότυος νὰ παγιώσῃ τὴν ἀρχήν, καθ' ἃ ὁ Ἰφικράτης εἶχε πράξει ὑπὲρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ συνεδέθη ὁμοίως καὶ αὐτὸς διὰ κηδεστίας πρὸς τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς Θράκης². Ὁ δὲ Κηφισόδοτος, ὁ ἡγούμενος τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων στρατηγός, ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Χαριδήμου, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ Κερσοβλέπτου. Καὶ περιῆλθε μὲν ὁ βασιλεὺς τῆς Θράκης ἔνεκα νέων περὶ τοῦ θρόνου ἐρίδων εἰς στενοχωρίαν, καὶ ἐδείχθη πρόθυμος πρὸς παντοίας παραχωρήσεις. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον στόλον πρόχειρον, ὥπως ἐπιβάλωσι διὰ τῆς βίας τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ πράγματα μετεβλήθησαν καὶ πάλιν μετ' οὐ πολὺ περιωρίσθησαν δ' ἐξ ἀνάγκης εἰς τὸ νὰ καταδικάζωσιν ὡς ὑπευθύνους ἓνα μετὰ τὸν ἄλλον τοὺς ἀτυχεῖς αὐτῶν στρατηγοὺς καὶ κηρύττωσιν ἀκύρους τὰς ὁμολογηθείσας συνθήκας³.

¹ Ὁ θάνατος τοῦ Κότυος συνέβη ἀργομένου τοῦ 359 π. Χ. (Ὀλυμπ. 105, [1]). Ἴδε F. Schultz ἐν τοῖς Neue Jahrbücher für Philologie. 1865 σ. 309.

² Δημοσθένους [κατὰ Ἀριστοκράτους] 163 Ἀριστοκρατίων ἐν λ. Κερσοβλέπτης.

³ Ὁ Κηφισόδοτος κατεδικάσθη εἰς ζημίαν πέντε ταλάντων Δημοσθένους [κατὰ Ἀριστοκράτους] 163 κ. ε. Καὶ ἡ μὲν ἀποστολὴ αὐτοῦ [εἰς τὴν Θράκην] ἔγινε πρὸ τοῦ θα-

Καθ' ὃν δὲ χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον περιστῇ εἰς τοιαύτην ἀδυναμίαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν Θράκην, ἀμεσώτερος κίνδυνος ἐξήγειρε μετὰ μακρὸν χρόνον καὶ πάλιν τὴν δραστηριότητ' αὐτῶν. Προέκειτο δὴλα δὴ περὶ τῆς κυριωτάτης τῶν ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς χωρῶν, τῆς Εὐβοίας. Ἐν αὐτῇ εἶχον ἐκραγῇ καὶ πάλιν αἵματηραὶ στάσεις, καὶ ἡ Ἐρέτρια, ἥτις ἦτο σύμμαχος τῆς Χαλκίδος καὶ τῆς Καρύστου, προσεβλήθη ὑπὸ ἐχθρικῶν γειτόνων, συμπραττόντων μετὰ τῆς Βοιωτίας. Ἐσκευαζεῖτο δὴλα δὴ προφανῶς αὕτη ἡ ἀνάληψις τοῦ προγράμματος, οὗ ἡ ἐκτέλεσις εἶχεν ἀρχίσει διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ Ὠρωποῦ¹, καθ' ὃ ἡ ἀρχὴ τῶν Θηβῶν ἔμελλε νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐβοίας καὶ τὸν εὐβοικὸν κόλπον. Τότε πλέον οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ διστάσωσι, καὶ οἱ βοιωτίζοντες, ἂν ἤθελον νὰ μὴ ἐκτεθῶσι παντελῶς ἀπέναντι τῶν ἀκόμῃ μὴ ἀποβαλόντων πᾶσαν δύναμιν ἀντιπάλων, ἥκιστα ἐδικαιοῦντο νὰ μελήσωσι τοῦ ἀπὸ τῶν Θηβῶν κινδύνου, καὶ ἡναγκάσθησαν κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην νὰ ἐπιδείξωσι δραστηριότητα μεγαλειτέραν τῆς ὑπὸ τῶν προκατόχων καταβληθείσης ἐν τῷ χρόνῳ τῶν Ὠρωπικῶν. Αἱ διάφοροι φατρίαι συνηνώθησαν τότε πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν. Μάλιστα δὲ πάντων παρώρμα εἰς δραστηρίαν ἀποστολὴν βοηθείας ὁ Τιμόθεος. Ἐκλήθησαν δ' ἐπὶ τὸ ἔργον ἐθελονταὶ τριήραρχοι, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἐτελέσθησαν αἱ παρασκευαί. Στρατεία δὲ τριάκοντα ἡμερῶν ἤρκεσεν, ὥπως ἀναγκάσῃ τοὺς Θηβαίους νὰ ποχωρήσωσιν ἐκ τῆς νήσου². Οὕτω δὲ ἡ Εὐβοία ἀνεκτήθη καὶ πάλιν προσελθοῦσα εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων (357 π. Χ.).

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠρκέσθησαν εἰς ταῦτα, ἠθέλησαν δὲ νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν κατὰλληλον εὐκαιρίαν τῆς φιλοπάτριδος

νάτου τοῦ Κότυος, ἡ δὲ ἀνάκλησις τῇ 359-358 π. Χ. (Ὀλυμπ. 105, 2). ¹Idē Schultz [ἐν τοῖς Neue Jahrbücher für Philologie. 1865 σ. 309].

¹ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 575.

² Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 85. Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 74 καὶ ἀλλαχοῦ. Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 7.

ἐκείνης ἐξεγέρσεως. Ὁ Ἀριστοφῶν ἀνῆρτησε πάλιν τὰς μεγίστας προσδοκίας εἰς τὸν Χάρητα, καὶ ἔπεισε τὸν δῆμον νὰ ποστείλῃ αὐτὸν μετ' αὐτοκράτορος ἐξουσίας εἰς τὸ θρακικὸν πέλαγος. Ἐνόμιζον δὲ, ὅτι βαίνουσι ἀσφαλέστερον περιοριζόμενοι εἰς ἓνα καὶ μόνον σκοπόν. Διὸ, ὅτε περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον αἱ στρατιαὶ τοῦ βασιλέως Φιλίππου προεχώρουν πρὸς τὴν παραλίαν καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ταύτης οἱ Ἀμφιπόλιται ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηνῶν¹, ἐθεώρησαν, ὅτι πρᾶττουσί τι συνεισφέροντες εἰς τὰς φιλικὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Φιλίππου καὶ ἀποκρούοντες τὸ αἶτημα τῆς Ἀμφιπόλεως. Ἐπραξαν δὲ τοῦτο θέλοντες νὰ στρέψωσιν ἀπάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις εἰς τὴν Χερσονήσον, ἥς ἡ κτήσις ἦτο ἀπαραίτητος οὐ μόνον πρὸς θαλασσοκρατίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐημερίαν τῆς πόλεως.

Ἡ δὲ τοιαύτη πολιτεία ἐφάνη τὸ πρῶτον ἐπιτυχάνουσα. Εἰς τὴν ἐκνίκησιν τῶν Θηβαίων ἐπηκολούθησεν ἡ ἀποκατάστασις τῆς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον ἀρχῆς. Ὁ Κερσοβλέπτης ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ συνθήκην, δι' ἧς παρεχώρησε τὴν θρακικὴν Χερσονήσον μέχρι τῆς Καρδίας καὶ ἀνεγνώρισεν ὡς ἀνεξαρτήτους ἡγεμόνας τοὺς παρὰ τῶν Ἀθηναίων πριστατευομένους, τὸν Ἀμάδοκον καὶ τὸν Βηρισάδην². Ἡδύναντο δὲ νὰ θεωρήσωσι τὸν Φίλιππον νέον σύμμαχον ἐναντίον τοῦ Κερσοβλέπτου καὶ ἀνέμενον ὡς βεβαίαν τὴν προσεχῆ παρ' αὐτοῦ παράδοσιν τῆς Ἀμφιπόλεως. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ μετεβλήθησαν παρὰ προσδοκίαν τὰ πάντα, καὶ τάχιστα τὰς ἐλπίδας καὶ τὸ φρόνημα διεδέχθη ἀπογοήτευσίς πικρά. Διέγνωσαν, ὅτι οὐδὲν μὲν εἶχον ἐπιτύχει ἀσφαλὲς ἐν τῇ Χερσονήσῳ, ὡς πρὸς δὲ τὴν Ἀμφίπολιν εἶχον ἀπολέσει τὴν καταλληλοτάτην εὐκαιρίαν. Ὁ δὲ φαινόμενος φίλος εἶχεν ἀποκαλυφθῆ νέος ἐχθρὸς, καὶ τὸ ἔργον τῶν Ἀθηνῶν ἐν τῷ βορρᾷ ἀπέβη ὅσημέραι δυσχερέστερον. Ἀλλὰ δὲν κατελήφθησαν ὑπὸ

¹ Δημοσθένους [Ὁλυθ.] Α' 8. Β' 6.

² Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 178 κ. ε. Παρὰ τῷ Διοδώρῳ Σικελιώτῃ XVI, 34 ἡ συνθήκη αὕτη μεταχρονολογεῖται κατὰ τέσσαρα ἔτη.

ἀπογνώσεως, ἀπεφάσισαν δὲ νὰ διακινδυνεύσωσι τὰ πάντα, ὅπως τιμωρήσωσι τὸν ἐπίορκον βασιλέα, καὶ ὁ Χάρης ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ προσβάλλῃ τὴν Ἀμφίπολιν¹. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπητοῦντο δυνάμεις μεγαλειότεραι ἐκείνων ἃς ἠδύνατο νὰ διαθέσωσιν αἱ Ἀθηναί. Διὸ ὁ Χάρης ἐτράπη εἰς τὴν Χίον. Ἀλλὰ κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ὥραν, καθ' ἣν εἶχον πολὺ μᾶλλον ἢ ἄλλοτε κατεπεύγουσαν ἀνάγκην τῶν συμμάχων, οὗτοι οὐ μόνον ἡρνήθησαν πᾶσαν ὑποστήριξιν, ἀλλὰ καὶ ἀπέστησαν ἐκ κοινῆς συνεννοήσεως ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, καὶ πλῆθος νέων ἐχθρῶν περιστοίχισεν αἴφνης τὴν δυστυχῆ πόλιν.

Οἱ δὲ λόγοι τῆς ἀποστασίας ταύτης ἦσαν ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι. Καὶ πρῶτος μὲν κλονισμὸς τῆς ἀρτισυστάτου κατὰ θάλασσαν συμμαχίας ὑπῆρξεν ἡ ἀποχώρησις τῶν Θηβῶν, ἐπειδὴ εἰς ταύτην ἐπηκολούθησεν ἀμέσως ἐχθρική ῥῆξις καὶ ἡ κρυφία προσπέλασις τοῦ Ἐπαμεινώνδου πρὸς τὰς ἰσχυροτέρας τῶν παραθαλασσίων πόλεων. Εἰργάσθη δὲ ὁ Ἐπαμεινώνδας μετ' ἐξαιρέτου ἐπιτυχίας πρὸς διάλυσιν τῆς συμμαχίας, ἐπειδὴ ἦτο ἱκανῶς ἰσχυρὸς, ὅπως παράσχωι προστασίαν, καὶ ἀπήλαυε παρὰ τοῖς νησιώταις, ὅσοι ἦσαν ζηλωταὶ τῆς ἰδίας ἐλευθερίας, ἐμπιστοσύνης μεγαλειότηρας ἢ οἱ Ἀθηναῖοι. Διὰ τοῦτο δὲ μόνον διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀπεμακρύνθη ὁ κίνδυνος μεταστάσεως τῶν συμμάχων ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς Θήβας. Ἀλλ' ἡ ἤδη ὑποκινηθεῖσα σύγχυσις συνέμεινε καὶ αὐξανομένη ὑπεξεκαίετο ὁσημέραι μᾶλλον ἕνεκα τῆς ἐμμόνου ἀντιζηλίας, ἣν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ δαμάσῃ καὶ ἄλλη πόλις δικαιότερα καὶ ἀφιλοκερδესτέρα τῶν Ἀθηναίων. Πράγματι δὲ συμμαχία ἀποτελουμένη ὑπὸ πόλεων ὅλως διαφόρων, ἀλλ' ἰσοτίμων καὶ δικαιουμένων νὰ συμπράττωσι κοινῇ δὲν ἠδύνατο νὰ συντηρηθῇ ἄνευ παντοίων προσκρουμάτων, ἔμελλε δὲ ἀναγκαιῶς ἢ νὰ προσβάλλῃ πᾶσαν σημασίαν ἢ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἐν αὐτῇ ἐπικράτησιν μιᾶς καὶ μόνης πόλεως ἀναλαμβανούσης τὴν ἡγεμονίαν.

¹ Ἡ εἰς τὸν Χάρητα δοθεῖσα ἐντολὴ νὰ προσβάλλῃ τὴν Ἀμφίπολιν ἐξάγεται πιθανῶς ἐκ τοῦ *Δισχίνου* [Περὶ παραπροσδοκίας] 70.

Πρὸς δὲ τούτοις αἱ Ἀθηναῖαι ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας τῶν ἰδίων μέσων ἐξερτῶντο ἀπὸ τῶν πόρων τῶν συμμάχων, ἄνευ δὲ αὐτῶν δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσι τὸ ἴδιον ἀξίωμα. Ἐπειδὴ δ' ἐν τούτοις δὲν ἠδύναντο νὰναφέρωνται καθ' ἐκάστην περίπτωσιν χωριστὰ εἰς τὴν ἀγαθὴν θέλησιν τῶν συμμάχων, προέβησαν εἰς ὑπερβασίας τῶν συμμαχικῶν δικαιωμάτων, εἰς νέας ἀποπειράς πρὸς μεταβολὴν αὐτῶν εἰς ὑπηκόους, εἰς πιέσεις καὶ βιαιοπραγίας ἀναποφεύκτους, ὡς εἶχον τότε τὰ κατὰ τὴν ναυτικὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων. Πράγματι δὲ ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐξ Ἀθηναίων ἐξελεγχῆς τῆς δράσεως τῶν μισθοφορικῶν στιφῶν, οἱ δὲ ἡγούμενοι αὐτῶν ἤγοντο ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῶν περιστάσεων εἰς αὐτοβούλους ἐνεργείας καὶ εἰς παντοειδεῖς κακώσεις καὶ δηώσεις. Ἀλλ' ἰδίως βλαβερὰ εἶχεν ὑπάρξει ἡ ἐπίδρασις τῶν ἐν Σάμῳ συμβάντων, καθ' ἃ εἶχε προείπει ὁ Κυδίας¹. Καὶ δὴ δὲν κατεστάθησαν μὲν ὅμοιαι κληρουχίαι ἐν αὐταῖς ταῖς χώραις τῶν συμμάχων, ἀλλ' ὑπῆρχεν ὅμως φόβος, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔμελλον νὰνακτήσωσι τὴν διάθεσιν τῆς ἀποστολῆς κληρούχων καὶ ἐγκαθιδρυθῶσι καὶ πάλιν ὡς κύριοι γαιῶν ἐν ταῖς νήσοις.

Ἀπασαὶ δὲ αὗται αἱ δυστροπίαὶ καὶ οἱ τοιοῦτοι φόβοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γεννηθῶσιν ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχεν ἐστία, ἐν ἣ νὰ συγκεντρωθῇ ἡ δυσἀρέσκεια ἣν νὰ ἐπωφεληθῇ ξένη τις πολιτεία. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος κίνδυνος παρέστη ἐκεῖθεν, ὁπόθεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον ὑποστῇ ἐχθρικὴν ἐπίθεσιν, ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Καρίας. Καὶ δὴ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εἶχεν ἀναδειχθῆ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐκείνης δυναστείας εἰς ἣν ἀνῆκεν ἡ Ἀρτεμισία, ἡ ἄλλοτε ποτε κινδυνωδεστάτῃ ἀντίπαλος τῶν Ἀθηναίων², νέα γενεὰ, ἥτις περὶ τοὺς χρόνους τῆς ἀνταλκιδείου εἰρήνης ἐκυριάρχει τῆς Καρίας ὡς κληρονομικῆς σκτραπείας.

Ἦδη ὁ Ἑκάτομος³ εἶχεν ἀναδείξει καὶ λαμπρύνει τὴν ἀρχὴν

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 119.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 388].

³ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 334].

ἐκείνην, καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος πειραθεὶς νὰ προσπελάσῃ καὶ συνδεθῇ φιλικῶς πρὸς τοὺς οἰκοῦντας τὰ παράλια Ἑλλήνας, καθ' ἃ ἀποδεικνύουσι τὰ κατὰ τὸ ἄττικόν νομισματικὸν σύστημα κεκομμένα ἀργυρᾶ αὐτοῦ νομίσματα τὰ φέροντα τὸ μιλησιακὸν ἐπίσημον¹. Ὁ δὲ Μαύσσωλλος², ὁ υἱὸς τοῦ Ἑκατόμνου, προέβη ἔτι περαιτέρω ἀπὸ τοῦ 377 π. Χ. ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ προγράμματος τοῦ πατρός. Καὶ μετέθηκε μὲν τὴν πρωτεύουσιν ἀπὸ τῶν Μυλάσων εἰς τὴν Ἀλικαρνασσίν, ἣν ἀνέδειξε διὰ τῆς συνενώσεως τῶν περικειμένων πολισμάτων μίαν τῶν λαμπροτάτων πόλεων τοῦ Ἑλληνικοῦ³, ἐπαγίωσε δὲ τὴν τε κατὰ γῆν καὶ τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχὴν καὶ ἀντεπεξῆλθεν ἐναντίον τοῦ μεγάλου βασιλέως κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Ἀριοβαρζάνου⁴ καὶ κατὰ πᾶσαν ἄλλην περίστασιν.

Ἀργότερον δὲ μετέλλαξε πολιτείαν καὶ εὔρε συμφορωτέραν τὴν ἐπιδιώξιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ φιλοδοξίας διὰ συμπράξεως μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως. Καὶ πρὸ αὐτοῦ μὲν πολλοὶ σατράπαι εἶχον ἐπωφεληθῇ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἑλλήνων πρὸς νέαν ἐπικράτησιν ἐν τῷ ἐλληνικῷ πελάγει, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ἡ ἐγκατάστασις περσικῶν φρουρῶν ἐν Σηστῷ καὶ Σάμῳ⁵. Ἀλλ' ὁ Μαύσ-

¹ Εὐρίσκονται νομίσματα τῆς Μιλήτου φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΕΚΑ[τομνος]. Ἴδε J. Brandis [Münzwesen Vorderasiens] σ. 328. [Head Historia numorum σ. 503. Ἑλλ. μεταφρ. Σβορώνου Τόμ. Β' σ. 125]. Τὰ δὲ νομίσματα τῆς Ἀλικαρνασοῦ ἀπ' ἐναντίας εἶνε κεκομμένα κατὰ τὸ ῥοδιακὸν σύστημα. Brandis ἐνθ' ἀν. σ. 338.

² Ἡ ἐπίσημος γραφὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μαύσσωλλου διὰ δύο σ καὶ δύο λ μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν νομισμάτων. [Head Historia numorum σ. 533. Ἑλλ. μεταφρ. Σβορώνου Τόμ. Β' σ. 172. Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν μαρτυρεῖται ἡ διὰ διπλοῦ σ καὶ ἅμα διπλοῦ λ γραφὴ Ἴδε Corpus Inscriptionum Graecarum ἀρ. 2691 c, d, e καὶ Τόμ. Β' σ. 473. Le Bas-Waddington Voyage archéologique Μέρ. Ε' σ. 377 κ. ἐ. Hicks A manual of Greek historical inscriptions σ. 177. Ἰσως δὲ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἡ παρὰ τοῖς Καρίν ἐπιχώρις προφορὰ τοῦ ὀνόματος ἦτο Μαύτσωλλος, καθ' ἃ τοῦτο ὑπετίθη περὶ τοῦ ὀνόματος Ἀλικαρνασός. Πρὸλ. Reinach ἐν Revue des études Grecques Τόμ. Α' (1888) σ. 32 κ. ἐ.].

³ [Ἴδε τὴν ἐπὶ Αυγῶμιος προτέραν συνθήκην μεταξὺ Ἀλικαρνασίων καὶ Σαλμακιδίων παρὰ Reinach ἐν τῇ Revue des études Grecques Τόμ. Α' (1888) σ. 27 κ. ἐ. Πρὸλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 170].

⁴ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 562 [καὶ Ε' σ. 118].

⁵ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 118 κ. ἐ.

σωλλος ἔβη περαιτέρω, σκοπήσας νὰ καταστήσῃ τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ κέντρον ἀνάλογον πρὸς τὴν Μίλητον κατὰ τὰ σκοπηθέντα ποτὲ ὑπὸ τοῦ Ἀρισταγόρου, ἥτοι ἐστίαν ἀρχῆς νησιωτικῶν καὶ παραθαλασσίων πόλεων, ἐξασφαλίζουσας εἰς αὐτὸν καὶ δι' ἀναγνωρίσεως τῆς περσικῆς ἐπικυριαρχίας ἀξίωμ' ἀνεξάρτητον καὶ λαμπρόν.

Πρὸς τοῦτο δ' ἐτράπη τὴν προσήκουσαν ὁδὸν, καταστασιάζας συνωδᾶ πρὸς τὸ παράδειγμα τοῦ Ἐπαμεινώνδου τοὺς συμμάχους τῶν Ἀθηναίων, ὑποκινήσας φόβους περὶ τῆς πλεονεξίας τῶν Ἀθηναίων, ὑποστηρίξας τὰς εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐχθρικὰς φατρίας καὶ ὁμολογήσας κρύφα συμμαχίαν μετὰ τῶν ἐπιφανεστάτων νησιωτικῶν πόλεων, τῆς Κῶ, τῆς Χίου καὶ ἰδίως τῆς Ρόδου.

Ἐν δὲ Ρόδῳ ἐπεκράτει ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀνησυχία. Οἱ οἰκήτορες τῆς νήσου εἶχον συνενωθῇ εἰς μίαν πολιτείαν διὰ τῆς κτίσεως τῆς ὁμωνύμου τῇ νήσῳ πόλεως Ρόδου τῷ 408 π. Χ.¹, οὕτω δὲ ἠϋξήσε τὰ μέγιστα ἡ δύναμις καὶ τὸ φρόνημα τῶν Ροδίων· ἔπειτα δὲ εἶχον ὁμολογήσει μετὰ τῆς Κνίδου, τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἐφέσου νομισματικὰς καὶ ἐμπορικὰς συμβάσεις· ἡ δὲ εἰς τὴν Κύπρον καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν εἰσαγωγή τοῦ νομισματικοῦ αὐτῶν συστήματος² μαρτυρεῖ τὴν ἐξαίρετον ἐπέκτασιν τῆς ἐμπορικῆς αὐτῶν ἐπικοινωνίας³. Ὁ δὲ Μαύσσωλλος ὑπεσχέθη βοήθειαν πρὸς πόλεμον, παρέσχε στρατιάς καὶ τριήρεις καὶ προσεῖλκυσε τὰς πόλεις, κηρύττων τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν ὡς τὸν μόνον σκοπὸν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὸ μόνον πρόγραμμα τῆς πολιτείας αὐτοῦ⁴.

¹ Στράβωνος [XIV, σ.] 654. Διοδώρου Σικελιώτου XIII, 75.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 71.

³ Waddington ἐν τῇ Revue numismatique 1863 σ. 223. Φέρουσι δὲ τὰ νομίσματα τῶν συμμάχων τούτων πόλεων τὴν ἐπιγραφὴν ΣΥΝ (μαχία). Ἰδε Leake Numismata Hel[lenica]. Insulanae 38. Brandis [Münzwesen Vorderasiens] σ. 262. 325. Τὰ δὲ νομίσματα τῆς συμμαχίας τῶν Ροδίων τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΣΥ ὀρθῶς ὁ Waddington θεωροῦσιν ἀνερχόμενα εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὴν παρὰ τὴν Κνίδον ναυμαχίαν. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 289 ἐν σημ.

⁴ Δημοσθένους [ὑπὲρ τῆς Ροδίων ἐλευθερίας] 3· ἤτις ἄσαντο ἡμᾶς ἐπιβουλεύειν αὐτοῖς Χίοι καὶ Βυζάντιοι καὶ Ρόδιοι, καὶ διὰ ταῦτα

Καὶ οἱ Βυζάντιοι δὲ προσεχώρησαν εἰς ταύτην τὴν συμμαχίαν¹. Πάντες δὲ ἦσαν παρεσκευασμένοι πρὸς ἀποστασίαν, καὶ ἀνέμενον μόνον τὴν κρίσιμον ὥθησιν. Προῆλθε δὲ αὕτη ἐκ Χίου. Εἶνε δὲ πιθανόν, ὅτι ἐπλευσεν ἐκεῖσε ὁ Χάρης, ὅπως προσλάβῃ βοηθείας χάριν τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Ἀμφιπόλεως, ἴσως δὲ κατὰ ταύτην τὴν περίστασιν ὑπῆρξαν αἱ ἀξιώσεις αὐτοῦ οὕτω βαρεῖαι, ὥστ' ἐθεωρήθησαν ὑπερβασίαι ἀντικείμεναι εἰς τὰς συνθήκας².

Δίκην δὲ οἰδήματος, οὗ ἐπὶ μακρόν εἶχε συλλεχθῆ ἡ κακοή-
θης ὕλη, ἐξεργάγῃ αἴφνης ὁ πόλεμος, ἄνευ προηγουμένων δια-
πραγματεύσεων, ἄνευ διαλύσεως τῶν συνθηκῶν, ἄνευ τυπικῆς
ἀπὸ τῆς συμμαχίας ἀποχωρήσεως τῶν πόλεων ἐκάστων. Ἐκ
τούτου δὲ βλεπομένῳ ὅποσον νοσηρῶς εἶχον τὰ πράγματα καὶ ὅπο-
σον ἀδιστάκτως ἐνόμιζον, ὅτι ἡδύναντο νὰ διαρρήξωσι τοὺς δε-
σμούς τοὺς συνδέοντας τὰς πόλεις πρὸς τὰς Ἀθήνας παρὰ τὴν
θέλησιν αὐτῶν.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν νὰ θεωρήσωσι τὴν ἀποστασίαν
τῶν συμμάχων ὡς ἀφορμὴν πολέμου. Τοῦτο δὲ πράττοντες κατε-
νόουν, ὡς εἰκὸς, σαφῶς, ὅτι, περιερχόμενοι ὅπωςδὴποτε εἰς πό-
λεμον, καθίστανον ἀδύνατον τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προτέρων
σχέσεων. Διὸ ἐφαντάζοντο, ὅτι εἶχον τὰς δυνάμεις νὰ μεταβάλωσι
τοὺς ἀποστάτας εἰς ὑπηκόους καὶ καταστήσωσι τὰς Ἀθήνας καὶ
πάλιν τελείως κυρίας τοῦ Αἰγαίου. Αὕτη δὲ ἦτο μὲν προφανῶς

συνέστησαν ἐφ' ἡμῶς τὸν τελευταῖον τουτονὶ πόλεμον· φανήσε-
ται δ' ὁ μὲν πρυτανεύσας ταῦτα καὶ πείσας Μαύσωλος, φίλος
εἶναι φάσκων Ῥοδίων, τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν ἀφηρημένος, οἱ δ'
ἀποδείξαντες ἑαυτοὺς συμμάχους Χῖοι καὶ Βυζάντιοι τοῖς ἀτυ-
χήμασιν αὐτῶν οὐ βεβωθηκότες.

¹ [Δημοσθένους Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας 3]. Ἔχομεν ψήφισμα ἀθηναϊκὸν τοῦ
ἔτους 355-354 π. Χ. (Ὀλυμπ. 107, 2). δι' οὗ ἀπονέμονται τιμαὶ εἰς Φιλίσκον τὸν ἐκ
Σηστοῦ ἕνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν ἃς παρίσχειν εἰς τὸν δῆμον ἐν τῷ πολέμῳ μὲν ὕσας τ[ὸν
τῶν Βυζάντιων στόλ]ον κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ S a u r p e. Ἰδε Corpus
Inscriptionum Atticarum Τόμ.

² Περὶ τῆς ἀφορμῆς τοῦ πολέμου ἴδε Becker Isocrates und Athen σ. 136 κ. ἐ.
[Πρόλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 133].

ἡ γνώμη ἡ κρατοῦσα παρὰ τοῖς τότε διοικοῦσι τὴν πόλιν, ἡ γνώμη τοῦ Ἀριστοφῶντος, τοῦ Χάρητος καὶ τῶν ἐταίρων αὐτῶν. Καὶ ἦτο μὲν αὕτη δεδικοιολογημένη καθ' ὅσον οἱ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὑφιστάμενοι ὅροι τῆς συμμαχίας δὲν ἠδύναντο νὰ συντηρηθῶσιν, ὑπεδεικνύετο δὲ ἡ ἀνάγκη ἢ νὰ ἐγκαταλίπωσιν αἱ Ἀθηναὶ τὴν θαλασσοκρατίαν ἢ νὰποκαταστήσωσιν αὐτὴν διὰ πάσης δυνατῆς βιαιοπραγίας. Ἄλλ' ἀκατανόητον ὅμως καὶ ἀδικαιολόγητον εἶνε, ὅτι δὲν προέβησαν εἰς τὰς ἀναγκαίας προπαρασκευάς, ὥπως δυνηθῶσι νὰ ἐκτελέσωσι μετ' ἐπιμονῆς καὶ τελεσφόρως τοιοῦτον τολμηρὸν πολιτικὸν πρόγραμμα. Οὐδὲν ἦτο ἔτοιμον. Ἐλεῖπον δὲ καὶ τριήρεις καὶ σκεύη καὶ πολῖται πρόθυμοι νὰναλάβωσι τὴν βάρη τῆς τριηραρχίας. Καὶ εἶχον μὲν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐξοικονομήσει τὰ πράγματα διὰ συντριηραρχῶν, δύο εὐπόρων πολιτῶν ἀναλαμβάνόντων κοινῇ τὰ βάρη μιᾶς τριηραρχίας. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ συντριηραρχία εἶχεν ἀποδῆ ἐπαχθῆς, εἶχε δὲ καταστῆ ἀναγκαία ἢ εἰς πλείονας τῶν δύο κατανομή τῶν δαπανῶν καὶ ἢ κατ' ἀναλογίαν συμμετοχῇ καὶ τῶν ὀλιγώτερον εὐπόρων. Διὰ τοῦτο δὲ κατὰ πρότασιν τοῦ Περιάνδρου ἐφηρμόσθη καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ στόλου τὸ σύστημα τῶν συμμοριῶν, οὗ εἶχεν ἤδη γείνει χρῆσις ἐν ταῖς εἰσφοραῖς¹. Καὶ δὴ οἱ χίλιοι διακόσιοι εὐπορώτατοι τῶν πολιτῶν κατενεμήθησαν εἰς εἴκοσι συμμορίας, καὶ ἀνετέθη εἰς αὐτοὺς ἡ ἐπιμέλεια τῆς ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀπαιτουμένης τριηραρχικῆς λειτουργίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τριακοσίων ἀνδρῶν, ἀνὰ δεκαπέντε καθ' ἐκάστην συμμορίαν². Μετὰ μεγίστης δ' αὐστηρότητος συνελέχθησαν πάντα τὰ δημόσια σκεύη τῶν τριήρων τὰ ἐγκαταμείναντα παρ' ἰδιώταις, ἐδημεύθη ἡ οὐσία παντὸς ὀφειλέτου τοῦ δημοσίου, κατεσχέθησαν δὲ καὶ πάντα τὰ ἐν ἰδιωτικῇ κτήτει εὕρισκόμενα ὅσα ἠδύναντο νὰ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 447.

² *Ψευδοδημοσθένους* [Κατὰ Εὐέργου καὶ Μνησιβοῦλου ψευδομαρτυριῶν] 21. Böckh *Staats haushaltung der Athener* Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 649. [Urkunden über das Seewesen [des attischen Staats] σ. 178.

χρησιμεύσωσι πρὸς παρασκευὴν τοῦ στόλου. Ὁ δὲ Ἀριστοφῶν καὶ οἱ ἑταῖροι ἐπωφελήθησαν τὸν χρόνον ἐκεῖνον τῆς ἀμηχανίας, ὅπως ἐπαυξήσωσιν εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὴν δύναμιν αὐτῶν. Πᾶσαν δὲ ἀντίθετον γνώμην, πᾶσαν ἔκφρασιν εἰρηνικῶν φρονημάτων, πᾶσαν ἀπόπειραν περὶ διασπάσεως τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου διὰ κοινολογίας ἀπέκρουον ἀκατασχέτως.

Μετὰ πυρετώδους δ' ἐντάσεως τῶν δυνάμεων κατωρθώθη ἡ σύμπηξις στόλου, καὶ ἐκλήθησαν ἐπὶ τὸ ἔργον οἱ ἄριστοι τῶν στρατηγῶν. Ἀλλ' ἀνετέθη εἰς αὐτοὺς, ἅτε τασσομένους εἰς ἀντιδιαφερομένας φατρίας, κεχωρισμένη ἀρχή, ἡ δὲ διάσπασις αὕτη τῶν δυνάμεων δὲν ἡδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς ἐπιτυχίαν. Καὶ ἐξήκοντα μὲν τριήρεις παρέλαβεν ὁ Χάρης, εἰς οὗ τὸ θάρος ὁ Ἀριστοφῶν ἐστήριζε πρὸ πάντων τὰς ἐλπίδας ἕνεκα τῆς ἀπεγνωσμένης τῶν πολιτικῶν πραγμάτων καταστάσεως, δεύτερος δὲ στόλος ἴσων τριήρων παρεδόθη εἰς τὸν Ἰφικράτην, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μενεσθέα καὶ τὸν Τιμόθεον.

Ὁ δὲ Χάρης, παραλαβὼν τὸν στόλον, ἐξώρμησε κατὰ τῆς Χίου, εἰσέγαγε δὲ αὐτὸν ἐν σχήματι ἐμβόλου εἰς τὸν λιμένα, ὃν εἶχον ἀποτεριχθεὶ οἱ νησιῶται¹. Προηγείτο δὲ ὁ Χαβρίας, ὅστις ὑπηρετεῖ ὑπὸ τὸν Χάρητα ὡς τριήραρχος· μετὰ τόλμης δὲ προορμήσας εἶχεν εἰσελάσει βαθέως εἰς τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων καὶ ἔπεσε μαχόμενος ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς ἰδίας τριήρους, ἐπειδὴ ἡ ἀγερωχία αὐτοῦ δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν παραδοθεῖσαν εἰς αὐτὸν τριήρη². Ἡ δὲ ὅλη προσβολὴ ἀπέτυχε, καὶ οἱ ἀποστάται ἡδυνήθησαν νὰ τραπῶσιν εἰς ἐπίθεσιν, ἐδήλωσαν δὲ τὰς νήσους τὰς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατεχομένας, ἰδίως δὲ τὴν Λήμνον καὶ τὴν Ἰμβρον, καὶ ἔπειτα παρέστησαν μετὰ ἑκατὸν τριήρων πρὸς τῆς Σάμου. Ἀλλ' αἱ δύο ἀθηναϊκαὶ μοῖραι ἐνωθεῖσαι ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν τῆς νήσου³, καὶ τότε οἱ

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 7.

² Πλούταρχος ἐν Βίῳ Φωκίωνος 6. Κορνήλιος Νέπωσις ἐν Βίῳ Χαβρίου 4.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 21.

Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν νὰ πλεύσωσιν ἐκεῖθεν εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπερ ἤλπιζον νὰ εὕρωσι μᾶλλον ἀπαράσκευον πάσης ἄλλης ἀποστάτιδος. Ἀλλὰ κατὰ θυελλώδη τινὰ ἡμέραν προσέκρουσαν ἀπρόσδοκῆτως ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Χίου εἰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Καὶ ὁ μὲν Χάρης ἀπήτησεν, ὅπως ἀμφοτέραι αἱ μοῖραι ἐπιτεθῶσι κοινῇ, ἀλλ' οἱ ἡγούμενοι τῆς δευτέρας μοίρας ἀπεποιήθησαν ὁμοφώνως ἔνεκα τῆς τρικυμίας. Ὁ δὲ Χάρης δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ ἐνόμισεν, ὅτι, ἀναλαμβάνων τολμηρῶς τὴν πρωτοβουλίαν, ἔμελλε νὰ νῆαγκάσῃ καὶ τοὺς ἄλλους· ἀλλ' ἐγκατελείφθη μόνος, καὶ ἡναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν ἀγῶνα οὐκ ἄνευ ἀπωλειῶν¹.

Ἀνήγγειλε δὲ τὰ γενόμενα εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐπέρριψεν ἅπασαν τὴν εὐθύνην ἐπὶ τοὺς συστρατῆγους. Τοῦ δὲ Ἀριστοφώντος ὑποστηρίξαντος τὴν κατηγορίαν αὐτοῦ, ἐκεῖνοι ἀνεκλήθησαν πάραυτα, καὶ ἔκτοτε ὁ Χάρης ἀνεδείχθη στρατηγὸς σύμπαντος τοῦ στόλου².

Τότε δ' ἐμερίμνησε πάσῃ δυνάμει νὰ κατορθώσῃ τι λαμπρὸν ὅπουδῆποτε καὶ ἂν παρίστατο εἰς αὐτὸν εὐκαιρία· ἐπειδὴ δὲ πιθανῶς ἐστενοχώρει αὐτὸν καὶ ἀπορία χρημάτων, ἀπεφάσισε γοργῶς νὰ νῆαλάβῃ μετὰ σύμπαντος τοῦ στόλου ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ Ἀρταβάζῳ, εὐρισκομένῳ ἐν ἀποστασίᾳ ἀπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ στενοχωρουμένῳ ὑπὸ τῶν στρατιῶν αὐτοῦ³. Ἡ δὲ μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως φιλία τοῦ Μαυσσώλλου ἠδύνατό πως νὰ δικαιολογήσῃ τὸ διάδημα τοῦτο, ἐπειδὴ πᾶσα ἥττα τοῦ βασιλέως ἐπετρέπετο νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἥττα τοῦ Μαυσσώλλου καὶ τῶν συμμάχων. Ὅπωςδῆποτε δ' ἐπέτυχε τὸ σκοπούμενον τελείως, κατορθώσας διὰ λαμπρᾶς νίκης νὰ προσθέσῃ εἰς τὸν μέγαν μισθὸν τῆς στρατιᾶς πλούσια λάφυρα, καταλαβὼν τὴν Λάμφακον καὶ τὸ Σίγειον⁴ καὶ προκαλέσας μεγάλην χαρὰν τῶν συμπολιτῶν.

¹ Πολυαῖνου Στρατηγήματα III, 9, 29. Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 21. Συνέβη δὲ τοῦτο περὶ τὰ Ἐμβάτα.

² Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 22.

³ Δημοσθένους [Φιλipp. A'] 24. Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 22.

⁴ Δημοσθένους [Ὀλυμπ. B'] 28.

Ἄλλὰ τότε ἦλθε παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως εἰς Ἀθήνας πρεσβεία ὑποβάλλουσα πικρὰ παράπονα περὶ τοῦ Χάρητος καὶ ἐκφράζουσα τὰς σοβαρωτάτας τῶν ἀπειλῶν¹. Ὑπῆρχον δὲ ἤδη οἱ πιστεύοντες, ὅτι μέγας περσικὸς στόλος εἶχε συνενωθῆ μετὰ τῶν νησιωτῶν πρὸς ἐπιχείρησιν κοινοῦ πλοῦ ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Ἐπῆλθε λοιπὸν μεταβολὴ τῆς δημοσίας γνώμης, ζωηρὰ κίνησις ἐναντίον τοῦ Ἀριστοφῶντος καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Ἐγένετο δὲ λόγος περὶ τῆς ἐξαντλήσεως τοῦ δημοσίου ταμείου², περὶ τῶν ἀφορήτων βαρῶν τοῦ πολέμου καὶ περὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς πόλεως πρὸς καθυπόταξιν τῶν συμμάχων διὰ τῆς βίας. Ὁ δὲ Ἀριστοφῶν ἔνεκα τῆς παρ' αὐτοῦ ἐξασκουμένης τρομοκρατίας εἶχε στερηθῆ καὶ πολλῶν φίλων. Διὸ εἷς τῶν τασσομένων εἰς αὐτὴν αὐτοῦ τὴν φατρίαν, ὁ Εὐβουλος ὑπῆρξεν ὁ ὑποβαλὼν εἰς τὸν δῆμον τὴν πρότασιν περὶ τῆς ἀνάγκης ἀμέσου εἰρήνης, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ παντελὴς ὀλεθρος τῆς πόλεως.

Ἡ δὲ εἰρήνη ὠμολογήθη μετὰ τῆς αὐτῆς σπουδῆς μεθ' ἧς εἶχε κηρυχθῆ καὶ ὁ πόλεμος χάριν τῆς ὅσον ἔνεστι ταχυτάτης ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου ἄνευ κἂν ἀποπείρας πρὸς διάσωσιν κατὰ τὸ δυνατόν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων³. Οἱ ἀποστάντες σύμμαχοι ἀπελύθησαν πάσης ὑποχρεώσεως, οὕτω δὲ μετὰ θυσίας βαρυτάτας καὶ ὅλως ματαίας ἔνεκα φόβου περσικῶν ἀπειλῶν ἐγκατελείφθη ἐν μέσῳ ὀνείδους καὶ καταισχύνης ἡ κατὰ θάλασσαν συμμαχία ἐκείνη ἣτις πρὸ εἰκοσιν ἐτῶν εἶχεν ἰδρυθῆ ἐπὶ χρηστοτάταις ἐλπίσιν ὑπὸ τοῦ Καλλιστράτου καὶ τοῦ Τιμοθέου⁴. Τὴν δ' ἐπίδρασιν τῶν Ἀθηναίων, δι' ἧς συνεκρατεῖτο χάριν ἑθνικῶν σκοπῶν τάξις καὶ συνοχὴ ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ἀντικατέστησε

¹ Ἰσοκράτους [Ἀρεοπαγ.] 81· ὡς δὲ βασιλεὺς ἔχει πρὸς ἡμᾶς, ἐκ τῶν ἐπιστολῶν ὧν ἔπεμψεν ἐδὴ λωσεν. Διοδώρου Σικελιώτου [XVI.] 22.

² Ἰσοκράτους [Περὶ εἰρήνης] 19 κ. ε.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 22. Ἰσοκράτους Περὶ εἰρήνης 16.

⁴ Εἰς τὸν Εὐβουλον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀναφέρονται τὰ τοῦ Δημοσθένους [Ὀλυμπ. I'] 28· οὗς ἐν πολέμῳ συμμαχοὺς ἐκτησάμεθα, εἰρήνης οὕσης ἀπολλέεσθαι οὗτοι. Πρόβλ. καὶ τὰ Σχόλια εἰς τοῦτο τὸ χωρίον.

τότε ἡ ἐπίδρασις Ἀσιατῶν, τοῦτο μὲν τοῦ μεγάλου βασιλέως, τοῦτο δὲ τῶν τυράννων καὶ σατραπῶν τῆς Καρίας. Οἱ μικροὶ δυνάσται οἱ ὑπὸ περσικὴν ἐπικυριαρχίαν διοικοῦντες τὰς παραλίαις χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἤρχισαν μετ' οὐ πολὺ ἐπιδρῶντες εἰς τὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀπέστησαν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων τὰς νησιωτικὰς πόλεις δι' ὑποστηρίξεως τῶν ὀλιγαρχικῶν φατριῶν ἢ ἐγκαταστάσεως τυράννων. Μανθάνομεν δὲ περὶ τυράννου τινὸς Κυπροθέμιδος ἐν Σάμῳ¹ καὶ περὶ τοῦ Κάμμου ἐν Μυτιλήνῃ², χωρὶς νὰ δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν ἀκριβέστερον τὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τυραννίδος αὐτῶν.

Μετὰ δὲ τὴν παρὰ τῶν Ἀθηναίων καθομολόγησιν τῆς ἀδυναμίας αὐτῶν ἐξέλιπεν ἡ ἔννομος τάξις, ἣν ἀντικατέστησε τελεία ἀναρχία. Δὲν ὑπῆρχε πλέον πόλις ἰσχυρὰ ἐξασφαλίζουσα τὴν εἰρήνην τοῦ πελάγους, τὰ δὲ ὅρια τῆς κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς τῶν βαρβάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων εἶχον ἐκλίπει, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι οὔτε τὰς ἐμπορικὰς αὐτῶν ὁδοὺς, οὔτε τὰς ὑπολειφθείσας εἰς αὐτοὺς νησιδας ἠδύναντο νὰ κατέχωσιν ἀσφαλῶς. Ἀντὶ δὲ τῆς θαλασσοκρατίας τῶν Ἀθηναίων ἰσχυσεν ἐν τῷ Αἰγαίῳ ὁμὰς δευτερευουσῶν πολιτειῶν αὐτονόμων καὶ ἀπαλλαγθεισῶν πάσης ἡγεμονίας, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ αἱ ἡπειρωτικαὶ πόλεις εἶχον ἀποβῆ αὐτόνομοι.

Ἀλλὰ δὲν ἤρκουν τὰ δεινὰ, ἐξηκολούθει δὲ πρὸ τῶν δικαστηρίων ὁ ἀγὼν τῶν φατριῶν ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐπεζητοῦντο καὶ ἄλλα θύματα. Ὁ Ἀριστοφῶν κατέβαλεν ἅπασαν τὴν ὑπολειπομένην αὐτοῦ δύναμιν, ὅπως, συμπράττων μετὰ τοῦ Χάρητος,

¹ Ἡ παρὰ τοῦ Δημοσθένους [Ἰπὲρ τῆς Ροδίων ἐλευθερίας] 9 μνημονευομένη ἀρχὴ τοῦ Κυπροθέμιδος ἐν Σάμῳ κατὰ τὸ χωρίον Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου XVIII, [18], ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ φυγῆς τῶν ἐξορίστων ἐκ τῆς Σάμου [ἐτῆς τρισὶ πλείων τεσσάρων], μόνον εἰς τὴν πρὸ τοῦ Τιμοθέου ἄλλωσιν τῆς πόλεως τῷ 365 π.Χ. δύναται νὰναφέρηται. [Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 120 σημ. 1 Schäfer Demosthenes und seine Zeit Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 99 σημ. 1].

² Δημοσθένους [Ἰπὲρ τῆς Ροδίων ἐλευθερίας 37. Schäfer Demosthenes und seine Zeit] Beilage σ. 224. Sauppe De duabus inscriptionibus Lesbicis. Göttingen. 1870 σ. 5 κ. ξ.

καταστρέψη τοὺς λοιποὺς στρατηγοὺς καὶ ἀφαιρέση ἀπὸ τῶν δεινότατα τεταπεινωμένων Ἀθηναίων καὶ αὐτοὺς τοὺς ἄνδρας τοὺς μόνους δυναμένους νὰ γάγωσιν εἰς αἰσιώτερον μέλλον. Κατὰ δὲ τὴν ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ὑποβολὴν τῶν εὐθυνῶν κατηγορήθησαν ὁ Ἴφικράτης, ὁ Μενεσθεὺς καὶ ὁ Τιμόθεος ὡς προδῶσαντες τὴν πόλιν ἕνεκα δεκασμοῦ παρὰ τῶν Χίων καὶ Ῥοδίων¹. Ἡ δὲ κατηγορία αὕτη προεκάλεσε μεγάλην ἀγανάκτησιν, καὶ ὁ Ἴφικράτης ἐθεάθη περιστοιχιζόμενος ὑπὸ στίφους ἐταίρων ἐνόπλων, ἐχόντων τὴν ἀπόφασιν νὰ σώσωσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου κινδύνου, ἔστω καὶ διὰ τῆς βίας. Ὁ δὲ γηραιὸς καὶ πλείστας ὅσας φέρων οὐλὰς ἥρωος ἀντεστρατεύετο μετὰ στρατιωτικῆς ἀγερωχίας πρὸς τὰ ῥητορικὰ τεχνάσματα τοῦ Ἀριστοφῶντος. Διέγνω δὲ τὴν ἀδυναμίαν νάντεπεξέλθῃ πρὸς αὐτὸν δι' ὁμοίων ὅπλων, καὶ ἔλεγεν· «ἐκεῖνος μὲν εἶνε καλλίτερος ὑποκριτής, ἀλλὰ τὸ ἐμὸν δῶμα εἶνε ἄμεινον»². Ἀναφερόμενος δ' εἰς τὰς ἀνδραγαθίας αὐτοῦ, ἠρώτησεν, ἂν ἐθεώρουν αὐτὸν ἱκανὸν νὰ διαπράξῃ πανουργίαν, ἐφ' ἣ ἤθελεν αἰσχυνοῦσθαι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοφῶν.

Ἡ δὲ στρατιωτικὴ ἀγερωχία τοῦ Ἴφικράτους ἐπέδρασε κατὰ τὸ ποθοῦμενον, καὶ ὁ στρατηγὸς ἠθωώθη μετὰ καὶ τοῦ υἱοῦ. Ἀτυχεστέρα δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐκδασίς τῆς δίκης τοῦ Τιμοθέου. Καὶ δὲν εὐρέθη μὲν ἔνοχος τοῦ ἐγκλήματος ἐφ' ᾧ εἶχε κατηγορηθῆ, ἀλλ' ἐδείνωσε τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐξερεθίσας τοὺς δικαστὰς διὰ τῆς ἐπιδεικτικῆς αὐτοῦ σεμνοτυφίας· διὸ κατεδικάσθη εἰς μεγίστην ζημίαν ἑκατὸν ταλάντων, ἀντιστοιχοῦντων περίπου πρὸς πεντακοσίας ὀγδοήκοντα ἑννέα χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπласία εἶνε ὡς ἔγγιστα ἡ ἀνάλογος σημερινὴ ἀξία]. Μετέβη δὲ εἰς τὴν Χαλκίδα, καὶ ἀπέθανεν ἐν αὐτῇ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, ἰδὼν καταστραφέν

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 24 Διονυσίου [*Ἀλικαρνασέως*] Περὶ Δεινάρχου σ. 668. Κορνήλιος Νέπωσ ἐν Βίῳ Τιμοθέου 8. Ἰσοκράτους [Περὶ ἀντιδόσεως] 129.

² Πλουτάρχου Πολιτικά παραγγέλματα σ. 801 F. Ἴφικράτης ὑπὸ τῶν περὶ Ἀριστοφῶντα καταρρητορευόμενος· βελτίων μὲν ὁ τῶν ἀντιδίκων ὑποκριτής, δῶμα δὲ τοῦ μὲν ἄμεινον.

οἰκτρῶς τὸ ἔργον τοῦ σύμπαντος βίου. Ὁ δὲ Ἰφικράτης ἐξηκολούθησε ζῶν ἐν Ἀθήναις ὡς ἀπλοῦς ιδιώτης. Ὁ δὲ Χαβρίας εἶχε πέσει μαχόμενος. Οὕτω δ' αἱ Ἀθηναὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου πολέμου οὐ μόνον εἶχον ἀποβάλλει τὴν ἀρχὴν καὶ ἐξαντλήσει πάντας τοὺς πόρους, ἀλλὰ καὶ εἶχον στερηθῇ τῶν τελευταίων αὐτῶν ἡρώων.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πορεία τῶν κατὰ τὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων μέχρι τέλους τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν ἐξωτερικῶν γεγονότων ἕτινα ὑπῆρξαν τὸ ἀναγκαῖον ἐπακόλουθον τῆς ἐν αὐτῇ τῇ πόλει καταστάσεως τῶν πραγμάτων.

Αἱ ἀπόπειραι αἱ γενόμεναι πρὸς θεραπείαν τοῦ πολιτεύματος ἀπὸ τῶν κακιῶν αὐτοῦ εἶχον ἤδη ἀπὸ μακροῦ ἐγκαταλειφθῇ καὶ πάλιν. Εἶχον δ' ἐπανέλθει εἰς τὴν ἀρχαίαν τροχίαν, καὶ ἐξηκολούθουν ζῶντες ἀσκέπτως συνῶδὰ πρὸς τοὺς πατέριους τύπους τῆς δημοκρατίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πολιτεία ἐξηντλημένη καὶ νοσοῦσα δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ φρονηματίσῃ καὶ ἐξευγενίσῃ τοὺς πολίτας ἐκάστους, οἱ δεσμοὶ οἱ συνενοῦντες τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἀπέβησαν ὁσημέραι χαλαρώτεροι καὶ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων τῶν πολιτῶν ὑπεβιάσθη εἰς ἥττονα μοῖραν, ὁ δὲ βίος ἀπέβαλε πολὺ τῆς σοβαρότητος αὐτοῦ καὶ ἁξίας, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι συνείθισαν νὰ κρίνωσι τὰ καθ' ἑαυτοὺς καὶ τὰ κατὰ τοὺς ἄλλους πρὸς μέτρον εὐτελές.

Ἐξωτερικῶς δὲ διεγινώσκετο ἡ ἀπὸ τῶν προτέρων χρόνων διαφορὰ ἰδίως ἐκ τούτου, ὅτι ἄλλοτε μὲν ἐκτίζοντο οἰκοδομαὶ ἁξίαι λόγου μόνον χάριν τῆς λατρείας τῶν θεῶν καὶ χάριν τῆς πολιτείας, τώρα δὲ παρημελήθησαν οἱ δημόσιοι σκοποὶ, καὶ ἀντ' αὐτῶν ὠκοδομοῦντο κτίρια σκοπὸν ἔχοντα τὴν εὐμάρειαν ἢ τὴν ἐπίδειξιν τῆς πολυτελείας τῶν ιδιωτῶν¹. Οἱ εὐποροὶ ἐπεδείκνυσαν

¹ [Δημοσθένους Ὀλυμπ. Γ' 29. Κατὰ Ἀριστοκράτους 208. Κατὰ Μηδείου 158. Πρὸς Ἀριστοφάνους Πλοῦτον στ. 180 καὶ τὰ Σχόλια ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ. Büchsenh. Besitz und Erwerb im griechischen Alterthume σ. 79].

μετὰ κενοφροσύνης τὸν πλοῦτον αὐτῶν, οἵκοι δὲ μεγάλοι δίκην μεγάρων ἐκόσμησαν τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ περίχωρα. Ἐπεδείκνυον δὲ μεγαλοπρέπειαν καλλωπιζόμενοι διὰ πολυπληθῶν θεραπόντων, πολυτελῶν ὀχημάτων, βαρυτίμων ἐσθήτων καὶ σκευῶν, καὶ ὅμως ἡ μεγαλαυχία ἐκείνη τῶν πλουσίων, καίπερ ἄντικρυς ἀντικειμένη εἰς τὸ πνεῦμα τῆς δημοκρατίας, οὔτ' ἐτιμωρεῖτο οὔτε κατεδικάζετο ὑπὸ τῆς δημοσίας γνώμης, ἀλλ' εἴλκυε τὸν θαυμασμὸν τοῦ πλήθους καὶ παρεῖχε δύναμιν καὶ τιμὴν¹.

Ὅσῳ δὲ μᾶλλον ἐξηντλοῦντο οἱ δημόσιοι πόροι, τόσῳ μᾶλλον καθίστατο φανερά ἡ μεταξὺ τῶν πολιτῶν διαφορὰ τῆς οὐσίας. Οἱ δὲ νέοι θεσμοὶ οἱ κατασταθέντες πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῆς πολιτείας συνετέλεσαν εἰς ἐπαύξησιν τῆς δυνάμεως τοῦ χρήματος, ἐπειδὴ ἡ κατανομή τῶν λειτουργιῶν εἰς τὰς συμμορίας² ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τῶν καταβαλλόντων τὰς μεγίστας εἰσφοράς, οὗτοι δὲ, ἐπωφελούμενοι τὴν δύναμιν αὐτῶν, ἀπήλλαττον ἑαυτοὺς μεγάλων βαρῶν. Καὶ ἐξετέλουν μὲν τινὰς λειτουργίας ἐνίοτε μετ' ἐπιδεικτικῆς ἐλευθεριότητος χάριν τυρλώσεως τοῦ πλήθους, ἀλλ' εἶχον συνήθως τὴν τέχνην νὰ κανονίζωσι τὰ πράγματα οὕτως, ὥστε οἱ ἥττον εὐποροὶ νὰ ἐπιβαρύνωνται κατὰ τρόπον δυσανάλογον³. Οὕτω δὲ πλήν τῆς ἀντιθέσεως τῶν εὐπόρων πρὸς τοὺς ἀπόρους ἐπῆλθε καὶ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν πλουσίων καὶ τῆς μέσης τάξεως, οἱ δὲ προϊστάμενοι τῶν συμμοριῶν ἀπετέλεσαν τάξιν προνομιοῦχον καὶ τὸ στασιαστικὸν πνεῦμα ἀπέβη ὁσημέραι δεινότερον⁴.

¹ [Ἰδε *Τουλίῳ Πολυδεύκους* X, 36· ἐν δὲ τοῖς Δημοπράταις πέπραται Ἀλκιβιάδου γαμεύνη παράκολλος καὶ κλίνη ἀμφικνέφαλος]. Πρὸς περὶ τῆς πολυτελείας τοῦ Ἀλκιβιάδου [Köhler ἐν τῷ *Hermes* τόμ. XXIII [1888] σ. 397. Τὴν δὲ ὅλην εἰκόνα τῆς κοινωνικῆς τῶν τότε χρόνων καταστάσεως ἐν Ἀθῇναις ἴδε παρ' *Ἰσοκράτει* | *Περὶ εἰρήνης*] 124.

² Ἰδε ἄνωτέρῳ τόμ. Ε' σ. 138.

³ Τὸ βάρος τῶν δημοσίων λειτουργιῶν εἶνε κατὰ τὸν *Ἰσοκράτην* | *Περὶ εἰρήνης*] 128 [τοιούτων, ὥστε ἄλγιον ζῆν τοὺς τὰς οὐσίας κεκτημένους ἢ τοὺς συνεχῶς πενομένους].

⁴ Περὶ τοῦ χρηματισμοῦ ἐν Ἀθῇναις ἴδε Perrot *Mémoires* σ. 337.

Σὺν δὲ τῇ καθ' ἐκάστην μείζονι ἐκπτώσει τῆς πολιτείας συνεξέλιπον καὶ αἱ ἀρεταὶ αἱ ἐκπηγάζουσιν ἐξ αὐτῆς, ἰδίως δὲ ἡ φαιδρὰ προθυμία τῶν πολιτῶν πρὸς θυσίας. Οἱ πολῖται ἀπέκρυπτον τὴν οὐσίαν, καὶ οἱ πλουσιώτατοι αὐτῶν ἀπέφευγον τὰς εἰς αὐτοὺς ἐπιβαλλομένας ὑποχρεώσεις ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὡς τριήραρχοι ἐξεμίσθονον τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀναληφθέντων ἔργων εἰς τοὺς ἐπιχειροῦντας αὐτὰ ἀντὶ ἐλαχίστων. Αἱ ἀγαθαὶ παραδόσεις τῶν ἀρχαίων χρόνων εἶχον ἐκλίπει. Τῶν ἀρχαίων τῆς πόλεως οἴκων εἶχον ἤδη πολλοὶ ἐξαφανισθῇ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Ἰσοκράτους, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν δὲν εἶχον διάθεσιν νὰ τηρῶσιν αὐστηρῶς τὰς διατάξεις περὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Σὺν δὲ τῇ διαφθορᾷ τῶν ἀρχαίων ἡθῶν ἐξέπεσεν ἰδίως ἡ περὶ τὴν γυμναστικὴν παιδείυσιν, ἥτις δὲν ἐθεωρεῖτο πλέον ἀναγκαῖον στοιχεῖον τῆς παιδείσεως τῶν νέων. Περιωρίσθη δὲ ἡ γυμναστικὴ εἰς εἰδικὸν ἐπιτήδευμα, ἐξασκούμενον ὑπὸ ἐπιδεικτιῶντων ἀθλητῶν, μεταβαλόντων τὴν σωματικὴν βώμην εἰς ἐπάγγελμα. Ἀφ' ἐτέρου δὲ παρήκμασεν αὕτη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐπιστημονικῆς θεραπείας τοῦ σώματος, ἥς εἰσηγητὴς εἶχεν ὑπάρξει ὁ Ἡρόδικος, καθ' ἣν καθορίζοντο μετὰ μικροπρεποῦς ἀκριβολογίας καὶ αὐτὰ τὰ κατὰ τὴν τροφὴν καὶ πόσιν¹.

Ἀλλὰ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἡ γυμναστικὴ ἀπέβαλε πᾶσαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν βίον, καὶ ἔπαυσε παιδεύουσα τοὺς νεαροὺς Ἀθηναίους πρὸς ἀνδρείαν καὶ πρὸς πρόθυμον ὑπηρεσίαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος πόλεως. Ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία ἐθεωρήθη ἀφόρητος διατάραξις τῆς εὐκολίας τοῦ βίου καὶ τοῦ ἐκ τῶν καθ' ἡμέραν ἔργων κέρδους². Ἐπεζητοῦντο δὲ παντοῖαι ἀπ' αὐτῆς ὑπεκφυγαί, καταστήσασθαι ἀναγκαίαν τὴν ψήφισιν αὐστηρῶν στρατιωτικῶν νόμων, ὅπως δι' αὐτῶν ἐπιτευχθῇ τοῦθ' ὅπερ ἦτο ἄλλοτε αὐτονόητον· ἀλλὰ καὶ οὗτοι οἱ νόμοι δὲν ὠφέλησαν. Ὁ πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν

¹ Περὶ τῆς ἐκπτώσεως τῆς γυμναστικῆς ἴδε *Αἰσχίνου* [Κατὰ Τιμάρχου] 137 κ. ἔ. Πρόλ. Becker Charikles Τόμ. Β' σ. 207 κ. ἔ.

² *Ἰσοκράτους* [Περὶ εἰρήνης] 29 κ. ἔ.

ὄκνος τῶν πολιτῶν διεδόθη δίκην ἐπιδημίας, οἱ δὲ τριήραρχοι προσέκρουον κατὰ τὴν πλήρωσιν τῶν τριήρων εἰς τοιαύτας δυσχερείας, ὥστε προετίμων νὰ παραδίδωσιν εἰς ξένους οὐδὲν ἔχοντας ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐνδιαφέρον τὸ πολυτιμότεον τῶν κτημάτων αὐτῆς, τὰς τριήρεις.

Ἦθελον νὰ διατηρήσωσιν ἐκ τῆς δημοκρατίας μόνον ὅσα ἐθεράπευον τὰς αἰσθήσεις καὶ παρεῖχον εὐχάριστον θυμηδίαν. Διὰ τοῦτο δ' αἱ ἐορταὶ ἀπέβησαν τὸ κυριώτατον ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ καὶ ἡξιούντο τῆς μεγίστης προσοχῆς ὡς τὸ σπουδαιότερον ἀσχόλημα τοῦ δήμου. Ἀλλ' ἐν ταύτῳ ἡ ἐπιδιώξις τῆς ἐορτασίμου χαρμωσύνης περιέστησεν εἰς μοῖραν ὅλως ὑποδεεστέραν τοὺς ἄνω τέρους σκοποὺς τοὺς ὑποκειμένους εἰς τὰς ἐορτὰς τῶν Ἀθηναίων, ἥτοι τὴν εὐγνώμονα ἐπιδειξίν τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς τιμῆς, τὴν ἀνύψωσιν τοῦ φρονήματος καὶ τῆς φιλοπατρίας καὶ τὴν ἐνάμιλλον ἐξάσκησιν τῶν εὐγενῶν τεχνῶν. Ἀντὶ δὲ τούτων ἡ σύμπασα προσοχὴ ἐστράφη εἰς τὰς πομπὰς καὶ δημοθουινίας, ὅπως δὲ μηδὲ τὸ ἐλάχιστον αὐτῶν ἀπολέσωσιν ἀπέφευγον οἱ πολῖται τὴν ἐν τῇ ξένῃ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ χάριν αὐτῶν ἀπελύοντο αἱ στρατιαί, ὅπως σπεύσωσι νὰ ἐπανέλθωσιν οἴκαδε. Ἡ δὲ διατάραξις τῆς ἐκ τῶν ἐορτῶν ἡδονῆς ἐθεωρεῖτο τὸ μέγιστον ἔγκλημα καὶ προδοσία τῆς πατρίδος. Ἀπαντες ἤθελον νὰκούωσι μόνον περὶ διακαιωμάτων, ὅχι δὲ περὶ καθηκόντων· πᾶν βάρος ἐξεδιώκετο καὶ ἡ σωτηρία πειθαρχία ἔλειπεν ἐκ τε τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐκ τοῦ οἴκου, ἐν ᾧ οὐδὲ αὐτοὺς τοὺς δούλους κατῴρθονον νὰ χαλιναγωγῶσιν. Ἀμοιβαία ἐπιείκεια καὶ συγγνώμη ἐπεκράτει σιωπηρῶς ἐν Ἀθήναις οἰοῦν ἐκ συνθήματος, ἥθελε δὲ θεωρηθῇ προσκρούουσα εἰς τὴν εὐκοσμίαν ἡ δημοσία ἐπιτίμησις τοῦ ἀνειμένου βίου συμπολίτου τινός. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Αἰσχίνης, ἐλέγχων τὰς κακίας ἀνδρὸς οἷος ὁ Τίμαρχος, δηλοῖ ρητῶς, ὅτι ἀντικείμενον τῆς κατηγορίας αὐτοῦ ἦτο ἡ πᾶσαν εὐπρέπειαν παρορῶσα θρασύτης καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ ἐπιτηδευομένη κακοήθεια.

Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὴν κοινωνίαν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ ἐκ-

κλησίαι τοῦ δήμου δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἀξιοπρέπειαν καὶ σεμνότητα. Ἐλεῖπε δ' ἀπ' αὐτῶν ἡ προσήκουσα σοβαρότης, καὶ ὅταν ἀκόμη συνήρχοντο χάριν τῶν σπουδαιοτάτων πραγμάτων. Δὲν ἐκράτει πλέον παρὰ πᾶσι τὸ κοινὸν συμφέρον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπεζήτουν διασκέδασιν καὶ θυμηδίαν, συμφώνως δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην διάθεσιν ἐκانونίζετο καὶ ἡ διαγωγή τῶν δημηγορούντων. Ἡμελημένοι τὴν ὄψιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἔξωμοι παρίσταντο πρὸ τοῦ δήμου, πεποιθότες ἐπὶ τὸ εὖχεσθαι τῆς φωνῆς καὶ τὸν παράγοντα τὰ πλήθη μεγαλήγορον ὄγκον τοῦ λόγου, οὗ ἐτεχνίτευον τὴν ἀπαγγελίαν δίκην ὑποκριτῶν. Οἱ δὲ λόγοι ἦσαν μὲν κενοὶ ἐπιχειρημάτων ἐξαγομένων ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἔδριθον δὲ προσωπικῶν ἐπιθέσεων, ὕβρεων καὶ σκωμμάτων χυδαίων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πλήθη ἕνεκα τῆς πολλῆς νωθείας ἐδαρύνοντο νὰ ἐνδιαφέρονται ὑπὲρ τῶν συσκέψεων καὶ μορφόνωσιν ἐξ αὐτῶν ἰδίαν κρίσιν, ὀλίγοι ἦσαν οἱ μετέχοντες τῶν συζητήσεων, καὶ ἀρεστότατοι τῶν ῥητόρων ἦσαν οἱ λέγοντες τὰ καταθυμιώτατα εἰς τὰ πλήθη. Ὡς εἰκὸς δὲ, εἰς τοῦτο συγκατένευσαν μόνον ἄνδρες ἀσυνεῖδητοι, ἄνθρωποι εὐφυεῖς μὲν καὶ ἔχοντες πρακτικὴν δεξιότητα, ἀλλὰ στερούμενοι ἀνωτέρας παιδείσεως καὶ ἐλευθερίας ἀγωγῆς. Ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ ἐπικρατοῦντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πρὸς τοῦτο δὲ εἶχον περὶ αὐτοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες συνωδᾷ πρὸς τὸ διδόμενον σύνθημα τινὰς μὲν ἐπεδοκίμαζον θεωρητικῶς, ἄλλους δ' ἔπαυσαν λέγοντας διὰ κραυγῶν, καὶ ἤγον οὕτω τὰ πλήθη εἰς σύγχυσιν, ὥπως κατορθόνωσιν εὐχερέστερον τὴν κατὰ βούλησιν διεύθυνσιν αὐτῶν. Συνερχομένης δ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὁμάδος ὁμοφρόνων, ἀποτελεῖται συμπαγὴς φατρία· τὸ δὲ πλῆθος ἐθίζεται ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τὸ νὰ ἄγῃται ὑπ' αὐτῶν, ὥςτ' ἐκεῖνοι σοδοῦνται ὡς κύριοι τῆς πόλεως¹.

Τοῦτο δὲ συνέβαινε κυρίως εἰς τὸν Ἀριστοφῶντα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, οἵτινες ἐξήσκουν ἐν Ἀθήναις αὐτόχρημα τρομοκρα-

¹ Τὴν τοιαύτην φατριαστικὴν ὁρᾶσιν καλεῖ πολιτεύεσθαι κατὰ συμμορίας ὁ Δημοσθένης [Ὀλυνθ. Β'] 29.

τίαν. « Ἀξιούσι, καθ' ἃ λέγεται ἐν τινι συγχρόνῳ λόγῳ, πλήρη ἐλευθερίαν νὰ λέγωσι πρὸς ὑμῶν καὶ νὰ πράττωσι κατὰ βούλησιν· εἶνε δὲ κύριοι τῶν πάντων καὶ δίκην κηρύκων πωλοῦσι τὰ κοινά. Ἐνεργοῦσι δὲ καὶ νὰ στεφανωθῇ ἐκεῖνος ὃν αὐτοὶ θέλουσι καὶ κατέστησαν αὐτοὶ ἰσχυρότεροι τῶν ψηφισμάτων τοῦ δήμου »¹. Οἱ ῥήτορες κολακεύουσι τὸ πλῆθος καὶ ὑποθάλλουσι τὴν ταραχὴν τῶν πνευμάτων, ὅπως διατηρήσωσι τὴν δύναμιν αὐτῶν· εἶνε δὲ ὦνιος ὅτε λόγος αὐτῶν καὶ ἡ σιγή, καὶ γίνονται πλούσιοι ἐξ ἀπόρων², ἐν ᾧ ἡ πολιτεία γίνεται πτωχοτέρα ὁσημέραι μᾶλλον. Καὶ καταρῶνται μὲν αὐτοὺς οἱ πολῖται, ὅταν τὰ κατ' αὐτοὺς βαίνωσι κακῶς, ἀλλ' ἐπαναπίπτουσι καὶ πάλιν ἐκάστοτε εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀναξιοπρεπῇ ἐξάρτησιν.

Ἐν δὲ τῇ νομοθεσίᾳ εἶχον μὲν ἐπανελθεῖ καὶ πάλιν εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν ἀρχαίων χρόνων³, ἀλλὰ δὲν εἶχον μείνει πιστοὶ εἰς αὐτάς. Ἐπεκράτει δὲ καὶ πάλιν πολυπραγμοσύνη περὶ τὴν κατασκευὴν νέων νόμων καὶ ὀλεθρία ἔνεκα τούτου ἀταξία. Καθ' ἑκαστον μῆνα ἐψηφίζοντο νέοι νόμοι, καὶ δὴ πολλάκις ἐν παραβάσει τῶν καθεστώτων, ἥτοι ἄνευ προβουλευματος, ἄνευ τῆς προδιαγεγραμμένης δοκιμασίας καὶ τῆς δημοσίας ἐκθέσεως τῶν στηλῶν, ἄνευ τηρήσεως τῶν διατεταγμένων προθεσμιῶν καὶ ἄνευ μερίμνης περὶ τῶν ἐντεῦθεν ἐπερχομένων ἀντιφάσεων. Μεταξὺ δὲ τῶν οὕτω ψηφιζομένων ἦσαν καὶ νόμοι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς αὐτάς τὰς βάσεις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἀναφερόμενοι εἰς προσωπικά ζητήματα, νόμοι περὶ χρεῶν, δι' ὧν ἐσκοπεῖτο ἡ ἀπὸ τῆς στενο-

¹ Ψευδοδημοσθένους Περὶ τοῦ στεφάνου τῆς τριταρχίας [21-]22· παρὰ [γὰρ] τῶν λεγόντων, οὓς ἴστε ἐπὶ μισθῷ τοῦτο πράττοντας, πυνθάνεσθε ποῖόν τιν' ἑκαστον δεῖ νομίζειν, οὐκ αὐτοὶ θεωρεῖτε... Καὶ γάρ τοι πάντα δι' αὐτῶν ποιοῦνται, καὶ μόνον οὐχ ὑπὸ κήρυκος πωλοῦσι τὰ κοινά, καὶ στεφανοῦν, ὃν αὐτοῖς δοκῇ, καὶ μὴ στεφανοῦν κελεύουσι, κυριωτέρους αὐτούς τῶν ὑμετέρων δογματῶν καθιστάντες.

² Ἰσοκράτους [Περὶ εἰρήνης] 124.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 72 κ. ἑ.

χωρίας διέξοδος ὠρισμένων ἀνδρῶν, καὶ ἄλλοι εἰς οὓς παρεί-
χετο δύναμις ἀναδρομικὴ πρὸς ἐπίτευξιν τακτῶν πατριαστικῶν
σκοπῶν.

Πρὸς ταῦτα δὲ πάντα συνδέεται ἡ παρὰ τῆς τάξεως τῶν
γραμματέων ἐν Ἀθήναις κτηθεῖσα δύναμις. Ἦσαν δὲ οὗτοι ἄν-
θρωποι ταπεινοὶ τὸ γένος, δοῦλοι καὶ ἀπελεύθεροι ἔργον ἔχοντες
τὴν ἀνάγνωσιν, σύνταξιν καὶ φύλαξιν τῶν δημοσίων γραμμάτων
καὶ ἔνεκα τούτου ἀποκτήσαντες ὑπηρεσιακὴν τινα δεξιότητα, δι'
ἧς καθίσταντο ἀπαραίτητοι πρὸς πάντας τοὺς ἄρχοντας, μικροὺς
τε καὶ μεγάλους¹. Ἦσαν δὲ ἄνδρες ὧνιοι, ὧν ἡδύνατο νὰ γείνη
χρῆσις πρὸς ὃ τιδὴποτε, πρόθυμοι πρὸς πᾶσαν ὑπηρεσίαν καὶ
ἔχοντες πεῖραν παντὸς θόλου. Ἀφ' οὗ δ' ἀνῆλθον εἰς ἀξίωμα ἄν-
θρωποι τοιοῦτοι, συνδιεδόθη μετ' αὐτῶν εἰς ἅπαντας τοὺς κλά-
δους τῆς διοικήσεως πνευμά τι ῥυπαρίας καὶ ἀπιστίας, ὡς τὸ
πλεῖστον εἰκότως ἔνθα ὁ λόγος περὶ διαχειρίσεως χρημάτων ἐμπι-
στευομένων εἰς τοὺς ἄρχοντας. Δυσπιστία τις καθολικὴ ἐδηλητη-
ρίασε τὸν δημόσιον βίον. Τὸ συνηθέστατον δὲ ὄπλον, δι' οὗ φα-
τρία τις προσέβαλλε τὴν ἄλλην ἢ πολίτης τις διεξῆγεν ἰδίον
ἀγῶνα κατ' ἄλλου, ἦτο ἡ κατηγορία περὶ κλοπῆς, δι' ἧς ἡ χα-
λεπὴ περὶ τὰς δίκας μανία τῶν Ἀθηναίων ἐπηυξήθη τὰ μέγι-
στα. Αὐτὸς ὁ Ἀριστοφῶν κατηγορήθη ἐπὶ νοσφισμῷ χρημάτων
προωρισμένων πρὸς κατασκευὴν χρυσῶν στεφάνων, καὶ ἠναγκά-
σθη πρὸς ἀποφυγὴν δεινότερων κινδύνων νὰποδώσῃ πάραυτα τὸ
λειπὸν χρῆμα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπέβη ἔθος τὸ καθιστάνειν ἐκ-
τάκτους ζητητάς πρὸς ἀνάκρισιν περὶ τοῦ τίς κατεκράτει παρα-
νόμως χρήματα ἱερὰ ἢ δημόσια. Κατὰ δὲ τὰς δίκας εὐρίσκετο
εὐκαιρία πρὸς παντοίας σκευωρίας χάριν ἐξαπατήσεως τῶν δικα-
στῶν ἢ πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν γενομένων ἀπο-
φάσεων. Ἐν τε δημοσίαις γραφαῖς καὶ ἐν ἰδιωτικαῖς δίκαις ἐνό-

¹ Περὶ τῶν κατὰ τὴν ὑπογραμμάτε(α)ν ἴδε [Πλουτάρχου] Βίους δέκα βητόρων
σ. 840. Περὶ δὲ τῶν ὑπογραμματέων μεταχειρίζεται ὁ Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπρε-
σθείας] 314 τὴν ἔκφρασιν προσκυνεῖν τὴν θόλον. Πρβλ. Meier εἰς *Λυκοῦργον* σ. C.

μιζον ἐπιτρεπόμενα ἅπαντα τὰ μέσα¹ προσέφευγον εἰς διαβολὰς προσωπικὰς, εἶχον προχείρους μάρτυρας ἐπὶ χρήμασι καὶ ῥήτορας προθύμους νὰ παρασκευάσωσι δικανικὸν λόγον ἐν ἐκάστη δίκῃ εἴτε ὑπὲρ τοῦ κατηγοροῦ εἴτε ὑπὲρ τοῦ κατηγορουμένου. Τὸ δὲ λαμβάνειν μισθὸν ἐπὶ δικανικοῖς λόγοις οὐδεμίαν πλέον παρεῖχεν ἀτιμίαν, καὶ οἱ λογογράφοι ἔζων ἐκ τῶν δικῶν καὶ συνήργουν εἰς τὸ νὰ ἐξερεθίζωσι τοὺς ἀνθρώπους ἐναντίον ἀλλήλων· οἶονεὶ δὲ εἶχον στήσει τὴν οἰκῆσιν αὐτῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις καὶ ἐκαρσδόκουν πᾶσαν διχόνοιαν τῶν πολιτῶν.

Ὁ μικρὸς δ' ἐκεῖνος πόλεμος μεταξὺ πολιτῶν καὶ μεταξὺ πατριῶν εἴλκυσε τὴν προσοχὴν εἴπερ τι καὶ ἄλλο, καὶ εἰς αὐτὸν ἀφιέρονον πᾶσαν σχολὴν καὶ κατέβαλλον πᾶσαν δύναμιν, ἐν ᾧ τὰ τῆς πολιτείας ἡμελοῦντο. Ἐνεκα δὲ τῆς αὐξούσης συγχύσεως τῆς νομοθεσίας ἐπολλαπλασιάσθησαν αἱ κατηγορίαι ἐπὶ γραφῇ παρανόμων, καὶ οἱ γνήσιοι δημαγωγοὶ ἐπεζήτουν μετὰ τινος ἐπιδείξεως καὶ καυχήσεως τὸ ἀντεπεξέρχεσθαι κατὰ τοιούτων ἐπιθέσεων. Ὁ δὲ Ἀριστοφῶν ἐκαυχᾶτο, ὅτι ἀπέκρουσε νικηφόρος ἐβδόμηκοντα καὶ πέντε τοιαύτας κατηγορίας¹.

Μάλιστα δὲ ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν δυσπιστίαν καὶ τὴν ἔχθραν ἐκεῖνοι ὅσοι ἦσαν περιβεβλημένοι δημοσίαν αὐτοκράτορα ἐξουσίαν, οἱ πρέσβεις καὶ ἰδιαίτατα οἱ στρατηγοί. Καὶ ἐπιτυχάνοντες μὲν ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτοὺς ἐντολῆς ἐτιμῶντο καὶ ἐξυμνοῦντο ὑπὲρ μέτρον, οἰοιδῆποτε καὶ ἂν ἦσαν, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀπονουμῇ τῶν δημοσίων τιμῶν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἤδη ἀπὸ πολλοῦ ἀποστῇ τοῦ προσήκοντος μέτρου· ἀντὶ δὲ τῆς συνετῆς ἐκείνης φειδωλίας τῆς χαρακτηριζούσης τὰς ἀρχαιστέρας Ἀθήνας εἶχεν εἰσαχθῇ ἀφειδεστάτη διασπάθησις τῶν ὑψίστων τιμῶν καὶ ὠρεῶν καὶ ἀκόλαστος περὶ αὐτὰς θαψίλεια. Ἀλλὰ πολὺ χεῖρον ἦτο τὸ ἀντίθετον, ἥτοι ἡ κατὰ πᾶσαν ἀτυχίαν τῆς πολιτείας ἔκρηξις τῆς ὀργῆς τοῦ δήμου ἐναντίον τῶν ἡγουμένων τῶν στρατιῶν, οὐδὲν δ' ἔβλαψε τὴν πολιτείαν μᾶλλον τῆς ἀπαύ-

¹ *Δισχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 114. [Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 127 σημ. 2].

στου ἔριδος μεταξύ ῥητόρων καὶ στρατηγῶν. "Ανθρωποὶ καθήμε-
νοι ἡσύχως οἴκοι καὶ οὐδεμίαν ἔχοντες γνῶσιν τῶν κατὰ τὸν πό-
λεμον εἰσῆγον τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐπιστρέφοντας ἀπὸ στρατειῶν
ἐπιμόχθων κατὰ τὴν ἀπόδοσιν εὐθυνῶν εἰς δίκην περὶ ζωῆς καὶ
θανάτου, ὑπενόμευον τὸ ἀξίωμα¹ αὐτῶν καὶ καθίστανον εἰς αὐτοὺς
ἐπαχθῆ τὴν ἀγαθὴν αὐτῶν θέλησιν ἐκείνην, ἐξ ἧς ἐζηρτῶντο τὰ
πάντα. Ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔδωκε τὸ κακὸν παρὰδειγμα
ὁ Καλλίστρατος διὰ τῆς ἐναντίον τοῦ Τιμοθέου ἐπιθέσεως, τὸ σκάν-
δαλον τοῦτο ἀπέβη ὅσημέραι δεινότερον, καὶ δὲν ὑπῆρξε στρατη-
γὸς ὁ μὴ πολλάκις κατηγορηθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ.

Καὶ ὅμως ὁποῖον ἦτο τότε τὸ ἀξίωμα τῶν στρατηγῶν ;
Πράγματι δὲν ἡγοῦντο πλέον Ἀθηναίων πολιτῶν, συγκρατου-
μένων ὑπὸ φιλοτιμίας καὶ φιλοπατρίας. Οἱ πλούσιοι Ἀθηναῖοι
παρεῖχον μὲν κατὰ τύπους τὴν κεκανονισμένην ὑπηρεσίαν ὡς ἱπ-
πεῖς, λαμβάνοντες πρὸς τοῦτο παρὰ τῆς πολιτείας τὴν ἀνέκαθεν
τεταγμένην κατὰστασιν¹, καὶ συμμετεῖχον μεγαλοπρεπῶς τῶν
πομπῶν αἵτινες συναπειργάζοντο τὴν λαμπρότητα τῶν ἐορτῶν
τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀφίσταντο ὅμως τῆς ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν ὑπη-
ρεσίας. Τοὺς δ' εὐπόρους ἀντικατέστησαν πολῖται ἄποροι, ἐπι-
διώκοντες τὴν διὰ μισθοῦ καὶ λαφύρων ἀποκατάστασιν τῶν οἰκο-
νομικῶν αὐτῶν· τὸ δὲ χρῆμα¹ ἀπέβη καὶ ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπη-
ρεσίᾳ τὸ κυριώτατον ἐν τοιοῦτῳ βαθμῷ, ὥστε οἱ στρατευόμενοι
ἤρνοῦντο νὰ ἐξέλθωσι χάριν ἐξετάσεως καὶ αὐτῶν τῶν πυλῶν
τῆς πόλεως ἄνευ ἁμοιβῆς. Καὶ ἐξ ἄλλων δὲ πόλεων εὐρίσκοντο
ἱκανοὶ ἄνθρωποι πρόθυμοι νὰ πωλήσωσι τὸ σῶμα καὶ τὴν ζωὴν·
ἦσαν δὲ οὗτοι ἀπάτριδες τυχοδιώκται, ἄνθρωποι οὐδὲν ἔχοντες
ιερὸν καὶ ὅσιον καὶ ἀποδεχόμενοι ὑπηρεσίαν σήμερον μὲν παρὰ τοῖς
Πέρσαις καὶ Αἰγυπτίοις, αὔριον δὲ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις. Ἀλλὰ
τοιαύτας στρατιὰς μόνον τὸ χρῆμα συνεκράτει· ἐτρέποντο δὲ πρὸς
πόλεμον ἔνθα ὑπῆρχεν ἡ μεγίστη προσδοκία κέρδους. Τὸ χρῆμα
εἶνε δι' αὐτάς ἡ δύναμις καὶ ἡ νίκη, χάριν δ' ἀποκτήσεως χρή-

¹ [Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 176].

ματος ἐπιβάλλουσι τὰς χεῖρας καὶ ἐπ' αὐτὰ τὰ κτήματα τῶν ἱερῶν.

Ὅπως δὲ τοιαῦται ξενικαὶ στρατιαὶ μὴ ἀγάγωσι τὴν πολιτείαν εἰς ὄλεθρον, παρίστατο ἀνάγκη δημοσίου ταμείου ἔχοντος πόρους ἀσφαλεῖς καὶ τακτὸν στρατιωτικὸν προϋπολογισμόν. Ἄλλ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ οἰκονομικὸν σύστημα, ἐφ' οὗ ἡρείδετο τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν, εἶχε καταστραφῇ ἀπὸ μακροῦ· αἱ δὲ τακτικαὶ πρόσοδοι, καὶ ἰδίως οἱ φόροι, εἶχον στερεῦσαι πλὴν μικροῦ τινος ὑπολοίπου, καὶ δὲν ὑπῆρχε πλέον ταμείον. Διὸ ἅμα τῇ στρατολογίᾳ στρατιᾶς τινος ἡναγκάζοντο νάξιωσιν εἰσφοράς καὶ προμηθεύωνται ἀμέσως ἐκ τοῦ βαλαντίου τῶν πολιτῶν τὰ χρήματα τάπαιτούμενα πρὸς πάντα πόλεμον κατ' ἰδίαν. Ἡ δὲ ἀπροθυμία τῶν πολιτῶν περὶ τὸ χορηγεῖν χρήματα ἡυξήθη ἕνεκα τῶν συχνῶν ἀπαιτήσεων καὶ τῆς δυσαναλογίας τῶν ἐπιτυχιῶν πρὸς τὰς ἐπιβαλλομένας θυσίας. Ἦτο δὲ μεγίστη καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι τὸ χρῆμα τῶν πολιτῶν περιήρχετο κατὰ μέγα μέρος εἰς ξένους, πρὸς δὲ τούτοις καὶ διὰ τὴν δυσπιστίαν πρὸς τοὺς διαχειριζομένους τὰ μετὰ κόπου συλλεγόμενα χρήματα καὶ τὰς ἀτελευτήτους κατηγορίας περὶ ἀσυνειδήτου διασπαθήσεως τῶν χρημάτων τούτων. Διὸ ἀπεστέλλοντο ἰδιοὶ ἄρχοντες, καλούμενοι ἐξετασταὶ τῶν ξένων, πρὸς ἐξέτασιν, ἂν ὑπῆρχον πράγματι ἐν ταῖς στρατιαῖς τόσοι μισθοφόροι ὅσοι ἐφέροντο ἐγγεγραμμένοι¹. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι οἱ ἐξετασταὶ ἠδύναντο νὰ δεκασθῶσιν, ἂν ἤθελον νὰ ἐνεργήσωσι τοῦτο οἱ στρατηγοί. Ἀλλὰ καὶ ὅτε οὐδεὶς συνέβαινε σφετερισμὸς τῶν ψηφιζομένων χρημάτων, ταῦτα εἶχον οὐχ ἥττον δυσαναλόγως πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου· συνήθως δ' ἐπῆρκουν μόνον πρὸς συνάθροισιν τῆς μισθοφορικῆς στρατιᾶς, συνείθισαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὁσημέραι μᾶλλον εἰς τὴν ιδέαν, ὅτι αἱ στρατιαὶ καὶ οἱ στόλοι ὤφειλον μετὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχώρησιν νὰ συντηρῶνται ἄφ' ἑαυτῶν.

Πρῶτος δ' ἔδωκεν ὁ Τιμόθεος τὸ παράδειγμα πολέμων ὧν χάριν οὐδὲν ἔδαπανᾷτο. Ἐν τῷ φιλοπάτριδι αὐτοῦ ζήλω ἐμηχα-

¹ *Αἰσχίνου* [Κατὰ Τιμάρχου] 113.

νᾶτο τὰ πάντα, ὅπως ποιήσῃ ἐκποδὼν πᾶν κώλυμ' ἀναχαιτίζον ἐν-
δόξους στρατείας, καὶ ἡρέσκετο ἀντιπαραβάλλων τὰς ὀλιγοδαπά-
νους ἑαυτοῦ νίκας πρὸς τὰς μεγίστας χρηματικὰς θυσίας τὰς ἀπαι-
τηθείσας χάριν τῶν στρατειῶν τοῦ Περικλέους ¹. Ἐπρομηθεύετο
δὲ χρῆμα παρά τε φίλων καὶ ἐχθρῶν, καὶ, ἐπερχομένης χρημα-
τικῆς στενοχωρίας, κατώρθωνε νὰ ἐξοικονομῇ τὰ πράγματα διὰ
φαύλου χαλκοῦ νομίσματος, ὅπερ ἐπέβαλλε δεξιῶς εἰς κυκλοφορίαν
χάριν τῆς ἰδίας πίστεως ἣς ἀπῆλαυε ². Παρήγαγε δὲ ὁ Τιμόθεος
τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν βαρεῖαν πλάνην, ὅτι ἦτο δυνατὴ διεξα-
γωγή ἐπιτυχῶν πολέμων διὰ μισθοφορικῶν στρατιῶν ἄνευ τα-
μείου καὶ ἄνευ εὐσυντάκτου οἰκονομικῆς διοικήσεως. Ἐπειδὴ δὲ
ἡ πλάνη αὕτη ἦτο ὑπεράγαν εὐχάριστος, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠθέ-
λησαν νὰ διδαχθῶσιν ὑπὸ τῆς πείρας περὶ τοῦ ἐναντίου, εἰ καὶ
ἠδύναντο νὰ ἴδωσιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ παραδείγματος τοῦ Τιμοθέου,
ὅποιοι ἦσαν οἱ κατὰ τοιοῦτον τρόπον διεξαγόμενοι πόλεμοι. Ὁ
στρατηγὸς οὐδέποτε ἦτο κύριος τῶν κινήσεων αὐτοῦ, ἦτο δὲ ἀνί-
κανος νὰ ἐπιδιώξῃ μεγάλα σχέδια, καὶ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ πο-
φεύγῃ πάσας τὰς κυριωτέρας ἐπιχειρήσεις καὶ νὰ διασπᾷ τὰς ἰδίας
δυνάμεις ἐν μικρῷ πολέμῳ, οὐδὲ ἠδύνατο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νάνα-
λάβῃ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀποδοχῆς καὶ ἐκτελέσεως τακτῶν ὁδη-
γιῶν. Ἀναγκαῖον δ' ἐπακόλουθον τῆς τοιαύτης ἀνάγκης ἦτο, ὅτι
οἱ στρατηγοὶ ἀπέβησαν ἀπέναντι τῆς πόλεως ὁσημέραι μᾶλλον
ἀνεξάρτητοι, μᾶλλον αὐτόβουλοι καὶ μᾶλλον αὐτογνώμονες. Ὅσῳ
μᾶλλον ἠναγκάζοντο νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῶν ἰδίων στρατιῶν,
τόσῳ μείζων ἀπέβη ἡ ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐντολοδοτῶν ἀνεξαρτησία
αὐτῶν. Ἀφ' οὗ αὐτοὶ ἦσαν οἱ παρέχοντες μισθὸν καὶ στρατιώ-
τας, ἤθελον αὐτοὶ νὰ ἔχωσι καὶ τὴν δόξαν τῆς ἐπιτυχίας. Διὸ δὲν
ἐγίνετο πλέον λόγος περὶ τῶν νικῶν τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν
νικῶν τῶν στρατηγῶν, καὶ ὅχι τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἀλλὰ τὸ

¹ Ἰσοκράτους [Περὶ ἀντιδόσεως] 111.

² Böckh Staatsh [aushaltung der Athener] Tόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 692.

ἴδιον ἑαυτοῦ ἐπιγράφει ὁ νικηφόρος στρατηλάτης ἐπὶ τῶν λαφύρων τῶν εἰς τὴν πάτριον πόλιν κομιζομένων.

Ἐκτὸς δὲ τούτου αὐτὰ τὰ πράγματα συνεπήγοντο τὴν παρὰ τῶν στρατηγῶν ἐπιδίωξιν ἐξωτερικῶν μᾶλλον σχέσεων ἐφ' ὅσον μικρὰ καὶ ἀνίσχυρος ἦτο ἡ ὑποστήριξις ἣν εὕρισκον ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι. Πρὸς τοιαύτας δ' ἐν τῇ ξένη σχέσεις παρουσιάζοντο πολλάκις εὐκαιρίαι. Οὕτω δ' εὕρισκομεν τὸν Τιμόθεον συνδεόμενον μετὰ Ἰάσονος τοῦ Φεραίου, μετ' Ἀλκέτου τοῦ Μολοσσοῦ καὶ Ἀμύντου τοῦ Μακεδόνο, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μετὰ Περσῶν σατραπῶν. Παρέχει δὲ ὁ στρατηγὸς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ φιλίαν ὡς ἀντάλλαγμα μεγίστων ὠφελημάτων. Καὶ τὸν Ἰφικράτην δ' εὕρισκομεν ἐρχόμενον εἰς ὁμοίας σχέσεις πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Θράκης καὶ τὸν Χάρητα πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον. Ἡ δὲ φιλία καὶ οἰκειότης ἐξησφαλίζετο διὰ κηδεστίας πρὸς τοὺς βασιλικούς οἴκους, οἵτινες, ὡς εἰκὸς, μεγάλως εἶχοντο τῆς χάριν τῶν ἰδίων συμφερόντων προσελκύσεως δυνατῶν Ἑλλήνων. Οὕτως ὁ Σεύθης¹ εἶχε προτείνει εἰς τὸν Ξενοφῶντα ὡς σύζυγον τὴν ἰδίαν θυγατέρα. Ὁ δὲ Κότυς ἔγεινε πενθερὸς τοῦ Ἰφικράτους καὶ ὁ Κερσοβλέπτης τοῦ Χαριδήμου. Ὡς ἐκ τούτων δὲ μετεωροτάτη ἀπέβαινε ἡ θέσις τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν, καὶ περιήρχοντο εἰς δυσχερεστάτας συγκρούσεις ἀντικειμένων πρὸς ἀλλήλας ὑποχρεώσεων². Οἰοεὶ δὲ μετεβάλλοντό πως αὐτοὶ εἰς ξένους δυνάστας καὶ ἦσαν οἰκεῖοι μᾶλλον ἐν τῇ ξένη ἢ ἐν Ἀθήναις. Ὡς δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης μετὰ τὴν ἐξορίαν ἔκτισεν ἐν Χερσονήσῳ ὀχυρὰ φρούρια, οὕτω βλέπομεν καὶ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηνῶν καθ' ὃν χρόνον εὕρισκονται ἀκόμη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς πόλεως γινόμενους κυρίους πόλεων δωρουμένων εἰς αὐτοὺς ὑπὸ ξένων ἡγεμόνων ἢ ὑποτασσομένων ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων χάριν ἑαυτῶν. Οὕτω λέγεται, ὅτι ὁ Τιμόθεος ἔλαβεν ὡς δῶρον παρὰ τοῦ Ἀρισβαρ-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 220.

² Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 128, ἐνθ' ἀναφέρεται τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰφικράτους, οὗ ποιεῖται μνηεὶν ὡς καὶ τοῦ τοῦ Χαριδήμου ὁ Δημοσθένης [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 129.

ζάνου τὰς πόλεις Σηστὸν καὶ Κριθώτην ¹. ὁ δὲ Ἰφικράτης ἡδυνήθη νὰ θεωρήσῃ ὡς ἰδίαν ἑαυτοῦ κτῆσιν τὴν θρακικὴν πόλιν Δρῦν, ἣν καὶ ἐτείχισεν ². Ὁ δὲ Χάρης εἶχεν ἔδραν αὐτοῦ τὸ Σίγειον, καὶ ὁ Χαβρίας διέμενεν ἐν Αἰγύπτῳ ὡς ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ ἔδρα ἐν αὐτῇ χάριν ἰδίων σκοπῶν.

Οὕτως ἀπέξενώθησαν οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ τῆς πολιτείας καὶ *ἀπέκτησαν ἰδίαν δύναμιν, εὕρισκόμενῃν εἰς φανεράν ἀντίθεσιν* πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς δημοκρατίας. Ὅσῳ δὲ μᾶλλον ἡ πολεμικὴ δράσις ἐχωρίσθη ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ σταδίου, τόσῳ μᾶλλον οἱ στρατηλάται ἕνεκα τῆς διαρκοῦς μετὰ τῶν μισθοφόρων ἐπικοινωνίας, ἣτις ἀπῆτει τραχεῖαν πειθαρχίαν, ἀπέδυσαν καὶ αὐτοὶ ἀποτομοὶ καὶ ἀρχικοί· ἀντέτασσον δὲ αὐτοὺς πρὸς τοὺς πολίτας ὡς στρατιῶται καὶ δὲν ᾔθελον νάνεχθῶσι τὴν εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν ἀνάμιξιν τῶν ἐν Ἀθήναις δημηγορούντων ἡρώων τοῦ λόγου καὶ τὴν παρ' αὐτῶν ἐπίκρισιν τῶν ἰδίων στρατιῶν. Ἀλλ' ἐξ ἐτέρου ὁ δῆμος ἦτο ὁ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν ῥητόρων αὐτοῦ ὑποδεικνύων εἰς τοὺς ἐκστρατεύοντας στρατηγοὺς τὴν κονίστραν τοῦ πολέμου καὶ ἔχων τὸ δικαίωμα νάπαιτήσῃ κατὰ νόμον εὐθύνας παρὰ τῶν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπιστρεφόντων. Ἐντεῦθεν δ' ἐδημιουργήθη ἀνωμαλία μᾶλλον πάσης ἄλλης ἐπάγουσα εἰς τὴν πολιτείαν μεγίστην ζημίαν.

Τοιαύτη ἦτο ἡ μεταβολὴ τῶν κατὰ τοὺς στρατηγοὺς ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν, ταχυτάτῃ δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐπιδείνωσις τοῦ κακοῦ καὶ μεγίστη ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν πρεσβυτέρων καὶ νεωτέρων τῆς αὐτῆς γενεᾶς.

Ὁ Χαβρίας, ὁ Ἰφικράτης καὶ ἰδίως ὁ Τιμόθεος κατώρθωσαν ἀκόμῃ νάντεπεξέλθωσι κατὰ θαυμαστὸν τρόπον εἰς τὰ δεινὰ καὶ συντηρήσωσι τὴν μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῆς στρατιᾶς συνοχὴν. Διὰ πνεύματος ἀττικοῦ ἡδυνήθησαν μετὰ δεξιότητος νὰ καταστήσωσιν ἐπωφελὲς εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὸ δυνατόν τὸ νέον στρατιω-

¹ [Κορινθίους Νέτους ἐν Βίῳ Τιμοθέου 4. "Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 118].

² [Ἰδε Ἀριστοκρατίωνα ἐν λ. Δ ρ 5].

τικὸν σύστημα καὶ αὐξήσωσι τὰς ἀμυντικὰς δυνάμεις διὰ συνενώσεως τῆς ὑπηρεσίας μισθοφόρων καὶ πολιτῶν. Κατώρθωσαν δὲ νάντιτάξωσιν εἰς τὰ μισθοφοροῦντ' ἀτίθασα πλήθη τὰποτελοῦντα τὸ πλεῖστον μέρος τῆς στρατιᾶς τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀθηναϊκῆς παιδεύσεως, εἰ καὶ ἤδη παρὰ τῷ Ἰφικράτει παρουσιάζεται τὸ ὑπερφίαλον τοῦ παλαιμάχου, καθ' ᾧ κατεφάνη κατὰ τὴν κατηγορίαν αὐτοῦ παρὰ τοῦ Ἀριστοφῶντος, ὅτε ὡς στρατηγὸς ἐσπάσατο κατὰ τῶν ῥητόρων τὸ ξίφος.

Ἄλλ' ἀργότερον αἱ ὀλέθριαι ἀνωμαλῖαι ἐξεδηλώθησαν ἔτι μᾶλλον ἀπροκαλύπτως. Οἱ στρατηγοὶ συνεξηγριώθησαν μετὰ τῶν στιφῶν ὧν ἡγοῦντο· συνανακραθέντες δὲ μετ' αὐτῶν, ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τῶν πολιτῶν, καὶ ἀπετίναξαν πᾶσαν πειθαρχίαν καὶ ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους. Οὐδεμίαν δ' ἐποιοῦντο διάκρισιν μετὰ ξυφίλων καὶ ἐχθρῶν, διεσπάθων τὸ χρῆμα μετὰ τυραννικῆς ὑπερπροσύνης, ἐλαφυραγῶγουν τοὺς συμμάχους, καὶ μετεπήδων κατὰ τὰς περιστάσεις μετὰ συμπάσης τῆς ὑπ' αὐτοὺς στρατιᾶς εἰς ξένην ὑπηρεσίαν οὕτως, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐγίνωσκον ποῦ εὐρίσκετο ὁ στόλος αὐτῶν καὶ ἠναγκάζοντο νάναζητῶσιν αὐτὸν ἀνὰ τὰ πελάγη. Οὐδεὶς πλέον γινώσκει τίς εἶνε ὁ κύριος αὐτοῦ.

Τοιαύτη εἶνε ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, ὅταν εὐρίσκομεν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Χάρητος καὶ τοῦ Χαριδήμου, οἵτινες παρουσιάζουσι τελείως ἀνεπτυγμένον τὸ ἀχαλιναγώγητον Ἑλλήνων ἀρχηγῶν μισθοφορικῶν στρατῶν. Ἦτο δὲ ὁ Χάρης καὶ ἐξ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς ὀφείας ἡ τελεία ἀντίθεσις τοῦ λεπτοφυοῦς Τιμοθέου, ὅστις ἦτο μικρὸς τὸ σῶμα, καθ' ᾧ καὶ ὁ πατήρ. Ὁ Χάρης ἐπεδεικτῖα πάντοτε ὡς στρατιώτης, καὶ ἐζήτει νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῆς ἀρῆιου αὐτοῦ μορφῆς καὶ τῆς κομπορρημοσύνης. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Τιμόθεος ἐκάνισέ ποτε τοὺς συμπολίτας ὡς ἀναδείξαντας αὐτὸν στρατηγὸν ἕνεκα τῶν εὐρέων ὤμων· ἀλλ' ἀνὴρ τοιοῦτος, προσέθηκεν, εἶνε ἰσως ἱκανὸς νὰ κομίζῃ τὰ στρώματα εἰς τὸν στρατηγόν, προσὸν δὲ τοῦ καλοῦ στρατηγοῦ εἶνε τὸ νὰ εἶνε ἀνὴρ ἐλεύθερος πάσης ἐπιθυμίας καὶ παντὸς πάθους καὶ ἔχων σαφεῇ ἔννοιαν τοῦ

προορισμοῦ τῆς πόλεως· μάτην δὲ ὁ Χάρης ἐκαυχᾶτο ἐπὶ τῇ δια-
τετρημένῃ ἀσπίδι καὶ ταῖς οὐλαῖς, ἐπειδὴ ἡ μωρὰ τόλμη δὲν εἶνε
ἔπαινος τοῦ στρατηγοῦ ¹. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Χάρης ἦτο ἀνθρω-
πος ἀνειμένων ἡθῶν, ἀρεσκόμενος εἰς τὴν ἀπότομον ἐναλλαγὴν
τοῦ θορύβου αἱματηρῶν μαχῶν καὶ τρυφηλῆς φιληδονίας καὶ
ἔχων τὴν στρατηγίδα μεστὴν ἐταιρῶν καὶ αὐλητρίδων, θεωρῶν
δ' ἐπιτρεπόμενον πᾶν μέσον, δι' οὗ ἡδύνατο νὰ προσελκύσῃ τοὺς
ρήτορας καὶ τὸν δῆμον. Ἄτε δὲ ὢν ἀνὴρ συνηθὴς καὶ χυδαῖος,
ἤρεσκε διὰ τὴν φυσικὴν σκαιοτήτα εἰς τὰ πλήθη πολὺ περισ-
σότερον τοῦ λεπτὴν ἔχοντος τὴν παῖδουσιν Τιμοθέου, ὅστις
ἐνεκα τῆς ὑπερηφανείας, ἧς ἐνεφορεῖτο, δὲν κατεδέχετο νὰ θερα-
πεύῃ τοὺς ρήτορας ². Ἄλλως δὲ ὁ Χάρης ἐνεκα τῆς ἀκαταπονήτου
φιλοδοξίας, τῆς δεξιότητος καὶ τῆς ἀκοιμήτου πολυπραγμοσύνης
παρέσχεν ἀγωνιζόμενος ἐπὶ πεντήκοντα ὅλα ἔτη ὡς στρατηγὸς
ικανὰ ὠφελήματα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ πολὺ περισσότερα
ὕπῃρξαν τὰ λάθη αὐτοῦ καὶ αἱ ὑπ' αὐτοῦ προξενηθεῖσαι ζημίαι.
Καὶ δὲν δύναται μὲν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ μόνη αἰτία τοῦ συμμαχι-
κοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀτυχοῦς αὐτοῦ ἐκβάσεως, καθ' ἃ κατηγό-
ρουν αὐτὸν οἱ περὶ τὸν Τιμόθεον, ἀλλὰ συνετέλεσεν ὅμως εἴπερ
τις καὶ ἄλλος εἰς δυσφήμησιν τῆς πατρίου πόλεως καὶ καταστρο-
φὴν τοῦ φιλοπάτριδος ἔργου τοῦ Τιμοθέου.

Οἱ δὲ εἰρημένοι στρατηγοὶ ἦσαν ἐκ γενετῆς Ἀθηναῖοι. Ἀλλ'
ἡ πόλις δὲν ἐδίστασεν, ὡς εἶχον τότε τὰ πράγματα, νὰ προσελκύ-
σῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς καὶ ξένους, ἥρκει μόνον νὰ διακρί-
νωνται ἐν τῇ τέχνῃ, ἥτις τότε ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ὑψιστον ἔργον τοῦ
στρατηγοῦ, ἥτοι ἐν τῇ στρατολογίᾳ, ἐξασκήσει καὶ καταδαμάσει
ἀτάκτων σωμάτων. Διὰ τούτου τοῦ τρόπου ἡξιώθη μεγάλων τι-
μῶν ὁ Χαρίδημος, ἀνὴρ ὅστις οὐδὲ κἂν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, τῷ ἐν
Εὐβοίᾳ Ὀρεῶ, μετεῖχε τῶν δικαιωμάτων τελείου πολίτου καὶ

¹ Πλουτάρχου Ἀποφθέγματα [στρατηγῶν καὶ βασιλέων] σ. 187. [Εἰ προσδυτέρῳ
πολιτευτέον σ. 788 d].

² Ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Πολύβιος (IX, 23) παρομοιάζει τὸν Χάρητα πρὸς τὸν Κλέωνα.

ὅστις, ἐλεεινῶς ἔχων τὸ πρῶτον, κατώρθωσεν ὡς στρατιώτης νὰ ὑψωθῇ, ἔπειτα δὲ ἀπέβη περιώνυμος ἡγούμενος ἰδίου στίφους ὡς ληστής καὶ πειρατὴς κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν, καὶ διὰ τοῦτο προσελήφθη μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐπὶ μισθῷ ὑπὸ τοῦ Ἴφικράτους, ὅτε οὗτος ἠθέλησε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν στρατιάν μεθ' ἧς ἡγωνίζετο κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως¹. Παρέσχε δ' εἰς αὐτὸν ὁ Ἴφικράτης ἀσυλλογίστως μεγάλην ἐμπιστοσύνην, καὶ παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τοὺς ἐξ Ἀμφιπόλεως ὁμήρους, ὅπως κομίσῃ αὐτοὺς εἰς Ἀθήνας. Ἀλλ' ὁ Χαρίδημος κατήγαγεν αὐτοὺς ἀπ' ἐναντίας εἰς τὴν πάτριον αὐτῶν πόλιν, καὶ ἐπολέμησε μετὰ τῶν Θρακῶν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων², ὅτε καὶ ἡχμαλωτίσθη παρ' αὐτῶν. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ τιμωρηθῇ προσηκόντως ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ, κατώρθωσεν ὁ πανοῦργος τυχοδιώκτης νὰ κερδήσῃ καὶ πάλιν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Ἀθηναίων. Παρὰ δὲ τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ, ἥτις εἶχε προξενήσει ἀνήκεστον βλάβην εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐθεωρεῖτο ἀνὴρ, οὗ τὰς ὑπηρεσίας δὲν ἠδύνατο νὰ ποικρούσῃ ἡ πόλις. Διὸ ὁ μὲν Τιμόθεος προσέλαβεν αὐτὸν καὶ πάλιν ἐπὶ μισθῷ, οἱ δὲ πολῖται ἀνέδειξαν πολίτην τῶν Ἀθηναίων, ὅπως δεσμεύσωσιν αὐτὸν διαρκῶς εἰς τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων. Ἐπὶ τοσοῦτον εἶχε καταπέσει τὸ μέτρον καθ' ὃ ἐκρίνοντο οἱ ἄνθρωποι, καὶ τόσον ὀλίγον ἀπῆτεῖτο καὶ παρ' αὐτῶν τῶν στρατηγῶν τοῦθ' ὅπερ ἦτο ἡ κυρία συνθήκη πάσης σωτηρίας δράσεως ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἡ εὐσυνειδησία, ἡ πίστις καὶ ἡ φιλοπατρία.

Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὸν στρατὸν τῶν Ἀθηναίων ἐν χρόνῳ καθ' ὃν ἡ κτῆσις πιστῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἦτο εἴπερ ποτὲ ἀναγκαία, ἐπειδὴ ὅσημέραι πολυπληθέστερ' ἀπέβαινον τὰ χωρία ὧν ἐπεβάλλετο ἡ ἄμυνα. Διὸ παρίστατο ἀνάγκη ἐξαιρέτου προσοχῆς, συνέσεως καὶ δραστηριότητος, ἃν αἱ Ἀθηναὶ ἤθελον νὰ διατηρήσωσι τὸ ἀξίωμ' αὐτῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ἀλλ' ἔνεκα τῆς κακῆς

¹ Περὶ Χαρίδημου ἴδε Schüfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. 5^α σ. 419.

² Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 149. ἴδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 60.

ἐν αὐτῇ τῇ πόλει καταστάσεως τῶν πραγμάτων κατ' ἀνάγκην ἀπέβαινον χείρονα ἐμφανῶς καὶ τὰ ἔξω πράγματα· καὶ τὰ μὲν κυριώτατα χωρία ἀπεβάλλοντο, οἱ δὲ σύμμαχοι ἀφίσταντο. Οἱ Ἀθηναῖοι παρεσύροντο ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, καὶ δὲν ὑπῆρχε προβλεπτικὸς νοῦς κυβερνῶν τὸ σκάφος τῆς πολιτείας καὶ ἔχων σκοπὸν προδιαγεγραμμένον. Ἐμετεωρίζοντο δὲ τῇδε κάκεισε ταλαντευόμενοι, οὔτε τοῦ πολέμου οὔτε τῆς εἰρήνης ἐπιλαμβανόμενοι μετὰ τῆς προσηκούσης σοβαρότητος καὶ ὁμολογοῦντες συνθήκας, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἐδραίαν πρόθεσιν νὰ τηρήσωσιν αὐτάς. Καὶ ἡ πρὸς τὰ ἔξω δὲ πολιτεία τῶν Ἀθηναίων δεικνύει, ὅτι εἶχε τὰ μέγιστ' ἀπαμβλυνθῇ ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ ἡ ἔννοια τῆς τάξεως, τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἡθικῆς.

Ἄρισται δὲ καὶ οἰκειόταται ἦσαν μάλιστα αἱ σχέσεις τῆς πόλεως πρὸς τοὺς παρὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον ἡγεμόνας. Ἦρχε δ' αὐτόθι ἀπὸ τοῦ 438 π. Χ. ὁ οἶκος τῶν Σπαρτοκιδῶν¹, οἵτινες ἀπέδειξαν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μοναδικὴν ἀληθῶς καὶ διατηρηθεῖσαν ἀναλλοίωτον μεθ' ἀπάσας τὰς περιπετείας καὶ τὰς δεινάς ἡττας τῆς πόλεως. Ἰδίως δὲ μετὰ πλείστου ὄσου ζήλου ἐπεδίωξαν νὰ ἐπιδείξωσι τὴν εὐνοίαν ὁ Σάτυρος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λεύκων, ὅστις ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 387 μέχρι τοῦ 348 πρὸς τὸ 347 π. Χ. Ὁ δὲ Λεύκων ἀπήλλαξε τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τοῦ ἐξαγωγικοῦ τέλους καὶ ἐν αὐτῷ τῷ νεωστὶ ἀνοιχθέντι λιμένι τῆς Θεοδοσίας· παρέσχε δ' εἰς αὐτοὺς ἄξια λόγου προνόμια κατὰ τὴν ἀγορὰν σίτου, διατάξας ὅπως πάντα τὰ λοιπὰ πλοῖα ἀναμένωσι μέχρις οἱ Ἀθηναῖοι συντελέσωσι τὸν φόρον αὐτῶν, καὶ ἐν χρόνοις δὲ σιτοδείας περεχώρησεν εἰς αὐτοὺς μεγίστας προμηθείας εἰς μετρίας τιμὰς. Ὁ δὲ Σπάρτοκος Γ' καὶ ὁ Παιρισάδης, οἱ υἱοὶ τοῦ Λεύκωνος, οἵτινες μετ' ἀδελφικῆς ἀγάπης συνεβασίλευσαν μέχρι τοῦ 343-342 π. Χ.², διετράνωσαν

¹ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 712]. Περὶ δὲ τοῦ βασιλείου τοῦ Βοσπόρου ἴδε Böckh ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' σ. 88.

² Ὁ Σπάρτοκος Γ' καὶ ὁ Παιρισάδης δὲν ἐβασίλευσαν μετ' ἀλλήλους, καθ' ἃ μαρτυρεῖ

ταῦτά φρονήματα, ἅτινα καὶ ἐδήλωσαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀρχομένης τῆς βασιλείας αὐτῶν, δι' ἰδίας πρεσβείας. Ἡ δὲ φιλικὴ καὶ μόνιμος διάταξις τῶν κατὰ τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις πρὸς τὴν κυριωτάτην ἀγορὰν τοῦ ποντικοῦ σίτου ὠφέλησε μὲν καὶ τοὺς ἡγεμόνας, εἰς οὓς ἐπετράπη νὰ ναυτολογῶσιν ἄνδρας ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἰδίως ἀπέβη ἐπωφελεστάτη εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Πράγματι δὲ ἡ διεθνὴς ἐκείνη φιλία ἢ ἐρειδομένη εἰς σταθερὰν δυναστικὴν παράδοσιν παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς αἴσθημ' ἀσφαλείας, ἀγαθὸν ἀνεκτίμητον διὰ τὴν πόλιν ἐν τοῖς δεινοῖς ἐκείνοις χρόνοις. Τὴν δ' εὐγνωμοσύνην αὐτῶν ἐπέδειξαν οὐ μόνον διὰ χρυσῶν στεφάνων ψηφισθέντων τῷ 346 π. Χ. ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀνδροτίωνος χάριν τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ τῶν προγόνων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πρότασιν τοῦ Δημοσθένους ἰδρύσεως χαλκοῦ ἀνδριάντος τοῦ Παιρισάδου, ὅστις ἐδασίλευσε μέχρι τοῦ 340 π. Χ.

Καὶ πρὸς τὴν Αἴγυπτον δὲ καὶ τὴν Κύπρον εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι, καθ' ἃ εἶδομεν, συνδέσει σχέσει φιλιωτάτας. Ἀλλ' αὗται μόνον διὰ δραστηρίας καὶ θαρραλέας πολιτικῆς ἐνεργείας ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσι. Πρὸς τοῦτο ὅμως δὲν ἐπῆρχουν αἱ δυνάμεις τῆς πόλεως, καὶ ἐν ἀμφοτέραις ἐκείναις ταῖς χώραις οἱ Ἀθηναῖοι ἀφῆκαν ἐκτεθειμένους τοὺς συμμάχους¹.

Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (XVI, 31 καὶ 52), ἀλλὰ συνεδασίλευσαν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς παρὰ τοῦ **Κουμανούδη** ἐν τῷ Ἀθηναίῳ Τόμ. Γ' σ. 152 κ. ἐ. ἐκδοθείσης ἐπιγραφῆς καὶ ἐκ τῆς μελέτης τοῦ A. Schäfer ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXXIII (1878) σ. 437 κ. ἐ. καὶ Demosthenes und seine Zeit τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 266· πιθανῶς δὲ ἀνερρήθησαν τῷ 348 - 347 π. Χ. (Ὀλυμπ. 108, 1). Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς τεσσαρακονταετοῦς ἀρχῆς Λεύκιονος Α' συμπίπτει πρὸς τὸ ἔτος 387 π. Χ. Ἰδε τὴν ἐπιγραφὴν καὶ παρὰ τῷ Dittenberger Sylloge (Inscriptionum Graecarum ἀριθ. 101, ἐν ᾗ λέγονται περὶ τοῦ Σπαρτόκου καὶ Παιρισάδου τάδε· [ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἐπαινεῖ Σπάρτοκον καὶ Παιρισάδην, ὅτι εἰσὶν ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ] ἐπαγγέλλονται τῷ δήμῳ τῷ Ἀθηναίων ἐπιμελήσεσθαι τῆς ἐκπομπῆς τοῦ σίτου, καθάπερ ὁ πατήρ [αὐτῶν] ἐπεμελεῖτο, καὶ ὑπηρετήσῃν προθύμως ὅτου ἂν ὁ δῆμος δέηται. [Ἰδε νῦν Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Δ' σ. 37 κ. ἐ. ἀρ. 109 b.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 337.

Αἱ δὲ πρὸς τὴν Περσίαν σχέσεις ἦσαν τὰ μέγιστα ἐπισηφαλεῖς· ἐταλαντεύοντο δὲ μεταξὺ εὐλαθείας πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα, παρεχούσης εἰς αὐτὸν οἰονεῖ τινα ἐπικυριαρχίαν, καὶ περιφρονήσεως, ἥς ἕνεκεν ἐθεώρουν τὸ περσικὸν βασίλειον ὡς ἐν διαλύσει εὕρισχόμενον καὶ μετεχειρίζοντο αὐτὸ μετὰ τῆς μεγίστης ὀλιγωρίας, τηροῦντες ἢ παραβαίνοντες κατὰ τὸ δοκοῦν τὰς πρὸς αὐτὸ ὑποχρεώσεις. Καὶ ἤξιον μὲν μεγίστης προσοχῆς τὴν μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως συνομολόγησιν συνθηκῶν περὶ εἰρήνης, ἐξ ἐτέρου δὲ ὑπεστήριζον τοὺς ἀφισταμένους σατράπας, ὡς εἰ πέραν ἐκεῖ ἐν Σούσις νὰ μὴ ἦσαν γνωστὰ τὰ συμβαίνοντα ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ἡ δὲ ἥττα τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς ὑπὸ τοῦ Χάρητος ἐπανηγυρίσθη ὑπὸ τῶν πολιτῶν τῶν Ἀθηνῶν δίκην ἄλλης τινὸς μαραθωνίου νίκης· ὅτε δὲ Ἀρταξέρξης Γ' ὁ Ὀχρος παρεπονέθη ἐπὶ τούτῳ, ἤρκεσε τοῦτο, ὅπως φοβήσῃ τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀνεκάλεσαν ἐν σπουδῇ τὸν στόλον αὐτῶν καὶ ἐγκατέλιπον πάντα τὰ ἐκ τῆς νίκης ὠφελήματα, ἵνα μὴ τυχὼν περιέλθωσιν εἰς σοβαρὰν ῥῆξιν πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα¹.

Αἱ δὲ σπουδαιόταται ἀπασῶν τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῶν Ἀθηναίων ἦσαν αἱ πρὸς τοὺς ἰσχύοντας παρὰ τὸ Ὀρχεικὸν πέλαγος καὶ παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, τὴν πρὸς τὸν σιτοφόρον Ἰόντον ἄγουσαν ὁδόν. Εἵπερ που δὲ καὶ ἀλλαχοῦ ἦσαν τὰ ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις πράγματα δυσχερῆ καὶ εὐμετάβολα. Αἱ χώραι ἐκεῖναι ἦσαν χαίνουσα πληγὴ, προκαλοῦσα διηνεκὴ πυρετώδη ταραχὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ κατατρίβουσα τὰς ἀρίστας αὐτῶν ζωτικὰς δυνάμεις. Ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις εἶχον τὰ πάντ' ἀποβῆ ἀτυχῇ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἢ δὲ δι' ἀπείρων θυσιῶν κτηθεῖσα ἀρχὴ δὲν ἡδυνήθη κατ' οὐδένα τρόπον νάποκατασταθῇ καὶ πάλιν μετὰ τὴν ὀλεθρίαν διὰ τὰς Ἀθήνας στρατείαν τοῦ Βρασιίδου. Ἡ δὲ Ἀμρίπολις, ἥς τὴν ἀνάκτησιν ἐπισήμως εἶχον ὑποσχεθῇ εἰς τοὺς Ἀθηναίους οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Μακεδόνες, ἀνθίστατο εἰς ἀπάσας τὰς προσβολὰς, καὶ αὐτὰς τὰς τοῦ Ἰφικρά-

¹ Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 141.

τους καὶ Τιμοθέου· καὶ ὅτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον, ὅτι εἶχον καταλάβει τέλος αὐτὴν, ἀπέπιπτεν ἀπ' αὐτῶν πολὺ μᾶλλον ἢ πρότερον. Ὅμοίως δὲ ἡ Ὀλυνθος καὶ αἱ πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς ἠδυνήθησαν νάποκρούσωσιν ἀτιμωρητὶ τὴν προσχώρησιν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν. Ἡ δὲ ἀρχαία φιλία τῶν Ὀδρυσῶν¹ εἶχε μεταβληθῇ ἀπὸ μακροῦ ἤδη εἰς ἀδυσώπητον ἔχθραν, καὶ διεξήγοντο αἰματηροὶ ἀγῶνες, ὅπως κριθῇ, ἂν ἔμελλε νὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον ἡ ἐπίδρασις τῶν Ἀθηναίων ἢ ἡ δύναμις τινος τῶν ἐπιχωρίων δυναστῶν. Ἀλλ' οὐδέτεροι ἐπεκράτουν ὀριστικῶς, ἐπειδὴ ὑπερεῖχον μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τῷ ἀγῶνι, ἀλλ' ἡ ὑπεροχὴ αὕτη ἐμειοῦτο ἔνεκα τῆς μακρᾶς ἀποστάσεως τῆς κοινίστρας τοῦ πολέμου καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ τῶν τρικυμιῶν προερχομένων δυσχερειῶν. Πρὸς δὲ τούτοις κατώρθονον οἱ βασιλεῖς τῆς Θράκης νάντεπεξέρχωνται πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὅπλων καὶ νὰ προσεταιρίζωνται εἰς τὴν ἰδίαν ἐκυτῶν ὑπηρεσίαν χάριν τῶν δυναστικῶν αὐτῶν σκοπῶν τοὺς ὑπερόχους Ἀθηναίους στρατηγούς. Πράγματι δὲ ὁ μὲν Κότυς ἐχρεώσται εἰς τὸν Ἰφικράτην, ὁ δὲ Κερσοβλέπτης ἀπὸ τοῦ 359 π. Χ. εἰς τὸν Χαρίδημον τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ τὸ ἀξίωμα. Εἴ τι δὲ κατώρθονον οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ συγκυρίας, ἐπετυγχάνετο ἔνεκα τῶν μεταξὺ αὐτῶν τῶν Θρακῶν ἡγεμόνων ἐκρηγνυμένων ἐμφυλίων ἐρίδων, καὶ μόνον οὕτω διεπράχθη τῷ 357 π. Χ. ἡ συνθήκη ἐκείνη, δι' ἧς ὁ Χάρης ἐπανήγαγε καὶ πάλιν τὴν Χερσόνησον ὑπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν ἀρχήν².

Ἀλλὰ καὶ τότε ἡ κτῆσις αὐτῆς ἐξηκολούθησεν οὕσα ἐπισφαλῆς. Καὶ δὴ ἡ Καρδία, τὸ κυριώτατον τῶν χωρίων καὶ ἡ ὀχυρὰ κλεῖς τῆς χερσονήσου, κειμένη κατὰ τὸν ἰσθμὸν τὸν ἐνοῦντ' αὐτὴν μετὰ τῆς ἡπείρου, πόλις κτισθεῖσα παρ' Ἑλλήνων καὶ ἔχουσα οἰκήτορας Ἀθηναίους, ἐξηκολούθει κατεχομένη ὑπὸ τοῦ Θρακῆς

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 11.

² Ἰδε περὶ τῆς συνθήκης τοῦ Χάρητος καὶ τοῦ Κερσοβλέπτου Δημοσθένους [κατὰ Ἀριστοκράτους] 172.

βασιλέως¹, καὶ περὶ πασῶν τῶν μετ' αὐτοῦ συνθηκῶν ἐγινώσκετο, ὅτι ἐκεῖνος ἐτήρει αὐτάς μόνον ἐφ' ὅσον δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νάποσπασθῇ ἀπ' αὐτῶν. Ἐν γένει δὲ διὰ τὰς κτήσεις ἐκείνας, ἃς οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐγκαταλίπωσι χωρὶς νὰ διακινδυνεύσωσιν αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς εὐημερίας τῶν Ἀθηναίων, οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐγγύησις, ἂν δὲν κατενικῶντο τελείως οἱ ἡγεμόνες τῆς Θράκης καὶ δὲν καθίστατο εἰς αὐτοὺς ἀδύνατος ἡ ἐπέκτασις πέραν τῶν διὰ τῶν συνθηκῶν τεταγμένων ὁρίων. Ἀλλὰ πρὸς διεξαγωγὴν τοιοῦτου πολέμου οἱ Ἀθηναῖοι ἐστεροῦντο καὶ θάρρους καὶ δυνάμεων, περιωρίζοντο δὲ τὸ πολὺ εἰς ἀποστολὴν στόλων, οἵτινες ἀποκαθίστανον προσωρινῶς τὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας τιμὴν καὶ ἦγον διὰ τῆς βίας εἰς προσκαίρους ὑποχωρήσεις. Ἀφ' οὗ δὲ δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἐκνίκησις τῶν δυναστῶν τῶν θρακικῶν παραλίων, πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ποιηθῇ ἐκποδὼν ὁ νέος πολέμιος ὁ ἐξορμῶν πρὸς τὰ πρόσω ἐκ τῆς μεσογαίας καὶ συνεχόνων τὴν ἄπιστον πολιτείαν τῶν μικρῶν βαρβάρων ἡγεμόνων καὶ δύναμιν βασιλείου ὁσημέραι ἐπεκτεινομένου, οὗ τὸ κέντρον οὐδαμῶς ἠδύναντο νὰ προσβάλωσιν οἱ Ἀθηναῖοι;

Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν εἶχον παρασυρθῇ ὑπὸ τῆς εὐαρέστου πλάνης, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας εἶχε συμφέροντα κοινὰ πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ ὅτι ἠδύνατο νὰ παράσχη εἰς αὐτάς ἀγαθὰς ὑπηρεσίας ἐναντίον τῆς Ἀμφιπόλεως, τῶν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ πόλεων καὶ τῶν Ὀδρυσῶν. Ἀλλὰ σὺν τῇ καταλήψει τῆς Ἀμφιπόλεως² ὁ Φίλιππος ἀπέβαλε τὸ προσωπεῖον, οὕτω δ' εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐχθρῶν τῶν ἀγόντων εἰς κίνδυνον τὴν κτῆσιν τῶν ἀποικιῶν προσετέθη καὶ ἄλλος νέος, καὶ δὴ, καθ' ἃ ἠδυνήθησαν νὰ συνιδῶσιν ἀναγκαίως μετ' οὐ πολὺ, ὁ κινδυνωδέστατος ἀπάντων.

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 181 κ. ἐ. (ὁ Κερσοβλέπτης) ἔχει ὁρμητήριον παρὰ πάντα τὸν χρόνον αὐτῷ τετηρημένον τὴν Καρδία-νῶν πόλιν, ἣν ἐν ἀπάσαις μὲν συνθήκαις ἐξαίρετον αὐτῷ γέγραφε, τὸ τελευταῖον δὲ καὶ φανερώς ἀφείλετο παρ' ὧν.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 63.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς σχέσεις τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὰς ἑλληνίδας πόλεις, ἡ κατὰ θάλασσαν συμμαχία καὶ παρὰ τὴν ἀδυναμίαν αὐτῆς εἶχε τοῦτο τὸ καλὸν, ὅτι συνετήρει τὴν συνοχὴν τῶν Ἀθηναίων μετὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ συνεκράτει τὰς ἀρχαίας παραδόσεις. Οἱ Ἀθηναῖοι εἰκότως ἠσθάνοντο, ὅτι ἦσαν πολῖται πόλεως μεγάλης, ὅτε ἤρχοντο εἰς τὰς Ἀθήνας πρέσβεις ἐκ τῆς Ῥόδου καὶ τῆς Κῷ, τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Χίου. Ἦτο δὲ ἄλλως δυνατὴ ἡ διὰ κατὰ μικρὸν ἐπερχομένου ἐθισμού ἐμπέδωσις τῆς συμμαχίας καὶ ἀνύψωσις αὐτῆς διὰ κοινοῦ τινος κινδύνου. Ἀλλ' αὕτη ἐξέπεσεν ἀκριβῶς ὅτ' ἐξεργάγη ὁ μέγιστος τῶν κινδύνων, ὅτε δῆλα δὴ ἐξηδηλώθησαν τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου περὶ θαλασσοκρατίας. Καὶ ἡ μὲν Κέρκυρα εἶχεν ἤδη ἀποσπασθῆ πρότερον¹. Κατὰ ταῦτα δ' αἱ Ἀθηναῖαι διετήρησαν μόνον τὰς ἀσθενεστέρας τῶν νήσων, ἐξηκολούθει δὲ ὑφισταμένη ἐν Ἀθήναις σκιά τις τοῦ ἀρχαίου συνεδρίου, καὶ ἐξ εἰσφορῶν τῶν συμμάχων εἰσπραττόντο μόνον περὶ τὰ τεσσαράκοντα καὶ πέντε τάλαντα ἀντιστοιχοῦντα πρὸς διακοσίας ἐξήκοντα καὶ ἐξ περίπου χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία σχεδὸν εἶνε ἡ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ]². Τέλος δὲ ἡ ἀνανδρία, μεθ' ἧς οἱ Ἀθηναῖοι συνωμολόγησαν τὴν εἰρήνην, συνετέλεσεν εἰς τὴν ὑπονόμευσιν τοῦ ἀξιώματος τῶν Ἀθηναίων. Καὶ μέχρι μὲν ἐκείνου τοῦ χρόνου ὑφίστατο ἀκόμη ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἀθηναϊκὴ τις ἀρχή, καὶ ὑπῆρχον ἐν τοῖς νήσοις ἀττικίζοντες, διοικοῦντες τὰ τῶν νήσων κατὰ τὸ συμφέρον τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν συνωμολόγησιν τῆς εἰρήνης ἰσχυσαν αἱ ἀντίθετοι ἐπιδράσεις καὶ ἐξεργάγησαν ἐν ταῖς κυριωτάταις πόλεσιν ἀποστασίαι καὶ στάσεις, προκαλέσασαι τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ὀλιγαρχικῶν³ ἢ ἀγαγούσαι εἰς τὴν τυραννίδα. Οἱ δὲ Πέρσαι ἐπροστάτευον τὰς

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 129.

² Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 234· δύναμιν εἶχεν ἡ πόλις τοῦς νησιώτας, οὐχ ἅπαντας, ἀλλὰ τοὺς ἀσθενεστάτους· χρημάτων δὲ σύνταξιν εἰς πέντε καὶ τεσσαράκοντα τάλαντα.

³ Δημοσθένους [Ἐπὶ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 19.

τοιαύτας ἀνατροπὰς, καὶ ὁ Μαύσσωλλος ἐπωφελήθη αὐτάς, ὅπως ὑποτάξῃ τὰς ἐγγύτερον κειμένας νήσους, ὅσων τὴν Κῶν καὶ τὴν Ῥόδον, εἰς ἑαυτὸν καὶ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως¹. Ἐν δὲ Χίῳ ἀντηγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλους μετ' ἐναλλασσούσης ἐπιτυχίας ὁ δῆμος καὶ οἱ ὀλιγαρχικοί². Καὶ ἐν ταῖς πόλεσι δὲ τῆς Λέσβου διεδέχθη τὴν δημοκρατίαν ὀλιγαρχία ἢ τυραννίς³. Οὕτω δὲ ὑπερίσχυσαν ἐν ταῖς νήσοις ἐχθρικοὶ φατρίαὶ καὶ ἐχθρικοὶ δυνάμεις καὶ ἀπεξένωσαν αὐτάς ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. Συνεταράχθησαν δὲ κατὰ ταῦτα καὶ αὐταὶ αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις, κατεστράφη ἡ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία καὶ ἐβλάβη ἡ εὐημερία τῶν πολιτῶν.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα μετὰ τὴν καθομολόγησιν τῆς εἰρήνης, τὴν ἀφετηρίαν ταύτην νέας ὀλεθρίας περιόδου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηναίων.

Καὶ μέχρι μὲν ἐκείνου τοῦ χρόνου οἱ πολιτευταὶ τῶν Ἀθηναίων, εἰ καὶ δὲν ἐπεδίωκον πρόγραμμ' ἀνεξάρτητον καὶ ἀκόλουθον, ἐθεώρουν ὅπωςδὴποτε καθῆκον τὴν κατὰ τὸ ἔνὸν συντήρησιν τῆς ἀρχῆς τῆς πατρίδος πόλεως. Καὶ ὁ μὲν Καλλίστρατος εἶχε καταπολεμήσει ἀκαταπονήτως τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν, καὶ ὁ Ἀριστοφῶν δὲ εἶχε πειραθῇ νὰ ὑψώσῃ τὰς Ἀθήνας ἐπὶ ζῆμίᾳ τῆς Σπάρτης καὶ πρὸς οὐδέν' ἀγῶνα συντελοῦντα εἰς ἐπαύξησιν τῆς τιμῆς τῆς πόλεως εἶχε πτοηθῇ. Ἀμφότεροι μετεἶχόν πως τῆς πνευματικῆς ἐκείνης ὀρμῆς τῆς συνεχομένης πρὸς τὴν παλιγγενεσίαν τῶν Ἀθηναίων, οὐδ' ἡμέλησάν ποτε τῆς ιδέας περὶ τῆς πανελληνίου ἀποστολῆς τῆς πόλεως, καὶ ἀνεζωπύρουν διηνεκῶς τὸν πρὸς φιλοπατρίδας θυσίας ζῆλον τῶν συμπολιτῶν. Ἡ δὲ εἰρήνη εἶχε διαπραχθῇ ὑπὸ φατρίας ἀντιθέτου εἰς τὸν Ἀριστοφῶντα, δι' ἧς κατίσχυσεν ἔλως διάφορος ἀντίληψις περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων.

¹ Δημοσθένους [Ἐπὶ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 27.

² Αἰνείου τακτικοῦ Πολιορκητικά 11, 3. Πρὸς Sch ä f e r Demosthenes [und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 473.

³ Sauppe Inscriptiones Lesbiacae σ. 7 κ. ε.

Ἰσχυσαν δ' ἔκτοτε ἐν τῇ πόλει ἄνδρες ἀποκτήσαντες δύναμιν διὰ τῆς θεραπείας μόνον τῆς εὐμαρείας τῶν Ἀθηναίων καὶ καταστήσαντες πρόγραμμα τῆς ἐνεργείας αὐτῶν τὴν ἐγκατάλειψιν ἀπάντων τῶν ὑψηλοτέρων σκοπῶν, οἵτινες μόνον διὰ θυσιῶν ἠδύναντο νὰ ἐπιτευχθῶσιν. Ἰσχυρίζοντο δὲ οὗτοι, ὅτι πάντα τὰ δεινὰ, ἅτινα ὑπέστη ἡ πόλις ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς σικελικῆς ἐκστρατείας, ἦσαν τὸ ἐπακόλουθον ὄνειροπολημάτων ὑπερβαίνοντων τὰς δυνάμεις τοῦ δήμου καὶ συνέπεια τοῦ πόθου τῆς ἐπιδείξεως τῶν Ἀθηναίων ὡς μεγάλης δυνάμεως. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔπρεπεν ἡ πόλις νὰ περιορισθῇ εἰς μόνα τὰ κατεπείγοντα ἔργα καὶ πρὸ πάντων νὰ μεριμνήσῃ περὶ προαγωγῆς τῶν τεχνῶν, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν διὰ καταλλήλου διατάξεως τῶν προσόδων καὶ τῆς ἐπιδιώξεως εἰρήνης πρὸς τοὺς γείτονας. Τοιοῦτον πρόγραμμα ὁμοιάζε πρὸς τὴν ἀπόφασιν ἰδιώτου, ἀποσυρομένου ἐξ ἐπιχειρήσεων μεγάλων καὶ συνεπαγουσῶν παντοίους κινδύνους καὶ μόχθους χάριν ἀπολαύσεως τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ βίου ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἡσυχίᾳ. Τὸ δὲ μέγα πλῆθος τῶν πολιτῶν εὐαρέστως ἀπεδέχετο τὸ τοιοῦτον πρόγραμμα, πρὸς ὃ ἐφαντάζοντο, ὅτι ἠδύναντο νὰ συνδεθῇ ἡ τιμὴ νὰ μεγαλαυχῶσιν ἀκόμη ὡς Ἀθηναῖοι· ἠρέσκοντο δὲ ὑπερόχως ἀκούοντες μὲν τοὺς ῥήτορας αὐτῶν διηγουμένους περὶ τῶν μεγάλων προγόνων, αὐτοὶ δὲ ἀναπαύμενοι ἐπὶ τῶν θαυμάτων τῶν ἀρχαίων καὶ μὴ βλέποντες διαταρασσομένην τὴν εὐεστὴν τοῦ βίου διὰ στρατολογιῶν καὶ εἰσφορῶν.

Κύριος δὲ συνήγορος τῆς τοιαύτης εἰρηνικῆς πολιτείας ἦτο Εὐβουλος ὁ Σπινθάρου, ὅστις εἶχε γεννηθῇ περὶ τοὺς χρόνους καθ' οὓς αἱ Ἀθηναὶ εἶχον ἀπαλλαγῇ τοῦ σπαρτιατικοῦ ζυγοῦ¹. Εἶχε δὲ γένει γνωστὸς διὰ τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ εἰς τὸν δῆμον, ἀρεσκόμενον εἰς τὸν ἄπλοῦν αὐτοῦ καὶ ἐμπνέοντα ἐμπιστοσύνην

¹ Ὁ Εὐβουλος κατήγετο ἐκ Προδαλίνθου [τῆς Μαραθωνίας. Ἴδε *Πλούταρχον*] ἐν Βίοις δέκα ῥητόρων σ. 840 b. Ἀναφύστιος δὲ λέγεται μόνον ἐν τῷ ὑποβληματικῷ ψηφίσματι παρὰ τῷ *Δημοσθένει* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 29 καὶ ἐξ αὐτοῦ παρὰ τῷ *Πλουτάρχῳ* (Πολιτ. παραγγ. 15). Πρὸς Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 214.

χαρακτῆρα. Εἶχε δὲ ἀναδειχθῆ δεξιὸς ἐν τοῖς διοικητικοῖς ἔργοις καὶ ἰδίως διακριθῆ ἐπὶ τῇ περὶ τὰ οἰκονομικὰ ὀξυνοίᾳ, ἧς ἕνεκεν εἶχε κατορθώσει νὰποκαλύψῃ παντοίας καταχρήσεις καὶ ὑπεξαίρέσεις δημοσίων χρημάτων, συμβάσας ἐν τῷ χρόνῳ τῆς διοικήσεως τοῦ Ἀριστοφῶντος καὶ τῶν περὶ αὐτόν¹. Ὅτε δὲ ἡ ἀνάμιξις τῆς Περσίας ἐφαίνετο ἀπειλοῦσα τὴν ἐπ' ἄπειρον παράτασιν τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου, ἐν ᾧ ἡδὴ ἀρχομένου αὐτοῦ εἶχον ἐξαντληθῆ οἱ πόροι τῆς πόλεως καὶ οἱ στρατηγοὶ ἤριζον πρὸς ἀλλήλους, οἱ δὲ πολῖται εἶχον ἀποβάλλει πᾶσαν πεποίθησιν περὶ αἰσίας ἐκδόσεως τοῦ πολέμου, τότε κατενόησεν ὁ Εὐβούλος, ὅτι εἶχεν ἐπιστῇ ὁ κατάλληλος χρόνος, ἵνα καταλίπῃ τὴν περιορισμένην καὶ μόνον εἰς τὴν ἐξέλεγχιν τῶν οἰκονομικῶν περιοριζομένην αὐτοῦ δρᾶσιν καὶ ἐπιληφθῇ τῶν μεγάλων συγχρόνων ζητημάτων.

Καὶ ἦτο μὲν ἀληθῶς ἐπονείδιστος ἑναρξίς τῆς δράσεως Ἀθηναίου πολιτευτοῦ ἡ ἐπιμονὴ αὐτοῦ περὶ καθομολογήσεως τῆς εἰρήνης ἀντὶ πάσης θυσίας, περὶ ἐγκαταλείψεως τῶν μεγάλων θυσίων τοῦ παρελθόντος καὶ τελείας παραιτήσεως τῆς ἀρχαίας θαλασσοκρατίας. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς θρασείας παρρησίας, μεθ' ἧς τὸν περὶ τῆς εἰρήνης πόθον παρίστανεν ὑπέρτερον πάσης σκέψεως περὶ τιμῆς καὶ ἀρχῆς, προσεῖλκυσε τὰς καρδίας τῶν συμπολιτῶν, οἵτινες εἶχον νῦν τὸ εὐάρεστον συναίσθημα νᾶκούωσι τὴν δημοσίαν καὶ ἐξ εὐγλώττου στόματος ὑπεράσπισιν τῶν μυχιαιτάτων αὐτῶν αἰσθημάτων καὶ ὑποκαρδίων πόθων ὡς τελείως δεδικαιολογημένων. Διὸ μετ' εὐνοίας ἀπεριόριστου παρεδίδοντο εἰς τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῖς Εὐβούλον, ὅστις κατῴρθονε νὰ παραμυθῇ ἐπὶ ταῖς ἀπωλείαις τοῦ ἐνεστῶτος καὶ παρέχῃ εἰς αὐτοὺς ἐλπίδας περὶ βελτίονος μέλλοντος. Ἐλεγε δὲ, ὅτι ἡ ἀσύνητος καὶ προκλητικὴ πολιτεία τοῦ Ἀριστοφῶντος καὶ τοῦ Χάρητος εἶχεν ὑπάρξει ἡ αἰτία τῆς

¹ Ὁ Εὐβούλος λέγεται παρὰ τῷ Δημοσθένει [Κατὰ Μειδίου] 207 τοὺς ἄλλους ῥα δὲ ὡς κρίνω. Περὶ ὁμοίων αὐτοῦ διώξεων τῶν ἀντιπάλων ἕνεκα μικρῶν πραγμάτων ἴδε Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπροσθείας] 293 καὶ Ἀριστοτέλους Ῥητορ. σ. 51, 6, ἐνθα ὁ λόγος περὶ τῆς ἐναντίον τοῦ Χάρητος ἐνεργείας αὐτοῦ.

συμφορᾶς καὶ ὅτι τῶρα πλέον ὤφειλον νὰ φροντίσωσι περὶ τῆς προσηκούσης διαρρυθμίσεως τῶν τῆς πόλεως καθ' ἑαυτὴν, καθ' ὅτι ἡ ἀληθὴς εὐτυχία καὶ εὐδοκίμησις πολιτείας δημοκρατικῆς ἐνέκειτο εἰς ἥσυχον καὶ μεμετρημένον βίον.

Ἄλλ' ὁ Εὐδούλος δὲν εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ ἐξοικονομήσῃ τοὺς συμπολίτας μόνον διὰ κενῶν ῥημάτων, ἀλλ' ἐμερίμνησε σοβαρῶς, ὅπως ἐπιδαφιδεύσῃ εἰς τὴν πόλιν τάχαθὰ τῆς εἰρήνης, εὐθὺς ὡς ἔτυχε καταλλήλου εὐκαιρίας· παρέστη δὲ αὕτη εἰς αὐτὸν, ὅτε ἀμέσως μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Ἀριστοφῶντος ἀνέτεθῃ εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχὴ τοῦ ταμίου¹. Ἦτο δὲ αὕτη οἰκειοτάτη εἰς αὐτὸν, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς περὶ τὰ οἰκονομικὰ ἀσχολίας εἶχεν ἀρχίσει καθ' ὅλου πολιτευόμενος καὶ ἐγίνωσκε τὰ κατ' αὐτὰ ἄριστα· εἰς τὰ οἰκονομικὰ δ' ἀνερέρετο ἡ ἀντιπολίτευσις ἣς εἶχεν ἀνάλabei τὴν ἡγεσίαν, καὶ ἦτο γνώστης ἀπασῶν τῶν περὶ αὐτὰ ἐλλείψεων τῶν πρότερον διοικησάντων τὰ κοινά. Διὸ ἠδυνήθη νὰ προβῇ εἰς τὸ ἔργον θαρραλέως καὶ ἀξιοθῇ ταχείας ἐπιτυχίας. Περὶ δὲ τὰ τέλη τῆς πρώτης αὐτοῦ ταμείας θριαμβευτικῶς ἠδυνήθη νὰ ἐπιδείξῃ οὐκ ἀναξίαν λόγου αὐξήσιν τῶν δημοσίων προσόδων.

Τότε δὲ πλέον ἐμελλε νὰ καταδειχθῇ, ἂν ὁ Εὐδούλος εἶχε πράγματι κατὰ νοῦν τὴν εὐτυχίαν τῆς πολιτείας. Πράγματι δὲ, ἂν ἐσκόπει τὸ τοιοῦτον, ὤφειλε, καίπερ ὢν φιλειρηνικώτατος, νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν περιστάσεις ἀπροόπτους καὶ συλλέξῃ χρήματα, οὐ ἄνευ ἡ πόλις ἐμελλε νὰ μείνῃ πάντοτε ἀνίσχυρος καὶ ἀνίκανος νὰ διατηρήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν εἰρήνην ἀσφαλῶς. Ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθη τοιοῦτό τι. Ἦθελε νὰ συγκρατηθῇ ἐν τῇ ἀρχῇ, νὰ καταστή

¹ Πλουτάρχου Πολιτικά παραγγέλματα 15· ἐπαινοῦσι δὲ καὶ τὸν Ἀναφλύστιον Εὐδούλον, ὅτι πίστιν ἔχων ἐν τοῖς μάλιστα καὶ δύναμιν οὐδὲν τῶν Ἑλληνικῶν ἔπραξεν οὐδ' ἐπὶ στρατηγίαν ἦλθεν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ χρήματα τάξας ἑαυτὸν ἠύξησε τὰς κοινὰς προσόδους καὶ μέγала τὴν πόλιν ἀπὸ τούτων ὠφέλησεν. Ἡ δὲ περίοδος τῆς ταμείας αὐτοῦ ἀρχεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 354-353 π. Χ.] Ὀλυμπ. 106, 3, ἡ δὲ τοῦ Ἀφοδίου ἀπὸ [τοῦ 350-349 π. Χ.] Ὀλυμπ. 107, 3. Ἰδε καὶ Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 197 κ. ε.

ἀναπόφευκτος καὶ δεσμεύσει πρὸς ἑαυτὸν τὰ πλήθη. Διὰ τοῦτο δὲ προέτεινε τὴν διανομὴν τῶν περισσευμάτων τοῦ πρώτου ἔτους τῆς εἰρήνης¹. Τὰ Διονύσια, πιθανῶς τὰ τοῦ ἔαρος 353 π. Χ., ἐωρτάσθησαν μετὰ χαρᾶς, ἧς ἐπὶ μακρὸν εἶχε στερηθῇ ὁ δῆμος, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἀπορώτατοι ἐτρύφησαν συμμετέχοντες ἀκαθέκτως τῶν ἀπολαύσεων τῆς ἐορτῆς. Ἐκτοτε δὲ ὁ Εὐδούλος ἀπέβη πανίσχυρος. Καὶ ἀνήγαγε μὲν ἀνθρώπους ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτωμένους εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν τῆς ταμείας ὡς διαδόχους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπεβίβασε συγχρόνως τὴν ἀξίαν ταύτης τῆς ἀρχῆς, ἐπειδὴ ἦτο ἱκανῶς ἰσχυρὸς, ὥστε νὰ μεταρρυθμίσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν ὅλον τὸ σύστημα τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως τῶν Ἀθηνῶν.

Καὶ πρότερον μὲν ἦτο διατεταγμένη ἡ εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ πολέμου κατάθεσις τῶν περισσευμάτων τῶν δημοσίων προσόδων, μόνον δὲ κατὰ τὰ εὐτυχέστερα ἔτη διενέμετο εἰς τὰ πλήθη μέρος τοῦ περισσεύματος, ὅπως δι' αὐτοῦ οἱ ἀπορώτατοι τῶν πολιτῶν καταβάλλωσι τὸ τίμημα τῆς εἰς τὸ θέατρον εἰσόδου. Τοῦτο δ' ἦτο τὸ θεωρικόν, θεσμὸς συνδεόμενος μὲν πρὸς τὰς εὐγενεστέρας ὁρμὰς τῆς πολιτείας τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους², ἀλλ' εἴπερ τις καὶ ἄλλος ὑποκείμενος εἰκότως εἰς διαφθοράν. Τὸ θεωρικὸν ἐχρησίμευσε κατόπιν εἰς δημοιοινίας, ἐδιπλασιάσθη δὲ καὶ ἐτριπλασιάσθη. Καὶ κατενόησαν μὲν αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν πολιτείαν ἐπερχομένην βλάβην καὶ προέβησαν εἰς τὴν κατάργησιν αὐτοῦ, ἀλλ' εἰσέχθη καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Ἀγυρίου³ ὥς τι ἀναποσπάστως συνδεόμενον πρὸς τὴν δημοκρατίαν καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν. Ἀλλ' εἶχεν ἐξακολουθήσει

¹ Ἰδε *Φιλῶνον* παρ' *Ἀριστοκράτῳ* ἐν λ. Θεωρικά· Ἐκλήθη δὲ θεωρικόν, ὅτι τῶν Διονυσίων ὑπογύων ὄντων διένειμεν Εὐδούλος εἰς τὴν θυσίαν, ἵνα πάντες ἐορτάζωσι καὶ τῆς θεωρίας μηδεὶς τῶν πολιτῶν ἀπολείπηται δι' ἀσθένειαν τῶν ἰδίων. Ἐφηρίσθησαν δὲ ταῦτα πρὸ τοῦ ὀλυμπικοῦ πολέμου. Ἰδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 208.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 617].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 339.

οὐχ ἥττον παρεχόμενον μόνον κατὰ συγκυρίαν καὶ δὲν εἶχε δοθῇ εἰς τὸν δῆμον τὸ δικαίωμα νὰ ἐγείρῃ ἀξιώσεις περὶ αὐτοῦ, εἰ καὶ μετὰ πολλῆς δυσαρεσκείας οὗτος ἡσθάνετο τὴν στέρησιν αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Εὐβούλου ἐπεκράτησαν διὰ μιᾶς νέαι θεωρίαι. Τὰ θεωρικά χρήματα κατὰ τὰ τότε λεγόμενα ἦσαν τὸ κυριώτατον κεφάλαιον τῶν ὅλων δαπανημάτων τῆς πολιτείας, τὸ δὲ πρὸς τοῦτο προωρισμένον ταμεῖον ὤφειλε νὰ εἴνε ὅλως ἀνεξάρτητον καὶ νὰ ἔχῃ ἰδίαν ἀσφαλεῖς προσόδους. Οἱ ταμίαι λοιπὸν δὲν ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι μόνον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διανέμωσι τὰ εἰς αὐτοὺς πρὸς διανομὴν παραδιδόμενα χρήματα, ἀλλὰ δεόν νὰ ἔχωσι καὶ τὸ δικαίωμα χάριν τῆς ἐν οὐδενὶ χρόνῳ ἐλαττώσεως τοῦ ταμείου αὐτῶν νὰ ἐξελέγχωσι τὰ τῶν καθ' ὅλου προσόδων καὶ ἐπιβλέπωσιν ἀπάσας τὰς ἰδιαιτέρας ἐπιτροπείας τὰς διαχειριζόμενας δημόσια χρήματα, οἷαι αἱ τῶν τειχοποιῶν, ὁδοποιῶν καὶ ἄλλαι. Πρὸς τοῦτο δὲ παρίστατο ἀνάγκη ἀνδρῶν χαιρόντων τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν πολιτῶν καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦτο καλουμένων ὑπὸ τοῦ δήμου ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἄνευ περιορισμῶν οἰωνοδήποτε περὶ τοῦ ἐκλεκτέου. Ὡς εἰκὸς δὲ, ὁ Εὐβούλος εἶχε μόνιμον θέσιν ἐν τούτῳ τῷ συνεδρίῳ· τὰ δὲ θεωρικά διενέμοντο εἴπερ ποτὲ ἀρειδῶς, καὶ πάντες ἐξύμνουν αὐτὸν ὡς τὸν εἰσηγητὴν τῆς τοιαύτης εὐδαιμονίας.

Ἐντεῦθεν δὲ χαρακτηρίζεται ἡ διοίκησις αὐτοῦ· οὐχ ἥττον δὲ σαφῆ εἶνε καὶ τὰν ἀναγκαῖαν αὐτῆς ἐπακόλουθα. Ἡ ἡδονὴ τοῦ πλήθους ὑπερέχει πάσης ἄλλης σκέψεως, καὶ ἡ ἐξεύρεσις τῶν πρὸς τοῦτο ἀναγκαιῶν πόρων εἶνε τὸ πρῶτον καὶ σοβαρώτατον καθήκον πολιτευτοῦ εὐσυνειδήτου. Εἶνε τὸ αὐτὸ, ὡς ἂν ἐν τινι μοναρχίᾳ ἤθελε καθιδρυθῇ ἡ ἀρχή, ὅπως τὰ ἔσοδα τῆς πολιτείας προορίζωνται ἐπιτακτικῶς ἐν πρώτοις πρὸς τὰς χάριν τῶν αὐλικῶν ἑορτῶν, τῶν βασιλικῶν κυνηγεσιῶν καὶ τῶν λοιπῶν διασκεδάσεων τοῦ κυριάρχου ἀπαιτουμένας δαπάνας, μόνον δὲ τὸ ὑπόλοιπον καταναλίσκῃται χάριν τῶν κοινῶν ἀναγκῶν. Ἡ μόνη δὲ διαφορὰ εἶνε, ὅτι ἀρχὴ οὕτω τελείως ἀντικειμένη πρὸς αὐτὴν τὴν

ἔννοιαν τῆς πολιτείας δὲν ἐκφέρεται καὶ δὲν ἐκτελεῖται εὐκόλως μετὰ τριαύτης ἀφελοῦς παρρησίας, καθ' ἃ ἔπραξε τουτο ὁ Εὐδούλος. Καὶ δὴ, ἀφ' οὗ τὰ θεωρικὰ ἀπετέλουν ἐξοδὸν αὐτῶν τῶν πολιτῶν, πᾶσα μείωσις αὐτῶν ἦτο, καθ' ἃ ἔλεγον, προσβολὴ ἐναγῆς ἐναντίον αὐτῆς τῆς κυριότητος τοῦ δήμου. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ἔθος τὰ περισσεύματα τῶν ἐτησίων προσόδων κατετίθεντο εἰς τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον, ἐδόξε νὰ προληφθῇ ῥητῶς ὁ τοιοῦτος κίνδυνος· διὸ ἐψηφίσθη ἰδίου νόμος, καθ' ὃν ἐζημιούτο διὰ θανάτου πᾶς ὁ τυχὼν ἀποτολμῶν νὰ προτείνῃ τὴν μεταποίησιν τῶν θεωρικῶν χρημάτων εἰς στρατιωτικά¹. Οὕτω δὲ ἡ μὲν συνετὴ χρῆσις τῶν πόρων τῆς πολιτείας ἐτιμωρεῖτο δίκην καταχρήσεως, ἡ δὲ σώφρων οἰκονομία ὡς παραβίασις τῶν δικαιωμάτων τοῦ δήμου. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ πολυτέλεια ἀνεγνωρίσθη ὥς τι τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, καὶ καθ' ὃν χρόνον ἤθελον νὰ καταστήσωσιν αὐτόχρημ' ἀληθῆ τὴν ἀρχὴν τῆς δημοκρατίας, κατέστρεφον τὸν θεμελιώδη αὐτῆς γόμον, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου. Πράγματι δὲ ἦσαν δεδεδεσμευμένοι αἱ χεῖρες τοῦ δήμου καὶ τῶν ῥητόρων αὐτοῦ, ὅτε προέκειτο περὶ τῶν σπουδαιοτάτων συμφερόντων τῆς πολιτείας. Πᾶσα δὲ χάριν πολέμου δαπάνη παρίστατο ἀνάγκη νὰ συλλεχθῇ ἐν τῷ μέλλοντι δι' ἰδίας εἰσφορᾶς, τοῦτο δὲ καθίστανεν εἰς τοὺς πολίτας εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐπαχθῇ τὸν ὅλον ἀγῶνα, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο ὁ λόγος περὶ σωτηρίας τῆς πολιτείας.

Αἱ δὲ διατάξεις ἐκεῖναι κατωρθώθη νὰ γείνωσι δεκταὶ ἄνευ ἀντιρρήσεως, εἰ καὶ ἄλλως ἀπειλητικὴ ἐπεκρέματο ἡ κατηγορία περὶ γραφῆς παρὰ νόμων κατὰ παντὸς ῥήτορος προτείνοντός τι νέον. Ἀλλ' ὁ Εὐδούλος ἐγίνωσκε νὰ ἀπητῇ τῶν εἰς πάντας ἀρεστῶν, ἐπειδὴ ἡ πολιτεία αὐτοῦ ἡρείδετο ἐπὶ τῶν ταπεινῶν ὁρμῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τοῦ κορεσμοῦ αὐτῶν ἀπεμάκρυνε

¹ Σχόλια εἰς *Δημοσθένους* [Ὀλυθ. Α'] 1· ἐπιχειρήσαντος Ἀπολλοδώρου αὐτὰ ποιῆσαι στρατιωτικά, Εὐδούλος... ἔγραψε νόμον τὸν κελεύοντα θανάτῳ ζημιούσθαι εἴ τις ἐπιχειροίη μεταποιεῖν τὰ θεωρικὰ στρατιωτικά.

τοὺς συμπολίτας ἀπὸ παντὸς σοβαροῦ πόθου ¹. Οὕτω δὲ πᾶν ὃ τι ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ δημοκρατίᾳ τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν κατεστράφη, ἀνεπτύχθησαν δὲ τελείως πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ἐγκατακρυπτόμενα σπέρματα τοῦ ὀλέθρου, ἡ δὲ πολιτεία ἐθεράπευε τὸν ἐγωισμὸν ἀντὶ νὰ καταβάλλῃ αὐτόν. Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν πολιτῶν ἀπεστράφη ὁσημέραι μᾶλλον ἀπὸ παντὸς σοβαροῦ πράγματος καὶ αἱ ἐνασχολήσεις αὐτῶν ἀπέβησαν ὁσημέραι ἐπιπολαιότεραι καὶ κουφότεραι.

Διάσημοι ἑταῖροι ἀπετέλουν τὸ κύριον θέμα τῆς ἐν τῇ πόλει λαλιᾶς ². Αἱ νέαι ἐφευρέσεις τοῦ Θεαρίωνος, τοῦ πρώτου ἄρτοκόπου τῶν Ἀθηναίων, ἐνεκωμιάζοντο παρὰ πάντων ³, καὶ αἱ εὐφρολογίαι αἱ λεγθεῖσαι ἐν φαιδοῖς συμποσίοις διεδίδοντο ἀνὰ τὴν πόλιν μετὰ μεγάλου ζήλου. Τὸ γελωτοποιεῖν ἀπέβη ἐπαγγελματικὸν, ἰδίως δὲ παρὰ τοῖς λεγομένοις Ἐξήκοντα, οἵτινες συνήρχοντο ἐν τῷ Ἡρακλείῳ παρὰ τὸ Κυνόςαργες. Ὁ δὲ βασιλεὺς Φίλιππος λέγεται πέμψας εἰς αὐτοὺς τάλαντον, ὅπως λάβῃ τὰ πρακτικὰ τῶν γελοίων αὐτῶν ⁴.

Ὁ βίος διήρχετο ἐν τῇ εὐφροσύνῃ μικρᾶς πόλεως, καὶ ὁ λαὸς ἐμαλακύνετο ὁσημέραι μᾶλλον, οὐδὲ παρουσιάζετο ἀντίδρασίς τις. Καὶ τὰ μὲν πλήθη τῶν ἀπόρων συνεκρατοῦντο ἐν εὐχαριστήσῃ διὰ τῶν θεωρικῶν, οἱ δὲ πλούσιοι δι' εἰρηνικῆς πολιτείας, ἀπομακρυνούσης πάντα φόβον περὶ εἰσφορῶν ⁵. Οἱ δὲ δημοκρατικοὶ εὐ-

¹ Θεόπομπος παρ' Ἀθηναίων IV, σ. 166 d. [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 293] ἀποσπ. 95* (Εὐδούλος) τοσοῦτον ἀσώτεια καὶ πλεονεξία διενήνοχε τοῦ δήμου τῶν Ταραντίνων, ὅσον ὁ μὲν περὶ τὰς ἐστιᾶσεις εἶχε μόνον ἀκράτως, ὁ δὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ τὰς πρὸς ὁδοὺς καταμίσθοφορῶν διατετέλεκε.

² Ἡ ἑταῖρα Ναις ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τοῦ 403 π. Χ. περίπου. Ἴδε Ἀθηναίων XIII, σ. 592.

³ Πλάτωνος Γοργίας σ. 518 b. Ἀθηναίων [III, σ.] 112. Ἐν τῷ ἀρτοποιίῳ αὐτοῦ ἦσαν κριβάνων ἐδώλια κατὰ τὸν Ἀριστοφάνην ἐν Γηρυτάῳ (Meineke Fragmenta Comicorum Graecorum Τόμ. Β' σ. 1009).

⁴ Ἀθηναίων [XIV, σ.] 614 [d]. Πρβλ. Götting Gesammelte Abhandlungen Τόμ. Α' σ. 257.

⁵ Εἶνε τὸ καλούμενον φυγαρχεῖν, περὶ οὗ ἴδε Bernays ἐν τῷ Hermes Τόμ. VI [1871], σ. 122.

χαρίστως ἔβλεπον προϊστάμενον τῆς πολιτείας τὸν Εὐβούλον, ὅστις ἀνῆκεν εἰς αὐτοὺς, καὶ αἱ ἀριστοκρατικαὶ δὲ τάξεις ἦσαν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἅτε ἀνέκαθεν ἀντιτασσόμεναι εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ εἰς τὴν ἐπιδίωξιν μεγάλων σχεδίων. Οὕτω δὲ κατώρθωσεν ἀνὴρ οἷος ἐκεῖνος νὰ ἡγῇται τῆς πόλεως τοῦ Περικλέους ἐπὶ δεκαεξ ὄλα ἔτη.

Ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις ἡδύνατό τις νὰ λάβῃ ἔννοιαν ἀπασῶν τῶν πνευματικῶν ὁρμῶν τῶν Ἀθηναίων, ἂν μόνον ᾔθελε παρακολουθήσει τὸν δημόσιον βίον ἐν ταῖς διαφόροις ἐκφάνσεσιν αὐτοῦ. Πράγματι τὰ πάντα συνεδέοντο ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πρὸς τὴν πολιτείαν, καὶ ἦσαν ὑπηρετικὰ τῶν σκοπῶν αὐτῆς, ὅφ' ἧς προήγοντο καὶ ὑπεθάλλοντο, ἥ τε γλυπτικὴ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἅπαντα τὰ εἶδη τῆς ποιήσεως, ἡ ἔρευνα τοῦ φιλοσόφου, τοῦ ιστορικοῦ, τοῦ ἀστρονόμου καὶ ἅπαντες οἱ κλάδοι τῆς ἐπιστήμης. Τὴν τοιαύτην δ' ἐνιαίαν ποικιλίαν τοῦ πνευματικοῦ βίου ἐπειράθημεν νὰ ποδείξωμεν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Περικλέους. Ἀλλὰ νῦν μετεβλήθησαν τὰ πράγματα, καὶ θὰ ἦτο ἐξαιρέτως ἄδικον, ἂν ἠθέλωμεν νὰ κρίνωμεν τὸν πνευματικὸν βίον τῆς πόλεως ἐκ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῶν Ἀθηνῶν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Καλλιστράτου, τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ Εὐβούλου. Ἀληθῶς οἱ ἄριστοι τῶν ἀνδρῶν ὥκνουν νὰναλλάξωσι δημοσίαν ἀρχὴν, ἢ δὲ πολιτεία ἐστερεῖτο τῶν δυνάμεων αὐτῶν, καὶ αἱ εὐγενέσταται τῶν ὁρμῶν ἦσαν ξέναί πρὸς αὐτήν. Διὸ εἶνε πολὺ σπουδαιοτέρα ἢ καθ' ἑαυτὴν ἐξέτασις τοῦ πνευματικοῦ βίου ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ τέχνῃ.

Περὶ τῆς φιλοσοφίας μάλιστα ἐδικαιούμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπιδράσῃ ἐπ' ἀγαθῷ ἐπὶ τὸν καθ' ὅλου βίον τῶν Ἀθηναίων, ἅτε ἀντιπροσωπεύουσα τὴν νεωτάτην καὶ κραταιοτάτην κίνησιν τῶν πνευμάτων. Ἡ κλίσις πρὸς φιλοσοφικὴν σκέψιν ἦτο ἰδιάζων χαρακτήρ τῶν Ἀθηναίων, ἢ δὲ ῥοπή τῶν χρόνων

ἐκείνων κατέστησε καὶ αὐτοὺς τοὺς ποιητὰς ἠθικοὺς φιλοσόφους, καθ' ἃ μαρτυρεῖ τὸ παράδειγμα τοῦ Εὐριπίδου. Ἄλλως δὲ ἡ σωκρατικὴ φιλοσοφία δὲν ἤθελε νὰ εἶνε ἀργὴ θεωρία, ἀλλὰ πρακτικὴ τις βιωτικὴ σοφία, ὃ δὲ Σωκράτης ἤκιστ' ἀπῆτει παρὰ τῶν συνόντων αὐτῷ τὸν ἀποχωρισμὸν ἀπὸ τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ παρώρμα αὐτοὺς εἰς συμμετοχὴν τῶν δημοσίων πραγμάτων. Τέλος δὲ γινώσκομεν καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτους οὐδαμῶς ἔπαυσε τὴν ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐπίδρασιν αὐτοῦ, ἀπ' ἐναντίας δ' ἐπῆλθε τελεία περὶ αὐτοῦ μεταβολὴ τῆς κοινῆς γνώμης¹, καὶ, ὅτε ὁ σοφιστὴς Πολυκράτης ἐξέδωκε συγγραφὴν, δι' ἧς ἐζήτην νὰ δικαιολογήσῃ τὴν καταδίκην αὐτοῦ, αὕτη ἔτυχε παρὰ τοῖς πολλοῖς καθολικῆς ἀντιρρήσεως καὶ προεκάλεσε πολλὰς ἀνασκευάς².

Ἡ δὲ μεταβολὴ αὕτη τῆς κοινῆς γνώμης ὑπῆρξε μὲν αἰσθημα μεταμέλου ἐπὶ τῇ γενομένῃ ἀδικίᾳ, τιμῶν τὴν ἀγαθότητα τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ δὲν ἦτο μεταστροφή ἀπὸ τοῦ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου βίου αὐτῶν. Καὶ ἀνεγνώριζον μὲν ἕκτοτε τὸν εὐγενῆ μάρτυρα ὡς ἓνα τῶν ἀρίστων συμπολιτῶν, ἐσέμνυνον αὐτὸν καὶ ἱδρυσαν ἀνδριάντ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ τιμὴ ἐκείνη δὲν εἶχε τὰς ρίζας ἱκανῶς βαθείας καὶ δὲν ἦτο ἐπαρκῶς σοβάρᾳ, ὥστε νὰ παρορμήσῃ αὐτοὺς, ὅπως προσιδιωθῶσι μετὰ σθένους καὶ θάρρους τὰ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους εἰς αὐτοὺς παρασχεθέντ' ἀγαθὰ. Διὰ τοῦτο δὲ τὰ σπέρματα βίου ὑψηλοτέρου τὰ μετὰ ζήλου ἀκαταπονήτου διαδοθέντα

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 181.

² Διογένης Λαερτίου II, 38. Σουίδας [ἐν λ. Πολυκράτης]. Εἶνε δ' οὗτος ὁ ὑπεραπολογηθεὶς τοῦ Βουσίριδος καὶ κατηγοροῦς τοῦ Σωκράτους. Ἰσοκράτους [Βούσιρις] 4. Ἡ δὲ συγγραφὴ αὐτοῦ ἐγγράφη περὶ τὸ 393 π. Χ., ἀναμνησεὶς δ' ἐξ αὐτῆς περιελήφθησαν ἐν τῷ ἐναντίον αὐτοῦ γραφέντι λόγῳ τοῦ Λυσίου, περὶ οὗ ἴδε Hölcher V[ita] Lysiae σ. 200. Blasis Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 351. Κατ' αὐτοῦ δ' ἐγράφε καὶ ὁ Ξενοφῶν τὰ Ἀπομνημονεύματα κατὰ τὸν Cobet (ἐν Mnemosyne Τόμ. VII, σ. 252), ὅστις ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἑρμιππον παρὰ Διογένη Λαερτίῳ [ἐνθ' ἀν.]. Ἐκ δὲ τῆς συγγραφῆς τοῦ Πολυκράτους καὶ τῆς τοῦ Λυσίου ἀξία λόγου μέρη περιήλθον εἰς τὴν Διδανίου Ἀπολογίαν Σωκράτους κατὰ τὸν R. Hirzel ἐν τῷ Rheinisches Museum. 1887 σ. 239 κ. εἰ. Κατὰ τοῦτον δὲ καὶ ὁ Πλάτων ἐν Μένωνι σ. 90 α ἀναφέρεται εἰς τὸν Πολυκράτην.

παρ' αὐτοῦ μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν ἐξεβλάστησαν μόνον παρ' ὀλίγοις τῶν οἰκειοτέρων πρὸς αὐτόν, οἱ δὲ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἀποτελοῦσιν ἐντὸς τοῦ πλήθους οἶονεῖ ἰδίον τι γένος, νέαν γενεάν ἀνθρώπων, ὀφειλόντων τῇ πνευματικῇ ὑπεροχῇ εἰς τὸν Σωκράτην καὶ ἐχόντων αὐτόν ὡς κοινὸν κέντρον.

Οἱ δὲ Σωκρατικοὶ οὗτοι δὲν ἀπετέλουν συμπαγῇ τινα αἵρεσιν, καθ' ἃ οἱ Πυθαγόρειοι, ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς σχολῆς ὑποχρεουμένης νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰ δόγματα τοῦ διδασκάλου. Ἡ δὲ διδασκαλία αὐτοῦ δὲν ἦτο σπόρος παράγων ἀπανταχοῦ ἔνθα εὑρίσκε τὸ κατάλληλον ἔδαφος, καὶ ἂν διάφορος ἦτο αὐτοῦ ἡ ποιότης, φυτὸν ὅμοιον, ἀλλ' ἦτο ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς μόνον παρόρμησις πρὸς ἴδιον ἐσωτερικὸν καὶ ἀνεξάρτητον ἀνθρώπινον βίον, πρὸς ζήτησιν ἀληθείας ἀφθάρτου, πρὸς ἀνάπτυξιν ἀνδρῶν ἐλευθέρων καὶ ἐχόντων συνείδησιν ἑαυτῶν. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἐπίδρασις τοῦ Σωκράτους δὲν περιωρίσθη εἰς μόνους τοὺς συμπολίτας.

Ἐν οἷς χρόνοις ἔζη, αἱ ἀντιθέσεις αἱ ὑφιστάμεναι μεταξὺ τῶν διαφόρων πολιτειῶν καὶ πόλεων εἶχον ἤδη ἀποβάλλει καθ' ὅλου πολὺ τῆς ὀξύτητος αὐτῶν· οἱ δὲ σοφισταὶ διὰ παντὸς τρόπου ἐμερίμων νὰ εἴνε οἰκεῖοι ἀπανταχοῦ, καὶ ἡ παιδείσις ἦν διέδιδον ἐξήλειπε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν κατὰ φυλὰς διαφορῶν. Τοῦτο δὲ βλέπομεν καὶ ἐν τῷ ὕμνῳ χαρακτηρὶ ἀνδρῶν οἷοι ὁ Θηραμένης καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅστις ἠδύνατο κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ εἴνε Ἀθηναῖος ἢ Σπαρτιάτης, Βοιωτὸς ἢ Ἴων, Θρᾷξ ἢ Πέρσης. Ἀλλ' ὁ Σωκράτης δὲν ἤθελε τὴν ἐξάλειψιν τῶν ἐμψύτων ἰδιορρυθμιῶν, ἀλλὰ τὴν κάθαρσιν αὐτῶν καὶ ἀνύψωσιν τινα ἀπὸ τῶν συνθηκῶν καὶ τῶν ἑξεων τῶν στενοτέρων πατριδῶν πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν καὶ τὸ καθ' ὅλου ἀνθρώπινον. Τάσις τις δὲ πρὸς τοῦτο διῆκε τότε διὰ σύμπαντος τοῦ ἔθνους· ὅσῳ δὲ ἀνωτέραν παιδείου εἶχεν Ἕλληνας, τόσῳ ὀλιγώτερον ὠμολόγει ἑαυτὸν ὑποχαρακτηρισμένον ἐκ τοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων καὶ τόσῳ ζωηροτέραν ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην ὑψηλοτέρου

τινος σκοποῦ, αἰωνίας τινὸς καὶ καθολικῆς ἀληθείας. Εἰς τὴν ἀνάγκην δὲ ταύτην ἀνταπεκρίθη ὁ Σωκράτης, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἔβη καὶ πέραν τῶν τειγῶν τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὁ Σωκράτης ὠφέλησεν ἐξαιρέτως τὴν πάτριον πόλιν, ἐπειδὴ αὕτη μόνον δι' αὐτοῦ ἀπέβη τελείως ἑδρα τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, πρὸς ὃ ἀξίωμα εἶχεν ἀρχίσει νὰ ὑψῶνῃ αὐτὴν ὁ Περικλῆς, καὶ ἐκτῆσατο ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ τοῦ πνευματικοῦ βίου ἡγεμονίαν διαρκέσαντα πολὺ μᾶλλον τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἀρχῆς.

Ἀπανταχόθεν προσέρρεον εἰς τὰς Ἀθήνας Ἕλληνες φιλομαθεῖς, θέλοντες νάντηλῃσιν ἐξ αὐτῆς τῆς πηγῆς τὴν σωκρατικὴν σοφίαν, ἀπὸ μὲν τῶν Θηβῶν ὁ Σιμμίας καὶ ὁ Κέβης¹, ἀπὸ δὲ τῶν Μεγάρων ὁ Εὐκλείδης, περὶ ὃν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου ἠθροίσθησαν οἱ ὀρφανοὶ αὐτοῦ μαθηταί². Ὁ Εὐκλείδης, ἥδη πρότερον ἀσχοληθεὶς περὶ μελέτας φιλοσοφικὰς, κατώρθωσεν ἐξαιρέτως νὰ διαγνώσῃ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Σωκράτους ὡς πρὸς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ λογικῶς σκέπτεσθαι. Διεκρίνετο δ' ἐν τῇ αὐστηρᾷ διαλεκτικῇ καὶ ἡγωνίζετο ἀκαταπονήτως νὰ καταπολεμῇ ἀφειδῶς πάσας τὰς ἐννοίας, τὰς κρίσεις καὶ τοὺς συλλογισμοὺς τοὺς ἐρειδομένους εἰς ἀντιλήψεις διὰ τῶν αἰσθήσεων. Διὰ τοῦτο δὲ τὸ ἡθικὸν μέρος τῆς σωκρατικῆς διδασκαλίας ἐτάχθη ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ παρὰ τῷ Εὐκλείδῃ, πολὺ δὲ μᾶλλον παρὰ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ, οἵτινες ἡμέλησαν τῶν βαθυτέρων προβλημάτων τῆς φιλοσοφικῆς συνειδήσεως καὶ ἤντλουν πᾶσαν αὐτῶν τὴν δύναμιν ἐκ τῆς ἐριστικῆς, ἥτοι τῆς περὶ τὸ ἐρίζειν διαλεκτικῆς τέχνης. Ἐπεκράτει δ' ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ παιδείυσις, καὶ διὰ τοῦτο ἡ σχολὴ αὕτη εἴλκυσε πρὸ πάντων ἐκείνους, ὅσοι δὲν ἤθελον νὰ εἶνε καθ' αὐτὸ φιλόσοφοι, ἀλλ' ἐπεδίωκον μόνον νὰ σκῆσωσι τὴν σκεπτικὴν δύναμιν διὰ καθολικῆς παιδεύσεως καὶ χάριν πρακτι-

¹ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 408.

² Περὶ Εὐκλείδου ἴδὲ Zeller [Philosophie der Griechen] Τόμ. Β' [ἐκδ. γ' σ. 207 κ. ἐ.].

κῶν σκοπῶν καὶ νὰ διδαχθῶσι τὴν χρῆσιν πειστικῶν ἐπιχειρημάτων. Ἐν τῇ τοιαύτῃ δὲ ῥοπῇ διεκρίθη ὁ Εὐβουλίδης, Μιλήσιος ἐκ γενετῆς, ζήσας καὶ διδάξας ἐν Ἀθήναις, ἀνὴρ ἀρρενωπὸν ἔχων τὸν χαρακτῆρα, ὅστις ἀπῆτει καὶ παρὰ τοῦ φιλοσόφου φιλοπατρίαν καὶ φιλελεύθερον φρόνημα καὶ ἐτάσσετο ἐν Ἀθήναις εἰς τοὺς δημοκρατικούς¹.

Ἐξ Ἡλίδος δὲ κατήγετο ὁ Φαίδων, νεανίας εὐγενὴς τὴν καταγωγὴν, ὅστις εἶχεν αἰχμαλωτισθῇ διαρκούντος τοῦ πολέμου². Ἐγένετο δὲ γνώριμος τοῦ Σωκράτους, ὅστις κατώρθωσε μὲν τὴν ἀπολύτρωσιν αὐτοῦ, εὔρε δ' ἐν αὐτῷ νεανίαν εὐαίσθητον, παραδοθέντα εἰς αὐτὸν ὀλοφύχως. Ὁ Φαίδων ἐχρεώσκει εἰς αὐτὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ ἐκαλλιέργησεν ἐν ἑαυτῷ μετὰ πίστεως καὶ ζήλου τὰ σπέρματα τῆς σωκρατικῆς διδασκαλίας. Καὶ ἡσχολήθη μὲν καὶ αὐτὸς μετὰ προτιμήσεως περὶ τὴν διαλεκτικὴν, ἀλλὰ φαίνεται ἐκτιμήσας τὴν ἠθικὴν αὐτῆς ἔννοιαν σοβαρώτερον τοῦ Εὐκλείδου.

Τρίτος δὲ μαθητὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἀρίστιππος, ὃν ἡ φήμη τοῦ Σωκράτους εἴλκυσε ἐκ τῆς ἀπωτάτης Κυρήνης. Καὶ ἐπέδρασε μὲν ἐπ' αὐτὸν ζωνηρῶς ἡ σωκρατικὴ διδασκαλία, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσεν ὅμως νάνελθῃ καὶ μέχρι τελείας ἀφοσιώσεως, ἅτε μὴ δυναθεὶς νὰπαλλαγῇ τῶν ἔξω τῆς πλουσίας ἐμπορικῆς πόλεως· διετήρησε δ' ἐν τῷ χαρακτῆρι αὐτοῦ ἀσταθές τι, καὶ εἶχε πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὸν τρόπον τῶν σοφιστῶν³. Καὶ ἐν τῷ φιλοσοφικῷ δὲ αὐτοῦ συστήματι διαγινώσκεται τὸ κοσμοπολιτικόν. Καὶ δὴ κατείχετο μὲν ὑπὸ ἀντιπαθείας πρὸς τὴν θεωρητικὴν γνῶσιν, οὐδαμῶς δ' ἠρέσκετο εἰς τὴν διαλεκτικὴν καὶ ἀντελαμβάνετο τῆς φιλοσοφίας ὅλης ὡς τέχνης βιωτικῆς, ὡς ὑφηγήσεως διδασκούσης

¹ Διογένης Λαερτίου II, 108.

² Zeller [Philosophie der Griechen] Τόμ. Β' [ἐκδ. γ' σ. 236 κ. ἐ.]. Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 234 ἐν σημ.

³ Περὶ τοῦ Ἀριστιππου ἴδε Zeller [Philosophie der Griechen] Τόμ. Β' [ἐκδ. γ' σ. 288 κ. ἐ.].

τὸ εὖ ἔχειν. Ἀληθῶς εἰπεῖν, ἔλεγε, γινώσκωμεν ἐκεῖνο μόνον ὅπερ ἀναφέρεται εἰς ἡμᾶς, ὅτι αἰσθανόμεθα ἐν ἡμῖν. Μόνον δὲ τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἡμᾶς ὡς σταθερὸν κριτήριον τοῦ ἐπιθυμητοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐπειδὴ ἅπαντες λέγουσιν ἀγαθὸν μὲν τὸ προκαλοῦν τὸ αἶσθημα τῆς ἡδονῆς, κακὸν δὲ τὸ ἐναντίον. Ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ γινώσκωμεν τὴν διάκρισιν αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἡδοναὶ διαφόρου εἶδους, σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ, ἐγωιστικαὶ καὶ μὴ, ἄγναι καὶ ἀσύμμικτοι καὶ ἄλλαι συνανακραμέναι μετ' ἀλγηδόνος πολὺ μείζονος τῆς ἡδονῆς. Διὸ ὑπάρχει μεγίστη ἀνάγκη συνέσεως καὶ παντοίας μορφωτικῆς παιδεύσεως πρὸς διάκρισιν τῶν ἀγαθῶν ἡδονῶν ἀπὸ τῶν βλαβερῶν, ὅπως ὁ ἄνθρωπος διατηρήσῃ καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἡδονῆς τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ πνεύματος, ὅπως ἀπαλλαγῇ ἀπὸ διαστρόφων αἰσθημάτων κινούντων τὴν ψυχὴν, ἀπὸ φθόνου καὶ πάθους, ἀπὸ προλήψεων καὶ μεταβολῆς ψυχικῶν διαθέσεων καὶ ὅπως δύναται τέλος νὰ ὑπομένῃ μετ' ἀπαθείας τὰς στερήσεις καὶ ἀλγηδόνας. Καὶ διετήρει μὲν κατὰ ταῦτα ἀκόμῃ καὶ ὁ Ἀρίστιππος τὴν πρὸς τὸν Σωκράτην συνοχὴν, ἅτε θεωρῶν τὸ γινώσκειν ὡς μέσον τῶν ὧν οὐκ ἄνευ πρὸς εὐδαίμονα βίον, ἀλλ' ἡ συνοχὴ αὕτη ἦτο λίαν χαλαρά, ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὴν γνῶσιν περιορίζεν εἰς τὸ αἶσθημα ἐκάστου καὶ ἡ ἀρετὴ οὐδὲν ἦτο κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ κυρίως ἄλλο ἢ τὸ μέτρον ἐν τῇ ἡδονῇ. Ἀλλὰ τοιαύτη διδασκαλία ἦτο δύσκολον νὰ συγκρατηθῇ ἐπὶ ἡθικοῦ ὕψους, ἅτ' ἐπιδιώκουσα νὰ θεραπεύσῃ πὰς ταπεινότερας ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει κλίσεις. Διὸ αὐτὸς μὲν ἤδη ὁ Ἀρίστιππος κατάρθωσε νὰ καταστήσῃ τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ εἰς ἀρμονίαν μετὰ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς φιληδονίας, οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ ἐν τῇ κυρηναϊκῇ σχολῇ ἔβησαν ἔτι περὶ τέρῳ ἐν τῇ αὐτῇ κινδυνώδει ὁδῷ, καὶ ἀπέστησαν ὁσημέραι μᾶλλον τοῦ σωκρατικοῦ περὶ τὴν ἔρευναν ζήλου καὶ τῆς σοβαρότητος τοῦ βίου.

Ἀλλὴν δὲ ὁδὸν ἐτράπη ὁ Ἀντισθένης, ὅστις κατήγετο μὲν ἐξ Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἦτο ἕμως υἱὸς μητρὸς Θράκης¹. Τοῦτον αὐτὸ τὸ

¹ Περὶ τοῦ Ἀντισθένους ἴδε Διογένης Λαερτίου VI, 18. Ἀθηναίου [V, σ.]

ἠθικὸν μεγαλεῖον τοῦ Σωκράτους ἀπέστησεν ἀπὸ τῆς σοφιστικῆς ῥοπῆς καὶ ἀπὸ τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ Γοργίου καὶ παρώρμησε νὰ καταστήσῃ τὴν σωκρατικὴν ἀρετὴν κέντρον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Συνεφώνει λοιπὸν μετὰ τοῦ Ἀριστίππου κατὰ τοῦτο, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐθεώρει τὴν γνῶσιν ὡς μέσον πρὸς τὸν σκοπὸν· καὶ δι' αὐτὸν ἡ φιλοσοφία ἦτο κυρίως πρακτικὴ σοφία καὶ διδασκαλία περὶ εὐδαιμονίας, ἀλλ' ἀπέκρουε διακρόδην πᾶσαν εὐδαιμονίαν ἐν τῷ βίῳ στηριζομένην εἰς ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ καὶ εἰς φιλήδονα αἰσθήματα· κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστίππου ἐπιδιώξιν τῶν λεπτῶν ἡδονῶν εὗρισκε τὴν εὐτυχίαν ἐν τῇ τελείᾳ ἀπαλλαγῇ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ παντὸς ἐξωτερικοῦ ἀγαθοῦ, ἐν τῇ αὐτάρκει ἀρετῇ. Ἡ ἀρετὴ εἶνε ἡ μόνη καὶ τελεία εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μόνη συμφορὰ εἶνε ἡ κακία. Εἶνε δὲ ἡ ἀρετὴ καρπὸς φρονήσεως, ἀλλ' ἡ φρόνησις εἶνε κατὰ τὴν γνῶμην αὐτοῦ κυρίως ῥοπὴ τῆς βουλήσεως. Κτηθείσης δὲ τῆς ἀρετῆς, ἡ ἔρευνα ἀποβάλλει πᾶσαν σημασίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἔννοια τῆς γνώσεως ἦτο παρ' αὐτῷ λίαν ἀόριστος καὶ κενή. Πολὺ δὲ μᾶλλον ὠρισμένα καὶ σαφεῖς ἦσαν τὰ πρακτικὰ αὐτοῦ διδάγματα. Καὶ δὴ τὴν ἡδονὴν ἐκήρυσσεν οὐ μόνον ἐστερημένην ἀξίας καὶ ἀδιάφορον, ἀλλὰ καὶ βλαβεράν καὶ μισητὴν· διὰ τοῦτο δὲ τὴν ἀληθῆ ἀρετὴν οὐκ ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ἄλλως ἢ ὑπὸ τὸν τύπον ἐκουσίας πτωχείας καὶ τελείας αὐταπαρνησίας καὶ αὐταρεσκείας. Τὴν δὲ μετὰ χαρᾶς συμμετοχὴν εἰς τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀναστροφὴν καὶ εἰς ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ θέλγητρα, δι' ὧν τὸ ἀττικὸν πνεῦμα εἶχε κατορθώσει νὰ διακοσμήσῃ πλουσίως καὶ μετὰ χάριτος τὸν ἀττικὸν βίον, ἐθεώρει οἷον τινα εἰδωλολατρείαν. Τὴν δὲ ἀνάπτειν τῆς τελείας ἀνεξαρτησίας τοῦ ἀνδρὸς ὑπελάμβανεν ὡς τι κυριώτατον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ κοινωνία ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν κώλυμα καὶ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας ἐκείνης. Ἡ

220. Πρὸς. Zeller [Philosophie der Griechen] Τόμ. Β' [ἐκδ. γ' σ. 241 κ. ε.]. Susemihl ἐν τοῖς Neue Jahrbücher für Philologie. 1887 σ. 207. Köstlin Geschichte der Ethik Τόμ. Α' σ. 339.

μόνη δὲ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν κοινωνίαν ἦτο ἡ καταπολέμησις αὐτῆς καὶ ἡ ἐπιδιώξις τῆς ἐξ αὐτῆς διασώσεως ἐνίων ἀνδρῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον εἰργάσθη δραστηριώτατα διδάσκων καὶ γράφων μέχρι γήρατος βαθέος. Ὡς δὲ τὸν Ἀρίστιππον ὑπερηκόντισαν οἱ μαθηταὶ ἐν τῇ τέχνῃ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἡδονῶν, οὕτω τὸν Ἀντισθένην οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐν τῇ τέχνῃ τῆς αὐταπαρνησίας. Διογένης δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰκεσίου ὁ Σινωπεύς ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τῶν Κυνικῶν, ὡς ἐκλήθησαν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἀντισθέους ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, τοῦ γυμνασίου Κυνοσάργους, δηλουμένης συγχρόνως διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου καὶ τῆς ἀηδοῦς καὶ ἀναξίας εἰς ἄνθρωπον διαίτης αὐτῶν ¹. Καὶ δὴ μέχρι μὲν ἐκείνου τοῦ χρόνου οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν εἰθισμένοι νὰ βλέπωσι τὴν φιλοσοφικὴν παιδείου συνηνωμένην μετ' εὐπορίας καὶ ἀβρῶν ἡθῶν, ἐθεωρεῖτο δὲ κτῆμα τῶν ἀνωτέρων τάξεων, διὸ καὶ αὐτὸν τὸν Σωκράτην, καίπερ περιφρονοῦντα πάντα τὰ ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ, ἔβλεπον ἀναστρεφόμενον μετὰ τῶν ἀριστοκρατικῶν. Ἀλλ' ἡ φιλοσοφία τῶν Κυνικῶν ἐκήρυξε τὸν πόλεμον πρὸς πᾶσαν κομψοτέραν παιδείου, ὁ δὲ Διογένης ἐκάθητο ἐν τῷ πηλίνῳ αὐτοῦ πίθῳ πρὸ τοῦ Μητρώου τῶν Ἀθηνῶν ἢ ἐν τῷ Κρανείῳ, τῷ πολυτελεῖ προαστείῳ τῆς Κορίνθου, δίκην ῥυπαροῦ ἐπαιτουῦντος καλογήρου, ἐξ αὐτοῦ κακίζων τὰς μωρίας τοῦ κόσμου καὶ διασκεδάζων τὰ φιλοσκώμματα πλήθῃ διὰ τῆς ἰδιορρυθμίας αὐτοῦ ².

Οἱ δὲ Σωκρατικοὶ περὶ ὧν μέχρι τοῦδε ἔγινε λόγος ἦσαν ξένοι ἢ, καὶ ἂν ἦσαν Ἀθηναῖοι ἐκ γενετῆς, καθ' ἃ ὁ Ἀντισθένης, ἦσαν ὅμως ἕνεκα τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτῶν συστήματος ξένοι πρὸς τὴν πολιτείαν. Ἐχουσι δὲ πάντες τοῦτο τὸ κοινόν, ὅτι προσηρμόζοντο πρὸς τὴν σωκρατικὴν φιλοσοφίαν κατὰ τι καὶ μόνον. Καὶ αἱ

¹ Διογένης Λαερτίου Προοίμ. 13· φιλοσοφία, ἀ γω γὴ κυνική. Ἀθηναίου [ΧΙΠ, σ.] 611· κυνικὸς βίος. Πλούταρχος ἐν Βίῳ Βρούτου 31· τὸ κυνικόν. Οἱ φιλόσοφοι δὲ αὐτοὶ καλοῦνται κύνες παρὰ Λουκιανῷ (Ἀλκιῦς 48).

² Περὶ Διογένης ἴδε Zeller [Philosophie der Griechen] Τόμ. Β' [ἐκδ. γ' σ. 243 κ. ἐ. 270 κ. ἐ.].

μὲν σχολαὶ τοῦ Εὐκλείδου καὶ Φαίδωνος ἠκολούθησαν κυρίως τὴν μέθοδον αὐτοῦ, οἱ δὲ Κυρηναῖκοι καὶ Κυνικοὶ, παραμελήσαντες τὸ θεωρητικὸν αὐτῆς μέρος, διέλυσαν τὸν συνδυασμὸν τοῦ ἐπίστασθαι καὶ τοῦ βούλεσθαι, ὅστις ὑπῆρξε τῶν κυριωτάτων κατορθωμάτων τοῦ Σωκράτους, καὶ μετέβαλον τὸ φιλοσοφεῖν κυρίως εἰς δρᾶν. Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ αἱ τέσσαρες σχολαὶ ἐστηρίζοντο εἰς μονομερῆ ἀντίληψιν τῶν διδαγμάτων τοῦ μεγάλου διδασκάλου, οἱ δὲ καθ' αὐτὸ Ἀθηναῖοι ἦσαν οἱ μάλιστα κατάλληλοι πρὸς κατανόησιν τοῦ ὅλου Σωκράτους.

Αἱ δ' ἐπιδράσεις τοῦ Σωκράτους ἐπὶ τοὺς ἀμέσους συμπολίτας ὑπῆρξαν παντοῖαι. Καὶ παρὰ τισι μὲν ὑπῆρξαν παρορμήσεις ἄνευ μονίμου ἀποτελέσματος, οἷον παρὰ τῷ Κριτίᾳ καὶ τῷ Ἀλκιβιάδῃ. Παρ' ἄλλοις δὲ ἀνεπτύχθη διαρκὴς οἰκειότης πνευματικῆς ἐπικοινωνίας, ἥτις ἀπετέλει τὴν κατὰ τὸν βίον χαρὰν τοῦ Σωκράτους καὶ ὑπῆρξε πηγὴ ἀγαθῶν διὰ τοὺς φίλους αὐτοῦ, οἱ οὖν πιστοὶ Κρίτων καὶ οἱ ὑπὸ θερμότητος φιλαλληθείας διαπνευσθέντες Ἀπολλόδωρος καὶ Χαιρεφῶν. Τέλος δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ λείπωσιν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐκεῖνοι οἵτινες ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους ὑπέστησαν ἐπίδρασιν οὕτω ζωηράν, ὥστε δὲν ἤρκεσθησαν εἰς τὸ νὰ συντηρήσωσιν αὐτοὶ τὰ παρ' ἐκείνου προσληφθέντα ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ παρέστησαν τὴν εἰκόνα τοῦ εὐεργέτου καὶ εἰς τοὺς ἀπώτερον εὐρισκομένους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους, διέδωκαν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ εἰς τάξεις εὐρυτέρας καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου ἠθέλησαν νὰ προαγάγωσι τὸ ἔργον αὐτοῦ. Τοιαῦται δὲ ἀπόπειραι ἔγιναν κατὰ διαφόρους τρόπους. Οὕτως ὁ σκυτοτόμος Σίμων, οὗ τὸ ἐργαστήριον εἶχεν ὑπάρξει πολλάκις τὸ ἐντευχτήριον τοῦ πρεσβύτου, εἶχεν ἀναγράψει ἀπὸ μνήμης τοὺς διαλόγους οὓς ἰδίως εἶχεν ἀπομνημονεύσει¹. Αἰσχίνης δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Λυσανίου ἐξέδωκε σωκρατικούς διαλόγους ἐλευθερώτερον γεγραμμένους καὶ ἐνέχοντας βαθυτέραν κατανόησιν

¹ Διογένης Λαερτίου II, 122 κ. ἐ.· διάλογοι σκυτικοί. Πρὸς. Hermann Plato σ. 419, 585. [Πρὸς. Zeller Philosophie der Griechen Τόμ. Β' ἐκδ. γ' σ. 206].

τῶν διδαγμάτων τοῦ φιλοσόφου, καίτοι ὁ βίος αὐτοῦ καὶ τὰ ἤθη ἦσαν ἀνάξια τοῦ διδασκάλου¹. Καὶ αὐταὶ μὲν καὶ ἄλλαι τοιαῦται συγγραφαὶ ἀπωλέσθησαν, ἀλλὰ χαρακτηριστικώτατος εἶνε δι' ἡμᾶς ὡς σωκρατικὸς συγγραφεὺς Ξενοφῶν ὁ υἱὸς τοῦ Γρύλλου, ὁ μόνος γνήσιος Σωκρατικὸς, οὗ ὁ βίος συνδέεται ἀδιασπᾶστως πρὸς τὰ μεγάλα σύγχρονα γεγονότα.

Ἀνετράφη μὲν ἐν τιμῇ ἐν οἴκῳ ἐπιφανεῖ, ἦτο δὲ ὥρατος τὴν ὄψιν καὶ εὐγενὴς τὰ ἤθη, Ἀθηναῖος ἱππεὺς ἀριστοκρατικὸν ἔχων τὸ φρόνημα, ἀλλ' ἄνευ ἀλαζονείας, χρηστὸς καὶ πρᾶος, ἐμπορούμενος θερμοῦ ζήλου πρὸς καθολικὴν παιδείαν. Τοιοῦτος ἦτο ὁ νεανίας ὁ ἀποδόξ οἰκεῖος εἰς τὸν Σωκράτην². Ἡσθάνθη δὲ βαθέως καὶ ζωηρῶς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνδρὸς ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς σοφιστάς, ὧν εἶχε διακοῦσαι μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου, καὶ ἀπέβη ὁ πιστὸς μαθητὴς καὶ ἀκαταπόνητος συνοδὸς τοῦ φιλοσόφου κατὰ τοὺς περιπάτους αὐτοῦ καὶ τοὺς διαλόγους. Ἀλλ' ὅμως ὁ Ξενοφῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ εὔρῃ ἐπὶ μακρὸν τέρψιν ἐν τῷ βίῳ τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδὴ παρὰ πᾶσαν τὴν κατέχουσιν αὐτὸν φιλομάθειαν δὲν ἦτο πεπλασμένος ὅπως τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν θεωρήσῃ προορισμὸν τοῦ βίου. Διὸ ὑπεδέχθη ὡς νεῦμα τῆς προνοίας τὴν ἐν ἔτει 401 π. Χ. ἄφιξιν ἐκ Σάρδεων παρὰ τοῦ φίλου Προξένου ἐπιστολῆς, δι' ἧς παρίστανεν οὗτος εἰς αὐτὸν διὰ λαμπρῶν χρωμάτων τὰ τῆς αὐλῆς τοῦ ἐν αὐταῖς καράνου καὶ ἐπηγγέλλετο νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὸν πρὸς τὸν Κύρον³.

Ἀλλὰ δὲν ἦτο εὐκόλον εἰς ἄνδρα Ἀθηναῖον νὰ προβῇ εἰς τοιαύτην ἀπόφασιν, ἐπειδὴ οὐδεὶς πράγματι εἶχε προξενήσει εἰς τὴν πόλιν τόσα κακὰ ὅσα ὁ Κύρος, πᾶς δὲ φιλόπατρις ὤφειλε πάντως μόνον τὸν ὀλεθρον αὐτοῦ νὰ εὐχεται. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου

¹ Περί Αἰσχίνου τοῦ Σφηττίου, ὅστις εἶνε κατὰ τινὰς ὁ ἀξιολογώτατος τῶν Σωκρατικῶν μετὰ τὸν Πλάτωνα, ἴδε *Ἀθηναίου* [XIII, σ.] 611. Πρὸς Brandis *Geschichte der alten Philosophie* Τόμ. Β' σ. 70. Zeller [*Philosophie der Griechen*] Τόμ. Β' ἐκδ. γ' σ. 204.

² [Croiset Xenophon, son caractère et son talent. Ἐν Παρίσις. 1873].

³ ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 205.

προετίειντο εἰς αὐτὸν νὰ παράσχη εἰς τὸν Κῦρον τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἀπέκρυψε μὲν εἰς αὐτὸν ὁ Σωκράτης τοὺς περὶ τοῦ σκοπομένου δισταγμοὺς αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ λόγον νὰ ποτρέψῃ αὐτὸν ῥητῶς· ἐγίνωσκε δὲ τὸν Ξενοφῶντα ὡς ἄνδρα ἔχοντα ἀνάγκην μεγάλων ἐπιβολῶν, εἰς ἃς νὰ καταναλώσῃ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, αἱ δὲ Ἀθηναῖοι δὲν παρῆχον εἰς αὐτὸν τοιαύτας εὐκαιρίας. Ἀπέστειλε δ' αὐτὸν εἰς τοὺς Δελφοὺς, ἐπειδὴ προέκειτο περὶ ἀποφάσεως ἀναφερομένης εἰς ὅλον τὸν βίον, εἰς ἣν ὤφειλε νὰ προβῇ μετ' ἀκριβοῦς ἐξέτασιν τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἰδίας συνειδήσεως. Ἀλλ' ὁ Ξενοφῶν προέλαβε τὴν ἀπόκρισιν τοῦ θεοῦ, ἐρωτήσας μόνον εἰς ποίους θεοὺς ὤφειλε νὰ θύσῃ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως. Τὰ φρονήματα τοῦ ἱππέως εἶχον λύσει τὸ ζήτημα. Δὲν εἶχε συμπαθῶς πρὸς τὴν ἀθηναϊκὴν δημοκρατίαν, ἣ δὲ φιλοπατρία αὐτοῦ ἦτο καθ' ὅλου ἐλληνική· ἐπειδὴ δ' ἐφαίνετο, ὅτι ἡ ἡγεμονία τῆς πατρὸς πόλεως εἶχε παρέλθει ἤδη διὰ παντὸς, εἶχε τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐπέτρεπετο εἰς αὐτὸν νὰ προσιωθῇ μετὰ θάρρους εἰς τὴν προτίμησιν πρὸς τὴν Σπάρτην, ἥς ἄλλως καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεγνώριζον τὴν ἀρχὴν, καὶ εἰς τοὺς φίλους τῆς Σπάρτης.

Οὕτω δ' εἰςῆλθεν ἐν ἡλικίᾳ πιθανῶς ὄχι ἀνωτέρᾳ τριάκοντα ἐτῶν¹ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κύρου, καὶ εὐρέθη ἀπρὸςδοκῆτως εἰς θέσιν νὰ ἐπιχειρήσῃ μεγάλα ἔργα², ἐν οἷς διετράνωσε τοιαύτην δεξιότητα, ὥστε ἡ δόξα αὐτοῦ κατηγλάιστε κατ' ἀντανάκλασιν καὶ τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ τῆς δόξης αὐτοῦ ταύτης ἀντάλλαγμα ὑπῆρξεν ἡ στέρησις τῆς πατρίδος, καθ' ὅτι πιθανῶς περὶ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον χρόνον, ὅτε ἤρξατο ἐν Ἀθήναις καὶ πάλιν ἡ κατα-

¹ Περὶ τοῦ Ξενοφῶντος ἀπέδειξεν ὁ Cobet ἐν ταῖς Novae Lectiones σ. 535, ὅτι εἶνε ἀδύνατος ἡ συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς τὴν παρὰ τὸ Δῆλιον μάχην. Δὲν πρέπει δὲ νὰ διατάσωμεν, ἐρειδόμενοι εἰς τινὰς ὑπαινιγμοὺς (ἰδίως ἐν Κύρου Αναβάσει III, 1, 25· οὐδὲν προσφασίζομαι τὴν ἡλικίαν), νὰ ποδεχθῶμεν μετὰ τοῦ Bergk [Griechische Literaturgeschichte Τόμ. Δ' σ. 293] ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ τὸ 431 π. Χ. Ἰδὲ δὲ καθ' ὅλου περὶ Ξενοφῶντος Roquette De Xenophontis vita. Königsberg. 1834. O. Fabricius Zur religiösen Anschauung sowie des Xenophon. Königsberg] 1870.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 215 κ. ἑ.

δίωξις πάντων τῶν ἐχθρικῶς ἐχόντων πρὸς τὴν δημοκρατίαν¹ καὶ κατεδικάσθη ὁ Σωκράτης, ἐστερήθη καὶ ὁ Ξενοφῶν διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἅτε ταχθεὶς μετὰ τοῦ Κύρου· ἴσως δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ δήμου καὶ πολιτικὴ τις σκέψις χάριν θεραπείας τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ἐκτοτε δὲ ὁ Ξενοφῶν συνέπραττεν ὡς ἀρχηγὸς μισθοφόρων μετὰ τοῦ Θίβρωνος² καὶ ἔπειτα μετὰ τοῦ Ἀγησιλάου, μεθ' οὗ καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἠγωνίσθη παρὰ τὴν Κορώνειαν.

Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἡσθάνοντο ἑαυτοὺς ὑποχρέους νὰ ἐπιδείξωσιν εὐγνωμοσύνην πρὸς φίλον οὕτω πιστόν, καὶ ἐδώρησαν εἰς αὐτὸν, θέλοντες νὰ παράσχωσιν εἰς αὐτὸν νέαν πατρίδα, κτῆμα κείμενον ἐν Σκιλλοῦντι, μυχίῳ χωρίῳ χαρίεντι καὶ χειμένῳ μεταξὺ δασωδῶν λόφων οὐ μακρὰν τῆς Ὀλυμπίας, ἐν τινὶ παραπλευρῷ κοιλάδι τοῦ Ἀλφειοῦ, ἣν διέρρεεν ὁ πολὺς Σελινούς³. Ἐν αὐτῷ δὲ ἱδρύσεν ὁ Ξενοφῶν ἐκ τοῦ ἀπὸ τῶν στρατειῶν κέρδους τὰ ἱερὰ ἅτινα εἶχε τάξει εἰς τὴν Ἀρτεμιν, καὶ ἔζη ἀσχολούμενος ἀναμιῆς περὶ τὴν θήραν καὶ τὴν ἐπιστήμην, ἀνατρέφων ἅμα τοὺς υἱοὺς κατὰ τρόπον σπαρτιατικόν. Ὁ δὲ ἡλειακὸς πόλεμος⁴ ἐστέρησεν αὐτὸν καὶ πάλιν τῆς πατρίδος· μετενάστευσε δὲ εἰς τὴν Κόρινθον, ἀλλὰ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον συνῆψε καὶ πρὸς τὴν πάτριον πόλιν φιλίας σχέσεις, ἀπ' οὗ χρόνου αὕτη ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Καλλιστράτου ἐτάχθη μετὰ τῆς Σπάρτης ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Ἀνεκλήθη δὲ ἀπὸ τῆς ἐξορίας κατ' εἰσήγησιν τοῦ Εὐθύλου, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γρύλλος, συστρατευόμενος μετὰ τῶν Ἀθηναίων ὡς ἵππεύς, ἔτυχεν ἐνδόξου θανάτου παρὰ τὴν Μαντινείαν. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ξενοφῶν ἔδρασε καὶ πάλιν κατὰ τὰ τελευ-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 170 κ. ε.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 225.

³ Ξενοφῶντος Κύρου Ἀνάβ. V, 3, 7. Διογένης Λαερτίου II, 51-52, Πανσανίου V, 6, 6.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 581.

ταῖα ἔτη τοῦ βίου, μέχρι περίπου τοῦ 357 π. Χ. (Ὀλυμπ. 105, 3), ὑπὲρ τῆς πατρίου πόλεως, ἣν ἀνέκτησε μετὰ πλείστας θσας περιπετείας, καίτοι ἐξηκολούθει διαμένων ἐν Κορίνθῳ.

Καὶ δὲν ἔχει μὲν ὁ βίος τοῦ Ξενοφῶντος τι τὸ προσόμοιον πρὸς βίον φιλοσόφου, καὶ ἡ ἀνήτυχος αὐτοῦ φιλοδοξία δὲν φαίνεται ἔχουσα τι τὸ κοινὸν πρὸς τὸ ἀνεπιδεὲς τοῦ Σωκράτους. Ἀλλ' εἶνε ὅμως τῶν πιστοτάτων Σωκρατικῶν, καὶ μετὰ στρατείας ἐνδόξους βλέπομεν αὐτὸν ἐν ταῖς ὥραις τῆς σχολῆς ἐπανερχόμενον μετὰ τιμῆς ἀμειώτου εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ περιληψμένου διδασκάλου, ὅπως διαγράψῃ αὐτὴν ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι καὶ καθάρῃ αὐτὴν πάσης παραμορφώσεως. Ἀλλὰ δὲν ἐπεβάλετο νὰ παρὰσχη ἐν αὐτοῖς τὴν εἰκόνα τοῦ ἐρευνῶντος φιλοσόφου καὶ ἀναπτύξῃ καὶ προαγάγῃ τοὺς συλλογισμοὺς αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπέδειξε τὸν ἀφελῆ δημοτικὸν ἄνδρα καὶ διδάσκαλον τοῦ δήμου, ὅστις συγχρόνως παρίστατο εἰς αὐτὸν ὡς πρότυπον ὑψίστης χρηστότητος, βιωτικῆς σοφίας καὶ εὐσεβείας πρὸς τοὺς θεοὺς. Καὶ ταῦτα διότι ὁ Ξενοφῶν, καίπερ ὢν γονιμώτατος καὶ πολυπραγμονέστατος, εἶχεν ὅμως ἐν τῷ καθ' ὅλου ῥοπήν τινα μονομερῆ. Καὶ αὕτη μὲν ἡ γνῶσις καὶ αἱ μέθοδοι τοῦ ἐπίστασθαι ἦσαν ἀδιάφοροι εἰς αὐτὸν, ἡρώτα δὲ μόνον περὶ τῆς ὠφελείας ἣν ταῦτα πάντα ἡδύναντο νὰ παρὰσχῶσι πρὸς βελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δὲ κυριώτατον ἦτο κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἡ περὶ ἀρετῆς διδασκαλία· καὶ δὴ ἀντιλαμβάνεται καὶ αὐτὸς τῆς ἀρετῆς κυρίως ἀπὸ τῆς πρακτικῆς αὐτῆς ἀπόψεως, ὡς ἀναγκαίης συνθήκης βίου εὐδαίμονος, ἐπειδὴ ἄνευ αὐτῆς δὲν δύνανται νὰ εὐρεθῶσιν ἐπὶ γῆς ἀληθῆ ἀγαθὰ. Τὸ δὲ τοιοῦτον δόγμα ζητεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς πάντα τὰ πράγματα. Καὶ δὴ ἐν τῷ Οἰκονομικῷ πραγματεύεται καθ' ὅλου τὸν κατὰ τὸν οἰκιακὸν βίον, παρέχει κανόνας περὶ τοῦ γάμου, ἀπαιτεῖ πνευματικὴν παιδείαν τῶν γυναικῶν, πραεῖαν μεταχείρισιν τῶν δούλων καὶ προσήκουσαν χρῆσιν τῆς οὐσίας, ἥτις μόνον διὰ σώφρονος ἐπιτηδεύσεως δύναται νὰ ποδῇ κτῆμα τοῦ ἀνθρώπου. Πραγματεύεται δὲ τὰ κατὰ τὴν γεωργίαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν κτηνοτρο-

φίαν καὶ τὸ κυνηγέσιον. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κυνηγεσία ὀφείλει κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ νὰ ἐπιδιώκηται μετ' ἐμπειρίας, ὅπως ἐπιρρωνύη τὸν νεαρὸν πολίτην. Ὅμοίως δὲ καὶ ἡ ἱππευτικὴ πρέπει νὰ ἐξασκῇται μετὰ τέχνης· χάριν δὲ τῶν ἱππέων τῆς πόλεως ἀπαιτεῖ ἱππαρχον ἐξαιρέτου παιδεύσεως, ὅπως οἱ ὑπ' αὐτὸν ἱππεῖς συντελῶσιν εἰς τιμὴν τῆς πολιτείας. Τέλος δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ θὰ κρατῇ κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἀναγκαιῶς ἡ μεγίστη ἀταξία καὶ σύγχυσις, ὅταν οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὰ δημόσια πράγματα στερῶνται τῆς ἀναγκαίας προπαιδείας καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀγωγῆς.

Διὰ βραχείων δ' εἰπεῖν, ὁ Ξενοφῶν διαφωτίζει κατὰ τὰς σωκρατικὰς ἀρχὰς ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν βίον, ὅσα εἶχον ἤδη πραγματευθῇ θεωρητικῶς οἱ σοφισταί. Εὐρίσκομεν δὲ παρ' αὐτῷ ἠθικὴν ἐν ἐφαρμογῇ ἄνευ ὑψηλοτέρων σκοπῶν, οἷον εἰς ἐγχειρίδιόν τι οἰκιακῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας, μαρτυροῦν ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτοῦ κρίσιν ὑγιᾶ καὶ παρατήρησιν εὐστοχόν. Τὸ δὲ πνεῦμ' αὐτοῦ ἦτο πάντοτε ἐστραμμένον εἰς τὰ καθ' ἑκαστα. Διὸ καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ ἐπελάβετο τῶν δυσχερεστάτων ἔργων μετὰ γενναιότητος καὶ θάρρους, καὶ ἦτο ὁ ἀριστος ὁδηγὸς πλήθους ἀδούλου, ἀλλ' ἐν καθολικοῖς πράγμασιν ἦτο μετέωρος καὶ ἐστερεῖτο αὐτοβουλίας οὕτως, ὥστε ἐζήτηε νὰ εὕρῃ παρ' ἀνδράσιν ὑπερόχοις τὴν φύσιν τὸ ἔρεισμα ἐκεῖνο ὅπερ δὲν εὕρισκεν ἐν ἑαυτῷ. Ἐνεκα δὲ τούτου, καίπερ ὢν εὐπαθέστατος πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἐστερεῖτο ἀσφαλοῦς κριτηρίου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὸ μὲν πρῶτον ἐδεσμεύθη ὑπὸ ἀνδρὸς μεγαλεῖον ἔχοντος χαρακτῆρα, οἷος ὁ Σωκράτης, ἔπειτα δὲ ἀφωσιώθη εἰς τὸν Κῦρον καὶ τέλος συνεδέθη μετὰ τυφλῆς τιμῆς πρὸς τὸν Ἀγησίλαον. Ὁ Ξενοφῶν εἶχε στρατιωτικὴν τὴν φύσιν, καὶ ἀπῆτει μὲν παρὰ τῶν ἄλλων πειθαρχίαν καὶ τάξιν, ἀλλ' ἡσθάνετο, ὅτι καὶ αὐτὸς εἶχεν ἀνάγκην νὰ ὑποταχθῇ εἰς ἄλλον ἀνώτερον. Ἡ δὲ παράλυσις τῶν κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν ἐνίσχυσε τὴν πεποιθήσιν αὐτοῦ, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ μία καὶ μόνη θέλησις, εἰς καὶ μόνος βασιλικὸς ἀνὴρ χάριν τῆς εὐδοκίμησης πολιτείας τινός. Διὸ ἐν ἐνὶ τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἔργων, τῇ

Κύρου παιδεία, ἀνέλαβε νὰ διαγράψῃ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ πρεσβυτέρου Κύρου τὴν ἰδεώδη εἰκόνα ἀληθοῦς βασιλείας καὶ ἰδρυτοῦ βασιλείου.

Ἀπάντων δὲ τῶν Ἀθηναίων Σωκρατικῶν ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πλάτων ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν, ὡς ἡδύνατό τις ἐκ τῶν προτέρων νὰ προεικάσῃ, τὴν μεγίστην πρὸς ἀλλήλους συνάφειαν. Καὶ ἦσαν μὲν σχεδὸν ὁμήλικες, εἶχον δὲ ὅμοιον ἀξίωμα ἐν τῇ κοινωνίᾳ, εἶχον κοινὴν τὴν ἀντιπάθειαν ἐναντίον τῶν σοφιστῶν ὡς διαφθορέων τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, συμμετεῖχον τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν διδάσκαλον καὶ τοῦ ζήλου τῆς συνεχίσεως τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἀμφοτέρω δ' ἐξ ὁμοίων λόγων ἦσαν δυσηρεστημένοι ἐπὶ τῇ καταστάσει τῆς πατρίου πόλεως καὶ ἀμφοτέρω ἕνεκα τῆς ἀντιλήψεως αὐτῶν περὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς ἐλληνικῆς παιδεύσεως οὐδαμῶς ἐδίσταζον νὰ συνδέωνται πρὸς ὑπερόχους ἄνδρας ἐν τῇ ξένῃ. Ἀλλ' ὅμως παρὰ πάντα ταῦτα ἐν ταῖς πολλαῖς συγγραφαῖς τῶν δύο τούτων Σωκρατικῶν ταῖς μέχρις ἡμῶν κατ' ἀγαθὴν συγκυρίαν περισωθείσαις οὐδὲ ἵχνος εὐρίσκεται οἰκειότερας ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν· ἤδη δ' ἐν ἀρχαίοις χρόνοις ἐθεωρήθη ἡ σύμπτωσις αὕτη ὑπεμφαίνουσα ἔχθραν μεταξὺ αὐτῶν¹. Ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος νὰποδεχθῶμεν ἄλλην αἰτίαν πλὴν τῆς μεγάλης διαφορᾶς τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ τῶν δύο τούτων μαθητῶν τοῦ Σωκράτους καὶ παρὰ τὰς φαινομένας πολλὰς αὐτῶν ὁμοιότητος.

Πλάτων ὁ Ἀρίστωνος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις περὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἀπέθανεν ὁ Περικλῆς, οὐδεὶς δ' ἐξετίμησε καὶ ἐνεστερνίσθη μᾶλλον αὐτοῦ τὸ πνευματικὸν μεγαλεῖον τὸ ἐμποιηθὲν εἰς τὴν πάτριον πόλιν ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἐκείνου πολιτευτοῦ. Πράγματι δὲ ὁ Πλάτων ἐνεφορεῖτο ἐν ὑψίστῳ βαθμῷ τῆς ἀττικῆς φιλομαθείας καὶ φιλοτεχνίας καὶ ἠξιώθη ἀρίστης ἀνατροφῆς τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ πνεύματος ἐν οἴκῳ εὐγενεῖ ἔχοντι συγγένειαν

¹ Περὶ τῆς πράγματι ὑφισταμένης ἀντιζηλίας μεταξὺ Ξενοφῶντος καὶ Πλάτωνος ἴδε Immisch *Commen t[ationes] Ribbeckianae*. 1888 σ. 87.

πρὸς τὸν Κόδρον καὶ τὸν Σόλωνα. Ἄλλ' εἶχεν ἐν τῷ καθ' ὅλου χαρακτῆρα λεπτοφυᾶ καὶ εὐπαθῆ· ὥς δὲ ὁ Ξενοφῶν ἐνεφορεῖτο ἀντιπαθείας πρὸς τὴν ἀθηναϊκὴν δημοκρατίαν ἕνεκα τοῦ ὅλως στρατιωτικοῦ ἐν αὐτῷ αἰσθήματος τῆς τάξεως, οὕτω καὶ ὁ Πλάτων ἕνεκα τῆς ιδεώδους συναισθήσεως τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἀρμονίας. Αἱ δὲ δεινὰ συμφοραὶ τῆς πατρίου πόλεως ἐνίσχυσαν τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ κρίσιν, οὐδὲ συνεμερίζετο τὴν γνώμην τῶν συγγενῶν Κριτίου, Χαρμίδου καὶ ἄλλων, προσδοκῶντων σωτηρίαν ἐκ μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος. Διὸ ἀφωσιώθη ὅλως εἰς τὸν θεωρητικὸν βίον, πρὸς ὃν ἤγετο ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως, καὶ μετὰ μακρὰν ταλάντευσιν μεταξὺ φιλοσοφίας καὶ ποιήσεως ἀφιερῶθη μετὰ θάρρους ἐπ' αἰσίοις εἰς τὴν μάθησιν ἐκείνην, ἣτις ἦτο τότε ἡ μάλιστα κρατοῦσα καὶ τὰ μέγιστα ἐπαγγελλομένη περὶ τοῦ μέλλοντος.

Τὴν ἀπόφασιν δὲ ταύτην ἐχρεώσται εἰς τὸν Σωκράτην. Δι' αὐτοῦ ἀπεσπάσθη ἀπὸ τοῦ μικροθύμου στασιασμοῦ τοῦ δηλητηριάζοντος τὸν βίον τοῦ δήμου καὶ τῶν πολιτῶν δι' αὐτοῦ κατέστη εἰς αὐτὸν σαφὴς ὁ σκοπὸς τῶν ἀγῶνων αὐτοῦ. Χάριν αὐτοῦ δὲ ἀπέβησαν εἰς αὐτὸν τιμιώταται καὶ προσφιλέσταται αἱ παρηκμαχυαὶ καὶ οἰκτρῶς τεταπεινωμέναι Ἀθῆναι καὶ μεγίστη τοῦ βίου αὐτοῦ εὐτυχία ὑπῆρξαν τὰ ἐννέα ἔτη καθ' ἃ ηὐτύχησε νὰ συμβιώσῃ μετὰ τοῦ Σωκράτους.

Καὶ ἐγκατέλιπε μὲν ὁ Πλάτων τὰς Ἀθήνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ τοῦτο δὲν συνέβη ἐξ ἀδιαφορίας ἢ ἐκ μίσους. Ἐξηκολούθησε δὲ μένων πιστὸν τέκνον τῆς πατρίου πόλεως, οὐδεὶς δ' ἐστάθμησεν ἐπιμελέστερον τὰ κατὰ τὴν φυσικὴν κατασκευὴν αὐτῆς, οὐδεὶς παρέστησε μετὰ μείζονος αὐτοῦ χάριτος τὰ κατὰ τὴν χώραν αὐτῆς. Μεγαλοφρονῶν δὲ περὶ αὐτῆς, ἐθεώρει αὐτὴν πρόωρισμένην νὰ ἄρχῃ τῶν Ἑλλήνων, τασσομένων ἐκουσίως ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς. Ἠγάπα δὲ καὶ τοὺς συμπολίτας, ὅσον καὶ ἂν ἦτο διεφθαρμένον τὸ πλῆθος, καὶ διετήρησεν ἐν ἑαυτῷ ἀρίστην ιδέαν περὶ τῆς πρὸς παιδείουσιν ἱκανότητος αὐ-

τῶν, ἐπειδὴ, ἂν τις Ἀθηναῖος ἦτο χρηστὸς, καθ' ἃ ἔλεγεν, ἦτο συνήθως χρηστὸς ἐν ἐξαιρέτῳ βαθμῷ. Ἦτο δὲ ὁ Πλάτων ξένος καὶ τῶν κοσμοπολιτικῶν ἐκείνων φρονημάτων ὧν ἐνεφοροῦντο ὁ Ἀντισθένης καὶ ὁ Ἀρίστιππος, καὶ εἶχε, καθ' ἃ ὁ Περικλῆς, φρόνημα γνησίως ἀθηναϊκὸν καὶ ἐθνικόν, θεωρῶν μόνους τοὺς Ἕλληνας ἐκ πάντων τῶν λαῶν τῆς γῆς προσωρισμένους νὰ λύσωσι τὰ ὑψίστα προβλήματα τῆς ἀνθρωπίνης παιδείσεως. Ἀλλ' ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Ἀθηναῖος ὁ αἰσθανθεὶς ἐν αὐτῷ τὸν ἀκατάσχετον πόθον νὰ συνενώσῃ ἐν τῇ ἰδίᾳ συνειδήσει πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην ἐπιστήμην καὶ ἀνέλθῃ δι' αὐτογνωσίας τῶν ἐπιφανεστάτων συγχρόνων ἀνδρῶν καὶ τῶν ῥοπῶν τοῦ ἐνεστῶτος εἰς ὅσον ἐνεστὶν ἐλευθερωτέραν ἀντίληψιν τῆς θεωρίας τῶν κατὰ τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ περιορισθῇ ὡς ὁ Σωκράτης εἰς τὰς ῥύμας καὶ τὰς πλατείας τῶν Ἀθηνῶν· διὰ τοῦτο ἐπλευσεν εἰς τὴν Κυρήνην, ὅπως διδαχθῇ ἐκ τῆς ἀναστροφῆς μετὰ τοῦ μαθηματικοῦ Θεοδώρου· διὰ τοῦτο ἐμαθήτευσεν παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἱερεῦσιν, ὅπως παιδευθῇ τὰ κατὰ τὴν ἀστρονομικὴν ἐπιστήμην· διὰ τοῦτο ἐφοίτησεν ἐν Ἰταλίᾳ παρὰ τοὺς Πυθαγορείους καὶ συνεδέθη διὰ φιλίας πρὸς τὸν Ἀρχύταν.

Ἐν Μεγάλῃ Ἑλλάδι καὶ Σικελίᾳ εἶχον ἐξακολουθήσει ζῶσαι αἱ ιδεαὶ τῶν Πυθαγορείων. Αἱ διδασκαλίαι αὐτῶν εὑρισκον ἀπήχησιν καὶ ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις τάξεσι, καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Δίωνος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰππαρίνου, συνῆψε μετὰ νεανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ οἰκειοτάτην φιλίαν πρὸς τὸν Πλάτωνα, ὅστις καὶ ἠδυνήθη ἐπὶ τινα χρόνον νὰ ἐλπίσῃ, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ιδρύσῃ ἐλληνικὴν πολιτείαν κατὰ τὰ ιδεώδη αὐτοῦ. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ κατενόησεν, ὅτι μόνον ἐν Ἀθήναις ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν τοῦ βίου, καὶ δὴ ὅχι διὰ πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ ἐν τινὶ τῶν πόλεων τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος ἢ τῶν ἀποικιῶν, ἀλλὰ συναθροίζων περὶ ἑαυτὸν νέους δεκτικούς μαθήσεως καὶ ἐξεγείρων ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν τὰ σπέρματα νέας, ὑψηλοτέρας καὶ ἀληθῶς ἀνταξίας τοῦ ἀνθρώ-

που ἀναπτύξεως. Διὸ ἐπέστρεψε, φέρων ὥριμον πεῖραν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔχων τελείαν συνείδησιν τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ, τεσσαρακοντούτης εἰς τὴν πατρίδα. Ἰδρυσε δ' ἐν αὐτῇ περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καθ' οὓς ἡ ἀνταλκιδεῖος εἰρήνη εἶχεν ἐπισφραγίσει τὴν ἐξωτερικὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν ἦσαν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ὡς πόλεως ἐχούσης ἀρχὴν, τὴν ἀκαδημαϊκὴν σχολὴν, δι' ἧς ἡ δεινῶς τεταπεινωμένη πάτριος πόλις ἠξιώθη νέας δόξης, μεγαλειτέρας καὶ διαρκεστέρας ἀπασῶν τῶν ἐπιτυχίων τῶν μεγάλων πολιτευτῶν καὶ στρατηγῶν τῶν Ἀθηναίων.

Δὲν ἦσαν δὲ τὰ δημιουργηθέντα ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος νέον τι καὶ ξενότροπον, ἀλλὰ γνησίως ἐθνικόν. Πράγματι, ὡς ἐν τῇ σωματικῇ ἀναπτύξει τῶν νέων, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, ἐν τῇ μουσικῇ καὶ τῇ ποιήσει, ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῇ ἐρευνῇ, οἱ Ἕλληνες εἶχον τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι δὲν ἔπλασσόν τι ἰδιωτικόν, ἀλλ' ἀναφερόμενον εἰς κοινὴν τινα ὁμάδα, εἰς συμπαγῇ τάξιν ὁμοφρόνων, προαγόντων ἀλλήλους ἀμοιβαίως διὰ κοινῶν ἀγώνων. Πᾶσαν δὲ νέαν ῥοπὴν τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλοσοφίας μόνον ἐν ἐργαστηρίῳ τινὶ ἢ σχολῇ ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσιν οἱ Ἕλληνες ἐπιτηδευσμένην.

Τελειότατα δὲ πάντων τῶν ἄλλων ἐπραγμάτωσαν τὸν τρόπον τοῦτον οἱ Πυθαγόρειοι, παρ' οἷς ἡ κοινὴ ἀντίληψις περὶ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου ἀπέβη ἡ βάσις ἀδελφότητος, προτιθεμένης τὴν ἐντολὴν νὰ εἰσαγάγῃ τὰς ἠθικὰς καὶ φιλοσοφικὰς αὐτῆς ἀρχὰς εἰς τὸν βίον¹. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Ἑλεᾶται φιλόσοφοι ἀπετέλουν κοινότητα συμπαγεστάτην καθ' ἑαυτήν.

Ἐν δὲ Ἀθήναις ὁ δημόσιος βίος, ἰθυνόμενος ὑπὸ ἐπαλλήλων μεγάλων πολιτευτῶν, ὑπῆρξεν ἐπὶ τινα χρόνον οὕτω κραταῖος, ὥστε δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συγκροτηθῶσιν ἐν τῷ δήμῳ ἄλλαι τοιαῦται παράλληλοι ἐταιρικαὶ κοινωνίαι. Αἱ δὲ δυνάμεις πάντων καταναλίσκοντο χάριν τῶν σκοπομένων ὑπὸ τῆς κοινῆς βουλῆσεως τοῦ δήμου. Ἀλλ' ὅτε τὰ τοῦ δημοσίου βίου ἔλαβον τοι-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 81.

αὐτὴν τροπὴν, ὥστε οἱ εὐγενέστατοι τῶν φιλοπατρίδων δὲν ἠδύ-
ναντο πλέον νὰ συμμετέχωσι τῶν κατ' αὐτὸν μετὰ χαρᾶς καὶ
μετὰ προσδοκίας ἐπιτυχίας, συνεκροτήθησαν νέα κέντρα καὶ ἀνεξ-
άρτητοι ἀπὸ τῆς δράσεως τοῦ πλήθους τάξεις, ἐν αἷς ἔγεινεν
αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη ὑψηλοτέρων σκοπῶν τοῦ βίου. Ἐνεκα δὲ τοῦ
καθολικοῦ αἰσθήματος τῆς ἐπὶ τῇ ἐνεστώσῃ καταστάσει δυσαρ-
σκείας, ἔνεκα τῆς ἐμψύτου φιλομαθείας τῆς ἀττικῆς νεότητος καὶ
ἔνεκα τῆς πληθώρας παιδευμάτων ζωογόνων τῆς ὑπαρχούσης
ἐν τῷ κέντρῳ ἐκείνῳ τοῦ κατὰ τὴν Ἑλλάδα πνευματικοῦ βίου
ἡ ὁρμὴ ἐκείνη ἀπέβη, ὡς εἰκὸς, ἐν Ἀθήναις ἐξαιρέτως ζωηρὰ
καὶ κεκινημένη.

Εἶχεν ἐπιστῇ ὁ κατάλληλος χρόνος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἀτ-
τικῆς φιλοσοφίας, καὶ ὁ Σωκράτης ὑπῆρξεν ὁ ἀνὴρ ὁ καὶ πάλιν
κατὰ γνήσιον ἐλληνικὸν τρόπον ἀποδείξας τὴν μεγίστην ἀξίαν
τοῦ πνευματικοῦ συνεταρισμοῦ. Συνήθροισε δὲ περὶ ἑαυτὸν ὁμάδα
συνόντων, συνδεομένων πρὸς ἀλλήλους μετὰ μεγίστης οἰκειότη-
τος, οἷα δὲν εἶχεν ὑπάρξει ἄλλη μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐν
Ἀθήναις. Πράγματι οἱ σοφισταὶ δὲν ἐζήτουν μαθητὰς καὶ φίλους,
ἀλλ' ἀκρατὰς θαυμάζοντας, δὲν ἀπετέλουν δὲ περὶ ἑαυτοὺς ὁμά-
δας, ἀλλὰ περιωρίζοντο εἰς τὰς πρὸς ἑαυτοὺς σχέσεις ἐκάστου,
δὲν ἀφωτιοῦντο ἐξ ἐκουσίας ἀγάπης μετ' ἰδίου ἐνδιαφέροντος εἰς
τοὺς μαθητὰς, ἀλλὰ προσέφερον ὧνιον τὴν σοφίαν αὐτῶν εἰς
ἅπαντας καὶ ἄφινον ἕκαστον νὰ ποιῇται κατὰ τὸ δοκοῦν χρῆσιν
τῶν ἐξαγορασθέντων ἀγαθῶν.

Ἡ δὲ κοινωνία τῶν συνόντων, ἥς κέντρον ἦτο ὁ Σωκράτης,
δὲν ὑπῆρξέ τις ἀπαθὴς καὶ κατὰ συγκυρίαν, οἷαν παριστάνει αὐ-
τὴν ὁ Ξενοφῶν, ἀλλ' εἶχεν ἥδη τὸν χαρακτῆρα ἐταιρίας, ἐν ᾗ
ἕκαστος ἐμερίμνα περὶ τῶν ἄλλων, ἐν ᾗ δὲν ἐγίνετο λόγος μόνον
περὶ πρακτικῆς βιωτικῆς σοφίας, ἀλλ' ἐλαμβάνοντο σοβαρῶς ὑπ'
ὄψιν καὶ τὰ ἐπασχολήσαντα τὴν σκέψιν τῶν σοφῶν τῶν ἀρχαιο-
τέρων χρόνων.

Τὴν δὲ σωκρατικὴν ταύτην κοινωνίαν ἀνενέωσε καὶ διωργά-

νωσεν ὁ Πλάτων, παρέσχε δ' εἰς αὐτὴν μόνιμον ἐστίαν, ἰδρύσας συνωδὰ πρὸς τὰ πάτρια ἔθνη τὸ παιδευτήριον τοῦ πνεύματος ἐν τῇ γειτονίᾳ δημοσίου γυμνασίου. Καὶ δὴ ἠγόρασε γήπεδον παρὰ τὸ ἱερὸν τοῦ ἥρωος Ἐκαδήμου ἢ Ἀκαδήμου, ἀφ' οὗ τὸ χωρίον καλεῖται μέχρι καὶ τῆς σήμερον ¹. Τὸ δὲ γήπεδον ἐκεῖνο ἔγεινεν ἀναπαλλοτρίωτον κτῆμα τῆς ἐταιρίας καὶ αἱ πρόσοδοι αὐτοῦ ἤρουν, ἵνα παρέχωσι καὶ εἰς ἀπόρους τὴν ἀναγκαίαν σχολήν, ὅπως ζῶσι χάριν τῶν πνευματικῶν αὐτῶν συμφερόντων. Κατὰ δὲ τὰ εἰωθότα παρὰ τῷ ἔθνει προσέλαβεν ὁ θιάσος χαρακτηῖρα θρησκευτικόν, καθ' ὅτι ἔθνον κοινῶς εἰς τὰς Μούσας, ἃς λατρεύοντες ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ θεραπεύειν τὴν σοφίαν ὡς σκοπὸν τοῦ βίου. Καὶ οἱ μὲν Πυθαγόρειοι καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ἐλεᾶται εἶχον εὐτυχῆσαι νάξιωθῶσιν ἐπιδράσεως ἐπὶ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, καθαιρόντες καὶ μεταρρυθμίζοντες τὰ κατ' αὐτὴν, ἀλλ' ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἠδύνατο νὰ ἐπιδιωχθῇ μόνον ὁ σκοπὸς τῆς διὰ τῆς ἀνυψώσεως εἰς καθαρωτέρους ὀρίζοντας διασώσεως ἀριθμοῦ τινος νεανιῶν ἀπὸ τῆς λιμνασίας τοῦ δημοσίου βίου καὶ τῆς διὰ τῆς παιδεύσεως τῶν νέων ἐπιδράσεως πρὸς ἐξευγένισιν τοῦ πλήθους ².

Εἶνε δὲ ὁ Πλάτων ὁ μόνος τῶν Σωκρατικῶν ὁ ἐμμείνας τελείως πιστὸς εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ συγχρόνως τὴν μὲν διδασκαλίαν αὐτοῦ καταστήσας ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν βαθυτέραν καὶ ἀναπτύξας, τὰς δὲ θεμελιώδεις αὐτῆς ιδέας συνδέσας μεθοδικῶς καὶ εὐρύνας εἰς καθολικὴν θεωρίαν τοῦ ὅλου ἠθικοῦ κόσμου.

Ἀλλὰ δὲν ἰδρύσεν ὁ Πλάτων σχολαστικὸν σύστημα δογμάτων, ἐπειδὴ δὲν ἐθεώρει τὴν φιλοσοφίαν ἰδίον κλάδον τῆς γνώσεως, ἀλλὰ τι καθολικῶς ἀνθρώπινον. Ζῶμεν πάντες, καθ' ἃ ἐσκέπτετο, ἐν μέσῳ ποικιλωτάτων ἀντιλήψεων, πρόκειται δὲ νὰ διακρίνωμεν,

¹ Ἀκαθμία καλεῖται μέχρι τῆς σήμερον ὁ περὶ τὴν ἀρχαίαν Ἀκαδημίαν τόπος].

² Περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας ἴδε von Wilamowitz Möllendorff) Antigonus von Karystos σ. 279 κ. ἔ. Usener Organisation der wissenschaftlichen Arbeit ἐν τοῖς Preussische Jahrbücher Τόμ. LIII σ. 1 κ. ἔ. Diels ἐν τοῖς Philosophische Aufsätze für E. Zeller. Ἐν Βερολίῳ 1886 σ. 241 κ. ἔ.

ἂν αὐταὶ εἶνε ὀρθαὶ ἢ πεπλανημέναι, καὶ ἂν ἡ ἀρετὴ, πρὸς ἣν τείνομεν, μέλλει νὰ εἶνε μόνον διδακτὴ καὶ κατὰ συνήθειαν ἢ ἐλευθέρα καὶ νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς σκέψεως. Τοῦτο δὲ εἶνε ζήτημα ζωτικόν, ἐπιβαλλόμενον εἰς πᾶσαν συνείδησιν μετ' ἐσωτερικῆς ἀνάγκης. Ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων δὲν εὐρίσκει ἀνάπαυσιν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ· ἔχει ἄρα ἀναγκαίως ἔμφυτον τινα προαίσθησιν τοῦ ἀοράτου κόσμου, καὶ πρὸ τῆς ἐν τῷ σώματι ὑπάρξεως ἔχουσι περιέλθει ἀναγκαίως εἰς αὐτὴν συναίσθηματα καὶ ιδέαι, ὧν ἡ ἀνάμνησις ἐξακολουθεῖ ζῶσα ἐν αὐτῇ καὶ παρορμᾷ αὐτὴν νὰ τείνῃ πρὸς ὑψηλότερον τινα βίον. Ἡ τάσις δὲ αὕτη ἐκδηλοῦται ἐν ἀκατανικήτῃ ὁρμῇ τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ὠραῖον, ἐν τῷ πόθῳ τοῦ τελείου, ἐν τῷ ἔρωτι τοῦ θείου. Ὡς γνήσιος δ' Ἑλλήν ἐφαντάζετο τὴν ὁρμὴν ταύτην ὡς θεῖαν τινὰ δύναμιν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ Ἑρώτος, ὅστις ἀπὸ ἀρχαίων χρόνων ἐλατρεύετο ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ. Ὁ Ἑρως δὲ οὗτος προσέλαβε τώρα νέαν σημασίαν ὡς ὁ θαίμων τῶν περὶ τὸν Πλάτωνα, ὅστις εἶνε τὸ ἐσωτερικὸν ἐλατήριον τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾧ ἐξηγέρθη ἡ συνείδησις ὑψηλοτέρων σκοπῶν, τὸ παρορμῶν αὐτὸν εἰς ἀντίληψιν τοῦ θείου. Τοιαύτη εἶνε ἡ ρίζα τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας, τὸ γόνιμον σπέρμα νέου βίου. Ἀλλ' ἡ ὁρμὴ αὕτη, μένουσ' ἄτακτος καὶ ἐγκαταλείπομένη εἰς ἑαυτὴν δὲν ἐξικνεῖται τοῦ σκοπομένου· πρέπει δὲ νὰ ὑποβληθῇ εἰς ζυγόν, τὸν ζυγὸν τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἄσκησις περὶ τὸ μαθηματικῶς σκέπτεσθαι ἦτο ὁ προπαρασκευαστικὸς ὅρος πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς τὸν στενότερον κύκλον τῆς διδασκαλίας, ἡ προεισαγωγὴ πρὸς ὀρθὸν συνδυασμὸν τῶν ιδεῶν ἐν τῇ μεταχειρίσει καθολικῶν ἐννοιῶν, ἥτοι εἰς τὴν διαλεκτικὴν. Ἐκ δὲ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῆς μετὰ τῆς ἐνθουσιαστικῆς ὁρμῆς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς γεννᾶται ἡ γνησία ἀλήθεια, ἡ κλιμακῆδόν προϊοῦσα ἀνύψωσις ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον, ἀπὸ τοῦ ὑπολαμβάνειν εἰς τὸ γινώσκειν, οὗ ἡ τελεία κτῆσις εἶνε προνόμιον τοῦ θείου.

Ὑπόκεινται δὲ πάντα τὰ αἰσθητὰ εἰς διαρκῆ μεταβολήν· δὲν

ὑπάρχει λοιπόν τι τὸ ὄντως ὄν, ἀλλὰ τις συνένωσις τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος, τὸ δὲ ὄντως ὄν, ὅπερ μόνον δύναται νὰ εἶνε ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης, εἶναι τι ὑπέρτερον τῶν αἰσθήσεων. Τὸ ὁρατὸν ὑπάρχει μόνον καθ' ὅσον συμμετέχει ιδιοτήτων ἀοράτων, αὗται δὲ καὶ μόναι εἶναι αἱ μόνιμοι, τὰ αἰώνια ἐξ ἀρχῆς παραδείγματα καὶ αἴτια παντὸς τοῦ ὄντος· εἶναι δὲ αὗται αἱ ἐν κόσμῳ ἀγεννήτῳ καὶ ἀοράτῳ ζῶσαι ἰδέαι. Ὑπάρχουσι δὲ τόσαι ἰδεαὶ ὅσα εἶδη ἐννοιῶν ὑπάρχουσι, πρώτη δὲ καὶ κυριωτάτῃ μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα, τὸ ἔσχατον αἴτιον πάσης γνώσεως καὶ ὑπάρξεως, ὃ τὰ τοῦ κόσμου δημιουργήσας νοῦς, ἦτοι ὁ θεός.

Πλὴν δὲ τοῦ θεοῦ ὑφίσταται ἡ ὕλη, μὴ ἔχουσα ὑπαρξίν ἰδίαν· ἔλαβε δὲ αὕτη παρὰ τοῦ θεοῦ ὡς κυρίου καὶ δημιουργοῦ τοῦ κόσμου μέτρον καὶ νόμους διὰ τῆς εἰς τὴν ὕλην εἰσαγωγῆς τῆς κοσμικῆς ψυχῆς. Διὰ ταύτης δὲ ὁ κόσμος ἀπέβη τι ἑμψυχον, καθ' ὃ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἥτις ὁμοίως ἐνεφυτεύθη εἰς τὸ σῶμα χωρὶς νὰ συνέχεται πράγματι μετ' αὐτοῦ καὶ μόνον διὰ τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν ἀσώματον ὑπαρξίν ἐπιστρέφει εἰς τὴν φυσικὴν κατάστασιν αὐτῆς.

Ἀφ' οὗ δὲ τὸ σωματικὸν προσκολληθήη εἰς τὴν ἡμετέραν ψυχὴν οἰοῖται πρὸς βλάβην καὶ παραμόρφωσιν, μόνος ἠθικὸς ἡμῶν σκοπὸς ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ ἀποστροφή καὶ κάθαρσις ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ, ἡ μέθεξις τῶν ἰδεῶν καὶ ἡ πραγμάτωσις αὐτῶν διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἡ δὲ ἀρετὴ εἶναι ἡ φυσικὴ κατάστασις τῆς ψυχῆς, εἶναι ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ εὐδαιμονία, ἐρεῖδεται δ' ἐπὶ τῆς σαφοῦς γνώσεως τοῦ ἀπολύτως ἀγαθοῦ, ἐξ ἧς παράγεται ἡ βούλησις· ἐμφανίζεται δὲ ἀνταποκρινομένη πρὸς τὰς διαφόρους δυνάμεις τῆς ψυχῆς ὡς σοφία, ὡς ἀνδρεία, ὡς σωφροσύνη, ἀλλ' ἡ μία καὶ καθολικὴ ἀρετὴ εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀρμονικὴ συνένωσις ἀπασῶν τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς. Ἡ προσήκουσα ἀγωγὴ πρὸς τοιαύτην ἀρετὴν εἶναι δυνατὴ μόνον ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ, ἥτις ὀφείλει νὰ εἶναι ἀπότυπον τοῦ ἀρμονικῶς διατεταγμένου βίου τῶν πολιτῶν ἐκάστων. Διὸ, καθ' ὃ καὶ ὁ βίος τῶν ἰδιωτῶν, ὀφεί-

λει καὶ ἡ πολιτεία νάνατραφῇ διὰ τῆς φιλοσοφίας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέγα πλῆθος τῶν εἰς τὴν πολιτείαν ἀνηκόντων δὲν δύναται νὰ συγκροτῇται ἐκ φιλοσόφων, ἡ συνείδησις τῆς ἀληθοῦς πολιτικῆς κοινωνίας ὀφείλει νὰ ἐνσαρκωθῇ εἰς ἐκείνους ὧν προορισμὸς τοῦ βίου εἶνε ἡ φιλοσοφία· μόνον ἔνθα ἄρχουσιν οἱ φιλόσοφοι δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὁρθὴ πολιτεία.

Οὐδεὶς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκεται ὡς ἄνθρωπος ἐγγύτερον ἡμῶν τοῦ Πλάτωνος, ἐν δὲ τῇ ψυχῇ αὐτοῦ βλέπομεν συγχρόνως ἐγκατοπτριζόμενον τὸν ὅλον πνευματικὸν βίον τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. Ὁ Πλάτων εἶνε ἡ ιδεώδης εἰκὼν τοῦ Ἑλληνος, ὁ τέλειος Ἀθηναῖος. Ἀγόμενος δὲ ὑπὸ φιλομαθείας ἀκαταπονήτου, οὐδέποτε ἑθεώρησε περατωθῆν τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ διδάσκηται μέχρι γήρατος βαθέος. Διὸ δὲν ὤκνησε καὶ πρεσβύτης ἤδη ὧν νὰ μεταβάλῃ γνώμας καὶ ἀνακαλέσῃ ὡς ἐν παραδείγματι τὴν ἰδίαν διδασκαλίαν περὶ τῆς γῆς ὡς κειμένης ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ συστήματος τοῦ κόσμου.

Ἐμεινε δὲ παρὰ τὸ πολυμερές τῶν γνώσεων αὐτοῦ πιστὸς εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, διατηρῶν τὴν γνώμην περὶ συγγενείας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν θεῶν, θεωρῶν τὴν ὅλην φύσιν πληρουμένην τῆς θείας οὐσίας καὶ διαγινώσκων καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἄστροις θεῖκόν βίον καὶ θεῖα ὄντα. Ἐτίμα δὲ τὴν πίστιν τοῦ ἔθνους καὶ ἠρέσκετο συνδέων τὰ διδάγματα αὐτοῦ πρὸς κεχαρισμένους τύπους τῶν δημοδῶν μύθων, ὡς ὅτ' ἐπὶ παραδείγματι μετεχειρίζετο τὴν παρομοίωσιν τοῦ ὑπὸ τῶν ὀστρέων καὶ τῶν φυκίων λελωδημένου Γλαύκου, ὅπως παραστήσῃ ζωηρῶς τὴν κατάστασιν τῆς ὑπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν τῆς γῆς μεμολυσμένης ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου¹. Ἦτο δὲ θερμὸς ζηλωτὴς τῆς παραδεδομένης λατρείας τῶν θεῶν καὶ ἐνεφορεῖτο τιμῆς καὶ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς Δελφοὺς καὶ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Ἡ δὲ σχολὴ αὐτοῦ ἦτο θίσιος λατρευόντων τὰς Μούσας, καὶ ὁ μουσηγέτης Ἀπόλλων, οὗ ἡ λατρεία εἶχεν εἴπερ τι καὶ ἄλλο συντελέσει εἰς

¹ [Πλάτωνος Πολιτεία X, σ. 611 d].

τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ἐφαίνετο οὕτω στενωῶς συνδεδεμένος πρὸς τὸν ὑπέροχον Πλάτωνα, ὥστε τὰ γενέθλια τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ φιλοσόφου παρεστάθησαν συμπίπτοντα τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ἡ ἐβδόμη τοῦ ἑαρινοῦ μηνὸς Θαρρηλιῶνος ἐωρτάζετο ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ ὡς ἡ ἑορτὴ τῆς σχολῆς. Συμφωνῶν δὲ ὁ Πλάτων πρὸς τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους, ἀνομολογεῖ τὸ ἔμμετρον, τὸ καλόν, ἥτοι τὸ ὠραῖον, καὶ τὴν ἀληθειαν ὡς τὰ τρία συστατικά τοῦ ἀγαθοῦ. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ, ὅσον καὶ ἂν ἀγωνίζεται ὁ Πλάτων ἐν τῇ διαλεκτικῇ αὐτοῦ νὰ ὑψωθῇ πρὸς τὴν καθαρὰν ιδέαν, πρὸς τὴν ἄμορφον καὶ ἄχρουν οὐσίαν τοῦ ἀληθοῦς, ἐξακολουθεῖ μένων γνήσιος Ἕλλην καὶ ἐν τούτῳ, ὅτι τῶν ὑφίστων ἀληθειῶν καὶ δυνάμεων ἀντιλαμβάνεται ὡς ιδεῶν, ἥτοι ὡς μορφῶν καὶ παραδειγμάτων, ὧν τὰ αἰσθητὰ πράγματα εἶνε μιμήματα καὶ εἰδῶλα.

Ἐμμένει δὲ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ ἔθνους ὁ Πλάτων καὶ ἐν τῇ κρίσει ἣν ἐκφέρει περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐπιδιώξεως ἰσορροπίας μεταξὺ τῆς ἀσκήσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς πνευματικῆς ἀγωγῆς, περὶ τοῦ γάμου, ἐν ᾧ παρέχει πᾶν τὸ κύρος καὶ τὴν σημασίαν εἰς τὸν ἄνδρα, μὴ κατορθόνων νὰ ἐπιδείξῃ προσηκόντως τὴν ἠθικὴν σημασίαν τῆς οἰκογενείας, τέλος δὲ καὶ περὶ αὐτῆς τῆς πολιτείας. Μόνον ἐν τῇ πολιτείᾳ κατορθώνει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς τέλειον ἄνθρωπον. Διὰ ταῦτα δὲ ἡ ἠθικὴ μεταβάλλεται ἀναγκαίως εἰς πολιτικὴν. Καὶ τὰ πολιτικά δὲ διδάγματα τοῦ φιλοσόφου δὲν εἶνε νέα ἐπινοήματα, ἀλλὰ συνδέονται πρὸς παραδόσεις τοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι δημοσίου δικαίου, οἷαι εἶχον διατηρηθῇ ἐν κρητικαῖς καὶ λακωνικοῖς θεσμοῖς. Τοιαῦτα δὲ εἶνε ἡ ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐπιτήρησις τῶν παιδῶν ἀπ' αὐτῆς τῆς γενετῆς, ἡ εἰς ὑποδεστέρας τάξεις ἐγκατάλειψις τῆς γεωργίας καὶ τῶν τεχνῶν, ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πολιτῶν, ἡ ἰσότης περὶ τὴν κτῆσιν τῆς γῆς καὶ ἡ παρακώλυσις τῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῆς ξένης. Ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἀθηναϊκοὺς καὶ δημοκρατικοὺς θεσμοὺς κατάρθρωσεν ὁ Πλάτων νὰ

ἐπωφεληθῇ ἐν ταῖς πολιτικαῖς συγγραφαῖς. Τὸ δ' ἑλληνικὸν γένος, διακρινόμενον ἕνεκα τῆς ὑπερόχου διανοίας πάντων τῶν ἔθνων τῆς γῆς καὶ ὡς ἐξ αὐτῆς κεκλημένον πρὸς σοφίαν καὶ ἀρετὴν, θεωρεῖ μεγάλην ἰδίαν καὶ συμπαγῇ καθ' ἑαυτὴν κοινωνίαν· καὶ αὐταὶ δὲ αἱ προγενέστεραι καὶ ἐπιγενέστεραι γενεαὶ τοῦ ἔθνους συναποτελοῦσιν ἐν ὅλῳ, ἔχον κοινὴν κτῆσιν ἐπιστήμης, ὃ δὲ Πλάτων εἶνε ὁ πρῶτος συνενώσας ἐν ἑαυτῷ τὴν κατὰ μικρὸν ὠριμάσασαν συνειδήσιν τῆς σκέψεως τοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν φυσιοδιφῶν φιλοσόφων τῆς Ἰωνίας μέχρι τῶν συγχρόνων ἑαυτῷ σωκρατικῶν.

Παρά πάντων παρέλαβε καὶ προσιδιώθη τὰ γόνιμα σπέρματα, συμπληρώσας τὸν ἕνα διὰ τοῦ ἄλλου. Καὶ παρὰ μὲν τοῦ Ἡρακλείτου παρέλαβε τὴν γνώμην περὶ τῆς αἰωνίας μεταβολῆς τῶν γηίνων, ἀλλ' ἐξήρπασεν ἐξ αὐτῆς τὸ ὄντως ὄν, οἷον ὀρθῶς καὶ προσηκόντως καθωρίζον οἱ Ἑλεᾶται. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ὄντως ὄν δὲν ἠδύνατο νάποδεχθῇ πεπηγὸς καὶ ἀκίνητον, ἐπειδὴ ἐκ τοιαύτης ἀκινήσεως δὲν θά ἠδύνατο νά ἐρμηνευθῇ τὸ λογικὸν τῆς ἐγκοσμίου τάξεως. Διὸ παρεισέγαγε τὸν Νοῦν τοῦ Ἀναξαγόρου τὸν διατάσσοντα τὰ τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ δὲν ἤρκει εἰς αὐτὸν μόνῃ ἢ διάταξις τῶν κατὰ τὸν κόσμον, καὶ, ἐπιζητήσας ἄλλους τύπους, καθ' οὓς θά ἠδύνατο νά πραγματωθῶσιν αἱ μεταξὺ τῶν ὄντως ὄντων καὶ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων σχέσεις, προσεχώρησεν εἰς τοὺς Πυθαγορείους, καὶ ἀπεδέχθη μαθηματικοὺς νόμους, καθ' οὓς ἐθεώρει τελουμένας τὰς ἀντεπιδράσεις ἐκείνας. Παρὰ δὲ τῶν Πυθαγορείων παρέλαβε καὶ τὴν διδασκαλίαν περὶ ἀθανασίας, ἐπέδρασαν δὲ οὗτοι πολλαχῶς καὶ εἰς τὰς ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος ἐκτεθείσας θεωρίας. Πανταχοῦ ἔγνω νάνεῦρῃ τὸ γόνιμον, νά ποιήσῃ ἐκποδὼν τὸ ἀτελὲς καὶ συγκεράσῃ τὰ ἔχοντα μόνιμον κῦρος εἰς καθολικὸν σύστημα περὶ τῶν κατὰ τὸν κόσμον, ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ τελεία ἔκφρασις τῆς ὠριμάσεως ἐθνικῆς συνειδήσεως, οἷα μόνον ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἐξεφαίνετο μετὰ ζωηρότητος. Τέλος δὲ καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος παρέχει σαφῇ μαρτυρίαν περὶ τῆς μεγίστης ἐμμονῆς τοῦ μεγάλου

φιλοσόφου εἰς τὰ πάτρια καὶ τῆς θερμῆς ἀγάπης μεθ' ἧς ἐθεράπευσε καὶ ἀνέπτυξε πάντα τὰγαθὰ τοῦ ἔθνους.

Ὁ ἀττικὸς πεζὸς λόγος εἶχεν ἀναπτυχθῆ βραδέως, παρῆλθε δ' ἐξαιρέτως μακρὸς χρόνος, καθ' ὃν ἐν Ἀθήναις μόνος ὁ ἔρρυθμος λόγος ἐθεωρεῖτο ἀντικείμενον τῆς τέχνης, ὁ δὲ καταλογάδην ἐκφερόμενος ἦτο μόνον μέσον συνεννοήσεως καὶ ἐχρησίμευε χάριν τῶν καθημερινῶν ἀσχολιῶν. Τοῦ δὲ πεζοῦ λόγου ἤρχισε νὰ γίνηται χρῆσις, ὅτε ἀνεπτύχθη τελείως ὁ πολιτικὸς βίος· διὸ δὲν ἠδύνατο νὰ συμβαδίζῃ μετὰ τῆς γοργῆς ἐξελίξεως τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος καὶ νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὴν πληθώραν τῶν ἐκφραστῶν ἰδεῶν. Δύναται δὲ τις νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ Θουκυδίδου ὁποῖον ἀγῶνα ὑρίσταντο οἱ συγγραφεῖς ἐκεῖνος, προσπαθῶν νὰ δαμάσῃ τὴν ἔτι δυσπροσάρμοστον γλῶσσαν καὶ ἐξεύρῃ τὴν ἀκριβῆ διατύπωσιν τῶν ἐκφραστῶν διανοημάτων. Καὶ σαγηνεύει μὲν ἡμᾶς ἡ ἀκρίβεια συντονία ἢ παρέχουσα εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀρρενωποῦ καὶ σοβαροῦ, ὃν φέρουσι σύμπαντες οἱ χρόνοι τοῦ Περικλέους, ἀλλὰ λείπει ἀπ' αὐτῆς ἡ προσήκουσα ἀναλογία μεταξὺ τοῦ νοήματος καὶ τῆς διατυπώσεως, καὶ διὰ τοῦτο εἶνε πολλάκις ἀμήχανος, ἀκαλλῆς καὶ σκοτεινὴ.

Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Περί τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους, καθ' οὓς ἤρχισε χαλαρουμένη ἡ δραστηριότης τῶν Ἀθηναίων, ἠυξήθη παρ' αὐτοῖς ἡ ὄρεξις τῆς διαμοιβῆς τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφῆς ἐκθέσεως ἀπάντων τῶν ἀντικειμένων τῆς σκέψεως. Συνετέλεσε δ' εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν σοφιστῶν· τοῦθ' ὅπερ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ ἀρχαίου κόμματος ἐθρήνουσαν ὡς παρακμὴν ἦτο λόγῳ καθολικῆς παιδεύσεως ἀναμφισβήτητος πρόοδος. Ἡ γλῶσσ' ἀπέβη εὐκαμπτοτέρα καὶ εὐκίνητοτέρα· ἀπέστησαν δὲ τῆς ἐζητημένης βραχύτητος τοῦ ἐγγράφου λόγου καὶ κατέστησαν τὴν εὐκόλον κατανόησιν τὴν πρῶτην συνθήκην ὕψους ἀρεστοῦ. Οὕτω δὲ ἰδίως ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσιν, αἵτινες ἀφίσταντο τῶν γλωσσικῶν καταχρήσεων τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ βήματος, ἀνεπτύχθη κομψὸς τις ἀττικισμὸς, οἷον

εὐρίσκομεν ἐγκεχαραγμένον ἐν ταῖς συγγραφαῖς τοῦ Ξενοφῶντος. Δυσκόλως δὲ δύνανται νὰ εὐρεθῶσι δύο συγγραφεῖς ἀνήκοντες εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν, διατρίψαντες περὶ τὸ αὐτὸ εἶδος τοῦ λόγου καὶ σχεδὸν σύγχρονοι, ἀλλὰ γράψαντες κατὰ τρόπον οὕτω διάφορον, ὥς ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Θουκυδίδης. Καὶ τὸν μὲν Θουκυδίδην ἠδύναντο ἀκόμῃ σχετικῶς ὀλίγοι νὰ κατανοήσωσι τελείως, ἀλλ' ὁ Ξενοφῶν ἠξιώθη, ἕνεκα τῆς εὐροίας τοῦ λόγου καὶ τῆς διαυγείας καὶ σαφηνείας τῆς ἐκφράσεως, τῆς δόξης συγγραφείας προτύπου, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμων αὐτὸν, καίπερ ὄντα ἀριστοκρατικὸν καὶ λακωνίζοντα, ὥς γνήσιον ἀντιπρόσωπον τῆς ἀττικῆς διαλέκτου. Ἦτο δὲ αὕτη λίαν κατάλληλος πρὸς καθολικὴν διάδοσιν καὶ μίμῃσιν, καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἀτθίς διάλεκτος, καθ' ἃ ἐν γένει πᾶν ὁ τι ἀττικόν, ἐπεῖχε μέσσην τινὰ θέσιν, καθιστῶσαν δυνατὴν τὴν εὐκολον προσιδίωσιν αὐτῆς καὶ παρ' Ἑλλήνων παντοίων τὴν καταγωγὴν, ὁ ἀττικὸς πεζὸς λόγος ἀπέβη ὁ καθολικὸς τύπος τῆς γραπτῆς γλώσσης¹.

Ἄλλ' ἀνεπτύχθη καὶ τις ἴδιος, γνησίως ἀττικὸς τύπος πεζῆς ἐκθέσεως, ὁ διάλογος. Παρὰ λαφῶ ζωνηρῶς σκεπτομένῳ προσλαμβάνει καὶ αὕτη ἡ σκέψις καὶ ἐνδιάθετος γνώμη ἀσμένως τὸν τύπον διαλόγου, ὃν διεξάγει ἡ ψυχὴ μεθ' ἑαυτῆς, καθ' ἃ βλέπομεν πλειστάκις παρὰ τοῖς ποιηταῖς τῶν Ἑλλήνων. Ὁ λόγος καὶ ἡ σκέψις συνεβάδιζον κατὰ ταῦτα παρ' αὐτοῖς ἀμέσως, καὶ διὰ τοῦτο συμφωνότατα πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔθνους περιεβλήθη καὶ ἡ φιλοσοφικὴ ἔρευνα τὸν τύπον τοῦ διαλόγου, ἐν ᾧ οἱ διαλεγόμενοι βοηθοῦσιν ἀλλήλους ἀμοιβαίως πρὸς διάλυσιν τῶν ἀντι-

¹ Περὶ τῆς Ἀτθίδος ὡς καὶ τῆς ἰδίας ἀνωτέρου Τόμ. Β' σ. 730. Διακρίνονται δ' ἐν τῇ ἀττικῇ πεζῇ λόγῳ παρὰ τοῖς αὐτοῖς συγγραφεῦσιν ἀρχαιότεραι καὶ νεώτεραι περίοδοι καθ' ὅσον ἀπαντιῶνται παρ' αὐτοῖς ἔναι λέξεις. Τῆς δὲ μεθόδου ταύτης ἐποιήσαντο χρῆσιν ὁ Dittenberger, ὁ Schanz καὶ ὁ Gomperz πρὸς καθορισμὸν τῆς χρονολογικῆς ἀκολουθίας τῶν πλατωνικῶν διαλόγων. Ἀλλὰ δισταγμοὺς περὶ τῶν ἐκ τῆς γλωσσικῆς ταύτης ἀπογραφῆς ἐξακτίων πορισμάτων ἐξέφρασεν ὁ Zeller ἐν τῷ Archiv für Geschichte der Philosophie Τόμ. Α' (1888) σ. 418.

κρουομένων σκέψεων καὶ ἐπίτευξιν ὠρισμένων σκοπῶν¹. Ὁ δὲ Σωκράτης ἀντελαμβάνετο τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ὡς καθήκοντος τοῦ πολίτου, καὶ δὲν ἡδύνατο νὰ μένῃ ἀδιάφορος καὶ ἀδρανής, βλέπων τοὺς ἀγαπητοὺς Ἀθηναίους κατεχομένους ὑπὸ ἀναξιοπρεποῦς ἀμαθείας καὶ ἀσαφείας περὶ τῶν κυριωτάτων τοῦ βίου ζητημάτων. Καθῆκον δ' αὐτοῦ ἐθεώρησε νὰ πράξῃ τὸ κατὰ δύναμιν, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὴν τοιαύτην κατάστασιν, προσέβῃ δ' εἰς τοῦτο ὡς γνήσιος Ἀθηναῖος, μὴ ἐξαγγείλας τὰ πορίσματα τῆς ἰδίας ἐρεῦνης ὡς ἔτοιμα δόγματα, ἀλλὰ καταστήσας ἅπαντα τὰ κυριώτατα ζητήματ' ἀντικείμενα ὁμιλίας καὶ πραγματευθεὶς αὐτὰ ἀδιόστως ἐν διαλογικῷ τύπῳ ἀνὰ τὰς ῥύμας καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ. Οὕτω δ' ἔδωκεν εἰς τὴν πρὸς τὸν διάλογον διάθεσιν τῶν Ἀθηναίων νέαν σημασίαν, καὶ παρέσχε μεγίστας ὑπηρεσίας καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν συγγραφικὴν ἀνάπτυξιν τῶν συμπολιτῶν. Πράγματι δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ δὲν ἡδυνήθησαν ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτῶν, ὧν σκοπὸς ἦτο νὰ συνεχίσωσι τὴν ὁρᾶσιν αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου, νὰ ποστῶσι τοῦ τύπου τοῦ ἰδιαίτατα χαρκτηρίζοντος τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ διάλογοι τοῦ Πλάτωνος εἶνε εἰκόνες ἀποτυποῦσαι αὐτὸν τὸν βίον, ὧν κέντρον καὶ πνευματικὴ ἐνότης εἶνε ὁ Σωκράτης. Ἡ πλατωνικὴ ἔρευνα εἶνε κοινὴ ζήτησις τῆς ἀληθείας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Σωκράτους, ὅστις ἐπιλαμβάνεται μετὰ φειδοῦς καὶ πραότητος τῆς γνώμης ἐκάστου, συμμετέχει πάσης πλάνης μετὰ λεπτῆς εἰρωνείας καὶ μόνος κρατεῖ ἐν τῇ χειρὶ τὸ νῆμα, ὅπερ φαίνεται πολυλάχικ ἀπολλύμενον, ἀλλ' ἀναφαίνεται τέλος ὅμως καὶ πάλιν καὶ ἄγει εἰς τὸ σκοπούμενον τέρμα. Ἀλλ' οἱ διάλογοι τοῦ Πλάτωνος δὲν εἶνε ἀπλᾶ ἀντίγραφα· ἀνέπτυξε δὲ περαιτέρω τὸν ἐκ τοῦ ἀπτικοῦ βίου ἐκπηγάσαντα διδασκτικὸν τρόπον διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἰδίου πνεύματος καὶ διεμόρφωσεν εἰς καλλιτεχνικὸν εἶδος, συνδεό-

¹ Περὶ τοῦ διαλόγου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τέχνης τοῦ Πρωταγόρου ἴδε S a u p p e εἰς Πλάτωνος Πρωταγόραν σ. 65. Rettig Xenophons Symposium.

μενον ἀναποσπάστως πρὸς τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ, ἀφ' ἧς οὐδαμῶς δύναται νὰ χωρισθῇ. Ἐνεκα τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ φύσεως ἐπλασε δραματικὰ καλλιτεχνήματα, διαιρούμενα εἰς διαφόρους πράξεις, ἐν οἷς ὡς τὸ πλεῖστον μετὰ χαρίεσταν εἰσαγωγὴν, ἐν ᾗ ἐξεικονίζεται ἡ σκηνογραφία, παρεισάγονται οἱ διαλεγόμενοι ὁ μὲν μετὰ τὸν δὲ, οὕτω δὲ ἄρχεται ἐκάστοτε νέα τροπὴ τοῦ διαλόγου. Οἱ δὲ συμμετέχοντες τῶν διαλόγων τούτων εἶνε ἱστορικὰ πρόσωπα, ἄνδρες τῶν συγχρόνων γνωστοί, ἐν οἷς ἐγκατοπτρίζονται αἱ διάφοροι ῥοπαὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ αὐτοὶ οἱ διάφοροι τρόποι τῆς προφορικῆς ἐκφράσεως, Ἀθηναῖοι πασῶν τῶν τάξεων καὶ παντοίας παιδείσεως, ὧν ἡ ζωηρὰ ἐξεικόνισις ἀνθαμιλλᾶται παρὰ τῷ Πλάτῳ ὡς πρὸς τὴν τέχνην πρὸς τὴν τῶν κωμικῶν ποιητῶν¹.

Καὶ εὐκόλως μὲν θὰ ἡδυνάτο τις νὰ νομίσῃ, ὅτι ὁ τύπος οὗτος τῆς φιλοσοφικῆς διδασκαλίας, ἡ διάλυσις αὕτη τῆς συνεχοῦς ἐκθέσεως εἰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις εἶνε οὐ μόνον ἄτοπος καὶ φορτική, ἀλλὰ καὶ ἀλυσιτελής. Ἀλλὰ μετὰ βαθυτέραν τοῦ τρόπου τούτου κατανόησιν ὁ ἀναγνώστης ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ Πλάτων ἐν τοῖς διαλόγοις οὐ μόνον διετήρησεν εὐλαβῶς καὶ διεμόρφωσε περαιτέρω μετὰ δεξιότητος μέθοδον παραληφθεῖσαν παρὰ τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὁ διαλογικὸς τρόπος συνδέεται ἀναποσπάστως πρὸς αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, ἥτις δὲν ἐπιδιώκει μόνον ἀκρόασιν καὶ ἐπιδοκιμασίαν, ἀλλ' ἐπιζητεῖ νὰ γείνη μέρος αὐτοῦ τοῦ βίου τῶν συνόντων καὶ ἀξιοῖ τὴν εἰς αὐτὴν τελείαν ἀφοσίωσιν τοῦ ὅλου ἀνθρώπου. Διὸ ἔχει ἀνάγκην πρὸς ἀνακοίνωσιν αὐτῆς τύπου περιλαμβάνοντος ἐν ἑαυτῷ τὴν κατανάγκην πρὸς αὐτενέργειαν τοῦ σκεπτομένου καὶ ἐξασφαλίζοντος τὸ τελικὸν συμπέρασμα διὰ τῆς πλήρους καὶ ῥητῆς περὶ πάντων τῶν καθ' ἕκαστα συνεννοήσεως τῶν συζητούντων κατὰ τὰ διάφορα στάδια τὰ ἄγοντα εἰς τὸ τέλος. Ἡ δ' ἐξασφάλι-

¹ Περὶ ἱστορικῶν ὑπαινιγμῶν παρὰ τῷ Πλάτῳ καὶ τοιμηρᾶς περιφρονήσεως τῶν χρονολογῶν ἴδε Zeller ἐν ταῖς Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften. 1873 σ. 79. Sitzungsberichte [der Berliner Akademie] 1866 σ. 631.

σις αὕτη ἦτο πολὺ μᾶλλον σπουδαία τοῦτο μὲν ἐπειδὴ αἱ ἔρευναι ἀφετηρίαν εἶχον τὸ τοῦ Σωκράτους Οὐδὲν οἶδα, τοῦτο δ' ἕνεκα τῆς ἀσαφείας, ἐν ἣ εὐρίσκετο ἡ συνειδήσις τῶν πλείστων Ἀθηναίων, ἰδίως δὲ τῶν ἐχόντων τὴν σοφιστικὴν παιδείυσιν. Οὗτοι ἐν πάσῃ γνώσει οὐδὲν εἶχον τὸ βέβαιον καὶ ἀσφαλῶς δεκτὸν, παρίστατο δὲ ἀνάγκη νὰ γείνη ἐν πᾶσιν ἀρχὴ ἐκ τῶν κάτω χάριν εὐρέσεως ἀσφαλοῦς ἐδάφους. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται τὸ ἀνεξάντλητον πλῆθος καὶ ἡ ποικιλία τῶν πλατωνικῶν ἐρωτημάτων, ἅτινα δὲν ἀφίνουσι τὸν ἀκροατὴν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐλεύθερον νὰ πλανηθῇ ἐν τῇ σειρᾷ τῶν σκέψεων ἢ νὰ καταληφθῇ ὑπὸ νυσταγμοῦ ἐν τῇ συμμετοχῇ αὐτοῦ καὶ συνεργασίᾳ.

Οὕτω δὲ ἰδρύθη νέον εἶδος γραμματείας, ὅπερ ὀφείλομεν νὰ ὀνομάσωμεν γνησίως ἐθνικὸν εἴπερ τι καὶ ἄλλο. Ἀληθῶς δὲ, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες κατείχοντο ἐκ φύσεως ὑπὸ τινος ἀντιπαθείας πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς γραφῆς, ἐν ἣ ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς ἀποπηγνύμενος ὁ ζῶν λόγος, πρέπει νὰ θεωρήσωμεν αὐτόχρομα ὡς θρίαμβον τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, ὅτι κατώρθωσε νὰ ὑπερникήσῃ τὴν ἀντίθεσιν ταύτην, νὰ καταδικάσῃ εἰς λήθην τὴν ἐκ τῆς γραφῆς ὀχληρὰν συναίσθησιν καὶ νὰ ἐπιχύσῃ ἐπὶ τοῦ νεκροῦ γράμματος τὴν ἄφθονον χάριν, ζῶν καὶ θερμότητα τὴν χαρακτηρίζουσιν τὴν μεταξὺ διαλεγόμενων ἀνταλλαγὴν τῶν σκέψεων. Οὕτω δὲ πᾶσα ἔρευνα ἀποβαίνει ιδεώδης διάλογος, ἐπαναλαμβανόμενος πρὸ παντὸς προσεκτικοῦ ἀναγνώστου, προσαρμόζεται δὲ εἰς πάσας τὰς ἐπιστροφὰς τῆς σκέψεως, εἰς πάσας τὰς λεπτότητας τοῦ αἰσθήματος ἀμέσως καὶ ζωντανῶς. Ὁ γραπτὸς λόγος ἐκπηγάζει ἐν τοῖς διαλόγοις ἐκείνοις, καθ' ἃ καὶ ὁ προφορικὸς, ἐκ τῶν μυχιαιτάτων τῆς καρδίας· ἡ δὲ δεινότης τῆς τέχνης, μεθ' ἧς ὁ Πλάτων κατώρθωσε νὰ διαπλάσῃ ἐκ τοῦ δημώδους διαλεκτικοῦ τρόπου τοῦ Σωκράτους τὸ εἶδος τούτου τοῦ ἀττικοῦ πεζοῦ λόγου καὶ ὑψώσῃ αὐτὸ εἰς καλλιτεχνικὸν τύπον τέλειον καθ' ἑαυτὸν, εἶνε τρανοτάτη ἀπόδειξις, ὅτι συμμετεῖχεν ἀμεσώτατα τοῦ ἐθνικοῦ βίου καὶ ἦτο γνήσιος Ἕλλην καὶ Ἀθηναῖος.

Ἄλλ' ἐν τούτοις ὁ Πλάτων ἴστατο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὑψηλότερον τοῦ ἰδίου ἔθνους καὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ. Πράγματι δὲ δὲν ἐφήρμοζεν, ὡς ὁ Ξενοφῶν, τὰς ἀξιώσεις τῆς σωκρατικῆς ἠθικῆς εἰς μόνας τὰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ βίου, οἷαι ἦσαν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἀλλ' εὐθύς ἐξ ἀρχῆς αἱ σκέψεις αὐτοῦ καὶ αἱ ἀξιώσεις ὑπερηκόντιζον τὰς δεδομένας περιστάσεις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν ὅλον αἰσθητὸν κόσμον, ἅτε τοῦ ἀνθρώπου ἀνήκοντος ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ προορισμοῦ εἰς ὑψηλοτέραν τινὰ καὶ ὑπέργειον τάξιν πραγμάτων. Ταύτην δὲ τὴν ἄποψιν συμμεριζόμενος ὁ Πλάτων, περιήρχετο, ὡς εἰκὸς, πολλάκις εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὰς συνήθεις γνώμας τοῦ ἔθνους εἰς ὃ ἀνῆκε. Καὶ δὴ ἀπαιτεῖ ἀναγκαίως ἀπάρνησιν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ὅλως ἀντικειμένην εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ θεωρεῖ πολλά τῶν κατὰ τοὺς Ἕλληνας ἐπιτρεπομένων καὶ φυσικῶν ὡς πεπλανημένα καὶ ἀσεβῆ. Καὶ ὕμνεῖ μὲν τὸν Ἑρῶτα, ἀλλ' ἐπιδοκιμάζει μόνον ἔρωτα ἀγνόν καὶ καθαρόν· θεωρεῖ τὸ κάλλος ἀπότυπον τοῦ θείου, ἀλλ' ἐπανάγει τὸ καλὸν εἰς τὸ ἀγαθόν, καὶ παρέχει εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀγαθοῦ καθ' ὅλου ἄλλην ἀντίληψιν καὶ ἀξίαν. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ θεὸς εἶνε τὸ ἀπολύτως ἀγαθόν, ἀναγκαίως πρέπει νὰ πορριφθῶσι καὶ αἱ γνώμαι περὶ τοῦ φθόνου τοῦ θείου· ἥκιστα δ' ἐπ' ἴσης ἐπιτρέπεται νὰ φαντασθῇ ὁ θνητὸς, ὅτι δύναται νὰ κερδήσῃ τὴν εὐνοιαν αὐτοῦ διὰ θυσιῶν, ἀναθημάτων καὶ ἄλλων τοιούτων. Καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲ, ἂν θέλῃ νὰ εἶνε ἀληθῶς ἀγαθός, πρέπει νὰ παρνηθῇ πάντα πόθον ἀκάθαρτον, οὐδὲ πρέπει νὰ ταποδίδῃ τὸ κακὸν διὰ τοῦ κακοῦ, οὐδὲ νὰ μισῇ τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ ἐχθρόν.

Κατὰ ταῦτα ἐν τούτοις πᾶσιν ὁ Πλάτων ὑπεραίρεται ὑπὲρ τὴν ἠθικὴν συνείδησιν τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ ἔθνους καὶ ὑπερακοντίζει αὐτήν· δίκην δὲ προφήτου δεσπόζει τῶν συγχρόνων καὶ τοῦ ἰδίου ἔθνους, καὶ ζητεῖ οὐ μόνον βελτίωσιν τοῦ ὑπάρχοντος κόσμου ἐν τούτῳ ἢ ἐκείνῳ, ἀλλὰ κόσμον ὅλως νέον. Ἄλλ' ὅσῳ μᾶλλον ὁ Πλάτων διὰ τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ ἀξιώσεων ὑψώθη ὑπὲρ ἅνθρωπον τῶν

δεδομένων πραγμάτων καὶ ἀρχῶν, τόσῳ ὀλιγώτερον ἡδύνατο νὰ προσδοκηθῇ, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τὰ πλήθη τοῦ ἔθνους ἐπίδρασιν τοιαύτην, ὥστε νὰ μεταπλάσῃ αὐτά. Ἦτο ἐκ φύσεως καθ' ὅλου πολὺ ἀριστοκρατικώτερος τοῦ ἀφελοῦς καὶ δημοτικοῦ Σωκράτους, τὰ δὲ παρ' αὐτοῦ διδασκόμενα καὶ ἐπιδιδυκόμενα ἡδύναντο νὰ εἶνε μόνον κτῆσις ὁμάδος λογάδων δυναμένων νάντιληφθῶσιν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν παρὰ τοῦ διδασκάλου ἐν τῷ ἄλλει τοῦ Ἀκαδήμου ἐξαγγελλομένων διδαγμάτων καὶ ἀναπτύξωσιν αὐτὰ περαιτέρω. Πράγματι δὲ ὁ Πλάτων ἦτο ἀνὴρ ὑπέροχος καὶ τοιοῦτος, ὥστε ἀναγκαιῶς ἐξήσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ πάντας ἐκείνους ὅσοι εἶχον εὐαισθητῶς πρὸς τὸ πνευματικῶς μέγα. Διὸ βλέπομεν πλὴν τῶν φιλοσόφων τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἱκανοὺς τῶν ἐπιφανῶν συγγρόνων, οἷον τὸν Χαβρίαν, τὸν Φωκίωνα καὶ τὸν Τιμόθεον, ὑποστάντας ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἢ προσωρινῶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ὅμως δυνατόν νὰ καταδείξωμεν ἀκριβέστερον τὸν τρόπον καὶ τὴν σημασίαν τῆς τοιαύτης ἐπιδράσεως.

Ὁ δὲ γνωστότατος ἀπάντων τῶν Ἀθηναίων τῶν ἐχόντων ἰδίαν οἰκειότητα μετὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ δυναμένων νὰ ταχθῶσιν ὁμοίως εἰς τοὺς Σωκρατικούς ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ ἐκδοχῇ τῆς λέξεως εἶνε ὁ Ἰσοκράτης, ἀνὴρ ἐπὶ ἓνα σχεδὸν ὅλον αἰῶνα (436—338 π. Χ.) συνυποστάς τὰς τύχας τῆς πατρίου πόλεως ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς μεγίστης αὐτῆς δυνάμεως μέχρι τοῦ ὀλέθρου τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ συμμετασχὼν αὐτῶν. Ἦτο δὲ μόλις εὐελπισ νεανίας, ὅτ' ἐπλησίασε τὸν Σωκράτην καὶ ἐξήγειρε τὴν προσοχὴν τοῦ μεγάλου ἐκείνου γνωστοῦ τῶν ἀνθρώπων. Εἶχε δ' ἐκ φύσεως ιδεώδη τινὰ ῥοπὴν καὶ πνεῦμα δυνάμενον νὰ αἰσθανθῇ τὸ ἀληθῶς ἀγαθόν. Διὸ προσεικλύσθη καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ δὲν ἀνεπτύχθη μετὰξὺ αὐτῶν γόνιμος οἰκειότης. Ὁ πόθος τῆς ἀληθείας δὲν κατεῖχεν αὐτὸν μέχρι τῶν μυχαιατάτων, ὥστε νὰ μεταπλάσῃ αὐτὸν καθ' ὁλοκληρίαν. Διὸ ἐξηκολούθησεν ἐμμένων πιστὸς εἰς τὸ σύγχρονον πνεῦμα, καὶ ἐπεζήτησε νὰ δράσῃ καὶ νὰ

διακριθῇ διὰ τῶν ἐμφύτων ἐν αὐτῷ χαρισμάτων κατὰ τρόπον ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰς διαθέσεις αὐτοῦ.

Διεκρίνετο δὲ ὁ Ἰσοκράτης κυρίως ἐν τῇ τέχνῃ τῶν σχημάτων τοῦ λόγου. Διὰ τοῦτο δὲ δὲν ἡρέσκετο εἰς τὴν ἡρεμον ἔρευναν, ἀλλ' εἰς τὴν τέχνην τοῦ λόγου. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὸ ἔργον ῥήτορος τοῦ δήμου ἔστερεῖτο τῆς ἀναγκαίας πεποιθήσεως ἐφ' ἑαυτὸν, σωματικῆς δυνάμεως καὶ ἐτοιμότητος πνεύματος, ἡ δημοσία αὐτοῦ δρᾶσις περικωρίσθη κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν γραπτὸν λόγον. Ἀσχοληθεῖς δὲ τινα χρόνον περὶ δικανικοῦς λόγους, διέγνω ὡς κύριον αὐτοῦ ἔργον τὴν ἐν λόγοις καὶ συγγραφαῖς πρὸς τὸ πεπαιδευμένον κοινὸν ἔκθεσιν τῶν γνωμῶν αὐτοῦ περὶ τῶν πραγμάτων τῆς πατρίου πόλεως καὶ τῆς καθ' ὅλου ἑλληνικῆς πατρίδος. Ἐπραξε δὲ τοῦτο μετὰ φιλοπατρίας ἐνθέρμου καὶ ἐντίμου, θεωρῶν τὰς Ἀθήνας τὸ πνευματικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπολαμβάνων ἀδύνατον τὴν εὐρεσιν σωτηρίας ἐν τῇ μιμῇσι τῶν κατὰ τὴν Σπάρτην, καθ' ἣ ἐφρόνει ὁ Ξενοφῶν. Δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ πόλιν ἑλληνίδα ἄνευ ἐλευθέρας ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστήμης. Μὴ εὐχαριστούμενος δ' ἐκ τῆς παρουσίας τῶν πραγμάτων καταστάσεως, ἔζη πνευματικῶς ἐν τῷ παρελθόντι· ἦτο δ' ἐνθουσιῶδης λάτρης τοῦ πολιτεύματος τοῦ Κλεισθένης, καὶ εὗρισκε σωτηρίαν μόνον ἐν τῇ ἐπανόδῳ εἰς τοὺς ἀρχαίους θεσμούς, εἰς τὴν σώφρονα ἐκείνην ἀνάκρασιν ἀριστοκρατίας καὶ δημοκρατίας. Ἀλλ' ἡ φιλοπατρία αὐτοῦ δὲν περιορίζεται εἰς τὴν πάτριον πόλιν· θεωρεῖ δὲ κακὸν μέγιστον τὰς ἐμφυλίους στάσεις, ὧν ἕνεκεν εἶδε πιπτούσας τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐπιθυμεῖ πρὸ πάντων νὰ ἴδῃ τοὺς Ἕλληνας ἐνουμένους καὶ πάλιν εἰς ἓνα ἀδελφικὸν λαόν· ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν μόνον τρόπον εὕρισκε κοινὸν ἑθνικὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Περσίας, ὅστις τῶρα παρέχει μείζονας προσδοκίας λαμπρᾶς ἐπιτυχίας ἢ ἄλλοτε ποτε, ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ προσπάθεια κυρίως τείνει εἰς τὴν πρόκλησιν τοιοῦτου πολέμου. Ἐν ταῖς τοιαύταις δ' αὐτοῦ σκέψεσιν ἡ ἑλληνικὴ φιλοπατρία ὑπερευδύκμιε τὴν τοῦ Ἀθηναίου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀποδέχεται προ-

θύμως πᾶσαν ἡγεμονίαν, ὅφ' ἦν δύναται νὰ πραγματοποιθῇ ὁ ποθητός πόλεμος. Συνδέει δὲ τὰς προσδοκίας αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀρχίδαμον, τὸν ἥρωικόν υἱὸν τοῦ Ἀγησιλάου¹, πρὸς τὸν Διονύσιον, πρὸς τοὺς τυράννους τῆς Θεσσαλίας καὶ τέλος πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον.

Ὁ Ἰσοκράτης δὲν ἦτο ἀνὴρ δυνάμενος νὰ υποβάλῃ ἐν τοῖς πολιτικοῖς αὐτοῦ λόγοις σύγχρονα πολιτικά ζητήματα εἰς βαθεῖαν καὶ τελεσφόρον ἔρευναν· ἐν ταῖς σκέψεσιν αὐτοῦ οὐδὲν ὑπῆρχε τὸ ζωηρὸν καὶ γόνιμον, ἀλλ' αὗται ἀνεστρέφοντο πάντοτε ἐν τῷ αὐτῷ κύκλῳ. Μετ' εὐαισθησίας νοσηρᾶς ἐπιστρέφει μετὰ πόθου εἰς τὸ ἀνεπιστρεπτὲι παρελθόν, μετὰ μυωπαζούσης δ' εὐπιστίας καθ' ὅσον ἀπὸ ἐξωτερικῶν γεγονότων μέλλον λαμπρὸν, ἀλλὰ δὲν παρορμᾷ πρὸς δραστηρίαν αὐτοδοήθειαν, δὲν ὑπεκκαίει τὴν φιλοτιμίαν τῶν πολιτῶν. Ἀπ' ἐναντίας δὲ θέλει νὰ παρνηθῶσι πᾶσαν ἐνέργειαν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδιωκόμενον ἰδεώδες καθολικῆς εἰρήνης καὶ σωφροσύνης ἐμβαλλούσης τάξιν εἰς ἅπαντα τὰ δημόσια πράγματα. Κατὰ ταῦτα αἱ γινώμαι αὐτοῦ συμφωνοῦσι καθ' ὅλον πληρῶς πρὸς τὰς τοῦ Εὐβοῦλου. Διὰ τοῦτο καὶ ἄξιοι ἐν τῷ λόγῳ Περὶ εἰρήνης, γραφέντι τῷ 355 π. Χ., τὴν ἄφεσιν ἀπάντων τῶν ἀπροθύμων συμμάχων καὶ προτείνει καθ' ὅλου τὸν περιορισμὸν τῶν Ἀθηναίων εἰς σώφρονα ἐπιφύλαξιν καὶ τὴν παραίτησιν ἀπὸ πάσης μεγαλοπράγμονος πολιτείας. Καὶ ἦτο μὲν ἀληθῶς αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Ἰσοκράτης ἐταῖρος τοῦ Τιμοθέου² καὶ ἐγκωμιαστὴς τοῦ Κόνωνος καὶ τῆς καθ' Ἑλλήνων νίκης αὐτοῦ καὶ τῶν Περσῶν, ἀλλὰ τοιαῦται ἀντιθέσεις δὲν πρέπει νὰ ξενίζωσι παρ' ἀνδρὶ μετερχομένῳ ἀσαφῇ καὶ συγκεχυμένην αἰσθηματικὴν πολιτείαν.

Ἄλλως δὲ μόνον ἐν χρόνοις ἐξαντλήσεως καὶ χαλαρώσεως τοῦ δημοσίου βίου τῶν Ἀθηναίων ἦτο δυνατὴ ἡ παρ' ἀνδρὸς οἷος ὁ Ἰσοκράτης ἐξάσκησις μεγάλης ἐπιδράσεως ἐπὶ τοὺς συγχρόνους.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 564.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 109.

Προήρχετο δὲ αὕτη ἡ ἐπίδρασις ἐν πρώτοις ἐκ τοῦ ὑπερόχου αὐτοῦ χαρακτῆρος, ὅστις ἔνεκα τῆς ἡθικῆς ἀξιοπρεπείας, τῆς πραότητος καὶ τῆς σοβαρότητος ἐνεποιεῖ, ὡς εἰκός, εὐεργετικὴν αἰσθησιν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν, οἷος ὁ νεαρὸς Τιμόθεος, ὅστις, κλίνων τὸ πρῶτον εἰς τὴν τρυφήν, λέγεται τραπεῖς καὶ πάλιν κατ' εἰσῆγησιν τοῦ Ἰσοκράτους εἰς βίον εὐτακτον καὶ σοβαρόν. Πρὸς τούτοις δὲ εἶχεν ἀναμφιβόλως ἐξαίρετον δύναμιν περὶ τὸ διδάσκειν, ἧς ἔνεκεν ἠδυνήθη τὸ μὲν πρῶτον ἐν Χίῳ, ἔπειτα δ' ἐν Ἀθήναις νὰ συναθροίσῃ περὶ ἑαυτὸν ἐπιφανῆ ὁμάδα νεανίων, ὧν ἦτο πατρικὸς φίλος καὶ σύμβουλος, παρορμῶν αὐτοὺς εἰς τὴν λυσitelῇ χρῆσιν τῶν φυσικῶν χαρισμάτων εἰτ' ἐν τῇ πολιτικῇ, ὡς τὸν Τιμόθεον, τὸν Εὐνομον καὶ ἄλλους, εἰτ' ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τοῖς γράμμασιν. Ἀλλ' ὅμως, καίπερ ἔχων πολλὰς ἀρετάς καὶ χαίρων φήμην διαδεδομένην ἀνά πᾶν τὸ Ἑλληνικόν, δὲν ὑπῆρξεν ἀνὴρ πρωταγωνιστήσας ἐν τοῖς χρόνοις καθ' οὓς ἔζη. Ἡθέλησε νὰ συνδυάσῃ τὸ πολιτεύεσθαι καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἀπέτυχε κατ' ἀμφοτέρω. Καὶ ὅπως μὲν γείνη πολιτευτής, ἔλειπεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ δξύτης τοῦ βλέμματος καὶ τὸ θάρρος τῆς καρδίας, τὴν δὲ ἀληθῆ ἐπιστήμην ἀπηρνεῖτο, καθιστάνων θεωραπαινίδα τῶν πρακτικῶν ἀναγκῶν. Καὶ ἀνέφξε μὲν τὴν σχολὴν αὐτοῦ διὰ προγράμματος διευθυνομένου ἐναντίον τῶν σοφιστῶν, ἀλλ' ὅμως ἐπανῆλθεν αὐτὸς εἰς τὴν ἀφετηρίαν αὐτῶν, θεωρήσας τὴν ἐπίτεχνον ἐν τῷ σκέπτεσθαι καὶ λέγειν δεξιότητα ὡς τὸν ἀνώτατον σκοπὸν τῆς διδασκαλίας. Πρὸς δὲ τούτοις ἐλάμβανε μισθὸν ἐπὶ τοῖς μαθήμασι, καθ' ἃ καὶ οἱ σοφισταί, καὶ ἀπέβη, ὡς καὶ οὗτοι, κενόφρων καὶ αὐτάρεσκος ἔνεκα τῆς αὐξούσης ἐπιδοκιμασίας τοῦ πλήθους, εἰς ὃ ἡ εὐληπτοτάτη φιλοσοφία ἦτο ἡ ἀρεστοτάτη· ἀντεπεξήρχετο δὲ μάλιστα μετὰ ζήλου κατὰ τῆς βαθυτέρας ἐρεῦνης ὡς περιττῆς φροντίδος, καὶ τὸ πολὺ ἀνεγνώριζεν αὐτὴν μόνον ὡς ἔχουσιν τὴν ἀξίαν νὰ χρησιμεύῃ ὡς προπαιδεῖα τῆς παρ' αὐτοῦ διδασκομένης τέχνης. Οὕτως ὁ Ἰσοκράτης ἐν τε τῷ βίῳ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ ἀνθίστατο μετὰ

δυσμενείας καὶ ἔχθρας εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀρίστων ἐν τοῖς συγχρόνοις, ἀπεξένωσε τοὺς νέους ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας, διαδοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐπιπολαίαν καὶ κενὴν ῥητορικὴν παιδευσιν, καὶ ἀπέβη ἀντὶ ὁπαδοῦ τῆς σωκρατικῆς ἐπιστήμης, οἷος ἦτο πρότερον, ἀντίπαλος αὐτῆς, ταπεινώσας αὐτὴν τοσοῦτον ὅσον ὕψωσεν ὁ Πλάτων.

Ἡ δὲ ἀξία τοῦ Ἰσοκράτους ἔγκειται ἐν τῇ ῥητορικῇ τέχνῃ, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας τέχνας συμφωνοῦσα πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸ πολίτευμα αὐτῶν διὰ τοῦτο δὲ καὶ πᾶσα πρόοδος τῆς ἀττικῆς παιδείσεως εἶνε νέον βῆμα ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς ῥητορικῆς.

Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς ἡ εὐγλωττία δὲν ἦτο δεξιότης τεχνητῶς παρασκευαζομένη, ἀλλὰ δύναμις αὐθόρμητος, ἥς οὐδένα τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ἐν τῷ δήμῳ ἠδύναντο νὰ θεωρῶσι στερούμενον οἱ Ἀθηναῖοι. Καθ' ὅσον δὲ τὰ τοῦ δημοσίου βίου ἀπέβαινον πολυπλοκώτερα, συνηύξησαν καὶ αἱ ἀξιώσεις, ἐθεωρήθη δ' ἀναγκαία πρὸς πολιτικούς καὶ δικανικούς λόγους ἰδίαις τις προπαρασκευὴ καὶ ἰδρύθησαν σχολαί, ἐν αἷς παρείχετο θεωρητικὴ ὁδηγία πρὸς τοῦτον τὸν σκοπόν. Συνέβη δὲ τοῦτο ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τῆς σοφιστικῆς, ἥς αἱ ἐνέργειαι ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ κλάδῳ ὑπῆρξαν ἐπικαιρότεραι καὶ τελεσφορότεραι ἢ ἐν τῇ ῥητορικῇ. Ἡ ἐν ταύτῃ γενομένη ἐργασία τῶν σοφιστῶν ὑπῆρξε πολὺ μεγαλειτέρα καὶ ἀκριβεστέρα ἢ ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις μαθήσεσιν· ἰδίως δὲ ὁ Πρωταγόρας ἐπελήφθη σοβαρῶς τῆς μελέτης τῆς γλώσσης, θέλων νὰ εὕρῃ προσήκουσαν μέθοδον πρὸς χρῆσιν αὐτῆς. Καὶ ἡ σικελικὴ δὲ ῥητορικὴ, ἣτις ἀνῆλθεν εἰς τὴν ὑψίστην τελείωσιν διὰ τοῦ Γοργίου, προσηρμόσθη ὅλως εἰς τοὺς κανόνους τῆς σοφιστικῆς, ἐπειδὴ καὶ αὕτη θεώρει κυρίως τὴν εὐγλωττίαν αὐτὸ τοῦτο δεινότητα περὶ τὴν χρῆσιν ἀπάντων τῶν μέσων τῶν δυναμένων νὰ προκαλέσωσι παρὰ τοῖς ἀκούουσιν ἐδραίαν τινὰ πεποιθήσιν.

Ἡ δὲ νέα αὕτη τέχνη ἔτυχε μεγίστης ὑποδοχῆς ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ὁ Ἀντιφῶν εἶχεν ἰδρύσει τὴν ἐπιστημονικὴν ῥητορικὴν. Οὐ-

τως ἐπὶ παραδείγματι ὁ Ἀγάθων¹ ὑπέστη καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Γοργίου. Τὸν αὐτὸν δὲ διδάσκαλον ἠκολούθησαν Πῶλος ὁ Ἀκραγαντίνος², Θρασύμαχος ὁ Χαλκηδόνιος καὶ Ἀλκιδάμας ὁ ἐξ Ἐλαίας, ὧν ἕκαστος ἐπειράθη νάναπτύξῃ περαιτέρω τὴν τέχνην τοῦ Γοργίου κατ' ἴδιον τρόπον. Ἰδίως δὲ ὁ Θρασύμαχος ἠγωνίζετο νὰ μετριάσῃ τὴν ἐπεζητημένην ποιητικὴν ἔμφρασιν τοῦ Σικελοῦ ῥήτορος καὶ καταστήσῃ τὸν λόγον ὁμοιότερον πρὸς τὴν συνήθη ὁμιλίαν. Ἀλλ' οὐχ ἤττον καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πεζῷ λόγῳ προσεῖχεν εἰς τὸν ῥυθμὸν τῶν συλλαβῶν, περιετόρνενε τὰ καθ' ἕκαστα κῶλα εἰς ἐπιτέχνους περιόδους, ἡ δ' ἐζητημένη φιλοτεχνία αὐτοῦ προέβαινεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστ' ἔνισι πόδες, ἰδίως δὲ ὁ τρίτος παίων (υ υ υ), παρουσιάζοντο συγγνώματα ἐν ταῖς φράσεσιν αὐτοῦ³.

Τὴν αὐτὴν δὲ ὁδὸν ἠκολούθησε καὶ ὁ Ἰσοκράτης, καὶ δὴ ἐπέδωκε προφανῶς σκοπὸν ὑψηλότερον τοῦ τῶν ῥητόρων τῆς σικελικῆς σχολῆς. Οὗτος, καθ' ἃ δικαιούμεθα νάναμένωμεν παρ' ἀντιπάλου τῶν σοφιστῶν, δὲν ἤθελε νὰ ἐπιδείξῃ τὴν τέχνην τοῦ πείθειν ἐν πάσῃ οἰαδὴποτε ὑποθέσει, ἀλλὰ προετίμα νάσχολῇται περὶ ἐξαίρετα τιν' ἀντικείμενα καὶ ἐκφράζῃ μόνον τοιαύτας σκέψεις, αἵτινες νὰ εἴνε ἄξιοι προσοχῆς καὶ ἐνδιαφέροντος· δὲν ἤθελε δὲ νὰ ἐπιδείξῃ τέχνην μὴ ἐμφορουμένην ἠθικῆς σοβαρότητος καὶ μὴ ἄγουσαν εἰς εὐγενεῖς ἀποφάσεις. Καὶ ἦσαν μὲν ταῦτ' ἀκόμη ἀπηχῆσεις τῆς ἐν αὐτῷ σωκρατικῆς ῥοπῆς· ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἀπέβαλεν ὁσημέραι τὴν βαθυτέραν ἠθικὴν οὐσίαν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Πλάτων ὥρισε φιλοσοφικῶς τὴν ἀληθεῖ φύσιν τῆς εὐγλωττίας καὶ παρῆγεν αὐτὴν ἐκ τοῦ ἔρωτος τοῦ μὴ δυναμένου νὰ συγκρατήσῃ ἐν ἑαυτῷ τὸν κτηθέντα θησαυρὸν τῆς γνώσεως, ἀλλ' αἰσθανομέ-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 100.

² Blass Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 82.

³ Ὁ Θρασύμαχος εἶνε πρόδρομος τοῦ Ἰσοκράτους ἐν τῇ ῥυθμικῇ κατασκευῇ τῶν περιόδων. Ἴδε Ἀριστοτέλους Ῥητορ. σ. 125 c. Κικέρωνος Orat. 52. Πρὸς Hermann De Thasymacho σ. 10. Blass Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 25.

νου τὴν ἀνάγκην νὰ μεταδώσῃ αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἐν καταλλήλῳ σχήματι ¹, ὁ Ἰσοκράτης περιωρίσθη ὁσημέραι μᾶλλον εἰς τυπικὴν ἐμπειρίαν καὶ ἔστρεψε τὴν σύμπασαν προσοχὴν εἰς τὴν τελείωσιν τοῦ ὕφους.

Ἄλλ' ὥς πρὸς τοῦτο ἡδυνήθη πράγματι, ὑποστηριζόμενος ὑφ' ὅλως ἰδιαζόντων φυσικῶν χαρισμάτων, νὰ παραγάγῃ τι ἄξιον πλείστου ὅσου λόγου καὶ πρωτοφανὲς ἐν τούτῳ τῷ εἶδει. Καὶ εἶχε μὲν ἤδη προηγηθῇ αὐτοῦ ἐν τῇ τελειοτέρᾳ τῶν περιόδων ἐπεξεργασίᾳ ὁ Θρασύμαχος, ἀλλ' ὁ Ἰσοκράτης ὅμως ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος κατορθώσας νὰ κατασκευάσῃ μετὰ μεγίστης δεινότητος τὴν περίοδον τὴν συνάγουσαν ἰδέαν τινὰ μετὰ πασῶν τῶν ὑποδιαρίσεων αὐτῆς σαφῶς καὶ εὐσυνόπτως ἐντὸς στεφάνης εὐαρμόστου.

Μετὰ τῆς τέχνης ἀρχιτέκτονος, ἀκριβῶς ὑπολογίζοντος τὴν πίεσιν καὶ τὴν ἀντοχὴν, κατασκευάζει κατὰ τρόπον τοιοῦτον τὰς περιόδους, ὥστε οὐδὲν κῶλον λείπει, ἕκαστον δὲ μέρος εὐρίσκεται ἐν τῇ προσηκούσῃ θέσει καὶ οὐδεμία λέξις δύναται νὰ μεταβληθῇ χωρὶς νὰ παραβλαφθῇ τὸ ὅλον. Ἐνεκα δὲ τῆς ἀρμονικῆς τῶν τόνων κατανομῆς, τῆς εὐαρέστου πλησμονῆς καὶ τῆς ῥυθμικῆς συμμετρίας οἱ λόγοι αὐτοῦ ἐμποιοῦσιν αἰσθησιν μουσουργήματος σαγηνεύοντος τὸ εὐαίσθητον οὖς τῶν Ἑλλήνων. Πάντα δὲ τὰ ταρασσόντα τὴν ἰσότητά καὶ εὐροίαν τοῦ λόγου, καὶ αὐτὴ ἢ σύμπτωσις φωνηέντων ἐν δύο διαδεχομέναις ἀλλήλας λέξεσιν ἀπεφεύγετο ἐπιμελέστατα ἐν αὐτοῖς. Οὕτω δὲ οἱ λόγοι τοῦ Ἰσοκράτους παρεῖχον καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν, ἐν ᾧ συγχρόνως ἐξῆγον τὸ πνεῦμα διὰ τὸ εὐγενὲς τῶν ἐν αὐτοῖς περιεχομένων ἰδεῶν καὶ εὐηρέστουν τὰ μέγιστα εἰς τὸν πεπαιδευμένον ἀκροατὴν διὰ τῆς ἐξαιρέτου διατάξεως τῆς ὕλης καὶ τῆς λογικῆς αὐτῶν ἀκολουθίας. Καὶ ὑπῆρξε μὲν ὁ Ἰσοκράτης ἀριστοτέχνης ἐν τῷ εἶδει τούτῳ τοῦ καλλιτεχνικοῦ λόγου, ἀλλὰ διεγινώσκετο ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ τὸ ἐπίτεχον. Οἱ λόγοι αὐτοῦ δὲν ἦσαν ἐξ αὐτομάτου

¹ Ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος περὶ τῆς ῥητορικῆς περιέχεται ἐν τῇ δευτέρῳ μέρει τοῦ Φαίδρου. Ἰδε Stein Platonismus Τόμ. Α' σ. 106.

γεννηθέντα πνευματικὰ δημιουργήματα, ἀλλ' ἔργα ὑποδειγματικὰ τυχόντα κοπιώδους ἐπεξεργασίας καὶ ἐκ νέου πάντοτ' ἐξονυχιζόμενα, ἅτινα ἐνεκα τῆς εὐρύτητος καὶ τοῦ πλατειασμοῦ περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν ἐπέφερον τέλος κήματον καὶ ἐστεροῦντο τῆς ζωογόνου πνοῆς τοῦ προφορικοῦ λόγου. Εἰς τοῦτο δὲ κυρίως ἔστρεψε τὰς ἐπιθέσεις αὐτοῦ ὁ ῥήτωρ Ἀλκιδάμας¹, ἀντιτάσσων εἰς τὴν γραπτὴν εὐγλωττίαν τοῦ Ἰσοκράτους τὴν δαιμονίαν δύναμιν τοῦ Γοργίου, ὅστις κατῴρθηκε νὰ εὕρισκε ἀμέσως ἐξ ὑπογυίου τὴν προσήκουσαν λέξιν². Πράγματι ὁ Ἰσοκράτης ἦτο καλλιτέχνης τοῦ γραπτοῦ λόγου καὶ ἐπιτηδευτὴς γλαφυρίας, ἀλλὰ ῥήτωρ μόνον κατὰ τὸν ἐξωτερικὸν τύπον.

Ἡ καθ' αὐτὸ εὐγλωττία τῶν Ἀθηναίων συνεδέετο στενῶς πρὸς τὰ προβλήματα τοῦ βίου, οἷα παρουσιάζοντο ἐν τῷ δικαστηρίῳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου. Ἀλλ' ἐκεῖ δὲν ἠδύνατο ἡ ῥητορικὴ οὔτε τὸ ἐπιδεικτικὸν ὕφος τοῦ Γοργίου οὔτε τὴν κατὰ Ἰσοκράτην κατὰ περιόδους κατασκευὴν τοῦ λόγου νὰ λάβῃ ὡς πρότυπον. Καὶ ταῦτα διότι ὁ πλατειασμὸς καὶ ὁ αὐτάρεσκος τρόπος τῶν τὸν λόγον καλλιτεχνούντων ῥητόρων ἦσαν ἄτοποι ἔνθα προέκειτο ἡ ἐπιτηδεῖα διαπραγματεύσεως περιστάσεώς τινος καὶ ἡ ἐν μεμετρημένῳ βραχεῖ χρόνῳ σύντομος ἔκθεσις τῶν ἐπιχειρημάτων ἐκείνων ὅσα ἦσαν κατάλληλα ὅπως ἀγάγῃσιν εἰς ἀπόφασιν τοῦ δήμου ἢ τῶν ἡλιαστῶν. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ περὶ τὸ λέγειν τέχνη Θρασυμάχου τοῦ Χαλκηδονίου, ὅστις κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπίτεχνον κατασκευὴν τῶν περιόδων ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τὸν ἐπιδεικτικὸν λόγον τοῦ Γοργίου λέγεται ὑπάρξας ὁ κύριος εἰσηγητὴς τῆς διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου χρησίμου ῥητορικῆς, τοῦ Βυζαντίου Θεοδώρου, ὅστις ὡς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς διεφιλο-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 210.

² Ὁ Ἀλκιδάμας ἀντεστρατεύετο πρὸς τοὺς γραπτοὺς καὶ ἐπιδεικτικοὺς λόγους καὶ ἐνεκωμίαζε τὸ αὐτοσχεδρίζειν. Ἰδε Vahlen Der Rhetor Alkidamas. 1864 σ. 21. Τῆς δὲ γνησιότητος τοῦ λόγου τοῦ Ἀλκιδάμαντος Περὶ τῶν τοῦ γραπτοῦ λόγου γράφωντων ἢ περὶ σοφιστῶν ὑπεραμύνονται ὁ Spengel καὶ ὁ Vahlen. Πάντως δὲ ὁ λόγος αὗτος συμφωνεῖ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλκιδάμαντος.

νείκει τὰ πρωτεῖα πρὸς τὸν Λυσίαν¹, τοῦ Ἀνδοκίδου, τοῦ Κριτίου καὶ τοῦ Λυσίου. Δὲν ἦτο δὲ ὁ Ἀνδοκίδης² ῥήτωρ ἐξ ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ πρακτικὸς πολιτευτὴς, ὅστις ἐκίλυνδεῖτο ἐν τῷ παραχῶδαι στασιασμῷ καὶ ἔνεκα τῆς ἐμφύτου αὐτοῦ δεξιότητος κατῴρθηκε νὰ συντάσῃ λόγους, οἵτινες ἐδημοσιεύοντο ὡς ἐπίκαιροι πολιτικαὶ συγγραφαὶ καὶ ἰδίως ἠξιώθησαν μεγίστης φήμης ἔνεκα τῆς περὶ τὸ διηγηματικὸν μέρος τέχνης. Καὶ ὁ εὐφυέστατος δὲ Κριτίας διεκρίνετο ἐν τῇ ῥητορικῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὸ ὕψος αὐτοῦ ἐθεωρήθη δοκιμώτατον διὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ ἀπλότητα, τὸν πλοῦτον τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν σύντονον βραχυλογίαν³. Ἀλλ' ἡ τελειοτάτη ἀνάπτυξις τῆς ἀττικῆς ῥητορικῆς καὶ συγχρόνως ἡ πλουσιώτατα ἐκδηλουμένη παρουσιάζεται ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Λυσίου.

Ἦτο δὲ ὁ Λυσίας υἱὸς τοῦ Κεφάλου, τοῦ φίλου τοῦ Περικλέους, συνηλικιώτης δὲ τοῦ Ἰσοκράτους. Ἐξῆ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἐν Θουρίοις, ἔνθα λέγεται μεταλαβὼν τῆς διδασκαλίας τοῦ Συρακουσίου Τιτίου. Περὶ δὲ τὸ 411 π. Χ. ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἔζησεν ἐν αὐταῖς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Πολεμάρχου ὡς εὐπορος μέτοικος καὶ πιστὸς θιασώτης τῆς δημοκρατίας. Διὰ τοῦτο δὲ ἀμφοτέροι οἱ ἀδελφοὶ κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν τριάκοντα, ὁ δὲ Πολέμαρχος ἐφρονεύθη. Ὁ δὲ Λυσίας κατέφυγεν εἰς τὰ Μέγαρα, ὑπεστήριξε δι' ἰδίων πόρων τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀθηναίων⁴ καὶ παρέστη πρὸ τοῦ δήμου ἐναντίον τοῦ Ἐρατοσθένους ὡς ἐκδικητῆς τοῦ φόνου τοῦ ἀδελφοῦ⁵. Καὶ ἀργότερον δὲ μετέσχε τῶν δημοσίων πραγμάτων⁶, καὶ ἔμεινεν ἔνεκα τῆς θερμῆς φιλοπατρίας ἀκλόνητος εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ, καίτοι ἀντὶ πάντων τῶν ἐν τούτῳ τῷ πνεύματι πραχθέντων παρ' αὐτοῦ

¹ Blass Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 259.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 313 κ. ε.

³ Blass [Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β'] σ. 262 κ. ε.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 54.

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 170.

⁶ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 348.

καὶ τῶν δεινῶν ἅτινα ὑπέστη οὐδὲ καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου ἡξιώθη ἐξ εὐγνωμοσύνης ¹.

Ὁ Λυσίας, στερηθεὶς τῆς πατρικῆς οὐσίας, εἶχεν ἀναγκασθῆναι νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν γράφων λόγους. Ὑπῆρξε δ' ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ ἐκτάκτως γόνιμος, καὶ ἔνεκα τῆς οἰκειότητος, δι' ἧς συνεδέετο πρὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν συγχρόνων καὶ τῆς ἀμέσου συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὰ δημόσια πράγματα, οἱ πολυπληθεῖς αὐτοῦ λόγοι εἶνε τῶν κυριωτάτων πηγῶν τῆς συγχρόνου ἱστορίας. Καὶ νεαρὸς μὲν ὢν περιέπεσεν εἰς τὰς σχολικὰς ὁδοὺς τῆς σοφιστικῆς καὶ ἐπέσυρε διὰ τοῦτο καθ' ἑαυτοῦ τὸν ψόγον τοῦ Πλάτωνος, ὅτ' ἐκθεῖς καὶ σφαλερὰς γνώμας πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν νὰ ἐπιδείξῃ ἐν τῇ διεξαγωγῇ αὐτῶν τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ τέχνην καὶ τὴν ὀξύνοϊαν ². Ἀλλ' ἔπειτα, ὑποταχθεὶς εἰς τὴν σωτηρίαν πειθαρχίαν τοῦ πρακτικοῦ ἐπαγγέλματος, ἀπέβαλε τὰ ῥητορικὰ τεχνάσματα καὶ τὴν σοφιστικὴν ἐπιτέχνησιν εἰς ἣν εἶχε προσχωρήσει, ἀπηλλάγη δὲ παντὸς περιττοῦ κόσμου, καὶ ἔγραφε τοὺς λόγους αὐτοῦ εἰς ὕψος οὕτως ἀρελῆς καὶ ἀπλοῦν, ὥστε ἀπέβη τέλειον πρότυπον τῆς φυσικῆς χάριτος τοῦ ἀττικοῦ πεζοῦ λόγου. Εἶχε δὲ ὅλως ἰδιάζοντα χαρίσματα περὶ τὴν διήγησιν ³, ἐν ᾗ ἐπέδειξε πῶς τὴν δραματικὴν δεξιότητα τὴν προσιδιάζουσιν εἰς τοὺς Σικελοὺς συμπολίτας, κατορθώσας νάντιληπθῆναι ἐξαίρετως τοῦ χαρακτήρος ἐνίων τάξεων καὶ ἀνδρῶν καὶ παραστήσῃ αὐτὸν ἐν ζωηραῖς εἰκόσιν.

Οὕτω παριστάμεθα αὐτόπται τῶν σκευωριῶν τῶν ὀλιγαρχικῶν, τῆς ἐπὶ τῶν τριάκοντα τρομοκρατίας καὶ τῆς πονηρίας τῶν

¹ [Πλουτάρχου] Βίαι δέκα ῥητόρων σ. 835· ἐφ' [οἷς] γράψαντος αὐτῷ Θρασυδούλου πολιτείαν μετὰ τὴν κάθοδον ἐπὶ ἀναρχίας τῆς πρὸ Εὐκλείδου, ὃ μὲν δῆμος ἐκύρωσε τὴν θωρεάν, ἀπενεγκάμενου δὲ Ἀρχίνου γραφὴν παρανόμων διὰ τὸ ἀπροδοῦλευτον εἰσαχθῆναι, ἐάλω τὸ ψήφισμα.

² Πλάτωνος Φαῖδρος σ. 243 c κ. ε.

³ Blass [Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β'] σ. 405. [Πρὸς Girard Lysias σ. 22 κ. ε.].

διαδόχων αὐτῶν, τῶν δέκα ἀνδρῶν. Παρουσιάζεται εἰς ἡμᾶς ἐν τῷ Μαντιθέῳ¹ ἡ εἰκὼν νεαροῦ Ἀθηναίου ἱππέως κυματιζομένην ἔχοντος τὴν κόμην καὶ ἐμπορουμένου τόλμης καὶ πεποιθήσεως ἐφ' ἑαυτὸν, φιλοδόξου δὲ καὶ ἐλευθερίου. Κατορθόνομεν δὲ νὰ ρίψωμεν βλέμμα εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ οἴκου τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν, καὶ διαγινώσκωμεν ἐκ τῶν περὶ κηδεμονίας δικῶν τὴν εἰδεχθεστάτην πλεονεξίαν τὴν διαρρηγνύουσαν πάντας τοὺς δεσμοὺς τοῦ αἵματος καὶ τῆς φιλίας.

Δὲν θαυμάζομεν δὲ μόνον τὴν δεξιότητα τοῦ Λυσίου, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐγενὲς τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ καὶ τὴν ὠριμότητα τῆς κρίσεως ἐν ἅπασιν τοῖς δημοσίαις πράγμασι. Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ζωηροτάτῳ καὶ ὀρμητικωτάτῳ τῶν λόγων αὐτοῦ, τῷ Κατὰ Ἑρατοσθένους, τῷ μόνῳ ὃν ἐξεφώνησεν αὐτὸς, περιορίζεται ὅλως εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, εἰ καὶ πρόκειται περὶ ἀγῶνος ἀναφερομένου ἀμέσως εἰς ἑαυτὸν, καὶ ἔχει ὑπ' ὄψιν μόνον τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας, ὅταν ἀποκαλύπτῃ τὴν ὑποκριτικὴν πολιτείαν τοῦ Θηραμένους καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Κατὰ γνήσιον² δ' ἐλληνικὸν τρόπον ζητεῖ νὰ ἐξεγείρῃ διαθέσεις συνδιαλλαχτικὰς³, δεικνύων τοὺς Πέρσας καὶ τὸν Διονύσιον, τὸν τύραννον τῆς ἰδίας πατρίδος, ὡς τοὺς κοινούς ἐχθροὺς ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ πρὸ πάντων εἶνε γνήσιος Ἀθηναῖος, ἀφωσιωμένος μετὰ ζήλου εἰς τὴν τιμὴν τῆς πόλεως⁴. Τὴν σωτηρίαν δὲ αὐτῆς διαβλέπει ἐν τῇ ἀμειώτῳ κτήσει τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δημοκρατίας⁵, καὶ ἀρέσκεται νὰ συμπράττῃ πρὸ πάντων μετὰ πολιτῶν τοιούτων, οἵτινες, οἷος ὁ ἐκφωνήσας τὸν ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα λόγον Κατὰ Εὐάνδρου, ἀνήκουσιν εἰς οἶκους ἀπὸ ἀρχαίων χρόνων ἐμμείναντας πάντοτε πιστοὺς εἰς τὴν δημοκρατίαν⁶. Ἀναλαμβάνει

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 344.

² Τοιοῦτος λόγος εἶνε ὁ Ἐπιτάφιος, ὅστις ἀνέρχεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου. Ἰδε Bl ass [Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β'] σ. 436.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 348.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 69.

⁵ Ὁ οἶκος τοῦ ἐκφωνήσαντος τὸν ὑπὸ τοῦ Λυσίου γραφέντα λόγον Κατὰ Εὐάνδρου

δὲ τοὺς δεινοτάτους ἀγῶνας ἔνθα πρόκειται νὰ παρακωλύσῃ ἀδικίαν τινὰ ἢ νὰ ἐπανορθώσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν γινόμενα κακὰ, οἷον ἐν τῷ λόγῳ Περὶ τῶν Ἀριστοφάνους χρημάτων¹. Ἐπιδεικνύει δὲ ζωηρότατον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ συντηρήσεως τῆς εὐημερίας ἀρχαίων οἰκῶν πολιτῶν, καὶ ἀντεπεξέρχεται μετ' ἐπιφυλάξεως μὲν, ἀλλὰ σοβαρῶς ἐναντίον πάσης ἀδίκου ἀποφάσεως τῶν δικαστηρίων τοῦ δήμου. Ἐπιτίθεται μετὰ ζωηρότητος ἐναντίον τῆς ὀνίου τάξεως τῶν γραμματέων, ἐξ ἧς προελθὼν ἀνὴρ οἷος ὁ Νικομαχος² ἠδυνήθη νὰ τολμήσῃ νὰ ἐμφανισθῇ ὡς νομοθέτης ἐν τῇ πόλει τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Περικλέους, καὶ ἐναντίον κερδοσκοπῶν εὐτελῶν τὸ φρόνημα, οἵτινες, καθ' ἃ οἱ σιτοπῶλαι, ἀνεθίβαζον τὰς τιμὰς τοῦ ἄρτου καὶ ἤθελον νὰποκομίσωσι κέρδη ἐκ τῶν ταλαιπωριῶν τῆς πόλεως. Ἐνθα δὲ πρόκειται περὶ τῆς δοκιμασίας κυαμευτῶν ἀρχόντων, δεικνύει ὅποια εἶνε δικαίως αἱ ἀξιώσεις τῆς πόλεως ἀπὸ χρηστῶν ἀρχόντων, καὶ καταπολεμεῖ τὸ ἀνανδρον καὶ κοσμοπολιτικὸν φρόνημα τῶν ἀντιτασσόντων κατὰ προτίμησιν τὴν ἰδίαν εὐτυχίαν πρὸς τὴν τοῦ δήμου³. Ἀπανταχοῦ δὲ προβάλλει ἠθικὰς ἀξιώσεις καὶ ὑπερμαχεῖ εὐγενῶς καὶ μετὰ θερμότητος τῶν ἀρχῶν τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς δικαιοσύνης τῶν ἀνταποκρινομένων πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς σολωνείου νομοθεσίας.

Τὰ δὲ δύο εἶδη τῆς πρακτικῆς ῥητορικῆς ἀπεχωρίσθησαν κατὰ μικρὸν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰ ἀπέβη ὅση-μέραι ὀξυτέρα. Καὶ ὡς ῥήτορες μὲν τοῦ δήμου διεκρίθησαν οἱ στασίαρχοι Λεωδάμας καὶ Ἀριστοφῶν⁴ καὶ πρὸ πάντων τῶν ἄλλων ὁ Καλλίστρατος· ἐν δὲ τῇ δικανικῇ εὐγλωττίᾳ Ἰσαῖος ὁ Χαλκιδεὺς, οὗ ἴσως τὴν ἐν Ἀθήναις μετανάστευσιν προεκάλεσεν

ἐκαυχᾶτο, ὅτι πάντοτε ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Πεισιπρατιδῶν ἦτο τεταγμένος μετὰ τῆς δημοκρατικῆς φατρίας. *Ἰδε Λυσίου [Κατὰ Εὐάνδρου] 22.

¹ *Ἰδε ἀνωτέρῳ Τόμ. Δ' σ. 340.

² *Ἰδε ἀνωτέρῳ Τόμ. Δ' σ. 73.

³ Λυσίου [Κατὰ Φίλωνος δοκιμασίας] 6.

⁴ *Ἰδε ἀνωτέρῳ Τόμ. Ε' σ. 101.

ἡ ἐν ἔτει 411 π. Χ. ἀποστασία τῆς Εὐβοίας¹. Ἐν δὲ Ἀθήναις διέτριψε περὶ φιλοσοφικῆς μελέτας καὶ ἔγεινεν οἰκεῖος τοῦ Πλάτωνος· ἀλλ' ἀκολουθῶν τὴν αὐτὴν ῥοπήν, ἥς ἕνεκα πολλοὶ τῶν συγχρόνων μετέστησαν ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν ῥητορικὴν, ἔγεινε καὶ αὐτὸς συγγραφεὺς λόγων, καθ' ἃ ὁ Λυσίας, οὐ ὑπελείπετο μὲν κατὰ τὴν τέχνην τῆς διηγήσεως καὶ τὴν εὐάρεστον χάριν τοῦ λόγου, ἀλλ' ἦτο ὑπέρτερος ὡς πρὸς τὴν τελείαν γνώσιν τοῦ δικαίου καὶ τὴν διαλεκτικὴν δύναμιν τῆς ἀποδείξεως².

Ἡ δὲ ἱστορία τῆς ῥητορικῆς ἄγει ἡμᾶς ἀμέσως εἰς τὴν σφαῖραν τῶν ἐπιστημῶν, ἐπειδὴ ἅπαντες οἱ ἐπισημότεροι τῶν ῥητόρων ἦσαν συγχρόνως καὶ ἄνδρες θεωρητικοὶ καὶ ἔγραψαν ἐπιστημονικὰς πραγματείας περὶ τῶν πρωτοπείρων ἐν τῇ ῥητορικῇ τέχνῃ, ὡς ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Ἰσαῖος, ὁ Θρασύμαχος καὶ ἄλλοι. Τοῦτο δὲ ἄλλως ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη ἀρετὴ τῆς σοφιστικῆς, ἐξ ἧς προῆλθε καὶ ἡ ῥητορική, ὅτι προεκάλεσεν ἐν ἅπασι τοῖς κλάδοις ἐπιστημονικὴν θεωρίαν, σὺν δὲ τῇ κατ' ὀλίγον ἀποσπάσει τῆς ῥοπῆς ταύτης ἀπὸ τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας αὕτη ἐτράπη πολὺ μᾶλλον εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ ἱστορικὰ θέματα, ἐντεῦθεν δὲ προεκλήθη συγγραφικὴ δραστηριότης ζωηροτάτη καὶ ποικιλιωτάτη.

Σὺν δὲ τῇ ἀναπτύξει τοῦ πεζοῦ λόγου ηὐξήθη καὶ ἀνεπτύχθη ὁσημέραι μᾶλλον καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν βιβλίων³. Ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις ἰδίᾳ ἀγορὰ βιβλίων καὶ τάξις βιβλιοπωλῶν ἐξ ἐπαγγέλματος μετερχομένων τὴν πώλησιν τῶν ἐπὶ παπύρου γεγραμμένων συγγραμμάτων. Ἀναγινώσκουμεν δὲ παρὰ τῷ Ἰσοκράτει, ὅτι τὸν Παναθηναϊκὸν ἐδίστασεν ἐπὶ τινὰ χρόνον νὰ παραδώσῃ πρὸς ἔκδοσιν.

¹ Ὁ Ἰσαῖος ἦτο [Χαλκιδεὺς] τὸ γένος. [Πλουτάρχου] Βίαι δέκα ῥητόρων [σ. 839 e]. Σημαίνει δὲ τοῦτο κατὰ τὸν Schömann καὶ Meier, οἱ ἦτο τῶν ἐν Χαλκίδι ἐγκαταστημένων Ἀθηναίων κληρῶν. Ἰσως δὲ οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἶχον μεταναστεύσει εἰς Ἀθήνας ὡς Ἀθηναῖοι κληροῦχοι κατὰ τὴν ἐν ἔτει 411 π. Χ. ἀποστασίαν τῆς Εὐβοίας. Ἰδε Liebmann De Isaei vita. Πρὸς Blass [Attische Beredsamkeit] Τόμ. Β' [ἐκδ. β'] σ. 454.

² Ἰδε L. Mo y Etude sur les plaidoyers d' Isée. Ἐν Παρίσις. 1876].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 107].

Περὶ δὲ τοῦ Ἑρμοδώρου τοῦ μεταγράψαντος τοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους ἐφέρετο ἀνὰ τὰ στόματα ὁ στίχος κωμικοῦ ποιητοῦ Λόγοισιν Ἑρμοδῶρος ἐμπορεύεται, ὅστις ἀναφέρεται εἰς ἰδιόζουσάν τινα αἰτίαν καὶ σημαίνει ἢ ὅτι ὁ Ἑρμοδῶρος μετῆρχετο μετ' ἐξαιρέτου δεξιότητος καὶ ἐπιτυχίας τὸ ἐμπόριον τῶν πλατωνικῶν διαλόγων ἢ ὅτι ἦτο καὶ αὐτὸς Πλατωνικὸς καὶ ἐσκανδάλιζε διὰ τοῦτο¹. Αἱ δὲ φιλοσοφικαὶ ἐν Ἀθήναις μελέται ἀπῆλθον συλλογὴν παντοίων ἐπικουρικῶν συγγραφῶν, τὸ δ' εὐτελὲς τῆς τιμῆς, ἀνθ' ἧς οἱ δοῦλοι βιβλιογράφοι παρεῖχον εἰς τοὺς βιβλιοπώλας τὰ ὑπ' αὐτῶν ἀντιγραφόμενα βιβλία, ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι αἱ συγγραφαὶ τοῦ Ἀναξαγόρου ἠδύναντο νάγορασθῶσιν ἐν Ἀθήναις ἀντὶ δραχμῆς². Ἐκτὸς δὲ τῆς δημοσίας βιβλιοθήκης³ ἕκαστον τῶν διδακτικῶν καθιδρυμάτων εἶχεν, ὡς εἰκὸς, ἀνάγκην συλλογῆς βιβλίων ὡς βοηθημάτων. Πλὴν δὲ τοῦ Εὐριπίδου ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι πολῖται ἐπιζητοῦντες νὰ διαπρέψωσι δι' ἰδιωτικῆς βιβλιοθήκης ἀναφερομένης εἰς ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς γνώσεως καὶ περιλαμβανούσης βιβλία ἀγοραζόμενα ἀπανταχόθεν, οἷος ὁ ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος γνωστὸς Εὐθύδημος⁴. Ἀλλως δὲ μεταξὺ τῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων ἐξαίρετον θέσιν κατεῖχον τὰ ἐπὶ κυλίνδρου παπύρου βιβλία, ἐπειδὴ καὶ αὐταὶ αἱ ἀπώταται τῶν ἀποικιῶν ἤθελον νὰ εὕρισκωνται ἐν ἐπικοινωνίᾳ πρὸς τὸν ἐν τῇ πόλει πνευματικὸν βίον.

Πόσον δὲ γοργῇ καὶ εὐχερῆς ἦτο ἡ διάδοσις τῶν βιβλίων, βλέπομεν ἄριστα ἐκ τούτου, ὅτι τὴν ὁδὸν ταύτην μετεχειρίζοντο, ὅπως ὑπονομεύωσι τὰ πλήθη πρὸς τὸ συμφέρον φατρίας τινός. Τοιαῦται δὲ φατριαστικαὶ συγγραφαὶ ἐξεδόθησαν ἤδη ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ μεγάλου πολέμου· ἦσαν δὲ ἡ ἐκδηλώσεις βιαίου πάθους,

¹ Λόγοισιν Ἑρμοδῶρος ἐμπορεύεται. Ἰδὲ *Κικέρωνος* Ad Atticum XIII, 21.

² [Πλάτωνος Ἀπολογ., 26].

³ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 107.

⁴ [Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύματα IV, 2, 8].

οἶαι αἱ λεγόμεναι Λοιδορίαι τοῦ Ἀντιφῶντος¹, ἡ βραχεία προγράμματα ἐνίων φατριῶν δημοσιευόμενα χάριν ἐπιδράσεως καὶ ἐν εὐρυτέροις καὶ ἀπωτέροις κύκλοις καὶ ἐπιζητήσεως ὁμοφρόνων.

Τοιαύτη πολιτικὴ δημοσίευσις ἦτο ἡ συγγραφή τοῦ Ἀνδοκίδου Πρὸς τοὺς ἐταίρους², ἥτις προῆλθεν ἐκ τῆς μετὰ τὸ ἔτος 420 π. Χ. κρίσεως τῆς προκληθείσης παρὰ τῶν φατριῶν. Συγγενῇ δὲ εἶνε τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ξενοφῶντος σωζόμενα ὑπομνήματα, ἥτοι ἡ Ἀθηναίων πολιτεία³, τὸ ἀρχαιότατον μνημεῖον ἀθηναϊκῆς δημοσιογραφίας, ἔργον ἀντιπάλου τῆς δημοκρατίας ἔχοντος ἀρίστην γνῶσιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ συγγραφή ἡ φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν Πόροι ἢ Περὶ προσόδων. Ἀνήκει δὲ αὕτη εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Εὐδούλου, καὶ ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς συνιστᾷ διοίκησιν τῆς πολιτείας ποιουμένην τελείαν καὶ ἐπιμελῆ χρῆσιν πάντων τῶν πόρων τῆς χώρας καὶ θεραπεύουσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν εὐτυχοῦς εἰρήνης τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν τέχνην. Κατὰ ταῦτα ὁ γράψας τοὺς Πόρους ἔχει τὰς αὐτὰς γνώμας αἵτινες ὑπόκεινται εἰς τὸν Περὶ εἰρήνης λόγον τοῦ Ἰσοκράτους.

Καὶ τοῦ Ἰσοκράτους δὲ ἡ δρᾶσις στηρίζεται εἰς τὴν σημασίαν εἰς ἣν ἀνῆλθεν ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ ἡ διαδοσις τῶν συγγραφῶν, καθ' ὅτι οἱ λόγοι αὐτοῦ καὶ αἱ ἐπιστολαὶ ἦσαν συγγραφαὶ ἐπίκαιροι περὶ τῶν συγχρόνων γεγονότων. Ὁμοίως δ' ἐξέδωκεν ὁ Θρασύμαχος τὸν λόγον Ὑπὲρ Λαρισαίων, ὅστις ἦτο γεγραμμένος, καθ' ὃ φαίνεται, ἐν πνεύματι ἀντιμακεδονικῷ⁴. Καὶ ὁ Ἀλκιδάμας δ' ἐπραγματεύθη σύγχρονα πολιτικὰ ζητήματα, ἰδίως ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ λόγῳ, ἐν ᾧ, στηριζόμενος εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ,

¹ Περὶ τῶν Λοιδοριῶν τοῦ Ἀντιφῶντος ἴδε Sauppe εἰς Fragmenta Oratorum Atticorum 144.

² Ἀνδοκίδης ἐν τῷ πρὸς τοὺς ἐταίρους. ἴδε Kirchhoff ἐν τῷ Hermes Τόμ. I [1866] σ. 5. [Πρὸλ. ἀνωτέρω Τόμ. Γ' σ. 417].

³ ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 17.

⁴ Ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἔλεγεν ὁ Θρασύμαχος Ἀρχελάῳ δουλεύσομεν Ἑλληνες ὄντες βαρβάρῳ. Fragmenta Oratorum Atticorum Τόμ. Β' σ. 275.

ὑπερεμάχει τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μεσσηνίας, τοῦ δημιουργήματος τούτου τῶν Θηβῶν, ὧν τοὺς πολιτευτὰς ἐξετίμα τὰ μέγιστα κατ' ἀξίαν¹. Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ τὸ ζήτημα ἔχομεν γραπτὸν λόγον καὶ ἀπάντησιν εἰς αὐτὸν, ἥτοι συγγραφικὴν λογομαχίαν, ἐπειδὴ συγχρόνως ἐξέδωκεν ὁ Ἰσοκράτης τὸν Ἀρχίδαμον, ἐν ᾧ παρορμᾷ τοὺς Λακεδαιμονίους νάντιταχθῶσιν ἔρρωμένως εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μεσσηνίας.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀκμὴ εἰς ἣν ἀνῆλθε τότε ἡ συγγραφὴ ἐπικαιρῶν πολιτικῶν ἔργων. Ἀλλὰ δὲν περιωρίζοντο εἰς τὰ ἐν τοιαύταις συγγραφαῖς ἐξεταζόμενα συμβάντα καὶ ζητήματα τῆς ἡμέρας, ἐπειδὴ, τῆς ῥητορικῆς ἐπιληφθείσης ἤδη ἱστορικῶν θεμάτων, ὤφειλε νὰ γείνη καὶ ἡ ἀπόπειρα τῆς δοκιμασίας τῆς τέχνης τῆς παραστάσεως ἐν μεγαλειτέροις ἔργοις τοῦ εἶδους τούτου.

Δὲν ἦτο δέ τι νέον ὁ συνδυασμὸς τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς ἱστορίας. Ἄλλως δὲ οἱ ῥήτορες εἶχον ἤδη ἀναπτύξει τὴν ἀττικὴν γλῶσσαν συνωδᾷ πρὸς πάσας τὰς ἀνωτέρας ἀξιώσεις, καὶ οἱ σοφισταὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι διδάξαντες τὴν ἔρευναν τῆς σημασίας τῶν λέξεων. Πῶς λοιπὸν ἠδύναντο ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπεδόθησαν εἰς τὸ βαρὺ ἔργον τῆς παραστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ, νὰ μείνωσι ξένοι πρὸς τὰς προόδους ἐκείνας τῆς περὶ τὸ λέγειν καὶ τὸ σκέπτεσθαι ἀσκήσεως; Διὸ βλέπομεν ἤδη τὸν Θουκυδίδην διδασκόμενον παρὰ τοῦ Ἀντιφῶντος καὶ τῶν σοφιστῶν. Καὶ ὁ Ξενοφῶν δὲ ὡς ἱστοριογράφος ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῆς ῥητορικῆς, εἰ καὶ τοῦτο συμβαίνει κυρίως ἐν τῷ ἥκιστα πάντων ἱστορικῷ αὐτοῦ ἔργῳ, τῇ Κύρου παιδείᾳ. Καὶ εἶνε μὲν αὕτη ἡ μάλιστα πασῶν ἐπεξεργασμένη τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ λείπει ἀπ' αὐτῆς ἐσωτερικὴ ἀλήθεια, καθ' ὅτι ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐξεικονίσεως τοῦ Κύρου καὶ τῆς περσικῆς μοναρχίας ἐκφέρονται ἰδεώδεις τινὲς ἔννοιαι περὶ διοικήσεως τῶν κατὰ τὴν

¹ Ἴδε τὰ ποσπάσματα τοῦ λόγου τούτου [ἐν τοῖς Fragmenta Oratorum Atticorum Τόμ. Β'] σ. 316. Ἠρδλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit, Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 114 σημ. 2. Vahlen [Der Rhetor Alkidamas] σ. 5.

πολιτείαν καὶ περὶ κοινωνικῶν πραγμάτων. Μεγίστης δὲ τιμῆς ἄξιος εἶνε ὁ Ξενοφῶν μάλιστα ἐνθα ἐν ἀφελείᾳ καὶ εἰλικρινείᾳ διηγεῖται συμβάματα ὧν ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς, εἴτ' ἐκ τοῦ ἰδίου στρατιωτικοῦ βίου, εἴτ' ἐκ τοῦ βίου τοῦ Σωκράτους. Ἄλλ' ἐπιχειρήσας νὰ συνεχίσῃ τὸν Θουκυδίδην, ἀνέλαβεν ἔργον ὑπέρτερον τῶν δυνάμεων αὐτοῦ κατὰ πολὺ. Καὶ ἐν μὲν ταῖς πρώταις σελίδι τῶν Ἑλληνικῶν ὁ ἀναγνώστης αἰσθάνεται ἀκόμη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ προτύπου τὴν ὑφύσαν τὸν συγγραφέα· ἀλλὰ, προϋούσης τῆς συγγραφῆς, καταφαίνεται ἐναργῶς πλέον ἢ ἀπουσία ἀνεξαρτησίας τῆς κρίσεως, ἡ ἑλλειψις ἐλευθέρας ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων καὶ ἡ στέρησις πνευματικῆς δυνάμεως.

Διὰ δὲ τοῦ Ἰσοκράτους εἰσῆλθῃ νέος συνδυασμὸς τῆς ρητορικῆς καὶ τῆς ἱστορίας. Καὶ ἐστερεῖτο μὲν ὁ Ἰσοκράτης καὶ ἐν τῇ περὶ τὴν ἱστορίαν ἀσχολίᾳ τοῦ ζήλου πρὸς σοβαρὰς ἐρεῦνας, ἀλλὰ διεγίνωσκεν ὅμως τὴν ἀνάγκην, ὅτι ἔπρεπε νὰ μὴ καταπονῇ τοὺς μαθητὰς διὰ λογογραφικῶν ἀσκήσεων, ἀλλ' ὤφειλε νὰ ἐπασχολήσῃ αὐτοὺς καὶ διὰ θεμάτων, ἐν οἷς ἠδύναντο νὰ εὕρωσιν ἐνδιαφέρον ἐν τῇ ἐκθέσει γεγονότων. Ἄλλως δὲ ἤθελε νὰ ἀναδείξῃ τὴν τέχνην αὐτοῦ κέντρον καὶ ἄκρον ἄωτον πίσεως ἀνωτέρας παιδείσεως, ἡ δὲ τέχνη αὕτη συνεδέετο πάντως πρὸς τὸ ἔργον τοῦ ἱστορικοῦ πολὺ μᾶλλον τῆς δικανικῆς ρητορικῆς τοῦ Ἀντιφῶντος καὶ τῶν σοφιστῶν. Ἡ δὲ συχνὴ χρῆσις ἱστορικῶν ἀναμνήσεων ἔμελλε νὰ γάγῃ ἀναγκαίως εἰς τὴν ἐν συνεχείᾳ ἐξέτασιν αὐτῆς τῆς ἱστορίας, ἰδίως τῆς πατρίου πόλεως, ἧς τὸ παρελθὸν ἠδύνато νὰ παράσχῃ πλεῖστα ὅσα ἄξια μιμήσεως παραδείγματα πρὸς ἐπίδειξιν εἰς τοὺς συγχρόνους. Ὑπῆρξε δὲ θρίαμβος τῆς ρητορικῆς τέχνης, ὅτι κατώρθωσε νὰ δαμάσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ξηροτάτην καὶ δυσκαμπτοτάτην ὕλην, ἀρυσθεῖσα καὶ ἐξ αὐτῆς χαριέσσας σελίδας, καὶ νὰ καταστήσῃ διὰ κατατάξεως μεθοδικῆς εὐσυνόπτους μεγάλους ὄγκους ἱστορικοῦ ὕλικου.

Ἡ δὲ ἀττικὴ ἱστορία καὶ ἀρχαιολογία ἔγεινε τὸ θέμα ἰδίου κλάδου συγγραφῶν, ἐν ᾧ διέπρεψε μαθητὴς τις τοῦ Ἰσοκράτους,

ὁ Ἀνδροτίων¹. Ἀπεχώρησε δὲ οὗτος προβεβηκώς τὴν ἡλικίαν ἐκ τοῦ πολυκινήτου βίου ῥήτορος καὶ πολιτευτοῦ, καὶ ἔγραψεν ἐν Μεγάροις τὴν Ἀτθίδα, ἐν ἣ παρηκολούθει τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς ἀρχῶν μέχρι τοῦ ἐνεστῶτος μετ' ἰδιαζούσης διατριβῆς περὶ τὰ τοῦ πολιτεύματος². Συγχρόνως δ' ἔγραψεν Ἀτθίδα καὶ ὁ Φανόδημος³. Ἀμφοτέρων δὲ πρόδρομος ὑπῆρξεν ὁ Κλειόδημος, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει ἀκόμη μάρτυς τῆς σικελικῆς ἐκστρατείας καὶ ἐθεωρεῖτο ὁ πρῶτος τῶν Ἀτθιδογράφων⁴.

Ἄλλ' αἱ ἐκ τῆς ῥητορικῆς σχολῆς προελοῦσαι ἱστορικαὶ αὐται μελέται δὲν περιωρίσθησαν εἰς μόνα τὰ τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας, καὶ ὁ Ἰσοκράτης παρέσχεν ἀληθῶς ὡς διδάσκαλος τὴν μεγίστην τῶν ὑπηρεσιῶν παρορμήσας δύο τῶν εὐφρεστάτων μαθητῶν, τὸν Θεόπομπον καὶ τὸν Ἐφορον, εἰς ἐπεξεργασίαν τῆς καθολικῆς ἱστορίας.

Θεόπομπος ὁ Χῖος εἶχε χαρακτῆρα ἐμπαθῆ καὶ φιλόδοξον. Διὸ ἀφιερῶθη μετὰ πλείστου ὅσου ζήλου εἰς τὴν ῥητορικὴν, ἐν ἣ καὶ ἀπέκτησε τοιαύτην δεινότητα, ὥστε κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ Μαισώλλου τῷ 352 π. Χ. (Ὀλυμπ. 107, 1) ἡξιώθη τοῦ ἄθλου ἐκφωνήσας τὸν πανηγυρικὸν λόγον⁵. Οὕτω δὲ διακριθεὶς,

¹ Σουίδας ἐν λ. Ἀνδροτίων. Ζωσίμου Βίος Ἰσοκράτους σ. 257 παρὰ τῷ Westermann - Βιογράφοι. [Ἰδε τὰ ποσπάσματα τοῦ Ἀνδροτίωνος παρὰ τῷ C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 371 κ. ἐ.].

² Πλουτάρχου Περὶ φυγῆς σ. 605 c. Πρὸλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 369. Τὴν διάκρισιν τοῦ Ἀτθιδιογράφου Ἀνδροτίωνος ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου ῥήτορος δὲν ἀποδέχεται ὁ Blass [Attische Beredsamkeit] Τόμ. Β' σ. 19 κ. ἐ.

³ Διονυσίου Ἀλικαρνασέως Ῥωμ. ἀρχ. I, 61 σ. 156 κ. ἐ. [Ἰδε τὰ ποσπάσματα τοῦ Φανοδήμου παρὰ τῷ C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 366 κ. ἐ.].

⁴ Πανσανίου X, 15, 5. Ἔχῃ δὲ ὁ Κλειόδημος ἀκόμη [τῷ 378 π. Χ.] Ὀλυμπ. 100, 3, διότι ἀνέφερε τὰς συμμορίας τοῦ ἔτους τούτου. Büekh Urkunden [über das] Seewesen [des attischen Staates] σ. 182. Τὰ δὲ ἀποσπάσματα τοῦ Κλειοδήμου [ἢ Κλειτοδήμου] ἴδε παρὰ τῷ C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 359 κ. ἐ.].

⁵ Ἀῦλον Γελλίου X, 18, 6. [Πλουτάρχου] Βίος δέκα ῥητόρων σ. 838 b. Ἐγεννήθη δὲ ὁ Θεόπομπος περὶ τὸ 376 π. Χ. Ἡ δ' ἐγκωμιαστικὴ αὐτοῦ εὐγλωττία εἶνε γέν-

εἶνε λίαν εὐχάριστον, ὅτι, πειθόμενος εἰς τὰς εἰσηγήσεις τοῦ διδασκάλου, ὅστις πιθανῶς εὗρισκεν ἰδιαζόντως εὐκταίαν διὰ τὸ ἀνήσυχον αὐτοῦ πνεῦμα ἐργασίαν σοβαρὰν καὶ συνεχῇ, ἐπεδόθη ὅλως εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ ἔδαπάνησε τὴν οὐσίαν, ὅπως περιοδεύσῃ διαφόρους χώρας, γνωρισθῇ μετὰ τῶν ἐπισημοτάτων ἀνδρῶν καὶ ἀποκτήσῃ σαφῇ γνώμην περὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ ἐνεστώτος. Ἐγραψε δὲ ἑλληνικὴν ἱστορίαν μέχρι τῆς παρὰ τὴν Κνίδον μάχης, ἐκεῖ δὲ διέκοψε τὴν ἱστορικὴν συνέχειαν καὶ ἐπελήφθη νέου ἱστοικοῦ ἔργου, ἅτ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐμφορηθεὶς νέων ἰδεῶν. Ὦνόμεσσε δὲ τὴν νέαν συγγραφὴν Φιλιππικά, ἐπειδὴ διεῖδε σαφῶς, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμύντου ἀπέκτησε καθ' ἅπασαν τὴν εὐρωπαϊκὴν ἡπειρον σημασίαν οἷαν οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἔμελλεν ἀναγκαίως νὰ ἐπιστῇ ἡ τελευταία ὥρα τῶν μικρῶν πολιτειῶν καὶ αὐτῆς δὲ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τὸ κέντρον νὰ μετατεθῇ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου.

Κατὰ δὲ τὸν τρόπον τοῦ Ἡροδότου, πρὸς ὃν ἡσθάνετο πνευματικὴν συγγένειαν ὡς Ἴων καὶ εἰς ὃν εἶχεν ἀφιερῶσαι τὰς πρώτας μελέτας, διέταξε τὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου δίκην παγκοσμίου εἰκόνας μετὰ πολλῶν ἀνασκοπῶν πρὸς τὰ πρότερα πράγματα καὶ μετὰ διηνηκοῦς ἀπόψεως τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν θεσμῶν. Οὕτω δὲ παρέβαλλε πρὸς ἀλλήλας τὰς διαφόρους δημοκρατίας, καὶ συνέκρινε τὸν δῆμον τοῦ Τάραντος πρὸς τὸν τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἰδίῳ δὲ κεφαλαίῳ διέτριβε περὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν Ἀθηναίων δημαγωγῶν, παρουσιαζόμενος πάντοτε αὐστηρὸς ἐπικριτὴς τῶν ἡθῶν καὶ καταφερόμενος μετὰ πικρίας ἰδίως ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν, ὧν ἐκάκιζε τὴν ἀγνωμοσύνην πρὸς τοὺς μεγάλους συμπολίτας, τὸ φιλήδονον καὶ τὴν νωθρότητα, ἀλλὰ μὴ παραγνωρίζων, ὅτι ἡ πόλις τοῦ Περικλέους ἦτο τὸ κέντρον τοῦ

νημα τῆς μικροθύμου καιροσκοπίας τοῦ Ἰσουλίου, ἐν ᾧ ὁ Πλάτων ἦτο ἐχθρὸς τῶν ἐγκωμίων. Ἰδε Im m i s c h Xenophon über Theognis ἐν ταῖς Comm entationes] Ribbeckianae σ. 86. Περὶ δὲ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ Θεοπόμπου ἴδε B ö c k h Staatsg[ehaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 363 κ. ἐ. M u r e Crit ical] Hist[ory of Greek literature] Τόμ. Ε' σ. 520. Διάστροφος δὲ εἶνε ἡ περὶ τοῦ Θεοπόμπου κρίσις τοῦ Πολυβίου (VIII, 11, 13).

πνευματικοῦ βίου, τὸ πρυτανεῖον τῆς Ἑλλάδος¹. Τὸ δ' εὐρὺ κοσμοπολιτικὸν αὐτοῦ πνεῦμα ἐπιδεικνύεται καὶ ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν προϊόντων καὶ καλλιτεχνημάτων ἀπωτάτων χωρῶν καὶ ἐν τῇ ὑπὸ αὐτοῦ πρώτου κατευθύνσει τῆς προσοχῆς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ τῶν Ῥωμαίων. Ἀγόμενος δὲ ὑπὸ σοβαρᾶς φιλαληθείας, ἐξήρτα τὴν περὶ τῶν πολιτικῶν στασιάρχων κρίσιν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ γνωμῶν καὶ κατώρθωσε δεξιῶς διὰ τῆς αὐστηρότητος καὶ σοβαρότητος μεθ' ἧς ἔψεγε τὰς κακίας βασιλείων τε καὶ δημογῶν καὶ ἐπέκρινε πᾶσαν διαφθοράν τῶν συγχρόνων νὰ παρέχῃ εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἔκθεσιν ἠθικὸν χαρακτῆρα ὑπομνήσκοντα τὸν ἰσοκράτειον τρόπον. Καὶ τὸ ὕφος δὲ αὐτοῦ εἶχε τὴν σαφήνειαν καὶ τὸ ἀξιοπρεπὲς τοῦ Ἰσοκράτους, ἠκολούθει δὲ τὸ παράδειγμ' αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς λεπτολογίαις, οἷον ἐν τῇ ἀποφυγῇ τῆς χασμωδίας, ἀλλ' ἦτο ἐν τοῖς ζωηροτέροις μέρεσι τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ δυνατώτερος καὶ παθητικώτερος.

Ἐφορος δὲ ὁ Κυμαῖος δὲν εἶχε τὰ λαμπρὰ χαρίσματα τοῦ Θεοπόμπου, μετεῖχε δὲ πῶς τῆς αἰολικῆς ἀπαθείας· ἀλλ' ἡ καρτερία αὐτοῦ περὶ τὴν ἔρευναν ἦτο πολὺ μείζων τῆς τοῦ Θεοπόμπου, καὶ ἦτο πλειότερον αὐτοῦ λόγιος ἐρευνητῆς, ἐπιδιώκων νὰ περιλάβῃ καθολικὴν ἀντίληψιν τῆς οἰκουμένης καὶ συναθροίσας δι' εὐρυτάτων μελετῶν μέγα κεφάλαιον γεωγραφικῶν καὶ ἐθνογραφικῶν γνώσεων, ἃς ἐπεξεργάσθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ. Ἀνεζήτησε δὲ τὰ ἔχνη τῶν ἀρχαιοτάτων παραδόσεων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ μετ' ἀκαμάτου ἐπιμελείας συνεκρότησεν ἔργον οἷον οὐδεὶς εἶχε συντάξει πρὸ αὐτοῦ, καθολικὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐν ᾗ ἐξητάζοντο τὰ κατ' αὐτὸ συνεχῶς ἐπὶ χρόνον μακρότερον ἑπτὰ αἰώνων. Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ διαχωρίζῃ τοὺς λόγους καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦλάχιστον κατὰ τὰ κύρια αὐτῶν κεφάλαια καὶ ὠρίζεν ὡς πρώτην ἀρχὴν τῶν ἱστορικῶν χρόνων τὴν μετανάστευσιν τῶν Δωριέων, ἡδυνήθη δὲ νὰ ἐκθέσῃ μετὰ πολλῆς τέχνης τὴν

¹ Ἴδε M u r e [Critical History of Greek literature Τόμ. Ε'] σ. 539. Niebuhr Vorlesungen über alte Geschichte Τόμ. Β' σ. 410.

διαμόρφωσιν τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ διέτριψε μετ' ἰδίας ἐπιμελείας περὶ τὰ τῆς κτίσεως τῶν ὑπερποντίων ἀποικιῶν.

Τοὺς δὲ νεωτέρους χρόνους ἐπραγματεύθη ἡσύχως καὶ μετ' ἀπαθείας, καὶ μόνον ἐν ὀλίγοις καὶ σπανίοις χωρίοις, οἷον ἐν τῇ εὐμενεῖ ἐπικρίσει τοῦ Θηραμένου, εὐρίσκομεν παρ' αὐτῷ ἔχνος πολιτικοῦ φατριασμοῦ, ἐν ᾧ πιθανῶς συνετάσσετο μετὰ τοῦ Ἴσοκράτους¹. Τὴν δὲ ἀφέλειαν αὐτοῦ καὶ γλυκυθυμίαν μαρτυρεῖ ἡ πληροῦσα τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοπικὴ φιλοπατρία πρὸς τὴν γενέτειραν Κύμην. Καὶ δὴ λέγεται, ὅτι ἐθεώρει ἀφόρητον τὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀποσιώπησιν τοῦ ὀνόματος τῆς πατρὸς πόλεως. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῆς τοιαύτης λησμοσύνης χάριν ἀναπαύσεως τῆς ἰδίας φιλοπατρίας λέγεται παρρησιάζων εἰς τὴν διήγησιν τὴν φράσιν Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν Κυμαῖοι τὰς ἡσυχίας ἤγον². Ὡς Αἰολεὺς δ' ἐνεφορεῖτο ἰδιάζουσης συμπαθείας πρὸς τοὺς χρόνους τῆς δόξης τῶν Θηβῶν, καὶ ἐν τῇ ἐξεικονίσει τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐπέδειξε τὴν ἰκανότητα τῆς καὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μεταδόσεως τῆς θερμότητος τοῦ ἰδίου πρὸς αὐτὸν ἐνθουσιασμοῦ³.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Θεόπομπος καὶ ὁ Ἐφορός ἠῦρυναν τὰς περὶ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας γνώσεις, Κτησίας ὁ Κνίδιος, ὅστις ἔζη ἀπὸ τοῦ 415 μέχρι τοῦ 368 π. Χ. ὡς βασιλικὸς ἱατρὸς ἐν τῇ περσικῇ αὐλῇ, συμμετέσχε δὲ καὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων⁴, ἐδημιούργησε νέαν ἐπιστήμην, τὴν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἀνατολῆς. Ὑπῆρξε δὲ ὁ πρῶτος Ἕλλην εἰς ὃν ἀνεψύχθησαν τὰρχεῖα τοῦ περσικοῦ βασιλείου⁵: ἀλλ' ἡ παρ' αὐτοῦ γενομένη χρῆσις αὐτῶν δὲν ἀνταπεκρίθη πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις γνησίας ἐπιστήμης. Δὲν διεπνέετο

¹ Volquardsen [Die Quellen des Diodor] σ. 63.

² Στράβωνος XIII, σ. 623. Ἰδε πληρέστερα περὶ τῆς πρὸς τὴν γενέτειραν φιλοπατρίας τοῦ Ἐφόρου παρὰ Volquardsen [Die Quellen des Diodor] σ. 59 κ. εἰ.

³ Πλούταρχον Περὶ ἀδολεσχίας 22.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 246 κ. εἰ.

⁵ Ὁ Κτησίας ἐποίησατο χρῆσιν τῶν βασιλικῶν διφθερῶν. Διοδώρου Σικελιώτου II, 32. Περὶ δὲ τοῦ ἀναξιοπίστου αὐτοῦ ἴδε Πλούταρχον ἐν Βίῳ Ἀρτοξέρξου 6, [13].

ὕπὸ εἰλικρινοῦς φιλαλληθείας, ἀλλ' ἦτο ἀνὴρ κενόφρων, θέλων διὰ μιᾶς νὰ παράσχη τι μεγαλοπρεπές καὶ τέλειον καὶ διὰ τοῦτο ἐργασθεὶς μετὰ μεγίστης αὐθαιρεσίας. Ἀπεδείχθη δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἱστορικοῖς ζητήμασι περὶ τῶν σχέσεων τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, ὥς ἄλλως ἠδύνατο νὰ γινώσκη ἀκριβῶς, ὅλως ἀνάξιος πίστεως. Ἐν δὲ τοῖς ἱστορήμασιν ἐκείνοις, ἐν οἷς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξελεγχθῇ, ἰδίως δ' ἐν τῇ ἀσσυριακῇ καὶ ἰνδικῇ ἀρχαιολογίᾳ, ἐπενόησε σύστημα ἀριθμῶν καὶ πραγμάτων ὅλως ἐφυσμένον, δι' οὗ ἠπάτησε τοὺς τε συγχρόνους καὶ τοὺς ἐπιγενεστέρους μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων. Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ σχολιαί ὁδοὶ εἰς ὧς ἤγαγεν ἡ σοφιστικὴ παιδείσις τῶν χρόνων ἐκείνων, ἥτις οὐδαμῶς ἠὺλαβεῖτο τὰ πραγματικὰ γεγονότα καὶ ἤθελε μόνον νὰ κορέσῃ κατὰ τρόπον ἐπιπόλαιον τὴν εἰς πάντα τὰ εἶδη τοῦ ἐπιστητοῦ ἀναφερομένην φιλομάθειαν.

Ὅποσον δὲ μέγας ἦτο τότε ὁ πόθος ἐγκυκλοπαιδικῆς μαθήσεως, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν γενομένων ἀποπειρῶν περὶ ἰδρύσεως φιλολογικῆς ἐπιστήμης. Δὲν ἤρκει πλέον ἡ ἀπλῆ γνῶσις τῶν ἐκκρίτων συγγραφέων καὶ ἡ φιλόκαλος ἀνάγνωσις τῶν ἔργων αὐτῶν. Οἱ σοφισταὶ ἐλάμβανον ὡς θέμα τῶν διαλέξεων αὐτῶν γνωστὰ χωρία ποιητῶν, ἐξήταζον τὸ εἶδος αὐτῶν καὶ τὴν οὐσίαν, καὶ δὴ πολλάκις μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιδείξεως τῆς ἰδίας ἑαυτῶν ὑπεροχῆς καὶ τῆς ἐξελέγξεως ἐσφαλμένης χρήσεως λέξεων ἢ ἐλλείψεως ὀρθῆς κρίσεως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δοκίμοις συγγραφεύσιν. Ἄλλ' ἡσχολοῦντο καὶ περὶ σοβαρωτέρας μελέτας, καὶ ἰδίως συνεκροτήθη τάξις ἰδίων λογίων ἀσχολουμένων ἐξ ἐπαγγέλματος περὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ὁμήρου. Ἦκμασαν δὲ τοιαῦται μελέται ἐν Θάσῳ καὶ Λαμψάκῳ. Ἐκ Θάσου δὲ κατήγοντο ὁ Ἰππίας, ὅστις ἐπεζήτησε τὴν ἀποκατάστασιν ἀδιαφθόρου κειμένου τοῦ ποιητοῦ¹, καὶ ὁ Στησίμβροτος, ὅστις ἔζησε τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ἐν Ἀθήναις καὶ ἐθεωρεῖτο ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πλάτωνος μετὰ καὶ τοῦ Λαμψακηνοῦ Μητροδώρου ὁ εὐφυστάτος ἐρ-

¹ Sengbusch Diss[ertatio] Hom[erica] 1873] Τόμ. Α' σ. 110.

μηνευτῆς τοῦ ἔπους¹. Ἄλλ' ἡ ἐρμηνεία ἐξετράπη ἐνωρίς ἤδη εἰς σχολιάς ὁδοὺς ἕνεκα τῆς χρήσεως ἀλληγορικῶν ἐξηγήσεων καὶ τῆς εἰς τοὺς ἐπικοὺς μύθους ὑποβολῆς ἐννοιῶν εἰλημμένων ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Σωφρονεστέρα δὲ ὑπῆρξε καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἡ ἐργασία τοῦ Ἐφόρου, ὅστις συνήθροισε τὰς τοπικὰς παραδόσεις περὶ τοῦ Ὀμήρου καὶ ἀπέβη ἡ κυριωτάτη πηγὴ τῆς γνώμης περὶ τῆς ἐν Σμύρνῃ ἀπὸ Κυμαίων γονέων γεννήσεως τοῦ Ὀμήρου².

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ τῆς σοφιστικῆς³ ὑποκινηθεῖσα γραμματικὴ καὶ φιλολογικὴ ἔρευνα ἐξηκολούθησεν ἀκμάζουσα. Γραμματικὰ προβλήματα ἐξηκολούθησαν παρέχοντα ἰδιάζον θέλητρον εἰς τὴν τάξιν τῶν λογίων, καθ' ἃ ἀποδεικνύουσιν ἤδη αἱ Νεφέλαι τοῦ Ἀριστοφάνους. Ὁ δὲ κωμικὸς ποιητὴς Καλλίας, ὁ ἀντίπαλος τοῦ Κρατίνου, ἔγραψε παιγνιώδες ὄραμα, τὴν λεγομένην Γραμματικὴν τραγωδίαν, ἐν ᾗ παρουσιάζοντο τὰ εἴκοσι καὶ τέσσαρα γράμματα τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου. Ὅπόσον δὲ σοβαρὸν μέλημα ἦτο ἡ προϊοῦσα λογικὴ βελτίωσις τῆς γραμματικῆς διδασκαλίας, ἀποδεικνύει τὸ ἀπόσπασμα ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ γραμματικὸς τις ἐξ ἐπαγγέλματος περὶ τὸ 350 π. Χ. ἐξέθηκε δημοσίᾳ τὸ σύστημα περὶ συμφώνων καὶ φωνηέντων, περὶ κατανομῆς τῶν συλλαβῶν καὶ καταλλήλου γραφῆς, ἐγκολαφθὲν ἐπὶ λίθου, θέλων οὕτω νὰ τύχῃ δημοσίας ἀποδοχῆς τῶν θεωριῶν αὐτοῦ. Καὶ ταύτας δὲ τὰς ἐρεῦνας οἱ Ἀκαδημαῖκοι ἀνύψωσαν ἀπὸ τῆς σφαίρας τῆς φθογγολογίας καὶ τῆς περὶ τὴν γραφὴν τεχνικῆς ἐμπειρίας, καὶ ἐπελήφθησαν σπουδαιοτέρων ζητημάτων, ἐπιδιώξαντες τὴν ἐξεύρεσιν τῶν σχέσεων τῆς γλώσσης πρὸς τὴν γνῶσιν καὶ τῶν λέξεων πρὸς τὰς ἐννοίας.

¹ Πλάτωνος Ἴων σ. 630 c. Διογένης Λαετίου II, 11. Sangebusch [Dissertatio HomERICA] Τόμ. Α' σ. 105.

² [Παρὰ Ψευδοπλουτάρχῳ Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου 2. Ἰδε C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 277 ἀποσπ. 164].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 721.

Τῶν δὲ φυσικῶν ἐπιστημῶν ἡ ἰδίως καὶ οἰκειότερον πρὸς τὴν καθολικὴν παιδευσιν συνδεομένη ἦτο ἡ ἱατρικὴ. Καὶ δὴ αὕτη, καλλιεργηθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν Ἀσκληπιαδῶν καὶ περιοριζομένη εἰς πρακτικὴν ἐφαρμογὴν στηριζομένην εἰς κληρονομικὴν πεῖραν, ἀπηλλάγη ἔπειτα τοῦ σχολικοῦ παρὰ τοῖς ἱερεῦσι περιορισμοῦ, καὶ, συνδυασθεῖσα πρὸς τὸν δημόσιον βίον, ἠδυνήθη νὰ ἐπιδιώξῃ εὐρύτερους σκοπούς. Ἐπεζητήθη δὲ ὁ καθορισμὸς κανόνων ἐπιστημονικῆς ὑγιεινῆς, ἐξητάσθη ἡ ἐπίδρασις τῶν διαφόρων τροφῶν καὶ τῶν τρόπων τῆς διαίτης, καὶ ἐδημιουργήθη οὕτω νέα τέχνη, ἀναφερομένη ὅχι εἰς τὴν θεραπείαν τακτῶν νόσων, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν ἐπίρρωσιν καὶ συντήρησιν τοῦ ἀνθρωπίνου ὁργανισμοῦ καθ' ὅλου.

Ὁ δὲ κύριος ἰδρυτὴς τῆς σχολῆς ταύτης ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Σηλυμβρίας Ἡρόδικος, οὗ ἡ μεταρρύθμισις συμπίπτει πρὸς τοὺς πρὸ τοῦ Πλάτωνος χρόνους¹. Κατὰ δὲ τὸν τρόπον αὐτοῦ ἠρεύνησεν ἔπειτα ἐν Ἀθήναις ὁ Ἀκουμένος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἐρυξίμαχος, οἵτινες ἐτάσσοντο εἰς τοὺς οἰκειοτάτους τῶν περὶ τὸν Σωκράτην καὶ κατέστησαν λίαν γνωστοὶ ἐν Ἀθήναις διὰ τῶν παραγγεμάτων αὐτῶν περὶ τελεσφόρων ἐν ὑπαίθρῳ περιπάτων καὶ ἄλλων ὁμοίων θεμάτων².

Τὴν δὲ ὑπὸ τῆς σοφιστικῆς ὑποκινήθεισαν τοιαύτην ἐξέτασιν τῆς ἱατρικῆς συνεδύασε πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν ἐμπειρίαν Ἱπποκράτης ὁ ἐκ Κῶ Ἀσκληπιάδης. Διέσωζε δὲ οὗτος τὴν ἀρχαίαν τοῦ οἴκου παράδοσιν, καὶ συνήθροισεν ἐπιμελῶς τὰ ἐν τοῖς Ἀσκληπείοις ἐν ταῖς ἀναθηματικαῖς στήλαις τῶν ἱαθέντων ἀναγεγραμμένα περὶ τῆς θεραπείας αὐτῶν³. καὶ ἀπῆλλαξε μὲν τὴν τέχνην ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἱερῶν, ἀπέκτεψε δὲ δι' ἀποδημιῶν νέον

¹ Ὁ Ἡρόδικος ἐπενόησε πρὸς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου τὴν μεθοδικὴν διαιτητικὴν. Ἴδε Sprengel Geschichte der Arzneikunde εκδ. Rosenbaum Τόμ. Α' σ. 287. γαλλ. μεταφρ. ὑπὸ Geiger. Ἐν Παρισίοις 1809 Τόμ. Α' σ. 287. Häser Geschichte der Medicin. Ἐν Ἰενῇ. 1875. σ. 94, 110.]

² Πλάτωνος Φαῖδρος σ. 268. Συμπόσιον σ. 176. Πρωταγόρας σ. 315· περὶ πατοὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς.

³ [Καῖσαδιον τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ, Ἐν Ἀθήναις 1900 σ. 253 κ. ἑ.]

εὐρὺ κεφάλαιον παρατηρήσεων καὶ γνώσεων, ἔγινε μαθητὴς τοῦ Ἡροδίου, τοῦ Γοργίου καὶ Δημοκρίτου τοῦ Ἀβδηρίτου¹, καὶ ἰδρύσεν ἐπιστημονικὴν ἰατρικὴν, ἀνταποκρινομένην πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ἐπιστημονικοῦ βίου τοῦ ἔθνους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπερακοντίζουσιν αὐτὸν ὑπὸ τινος ἐπόψεως. Πράγματι δὲ κατώρθωσεν εἴπερ τις καὶ ἄλλος νὰ συνενώσῃ τὰς εὐεργετικὰς παρορμήσεις τὰς προελθούσας ἐκ τῆς σοφιστικῆς, ἐπιδιωκούσης τὴν εἰσαγωγὴν μεθοδικῆς σκέψεως εἰς ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν βίον, μετὰ τῆς εὐσυνειδήτου ἐξερευνήσεως τῶν πραγμάτων καὶ ἀγνοτάτης φιλαληθείας. Κατεδείχθη δ' ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτοῦ περὶ νόσων καὶ ἰαμάτων, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἐρευναῖς περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἐπιδράσεων τῶν τόπων, τοῦ ἀέρος, τῶν ἀνέμων, [τῶν ὑδάτων] καὶ τῶν τοιούτων γνήσιος φιλόσοφος καὶ πρόδρομος τοῦ Ἀριστοτέλους, ἅτε μὴ περιορισθεὶς εἰς ξηρὰν ἐμπειρίαν, ἀλλ' ἐξερευνήσας τοὺς νόμους τῶν πραγμάτων. Συνήνωσε δὲ τὰς προόδους τῶν νέων χρόνων πρὸς τὰ γὰθὰ τῶν ἀρχαίων, κατορθώσας νῦν τιληφθῆ τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος ἀπὸ τῆς ἡθικῆς αὐτοῦ ἀπόψεως καὶ παραστήσας τὰς ἀρετὰς τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς εὐλαθείας, τῆς ἀφιλοκερδείας, τῆς ἐχεμυθείας καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ὡς τὰ κύρια προσόντα Ἑλλήνων ἱατροῦ. Τέλος δὲ κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ καὶ τὸν χαρακτῆρα ἐλευθερίου τέχνης ἐν τῷ ἐπαγγέλματι αὐτοῦ. Καὶ δὴ ἐν ᾧ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ὑπῆρχον ἰατρικὰ συστήματα ἐπιβεβλημένα μετὰ κύρους νόμων, ἡ τέχνη τοῦ Ἱπποκράτους ἦτο ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ γράμματος, καὶ ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ἰατρικῆς ἕκαστος ὥφειλε νὰ ὑπέχῃ εὐθύνην εἰς μόνην τὴν ἑαυτοῦ συνείδησιν².

Κατὰ δὲ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Ἱπποκράτους ὑπῆρχον καὶ μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἱατρῶν πολλοὶ εὐφυεῖς ἄνδρες ἀσχοληθέντες περὶ τὴν

¹ Sprengel [Geschichte der Arzneikunde ἐκδ. Rosenbaum Τόμ. Α' σ. 330. [Häser Geschichte der Medicin Τόμ. Α' σ. 110].

² Ἡ ἐλευθέρᾳ τέχνῃ τοῦ Ἱπποκράτους ἀντίκειται εἰς τὸ σύστημα τοῦ ἱατροῦ εἰν κατὰ γράμματα. Ἀριστοτέλους Πολιτ. [ἐκδ. Bekker] σ. 87, 8.

φιλοσοφίαν καὶ ἐπιχειρήσαντες μακρὰς ἀποδημίας πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς φιλομαθείας αὐτῶν¹. Οὕτως ὁ Εὐδόξος ἀπεδήμησε μετὰ τοῦ Κνιδίου ἱατροῦ Χρυσίππου, ὅστις ἦτο συγχρόνως μαθητὴς αὐτοῦ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ μετὰ τοῦ ἱατροῦ Θεομέδοντος εἰς τὰς Ἀθήνας². Αὐτὸς δὲ ὁ Εὐδόξος εἶνε πάντων τῶν συγχρόνων τοῦ Πλάτωνος ἐκείνος, ἐν ᾧ ἐγκατοπτρίζεται ἡ πολυπραγμοσύνη τῆς συγχρόνου παιδεύσεως, ἅτε ὢν μαθηματικὸς ἄμα καὶ ἀστρονόμος, ἱατρὸς, φιλόσοφος, πολιτικὸς καὶ γεωγράφος, ἀνὴρ συνδυάσας πρὸς ἀλλήλας τὰς ἐπιστήμας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως καὶ κατορθώσας νὰ συνενώσῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν, οἷα εἶχεν ὠριμάσει ἐν Ἀσίᾳ, ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ἰταλίᾳ.

Ὁ Εὐδόξος, γεννηθεὶς καὶ παιδευθεὶς ἐν Κνίδῳ, ἀπεδήμησεν ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔπειτα δὲ πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, ὧν τὴν ἀστρονομίαν ἐπωφελήθη, ὅπως συμπληρώσῃ καὶ τελειοποιήσῃ τὸν ὀκταετηρικὸν κύκλον τοῦ Κλεοστράτου³. εἰσήγαγε δ' ἐμβόλιμον κύκλον τεσσάρων ἡλιακῶν ἐτῶν, ὅστις ἔμεινεν ἡ βάσις τῆς καθ' ἡμᾶς χρονολογίας. Τέλος δὲ μετέβη εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα, ἐνθα ἐπεδόθη παρὰ μὲν τῷ Ἀρχύτᾳ εἰς τὴν γεωμετρίαν, παρὰ δὲ τῷ Λοκρῷ Φιλιστίωνι εἰς

¹ Περὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἱατρικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας ἴδε Böckh Sonnenkreise [der Alten] σ. 142, 149.

² Περὶ τῶν ἀποδημιῶν τοῦ Εὐδόξου ἴδε [Böckh Sonnenkreise der Alten] σ. 140 κ. ἔ. Πρὸς τὸν Αἰγυπτίον ἱερεῖς ἀποδημίας αὐτοῦ ἴδε Στράβωνος [XVII, σ.] 806. [Συνανέβη γὰρ δὴ τῷ Πλάτῳ ὁ Εὐδόξος δεῦρο, καὶ συνδιέτριψαν τοῖς ἱερεῦσιν ἐνταῦθα ἐκείνοι τρεῖς καὶ ἑκατὸν ἔτη, ὡς εἴρηται τιτ. περιττοὺς γὰρ ὄντας κατὰ τὴν ἐπιστήμην τῶν οὐρανίων, μυστικοὺς δὲ καὶ δυσμεταδότους, τῷ χρόνῳ καὶ ταῖς θεραπαλαῖς ἐξελιπάρησαν ὥστε τινὰ τῶν θεωρημάτων ἱστορῆσαι· τὰ πολλὰ δὲ ἀπεκρύψαντο οἱ βάρβαροι]. Οὗτοι δὲ τὰ ἐπιτρέχοντα τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς μόρια ταῖς τριακοσίαις ἐξήκοντα πέντε ἡμέραις εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐνιαυσίου χρόνου παρέδωκαν.

³ Κατὰ τὸν Κλησαγόριον (ἐκδ. Hultsch σ. 37) ὁ Κλεοστράτος ὑπῆρξεν ὁ ἐπινοήσας τὸν ὀκταετηρικὸν κύκλον· πάντως δὲ ὑπῆρξε τῶν πρώτων ἐπεξεργασθέντων τὰ κατ' αὐτόν. ἴδε E. Müller παρὰ Pauly Realencyclopädie Τόμ. Α' σ. 1055 κ. ἔ. ἐν λ. Annus.

τὴν ἱατρικὴν. Μετὰ δὲ τὰς ἀποδημίας ταύτας, ὧν ἀφθονώτατοι ὑπῆρξαν οἱ ἐπιστημονικοὶ καρποὶ, ἱδρυσεν ἐν Κυζίκῳ σχολὴν τὰ μέγιστ' ἀκμάσασαν περὶ τὸ 368 π. Χ. Μετὰ πολλῶν δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἦλθεν ἔπειτα εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Πλάτωνος, ὃν ἠκολούθησε καὶ εἰς τὰς Συρακούσας, ἐν αἷς ὁ ὀρθὸς ἐκ τῶν προτέρων ὀρισμὸς τῆς τῇ 12 Μαΐου 361 π. Χ. συμβάσεως ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν πάντων πρὸς τὴν σχολὴν αὐτοῦ. Μετὰ δὲ δύο ἔτη εὐρίσκομεν τὸν Εὐδόξον ἐν τῇ πατρίᾳ αὐτοῦ πόλει, ἐν ᾗ διεταξε τὰ τοῦ πολιτεύματος κατ' ἐντολὴν τοῦ δήμου. Ἐπεσκέφθη δὲ καὶ τὴν αὐλὴν τοῦ Μουσώλλου, ἕως ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ πενήτηκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν μετὰ βίον δραστηριώτατον, ἀφείς ἔχνη τῆς δράσεως αὐτοῦ ἐν τοῖς διαφόροις κλάδοις τῆς ἐπιστήμης, ἰδίως δ' ἐν τῇ γεωμετρίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ. Καὶ δὴ, ἐν ᾧ οἱ προγενέστεροι αὐτοῦ παρετήρουν μόνον τὰς διὰ τὸ ἔργον τοῦ ναύτου καὶ τοῦ γεωργοῦ σπουδαιοτάτας ἐπιτολὰς καὶ δύσεις τῶν ἀστέρων, ἡ ἐξέθετον ἀστηρίκτους θεωρίας περὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων, καθ' ἃ οἱ Ἴωνες καὶ Πυθαγόρειοι φιλόσοφοι, ὁ Εὐδόξος ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Πλάτωνος ἵδρυσεν τὸ πρῶτον τὴν ἐπὶ μαθηματικῶν ἐρευνῶν στηριζομένην ἀστρονομίαν, ἣτις, καίπερ μικρὰ κεκτημένη μέσα, ἐπελάβετο τῆς ἐξερευνήσεως τῶν κινήσεων τῶν πλανητῶν. Εἰς δὲ τοὺς Ἀθηναίους παρέσχεν ἰδίαν ἀξίαν λόγου ὑπηρεσίαν διατάξας τὰ κατὰ τὸ ἀστικὸν αὐτῶν ἔτος καὶ βελτιώσας ἐπαισθητῶς τὸ ἀττικὸν ἡμερολόγιον διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἐπιτολῆς τοῦ Σειρίου ὡς κυρίας αὐτοῦ χρονολογίας, καὶ ταῦτα ἄνευ διαταράξεως τῆς τέως ὑφισταμένης πατροπαραδότου τῶν κατὰ τὸν ἀττικὸν ἐνιαυτὸν διατάξεως¹.

¹ Ὁ Εὐδόξος ἔδωκεν εἰς τὴν ὀκταστηρίδα τὸν τύπον περιόδου ἑκατὸν ἐξήκοντα ἐτῶν. Ἡ δ' ἱερὴ ἐπιτολὴ τοῦ Σειρίου ὥρισθη παρ' αὐτοῦ τῇ 23 Ἰουλίου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Εὐδόξος διέτηρσε τὰς ἀρχαίας νομηνίας, ὁ ἐνιαυτὸς ἐξ οὗ ἤρχιζε κατ' αὐτὸν ἡ περίοδος ἦτο πιθανῶς ἐξ ἐκείνων καθ' οὓς ἡ νέα σελήνη μετὰ τὴν μακροτάτην τοῦ ἔτους ἡμέραν συνέπιπτεν ὅσον τὸ δυνατόν πλησιέστερον πρὸς τὴν ἡμερομηνίαν ἐκείνην, ἣτοι κατὰ ταῦτα τὰ 381 ἢ 373 π. Χ.

Ἡ δὲ σύμπραξις τοῦ Εὐδόξου καὶ τοῦ Πλάτωνος εἶνε τῶν μάλιστα¹ ἀξιομνημονεύτων γεγονότων ἐν τῇ κινήσει τῶν πνευματικῶν τῇ ἀποτελούσῃ τὸ κυριώτερον κεφάλαιον τοῦ τετάρτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Εἰς τὸν φιλόσοφον δὲν ἠδύνατο νὰρκέσωσιν ἐξωτερικαὶ παρατηρήσεις τοῦ οὐρανοῦ, οἷαι αἱ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις γενόμεναι ὑπὸ τοῦ Μέτωνος, τοῦ Εὐκτῆμονος καὶ τοῦ Φιλίππου¹ κυριώτατον δὲ αὐτοῦ μέλημα ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῇ κινήσει τῶν οὐρανίων σωμάτων διάγνωσις τῶν διεπόντων αὐτὰ νόμων. Διὰ τοῦτο δὲ ἤδη εἰς Φίλιππον τὸν Ὀπούντιον εἶχεν ὑποδείξει τὴν ἀνάγκην μαθηματικῆς ἐρεύνης. Αὕτη δ' ἔτυχε διὰ τοῦ Εὐδόξου τῆς ἐξάρσεως ἐκείνης ἣν ἀνυπομόνως ἐκαρᾶτο ὁ Πλάτων. Ἐκτοτε δὲ κατέστη δυνατὴ ἡ εὗρεσις τῆς ἁρμονίας τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ τῆς ἀδιαταράκτου πάντοτε μενούσης κυκλικῆς κινήσεως, ἣν ἀνέμενε νὰ εὕρῃ ὁ φιλοσοφῶν, καὶ τῶν ὑπὸ τῆς πείρας μαρτυρουμένων γεγονότων. Διὸ μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ χαρὰ τοῦ Πλάτωνος εὐρόντος τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, καὶ ἄλλως δὲ ὑπῆρξε δι' αὐτὸν μεγίστη τιμὴ, ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐμπειρικῇ ἐρεύνῃ ὑπέροχος ἀνὴρ ὑπετάσσετο μετὰ προθυμίας καὶ εὐαρέστως εἰς τὸ καθολικὸν πνεῦμα τοῦ φιλοσόφου.

Ἐνεκα δὲ τῆς εὐρυτάτης ἐκείνης δραστηριότητος καθ' ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς φιλοσοφίας, τῆς ῥητορικῆς, τῆς ιστορίας καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔμελλεν, ὡς εἰκὸς, νὰ τύχῃ καὶ ἡ γλῶσσα παντοίας ἀναπτύξεως. Ἐξαιρουμένου δὲ τοῦ Ἱπποκράτους, ἔγραψαν ἅπαντες οἱ συγγραφεῖς ἐν τῇ ἀττικῇ διαλέκτῳ, ἥτις ἀπέβη τὸ ὄργανον τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ καθολικὸν μέσον τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας ἀπάντων τῶν πεπαιδευμένων. Ἡ αὕτη δ' ἐκείνη γλῶσσα, ἥτις ἦτο παρὰ τῷ Θεουκιδίδῃ ὕλη ἀκόμη δυσκατέργαστος, ἦν μετὰ κόπου μόλις ἠδύνατο νὰ δαμάσῃ, ἀπέβη νῦν οὕτως εὐμάλακτος, ὥστε δίκην μετάλλου ῥευστοῦ ἠδύνατο νὰ χυθῇ εἰς οἰονδήποτε τύπον. Καὶ ἀναπτύσσεται μὲν ἐν αὐτῇ τὸ ἐπιδεικτικὸν ὕφος τοῦ Γοργίου, προσαρμόζε-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 724.

ται δὲ εἰς τὴν ἐπιμελελημένην κατασκευὴν τῶν περιόδων τοῦ Ἰσοκράτους, ἀποδίδει ὑπὸ τὴν καλλιτεχνικὴν χεῖρα τοῦ Πλάτωνος ὅλην τὴν χάριν τοῦ διαλόγου τῶν πεπαιδευμένων, ἀποβαίνει δὲ ἡ ἔκφρασις τῆς ἱστορικῆς ἐκθέσεως ἐν τε τῷ ἀφελεῖ τρόπῳ τοῦ Ξενοφώντος καὶ ἐν τῷ ῥητορικῶς κεχρωσμένῳ ὕφει τοῦ Θεοπόμπου· τέλος δὲ συνδυάζει ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Λυσίου καὶ τοῦ Ἰσαίου τὴν μεγίστην δεξιότητα περὶ τὸ διηγεῖσθαι καὶ τὸ ἐπάγειν ἀποδείξεις τῶν ἀμφισβητουμένων θεμάτων πρὸς τὴν ἀπλότητα τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν σύντονον βραχυλογία. Οὕτως ὁ ἀττικὸς πεζὸς λόγος ἐν αὐταῖς ἐκείναις ταῖς δεκαετηρίσι, καθ' ἃς κατέρρευε μὲν ἡ ἀρχαία πολιτεία τῶν Ἀθηναίων, παρήκμαζε δὲ κατὰ μικρὸν ἡ ποίησις αὐτῶν, ἀνεπτύχθη μετὰ νεανικῆς δυνάμεως καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὴν τελείωσιν ἐκείνην, ὅπως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πολιτείαν παράσχη πάλιν νέαν ἔξαρσιν.

Πρὸς δὲ τὴν τέχνην οἱ χρόνοι δὲν ἦσαν εὐμενεῖς. Ἡ ποίησις, οἷα εἶχεν ἀκμάσει ἐν Ἀθήναις, προϋποθέτει δημόσιον βίον ὑγιᾶ καὶ πολιτείαν εὐτυχοῦσαν καὶ ἀσφαλῆ ὡς καὶ ζωηράν συμμετοχὴν τῶν ἀρίστων τοῦ λαοῦ. Δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν χρόνοις καθ' οὓς οἱ ἄνθρωποι δὲν ἠσθάνοντο εὐχαρίστησιν ἐκ τῶν πατριῶν. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐπικρατούσης ῥοπῆς πρὸς πρακτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος ἀναγκαιῶς ἔμελλε νὰ ἐλαττωθῇ ἡ ἀγάπη τῆς ποιήσεως, καὶ οἱ ἐπιδιώκοντες ὑψηλοτέρους σκοποὺς δὲν εὗρον ἐν αὐτῇ ἐπαρκῆ ἀνάπαυσιν τῶν πόθων αὐτῶν, ἅτε μὴ θέλοντες εὐάρεστον τέρψιν μηδὲ παροδικὴν συγκίνησιν καὶ μὴ ἀρεσκόμενοι εἰς παίγνια τῆς φαντασίας. Οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες εἶχον ἀπεχθῶς πρὸς τὴν μυθολογίαν, ἐξ ἧς ἐκπηγάξει ἡ ποίησις, θεωροῦντες αὐτὴν διαταράσσουσαν καὶ συγχέουσαν τὴν διάγνωσιν τοῦ θείου. Ἡ σοβαρότης τῆς ἐπιστήμης διεκλόνησε τὸ κράτος τῆς ἐθνικῆς τέχνης, μεταξὺ δὲ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ καλοῦ ἐπῆλθε ῥῆξις, ἥτις δὲν εἶχε κατανοηθῇ ἐφ' ὅσον οἱ ποιηταὶ ἐθεωροῦντο

καὶ διδάσκαλοι τοῦ ἔθνους. Οὗτος δὲ ὑπῆρξεν ὁ λόγος, δι' ὃν ἡ τὴν μεγίστην ἐν τοῖς συγχρόνοις ἔχων ποιητικὴν ἔμπνευσιν ἀνὴρ ἀπεστράφη ἀπὸ τῆς ποιήσεως μετὰ προφανοῦς δυσμενείας, καὶ ἀφωσιώθη ὅλως εἰς τὴν φιλοσοφίαν· καὶ ὁ Ἰσοκράτης δ' ἐτίμα τοὺς ποιητὰς μόνον καθ' ὅσον ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν εὐρίσκονται χρήσιμοι ἠθικαὶ γνῶμαι. Τὴν δ' ἐπελθοῦσαν ἐν τῇ σχέσει τῶν πεπαιδευμένων πρὸς τὴν ποίησιν μεγίστην μεταβολὴν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τὴν σύγχυσιν τὴν διαταράσσουσαν τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους μαρτυρεῖ ἡ ἐκ τῆς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος ἑξῶς τῶν δραματικῶν ποιητῶν καὶ ἡ καταδίκη ἐκφράσεων τοῦ Αἰσχύλου, αἵτινες θεωροῦνται οὕτως ἀνῆθικοι, ὥστε ὑπολαμβάνεται προσήκουσα ἡ εἰς τοὺς νέους ἀποσιώπησις αὐτῶν¹.

Ἄλλ' οὐχ ἦττον δὲν ἔλειπον οἱ ἐνδιαφερόμενοι ὑπὲρ τῶν ποιητικῶν ἔργων. Ὑπὸ πυκνοῦ ὁμίλου ἀκροατῶν περιστοιχιζόμενους ἔβλεπέ τις τοὺς ῥαψωδοῦς, περιβεβλημένους ποδῆρες ἱμάτιον, ἐν τοῖς δημοσίαις πλατείαις, ἐν αἷς ἀπήγγελλον τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου². Ἡμαῖζε δὲ τὰ μέγιστα ἡ τέχνη τῶν ῥαψωδῶν, καὶ συνεδύαζετο πρὸς ἐπιδείξεις μνημονικὰς, λίαν συνήθεις παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις. Ἡ Ὀδύσσεια καὶ ἡ Ἰλιάς ἀπεστηθίζοντο, καὶ ἡ τέχνη τῶν ῥαψωδούντων ἦτο οὕτω δεινὴ, ὥστε ἠδύναντο νάρχισωσι τὴν ἀπαγγελίαν ἀπὸ οἰουδήποτε χωρίου τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ὑποβαλλομένου εἰς αὐτούς³. Καὶ νεανίας δὲ οἰκῶν ἐπιφανῶν, οἷον Νικήρατον τὸν υἱὸν τοῦ Νικίου, εὐρίσκομεν ἡσκημένους περὶ ταύτας τὰς τέχνας καὶ ἀκολουθοῦντας ἀπανταχοῦ τοὺς ῥαψωδοῦς⁴. Ἀλλὰ καθ' ὅλου τὸ ἀξίωμα τῶν τοιούτων ἀνθρώπων εἶχεν ἀρχίσει καταπίπτον. Καὶ ἐπεδεικνύοντο μὲν τινες αὐτῶν ἀκόμῃ ἐν

¹ Ὁ Πλάτων (Πολιτ. σ. 380 a) ἐκάλει τὰ τοῦ Αἰσχύλου θεοὺς μὲν αἰτίαν φέει βροτοῖς, ὅταν κακῶσαι δῶμα παμπήδην θείλῃ. Πρὸς Stark Niebe σ. 38, 92.

² Περὶ τῶν ῥαψωδῶν ἴδε τὸν Ἰωνα τοῦ Πλάτωνος.

³ Οὗτος ἦτο ὁ ἀγὼν ὑποβολῆς, περὶ οὗ ἴδε Georg Curtius ἐν τοῖς Berichte der Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften. 1866 σ. 153.

⁴ Ξενοφῶντος Συμπόσιον 4, 6. Cohet Prosop[ographia] Xenoph ontea] σ. 70.

ταῖς ἡμέραις τοῦ Πλάτωνος μετὰ πολλῆς τῆς αὐταρεσκείας, οἷος Ἴων ὁ Ἐφέσιος, ἀλλὰ τὰ πλήθη ἐβαρύνοντο τὸ κενὸν αὐτῶν πάθος καὶ προσέβλεπον μετὰ περιφρονήσεως καὶ ἀγερῶχως τοὺς περιφορήτους ἐκείνους ἀοιδούς. Τῶν δὲ νέων ἐπῶν μόνον ἡ Περσῆς τοῦ Χοιρίλου¹ ἔτυχεν ἀγαθῆς δεξιώσεως καὶ ἐν Ἀθήναις, κυρίως ἕνεκα τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς.

Ζωηρότερον δὲ ἦτο τὸ ἐνδιαφέρον περὶ τοῦ δράματος. Ὡς δὲ συμβαίνει πολλάκις ἐν χρόνοις παρακμῆς, ἀπέβη ἔθος καὶ ἀρέσκεια τῶν νέων ἐκείνων, ὅσοι δὲν ἡσθάνοντο διάθεσιν πρὸς σοβαρὰς μελέτας, νὰ δοκιμάζωσι τὰς δυνάμεις αὐτῶν ὡς ποιηταί. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πλάτων λέγεται, ὅτι μετὰ τὴν εἰς τὸ πῦρ παράδοσιν τῶν κατὰ τὰ ἔτη τῆς νεότητος γραφέντων ἐπικῶν ποιημάτων εἶχε παρασκευάσει δραματικὴν τετραλογίαν πρὸς διδασκαλίαν, ὅτε ὁ Σωκράτης ἐξήγειρεν ἐν αὐτῷ ὑψηλοτέρους πόθους, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τὸν Πλάτωνα νὰ καταδικάσῃ ἀνοικτιρμόνως εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τοῦτο τὸ προῖν τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ ἐρασιτεχνίας. Ἀλλ' ἄλλοι τῶν συγχρόνων ὑπῆρξαν ὀλιγώτερον αὐστηροὶ πρὸς ἑαυτοὺς, δὲν ἔλειψαν δὲ ἰδίως ἐν τοῖς οἴκοις τῶν Ἀθηναίων ποιητῶν² εὐφυεῖς ἄνδρες γράψαντες νέα δράματα χάριν τοῦ θεάτρου. Παρίστατο δὲ ἀνάγκη τοιούτων ἔργων, ἐπειδὴ κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἐν ἄστει Διονυσίων ὤφειλον νὰ διαγωνίζωνται, ὡς καὶ πρότερον, τραγωδαί, αἵτινες ἐδιδάσκοντο, κατὰ τ'ἀνέκαθεν ἐθιζόμενα, ἐν τετραλογίᾳ³. Ἀλλὰ δὲν παρουσιάζοντο ἔργα πρωτότυπα τὴν ἀξίαν καὶ ἄξια λόγου, καὶ ἡ ποιητικὴ δημιουργία μετεβλήθη εἰς ἐργασίαν χειρωνακτικὴν. Καὶ οἱ μὲν τραγικοὶ ποιηταὶ ἀπέβα-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 186.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 98.

³ Οὕτω τετραλογίαν ἀπετέλουν αἱ Κρήσσαι, ὁ Ἀλκμαίων καὶ ἡ Ἀλκηστis [τοῦ Εὐριπίδου] κατὰ τὴν Ὑπόθεσιν τῆς Ἀλκηστιδος, δράματα διδασθέντα [τῷ 439 π. Χ.] Ὀλυμπ. 85, 2, ἡ Μήδεια, ὁ Φιλοκτήτης, ὁ Δίκτυς, οἱ Θερισταί ([432 π. Χ.] Ὀλυμπ. 87, 1) κατὰ τὴν Ὑπόθεσιν τῆς Μήδειας, ὁ Ἀλέξανδρος, αἱ Τροϊζήναι, ὁ Παλαμήδης, ὁ Σίσυφος ([420 π. Χ.] Ὀλυμπ. 91, 1 κατὰ τὸν Αἰλιανὸν Ποικ. Ἰστ. II, 8). Αἱ δὲ διδασκαλίαι ἐξικνοῦνται μέχρι τοῦ 346 π. Χ. Ἰδε Welcker Griechische Tragödie σ. 893 κ. ἐ. Usener ἐν ταῖς Symbolae philologorum Bonnensium σ. 583.

λον κατὰ μικρὸν τὸ ἀξίωμα, οἱ δὲ ὑποκριταί ἅπ' ἐναντίας ἐπεδεικνύοντο ὡς διονυσιακοὶ τεχνῖται καὶ προσείλκυον αὐτοὶ κυρίως τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ. Ἡ δὲ τέχνη αὐτῶν ἀπελύθη ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς ποιητὰς καθυποτάξεως, καὶ ἀπετέλεσαν ἰδίαν τάξιν ἔχουσαν ἰδίους θεσμούς καὶ συγκροτοῦσαν ἰδίους συλλόγους¹.

Συνηνώθησαν δ' εἰς θιάσους, οἵτινες συνείθιζον νὰ διδάσκωσιν ὁμοῦ ταῦτά δράματα· ἤγειτο δὲ αὐτῶν ὁ πρωταγωνιστής, εἰς ὃν ὑπετάσσοντο ὁ δευτεραγωνιστής καὶ ὁ τριταγωνιστής². Ἐκεῖνοι δὲ αὐτῶν, οἵτινες κατῴρθουν νὰ ποκλήσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ πλήθους, ἐτύγχανον ἀξιώματος ἐπιφθόνου, λαμβάνοντες μὲν παρὰ τῆς πολιτείας μέγαν μισθὸν, κερδαίνοντες δ' ἐν ταῖς ἀποδημίαις μεγάλας ἀμοιβάς, αἵτινες λέγεται, ὅτι κατ' ἐνίας διδασκαλίας ἀνῆρχοντο εἰς ἓν τάλαντον, πρὸς δὲ τούτοις τιμώμενοι δι' ἐπάθλων. Δόκιμοι δὲ ὑποκριταί ἀνεπλήρουν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν δραματικῶν παραστάσεων αὐτοὺς τοὺς ποιητὰς καὶ ἐλάμβανον παρὰ τῶν ἀρχῶν πλήρη ἄδειαν νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν διδασκτῶν δραμάτων καὶ καταναίμωσι τὰ πρόσωπα εἰς τοὺς ὑποκριτάς. Ὑποκριταὶ δὲ ὑπέρφρονες ὑπὸ τῆς εὐνοίας τοῦ πλήθους δὲν ἐπέτρεπον νὰ ἐμφανισθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἄλλος πρὸ αὐτῶν, ὅπως αὐτοὶ πρῶτοι ἐμποιήσωσιν εἰς τὸ πλῆθος τὴν προσήκουσαν αἴσθησιν. Καὶ τὰ ῥήματα δὲ τῶν ποιητῶν ἐχειρίζοντο κατὰ τὸ δοκοῦν, καὶ προέβαινον αὐτοβούλως εἰς μεταβολὰς δυναμένας νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἐπιφανεστέραν κατάδειξιν τῆς δεξιότητος αὐτῶν. Οἱ

¹ Ἀριστοτέλους Ῥητορ. I, 3 σ. 111, 11· μεῖζον δύνανται τῶν ποιητῶν οἱ ὑποκριταί. Περὶ δὲ τῶν ὑποκριτῶν καὶ τῶν χοροδιδασκάλων ἴδε Helbig ἐν τῇ Zeitschrift für [das] Gymnasialwesen]. 1862 σ. 104 κ. ἐ. Böckh Graeco[ae] trag oediae] princ[ipum] σ. 178. Lüders Die dionysischen [Künstler] σ. 53 κ. ἐ. Ἀντὶ δὲ τῆς προτέρας λείψεως ὑποκριταὶ παρουσιάζονται νῦν ἡ ἐκφρασις οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται, ἀναφερομένη εἰς ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφανιζομένους. Εὐρίσκομεν δὲ τὴν ἐκφρασιν ταύτην ἤδη παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει (Προδλήμ. 30, 11).

² Περὶ τῶν δραματικῶν θιάσων πραγματεύεται διὰ μακρῶν ὁ Lüders ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ συγγραφῇ. Οἱ δὲ μεγάλοι θιάσοι συνεκροτήθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν τρίτον π. Χ. αἰῶνα. ἴδε Lüders σ. 65 κ. ἐ. [Πρὸς P. Foucart De collegiis scenico-rum artificum apud Graecos. Paris. 1873].

δὲ κωμικοὶ ὑποκριταὶ καὶ οἱ τραγικοὶ ἐχωρίσθησαν εἰς δύο διαφο-
ρους τάξεις, τούτων δὲ οἱ τραγικοὶ ἀπέκτησαν ὅλως ἰδιάζουσας
σημασίαν διὰ τῆς ἀναμίξεως εἰς τὴν μελέτην τῆς ῥητορικῆς, καὶ
ἀπέβησαν λίαν ἐπιζήτητοι ὡς διδάσκαλοι τῶν νεαρῶν ῥητόρων.
Ἐθεωροῦντο δὲ αὐτόχρημα πρότυπα ὡς πρὸς τὴν ἐπεξεργασίαν
τῆς φωνῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπαγγελίαν, ἡ δὲ τέχνη αὐτῶν ἦτο
καθ' ἑαυτὴν ῥητορικὴ παράστασις διὰ τοῦ σώματος. Ὡς δ' ἡ ῥη-
τορικὴ τέχνη κυρίαν ἔδραν εἶχε τὰς Ἀθήνας, οὕτω καὶ ἡ ὑπο-
κριτικὴ ἐν τῇ νέᾳ αὐτῆς ἀναπτύξει ὑπῆρξε κυρίως τέχνη ἀττική.
Ἐν Ἀθήναις δ' ἔδρασαν καὶ ἐδοξάσθησαν ὁ Σάτυρος, ὁ Νεοπτό-
λεμος, ὁ Ἀνδρόνικος, οἵτινες εὕρισκοντο εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς
φήμης ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Δημοσθένους.

Ἡ δὲ κωμωδία δὲν ἔπαθε, καθ' ἣ τῇ τραγωδίᾳ, ἐκ τῆς δυσ-
μενείας τῶν εἰς τὴν ποίησιν ἀσυμπαθῶν χρόνων. Ἦτο ἐκ φύσε-
ως εὐκίνητοτέρα. Δὲν ἦτο δεδεσμευμένη πρὸς τακτὰς ὑποθέσεις,
καὶ ἡδύνατο ἐλευθερώτερον νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς μεταβαλ-
λομένας διαθέσεις. Καὶ δὴ ἐγκατέλιπε πᾶν ὅ τι δὲν ἡδύνατο
πλέον νὰ συγκρατηθῇ, πρὸ πάντων δὲ τὸν χορὸν¹, ὅστις ἦτο τὸ
μέρος ἐκεῖνο τῆς κωμωδίας, δι' οὗ αὕτη εἶχε διατρανωθῇ ὡς ποι-
ητικὸν εἶδος ἀμέσως συνδεόμενον πρὸς τὸν δημόσιον βίον. Διὰ
δὲ τῆς ἀποβολῆς τοῦ χοροῦ συμμετεβλήθη κατ' ὀλίγον καὶ ὁ
ὅλος χαρακτήρ τῆς κωμωδίας. Οἱ κωμικοὶ ποιηταὶ δὲν συμμετεῖ-
χον πλέον τοῦ ἀγῶνος τῶν φατριῶν, καὶ δὲν ἐπελαμβάνετο πλέον
ὑποθέσεων μεγάλων καὶ τολμηρῶν, ὡς πρότερον· ἡ κρουνηδὸν
ἀναβλύζουσα ζωὴ ἐξέλιπεν, ἡ δὲ γλῶσσα προσήγγισε πρὸς τὴν
τῆς κοινῆς βουλίας, καὶ ἡ ἔξαρσις τῆς φαντασίας ἀπέβη μᾶλλον
χαμαιπετῆς, καθ' ἣ ἤρμοζεν εἰς χρόνους, καθ' οὓς ἐπεκράτει ἡ
σκέψις καὶ δὲν ἡδύνατο πλέον οἱ ποιηταὶ νὰ ζιώσωσι παρὰ τοῦ
πλήθους, ὅπως ὑψωθῇ εἰς σφαίρας ἰδεώδεις. Διὸ οἱ ποιηταὶ κατέ-
βησαν εἰς τὸν ἀδόκητισμόν τοῦ κοινοῦ βίου, καὶ ἐζήτησαν νὰ εὐ-
ρωσιν ἐν αὐτῷ τὰς ὑποθέσεις παραστάσεων ψυχαγωγικῶν, ἃς

¹ Ὡς ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 139.

περιετόρνουν ἐν σκηναῖς χαλαρῶς μὲν πρὸς ἀλλήλας συνδοιμένας, ἄρτυνομέναις δὲ δι' ἐρωτικῶν περιπετειῶν καὶ μεταβαλλομέναις οὕτως εἰς φαιδράς εἰκόνας τοῦ βίου.

Εἰς δὲ τὴν μεταβατικὴν περίοδον τῆς κωμωδίας ἀνήκουσιν ὁ Ἐπιππος καὶ ὁ Ἐπικράτης. Τούτων δὲ ὁ Ἐπιππος φαίνεται, ὅτι ἡσχολήθη ἀκόμη κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀρχαίας κωμωδίας περὶ τὰ δημόσια πράγματα. Καθ' ἃ δὲ ὁ Ἀριστοφάνης, φέγει τὴν εὐπιστίαν καὶ τὴν ἀστασίαν τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ὅστις, μεθυόμενος ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ, μίνεται ὑπὲρ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, ἕως αἴφνης συναισθάνεται τὴν ἀπάτην καὶ μεθίσταται εἰς τὸ ἐναντίον. Ἐξηκολούθησαν δὲ καὶ νῦν σκώπτωσι κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον πολιτευτὰς ἕνεκα τῶν ἐμπαθῶν αὐτῶν λόγων καὶ ποιητὰς ἕνεκα τῶν διαστρόφων αὐτῶν ἐκφράσεων. Ὁ δ' Ἐπικράτης παριστάνει τὸν Πλάτωνα ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν, διατρίβοντα μετ' αὐτῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Παναθηναίων περὶ βοτανικὰς μελέτας καὶ διδάσκοντα νῦν διακρίνωσι τὰ διάφορα εἶδη τῶν δένδρων καὶ βοτανῶν.

Ἐν τῷ συνόλῳ δ' ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα τῆς συγχρόνου γενεᾶς ἡ τάσις τῆς νέας κωμωδίας, ἥτις δὲν παρίστανεν ἄνδρας ἐκάστους, ἀλλὰ χαρακτῆρας καθολικοὺς, ἐπαναλαμβανομένους παρ' ἀνθρώποις τῆς αὐτῆς κατηγορίας. Οὕτως οἱ ποιηταὶ τῆς νέας κωμωδίας ἀνεδίβασαν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τὸν τοχογλύφον, τὸν κυβευτὴν, τὸν παράσιτον, τὸν ὑπότυπον τεχνίτην, τὸν πονηρὸν δοῦλον, τὸν σκαιὸν ἀγρότην, τὸν θορυβοποιὸν κηδεμόνα, τὸν ἀλαζόνα στρατιώτην, τὸν πυρώδη ἐραστὴν, τοὺς φιλοσόφους, τοὺς ἰατροὺς, τοὺς μαγείρους καὶ ἄλλους τοιούτους τύπους. Παρουσιάζοντο δὲ οὗτοι ὑπὸ ὀνόματα ἐφευρεθέντα ὑπὸ τῶν ποιητῶν, ἅτινα δι' αὐτῶν ἀπέκτησαν καθολικὴν σημασίαν, ἢ ἐλαμβάνοντο ἱστορικὰ ὀνόματα καὶ εἰκονίζετο ἐν μὲν τῷ Θηραμένει ἡ ἀστασία, ἐν δὲ τῷ Τίμωνι ἡ μισανθρωπία, ἐν δὲ τῷ Λάμπωνι ἡ δεισιδαιμονία.

Πρὸ πάντων δ' ἀνεδιβάζοντο εἰς τὴν σκηνὴν οἱ φιλόσοφοι μετὰ

τῶν ιδιοτροπιῶν αὐτῶν, ὅτε μὲν ὡς Κυνικοὶ ἢ Πυθαγόρειοι περιφρονοῦντες μετ' ἰσχυρογνωμοσύνης τὰ δῶρα τῶν θεῶν καὶ περιφερόμενοι ἐν ἐκουσίᾳ ταπεινότητι πτωχοί, ῥυπαροὶ καὶ σκυθρωποὶ, ἀξιοθρήνητοι μωροὶ, ὅτε δὲ ὡς ἀλαζονικοὶ Ἀκαδημαῖκοι μετὰ πολλῆς μερίμνης φροντίζοντες νὰ ἐμφανίζωνται ἔχοντες ἐπιμεμελημένην τὴν κόμην καὶ κομψὴν τὴν ἐσθῆτα. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Πλάτωνος ἐπελαμβάνετο κατὰ προτίμησιν ἡ κωμωδία, αἱ δὲ ὑπ' αὐτοῦ προταθεῖσαι μεταρρυθμίσεις, ἡ διδασκαλία περὶ κοινοκτημοσύνης, περὶ χειραφετήσεως τῶν γυναικῶν καὶ τὰ τοιαῦτα παρ' εἶχον ἀρεστοτάτην ὕλην πρὸς διακωμώδησιν ¹. Ἄλλ' ἅπαντες οἱ φιλόσοφοι κατεκερτομοῦντο κοινῇ ὑπὸ τῶν κωμικῶν ποιητῶν, καταγελῶμενοι ὡς ἄργοι καὶ ὡς ἐξημμένοι στρεψόδιοι διατρίβοντες περὶ συζητήσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν ἀληθῆ οὐσίαν τῶν πραγμάτων, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ σικύου ἐξαιρουμένου.

Ἐγίνοντο δὲ ταῦτα μετὰ σκωπτικῆς εὐφυίας καὶ λεπτῆς εἰρωνείας, ἀλλ' ἄνευ κακίας καὶ δηκτικότητος, ἐπειδὴ ἡ τέχνη, ἀποβάσα χαλαρωτέρα, περιέβαλλε τὰς παραστάσεις αὐτῆς διὰ τινος θωπευτικῆς κοσμιότητος, ἥς ἔνεκεν ἀπεφεύγετο πᾶς κίνδυνος σοβαρωτέρας συγκρούσεως. Οἱ κωμικοὶ ποιηταὶ δὲν ἐπεχειροῦν νὰ μεταβάλῃσι καὶ βελτιώσωσι τοὺς ἀνθρώπους, καὶ αὐτὰς δὲ τὰς μωρίας τῶν ἀνθρώπων ἐκάκιζον ἄνευ πραγματικῆς σοβαρότητος, ἐψυχagώγονον δὲ τὰ πλήθη διὰ τῶν ἀκουσμάτων ἐκείνων ὅσα ἦσαν τὰ μάλιστα ἀρεστὰ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Εὐβούλου.

Συμπόσια ἀνθρώπων λίχνων περιεγράφοντο παραστατικώτατα μετὰ μεγάλης ἐπιδείξεως γαστρονομικῆς σοφίας, ὡς καὶ λαμπραὶ γαμήλιοι ἐορταί, οἷα ἡ τοῦ Ἰφικράτους, ὅτε συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τοῦ βορρᾶ ². Παρίστανε δὲ ἡ κωμωδία τὴν ἀγορὰν τῆς πρωτευούσης [τοῦ Κότυος] διὰ τῶν ἐξῆς στίχων·

¹ Ἀλεξίς παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ [V 1, σ.] 226. Πρὸλ. Bekker Charikles Τόμ. Β' σ. 154.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 128.

κατὰ τὴν ἀγορὰν μὲν ὑπεστρωσθαι
στρώμαθ' ἄλουργῇ μέχρη τῆς ἄρκτου,
δειπνεῖν δ' ἄνδρας βουτυροφάγας,
αὐχμηροκόμας μυριοπληθεῖς·
τοὺς δὲ λέβητας χαλκοῦς εἶναι
μεῖζους λάκκων δωδεκακλίνων·
αὐτὸν δὲ Κότυν περιεζῶσθαι
ζωμόν τε φέρειν ἐν χοῖ χροσῇ
καὶ γενόμενον τῶν κρατήρων
πρότερον μεθύειν τῶν πινόντων ¹.

Καὶ ἄλλα δὲ σύγχρονα σκάνδαλα διηγούντο χάριν γέλωτος οἱ κωμωδοποιοί. Ἀλλὰ καὶ αἱ ὑψηλότεραι ἀπολαύσεις τοῦ ἀττικοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐνέπνεον τὴν κωμῳδίαν, οἷον ἡ χάρις τοῦ εὐφυοῦς διαλόγου, ἐν ᾧ ἐπεδεικνύετο σκῶμμα καὶ εὐτραπελία, καὶ ἰδίως μεγάλη χρῆσις ἐγίνετο καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν ἐμμέτρων αἰνιγμάτων, ἅτιν' ἀπετέλουν εὐάρεστον ψυχαγωγίαν τῶν ἐν Ἀθῆναις συναναστροφῶν ².

Τέλος δὲ ἀρεστὸν θέμα τῆς νέας κωμῳδίας ἦτο καὶ ἡ συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν συγχρόνων διαφωτίσις τῶν μυθολογικῶν διηγήσεων. Ἐγίνετο δὲ τοῦτο κατὰ δύο τρόπους. Καὶ δὴ ὅτε μὲν ἡρμηνεύοντο οἱ μῦθοι κατὰ τρόπον ψυχρὸν, ἐπιζητουμένης τῆς ἐξηγήσεως αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὥς ὅτε ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἀπολίθωσις τῆς Νιόβης ἡρμηνεύετο ὡς ἐκφράζουσα μεταφορικῶς τὴν ἐκ τῆς φρίκης ἀφασίαν καὶ ἀπονάρκωσιν αὐτῆς· ὅτε δὲ ἡ κωμῳδία ἐγελοιοποίει τοὺς ἀρχαίους λόγους καὶ ἔτερπε τὰ πλήθη διὰ γελοίων παραστάσεων τοῦ Κρόνου καταβροχθίζοντος τὰ τέκνα, τῆς ἐκ θαύματος γεννήσεως θεῶν τινων, τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ ἄλλων ἡρώων παριστα-

¹ Meineke Fragmenta Comicorum Graecorum Τόμ. Γ' σ. 182. Rehdantz Vitae Iphicratis κτλ. σ. 30

² Meineke Hist[oria] crit[ica] com[œd]iæ σ. 277. Paul Desymposii aenigmatis σ. 2. O. Ribbeck Mittlere und neuere Komödie. 1857 σ. 19. Lüders Die dionysischen Künstler σ. 98.

νομένων ἐπὶ τῶν σχολικῶν ἐδράνων, ἀναγινωσκόντων βιβλία καὶ διαγόντων τὸν βίον καὶ κατὰ τᾶλλα ὡς οἱ κοινοὶ πολῖται.

Αἱ δὲ παρωδαὶ αὗται ἀνεπτύχθησαν ἐν Ἀθήναις εἰς ἴδιον εἶδος δημοσίας ψυχαγωγίας, εἰσῆχθησαν δὲ μάλιστα καὶ χάριν αὐτῶν ἄγῳνες, ὡς ἐν τῇ τραγωδίᾳ καὶ τῇ κωμωδίᾳ, τῷ διθυράμβῳ καὶ τῇ ῥαψωδικῇ¹. Τὴν δὲ ἀρχὴν τοῦ εἶδους τούτου εὐρίσκομεν ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, γίνεται δὲ μνεία Ἠγήμονος τοῦ Θασίου ὡς τοῦ πρώτου γράψαντος ἐν Ἀθήναις παρωδίας ὁμηρικῶν περὶ θεῶν μύθων. Λέγεται δὲ, ὅτι τὰ πλήθη διέτριβον εὐθύμως περὶ τὴν ἀκρόασιν παιγνιώδους Γιγαντομαχίας [καθ' ἣν ἡμέραν ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ πρῶτον ἄγγελμα περὶ τῆς ἐν Σικελίᾳ συμφορᾶς²].

Τοιοῦτος ἦτο ὁ χαρακτὴρ τῆς νέας κωμωδίας, οἷα ἤκμασε μεγάλως μετὰ τοῦ παραλλήλου εἶδους τῆς παρωδίας ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Διεκρίθησαν δὲ ὡς ποιηταὶ τῆς νέας κωμωδίας ὁ Ἀντιφάνης, ὁ Ἀλεξίς, ὁ Εὐβουλος, ὁ Ἀναξανδρίδης³. ἀναφέρονται δ' ἐν συνόλῳ ὀνομαστί ἐξήκοντα περίπου ποιηταί, γράψαντες ὑπὲρ τὰς ὀκτακοσίας κωμωδίας. Ἦσαν δ' ἐν αὐτοῖς γνήσιοι Ἀθηναῖοι, οἷοι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀλλὰ καὶ ξένοι ἐκ Ρόδου, Θουρίων, Σινώπης καὶ ἄλλων πόλεων. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ξένοι μετεβλήθησαν ὅλως εἰς Ἀθηναίους, ἐν δὲ τῇ κωμωδίᾳ ἐνεκαποπρίσθη ὁ ποικίλος βίος τῆς πόλεως, ἐν ᾗ εὐρίσκοντο ἄνθρωποι παντοδαποὶ, οὐδ' Αἰγυπτίων καὶ Βαβυλωνίων ἐξαιρουμένων. Διὰ

¹ Schrader ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XX σ. 186.

² Ἀθηναίου [IX, σ.] 407· [κα(τ)οι] ἄγγελθέντων ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν γενομένων περὶ Σικελίαν ἀτυχημάτων. Οὐδεὶς [δ'] ἀπέστη... ἐκλαίον οὖν ἐγκαλυψάμενοι, οὐκ ἀνέστησαν δ' ἵνα μὴ γένηνται διαφανεῖς τοῖς ἀπὸ τῶν ἄλλων πόλεων θεωροῦσιν [ἀχθόμενοι τῇ συμφορᾷ].

³ Περὶ τῆς ἐκτιμῆσεως τοῦ Ἀναξανδρίδου παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἴδε Bergk Griechische Literaturgeschichte Τόμ. Δ' σ. 158. Παρ' αὐτῷ τὰ πρῶτον ἀπαντῶνται ἔρωτικὰ σκάνδαλα ἐλευθέρων γυναικῶν.

τοῦτο δ' εὐλόγως ἡδυνήθη νά εἴπῃ ὁ Ἀντιφάνης πρὸς δικαιολογίαν ἑαυτοῦ εἰς τὸν Μακεδόνα βασιλέα [Ἀλέξανδρον], ὅστις προφανῶς δὲν ἐπεδοκίμαζε μεγάλως μίαν τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ, ὅτι ἀληθῶς ἔπρεπεν ὁ θέλων νά εὖρῃ ἀληθοῦς εὐχαρίστησιν ἐν τῇ ἀττικῇ κωμωδίᾳ νά ἔχῃ οἰκείως πρὸς τὸν κοινωνικὸν ἐν Ἀθήναις βίον καὶ νά ἔχῃ συμμετάσχει πολλάκις δείπνων ἀπὸ συμβόλων καὶ λάβει καὶ δώσει πλεονάκεις πληγὰς χάριν ἑταίρων¹.

Ἀρεστὸν δὲ εἶδος ποιήσεως ἐξηκολούθησε νά εἶνε παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ὁ νέος διθύραμβος², κρᾶμα δράματος καὶ λυρικῆς ποιήσεως, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο μιμικαὶ παραστάσεις ἐκ τῆς μυθολογίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου, συνοδευόμεναι ὑπὸ παταγώδους μουσικῆς. Ἐνεκα δὲ τοῦ ἀχαλινώτου αὐτοῦ τὸ εἶδος τοῦτο ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰς διαθέσεις τῶν συγχρόνων. Τὴν δὲ πρὸς τὸν διθύραμβον συμπάθειαν ταύτην τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων συνεμερίζετο καὶ ἡ αὐλὴ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν. Σῶζεται δὲ μέχρις ἡμῶν στήλη περιέχουσα ψήφισμα τῆς βουλῆς τῶν Ἀθηναίων, δι' οὗ ἐπαινεῖται πλήν τοῦ Διονυσίου καὶ τῶν ἀδελφῶν καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς γυναίκος [Φιλόξενος], καὶ δὴ κατὰ πρότασιν τοῦ Κινησίου³. Ἀνέρχεται δὲ τὸ ψήφισμα τοῦτο εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 393 π. Χ. (Ὀλυμπ. 96, 3). Κατὰ ταῦτα δ' ἐψηφίσθη ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην τῆς Κνίδου, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεδίωκον πολιτικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Διονυσίου, καὶ τὴν εὐκαιρίαν ταύτην φαίνεται ἐπωφεληθεῖς ὁ Κινησίας, ὅπως προκαλέσῃ δημοσίαν τιμὴν τοῦ παρ' αὐτοῦ καλλιεργουμένου διθύραμβου καὶ τῶν ἐν τῷ

¹ Ἀθηναίων [XIII, σ.] 555.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 124.

³ K ö h l e r ἐν τῷ Hermes Τόμ. III [1868] σ. 157. [Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' μέρ. α' σ. 5, ἀρ. 8]. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ κατὰ τὸν Holm (Geschichte Siciliens Τόμ. Β' σ. XII), συμφωνοῦντα πρὸς τὸν Dittenberger καὶ τὸν K ö h l e r, ἀναγνωστέον [Πολύ]ξενον τὸ [ν] κηδεστὴν τοῦ Διονυσίου. Εἶνε δὲ τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐκ τῶν δι' ἀναγλύφου κεκοσμημένων. Ἰδε περὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου Sch ö n e Griechische Reliefs [σ. 23] ἀρ. 49. Friederichs-Wolters Gipsabgüsse antiker Bildwerke in Berlin ἀρ. 1159.

αὐτῷ εἶδει δραματικῶν συναδέλφων, εἰς οὓς συνανῆκον καὶ οἱ τύραννοι τῶν Συρακουσῶν, οὐ μόνον ὡς χορηγοὶ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπιφανεῖς ἐρασιτέχναι.

Τέλος δὲ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν ἡ ἀνθησις, εἰς ἣν ἀνῆλθον ἐν τῇ πόλει τοῦ Περικλέους δὲν ἡδυνήθη νὰ διατηρηθῇ καὶ μετὰ τὴν παρακμὴν αὐτῆς. Τέχνη δημοσία, οἷα ἡ ἀττική, προϋποθέτει πολιτείαν εὐημεροῦσαν, εἰρήνην καὶ ἀφθόλους δημοσίους πόρους. Οἱ πολῖται πρέπει νὰ εἶνε ἐμόφρονες πρὸς ἀλλήλους καὶ νὰ ἔχωσιν ἐλεύθερον τὸ πνεῦμα, ὥπως ἀγαπῶσι τὸ καλὸν καὶ θεωρῶσι τὴν ἀξιοπρεπῆ θεραπείαν τῆς τέχνης τιμὴν τῆς πολιτείας. Τέλος δὲ ὀφείλουσι νὰ ὑπάρχωσιν ἄνδρες ἀπολαύοντες τιμῆς παρὰ τοῦ πλήθους, εἰς οὓς τοῦτο νὰ παρέχῃ ἐπὶ μακρὸν τελείαν ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ συνθῆκαι ἔλειπον. Ὁ δῆμος διεσπᾶτο ὑπὸ φατριῶν, οἱ ἰδεώδεις πόθοι εἶχον ἐκλίπει, ἐπεκράτουν δ' ἐπιπόλαιοι καὶ παροδικαὶ συγκινήσεις, καὶ ἡ πρὸς τὰ ἔξω πολιτεία ἦτο ἀλλοπρόσαλλος, ἀστατος καὶ ἀτυχής. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δὲν ὑπῆρχε κατάλληλον ἔδαφος πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν καλῶν τεχνῶν. Καὶ ἐξηκολούθησαν μὲν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου προάγοντες τὴν οἰκοδομίαν τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναῶν, κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ πολέμου ἡσχολοῦντο περὶ τὴν ζωφόρον τοῦ Ἐρεχθείου¹, τὰ δὲ πρῶτα μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν τοῦ Εὐκλείδου ἔτη ἀνέκτισαν καὶ πάλιν τὸν αὐτὸν ναόν, παθόντα ὑπὸ πυρκαϊᾶς τῷ 406 π. Χ. (Ὀλυμπ. 92, 3)². Ἀλλ' οἱ χρόνοι τῆς οἰκοδομῆσεως μεγάλων καλλιτεχνημάτων, ἐπιχειρουμένων κατὰ σχέδιον

¹ Ὁ χρόνος τῆς συντελέσεως τῆς ζωφόρου τοῦ Ἐρεχθείου δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ.

² [Köhler] ἐν τῷ Hermes Τόμ. II [1867] σ. 22. Τὰ δὲ ἀνάγλυφα τὰ κοσμοῦντα τὸ ἔρμα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ὁ μὲν Kekulé [Die Balustrade des Tempels der Athena Nike σ. 40 κ. ἑ.] ἀποδέχεται ποιηθέντα τῷ 407 π. Χ., μετὰ τὰς νίκας τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Κυζίκου, [ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Michaelis ἐν ταῖς Mittheilungen des archäologischen Instituts in Athen Τόμ. XIV (1889) σ. 304 κ. ἑ. ὡς καὶ ὁ] O v e r b e c k [Geschichte der griechischen Plastik Τόμ. Α' ἐκδ. δ' σ. 487, ὅστις πρότερον] ἀπεδέχετο αὐτὰ ποιηθέντα μεταξὺ τοῦ 390 καὶ 388 π. Χ.

καθολικὸν ἐν συναφείᾳ πρὸς ἄλληλα, εἶχον παρέλθει ἀνεπιστρεπτεῖ.

Ἄλλ' οὐχ ἦττον ἡ ἀττική τέχνη ἦτο δραστηριωτάτη ἐν τῇ παραγωγῇ ἔργων μεμονωμένων ἐν τε Ἀθήναις καὶ ἐκτὸς αὐτῶν.

Ἡ γλυπτική καθ' ὅλου, ἐξικομένη ποτὲ εἰς ἀνάπτυξιν σθεναρὰν καὶ προσλαβοῦσα χαρακτῆρα ἐθνικὸν, ἀπολαύει ἐν σχέσει πρὸς τὴν πολιτείαν μείζονος ἀνεξαρτησίας, ἡ δὲ παράδοσις αὐτῆς εἶνε ἐμμονωτέρα ἢ ἡ τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δύναται μετὰ κρίσιν, οἷα ἡ ἐπελθοῦσα ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ μετὰ τὸν Περικλέα, νὰ ὑποστῇ καὶ νέας ἐξάρσεις καὶ προσιδιωθῇ νέα σπέρματα ζωῆς ἀποβαίνοντα γόνιμα. Ἀντὶ δὲ τῆς μεγαλοπρεποῦς ἐκείνης ἡρεμίας τῆς χαρακτηριζούσης τὰ ἔργα τοῦ Φειδίου καὶ δυναμένης εὐκόλως νὰ μεταστῇ εἰς μονοτονίαν ἐπῆλθε μεγαλειτέρα ποικιλία. Οἱ μὲν τεχνῖται ἀπέβησαν τολμηρότεροι, τὸ δὲ διάγραμμα τῶν καλλιτεχνημάτων ἐγείνεν ἐλευθεριώτερον, τὰ ζῷδια ἔπαυσαν παριστανόμενα ἐν ἡρεμίᾳ καὶ ἰσορροπίᾳ καὶ ἐπέζητήθησαν αἱ μάλιστα παρακεκινδυνευμένα κινήσεις.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν παράστασιν τοῦ σώματος ἐν κινήσει εἶχον καταβάλλει ἱκανὰς προσπαθείας ἤδη οἱ Αἰγινῆται καὶ ὁ Μύρων· ἀλλ' ἡ ψυχικὴ ἔκφρασις δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπιδειχθῇ προσηκόντως. Τὰ πρόσωπα ἐφαίνοντο ψυχρὰ καὶ ἀδιάφορα· ἡ δὲ ἀφέλεια καὶ ἀπλότης τῶν γλυπτῶν ἔργων τοῦ Παρθενῶνος δὲν ἤρκει πλέον εἰς τοὺς νεωτέρους, οἵτινες ἦσαν καθ' ἑαυτοὺς ἀνήσυχτοι, ἐπέζητουν συγκινήσεις, καὶ ἀπήτουν νέα θέλγητρα, ὅπως κοινωνήσωσι τῆς ἐκ τῶν δημιουργημάτων τῆς τέχνης ἀπολαύσεως.

Ἡ δὲ μετάβασις πρὸς τὴν νεωτέραν ταύτην τεχνοτροπίαν διαγινώσκεται ἤδη λίαν σαφῶς ἐν τῇ ζωφόρῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ οἰκοδομηθέντος ὑπὸ Ἰκτίνου, τοῦ ἀρχιτέκτονος τοῦ Παρθενῶνος, χάριν τῶν Φιγαλέων ἐν ταῖς ὀρειναῖς Βάσσαις. Ἐν τῇ ζωφόρῳ ἐκείνῃ παρατηροῦμεν ἤδη ἀπαραγνώριστως ἐν τοῖς ἀγάλμασι τῆς Ἀμαζονομαχίας καὶ Κενταυρομαχίας μεγαλειτέραν

ζωὴν, αὖξῃσιν τοῦ βιαίου τῶν κινήσεων, καταφαινομένην ἐν ταῖς κυματιζομέναις ἐσθῆσι, καὶ συσσωρεύσιν τινα τῶν παραστάσεων ἀποσκοποῦσαν εἰς ἐμποίησιν μείζονος αἰσθήσεως ἐπὶ τὸν θεατὴν. Τὰνάγλυφα ἐκεῖνα ἔχουσι πρὸς τὴν ζωφόρον τοῦ Παρθενῶνος ὡς ἡ γλῶσσα τοῦ Εὐριπίδου πρὸς τὸ ὑψηλὸν ὕψος τοῦ Σοφοκλέους. Αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι, μιμούμεναι τὴν δραματικὴν ποίησιν, ἐπέδιδον ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τὴν ἔκφρασιν τοῦ ψυχικοῦ βίου· διὸ ἐγκατέλιπον τὴν τάξιν τῶν ἀρχαιοτέρων τύπων τῶν θεῶν, καὶ ἐτράπησαν μετ' ἀρεσκείας εἰς τοὺς κύκλους ἐκείνους τῶν ἰδεῶν, ὅσοι παρεῖχον εὐκαιρίαν παραστάσεως τοῦ κεκινημένου βίου τῆς ψυχῆς, δυναμένης νάφῃσιν κέντρον εἰς τοὺς ὁρῶντας· ἐπεδείκνυσαν δ' ἐν μὲν τῇ Ἀφροδίτῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἔρωτος, ἐν δὲ τῷ Διονύσῳ τὴν μακαριότητα τῆς μέθης. Οὕτως ἡ τέχνη ἐπελήφθη ὅλως νέων προβλημάτων, ἐπιζητοῦσα τὴν ἔκδασιν τῆς ὅλης ἐπαλλήλου ἀκολουθίας τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων, τῆς θλίψεως, τοῦ πόθου, τῆς στοργῆς, τῆς παραφροσύνης, τῆς μανίας, μετὰ λεπτῆς ψυχολογικῆς διακρίσεως τῶν παθῶν τούτων. Τότε τὸ πρῶτον ὁ ἄνθρωπος ἀπέβη πράγματι καὶ τελείως ὑπόθεσις τῆς τέχνης, καὶ δὴ ὁ ἄνθρωπος τῶν τότε χρόνων, καθ' οὓς εἶχεν ἐκλίπει ἡ ἀρχαία ἠθικὴ πειθαρχία, εἶχον χαλαρωθῆ οἱ οἰκογενειακοὶ δεσμοὶ, κραταιὰ δὲ καὶ ἀχαλιναγώγητα ἦσαν τὰ πάθη. Ἡ δὲ σοφιστικὴ εἶχε καταστήσει ὀξυτέραν τὴν αἰσθησιν καὶ τὴν παρατήρησιν τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν φύσεων. Ἄλλως δὲ καὶ αὕτη ἡ γλυπτικὴ ἐμιμήθη περιωνύμους τινὰς εἰκόνας ἐνίων σοφιστῶν, οἷον τὸν Ἡρακλέα κατὰ τὸ μεταίχμιον τῆς ὁδοῦ μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας¹. Καὶ ἡ ῥητορικὴ δὲ ὤθει πρὸς τὴν μελέτην τῶν παθῶν· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ νεωτέρα μουσικὴ καὶ ὁ διθύραμβος. Ἀπανταχοῦ εὐρίσκομεν ῥοπήν τινα πρὸς αἰσθήματα παράφορα, αἵρουσαν τὴν ἐπιφύλαξιν τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων καὶ προκαλοῦσαν κίνησιν ἐλευθερωτέραν.

¹ Welcker *Alte Denkmäler* Τόμ. Ι' σ. 310. Overbeck ἐν τοῖς *Berichte der Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften*. 1865 σ. 46. Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 157.

Καὶ ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ δ' ἐξεδηλώθη ὁ χαρακτήρ τῶν χρόνων τῆς ῥητορικῆς. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲν ἤρκει πλέον τὸ ἀπλοῦν, ἀλλ' ἐπεζητεῖτο πλουσιώτερος κόσμος, τεχνοτροπία νέα καὶ μείζονα ἐμποιοῦσα αἴσθησιν εἰς τὸν θεατὴν. Τὴν ὁδὸν δὲ ταύτην ἠκολούθησεν ὁ Καλλίμαχος, νεώτερος τοῦ Ἰκτίνου ἐν τοῖς συγχρόνοις, ἀνὴρ κεκτημένος τὴν πολυπραγμοσύνην καὶ φιλόδοξον προαίρεσιν γνησίου Ἀθηναίου, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν ἡρεμίαν καὶ ἐγκράτειαν τὴν χαρακτηρισρίζουσαν τοὺς μεγάλους ναοδόμους τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους¹. Ἐμφορούμενος τοῦ πνεύματος τῶν συγχρόνων, ἐπεζήτησεν ὁ Καλλίμαχος τὸ νέον, καὶ ἠθέλησε νὰ ὑπερευδοκιμήσῃ ἅπαντας τοὺς προγενεστέρους, ἀλλὰ δὲν ἔτυχε τοῦ σκοπούμενου, ἅτε στερούμενος τῆς προσηκούσης δημιουργικῆς δυνάμεως, ἔνεκα τούτου δὲ καὶ τῆς φαιδρᾶς ἐφ' ἑαυτὸν πεποιθήσεως καλλιτέχνου αὐτόχρημα δαιμονίου. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν σοφίαν τῶν ἐπινοήσεων ὑπῆρξεν ὡς ἀρχιτέκτων, γλύπτης καὶ μηχανικὸς ὁ πρῶτος πάντων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐθαύμαζον τὸν ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντα χαλκοῦν φοῖνικα, ὅστις ἀνυψοῦτο εἰς τὸν ὄροφον τοῦ ναοῦ τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς ἄνωθεν τοῦ [χρυσοῦ] ἐν αὐτῷ λύχνου καὶ ἐχρησίμευεν εἰς τὸ νάνασπᾶ ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ τὴν ἀτμίδα τῆς φλογός². Ὑπῆρξε δὲ καὶ ὁ ἐπινοήσας τὴν τρύπησιν τῶν λίθων, δι' ἧς παρείχετο εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ λίθου λεπτότης καὶ χάρις ἄγνωστος μέχρις ἐκείνων τῶν χρόνων³. Εἰς αὐτὸν τέλος ἀνεφέρετο ἡ πολλῶν ἐπακολούθων γόνιμος ἐφεύρεσις νέας ὅλως μορφῆς τοῦ κιονοκράνου διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ κίονος ἐπιθέσεως καλαθοειδοῦς κάλυκος ἐκ φύλλων ἀκάνθου, δι' ἧς ἐπινοήσεως μετερρυθμίσθησαν καταπληκτικῶς τὰ σοβαρὰ σχήματα τῆς ἀρχαιοτέρας ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ δ' ἐπινόησις αὕτη ἔτυχεν ἐξαιρέτου ἐπιδο-

¹ Brunn Geschichte der griechischen Künstler Tόμ. Α' [ἐκδ. β' σ. 176].
Lohde Architektur des Hellenen σ. 40.

² [Πανσανίου I, 26, 7].

³ [Πανσανίου I, 26, 7· λίθους πρῶτος ἐτρύπησε καὶ ὄνομα ἔθετο κακιζότεχνον ἢ θεμένων ἄλλων κατέστησεν ἐφ' αὐτῷ. [Παρά τῷ

κιμασίας, ἅτε ἀνταποκρινομένη τελείως εἰς τὴν ἀνάγκην ποικιλίας καὶ πλούτου τοῦ διακόσμου, καὶ ἀπέβη μετ' οὐ πολὺ κτῆμα τῆς ἐθνικῆς τέχνης τῶν Ἑλλήνων ¹. Ὁ δὲ πρῶτος ναὸς, ἐν ᾧ δύναται νάποδειχθῇ ἡ χρῆσις τῶν τριῶν ῥυθμῶν τῶν κίωνων, εἶνε ὁ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέα ὁ κτισθεὶς μετὰ τὴν ὑπὸ πυρκαϊᾶς τοῦ ἀρχαιοτέρου ναοῦ καταστροφήν τῷ 395 π. Χ. (Ὀλυμπ. 96, 2). Ἦτο δ' ὁ ναὸς οὗτος τὸ λαμπρότατον τῶν ἔργων τὸ κατασκευασθὲν ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὸν Παρθενῶνα. Εἶχε δὲ ἐξ μὲν δωρικοὺς κίονας ἐν ταῖς στεναῖς πλευραῖς, δεκατέσσαρας δ' ἐν ταῖς μακραις· ἐν δὲ τῷ ἐσωτερικῷ ὑπῆρχον κίονες ἰωνικοὶ καὶ κορινθιακοὶ ². Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ ὄνομα τὸ δοθὲν εἰς τὸν νέον ῥυθμὸν τοῦ Καλλιμάχου, ὅστις λέγεται ἐπινοήσας αὐτὸν ἐπὶ τῇ θεᾷ ἐπιταφίου τινὸς στήλης ἐν Κορίνθῳ ³.

Καθ' ἃ δὲ οἱ μὲν Φιγαλεῖς τὸν Ἰκτῖνον, οἱ δὲ Ἡλεῖοι τὸν

Brunn (Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 177) κατὰ τὴν ξίτεχνος, ἥτις γραφὴ προτιμητέα κατὰ τὰ παρὰ Πλενίω Nat. Hist. XXXIV, 92].

¹ Γνωστὸν, ὅτι κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἐπιδαύρου εὐρέθη κιονόκρανον κορινθιακὸν ἐξόχου τέχνης ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Πολύκλειτον, σύγχρονον ὄντα, ἴσως δὲ καὶ τι προγενέστερον, τοῦ Καλλιμάχου. Περί δὲ τοῦ ἐν Φιγαλείᾳ εὐρεθέντος κιονοκράνου τοῦ ναοῦ, οὗ ἀρχιτέκτων ὑπῆρξεν ὁ πολὺ ἀρχαιότερος Ἰκτῖνος. Ἴδε Brunn ἐνθ' ἀν. Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 177].

² Curtius Peloponnesos Τόμ. Α' σ. 255. Τῷ 1880 ἔγειναν ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Milchhöfer, οὗ ἴδε τὴν περὶ αὐτῶν ἔκθεσιν ἐν ταῖς Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts in Athen Τόμ. IV [1879] σ. 92. Ἴδε πλείονας λεπτομερεῖας παρὰ τῷ Dörpfeld αὐτόθι Τόμ. VIII [1883] σ. 274. Οὗτος, στηριζόμενος εἰς τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν πορίσματα, ἀποδεικνύει, ὅτι ὑπάρχουσι δύο λάθῃ ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Πausanίου [VIII, 45, 4] περὶ τοῦ ναοῦ λεγομένοις τοῖςδε· ὁ δὲ ναὸς ὁ ἐφ' ἡμῶν πολὺ δὴ τι τῶν ναῶν, ὅσοι Πελοποννησίοις εἰσὶν, ἐς κατασκευὴν προέχει τὴν ἄλλην καὶ ἐς μέγεθος. Ὁ μὲν δὴ πρῶτος ἐστὶν αὐτῷ κόσμος τῶν κίωνων Δωριος, ὁ δὲ ἐπὶ τούτῳ Κορίνθιος· ἐστὶ καὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν τοῦ ναοῦ κίονες ἐργασίας τῆς Ἰωνίων. Καὶ δὴ πρῶτος μὲν ὁ Pausanias ἠπατήθη ὑπὸ τῆς μεγαληγορίας τῶν ἐξηγητῶν, πεισθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ὅτι ὁ πάτριος ναὸς ἦτο ὁ μέγιστος τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ἡ ἐκτισμένη ἑκτασις τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διὸς εἶνε διπλασία τῆς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλίας Ἀθηνᾶς. Τὸ δὲ ἄλλο σφάλμα εἶνε λᾶθος τῶν βιβλιογράφων ἀναφερόμενον εἰς τοὺς ἰωνικοὺς κίονας, οἵτινες δὲν ἔκτερος, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ ναοῦ.

³ [Βιτρουβίου IV, 1, 9].

Φειδίαν, οὕτως οἱ Τεγεᾶται ἐκάλεσαν ἐξ Ἀθηνῶν τὸν Σκόπαν¹.
 Ἡτύχησε δὲ οὗτος νὰ δημιουργήσῃ κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀρ-
 χαιοτέρων χρόνων μέγα ἱερὸν ἐθνικὴν ἔχον ἐπιβολήν, ἐπειδὴ
 πράγματι ἡ Ἀλέα Ἀθηνᾶ εἶχεν ἀξίωμα μέγα, καὶ ἡ λατρεία
 αὐτῆς δὲν περιωρίζετο εἰς τὴν Τεγέαν καὶ τὴν Ἀρκαδίαν. Ἐκό-
 σμησε δὲ τοὺς αἰετοὺς διὰ μεγάλων ἐναιετιῶν, ἐχόντων ὑπόθεσιν
 τὸν δημῶδη λόγον περὶ τοῦ κυνηγεσίου τοῦ Καλυδωνίου κάπρου
 καὶ τῶν ἀγώνων τοῦ Ἀρκάδος ἥρωος Τηλέφου. Καὶ ὁ Πραξιτέ-
 λης δὲ εἰργάσθη χάριν ἀρχιτεκτονικῶν σκοπῶν, διακοσμήσας
 τοὺς αἰετοὺς τοῦ Ἡρακλείου τῶν Θηῶν διὰ παραστάσεων τῶν
 ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους². Ἀλλ' ἐν τῷ καθ' ὅλου ἐχαλαρώθη ἡ
 οἰκειότης καὶ ὁ σύνδεσμος μεταξὺ τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ἀρχι-
 τεκτονικῆς, καθ' ὃν τρόπον εἶχον χωρισθῇ ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ποίη-
 σις, τὸ δρᾶμα καὶ ἡ ὑποκριτικὴ. Ἀπασαὶ αἱ τέχναι ἔτεινον πρὸς
 ἀνεξαρτησίαν, ὅπως δυνηθῶσι νάναπτύξωσι πολὺ λαμπρότερον
 τὴν ἰδιόζουσαν αὐτῶν δεξιότητα. Ἰδίως δ' εἰς τὴν γλυπτικὴν
 ἕνεκα τῆς ῥοπῆς πρὸς παράστασιν τοῦ ψυχικοῦ βίου καθίστατο,
 ὡς εἰκὸς, ἐπαχθῆς πᾶσα καθυπόταξις εἰς ἀρχιτεκτονικοὺς σκο-
 πούς.

Τῶν δὲ ἀριστοτεχνῶν τῆς γλυπτικῆς συνετήρησε τὸ ἐργαστή-
 ριον τοῦ Φειδίου ὁ Ἀλκαμένης³. Ἀνῆκε δ' εἰς αὐτὸ ὁ Κηφισό-
 δοτος, εἰς ὃν καὶ πάλιν ἀνετέθη ἡ ὠραία ἐντολὴ νὰ δοξάσῃ διὰ δη-
 μοσίων μνημείων νίκας τῶν Ἀθηναίων, καὶ δὴ τὴν μὲν νίκην τοῦ
 Κόνωνος διὰ χαλκοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς καὶ μεγαλοπρεποῦς
 βωμοῦ τοῦ Διὸς Σωτῆρος ἐν Πειραιεῖ⁴, τὴν δὲ νίκην τοῦ υἱοῦ
 τοῦ Κόνωνος [Τιμοθέου] παρὰ τὴν Λευκάδα⁵ διὰ τοῦ λαμπροῦ
 ἀγάλματος τῆς Εἰρήνης φερούσης τὸν Πλοῦτον, ὅπερ δι' ἄλλη

¹ Πανσανίου VIII, 45, 4 κ. ε. Ἡρῶλ. Ulrichs Skopas' Leben und Werke. 1863 σ. 18.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 614.

³ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 614.

⁴ Brunn [Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 189].

⁵ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 457.

γορίας γνησίως ἀττικῆς ἐλάμπρυνε τὴν εἰρήνην καὶ τὸν πλοῦτον ὡς καρποὺς τῆς νίκης ¹.

Ἄλλ' ἀργότερον ἔλειψαν εὐκαιρίαι καὶ διαθέσεις πρὸς ἐκτέλεσιν δημοσίων ἔργων τῆς γλυπτικῆς, καὶ οἱ καλλιτέχναι, ἰδίως οἱ ἐξ ἄλλων πόλεων μεταναστεύσαντες εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐδέχοντο προθύμως πᾶσαν πρόσκλησιν, παρέχουσαν εἰς αὐτοὺς προσδοκίαν τελεσφόρου δράσεως ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Ἑλλάδος. Οὕτως ἤδη ὁ Ἀρίστανδρος, ὅστις ἦτο τῶν ἐν Ἀθήναις παροικούντων Παρίων τεχνιτῶν, εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς νικηφόρου Σπάρτης, καὶ ἐποίησεν ὑπό τινα τῶν ἐν Ἀμύκλαις τριπόδων ² γυναῖκα ἔχουσαν λύραν καὶ παριστάνουσαν τὴν Σπάρτην ³.

Πολὺ δὲ καταφανέστερον παράδειγμα τοῦ πλάνητος βίου τῶν τεχνιτῶν ἐκείνων τῶν χρόνων παρέχει ὁ Σκόπας, ὅστις πιθανῶς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀριστάνδρου. Καὶ ἐπέστρεψε μὲν οὗτος ἐκ Τεγέας εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔζησε δὲ καὶ εἰργάσθη ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἐν τοῖς χρόνοις καθ' οὓς ἤκμασε καὶ πάλιν ἡ ἀρχὴ τῆς πόλεως ἐν τῇ νέᾳ κατὰ θάλασσαν συμμαχίᾳ, μετέβη δὲ περὶ τοὺς χρόνους τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐνθα εἰργάσθη χάριν ἐπιφανῶν ἱερῶν ἐν Ἐφέσῳ, Κνίδῳ καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἰδίως ἐν Ἀλικαρνασῶ πρὸς τιμὴν τῆς ἐπιχωρίου δυναστείας.

Ὑπῆρξε δὲ ὁ Σκόπας ὁ εὐφύεστατος ἀντιπρόσωπος τῆς νέας ἀττικῆς γλυπτικῆς, καὶ συνηγοῦντο ἐν αὐτῷ ἅπασαι αἱ δεξιότητες τῶν ἀρχαιοτέρων καλλιτεχνῶν. Καὶ ἐν μὲν τῇ παραστάσει τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὡς προτύπου νεανικοῦ κάλλους καὶ ὑγείας ἐμιμήθη τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Πολυκλείτου ⁴. ἐποίησε δὲ ἐρμᾶς συνωδὰ πρὸς τὸν ἀττικὸν τρόπον ἐν τελειότητι ἰδεώδει, καὶ εἶχε τὴν τέχνην νὰ ἐμπνέῃ εἰς τὸν λίθον ζῶην, καθ' ἃ ὁ Φειδίας. Ἀλλὰ καὶ ὑπερηκόντισε πάντα τὰ πρὸ αὐτοῦ ἐπιτευχθέντα. Καὶ δὴ ἐποίησε

¹ Brunn Über die sogenannte Leukothea. Ἐν Μονάχῳ. 1868.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 190-191.

³ Πausanίου VIII, 18, 8.

⁴ Πausanίου VIII, 28, 1.

Βάκχην, οἶαι αἰ ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου παρασταθεῖσαι ἐπὶ τοῦ θεά-
 τρου, κατεχομένην ὅλην ὑπὸ ἐκστάσεως καὶ ἔχουσαν τὴν κεφαλὴν
 ἀνακεκλιμένην πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ κυματίζοντας τοὺς βοστρύ-
 χους· ὁ δὲ θεατὴς ἡσθάνετο ἐν τῷ λιθίνῳ ἀγάλματι σφύζοντας
 πάντας τοὺς παλμούς τῆς κεινημένης ζωῆς¹. Ἀπ' ἐναντίας δὲ
 παρέστησεν ἐν τῷ κιθαρωδῷ Ἀπόλλωνι τὴν πραεῖαν δύναμιν τοῦ
 ἐκ τῆς μουσικῆς ἐνθουσιασμοῦ. Ἐξαρσίς τις μεγαλοπρεπὴς διέ-
 πνεε τὴν θείαν αὐτοῦ μορφήν ἀπὸ τοῦ πέλματος τῶν ποδῶν μέχρι
 τῆς κυματιζομένης κόμης, τὸ δὲ σῶμα ἦτο αὐτὸ τοῦτο ιδεῶδες
 ὄργανον θείου ἐνθουσιασμοῦ. Τὸ δὲ πάντων ἀξιότατον λόγου ἐν
 τῇ καλλιτεχνικῇ δημιουργίᾳ τοῦ Σκόπα ὑπῆρξεν ἡ μετάπλασις
 τοῦ τύπου τῆς Ἀφροδίτης. Ἦδη ἡ ἀρχαιότερα τέχνη εἶχεν ἀντι-
 ληφθῇ αὐτῆς ὡς θεᾶς τοῦ κάλλους, καὶ διὰ τοῦτο εἶχε παραστή-
 σει τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος γυμνόν. Τοιαύτην δὲ βλέπομεν αὐ-
 τὴν ἐν τῷ ἀγάλματι τῆς Μήλου, ὅπερ φέρει ἐν ἑαυτῷ ἀκόμῃ
 χαρακτῆρα σοβαρὸν προσομοιάζοντά πῶς πρὸς τὸν τῆς Παλλάδος,
 καὶ μετέχει ἀξιοπρεποῦς μεγαλείου προσήκοντος εἰς ἔργον ἐκ τοῦ
 ἐργαστηρίου τοῦ Φειδίου². Ὁ δὲ Σκόπας ἀνέπτυξε περαιτέρω
 τὴν μυθολογικὴν ἔννοιαν τῆς πρὸς τὸ στοιχεῖον τοῦ ὕδατος σχέ-
 σεως τῆς θεᾶς. Μὴ περὶ αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡ πολυ-
 θρύλητος ἐκ Θεσπιῶν ἑταῖρα Φρύνη δὲν εἶχε τολμήσει κατὰ τινα
 ἑορτὴν νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς θαλάσσης ὡς Ἀφροδίτη ἀναδυομένη;
 Ὅμοίως λοιπὸν καὶ οἱ γλύπται ἐπεχείρησαν νὰ ποιήσωσιν ἐκποδῶν
 τὴν ἐσθῆτα καὶ παραστήσωσι τὴν θεὰν τοῦ ἔρωτος γυμνὴν ἐν
 ὅλῃ τῇ τελειότητι τῆς καλλονῆς αὐτῆς. Ἀλλὰ καλλιτέχναι οἷοι
 ὁ Σκόπας καὶ ὁ Πραξιτέλης ἔμειναν οὐχ ἥττον κατὰ πάντα πιστοὶ
 εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς γνησίας τέχνης. Δὲν ἤθελον νὰ σαγηνεύσωσι
 καὶ ἐρεθίσωσιν, ἡ δὲ θεὰ αὐτῶν δὲν ἀπέβη ἀναίσχυντος ἑταῖρα·

¹ Καλλιστράτου Εἰκόνες 2.

² Ulrichs Skopas' [Leben und Werke] σ. 122. Οἱ πλείστοι τῶν νεωτέρων ἀρ-
 χαιολόγων θεωροῦσι τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου ἔργον τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων, καὶ δὴ
 ἕνεκα τῆς πλαστῆς ἐπιγραφῆς.

παρέστησαν δὲ αὐτὴν σεμνὴν καὶ αἰδήμονα, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κατὰ τὸ λουτρὸν μονῶσει πεφοβημένην καὶ ἐπτοημένην. Ἀλλ' ἡ θεὰ μετεβλήθη εἰς γυναῖκα, ἡ δὲ τὸν ἔρωτα γεννώσα θεότης μετετρέπη εἰς ὃν αἰσθανόμενον αὐτὸ ἔρωτα καὶ ἔχον ἀνάγκην ἔρωτος, καθ' ὃν τρόπον ἐν μὲν τῷ Ἀπόλλωνι παρεστάθη ὁ μουσικὸς ἐνθουσιασμός, ἐν δὲ τῷ Διονύσῳ ὁ βακχικός.

Τὴν δὲ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐξακολούθησιν τῆς συμφῶνως πρὸς τεταγμένους νόμους περαιτέρως ἀναπτύξεως τῆς τέχνης μαρτυρεῖ καταφανέστατα τὸ γεγονός, ὅτι οἱ δύο σύγχρονοι, ὁ Σκόπας καὶ ὁ Πραξιτέλης, παρὰ τὰς παρατηρουμένας πολλὰς διαφορὰς τῆς τεχνοτροπίας αὐτῶν εἶχον οὐχ ἥττον πρὸς ἀλλήλους πολλὰ τὰ κοινά. Προέβαινε δὲ ἡ ὁμοιότης αὕτη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε περὶ τινων καλλιτεχνημάτων δὲν ἦτο βέβαιον ὁπότερος εἶχε ποιήσει αὐτά. Διὰ τοῦτο δὲ εἶνε καὶ ἀδύνατον νὰ ἐξετάσωμεν αὐτοὺς χωρὶς ἀλλήλων.

Ὁ Πραξιτέλης, ὅστις ἦτο πιθανῶς υἱὸς τοῦ Κηφισοδότου¹, ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις. Ὑπῆρξε δὲ ὀλιγώτερον τοῦ Σκόπα ἀποδημητικός, καὶ δὲν ἀνεδείχθη μὲν ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ ἐνεργείᾳ ἐπ' ἴσης γόνιμος ὡς ἐκεῖνος, ἀλλ' ἠξιώθη ἔτι μείζονος ἐκείνου τιμῆς καθ' ἑαυτόν. Καὶ τούτου δὲ τὰ ἔργα ἐποιήθησαν πρὸ πάντων ἐκ λίθου², καὶ αὐτὸς δὲ διέπρεπεν ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῶν κεφαλῶν, ἐν αἷς εἶχε τὴν τέχνην τοῦ παριστάνειν τὴν μυστηριώδη ἀλλεπίδρασιν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο δὲ ἀνεδείχθη δεινότατος, ὅτ' ἐποίησεν ἄγαλμα τοῦ Ἑρωτος, ὅστις διὰ τῆς πλατωνικῆς Ἀκαδημίας εἶχεν ἀποκτήσει νέον ἀξίωμα παρὰ τοῖς

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 248. Ἴδε περὶ Πραξιτέλους Friederichs Praxiteles und die Niobegruppe. 1855, ἰδίως ἐν σ. 50 κ. ἐ. [F. Gebhart Essai sur Praxitèle. Ἐν Παρίσις. 1864].

² Ὡς πρὸς τὴν περίσσειαν πλαστικῶν μαρμάρων ἐξακολούθησαν ὑπερϋδοκιμοῦσαι αἱ μητροπόλεις τὰς ἀποικίας. Διὸ ἡ γλυπτικὴ ὑπῆρξεν ὅπωςδὴποτε ὁ τελευταῖος θρίαμβος τῆς αἰτικῆς τέχνης, ἐν ᾗ ἐν ταῖς ἀποικίαις ἤκαζε μᾶλλον ἢ μικροτεχνία, ἰδίως δὲ ἡ δακτυλιόγλυφία. Ὁ δὲ Πραξιτέλης ἦτο marmore felicior ideo et clarior κατὰ τὸν Πλίνιον (Nat. Hist. XXXIV, 69).

Ἀθηναίοις¹. Παρέστησε δὲ τὸν κραταῖον θεὸν ἔχοντα τὴν τρυφερὰν μορφήν αὐξομένου παιδός. Ἡρέσκετο δὲ τότε ἡ τέχνη καθ' ὅλου τὰ μέγιστα εἰς τὴν παράστασιν τῶν ἀβρῶν μορφῶν τῆς πρώτης νεότητος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, ἐν οἷς ἤχμαζεν ἡ γυμναστική καὶ οἱ καλλιτέχναι εἶχον ἐνώπιον αὐτῶν τὰ ἐν ταῖς παλαιίστραις εἰς τελείαν ῥώμην ἀναπτυχθέντα σώματα. Καὶ τὸν Ἀπόλλωνα δὲ παρίστανεν ἔφηβον, καὶ ὁ ἀρχαῖος γενεῶν Διόνυσος εἶχε μεταβληθῇ εἰς νεανίαν ἀβρὸν τὸ σῶμα, οὗ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἔμπλεοι μαλακοῦ πόθου καὶ οἰνοβρεχεῖς. Ἀλλ' ὅπως μὴ παραληφθῇ ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ θεοῦ, οἱ τεχνῖται περιστοίχισαν αὐτὸν δι' ἀκολουθίας Σατύρων, ἧς ὑπερεῖχεν ἀκτινοβόλος ἡ ιδεώδης μορφή τοῦ Διονύσου. Καὶ τῶν Σατύρων δὲ τὸ σῶμα μετεβλήθη εἰς νεαρόν καὶ ιδεῶδες· ἐχρησίμευον δ' εἰς τὴν κατὰ τρόπον ὑπερόχως χαρίεντα παράστασιν βίου ἀφελοῦς καὶ κατὰ φύσιν, ἡδέας διατριβῆς ἐν τῷ λυκόφωτι τοῦ δάσους καὶ τῶν ἀγρῶν, ἐν ᾧ συγχρόνως αἱ γυναῖκες αἱ συνοδεύουσαι τὸν θεὸν ἐξεδήλουν τὴν βακχικὴν μέθην καθ' ὅλους τοὺς τύπους καὶ ἐν πᾶσιν αὐτῆς τοῖς σταδίοις. Οὕτω δ' ἀνεπτύχθη νέον πλῆθος τύπων, ἐν ᾧ ἐμφανίζεται ἐκ τοῦ ἐγγύθεν βίος ἔμπλεως ζωῆς καὶ φαιδρότητος, οὗ οὐδεμίαν εἶχεν ἔννοιαν ἢ ἐπισημότερα καὶ σοβαρωτέρα τέχνη τῶν ἀρχαίων χρόνων.

Τὴν δὲ φαιδρὰν τύρβην τὴν ἀναπτυχθεῖσαν περὶ τὸν Διόνυσον μετηγαγεν ὁ Σκόπας καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, συνενώσας τὰς Νηρηίδας καὶ τοὺς Τρίτωνας μετὰ δελφίνων, ἵπποκαμπῶν καὶ ἄλλων μυθικῶν ζώων εἰς μέγαν θίασον, ἐν ᾧ, καθ' ἃ φαίνεται, ἐπανηγυρίζετο ἡ καὶ πάλιν συνάντησις τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τῆς Θέτιδος, παρεχούσης εἰς τὸν θεοποιηθέντα υἱὸν τὴν τιμὴν τῶν θαλασσίων δαιμόνων². Ἐν τῇ παραστάσει δ' ἐκείνῃ εἶχεν ἐγχαραχθῇ εἰς τὸν λίθον ποίησις τὰ μάλιστα ἐνθουσιώδης, καὶ ὁ τεχνίτης εὖ-

¹ [Friederichs Praxiteles und die Niobegruppe] σ. 20.

² *Πλινίου* Nat. Hist. XXXVI, 26. O. Jahn ἐν τοῖς Berichte der Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften. 1854 σ. 163.

ρεν εὐκαιρίαν νὰ μαρτυρήσῃ τό τ' ἐπινοητικὸν τῆς φαντασίας καὶ συγχρόνως τὴν ἐπιμελεστάτην γνῶσιν τῶν φυσικῶν μορφῶν. Τὴν δ' ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις δύναμιν τῆς τέχνης περὶ τὴν ἐμψύχωσιν τοῦ λίθου κατέστησεν εἰς ἡμᾶς φανεράν τὸ πρῶτον ὁ ἐν τῷ Ἡραίῳ τῆς Ὀλυμπίας καὶ πάλιν εὐρεθεὶς Ἑρμῆς, ἔργον πρωτότυπον τοῦ Πραξιτέλους, ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν τὰ αἷτια τοῦ θαυμασμοῦ τῶν ἀρχαίων πρὸς τὸν πρῶτον ἀριστοτέχνην τῆς ἐπὶ λίθου γλυπτικῆς.

Ἄριστον δὲ πάντων τῶν ὑπὸ τούτου τοῦ ἐργαστηρίου ποιηθέντων ἔργων θεωρεῖτο ἤδη ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις τὸ ἄγαλμα τῆς Νιόβης μετὰ τῶν παιδῶν· ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐγίνωσκον ὁπότερος τῶν δύο γλυπτῶν εἶχε ποιήσει αὐτό¹. Παρίστανον δὲ τὰγάλματα ἐκεῖνα μεγάλην τιμωρίαν τῶν θεῶν, ἀλλ' οὕτως, ὥστε δὲν βλέπομεν τοὺς ἐπιβάλλοντας, ἀλλὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν πάσχουσιν οἱ ὑφιστάμενοι αὐτὴν, καὶ δὴ ἡ μήτηρ, ἡ μόνη ἔνοχος, καὶ τὰ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος εὐρισκόμενα τέκν' αὐτῆς, τιμωρίαν, ἣν καθιστάνει πραοτέραν τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἐνεργῶς ἐκδηλουμένη πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη τῶν πασχόντων. Εἶνε δὲ τὸ ὅλον οἶονεῖ τις τραγωδία ἐν μαρμάρῳ, ἀποτελοῦσα παρὰ τὰς ποικίλας ἐκδηλώσεις καὶ τὴν σύγχυσιν τοῦ πάθους ἐνι-αῖόν τι καὶ συμπαγές, εἰς ὃ παρέχεται τις ἡρεμία ἔνεκα τῆς ρυθμικῆς, ὡς ἐν τοῖς ἀγάλμασιν ἀετώματος, διατάξεως τῶν ἀποτελούντων τὸ ὅλον σύμπλεγμα ἁγαλμάτων.

Πλὴν δὲ τοῦ Σκόπα καὶ τοῦ Πραξιτέλους εἰργάζετο ἐν Ἀθήναις περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ὁ Λεωχάρης. Καὶ ἐποίησε μὲν οὗτος συμφώνως πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τῶν ἀρχαιοτέρων τεχνιτῶν ἱκανὰ δημόσια μνημεῖα, Δία ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, σύμπλεγμα τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Δήμου τῶν Ἀθηναίων ἐν Πειραιεὶ καὶ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν τῇ ἀγορᾷ². Ἀλλ' εἰργάζετο καὶ συνωδὰ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ νεωτέρου ἐργαστηρίου, καθ' ὃ ἀποδει-

¹ *Πλινίου* Nat. Hist. XXXVI, 28. Stark Niobe σ. 331.

² *Brunn* Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Α' [ἐκδ. β' σ. 270 κ. ἐ.].

κνύεται κυρίως ἐκ τοῦ κυριωτάτου τῶν ἔργων αὐτοῦ, τοῦ Γανυμήδους, ἀγάλματος χαλκοῦ, ἐν ᾧ ἐφαίνετο τελείως δεσπόσας τῆς ἀργῆς ὕλης. Παριστάνετο δ' ἐν τῷ μεστῷ ὑψηλῆς ποιήσεως ἀγάλματι τούτῳ ὁ ἔφηβος Γανυμήδης αἰρόμενος εἰς τὰ ὕψη ὑπὸ τοῦ ἀετοῦ μετὰ προσοχῆς καὶ ἀσφαλῶς οὐχὶ δίκην ἀρπάγματος, ἀλλ' ὥς τις ἐρωτικῶς ἐχόμενος τῶν οὐρανίων ¹. Ἄλλο δὲ ὄνομαστὸν ἔργον τοῦ Λεωχάρους παριστάνον δουλέμπορον καὶ ἐγγὺς αὐτοῦ ἀνδράποδον ἐπίτριπτον ² ἀνταπεκρίνετο τελείως πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς νέας κωμωδίας.

Χαρακτηριστικὸν δὲ τῶν καλλιτεχνικῶν ἔξων τῶν χρόνων ἐκείνων εἶνε καὶ τοῦτο, ὅτι πολλάκις πλησίον ἔργου τινὸς ἀρχαιότερου ἰδρύετο ἄλλο νέον, ὅπως οὕτως εἰπεῖν ἐπαναληφθῇ ἡ αὐτὴ ἰδέα συνωδᾷ πρὸς τὴν νέαν καλλιτεχνικὴν ἀντίληψιν. Οὕτως ὁ Ἀπόλλων τοῦ Λεωχάρους καὶ ἡ Βραυρωνία Ἀρτεμις τοῦ Πραξιτέλους ἴσταντο πλησίον ἀρχαιότερων ἀγαλμάτων τῶν αὐτῶν θεῶν. Ὅμοίως δὲ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῶν σεμνῶν θεῶν, ἥτοι τῶν Ἐρινύων, ἐν Ἀθήναις ἦτο ἐστημένον τὸ ἀρχαῖον ἀγαλμα τοῦ Καλάμιδος μεταξὺ δύο ἀγαλμάτων τοῦ Σκόπα ³.

Καθ' ὅλου δὲ ἡσμένιζον ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις εἰς τὴν κατασκευὴν νέων συμπλεγμάτων μετ' εὐφυοῦς συντάξεως τῶν ἀγαλμάτων. Οὐδὲ περιωρίζοντο εἰς τὴν σύστασιν προσώπων συμμετεχόντων κοινῆς τινος πράξεως ὡς μαρτύρων ἢ συνδραστῶν. Ἀλλὰ παρίστανον ὁμοῦ καὶ μητέρας μετὰ τῶν τέκνων ἐν ἀμοιβαίᾳ φιλοστοργίᾳ, καθ' ἃ ἔπραξεν ὁ Κηφισόδοτος, ποιήσας τὴν Εἰρήνην. Ἀπέβησαν δὲ τὰ τοιοῦτου εἶδους συμπλέγματα συνήθη καὶ οἰονεῖ τυπικὰ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ ἐκείνῳ. Ἐλευθέρα δὲ τοῦ τύπου ἐκείνου μίμησις εἶνε ἡ τοῦ Πραξιτέλους, ποιήσαντος τὸν Ἑρμῆν φέροντα

¹ *Πλινίου* Nat. Hist. XXXIV, 79· [aquilam sentientem quid rapiat in Ganymede et cui ferat].

² [*Πλινίου* Nat. Hist. XXXIV, 79· Lyciscum] mangonem et puerum subdolae et fucatae vernilitatis κατὰ τὴν γραφὴν τοῦ Ulrichs.

³ O. Jahn Zeus Polieus ἐν ταῖς Nuove memorie [dell' Instituto di corrispondenza archeologica] σ. 22.

τὸν νήπιον Διόνυσον. Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους παρέστησεν ὁ γλύπτης Ξενοφῶν τὴν θεὰν Τύχην ὡς μητέρα καὶ τροφὸν τοῦ παιδὸς Πλούτου.

Ἐτι δὲ σπουδαιότερα ἦτο ἡ ἐν συμπλέγματι συνένωσις ἀγαλμάτων ἱσταμένων μὲν καθ' ἑαυτὰ πλησίον ἀλλήλων, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἐχόντων στενὴν πρὸς ἀλλήλα σχέσιν, οἷα τὰ τῶν ἐλευσινίων θεῶν τὰ ποιηθέντα ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους, ἅτινα ἴσταντο πρὸ τοῦ Διπύλου. Ἐπεζητεῖτο δὲ καὶ ἡ ζωηρότερα καὶ τελειότερα ἐπίδειξις τοῦ χαρακτῆρος θεοῦ τινος διὰ τῆς παρὰ τὴν κυρίαν παράστασιν συμπαρατάξεως δευτερευόντων θεῶν, οἷον τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ὑγείας παρὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς Σωτῆρος. Ὁμοίως ὁ Σκόπας ἐξέθηκεν ἐν τῷ ἐν Μεγάροις ἱερῷ τῆς Ἀφροδίτης τρία ἀγάλματα παρ' ἀλλήλα, τὸ τοῦ Ἔρωτος, τὸ τοῦ Πόθου καὶ τὸ τοῦ Ἰμέρου¹. Τὸ δὲ σύμπλεγμα τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς τριφώνιαν, εἰς ἣν ὑπέκειτο εἰς καὶ ὁ αὐτὸς κύριος τόνος.

Τέλος δὲ ἡ τέχνη ἀνέλαβε συμφώνως πρὸς τὰς διαθέσεις τῶν συγχρόνων, ἀρεσκομένων εἰς τὴν λεπτὴν ψυχολογικὴν παρατήρησιν, τὴν πιστὴν ἀναπαράστασιν τῶν χαρακτήρων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Ἦτο δὲ τὸ ἔργον τοῦτο διπλοῦν. Καὶ δὴ οἱ τεχνῖται ἡ ἐπεχειροῦν νὰ παραστήσωσι διασήμεους Ἕλληνας μεγαλοτέχνως χάριν τοῦ σύμπαντος δήμου, καθ' ἃ ἔπραττον ἐν τῷ θεάτρῳ οἱ ἄριστοι τῶν τραγικῶν², ἡ παρίστανον συγχρόνους ἀνδρας ἐπὶ τὸ οἰκειότερον, ὅπως διατηρήσωσι τὴν μνήμην αὐτῶν μεταξὺ φίλων. Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἀνδριάς τοῦ Ἰσοκράτους, ὃν ἐποίησεν ὁ Λεωχάρης ὡς μνημεῖον τῆς πρὸς τὸν φίλον εὐλαβείας τοῦ Τιμοθέου³. Οὕτω δὲ παρέστησε καὶ ὁ Σιλανίων, ἃν δικαιούμεθα αὐτὸν νὰ θεωρήσωμεν ποιήσαντα τὸ σωζόμενον ἀγαλμάτιον, τὸν Πλάτωνα καθήμε-

¹ Πανσανίου I, 43, 6.

² [Πλουτάρχου] Βίοι δέκα ῥητόρων ἐν Λυκούργῳ [11].

³ [Πλουτάρχου] Βίοι δέκα ῥητόρων ἐν Ἰσοκράτει 27. Ὁ Ἰσοκράτης ἀνέκειτο [γαλ-
κοῦς ἐν τῇ σφαιρίστρᾳ τῶν Ἀρρηφόνων κελητίζων ἔτι παῖς ὢν,
ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐγγὺς τοῦ Ἐρεχθείου. Αὐτόθι 42.

νον καὶ κεκλιμένον πρὸς τὰ πρόσω, ἀπησχολημένον δὲ περὶ οἰκεῖον διάλογον μετὰ τῶν φίλων ¹. Ἦτο δὲ τὸ ἄγαλμα τοῦτο, ὅπερ παρίστανε ζωηράν εἰκόνα ἐξ αὐτοῦ τοῦ βίου εἰλημμένην, προσφιλῆς ἀνάμνησις εἰς τοὺς εὐγνώμονας μαθητάς. Καὶ ἐν ταύταις δὲ ταῖς παραστάσεσιν ἀποκαλύπτεται ἡ ῥοπή τῶν συγχρόνων πρὸς καθολικοὺς τύπους, καθ' ἃ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ. Οἱ γλύπται παρίστανον κατὰ προτίμησιν ἄνδρας ἀντιπροσωπεύοντας εἶδος ὅλον ἀνθρώπων. Οὕτως ἡ παρὰ τοῦ Σιλανίωνος ποιηθεῖσα εἰκὼν τοῦ Ἀπολλοδώρου, πιθανῶς αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ γνωστοῦ εἰς ἡμᾶς ἰδιοτρόπου Σωκρατικοῦ ², ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἐν ταύτῃ καὶ ὡς παράστασις τῆς ἀκροχολίας, τοῦ χαρακτηῖρος τῶν δυστρόπων ἐκείνων τῶν βασανιζόντων ἑαυτοὺς ³.

Ἐξ ἐτέρου δὲ ἡ ἀπὸ τοῦ τετάρτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος ἀρχομένου ὁσημέραι συνηθεστέρα γενομένη ἰδρυσις τῶν ἀνδριάντων ζώντων πολιτευτῶν ⁴ ἤγαγεν εἰς χαρακτηριστικωτέραν παράστασιν τοῦ ἰδίου σχήματος ἀνδρῶν ἐκάστων, οἷοι ὁ Κόνων καὶ ὁ Εὐαγόρας, ὁ Τιμόθεος, ὁ Ἰφικράτης, ὁ Χαβρίας καὶ ἄλλοι. Συγχρόνως δ' ἐπεκράτησε ῥοπή τις διάφορος τῆς ιδεώδους τεχνοτροπίας τῶν ἀρχαιοτέρων τεχνιτῶν, οἷον τοῦ Κρησίλα ⁵, μίμησίς τις τῆς φύσεως ἀρεσκομένη εἰς πιστοτάτην ἀνταπόδοσιν τῶν σωματικῶν χαρακτήρων μετὰ πασῶν τῶν τυχαίων ιδιοτήτων. Τὴν δὲ τεχνο-

¹ Διογένης Λαερτίου III, 25. [Meineke] Fragmenta Comicorum Graecorum Τόμ. I' σ. 301. Περὶ ἑρμῶν τοῦ Πλάτωνος ἴδε Helbig ἐν τῷ Jahrbuch des archäologischen Instituts Τόμ. A' (1886) σ. 71. Περὶ δὲ ἀγαλμάτων αὐτοῦ ἴδε Monumenti dell' Instituto Τόμ. III, πίν. 7 καὶ Otto Jahn Darstellungen griechischer Dichter [ἐν Abhandlungen der K. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften. Τόμ. VIII (1861) καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει] σ. 719.

² ἴδε ἄνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 147.

³ Πλινίου Nat. Hist. XXXIV, 81· non hominem ex aere fecit, sed iracundiam. Πρὸς M. Hertz De Apollodoro statuario et philosopho. Vratislaviae. 1867. A. Michaelis ἐν τοῖς Historische und philosophische Aufsätze Ernst Curtius gewidmet. 1884 σ. 108.

⁴ [Furtwängler] ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. V [1880] σ. 23.

⁵ ἴδε ἄνωτέρω Τόμ. I' σ. 99.

τροπίαν ταύτην ἐμφανέστερον παντὸς ἄλλου ἀντεπροσώπευσε Δημήτριος ὁ Ἀλωπεκεύς, ὃν ἕνεκα τούτου ἐκάλουν ἀνθρωποποιόν¹. Παρίστανε δὲ ὁ Δημήτριος καὶ δυσμόρφους ἀνθρώπους, οἷον τὸν προγάστορα στρατηγὸν ἱέλλιχον τὸν Κορίνθιον², καὶ πρεσβύτας, οἳ ἐπὶ παραδείγματι ἡ Λυσιμάχῃ ἐκείνῃ ἢ ἐπὶ ἐξήκοντα ὅλα ἔτη ὑπάρξασα ἰέρεια τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς³.

Καθ' ὅλου δὲ ἀνωτέραν πάσης περιγραφῆς πρέπει νὰ φαντασθῶμεν τὴν δραστηριότητα τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν Ἀθηναίων γλυπτῶν. Καὶ ὅσας δ' ἔλειπον μεγάλαι ἐργασίαι κατὰ παραγγελίαν τῆς πόλεως, παμπληθῆ ἦσαν τὰ μικροτεχνήματα. Τοιαῦτα δ' ἦσαν γλυπτὰ ἐξ ἐπικαίρου ἀφορμῆς, ἀπορρέοντα ἢ ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, καθ' ἃ τὰ ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα, ἢ ἐκ τῆς λατρείας, καθ' ἃ τὰ θάναθῆματα, ἢ ἐκ τοῦ δημοσίου βίου, καθ' ἃ τὰ ψηφίσματα τοῦ δήμου καὶ ἄλλαι στήλαι, αἵτινες κατ' εἰσήγησιν τῶν εἰς οὓς ἀνεφέροντο ἐκοσμοῦντο δι' ἀναγλύφου σχέσιν ἔχοντος πρὸς τὰ γράμματα τῆς στήλης. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιτύμβιων λίθων εὐρίσκομεν πλὴν τοῦ συνήθως ἀπαντωμένου συμπλέγματος τῶν οἰκειῶν τοῦ θανόντος καὶ χαρακτηριστικὰς παραστάσεις ἢ ὑπαινιγμοὺς τοῦ ἔργου ὅπερ μετήρχετο ὁ θανὼν, ὡς τὴν εἰκόνα ποιητοῦ θανόντος ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ μεταξὺ τῶν διδασκάλων αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνδρῶν οὓς εἶχεν ὡς πρότυπα, οἷος ὁ Θεοδέκτης, ὁ παριστανόμενος ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν ἱερὰν ὁδὸν τῆς Ἐλευσίνος τάφου μεταξὺ τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τοῦ Ὀμήρου⁴. Καὶ οἱ μὲν ἐπιτύμβιοι λίθοι εἶνε κατεργασμένοι σχεδὸν ὡς περιφερῆ ἀγάλματα, ἀλλὰ

¹ [Δουκιανοῦ Φιλοφειδῆς 20. Περὶ τοῦ Δημητρίου ἴδε Brunn Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 179 κ. ἑ. Overbeck Die antiken Schriftquellen zur Geschichte der bildenden Künste bei den Griechen σ. 165 κ. ἑ. ἀρ. 897 κ. ἑ.].

² Ὁ Πόλλυχος ἦτο πιθανῶς πατήρ τοῦ παρὰ τῇ Θουκυδίδῃ (I, 29) μνημονευομένου [στρατηγοῦ] Ἀριστέως. ἴδε Brunn [Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 180].

³ [Πλινίου Nat. Hist. XXXIV, 76].

⁴ [Πλουτάρχου] Βλοὶ δέκα ῥητόρων ἐν Ἰσοκράτει 10. Περὶ δὲ φιλολογικῶν παραστάσεων ἐπὶ τάφων ἴδε Stark ἐν τῇ Archäologische Zeitung. 1870 σ. 73].

τάναθῆματα καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ψηφισμάτων καὶ ἄλλων στηλῶν ἀνά-
γλυφα εἶνε ὅλως πρόστυπα. Καθορῶμεν δ' ἐν αὐτοῖς ἐκ τοῦ πλη-
σίον καὶ ἀμέσως τὰ τοῦ βίου τῶν Ἀθηναίων, τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν
ὑπὲρ τῶν ἐορτῶν καὶ ἀγώνων καὶ τὰς σχέσεις πρὸς τοὺς θεοὺς,
ιδίως δὲ πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν, ἥτις ὡς τὸ πλεῖστον παριστάνεται κατὰ
τὸ ὑπόδειγμα τῆς Παρθένου τοῦ Φειδίου ὡς ἡ εἰρηνικὴ θεὸς ἡ οἰ-
κειότατ' ἀναστρεφόμενη μετὰ τῶν πολιτῶν τῶν Ἀθηναίων¹. Καὶ
εἶνε μὲν ταῦτα πάντα ἔργα χειρωνακτικῆς μᾶλλον ἢ καλλιτεχνι-
κῆς ἐργασίας, ἀλλὰ μαρτυροῦσιν ἐν πλησμονῇ τὸν ψυχικὸν βίον
τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸ καλλιτεχνικὸν πνεῦμα τὸ ἐν τῷ αἰῶνι μετὰ
τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον διαπνέον ἀκόμῃ πάσας τὰς τάξεις
τῆς κοινωνίας.

Ἦσαν δὲ τὰ ἔργα τῶν Ἀθηναίων καλλιτεχνῶν περιζήτητα
ἀπανταχοῦ². Ὁ Εὐκλείδης, γλύπτης συνδεόμενος διὰ φιλίας
μετὰ τοῦ Πλάτωνος, ἐποίησεν ἀγάλματα διὰ τοὺς ναοὺς τῆς
Βούρας, ἥτις ἀνεκτίσθη μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς³, καὶ τῆς
Αἰγείρας τῆς Ἀχαΐας⁴. Ἔργα δὲ τοῦ Λεωχάρους ἐστάλησαν εἰς
τὰς Συρακούσας, καὶ ὁ αὐτὸς γλύπτης μετέβη ἔπειτα μετὰ τοῦ
Σκόπα, τοῦ Βρυάξιδος καὶ Τιμοθέου εἰς τὴν Ἀλικαρνασσίν, ἔνθα
ὁ Μαύσσωλλος εἶχεν ἀρχίσει μετερχόμενος πολιτείαν ἀνάλογον
πρὸς τὴν τῶν Ἀθηναίων, ἰδρύσας θαλασσοκρατίαν παρεμφερῇ
πρὸς τὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ ὑποστηρίζων τὴν ἀττικὴν τέχνην.
Πρὸς τιμὴν δ' αὐτοῦ ἐπεχειρήθη ἱδρύσις μνημείου, οὗ πρὸς δια-
κόσμησιν εἰργάσθησαν ἐναμίλλως οἱ καλλιτέχναι τῶν Ἀθηναίων
ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Σκόπα⁵.

¹ Περὶ τῶν ἀττικῶν ἀναγλύφων τοῦ τετάρτου αἰῶνος καθ' ἔλου ἴδε Schöne Griechische Reliefs. 1872.

² Περὶ παραγγελιῶν ἀττικῶν γλυπτῶν ἔργων ἐκ τῆς ξένης ἴδε Stark ἐν τῇ Archäologische Zeitung. 1865 σ. 111.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 507.

⁴ Πανσανίου VII, 25, 9.

⁵ Περὶ τοῦ Μαύσσωλλεῖου ἴδε Πλινίου Nat. Hist. XXXVI, 30. Πρόβλ. [Stark] ἐν Philologus Τόμ. XXI σ. [460 κ. ἐ. Brunn ἐν Sitzungsberichte der K. Bayeri-

Ἡ δὲ γραφικὴ ἔχει ὀλιγωτέραν τῆς γλυπτικῆς ἐξάρτησιν ἀπὸ τῶν δημοσίων πραγμάτων¹. Καὶ ἔτυχε μὲν αὕτη διὰ τοῦ Πολυγνώτου² ποιᾶς τινος τελειώσεως, ἥτις ὑπὸ τινος ἔποψιν οὐδέποτε ὑπερηυδοκιμήθη, ἀλλ' οὐχ ἦττον αὕτη δὴ ἡ τέχνη ἠδυνήθη νῦν τραπῇ ὅλως νέας ὁδοὺς.

Μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἡ γραφικὴ εἶχε περιορισθῇ κυρίως εἰς μόνον τὸ διαγράφειν, καὶ ἐπεκράτει ἐν αὐτῇ τὸ πλαστικόν, ἀλλ' εἶχεν ἅμα ἕνεκα τῆς ἐλευθερωτέρας κινήσεως τοῦ ζωγράφου προηγηθῇ τῆς πλαστικῆς καὶ ἐν τῇ συνθέσει πολυπροσώπων παραστάσεων, ἰδίως δὲ ζωηρῶν καθ' ὁμίλους συμπλεγμάτων.

Καὶ κατὰ τὸν τέταρτον δ' αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ ἐξηκολούθησαν οἱ ζωγράφοι γράφοντες ἐντοιχίους γραφὰς ἐχούσας ὑπόθεσιν ἱστορικὴν κατὰ τὸν πολυγνώτειον τρόπον. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶνε ἡ εἰς τοὺς πίνακας τῆς Ποικίλης³ πιθανὴ προσθήκη τῆς εἰκόνος μῆς τῶν μαχῶν τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου, τῆς παρὰ τὴν Οἰνόην⁴.

Ἄλλ' ἡ γραφικὴ ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις ἀπέβη νέα τέχνη κατὰ τρόπον ὅλως διάφορον τῆς πλαστικῆς. Καὶ δὴ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποκτήσει συνείδησιν τῶν προσιδιζόντων εἰς αὐτὴν καλλιτεχνικῶν μέσων, καὶ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναπτύξει τὴν οἰκίαν εἰς αὐτὴν δύναμιν, ἰδίως δὲ τὴν μαγείαν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ χρώματος, τὴν μεγάλην αὐτῆς εὐκίνησίαν καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς ἀμεσωτέρας ἀντιλήψεως καὶ παραστάσεως τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνευματικῶν προσόντων. Πρὸς ἐπίδειξιν δὲ ἀπασῶν

schen Akademie. 1882 σ. 114-138. Murray History of Greek sculpture Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 290 κ. ἑ. Baumeister ἐν τοῖς Denkmäler des klassischen Alterthums Τόμ. Β' σ. 893 κ. ἑ. Treu ἐν ταῖς Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. VI (1881) σ. 412 κ. ἑ. Overbeck Geschichte der griechischen Plastik Τόμ. Β' ἐκδ. δ' σ. 98 κ. ἑ.].

¹ Ἰδε Michaelis [Zur Zeitbestimmung Silanions ἐν τοῖς Historische und philologische Aufsätze Ernst Curtius gewidmet] σ. 114.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 771 κ. ἑ.].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 797.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 303. Köhler ἐν τῷ Hermes Τόμ. V [1870] σ. 5. Παρὰ Πανσανίαν (I, 15, 1. X, 10, 4) γίνεται ἐπεισοδιακὴ μνησὶς τῆς παρὰ τὴν Οἰνόην μάχης.

ἐκείνων τῶν ιδιοτήτων ἐπέστη τότε ὁ κατάλληλος καιρὸς καὶ ἡ ὅλη ροπή τῶν χρόνων ἐκείνων ἦτο ἐξαιρέτως ἐπικάιρος πρὸς τοιαύτην ἐπὶ τὰ πρόσω προαγωγὴν τῆς ἀρχαίας γραφικῆς.

Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος ὁ φημισθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ μεγάλου πολέμου ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος κατορθώσας νὰ παράσχη νέον θέλγητρον εἰς τὰς γραφὰς αὐτοῦ καὶ ἐπιτυχὼν διὰ τοῦ χρώματος μεγάλα ¹. Προέβη δ' εἰς τὴν νέαν ταύτην ὁδὸν μετὰ τινος δειλίας, ὑπερηυδοκίμησε δὲ αὐτὸν κατὰ πολὺ Ζεῦξις ὁ Ἡρακλεώτης, ὁ ἀριστοτέχνης τῆς παραισθήσεως καὶ τοῦ χρωματισμοῦ ². Ἀλλ' ἡ τέχνη δὲν διεφθάρη ἐπιδιώκουσα δύναμιν ἀπὸ τῆς παραστάσεως τῶν σωματικῶν χαρακτήρων, [ἀλλ' ἐξηκολούθησε προσέχουσα εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ψυχικοῦ βίου]. Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν ἔργων τοῦ εὐφυοῦς Παρρασίου τοῦ Ἐφεσίου καὶ Τιμάνθους τοῦ Κυθνίου. Καὶ ἐκεῖνος μὲν κατώρθωσε νὰ παραστήσῃ τὸν Δῆμον τῶν Ἀθηνῶν οὕτως, ὥστ' ἐν τῇ εἰκόνι ἐνόμιζέ τις ὅτι διαγινώσκει ἀπάσας αὐτοῦ τὰς ἀλλοπροσάλλους ιδιοτροπίας ³, οὗτος δὲ, εἰκονίζων τὴν θυσίαν τῆς Ἰφιγενείας, ἠδυνήθη νὰ ὑπογράψῃ θαυμασιῶς τὰ διάφορα αἰσθήματα τῶν κατ' αὐτὴν παρισταμένων ⁴.

Καὶ τὸ εὐτράπελον δὲ σκῶμμα περὶ τῶν συγχρόνων συμβάντων, ὅπερ ἤκμαζεν ἐν Ἀθήναις εἴπερ ποτὲ ⁵, ἐξεφράσθη διὰ τῆς ζωγραφίας, καθ' ἃ ἀποδεικνύει διάσημος εἰκὼν τοῦ Τιμοθέου. Καὶ δὴ, ἐπειδὴ ὁ στρατηγὸς οὗτος ἔνεκα μεγίστης μετριοφροσύνης ἀπέδιδεν ἀπάσας αὐτοῦ τὰς ἐπιτυχίας ὅχι εἰς ἑαυτὸν, ἀλλ' εἰς τὴν τύχην, τὰ λεγόμενα παρ' αὐτοῦ ἡρμηνεύθησαν ἐπὶ τὸ ἀστειότερον κατὰ γράμμα, καὶ παρεστάθη κοιμώμενος ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ, ἐν

¹ Brunn [Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 48 κ. ἐ.].

² Brunn [Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 51 κ. ἐ.].

³ Πλωίου Nat. Hist. XXXV, 69. Περὶ Παρρασίου ἴδε Brunn [Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 66 κ. ἐ.], περὶ δὲ Ζεῦξιδος καὶ Παρρασίου Helbig [Zeuxis und Parrhasios] ἐν τοῖς Neue Jahrbücher für Philologie [Τόμ. XCV] 1870 σ. [649-675].

⁴ Brunn [Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 82].

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 173.

ὧ ἢ θεὰ Τύχην ὑπερίπτατο τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ περιέβαλλεν ἐν μακρῷ δικτύῳ τὰς ὑπ' αὐτοῦ κυριευθείσας συμμαχίδας δίκην ἰχθύων ἀλιευθέντων¹.

Ἀλλὰ τοὺς ζωγράφους ἔτι ὀλιγώτερον τῶν γλυπτῶν ἠδυνήθησαν νὰ δεσμεύσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τῇ ἑαυτῶν πόλει. Ἰδρύθησαν δὲ ἴδια ἐργαστήρια γραφικῆς ἐν Θήβαις² καὶ ἐν Σικυῶνι. Τούτων δὲ τὸ σικυώνιον ἐτελειοποίησε μὲν τὰς τεχνικὰς μεθόδους, μετὰ τὸ λμης δὲ ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν γραφὴν μεγάλων ἱστορικῶν ὑποθέσεων, οἷα ἦτο ἡ γραφὴ τοῦ Εὐφράνορος ἡ παριστάνουσσα τὴν μάχην τῆς Μαντινείας ἢ μᾶλλον τὴν πρὸ τῆς μάχης ἐκείνης δοξάσασαν τοὺς Ἀθηναίους ἱππομαχίαν³. διὸ ἡ γραφὴ ἐκείνη ἐξετέθη ἐν τῷ Κεραμειῳ ἐν Ἀθήναις⁴. Ἐπεζήτησε δὲ τὸ σικυώνιον ἐργαστήριον νὰ συνδυάσῃ τὴν τέχνην γονίμως καὶ πρὸς ἐπιστημονικὰς, ἰδίως δὲ μαθηματικὰς μελέτας. Διὰ δὲ τῆς συνένωσης τῶν νέων τούτων ῥοπῶν πρὸς τὴν τελείωσιν τοῦ χρωματισμοῦ, ἥτις ἐπεχωρίαζεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἀνεπτύχθη τέλος ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ γραφικὴ ἐκείνη, ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ τελειοτάτη παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ἡ τοῦ Ἀπελλοῦ.

Ὅποια δὲ ἡ συμμετοχὴ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς διαφόρους ταύτας ἐξελίξεις τῆς τέχνης δυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν μόνον ἐκ τῶν καταγράφων ἀττικῶν ἐξ ὁπτῆς γῆς ἀγγείων. Πράγματι δὲ ἡ ἀγγειογραφία ἦτο προπαιδεῖα τῆς ἀνωτέρας τέχνης, καὶ δὴ πλείστου λόγου ἄξια, ἐπεὶ δὴ ἐπὶ τοῦ πηλοῦ ἐδιδάχθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ ζωγραφῶσι γοργῶς καὶ ἀσφαλῶς, ἐν ᾧ ἅλλαι ὕλαι παρέχουσαι εὐκολίας ἐν τῷ ἀποσβεννύνειν καὶ βελτιόνειν ἐθίζουσιν εὐκόλως τὸν καλλιτέχνην εἰς τὸν δισταγμὸν καὶ τὴν ἀστασίαν περὶ τὸ ἐργάζεσθαι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρηκολούθησεν ἡ ἀγγειογραφία τὴν

¹ [Πλούταρχος ἐν Βίῳ Σύλλα 6, 4. Περὶ τῆς Ἡροδότου κακοηθείας 7 σ. 856 b]. Αἰλιανῷ Ποικίλῃ ἱστορ. XIII, 43. Πρῶλ. R e h d a n t z [Vitae Iphicratis, Timothee κτλ.] σ. 188.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 614.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 597.

⁴ S c h ä f e r Demosthenes und seine Zeit. Beilage σ. 10 κ. ε.

τέχνην διὰ πάντων αὐτῆς τῶν σταδίων, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες καὶ ἐπὶ ὕλης οὕτως εὐτελοῦς καὶ ἐπὶ ἐπιφανειῶν ἄλλως δυσκατεργάστων ἐπεζήτησαν νὰ παραστήσωσι μετ' ἐπιμελείας ἀκαταπονήτου σκηνὰς ζωηρὰς καὶ ἀξίας λόγου.

Καὶ ἠυκολύνετο μὲν ἡ ἀγγειογραφία ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως αὐτῆς εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς μεγαλοπρεποῦς ἀπλότητος τῆς πολυγνωτείου τεχνοτροπίας πολὺ μᾶλλον ἢ εἰς τὴν παρακολούθησιν τῶν προόδων τῆς μεταγενεστέρως τέχνης τῶν ἐρειδομένων ἐπὶ τῆς ἐκ τῶν χρωμάτων αἰσθήσεως. Ἀλλὰ βλέπομεν οὐχ ἥττον καταφανῶς ταύστηρά καὶ σκληρὰ διαγράμματα γινόμενα κατὰ μικρὸν εὐγραμμότερα, τὴν σύμπλεξιν τῶν παριστανομένων ἀποβαίνουσιν ἐλευθερωτέραν, τὰς ὀφείας προσλαμβάνουσας μείζονα ἔκφρασιν καὶ τὰς κινήσεις γινόμενας ἥττον ἀβιάστους. Σὺν δὲ τῇ ἐξελίξει τῆς ὅλης τέχνης ἐπιδεικνύεται καὶ τάσις τις πρὸς τὴν χάριν καὶ τὴν ἡδυπάθειαν, κλίσις τις πρὸς τὸ τρυφερόν καὶ μαλακόν. Ἀρχονται δ' ἐπικρατοῦσαι παραστάσεις τοῦ Διονύσου καὶ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ, τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἑρωτος, τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τῶν Μουσῶν καὶ ἄλλων συγγενῶν ὁμίων, περὶ ἃς ἡσυχολοῦντο κατὰ προτίμησιν ὁ Σκόπας καὶ ὁ Πραξιτέλης. Ὁ κοινωνικὸς βίος ἀναπαρίσταται κατὰ τὸν τρόπον τῆς νέας κωμωδίας μετὰ τῶν ἀπολαύσεων αὐτοῦ ἐν εἰκόσι χαριέσσαις. Ἐμφανίζονται δὲ μορφαὶ ἀλληγορικαί, εἴτε συνοδεύουσιν θεοὺς, ὧν τὸν χαρακτῆρα συμπληροῦσι καὶ ἐπεξηγοῦσιν, οἷαι ἡ Πειθώ, ὁ Ἴμερος, ὁ Πόθος παρὰ τῇ Ἀφροδίτῃ, ἢ καὶ ὡς αὐθύπαρκτα ὄντα, γεννηθέντα ἐν τοῖς χρόνοις τῆς σκέψεως καὶ τῆς θεωρίας, οἷον ὁ Πλοῦτος, ὁ Χρυσός, ἡ Παιδιά, ἡ Εὐδαιμονία, ἡ Πανδαισία καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Τὸ δὲ σοβαρὸν τῆς ὑποθέσεως ἀποβαίνει σπανιώτερον, γίνεται δὲ καταφανὴς ἡ ἐπιδιώξις περικόμφων καὶ ἐπεζητημένων σχημάτων ἀγγείων καὶ ποικιλίας παντοίων εἰκόνων, φανταστικῶν ἐσθῆτων καὶ λαμπροτέρας διακοσμήσεως. Τάρχατα χρώματα, τὸ μέλαν καὶ τὸ ἐρυθρὸν, δὲν ἄρκοῦσι πλέον· ζωγραφοῦσι δὲ μετὰ ποικίλων χρωμάτων ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ἐκ κιμωλίας γῆς ἐδάφους τῶν ληκύ-

θων καὶ ἐπιθέτουσι χρυσὸν πρὸς αὐξήσιν τοῦ κάλλους τῶν ἀγγείων¹. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλως εὐτελῶν τούτων λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος δυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν τῆς φιλοκαλίας, τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ εἰς τὸ ἐζητημένον, ἀπὸ τοῦ καθ' ἑαυτὸ σπουδαίου εἰς τὸ κατ' ἐπίδειξιν λαμπρὸν, ἀπὸ τῆς ἀρχαίας πίστεως εἰς τὴν σοφιστικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ἠθικῶν ἐννοιῶν. Ἀλλ' ὁ χρόνος ἐκεῖνος τῆς μεταβάσεως ὑπῆρξε χρόνος ποικίλων παρορμήσεων ἐν τῇ τέχνῃ καὶ ἐπέβαλεν εἰς αὐτὴν νέα προβλήματα, ὧν τῆς λύσεως ἐπιλαμβανομένη ἡ τέχνη ἐνισχύθη καὶ ἀνεπτύχθη ἔτι μᾶλλον.

Οὕτω δ' αἱ Ἀθηναὶ ἐξηκολούθουν πράγματι νὰ εἶνε ἔτι ἐστία πολυπράγμονος καὶ τὰ μάλιστα ἀκμάζοντος πνευματικοῦ βίου. Καίτοι δ' ἐπειρῶντο νάνθαμιλληθῶσι πρὸς αὐτὰς τοῦτο μὲν αἱ Συράκουσαι ἐπὶ τοῦ Διονυσίου, τοῦτο δ' ἡ Ἀλικαρνασὸς ἐπὶ τῶν Καρῶν δυναστῶν, αἱ Ἀθηναὶ ἐξηκολούθησαν νὰ εἶνε ἀκόμη ἡ πνευματικὴ πρωτεύουσα τῶν Ἑλλήνων, ἡ μόνη πόλις, ἐν ᾗ ὑπῆρχεν ἀπὸ χρόνων ἀρχαίων ἀδιάκοπος ἀνάπτυξις, ἀδιάπτωτος πρόοδος καὶ πλησμονὴ τῶν εὐγενεστάτων δυνάμεων. Πᾶσα νέα ἐπίδοσις τῆς παιδεύσεως ἐγένετο τότε μόνον κοινὸν κτῆμα τοῦ ἔθνους, ὅτε ἤθελε τύχει ἐπιδοκιμασίας ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐξ Ἀθηνῶν ἐκαλοῦντο οἱ ἄνδρες, οὓς ἀποδεχόμενοι ἄλλαι πόλεις ἤθελον νὰ συμμεθέξωσι τῆς δόξης τῆς συνδεομένης πρὸς τὴν θεραπείαν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης.

Καὶ τοῦτο δὲ εἶνε ἀπαραγνώριστον, ὅτι ἡ ἔκπτωσις τῆς ἀρχαίας εὐσεβείας καὶ ἡ παρακμὴ τῶν ἀρχαίων ἠθῶν παρεῖχον σθεναρὰν ὥθησιν πρὸς ἐλευθέραν ἔρευναν χάριν εὐρέσεως νέου ἀσφαλοῦς κριτηρίου περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς σκέψεως. Ἄλλως δὲ ἡ χαλάρωσις τῶν ἀρχαίων ἔξεων, ἡ ἐλευθερωτέρα κίνησις τῶν πνευμάτων καὶ ἡ παραφορωτέρα συγκίνησις τῶν ψυχῶν ὠφέλησε καὶ

¹ O. Jahn Vasen mit Goldschmuck σ. 26. Τῆς διὰ χρυσοῦ διακοσμήσεως ταύτης τῶν ἀγγείων ἐγένετο σποράδην γρήσις ἤδη καὶ πρότερον κατὰ τὸν Heydeman (Iliu-persis σ. 10).

τὰς τέχνας καὶ κατέστησεν αὐτὰς ἱκανὰς νὰ παραγάγωσιν ἔργα οἷα δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ποιηθῶσιν ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς ἐπεκράτει μεΐζων ἀπλότης, ἡρεμία καὶ κοσμιότης.

Ἄλλ' ὁ πνευματικὸς ἐν Ἀθήναις βίος δὲν ἦτο βίος τοῦ δήμου, καὶ εἶχεν ἀποβληθῇ ἡ ἐνότης ἐκείνη τοῦ ὑγιоῦς ὀργανισμοῦ, ἐν ᾧ ἅπασαι αἱ δυνάμεις συντείνουσιν εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τελικὸν σκοπόν. Καὶ ἐπιστημονικῶς μὲν εἶχε καταβληθῇ ἡ σοφιστικὴ, ἀλλ' ἡ περίοδος τῆς διαλύσεως καὶ τῆς ἀποσυνθέσεως, ἥς αὕτη εἶχε δώσει τὸ σύνθημα, ἐξηκολούθει ἀκόμη ἀπαύστως, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σωκράτης εἶχε συντελέσει μόνον εἰς τὸ νὰ ἐπαυξήσῃ τὸ χάσμα τὸ διασπῶν τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν.

Καὶ ἦτο μὲν αὐτὸς πιστὸς εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, μὴ χωρίζων ἀπ' ἀλλήλων τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν. Δὲν ἤθελε δὲ νάντεπεξέλθῃ πρὸς τὴν παρελθοῦσαν ἱστορίαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐτίμα ὑπερόχως τοὺς ἄνδρας τοὺς δώσαντας νόμους εἰς τὴν πόλιν καὶ θεμελιώσαντας τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς, ἄνδρας οἷος ὁ Σόλων καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς. Ἀλλὰ προέβαλλεν ἀξιώσεις, αἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ πραγματοποιῶσι, κατεπολέμει ὑπερβασίας τῆς δημοκρατίας ἀδιασπάστους ἀπὸ τῶν καθεστώτων πραγμάτων. Ἦθελε νὰ συντηρήσῃ καὶ ἀνανεώσῃ τὰγαθὰ τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἀλλὰ καθώριζεν ὅλως νέον μέτρον τῆς ἀρετῆς τῶν πολιτῶν καὶ εἰσῆγεν ὅλως νέον ἀξίωμα τοῦ πολιτικοῦ βίου, ἀπαιτοῦν τὴν κυριαρχίαν τῶν ἐπαϊόντων ὡς τὴν μόνην λογικὴν.

Ἄλλ' ὑπῆρχον ὅμως δύο εἶδη ἀνθρώπων, οἱ φιλοσοφοῦντες καὶ οἱ μὴ φιλοσοφοῦντες. Ἄλλ' οὗτοι μὲν συμπαρασύρονται ὑπὸ τοῦ ρεύματος καὶ βυθίζονται ὁσημέραι βαθύτερον, ἐπειδὴ πᾶν ὃ τι ἠδύναντο νὰ στηρίξῃ αὐτοὺς ἀπέβαλε πᾶσαν δύναμιν. Οἱ δὲ φιλοσοφοῦντες ἀποτελοῦσι πνευματικὴν τιν' ἀριστοκρατίαν, αἰσθάνονται ἑαυτοὺς ἀνῆκοντας εἰς ἀνωτέραν τινὰ κοινωνίαν, καὶ οἰοῦνται συγκροτοῦνται ἐν ταῖς φιλοσοφικαῖς σχολαῖς νέα κοινὰ, ἐν οἷς κρατοῦσιν ἀξιώματα καὶ ἀντιλήψεις εὐρισκόμεναι εἰς τελείαν ἀντίθεσιν πρὸς τὰ καθεστῶτα.

Καὶ ὁ μὲν Σωκράτης εἶχε ζήσσει ἀκόμη ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ χάριν τῆς πολιτείας. Ἄλλ' οἱ Σωκρατικοί, οἵτινες εἶδον τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὃν ἐθεώρουν τὸν μέγιστον εὐεργέτην τῶν συμπολιτῶν, ἀποδοκιμασθέντα καὶ καταδικασθέντα δίκην ἀνδρὸς βλαβεροῦ εἰς τοὺς πολλοὺς, αἰσθάνονται ἑαυτοὺς χωριζομένους ἀπὸ τῆς πολιτείας διὰ χάσματος βαθέος. Διὸ ἀπαρνοῦνται νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῆς καθεστῶσης πολιτείας καὶ ἀφίστανται τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἀξιώσεων αὐτῆς. Ἄλλ' ὥς πρὸς τοῦτο αἱ διάφοροι σχολαὶ τρέπονται ὁδοὺς ὅλως διαφόρους. Καὶ ἄλλοι μὲν, ἐγγύτερον ἀκολουθοῦντες τὰς σκέψεις τοῦ Σωκράτους ¹, οἰκοδομοῦσιν ἰδεώδη ἑλληνικὴν πολιτείαν, ἄλλοι δὲ καταλύουσιν ὅλως τὴν ἰδέαν τῆς πολιτείας, καὶ δὴ οἱ μὲν Κυρηναῖκοι θέλοντες νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν τὴν ἀπεριόριστον ἀπόλαυσιν τοῦ ἐνεστώτος, οἱ δὲ Κυνηκοὶ θεωροῦντες πᾶσαν πολιτείαν καὶ πᾶν ἔθνος περιορισμὸν ἀσυμβίβαστον πρὸς αὐτὴν τὴν ἰδέαν τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς ². Τοῦτο λοιπὸν εἶνε τὸ μόνον κοινὸν εἰς τοὺς Σωκρατικούς, ὅτι ἀποσύρονται ἀπὸ τῆς πολιτείας καὶ αἰσθάνονται αὐτοὺς ἐν αὐτῇ ξένους καὶ δυσφύως ἔχοντας, πᾶσα δὲ ἡ ἀπ' αὐτῶν προερχομένη κίνησις ἐπιδρᾷ καὶ ἐν εὐρυτέροις κύκλοις εἰς τὴν διακλόνησιν τοῦ καθεστώτος καὶ τὴν διάλυσιν ἀπάντων τῶν κοινωνικῶν δεσμῶν.

Δεικνύεται δὲ τοῦτο καὶ ἐν τῇ αὐξούσῃ ἀταξίᾳ τῶν κατὰ τὸν ἐξωτερικὸν βίον. Ἡ πρὸς τὴν γενέτειραν στοργὴ ἄρχεται ἀποβάλλουσα τὸ κράτος αὐτῆς, καὶ ὁσημέραι πλείονες εἶνε οἱ ἐπιδιώκοντες τύχην ἐν τῇ ξένῃ, καθ' ἃ ὁ Νικόφνημος καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ³. Ἡ δὲ πατρίς ἄρχεται ἀποβαίνουσ' ἀδιάφορος εἰς τοὺς πολίτας,

¹ Socrates mundanus (Hermann Plato σ. 70).

² Henkel Studien zur Geschichte der griechischen Lehre vom Staat σ. 42, 135

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 343. Οἱ φιλόσοφοι εὐρίσκονται in perpetua peregrinitate κατὰ *Κικέρωνα* (Tusc. V, 37). Περὶ δὲ τῆς μετοικίας τῶν φιλοσόφων ἴδε Bernays Phokion [σ. 107]. Βίος ξενικὸς καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἀπολλελυμένος σημαίνει παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει (Πολιτ. σ. 1324) ὅτι καὶ βίος φιλόσοφος.

καὶ ἀναπτύσσεται πνεῦμά τι κοσμοπολιτικόν, ὅπερ ἤδη ὁ Λυσίας κατεπολέμει σθεναρώτατα ὡς ἐπιφέρων τελείαν νέκρωσιν τῆς φιλοπατρίας¹.

Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἡ ἐν Ἀθήναις τὸ πρῶτον κυρίως δεσπόσασα ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ πόλει περιετρίβη ἔπειτα καὶ διελύθη. Σὺν δὲ τῇ ὁσημέραι εὐρυτέρᾳ παρὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐπιδιώξει τῆς ἐξετάσεως τῶν κατὰ σύμπασαν τὴν γῆν ἀπέβαινεν ἡττον δυνατὴ ἢ ἀποδοχὴ τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος ὡς ἐπεχούσης ὅλως ἐξαίρετον ἀξίωμα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς λοιπὰς χώρας. Ἀλλως δ' ἡ πατροπαράδοτος ἐκείνη διαίρεσις τῶν ἀνθρώπων εἰς Ἑλλήνας καὶ βαρβάρους ἦτο ἀσυμβίβαστος καὶ πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν Ἑλλήνων περὶ ἀρετῆς. Πράγματι δ' ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἠθικὰς ἀξιώσεις ἦσαν ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι ἴσοι πρὸς ἀλλήλους. Ἐνεκα δὲ τῶν αὐτῶν ἐκείνων λόγων τῶν προκαλεσάντων τοὺς φιλοσόφους νὰ καταπολεμήσωσι τὴν ὀλιγωρίαν τοῦ γυναικείου φύλου καὶ ὑπεραμυνθῶσι τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τῶν δούλων² ἔμελλεν εἰκότως νὰ καταλυθῇ καὶ ἡ ἀντίθεσις τῶν ἐθνῶν πρὸς ἀλλήλα καὶ γείνη δεκτὸν, ὅτι ὅστις ἦτο σῶφρων καὶ δίκαιος ἦτο φίλος εἰς τοὺς θεοὺς. εἰς οἷονδῆποτε ἔθνος καὶ οἷανδῆποτε τάξιν καὶ ἂν ἀνῆκε· τούτου δ' ἔνεκα ὤφειλε νὰ τυγχάνῃ τελείων δικαιωμάτων καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ δὲ σοφισταὶ εἶχον τὰ μέγιστα συντελέσει εἰς ὑπονόμευσιν τοῦ αἰσθητήματος τῶν πρὸς τὴν πόλιν θεσμῶν τοῦ πολίτου, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐθισθῇ ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου νὰ βλέπωσιν ἄνδρας ἐπιφανεστά-

¹ Λυσίου [Κατὰ Φίλωνος] 6. Ἰδε καὶ Rauchenstein ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 186. Πραξίας γνώμας περὶ τῶν δούλων εὐρίσκομεν παρὰ τῷ *Εὐριπίδῃ* Schenkl [Die politische Anschauungen des Euripides ἐν τῇ Zeitschrift für österreichische Gymnasien. 1862 σ. 357 κ. ἐ. 485 κ. ἐ. καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει] σ. 15) καὶ παρὰ τῷ *Ξενοφῶντι* (Zeller Die Philosophie der Griechen] Τόμ. Β' σ. 170). Περὶ δὲ τῶν γυναικῶν ἀόριστος μένει ἡ γνώμη τοῦ *Πλάτωνος* (Zeller ἐνθ' ἂν. σ. 570), ὡς πρὸς δὲ τοὺς δούλους ὁ Πλάτων εἶνε μᾶλλον ἀνελεύθερος τοῦ Ξενοφώντος, ὅστις ἔχει βαθυτέραν ἀντίληψιν τῆς ἐννοίας τῆς οἰκογενείας. Ἰδε Strümpel Praktische Philosophie der Griechen σ. 505.

τους διάγοντας ὡς μετοίκους βίον εὐτυχῇ καὶ ἀποκτῶντας δύναμιν, χωρὶς νὰ εἶνε πολῖται.

Καὶ ἐκήρυσσε μὲν ἀκόμη ὁ Ἰσοκράτης μετὰ μεγάλου πάθους τὸν περσικὸν πόλεμον ὡς καθῆκον ἐθνικὸν, ἀλλ' ἡ ἀρχαία ἔχθρα μεταξὺ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, ἦτο, καθ' ἃ καὶ ἡ δόξα τῶν Ἀθηναίων περὶ ἑαυτῶν ὡς αὐτοχθόνων, κενὴ πλέον ῥῆσις, ἐπαναλαμβανομένη ἐκ νέου, καιροῦ παραπεσόντος, χάριν τακτῶν σκοπῶν¹. Ἀλλως δὲ αὐτὸς ὁ Ἰσοκράτης εἶνε ἤδη ὁ ἀντιπρόσωπος νέου ἑλληνισμοῦ, οὗ χαρακτήρ δὲν εἶνε τὸ γένος, ἀλλ' ἡ διάνοια, καὶ τὴν διάνοιαν ταύτην δύνανται νὰποκτήσωσι πάντες οἱ περὶ αὐτὴν σπουδάζοντες².

Τοιοῦτος δὲ ἰδεώδης ἑλληνισμός, οἷον ἐπεζήτουν νὰ ἐνσωματώσωσιν ἐν ἑαυτοῖς οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις ἀνδρῶν, ὁ Ἐπαμεινώνδας³, ὁ Τιμόθεος⁴ καὶ ἄλλοι, ἀνεπτύχθη ἰδίως ἐν Ἀθήναις, ἐπειδὴ αἱ Ἀθηναὶ ἦσαν πόλις παγκόσμιος, ἐν ἣ συνηθορίζοντο ἔθνη παντοῖα, Ἕλληνες ἐκ πασῶν τῶν ἀποικιῶν, ἡμιέλληνες καὶ βάρβαροι, Θρᾷκες, Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι, καὶ δὴ οἱ ἄριστοι ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν⁵. Ἀλλως δὲ ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σόλωνος εἶχον ἔλθει εἰς τὰς Ἀθήνας ξένοι θέλοντες νὰ γευσθῶσιν ἑλληνικῆς παιδείας. Ἐν Ἀθήναις δὲ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἀπέβαλε τὸ πρῶτον τὸν ἰθαγενῆ αὐτῆς χαρακτῆρα, καὶ ἐκεῖ ἤρχισε τὸ πρῶτον θεωρουμένη ὡς παιδείσεις εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἀναφερομένη. Ἐκεῖ ἐθεάθη Μιθραδάτης

¹ Περὶ τῶν Ἀθηναίων ὡς αὐτοχθόνων γίνεται μετὰ κομπορημοσύνης λόγος παρὰ Πλάτωνι ἐν τῷ Μενεξένῳ [6], ὅστις ἐγκατοπτρίζει τὸ αὐτάρεσκον τοῦ Ἀθηναίου πολίτου.

² Ἰσοκράτους Παναθηναϊκὸς 50. [τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποιήκε (ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων) μνηστέον τοῦ γένους ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι καὶ μᾶλλον Ἕλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείας εὐσεύς τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 616.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 109.

⁵ Περὶ τῆς ἐπικοινωνίας ξένων ἐν Ἀθήναις, χειρωνακτικῶν φερόντων ὀνόματα βαρβαρικά, ἐθνικῶν ὀνομάτων ὡς ὀνομάτων ἀνδρῶν, οἷα τὸ Κόλχος, Λυδός, Σκύθης, Σικανός ἴδε [otto Rossbach] ἐν Mittheilungen des Kaiserlichen Deutschen Instituts. Römische Abteilung Τόμ. III [1888] σ. 66.

ὁ υἱὸς τοῦ Ῥοδοδάτου, ἡγεμὼν Πέρσης ἀναθέτων ὡς ἐνθουσιώδης θιασώτης τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τὴν εἰκόνα τοῦ διδασκάλου καὶ ἀφιερὼν αὐτὴν εἰς τὰς Μούσας¹. Ἐν Ἀθήναις λοιπὸν ὀλιγώτερον πάσης ἄλλης πόλεως ἠδύναντο νὰ μείνωσιν οἱ ἄνθρωποι περιωρισμένοι εἰς τὴν ἔννοιαν φιλοπατρίας πεπερασμένης, καὶ ἐνωρίτερον ἀπάντων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων προέβησαν εἰς τὴν ἄνευ δισταγμοῦ διάγνωσιν τῶν ἐλαττωμάτων τῶν ἐπιχωρίων θεσμῶν καὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πολλὰκις ἐκ προτιμῆσεως θαυμασμὸν τῶν ἄλλως ἢ ἐν Ἀθήναις διατεταγμένων.

Οὕτω παρὰ τὰ ἐκ τοῦ παρελθόντος διδάγματα ἐξηκολούθουν οἱ Ἀθηναῖοι ἐξυμνοῦντες τὴν Σπάρτην ὡς τὴν ἔδραν πάσης τάξεως καὶ πίστεως πρὸς τοὺς νόμους, καὶ ἐξέφραζον ἐνθουσιασμὸν ἐπὶ τοῖς ἀπλοῖς ἤθεσι τῶν βορείων λαῶν. Ἀλλ' ἰδίως τῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως καθεστῶτων ἐτίμων ἀπροκαλύπτως τὴν μοναρχίαν, καὶ δὴ οὐ μόνον τὴν καθιδρυμένην νομίμως ἐπὶ τῇ βάσει θεσμῶν ἐθνικῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τῆς βίας ἐπιβεβλημένην. Ἐν τῷ διαλόγῳ Ἰέρωνι τῷ προσγεγραμμένῳ εἰς τὸν Ξενοφῶντα ὁ ὁμῶ-

¹ Μιθραδάτης ὁ Ῥοδοδάτου (Ῥοροντοδάτου) παρὰ Διογένηι Λαερτίῳ III, 25. Δυστυχῶς δὲν γινώσκόμεν τι ἀκριδέστερον περὶ τοῦ ἀφιερῶσαντος τὸ ἀνάθημα τοῦτο· ἀλλ' εἶνε ὁμῶς ὁπωσδήποτε πιθανόν, ὅτι ὁ Μιθραδάτης οὗτος ἦτο σύγχρονος τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Σιλανίου, καὶ συνεδέετο διὰ προσωπικῆς φιλίας μετὰ τοῦ Πλάτωνος. Ὁ δὲ Σιλανίων ἤρμασε μὲν κατὰ τὸν Πλίνιον [Nat. Hist. XXXIV, 51] τὴν 113 Ὀλυμπιάδα, ἀλλὰ πάντως ἐποίησε ἀγάλματα ἤδη πρὸ ἐκείνου τοῦ χρόνου κατὰ τὸν Brunn [Geschichte der griechischen Künstler Tόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 276]. Ὁ δὲ Vaillant [Imperium Achaemenidarum et Arsacidarum. Ἐν Παρίσις. 1725] σ. 14 ἀναγράφει αὐτὸν ὡς Μιθραδάτην Δ' καὶ ταυτίζει μετὰ τοῦ φίλου τοῦ Κύρου (Ξενοφῶντος Κύρου Ἀνάδ II, 5, 35. III, 3, 4) καὶ σατράπου τῆς Λυκαονίας (αὐτόθι VII, 8, 25). Κατὰ δὲ τὸν Michaelis [Zur Zeitbestimmung Silanions ἐν τοῖς Historische und philologische Aufsätze Ernst Curtius gewidmet σ. 110] εἶνε ὁ ἀρχαιότερος Μιθραδάτης ὁ θανὼν τῷ [302 π. Χ.] καὶ ἀρξας τῆς Κίου, πόλεως ἀνηκούσης εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων. Ἰδε Διοδώρου Σικελιώτου XX, 19. [Πρβλ. Eduard Meyer Geschichte des Königreichs Pontos. Ἐν Λειψία 1879 σ. 34 κ. ἐ.]. Ἡ δὲ δυναστεία τῶν Μιθραδατιδῶν ἀνῆγε τὸ γένος εἰς ἓνα τῶν ἐπὶ τὰ Περσῶν [τῶν φονευσάντων τὸν Ψευδόμερδιν. Πολυβίου V, 43, 2]. Ὁ δὲ Michaelis [ἐνθ' ἂν σ. 111] παρατηρεῖ, ὅτι παρὰ τὴν Προποντίδα μάλιστα ἦτο κραταῖα ἡ ἐπίδρασις τοῦ Πλάτωνος, ὑπομιμνήσκων Τιμόλαον τὸν Κυζικηνὸν, Εὐαίωνα τὸν Λαμψακηνόν, Λέοντα τὸν Βυζάντιον, Κλέαρχον [καὶ Χίωνα τοὺς Ἡρακλεώτας] καὶ ἄλλους.

νυμος τύραννος διαλέγεται μετὰ τοῦ ποιητοῦ Σιμωνίδου, τοῦ συγγραφέως ἐκλέξαντος ἐπίτηδες τὸν ἐπιφανῆ τοῦτον ἄνδρα, ὅπως παραστήσῃ αὐτὸν ὑπερμαχοῦντα τῆς συνήθως φερομένης γνώμης περὶ τῆς ζηλωτῆς εὐτυχίας τῶν βασιλευόντων. Καὶ ὁ μὲν τύραννος ἐξαίρει ἐκ πείρας εὐγλώττως τὰ δεινὰ τοῦ ἄρχοντος καὶ ἐξεικονίζει τὰς ἐν μέσῳ τῆς πλησμονῆς τῶν ἀγαθῶν στερήσεις αὐτοῦ καὶ τὴν διηνεκῇ ἀγωνίαν καὶ ἀπουσίαν ἐλευθερίας, καίπερ κεκτημένου μεγίστην ἀρχήν. Ἄλλ' οἱ λόγοι τοῦ Ἰέρωνος δὲν μεταπείθουσι τὸν Σιμωνίδην, οὐδὲ μεταβάλλουσιν αὐτὸν εἰς δημοκρατικὸν, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ ἔχων τὴν γνώμην, ὅτι τὰ κακὰ ἐκεῖνα δὲν εἶνε συνδεδεμένα ἀναγκαίως πρὸς τὸ ἄρχειν καὶ ὅτι ὁ τύραννος δύναται νὰ εἶνε εὐεργέτης τοῦ πλήθους καὶ ἡγεμὼν ἀξιούμενος ἀγάπης καὶ τιμῆς.

Ἄλλως δὲ ἡ ἀληθὴς τέχνη τοῦ ἄρχειν ἐφαίνετο κατὰ τὰς ιδέας τοῦ Σωκράτους δυναμένη νὰ πραγματωθῇ μάλιστα δι' ἑνὸς ἀνδρός. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Ξενοφῶν ἐξεικονίζει ἐν τῷ Κύρῳ τὸ ἰδεώδες τοῦ μονάρχου¹, καὶ ὁ Ἰσοκράτης δὲ ὁμολογεῖ μὲν, ὅτι ἡ βασιλεία εἶνε ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰς ιδέας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ συνιστᾷ αὐτὴν ὅμως εἰς τοὺς ὑπηκόους τοῦ Νικοκλέους ὡς τὸ ἀπολύτως ἄριστον τῶν πολιτευμάτων².

Ἡ δὲ αὐλὴ τοῦ Περδίκκου καὶ τοῦ Ἀρχελάου³, ἡ δύναμις τῆς μαγείας ἣν ἐξήσκει ἀνὴρ οἷος Κύρος ὁ νεώτερος καὶ ἡ δόξα τοῦ Εὐαγόρου δεικνύουσιν ὅποσον ἐπαγωγὸς ἦτο εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ μοναρχία. Ὁ Ἰσοκράτης, ποιούμενος λόγον περὶ τοῦ Εὐαγόρου, κηρύσσει τὴν τυραννίδα ὡς τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν παρὰ θεοῖς καὶ ἀνθρώποις καὶ πᾶσαν τέχνην τῶν ῥητόρων καὶ τῶν ποιητῶν ἀδυνατοῦσαν νὰ ἐξυμνήσῃ ἀξίως τῶν πεπραγμένων ἀληθῇ

¹ Henkel [Studien zur Geschichte der griechischen Lehre vom Staat] σ. 142.

² Περὶ τοῦ Νικοκλέους καὶ τοῦ Εὐαγόρου τοῦ Ἰσοκράτους ἴδε Henkel [Zur Geschichte der griechischen Staatswissenschaft] σ. 155.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 40 κ. ἑ.

ἡγεμόνα ¹. Ἀπευθύνει δὲ ὁ Ἰσοκράτης τοὺς πολιτικοὺς αὐτοῦ λόγους καὶ τὰς ἐπιστολάς κατὰ προτίμησιν πρὸς βασιλεῖς καὶ τυράννους, τὸν Ἀρχίδαμον, τὸν Διονύσιον, τὸν Φίλιππον, Τιμόθεον τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ τυράννου Κλεάρχου καὶ ἄλλους. Ἐκ πάντων δὲ τούτων βλέπομεν, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις οἱ Ἕλληνες ἡσπόμενον καραδοκοῦντες τὴν σωτηρίαν τῶν πολιτειῶν ὅχι ἐξ ἐκκλησιῶν τοῦ δήμου καὶ προβουλευμάτων, ἀλλ' ἐκ τῆς συντόνου δραστηριότητος ἐνίων ἀνδρῶν ὑπερόχων.

Ἡ δὲ γνώμη αὕτη τῶν χρόνων ἐκείνων, ἣν εὐρίσκομεν σαφέστατα ἐκδεδηλωμένην παρὰ τοῖς ῥήτορσι καὶ παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς Θεοπόμπῃ καὶ Ξενοφῶντι, παρουσιάζεται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὡς διδασκαλία διατετυπωμένη μετὰ τελείας ἐναργείας. Καὶ διατρίβουσι μὲν καὶ οἱ Ἀκαδημαῖκοι περὶ τὴν διάταξιν δημοκρατικῶν πολιτευμάτων, μνημονεύονται δὲ διάφοροι μαθηταὶ τοῦ Πλάτωνος δράσαντες ὡς νομοθέται, οἷον ὁ Μενέδημος ἐν Πύρρῃ, ὁ Φορμίων ἐν Ἡλίδι, ὁ Ἀριστῶνυμος ἐν Ἀρκαδίᾳ, ὁ Εὐδόξος ἐν Κνίδῳ ². Ἀλλ' αἱ ἐκ φιλοσοφικῆς σκέψεως ἀπορρέουσαι νομοθεσίαι αὗται ἀποδεικνύουσι τοῦτο μόνον, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον τὰ μέγιστα πλανηθῆ, πιστεύσαντες εἰς τὴν ἐξ ἑαυτῶν ζωτικὴν δύναμιν τῶν δήμων. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πλάτων οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ποδεχθῇ τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἐλευθέρα δρᾶσις δήμου τινὸς ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις πρὸς ἐποικοδόμησιν ὀρθῆς πολιτείας. Καὶ αὐτὸς ἐφρόνει, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς πολιτείας δὲν δύναται νὰ πραγματωθῇ ἄλλως ἢ δι' ἀνδρὸς ὑπερόχου δεσπύζοντος τῶν πάντων μετὰ δυνάμεως θελήσεως ἀπεριορίστου, καταβάλλοντος τὰς ὁρμὰς τοῦ ἐγαισμοῦ τῶν πολλῶν καὶ ἰσχύοντος νὰ πλάσῃ οἷον διὰ χειρὸς καλλιτέχνου πολιτείαν εὖρυθμον.

Καὶ ἦσαν μὲν αἱ γνώμαι αὗται σαφεῖς καθ' ἑαυτὰς καὶ ἀκόλουθοι, ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν εἰς τὰ καθεστῶτα πράγματα ἦτο

¹ [Ἰσοκράτους Εὐαγόρας 18].

² Περὶ τῶν Πλατωνικῶν νομοθετῶν ἴδε *Πλουτάρχου* Πρὸς Κολώτην σ. 1125. Zeller [Die Philosophie der Griechen Τόμ. Β' α [ἐκδ. γ' σ. 365].

ἐξαιρέτως δυσχερής. Ἄλλ' οὐχ ἦττον οἱ Πλατωνικοὶ δὲν ὤκνησαν νὰ ἐπιληφθῶσι τῆς τοιαύτης εἰς τὸ καθεστὼς προσαρμογῆς τῶν ἰδεῶν ἐκείνων· ἠθέλησαν δὲ νὰ γείνωσι καὶ πρακτικοὶ πολῖτευται, τοῦθ' ὅπερ ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς μεγίστας ἀντιφάσεις. Καὶ δὴ ἔνεκα τῶν ἠθικῶν αὐτῶν ἀρχῶν ὤφειλον ἐκ συμφώνου πρὸς τὴν συνείδησιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους νὰ ποδοκιμάσωσι πᾶσαν ἐν τῇ πολιτείᾳ διὰ τῆς βίας καθιδρυθεῖσαν ἀρχήν, ἐν ᾗ ἂν ἑτέρου ἢ πραγμάτων τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν συστήματος ἀπῆται πολίτευμα μὴ δυνάμενον νὰ κατασταθῇ ἄνευ τῆς δεινοτάτης ἀδικίας. Οὕτως ὁ Πλάτων παριστάνει τὴν τυραννίδα ὡς τὸ μυσαρῶτατον ἀπάντων τῶν πολιτευμάτων, καὶ ὅμως ἠδυνήθη νὰ συνδεθῇ μετὰ μεγίστης οἰκειότητος πρὸς τὸν τύραννον Διονύσιον. Οὐ μὴν ἄλλ' ὑπῆρχον καὶ τύραννοι δυνάμενοι νὰ λέγωσιν ἑαυτοὺς μαθητὰς τοῦ Πλάτωνος, οἷος ἐπὶ παραδείγματι ὁ Κλέαρχος ἐκεῖνος ὁ ἐπὶ δώδεκα ἔτη (363-352 π. Χ.) ἄρξας ἐν τῇ ποντικῇ Ἡρακλείᾳ, ὅστις τυραννίσας ἔγεινε περιβόητος ἐπὶ πανουργίᾳ καὶ κακοτροπίᾳ, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἐν ταύτῃ φίλος καὶ προστάτης τῶν ἐπιστημῶν. Ἄλλ' ἂν ἑτέρου καὶ οἱ δύο φονεῖς τοῦ Κλεάρχου, ὁ Χίων καὶ ὁ Λεωνίδης, ὑπῆρξαν μαθηταὶ τῆς Ἀκαδημίας¹, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἀδελφοὶ Πύθων καὶ Ἡρακλείδης οἱ φονεῖς τοῦ Κότυος². Ἄπαντες δὲ οὗτοι ἐπίστευον, ὅτι ἔπραττόν τι συμφωνον πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ διδασκάλου ἐκθέτοντες τὴν ζωὴν ὅπως ποιήσωσιν ἐκποδῶν τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἐλευθερίας.

Καὶ ὅτι ἦτο μὲν ἄδικον νὰ ἐπιρρίψωμεν ἐπὶ τὸν Πλάτωνα καὶ τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ τὴν εὐθύνην τῶν πεπραγμένων ὑπὸ ἐνίαν Πλατωνικῶν. Ἄλλ' εἶνε ὅμως σαφές, ὅτι τὰ διδάγματα τῆς Ἀκαδημίας δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπαγάγωσιν ὀρισμένην γνώμην περὶ τῶν συγχρόνων πολιτικῶν ζητημάτων. Τοῦτο δὲ καταδεικνύεται

¹ *Μέμων* [παρὰ *Φωτίῳ* ἐν Βιβλιοθήκῃ κῶδ. 60] ἀποσπ. 1 [C. Müller *Fragmenta Historicorum Graecorum* Τόμ. Γ' σ. 526]. Πρβλ. Egger *Sur le meurtre politique* ἐν ταῖς *Etudes d'histoire et de morale*. [Ἐν Παρισίῳ]. 1866 σ. 19.

² *Πλουτάρχου* Πρὸς Κολώτην σ. 1126. Ἰδὲ καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 130.

ἐναργέστατα ἐκ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος. Καὶ δὴ εἶχε προσδοκῆσει, ὅτι Διόνυσιος ὁ νεώτερος, ὅτε, κεκοσμημένος διὰ φυσικῶν χαρισμάτων πολλὰ ἐπαγγελιομένων, ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ἐν Συρακούσαις καὶ ἐξελιπάρησε τὸν Ἀθηναῖον φιλόσοφον νὰ μεταβῇ εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ ¹, ἔμελλε νὰ ἀνδειχθῇ φιλοσοφικὸς ἀρχὼν καὶ νομοθέτης, ἀλλ' εἶδε μετὰ βραχὺ τελείως ψευθεύσας τὰς χρηστὰς αὐτοῦ ἐλπίδας ². Ἀλλ' ὅμως δὲν ἐγκατελείφθη ἡ σκέψις τῆς ἐν Συρακούσαις ἰδρύσεως φιλοσοφικῆς πολιτείας ³. Ἀλλ' ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος τύραννος, ἐφ' ὃν εἶχον στηρίζει τὰς ἐλπίδας οἱ Πλατωνικοὶ, ἀπέβη ὁ μάλιστα ἀμείλικτος αὐτῶν πολέμιος, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Δίωνος χάριν καταλύσεως αὐτοῦ ἐπιχειρηθεῖσα στρατεία (357 π. Χ.) ὑπῆρξεν ἔργον κοινὸν τῆς Ἀκαδημίας, ἥς τοὺς ἐταίρους βλέπομεν πράγματι κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην παρουσιαζομένους ὡς δύνάμιν πολιτικὴν ⁴. Ἀλλ' ὅμως ἅπασαι αὗται αἱ προσπάθειαι ἔμειναν ἄκαρποι, ἡ δὲ ἰδεώδης πολιτεία τοῦ Πλάτωνος ἔσχυσε μὲν νὰ ἐνθουσιάσῃ τὰς ψυχὰς, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς Πλατωνικοὺς μόνιμον ἀξίωμα ἐν μέσῳ τῶν ἀγῶνων τοῦ ἐνεστώτος καὶ ἔτι ὀλιγώτερον ἡδυνήθη νὰ θεραπεύσῃ τὰ δεινὰ τῶν χρόνων ἐκείνων.

Καθ' ὅσον δὲ οἱ φιλόσοφοι αὐτοὶ ἐπέιθοντο περὶ τοῦ ἀνωφελοῦς αὐτῶν ἀγῶνος, ἀπέστησαν ὁσημέραι μᾶλλον ἀπὸ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Κατὰ ταῦτα δὲ, ἐν ᾧ πρότερον οἱ ἄριστοι τῶν ἀνδρῶν ἦσαν καὶ οἱ τελεσφορώτατα ὀρῶντες ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ ἐκεῖνοι δὲ ὅσοι εἶχον ἡκιστα φιλίως πρὸς τὴν ἀρχουσαν φατρίαν συμμετεῖχον οὐχ ἥττον τῶν τῆς πολιτείας μετὰ φιλοπατρίας καὶ

¹ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 130].

² Πλάτωνος Νόμοι IV σ. 709 ε.

³ Περὶ τοῦ Εὐφραίου καὶ τῆς πλατωνικῆς πολιτείας ἐν Σικελίᾳ ἴδε Bernays Dialoge des Aristoteles σ. 21. Περὶ δὲ τοῦ καθήκοντος ὅπερ ἔχουσιν οἱ φιλόσοφοι νὰ μὴ ἀφίστανται τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἴδε Πλάτωνα ἐν Πολιτ. σ. 347, 351.

⁴ Περὶ τῆς εὐνοίας τῆς τυραννίδος, ἥτις κατὰ μικρὸν μετεβλήθη εἰς τὸ σημαίνειν διοίκησιν κακὴν καὶ ἐπικίνδυνον εἰς τὴν πολιτείαν ἴδε Zeller ἐν τοῖς Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften. 1887 σ. 1034.

αὐταπαρνησίας, οἷος ἐπὶ παραδείγματι ὁ Νικίας, τῶρα οἱ εὐφυέστατοι τῶν ἀνδρῶν ἀπεστράφησαν ἀπὸ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, καὶ ἡ πολιτεία ἀπέβη εἰς αὐτοὺς ἀδιάφορος, γελοία καὶ ἐπαχθής. Ὅσῳ ὑψηλότερον εἶχον τὸ φρόνημα, ὅσῳ διαυγέστερον τὸ βλέμμα, τόσῳ μείζων ἀπόγνωσις περὶ τῶν καθεστώτων κατελάμβανεν αὐτούς. Περιεφρόνουν τὸν παρ' Ἑλλησι πολιτικὸν ἀβδηριτισμὸν, ἐν ᾧ ἐκράτουν τὰ συμφέροντα τοῦ ποταπωτάτου ἐγωισμοῦ, καὶ ἐχλεύαζον πολιτείαν, ἐν ᾗ ὁ κύαμος ἔκρινε περὶ τῶν μελλόντων νὰ διοικῶσιν αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ παρελθόντος τῶν Ἀθηνῶν δὲν ὑπάρχει πλέον ἢ προσήκουσα γνώμη. Ὁ Πλάτων καταδικάζει τοὺς ἐνδοξοτάτους πολιτευτὰς τῆς πατρῴου πόλεως, ὑπολαμβάνει τὴν θαλασσοκρατίαν τῶν Ἀθηνῶν τὴν μεγίστην τῶν συμφορῶν, προφέρων δὲ καὶ μόνον τὸ ὄνομα τῆς δημοκρατίας, προϋποθέτει, ὅτι ἅπαντες οἱ ὀρθῶς φρονοῦντες καταδικάζουσιν αὐτήν ἐκ συμφώνου. Ἀλλὰ καὶ οἱ σοφισταὶ συνετέλουν διὰ τῶν θεωριῶν αὐτῶν εἰς τὴν ὑπονόμευσιν τῶν καθεστώτων, καθιστάνοντες τὸν ἄνθρωπον μέτρον αὐτῶν καὶ θεωροῦντες πάντας τοὺς νόμους ὡς θεσμούς καθιδρυθέντας διὰ συνθήκης ἢ διὰ βίας, οὓς δὲν ἠδύναντο νὰ ποδεχθῶσιν ὡς ἔχοντας κύρος ὑποχρεωτικόν. Κατὰ ταῦτα δὲ ἢ τε σοφιστικὴ καὶ ἢ σωκρατικὴ φιλοσοφία συνεφώνουν περὶ τούτου, ὅτι ἀμφοτέραι ὑπέσκαπτον τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθεστὼς πολίτευμα καὶ διεκλόνουν τὰ ἐδραῖα θεμέλια τῆς ἀρχαίας δημοκρατικῆς πολιτείας, ἥτις ἠρείδετο ἐπὶ τῆς συμφωνίας τῶν νόμων αὐτῆς μετὰ τῆς διανοίας ἀπάντων τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτήν.

Τώρα δὲ ὑπάρχουσιν ὀλίγοι ἄνδρες ἐν Ἀθήναις οἱ ἐπιδιώκοντες, ὡς ὁ Τιμόθεος ἐπὶ παραδείγματι, τὴν συνένωσιν τῆς δημοσίας δράσεως μετὰ φιλοσοφικῆς παιδεύσεως. Ἐν τῷ καθ' ἑλίου δὲ χωρίζονται οἱ πολιτευταὶ καὶ οἱ φιλοσοφοῦντες εἰς δύο διακεκριμένας ὁμάδας, καὶ αἱ ἔτι ὑφιστάμεναι ἐν τῇ πολιτείᾳ ζωτικαὶ ὁμάδες διασπῶνται εἰς δύο στρατόπεδα. Ὁ σοφὴς φοβεῖται τὴν εἰς τὰ δημόσια πράγματα συμμετοχὴν δίκην μολυσμοῦ τινος, καὶ τὰ πνευματικὰ συμφέροντα μετατίθενται εἰς ἕλως διάφορον σφαῖραν. Οἱ

φιλόσοφοι ζῶσιν ὡς ξένοι ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ ὁ βίος οὗτος παρ-
ουσιάζεται ὡς μόνος ἀντάξιός τοῦ σοφοῦ καὶ εὐτυχῆς. Διὸ φαί-
νεται φυσικωτάτῃ ἢ εἰς ἄνδρας ὑποδεστέρας τάξεως ἐγκατάλειψις
τῆς διοικήσεως τῶν τῆς πολιτείας, εἰς ἀνθρώπους πράττοντας τὸ
ἴδιον συμφέρον καὶ ἄγοντας καὶ φέροντας τὰ πλήθη διὰ τῆς θερα-
πείας τῶν ἀδυναμιῶν αὐτῶν καὶ τῆς κολακείας τῆς ἀσυλλογί-
στου αὐτῶν νωθρότητος. Νομίζουσι δὲ τὰ πλήθη τῶν Ἀθηναίων,
ὅτι δύνανται ἄνευ μόχθων νὰ συντηρήσωσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ
τὴν εὐημερίαν· ἐν δὲ τῇ ἀπατηλῇ ἡρεμῇσιν δὲν παρατηροῦσι τὴν
ἐπερχομένην ὀπισθοδρόμησιν ἔνεκα τῆς ἀπαμβλύνσεως τοῦ αἰσθή-
ματος τῆς φιλοτιμίας καὶ τῆς συνειδήσεως τοῦ καθήκοντος τῶν
πολιτῶν. Ἀποβαλόντες ἤδη ἐπονειδίστως τὰ τελευταῖα λείψανα
τῆς θαλασσοκρατίας, οὐδὲ αὐτὴν τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἰδίας πόλεως
ἠξίουσαν πλέον σοβαρᾶς προσοχῆς, καὶ ἐθελοτυφλοῦντες δὲν ἔβλεπον
τοὺς κινδύνους ὧν ἡ ἀπόκρουσις ἀπῆται θυσίας. Οὕτως ἔχομεν ἐξ
ἐνὸς μὲν πλούσιον, εἰς ἰδεώδη ὕψη μετεωριζόμενον πνευματικὸν
βίον, οὗ οἱ μετέχοντες θεωροῦσι τὴν δημοκρατουμένην ἀθηναί-
κην πολιτείαν ἀνάξιόν τι λόγου, ἐξ ἐτέρου δὲ βίον ἐμπειρικὸν νω-
θρὸν καὶ κατὰ μιστον ἐγωισμοῦ, διατρίβοντα δὲ περὶ τὰς συνηθείας
τῆς ἡμέρας, οὗ μόνος σκοπὸς ἦτο εὐμάθεια ὑπ' οὐδενὸς μόχθου
διαταρασσομένη. Οὕτως αἱ Ἀθῆναι τοῦ Εὐδούλου, δίκην πλοίου
στερουμένου κυβερνήτου, ἐφέροντο ἀνερμάτιστοι ἐν τῷ ρέματι
τῶν χρόνων.

Καὶ ὅμως ἀντιμέτωπος αὐτῶν παρίστατο ἐχθρὸς κινδυνωδέ-
στερος ἀπάντων ἐκείνων πρὸς οὓς εἶχον παλαίσει αἱ Ἀθῆναι ἐν
τῇ ἀκμῇ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, καὶ ἀντιπαρίστατο πρὸς αὐτὰς πο-
λιτεία μεγάλη μετ' αὐξούσης δυνάμεως καὶ πόρων ἀνεξαντλή-
των, πολιτεία, ἥτις, διοικουμένη ἀσφαλῶς ὑπὸ βασιλέως προνοη-
τικοῦ καὶ συνετοῦ, ἐπωφελεῖτο κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν πᾶσαν
εὐκαιρίαν, ἵνα καταβάλλῃ τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τὴν μίαν μετὰ
τὴν ἄλλην, ἥτις δὲ πρὸ πάντων ἐνῆδρευε τοὺς Ἀθηναίους. Ὅπως
μὴ λοιπὸν ἡ πόλις περιπέσῃ εἰς αὐτὸν ὡς λάφυρον ἀνυπεράσπι-

στον καὶ καταστραφῇ ἀτίμως, παρίστατο ἀνάγκη Ἀθηναίου γινώσκοντος μὲν τελείως τὰ τρωτὰ τῆς πόλεως, ἀλλὰ μὴ ἐμπορομένου ἀπογνώσεως περὶ τῆς τύχης αὐτῆς. Αἱ Ἀθηναίαι εἶχον ἀνάγκην ἀνδρὸς συνενούντος ἐν ἑαυτῷ μεγάλην δύναμιν πνεύματος καὶ φρόνημα ἰδεῶδες μετὰ φιλοπατρίας καὶ ἀφοσιώσεως καὶ τολμῶντος νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνενώσεως ἀπάντων τῶν δυναμένων νὰ ἐργασθῶσι συντόνως, νὰ ἐξεγείρῃ τὴν ναρκῶσαν φιλοτιμίαν καὶ ἐπιτύχῃ ἀναγέννησιν τῆς δημοκρατουμένης ἀθηναϊκῆς πολιτείας τοιαύτην, ὥστε νὰ δυνηθῶσιν αἱ Ἀθηναίαι νὰ ἐπιχειρήσωσι καὶ πάλιν, ἡγούμεναι τῶν Ἑλλήνων, τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν ὑψίστων τοῦ ἔθνους ἀγαθῶν. Ὁ ἀνὴρ δ' ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ Δημοσθένης, μεθ' οὗ ἄρχεται νέα ἱστορία τῶν Ἀθηναίων.

Γ'.

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΚΑΙ Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ
ΤΟΥ ΦΙΛΟΚΡΑΤΟΥΣ.

Ἐν τοῖς χρόνοις καθ' οὓς ὁ Περικλῆς ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀθηνῶν μέχρι τοῦ Πόντου, ἐν τῶν ἀπωτάτων αὐτῆς χωρίων ἦτο τὸ Νύμφαιον, παραθαλάσσιος πόλις τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου, κειμένη πρὸς νότον τοῦ Παντικαπαίου παρὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον, ὅστις ἀπὸ τοῦ Πόντου ἄγει εἰς τὴν Μαιώτιν. Αἱ δὲ μακρὰν κείμεναι συμμαχίδες ἐκεῖναι μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ συμφορὰν τῶν Ἀθηναίων περιέστησαν εἰς μεγάλας δυσχερείας, ἐπειδὴ ἡ πόλις ἢ τέως προστατεύουσ' αὐτὰς ἡδυνάτει τὸ ἐξῆς νὰ ὑπεραμύνηται αὐτῶν. Διὸ ἠναγκάσθησαν νὰ ἔλθωσιν ἰδίᾳ εἰς λόγους πρὸς τοὺς γείτονας καὶ προσχωρήσωσιν εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ὥστε νὰ διατηρηθῇ καὶ ἐξασφαλισθῇ ἡ πρὸς τὰς Ἀθήνας ἐμπορικὴ αὐτῶν ἐπικοινωνία. Τὸ δὲ Παντικάπαιον ἦτο τὸ κέντρον τοῦ βασιλείου τοῦ Βοσπόρου, ἀκμάζοντος τότε τὰ μέγιστα ὑπὸ τοὺς Σπαρτοκίδας ¹. Πρὸς τούτους λοιπὸν ἔπρεπε νὰ στραφῇ τὸ Νύμφαιον. Ἀθηναῖος δέ τις, καλούμενος Γύλων, ὑπῆρξε τῶν διαπραγματευθέντων τὰ κατὰ τὴν προσχώρησιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς Σπαρτοκίδας. Καίτοι δὲ ἡ ἐνέργεια τοῦ Γύλωνος αὕτη εἶχεν ἥκι-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 160 κ. ε.

στα παραβλάψει τὰ συμφέροντα τῆς πατρίου πόλεως, ἢ διαγωγὴ αὐτοῦ οὐχ ἤττον ἐπεκρίθη ἐν Ἀθήναις, καὶ κατηγορηθεὶς κατεδικάσθη εἰς χρηματικὴν ζημίαν. Ἐνεκα τούτου δ' ἔπλευσε καὶ πάλιν εἰς τὸν Πόντον, καὶ ἔτυχεν ἐξαιρέτου δεξιώσεως παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς χώρας. Ἐδωρήθη δ' εἰς αὐτὸν παρὰ τὴν Φαναγόρειαν χωρίον καλούμενον Κῆποι, καὶ ἔλαβε γυναῖκα τῶν ἐπιχωρίων. Ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου ἐγεννήθησαν δύο θυγατέρες, αἵτινες, κεκτημέναι μεγάλῃν προῖκα, ἤλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ συνεζύχθησαν μετ' Ἀθηναίων πολιτῶν. Καὶ ἡ μὲν ἐτέρ' αὐτῶν ἔλαβε σύζυγον τὸν Δημοχάρην ἐκ τοῦ δήμου Λευκονόης, ἡ δὲ ἄλλη, καλουμένη Κλεοβούλη, ἔγεινε σύνευνος ἐπιφανοῦς ἐμποροῦ καὶ βιομηχάνου, τοῦ Δημοσθένους ἐκ τοῦ δήμου Παιανίας, ὅστις ἦτο κύριος δύο μεγάλων ἐργαστηρίων, ὧν ἐν τῷ ἐτέρῳ κατασκευάζοντο ὅπλα, μάχαιραι καὶ σκεύη. Οὗτοι δὲ ὑπῆρξαν οἱ γονεῖς τοῦ ῥήτορος τοῦ γεννηθέντος ἐν Ἀθήναις τρία ἢ τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνην¹.

Εἰς τὴν καταγωγὴν δ' αὐτοῦ ταύτην ἀργότερον, ὅτε ὁ ὁμῶνυμος τοῦ πατρὸς υἱὸς Δημοσθένης προέστατο τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐν Ἀθήναις, ἀνεφέροντο οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ, ὅπως παραστήσωσιν αὐτὸν ὡς παρείσακτον, μὴ ἔχοντα δικαίωμα νῦν ἀμεινύνηται εἰς τὰ πράγματα τῆς πατρίδος, ἐπειδὴ οὔτε γνήσιος

¹ Ὁ Δημοσθένης ἔγενεν ἐνῆλξ τὸ θέρος τοῦ 366 π. Χ., περὶ τὰ τέλη τῆς Ὀλυμπ. 103, 2 ἢ τὰς ἀρχάς τῆς Ὀλυμπ. 103, 3. Ἡ δ' ἐπιτροπεία διήρκεσεν ἔτη δέκα, ἀρξαμένη τῷ 376 π. Χ. (Ὀλυμπ. 101, 1), εἶχε δὲ τότε ὁ Δημοσθένης ἡλικίαν ἐτῶν ἑπτὰ. Κατὰ ταῦτα ἐγεννήθη τῷ 383 π. Χ. (Ὀλυμπ. 99, 1). Ἀλλὰ πρὸς τοῦτον τὸν εἰς τὴν διάρκειαν καὶ χρονολογίαν τῆς κηδεμονίας καὶ τὸν *Πλούταρχον* ἐν Βίοις δέκα ξητόρων σ. 845 στηριζόμενον ὑπολογισμὸν ἀντίκειται ἡ εἰκαία μαρτυρία παρὰ *Δημοσθένει* Κατὰ Μειδίου 154, καθ' ἣν ὁ ῥήτωρ τὸ φθινόπωρον τοῦ 349 π. Χ. εἶχεν ἡλικίαν τριάκοντα καὶ δύο ἐτῶν. Κατὰ ταῦτα δὲ τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ εἶνε τὸ 381 π. Χ. (*Διονυσίου* [*Ἀλικαρνασέως*] Πρὸς Ἀμμωνα I, 4) ἢ τὸ 382 π. Χ. Ὁ δὲ Schäfer [Demosthenes und seine Zeit Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 269] ἀποδέχεται, ὅτι τὸ δὺο καὶ τριάκοντα εἶνε παραδεδομένον κακῶς ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ λόγου Κατὰ Μειδίου ἀντὶ τοῦ τέσσαρα καὶ τριάκοντα, [εἰκότως, ὅτι ἐσφαλμένως ἐγράψαν οἱ βιβλιογράφοι ὀλογράφως δὺο ἀντὶ τοῦ ἀριθμοῦ Δ]. Καὶ μετὰ πλήρους μὲν ἀσφαλείας δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὸ ἔτος, ἀλλὰ προκρίτεός ἐστι μὲν ὁ πρῶτος ὑπολογισμός.

κἂν Ἕλληνας ἦτο, ἀλλὰ ξένος καὶ ἡμιδάρβαρος. Ἐλεγον δέ, ὅτι ὁ πρὸς μητρὸς πάππος εἶχεν ἀποβάλλει τὰ πολιτικά δικαιώματα ἔνεκα προδοσίας καὶ ὅτι ἡ μάμμη αὐτοῦ ἦτο Σκύθις καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ γένους τῶν νομάδων Σκυθῶν¹. Ἀναντιρρήτως δὲ τὰ τοιαῦτα ἦσαν μυστὰρὰ συκοφαντία, διαστρέφουσα τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Γύλων εἶχε πρὸ τοῦ θανάτου ἀποτίσει πρὸς τὴν πολιτείαν τὰ ὀφειλόμενα, καὶ οὐδεὶς τῶν ἀντιπάλων τοῦ Δημοσθένους ἠδύνατο νὰ ποδείξῃ τὸν οἶκον αὐτοῦ βαρυνόμενον ὑπὸ οἰαςδὴποτε πρὸς τὴν πόλιν ὑποχρεώσεως ἢ νὰ καταπολεμήσῃ δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων τὸ δικαίωμα τῶν ἀπογόνων τοῦ Γύλωνος ἐπὶ τῆς κληρονομίας αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ περὶ τῆς κληίδος τοῦ γένους λεγόμενα, ἡ κατηγορία αὕτη ἦτο ὅπωςδὴποτ' εὐλογώτερα. Πράγματι ἐν ταῖς παρὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἀποικίαις ἐγίνοντο πολλαὶ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Σκυθῶν ἐπιγαμίαι. Αὐτὸς ὁ Σκύλης, ὁ σύγχρονος τοῦ Σιτάλκου, ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῶν Σκυθῶν, ἦτο υἱὸς μητρὸς Ἰάδος καὶ εἶχεν ὡς τοιοῦτος παιδευθῇ περὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ γραφὴν, ἦτο δ' ἐνθουσιώδης θιασώτης τῶν ἑλληνικῶν ἠθῶν καὶ πολίτης τῆς Ὀλβίας, ἔνθα εἶχε συζευχθῇ γυναῖκα Ἑλληνίδα. Καὶ κατελύθη μὲν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ [Ὀκταμασάδου], ὅστις ἦτο υἱὸς τῆς θυγατρὸς τοῦ Τήρου² καὶ ἡγέτης τῆς ἐθνικῆς τῶν Σκυθῶν φατρίας, ἀλλ' αἱ τύχαι αὐτοῦ δεικνύουσιν, ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῶν κατὰ τὰ παράλια ἑλληνίδων πόλεων εἶχεν εἰσχωρήσει μέχρις αὐτῶν τῶν ἐγκάτων τῆς Σκυθίας³.

Κατὰ ταῦτα δὲ μεγαλειτέρα ὑπῆρξε πιθανῶς ἡ ἐν ταῖς παραλίσαις πόλεσιν αὐταῖς ἀνάκρασις τῶν δύο ἐθνῶν, τόσῳ μᾶλλον

¹ *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 171. Εἰς δὲ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Αἰσχίνου τοῦτου περὶ τοῦ πρὸς μητρὸς γένους τοῦ Δημοσθένους ὑπόκειται πάντως ἀληθὴς γεγονότα. Περί δὲ ἄλλων συγγενῶν τοῦ Δημοσθένους ἴδε Dittenberger Sylloge [Inscriptionum Graecarum] σ. 532.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 12.

³ Ὁ Müllenhoff ἐν ταῖς Monatsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften τοῦ 1886 σ. 549 φέρει πειστικὰ ἐπιχειρήματα ἐναντίον τῆς εἰς τὴν μογγολικὴν φυλὴν κατατάξεως τῶν Σκυθῶν.

καθ' ὅσον οἱ πρὸς τε τοὺς Σκύθας καὶ τοὺς Ἕλληνας οἰκειότατα ἔχοντες Θρᾶκες προῆγον τὴν ἀνάκρασιν ἐκείνην. Ἄλλως δὲ τὴν πρὸς τὰ ἔθνη ἐκεῖνα ἐπικοινωνίαν δὲν ἀπέστεργον καθ' ὅλου οἱ Ἕλληνες ὅσον ἐπὶ παραδείγματι τὴν πρὸς τοὺς Φοίνικας, Βαβυλωνίους καὶ Αἰγυπτίους· ἀπ' ἐναντίας δ' ἡσθάνοντό τινα συμπάθειαν πρὸς τοὺς γείτονας λαοὺς τοῦ βορρᾶ. Ὅταν δὲ ἐνθυμηθῶμεν τοὺς Ἀθηναίους ἐκείνους τοὺς ἐκ τῆς κηδεστίας συγγενεῖς οἰκῶν θρακικῶν, οἷον τὸν Κίμωνα, Θουκυδίδην τὸν ἱστοριογράφον καὶ τὸν φιλόσοφον Ἀντισθένην, εἰς οὓς ἴσως πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸν Θεμιστοκλέα, ἀναγκαζόμεθα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι αὐτόχρημα ἐπιφανέστατοι ἄνδρες ἐγεννήθησαν ἐκ τοιούτων μικτῶν γάμων.

Μενεσθεὺς ὁ ἀπὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν [Κότυος] υἱὸς τοῦ Ἰφικράτους, ὁ γαμβρὸς τοῦ Τιμοθέου, ἔγεινε περίβλεπτος ἐν Ἀθήναις ἕνεκα τῆς προώρου αὐτοῦ καὶ κραταιᾶς ἀναπτύξεως. Ἐρωτώμενος δὲ περὶ τοῦ πατρὸς, ἀπήντα, ὅτι ἐχρεώσται πολὺ πλείονα εἰς τὴν μητέρα υἱᾶλλον ἢ εἰς τὸν πατέρα, ἐπειδὴ οὗτος μὲν εἶχε πράξει τὰ πάντα, ὅπως ποιήσῃ αὐτὸν Θρᾶκα, ἐκείνη δὲ τὰ πάντα, ὅπως ἀναδείξῃ αὐτὸν Ἕλληνα¹.

Ἄν δὲ ἡ αὖξουσα παράλυσις τῶν δημοκρατουμένων ἐλληνίδων πόλεων, καθ' ἃ δυνάμεθα νὰ ποδεχθῶμεν εὐλόγως, προέρχεται ἐκ τῆς ὡς τὸ πλεῖστον ἐπιγαμίας μετὰ υἱῶν καὶ θυγατέρων συγγενῶν οἰκῶν², φαίνεται λίαν φυσικόν, ὅτι κηδεσταὶ μετ' ἄλλων ἔθνων συνετέλεσαν εἰς τὴν πνευματικὴν τε καὶ ψυχικὴν ἀναζωογόνησιν καὶ τὴν ἰδίως ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἡρέμα ἐπερχομένης ἐλαττώσεως τῆς δραστηριότητος τοῦ ἔθνους ἐξέγερσιν νέων δυνάμεων, οἷαι ἀπέβαινον ὁσημέραι σπανιώτεραι ἐν τοῖς ἀμίκτοις ἐλληνικοῖς οἰκοῖς. Οὕτω δὲ δυνάμεθα ἴσως νὰ εἰκάσωμεν καὶ περὶ τοῦ Δημοσθένους, ὅτι πιθανῶς ἡ ἔκτακτος τοῦ πνεύματος αὐτοῦ

¹ Rehdantz [Vitae] Iphicr[atis κτλ.] σ. 235 κ. ἐ.

² Παραδείγματα γάμων μεταξὺ συγγενῶν φέρει ὁ Dittenberger ἐν τῷ Hermes Τόμ. XX [1886] σ. 26.

συντονία καὶ δύναμις ἔχει καὶ τοῦτον τὸν λόγον, ὅτι ἔρρεεν εἰς τὰς φλέβας αὐτοῦ καὶ ὀλίγον αἷμα τῶν λαῶν τοῦ βορρᾶ¹.

Ἄλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχωσι τὰ κατὰ τοῦτο τὸ ζήτημα, δυνάμεθα νὰ ποδεχθῶμεν ἀσφαλῶς, ὅτι ἡ πρὸς τὰ ξένα ἐπικοινωνία τοῦ οἴκου τοῦ Δημοσθένους συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἡ μὲν παρὰ τὸν Πόντον γεννηθεῖσα μήτηρ εἴλκυσεν, ὡς εἰκὸς, ἐγκαίρως τὴν προσοχὴν τοῦ παιδὸς πέραν τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν τῆς πατρίου πόλεως καὶ κατέστησεν αὐτὸν γνώστην τῶν εὐρυτάτων πρὸς τὰ ἔξω σχέσεων τῶν Ἀθηνῶν².

¹ Περὶ τῆς σημασίας τῆς ἀναμίξεως τοῦ αἵματος ἐν ἀθηναίοις οἴκοις ὄντος τοῦ λόγου ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν εἰς τοῦτο, ὅτι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης συνοψᾷ τῷ Bernays ([Die] Diallogē des Aristoteles in ihrem Verhältniss zu seinen übrigen Werken. Ἐν Βερολίῳ. 1863) σ. 134) ἢ το ἡμιδάρδαρος. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγουνται πιθανῶς καὶ ἑνία γλωσσικὰ αὐτοῦ ἰδιορρυθμιαί.

² Περὶ τῶν χρόνων τοῦ Δημοσθένους ἔχομεν μὲν πλῆθος πηγῶν, οἷον δι' οὐδεμίαν ἄλλην περίοδον τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ἱστορία αὐτῶν συνεχὴς δὲν παρεδόθη εἰς ἡμᾶς. Ὁ Δημοσθένης δὲν ἤξιώθη ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἄξιου λόγου ἱστοριογράφου ἐπαξίως παριστάνοντος τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ δρασιν, τῶν δ' ἔργων ἐν οἷς ἐγίνετο λόγος περὶ τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου, οἷα τὰ τοῦ Θεοπόμπου, τὸ ἔκτον βιβλίον τοῦ Φιλοχόρου, τὸ τοῦ Δουριδίου, ἔχομεν μόνον σποραδικὰ λείψανα ἢ ἀποσπάσματα παραδεδομένα ἐμμέσως διὰ δευτέρας καὶ τρίτης χειρὸς, οἷον Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου καὶ τοῦ Ἰουστίνου. Ὁ δὲ Πλούταρχος εἶνε ἄξιος λόγου ἔνθα ποιεῖται μνείαν τῶν πηγῶν αὐτοῦ, ὁμοίως δὲ καὶ Διονύσιος δ' Ἀλικαρνασεὺς, οὗ ἡ κυρία συγγραφὴ περὶ Δημοσθένους δυστυχῶς ἀπωλείθη, ὁ πάντων τῶν ἀρχαίων κριτικώτατος ἐκτιμητὴς τοῦ ῥήτορος. Οἱ δὲ βιογράφοι τοῦ Δημοσθένους εἶνε ἀκριτοί. Κατὰ ταῦτα στερούμεθα συνεχοῦς ἱστορίας αὐτοῦ. Ἀλλὰ πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως παρίσταται πρὸ ἡμῶν ἡ ἐποχὴ αὐτοῦ δίκην δράματος, ἐν ᾗ βλέπομεν τοὺς ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις διακριθέντας ἀνδρας ζωηρῶς ὁρῶντας ἐνώπιον ἡμῶν μετὰ τελείας ἐπιδείξεως τῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν. Μετατιθέμεθα δὲ οὕτως αὐτοὶ εἰς μέσον τὸν ἀγῶνα τῶν φατριῶν. Ἐν τούτῳ δ' ἔγκειται τὸ ὅλως ἀσύνηθες θελγητρον τῶν δημοσθενείων χρόνων· διὰ τοῦτο δὲ καὶ διάφορος εἶνε ἡ ἀντίληψις τῶν κατ' αὐτοὺς, ἐπειδὴ αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς κρίσεως ἡμῶν περὶ αὐτοῦ τοῦ Δημοσθένους, ἐκ τῆς ἠθικῆς αἰσθήσεως ἣν ἐμποιοῦσιν εἰς ἡμᾶς οἱ λόγοι αὐτοῦ, ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς φιλαληθείας ἣν ἀποδίδομεν εἰς αὐτούς. Ἀπασαί δ' αἱ ἀπόπειραι αἰ γινόμεναι πρὸς δικαίωσιν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ Αἰσχίνου (Πρὸλ. Frank e περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ St e c h o w De vita Aeschinis ἐν τοῖς Neue Jahrbücher für Philologie Τόμ. XII [1842 σ. 289 κ. ἑ.] ἢ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς παραστάσεως τοῦ χαρακτήρος αὐτοῦ παρὰ τοῦ Δημοσθένους ὡς διασυρούσης αὐτὸν ἔνεκα τοῦ πολιτικοῦ μίσους (S p e n g e l Demosthenes' Vertheigung des Ktesiphon. Ἐν Μονάχῳ. 1863) κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην ἔνεκα τῆς ἀστοχίας αὐτῶν συντελοῦσι μόνον εἰς τραυτέραν ἔξαρσιν τοῦ Δημοσθένους. Ἐπ' ἴσης δὲν δύνανται νὰ εὐχαριστήσωσιν αἱ ἀπόπειραι ἀστάτου μετewρισμοῦ μεταξὺ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Αἰσχίνου καὶ δικαίωσης ὅτε μὲν ἐκείνου, ὅτε δὲ τούτου (Πρὸλ. Fro h b e r g e r

Ὁ δὲ πατὴρ παρεῖχεν εἰς αὐτὸν πρότυπον δραστηρίου καὶ ἐντίμου πολίτου, οἷοι εἶχον διατηρηθῇ ἀκόμῃ ἐν ταῖς ἀρίσταις τάξεσι τῶν οἰκητόρων τοῦ ἄστεως. Καὶ δὴ διηύθυνε μὲν δεξιῶς καὶ σθεναρῶς ἐπιτηδεύματα πολυάσχολα, ἦτο μετὰ πίστεως ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πολιτείαν καὶ εἶχετο φιλοτίμως τῆς εὐορκοτάτης ἐκπληρώσεως ἀπάντων τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς πολίτου. Πρὸς ἐκπαίδευσιν δὲ τοῦ παιδὸς δὲν ἐστεροῦντο οἱ γονεῖς οὔτε πόρων οὔτε ἀγαθῆς θελήσεως· οὕτω δὲ ὁ Δημοσθένης, ὅστις ἠϋζάνετο ἐν τῷ οἴκῳ μετὰ νεωτέρας ἀδελφῆς, ὑπῆρξε βεβαίως παῖς πολλῶν ἄλλων μείζονα κεκτημένος ἀγαθὰ καὶ εὐτυχίης.

Ἄλλ' ἡ εὐτυχία αὕτη δὲν ὑπῆρξε μακρά. Ὅτ' ἔγεινεν ἑπταετής, ὁ πατὴρ νοσήσας ἀπέθανε. Καὶ ἦτο μὲν εὐπορος ὁ οἶκος, ὑπαρχούσης οὐσίας τοῦλάχιστον δεκατεσσάρων ταλάντων, ἀντιστοιχούντων πρὸς ὀγδοήκοντα δύο καὶ ἡμίσειαν χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἢ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ]. Οἱ δὲ τόκοι τῶν κεφαλαίων τούτων, ἅτινα ἐνείχοντο εἰς τὰς ἰδίας

περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ O. Haupt *Leben des Demosthenes* ἐν τοῖς *Neue Jahrbücher für Philologie* 1862 σ. 614. Καὶ ὁμολογοῦντες δὲ, ὅτι ὁ Δημοσθένης ἔχει τὸν χαρακτήρα ῥήτορος ὑπερμαχοῦντος φατριαστικῶς τῆς δημοκρατίας, δικαιούμεθα οὐχ ἥτιον νὰ θεωρήσωμεν τοὺς λόγους αὐτοῦ γνησίαν ἱστορικὴν πηγὴν, ἂν ἔχωμεν πίστιν εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν χρηστότητα τῆς γνώμης αὐτοῦ. Ὑπὸ ταύτῃ δὲ τὴν ἔποψιν ἠκολούθησα μετὰ τελείας πεποιθήσεως τὴν ἀντίληψιν ἐκείνην ἧς εἰσηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ Niebuhr, ἐπισφραγίσας αὐτὴν διὰ τοῦ κύρους αὐτοῦ. Ἐκτοτε δὲ ἡ ἐπιστήμη ἐργάσθη μετὰ δραστηριότητος ἀκαταπονήτως, ὅπως εὐθετήσῃ τὰ τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσω τὰ ἔργα τοῦ Ranke, τοῦ Böckh, τοῦ Winiewski τοῦ Droysen, τοῦ Böhnecke, τοῦ Vömel, [τοῦ Blass], τοῦ Funkhanel, τὰς εἰς τὴν ῥητορικὴν ἀναφερομένας κριτικὰς καὶ ἐξηγητικὰς ἐρεῦνας τοῦ Sauppe, τοῦ Westermann, τοῦ Francke, τοῦ Rehdantz καὶ ἄλλων καὶ τὰς ἱστορικὰς παραστάσεις τοῦ Thirlwall καὶ τοῦ Grote. Τὰ δὲ πορίσματα ἀπασῶν τούτων τῶν ἐργασιῶν, πολλαχῶς προαχθέντα δι' ἰδίας ἐρεῦνης, συνηνώθησαν ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Arnold Schäfer *Demosthenes und seine Zeit*, [ἐν Λειψίᾳ] 1856-1858, οὗ ἡ δευτέρα ἐπιτεθεωρημένη ἐκδοσις ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ M. Hoffmann [ἐν τρισὶ τόμοις ἐν Λειψίᾳ] τῷ 1885-1887. Εἶνε δὲ ἡ συγγραφὴ αὕτη τὸ θησαυροφυλάκιον ἀπασῶν τῶν ἡμετέρων γνώσεων περὶ νῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἡ ἐμὴ παράστασις ὀφείλει, ὡς εἰκὸς, πολὺ πλείονα ἐκείνων, ὅσα δύνανται νὰ ἐνδειχθῶσι διὰ παραπομπῶν. Ἐκτοτε δὲ ἡ ἱστορικὴ ὕλη δὲν ἠϋξήθη αἰσθητῶς. Ἄλλ' ὅμως ἐπειράθη νὰ ἐπωφεληθῇ κατὰ τὸ δυνατόν πάντα τὰ διδάγματα ὅσα ἠδύναντο νὰ ἐξαχθῶσιν ἐκ τῶν νέων Σχολίων τοῦ Αἰσχίνου, ἐξ ἐπιγραφῶν καὶ ἐκ νομισμάτων.

τοῦ οἴκου ἐπιχειρήσεις, ἦσαν πλέον ἢ ἐπαρκεῖς εἰς τὴν χήραν καὶ τὰ δύο αὐτῆς τέκνα. Ἄλλως δὲ αὐτὸς ὁ πατὴρ εἶχε διατάξει τὰ πράγματα μετὰ τῆς μεγίστης ἀκριβείας. Οἱ οἰκειότατοι τῶν φίλων τοῦ οἴκου εἶχον ὀρισθῆ ὡς ἐπίτροποι. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Θηριππίδης καὶ οἱ ἀνεψιοὶ τοῦ διαθέτου Ἄφοβος καὶ Δημοφῶν, πάντες ἄνδρες εὐποροὶ, εἰς οὓς ἄλλως ὁ θανὼν ἀφῆκεν ἴδια κληροδοτήματα ὡς ἀμοιβὴν τῆς ἐπιμελείας τῶν κατὰ τὴν κληρονομίαν. Τέλος δὲ τὸν Ἄφοβον καὶ τὸν Δημοφῶντα εἶχε πρὸς τούτοις φροντίσει ὁ πατὴρ τοῦ Δημοσθένους νὰ καταστήσῃ διὰ μνηστεύσεως κηδεστὰς τοῦ οἴκου, ὥστε ἡλπίζεν εὐλόγως, ὅτι οὗτοι ἔμελλον νὰ φροντίσωσι περὶ τῶν κατ' αὐτὸν ὡς περὶ ἰδίων¹.

Ἄλλ' οὐδέποτε αἱ τελευταῖαι θελήσεις ἀγαθοῦ πατρὸς καὶ οἰκοδεσπότης κατεπατήθησαν θρασύτερον. Καὶ δὴ οἱ ὑποτιθέμενοι φίλοι τοῦ οἴκου ἐξηλέγχθησαν, ὡς τοῦτο πολλάκις συνέβαιnen ἐν Ἀθήναις κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους², χειρίστοι αὐτοῦ ἐχθροί. Καὶ ἐπωφελήθησαν μὲν μετὰ μεγίστης πλεονεξίας ἅπαντα τὰ παρεχόμενα εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῆς διαθήκης, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐμερίμνησαν νὰ ἐκτελέσωσι καὶ τὰς ὑποχρεώσεις ἃς ἀνέλαβον διὰ τῆς ἀποδοχῆς αὐτῆς. Ἀφῆκαν ἀνεκτελέστους ἅπαντας τοὺς ὅρους τοῦ διαθέτου, παρημέλησαν τὸ ἐργαστήριον, οὗ ἐξέπεσεν οὕτως ἡ ἀξία, διεσπάθησαν τὰ κατατεθειμένα χρήματα, καὶ ἀντὶ ναυξήσωσι τὴν οὐσίαν τῶν ὀρφανῶν, ἥτις διὰ συνετῆς διαχειρίσεως θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ διπλασιασθῇ, διεχειρίσθησαν τὰ κατ' αὐτὴν μετὰ τοιαύτης ἀσυνειδησίας, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ πλεῖστον τῶν κεφαλαίων ἀπωλέσθη. Τὰ δὲ παράπονα τῆς μητρὸς, αἱ παραστάσεις ἐντίμων φίλων, ἡ κοινὴ γνώμη, ἥτις ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν ὀρφανῶν, τὰ πάντ' ἀπέβησαν μάταια. Οἱ ἐπίτροποι ὠχυροῦντο ὀπισθεν τῆς δεδομένης εἰς αὐτοὺς ἐξουσίας· μόνον δὲ ὅτε ἡ τεταγμένη προθεσμία παρῆλθεν, ἠδυνήθησαν νὰ κληθῶσιν ὅπως δώσωσιν εὐθύναν.

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Ἀφόδου Α] 4-6. [Κατὰ Ἀφόδου Β] 14-16.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 216.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀποψις ἀφ' ἧς ἐδιδάχθη τὰ τοῦ βίου αὐξανόμενος ὁ νεανίας. Τὰ πρῶτα αἰσθήματα τὰ δεσπόσαντα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὑπῆρξαν τὰ τῆς ὀργῆς ἐπὶ ἀπιστίας καὶ προδοσίας. Ἐν ᾧ δὲ ἄλλοι παῖδες μετὰ χαρᾶς ἀνέμενον τὸν χρόνον τῆς ἡλικιώσεως, καθ' ὃν, ἀπαλλασσόμενοι τοῦ ζυγοῦ τοῦ οἴκου, θὰ ἡδύναντο νάπολαύσωσι τοῦ βίου, ὁ Δημοσθένης ἐνεφορεῖτο μιᾶς καὶ μόνης σκέψεως, νάποκτήσῃ τὴν ἀναγκαίαν ἡλικίαν καὶ δύναμιν, ὅπως ἐκδικήσῃ τὴν καταισχύνην τοῦ οἴκου καὶ τιμωρήσῃ τὴν κατὰ τῶν ὀρφανῶν ἀδικίαν ἀσυνειδήτων καὶ πλεονεκτῶν ἐπιτρόπων. Ἐκάθητο ἐν τῷ οἴκῳ παρὰ τῇ μητρὶ καὶ ἀπέφευγε τὰς παιδιὰς τῶν παίδων. Οἱ δὲ ἡμέλικες ἐμηκτύριζον αὐτὸν ὡς ἀσθενικόν, καὶ δὲν κατώρθονε νὰ εἶνε φαιδρὸς μετ' αὐτῶν. Ἀλλ' ἐν τῷ ὠχρῷ ἐκείνῳ καὶ ἀδυνάτῳ παιδίῳ ἀνεπτύχθη προώρως θέλησις ἀνδρική. Ἦσχολεῖτο μετὰ ζήλου, ὅπως παιδεύσῃ τὸ πνεῦμα διὰ τῶν ἔργων τῶν ἐκκρίτων συγγραφῶν, ἀποκτήσῃ γνώσεις, ὁξύνῃ τὴν διανοίαν καὶ δεσπόσῃ τῆς γλώσσης. Αἱ δὲ μελέται αὐτοῦ ἐκείναι ἀπέβησαν ἰδιαζόντως σοβαραὶ, ἐπειδὴ δὲν ἐπέζητει ἐν αὐταῖς ἄσκοπον ἀπόλαυσιν καὶ διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὰ ὅπλα τοῦ ἀγῶνος, ὃν ἦτο ἠναγκασμένος νὰ ὑποστῇ. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν εἶχε πρὸ πάντων ἀνάγκην τῆς εὐγλωττίας, ἧς τὴν κραταιάν ἐπίδρασιν λέγεται κατανοήσας διὰ τυχαίας τινὸς εὐκαιρίας.

Ὡν ἀκόμη παῖς εἶχεν εἰσελθεῖ εἰς τὸ δικαστήριον, ἐν ᾧ συνέπεσε νὰ παραστῇ εἰς τὴν δίκην τοῦ Καλλιστράτου, κινδυνεύοντος τὸν περὶ ζωῆς ἀγῶνα¹. εἶδε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν παρισταμένων, τὴν δεινὴν θέσιν τοῦ κατηγορουμένου, καὶ παρέστη ἔπειτα εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου μεταβολὴν τῆς γνώμης τῶν ἡλιαστῶν καὶ τὴν μετὰ τὸ πέρασ τῆς δίκης ἔξοδον αὐτοῦ ἐκ τῆς ἡλικίας δίκην νικητοῦ, συνοδευομένου οἰκαδ' ἐν μέσῳ εὐλογιῶν καὶ συγχαρητηρίων.

Τὸ ἐπεισόδιον δ' ἐκείνο ὑπῆρξε κρίσιμον ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ. Ἀπεφάσισε νὰ γείνη ῥήτωρ, καὶ ἐνηλικιωθεὶς μετέβη πρὸς τὸν

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 121.

Ἰσαῖον¹, τὸν ἄριστον γνώστην τοῦ ιδιωτικοῦ δικαίου τῶν Ἀθηναίων, τὸν ἐπιφανέστατον τῶν συνηγόρων ἰδίως ἐν δίκαις περὶ κληρονομίας. Ὁ δὲ Ἰσαῖος εἶχε χαρακτῆρα, πρὸς ὃν ὁ Δημοσθένης ἠσθάνετο συγγένειαν. Ἡ δεινότης τῆς διανοίας αὐτοῦ καὶ ἡ συντονία τῶν ἐπιχειρημάτων προσεῖλκυον αὐτὸν μᾶλλον τῆς ἐλαφροῦς χάριτος τοῦ Λυσίου. Λέγεται δὲ, ὅτι οὐ μόνον εἰς τὴν μελέτην τῶν λόγων αὐτοῦ ἐπεδόθη μετὰ μεγίστου ζήλου, ἀλλὰ παρέλαβεν αὐτὸν τὸν ῥήτορα εἰς τὸν ἴδιον οἶκον καὶ ὑπεχρέωσεν ἐπὶ ἁμοιβῇ δεκακισχιλίων δραχμῶν νάφιερωθῇ ὅλος εἰς αὐτὸν, ὅπως διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἀποκτήσῃ τελείαν γνῶσιν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ῥητορικῆς τέχνης χάριν τιμωρίας τῆς ἀδικίας τῶν ἐπιτρόπων τῆς πατρικῆς κληρονομίας².

Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀγὼν διεξήχθη κατὰ διάφορα στάδια. Τούτων δὲ πρῶτον ὑπῆρξεν ἡ παρ' αὐτῶν ἀξίωσις εὐθυνῶν καὶ καθολικὴ κατηγορία περὶ τῆς ἐπιτροπείας. Ἐπειτα δὲ ὁ Δημοσθένης μετῆλθε διαφόρους τρόπους πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς διὰ διαιτησίας. Ἀλλ' οἱ ἐπιτροποὶ ἐξέκλιναν πᾶσαν ἀπόπειραν συνδιαλλαγῆς, ἡρνήθησαν δὲ νάποδεχθῶσι καὶ αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν τῶν κατασταθέντων ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος διαιτητῶν.

Ἀναγκαίως λοιπὸν ἐπεβάλλετο ὡς ὕστατον μέσον ἡ τακτικὴ διαδικασία. Τὸ δὲ τρίτον ἔτος μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν ὁ Δημοσθένης ὑπέβαλεν εἰς τὸν πρῶτον ἄρχοντα, οὗ ἔργον ἦτο ἡ εἰσαγωγή τῶν περὶ κληρονομίας δικῶν, κατηγορίαν, καὶ προέτεινεν ἐν αὐτῇ καθ' ἐκάστου τῶν ἐπιτρόπων ζημίαν δέκα ταλάντων, ἀντι-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 216.

² Περὶ τῆς ῥητορικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Δημοσθένους ἴδε Bl ass Attische Beredsamkeit Τόμ. Γ' σ. 11 κ. ε. Περὶ δὲ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσαῖον ἴδε Διονυσίου [Ἀλικαρνασέως] Περὶ Ἰσαίου, Πλούταρχον ἐν Βίῳ Δημοσθένους 5 καὶ ἐν Βίῳ δέκα ῥητόρων ἐν Βίῳ Ἰσαίου σ. 839 c, Δημοσθένους σ. 844. Κυρία δὲ πηγὴ τῶν βιογράφων εἶνε ὁ *Ἐρμιππος*. Κατὰ δὲ τὸν Hoffmann (De Demosthene 'saei discipulo. Ἐν Βερολίνῳ. 1872) οἱ δύο ἄνδρες δὲν εὗρίσκοντο αὐτοὶ ἐν ἀμοιβαῖα ἐπικαιωνία, πρὸς ἣν γνώμην ἀντιστρατεύεται ὁρθῶς ὁ Weil (Les harangues de Démosthène. Ἐν Παρισίοις. 1873. Introd. σ. VII), [Πρβλ. L. Moy Etude sur les plaidoyers d'Isée. Ἐν Παρισίοις. 1876].

σταιχούντων πρὸς πεντήκοντα δύο χιλιάδας φράγκων καὶ ὑπερέκεινα, [ὣν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἢ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ]. Ἐκτοτε δὲ προώδευον τὰ τῆς δίκης. Ὁ Δημοσθένης, ὅστις εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ δίκαιον καὶ ἀκριβεστάτας δικανικὰς γνώσεις, παρὰ τὸ νεαρὸν δὲ τῆς ἡλικίας, ὣν εἰκοσαέτης, εἶχεν ἤδη τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ σθένος ἀνδρὸς ὠρίμου, προέβαινε ἀκλόνητος πρὸς τὰ πρόσω, οἱ δὲ ἀντίπαλοι ἠναγκάζοντο νὰ πλέκωσι νέους δόλους πρὸς διάσωσιν αὐτῶν.

Κατέφυγον δὲ πρὸς τοῦτο εἰς τὸν θεσμόν ἐκεῖνον τὸν ὑφιστάμενον ἐν Ἀθήναις καὶ χρησιμεύοντα πρὸς ἀποφυγὴν ὑπερμέτρων ἐπιβαρύνσεων καὶ ἀδικιῶν κατὰ τὰς ἐπιβαλλομένας εἰς τοὺς πλουσιωτέρους τῶν πολιτῶν λειτουργίας. Ὅτε δὴλα δὴ πολίτης τις ἐνόμιζεν, ὅτι ἐπεβάλλοντο εἰς αὐτὸν ὑπέρμετρα βάρη καὶ ὅτι ἢ ἀπ' αὐτοῦ ἀπαιτουμένη λειτουργία ἡδύνατο δικαιοτέρον νὰ ξιωθῇ παρ' ἄλλου, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μεταβιβάσῃ τὴν λειτουργίαν εἰς αὐτὸν ἢ νὰ προκαλέσῃ αὐτὸν εἰς ἀντίδοσιν, ἥτοι ἀνταλλαγὴν τῆς οὐσίας, ἀναλαμβάνων τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀδεχθῇ ἀπὸ τῆς περιουσίας τοῦ ἄλλου τὴν ἀμφισβητουμένην λειτουργίαν, εἴτε τριηραρχία ἢ το εἴτε χορηγία. Μὴ ἐπερχομένης δ' ἐκουσίας διαλλαγῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὁ προβάλλων τὴν ἀντίδοσιν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς κατάσχесιν τῆς οὐσίας τοῦ ἄλλου, ὁφείλων νὰ ἔχῃ ἐτοιμὴν εἰς ἀντίδοσιν τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ. Ἐντὸς δὲ τριῶν ἡμερῶν ἀπεγράφετο ἡ οὐσία ἀμφοτέρων, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης τῆς ἀπογραφῆς ἀπεφάσιζε τὸ δικαστήριον τελεσιδικῶς ὁπότερος ὤφειλε νὰ ἀλλάξῃ τὴν ἀμφισβητουμένην λειτουργίαν. Εἶχε δὲ καθιδρυθῇ ὁ θεσμὸς οὗτος ὑπὸ τοῦ Σόλωνος καὶ εἶχε καλῶς ἐν χρόνοις καθ' οὓς τὰ τῶν οὐσιῶν ὑπέκειντο εἰς εὐκόλον ἐξέτασιν. Ἀλλ' ἔπειτα τὰ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ἀπέβησαν ὁσημέραι δυσχερέστερα, καὶ, ἀντὶ νὰ παρέχῃ ὁ θεσμὸς οὗτος ἄμυναν ἐναντίον αὐτογνωμόνων πιέσεων, ἀπέβη οὐχὶ σπανίως ὄργανον κακομηχανῶν σκευωρίας καὶ ἐπιτηδειότατος πρὸς αἰφνιδίαν σύγχυσιν τῆς ἡσύχου διαχειρίσεως τῆς οὐσίας συμπολιτῶν οὓς

ἤθελέ τις νὰ βλάβῃ, παρασκευάζων ἀνιαρωτάτας εἰς αὐτοὺς περιπλοκάς.

Τοῦτο δὲ συνέβη καὶ κατὰ τὴν προκειμένην περίστασιν. Ἐμελλε νὰ ἐκπλεύσῃ ἀθηναϊκὴ μοῖρα, καὶ οἱ στρατηγοὶ εἶχον ἀναθέσει εἰς ὠρισμένους τριηράρχους τὰς ἀναγκαίας πρὸς παρασκευὴν τοῦ στόλου λειτουργίας. Τούτων δὲ ἦτο καὶ Θρασύλοχος ὁ υἱὸς τοῦ Κηριστοδώρου, ἀδελφὸς τοῦ Μειδίου. Μετ' αὐτοῦ δὲ ἦλθον εἰς συνεννόησιν οἱ ἐπίτροποι· κατ' ἀκολουθίαν δὲ αὐτῆς ὁλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ ἐκδικασθῇ ἡ περὶ τῆς ἐπιτροπείας κατηγορία, παρέστη ὁ Θρασύλοχος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Δημοσθένους, καὶ προέβαλεν εἰς αὐτὸν ἀντίδοσιν ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν ἤθελε νάναδεχθῇ ἐκουσίως τὴν τριηραρχίαν.

Ἡ σκευωρία εἶχεν ἐπινοηθῇ μετὰ πολλῆς πανουργίας. Ἡ δὴλα δὴ θάνελάμβανεν ὁ Δημοσθένης τὴν λειτουργίαν, ἐν ἣ περιπτώσει τὰ κακῶς ἔχοντα οἰκονομικὰ αὐτοῦ ἔμελλον νὰ καταστραφῶσι τελείως, ἢ θάπεδέχετο τὴν ἀντίδοσιν. Ἀλλ' ἂν ἔπραττε τοῦτο, σύμπας αὐτοῦ ἡ οὐσία καὶ αἱ περὶ αὐτῆς ἀξιώσεις περιήρχοντο εἰς τὸν Θρασύλοχον, καὶ οὗτος ἡδύνατο τότε κατὰ τὰ συμπεφωνημένα νάνατρέψῃ τὰς ἐναντίον τῶν ἐπιτρόπων ἀξιώσεις καὶ τὴν σύμπασαν δίκην.

Ὁ δὲ Δημοσθένης, οὗ ἅπασα ἡ προσοχὴ ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὴν δίκην, κατεπλήχθη αἵφνης ὑπὸ τούτων τῶν δόλων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ἀντελήφθη τῆς ὅλης σκευωρίας, καὶ συνήνεσεν εἰς τὴν ἀντίδοσιν, ἅτ' ἔχων τὴν γνώμην, ὅτι, καὶ παραδιδομένης τῆς οὐσίας, αἱ ἀξιώσεις αὐτοῦ ἐξηκολούθουν ἰσχύουσai καὶ ὅτι ἔμενεν ἰσχυρὸν τὸ δικαίωμα περὶ διεξαγωγῆς τῆς δίκης, ἀλλὰ τοιαύτη ἐπιφύλαξις δὲν ἐπετράπη εἰς τὸν Δημοσθένην· διὸ ἀπεφάσισεν ὅπως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐγκαταλίπη τὴν δίκην, ἀποστῇ πάλιν τῆς ἀρξάμενης διαδικασίας τῆς ἀντιδόσεως καὶ ἀναλάβῃ ἀπλῶς τὰς δαπάνας τῆς εἰς αὐτὸν ἐπιβληθείσης λειτουργίας. Ὁ δὲ Θρασύλοχος εἶχεν ἤδη μισθώσει αὐτὴν ἀντὶ εἰκοσι μνῶν, ἀντι-

στοιχουσῶν πρὸς χίλια ἑνεακόσια ἐξήκοντα πέντε φράγκα, [ὧν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἢ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ], εἰς τινα τῶν κερδοσκοπῶν τῶν ἐν Ἀθήναις ἀναλαμβάνοντων ἐξ ἐπαγγέλματος τοιαύτας λειτουργίας ἀντὶ ἄλλων. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἐπλήρωσε τὸ χρέμα, ἀποβαλὼν οὕτως ἄξιον λόγου μέρος τῆς ὑπολειπομένης οὐσίας¹.

Τοιοῦτων ἀγώνων καὶ θυσιῶν παρέστη ἀνάγκη μέχρις οὗ καὶ δυνηθῇ ὁ Δημοσθένης νὰ εἰσαγάγῃ τὴν δίκην πρὸ τῶν δικαστῶν· ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμη ὑπέστη μεγάλας δυσχερείας, ὅπως ἀφίχθῃ εἰς τὸ ποθοῦμενον τέρμα. Τὰ σπουδαιότατα τῶν ἀποδεικτικῶν ἐγγράφων, οὐδ' αὐτῆς τῆς διαθήκης ἐξαιρουμένης, εἶχον ὑπεξαίρεθῃ, καὶ ὁ Δημοσθένης ὑπεβλήθη εἰς τὸ βαρὺ ἔργον τῆς εὐρέσεως ἀποδείξεων καὶ μαρτύρων πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐν ἀρχῇ ἀξίας τῆς περιουσίας. Ἀλλὰ κατάρθωσεν ὅμως νὰ ἐπιδείξῃ ἀναμφισθητῆτως τὴν ἐνοχλὴν τῶν ἐπιτρόπων, καὶ ἡδυνήθη νὰποδείξῃ τὸ ποσὸν εἰς ὃ εἶχον ἀνέλθῃ ἄλλαι οὐσίαι ὀρφανῶν κατὰ ταῦτά ἔτη, καὶ ὅτι αὐτὸς, ὅστις καθ' ὃν χρόνον ἀπέθανεν ὁ πατὴρ ἐτάσ-

¹ Τὸ δυσερμήνευτον χωρίον παρὰ Δημοσθένει [Κατὰ Ἀφόδου Β] 17 φαίνεται μοι ὅτι οὐδὲ ὑπὸ τοῦ Böckh (Staatshaushaltung Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 677) διεφωτίσθη. Κατὰ τὸν Böckh καὶ τὸν Plattner δεῖν νὰποδεχθῶμεν δύο διαδικασίας, μίαν μὲν περὶ τοῦ καθ' ὅλου ποσοῦ εἰς ὃ ἀνήρχετο ἡ οὐσία τῶν δύο ἀντιφερομένων μερῶν, δευτέραν δὲ περὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Δημοσθένους καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἐπιφυλάξεως. Ἀλλ' ἦδη κατὰ τὴν πρῶτην διαδικασίαν ἔπρεπεν ἀναγκαιῶς νὰ ἐξετασθῇ τό τε ἐνεργητικὸν καὶ τὸ παθητικὸν ἀμφοτέρωθεν. Ἡ δὲ φράσις τῶν χρόνων ὑπογύων ὧν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ στόλου, καὶ ὀφειλομέν νὰποδεχθῶμεν, ὅτι ἕνεκα τοῦ κατεπείγοντος τοῦ χρόνου δὲν ἔγεινεν ἡ ἔγκαιρος ἐξέτασις τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὅμως ὁ Θρασύλοχος κατάρθωσεν νὰ ἐξαναγκασθῇ ὁ Δημοσθένης νὰναλάβῃ τὴν τριηραρχίαν. Τὸ δὲ ἀποκλείειν (ἴδε Fränkel ἐν τῇ τοῦ Böckh Staatshaushaltung Τόμ. Β' ἐκδ. γ' σ. 132*) σημαίνει πῶθι νῶς τὴν σφράγισιν τοῦ οἴκου πρὸς τῆς ἐνάρεξως τῆς περὶ ἀντιδόσεως διαδικασίας. Συμφωνεῖ δὲ ὡς πρὸς τὰ κυριώτερα τῶν ζητημάτων ὁ Dittenberger (Über den Vermögens-tausch. Πρόγραμμα τοῦ Γυμνασίου ἐν Rudolstadt. 1872 σ. 13 κ. ἐ.), ὅστις περὶ τοῦτο μόνον διαφωνεῖ, ὅτι τοὺς ὑπογύους χρόνους ἀναφέρει μετὰ τοῦ Böckh εἰς τὴν ἀναμενομένην ἀπόφασιν περὶ τῆς δίκης ἐναντίον τῶν ἐπιτρόπων. Ὁ Δημοσθένης ἀπεδέχθη τὴν ἀντιδοσιν, ἐπειδὴ ἤλπιζε πρὸς τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας αὐτῆς νὰ τύχῃ καταδικαστικῆς ἐναντίον τῶν ἐπιτρόπων ἀποφάσεως περὶ τῆς λειτουργίας μετὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ δικαίωματος αὐτοῦ περὶ ἐξακολουθήσεως τῆς δίκης. Ἀλλ' ἡ προσδοκία αὕτη ἐναυάγησε, καὶ οὕτως ὁ Δημοσθένης ἠναγκάσθη νὰναλάβῃ τὴν τριηραρχίαν.

σετο εἰς τὸ αὐτὸ τίμημα μετὰ Τιμοθέου τοῦ υἱοῦ τοῦ Κόνωνος καὶ ἄλλων τῶν τὰς βαρυτάτας εἰσφερόντων εἰσφοράς, θὰ ᾔθελε μεταβληθῇ τελείως εἰς ἐπαίτην, ἂν ᾔθελεν ἐξακολουθήσει ἀκόμη ἐπὶ τινὰ ἔτη ἢ παρὰ τῶν ἐπιτρόπων διαχείρισις τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Δημοσθένης δὲν ἐπεκαλεῖτο ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς μόνον τὸν ἔλεον τῶν ἡλιαστῶν καὶ δὲν ἐζήτηι μόνον νὰ ἐξάψῃ βαρεῖαν ὀργὴν ἐπὶ τῇ κατὰ τοῦ θανόντος πατρὸς καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἀδικίᾳ· ὑπέδειξε δὲ καὶ τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς χάριν τοῦ δημοσίου συμφέροντος συντηρήσεως τῆς οὐσίας τῶν πολιτῶν ἐκαστων, ἐφ' ἧς ἡδύνατο νὰ στηριχθῇ ἡ πολιτεία, ὅταν περιήρχετο εἰς τὴν ἀνάγκην νάξιώσῃ μεγάλας θυσίας, οἷαι αἱ ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πάντοτε μετὰ ζήλου καὶ φιλοπατρίας ἀναληφθεῖσαι.

Τῶν δ' ἐπιτρόπων πρῶτος κατηγορήθη ὁ Ἀφοβος, ὅστις καὶ κατεδικάσθη παρὰ τὰ παντοῖα δικηγορικὰ τεχνάσματα ὧν ἐποίησαντο χρῆσιν αὐτός τε καὶ οἱ ἐταῖροι. Τῆς αὐτῆς δὲ τύχης ἔτυχον καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίτροποι ἢ ἔσπευσαν νὰποδεχθῶσι συμβιβασμὸν πρὶν ἢ καταδικασθῶσιν.

Ἀλλὰ διὰ τῶν ἀποφάσεων καὶ συμβιβασμῶν ἐκείνων δὲν ἐπετεύχθη ἡ ἐπανόρθωσις τῆς γενομένης βλάβης. Οἱ ἀντίπαλοι κατῴρθωσαν διὰ παντοίων νέων μηχανημάτων νὰ ὑπεκφύγῃσι τὰς υποχρεώσεις αὐτῶν. Ἐδέησε δὲ νὰ ἐπιληφθῇ ὁ Δημοσθένης νέων χαλεπῶν δικῶν, ὅπως ἀναγκάσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀπόδοσιν κτημάτων κατεχομένων ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων μετ' ἰσχυρογνωμοσύνης¹, καὶ ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθη νὰ ὑποστῇ μετὰ λύπης τὴν ἀπώλειαν τοῦ μεγίστου μέρους τῆς πατρικῆς κληρονομίας². Ἄλλως δ' ἐξ ἀρχῆς κύριον ζήτημα δὲν ὑπῆρξε δι' αὐτὸν τὸ χρῆμα, ἀλλ' ἡ τιμωρία τῆς ἀδικίας, ἡ ἀποκάλυψις τῆς προδοσίας καὶ ἡ ἐπανόρ-

¹ Εἰς τὴν περὶ τῆς ἐπιτροπείας δίκην ἀναφέρονται οἱ δύο λόγοι Κατὰ Ἀφόβου καὶ οἱ δύο Πρὸς Ὀνήτορα.

² Δημοσθένους [Κατὰ Μειδίου] 80· οὐχ ὅσα ἐδυνήθηεν ἀνακομίσασθαι πρὸς δοκῶν εἰς πράξειν, ἀλλ' ὅσων ἐμαυτῷ συνήδειν ἀπεστερημένῳ. Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος]· τὰ πατρῷα καταγελάστως προέμενος.

θωσις τῆς τιμῆς τοῦ οἴκου. Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔποψιν ἡ νίκη τοῦ Δημοσθένους ὑπῆρξε τελεία. Χάριν τούτου δὲ τοῦ σκοποῦ εἶχεν ἐργασθῆ ἐπὶ ἔτη ὅλα μετὰ ζήλου ἀδιαπτώτου, ἐν ᾧ ἄλλως μικρὰν σχεδὸν φαίνεται καταβαλὼν φροντίδα περὶ ἐπωφελείας τῆς νίκης. Καὶ δυνάμεθα μὲν ἴσως νὰ οἰκτείρωμεν τὸν νεανίαν, ὥς εὐρεθέντα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ φιερώσῃ ἕξ σχεδὸν τῶν ὠραιότατων ἐτῶν τοῦ βίου ἐν ταῖς ἀνιαραῖς ἐκείναις δίκαις, ἀλλ' εἶνε ὅμως βέβαιον, ὅτι αὐταὶ ἐχρησίμευσαν εἰς αὐτὸν δίκην ἀρίστου σχολείου πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ἐνδομυχούσης ἐν αὐτῷ δυνάμεως καὶ ἀπόκτησιν γνώμης καὶ θελήσεως ἀκάμπτου.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονήσωμεν πῶς εἶχον τότε τὰ πράγματα ἐν Ἀθήναις. Ἡτό τι ἄηθες τὸ νὰ ἔχηται τις ἀπλῶς τοῦ δικαίου αὐτοῦ καὶ στοχάζηται ἀπλανῶς τοῦ σκοπούμενου. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἦσαν εἰθισμένοι νὰ πορεύωνται πάντοτε ὁδοῦ σκολίας καὶ νὰ περαίνωσι τὰ πάντα διὰ συμβιβασμῶν, ὑπονομεύσεων καὶ ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων· συνείθιζον δὲ νὰ λύωσι τὰ μφισθητήματα ὑπὸ πᾶσαν ἄλλην ἔποψιν μᾶλλον ἢ ὑπὸ τὴν τοῦ δικαίου καθ' ἑαυτό. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται ἡ πρωτοφανὴς θρασύτης τῶν ἐπιτρόπων· ἀλλ' ἐντεῦθεν κατανοοῦμεν ἅμα καὶ τὸ ὑψηλὸν φρόνημα τοῦ Δημοσθένους, ὅστις ἐθεώρει τὸν ἀγῶνα καθῆκον τῆς συνειδήσεως, εἰς ὃ ἔμεινε πιστὸς ἀκλονήτως, ἀγῶνα τιμῆς, ἐν ᾧ ἀρόβως ἐξετέθη καὶ εἰς αὐτῶν τῶν οἰκειοτάτων συγγενῶν τὰς καθ' ἑαυτοῦ ἐπιθέσεις. Ἐν μέσῳ δὲ τούτων τῶν κινδύνων ὁ νεανίας ηὐξήθη ταχέως εἰς ἄνδρα ὥριμον. Καὶ ἔγνω μὲν τὰ τοῦ κόσμου ἐνωρὶς ἀπὸ τῆς χειρίστης αὐτῶν ὀψευς, ἀλλὰ τούτου ἕνεκα δὲν ἐνεφορήθη πικρασμοῦ, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ἀπέβαλε τὸ θάρρος. Ὑπὸ πολλῶν καὶ κακομηχάνων περιστοιχιζόμενος ἐχθρῶν, ἐδιδάχθη αὐτός, καίπερ ὢν νεανίας ἄοπλος, νὰ θαρρῇ εἰς ἑαυτὸν καὶ τὸν δίκαιον αὐτοῦ ἀγῶνα· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀγὼν οὗτος ἀπέβη ἐν τέλει καλλίνικος, τοῦτο συνετέλεσε καὶ εἰς τὸ νὰ πλησθῇ ὁ Δημοσθένης, παρὰ τὰς ὀλιβεράς δοκιμασίας ἃς ὑπέστη, πεποιθήσεως εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν χρηστότητα τὴν ἔτι σωζομένην παρὰ τοῖς

ἀρίστοις τῶν πολιτῶν, τὴν δὲ πεποιθήσιν ταύτην οὐδέποτε πλέον ἀπέβαλεν ἔκτοτε.

Πρὸς δὲ τούτοις ἀγωνιζόμενος τοῦτον τὸν ἀγῶνα εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐφαρμόσῃ πάραυτα ἀπάσας τὰς γνώσεις καὶ τὰ τεχνάσματα ὅσα εἶχε διδαχθῇ ἐν τῇ δικανικῇ τέχνῃ· οὕτω δὲ κατέστησε ταῦτα πάντα ἴδιον ἑαυτοῦ κτῆμα, καὶ ἡδύνατο ἔκτοτε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν κονίστραν τοῦ βίου ὡς ἀνὴρ πάνοπλος. Ὑπεστήριζον δ' αὐτὸν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον τὰ ἔμφυτ' αὐτοῦ χαρίσματα, ἐπειδὴ εἶχεν ἐκ φύσεως διάνοιαν ὀξεῖαν, ψυχὴν ζωηράν καὶ εὐκόλως συγκινουμένην, πλησμονὴν ιδεῶν αὐξηθεισῶν ἕνεκα μεγαλοπρεποῦς ἀντιλήψεως τῶν κατὰ τὸν βίον καὶ ἐκτραφεισῶν δι' ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν φιλοσόφων, ἱστορικῶν καὶ ῥητόρων. Ἄλλ' ἐχρειάζετο ὅμως ἀκόμη πολλὰ, ὅπως γείνῃ τέλειος ῥήτωρ, καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐλλείψεων τούτων ἠναγκάσθη νὰ παρὰσχη καὶ ἄλλα τρανὰ μαρτύρια τῆς μεγάλης δυνάμεως τῆς βουλήσεως αὐτοῦ.

Ὁ Δημοσθένης ἤγετο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ προσιδιάζοντος εἰς αὐτὸν χαρακτῆρος εἰς τὸ νὰ ποδίδῃ τὴν μεγίστην σημασίαν εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτοῦ καὶ νὰ ἔχῃ πεποιθήσιν εἰς τὸ δίκαιον ἀγῶνός τινος, ἀπεκδεχόμενος ἀπ' αὐτοῦ τὰ βέλτιστα ἐν περιπτώσει προσηκούσης αὐτοῦ διεξαγωγῆς. Ταῦτα δὲ φρονῶν ἡδιαφόρει περὶ τῶν ἐπιδεικτικῶν ἐκείνων ἐπικουρημάτων, ἐξ ὧν πολλάκις ἐξηρτᾶτο ἡ ὀριστικὴ κρίσις τοῦ πλήθους· ἄλλως δὲ ὁ Ἰσαῖος, ὅστις οὐδέποτε εἶχεν αὐτὸς παρέλθῃ δημοσίᾳ ἐπὶ τὸ βῆμα, ἦτο ἡκιστα ἐπιτήδειος διδάσκαλος τῶν τοιούτων τεχνασμάτων. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ νεαρὸς ἀνὴρ, ὅστις μετὰ βίον ἀπράγμονα ἐν τῷ μητρικῷ οἴκῳ εἶχεν ἐμπέσει εἰς μελέτας συντονωτάτας εἶχε μὲν μεγίστην εὐστάθειαν πνεύματος, ἀλλ' ἐστερεῖτο ὅμως τῆς προσηκούσης βεβαιότητος καὶ εὐστοχίας καὶ τῆς εὐκολίας ἐκείνης περὶ τὸ ἀναστρέφεσθαι, ἣν συνεπιφέρει ἡ μετὰ τῶν ἀνθρώπων συχνὴ ἐπικοινωνία· εἶχε δέ τι τὸ δειλὸν καὶ ἀμήχανον κατ' ἀντίθεσιν ἀντικρυς πρὸς τὴν συνήθη εἰς τοὺς λοιποὺς ῥήτορας ἰταμότητα. Ἡ δὲ φωνὴ αὐτοῦ δὲν

ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰς βαθείας συγκινήσεις τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ πάθος τοῦ λόγου ἀπέβαινε γελοῖον, τοῦ φωνήματος ὄντος βραχέος. Ἐν δὲ τῇ προφορᾷ εἶχε τι τὸ βατταρίζον, τὸ στόμ' αὐτοῦ ἦτο πεπλασμένον ἀπρὸςφυῶς πρὸς τὸ λέγειν, ἡ δὲ στάσις αὐτοῦ ἦτο περιδεὴς καὶ σκαιά. Καὶ τὴν μὲν ψυχὴν εἶχε καρτερικὴν καὶ εὐτολμον, ἐπειδὴ εἶχε τὴν συνείδησιν τῆς ἐν ἑαυτῷ μεγάλης δυνάμεως, ἣν ἠσθάνετο ἑαυτὸν ὑπὸ χρεων νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ τῶν συμπολιτῶν, εἶχε δὲ ἀκλόνητον συναίσθησιν τοῦ ἰδίου προορισμοῦ, θεωρῶν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου τὸ εὐγενέστατον τῶν σωζομένων ἀγαθῶν τῶν Ἀθηναίων καὶ ὑπολαμβάνων τὴν εὐαισθησίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ λόγου ὡς τὴν ἀρίστην ιδιότητ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ὑποστῇ σκληρὰς δοκιμασίας ὑποκείμενος εἰς ἀλλεπαλλήλους ταπεινώσεις, καθ' ὃν χρόνον κοῦφοι ἀδόλῃσχαί ἀπεκόμιζον ἀκόπως ἄφθονον εὐδοκίμησιν, καὶ ἀναγκαζόμενος νὰ περιπίπτῃ εἰς νέους εἰς αἰεὶ δισταγμούς, μὴ ὁ σκοπὸς εἰς ὃν ἔτεινε μετὰ συντόνου προσπαθείας ἀποτύχῃ τυχὸν τέλος ἔνεκεν εὐτελῶν δυσχερειῶν. Πρὸς δὲ τούτοις ἡγωνίζετο μόνος, οἷον εἰς ὧν ξένος πρὸς τοὺς συμπολίτας καὶ ἀναμένων τὰ πάντα ἐξ ἑαυτοῦ.

Ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν εὐρέθησαν ἐν τούτοις φίλοι ἀναβαρύνοντες αὐτὸν διστάζοντα καὶ ὑποστηρίζοντες δι' ἀγαθῶν συμβουλῶν. Πρῶτος δὲ διαγνοὺς ἐν αὐτῷ ῥητορικὴν δεινότητα ὁμοιοτάτην πρὸς τὴν τοῦ Περικλέους λέγεται ὅτι ὑπῆρξεν Εὐνομος ὁ Θριάσιος ¹. ἄλλοι δὲ, οἷος ὁ ὑποκριτὴς Σάτυρος, ἐφείλκυσαν ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ περὶ τὴν ἀπαγγελίαν ἐλαττώματα ². Διὸ, ἀδιαφορῶν πρὸς τὰς παντοίας ταπεινώσεις καὶ ἀποτυχίας, ἐπελαμβάνετο καὶ πάλιν ἀόκνως τοῦ ἔργου καὶ ἐξηκολούθει ἐπιδιώκων τὴν περαιτέραν ἑαυτοῦ βελτίωσιν. Καὶ ἐπερρώννυε μὲν τὸ στῆθος καὶ τὴν φωνὴν μέγα βοῶν ἐν τῇ ἀναβάσει κρημνῶν ἀποτόμων, ἐφοίτα δὲ χάριν διδασκαλίας

¹ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Δημοσθένους 6.

² Πλούταρχος ἐν Βίῳ Δημοσθένους 7.

παρὰ τοὺς δραματικούς ὑποκριτάς, εἰ καὶ τοῦτο ἀντετάσσετο εἰς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, ὅπως προσλάβῃ ἀξιοπρεπῇ στάσιν τοῦ σώματος, σχήματα κατάλληλα, ὀρθὴν προφορὰν καὶ σύμμετρον ἀναπνοήν. Τὰ δὲ πολλὰ ἀνέκδοτα τὰ ἤδη ἐνωρὶς περὶ αὐτοῦ διαδιδόμενα καὶ σκώπτοντ' αὐτὸν ὡς μικρολόγον καὶ ἰδιότροπον ἀπεχόμενον τοῦ ὕπνου καὶ καταναγκάζοντα ἑαυτὸν εἰς τελείαν ἀπὸ πάσης ἀναστροφῆς ἀποχώρησιν, ὅπως ἀφιερωθῇ ὅλως εἰς τὴν μελέτην¹, ἀποδεικνύουσι τοῦτο τοῦλάχιστον, ὅτι ἡ σιὴ καὶ δύναμις τῆς βουλήσεως, μεθ' ἧς ὁ Δημοσθένης ἐπεδίωκε τὸ σκοπούμενον, ἐξήγειρε τὴν κατάπληξιν τῶν συμπολιτῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι θεώρουν αὐτὸν ἄνθρωπον πεπλασμένον ἐξ ὕλης ὅλως διαφόρου ἢ τὸ λοιπὸν πλῆθος τὸ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Εὐδόλου πληροῦν τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ δὲ χαρακτῆρ τῶν λόγων αὐτοῦ ἦτο τοιοῦτος, ὥστε διεγινώσκετο ἐξ αὐτοῦ ὁ διδάσκαλος ὃν κυρίως ἐμιμεῖτο ὡς πρότυπον. Ἡ ἀπεσφιγμένη ἀπλότης τῆς ἐκφράσεως, τὸ αὐστηρὸν τῶν ἐπιχειρημάτων, αἱ βραχεῖαι ἐρωτήσεις αἱ διακόπτουσαι τὸν λόγον, ἀλλ' ἅμα καθιστάνουσαι αὐτὸν ζωηρότερον, ἅπαντα ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ ἦσαν ιδιώματα ἅτινα εἶχε παραλάβει παρὰ τοῦ διδασκάλου. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ εὐρίσκομεν ἐν τοῖς κατὰ τῶν ἐπιτρόπων λόγοις ἐκφράσεις τινάς, καὶ χωρία δὲ ἱκανῶς μακρὰ τοῦ Ἰσαίου ἐπαναλαμβανόμενα παρὰ τῷ Δημοσθένει αὐτολεξεῖ², τοῦθ' ὅπερ ἐξηγεῖται ἐκ τῆς πρὸς ἄσκησιν καὶ παιδευσιν ἑαυτοῦ ἀπομνημονεύσεως λόγων τοῦ διδασκάλου.

Ἀλλὰ δὲν ἦτο μόνον τοῦ Ἰσαίου μαθητῆς, εἶχε δ' ἐπιδράσει ἐπὶ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ ὁ Καλλίστρατος, οὗ βεβαίως δὲν εἶχεν ἀκροασθῇ ἅπαξ μόνον. Πνεῦμα ὁρμῶν πρὸς τὰ πρόσω, οἷον τὸ τοῦ Δημοσθένους, δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ξένον πρὸς τὰς ἐν τῇ ῥητορικῇ τέχνῃ τῶν τότε χρόνων ἐπιτελεσθείσας προσόδους. Ἀλλως δὲ, ἂν ἤθελε νὰ δεσπόσῃ τῶν πνευμάτων, ὠφείλε νὰ ἔχη

¹ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Δημοσθένους 6-9.

² Hoffmann [De Demosthene Isaei discipulo] σ. 22.

οἰκείως πρὸς ἀπάσας τὰς συγχρόνους πνευματικὰς ῥοπὰς. Διὰ τοῦτο δὲ λέγεται, ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν σοφιστῶν τοὺς λόγους, οἷον τοὺς τοῦ Πολυκράτους¹, δὲν ἀπηξίωσε προσοχῆς. Ἄλλ' ἰδίως ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτόν, ὡς εἰκὸς, ἡ δρᾶσις τοῦ Ἰσοκράτους, ἐπειδὴ οὗτος οὐ μόνον ἦτο ὁ μάλιστα θαυμαζόμενος τῶν συγχρόνων ῥητοροδιδασκάλων, ἀλλὰ καὶ τὸ κέντρον ὁμάδος δυνατωτάτης καὶ ἐχούσης σαφέστατα καθωρισμένον πολιτικὸν πρόγραμμα.

Ἄλλ' ὑπῆρχεν ὅμως μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Δημοσθένους ἀντίθεσις τοιαύτη οἷαν δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν μεγαλειτέραν μεταξὺ δύο ῥητόρων συγχρόνων. Ὁ μὲν Ἰσοκράτης ἀπέφευγε μετὰ δέους τὴν δημοσίαν ἐμφάνισιν καὶ εἶχε καλῶς μόνον περιστοιχιζόμενος ὑπὸ φίλων καὶ μαθητῶν ἀναβλεπόντων εἰς αὐτὸν μετὰ θαυμασμοῦ· ὁ δὲ Δημοσθένης ἀντεπεξήρχετο μετὰ τόλμης εἰς πάντα κίνδυνον καὶ ἐπεζήτει τὸν ἀγῶνα, ἐν ᾧ ἔμελλε νὰ θυσιάσῃ τὸν βίον χάριν τῶν πεποιθήσεων αὐτοῦ. Καὶ ἀπεδέχετο μὲν τὴν δεινότητα τοῦ Ἰσοκράτους, ἠγωνίζετο δὲ νὰ μιμηθῇ αὐτὸν ὡς πρὸς τὴν γλαφυρίαν καὶ ἀκριβῆ ἐπεξεργασίαν, τὴν ῥυθμικὴν διάθεσιν καὶ τὴν περιτόρνευσιν τῶν περιόδων. Ἄλλ' ἐκεῖνα ἄτιν' ἀπετέλουν τὸ κύριον παρὰ τῷ φιλοτεχνοῦντι γραπτοὺς λόγους Ἰσοκράτει ὑπέτασεν ὁ Δημοσθένης εἰς ὑψηλότερας ἀπόψεις. Ἡ ψυχρὰ ὁμαλότης τῶν ἰσοκρατείων περιόδων δὲν ἠδύνατο νὰνταποκρίνηται εἰς τὴν διάπυρον αὐτοῦ ψυχὴν· ὅσον δ' εὐαίσθητον καὶ ἂν εἶχε τὸ οὖς, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ὑποταχθῇ εἰς τοὺς κανόνας τῆς ὁλως ἐξωτερικῆς εὐρυθμίας τοὺς τηρουμένους ἐν τῇ σχολῇ τοῦ ῥητοροδιδασκάλου². τοῦλάχιστον δ' ἐν τοῖς δικανικοῖς λόγοις δὲν ἐπεζήτησε τὴν ἀκριβῆ καὶ συστηματικὴν ἀποφυγὴν τῆς χασμωδίας³. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Ἰσοκράτης ἤδη ἐν τῷ πρώτῳ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 175.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 211. [Περὶ τοῦ ῥυθμοῦ ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Δημοσθένους ἴδε Blass Attische Beredsamkeit Τόμ. Ι' σ. 1].

³ Schäfer | Demosthenes und seine Zeit | Beilage σ. 316 κ. ε. Μόνον δ' ἐν τοῖς πολιτικοῖς λόγοις τοῦ Δημοσθένους ἡ χασμωδία εἶνε σπανία.

ἄγωνι ὃν ὑπέστη ὁ Δημοσθένης ἐτάσσετο εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἦτο διδάσκαλος τοῦ ἀδελφοῦ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀφόβου, τοῦ Ὀνήτορος, οὗ ῥητῶς ποιεῖται μνεῖαν μετὰ καυχήσεως ὡς μαθητοῦ¹.

Ἄλλη δὲ ὁμάς, ἀποτελοῦσα ἐν ταῖς Ἀθήναις τῶν τότε χρόνων δύναμιν πνευματικὴν, ἦτο ἡ τῶν Πλατωνικῶν. Καὶ πρὸς αὐτοὺς δ' εὐρίσκετο ὁ Δημοσθένης ἐν τραχείᾳ ἀντιθέσει, ἐπειδὴ ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ κατείχετο ὑπὸ ὀρρωδίας πρὸς πᾶσαν φιλοσοφίαν ἀφιστῶσαν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς πολίτου καὶ ἀποσπῶσαν μὲν ἀπὸ τῆς σφαίρας τῆς πρακτικῆς ἐνεργείας, μετὰγουσαν δ' εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν. Διὰ τοῦτο δὲ συνεπάθει πλειότερον πρὸς τὴν σχολὴν τῶν Μεγαρικῶν, ἐπειδὴ αὕτη παρεσκεύαζε τὸ πνεῦμα καλλιότερον διὰ διαλεκτικῶν ἀσκήσεων πρὸς τὰ καθήκοντα τοῦ δημοσίου βίου· ὁ δ' Εὐβουλίδης², πρὸς ὃν εἶχεν ἄλλως οἰκειῶς καὶ ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν, μνημονεύεται μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῶν συντελεσάντων εἰς προαγωγὴν τῆς παιδείσεως τοῦ Δημοσθένους³. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Πλάτωνος ἡ ὁρᾷσις δὲν ἀντιπαρῆλθε πιθανῶς χωρὶς νάφησιν ἔχνη ἐν τῇ βίῳ αὐτοῦ. Τοῦ Πλάτωνος οἱ σωκρατικοὶ διάλογοι ἐνεποιοῦν, ὡς εἰκὸς, μεγάλην αἴσθησιν καὶ ἐνέβαλλον κέντρον εἰς τὴν ψυχὴν ἀπάντων, ὅσοι ἐπεβάλλοντο τῆς καλλιτεχνικῆς ἐπεξεργασίας τῆς γλώσσης, καὶ παρώρμων αὐτοὺς εἰς μίμησιν. Καὶ ἐν τῇ μυχιαιτάτῃ δὲ διαθέσει τῆς ψυχῆς ὑπῆρχε μετὰ τῶν δύο Ἀθηναίων παρὰ τὴν μετὰ τῶν ὑφισταμένην μεγάλην ἀντίθεσιν ἀπαραγνώριστός τις οἰκειότης καὶ συγγένεια. Πράγματι δὲ ἀμφότεροι εἶχον ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὰς ἠθικὰς δυνάμεις ἐν τῇ ἀνθρωπίνῳ βίῳ, ἀμφότεροι δὲ σκοπὸν τοῦ βίου ἐθεώρουν τὴν ἐργασίαν πρὸς ἐπικράτησιν αὐτῶν, καὶ δὴ οὐ μόνον κατ' ἄνδρα, ἀλλ' ἐν τῇ ὁλομελείᾳ τῆς κοινωνίας· ἀλλ' ἡ διαφορὰ ἔγκειται ἐν τούτῳ,

¹ Ἰσοκράτους | Περὶ ἀντιδόσεως | 93.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 178.

³ Διογένους Λαερτίου II, 108.

ὅτι ὁ μὲν Πλάτων ἤθελε νὰ οἰκοδομήσῃ ἐπὶ τῶν θείων ἰδεῶν νέαν πολιτικὴν κοινωνίαν, ὁ δὲ Δημοσθένης ἤθελε νὰ αναβιδάσῃ τὴν ὑπάρχουσαν πολιτείαν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἐν ᾧ ἡδύνατο νὰ ανταποκρίνηται πρὸς τὸ ἰδεώδες πολιτείας ἀκραιφνοῦς ¹.

Ἄλλ' ὁ Δημοσθένης δὲν ἔτρεφε τὸ πνεῦμα μόνον ἐκ τῶν παρεχομένων ὑπὸ τοῦ ἐνεστῶτος, ἀλλὰ προσιδιώθη καὶ ἐκ τῶν ἀποικομένων χρόνων πᾶν ὃ τι μέγα καὶ διδακτικόν, ὡς ἀναγκαίως ἡδύνατό τις νὰ αναμένη παρ' Ἀθηναίου φιλοπάτριδος. Ἀνεσκόπει μετὰ σεβασμοῦ τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης, τὰ ναυτήματα, τοὺς ἀνδριάντας ἐπιφανῶν πολιτῶν, τὰ ἐπὶ λίθου ψηφίσματα, τὰ ἐπινίκια μνημεῖα, ἅτινα πάντα δὲν ὑπελάμβανεν ἰδρυθέντα πρὸς θεὰν σχολαίαν, ἀλλὰ πρὸς παρόρμησιν εἰς μίμησιν τῶν ἰδρυσάντων αὐτά. Ἐνεβάθυνεν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἰδεῶν τοῦ Σόλωνος, οὗ αἱ γνῶμαι καὶ οἱ νόμοι ἐφαίνοντο εἰς αὐτὸν ἡ τελειοτάτη ἐκδήλωσις τοῦ ἠθικοῦ προσορισμοῦ τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας καὶ ἐπερωτύετο διὰ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ μεγάλου παρελθόντος τῆς πατρίου πόλεως. Διὰ τοῦτο δὲ εἶπερ τινὰ καὶ ἄλλον τῶν συγγραφέων ἡγάπα τὸν Θουκυδίδην, πρὸς ὃν ἡσθάνετο ἐσωτερικὴν συγγένειαν, θεωρῶν τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ οἶονεὶ τὸ κανονικὸν βιβλίον τοῦ ἀθηναϊκοῦ πνεύματος. Λέγεται δὲ, ὅτι ὀκτάκις ἀντέγραψεν αὐτὸν ἰδίᾳ χειρὶ καὶ μέγα μέρος αὐτοῦ εἶχεν ἀπομνημονεύσει ².

Κατὰ ταῦτα πηγὴ καὶ ρίζα τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ Δημοσθένους εἶνε αἱ ἀρισταὶ τῶν πατρίων παραδόσεων, διὰ δὲ τῆς ζωρᾶς εἰς αὐτάς προσφύσεως τὸ πνεῦμ' αὐτοῦ, ὅπερ ἐκ φύσεως εἶχεν τι τὸ ἄκαμπτον καὶ δυσδιάλλακτον, ἀπέβη ὑγρὸν καὶ εὐκίνητον, οὕτω δὲ κατῴρθωσεν κατὰ μικρὸν νὰ προσεταιρισθῇ τελείως τὸ ἀγχίστροφον τοῦ ἀθηναϊκοῦ χαρακτῆρος. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθεν

¹ Περί Δημοσθένους καὶ Πλάτωνος ἴδε Niebuhr Kleine historische und philologische Schriften Τόμ. Α' σ. 480. Τοῦ αὐτοῦ [Vorlesungen über] alte Geschichte Τόμ. Β' σ. 339. [Πρὸς Croiset Des idées morales dans l'éloquence politique de Démosthène. Montpellier. 1874 σ. 32 κ. ἐ.].

² Πλουτάρχου Βίαι δέκα βιβλίων σ. 844 α Δουκιανοῦ Πρὸς τὸν ἀπαίδευτον 4 (Τόμ. Γ' σ. 141 ἐκδ. Jacobitz).

ἡ ποικιλία τῆς ἐκφράσεως αὐτοῦ, ἥτις ὑπερακοντίζει πᾶν ὃ τι εἶχε παραχθῇ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου, ἡ διαφορὰ τοῦ λόγου καθ' ὅσον πρόκειται περὶ δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν πραγμάτων, ἡ πλουσία ἐναλλαγὴ τῶν διαφόρων χαρακτήρων ὅρους ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Ἐν αὐτοῖς εὐρίσκομεν τὸ σκληρὸν καὶ αὐστηρὸν τοῦ ἀρχαίου τρόπου καὶ τὴν μεστήν ἐννοίαν βραχυλογίαν τὴν ἀπὸ τῶν χειλέων ἀνδρὸς οἷος ὁ Περικλῆς συγκλονοῦσαν τὰς ψυχὰς, ἧς ἀπήχησιν εὐρίσκομεν παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ· ἀλλ' οὐχ ἥττον ἡ ἔκφρασις αὐτοῦ οὐδέποτε εἶνε σκοτεινὴ καὶ δυσχερὴς, ἀπ' ἐναντίας δὲ μεταπίπτει, ἔνθα τοῦτο συμβιβάζεται πρὸς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, εἰς τὴν εὐροίαν τῆς εὐγλωττίας τοῦ Λυσίου. Ἄλλ' ὁ Δημοσθένης εἶνε ἀπανταχοῦ σθεναρώτερος τοῦ Λυσίου, ὅστις δὲν ἐξικνεῖται μέχρι τῆς δυνάμεως ἐκείνου οὐδ' ἔνθα ἐν περιστάσεσι μεγάλαις ἀνυψοῦται εἰς τὸ πάθος αὐτόχρημα πολιτικοῦ λόγου. Βαίνει δὲ πάντοτε ἄννοπλος, καὶ τὸ ἔπλον αὐτοῦ εἶνε ἡ ἐτοιμοπόλεμος διαλεκτικὴ τῆς μεγαρικῆς σχολῆς. Καὶ μετέχει μὲν τοῦ σεμνοῦ μεγαλείου καὶ τῆς εὐρυθυμίας τοῦ Ἰσοκράτους, ἀλλ' ἔχει ἐν ταύτῃ ἀπείρως μεγαλειτέραν ποικιλίαν καὶ εὐκινήσιαν· εἶνε δὲ ζωηρὸς, θερμὸς καὶ δραματικὸς, καθ' ὃ ὁ Πλάτων, ἀλλὰ, ὡς ἀρμόζει εἰς τὸν ῥήτορα, μᾶλλον μεμετρημένος καὶ αὐστηρότερος. Οὕτω δὲ πράγματι ἡ εὐγλωττία τοῦ Δημοσθένους ἐμφορεῖται τῆς πλουσίας παιδεύσεως τῆς πατρίου πόλεως καὶ τρέφεται ἀπ' αὐτῆς, εἶνε ἡ ἀνθησις καὶ ἡ τελείωσις πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ προὑπαρξάντων χαρισμάτων, ἅτινα συνήνωσεν ἐν ἑαυτῷ ὁ Δημοσθένης χωρὶς διὰ τοῦτο νάποδάλη τὴν ἰδιορρυθμίαν αὐτοῦ¹.

Πράγματι δὲ ἡ ῥητορικὴ αὐτοῦ δεινότης δὲν ἀνεπτύχθη ἐν εὐπειθεῖ καθυποτάξει εἰς τὰς κρατούσας διαθέσεις τῶν συγχρό-

¹ Περὶ τοῦ Δημοσθένους ὡς συνενουῦντος ἀπάσας τὰς προηγουμένας βαθμίδας καὶ τὰ εἶδη τοῦ λόγου ἴδε *Διονυσίου [Ἀλικαρνασέως]* Περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος. Πρὸλ. Blass Attische Beredsamkeit von Alexander bis auf Augustus [Tömp. I', 1.] σ. 180.

νων, ἀλλ' ἴστατο ἅπ' ἐναντίας ἀντιμέτωπος τοῦ ἐνεστῶτος ἐν πάσῃ αὐτοῦ ἐκφάνσει, τῇ ῥητορικῇ, τῇ σοφιστικῇ, τῇ φιλοσοφίᾳ, καὶ εὐρίσκετο ἐν ἀντιπολιτεύσει πρὸς τε τοὺς ἰθύνοντας τὰ κοινὰ καὶ τὰς πολιτικὰς γνώμας τὰς δεσποζούσας τοῦ δήμου ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Εὐβούλου. Ἡ παιδείσις αὐτοῦ ἐκτῆθη παρ' αὐτοῦ ἐκείνου μετὰ μόχθου ἐν ἀγῶσιν οὓς ἀνέλαβε κατὰ μόνας· διὰ τοῦτο δ' ἐνετυπώθη εἰς αὐτὴν τελείως ἡ σφραγὶς τῆς ὑπερόχου αὐτοῦ διανοίας.

Ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἀποτυπῶνται ἡ σεμνὴ ἐπιβολὴ τοῦ βίου· ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἀντιπάθεια αὐτοῦ πρὸς πᾶσαν ῥητορικὴν φλυαρίαν. Ὁ λόγος αὐτοῦ εἶνε βραχὺς καὶ πυκνός, περιορίζεται δ' αὐστηρῶς εἰς τὸ προκείμενον, ὅπερ πειρᾶται νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβέστατα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, διαλύων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πᾶσαν δυνατὴν ἀντιλογίαν. Πρὸς δὲ τὴν δεινότητα ταύτην τῆς διαλεκτικῆς τέχνης συνδέεται κραταιὰ ἠθικὴ πεποιθήσις καὶ ἄγριον μῖτος ἐναντίον παντὸς ὅτι χυδαῖον, ἀκλόνητον θάρρος καὶ διάπυρος φιλοπατρία. Ἔνεκα δὲ τούτων τῶν ἀρετῶν ἡ τέχνη τοῦ ῥήτορος ἀποθαίνει ἡ ἔκφρασις τοῦ ὅλου ἀνθρώπου. Χαρακτήρ καὶ εὐγλωττία, λόγος καὶ ἔργον ἦσαν παρ' αὐτῷ ἐν καὶ τὸ αὐτό. Ἀφ' οὗ δὲ ἀνέπτυξε τὰ πλούσια δῶρα, δι' ὧν ἐπροίκισεν αὐτὸν ἡ φύσις, μετὰ τῆς πίστεως ἐκείνης καὶ καρτερίας, αἵτινες εἶνε τὸ γνῶρισμα πνεύματος αὐτόχρημα δαιμονίου, καὶ ἐπωφελήθη μετὰ τῆς μεγίστης προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας ἅπαντα τὰ ἐκ τῆς ῥητορικῆς, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς δραματικῆς τέχνης διδάγματα, ἐξῆρε τέλος καὶ ἐξηυγένισε τὴν τέχνην αὐτοῦ τὰ μάλιστα, δι' οὐδεμιᾶς κενοφροσύνης καὶ φιλαυτίας κηλιδώσας αὐτὴν, ἀλλ' ἐπιτυπώσας εἰς αὐτὴν τὴν εὐγένειαν αἰσθημάτων ἀγνῶν καὶ καταδείξας ὄργανον ψυχῆς ἐνθουσιώσης ὑπὲρ τῶν ὑψίστων καὶ μεγίστων.

Τὰς δὲ γνώσεις καὶ τὰς δεξιότητας τὰς κτηθείσας ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἐν ταῖς μελέταις αὐτοῦ κατὰ μόνας καὶ ἐν τῇ μετ' ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἀναστροφῇ ἤγαγον εἰς τελείωσιν τὰ ἔργα

ἄτιν' ἀνέλαβεν ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ. Καὶ δὴ πρῶτον ἐφήρμοσε τὴν ῥητορικὴν ὡς λογογράφος ἐν δικανικοῖς λόγοις ¹.

Ὡς λογογράφον δὲ μάλιστα ὠφέλησεν αὐτὸν ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰσαίου καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον. Καὶ δὲν ἐτιμᾶτο μὲν ἰδιαζόντως τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο παρὰ τῶν Ἀθηναίων, καίπερ μὴ ὄντων ὑπὲρ μέτρον αὐστηρῶν ἠθολόγων· μάλιστα δὲ καὶ ἐποιοῦντο χρῆσιν τῆς λέξεως λογογράφος ἐπὶ λοιδορίᾳ ², ἐπειδὴ παρὰ τοῖς τὸ ἔργον τοῦτο μετερχομένοις ὑπῆρχον συνηθέστερον ἢ ἐν παντί ἄλλῳ οἱ ἥκιστα χρηστοί· καὶ εἰς τοῦ Δημοσθένους δὲ αὐτοῦ τὴν δρᾶσιν ὡς λογογράφου ἀνεφέροντο πολλαχῶς οἱ ἀντίπαλοι, θέλοντες νὰ ὑβρίσωσι τὴν ἀγαθὴν τοῦ ἀνδρὸς φήμην καὶ ἐκφράσωσιν ὑπονοίας περὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ὅμως λόγος νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Δημοσθένης δὲν ἐβάδιζε πάντοτε μετὰ τελείας χρηστότητος ἐπὶ τῆς ὀλισθηρᾶς ἐκείνης ὁδοῦ. Βεβαίως δὲ οὐδεὶς θὰ ἐλέγξῃ αὐτὸν ὡς τραπέντα ἐπὶ τὸ ἔργον ἐκεῖνο χάριν ἐπανορθώσεως τῶν κατεστραμμένων αὐτοῦ προσόδων, ἐπιμελείας τῶν κατὰ τὴν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφὴν καὶ ἰδρύσεως ἰδίου οἴκου. Ἀπ' ἐναντίας δὲ διετράνωσε τὰς ἀρετὰς Ἀθηναίου τοῦ ἀρχαίου κόμματος μετερχόμενος τοῦτο τὸ ἔργον καὶ δυνηθεὶς νὰ ἀναδειχθῇ ἀγαθὸς οἰκονόμος, τοῦθ' ὅπερ ἡξίου εὐλογώτατα παρὰ παντὸς πολίτου πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας. Καὶ δὴ εἰς τοὺς εὐπόρους οἴκους τῶν πολιτῶν ἡρείδετο κατὰ τὴν πεποιθήσιν αὐτοῦ τῆς πόλεως ἡ σωτηρία· ἐν αὐτοῖς δ' εὗρισκεν ἀκόμη φιλοπατρίαν, καὶ διὰ τοῦτο, ἅτε τασσόμενος εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν τῶν πολιτῶν, ἐνεφορεῖτο ὑπερηφάνου φρονήματος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς τυχοδιώκτας καὶ τοὺς ἥκιστα ἐντίμους νεοπλούτους. Διὰ παντὸς δὲ τοῦ βίου κατέδειξεν ἐπαρκῶς, ὅτι, μεριμνῶν εὐπρε-

¹ *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 173· ἐκ τριηράρχου λογογράφος ἀνεψάνη.

² *Πλάτωνος* Φαῖδρ. 257 κατὰ τὸν *Ἀρχῆον* συνφθὰ τῷ Sauppe. *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 246.

πῶς περὶ ἐπαυξήσεως τῆς ἰδίας οὐσίας, δὲν ἐστοχάζετο τῆς ἰδίας εὐημερίας, ἀλλὰ τῆς τιμῆς τοῦ οἴκου καὶ τοῦ συμφέροντος τῆς πολιτείας. Ὑπῆρξε δὲ θρίαμβος αὐτοῦ, ὅτε ἤδη τῷ 359 π. Χ. (Ὀλυμπ. 105, 2) ἠδυνήθη ἀπὸ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ οὐσίας νάναλάβῃ τριηραρχίαν¹ καὶ ἐπιδείξῃ κατ' αὐτὴν ἑαυτὸν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ πατρὸς ὡς πολίτην ὑπερακοντίζοντα τὸ καθήκον.

Αἱ δὲ δίκαι, ἐν αἷς ὑπεστήριξε διὰ τῆς συμβουλῆς αὐτοῦ καὶ τῆς τέχνης συμπολίτας ἀδικουμένους, εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν ἀπασῶν τῶν περιπετειῶν τοῦ βίου. Ἐτυχε δ' εὐκαιρίας νὰ διδαχθῇ ἀκριβέστερον τὰ κατὰ τὰ κραταιὰ ἐλατήρια τὰ διαταράσσοντα τὴν εἰρήνην τοῦ δήμου, τὸν στασιασμόν καὶ τὴν πλεονεξίαν· συνεῖδε δὲ τὴν ὁσημέραι αὐξάνουσαν διάσπασιν τῶν πενομένων καὶ τῶν πλουσίων. Οἱ μὲν πλούσιοι πολῖται ἔκτιζον οἰκίας, ὧν ἡ καλλονὴ ὑπερηκόντιζε τὴν τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, καὶ ἡγόραζον ἀγροὺς παμμεγίστους, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας οἱ μικροὶ ἄνθρωποι περιέπιπτον εἰς ἐξάρτησιν ἀπὸ τῶν πλουσίων καὶ ἀπέβαλλον πᾶσαν διάθεσιν πρὸς γεωργίαν καὶ αὐτογνώμονα δρᾶσιν. Τὰ δὲ κοινωνικὰ ταῦτα κακὰ συνεδέοντο ἀμέσως πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ ἔνεκα τῆς αὐξήσεως ἀπὸ τῶν τῆς πολιτείας ἀποχῆς τοῦ πλήθους οἱ ἑταῖροι φατρίας τινὲς συμπράττοντες ἐγίνοντο κύριοι τῶν πραγμάτων, ἐπωφελοῦντο τὰ ἐκ τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν πλεονεκτήματα κατὰ πάντα τρόπον, ἐγίνοντο πλούσιοι καὶ ἀλαζόνες καὶ προέβαινον εἰς κατάχρησιν τῆς δυνάμεως αὐτῶν².

¹ Ὁ Δημοσθένης ἐτριορχήσεν ὑπὸ τὸν Κηφισόδοτον. Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 130.

² *Ψευδοδημοσθένους* [Περὶ συντάξεως] 30· ἰδίᾳ [δ'] οἱ τῶν κοινῶν ἐπὶ τῷ γεγεννημένοι οἱ μὲν τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων σεμνοτέρως τὰς ἰδίας οἰκίας κατεσκευάκασιν, οὐ μόνον τῶν πολλῶν ὑπερφηφανοτέρως, οἱ δὲ γῆν συνεωνημένοι γεωργοῦσιν ὅσῃν οὐδ' ὅναρ ἤλπισαν πώποτε. — 31· κύριοι μὲν τῶν ἀγαθῶν οὗτοι,

Διὰ τούτους δὲ τοὺς λόγους καὶ ὁ Δημοσθένης δὲν ἠδυνήθη νὰ στέρξῃ ἐπὶ μακρὸν τὴν δικανικὴν λογογραφίαν. Τὸ δὲ πνεῦμα αὐτοῦ ἤγεν αὐτὸν εἰς εὐρύτερον κύκλον ἐνεργείας, καὶ ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξεύρῃ τὴν αἰτίαν τῶν κακῶν τοῦ δημοσίου βίου καὶ ἀντεπεξέβλη ἑρρωμένως ἐναντίον τῶν καταχρήσεων τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν.

Ἡ πρώτη δὲ πρὸς τοῦτο εὐκαιρία ἐδόθη αὐτῷ, ὅτε τῷ 356 π. Χ. (Ὀλυμπ. 106,1) ὁ Ἀνδροτίων προέτεινε νὰ τιμηθῇ διὰ στεφάνου ἢ βουλῇ ἥς ἔληγεν ὁ ἐνιαυτός. Ἐτάσσετο δὲ ὁ Ἀνδροτίων¹ εἰς τοὺς ἐταίρους τοῦ Ἀριστοφώντος, οἵτινες συνεκρότουν συμπαγῇ φατρίαν, ἀποτελουμένην ἐκ πολιτευτῶν ὑπολαμβανόντων τὰ κοινὰ πράγματα ὥς τι ἴδιον, ἐγαυρίων πρὸ τοῦ πλήθους ἐπὶ τῇ πολυπραγμοσύνῃ αὐτῶν, ὑπέβαλλον ἀλλεπαλλήλους προτάσεις, κατῴρθονον νὰ ὑπεκφεύγωσι πᾶσαν εὐθύνην καὶ κατεχρῶντο κατὰ παντοίους τρόπους πρὸς ζημίαν τῆς πολιτείας τὴν ἐνεκὰ τούτων τῶν λόγων περιερχομένην εἰς αὐτοὺς δύναμιν. Ἡ δὲ κατὰ τὴν περὶ ἥς ὁ λόγος περίστασιν ὑποβληθεῖσα πρότασις τοῦ Ἀνδροτίωνος δὲν εἶχε μὲν ἰδιόζουσαν σημασίαν, ἀλλὰ σκοπὸς τοῦ Δημοσθένους, ἀντεπεξερχομένου κατ' αὐτῆς, ἦτο νὰ δείξῃ δι' ἑνὸς παραδείγματος, ὅτι οἱ προϊστάμενοι τῆς πολιτείας δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι πᾶν ὅ τι ἤθελον καὶ δὲν ἔλειπον ἀκόμη καὶ τότε πολῖται παρακολουθοῦντες ἀγρύπνως τὴν τήρησιν τῶν νόμων. Καὶ δὴ ἡ εἰς τὸν δῆμον ὑποβληθεῖσα πρότασις παρέδαινε τὰ κείμενα, ἐπειδὴ δὲν εἶχε προηγηθῇ αὐτῆς προβούλευμα τῆς βουλῆς, ἡ δὲ βουλὴ

καὶ διὰ τούτων ἅπαντα πράττεται, ὁ δὲ δῆμος ἐν ὑπηρετίῳ καὶ προσθήκῃς μέρει. Πρὸλ. Freese *Parteilampf der Reichen und Armen* σ. 75.

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 222. Ἀναφέρεται δὲ ὁ Ἀνδροτίων ἐν δύο ἀποσπάσμασιν ἐπιγραφῶν, παρὰ Rangabé *Antiquités Helléniques* Τόμ. Β' [ἀρ. 506 καὶ] 854 [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' ἀρ. 27 καὶ 74] καὶ Schöne *Griechische Reliefs* σ. 41 [καὶ ἐν τῷ ἀττικῷ ψηφίσματι περὶ Σπαρτόκου καὶ Παιρισάδου ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Δ' 2 ἀρ. 109 b καὶ παρὰ Dittenberger *Sylloge Inscriptionum Graecarum* ἀρ. 101] Πρὸλ. περὶ αὐτοῦ Schäfer [*Demosthenes und seine Zeit* Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 350 κ. ε.].

δὲν εἶχεν εκπληρώσει τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς, ιδίως τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸν στόλον, κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νάναδειχθῇ δικαίως ἄξια τῆς προταθείσης τιμῆς. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Εὐκλήμων καὶ ὁ Διοδώρος ἀντεπεξῆλθον κατὰ τοῦ Ἀνδροτίωνος, καὶ ὁ Δημοσθένης ἔγραψε χάριν τοῦ Διοδώρου λόγον δι' οὗ κατεδεικνύετο τὸ παράνομον τῆς γενομένης προτάσεως. Ἡδιαφέρει δὲ ὁ ῥήτωρ, ὅτι οἱ δύο κατήγοροι προέβαινον εἰς ἐκεῖνο τὸ διᾶβημα μνησικακοῦντες ἔνεκα προσωπικῆς ἔχθρας τοῦ Ἀνδροτίωνος πρὸς αὐτοὺς¹, καὶ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν μόνην τὴν πολιτείαν, ἐπαφελθείς πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῆς τὴν εὐκαιρίαν ἐκείνην, ὅπως ἀποκαλύψῃ τὰς ῥαδιουργίας καὶ σκευωρίας εἰς ἃς προέβαιεν ὁ προτείνας τὴν στεφάνωσιν τῆς βουλῆς, στηριζόμενος εἰς τὰς ἰσχυρὰς αὐτοῦ φιλίας.

Τὸ αὐτὸ δ' ἐκεῖνο ἔτος 355-354 π. Χ. (Ὀλυμπ. 406, 2) ὁ Δημοσθένης ἀνέλαβε δευτέραν τινὰ δίκην, ἐν ᾗ παρέστη αὐτὸς πρὸ τοῦ δήμου. Προέκειτο δὲ περὶ οἰκονομικοῦ τινος νόμου, προταθέντος παρὰ τοῦ Λεπτίνου, γνωστοῦ δημαγωγοῦ. Ἦτο δὲ ὁ νόμος τῶν πολλῶν ἐκείνων, δι' ὧν ἐσκοπεῖτο ὁ πορισμὸς νέων προόδων χάριν τοῦ ἐξηντλημένου δημοσίου ταμείου ἄνευ ἐπιβαρύνσεως τῶν πολιτῶν. Προέτεινε δὲ ὁ Λεπτίνης πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν τὴν κατάργησιν ἀπάσης ἀτελείας ἀπὸ τῶν ὑπὲρ τῶν δημοσίων ἐορτῶν λειτουργιῶν τῶν πολιτῶν. Ἐξαιρουμένων μόνων τῶν εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος ἀπονενεμημένων τιμῶν, προέτεινε τὴν παῦσιν ἀπάντων τῶν ὑφισταμένων τοιούτων δωρεῶν καὶ τῆς παροχῆς νέων ἀτελειῶν ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τε πολίτας καὶ μετοίκους καὶ ξένους².

¹ Περὶ τῶν προσωπικῶν ἀφορμῶν τοῦ Διοδώρου καὶ τοῦ Εὐκλήμονος ἴδε *Δημοσθένους* [Κατὰ Ἀνδροτίωνος] 1-3, 48, 50.

² Τὸ κείμενον τοῦ νόμου τοῦ Λεπτίνου εἶχε κατὰ τὸν Funkhünel (ἐν τοῖς *Neue Jahrbücher [für Philologie]* 1866 σ. 559) ὥδε· ὅπως ἂν οἱ πλουσιώτατοι λειτουργῶσι, μηδὲν ἀτελῆ εἶναι μήτε τῶν πολιτῶν μήτε τῶν ἰσοτελῶν μήτε τῶν ξένων πλὴν τῶν ἀφ' Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος μηδὲ τὸ λοιπὸν ἐξεῖναι. Ἄλλ' ἴδε τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Saurpe ἐν τῷ *Philologus* Τόμ. XXV σ. 265.

Εἶχε δ' ἐπιδιωχθῆ τοῦ νόμου τούτου ἡ ψήφισις μετὰ πολλῆς σπουδῆς, καὶ εἶχε γίνοιαι δεκτὸς ἄνευ τηρήσεως τῶν καθεστώτων τύπων¹. Ἦτο δὲ νόμος δημοφιλῆς, ἅτ' ἐπαγγελλόμενος ἐν γνησίως δημοκρατικῷ πνεύματι τὴν κατάλυσιν πάσης ἀδικαιολογήτου ἀνισότητος, τὴν ἐλάττωσιν τῶν βαρῶν τῶν πολιτῶν καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς αἰγλης τῶν δημοσίων ἐορτῶν. Διὰ τούτους δὲ τοὺς λόγους εἶχε κατορθώσει ὁ Λεπτίνης νὰ ὑπεκρύψῃ αἰσίως τὰς πρώτας ἐπιθέσεις ἐντὸς τοῦ ἔτους, καθ' ὃ ἦτο ὑπεύθυνος ἐπὶ τῷ παρ' αὐτοῦ προταθέντι νόμῳ². Ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος προσέβαλον τὸν νόμον τοῦ Λεπτίνου ὁ Ἀφεφίων καὶ Κτήσιππος ὁ υἱὸς τοῦ Χαθρίου καὶ ἀντιπροέτειναν νόμον, καθ' ὃν αἱ ὑπὸ τοῦ δήμου δεδομέναι δωρεαὶ ἔμελλον νὰ ὑποβληθῶσι πᾶσαι εἰς ἀκριβῆ ἐξέλεγχιν, νὰ καταργηθῶσι δ' ἐκεῖναι αὐτῶν ὅσαι ἐστεροῦντο δικαίου λόγου ἢ ὧν εἶχον ἐξελεγχθῆ ἀνάξιοι οἱ λαβόντες· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι ἔμελλε νὰ ληφθῇ φροντίς πρὸς ἀποφυγὴν πάσης καταχρήσεως. Ὁ δὲ Κτήσιππος εἶχε συνήγορον τὸν Δημοσθένην, ὅστις ἐπέδειξε μετ' εὐγλωττίας ἀναδειχθείσης νικηφόρου τὸ ἀπόβλητον τοῦ νόμου τοῦ Λεπτίνου. Ἰσχυρίσθη δὲ, ὅτι ὁ νόμος οὗτος σχεδὸν οὐδόλως ὠφέλει τὴν πολιτείαν καὶ ὅτι ἡ λίαν ἀμφισβητήσιμος ἐξ αὐτοῦ ὠφέλεια οὐδαμῶς ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν ζημίαν ἣν ἔμελλεν ἀναγκαίως νὰ ὑποστῇ ἡ πόλις ἐνεκα τῆς μειώσεως τῆς τιμῆς καὶ ἐμπιστοσύνης, ἣν θὰ συνεπέφευρεν ἡ ἀδικία καὶ ἡ βλάβη τῶν εὐεργετῶν τῶν Ἀθηναίων. Ἀπεφάνθη δὲ, ὅτι οὐδέποτε ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ παραβῶσι τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο ἔθος, καθ' ὃ ἀπεδέχοντο πάντοτε προθύμως καὶ ἀντήμειβον ἐλευθερίως πᾶσαν πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίαν.

¹ Ὁ νόμος τοῦ Λεπτίνου εἶχε ψηφισθῇ παρὰ τὰ κείμενα. Ἰδε *Δημοσθένους* [Πρὸς Λεπτίνην] 94. Πιθανῶς δὲ, ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν, εἰσῆχθη ἀμέσως εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου.

² Ἡ πρώτη κατηγορία εἶχε παραγραφῇ ἐνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Βαθίππου καὶ τῆς ἀποχῆς τῶν ἐταίρων αὐτοῦ. [*Δημοσθένους* Πρὸς Λεπτίνην] 144. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ δευτέρα κατηγορία Πρὸς Λεπτίνην.

Κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀνέλαβεν ὁ Δημοσθένης νέον ἀγῶνα κατὰ τοῦ Ἀνδροτίωνος καὶ τῶν ἐταίρων, οἵτινες ἕνεκα νόμου προελθόντος ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν φατρίας εἶχον περιστῇ εἰς μεγάλην σύγχυσιν. Καὶ δὴ ὁ Ἀριστοφῶν εἶχε προτείνει νὰ κατασταθῶσιν ἑκτακτοὶ ζητηταὶ ἔχοντες ἔργον τὴν ἐξεύρεσιν τῶν καθυστερομένων ἀπαιτήσεων τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ ἀπάντων τῶν δυναμένων νὰ ποτίσωσι τὰ χρεῖα αὐτῶν ὀφειλετῶν¹. Τὴν περίστασιν δὲ ταύτην ἐπωφελήθη ὁ πανοῦργος Εὐκτῆμων καὶ ὑπέβαλε μήνυσιν, ὅτι ἡ τριτῆρης, ἐφ' ἧς ὁ Ἀνδροτίων ἀμέσως μετὰ τὸ πέρας τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου ἐπλευσε μετ' ἄλλων πρεσβευτῶν πρὸς τὸν Μάγιστον, συνέλαβε κατὰ τὸν πλοῦν πλοῖον αἰγυπτιακόν, ὅπερ ἀνεγνωρίσθη μὲν ὡς λεία πολέμου, ἀλλὰ τὸ ἐξ αὐτῆς νόμιμον μέρος δὲν ἀπεδόθη εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον². Τὰ δὲ καταγελλόμενα εὐρέθησαν ὀρθῶς ἔχοντα, καὶ, ἐπειδὴ ὁ Ἀνδροτίων καὶ οἱ ἐταῖροι ἐγνώσθησαν ὡς οἱ κατέχοντες τὸ ἐκ τῆς λείας χρῆμα, κατεδικάσθησαν νὰ ποδώσωσι πάραυτα τὸ ἐν τῷ μεταξὺ διπλασιασθὲν ποσόν³ ἢ ἄλλως νὰ δεσμευθῶσιν ὡς ἀμελοῦντες τῆς ἀποδόσεως ὀφειλέται τοῦ δημοσίου.

Ἐν τοιούτοις δὲ δεινοῖς εὐρισκόμενοι κατέφυγον εἰς ἀπεγνωσμένον τρόπον διασώσεως· ἐπέτυχον νὰ καταστήσωσι συμμέτοχον τῶν συμφερόντων αὐτῶν τὸν Τιμοκράτην, δημαγωγὸν περιβόητον ἐπὶ τῇ κακομηχανίᾳ, καὶ κατώρθωσαν κατὰ τὴν πρώτην ἐκκλησίαν τοῦ νέου ἐνιαυτοῦ (Ὀλυμπ. 106, 4) νὰ πείσωσι τὸν δῆμον, ἵνα καταστήσῃ νομοθέτας ἀμέσως τὴν ὑστεραίαν, τὴν δωδεκάτην Ἑκατομβαιῶνος· ὅπως δὲ παραστήσωσι τὸ πρᾶγμα

¹ *Δημοσθένους* [Κατὰ Τιμοκράτους] 11· ἐλέσθαι ζητητάς, εἰ δέ τις οἴδῃ τινα ἢ τῶν ἱερῶν ἢ τῶν δόσιων χρημάτων ἔχοντά τι τῆς πόλεως, μὴ ὑεῖν πρὸς τούτους. Πρβλ. αὐτόθι 112.

² *Δημοσθένους* Κατὰ Τιμοκράτους] 11. Περὶ δὲ τῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου συζητήσεως τῆς κατηγορίας τοῦ Εὐκτῆμονος ἴδε αὐτόθι 12-13.

³ *Δημοσθένους* Κατὰ Τιμοκράτους] 82· τῶν μὲν ἱερῶν χρημάτων τὴν δεκαπλάσιαν ὑφ' ἡρήται, τῶν δ' δόσιων, ὀπόσων ἐν τῷ νόμῳ διπλασιάζεται, τὸ ἥμισυ.

ὥς λίαν ἐπεῖγον καὶ σπουδαῖον, ὑπέδειξαν, ὅτι προέκειτο περὶ εὐρέσεως τῶν ἀναγκαίων χρημάτων ἰδίως χάριν τῶν ἐπικειμένων Παναθηναίων¹. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου ὁ Τιμοκράτης προέτεινεν ἀπρὸςδοκῆτως ψήφισμα περιλαμβάνον ἀξίαν λόγου μεταβολὴν τῶν περὶ τῶν ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου κειμένων νόμων, ἐπιτροπομένης τὸ ἐξῆς εἰς αὐτοὺς τῆς διὰ καταστάσεως ἐγγυητῶν μέχρι τέλους τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀφέσεως ἀπὸ τῆς δεσμεύσεως².

Τὸ δὲ θρασὺ σχέδιον ἐπιτυγχάνει, ὁ νόμος γίνεται δεκτὸς καὶ ὁ τὸν Ἀνδροτίωνα ἀπειλῶν ἄμεσος κίνδυνος φαίνεται ἀποφευχθεὶς αἰτίως. Ἀλλ' ὁ Εὐκτῆμων καὶ ὁ Διόδωρος, οἱ ἄσπονδοι ἀντίπαλοι τοῦ Ἀνδροτίωνος, δὲν ἐγκαταλείπουν τὸν ἀγῶνα, καὶ κατηγοροῦσι τὸν προτείναντα τὸν νόμον ἐπὶ γραφῇ παρανόμων, ὁ δὲ Δημοσθένης συντάσσει χάριν τοῦ Διοδώρου τὸν κατὰ τοῦ Τιμοκράτους λόγον. Ἀποκαλύπτει δὲ οὗτος ἀπάσας τὰς παρατυπίας τοῦ νόμου, ἰδίως δὲ τὴν ἀθέτητον τῶν νομίμων προθεσμιῶν καὶ προκαταρκτικῶν ἐνεργειῶν, τὰς ψευδεῖς ἐπαγγελίας τὰς προηγηθείσας τῆς προτάσεως τοῦ ψηφίσματος καὶ τὴν ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλους ἀρχαιότερους νόμους τῆς πολιτείας. Ἐπειτα δὲ ἀποδεικνύεται ἡ ὑπὸ τοιοῦτου νόμου ἐπαγομένη διακλόνησις τῆς δημοσίας πίστεως, καὶ τέλος ὁ ῥήτωρ διδάσκει, ὅτι ὁ παράλογος καὶ κινδυνώδης εἰς τὴν πολιτείαν ἐκεῖνος νόμος δὲν προεκλήθη τυχρὸν ἐξ ἀγνοίας ἢ ἄσυνεσίας, ἀλλ' ἐκ κακῆς προθέσεως, ἐπειδὴ κακία εἶνε ἡ πρότασις νόμων, ὧν σκοπὸς εἶνε ἡ βοήθεια ἀνθρώπων πονηρῶν, ἀδικία δὲ καὶ κακουργία ἡ διὰ τινας μὲν τῶν ὀφειλόντων εἰς τὸ δημοσίον, οἷον τοὺς τελῶνας, τήρησις τῶν ἀρχαίων τιμω-

¹ [Δημοσθένους Κατὰ Τιμοκράτους] 26.

² [Δημοσθένους Κατὰ Τιμοκράτους] 79. 82-89. Ὁ Τιμοκράτης εἶχεν ὑπάρξει ἤδη πρότερον βοηθὸς τοῦ Ἀνδροτίωνος ἐν τινὶ ἐπιτροπείᾳ κατασταθείσῃ πρὸς εἰσπραξίν εἰσφορῶν καθυστερουμένων. Ἴδε Böckh Staatsh[aushaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 192. Ὁ δὲ Δημοσθένης δεικνύει τὰς ζημίας τὰς ἐπερχομένας, εἰαν συνωδᾷ τῷ νόμῳ τοῦ Τιμοκράτους τὰ πρὸς καταβλήματ' ὀνομαζόμενα δὲν ἐπιτρέπεται πλέον νὰ εἰσπράττωνται μετὰ τῆς μεγίστης αὐστηρότητος. Ἴδε περὶ τούτου Schäfer [Demosthenes und seine Zeit. Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 379].

ριῶν ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ αὐστηρότητι, δι' ἄλλους δὲ, καὶ δὴ διὰ τοὺς σφετερισθέντας δημόσια χρήματα, ἢ ἐλάττωσις τῆς νομίμου ποινῆς καὶ ἢ σὺν αὐτῇ μείωσις τῆς ἀσφαλείας τῆς πολιτείας καὶ τέλος ἢ εἰς τοιοῦτους νόμους προσθήκη δυνάμεως περὶ τῶν παρεληλυθότων, ἵνα καταστῇ δυνατὴ πάραυτα ἢ χρῆσις αὐτῶν πρὸς σκοποὺς φατριαστικούς.

Ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ὁ Δημοσθένης δὲν εἶνε πλέον ὁ μαθητὴς τοῦ Ἰσαίου, ὁ νομομαθὴς λογογράφος, εἰς ὃν ἀναθέτουσι τὰς δίκας αὐτῶν μετ' ἐμπιστοσύνης ἔνιοι πολῖται, ἀλλὰ παρουσιάζεται ἐν αὐτῷ φέρων τὸν χαρακτῆρα ἀνδρὸς δημοσίου, ὡς ἀνὴρ ἀντιλαμβανόμενος τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς πολίτου μετὰ σοβαρότητος, ἧς τὴν ἔξιν εἶχον ἀπὸ μακροῦ ἤδη ἀποβάλλει οἱ Ἀθηναῖοι.

Πράγματι δ' ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ τῶν Ἀθηνῶν πολιτείᾳ ἕκαστος πολίτης εἶχε καθῆκον τοῦ ἐξελέγχειν τὰ τοῦ δημοσίου βίου καὶ μεριμνᾶν τὸ καθ' ἑαυτὸν, ὅπως μηδεμία κατάχρησις παρέρχηται ἀτιμώρητος. Πρὸς τοῦτο δ' ἐχρησίμευεν ἡ γραφὴ παρανόμων¹. ταύτης δ' ἐδράξατο ὁ Δημοσθένης δίκην ξίφους ὀξυθήκτου, ὅπως κραδάνῃ αὐτὸ, οὐδενὸς φειδόμενος, ἐναντίον παντὸς ἐχθροῦ τοῦ δικαίου. Τοῦτο δὲ πράττων δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν τὸ γράμμα τῶν νόμων, ἀλλὰ τὸν νοῦν τὸν ἐμποιεθέντα εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῆς σοφίας τῶν προγόνων. Τῶν νόμων ὀφείλουσιν οἱ πολῖται νὰ κατανοήσωσιν αὐτὸ τὸ πνεῦμα καὶ νὰ εὐλαβῶνται καὶ τιμῶσιν αὐτοὺς, ἐπειδὴ πρὸς αὐτοὺς συνδέεται ἀναποσπάστως ἡ ἀγαθὴ φήμη τῆς πόλεως· ἐπιβάλλεται δὲ τὸ ὑπερμαχεῖν αὐτῶν ὡς τοῦ ἱερωτάτου κειμηλίου τῆς πολιτείας ἐναντίον πάσης αὐθαιρέτου διαστροφῆς καὶ παραμορφώσεως. Διὰ τοῦτο δὲ ἀγωνίζεται ἀνηλεῶς ἐναντίον τῶν ὀνίων ἀνθρώπων, οἵτινες, καθ' ἃ ὁ Τιμοκράτης, φενακίζουσι τὰ πλήθη, κατασκευάζοντες νόμους χάριν τῶν φίλων· ἀποκαλύπτει δὲ τὸ προσωπεῖον τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες ἕνεκα τῆς πο-

¹ [Δημοσθένους Κατὰ Τιμοκράτους] 10· ὑπὲρ τούτων ἀπάντων λύσιν εὐρίσκομεν ταύτην οὔσαν μόνον, εἰ γραφάμεναι τὸν νόμον καὶ εἰσαγωγόντες εἰς ὑμᾶς λῦσαι δυναίμεθα.

λυπραγμοσύνης θέλουσι νὰ νομίζονται φιλοπάτριδες ἄξιοι τιμῆς καὶ εἰσχωροῦσιν εἰς ἀπάσας τὰς ἀρχάς· δὲν θέλει νὰ ἐπιλαμβάνωνται τῶν πραγμάτων τοῦ δήμου χεῖρες ῥυπαραὶ οἶαι αἱ τοῦ Ἀνδροτίωνος.

Οὕτως ὁ Δημοσθένης, ἀφορμώμενος ἀπὸ τῶν ἰδίων καὶ τῶν τοῦ οἴκου, προέβη εἰς ὀσημέραι εὐρυτέρους κύκλους ἐνεργείας, τὸ μὲν πρῶτον ὡς λογογράφος ἐν δίκαις ἰδιωτικαῖς, ἔπειτα δὲ ὡς συγγήγορος ἐν γραφαῖς δημοσίαις, καὶ ἐν αὐταῖς δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀπλῶς ὡς λογογράφος, ἀλλ' ἔπειτα παρερχόμενος αὐτὸς πρὸ τοῦ δήμου. Ἐν ταύτῳ δὲ ὑφούτο ὀσημέραι εἰς ὑψηλότερας σκοπιάς, ἐπειδὴ ἅπαντα τὰ ἰδιωτικά συμφέροντα τὰ ὑποκείμενα εἰς τοὺς δικαστικούς ἀγῶνας ἐτίθεντο ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ εὐθὺς ὡς ἐπελαμβάνετο αὐτῶν ὁ Δημοσθένης. Κατὰ τοῦτο δὲ διεκρίνετο καταφανέστατα ἀπὸ τῶν προτέρων ῥητόρων, οἵτινες κατεπολέμουν μὲν καὶ αὐτοὶ τὰς καταχρήσεις καὶ τὴν νωθρότητα τῶν Ἀθηναίων, καθ' ἃ ὁ πυρώδης Ἀριστοφῶν, ἀλλ' εἶχον ὅμως πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν μόνην τὴν προκειμένην περίστασιν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι μετὰ τὴν παρὰ τὴν Πεπάρηθον συμφορὰν¹ ὁ Ἀριστοφῶν κατηγορήσεν ὑπὸ ὑπερμέτρου ζήλου ἐπὶ προδοσίᾳ ἅπαντας τοὺς τριηράρχους τοὺς δι' ἐτέρων ἐκπληρώσαντας τὰς ἀνατεθειμένας εἰς αὐτοὺς λειτουργίας, ὡς εἰ ἦσαν οἱ μόνοι αἵτιοι τῆς συμφορᾶς, καὶ προέτεινε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην αὐτῶν². Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης εἶχεν ἐν πάσῃ περιστάσει πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ σύνολον, ἐπεζήτηε δὲ πάντοτε νἀνεύρῃ τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ, καὶ κατάρθωνε πᾶν ζήτημα περὶ δεδομένου κεφαλαίου τῆς νομοθεσίας ἀναφερομένου εἰς ὀφειλὰς πρὸς τὸ δημόσιον, εἰς προνόμια καὶ τὰ τοιαῦτα νἀνάγῃ εἰς περιωπὴν ζητήματος καιρίου ἐν τῇ καθ' ὅλου πολιτικῇ κοινωνίᾳ καὶ νἀ προσοῖδῃ εἰς αὐτὸ σημασίαν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν. Οὕτω δὲ ἤδη διὰ τῶν δικανικῶν αὐτοῦ λόγων εἶχεν ἐπιληφθῇ τοῦ τρόπου τῆς ἐπεξεργασίας τῶν πολιτικῶν λόγων, ἐν

¹ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 124.

² Ψευδοδημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου τῆς τριηραρχίας] 8.

δ' ἔτος μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ Πρὸς Λεπτίνην λόγου ἡτύχησε νὰ παρέλθῃ ἤδη πρὸ τοῦ δήμου τὸ πρῶτον καὶ τύχῃ ἀκροάσεως ὡς δημαγωγός. Διὰ τοῦ λόγου δ' ἐκείνου ἄρχεται ἡ συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ δήμου καὶ τὴν διοίκησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων.

Εἶχον δ' αἱ Ἀθῆναι εἴπερ ποτὲ ἀνάγκην ἡγέτου. Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ὅστις συμπίπτει πρὸς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὁ Δημοσθένης διέτριβε περὶ τὸν δικαστικὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν ἐπιτρόπων, αἱ Ἀθῆναι ἀνεδεικνύοντο καὶ πάλιν ὡς ἡ πόλις ἡ κεκλημένη νὰ πρωταγωνιστήσῃ ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' εἶχον ἐξελεγχθῇ ἀνίκανοι νάνταποκριθῶσι πρὸς τὸν προορισμὸν ἐκεῖνον. Καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον καθ' ὃν διώκει τὰ τῆς πολιτείας ὁ Ἀριστοφῶν¹ τὰ τῆς πόλεως εἶχον ἀναποδίσει. Μετ' ἀγῶνα ἄδοξον αἱ Ἀθῆναι εἶχον ὁμολογήσει εἰρήνην ἐπαίσχυντον καὶ ἐν ταύτῃ ἀποβάλει τοὺς ἀρίστους τῶν στρατηγῶν. Καὶ ἀνέλαβε μὲν τὴν ἡγεσίαν τοῦ δήμου ὁ Εὐβουλος, ἀλλὰ δὲν ἐπετεύχθη καὶ μετὰ ταύτην τὴν μεταβολὴν ἐρρωμένη διοίκησις τῶν κατὰ τὴν πόλιν. Δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις ἀνὴρ ὑπέροχος τὸν χαρακτῆρα, οὐδὲ συντεταγμένη φατρία ἐπιδιώκουσα ὠρισμένον πολιτικὸν πρόγραμμα μετὰ παρρησίας καὶ τιμῶς, ὁ δὲ δῆμος, δεσποζόμενος ὑπὸ διαθέσεων ἀστάτων, ἤγετο καὶ ἐφέρετο κατὰ τὰ συμφέροντα τῆς ἡμέρας. Καὶ ὅμως ἡ ὅλη κατάστασις τῶν πραγμάτων ἦτο σοβαρότατη. Ὁ μὲν φωκικὸς πόλεμος ἡπείλει νὰ λάβῃ ὅσημέραι μείζονας διαστάσεις, ὁ δὲ Φίλιππος ἦτο ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἀμφιπόλεως ἄμεσος πολέμιος τῶν Ἀθηναίων², ὁ δὲ Μαύσσωλλος ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τὰς νήσους, καὶ ὅπισθεν αὐτοῦ ὠρθοῦτο ἀπειλητικὸν τὸ περσικὸν βασίλειον, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως Ἀρταξέρξου Γ' τοῦ ἐπνομαζομένου Ὠχοῦ (359 π. Χ. Ὀλυμπ. 105, 2) ἐπεδίωκε τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἀρχαίας ἐν τῇ Μεσογείῳ κυριαρχίας. Ἦτο δὲ ὁ Ὠχος δεσπότης εὐτολμος, περι-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 127.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 164.

στοιχιζόμενος ὑπὸ δραστηρίων στρατηγῶν καὶ ἐλληνικῶν μισθοφορικῶν στρατιῶν¹. ἔνεκα δὲ τῆς ὑποστηρίξεως, ἣν οἱ ἀπ' αὐτοῦ ἀποστάντες σατράπαι εἶχον λάβει παρὰ τῶν Ἀθηναίων², εἶχεν ἐξοργισθῇ τὰ μέγιστα. Καίτοι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ὑποβάλλει ἑαυτοὺς εἰς αἰσχροτάτην ταπείνωσιν κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἀπειλῶν αὐτοῦ, ἢ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως ῥῆξις ἐξηκολούθει καὶ μετὰ τὸ πέρας τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ βασιλείου ἐγίνοντο μεγάλαι παρασκευαί· ὅτε δὲ τὰ περὶ αὐτῶν ἀγγέλματα ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ δῆμος κατελήφθη ὑπὸ ταραχῆς μεγίστης καὶ ἐφοβήθησαν οὐδὲν ἥττον ἢ ὅτι ἐπέκειτο νέος περὶκὸς πόλεμος· διὸ τὴν προτέραν μεγίστην ἀτολίαν διεδέχθη αἴφνης φιλοπόλεμον φρόνημα, ὑποθαλπόμενον μετὰ ζήλου ὑπὸ τῶν ῥητόρων. Πολλοὶ δὲ αὐτῶν ἐδράζαντο τῆς εὐκαιρίας ὅπως ἐπιδεικτιῶσιν ὑποδαυλίζοντες τὰς ἀρεστάς εἰς τὰ πλήθη ἀναμνήσεις τῆς Σαλαμίνος καὶ τοῦ Μαραθῶνος. Αἱ δὲ ἀπειλαὶ τῶν βαρβάρων, καθ' ἃ ἔλεγον τότε, οὐδὲν ἄλλο ἐπακόλουθον ἔμελλον νὰ ἔχωσιν ἢ νὰ συντελέσωσι καὶ πάλιν εἰς ἀνόρθωσιν τῆς ἀρχαίας δόξης τῆς πόλεως. Ἦθελον δὲ νάντεπεξέλθωσι πρὸς τὰς προσβολὰς τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ ὠνειροπόλουν ἤδη ἑαυτοὺς ἡγουμένους τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄγοντας εἰς νέας παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα νίκας.

Ὁ δὲ Δημοσθένης ἠναγκάζετο νὰ συνίδῃ, ὅτι δυσχερέσιατον ἔμελλεν ἀληθῶς νὰ ἐπιχειρήσῃ ἔργον, ἀναλαμβάνων ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ πολιτικῷ λόγῳ νάντιτάξῃ εἰς τὴν ἐνθουσιώδη ἐκείνην ἐξέγερσιν τῆς φιλοπατρίας τὴν ψυχρὰν φωνὴν τῆς συνέσεως. Ἀλλ' ἀνὴρ οἷος ἐκεῖνος δὲν ἐκαρὰδόκει εὐκαιρίας εὐνοϊκὰς εἰς αὐτὸν,

¹ Περὶ Ἀρταξέρξου τοῦ Ὠλοῦ τοῦ καὶ πάλιν μετ' ἀκαθέκτου δραστηριότητος ἀποκαταστήσαντος τὸ ἀξίωμα τῶν Ἀχαιμενιδῶν ἴδε *Πλούταρχον* ἐν Βίῳ Ἀρταξέρξου 26. 30. *Διοδώρου Σικελιώτου* XVII, 5. Ἐβασίλευσε δ' ἀπὸ τοῦ 359 π. Χ. (Ὀλυμπ. 105, 2). Πρὸς τὸ συμφέρον δ' αὐτοῦ εἰργάζετο ἡδὴ ὁ Μαύσσωλλος. Πρὸς Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 456. Nöldeke Zur persischen Geschichte [ἐν Λειψίᾳ.] 1887 σ. 75 κ. ἔ.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 141 [κ. ἔ. 162].

ὅπως παραστῇ πρὸ τοῦ δήμου μετ' ἰδιαζούσης αἰγλης ἢ ἀξιωθῇ εὐεπιτεύκτου ἐπιδοκιμασίας, ἀλλ' ὑπήκουσεν ἀπλῶς εἰς τὸ αἰσθημα τοῦ καθήκοντος, ὅπερ ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὸν νάντιταχθῇ εἰς τὴν ἐπικίνδυνον ὁρμὴν διὰ νουθεσιῶν.

Εἶνε ἀληθές, εἶπεν εἰς τοὺς πολίτας, ὅτι ὁ μέγας βασιλεὺς εἶνε κοινὸς ἐχθρὸς ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ὅστιςδὴποτε καὶ ἂν εἶνε ὁ ἐχθρὸς, δὲν εἶνε συνετὴ ἢ ἔναρξις πολέμου ἄνευ προσηκούσης πρὸς αὐτὸν παρασκευῆς. Καὶ ὁ μὲν ἔπαινος τῶν προγόνων εἶνε κεχαρισμένον θέμα τῶν ῥητόρων, θελόντων νὰ ἐπιδείξωσι τὴν τέχνην τοῦ λόγου· ἀλλ' εἰς τὸν δῆμον εἶνε ἀναμφηρίστως χρησιμώτερον, ἂν τις, ἔστω καὶ ὀλιγώτερον εὐγλωττος, παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα διδάξῃ τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς καὶ μόνον θὰ ἦτο δυνατὸς ὁ πόλεμος μετὰ τῆς αὐτῆς δόξης ἣν ἐκτήσαντο οἱ πρόγονοι. Ἄν δ' ἐπιχειρήσωμεν, ἐξηκολούθησε λέγων, ἄνευ ἀφορμῆς διακαίας πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, μέλλομεν ἀκολουθῶς νὰ μείνωμεν μόνοι, οἱ δὲ Πέρσαι ἀπ' ἐναντίας θέλουσιν εὖρει συμμαχους μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ μόνον συνετὸν εἶνε κατὰ ταῦτα νὰ μὴ δώσωμεν ἡμεῖς πρῶτοι ἀφορμὰς ἐχθρας, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας νὰ παρασκευασθῶμεν πρὸς πόλεμον μετὰ τοῦ προσήκοντος ζήλου. Ἄν δὲ μετὰ ταῦτα ἐπικρεμασθῇ καθ' ἡμῶν ὁ κίνδυνος, τότε οἱ Ἕλληνες, βλέποντες ἡμᾶς καλῶς παρεσκευασμένους, θὰ συμμαχήσωσι μεθ' ἡμῶν ὡς τῶν φυσικῶν αὐτῶν προμάχων. Τοῦτο λοιπὸν εἶνε καθήκον τοῦ ἀληθοῦς ῥήτορος, νὰ διδάξῃ τοὺς τρόπους, δι' ὧν αἱ Ἀθηναὶ θὰ δυναθῶσι ναυξήσωσι τὰς στρατιωτικὰς αὐτῶν δυνάμεις, ὅπως καὶ πάλιν καταλάβωσιν ἀξίωμ' ἀντάξιον τοῦ τῶν προγόνων¹.

Πῶς δὲ εἶχον τὰ κατὰ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῶν Ἀθηναίων διεξήλθομεν ἤδη ἰνωτέρω, ἰδίως τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς ἡπειρωτικῆς στρατιᾶς². Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ῥήτορες παρέχουσιν ἱκανὰ παραδείγματα τῆς ποικίλης ἀταξίας τῆς ὑφισταμένης περὶ

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῶν συμμοριῶν] 1-2. 35 κ. ε..

² Ἰδε ἰνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 157.

τὴν στρατολογίαν, τῆς φυγοστρατείας τῶν πολιτῶν, τῶν τεχνασμάτων ὧν ἐγένετο χρῆσις χάριν κατατάξεως εἰς τοὺς ἰππεῖς¹, καὶ τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κινδύνων τῆς μάχης, καὶ τῶν ἀμοιβαίων αἰτιάσεων ἐπὶ ἀπορρίψει τῆς ἀσπίδος².

Ἄλλ' ὅποια ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ στόλου, ἐξ οὗ ἐξηρτῶντο τὰ πάντα, ἀφ' οὗ μόνον κατὰ θάλασσαν ἦτο δυνατόν νά κατορθωθῇ τι; Ὑφίσταντο ἀκόμη οἱ ἀρχαῖοι θεσμοί, δι' ὧν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀξιωθῇ τῆς θαλασσοκρατίας· καὶ εἶχον μὲν μεταβληθῇ συμφώνως πρὸς τὰς ὑφισταμένας ἐπικαίρους ἀνάγκας διὰ τοῦ νόμου τοῦ Περιάνδρου³, ἀλλ' αἱ μεταβολαὶ ἐκεῖναι οὐδαμῶς ἦσαν ἐπαρκεῖς. Αἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀποβῇ καὶ κατὰ θάλασσαν πόλις ἄμαχος, καὶ ὁ στόλος αὐτῶν δὲν ἦτο πλέον ἐτοιμοπόλεμος, ἀλλὰ καθ' ἐκάστην ἰδίαν παρουσιαζομένην περίστασιν, ὅτε ὁ δῆμος εἶχε ψηφίσει τὴν ἀποστολὴν μοίρας, ἤρχιζεν ἐν τῷ ἄστει καὶ ἐν Πειραιεὶ δραστηριότης μεστὴ συγχύσεως, ἥς ἔνεκεν ἐπήρχετο ἀπώλεια χρόνου πολυτιμοτάτου. Καὶ πρῶτον μὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη νά φροντίσωσιν οἱ στρατηγοὶ περὶ στρατολογίας τῶν πληρωμάτων καὶ καταστάσεως τῶν τριηράρχων, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ περὶ εἰσπράξεως εἰσφορᾶς χάριν τοῦ πολέμου. Ἐπειτα δὲ ὥφειλον οἱ δέκα νεωροὶ νά παραδώσωσιν εἰς τοὺς τριηράρχους τριήρεις καὶ σκεύη· μετὰ δὲ ταῦτα ἤρχιζε τὸ ἔργον ἄλλων δέκα ἀνδρῶν, οἵτινες κοινῇ μετὰ τῆς βουλῆς εἶχον τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ στόλου. Ἡ δὲ βουλὴ συνήρχετο παρὰ τὸν λιμένα καὶ ὠρίζοντο μὲν ἔσχαται προθεσμίαι [πρὸς καθέλκυσιν τῶν τριήρων], ἐτάσσοντο δὲ ποιναὶ καὶ προσεφέροντο στέφανοι [εἰς τοὺς καλῶς ἐκτελέσαντας τὴν τριηραρχικὴν λειτουργίαν]. Ἀλλὰ τῆς μὲν ἐπιβολῆς τῶν ποινῶν δὲν ἠδύναντο νά ἐπιληφθῶσι πράγματι σοβαρῶς, ἐπειδὴ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν ἦτο κίνδυνος μὴ ἐπιφέρῃ ἔτι μείζονα ἐπιβράδυνσιν τῆς παρασκευῆς, οἱ δὲ χρυσοὶ στέφανοι συν-

¹ *Λυσίου* [Ὑπὲρ Μαντιθέου] 13.

² *Λυσίου* [Κατὰ Θεομνήστου Β] 7.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 138.

ετέλουν μόνον εἰς τὸ νὰ παρέχωσιν ἀφορμὴν ἀνιερῶν δικῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ὑποχρεώσεως τῶν πολιτῶν περὶ τὴν τριηραρχίαν, περὶ προτεινομένης ἀντιδόσεως¹ καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων τοιούτων διεξήγοντο τότε δίκαι, αἵτινες ἀπήτουν πολυαρίθμους συνεδρίας τῶν δικαστῶν, ὧν προήδρευον οἱ στρατηγοί. Ἀπεδεικνύετο δὲ, ὅτι ἐν τρίτον τῶν ὑποχρέων εἰς λειτουργίας πολιτῶν καὶ ἐπέκεινα κατώρθονε νὰ ὑπεκφεύγῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιβεβλημένων καθηκόντων.

Ἐκείνων δὲ οἵτινες πράγματι ἐξεπλήρουν τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῶν οἱ πλεῖστοι ἐφρόντιζον μόνον πῶς νὰ ἐπικουφίσωσι κατὰ τὸ ἐνὸν τὸ βᾶρος, καὶ πολλοὶ αὐτῶν ὠμολόγουν συμβόλαια μετὰ μισθωτῶν ἀναλαμβανόντων ἀντ' αὐτῶν τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν παρασκευὴν τῶν τριήρων. Ἄλλ' οἱ ἀναπληρωταὶ οὗτοι μόνον συμφέρον εἶχον νὰ κερδήσωσιν ὡς πλεῖστα ἐκ τῆς ὁμολογουμένης συμφωνίας καὶ ἔπραττον, ὡς εἰκὸς, ἐλάχιστα ὑπὲρ τῆς πολιτείας. Καὶ τὰ μὲν σκεύη τὰ ὑπὸ τῆς πόλεως παρεχόμενα ἦσαν πολλάκις οὕτως ἀρχαῖα καὶ ἄχρηστα, ὥστ' ἐφαίνετο ὠφελιμωτέρα ἢ παρὰ ληψὶς ἰδίων σκευῶν. Οἱ δὲ ναῦται, συναθροίζομενοι ἐν σπουδῇ τὴν τελευταίαν ὥραν, ἦσαν ἀνάξιοι πίστεως, δυσήνιοι καὶ ἀνίκανοι νὰ ὑπηρετήσωσι κοινῇ· διὸ παρίστατο πρῶτον ἀνάγκη ἀσκήσεως αὐτῶν. Πρὸς δὲ τούτοις οἱ ναυτολογούμενοι ἦσαν οὕτως ἀνεπαρκεῖς τὸν ἀριθμὸν, ὥστε καθίστατο ἀδύνατος ἡ τακτικὴ συμπλήρωσις τῶν ἐδωλίων τῶν ἐρετῶν. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, οἱ τριήραρχοι ἐκεῖνοι ὅσοι ἤθελον νὰ ἐκπληρώσωσιν εὐόρκως τὸ καθήκον αὐτῶν περιήρχοντο ἀναγκαίως εἰς δυσχερείας δεινοτάτας καὶ ἠναγκάζοντο νὰ ὑποβάλλωνται εἰς μεγίστας θυσίας, ὅπως αἱ τριήρεις αὐτῶν ἐκπληρῶσιν ὅπως ὀδῇποτε τὰς ἀναγκαίας συνθήκας. Οἱ δὲ λοιποὶ εἶχον ἐπαρκῆ δικαιοδοσίαν τῶν ἐλλείψεων τῆς παρασκευῆς αὐτῶν, καὶ αἱ ἀρχαὶ ἦσαν ἠναγκασμέναι νὰ ἐπιδεικνύωνται ἐπιεικεῖς πρὸς πάντας. Ἐκαστος δὲ δύναται νὰ φαντασθῇ πῶς εἶχον αἱ πλεῖσται τῶν

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 285.

τριήρων αἵτινες ἐνεκρίνοντο τέλος ὡς πλώιμοι παρὰ τῶν ἀρχῶν τῶν ἐπιτηρουσῶν τὴν παρασκευὴν αὐτῶν¹.

Τοιαύτη κατάστασις πραγμάτων ἐπλήρου ἀναγκαίως τὸν Δημοσθένην αἰσχύνης καὶ ἀγανακτήσεως. Διὸ ἐπωφελήθη ἤδη τὴν πρώτην παρουσιασθεῖσαν εὐκαιρίαν, ὅπως ἐκθέσῃ τὰς ἐλλείψεις τῶν στρατιωτικῶν θεσμῶν καὶ προτείνῃ μεταβολὰς ἀποσκοπούσας εἰς τὴν δικαιότεραν κατανομὴν τῶν δημοσίων λειτουργιῶν. Καὶ δὴ ἀπήτησε πρῶτον, ὅπως οἱ ὑποχρεούμενοι νὰ παρέχωσι τὰς λειτουργίας ἀναπληρωθῶσιν εἰς διςχιλίους ἐν ὄλῳ, ὅπως μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ἀπάντων ἐκείνων ὅσοι ἔνεκεν οἰονδήποτε λόγου ἡξίουν ἀπαλλαγὴν δύνανται νὰ ὑπολογίζωνται οἱ τὰς λειτουργίας παρέχοντες τοῦλάχιστον εἰς χιλίους διακοσίους, μὴ ἐγγεγραμμένους μόνον ἐν τοῖς καταλόγοις. Αἱ δὲ εἴκοσι συμμορίαι ἔμελλον νὰ τηρηθῶσιν, ἀλλ' ὁ Δημοσθένης προέτεινε τὴν ὑποδιαίρεσιν ἐκάστης αὐτῶν εἰς πέντε μέρη, ὧν ἕκαστον νὰ συμπεριλαμβάνῃ πολίτας διαφόρου τιμήματος, ὅπως διὰ καταλλήλου κατανομῆς τῶν δαπανῶν πᾶν μέρος ἀναλάβῃ τὴν φροντίδα τριῶν τριήρων οὕτως, ὥστε ὁ ὅλος κανονικὸς ἀριθμὸς τῶν τριήρων νὰ ἐνέρχεται εἰς τριακοσίας. Δεύτερον δὲ προέτεινεν, ὅπως καὶ τὰ τοῦ τιμήματος τῆς χώρας διαταχθῶσι κατ' ἀνάλογον τρόπον, ἵνα καὶ τὸ ἀργύριον, οὗ θὰ ὑπῆρχεν ἀνάγκη πλὴν τῶν τριηραρχικῶν λειτουργιῶν χάριν τῆς πληρωμῆς τῶν μισθῶν, τῶν ἐπιτηδείων καὶ ἄλλων δαπανῶν, προσπορίζεται τακτικῶς. Τὰ δὲ ἀθροιζόμενα ἐξ εἰσφορᾶς τινος ἀπὸ τοῦ τιμήματος τῶν πολιτῶν², ὅπερ ὑπελογίζετο εἰς ἑξακισχίλια τάλαντα, ἤτοι τριάκοντα πέντε καὶ ὑπέρκεινα ἑκατομύρια φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία περίπου ἢ ἀνάλογος σημερινὴ ἀξία]³, προέτεινεν ὁ Δημοσθένης νὰ μὴ εἰσάγωνται

¹ Περὶ τῶν κατὰ τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον ἴδε Kirchhoff [Über die] Rede vom trierarchischen Kranze ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akademie der Wissenschaften 1865 [καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει].

² Ἰδε ἄνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 104.

³ Τὰ ἑξακισχίλια τάλαντα [Δημοσθένους Περὶ τῶν συμμοριῶν] 19 εἶνε τὸ τίμημα, ἥτοι τὸ φορολογησικὸν κεφάλαιον, ἀπάντων τῶν δυναμένων νὰ παράσχωσιν εἰσφορὰς πολι-

τὸ πρῶτον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἀλλὰ νὰ διαιρεθῶσι πάραυτα εἰς ἑκατὸν μέρη οὕτως, ὥστε ἕκαστον μέρος συμμορίας νὰ λάβῃ καὶ δαπανήσῃ τὸ ἀνάλογον μέρος τῆς εἰσφορᾶς. Καὶ τὸ ὅλον δὲ ὕλικόν τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, ἦτοι οἱ νεώσοικοι, αἱ τριήρεις καὶ τὰ σκεύη, προέτεινε νὰ κατανεμηθῇ εἰς τὰς νέας συμμορίας, ὥστε ἐκάστη αὐτῶν νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον τῆς ἐξελέγξεως καὶ νὰ δύναται νὰ παιτήσῃ ἅπαντα τὰνήκοντα εἰς τὴν πόλιν ὕλικά τὰ τυχὸν κατεχόμενα ὑπὸ τριηράρχων ἀμελησάντων νὰποδώσωσιν αὐτά. Ὡς δὲ πρὸς τοὺς ἄνδρας τῶν πληρωμάτων τοὺς ναυτολογουμένους ἐκ τῶν δέκα φυλῶν τοῦ δήμου προέτεινεν, ὅπως ἐκάστη φυλὴ λάβῃ διὰ κλήρου τόπον μετὰ τριάκοντα νεωσοίκων ὡς ἐγγύτατ' ἀλλήλων κειμένων· ἡ δὲ φυλὴ ὠφείλε νὰ δώσῃ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἀρχῶν τοὺς ἀναγκαίους ἄνδρας τοὺς ἀναλογοῦντας πρὸς τοὺς τριάκοντα νεωσοίκους. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἕκαστος τόπος ἐκ τριάκοντα νεωσοίκων καὶ τὸ σύνολον τῶν φυλῶν διαιρεῖται πάλιν τριχῇ, ὥστε πᾶσα τριττὺς ἐκάστης φυλῆς νὰναλάβῃ τὴν φροντίδα τριάκοντα τριήρων ¹.

Τὸ δ' εὐεκτέλεστον καὶ σκόπιμον τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὑποκείμενα εἰς πολλὰς ἀμφισβητήσεις· διὸ ἡδύναντο ἴσως νὰ κατηγορηθῶσιν αὐταὶ ὅχι ἄνευ λόγου ἐπὶ τῇ ὑπεράγαν πολυπλόκῳ καὶ ἐζητημένῃ διατάξει τοῦ συστήματος. Ἀλλ' ἡ ἀφειτηρία ἐξ ἧς ἀφωρμᾶτο ὁ ῥήτωρ ἦτο ἀναμφηρίστως πολιτικωτάτη, καὶ τὰ μέσα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοπομένου ἀνταπεκρίνοντο κατὰ πάντα πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος. Ὁ Δημοσθένης ἤθελε νὰ προλάβῃ τὴν

τῶν. Ἰδε Bockh Staats[h]aushaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 653 κ. ἐ.
Ἡ δὲ οὐσία τοῦ ὅλου δήμου ὑπερέβαινε τὸ πενταπλοῦν. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 104 χωρὶς νὰ συνυπολογισθῶσιν αἱ μὴ ὑποκείμενα εἰς φορολογίαν κτήσεις τῆς πολιτείας. Ἰδε Bockh [Staats]haushaltung der Athener Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 576. Κατὰ τίνα δὲ ἀρχὴν ὑπελογίσθησαν τὰ εἰκοσακισχίλια τάλαντα τοῦ Εὐριπίδου (Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 341) δὲν εἶνε σαφές.

¹ Τὴν μὲν πρότασιν περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν κατὰ τὰς συμμορίας ἴδε παρὰ τῷ Δημοσθένει Περὶ τῶν συμμοριῶν 16-18, τὰ δὲ περὶ τῆς οἰκονομικῆς μεταρρυθμίσεως αὐτότης 19-23.

ὑπὸ τῶν πλουσίων γινομένην κατάχρησιν τοῦ κοινωνικοῦ αὐτῶν ἀξιώματος, νὰ καταστήσῃ τοὺς πολίτας ἐν μείζονι ἀριθμῷ καὶ εὐρυτέρῳ μέτρῳ συμμετόχους τῶν πολεμικῶν παρασκευῶν καὶ ἐν τῷ καθ' ὅλου διατάξῃ τὰ κατὰ τὴν τριηραρχίαν ἐπὶ τὸ εὐσυν-
οπτότερον καὶ ἡκανονικώτερον. Ἐπιδιώκων δὲ τοῦτον τὸν σκοπὸν ἀφωρμᾶτο κατὰ τὸ ἐνὸν ἐκ τῶν καθεστώτων καὶ ἦτο ὅλως ἀπηλ-
λαγμένος πάσης ἀνυπομόνου καινοθηρίας.

Ἄλλως δ' αἱ προτάσεις τοῦ Δημοσθένους δὲν ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ τύχωσιν ἀμέσου ἐπικυρώσεως μεταβαλλόμεναι εἰς νόμους. Σκοπὸς δὲ αὐτῶν ἦτο νὰ διανοίξωσι τέλος τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πολιτῶν, διαφωτίζουσαι αὐτοὺς τίνων πραγμάτων ὑπῆρχεν ἀνάγκη, ἂν ἤθελον νάνορθώσωσι τὴν δόξαν τῶν προγόνων, καθ' ἃ ἐπηγ-
γέλλοντο εἰς αὐτοὺς οἱ ῥήτορες. Οὐ μικρὰ δ' ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυ-
χία, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὁ Δημοσθένης οὐ μόνον τὸν κύριον σκοπὸν κατώρθωσε τελείως, ἐπαναγαγὼν τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν ὀρθοφροσύνην ἐκ τῆς κατεχούσης αὐτοὺς ἐπικινδύνου παρανοίας, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καθ' ὅλου ἐμποιήσας ἀναντιρρήτως ἀγαθὴν αἰ-
σθησιν εἰς τὸν δῆμον.

Τὸ πρῶτον ἤδη παρήρχετο πρὸ τοῦ δήμου, ἄνευ ἐταίρων, ἄνευ φίλων ἰσχυρῶν, ἄνευ τῶν συστάσεων ἀνδρὸς δυνατοῦ καὶ δημοφίλου, διὰ λόγου αὐστηροῦ, ὅστις, καίπερ ὦν ἄλλως ἐφεκτι-
κώτατος, ἦτο οὐχ ἥττον αὐστηρὰ νουθέτησις τῶν συμπολιτῶν. Ἡ δὲ ἀκρόασις αὐτοῦ καὶ τοιούτου ὄντος καὶ ἡ μετ' ἐπιδοκιμα-
σίας ἀποδοχὴ καὶ αὐτῆς τῆς ξηρᾶς ἐκθέσεως τῶν μεταρρυθμιστι-
κῶν αὐτοῦ σχεδίων ἐξηγεῖται μόνον ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἀνδρική ὠριμότης τοῦ εἰκοσιενεαέτους νεανίου, ἡ ἀπέριττος ἀπλότης, μεθ' ἧς ἐστοχάζετο μόνον τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ σοβαρὰ διανοητικὴ ἐργασία ἡ ἐκ τοῦ λόγου ἐκείνου ἐκφαινομένη δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ ἐμποιήσωσιν αἰσθησιν. Συνετέλεσε δ' εἰς τοῦτο καὶ ἡ δεινότης τῆς βραχυλογίας, ἣν ὁ Δημοσθένης ἐκ τοῦ δικανικοῦ λόγου μετή-
γαγεν εἰς τὸν πολιτικόν, ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὸν ἀντίπαλον, προλαμβάνων πᾶσαν δυνατὴν αὐτοῦ ἀντίρρῃσιν καὶ κατορθόνων

δεξιῶς νὰ καταστήσῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς γνώμης αὐτοῦ ἰσχυροτέραν καὶ βεβαιωτέραν δι' ἐπιχειρημάτων, εἰς ὧν τὴν δύναμιν καὶ τὴν πειθῶν ὁ ἀκροατὴς ἠναγκάζετο νὰ ὑποκύψῃ.

Οὕτω τότε τὸ πρῶτον ἐπῆλθε προσπέλασίς τις μεταξὺ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ δήμου. Ὁ ῥήτωρ ἐνεφορήθη πεποιθήσεως ἐφ' ἑαυτὸν καὶ τοὺς συμπολίτας, γινώσκοντας νὰ ἐκτιμῶσιν ἐπαξίως τὰς εἰς αὐτοὺς παρεχομένας ὑπηρεσίας, καὶ εἶδεν ἀφοπλιζομένους τοὺς ἀντιπάλους, καίπερ ἔχοντας ὑπὲρ ἑαυτῶν πλεῖστα πλεονεκτήματα. Ἦτο δὲ τοῦτο μέγιστον κέρδος, ἐπειδὴ οἱ ἀντίπαλοι δὲν ἦσαν ἄνδρες, οὔτινες, παρασυρόμενοι ὑπὸ ἐξάψεως ἐνθουσιασμοῦ, ἔσπευδον παραφόρως πρὸς τὸν πόλεμον χωρὶς νὰ γινώσκωσι τί ἐζήτουν· ἀλλ' ὑπῆρχον ἀναμφιβόλως καὶ ἄλλοι, μὴ παραγόμενοι ὑπὸ αἰσθημάτων ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτῶν ἐνεργείᾳ καὶ ὑποστηρίζοντες τὰς παταγώδεις ἐκείνας ἐκδηλώσεις τῶν τυφλωτόντων φιλοπολέμων οὐ μόνον ἐπειδὴ αὐταὶ παρεῖχον εἰς αὐτοὺς εὐκαιρίαν μεγάλων λόγων, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἀπέσπων τὴν προσοχὴν τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῶν κινδύνων ἀληθῶς ἐπικειμένου πολέμου.

Ἀφ' οὗ χρόνου τὸ περὶ τῆς Ἀμφιπόλεως ζήτημα ἦτο ἐπικαιρον, ὑπῆρχον ἤδη στασιῶται τῶν Μακεδόνων ἐν Ἀθήναις, οὗτοι δὲ ἤθελον νὰ ἐπωφεληθῶσι πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ ὑποδαυλιζόμενον ἐνθουσιασμόν ὑπὲρ τοῦ πολέμου, ἥτοι ἐπεθύμουν νὰ ἰδῶσι περιπλεκομένους τοὺς Ἀθηναίους εἰς δυσχερείας ἀναγκαζούσας αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι συμβάχους. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ πορύγῃσι τὴν Μακεδονίαν· ἠδύναντο δὲ νὰ προεικασθῇ, ὅτι, ἂν ἡ ἐλληνικὴ ἡπειρος περιήρχετο εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Ἀσίαν, ἡ ἡγεσία αὐτοῦ ἐμελλε διὰ βραχέων ἢ διὰ μακρῶν νὰ περιέλθῃ ἀναγκαίως εἰς τὴν πολιτείαν ἐκείνην ἥτις μόνη ἐκέκτητο μόνιμον στρατιὰν καὶ ἐκυριάρχει τῶν παραλίων πόλεων καὶ μεταλλείων τῆς Θράκης¹.

¹ Ἐπειδὴ ἀπ' ἀρχῆς τῆς περὶ τῆς Ἀμφιπόλεως ἀμφισβήτησεως ὑπῆρχον ἀναμφιβόλως ἐν Ἀθήναις φιλιππίζοντες, δραστηρίως ἐνεργοῦντες ὑπὲρ τῶν μακεδονικῶν συμφερόντων, βε-

Πρὸς τὴν τοιαύτην δ' ἐνέργειαν ἦσαν σύμφωνοι καὶ ἅπαντες ἐκεῖνοι ὅσοι, καίπερ μὴ φιλιππίζοντες, οὐδὲν ἤθελον νάκούσωσι περὶ μεγαλοπράγμονος πολιτικοῦ προγράμματος τῶν Ἀθηνῶν καὶ διὰ τοῦτο εἶχον ὑποστηρίξει τὸν Εὐβουλον, ὅτε διὰ πάσης θυσίας ἐπέδιώκε τὴν εἰρήνην¹.

Οὕτω παράδοξος ἦτο ὁ ἀνταγωνισμός τῶν ἀντιμετώπων πρὸς ἀλλήλας φατριῶν. Ἐκεῖνοι μὲν ὅσοι ἀπῆλθον πόλεμον καὶ ἀνεμίμνησκον τοὺς ἄλλους τοῦ Κίμωνος ἦσαν ἀληθῶς εἰπεῖν οἱ φιλειρηνικοί, οἵτινες ἠδιαφόρουν τελείως περὶ τῆς ἐκ τοῦ πολέμου δόξης καὶ ἐχθροὶ τῆς δημοκρατίας, ὑπέρμαχοι δὲ προγράμματος μικροπολιτικοῦ καὶ ἀνάνδρου. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἐν τῷ εἰρηνικῷ λόγῳ τοῦ Δημοσθένους ἐνεκρύπτετο κρατερόν κήρυγμα πολέμου. Λεπτὴ εἰρωνεία διαπνέει τὸν λόγον σύμπαντα, διαλύοντα τὸν ἐπιπλαστον ὑπὲρ τοῦ πολέμου θόρυβον καὶ ὑποδεικνύοντα τὸν ἀληθῆ ἐχθρὸν καὶ παρορμῶντα μὲν πρὸς εἰρήνην, ἀλλ' ἀξιοῦντα τὰς σοβαρωτάτας τῶν παρασκευῶν. Ἀποκαλύπτει δὲ ὁ λόγος ἅπαντα τὰ τρωτὰ τῆς πόλεως, ἐπειδὴ ἡ διάγνωσις αὐτῶν ἦτο ἡ μόνη ὁδὸς πρὸς νέαν ἐνίσχυσιν καὶ αὐξήσιν αὐτῆς. Οὕτω δὲ ὁ πρῶτος οὗτος πολιτικὸς λόγος τοῦ Δημοσθένους ἐμπεριλαμβάνει τὰς θεμελιώδεις ἰδέας τῆς μελλούσας αὐτοῦ δράσεως, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη ἤδη ὑπ' ἀρχαίων κριτικῶν ὁ πρῶτος Φιλιππικός.

θαίως οὗτοι συνίστατον πρὸς ἐξαψιν τοῦ πρὸς πόλεμον ζήλου τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδὴ εἶπερ τι καὶ ἄλλο ἐπεθύμει ὁ Φίλιππος τὴν ἐκρηξιν πολέμου περσικοῦ, καθ' ὃν παρείχετο αὐτῷ καταλλήλοτάτη εὐκαιρία ἐπεμβάσεως. Διὰ τοῦτο δὲ **Διονύσιος δ' Ἀλικαρνασεύς** (Ῥητορ. VIII, 7) τὸν Περὶ συμμοριῶν λόγον τοῦ Δημοσθένους λέγει τὸν πρῶτον Φιλιππικόν. Ἀλλως δὲ ἡ πρόθεσις τοῦ **Δημοσθένους** γίνεται καταφανὴς ἐκ τῶν ἐν τῷ λόγῳ ἐκείνῳ (Περὶ συμμοριῶν 11) τῶνδε: τί τοὺς **δμολογουμένους ἐχθροὺς** ἔχοντες ἐτέρους ζητοῦμεν, ἀλλ' οὐ παρασκευαζόμεθα μὲν πρὸς τούτους, ἀμυνόμεθα δὲ ἀκακείνων (τὸν Ὁλγον), ἂν ἡμᾶς ἀδικεῖν ἐπιχειρή; Ἰδε καὶ 41· παρασκευάζεσθαι μὲν πρὸς τοὺς **ὑπάρχοντας ἐχθροὺς** κελεύω, ἀμύνεσθαι δὲ βασιλέα καὶ πάντας, ἐὰν ἀδικεῖν ἐπιχειρῶσι, ταύτη τῇ αὐτῇ δυνάμει φημί δεῖν, ἄρχειν δὲ μηδενὸς μήτε λόγου μήτ' ἔργου ἀδίκου, τὰ δ' ἔργα ἡμῶν ὅπως ἀξία τῶν προγόνων ἔσται σκοπεῖν, μὴ τοὺς ἐπὶ τοῦ βήματος λόγους.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 168.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον λόγον νὰ μεταμεληθῶσιν ἀκολουθήσαντες τὰς συνετάς συμβουλάς τοῦ Δημοσθένους· μετ' οὐ πολὺ δ' ἐπείσθησαν, ὅτι θὰ ἦτο παραφροσύνη ἢ ἐπιπολαία ἐξόρμησις αὐτῶν εἰς πόλεμον ἐξωτερικόν. Καὶ ὁ μὲν περὶ τοῦ ἀσιατικοῦ πολέμου πάταγος διελύθη μετὰ βραχὺν χρόνον, ἀλλ' ὁ ἀληθὴς ἐχθρὸς ἀπέβαινεν ὁσημέραι ἀπειλητικώτερος, καὶ ὁ ἀρτιπαγῆς αὐτοῦ στόλος παρουσιάζετο ἤδη παρὰ τὰς παραλίας τῆς Ἀττικῆς. Συγχρόνως δ' ὁ φωκικὸς πόλεμος ἐπέξετείνετο ὁσημέραι εὐρύτερον, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, μεστοὶ χαιρεκακίας ἐπὶ τῇ στενοχωρίᾳ τῶν Θηβαίων, ἐπωφελοῦντο τὰς περιστάσεις, ἵνα κατὰ τὸ ἐνὸν καταστρέψωσι πᾶν ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἶχε τελεσθῇ πρὸς ζημίαν αὐτῶν. Καὶ συνηνώθησαν μὲν μετὰ τῶν Φωκέων, ὅπως ἀνορθώσωσι καὶ πάλιν τὰς Πλαταιάς, τὸν Ὀρχομενὸν καὶ τὰς Θεσπιάς¹, ἤθελον δ' ἐν ταύτῳ νὰ ἐξολοθρεύσωσιν ἐν Πελοποννήσῳ πᾶν ὅτι εἶχε δημιουργηθῇ κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐν Λεύκτροις ἥττης. Εἶχον δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι βασιλέα μαχιμώτατον, τὸν Ἀρχίδαμον² καὶ ἡ στρατιὰ αὐτῶν ἦτο πάντοτε ἑτοιμὸς πρὸς ἐνέδραν, ἐν ᾗ ἀπ' ἐναντίας αἱ ἀπειλούμεναι γείτονες πόλεις, τὸ Ἄργος, ἡ Μεσσήνη καὶ ἡ Μεγάλη πόλις, ἐστεροῦντο ξένης βοήθειας, καὶ τὰ κατ' αὐτάς εἶχον δυσχερέστατα. Διὸ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ πάντες διηπόρουν τότε, ἂν αἱ Ἀθῆναι ἔμελλον νὰ διαδεχθῶσι τοὺς Θηβαίους ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἢ θὰ προετίμων νὰ ἐμμείνωσιν εἰς τὴν μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν συμμαχίαν.

Τὸ ζήτημα δὲ τοῦτο παρουσιάσθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸ πρῶτον ἐν σχέσει πρὸς τὴν Μεσσήνην· ὁ δὲ δῆμος ἀπεφάσισε νὰ ὁμολογήσῃ συμμαχίαν μετὰ τῶν Μεσσηνίων, δι' ἧς ἐπηγγέλλετο

¹ Δημοσθένους [Ἵπὲρ Μεγαλοπολιτῶν] 45· Θηβαίους μὲν Ὀρχομενοῦ καὶ [Θεσπιῶν] καὶ Πλαταιῶν οἰκισθειςὼν ἀσθενεῖς γενέσθαι. Πρὸλ. 25· [ἵνα τοίνυν μὴ τοῦτο ἐμποδὼν γένηται τῷ Θηβαίους γενέσθαι μικροῦς, τὰς μὲν Θεσπιάς καὶ τὸν Ὀρχομενὸν καὶ τὰς Πλαταιάς κατοικίσεσθαι φῶμεν δεῖν].

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 564.

εἰς αὐτοὺς τὴν διατήρησιν τῆς χώρας αὐτῶν καὶ τὴν κατὰ πάσης ἔξωθεν ἐπιθέσεως ἀνεξαρτησίαν ¹. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τῆς συμ-
μαχίας ταύτης οἱ Σπαρτιᾶται ἀπέστησαν πάσης σοβαρᾶς προς-
βολῆς, ἀλλ' ἐστράφησαν ὅμως ἐναντίον τῆς Μεγάλης πόλεως,
ὅπως διοικήσωσι τὴν πόλιν ταύτην, καθ' ἃ εἶχον πράξει ὡς πρὸς
τὴν Μαντίνειαν ². Ἐνεκα δὲ τῆς διασπάσεως τῶν Ἀρχάδων καὶ
τῆς ἐν πολλαῖς τῶν προτέρων ἀγροτικῶν κοινοτήτων ὕφισταμέ-
νης ἀκόμῃ ἀντιπαθείας ἐναντίον τοῦ συνοικισμοῦ, ³ ἐνόμιζον, ὅτι
αἱ περὶ τῆς ἐπιτυχίας αὐτῶν ἐν Μεγάλῃ πόλει προσδοκίαι ἦσαν
μεγαλείτεραι.

Προέβησαν δ' εἰς τὸ ἔργον μετὰ πονηρίας καὶ προεκήρυξαν
καθολικὸν πρόγραμμα παλιγγενεσίας, θέλοντες δι' αὐτοῦ νὰ ἐλ-
κύνωσι πάντας τοὺς παθόντας ἐν ταῖς τελευταίαις πολιτικαῖς
μεταβολαῖς ⁴. Ἐκήρυσσον δὲ, ὅτι αἱ ὑπερβασίαι τῶν Θηβαίων
ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶσι βιαία διακοπὴ τοῦ νομίμου καθεστῶτος, καὶ
ἐπηγγέλλοντο μὲν τὴν ἀνόρθωσιν τῶν ὑπαίθρων πόλεων τῆς Βοι-
ωτίας, εἰς τοὺς Ἡλείους ὑπισχνοῦντο τὴν ἀπόδοσιν τῆς Τριφυ-
λίας ⁵ καὶ εἰς τοὺς Φλιασίους τὴν παρὰ τῶν Ἀργείων ἐκκένωσιν
τοῦ Τρικαράνου, ὀχυροῦ χωρίου κειμένου ὑπερθεῖν τοῦ Φλιοῦν-
τος, εἰς δὲ τοὺς Ἀθηναίους τέλος παρεῖχον ἐλπίδας περὶ τοῦ
Ὠρωποῦ, οὗ τὴν ἀπώλειαν ἐξηκολούθουν φέροντες βαρύντατα ⁶.
Χάριν δ' ἑαυτῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐδὲν ἠξίουσι οἱ Λακεδαιμόνιοι
πλὴν ἐλευθέρας ἐνεργείας ὡς πρὸς τὴν Μεγάλην πόλιν, ἣν ἐξή-
τουν ἔν' ἀποβῇ δυνατὴ ἢ ἐν Ἀρκαδίᾳ δῆθεν καὶ πάλιν ἀποκατά-

¹ Πανσανίου IV, 28, 2· (Ἀθηναῖοι) εἰς τὴν Λακωνικὴν οὐ ποτε μετὰ
ἐκείνων ἐς βαλεῖν ἔφασαν, ἀρχόντων δὲ Λακεδαιμονίων πολέ-
μου καὶ ἐπιστρατεύοντων τῇ Μεσσηνίᾳ παρέσεσθαι. Δημοσθένους
[Ἑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν] 9· ὅρκοι, οὓς ἀμωμόκαμεν Μεσσηνίοις.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 370.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 518.

⁴ Δημοσθένους [Ἑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν] 16 κ. ε.

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 578.

⁶ [Δημοσθένους Ἑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν] 18. Ἰδε καὶ ἀνωτέρω [Τόμ. Δ' σ. 575 καὶ]
Τόμ. Ε' σ. 121.

στασις τῶν πατριῶν. Οὕτως οἱ Σπαρτιᾶται δολίως πολιτευόμενοι παρουσιάζοντο ὑπερμαχοῦντες τῶν ἀρχαίων καθεστώτων, ἵνα κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἀνακτήσωσι τὴν ἡγεμονίαν τῶν πόλεων τῆς Πελοποννήσου. Ἔστειλαν δὲ πρέσβεις εἰς τὰς διαφόρους πόλεις καὶ ὑπέμνησαν τοὺς Ἀθηναίους τὴν μετ' αὐτῶν συμμαχίαν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον στρατειῶν τῶν Θηβαίων, ἰσχυρίζομενοι, ὅτι δι' αὐτῆς αἱ Ἀθῆναι εἶχον ἐκφράσει τὴν ἀποδοκιμασίαν αὐτῶν ἐπὶ ταῖς διὰ τῶν στρατειῶν ἐκείνων ἐπελθούσαις ἀνατροπαῖς.

Καὶ οἱ Μεγαλοπολίται δ' ἔστειλαν εἰς τὰς Ἀθήνας πρέσβεις, ὧν ἡ θέσις ἀπέναντι τοῦ δήμου ἦτο πολὺ δυσχερεστέρα τῆς τῶν Σπαρτιᾶτων. Δὲν εἶχον ἐν τῇ πόλει φατρίαν τασσομένην μετὰ τῆς Μεγάλης πόλεως, οὐδὲ ἡδύναντο, καθ' ἃ οἱ Λακεδαιμόνιοι, νὰ ἐπικαλεσθῶσι προϋφισταμένην συμμαχίαν ἢ νὰ προβῶσιν εἰς ἐπαγγελίας, καθ' ἃ ἐκείνοι. Ἡδύναντο δὲ μόνον νὰ καταστήσωσι φανερόν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι, ἂν κατάρθονον οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ ἐπιτύχωσι τὰ σκοπούμενα, ἐκ τῆς ἐπιτυχίας αὐτῶν ταύτης ἔμελλε νὰ προέλθῃ πάραυτα κίνδυνος τῶν Ἀθηνῶν, ἐξέφρασαν τὴν πίστιν αὐτῶν εἰς τὴν μεγαλοφροσύνην τῆς πόλεως, εὐελπιστοῦντες, ὅτι ἔμελλεν αὕτη νὰ προστατεύσῃ τοὺς ἀδυνατωτέρους, καὶ ἤλπισαν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔμελλον νὰ μὴ ἀποκρούσωσι τὴν παρ' αὐτῶν προτεινομένην συμμαχίαν.

Ἀμφότεραι δ' αἱ πρεσβεῖαι εὖρον συνηγόρους μεταξὺ τῶν ῥητόρων. Καὶ οἱ μὲν ἐκείκίζον τοὺς Θηβαίους ὡς ἀσπόνδους ἐχθροὺς τῆς πόλεως, οἱ δὲ τὴν Σπάρτην. Ἀνεμίμνησκον δὲ οἱ ῥήτορες τοὺς πολίτας ἅπαντα τὰ ὑπὸ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης πόλεως γενόμενά ποτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους κακὰ, ὡς εἰ πρίεκειτο μόνον περὶ ἐξερεισμοῦ τῶν παθῶν αὐτῶν.

Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ Δημοσθένης δὲν ἡδυνήθη νὰ σιωπήσῃ, ὅτ' ἔβλεπεν, ὅτι ἀκριβῶς ἐκεῖνα τὰ ἐπιχειρήματα παρημελοῦντο, ὅσα μόνον θὰ ἡδύναντο δικαίως νὰ γάγωσιν εἰς ὀρθὴν ἀπόφασιν τοῦ δήμου.

Ἄπαντα τὰ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις γενόμενα κακὰ, εἶπεν ὁ ῥήτωρ πρὸς τοὺς πολίτας, προβάλλονται εἰς ὑμᾶς· ἀλλ' ὅποιον εἶνε τὸ συμφέρον τῆς πόλεως ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει οὐδεὶς λέγει. Καὶ ὅμως τοῦτο εἶν' ἐμφανέστατον. Πράγματι πᾶς Ἀθηναῖος ὀφείλει νὰ ἐπιθυμήσῃ, ὅπως μῆτε ἡ Σπάρτη μῆτε αἱ Θῆβαι κρατήσωσιν ὑπὲρ τὸ δέον. Τώρα δ' αἱ μὲν Θῆβαι εἶνε τεταπεινωμένοι, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι θέλουσι πάλιν νὰ γείνωσιν ἰσχυροί. Καὶ δὴ δὲν πρόκειται μόνον περὶ τῆς Μεγάλης πόλεως, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ περὶ τῆς Μεσσήνης. Ἀλλὰ, κινδυνεύουσας τῆς Μεσσήνης, ὀφείλομεν ἡμεῖς νὰ βοηθήσωμεν· οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, εἶνε προτιμότερον νὰ πράξωμεν τοῦτο νῦν μᾶλλον ἢ ἀργότερον. Δὲν εἴμεθα δὲ ἡμεῖς οἱ μεταβαλλόμενοι καὶ οὐδὲν ἔχοντες πιστὸν, ἀλλ' ἡ Σπάρτη ἀναγκάζει ἡμᾶς, ἐπιχειροῦσα πόλεμον, νὰ ρυθμίσωμεν τὰ καθ' ἡμᾶς πρὸς τὰς ἐνεργείας αὐτῆς. Καὶ ἡ μὲν σήμερον καθιστῶσα τάξις τῶν πραγμάτων εἶνε παρὰ πάντων ἀποδεκτή· ἀλλὰ τί μέλλει νὰ γείνη, ἂν τὰ πάντα πάλιν διαμφισβητηθῶσι; Τὸ ἀκολούθως πολιτεύεσθαι δὲν ἔγκειται εἰς τὸ τάσσεσθαι πάντοτε μετὰ τῶν αὐτῶν, ἀλλ' εἰς τὸ ἀμεταβόλως ἔχεσθαι τῶν αὐτῶν ἀρχῶν. Ἀρχὴ δὲ τῶν Ἀθηνῶν εἶνε πάντοτε τὸ προστατεύειν τοὺς ἀδικουμένους καὶ τὸ προσκτάσθαι ἐμπιστοσύνην διὰ τῆς ἀντιστρατεύσεως πρὸς πάντας τοὺς πλεονεκτεῖν βουλομένους, οἳ οἰδῆποτε καὶ ἂν ᾦσιν. Ἀλλὰ καὶ ἂν θέλωμεν νὰ νικήσωμεν τὸν Ὀρωπὸν, ὃν προβάλλουσιν εἰς ἡμᾶς πάντοτε ὡς δέλεαρ, ἐπιτρέποντες τὴν καὶ πάλιν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Σπάρτης παράδοσιν τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐν τῇ ἀρίστη περιπτώσει τὸ κέρδος δὲν εἶνε ἀνάλογον πρὸς τὸ ἂντ' αὐτοῦ ἀπαιτούμενον τίμημα. Ἄν δὲ ἀναλάβωμεν τὴν προστασίαν τῶν συμμάχων τῶν Θηβαίων, δυνάμεθα νὰ ξιώσωμεν ὅπως οὗτοι μένωσι βέβαιοι ἡμῶν σύμμαχοι. Ἄν λοιπὸν οἱ Θηβαῖοι ἐξέλθωσι νικηφόροι ἐκ τῆς σημερινῆς αὐτῶν στενοχωρίας, τοῦλάχιστον θὰ γείνωσιν ἀσθενέστεροι ἐν τῇ Πελοποννήσῳ· ἂν δὲ ἡττηθῶσιν, ἐξασφαλίζονται ὅμως αἱ ὑπ' αὐτῶν ἐν τῇ χερσονήσῳ ἰδρυθεῖσαι

πόλεις καὶ θὰ συντελέσωσι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τὸ νὰ περιορίζωσι τὴν πλεονεξίαν τῶν Λακεδαιμονίων. Οὕτω λοιπὸν ὅπως-δήποτ' ἐκβαίνοντων τῶν πραγμάτων, πράττομεν τᾶριστα ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῶν Ἀθηναίων¹.

Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἐκφράζεται ἤδη σαφῶς τὸ περὶ τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων πρόγραμμα τοῦ Δημοσθένους. Τὸ σχέδιον αὐτοῦ εἶνε ἢ καὶ πάλιν ἀνάληψις τῆς ἡγεμονίας παρὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἢ περὶ αὐτὰς σύνταξις τῶν πόλεων. Ἀλλ' αἱ Ἀθηναῖοι δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώξωσι τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς προτέρας τῶν πραγμάτων καταστάσεως διὰ τῆς βίας ἢ ἀπερισκέπτως, ἀπ' ἐναντίας δὲ πρέπει νὰ ἐπωφεληθῶσι μετὰ προσοχῆς πᾶσαν εὐκαιρίαν, ὅπως διὰ σθεναρᾶς προστασίας τῶν μικρῶν πόλεων ἀποκτήσωσι τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ προκαλέσωσι τὴν θαρραλέαν προσχώρησιν νέων συμμάχων.

Τίς δὲ ἡδύνατο νάντιτάξῃ εἰς τὸ σαφές καὶ ἀπλοῦν πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Δημοσθένους ἀντιρρήσεις δεδικαιολογημένας; Καὶ ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν δῆμον ὅπως προβῇ εἰς ἀποφάσεις ἀνταποκρινομένας πρὸς τὴν σύνεσιν καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον παρὰ πολὺ συνειθίσει νὰ ζῶσι συμφώνως πρὸς τὸ

¹ Δημοσθένους [Ἐπὲρ Μεγαλοπολιτῶν] δ' σκοπεῖαν τοίνυν μὴ πρότερον τοὺςδε (Λακεδαιμονίους) γενέσθαι φοβεροὺς καὶ μεγάλους ἐάσωμεν ἢ κεῖνοι (Θηβαῖοι) μικροὶ γενήσονται, καὶ λάθωσιν ἡμᾶς πλείονι μείζους οἱ Λακεδαιμόνιοι γινόμενοι ἢ ὅσῳ τοὺς Θηβαίους ἐλάττους συμφέρει γενέσθαι... καλέσωσι ὅπως μὴ δέτεροι δυνήσονται ἡμᾶς ἀδικεῖν· οὕτω γὰρ ἡμεῖς μετὰ πλείστης ἀδείας εἴημεν. Αὐτόθι 9· σκοπεῖσθε [δὲ] πρὸς ὅμᾶς αὐτοὺς, ποτέραν τὴν ἀρχὴν καλεῖται Λακεδαιμονίοις, τὴν ὑπὲρ Μεγάλης πόλεως ἢ τὴν ὑπὲρ Μεσσήνης... [Αὐτόθι 10]. Δεῖ δὲ σκοπεῖν [μὲν] καὶ πράττειν ἀεὶ τὰ δίκαια, συμπαρατρεῖν [δ'] ὅπως ἅμα καὶ συμφέροντα ἔσται ταῦτα. Αὐτόθι 31· ἐάν μὲν τοίνυν καταπολεμηθῶσιν οἱ Θηβαῖοι, ὥσπερ αὐτοὺς δεῖ, οὐκ ἔσονται μείζους τοῦ δέοντος οἱ Λακεδαιμόνιοι· τούτους ἔχοντας ἀντιπάλους τοὺς Ἀρκάδας ἐγγὺς οἰκοῦντας· ἐάν δὲ ἀνενέγκωσιν ἄρ' οἱ Θηβαῖοι καὶ σωθῶσιν, ἀλλ' οὐδ' ἀσθενέστεροί γ' ἔσονται ἡμῖν συμμάχων γεγεννημένων τῶνδε καὶ δι' ἡμᾶς πεπεισμένων.

παρὰ πόδας συμφέρον καὶ ἀπέχωσι τῶν κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπώτερον κειμένων. Διὸ ἀφῆκαν τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἀκώλυτοι τὰς ἐναντίον τῆς Μεγάλης πόλεως ἐχθρικὰς ἐπιχειρήσεις· πᾶσαι δ' αἱ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους προαγγελθεῖσαι συμφοραὶ ἔμελλον νὰ ἐκραγῶσιν ἀκάθεκτοι κατὰ τῆς πόλεως, ἂν δὲν ἐλάμβανεν αἴφνης ὁ φωκικὸς πόλεμος νέαν τροπὴν, ἧς ἔνεκα καὶ αὐτῶν τῶν πελοποννησιακῶν πραγμάτων μετεβλήθη ἡ πορεία. Καὶ δὴ διὰ τῆς ἥττης τοῦ Ὀνομάρχου¹ οἱ Θηβαῖοι ἀνέκτησαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος ἐλευθερίαν ἐνεργείας, καὶ μετὰ δραστηριότητος, ἣν διετήρει ἀκόμῃ ἡ πόλις αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἐπαμεινώνδου, εἰσώρμησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, συνέπραξαν ἐν αὐτῇ μετὰ τῶν ἀρχαίων συμμάχων καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ὁμολογήσωσι σπονδὰς².

Ἄλλ' ἡ ἥττα τοῦ Ὀνομάρχου εἶχε καὶ ἄλλα ἐπακόλουθα. Τὸ πρῶτον νῦν πόλεμος ἐλληνικὸς εἶχε κριθῇ διὰ μακεδονικῶν ὅπλων καὶ ταῦτα εἶχον καθορίσει τὴν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν τῶν ἐλληνίδων πόλεων. Ὁ Φίλιππος ἦτο κύριος τῆς Θεσσαλίας καὶ ἴστατο παρὰ τὰς Θερμοπύλας. Ἄλλ' ὅμως δὲν διανοεῖτο νάναμεινῃ ἐκεῖ ἄπρακτος ἕως δοθῇ ευκαιρία, ὅπως προβῇ περαιτέρω. Ἐπιτρέψας δὲ τὰ τῆς Θεσσαλίας εἰς τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ καὶ στρατηγούς, ἔσπευσεν αὐτὸς εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης, ἐν οἷς ἦτο ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς Ἀθηναίους οὐχ ἦττον ἢ παρὰ τὰς Θερμοπύλας³.

Παρὰ τὰ παράλια τῆς Θράκης οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ μακροὺς ἀγῶνας καὶ διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Κερσοβλέπτην εἶχον τέλος κατορθώσει τοῦλάχιστον τοῦτο, τὸ νάναγνωρισθῇ ἡ παρ' αὐτῶν κτῆσις τῆς σπουδαιοτάτης παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Χερσονήσου⁴. Μετὰ δὲ τὰς ἐν τῷ συμμαχικῷ πολέμῳ γενομένας ἀπωλείας ἐπεβάλλετο, ὥς εἰκὸς, εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ μερι-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 90.

² Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 39. Πανσανίου VIII, 27, 9.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 92.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 132.

μνήσωσι μετὰ πολὺ μείζονος σοβαρότητος ἢ πρότερον περὶ ἐξασφαλίσσεως τῶν ὑπολειπομένων κτήσεων τῆς πόλεως. Τὸ δὲ μέγιστον κράτος ἐξηκολούθουν ἔχοντες ἀκόμη ἐν τῷ θρακικῷ πελάγει, ἐν ᾧ ἐκέκτηντο τὰς νήσους Λῆμνον, Ἰμβρον καὶ Σκύρον. Εἶχον δὲ συμμάχους τοὺς Θασίους, ὡς καὶ τοὺς Τενεδίους καὶ Προκοννησίους, καὶ κατὰ τὰ νότια ὅρια τοῦ θρακικοῦ πελάγους τὴν Σκίαθον μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν κειμένων νήσων ¹. Κατὰ ταῦτα ἐν τῷ θρακικῷ πελάγει ἡ ἀρχὴ αὐτῶν εἶχεν ἀκόμη τι τὸ συνεχές, καὶ εἶχον ἐκεῖ πολυπληθεῖς λιμένας χάριν τῶν στόλων αὐτῶν τῶν ἐπιτηρούντων τὴν θρακικὴν Χερσόνησον. Ἀλλ' οὐχ ἥττον τὰ ἐκεῖ πράγματα ἦσαν ἀκόμη λίαν ἐπισφαλῆ, καὶ ὁ Κερσοβλέπτης, εὐθὺς ὡς εἶχεν ἐλευθερίαν ἐνεργείας, ἐπεδίωκεν ἐπιμόνως τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἰδίας ἀρχῆς ἐπὶ ζημίᾳ τῶν δύο ἄλλων ἡγεμόνων, τοῦ Ἀμαδόκου καὶ τοῦ Βηρυσάδου.

Τοιαῦτα δὲ ὄντα τὰ πράγματα εἶχον εὐθετώτατα διὰ τὸν Φίλιππον, ὅστις ἠδύνατο διὰ πανούργου ἀναμίξεως εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἑριδας νὰ παγιωθῇ ἐν ταῖς παραλίαις χώραις τῆς Θράκης, ὧν εἶχεν ἀπαραίτητον ἀνάγκην χάριν τῆς τε κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς αὐτοῦ. Εἶχε δ' ἐπιφανῆ ἐν αὐταῖς τὸ πρῶτον τῷ 363 π. Χ. (Ὀλυμπ. 106,1), συνοδεύσας τὸν φίλον Παμμένην ², μεταβαίνοντα εἰς τὴν Ἀσίαν ³. Τότε δὲ εἶχε καταλάβει τὰ Ἀβδηρα καὶ τὴν Μαρώνειαν ⁴ καὶ εἶχεν ἐμφανισθῇ παρὰ τὰ σύνορα τῶν χωρῶν τῶν Θρακῶν ἡγεμόνων, ἐνθ' ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτοῦ κρατερῶς ὁ Ἀμάδοκος, τοῦ Κερσοβλέπτου ἐλθόντος εἰς λόγους πρὸς αὐτὸν τὸν Φίλιππον.

Ἡ δὲ στρατεία ἐκείνη ὑπῆρξέ τις πρώτη κατασκόπευσις τῶν

¹ Περὶ Θάσου καὶ Σκίαθου ἴδε *Δημοσθένους* [Κατὰ Φιλίππου Α'] 32, περὶ δὲ Τενέδου καὶ Προκοννήσου [*Δημοσθένους* Περὶ τοῦ στεφάνου] 302.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 51.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 87.

⁴ *Πολυαῖνου* Στρατηγήματα IV, 2, 22. *Δημοσθένους* [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 183

χωρῶν ἐκείνων και παρῆλθε χωρὶς αὐται νὰ περιπέσωσιν εἰς κινδύνους σοβαροῦς. Οὐ μὴν ἀλλὰ και κατώρθωσεν ὁ Χάρης νὰ νικήσῃ μακεδονικὴν τινα στρατιάν παρὰ τὸν Ἑβρον. Καίτοι δὲ δὲν κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ κατὰ τὴν εἰς Μακεδονίαν ἐπιστροφὴν τὸν στόλον τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἐκυρίευσεν ὁμοῦς τὴν Σηστὸν, τὸ ἐπικαιρότατον τῶν παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον χωρίων¹. Τὴν πόλιν ταύτην εἶχον ἀποβάλλει οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνην, ἀνέκτησαν δ' ἔπειτα διὰ τοῦ Τιμολέου τῷ 365 π. Χ., ἀλλὰ μετὰ πέντε ἔτη ἀπέβαλον αὐτὴν και πάλιν ἔνεκα τοῦ δόλου τῶν πάντοτε πρὸς αὐτοὺς ἐχθρικῶς ἐχόντων Ἀδυδηνῶν, περιελθοῦσαν εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Θράκης. Ὁ δὲ Χάρης, κυριεύσας τὴν Σηστὸν, ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ Ἀθηναίους ἐποίκους, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων κατοχὴν τῆς σπουδαίας ἐκείνης πόλεως, καθ' ἃ εἶχε σκοπῆσαι νὰ καταλάβῃ ποτὲ αὐτὴν ὁ Λύσανδρος ὑπὲρ τοῦ ἰδίου συμφέροντος².

Τὰ δ' ἐν Θράκῃ πράγματα εἶχον ἀποβῆ νῦν πολὺ σπουδαίοντα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, και τὸν δῆμον εἶπερ τι και ἄλλο σοβαρῶς ἀπησχόλουν τὰ κατ' αὐτὴν. Καὶ ὁ Δημοσθένης δὲ, ὅστις ἄλλως αὐτὸς εἶχεν ἐν μέρει οἶονεῖ πατρίδα τὸν Πόντον και εἶχε συμμετάσχει τῆς εἰς τὸν Ἑλλήσποντον στρατείας τοῦ Κηφισοδότου ὡς τριηραρχος³, τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, καθ' ὃ εἶχεν ἐκφωνήσῃ τὸν ὑπὲρ τῶν αἰτουμένων βοήθειαν Μεγαλοπολιτῶν λόγον, εὔρεν εὐκαιρίαν νὰ πραγματευθῇ δημοσίᾳ τὰ κατὰ τὴν Θράκην.

Καὶ δὴ ὁ Κερσοβλέπτης εὕρισκετο εἰς σχέσεις οἰκιστάτας πρὸς τὸν Χαρίδημον, ὅστις τῷ 360-359 π. Χ. (Ὀλυμπ. 105, 1) εἶχε προσβάλλει προδοτικῶς τοὺς Ἀθηναίους, ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ προσκλήσει ἐλθόντας εἰς τὴν Χερσόνησον ὑπὸ τὸν Κηφισόδοτον. Νικήσας δ' αὐτοὺς, ἠνάγκασε νὰναγνωρίσωσι τὴν ἀρχὴν τοῦ Κερσοβλέπτου. Διὸ Θράξ ἡγεμὼν ἐχρεώσται εἰς τὸν Χαρίδημον

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 34.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 187.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 130 [καὶ 299].

τὰς ἀξιολογωτάτας τῶν ἐπιτυχιῶν καὶ εἶχεν ἀναδείξει αὐτὸν πιστὸν φίλον καὶ γαμβρὸν ἐπ' ἀδελφῇ.

Ἐπειδὴ δὲ μετ' ἐκείνον τὸν χρόνον ὁ Χαρίδημος εἶχε τύχει εὐκαιρίας νὰ ὑπεραμυνθῇ ἐν διαφόροις διαπραγματεύσεσι τῶν συμφερόντων τῶν Ἀθηναίων, ἦτο ἕνεκα τοῦ ἐξαιρέτου αὐτοῦ ἀξιώματος ὁ ἥρως τῆς ἡμέρας, εἰς ὃν ἀνέθετον τὰς μεγίστας τῶν προσδοκιῶν, ἐλπίζοντες, ὅτι διὰ τῆς μεσιτείας αὐτοῦ ἔμελλον νὰ ἐκπληρωθῶσιν ἅπαντες οἱ περὶ τῶν θρακικῶν πραγμάτων πόθοι αὐτῶν, οὐδ' αὐτῆς τῆς ἀνακτήσεως τῆς Ἀμφιπόλεως ἐξαιρουμένης. Διὸ ἐνόμισαν συνετὸν νὰ διατηρήσωσι τὰς ἀγαθὰς διαθέσεις τοῦ ἰσχυροῦ ἐκείνου ἀνδρός, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον πᾶσα πρὸς αὐτὸν ἀπονεμομένη τιμὴ ἐκολάκευε καὶ τὸν Κερσοβλέπτην. Πρὸς τοῦτο δὲ μετὰ τὴν ἤδη πρότερον γενομένην εἰς αὐτὸν θαυσιλή ἀπονομήν χρυσῶν στεφάνων καὶ ἄλλων τιμῶν προέτεινεν ὁ Ἀριστοκράτης νὰ ξιώσωσιν ἰδίᾳς προστασίας τὸν Χαρίδημον, οὗ ἡ ζωὴ, εἰς πολλοὺς ὑποκειμένη κινδύνους, ἦτο, ὡς εἰκὸς, πολυτιμοτάτη εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Προέτεινε λοιπὸν ὅπως πᾶς ὁ τυχὼν ἀποκτείνων τὸν Χαρίδημον καθ' ἀπάσας τὰς κτήσεις τῆς ἀττικῆς ἀρχῆς ἐκδίδεται εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ δὲ προστατεύων τὸν φονέα, εἴτε ἰδιώτης ἦτο εἴτε πόλις, ἀποβάλλεται ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηνῶν¹.

Ἐναντίον δὲ τῆς προστασίας ταύτης ἀντέταξεν ὁ Εὐθυκλῆς τὴν γραφὴν παρανόμων². Εἶχε δὲ οὗτος συντρινηραρχήσει μετὰ τοῦ Δημοσθένους ἐν τῇ στρατείᾳ ἐκείνῃ, ἧς ἡ ἔκβασις ἕνεκα τῆς προδοσίας τοῦ Χαρίδημου εἶχεν ἀποβῆ ἀτυχεστάτη. Τὸν δὲ λόγον, δι' οὗ ὁ Εὐθυκλῆς κατηγορεῖ τὸν Ἀριστοκράτην ἐπὶ γραφῇ παρανόμων, ἔγραψεν ὁ Δημοσθένης. Ὁ ῥήτωρ κατέδειξεν ἐν πρώτοις τὴν ἀντίθεσιν τῆς προτάσεως τοῦ Ἀριστοκράτους πρὸς τοὺς

¹ Δημοσθένης | Κατὰ Ἀριστοκράτους | 91· ἐάν τις ἀποκτείνῃ Χαρίδημον, ἀγώγιμος ἔστω, ἐάν δέ τις ἀφέλῃται ἢ πόλις ἢ ἰδιώτης, ἔκσπονδος ἔστω.

² [Δημοσθένης Κατὰ Ἀριστοκράτους] 5.

σεμνοὺς θεσμοὺς τοῦ φονικοῦ δικαίου τῶν Ἀθηναίων καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, ἣτις δὲν ἀπεδέχετο προνόμια πρὸς χάριν ἑνὸς ἀνδρός. Ἀλλ' ὁ ἀνὴρ αὐτός, ὑπὲρ οὗ προσωριζέτο τοιαύτη προνομία, ὅλως ἀντικειμένη εἰς τὴν δημοκρατίαν, ὁ ἀρχηγὸς ἐκεῖνος μισθοφόρων καὶ ἄστατος λαφυραγωγὸς φαίνεται ἥκιστα πάντων ἄξιος τῆς τιμῆς, ὅπως ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἀναδεχθῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὴν ἀσφάλειαν αὐτοῦ καὶ γείνη οὕτως εἰπεῖν φύλαξ αὐτοῦ¹. Ἄλλως δὲ πᾶσα τιμὴ ἀπονεμομένη εἰς τὸν Χαρίδημον εἶνε οὐδὲν ἄλλο πράγματι ἢ ἐκδῆλωσις εὐνοίας πρὸς τὸν Κερσοβλέπτην καὶ διὰ τοῦτο εὐκαταία εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτο δὲν ὑπάρχει ἀφορμὴ, ἐπειδὴ ὁ Κερσοβλέπτης εἶνε ὅλως ἀνάξιος πίστεως, ἐγνωστῆς ἐπωφελομένου τοὺς Ἀθηναίους χάριν τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ σκοπῶν, διαλλακτικὸς μὲν καὶ μαλακὸς, ὅταν αἱ ἀθηναϊκαὶ τριήρεις ἐπιφαίνωνται ἐγγὺς τῶν χωρῶν αὐτοῦ, ἄλλως δὲ πάντοτε πολέμιος. Οὕτω δὲ καὶ τώρα κατέχει μετὰ τῆς μεγίστης ἐπιμονῆς τὴν Καρδίαν ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου αὐτῆς θέσεως ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ ἐνοῦντος τὴν Χερσόνησον μετὰ τῆς ἡπείρου. Ἄν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι προαγάγῃσι τώρα τοὺς σκοποὺς τοῦ φιλοδόξου ἐκεῖνου βασιλέως, τοῦτο πράττοντες θὰ προδώσωσι τοὺς ἄλλους τοὺς νῦν συμμαχοῦντας μετὰ τῆς πόλεως καὶ θάπαλλοτριώσωσιν αὐτούς. Ἐκεῖνος δὲ, πρὸς ὃν θὰ ἐπιδείξωσιν εὐνοίαν, ἐπὶ τοσοῦτον μόνον θὰ φανῇ εὐγνώμων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἐφ' ὅσον θὰ ἔχῃ τὴν ἀνάγκην αὐτῶν².

Ἡ δὲ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου δὲν εἶνε γνωστὴ· ἀλλ' εἶνε ὁμως πιθανόν, ὅτι οἱ ἡλιασταὶ δὲν ἠδυνήθησαν νάποφασίσωσι τὴν καταδίκην τοῦ Ἀριστοκράτους, ἐπειδὴ δὲν ᾔθελον νὰ ὑβρίσωσιν ἄνδρας, οἳ οὐδὲν ὁ Κερσοβλέπτης καὶ ὁ Χαρίδημος. Εἶνε δὲ λίαν χαρακτηριστικὴ ἡ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον διάθεσις τοῦ δήμου παραδιδομένου εἰς κενὰς προσδοκίας περὶ τινῶν ἀνδρῶν ὑπερόχων καὶ καραδοκοῦντος παρ' αὐτῶν τὰ πάντα ἄνευ ἰδίων ἀγώνων. Εἶνε

¹ [Δημοσθένους Κατὰ Ἀριστοκράτους] 138 κ. ἔ.

² [Δημοσθένους Κατὰ Ἀριστοκράτους] 170-194.

δὲ βέβαιον, ὅτι αἱ παρὰ τοῦ Δημοσθένους προταθεῖσαι ἀρχαὶ πολιτικοῦ προγράμματος ὡς πρὸς τὰ πράγματα τῆς Θράκης δὲν ἔτυχον ἀποδοχῆς, τοῦτο δὲ ἤγαγε μετ' οὐ πολὺ εἰς μεγάλας ζημίας τῆς πόλεως. Καὶ δὴ, ὅτε ὁ Φίλιππος, ἐκνικήσας τοὺς Θεσσαλοὺς, ἐπεφάνη τὸ δεύτερον ἐν Θράκῃ¹, ὁ Ἀμάδοκος, ὅστις ἠσθάνετο ἑαυτὸν προσβεβλημένον ἔνεκα τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων προτιμῆσεως τοῦ Κερσοβλέπτου καὶ δὲν ἀνέμενε παρ' αὐτῶν προστασίαν, οὐδεμίαν ἀντέταξεν ἀντίστασιν, ἀλλ' ὑπετάγη εἰς τὸν βασιλέα². Ἀλλὰ καὶ αἱ παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Πόντον πόλεις προσεχώρησαν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Φιλίππου, ἐγκαταστήσαντος ἐν αὐταῖς τυράννους, διοικοῦντας αὐτὰς συμφώνως πρὸς τὰ συμφέροντ' αὐτοῦ, ἢ δὲ παρὰ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Κερσοβλέπτην ἐπιδειχθεῖσα εὖνοια ἀπεδείχθη ὅλως ἀνωφελής, Πράγματι καὶ οὗτος ὑπετάχθη, καὶ ἐναυάγησαν μὲν οὕτω τὰ σχέδια τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ, συνεξέλιπον δὲ ἀνεπιστρεπτὲι καὶ πᾶσαι αἱ πρὸς αὐτὸν συνδεόμεναι προσδοκίαι τῶν Ἀθηναίων³.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ πόλις ἀπέβαλλεν ἀλληλοδιαδόχως μέρος τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἢ τῶν κτήσεων, ὁ Δημοσθένης ἡσχρολεῖτο ἀκαταπονήτως περὶ τὴν ἀναπλήρωσιν τῶν παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀποβληθεισῶν δυνάμεων, τὴν ἐπανάρθωσιν τῶν ἀμεληθέντων καὶ τὴν παρακίνησιν τῆς πόλεως πρὸς καθομολόγησιν ἐπωφελῶν καὶ ἐντίμων συμμαχιῶν, ἰδίως μετὰ τῶν νησιωτικῶν πόλεων.

¹ Δημοσθένης [Ὀλονθ. Α'] 13. Πρβλ. ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 93.

² Ἀρτοκρατῶν ἐν λ. Ἀμάδοκος (υἱὸς) ὅς καὶ Φιλίππῳ συμμαχήσων ἦλθεν εἰς τὸν πρὸς Κερσοβλέπτην πόλεμον (Θεοπόμπου ἀπόσπ. [παρὰ C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 295]). Πρβλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 446.

³ Σχόλια εἰς Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσβείας] 81· Βυζάντιοι καὶ Περὶνθιοὶ καὶ Ἀμάδοκος ὁ Θράξ Κερσοβλέπτην... ὑπὲρ ἀμφιλόγου χώρας ἐξηνέγκαντο πόλεμον, οἷς Φίλιππος συλλαμβανόμενος ἐπολέμησε Κερσοβλέπτην καὶ ἠνάρχκασε τὴν τε ἀμφίλογον παρεῖναι τοῖς ἐγκαλοῦσι καὶ φιλίαν αὐτῶν καταστήσας ἐδεδαϊώσατο τὸν βασιλέα, ὁμηρον παρ' αὐτοῦ λαβὼν τὸν υἱὸν, καὶ ἀπήγαγεν εἰς Μακεδονίαν.

Ἐν αὐταῖς μάλιστα ἦτο καταφανὴς ἡ ἔλλειψις τῆς σθεναρᾶς χειρὸς, ἣτις ἄλλοτὲ ποτε εἶχεν ἀντιταχθῆ πρὸς πάσας τὰς ὑπερβασίας τῶν δυναστῶν τῆς Ἀσίας. Ἐν αὐταῖς δὲ τὸ πρῶτον παρουσιάσθησαν περιστάσεις, αἵτινες κατέστησαν καὶ ἐν τῇ ξένη αἰσθητὴν τὴν ἀνάγκην νέας συμμαχίας μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Κατεφάνη δὲ σαφέστατα, ὅτι ἦτο ἀδύνατος ἡ διατήρησις τῆς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας οὐδετερότητος τῶν νήσων. Αὗται, οὕσαι ἀνίκαντοι πρὸς πολιτικὴν αὐτονομίαν, ἐμετρωρίζοντο μεταξὺ ὀλιγαρχικῶν καὶ δημοκρατικῶν φατριῶν¹. Ὡς δ' ἐν τῇ ἡπείρῳ ὁ Φίλιππος, οὕτως ἐν αὐταῖς ἐπενέβαινον οἱ δυνάσται τῆς Καρίας, ἐγκαθιστῶντες παρὰ τὸ δίκαιον καὶ τὰς συνθήκας τυράννους διοικοῦντας τὰς νήσους καὶ ἄγοντας αὐτὰς ἀμέσως μὲν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἀλικαρνασοῦ, ἐμμέσως δὲ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ συμβάντα ἐν Κῷ καὶ Ῥόδῳ². Ἀλλ' οὐχ ἥττον οἱ ἐν ταῖς νήσοις δημοκρατικοὶ δὲν ἀπέβαλον πᾶσαν ἐλπίδα. Ὁ δὲ θάνατος τοῦ Μαυσσώλλου³ ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς ἐκ νέου, καὶ πρεσβεία Ῥοδίων ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ζητοῦσα ὑποστήριξιν παρὰ τῶν Ἀθηναίων.

Ἀλλ' οἱ πρέσβεις δὲν εὔρον προθύμους τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ νάρκωσις ἡ κρατοῦσα ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Εὐβούλου καὶ τῶν ἐταίρων ἰθυνομένῳ δῆμῳ ἐκρύπτετο ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐναντίον τῶν Ῥοδίων δυσαρρεσκείας, ἧς δεδικοιοιογημένα ἐνομίζοντο τὰ αἷτια. Ἐλεγον δὲ, ὅτι ἡ ὑπὸ Καρῶν μισθοφόρων κατάληψις τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ῥόδου ἦτο δικαία τιμωρία τῆς ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀποστασίας τῶν Ῥοδίων⁴. Ἀδίκως δὲ εἶχον παραπνεοῦσθαι περὶ

¹ Ἴδε ἀνωτέρῳ Τόμ. Ε' σ. [141 καὶ] 166.

² Περὶ τῆς ἐν Κῷ καὶ Ῥόδῳ κυριαρχίας τῆς Ἀρτεμισίας τοῦ Δημοσθένους [Ἐπεὶ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 27. Ἡ δὲ Ῥόδος ὠλιγαρχεῖτο. Αὐτόθι 14 κ. εἰ.

³ Ὁ θάνατος τοῦ Μαυσσώλλου συνέβη κατὰ τὸν *Ἰππίνιον* (XXXVI, 30 καὶ 47) [τῷ 351 π. Χ.] Ὀλυμπ. 107, 2. Ὁ δὲ *Διόδωρος Σικελιώτης* (XVI, 36) ἀναδιδάσκει αὐτὸν εἰς [τὸ 353 π. Χ.] Ὀλυμπ. 106, 4. Ἡ δὲ διαδεχθεῖσα αὐτὸν Ἀρτεμισία ἤρξε μέχρι τοῦ 349 π. Χ.

⁴ Ἴδε ἀνωτέρῳ Τόμ. Ε' σ. 136.

τῶν πιέσεων τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδὴ τῶρα ἔμελλον ἀναγκαίως νὰ μάθωσι τί εἶνε ὁ ζυγὸς τῆς τυραννίδος.

Καὶ ἐφρόνουν μὲν ταῦτα ἅπαντες οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ὁ Δημοσθένης δὲν ὤκνησε νὰντεπεξέλθῃ θαρραλέως πρὸς ταύτην τὴν γνώμην, ψέξας αὐτὴν ὡς μικροπρεπὴ καὶ ἀναξίαν τῶν Ἀθηναίων. Ἀντὶ δὲ νὰ ἐπιχαίρωσιν ἐπὶ τοῖς δεινοῖς τῶν ὁμοφύλων, εἶχον καθήκον, καθ' ὃ παρέστησαν εἰς αὐτοὺς, νὰ εὐχαριστήσωσι τοὺς θεοὺς, ὅτι πόλεις μακρὰν κείμεναι ἔσταλλον καὶ πάλιν πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτουν βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων¹. Ἐν δὲ τῇ παρούσῃ περιστάσει δὲν πρόκειται περὶ προσώπων, ἀλλὰ περὶ μεγάλου ἀγῶνος. Καὶ ἴσως μὲν οἱ Ῥόδιοι δὲν εἶνε ἄξιοι μεγαλοφροσύνης, ἀλλ' ἡ ἐλευθερία αὐτῶν δικαιούται νὰ τύχῃ προστασίας, αἱ δὲ Ἀθῆναι εἶνε τὸ ἐνδεδειγμένον ἄστυλον τῆς ἐλευθερίας. Τὸ δὲ παράδειγμα τῆς Σάμου, ἣν ὁ Τιμόθεος ἀπέδωκε πάλιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους², δεικνύει, ὅτι οἱ πολέμιοι, ἀποκρουμένων ἡσύχως τῶν ἀδικιῶν αὐτῶν, δὲν ἐπιχειροῦσι διὰ τοῦτο πόλεμον³. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τῶρα δὲν ἔχουσιν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ φοβηθῶσιν ἄμεσον πόλεμον παρὰ τῶν Περσῶν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον πρέπει νὰ ἐμποδίσῃ τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος αὐτῶν ὁ φόβος ἀπὸ γυναικὸς, τῆς Ἀρτεμισίας. Ἀλλ' αἱ συνθῆκαι, λέγουσιν, ἀπαγορεύουσιν εἰς ἡμᾶς πᾶσαν ἀνάμιξιν. Καὶ ὅμως τὰς αὐτὰς ἐκείνας συνθήκας παρέβησαν σκανδαλωδέστατα οἱ ἄλλοι. Ἄν λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι θεωροῦσιν ἑαυτοὺς μόνους δεσμευομένους ὑπ' αὐτῶν καὶ μένουσι πάντοτε ἡσυχοί, ἐν ᾧ οἱ ἐχθροὶ προχωροῦσι διαρκῶς, τὸ τοιοῦτον δὲν εἶνε δικαιοσύνη, ἀλλ' ἀνανδρία, μέλλουσα νὰ γάγῃ ἀναγκαίως τὴν πόλιν εἰς ὄλεθρον⁴.

¹ Δημοσθένης [ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 2· ἔστι μὲν οὖν ἐν ᾧ ἐγὼ νομίζω χάριν ὑμᾶς τοῖς θεοῖς ὀφείλειν, τὸ τοὺς διὰ τὴν αὐτῶν ὕβριν ὑμῖν πολεμήσαντας οὐ πάλαι, νῦν ἐν ὑμῖν μόνοις τῆς αὐτῶν σωτηρίας ἔγειν τὰς ἐλπίδας. Πρὸλ. αὐτόθι 4.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 119.

³ [Δημοσθένης ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 9-10.

⁴ Δημοσθένης [ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 28· πάντων μὲν τὰ δίκαια

Ἐκαστος δὲ τῶν τοιούτων λόγων τοῦ Δημοσθένους ἦτο πολιτικὴ ἐνέργεια. Ὁ ῥήτωρ, περιφρονῶν ὑπερηφάνως πάντας τοὺς συνήθεις τρόπους ἀποκτήσεως δυνάμεως, ἀντετάσσετο ἀφόβως εἰς τε τὴν γνώμην τοῦ πλήθους καὶ εἰς τὰ σχέδια τῶν ἰσχυρῶν. Ἦθελε νῆντιπροσωπεύῃ μόνον τὴν φωνὴν τῆς ἀληθείας, οὐδεμία δ' ἔχθρα, οὐδὲν σκῶμμα, οὐδεμία ταπεινώσις, ἀλλ' οὐδ' αὐτὴ ἡ ἀποτυχία τῶν ἀγώνων αὐτοῦ ἴσχυον νάποτρέψωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ τῆς ἀληθείας.

Δὲν ἦγε δὲ αὐτὸν ἐκ νέου πάντοτε εἰς τὸν ἀγῶνα καθολικῆς τις πεποίθησις περὶ τοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ προσορισμοῦ τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ τὸ ὅλον πολιτικὸν πρόγραμμα τὸ ὑποκείμενον εἰς τοὺς ἤδη παρ' ἡμῶν ἀναλυθέντας λόγους ἀναφέρεται εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ εἰς ὠρισμένους κινδύνους ἀπειλοῦντας τὴν πόλιν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν. Καὶ δὴ ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἔνεκα τῆς ἀδρανεΐας τῶν Ἀθηναίων διελύοντο ὅσημέραι μᾶλλον οἱ ἀρχατοὶ δεσμοί· καὶ οἱ μὲν δυνάσται τῆς Ἀλικαρνασοῦ ἐδέσποζον τοῦ πελάγους τῆς Καρίας, κατεῖχον δὲ καὶ τὴν Χίον¹, ἡ δὲ Λέσβος παρεδόθη εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν Περσῶν².

Καὶ ἦτο μὲν ταπεινωτικὴ ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων, ἀλλ' αἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον νὰ φοβηθῶσιν ἐξ ἀνατολῶν κίνδυνον κατεπεΐγοντα. Ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, καθ' ὃ ὁ Δημοσθένης διέπλεεν ἐπὶ τῆς τριήρους αὐτοῦ τὸ θρακικὸν πέλαι-

ποιεῖν ὥρμηκότερον αἰσχροὺν ἡμᾶς μόνους μὴ ἐθέλειν, ἀπάντων δὲ τῶν ἄλλων ὅπως ἀδικεῖν δυνήσονται παρασκευαζομένων μόνους ἡμᾶς τὰ δίκαια προτείνεσθαι, μηδενὸς ἀντιλαμβάνομενους, οὐ δικαιοσύνην, ἀλλ' ἀνανδρίαν ἡγοῦμαι. Ὁρῶ γὰρ ἀπαντας πρὸς τὴν παροῦσαν δύναμιν τῶν δικαίων ἀξιουμένους. Πρὸς αὐτοὺς 25. Ὁ ὑπὲρ τῶν Ῥοδίων λόγος τοῦ Δημοσθένους οὐδὲν ἔσχεν ἐπακόλουθον. Ἦ δὲ Ῥόδος ἐξηκολούθησεν ὀλιγαρχουμένη καὶ κατεχομένη ὑπὸ τῶν δυναστῶν τῆς Καρίας, καθ' ἣ καὶ Χίος. Ἰδε Schäfer Demosthenes [und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 480.

¹ Ἰδε Σχόλια εἰς Δημοσθένους [Κατὰ Τιμοκράτους] ἐν τῇ α' ὑποθέσει [Α. R. ἐν ἐκδόσει Dindorf Τόμ. Δ' σ. 729].

² Δημοσθένους [Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας.] 19. Sauppe [De duabus] inser[i]ptionibus] Lesb[iacis] 6.

γος¹, ἀνέβη ἐπὶ τὸν μακεδονικὸν θρόνον ὁ Φίλιππος. Ἐν αὐτῷ δὲ συνείδεν ὁ Δημοσθένης εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ δράσεως τὸν ἐχθρὸν τῆς πατρίου πόλεως ἐκεῖνον, ὅστις δὲν ἔμελλε νὰ ἡσυχάσῃ, πρὶν ἢ ἐξολοθρεῦσῃ τὴν ὑπολειπομένην αὐτῆς δύναμιν καὶ αὐτονομίαν. Κατὰ ταῦτα δὲ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ ἡδύναντο νὰ ποφύγωσιν ἀγῶνα περὶ τῶν ὑφίστων αὐτῶν ἀγαθῶν. Καθ' ἃ δ' ὁ Θεμιστοκλῆς τὸν πρὸς τοὺς Πέρσας ἀγῶνα καὶ καθ' ἃ ὁ Περικλῆς τὸν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, οὕτω καὶ ὁ Δημοσθένης ἔβλεπε τὸν πρὸς τὸν Φίλιππον πόλεμον τὸν ἔτι περιοριζόμενον ἐν χώραις μακρὰν κειμέναις ἐπαγόμενον κατ' αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως· ὥς δὲ οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐθεώρησε καθῆκον ἑαυτοῦ ὡς πολίτου νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν πόλιν πρὸς τὸν ἀναπόφευκτον ἐκεῖνον πόλεμον. Ἄλλ' ἢ κυρία δυσκολία τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐνέκειτο εἰς τοῦτο, ὅτι δὲν ὤφειλε μόνον νὰ ὑποδείξῃ τοὺς πόρους καὶ τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταβάλῃ τὰς ψυχὰς καὶ ὑψώσῃ πρῶτον τὸ φρόνημα, οὗ ὑπῆρχεν ἀνάγκη, ὅπως μὴ αἱ Ἀθηναὶ καταστραφῶσιν ἐν ὀνείδει καὶ αἰσχύνη².

Διὰ τοῦτο δὲ ἤδη ἐν τῷ λόγῳ Κατὰ Ἀνδροτίωνος κατεπολέμησε τὰς ἀνάνδρους γνώμας τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων· διὰ τοῦτο ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν κακῶν οἰκονομικῶν νόμων τοῦ Λεπτίνου· διὰ τοῦτο ἀντέστη μετ' ὀργῆς μεγίστης ἐναντίον ἐκεί-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 324.

² Ἰδε τὸ πολεμικὸν πρόγραμμα τοῦ Δημοσθένους [ἐν τῷ λόγῳ Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 24· ὁρῶ ὑμῶν ἐνέους Φιλίππου μὲν ὡς ἄρ' οὐδενὸς ἀξίου πολλάκις ὀλιγωροῦντας, βασιλέα δ' ὡς ἰσχυρὸν ἐχθρὸν οἷς ἀνπροέληται φοβούμεους. Εἰ δὲ τὸν μὲν ὡς φαῦλον οὐκ ἀμυνόμεθα, τῷ δὲ ὡς φοβερῷ πάνθ' ὑπείξομεν, πρὸς τίνας, ὧς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, παραταξόμεθα; Ἰδε καὶ Κατὰ Ἀριστοκράτους [108-]109 (Ὁλύμπιοι) ἕως ἐφ' ὧν αὐτὸν τηλικούτον ἡλίκος ὢν πιστὸς ὑπῆρχε σύμμαχοί τε ἦσαν καὶ δι' ἐκεῖνον ἡμῖν ἐπολέμουν, ἐπειδὴ δὲ εἶδον μείζων τῆς πρὸς αὐτοὺς πίστεως γιγνόμενον... ὁμᾶς οὖς ἴσασιν ἀπάντων ἀνθρώπων ἡδιστ' ἂν καὶ τοὺς ἐκείνου φίλους καὶ αὐτὸν τὸν Φίλιππον ἀποκτείναντας, φίλους πεποιήκασιν. Πρὸλ. οὐτόθι 121 καὶ ἀλλαγοῦ.

νων οἵτινες διὰ ψευδοῦς ἐπιδείξεως ἀπέστρεφον τὴν προσοχὴν τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῶν πραγματικῶν κινδύνων. Διὰ τοῦτο ἀπέδειξε τὴν μεγίστην ἀνεπάρκειαν τῶν εἰς τὰ τοῦ στόλου ἀναφερομένων θεσμῶν, καὶ ἐν τῷ λόγῳ Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν καὶ Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας ἐπέμεινε θέλων νὰ πείσῃ τὸν δῆμον, ὅτι αἱ Ἀθηναὶ ὤφειλον νὰ ποκαταστήσωσι τὸ ἡθικὸν αὐτῶν ἀξίωμα διὰ πολιτικοῦ προγράμματος ἐθνικοῦ· κατενόει δὲ, ὅτι οἱ πρότερον προστατευόμενοι ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἐγκαταλιμπανόμενοι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐμελλόν νὰ ζητήσωσι στήριγμα ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐν δὲ τῷ λόγῳ Κατὰ Ἀριστοκράτους παρουσιάζεται ἡ μορφή τοῦ Μακεδόνοιο τὸ πρῶτον ἐμφανέστερον καὶ σαφέστερον ἐκδηλουμένη, καὶ ἐν αὐτῷ ὁ Δημοσθένης ἐφιστᾷ ἤδη τὴν προσοχὴν τῶν συμπολιτῶν ἐπὶ τὴν ἀπιστίαν τοῦ βασιλέως, ἣν πρότερον μόνον διὰ καθολικῶν ἐκφράσεων εἶχεν ὑποδείξει.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ προάγωνες τοῦ κυρίου ἀγῶνος, δι' ὧν ὁ Δημοσθένης κατέλαβεν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἰδιόζουσας θέσιν, ἐξέθηκε σαφῶς τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ καὶ ἀντεπεξῆλθε μετὰ συνέσεως ἅμα καὶ εὐσταθείας καὶ καρτερίας εἰς τὴν κρατοῦσαν φατρίαν. Ἀλλ' ἤδη κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, καθ' ὃ ὠμίλησεν ὑπὲρ τῶν Ῥοδίων, καὶ δὴ μῆνάς τινας πρὸ αὐτοῦ, ἐπελήφθη τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος καὶ ἐξεφώνησε τὸν πρῶτον τῶν κατ' ἐξοχὴν Κατὰ Φιλίππου λόγων.

Καὶ πολλάκις μὲν ἤδη τὸ ζήτημα τοῦτο εἶχεν ἀπασχολήσει τὰ πνεύματα· ἀλλ' οἱ προϊστάμενοι τῆς πόλεως πολιτευταὶ εἶχον πράξει πᾶν τὸ δυνατόν ὅπως παρεμποδίσωσι τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ζητήματος τούτου ὡς κυρίου, ἐπειδὴ ἡ δύναμις τοῦ Εὐβούλου ἐμελλεν ἀναγκαίως νὰ λήξῃ εὐθὺς ὡς οἱ πολῖται ἠθελον πεισθῇ, ὅτι παρίστατο ἀνάγκη δραστηρίας πολιτικῆς ἐνεργείας. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ περὶ τὸν Εὐβουλον εἶχον συμφωνήσει νὰ ποκρύπτωσι τὴν σοβαρότητα τῶν πραγμάτων καὶ ἀποφεύγωσι πάσας τὰς συζητήσεις τὰς δυναμένας νὰ ἐξερεθίσωσι τὰ πνεύματα. Εὕρισκον δὲ περὶ τοῦτο οἱ πολιτευταὶ ἐκεῖνοι συνυπηχοῦντας ἅπαντας τοὺς

κενόφρονας ἐκείνους Ἀθηναίους, ὅσοι δὲν ἐπεθύμουν τὴν διατάραξιν τῆς περὶ τὸν βίον εὐμαρείας, εὗρισκον δὲ θερμωτάτην ὑποστήριξιν καὶ παρ' ἐκείνων ὅσοι ὑπέβαλλον τὴν ἀμεριμνησίαν τῶν πολιτῶν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Φιλίππου. Εἶχε δὲ ἤδη ὁ βασιλεὺς ἐν Ἀθήναις ἄνδρας γνωρίζοντας εἰς αὐτὸν πάντα τὰ τελούμενα ἐν τῇ πόλει, ἀνθρώπους ἀσυνειδήτους, φιλοδόξους αὐξηθέντας ἀπὸ ἀφανῶν, προδότας, οὓς ἤδη ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν Ῥοδίων λόγῳ ὑπηνίχθη σαφῶς ὁ Δημοσθένης. Δι' αὐτῶν δὲ προσηταιρίσθησαν οἱ περὶ τὸν Εὐβουλον καὶ τοὺς λακωνίζοντας, πείσαντες αὐτοὺς, ὅτι ὁ Φίλιππος ἐμελλε νὰ ταπεινώσῃ τοὺς Θηβαίους καὶ ἐκτελέσῃ τὸ περὶ παλιγγενεσίας πρόγραμμα τῆς Σπάρτης¹. Προσεπύρχοντο δὲ εἰς τοὺς ταῦτα φρονούντας καὶ οἱ ἀντιδρῶντες ἐναντίον τῆς δημοκρατίας, οἵτινες οὐ μόνον πολλοὶ ἦσαν, ἀλλὰ καὶ ἐμίσουν πᾶσαν συγκίνησιν τοῦ πλήθους καὶ πᾶσαν ἐπίδοσιν τῶν δημοκρατικῶν. Πάντες δὲ οἱ συμεριζόμενοι τὰς γνώμας τοῦ Ἰσοκράτους ἡσθάνοντο ἀντιπάθειαν ἐναντίον τῶν θερμοκεφάλων τῶν πάντοτε προσημαινόντων κινδύνους καὶ κηρυσσόντων, ὅτι ἡπειλεῖτο ἡ ἐλευθερία. Καὶ οἱ φιλοσοφούντες δ' ἦσαν ἐχθροὶ πάσης πατριωτικῆς κινήσεως, καὶ δὴ οὐ μόνον ἐκεῖνοι ὅσοι κατ' ἀρχὴν ἀφίσταντο καθ' ὅλου τῶν δημοσίων πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ τῶν ὑπηρετούντων τὴν πολιτείαν καὶ ἐργαζομένων ὑπὲρ αὐτῆς διαφερόντως, καθ' ὃ ὁ Φωκίων², ὁ χρηστός³, ὅστις ἦτο κατὰ εἰκοσι περίπου ἔτη πρεσβύτερος τοῦ Δημοσθένους. Ἦτο δὲ ὁ Φωκίων ἀνὴρ ἔχων αὐστηρότατα τὰ ἥθη ἐν μέσῳ τοῦ ἐκτεθηλυμένου δήμου, δίκαιος καὶ χειριζόμενος μετὰ δεξιότητος τὸν τε λόγον καὶ τὸ ξίφος, ἀλλ' ἀσχολούμενος πάντοτε μόνον περὶ τὰ ἐγγὺς κείμενα, ἀνευ ἀνα-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 318.

² Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 454.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVII, 15. Κορνήλιος Νέπωσ ἐν Βίῳ Φωκίωνος 1^ο cognomine Bonus appellatus. Σουΐδας ἐν λ. Φωκίων. Ἴδε καὶ τὸ παρὰ Δημοσθένει ἐν τῷ Περὶ τοῦ στεφάνου 89 οἱ χρηστοὶ κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸν Φωκίωνα. Χρηστοὶ δ' ἰσθμιαίνε παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις τοὺς συντηρητικούς. Ἴδε Bernays Phokion [und seine neueren Beurtheiler. Ἐν Βερολίῳ 1881] σ. 129.

σκοπῆς πρὸς τὰ εὐρύτερα καὶ ἀπώτερα, ἄνευ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς τιμῆς τῆς πόλεως, ἄνευ πεποιθήσεως ἐπὶ τοὺς συμπολίτας, καὶ διὰ τοῦτο, καίπερ ὦν αὐτὸς γενναῖος, ὑπερμαχῶν τοῦ φιλειρηνικοῦ προγράμματος καὶ ὦν τῶν κυριωτάτων ἐρεισμάτων τῆς πολιτείας τοῦ Εὐβούλου. Οὐδεὶς δὲ τῶν στρατηγῶν ἦτο ὅσον ὁ Φωκίων ἀρεστὸς εἰς τὸν Εὐβούλον, ὅστις πάντοτε εἰργάζετο μετὰ πλείστου ὅσου ζήλου ὑπὲρ τῆς καὶ πάλιν ἐπιτυχίας αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀρχαιρεσίας¹.

Ὁ Δημοσθένης ὥφειλε κατὰ ταῦτα νὰ παλαίσῃ ἐναντίον ἰσχυρᾶς συμπράξεως ῥοπῶν παντοίων. Ἐρως τῆς εὐεστοῦς καὶ τῆς εὐμαρείας, φιλοπροδοσία, ἀντιδημοκρατικαὶ διαθέσεις, μικροθυμία, βραχύτης γνώμης, πολιτικὴ μυωπία καὶ τὸ κράτος τῆς συνηθείας, ταῦτα πάντα συνειργάζοντο πρὸς στήριξιν τοῦ Εὐβούλου. Ἐγίνωσκε δὲ νὰ διοικῇ τὰ κοινὰ μετ' οἰκονομίας καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ ἐτήσια περισσεύματα διανεμόμενα εἰς τοὺς ἀπόρους πολίτας. Διὸ ἡ πολιτεία αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ἐπικαιροτάτη, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ μόνη δυνατή. Οὐδεὶς δ' ἐσκέπτετο, ὅτι τοιοῦτον σύστημα διοικήσεως ἐξήντλει ἄντικρυς τὰς δυνάμεις τῆς πολιτείας καὶ ὅτι διεκινδυνεύετο αὕτῃ ἡ ὑπαρξὶς τῆς πατρίδος. Τοῦτο δὲ πρῶτος καὶ μόνος ἐπὶ ἔτη μακρὰ διέγνω ὁ Δημοσθένης, ὅστις δίκην πιστοῦ φύλακος ἵστατο ἐπὶ τῶν προμαχόνων καὶ ἐφώτιζε τὸν νυσταλέον καὶ ἀνάνδρου αὐταπάτης ἐμφορούμενον δῆμον κατὰ μικρὸν καὶ ὁσημέραι φανότερον διὰ τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας.

Εἶχε δὲ ἤδη ἐπιστῇ τὸ ἔκτον ἔτος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ μακεδονικοῦ πολέμου, οὗ σκοπὸς ἦτο ἡ ἐκδίκησις ἐπὶ τῇ καταλήψει

¹ Ἴδε τὰς υπερβολὰς τῶν βητόρων περὶ τῆς πτωχείας τοῦ Φωκίωνος παρὰ Bernays (Phokion σ. 128). Περὶ δὲ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐν [τῷ δῆμῳ τῶν Ἀθηναίων] Μελίτῃ καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς ματτούσης αὐτῆς τὸν ἄρτον ἴδε *Πλούταρχον* [ἐν Βίῳ Φωκίωνος] 18. Τὰ δὲ [περὶ τὸν βῆμα τοῦ Δημοσθένους περὶ τοῦ Φωκίωνος] ἡ τῶν ἐμῶν λόγων κοινὰς (παρὰ *Πλουτάρχῳ* ἐνθ' ἀν. 4) σημαίνει τὸ κοπιερόν τοῦ λόγου αὐτοῦ, στερουμένου ἄλλως λεπιοτέρως τέχνης καὶ ὑψηλοτέρως ἐξάρσεως. Ἴδε Bernays Phokion σ. 127. Ἐν δὲ τοῖς λόγοις τοῦ Δημοσθένους αὐτοῦ οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ὁ Φωκίων. Ἐξελέχθη δὲ ὁ Φωκίων στρατηγὸς τεσσαρακονταπεντάκις.

τῆς Ἀμφιπόλεως¹. Ἐκτοτε δὲ ὁ πόλεμος παρετείνετο νωθρῶς δι-
κην νόσου φθινάδος. Αἱ Ἀθηναὶ ὑπεχώρουν ἀπαύστως, καὶ ἀντὶ
νὰ τιμωρήσωσι τὸν βασιλέα ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ χώρᾳ, καθ' ἃ εἶχον
σκοπήσει, ἔχαιρον νῦν κατορθοῦντες νὰ μὴ προσβάλληται αὐτὸ
τὸ ἀττικὸν ἔδαφος, ἀφ' οὗ μάλιστα μακεδονικὰ πειρατικά πλοῖα
εἶχον ἀπαγάγει αὐτὴν τὴν ἱερὰν τριήρη ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ
Μαραθῶνος².

Ὅσον λοιπὸν καὶ ἂν ἡγωνίζοντο οἱ ῥήτορες τῆς περὶ τὸν Εὐ-
βουλον φατρίας, ὅπως πληρῶσιν ἀμεριμνησίας τοὺς πολίτας ἢ
ἀπομακρύνωσιν ἀπ' αὐτῶν πάντα φόβον διὰ λόγων, τὰ πνεύματα
ἦσαν ὅπωςδὴποτε ἐστραμμένα πρὸς τὸν Φίλιππον. Καὶ μάτην
μὲν εἶχον πειραθῇ ἐπὶ μακρὸν νὰ ὑποτιμήσωσιν αὐτὸν, τῶρα δὲ
ὁ ἐνοχλητικὸς ἀνὴρ, ὁ δυστέκμαρτος ἐκεῖνος ὁ πάντοτε ἐνεργῶν
τι νέον καὶ ἀπροσδόκητον συνεκράτει πάντας ἐν πυρετώδει ἀνησυ-
χίᾳ. Ἐν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἐγίνετο λό-
γος περὶ αὐτοῦ· πᾶς δὲ ὁ γινώσκων τι περὶ αὐτοῦ καὶ δυνάμενος
νὰ διηγηθῇ τι περὶ τῆς διαμονῆς αὐτοῦ, περὶ τῶν σχεδίων αὐ-
τοῦ, περὶ τῶν ἀποφθεγμάτων αὐτοῦ ἠγγέλλεν εἰς τοὺς πολίτας
τὰ καινότατα καὶ σπουδαιότατα τῶν ἀγγελμάτων³. Ὅτε δ' αἶφνης
ἠγγέλλετο νέα τις αὐτοῦ βιαιοπραγία, ἐξήπτετο μὲν ἐξαπίνης ἡ
ὀργὴ τῶν πολιτῶν δίκην φλογὸς εὐκόλως σθεννυμένης, ἐβροντο-
φώνουν δὲ κατὰ τοῦ βαρβάρου βασιλέως τοῦ ἀποτολμῶντος νὰ
διαβουλεύηται νὰ ἄρξῃ τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῆς καθεστῶσης
τάξεως τῶν πραγμάτων. Ἐψηφίζοντο δὲ ψηφίσματα ἀπειλητικά
καὶ ἐλαμβάνοντο ἀποφάσεις σθεναραί· ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ δια-
τάξεις ἔμενον ἀτέλεστοι ἢ ἐπῆρχοντο λίαν βραδέως. Μετὰ δὲ τὰς

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 63.

¹ Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Α'] 34. Φιλοχόρου ἀπόσπ. 130 a [παρ' Ἀρπο-
κρατίωνι ἐν λ. Ἰερὰ τριήρης παρὰ C. Müller Fragmenta Historicorum
Graecorum Τόμ. Α' σ. 405]. Ἀνδροτίωνος [ἀπόσπ. 23 παρὰ Ἀρποκρατίωνι αὐ-
τόθι. C. Müller αὐτόθι Τόμ. Α' σ. 373]. Ἐγείνε δὲ ἡ σύλληψις αὕτης τῆς Παράλ-
ου βραχὺ πρὸ τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ πρώτου Φιλιππικοῦ τοῦ Δημοσθένους.

² Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Α'] 10, 48, 49.

τοιαύτας ἐξάψεις ἐπανήρχετο καὶ πάλιν τελεία ἀτολμία. Δὲν κατ-
ώρθονον δὲ νάντεπεξέλλωσι κατὰ τοῦ μισητοῦ ἐχθροῦ, ἵσταντο
ἄβουλοι θεαταὶ τῆς ἀκαταπονήτου αὐτοῦ δραστηριότητος, ἐπανε-
πιστον εἰς τὴν προτέραν νωθρότητα καὶ ἄφινον νὰ ἐπέρχωνται
ἀπαρεμποδίστως τὰναπόφευκτα δεινά.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε τὸ ἔαρ τοῦ 351 π. Χ., συζη-
τουμένου καὶ πάλιν πρὸ τοῦ δήμου τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ
πρὸς τὸν Μακεδόνα πολέμου, παρῆλθεν ἐπὶ τὸ βῆμα πρὸ πάντων
ἐκείνων, οἵτινες συνήθως ἐλάμβανον τὸν λόγον περὶ τούτου τοῦ
θέματος, ὅπως ἀπροσδοκῆτως ὁ Δημοσθένης, ὅχι ὅπως ἐπαναλά-
βη τὰ εἰωθότα, ἀλλ' ὅπως ἅπαξ διὰ παντὸς θέσῃ τέρμα εἰς τὸν
μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου συνήθη τρόπον τῆς ἐξετάσεως τοῦ ζη-
τήματος. Δὲν ἦτο δεινὸν προσωρινὸν καὶ κατεπεῖγον, οὐδὲ προέ-
κειτο περὶ ταχείας ἀμύνης ἀπὸ τοῦ κινδύνου. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ ῥή-
τωρ ἠδυνήθη νὰ παρορμήσῃ τοὺς συμπολίτας, ὅπως ἐξετάσωσι
σαφῶς τὸ ὅλον ζήτημα τοῦ πολέμου καὶ καταστρώσωσι σχέδια
περὶ τοῦ μέλλοντος.

Ἀληθῶς, εἶπεν ὁ Δημοσθένης εἰς τοὺς συμπολίτας, τὰ καθ'
ἡμᾶς ἔχουσι κακῶς, καὶ ἔχετε πληρέστερα δίκαιον νὰ εἰσθε ἄθυ-
μοι. Ἐχουσι δὲ τὰ πράγματα κακῶς κυρίως διὰ τὸν λόγον, ὅτι
οὐδὲν ἐπράξατε τῶν δεόντων, καὶ ἐν τούτῳ ἔγκειται τις παρηγο-
ρία, ἥτις θὰ ἔλειπεν ἀφ' ὑμῶν, ἂν εἶχετε πράξει ὅσα προσῆκε καὶ
ὅμως τὰ πράγματα δὲν ἔβαινον καλλίτερον¹. Ἄν δὲ μεταβλη-
θῇτε, δύνανται νὰ μεταβληθῶσι καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς, ἐπειδὴ τὸν ἀν-
δρεῖον καὶ ἀγρύπνως καὶ δραστηρίως ἐνεργοῦντα βοηθεῖ ἡ τύχη.
Ἡ δύναμις τῶν Μακεδόνων, ἥτις ηὔξήθη μεγάλη ἀπὸ ἀφορμῶν
μικρῶν, δὲν εἶνέ τις θεία δύναμις, ἀλλ' ὑπόκειται εἰς ἀπάσας τὰς
περιπετείας τῶν ἀνθρωπίνων καὶ εἶνε μάλιστα λίαν ἐπισφαλής.

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Α'] 2· οὐδὲν τῶν δεόντων ποιοῦντων
ὑμῶν κακῶς τὰ πράγματα ἔχει, ἐπεὶ τοι εἰ πάνθ' ἀπὸ προσῆκε ὑμῶν
πραττόντων οὕτως εἶχεν, οὐδ' ἂν ἐλπίς ἦν αὐτὰ βελτίω γενέσθαι.
Περὶ δὲ τῶν ἀμελημάτων ἐν ταῖς προτέραις ἐκστρατείαις ἴδε αὐτόθι 35-46.

Ὁ δὲ χεῖριστος ἐχθρὸς ὁ ἀπειλῶν τὰς Ἀθήνας δὲν εἶνε ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἡ ὑμετέρα ἀμέλεια, ἧς ἕνεκα, καὶ ἂν ὁ Φίλιππος οὗτος ἀπέθνησκε σήμερον, αὖριον ὑμεῖς θὰ ποιήσητε ἕτερον Φίλιππον¹. Θέλετε νὰ πολάβητε τὴν Ἀμφίπολιν, καὶ ὁμῶς εἴσθε οὕτως ὀλίγον παρεσκευασμένοι, ὥστε, ἂν ἡ τύχη προσέφερεν εἰς ἡμᾶς τὴν πόλιν, δὲν εἴσθε ἔτοιμοι νὰ παραλάβητε αὐτήν². Διὰ ταῦτα πρέπει νὰ παρασκευασθῇ πολεμικὴ δύναμις ἀνάλογος πρὸς τοὺς ὑμετέρους πόρους. Καὶ δὴ παρασκευάσωμεν δύναμιν μικράν, ἐπειδὴ εἴμεθα παρὰ πολὺ ἀδύνατοι, ὥστε νὰ ντεπεξέλθωμεν πρὸς τὸν βασιλέα διὰ στρατιᾶς ἡπειρωτικῆς· ἀλλ' ἡ δύναμις αὕτη ὀφείλει νὰ εὐρίσκηται πάντοτ' ἐν στρατείᾳ ἔξω τῆς πόλεως, ὅπως μὴ ἕνεκα τοῦ ἀναγκαίου πρὸς παρασκευὴν χρόνου ἀποβῶμεν τὸ ἐπίκαιρον τῆς ἐνεργείας. Τώρα δ' ἀπ' ἐναντίας διεξάγετε τὸν ὑμέτερον πόλεμον πρὸς τὸν Φίλιππον καθ' ὃν τρόπον πυκτεύουσιν οἱ βάρβαροι. Πράγματι ἐκείνων ὁ πληγὴς ἔχεται πάντοτε τῆς πληγῆς, ἂν δὲ ὁ ἀντίπαλος πατάξῃ αὐτὸν κατ' ἄλλο μέρος τοῦ σώματος, διευθύνει εἰς αὐτὸ τὰς χεῖρας, ἀλλ' οὔτε γινώσκει οὔτε προθυμεῖται νὰ προλάβῃ τὸ πλῆγμα καὶ νὰ προμαντεύῃ τὰς προθέσεις τοῦ ἐχθροῦ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ³. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπάρχῃ δύναμις τις μόνιμος, ἔχουσα χειμάδιον ἐν τῷ βορείῳ πελάγει κατὰ τὴν Λήμνον ἢ τὴν Θάσον, ἐνθα θὰ δύναται διὰ ληστρικῶν ἐπιθέσεων νὰ παραβλάπτῃ τὰ μέγιστα τὸν ἐχθρὸν καὶ ἰδίως νὰ προλαμβάνῃ τὰς λίαν ἐπικερδοεῖς λαφυραγωγίας τοῦ Φιλίππου. Ἡ δὲ δύναμις αὕτη δὲν πρέπει νὰ συγκροτῇται ἐξ ἐπισφαλῶν ξενικῶν στρατευμάτων, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη ἐκ διςχιλίων

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Α'] 11· ἀνοῦτός τι πάθῃ, ταχέως ὑμεῖς ἕτερον Φίλιππον ποιήσετε, ἂν περ οὕτω προσέχητε τοῖς πράγμασι τὸν νοῦν· οὐδὲ γὰρ οὗτος παρὰ τὴν αὐτοῦ βίωμην τασσόντων ἐπηύξηται ὅσον παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀμέλειαν.

² Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Α'] 12· ὥς δὲ νῦν ἔχετε, οὐδὲ διδόντων τῶν καιρῶν Ἀμφίπολιν δέξασθαι δύναισθ' ἂν, ἀπηρτημένοι καὶ ταῖς παρασκευαῖς καὶ ταῖς γνώμας.

³ [Δημοσθένους Κατὰ Φιλίππου Α' 40].

στρατιωτῶν τοῦλάχιστον οἱ πεντακόσιοι καὶ ἐκ διακοσίων ἱππέων τοῦλάχιστον οἱ πενήκοντα νὰ εἶνε Ἀθηναῖοι, χρησιμεύοντες ὥς-περ ἐπόπται τῶν στρατηγουμένων¹. Ἐκεῖ ἔνθα μεταβαίνουνσι πολλοὶ Ἀθηναῖοι, συνακολουθοῦσιν αὐτοὺς καὶ οἱ θεοὶ τῆς πόλεως. Εἰς δὲ τοὺς ἄνδρας ἐκείνους ἄρκοῦσι δέκα τριήρεις, καὶ ἡ ὅλη παρασκευὴ τριήρων, πεζῶν καὶ ἱππέων ἀπαιτεῖ δαπάνην περίπου ἑνενήκοντα ταλάντων², τοιαύτη δὲ παρασκευὴ δὲν εἶνε ἀνωτέρα τῶν ὑμετέρων πόρων. Ἀλλ' εἶνε ὁμως ἀνάγκη τὰ ψηφισθησόμενα καὶ νὰ ἐκτελεσθῶσι πράγματι καὶ ὡς δεῖ. Ἀληθῶς, ἂν ἐρωτήσω ὑμᾶς διὰ τί τὰ ὑμέτερα Διονύσια καὶ Παναθήναια τελοῦνται καθ' ἕκαστον ἔτος ἀκριβῶς τὸν τεταγμένον χρόνον, τὸν λόγον τούτου θὰ εὑρητε εἰς τὴν διὰ νόμου διατάξιν τῶν πάντων καὶ εἰς τὸ ὅτι ἕκαστος γινώσκει ἐκ τῶν προτέρων τί ὀφείλει νὰ πράξῃ. Ὅμοιως λοιπὸν καὶ τὰ σπουδαιότατα ἔργα τοῦ πολέμου δὲν πρέπει νὰ μένωσιν ἄτακτα, ἀδιόρθωτα καὶ ἀόριστα.

Ὁ πρῶτος Φιλιππικὸς εἶνε ἀφετηρία νέας περιόδου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ δὲν ἔσχε μὲν ὁ λόγος μέγала ἐπακόλουθα, ἀλλ' εἶχε δι' αὐτοῦ τέλος διαγραφῇ ἐν τῇ κυριωτάτῃ τῶν ζητημάτων τῆς πολιτείας πρόγραμμα σταθερὸν καὶ εἶχεν ἀκουσθῇ εὐπαρρησίαστος ἀντίρρησης ἐναντίον τοῦ κρατοῦντος κυβερνητικοῦ συστήματος. Ἐκτοτε ὁ Δημοσθένης ἴστατο ἀντιμέτωπος τοῦ Εὐβούλου ὡς κεκηρυγμένος αὐτοῦ ἀντίπαλος. Καὶ δὲν συνεκρότησε μὲν περὶ ἑαυτὸν φατρίαν, ἐπειδὴ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς δὲν ἤθελε νὰ ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ στασιώτας, ἀλλὰ τὸν δῆμον· ἀλλ' οὐχ ἤττον οἱ λόγοι αὐτοῦ ἐχρησίμευσαν ὡς ἑναυσμα, καὶ αἱ καρδίαι τῶν πολιτῶν κατελήφθησαν ὅπωςδὴποτε ὑπὸ ἀνησυχίας, ὅτε οὗτοι ἤκουσαν τοῦ ῥήτορος νουθετοῦντος αὐτοὺς καὶ λέγοντος· «ἐν ᾧ ὑμεῖς κάθησθε ἀργοὶ, περιστοιχίζεσθε κύκλῳ ὡς ὑπὸ θηρατοῦ περιβάλλ-

¹ [Δημοσθένους Κατὰ Φιλίππου Α'] 21 κ. ε.

² Ἀντιστοιχοῦσι [πρὸς πεντακοσίας τεσσαράκοντα τέσσαρας χιλιάδας φράγκων, ὧν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἡ ἀνάλογος σημερινὴ ἀξία].

λοντος τὸ θήραμα ὁσημέραι ἐγγύτερον διὰ τῶν δικτύων αὐτοῦ ¹ ». Εἶχεν ἤδη ἐκδηλωθῇ ἡ διαφωνία τοῦ πολιτικοῦ προγράμματος, διὰ δὲ τῆς ἐκδηλώσεως ταύτης συνεταράχθησαν καὶ οἱ φίλοι τῆς εἰρήνης, καὶ, ἐγκαταλιπόντες τὴν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἀδράνειαν, ἐκινήθησαν καὶ πάλιν καὶ ἐπεθύμησαν νὰ πράξωσι τι καὶ αὐτοὶ, ὅπως ἐκφύγωσι τὴν μομφὴν τελείας ἀπραξίας. Πρὸς τοῦτο δὲ παρέστη κατάλληλος εὐκαιρία ἐν Εὐβοίᾳ.

Ἡ Εὐβοία εἶχε μεταβληθῇ ὑπὸ τοῦ Περικλέους εἰς τμήμα τῆς Ἀττικῆς. Ἐξ οὗ δὲ χρόνου διεσπάσθη ἡ ἔνωσις αὕτη, ἡ νῆσος δὲν ἀνέκτησε πλέον ἡσυχίαν, ἐπειδὴ ἡδυνάτει νάποτελέσῃ ἐνιαῖόν τι καὶ αὐτόνομον ὅλον. Καὶ ἀνεβίωτε μὲν καὶ πάλιν ὁ ἀρχαῖος μεταξὺ τῶν διαφόρων πόλεων τῆς νήσου ἀνταγωνισμός, προσετέθησαν δὲ καὶ ἐκ τῶν ἔξω ἐπιδράσεις, δι' ὧν ἐπηυξήθη ἡ σύγχυσις. Πράγματι δὲ νῆσος ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας μέχρι τῆς Ἀττικῆς καὶ κειμένη παρ' αὐτὴν τὴν ἡπειρον δὲν ἡδύνατο νὰ μείνῃ ἀμέτοχος τῶν κατὰ τὴν ἡπειρον ταραχῶν. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι δὲν ἡδύναντο νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν Εὐβοίαν, ἅτε οὖσαν ἕνεκα τῶν φυσικῶν αὐτῆς προϊόντων ἀναγκαιότατον συμπλήρωμα τῆς Ἀττικῆς· ἄλλως δὲ, τῆς Εὐβοίας κατεχομένης ὑπὸ ἐχθρῶν, ἡπειλοῦντο δεινότατα αὐτὰ τὰ παράλια τῆς ἀθηναϊκῆς χώρας. Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐθεώρουν τὴν νῆσον φυσικὸν προσάρτημα τῆς Βοιωτίας, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἡγεμόνες τῶν βορείων ἐλληνικῶν χωρῶν, θέλοντες νὰ δεσπώσωσι τῆς μέσης Ἑλλάδος, ἀναγκαιῶς ὤφειλον νὰ ἐπιζητήσωσι πρὸ πάσης ἄλλης ἐνεργείας τὴν ἀποκτήσιν δυνάμεως ἐν Εὐβοίᾳ.

Διὰ ταῦτα ἡ ἀτυχὴς νῆσος ἐφείλκυσε τὰς ὁρέξεις πάντων καὶ ἀπέβη κοινίστρα ἀγῶνος, ἐν ᾗ διεσταυροῦτο ἡ πολιτικὴ ἐνέργεια τῶν διαφόρων πόλεων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπεθάλπετο ὁ καταστασιασμός τῶν εὐβοϊκῶν πόλεων ὑπὸ τῶν γειτόνων πολιτειῶν, αἵτι-

¹ [Δημοσθένους Κατὰ Φιλίππου Α' 9· ἀλλ' αἶτε προσπεριβάλλεται καὶ κύκλῳ πανταχῇ μέλλοντας ἡμᾶς καὶ καθημένους περιστοιχίζεται].

νες ἤθελον νὰποκτήτῳσι δύναμιν διὰ τῆς ὑποστηρίξεως ἐνίων στασιάρχων. Οὕτως Ἰάσων ὁ Φεραῖος εἶχεν ἐγκαθιδρύσει ἐν Ὠρεῶ τὸν τύραννον Νεογένην¹, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, ἐκβαλόντες τοῦτον², ἐγκαθίδρυσαν ἐν αὐτῷ τὸν Ἀλκέταν³. Οὗτος δ' ἐξεδιώχθη τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, 377 π. Χ., ὑπὸ στίφους Θηβαίων⁴, καὶ ἔκτοτε ἡ ὅλη νῆσος προσῆλθεν εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Βοιωτῶν.

Εἶχον δὲ οὕτω τὰ πράγματα προφανῶς ἄριστα, καὶ αὕτῃ δὲ μόνη ἡ περὶ τῆς Εὐβοίας ἀνασκοπὴ ὥφειλεν εἰκότως νὰ καταστήσῃ σαφὲς εἰς τοὺς Ἀθηναίους πολιτευτάς, ὅτι συνετὴ πολιτεία ἐπέβαλλε τὴν διατήρησιν φιλίων γειτονικῶν σχέσεων μετὰ τῶν Θηβαίων. Πράγματι δὲ ἅμα τῇ περὶ τοὺς χρόνους τῆς παρὰ τὰ Λεῦκτρα μάχης ἀποσπάσει τῶν δύο πόλεων ἀπ' ἀλλήλων ἤρξατο ὁ περὶ τῆς νήσου ἀνταγωνισμὸς αὐτῶν, καὶ ἐν ταῖς εὐβοϊκαῖς πόλεσιν ἀντετάχθησαν ἀντιμέτωποι πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀττικίζοντες καὶ οἱ βοιωτίζοντες. Τούτων δὲ οἱ βοιωτίζοντες ὑπῆρξαν οἱ ἐπικρατήσαντες, καὶ Θεμίσων ὁ τύραννος τῆς Ἐρετρίας προεκάλεσε τὴν ἀποστασίαν τῶν Ὠρωπίων⁵, ἥτις ὑπῆρξεν αἰσθητοτάτῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἅπασα ἡ Εὐβοία ἐτάχθη καὶ συνεστρατεύετο μετὰ τῶν Θηβαίων, ἕως ὁ Τιμόθεος διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς στρατείας τοῦ 357 π. Χ. κατέλυσε τὴν ἐν Εὐβοίᾳ δύναμιν τῶν Θηβῶν⁶.

Ἀλλὰ καὶ αἱ στρατεῖαι ἐκεῖναι δὲν ἐπήγαγον ἀσφαλῆ κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ νήσῳ. Αἱ εὐβοϊκαὶ πόλεις, εἰς ἃς οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέδωκαν τελείαν αὐτονομίαν, ἦσαν ὅλως ἐπισφαλεῖς, περιῆλθον δὲ καὶ πάλιν εἰς τυράννους διοικοῦντας παρὰ τὴν θέλησιν τῶν πόλεων, καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν φατριῶν προεκάλεσε

¹ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 549].

² Διοδώρου Σικελιώτου XV, 30.

³ [Ξενοφῶντος Ἑλλην. V, 4, 56. Πολυαίνου Στρατηγήματα II, 7].

⁴ Ξενοφῶντος Ἑλλην. V, 4, 57.

⁵ Διοδώρου Σικελιώτου XV, 76. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 575.

⁶ Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 75. [Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 131].

πάλιν νέας ἔξωθεν ἐπεμβάσεις. Οὕτως ὁ Φίλιππος ἤρξατο ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας¹ ἐπιλαμβανόμενος τῶν κατὰ τὴν νῆσον· καὶ ἔπεμψε μὲν ἐπιστολάς εἰς τὰς πόλεις τῆς Εὐβοίας, δι' ὧν παρίστανεν εἰς αὐτάς, ὅτι ἦτο ἀνόητον νὰ στηρίζωνται εἰς πόλιν οἷα ἡ τῶν Ἀθη- νῶν, ἥτις οὐδ' ἑαυτὴν ἡδύνατο νὰ προστατεύσῃ², ὑπεστήριξε δὲ τὸν ἐν Χαλκίδι τύραννον Καλλίαν καὶ ὑπεσκάλευε τὴν διχόνοιαν ἐν ταῖς πόλεσι. Συνέβησαν δὲ ταῦτα περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ Δημοσθένης ἐξεφώνησε τὸν πρῶτον Φιλιππικόν· ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα ὁ ἐν Ἐρετρίᾳ τυραννῶν Πλούταρχος ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, ἅτε μὴ δυνάμενος διὰ τῶν ἰδίων ἑαυ- τοῦ δυνάμεων νάντιταχθῇ πρὸς τὴν ἀντίθετον τῶν Ἐρετριέων φα- τριαν, ἥς προίστατο ὁ Κλείταρχος.

Εἶχε δὲ ὁ Πλούταχος ἰσχυροὺς φίλους ἐν Ἀθήναις, ἰδίως δὲ συνεδέετο πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Μειδίου, ὁπαδοῦ τοῦ Εὐβούλου. Ἦτο δὲ ὁ Μειδίας τῶν πλουσίων τῆς πόλεως τῶν ἐπιδεικνυο- μένων εἰς τὰ πλήθη καὶ μεγαλαυχούντων ἐπὶ τῇ τρυφῇ³, ἄν- θρωπος ἰδιογνώμων καὶ ὑπεροπτικὸς, ὅστις, πεποιθὼς ἐπὶ τὸ κοι- νωνικὸν αὐτοῦ ἀξίωμα, ἐνόμιζεν, ὅτι ἦσαν εἰς αὐτὸν ἐπιτετραμ- μένα τὰ πάντα. Πειθόμενοι δὲ εἰς αὐτὸν ὑπερεμάχουν τοῦ αἰτή- ματος τοῦ Πλούταρχου ἅπαντες οἱ περὶ τὸν Εὐβούλον⁴, θέλον- τες μὲν νὰ ποδείξωσιν, ὅτι ἐγίνωσκον ἐν τῷ προσήκοντι χρόνῳ νὰ φανῶσι δραστήριοι, καραδοκούντες δ' εὐκόλον ἐπιτυχίαν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ προτείνοντες στρατείας εἰς τὴν γείτονα καὶ ἀναγκαιοτάτην εἰς τοὺς Ἀθηναίους νῆσον ἡδύναντο πάντοτε νὰ ἐλπίζωσι πρόθυ- μον ἀκρόασιν, κατωρθώθη πράγματι νὰ ὑπεκκαύσωσι παρὰ τῷ δήμῳ μέγαν ζῆλον πρὸς πόλεμον.

Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης ἦτο ἐναντίος ταύτης τῆς γνώμης. Μετὰ μεγίστου δὲ θάρρους ἀντεπεξῆλθε μόνος αὐτὸς ἐναντίον τῆς περὶ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 92.

² Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Α'] 37. Πρὸς τὰ Σχόλια ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 144-145.

⁴ Δημοσθένους [Κατὰ Μειδίου], 110, 200.

τῆς στρατείας ταύτης προτάσεως, καὶ προεχάλεσεν οὕτως ἄμετρον λύσσαν ἐναντίον ἑαυτοῦ ¹. Οἱ ἀντίπαλοι ἐλοιδοροῦν τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην καὶ αὐθάδειαν τοῦ ἀνδρός, ὥςτις ἐξώθει πάντοτε τοὺς Ἀθηναίους πρὸς δρᾶσιν καὶ πρὸ μικροῦ ἀκόμη εἶχε θελήσει νὰ στείλῃ τὰς τριήρεις αὐτῶν εἰς τὴν μακρὰν κειμένην Ῥόδον, τῶρα δὲ ἀντετάσσετο εἰς τὴν προτεινομένην στρατείαν διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι αὕτη δὲν εἶχε προταθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης δὲν ἦτο θορυβοποιὸς ταραξίας ἐπιδοκιμάζων πᾶσαν φιλοπόλεμον ἐνέργειαν, ἀλλὰ συνήνونه τὴν ἀκάθεκτον αὐτοῦ ἀνυπομονησίαν πρὸς τὴν μεγίστην σύνεσιν, εἴπερ τι δὲ καὶ ἄλλο ἐμίσει τὴν πρὸς ἀναξίους λόγου σκοποὺς διασπάθῃσιν τῶν δυνάμεων τῆς πατρίου πόλεως. Πῶς δὲ ἡδύνατο νὰ ἐπιδοκιμάσῃ στρατείαν σκοπὸν ἔχουσαν τὴν ὑποστήριξιν τυράννου ἀνταγωνιζομένου πρὸς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ πόλιν; Κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ οἱ Ἀθηναῖοι μόνον χάριν ἐθνικῶν σκοπῶν καὶ χάριν τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ὤφειλον νὰ δράττωνται τῶν ὅπλων. Ἀλλως δ' ἐβλεπεν, ὅτι ὁ προκείμενος πόλεμος εἶχε προκληθῇ μόνον ὑπὸ ἰδιωτικῶν φιλιῶν καὶ συνεννοήσεων, καὶ ἡδύνατο νὰ προεικάζῃ, ὅτι ἔνεκα τῆς ἐπισφαλοῦς πίστεως τῶν συμμάχων οἱ Ἀθηναῖοι, καίπερ εἰς μεγάλας προβαίνοντες θυσίας, οὔτε τιμὴν οὔτε δύναμιν ἔμελλον νὰ προσ-αποκτήσωσιν.

Ἀλλ' οἱ λόγοι αὐτοῦ οὐδεμιᾶς ἔτυχον ἀκροάσεως. Τελευτῶντος δὲ τοῦ Φεβρουαρίου [350 π. Χ.] ², οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεστράτευσαν ὑπὸ τὸν Φωκίωνα, συμμετεχόντων τῆς στρατείας πολιτῶν τε καὶ μισθοφόρων, ἱππέων καὶ πεζῶν. Συνεστράτευε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Δημοσθένης ³. Προήλασεν δὲ οἱ ἱππεῖς καὶ ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὰ Ἀργουρα, πρὸς βορρᾶν τῆς Χαλκίδος, πιθανῶς ὅπως

¹ Δημοσθένους [Περὶ εἰρήνης] 5.

² Πρὸ τῆς δωδεκάτης Ἀνθεστηριῶνος κατὰ Δημοσθένην [Πρὸς Βοιωτὸν περὶ τοῦ θανάτου] 16.

³ Δημοσθένους [Κατὰ Μειδίου] 133· ταῦτα εἰς τοὺς ἀπλίτας ἡμᾶς ἀνηγγέλλετο· οὐ γὰρ εἰς ταῦτο ἡμεῖς διεβήμεν.

ἀποκρούσῃ τὴν ἄφιξιν μακεδονικῆς ἐπικουρίας. Ἡ δὲ λοιπὴ στρατιὰ διεπεραιώθη εἰς τὸν ἐγγύτατον Πορθμόν· ἐπειδὴ δὲ ἡ παραλία ὁδὸς ἦτο ἀποκεκλεισμένη, καθ' ἃ δυνάμεθα νῦν ὑποθέσωμεν, προεχώρησε πρὸς τὸ ὄρος, ὅπως δι' αὐτοῦ ἀφίχθῃ εἰς τὴν Ἐρέτριαν. Ἀμα δὲ τῇ εἰς τὰς Ταμύνας ἀφίξει προσεβλήθησαν αἰῶνης ἐν τινὶ φάραγγι ὑπὸ τῶν τοῦς τόπους ἀκριβέστερον γινώσκόντων πολεμίων¹. Τότε δὲ ἀπεδείχθη, ὅτι ὅλη ἡ Εὐβοία εἶχε λάβει τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ τύραννοι τῆς Χαλκίδος εἶχον συμμαχήσει μετὰ τοῦ Κλειτάρχου². Ὁ δὲ Φωκίων περιέστη εἰς μέγιστον κίνδυνον, καὶ, προδοθεὶς παρὰ τῶν συμμάχων, ὠχυρώθη ἐπὶ τινος λόφου καὶ μετὰ μεγίστης δυσχερείας κατῴρθωτε νὰποκρούσῃ τὴν ὑπερέραν δύναμιν τῶν πολεμίων³.

Τὰ δεινότατα τῶν ἀγγελμάτων ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ προσεκάλεσαν πρόθυμον ἐθελουσίαν ἀπάντων τῶν πολιτῶν⁴. Πλούσιοι πολῖται ἐδώρησαν εἰς τὴν πολιτείαν τριήρεις, ἅπαντες οἱ ἐν τῇ πόλει ὑπολειπόμενοι στρατιῶται ἐξώρμησαν πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ Φωκίωνος, οὗ καὶ αὐτὴ ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπικοινωνία εἶχεν ἀποκλεισθῇ, καὶ πρὸς ἀποτροπὴν τῆς χρηματικῆς ἐνδείας τῆς πόλεως ἀναστὰς ὁ Ἀπολλώδωρος ὑπέβαλε τὴν φιλόπατριν πρότασιν, ὅπως τὸ ὅλον περίσσευμα τῆς ἐτησίας προσόδου κατατεθῇ εἰς τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον.

¹ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Φωκίωνος 12. *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 87· τὸ στρατόπεδον εἰς τινὰς δυσχωρίας κατακεκλιμένον, ὅθεν μὴ νικήσασιν μάχην οὐκ ἔστιν ἀναχώρησις οὐδὲ βοήθειά τις ἐλπίς οὕτ' ἐκ γῆς οὕτ' ἐκ θαλάσσης.

² Κατὰ τὰ νέα *Σχόλια* εἰς *Αἰσχίνου* Κατὰ Κτησιφώντος 87 ὅχι ὁ Ταυροσθένης, [καθ' ὃ λέγει ὁ ῥήτωρ], ἀλλ' ὁ Κλειτάρχος παρέλαβε μισθοφόρους παρὰ τοῦ Φαλαίκου. Ἰδε F. Schultz ἐν τοῖς *Neue Jahrbücher für Philologie* 1866 σ. 314, ὅστις κατὰ ταῦτα διορθώνει τὸ χωρίον τοῦ *Αἰσχίνου* ὥδε· παρὰ Φαλαίκου δύναμιν πρὸς μεταπεμψάμενος.

³ Περὶ τῆς εἰς τὴν Εὐβοίαν στρατείας [τοῦ 350 π. Χ.] Ὁλυμπ. 107, 2 ὅδε τὴν διήγησιν τοῦ *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 86-88, ὅστις παριστάνει τὰ πράγματα δυσμενῶς πρὸς τὸν Δημοσθένην καὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ.

⁴ *Δημοσθένους* [Κατὰ Μειδίου] 161.

Ἐν τούτοις δὲ κατώρθωσεν ὁ Φωκίων νὰ διανοίξῃ δίοδον δι' ἐντίμου μάχης¹ καὶ ἀφιγθῇ μεσοῦντος τοῦ θέρους αἰσίως εἰς τὰς Ἀθήνας· ἀλλ' ἡ φρουρά, ἣν εἶχεν ἀφήσει ἐν τῷ στενοτάτῳ μέρει τῆς νήσου, κατὰ τὸ φρούριον Ζάρετρα², ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐξακολουθῇ κατέχων ἐπίκαιρον χωρίον τῆς Εὐβοίας, ἔνεκε τῆς ἀπιστίας τοῦ Πλουτάρχου ἡχμαλωτίσθη παρὰ τῶν πολεμίων³. Ἦναγκάσθησαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ πληρώσωσιν ἀντὶ λύτρων αὐτῆς πεντήκοντα τάλαντα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τριακοσίας δέκα τέσσαρας καὶ πλεόν χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία περίπου εἶνε ἡ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξία]. Ἀπεβλήθη δὲ οὕτω σύμπασα ἡ Εὐβοία, καὶ πᾶσαι αἱ θυαῖαι αἷτινες εἶχον ἐξαντλήσει τελείως τὰς προσόδους τῆς πολιτείας, εἰς οὐδὲν ἄλλο εἶχον ἀπολήξει ἢ εἰς ἐπονείδιστον ἦτταν καὶ ταπείνωσιν δεινοτάτην.

Ἀλλ' ἡ ἀτυχὴς αὕτη στρατεία⁴ εἶχε καὶ ἄλλα ἐπακόλουθα δεινὰ εἰς τε τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Δημοσθένην. Ἀπολλόδωρος ὁ υἱὸς τοῦ πλουσίου τραπεζίτου Πασίωνος δὲν εἶχε κατορθώσει παρὰ τὸν πολὺν πατρικὸν πλοῦτον νὰ τύχῃ ἐξαιρέτου ἀξιώματος ἐν Ἀθήναις. Εἶχε δὲ μόνον ἀπαξ πλεύσει ὡς τριήραρχος εἰς τὴν Σικελίαν καθ' ὃν χρόνον ὁ Διονύσιος ἀνεμιγνύετο εἰς τὰ ἐλληνικὰ πράγματα⁵ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συναφῆς φιλίων σχέσεων μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Ἀθηναίων (368 π. Χ. Ὀλυμπ. 103, 1), ἔκτοτε δὲ εἶχε καταστραφῇ κατασπαταλήσας τὴν οὐσίαν καὶ δυσφημηθῇ ἔνεκα πλείστων βσων δικῶν, δι' ὧν εἶχε πειραθῇ νὰ κερδήσῃ καὶ πάλιν χρῆμα⁶.

¹ *Διοχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 88. *Πλουτάρχος* ἐν Βίῳ Φωκίωνος 13.

² *Πλουτάρχος* ἐν Βίῳ Φωκίωνος 13.

³ *Σχόλια* εἰς *Δημοσθένους* [Περὶ εἰρήνης] 5.

⁴ Παρὰ τὴν νίκην τοῦ Φωκίωνος καλεῖται παρὰ τοῦ *Δημοσθένους* [Περὶ εἰρήνης] 5 π ὁ λ ε μ ο ς ἄ δ ο ξ ο ς καὶ δ α π α ν η ρ ὁ ς.

⁵ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 538 [Πρὸς Τόμ. Δ' σ. 323 καὶ Ε' σ. 118].

⁶ Ὁ Ἀπολλόδωρος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς (370 π. Χ.) συμμετέσχεν ὡς τριήραρχος τῆς εἰς τὴν Σικελίαν τῷ 368 π. Χ. σταλείσης πρεσβείας [Ἴδε ἀνωτέρω σ. 118 σημ. 1], ἐτρινέφραρχε δὲ καὶ τῷ 362 π. Χ. κατὰ τὰ παράλια τῆς Θράκης, ὑποβληθεὶς εἰς μεγάλαν δαπάναν (*Ψευδοδημοσθένους* [Πρὸς Πολυκλείαν]). Περιπλακεῖς δ' εἰς πολλὰς δίκας

Ἦτο δὲ ὁ Ἀπολλόδωρος ἀνὴρ κενόφρων καὶ ἀνάξιος πίστεως, οὗ ἢ φιλοπατρία ἔβλαπτε μᾶλλον ἢ ὠφέλει τὴν πολιτείαν, ἐπειδὴ ἔνεκα τῆς ματαιοφροσύνης αὐτοῦ ἦτο καὶ ἐν ταῖς δημοσίαις λειτουργίαις ἄμετρος καὶ ἔφθειρε τοὺς ναύτας, καθιστάνων λίαν εὐκόλον τὸν βίον αὐτῶν ἐν ταῖς τριήρεσιν αὐτοῦ. Ἐν τούτοις δὲ ἢ ἐν τῇ βουλῇ ὑπὲρ αὐτοῦ πρότασις ἐτίμα τὴν τε σύνεσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀγαθὴν θέλησιν καὶ τὸ θάρρος. Οἱ δὲ συντριήραρχοι εἶχον ψηφίσει ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ, προταθεῖσα παρ' αὐτῶν εἰς τὸν δῆμον, εἶχε γίνεαι δεκτὴ παρ' αὐτοῦ. Τὰ πάντα δ' ἔβαινον κανονικῶς. Ἡ δὲ ἀποδοχὴ τῆς προτάσεως ἐπεδύλλετο ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Ἄλλως δ' ὁ Ἀπολλόδωρος εἶχεν ἐπιδείξει ἕσον ἔνεστιν ἐπιφυλακτικωτάτην διαγωγὴν, προτείνας ὅπως οἱ πολῖται ψηφίσωσι τὸ πρῶτον, ἂν τὸ περίσσευμα ὤφειλε νὰ θεωρηθῇ ὡς χρῆμα στρατιωτικὸν ἢ νὰ κατατεθῇ εἰς τὸ ταμεῖον τῶν ἐορτῶν, παρὰ τοῦ δήμου δ' ἐξηρτᾶτο, ἂν ἤθελε, συμφωνῶν μετὰ τῆς γνώμης τοῦ προτείνοντος, νὰ ψηφίσῃ τὴν χάριν τοῦ πολέμου χρῆσιν τῶν χρημάτων. Ἄλλ' ὅτε, διαρκουσῶν τῶν συζητήσεων, ἤλθον ἐκ τῆς κονίστρας τοῦ πολέμου ἀγγέλματ' εὐαρεστότερα, εἰσῆχθη πάραυτα παρὰ τοῦ Στεφάνου κατηγορία κατὰ τοῦ Ἀπολλοδώρου ἐπὶ γραφῇ παρανόμων, καὶ κατωρθώθη διὰ παντοίων σκευωριῶν ἡ καταδίκη αὐτοῦ¹.

Ὁ δὲ Στέφανος εἶχε παρορμηθῇ εἰς τὸ διάβημα ἐκεῖνο, καθ' ὃ δικαιούμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, παρὰ τοῦ Εὐβούλου² μετὰ δὲ τὴν

(*Δημοσθένους* [Ἐπὶ Φορμίωνος' 54] εἶχε διασπαθῆσαι τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, ἥς τὸ ἀνῆκον εἰς αὐτὸν μέρος εἶχε λάβει τῷ 368-367 π. Χ., ὅτ' ἐπελήφθη τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ ὡς βουλευτὴς προέτεινε διαχειροτονῆσαι τὸν δῆμον εἴτε δοκεῖ τὰ περιόντα χρήματα τῆς διοικήσεως στρατιωτικὰ εἶναι εἴτε θεωρικὰ (*Ψευδοδημοσθένους* Κατὰ Νεαίρας 40). Πρβλ. Lortzing De orationibus quae Demosthenes pro Apollodoro] scripsisse fertur. | Ἐν Βερολίῳ'. 1863. Κατὰ δὲ τὸν Hornbostel (Über die von Demosthenes in S[achen] des Apollodor verfassten Gerichtsreden [Ratzeburg. 1851] σ. 40) ὁ Ἀπολλόδωρος ἐνήγοι ἀπλῶς κατ' εἰρήνην τοῦ Δημοσθένους, τοῦθ' ὅπερ διαμφισθῆται ὁ Lortzing.

¹ [*Ψευδοδημοσθένους* Κατὰ Νεαίρας] 5.

² Schäfer Demosthenes [und seine Zeit] Beilage σ. 180.

ἐξαίρετον ἐπιτυχίαν τοῦ διαθήματος ἐκείνου παρέστη εἰς τὸ μέσον αὐτὸς ὁ Εὐβούλος, καὶ εἰσέγαγε νόμον, καθ' ὃν πᾶς ὁ ἐν τῷ μέλλοντι ἀποτολμῶν νὰ προτείνῃ τὴν εἰς στρατιωτικὰ χρήματα μεταποίησιν τῶν θεωρικῶν ἔμελλε νὰ τιμωρῇται διὰ θανάτου¹. Κατὰ δὲ τὸ κείμενον τοῦ νόμου τούτου ἡδύνατο νὰ νομισθῇ, ὅτι ὁ Ἀπολλόδωρος εἶχε προτείνει καινοτομίαν ἐπικίνδυνον εἰς τὴν πολιτείαν καὶ ὅτι παρίστατο ἀνάγκη προφυλάξεως τῆς πολιτείας ἀπὸ πάσης ἐπαναλήψεως τοιαύτης προτάσεως, ἐν ᾧ πράγματι ὁ Ἀπολλόδωρος οὐδὲν ἄλλο εἶχε πράξει ἢ νὰ διενεργήσῃ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ μόνου νομίμως ἔχοντος πρὸς ἀπόκρουσιν καταχρήσεως ριζωθείσης ἐν τῷ δήμῳ. Ἄλλ' ἡ κατάχρησις αὕτη καθωρίζετο νῦν ὑπὸ τοῦ Εὐβούλου ὡς τι καθεστὼς καὶ νόμιμον, οὕτω δὲ τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας παρεβλάπτετο κατὰ τρόπον ὑπερβάλλοντα κατὰ πολὺ τὴν ἐν τῷ πεδίῳ τῶν μαχῶν ἀτυχίαν. Κατὰ ταῦτα δ' ἐπακόλουθον τοῦ ἀτυχοῦς πολέμου δὲν ὑπῆρξεν, ὥς ἦτο εὐλογον, ἡ μείωσις τοῦ ἀξιώματος τῆς πατρίας ἐκείνης, ἥτις εἶχε προκαλέσει τὴν ἔκρηξιν αὐτοῦ παρὰ τὴν ἀντίρρυσιν συνετῶν πολιτῶν, ἀλλ' αὕτη μετὰ παραδόξου θρασύτητος κατώρθωσε νὰ μεταβάλῃ τὴν ἥτταν αὐτῆς εἰς θρίαμβον, νὰ συντελέσῃ τὴν τρομοκρατίαν αὐτῆς, νὰ καταλύσῃ τὸ ἄριστον τῶν ἔτι ἐν Ἀθήναις ὑφισταμένων ἀγαθῶν, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, καὶ νὰ παγιώσῃ εἴπερ ποτὲ τὴν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὑφισταμένην κακὴν διοίκησιν.

Ἄλλ' ὁ Δημοσθένης οὐ μόνον ἐκ τῆς θλιβερᾶς ἐκείνης τρο-

¹ Σχόλια εἰς *Δημοσθένους* [Ὀλυνθ. Α'] 1' [βουλευόμενος] Εὐβούλος [ὁ πολιτευόμενος, δημαγωγὸς ὢν,] πλείονα εὐνοϊαν ἐπισπάσασθαι τοῦ δήμου πρὸς ἑαυτὸν, ἔγραψε νόμον τὸν κελεύοντα θανάτῳ ζημιοῦσθαι εἴ τις ἐπιχειροίη μεταποιεῖν τὰ θεωρικά στρατιωτικά. Κατὰ τὸν Böhmcke [Forschungen Τόμ. Α' σ. 184], τὸν Sauppe [εἰς *Δημοσθένους* Ὀλυνθ. Α', 19] καὶ τὸν von Hartel [Demosthenische Studien Τόμ. Α' σ. 29] τὰ περὶ τοῦ νόμου τοῦ Εὐβούλου ἐξήχθησαν ὑπὸ τῶν Σχολιαστῶν ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους. Ἄλλ' ἀντίθετος εἶνε ἡ γνώμη τοῦ E. Müller (Ausgewählte Reden des Demosthenes Τόμ. Α' ἐκδ. ζ' σ. 390 κ. ἑ.) καὶ τοῦ Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 208.

πῆς τῶν πραγμάτων τοῦ δήμου ἔπασχεν, ἀλλὰ καὶ συμπαρε-
σύρθη καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἡ ἐμπάθεια τῶν φα-
τριῶν εἶχεν αὐξήσει, ὁ δὲ Δημοσθένης ἐσκανδάλιζε τὴν φατρίαν
τοῦ Εὐβούλου Ἰδίως δὲ ὁ Μειδίας ἐπεχείρησεν ἕνεκα λόγων
πολιτικῶν καὶ ἰδιωτικῶν¹ νὰ καταδιώξῃ αὐτὸν κατὰ πάντα
τρόπον, νά τιμᾷ καὶ καταλύσῃ διὰ παντὸς τὸ ἀξίωμα αὐ-
τοῦ παρὰ τῷ δήμῳ. Διὸ, ὅτε ὁ Δημοσθένης εἶχεν ἀναλάβει ἐθε-
λουσίως, ἐπικειμένων τῶν Διονυσίων τοῦ αὐτοῦ ἔαρος, καθ' ὃ
ἐπεχειρήθη ἢ εἰς τὴν Εὐβοίαν στρατεία, τὴν ὑπὲρ τῆς φυλῆς
αὐτοῦ παρασκευὴν χοροῦ, ὁ Μειδίας ἐκίνησε πάντα λίθον, ὅπως
στερήσῃ αὐτὸν τῆς δόξης τῆς φιλοπάτριδος αὐτοῦ ἐλευθεριότη-
τος, καὶ τέλος παρεξέτράπη ὑπὸ τῆς ἐμπαθείας πάθους χυδαίου
ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὴν ἡμέραν τῶν ἀγῶνων κατήνεγκε κατὰ τοῦ
Δημοσθένους κόνδυλον κατὰ πρόσωπον². Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ
στερηθῇ ὁ Δημοσθένης τῆς τιμῆς τοῦ ἄθλου, ἀλλὰ περιέστη ἔμως
αὐτὸς εἰς κίνδυνον. Καὶ δὴ ὁ δῆμος τὴν ὑστεραίαν τῆς ἐορτῆς,
συνελθὼν ἐν τῷ ἱερῷ, ἀπεδέχθη τὴν κατηγορίαν τοῦ ὑβρισθέντος
χορηγοῦ ὡς δικαιωτάτην καὶ κατεδίκασεν ὁμοφώνως τὸν ἀπρεπῶς
ἀδικήσαντ' αὐτὸν ἀντίπαλον.

Ἡ δὲ ἰδιωτικὴ ἐκείνη δίκη ἐξηκολούθησε μετὰ μεγίστης ἐπι-
μονῆς διαρκοῦντος τοῦ εὐβοικοῦ πολέμου. Οἱ ἀντίπαλοι ἐπειρά-
θησαν, ἐκφοβοῦντες τὸν Δημοσθένην, νὰ ποστήσωσιν αὐτὸν διὰ
παντὸς τρόπου ἀπὸ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς δίκης, ἠθέλησαν δὲ
νὰ ἐπιρρίψωσιν ἐπ' αὐτὸν τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας, ἐπει-
ράθησαν νὰ ματαιώσωσι τὴν κατὰ τοῦ Μειδίου κατηγορίαν αὐ-
τοῦ, ἀντιτάσσοντες τὰς δεινοτάτας τῶν κατηγοριῶν, ἠγωνίσθη-
σαν νὰ παραστήσωσιν αὐτὸν ὡς λιποτάκτην³, καὶ κατηγόρησαν

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 286.

² Δημοσθένους [Κατὰ Μειδίον] 1, 55, 74 κ. ἑ. Περὶ τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους
Κατὰ Μειδίον περὶ τοῦ κονδύλου ἴδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ.
B' ἐκδ. β' σ. 90 κ. ἑ.

³ Τὴν κατηγορίαν ταύτην εἰσήγαγεν ὁ Εὐκλήμων. Ἰδε Αἰσχίνου [Περὶ παραπρε-
σείας] 148.

ὡς συνένοχον φόνου γενομένου παρὰ τινος τῶν φίλων αὐτοῦ, τοῦ Ἀριστάρχου¹. Ἄπαντες οἱ περὶ τὸν Εὐβουλον ἠνώθησαν πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ Δημοσθένους. Καὶ ἅπασαι μὲν αἱ προσβολαὶ κατὰ τῆς χρηστότητος τοῦ ῥήτορος ὑπῆρξαν μάταιαι, ἀλλὰ δι' αὐτῶν κατωρθώθη τοῦλάχιστον τοῦτο, ὅτι ὁ Δημοσθένης, ὅστις ἄλλως διὰ τῆς παρὰ τοῦ δήμου ἀναγνωρίσεως τῆς τιμῆς αὐτοῦ εἶχε δικαιωθῆ τελείως, ἐγκατέλιπε τέλος τὴν ἐπὶ τῇ ὕβρει κατὰ τοῦ Μειδίου δίκην καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνδιαλλαγῇ μετ' αὐτοῦ.

Μόλις δὲ ἀπηλλάγη ὁ Δημοσθένης τῆς ἀνιαρᾶς ταύτης πάλης, καὶ ἐπῆλθε γεγονὸς καλέσαν αὐτὸν καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ ἀπαιτῆσαν τὴν μετὰ μεγίστης δραστηριότητος χάριν τῶν δημοσίων πραγμάτων ἐνεργεῖαν αὐτοῦ. Ἦτο δὲ γεγονὸς, ὅπερ ὁ Δημοσθένης ἀπὸ μακροῦ ἤδη εἶχε προῖδει, ποθήσας διακαῶς καὶ πιθανῶς ἐπιταχυνας αὐτό. Πράγματι δὲ κατὰ τὰς πρώτας ἐκδηλώσεις σθεναρωτέρας πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων ἔμελλον, ὡς εἰκὸς, τὰ βλέμματα τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, ὅσοι ἀμειώτερον ἠπειλοῦντο παρὰ τοῦ Φιλίππου, νὰ στραφῶσι πρὸς τὰς Ἀθήνας. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ μόνη πλὴν τῶν Ἀθηναίων πόλις ἣ ἔχουσα δύναμιν νῦντιστῇ ἀπέστη ἀπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ προέτεινε νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἡ πόλις δὲ αὕτη ἦτο ἡ Ὀλυμπός².

Ἡ Ὀλυμπός εἶνε τῶν ἀξίων πλείστου ὅσου λόγου πόλεων τῆς ἀρχαιότητος. Κειμένη κατὰ τὴν ἀκροτάτην ἐσχατιὰν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, μετὰ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἀρύεται τὴν σημασίαν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπικινδύνου θέσεως, ἧς ἕνεκα πολὺ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀποικιῶν ἐγεινιάζετο πρὸς τὰ βασιλεία τοῦ βορρᾶ. Ἡ δ' ἐκτακτος δραστηριότης ἣν διεπράνωσαν οἱ Ὀλύμπιοι ἐξηγεῖται ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς αἰσίας

¹ Κατήγορος ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ Μειδίας. Ἰδε *Δημοσθένους* [Κατὰ Μειδίου] 111.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 94 κ. ἑ.

ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ ἀνακράσεως τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος μετὰ τῆς δυνάμεως τῶν βορείων λαῶν. Πράγματι δὲ ἡ πόλις, κτισθεῖσα ἐπὶ ἐδάφους θρακικοῦ καὶ οἰκισθεῖσα τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ ἀποίκων Βοττιαίων¹, ἔπειτα δὲ περὶ τοὺς χρόνους τῶν περσικῶν πολέμων καταληφθεῖσα ὑπὸ Χαλκιδέων², εἶχεν ἔκτοτε οἰκήτορας μιγάδας. Οὐδαμοῦ δὲ ὑπῆρχε καταλληλοτέρα εὐκαιρία πρὸς ἀνάμιξιν διαφόρων ἐθνῶν καὶ οὐδαμοῦ ὥκουν πυκνότερον παρ' ἄλληλα φύλα ἐλληνικά, μιξελληνικά καὶ βαρβαρικά ὡς ἐν ταῖς ὁροπεδίοις τῶν τριῶν χαλκιδικῶν χερσονήσων.

Ἀληθὲς δὲ εἶνε, ὅτι ἡ μεγάλη ἐπίδοσις τῆς Ὀλύμπου δὲν προῆλθε παρ' αὐτῶν αὐτῆς τῶν πολιτῶν, εἶχε δὲ μᾶλλον προκληθῇ ὑπὸ ἐπιδράσεως τῶν Μακεδόνων, κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐκδηλωθείσης τὸ πρῶτον ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς πράγμασι. Καὶ δὴ, εἰσηγουμένου τοῦ Περδίκου, ἡ Ὀλυνθος ἀπέβη τὸ κέντρον τῶν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ ἀποικιῶν³, καὶ αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ προαγαγὼν τὴν στρατείαν τοῦ Βρασίδου, ἧς τὰ ἐπακόλουθα οὐδέποτε ἡδυνήθησαν νὰ ἐπανορθώσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι.

Ἐπειτα δὲ οἱ Ὀλύμπιοι ἀνεδείχθησαν ἀνεξάρτητοι ἀπέναντι πάντων. Καὶ ὑπερημύνησαν μὲν τῆς αὐτονομίας αὐτῶν, ἀντιστρατευόμενοι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἀντέστησαν δὲ, ὅτε συνεκροτήθη ἡ κορινθιακὴ συμμαχία, ἐναντίον τῆς ἐπικυριαρχίας τῶν Λακεδαιμονίων. Περὶ δὲ τοὺς χρόνους τῆς ἀνταλκιδείου εἰρήνης συνέπηξαν ἡρέμα πολιτείαν μεγάλην, περιλαμβάνουσαν τριάκοντα καὶ ὑπερέκεινα ἀνεξαρτήτους πόλεις, ἐχούσας κοινὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν καὶ ὅμοια πολιτικὰ δικαιώματα, ἐλληνικὴν ἀρχὴν, ἔχουσαν ἀφθότους πόρους καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς δυνα-

¹ Ἡρόδοτος VIII, 127. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 19.

² Θουκυδίδου I, 58.

³ Τὴν σύνταξιν τῶν χαλκιδικῶν πόλεων περὶ τὴν Ὀλυμπον, ἀποδῶσαν κέντρον αὐτῶν, μαρτυροῦσι ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς πόλεως, ἅτινα ἴδε παρὰ Müller-Wieseler [D.enk] m[ä]ller der a[lt]en K[unst] Τόμ. Α' 184. Ἰδίως δὲ μαρτύρια τῆς ἀκμῆς τῆς Ὀλύμπου εἶνε τὰ χρυσᾶ αὐτῆς νομίσματα. Ἰδε Warren Federal coinage σ. 29. [Πρὸς. Head Historia numorum Τόμ. Α' σ. 184 καὶ Ἑλλ. μεταφρ. Σβορώνου Τόμ. Α' σ. 274 κ. ἑ.].

μένην ἐξαιρέτως νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν καὶ κεκτημένην στρατιάν καὶ στόλον μετ' ἄξιου λόγου ἱππικοῦ. Πλεῖστα δὲ ὅσα φύλα τοῦ μαχίμου θρακικοῦ ἔθνους ἦσαν ὑπήκοα τῶν Ὀλυνθίων καὶ ἠκολούθουν αὐτοὺς ἐν πολέμῳ. Οὐδεμία δὲ δύναμις ἠδύνατο νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ὑπερηφάνου πόλεως, ἥκιστα δὲ πάντων ἡ Μακεδονία, ἥτις, ἐξασθενουμένη ὑπὸ ἐμφυλίων ταραχῶν καὶ ἐρίδων περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου, διεγίνωσκε τώρα τὴν πόλιν ἐκείνην, ἥς τὸ μεγαλεῖον αὐτὴ ἐκείνη εἶχε τελειώσει, ὡς τὸν κινδυνωδέστατον τῶν πολέμων. Αἱ δὲ πόλεις τῆς νοτίου Μακεδονίας αἱ ἔχουσαι οἰκήτορας συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἑλληνας προσεχώρησαν εἰς τοὺς Ὀλυνθίους, ὁ Ἀμύντας περιέστη εἰς μεγίστας δυσχερεῖας, καὶ ἡ Ὀλυνθος ἐφαίνετο καθιστάνουσα εἰς τοὺς Τημενίδας διὰ παντὸς ἀδύνατον τὴν σκοπούμενην παρ' αὐτῶν ἱδρυσιν βασιλείου μακεδονικοῦ περιλαμβανοντος καὶ τὰς ἐλληνίδας πόλεις¹. Ἐσκέπτοντο δὲ οἱ Ὀλυνθιοὶ καὶ νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰς κτήσεις αὐτῶν διὰ συμμαχιῶν πρὸς ξένους πόλεις καὶ παγιώσωσι τὴν μεγάλην αὐτῶν ἀρχήν· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐζήτουν νὰ ὁμολογήσωσι συμμαχίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θηβαίους τῷ 383 π. Χ. (Ὀλυμπ. 99, 2).

Τὰ σχέδια δὲ ταῦτα προεκέλευσαν τὴν παρέμβασιν τῶν Λακεδαιμονίων ὡς ἐκτελεστῶν τῆς ἀνταλκιδείου εἰρήνης· μετὰ δὲ πόλεμον διαρκέσαντα πολλὰ ἔτη κατελύθη ἡ ἀρχὴ τῆς Ὀλύμπου², ταπεινωθείσης, ἀλλὰ μὴ ἀποδαλούσης τὸ θάρρος. Καὶ οἱ μὲν Σπαρτιᾶται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καρπωθῶσι τὴν κτηθεῖσαν νίκην, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἀνεδείχθησαν ἀπειλητικὴ δύναμις αἱ Ἀθηναὶ μετὰ τῆς νέας αὐτῶν κατὰ θάλασσαν συμμαχίας. Τῷ δὲ 373 π. Χ. ἐπειράθησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐγκαθιδρυθῶσι καὶ πάλιν κατὰ τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ἀνακτήσωσι τὰς πόλεις ἐκείνας αἵτινες κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῆς μεγίστης αὐτῶν δυνάμεως εἶχον ἀντιστῆ εἰς αὐτούς.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 376.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 394.

Πρὸς δὲ τὴν πολιτικὴν ταύτην ἐνέργειαν οἱ Ὀλύνθιοι ἀντετάχθησαν σθεναρώτατα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Ἀνεθάρρυσαν δὲ καὶ πάλιν, ἠῤῥξῃσαν τὴν πόλιν καὶ τὴν στρατιάν, καὶ ἐπεξέτειναν τὴν συμμαχίαν αὐτῶν οὕτως, ὥστε καὶ αὕτῃ ἡ Ἀμφίπολις μετὰ τὴν ἀποδοχὴν Χαλκιδέων πολιτῶν συνεστρατεύετο μετὰ τῆς Ὀλύνθου¹, ἥτις τῷ 363 π. Χ. (Ὀλυμπ. 103,3) ἦτο εἴπερ ποτὲ ἰσχυρά. Διὸ Περδίκκας ὁ Γ' ὑπεστήριξε μετὰ μεγίστου ζήλου τὰς στρατείας τοῦ Τιμοθέου, ὅστις τῷ 364 π. Χ. διεξήγαγε μετὰ λαμπρᾶς ἐπιτυχίας τὸν χαλκιδικὸν πόλεμον, ἐκυρίευσεν εἴκοσι πόλεις καὶ ὑπερέκεινα, ἐπολιόρκησε δὲ καὶ αὐτὴν τὴν Ὀλυνθον². Ἀλλ' ἡ πόλις ἀντέσχε, μετ' ἰσχυρογνώμονος δὲ δυνάμεως ἀντιστάσεως ἐματὰίωσεν ἀπάσας τὰς διαρκεῖς ἐπιτυχίας τῶν ἀθηναϊκῶν ὅπλων, τοῦθ' ὅπερ κατέστησε πολὺ δυσχερεστέραν τὴν θέσιν τοῦ διαδεξαμένου τὸν Τιμόθεον Καλλισθένους. Καὶ ταῦτα διότι ὁ Περδίκκας ἀπέστη αἰφνης τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὴν παρ' αὐτῶν ἐπιτέλεσιν τῶν παρ' αὐτοῦ ζητηθειῶν ὑπηρεσιῶν· ἐπωφελούμενος δὲ τὴν ἐξασθένησιν τοῦ Φιλίππου, ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τῶν διαφόρων πόλεων, ὅσαι δὲν ἠδύναντο πλεον νὰ ἔχωσι πεποιθήσιν ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ὀλύνθου, ἰδίως δὲ τῆς Ἀμφιπόλεως³ καὶ τὴν διὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ ὑπεράσπισιν αὐτῶν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Ἡ δὲ στρατεία τοῦ Καλλισθέ-
 νους ἀπέληξεν εἰς συνθήκας οὕτως ἀσυμφόρους εἰς τοὺς Ἀθη-
 ναίους, ὥστε κατεδικάσθη ὑπ' αὐτῶν εἰς θάνατον⁴, ἅπαντα δὲ τὰ

¹ Ἀριστοτέλους Πολιτ. α. 205, 19 [ἐκδ. Bekker]: ἐν Ἀμφιπόλει Κλεό-
 τιμος τοὺς ἐποίκους τοὺς Χαλκιδέων ἤγαγε, καὶ ἐλθόντων δι-
 στασίασεν αὐτοὺς πρὸς τοὺς ἐσπόρους.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 118.

³ Καθ' ὃ εἰκάζει ὁ Grote (A history of Greece ἐκδ. 1869 Τόμ. Ι' σ. 131 καὶ ΙΑ' σ. 16. Γερμ. μεταφρ. ἐκδ. β' Τόμ. Ε' σ. 604 καὶ Γ' σ. 155. Γαλλ. μεταφρ. ὑπὸ Sadous Τόμ. ΙΕ' σ. 237 καὶ ΙΖ' σ. 21) τὴν Ἀμφίπολιν εἶχε καταλάβει ὁ Περδίκκας, ἔπειτα δ' ἐκ-
 κενώσκει ὁ Φίλιππος [Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 61].

⁴ Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 30. [Ἀνοχὰς δὲ καλεῖ τὰς γενομένας συνθήκας
 ὁ Αἰσχίνης].

διὰ τῶν νικῶν τοῦ Τιμοθέου κτηθέντα εἶχον ἤδη τῷ 362 π. Χ. ἀποβληθῇ σχεδὸν ὁλοτελῶς ¹.

Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ἀνέβη ἐπὶ τὸν θρόνον, κατενόησεν ἀμέσως, ὅτι κυριώτατον αὐτοῦ μέλημα ὤφειλε νὰ εἶνε ἡ παρὰ κώλυσις συμμαχίας μεταξὺ Ὀλύνθου καὶ Ἀθηναίων· διὸ ἐπείραθ' ἡ πρῶτον νὰ προσελκύσῃ τὴν εὐνοίαν ἀμφοτέρων τῶν πόλεων. Καὶ ἀπέσυρε μὲν τὴν φρουρὰν ἐκ τῆς Ἀμφιπόλεως, θέλων νὰ πιστεύσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτι τοῦτο ἦτο οἶονεὶ ταυτόσημον πρὸς παράδοσιν τῆς πόλεως εἰς αὐτοὺς, ὁμοίως δὲ ὑπεκρίνετο τὸν φίλον καὶ σύμμαχον τῶν Ὀλυνθίων. Καὶ ἤρχισαν μὲν οὗτοι διστάζοντες, ὅτε ὁ βασιλεὺς ἐπεχείρησε πόλεμον κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως ², καὶ ἔστειλαν ἤδη τότε πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ὁ Φίλιππος κατώρθωσε νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς πρεσβείας ταύτης καὶ ἐξαπατήσῃ τοὺς Ὀλυνθίους δι' ἐπιδειξέως μεγίστης πρὸς αὐτοὺς φιλοφροσύνης. Κατώρθωσε δὲ κατὰ τὸν πόλεμον τὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀμφιπόλεως ἐκραγέντα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Ἀθηναίων νὰ συνταχθῶσιν οἱ Ὀλύνθιοι μετ' αὐτοῦ, καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς τὸν Ἀνθεμοῦντα καὶ τὴν Ποτίδαιαν ³. Ἐκεῖνοι δ' ἐθεώρουν αὐτοὺς εἴπερ ποτ' εὐτυχεῖς καὶ ἀσφαλεῖς καὶ ἐνεφορήθησαν μετὰ τυφλῆς ἐμπιστοσύνης τῆς ιδέας, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐσκόπει σοβαρῶς νὰ ἔρκεσθῃ εἰς τὰς ἤδη κτηθείσας χώρας καὶ ἀφήσῃ τὴν Ὀλυνθον μετὰ τῶν συμμαχίδων αὐτῆς ὑφισταμένην ὡς ἀνεξάρτητον πολιτείαν παρὰ τὰ σύνορα τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου.

Ἄλλ' ὅτε ὁ Φίλιππος προεχώρησε κατὰ νότου τῆς πόλεως πρὸς τὴν Θράκην, ὅτε καθυπέταξε τὴν Θεσσαλίαν καὶ κατέβαλε τοὺς Φωκεῖς, ἀπέβη δὲ σαφὲς καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς τυφλώττοντας πῶς συνειθίζε νὰ φέρεται πρὸς τοὺς φίλους καὶ συμμάχους, τότε καὶ οἱ Ὀλύνθιοι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐξακολουθῶσιν ἀπατῶμε-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 129.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 61.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 94.

νοι περὶ τῶν καθ' ἑαυτούς. Διέγνωσαν δὲ μετὰ φρίκης τὴν φοβερὰν ἑαυτῶν ἀπομόνωσιν, ἧς ὑπεύθυνοι ἦσαν αὐτοὶ ἕνεκα τῆς πρὸς τὰς Ἀθήνας ἔχθρας, καὶ κατενόησαν, ὅτι ἡ ἐξακολούθησις τῆς αὐτονομίας αὐτῶν ἦτο ἀπλῇ χάρις παρεχομένη εἰς αὐτοὺς ἐξ ἐλέου τοῦ Φιλίππου, αὐτοῦ καθορίζοντος τὴν διάρκειαν αὐτῆς συμφώνως πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον. Καίτοι δὲ οἱ ἐν Ὀλύνθῳ φιλιππίζοντες ἦσαν ἰσχυρότατοι καὶ δραστηριώτατοι, ἐπεκράτησεν οὐχ ἥττον τὸ ἀρχαῖον φιλελεύθερον φρόνημα καὶ πάλιν. Ἀπεφάσισαν δὲ οἱ Ὀλύνθιοι νὰ παρασκευασθῶσι πρὸς ὕστατον ἀγῶνα, καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτησαν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ, καθ' ἣν εἶχον ἤδη πράξει πρότερον ἢ Νεάπολις¹ καὶ ἄλλαι πόλεις, τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες διὰ τῆς καταλήψεως τῶν Θερμοπυλῶν² εἶχον δείξει, ὅτι δὲν εἶχον ὅλως λησμονήσει τὸ ἀρχαῖον προγράμμα τῆς πόλεως ὡς ὑπερμάχου τῆς αὐτονομίας τῶν Ἑλλήνων.

Προέβησαν δι' οἱ Ὀλύνθιοι εἰς τὸ ἔργον μετὰ προσοχῆς. Καὶ πρῶτον μὲν ἔστειλαν πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως ἄρῳσι τὴν ἐμπόλεμον κατάστασιν, ἣν εἶχον ἀνανεώσει πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, συμμαχοῦντες μετὰ τοῦ Φιλίππου (352 π. Χ. Ὀλυμπ. 107, 1). Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο ἀκόμη ῥῆξις πρὸς τὸν Φίλιππον, ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι οἱ Ὀλύνθιοι δὲν εἶχον ἐπιφυλάξει εἰς ἑαυτοὺς τὸ δικαίωμα τοῦ προβαίνειν εἰς τοιαύτας ἀποφάσεις. Καὶ ἐθεώρησε μὲν ὁ βασιλεὺς ἤδη τὸ διάβημα τοῦτο τῶν Ὀλυνθίων ὡς ἐχθρικὸν³, ἀλλὰ δὲν ἐπεχείρησεν ὅμως πόλεμον κατ' αὐτῶν ἀμέσως, ἀνέθηκε δ' εἰς τοὺς ἐν Ὀλύνθῳ φιλιππίζοντας νάντιπράξωσι πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ στάσιν. Οὗτοι δὲ εἶχον ἱκανὴν ἀκόμη δύναμιν, ὥστε νὰ κατορθώσωσι

¹ [Ἡ Νεάπολις ἦτο ἀποικία τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ Χαλκιδικῇ]. "Ἴδε τὴν συνθήκην αὐτῆς μετὰ τῶν Ἀθηναίων παρὰ K ü h l e r ἐν τῷ Hermes τόμ. VII [1872] σ. 167. [Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε. σ. 57]. [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. II, ἀρ. 66].

² Ἴδε ἀνωτ. Τόμ. Ε' σ. 91.

³ [Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 96].

τὴν ἐξορίαν ῥητόρων τινῶν τῆς φιλοπάτριδος πατρίας, ιδίως δὲ τοῦ Ἀπολλωνίδου¹.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἀποστολὴν τῆς πρώτης ἐκείνης πρεσβείας οἱ Ὀλύνθιοι ἀπέφυγον μετὰ προφυλάξεως τὴν καθομολόγησιν φιλικῆς συμμαχίας, ἣν δὲν ἀπέστεργον οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ συνείδον, ὅτι κατ' οὐσίαν εἶχον ἔλθει ἤδη εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν βασιλέα, εἰ καὶ οὗτος συνεκράτει ἀκόμῃ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ὀργῆς αὐτοῦ καὶ μόνον ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν εἰς τὴν Θράκην στρατειῶν παρουσιάζετο ἀπειλητικὸς παρὰ τὰ σύνορα τῆς χώρας τῆς Ὀλυνθιακῆς συμμαχίας. Μάλιστα δ' ἐπέζητει καὶ νὰ πείσῃ τοὺς πρέσβεις τῆς πόλεως, ὅτι ἔπρεπε νὰποβάλῃσι πάντα φόβον. Ἀλλ' οἱ πολῖται δὲν ἐνεπιστεύοντο εἰς αὐτὸν, καὶ ἔστειλαν, καθ' ὃν χρόνον ὁ Φίλιππος ἦτο ἀπησχολημένος ἐν Ἰλλυρίᾳ καὶ Ἰπείρῳ, δευτέραν πρεσβείαν εἰς τὰς Ἀθήνας, ζητοῦντες τὴν ἀποστολὴν βοηθείας πρὸς ἐκασφάλισιν τῆς χώρας αὐτῶν.

Ἐκτοτε δὲ ηὔξησεν ὁ κίνδυνος, καὶ ἡ καθολικὴ ἀνησυχία ἐπετάθη ἔνεκα νέου τινὸς συμβάντος. Ὁμομήτριός τις ἀδελφὸς τοῦ Φιλίππου εἶχε φύγει εἰς τὴν Ὀλυνθον, ὃ δὲ βασιλεὺς ἀπήτησε τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ, ἣν ἡρνήθησαν οἱ Ὀλύνθιοι². Ἐπραξάν δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐνόμιζον ἅτε ἀποφασίσαντες ἤδη τὸν πόλεμον, ὅτι δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς ἡ ὑποχώρησις εἰς τὴν ἀπαίτησιν ἐκείνην τοῦ Φιλίππου, ἐν ᾧ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶχον ἀναμφισβήτητως δίκαιον. Πράγματι δὲ πῶς ἡδύνατο πόλις φιλότιμος νὰ ποστῇ ἐκουσίως τοῦ ἱερωτάτου τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς, τοῦ τῆς προστασίας τῶν φίλων καὶ ξένων; Πρὸς τούτοις δὲ πιθανῶς καὶ αὐτὸς ὁ βασιλόπαις δὲν ἦτο ἀνάξιος λόγου καθ' ἑαυτὸν, καὶ ἡ ἐμπαθὴς

¹ Δημοσθένους [κατὰ Φιλίππου Γ'] 56.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 96.] Ὁ βασιλεὺς Ἀμύντας εἶχεν ἀπὸ τῆς Γυγαίας τρεῖς υἱούς, τὸν Ἀρχέλαον, τὸν Ἀρριδαῖον καὶ τὸν Μενέλαον. Ἰουστίνου VII, 4. Τούτων ὁ Ἀρριδαῖος εὗρίσκετο τότε ἐν Ὀλύνθῳ, ὃ δὲ Μενέλαος φαίνεται, ὅτι μετέβη εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀργότερον, ὅτε ἡ πόλις, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἀπέβη τὸ κύριον ὀρμητήριον τῆς ἀντιστάσεως ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. [Ἰδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 123, 140. Ἀμφότεροι δ' ἐφονεύθησαν. Ἰουστίνου VIII, 3.

ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καταδιώξεις αὐτοῦ δεικνύει, ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐκεῖνος εἶχεν ὑπαδούς ἐν Μακεδονίᾳ. Διὸ ἡ ἄρνησις ἐκεῖνη τῶν Ὀλυνθίων ἠνάγκασε τὸν Φίλιππον νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον. Οἱ Μακεδόνες ὥρμησαν ἐναντίον τῆς ἀπειθοῦς πόλεως, καὶ τότε ἔσπευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ τρίτη πρεσβεία τῶν Ὀλυνθίων πρὸς τὸν σκοπὸν συνεννοήσεως περὶ κοινῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου ἄνευ ἀναβολῆς¹.

Εἶχον δὲ τὰ πράγματα ὁμοίως ὡς ὅτε ἡ Ἀμφίπολις ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἀθηναίων βοήθειαν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου². Ἡ τε Ὀλυνθος καὶ ἡ Ἀμφίπολις ἦσαν ἀποστάτιδες συμμαχίδες τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἀμφοτέραι αἱ πόλεις εἶχον προξενήσαι εἰς αὐτοὺς μέγιστα κακὰ· ἀμφοτέραι δ' ἐπανήρχοντο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μόνον διότι ἐπιέζοντο ὑπὸ οἰκείων δεινῶν. Καὶ τότε μὲν, ὅτ' ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων ἡ Ἀμφίπολις, οὗτοι ἠδύναντο νάπατῶνται περὶ τῶν ἀληθῶν προθέσεων τοῦ Φιλίππου, ἀλλὰ τῶρα τὰ σκοπούμενα παρ' αὐτοῦ ἦσαν καταφανῆ, καὶ πᾶς ὁ θέλων νὰ ἴδῃ ὥφειλε νὰ κατανοήσῃ, ὅτι ἡ πόλις δὲν ἠδύνατο ἄνευ ἰδίου κινδύνου νὰδιαφορήσῃ περὶ τῆς πτώσεως τῆς Ὀλυνθου, τοῦ τελευταίου ἔχοντος δύναμιν ἀντιστάσεως προπυργίου τῆς ἀθηναϊκῆς ἀρχῆς.

Καὶ ἦσαν μὲν ἀληθῶς οἱ Ἀθηναῖοι ἥκιστα διατεθειμένοι νὰ ψέξωσι μνησικακῶς καὶ μικροθύμως τὴν προτέραν ἀδικίαν τῶν Ὀλυνθίων, καθ' ἃ εἶχον πράξει πρὸς τοὺς Ἀμφιπολίτας· ἀλλ' αἱ διαθέσεις τῶν πολιτῶν ἦσαν χαλαραὶ, τῶν δὲ ῥητόρων εἰς μόνος ἡξίου τὴν προκειμένην περίστασιν τῆς ἀναγκαίας σοβαρότητος, ὁ Δημοσθένης. Τούτου οἱ πρότεροι πολιτικοὶ λόγοι εἶχον ἤδη εὔρει ὧτα εὐήχοα ἐν ταῖς χαλκιδικαῖς πόλεσι· πρὸς αὐτὸν δ' εἶχον ἀπευθυνθῇ οἱ πρέσβεις³. Διὸ ἐκεῖνος ἀνέλαβε τὸ ἔργον, καθ' ἃ πρότε-

¹ Φιλόχορος [παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασεῖ Πρὸς Ἀμμαῖον I, 9 σ. 734] ἐκ τοῦ ἑκτοῦ βιβλίου | τῆς Ἀτθίδος | ἀπόσπ. 132 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 405].

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 62.

³ Περὶ τῶν σχέσεων τῶν πρέσβειων πρὸς τὸν Δημοσθένην ἴδε Böhnecke Forschungen Τόμ. Α' σ. 161.

ρον εἶχε παρορμήσει πρὸς τὸν ληστρικὸν πόλεμον, ὃν εἶχον ἀρχίσει οἱ πολῖται ἐξ ἰδίας αὐτῶν βουλήσεως, οὕτω τῶρα νὰ ἐξάψῃ τοὺς Ἀθηναίους πρὸς μεγαλείτερον ἀγῶνα, πρὸς ἀγῶνα, ὃν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκκλίνωσι χωρὶς νὰ γάγωσιν εἰς κίνδυνον αὐτὴν τὴν τιμὴν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν.

Καὶ κατὰ μὲν τοῦ Φιλίππου καὶ ὑπὲρ τῆς Ὀλύνθου καθ' ὅλου δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ ὁμιλήσῃ, ἀλλ' ἔδει ὅμως νὰ παραστήσῃ ζωηρῶς εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν ὅλην σοβαρότητα καὶ τὸ δυσχερὲς τῆς προκειμένης περιστάσεως καὶ τὰ ὑπὸ τῶν καιρῶν ἐπιβαλλόμενα εἰς τοὺς πολίτας καθήκοντα. Οἱ δὲ Ὀλυνθιακοὶ αὐτοῦ λόγοι ἀποπνέουσι μὲν τὸ αὐτὸ φρόνημα καὶ στηρίζονται εἰς τὰς αὐτὰς ἀρχὰς καὶ οἱ πρότεροι πολιτικοὶ λόγοι, ἀλλὰ τὸ μέγεθος τῆς σοβαρᾶς ἀποφάσεως, εἰς ἣν παρώρμων, παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ἔτι ὑψηλοτέραν ἔξαρσιν καὶ μείζονα δύναμιν καὶ σαφήνειαν.

Καὶ ὁὖν τῶρα, καθ' ἃ σκέπτεται μετὰ χαρμοσύνης πεποιθήσεως, στεροῦνται πάσης προφάσεως ἀγούσης εἰς παραμέλησιν τοῦ καθήκοντος αὐτῶν. Ἀφῆκαν νὰ πέσῃ ἢ Ἀμφίπολις, ἀφῆκαν νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἢ Πύδνα, ἢ Μεθώνη, ἢ Ποτίδαια, αἱ Παγασαί· μόνη δὲ ὑπολείπεται πλέον ἢ Ὀλυνθος¹. Ἡ πόλις δὲ αὕτη, ἥτις ἐπὶ ὀγδοήκοντα ὅλα ἔτη εἶχεν ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἔχει τὴν ἡγεμονίαν τριάκοντα καὶ δύο πόλεων, προσέρχεται αὐτοβούλως καὶ ἐπικαλεῖται τὴν ἡμετέραν προστασίαν. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον εἶν' εὐτυχία τῶν σπανιωτάτων, παρεχόμενη παρ' αὐτῶν τῶν θεῶν. Πράγματι δὲ εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπιχειρηθῇ ὁ ἀναπόφευκτος πόλεμος ἐν καιρῷ καταλληλοτέρῳ². Ἐφ' ὅσον ἀντέχει ἡ Ὀλυνθος, ἔχουσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐλευθέραν τὴν αἵρεσιν νὰ διεξαγάγωσι τὸν τελικὸν ἀγῶνα παρὰ τὰ σύνορα τῆς Μακεδονίας ἢ νὰ φήσωσι τὸν Φίλιππον νὰ προχωρήσῃ μέχρις αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως³. Παρ' αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων

¹ Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 1-13.

² Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 14-18.

³ Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 25· νυν αἵρεσίς ἐστιν ὁ μῖν, πότερ' ὁ μᾶς

ἐξαρτᾶται τώρα τὸ νὰ ἐπέλθῃ μεταστροφή τῶν τυχῶν αὐτῶν. Οἱ μὲν οἰκοῦντες τὴν Θεσσαλίαν κατέχονται ὑπὸ μεγίστης ταραχῆς, εἶνε δὲ ὠργισμένοι ἐναντίον τοῦ βασιλέως, ἅτε κρατοῦντος ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὰ ἐκ τοῦ λιμένος τέλη τῶν Παγασῶν καὶ θέλοντος νὰ τειχίσῃ τὴν Μαγνησίαν. Καὶ ἐν ταῖς βορειοτέραις δὲ ὀρειναῖς χώραις εἶνε ἥκιστα βεβαία ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ. Ἀρκεῖ δὲ νὰ ἐμφανισθῇ ἐγγὺς τῆς Μακεδονίας ἔνοπλος δύναμις, καὶ οἱ φιλελεύθεροι Παῖνες ὡς καὶ οἱ Ἰλλυριοὶ μέλλουσι νὰ ἐξεγερθῶσι καὶ πάλιν¹. Πρέπει λοιπὸν νὰ σταλῇ πρεσβεία εἰς τὴν Ὀλυνθον, ὅπως ἀγγείλῃ τὴν ταχεῖαν ἀποστολὴν βοηθείας καὶ ἐνθαρρύνῃ τοὺς οἰκοῦντας τὴν πόλιν. Ἐπειτα δὲ δεόν νὰ παρασκευασθῶσι δύο στρατιαί, ὧν ἡ μὲν νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἀπειλουμένην πόλιν, ἡ δὲ ἄλλη νὰ προσβάλῃ τὴν χώραν τοῦ βασιλέως καὶ παρακωλύσῃ αὐτὸν νὰ συνενώσῃ τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἐναντίον τῆς Ὀλύνθου². Ἀλλ' ὡς ἔχουσι νῦν τὰ τῆς πόλεως, δὲν δύναται αὕτη νὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς τοιαύτας ἀπαιτήσεις. Καὶ δὲν στερεῖται μὲν αὕτη πόρων, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἐλευθέρα περὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν. Εἶνε λοιπὸν ἀνάγκη νὰπαλλαγῇ τῶν δεσμῶν ἐκείνων, δι' ὧν αὕτη ἐδέσμευσεν ἑαυτὴν, καθορίσασα τὴν χρῆσιν τοῦ περισσεύματος τῶν ἐσόδων χάριν τῶν ἐορτῶν. Ἡ λοιπὸν πρέπει τὰ χρήματα ταῦτα νὰποδοθῶσιν εἰς τοὺς στρατευομένους, καὶ τότε ὑπάρχουσι χρήματα στρατιωτικά, ἢ ἄλλως ὀφείλομεν πάντες νὰ εἰσφέρωμεν ἐκ τῶν ἐνόντων. Μία καὶ μόνον τῶν δύο τούτων λύσεων εἶνε δυνατὴ, τρίτος δὲ τις τρόπος δὲν ὑπάρχει, ἐπειδὴ δεῖ χρημάτων, ὁ δὲ πόλεμος εἶνε ἀναγκαῖος, ἂν ἡ πόλις δὲν θέλῃ νὰ καταδικάσῃ ἑαυτὴν εἰς ὄλεθρον³.

ἐκεῖ γὰρ ἡ πολέμεῖν ἢ παρ' ὁμῖν ἐκείνων. Ἐὰν μὲν γὰρ ἀντέχῃ τὰ τῶν Ὀλυνθίων, ὅμοις ἐκεῖ πολέμησετε καὶ τὴν ἐκείνου κακῶς ποιήσετε, τὴν ὑπάρχουσαν καὶ τὴν οἰκίαν ταύτην ἀδεῶς καρπούμενοι· ἂν δ' ἐκεῖνα Φίλιππος λάβῃ, τίς αὐτὸν κωλύσει δεῦρο βαδίζειν;

¹ Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 21-24.

² Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 16-18.

³ Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 19-20.

Καὶ εἶχον μὲν οἱ Ἀθηναῖοι συνείδησιν τοῦ κρισίμου τῶν περιστάσεων, ἀλλ' ὁ φόβος πρὸ τοῦ πανισχύρου, αὐξάνων κατὰ τὴν ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν τῶν τοῦ πολέμου, κατεῖχε τὰς ψυχὰς καὶ ἐχαλάρονε τὴν ἀγαθὴν θέλησιν. Διὰ τοῦτο δ' ἐξεφώνησε περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ Δημοσθένης πρὸς τὰ πλήθη δεύτερον λόγον, ὅστις κυρίως ἀπεσκοπεῖ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ὑπερβολικοῦ φόβου τοῦ Φιλίππου. Ὁ βασιλεὺς, εἶπε, δὲν εἶνε ὁ ἀκατανίκητος ἐκείνος ὃν φαντάζεσθε. Ἡ ἀληθὴς δύναμις ὀφείλει νὰ ἔξη στήριγμα πράγματα ἔχοντα ἄλλως ἢ τὰ τοῦ Φιλίππου. Αὐτὸς δὲ εἶνε πλεονέκτης καὶ φίλαυτος, μετ' οὐδενὸς ἄλλου συμμεριζόμενος τοὺς καρποὺς τῆς νίκης· διὰ τοῦτο δὲ οὔτε ὁ λαὸς εἶνε εἰς αὐτὸν πιστός, ἅτε μόνον δεινὰ ἀποκομίζων ἐκ τῶν πολέμων, οὔτε οἱ λογάδες τῶν εὐπατριδῶν ¹, ἐπειδὴ δὲν ἀνέχεται περὶ ἑαυτὸν ἄνδρας ὑπερόχους καὶ ἀνεξαρτήτους, ἀπομακρύνει δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πολέμους καὶ ἀγώνων, καὶ ἡ αὐτὴ αὐτοῦ εἶνε ἄθροισμα τυχοδιωκτῶν καὶ μεθύσων ². Οἱ δὲ σύμμαχοι καταδοκοῦσιν ἥτταν αὐτοῦ, ὅπως ἀποστῶσιν. Ἡ δὲ ὅλη αὐτοῦ δύναμις, καίπερ φαινομένη ἀνθηρὰ, καταρρέει καθ' ἑαυτὴν, καὶ τοῦτο θὰ καταφανῇ εὐθὺς ὡς περιπλακῇ εἰς σοβαροὺς, ἥτοι ἐμφυλίους, πολέμους, καθ' ἃ, ὅταν συμβῇ ἀρρώστημά τι τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, παρουσιάζονται ἐμφανῶς πάντα τὰ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου κεκρυμμένα στρεβλά καὶ σαθρά ³. Ἡ δὲ τύχη τοῦ Φιλίππου δὲν εἶνε παγία, ἐπειδὴ δὲν ἐρείδεται ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης· ἀλλὰ δὲν εἶνε διὰ τοῦτο εἰκαία τις, ἐπειδὴ ηὐξήθη μέγας ἕνεκα τῆς ἀπιστεῦτου δραστηριότητος αὐτοῦ καὶ τῆς τελείας ἡμῶν ἀδρανείας. Ἄν λοιπὸν ἕνεκα τῆς ἡμετέρας ἀμελείας ἀναγκαιῶς ἀπεβάλομεν τὰς κτήσεις ἡμῶν ἀλλεπαλλήλους, εἰκότως, ὅταν ἀρχίσωμεν νὰ ἐκτελῶμεν τὸ ἡμέτερον καθήκον, θὰ συμβῇ τὸ ἐναντίον καὶ οἱ θεοὶ θὰ βοηθήσωσιν ἡμῶς μᾶλλον ἢ ἐκεῖνον ⁴.

¹ Δημοσθένους Ὀλυμπ. Β' 9 κ. ἐ. 15.

² Δημοσθένους Ὀλυμπ. Β' 18-19.

³ Δημοσθένους Ὀλυμπ. Β' 21].

⁴ Δημοσθένους Ὀλυμπ. Β' 23 κ. ἐ.

Πρὸς ἄλλην δὲ μεταγενεστέραν περίοδον τῶν διαπραγματεύσεων φαίνεται ὅτι συμπίπτει ὁ τρίτος λόγος¹. Ἐν αὐτῷ γίνεται ἤδη λόγος περὶ τῶν Ὀλυνθίων ὡς συμμάχων, καὶ θεωρεῖται προϋποτιθέμενον, ὅτι ἅπαντες εἶνε σύμφωνοι περὶ τῆς ἀνάγκης πολεμικῆς ἐνεργείας. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἡ προτέρα ἀτολμία τῶν ῥητόρων μετετρέπη ἤδη εἰς τὸ ἐναντίον, ποιοῦνται δὲ λόγον περὶ τῆς τιμωρίας τοῦ βασιλέως καὶ φενακίζουσι τοὺς πολίτας διὰ τῆς ἐπαγγελίας νικῶν καὶ ἐπιτυχιῶν, χωρὶς νὰ διδάξωσιν αὐτοὺς τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσα, ἅτινα ἦσαν ἀναγκαῖα, ὅπως τοῦλάχιστον ὑποστῶσι μικρὰς μόνον ἥττας. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτο εἶνε ἀπαραίτητος ἡ ἀνάγκη καταλύσεως ὀριστικῆς τῆς καθεστῶσης κακῆς διοικήσεως.

Σήμερον, λέγει ὁ Δημοσθένης, τὰ πράγματα περιέστησαν εἰς τοῦτο, ὥστε οὐδὲ τὴν ἀλήθειαν τολμᾷ τις νὰ εἴπῃ χωρὶς νὰ διακινδυνεύσῃ ἀνωφελῶς τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα πρέπει νὰ μεταβληθῶσι. Διὰ τοῦτο καταστήσατε νομοθέτας, ὅχι δὲ πρὸς γραφὴν νόμων, ἀλλὰ χάριν καταλύσεως νόμων, ἰδίως δὲ τοῦ περὶ τῶν στρατιωτικῶν χρημάτων, ἅτινα τῶρα διανέμονται ὡς θεωρικὰ εἰς τοὺς μὴ στρατευομένους, ἀλλὰ μένοντας οἴκοι². Ἀπαιτήσατε δὲ τὴν κατάλυσιν τοῦ νόμου τούτου παρ' αὐτῶν

¹ Ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν Ὀλυνθιακῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους χαρακτηρίζονται ἐξ αὐτοῦ αὐτῶν τοῦ περιεχομένου. Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ, τῷ κατὰ *Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασέα* τρίτῳ, πραγματεύεται ὁ ῥήτωρ τὴν διαπραγματευομένην συμμαχίαν μεταξὺ Ὀλύνθου καὶ Ἀθηνῶν, ὁ δὲ δεύτερος, ὁ κατὰ *Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασέα* πρώτος, ἐξαίρει ἰδίως τὴν ἠθικὴν ἀποψιν, τοῦθ' ὅπερ δὲν θὰ ἤρμοζεν, ἂν ἡ περὶ τῆς συμμαχίας διαπραγματεύσεις ἤθελεν εἶχει ἤδη προχωρήσει, διὰ δὲ τοῦ τρίτου, τοῦ κατὰ *Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασέα* δευτέρου, πρὸς παθεῖ ὁ Δημοσθένης τὸ πρῶτον νὰ παρορμήσῃ τοὺς Ἀθηναίους πρὸς ὁρσίν. Καὶ ἐν ταῖς τριῶν δὲ λόγοις δὲν ὑπάρχει ὑπαινιγμὸς περὶ βοηθείας ἤδη πράγματι παρασχεθείσης. Πρὸς. *Rehdantz Ausgewählte Reden* [des Demosthenes] σ. 29.

² *Δημοσθένους* Ὀλυνθ. Γ' 10· νομοθέτας καθίστατε. Ἐν δὲ τοῦτοις τοῖς νομοθέταις μὴ θῆσθε νόμον μηδένα (εἰσὶ γὰρ ἱκανοὶ ὑμῖν), ἀλλὰ τοὺς εἰς τὸ παρὸν βλάπτοντας ὑμᾶς λύσατε. Λέγω τοὺς περὶ τῶν θεωρικῶν, σαφῶς οὕτως, καὶ τοὺς περὶ τῶν στρατευομένων ἐνίοις, ὧν οἱ μὲν τὰ στρατιωτικὰ τοῖς οἴκοι μένουσι διανέμονται θεωρικὰ, οἱ δὲ τοὺς ἀτακτοῦντας ἀθώους καθιστᾷσιν. Πρὸς. 12, 13.

ἐκείνων οἵτινες ἔθεσαν αὐτὸν, ἐπειδὴ δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ θέλωσιν οὗτοι νὰ κερδαίνωσι τὴν ἡμετέραν εὐνοίαν διὰ νόμων ὀλεθρίων, ἐν ᾧ εἰς ἄλλους ἐπιβάλλεται τὸ ἀνιστῆναι καθῆκον νὰ καταλύωσι τοὺς κακοὺς νόμους, προκαλοῦντες τὴν ὑμετέραν ἀπέχθειαν. Καὶ δὲν εἶνε μὲν εὐχάριστον ἔργον τὸ ἀντεπεξέρχεσθαι πρὸς τοὺς ἰσχύοντας ἐν τῇ πόλει καὶ συγχρόνως πρὸς τὰρέσκοντα εἰς ὑμᾶς, ἀλλὰ κρίνω ὅμως καθῆκον δικαίου πολίτου τὸ νὰ προτιμᾷ τὴν τῶν πραγμάτων σωτηρίαν ἀντὶ τῆς ἐν τῷ λέγειν χάριτος. Τοῦτο ἔπραττον καὶ οἱ ἄνδρες οἱ λέγοντες ἐπὶ τῶν προγόνων ἡμῶν, ὁ Ἀριστείδης ἐκεῖνος, ὁ Νικίας, ὁ Περικλῆς. Ἀλλὰ τώρα μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Τώρα ἔχετε ῥήτορας περιφερομένους μεταξὺ ὑμῶν καὶ διερωτῶντας Τί βούλεσθε; Τί θέλετε νὰ προτείνω; Τίνα χάριτα θέλετε νὰ πράξω εἰς ὑμᾶς; Ἐνεκα δὲ τούτων ἔχουσιν αἰσχυρῶς τὰ πράγματα τῆς πόλεως, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι ῥήτορες ἠΰξησαν τὴν πόλιν καὶ ἀνέδειξαν αὐτὴν λαμπράν¹. Ὑμεῖς δὲ ἀπεστερήθητε μὲν τῶν πρωτείων τῆς ἀρχῆς, ἐν δὲ τῇ πόλει εἰσθε ὑπηρέται ἐκείνων οἵτινες ἔγειναν πλούσιοι ἐκ πτωχῶν πρὸς βλάβην ὑμῶν. Ἐπιτρέπετε δ' εἰς αὐτοὺς νὰ δελεάζωσιν ὑμᾶς διὰ τῶν θεωρικῶν καὶ τῶν ἐορτῶν, καὶ δὲν διαγιγνώσκετε τὴν ὑμετέραν κατασχύνην· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αἰσθάνεσθε τὴν ἀνάγκην νὰ προσοφείλητε καὶ χάριν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους τοὺς μεριμνῶντας περὶ τῶν εὐωχιῶν ὑμῶν, καίτοι πράττουσι τοῦτο διὰ τῶν ὑμετέρων χρημάτων καὶ πρὸς ὀλεθρον ὑμῶν. Ἀλλ' εἶνε ἀκόμη καιρὸς. Ἀπαλλάχθητε τῆς μωροῦς δοξῆς, ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ συμβιβασθῶσι τὰ συμβίβαστα καὶ ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ γίνηται μὲν χρῆσις τῶν ὑπαρχόντων χρημάτων πρὸς δαπάνας ἀνωφελεῖς, νὰ ὑπάρχωσι δὲ ὅμως πόροι χάριν τῶν ἀναγκαίων. Πρέπει νὰ κατανοήσητε σαφῶς πῶς ἔχουσι τὰ πράγματα· πρέπει νὰ λάβητε ἀπόφασιν ἥν νὰ μὴ δύνασθε νὰ ποφύγητε. Ἄν θαρρήσητε τώρα νὰ ἐνεργήσητε ἐπαξίως τῆς πόλεως, νὰ ὑπηρετήσητε ὡς στρατιῶται καὶ νὰ διαθέσητε ὑπὲρ τοῦ

¹ Δημοσθένους Ὀλυμπ. Γ' 21-31.

πολέμου τὰ περισσεύματα τὰ τώρα διανεμόμενα καὶ οὐδέν' ἀληθῶς ὠφελοῦντα, τότε δύνασθε ἴσως, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νὰ ἐπιτύχητε ἀκόμη ἀγαθὸν μέγα καὶ ἔνδοξον, τὴν νέαν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος¹.

Οὕτως ὁ Δημοσθένης ἀπεκάλυπτεν ἀμειλίκτως τὰ ἔλκη τῆς πολιτείας, χωρὶς ὅμως νάπαιτῇ ὑπερμέτρως μεγάλα· ἀπ' ἐναντίας δ' ἀντεπεξήρχετο πρὸς τὰς κρατούσας καταχρήσεις μετὰ συνेतῆς ἐπιεικειάς. Καὶ δὴ οὐδαμῶς ἀντιλέγει πρὸς τὰς περὶ παροχῶν ἐκ τοῦ ταμείου τῆς πόλεως ἀξιώσεις τῶν Ἀθηναίων, ἀξιοὶ δὲ μόνον παρὰ τῶν πολιτῶν ὑπηρεσίας τινὰς ἀντὶ τῶν παρεχομένων παρὰ τῆς πολιτείας καὶ θέλει νὰ γείνη διάκρισις μεταξὺ χρόνων εἰρήνης καὶ χρόνων πολέμου. Καὶ ἡσύχως μὲν ἐχόντων τῶν πραγμάτων, φρονεῖ, ὅτι δύναται ἕκαστος νὰ λαμβάνῃ τὸ ἐπιβάλλον εἰς αὐτὸν μέρος μένων οἴκοι· ἀλλ' ἐπερχομένων περιστάσεων, οἶαι αἱ παροῦσαι, καθῆκον τοῦ ἱκανοῦ πολίτου εἶνε χάριν ἀνταλλάγματος τῶν λαμβανομένων παρὰ τῆς πολιτείας νὰ στρατεύσῃ αὐτὸς πρὸς ἄμυναν αὐτῆς· ὁ δὲ ὑπερβὰς τὴν ἡλικίαν τοῦ στρατεύεσθαι ὀφείλει νὰ βοηθήσῃ πρὸς διοικήσιν καὶ ἐποπτεῖαν τῶν δεόντων γενέσθαι καὶ λάβῃ τὸ ἀνῆκον μέρος ὡς ἀμοιβὴν τῆς τοιαύτης δημοσίας αὐτοῦ ὑπηρεσίας. Ἀνάγκη λοιπὸν τάξεως καὶ δικαίας ἀναλογίας ἀντὶ τῆς νῦν κρατούσης αὐθαιρεσίας καὶ τύχης. Ὡς δὲ τὰς λειτουργίας ἀναλαμβάνουσιν οἱ πολῖται κατὰ σειρὰν, οὕτω κατὰ τὸ μέτρον τῶν λειτουργιῶν ἐκείνων πρέπει νὰ διανέμηται καὶ τὸ χρῆμα, ἅτε ἀνῆκον εἰς τοὺς ἐργαζομένους καὶ ὅχι εἰς τοὺς ἀργοὺς τοὺς περιφερομένους ἐν τῇ πόλει καὶ φλυαροῦντας ἐν ἀλλήλοις περὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν μισθοφόρων².

Οἱ τρεῖς Ὀλυνθιακοὶ μαρτυροῦσι περὶ τῆς τοῦ Δημοσθένους ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐπωφελεῖτο τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν χάριν ἀνυψώσεως τῆς πατρίδος πόλεως ἐκ τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς. Ἀποτελοῦσι δὲ οἱ λόγοι οὗτοι μικρὸν

¹ Δημοσθένους Ὀλυνθ. Γ' 33-36.

² [Δημοσθένους Ὀλυνθ. Γ' 34 κ. ἑ.].

μόνον μέρος τῆς δράσεως αὐτοῦ. Ἀληθῶς δ' ὁ Δημοσθένης εἰργάζετο ἀκαταπονήτως, ὅπως παρορμήσῃ γέροντας καὶ νέους, καὶ ἔσχε τότε πρῶτον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἐπιδράσῃ κρίσιμως ἐπὶ τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τῶν Ἀθηναίων. Καὶ δὴ ἡ Ὀλυνθος ἔγινε δεκτὴ ὑπὸ ὄρους λίαν ἐπιεικεῖς εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων¹, καὶ τριάκοντα τριήρεις, ἡθροισμέναι ἤδη ὑπὸ τὸν Χάρητα, μετὰ ὀκτὼ ἄλλων τότε τὸ πρῶτον πληρωθεῖσων² ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον, ἐν ᾗ ὁ πόλεμος διεξήγετο ἤδη δραστηρίως (349-348 π. Χ. Ὀλυμπ. 107, 4).

Ἡ δ' ἔκρηξις αὐτοῦ δυσηρέστησε τὸν Φίλιππον ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις. Μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἦτο εἰθισμένος αὐτὸς νὰ δίδῃ τὴν ὄψιν παντὸς ὅτι ἐπράττετο· ἀλλὰ τῶρα εὐρέθη ἡναγκασμένος νὰ ἐγκαταλίπῃ ἄλλα σχέδια, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ πρὸς ἀντίστασιν αἰφνιδίαν. Εἶχε δὲ προσδοκῆσαι, ὅτι αἱ πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς ἔμελλον νὰ τεθῶσιν ἐκουσίως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Μακεδόνων καὶ νὰ μεταβληθῶσι κατὰ μικρὸν εἰς ὑπηκόους αὐτοῦ. Διὸ ἡ ἀποστασία τῆς Ὀλύνθου ὑπῆρξεν εἰς αὐτὸν δυσάρεστον τεκμήριον τῆς ἔτι ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσι διατηρουμένης ἀγάπης πρὸς τὴν αὐτονομίαν, ἣτις ἦτο ἱκανῶς ἰσχυρὰ, ὥστε νὰ καταστείλῃ τὴν κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἀντιπάθειαν τῶν Ὀλυνθίων καὶ ἀγάγῃ εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ ἔνωσιν τῶν δύο πρότερον ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλας διακειμένων πόλεων. Οἱ δὲ Ὀλύνθιοι ἦσαν ἀκόμῃ καὶ τῶρα ἐπικίνδυνοι ὡς πολέμιοι, κεκτημένοι πόλιν δεκακισχιλίων

¹ Böckh [Staatshaushaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 108 ἐν σημ. Böhmcke Forschungen Τόμ. Α' σ. 161.

² Φιλόχορος παρὰ Διονυσίῳ [Ἀλικαρνασεῖ] Πρὸς Ἀρμαῖον I, 9 σ. 734, ἀπόσπ. 132 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 405], ἐν ᾗ γωρίῳ νῦν μετὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ van Herwerden (Dionysii Halicarnassensis) Epistola]crítica'. 1861 σ. 10) [μετ' ἀντιβολὴν τοῦ ἀμβροσιακοῦ κώδικος τοῦ Διονυσίου ἀναγινώσκονται τὰδε· τριήρεις δὲ λ' τὰς μετὰ Χάρητος καὶ ἄς συνεπλήρωσεν ὀκτώ. Κατὰ ταῦτα οἱ τριάκοντα τριήρεις ἀπετελοῦν στόλον πρότερον ἤδη συγκεκροτημένον, εἰς ταύτας δὲ προσετέθησαν αἱ ἕτεραι ὀκτώ. Μεταξὺ δὲ τῶν λέξεων συμμαχίαν τε ἐποίησαντο καὶ βοήθειαν ἔπεμψαν ὑπάρχει ἐν τῷ ἀμβροσιακῷ κώδικι γάσμα δεκαοκτὼ γραμμάτων.

πολιτῶν ἔχουσιν θέσιν ὀχυρὰν καὶ στρατιάν καλῶς συντεταγμένην. Ἐνεκα δὲ τῆς πρὸς τὰς χώρας τὰς ἀνηκούσας εἰς τὸ μακεδονικὸν βασίλειον γειτονείας ἡ Ὀλυνθος ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ πᾶσαν κατάλληλον εὐκαιρίαν· ἂν δὲ ἡ πολυλίμενος χώρα τῶν συμμαχίδων αὐτῆς ἐγένετο ὀρμητήριον ἀθηναϊκοῦ στόλου, ἰὸ στόλος οὗτος ἔμελλε νὰ ἔχῃ ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ πλεονεκτήματα, δι' ὧν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὁ βασιλεὺς ὑπερηυδοκίμει τοὺς Ἀθηναίους, πᾶσα δ' ἐπιτυχία αὐτῶν ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ ἀποστασίας ἐν ταῖς νεωστὶ κτηθείσαις παρὰ τοῦ Φιλίππου χώραις.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι καὶ κατ' αὐτὴν τὴν κρίσιμωτάτην ὥραν προέβησαν χαλαρῶς εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ θυσιάαι ἃς ἀνέλαβον ἐспаταλήθησαν ἀνωφελῶς. Καὶ δὲν συνεστράτευσαν μὲν μετὰ τοῦ Χάρητος πολῖται, εἰσφορά δὲ προταθεῖσα δὲν ἐξετελέσθη, τὰ δὲ περισσεύματα διενέμοντο εἰς θεωρικά, καθ' ἃ καὶ πρότερον, ὥς εἰ ὑπῆρχε τελεία εἰρήνη, καὶ οἱ διοικοῦντες τὴν πόλιν εἶχον παρὰ τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Δημοσθένους ἱκανὴν δύναμιν, ὥστε νὰ παρακωλύωσιν ὥς ἀνωφελεῖς καινοτομίας τὰς οἰκονομικὰς ἐκεῖνας μεταρρυθμίσεις, ὧν παρίστατο ἀνάγκη ἔνεκα τοῦ πολέμου. Ὁ δὲ δῆμος οὐδὲ τῶρα ἦτο ἠνωμένος, ἀλλὰ διεσπᾶτο εἰς φατρίας. Ἐκάστη δὲ αὐτῶν εἶχεν ἴδιον ῥήτορα, ἡγούμενον αὐτῆς, ἴδιον στρατηγόν, εὐνοούμενον παρ' αὐτῆς, ἡκολούθουν δὲ αὐτὴν κεκράκται ἀσκέπτως συνεπιδοκιμάζοντες. Καὶ μία μὲν φατρία ἐτάσσετο ὑπὲρ τοῦ Χάρητος, ἄλλη δὲ ὑπὲρ τοῦ Χαριδῆμου. Κατὰ τῶν συμπαγῶν δ' ἐκείνων φατριῶν οὐδὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ῥήτωρ μὴ ἔχων περὶ ἑαυτὴν τεταγμένην φατρίαν, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ ἀτύχημα τῆς πόλεως. Ἀντὶ μὲν τῆς ἀπαιτουμένης τάξεως ἐκράτει αὐθαιρεσία, ἀντὶ δὲ τῆς ἀναγκαίας ἐλευθερίας ὑπερίσχυε πίεσις καὶ δουλοπρέπεια.

Οἱ δὲ Ὀλυνθιοὶ ἔπεμψαν δευτέραν πρεσβείαν μεθ' ἣν ἐστάλη δευτέρα ἐπικουρία, ἥς ἡγεῖτο ὁ Χαριδῆμος, ὅστις παρέστη βοηθὸς τῆς ἀπειλουμένης πόλεως, πλεύσας ἐκ τοῦ Ἑλληςπόντου μετὰ

τετρακισχιλίων ψιλῶν καὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ἱππέων¹. Ὀλύνθιοι δὲ καὶ Ἀθηναῖοι ἐπεχείρησαν κοινὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν χώραν τοῦ βασιλέως, καὶ συνέλαβον αἰχμαλώτους, ἐν οἷς καὶ τινες ἐπιφανεῖς Μακεδόνες².

Ἄλλ' αἱ μικραὶ αὗται ἐπιτυχίαι ἔπαυσαν μετ' οὐ πολὺ, ὅτε ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ἐπιστρέψας ἐκ τῆς Θεσσαλίας ἐπεχείρησε δευτέραν ἐκστρατείαν, ἐπιληφθεὶς τοῦ πολέμου σοβαρῶς. Ἐκυρίευσεν δὲ τὰς συμμαχίδας τὴν μὲν μετὰ τὴν δέ· καὶ αἱ μὲν πλείεσται παρεδόθησαν εἰς αὐτὸν ἐπὶ μόνῃ αὐτοῦ τῇ προσεγγίσει, ἄλλων δὲ τὰς πύλας ἀνέωξεν ἢ προδοσίᾳ. Οἱ δὲ Ὀλύνθιοι, ὑποστάντες δύο ἡττας ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ, ἐπειράθησαν νὰ συνδιαλλαγῶσι διὰ λόγων, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὕβριστικῶς, ἐπειδὴ, καθ' ἃ ἐλέχθη τότε, ἔδει ἢ ἐκεῖνοι νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν Ὀλυνθον ἢ ὁ βασιλεὺς Φίλιππος τὴν Μακεδονίαν. Ἠναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ παρασκευασθῶσι πρὸς τὸν ἔσχατον ἀγῶνα. Καὶ τὰ μὲν τεῖχη αὐτῶν ἦσαν ἀκόμῃ ἀβλαβῆ, εἶχον δ' ἔτι ἐλευθέραν τὴν θάλασσαν, καὶ τὰ βλέμματα αὐτῶν ἦσαν ἐστραμμένα μετ' ἀγωνίας πρὸς τὸ πέλαγος, ὅθεν ἐκαραδόκουν νὰ ἰδῶσι προσπλεύσας τὰς ἀθηναϊκὰς τριήρεις. Καὶ ταῦτα διότι εἶχον ἀποστείλει τὸ τρίτον ἤδη πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, κατὰ δὲ τὴν περίστασιν ἐκείνην οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πράγματι ἀποφασίσει τὴν ἀποστολὴν στρατιᾶς ἐκ πολιτῶν, ἐπειδὴ αὐτὸ τοῦτο εἶχον ζητήσῃ οἱ Ὀλύνθιοι μετὰ τὴν πικρὰν ἀπὸ τῶν μισθοφόρων τοῦ Χαριδήμου πείραν. Ἄλλ' ἐκ τῶν ψηφισθέντων τετρακισχιλίων ὀπλιτῶν μόνον οἱ ἡμίσεις ἤλθον ὑπὸ τὸν Χάρητα, καὶ οὗτοι δὲ παρὰ πολὺ ἄργά³. Αἱ περὶ τῆς ἀντο-

¹ Φιλόχορος ἐνθ' ἀν. Θεόπομπος παρ' Ἀθηναίῳ [Χ, σ.] 436 ἀπόσπ. 155 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 304].

² Τοῦτων ἦτο ὁ Δέρδας [κατὰ Θεόπομπον ἐνθ' ἀν.] ὅστις κατὰ τὸν Bö h n e c k e (Forschungen [Τόμ. Α' σ. 35], 674) ἦτο ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς τοῦ Φιλίππου Φίλης. [Καὶ ὁ Σάτυρος δὲ παρ' Ἀθηναίῳ ΧΙΙΙ, σ. 557 λέγει περὶ τοῦ Φιλίππου· ἔγχευε δὲ καὶ Φίλαν, ἀδελφὴν Δέρδα καὶ Μαχάτα. Ἰδὲ καὶ Sch ä f e r Demosthenes und seine Zeit Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 141, σημ. 2].

³ Φιλόχορος [παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασεῖ Πρὸς Ἀμμαῖον Ι, 9 σ. 734] ἀπόσπ. 134.

χῆς τῶν Χαλκιδέων προσδοκίαι ἦσαν ἀπατηλαί· αἱ μὲν πόλεις, ὧν ἐπεβάλλετο ἡ ἄμυνα, ἦσαν πολλαί καὶ ἡ ἄμυνα διὰ τοῦτο δυσχερής, οἱ δὲ οἰκήτορες τῶν πόλεων, μεθ' ὧν ἦσαν ἀναμειγμένοι πολλοὶ κάτοικοι μὴ Ἑλληνες, ἦσαν ἐπισφαλεῖς καὶ ἐκνευρισμένοι ὑπὸ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς θρακικῆς φιλοποσίας. Εἶχον δὲ ἄλλως προσδοκῆθαι καὶ μακρότεραι ταραχαὶ ἐν Θεσσαλίᾳ. Τέλος δ' καὶ ὁ ἀπαρκτίας, ὁ πρόθυμος σύμμαχος τοῦ βασιλέως Φιλίππου, παρεκώλυσε, μεσοῦντος ἤδη τοῦ θέρους, τὴν ἔγκαιρον εἰς τὰς ἀκτὰς προσόρμισιν τῶν προσεγγιζόντων σκαφῶν. Πρὶν ἢ δὲ καταπλεύσωσιν αἱ τριήρεις, ἡ Ὀλυνθος ἔπεσε διὰ προδοσίας. Καὶ ὅι οἱ δύο ἱππαρχοὶ τῶν Ὀλυνθίων, ὁ Λασθένης καὶ ὁ Εὐθυκράτης, δεκασθέντες διὰ μακεδονικοῦ χρήματος, ἐνήργησαν τὴν κατὰ τινὰ ἔξοδον τῶν πολιορκουμένων παρὰ τῶν Μακεδόνων σύλληψιν μεγάλου μέρους τοῦ ὀλυνθιακοῦ ἱππικοῦ ἀπομονωθέντος καὶ τὴν σύγχρονον παράδοσιν τῆς πόλεως, ἀνοιχθεισῶν τῶν πυλῶν¹.

Ὁ δὲ Φίλιππος ἐξετέλεσε κατὰ γράμμα τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ, θέλων διὰ τιμωρίας πρωτοφανοῦς τὴν αὐστηρότητα νὰ καταπνίξῃ πᾶν λείψανον φιλελευθέρου φρονήματος παρὰ τοῖς Ἑλλησιν· ἡ δὲ πυρκαϊὰ τῆς Ὀλύνθου καὶ τῶν συμμαχίδων ἐφώτιζεν ἀπάσας τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου δίκην φρυκτωρίας ἐμπνεούσης τὸν φόβον καὶ προαγγελλούσης κακὰ. Μέγα μέρος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἐξωλοθρεύθη μετὰ τῶν οἰκητόρων αὐτοῦ, ἄπειροι δὲ πολῖται οἵτινες μέχρις ἐκείνων τῶν ἡμερῶν εἶχον ζῆσει ἐν εὐημερίᾳ μετεβλήθησαν εἰς φυγάδας ἐπαιτούντας. Εὐτυχεῖς δὲ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν οἱ διασώσαντες καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἐν

[C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 405]. Ὀλυνθίων ... δεσμένων... πρὸς ταῖς ὑπαρχούσαις δυνάμεσι πέμψαι βοήθειαν μὴ ξενικὴν, ἀλλ' αὐτῶν Ἀθηναίων, ἔπεμψεν αὐτοῖς ὁ δῆμος τριήρεις μὲν ἑτέρας ἑξ' τῶν δὲ πολιτῶν δολίτας, β' καὶ ἱππεῖς τ' ἐν ναυσὶν ἱππηγοῖς, στρατηγὸν δὲ Χάρητα τοῦ στόλου παντός. Σουίδας ἐν λ. Κάρανος. Πρβλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 142, 151.

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 56. Ὑπερείδου ἀπόσπ. 80 [παρ' Ἀφίην ἐν Ῥητορ. σ, 547]. Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 53. Σουίδας [ἐν λ. Κάρανος].

συγκρίσει πρὸς ἐκείνους, οἵτινες, ὥς οἱ πλείστοι τῶν Ὀλυνθίων, περιέπεσον εἰς τοὺς νικητὰς καὶ ἐξηνδραποδίσθησαν, τῆς οὐσίας αὐτῶν πυρποληθείσης ἢ λαφυραγωγηθείσης ὑπὸ τῶν μισθοφόρων. Ἡ ἀγέρωχος Ὀλυνθος ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, μετ' αὐτῆς δὲ συνεξηφανίσθησαν τριάκοντα καὶ δύο τὰς τέχνας ἀσκοῦσαι ἑλληνίδες πόλεις. Καὶ τὰ μὲν μεταλλεῖα ἐξεμεταλλεύοντο καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ χάριν τοῦ βασιλικοῦ ταμείου, ἄλλως δὲ ἢ σύμπασα Χαλκιδικὴ ἐξηρημώθη. Συντελεσθῆ δὲ ἡ καταισχύνῃ τῆς ἥττης διὰ τῆς ἐπιδειχθείσης ταπεινώσεως παρ' Ἑλλήνων, οἳ ἐπὶ παραδείγματι ὁ Ἀναξανδρίδης¹ καὶ ὁ Σάτυρος², προθυμηθέντων νὰ λαμπρύνωσι διὰ τῆς τέχνης αὐτῶν τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐν Δίῳ τελεσθέντα ἐπινίκια³. Εἴπερ τι δὲ καὶ ἄλλο ἡδύνατο νὰ καταδείξῃ εἰς αὐτὸν καταφανῶς τὴν παρακμὴν τοῦ ἔθνους ἢ προθυμία ἣν ἐπέδειξαν οἱ Ἕλληνες, ὅπως ἐπωφεληθῶσι τὴν συμφορὰν τῶν χαλκιδικῶν πόλεων, καὶ ἡ ἀναίσχυντία μεθ' ἧς ἀπεδέχθησαν ἀγροὺς καὶ πολύτιμα σκεύη. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐθεάθησαν Ἕλληνες ἐπιστρέφοντες οἴκαδε ἐκ τοῦ τόπου τῆς συμφορᾶς καὶ σύροντες ὀπίσθην αὐτῶν δέσμια γυναῖκα καὶ παιδάρια δοθέντα εἰς αὐτοὺς ὠρεὰν παρὰ τοῦ νικητοῦ⁴.

Ἀλλ' οὐχ ἥττον τὸ τοιοῦτον θέαμα ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν ἀπάντων τῶν εὐγενεστέραν ἐχόντων τὴν καρδίαν· μετὰ δὲ τὴν παρέλευσιν τῆς πρώτης αἰσθήσεως τοῦ φόβου, ἥτις εἶχε πτοήσει τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀμβλύνει τὸ αἶσθημ' αὐτῶν, ἐξεφράσθησαν ἐν πολλαῖς χώραις συμπάθεια πρὸς τοὺς παθόντας καὶ προθυμία πρὸς βοήθειαν αὐτῶν. Ἐξεδηλώθησαν δὲ τὰ αἰσθήματα ταῦτα μάλιστα ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἥτις εἶχεν ἀμέσως συμμετάσχει τῶν

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 241.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 237.

³ Ὁ Φίλιππος ἑορτάζει τὰ Ὀλύμπια ἐν Δίῳ, συνεργῶντος τοῦ Σατύρου, [ὅστις ἐξαιτεῖται χάριν ἑαυτοῦ δύο νεαρὰς αἰχμαλώτους]. *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπρεσβείας 192 [κ. ε.]]. *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 55.

⁴ [*Δημοσθένους* Περὶ τῆς παραπρεσβείας 305 κ. ε. Πρόβλ. *Αἰσχίνου* Περὶ παραπρεσβείας 156. *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 53].

παθημάτων τῶν Ὀλυνθίων καὶ μετὰ μακρὰν πρὸς αὐτοὺς πάλην εἶχε συμμαχήσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ μετὰ τῆς Ὀλύνθου, ἥτις ἀπ' αὐτῆς ἤδη τῆς αὐξήσεως τῆς μακεδονικῆς ἀρχῆς εἶχε καθῆκον νὰ κατανοήσῃ, ὅτι μόνον στήριγμ' αὐτῆς ἦσαν αἱ Ἀθῆναι. Ὁ δὲ ὄλεθρος αὐτῆς ὑπῆρξε φοβερὰ τιμωρία τῆς ἐναντίον ἀλλήλων ἀντιζηλίας τῶν ἐλληνίδων πόλεων. Καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς Ἀθηναίους ὥφειλεν εἰκότως νὰ καταλάβῃ αἰσθημα αἰσχύνης ἀνάλογον πρὸς τὸ καταλαβόν ποτε τὴν πόλιν κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μιλήτου καὶ τῶν Πλαταιῶν, πόλεων ὧν ὁμοίως εἶχον διαφυσθῇ πικρῶς αἱ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐξαρτηθεῖσαι προσδοκίαι. Καὶ τώρα δὲ, ὡς καὶ τότε, οἱ Ἀθηναῖοι εὐρέθησαν ἡναγκασμένοι νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν παραμυθίαν τῆς συμφορᾶς τῶν περισωθέντων πολιτῶν τῆς ἐξολοθρευθείσης πόλεως. Καὶ δὴ οἱ φυγάδες ἔγειναν δεκτοὶ ἐν Ἀθήναις, καθ' ἃ ποτε οἱ Πλαταιεῖς, ὡς μέτοικοι, οἱ δὲ δικασταὶ ἐκόλαζον τοὺς πολίτας τοὺς αἰκίζοντας Ὀλυνθίας αἰχμαλώτους, καὶ ἡ πόλις ἐξετόξευσεν ἀράν κατὰ τῶν δύο προδοτῶν τῆς Ὀλύνθου¹.

Ἡ δὲ καταστροφή τῆς Ὀλύνθου ἦτο νέα ἥττα τῶν Ἀθηναίων. σὺν αὐτῇ δὲ ἠδύνατό τις νάναμἐνη, ὅτι οἱ μὲν ἀνήκοντες εἰς τὴν ἐθνικὴν φατρίαν οἱ καὶ ἐπιδιώξαντες τὸν πόλεμον ἔμελλον νὰ ὑποστῶσιν ἥτταν, νὰ κυριαρχήσωσι δ' ἐν τῇ πόλει οἱ ἀντίπαλοι αὐτῶν μετὰ δυνάμεως πολὺ μεγαλειτέρας ἢ πρότερον. Ἀλλὰ τοῦτο ὅμως δὲν συνέβη. Ὁ δῆμος εἶχε διακινήθῃ ὑπὸ τῶν μεγάλων συμβάντων, διαρκούντων δὲ αὐτῶν τὸ ἀξίωμα τοῦ Δημοσθένους εἶχεν ἀποδῆ πολὺ μεγαλειτέρον. Οἱ πολῖται δὲν ἐθεώρησαν αὐτὸν ὑπεύθυνον ἐπὶ ταῖς ματαιαῖς θυσίαις καὶ τοῖς ἀγῶσι τῆς πόλεως, ἥσθάνοντο δὲ, ὅτι ἡ ἀποτυχία ἦτο αὐτόχρημα δικαίωσις τῆς γνώμης αὐτοῦ. Ὅπόσον δὲ βαθεῖα ἦτο ἡ αἰσθησις, ἣν οἱ λόγοι αὐτοῦ εἶχον ἐμποιήσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐξάγεται φανερώ-

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 267.

τατα ἐκ τῆς ἀνάγκης, εἰς ἣν εὐρέθησαν οἱ ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τῆς μεγίστης σφοδρότητος προσβληθέντες πολιτευταὶ οἱ προϊστάμενοι τοῦ δήμου νὰ προσπελάσωσιν εἰς τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Δημοσθένους.

Ὁ Εὐβουλος εἶχε μὲν πάντοτ' ἐπιδιώξει νὰ σώσῃ τὴν τιμὴν καὶ τὰς κτήσεις τῆς πολιτείας, εἶχε δὲ πάντοτε διαθέσει μέρος τῶν περισσευμάτων χάριν τοῦ στόλου καὶ τῶν πολεμικῶν λιμένων· δὲν ἐφιλίπιζε δὲ, ἀλλ' ἐπίστευεν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὤφειλον νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὴν ἄμυναν τῶν ἰδίων, ὅχι δὲ νὰ προκαλῶσι τινα οὐδὲ νὰναλαμβάνωσι τολμηρὰν πρωτοβουλίαν. Ἀλλὰ τῶρ' ἀνδρισθεὶς ἐπεδίωκε σθεναρωτέραν πολιτείαν. Ὡς εἰ δὲ εἶχον αἴφνης ἀνοιχθῇ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, ἔβλεπε νῦν τὴν ἀπειλητικὴν ἐκείνην νεφέλην, ἣν ἐπὶ μακρὸν ἤδη εἶχεν ὑποδείξει ὁ Δημοσθένης, καὶ κατενόησε καὶ αὐτὸς πλέον τὴν ἀνάγκην νὰποστῇ ἡ πόλις τῆς ἀναβλητικῆς αὐτῆς ἀδρανείας, νὰ προσελκύσῃ συμμάχους καὶ ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὸν ἐχθρὸν τῶν Ἀθηναίων, ἡγουμένη πόλεων ὁμοφρόνων. Ἐνεκα δὲ τῆς μεγάλης ἀστασίας καὶ ἀβεβαιότητος τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ γνωμῶν ἡ τοιαύτη μεταβολὴ δὲν ὑπῆρξε δυσχερὴς εἰς αὐτόν. Ἀλλως δ' εὖρε καὶ μεταξὺ τῶν περὶ αὐτὸν στασιωτῶν ἀνθρώπους παρέχοντας προθύμως τὰς δυνάμεις χάριν τῆς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ εὐκαιρίᾳ παραγκωνίσεως τοῦ ῥήτορος τοῦ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὑπερμαχοῦντος τῆς φιλοπάτριδος δράσεως. Ἰδίως δὲ εἶχεν ὁ Εὐβουλος παρεξευγμένον παρ' ἑαυτῷ ἄνδρα, ὅστις εἴπερ τις καὶ ἄλλος τῶν συγχρόνων ἦτο ἐνάμιλλος μὲν τοῦ Δημοσθένους ὡς ῥήτωρ, προφανῶς δὲ καὶ ὑπέρτερος αὐτοῦ ὡς πρὸς τινα ῥητορικὰ προσόντα, ἔχοντα μεγάλην ἐπίδρασιν παρὰ τῷ πλήθει, ἰδίως δὲ τὸ αἰμύλον καὶ ἐπίχαρι τῆς ὀψεως καὶ τὸ εὐήχον τῆς φωνῆς. Ὁ ῥήτωρ δ' ἐκεῖνος ἦτο Αἰσχίνης ὁ υἱὸς τοῦ Ἀτρομήτου.

Ὁ Αἰσχίνης κατήγετο ἐξ οἴκου ἀστῶν ἀρχαίου μὲν ¹, ἀλλὰ

¹ *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπροσείας] 147 κ. ἐ. [Πρὸλ. περὶ τοῦ βίου τοῦ Αἰσχίνου. F. Castets Eschine, étude historique et littéraire. Ἐν Παρίσις. 1875].

πτωχεύσαντος ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἡ δὲ πενία ἐκείνη ἠνάγκασε τὸν πατέρα νὰ διάγῃ βίον πλάνητα, πολυπραγμονῶν περὶ ἔργα τυχοδιωκτικά¹. Καὶ ἐπὶ τινα μὲν χρόνον ὑπηρέτησεν ὁ Ἀτρόμητος τῇδε κάκεισ' ἐν τῇ ξένῃ ὡς μισθοφόρος, ἔπειτα δὲ ἱδρύσεν ἐν Ἀθήναις γραμματοδιδασκαλεῖον, ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Αἰσχίνου [Γλαυκοθέα] λέγεται ἱερατεύσασα ἐν τινι τῶν μυστικῶν ἐκείνων περὶ τὴν λατρείαν ξένων θεῶν διατριβόντων θιάσων, οἵτινες ἦσαν τότε συνηθέστατοι ἐν Ἀθήναις², καὶ μετερχομένη ὡς ἔργον τὴν ἐκ τῆς δεισιδαιμονίας τοῦ πλήθους ὠφέλειαν³. Ἡ δὲ ἀνήσυχος πολυπραγμοσύνη τῶν γονέων μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς, τρεῖς ὄντας, οἵτινες διὰ τῆς ὑγρότητος τοῦ χαρακτῆρος καὶ παντοίων δεξιότητων κατάρθωσαν πάντες νάποκτήσωσιν ἀξίους λόγου φίλους καὶ τύχωσιν ἀξιώματος καὶ δυνάμεως. Ἀλλὰ τοιοῦτος βίος ἦτο ἀντικρὺς ἀντίθετος πρὸς τὸν τοῦ Δημοσθένους, ὅστις ἀντιτάσσει ἑαυτὸν πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Αἰσχίνου μεθ' ὅλης τῆς ἀγερωχίας τοῦ ἔγκτησιν ἔχοντος ἀστοῦ. Καὶ θεωρεῖ μὲν αὐτὰ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Αἰσχίνου ἥκιστα ἔντιμα, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον κακίζει τὴν ἀνήσυχον περιπλάνησιν, τὸ περιπετειῶδες καὶ εὐμετάβολον τοῦ βίου, τὴν ἔλλειψιν ἀξιοπρεπείας, τὴν ἐξάρτησιν ἀπὸ στασιάρχων καὶ πρὸ πάντων τὴν περὶ μόνης τῆς ἰδίας προαγωγῆς μέριμναν, ἣτις εἶνε τὸ ἐλατῆριον πασῶν αὐτῶν τῶν πράξεων. Περιπετειωδέστατος δὲ ἦτο μάλιστα ὁ βίος αὐτοῦ τοῦ Αἰσχίνου. Γεννηθεὶς περὶ τὸ 390 π. Χ. (Ὀλυμπ. 57, 2), ἤρχισε τὸ πρῶτον νὰ ὑπηρετῇ τὴν ἀνθρωπότητα ἐν τῷ διδασκαλείῳ τοῦ πατρὸς τρίβων τὸ μέλαν καὶ σπογγίζων τὰ βάρβα⁴. ἔπειτα δὲ ὑπηρέτησεν ὡς στρατιώτης ἐν Μαντινείᾳ καὶ ἐν Εὐβοίᾳ⁵, ὁπόθεν

¹ Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσβείας] 78, 147 κ. ἔ.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 89.

³ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπροσβείας] 281. Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσβείας] 78. Πρὸς Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 215 κ. ἔ.

⁴ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 129 [καὶ 258]. Πρὸς Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 219 κ. ἔ.

⁵ Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσβείας] 168 κ. ἔ.

ἀνετέθη εἰς αὐτὸν νὰ φέρῃ εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ ἄγγελμα τῆς νίκης τοῦ Φωκίωνος ¹. κατόπιν δὲ ὑπηρετήσεν ὡς ὑπογραμματεὺς διαφόρων κατωτέρων ἀρχῶν, ἐν ᾗ ὑπηρεσίᾳ ἀπέκτησεν ὡς γραμματοκύφων ² δικανικὴν πεῖραν καὶ ἡδυνήθη νὰ προαχθῇ ἀπὸ ἀντιγραφέως εἰς συντάκτην ἐγγράφων. Ἀλλ' ἡσθάνετο ἑαυτὸν προωρισμένον πρὸς ἀνώτερον στάδιον, καὶ εἶχεν ἀνάγκην νὰ τύχῃ εὐδοκίμησεως εὐρυτέρας. Ὡν δὲ φιλόμουσος ἐρασιτέχνης, ἠκολούθησε τὴν ἔμφυτον ὁρμὴν τὴν ἀναβιδάσασαν αὐτὸν εἰς τὴν σκηνὴν, καὶ ἐξεμίσθωσεν ἑαυτὸν εἰς πλάνητας πρωταγωνιστάς, ἧτοι διευθυντὰς θεατρικῶν θιάσων ³. Τέλος δ' ἐπέληφθη καὶ πάλιν τῶν τῆς πολιτείας, ὅτε καὶ προήχθη ταχέως ἐκ τῶν προτέρων ὑποδεεστέρων θέσεων εἰς ἀνώτερα ἀξιώματα. Ἐξελέχθη δὲ πολλάκις γραμματεὺς ⁴, καὶ δὴ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν δύο πανισχύρων στασιάρχων, εἰς οὓς προσεκολλήθη, προθύμους εἰς αὐτοὺς παρέχων ὑπηρεσίας, πρῶτον μὲν τοῦ Ἀριστοφώντος, ἔπειτα δὲ τοῦ Εὐβούλου ⁵. Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, καθ' οὓς τὴν σύμπασαν δύναμιν εἶχον ἑταιρικαὶ φατρίαι καλῶς συντεταγμέναι ⁶, ἦτο δυνατὴ ἡ διὰ δεξιότητος καὶ δουλικῆς δραστηριότητος ἀπόκτησις τῆς εὐνοίας τῶν ισχυρῶν καὶ ἡ λαμπρὰ ἐπιτυχία ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν τιμητικῶν ἀξιωμάτων τῆς πολιτείας καὶ παρὰ τῶν μὴ κεκτημένων ὑπέροχόν τιν' ἀξίαν. Οὕτω δὲ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Αἰσχίνου ἀνεδείχθησαν στρατηγοὶ καὶ πρέσβεις, καὶ αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ἀπέβη ἔμπιστος φίλος τοῦ Εὐβούλου, ῥήτωρ καὶ δημαγωγός. Καὶ ὡς ῥήτωρ δὲ ἦτο ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὸν Δημοσθένην, τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ δυνάμεως μὴ ἐρειδομέ-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 344.

² Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 209.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 236. Περὶ τοῦ Αἰσχίνου ὡς ὑποκριτοῦ ἴδε Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 246.

⁴ Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 200, 249.

⁵ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου 162]: Ἀριστοφῶντα καὶ Εὐβούλον... οὓς συζῶντας μὲν κολακεύων παρηκολούθει, τεθνεώτων δ' οὐκ ἀσθάνει κατηγόρων.

⁶ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 151 καὶ 363.

νης εἰς σοβαρὰς μελέτας, ἀλλ' εἰς ἐπιτυχῇ ἀγχίνοιαν καὶ φυσικὴν δεξιότητα, ἐξαιρομένην ὑπὸ φαντασίας, ζωηρᾶς εὐαισθησίας, ὀξυνοίας καὶ μεγάλης ἀσκήσεως περὶ τὸ λέγειν. Ἐμεινε δὲ πάντοτε ὑποκριτῆς, ἀντιλαμβανόμενος τοῦ ἀγῶνος οὗ ὑπερέμαχει ὡς θεατρικῆς τινος διδασκαλίας, καθ' ἣν ὤφειλε νὰ ἐπιδείξῃ τὴν δεξιότητα αὐτοῦ καὶ φροντίσῃ περὶ τοῦ ἰδίου συμφέροντος.

Οὕτω δὲ καὶ τότε προσεχώρησεν εἰς τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Εὐθούλου τόσῳ μᾶλλον εὐχαρίστως καθ' ὅσον τοῦτο παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ἀρεστοτάτην εὐκαιρίαν πρὸς λαμπροὺς λόγους. Ἐκτοτε δὲ ἡδύνατο νὰ ἐκφωνῇ καὶ αὐτὸς Φιλιππικοὺς καὶ νὰ δημηγορῇ μετὰ μεγάλου πάθους περὶ τοῦ προσορισμοῦ ὃν ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν παρέλαβε παρὰ τῶν προγόνων. Παρίστανε δ' αὐτὴν ὀφείλουσαν, καθ' ἃ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περσικῶν πολέμων, νὰ περισυλλέξῃ καὶ συντάξῃ τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους χάριν τοῦ ἐπικειμένου ὑπὲρ ἐστιῶν καὶ ἐλευθερίας ἀγῶνος. Ἐλεγε δὲ, ὅτι ἐν Πελοποννήσῳ εἶχον εὐνοϊκῶς τὰ πράγματα, ἐν αὐτῇ δὲ ὤφειλον οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐπιζητήσωσι τὴν εὖρεσιν ὀπαδῶν καὶ συγκροτήσωσιν ἰσχυρὰν φατρίαν φιλοπατρίδων, πρὶν ἢ ὁ Φίλιππος κατορθώσῃ νὰ προσεταιρισθῇ τὰς μικρὰς πόλεις. Ἐλάλει δὲ ὡς προφήτης, καὶ ἐσχηματίζετο ὡς εἰ ἦτο ὁ πρῶτος ἀνακαλύψας τὸν δεινὸν πολέμιον τῆς Ἑλλάδος. Προέτεινε δὲ, ὅτι ἔπρεπε νὰ συγκληθῶσιν οἱ σύμμαχοι εἰς σύνοδον, δι' ἧς ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν νὰ ποθῇ ὡς ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἡμέραις καὶ πάλιν κέντρον τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τὴν ἐλευθερίαν ἀγαπώσης Ἑλλάδος¹.

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπροσθείας] 10· ἔστι τοίνυν οὗτος ὁ πρῶτος Ἀθηναίων ἀποθρόνιστος Φίλιππον, ὡς τότε δημηγορῶν ἔφη, ἐπιδοουλεύοντα τοῖς Ἕλλησι καὶ διαφθείροντά τινας τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ προεστηκότων [καὶ ἔχων] Ἰσχανδρόν τὸν Νεοπτολέμου δευτεραγωνιστὴν], προσιὼν μὲν τῇ βουλῇ, προσιὼν δὲ τῷ δήμῳ περὶ τούτων, καὶ πείσας ὅμᾶς πανταχοῦ πρέσβεις πέμψαι τοὺς συνάξαντας δεῦρο τοὺς βουλευσομένους περὶ τοῦ πρὸς Φίλιππον πολέμου.

Ἡ περὶ συγκλήσεως συνεδρίου πρότασις τοῦ Αἰσχίνου, ἀκριβῶς ἐξεταζομένη, ἦτο αὐτὸ τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Δημοσθένους ἐξησθενημένον. Σκοπὸς τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ἦτο ἡ χάριν ἑαυτῶν κάρπωσις τῆς ἐξάρσεως, ἣν ἐκεῖνος εἶχε προκαλέσει, καὶ ὁ προσεταιρισμὸς τῶν γνωμῶν αὐτοῦ ἄνευ τῶν δυσχερειῶν αὐτῶν συνεπήγοντο. Δὲν ἤθελον νὰ ἐγκαταλίπωσιν εὐκόλως τὴν εὐκολίαν τοῦ βίου ἣν παρεσκεύαζεν ἡ πολιτεία τῶν περὶ τὸν Εὐβουλον καὶ προετίμων ἀντὶ δι' ἰδίας στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ χρηματικῶν θυσιῶν νάνανεύσωσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν δόξαν τῶν προγόνων διὰ λόγων καὶ συζητήσεων. Ὁ δὲ δῆμος ἐσαγηνεύθη, ὡς εἰκὸς, προθύμως ὑπὸ τούτου τοῦ φανακισμοῦ, καὶ ἐν μέσῳ μεγάλων προσδοκιῶν ἐστάλησαν πρέσβεις εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Θεμιστοκλέους¹. Ὁ δ' Αἰσχίνης μετέβη εἰς τὴν Μεγάλην πόλιν, ἐν ᾗ ἐδημηγόρει ἐπιδεικτικῶς ἐναντίον πάντων τῶν προδοτῶν τῶν συμπραττόντων μετὰ τοῦ βαρβάρου βασιλέως², οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡξίου νῦν ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Ἀθηναίων παρὰ τῶν αὐτῶν ἐκείνων πόλεων, ὥς οὗτοι εἶχον ἀφήσει ἐν κινδύνῳ³, ἐμπιστοσύνην καὶ προσχώρησιν πρὸς τὰς Ἀθήνας ὡς τὴν ἰσχυράν πόλιν τὴν ἔχουσιν ἐντολήν νὰ ἡγήται τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων⁴. Ἐν δὲ αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις κατ' ἀκολουθίαν τοῦ πρώτου τρόμου τοῦ καταλαβόντος τοὺς πολίτας ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Ὀλύνθου ἐτελοῦντο σοβαραὶ παρασκευαί. Ἡ πόλις ἐφαίνετο νῦν ἐκτεθειμένη ἄνευ προστασίας εἰς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ βασιλέως. Διὸ ὁ μὲν περίβολος τῶν τειχῶν ἐπεσκευάσθη, διετάχθησαν δὲ τὰ δέοντα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς Χερσονήσου, καὶ ἐλήφθησαν μέτρα πρὸς ἀγρυπνοτέραν φύλαξιν τοῦ πελάγους.

¹ Ὁ προτείνας τὸ ψήφισμα ὑπῆρξεν ὁ Εὐβουλος. [Δημοσθένους Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 304. Διοδώρου Σικελιώτου XVI 54.

² Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] II, 304.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 323.

⁴ Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 12.

Ἄλλ' ὅμως ἡ φιλοπόλεμος αὕτη διάθεσις δὲν ἦτο καθολικὴ, οὐδὲ σύντονος. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἤδη διαρκοῦντος τοῦ περὶ τῆς Ὀλύμπου ἀγῶνος εἶχον προδηλωθῆ αἱ πρῶται ἐκφάνσεις πόθου εἰρήνης, πρὸς ὧραν μὲν καταπνιγέντος, ἀλλ' ἤδη μεγάλως αὐξήσαντος, καὶ ἡ διάθεσις αὕτη ἐξεδηλώθη φανερώς παραστάσης εὐκαιρίας ὅλως ἀπροσδοκήτου.

Καὶ δὴ πολίτης τις τῶν Ἀθηνῶν καλούμενος Φρύων εἶχε συλληφθῆ κατὰ τὸν χρόνον τῶν Ὀλυμπίων τοῦ 348 π. Χ. (Ὀλυμπ. 108, 1) ὑπὸ μακεδονικοῦ ληστρικοῦ πλοίου καὶ ἔπειτα ἐλευθερωθῆ ἀντὶ λύτρων. Ὁ δὲ Φρύων ἐνόμισεν, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ σύλληψις αὐτοῦ εἶχε γείνει κατὰ παράβασιν τῆς ἐκεχειρίας, ἐδικαιοῦτο νάξιώςῃ τὴν ἀπόδοσιν τῶν λύτρων, καὶ ἐδεήθη τοῦ δήμου νάποδεχθῇ τὴν ἀξίωσιν αὐτοῦ καὶ ἀναλάβῃ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγῶνα. Τοιαῦτα δὲ ἰδιωτικὰ συμφέροντα ἤξιούντο πάντοτε τῆς φροντίδος τῶν Ἀθηναίων, ἐπιλαμβανομένων αὐτῶν μετ' ἰδιαζούσης εὐνοίας. Διὸ ἐθεώρησαν καὶ ταύτην τὴν περιστάσιν, καίπερ συμπεσοῦσαν καθ' ὃν χρόνον διήρκει ὁ πόλεμος, ἱκανῶς σπουδαίαν, καὶ ἀπέστειλαν χάριν τοῦ προκειμένου ζητήματος πρεσβείαν εἰς τὸ μακεδονικὸν στρατόπεδον.

Εἰς δὲ τὸν βασιλέα ἡ πρεσβεία ἐκείνη ὑπῆρξε καταθυμιωτάτη. Ἦτο λίαν ἀσπάσιον εἰς αὐτὸν νὰ βλέπῃ τοὺς Ἕλληνας θεωροῦντας αὐτὸν ἡγεμόνα μεθ' οὗ ἠδύναντο νὰ ἔρχωνται εἰς λόγους συνωδὰ πρὸς τὸ δίκαιον τῆς ἐλληνικῆς συμμαχίας. Παρίστατο δ' εἰς αὐτὸν ἀπαράμιλλος εὐκαιρία, ὅπως ἐπιδείξῃ μεγαλοφροσύνην, ὑποχωρῶν ἐν ζητήματι στερουμένῳ πάσης δι' αὐτὸν σημασίας καὶ διατρανώσῃ τὴν εὐλάβειαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς θεσμούς. Τέλος δ' ἐβλέπε μετ' εὐαρεσκείας τὴν περὶ ἄσχημα πράγματα διατριβὴν τῶν Ἀθηναίων καθ' ὃν χρόνον ἐφαίνοντο ἀντεπεξέρχόμενοι κατ' αὐτοῦ εἴπερ ποτὲ ἀπειλητικοί. Εἶχε δὲ ὁ βασιλεὺς ἰδιάζουσιν δεξιότητα περὶ τὸ ἐπωφελεῖσθαι τοιαύτας εὐτελεῖς εὐκαιρίας, ὅπως σαγηνεύῃ ἄνδρας ἐπιφανεῖς καὶ ἐν μέσῳ στρατευό-

μενος ὑφαίνει τὰ φανῇ νήματα, ἅτινα, ὡς εἰκὸς, ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ διὰ χειρῶν χάριν τῶν μελλόντων αὐτοῦ σκοπῶν.

Καθ' ἃ δὲ προετίθετο, ἐπέστρεψαν ἀληθῶς ὁ Φρύων καὶ ὁ Κτησιφῶν, οἱ παρὰ τῶν Ἀθηναίων σταλέντες πρέσβεις, τὰ μέγιστα ἡὐχαριστημένοι ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἐξέθησαν πρὸ τοῦ δήμου τὴν μεγάλην φιλοφροσύνην ἣς εἶχον τύχει παρὰ τοῦ βασιλέως. Ἦτο δὲ οὗτος κατὰ τὰ λεχθέντα παρ' αὐτῶν ἦιστα ὠμὸς καὶ βάρβαρος, οἷον συνείθιζον νὰ παριστάνωσιν ἀπὸ τοῦ βήματος οἱ ῥήτορες, ἀλλὰ τούναντίον φιλόφρων, φιλόανθρωπος καὶ εὐλαβὴς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα. Ἡ δ' αἰσθησις ἐκείνη, ἣν αὐτοὶ ἀπεκόμισαν, μετεδόθη καὶ εἰς τὸν δῆμον, καὶ αἱ διαθέσεις τοῦ πλήθους μετεβλήθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ Φιλοκράτης, εἰς τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῶν πρώτων ἐλθόντων εἰς συνεννόησιν πρὸς τὴν μακεδονικὴν αὐλὴν, ἡδυνήθη πάραυτα νὰ προτείνῃ ψήφισμα, καθ' ὃ ἐπετρέπετο εἰς τὸν Φίλιππον, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελε νὰ ὁμολογήσῃ εἰρήνην, νὰ στείλῃ κήρυκα εἰς τὰς Ἀθήνας¹. Ἀνεφέρετο δὲ ἡ πρότασις αὕτη εἰς τὴν κατάλυσιν ἄλλης προγενεστέρας ἀποφάσεως, καθ' ἣν συμφώνως πρὸς τὸ παράδειγμα χρόνων ἀρχαιότερων ἐτιμωρεῖτο πᾶσα διαπραγματεύσις μετὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ δὲ ψήφισμα τοῦ Φιλοκράτους ἔγεινε δεκτὸν ὑπὸ τοῦ δήμου· καὶ δὲν ἔσχε μὲν τοῦτο ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπακόλουθα, ἀλλ' εἶχεν ὅμως διαχαραχθῇ ἡ ὁδὸς, καὶ ὁ Φίλιππος εἶχεν ἐμπεδωθῇ ἐν Ἀθήναις διὰ τῶν φιλιππιζόντων.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἤδη διαρκούντος τοῦ πολέμου εἶχον ἐκδηλωθῇ διαθέσεις ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, πολλῶ μᾶλλον μετ' αὐτόν. Ὁ βασιλεὺς ἐκράτει ἤδη τελείως ἀπάντων τῶν παραλίῳν καὶ τῶν παραθαλασσίῳν πόλεων τῆς Θράκης, αἱ δὲ στρατιαὶ αὐτοῦ ἔβαινον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως ἀπὸ τῶν νοτίων ἐσχατιῶν τῆς

¹ *Διόχινον* [Περὶ παραπροσβείας] 13· Ἐπειδὴ δὲ ἐπανῆλθε δεῦρ' ἀπὸ τῆς προσβείας ὁ Κτησιφῶν . . . ἐνταῦθα ἤδη δίδωσι ψήφισμα Φιλοκράτης [ὁ Ἀγνούσιος] καὶ ὁ δῆμος ἅπας ὁμογνῶμον ὡς ἐχειροτόνησεν, ἐξεῖναι Φιλίππῳ δεῦρα κήρυκα καὶ πρέσβεις ἐμπεῖν ὑπὲρ εἰρήνης.

Θεσσαλίας μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου. Κατὰ ταῦτα δ' αἱ ὑπολειπόμεναι ὑπερπόντιοι κτήσεις τῶν Ἀθηναίων ἠπειλοῦντο ἀμέσως, ἂν δὲ ἤθελεν ἐξακολουθήσει ὁ πόλεμος, οἱ Ἀθηναῖοι οὐδένα εἶχον τρόπον ἐξασφαλίσεως αὐτῶν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς μόνης συμμάχου πόλεως. Καὶ ὥς πρὸς τὴν ἀνάληψιν δὲ τῆς Ἀμφιπόλεως μόνην ἐλπίδα εἶχον τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἀξιώσεων τῶν Ἀθηνῶν δι' εἰρήνης καὶ συνδιαλλαγῆς πρὸς τὸν Φίλιππον. Ὁ δὲ βασιλεὺς, καθ' ἃ ἐγίνωσκον, οὐδὲν συμφέρον εἶχε πρὸς ἐξακολουθήσιν τοῦ πολέμου, οὗ ἕνεκα αἱ μὲν ἀκταὶ τοῦ βασιλείου αὐτοῦ ἔπασχον δεινῶς, τὸ δ' ἐμπορικὸν ναυτικὸν δὲν ἡδύνατο ἀναπαυχθῆ καὶ ἡ καθ' ὅλου εὐημερία παρεκωλύετο. Καὶ κατὰ θάλασσαν δὲ ὁ Φίλιππος ἔβλεπεν ἑαυτὸν ὄχι ὀλιγώτερον στενοχωρούμενον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· διὸ ἀναγκαίως μόνον καθομολόγησις εἰρήνης πρὸς αὐτοὺς ἡδύνατο νὰ παράσχη εἰς αὐτὸν ἐλευθερίαν ἐνεργείας ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι. Τέλος δ' εἶχε μέγα συμφέρον νὰ ὁμολογήσῃ φιλίαν καὶ συμμαχίαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδὴ τὸ παράδειγμ' αὐτῶν ἔμελλον πάντως ἀνακολουθήσωσι καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων τῶν προσημειωμένων μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου νὰ προσχωρήσωσιν εἰς αὐτόν. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ δυνατὴ ἡ συνομολόγησις δικαίας εἰρήνης, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἐνθερμότατοι τῶν φιλοπατρίδων ἀπέβλεπον εἰς αὐτὴν σοβαρῶς.

Τοιαύτη ἦτο ἡ παράδοξος ἀντιστροφή τοῦ προγράμματος τῶν φατριῶν. Ὁ μὲν Εὐθύβουλος καὶ ὁ Αἰσχίνης ἐπεδίωκον μετὰ ζήλου τὸν πόλεμον, ὁ δὲ Δημοσθένης συνηγόρησεν ὑπὲρ τοῦ ψηφίσματος τοῦ Φιλοκράτους, καὶ ἐκήρυξεν ὡς μωρίαν τὴν ἀνάληψιν τῆς ὑποχρεώσεως ἀπαύστου ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου¹. Ἦτο δὲ ὁ Δημοσθένης καὶ νῦν ὁ μόνος ἐπιδιώκων πρόγραμμ' ἀκόλουθον, ὅτε κατανοῶν, ὅτι, ὡς εἶχον τότε τὰ πράγματα, αἱ Ἀθῆναι, ἐξακολουθοῦντος τοῦ πολέμου, μόνον ζημίας ἡδύναντο νὰ ὑπο-

¹ Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 14.

στῶσι. Διὰ τοῦτο δ' ἕνεκα τῆς παρούσης ἐξαντλήσεως τῆς πόλεως οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀνάγκην χρόνου σπονδῶν, ὅπως συναγείρῳσι νέας δυνάμεις καὶ συγκροτήσωσι συμμαχίαν μὴ δυνάμεν νὰ ἐπιτευχθῇ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ πολέμου.

Οἱ δὲ φιλιππίζοντες ὑπέθαλπον τὰς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης διαθέσεις, ὑπεστηρίχθησαν δὲ σθεναρώτατα ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὅτε παρέσχον εἰς αὐτὸν καὶ πάλιν εὐκαιρίαν πρὸς ἐπίδειξιν τῆς εὐνοίας αὐτοῦ. Ἦλθε δὴλα δὴ τὸ ζήτημα περὶ τῆς τύχης τῶν ἐν Ὀλύμπῳ αἰχμαλωτισθέντων Ἀθηναίων. Χάριν δὲ αὐτοῦ ἐστάλη εἰς τὴν Μακεδονίαν Ἀριστόδημος ὁ ὑποκριτής, αὐτὸς τε δὲ καὶ οἱ ἄνευ δυσχερειῶν ἀπολυθέντες Ἀθηναῖοι ἐμαρτύρουν ὁμοφώνως τὸν θερμὸν πόθον τοῦ βασιλέως, εὐχομένου τὴν εἰρήνην καὶ συμμαχίαν μεταβολὴν τῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἔχθρας¹. Τότε δὲ ὁ Φιλοκράτης προέβη μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν λελογισμένης συνέσεως εἰς τὸ δεύτερον βῆμα, καὶ προέτεινε τὴν ἀποστολὴν πρεσβείας, δι' ἧς ἐμελλε νὰ προκληθῇ ὁ βασιλεὺς νὰ στείλῃ εἰς τὰς Ἀθήνας πρέσβεις, ὅπως ἔλθωσιν εἰς λόγους πρὸς τὴν πόλιν. Τὴν δὲ πρότασιν ταύτην ἐπεδοκίμασαν, τότε τὸ πρῶτον ὁμοφωνήσαντες, ἄνδρες τῶν διαφορωτάτων φατριῶν, ἀφ' οὗ καὶ αὐτὸς ὁ Εὐβουλος, ἀποστὰς καὶ πάλιν τοῦ πολεμικοῦ προγράμματος, οὗ δὲν εἶχετο μετὰ σοβαρότητος, συνηγόρησεν ὑπὲρ τοῦ Φιλοκράτους. Οὕτω δὲ ὁμογνωμόνως καὶ ἐπὶ χρησταῖς προσδοκίαις τὸν Φεβρουάριον τοῦ 346 π. Χ. κατεστάθη πρεσβεία δέκα ἀνδρῶν, ἐν οἷς ὁ εἰπὼν τὸ ψήφισμα Φιλοκράτης, ὁ Ἀριστόδημος, ὁ Φρύων, ὁ Αἰσχίνης καὶ κατὰ πρότασιν τοῦ Φιλοκράτους ὁ Δημοσθένης. Ἐνδέκατος δὲ ἦτο ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ συνεδρίου τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων Ἀγλαοκρέων ὁ Τενέδιος. Προσετέθη δὲ καὶ ἀντιπρόσωπος τῶν συμμάχων, ἐπειδὴ ἐφάνη ἀνταποκρινόμενον πρὸς τε τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς πόλεως καὶ τὸ συμφέρον τῶν συμμαχίδων νὰ μὴ ἀναλάβωσι τὰς δια-

¹ *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 15 κ. εἰ.

πραγματεύσεις αἱ Ἀθηναίαι χάριν ἑαυτῶν καὶ μόνον, ἀλλ' ὡς πόλις ἔχουσα τὴν ἡγεμονίαν ἰδίας συμμαχίας¹.

Ὁδηγίαι δὲ τακταὶ δὲν ἠδύναντο νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς πρέσβεις, ἐπειδὴ μόνος σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν ἦτο ἡ διάγνωσις τῶν προθέσεων τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἦσαν σύμφωνοι ἅπαντες οἱ ἐν Ἀθήναις εἰλικρινῶς πολιτευόμενοι, ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ γείνη λόγος περὶ ἐντίμου εἰρήνης, ἂν ὁ βασιλεὺς συμφώνως πρὸς τὰ ἐπηγγελμένα δὲν ἀπέδιδε τὴν Ἀμφίπολιν καὶ ἂν δὲν παρῆρχεν ἐγγυήσεις περὶ τῶν ἐνεστωσῶν κτήσεων τῶν Ἀθηναίων ἰδίως ἐν τῇ Χερσονήσῳ.

Διὰ δὲ τὸν Φίλιππον ὑπῆρξε θρίαμβος ἀντάξιος πολλῶν στρατειῶν ἢ παρ' αὐτοῦ ἐν Πέλλᾳ δεξίωσις τῆς πρεσβείας τῶν Ἀθηναίων, ἥς ἡ συγκρότησις ἤρκει νὰ καταστήσῃ εἰς αὐτὸν φανερόν, ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς εἰρήνης συνήνονεν ἀπάσας τὰς φατρίας καὶ ἤγεν εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ τοὺς δεινοτάτους τῶν ἰδίων ἀντιπάλων. Εἶχε δὲ νῦν αὐτοὺς ἀντιμετώπους ἐν πεδίῳ, ἐν ᾧ ἦτο ὑπέρτερος αὐτῶν πολὺ μᾶλλον ἢ ἐν τῷ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ.

Ἠκροάσθη δὲ τῶν λόγων τῶν πρέσβεων, τοῦ μὲν μετὰ τὸν δὲ, μετ' εὐμενείας. Ὁ δὲ μακρότατος καὶ ἄριστα συντεταγμένος τῶν λόγων ὑπῆρξεν ὁ τοῦ Αἰσχίνου, ὅστις ἔλαβε τὸν λόγον πρὸ τοῦ Δημοσθένους, τοῦ νεωτάτου καὶ τελευταίου τῶν πρέσβεων. Ὁ δὲ Δημοσθένης λέγεται, ὅτι κατελήφθη ὑπὸ δειλίας², καὶ τέλος παρὰ τὴν ἐνθάρρυνσιν τοῦ Φιλίππου ἐσίγησεν ὅλως, καθ' ἃ διηγείται ὁ Αἰσχίνης². Καὶ ὑπερβάλλει μὲν οὗτος ἀναμφιβόλως τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' εἶνε ὅμως πιθανόν, ὅτι ὁ Δημοσθένης ἔνεκα τῆς ἐμφύτου αὐτῷ ἀμυχανίας κατελήφθη ὑπὸ συγχύσεως εὐρεθείς ἐνώπιον ξένων καθ' ὁλοκληρίαν. Καὶ ἔνεκα μὲν τῆς ἐμπαθοῦς αὐτοῦ φύσεως ἦτο ἡκιστα ἐπιτήδειος πρὸς ἐκφώνησιν ἐπιτέγων διπλωματικῶν λόγων, πρὸς δὲ τούτοις ἡ θέσις αὐτοῦ ἦτο

¹ Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 18 κ. ἑ.

² Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 34.

ἐξαιρέτως ἀνιαρὰ, εὐρισκομένου πρὸ τοῦ βασιλέως ἐκείνου ὃν εἶχε προσβάλει μετὰ μεγίστης δριμύτητος. Τέλος δὲ, ἂν ὁ Αἰσχίνης, θέλων νάναδειχθῇ αὐτὸς πρὸς ζημίαν ἄλλων, κατέστησεν ἀντικείμενον τοῦ λόγου αὐτοῦ τὰ θέματα ἅτινα κατὰ τὰ συμπεφωνημένα ὤφειλε νὰ φήσῃ εἰς τὸν μέλλοντα νὰ λαλήσῃ μετ' αὐτὸν, ἕκαστος δύνатаι νὰ ἐννοήσῃ εὐκόλως πῶς ὁ Δημοσθένης ἐν τῇ ἀκροάσει ταύτῃ δὲν εὔρεν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ τέχνην.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Αἰσχίνης δὲν διεκρίθη, ἐπειδὴ πάντως ἐνεποίησεν εἰς τὸν βασιλέα αἰσθήσιν γελοίαν ἢ ῥητορεία αὐτοῦ, ἀναβάντος εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Θησέως χάριν ἀποδείξεως τοῦ ἰσχυροῦ τῶν περὶ τῆς Ἀμφιπόλεως ἀξιώσεων τῶν Ἀθηναίων, ὡς εἰ προέκειτο περὶ δίκης κληρονομικῆς δυναμένης νὰ διεξαχθῇ διὰ τῆς ἐπιδείξεως δικογράφων οἰκογενειακῶν¹. Ἄλλ' ὅμως ὁ βασιλεὺς ἐπεφυλάχθη νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ γνώμην, περὶωρίσθη δὲ ἀπαντῶν μετὰ πολλῆς εὐμενείας πρὸς τοὺς ἀκουσθέντας λόγους, καὶ ἔχαιρεν ἐπὶ τῇ αἰσθήσει καὶ τῇ καταπλήξει, ἣν ἀπαργνωρίστως ἐνεποίησεν εἰς ἅπαντας ἢ δεξιότης τῶν ἀντιλογιῶν αὐτοῦ. Περὶ δὲ τῆς οὐσίας ἐδήλωσε μετὰ πραότητος, ἀλλὰ καὶ μετ' εὐσταθείας, ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἰδίου βασιλείου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκαταλίπη πόλεις οἷαι ἡ Ἀμφίπολις καὶ ἡ Ποτίδαια, ἀλλ' ὅτι ὅμως εἶνε πρόθυμος νὰποδεχθῇ τὰς ἐνεστῶσας ἀμφοτέρωθεν κτήσεις, οἷαι ὑπάρχουσιν, ὡς βᾶσιν τῆς εἰρήνης, καὶ τέλος ἐπηγγέλθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους μέγιστα ὠφελήματα ἐκ τῆς πραγματικῆς καθομολογήσεως συμμαχίας.

Πᾶς δὲ ὁ ἀκροασθεὶς τῆς ἐκθέσεως τῶν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπιστρεψάντων πρέσβεων ὤφειλεν εἰκότως νὰ συνίδῃ σαφῶς, ὅτι ὁ Φίλιππος εἶχεν ἐπωφεληθῇ τὴν ἀποστολὴν ἐκείνην μετὰ μεγίστης δεξιότητος καὶ ὅλως πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον. Ὁ Φιλοκράτης καὶ ὁ Αἰσχίνης εἶχον μεταβληθῇ φανερώς εἰς φιλιππίζοντας, καὶ παρί-

¹ Ἀνάλυσιν τῶν ῥηθέντων παρὰ τοῦ Αἰσχίνου ἴδε ἐν τῇ Περὶ παραπροσθείας 25—33· ἢ δ' ἐννοία τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Φιλίππου ὑποδεικνύεται αὐτόθι 38 κ. ἔ.

στανον τὰ πάντα ὡς ἄριστα ἔχοντα, δὲν ἔπαυον δὲ μεγαλαυχούν-
τες περὶ τῆς ὑποδοχῆς ἧς εἶχον τύχει παρὰ τῷ βασιλεῖ. Ὁ χαλε-
πὸς ἐχθρὸς τῆς πατρίδος παριστάνετο ὑπ' αὐτῶν μεταβληθεὶς εἰς
ἀφιλοκερδῆ φίλον καὶ εὐεργέτην, ὁ δὲ βάρβαρος εἰς Ἑλληνα τέ-
λειον. Μόνος δὲ ὁ Δημοσθένης διετῆρει ἀξιοπρέπειαν καὶ σθένος.

Ὁ Δημοσθένης ἡσθάνετο ὡς ἀνάγκην τοῦ βίου νὰ πράττῃ
μετὰ μεγίστης σοβαρότητος πᾶν ἔργον οὐ ἐπελαμβάνετο, καὶ διὰ
τοῦτο ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, καθ' ἣν ἐξ εἰλικρινοῦς πεποιοή-
σεως ἐθεώρησε καθῆκον νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ποστῶσι τῆς
ἐξακολουθήσεως πολέμου ἀπεγνωσμένου, εἰργάσθῃ μετὰ μεγίστου
ζήλου ὑπὲρ διαπράξεως τῆς εἰρήνης. Ἐθεώρει δὲ σπουδαιότητα
τὴν ταχεῖαν καθομολόγησιν αὐτῆς, ὅπως διὰ τῆς παγιώσεως
αὐτῆς δεσμευθῶσι καὶ τοῦ βασιλέως αἱ χεῖρες καὶ ἀφαιρεθῇ ἀπ'
αὐτοῦ πᾶσα εὐκαιρία περαιτέρων ἐπεμβάσεων. Διὰ τοῦτο εἶχεν
ἐπισπεύσει κατὰ τὸ δυνατόν τὴν ἀποστολὴν τῆς πρεσβείας· διὰ
τοῦτο δὲ καὶ τῶρ ἄντεπεξῆλθε μετ' αὐστηρότητος ἐναντίον τῶν
κενῶν λόγων περὶ τοῦ ὑπερόχου χαρακτῆρος τοῦ Φιλίππου,
ἀξιῶν ὅπως ἀποβλέπωσι κατὰ καθῆκον εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα
καὶ μόνα καὶ ἐργαζόμενος μετὰ ζήλου πρὸς παρασκευὴν τῶν
ἀναγκαιῶν χάριν δεξιώσεως τῶν προαγγελλόντων πρέσβων τοῦ
Φιλίππου καὶ ταχείας ἀποπερατώσεως τῶν διαπραγματεύσεων.

Κατὰ δὲ τὰ Διονύσια ἦλθον οἱ πρέσβεις. Εἶχε δ' ἐκλέξει
ὁ Φίλιππος χάριν ἀβροφροσύνης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἄνδρας ἐπι-
φανεῖς, τὸν Εὐρύλοχον, πλὴν αὐτοῦ δὲ τοὺς δύο οἰκειοτάτους αὐ-
τῷ καὶ ἐν τε ταῖς μάχαις καὶ ἐν τῷ περὶ τὸν βασιλέα συμβου-
λίῳ μάλιστα διακρινομένους τῶν ἐταίρων, τὸν Ἀντίπατρον καὶ
τὸν Παρμενίωνα¹. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἐφρόντισε περὶ τῆς δεξιώ-
σεως αὐτῶν, λαμβανομένης μερίμνης, ὅπως ὡς πρὸς τοὺς τύπους
μηδὲν παραμεληθῇ χάριν ἀξιοπρεποῦς ἀποδόσεως τῆς ἐπιδει-

¹ Περὶ μὲν Εὐρύλοχου ἴδε ὑπόθεσιν δευτέραν εἰς *Δημοσθένους* Περὶ τῆς παραπρεσβείας,
περὶ δὲ Ἀντιπάτρου καὶ Παρμενίωνος Περὶ τῆς παραπρεσβείας 69.

χθείσης ἐν Πέλλα εἰς τοὺς Ἀθηναίους φιλοξενίας¹. Ἐπειτα δ' ἐπηκολούθησαν αἱ κρίσιμοι συζητήσεις ἐν τῷ δήμῳ τὴν 18 καὶ 19 Ἐλαφηβολιώνος (15-16 Ἀπριλίου [346 π. Χ.]). Αἱ δὲ συζητήσεις αὗται ὑπῆρξαν ζωηρότεραι ἢ ὅτι ἠδύναντο νᾶναμένωσιν οἱ Μακεδόνες μετὰ τὴν πρώτην αἴσθησιν περὶ τῶν διαθέσεων τῶν Ἀθηναίων. Ἡ ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀγγελημάτων αἴσθησις δὲν ὑπῆρξεν εὐχάριστος, οὐδὲ ἠδύνατο νὰ εἶνε τοιαύτη.

Οὐχ ἥττον ἢ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πεμφθεῖσα ἐπιστολὴ τοῦ Φιλίππου ἦτο κατ' ἐπίφασιν λίαν φιλόφρων. Ὁ ἰσχυρὸς βασιλεὺς ἐξέφραξε μὲν ἐπισήμως τὴν εὐχὴν καθομολογήσεως εἰρήνης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, δι' ἧς αἶτε Ἀθῆναι καὶ ὁ Φίλιππος μετὰ τῶν ἑκατέρωθεν συμμάχων νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἑκάτεροι ἔχοντες ἀσφαλῶς ἃ ἔχουσι² καὶ συγχρόνως ὑπισχνοῦντο συμμαχικὴν βοήθειαν ἀλλήλων κατὰ πάσης ἐπιθέσεως³. Παρείχετο δὲ ὑπόσχεσις τῆς ἀμέσου ἀποκαταστάσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου, τῆς εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐπιφυλάξεως τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς θαλάσσης καὶ τῆς καταδιώξεως παντὸς μετερχομένου πειρατείας ὡς κοινοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλ' ἀκριβέστερον ἐξεταζομένη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς σαφηνείας μεθ' ἧς ἦτο γεγραμμένη ἦτο ἡκιστα ἐπιτηδεῖα νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις τῆς συνδιαλλαγῆς. Πράγματι δὲ ἡ ἐπίσημος ἀναγνώρισις τῶν κτήσεων ἃς ἔχουσιν ἑκάτεροι ἦτο διὰ μὲν τὴν πόλιν τὴν ἀπὸ δεκαετίας ὑποστᾶσαν νέας πάντοτε ἀπωλείας κτήσεων αὐτόχρημα ἡ τελεία ὁμολογία τῆς ἥττης, διὰ δὲ τὸν Φίλιππον ἀπ' ἐναντίας, ὅστις εἶχεν ὑπερευδοκιμήσει ἀπανταχοῦ τοὺς Ἀθηναίους διὰ δόλου καὶ βίας, ἦτο περιφανὴς νίκη. Κατὰ ταῦτα δὲ ἦτο ἀληθῶς πικρὰ εἰ-

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 234.

² Ψευδοδημοσθένους Περὶ Ἀλοννήσου 31· ἡμᾶς καὶ τοὺς συμμάχους τοὺς ἡμετέρους καὶ Φίλιππον καὶ τοὺς συμμάχους τοὺς ἐκείνου ἄγειν τὴν εἰρήνην. Ὡς ὅρος δὲ τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης ὠρίζετο ἑκατέρους ἔχειν, ἃ ἔχουσιν (Σχόλια εἰς Δημοσθένους Περὶ παραπρεσβείας 161 καὶ εἰς Ψευδοδημοσθένους Περὶ Ἀλοννήσου 26) εἶναι δὲ τὸ ἑκατέρους ἔχειν, ἃ ἔχουσιν ἀντίστοιχον πρὸς τὸ σήμερον λεγόμενον Status quo.

³ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 143.

ρωνεῖα ἢ παράστασις τοιούτων ὄρων, οἳ οἱ ὑπὸ τοῦ νικητοῦ ἐπιβαλλόμενοι εἰς τὸν ἡττηθέντα, ὡς εὐχῶν τοῦ νικητοῦ περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας. Ἄλλως δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ἐκ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου ὠφελήματα ἔμελλον κυρίως νὰποκομίσωσιν αἱ παραθαλάσσιοι πόλεις τῆς Μακεδονίας, ἃς κυρίως παρέβλαπτεν ὁ ἔνεκα τοῦ πολέμου ἀποκλεισμὸς τῶν ἐμπορικῶν λιμένων, καὶ αὕτη δὲ ἢ κατὰ τὸ φαινόμενον τιμητικὴ ἀποδοχὴ τῆς θαλασσοκρατίας ὡς προσηκούσης εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἦτο κατ' ἀλήθειαν αὐτὸ τοῦτο βαρεῖα ὑποχρέωσις ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς Ἀθηναίους χάριν τῆς Μακεδονίας. Τὸ σύμπαν λοιπὸν κέρδος τῶν Ἀθηναίων περιωρίζετο εἰς τοῦτο καὶ μόνον, ὅτι ὁ Φίλιππος ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰφήσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅσα τότε ἐκέκτηντο, καὶ τοῦτο δὲ φυσικὰ ἐφ' ὅσον εἶχε διάθεσιν νὰ τηρήσῃ τὴν συνθήκην.

Ἐνεκα τούτων τῶν λόγων ἀντετάχθησαν σφοδραὶ ἀντιρρήσεις, ὅτε ὁ Φιλοκράτης ὑπέβαλε τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην ὡς βάσιν τῆς εἰρήνης καὶ συνέστησε τὴν ἀποδοχὴν αὐτῆς. Ἄλλ' ἢ δύναιμις τῆς ἀντιστάσεως ἐχαλαρώθη εὐθύς ἐξ ἀρχῆς διὰ τὸν λόγον τοῦ ἀδυνάτου τῆς μεταβολῆς τοῦ σχεδίου ἐκείνου, ὅπερ ἔμενεν ἀμετακίνητον· οὐδ' ἦτο δυνατὴ ἡ ὑποβολὴ ἀντιπροτάσεων. Οὕτω δὲ οἱ Ἀθηναῖοι μίαν καὶ μόνην εἶχον αἵρεσιν, ἢ νὰ τύχῃσι τῆς ποθουμένης εἰρήνης καὶ ἡσυχίας, ἀποδεχόμενοι τοὺς προτεινομένους ὅρους, ἢ νὰ ὀρμήσωσιν ἀμελλητὶ εἰς πόλεμον ἔτι βιαιότερον, καὶ δὴ ἄνευ συμμαχίων, ἐναντίον ἐχθροῦ πανισχύρου, ὃν οὐδὲν ἡδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ νὰ ἐπιφέρῃ κατὰ τῶν Ἀθηναίων θανάσιμον τραῦμα, καταλαμβάνων τὴν Χερσόνησον, ἐναντίον ἐχθροῦ, ὅστις πρὸ μικροῦ ἀκόμη εἶχε δεῖξει κατὰ ποῖον τρόπον εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τιμωρῇ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην τῶν πολεμίων.

Διὰ τούτους δὲ τοὺς λόγους ἡ φωνὴ τῶν παραφόρων ἐκείνων φιλοπατρίδων ἀνδρῶν, οἵτινες ἤθελον τὴν ἄνευ περαιτέρων συζητήσεων διακοπὴν πάσης ἐπὶ τοιούτων βάσεων στηριζομένης διαπραγματεύσεως, οὐδεμίαν ἡδύνατο νὰ ἐμποιήσῃ αἰσθησιν.

Ἄλλ' ἴσως ὅμως ἡδύνατο νὰ διασωθῇ πως ἡ τιμὴ τῆς πόλεως καὶ κτηθῇ κέρδος τι ὑπὲρ τῶν συμφερόντων αὐτῆς διὰ μεταβολῆς τῆς διατυπώσεως τοῦ σχεδίου τοῦ ὑπὸ τοῦ Φιλοκράτους προταθέντος. Εἶχε δῆλα δὴ ὁ Φιλοκράτης παρειαγάγει ἄρθρον, καθ' ὃ ἀπὸ τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων ἐκείνων, ἐφ' οὓς ἔμελλε νὰ ἐπεκταθῇ ἡ εἰρήνη ἐξηροῦντο ῥητῶς δύο, ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ Ἄλος, πόλις κειμένη παρὰ τὸν παγασητικὸν κόλπον, καὶ οἱ Φωκεῖς¹. Τούτων δὲ οἱ μὲν Ἀλεῖς εὐρίσκοντο ἐν πολέμῳ, πρὸς τὸν Φίλιππον, οἱ δὲ Φωκεῖς πρὸς τὰς Θήβας.

Ὡς εἰκὸς δὲ, ὁ ὅρος οὗτος ἦτο μὲν συντεταγμένος πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Μακεδόνων καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ Φιλίππου, ἀλλὰ δὲν περιελαμβάνετο ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ βασιλέως. Διὸ ὡς πρὸς τοῦτο ὑπῆρχεν ἐλευθερία ἐνεργείας, καὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐπελήφθη ὁ Δημοσθένης, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ σχεδίου τοῦ Φιλοκράτους. Ὑπεστηρίζετο δ' ἐν ταύτῃ αὐτοῦ τῇ ἐνεργείᾳ ὑπὸ δόγματος τῶν πρέσβειων τῆς κατὰ θάλασσαν συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων, παρέχοντος εἰς τὸν δῆμον ἐντολὴν καὶ ἐξουσίαν καθομολογήσεως εἰρήνης πρὸς τὸν Φίλιππον καὶ ἐξ ὀνόματος τῶν συμμάχων. Ἀλλὰ προσετίθετο εἰς τὸ δόγμα ἐκεῖνο προθεσμία τριῶν μηνῶν, καθ' οὓς ἐπεφυλάσσετο καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐλληνίδας πόλεις ἡ ἐλευθέρα προσχώρησις εἰς τὴν εἰρήνην².

Ἡ ἀξίωσις δὲ αὕτη ἐστηρίζετο εἰς συνετωτάτην ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων· εὐκόλως δὲ δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν, ὅτι τῆς συντάξεως τοῦ δόγματος τούτου μετέσχευεν ὁ Δημοσθένης. Μόνον οὕτω θὰ ἦτο δυνατὴ ἔντιμος καὶ διαρκὴς εἰρήνη, ἣν ὁ Φίλιππος

¹ [Δημοσθένους Περὶ τῆς παραπροσβείας 159]· τήν τε γὰρ εἰρήνην οὐχὶ δυνηθέντων ὡς ἐπεχείρησαν οὗτοι πλὴν Ἀλέων καὶ Φωκέων γράψαι, ἀλλ' ἀναγκασθέντος ὑφ' ὧν τοῦ Φιλοκράτους τοῦτα μὲν ἀπαλείψαι, γράψαι δ' ἀντικρυς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἀθηναίων συμμάχους.

² Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφάντους] 69· [τὸ δόγμα κοινὸν τῶν συμμάχων ἐκεῖνο ὥριζεν] ὑπὲρ εἰρήνης ὅμῃς μόνον βουλευέσασθαι, πρὸς δὲ τούτοις (70)· ἐξεῖναι τῷ βουλευμένῳ τῶν Ἑλλήνων ἐν τρισὶ μηνσὶν εἰς τὴν αὐτὴν στήλην ἀναγεγράφθαι μετ' Ἀθηναίων καὶ μετέχειν τῶν ὅρκων καὶ τῶν συνθηκῶν.

δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διαμφισβητήσῃ κατὰ πᾶσαν ὥραν. Οὕτω δ' αἱ Ἀθηναὶ ἐπελαμβάνοντο καὶ πάλιν τοῦ ἔργου, ἐφ' ὃ ἦσαν κεκλημέναι, μεριμνῶσαι περὶ τῆς Ἑλλάδος, οἱ δ' ἐν τῷ τότε χρόνῳ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἠδύνατο νὰ εἶνε τόσῳ μᾶλλον ἀσφαλέστεροι περὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν καὶ ἐλευθεριῶν, ὅσῳ πλείονες ἦσαν αἱ πόλεις αἱ προσχωροῦσαι εἰς τὴν εἰρήνην. Πρὸ μικροῦ ἔτι ἡ Μυτιλήνη εἶχεν ἀπαλλαγῇ τῶν τυράννων αὐτῆς καὶ ἀνανεώσει τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συμμαχίαν¹. Ἄν δὲ τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐτύγχανε μιμήσεως, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συγχορηγηθῇ καὶ πάλιν εὐδόκιμος ἐλληνικὴ συμμαχία, ἀντιτασσόμενη πρὸς τὸ βασιλεῖον τοῦ βορρᾶ, καὶ ἡ μετὰ τοῦ βασιλέως Φιλίππου συνθήκη θὰ ἠδύνατο νὰ προσλάβῃ ἐθνικὴν σημασίαν. Διὰ τὸ δόγμα ἐκεῖνο τῶν συμμάχων συνέστησεν ὁ Δημοσθένης εἰς τοὺς συμπολίτας ὡς βάσιν τῆς εἰρήνης. Οἱ δὲ πολῖται κατενόησαν, ὅτι οὕτω καὶ μόνον ἐσώζετο μὲν ἡ τιμὴ τῆς πόλεως, ἐπετυγχάνετο δὲ πραγματικὴ εἰρήνη. Μόνον δὲ ἡ ἐσπέρα ἐπελθούσα παρεκώλυσε τὴν ὑπὸ τοῦ δήμου πάραυτ' ἀποδοχὴν ψηφίσματος τοιοῦτου².

Τὴν δὲ ὑστεραίαν³, καθ' ἣν ἐμελλε νὰ κριθῇ τὸ σπουδαῖον ἐκεῖνο ζήτημα, ἐπεκράτουν αἱ αὐταὶ διαθέσεις. Ὁ Δημοσθένης ὑπέβαλε καὶ πάλιν τὰς προτάσεις αὐτοῦ, ὃ δὲ δῆμος ἦτο προφανῶς κεκηρυγμένος ἐναντίον τῆς ἄνευ ὅρων ἀποδοχῆς τοῦ Φιλοκράτους· ὥστε ὁ εἰσηγητὴς αὐτοῦ οὐδὲ νὰ λάβῃ τὸν λόγον ἠδυνήθη ἔνεκα τοῦ θορύβου καὶ τῶν συριγμῶν τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἤγον εἰς ναυάγιον τοῦ ὅλου ἔργου τῆς εἰρήνης, ἐπειδὴ οἱ Μακεδόνες ἐδήλωσαν, ὅτι ὀφείλουσι πάντως νὰ ἐμμένωσιν εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Φιλοκράτους ὡς μόνην βά-

¹ Rangabé *Antiquités Helléniques* Τόμ. Β', 401. [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. II, ἀρ. 109].

² Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπροσδοίας] 15.

³ Ἡ δευτέρα ἐκκλησία συνήλθε τῇ 19 Ἑλαφβολιώνος. Ἰδε *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 71.

σιν τῆς συνθήκης. Κατενόουν δὲ, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐδεσμεύετο τὰ μέγιστα ὑπὸ τῆς προσθήκης τοῦ Δημοσθένους καὶ ὅτι ἐν περιπτώσει ἀποδοχῆς αὐτῆς μόνον διὰ φανεραῶς ῥήξεως τῆς συνθήκης θὰ ἠδύνατο νὰ προβῇ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς ἄλλους πολέμους ἐν Ἑλλάδι. Μόνον δὲ ἂν ἀπὸ χρηστοῦ συνειδότος προετίθετο νὰ τηρήσῃ τὴν εἰρήνην, θὰ ἠδύνατο νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν πρότασιν τοῦ Δημοσθένους. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ φιλειρηνικὴ φατρία ἐδέησεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκκλησίᾳ νὰναλλάξῃ τὸ δυσχερὲς ἔργον νὰ μεταπείσῃ τὸν δῆμον· ἐπειδὴ δὲ ὁ Φιλοκράτης δὲν ἐτύγχανεν ἀκροάσεως, ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Αἰσχίνης.

Ἐθεωρεῖτο δὲ οὗτος μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας ὁμόφρων τοῦ Δημοσθένους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν εἰς Πέλλαν ἀποδημίαν εἶχε παρακαλέσει αὐτὸν νὰ ἐπιβλέπῃ κοινῇ μετ' αὐτοῦ τοὺς ἄλλους ἔνεκα τῶν πρὸς τοὺς Μακεδόνας σχέσεων αὐτῶν ἐπισηφαλεῖς θεωρουμένους συμπρέσβεις. Εἶχε δὲ καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν δημηγορήσει σφοδρῶς ἐναντίον τοῦ Φιλοκράτους. Ἐγὼ, εἶχεν εἶπει, ἐφ' ὅσον ὑπολείπεται καὶ εἰς μόνον τῶν Ἀθηναίων, οὐδέποτε ἤθελον συμβουλεύσει τὴν ἀποδοχὴν τοιαύτης συνθήκης ¹. Ἀλλ' ἐν ταύτῳ εἶχεν ὁμως ἐξάρει δραστηρίως τὴν ἀνάγκην τῆς καθομολογήσεως εἰρήνης. Τώρα δὲ ἀπέστη πάσης ἀντιρρήσεως, καὶ κατὰ τρόπον δεξιώτατον μετεβλήθη εἰς θερμότατον συνήγορον τῆς προτεινομένης εἰρήνης. Εἶνε ἀνάγκη, εἶπε τώρα, νὰ μὴ μιμώμεθα μόνον τὰς εὐβουλίας τῶν προγόνων, ἀλλὰ καὶ νὰποφεύγωμεν τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν. Ἀσύνητοι ῥήτορες εἶχον ἐξωθήσει τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὰς Συρακούσας. Μόνον δὲ συνετὸς ὑπολογισμὸς τῶν δυναμένων νὰ ἐπιτευχῶσι συμφώνως πρὸς τὰς περιστάσεις δύναται νὰ σώσῃ τὴν πόλιν κινδυνεύουσαν ².

Τὴν δὲ πρότασιν τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν φροντίδα καὶ περὶ

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 13 κ. ε. Westermann Quaest[ionum] Dem[osthenicarum Particula] III σ. 36.

² Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 16, 307. Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 74-77.

τῶν μὴ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων προσχωρησάντων Ἑλλήνων κατώρθωσεν ὁ πανοῦργος ῥήτωρ νὰ διαστρέψῃ ὅλως, παρουσιάζων αὐτὴν ἐνέχουσαν ἀσύνητον ἀδυναμίαν καὶ ὁμολογίαν ἐξαρτήσεως τῆς πόλεως ἀπὸ ἄλλων. Αἱ Ἀθῆναι, ἰσχυρίσθη, εἶνε πόλις ἐντελῶς ἐλευθέρα, παρ' οὐδενὸς δ' ὑποστηριζομένη περὶ οὐδενὸς ἔχει ἀνάγκην νὰ φροντίσῃ καὶ δὲν ὀφείλει νὰ ἐξαρτήσῃ ἀπὸ τῆς ἐπιδοκιμασίας ἄλλων τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης. Τὸ δὲ σόφισμα ἐκεῖνο, δι' οὗ δεξιῶς κατωρθώθη νὰ παρασταθῇ τὸ μὲν ἐθνικὸν πολιτικὸν πρόγραμμα ὡς τι ἀνελεύθερον, ἡ δὲ ἀνανδρὸς μέριμνα περὶ μόνων τῶν συμφερόντων τῶν Ἀθηναίων ὡς μόνῃ ἀξία τῆς πόλεως ἐνέργεια, ὑπεστήριξεν ὁ Αἰσχίνης μεθ' ὅλου τοῦ σθένους τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ.

Εἶχεν ἀνάγκην νὰ παράσχῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τοὺς Μακεδόνας ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· ἐβοήθησε δὲ αὐτὸν πρὸς τοῦτο ἡ περὶ αὐτοῦ ὡς φιλοπάτριδος ἀνδρὸς δόξα, ἰδίως δὲ αὐτὴ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων. Ἡ εἰρήνη ἦν πάντες ἐπεθύμουν ἦτο ἀκατόρθωτος ἄνευ συμμαχίας, ὁμοίως δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ δικαίωμα τῆς εἰς τὴν συμμαχίαν ταύτην προσχωρήσεως πόλεων μὴ τασσομένων ἤδη εἰς τὰς συμμαχίδας τῶν Ἀθηναίων, ὡς μηδὲ τῶν Φωκέων. Ὁ δὲ Φίλιππος ἦτο ὁ μόνος φοβερὸς καὶ ὁ μόνος ὃν ἐφοβοῦντο πάντες. Κατεῖχε δὲ ἀκόμη τοὺς Ἀθηναίους αἰχμαλώτους, ὧν ἡ ζωὴ διεκινδύνευεν, ἂν δὲν ἤθελε διαπραχθῇ ἡ εἰρήνη. Διὰ τούτους δὲ τοὺς λόγους δὲν εἶνε ἄπορον πῶς οἱ πολῖται μετέστησαν κατὰ μικρὸν εἰς τὴν γνώμην τῆς ἄνευ ὅρων ἀποδοχῆς τῶν προτεινομένων, ἰδίως δὲ ἀφ' οὗ τοῦλάχιστον διεγράφη τὸ ἄρθρον τῆς ῥητῆς ἐκ τῆς συνθήκης ἐξαιρέσεως τῶν Φωκέων καὶ τῶν Ἀλέων. Ἡ δὲ ἀπάλειψις τῆς ἐξαιρέσεως ταύτης καθησύχασέ πως τοὺς Ἀθηναίους, καίτοι δι' αὐτῆς τοῦτο καὶ μόνον ἐπετεύχθη, τὸ νὰ μείνῃ ὁ Φίλιππος κύριος νὰποφασίσῃ τίνας ἤθελε νὰ συμπεριλάβῃ εἰς τοὺς συμμάχους. Καὶ οἱ μὲν πρέσβεις τοῦ βασιλέως ῥητῶς διημφισβήτησαν τὴν

προθυμίαν τοῦ Φιλίππου πρὸς συμπερίληψιν τῶν Φωκέων, ἀλλ' ὅμως εὐρέθησαν ῥήτορες Ἀθηναῖοι νομίζοντες, ὅτι γινώσκουσι κάλλιον τὰ πράγματα καὶ δύνανται νὰ παράσχωσιν εὐρυτέρας ἐπαγγελίας. Ὁ Φίλιππος, εἶπον, δὲν δύνανται μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰποδεχθῇ εἰς τὴν συμμαχίαν τοὺς Φωκεῖς ἕνεκα θεραπείας τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν Θηβαίων· ἀλλὰ τὰ πράγματα θὰ μεταβληθῶσι καὶ ὁ βασιλεὺς θὰ πράξῃ μετ' οὐ πολὺ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκεῖνο, ὅπερ προτίθενται τώρα νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς αὐτὸν οἱ περὶ τὸν Δημοσθένην. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἠπατήθησαν ὑπὸ τῶν τοιούτων ψευδῶν ἐπαγγελιῶν. Τέλος δὲ, παραστὰς ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ Εὐθύλοσ, ἐδήλωσεν εἰς τὸν δῆμον ἄνευ περιστροφῶν, ὅτι ὤφειλον νῦν νὰ ἐκλέξωσιν, ἂν ᾔθελον πάραυτα νὰ ἐπιβῶσι τῶν τριήρων καὶ εἰσφέρωσι χάριν τοῦ πολέμου καὶ μεταποιήσωσι τὰ θεωρικὰ εἰς στρατιωτικὰ ἢ νὰ ψηφίσωσι τὸ προτεινόμενον ὑπὸ τοῦ Φιλοκράτους¹. Τότε δὲ πλεον κατεχόμενοι οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τῆς φοβεραῆς αἰσθήσεως, ἣν ἐνεποίησεν ἡ καταδεικνυομένη ὑπὸ τοῦ Εὐδούλου αἵρεσις, προέβησαν εἰς τὴν χειροτονίαν, καὶ τὸ ψήφισμα τοῦ Φιλοκράτους ἔγεινε δεκτόν.

Διὰ τῆς ψηφισθείσης εἰρήνης οἱ Ἀθηναῖοι πολλὰ μὲν ἀπέβαλον, ὀλίγα δ' ἐκέρδησαν, ἀλλὰ καὶ τὸ μικρὸν κέρδος ἦτο ἥκιστ' ἀσφαλές. Ἀληθῶς, ἐν ᾧ πάντοτ' ἐπέμενον, ὅπως οἱ πρέσβεις ξένων πολιτειῶν ἔρχονται εἰς Ἀθήνας περιβεβλημένοι αὐτοκράτορ' ἐξουσίαν, τοῦτο δὲν εἶχε συμβῇ κατὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν πρέσβεων τοῦ Φιλίππου. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀξιώσει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅπως μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων μείνῃ πάντως εἰς αὐτὸν χρόνος τις ἐλευθέρας ἐνεργείας μέχρις εὐρη, ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς νὰ δεσμευθῇ καὶ αὐτός. Διὰ τοῦτο δ' εἶχε ψηφισθῇ, ὅπως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν πρέσβεων αὐτοῦ, οἵτινες ἔμελλον νὰ δεχθῶσι τῶν ὅρκων τῶν

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 291.

Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων, σταλῇ εἰς τὴν Πέλλαν ἀθηναϊκὴ πρεσβεία, ἵνα ἐν ταύτῃ τῇ πόλει περατωθῶσι καθ' ὁλοκληρίαν αἱ περὶ τῆς εἰρήνης διαπραγματεύσεις διὰ τοῦ ὅρκου τοῦ βασιλέως καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῦ. Διὸ πάσῃ δυνάμει εἰργάσθῃ ὁ Δημοσθένης ἐπισπεύδων τὴν ταχεῖαν ὀρκωμοσίαν τοῦ βασιλέως, ὅπως μὴ τὰ ὠφελήματα τῆς συνθήκης ἐκείνης, ἧς τὴν καθομολόγησιν δὲν εἶχε δυνηθῇ νὰ ἐμποδίσῃ, μειωθῶσιν ἔτι μᾶλλον ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ.

Ἐπέκειτο δὲ ἀληθῶς τοιοῦτος κίνδυνος. Καὶ δὴ καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκατέλιπον πάραυτα πᾶσαν περὶ πολέμου σκέψιν καὶ παρεδόθησαν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἐπὶ μακρὸν ποθομένης εἰρήνης, ὁ βασιλεὺς διεξῆγε κρατερὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Κερσοβλέπτου, ἅρα ἐν τῇ ἐπικαιροτάτῃ διὰ τοὺς Ἀθηναίους χώρᾳ. Καθ' ὃν δὲ χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι διέτριβον περὶ λόγους, ὁ Φίλιππος ἐκυρίευσεν ἐν τῇ Θράκῃ τὰς πόλεις ἐπαλλήλους. Ἀλλ' ἡ εἰρήνη εἶχε βάσιν τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἐκατέρωθεν κεκτημένων, κατὰ ταῦτα δὲ πᾶσας τὰς πόλεις τὰς κυριευομένας ὑπὸ τοῦ Φιλίππου πρὸ τῆς ὀρκωμοσίας αὐτοῦ διὰ βίας ἢ διὰ δόλου ὤφειλον οἱ Ἀθηναῖοι συμφώνως πρὸς τὸ γράμμα τῆς συνθήκης ἀναγνώρισωσιν ὡς κτήσεις αὐτοῦ.

Πρὸς ἀποδοχὴν δὲ τοῦ ὅρκου ἐξελέχθησαν οἱ αὐτοὶ ἐκεῖνοι ἑνδεκα ἄνδρες, οἵτινες εἶχον συγκροτήσῃ τὴν πρώτην πρεσβείαν¹. Ὁ δὲ Δημοσθένης τὴν φορὰν ταύτην ἀπεδέχθη μετ' ἐνδομύχου ἐναντιώσεως τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν πρεσβείαν. Καὶ ταῦτα διότι προέβλεπεν, ὅτι αὕτη μόνον λύπας καὶ ὀδύνην ἔμελλε νὰ προσξήσῃ εἰς αὐτόν, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ παράσχῃ εἰς τὴν πάτριον πόλιν ἀληθεῖς ὑπηρεσίας, ἐπειδὴ οὐδὲ κἂν εἰς ἓνα τῶν συμπρέσβων ἡδύνατο νὰ ἔχῃ πεποιθήσιν. Ἀπαντες δὲ ἀληθῶς ἦσαν ἀνάξιοι πίστεως ἢ εἶχον συμφέροντα ὅλως ἀντίθετα πρὸς τὰ τῶν Ἀθηναίων ἢ δ' ἑλλειψίς αὕτη παντὸς φρονήματος ἦτο τὰ μέγιστα ἐπικίνδυνος καθ' ὅσον ἡ σωτηρία τῆς πόλεως ἐνέκειτο ὅλως εἰς

¹ Περὶ τῆς πρεσβείας ταύτης ἴδε *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 91 κ. ἔ.

τοὺς πρέσβεις. Ὅποσον δὲ μικρὰ ἦτο ἡ παρ' αὐτοῦ τοῦ δήμου παρεχομένη εἰς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνη ἐξάγεται ἐξ αὐτῆς τῆς δοθείσης παραγγελίας, ὅπως μηδεὶς αὐτῶν ἔχη τὴν ἄδειαν νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους πρὸς τὸν Φίλιππον ἰδίᾳ. Τῆς δὲ πρεσβείας ἡγεῖτο, καθ' ἃ φαίνεται, ὁ Δημοσθένης¹, ὁ κατ' ἐξοχὴν πιστὸς τοῦ δήμου, καὶ παρέσχεν ἀληθῶς λαμπροτάτην μαρτυρίαν τῆς ἐβελοθυσίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἀφοσιώσεως ἀναλαβὼν τὴν ἐντολὴν ταύτην.

Ἦδη δ' ἐν Ἀθήναις ἄρχεται ἡ ἀνιαρὰ ἔρις. Ὁ μὲν Δημοσθένης ἀπαιτεῖ ὅπως ἀναχωρήσωσιν ἀμελλητί, οἱ δὲ συμπρέσβεις ἀναβάλλουσι τὴν ἀναχώρησιν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Δύο δ' ἐβδομάδας μετὰ τὴν ἔνορκον παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀποδοχὴν τῆς εἰρήνης κατώρθωσε τὴν παρὰ τῆς βουλῆς ἀποδοχὴν ψηφίσματος ἐπιβάλλοντος τὴν ταχίστην ἀναχώρησιν τῶν πρέσβειων, δι' οὗ ἅμα ἐκελεύετο ὁ στρατηγὸς τοῦ κατὰ τὰ βόρεια παράλια τῆς Εὐβοίας ναυλοχοῦντος στόλου νὰ κομίσῃ αὐτοὺς πάραυτα ἐπὶ τοὺς τόπους ἐν οἷς διέτριβεν ἐν τῷ τότε χρόνῳ ὁ Φίλιππος². Ἀλλ' ἡ τακτὴ αὕτη διαταγὴ δὲν ἐξετελέσθη, καὶ οἱ πρέσβεις, ἀντὶ νὰ σπεύσωσι πρὸς τὸν βασιλέα διὰ τῆς βραχυτάτης ὁδοῦ, ἐπορεύθησαν κύκλῳ καὶ ἡσύχως διὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Πέλλαν, ἔνθα καθήμενοι ἀνέμενον τὸν Φίλιππον³. Οὕτω δὲ ἀποδημία δυναμένη νὰ συντελεσθῇ ἐντὸς ὀκτῶ ἡμερῶν διήρκεσεν ὀκτῶ ἔλας ἐβδομάδας, ἡ δὲ χρονοτριβὴ αὕτη ἐπῆλθεν ἐκ συνεννοήσεως πρὸς τοὺς Μακεδόνας, εἰς ὧν τὰ νεύματα ὑπήκουον εὐπειθῶς οἱ πρέσβεις, περιφρονοῦντες τὰ κελεύσματα τῆς ἰδίας ἐαυτῶν πόλεως. Ὁ δὲ Φίλιππος εἶχε συμφέρον νὰ περατώσῃ τὴν ἐν τῇ Θράκῃ στρατείαν, ἣν εἶχεν αὐτὸς ἐπιχειρήσει ἀρχομένου τοῦ ἔαρος, χωρὶς νὰ παρενοχληθῇ παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Καὶ εἶχε μὲν ὑποσχεθῇ νὰ φεισθῇ τῆς Χερσονήσου, ἀλλ' οὐδεμίᾳ ὑποχρέωσις

¹ Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 256.

² Τὸ ψήφισμα τῆς βουλῆς περὶ ἐπιταχύνσεως τῆς πρεσβείας προεκλήθη ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους τὴν τρίτην Μουνιχίωνος (Ἀπριλίου 29). Ἴδε *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 91.

³ *Δημοσθένους* [Περὶ παραπρεσβείας] 155.

ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ κυριεύσῃ διαφόρους πόλεις, ἐν αἷς διέμενον ἀττική φρουρά, νὰ υποβάλῃ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτοῦ τὸν Κερσοβλέπτην καὶ νὰ συγκομίσῃ ἐν πάσῃ ἡσυχίᾳ ἅπαντας τοὺς καρπούς τοῦ πολέμου¹. Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ τούτῳ χρόνῳ οἱ πρέσβεις ἀνέμενον ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ, ἐν ἣ ἡ λαμπρὰ αἷγλη τῆς βασιλείας κατέπνιγεν ἐν αὐτοῖς τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ δημοκρατικοῦ φρονήματος καὶ τὸ πλῆθος πρέσβειων διαφόρων πόλεων ἐνέπνεε τὴν αἴσθησιν, ὅτι ἡ Πέλλα ἦτο τώρα ἡ πόλις, ἐν ἣ καθωρίζοντο τὰ κατὰ τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ ἀξιώσεις τῶν Ἀθηναίων ὑπεβλήθησαν μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως καὶ δειλίας. Καὶ περὶ μὲν ἀποδόσεως τῶν ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καταληφθέντων χωρίων δὲν ἐγένετο πλέον σοβαρῶς λόγος, μόνον δ' εἰς τὰ μέλλοντα συμβῆναι ἐστρέφετο ἡδὴ ἡ προσοχή. Καὶ ταῦτα, διότι μετ' οὐ πολὺ ἐπέισθησαν, ὅτι ὁ Φίλιππος δὲν ἐσκέπτετο νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα, καθολικὴ δὲ εἰρήνη, οἷαν εἶχον προσδοκῆσαι οἱ Ἀθηναῖοι, οὐδαμῶς ἐσκοπεῖτο παρ' αὐτοῦ. Διὸ οἱ πρέσβεις ἐθεώρησαν καθῆκον νὰ ρυθμίσωσι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὴν τοιαύτην διαγωγὴν τοῦ Φιλίππου.

Τοῦτο δὲ προεκάλεσε νέας μεταξὺ αὐτῶν διχονοίας. Καὶ ὁ μὲν εὐσυνειδήτος Δημοσθένης ἐπέμεινεν, ὅτι ὤφειλον νὰ ἐκτελέσωσιν ἀπλῶς τὰ ἐντεταλμένα ὑπὸ τοῦ δήμου, ὁ δ' Αἰσχίνης εἶχεν ὅλως διάφορον γνώμην. Ἐφέρετο δὲ μετὰ πολλῆς ὀφρύος καὶ ἐθεώρει ἑαυτὸν λόγῳ τῆς πολυπράγμονος περὶ τὰνθρώπινα ἐμπειρίας ἣν ἐκέκτητο πολὺ ὑπέρτερον τοῦ σκαιοῦ πως, ἀκοινωνήτου καὶ δυστρόπου Δημοσθένους. Ὁ Αἰσχίνης τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ὅρκου τοῦ Φιλίππου ἐθεώρει τι πάρεργον, δὲν ᾗθελε δὲ νὰ ἐπιτελέσῃ ἔργον ἀγγέλου, ἀλλὰ νὰ μετέλθῃ αὐτοβοῦλως ἰδίαν πολιτείαν. Ἐφρόνει δὲ, ὅτι παρίστατο ἀνάγκη ἐνεργείας ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν συμφώνου πρὸς τὰς περιστάσεις, καὶ διὰ τοῦτο αἱ παρὰ τῆς πόλεως δοθεῖσαι ὁδηγίαι ἦσαν ὅλως ἀόριστοι· ἂν δὲ ὁ Φί-

¹ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 27.

λιππος, καθ' ἃ ἐφαίνετο ἀναμφίβολον, ἐστράτευεν ἐπὶ τὴν Φωκίδα, ἔδει ἀπὸ τοῦδε νὰ φροντίσωσι περὶ τῆς ἐν τῷ ἐπικειμένῳ πολέμῳ περιφρουρήσεως τῶν συμφερόντων τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ τούτων δὴ τούτων τῶν συμφερόντων ἀντελαμβάνετο ὁ Αἰσχίνης ἀπὸ φατριαστικῆς ἀπόψεως ὅλως μικροθύμου· ἐφθόνει δὴλα δὴ τοὺς Θηβαίους ἐπὶ τῇ πρὸς αὐτοὺς φιλίᾳ τοῦ Φιλίππου καὶ ἐπέδωκε νὰ ἐρεθίσῃ αὐτὸν ἐναντίον τῶν Θηβῶν, ἐπιδοκιμάζων καθ' ὅλου τὴν μελετωμένην ἀνάμιξιν τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ τῶν Δελφῶν καὶ μόνον ἐν συνδυασμῷ πρὸς αὐτὴν ἐπιθυμῶν νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοπομένου, τῆς ταπεινώσεως τῶν Θηβῶν¹.

Ὁ δὲ Δημοσθένης ἦτο μὲν ἀνίσχυρος κατενώπιον τῶν συμπρέσβων, ἀλλ' εἰργάζετο ὅμως μετὰ μεγίστης προθυμίας· ἐπειράθη δὲ καὶ τῶρ' ἀκόμη νὰ καταστήσῃ εὐρυτέρους τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης καὶ διευκολύνῃ τὴν εἰς τὴν εἰρήνην προσχώρησιν ἄλλων πόλεων. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος οὐδ' ὡς πρὸς τοῦτο ἤθελε νὰ δεσμευθῇ καθ' οἷονδήποτε τρόπον. Καὶ ἐπέμενε μὲν ῥητῶς ἀπαιτῶν τὴν ἐξαίρεσιν τῶν Φωκέων, καὶ τοῦ Κερσοβλέπτου δὲ δὲν ἀπεδέχετο πλέον τὴν μνησίαν ὡς συμμάχου τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' ὡς ἰδίῳ ἑαυτοῦ, ὡς ἐπ' ἴσης καὶ τῶν Καρδιανῶν².

Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ τὸ ζήτημα ἡ ὑποχώρησις τῶν πρέσβων ὑπῆρξε φανερά παράβασις τῆς ἐντολῆς αὐτῶν³. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἡξίου ἐπιμόνως τὴν ἀναγνώρισιν τῶν γενομένων κατὰ τὰς τελευταίας ἐβδομάδας τοῦ πολέμου ὡς τετελεσμένων γεγονότων. Ὁ δὲ Δημοσθένης τοῦτο μόνον ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ, τὸ νὰ πείσῃ τὸν βασιλέα διὰ τῆς ἐπεμβάσεως αὐτοῦ νὰ ὑποσχεθῇ τὴν ἀπελευθέ-

¹ Ὁ Αἰσχίνης [Περὶ παραπρεσβείας] ἐν μὲν παραγράφους 113-117 ἐκθέτει τὰ ῥηθέντα παρ' αὐτοῦ, ἐν δὲ ταῖς παραγράφους 109 [-112] τὰ παρὰ τοῦ Δημοσθένους.

² [Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 326].

³ Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 174· πρῶτον μὲν τοίνυν Φωκέας ἐκσπόνδους καὶ Ἀλῆας ἀπέφηναν καὶ Κερσοβλέπτην παρὰ τὸ ψήφισμα καὶ τὰ πρὸς ὑμᾶς ἐρημένα· εἴτα τὸ ψήφισμα ἐπεχείρησαν κινεῖν καὶ μεταίρειν, ἐφ' ᾧ πρεσβεύοντες ἤκομεν· εἴτα Καρδιανοὺς Φιλίππῳ συμμάχους ἐνέγραψαν.

ρωσιν τῶν κατὰ τὸν πόλεμον αἰχμαλωτισθέντων Ἀθηναίων πολι-
τῶν τῶν διαμενόντων ἔτι ἐν Μακεδονίᾳ¹. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ ἀπε-
λευθέρωσις δὲν ἐξετελέσθη πάραυτα, ἀλλ' ἔμεινε κενὴ ἐπαγγελ-
λία, ὅπως ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς ἐπιδειχθῇ ὡς νέα εὐεργεσία καὶ
χρησιμεύσῃ καταλλήλως ἐν δέοντι. Τέλος δ' αἱ ὑπηρεσίαι, ἃς
ὁ Δημοσθένης ἠδυνήθη νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς συμπολίτας διὰ τῶν
συστάσεων αὐτοῦ, τῶν χρηματικῶν προκαταβολῶν καὶ τῶν δώ-
ρων, ὑπῆρξαν τὰ μόνα φωτεινὰ σημεῖα ἐν μέσῳ τῶν θλιβερῶν
ἐκείνων ἡμερῶν τῶν διελθουσῶν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως, ἥτις
ἐγένετο ὁσημέραι μᾶλλον ἀφόρητος εἰς αὐτόν. Ἀληθῶς ἦτο εἰς
αὐτὸν θλιβερὸν τὸ θέαμα, εἰς ὃ ἠναγκάζετο νὰ παρίσταται, τῆς
πρὸ τοῦ βασιλέως συναθροίσεως τῶν πρέσβειων τῶν προσρεόντων
ἐκ τῆς Σπάρτης, τῶν Θηβῶν, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Φωκίδος² καὶ
ζητούντων παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν, ἐκλιπαρούντων τὴν εὐνοίαν αὐ-
τοῦ, ὑποτασσομένων εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ, ἀντερίζόντων πρὸς
ἀλλήλους ἐνώπιον αὐτοῦ. Ὑπὸ βαθυτάτης δὲ κατεχόμενος θλίψε-
ως, δὲν εἶχε τοῦλάχιστον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ δύναται νὰ γείλῃ
εἰς τὰς Ἀθήνας τάληθῃ, ἐπειδὴ ἡ εἰς τὴν πόλιν πεμφθεῖσα ἐπι-
στολὴ συνετάχθη κατὰ τὴν γνώμην τῶν πλειόνων συμπρέσβειων.
Ἡσθάνετο λοιπὸν ἑαυτὸν οἰοεῖ προδεδομένον καὶ ἀντὶ μισθοῦ πε-
πραμένον ἐν τῇ κακοδαίμονι ἐκείνῃ Πέλλᾳ. Διὸ ἠθέλησε νὰ ἐπι-
στρέψῃ μόνος εἰς τὰς Ἀθήνας³. ἀλλ' οὐδ' αὕτη ἡ πρόθεσις αὐ-
τοῦ ἐπετεύχθη. Ὁ Φίλιππος δὲν ᾔθελε νὰ περιέλθῃ ἤδη νῦν εἰς
τοὺς Ἀθηναίους ἄγγελμα περὶ τοῦ πῶς εἶχον τὰ πράγματα. Διὸ
ὁ Δημοσθένης δὲν ἠδυνήθη νὰ ποφύγῃ τὸ νὰ παρακολουθήσῃ κοινῇ
μετὰ τῶν συμπρέσβειων τὸν βασιλέα κατὰ τὴν μετὰ τῆς στρατιᾶς
αὐτοῦ μετάβασιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 100 κ. ε.

² Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 112· παρόντων τῶν πρέσβειων ὡς
ἔπος εἰπεῖν ἐξ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος. Ἦσαν δὲ πρέσβεις ἐκ Θηβῶν, Θεσσα-
λίας, Σπάρτης (Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 136) καὶ Φωκίδος (Δημοσθένους [Κατὰ
Φιλίππου Γ'] 11).

³ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 323.

Ἡ δὲ πρόσκλησις αὕτη τοῦ Φιλίππου ἦτο κατὰ τὸ φαινόμενον ἰδίᾳ τιμὴ παρεχομένη εἰς τοὺς πρέσβεις, ἐπειδὴ ὁ Φίλιππος ὑπεκρίθη ὅτι ἤθελε νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν μεσιτείαν τῶν πρέσβων ὡς πρὸς τὴν πόλιν Ἄλον, ὑπὲρ ἧς εἶχον ἐπιδείξει ἐνδιαφέρον οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν ἢ εἰς τὴν Θεσσαλίαν παρακολούθησις αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἐκβιασμός, εἰς ὃν ὑπεβλήθησαν τινὲς μὲν τῶν πρέσβων ἐκουσίως, τινὲς δ' ἀκουσίως, καὶ κέρδος τοῦ Φιλίππου, προϋπολογισθὲν μετὰ πολλῆς πανουργίας. Πράγματι ὁ Φίλιππος εἶχε μέγα συμφέρον νὰ παράσχη εἰς τὴν στρατείαν αὐτοῦ ἐκείνην ἐπίφασιν εἰρηνικὴν, νὰ περιβάλλῃ ἑαυτὸν δι' αἰγλῆς ἕνεκα τῆς ἀκολουθίας πλείστων ἔσων πρέσβων ἑλληνίδων πόλεων καὶ νὰ ποκρύψῃ ὅσον τὸ δυνατόν ἐπὶ μακρότατον τὰς ἀληθεῖς αὐτοῦ προθέσεις. Τέλος δ' ἐχρησίμευον εἰς αὐτὸν οἱ πρέσβεις καὶ δίκην ἐγγυήσεως, ὅτι ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ δὲν ἔμελλον νὰ προδῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς ἐπικίνδυνα ψηφίσματα, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἦτο ἀδύνατον ἕνεκα τῆς καθολικῆς ταραχῆς, ἣν προεκάλεσαν αἱ νέαι παρασκευαὶ τοῦ βασιλέως. Ἐν παρέργῳ δ' ἐπωφελήθη ὁ Φίλιππος τὴν εἰς τὴν Θεσσαλίαν στρατείαν, ὅπως ὀρκίσῃ τὰς Θεσσαλικὰς πόλεις ὡς συμμαχίδας τοῦ πολέμου ἐν τῇ μεταξύ αὐτοῦ καὶ τῶν Ἀθηναίων ὁμολογηθείσῃ εἰρήνῃ. Συνέβη δὲ τοῦτο ἐν Φεραῖς.

Ἀλλ' ἡ πρᾶξις αὕτη ὑπῆρξεν ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις νέας παραβασίς τοῦ δικαίου. Συντελέσθη δὲ αὕτη ἄνευ οὐδεμιᾶς νομίμου διατυπώσεως ἐν τινι πανδοχείῳ, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων ἦσαν τυχαῖοι ἰδιῶται, οὓς ὁ βασιλεὺς εἶχε καλέσει, ὅπως παραστῶσιν εἰς τὴν σκηνὴν ἐκείνην, πολλαὶ δὲ τῶν πόλεων οὐδὲ καὶ ἀντεπροσωπεύοντο¹. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐφαίνετο εἰς τὸν Φίλιππον πρέπουσα μακροτέρα περιοδεία τῶν πρέσβων, ἀνέλαθεν αὐτὸς τὴν εὐθύνην ἐπὶ τῇ ἀτελεῖ ἐκτελέσει τῶν ἐντολῶν αὐτῶν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἐπιστολὴν περὶ τούτου, ἀπευθυνομένην πρὸς τὴν

¹ Ὁ μὲν Φίλιππος εἶχεν ὁμοίαι τὴν συνθήκην μετὰ τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου (Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 32, οἱ δὲ σύμμαχοι ὤρκισθησαν ἐν Φεραῖς (Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπροσβείας] 158).

βουλὴν καὶ τὸν δῆμον. Καὶ τὴν αἰσχύνην δὲ ταύτην ἠναγκάσθησαν οἱ πρέσβεις νάνεχθῶσιν, οὕτω δὲ μετ' ἀπουσίαν ἐβδομήκοντα ἡμερῶν ἐπέστρεψαν πρὸς τοὺς συμπολίτας, ἀναμένοντας αὐτοὺς ἀνυπομόνως.

Ὁ Δημοσθένης ἦτο ὁ μόνος τῶν πρέσβων ὁ δυνάμενος νὰ διαβῇ τὰ σύνορα τῆς πατρίου γῆς μετὰ συνειδήσεως ἡσύχου, χαίρων, ὅτι ἀπηλλάγη τῶν ἐν τῇ μακεδονικῇ αὐλῇ ἡδονῶν καὶ τῆς μισητῆς κοινοπραγίας μετὰ προδοτῶν καὶ ὅτι ἡδύνατο νὰ ἀναπνεύσῃ καὶ πάλιν ἐλευθέρως ἐπὶ ἀττικοῦ ἐδάφους καὶ νὰ λαλῇ ἐλευθέρως. Τέλος δ' εὐρέθη καὶ πάλιν ἐν μέσῳ τῶν βουλευτῶν, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐγίνωσκον νὰ ἐκτιμῶσιν αὐτὸν, ἐν δὲ τῇ βουλῇ, παρόντων καὶ πολλῶν μαρτύρων, ἐξέθηκε διὰ μακρῶν ἅπαντα τὰ γενόμενα ὑπὸ τῶν πρέσβων. Κατέδειξε δὲ, ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οἱ πρέσβεις ὠλιγόρησαν πασῶν τῶν διαταγῶν τῆς πόλεως καὶ ἡμέλησαν ἀπάντων τῶν συμφερόντων αὐτῆς, καὶ ὅτι ἕνεκα κακοδοῦλων ἀναβολῶν προέδωκαν τὸν Κερσοβλέπτην καὶ τὰς ἐν τῇ Θράκῃ πόλεις. Ἀπεκάλυψε τὴν ἄπαυστον συνεννόησιν τῶν συμπρέσβων πρὸς τὸν βασιλέα, τὴν μετὰ προθυμίας προαγωγὴν ἀπάντων αὐτοῦ τῶν σχεδίων, τὴν ἄνευ ἀδείας ἀνάμιξιν αὐτῶν πρὸς ζημίαν τῶν Θηβῶν. Ἐξεικόνισε τὴν πορείαν διὰ τῆς Θεσσαλίας, καθ' ἣν οἱ πρέσβεις διὰ ψευδῶν προφάσεων ἠναγκάσθησαν νὰκολουθήσωσι τὸν βασιλέα μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν, ἔνθα στρατοπεδεύει νῦν πάνοπλος, ὥπως, εὐθὺς ὡς θελήσῃ, εἰσρομήσῃ εἰς μέσσην τὴν Ἑλλάδα. Πράγματι δὲ, καθ' ἃ ἰσχυρίσθη, αἱ Ἀθηναὶ ἔμελλον διὰ πολέμου ἀτυχοῦς μόλις ποὺ νὰ ὑποστῶσι ζημίας μείζονας ἐκείνων ἃς ὑπέστησαν διὰ τῆς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης πρεσβείας. Ἡ δὲ βουλὴ συνεμερίσθη ἄνευ ἀντιρρήσεως τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Δημοσθένους, καὶ, ἀκούσας αὐτοῦ, ἐψήφισε προβούλευμα σύμφωνον πρὸς τὰς γνώμας τοῦ Δημοσθένους, ὑποβλήθη ἐν τὸν δῆμον¹. Καὶ παρ' αὐτοῦ δὲ ἀνεμένετο ὁμοίᾳ ἀπόφασις, καὶ τότε τὰ πράγματα θὰ ἡδύναντο νὰ μεταβληθῶσι καθ' ὅλου.

¹ Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 31.

Ἄλλ' ὅμως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἡ πορεία τῶν συζητήσεων ὑπῆρξεν ὅλως διάφορος καὶ ἀπροςδόκητος. Ἐν αὐτῇ οἱ φιλιππίζοντες εἶχον παρασκευάσει ἄριστα τὰ πάντα, ὅπως σαγηνεύσωσι τὰ εὐπίστα πλήθη. Πρωταγωνιστῶν δὲ ἀνδείχθη καὶ πάλιν ὁ Αἰσχίνης. Οὐδ' ἐσκέφθη κἄν οὗτος νὰ δικαιολογηθῇ, τῶν δ' ἐντολῶν τῆς πόλεως οὐδὲ κἄν ἐμνημόνευσεν. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἐδημηγόρησε διὰ μακρῶν περὶ τῆς καθ' ὅλου καταστάσεως τῶν πραγμάτων μετὰ τοιαύτης ἐπιδειξέως βεβαιότητος καὶ ἐμπειρίας, οἷα μόνον εἰς πολιτευτὴν μεμυημένον τὰ μυστήρια τῶν ἰσχυρῶν ἦτο δυνατόν. Εἶνε ἀληθές, εἶπε μετ' ἀφελείας, ὅτι ὁ Φίλιππος εὐρίσκεται παρὰ τὰς Θερμοπύλας· ἀλλὰ τοῦτο οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν, ἐξεταστέοι δὲ μόνον οἱ σκοποὶ αὐτοῦ. Ἄλλ' αὐτὸς δύναται νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι ὁ Φίλιππος εὐρίσκεται ἐκεῖ ὡς φίλος, ἐπειδὴ αἱ Ἀθηναῖαι χάρις εἰς τὴν ἐπιτυχῇ ἐνέργειαν τῶν πρέσβων αὐτῶν μετεἶχον τῆς εὐνοίας τοῦ ἰσχυροῦ βασιλέως ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πᾶσαι αἱ πόλεις ἐφθόβουν τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ ταύτῃ τῇ εὐνοίᾳ. Καὶ κατὰ τῶν Φωκέων δὲ οὐδὲν μελετᾷ ὁ Φίλιππος κακόν· ἀπ' ἐναντίας δὲ ἀποβλέπει εἰς ἄλλην τινὰ πόλιν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν δὲν ἡσχύνθη ὁ ῥήτωρ νὰ παραστήσῃ τὴν σκοπούμενην ἐξολόθρευσιν τῶν Θηβῶν ὡς εὐτυχίαν τῶν Ἀθηναίων ἀτίμητον, καὶ ἂν τυχὼν κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Φίλιππος εἰσώρμα τυχὼν μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἔδαφος τῆς πατρίου πόλεως¹. Οὕτως ὁ Αἰσχίνης ἀνεφέρετο εἰς αὐτὰ τὰ χυδαῖα πάθη τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀθηναϊκοῦ πλήθους, ὅπως προκάλῃ ἐπιδοκιμασίας. Ἐπεράτωσε δὲ τὸν λόγον κατὰ τὸν συνήθη ἄρεστον εἰς τὰ πλήθη τρόπον, λέγων, ὅτι δυστυχῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡναγκάζεται νὰ μὴ ἀνακοινώσῃ ἀκόμη τὸ ἄριστον πάντων τῶν προσδοκωμένων παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ἀφῆκε τὴν φαντασίαν τῶν ἀκροατῶν νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι οἱ λόγοι ἐκεῖνοι ἐσήμαινον τὴν ἀπόδοσιν τῆς Εὐδοίας καὶ τοῦ Ὠρωποῦ, τὴν ἀποκατάστασιν τῶν Πλαταιῶν καὶ τὰ τοιαῦτα².

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 19-22.

² Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 24-220.

Ὁ δὲ Δημοσθένης, ὅστις ἠθέλησε νὰ νουθετήσῃ τοὺς ὑπὸ ἀπατηλῶν ἐλπίδων διαβουκολουμένους Ἀθηναίους, δὲν ἠδυνήθη νὰ δημηγορήσῃ, ἀλλ' ἡ φωνὴ αὐτοῦ κατεπνίγη ὑπὸ τῶν κραυγῶν τοῦ πλήθους, καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταβῇ ἀπὸ τοῦ βήματος γλευαζόμενος καὶ ἀποκρουόμενος. Ὁ δὲ Φιλοκράτης μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐκράτει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἠδυνήθη μάλιστα νὰ κατορθώσῃ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ προταθέντος παρ' αὐτοῦ ψηφίσματος. Ἐλεγε δὲ τοῦτο, ὅτι ἡ εὐτυχὴς εἰρήνη ἢ ἤδη ὁμολογηθεῖσα ὤφειλε νὰ καταστῇ ὑποχρεωτικὴ καὶ διὰ πάσας τὰς μελλούσας γενεάς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι δηλοῦσι πάραυτα, ὅτι ἐν περιπτώσει μακρᾶς ἀντιστάσεως τῶν Φωκέων ἐναντίον τῆς καθολικῆς εἰρήνης μέλλουσι νὰ βοηθήσωσι τὸν βασιλέα πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτῆς¹.

Τὸ δὲ ψήφισμα τοῦτο συνεδέετο, ὡς εἰκὸς, πρὸς προσυνεννόσιν μετὰ τοῦ βασιλέως Φιλίππου, παρ' οὗ κατὰ τὰ δεόντως ἐκ τῶν προτέρων παρεσκευασμένα ἦλθεν ἐπιστολὴ, δι' ἧς ἐκάλει τοὺς Ἀθηναίους ὡς ἀρτίως κτηθέντας συμμάχους νὰ συνεκστρατεύσωσι μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν Φωκίδα, ὅπως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς δημοσίας ἀσφαλείας συμπράξωσιν εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν αὐτῇ συγχύσεως². Καὶ βεβαίως μὲν ὁ βασιλεὺς δὲν ἀνέμενε πράγματι ἀποστολὴν ἐπικουρίας παρὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' ἤρκει ὅμως εἰς αὐτὸν νὰ καταστείλῃ πᾶσαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων διακώλυσιν τῶν εἰς τὴν Φωκίδα ἀναφερομένων σχεδίων αὐτοῦ, ἐπειδὴ τοῦτο ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς, εἰς ὃν ἀπέβλεπεν ἐξ ἀρχῆς καθ' ἀπάσας τὰς περὶ τῆς εἰρήνης διαπραγματεύσεις. Καὶ ταῦτα διότι ἐν μὲν τῇ θράκῃ ἢ ἀρχῇ τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἐπισφαλεστάτη καὶ ὁ Φίλιππος ἐπεκράτει ἐν αὐτῇ τὰ μέγιστα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὥστε ἡδύ-

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπροσβείας] 48· τὴν εἰρήνην εἶναι τὴν αὐτὴν ἣν περ Φιλίππων καὶ τοῖς ἐκγόνοις, καὶ τὴν συμμαχίαν, καὶ ἐπαινέσαι δὲ Φίλιππον ὅτι ἐπαγγέλλεται τὰ δίκαια ποιήσῃν... 49· Ἐὰν μὴ ποιῶσι Φωκεῖς ἀδεῖ καὶ παραδιδῶσι [τοῖς Ἀμφικτύοσι] τὸ ἱερὸν, ὅτι βοηθήσει ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων ἐπὶ τοὺς διακωλύοντας ταῦτα γίνεσθαι.

² Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπροσβείας] 51.

νατο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ κατ' ἀρέσκειαν ἐν οἰφιδήποτε χρόνῳ· ἀλλ' ἄλλως εἶχον τὰ πράγματα ὡς πρὸς τὰ παρ' αὐτοῦ σκοπούμενα ἐν Ἑλλάδι.

Ἐν Ἑλλάδι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀκόμη ἰσχὺν δυναμένην νὰ παρασκευάσῃ εἰς αὐτὸν μεγίστας δυσχερείας. Καὶ δὴ, ὅπως ἐπιτύχῃ τὸν πρῶτον τῶν σκοπῶν αὐτοῦ, ὥφειλε νὰ γείνη κύριος τῶν Θερμοπυλῶν, ὧν ἐκράτει ὁ Φάλαικος μετὰ τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ Ἀλπωνῶ φρουρῶν αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ ἐφ' ὅσον οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν πρόθυμοι νὰ ὑποστηρίξωσι τὸν Φάλαικον καὶ στείλωσι πάλιν στρατιᾶς εἰς τὸ στενὸν διὰ τοῦ εὐβοϊκοῦ κόλπου¹. ἀλλὰ καὶ ὁ Φάλαικος δὲν ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ τὰς Θερμοπύλας, ἂν ἐν περιπτώσει ἀνάγκης οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐξησφάλιζον αὐτὸν ἀπὸ τῶν νώτων καὶ ἐκ πλαγίου. Κατὰ ταῦτα δὲ ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων ἡ ἐπιτυχία ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὁ Φίλιππος ὥφειλε νὰ προφυλάσσῃται ὡς πρὸς τοῦτο. Ἀλλως δὲ οὐδαμῶς προετίθετο νὰ διέλθῃ τὰ στενὰ διὰ τῆς βίας, καθ' ἃ ὁ Ξέρξης² καὶ ὁμοῦς ἐγίνωσκεν ἄριστα, ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Θερμοπυλῶν συνετάρασσεν ἀκόμη τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, παρ' οἷς ὑφίσταντο ἀκόμη λείψανα ἐθνικῶν αἰσθημάτων, καὶ ἦτο εἰς αὐτοὺς ἀκόμη ἀφόρητος καὶ σχεδὸν ἀκατανόητος ἡ σκέψις, ὅτι ἦτο φόβος μὴ βασιλεὺς ξένος εἰσρρήσῃ μετὰ στρατιᾶς ἐντὸς τῶν Θερμοπυλῶν. Κατὰ ταῦτα δὲ ἢ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος προχώρησις ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ἐπιχείρησις δυσχερὴς εἰς τὸν Φίλιππον.

Κατὰ δὲ τᾶλλα ἡ τροπὴ τῶν πραγμάτων ἦτο ἐξαιρέτως εὐνοϊκὴ εἰς τὸν Φίλιππον. Οἱ Φωκεῖς καὶ παρὰ τὴν ἦτταν τοῦ Ὀνομάρχου² δὲν εἶχον ἐννικηθῆ ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἦσαν δὲ ἀκόμη κύριοι μεγάλου μέρους τῆς Βοιωτίας, καὶ κατεῖχον πόλεις ὀχυράς, οἷαι ὁ Ὀρχομενὸς καὶ ἡ Κορώνεια. Ἀπὸ χώρας δὲ εἰς χώραν ἐτελοῦντο ἀτελεύτητοι ἐπιδρομαὶ χάριν λαφυραγωγίας.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 91.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 90.

καὶ ἡγωνίζοντο μὲν πολλάκις οἱ Θηβαῖοι μετ' ἐπιτυχίας, ἀλλ' ἐν τῷ καθ' ὅλου ὁ πόλεμος ἦτο εἰς αὐτοὺς πολὺ καταστρεπτικώτερος, ἅτε ὡς τὸ πλεῖστον διεξαγόμενος ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρᾳ καὶ διὰ πολιτῶν, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νάντικατασταθῶσι μεθ' ἧς οἱ μισθοφόροι εὐχερείας. Παρετείνετο δὲ ὁ πόλεμος ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, καὶ ἀπέβη μάλιστα τῆς Ἑλλάδος συμπάσης ὁσημέραι μᾶλλον ἀφόρητος. Οἱ δ' Ἕλληνες ἐπείσθησαν ἐξ ἀνάγκης ἕνεκα τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου, ὅτι οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ περατωθῇ παρ' αὐτῶν τῶν διαμαχομένων, παρίστατο δὲ ἀνάγκη τῆς ἐπεμβάσεως τρίτου τινὸς ἰσχυροτέρου· οὗτος δὲ μόνον ὁ Φίλιππος ἠδύνατο νὰ εἶνε, καὶ εἰς αὐτὸν ἐστράφησαν πάντων οἱ ὀφθαλμοί. Χάριν δὲ τῆς ἐπιτεύξεως τῆς τοιαύτης ἐπεμβάσεως εἰργάζοντο ἀπὸ μακροῦ δραστηρίως οἱ φιλιππίζοντες, οἵτινες καὶ κατώρθωσαν, ὅπως οἱ Θηβαῖοι ἀπευθυνθῶσιν εἰς τὸν Φίλιππον¹. Μιμούμενοι δὲ οἱ Θηβαῖοι τὸ παράδειγμα τῶν Θεσσαλῶν, ὧν ἡ τύχη δὲν ἴσχυσε νὰ ποτρέψῃ αὐτοὺς, ἐξελιπάρησαν τὴν βοήθειαν τῆς αὐτῆς ἐκείνης αὐλῆς, ἣτις εἶχε ποτε ἐξαρτηθῇ ἀπ' αὐτῶν². Καὶ οἱ Θεσσαλοὶ δὲ ἐπεθύμουν πόλεμον κατὰ τῶν Φωκέων ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Μακεδόνων³. ἐπειδὴ δὲ ἡ διοίκησις αὐτῶν ἦτο ἀκόμη δυσχερὴς, τὸ αἶτημ' αὐτῶν παρεῖχεν εἰς τὸν Φίλιππον ἀρίστην εὐκαιρίαν, ὅπως διὰ πολέμου ἀναπαύοντος τὴν τε φιλοδοξίαν αὐτῶν καὶ τὸ φιλέκδικον ἀποτρέψῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τῆς Θεσσαλίας καὶ συγχρόνως ἐπιτύχῃ τοὺς ἰδίους ἑαυτοῦ σκοπούς. Ἐνεκα δὲ τῶν δεινῶν ἅτινα πάντες ὑφίσταντο ἠδύνατο νὰ παρουσιασθῇ ὡς ὁ μόνος σωτὴρ ὃν πλεῖστοι ὅσοι ἐπεθύμουν, καὶ ἓνα μόνον εἶχε φόβον, μὴ τυγλὸν ἢ ἀρχὴ τῶν Φωκέων καταλυθῇ ἄνευ ἀναμίξεως αὐτοῦ δίκην πυρκαϊᾶς σβεννυμένης ἀφ' ἑαυτῆς.

Πάντως δ' ἐπῆλθε κατὰ μικρὸν, ὡς εἰκὸς, ἐξάντλησις τῶν μέσων τῆς ληστρικῆς ἐκείνης πολιτείας. Περὶ τὰ δεκαχιςχίλια

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 59.

² Ἰδε ἀνωτέρω [Τόμ. Δ' σ. 556]. Τόμ. Ε' σ. 48.

³ Δισχίνου [Περὶ παραπρσβείας] 140.

τάλαντα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς πεντήκοντα ὀκτὼ καὶ ὑπερέκεινα ἑκατομμύρια φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἢ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ], λέγεται, ὅτι ἐκόπησαν κατὰ μικρὸν εἰς νόμισμα ἀπὸ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ἀναθημάτων, ἐξαχθέντων ἐκ τοῦ ἐν Δελφοῖς θησαυροῦ, καὶ ἐδαπανήθησαν πρὸς συντήρησιν τῆς αὐλῆς τῶν τυράννων καὶ χάριν τοῦ μισθοῦ τῶν μαχομένων¹. Τέλος δὲ ἡ πηγὴ αὕτη ἐστείρευσεν καὶ δὲν ἐξευρίσκοντο ἄλλοι πόροι. Ἡ δὲ χρηματικὴ αὕτη ἀπορία ἐπήνεγκε καὶ τὴν ὁσημέραι μείζονα αὕξησιν τῆς ἐσωτερικῆς συγχύσεως. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Φαύλου ἀνέλαβεν τὴν ἀρχηγίαν τῶν Φωκέων Φάλαικος ὁ υἱὸς τοῦ Ὀνομάρχου². Αὐτοῦ δὲ ἀρχηγούντος, ἐξεργάγησαν ταραχαί, διακόψασαι ἐπὶ τινὰ χρόνον καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ἀρχήν. Οἱ δὲ Φωκεῖς μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ ναοῦ ἐζήτησαν νὰ ἐξιχνιάσωσιν ὑποτιθεμένας κλοπὰς τῶν ἱερῶν χρημάτων καὶ ἐζήτησαν διὰ δικῶν ἀνιερῶν νὰ ἐκβιάσωσι τοὺς κατέχοντας εἰς ἐπιστροφὴν αὐτῶν³.

Ἄλλ' ἔπειτα ἠναγκάσθησαν, ὡς εἰκὸς, νὰ ἐπιζητήσωσι ξένην βοήθειαν· ἡ δὲ σπουδαιότης τῶν πόλεων, πρὸς ἣν ἠδύναντο νὰ πευθυνθῶσιν, ἦσαν αἱ Ἀθῆναι. Ἀπὸ δὲ τῶν σχέσεων μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ Φωκίδος ἐξηρτᾶτο ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος. Ὡς δὲ ποτε οἱ Θηβαῖοι, οὕτω τώρα οἱ Φωκεῖς ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηνῶν πρὸς ἀπόκρουσιν ξένης ἐπεμβάσεως ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι, ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐν Πέλλῃ συνελύσεως τῶν πρέσβειων ἦσαν βέβαιοι, ὅτι ἡ Φωκίς ἔμελλεν νὰ εἶνε ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τοῦ Φιλίππου.

Αἱ δὲ σχέσεις μεταξύ Φωκίδος καὶ Ἀθηνῶν ἦσαν ἀνέκαθεν ἥκιστα ἐχθρικάι. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πρότερον ὑποστηρίξει τὰς περὶ τῶν Δελφῶν ἀξιώσεις τῶν Φωκέων, καὶ ὁ Περικλῆς εἶχε

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 76 [ἐνθα γραπτέον πεντήκοντα ὀκτὼ ἑκατομμύρια καὶ ἑκατὸν εἰκοσιπέντε χιλιάδας φράγκων ἀντὶ τοῦ κατὰ παραδρομὴν γραφέντος πέντε ἑκατομμύρια καὶ ὀκτακοσίας δέκα χιλιάδας φράγκων].

² Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 56.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 56.

κατανοήσει, ὅτι ἡ ὑπαρξίς αὐτονόμου ἱερατικῆς πολιτείας ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι, ἣτις ἦτο πάντοτε πρόθυμος εἰς προσχώρησιν πρὸς τὴν Σπάρτην ἢ καὶ ἄλλας ξένας ἰσχυρὰς πολιτείας, παρέβλαπτε τάθηναϊκὰ συμφέροντα. Διὰ τοῦτο οἱ Φωκεῖς ἐν τῷ ἀτυχεστάτῳ χρόνῳ τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας εἶχον ψηφίσει ἐναντίον τῆς γνώμης τῶν Θηβαίων ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἡδύναντο δὲ νὰ ἐλπίσωσιν ἐπὶ τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἀντιβοιωτικῆς καὶ τῆς φιλαθηναίου ἐν Ἀθήναις φατρίας. Ἀλλ' ἄφ' ἑτέρου τὰ τῶν Φωκέων εἶχον δυσμενῶς ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις. Ἡ παρ' αὐτοῖς ἐν τῷ τότε χρόνῳ δυναστική κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξεγείρῃ συμπαθείας, ὁ δὲ Φάλαικος εἶχεν ἐξ ἀκατανοήτου τυφλώσεως ἐπιδείξει ὑβριστικὴν διαγωγὴν πρὸς τε τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς Ἀθηναίους¹. Ἐπραξε δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ κατενόει εὐλόγως, ὅτι, ἂν αἱ πόλεις ἐκεῖναι παρεῖχον βοήθειαν εἰς τοὺς Φωκεῖς, οὐδαμῶς ἔμελλον δι' αὐτῆς νὰ στηρίξωσι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι ἔμελλον νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν τοιαύτην εὐκαιρίαν πρὸς ἀνανέωσιν τῆς ἐν Δελφοῖς προστασίας αὐτῶν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πρὸς βιαίαν κατάληψιν τοῦ παρὰ τὰς Θερμοπύλας τείχους τοῦ κειμένου ἐν τῇ ὅλῳ ἀπὸ ξένων ἐπιδράσεων ἐξαρτωμένη Λοκρίδι. Διὰ τοῦτο εἶχον ἀποκρούσει τοὺς Ἀθηναίους, ὅτε εἶχον παρασκευάσει πεντήκοντα τριήρεις ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πρόξενον, ἵνα καταλάβωσι τὰ εἰς αὐτοὺς ἐπισήμως ἐπηγγελημένα λοκρικὰ χωρία². Συνέβη δὲ τοῦτο περὶ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον χρόνον καθ' ὃν ἤρχισαν αἱ μετὰ τοῦ Φιλίππου διαπραγματεύσεις τῶν Ἀθηναίων. Ὅλως δὲ διάφορος θὰ ἦτο ἡ κατ' αὐτάς ἐνέργεια τοῦ Δημοσθένους, ἂν ὁ Πρόξενος ἤθελεν ἐπιτύχει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν ἐντολῆς καὶ ἂν αἱ Ἀθῆναι εἶχον φιλοτί-

¹ *Διοχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 133. Ἀρχιδάμου... παραλαμβάνειν ὄντος ἐτοίμου τὰ χωρία καὶ φυλάττειν, οὐκ ἐπείσθησαν, ἀλλ' ἀπεκρίναντο αὐτῷ τὰ τῆς Σπάρτης δεῖνὰ δεδιέναι καὶ μὴ τὰ παρ' αὐτοῖς.

² *Διοχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 132-134. *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 74.

μως ἐμμένει εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τῆς διαφυλάξεως τῶν συνόρων τῆς κοινῆς πατρίδος, ὧν εἶχον ἀναλάβει τὴν ἄμυναν. Ἀλλὰ τώρα ἐπεκράτει μεγίστη ἀγανάκτησις ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἦτο πολὺ εὐκολώτερον τὸ ἔργον τῶν ἐνεργούντων ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου, ἐπιδιωκόντων ἀκαταπονήτως τὴν διάσπασιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Φωκίδος καὶ τὴν παράλυσιν τῆς ἐνεργείας τῶν δύο φατριῶν ἐκείνων, αἵτινες συνωδᾷ πρὸς τὰς πολιτικὰς αὐτῶν ἀρχὰς συνεπάθουν, ὡς εἰκὸς, ζωηρῶς πρὸς τὰς τύχας τῶν Φωκέων. Καὶ ἡ μὲν φατρία τῶν φιλαθηναίων εἶχεν ἀσπολισθῆ ἕνεκα τῆς δολερᾶς παρατάσεως τῶν περὶ τῆς εἰρήνης διαπραγματεύσεων, ἡ δὲ ἄλλη, ἡ καὶ πολὺ μεγαλειτέρα, τῶν μισούντων τὰς Θήβας καὶ θελόντων νὰ παρακωλύσωσι πᾶν ὠφέλημα τῶν Θηβαίων ἀπλούστατα ἐξηπατήθη διὰ τῆς ψευδοῦς ἐπαγγελίας, καθ' ἣ ὁ βασιλεὺς ἦτο κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον φίλος τῶν Θηβαίων καὶ ἐχθρὸς τῶν Φωκέων.

Οὕτω δὲ τὰ κατὰ τὸν Φάλαικον ἀπέβησαν δεινότατα ἕνεκεν ἰδίου αὐτοῦ πταίσματος. Περιέστη δὲ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἴδῃ τοὺς Μακεδόνας ἀναλαμβάνοντας ὀρμητικῶς τὴν κρίσιμον ἐπίθεσιν καὶ συγχρόνως τοὺς μὲν πόρους αὐτοῦ ἐπιλείποντας, τὴν δὲ ἀρχὴν αὐτοῦ κλονουμένην ἐν αὐτῇ τῇ Φωκίδι καὶ ἀφανιζομένην πᾶσαν προσδοκίαν ὑποστηρίξεως. Καὶ δὴ ὁ Ἀρχίδαμος, ὅστις εὐρίσκετο ἀκόμῃ ἐν Φωκίδι μετὰ χιλίων ὀπλιτῶν χάριν ἐπιτηρήσεως τῶν συμβαινόντων καὶ ὅστις ἤθελεν ἴσως ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ ἀποφασίσει νὰ ὑπεραμυνθῇ τῶν Θερμοπυλῶν, ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ Λεωνίδου, ἐπέστρεψε κατὰ τὴν κρίσιμον ὥραν οἰκαδὲ μετὰ τὴν ἐν Πέλλῃ ἐξαπάτησιν τῶν Λακεδαιμονίων διὰ τῆς ψευδοῦς ἐπαγγελίας, ὅτι ὁ Φίλιππος ἔμελλε νὰποδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὰρχαῖα αὐτῶν ἐν Δελφοῖς προνόμια ¹.

¹ Σχόλια εἰς Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 73· ἀφίκοντο Λακεδαιμόνιοι (εἰς τὴν Πέλλαν) πλείστας ἐλπίδας ἔχοντες ἀποδοθῆσθαι τῇ ἑαυτῶν μητροπόλει, Δωριεῦσι λέγω, τὸ ἱερόν· τοῦτον γὰρ ἦν τὸ ἀρχαῖον. Ἀλλὰ καὶ τοὺτους ἐξηπάτησε Φίλιππος.

Οὐχ ἦττον δ' ἀτυχεῖς ὑπῆρξαν οἱ Φωκεῖς ἐν Ἀθήναις, ἔνθα δὲν ἔστειλαν μὲν πρέσβεις αὐτοκράτορας, ἀλλ' εἶχον ὅμως ἐπιτρόπους ἀγγέλλοντας εἰς αὐτοὺς πάντα τὰ συμβαίνοντα ἐν τῇ πόλει καὶ παρακολουθοῦντας μετὰ μεγίστης ἀνησυχίας τὰς ἐν Ἀθήναις διεξαγομένας περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις¹. Καὶ ἤλπισαν μὲν ἐπὶ τινὰ χρόνον οἱ Φωκεῖς, ὅτι μετὰ τὴν πρότασιν τοῦ Δημοσθένους ἔμελλον νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τοὺς ἐν τῇ εἰρήνῃ ἀναγεγραμμένους συμμάχους, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ εἶδον διαψευδομένην τὴν προσδοκίαν αὐτῶν ταύτην, καὶ ἔπειτα κατεστράφη τελείως διὰ τοῦ προταθέντος παρὰ τοῦ Φιλοκράτους ψηφίσματος² πᾶσα αὐτῶν ἐλπίς περὶ βοηθείας δυναμένης ἴσως νὰ ἐπέλθῃ κατ' αὐτὴν τὴν ἐσχάτην ὥραν.

Ἐκτοτε δὲ ὁ Φάλαικος μόνον ἐχθροὺς ἔβλεπεν ἐνώπιον ἑαυτοῦ καὶ κατὰ τὰ νῶτα, οὐδὲν δὲ κατὰ ταῦτα ὑπελείπετο πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ πλὴν συνδιαλλαγῆς μετὰ τοῦ Φιλίππου. Μεσοῦντος δὲ τοῦ Ἰουλίου [346 π. Χ.]³ ἐδήλωσεν, ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν τὰ τείχη τῶν Θερμοπυλῶν, καὶ ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἄδειαν ἐλευθέρας ἐξόδου μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων ὀκτακισχιλίων μισθοφόρων⁴. Καὶ εἶχε μὲν ἐπιδείξει πάντοτε ὁ βασιλεὺς εὐλαβῆ ζῆλον ὑπὲρ τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ, ἀλλ' ἤκιστα προετίθετο νὰ τιμωρήσῃ τοὺς λαφυραγωγήσαντας

¹ Οἱ Φωκεῖς εἶχον ἐν Ἀθήναις ὁρομολογήματα (*Δισχίνου* [Περὶ παραπροσβείας] 130), οὓς ὁ *Δημοσθένης* ([Περὶ τῆς παραπροσβείας] 59) ὀνομάζει ἀνακρίστερον πρέσβεις.

² Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 395.

³ Ἡ παράδοσις τοῦ Φαλαίκου ἐγένετο τὴν 23 Σκιροφοριῶνος. *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπροσβείας] 59.

⁴ *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 59· [δ δὲ] Φάλαικος ἐν τῇ Νικαίᾳ διατρίβων καὶ θεωρῶν αὐτὸν οὐκ ἀξιόμαχον ὄντα, διεπροσβέυσατο πρὸς τὸν βασιλέα περὶ διαλύσεων. Γενομένης δ' ὁμολογίας, ὥστε τὸν Φάλαικον μετὰ τῶν στρατιωτῶν ἀπελθεῖν ὅποι βούλοιτο, οὗτος μὲν ὑπόσπονδος εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπεχώρησε μετὰ τῶν μισθοφόρων, ὄντων ὀκτακισχιλίων, οἱ δὲ Φωκεῖς συντρίβέντες ταῖς ἐλπίσι παρέδωκαν ἑαυτοὺς τῷ Φιλίππῳ. Πρβλ. *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπροσβείας] 62.

αὐτὸ καὶ ἐπιρρίψῃ τὴν εὐθύνην τῆς ἀρπαγῆς ἐπὶ τοὺς κυρίους ἐνόχους. Ὁ σκοπὸς αὐτοῦ εἶχεν ἐπιτευχθῆ. Κατεῖχε τὰς κλειδας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας διὰ τῶν ἀνυπερασπίστων στενῶν. Δὲν εἰσῆλθε δὲ δίκην κατακτητοῦ ξένου, ἀλλ' ὥς ἐκλελεγμένος ταγὸς τῆς Θεσσαλίας καὶ ὡς σύμμαχος τῶν Θηβῶν. Τότε δὲ οἱ Θηβαῖοι ἀνέλαβον πάραυτα τὴν κυριότητα τῆς ὅλης Βοιωτίας, ἧς εἶχον στερηθῆ ἐπὶ μακρόν. Οἱ δὲ σύμμαχοι εἰσῆλσαν ἔπειτα ὁμοῦ εἰς τὴν Φωκίδα, καὶ ὁ βασιλεὺς εἶχε τὴν δόξαν, ὅτι διὰ μόνης τῆς προσεγγίσεως αὐτοῦ καὶ ἄνευ ἀγώνων εἶχε περατωθῆ ὁ δεκαετὴς πόλεμος, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει ἡ αἰτία μεγίστων δεινῶν ἐν Ἑλλάδι.

Καὶ τὴν μὲν πρὸς τὸν Φάλαικον συνθήκην εἶχεν ὁμολογήσει ὁ Φίλιππος δυνάμει τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ὡς ἀρχιστρατήγου· εἰς δὲ τὰ λοιπὰ διαθήματα προέβη κοινῇ μετὰ τῶν συμμάχων. Ἐπραξε δὲ τοῦτο θέλων νὰ μὴ διαρρυθμίσῃ τὰ ἐν Ἑλλάδι πολιτικά πράγματα αὐθαιρέτως, ἀλλὰ νὰ παραστῇ ὡς εὐεργέτης τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ἀποκαθιστάνων καὶ πάλιν τοὺς ἐθνικοὺς αὐτοῦ θεσμοὺς μετὰ διακοπὴν αὐτῶν ἀνοσίαν. Ἄλλ' ἢ ἀποκατάστασις ἐκείνῃ τοῦ νόμου καὶ τῆς τάξεως ἔμελλε συγχρόνως, καθ' ἃ ἐσκόπει, νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν καὶ τὸ γένος μόνιμον ἀξίωμα ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἀμφικτυονίᾳ καὶ ἀποτελέσῃ νόμιμον βᾶσιν χάριν ἀπάντων τῶν εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος ἀναφερομένων μελλόντων σκοπῶν. Εἶχε δὲ ἤδη ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ διατριβῆς ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ἐν Δελφοῖς θεσμίων, καὶ ἐγίνωσκε τὰ κατὰ τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Ἰάσονος¹ ὡς καὶ τῶν Θηβαίων πολιτευτῶν² μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας οὕτως, ὥστε νὰ γινώσκῃ καὶ ἄνευ τῆς συμβουλῆς ἄλλων τίνες τῶν δελφικῶν θεσμῶν ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ.

Ὡς νικηφόρος δὲ στρατηγὸς ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ ἠξίωσε τὸ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 548 κ. ἑ. [Τόμ. Ε' σ. 75].

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 499.

αὐτὸ ἐκεῖνο δικαίωμα, ὅπερ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ πρώτου ἱεροῦ πολέμου εἶχον ἐξασκήσει ὁ Κλεισθένης καὶ ὁ Σόλων, ἀποκαταστήσαντες μὲν καὶ πάλιν τὰς ἀρχαίας διατάξεις, καθιδρύσαντες δ' ἅμα καὶ νέους θεσμούς πρὸς ἐξασφάλισιν καὶ πρὸς μείζονα λάμπρυνσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἱεροῦ¹. Οὕτω καὶ ὁ Φίλιππος ἐγκατέστησε καὶ πάλιν κοινῇ μετὰ τῶν δύο αὐτοῦ συμμάχων τὰς ἀρχὰς τοῦ ἱεροῦ, μεθ' ἧς ἐγκαταστάσεως συνεδέετο ἀναμφιδόλως καὶ κάθαρσις τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ τεμένους αὐτοῦ. Ἐπειτα δὲ συνεκλήθη συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων². Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶχεν ἀνάγκην καθαρμοῦ, ἐπειδὴ πᾶς ὁ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως συμμετασχὼν τῆς πρὸς τὸ ἱερὸν ἀδικίας εἶχε κατὰ τὴν γνώμην τῶν συμμάχων ἀποβάλλει τὸ δικαίωμα συμμετοχῆς καὶ ψήφου ἐν τῷ συνεδρίῳ.

Ἀλλ' ὁ ἀπὸ τοῦ συνεδρίου ἀποκλεισμὸς ἔγεινεν ἄλλως δι' ἄλλους. Καὶ οἱ μὲν Φωκεῖς ἀπεβλήθησαν ὅλως καὶ ἐστερήθησαν διὰ παντὸς τῶν δύο αὐτῶν ψήφων, ὥς οὕτως οἱ σύνοδοι ἡδυνήθησαν νὰ μεταδώσωσιν ἐξ εὐγνωμοσύνης εἰς τὸν Φίλιππον, ὥς διὰ τῆς νίκης αὐτοῦ ἀπελευθερώσαντα τὸ ἱερὸν ἀπὸ τῶν ληστρικῶν αὐτῶν χειρῶν³. Ἀπεβλήθησαν δὲ καὶ οἱ Σπαρτιῆται, ἅτε μὴ ἀπαλλαγέντες ἀκόμη τοῦ ἄγους⁴, μιανθέντες δὲ καὶ κατόπιν διὰ τῆς μετὰ τῶν Φωκέων κοινοπραγίας· ἡ αὐτὴ δὲ τιμωρία ἐπεβλήθη καὶ εἰς τοὺς Κορινθίους, ὄντας διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐναγείς⁵. Τρίτος δὲ τρόπος ἀποκλεισμοῦ ὑπῆρξεν ἐκεῖνος, καθ' ὃν πόλεις τινὲς δὲν ἐκλήθησαν εἰς τὸ πρῶτον συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων· τούτων δὲ ὑπῆρξαν αἱ Ἀθῆναι. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον

¹ [Ὁ ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 383, 485].

² Διοδώρου Σικελιώτου [XVI], 59· (Φίλιππος) καταλύσας τὸν ἱερὸν πόλεμον, συνήδρευσε μετὰ τῶν Βοιωτῶν καὶ Θετταλῶν.

³ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI], 60· ἔδοξεν τοῖς συνεδροῖς μεταδοῦναι τῷ Φιλίππῳ καὶ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ τῆς ἀμφικτυονίας καὶ δύο ψήφους· εἶχεν, ὥς πρότερον οἱ καταπολεμηθέντες Φωκεῖς εἶχον. Πρβλ. Πανσανίου X, 3, 3.

⁴ Πανσανίου X, 8, 2. [Πρβλ. ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 500].

⁵ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 60. Πρβλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 286.

ὑπακούσει εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως, καλέσαντος αὐτοὺς νὰ συμπράξωσι μετ' αὐτοῦ ὡς σύμμαχοι συνφθὰ πρὸς τὴν ἑναγχος ὁμολογηθεῖσαν συνθήκην. Ἀλλ' ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν νέαν κατάστασιν τῶν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀμφικτυονίαν ὤφειλε νὰ εἶνε τιμητικὸν δικαίωμα ἐκείνων ὅσοι εἶχον λάβει τὰ ὅπλα χάριν τοῦ δελφικοῦ θεοῦ, ἥτοι τῶν θησσαλικῶν καὶ τῶν περὶ τὴν Οἶτην φύλων, πρὸς δὲ τούτοις τῶν παρὰ τὸν Παρνασσὸν Δωριέων, οἵτινες ὦκουν μεταξὺ τῆς Θησσαλίας, τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἡπείρου¹.

Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος τῆς ἀμφικτυονίας μετετέθη καὶ πάλιν πρὸς βορρᾶν, καθ' ἃ ἐν τοῖς ἀρχαιότατοις χρόνοις. Οὕτω δὲ τὰ ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων περιφρονούμενα ὀρεινὰ φύλα, ἅτιν' ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχον ἀποβάλλει πᾶσαν σημασίαν, ταῦτά ἐκεῖνα φύλα, ἅτινα ἐν τοῖς ὑπὲρ ἐλευθερίας πολέμοις εἶχον ἐγκαταλίπει τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα καὶ διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς περσικῆς κυριαρχίας εἶχον δυσφημηθῆ, ἐνεφανίζοντο καὶ πάλιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἰδίως δὲ ἦτο μεγάλη ἡ δικαίωσις τῆς φιλοδοξίας τῶν Θησσαλῶν, οἵτινες μετὰ μακρὸν παραγκωνισμὸν καὶ ἀποκλεισμὸν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἤξιούοντο καὶ πάλιν τιμῆς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐβλεπον λαμπρῶς ἐκτελούμενα τὰ σχέδια τοῦ Ἰάσονος. Ἀληθῶς δ' ἐν τῷ δελφικῷ συνεδρίῳ πολιτεῖται ἀρχαιόταται καὶ νεώταται εἶχον συμπαραζευχθῆ κατὰ τρόπον παράδοξον. Καὶ δὴ ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀνασυνταχθείσῃ ἀμφικτυονίᾳ τὸ ἐξῆς τρία εἶδη πολιτειῶν, ἀνηκουσῶν εἰς τὰς διαφορὰς ἱστορικὰς περιόδους· πρῶτον μὲν τὰ θησσαλικά φύλα, ἅτινα ἐξηκολούθουν οἰκοῦντα κωμηδὸν ὡς ἐν τοῖς ἀρ-

¹ Ἐν τῷ πρώτῳ συνεδρίῳ τῶν Ἀμφικτυόνων παρέστησαν οἱ Λοκροὶ (*Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπροσεδίας] 62, οἱ Δωριεῖς [*Δημοσθένους* Κατὰ Φιλίππου Γ' 32] καὶ οἱ Δόλοπες [*Δημοσθένους* Περὶ τοῦ στεφάνου] 63. Οἱ δὲ Θησσαλοὶ ἀποκατεστάθησαν εἰς τὰρχαία αὐτῶν τιμητικὰ δικαιώματα, ἅτινα εἶχον ἀφαιρέσει ἀπ' αὐτῶν οἱ Φωκεῖς, ἔλαβον δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὴν προεδρίαν ἐν τοῖς ἀγῶσι (*Δημοσθένους* [Περὶ εἰρήνης] 23. [Κατὰ Φιλίππου Β'] 22. Ὑπάρχουσι δὲ ἀργυρᾶ νομίσματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἱεροῦ πολέμου καὶ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΩΝ. Ἰδε Müller-Wieseler D(enkmäler) d[er] a[lten] K[unst] Τόμ. Β' ἀρ. 134 b. [Πρόλ. Head Historia Numorum σ. 289. Ἑλλ. μεταφρ. *Σβορώνου* Τόμ. Α' σ. 429].

χαιοτάτοις χρόνοις, οἳ οἱ Περραιβοὶ καὶ ἄλλοι, ἔπειτα δὲ τὰ φύλα τὰ προαχθέντα εἰς πολιτείας, οἳ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι, τέλος δὲ μεταξὺ τῶν ἀγροτικῶν ἐκείνων ἢ ἀστικῶν πολιτειῶν βασιλείον μὴ μετέχον τῆς ἀμφικτυονίας διὰ τοῦ δήμου συνωδὰ πρὸς τὸ παρ' Ἑλλησι πολιτικὸν δίκαιον, ἀλλ' ἔχον ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ τὸν ἴδιον βασιλέα, ὅστις μετέλαβε τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ ψήφων τῶν Φωκέων ὡς κληρονομικοῦ δικαιώματος τῆς δυναστείας αὐτοῦ.

Περὶ δὲ τῶν Φωκέων τὸ συνέδριον ἐξηκολούθησε διαβουλευόμενον καὶ ἄλλως. Ἡ ἀπ' αὐτῶν στέρησις τοῦ δικαιώματος τῶν ψήφων δὲν ἐθεωρήθη ἱκανὴ τιμωρία ἐπὶ τῇ διαλύσει τῆς εἰρήνης, καίτοι οἱ κατ' ἐξοχὴν ἔνοχοι, οἵτινες εἶχον ἐγκαταστήσει τρομοκρατίαν διὰ ξενικῶν στρατιῶν, ἢ εἶχον πέσει διαρκούντος τοῦ πολέμου ἢ εἶχον διασωθῇ ἀβλαβεῖς μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ, αἱ δὲ φωικικαὶ πόλεις αἱ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας παθοῦσαι ἔνεκα τῶν ὑπερβασίων τῶν μισθοφόρων οὐδεμίαν μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτῶν εἶχον ἀντιτάξει ἀντίστασιν, ἀλλὰ παρεδόθησαν ἀμελλητί εἰς τὸν ἔλεον τοῦ νικητοῦ. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἔχθρα τῶν γειτόνων φύλων δὲν ἐκορέσθη, καὶ δὲν ἤθελον νᾶφήσωσι νᾶ ἐκφύγη τὸ θῦμα τῶν χειρῶν αὐτῶν πρὶν ἢ κορέσωσι τελείως τὴν πάτριον διψαν ἐκδικήσεως. Μάλιστα δὲ οἱ Οἰταῖοι προέβησαν εἰς τοσοῦτον, ὥστε προέτειναν τὴν ἀπὸ τῶν βράχων κατακρήμνισιν ἀπάντων τῶν ἐν ἡλικίᾳ στρατεύσεως οἰκητόρων τῆς χώρας ὡς ἱεροσύλων ¹.

Ἐναντίον δὲ τῆς τοιαύτης θηριωδίας τῶν ἰδίων ὁμοφύλων, ἣτις ἦτο τόσῳ μᾶλλον μυσαρὰ, καθ' ὅσον τὸ ἄγριον μῖσος προσελάμβανε τὸ προσωπεῖον θρησκευτικοῦ ζήλου, ἠναγκάσθη νᾶ προστατεύσῃ τοὺς Φωκεῖς ὁ ξένος στρατηλάτης. Ἐκεῖνος ἐν καὶ μόνον εἶχε συμφέρον, τὸν τέλειον ἀφοπλισμὸν τῆς Φωκίδος καὶ τὴν μέριναν περὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῶν ἐν αὐτῇ ὀχυρῶν χωρίων, ἅτινα θὰ ἠδύναντο νᾶ χρησιμεύσωσιν ὡς στηρίγματα σθεναρῶν ἀποστα-

¹ *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 142.

σιῶν, ἐπειδὴ πᾶς ἀποστασία τῶν Φωκέων ἠδύνατο νὰ περιστήσῃ εἰς κίνδυνον τὰ ἐκ τοῦ πολέμου ὠφελήματα τοῦ Φιλίππου. Διὸ εἴκοσι καὶ δύο πόλεις ἐστερήθησαν τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν, καὶ οἱ πολλοὶ αὐτῶν διωκίσθησαν εἰς κώμας, αἵτινες δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχωσιν ἀριθμὸν οἰκιῶν μείζονα τοῦ ὠρισμένου. Οἱ δὲ εἰκήτορες τῆς χώρας διετήρησαν τὰς ἰδίας κτήσεις, ἀλλ' ὤφειλον νὰ ἀποτίνωσιν ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ ἱερὸν φόρον ἐνιαύσιον, ὅστις ἔμελλε νὰ εἰσπράττεται μέχρι τῆς ἀποτίσεως τῶν κατὰ τὴν ἱεροσυλίαν ἀρπαγέντων χρημάτων. Ἀπαντες δὲ οἱ ἵπποι ἐπωλήθησαν καὶ πάντα τὰ ὅπλα κατεπετροκοπήθησαν, ἅπασαι δ' αἱ διατάξεις τῆς τοιαύτης αὐστηρᾶς τιμωρίας, ἣτις ἐν τούτοις ἐπεδεικνύετο ὡς χάρις τοῦ βασιλέως, ἀπέβησαν ἔτι δεινότεραι ἔνεκα τῆς ἀναθέσεως τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν εἰς τοὺς φιλεκδίκους ἐχθροὺς τῶν Φωκέων¹. Ἡ Φωκίς περιέστη εἰς δυστυχίαν ἄρρητον. Πᾶς ὁ δυνάμενος νὰ φύγῃ ἔφυγε, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εὐρέθησαν καὶ πάλιν ἐν τῇ Ὀλιβεργᾷ ἀνάγκη μηδὲν νὰ δύνανται νὰ πράξωσιν ὑπὲρ ἀρχαίων συμμάχων, οὓς εἶχον ἀφήσει νὰ καταστραφῶσιν ἔνεκα τῆς ἀδρανείας αὐτῶν, πλὴν ἢ ὅτι παρέσχον ξενίαν εἰς τοὺς φυγάδας τῶν Φωκέων. Καὶ εἶχον μὲν ὡς πρὸς τοὺς Φωκεῖς τὰ πράγματα ἄλλως ἢ ὡς πρὸς τοὺς Ὀλυνθίους, ἐπειδὴ δὲν εἶχε κατορθωθῇ αὐτόχρημα συμμαχία πρὸς τοὺς τυράννους τῆς Φωκίδος. Ἀλλ' οὐχ ἥττον μεγίστη ἦτο ἡ ζημία, ἣν εἶχεν ὑποστῆ ἐκ τῆς νίκης τοῦ Φιλίππου ἡ κυρία Ἑλλάς καὶ μεγίστη ἡ ἀγανάκτησις τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῇ παρὰ τῶν ἰδίων ἑαυτῶν πρέσβειων δεινῇ ἐξαπατήσει.

Ἐν δὲ Ἀθήναις αἱ διαθέσεις εἶχον μεταβληθῇ μετ' οὐ πολὺ. Αἱ τελευταῖαι ἀποφάσεις τοῦ δήμου εἶχον ψηφισθῇ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ τρόμου ὃν ἐπέβαλεν ἡ μακεδονικὴ φατρία, ἣτις ἐμερίμνησε δεξιῶς, ὅπως μηδεμίαν ἄλλην γνώμη γείνη δεκτὴ καὶ μηδεὶς τῶν ἐναντία φρονούντων ῥητόρων λάβῃ τὸν λόγον². Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπειλουμένην προσέγγισιν τοῦ βασιλέως οἱ Ἀθηναῖοι κατελήφθη-

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 60. Πανσανίου X, 3.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 395.

σαν ὑπὸ ἀδημονίας. Μὴ καθησυχάζομενοι δὲ ὑπὸ τῶν ἐπαγγελιῶν, δι' ὧν ὁ Αἰσχίνης εἶχε κατευνάσει τὴν ἀνησυχίαν αὐτῶν, ἐψήφισαν τὴν ἀποστολὴν πρεσβείας πρὸς τὸν Φίλιππον, ἧς σκοπὸς ἦτο ἡ ἐκ τοῦ πλησίον ἐξέτασις τῶν κατὰ τὸν Φίλιππον καὶ ἡ εἰς αὐτὸν ὑπόμνησις τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ¹. Εἰκότως δ' ἐξέλεξαν τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους ἄνδρας τοὺς μεταβιβάσαντας εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰς καθησυχαστικὰς δηλώσεις τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ὁ Αἰσχίνης ἐθεώρησε καλὸν νὰ πόσχη τῆς πρεσβείας, ἅτε μὴ προταθείσης παρὰ τῆς φατρίας αὐτοῦ καὶ μὴ προσδοκωμένης ἐξ αὐτῆς τιμῆς ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Πράγματι δὲ, ἂν αἱ ἀνακοινώσεις αὐτοῦ δὲν ἀπεδεικνύοντο ἀληθεῖς, ἡ αὐτὸς εἶχεν ἀπατηθῆ παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ τότε ὥφειλε νὰ ποσπασθῇ ἀπ' αὐτοῦ μετ' ἀγανακτήσεως, ἡ ἔμελλε νὰ ἐξελεγθῇ αὐτὸς ψευδόμενος καὶ ἐκτεθῇ εἰς τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ δήμου. Διὸ, προφανοίστες ἀσθένειαν, ἔμεινεν οἶκοι². Καὶ ὁ Δημοσθένης δὲ ἡρνήθη κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ῥητῶς νὰ μετάσχη τῆς πρεσβείας. Οἱ δὲ πρέσβεις οἱ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ βασιλέως ἀναχωρήσαντες δὲν ἔφθασαν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον. Καὶ δὴ, μαθόντες καθ' ὁδόν, ὅτι ὁ Φίλιππος εἶχε καταλάβει τὰς Θερμοπύλας καὶ ἀφοπλίσει τοὺς Φωκεῖς, ἐπέστρεψαν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὰς Ἀθήνας φέροντες τὸ φοβερὸν τοῦτο ἄγγελμα³.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν βραχείαν μέθην ἐλπίδων κενῶν κατελήφθησαν ὑπὸ πικρᾶς ἀπογοητεύσεως. Ἀντὶ δὲ νὰ καταγάγῃ διὰ τοῦ Φιλίππου θρίαμβον κατὰ τῶν ἰδίων ἐχθρῶν, καθ' ἃ εἶχον φαντασθῇ, εἶχεν ἐπέλθει ὅλως τὸ ἐναντίον. Αὐτοὶ καὶ ὅχι οἱ Θηβαῖοι ὑπῆρξαν οἱ ἐξαπατηθέντες, ὁ δὲ Φίλιππος εἶχεν ἐπωφεληθῇ τὴν εὐπιστίαν αὐτῶν, ἵνα καταλάβῃ τὰς Θερμοπύλας, ἐξολοθρεύσῃ τοὺς συμμάχους τῶν Ἀθηναίων καὶ μεγαλύνῃ τοὺς

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 121.

² Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 124. Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 94.

³ Οἱ πρέσβεις ἐπέστρεψαν ἐκ Χαλκίδος. Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 125. Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 95.

ἐχθρὸς αὐτῶν. Εἶχον πιστεύσει, ὅτι διὰ τῆς πολυθρυλήτου εἰρήνης ἔμελλον νάναδειχθῶσι καὶ πάλιν ἰσχυροὶ καὶ μεγάλοι, καὶ ὅμως τῶρα ἔβλεπον, ὅτι καθίσταντο ἀμέτοχοι καὶ αὐτῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων. Χωρὶς μηδεὶς νὰ φροντίζη αὐτῶν, διήλυνον στρατιαὶ μεγάλαι διὰ μέσης τῆς Ἑλλάδος, καὶ διετάσσοντο κατὰ νέον τρόπον τὰ τῶν Ἑλλήνων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν χώραν ἡσθάνοντο ἀπειλουμένην ἢ Ἀττικὴν περιεστοιχίζετο ὑπὸ ἐχθρῶν ἀλαζόνων, στερουμένην συμμάχων, ἀνυπεράσπιστος καὶ ἄοπλος.

Καὶ ἦτο μὲν μεγάλη ἢ ἀγανάκτησις ἀπάντων τῶν εὐφρονούντων πολιτῶν, ἀλλ' ἐφαίνετο ὅμως ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδύνατος ἢ ἐκδήλωσις τῆς γνώμης ταύτης τοῦ δήμου ἀνευ ἐπιδεινώσεως τῶν κακῶν. Ἄλλως δὲ ὁ Φίλιππος εἶχε φροντίσει περὶ καθησυχάσεως τῶν Ἀθηναίων, γράψας πρὸς αὐτοὺς ἀμέσως μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσόρμησιν ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἐδικαιολόγει πως τὸ διάβημα ἐκεῖνο, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῶν Θηβαίων καὶ τῶν Θεσσαλῶν, εἰς ἣν ἰσχυρίζετο, ὅτι δὲν ἡδύνατο νὰ μὴ ὑποχωρήσῃ¹. Καὶ ἀληθῶς μὲν ὁ ἀπαυθαδισμὸς αὐτοῦ ἐκεῖνος, πειρωμένου νὰ δελεάσῃ τοὺς Ἀθηναίους διὰ τοιούτων κενῶν ῥημάτων, ἦτο δεῖγμα ὀδυνηρᾶς περιφρονήσεως, ἀλλ' οἱ λόγοι ἐκεῖνοι, εἰς οὓς ἀνέμιξε παντοίας κολακείας, ἔτυχον τοῦ σκοπούμενου. Οἱ δὲ φιλιππίζοντες ὑπεστήριξαν τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐπέριψαν μάλιστα μέρος τῆς εὐθύνης ἐπ' αὐτοὺς τοὺς Ἀθηναίους, ἅτε μὴ συμπράξαντας ὡς συμμάχους τοῦ βασιλέως. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἐπῆλθεν ἡ ἀπόδοσις τῶν Ἀθηναίων αἰχμαλώτων, ἥτις εἶχεν ἀναβληθῇ χάριν τῆς περιστάσεως ἐκείνης², καὶ τέλος οἱ Ἀθηναῖοι εὐρέθησαν ἡναγκασμένοι νὰ καταπνίξωσι τὴν ὀργὴν καὶ ἀποστείλωσι νέαν πρεσβείαν, ἥς σκοπὸς ἦτο ἢ ἐν Φωκίδι

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 38.

² Οἱ αἰχμάλωτοι ἐστάλησαν εἰς τὰς Ἀθήνας, καθ' ἃς εἶχεν ὑποσχεθῇ ὁ Φίλιππος (Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 39) κατὰ τὰ Παναθηναῖα [Ψευδοδημοσθένους (Ἠγησιππου) Περὶ Ἀλωνήσου] 38. [Πρβλ. ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 390 - 391].

μέριμνα περὶ τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως ¹. Τὴν φορὰν δὲ ταύτην δὲν ἡρνήθη ὁ Αἰσχίνης νὰ μετάσχη τῆς πρεσβείας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπεζήτησε τὸ τοιοῦτον ², καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ ἐκαυχᾶτο ἐπὶ τῇ ὑπηρεσίᾳ ἣν εἶχε παράσχει, κατορθώτας διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς αἵματηρᾶς προτάσεως τῶν Οἰταίων ³.

Ἄλλως δὲ οἱ πρέσβεις ὑπῆρξαν ἀπλῶς μάρτυρες τοῦ λαμπροῦ θριάμβου ὃν ἐπανηγύρισεν ὁ Φίλιππος. Περικλυζόμενος ὑπὸ πλήθους ἀλαλάζοντος ὑπὸ χαρᾶς, ἀπῆλαυνεν ἐν ἀμετρίᾳ ἀπασῶν ἐκείνων τῶν τιμῶν, αἵτινες ἐνομίζοντο ὀφειλόμεναι εἰς ἄνδρα ἐκδικήσαντα τὸ τιμιώτατον τοῦ ἔθνους ἱερὸν καὶ ἀποκαταστήσαντα τὴν διακοπεῖσαν λατρείαν τοῦ θεοῦ. Καὶ ἐλησμόνουν μὲν τὴν συμφορὰν τὴν πληροῦσαν τὰς κοιλάδας τῆς Φωκίδος, δὲν διεγίνωσκον δὲ τὰ μέλλοντα νὰ ἐπέλθωσιν ἐν Ἑλλάδι κατ' ἀκολουθίαν τοῦ πολέμου, ὑφιστάμενοι καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἀπὸ τῶν ἑναγχοῦς συμβάντων αἴσθησιν. Ἡ δὲ ὀδυνηρὰ κατάστασις τῶν καθ' ἑαυτοὺς πραγμάτων ἐπηύξανε τὸν θαυμασμὸν πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὅστις συνήγονεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὸ θέλειν ἅμα καὶ τὸ δρᾶν, τὸ ἐμφανίζεσθαι καὶ νικᾶν ἐν ταύτῳ. Προσετίθετο δὲ εἰς τὰς λαμπρὰς ταύτας ιδιότητας τοῦ Φιλίππου ἡ αἵγλη τῆς βασιλείας, ἥτις ἀπετύφλωνε τοὺς συγχρόνους ⁴ καὶ ἡ καταπλήσσουσ' ἀξιοπρέπεια στρατηλάτου, ὑπὲρ οὗ χιλιάδες ἀνδρῶν ἦσαν πρόθυμοι νὰ θυσιάσωσι τὴν ζωὴν ὑπείκοντες εἰς αὐτὸν τυφλῶς. Τὴν αἴσθησιν δὲ ταύτην δὲν ἡδυνήθησαν οὐδὲ ἠθέλησαν νὰ ποφύγωσι καὶ οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων. Εὖρον δὲ τοὺς Δελφοὺς κατεχομένους ὑπὸ τῆς μέθης ἐπινικίου ἐορτῆς πανηγυριζομένης δι' ἑκατομβῶν, λαμπρῶν πομπῶν καὶ ἰδρύσεως ἱερῶν καὶ ἀναθημάτων. Πρὸ πάντων δὲ ὁ Αἰσχίνης δὲν ἐδίστασε νὰ συμμετάσχη τῶν ἐορτῶν ἐκείνων ἀνεμπο-

¹ *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 95.

² *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 139.

³ [*Αἰσχίνου* Περὶ παραπρεσβείας] 142. Πρβλ. ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 405].

⁴ [Ὅδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 269.

δίστως καὶ τελείως, ὥς εἰ μηδὲν εἶχε συμβῆ τὸ δυνάμενον νὰ λυ-
πήσῃ ἄνδρα Ἀθηναῖον¹, καὶ ταῦτα ἐν ᾧ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις
ἡ νίκη τοῦ Φιλίππου εἶχε διαγνωσθῇ ὥς ἦττα τῆς πόλεως δεινὴ.

Ὁ δὲ Φίλιππος δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἐπὶ μακρὸν μετὰ τῆς
μεγάλης αὐτοῦ στρατιᾶς ἐν τῇ ἡρημαμένη Φωκίδι, ἀλλὰ καὶ δὲν
ἠθέλησε νάποχωρήσῃ ἐξ αὐτῆς πρὶν ἢ καθιερωθῇ καὶ ἐπικυρωθῇ
ἐπισήμως ἐν Δελφοῖς νέα τάξις πραγμάτων. Πρὸς συντέλειαν δὲ
τῶν κατ' αὐτὴν παρέστη κατάλληλος καὶ βεβαίως ὑπὸ τοῦ Φι-
λίππου ἐγκαίρως ἐκτιμηθεῖσα εὐκαιρία, ἡ ὀλίγας ἐβδομάδας μετὰ
τὴν κατάληψιν τῆς Φωκίδος περὶ τὰ μέσα τοῦ Αὐγούστου σύμ-
πτωσις τῆς τελέσεως τῶν Πυθίων, ἅτιν' ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ περὶ
τὴν Κρίσαν πολέμου ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν². Κατ' αὐτὰ
λοιπὸν παρέστη ὁ βασιλεὺς ἐκτελῶν τὸ πρῶτον τὸ ἔργον αὐτοῦ ὥς
κοινωνὸς τῆς ἑλληνικῆς ἀμφικτυονίας³ εἰς αὐτὸν δ' ἀνετίθη ἡ τιμὴ
τῆς προστασίας τῶν ἀγώνων⁴. Ὡς δὲ εἰθίζετο κατὰ τὰς ἀξίας
λόγου κρίσεις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐθνικῶν ἱερῶν, οὕτω καὶ ἡ νέα
αὕτη ἀφετηρία τῶν τυχῶν τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ ἐπανηγυρίσθη
διὰ τῆς εἰς τὰ ἤδη ἀπὸ μακροῦ ὑφιστάμενα ἀγωνίσματα προσθή-
κης καὶ νέου, τοῦ παγκρατίου παιδων⁵. Ἀλλὰ κυριώτατον μέ-
λημα τοῦ Φιλίππου ὑπῆρξε τὸ νὰ καταστήσῃ τὰς ὑπ' αὐτοῦ περὶ
τῶν ἀγώνων καὶ τοῦ ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου καθιερωθείσας
διατάξεις σεβαστὰς παρὰ πάντων, ἐφ' ὅσον ἀκόμη ἦτο παρὼν
μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, ὅπως μὴ ἀποβῇ δυνατὴ ἡ προσβολὴ
αὐτῶν ὥς παρὰ νόμων. Ἰδίως δὲ μεγάλως ἐνδιεφέρετο, ὥς εἰκός,

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπροσβείας] 128.

² Ὁ χρόνος τῶν Πυθίων ἔχει νῦν καθορισθῇ διὰ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τοὺς ἀπελευθεροῦς. Ἰδε Kirchhoff ἐν τῷ Monatsbericht der Preussischen Akademie 1864 σ. 129.

³ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 32· οὐ πρὸς τῷ πόλεις ἀνηρῆκεναι τίθεισι τὰ Πύθια τὸν κοινὸν τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνα. Πρβλ. Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 60· τίθενται δὲ τὸν ἀγῶνα τῶν Πυθίων Φίλιππον μετὰ Βοιωτῶν καὶ Θετταλῶν.

⁴ Πανσανίου X, 7, 8· παγκράτιον ἐν παίσι. . . πρώτη Πυθιάδι ἐπὶ ταῖς ἐξήκοντα, καὶ Ἰολαΐδας ἐνίκα Θηβαῖος.

περὶ τῆς συναινέσεως τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδὴ αἱ Ἀθῆναι εἶχον ἰδιόζουσαν οἰκειότητα καὶ φιλίαν πρὸς τοὺς Δελφοὺς καὶ ἐκέκτηντο ἐξαίρετον κῦρος ἐν τοῖς ἀναφερομένοις εἰς τὸ ἱερὸν δίκαιον.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἥκιστα διατεθειμένοι νὰ συναινέσωσιν εἰς τὰ γενόμενα, θεωροῦντες τὰς καινοτομίας ἐπελθούσας διὰ βαιοπραγίας, παρανόμου ἀναμίξεως καὶ παραβάσεως τοῦ δικαίου. Πρὸς δὲ τούτοις ὑπελάμβανον ὕβριν τὴν ἀφ' ἐαυτῶν ἀφαίρεσιν καὶ εἰς τὸν Φίλιππον μεταδίδασιν τῆς προμαντείας, ἥτοι τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐρωτᾶν πρὸ πάντων τῶν ἄλλων τὸ μαντεῖον, ἡγουν τοῦ προνομίου τῆς πρώτης παρὰ τῷ θεῷ τῶν Δελφῶν παρουσιάσεως, ὅπερ εἶχον αἱ Ἀθῆναι ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους¹. Διὰ τοῦτο δὲ κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην δὲν εἶχον ἀποσταλῆ παρὰ τῆς πόλεως εἰς τὰ Πύθια θεωροὶ καὶ θεσμοθέται².

Ἄλλ' ὁ Φίλιππος εἶχε συμφέρον νᾶντεπεξέλθῃ πάραυτα εἰς τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην ἐκείνην. Διὸ, συναινούντων προθύμως τῶν λοιπῶν Ἀμφικτυόνων, παρ' οἷς ἐπεκράτει ἡ ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν δυσμένεια, ἀπεστάλη εἰς τὰς Ἀθήνας πρεσβεία Μακεδόνων καὶ Θεσσαλῶν, ὅπως ἀπαιτήσῃ παρὰ τῶν Ἀθηναίων εὐθύνας περὶ τῆς ἐν τῇ πόλει δεξιώσεως τῶν φυγάδων Φωκέων καὶ δεύτερον ἀποδοχὴν τῶν κατὰ τὴν νέαν κατάστασιν τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας³. Ἦτο δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο κρίσιμον διὰ τε τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὥφειλε νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸ ἀπόκρισις ταχεῖα καὶ ῥητή.

Οἱ δὲ πολῖται ἦσαν τὰ μέγιστα ἐξηρηθισμένοι. Καὶ ὁ μὲν Αἰσχίνης δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ τὸν λόγον· ἀπ' ἐναντίας δὲ μετὰ προ-

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 33· ἔχει δὲ καὶ τὴν προμαντείαν τοῦ θεοῦ παρώσας ἡμᾶς καὶ Θετταλοὺς καὶ Δωριέας καὶ τοὺς ἄλλους Ἀμφικτυόνας, ἧς οὐδὲ τοῖς Ἑλλήσιν ἅπασιν μέτεστι.

² Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 128.

³ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 111· ἦκον ὡς ὅμως ἐναγχοὺς Θετταλοὶ καὶ Φιλίππου πρέσβεις μετ' αὐτῶν, ἀξιούντες ὅμως Φίλιππον Ἀμφικτίονα εἶναι ψηφίσασθαι. Πρὸλ. [Δημοσθένους Περὶ εἰρήνης] 19.

θυμίας ἠκούσθησαν οἱ ῥήτορες τῆς ἀντιθέτου φατρίας. Ἐκήρυξαν δὲ οὗτοι διαρρήδην, ὅτι ἡ μόνη πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν Ἀθη-
νῶν συμβιβαζομένη ἀπάντησις περὶ τῶν παρ' αὐτῶν ἀνοικείως
ἀπαιτουμένων ἦτο δραστηρία διαμαρτυρία. Μικροῦ δεῖν δὲ ὁ δῆ-
μος προέβαινεν εἰς διαβήματ' ἀσύνετα, ἐπειδὴ διαμαρτυρίαι τοι-
αῦται μόνον ἐπακόλουθον ἔμελλον νὰ ἔχωσι τὴν παρὰ τῆς ἡνω-
μένης καὶ ἐτοιμοπολέμου στρατιᾶς τῶν Ἀμφικτυόνων ἐξακολού-
θησιν τοῦ ἱεροῦ πολέμου ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν, αἵτινες ἦσαν
ἀπομεμονωμένοι, οὐδὲ καὶ εἶχον συγκεκροτημένας τὰς μικρὰς
αὐτῶν δυνάμεις.

Ὁ δὲ Δημοσθένης, ὅστις εἶχε πολλάκις ἤδη ὑποστῇ τὴν ὁδύ-
νην νὰ βλέπῃ τοὺς συμπολίτας φιλειρηνικοὺς μὲν, ὅτ' ἐπεβάλλετο
πόλεμος, ἐπιθυμοῦντας δὲ πόλεμον, ὅτε μόνον ἐν τῇ εἰρήνῃ ἐνέ-
κειτο σωτηρία, ἠναγκάσθη κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν, εἰ καὶ
ἦτο τοῦτο ἐπώδυνον εἰς αὐτὸν, νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς τηρή-
σεως τῆς μετὰ τοῦ Φιλίππου ὡμολογημένης εἰρήνης. Ἦτο δὲ ὁ
Δημοσθένης τῶν ὀλίγων κρινόντων τὰ πράγματα ἄνευ προκατα-
λήψεως καὶ ὁ μόνος ῥήτωρ ὁ ἀπηλλαγμένος πάσης φατριχτικῆς
σκέψεως καὶ μόνον εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως ἀμετασσεύ-
τως ἀποσκοπῶν.

Ἡ εἰρήνη ἦν ὡμολογήσατε, εἶπεν, οὔτε θαυμαστὴ εἶνε, οὔτε
ἀξία ὑμῶν· ἀλλ' ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶνε, βέβαιον εἶνε, ὅτι ἦτο
καλλίτερον νὰ μὴ γείνη μᾶλλον ἢ γεγεννημένη νὰ λυθῇ τώρα ἐξ
αἰτίας ὑμῶν, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς ἀπεβάλομεν πολλὰ ἐκείνων, ὧν
ὑπαρχόντων ὁ πόλεμος θὰ ἦτο εἰς ἡμᾶς ἀσφαλέστερος καὶ εὐκο-
λώτερος. Δεύτερον δὲ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἶνε ἀνάγκη νὰ προσέ-
ξωμεν, μὴ προαγάγωμεν εἰς ἀνάγκην καὶ πρόφασιν κοινοῦ πολέ-
μου ἐναντίον ἡμῶν ἐκείνους οἵτινες τώρα ἰσχυρίζονται, ὅτι εἶνε
Ἀμφικτυόνες¹. Καὶ δὴ, ἂν ἐμέλλομεν νὰ ἔλθωμεν πάλιν εἰς

¹ Δημοσθένους Περὶ εἰρήνης 13-14· ἐν μὲν οὖν ἔγωγε πρῶτον ὑπάρ-
χειν φημὶ δεῖν, ὅπως εἴτε συμμάχους εἴτε σύνταξιν εἴτ' ἄλλο
βούλεται τις κατασκευάζειν τῇ πόλει, τὴν ὑπάρχουσαν εἰρήνην

πόλεμον πρὸς τὸν Φίλιππον δι' ἀφορμὴν μὴ ἐνδιαφέρουσιν τοὺς Θεσσαλοὺς, τοὺς Ἀργεῖους, τοὺς Θηβαίους, νομίζω, ὅτι οὐδεὶς τούτων θὰ ἐπολέμει καθ' ἡμῶν, ἐπειδὴ καὶ οἱ μάλιστα ἀναίσθητοι αὐτῶν γινώσκουσι καλῶς, ὅτι, ἀναλαμβάνοντες τοιοῦτον πόλεμον καθ' ἡμῶν, τὰ μὲν κακὰ πάντα θὰ ἔχουσιν αὐτοὶ, τὰ δὲ ἀγαθὰ θάποκομίση ἄλλος ἐνεδρεύων νὰ ὠφεληθῇ. Ἀλλὰ τώρα τὰ πράγματα ἔχουσιν εἴπερ ποτὲ δυσμενῶς εἰς ἡμᾶς. Ἀληθῶς, ἂν τινες τῶν Πελοποννησίων διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς ἡμᾶς, ἅτε νομίζοντες, ὅτι ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐπικηρυκείας ἡμῶν εἴμεθα ἐχθροὶ αὐτῶν, ἂν οἱ Θηβαῖοι ἔχουσιν ἐχθροτέρως ἢ ποτὲ, ἐπειδὴ ἐδέχθημεν τοὺς ἐκ τῆς Βοιωτίας φεύγοντας, ἂν οἱ Θεσσαλοὶ μισοῦσιν ἡμᾶς ὡς σῶσαντας τοὺς φυγάδας τῶν Φωκέων καὶ ἂν ὁ Φίλιππος εἶνε ὠργισμένος ὅτι κωλύομεν αὐτὸν νὰ κοινωνῇ τῆς ἀμφικτυονίας, ὑπάρχει φόβος, ὅτι πάντες, περὶ τῶν ἰδίων ἕκαστος ὀργιζόμενος, θὰ παρορμηθῶσιν ὑπὸ τῆς ἀγανακτήσεως αὐτῶν, θὰ λάβωσιν ὡς πρόφασιν τὰ δόγματα τῶν Ἀμφικτυόνων, καὶ ἀναλαμβάνοντες κοινὸν πόλεμον καθ' ἡμῶν, θὰ παρασυρθῶσιν ἕκαστοι νὰ πολεμήσωσι πέρα τοῦ συμφέροντος εἰς ἑαυτοὺς, ὡς συνέβη καὶ ἐν τῷ πολέμῳ κατὰ τῶν Φωκέων. Πρέπει λοιπὸν νὰ ποιήσωμεν ἐκ φόβου τὰ κελευόμενα ταῦτα; Καὶ ἀπαιτεῖς τοῦτο σὺ, Δημόσθενες, παρ' ἡμῶν; Οὐδαμῶς, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ μὴ πράξωμεν μὲν τι ἀνάξιον ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ δεῖξωμεν εἰς πάντας, ὅτι ἔχομεν νοῦν. Πρὸς δὲ τοὺς νομίζοντας, ὅτι πρέπει νὰ υπομείνωμεν θρασέως ὁ τιδήποτε καὶ μὴ προβλέποντας τὸν πόλεμον, υπομιμνήσκω τὰ πρότερον γενόμενα ὑπὸ τῆς πόλεως. Τοὺς μὲν Θηβαίους ἀφήσαμεν νὰ ἔχωσι τὸν Ὄρωπὸν, εἰς δὲ τὸν Φίλιππον παρεχωρήσαμεν τὴν Ἀμφίπολιν, τοὺς δὲ Καρδιανούς ἀφήσαμεν νὰ χωρισθῶσι τῶν λοιπῶν Χερσονησιτῶν, εἰς δὲ τὸν

μὴ λύων τοῦτο ποιήσει... δέυτερον δὲ, ὅρα ὅπως μὴ προαξόμεθα, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοὺς συνεληλυθότας τούτους καὶ ἀσπονδούς Ἀμφικτυόνας νῦν εἶναι εἰς ἀνάγκην καὶ πρόφασιν κοινοῦ πολέμου πρὸς ἡμᾶς. Πρὸβλ. 18-23.

δυνάστην τῆς Καρίας ἐπετρέψαμεν νὰ καταλάβῃ τὴν Χίον, τὴν Κῶν καὶ τὴν Ῥόδον, τοὺς δὲ Βυζαντίους δὲν ἐκωλύσαμεν νὰ συλλάβωσι πλοῖα ἀθηναϊκά. Διὰ τί δ' ἐπετρέψαμεν πάντα ταῦτα; Βεβαίως διότι ἠλπίζομεν, ὅτι ἡ πόλις ἔμελλε νὰ τύχῃ πλειόνων ἀγαθῶν ἀπὸ τῆς εἰρήνης ἢ ἂν ἐπεχειροῦμεν πόλεμον φιλονεικοῦντες περὶ τούτων. Ἄν λοιπὸν συνδιηλλάχθητε πρὸς ἐκάστους τῶν ἐχθρῶν καθ' ἓνα, καίπερ οὕτω προσενεχθέντας περὶ τῶν οἰκείων καὶ ἀναγκαιοτάτων, θὰ ᾔτο βεβαίως ἀσυγχώρητος εὐήθεια, ἂν ἠθέλετε νάναλάβητε τώρα πόλεμον πρὸς πάντας ὁμοῦ περὶ πράγματος ὅλως ἀναξίου λόγου, περὶ τῆς ἐν Δελφοῖς σκιάς¹.

Τοιοῦτα ἐδημηγόρησεν ὁ Δημοσθένης περὶ τῆς εἰρήνης. Σκοπὸς δὲ αὐτοῦ ὑπῆρξεν, ὑποδεικνύων ἐπανειλημμένας περιστάσεις σώφρονος ὑποχωρήσεως, νὰ κατασχύνῃ δι' αὐτῶν τοὺς θερμουργοὺς ἐκείνους καὶ κομπορημονοῦντας περὶ τῆς δόξης τῆς πόλεως καὶ φρονοῦντας, ὅτι αἱ Ἀθῆναι δὲν ἔπρεπε νὰ διαφεύσωσι τὸ παρελθὸν αὐτῶν. Ἄν δὲ ἡ πόλις εἶχεν ἀποφύγει πολλάκις ἤδη καὶ ἐν ἡμέραις χρηστῶν προσδοκιῶν τὸν ὑπὸ τῆς τιμῆς ἐπιβαλλόμενον ἀγῶνα, ἀποφασίς περὶ πολέμου ψηφιζομένη ἐν τῇ προκειμένῃ ὥρᾳ ἔμελλε νὰ εἶνε ὁ ὄλεθρος τῶν Ἀθηνῶν καὶ νάγάγῃ εἰς τὸν ποθούμενον θρίαμβον τῶν πολυπληθῶν καὶ ὑπερτέρων τῆς δυνάμεως ἐχθρῶν αὐτῶν.

Ἡ δὲ δοθεῖσα εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ Φιλίππου ἀπάντησις ὑπῆρξε ῥητὴ μὲν, ἀλλ' εἰρηνική. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἐδήλωσαν, καθ' ἃ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι δὲν σκοποῦσι νάντιτάξωσιν ἀντιρρήσεις περὶ τῆς διατάξεως τῶν κατὰ τὴν ἀμφικτυονίαν καὶ μέλλουσι νὰ στέλλωσι τὸ ἐξῆς ἀντιπρόσωπους εἰς τὰ Πύθια. Διὰ τῆς ἀπάντησεως δὲ ταύτης οἱ ἐνεδρεύοντες ἐχθροὶ ἐστερήθησαν πάσης προφάσεως πρλέμου, καὶ ὁ Φίλιππος ἐπέστρεψε τὸ φθινόπωρον εἰς τὴν Μακεδονίαν.

¹ [Δημοσθένης Περὶ εἰρήνης] 25· οὐκοῦν εὐηθες καὶ κομιδῇ σχετλίαν, πρὸς ἐκάστους καθ' ἓνα οὕτω προσενηνεγμένους περὶ τῶν οἰκείων καὶ ἀναγκαιοτάτων, πρὸς πάντας περὶ τῆς ἐν Δελφοῖς σκιάς νυνὶ πολεμῆσαι.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ
ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Οὕτω δι' ἐπανειλημμένων πρεσβειῶν καὶ συνθηκῶν ἔληξε μὲν ἡ ἐμπόλεμος ἐκείνη κατάστασις ἡ ὑφισταμένη μεταξὺ Φιλίππου καὶ Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἀμφιπόλεως, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ὅμως ἐπιτευχθῆ πραγματικὴ εἰρήνη. Ὁ μὲν Φίλιππος δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπιτύχει τὰ πάντα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον ἀποβάλλει τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο δὲ εἰς τὸν ὑπουλον πόλεμον, ὅστις εἶχε παραταθῆ ἐπὶ δέκα ἔτη, ἐπηκολούθησεν ἐπταετὴς ὑπουλος εἰρήνη, ἥς διαρκούσης ἀνεπτύχθησαν τὰ σπέρματα τοῦ κρίσιμου ἀγῶνος.

Κατὰ τὴν καθομολόγησιν τῆς εἰρήνης τὰ πράγματα εἶχον μεταβληθῆ καιρίως. Καὶ σκοπὸς μὲν αὐτῆς ἦτο νὰ χρησιμεύσῃ, ὅπως δεσμεύσῃ τὰς διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Ὀλύνθου ἐλευθερωθείσας χεῖρας τοῦ βασιλέως· ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ὁ βασιλεὺς μετεχειρίσθη τὴν εἰρήνην, ὅπως κρατῇ δεσμίους τοὺς Ἀθηναίους, ἕως τοῦτο μὲν κατορθώσῃ τὰ σκοπούμενα ἐν Θράκῃ, τοῦτο δὲ καταλάβῃ τὰς Θερμοπύλας καὶ τὴν Φωκίδα. Ἐκτοτε δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας δὲν ἴστατο τὸ ἐξῆς ὡς ξένη δύναμις ἀπειλητικὸς παρὰ τὰ σύνορα, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἦτο μὲν πρόεδρος τοῦ συνεδρίου τῶν Ἑλλήνων Ἀμφικτυόνων, κατεῖχε

δὲ τὰ στενὰ, ὧν ἡ ἄμυνα ἦτο τὸ ἔργον τῆς ἀμφικτυονίας, καὶ ἦτο προστάτης τοῦ ἐθνικοῦ ἱεροῦ. Χώρα ἐλληνικὴ, ἡ ἔνεκα τῆς κεντρικῆς αὐτῆς θέσεως καὶ τῶν ἀλκίμων οἰκητόρων σπουδαιοτάτη Φωκίς, ἔκειτο πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, κατεστραμμένος ἔχουσα τὰς πόλεις. Τὰ ἰσχυρότατα τῶν φύλων τῆς Ἑλλάδος, οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Βοιωτοὶ, περιστοιχίζον αὐτὸν ὡς ἴδιον στρατηλάτην, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἦσαν ὅλως ἀπομεμονωμένοι καὶ τεταπεινωμένοι, καὶ πᾶσα ἐλευθερία ἐνεργείας αὐτῶν ἐδεσμεύετο ὑπὸ συμμάχιας ἐπιβεβλημένης. Οἱ δὲ ἀπὸ αἰώνων σεσωρευμένοι θησαυροὶ τοῦ δελφικοῦ θεοῦ, οἵτινες, ἂν ἐγίνετο χρῆσις αὐτῶν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους, ἤθελον καταστήσει δυνατὴν τὴν ἀνάπτυξιν δυνάμεως ὅλως ἐκτάκτου, εἶχον κατασπαταληθῇ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν πρὸς ὄλεθρον τοῦ ἔθνους. Ποῦ ὑπῆρχε τὸ ἐξῆς δύναμις ἀντιστάσεως;

Καὶ ὁμοῦς ὁ Φίλιππος δὲν εἶχεν ἀκόμη φθάσει εἰς τὸ τέρμα. Οἱ μὲν Δελφοὶ εἶχον παύσει ἤδη ἀπὸ μακροῦ ὄντες τὸ κέντρον ἐκεῖνο, ἐξ οὗ ἡδύνατο νὰ διοικηθῇ ἡ Ἑλλάς. Ἡ δὲ νότιος Ἑλλάς διετήρει ἀκόμη τελείαν ἀνεξαρτησίαν, καὶ τὰ νήματα, δι' ὧν ἡδύναντο νὰ κινήθωσι τὰ τοῦ πολιτικοῦ βίου ἐν Ἑλλάδι, δὲν ἦσαν ἀκόμη συνηνωμένα πάντα ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ βασιλέως· παρίστατο δὲ ἀκόμη ἀνάγκη νὰ γείνη κύριος αὐτῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκείναις, αἵτινες ἔκειντο ἔξω τῆς περιοχῆς τῆς ἐνεστώσης αὐτοῦ ἀρχῆς, ὅπως ἡ ἀρχὴ ἦν ἡξίου ὡς πρόεδρος τῶν Ἀμφικτυόνων ἀποδῇ ἀληθινή.

Κατὰ ταῦτα δὲν προετίθετο ὁ Φίλιππος νὰ προβῇ ἀμέσως διὰ τῆς βίας, ἀλλ' ἐσκόπει νὰ ἐπεκτείνῃ ἡρέμα τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τιθασεύσῃ κατὰ μικρὸν τοὺς Ἑλληνας διὰ δεξιᾶς μεταχειρίσεως, ἐθίζων εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ χαλιναγωγίαν. Ἀληθῶς δὲ δὲν ἤθελε νὰ ἄρξῃ, καθ' ἃ εἶχε σκοπήσει ὁ Ξέρξης, ἀλλὰ νάναλάρβῃ τὴν ἡγεσίαν πόλεων συμμάχων, τοῦθ' ὅπερ ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰς πατρίους παραδόσεις. Καὶ εἶχον μὲν ἤδη πειραθῇ τὸ τοιοῦτον οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι, ἀλλὰ πρὸς μεγάλην ζημίαν τοῦ ἔθνους οὐδέποτε εἶχεν ἐπιτευχθῇ τε-

λείως καὶ μονίμως. Ἄλλως δὲ καὶ ἐκφυλισθεὶς ὁ ἐλληνικὸς λαὸς εἶχε ταύτην καὶ τὴν δύναμιν, εὐγενὲς κληροδότημα ἱστορίας ἐνδόξου, ὅτι ἡ πατρίς αὐτοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ κοινὴ τις χώρα τῆς γῆς, δυναμένη εὐκόλως νὰ κυριευθῇ καὶ κατακτηθῇ ὑπὸ τοῦ ἔχοντος τὴν προσήκουσαν πρὸς τοῦτο δύναμιν, καθ' ἃ εἶχε καθυποτάξει ὁ Φίλιππος ἄνευ δυσχερειῶν πλείστας ὅσας χώρας καὶ αὐτὰς δὲ τὰς ἀποικίδας. Ἡ Ἑλλάς τῶν μητροπόλεων ἐδεῖτο πολὺ μεῖζονος προσοχῆς καὶ τῆς ἐκ τῶν ἐνόντων τηρήσεως τοῦ ὑφισταμένου δικαίου, καθ' ὅσον τοῦτο ἠδύνατο ὅπωςδῆποτε νὰ συνδυασθῇ πρὸς τοὺς περὶ κυριαρχίας σκοποὺς τῶν Μακεδόνων. Τοῦτο δὲ δὲν ἦτο τυχὸν ἰδιοτροπία καὶ εὐλάβεια τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἱστορικὴ ἀνάγκη. Πράγματι δὲ τὸ ἐν τῷ κόσμῳ ἀξίωμα τῆς δυναστείας αὐτοῦ ἠρείδετο εἰς τὴν ἀπομοίωσιν πρὸς τὴν ἐλληνικὴν παιδείusin, καὶ τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα ἦτο αὐτὸ τοῦτο ἡ ὁσημέραι εὐρυτέρα διάδοσις καὶ ἐφαρμογὴ τῆς παιδείσεως ταύτης χάριν τῆς αἰγλῆς καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ αὐξανομένου βασιλείου. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμῇ τὴν ἐρήμωσιν τῆς ἐστίας τῆς ἐλληνικῆς παιδείσεως καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἔτι ἐν αὐτῇ ἀκμάζοντος πνευματικοῦ βίου· διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἠδύνατο ἄλλως ἢ νὰ σκοπῇ νὰ κυριαρχήσῃ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τρόπον ἐλληνικόν.

Κατὰ ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ βασιλεὺς οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἢ νὰ προσελκύσῃ τὰς πολιτείας τὰς κειμένας ἀκόμη ἐκτὸς τῶν ἐπ' ἐσχάτων ὁμολογηθεισῶν συμμαχιῶν, νὰ παγιώσῃ τὴν θαλασσοκρατίαν αὐτοῦ, νὰ καταστήσῃ ἀβλαβεῖς τὰς συμμάχους ἐκεῖνας χώρας, ἐν αἷς διεσώζετο ἀκόμη ἀντίστασις τις καὶ νὰ παρακωλύσῃ πᾶσαν πρὸς ἀλλήλας συμμαχίαν τῶν ἔτι αὐτονόμων πόλεων. Πρὸς συγκρότησιν δὲ τοιαύτης αἰ Ἀθηναί ἦσαν ἡ μόνη πόλις ἐξ ἧς ἠδύνατο αὕτη νὰ προέλθῃ. Αἱ Ἀθηναί ἦσαν λόγῳ τοῦ πολιτεύματος αὐτῶν καὶ λόγῳ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς διανοίας ἡ ἐστία τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, ἐν αὐταῖς δὲ ὑφίστατο ἀκόμη τὸ αἰσθημα ἐκεῖνο τῆς τιμῆς καὶ τοῦ δικαίου τὸ δυνάμε-

νον νάντεπεξέλθη μετὰ θάρρους ἀπεγνωσμένου πρὸς τὰς τελευταίας καὶ ἀναποφεύκτους ἀξιώσεις τοῦ Φιλίππου. Ταῦτα δὲ γινώσκων ὁ βασιλεὺς, πρὸς τὰς τοιαύτας σκέψεις προσήρμωσε τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ κατὰ τὰ προεχθῆ ἔτη.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐνήργησεν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἵνα καταβάλλῃ ἐν αὐτῇ πᾶσαν ἀντίδρασιν. Ὁ Δημοσθένης εἶχε πολλάκις ὑποδείξει εἰς τοὺς συμπολίτας τὴν μετὰ τῶν Θεσσαλῶν συμμαχίαν. Ὑπῆρχον δ' ἐν Θεσσαλίᾳ πολλαὶ ἀκόμη ἀκατάβλητοι ἐθνικαὶ δυνάμεις καὶ ἐπιθυμία τις, ἔστω καὶ ἀσαφής, πρὸς ἀνάδειξιν αὐτῶν, μάλιστα δ' ἐν Φεραῖς, ὧν οἱ κάτοικοι ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰάσονος εἶχον συνειθίσει νὰ θεωρῶσιν ἐπελθοῦσαν ἀναγέννησιν τῆς Θεσσαλίας, προωρισμένης πρὸς νέον μέλλον. Καὶ εἶχον μὲν προσχωρήσει οἱ Θεσσαλοὶ ἄνευ δισταγμοῦ εἰς τὸν ξένον στρατηλάτην, ὅπως κορέσῃ δι' αὐτοῦ τὸ ἀρχαῖον ἐναντίον τῶν Φωκέων μῖσος. Μετὰ δὲ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐφαντάσθησαν, ὅτι ἡδύναντο νὰ παλλαγῶσι καὶ πάλιν τοῦ ζυγοῦ τῆς ξένης προστασίας. Ἀλλ' οἱ εὐήθεις δὲν ἐνόουν, ὅτι εἶχον ὑπάρξει ἀπλῶς ἐργάται τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τοῦ Φιλίππου· οὕτω δ' εὐθύς ὡς κατεφάνησαν τὰ πρῶτα δείγματα ἐπιθυμίας ἀντιστάσεως, ἐπέδειξεν ὁ βασιλεὺς ἄκραν αὐστηρότητα, ἔστειλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν στρατιάν, κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν τῶν Φερῶν διὰ φρουρᾶς¹, καὶ κατέστησεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Λυσάνδρου δέκα ἄνδρας², ἐκλεχθέντας ἐκ τῶν φιλιππιζόντων καὶ καταβαλόντας τὴν ἰσχυρογνώμονα ὑπερφροσύνην τῶν πολιτῶν διὰ στρατοκρατίας. Συγχρόνως δὲ κατεστάθη σφιγκτότερος ἢ πρότερον ὁ σύνδεσμος συμπάσης τῆς Θεσσαλίας πρὸς τὰς κληρονομικὰς χώρας τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου.

¹ [Ψευδοδημοσθένης (Ἠγησίππου) Περὶ Ἀλοννήσου] 32· Φεραίων ἀφῆρηται τὴν πόλιν καὶ φρουρὰν ἐν τῇ ἀκροπόλει κατέστησεν, ἵνα δὴ αὐτόνομοι ᾖσιν. Πρὸλ. [Δημοσθένης Κατὰ Φιλίππου] 12.

² Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου] 22· ἄρ' οἴεσθε, ὅτ' αὐτοῖς (Θεταλοῖς) τοὺς τυράννους ἐξέβαλλε... πρὸς δοκᾶν τὴν καθεστῶσαν νῦν δεκαδάρχιν ἔσεσθαι παρ' αὐτοῖς. Πρὸλ. [Δημοσθένης Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 260.

Καὶ πέραν δὲ τοῦ ἰσθμοῦ παρουσιάσθησαν κατάλληλοι εὐκαι-
ρίαι πρὸς επέκτασιν τῆς δυνάμεως τῆς Μακεδονίας. Καὶ ταῦτα,
διότι αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου, εἰθισμέναι ἀνέκαθεν νὰ περιο-
ρίζωσι τὰ συμφέροντα αὐτῶν ἐντὸς τῆς χερσονήσου, εἶχον ἐξα-
κολουθήσει ζῶσαι κατὰ τὰ πάτρια ἐν τελείᾳ ἀμεριμνησίᾳ καὶ
οὐδαμῶς ἐφρόντιζον νὰ διαλύσωσι τὰς ἐν αὐταῖς ταῖς πόλεσι
στάσεις ἢ νὰ παύσωσι τοὺς ἀρχαίους μετὰ τῶν γειτόνων ἀγῶ-
νας, ὅπως προλάβωσι τοὺς ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ βορρᾶ ἀύξανομένου
βασιλείου κινδύνους. Ἐξηκολούθει μὲν ἡ ἀντιζηλία μεταξὺ τῆς
Σπάρτης καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς ἀποσπασθεῖσων πόλεων, ἡ δὲ προ-
υπάρχουσα σύγχυσις προσηυζήθη διὰ τῆς εἰς τὴν Πελοπόννη-
σον ἀφίξεως τῶν μισθοφόρων τῶν Φωκέων, οἵτινες μετὰ τὴν
παράδοσιν τοῦ Φαλαίκου¹ ἐπλανῶντο ἀνὰ τὴν χερσόνησον ἄοικοι.
Ἐνθα δ' ἐπεφαίνοντο μισθοφόροι ἄεργοι, ἀπέβαινον ἡ μάλιστα τῆς
χώρας ἐκείνης, συντελοῦντες μὲν εἰς ἀνάφλεξιν τοῦ ὑπεκκαιομέ-
νου μίσους, παρέχοντες δ' εὐκαιρίαν εἰς αἱματηρὰς ἀντεκδικήσεις
τῶν στασιαζόντων καὶ καθιστάνοντες δυνατὴν τὴν ἐκτέλεσιν πά-
σης φιλοδόξου σκευωρίας. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἐξερ-
ράγησαν φανεροὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἵτινες ἐπὶ τέλους οὐδένα ἄλ-
λον ὠφέλησαν πλὴν τοῦ ἐνεδρεῦντος βασιλέως, ὅστις ἐπωφελεῖτο
πᾶσαν στάσιν. Οἱ αὐτοὶ δ' ἐκεῖνοι μισθοφόροι, οἵτινες εἶχον προ-
παρασκευάσει πρότερον ἐξαιρέτως τὴν εἰς τὴν μέσσην Ἑλλάδα κάθο-
δον τοῦ Φιλίππου, ὑπῆρξαν οἱ διανοίξαντες εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ὁδὸν
τῆς Πελοποννήσου. Τοιαῦτα δὲ ὑπῆρξαν τὰ συμβάντα ἐν Ἡλίδι.

Ἡ Ἡλὶς ἦτο τῶν μικρῶν ἐκείνων πολιτειῶν τῶν ἐμπορουμέ-
νων μὲν πάντοτε μεγάλων σχεδίων, ἐπιδιωκουσῶν δὲ πάντοτε πο-
λιτικὴν μεγαλοπραγμοσύνην. Ἐνεκα δὲ τῆς κτήσεως τῆς Ὀλυμ-
πίας ἐνόμιζον οἱ Ἡλεῖοι, ὅτι ἦσαν ὑπέρτεροι τῶν λοιπῶν Πελο-
ποννησίων, καὶ διὰ τοῦτο ἡξιοῦντο καὶ παρὰ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλ-
λάδος ἰσχυρῶν ἐξαιρέτου εὐλαθείας². Ἀλλὰ τὰ τῆς Ἡλίδος ἀπὸ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 400 κ. ἑ.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 579.

τοῦ χρόνου τοῦ πολέμου τῶν Ἡλείων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων δὲν ἡδυνήθησαν νὰ καθησυχάσωσι καὶ πάλιν, ἀλλ' ἦσαν οἱ Ἡλεῖοι διηρημένοι εἰς φατρίας· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἀπετέλουν ἀρχὴν αὐτάρκη, ἦσαν ἡναγκασμένοι νὰ προσχωρῶσιν ἐκάστοτε εἰς ἄλλην πολιτείαν. Καὶ ὡς σύμμαχοι μὲν τῶν Θηβαίων εἶχον συμπράξει εἰς τὴν ἀνάκτισιν τῆς Μαντινείας¹· μετὰ δὲ τὸν ἀρκαδικὸν πόλεμον² ἐτάχθησαν κατὰ τῶν Θηβαίων, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, εἰς οὓς πᾶσα βοήθεια κατὰ τῆς Μεγάλης πόλεως ἦτο ἀρεστή, κατώρθωσαν δι' ὑποχωρήσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν Τριφυλίαν νὰ ποκτῆσωσιν αὐτοὺς καὶ πάλιν συμμάχους³. Κατὰ τὸν χρόνον δ' ἐκεῖνον διώκουν τὰ τῆς πολιτείας οἱ ἀριστοκρατικοί, ὄντες ἀνέκαθεν λίαν ἰσχυροὶ ἐν τῇ Ἡλίδι· οἱ δὲ δημοτικοὶ ἐξωρίσθησαν, καὶ ἐκεῖνοι ὑπῆρξαν οἱ ἐπωφεληθέντες τὴν ἐν Πελοποννήσῳ παρουσίαν τῶν μισθοφόρων, ὅπως κατορθώσωσι διὰ τῆς βίας τὴν εἰς τὴν πατρίδα κάθοδον. Ἐξεργάγῃ δὲ ἀγὼν φονικὸς, καθ' ὃν τέλος ὑπερίσχυσαν οἱ ἀριστοκρατικοί, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων. Ἀλλ' οἱ ἡγέται αὐτῶν, ὁ Εὐξίθεος, ὁ Κλεότιμος καὶ ὁ Ἀρίσταιχος, δὲν περιώρισθησαν εἰς τὸν δι' ἀγριωτάτου τρόπου κορεσμὸν τῆς ἐκδικήσεως αὐτῶν καὶ τὸν φόνον τετρακισχιλίων μισθοφόρων ὡς ἱεροσύλων⁴, ἀλλὰ καὶ, θέλοντες νὰ προλάβωσι μελλούσας ἀποστασίας, συνεμάχησαν πρὸς τὸν Φίλιππον. Μέγα δὲ χαίρων, ὅτι παρείχετο εἰς αὐτὸν εὐκαιρία νὰ ἐμπεδωθῇ ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, παρέσχε προθύμως προστασίαν⁵. Οὕτω δὲ οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῆς Ἡλίδος μετεβλήθησαν εἰς φιλιππιζόντας καὶ ὑπήγαγον τὴν χώραν ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ βασιλέως⁶. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ αἰματηρὸς ἐπίλογος τοῦ φωκικοῦ πολέμου τῷ 343 π. Χ. (Ὀλυμπ. 109, 1).

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 510.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 583.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 318.

⁴ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 63.

⁵ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 260. [Περὶ τοῦ στεφάνου] 295.

⁶ Περὶ τῆς μετὰ τὴν Ἡλείων καὶ Φιλίππου συμμαχίας ἴδε Πανσανίου V, 4, 9.

Πολὺ δ' εὐχερεστέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία τοῦ Φιλίππου ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκείναις, αἵτινες, κτισθεῖσαι ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἦσαν ἀνέκαθεν ἐξηρημέναι ἀπὸ ξένης προστασίας καὶ εἶχον μεγίστην ἀνάγκην αὐτῆς, ὅπως ἀμύνωνται κατὰ τῆς Σπάρτης. Ἐδόθη δ' εὐκαιρία ἐπεμβάσεως εἰς τὸν Φίλιππον, ἐπειδὴ οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἵτινες εἶχον ἐξαπατηθῆ ἐν Πέλλα διὰ ψευδῶν ἐπαγγελιῶν οὐχ ἦττον τῶν Ἀθηναίων ἐπ' ὅσον ὁ Ἀρχίδαμος, εὐρισκόμενος ἀκόμη ἐν Φωκίδι μετὰ τῆς στρατιᾶς, ἠδύνατο νὰ παρασκευάσῃ δυσχερείας, μυωπάζοντες προέβησαν εἰς νέας ἀπειλὰς τῶν γειτόνων καὶ παρέσχον εἰς τὸν Φίλιππον τὴν ζητουμένην εὐκαιρίαν νὰ μετέλθῃ ἐν Πελοποννήσῳ ἢν πρότερον οἱ Θηβαῖοι πολιτείαν. Εἶχον δὲ ἤδη παρέλθει ἐννέα ἔτη ἀφ' οὗ χρόνου αἱ Θῆβαι εἶχον ἐκτελέσει τὸ ὕστατον ἐν τῇ χερσονήσῳ τὴν ἐντολὴν αὐτῶν ¹. τῶρα δὲ ἡ ἐντολὴ αὕτη μετεδιβάσθη εἰς τὸν ἰσχυρότερον σύμμαχον τῶν Θηβαίων. Ἀναλαβὼν δὲ ὁ Φίλιππος τὴν προστασίαν τῶν πόλεων, ἀπέστειλε στρατιὰν καὶ διέπεμψεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ῥητὴν διαταγὴν νὰ ποστῶσι πάσης ὑπερβασίας. Αἱ δὲ τοιαῦται ἐπιτυχίαι τοῦ Φιλίππου αἱ ἐπελθοῦσαι ἀμέσως μετὰ τὸν φωκικὸν πόλεμον καὶ οὔσαι οἰοῖναι τὰ φυσικὰ ἐπακόλουθα τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι κτηθέντος ἀξιώματος κατωρθώθησαν μὲν εὐκόλως, ἀλλ' ὑπῆρξαν σπουδαιόταται. Αἱ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου διαρρηχθεῖσαι πύλαι τῆς χερσονήσου ἦσαν ἀνοικταὶ καὶ εἰς τὸν βασιλέα, τὰ δὲ κελεύσματ' αὐτοῦ συνεκράτουν τὰς σπαρτιατικὰς στρατιᾶς δεσμίας ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Εὐρώτα, ἡ δὲ Ἥλις, ἡ Μεσσηνία, ἡ Μεγάλη πόλις καὶ τὸ Ἄργος δὲ αὐτὸ εὐρίσκοντο ἐν ἐξαρτήσῃ ἀπὸ τοῦ νέου προστάτου ².

Ἐντεῦθεν δὲ τοῦ ἰσθμοῦ ἔστρεψεν ὁ βασιλεὺς τὴν προσοχὴν εἰς τὰ Μέγαρα, ἐμπορικὴν πόλιν λίαν εὐποροῦσαν ἐν τῷ τότε χρόνῳ καὶ ἀκμάζουσαν, ἣτις, ἀντιτασσομένη πρὸς τοὺς γείτονας Θηβαίους, εἶχε κατορθώσει νὰ ὑπεραμυνθῇ σθεναρῶς τῆς ἰδίας

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 322.

² Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 64. [Περὶ τῆς παραπροσθείας] 261.

ἀνέξαρτησίας. Καὶ ἐν Μεγάροις δὲ κατώρθωσεν ὁ Φίλιππος τὴν εἰς ἑαυτὸν προσχώρησιν τῶν ἀριστοκρατικῶν ¹. Ἐπ' ἴσης δ' ἐπέξετεινε τὰς χεῖρας καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν Εὐβοίαν, ἣτις ἦτο ὅλως ἀπροστάτευτος ἀφ' οὗ χρόνου αἱ Θερμοπύλαι κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν Μακεδόνων καὶ ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι εἶχε κατασταλῆ πᾶς ἀντίστασις ². Τέλος δὲ παρεσκεύασεν ἤδη τὰς στρατείας ἐκείνας, αἵτινες ἀπὸ τῆς Ἡπείρου ἔμελλον νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν κύριον τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου,

Πρὸς δὲ τοὺς Ἀθηναίους διετηρεῖτο μὲν ἡ εἰρήνη, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς παρεσκεύαζε πάντα τὰ παιτούμενα, ὅπως περιστοιχίσῃ τὴν πόλιν ὅσημέραι ἐγγύτερον διὰ δικτύου ὀχυρῶν ὀρμητηρίων καὶ στερήσῃ αὐτὴν πάσης ἐξωτερικῆς συμμαχίας. Καὶ ἐν τῷ θρακικῷ δὲ πελάγει μετεχειρίσθη ὁ βασιλεὺς τὸν στόλον αὐτοῦ, ὅπως ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐξολοθρεύσεως τῶν πειρατῶν καταλάβῃ καὶ κατακρατῇ νήσους τινάς, οἷα ἡ Ἀλόννησος ³. Καὶ ἐφαίνετο μὲν πράττων τὰ τοιαῦτα ἄνευ φροντίδος περὶ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' οὗτοι ἡσθάνοντο μετὰ μεγίστης ὀδύνης τὴν αὔξουσαν ἀδυναμίαν αὐτῶν, βλέποντες τὸν βασιλέα ἐπεκτείνοντα τὴν δύναμιν αὐτοῦ κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν, ἐν τε τῷ βορρᾷ καὶ τῷ νότῳ. Αἱ δὲ Ἀθῆναι ἦσαν εἴπερ ποτὲ τὸ στρατήγιον τῶν ἀντιπάλων τοῦ Φιλίππου, ἡ μόνη πόλις ἐν ᾗ ὑπῆρχον ἄνδρες παρακολουθοῦντες τὰ διαδήματ' αὐτοῦ ἀγρύπνως καὶ θεωροῦντες τὴν εἰρήνην τοῦ Φιλοκράτους ὡς ἀπλὴν ἀνακωχήν.

Κατὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν συνωμολογήθη ἡ εἰρήνη ὁ Δημοσθένης δὲν εἶχε δυνηθῇ νὰ ποστρέψῃ ἀπ' αὐτῆς τοὺς πολίτας διὰ τῶν νουθεσιῶν αὐτοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἠθέλησαν νὰ ἐξαπατηθῶσι, καὶ διὰ τοῦτο παρέσχον πρόθυμον ἀκρόασιν εἰς ἄνδρας οἷοι ὁ Αἰσχίνης καὶ ὁ Εὐβουλος. Ἄλλως δ' αἱ Ἀθῆναι εἶχον λόγον νὰ ἐπιθυμῶσι τὴν εἰρήνην ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πόλιν, καθ' ὅτι αὕτη εἰς μὲν

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 295.

² Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 36.

³ Ὑπόθεσις εἰς [Ψευδοδημοσθένους (Ἑγησίππου)] Περὶ Ἀλοννήσου σ. 75.

τοὺς ἀπόρους ἡγγυᾷτο τὴν ἀπαραμείωτον ἀπόλαυσιν τῶν ἐορτῶν, οἱ δὲ πλούσιοι καὶ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν μέσσην τάξιν, οἵτινες εἶχον τότε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μετέχωσι τῶν δημοσίων λειτουργιῶν, ἔχαιρον¹ ἀπαλλασσόμενοι τό γε νῦν ἔχον πολεμικῶν εἰσφορῶν καὶ τριηραρχιῶν.

Ἡ δ' ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου δὲν ἦτο μόνον συμφέρον τῶν ναυκλήρων καὶ μεγαλεμπόρων, ἀλλὰ παντὸς οἰκήτορος τῶν Ἀθηνῶν, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς ἐξηρτῶντο αἱ τιμαὶ τῶν ἀναγκαίων ἐπιτηδείων ἐν τῇ κατὰ μέγα μέρος δεομένῃ ξένου σίτου πόλει. Πρὸς δὲ τούτοις αἱ Ἀθηναὶ ἦσαν ἡ ἀγορὰ, εἰς ἣν ἐξηκολούθειν ἀκόμη νὰ συρρέωσιν οἱ ἄριστοι τῶν καλλιτεχνῶν, τεχνιτῶν καὶ χειρωνακτῶν, ἐν αὐτῇ δ' εὐρίσκοντο πάντα τὰντικείμενα τῆς πολυτελείας, καὶ διὰ τοῦτο εἶπερ τις καὶ ἄλλη πόλις αἱ Ἀθηναὶ ἐβλάπτοντο μὲν ἐκ τοῦ πολέμου, ἐκέρδαινον δ' ἐκ τῆς εἰρήνης. Μετὰ μακρὸν δὲ ἀποκλεισμὸν ἀνεψύχθησαν καὶ πάλιν οἱ λιμένες τοῦ βορρᾶ, ἐν οἷς ἕνεκα τοῦ γοργῶς προβαίνοντος ἐξελληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς αὐξανούσης εὐπορίας συνηύξανε καταφανῶς καὶ ἡ ζήτησις τῶν προϊόντων τῆς ἐλληνικῆς φιλοτεχνίας. Ἡ αὐλὴ τοῦ Φιλίππου προέβαινε καὶ πάλιν εἰς παραγγελίας ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς διαρπαγῆς τοῦ δελφικοῦ θησαυροῦ ἐκυκλοφόρει πλήθους χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ὅπερ ἐπὶ αἰῶνας ὅλους ἔμενεν ἐν Δελφοῖς ὡς κεφάλαιον ἀργοῦν. Ἐνεκα δὲ τούτου τοῦ λόγου ὑψώθησαν μὲν ἀναγκαίως καθ' ὅλου αἱ τιμαὶ, ὁ δὲ βίος ἀπέβη δαπανηρότερος, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ ἔχωνται τοῦ ἐκ τῆς ἐμπορίας καὶ τῶν τεχνῶν κέρδους πολὺ μᾶλλον ἢ πρότερον ἕνεκα τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἐπιχωρίων προσόδων. Ἡ καταστροφὴ τῆς κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς αὐτῶν ἐπληξεν, ὡς εἰκός, καίριως καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν πολιτῶν, καὶ τὰργυρεῖα τοῦ Λαυρίου ἤρχισαν νὰποβαίνωσι πτωχότερα περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν ἤρχισεν ἡ κάρπωσις τῶν ἀπροσδοκῆτως πλουσιῶν μεταλλείων τῆς Θράκης. Καὶ πειρᾶται

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 146.

μὲν ὁ γράψας τὴν Περὶ προσόδων¹ συγγραφὴν νὰ ἐπιδείξῃ τὸ ἀνεξάντλητον τῶν ἀργυρείων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐζητημένων τρόπων, οὓς προτείνει πρὸς ἀνύψωσιν τῆς μεταλλευτικῆς ἐν Ἀττικῇ βιομηχανίας², γίνεται ἱκανῶς σαφές, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον πλεόν τελείαν πεποιθήσιν εἰς τὸ ἔργον ἐκεῖνο καὶ ὀλίγα κέρδη προσεδόκων ἐκ τῆς [καινοτομίας, ἥτοι τῆς] ὀρύξεως νέων ὑπονόμων ἐντὸς τῆς ἡδὴ ὑπὸ τῶν προγόνων κατατετμημένης γῆς· ἡ δὲ γνώμη αὐτῶν αὕτη κατεδείχθη ὁρθοτάτη ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ.

Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου ἀπέβη ὀσημέραι μᾶλλον ἢ κυρία πηγὴ τῆς εὐπορίας. Παραλογώτατα σκέπτονται, λέγεται ἐν τῇ εἰρημένῃ συγγραφῇ, ἐκεῖνοι οἵτινες νομίζουσιν, ὅτι ἡ πόλις ἄγουσα εἰρήνην ἔσται ἀδυνατωτέρα καὶ ἀδοξοτέρα καὶ ἥττον ὀνομαστὴ ἐν τῇ Ἑλλάδι. Ἐν μὲν πολέμῳ ἡ πόλις μόνον ταπεινώσεις θὰ ὑποστῇ καὶ θὰ ἐπισύρῃ τὴν περιφρόνησιν, ἀλλ' ἐν χρόνοις εἰρήνης ἅπασαι αἱ τάξεις ἔχουσιν ἀνάγκην αὐτῆς. Οἱ ναύκληροι καὶ οἱ ἔμποροι, οἱ πολύσιτοι, οἱ πολύοινοι καὶ πολυέλαιοι, οἱ πολυπρόδατοι, οἱ δυνάμενοι νὰ χρηματίζωνται δι' ἀργυρίου, οἱ χειροτέχναι, οἱ σοφισταὶ καὶ φι-

¹ Ἡ συγγραφή αὕτη ἐπιγράφεται Πόροι (Πρόλ. εὐρεῖν πόρους παρὰ τῇ Böckh Staatshaushaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 202) ἢ Περὶ προσόδων, κατὰ δὲ τὸν Bergk Griechische] Literaturgeschichte] Τόμ. Δ' σ. 310 εἶνε γνήσιον ἔργον τοῦ Ξενοφώντος. Τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην ἔχει καὶ ὁ Sittl Geschichte der griechischen Literatur Τόμ. Β' σ. 459. Ἀλλ' ἀντίθετος εἶνε ἡ γνώμη τοῦ Böckh ἐνθ' ἀν σ. 778 κ. ἐ., ἣν ἀκολουθοῦσι πλὴν τοῦ Κουρτίου καὶ ἄλλοι. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ ὁ L. Holzappel (Über die Abfassungszeit der dem Xenophon zugeschriebenen Πόροι ἐν τῷ Philologus XLI (1882) σ. 242-269) προτείνει ὡς χρόνον, καθ' ὃν ἐγράφη ἡ συγγραφή, τὸ ἔτος 347-346 π. Χ.]. Ἡ συγγραφή ἐγράφη ἐν ταῖς χρόνους, καθ' οὓς ἦρχεν ἀκόμη τῶν Φωκίων ὁ Φιλόμηλος, ὁ δὲ συμμαχικός πόλεμος ἔχει περατωθῇ μόλις πρὸ βραχέος Ἰδε 4, 40, 42, 5, 12. Φρονεῖ δὲ ὁ συγγραφεὺς, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δύνανται νὰ κατορθώσωσι διὰ πρεσβειῶν, μὴ ἢ σὺ μ. π. ο. λ. ε. μ. ο. ὕ. ν. τ. ε. σ. κατὰ τὸν ἥδη ἐκραγέντα ἱερὸν πόλεμον, νὰ πείσωσι τοὺς Φωκεῖς νὰ ποχωρήσωσιν ἐκ Δελφῶν καὶ νὰ τηρήσωσι, συμπραττάντων τῶν λοιπῶν Ἀμφικτυόνων, τὸ αὐτόνομον τοῦ ἱεροῦ, ἂν τινες, οἷον οἱ Θηβαῖοι, ἔμελλον νὰ πειραθῶσι νὰ καταλάβωσιν αὐτό (5, 9). Διαρπαγὴ δὲ τοῦ ναοῦ δὲν συνέβη ἐπὶ Φιλομήλῳ (Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 83), ὥστε διαλλαγὴ ἐπιχειρουμένη ἤδυνάτο ἀκόμη νὰ ἐπιτύχῃ.

² [Ψευδοξενοφώντος] Πόροι 4, 27.

λόσοφοι, οἱ ποιηταὶ, πάντες οἱ θέλοντες νάπολαύσωσι τῶν ἀξιο-
θεάτων καὶ ἀξιακούστων, τέλος δὲ ἅπαντες οἱ ἐμπορευόμενοι οἱ
ἐπιζητοῦντες ἀγοράν, ἐν ἧ νὰ εἶνε δυνατὴ ἡ ταχεῖα πώλησις καὶ
ὤνησις, ἅπαντες οὗτοι ἔχουσιν ἀνάγκην τῶν Ἀθηναίων. Διὰ βρα-
γέων δ' εἰπεῖν, ἐν μὲν τῷ πολέμῳ ἔχουσιν αἱ Ἀθηναῖαι κακῶς καὶ
εἶνε ἀδύνατοι, ἀλλ' ἐν εἰρήνῃ εἶνε μεγάλαι καὶ ἰσχυραὶ καὶ
ἀνεγνωρισμένον κέντρον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Διὰ τοῦτο
δὲ τὸ πρόγραμμα τῆς πόλεως πρέπει νὰ εἶνε εἰρηνικόν, δὲν πρέπει
δὲ νὰ μετέρχεται βίαν καὶ νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις ἡγεμονίας, ἀλλὰ νὰ
ἐπιζητήσῃ νὰ προσελκύσῃ τὰς γείτονας πόλεις δι' εὐεργεσιῶν καὶ
νάποκτήσῃ δύναμιν καὶ συμμάχους διὰ πρεσβειῶν ἄνευ χρημα-
τικῶν θυσιῶν καὶ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου¹. Ἀλλὰ ταῦτ' ἀπετέ-
λουν τὸ ἤδη ὑπὸ τοῦ Εὐδόλου καὶ τοῦ Αἰσχίνου συσταθὲν πρό-
γραμμα τῆς συγκλήσεως συνεδρίου, ὁμοφρονῶν δὲ πρὸς αὐτοὺς
ἐλπίζει ὁ συγγραφεὺς, ὅτι καὶ ἡ νέα περιπλοκὴ ἡ εἰς τοὺς Δελ-
φοὺς ἀναφερομένη θὰ διαλυθῇ διαλλακτικῶς καὶ ἡ αὐτονομία τοῦ
ιεροῦ θὰ δυνήθῃ νάποκατασταθῇ καὶ πάλιν ἄνευ πολέμου. Περὶ
τοῦ ζητήματος δὲ τούτου ὄντος τοῦ λόγου, γίνεται ἡδη μνεία τῶν
Φωκέων, ὡς ἡδη κατεχόντων τὸ ἱερόν, καὶ ἐκείνων οἵτινες
ἐκλιπόντων Φωκέων τὸ ἱερόν καταλαμβάνειν ἐπει-
ρῶντο². Οὗτοι δὲ εἶνε πιθανώτατα αὐτοὶ οἱ Θηβαῖοι, οἵτινες
ἐπεδίωκον ἐν Δελφοῖς ἰδίους φιλαύτους σκοπούς³. Οὕτω δὲ καὶ
μετ' αὐτὴν ἡδη τὴν ἑναρξίν τοῦ ἱεροῦ πολέμου ἐξακολουθοῦσιν
ὕφισταμένα τὰ σχέδια καὶ αἱ ἐλπίδες αἱ περιλαμβανόμεναι ἐν τῷ
εἰρηνικῷ προγράμματι τοῦ Εὐδόλου, οἷον εὐρίσκομεν αὐτὸ ἐκ-
πεφρασμένον ἐν τῇ εἰς τὸν Ξενοφῶντα ἀποδιδομένη συγγραφῇ.

Μετὰ δὲ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐκείνου ἀνεπτύχθη διάφορον
φιλειρηνικὸν πρόγραμμα. Τότε δ' ἔγραψεν ὁ Ἰσοκράτης τὸν λό-
γον αὐτοῦ πρὸς τὸν Φίλιππον.

¹ [Ψευδοξενοφῶντος Πόροι] 5.

² [Ψευδοξενοφῶντος Πόροι 5, 9].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 500.

Καὶ αὐτὸς δ' ἀντεπεξέρχεται δριμύς ἐναντίον τῶν ὀλεθρίων δημαγωγῶν τῶν θελόντων νὰ περιπλέξωσι τὴν πόλιν καὶ πάλιν εἰς πόλεμον, ὅπως παράσχωσιν εἰς αὐτὴν ἐκ νέου ἀρχήν, ἐν ᾧ αὕτη ἀπωλέσθη ἀνεπιστρεπτει καὶ οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀληθῆς εὐτυχία, ἐπειδὴ πάντοτ' ἐστηρίζετο εἰς τὴν ἀδικίαν καὶ πάντοτε ἡδυνήθη νὰ ἰδρυθῇ καὶ διατηρηθῇ μόνον ἐπὶ ζημίᾳ τῆς εὐημερίας διὰ σιδήρου καὶ αἵματος. Διὰ τοῦτο δὲ εἶχεν ἤδη ἀπαυχληθῇ τὸν κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως πόλεμον καὶ συνεργήσει κατὰ πάντα τρόπον πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν τέλος ἀρξαμένων διαπραγματεύσεων περὶ τῆς εἰρήνης. Καὶ ταῦτα διότι ἡ μακεδονικὴ ἀρχὴ φαίνεται εἰς αὐτὸν ἡ ἀφετηρία νέου μέλλοντος, νέων χρόνων σωτηρίας. Αἱ ἐλληνίδες πόλεις εἶνε ἀδιάλλακτοι πρὸς ἀλλήλας· παρίσταται δὲ ἀνάγκη μεγάλου ἀνδρός, ἥρωος ὑπερέτερου τῶν πατριῶν καὶ ἐνοῦντος τὰς πόλεις. Πολλάκις δὲ ἤδη ἡ πρόνοια ὑπέδειξε τοιοῦτον ἄνδρα· ὁ Ἀρχίδαμος, ὁ Ἰάσων, ὁ Διονύσιος ἐφαίνοντο προωρισμένοι νὰ ἀναλάβωσι τοῦτο τὸ ἔργον. Τέλος δὲ ἀνεφάνη πράγματι ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ὁ ἀδιαμφισβήτητος ἔχων τὴν ἱστορικὴν ἐντολήν, ἡγεμὼν ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἡρακλειδῶν, καθ' ἃ ὁ Ἀρχίδαμος. Εἶνε δὲ οὗτος ὁ νέος Ἀγαμέμνων ὁ προωρισμένος νὰ γάγῃ καὶ πάλιν τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τὸν πάτριον ἐχθρόν¹. Εἰς αὐτὸν δὲ ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι πάντες πεποιθήσιν καὶ νὰ μὴ ἀκούωσι τῶν ῥητόρων τῶν διαβαλλόντων αὐτὸν, οὕτω δὲ προξενούντων τὴν μεγίστην βλάβην εἰς τὴν πατρίδα. Εἴ τι κακὸν ἔπραξεν οὗτος εἰς τινὰς τῶν Ἑλλήνων, τοῦτο προῆλθεν ἐκ τῆς ἀσυνέτου κατ' αὐτοῦ ἐχθρας. Ὁ πόλεμος εἶνε σκληρὸς καὶ ὅχι ὁ Φίλιππος. Οὕτως ὁ Ἰσοκράτης εἰς αὐτὸν ἀναρτᾷ τὰς ἐλπίδας τοῦ ἔθνους· διὰ τοῦτο δ' ἔρχεται τῶρα εἰς ἄμεσον πρὸς αὐτὸν ἐπικοινωνίαν, δέεται αὐτοῦ θερμῶς νὰ μὴ ἐκτίθεται εἰς κίνδυνον ὑπὲρ τοῦ δέον καὶ παρακαλεῖ νὰ μὴ παράγῃται ὑπὸ τῶν ἀντιπολιτευομένων πρὸς αὐτὸν εἰς ὀργὴν κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Δέον δὲ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν

¹ Ἰσοκράτους Φίλιππος XII, 70. Ὁ Ἰσοκράτης [ἀναπτύσσει τὴν ἰδέαν ταύτην ἀλλαχοῦ] παριστάνει ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι τὸν Φίλιππον [Παναθηναϊκὸς 72-76].

παγίωσιν τῆς ὁμολογηθείσης εἰρήνης καὶ κατορθώσῃ οὕτω δι' αὐτῆς νάναλάβῃ καὶ πάλιν τὸν ἐπὶ μακρὸν διακοπέντα ἐθνικὸν πόλεμον, οὗ ἡ ἐπιτυχία, καθ' ἃ ἐνδεικνύει ἡ διὰ τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Ἀγησιλάου καταφανεῖσα ἀδυναμία τοῦ περσικοῦ βασιλείου, εἶνε ἀναμφίλεκτος. Εὐρίσκομεν λοιπὸν ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ τὸ ἀρχαῖον πρόγραμμα τοῦ Κίμωνος, τὴν διὰ τοῦ πολέμου πρὸς τὴν Ἀσίαν κατεύναςιν τῶν ἐμφυλίων ἀγώνων· τὴν δὲ ἰδέαν ταύτην, ἣτις ὡς ὑπόθεσις ἐπιτηδεῖα πρὸς ἐπιτυχεῖς λόγους εἶχε γείνει ἤδη πολλάκις τὸ ἀντικείμενον τῶν πανηγυρικῶν ἄλλων ῥητόρων, οἶον τοῦ Γοργίου καὶ τοῦ Λυσίου, ἀνέλαβεν ὁ Ἰσοκράτης, πρῶτος προσδοῦς εἰς αὐτὴν πολιτικὴν σημασίαν.

Τέλος δ' ὑπῆρχε καὶ τρίτη φατρία, ὑπερμαχοῦσα τῆς εἰρήνης ὅχι ἐκ λόγων φιλοπατρίας οὐδὲ χάριν τῆς καθολικῆς εὐπορίας, ἀλλ' ἕνεκα τῶν πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου ἰδίων σχέσεων τῶν συγκροτούντων αὐτήν. Δυνάμεθα δὲ νὰ ποδεχθῶμεν ἀσφαλῶς, ὅτι ὁ Φίλιππος ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου, καθ' ὃν ἡ πρὸς αὐτὸν διαγωγή τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων ὤφειλεν εἰκότως νὰ προσελκύῃ συντόνως τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, ἥτοι ἀπὸ τῆς περὶ τῆς Ἀμφιπόλεως ἔριδος, εἶχεν ἐν Ἀθήναις ἀνθρώπους ἀγωνιζομένους πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῦ νάναχαιτίζωσι τοὺς πολίτας ἀπὸ σθεναρῶν ἀποφάσεων, ἐνισχύωσι τὴν κουφόνουν αὐτῶν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὰς ψευδεῖς ἐπαγγελίας τοῦ βασιλέως καὶ προσπορίζονται διὰ δουλικῶν ὑπηρεσιῶν τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Φιλίππου. Ἐκεῖνοι δὲ ὑπέθαλπον καὶ ἐπωφελοῦντο ἀπάσας τὰς ὑπηρετούσας τοὺς σκοποὺς τοῦ Φιλίππου διαθέσεις, φιλοπολέμους τε καὶ εἰρηνικὰς, καὶ ὅσῳ ἐγγύτερον προέβαινεν ἡ ἀρχὴ τοῦ βασιλέως, τόσῳ θρασύτερον ἐξεδήλουν τὰ φρονήματα αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν Φιλοκράτης δὲν ἤσχύνετο νὰ καυχᾶται κατενώπιον τοῦ σύμπαντος δήμου καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ καταφανῶς τὴν εὐπορίαν ἣν ἐχρεώσται εἰς τὴν εὐνοίαν τοῦ βασιλέως. Οἱ δὲ ἄλλοι ἦσαν μὲν ἐπιφυλακτικώτεροι, ἀλλὰ καὶ ὁ Αἰσχίνης εἶχε λάβει κτήματα ἐν Μακε-

δονία¹, καὶ ἐκεῖνος ὠμολόγει τῶρα δημοσίᾳ, ὅτι ἐτάσσετο εἰς τοὺς φιλιππίζοντας, καὶ προσεδόκα παντοῖα ἀγαθὰ παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς, καθ' οὗ πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀντεπεξέλθει ὡς τοῦ δεινοτάτου ἐχθροῦ τῆς πατρίου πόλεως. Οἱ δὲ ἄνδρες οὗτοι καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς, ὁ Πυθοκλῆς, ὁ Ἠγήμων, ὁ Δημάδης², ἐφέροντο κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὡς εἰ πάντες μὲν οἱ ἄλλοι ἦσαν οἱ ἐν ἀπάτῃ εὐρισκόμενοι, ἐκεῖνοι δὲ μόνον ἦσαν οἱ ἀληθεῖς πολιτευταὶ καὶ οἱ κεκτημένοι τῶρα τὴν πᾶσαν δύναμιν δημαγωγοί.

Οὕτως εὐρίσκωμεν μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης τρία πολιτικά προγράμματα, ἅτινα δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν τὸ εὐβούλειον, τὸ αἰσχίνειον καὶ τὸ φιλοκράτειον, τρεῖς πατρίαι, αἵτινες, καίπερ ἀπὸ διαφόρου ἀπόψεως ἀφορμώμεναι, συνεφώνουν περὶ τοῦτο, ὅτι πᾶσαι ὑπελάμβανον τὴν ὠμολογημένην εἰρήνην ὡς εὐτυχίαν τῆς πόλεως καὶ παρίστανον ἅπαντας ἐκείνους ὅσοι διεκλόνουν τὴν τήρησιν αὐτῆς ὡς ἐχθροὺς τῆς πόλεως. Ὁ Ἰσοκράτης ἀντεπεξέρχεται ἐν τῷ Φιλίππῳ κατὰ τῶν ἀπὸ τοῦ βήματος μακρομένων³, κατὰ τῶν φθονούντων τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα καὶ διαβαλλόντων μὲν αὐτὸν ἀπαύστως ὡς ἐμβάλλοντα εἰς ταραχὰς τὰς πόλεις, νομιζόντων δὲ, ὅτι ἡ εἰρήνη ἦτο παγίς ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας, δημηγορούντων κατ' αὐτοῦ καὶ λεγόντων, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως αὐξάνεται ὅχι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ πρὸς ζημίαν αὐτῆς καὶ ὅτι ὁ Φίλιππος μετὰ τὴν διάταξιν τῶν κατὰ τὴν Φωκίδα μόνον σκοπὸν ἔχει τὴν καθυπόταξιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, φλυαρούντων δὲ καὶ ἄλλα καὶ ἰσχυρίζομένων, ὅτι γινώσκουσιν ἀκριδῶς τὰ πάντα⁴. Τοιαύτην παρίστανε

¹ Ὁ Αἰσχίνης εἶχε κτήματα ἐν τῇ Ὀλυθίᾳ (*Δημοσθένης* [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 146), αὐτόθι δὲ καὶ ὁ Φίλοκράτης (αὐτόθι 114 κ. ε. 146).

² Περὶ μὲν Πυθοκλέους ἴδε *Δημοσθένης* [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 225, περὶ δὲ Ἠγήμονος καὶ Δημάδου *Ψευδοδημοσθένης* [Κατὰ Ἀριστογείτονος] 47.

³ Ἰσοκράτους Φίλιππος 129.

⁴ Ἰσοκράτους Φίλιππος 73-75· αἰσθάνομαι γὰρ σε διαβαλλόμενον ὑπὸ τῶν σοὶ μὲν φθονούντων, τὰς δὲ πόλεις τὰς αὐτῶν εἰθισμένων εἰς ταραχὰς καθιστάναι, καὶ τὴν εἰρήνην τὴν τοῖς ἄλλοις κοινὴν πόλεμον τοῖς αὐτῶν ἰδίαις εἶναι νομιζόντων, οἳ πάντες

τὴν πολιτείαν τοῦ Δημοσθένους Ἀθηναῖος φιλόπατρις, ὁ σεβαστὸς ἡγέτης μεγάλου ὀμίλου, ἐν ᾧ συγχρόνως οἱ ὄνιοι πατριασταὶ καθήπτοντο αὐτοῦ ὅχι ὀλιγώτερον, παριστάνοντες αὐτὸν ὡς ἓνα τῶν παραξίων, οἵτινες καθίστανον εἰς τὸν μεγάλθυμον βασιλέα δυσχερεστάτην τὴν ἐκδήλωσιν τῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εὐνοίας αὐτοῦ.

Ἄλλ' οὐχ ἤττον ὁ Δημοσθένης δὲν ἦτο τελείως ἐγκαταλειμμένος, οὐδὲ τὰ κατ' αὐτὸν εἶχον ὅλως ἐπισφαλῶς, ὡς θὰ ἡδύναντο τις νὰ ὑποθέσῃ. Ἡ μὲν δρᾶσις τοῦ Δημοσθένους δὲν εἶχεν ὑπάρξει ματαία, τὸ δὲ ἀξίωμ' αὐτοῦ εἶχεν αὐξηθῇ. Ἐν ᾧ δὲ ὁ γηραιὸς Ἰσοκράτης, ὅστις εἶχεν ἤδη συνυποστῇ ἅπαντα τὰ δεινὰ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἐθεώρει τὴν ἱστορίαν τῆς ἐλευθέρου πολιτείας τῶν Ἀθηναίων κύκλον συντετελεσμένον, καὶ ὑπελάμβανεν ἀδύνατον τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπανάληψιν αὐτῆς, εἶχεν αὐξηθῇ νέα γενεά, ἥς τὴν καρδίαν οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους εἶχον ἐξάψει δίκην ἐναύσματος. Καὶ αὐταὶ δ' αἱ σύγχρονοι περιστάσεις ἐβόηθουν αὐτὸν, ἅτε χρησιμεύοντα τοῦλάχιστον εἰς τὴν κατάδειξιν τῆς ἀληθοῦς θέσεως τῶν πραγμάτων καὶ εἰς τὴν διάλυσιν ματαίων ἐλπίδων. Οὐδεὶς βεβαίως ἡδύνατο νῦν νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τῆς πεπλανημένης δόξης, ὅτι ἦτο δυνατόν νάναχαιτισθῇ ὁ βασιλεὺς διὰ πρεσβειῶν καὶ εἰρηνικῆς κοινολογίας, καθ' ἃ ἤθελον οἱ περὶ τὸν Εὐβουλον. Καὶ τοῦ μὲν Ἰσοκράτους αἱ ἐλπίδες εἶχον διαψευσθῇ· ἡ μὲν καταστροφή τῶν πόλεων τῆς Φωκίδος ἢ ἐπελθοῦσα ἀμέσως μετὰ τὴν εἰς τὸν Φίλιππον ἀποστολὴν τοῦ τελευταίου λόγου ὑπῆρξεν οἷον αἰ ἀπάντησις τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν λόγον ἐκεῖνον, ἐν δὲ τῇ μέσῃ Ἑλλάδι ἐπανελήφθησαν αἱ φοβεραὶ σκηναὶ τῆς χαλκιδικῆς χερσονήσου. Πῶς λοιπὸν ἡδύνατο ἀκόμη ἀνὴρ σωφρονῶν νὰ ἐξαπατηθῇ ὑπὸ τῆς ψευδοῦς προσδοκίας, ὅτι ὁ Φίλιππος ἤθελε πρᾶ-

τῶν ἄλλων ἀμελήσαντες περὶ τῆς σῆς δυνάμεως λέγουσιν, ὡς οὐχ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐπὶ ταύτην αὐξάνεται, καὶ σὺ πολὺν χρόνον ἤδη παστὴν ἡμῖν ἐπιβουλεύεις... ταῦτα φλυαροῦντες καὶ φάσκοντες ἀκριβῶς εἰδέναι, καὶ ταχέως ἅπαντα τῷ λόγῳ καταστρεφόμενοι, πολλοὺς πείθουσι.

γματι νὰ γείνη μόνον ἡγέτης τῶν Ἑλλήνων, ἄγων αὐτοὺς εἰς ἐθνικὰς ἀνδραγαθίας; Ἀλλ' ὅμως οἱ ἄλλοι τῶν φιλιππιζόντων οἱ σεμνυνόμενοι, ὡς εἰ εἶχον ἤδη ἐπιτύχει τοῦ σκοπούμενου, ἀπέβαλον εἰκότως ἔνεκα τῆς προδοτικῆς αὐτῶν γνώμης πᾶν ἀξίωμα παρ' ἅπασιν ἐκείνοις ὅσοι εἶχον ἀκόμη ἐν ἑαυτοῖς ὅπωςδῆποτε τὴν συναίσθησιν τὴν προσήκουσαν εἰς ἐναρέτους Ἑλληνας πολίτας. Καὶ δικαίως, διότι καὶ αὐτοὶ οἱ ὀλιγώτερον ἔνοχοι αὐτῶν εἶχον ἐξελεγχθῆ πρὸ τοῦ πλήθους ὡς ἄνθρωποι φίλαυτοι, ἄσυνείδητοι καὶ ἄστατοι, ὡς μεσῖται ἄπιστοι ἐπανειλημμένως ἐξαπατήσαντες τοὺς πολίτας διὰ ψευδῶν ἐπαγγελιῶν. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠδύνατο ὁ δῆμος νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτοὺς ἐπίδρασιν εἰς τὰ δημόσια πράγματα;

Κατὰ ταῦτα τὸ ἀξίωμα τοῦ Δημοσθένους ἔμελλεν, ὡς εἰκὸς, ναυξήσει κατ' ἀντίθεσιν καὶ τῶν τριῶν φιλειρηνικῶν φατριῶν. Διὰ τοῦτο δὲ ἀμέσως μετὰ τὴν δεινοτάτην ἤτταν ἣν εἶχεν ὑποστῆ πολιτευόμενος ἀνυψώθη ἐκ τοῦ μέσου τῶν πολιτῶν ὡς ἀνὴρ ὑπέρσυχος μετὰ δυνάμεως ὑπερτέρας ἢ ἄλλοτέ ποτε. Ἐίλκυσε δὲ τὴν ἐμπιστοσύνην οὐ μόνον τῶν νέων, ἀλλὰ καὶ τῶν πρεσβυτέρων πολιτῶν. Καὶ δικαίως οἱ Ἀθηναῖοι, γινώσκοντες, ὅτι ὁ Φίλιππος τὴν φωνὴν ἐκείνου ἡξίου προσοχῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην, ἐνεφοροῦντο ὅσημέραι μείζονος θαυμασμοῦ πρὸς τὴν ἀπρόσιτον εἰς πάντα πειρασμὸν ἀνεξαρτησίαν τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀκλόνητον εὐστάθειαν τῆς ιδίας αὐτοῦ πεποιθήσεως. Ἐκεῖνος καὶ μόνος εἶχε μείνει πιστὸς εἰς ἑαυτόν· ἐκεῖνος καὶ μόνος εἰργάζετο ἀκαταπονήτως ὑπὲρ τῆς πόλεως, εὐρισκόμενος μὲν εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς ἐμπόρους ἐν Θράκῃ, ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ¹, ἔχων δὲ πάντοτε τὰς ἀρίστας εἰδήσεις. Καὶ εἶχε μὲν πιστεύσει καὶ αὐτὸς ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὸ κατορθωτὸν ἐντίμου εἰρήνης, ἀλλ' ἔπειτα εἶχε καταλήξῃ οἰκοθεν εἰς σαφεστέραν ἀντίληψιν τῶν πρα-

¹ Περὶ τῶν πολλῶν σχέσεων τοῦ Δημοσθένους μετὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ, Θράκῃ καὶ Θεσσαλίᾳ οἰκούντων ἢ εἰς τὰς χώρας ἐκείνας ἀποδημούντων Ἑλλήνων ἴδε *Δημοσθένους* [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 14. Πρβλ. R e h d a n t z ἐν τῷ ἐξημένῳ χωρίῳ.

γμάτων. Καὶ ἂν δὲ παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ταύτην εἶχε καὶ πάλιν συμβουλευεῖ τὴν εἰρήνην ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀποστολῆς τῆς τελευταίας πρεσβείας ¹, ἀλλὰ καὶ ὁ περὶ εἰρήνης λόγος αὐτοῦ ἐκεῖνος ἦτο ἀληθῶς εἰπεῖν παρόρμησις πρὸς πόλεμον, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον μετὰ συνέσεως προπαρασκευασμένον, καθ' ὃν οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔμελλον νὰ ἔχωσιν ἐναντίον αὐτῶν τὴν πρὸς ὥραν ὑφισταμένην συμμαχίαν καὶ καθ' ὃν δὲν ἔμελλον νάντεπεξέλθωσι πρὸς ἀμφικτυονικὰς καινοτομίας, αἵτινες ἐπέπρωτο πάντως νὰ καταλυθῶσιν ἅμα τῇ καταλύσει τῆς δυνάμεως τοῦ Φιλίππου, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον, καθ' ὃν θὰ ἠδύναντο ὑπὸ εὐνοϊκωτέροις ὅροις νάναλάβωσι τὸν ἀγῶνα περὶ τῶν κυριωτάτων καὶ μάλιστα ἐπειγόντων συμφερόντων τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ δὲ προπαρασκευὴ πρὸς τοῦτον τὸν κρίσιμον ἀγῶνα εἶνε ὁ σκοπὸς ὃν σθεναρῶς καὶ μετ' ἐμμονῆς ἐπιδιώκει ὁ Δημοσθένης. Διὸ καθίστατο ἀναγκαία ἡ ἐνίσχυσις τῆς πεποιθήσεως περὶ τῆς ἀνάγκης αὐτοῦ, ἡ καθομολόγησις συμμαχιῶν καὶ ἡ αὐξήσις τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων.

Οἱ δὲ πόροι τῶν Ἀθηναίων ἐξηκολούθουν νὰ εἶνε ἀκόμη ὅχι ἀνάξιοι λόγου ². Καὶ ἡ μὲν πόλις ἦτο ἀχρήματος ἔνεκα τῆς κακῆς διατάξεως τῶν οικονομικῶν, ἀλλ' οἱ πολῖται ἦσαν ἀναλόγως εὐποροὶ, καὶ ὁ Δημοσθένης εἶχε δίκαιον προσφωνῶν μετὰ πεποιθήσεως τοὺς συμπολίτας διὰ τῶν λέξεων Ὅρατε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὴν πόλιν ταυτηνί· ἐν ταύτῃ ἐνυπάρχουσι χρήματα ὅσα σχεδὸν εἰπεῖν ἐν ἀπάσαις ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ὁμοῦ ³. Δὲν εἶχε δ' ἐκλίπει παντελῶς ἡ ἀγάπη τῆς πόλεως. Ἀναφέρονται δὲ ῥητῶς ἄνδρες οἷοι ὁ Ναυσικλῆς καὶ ὁ Διότιμος, διακριθέντες ἐν τῇ τριηραρχικῇ λειτουργίᾳ ἐπὶ ἐθελουσίᾳ ⁴. Πρὸς δὲ τούτοις ἀμέσως μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης εἶχον ἐπιληφθῇ οἱ Ἀθηναῖοι

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 412.

² B o c k h Staatsh[aushaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 570.

³ Δημοσθένους [Περὶ τῶν συμμοριῶν] 25.

⁴ S c h ä f e r [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 329.

τῆς τελειώσεως τῶν πολεμικῶν λιμένων, τῆς κτίσεως νέων νεωρίων καὶ τῆς οἰκοδομήσεως Σκευοθήκης, ἥτοι ἀποθήκης τῶν σκευῶν καὶ ἐξαρτυμάτων τῶν πλοίων, ἣτις, κτιζομένη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχιτέκτονος Φίλωνος, ἀπέβη ἀντικείμενον τῆς φιλοπάτριδος ὑπερηφανείας τῶν Ἀθηναίων¹. Ἐδαπανᾶτο δὲ χάριν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 347 π. Χ. (Ὀλυμπ. 108, 2) ἐτησίως ποσὴν δέκα ταλάντων ἀντιστοιχοῦντων πρὸς πεντήκοντα καὶ ἐννέα χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλάσια εἶνε περίπου ἢ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξία], καὶ τινες δὲ τῶν πλουσίων μετοίκων κατέβαλον μετὰ ζήλου εἰσφοράς πρὸς συντέλειαν τῆς οἰκοδομῆς². Τὴν δὲ ἀνωτάτην ἐποπτείαν εἶχεν ὁ Εὐβουλος.

Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον εἶχον ἀσχοληθῆ σοβαρῶς καὶ περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων, ἣτις εἶχεν ἤδη ὑποκινηθῆ διὰ τῆς συγγραφῆς Περὶ προσόδων. Δὲν περιωρίσθησαν δὲ ἀπλῶς εἰς προτάσεις, ἀλλ' ἐπελήφθησαν καὶ ἔργων, ἀκολουθήσαντες ἐν μέρει τὰς ἀρχὰς τὰς ὑποδεικνυόμενας ἐν τῇ συγγραφῇ ἐκείνῃ. Οὕτω δὲ ἐμερίμνησαν καὶ περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν κατὰ τὴν διαδικασίαν καὶ ἐψήφισαν ψήφισμα, καθ' ὃ δίκαι, ὧν ἡ παράτασις ἐπέφερε βλάβην εἰς τὸ ἐμπόριον, ἰδίως δὲ δίκαι ἐμπορικαὶ

¹ Böckh [Urkunden über das] Seewesen, des attischen Staats] σ. 67 κ. ἐ. [Ἐχόμεν νῦν εὐρεθεῖσαν τὴν ἐπιγραφὴν τὴν περιέχουσαν τὰς συγγραφὰς ἐπὶ τῇ οἰκοδομῇ τῆς Σκευοθήκης. Ἴδε Ἀλεξ. Μελετοπούλου Ἀνέκδοτος ἐπιγραφὴ. Ἡ Σκευοθήκη τοῦ Φίλωνος. Ἐν Ἀθήναις 1882. Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' 1054. Dittenberger Sylloge Inscriptionum Graecarum ἀρ. 352 σ. 475 κ. ἐ. Ἴδε περὶ τῆς Σκευοθήκης τοῦ Φίλωνος καὶ Foucart ἐν Bulletin de correspondance Hellénique Τόμ. VI (1882) σ. 540 κ. ἐ. Fabricius ἐν τῷ Hermes Τόμ. XVII (1882) σ. 551 κ. ἐ. Dörpfeld ἐν Mittheilungen des archäologischen Instituts Τόμ. VIII (1883) σ. 147 κ. ἐ. Keil ἐν τῷ Hermes Τόμ. XIX (1884) σ. 149 κ. ἐ. Milchhöfer ἐν τοῖς τοῦ Baumeister Denkmäler der alten Kunst Τόμ. Β' σ. 1199. Curtius Stadtgeschichte von Athen σ. 214. Wachsmuth Die Stadt Athen Τόμ. Β' σ. 76. Ἴδε δ' ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Τόμ. Β' 240 τὸ ψήφισμα τοῦ Στρατοκλέους ἐκ τοῦ ἔτους 347 π. Χ. (Ὀλυμπ. 118, 2) πρὸς τιμὴν τοῦ ῥήτορος Λυκούργου στ. 5· τὴν δὲ σ[κευοθήκην καὶ τὸ θέατρον τὸ] Διονυσιακὸν ἐξηργάσα[το].

² C[arl] Curtius ἐν τῷ Philologus Τόμ. XXIV σ. 268.

καὶ ναυτικάι, ὥφειλον νάποπερατῶνται ἐντὸς μηνός¹. Δὲν περιωρίσθησαν δὲ εἰς μόνην τὴν φροντίδα περὶ τῶν ἐμπορικῶν συμφερόντων, ἀλλ' ἐπεζήτησαν καὶ τὴν παῦσιν τῶν καταχρήσεων ἐκείνων ὧν βαθύτερα ἦσαν τὰ αἷτια. Οὕτω μετῆλθον μεγίστην αὐστηρότητα κατ' ἐκείνων, ὅσοι ἦσαν ἐν ὑποψία, ὅτι ἐπειράθησαν νὰ δεκάσωσι πολίτας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις. Διεκρίθη δ' ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ταύτῃ ἐπὶ φιλοπατρίᾳ καὶ ζήλῳ Δημόφιλός τις· ὁ αὐτὸς δὲ πολιτευτὴς προέτεινε τῷ 346 π. Χ. (Ὀλυμπ. 108, 3) καθολικὴν ἀναθεώρησιν τοῦ καταλόγου τῶν πολιτῶν². Ἡ δὲ διάταξις αὕτη ἀπεσκοπεῖ ἀναμφιβόλως εἰς τὴν κάθαρσιν τῆς πόλεως ἀπὸ ἀσυνειδήτων καὶ ἀπίστων ξένων καὶ τὴν ἐν τῷ καθ' ἑλίου ἀνύψωσιν τοῦ φρονήματος τοῦ δήμου· ἦτο δὲ μέτρον ἀριστοκρατικοῦ πνεύματος, ὅλος ἄλλοτε ὁ ἀνάλογος νόμος τοῦ Ἀριστοφῶντος³.

Πρὸς τὰς διατάξεις δὲ ταύτας συνδέεται καὶ καινοτομία ἀναφερομένη εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἐν ᾗ ἡ ἀκοσμία καὶ ὁ θόρυβος εἶχον φθάσει εἰς τὸ ἔπακρον⁴. Καὶ πρότερον μὲν ἡ προεδρία τῆς ἐκκλησίας εἶχε μεταβιβάσθῃ ἀπὸ τῶν πρυτάνεων εἰς τοὺς προέδρους, ἐννέα ἄνδρας κληρουμένους ἐκ τῶν φυλῶν ἐκείνων αἵτινες δὲν εἶχον ἀντιπροσώπους μεταξὺ τῶν πρυτάνεων⁵. Τώρα δὲ τὰ τῆς προεδρίας διερρυθμίσθησαν κατ' ἄλλον τρόπον.

¹ Τὴν τοιαύτην ταχεῖαν διεξαγωγὴν τῶν ἐμπορικῶν δικῶν συνιστᾷ ὁ *Ψευδοξενοφῶν* ἐν τοῖς Πόροις 3, 3· εἰσέχθη δὲ αὕτη πρὸ τῆς συζητήσεως περὶ Ἀλοννήσου. Ἰδε [*Ψευδοδημοσθένους* (*Ἠγησίππου*)] Περὶ Ἀλοννήσου 12.

² Περὶ τῆς διαψήφισεως τῆς ἀναφερομένης εἰς τὸ ψήφισμα τοῦ Δημοφίλου ἴδε *Αἰσχίνου* [Κατὰ Τιμάρχου 86]. Πρβλ. Schäfer [*Demosthenes und seine Zeit*] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 308.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 76.

⁴ *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 4· [τῆς τῶν ῥητόρων ἀκοσμίας οὐκέτι κρατεῖν δύνανται οὐθ' οἱ νόμοι οὐθ' οἱ πρυτάνεις οὐθ' οἱ] πρόεδροι [οὐθ' ἡ προεδρεύουσα φυλὴ, τὸ δέκατον μέρος τῆς πόλεως]. Πρβλ. *Αἰσχίνου* Κατὰ Τιμάρχου 57-58].

⁵ Περὶ τῶν προέδρων ἴδε *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 4. Πρβλ. Vischer *Epigraphische und archäologische Beitr[ä]ge aus Griechenland*. Ἐν Βασιλείᾳ. 1855] σ. 63 [καὶ ἐν ταῖς τοῦ αὐτοῦ *Kleine Schriften* Τόμ. Β' σ. 95].

Ὁρίσθη δὴλα δὴ κατὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν μία τῶν δέκα φυλῶν τοῦ δήμου, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ εὐθύνη περὶ τῆς τηρήσεως τῆς τάξεως καὶ εὐκοσμίας· ἐκάθηντο δὲ οὗτοι ἐγγὺς τοῦ βήματος, ὅπως προστατεύωσι τὸν ῥήτορα ἀπὸ πάσης κακώσεως, καὶ ἀπετέλουν κατὰ ταῦτα πειθαρχικὴν ἐπιτροπείαν ἐξ αὐτῶν τῶν πολιτῶν ¹. Διὰ δὲ τῆς τοιαύτης διατάξεως ἠθέλησαν νάναρριπίσωσι καὶ πάλιν τὴν φιλοτιμίαν τῆς πόλεως καὶ ἀντεπεξέλθωσι πρὸς τὰς προσπαθείας ἐκείνων ὅσοι ἔβλεπον μετ' ἐνδομύχου εὐχαριστήσεως τὴν αὐξοῦσαν παρακμὴν τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἅτε δι' αὐτῆς εὐρίσκοντες ἐπικυρουμένην τὴν γνώμην αὐτῶν, καθ' ἣν δημοκρατία οἶα ἡ τῶν Ἀθηναίων ἦτο ὅλως ἀνίκανος πρὸς ἀνεξάρτητον καὶ σῶφρονα πολιτικὴν ἐνέργειαν. Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον, ὅτι ἐν τοῖς αὐτοῖς χρόνοις παρέσχον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἄρειον πάγον μείζονα δύναμιν ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ καὶ παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν ἐκ νέου ἐξουσίας, ὅπως δικάζῃ ἰδίως τοὺς προδότας μετὰ τῆς μεγίστης αὐστηρότητος ². Κατὰ ταῦτα δὲ μετὰ τὴν ταπείνωσιν τὴν προξενηθεῖσαν εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τῆς φιλοκρατείου εἰρήνης καὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῆς Φωκίδος διαγινώσκομεν ἐν διαφόροις κλάδοις ἀξίαν ἐπαίνου ἐπιμέλειαν πρὸς βελτίωσιν τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ ἐπανόρθωσιν τῶν καταχρήσεων τῆς δημοκρατίας, ὅποια προσπάθεια εἶχεν ἐπιδειχθῇ καὶ μετὰ τὴν τυραννίδα τῶν τριάκοντα. Ἰπῆρχε λοιπὸν ἀκόμη στέλεχος χρηστῶν πολιτῶν ἐχόντων ὀρθὴν γνώμην καὶ ζωηρὸν αἶσθημα ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς πόλεως καὶ μὴ καταληφθέντων ὑπὸ ἀπογνώσεως περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς. Ἐπεβάλλετο δὲ μόνον ἡ συνένωσις καὶ ἡ διοίκησις τῶν ἐμφορουμένων φιλοπατρίας.

Ὁ δὲ Δημοσθένης δὲν εἶχεν ἐκ φύσεως χαρακτηῖρα ἀνδρὸς ἀνή-

¹ Περὶ τῆς προεδρευούσης φυλῆς ἴδε *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος 4. Κατὰ Τιμαρχοῦ 57-58]. Πρὸς F. Schultze Demosthenes und die Redefreiheit σ. 21.

² Meier-Schömann Attischer Process σ. 344. Ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις ἀνατίθενται εἰς τὸν Ἄρειον πάγον, καθ' ὃ γίνεται λόγος ἀνωτέρω καὶ κατωτέρω ἐν τῷ κειμένῳ, διάφοροι ἑκτακτοὶ ἐξουσίαι.

κοντος εἰς φατρίαν ¹, ἀλλ' ἦτο πνεῦμα ἐξαιρέτως ἀνεξάρτητον, συνείθιζε νὰ βαίνει ἰδίαν ὁδὸν καὶ εἶχε πεποιθήσιν ἐπὶ τὸ κράτος τῆς ἀληθείας, ἣν ἐν τέλει δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ποφύγῃ ὁ δῆμος. Ἀλλὰ καὶ τοιοῦτος ὢν εἶχε γνώμας αἵτινες συνέπιπτον πολ-
λαχῶς πρὸς τὰς σκέψεις τῶν ἀρχαιοτέρων ἐν τῇ πόλει φατρι-
ῶν. Οὕτως εἶχε κοινὴν μετὰ τῶν βοιωτιζόντων ² τὴν ἀγάπην
πρὸς τὴν δημοκρατίαν, τὴν δραστηρίαν πολυπραγμοσύνην καὶ
τὴν σθεναρὰν ἀπόφασιν τῆς παρακωλύσεως τῆς ἐπικρατήσεως
τῆς Σπάρτης. Ἐξ ἐτέρου δὲ προσήγγιζε πρὸς τὸ περὶ ἰσορροπίας
τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Σπάρτης πρόγραμμα τοῦ Καλλιστράτου ³
καὶ μετεῖχε τῆς ἐναντίον τῶν Βοιωτῶν ἀντιπαθείας αὐτοῦ, ἀντι-
παθείας, ἣτις μετὰ τὰς πρὸς τὴν Περσίαν διαπραγματεύσεις τῶν
Θηβαίων ⁴ καὶ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ φωκικοῦ πολέμου εἶχεν ἀπο-
βῆ ὁσημέραι ἰσχυροτέρα καὶ καθολικωτέρα ἐν Ἀθήναις. Καὶ ἐν
μὲν τῷ λόγῳ Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν θεωρεῖ ὡς κυριώτατον σκο-
πὸν τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων τὴν παρεμπόδισιν τῆς ἐνισχύ-
σεως τῆς τε Σπάρτης καὶ τῶν Θηβῶν, ἐν δὲ τῷ Κατὰ Ἀριστο-
κράτους ὑπολαμβάνει τὴν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων διχόνοιαν ὡς
εὐτυχίαν τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ μετετράπησαν τὰ
πράγματα. Ὅσα σοβαρώτερα ἀπέβαινον αἱ περιστάσεις, τόσα
μᾶλλον μετεβλήθησαν αἱ Ἀθῆναι, καθ' ἃ ἐν τοῖς περσικοῖς πολέ-
μοις, εἰς στρατήγιον πάντων τῶν κηδομένων τῆς ἐλευθερίας, πᾶσα
μικροπρεπὴς ὀπισθοβουλία περὶ τῶν ἄλλων πόλεων ἤρχισεν ἐκ-
λείπουσα ὁσημέραι μᾶλλον, ἢ ἐθνικὴ ἰδέα ἐπερρωννύετο ὁση-
μέραι ἐπιφανέστερον, καὶ ἐξ αὐτῆς προῆλθε νέα φατρία ταχθεῖ-
σα περὶ τὸν Δημοσθένην.

Παρεξέυχθησαν δ' εἰς αὐτὸν ἄνδρες, οἵτινες παρορμώμενοι
ὑπὸ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἢ ἀφ' ἑαυτῶν ἐπεδίωκον

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 290.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 100.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 113.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 568.

τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς, ἄνδρες, ἐν οἷς ἀνεβίωσε καὶ πάλιν τὸ φρόνημα καλλιτέρων χρόνων, ῥήτορες καὶ πολιτευταὶ γνησίως δημοκρατικοὶ τὸν χαρακτῆρα, οἵτινες, καθ' ἃ ὁ Δημοσθένης, ἡγρύνουν ἀκοιμήτως ἀπανταχοῦ ἐνθα ὑπῆρχεν ἀγὼν περὶ διασώσεως τῆς τιμῆς τῆς πόλεως ἐγγύς τε καὶ μακράν. Εἰς τούτους δ' ἐτάσσετο Ἡγήσιππος ὁ Σουნიεύς, πρότερον ὁπαδὸς τοῦ Λεωδάμαντος ¹, ἀνὴρ διαπνεόμενος ὑπὸ φιλοπατρίας ἐνθέρμου, ὅστις ἤδη τῷ 357 π. Χ. εἶχε μετὰ ζήλου ἐπιμείνει ὑπὲρ συντηρήσεως τῆς Καρδίας ², ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκατέλιπον τὴν ἀξίαν λόγου ἐκείνην πόλιν ³. Τῶν αὐτῶν δ' αἰσθημάτων ἐμφορούμενος, εἶχε παρορμήσει τοὺς Ἀθηναίους πρὸς δραστηρίαν συμμαχίαν μετὰ τῶν Φωκέων ἐφ' ὅσον οὗτοι ἀκόμη εἶχον δύναμιν ἀντιστάσεως καὶ εἶχεν ἀντιταχθῆ πάσῃ δυνάμει ἐναντίον τῆς εἰρήνης τοῦ Φιλοκράτους. Ἔτι δὲ μείζονος λόγου ἄξιοι ἦσαν ὁ Λυκοῦργος καὶ ὁ Ὑπερείδης.

Λυκοῦργος ὁ υἱὸς τοῦ Λυκόφρονος ἦτο κατὰ τι πρεσβύτερος τοῦ Δημοσθένους, καὶ ἀνῆγε τὸ γένος εἰς τὸν ἀρχαῖον ἱερατικὸν οἶκον τῶν Ἐτεοβουταδῶν ⁴, ἦτο δ' Ἀθηναῖος εὐπατρίδης ἐν τῇ ἀρίστη τῆς λέξεως σημασίᾳ. Μεγάθυμος ὢν καὶ πιστὸς εἰς τὰς πατρίους παραδόσεις, ὑπερεῖχε τῶν συγχρόνων δίκην λειψάνου ἀρχαιοτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων χρόνων. Ἀλλὰ δὲν ἀντετάσσετο πρὸς τὸ ἐνεστώς, πρὸς ὃ δὲν ἦτο ξένος καὶ ἐχθρὸς, ἀλλ' ἦτο ὅλως μεμετρημένος καὶ διὰ τοῦτο πρόθυμος πρὸς διαλύσεις καὶ διαλλακτικὸς, καίπερ ὢν αὐστηρὸς πρὸς τε τοὺς ἄλλους καὶ πρὸς ἑαυτόν ⁵. Ἐν τούτῳ δ' ἐμίσει πᾶσαν σκευωρίαν, ἦτο φιλαλήθης,

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 100.

² [Ψευδοδημοσθένους (Ἡγησίππου)] Περὶ Ἀλονήσου 43. Ὁ Ἡγησίππος ὑπῆρξεν δ' προτείνας τὰ περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Εὐβοίας ψήφισμα τοῦ 357 π. Χ. (Ὁλυμπ. 105, 4). Ἰδε R a n g a b é [Antiquités Helléniques] Τόμ. Β' ἀρ. 391 καὶ 392. [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' α' σ. 31 ἀρ. 65.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 163.

⁴ [Πλουτάρχου] Βίοι δέκα ῥητόρων σ. 852 a.

⁵ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 88. (Λυκοῦργος) τῶν τότε ῥητόρων μέγιστον ἔχων ἀξίωμα... βίον δ' ἐζηκὼς ἐπ' ἀρετῇ περιδότητον, πικρότατος δὲ κατήγορος.

ἀφελὴς καὶ θεοσεβής, πατριώτης ζωηροτάτην ἔχων συναίσθησιν τῆς τιμῆς καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο κεκηρυγμένος ἀντίπαλος τοῦ Φιλίππου, καίπερ ἄλλως μὴ τασσόμενος εἰς τοὺς δημοκρατικούς, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ῥέπων πρὸς τὴν ἀριστοκρατίαν. Ἐν τῷ συνόλῳ δ' εἶχε τι τὸ ἰδιοδοξαστικόν. Μετὰ ποιοῦ μὲν τινος μανικοῦ ζήλου ὑφίστατο τὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν αἰσθησιν, εἶχε δ' εὐαισθητότατα πρὸς τὰς εἰκαστικὰς τέχνας καὶ ἦτο θαυμαστής τοῦ Πλάτωνος ¹, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ συμμετέχῃ ἐνεργῶς τῶν τῆς πολιτείας. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἐπεδόθη εἰς συντονωτάτας μελέτας, ὅπως ἀναδειχθῇ ῥήτωρ, καὶ ἐπωφελήθῃ τὴν ἐκ τῆς ῥητορικῆς κτηθεῖσαν δύναμιν πρὸς θαρραλεωτάτην ἐπίδειξιν τῶν κακῶν τῆς πολιτείας, πρὸς κολασμὸν τῆς προδοσίας καὶ τῆς ἀκολασίας, πρὸς εὐλαβῇ συντήρησιν τῶν πατρίων καὶ πρὸς παρόρμῃσιν εἰς τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν τάξιν ἔν τε τοῖς οἰκοῖς τῶν πολιτῶν καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ.

Καὶ Ὑπερείδης δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Γλαυκίππου κατήγετο ἐξ οἴκου ἐπιφανοῦς ² καὶ ἦτο ἔνθερμος ὑπέρμαχος τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ τᾶλλα ὅλως ἀντίθετος τοῦ Λυκούργου. Καὶ δὴ ἦτο φιλήδονος, ἐστερημένος πάσης ἐγκρατείας καὶ ἄμετρος ἐν πάσῃ ἀπολαύσει· ἀλλὰ κατώρθονεν ὅμως, καθ' ἃ ὁ Ἀλκιβιάδης, νὰ διατηρῇ ἐν μέσῳ τῶν καταχρήσεων τὴν συντονίαν τοῦ πνεύματος. Ἦτο δὲ ἀνὴρ εὐφυέστατος, πολὺ μᾶλλον τοῦ Λυκούργου φύσει ῥήτωρ, γοργὸς καὶ δεξιὸς περὶ τὸ συνάπτειν τὰς ιδέας, ἐπιτήδειος περὶ τὸ ἐκφράζεσθαι μετὰ ζωηρότητος καὶ φυσικότητος, ἐναργὲς δὲ καὶ σκωπτικὸς.

Μετὰ τῶν ἀνδρῶν δ' ἐκείνων συνετάχθησαν καὶ ἄλλοι, οἷον

¹ Ὁ Λυκούργος ἦτο κατὰ τὸν *Ὀλυμπιόδωρον* (Σχόλια εἰς *Πλάτωνος* Γοργίαν σ. 515 d) μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος.

² Ὁ Ὑπερείδης ἦτο υἱὸς Γλαυκίππου τοῦ ῥήτορος· ἀλλὰ τὸ ἐπιφανὲς τοῦ γένους αὐτοῦ ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ οἰκογενειακὸς αὐτοῦ τάφος ἔκειτο [πρὸ τῶν Ἱππιδῶν πυλῶν, ὡς φησὶν Ἡλιδόδωρος ἐν τῷ τρίτῳ περὶ Μνημάτων, *Πλουτάρχου*] Βίαι δέκα ῥητόρων σ. 849.

Πολύευκτος ὁ Σφήττιος¹, Καλλισθένης ὁ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν φωικικῶν πόλεων παρακινήσας τοὺς Ἀθηναίους νὰ ψηφίσωσι τὴν ἄμυναν τοῦ ἄστεως καὶ τῶν ἀγρῶν², Ἀριστόνικος ὁ Ἀναγυράσιος, Ναυσικλῆς ὁ ὑπεραμυνθεὶς τῶν Θερμοπυλῶν ὡς στρατηγός, ὁ φιλόπατρις Διότιμος καὶ τέλος Τίμαρχος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀριζήλου, Ἀθηναῖος ὑπέροχος τὴν φιλοπραγμοσύνην, εἰς ὃν πολλάκις ἀνέθεσεν ἡ πόλις δημοσίας ἐντολὰς καὶ πολιτευόμενος ἐντελῶς συμφώνως πρὸς τὸν Δημοσθένην, καθ' ἃ ἀποδεικνύει τὸ προταθὲν παρ' αὐτοῦ τῷ 347-346 π. Χ. (Ὀλυμπ. 108, 2) ψήφισμα, δι' οὗ ἐτιμωροῦντο διὰ θανάτου πάντες οἱ κομίζοντες πρὸς τὸν Φίλιππον ὅπλα ἢ σκεύη τριηρικὰ³.

Οὕτω δὲ ὁ Δημοσθένης, ὅστις ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἶχεν ὑπάρξει ἀπομεμονωμένος, ἔβλεπε νῦν ἑαυτὸν περιστοιχιζόμενον ὑπὸ πολυπληθοῦς ὁμίλου ὁμογνημόνων. Εἶχε δὲ συντελέσει εἰς τοῦτο ἡ σοβαρότης τῶν περιστάσεων, ὧν αἱ ἀπαιτήσεις ἦσαν οὕτω σαφεῖς καὶ ἀναπότρεπτοι, ὥστε ἄνδρες διαφορωτάτης γνώμης, ἀριστοκρατικοὶ καὶ δημοκρατικοί, φιλόσοφοι καὶ πολυπράγμονες, ἄνθρωποι ἰδεολόγοι καὶ ὅλως πρακτικοὶ εὐρέθησαν ἄνευ ἰδίας συνεννοήσεως ὁμοφρονοῦντες κοινῇ. Καὶ συνηνώθησαν μὲν μετ' αὐτῶν ἁλλήλως, τοῦθ' ὅπερ εἶνε ἀναπόφευκτον ἐν ταῖς πατρίαις, καὶ πολλὰ στοιχεῖα μὴ ἔχοντα οἰκοθεν θέσιν ἐν αὐτῇ, καὶ ἄνδρες ἥκιστα χρηστοὶ παρεξέυχθησαν εἰς τὸν ἀγνὸν Δημοσθένην. Ἄλλ' ἦτο ὅμως μεγάλη πρόοδος, ὅτι ἀντὶ τῆς πρότερον κρατούσης νωθρᾶς ἀδιαφορίας εἶχεν ἐξεγερθῇ ἐν Ἀθήναις σθεναρὸς ἀνταγωνισμός. Εἰς δὲ τὰς τρεῖς ἀποχρώσεις τῆς φιλειρηνικῆς πατρίας ἀντετάσσετο νῦν πατρία φιλοπατρίδων θεωροῦσα πρόμαχον αὐτῆς τὸν Δημοσθένην.

¹ Ὁ Πολύευκτος προέτεινε ψήφισμα δι' οὗ ἀπενέμετο ἔπαινος εἰς πρέσβεις ἐκ Νεαπόλεως. Schöne Griechische Reliefs σ. 23. Köhler ἐν τῷ Hermes Τόμ. VII [1872] σ. 166. [Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' α' σ. 32 ἀρ. 66.]

² Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπροσβείας] 86.

³ Δημοσθένης Περὶ τῆς παραπροσβείας] 286. Περὶ δὲ τῶν πολιτευτῶν τῶν τασσομένων εἰς τὴν φιλαθήναιον πατρίαν ἴδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 337. 338.

Ὅσω δὲ μᾶλλον ἠῤῥξανεν ἡ φατρία τῶν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας κεκηρυγμένων ἐν Ἀθήναις, τόσῳ μᾶλλον ἀναπόφευκτος ἀπέβαινεν ὁ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν ἀντιπάλων ἀγών. Ἰδίως δὲ οἱ εἰς αὐτὴν τασσόμενοι δὲν ἠδύναντο νᾶνεχθῶσι τὴν πρὸ τοῦ δήμου ὡς ἐντίμων ἀνδρῶν ἐμφάνισιν τῶν φιλιππιζόντων. Τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον ὥφειλον νᾶ διακριθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων, γινομένης διαυγεστέρας τῆς συνειδήσεως τοῦ πλήθους. Πρὸς τοῦτο δὲ παρίστατο ἀνάγκη νᾶ συντελέσωσι τὰ δικαστήρια, ἅτινα παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἦσαν στενότατα συνδεδεμένα πρὸς τὸν δημόσιον βίον καὶ παρ' ὧν συνήθως ἀνεμένοντο αἱ τελευταῖαι κρίσιμοι ἀποφάσεις καὶ ἐν πολιτικαῖς ἀμφισβητήσεσιν. Ἐν δημοσίᾳ δίκῃ (γραφῇ) ἔδει νᾶναληφθῶσι καὶ πάλιν αἱ συζητήσεις αἱ λυθεῖσαι κρίσιμῳς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου· διὰ δικαστικῆς δ' ἀποφάσεως ἔδει νᾶ βεβαιωθῇ, ὅτι ὁ δῆμος εἶχεν ἐξαπατηθῇ δεινότατα ὑπὸ τῶν πρέσβων αὐτοῦ, ὅπως οὕτως ἐξαναγκασθῶσιν οἱ πολῖται νᾶπαλλαγῶσι διὰ παντὸς τοιούτων ἡγετῶν. Διὸ αἱ περὶ παραπρεσβείας δίκαι δὲν προῆλθον ἐκ μικροθύμου ἐκδικήσεως καὶ ἰδιωτικῶν προθέσεων, οὐδ' ἦσαν ἄκαιροι ἔριδες περὶ πραγμάτων τετελεσμένων καὶ μὴ δυναμένων νᾶ μεταβληθῶσιν, ἀλλ' ἦσαν ἀγῶνες ἀναγκαῖοι πρὸς διαφώτισιν τοῦ προγράμματος τῶν φατριῶν καὶ πρὸς ἐπίδειξιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους οὐ μόνον αὐτῶν τῶν εἰρηνοποιῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅλου ἔργου τῆς εἰρήνης.

Ἦρξατο δὲ ὁ Δημοσθένης ζητήσας εὐθύνας παρὰ τοῦ Αἰσχίνου. Κατὰ δὲ τὰς συνήθεις διατάξεις τριάκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν δημοσίας τινὸς ἐντολῆς οἱ λογισταὶ ἀπηύθυνον ἐρώτησιν εἰς πάντας τοὺς πολίτας, ἂν τις εἶχε νᾶ ὑποβάλῃ καταγγελίαν περὶ ἀμελείας περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀνατεθειμένων καθηκόντων. Ὁ δὲ Δημοσθένης ὑπέβαλε τοιαύτην κατηγορίαν καὶ ἐζήτησε νᾶ κληθῇ μετὰ τοῦ Τιμάρχου, τοῦ συνυπογράψαντος τὴν αἴτησιν αὐτοῦ, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Αἰσχίνης παρεπρέσβευσεν, ἥτοι ὡς πρέσβυς παρέβη τὸ καθῆκον καὶ τὰ κελεύσματα τῆς συνειδήσεως ¹.

¹ Ἀπὸ τῆς γραφῆς μέχρι τῆς συζητήσεως τῆς δίκης παρήλθον τρία ἔτη. Διονυσί-

Καὶ ἡδύνατο μὲν ὁ Δημοσθένης διὰ πολλοὺς λόγους νὰ προσδοκᾷ ἐπιτυχίαν, ἀλλ' εἶχε προσλάβει κοινωνὸν τῆς κατηγορίας ἄνδρα οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν μεθ' ἑαυτοῦ πλὴν τοῦ ἀμέσου συμφέροντος τῆς φατρίας, τούτου δὲ ἡ σύμπραξις ἀπέβη λίαν βλαβερὰ εἰς τὴν ὅλην δίκην. Ὁ Τιμάρχος ἦτο ἄνθρωπος ἀνειμένων ἡθῶν, ὅστις εἶχε προσβάλει δημοσίᾳ τὴν εὐπρέπειαν. Καὶ τὰ μὲν ἐλαττώματα ταῦτα τοῦ χαρακτῆρος δὲν εἶχον ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸν προκειμένον ἀγῶνα, ἀλλ' ὁ Αἰσχίνης κατώρθωσε δεξιῶς καὶ μετὰ μεγάλης πανουργίας νὰ ἐπωφεληθῇ τὸν ἄσεμνον βίον τοῦ ἀντιπάλου. Μετὰ σπουδῆς συνέλεξε πάσας τὰς περὶ τῆς ἀκολάστου νεότητος τοῦ Τιμάρχου περισωζομένας σκανδαλώδεις διηγήσεις, καὶ ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ, ὑποκρινόμενος τὸν ἔνθερμον θιασώτην τῆς ἀρετῆς, μετὰ τοιαύτης δριμύτητος, ὥστε ὁ Τιμάρχος ἐκηρύχθη ἄτιμος, ἀποβαλὼν τὰ πολιτικὰ δικαιώματα. Ἔνεκα δὲ τούτου ἡκυρώθη ἡ ὅλη κατηγορία, καὶ οὐ μόνον ἠύξήθη παρὰ πολλοῖς τῶν πολιτῶν ἡ πρὸς τὸν Αἰσχίνην τιμὴ, ἀλλὰ καὶ ὁ Δημοσθένης διεβλήθη ἔνεκα τῆς κοινοπραγίας αὐτοῦ μετὰ τοιούτου ἀνθρώπου ἀκολάστου, παρεβλάφθη δ' ἐκ τούτου καὶ ὁ ἀγὼν ὃν εἶχεν ἀναλάβει κατὰ τοῦ Αἰσχίνου¹. Τὸ δὲ στρατήγημα τῆς ἀντιθέτου φατρίας εἶχεν ἐπιτύχει ἐξαιρέτως. Οἱ φιλιππίζοντες ἀνεμεστώθησαν θάρρους, καὶ ὁ βασιλεὺς δὲν ἡμέλησε βεβαίως νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς στασιώτας αὐτοῦ διὰ παντοίων νέων ἐπαγγελιῶν. Διὸ ἐτόλμησαν οὗτοι καὶ πάλιν νὰ ἐκφρασθῶσι φανερῶς ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου· αὐτὸς δὲ ὁ Αἰσχίνης ὑπαινίσσεται ἤδη ἐν τῷ λόγῳ Κατὰ Τιμάρχου καὶ πάλιν τὴν εὐνοίαν καὶ τὰς ἀγαθὰς προθέσεις τοῦ βασιλέως, ἀντεπεξέρχεται δὲ κατὰ ταύτην τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἐναντίον τοῦ Ἡγησίππου² καὶ ἐναντίον τοῦ Δημοσθένους ὡς ἀν-

ου [*Ἀλικαρνασέως*] Πρὸς Ἀμμαῖον I, 10. Ὑπόθεσις δευτέρα εἰς *Δημοσθένους* Περὶ παραπροσβείας.

¹ Περὶ τῆς δίκης τοῦ Τιμάρχου ἴδε Schäfer [*Demosthenes und seine Zeit*] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 336 κ. ε.

² Ὁ *Αἰσχίνης* [Κατὰ Τιμάρχου] 64 ἀποκαλεῖ τὸν Ἡγησίππον Κρωδῶλον. Ἰδε καὶ τὰ *Σχόλια* εἰς τοῦτο τὸ χωρίον. Πρβλ. αὐτόθι 110.

δρὸς ἐπικινδύνου εἰς τὴν πόλιν καὶ βλαβεροῦ εἰς τοὺς νέους ¹. Ὁ δὲ ὅλος λόγος τοῦ Αἰσχίνου εἶχε χαρακτηῖρα φατριαστικόν, καὶ ὁ ῥήτωρ ἀνέπτυξεν ἐν αὐτῷ τὰ δῶρα, ἐφ' οἷς ἰδίως διεκρίνετο, ὑποκριθεὶς μετὰ τοῦ ἐπὶ τῆς σκηνῆς κτηθέντος πάθους τὸν κήρυκα τῆς ἀρετῆς καὶ κατορθώσας ὑπὸ τοῦτο τὸ προσωπεῖον νάπο- κρούση ἐπιτυχῶς τὰς ἐπιθέσεις τῆς φιλαθηναίου φατρίας.

Ἄλλ' ἡ ἐπιτυχία ἐκείνη δὲν ἤγαγεν εἰς κρίσιν τοῦ ἀγῶνος, ὑπῆρξε δὲ ἀπλῇ ἀνακωχή. Ὁ Δημοσθένης καὶ μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ Τιμάρχου δὲν κατήγγησε τὴν κατηγορίαν, μόνον δὲ δὲν ἀνέλαβεν αὐτὴν καὶ πάλιν πάραυτα, καραδοκῶν καταλληλοτέραν εὐκαιρίαν πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς δίκης. Ἡ ὅλη ἐπιτυχία τοιούτων δικαστικῶν ἀγῶνων ἐξηρτᾶτο, ἕνεκα τοῦ τρόπου τῆς συγκροτήσεως τῆς ἡλιαίας, ἀπὸ τῶν διαθέσεων τοῦ δήμου, καὶ ὁ Δημοσθένης ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἔμελλον νὰ ἐπέλθωσι πολλὰ γεγονότα μέλλοντα πάντως νὰ καταστήσωσιν ἀναμφίλεκτον τὴν ἐνοχλήν τοῦ Αἰσχίνου. Ἄλλως δὲ ἦτο ἤδη ὑποπτον, ὅτι αὐτὸς εἶχε προβάλει ἀντιρρήσεις, ὅτε ὁ Δημοσθένης μετὰ τὴν λήξιν τῆς δευτέρας πρεσβείας εἶχε παραστῇ πρὸ τῶν λογιστῶν, ὅπως δώσῃ εὐθύνας. Ὁ Αἰσχίνης ἰσχυρίσθη τότε, ὅτι δὲν παρίστατο ἀνάγκη ὑποβολῆς ἰδίων εὐθυνῶν χάριν ταύτης τῆς πρεσβείας, ἅτε οὕσης ἀπλῶς συνεχείας τῆς πρώτης καὶ ἐρειδομένης ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐντολῶν ². Ἀλλὰ τὴν γνώμην ταύτην ἀπέχρυσαν, ὡς ἦτο φυσικόν, οἱ ἀρμόδιοι ἄρχοντες, οἵτινες καὶ ἔλαβον παρὰ τοῦ Δημοσθένους, πιθανῶς δὲ καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν πρέσβων, τὰς προσηκούσας εὐθύνας ³, ἐν ᾧ ἡ κατὰ τοῦ Αἰσχίνου κατηγορία ἔμεινεν ἐκκρεμής.

Κατὰ δὲ τὰ ἐπόμενα ἔτη τὸ ἀξίωμα τοῦ Αἰσχίνου ὑπέστη μείωσιν. Ἰδίως δ' ἐκίνησε τὸ μῖσος, ἀναλαβὼν τὴν συνηγορίαν

¹ Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 170 κ. ε.

² Κατὰ τὸν Αἰσχίνην [Περὶ παραπρεσβείας] 123 ἡ ὑστέρα πρεσβεία ἐπὶ πεπραγμένοις ἐγίγνετο.

³ Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 211.

Ἀντιφῶντός τινος, οὗ τὴν σύλληψιν εἶχε διενεργήσει ὁ Δημοσθένης ἐπειδὴ οὗτος ἐξήγειρε φανεράς ὑπονοίας ὡς εὐρισκόμενος ἐν προδοτικῇ ἐπικοινωνίᾳ καὶ εἶχεν ἀναλάβει, δεκασθεὶς παρὰ τοῦ Φιλίππου, νὰ πυρπολήσῃ τὰ νεώρια τοῦ Πειραιῶς¹. Ὁ δ' Αἰσχίνης ἐχαρακτήρισε τὴν διαγωγὴν τοῦ Δημοσθένους, ὅστις ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἀναμφιβόλως ἐνήργησεν ἔχων ἐπίσημον ιδιότητα, ὡς παράνομον ὑπερβασίαν, ὡς παράδασιν τῆς ἐλευθερίας τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ οἰκιακοῦ ἀσύλου. Κατώρθωσε δὲ νὰ πείσῃ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐνόχου, καίτοι οὗτος εἶχε διαγραφῇ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ τότε ἐπενέβη ὁ Ἀρείος Πάγος, ὃν κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν τὸ πρῶτον βλέπομεν περιβεβλημένον εἰδικὴν ἐξουσίαν, κατὰ κίλευσμα δὲ αὐτοῦ ὁ Ἀντιφῶν ἤχθη πρὸ τῆς ἡλιαίας, ἀπεδείχθη ἐνοχος καὶ ἐθανατώθη².

Νέαν δὲ πληγὴν κατήγαγε κατὰ τῶν φιλιππιζόντων ὁ Ὑπερείδης, ὅστις περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον κατηγόρησε πρὸ τοῦ δικαστηρίου τὸν Φιλοκράτην, τὸν θρασύτατον, ὑπερφρονέστατον καὶ ἀσυνετώτατον ἀπάντων τῶν ἐν τῷ ἀθηναϊκῷ στρατοπέδῳ Μακεδόνων. Ἡ δὲ δίκη δὲν διεξήχθη κατὰ τὴν συνήθη διαδικασίαν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν τύπον εἰς ἀγγελίας, εἰσαχθείσης ἀμέσως εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπως ὅλος ὁ δῆμος ὑποκινηθῇ ἐναντίον δημαγωγοῦ παρέχοντος εἰς τοὺς πολίτας συμβουλὰς ἀντικειμένας εἰς τὸ συμφέρον τῆς πόλεως καὶ ὑπομίσθου εἰς τοὺς ξένους³. Ἀπεδείχθη δὲ ἡ ζημία ἢ προξενηθεῖσα εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν ψευδῶν ἀγγελμάτων τοῦ Φιλοκράτους ὡς πρέσβεως, καί, ἐπειδὴ οἱ πολῖται εἶχον

¹ Ἀπόπειραι προδοσίας τῶν νεωρίων ἀναφέρονται καὶ ἄλλαι. Ἴδε Ἀριστοφάνην ἐν Ἀγαρνεῦσι στ. 918. Ὅτι δὲ ὁ Φίλιππος ἐμίσθωσε πρὸς τοῦτο ἄνθρωπον εἶνε ἀπίστευτον· πιθανὸν δὲ εἶνε, ὅτι ὁ Ἀριστοφῶν ἤθελε νὰ ἐνεργήσῃ πρῶτον τὸ τόλμημα καὶ ἔπειτα νὰ-ξιώσῃ ἐπὶ τούτῳ ἀμοιβὴν παρὰ τοῦ Φιλίππου. Ὁ δὲ B o c k h ἐν ταῖς Abhandlungen der Preussischen Akademie. 1834 σ. 12 συνδέει τὸ γεγονός τοῦτο πρὸς τὴν διαψήφισιν.

² Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 132 κ. ε. Ὁ δὲ Πλούταρχος ἐν Βίῃ Δημοσθένους 14 ἀποκαλεῖ τὸ κατόρθωμα τοῦτο σφόδρα ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα.

³ Ὑπερείδου Ὑπὲρ Εὐξενίππου 20 κ. ε.

ἐσχηματισμένην γνώμην περὶ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ, ὁ Φιλοκράτης, καίπερ τυχὼν συνηγόρου τοῦ Αἰσχίνου, δὲν ἠδυνήθη νάποφύγῃ τὸ κατ' αὐτοῦ κατενεχθὲν τραῦμα. Ἦναγκάσθη δὲ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἥτταν πρὶν ἢ καταδικασθῇ· ἦτο δὲ ἤδη ἐξόριστος, ὅτε ἀποδειχθεὶς ἔνοχος ἐπὶ προδοσίᾳ κατεδικάσθη εἰς θάνατον¹.

Καὶ ὑπεκρίνετο μὲν μετὰ τοῦτο τὸ γεγονὸς ὁ Αἰσχίνης, ὅτι οὐδὲν εἶχε κοινὸν μετὰ τοῦ καταδικασθέντος, ἀλλ' οὐχ' ἦττον ὁ Δημοσθένης διαρκούσης ταύτης τῆς δίκης εἶχε κινήσει πάντα λίθον, ὅπως ἀποδείξῃ τοῦναντίον καὶ παραστήσῃ φανερώς εἰς τοὺς συμπολίτας τὸν Αἰσχίνην ὡς ἄξιον κατὰ πάντα τῆς αὐτῆς ποι-νῆς. Τὴν δὲ μεγάλην ἔκπτωσιν τῆς τιμῆς αὐτοῦ ἔνεκα τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Φιλοκράτους καὶ τῶν σχέσεων μετὰ τοῦ προδότου Ἀντιφῶντος ἀπέδειξε μετ' οὐ πολὺ ἄλλη περίστασις, καθ' ἣν προέκειτο νὰ ἐκλεχθῇ μετὰ τῶν Ἀθηναίων ῥητόρων ἀνὴρ ἄξι-ος πίστεως, εἰς ὃν ἔδει νάνατεθῇ δημοσία ἐντολὴ ὅλως ἰδιάζουσα.

Καὶ δὴ ἡ μακεδονικὴ ἐπίδρασις εἶχε συντελέσει εἰς τὴν καὶ ἐν ταῖς Κυκλάσι, καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Δήλῳ, τῇ μάλιστα πασῶν τῶν ἄλλων νήσων συνδεομένη πρὸς τὰς Ἀθήνας, συγκρότησιν φα-τρίας ἀνθισταμένης ἐναντίον τῶν περὶ ἡγεμονίας ἀξιώσεων τῶν Ἀθηναίων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διημφισβητεῖτο τὸ δικαίωμα αὐτῶν περὶ διοικήσεως τοῦ ἐν Δήλῳ ἱεροῦ. Βεβαίως δὲ ἡ κίνησις αὕτη ἦτο ἐπακόλουθον τῶν ἐνεργειῶν τῶν φιλιππιζόντων, ἀγωνιζομέ-νων κατὰ τὸν χρόνον τῆς εἰρήνης νὰ ἐπικρατήσωσιν ὅσημέραι μᾶλλον περὶ τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ ὑπονομεύσωσι κατὰ μικρὸν τὰ ἔτι ἐκτὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς τῆς Ἀττικῆς περισσωζόμενα λείψανα τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλ' ἰδιαζόντως ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου ἡ καὶ ἐνταῦθα ἀνάληψις τῆς προστασίας ἐθνικοῦ ἱεροῦ, οἷα εἶχε μὲν ἤδη ἐπιτύχει ἐν Δελφοῖς, ἐσκοπεῖτο δὲ βεβαίως παρ' αὐτοῦ νὰ ἐγκαθιδρυθῇ καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ². Τὴν δὲ ἀληθῆ ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων διαφωτίζει τὸ γεγονὸς, ὅτι τῶν

¹ Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσδοίας] 6. [Κατὰ Κτησιφῶντος] 79.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε'. σ. 420.

Δηλίων ἡγεῖτο ἀνὴρ φιλιππίζων, ὁ Εὐθυκράτης, αὐτὸς ἐκεῖνος ὅστις εἶχε προδώσει τὴν Ὀλυνθον ¹, καὶ ὅτι οἱ Δήλιοι προέτειναν, ὅπως ἡ ἀμφισβήτησις κριθῇ ἐν Δελφοῖς. Πράγματι δὲ παρείχετο οὕτως ἐξαίρετος εὐκαιρία, ὅπως προσδοῇ εἰς τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον πολιτικὴ σημασία καὶ ἀνυψωθῇ ἡ ἐν Δελφοῖς σκιά εἰς ἀρχὴν ἐν Ἑλλάδι. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νάποκρούσωσι τὴν πρότασιν τῶν Δηλίων, σπουδαῖον δὲ ἦτο μόνον νὰ εὔρεθῃ ὁ προσήκων ἀνὴρ ὁ μέλλων νὰ ὑπεραμυνθῇ πρὸ τοῦ συνεδρίου τοῦ δικαίου τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ δὲ δῆμος ἐξέλεξε τὸν Αἰσχίνην, ὅστις ἐφαίνετο ὁ ἐνδεδειγμένος ῥήτωρ ἐν ἅπασι τοῖς ἀμφικτυονικοῖς πράγμασιν. Ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ αὐτῇ ἐνέβαλεν εἰκότως εἰς ἀνησυχίαν ἅπαντας τοὺς φιλοπάτριδας. Πῶς ἡδύναντο, ἔχοντες ἀντίπαλον τὸν Εὐθυκράτην, νὰ ἐμπιστευθῶσι τὰ ἱερώτατα συμφέροντα τῶν Ἀθηνῶν εἰς ἄνδρα ὅστις ἦτο ὁμοίως θιασώτης τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τοῦ Φιλίππου καὶ ἐργάτης αὐτῆς, καὶ μάλιστα πρὸ δικαστηρίου ὑποκειμένου καὶ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν Μακεδόνων; Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἐθνικὴ φατρία ἐκίνησε πάντα λίθον χάριν καταλύσεως τῆς ἀποφάσεως τοῦ δήμου, καὶ κατώρθωσε νάνατεθῇ εἰς τὸν Ἀρειὸν Πάγον ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς προκειμένης ἐκλογῆς. Ὁ δὲ Ἀρειὸς Πάγος ἠκύρωσε τὴν πρώτην ἐκλογὴν, καὶ ἐξέλεξε συνήγορον τῶν Ἀθηνῶν τὸν Ὑπερείδην, ὅστις πρὸ μικροῦ εἶχε διατρανώσει διὰ τῆς ἐναντίον τοῦ Φιλοκράτους δίκης τό τε φρόνημα αὐτοῦ καὶ τὴν δραστηριότητα. Ὁ δὲ Ὑπερείδης ἀνεδείχθη πληρέστατα ἄξιος τῆς ἐπιδειχθείσης πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Φίλιππος δὲν ἐθεώρησε συμφέρουσαν τὴν ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ διὰ τῆς βίας ἐπικράτησιν, οἱ Ἀθηναῖοι ἔτυχον μετὰ τὸν ἐν Δελφοῖς ἐκφωνηθέντα Δηλιακὸν λόγον τοῦ Ὑπερείδου ἀποφάσεως τοῦ συνεδρίου, δι' ἧς ἐπεβλήθησαν καὶ πάλιν ἐπισήμως αἱ ἀξιώσεις αὐτῶν ².

¹ [Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 365].

² Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 134. Πρὸς. B ö c k h ἐν ταῖς Abhandlungen der Preussischen Akademie. 1834 σ. 11 κ. ξ.

Μετὰ δὲ τὴν νέαν ταύτην ἦτταν τοῦ Αἰσχίνου ἐνόμισεν ὁ Δημοσθένης, ὅτι εἶχεν ἐπιστῇ ἢ κατάλληλος εὐκαιρία, ὅπως καὶ αὐτὸς ἀναλάβῃ τὴν δίκην ἐκείνην, ἧς ἡ διεξαγωγή ἦτο δι' αὐτὸν ζήτημα τιμῆς. Εἶχε δὲ διατηρήσει ἀμετάβλητον τὸ ἀξίωμα, καὶ οὐδεμίαν εἶχε παραλίπει εὐκαιρίαν, ὅπως ἀποκαλῇ δημοσίᾳ τὸν ἀντίπαλον προδότην καὶ ἐχθρὸν τῆς πατρίδος. Ἦθελε λοιπὸν τώρα, ἵνα ὁ δῆμος ἐκφράσῃ καὶ αὐτὸς γνώμην ὁμοίαν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ.

Ἐδικαιοῦτο δέ τις νὰ νομίσῃ, ὅτι τοῦτο ἡδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἄνευ δυσχερειῶν. Πράγματι δὲ, ἂν ὁ Φιλοκράτης ἦτο προδότης, δὲν ἡδύνατο νὰ εἶνε ἄθῳος ὁ Αἰσχίνης, καίπερ τὰ νῦν ἀποκηρύξας τὸν πρότερον ἐταῖρον. Ἀλλ' ὅμως, προκειμένου περὶ τοῦ Αἰσχίνου, ἡ ἐπιτυχία ἦτο πολὺ ἀβεβαιοτέρα. Καὶ ταῦτα, διότι ὁ Αἰσχίνης ἦτο ἀνὴρ πανοῦργος καὶ προνοητικὸς, ὅστις οὐδέποτε ἔξετίθετο, καθ' ἃ εἶχε πράξει ὁ ἀμβλύς Φιλοκράτης· ἦτο δὲ πρότυπον εὐκοσμίας καὶ ἀνὴρ καθ' οὗ οὐδὲν ἡδύνατο νὰ ἐπιρριφθῇ ὄνειδος ἐπὶ τῇ καθ' ὅλου συμπεριφορᾷ. Ἐκέκτετο δὲ ἀκόμη ὁπαδοὺς ἰσχυροὺς, ἐπειδὴ ἦτο δοκιμώτατος ἐργάτης τῆς φατρίας τοῦ Εὐβούλου, καὶ ὡς ῥήτωρ καὶ πολιτευτὴς ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ἀγαπητὸς εἰς τὰ πλήθη. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Δημοσθένης δὲν ἀνέλαβε τὸν κατ' αὐτοῦ ἀγῶνα δι' εἰσαγγελίας ὑποβληθείσης εἰς τὸν δῆμον, καθ' ἃ εἶχε πράξει ὁ Ὑπερίδης ἐναντίον τοῦ Φιλοκράτους, ἀλλ' ἀνέλαβε μόνον νὰ παραστήσῃ τὴν παραπρεσβείαν τοῦ κατηγορουμένου, ὅπως ἔπειτ' ἀφεθῇ εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν λογιστῶν κληθησομένους δικαστὰς ὁ καθορισμὸς τῆς ποινῆς ¹.

Καίτοι δὲ ὁ Δημοσθένης εἶχε τραπῇ τὴν καθεστῶσαν ὁδὸν τῆς διαδικασίας, ἀλλ' ὅμως ὁ ὅλος ἀγὼν ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ ἦτο ἥκιστα ἐπιτήδειος, ὅπως διεξαχθῇ κατ' αὐστηρῶς δικανικὸν τρό-

¹ Ἦσαν πρεσβείας εὐθύναι πρὸς τῶν λογιστῶν. *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 103, ὅς πρέπει νὰ διακρίνωμεν τῆς εἰσαγγελίας παραπρεσβείας *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 139. Πρὸς. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 382-417.

πον. Ἀληθῶς δὲν προέκειτο περὶ παραβάσεως τακτῶν νόμων, ἀλλὰ περὶ ἐλλείψεως φιλοπατρίας ἐπιδειχθείσης ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῆς εἰς τὸν Αἰσχίνην ἀνατεθείσης ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἐμπιστευτικῆς ἐντολῆς, περὶ μεταβολῆς τῆς πολιτικῆς γνώμης αὐτοῦ, ἐξηγουμένης μόνον δι' ἐπιδράσεως ἔξωθεν, καὶ περὶ ἀπιστίας πρὸς τοὺς συμπολίτας. Ὡς πρὸς ταῦτα δὲ προέκειντο πράγματα φανερά εἰς πάντας, καθιστάνοντα περιττὴν πᾶσαν αὐστηρὰν ἀποδεικτικὴν διαδικασίαν. Ὁ ὅλος δῆμος ἠδύνατο νὰ μαρτυρήσῃ, ὅτι ὁ Αἰσχίνης εἶχεν ἐπιδείξει πρότερον ἔνθερμον φιλοπατρίαν καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐν Πέλλῃ διαμονῆς εἶχεν ὅλως μεταβληθῇ, ὅτι δ' ἔκτοτε ἐνήργει πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Φιλίππου καὶ εἶχεν ἐξαπατήσῃ τοὺς πολίτας διὰ ψευδῶν ἐπαγγελιῶν. Καὶ ἀναγκάζεται μὲν ὁ Δημοσθένης νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι δυνατόν εἶνε ὁ ἀντίπαλος νὰ ἡπατήθῃ αὐτὸς καὶ ν' ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς συμπολίτας τὰς ἐπαγγελίας τοῦ βασιλέως ἐπὶ καλῇ τῇ πίστει. Ἀλλ' ἂν τοῦτο ἦτο ἀληθές, ὁ Αἰσχίνης θὰ ἤθελε πάντως μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐξαπάτησιν ἀποσχισθῇ ἀπὸ τῶν φιλιππιζόντων μετ' ἀγανακτήσεως. Ἀλλ' ὅμως ἀπ' ἐναντίας αἱ ἀγαθαὶ πρὸς τὸν βασιλέα σχέσεις αὐτοῦ οὐδαμῶς διαταράχθησαν, καὶ μάλιστα συνεώρτασε φαιδρότατα τὰ ἐπινίκια τοῦ βασιλέως μετὰ τὴν ἦτταν τῶν Φωκέων, εἰς ὧν τὴν ἐξολόθρευσιν εἶχε καὶ αὐτὸς συντελέσει. Ἐκ τούτων δὲ πάντων ἐξάγεται ἀναγκαίως, ὅτι ὁ Αἰσχίνης ἐκ προθέσεως εἶχεν ἀπατήσῃ τοὺς συμπολίτας ἐν ταῖς κυριωτάταις τῶν περιστάσεων τῆς πολιτείας, καὶ ἐν γνώσει εἶχε μετέλθει τὰ πάντα, ὅπως διαπράξῃ τὴν εἰρήνην ὅσον ἔνεστι μὲν μάλιστα συμφορωτάτην πρὸς τὸν Φίλιππον, ἐπονειδιστοτάτην δὲ καὶ ὀλεθριωτάτην εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Καὶ ἐν μὲν τοῖς καιρίοις τὸ ζήτημα ἐκεῖνο, εἰς ὃ ὁ Δημοσθένης ἀπέδιδε μεγίστην σημασίαν, ἦτο σαφέστατον, ἀλλὰ, προκειμένου περὶ ἀνδρὸς οἷος ὁ Αἰσχίνης, ἦτο εὐλόγως δυσχερέστατος ὁ καθορισμὸς τοῦ μέτρου τῆς ἐνοχῆς, ἢ ἀκριβοῆς διάκρισις μεταξὺ ἀδυναμίας καὶ κακῆς θελήσεως καὶ ἡ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἀποδείξεις τῆς προδοτικῆς διαθέσεως. Ὁ Δημοσθένης κατεπολέμει ἐν

τῷ Αἰσχίνῃ ἅπαντας τοὺς προδότας, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἡὔξανεν ὅση-
μέραι ἐν Ἑλλάδι. Ὁ δὲ ζῆλος τῆς ἀγανακτήσεως παρέσυρεν
αὐτὸν, καὶ ἡ ὑπερβολὴ τῶν κατηγοριῶν ἐβόηθει τὸν ἀντίπαλον.
Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι, ὅτε παρίστανεν αὐτὸν ὡς τὸν προδόντα
τὰς Θερμοπύλας καὶ εἰσαγαγόντα εἰς μέσσην τὴν Ἑλλάδα τὸν ξέ-
νον βασιλέα, ὅτ' ἐκήρυσσεν αὐτὸν αἴτιον τῆς καταστροφῆς τῆς
Φωκίδος καὶ τῆς ἡττης τοῦ Κερσοβλέπτου, ἡ δ' αὖτε τοιούτων
κατηγοριῶν ἡδύνατο εὐκόλως νάπαμβλυνηθῇ ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους.
Ὁ ἀντίπαλος ἡδύνατο νάποδείξῃ, ὅτι ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασι-
λέως τῆς Θράκης εἶχε πέσει ἤδη πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς πρε-
σβείας καὶ ὅτι οἱ τύραννοι τῆς Φωκίδος εἶχον καταστρέψει αὐτοὶ
ἐαυτούς. Ὁ Αἰσχίνης ἡδύνατο νάντικρούσῃ τὰ λεγόμενα περὶ μυ-
στικῶν αὐτοῦ συνεννοήσεων πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον ὡς μὴ
ἐπαρκῶς μαρτυρούμενα, ἡδύνατο δὲ ἰδίως νάποδείξῃ, ὅτι ἦτο ἄδι-
κον νὰ καθίσταται αὐτὸς ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὑπεύθυνος ἐπὶ πᾶσι
καὶ νὰ κατηγορῇται κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὡς νὰ ὤφειλεν αὐτὸς
καὶ μόνος αὐτὸς νὰ δώσῃ λόγον περὶ τῶν πράξεων τοῦ Φιλίππου
καὶ περὶ τῆς εἰρήνης. Ἀλλ' ἰδιαίτατα τὰ κατὰ τὸν Αἰσχίνην
ἐβελτιοῦντο ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἐναντίον αὐτοῦ ἐπίθεσις ἦτο συγ-
χρόνως καὶ ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς εἰρήνης καὶ διὰ τοῦτο ἐφόβει εἰ-
κότως ἅπαντας τοὺς φιλειρηνικοὺς πολίτας. Πράγματι δὲ ἡ κατα-
δίκη τοῦ Αἰσχίνου θὰ ἦτο αὐτὸ τοῦτο νέα ῥῆξις μεταξὺ Φιλίπ-
που καὶ Ἀθηνῶν, καὶ ἔμμεσος δήλωσις τοῦ δήμου, ὅτι ἤθελε
νάνακτῇ τὴν διὰ τῆς εἰρήνης δεσμευθεῖσαν τιμὴν αὐτοῦ.

Ὁ δ' Αἰσχίνης ἦτο ἐπιτηδειότατος, ὅπως ἐπωφεληθῇ τὴν
τοιαύτην εὐμένειαν τῶν περιστάσεων. Ὁμοίως πρὸς δεξιὸν παλαι-
στὴν ἐκφεύγει τὰς προσβολὰς τοῦ δεινοτέρου ἀντιπάλου καὶ, ἀντὶ
νὰ ἐπιληφθῇ σοβαρᾷ ἀμύνης ἀντεπεξερχόμενος πρὸς τὴν οὐ-
σίαν τῆς κατηγορίας, ἐπωφελεῖται πᾶν ἀσθενὲς αὐτῆς μέρος,
χλευάζων τὸ ἄμετρον τῆς εὐθύνης τῆς ἐναντίον τῆς ἀτυχοῦς αὐ-
τοῦ κεφαλῆς ἐπισωρευομένης, καὶ παριστάνει τὴν ὅλην δίκην
ὡς ἀνταγωνισμὸν ἀντιδιαφερομένων πολιτικῶν γνωμῶν ξένον τῆς

ἐντολῆς τοῦ δικαστηρίου. Ἰσχυρίζεται δὲ, ὅτι ὁ ἀγρίως ἐπιτιθέμενος κατ' αὐτοῦ νεωτεροποιὸς μεταχειρίζεται αὐτὸν ὡς τὸ θῦμα τῆς πατρίας ἐκείνης τῆς θελούσης νὰ διατηρήσῃ χάριν τῶν Ἀθηναίων τὴν εἰρήνην, ἥτις ἐν τούτοις ἐξηκολούθει ἀποδεικνυομένη εὐεργετικὴ εἰς τὴν πόλιν ὡς πρὸς τε τὴν εὐημερίαν αὐτῆς καὶ τὸ πολίτευμα¹. Ἐπωφελήθη δὲ τὴν ἀγαθὴν φήμην τὴν περὶ αὐτοῦ διαδεδομένην παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, ὅπως ἀποδείξῃ τάνοσιον ἔργον περὶ ὧν κατηγορεῖται ὡς ἀσυμβίβαστα πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, καὶ ἀνέπτυξε τὴν σύμπασαν τέχνην τοῦ λόγου, τὴν σύμπασαν δύναμιν τῆς φωνῆς τῆς συγκινοῦσης τὰς καρδίας. Ὡφέλησε δὲ αὐτὸν καὶ τοῦτο, ὅτι ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος λαβὼν τὸν λόγον καὶ ὅτι ὁ ἀντίπαλος δὲν ἔσχεν εὐκαιρίαν νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἐκ τῆς εὐγλωττίας τοῦ Αἰσχίνου ἐμποιηθεῖσαν αἰσθησιν. Τέλος δὲ συνηγόρησαν ὑπὲρ αὐτοῦ ἄνδρες μεγίστου ἀξιώματος, οἱ οὐ βούλος καὶ ὁ Φωκίων². Οὕτω δ' ὁ γιγάντειος ἀγὼν τῶν δύο μεγίστων ῥητόρων τῶν Ἀθηνῶν ἐπερατώθη τέλος τὸ τέταρτον ἔτος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ Αἰσχίνου ἀπὸ τῆς περὶ παραπροσθείας κατηγορίας καὶ ἀπὸ πάσης εὐθύνης³.

Ἄλλ' ἡ ἀπαλλαγὴ ἐκείνη δὲν ὑπῆρξε νίκη τοῦ Αἰσχίνου, ἀπ' ἐναντίας δὲ ἦττα, ἐπειδὴ ὁ κατηγορούμενος ἠθωώθη διὰ μόνον

¹ Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσθείας] 171 κ. ε.

² Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσθείας] 184.

³ Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι μετὰ δεκατρία ἔτη πραγματεύονται ταῦτὰ ζητήματα ἀνευ ῥήτου συσχετισμοῦ πρὸς προηγηθεῖσαν δίκην ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ Κατὰ Κτησιφώντος καὶ ὁ Δημοσθένης ὑπὲρ αὐτοῦ [ἐν τῷ Περὶ τοῦ στεφάνου]. Τὸ γεγονός τοῦτο ἦγαγεν εἰς ἀμφιβολίας καὶ περὶ τῆς δίκης περὶ παραπροσθείας ἥδη ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις (Πλούταρχος ἐν Βίῳ Δημοσθένους 15), ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐσχάτων. Ἴδε Ο. Haupt (Leben des Demosthenes), καθ' ὃν ἀμφότεροι οἱ Περὶ παραπροσθείας λόγοι πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς φατριαστικαὶ συγγραφαί. Περὶ δὲ τῆς ἀντιρρήσεως μεταξὺ τῶν προτέρων καὶ τῶν μεταγενεστέρων λόγων ἴδε L. Spengel Demosthenes' Vertheidigung des Ktesiphon. 1863. Καὶ ἐξερόθησαν μὲν ἀμφότεροι οἱ λόγοι ὡς φατριαστικαὶ συγγραφαί. Ἀλλὰ κατὰ τῆς γνώμης ἀρχαίων καὶ νέων κριτικῶν, καθ' ἣν ἡ περὶ παραπροσθείας δίκη δὲν συνεζητήθη πρὸ τῆς ἡλιαίας, ἀντεπεξέρχεται καὶ ὁ Bergk (Griechische Literaturgeschichte Τόμ. Δ' σ. 403) [καὶ ὁ Sittl Geschichte der griechischen Literatur Τόμ. Β' σ. 208]. Περὶ δὲ τῆς γενομένης ἀληθῶς διεξαγωγῆς τῆς δίκης ἔχομεν τὸν μαρτυρικὸν τοῦ Ἰδομενέως παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Βίῳ Δημοσθένους 15· παρὰ τριάκοντα μόνους τὸν Ἀἰσχίνην ἀποφυγεῖν.

τριάκοντα ψήφων. Ὁ δὲ γινώσκων τὰ πράγματα κατενόει ἄριστα, ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν ὀλίγων ἐκείνων ψήφων δὲν προήρχετο ἐκ πεποιθήσεως περὶ τῆς ἀθωότητος τοῦ Αἰσχίνου, ἀλλ' ὅτι αὐταὶ εἶχον συναχθῆ ἕνεκεν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων καὶ ἕνεκα διαθέσεων ὑπολογισμῶν καὶ γνωμῶν ὅλως ξένων πρὸς τὴν προκειμένην δίκην. Καίτοι δὲ ὁ Δημοσθένης δὲν ἔτυχε τοῦ ποθουμένου, ἀλλ' οὐδένα εἶχε λόγον νὰ μετανόησῃ ἐπὶ τοῖς μόχοις οὓς κατέβαλε χάριν τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου, ἐπειδὴ τὸ ἀξίωμ' αὐτοῦ ἠϋξήθη μέγας παρὰ τοῖς ἀρίστοις τῶν πολιτῶν καὶ ἐπετεύχθη σαφῆς διάκρισις τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου.

Διαρκούντων δὲ τούτων τῶν ἀγῶνων ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, εἶχεν ἐπανελθεῖ καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων. Ὡς δὲ ὁ Δημοσθένης κατεδίωκεν ἀκαταπόνητος τοὺς φιλιππίζοντας μεταξὺ τῶν πολιτῶν, οὕτω καὶ ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς εἶχε παρακολουθήσει ἀπάσας τὰς ἐνεργείας τοῦ βασιλέως, κατασκοπεύων πᾶσαν πρόθεσιν αὐτοῦ καὶ ἀντεπεξερχόμενος πρὸς αὐτὴν διὰ πάντων τῶν εἰς αὐτὸν δυνατῶν τρόπων.

Τὴν δὲ πρώτην ἀφορμὴν παρέσχον εἰς αὐτὸν τὰ κατὰ τὴν Πελοπόννησον, ἐν ᾗ τὰ τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων προσέκρουον εἰς μεγίστας δυσχερείας. Καὶ ἡ μὲν Σπάρτη ἦτο ἡ ἰσχυροτάτη καὶ αὐταρκεστάτη τῶν πόλεων τῆς χερσονήσου, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ προσπελάσωσιν εἰς αὐτὴν ἐκ φόβου μὴ ἐξερεθίσωσι τοὺς ἀντιπάλους τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ἐξωθήσωσιν αὐτοὺς εἰς συμμαχίαν πρὸς τοὺς Μακεδόνας. Ὁ δὲ Δημοσθένης εἰς τοῦτο πρὸ πάντων ὤφειλε νὰ προσέξῃ, ὅπως μηδεμία ἐλληνικὴ πόλις παράσχη ἀφορμὴν εἰς τὸν βασιλέα νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ δικαίου. Διὸ παρίστατο ἀνάγκη νὰ διαφωτισθῶσιν αἱ πελοποννησιακαὶ πόλεις περὶ τοῦ ἀληθοῦς χαρακτῆρος τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Μακεδόνων, ἐξεγερθῇ δὲ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ὡς ἐν Ἀθήναις ἡ δυσπιστία ἐναντίον

τοῦ Φιλίππου, ἥτις ἦτο ἡ κυριωτάτη συνθήκη εὐσταθοῦς καὶ ἐθνικῆς ἐνεργείας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐστάλησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Δημοσθένους πρέσβεις μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐν τῇ χερσονήσῳ ἑναρξιν τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ, τὴν ἐπαγγελίαν βοηθείας καὶ τὴν ἀποστολὴν μισθοφόρων καὶ ἐπιτακτικῶν διαταγῶν¹. Ἦγεῖτο δὲ τῆς πρεσβείας αὐτὸς ὁ Δημοσθένης². Ἐπειδὴ δὲ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἦσαν διαδεδομένοι καὶ ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν, ἀναγινωσκόμενοι γραπτοὶ, παρέστη ἕν τε Μεσσήνη καὶ ἐν Ἀργεὶ πρὸ τῶν πολιτῶν ὡς δημοτικὸς ἀνὴρ γνωστότατος καὶ θαυμαζόμενος ἐπὶ τῇ παρρησίᾳ. Ἐπεχείρησε δὲ νὰ παραινέσῃ τοὺς Μεσσηνίους καὶ τοὺς Ἀργεῖους νὰ φυλαχθῶσιν ἀπὸ τοῦ βασιλέως, περὶ οὗ εἶπεν, ὅτι εἶχεν ἤδη ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν Πελοπόννησον, παραδιδόμενος εἰς αὐτὴν ὡς φίλος καὶ εὐεργέτης, ὡς ὁ προστάτης τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ὀφείλουσι νὰ περιβλέψωσι περὶ ἑαυτοὺς καὶ πεισθῶσιν ἐκ τοῦ παραδείγματος ἄλλων πόλεων τίνα σημασίαν εἶχεν ἡ προστασία ἀνδρὸς οἷος ὁ Φίλιππος. Ὑπέμνησε δ' αὐτοὺς τὴν τύχην τῆς Ὀλύνθου. Ἀναλογίσθητε, εἶπεν, ὦ ἄνδρες Μεσσηνιοί, ὅποιας ἐμπιστοσύνης ἐνεφοροῦντο οἱ Ὀλύνθιοι καὶ μεθ' ὅποιας δυσ-αρεσκείας ἤκουον παντὸς ὁμιλοῦντος ἐναντίον τοῦ Φιλίππου κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὅτ' ἐδώρει εἰς αὐτοὺς τὸν Ἀνθεμοῦντα καὶ τὴν Ποτίδιαν. Ἠδύναντο τότε νὰ προσδοκῇσιν νὰ πάθωσι τοιαῦτα οἷα ἔπαθον ἀργότερον, καὶ δὲν ἔμελλον νὰ καταγελάσωσι πάντα ὅστις ἤθελεν εἶπει εἰς αὐτοὺς τοιοῦτό τι; Καὶ ὁμῶς ἐξηπατήθησαν οἰκτρῶς, καρπωσάμενοι δὲ μικρὸν χρόνον τὴν ἄλλοτρίαν ἐστερήθησαν διὰ παντὸς τῆς ἑαυτῶν ὑπ' ἐκείνου, αἰσχρῶς ἐκβλή-θέντες καὶ οὐ μόνον ἡττηθέντες, ἀλλὰ καὶ προδοθέντες ὑπ' ἀλλήλων καὶ πραθέντες. Ἐντεῦθεν δύνασθε νὰ ἰδῇτε, ὅτι δὲν εἶνε ἀσφα-λεῖς εἰς ἐλευθέρας πολιτείας αἱ τοιαῦται πρὸς τοὺς τυράννους σχέ-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 421.

² Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 79.

σεις. Καὶ μὴ ὑπῆρξε καλλιτέρα ἢ τύχη τῶν Θεσσαλῶν ; Ὅτε ὁ Φίλιππος ἐξέβαλλε τοὺς τυράννους αὐτῶν καὶ ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς καὶ πάλιν τὴν Νίκαιαν καὶ τὴν Μαγνησίαν, νομίζετε, ὅτι προσεδόκων τότε τὴν παρ' αὐτοῖς κατάστασιν τῆς δεκαδαρχίας, ἥτις ἄρχει αὐτῶν τῶρα καὶ ὅτι ἠδύναντο νὰ πιστεύσωσι παρὰ τοῦ ἀποδώσαντος εἰς αὐτοὺς τὴν ἐν τῇ Πυλαίᾳ ἔδραν αὐτῶν καὶ ψῆφον, ὅτι ἔμελλε νὰ φαιρέσῃ τὰς ιδίας αὐτῶν προσόδους ; Βεβαίως ὄχι, ἀλλ' ὅμως πάντες γινώσκουσιν, ὅτι ταῦτα ἐτελέσθησαν πράγματι. Θεωρεῖτε λοιπὸν τὸν δίδοντα καὶ ὑπισχνούμενον Φίλιππον, ἀπεύχεσθε δὲ νὰ ἴδῃτε ἐν βραχεῖ χρόνῳ καὶ τὸν ἤδη ἐξαπατήσαντα. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν ἐφεύρει παντοδαπὰ πρὸς φυλακὴν καὶ σωτηρίαν τῶν πόλεων, οἷον χαρακώματα καὶ τείχη καὶ ἄλλα τοιαῦτα χειροποίητα. Ἄλλ' εἰς τοὺς εὖ φρονοῦντας ἡ φύσις παρέσχε φυλακτήριον ἐν ἑαυτοῖς, ὅπερ εἰς πάντας μὲν εἶνε ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, μάλιστα δὲ εἰς τὰ πλήθη πρὸς τοὺς τυράννους. Τὸ φυλακτήριον δὲ τοῦτο εἶνε ἡ δυσπιστία. Ταύτην φυλάττετε διὰ ταύτης θὰ σωθῇτε. Τί ζητεῖτε πρὸ παντὸς ἄλλου ; Ἐλευθερίαν, θάπαντήσητε. Καλῶς. Ἀλλὰ δὲν βλέπετε λοιπὸν, ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ προσηγορίαι τοῦ Φιλίππου εἶνε ἀλλοτριώταται πρὸς ταύτην ; Διότι βεβαίως ἅπας βασιλεὺς καὶ τύραννος εἶνε ἐχθρὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐναντίος εἰς τοὺς νόμους. Φυλάχθητε λοιπὸν, ὅπως μὴ, ζητοῦντες νὰ παλλαγῇτε πολέμου, εὕρητε δεσπότην¹.

Ἡ σθεναρὰ εὐγλωττία τοῦ Δημοσθένους δὲν ἡστόχησε τοῦ σκοπομένου, οἱ δὲ λόγοι αὐτοῦ προεκάλεσαν ἐπιδοκιμασίαν καὶ θαυμασμόν. Καὶ οἱ μὲν εὐγενέστεροι τῶν κατοίκων τῆς Μεσσήνης καὶ τοῦ Ἀργους διαφωτισθέντες κατενόησαν ὀρθῶς τὴν κατάστασιν καὶ ἐθερμάνθησαν ὑπὸ φιλελευθέρου ἐλληνικοῦ φρονήματος· ἀλλ' ἡ γνώμη τοῦ πλήθους δὲν ὑπῆρξεν εὐκολον νὰ μεταβληθῇ.

Ἠκροάσθησαν δ' οἱ πολλοὶ τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους ἀπλῶς ὡς εἰ παρίστατο εἰς τὴν θεατρικὴν διδασκαλίαν ξένου ὑποκριτοῦ. Μετὰ δὲ τὸ πέρας τοῦ ἀκροάματος ἐψυχράνθησαν αἱ καρδίαι, καί,

¹ Δημοσθένης [Κατὰ Φίλιππον] 20-26.

ἐπανελθόντες εἰς τὴν προτέραν ἀδιαφορίαν, ἐμερίμων καὶ πάλιν μικροθύμως περὶ μόνων τῶν ἐπιχωρίων συμφερόντων, μόνον μέλημα ἔχοντες τὸν ἀπὸ τῆς Σπάρτης φόβον. Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ὁ ἐγωισμὸς ὁ εἰς τὰς μικρὰς πολιτείας προσιδιάζων ἦτο ἀκμαιότερος ἢ ἐν Πελοποννήσῳ, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ οἱ πολῖται ἐμυώπαζον ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὰ καθ' ἑλίου πολιτικὰ πράγματα. Οἱ Πελοποννήσιοι ὑπελάμβανον ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς ἐν τῷ κρησφυγέτῳ αὐτῶν ὀπισθεν τῶν στενῶν τοῦ ἰσθμοῦ, καὶ ἐθεώρουν εὐήθη τὸν θέλοντα νὰ φοβήσῃ τὰς ὀρεινὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς πυρπολήσεως τῆς Ὀλύνθου. Ἦτο δ' εἰς αὐτοὺς ἀνετώτατον νὰ ὑποκαταστήσωσι τὴν προστασίαν ἰσχυροῦ στρατηλάτου καὶ βασιλέως, εἰς δὲ αἱ δευτερεύουσαι πόλεις ἠδύναντο νὰ ὑπαχθῶσι προθυμότερον ἢ εἰς πόλιν ἑλληνικὴν τασσομένην καὶ αὐτὴν πρότερον εἰς τὰς δευτερευούσας πόλεις καὶ ἔπειτ' ἀύξηθεῖσαν καὶ ἀναδειχθεῖσαν.

Ἄλλ' οὐχ ἥττον ἢ ἐμφάνισις τοῦ Δημοσθένους εἶχε φοβήσει τοὺς φιλιππιζόντας, ὧν οἱ κυριώτατοι ἡγέται, ὁ Νέων καὶ ὁ Θρασύλοχος ἐν Μεσσήνῃ, ὁ Μυρτις, ὁ Τηλέδαμος καὶ ὁ Μνασέας ἐν Ἀργεῖ¹, οὐδὲν ἤθελον νάκούσωσι περὶ καταπαύσεως τῶν ἐμφυλίων διχονοιῶν. Ἐδιπλασίασαν δὲ οὗτοι τὴν δραστηριότητα αὐτῶν, μετὰ δὲ τὰς νοθεσίας τοῦ Δημοσθένους ἠρέθιζον ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον τοὺς πολίτας ἐναντίον τῆς Σπάρτης καὶ συγχρόνως ἐναντίον ἀπάντων τῶν λακωνιζόντων, καθ' ἃ ἐπίστευον, περὶ ὧν ἔλεγον, ὅτι ἦσαν καὶ ἐχθροὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν Πελοποννησίων· κατηγοροῦν δὲ καὶ αὐτὰς τὰς Ἀθήνας, ὅτι εὕρισκοντο ἐν μυστικῇ συνεννοήσῃ μετὰ τῆς Σπάρτης. Ἐκ δὲ τῆς Μακεδονίας ὑπεθάλλοντο αἱ ἐκφραζόμεναι ἐκεῖναι ὑπόνοιαι, ὅπως παρασκευασθῶσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους δυσχέρειαι καὶ ἐξασθενηθῇ ἡ φατρία τοῦ Δημοσθένους. Οὕτω δὲ παρωρμήθησαν αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου νὰ

¹ Περὶ τῶν ἐν Μεσσήνῃ καὶ Ἀργεῖ μακεδονιζόντων ἴδε *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 295. *Θεόπομπον* παρὰ *Ἀρποκρατίωνι* ἐν λ. Μύρτις [C. Müller *Fragmenta Historicorum Graecorum* Τόμ. Α' σ. 322] ἀπόσπ. 257.

στείλωσιν εἰς τὰς Ἀθήνας πρεσβεῖαν, ὅπως ζητήσωσιν ἐξηγήσεις περὶ τῶν σχέσεων τῆς πόλεως πρὸς τὴν Σπάρτην. Συγχρόνως δὲ μετὰ τῶν Πελοποννησίων ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ πρέσβεις Μακεδόνες, ὅπως ὑποστηρίξωσιν αὐτοῦς, ἐν ταύτῳ δ' ἀπαιτήσωσιν ἔλεγχον περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ ἀθηναϊκοῦ βήματος ἐναντίον τοῦ βασιλέως διαβολῶν ¹.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ ἐπακόλουθα τῶν μόχθων τοῦ Δημοσθένους. Ἀντὶ νάποσπᾶσιν τοὺς Πελοποννησίους ἀπὸ τοῦ Φιλίππου, ἢ Πελοπόννησος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας εἶχον συνδεθῆ εἴπερ ποτὲ οἰκείως πρὸς ἀλλήλους καὶ συναπετέλουν νῦν μίαν καὶ μόνην κοινὴν φατρίαν ἀντιτασσομένην εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ἀπέβαλεν ὁ Δημοσθένης τὸ θάρρος, παρωμῆθη δὲ μόνον εἰς ἐμμονωτέραν καὶ σαφεστέραν ἐπίδειξιν τοῦ προγράμματος ἑαυτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Ἐπραξε δὲ τοῦτο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ συνεζήτηθησαν τὰ περὶ τῆς ἀπαντήσεως ἥτις ἔμελλε νὰ δοθῇ εἰς τοὺς ξένους πρέσβεις.

Ὅπως καθορίσωμεν τί ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν, τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἔννοια τοῦ λόγου αὐτοῦ, ὀφείλομεν νὰ γινώσκωμεν τί ζητεῖ ὁ Φίλιππος. Ἄν εἴνε φίλος τῶν Ἑλλήνων, καθ' ἃ ἰσχυρίζεται, ἔχουσι δίκαιον οἱ προσχωροῦντες εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἂν εἴνε ἐχθρὸς, οἱ ἔχοντες τὸ δίκαιον εἴμεθα ἡμεῖς οἱ καταπολεμοῦντες αὐτόν διὰ παντὸς τρόπου. Ἡ δὲ ἀπάντησις περὶ τοῦ κρισίμου τούτου ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐν τῷ μέλλοντι διαγωγὴν ζητήματος ἔγκειται ἐν τοῖς πράγμασιν ὧν ὑπῆρξαμεν ἅπαντες μάρτυρες.

¹ Διθανίου Ὑπόθεσις εἰς Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Β'] σ. 64. Ἐπεμψεν πρέσβεις ὁ Φίλιππος πρὸς Ἀθηναίους, αἰτιώμενος ὅτι διαβάλλουσιν αὐτὸν μάτην πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡς ἐπαγγειλάμενον αὐτοῖς πολλὰ καὶ μεγάλα, ψευδόμενον δέ. οὐδὲν γὰρ ὑπεσχησθαί φησιν οὐδὲ ἐψεύσθαι, καὶ περὶ τούτων ἐλέγχους ἀπαιτεῖ. Ἐπεμψαν δὲ μετὰ Φιλίππου καὶ Ἀργεῖοι καὶ Μεσσήνιοι πρέσβεις εἰς Ἀθήνας, αἰτιώμενοι καὶ οὗτοι τὸν δῆμον ὅτι Λακεδαιμονίοις καταδουλομένοις τὴν Πελοπόννησον εὐνοὺς τέ ἐστι καὶ συγχροτεῖ, αὐτοῖς δὲ περὶ ἐλευθερίας πολεμοῦσιν ἐναντιοῦται.

Ὁ Φίλιππος ἔβη εἰς τὰ πρόσω κατὰ μικρὸν, ὅπως μεταβάλλῃ τοὺς Ἑλληνας εἰς ὑπηκόους· τὰ δὲ παρ' αὐτοῦ πραχθέντα δεικνύουσιν, ὅτι οὐδεμίαν βιαιοπραγίαν ἀπέφυγεν. Δὲν εἶνε βασιλεὺς θέλων τὴν δικαιοσύνην, ἀλλ' ἐπιδιώκων μόνον νὰ ἄρξῃ. Καθυποτάσσει τὰ μυντήρια καὶ τὰς παρόδους τῆς Ἑλλάδος ἐπαλλήλους, προβαίνει δὲ τῶρα καὶ ἐν Πελοποννήσῳ μετὰ λογισμοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Φίλιππος παρὰ πάσας τὰς περὶ εἰρήνης συνθήκας εἶνε καὶ μένει ἐχθρὸς ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἰδίᾳ ἡμῶν. Καὶ ταῦτα διότι, θέλων νὰ ἄρξῃ, ἡμᾶς μόνους ὑπολαμβάνει ἀνταγωνιστὰς, γινώσκων, ὅτι δὲν δύναται νὰ φενακίσῃ τὰς Ἀθήνας διὰ ψευδῶν ἐπαγγελιῶν, καθ' ἃ τοὺς Θηβαίους καὶ τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Τοῦτο δ' εἶνε δεῖγμα τιμῆς πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ὅτι οὐδὲ κἄν τολμᾷ νὰ πειραθῇ νὰ ποιήσῃ ἡμᾶς συμμάχους, δελεάζων δι' ἀδίκου κέρδους καὶ ἄγων κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἡμᾶς εἰς προδοσίαν τῶν κοινῶν τῶν Ἑλλήνων δικαίων¹. Ταῦτα δὲ εἰπὼν ὁ ῥήτωρ καὶ παραστήτας εἰς τοὺς συμπολίτας μετὰ δεινότητος ἐνώπιον τῶν ξένων πρέσβειων καὶ τῶν παρόντων Ἑλλήνων, ὅτι ἅπαντες οἱ ἀληθεῖς Ἑλληνες ὀφείλουσι νὰ κατέχωνται ὑπὸ αἰσθήματος μίσους πρὸς τὸν Φίλιππον, ἐξέθηκε τὸ σχέδιον τῆς δοθησομένης ἀπαντήσεως. Ἀναμφιβόλως δὲ ἦ τε Μεσσήνη καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις καθησύχασαν, πεισθεῖσαι, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι οὐδαμῶς μὲν ἐσκόπουν νὰ βοηθήσωσιν εἰς τὴν ἐκ νέου καθυπόταξιν αὐτῶν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ἂφ' ἑτέρου εἶχον καὶ τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ ὑπεραμυνθῶσι τῆς Σπάρτης ἐναντίον πάσης προσβολῆς, ἐπειδὴ τοῦτο ἦτο τὸ φιλό-

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου] 7-8· πρὸς πλεονεξίαν, [οἶμαι] καὶ τὸ πάνθ' ὅφ' ἑαυτῷ ποιήσασθαι τοὺς λογισμοὺς ἐξετάζων, καὶ οὐ πρὸς εἰρήνην οὐδ' ἡσυχίαν οὐδὲ δίκαιον οὐδὲν, οἷδε τοῦτ' ὀρθῶς, ὅτι τῇ μὲν ἡμετέρᾳ πόλει καὶ τοῖς ἡθεσι [τοῖς] ἡμετέροις οὐδὲν ἂν ἐνδείξαίτο τοσοῦτον οὐδὲ ποιήσειεν ὅφ' οὐ πεισθέντες ὑμεῖς τῆς ἰδίας ἔνεκ' ὠφελείας τῶν ἄλλων τινὰς Ἑλλήνων ἐκείνῳ προεῖσθε, ἀλλὰ καὶ τοῦ δικαίου λόγον ποιούμενοι, καὶ τὴν προσοῦσαν ἀδοξίαν τῷ πράγματι φεύγοντες, καὶ πάνθ' ἃ προσήκει προορώμενοι, ὁμοίως ἐναντιώσεσθε, ἂν τι τοιοῦτον ἐπιχειρήσῃ πράττειν, ὥς περ ἂν ἐλ πολέμοῦντες τύχοιτε.

πατρι καθῆκον, ὅπερ οὐδέποτε μέλλουσι νὰ παραβῶσιν αἱ Ἀθηναί, ἡ ἀπανταχοῦ προστασία τοῦ καθεστῶτος δικαίου καὶ ἡ ἀντίπραξις πρὸς πᾶσαν ἔξωθεν ἀνάμιξιν.

Τοιαύτη ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου δὲν εἶχε συγκροτηθῇ ἐν Ἀθήναις· ἐφαίνετο καὶ πάλιν ἀναγεννηθεῖσα ἡ πόλις τοῦ Ἀριστείδου. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσι τὸ μέγαθυμον δήμου ἔχοντος τοιοῦτον ἡγέτην. Καὶ ὁ Δημοσθένης δ' ἔτυχεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦ ἀμέσου αὐτοῦ σκοποῦ, τῆς ἐν Πελοποννήσῳ καταπαύσεως τῆς ἐπικινδύνου ἔχθρας τῶν πόλεων, στερούσης τὸν Φίλιππον εὐκαιρίας ἐπεμβάσεως. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπέτυχε καὶ ἡ ἀπόπειρα τῶν Μακεδόνων ἐναντίον τῶν Μεγάρων¹, καὶ ἡ πόλις αὕτη προσεχώρησεν εἰς τὰς Ἀθήνας, αἰτίνας, καθ' ἃ φαίνεται, εἶχον παράσχει ὡς γείτονες βοήθειαν τελεσφόρον, ὁ Φίλιππος ἐθεώρησεν, ὅτι ἀναγκαίως δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν νὰ μένη ἀδρανὴς ἐπὶ μακρότερον χρόνον, ἅτε τοῦ ἰσχυρογνώμονος φρονήματος τῆς ἀνεξαρτησίας κραταιουμένου ὁσημέραι μᾶλλον. Οἷονεὶ δὲ ἀπονέμων ἀκουσίαν τιμὴν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου ἀντιπάλου, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ εἰς τὰς Ἀθήνας πρεσβεῖαν, ὅπως δικαιολογήσῃ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ διαμαρτυρηθῇ ἐπισήμως ἐναντίον πάσης κατ' αὐτοῦ ὑπονοίας. Ἡ δὲ ἀποστολὴ τῆς πρεσβεΐας ἐκείνης ἦτο συγχρόνως καὶ ὁμολογία, ὅτι ἐθεώρει τοὺς ἐν Ἀθήναις φιλιππίζοντας ἀνικάνους νὰ ἀναλάβωσι τοῦτο τὸ ἔργον, ἅτε ἀποβαλόντας τὸ πλεῖστον τῆς δυνάμεως καὶ μὴ δυναμένους νὰ καταστείλωσι τὴν αὖξουσιν κατ' αὐτοῦ δυσμένειαν. Διὰ τοῦτο δ' ἐθεώρησεν ἐπικαίρον τὴν ἀπ' εὐθείας ἀποστολὴν ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ

¹ Ἀπόπειραν κατὰ τῶν Μεγάρων ἐποιήσατο ὁ Περικλῆς Πρὸλ. (Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 324), εἰς δὲ Φίλιππος ἔστειλε μισθοφόρους (Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβεΐας] 295) πιθανῶς ἐκ Φωκίδος (Grote [A history of Greece ἐκδ. 1869 Τόμ. ΙΑ' σ. 253. Γερμ. μεταφρ. Τόμ. Γ' ἐκδ. β' σ. 326. Γαλλ. μεταφρ. ὑπὸ Sadois Τόμ. ΙΖ' σ. 304]). Τὸ τόλμημα δ' ἐκεῖνο ἐματαίωσεν ὁ Φωκίων, δχυρώσας τὴν Νίσαιαν καὶ ἀνακτίσας τὰ μακρὰ τεῖχη μεταξὺ Νισαίας καὶ Μεγάρων. Ἴδε Πλούταρχον ἐν Βίῳ Φωκίωνος 15. Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 421.

ἐξέλεξεν ὡς κομιστὴν αὐτῆς ῥήτορα Ἑλληνα ὅστις εἶχε παιδευθῆ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐνομιζέτο ἰσάξιος ἀντίπαλος τοῦ Δημοσθένους καὶ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ. Ὁ δὲ ῥήτωρ ἐκείνος ἦτο Πύθων ὁ Βυζάντιος¹. Θέλων δὲ νὰ καταστήσῃ τὴν ἀποστολὴν ἐκείνην ἐπιβλητικωτέραν, ἔδωκεν εἰς τὸν Πύθωνα μέγα πλήθος συμπρέσβειων, καλέσας τοὺς συμμάχους νὰ συμμετάσχωσι τῆς πρεσβείας². Ἦθελε δὲ δι' αὐτῆς οὐ μόνον νὰ ἐπιδείξῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ αἵγλῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ καταστήσῃ τὰς ἄλλας πόλεις μάρτυρας τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐγίνωσκε νὰ ταπεινόνῃ τοὺς ἐν Ἀθήναις περὶ ἐλευθερίας λογοκοποῦντας.

Ἐφέρετο δὲ ἤδη ἀληθῶς εἰπεῖν ὡς μονάρχης συνοφρουόμενος ἐπὶ πάσῃ ἐνδείξει δυσαρесκείας καὶ ἀντιρρήσεως ἐν τῷ ἰδίῳ κράτει καὶ ἐπιδεικνύων τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὑπηκόους ὡς παρέχοντας ἀκρόασιν εἰς ἀνθρώπους τοιούτους, οἵτινες οἰοῦνται ἐξ ἐπαγγέλματος ἐκάκιζον ἅπαντα τὰ πραττόμενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Καὶ ἐπαναλαμβάνει μὲν τὴν βεβαίωσιν τῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εὐνοίας, ἀλλὰ καὶ δηλοῖ, ὅτι, ἐμμένοντες εἰς τὴν δυσπιστίαν, ἔμελλον τέλος πράγματι νὰ μεταβάλωσι τὸν εὐεργέτην εἰς ἐχθρόν. Ἀντὶ δὲ νὰ ἐξακολουθῶσιν ἀδιακόπως διαβάλλοντες τὴν ἤδη ὡμολογημένην εἰρήνην, ἤθελον πράξῃ κάλλιον ἀναθεωροῦντες καὶ ἐπανορθοῦντες τὰς συνθήκας. Εἰς τοῦτο δὲ συναινεῖ εὐχαρίστως καὶ δηλοῖ, ὅτι εἶνε πρόθυμος νὰ ἐγκρίνῃ μεταβολὰς φαινόμενας εὐκταίας χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς πόλεως³.

Ὁ δεξιὸς καὶ λαμπρὸς λόγος τοῦ Πύθωνος δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἐπιδράσεως· ἡ φαινόμενη ὑποχώρησις ἦτο ὁ ἄριστος τρόπος πρὸς

¹ Ὁ *Αἰσχίνης* [Περὶ παραπρεσβείας] 125 λέγει περὶ τοῦ Πύθωνος· ἄνθρωπος περὶ τὸ γράφειν λόγους μέγα φρονῶν· ἀλλ' ὡς ἔοικε, τὸ πρᾶγμα ἐμοῦ προσεδείτο. Ἰδε περὶ τοῦ Πύθωνος Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 375.

² *Δημοσθένης* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 136· Πύθωνα Φίλιππος ἐπεμψε... καὶ παρὰ τῶν αὐτοῦ συμμάχων πάντων συνέπεμψε πρέσβεις.

³ Περὶ τοῦ λόγου τοῦ Πύθωνος ἴδε [Ψευδοδημοσθένης] *Ἑγησίππου* Περὶ Ἀλωνήσου 21-22.

ἐξασθένησιν τῶν διαρκῶν ἐπιθέσεων ἐναντίον τῆς εἰρήνης, καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις φιλιππίζοντες ῥήτορες, πρὸς οὓς ὁ Πύθων εἶχεν ἔλθει εἰς συνεννόησιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἡσθάνοντο αὐξηθὲν τὸ ἀξίωμα αὐτῶν, δυνάμενοι τὸ ἐξῆς νὰ ἐπικαλῶνται τὴν ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως, ἥτις ἐπεκύρον ἐπιφανῶς τὰ πάντοτε παρ' αὐτῶν ῥηθέντα. Ἀλλ' οἱ ἀντίπαλοι αὐτῶν δὲν ἐπτοήθησαν. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἀπέδειξε τὸ στρατήγημα τοῦ Φιλίππου κατὰ τρόπον οὕτω σθεναρὸν, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ παρόντες σύμμαχοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσι τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀποδείξεων αὐτοῦ καὶ ἀποδεχῶσιν ὡς εὐλογον τὴν δυσπιστίαν τῶν Ἀθηναίων¹. Ἀλλ' ὁ Ἡγήσιππος ἀπεδέχθη τὴν προταθεῖσαν ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν, ὅπως δοκιμάσῃ κατὰ πόσον ὁ βασιλεὺς προέτεινεν αὐτὴν σοβαρῶς. Ἡ φιλοκράτειος εἰρήνη εἶχεν ὁμολογηθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παρ' ἑκατέρων τῶν συμμάχων τηρήσεως τῶν κεκτημένων· ἑκάτεροι δὲ αὐτῶν ἐδικαιοῦντο νὰ κρατήσωσιν ἃ ἔχουσιν. Ἀλλ' ὁ μετὰ τὰς τέως γενομένας ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατακτήσεις καθ' ἑαυτὸν δυσμενὲς ὅρος εἶχεν ἀποβῇ ἔτι δυσμενέστερος ἔνεκα τῆς παρασπόνδου παρ' αὐτοῦ ἀναβολῆς τῆς ἐπικυρώσεως τῆς εἰρήνης. Προέτεινε λοιπὸν ὁ Ἡγήσιππος τὴν μεταβολὴν τοῦ ὅρου ἐκείνου τῆς συνθήκης, καθ' ὃν ἔμελλον ἑκάτεροι νὰ τηρήσωσιν ἃ ἔχουσιν· ἐπειδὴ δὲ οἱ πρέσβεις οὐδεμίαν ἀντέταξαν ἀντίρρησην, ἐθεωρήθη δυνατὸν νὰποδεχθῇ ὁ βασιλεὺς τὴν βάσιν ταύτην καὶ τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τινα χωρία νὰ πεισθῇ ὅχι περὶ τῆς πρὸς ὥραν κατοχῆς, ἀλλὰ περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ κατέχειν αὐτά. Ταῦτα δ' ἀξιούντες εἶχον ἰδίως οἱ Ἀθηναῖοι ὑπ' ὄψιν τὴν Ἀλόνησον². Ὁ δὲ Ἡγήσιππος ὑπέδειξεν, ὅτι μόνον κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ παγίσις ἀληθοῦς εἰρήνης, ἂν δῆλα δὴ ἑκάτερος τῶν συμμάχων ἀνεγνώριζε τὰ δίκαια τοῦ ἄλλου καὶ τὰ διατασσόμενα ὑπὸ τῆς συνθήκης ἐξησφαλίζοντο κατὰ πάσης αὐθαιρεσίας. Δεύτερον δὲ ἔπρεπεν, ἂν ἐσκοπεῖτο ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης, νὰ ἐπιτραπῇ

¹ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 136.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 422.

ἡ ἐλευθέρα εἰς αὐτὴν προσχώρησις ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ παρασχεθῇ ἐπίσημος ἐγγύησις περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπασῶν τῶν οὐδετέρων πόλεων. Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔποψιν προέτεινεν ὁ Ἡγήσιππος τὴν ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν, ἣν εἶχεν ὑποδείξει αὐτὸς ὁ βασιλεὺς. Ὡς πρὸς ταῦτα δὲ ἀπεδέχετο τὴν μετ' αὐτοῦ κοινολογίαν, ὅπως διαγνωσθῇ, ἂν ἦτο πράγματι βασιλεὺς φίλος τῆς εἰρήνης οἷον παρίστανεν αὐτὸν ὁ Πύθων¹.

Ἡ δὲ πρότρισις τοῦ Ἡγησίππου ἔγεινε δεκτὴ, καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Πέλλαν πρεσβεία, ἣς ἡγεῖτο αὐτὸς ὁ Ἡγήσιππος. Ὁ δὲ Φίλιππος ἐδέχθη τὴν πρεσβείαν ταύτην μετὰ οὐσαρσεκείας ἀνυποστόλου. Αὐτὴ καὶ μόνον ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀνδρῶν τῶν σταλέντων ὡς πρέσβων ἐδείκνυνεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Ἀθήναις μεταβολὴν τῆς γνώμης. Προσηνέχθη δὲ πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐν Πέλλῃ ὡς πρὸς ἀντιπάλους, οὐδεμίαν εἰς αὐτοὺς παρέσχε φιλοξενίαν καὶ ἐτιμώρησε μάλιστα δι' ἐξορίας τὸν ποιητὴν Ξενοκλείδην, ὅστις ὑπεδέχθη αὐτοὺς ἐν τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ². Τὰς δὲ προτάσεις αὐτῶν οὐδεμιᾶς ἤξιωσε συζητήσεως, καὶ ἐθεώρησεν ὥς τι ἀνόσιον καὶ ἀναιδὲς τὴν διαμφισβήτησιν τῆς ὅλης βάσεως τῶν συνθηκῶν, τὴν ἀπαίτησιν τῆς ἀποδόσεως ἀξίων λόγου παραθαλασσιῶν πόλεων, τὴν ἀξίωσιν τῆς παρὰ τὴν ἐκπεφρασμένην αὐτοῦ θέλησιν ἀποδοχῆς ἄλλων πόλεων ὡς κοινωνῶν τῶν συνθηκῶν καὶ τῆς συγκροτήσεως ἰδίας συμμαχίας πόλεων ἀντιτασσομένης εἰς αὐτὸν καὶ οὐδένα ἐχούσης ἄλλον σκοπὸν πλὴν τῆς παρακωλύσεως τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ἠρκέσθη ἀποδιώξας διὰ τρόπον προσβλητικοῦ καὶ σκαίου τοὺς πρέσβεις, καὶ χωρὶς νὰ μεριμνᾷ τὸ ἐξῆς περὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἐν αἷς ὁ Δημοσθένης ἐξηκολούθει ἀντιμαχόμενος πρὸς τὸν Αἰσχίνην, διέτριβεν ἡσύχως περὶ τὴν ἐκτέλε-

¹ Ὁ Ἡγήσιππος ἤξιον πρῶτον μὲν ἐκατέρους ἔχειν τὰ ἑαυτῶν ἀντὶ τοῦ τῆς συνθήκης ἀέχουσιν [Ψευδοδημοσθένους (Ἡγησίππου)] Περὶ Ἀλοννήσου 26-29, δεύτερον δ' ἐγγυήσεις περὶ τῶν οὐδετέρων πόλεων (αὐτόθι 30-32).

² [Ψευδοδημοσθένους (Ἡγησίππου)] Περὶ Ἀλοννήσου 2, 36. Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 331.

σιν τῶν σχεδίων αὐτοῦ, ἀποσκοπούντων εἰς τὴν ὁσημέραι ἀσφα-
λεστέραν παγίωσιν ἐν ταῖς χώραις τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν.

Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔποψιν ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας χώρας
σπουδαία ἦτο ἡ Εὐβοία. Κατέχων αὐτὴν ἡδύνατο νὰ πλήξῃ και-
ριώτατα τὰς Ἀθήνας. Ἐν αὐτῇ εὗρισκε τὰ ἐπικαιρότατα τῶν
ὁρμητηρίων, ἐξ αὐτῆς ἐδέσποζε τῆς εἰς τὰς Ἀθήνας προσκομι-
δῆς ἐπιτηδείων καὶ ἡδύνατο νὰ παρεμβάλλῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ
μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Κυκλάδων, ἐν αἷς, καθ' ἃ φαί-
νεται ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς Δήλου, εἰργάζοντο ἤδη δρα-
στηρίως οἱ φιλιππίζοντες. Δὲν ἔλειπον δ' ἐν Εὐβοίᾳ κατάλληλοι
εὐκαιρίαι πρὸς ἐπιδιώξιν τῶν σχεδίων αὐτοῦ¹, ἐπειδὴ ἐν ἀπάσαις
ταῖς πόλεσι τῆς νήσου οἱ πολῖται ἦσαν διηρημένοι, καὶ ἀντεπά-
λαιον πρὸς ἀλλήλους οἱ μακεδονίζοντες πρὸς τοὺς φιλοπάτριδας.
Φιλόδοξοι στασίαρχοι ἀνῆρτων τὰς προσδοκίας αὐτῶν εἰς τὸν βα-
σιλέα, θέλοντες νὰ ὑποτάξωσι τὰς πόλεις διὰ τῆς βοηθείας αὐτοῦ·
ἐν ᾧ δὲ οἱ μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων εὐπίστοι εἶχοντο ἀκόμῃ τῆς ἐλ-
πίδος, ἣν εἶχεν ὑποθάλλει ὁ Φιλοκράτης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, ὅτι
δὲν ἦτο μακρὰν ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ὁ ἀγαθὸς Φίλιππος ἔμελλε νὰ
παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ὅλην νῆσον, ἡναγκάζοντο τῶρα νὰ πει-
σθῶσιν, ὅτι δύο τῶν κυριωτάτων αὐτῆς πόλεων εἶχον μεταβληθῇ
εἰς ὀχυρὰ ἐρείσματα τῶν μακεδονικῶν ὅπλων. Καὶ ἐκ μὲν τῆς
Ἐρετρίας ἡ ἐθνικὴ φατρία ἐξεδιώχθη ὑπὸ μισθοφόρων τοῦ Φιλίπ-
που, καὶ ὁ Παρμενίων παρέδωκε τὴν πόλιν ταύτην ὡς καὶ τὸν
Ὀρεὸν, οὗ ἡ χώρα περιελάμβανε τότε τὸ τέταρτον τῆς ὅλης νή-
σου καὶ ὅστις ἔνεκα τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐδέσποζε τῶν κυριωτάτων
κατὰ θάλασσαν ὁδῶν, εἰς τυράννους, ἄρχοντας ἐν ταῖς πόλεσιν
ἐκείναις δίκην ὑποτελῶν τοῦ βασιλέως². Ὁ δὲ Γεραιστὸς καὶ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 340.

² Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 57-58. (Φίλιππος) τρεῖς κατέστησε
υράννους, Ἰππαρχον, Αὐτομέδοντα, Κλείταρχον, καὶ μετὰ ταῦτ'
ἐλθὼν ἐκ τῆς χώρας δις ἤδη βουλομένους σώζεσθαι τότε
μὲν πέμψας τοὺς μετ' Εὐρυλόχου ξένους, πάλιν δὲ τοὺς μετὰ

ἡ Χαλκίς ἀντεῖχον ἀκόμη¹, τούτων δὲ ἡ Χαλκίς ἀνῆλθεν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ εἰς μεγάλην δύναμιν. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχεν ὁ δραστηριώτατος πολιτικός βίος, καὶ οἱ Χαλκιδεῖς ἐσχεδίασαν νὰ διαπράξωσι συμμαχίαν ἀπασῶν τῶν πόλεων τῆς Εὐβοίας· πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν ὁ Καλλίας, ὢν τῶν ἐπιφανεστάτων ἡγετῶν τοῦ δήμου, ἐπεδίωκε τὴν ὑποστήριξιν τῆς μακεδονικῆς αὐλῆς. Ἀλλ' εἰς τὰς προθέσεις τοῦ Φιλίππου ἀντέκειτο πᾶς ἀνεξάρτητος πολιτικὴ ἐνέργεια τῶν Ἑλλήνων καὶ πᾶσα συμμαχία ἐλληνίδων πόλεων· ἐπειδὴ δὲ ὁ Καλλίας δὲν ἦτο διατεθειμένος νὰ ὑπαχθῇ ἄνευ ὄρων εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ βασιλέως καὶ ἐπειδὴ οὐδ' ἐν Θήβαις εὗρεν ὑποστήριξιν τῶν σκοπομένων, ἐτράπη πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτησε παρὰ τῶν συμπολιτῶν νάνατεθῇ εἰς αὐτὸν ἡ ἐντολή, ὅπως προτείνῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀμυντικὴν συμμαχίαν².

Τὸ δ' αἶτημα ἐκεῖνο τῶν Χαλκιδέων συνεζήτηθη πιθανῶς βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς περὶ παραπροσθείας δίκης³. Ὁ δ' Αἰσχίνης ἦτο συνήγορος τῶν ἐν Εὐβοίᾳ μακεδονιζόντων, καὶ ἀπέτρεψε τοὺς πολίτας ἀπὸ τῆς ἀποδοχῆς τοιούτων προτάσεων, ἧτις ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ πόλεμον πρὸς τὸν Φίλιππον. Ὅπως δὲ προβλήθῃ καὶ λόγος τις δῆθεν φιλόπατρις πρὸς ἀπόρριψιν τῆς προτάσεως τῶν Χαλκιδέων, οἱ φιλιππίζοντες ῥήτορες ἐδῆλωσαν, ὅτι δὲν ἤρμοζεν εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν Ἀθηνῶν νὰ συμμαχήσωσιν ἐπὶ ἴσοις καὶ ὁμοίοις πρὸς τὴν Χαλκίδα, πόλιν ἧτις ἦτο ἄλλοτε ὑπήκοος αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης ἀντέκρουσε τοὺς λόγους ἐκείνους, καὶ κατώρθωσε νὰ ὁμολογηθῇ πρὸς τοὺς Χαλκιδεῖς συμμαχία καὶ ἐπιμαχία. Ἡ δὲ ψήφισις τῆς

Παρμενίωνος. Περὶ δὲ τοῦ Ὁρεῦ ἴδε *Δημοσθένης* [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 213. [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 59-62.

¹ *Δημοσθένης* [Περὶ παραπροσθείας] 326.

² Καλλίας ὁ Χαλκιδεὺς εὐβοϊκὸν συνέδριον εἰς Χαλκίδα συναγών τὸ μὲν πρῶτον διαπραγματεύεται μετὰ τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν Θηβαίων (*Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 89 κ. ἑ., ἐπειτα δὲ συμμαχεῖ μετὰ τῶν Ἀθηναίων (αὐτόθι 91).

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 447. κ. ἑ.

συμμαχίας ταύτης ἦτο ἡ πρώτη θαρραλέα πράξις τοῦ καὶ πάλιν ἀναθαρροῦντος καὶ τὸν ἀρχαῖον ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας ἀναλαμβάνοντος δήμου. Κατ' ἀκολουθίαν δ' αὐτῆς ὁ βασιλεὺς ἐστερήθη παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἐπιτυχῶς τῆς ἀρχῆς τοῦ Εὐρίπου ὃν ἐνόμιζεν ἤδη ὅτι κατέχει ἀσφαλῶς.

Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ὁ οὐδέποτε ἀναπαυόμενος Φίλιππος ἦτο ἐνησχολημένος ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους περιδρεχομέναις χώραις. Ἐν αὐταῖς εἶχεν ἤδη πρὸ πολλῶν ἐτῶν¹ συνδέσει πρὸς τὸν βασιλικὸν οἶκον τῶν Μολοσσῶν σχέσεις, αἵτινες, καθ' ἃ ἄλλως συνέβη καὶ ἐν ἀπάσαις ταῖς ἄλλαις χώραις, τὸ κατ' ἀρχὰς ἐφαίνοντο φιλικαὶ καὶ ἀβλαβεῖς, ἕως ἐπῆλθεν εἰς τὸν Φίλιππον νὰ ἐπιδείξῃ τὰς ἀληθεῖς αὐτοῦ προθέσεις. Ὁ βασιλεὺς Ἀρύβδας² εἶχεν ἰδεῖ μετὰ μεγίστης χαρᾶς τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα τῆς γείτονος Μακεδονίας λαμβάνοντα σύζυγον τὴν ἀνεψιὰν αὐτοῦ, καὶ ἐνόμισε τὸν γάμον ἐκείνον ἐξασφαλίζοντα τὴν ἰδίαν ἐαυτοῦ ἀρχήν. Ἀλλὰ μετὰ τῆς Ὀλυμπιάδος εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν μακεδονικὴν αὐλὴν καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Ἀλέξανδρος. Οὗτος δ' εἶχεν ἤδη αὐξηθῆ καὶ εἶχεν ἀποβῆ ὄργανον δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς μεταβολὴν τῆς Ἡπείρου εἰς χώραν ὑποτελῆ τῶν Μακεδόνων. Ὁ Φίλιππος ἤγαγε τότε τὸν ἀδελφὸν τῆς γυναικὸς μετὰ στρατιᾶς εἰς τὴν πάτριον γῆν, ἐξέβαλε τὸν βασιλέα καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ³, καὶ ἐπωφελήθη ταύτην τὴν εὐκαιρίαν πρὸς καθυπόταξιν τῶν παρὰ τὰ παράλια ἐλληνικῶν ἀποικιῶν. Προχωρήσας δὲ πρὸς νότον μέχρι τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου⁴, συνεμάχησε μετὰ τῶν Αἰτωλῶν, τοῦ ἀλκιμωτάτου τῶν φύλων

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 72.

² Τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως γράφεται Ἀρύβδας παρὰ τῷ Ἀρποκρατίωνι ἐν λ., Ἀρύβδας ἐν ἐπιγραφῇ παρὰ Rangabé Antiquités Helléniques Τόμ. Β' σ. 388. Ἀρύμδας δὲ παρὰ τῷ [Δημοσθένει], Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ, Πλουτάρχῳ καὶ Ἰουστίνῳ (VII, 6).

³ Δημοσθένης [Ὀλυνθ. Α'] 13.

⁴ [Ψευδοδημοσθένης] Ἡγησίππου Περὶ Ἀλοννήσου 32. Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 27, 34.

τῆς μέσης Ἑλλάδος, οὓς ἔπεισε νὰ προσχωρήσωσιν εἰς αὐτὸν, ὑποσχεθεὶς δι' ἰδίας συνθήκης τὴν ἀνίκησιν τῆς Ναυπάκτου, κατεχομένης ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἀφ' ἱκανοῦ ἤδη χρόνου¹. Ἦτο δὲ ἡ Ναύπακτος ἡ πόλις, ἐξ ἧς ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις εἶχε γείνει ἡ εἰς τὴν Πελοπόννησον διαπεραίωσις [τῶν Δωριέων], ἔπειτα δὲ τῶν κυριωτάτων σταθμῶν τῆς θαλασσοκρατίας τῶν Ἀθηναίων· εἰκότως δὲ ὁ βασιλεὺς ἀπεσκόπει εἰς τὸν λιμένα ἐκεῖνον μόνον χάριν τῶν ἰδίων σκοπῶν.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι παρηκολούθουν ἀπάσας τὰς ἐνεργείας τοῦ βασιλέως. Ἦτο δὲ φανερόν, ὅτι ὁ Φίλιππος μετὰ τὴν ἀποτυχουσαν ἀπόπειραν καταλήψεως τῶν Μεγάρων ἐζήτει νανοίξῃ ἄλλην ὁδὸν πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Διὸ δὲν ἡμέλησαν νὰ στείλωσι πρέσβεις εἰς τὰς ἀπειλουμένας χώρας, ὅπως ἐνδείξωσι τὸν κίνδυνον εἰς τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς, τοὺς Ἀκαρναντας, τοὺς Λευκαδίους καὶ τοὺς Ἀμβρακιώτας, παρορμήσωσιν αὐτοὺς νὰ ᾧσιν ἄγρυπνοι καὶ ὑποσχεθῶσι βοήθειαν². Θέλοντες δὲ νὰ καταστήσωσιν ἰσχυροὺς τοὺς λόγους αὐτῶν, ἔστειλαν περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον βοήθειαν εἰς τοὺς Ἀκαρναντας, τοὺς ἀρχαίους αὐτῶν συμμάχους³, καὶ δὲν ἐδίστασαν νὰ κηρύξωσι δημοσίᾳ φίλον τῆς πόλεως καὶ ξενίσωσιν ἐν Ἀθήναις τὸν ἀπόβλητον βασιλέα τῶν Ἡπειρωτῶν, ὅστις εἶχεν ἔλθει φυγὰς εἰς τὴν πόλιν. Τέλος δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον χρόνον, καθ' ὃν ὁ Φίλιππος εὕρισκετο ἐν Ἡπείρῳ, ἐπειράθησαν νὰ ναναταράξωσι τὴν Θεσσαλίαν, ὁ δὲ πρέσβυς τῶν Ἀθηναίων Ἀριστόδημος κατώρθωσε νὰ ἔλθῃ εἰς τελεσφόρον ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰς θεσσαλικὰς πόλεις⁴.

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 34· οὗ Κορινθίων ἐπ' Ἀμβρακίαν ἐλήλυθε καὶ Λευκάδα; οὐκ Ἀχαιῶν Ναύπακτον ὁμώμοκεν Αἰτωλοῖς παραδῶμεν;

² Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 72.

³ Δημοσθένους [Κατὰ Ὀλυμπιοδώρου] 24-28.

⁴ Σχόλια εἰς Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 83· Ἀθηναῖοι ἐπὶ Πυθοδότου ἄρχοντος] πρεσβείας περὶ συμμαχίας ἔπεμψαν καὶ εἰς Θεσσαλίαν καὶ Μαγνησίαν τοὺς περὶ Ἀριστόδημον, ἀποστῆναι αὐτοὺς βουλόμε-

Ὁ δὲ Φίλιππος ἐπέστρεψεν ἐν σπουδῇ διὰ τῆς Πίνδου, καὶ ἠνάγκασε τοὺς Θεσσαλοὺς νὰ αἰσθανθῶσι τὴν χαλεπότητ' αὐτοῦ. Ἡθέλησε δὲ νὰ θεραπεύσῃ αὐτοὺς τέλος διὰ παντὸς ἀπὸ τῆς νεωτεροποιίας καὶ ἀπαλλάξῃ τῆς πλάνης, ὅτι ὁ φωκικὸς πόλεμος εἶχεν ὑπάρξει ἀφετηρία νέων χρόνων παλιγγενεσίας τῆς Θεσσαλίας. Ἐπωφελήθη δ' ὁ πανοῦργος βασιλεὺς τὴν κατὰ χώρας διαίρεσιν τῆς Θεσσαλίας, ἣν εἶχον καταστήσει οἱ Ἀλευάδαι χάριν κατανομῆς τῶν πρὸς πόλεμον ὑποχρεώσεων, ἵνα, ὄντων ἀναφερόμενος εἰς ἀρχαίους ἐπιχωρίους θεσμοὺς τῶν Θεσσαλῶν, καταλείμῃ τὴν Θεσσαλίαν τετραρχῇ, τάξῃ τὰ οὕτως ἀπ' ἀλλήλων ἀποσπώμενα τμήματα τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τετράρχας, ἐξαρτωμένους τελείως ἀπ' αὐτοῦ, οὕτω δὲ ἀρχῇ τῆς ὅλης χώρας καὶ τῶν πόρων αὐτῆς ἀπεριορίστως. Ἐκτοτε δὲ δὲν ὑπῆρχε πλέον Θεσσαλία, αἱ δὲ πολλαὶ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἐλληνίδες πόλεις τῆς χώρας ἥσαν ἀπλῶς χωρία ἐστερημένα παντὸς δικαίου καὶ ὑποκείμενα εἰς μακεδονικὰς ἐπαρχίας¹. Οἱ δὲ Ἀλευάδαι, οἵτινες ἦσαν καὶ τότε ξένοι παντὸς ἐθνικοῦ συμφέροντος, καθ' ἃ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περσικῶν πολέμων², συνήνεσαν νὰ ἀναλάβωσι τὰς ἀνατεθείσας εἰς αὐτοὺς τετραρχίας.

Ἀπὸ δὲ τῆς Θεσσαλίας πιθανῶς ὁ Φίλιππος ἦλθε καὶ πάλιν εἰς κοινωνίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Καὶ ἡσθάνετο μὲν ἴσως, ὅτι ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς τελευταίας πρεσβείας εἶχε διαρρήξει ὑπεράγαν ἀποτόμως τὰς πρὸς αὐτοὺς σχέσεις· ἀλλ' ὁ κύριος λόγος τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἐπιθυμία νὰ δεσμεύσῃ διὰ νέων συνθηκῶν τὰς χεῖρας τῶν Ἀθηναίων. Ἡσθάνετο δὲ ταύτην τὴν

νοὶ ἀπὸ Φιλίππου. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Schultz τὸ πρεσβεύσαντος πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς ἐπιστρατεύσαντος [καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Αἰσίου]. Πρὸς Sch ä f e r ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie. 1866 σ. 311. Περὶ δὲ τῆς εἰς τοὺς πρέσβεις ἀπονομῆς στεφάνων ἴδε *Αἰσχίνην* ἐνθ' ἀν.

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 26· ἀλλὰ Θεσσαλία πῶς ἔχει; οὐχὶ τὰς πολιτείας καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν παρήρηται καὶ τετραρχίας κατέστησεν, ἵνα μὴ μόνον κατὰ πόλεις, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐθνη δουλεύουσιν;

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 334].

ἀνάγκην, ἐπειδὴ παρετήρει μετ' ἐκπλήξεως ἅμα καὶ ἀνησυχίας τὴν μεταβολὴν τῆς γνώμης αὐτῶν, καὶ ἔβλεπεν αὐτοὺς ἐνεργοῦντας μετὰ μεγάλου θάρρους ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Ἀκαρνανίᾳ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμμάχων, ἐν Θεσσαλίᾳ. Ὁ δὲ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἀκόμῃ ὑπέρτερος τοῦ στόλου τοῦ Φιλίππου καὶ ἠδύνατο νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μελλόντων αὐτοῦ σχεδίων. Ἀλλ' ἦτο ὅμως πάντοτε λίαν ἐπίφοβον σημεῖον ἡ ἀπόπειρα νέας προσπελάσεως τοῦ βασιλέως Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἐπειδὴ πᾶσα τοιαύτη ἐνέργεια αὐτοῦ ἦτο συνήθως πρόδρομος ἐπιχειρήσεων τοιούτων, ὧν ἡ ἐκτέλεσις ἔμελλε, καθ' ἃ ἐφοβεῖτο, νὰ τύχῃ εὐλόγου ἀντιστάσεως παρὰ τῶν Ἀθηναίων.

Προέβη δ' εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ ταύτην ἀπόπειραν συνδιαλλαγῆς δι' ἐπιστολῆς συντεταγμένης μετὰ μεγάλης δεξιότητος οὕτως, ὥστε νὰ φαίνεται οὐ μόνον ὑποχωρῶν προθύμως εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ παρέχων πλείονα τῶν ἐπιθυμουμένων. Ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη ἤπτετο ἀπάντων τῶν σπουδαίων ἀμφισβητημάτων. Ἡ Ἀλόννησος, ἔγραφε, δὲν πρέπει νὰ εἶνε μῆλον ἔριδος, ἀλλ' ἤθελε νὰ δωρήσῃ τὴν πόλιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καίπερ αὐτὸς κυριεύσας αὐτὴν κατεχομένην ὑπὸ τῶν πειρατῶν¹. Ἐν δὲ τῷ μέλλοντι ὀφείλον Μακεδόνες καὶ Ἀθηναῖοι νὰ φυλάττωσι κοινῇ τὴν θάλασσαν καὶ ἀντεπεξέρχωνται πρὸς τοὺς ἐν τῇ θαλάσῃ κακουργοῦντας². Προέτεινε δὲ συγχρόνως καὶ ἐμπορικὴν συνθήκην, μέλλουσαν νὰ συνδέσῃ οἰκειότερον ἢ πρότερον πρὸς ἀλλήλας τὰς δύο χώρας³, καὶ ἐπανέλαβεν, ὅτι εἶνε πρόθυμος νὰ συναινέσῃ εἰς ἀναθεώρησιν τῶν ἐν ταῖς συνθήκαις δυσαρέστων εἰς

¹ [Ψευδοδημοσθένους] Ἡγησίππου [Περὶ Ἀλοννήσου] 2· Φίλιππος [γὰρ] ἄρχεται [μὲν] περὶ Ἀλοννήσου λέγων, ὡς ὑμῖν διδώσιν ἑαυτοῦ οὕσαν, [ὅμᾶς δὲ οὐ φησι δικαίως αὐτὴν ἀπαιτεῖν]...ὡς ληστὰς ἀφελόμενος ταύτην τὴν νῆσον κτήσασαίτο, καὶ προσήκειν αὐτὴν ἑαυτοῦ εἶναι.

² [Ψευδοδημοσθένους] (Ἡγησίππου) Περὶ Ἀλοννήσου] 14.

³ [Ψευδοδημοσθένους] (Ἡγησίππου) Περὶ Ἀλοννήσου] 9.

τοὺς Ἀθηναίους ἄρθρων· ἀλλὰ μόνον ἀμφεσβήτει, ὅτι εἶχε ποτε συναινέσει εἰς ἐπανόρθωσιν τοῦ ὅρου ἐκατέρους ἔχειν ἃ ἔχουσιν, ὅστις εἶνε ἡ βάσις τῆς εἰρήνης¹. Ὡς πρὸς δὲ τὴν πρότερον παρ' αὐτοῦ ἀποκρουθεῖσαν ἀποδοχὴν τῶν μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου οὐδετέρων πόλεων ὡς κοινωνῶν τῆς συνθήκης, ἐδήλου, ὅτι τώρα δὲν ἀντιλέγει, ὅπως αὗται κοινωνήσωσι τῆς εἰρήνης, ἵνα βεβαιωθῇ ἡ ἐλευθερία καὶ αὐτονομία αὐτῶν². Περὶ δὲ τῶν πόλεων, ὅσαι, καθ' ἃ ἰσχυρίζοντο οἱ Ἀθηναῖοι, ἐλέγοντο καταληφθεῖσαι παρ' αὐτοῦ μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, ὡς καὶ περὶ τῶν ζητημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς ἐν Χερσονήσῳ κτήσεις, ἔγραψεν, ὅτι εἶνε πρόθυμος νάνατεθῇ ἡ λύσις τῶν ἀμφισβητούμενων εἰς διαιτησίαν δικαστηρίου ἴσου καὶ κοινοῦ³.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ κυριώτερα κεφάλαια τῆς βαρυστημάντου ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ ὁ Φίλιππος εἶχε συνενώσει πάνθ' ὅσα ἡδύνατο νὰ ἐμποιήσωσιν αἰσθησιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, προσποιητὰς ὑποχωρήσεις καὶ φιλόφρονας ἐπαγγελίας, σοβαρὰς διαμαρτυρίας ἐναντίον ἐχθρικῶν διαθέσεων καὶ νουθεσίας πρὸς ἀποτροπὴν ἀμετατρέπτου ἰσχυρογνωμοσύνης, ὑποσχέσεις καὶ ἀπειλὰς. Διὰ βραχέων δ' εἶπεῖν, ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη ἦτο τοιοῦτον κράμα πραότητος καὶ αὐστηρότητος, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἡδύνατο νὰ ἐλπίζῃ δι' αὐτῆς, ὅτι τινὰς μὲν ἔμελλε νὰ ἐκφοβήσῃ, ἄλλους δὲ νὰ προσελκύσῃ ἢ νὰ ἐμπεδώσῃ τὴν εὐνοίαν αὐτῶν.

Καὶ οἱ μὲν πρέσβεις αὐτοῦ ἔπραξαν πᾶν τὸ δυνατόν, ὅπως ὑπομνηματίσωσι τὴν ἐπιστολὴν κατὰ τὰς προθέσεις τοῦ Φιλίππου· οἱ δὲ φιλιππιζόντες ἐβοήθησαν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ καταστήσωσι τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως ὅσον τὸ δυνατόν ἀρεστάς καὶ συνέστησαν τὴν ἀποδοχὴν αὐτῶν. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δὲν ἦτο εὐχερὲς τὸ ἔργον τῶν φιλοπατρίδων, θελόντων νάντεπεξέλθωσιν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης τοῦ Φιλίππου ἐμποιη-

¹ [Ψευδοδημοσθένους (Ἡγησίππου) Περὶ Ἀλοννήσου] 18.

² [Ψευδοδημοσθένους (Ἡγησίππου) Περὶ Ἀλοννήσου] 30.

³ [Ψευδοδημοσθένους (Ἡγησίππου) Περὶ Ἀλοννήσου] 36.

θεῖσαν αἰσθησιν καὶ παρορμήσωσι τοὺς πολίτας νὰ δώσωσιν εἰς αὐτὴν ἀπάντησιν ἐπαξίαν τῆς πόλεως¹. Ἡ ἐντολὴ δὲ αὕτη ἐβάρυνεν ἰδίως τὸν Ἡγήσιππον, τὸν εἰσηγητὴν τῆς πρεσβείας ἐκείνης, εἰς ἣν ἀπάντησις ἦτο κυρίως ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Φιλίππου. Ἦτο δὲ καταλληλότετος ὁ ἀνὴρ, ὅπως διὰ λόγου ἀδροῦ, εὐνοήτου εἰς πάντας καὶ δεινοῦ ἀγάγῃ τοὺς συμπολίτας εἰς τὴν προσήκουσαν ἐπίκρισιν τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Φιλίππου. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπεκαλέσθη τὴν ἐπὶ τοῦ βήματος παρρησίαν, ἥτις εἶνε δικαίωμα πάντων τῶν Ἀθηναίων, καὶ διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς τόλμης τοῦ Φιλίππου, ὅστις ἐνόμιζεν, ὅτι εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφράζῃ ἐπιδοκιμασίαν ἢ ἀποδοκιμασίαν περὶ τῶν ἐνώπιον τοῦ δήμου ἐκφωνουμένων λόγων. Ἐπειτα δὲ μετέβη εἰς τὰ περὶ τῆς Ἀλωννήσου. Ἡ νῆσος, εἶπεν, ἀνήκει εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὧν τὸ δικαίωμα περὶ τῆς κτήσεως αὐτῆς δὲν παραγράφεται ἕνεκα τῆς προσκαιροῦ καταλήψεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν πειρατῶν. Ὅτι δὲ εἶνε ἡμέτερον δὲν δύναμεθα νὰ ἐπιτρέψωμεν κατὰ βούλησιν νὰ δωρηθῇ εἰς ἡμᾶς, καὶ οὐδέποτε θὰ συναινέσωμεν νὰ διαθέτῃ ὁ βασιλεὺς χώρας ἐλληνικὰς, τοῦτο δὲ πράττων νὰ ἐπιδεικνύηται καὶ ὡς εὐεργέτης καὶ παρέχῃ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίας, ὧν ἡ ἀποδοχὴ εἶνε ἀτιμωτικὴ εἰς ἡμᾶς². Περὶ δὲ τῆς προτεινομένης ὑπὸ τοῦ Φιλίππου διαδικασίας εἶπεν ὁ Ἡγήσιππος, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν Ἀθηναίων θὰ καταλυθῇ, ἂν συναινέσωσιν Ἀθηναῖοι ὄντες νὰ διαδικάζωνται πρὸς τὸν ἐκ τῆς Πέλλης ὀρμώμενον περὶ τῶν ἰδίων ἑαυτῶν κτήσεων καὶ περὶ τῶν ἀθηναϊκῶν νήσων, ὁμοίως δὲ ἀνταποκρίνεται ἥμισυ πρὸς τὴν τιμὴν τῶν Ἀθηναίων τὸ ἀναλλάξωσι κοινῇ μετ' αὐτοῦ τὴν φύλαξιν τῆς θαλάσσης. Διὰ δὲ τῆς προτάσεως αὐτοῦ ταύτης θέλει μόνον

¹ Ὁ Περὶ Ἀλωννήσου λόγος τοῦ Ἡγήσιππου, [ὅστις ψευδῶς προσγράφεται εἰς τὸν Δημοσθένην], ἦτο ἀκριδέστερον ἐπιγεγραμμένος κατὰ *Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασέα* [Πρὸς Ἀρμαῖον I, 10 σ. 737, 13] Πρὸς τοὺς Φιλίππου πρέσβεις ἢ καὶ Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν καὶ τοὺς πρέσβεις τοὺς παρὰ Φιλίππου.

² Καὶ ὁ Δημοσθένης δὲν δέχεται τὴν Ἀλόννησον εἰ δίδωσιν ἀλλὰ μὴ ἀποδίδωσι (Φιλίππος), περὶ συλλαβῶν διαφερόμενος κατὰ τὸν *Αἰσχίνην* [Κατὰ Κτησιφώντος] 83.

νᾶποκτήσῃ τὸ δικαίωμα νὰ προσορμίζεται ἔνθα βούλεται μετὰ τῶν τριήρων αὐτοῦ. Καὶ ἡ προτεινομένη δ' ἐμπορικὴ συνθήκη εἶνε οὐδὲν ἄλλο ἢ παγίς, ἅτε οὐσ' ἀνωφελὲς καὶ μέλλουσα μόνον νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ νὰ γίνηται ἔφεσις τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου, ἐν ᾧ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου εἰθίζετο ἅπασαι αἱ μετὰ τῶν Ἀθηναίων ὁμολογούμεναι συνθήκαι νὰ ἐπικυρῶνται ὑπὸ τοῦ δήμου ἄνευ οἰαςδὴ ποτ' ἐφέσεως.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν προτεινομένην ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν ὁ Φίλιππος διὰ πρέσβεων πρότερον σταλέντων ἐδήλωσεν ἐν γνώσει πάντων, ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ συναινέσῃ εἰς μεταβολάς. Καὶ ἀντίκειται μὲν τὸ ψήφισμα αὐτοῦ, τοῦ Ἡγησίππου, τὸ γενόμενον δεκτὸν ὑπὸ τοῦ δήμου εἰς τὴν φιλοκράτειον εἰρήνην, ἀλλ' ἀνταποκρίνεται ὅμως εἰς τὸ δίκαιον καὶ τάληθ' συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων. Ἄν δὲ ὁ Φίλιππος δὲν θέλῃ νᾶκούσῃ τι περὶ αὐτοῦ, τοῦτο ἀποδεικνύει μόνον, ὅτι ἐν γένει δὲν προτείνει σοβαρῶς τὴν ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης.

Ὁμοίως δ' ἔχουσι καὶ τὰ κατὰ τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τῶν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου μὴ κοινωνούντων τῶν συνθηκῶν. Τοῦτο ἠξίωσαν οἱ Ἀθηναῖοι ὥς τι δίκαιον, καὶ ὁ Φίλιππος δὲ ἀποδέχεται τῶρα τὸ ὀρθὸν τῆς ἀξιώσεως αὐτῶν. Καὶ θέλει μὲν νὰ ἐξασφαλισθῇ δι' εὐρυτέρων συνθηκῶν ἡ ἀνεξαρτησία τῶν ἐλληνίδων πόλεων, ἀλλ' ὅμως ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ προβαίνει εἰς τὴν κατάληψιν τῶν Φερῶν, τὴν βιαίαν κατάληψιν τῆς Ἡπείρου, τὴν ἐναντίον τῆς Ἀμβρακίας στρατείαν καὶ τὴν καθυπόταξιν τῶν παρὰ τὸ Ἴόνιον πέλαγος ἀποικιῶν. Ἀλλὰ πῶς δύναται τις, εἰς ταῦτα τὰ γεγονότ' ἀποβλέπων, νὰ πιστεύσῃ τοὺς λόγους τοῦ βασιλέως καὶ νὰ προσδοκῇ παρ' αὐτοῦ εὐλάβειαν πρὸς τὴν αὐτονομίαν τῶν ἐλληνίδων πόλεων. Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον ἐνεργεῖ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐν Χερσονήσῳ, ἔνθα ἐξακολουθεῖ κατακρατῶν κτήσεις τῶν Ἀθηναίων, καὶ θέλει νὰ ὑποβάλλῃ εἰς διαδικασίαν ζήτημα φανερώτατον, τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων τῆς Καρδίας.

Ὁ δὲ Δημοσθένης ὑπεστήριξε τὸν λόγον τοῦ Ἡγησίππου, καὶ

ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν Ἀθηναίων ἰδίως εἰς τοῦτο, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ κατασταθῇ δικαστήριον δυνάμενον νὰ ἐξετάσῃ τὰ μ-
φισβητήματα δικαίως καὶ ἀνεξαρτήτως. Ὁ δὲ δῆμος παρὰ τὰς
ἀντιθέτους ἐνεργείας τῶν μακεδονιζόντων ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ
Ἡγησίππου, καὶ αἱ προτάσεις τοῦ Φιλίππου ἀπερρίφθησαν ὡς
ἀπαράδεκτοι. Διὰ δὲ τῆς ἀποκρούσεως ταύτης ἡ προτέρα ῥῆξις ἀπέ-
βη πολὺ μεγαλειτέρα, καὶ ἡ εἰρήνη ἐξηκολούθησε μὲν ὑφιστα-
μένη κατὰ τύπους, ἀλλὰ πράγματι εἶχε καταλυθῇ, καθ' ὅτι ὁ δῆ-
μος εἶχε μὲν ἐπανειλημμένως ἐκφρασθῇ ἐναντίον τῶν καθεστω-
σῶν συνθηκῶν, εἶχε δὲ ἀποκρούσει τὴν σύμφωνον πρὸς τὰς εὐ-
χὰς τοῦ βασιλέως ἐπανόρθωσιν αὐτῶν. Ἐμελλε δὲ κατὰ ταῦτ'
ἀναγκάως νὰ λήξῃ ἐν χρόνῳ βραχυτέρῳ ἢ μακροτέρῳ καὶ ἡ περι-
σσωζομένη ὑπουλος εἰρήνη, καὶ ἐξερράγῃ ὁ πόλεμος. Ἡ δ' ἔκρη-
ξις αὐτοῦ δὲν ἔγινεν ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐν τῇ Χερσονήσῳ.

Ἡ θρακικὴ Χερσονήσος, καίπερ μακρὰν κειμένη, εἶχεν ὅμως
οἰκειοτάτας σχέσεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἐπειδὴ ἐνέκειτο εἰς τὰς
ἀρχαιοτάτας καὶ παγιωτάτας παραδόσεις τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας
τῶν Ἀθηναίων τὸ νὰ θεωρῶσι τὴν Χερσονήσον ταύτην, ἅτε δε-
σπόζουσαν τῶν κατὰ τὸν βορρᾶν θαλασσίων ὁδῶν, ὑπερπόντιον
μέρος τῆς Ἀττικῆς. Περὶ τῶν τῆς Χερσονήσου ἐμερίμνα ὁ δῆμος
ἀγρυπνότερον καὶ ἐμμονώτερον ἢ περὶ πασῶν τῶν ἄλλων χω-
ρῶν τῆς ἀθηναϊκῆς ἀρχῆς. Ἐθεώρουν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Χερ-
σόνησον ἀναπαλλοτρίωτον κτῆμα τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας, ἐν ᾗ
ἡ πόλις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διαθέτῃ τὰ κατὰ τὴν γῆν. Διὸ καὶ
κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς εἶχον παραλυθῇ αἱ σχέσεις
τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὰς λοιπὰς ὑπερποντίους χώρας, ἐξηκολού-
θουν νάποστέλλωσιν εἰς τὴν Χερσονήσον κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ
Περικλέους κληρουχίας, τοῦτο μὲν χάριν ἐξοικονομήσεως ἀπόρων
Ἀθηναίων, τοῦτο δὲ χάριν παγιώσεως τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ
ἀρχῆς.

Καὶ βραχὺν μὲν χρόνον πρὸ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου εἶχον
διαταχθῇ αἰσίως τὰ κατὰ τὰς ἐν τῇ Χερσονήσῳ κτήσεις διὰ τῶν

νικῶν τοῦ Χάρητος ¹· μετὰ ἕξ δ' ἔτη ἐκυριεύθη ἡ Σηστός ², καὶ ἡ ὅλη χερσόνησος ἔγεινε χώρα ἀττική ἀπὸ τῆς νοτίου ἄκρας μέχρι τῆς ἐν τῷ βορρᾷ Καρδίας. Ἐν δὲ τοῖς βορείοις τῆς χώρας ἐπειράθησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ποκτῆσωσι δύναμιν, συμμαχοῦντες πρὸς τοὺς ἐπιχωρίους ἡγεμόνας, καθ' ᾧ εἶχε συστήσει τοῦτο ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ λόγῳ Κατὰ Ἀριστοκράτους ὡς ἐνέργειαν ἀνταποκρινομένην εἰς τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηνῶν.

Ὅσῳ δὲ μᾶλλον ἐπαγιοῦτο ὁ Φίλιππος ἐν τοῖς βορείοις τῆς χώρας, καταστήσας μὲν ὑποτελῆ τὸν Κερσοβλέπτην, συμμαχήσας δὲ μετὰ τῶν Καρδιανῶν καὶ ἐπιδείξας τὴν πρόθεσιν νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Πόντου ³, τόσῳ μᾶλλον ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ φυλάσσωνται καὶ ἐνισχύσωσι τοὺς σταθμοὺς αὐτῶν ἐν τῷ κινδυνεύοντι ἐκείνῳ καὶ διὰ τε τὸν Φίλιππον καὶ τοὺς Ἀθηναίους σπουδαίῳ προμαχώνι. Διὰ τοῦτο δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, καθ' ὃ ἔγειναν ἐν Ἀθῆναις αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Φιλίππου προκληθεῖσαι συζητήσεις περὶ ἐπανορθώσεως τῆς συνθήκης, ἀπέστειλαν εἰς τὴν Χερσόνησον ἀποίκους πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐν αὐτῇ ἀποικίας ⁴. Ἀναλογιζόμενοι δὲ τὴν δυσχέρειαν τῶν πραγμάτων, ἐξέλεξαν ὡς ἡγέτην τῶν ἀποσταλέντων πολιτῶν ἄνδρα ἔχοντα στρατηγικὴν ἀξίαν καὶ διακρινόμενον ἐπὶ τῷ θάρρει καὶ τῷ φρονήματι, τὸν Διοπίθην, ἄνδρα ἔχοντα τὴν ἀπόφασιν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ μελήσῃ τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος πόλεως καὶ τὴν τόλμην νὰ προβῇ αὐτοβούλως εἰς τὰ πρόσω ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν τυχὸν αἱ ἐπιχωριοὶ ἀρχαὶ δὲν ἐβόηθουν αὐτόν.

¹ Ἰδε ἀνωτέρῳ Τόμ. Ε' σ. 131.

² Ἰδε ἀνωτέρῳ Τόμ. Ε' σ. 324.

³ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 15· ἄρτι τῆς εἰρήνης γεγονυίας, οὐπω Διοπίθους στρατηγοῦντος οὐδὲ τῶν ὄντων ἐν Χερρονήσῳ ὕν ἀπεσταλμένων.

⁴ Ἡ ἀποστολὴ τῶν κληρούχων ἔγεινε κατὰ Πυθόδοτον ἄρχοντα. Ἰδε Φιλόχορον [παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασεῖ Πρὸς Ἀρμάιον σ. 119 ἐκδ. Sylburg] ἀπόσπ. 134 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 406].

Ἡ περίστασις δὲ αὕτη παρουσιάσθη πράγματι λίαν ταχέως. Ὁ Διοπείθης, τυχὼν ἀντιστάσεως, κατώρθωσε νὰ πορισθῇ διὰ πειρατείας χρήματα χάριν στρατολογίας¹, καὶ ἔπειτα προσεχώρησε κατὰ τῆς Καρδίας, ἣτις ἦτο ἐχθρικῶς διατεθειμένη καὶ ἔλαβε βοήθειαν παρὰ τοῦ Φιλίππου². Τῷ δὲ 341 π. Χ. εἰσῆλθε καὶ εἰς μακεδονικὸν ἔδαφος, ἐδήλωσε τὴν χώραν, κατέλαβεν ὄχυρά χωρία καὶ ἐξηνδραπόδισε τοὺς αἰχμαλώτους³.

Ἡ δὲ τόλμη αὐτοῦ αὕτη ἐνεποίησε μεγίστην αἰσθησιν. Τὸ πρῶτον ἤδη μετὰ τὴν εἰρήνην οἱ Ἀθηναῖοι προέβαινον πέρα τολμηρῶν λόγων, ἀποκρουστικῶν ἀπαντήσεων, σκανδαλωδῶν πρεσβειῶν καὶ στρατιωτικῶν ἐπιδείξεων. Ὁ δὲ Φίλιππος ἀπήτησε πάραυτα ἔλεγχον καὶ ἐπανόρθωσιν τῶν ἀδικημάτων⁴, συγχρόνως δ' ἔσπευσε μετὰ στρατιᾶς εἰς τὴν βόρειον Θράκην καὶ ἐκάλεσεν ἐπικουρίας ἐκ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας.

Τὸ δὲ θέρος τὸ ζήτημα τῆς εἰς τὸν Φίλιππον ἀπαντήσεως συνεζητήθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τῶν φατριῶν ἀντικρουουσῶν ἀλλήλας μετὰ δριμύτητος. Οἱ δὲ φιλιππίζοντες ἐπωφελήθησαν τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως προσβάλωσι τοὺς ἀντιπάλους ὡς ἐμβάλλοντας τὴν πολιτείαν μετὰ δεινῆς κουφογοίας εἰς τὰς κινδυνωδεστάτας τῶν ἐρίδων καὶ μὴ δυναμένους νὰ ἡσυχάσωσι καὶ ὅτε ὁ Φίλιππος εὕρισκετο ἀπώτατα τῶν συνόρων τῆς Ἀττικῆς. Ἀπήτησαν δὲ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Διοπείθους καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ αὐτοβούλῃ ἐνεργείᾳ δι' ἧς εἶχε καταλύσει τὴν εἰρήνην κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν⁵.

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ 9] 24 κ. ε. [28].

² Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 58. [Πρὸς. [Κατὰ Φιλίππου Δ'] 60.

³ Ὑπόθεσις εἰς Δημοσθένους Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ].

⁴ Ψευδοδημοσθένους Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τὴν Φιλίππου 3.

⁵ Οἱ κληροῦχοι ἐκάκωσαν καὶ συμμάχους τῶν Ἀθηναίων, οἷον τοὺς Ἐλαιουσίους. "Ιδε C[arl] Curtius [Zwei] Attische [Ur Kunden] ἐν τῷ Hermes Τόμ. IV [1870] σ. 407 [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' 1 σ. 53, ἀρ. 116], τοῦθ' ὅπερ ἐπωφελήθησαν οἱ μακεδονίζοντες ῥήτορες, λέγοντες περὶ τοῦ Διοπείθους μὲλλει πολιορκεῖν, τοὺς Ἑλληνας ἐκδίδωσιν. "Ιδε Δημοσθένους Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ 27. Περὶ δὲ τῆς ἀπειλῆς αὐτῶν εἰς ἀγγελίας κατὰ τοῦ Διοπείθους ἴδε αὐτόθι 28.

Καὶ τὰ μὲν πράγματα δὲν ἠδύναντο νὰ διαψευσθῶσι, ζήτημα δὲ μόνον ἦτο ὁποία ἐρμηνεῖα ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς αὐτά. Τότε δὲ ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ Δημοσθένης, ὅπως παραστήσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ πράγματα ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως. Ἡ ἐξέτασις τῆς ἀθωότητος ἢ τῆς ἐνοχῆς τοῦ Διοπείθους ἦτο κατ' αὐτὸν πάρεργον, ἐπειδὴ ἦτο λόγος περὶ πραγμάτων καὶ ὄχι περὶ προσώπων. Μάτην δ' ἐλέχθη παρὰ τῆς ἀντιθέτου φατρίας, ὅτι ἡ παροῦσα κατάστασις εἶνε ἀφόρητος καὶ ὅτι ὀφείλουσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἢ νὰ κηρύξωσι φανερώς τὸν πόλεμον πρὸς τὸν βασιλέα ἢ νὰ τηρήσωσιν εὐλαβῶς τὴν εἰρήνην. Ἡ ἀπόφασις αὕτη οὐδαμῶς κεῖται ἐν ἡμῖν, εἶπεν ὁ Δημοσθένης. Ὁ Φίλιππος ἰσχυρίζετο, ὅτι ἠὺλαβεῖτο τὴν εἰρήνην, ὅτε εἰσώρμα μετὰ στρατιᾶς εἰς τὸν Ὠρεὸν, κατελάμβανε τὴν Καρδίαν καὶ προσέβαλλε τὰ τεῖχη τῶν Φερῶν¹. Καὶ ὅταν μὲν ὁ Φίλιππος καταλαμβάνῃ κτήσεις ἀθηναϊκὰς καὶ καταστρέφῃ πόλεις ἐλληνίδας, τοῦτο δὲν θεωρεῖται αἰτία πολέμου· ἀλλ' ὅταν ἡμεῖς ποτε δράσωμεν καὶ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἀμυναν τῶν ἰδίων ἡμῶν κτήσεων, τότε ἐγκαλούμεθα ὡς παραβάται τοῦ δικαίου. Ἀλλ' εἶνε Ἀθηναῖοι οἱ κρίνοντες οὕτω; Τοιαύτη λεπτότης συνειδήσεως εἶνε αὐτόχρημα προδοσία. Ὀφείλομεν δὲ νὰ εἴμεθα πάντοτε παρεσκευασμένοι νὰποκρούσωμεν τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Φιλίππου, ἐπειδὴ ἐμφανίζεται πάντοτε ἀπροσδοκῆτως². Καὶ τώρα, ὅτε ἡ ἡμετέρα στρατιὰ εὐρίσκεται ἐν τῇ προσηκούσῃ θέσει, θέλετε ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν νὰ παράσχωμεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν εὐχαρίστησιν νὰ κενώσωμεν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ δὴ ἐν τῷ χρόνῳ τῶν ἐτησίων, οἵτινες μέλλουσι μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐμποδίσωσιν ἡμᾶς νὰ πλεύσωμεν αὐτόσε, ἐν ᾧ ὁ Φίλιππος ἀθροίζει ἐκεῖ στρατιᾶς; Καὶ τὸν στρατηγὸν ἐκεῖνον, ὅστις δεικνύεται τέλος ἔχων θάρρος, θέλετε νὰ τιμωρήσωμεν, ἀφ' οὗ ἄλλως οὐδεὶς ἄλλος πλὴν αὐτῶν τῶν πολιτῶν ὑπέχει εὐθύνην ἐπ' ἐκείνοις δι' ἃ κατηγορεῖται ὁ Διοπείθης; Πράγματι μόνον ἔλλειψις ὑποστηρίξεως παρ' ἡμῶν ἠνάγκασεν αὐτὸν

¹ Δημοσθένης [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 56-60.

² Δημοσθένης [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 6-12.

νὰ ἐπιζητήσῃ δι' ἄλλου τρόπου χρήματα πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ¹. Ἡμᾶς αὐτοὺς πρέπει νὰ κατηγορώμεν, ὅχι ἐκεῖνον. Ὅφειλομεν νὰ ἐρυθριώμεν, ὅτι στέλλομεν μὲν πρέσβεις εἰς ἀπάσας τὰς πόλεις, ὅπως παρορμήσωμεν αὐτὰς νὰ γρυπνώσιν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, ἡμεῖς δὲ οὐδὲν πράττομεν, ὅπως σώσωμεν ἡμᾶς αὐτούς. Ἀληθῶς περὶ σωτηρίας πρόκειται· πρέπει νὰ κατανοήσωμεν τοῦτο. Ὅφειλομεν νὰ διαγνώσωμεν σαφῶς, ὅτι ὁ Φίλιππος μισεῖ ἡμᾶς καὶ ὅλην τὴν πόλιν καὶ τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως καὶ πάντας τοὺς ἐν τῇ πόλει ἀνθρώπους, καὶ αὐτοὺς ἐκείνους οἵτινες τώρα καυχῶνται ἐπὶ τῇ εὐνοίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ μάλιστα πάντων πολεμεῖ καὶ ἐπιβουλεύει τὴν ἡμετέραν πολιτείαν. Καὶ εὐλόγως πράττει τοῦτο, ἐπειδὴ γινώσκει ἀκριβῶς, ὅτι, οὐδ' ἂν πάντων τῶν ἄλλων γένη κύριος, οὐδὲν θὰ δύναται νὰ κατέχῃ ἀσφαλῶς ἕως ἂν ὑμεῖς δημοκρατεῖσθε, ἀλλ' ἐάν ποτε συμβῇ τι ἀτύχημα, οἷα πολλὰ δύνανται νὰ συμβῶσιν εἰς ἄνθρωπον, ἅπαντα ἐκεῖνα ἅτινα τώρα ἔχει συνενώσει ἐκεῖνος διὰ τῆς βίας θὰ ἔλθωσι καὶ θὰ καταφύγωσι πρὸς ἡμᾶς. Καὶ τοῦτο διότι ὑμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι εἴσθε ἐκ φύσεως καὶ ἔνεκα τοῦ πολιτεύματος ὑμῶν ἀνίκανοι νὰ προβῇτε εἰς κατακτήσεις καὶ νὰ συντηρήσῃτε ἀρχὴν, ἀλλ' εἴσθε ὅμως πρόθυμοι νὰ παρεμβάλλητε ἐμπόδια εἰς τοὺς βουλομένους ἄρχειν, νὰ φαιρῇτε τὴν λείαν αὐτῶν καὶ νὰ ἄγητε πάντας τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἐλευθερίαν².

Τὸν δὲ κατέχοντ' ἀκόμη τοὺς Ἀθηναίους μέγαν φόβον τῶν δαπανῶν καὶ τῶν ἐργαδῶν πόνων καταπολεμεῖ ὁ Δημοσθένης, παρορμῶν αὐτοὺς νὰναλογισθῶσι τὴν τύχην ἧτις ἀναμένει αὐτοὺς, ἂν δὲν πράξωσι τὰ δέοντα. Διότι, προσέθηκεν, ἂν ὑπάρχῃ τις τῶν θεῶν ἐγγυητής, ὅτι, ἂν ἄγητε ἡσυχίαν καὶ ἐγκαταλίπητε τὰ πάντα, ὁ Φίλιππος δὲν θὰ ἐπέλθῃ τέλος ἐφ' ἡμᾶς αὐτοὺς, εἶνε μὰ τὸν Δία καὶ πάντας τοὺς θεοὺς αἰσχυρὸν καὶ ἀνάξιον ὑμῶν καὶ τῶν ὑπαρχόντων τῇ πόλει καὶ πεπραγμένων ὑπὸ τῶν προγόνων τὸ

¹ Δημοσθένης | Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ | 13-37.

² Δημοσθένης | Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ | 40-43.

νά θυσιάσῃτε εἰς δουλείαν ἕνεκα τῆς ἰδίας ῥαθυμίας πάντας τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, καὶ ἐγὼ αὐτὸς τὸ κατ' ἐμὲ προετίμων νάπο-
θάνω μᾶλλον ἢ νά προτείνω τὸ τοιοῦτον. Ἄλλ' ἂν ἄλλος τις εἶπῃ
καὶ πείσῃ ὑμᾶς, ἔστω, μὴ ἀμύνεσθε, ἐγκαταλείψατε τὰ πάντα.
Ἄλλ' ὅμως οὐδεὶς ὑμῶν βεβαίως πιστεύει τὸ τοιοῦτον, τούναν-
τίον δὲ γινώσκωμεν ἐκ τῶν προτέρων ἅπαντες, ὅτι ὅσῳ περισσοτέ-
ρων ἀφήσωμεν ἐκεῖνον νά γείνη κύριος, τόσῳ χαλεπώτερος καὶ
ἰσχυρότερος γίνεται ἐπὶ ζημίας ἡμῶν καὶ ὡς ἐχθρὸς ἡμῶν. Ὀφεί-
λομεν λοιπὸν νάποφασίσωμεν μέχρι τίνος θὰ ὑποχωρήσωμεν καὶ
θἀναβάλλωμεν ἢ πότε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, θὰ θελήσωμεν νά
πράξωμεν τὰ δέοντα. Βεβαίως ὅταν παραστῇ ἡ ἀνάγκη, θάποκρι-
θῇτε. Ἄλλ' ἂν εἶνε ὁ λόγος περὶ ἀνάγκης ἐλευθέρων ἀνθρώπων,
αὕτη οὐ μόνον ἤδη πάρεστιν, ἀλλὰ καὶ ἔχει ἤδη παρέλθει, διότι
μεγίστη ἀνάγκη τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων εἶνε ἡ αἰσχὺνη περὶ
ἐκείνων ὅσα ἤδη πάσχουσιν, οὐδὲ ὑπάρχει ἄλλη μείζων αὐτῆς,
τὴν δὲ ἀνάγκην τῶν δούλων, τὰς πληγὰς καὶ τὸν αἰκισμὸν τοῦ
σώματος, δέον νά εὐχρηθῶμεν εἰς τοὺς θεοὺς νά μὴ ὑποστῶμεν
ποτέ¹.

Κατὰ τοιοῦτον τρόπον παρέστησεν ὁ Δημοσθένης εἰς τοὺς
συμπολίτας τὴν σοβαρότητα τῶν περιστάσεων, καὶ παρώρμησεν
αὐτοὺς νά συντάξωσι τὴν στρατιάν, νάποτίσωσιν εἰσφοράς, νά συ-
νενώσωσι τὰς ἐλληνίδας πόλεις πρὸς κοινὴν δρᾶσιν καὶ νά κολά-
σωσι τοὺς πολιτευτὰς ἐκείνους τοὺς θεραπεύοντας τὸν ἐχθρὸν τῆς
πατρίδος².

Ὁ δὲ δαιμόνιος ἐκεῖνος λόγος ὑπῆρξε τελεσφόρος. Οἱ μακεδο-
νίζοντες ὑπέστησαν νέαν ἥτταν, καὶ ὁ Διοπίθης δὲν ἀνεκλήθη.
Ἄλλ' ἡ ἐπιτυχία δὲν ὑπῆρξεν ἐπαρκής. Καὶ ἐν μὲν τῇ προκει-
μένῃ περιστάσει καθ' ἑαυτὴν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐνεργήσαι συνε-
τῶς καὶ ἀνδρικῶς, ἀλλ' ἡ καθ' ὅλου αὐτῶν διαγωγὴ ἐξηκολούθει
νά μὴ εἶνε ἡ προςήκουσα, οὐδ' ἀντελαμβάνοντο ἀκόμη τοῦ ἐπαπει-

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 49-51.

² Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 76.

λοῦντος αὐτοὺς κινδύνου ὡς ἀμέσου καὶ ἐπικειμένου καὶ μετὰ τῆς δεούσης ζωρότητος, δὲν ἤθελον ἀκόμη νάποσπασθῶσι τῶν γλυκειῶν ἀπολαύσεων τῆς εἰρήνης καὶ ἐξηκολούθουν νὰ διαβουκολῶνται ὑπὸ τῆς ιδέας, ὅτι ὁ Δημοσθένης ἔβλεπε τὰ πράγματα ὑπὲρ τὸ δέον μελανά. Διὰ τοῦτο δὲ ὀλίγας ἐβδομάδας μετὰ τὴν τελευταῖον αὐτοῦ λόγον ἀνῆλθε καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ βῆμα¹, ὅπως ἔτι ἐπιμονώτερον παραστήσῃ εἰς τοὺς πολίτας, ὅτι πράγματι ἡ εἰρήνη δὲν ὑφίστατο πλέον, καθ' ἃ ὑπεκρίνοντο ψευδῶς ὁ Φίλιππος καὶ οἱ φιλιππίζοντες, ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἀπὸ τῆς διὰ τῆς βίας καθυποτάξεως τῆς Φωκίδος καταπολεμοῦνται ἀπαύστως καὶ ὅτι τὰ νῦν δὲν πρόκειται πλέον περὶ τοῦ Ἑλληςπόντου καὶ τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ περὶ αὐτῆς τῆς πόλεως καὶ περὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ σχεδὸν δεκατριῶν ἐτῶν, λέγει ὁ Δημοσθένης, ὁ Φίλιππος ἐν καὶ μόνον ἔχει μέλημα, πῶς νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ δι' ἀχαλινώτου βίας ἀπανταχοῦ ἔνθα οἰκοῦσιν Ἕλληνας. Ὑπὲρ τὰς τριάκοντα πόλεις κατέστρεψεν ἐν Θράκῃ οὕτως ὡμῶς, ὥστε οὐδὲ ἂν ποτε ψυχῆθησαν εἶνε εὐκόλον νὰ εἴπῃ τις προσελθὼν ἔνθα ἔκειντο², ἐν δὲ Δελφοῖς ἐγκαθιδρύθη ἀγωνοθέτης τῶν Πυθίων καὶ, ἂν δὲν παρίσταται αὐτὸς, πέμπει τοὺς δούλους αὐτοῦ ὡς ἀγωνοθέτας³. Αἱ Θερμοπύλαι κατέχονται ὑπὸ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ⁴, ἡ Φωκὶς ἐξωλοθρεύθη, ἡ Θεσσαλία διεσπάρσθη καὶ ἐδουλώθη⁵, ἐν Εὐβοίᾳ ἐγκατέστησε

¹ Ὁ Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ λόγος τοῦ Δημοσθένους καὶ ὁ τρίτος Κ α τὰ Φί λ ι π π ο υ, ὅστις πρόκειται ἡμῖν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ κειμένη καὶ ἐν ἐπεξεργασίᾳ εὐρυνηθείᾳ δι' ἀρχαίων προσθηκῶν, εἶνε οἱ τελευταῖοι καὶ ἐν ταύτῃ δεινότετοι τῶν πολιτικῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους οὓς κεκτήμεθα.

² Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 26.

³ Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 32· τίθησι τὰ Πύθια... καὶ αὐτὸς μὴ παρῆ, τοὺς δούλους ἀγωνοθετήσαντας πέμπει. Εἶνε δὲ ταῦτα ὑπαινιγμὸς περὶ τοῦ Ἀντιπάτρου (Λιβανίου IV, 311).

⁴ Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 32· κύριος δὲ Πυλῶν καὶ τῶν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας παρόδων ἐστὶ, καὶ φρουραῖς καὶ ξένους τοὺς τόπους τούτους κατέχει. Πρὸς Δημοσθένης Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ 64. [Τὸ χωρίον τοῦτο, παραλειπόμενον ἐν τῷ κώδικι Σ καὶ θεωρούμενον παρέμδλητον, ἐδεδακώθη ὡς γνήσιον ὑπὸ τοῦ H. Weil Harangues de Demosthène σ. 331].

⁵ Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 26.

τυράννους, τὰ δὲ Μέγαρα ἀπειλοῦνται ὡς καὶ ἡ Ἀμβρακία καὶ ἡ Λευκάς. Τὴν δὲ Ἥλιν καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Πελοποννήσου κατέχει ἤδη, καὶ τὴν μὲν Ναύπακτον ὑπόσχεται εἰς τοὺς Αἰτωλοὺς, τὸν δ' Ἐχῖνον τὴν παραμεθόριον πόλιν τῆς Φωκίδος ἀφῆρσεν ἀπὸ τῶν Θηβαίων ¹. Ἐν ᾧ δ' ἐξ ἐνὸς προχωρεῖ πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος, ἐκτείνει ἐξ ἐτέρου τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, κρατεῖ τῆς Καρδίας, ὁρμᾷ κατὰ τοῦ Βυζαντίου ². Ἐν ᾧ δὲ τοιαῦται εἶνε αἱ ἀρπαγαὶ αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπέκτασις, οἱ Ἕλληνες κάθηνται ἥσυχoi θεωροῦντες αὐτόν, ὡς εἰ εὐρίσκοντο πρὸ θεομηνίας τινὸς, πρὸ χαλᾶζης, εὐχόμενοι μόνον ἕκαστοι, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀγρῶν, χωρὶς μηδεὶς νὰ κωλύῃ αὐτόν ³. Οἱ αὐτοὶ δ' ἐκεῖνοι Ἕλληνες οἵτινες ἄλλοτε ἦσαν εὐαίσθητότατοι καὶ ζηλοτυπώτατοι, ἂν πόλις τις ἐλληνικὴ ἐπεβάλλετο εἰς τὰς ἄλλας ἐπικρατοῦσα, ἀνέχονται τώρα καὶ ὑφίστανται τὰς μεγίστας ὕβρεις παρ' ὀλέθρου Μακεδόνοιο.

Διὰ τίνα δὲ λόγον, εἶπεν ὁ Δημοσθένης, ἦσαν πρότερον οἱ Ἕλληνες φοβεροὶ εἰς τοὺς βαρβάρους, τώρα δὲ συμβαίνει τὸναντίον; Δὲν εἶνε αἷτιον τούτου ἡ ἀπορία αὐτῶν, ἀλλ' ἡ στέρησις τοῦ φρονήματος ἐκεῖνου, οὗ ἕνεκα ὑπερῃμύνησάν ποτε νικηφόροι τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον τῆς ὑπερτέρας δυνάμεως τῶν Περσῶν. Τότε ἅπαντες ἐμίσουν τοὺς ἐρχομένους εἰς συνεννόησιν πρὸς τοὺς βαρβάρους καὶ οἱ δωροδοκοῦντες ἐκολάζοντο διὰ τιμωρίας μεγίστης ⁴. Ἀλλὰ τὸ αἶσθημα ἐκεῖνο τῆς τιμῆς ἐξέλιπεν, οἱ Ἕλληνες γελῶσιν ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ καὶ δὲν ἔχουσι πλέον τὴν δύναμιν νὰ μισῶσι τὸ κακόν. Τώρα ἐπιτρέπετε τὸν λόγον εἰς ῥήτορας ἐγνωσμένους ἐν τῇ πόλει ὡς προδότας, καίτοι ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς Ὀλύνθου καὶ ἄλλων πόλεων εἶνε φανερόν πόσας

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 34. Παρεχωρήθη δὲ τὸ χωρίον εἰς τοὺς Μαλιεῖς. Ἰδὲ Weil ἐν τῷ Hermes Τόμ. VII [1873] σ. 388.

² Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 34. Πρὸς. Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ 66.

³ [Δημοσθένους Κατὰ Φιλίππου] 33.

⁴ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 36-40.

συμφορὰς παρασκευάζει τὸ ἀκροῦσθαι προθύμως τῶν τοιούτων καὶ περιπλέκεσθαι εἰς τὰς πλεκτάνας τοῦ ψεύδους¹. Ἄν οἱ Ὀλύνθιοι ἡδύναντο ἀκόμη νὰ βουλευώνται ἐλευθέρως, πολλὰ θὰ ἡδύναντο νῦν νὰ εἴπωσιν, ἅτινα ἂν εἶχον τότε προῖδει, δὲν ἤθελον καταστραφῇ. Ὀμοίως δὲ καὶ οἱ Ὠρεῖται, οἱ Φωκεῖς καὶ ἄλλα θύματα τῆς πλεονεξίας τοῦ Φιλίππου. Ἀλλὰ τώρα πλέον τί τὸ ὄφελος; Ἔως ἂν σκάφος τι, εἴτε μέγα εἴνε εἴτε μικρόν, δύναται νὰ σωθῇ, τότε πρέπει καὶ ὁ ναύτης καὶ ὁ κυβερνήτης καὶ πᾶς ἀνὴρ νὰ προθυμῶνται καὶ προσέχουσιν, ὅπως μηδεὶς μὴ' ἐκὼν μὴτ' ἄκων ἀνατρέψῃ αὐτό. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐφ' ὅσον εἴμεθα σῶοι, πόλιν μεγίστην ἔχοντες, πόρους δὲ πλείστους καὶ ἀξίωμα κάλλιστον, ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν τὰ δέοντα. Ὀφείλομεν νὰ παρασκευάσωμεν τὴν ἄμυναν, ὅπως, καὶ ἂν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἅπαντες συναινέσωσιν εἰς τὴν δούλωσιν, ἡμεῖς τὸ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἀγωνισθῶμεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας². Πρέπει δὲ νὰ κηρύξωμεν τοῦτο δημοσίᾳ καὶ δηλώσωμεν τὰς ἡμέτερας ἀποφάσεις πέμποντες πρέσβεις εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Ῥόδον, εἰς τὴν Χίον καὶ τὰ Σοῦσα, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν δὲν δύναται νὰ εἴνε ἀσύμφορος ἡ παρακώλυσις τῆς ὑπὸ τοῦ Μακεδόνοιο καθυποτάξεως τῶν πάντων³. Ἀλλὰ πρὸ πάντων πρέπει ἡ ἰδία ἡμῶν ἀπόφασις νὰ εἴνε ἀκλόνητος, διότι εἴνε εὐθὲς νὰ διατεινώμεθα, ὅτι κηρόμεθα τῶν ἄλλων ἐγκαταλείποντες τὰ οἰκεῖα, καὶ πρῶτον μὲν ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς νὰ πράξωμεν τὸ ἡμέτερον καθήκον, ἔπειτα δὲ νὰ ἐνώσωμεν καὶ παρορμή-

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 55-68.

² Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 70.

³ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 71· τοὺς ταῦτα διδάξαντας ἐκπέμπωμεν πρέσβεις [πανταχοῦ, εἰς Πελοπόννησον, εἰς Ῥόδον, εἰς Χίον, εἰς βασιλέα λέγω· οὐδὲ γὰρ τῶν ἐκείνων συμφερόντων ἀφέστηκε τὸ μὴ τοῦτον ἔἶσαι πάντα καταστρέψασθαι]. Τὰ ἐν ἀγκύλαις περιλαμβανόμενα εἴνε γεγραμμένα ἐν τῷ κώδικι Σ ἐν τῇ ᾧ α δι' ἄλλης χειρὸς. Αἱ δ' ἐνταῦθα μνημονεύμεναι πρεσβεῖαι ἐξεπέμφθησαν ἅπασαι μετὰ βραχὺν χρόνον. Ἰδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τύμ. Β' ἐκδ. β' σ. 483.

σωμεν τοὺς ἄλλους Ἑλληνας. Ταῦτα εἶνε ἄξια πόλεως ἐχούσης ἀξίωμα ἡλικὸν τὸ τῆς ἡμετέρας. Ἄν δὲ νομίζητε, ὅτι θὰ σώσωσι τὴν Ἑλλάδα τυχὸν οἱ Χαλκιδεῖς ἢ οἱ Μεγαρεῖς¹, ὑμεῖς δὲ ἀποφύγητε δειλῶς τὸ ὑμέτερον καθῆκον, ἢ γνώμη ὑμῶν δὲν εἶνε ὀρθή. Ἐκαστοι τούτων εἶνε ἡὐχαριστημένοι, ἂν σωθῶσιν αὐτοὶ, ἀλλ' ὑμεῖς ὀφείλετε νὰ πράξητε τοῦτο. Χάριν ὑμῶν ἐποίησαντο οἱ πρόγονοι τοῦτο τὸ γέρας καὶ κατέλιπον εἰς ἡμᾶς μετὰ πολλῶν καὶ μεγάλων κινδύνων.

Κατὰ ταῦτα ὁ λόγος οὗτος συμπληρῶνει τὸν πρότερον, [τὸν Περὶ τῶν ἐν Χερσονήσῳ], καὶ μετὰγει τὴν προσοχὴν τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῆς προκειμένης περιστάσεως εἰς τὴν καθ' ὅλου κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἀπὸ τῆς Χερσονήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τοῦ συμφέροντος τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ ὁ Δημοσθένης συνιστᾷ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὡς ἴδιον ἑαυτῶν πολιτικὸν πρόγραμμα.

Ἡ ἰσχυροτάτη ἀπασῶν τῶν πολιτικῶν δημηγοριῶν τοῦ Δημοσθένους ἔτυχε καὶ τῆς μεγίστης ἀπασῶν ἐπιτυχίας, ἐπέδρασε δὲ κρίσιμῳ ἐπὶ τὴν γνώμην τοῦ δήμου, ἥτις καὶ ἐστράφη ὁσημέραι μᾶλλον ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἡ φατρία τοῦ Εὐβούλου δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ παλαίσῃ πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀπεσύρθη, οὕτω δὲ ἡ ἡγεσία τῶν κοινῶν πραγμάτων περιῆλθε πράγματι εἰς τὸν Δημοσθένην. Ἀρίστην δ' ἐπίδρασιν ἔσχον τὰ ἐν Θράκῃ. Αἱ ἐν αὐτῇ ἐνέργειαι τοῦ βασιλέως ἐνέβαλλον εἰς τοὺς Ἀθηναίους φόβον μεγαλείτερον ἢ ἡ κατάληψις τῆς Φωκίδος καὶ τῶν Θερμοπυλῶν. Ἀνεπόλουν τοὺς χρόνους τοῦ Λυσάνδρου καὶ ἔβλεπον ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου διὰ παρακωλύσεως τῆς προσκομιδῆς σίτου ἐρχομένην τὸ δεύτερον τὴν καταστροφὴν. Πρὸς τούτοις δ' ἐν τῷ χρόνῳ ἐκείνῳ ἐξηγέρθη καὶ ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν τὸ φρόνημα καὶ κατενοήθη ὁ κίνδυνος ὁ ἀπειλῶν τὴν Ἑλλάδα, ἀνερριπίσθη δὲ τὸ θάρρος πρὸς γενναῖον ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Βεβαίως δὲ συνετέλεσαν εἰς τοῦτο οἱ

¹ Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 74. Ἦσαν δὲ οἱ Χαλκιδεῖς καὶ οἱ Μεγαρεῖς σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. Πρβλ. Δημοσθένης [Περὶ τῶν ἐν Χερσονήσῳ] 18.

ἐν Ἑλλάδι μεγάλως διαδεδομένοι λόγοι τοῦ Δημοσθένους. Οὕτω δ' εἶχε παρασκευασθῇ ἡρέμα ἕξαρσίς τις φιλοπατρίας, καὶ διὰ τοῦτο αἱ πρεσβεῖαι αἱ κατὰ πρότασιν τοῦ Δημοσθένους ἀποσταλεῖσαι δὲν περιωρίσθησαν τὴν φορὰν ταύτην εἰς κενούς καὶ ἀλυσιτελεῖς τύπους, ἀλλ' ὑπῆρξαν πράγματι ἡ ἀρχὴ νέας συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας ἐλληνικῶν πολιτειῶν ἐναντίον τῆς πλεονεξίας τοῦ Φιλίππου.

Ὁ δὲ Δημοσθένης καὶ τότε συμμετέσχεν αὐτὸς μετὰ μεγίστης δραστηριότητος τῆς ἐκτελέσεως τῶν παρ' αὐτοῦ προταθέντων. Τῷ μὲν 341 π. Χ. μετέβη εἰς τὴν κονίστραν τοῦ πολέμου, ἔνθ' ἀνεμένετο ἡ τέλεισι τῶν πρώτων κρισίμων γεγονότων, ὅπως πράξῃ αὐτόθι τὸ καθ' ἑαυτὸν χάριν τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διατηρήσεως τῶν κεκτημένων. Ἐπειτα δ' ἐπλευσεν εἰς τὸ Βυζάντιον¹, ἐπειδὴ ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἡ κυριωτάτη τῶν κατὰ τὸ βόρειον πέλαγος καὶ τὸ χωρίον τὸ δεσπύζον τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τοῦ Πόντου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὡς καὶ τῆς ἀπὸ τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀσίαν μεταβάσεως.

Τὸ δὲ Βυζάντιον διὰ τῶν περσικῶν πολέμων εἶχεν ἀποβῇ τὸ πρῶτον πόλις εὐρωπαϊκὴ καὶ συγχρόνως σπουδαιότατον μέλος τῆς ἐλληνικῆς συμμαχίας τῆς τότε συγκροτηθείσης πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ὅμως οἱ Βυζάντιοι εἶχον κατὰ πάντας τοὺς χρόνους ἥκιστα πάντων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἀποίκων ἐπιδείξει διάθεσιν νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς καθολικωτέραν συμμαχίαν ὡς ἄπλοὶ κοινωνοὶ αὐτῆς. Ἀπαλλαγέντες δὲ παντὸς φόβου μετὰ τὴν ἐξασθένησιν τοῦ περσικοῦ βασιλείου, ἀφωσιώθησαν ὅλως εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν ἐμπορικὰ συμφέροντα. Οὐδεμίᾳ δὲ πόλις ἐλληνικὴ εἶχε τὰ πλεονεκτήματα τοῦ Βυζαντίου ὡς πόλις ναυτικὴ. Πράγματι δὲ τὸ Βυζάντιον δὲν ἦτο μόνον τὸ φυσικὸν κέντρον τοῦ ἐν τῷ Πόντῳ κατὰ θάλασσαν ἐμπορίου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀλιείας. Ἐν ᾧ

¹ *Δημοσθένης* [Περὶ τοῦ στεφάνου 87 κ. ἐ.]. *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 256· *δταν φῇ Βυζαντίους ἐκ τῶν χειρῶν πρεσβεύσας ἐξελεῖσθαι τοῦ Φιλίππου*.

δὲ ἄλλαι πόλεις συμμετεῖχον τοῦ κερδαλέου τούτου ἐπιτηδεύματος μετὰ πλείστον ὧσων μόχθων καὶ κινδύνων, αἱ πυκναὶ ἀγέλαι θύνων αἱ κατ' αὐτὸν δὴ τὸν χρόνον τῆς μεγίστης τῶν ἰχθύων τούτων αὐξήσεως ὑπὸ τῶν θαλασσίων ρευμάτων ἐξωθούμεναι εἰς τὸν λιμένα τοῦ Βυζαντίου ἀπέβαινον μέγιστος πλοῦτος τῶν Βυζαντίων ἀκόπως ἐκχεόμενος εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν. Πρὸς τοῦτοις δὲ ἡ πόλις διέπρεπεν ἐπὶ τῇ ὀχυρᾷ χερσονησιζούσῃ θέσει, τῷ ὑγιεινῷ κλίματι καὶ τοῖς εὐφόροις περιχώροις. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἄπορον, ὅτι ἀνεπτύχθη ἐν αὐτῇ φρόνημα καὶ ἀλαζονεία, ὅτι δὲ καὶ ἔνιοι τῶν ἐν αὐτῇ παγιωθέντων Ἑλλήνων, οἷος ὁ Παυσανίας καὶ ὁ Κλέαρχος¹, ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀκατανικήτους ἐν Βυζαντίῳ. Ἦδη δὲ κατὰ τὸν σαμιακὸν πόλεμον² οἱ Βυζάντιοι ἀπεπειράθησαν νάποστατήσωσιν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ἐν δὲ τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ ἐγκατέστησε καὶ πάλιν ὁ Ἀλκιβιάδης τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὸν Βόσπορον. Ἐπειτα δ' ἐπηκολούθησαν ἐπάλληλοι αἱ περὶ ἐπικρατήσεως ἐν Βυζαντίῳ ἐνέργειαι τῶν Ἀθηναίων, τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Θηβαίων³, ἀλλ' οὐδεμία τῶν πόλεων τούτων εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλῃ σθεναρῶς τὰς ἀξιώσεις αὐτῆς. Ἐνεκα δὲ τούτου τοῦ λόγου ἠύξθη ὁσημέραι μᾶλλον ἡ ὑπερφροσύνη τῶν Βυζαντίων, ἕως ὁ συμμαχικὸς πόλεμος παρέσχε τέλος εἰς αὐτοὺς τὴν ἐπιζητουμένην εὐκαιρίαν νὰ ταχθῶσιν εἰς τὰς αὐτονόμους παραθαλασσίους πόλεις. Τότε δὲ τὸ Βυζάντιον ἦτο σχεδὸν ισότιμον τῶν Ἀθηναίων ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν τριήρων, κατεῖχε δ' ἐκτεταμένην χώραν, ἐκέκτητο ἱκανὰς ὑποτελεῖς πόλεις παρὰ τὸν Πόντον καὶ τὴν Προποντίδα καὶ συνεμάχει μετὰ τῆς Περίνθου, μιᾶς τῶν ἰσχυροτάτων καὶ ὀχυρωτάτων παραθαλασσίων πόλεων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, πόλεως συντηρούσης στρατιὰν τριακοντακισχιλίων ἀνδρῶν. Διὰ τοῦτο ὁ πανοῦργος Φίλιππος εἶχεν ἐπιδείξει μεγίστην φιλίαν πρὸς τοὺς

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 206.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 656].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 588.

Βυζαντίους, καὶ εἶχε κατορθώσει νὰ συνταύτιση τὰ συμφέροντ' αὐτῶν πρὸς τὰ ἴδια ἑαυτοῦ, συνομολογήσας μετ' αὐτῶν συνθήκην πρὸς κοινὴν καταπολέμησιν τῶν βασιλέων τῆς Θράκης.

Κατὰ ταῦτα ὁ Δημοσθένης ἀνέλαβε τὸ ἔργον νὰ καταλύσῃ τὴν βλαβεράν ἐκείνην ῥῆξιν τὴν προκληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου, νὰ προσελκύσῃ τὴν ἰσχυρογνώμονα, ἀλαζόνα καὶ δυσμενῶς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἔχουσαν παραθαλάσσιον πόλιν, νὰ πείσῃ τοὺς Βυζαντίους περὶ τοῦ καὶ αὐτοὺς ἀπειλοῦντος κινδύνου καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Τὰ δὲ πράγματα ὑπεβοήθουν αὐτὸν, καθ' ὅσον μεταξὺ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Βυζαντίου εἶχεν ἐπέλθει διχόνοια, οἷα ἔμελλεν ἀναποφεύκτως νὰ παραστῇ κατὰ τὰ προβλεπόμενα ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους. Οἱ Βυζάντιοι εἶχον ἀρνηθῇ νὰ παράσχωσιν εἰς τὸν Φίλιππον τὴν ἀπαιτηθεῖσαν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν, κατανοήσαντες, ὅτι ὁ Φίλιππος ἦτο ὡς γείτων πολὺ κινδυνωδέστερος εἰς αὐτοὺς τῶν βασιλέων τῆς Θράκης ἐκείνων, οὓς ἤθελε νὰ καταπολεμήσῃ κοινῇ μετ' αὐτῶν. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον ὁ Δημοσθένης. Ἦτο δὲ ἡ κατάλληλος ὥρα, ὅπως, ἐπικειμένου κοινοῦ κινδύνου, ἐκνικήσῃ καὶ ἰσχυρογνωμοσύνην καὶ τὴν ἀλαζονείαν τῶν Βυζαντίων καὶ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν δυσπιστίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Αἱ δὲ δύο ἰσχυραὶ παραθαλάσσιοι πόλεις ἔτειναν πρὸς ἀλλήλας τὴν δεξιάν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν ἄνδρας εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, εἰς τὴν Τένεδον, εἰς τὴν Προκόννησον, ὅπως δείξωσι φανερώς εἰς φίλους τε καὶ ἐχθροὺς, ὅτι εἶχον ἀπόφασιν νὰ συντηρήσωσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐν ταῖς θαλάσσαις τοῦ βορρᾶ¹.

Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον μετέβησαν πρέσβεις εἰς τὴν Ρόδον καὶ τὴν Χίον, ἐν αἷς πόλεσι πιθανῶς συνήγορος τῶν Ἀθηναίων

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 302' καὶ τὰ μὲν σῶσαι τῶν ὑπαρχόντων ἐκπέμποντα βοηθείας καὶ λέγοντα καὶ γράφοντα τοιαῦτα, τὴν Προκόννησον, τὴν Χερρόνησον, τὴν Τένεδον, τὰ δ' ὅπως οἰκεῖα καὶ σύμμαχ' ὑπάρξει πρᾶξαι, τὸ Βυζάντιον, τὴν Ἀβυδον, τὴν Εὐβοίαν. "Ἴδε τὰ ὑπὲρ τοῦ Δημοσθένους τιμητικὰ ψηφίσματα τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων [αὐτόθι 90-92].

ὑπῆρξεν ὁ Ὑπερείδης ¹, συνάμα δὲ μετέβη εἰς τὰ Σοῦσα ὁ Ἐφιάλτης, ὅπως ὑποδείξῃ εἰς τὸν μέγαν βασιλέα τοὺς κινδύνους τοὺς ἀπειλοῦντας τὴν ἀσφάλειαν τοῦ περσικοῦ βασιλείου ἕνεκα τῆς προχωρήσεως τῶν Μακεδόνων πρὸς τὰς ἐν τῷ βορρᾷ κατὰ θάλασσαν ὁδοὺς καὶ κατὰ ταῦτα προτείνῃ τὴν συνομολόγησιν συνθήκης περὶ χορηγίας χρημάτων εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν ². Ἡ δὲ αὐλὴ τοῦ μεγάλου βασιλέως δὲν ἡδυνήθη νάποφασίσῃ τὴν ἀποδοχὴν τῶν προτάσεων τούτων, αἵτινες μάλιστα καὶ ἀπεκρούσθησαν ἀποτόμως, ὑπομιμνησκομένης τῆς ἐν προτέrais περιστάσεσιν ἐχθρικῆς διαγωγῆς τῶν Ἀθηναίων ³. Ἀλλ' ὅμως οἱ περὶ τὸν μέγαν βασιλέα δὲν παρεγνώριζον τὸν ἀπὸ τῶν προόδων τοῦ Φιλίππου κίνδυνον, παρηκολούθουν δὲ ἀγρύπνως τὰ κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ ἐθεώρησαν πρόχειρον διέξοδον τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑποστήριξιν τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀμύνης τῆς Χερσονήσου, θέλοντες δι' αὐτῆς νὰ παρεμβάλωσι πρόσκομμα εἰς τὴν προχώρησιν τῶν Μακεδόνων. Πράγματι δὲ ὁ μέγας βασιλεὺς ἔστειλε χρηματικὰς χορηγίας ὑπὲρ τοῦ Διοπίθους ⁴. Καὶ εἰς τοὺς ἡγέτας δὲ τῆς ἐν Ἀθήναις φιλοπολέμου φατρίας λέγεται, ὅτι ἐστάλη περσικὸν ἀργύριον, καὶ δὲν εἶνε ἀπίθανον καθ' ἑαυτὸ, ὅτι οἱ ἐν Σούσοις μετήρχοντο ἐν τῷ τότε χρόνῳ τὴν αὐτὴν καὶ κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου πολιτείαν ⁵, μὴ ἐρχόμενοι εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς αὐτάς τὰς ἐλληνίδας πόλεις,

¹ Ἰδε τὰ ποσπάσματα τοῦ Ῥοδιακοῦ καὶ τοῦ Χιακοῦ λόγου τοῦ Ὑπερείδου παρὰ τῷ Sauppe *Oratores attici* Τόμ. Β' σ. 300. 304.

² *Δισχίνον* [κατὰ Κτησιφώντους] 238. *Ψευδοδημοσθένους* [Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τὴν Φιλίππου] 6. [*Πλουτάρχου*] Βίοι δέκα ἡγετόρων σ. 847. Περὶ δὲ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἐφιάλτου ἴδε ἐν τῷ *Monatsbericht der Preussischen Akademie*. 1870 σ. 169. Τὸν δ' Ἐφιάλτην εὐρίσκωμεν ἔπειτα ἕνεκα τοῦ μίσους ἐναντίον τῶν Μακεδόνων μετὰ τῆς περσικῆς στρατιᾶς πρὸ τῆς Ἀλικαρνασοῦ. Ἰδε *Διοδώρου Σικελιώτου* XVII, 25 καὶ 26 (σὶ περὶ Ἐφιάλτην). Πρβλ. Schüfer [*Demosthenes und seine Zeit*] Τόμ. Γ' ἐκδ. β' σ. 166.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 308.

⁴ Ὁ Διοπίθης εἶχεν ἤδη ἀποθάνει, ὅτε ἀπεστάλη ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ χορηγία τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Ἰδε *Ἀριστοτέλους* Ῥητορ. II, 8 (τεθνενώτι).

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 265.

ἀλλὰ πρὸς ἐνίους τῶν στασιάρχων καὶ παρέχοντες εἰς αὐτοὺς χρήματα, ἅτινα ἠδύναντο νὰ διαθέσωσι κατὰ βούλησιν.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐστέλλοντο αὗται αἱ πρεσβεῖαι, εἶχον γείναι ἐν Ἑλλάδι διαβήματα ἄξια πλείστου λόγου. Καὶ δὴ ὁ Δημοσθένης εἶχεν ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀτενῶς εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἐπειδὴ ὅσῳ μᾶλλον ἀναπόφευκτος ἦτο ἡ πραγματικὴ ἐκρηγξίς τοῦ πολέμου, τόσῳ σπουδαιότερα ἀπέβαινεν αὕτη ἡ νῆσος εἰς τε τὸν Φίλιππον χάριν ἐπιθέσεως ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους χάριν ἀμύνης τῆς χώρας αὐτῶν καὶ ἐπιτυχοῦς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔποψιν μεγίστην σπουδαιότητα εἶχεν ἡ φιλία μεθ' ἧς συνεδέθη ὁ Δημοσθένης πρὸς Καλλίαν τὸν υἱὸν τοῦ Μνησάρχου¹.

Καὶ ἄμεσος μὲν σκοπὸς τοῦ Καλλίου ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Εὐβοίας καὶ ἡ ἔνωσις αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς πατρίου αὐτοῦ πόλεως, τῆς Χαλκίδος, ἀλλ' ὥς εἰκὸς, χάριν ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ τούτου ὤφειλε νὰ τύχῃ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν γειτόνων πόλεων, καὶ συνέπραττε μετὰ τῆς φιλοπάτριδος ἐν Ἀθήναις φατρίας. Εἶνε δὲ ὁ Καλλίας ὁ πρῶτος μὴ Ἀθηναῖος πολιτευτὴς ὁ συνδεθεὶς πρὸς τὸν Δημοσθένην καὶ ἡ Χαλκίς ἡ πρώτη γείτων πόλις ἡ προτείνασα συμμαχίαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ μὴ ζητοῦσα μόνον βοήθειαν παρ' αὐτῶν, καθ' ἃ ἡ Ρόδος, ἡ Μεγάλη πόλις καὶ ἄλλαι, ἀλλὰ συνεργοῦσα καὶ αὕτη καὶ πρωταγωνιστοῦσα μετὰ ζήλου. Ὡς δ' ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περσικῶν πολέμων αἱ Ἀθηναὶ καὶ ἡ Σπάρτη ἀνέλαβον τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συντάξεως τῆς φιλοπάτριδος φατρίας, οὕτω τώρα αἱ Ἀθηναὶ καὶ ἡ Χαλκίς, αἰτινες ἦσαν αἱ δύο πόλεις αἱ πρῶται ὁμολογήσασαι τὴν συμμαχίαν καὶ ἔπειτα ἐπικαλούμεναι ἄλλους συμμάχους. Οὕτω δὲ ὁ ἀγὼν προσέλαβε χαρακτῆρα πανελληνιον, καὶ προσεῖλκυσε μεγαλειτέραν ἐμπιστοσύνην. Ὁ δὲ Δημοσθένης κατώρθωσε νὰ ἐπωφεληθῇ ἄριστα τὰς ἐνεστώσας εὐνοϊκὰς περιστάσεις, καὶ ἐπέμεινε πάντοτε εἰς τὰ καίρια, παρακωλύων τὴν ματαίωσιν

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 460.

τῆς μεγάλης ἐπιτυχίας, ἥτις ἡδύνατο νὰ κατορθωθῇ ἕνεκα δευτερευόντων ζητημάτων, ἰδίως τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν πολιτικὴν σχέσιν καὶ τὰ δίκαια τῶν πρότερον ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἐξαρτωμένων συμμάχων. Ὁ δὲ Δημοσθένης καὶ ὁ Καλλίας μετέβησαν ὁμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Οἱ δὲ Ἀκαρνανεες, οὓς πιθανῶς εἶχον ἐξερεθίσαι αἱ μετὰ τῶν Αἰτωλῶν συνθῆκαι τοῦ Φιλίππου, προσεχώρησαν εἰς τὴν συμμαχίαν· μετ' αὐτῶν δὲ καὶ οἱ Λευκάδιοι, ἔπειτα δὲ οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Ἀχαιοὶ, τέλος δὲ οἱ Μεγαρεῖς. Συνεφωνήθη δὲ καὶ ἡ κατάθεσις εἰσφορῶν πρὸς σύνταξιν κοινῆς δυνάμεως κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν¹. Καὶ οἱ μὲν Εὐβοεῖς ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παράσχωσι τεσσαράκοντα τάλαντα, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἀνὰ ἐξήκοντα.

Καὶ ὁ μὲν Καλλίας ἐξέθηκε πρὸ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων τὰ τῆς ἐπιτυχίας τῆς πρεσβείας, ὁ δὲ Δημοσθένης ἐβεβαίωσε τὴν κατορθωθεῖσαν σύνταξιν ἐθνικῆς συμμαχίας ἐναντίον τοῦ Φιλίππου· ὠρίσθη δὲ διὰ τὸν ἐπόμενον μῆνα ἡ καθομολόγησις τῶν συνθηκῶν καὶ ἡ πρώτη συνέλευσις τοῦ γένου συνεδρίου τῶν συμμάχων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν Ἀθηνῶν². Ἐθεωρήθη δὲ ἀγαθὸς οἰωνός, ὅτι, καθ' ὃν χρόνον παρεσκευάζοντο πάντα ταῦτα, ἔγενεν ἐπιτυχὴς ἑναρξίς τοῦ ἐναντίον τῆς μακεδονικῆς ἐπιδράσεως ἀγῶνος διὰ τῆς συντελέσεως τῆς οἰκειότερας συμμαχίας μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Μεγάρων καὶ τῆς Χαλκίδος. Ὁ δὲ Καλλίας καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ταυροσθένης εἶχον στρατεύσει μετὰ τοῦ Κηφισοφῶντος, τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων ἐπικούρων, ἐναντίον τοῦ Ὠρεοῦ, ὃν εἰκότως ἐθεώρουν τὸ κυριώτατον χωρίον, μάλιστα ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ ἠπειλεῖτο ἡ κτήσις τῶν βορείων Σποράδων, τῆς

¹ *Διοχίνου* [Κατὰ Κησιφῶντος] 95.

² *Διοχίνου* [Κατὰ Κησιφῶντος] 98· *πραχθήσεσθαι αὐτὰ οὐκ εἰς μακρὰν ἀλλ' εἰς τὴν ἑκτὴν ἐπὶ δέκα τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνός*· εἰρησθαι γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν ὅφ' ἑαυτοῦ καὶ παρηγγέλλαι πάντας ἥκειν συνεδρεύσοντας Ἀθηναίους εἰς τὴν πανσέληνον. Τὰ κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ Καλλίου διηγεῖται ὁ *Διοχίνης* αὐτόθι 95-98.

Σκιάθου καὶ ἄλλων. Ἦδη δὲ τὸν Ἰούνιον τοῦ 341 π. Χ. (Ὀλυμπ. 109, 3) εἶχε φονευθῇ ὁ τύραννος Φιλιστιδῆς καὶ εἶχε κυριευθῇ ἡ πόλις¹.

Ἐντεῦθεν δ' ἠϋξήθη τὸ θάρρος, μεθ' οὗ προέβησαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν λοιπῶν προτάσεων τοῦ Δημοσθένους. Οἱ πρέσβεις συνῆλθον ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 340 π. Χ. ἐν Ἀθήναις πρὸς συνομολόγησιν τῶν συνθηκῶν. Ἐπεκράτουν δὲ διάφοροι γνώμαι περὶ τοῦ ζητήματος, ἃν ἔπρεπε νὰ ὀρισθῶσι τακταὶ εἰσφοραὶ ἢ ἂν αἱ δαπάναι τοῦ πολέμου, αἵτινες, καθ' ἃ ἰσχυρίζετο ὁ Ἠγήσιππος, δὲν ἠδύναντο ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν νὰ ὑπολογισθῶσιν ἀκριβῶς, ἔμελλον νὰ κατανεμηθῶσιν εἰς τοὺς συμμαχοὺς μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ κύριον ζήτημα ἐπετεύχθη ἀγαθὴ συνεννόησις καὶ ὁμολογήθη συμμαχία ἥς συμμετέσχον ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν ἡ Εὐβοία, τὰ Μέγαρα, ἡ Ἀχαΐα, ἡ Κόρινθος, ἡ Λευκάς, ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Ἀμβρακία καὶ ἡ Κέρκυρα².

Αἱ δὲ Ἀθηναὶ ἔπραξαν, πειθόμεναι εἰς τὰς παρορμήσεις τοῦ Δημοσθένους, πλειότερα τῶν ἐπιβαλλομένων ἐκ καθήκοντος εἰς αὐτάς. Ὁ Δημοσθένης ἀκράτητος ἐπέσπευδε τὰ πράγματα, ὅπως

¹ Ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Ὀρεοῦ ἐπετεύχθη τὸν Σκιροφορίωνα Ὀλυμπ. 109, 3 ὑπὸ τοῦ Κηφισοφώντος, ὅστις τότε ἐστάθμισε παρὰ τὴν Σκιάθον (Böckh [Urkunden über das Seewesen des attischen Staates] σ. 480. Böhncke Forschungen σ. 736), ἡ δὲ τῆς Ἐρετρίας τὸ ἔαρ τοῦ 340 π. Χ. (Ὀλυμπ. 109, 4), ὅτε καὶ ἐφονεύθη ὁ Κλείταρχος. Ἰδὲ Σχόλια εἰς Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 85. 103 ἐκδ. Schults. Οὕτω δὲ βεβαιοῦται ὡς ὀρθὴ ἡ μαρτυρία Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (XVI, 74). Συμμετέσχε δὲ τῆς στρατείας ταύτης ὁ Ὑπεριδῆς ὡς τριήραρχος ἐπὶ τῆς ἐτέρας τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν διωρηθεισῶν δύο τριήρων ([Πλουτάρχου Βίοι δέκα ξητέρων σ. 848 θ]). Ἰδὲ ἐπιδόσιμος τριήρης Ἀνδρεία παρὰ τῷ Böckh ἐνθ' ἂν σ. 442. 498. Πρὸλ. Schäfer ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie. 1866 σ. 26. Schults αὐτόθι σ. 314.

² Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 237· ἐγὼ συμμαχοὺς μὲν ὅμιν ἐποίησα Εὐβοέας, Ἀχαιοὺς, Κορινθίους, Θηβαίους, Μεγαρέας, Λευκαδίους, Κερκυραίους, ἀφ' ὧν μύριοι μὲν καὶ πεντακισχίλιοι ξένοι, δις χίλιοι δ' ἱππεῖς ἀνευ τῶν πολιτικῶν δυνάμεων συνήχθησαν· χρημάτων δὲ ὅσων ἐδυνήθη ἐγὼ πλείστην συντέλειαν ἐποίησα. Τῆς δὲ Ἀμβρακίας γίνεται μνεία αὐτόθι 244 καὶ τῶν Ἀκαρνάνων παρ' Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 97.

ἡ συμμαχία ἀρχίσῃ ἐνεργοῦσα ὅσον ἔνεστι τάχιστα. Εἰς δὲ τὰς πόλεις τῆς Εὐβοίας ἐστάλησαν χρήματα καὶ τριήρεις¹, ἐφ' ᾧ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ ἐπερρίφθη κατὰ τοῦ Δημοσθένους ἡ μομφή, ὅτι, παραγόμενος ὑπὸ πανελληνίου ζήλου, εἶχε παραβλάψει τὰ ἴδια συμφέροντα τῆς πατρίου πόλεως. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἐγίνωσκε τί ἔπραττε. Πράγματι δὲ τὰ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων προκαταβληθέντα χρήματα συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ καταφέρωσι τὸ ὕστατον τραῦμα ἐναντίον τῆς ὑπούλου εἰρήνης, ἧς ὁ ῥήτωρ ἐπεθύμει τὴν κατάλυσιν. Δὲν ὤκνησαν δὲ νὰ συλλάβωσι μακεδονικὰ πλοῖα. Καὶ ἐν ταῖς βορείοις δὲ νήσοις ἐξερράγησαν αἱματηροὶ ἀγῶνες. Καὶ δὴ τὴν Ἀλόννησον κατέλαβον οἱ Πεπαρηθιοί, οἵτινες εἶχον αἰχμαλωτίσει τὴν ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ μακεδονικὴν φρουράν. Ὁ δὲ Φίλιππος πρὸς τιμωρίαν τῶν Πεπαρηθίων διέταξε τὴν δῆψιν τῆς νήσου αὐτῶν, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέλαβον τὴν ἄμυναν τῆς Πεπαρηθίου, καὶ διέταξαν τὰς ἰδίας τριήρεις νὰ ἐκδικήσωσιν αὐτὴν δημοῦντες μακεδονικὰς κτήσεις².

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον σχεδὸν παντελῶς μεταβληθῇ, προέβαινον δὲ νῦν εἰς ἔργα ἐντὸς τε τῆς πόλεως καὶ ἐκτὸς αὐτῆς τελείως ἀκάθεκτοι. Ἐν Ἀθήναις συνέλαβον Ὠρεῖτην τινὰ, καλούμενον Ἀναξίνον, ὅστις δῆθεν προέβαινεν εἰς ἀγορὰς χάριν τῆς βασιλείας τοῦ Ὀλυμπιάδος, ἀλλ' ὅστις ἐφωράθη κατάσκοπος καὶ ἐθανατώθη³. Εὐλόγως δ' ἀνέμενον ἐπίθεσιν τοῦ Φιλίππου ἐναντίον τῆς Εὐβοίας· διὸ παρίστατο ἀνάγκη νὰ καταλύσωσιν ἐν πάσῃ σπουδῇ καὶ τοὺς λοιποὺς τυράννους, οἵτινες ἠδύναντο νὰ προαγάγῃσι τὰ τῶν Μακεδόνων, ἰδίως δὲ τὸν Ἐρετριέα Κλείταρχον, ὅστις εἶχε καταλύσει τὸν Πλούταρχον⁴ μετὰ Φωκέων μισθοφόρων. Διὸ παρεσκευάσθησαν δι' ἐκουσίων εἰσφορῶν τῶν πολιτῶν τεσσαρά-

¹ Böckh [Urkunden über das Seewesen des attischen Staates] ἀρ. XIV c σ. 42 κ. ε.].

² Ψευδοδημοσθένους Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τὴν Φιλίππου 12. Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 70.

³ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 223. Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 137.

⁴ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 341.

κοντα τριήρεις, καὶ ὑπὸ τὴν δεδοκιμασμένην στρατηγίαν τοῦ Φωκίωνος κατελήφθη ἡ Ἑρέτρια καὶ ἐφονεύθη ὁ Κλείταρχος· οὕτω δ' ἀπηλευθερώθη ἡ Εὐβοία σύμπασα¹. Πληθὺς δ' ἀπρὸς-δοκίτων ἐπιτυχιῶν συνεσωρεύθη ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ. Καὶ κατὰ μέρος μὲν λαμβανόμεναι δὲν ἦσαν τοιαῦται, ὥστε νὰ ἐμβάλωσι τὸν Φίλιππον εἰς ἀνησυχίαν, ἀλλὰ σύμπασαι ὁμοῦ ἐμαρτύρουν εἰς αὐτὸν ἀξίαν πλείστου λόγου μεταβολὴν τῆς κοινῆς γνώμης. Καὶ ἡ μὲν τολμηροτάτη πολιτεία τοῦ Δημοσθένους ἦτο τώρα ἀρεστή εἰς τὸν δῆμον, ἡ δὲ ἀντίθετος φατρία, ἣτις εἶχεν ὑποστῆ νέον τραῦμα διὰ τῆς δικαστικῶς μαρτυρηθείσης συνεννοήσεως τοῦ Αἰσχίνου μετὰ τοῦ Ἀναξίνου, ἦτο ἀνίσχυρος, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ὁ Δημοσθένης ἐτύγχανε τιμῆς παρὰ πάντων ὡς ἡγέτης τοῦ δήμου, καὶ κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀριστονίκου ἐτιμήθη ἐν τοῖς Διονυσίοις τὸ πρῶτον τότε διὰ χρυσοῦ στεφάνου². Καθ' ὅλου δὲ τὸ μῖσος τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τοῦ Φιλίππου εἶχεν αὐξηθῆ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστ' ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις ἡ μνεία τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ συνωδεύθη ὑπὸ γενικῆς βοῆς δυσμενείας³.

Τὰ πράγματα εἶχον ἄριστα πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τοῦ Δημοσθένους, ἐπειδὴ ὁ Φίλιππος εὐρίσκετο μακράν⁴ καὶ περιπεπλεγμένος εἰς πόλεμον, ὃν δὲν ἠδύνατο νὰ διακόψῃ ἀμέσως ὅπως σπεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διασπάσῃ τὴν τότε συντασσομένην συμμαχίαν πρὶν ἢ αὕτη ἐνισχυθῇ. Εἶχε δὲ πάντοτε ὁ Φίλιππος διπλοῦν τρόπον τοῦ πολεμεῖν, φερόμενος ἄλλως πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἄλλως πρὸς τοὺς βαρβάρους. Καὶ παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν ἐπεδίωκε πάντοτε νὰ τύχῃ τοῦλάχιστον κατὰ τύπους εἰρηνικῆς ἀναγνώρισεως· πρὸς δὲ τοὺς βαρβάρους ἀντεπεξ-

¹ [Πλουτάρχου] Βίοι δέκα ζητήρων σ. 850 f. [Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 341].

² Περὶ τοῦ ψηφίσματος τούτου Ἀριστονίκου τοῦ υἱοῦ τοῦ Νικοφάνους ἴδε *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 83. [Πλουτάρχου] ἐν Βίοις δέκα ζητήρων σ. 848 c.

³ Πλουτάρχου [Περὶ ἀοργησίας 9] σ. 457.

⁴ Ὁ Φίλιππος εὐρίσκετο ἤδη δέκα μῆνας ἐν Θράκῃ, ὅτε ὁ Δημοσθένης ξεφώνησε τὸν λόγον Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ τῷ 341 π. Χ. περὶ τὸν χρόνον τῶν ἐτησίων (Ἰούνιον). Ἰδε *Δημοσθένην* αὐτόθι 2.

ἤρχετο μεριμνῶν περὶ κατακτήσεως χωρῶν, ἐπικερδοῦς ἐπεκτάσεως τοῦ βασιλείου, λαφύρων καὶ ἐνισχύσεως τῆς ἰδίας στρατιᾶς.

Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Φίλιππος τῶρα μετὰ τὴν κατὰ τὸ φαινόμενον ἐπιτυχῇ καθησύχασιν τῶν ἐλληνίδων πόλεων ἡσχολεῖτο τρίτον ἤδη ἔτος περὶ πόλεμον σκοπὸν ἔχοντα τὴν κατάκτησιν μεγάλης χώρας ὅλης καὶ τὴν κατὰ μικρὸν μεταβολὴν αὐτῆς εἰς ἐπαρχίαν τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου. Ἡ Μακεδονία ἔμελλε κατὰ τὰ σκοπούμενα ὑπ' αὐτοῦ νὰ παύσῃ οὔσα ἢ παραμεθόριος χώρα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τὴν δὲ μεγάλην ἐντεῦθεν κἀκεῖθεν τοῦ Αἴμου θρηακικὴν χώραν τὴν μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου μόνον κατὰ τὰ ἄκρ' αὐτῆς ἀνοικτὴν, χώραν διαρρεομένην ὑπὸ ποταμῶν βαθυρρόων καὶ μεστήν δασῶν καὶ μεταλλείων, νομῶν καὶ ἀγρῶν ἤθελε νὰ καταστήσῃ ὑποτελῆ εἰς ἑαυτὸν μετὰ τῶν λαῶν αὐτῆς καὶ μεταχειρισθῇ αὐτὴν συγχρόνως ὡς γέφυραν, ἥτις νὰ χρησιμεύσῃ οὐ μόνον πρὸς ἀπόκτησιν τῶν παραλίων τοῦ Πόντου, ἀλλὰ καὶ πρὸς καθυπόταξιν τῆς ἀντικειμένης ἡπείρου. Εἰς δὲ τὸ ἔργον τοῦτο εἶχεν ἐπιδοθῇ τελείως ἐπὶ ἔτη ἤδη μακρὰ, ἀφείς τὴν ἐν Πέλλα διοίκησιν τῶν τοῦ βασιλείου εἰς τὸν υἱόν. Καὶ ἐν Θράκῃ δ' ἐπεδεικνύετο ὁ Φίλιππος ἐνεργῶν ὑπὲρ τῶν ἐλληνικῶν συμφερόντων, ἅτε καταπολεμῶν βαρβάρους, οἵτινες ἀπὸ χρόνων ἀμνημονεύτων εἶχον ἀπαύστως ἐμβάλει εἰς κινδύνους τὰς ἐλληνίδας πόλεις τῶν παραλίων. Τοῦτο δὲ πρᾶττων, ἐνόμιζεν, ὅτι ἀποκτᾷ δικαίωμα νὰ ἀλλάξῃ τὴν προστασίαν καὶ ἐπικυριαρχίαν τῶν γειτόνων Ἑλλήνων· οὐδεμίαν δὲ καὶ ἐν Θράκῃ ἀπέκρουεν εὐκαιρίαν, ὅπως συνδέσῃ σχέσεις φιλικάς, καὶ ἐπεζῆται κατὰ προτίμησιν τὴν διὰ συμμαχιῶν ἐπέκτασιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα ὁ τρόπος καθ' ὃν διεξῆγε τὸν πόλεμον ἐν Θράκῃ ἦτο ὅλως διάφορος τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐπολέμει ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς χώραις, ἰδίως δὲ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν ἐν τοῖς νοτίοις τῆς χώρας βασιλείων καὶ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου πρὸς τὰ ὀρεινὰ φύλα, ἅτιν' ἀντεπάλαιον πρὸς αὐτὸν μετ' ἀκάμπτου ἔρωτος ἐλευθερίας. Εἰς δὲ τὰς περιπετείας τῆς ἐναλλασσούσης τύχης τοῦ πολέμου καὶ εἰς τὴν δυσχέρειαν

μονίμου καθυποτάξεως τῆς χώρας προσεπήρχοντο τὰ ἐκ τοῦ τραχείος κλίματος καὶ τοῦ δυσβάτου τῆς χώρας δεινὰ. Ἐν οἰκτροῖς βαράθροισι ἠναγκάζοντο νὰ διαχειμάζωσιν οἱ μαχηταί, καὶ ὁ βασιλεὺς ἠναγκάζετο νὰναπληρόνῃ τὰς μεγάλας τῆς στρατιᾶς ἀπωλείας διὰ μετακλήσεως ἀπαύστου νέων στρατιῶν ἐκ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ¹.

Ἄλλ' ὁ Φίλιππος δὲν διέτριβεν ἐν Θράκῃ μόνον περὶ τὰ ἔργα στρατηγοῦ, ἀπησχόλησε δ' αὐτὸν ἐπὶ ἔτη ὅλα καὶ ἡ ἐξερεύνησις τῆς χώρας, ἡ μελέτη τῶν κατὰ τὰ προϊόντα καὶ τοὺς πόρους αὐτῆς, ἡ ἀποκατάστασις τῆς τάξεως καὶ ἡ παγίωσις τῶν γενομένων κατακτήσεων. Ἐστρωσε δὲ ὁδοὺς καὶ ἔκτισε πόλεις πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν κατὰ γῆν καὶ ποταμίων ὁδῶν καὶ πρὸς κάρπωσιν τῶν μεταλλείων. Οὕτω δ' ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τοῦ ἀρχαίου θρακικοῦ βασιλείου ὠκίσθησαν ἱκαναὶ μακεδονικαὶ ἀποικίαι, ἡ Φιλιππούπολις παρὰ τὸν Ἑβρον, παρὰ δὲ τοὺς παραποτάμους αὐτοῦ ἡ Καλύβη καὶ αἱ Βίναι, χωρία, ἐν οἷς ὁ βασιλεὺς ἐγκατέστησε καταδίκους, φυλασσομένους ὑπὸ ἐνόπλων ἀνδρῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ καταστήσωσι γεωργήσιμον τὴν γῆν καὶ οἰκήσιμον τὴν χώραν ². Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔαρος τοῦ 342 π. Χ. ὁ Φίλιππος διέτριβε περὶ ταῦτα τὰ ἔργα, ἅτιν' ἀπησχόλουν αὐτὸν ἐκεῖνον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μόνον παρέργως ἠδύνατο νὰ ἄπτηται πασῶν τῶν λοιπῶν ἀσχολιῶν.

Καὶ ὁ μὲν κύριος σκοπὸς ἐπετεύχθη, ὑποταχθείσης διὰ τεραστίων μόχθων καὶ θυσιῶν τῆς τραχείας μεσογαίας· οὕτω δὲ ἡ μὲν εἰς τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν ὑποκειμένη ἀρχὴ ἐτριπλασιάσθη, τὰ δὲ δύο βασίλεια τοῦ βορρᾶ ταῦξθέντ' ἀπειλητικὰ ὑπερθεῖν τῆς Ἑλλάδος, αἱ πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς ἀνατολὰς παρα-

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 44 κ. ἔ.

² Ἰδὲ Στέφανον Βυζάντιον ἐν λ. Φιλιππούπολις. Ἡ δὲ Καλύβη λέγεται ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ ἐγκατασταθέντων καὶ Πονηρόπολις. Ἰδὲ Σουίδαν ἐν λ. Δοῦλων. Πρὸς Στράβωνος [VII, σ.] 320· [πόλις Καλύβη, Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου τοὺς πονηροτάτους ἐνταῦθα ἰδρύσαντος].

ποταμίαι, εἶχον τέλος ἐνωθῇ εἰς ἓν ὅλον¹. Ἄλλ' ἔλειπεν ἡ συντέλεις τοῦ ὅλου ἔργου, ἥτοι ἡ συνένωσις τῶν παραθαλασσιῶν ἐλληνίδων πόλεων μετὰ τῆς ἄρτι κτηθείσης ἡπείρου, ἃς ὁ Φίλιππος ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ ἐν Θράκῃ καθ' ὃν τρόπον εἶχον χρησιμεύσει εἰς αὐτὸν ἡ Ἀμφίπολις, ἡ Ποτίδαια καὶ ἄλλαι πόλεις ἐν Μακεδονίᾳ. Ἄνευ δὲ τῶν θρακικῶν ἐκείνων παραλίων πόλεων δὲν ἠδύνατο νὰ δεσπόζῃ τῶν κατὰ θάλασσαν ὁδῶν, ἄνευ αὐτῶν ὁ ὅλος αὐτοῦ κατακτητικὸς πόλεμος ἔμενε πάντῃ ἀτελὴς καὶ ἐλλιπής, καθ' ὅτι ἄνευ κτήσεως τῶν πόλεων ἐκείνων περιωρίζετο ἐν τῇ μεσογαίᾳ ὡς ἐν φυλακῇ. Καὶ εἶχε μὲν πειραθῇ νὰ τύχῃ τοῦ σκοπούμενου διὰ συνθηκῶν, ἀλλὰ μάτην. Βλέπων δὲ οὐ μόνον ἐν τῇ παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Χερσονήσῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς παρὰ τὸν Βόσπορον εἰς τὴν Προποντίδα ἐλληνίσιν πόλεσιν ἐξεγειρόμενον ἐν ὥρᾳ λίαν ἀκαταλλήλῳ εἰς αὐτὸν πνεῦμα σθεναρᾶς ἀντιστάσεως, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κατορθώσῃ τὸ σκοπούμενον εἰρηνικῶς, εὗρέθη ἠναγκασμένος νὰ ἐπιχειρήσῃ παρὰ τὰς θαλασσίας ὁδοὺς τοῦ βορρᾶ πόλεμον, οὗ συμμετέσχον μετ' ἀλλήλους οἱ Πέρσαι, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι. Ἐξεργάγῃ δ' ἐκεῖ ἀπρόσδοκῆτως ὁ μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἀγὼν καὶ ἐκεῖ κατελύθη τέλος φανερῶς μετὰ διάρκειαν ἐπτὰ ἐτῶν ἢ μετὰ τῶν Ἀθηναίων εἰρήνην.

Ἀνεφέρετο δὲ ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Πέρινθον καὶ τὸ Βυζάντιον. Ἀμφότεραι αὗται αἱ πόλεις ἀπέκρουον τὴν προσχώρησιν εἰς τὴν μετὰ τοῦ Φιλίππου συμμαχίαν. Διὸ αἱ τελευταῖαι αὐτοῦ ἐν Θράκῃ στρατεῖαι ἐδέχθη νὰ στραφῶσι κατὰ τούτων τῶν πόλεων, ὅπως προσαρτήσῃ καὶ ταύτας ἀκούσας εἰς τὴν νέαν ἀρχὴν τοῦ μακεδονικοῦ καὶ θρακικοῦ βασιλείου.

Προσέβαλε δὲ ὁ Φίλιππος πρῶτην τὴν Πέρινθον². Ὑψώθησαν δὲ πύργοι πολιορκητικοὶ ἐκατὸν ποδῶν, ὅπως βάλλωνται τὰ τείχη ἄνωθεν, καὶ συγχρόνως ἐσκάφησαν ὑπόνομοι ὅπως καὶ ὑποχθονίως

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 10.

² Φιλόχορος [παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασεῖ Πρὸς Ἀρμάιον I, 11] ἀποσπ. 135. [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 406].

εἰσελάσωσιν οἱ πολιορκηταὶ εἰς τὴν πόλιν. Ἐπειτα δὲ μετεκλήθη ὁ στόλος, ὅπως παρακωλυθῇ ἡ διὰ θαλάσσης προσκομιδὴ ἐπιτηδείων¹. Ἐπέμενε δὲ διὰ παντὸς τρόπου ὁ Φίλιππος νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν λῆξιν τῆς πολιορκίας, καὶ μετὰ νέων καθ' ἑκάστην ἡμέραν μαχητῶν ἐπετίθετο ἐναντίον τοῦ περιβόλου. Καίτοι δὲ οἱ Περίνθιοι ἀντέτασσον ἀντίστασιν κρατερὰν, καὶ τὰ μὲν τείχη τῆς πόλεως ἦσαν ὀχυρώτατα, τὸ δὲ χερσονησίζον τῆς πόλεως παρεῖχε πολλὴν ἀσφάλειαν, ὑπεστήριζον δὲ αὐτὴν καὶ οἱ Βυζάντιοι, ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀντίστασις ἦτο ἀδύνατος, καὶ ἡ Πέρινθος ἐκινδύνευεν, ὅτε ὅλως ἀνελπίστως ἦλθεν ἐπικουρία ἀπὸ τῆς ἀντιπέραν ἀκτῆς καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐλευθερίας ἀγωνιζομένη ἑλληνικὴ πόλις ἔλαβεν ὑποστήριξιν παρὰ τῆς Περσίας.

Οἱ Πέρσαι καὶ καθ' ἑαυτοὺς δὲν ἦσαν οὕτως ἀμελεῖς, ὥστε νὰ παραστῶσιν ἀδιάφοροι θεαταὶ τῆς ἐμπεδώσεως τοῦ βασιλέως Φιλίππου ἐν τοῖς ὀχυροῖς χωρίοις ἅτινα ἔκειντο παρὰ τὰ παράλια τάντικείμενα εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν ἀρχήν· εἶχε δὲ ἄλλως ἐπιστήσει τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον καὶ ὁ Ἐφιάλτης², καὶ ἀναμφιλέκτως εἶχον ἐπωρληθῇ τὰς νοουθεσίας αὐτοῦ. Δικαιούμεθα δὲ τόσῳ μᾶλλον νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτῶν προεκλήθη ἐκ προτροπῶν ἀθηναϊκῶν, καθ' ὅσον Ἀθηναῖος ἀνὴρ, ὁ Ἀπολλόδωρος, ἡγεῖτο τῶν ἐπικούρων τῶν ἀθροισθέντων παρὰ τοῦ σατράπου τῆς Μικρᾶς Φρυγίας Ἀρσίτου, συμπραττόντων καὶ τῶν σατραπῶν τῶν γειτόνων σατραπειῶν³. Ἡ δὲ σύμπραξις αὕτη διαφόρων σατραπῶν ἀρκεῖ καὶ καθ' ἑαυτὴν, ὅπως πεισθῶμεν, ὅτι εἶχον λάβει διαταγὰς παρ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου βασιλέως⁴. Ἀλλὰ βεβαίως ἔνεκα τῆς δεξιότητος μάλιστα τοῦ Ἀθηναίου ἀρχηγοῦ τῆς στρατιᾶς καταρωθῶθαι νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως ἡ βοήθεια καὶ ἐπετεύχθη ἡ διὰ τῆς στρατιᾶς τῶν πολιορκητῶν διέλασις τῶν εἰς τὴν

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 74-76.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 491.

³ Πανσανίου I, 29, 10.

⁴ Τοῦτο ἀναγράφει ῥητῶς Διοδώρος ὁ Σικελιώτης (XVI, 75).

πολιορκουμένην πόλιν διαβιθασθέντων ἀνδρῶν, χρημάτων, ἐπιτηδείων καὶ τῶν πρὸς πόλεμον χρησίμων. Ἐλθούσης δὲ καὶ ἐκ τοῦ Βυζαντίου νέας ἐπικουρίας, οἱ Περίνθιοι ἠδυνήθησαν νάντιτάξωσιν εἰς τὸν Φίλιππον, ὅστις εἵχεν ἤδη διαρρήξει τὸν περίβολον τῆς Περίνθου, ἐκ τῶν οἰκιῶν καὶ ἐκ τῶν διοικοδομηθέντων στενωπῶν ἀντίστασιν οὕτω κρατερὰν, ὥστε, καίπερ προβάς μέχρῃς αὐτῶν τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως, ἠναγκάσθη νὰ ἐξέλθῃ καὶ μετ' ἀπείρους θυσίας καὶ μόχθους πολλῶν μηνῶν νάναξεύξῃ μετὰ τοῦ πλείστου τῆς στρατιᾶς.

Ἐν σπουδῇ δ' ἐτράπη πρὸς τὸ Βυζάντιον, οὗ τὰς δυνάμεις ἐνόμιζεν ἐξηντλημένας ἕνεκα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν περὶ τὴν Πέρινθον ἀγῶνα¹. Ἀλλ' εὔρε τὴν πόλιν παρὰ προσδοκίαν παρεσκευασμένην· τὸ δὲ κυρίως παρέχον εἰς αὐτὴν δύνάμειν ἀντιστάσεως ἦτο, ὅτι οἱ Βυζάντιοι, οἵτινες μέχρῃς ἐκείνου τοῦ χρόνου ἦσαν περιβόητοι ἐπὶ ἀταξία καὶ ἐλλείψει πειθαρχίας, εἵχον ἤδη παραδοθῇ εἰς ἄνδρα κατὰ πάντ' ἄξιον τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτῶν, ἥς καὶ ἤξιοῦτο παρὰ πάντων. Ὁ ἀνὴρ δ' ἐκεῖνος ἦτο Λέων ὁ μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος². Ὡν δὲ ἀνώτατος στρατηγός, προϊστατο, καθ' ἃ ποτε ὁ Περικλῆς ἐν Ἀθήναις, τῆς ὅλης πολιτείας, ἥτις εἶχε κατανοήσει τὴν ἀνάγκην ἐνιαίας ἡγεσίας. Εἶχε δὲ κατορθώσει ὁ Λέων τὴν διὰ πάσης θυσίας ὑποστήριξιν τῆς τὸ πρῶτον ἀπειληθείσης ἀδελφῆς πόλεως· ἐπόμενοι δ' εἰς τὴν συμβουλὴν αὐτοῦ οἱ Βυζάντιοι, ὅτε ὁ Φίλιππος ὥρμησε κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ἐνεκλείσθησαν ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ ἐστέρησαν τὸν βασιλέα τῆς ἐπιζητουμένης εὐκαιρίας μάχης ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ. Εἶχε δὲ ὁ Λέων πεποιθήσιν εἰς τὴν ἐπίκαιρον θέσιν τῆς πόλεως καὶ τὰ ὀχυρὰ αὐτῆς τείχη. Τὸ Βυζάντιον, κείμενον ἐπὶ χερσονήσου καὶ περικλυζόμενον ἀπὸ νότου καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ὑπὸ τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντίδος καὶ ἀπὸ βορρᾶ ὑπὸ τοῦ κόλπου, ὅστις ἀπὸ ἀρχαίων ἤδη χρόνων καλεῖται Κέρας [ἢ Κεράτιος],

¹ Περὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Βυζαντίου ἴδε Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 76-77.

² Πλούταρχος ἐν Βίῳ Φωκίωνος 14. Σουίδας ἐν λ. Λέων.

συνεδέετο μόνον κατὰ τὸ τρίτον μέρος, τὸ καὶ στενότατον, πρὸς τὴν θρακικὴν ἡπειρον. Τεῖχη δ' ἐξαιρέτως ὀχυρὰ περιέβαλλον τὴν ὅλην χερσόνησον καὶ διπλοῦς περίβολος ἐξησφάλιζε τὴν πόλιν ἀπὸ γῆς. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὀχυρώτατα τῶν τειχῶν δὲν ἠδύναντο νὰ σώσωσι τὴν πόλιν, ἐπῆλθε δὲ τότε καὶ διὰ τὸ Βυζάντιον, ὡς εἶχε συμβῇ εἰς τὰς λοιπὰς βορείους πόλεις τὰς ἀποστάσας ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἡ ὥρα καθ' ἣν ἀναγκαίως ὤφειλον νὰναρτῇσιν τὰς ἐσχάτας ἐλπίδας ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ δὲ Λέων, ἅτε ὑπάρξας μαθητῆς τῆς Ἀκαδημίας, συνετέλεσεν ἀναμφιβόλως εἰς ἀποκατάστασιν τῆς μετὰ τῶν Ἀθηναίων φιλίας, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο δὲ ὑπῆρξαν ἰδιαζόντως εὐτυχεῖς οἱ Βυζάντιοι, ὅτι προσέβησαν ἐγκαίρως καὶ κατὰ τρόπον ἐπαρκῇ εἰς τὸ διάθεμα ἐκεῖνο ὅπερ παρημέλησαν ἢ ἐπεχείρησαν πολὺ ἄργά οἱ Ἀμφιπολίται καὶ οἱ Ὀλύμπιοι. Καὶ ταῦτα διότι ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ εἶχον ἀνατεῖλει ὅλως νέοι χρόνοι καὶ ὑπῆρχε φιλοπόλεμον φρόνημα ὑπεκκαυθὲν μὲν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους, διαδεδομένον δὲ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα.

Ὅτε δὲ ὁ Φίλιππος προεχώρησεν ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου, εὐρίσκετο ἤδη ἐν πολέμῳ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Εἶχε διελάσει ἀκάθεκτος διὰ χωρῶν ἀθηναϊκῶν, ὅπως προφυλάξῃ τὸν στόλον αὐτοῦ ἀναπλέοντα τὸν Ἑλλήσποντον χάριν πολιορκίας τῶν πόλεων καὶ εἶχε συλλάβει πλοῖα τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων¹. Αἱ δὲ Ἀθηναὶ ἀπήτησαν εὐθύνας. Ἐλαβον δὲ ἀπάντησιν ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Πέρινθον στρατοπέδου², ἐν ᾗ ὁ βασιλεὺς παρίστανεν ἑαυτὸν μὲν ὡς τὸν παθόντα, τοὺς δὲ Ἀθηναίους ὡς προκαλοῦντας καὶ ἐπέριπτεν ἐπ' αὐτοὺς τὴν εὐθύνην ἐπὶ τῇ καταλύσει τῆς εἰρήνης. Ἦσαν δὲ ταῦτα πάντα κενὴ λογομαχία, ἐπειδὴ κατ' οὐσίαν, ὡς οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἀμφιβάλλῃ, ἡ εἰρήνη εἶχε καταλυθῇ ἐκατέρωθεν καὶ

¹ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 73. 139.

² Ψευδοδημοσθένης Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τὴν Φιλίππου 8. Ἡ εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους παρεντεθειμένη Ἐπιστολὴ Φιλίππου θεωρεῖται μὲν γνησίᾳ παρὰ τοῦ Grote, τοῦ Böhmcke καὶ τοῦ Rehdantz, ἀλλ' ὀφείλει νὰ θεωρηθῇ ὑποβουλμαία, ψευδοεπίγραφος δὲ ἡ εἰς αὐτὴν ἀναφερομένη ἀπάντησις ἢ εἰς τὸν Δημοσθένην προσγραφομένη. Ἰδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] B[eilage σ. 110 κ. ε.

δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ τὸ ἐξῆς, ὑπελείπετο δὲ μόνον ἡ κήρυξις τῆς διαλύσεως αὐτῆς. Ὁ δὲ Φίλιππος εἶχε συμφέρον νὰ ἀναβάλλῃ τὸν χρόνον τοῦτον, καὶ διὰ τοῦτο ἐπειράθη καὶ πάλιν νὰ ἐκφοδίσῃ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ διετύπωνεν ἐν τῷ παραγγέλματι αὐτῷ τελευταίας τινὰς ῥητὰς ἀξιώσεις, ὧν τὴν ἀπόκρουσιν ἔμελλε πάντως νὰ θεωρήσῃ κήρυξιν πολέμου¹.

Ἡ δὲ ἀπάντησις τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ τελεσίγραφον τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ καθαίρεσις τῆς στήλης τῆς περιλαμβανούσης τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης καὶ ἡ κατὰ πάντα πολὺ μᾶλλον ἐνδεδειγμένη ἢ πρότερον ἀπροφάσιστος αὐτῶν παράδοσις εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ Δημοσθένους². Ἦτο δὲ καταφανέστατον εἰς ἅπαντας τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι δὲν ἐπετρέπετο νὰ περιῖδωσι περιπιπτούσας εἰς τὸν βασιλέα τὰς ὀχυρὰς ἐν τῇ Προποντίδι καὶ παρὰ τὸν Βόσπορον πόλεις, καὶ ἰδίως τὸ Βυζάντιον, τὴν κυριωτάτην ἀγορὰν τοῦ ἐμπορίου τοῦ βορρᾶ. Διὰ τοῦτο δὲ κοινῇ συναινέσει ἐστάλη πάραυτα εἰς τὸν Βόσπορον ὁ στρατηγὸς Χάρης, ὅστις ἐστρατῆγει μοίρας ἀθηναϊκῶν τριήρων ἐν τῷ θρακικῷ πελάγει³. Καὶ οἱ νέοι δὲ σύμμαχοι, οἵτινες εἶχον μέγιστον συμφέρον νὰ διασωθῇ τὸ Βυζάντιον χάριν τοῦ ἐμπορίου, οἱ Ῥόδιοι, οἱ Κῶοι καὶ οἱ Χῖοι, ἔστειλαν τριήρεις⁴. Κατωρθώθη δὲ ἡ λύσις τῆς πολιορκίας τοῦ Βυζαντίου

¹ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου 73]. Φιλόχορος [παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασεῖ Πρὸς Ἀρμαῖον I, 11 Sylburg] ἀπόσπ. 135 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 406].

² Φιλόχορος παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασεῖ Πρὸς Ἀρμαῖον I, 11. [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 406]. Τὸ χωρίον ἔχει ὡς ἐξῆς κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ van Herwerden· ἔπειτα διεξελθὼν ὅσα τοῖς Ἀθηναίοις ὁ Φίλιππος ἐνεκάλει διὰ τῆς ἐπιστολῆς, ταῦτα πάλιν κατὰ λέξιν ἐπιτίθησιν· ὁ δὲ δῆμος ἀκούσας τῆς ἐπιστολῆς καὶ Δημοσθένους παρακαλέσαντος αὐτοὺς πρὸς τὸν πόλεμον καὶ ψήφισμα γράψαντος ἐχειροτόνησε τὴν μὲν στήλην καθελεῖν τὴν περὶ τῆς πρὸς Φίλιππον εἰρήνης καὶ συμμαχίας σταθεῖσαν, ναῦς δὲ πληροῦν καὶ τᾶλλ' ἐνεργεῖν τὰ τοῦ πολέμου.

³ Ὁ Χάρης ἐστάθμευε παρὰ τὴν Χερσόνησον. Ἰδε C|arl Curtius ἐν τῷ Hermes Τόμ. IV [1869] σ. 407.

⁴ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 77.

ἀπὸ θαλάσσης, καὶ ὁ ἐχθρικός στόλος ἠναγκάσθη νὰ πομπεύσῃ εἰς τὸν Πόντον.

Ἄλλ' ἡ ὑποχώρησις αὕτη δὲν ἡμπόδισε τὸν Φίλιππον νὰ καταβάλλῃ ὑπερανθρώπους προσπάθειάς πρὸς ἄλωσιν τῆς πόλεως. Νέαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπόνομοι, νέα ὀσημέραι μηχανήματα, κατασκευαζόμενα ὑπὸ τοῦ εὐμηγάνου Πολυείδου¹, ἡπείλουν τὸν περίβολον τῶν τειχῶν· γέφυρα δὲ πηχθεῖσα ἐπὶ τοῦ Κέρατος ἀπεκώλυσε τὴν ἐνέργειαν τῶν πολεμίων στόλων, ὧν ἡ προσπέλασις ἐδυσχεράνθη διὰ τῆς εἰς τὴν θάλασσαν καταδυθίσεως ὀγκηρῶν λίθων. Τέλος δὲ ποτε οἱ Μακεδόνες, βοηθούμενοι ὑπὸ νυκτὸς ὑετῶδους, εἶχον ἤδη εἰσελάσει ἐντὸς τοῦ περιβόλου, ἀλλ' οἱ Βυζάντιοι ἐξηγέρθησαν ἐγκαίρως καὶ, καταλαμπόμενοι ὑπὸ δάδων, ἐν αἷς ἐνόμισαν, ὅτι διαβλέπουσι τὴν βοήθειαν τῆς φωσφόρου Ἐκάτης², ἐξώθησαν καὶ πάλιν τοὺς πολεμίους εἰς τὰς ὑπονόμους αὐτῶν.

Διαρκούντων δὲ τούτων τῶν ἀγώνων ἦλθεν ἐξ Ἀθηνῶν κατὰ παρόρμησιν τοῦ Δημοσθένους νέα ἐπικουρία. Ἐπεβάλλετο δὲ ἡ ἀποστολὴ αὐτῆς ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, διότι εἶχε μὲν ἐκτελέσει ὁ Χάρης τὸ καθήκον αὐτοῦ καὶ εἶχεν ἐξωθήσει τὸν στόλον εἰς τὸν Πόντον³, ἔνεκα δὲ τῆς ἐξαιρέτως παρ' αὐτοῦ ἐκλεχθείσης θέσεως πρὸς στάθμευσιν ἀπέναντι τοῦ Κέρατος ἐδέσποζε τοῦ πορθμοῦ, ἀλλὰ δὲν ἦτο ὅμως ὁ ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἀπαιτούμενος ἀνὴρ ὁ δυνάμενος νὰ καταστήσῃ ἀληθῆ τὴν μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Ἀθηνῶν συμμαχίαν καὶ προσδώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν τελείαν αὐτῆς σημασίαν, ἐπειδὴ οἱ Βυζάντιοι ἀπέβλεπον εἰς αὐτὸν μετὰ δυσπιστίας ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου. Διὰ τοῦτο δὲ τὸ ἔαρ τοῦ 339 π. Χ. ἀπέπλευσαν ὁ Κηρισφοῦν καὶ

¹ Ἀθήναιος Περὶ μηχανημάτων ἐν τοῖς *Mathematici veteres* ἐκδ. Thévenot. Ἐν Παρίσις. 1693. [Ἴδε καὶ παρὰ Wescher Πολιορκητικὰ καὶ πολιορκίαι διαφόρων πόλεων. Ἐν Παρίσις. 1867].

² Στέφανος Βυζάντιος ἐν λ. Βόσπορος.

³ Ὁ Χάρης ἐνίκησε παρὰ τὴν Θερμημερίαν. Διονυσίου Βυζαντίου Ἀνάπλους Βοσπόρου III, 14.

ὁ Φωκίων μετὰ δευτέρας μοίρας ¹, ὥν τὸν Φωκίωνα εἶχε συστήσει εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλον ὁ Δημοσθένης ². Τοῦθ' ὅπερ δ' οἱ Βυζάντιοι οὐδέποτε ἤθελον συγχωρήσει εἰς ἀρχηγὸν μισθοφόρων, οἷος ὁ Χάρης, ἢ ἄδεια τῆς εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν εἰσόδου, ἐπετράπη μετὰ τελείας ἐμπιστοσύνης εἰς ἄνδρα οἷος ὁ Φωκίων ³. Ἐκτοτε δὲ Ἀθηναῖοι καὶ Βυζάντιοι ἀνέλαβον ἐν ἀδελφικῇ ὁμονοίᾳ τὴν ἄμυναν τῆς ἀπειλουμένης πόλεως δίκην κοινοῦ τμήματος ἐλληνικοῦ ἐδάφους. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς γενναίας ταύτης ἀμύνης ὑπῆρξεν ἡ ὑποχώρησις τοῦ Φιλίππου, ἀναγκασθέντος μετὰ μεγίστης θλίψεως νὰ λύσῃ καὶ ταύτην τὴν πολιορκίαν.

Καὶ δὲν ἐγκατέλιπε μὲν τὴν Θράκην πάραυτα, ἀλλ' ἐπλανᾶτο ἀνὰ τὰ παράλια τῆδε κάκεισε ἐφ' ὅσον ὁ στόλος αὐτοῦ ἦτο ἐγκεκλεισμένος ἐν τῷ Πόντῳ. Καὶ κατώρθωσε μὲν διὰ μεγάλης πανουργίας καὶ παντοίων στρατηγημάτων τὴν κατὰ τρόπον ἀκατανόητον αἰσίαν διὰ τοῦ Ἑλληςπόντου διάσωσιν τῶν τριήρων αὐτοῦ, αἵτινες καὶ ἔπλευσαν οἵκαδε ⁴. ἐξηκολούθησε δὲ διαπραγματευόμενος πρὸς τὰς ἐλληνίδας νησιωτικὰς πόλεις καὶ πρὸς αὐτοὺς δὲ τοὺς Βυζαντίους ⁵. Ἐπειτα δ' ἀνεχώρησεν αἰφνιδίως, καί, ἀπομακρυνθεὶς τῆς θαλάσσης μετὰ συμπάσης τῆς στρατιᾶς, ἐξώρμησεν ἐπὶ τὴν Σκυθίαν, ἐν ᾗ διαμένων ἠφάνισθη ἐπὶ τινὰ χρόνον πάλιν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Ἑλλήνων. Βεβαίως δὲ δὲν παρώρμησε τὸν Φίλιππον ἄσκοπος ἐπιθυμία κατακτήσεων εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἀτέου, τοῦ γηραιοῦ βασιλέως τῶν Σκυθῶν, οὗ τὰ στίφη συνεχρούσθησαν πρὸς τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα ἐν ταῖς παριστρίοις κοιλάσιν ⁶, ἀλλ' ὁ πόλεμος ἐκεῖνος εἶχε σκοπὸν τὴν

¹ Böckh [Ürkunden über das Seewesen des attischen Staates] XIII c στ. 100 σ. 442.

² Κορηλῖος Νέπων ἐν Βίῳ Φωκίωνος 2· auctus adjutusque a Demosthene... eum adversus Charetem eum subornaret.

³ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Φωκίωνος 14.

⁴ Φροντίνου Str[ategematicon] I, 4, 13.

⁵ Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 515.

⁶ Ἰουστίνου IX, 2. Ἠρδλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 519.

ἐξασφάλισιν τῶν ἄρτι κτηθεισῶν θρακικῶν χωρῶν, τὴν ἐπαύξησιν τῆς ἀρχῆς τοῦ βασιλείου πρὸς βορρᾶν καὶ τὴν ἐξερεύνησιν τῶν ποντικῶν χωρῶν καὶ τῶν πόρων αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Φίλιππος εἶχε δηλώσει εἰς κυριώτατον αὐτοῦ σκοπὸν τὴν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰστροῦ ἱδρυσιν ἀγάλματος εἰς τὸν Ἡρακλέα· τὸ πρόσχημα δὲ τοῦτο ὑποδεικνύει τὴν πρόθεσιν τοῦ βασιλέως, ὅστις ἤθελε νὰ γείνη κύριος τῆς μεγάλης διὰ τοῦ ποταμοῦ ὁδοῦ χάριν σκοπῶν ἐμπορικῶν. Βεβαίως δὲ τοῦτο ἐπιδιώκων ἀπέβλεπεν εἰς τὸν διπλοῦν σκοπὸν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας, ἥτις ἀπεσκόπει τοῦτο μὲν εἰς τὴν χεῖρωσιν τῶν βαρβάρων τῆς μεσογαίας, τοῦτο δὲ εἰς τὴν δι' αὐτῆς συνένωσιν τῶν παραθαλασσιῶν ἐλληνικῶν πόλεων μετὰ τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου. Καὶ ταῦτα, διότι καθ' ὃν τρόπον αἱ πρὸς δυσμὰς ἀποικίαι ἀνῆκον εἰς τὴν Ἡπειρον¹, εἰς δὲ τὴν Θράκην ἢ Πέρινθος καὶ τὸ Βυζάντιον, οὕτως εἰς τὴν Σκυθίαν ἀνῆκον αἱ κατὰ τὰ δυτικὰ παράλια τοῦ Πόντου ἐλληνίδες πόλεις, ἢ Ἀπολλωνία, ἢ Ἰστρος, ἢ Ὀδησσὸς, ὧν ὁ πλοῦτος ἐξεπήγαζεν ἐκ τῶν παριστρίων χωρῶν. Διὰ τοῦτο δὲ ἢ εἰς τὸν Ἰστρον στρατεία τοῦ Φιλίππου συνέχεται πρὸς τοὺς παρὰ τὸν Βόσπορον ἀγῶνας καὶ μαρτυρεῖ τὰ δαιμόνια σχέδια τὰ ταρασσόντα τὸ πνεῦμα τοῦ Φιλίππου.

Ὁ δὲ Δημοσθένης εἶχε κατορθώσει τὴν μετὰ μακρὸν χρόνον ἐπονειδίστου ἀδρανείας ἀναθάρρησιν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἤρχισαν καὶ πάλιν μετέχοντες τῶν συγχρόνων πραγμάτων σθεναρῶς καὶ τελεσφόρως. Αἱ Ἀθηναίαι εἶχον μὲν καὶ πάλιν ἀθροίσει περὶ ἑαυτὰς συμμάχους, εἶχον δ' ἀντεπεξέλθει πρὸς τὸν βασιλέα θαρραλέως ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν Ἀκαρνανίᾳ, ἐν Θεσσαλίᾳ, παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, εἶχον ἀπελευθερώσει τὴν Εὐβοίαν, εἶχον ματαιώσει παρὰ τὸν Πόντον τὰς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου μετὰ πασῶν τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ μετὰ μεγίστου σθένους ἐπι-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 461.

διωχθείσας στρατείας καὶ διατηρήσει ἐλευθέραν τὴν πρὸς τὰς σιτοφόρους χώρας ὁδὸν, ἧς ὁ Φίλιππος εἶχεν ἐπιζητήσει νὰ δεσπόσῃ. Ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀναγκασθῇ νὰποχωρήσῃ ἄπρακτος ἐκ τῆς Περίνθου καὶ τοῦ Βυζαντίου, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι φιλοπάτριδες ἐνεφορήθησαν εὐλόγου ὑπερηφανείας, ὅτε αἱ δύο ἐκεῖναι ἰσχυραὶ παραθαλάσσιοι πόλεις ἐπέδειξαν τὴν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ αὐτῶν ἐγγνωμοσύνην πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων διὰ τιμητικῶν ψηφισμάτων καὶ χρυσῶν στεφάνων¹.

Αἱ ἀρχαῖαι Ἀθηναίαι εἶχον καὶ πάλιν ἀναβιώσει. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐπετρέπετο νάρκεσθῶσιν εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ἐπιτυχίας. Ἡ κατάλυσις τῆς εἰρήνης εἶχεν ἐπέλθει ὀριστικῶς, παρίστατο δὲ ἀνάγκη νὰ παρασκευασθῇ ἡ πόλις πρὸς τὸν ἀναπόφευκτον τὸ ἐξῆς ἀγῶνα περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς. Τίνα δὲ μεσα εἶχον πρὸς τοῦτον οἱ Ἀθηναῖοι; Καὶ δὲν παρουσιάζετο μὲν τῶρα πλέον ὁ ἐχθρὸς τῆς πόλεως ὡς ὁ ἀκατανίκητος ἐκεῖνος στρατηλάτης, οὗ πᾶσαι αἱ ἐπιχειρήσεις ἔμελλον νὰ ἐπιτύχωσιν ἐξ ἅπαντος, ἀλλὰ, καίτοι τινὲς τῶν στρατειῶν αὐτοῦ ἀπέτυχον, ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν τῷ συνόλῳ εὐρίσκετο ἐν προόδῳ ἀκαθέκτῳ. Καὶ ἡὔξανε μὲν ὁσημέραι τὰς πολεμικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἡνάγκαζε δὲ ὁσημέραι νέους λαοὺς εἰς συστράτευσιν μετ' αὐτοῦ, ἐπέβαλλε φόρους, εἰσέπραττεν εἰσφορὰς χάριν τοῦ πολέμου, συνῆγε λάφυρα, κατελάμβανε μεταλλεῖα καὶ ἐγίνετο κύριος κερδαλέων τελῶν καὶ διέθετεν ὡς δεσπότης μέγα πλῆθος πόρων, ὧν ἡ διαρκὴς αὕξησις δὲν ἡδύνατο καὶ νὰ ἐκτιμηθῇ ἀπὸ τῶν μακρὰν κειμένων Ἀθηναίων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀπ' ἐναντίας οὐδεμίαν προσεδόκων αὕξησιν τῶν πόρων αὐτῶν στερούμενοι χορηγιῶν ἔξωθεν καὶ μὴ εἰσπράττοντες φόρους, ἀνῆρτων ἀπάσας αὐτῶν τὰς ἐλπίδας εἰς ἑαυτοὺς καὶ μόνους, πᾶσα δὲ ἡ πρὸς ὁρᾶσιν δύναμις τῆς πόλεως ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ἀγαθῆς θελήσεως τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ὀλίγων αὐτῆς συμμάχων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι οὐδὲν ἄλλο ἡδύναντο νὰ πράξωσιν ἢ νὰ καταστήσωσι χρησίμους τοὺς ὑπάρχοντας πόρους διὰ λυσιτελοῦς

¹ Πλουτάρχου [Πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σφίαν ἐνδοξότεροι] σ. 350 [b].

διατάξεως τῶν κατ' αὐτοὺς, νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ βλαβερῶν καταχρήσεων καὶ αὐξήσωσι τὰς ἀμυντικὰς δυνάμεις τῆς πολιτείας. Παρίστατο δὲ ἀνάγκη νὰ ὑψωθῇ τὸ ἡθικὸν σθένος τοῦ διὰ τῆς εἰρηνικῆς πολιτείας τοῦ Εὐβούλου τεταπεινωμένου δήμου οὕτως, ὥστε νὰ δυνηθῶσι νὰ ὑποστῶσι τὴν σοβαρὰν δοκιμασίαν πρὸς ἣν ἔβαινον.

Αἱ δὲ τοιαῦται κατεπεύγουσαι καὶ δραστήριαι μεταρρυθμίσεις τῶν κατὰ τὸν δημόσιον βίον δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιτευχθῶσι διὰ τοῦ συνήθους τρόπου τῆς νομοθεσίας, πρὸς ἐπιτέλεισιν δ' αὐτῶν ὑπῆρχε χρεία τῆς ἡγεσίας καὶ δυνάμεως ἀνδρὸς ὑπερόχου. Χάριν δ' ἐπιτυχίας τῶν τοιούτων ἀγώνων ὑπῆρχεν εὐτυχῶς πολιτευτῆς κεκτημένος τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ δήμου οὕτως, ὥστε τὸ μέγα αὐτοῦ πλήθος ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ παράσχη εἰς αὐτὸν ἐν τῇ κρίσει ἐκείνῃ ὥρᾳ ἰδίᾳς ἐξουσίας, εὐτύχημα δὲ τέλος ὑπῆρξε καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι διέγνωσαν προσηκόντως ὑπόθεν ὤφειλε νὰ γείνη ἀρχὴ τῶν μεταρρυθμίσεων.

Αἱ τριήρεις τῶν Ἀθηνῶν εἶχον σώσει τὴν πόλιν ἐκ τῶν δεινῶν τῶν περσικῶν πολέμων, καὶ αἱ Ἀθηναὶ ὡς ναυτικὴ δύναμις εἶχον ἐκπληρώσει τὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ προορισμὸν αὐτῶν, οὐδέποτε δὲ ὑπῆρξαν ἐνδοξότεροι ἢ ὅτε οἱ πολιτευταὶ ἀπασῶν τῶν πατριῶν ἀνθημιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους καὶ μετ' ἀλλήλους χάριν ἀναπτύξεως τῆς θαλασσοκρατίας τῆς πόλεως καὶ τῆς ἀναδείξεως αὐτῆς ἀκατανικήτου διὰ τριήρων, λιμένων καὶ τειχῶν περιβαλλόντων τοὺς λιμένας. Ἀφ' οὗ δὲ χρόνου ἡ κατάχρησις τῆς ἀπὸ τοῦ στόλου δυνάμεως εἶχεν ἀγάγει τὰς Ἀθήνας εἰς τὸν ὄλεθρον, εἶχε κλονηθῇ καιριώτατα καὶ ταπεινωθῇ ἡ ἐφ' ἑαυτὴν πεποιθήσις τῆς πολιτείας, ἡ δὲ πρὸς τὸ ναυτικὸν δυσπιστία τῶν ἀριστοκρατικῶν εἶχε μεταδοθῇ καὶ εἰς ἄλλας τάξεις. Ὅσῳ δὲ νωθρότερος ἐγίνετο ὁ ὄημος, τόσῳ καθολικωτέρα ἀπέβη καὶ ἡ ἀντιπάθεια πρὸς τὰς θυσίας ἐκείνας, ἃς ἀπῆτει ἡ διατήρησις τοῦ στόλου, εἰ καὶ εἶχον ἐξυκολουθῆσαι κατ' ἔθος ναυπηγοῦντες τριήρεις καὶ διατηροῦντες τὸν μέσον ἀριθμὸν τριακοσίων τριήρων. Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα

αἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ παρνηθῶσι τὸ παρελθόν. Πᾶσα δὲ νέα ἔξαρσις προήρχετο ἐξ ἐπιτυχῶν κατὰ θάλασσαν στρατειῶν, ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης νικηφόρου εἰς τὴν Εὐβοϊαν στρατείας¹ εἶχε διατρανωθῇ πολλάκις λαμπρῶς ἡ φιλοπατρία τῶν Ἀθηναίων διὰ προθύμου καὶ ἐκουσίας ἐθελουσίας ἀναφερομένης εἰς τὴν παρασκευὴν τριήρων. Ἀλλ' ἡ σωτηρία τῆς πολιτείας δὲν ἔπρεπε νὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τοιούτων ἐξάψεων φιλοπατρίας. Διὸ ὑπῆρξεν εὐχάριστον τεκμήριον τῆς δυνάμεως ἣν ἐκέκτηντο ἀκόμη αἱ παραδόσεις τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας, ἡ ἐν τῷ τότε χρόνῳ, καθ' ὃν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν θαρραλέως τὴν παρασκευὴν τῆς πόλεως πρὸς βαρὺν ἀγῶνα, ἐπελθοῦσα συνείδησις, ὅτι ἡ μεταρρύθμισις τῶν κατὰ τὸ ναυτικὸν ἦτο ἡ πρώτη συνθήκη, καὶ ἡ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν εἰς τὸν Δημοσθένην ἀνάθεσις τῆς ἐντολῆς, ὅπως ἐξέτασῃ τὰ κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν τοῦ στόλου καὶ προτείνῃ διατάξεις δυναμένας νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ὅσον ἐνεστί λυσιτελή ἀνύψωσιν τοῦ αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Δημοσθένης εἶχεν ἀνέκαθεν θεωρῆσαι τὸν στόλον καὶ τοὺς λιμένας ὡς τὸ κύριον κεφάλαιον τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων. Εἶχε δὲ πάντοτε ὑποδείξει, ὅτι ἡ ἀνύψωσις τῶν Ἀθηναίων ἐξ αὐτῶν ὤφειλε νὰ φορηθῇ, καὶ πρὸ δεκατεσσάρων ἡδὴ ἐτῶν εἶχεν ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ πολιτικῷ λόγῳ² κακίσει δριμύτατα τὰς εἰσαχθείσας εἰς τὰ τοῦ ναυτικοῦ καταχρήσεις καὶ παράσχει μαρτυρίαν τρανὴν τῆς σοβαρότητος μεθ' ἧς εἶχεν ἐπιληφθῇ τῆς βελτιώσεως τῶν κατ' αὐτό. Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ αἱ καταχρήσεις εἶχον ριζωθῇ βαθύτερον, τὰ δὲ πράγματα εἶχον γείνει ἀφορήτως χείρονα, καὶ ἀνεξαρτήτως δὲ λόγων ἀνωτέρου πολιτικοῦ συμφέροντος ἡ μέση τάξις τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην ἀξίωσιν τὴν μεταβολὴν τῶν καθεστώτων θεσμῶν. Καὶ δὴ ἡ ὅλη διάταξις τῶν κατὰ τὰς συμμορίας³ εἶχεν ἐκ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 131.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 312.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 138 [καὶ 312].

στῇ τοῦ σκοπομένου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ πλούσιοι, ἐπωφελοῦμενοι τὰ κατ' αὐτὴν, παρέδραπτον καὶ ἐπείζον πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον τοὺς ἥττον εὐπόρους. Οἱ προϊστάμενοι τῶν συμμοριῶν κατένεμον τὰς δαπάνας εἰς τοὺς συντελεῖς τοὺς ὀφείλοντας νὰ παρασκευάσωσιν ἀνὰ μίαν τριήρη μετὰ πολλῆς αὐθαιρεσίας χωρὶς νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψιν τὰ κατὰ τὴν οὐσίαν ἐκάστου αὐτῶν. Καὶ κατέβαλλον μὲν οὕτως οἱ ἀπορώτεροι, οἱ δὲ πλούσιοι μετελάμβανον μικροῦ μόνον μέρους δαπάνης, ἰδίως ὁσάκις ἐξεμίσθονον τὴν ὅλην λειτουργίαν εἰς κερδοσκόπους ἀναλαμβάνοντας τὰ τῆς τριηραρχίας ἀντὶ ὠρισμένου χρήματος. Οὕτω δ' ὁ θεσμὸς τῆς ἀθηναϊκῆς τριηραρχίας εἶχε καταστραφῇ τελείως, οὐδ' ἐγένετο πλέον λόγος περὶ τριηράρχων, ἀλλὰ περὶ συντελεῶν¹. Τὸ δὲ ὅλον εἶχεν ἐκπέσει εἰς ἥκιστα ἔντιμον οἰκονομικὴν ἐπιχείρησιν, ἣν ἐπωφελοῦντο οἱ χρηματιζόμενοι πρὸς ἴδιον ὄφελος, τοῦθ' ὅπερ ἔδραπτε τὰ μέγιστα τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας, ἅτε ζημιουμένων ἢ δυσαρεστουμένων τῶν λογάδων ἐν ταῖς πολίταις, προκαλουμένων δὲ παντοίων ἀταξιῶν καὶ γεννωμένων ἀπαύστων παραπόνων καὶ κατηγοριῶν, ἐπιβραδυνομένης δὲ πάσης παρασκευῆς στόλου. Τὸ δὲ πάντων χερίστον, οὐδεμία ἐγένετο χρῆσις τῶν ὑπαρχουσῶν ἀμυντικῶν δυνάμεων τῆς πόλεως, ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ κυριώτατα κεφάλαια κατ' οὐδὲν συνετέλουν πρὸς ὄφελος τῆς πολιτείας. Καὶ τοῦτο, διότι, ἐν ᾧ ὁ θεσμὸς τῶν συμμοριῶν ἀπεσκόπει μόνον εἰς τὸ νὰ χρησιμεύσωσι καὶ ἐκεῖναι αἱ οὐσίαι, αἵτινες, καθ' ἑαυτὰς οὔσαι

¹ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 102-104· δρῶν τὸ ναυτικὸν καταλυόμενον, καὶ τοὺς πλουσίους ἀτελεῖς ἀπὸ μικρῶν ἀναλωμάτων γιγνομένους, τοὺς δὲ μέτρια ἢ μικρὰ κεκτημένους τῶν πολιτῶν τὰ ὄντα ἀπολλύντας, ἔτι δ' ὑστερίζουσιν ἐκ τούτων τὴν πόλιν τῶν καιρῶν...² Ἦν γὰρ αὐτοῖς (τοῖς πλουσίοις) ἐκ μὲν τῶν προτέρων νόμων συνεκκαίδεκα λειτουργεῖν, αὐτοῖς μὲν μικρὰ καὶ οὐδὲν ἀναλίσκουσι, τοὺς δ' ἀπόρους τῶν πολιτῶν ἐπιτρίβουσιν, ἐκ δὲ τοῦ ἐμοῦ νόμου τὸ γιγνόμενον κατὰ τὴν οὐσίαν ἕκαστον τιθέναί, καὶ δυοῖν ἐφάνη τριήραρχος ὁ τῆς μιᾶς ἕκτος καὶ δέκατος πρότερον συντελής· οὐδὲ γὰρ τριηράρχους ἔτι ὠνόμαζον ἑαυτοὺς ἀλλὰ συντελεῖς.

ἀνεπαρκεῖς πρὸς ἀνάληψιν τῆς τριηραρχικῆς λειτουργίας, ἡδύ-
ναντο ὅμως νὰ συντελέσωσι πρὸς τοῦτο διὰ τῆς συνενώσεως πολ-
λῶν μικρῶν κεφαλαίων, εἶχε γεῖναι τοιαύτη κατάχρησις τῆς ἀρ-
χῆς τῆς συντελείας, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ πλουσιώτατοι τῶν Ἀθη-
ναίων παρεῖχον συνήθως χρῆμα μόνον ὡς συντελεῖς, ὡς εἰ μὴ
ὑπῆρχον πλέον ἐν Ἀθήναις πολῖται ἔχοντες τοσοῦτον πλοῦτον,
ὥστε νάναλάβωσι μόνοι καθ' ἑαυτὰς τὴν τριηραρχίαν. Καὶ ὅμως
ὑπῆρχον ἀκόμη ἐν Ἀθήναις ἄνθρωποι ἔχοντες, καθ' ἃ ὁ Δίφιλος,
οὐσίαν ἑκατὸν ἐξήκοντα ταλάντων, ἀντιστοιχούντων πρὸς ἑννεα-
κοσίας ὀγδοήκοντα περίπου χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία
εἶνε σχεδὸν ἡ ἀντίστοιχος σημερινὴ ἀξία]¹, καὶ πλέον.

Ὁ δὲ Δημοσθένης ἀντεπεξῆλθεν ὡς ἐπιστάτης τοῦ ναυτικοῦ²
εἰς τὰς καταχρήσεις διὰ ριζικοῦ μεταρρυθμιστικοῦ νόμου. Καὶ
δυστυχῶς μὲν δὲν γινώσκουμεν τὰ καθ' ἑκάστα τῶν διατάξεων τοῦ
νόμου τούτου, ἀλλὰ τοῦτο τοῦλάχιστον εἶνε βέβαιον, ὅτι κατέ-
στησε βάσιν τῶν ὑπὲρ τοῦ στόλου εἰσφορῶν τὸ τίμημα τῆς οὐσίας
τῶν πολιτῶν. Οὕτω δ' ἐπεκούφισε μὲν τὸ βᾶρος τῶν ἀπορωτέρων,
οἵτινες μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου εἶχον καταβάλλει εἰσφοράς κοι-
νὰς μετὰ τῶν εὐπόρων ὡς συντελεῖς, ἡνάγκασε δὲ τοὺς πλουσίους
νὰ εἰσφέρωσι περισσότερα. Κατὰ ταῦτα δ' ἐπέτυχεν ἐν ταύτῃ
δικαίαν κατανομὴν τῶν πρὸς πόλεμον εἰσφορῶν καὶ μεγίστην
αὕξησιν τῶν καταβαλλομένων καὶ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς πολι-
τείας τιθεμένων χρημάτων.

Ὁ νόμος δ' ἐκεῖνος ὑπῆρξε θανάσιμον τραῦμα κατὰ τῶν προ-
νομίων τῶν πλουσίων, οἵτινες προΐσταντο τῶν μέχρι ἐκείνου τοῦ
χρόνου συμμοριῶν καὶ συνεκρότουν φατριαστικὴν ἑταιρίαν, ἣν
καθίστανον συμπαγῇ κοινὰ συμφέροντα πλεονεξίας. Ἐκίνησαν δὲ
οἱ πλούσιοι κατὰ τοῦ Δημοσθένους πάντα λίθον ὡς ἐκ τῆς δυνά-
μεως, ἣν παρείχεν εἰς αὐτοὺς τὸ κοινωνικὸν αὐτῶν ἀξίωμα, ἐπει-

¹ Πλουτάρχου Βίοι δέκα ῥητόρων σ. [843 e]. Πρὸς B. Böckh Staatsh. aushaltung der Athenen] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 46.

² Δίσχινου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 222· [ἐπιστάτην τὰ ξαί τοῦ ναυτικοῦ].

ράθησαν νὰ ματαιώσωσι τὰς προθέσεις αὐτοῦ διὰ δεκασμῶν, δι' ἀπειλῶν καὶ διὰ κατηγοριῶν, καὶ παρεσκεύασαν ἀνιανοτάτας δυσχερείας εἰς τοὺς φιλοπάτριδας αὐτοῦ ἀγῶνας¹. Ὁ δὲ Δημοσθένης, καίπερ μένων ἀκλόνητος ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ νομοθετήματος, ἔπραττεν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον πᾶν τὸ δυνατόν, ὅπως ἀποφύγῃ πᾶν ὃ τι ἡδύνατο νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ὁμόνοιαν τῶν πολιτῶν, κατέβαλε δὲ τὴν δέουσαν προσοχὴν ὅπως μηδεμιᾷς ἀμελήσῃ εὐλόγου ἀντιρρήσεως, καὶ μετεσκεύασε πολλαχῶς τὸν περὶ τριηράρχων νόμον², ἕως τέλος εἰσήγαγε διὰ τῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆμον, ὅστις συνεζήτησεν αὐτὸν ἐν πολλαῖς θυελλώδεσιν ἐκκλησίαις καὶ τέλος ἐψήφισε. Τότε δὲ τὸ πρῶτον ὁ θεσμὸς τῶν συμμοριῶν συνεδέθη πρὸς τὴν τριηραρχίαν κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον. Καὶ ἐν μὲν ταῖς συμμορίαις συνηνοῦντο τὰ μικρὰ κεφάλαια, ὅπως δι' εἰσφορῶν ἀκριβῶς ὑπολογιζομένων συντελεῖται τὸ ποσὸν τὸ ἀπαιτούμενον πρὸς ἐξάρτυσιν μιᾶς τριήρους καὶ ἀνερχόμενον εἰς πεντήκοντα μέχρι ἐξήκοντα μνῶν, ἀντιστοιχουσῶν πρὸς τετρακισχίλια ὀκτακῶσια ἐβδομήκοντα πέντε μέχρι πεντακισχιλίων ἐννεακωσίων δεκαεπτὰ φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἢ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ]. Οἱ δὲ μεγαλόπλουτοι ἐκεῖνοι, ὧν ἡ οὐσία ἦτο οὕτω μεγάλη, ὥστε ἡδύναντο νὰ παρασκευάσωσι καθ' ἑαυτοὺς μίαν τριήρη, ὥφειλον κατὰ τὸν νέον νόμον νὰ ναναλάβωσι μόνον τὴν τριηραρχίαν. Κατὰ δέ τιν' ἄλλως οὐχὶ ἀσφαλῆ μαρτυρίαν ἐτάσσοντο εἰς τούτους ἐκεῖνοι, ὧν τὸ τίμημα τῆς οὐσίας ἀνῆρχετο εἰς δέκα τάλαντα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς πεντήκοντα ἐννέα χιλιάδας ἑκατὸν ἐβδομήκοντα πέντε φράγκα, [ὧν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἢ ἀντίστοιχος σημερινῇ ἀξίᾳ]. Οἱ δ' ἔχοντες διπλασίαν οὐσίαν ὥφειλον νὰ παρέχωσιν ἀνά δύο τριήρεις, καὶ ἡ ἀνωτάτη λειτουργία ἐνὸς ἀνδρὸς ἀνῆρχετο κατὰ τὰ λεγόμενα εἰς τὴν παρασκευὴν τριῶν πλοίων καὶ ἐνὸς ὑπηρετικοῦ³.

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 103.

² Δεινάρχου [Κατὰ Δημοσθένους] 42.

³ Οἱ παρὰ τῷ Δημοσθένει [Περὶ τοῦ στεφάνου] 106 παρεμβεδλημένοι Κατάλο-

Ἐπακόλουθον δὲ τῆς νέας ταύτης διατάξεως τῶν κατὰ τὴν τριηραρχίαν ὑπῆρξεν ἡ τὸ πρῶτον τότε καταφανὴς ἀποκάλυψις τῶν προτέρων καταχρήσεων¹. Ἀπεδείχθη δὲ, ὅτι πολῖται Ἀθηναῖοι μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου μόνον εἰς τὸ ἐξηκοστὸν μέρος πρὸς παρασκευὴν μιᾶς τριήρους συντελέσαντες ὑπεχρεοῦντο συμφώνως πρὸς τὸν νέον νόμον μόνοι αὐτοὶ νὰ καταβάλλωσι τὴν δαπάνην τῆς παρασκευῆς δύο τριήρων. Ἐν τῷ καθ' ὅλου δὲ οὐ μόνον ἐπετεύχθη μεγίστη αὖξισις τῶν πολεμικῶν εἰσφορῶν καὶ τῆς ἀμυντικῆς δυνάμεως τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ συνετέλεσαν αἱ μεταρρυθμίσεις ἐκεῖναι, ὡς πάντως ἡδύνατό τις νὰ ἐλπίσῃ, εἰς ὠφέλειαν τῆς ὅλης πολιτείας, εἰσαχθείσης τάξεως καὶ φιλονομίας ἀντὶ τοῦ τέως κρατοῦντος φατριασμοῦ καὶ τῆς αὐθαιρεσίας. Ἐντεῦθεν δ' ἐπῆλθεν, ὡς εἰκὸς, εὐεργετικὸς φρονηματισμὸς τοῦ δήμου. Ἐκτοτε ὤφειλεν ἕκαστος νὰ λειτουργῇ καθ' ἑαυτὸν καὶ συμφώνως πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς πόλεως. Τὰ παράπονα περὶ ἀδίκου ἐπιβαρύνσεως τῶν πολιτῶν ἐξέλιπον, ἡ ἀφιλόπατρις πλεονεξία τῶν πλουσίων ἀπέβη ἀβλαβὴς καὶ πλεῖσται ὅσαι ἀνιარαὶ δίκαι, προκαλούμεναι καθ' ἑκάστην μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου κατὰ πᾶσαν νέαν ἐξάρτυσιν στόλου, ἔλειψαν ἀφ' ἑαυτῶν. Ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ νέου νόμου, λέγει ὁ Δημοσθένης, δὲν προσῆλθε πλέον τριηραρχος ἰκέτης πρὸ τοῦ δήμου ὡς ἀδικούμενος παρ' αὐτοῦ, οὐδεὶς ἐκαθέσθη πλέον ἐν Μουνιχίᾳ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, τοῦ ἀσύλου τούτου τῶν ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς τριηραρχικῆς λειτουργίας πιεζομένων πολιτῶν, οὔτ' ἐδεσμεύθη ὑπὸ τῶν ἀποστολέων, οὔτ' ἀπώλεσεν ἡ πόλις ἔστω καὶ μίαν

γοὶ δὲν φαίνονται γνήσιοι, εἰ καὶ ὁ Böckh [Staatshaushaltung der Athener Τόμ. Α' ἐκδ. γ'] σ. 661 θεωρεῖ αὐτοὺς ἀξίους πίστεως. Κατ' αὐτοὺς ἡ ὑποχρέωσις τοῦ τριηραρχοῦς αἰρεῖσθαι ἐπὶ τὴν τριήρη ἀπὸ τῆς οὐσίας κατὰ τέρμησιν ἄρχεται ἀπὸ τὰ λάντων δέκα καὶ αὐξάνει κατ' ἀναλογισμὸν ἕως τριῶν πλοίων καὶ ὑπερηρετικοῦ. Ὁ δὲ Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 524 ἀπορρίπτει τοὺς καταλόγους τούτους· ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν φαίνεται ὅπως δῆποτε στηριζόμενον εἰς πηγὰς ἀξίας πίστεως.

¹ Ἴδε ἀνωτίρω Τόμ. Ε' σ. 310.

τριήρη καταληφθεῖσαν μετὰ τὸν ἀπόπλουν ἢ μείναςαν ὀπίσω ἐν τοῖς νεωρίοις ἔνεκεν ἀπορίας ἐκείνων οἵτινες ὤφειλον νάναγάγωσιν αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν¹.

Ἄλλὰ δὲν ἤρκει ἡ μεταβολὴ τῶν περὶ τριηραρχίας διατάξεων. Ἄν ἡ πόλις ἐμελέτα σοβαρῶς νὰ πολεμήσῃ, ὑπῆρχεν ἀνάγκη πορισμοῦ χρημάτων. Δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ ἐπαρκέσωσιν αἱ χάριν τοῦ πολέμου εἰσφοραὶ, καὶ ἥκιστα ἠδύνατο ὁ Δημοσθένης νὰ προσφύγῃ εἰς ἀναξίας τῆς πόλεως οἰκονομικὰς διατάξεις, οἷον εἶχε γεῖναι χρήσις ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις², ἢ εἰς κακοὺς οἰκονομικοὺς νόμους, οὓς αὐτὸς ἐκεῖνος εἶχε καταπολεμήσει. Ἄλλ' εὐτυχῶς καὶ ὡς πρὸς τοῦτο τὰ πράγματα εἶχον οὕτως, ὥστε δὲν ἔλειπον πόροι, καὶ μόνον παρίστατο ἀνάγκη νὰ γείνη ἡ προσήκουσα χρήσις αὐτῶν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐπεβάλλετο ἡ ριζικὴ κατάπαυσις τῆς οἰκονομικῆς ἐκείνης κακοδιοικησίας, ἣν ὁ Δημοσθένης εἶχεν ἐπανειλημμένως χαρακτηρίσει ὡς λύμην τῆς πολιτείας. Εἶχε δὲ διοικήσει τὰ τῶν προσόδων τῆς πολιτείας μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀριστοφάντος³ ὁ Εὐβουλος. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶχε προστῆ τῶν οἰκονομικῶν αὐτὸς⁴, ἔπειτα δ' εἶχεν ἀναδείξει διαδόχους αὐτοῦ ἀνθρώπους ἐξαρτωμένους ἀφ' ἑαυτοῦ, οἷος Ἀφόβητος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Αἰσχίνου⁵. Συγχρόνως δὲ διέταξε τὰ τῆς ἐποπτείας τῶν θεωρικῶν, ὧν αὐτὸς προϊστάτο, κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε δι' αὐτῆς ἐξήλεγχεν ἅπαντα τὰλλα ταμεῖα, διεχειρίζετο πάσας τὰς προσόδους τῆς πολιτείας, καὶ ἐτιμῶρει πᾶσαν ἐλάττωσιν τῶν θεαμάτων καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τοῦ πολέμου ὡς προδοσίαν τῶν δικαιωμάτων τοῦ δήμου.

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 107.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 339.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 169.

⁴ Ἀπὸ [τοῦ 354 π. Χ.] Ὀλυμπ. 106, 3 μέχρι [τοῦ 350 π. Χ.] Ὀλυμπ. 107, 3.

⁵ Ἀπὸ [τοῦ 350 π. Χ.] Ὀλυμπ. 107, 3 μέχρι [τοῦ 346 π. Χ.] Ὀλυμπ. 108, 3, ἤτοι διαρκούντος τοῦ ὀλυμπιακοῦ πολέμου. Πρὸλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 197 κ. ε.

Ἄλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἡ δύναμις τοῦ Εὐβούλου εἶχε μεγάλην κλονηθῆ. Καὶ δὲν ἡδυνήθη μὲν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Δημοσθένους ὡς ἐπιστάτου τοῦ ναυτικοῦ, δὲν ἡδυνήθη δὲ καὶ νὰ παρακωλύσῃ τὴν προχώρησιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ περὶ τριηραρχίας νόμου εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τῶν οἰκονομικῶν, ἥτις ἦτο ἡ ἀναγκαία συμπλήρωσις τοῦ νόμου ἐκείνου. Κατὰ τὴν νέαν τῶν κατὰ τοὺς πόρους διατάξιν ὠρίσθη μὲν ὁ ἄμεσος περιορισμὸς ἀπασῶν τῶν δαπανῶν, ἀνεστάλῃ δὲ ἡ ἐξακολούθησις τῆς πολυτελοῦς οἰκοδομῆς τῆς Σκευοθήκης, καὶ τὰ πρὸς συντέλειαν αὐτῆς ὠρισμένα χρήματα¹ διετέθησαν ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολέμου². Ἀλλὰ, τοῦθ' ὅπερ κυριώτατον, ὁ Δημοσθένης προέβη τότε εἰς τὸ διάβημα ἐκεῖνο, ὅπερ πρὸ μακροῦ εἶχε χαρακτηρίσει ὡς ἀναγκαῖον ὅρον πρὸς ἀνύψωσιν τῶν Ἀθηναίων. Προέτεινε δῆλα δὴ τὴν κατάργησιν τοῦ περὶ τῶν θεωρικῶν νόμου τοῦ Εὐβούλου³, μετὰ δὲ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ ὀλεθρίου ἐκείνου νόμου, ὅστις ἐδέσμευε πᾶσαν ἐλευθερίαν ἐνεργείας, εἰσῆγαγε νόμον, καθ' ὃν μέχρι νεωτέρας ἀποφάσεως ἅπαντα τὰ περισσεύματα τῶν ἐτησίων προσόδων, ἀντὶ νὰ διανέμονται εἰς τοὺς πολίτας ὡς θεωρικὰ, ὧφειλον νὰ συλλέγωνται ὡς στρατιωτικά. Ἰδρύθη δὲ ἴδιον πολεμικὸν ταμεῖον καὶ κατεστάθη πρὸς διοίκησιν αὐτοῦ ταμίης τῶν στρατιωτικῶν.

Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ μεγάλαι ἐπιτυχίαι τοῦ Δημοσθένους ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς πράγμασιν. Ἦσαν δὲ νῆκαι δυσχερέσταται, κτηθεῖσαι δι' ἀκλονήτου εὐψυχίας καὶ καρτερίας ἐν ἀγῶνι διεξαχθέντι μόνον διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου καὶ μὴ ταπεινοῦντι τοὺς ἡτ-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 432.

² Φιλόχορος [παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασεῖ Πρὸς Ἀρμαίων Ι, 11] ἀπόσπ. 135 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 406]. Λυσιμαχίδης Ἀχαρνεύς· ἐπὶ τούτου τὰ μὲν ἔργα τὰ περὶ τοὺς νεωσοίκους καὶ τὴν σκευοθήκην ἀνεβάλλοντο διὰ τὸν πόλεμον πρὸς Φίλιππον· τὰ δὲ χρήματα ἔψηφίσαντο πάντα εἶναι στρατιωτικά Δημοσθένους γράψαντος. Πρὸλ. C[arl] Curtius ἐν τῷ Philologus Τόμ. XXIV, σ. 266.

³ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 171.

τημένους, ἀλλὰ καθιστάνονται αὐτοὺς ἐλευθερωτέρους, ἰσχυροτέρους καὶ καλλιτέρους. Καὶ ὑπῆρχον μὲν ἀληθῶς πολλοὶ οἱ μετὰ δυσαρесκείας ὑποκύπτοντες εἰς τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν τοῦ Δημοσθένους, ἀλλὰ τὸ μέγα πλῆθος τῶν πολιτῶν ἐξηυγενίσθη δι' αὐτοῦ ἠθικῶς καὶ ὑψώθη εἰς τὸν κολοφῶνα ἐκεῖνον θερμοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν πατρίδα καὶ φιλοπάτριδος ἐνθουσιασμοῦ, ἅρ' οὗ ἐπὶ μακρὸν ἴστατο μόνος καὶ ἔρημος καὶ ἐκτεθειμένος εἰς μεγάλας ἐπιθέσεις. Δὲν εἰσέγαγε δὲ καινοτομίας ξένας εἰς τὸν δημόσιον βίον, ἀλλ' ἐπηνώρθωσε μόνον καὶ πάλιν τὰ ἀρχαῖα· κατέλυσε τὴν ἀντικειμένην εἰς τὸ καθεστὼς πολίτευμα ὀλιγαρχίαν τῶν πλουσίων, καὶ ἐποίησεν ἐκποδῶν τὰς καταχρήσεις δημοκρατίας διεφθαρμένης ἐκείνας αἵτινες συνετέλουν μόνον εἰς θεραπείαν τῆς ἀργίας τοῦ φιλοθεάμονος πλήθους. Ἀντετάχθη κατὰ τῆς πλεονεξίας τῶν τε πλουσίων καὶ τῶν ἀπόρων καὶ κατώρθωσε νάναζωογονήσῃ τὰ ἰδεώδη τῆς πολιτείας μετὰ τοιαύτης δυνάμεως, ὥστε οἱ ἄποροι ἀπέστησαν ἐκουσίως τῶν ἐρταστικῶν ἀπολαύσεων, εἰς ἃς εἶχον ἐθισθῆ, ὅπως παραστῶσι καὶ πάλιν εἰς τὴν μετὰ τῆς ἀρχαίας εὐπρεπείας ἀνάστασιν τῆς πολιτείας. Ἐπετεύχθη τέλος ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἑσωτερικὴ τε καὶ ἐξωτερικὴ παλιγγενεσία τῶν Ἀθηναίων, καὶ μετὰ μακρὸν χρόνον διαλύσεως καὶ νωθρότητος αἱ σκέψεις, αἱ δυνάμεις, οἱ πόροι ἀπάντων ἐστράφησαν πάλιν εἰς ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν, εἰς τὸν εὐγενέστατον τῶν σκοπῶν, οὗς δύναται νὰ ἐπιδιώξῃ ἀνθρωπίνῃ πολιτεία, τὴν συντήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Ἐξετελέσθησαν δ' αἱ μεγάλαι μεταρρυθμίσεις τοῦ Δημοσθένους μετὰ σπουδῆς· ὁ δὲ χρόνος καθ' ὃν ἐτελέσθησαν καθορίζεται ἐκ τοῦ παρὰ τὸν Βόσπορον πολέμου. Τότε, ὅτε ὁ Δημοσθένης, προτείνας τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Βυζαντίου, κατώρθωσε τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεως ταύτης, ἡσθάνθη τὸ πρῶτον, ὅτι ἐδέσποζε τοῦ δήμου. Τότε δὲ προέτεινε τὸν περὶ τῆς τριηραρχίας νόμον, ὅστις ἴσως καὶ ἐφηρμόσθη διαρκούντος τοῦ πολέμου. Τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος ἐψηφίσθη ὁ νόμος περὶ μετατροπῆς τῶν θεωρικῶν χρη-

μάτων εἰς στρατιωτικά. Βεβαίως δὲ ὁ Δημοσθένης δὲν διενήργησε τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας μόνος· καὶ ὑπῆρξε μὲν ὁ πρόμαχος, καὶ εἰς τὴν δραστηριότητ' αὐτοῦ χρεωστεῖται ἡ δόξα τῆς ἐπιτυχίας, ἀλλ' ἀναμφιβόλως συνέπραττε μετὰ τῶν ὁμοφρονούντων, καὶ πρὸ πάντων μετὰ τοῦ Λυκούργου. Εἶχε δὲ ὁ Λυκούργος ἐξαίρετον δεξιότητα περὶ τὸ διοικεῖν, ἐγίνωσκε τὰ κατὰ τοὺς πόρους τῆς πολιτείας καλλίτερον παντὸς ἄλλου καὶ εἶχεν ἐν ἐκτάκτῳ βαθμῇ τὴν ικανότητα τοῦ μεριμνᾶν περὶ αὐξήσεως τῶν προσόδων διὰ τελεσφόρων οικονομικῶν θεσμῶν. Αἱ δὲ ιδιότητες αὐτοῦ αὐταὶ δὲν ἠδύναντο νὰ εἶνε ἄγνωστοι εἰς τὸν Δημοσθένην. Διὸ δικαιούμεθα νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι κατὰ τὰς διοικητικὰς αὐτοῦ μεταρρυθμίσεις ἐπωφελήθη τὰς συμβουλὰς καὶ τὴν σύμπραξιν τοῦ φίλου, ὅστις ἀπὸ ἐτῶν ἤδη συνηγωνίζετο μετ' αὐτοῦ· λέγεται δὲ, ὅτι εἶχεν ὑπάρξει ἤδη καὶ συνοδὸς αὐτοῦ κατὰ τὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀποδημίαν¹. Ἄμα δὲ τῇ καταλύσει τοῦ Εὐβούλου παρίστατο ἀνάγκη νέων ἀνδρῶν· διὸ, εἰ καὶ ὁ Λυκούργος τῷ 338 π. Χ. (Ὁλυμπ. 110, 3) παρουσιάζεται τὸ πρῶτον ἀναλαμβάνων τὴν ὑπερτάτην διεύθυνσιν τῶν προσόδων τῆς πολιτείας, ἀλλὰ βεβαίως ἡ δρᾶσις αὐτοῦ καὶ ἡ δύναμις ἄρχεται ἤδη περὶ τὸν χρόνον τῆς ψηφίσεως τῶν μεταρρυθμιστικῶν νόμων τοῦ Δημοσθένους². Τὸ αὐτὸ δ' ἐκεῖνο ἔτος, καθ' ὃ ὁ Λυκούργος ἀνέλαβεν ἐπισήμως ὑπηρεσίαν, ἀνεδείχθη καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Καλλίας ὁ υἱὸς τοῦ Ἀβρωνος, ὁ ἐκ τοῦ δήμου Βατῆς³, ταμίας τῶν στρατιωτικῶν⁴. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ νέοι ἄνδρες οἱ προαγαγόντες τὸ ἔργον τῆς παλιγγενεσίας τῶν Ἀθηνῶν. Ἀνῆκον δὲ οὗ-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 450.

² Περὶ τῆς φιλίας Δημοσθένους καὶ Λυκούργου ἴδε [Carl Curtius] ἐν τῷ *Philologus* Τόμ. XXIV, σ. 264.

³ [Ἴδε περὶ τοῦ δήμου Βατῆς καὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ *Στεφάνου Δραγούμη* Καθορισμὸς ἀττικοῦ δήμου Βατῆ ἐν Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι 1884 σ. 31 κ. ἑ. Ὁ Δραγούμης καθορίζει τὸν δῆμον τοῦτον ὡς κείμενον κατὰ τὰ σημερινὰ Πατήσια, ὧν τὸ ὄνομα νομίζει παρεφθαρμένον ἐκ τοῦ Βατῆσι, τοῦ τοπικοῦ τοῦ δήμου].

⁴ *Πλουτάρχου* Βίοι δέκα ῥητόρων σ. 842.

τοὶ εἰς νέαν γενεάν πολιτευτῶν καὶ ἦσαν γνήσιοι Ἀθηναῖοι ἐμφορούμενοι ἔρωτος πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐλληνικὴν πατρίδα, συνδεόμενοι δὲ πρὸς ἀλλήλους δι' εὐγενῶν ὁρμῶν. Παραβάλλοντες δὲ τοὺς ἄνδρας τούτους πρὸς τὸν Εὐβουλον καὶ τοὺς διὰ τῆς εὐνοίας αὐτοῦ εἰς τάνωτάτ' ἀξιώματα τῆς πολιτείας ἐξ ἄφανων προαχθέντας, κατανοοῦμεν τὴν διαφορὰν τῶν προτέρων καὶ τῶν νέων χρόνων καὶ τὴν κρίσιμον μεταβολὴν τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν ταῖς τύχαις τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ ἐσωτερικοὶ ἐχθροὶ εἶχον ἐκνικηθῆ· καὶ ὁ μὲν Εὐβουλος καὶ οἱ ἐταῖροί αὐτοῦ ἦσαν ἀνίσχυροι, οἱ δὲ μακεδονίζοντες εἶχον ἔτι ὀλιγωτέραν δύναμιν καὶ δὲν ἐσκέπτοντο νάντιτάξωσι φανεράν ἀντίστασιν. Κατὰ ταῦτα ὁ Δημοσθένης δὲν ἦτο πλέον ὁ ἡγέτης ἀντιπολιτεύσεως ἐναντίον κραταιᾶς πατρίας διοικούσης τὰ κοινὰ, ἀλλ' ὁ ἡγέτης αὐτῆς τῆς πόλεως. Ἐπεβάλλετο δὲ τώρα εἰς αὐτὸν νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν ἐγίνωσκε μόνον νὰ ποκαλύπτῃ τὰ τρωτὰ τῆς πολιτείας καὶ θεραπείῃ αὐτὰ διὰ προτάσεων νόμων μετὰ συνέσεως παρεσκευασμένων, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡδύνατο νὰ χειρίζηται ἐν καιρῷ θυέλλης τὸ πηδάλιον τὸ παραδοθὲν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν συμπολιτῶν. Ἡ κατάλυσις τῆς εἰρήνης, ἣν εἶχε πάντοτε ἐπιδιώξει, εἶχεν ἤδη ἐπέλθει, ὁ δὲ πόλεμος ὃν εἶχεν εὐχρηθῆ εἶχεν ἐκραγῆ. Διὸ ἡ φιλοπόλεμος πατρία ὤφειλε νὰ δείξῃ, ὅτι ὁ ἄγων, ὃν εἶχεν ἀναλάβει ἡ πόλις κατ' εἰσῆγησιν αὐτῆς, δὲν ἦτο ἄγων ἀπεγνωσμένος.

Τοῦτο δὲ ἦτο τὸ δυσχερέστατον τῶν ἔργων τοῦ Δημοσθένους, διότι τίνας προσδοκίας ἡδύνατο νὰ παράσχῃ ἡ ἥσυχος ἐξέτασις τῶν πραγμάτων; Πῶς θὰ κατωρθοῦτο, ἡ μικρὰ ἐκείνη καὶ ὑπὸ τῆς συνηθείας τῆς μακρᾶς εἰρήνης νωθρὰ γενομένη δημοκρατικὴ πολιτεία νὰ γείνῃ ἱκανὴ νάντιταχθῆ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ στρατηλάτην τῆς Μακεδονίας καὶ τὴν ἐκ παλαιστράτων συγκροτούμενην στρατιάν αὐτοῦ; Ἄλλο τι ἦτο ἡ ματαίωσις τῶν σκοπῶν τοῦ βασιλέως ἐν ἐνίαις δυσκόλοις στρατείαις, οἷα ἡ πολιορκία τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἄλλο ἢ κατ' αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις πολέμου, ὅστις

ἀρχόμενός ποτε ὤφειλε νὰ καταλήξῃ εἰς τελείαν ταπείνωσιν τοῦ βασιλέως ἢ εἰς ἥτταν τῶν Ἀθηναίων ἀνευ σωτηρίας. Ποῦ ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ οὓς ἠδύναντο νάντιτάξωσιν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Φίλιππον καὶ εἰς τοὺς νικηφόρους αὐτοῦ στρατηγούς; Τίς ὑπῆρχεν ἐγγύησις ἐπιτυχίας ἐν μέσῳ πλείστων ὄσων ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν κινδύνων; Οἱ φιλιππίζοντες δὲν ἔπαυον ἐνεργοῦντες ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ ἐνεδρεύοντες μεταβολὴν τῶν πραγμάτων ὑπὲρ αὐτῶν. Πῶς δὲ ἠδύναντο οἱ φιλοπόλεμοι νὰ ἔχωσι πεποιθήσιν ἐπὶ τὸ φρόνημα τῶν πολιτῶν, περὶ οὗ ἐδικαιοῦντο νὰ ὑποθέσωσιν, ὅτι, ὡς εἶχεν ἐξαρθῇ ἐκ τῆς παρὰ τὸν Βόσπορον ἐπιτυχίας, μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος ἠδύναντο νὰ μεταβληθῇ εἰς τὸ ἐναντίον ὑπὸ τῶν πρώτων ἀτυχιῶν; Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ Φίλιππος εἶχε δεῖξει πολλάκις, ὅτι ἐγίνωσκε νὰ ἐπανορθόνη καὶ πάλιν ἥττας ἃς εἶχεν ὑποστῇ καὶ ἐπεδίωκε τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ ἀκαταπονήτως, μὴ θορυβούμενος ὑπὸ τῶν μεταβολῶν τῆς ἐν πολέμῳ τύχης ἐνεκα τοῦ ἀνεξάντλητου τῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Καὶ ἐνεκα μὲν τοῦ στόλου οἱ Ἀθηναῖοι ὤφειλον νὰ ἐξαρτήσωσι πάσας τὰς προσδοκίας ἀπὸ πολέμου ἐπιθετικοῦ, ἀλλὰ πῶς ἠδύναντο νὰ σκεφθῶσι τελεςφόρον ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου, ὅπερ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ηὔξανετο καὶ ἐπεξέτεινε τὰς κτήσεις ὅσημέραι μᾶλλον πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῦ;

Βεβαίως ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐστάθμιζον σοβαρῶς ἀπάσας ταύτας τὰς δυσχερείας. Καὶ ὅμως βλέπομεν αὐτοὺς ἀναλαμβάνοντας μετὰ θάρρους τὸν ἀγῶνα, τὸ δὲ θάρρος αὐτῶν τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ ἐκτιμήσωμεν μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἐλληνικῶν αἰσθημάτων ὧν ἐνεφοροῦντο. Ὑπελάμβανον τὸν Φίλιππον βάρβαρον καὶ βαρβαρικὸν τὸ βασίλειον αὐτοῦ. Ὅσῳ δὲ μᾶλλον ἐξετείνοντο αἱ κατακτήσεις τοῦ βασιλέως καὶ ὅσῳ καταφανέστερος ἀπέβαιεν ὁ σκοπὸς αὐτοῦ νὰ ἐνώσῃ ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ μέχρι τοῦ Ταινάρου συμπάσας τὰς χώρας καὶ συνάψῃ εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ βασίλειον Σκύθας, Ἰλλυριοὺς, Θρᾷκας, Μακεδόνας καὶ Ἑλληνας, τόσῳ μᾶλλον οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ὡς μόνην

ἀσφαλῆ βάσιν τῆς πολιτείας ἐθεώρουν τὸ εὐσύνοπτον αὐτῆς καὶ τὸ ὁμογενές τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν, ἐνόμιζον, ὅτι τοιοῦτο βασιλείον εἶχε τι τὸ ἀσύστατον. Ἐθεώρουν δὲ τὸ ἄμετρον τῶν σχεδίων τοῦ Φιλίππου ὡς τὸ τρωτὸν αὐτοῦ μέρος, καὶ ἐπίστευον, ὅτι τοιαύτη ὑπερφροσύνη ἔμελλε πάντως νά γάγῃ αὐτὸν εἰς ὄλεθρον. Ὑπετίμων δὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, ἐπειδὴ παρέβαλλον αὐτὴν πρὸς τὴν τοῦ περσικοῦ βασιλείου, ὅπερ ὁμοίως εἶχε παρακμάσει ἔνεκα τοῦ κολοσσιαίου αὐτοῦ ὄγκου καὶ τοῦ ἀσυμπαγοῦς αὐτοῦ. Ἐξηκολούθουν δ' ἐμφορούμενοι τῆς πεποιθήσεως, ὅτι Ἕλληνες ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς βαρβάρους ἔμελλον πάντως νὰ ποδῶσι νικηφόροι· ἐπίστευον, ὅτι αἱ τύχαι τοῦ πολέμου ἔμελλον καὶ πάλιν νὰ κριθῶσι κατὰ θάλασσαν, καὶ προσεδόκων χρηστὰ ἐκ τῆς ὑπερσχύσεως τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου. Βλέποντες δὲ ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ ἄνδρας ἄλλως ἰσχυρῶς ἀνθισταμένους εἰς τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τοῦ Δημοσθένους, οἷος ὁ Φωκίων, οὐδαμῶς μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου διστάζοντας νὰ ἐκτελέσωσι τὸ καθήκον αὐτῶν ὡς φιλοπάτριδες πολῖται, ἡδύναντο νὰ ἔχωσι πεποίθησιν, ὅτι, διαρκούντος τοῦ πολέμου, σύμπας ὁ δῆμος ἔμελλε νὰ ἐνωθῇ συμπαγέστερον καὶ ἐπιρρωσθῇ διὰ τῆς ἐνώσεως ταύτης.

Ἀντιτασσόμενοι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τὴν ἡπειρωτικὴν δύναμιν τῶν Μακεδόνων, εὕρισκοντο ἐν ᾗ θέσει ὅτε ποτὲ ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους· ἀλλὰ τὰ πράγματα εἶχον τώρα πολὺ δυσμενέστερον, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἡδύναντο νὰ βλάψωσι τὸν ἐνεστώτα ἀντίπαλον πολὺ δυσχερέστερον. Καὶ ὁ μὲν ἀποκλεισμός τῶν παραλίων τῆς Μακεδονίας παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἦτο λίαν δυσάρεστος εἰς τὸν Φίλιππον, ἀλλὰ δὲν ἡδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν κρίσιν τοῦ πολέμου. Αἱ ἐν τῇ παραλίᾳ χώραι ἐπιχειρούμεναι ἀποβάσεις ἀπεκρούοντο, δὲν εὕρισκον δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὁρμητήρια, ἐν οἷς νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐγκαθιδρυθῶσι, καὶ κατενόουν τώρα τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅπερ εἶχε πορισθῇ ὁ Φίλιππος διὰ τῆς συλλήβδην καταστροφῆς τῶν κατὰ τὰ παράλια ἐλληνίδων πόλεων. Πᾶσαι δὲ αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἐξέγερσιν ἀποστασίας τῶν παραθαλασσίων λα-

ὦν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου ἀπέτυχον, καὶ ἕνεκα πάντων τούτων τῶν λόγων οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἤδη ἀποβάλλει τὸ θάρρος πρὶν ἢ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ἐμφανισθῇ ἐν τῇ κονίστρᾳ τοῦ πολέμου.

Ἄλλ' ἂν ἐτέρου καὶ αὐτὸς ὁ Φίλιππος εὕρισκετο ἐν ἀπορίᾳ περὶ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ βλέπῃ ἄνευ ἀνησυχίας τὴν ἔχθραν τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν συγκρότησιν ἐλληνικῆς συμμαχίας, ἐπειδὴ τοῦτο θὰ ἦτο ὁμολογία ἀδυναμίας καὶ διπλῶς ἐπικίνδυνον μετὰ τὸ νῆαύγιον τῶν παρὰ τὸν Βόσπορον ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ. Διὸ παρίστατο ἀνάγκη νὰ ἐπανορθώσῃ παρὰ τοῖς Ἑλλησι τὴν τιμὴν τῶν μακεδονικῶν ὅπλων καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ. Καὶ ἂν μὲν ἤθελε νὰ προχωρήσῃ ἀμέσως ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, ὥφειλε νὰ σκεφθῇ, ὅτι ἡ πολιορκία τῆς ὀχυρᾶς πόλεως ἦτο καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐπιχειρήσεις ἀκανθώδους καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἠδύναντο νὰ προσδοκῶσιν ἐπικουρίας πολλὰς καὶ κραταιάς. Ἐθνικὸν δὲ πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἤθελεν ἀκόμη πάντοτε νὰποφύγῃ ὁ Φίλιππος, καὶ ἐπεθύμει νὰ ἐξακολουθῇ θεωρούμενος ὡς μὴ καταπολεμῶν τὸ ἔθνος, ἀλλὰ φατρίαν ἰσχυρογνώμονα καὶ τετυφλωμένην, ἥτις ἀντεστρατεύετο εἰς τε τάληθῃ συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων καὶ εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν περιπτώσει τοιούτου πολέμου δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ πεποιθήσιν ἐπὶ τοὺς ἰδίους συμμάχους, ἐπειδὴ ἦσαν ἐπισφαλεῖς οἱ Θεσσαλοὶ καὶ πολὺ μᾶλλον οἱ Θηβαῖοι, διαταραχθείσης ἀπὸ μακροῦ ἤδη τῆς προτέρας αὐτοῦ μετ' αὐτῶν φιλίας. Ἰσταντο δ' ἐν Θήβαις αἱ φατρίαι ἀντιμέτωποι ἀλλήλων, καθ' ἃ καὶ ἐν Ἀθήναις. Καὶ ὁ μὲν Τιμόλαος, ἀνὴρ ἀσελγέστατος καὶ φαυλότατος, ἦτο ὁ ἡγέτης τῶν φιλιππιζόντων, οἵτινες ἦσαν πρόθυμοι πρὸς πᾶσαν ταπείνωσιν¹. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ ἐθνικὴ φατρία εἶχεν ἐνισχυθῇ ἕνεκα τῆς ἀγανακτήσεως, ἥτις κατέλαβε μέγα μέρος τῶν πολιτῶν ἕνεκα τῆς αὐθαιρέτου ἐν Φωκίδι διαγωγῆς τοῦ Φιλίππου, τῆς συμμαχίας αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀρχαίων ἐν Πελοπον-

¹ Θεόπομπος παρ' Ἀθηναίων [X, σ.] 436, ἀπόσπ. 236 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 318].

νήσῳ συμμάχων τῶν Θηβῶν καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ καταλήψεως τῶν παρὰ τῆς Θήβας ὀχυρῶν ἐρυμάτων, ἐξ ὧν εἶχεν ἐκδιώξει τοὺς Θηβαίους¹. Ἐνεκα δὲ τούτων τῶν λόγων ὁ Φίλιππος ὤφειλε διὰ παντὸς τρόπου νὰ ποφύγῃ τὴν ἔκρηξιν πολέμου ἐθνικοῦ, καὶ ἔδει νὰ ἐξεύρῃ εὐκαιρίαν ὅπως εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ στρατιᾶς, χωρὶς νὰ φαίνεται ἐκστρατεύων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ὅπως δυνηθῇ νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν εὐθύνην τῆς προσβολῆς εἰς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ καὶ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ ντεπεξέλθωσι κατ' αὐτοῦ ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν ὤφειλε νὰ ἐπωφεληθῇ καὶ πάλιν ὁ Φίλιππος τὸ ἀξίωμα τὸ ἤδη κεκτημένον ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι, ὅπερ ὤφειλε νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν πρόφασιν δεδικαιολογημένης δῆθεν εἰσορμήσεως εἰς τὴν χώραν. Καὶ πράγματι, ἂν ἡδύνατο νὰ ἔλθῃ ὡς προστάτης τῶν Δελφῶν, εἶχε συγχρόνως τὸ πλεονέκτημα, ὅτι οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ θὰ ἠναγκάζοντο καὶ πάλιν νὰ παραστῶσιν ὡς ἐχθροὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς θεοῦ, ἐν ᾧ αὐτὸς ἂν ἐναντίας θὰ παρουσιάζετο ὡς ἀμύντωρ ἀγῶνος ἐθνικοῦ. Κατὰ ταῦτα παρίστατο ἀνάγκη νέου ἱεροῦ πολέμου.

Καὶ ὁ μὲν πόλεμος ὁ ἀγαγὼν ποτε τὸν Φίλιππον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ πρῶτον ὑπῆρξε τὸ ἐπακόλουθον γεγονότων, ὧν ἡ ἐξέλιξις ἐπῆλθεν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ κατὰ μικρόν. Ἀλλὰ πρὸς ἐπιχειρήσιν τοῦ νέου πολέμου ἔπρεπε νὰ ἐπιζητηθῇ ἀφορμὴ καὶ νὰ παρασκευασθῇ οὗτος ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων χάριν τῶν σκοπῶν τοῦ Φιλίππου. Πρὸς τοῦτο δὲ δὲν ἔλειπον οἱ κατάλληλοι ἄνδρες. Καὶ δὴ ἡ αὔξουσα δύναμις τῆς ἐθνικῆς φατρίας ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν εἶχε μὲν ἀπομακρύνει τοὺς μακεδονίζοντας ἐκ τοῦ δημοσίου βίου, ἀλλ' ἐν ταῦτῳ εἶχεν αὐξήσει τὸ μῖσος αὐτῶν, τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἀσυνειδησίαν. Ἐξηκολούθουν δὲ μετὰ πολὺ μείζονος ζήλου ἢ πρότερον ἐργαζόμενοι ἐν κρυπτῷ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ παρασκευάζοντες τὴν τὸ δεύτερον κάθοδον αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αἱ δὲ μεταξὺ τῆς μακεδονικῆς αὐλῆς καὶ τῶν φι-

¹ Οἱ Θηβαῖοι εἶχον ἐκβληθῇ ἐκ τῆς Νικαίας, παραδοθείσης εἰς τοὺς Θεσσαλοὺς. *Διοχέριον* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 140. *Δημοσθένους* [Κατὰ Φιλίππου Β'] 22.

λιπιπίζοντων ἀναγκαῖαι συνεννόσεις ἔγειναν πιθανώτατα ἐν Δελφοῖς, ἔνθα ὑπῆρχε τὸ στρατήγιον ἀπασῶν τῶν μακεδονικῶν σκευωριῶν. Ἐν δὲ Δελφοῖς ἐπῆλθεν ἡ προδοσία τῶν Ἀθηναίων.

Τῶν δ' Ἀθηναίων αὐτῶν ἡ προσοχὴ ἦτο ἐστραμμένη καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὰ τοῦ ἐπικειμένου πολέμου, ἐπετήρουν δὲ εἴπερ ποτὲ ἀγρύπνως τὰ κατ' αὐτὸν τὸν βασιλέα· ἀλλὰ τῶν ἐν Δελφοῖς πραγμάτων οὐδεὶς ἐφρόντιζε, καὶ οὐδεὶς προσεῖχεν εἰς τὸ ἄρτι κατασταθὲν συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων, ὅπερ ἐτύγχανε τῆς τελείας περιφρονήσεως τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ τοῦτο ὑπῆρξε μέγα σφάλμα τῶν προΐσταμένων τῆς πόλεως, ἐπειδὴ οἱ ἀντίπαλοι ἐπωφελήθησαν ταύτην τὴν ἀμεριμνησίαν καὶ κατώρθωσαν ὥστε κατὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἀνηγορεύθησαν οἱ εἰς Δελφοὺς ἀποσταλησόμενοι ἀντιπρόσωποι τῆς πόλεως νὰ ἐκλεχθῶσι μόνον ἄνδρες τῶν φιλιπιπίζοντων. Ἐπετεύχθη δὲ τοῦτο ἕνεκα τῆς συμμετοχῆς ἐλαχίστων πολιτῶν κατὰ τὰς ἀρχαιρεσίας ἐκεῖνας. Πλὴν δὲ τοῦ Διογνήτου, τοῦ κληρωθέντος ἱερομνήμονος, ἦτοι τοῦ ψῆφον ἔχοντος συνέδρου ἐν τῷ ἀμφικτυονικῷ συνεδρίῳ, ἐξελέχθησαν διὰ πλειονοψηφίας ὡς πυλαγόροι, ἦτοι ἀντιπρόσωποι τῆς πόλεως ἐν τῇ Πυλαίᾳ, δυνάμενοι νὰ ἐξασκήσωσιν ἄξιαν λόγου ἐπίδρασιν ὡς σύμβουλοι, ὁ Αἰσχίνης, ὁ Μειδίας καὶ ὁ Θρασυκλῆς¹. Οὕτω δὲ οἱ φιλιπιπίζοντες κατήγαγον εὐκόλως νίκην οὐ μικρὸν καταθλίψαν τοὺς φιλοπάτριδας. Ἀλλ' οὐδεμία ἔνστασις ἠδύνατο νὰ ὑποβληθῇ ἐναντίον τῆς γενομένης ἐκλογῆς, καὶ ὁ δῆμος παρηγορήθη, μὴ προβλέπων τὰ μέλλοντα ἐπακόλουθα τῆς ἐκλογῆς ἐκείνης. Ὁ δὲ Αἰσχίνης εἶχε καραδοκήσει τὴν ἐκλογὴν ἐκείνην, ὅπως, ἐξερχόμενος ἐκ τῆς ἀφανείας, ἐν ἣ εἶχε διαβιώσει ἀπὸ πολλῶν ἡδὴ ἐτῶν, ἐμφανισθῇ καὶ πάλιν δρῶν καὶ ἀναλάβῃ ἐν τῇ σκευωρίᾳ ἐκείνῃ τὸ πρόσωπον πρωταγωνιστοῦ, πρὸς ὃ ἦτο ὑπερόχως ἐπιτήδειος.

Παρὰ τοὺς δυτικούς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ ᾧκει ὁ μικρὸς λαὸς τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν, ὧν ἡ πρωτεύουσα πόλις Ἀμφισσα ἔκειτο παρ' αὐτάς τὰς κλιτύας τῆς ὑψηλῆς σειρᾶς τῶν ὀρέων τῆς

¹ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 115. Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 149.

συνδεύσης τὸν Παρνασσὸν πρὸς τὰ ὄρεινά τῆς Αἰτωλίας. Κάτω δὲ τῆς Ἀμφίσσης ἀπλοῦται εὐφορος κοιλὰς, ἀνοιγομένη κατὰ τὰ νοτιοανατολικά πρὸς τὸν Κρυσσαῖον κόλπον. Οἱ δὲ Ἀμφισσεῖς ἐν τοῖς χρόνοις τῶν τελευταίων πολέμων εἶχον ὑπάρξει κεκηρυγμένοι ἀντίπαλοι τῶν Φωκέων, παρ' ὧν ὡς καὶ τῶν Βοιωτῶν εἶχον ὑποστῇ μέγιστα δεινά· διὸ ὑπὸ φιλεκδίκου πνεύματος ἀγόμενοι εἶχον χαρῇ τὰ μέγιστα ἐπὶ τῇ ἡττῇ τῶν Φωκέων. Ἰσως δ' ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐκείνῃ ἔλαχον ὠφελημάτων τινῶν, ἅτινα ἐμέστωσαν αὐτοὺς ἀλαζονείας καὶ παρώρμησαν νὰ ἐπιζητήσωσιν, ὅπως ἐπιδειχθῶσι καὶ αὐτοί. Τὰς δὲ διαθέσεις ἐκείνας τῶν Ἀμφισσέων ἐπωφελήθησαν οἱ Θηβαῖοι, μνησικακοῦντες ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες πρὸ τῆς τελείας καθάρσεως τοῦ δελφικοῦ ἱεροῦ εἶχον σπεύσει νῆανθέσωσι καὶ πάλιν ἐν τῷ ἱερῷ ἀσπίδας τινὰς μνημοσύνης τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης καὶ φερούσας ἐπιγραφὴν ὑπομινήσκουσαν τὴν κοινὴν ἡτταν τῶν Περσῶν καὶ τῶν Θηβαίων. Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐπεζήτησαν διὰ παντὸς τρόπου τὴν τιμωρίαν τῆς ὕβρεως ταύτης οὐ μόνον ὡς ἀδικίας εἰς αὐτὰς τὰς Θήβας ἀναφερομένης, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀσεβείας πρὸς τὰ ἥθη τῶν Ἑλλήνων· διὸ ἐξώθησαν διὰ παντοίων ἐπαγγελιῶν τοὺς Ἀμφισσεῖς νὰ υποβάλωσι τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τοὺς Ἀμφικτύονας. Πρὸς τοῦτο δὲ ἅμα τῇ χάριν τῆς ἐαρινῆς Πυλαίας συνελεύσει τῶν συνέδρων διεδόθη ἡδὴ, ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ συνεδρίᾳ ἔμελλε νὰ συζητηθῇ πρότασις τῶν Ἀμφισσέων ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Τοῦ δὲ Διογνήτου προφασισθέντος ἀσθένειαν, ἀνέλαβε τὰ δικαιώματ' αὐτοῦ ὁ Αἰσχίνης καὶ ἐπεχείρησε νὰ διεξαγάγῃ μόνος αὐτὸς τὸν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων ἀγῶνα.

Ἡ δ' ἐπακολουθήσασα συνεδρία ὑπῆρξε θυελλώδης. Ὁ ῥήτωρ τῶν Ἀμφισσέων ὠμίλησε μεθ' ὁρμῆς ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς ἀνοσίας ἀνυπομονησίας, μεθ' ἧς εἶχον ἀνανεώσει τὴν ἀνὰ μνησιν ἀρχαίων ἐν Ἑλλάδι ἐμφυλίων ἀγώνων. Προέτεινε δὲ νὰ ἐπιδληθῇ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ζημία πεντήκοντα ταλάντων, ἀντιστοιχοῦντων πρὸς τριακοσίας δεκατέσσαρας χιλιάδας φράγκων καὶ ὑπερέκεινα, [ὧν ὀκταπλασία περίπου εἶνε ἡ ἀνάλογος σημερινῇ

ἀξία], καὶ παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ κατέχοντος αὐτὸν πάθους ἐπὶ τοσούτον, ὥστε καὶ εἶπε περὶ τὸ τέλος τοῦ λόγου τὰ ἐξῆς· βεβαίως, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, ἂν ἐσωφρονεῖτε, οὐδὲ μνεῖα καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων θὰ ἐγίνετο ἐν ταῖς ἱεραῖς ταύταις ἡμέραις, ἀλλ' ἤθέλετ' ἐξαγάγει αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ ὡς ἐναγεῖς ¹.

Μετ' αὐτὸν δ' ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Αἰσχίνης. Κατώρθωσε δὲ νᾶποκρούση εὐγλωττότατα τὴν κατηγορίαν, ἥτις καὶ ἀπερρίφθη, καὶ ἐπιρρίψη ἀπ' ἐναντίας τὸ ἄγος εἰς τοὺς Ἀμφισσεῖς, οὓς κατηγορήσεν ἐπὶ πολὺ δεινότερα παραβιάσει τοῦ ἱεροῦ δικαίου. Τὸ κατώτερον μέρος τοῦ πεδίου τῆς Ἀμφίσσης συνείχετο ἄνευ φυσικῶν ὁρίων πρὸς τὴν χώραν τῆς ἀρχαίας Κίρρας, ἐφ' ἣν ἐν τῷ πρώτῳ ἱερῷ πολέμῳ εἶχεν ἐπιβληθῇ ἀρὰ, ἀπαγορευθείσης πάσης πρὸς βεβήλους σκοποὺς χρήσεως αὐτῆς ². Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ταραχῶν τῶν τελευταίων χρόνων εἶχον καταλάβει μέρος τῆς γῆς ταύτης οἱ Λοκροὶ, καὶ εἶχον ἀνοικοδομήσει κεραμεῖα ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κιρραίων, εἶχον τειχίσει τὸν λιμένα καὶ εἰσέπραττον τέλη ἐκ τοῦ ἱεροῦ λιμένος. Τὰναμφήριστα δὲ ταῦτα γεγονότα κατέδειξεν ὁ Αἰσχίνης διὰ λόγου κεραυνοβόλου. Ἀπὸ τοῦ βραχώδους δ' ὄροπεδίου, ἐφ' οὗ συνεδρίαζον οἱ Ἀμφικτύονες ἐν ὑπαίθρῳ, ἔδειξε διὰ τοῦ δακτύλου τὸν καπνὸν τῶν κεραμείων παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ παρώρμησεν εἰς κοινὴν στρατείαν, ἥτις ἔνεκα τῆς προκεχωρημένης ὥρας τῆς ἡμέρας ἀνεβλήθη εἰς τὴν πρωίαν τῆς ὑστεραίας ³. Τότε δὲ ἅπαντες οἱ ἐν ἡλικίᾳ Δελφοὶ ἐξώρμησαν, ἡγουμένων τῶν Ἀμφικτυόνων, ὅπως πυρπολήσωσι τὰ μόνον ὀλίγας ὥρας ἀπέχοντα ἐπαύλια καὶ ἐπιχώσωσι τὸν λιμένα. Ἐπεχειρήθη δὲ πόλεμος ἱερὸς αὐτοσχέδιος, ἐπιδρομὴ ἐκτελεσθεῖσα ἐν μέσῃ εἰρήνῃ παρὰ πάντας τοὺς νομίμους τύπους. Μετὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐπιχειρηθείσης ἐπιδρομῆς οἱ ταραχωδῶς στρατεύσαντες ἦλθον εἰς σύγκρουσιν

¹ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 116 κ. ξ.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 382].

³ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 118-121. Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 149-150.

πρὸς τοὺς Ἀμφισσεῖς, ἐνεδρεύσαντες αὐτοὺς ἐπιστρέφοντας, καὶ ἐσώθησαν ἐν ἀτάκτῳ φυγῇ εἰς τοὺς Δελφοὺς, πολλοὺς ἀποβαλόντες¹. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο νέον ἄγος τῶν Ἀμφισσέων, κατ' ἀκολουθίαν δ' αὐτοῦ ἐψηφίσθη πάραυτα ἡ σύγκλησις ἐκτάκτου συνεδρίου τῶν Ἀμφικτυόνων ἐν Θερμοπύλαις, εἰς ὃ ἔμελλον νὰ παραστῶσιν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀμφικτυονικῶν πόλεων περιβεβλημένοι εἰδικὴν ἐντολὴν περὶ τοῦ νέου τούτου πολεμικοῦ ἐπεισοδίου. Ὁ δ' Αἰσχίνης, ὅστις εἶχεν ἀγωνισθῇ μετὰ λαμπροτάτης ἐπιτυχίας ὑπὲρ τῆς τιμῆς τῆς πατρίου πόλεως καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἐν Δελφοῖς θεοῦ, ἐπέστρεψεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐξέθηκεν εἰς τὸν δῆμον τὰ γενόμενα καὶ ἐζήτησεν ἀναλόγους ὁδηγίας περὶ τοῦ ἐπικειμένου συνεδρίου².

Καὶ ἐν Ἀθήναις δ' ἐφαίνετο τὸ κατ' ἀρχὰς ἐπιτυχάνων ὁ Αἰσχίνης, κατώρθωσε δὲ νὰ ἐξάψῃ παρὰ ταῖς συμπολίταις τὴν ἐπιτεγνον θεοληψίαν ἣν εἶχε προκαλέσει ἐν Δελφοῖς. Δὲν ὤκνησε δὲ νὰ ἐπικαλεσθῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ πολεμηθέντος ἱεροῦ πολέμου, ἐτόλμησε δὲ νὰ παραστήσῃ τὸν Δημοσθένην προδότην, ἐξαγορασθέντα ὡς πυλαγόρον παρὰ τῶν Ἀμφισσέων ἀντὶ διςχιλίων δραχμῶν, ὅπως ἀποσιωπήσῃ τὰ παρ' αὐτῶν παρανομηθέντα³. Οὕτω δὲ μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ δύναμις τοῦ περισσορθήσκου ἐξερεθισμοῦ, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι ἐλθισμόνησαν τὸ ἐπισφαλὲς τῆς ἰδίας ἑαυτῶν πόλεως καὶ εἶχον κατὰ νοῦν μόνον τὰ παρὰ τὴν Κίρραν κεραμεῖα καὶ τὴν ἐναγῇ πρᾶξιν τῶν Ἀμφισσέων.

Μόνον δὲ μετὰ μεγίστου μόχθου κατώρθωσεν ὁ Δημοσθένης τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῇ βουλῇ, ἔπειτα δ' ἐν τῷ δήμῳ νὰ κατισχύσῃ καὶ πάλιν ἡ φωνὴ τῆς συνέσεως καὶ καταστήσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους σαφῇ τὸν κίνδυνον, πρὸς ὃν ὥρμων, συναινοῦντες εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν σχεδίων τοῦ Αἰσχίνου, ὅστις εἰς ἐν καὶ μόνον ἀπε-

¹ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 122-124. Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 151.

² Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 125.

³ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 113.

σκόπει, εἰς τὴν εἰς Ἑλλάδα κατάβασιν τῶν Μακεδόνων. Ἀπεφά-
σισε δὲ ὁ δῆμος νὰ μὴ στείλῃ ἀντιπροσώπους εἰς τὸ ἐν Θερμοπύλαις
συνέδριον¹. Καὶ δὲν κατωρθώθη μὲν ἡ ἐντελὴς ματαίωσις αὐτοῦ,
ἡ κατεύνασις τῶν ἀνοσίως προκληθεισῶν ἐρίδων καὶ ἡ διάλυσις
τῶν σκευωριῶν τοῦ Αἰσχίνου, ἀλλ' ἡ ἥττα αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἰκα-
νῶς αἰσθητὴ, καὶ ἰδίως ἐνίκησεν ὁ Δημοσθένης θριαμβικῶς διὰ τῆς
ματαιώσεως τῆς γενομένης ἐπ' ἐκείνῃ τῇ εὐκαιρίᾳ ἀποπείρας δια-
ταράξεως τῶν σχέσεων τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Θηβῶν. Ἀπ' ἐναν-
τίας δὲ ἡ ἀπόπειρα ἐκείνη ἤγαγεν εἰς τὸ ἐναντίον, ἀπέστησαν δὲ
καὶ οἱ Θηβαῖοι τοῦ συνεδρίου², καὶ λοξοδρομήσαντες ἐτράπησαν
τὸ πρῶτον τότε εἰς πολιτείαν καθιστάνουσαν δυνατὴν τὴν προς-
πέλασιν τῶν δύο πόλεων πρὸς ἀλλήλας συνωδὰ πρὸς τὴν ἀπὸ
μακροῦ χρόνου κατέχουσαν τὸν Δημοσθένην ἐπιθυμίαν.

Οὕτω δὲ καὶ τὸ εἰς Θερμοπύλας συγκληθὲν συνέδριον περιω-
ρίσθη εἰς συνέλευσιν φατριαστικὴν, εἰς ἣν ἔστειλαν ἀντιπροσώπους
μόναί αἱ φανερῶς φιλιππίζουσαι πόλεις. Ὁ δὲ Φίλιππος δὲν παρί-
στατο ἀκόμη. Ἐννέα μῆνας μετὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Βυζαντίου
εἶχε μείνει ἀκόμη ἀπομεμακρυσμένος τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Ἑλλή-
νων, ἀγωνιζόμενος ἐν ταῖς ἀπωτάταις παριστρίοις χώραις πρὸς
Σκύθας καὶ Τριβαλλούς³. Εἶχε λοιπὸν ἀνάγκην διαλείμματος,
πρὶν ἢ ἐπέλθῃ ἡ καταστροφὴ ἣν ἐμελέτα. Διὸ τὸ ἀμφικτυονικὸν
συνέδριον ἀνέθηκε τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἱεροῦ πολέμου εἰς Κόττυ-
φον τὸν Φαρσάλιον, τὸν προεδρεύοντα τῶν Ἀμφικτυόνων. Οἱ δὲ
ἀπειληθέντες Ἀμφισσεῖς ὑπεσχέθησαν τὴν πληρωμὴν τῆς ἐπιβλη-
θείσης εἰς αὐτοὺς χρηματικῆς ζημίας, ἀλλὰ δὲν κατέβαλον ὅμως
αὐτὴν⁴. Παρελθόντος δ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ τοῦ θέρους καὶ τοῦ
βασιλέως Φιλίππου ἐπιστρέψαντος μὲν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐκ τοῦ

¹ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 126 κ. ε.

² Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 128.

³ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 128· Φιλίππου ἐν Σκύθαις ἀπόντος.

⁴ Περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐνήργησεν ὁ Κόττυφος πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν Ἀμφισσεῶν ἴδε
Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 129.

βορρᾶ, θεραπευθέντος δ' ἐκ τῶν πληγῶν αὐτοῦ καὶ παρασκευασθέντος πρὸς ἔναρξιν τῆς στρατείας, τὰ κατὰ τὴν ἐξακολουθοῦσαν ἀντίστασιν τῶν Ἀμφισσέων ἐξετέθησαν ἐν τῇ φθινοπωρινῇ Πυλαίᾳ· ἐλέχθη δ' εἰς τοὺς Ἀμφικτύονας, ὅτι ἢ ὥφειλον αὐτοὶ νὰ εἰσφέρωσι χρήματα, νὰ στρατολογήσωσι μισθοφόρους καὶ ἐπιβάλωσι ζημίας εἰς τοὺς μὴ ταῦτα ποιοῦντας ἢ νὰ ἐκλέξωσι στρατηγὸν τῆς ἀμφικτυονίας τὸν Φίλιππον. Οἱ δὲ Ἀμφικτύονες ἐψήφισαν τὸ δεύτερον τοῦτο, ὅπερ εἶχε προσυμφωνηθῇ ἤδη ἀπὸ μακροῦ, εἰ καὶ κατόπιν ὁ Αἰσχίνης ἔψεγε τοὺς Ἀθηναίους ὡς διὰ τὴν παρὰ τοῦ Δημοσθένους ἐξαπάτησιν ἀποκρούσαντας τὴν παρὰ τῶν θεῶν παρεχομένην εὐκαιρίαν εὐσεβοῦς καὶ ἐντίμου πολέμου¹.

Οὕτω δ' ἔνεκεν ἀμελείας, τυφλώσεως καὶ προδοσίας τὰ πράγματα ἤγαγον ἐντὸς βραχείας χρόνου εἰς τὴν εὐκαιρίαν ἣν ἐπέζητει ὁ Φίλιππος.

Καὶ ἡ μὲν εὐθύνη τῆς ἀμελείας βαρύνει τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἱερομνήμονος καὶ τῶν πυλαγόρων οὐδεμίαν κατέβαλον προσοχὴν, ἐν ᾧ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχον μεριμνήσει προσηκόντως, ὅπως μὴ τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων ἐν Δελφοῖς περιέλωσιν εἰς ἄνδρα οἷος ὁ Αἰσχίνης². Ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων εἶχεν ἥκιστα προσφυῶς πρὸς ἐπισκόπησιν τῶν ἀπώτερον κειμένων πραγμάτων, καὶ ὁ Δημοσθένης δὲ αὐτὸς, οὗ καθῆκον ἦτο νὰ διευθύνῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀγρύπνως πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις, δυσκόλως δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀπηλλαγμένος τῆς εὐθύνης, ὅτι ἥκιστα ἐγίνωσκε τὰ παρασκευαζόμενα ἐν Δελφοῖς καὶ ὅτι καθ' ὅλου ὑπετίμησε τοὺς

¹ *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 129· δευτέραν στρατείαν ἐπὶ τοὺς Ἀμφισσεῖς ἐποιήσαντο... ἐπανεληλυθὸς Φιλίππου ἐκ τῆς ἐπὶ τοὺς Σκύθας στρατείας, τῶν μὲν θεῶν τὴν ἡγεμονίαν τῆς εὐσεβείας ἡμῖν παραδεδοκότων, τῆς δὲ Δημοσθένους ὠροδοκίας ἐμποδὼν γεγεννημένης. Πρὸς *Δημοσθένους*, *Περὶ τοῦ στεφάνου*] 151. Ὅπως δὲ δήποτε τῆς ἀποφάσεως ταύτης οὐδαμῶς συμμετέσχεν ὁ Αἰσχίνης, οὐδὲ δύναται νὰ ποδειχθῇ συμμετοχὴ τῶν Ἀθηναίων πρέσβεων κατ' ἐκείνην τὴν συνεδρίαν.

² ¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 444.

ἐκεῖθεν ἐπαπειλούμενους κινδύνους. Κατέστη δὲ εἰς αὐτὸν σαφὴς ἡ θέσις τῶν πραγμάτων, ὅτε ὁ Αἰσχίνης ἐπέστρεψεν ἐκ Δελφῶν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ὁ Δημοσθένης προσεφώνησεν αὐτὸν ὀργίλος διὰ τῶν λέξεων Πόλεμον εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰσάγεις, Αἰσχίνη, πόλεμον ἀμφικτυονικόν¹.

Οἱ δὲ ὑπὸ τυφλώσεως παθόντες ὑπῆρξαν οἱ Ἀμφιστεῖς, οἵτινες ὑπὸ ἐξερεθισμού ἀσυνέτου παρήχθησαν εἰς τὴν ὑποκίνησιν νέας ἔριδος, ἥς τὰ ἐπακόλουθα ἔμελλον νὰ πέσωσι κατὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν κεφαλῆς.

Ἡ δὲ προδοσία τέλος εἰργάζετο δραστηρίως ἀπανταχοῦ, καὶ δὴ κατὰ σχέδιον σοφῶς μεμελετημένον, ἐρειδόμενον εἰς κοινὴν συνεννόησιν τῶν φιλιππιζόντων καὶ βεβαίως ὠρισμένον ἤδη ὡς πρὸς τὰ κυρία κεφάλαια καθ' ὃν χρόνον ὁ Αἰσχίνης κατώρθωσεν ἐν Ἀθήναις τὴν ἐκλογὴν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐταίρων. Ὡς ἐν δράματι καλῶς προδεδιδαγμένῳ, βλέπομεν ἅπαντας τοὺς ὑποκριτὰς ὑποκρινομένους ἕκαστον τὸ οἰκεῖον πρόσωπον, ἀπάσας τὰς σκηναὺς συναρμολογμένας πρὸς ἀλλήλας μετ' ἀκριθείας καὶ κατὰ μικρὸν ἀγούσας εἰς τὴν λύσιν συνωδᾷ πρὸς τὰ παρασκευασθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅστις, μένων ἀφανὴς εἰς τοὺς θεατὰς, διέταξε τὸ ὅλον δράμα. Μόνον δὲ περὶ ἐνὸς ζητήματος δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἀμφιβολίαν, μέχρι τίνος δὴλα δὴ χρόνου ἢ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων ἐπῆλθεν ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἐν τίνι ὥρᾳ ἤρχισεν ἡ σκευωρία.

Ὁ βασιλεὺς ἤθελε νὰ κληθῇ εἰς Ἑλλάδα ὡς ἐκτελεστῆς νέας τινὸς ἀποφάσεως τῶν Ἀμφικτυόνων πρὸς ἐξολόθρευσιν πολιτείας ἐλληνικῆς. Διὸ τὸ πρῶτον ζήτημα, περὶ οὗ ὤφειλον νὰ μείνωσι σύμφωνοι οἱ Ἀμφικτύονες, ἦτο ἡ προπαρασκευὴ τοῦ τιμωρητέου, ἢ εὗρεσις πόλεως, καθ' ἥς νὰ ἀναλάβωσι πόλεμον ὡς ἐναγοῦς. Πρὸς

¹ Δημοσθένους. [Περὶ τοῦ στεφάνου] 143· ἐμοῦ διαμαρτυρομένου καὶ βοῶντος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Πόλεμον εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰσάγεις, Αἰσχίνη, πόλεμον ἀμφικτυονικόν, οἱ μὲν ἐκ παρακλήσεως συγκαθήμενοι οὐκ εἶπον με λέγειν, οἱ δ' ἐθαύμαζον καὶ κενὴν αἰτίαν διὰ τὴν ἰδίαν ἔχθραν ἐπάγειν με ὑπελάμβανον αὐτῷ.

τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐξελέχθησαν οἱ Ἀμφισσεῖς, οἱ μόνοι καθ' ὧν ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν ἠδύνατο νὰ κηρυχθῇ κατηγορία τις. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι οὐδὲν ἄλλο ἄγος εἶχον πλὴν τῶν παραβάσεων ἐκείνων, ἃς ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἔβλεπον ἀταράχως καὶ ἠνείχοντο οἱ Δελφοί, τὸ ἔλον σχέδιον θὰ ἤθελεν ἀποκαλυφθῇ καταφανέστατα ἐν ἡ περιπτώσει ἐδράττετο ἐξαπίνης ἡ προκειμένη εὐκαιρία καὶ ἡ παραγεγραμμένη παρὰ τὸ ἱερὸν δίκαιον κατὰληψις τῆς περὶ τὴν Κίρραν γῆς ἣθελε χρησιμεύσει ὡς ἀφορμὴ πολέμου. Διὸ παρεσκευάσθη ἡ διὰ τῆς ὑπέρφρονος αὐτῶν διαγωγῆς ἐξώθησις πρὸς εὕρεσιν ἀφορμῆς τῆς παρ' αὐτῶν ἀπαιτήσεως εὐθυνῶν, οἱ δ' ἐξερεθίσαντες αὐτοὺς, ὅπως παράσχωσι τὴν ἐπιζητουμένην ἀφορμὴν, ὑπῆρξαν οἱ Θηβαῖοι. Κατὰ ταῦτα δὲ φαίνεται, ὅτι ὅλη ἡ σκευωρία ἤρχισεν ἐν Θήβαις καὶ ὅτι Θηβαῖοι πολιτεύεται, οἷος ὁ Τιμόλαος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, ἐποίησαντο μετὰ πανουργίας κακὴν χρῆσιν τῆς μυωπίας τῶν Ἀμφισσέων, ἐπωφελοῦμενοι τὸ ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων μῖσος αὐτῶν καὶ πείσαντες αὐτοὺς διὰ παντοίων ἐπαγγελιῶν νὰ ἐπιδείξωσι δημοσίᾳ τὸν ἱερὸν αὐτῶν ζῆλον ὑπὲρ τῆς τιμῆς τοῦ θεοῦ διὰ διαμαρτυρίας ἐναντίον των Ἀθηναίων. Ἀλλὰ πιθανώτατα ὑπῆρξαν καὶ παρὰ τοῖς Ἀμφισσεῦσιν ἄνθρωποι ἐνεργοῦντες ἐκ συνεννοήσεως πρὸς τοὺς Θηβαίους, ἐπειδὴ ἡ ἀπρεπὴς βιαιότης καὶ ἡ προκλητικὴ ὁρμὴ τοῦ Λοκροῦ ἀντιπροσώπου συμβιβάζεται μετὰ τῆς ἐξελιξέως τοῦ δράματος ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πάντως δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὰ γενόμενα ἀπλῶς τυχαῖα. Ἄλλως δὲ ὑπῆρχεν ἐν Λοκρίδι καὶ φατρία εὐσεβῶν συντασσομένη μετὰ τοῦ Κροτύρου¹.

Σαφέστερα δὲ ἀπέβησαν τὰ γενόμενα ἀφ' ἧς ὥρας παρῆλθεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὁ Αἰσχίνης, ὅπως ἀναλάβῃ πρόσωπον πρωταγωνι-

¹ Περὶ τῶν ἐν Ἀμφίσσῃ εὐσεβῶν, ὧν τὴν κάθοδον ἠξίωσεν ὁ Κόττυρος, ἴδε *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 129. Εἶνε δὲ λίαν πιθανόν, ὅτι οἱ οἱ εὐσεβεῖαν φερόντες, ὧν τὴν κάθοδον ἐπιμόνως ἀπήτουν οἱ Ἀμφικτύονες, εἶνε αὐτοὶ ἐκείνοι οἱ μετὰ τῶν φιλιππιζόντων προκαλέσαντες τὴν ὅλην καταστροφὴν καὶ ἀμέσως κατόπιν ἐκδηληθέντες ὡς προδότες εἰς τούτους δ' ἀντιτάσσονται ἔπειτα ὡς ἄλλη φατρία οἱ ἐναγεῖς.

στοῦ. Ὑποκρίνεται δὲ τὸν ἐκπληττόμενον καὶ μόνον ἐξ ἀορίστου φήμης μανθάνει δῆθεν περὶ μελετωμένης ἐπιθέσεως ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων· μόνον δὲ ὅτε ἤκουσε τῆς κατηγορίας τῶν Ἀθηναίων, ἐπέρχεται εἰς αὐτὸν αἴφνης ἢ ἔμπνευσις περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπιτυχοῦς ἀντεπιθέσεως ἐναντίον τῶν θρασέων κατηγορῶν. Καὶ ταῦτα πάντα εἶνε παρεσκευασμένα ἐκ τῶν προτέρων ἀπὸ μακροῦ, ὅπως, ἀποχωρούντων τῶν συναντιπροσώπων ἐν τῷ συνεδρίῳ τὰς Ἀθήνας συμπολιτῶν, παρασχεθῇ εἰς αὐτὸν ἡ εὐκαιρία νὰ γείνη μόνος κύριος τῶν πραγμάτων. Διὸ βλέπομεν αὐτὸν κατέχοντα ἀμέσως ἅπαντα τὰναγκαῖα κείμενα πρὸς βεβαίωσιν τοῦ ἄγους τῶν Ἀμφισσέων. Ἡ δ' ἐν Δελφοῖς ἀνάθεσις τῶν ἀσπίδων ἦτο προφανὸς ζήτημα ὅλως ἀδιάφορον, περὶ οὗ οὐδ' ἔγεινε κἄν λόγος κατόπιν μετὰ τὴν ἐκ συμπαιγνίας χρῆσιν τοῦ ἐπεισοδίου ἐκείνου πρὸς τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα.

Οἱ δὲ Ἀμφισσεῖς ἐνέπεσον εἰς τὴν παγίδα, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ διηνεργήθησαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Κοττύφου, ἀνθρώπου τελείως ἐξαρτωμένου ἀπὸ τοῦ Φιλίππου, μετὰ σπουδῆς ἀκαθέκτου καὶ βιαιοπραγίας ἣτις μόνον σκοπὸν εἶχε νὰ ἐξερεθίσῃ τοὺς ἀτυχεῖς Ἀμφισσεῖς πρὸς νέαν ἱεροσυλίαν καὶ ματαιώσῃ πᾶσαν τυχὸν προσπάθειαν πρὸς διαλλακτικὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς. Ὁ δ' ἐκ φύσεως ὑποκριτικὸς Αἰσχίνης ἔχαιρε τὰ μέγιστα εὐρίσκων εὐκαιρίαν νὰ παρουσιασθῇ δῆθεν ὡς θερμὸς φιλόπατρις, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς πατρίου πόλεως, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ἡσυχολεῖτο νὰ ἐπισύρῃ κατ' αὐτῆς τὴν μεγίστην συμφορὰν. Πράγματι δὲ ἀπὸ τῆς ὥρας καθ' ἣν προεκάλεσε τὸν πρὸς ἐξολόθρευσιν τῆς Ἀμφίσσης πόλεμον δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία, ὅτι ἐχάρασσε τὴν ὁδὸν πρὸς κάθοδον τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅτι ἡ πάτριος αὐτοῦ πόλις ἢ ἐν πολέμῳ πρὸς τὸν Φίλιππον εὐρισκομένη ἔμελλεν ἀναγκαίως διὰ τῆς ἐνεργείας ἐκείνης τοῦ Αἰσχίνου νὰ περιστῇ εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Περὶ ἐνὸς δὲ μόνου ζητήματος δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ἂν ἐνήργησεν οὕτως ἐξ ἐπιθυμίας ἐκδικήσεως ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων, οἵτινες εἶχον κατι-

σχύσει αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις, ἥ ἔνεκα δικασμοῦ παρὰ τοῦ Φιλίππου, καθ' ἃ κατηγορεῖ αὐτὸν ὁ Δημοσθένης¹. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐρμηνεύσωμεν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ κατὰ τὸν ἐπιεικέστατον τρόπον, ἀποδεχόμενοι δὴλα δὴ, ὅτι τὴν προσέγγισιν μακεδονικῆς στρατιᾶς ἐθεώρει τὸ ἄριστον τῶν μέσων χάριν καταλύσεως τῆς φατρίας τῶν φιλοπολέμων, καὶ πάλιν τὴν τοιαύτην χρῆσιν τοῦ πατρίου ἐχθροῦ ὀφείλομεν νὰ καταδικάσωμεν ὡς αἰσχρὰν προδοσίαν. Ἀλλ' ὁ Αἰσχίνης δὲν ἔγεινε προδότης ἔνεκα λόγων πολιτικῶν, ἀλλ' ἔνεκεν ἀπορμῶν ἰδιωτικῶν. Ὡν ἐκ φύσεως ἄστατος τὸν χαρακτήρα καὶ ἐστερημένος πρωτοβουλίας, προσεχώρει πάντοτε εἰς ἄνδρας δι' ὧν ἤλπιζεν ὅτι ἔμελλε νὰ εὕρῃ εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξῃ λαμπρῶς τὰ χαρίσματα αὐτοῦ καὶ πρωταγωνιστήσῃ, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἀπ' εὐθείας καὶ ἐξ ἰδίας δυνάμεως, καίπερ κεκτημένος πλεῖστα ὅσα προσόντα. Κενοδοξία ἦτο τὸ κύριον ἐλατήριον τῶν πράξεων αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς εἰς τὴν Πέλλαν πρεσβείας εἶχε τυφλωθῇ ὑπὸ τοῦ μεγαλείου τοῦ Φιλίππου, καὶ οὐδαμῶς ἐδίσταζε νὰ ἐπικουρῇ εἰς τὰς προθέσεις τοῦ βασιλέως, ὅπως οὕτω κορέσῃ τὴν ἀκοίμητον αὐτοῦ φιλοδοξίαν καὶ ἀξιώθῃ ἰδιωτικῶν ὠφελειῶν. Ὑπερευδοκιμηθεὶς δὲ ὁσημέραι μᾶλλον ἔνεκα τῆς ἐξαιρέτου ὑπεροχῆς τοῦ Δημοσθένους, ἐπεζῆται νέαν εὐκαιρίαν ἀναδείξεως, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὤκνησε νὰ συμμετάσχῃ τῆς σκευωρίας ἐκείνης, ἣτις, εἴτ' ἐν Θήβαις εἴτ' ἐν Δελφοῖς εἴτ' ἐν Ἀθήναις βυσσοδομευθεῖσα, ὑπῆρξε πάντως προδοτικὴ συμμαχία ἀπάντων τῶν φιλιππιζόντων χάριν προσελκύσεως στρατιᾶς μακεδονικῆς εἰς τὴν ἐλληνικὴν γῆν καὶ παραδόσεως τῆς περὶ τῶν τυχῶν τῆς Ἑλλάδος ἀποφάσεως εἰς τὸν βασιλέα.

Μετὰ δὲ τὴν συντέλεσιν πάντων ἐκείνων, ὅσα ὁ βασιλεὺς Φί-

¹ Ἡ συνηγορία ὑπὲρ τοῦ Αἰσχίνου καὶ ἡ ἀπόκρουσις τῶν κατ' αὐτοῦ ἐπιρριφθεῖσάν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ὑπονοειῶν, ἣν ἀνέλαβεν ὁ Spengel (Demosthenes' Vertheidigung des Ktesiphon) δὲν ἠδυνήθη νὰ με πείσῃ. [Ὁ δὲ F. Castets Eschine l'orateur. Ἐν Παριείοις. 1875 σ. 103 ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ Αἰσχίνης ἐνήργησεν ἐκ κενοδοξίας καὶ ἀφελείας μᾶλλον ἢ ἔνεκα προδοσίας].

λιππος ἀνέμενεν ἐν συνετῇ ἐπιφυλάξει, δὲν ἀνέστειλεν ἐπὶ πλεόν τὴν προχώρησιν αὐτοῦ. Εἶχε δὲ ἤδη παραδώσει τὴν λοκρικὴν Νίκαιαν εἰς τοὺς Θεσσαλοὺς καὶ οὕτω γαίνει κύριος τῶν Θερμοπυλῶν¹. Ἀρχομένου δὲ τοῦ χειμῶνος κατέλαβεν ἀπάσας τὰς παρόδους τὰς ἀγούσας εἰς τὰ ἔνδον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ δὲ παρατηρῶν μετὰ προσοχῆς τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις ἐν ταῖς παραμεθορίοις χώραις, τὴν πολυπραγμοσύνην τοῦ βασιλέως καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, τὴν μεγάλην σύνεσιν, μεθ' ἧς ἔγεινεν ἑναρξίς τῆς στρατείας, καὶ τὰ πλήρη τῆς στρατιᾶς τὰ συγκεντρούμενα κατὰ μικρὸν κατενόει πάντως, ὅτι ἐσκοπεῖτό τι σπουδαιότερον τῆς τιμωρίας τῆς ἀφανοῦς λοκρικῆς πόλεως, ἣτις ἀνεφέρετο ὡς πρόσχημα τῆς στρατείας. Μετ' οὐ πολὺ δ' ἔμελλον νὰ πεισθῶσι περὶ τούτου καὶ οἱ ἀπώτερον τῶν συνόρων οἰκοῦντες.

Καὶ δὴ ἐκ τῶν Θερμοπυλῶν ἄγουσιν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος διάφοροι ὁδοί. Μία δὲ αὐτῶν, ὁρμωμένη ἀπὸ τῆς παρὰ τὴν Ἡράκλειαν, τὴν ἀρχαίαν Τραχίνα, ὁρεινῆς γωνίας, ἄγει εἰς τὴν ὠρικὴν τετράπολιν, ἐκεῖθεν δὲ, διαβαίνουσα δευτέραν τινὰ πάροδον μεταξὺ Παρνασσοῦ καὶ Κόρακος, βαίνει πρὸς τὴν Ἀμφισσαν, ἣτις ἔκειτο ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς παρόδου ἐκείνης ἔξοδον. Ἡ ὁδὸς δὲ αὕτη εἶνε ἢ κατὰ βραχυτάτην διεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον τέμνουσα τὸν ἰσθμὸν τὸν χωρίζοντα τὸν Μαλιακὸν κόλπον ἀπὸ τοῦ Κρισσαίου.

Ταύτην δὲ τὴν ὁδὸν τρεπόμενος ὁ Φίλιππος, δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ διέλθῃ διὰ τῶν Θερμοπυλῶν, οὐδὲ ὑποχρεοῦτο νὰ προσεγγίσῃ ὅλως εἰς τὰνατολικά τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης προέπεμψε μόνον μέρος τῆς στρατιᾶς· τὸ δὲ μέγα πλῆθος αὐτῆς ἤγαγε διὰ τῶν Θερμοπυλῶν πρὸς τὰ νοτιοανατολικά διὰ τῶν ὁρέων τῶν ἐκτεινομένων ἀπὸ τῆς Φθιώτιδος πρὸς τὸν εὐβοϊκὸν κόλπον, τῶν παρωρεϊῶν τοῦ Καλλιδρόμου καὶ τῆς Κνημίδος, δι' ὧν διέρχονται αἱ πρὸς τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν ἄγουσαι πάροδοι. Ἡ δὲ σπουδαιότατη τῶν παρόδων τούτων ἐπερατοῦτο

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 512.

παρὰ τὴν Ἑλάτειαν. Πρὶν ἢ δὲ περιέλθῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀσφαλῆς εἰδήσεις περὶ τῶν κινήσεων τῆς στρατιᾶς, ὁ βασιλεὺς εὗρίσκετο ἤδη αἰφνης ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κηφισοῦ, ἐν ἣ μετὰ τὴν ἐρήμωσιν τῆς Φωκίδος οὐδεμιᾶς ἔτυχεν ἀντιστάσεως. Ἡ Ἑλάτεια ἢ ἐπικαιροτάτη τῶν πόλεων παρὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ ὄρους τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ σύνορον, ἢ ὀχυρὰ κλεῖς τῆς κυρίας παρόδου καὶ τῆς ὅλης μέσης Ἑλλάδος ὠχυρώθη ἐν σπουδῇ· κάτω δὲ τῆς πόλεως ἐστρατοπέδευσεν ὁ Φίλιππος, χαρακώσας τὸ στρατόπεδον¹. Ἐκεῖθεν δ' ἐδέσποζε τοῦ πεδίου τοῦ Κηφισοῦ, ὅπερ μεταξὺ τῆς Ἑλατείας καὶ τῆς ἀπέναντι παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ κειμένης Τιθόρας ἔχει τὸ μέγιστον εὖρος. Ἐχων δὲ ἀκίνδυνον τὴν ὑποχώρησιν καὶ ἀσφαλῆ τὴν μετὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας ἐπικοινωνίαν, εἶχε συγχρόνως εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τὰπὸ τῆς εὐφόρου κοιλάδος ἀγαθὰ, ἀρίστας νομάς διὰ τὸ ἱππικὸν καὶ χῶρον εὐρύτατον πρὸς ἐλευθέραν κίνησιν τῆς στρατιᾶς. Καὶ δὴ ἐξ ἐνός μὲν εἶχε πρὸς βορρᾶν τῆς κοιλάδος τοῦ Κηφισοῦ εὐχολον ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Δωρίδος καὶ τῶν στενῶν τῶν ἐξ αὐτῆς διὰ τοῦ Κυτινίου ἀγόντων εἰς τὴν Ἀμφισσαν, ἐξ ἐτέρου δὲ, ἥτοι κατὰ τὸν πρὸς νότον ροῦν τοῦ ποταμοῦ, εἶχε τὰ σύνορα τῆς Βοιωτίας ἐγγύτατα οὕτως, ὥστ' ἐδέσποζε τῶν Θηβῶν χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ βλάβῃ τὴν Θηβαϊκὴν. Διὰ δὲ τῆς καταλήψεως τῆς Ἑλατείας ὁ Φίλιππος εἶχεν ἀποβάλλει τὸ προσωπεῖον, ἔγεινε δὲ κύριος τῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἀρίστης τῶν θέσεων χά-

¹ *Διοχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 140. Ἡ κατάληψις τῆς Ἑλατείας ὑπὸ τοῦ Φιλίππου συνέβη τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 339 π. Χ. (Westermann εἰς *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 152. Ἡ δὲ ὀχύρωσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐθεωρήθη, ὅτι ἤτο δυνατόν νὰ ἐγένειεν ἤδη τῷ 344 π. Χ. "Ἰδε *Δημοσθένους* Κατὰ Φιλίππου Β' 14. Τὰ δ' ἐπακολουθήσαντα γεγονότα συνέβησαν κατὰ τὸν K ö c h l y [ἐν τῷ Neues Schweizerisches Museum Tόμ. Β' σ. 37] παρὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ *Πλουτάρχου* (ἐν Βίῳ Δημοσθένους 18) κατὰ τὴν ἐξῆς ἀκολουθίαν. "Ἀλωσις τῆς Ἑλατείας τῷ 339-338 π. Χ. — Κατάληψις τῶν χειμαδίων. — Διαπραγματεύσεις μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Θηβῶν. — Ἐξοδος τῶν Ἀθηναίων. — Συμπλοκαὶ χειμεριναί. — Στρατεία εἰς τὴν Ἀμφισσαν, τὸ ἔαρ. — Σκευωρία ἐν Ἀθῆναις. — Νεῖαι διαπραγματεύσεις. — Ἐκκίνησις τῆς στρατιᾶς ὑπὸ τὸν Ἀντίπατρον. — Ἐπιστροφή τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Φωκίδα. — Εἰσελάσις εἰς τὴν Βοιωτίαν. — Μάχη παρὰ τὴν Χαιρώνειαν.

ριν καταπολεμήσεως τῆς τε δυτικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ἐκτοτε δὲ ἦτο καταφανές, ὅτι δὲν ἐμελέτα νὰ περιορισθῇ εἰς στρατείαν σκοπὸν ἔχουσαν μόνον τὴν ἐξολόθρευσιν τῆς Ἀμφίσσης.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἶχον μὲν νουβετηθῇ ἤδη ἐγκαίρως ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους εὐθὺς ὥς εἶχεν ἐκδηλωθῇ τὸ προδοτικὸν σχέδιον νέου ἱεροῦ πολέμου. Ἀλλ' ὅμως δὲν εἶχε διαταραχθῇ ἡ ἀμεριμνησία αὐτῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπελάμβανον, ὅτι ὁ περὶ τῆς Ἀμφίσσης ἀγὼν ἔμελλε τό γε νῦν ἔχον νάποτρέψῃ ἀπ' αὐτῶν τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου. Ἀλλ' ἡ πλάνη αὕτη διελύθη αἰφνης ἀποτόμως. Διὰ μιᾶς δ' ἐφαντάσθησαν, ὅτι ἡ ἐχθρική στρατιὰ εὐρίσκετο ἤδη πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ παρίσταντο ἤδη πρὸ αὐτῶν ἀμέσως ἅπασαι αἱ συμφοραὶ τοῦ πολέμου, ὃν θαρροῦντες εἶχον ψηφίσει καθ' ὃν χρόνον ὁ ἐχθρὸς ἠγωνίζετο ἐν τῇ ἀπώτατα κειμένη Θράκῃ.

Ἦτο ἐσπέρα, διηγεῖται ὁ Δημοσθένης¹, ὅτε ἦλθέ τις ἀγγέλλων εἰς τοὺς πρυτάνεις, ὅτι εἶχε καταληφθῇ ἡ Ἐλάτεια. Εὐθὺς δ' ἐξανέστησαν πάντες ἀπὸ τοῦ κοινοῦ δείπνου, καὶ ἄλλοι μὲν ἐξεδίωκον ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας καὶ ἦναψαν μεγάλην πυρκαϊάν, ὅπως φρυκτωρήσωσι κίνδυνον εἰς τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἄλλοι δὲ μετεπέμποντο τοὺς στρατηγούς καὶ ἐκάλουν τὸν σαλπικτήν. Ἡ δὲ πόλις ἦτο πλήρης θορύβου. Τὴν δ' ὑστεραίαν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ οἱ μὲν πρυτάνεις ἐκάλεσαν τὴν βουλὴν εἰς τὸ βουλευτήριον, οἱ δὲ πολῖται ἐπορεύθησαν ἐν σπουδῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πρὶν ἢ ἡ βουλὴ ἀποφασίσῃ τι καὶ προβουλεύσῃ, πᾶς ὁ δῆμος ἐκάθητο ἤδη ἐν τῇ Πνυκί ἀνυπομονῶν. Καὶ μετὰ ταῦτα, ὅτε ἦλθον οἱ βουλευταί, καὶ οἱ πρυτάνεις ἀπήγγειλαν τὰ προηγγελλόμενα εἰς αὐτοὺς καὶ ἤγαγον εἰς τὸ μέσον τὸν ἀγγέλλον, ὅπως ἐπαναλάβῃ αὐτὸς τὸ ἀγγελμα, τότε ἠρώτησεν ὁ κήρυξ Τίς

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 169. Τὴν αὐτὴν σκηνὴν εἶχε περιγράψει καὶ ὁ Ὑπερείδης. Ἰδε [C. M. Müller] Oratores Attici [ἐκδ. Διδότου] Τόμ. Β' σ. 387 ἀπόσπ. 37).

ἀγορεύειν βούλεται; Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχε προβούλευμα τῆς βουλῆς, τὰ πάντα ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς ἀποφάσεως τοῦ δήμου. Ἀλλ' οὐδεὶς ὅμως ἀνίστατο, ὅπως λάβῃ τὸν λόγον, καὶ τοῦ κήρυκος πολλάκις ἐρωτῶντος, καίτοι ἅπαντες μὲν οἱ στρατηγοὶ παρῆσαν, εὐρίσκοντο δὲ παρόντες ἅπαντες οἱ ῥήτορες καὶ ἡ πατρίς ἐκάλει διὰ τῆς κοινῆς φωνῆς τὸν μέλλοντα νὰ συμβουλευσῇ ὑπὲρ σωτηρίας, ἔμενον ὅμως πάντες ἄφωνοι, τεταραγμένοι ὑπὸ τοῦ καταπληκτικοῦ συμβάντος καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ σκεφθῶσιν. Ἀπάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐστράφησαν τότε πρὸς τὸν Δημοσθένην. Μετὰ δὲ μακρὰν καὶ ὀδυνηρὰν σιωπὴν, μαρτυροῦσαν καταφανῶς τὴν γενικὴν ταραχὴν καὶ κατάπληξιν, ὑπῆρξε πολὺ μεγαλειτέρα ἢ αἰσθησις ἣν ἐνεποίησεν, ὅτε, ἀναβὰς τέλος ἐπὶ τὸ βῆμα, δὲν περιωρίσθη εἰς ἀμφιρρεπεῖς καὶ ἀβεβαίαις προτάσεις, ἀλλ' ἐξέθηκε μετὰ θάρρους, σαφηνείας καὶ ἐν τάξει πάνθ' ὅσα ἐπέβαλλεν ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς πόλεως. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατώρθωσε μετὰ θαυμασίας ἀγχινοίας νὰ ἐπωφεληθῇ τὸν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν κατέχοντα τοὺς πολίτας τρόμον, ὅπως ἐπιτύχῃ τὸ πάντων σπουδαιότατον, τὴν μετὰ τῶν Θηβαίων συμμαχίαν.

Ὁ Δημοσθένης δὲν εἶχε μὲν μένει καὶ αὐτὸς ἀπηλλαγμένος τῆς πρὸς τὰς Θήβας δυσμενείας τῆς κατεχούσης ἅπαντας τοὺς Ἀθηναίους· εἶχε δὲ θεωρήσει τοὺς ἀρχαίους φίλους τῶν Περσῶν ὡς τοὺς φυσικοὺς καὶ τοῦ νέου ἐχθροῦ τῆς χώρας συμμάχους καὶ ὑπολάβει αὐτοὺς ἀνικάνους νὰ συναισθανθῶσι τὸ ἐθνικὸν συμφέρον. Ἀλλ' ὅμως ἦτο ἀνέκαθεν διάνοια μεγάλη καὶ καρδιά διαπνεομένη ὑπὸ ἀγνῶν ἐλληνικῶν αἰσθημάτων, ὥστε καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τυφλοῦ μίσους. Ἡ συντήρησις τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἦτο τῶν κυριωτάτων αὐτοῦ μελημάτων, καὶ κατὰ ταῦτα μόνον μετὰ μεγάλης ἐπιφυλάξεως ἐπεδείκνυε, καθ' ἃ ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐν τῷ λόγῳ Περὶ εἰρήνης¹ ῥητῆς αὐτοῦ παρακλήσεως πρὸς τοὺς συμπολίτας, νὰ μὴ θορυβήσῃ μηδεὶς διακόπτων αὐτὸν πρὶν ἢ ἀκούσῃ, καὶ ταῦτα ἐν ᾧ οὐδὲν ἄλλο ἐξέφρασεν ἢ τὴν προςδο-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 412 κ. ε.

κίαν, ὅτι μέλλει νὰ ἔλθῃ ποτὲ χρόνος καθ' ὃν οἱ Θηβαῖοι δὲν θὰ εἶνε πρόθυμοι νὰ στρατεύωσι μετὰ τοῦ Φιλίππου ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν¹.

Τὰ δὲ συμβάντα κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἐπεκύρωσαν τοὺς λόγους αὐτοῦ. Μετὰ τὴν εἰρήνην ἐπῆλθεν ἐν Θήβαις μεταβολὴ τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ ἤρχισεν ἡ συγκρότησις ἐθνικῆς φατρίας. Ταῦτα δὲ πάντα δὲν διέφυγον τὸ ἄγρυπνον ὄμμα τοῦ Δημοσθένους. Διὸ καὶ ἐν τῇ γνώμῃ αὐτοῦ ἐπῆλθε μεταβολή², καὶ ἡ ἀντίθεσις δὲ πρὸς τὸν Αἰσχίνην συνετέλεσεν εἰς προαγωγὴν τῆς μετατροπῆς ταύτης, ἐπειδὴ τὴν φαυλότητα τοῦ Αἰσχίνου διέγνω κυρίως ἐκ τοῦ μεγάλου ζήλου ὃν κατέβαλλεν, ὅπως ὑποθάλη τὴν πρὸς τοὺς γείτονας ἔχθραν, ἐξερεθίσῃ τοὺς Ἀθηναίους ἐναντίον τῶν Θηβαίων, εὐρύνη ὅσημέραι μᾶλλον καὶ καθιστάνῃ ἀνήκεστον τὴν ῥῆξιν καὶ ἐξωθήσῃ τὸ καθ' ἑαυτὸν ὅσον τὸ δυνατόν μᾶλλον τοὺς Θηβαίους εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ. Ἐνεκα δὲ τούτων τῶν λόγων πολὺ μᾶλλον ἔμπεδος ἀπέβη ἡ γνώμη τοῦ Δημοσθένους καὶ ἐπεικιστέρα ἡ περὶ τῶν Θηβαίων κρίσις αὐτοῦ, καὶ μετὰ πολλῶν μεγαλειτέρων παρρησίας διέγνω τὴν ἀξίαν τῆς γείτονος πόλεως. Ἐν δὲ τῷ λόγῳ Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ συμβουλευεῖ τοὺς Θηβαίους νὰ προφυλάσσωνται καὶ νὰ μὴ ἐμπιστεύωνται εἰς τὰς ἐνδείξεις φιλίας τοῦ Φιλίππου³, εἰ καὶ τότε αἱ πρὸς αὐτοὺς διαθέσεις τῶν Ἀθηναίων ἦσαν οὕτω δυσμενεῖς, ὥστε ὁ Δημοσθένης, παρορμῶν τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπιζητήσωσι συμμάχους καὶ ἐπικουρίαν ἀπανταχοῦ, οὐδ' αὐτῆς τῆς Περσίας ἐξαιρουμένης, δὲν ἐτόλμησε νὰ μνημονεύσῃ τῶν Θηβαίων.

Ἀλλὰ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ἑλατείας τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιζητήσωσιν ἐπικουρίαν μακρόθεν· τότε οἱ πλησιέστατοι τῶν γειτόνων ἠδύναντο μόνον νὰ παράσχωσι βοήθειαν· τότε διὰ μιᾶς πᾶσα σωτηρία

¹ Δημοσθένης Περὶ εἰρήνης 15.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 435.

³ Δημοσθένης Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ 63.

ὑπελήφθη ἐγκειμένη ἐν τῇ μετὰ τῶν Θηβῶν συμμαχίᾳ. Διὸ ὁ Δημοσθένης ἠξίωσε τότε νὰ γείνη ἀμελλητὶ ἑναρξίς λόγων πρὸς τοὺς Θηβαίους περὶ καθομολογήσεως συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας ¹. Συγχρόνως δὲ προέτεινε τὴν παρασκευὴν συμπάντων τῶν πολιτῶν καὶ τὴν ἐξόρμησιν αὐτῶν εἰς τὰ σύνορα τῆς Βοιωτίας ². Ἀλλὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τούτων μετὰ τῆς προσηκούσης δραστηριότητος ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἀνωτέρας ἀρχῆς περιβεβλημένης ἔκτακτον ἐξουσίαν. Προέτεινε λοιπὸν τὴν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ πολέμου κατάστασιν ἀρχῆς δέκα πρέσβων, οἵτινες μετὰ τῶν στρατηγῶν ἔμελλον νὰ διοικῶσι τὰ τῆς πολιτείας δίκην κυρίων κατὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν κρίσιν ³. Καὶ εἰς μὲν τὸν Δημοσθένην ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ δήμου ἡ προεδρία τῆς ἐπιτροπείας ταύτης τῆς κοινῆς σωτηρίας ⁴, συμπαρεζεύχθησαν δ' εἰς αὐτὸν ἄνδρες ὁμόφρονες. Οὕτω δὲ ὁ Δημοσθένης ἦτο νῦν ὁ ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τὰ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως ἐπετέθησαν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ.

Πρώτῃ δὲ φροντίς τοῦ Δημοσθένους ὑπῆρξεν ἡ μετὰβασις εἰς τὰς Θήβας. Ἐκεῖ δ' εὔρε συνηγμένους τοὺς πρέσβεις τῶν βοιωτικῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ πρεσβείαν τοῦ Φιλίππου, ἧς ἡγεῖτο ὁ πανοῦργος Πύθων ⁵, ἀνὴρ εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἐπιτήδειος νάναρριπίτῃ μὲν πᾶσαν τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Θηβαίων ὑπολειπομένην ἔχθραν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, νὰ συστήσῃ δ' εἰς αὐτοὺς ὅσον ἔνεστι σθεναρῶς τὴν μετὰ τῶν Μακεδόνων συμμαχίαν. Ἀληθῶς δ' εἰς τὸν Φίλιππον ἔμελλε νὰ εἶνε λίαν δυσάρεστος ἡ συμμαχία

¹ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 178.

² Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 177.

³ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 178· χειροτονῆσαι δέκα πρέσβεις, καὶ ποιῆσαι τούτους κυρίους μετὰ τῶν στρατηγῶν καὶ τοῦ πότε δεῖ βαδίζειν ἐκεῖσε καὶ τῆς ἐξόδου.

⁴ [Ἵππονεί ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς τὸ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως Comité de salut public, καὶ παραβάλλει πρὸς αὐτὸ τοὺς τότε ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ καταστάνας ἄνδρας. Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 669].

⁵ Πρέσβεις τοῦ Φιλίππου ἐστάλησαν εἰς τὰς Θήβας ὁ Πύθων (Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 85), ὁ Ἀμύντας καὶ ὁ Κλέαρχος (Μαρούας παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Βίῳ Δημοσθένους 18, ἀπόσπ. 7).

Ἀθηναίων καὶ Θηβῶν, αἵτινες ἦσαν αἱ πόλεις αἱ ἔχουσαι ἀκόμη πολίτας ἀξιωμαχοὺς, ἡ δὲ συνδιαλλαγὴ τῶν δύο πόλεων, ἐπερχομένη χάριν ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, ἦτο ἠθικὴ ἥττα τῆς ἀμφικτυονικῆς ἐνεργείας τοῦ βασιλέως καὶ συγχρόνως μεγίστη παρακώλυσις τῆς ἐκτελέσεως τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ σχεδίων. Διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς προέβη εἰς τὸ ἔργον μετὰ μεγίστης ἐπιφυλάξεως. Ἐπωφελήθη δὲ τὴν ἐγγὺς στρατοπέδευσιν τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, ὅπως ἀξιώσῃ μετ' αὐστηρότητος μεγάλα. Δὲν προέβη δὲ ὡς βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ἀλλ' ὡς κοινωνὸς τῆς ἐλληνικῆς ἀμφικτυονίας, καὶ ὁ πρέσβυς αὐτοῦ συνωδεύετο ὑπὸ πρέσβεων τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν¹. Οὐδ' ἀπήτησε κἄν παρ' αὐτῶν συμμαχίαν ἐνεργόν, ἀλλὰ μόνον οὐδετερότητα ἐν τῷ πολέμῳ ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ ἄδειαν διαβάσεως διὰ τῆς Βοιωτίας. Καὶ ἐν μὲν περιπτώσει ἀποδοχῆς τῶν προτάσεων αὐτοῦ ὑπέσχετο λάφυρα καὶ πρόσ- ἄρτησιν χώρας, ἐν δὲ περιπτώσει ἀρνήσεως τῶν Θηβαίων ἀπεδείκνυεν ἅπαντα τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, ἅτινα κυρίως ἔμελλον νὰ ἐπινεμηθῶσι τὴν Βοιωτίαν.

Ὁ δὲ Δημοσθένης τίν' ἀντιστηκώματα ἠδύνατο νὰ ἐπιρρίψῃ εἰς τὴν ζυγόν; Οὔτε νὰ ἐκφοβήσῃ εἶχε τρόπον, οὔτε νὰ σαγηνεύσῃ, οὔδὲ ἠδύνατο νὰ ἐπαγγελθῇ ὠφελήματα, ἀλλ' ἤρχετο μόνον ὅπως ἀπαιτήσῃ θυσίας καὶ προτείνῃ πολεμικὰς συμφοράς. Ἄλλως δὲ ἦτο ξένος εἰς τοὺς πολίτας, καὶ, ἅτε ὢν Ἀθηναῖος, ἐτύγχανε τῆς δυσπιστίας πάντων. Αἱ Ἀθηναῖαι ἦσαν ὅλως ἐγκαταλελειμμέναι ἐν τῷ κατὰ τοῦ βασιλέως ἁγῶνι. Εὐκολώτατον λοιπὸν ἦτο νὰ ὑποληφθῇ ὁ Δημοσθένης ἐπιζητῶν χάριν διασώσεως τῶν Ἀθηναίων, αἵτινες εἶχον προκαλέσει τὸν πόλεμον, νὰ καταστήσῃ συμμετόχους τοῦ κινδύνου καὶ τοὺς Θηβαίους, καὶ ὃν ἐν πολέμῳ, καθ' ὃν αἱ Θῆβαι ἦσαν ἀμέσως καὶ κυριώτατα ἐκτεθειμέναι εἰς κίνδυνον, ἐπειδὴ

¹ Ἦσαν δὲ πρέσβεις [τῶν Μακεδόνων, τῶν Θεσσαλῶν, τῶν Αἰνιάνων, τῶν Αἰτωλῶν, τῶν Δολόπων καὶ τῶν Φθιωτῶν]. Ἰδε *Φιλόχορον* [παρὰ *Διονυσίῳ Ἀλικαρνασσεῖ* Πρὸς Ἀμμαῖον I, 11] ἀπόστ. 135 [C. Müller *Fragmenta Historicorum Graecorum* Τόμ. Α' σ. 406].

αἱ Ἀθῆναι αὐταὶ δὲν ἠδύναντο νὰ καταπολεμηθῶσιν ἐπιτυχῶς ἄνευ στόλου.

Καὶ ὅμως ἐνίκησεν ὁ Δημοσθένης ἐν τῇ κρισίμῳ συνεδρίᾳ τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου. Καὶ ὅμως κατῴρλωσε νὰ κηρύξη τὸ κοινὸν καθῆκον τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τιμῆς καὶ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος καὶ συγχρόνως ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἀνεξαρτησίας μετὰ δυνάμεως λόγου οὕτω δαιμονίας, ὥστε συνήρπασε τὰς καρδίας τῶν Βοιωτῶν, ὥστε πᾶσα μικροθυμία καὶ πᾶς δισταγμὸς καὶ πᾶσα δυσαρέσκεια ἐξέλιπον, Ἀθηναῖοι δὲ καὶ Θηβαῖοι διεκάθησαν ὑπὸ κοινῆς φλογὸς ἐνθουσιασμοῦ καὶ φιλοπατρίας, ἣν ἐξερρίπισεν ὁ Δημοσθένης¹. Ἡ ἐπιτυχία δ' ἐκείνῃ τοῦ Δημοσθένους ὑπῆρξεν ἡ μεγίστη καὶ καλλίστη τῶν νικῶν αὐτοῦ, τὸ κατόρθωμα ἐκεῖνο ὅπερ ἀνήκει εἴπερ τι καὶ ἄλλο εἰς αὐτὸν καὶ μόνον καὶ εἶνε ὅλως ἰδιὸν ἑαυτοῦ ἔργον. Δὲν ἦτο δὲ μόνον ἐπιτυχία ἡθικὴ, ἀλλὰ καὶ ἀνδραγάθημα πολιτικὸν ἔχον μέγιστα ἐπακόλουθα. Πράγματι δὲ τὰ κατ' αὐτὴν τὴν τελευταίαν ὥραν διενεργηθέντα ὑπὸ τοῦ Φιλίππου μαρτυροῦσιν ἄριστα, ὅτι ὁ βασιλεὺς τὰ μέγιστα ἐμερίμνα περὶ παρακωλύσεως τῆς συμμαχίας ἐκείνης, εἶχε δὲ μετ' ἀσφαλείας ἐλπίζει, ὅτι αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ συνομολογηθῇ ἕνεκα τῆς ἀκατανικήτου ἔχθρας τῶν δύο γειτόνων πόλεων. Τούτων δὲ τεινουσῶν πρὸς ἀλλήλας τὰς χεῖρας πρὸς κοινὴν αὐτοῦ καταπολέμῃσιν, ἦτο δυνατὴ καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων ἡ προσχώρησις, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει καθίστατο δυνατὴ ἐξέγερσις ἐθνικὴ καταβάλλουσα τὸ ἀξίωμα τοῦ Φιλίππου ἐν Ἑλλάδι καὶ ἄγουσα εἰς κίνδυνον ἀπάσας τὰς ἐπιτυχίας αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐν Θήβαις ἐσώζοντο ἀκόμη προφανῶς λείψανά τινα τοῦ φρονήματος, ὅπερ εἶχεν ἀφυπνίσει ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ, εὐαισθησία τις ὑπὲρ

¹ Θεόπομπος παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Βίῳ Δημοσθένους 18, ἀπόσπ. 239 (C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ 319)· ἡ [δὲ] τοῦ ξήτορος δύναμις, ἐκκριπίζουσα τὸν θυμὸν αὐτῶν καὶ διακαίλουσα τὴν φιλοτιμίαν ἐπεσκόπησε τοῖς ἄλλοις ἄπασιν, ὥστε καὶ φόβον καὶ λογισμὸν καὶ χάριν ἐκβαλεῖν αὐτοὺς ἐνθουσιῶντας ὑπὸ τοῦ λόγου πρὸς τὸ καλόν.

μεγάλων ἰδεῶν, ἱκανότης ἀφοσιώσεως εἰς πνεύματα ὑπέροχα, συναισθήσεως τῆς μεγάλης ἐπιδράσεως τῆς γνησίας εὐγλωττίας καὶ ἀντιλήψεως τῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα ἀγάπης. Ἡ ἄκαμπτος ἔχθρα εἶχε διαλυθῇ, καὶ τοῦθ' ὅπερ ἐν προτέροις χρόνοις εἶχε πάντοτε ματαίως ἐπιδιωχθῇ τὸ μὲν πρῶτον διὰ τῆς βίας τῶν ὕπλων, ἔπειτα δὲ διὰ πολιτικῆς διαλλαγῆς παρὰ τε τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ παρὰ τῶν ἐν Ἀθήναις βοιωτιζόντων ἐπετεύχθη νῦν αἰσίως καὶ ἐν σπουδῇ, αἱ δὲ δύο γείτονες ἐκεῖναι χῶραι, ἃς ἡ φύσις προώρισε φανερώτατα πρὸς ἀμοιβαίαν συμπλήρωσιν ἀλλήλων καὶ αἵτινες ὤφειλον ἀφεύκτως νὰ συμπράξωσι χάριν κοινῆς ἀσφαλείας ὡμολόγησαν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ ἀδελφικὴν πρὸς ἀλλήλας συμμαχίαν.

Οἱ πρέσβεις τοῦ Φιλίππου ἔλαβον ἀπάντησιν ἀρνητικὴν, ἅπασαι δ' αἱ προτάσεις τοῦ Δημοσθένους ἔγειναν δεκταί. Οἱ Ἀθηναῖοι ἠγγυήθησαν εἰς τοὺς Θηβαίους τὴν ἀμείωτον διατήρησιν τῆς ἐν Βοιωτίᾳ ἡγεμονίας αὐτῶν, αἱ δὲ δαπάναι τοῦ πολέμου ἔμελλον νὰ κατανεμηθῶσι κατ' ἀναλογίαν· συγχρόνως δ' ἐψηφίσθη ἡ ἀνάγκη τῶν πόλεων τῆς Φωκίδος καὶ ἡ κοινὴ ἐν τῷ πολέμῳ ἡγεμονία κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν¹. Κατὰ ταῦτα ἡ ὁμολογηθεῖσα συμμαχία ὑπῆρξεν ἡ εὐγενεστάτη καὶ δικαιοτάτη τῶν διαπραχθεῖσων ποτε μεταξὺ πόλεων ἑλληνίδων, ἅτ' ἐρεῖδομένη εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κινδυνεύουσας πατρίδος ὤφειλον νὰ κατασιγασθῶσι πᾶσαι αἱ μικροπρεπεῖς ἀντιζηλῖαι. Καὶ οἱ μὲν Θηβαῖοι ἔτεινον τὴν χεῖρα, ὅπως ἀναστήσωσι καὶ πάλιν τοὺς Φωκεῖς, τὸ δὲ τεῖχος τὸ χωρίζον τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Βοιωτίαν κατέπεσεν, ἀμφοτέρωθεν δὲ τοῦ Κιθαιρώνος, ἀπὸ τοῦ Σουνίου μέχρι τοῦ Παρνασσοῦ, ἐκράτει εἰς πόθος κοινός, μία καὶ μόνη

¹ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 142 [-143]· ἔκδοτον [μὲν] τὴν Βοιωτίαν πᾶσαν ἐποίησε Θηβαίοις, γράψας ἐν τῷ ψηφίσματι, ἐάν τις ἀφίστηται πόλις ἀπὸ Θηβαίων, βοηθεῖν Ἀθηναίους Βοιωτοῖς τοῖς ἐν Θηβαίαις... δεύτερον δὲ τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἀναλωμάτων τὰ μὲν δύο μέρη ὑμῖν ἀνέθηκεν... τὸ δὲ τρίτον μέρος Θηβαίοις... καὶ τὴν ἡγεμονίαν τὴν μὲν κατὰ θάλασσαν ἐποίησε κοινὴν... τὴν δὲ κατὰ γῆν... ἄρδην φέρων ἀνέθηκε Θηβαίοις.

θέλῃσις, ἡ δὲ θέλῃσις αὕτη ἦτο ἡ τοῦ Δημοσθένους, ὅστις συνέπραττεν ἐν ὁμοφροσύνῃ μετὰ τῶν εὐγενεστάτων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους.

Ἐκτοτε δὲ ἴσταντο καὶ πάλιν, ὡς ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περσικῶν πολέμων, ἀντιμέτωποι ἀλλήλων δύο συμμαχίαι, ὧν ἡ μία μὲν ἐτάσσετο μετὰ τοῦ ξένου βασιλέως, ἡ δὲ ἄλλη εἶχεν ἀπόφασιν νάγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Διὸ παρίστατο ἀνάγκη κοινῆς ἀμύνης τῆς στενοτέρας ταύτης Ἑλλάδος καὶ χρήσεως τῶν φυσικῶν ἐρυμάτων τῆς χώρας χάριν τούτου τοῦ σκοποῦ. Κάτωθεν δὲ τῆς Ἐλατείας ἀποστενοῦται ἡ κοιλάς τοῦ Κηφισοῦ, προεκβάλλουσης μὲν ἐκ τοῦ Παργασσοῦ πρὸς τὸν ποταμὸν παρωρείας, ἣτις φέρει μέχρι καὶ τῆς σήμερον τὸ ὄνομα Παρώρι, ἄλλης δὲ τινος ἐκ τοῦ ἀπέναντι κειμένου ὄρους, τῆς Κνημιῖδος, παρ' ἣν παρωρείαν ἔκειτο ἡ πόλις Παραποτάμιοι. Τὴν πάροδον δὲ ταύτην κατέλαβον οἱ σύμμαχοι· αὗται δὲ ἦσαν νῦν αἱ Θερμοπύλαι τῆς ἐλευθερίας Ἑλλάδος¹. Συγχρόνως δ' ἐζήτησαν νὰ ὑποστηριχθῶσι καὶ ἄλλως ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, συνεμάχησαν δὲ μετὰ τῶν Ἀμφισσέων, ἐπειδὴ μεγίστην σημασίαν εἶχε τὸ νὰ μὴ κατορθώσῃ ὁ Φίλιππος τὴν διὰ τῆς βίας ἢ διὰ λόγων ταχείαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἐκείνων². Διὰ τοῦτο δὲ δεκακισχίλιοι μισθοφόροι πεζοὶ καὶ χίλιοι ἵππεις, οὓς εἶχον στρατολογήσει οἱ Ἀθηναῖοι, προωρίσθησαν πρὸς ἄμυναν τῆς Λοκρίδος³, καὶ ἔσπευσαν εἰς τὴν Ἀμφισσαν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Χάρητος καὶ τοῦ Θηβαίου Προξένου⁴. Κατὰ ταῦτ' ἀπесπάσθησαν ἀπὸ πάσης συμμετοχῆς εἰς τὴν αἰσχροὴν κατάχρησιν τῆς πατρῴας θρησκείας τὴν τελουμένην πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Φιλίππου, καὶ ἔσχον τὸ θάρρος νὰ ἐπιδείξωσι κατενώπιον ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων πλείονα εὐλάβειαν πρὸς

¹ Θεόπομπος παρὰ Στράβωνι [IX, σ.] 424, ἀπόσπ. 264 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 323], Πολυαῖνου Στρατηγήματα IV, 2, 14.

² Πλουτάρχου Βίοι δέκα ἐητόρων σ. 851. Ἐν τῷ ψηφίσματι βλέπομεν ἀναγραφόμενους Λοκροὺς, ἀλλ' ὁ Δημοσθένης ἀναφέρει ἀνωτέρω μόνην τὴν πρωτεύουσαν πόλιν ἀντὶ τῆς ὅλης χώρας.

³ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 146.

⁴ Πολυαῖνου Στρατηγήματα IV, 2, 8.

τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος ἢ πρὸς τὰς ἀράς καὶ ποινὰς τῶν προδοτῶν Ἀμφικτυόνων. Διὰ τοῦτο προέβησαν ἀμέσως καὶ εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐκ τῶν ἐνόντων ἐπανορθώσεως τοῦ γενομένου ἀδίκου καὶ τῆς ἀνακτίσεως τῶν πόλεων τῆς εἰς τὰς δελφικὰς σκευωρίας θυσι-ασθείσης Φωκίδος. Κληθέντες δὲ ὑπὸ τῶν συμμάχων πόλεων, ἐπέστρεψαν οἱ φυγάδες Φωκεῖς εἰς τὴν πατρίδα, καὶ οἱ τέως διεσκεδασμένοι ἠθροίσθησαν καὶ πάλιν ἐν ταῖς ἐρήμοις αὐτῶν οἰκήσεσι ¹. Μετὰ δὲ τῆς προσιδιαζούσης εἰς τοὺς Ἑλληνας δεξιότητος ἀνφκίσθησαν καὶ πάλιν, προστατευόμενοι ὑπὸ τῆς λοκρικῆς στρατιᾶς, ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῶν πόλεων αὐτῶν, καὶ ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ὀρεινῶν παρόδων τοῦ Παρνασσοῦ. Ἀπέβησαν δὲ πάραυτα χρησιμώτατοι σύμμαχοι, ἅτε διακαιόμενοι ὑπὸ τοῦ ζήλου νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν Φίλιππον καὶ ἔχοντες ἀπεγνωσμένην ἀπόφασιν καὶ θάρρος νὰ ὑπεραμυνθῶσι τῆς ἀνακτηθείσης πατρίδος. Τέλος δ' ἔστειλαν οἱ σύμμαχοι καὶ πρέσβεις ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως τύχωσιν ἐπικουρίας. Καὶ ἐκεῖναι μὲν αἱ πόλεις, ὅσαι εἶχον προσχωρήσει εἰς τὸν Δημοσθένην, τὰ Μέγαρα, ἡ Κόρινθος, αἱ ἐν Εὐβοίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ, ἡ Λευκάς καὶ ἡ Κέρκυρα, ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ παράσχωσιν ἐκάστη τὸ ἐπιβάλλον μέρος μαχητῶν καὶ ἀποτίσωσιν εἰσφοράς εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ πολέμου ². οἱ δὲ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους δυσμενῶς ἔχοντες Πελοποννήσιοι ἔμειναν τοῦλάχιστον οὐδέτεροι ³ καὶ δὲν ἐπείσθησαν νὰ ὑποστηρίξωσι τὸν Φίλιππον, ἀξιοῦντα παρ' αὐτῶν ἐπικουρίαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἱεροῦ πολέμου.

Οὕτω δ' εἶχεν ἐκλίπει αἰσίως καὶ ἡ ἔχθρα μεταξὺ Θηβῶν καὶ Φωκίδος, μεταξὺ Φωκίδος καὶ Ἀμφίσσης, μεταξὺ Ἀμφίσσης καὶ Ἀθηνῶν. Περὶ δὲ τὸν Παρνασσὸν ἠθροίσθησαν ἄξιαι λόγου δυνάμεις, καὶ συγχρόνως ἐστρατοπέδευον παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βοιω-

¹ Πανσανίου X, 3, 3. Πρόκειται δὲ κυρίως περὶ τῆς [Ἀμδρύσου ἢ] Ἀμδρύσου Πανσανίου X, 36, [2]. IV, 31, 5.

² Πλούταρχος ἐν Β' ὑπὸ Δημοσθένους 17. *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 95.

³ Ἐμειναν δὲ αὗται οὐδέτεραι ἐπὶ τῇ τῆς Ἰδίας πλεονεξίας ἐλπίδι. Ἰδε Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 64. Πρβλ. Πανσανίου VIII, 6, 1.

τίας ἐναντίον τοῦ Φιλίππου ἐν ἀδελφικῇ συμμαχίᾳ οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπιτηροῦντες πάσας τὰς κινήσεις τοῦ βασιλέως. Δὲν περιωρίσθησαν δ' εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἐπῆλθον μεταξύ ἐνίων σωμάτων αἵματηραὶ συγκρούσεις ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κηφισοῦ. Δύο δὲ τῶν μαχῶν τούτων ἦσαν γνωσταὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα ἡ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ ἡ χειμερινή¹. Ἐν ἀμφοτέrais δ' ἐνίκησαν οἱ σύμμαχοι, καὶ ἐν ἀμφοτέrais διεκρίθησαν ἰδίως οἱ Ἀθηναῖοι, ἀναδειχθέντες, καθ' ἃ λέγει μεθ' ὑπερηφανείας ὁ Δημοσθένης, ὅχι μόνον ἄμεμπτοι, ἀλλὰ καὶ θαυμαστοὶ ἐπὶ τῇ παρασκευῇ, τῇ εὐκοσμίᾳ καὶ τῇ προθυμίᾳ², ἐφ' ᾧ ἐτιμήθησαν καὶ ἐδοξάσθησαν καὶ πάλιν ὡς πρόμαχοι τῶν Ἑλλήνων. Τινὰ δὲ μετ' ἰδιαζούσης ἐπιτυχίας ἀγωνισθέντα σώματα, οἷα ἡ Κεκροπίς φυλὴ, ἥς ταξίαρχος ἦτο ὁ Βούλαρχος, ἀνέθηκαν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀναθήματα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν³. Ἡ δὲ πόλις ἐπανηγύρισε τὰς γενομένας νίκας διὰ θυσίων καὶ πομπῶν, ἅπαντες δ' ἐπλήσθησαν φρονήματος, αἰσθήματος εὐγνωμοσύνης καὶ χρηστῶν ἐλπίδων. Εἶχον δὲ πάντες τελείαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ Δημοσθένους, καὶ ἐξεδήλωσεν τὴν τιμὴν ταύτην δημοσίᾳ στεφανώσαντες αὐτὸν ὡς σωτῆρα καὶ προστάτην τῆς πόλεως διὰ χρυσοῦ στεφάνου ἐν τῇ ἐαρινῇ ἑορτῇ τῶν μεγάλων Διονυσίων κατὰ πρότασιν τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Δημομέλους, ὅστις πρότερον ἐτάσσετο εἰς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ⁴.

Ἀλλ' οὐχ ἥττον οὐδέποτε ἔλειψαν ἀντιρρήσεις, ὑπῆρξαν δὲ οἱ πειραθέντες νὰ στερῇσωσιν αὐτὸν τῆς ἀγάπης τῶν συμπολιτῶν. Οἱ ἀντίπαλοι ἐκάκιζον αὐτὸν ὡς βοιωτιάζοντα καὶ ἐμπορούμενον πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς συμπαθείας, ἥτις ἐπὶ μακροὺς ἤδη χρόνους ἐθεωρεῖτο παραπλάνησις, εἰς οὐδένα Ἀθηναῖον ἄξιον τοῦ ὀνόματος ἐπιτρεπομένη⁵. Τῶν δ' ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἀντεπεξῆλθε κατὰ τοῦ

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 216.

² Δημοσθένους Περὶ τοῦ στεφάνου 216].

³ Kirchhoff ἐν τῷ Monatsbericht der Preussischen Akademie. 1863 σ. 6. [Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' α' σ. 336, ἀρ. 562].

⁴ [Πλουτάρχου] Βίοι δέκα βῆτόρων σ. 846 a.

⁵ Διοχίνου [Περὶ παραπροθείας] 106· [καὶ γὰρ] πρὸς τοῖς ἄλλοις κα-

Δημοσθένους μετὰ πικρίας ἀπροκαλύπτου ιδίως ὁ Φωκίων, καὶ ταῦτα ἐν χρόνῳ καθ' ὃν ἡ συνδιαλλαγή αὐτοῦ μετὰ τοῦ Δημοσθένους θὰ ἦτο εἴπερ ποτὲ ἀξία λόγου. Βεβαίως δὲ τὸν Δημοσθένην ἐλύπησε καιρίως ἡ ἀντίπραξις τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ἐπειδὴ ὁ Φωκίων ἦτο πλὴν τοῦ Δημοσθένους ὁ ἐντιμότερος τῶν χαρακτήρων, ὁ ἀρρενωπότατος τῶν ἐν Ἀθήναις ὑπερχόντων, ἀνὴρ, ὅστις, καθ' ὃν ὁ Δημοσθένης, ἐχρεώσται τὰ πάντα εἰς ἑαυτὸν, εἶχε κρίσιν αὐτάρκη ὡς ἐκεῖνος καὶ ἀκλόνητον ἀνεξαρτησίαν γνώμης. Ὁ Φωκίων οὐδέποτε ἠδυνήθη νάποβῃ φατριαστής. Συνηνοῦντο δ' ἐν αὐτῷ αἱ δύο ὁρμαὶ τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Καὶ ἐκ μὲν τῆς Ἀκαδημίας εἶχεν ἀποκομίσει αὐστηρὰν περιφρόνησιν παντὸς καθεστῶτος, ἀλλ' ἡ ἐξαιρέτως πρακτικὴ αὐτοῦ φύσις καὶ ἡ φιλοπονία παρεκάλουν αὐτὸν ἀπὸ τῆς δίκην γνησίου Πλατωνικοῦ ἀποχωρήσεως ἐκ τῆς κοινωνίας. Ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην ἔργου τινὸς, καὶ ὑπηρέτει τὴν πολιτείαν, ἀλλ' ὑπηρέτει αὐτὴν μόνον ἐκ συναισθήσεως τοῦ καθήκοντος, ὁσίας δίκην, ἄνευ ιδίου ἐνδιαφέροντος, ἄνευ ἔρωτος καὶ ἄνευ θερμότητος. Ἴσως σπανίως ποτὲ ὑπῆρξε στρατηγὸς εὐτυχῆς, αἰσθανθεὶς ὀλιγωτέραν τοῦ Φωκίωνος φιλοδοξίαν καὶ ὀλιγωτέραν χαρὰν ἐπὶ ταῖς ἐπιτυχίαις αὐτοῦ. Πᾶς πολεμικὸς κίνδυνος ἠϋξανε τὸ ἀξίωμ' αὐτοῦ, καὶ ὅμως ἐπεθύμει μόνον εἰρήνην. Ἡ χρηστότης αὐτοῦ προσείλκυεν εἰς αὐτὸν τὴν τιμὴν πάντων, ἀλλ' ἐκεῖνος περιεφρόνει τὰ πλήθη τὰ τιμῶντ' αὐτὸν καὶ ἀντήμειβε τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῶν δι' ὀδριστηκῆς δυσπιστίας. Ἐθεώρει δὲ πᾶσαν ἔξαρσιν τοῦ δήμου ἐπικίνδυνον παραπλάνησιν, καὶ ὑπελάμβανε τοὺς ῥήτορας τοὺς προάγοντας αὐτὴν καὶ παρορμῶντας τοὺς πολίτας εἰς ἔργα ὑπέρτερα τῶν δυνάμεων αὐτῶν ὡς τοὺς ἐπικινδυνωτάτους συμβούλους τοῦ δήμου. Αὐτὸς δ' ἐκεῖνος δὲν ἤθελε νὰ εἶνε ῥήτωρ, ἀλλ' ἡ διαλεκτικὴ παιδεία ἣς εἶχε τύχει, ἡ ζωηρότης τοῦ ὑπερόχου αὐτοῦ πνεύματος, ἡ νηφάλιος ψυχρότης καὶ ἡ ἀκράδαντος ἐμμονὴ εἰς τὰς γνώμας αὐτοῦ, ἥτις ἄλλως συνεβί-

βάζετο πρὸς τὰς περὶ ἀπραγμοσύνης ἀρχὰς αὐτοῦ, παρῆχον εἰς τοὺς λόγους τοῦ Φωκίωνος δύναμιν τοιαύτην κατὰ τε τὰς ἐπεισοδιακὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ γνώμης καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις, καθ' ὥς ἀντεπεξήρχετο δημοσίᾳ πρὸς τὰς γνώμας τῶν ἄλλων, ὥστε αὕτη ἀνεδείκνυεν αὐτὸν τὸν κινδυνωδέστατον ἀπάντων τῶν ἀντιπάλων τοῦ Δημοσθένους, [ὅστις ἀπεκάλει τὸν Φωκίωνα κοπίδα τῶν ἑαυτοῦ λόγων] ¹. Ὡμοίαζε τέλος ὁ Φωκίων πρὸς βράχον, καθ' οὗ ἐθραύοντο τὰ κύματα πάσης ἐν τῷ τότε χρόνῳ ἀντιπολιτεύσεως· ὅσῳ δὲ ὑψηλότερον ἐκυματοῦντο ταῦτα, τόσῳ ἀποτομωτέρα ἀπέβαινεν ἡ ἀντίστασις αὐτοῦ ².

Καὶ παρ' ἄλλων δ' ἔγειναν ἀπόπειραι παρακωλύσεως τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου. Ἠγγέλθησαν μὲν σημεῖα τοῦ μέλλοντος ἐμβάλλοντα φόβον, ἐπεζητήθη δ' ἡ ἐρμηνεία ἀτυχιῶν, αἵτινες εἶχον συμβῆ κατὰ τὰ τελευταῖα Ἑλευσίνια, ὡς κακῶν προμαντευμάτων ³. Ἡ δὲ ἀντιπολίτευσις συνεμάχησεν, ὡς ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Περικλέους, μετὰ φατρίας δεισιδαίμονος καὶ ὑπὸ τῶν ἱερέων ὑποθαλπομένης, ἥτις τὴν μετὰ τῶν ἐναγῶν Φωκίων καὶ Ἀμφισσέων συμμαχίαν ὑπελάμβανεν ἔργον ἀνόσιον, μέλλον πάντως νὰ καταστήσῃ τοὺς θεοὺς δυσμενεῖς πρὸς τὴν πόλιν. Διεδόθησαν δὲ μαντεῖαι ἀποσκοποῦσαι εἰς ἐκφόβησιν καὶ μικροψυχίαν τοῦ πλήθους, καὶ τέλος προεβλήθη ἡ ἀξίωσις νὰ ἐρωτηθῇ πρὸ παντὸς κρίσιμου διαβήματος ἡ Πυθία τί ὤφειλον νὰ πράξωσιν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ταῦτα ἐν ᾧ ἦτο γνωστὸν, ὅτι οἱ Δελφοὶ ἐν τῷ τότε χρόνῳ ἐδικαιοῦντο πολὺ ὀλιγώτερον ἢ ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων νὰ ἐκφράσωσι γνώμην περὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, καὶ ὅτι ἡ Πυθία ἐφιλίππιζε κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Δημοσθένους. ⁴.

¹ Περὶ τῶν διαφορῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ Φωκίωνος ἴδε *Πλούταρχον* ἐν Βίῳ Φωκίωνος 9 καὶ 16. Τὴν δ' ἐκφρασιν τοῦ Δημοσθένους περὶ Φωκίωνος ὡς κοπίδος τῶν λόγων αὐτοῦ ἴδε αὐτόθι 5. [Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 334].

² [Περὶ τοῦ Φωκίωνος ἴδε Bernays Phokion und seine neuere Beurtheiler. Ἐν Βερολίῳ. 1881].

³ *Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Δημοσθένους 19 κ. εἰ.

⁴ *Διοσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 130. Ἀμεινιάδης μὲν προῦλεγεν εὐλαβεῖσθαι καὶ πέμπειν εἰς Δελφοὺς ἐπερησομένους τὸν θεὸν ὅτι χρὴ πράττειν, Δημοσθένης δὲ ἀντέλεγε φιλιππίζειν τὴν Πυθίαν

Ἄλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ ἀντιπράξεις δὲν ἴσχυσαν νάντιπαλαί-
σῳσι πρὸς τὸ ρεῦμα τῆς κοινῆς γνώμης. Καὶ οἱ μὲν πολῖται ἐνε-
φοροῦντο πεποιθήσεως, ὁ δὲ Δημοσθένης προίστατο ἐδραίως καὶ
μετ' ἀσφαλείας τῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος καὶ ἀντεπεξήρχετο
δραστηρίως ἐναντίον πάντων ἐκείνων, ὅσοι ἤθελον νὰ χαλαρώσω-
σιν ἢ συγχύσωσι τὴν ἔξαρσιν τῆς φιλοπατρίας. Πιθανῶς δὲ συν-
δέεται πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦ Δημοσθένους ἐναντίον τῆς ἱερατικῆς
φατρίας καὶ ἡ κατ' εἰσήγησιν αὐτοῦ γενομένη θανάτωσις τῆς μάν-
τιδος Θεωρίδος, ἥτις κατεδικάσθη ἔνεκα τῶν σκευωριῶν αὐτῆς¹.
Διῶκει δὲ ὁ Δημοσθένης τὰ κοινὰ ἐν τε Θήβαις καὶ ἐν Ἀθήναις,
μετὰ θάρρους δὲ καὶ προθυμίας ἀνέμενον ἅπαντες οἱ φιλοπάτριδες
τὴν θερνὴν ἐκστρατεῖαν, ἐξ ἧς ἐξηρτᾶτο ἡ κρίσις τοῦ ἀγῶνος.

Πάντη δὲ διαφόρως εἶχον τὰ κατὰ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον.
Ὁ Φίλιππος ἔβλεπεν, ὅτι εἶχεν ἀπατηθῆ δεινῶς. Πρὸ τῶν ἰδίων
αὐτοῦ ὀφθαλμῶν ἀνεκτίζοντο καὶ πάλιν αἱ πόλεις ἃς εἶχε κατα-
στρέψει, αἱ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τὰριστερὰ αὐτοῦ πάροδοι κατεί-
χοντο ὑπὸ μεγάλων, ἐξαιρέτως συντεταγμένων καὶ καλῶς διοι-
κουμένων στρατιῶν. Αἱ δὲ πρῶται μάχαι εἶχον ἀποβῆ ἀτυχεῖς εἰς
αὐτὸν, καὶ ὁ ἀγὼν, ὃν εὐρίσκετο ἡναγκασμένος νάναλάβῃ, ἦτο οὐ
μόνον καθ' ἑαυτὸν ὅλως ἀπροσδόκητος καὶ δυσάρεστος εἰς αὐτὸν,
ἀλλὰ καὶ οὐδεμίαν παρεῖχε βεβαιότητα περὶ ἐπιτυχίας.

Καὶ καθ' ἅπαντας μὲν τοὺς μῆνας τοῦ χειμῶνος εἶχεν ὁ Φί-
λιππος συγκρατήσῃ τὸ μέγα πλῆθος τῆς στρατιᾶς ὅπισθεν τῶν
στενῶν· ἐπελθόντος δὲ τοῦ ἔαρος, ἡναγκάσθη νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς
στενοχώρου ἐκείνης θέσεως καὶ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ πρόσω,

φάσκων, ἀπαίδευτος ὢν καὶ ἀπολαύων καὶ ἐμπιπλάμενος τῆς
διδομένης ὑφ' ὧν αὐτῷ ἐξουσίας.

¹ Φιλόχορος παρ' Ἀρροκρατίωνι ἐν λ. Θεωρίς, ἀπόσπ. 136 [C. Müller
Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 407]. Πρὸς Bœckh Über den
Plan der Atthis des Philochoros | ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akademie.
1832] σ. 23 | καὶ ἐν ταῖς τοῦ αὐτοῦ Kleine Schriften Τόμ. Ε' σ. 397 κ. ἑ.]. Κατὰ τὸν
Φιλόχορον ἀσεβείας κριθεῖσα ἀπέθανεν. Ἴδε καὶ Πλούταρχον ἐν Βίῳ Δη-
μοσθένους 14.

εἴτε βαίνων παρὰ τὸν Παρνασσὸν, εἴτε εἰσορμῶν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Προετίμησε δὲ νὰ ἐπιχειρήσῃ πρῶτον τὸν πόλεμον πρὸς δυσμὰς, ἐπειδὴ προσεδόκα εὐχερεστέραν τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ. Μέρος δὲ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ ἐστρατοπέδευεν ἀκόμη παρὰ τὸ Κυτίνιον, ἔνθα ὑπάρχει πᾶροδος ἄγουσα ἀπὸ τῆς περὶ τὰς πηγὰς τοῦ Κηφισοῦ χώρας εἰς τὴν Ἀμφίσσαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἐτόλμησεν ὁ Φίλιππος νὰ εἰσορμήσῃ ἐξ ἐφόδου μετὰ τῆς στρατιᾶς εἰς τὰς ἐπικινδύνους φάραγγας τοῦ ὄρους, προετίμησε δὲ νὰ καταφύγῃ εἰς στρατήγημα ἐξ ἐκείνων δι' ὧν εἶχε κατορθώσει πάντοτε νὰ ὑπερέχῃ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ δὴ διέταξε πλάστην ὑποχώρησιν, ἀπέσυρε τὴν στρατιάν ἐκ τῶν στενῶν τῆς Δωρίδος καὶ ἀνήγγειλε δι' ἐπιστολῆς, ἧς ἐξεπίτηδες διενήργησε τὴν παρὰ τῶν ἐχθρῶν σύλληψιν, τὸ ψευδὲς ἄγγελμα, ὅτι ὤθθεν εἶχεν ἐκραγῇ ἀποστασία τῶν θρακικῶν λαῶν, ἀναγκάζουσι αὐτὸν νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν Θράκην καὶ ἀναβάλλῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων πολέμου. Τοιαῦτα δὲ στρατηγήματα ἦσαν τελεσφορώτατα, διεξαγομένου πολέμου πρὸς μισθοφόρους, ὧν ἀτελής ἦτο ἡ πειθαρχία καὶ οὔτινες, κατέχοντες θέσεις ὧν ἡ ἄμυνα ἦτο δυσχερής, μόνον ὑπὸ τοῦ φόβου ἐνεστώτος κινδύνου καὶ τῆς ἀμέσου θέας τῶν πολεμίων ἠδύναντο νὰ συγκρατηθῶσι. Διὸ οἱ μὲν μαχηταὶ διεσπάρησαν, τὰ δὲ στενὰ ἔμειναν ἀφύλακτα, καὶ, πρὶν ἢ οἱ σύμμαχοι ὑποπτεύσωσι τὸν δόλον, ὁ βασιλεὺς ἐπέστρεψε διὰ ταχυτάτης πορείας καὶ εἰσῆλθε διὰ τῶν στενῶν. Ἡ δὲ στρατιὰ τῶν μισθοφόρων, καταληφθεῖσα ἐξαπίνης, ἠττήθη τελείως πλησίον τῆς Ἀμφίσης¹, καὶ ἡ πόλις μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας ὑπέστη τὴν αὐτὴν οἰκτρὰν τύχην ἣν πρότερον ἡ Φωκίς². Καὶ ἡ Ναύπακτος δὲ, κατεχομένη ὑπὸ φρουρᾶς Ἀχαιῶν, κατελήφθη ἐξ ἐφόδου καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς Αἰτωλοὺς³.

¹ Ἴδε περὶ τῆς ἡττῆς τοῦ Προξένου *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 146. *Πολυαῖνου* Στρατηγήματα IV, 2, 8.

² *Στράβωνος* IX σ. 419. 427.

³ *Θεόπομπος* παρὰ *Σουίδα* ἐν λ. *Φρουρήσεις ἐν Ναυπάκτῳ*, ἀπόσπ. 46 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 285].

Διὰ δὲ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης, ἣν κατώρθωσεν ὁ βασιλεὺς ἕνεκα τῆς ἀμελείας τῶν ἡγουμένων τῶν μισθοφόρων, ἴσως δὲ καὶ προσίας μεταξὺ αὐτῶν, εἶχε ματαιωθῆ κυριώτατον μέρος τοῦ πολεμικοῦ σχεδίου τοῦ Δημοσθένους. Τότε δὲ πλέον ἡδύνατο νὰ στρέψῃ ὁ Φίλιππος ἀπάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις πρὸς ἀνατολάς· καὶ ἡδύνατο μὲν νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Βοιωτίαν ἐλευθέρως διὰ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ Παρνασσοῦ, ἡδύνατο δὲ καὶ νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τῆς Ναυπάκτου, ὅπως ἀναγκάσῃ τοὺς Πελοποννησίους ἐπικούρους τῶν Ἀθηναίων νὰ ἐπιστρέψωσιν οὐκ αὖτε.

Πιθανῶς δὲ περὶ τοῦτον τὸν χρόνον ἐπεχείρησεν ὁ βασιλεὺς νέας διαπραγματεύσεις. Καὶ ἡδύνατο μὲν νὰ προσδοκᾷ, ὅτι αἱ πόλεις δὲν θὰ ἡδύνατο νὰνθέξωσιν ἐπὶ μακρὸν εἰς τοιαύτην ὑπέρμετρον ἔντασιν τῶν δυνάμεων αὐτῶν, ἐγίνωσκε δὲ καὶ τὴν ἔτι ὑφισταμένην μεγάλην ἐναντίον τῆς πολεμικῆς ἐνεργείας ἀντίπραξιν. Ἄλλως δὲ ἡ καταστροφή τῆς Ἀμφίσσης ἐνεποίησεν, ὡς εἰκὸς, αἰσθησιν συγκινήσεως καὶ φόβου. Ὡς δὲ εἶχον νῦν τὰ πράγματα, ἄμεσος σκοπὸς, οὗ ἐστοχάζετο νῦν ὁ βασιλεὺς, ἦτο ἡ Βοιωτία, ἥτις τὸ κατ' ἀρχὰς παρέργως μόνον ἀνέμιγνύετο εἰς τὰ τοῦ πολέμου. Καὶ αἱ μὲν Θῆβαι ἐνεφοροῦντο ἀκόμη τοῦ πνεύματος τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ' αἱ Θῆβαι δὲν ἦσαν ἡ Βοιωτία, καὶ οἱ πρέσβεις τῶν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ Βοιωτίᾳ πόλεων, ὧν ἡ γῆ ὑφίστατο ἤδη τὰπὸ τοῦ πολέμου δεινὰ, εἶχον ἄλλην γνώμην. Διὰ ταῦτα κατ' ἀκολουθίαν τῶν νέων ἐκ τοῦ μακεδονικοῦ στρατοπέδου προτάσεων¹ ἐπῆλθε δισταγμὸς καὶ σάλος, οὐ μόνον δ' ἐν Θήβαις, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις ἀνεθάρρησε καὶ πάλιν ἡ φιλειρηνικὴ φατρία καὶ ἐπέδειξε πλείονα τόλμην. Ἐξιώθη δὲ ἀπροσδοκῆτως προσοχῆς διὰ τὸν λόγον, ὅτι προϊστάτο αὐτῆς ὁ δοκιμώτατος τῶν στρατηγῶν τῆς πόλεως, οὗ τὴν φιλοπατρίαν οὐδεὶς ἡδύνατο νὰ διαμφισβητήσῃ. Κατὰ παράδοξον δ' ἀντίθεσιν ὁ μὲν ἀπόλεμος ῥήτωρ παρώρμα πρὸς τὸν πόλεμον, ὁ δὲ πολεμικὸς ἀνὴρ

¹ *Δισχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 148-151.

δὲν ἔπαυεν ἀποτρέπων ἀπὸ τοῦ πολέμου καὶ συμβουλευὼν τὴν εἰρήνην¹. Οἱ δὲ δύο ἄνδρες ἦλθον καὶ εἰς ἰδιωτικὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον ἀλλήλων. Καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης, ἐρεθισθεὶς ἐπὶ τῇ ἰσχυρογνώμονι ἀντιστάσει τοῦ ἀντιπάλου, λέγεται ἀπειλήσας αὐτὸν διὰ τῶν λέξεων θά σε ἀποκτείνωσιν οἱ Ἀθηναῖοι, Φωκίων, ἂν μανῶσιν, ὁ δὲ Φωκίων ἀπήντησε πρὸς ταῦτα Σὲ δὲ, ἂν σωφρονῶσιν². Ἡ δὲ λογομαχία αὕτη καὶ ἄλλαι ὅμοιαι, παραδοθεῖσαι ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων, παρέχουσιν ἔννοιάν τινα τῆς ἐντάσεως τοῦ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ἀνταγωνισμοῦ.

Εἰς δὲ τὸν Δημοσθένην ἦτο ἀφόρητος ἡ σκέψις ὅτι ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ ἡδύναντο τυχόν νὰ ματαιωθῶσιν ἅπασαι αἱ ἐπιτυχίαι θυσίων καὶ μόχθων μακρῶν ἐτῶν. Ἡ σκέψις δὲ αὕτη ἐπηύξησε τὴν δραστηριότητ' αὐτοῦ, καὶ ἠνάγκασε τὸν ἐνθουσιώδη ἄνδρα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα μετὰ πολὺ μείζονος τόλμης, ὅπως ἐκφοβήσῃ μὲν τοὺς προδότας, φρονηματίσῃ δὲ τοὺς διστάζοντας, ἐνισχύσῃ δὲ τοὺς κλονουμένους. Καὶ ἐμέμφθησαν μὲν αὐτὸν, ὅτι κατεσκεύασεν ἑαυτῷ δυναστείαν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ὡς δ' ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς προΐστατο τῆς πόλεως ὁ Περικλῆς, παρεπονούντο, ὅτι ἡ δημοκρατία εἶχεν ἄρδην ἀναιρεθῆ καὶ ὅτι τὰ τῶν Ἀθηνῶν διωκοῦντο ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἐν κοινωνίᾳ ἐνεργείας μετὰ τῶν βουλευτῶν³. Ἰσχυρίζοντο δὲ, ὅτι οὐδεμίαν ἠνείχετο ἀντίρρησην, ὅτι ἐφέρετο πρὸς τοὺς στρατηγοὺς μεθ' ὑπερφροσύνης δίκην κυρίου, ὅτι κατεδίωκεν αὐστηρῶς καὶ μετ' ὀργῆς, ὥς ποτε ὁ Κλεοφῶν, πάντας τοὺς ὅπωςδῆποτε ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐκφραζομένους, ὅτι δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν τελευταίων προτάσεων τοῦ βασιλέως κλονηθέντας βουλευτὰς μόνον δι' ἐκφοβήσεως καὶ βίας εἶχε καταναγκάσει

¹ Ὁ μὲν Φωκίων ὑπελόγιζε κυρίως ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔποψιν τὰς ἐκατέρωθεν δυνάμεις. ὁ δὲ Δημοσθένης ἀπ' ἐναντίας εἶχε πίστιν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ πολιτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ἰδε *Πλούταρχον* [ἐν Βίῳ Φωκίωνος] 16. Πρὸς. Bernays Phokion σ. 64.

² [*Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Φωκίωνος 9].

³ Περὶ τῆς δυναστείας τοῦ Δημοσθένους ἴδε *Διοχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος]

νὰ μὴ ἀποσπασθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ ¹. Ἀλλ' ὅμως ἡ διαγωγὴ τοῦ Δημοσθένους ἐν Ἀθήναις δικαιολογεῖται ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι δὲν ἐτύγχανε φανερᾶς ἀντιπράξεως παρὰ μεγάλου μέρους τοῦ δήμου, ἀλλὰ μόνον παρ' ἐνίων ἀνδρῶν ἢ μικρῶν τάξεων, ἐπιζητουσῶν τὴν παρακώλυσιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ διὰ σκευωριῶν κρυφίων. Ἡ δ' εὐνοία τοῦ δήμου ἐξεδηλώθη διὰ νέας στεφανώσεως τοῦ ῥήτορος, προταθείσης παρὰ τοῦ Ὑπερείδου καὶ ψηφισθείσης πανηγυρικῶς παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Διώνδου ², τελεσθείσης δὲ πιθανῶς ἐν τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις τὸ θέρος τοῦ 338 π. Χ. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν τελευταίων περὶ εἰρήνης προτάσεων ἡ μάχη ἀπέβη ἀναπόφευκτος, ἀμφοτέροι δὲ οἱ πολέμιοι ἔσπευδον εἰκότως πρὸς ταχεῖαν λύσιν. Ὡς πρὸς δὲ τὸ πεδίον τῆς μάχης οἱ μὲν Ἕλληνες εἶχον συμφέρον, ὡς εἰκὸς, νὰ διατηρήσωσι τὴν ὀχυρὰν αὐτῶν θέσιν ἐν ταῖς στενοπορίαις τῆς κοιλάδος τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἀναμείνωσι τὴν προσβολὴν ἐν αὐταῖς, ὁ δὲ Φίλιππος, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ τῶν τελευταίων διαπραγματεύσεων εἶχε προσλάβει τὴν ἐπικουρίαν τὴν ἀγομένην εἰς αὐτὸν ἐκ τῆς Μακεδονίας παρὰ τοῦ Ἀντιπάτρου, εἶχεν ἀνάγκην πεδίου, ἐν ᾧ νὰ δυνηθῇ νάναπύξῃ τὴν ἵππον καὶ ἐπιδείξῃ τὴν στρατηγικὴν αὐτοῦ ὑπεροχὴν.

Διὸ ἐγκατέλιπεν ὁ Φίλιππος τὰ χειμάδια αὐτοῦ, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τῆς παρόδου, ἔστειλε τὴν προφυλακὴν εἰς τὴν ὄρεινὴν χώραν τὴν περιβάλλουσαν ἀπὸ βορρᾶ τὴν κοιλάδα τῆς Κωπαίδος, ἐδήλωσε τὰ ἐν αὐτῇ βοιωτικὰ χωρία καὶ ἠπειλήσεν ὅλα τὰνατολικά

¹ *Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Δημοσθένους 18· οὕτω δὲ μέγα καὶ λαμπρὸν ἐφάνη τὸ τοῦ ῥήτορος ἔργον, ὥστε... ὑπηρετεῖν μὴ μόνον τοὺς στρατηγούς τῷ Δημοσθένει ποιοῦντας τὸ προσταττόμενον, ἀλλὰ καὶ τοὺς βοιωτάρχας, διοικεῖσθαι δὲ τὰς ἐκκλησίας ἀπάσας οὐδὲν ἤττον ὥπ' ἐκείνου τότε τὰς Θηβαίων ἢ τὰς Ἀθηναίων, ἀγαπωμένου παρ' ἀμφοτέροις καὶ δυναστεύοντος οὐκ ἀδίκως οὐδὲ παρ' ἀξίαν, ὡς περ ἀποφαίνεται Θεόπομπος, ἀλλὰ καὶ πάνυ προσήκοντως.

² *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 222. *Ὑπερείδου* Κατὰ Διώνδου [C. Müller] *Oratores Attici* Τόμ. Β' σ. 408. Πρβλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 557.

τῆς Βοιωτίας. Οἱ δὲ σύμμαχοι εἶχον ἀναρτήσει τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τῆς συγκρατήσεως τῆς παρόδου, καὶ διὰ τοῦτο ἡ κίνησις ἐκείνη τῶν πολεμίων ἐνέβαλεν αὐτοὺς διὰ μιᾶς εἰς ὀδυνηρὰν ἀβεβαιότητα. Ἄλλως ἦτο δυνατὴ ἡ πρὸς τὰνατολικά προχώρησις τῆς συμπάσης στρατιᾶς τῶν πολεμίων, καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἐγίνωσκον ποῦ νάντιμετρηθῶσι πρὸς αὐτούς. Ἦναγκάσθησαν λοιπὸν νάκολουθήσωσι τὰς κινήσεις αὐτῶν, θέλοντες νὰ προστατεύσωσι τὴν χώραν συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Βοιωτῶν. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ σύμμαχοι ἐχωρίσθησαν, καὶ μόνον ἀσθενὲς φρουρὰ ἐφύλαττε τὸ στενόν.

Εὐθύς δὲ ὡς ὁ Φίλιππος ἐπέτυχε τοῦτο, ἀποσύρας τὴν στρατιὰν ἐπανήγαγεν αὐτὴν εἰς τὴν προτέραν θέσιν, ἀπέκρουσεν εὐχερῶς τοὺς ἐν τῇ παρόδῳ ἐναπομείναντας ἄνδρας, ἐδίωξεν αὐτοὺς διελάσας τὸ στενόν, καὶ ἵστατο ἤδη μετὰ συμπάσης τῆς στρατιᾶς ἐν τῇ κατὰ τὴν Βοιωτίαν κοιλάδι τοῦ Κηφισοῦ, ἣν ἕνεκα τοῦ εὐρους εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἶχε διαγνώσει ὡς τὸ καταλληλότετον πεδίον πρὸς συγκρότησιν μάχης ¹. Οἱ δ' Ἕλληνες ἠθροίσθησαν πρὸς νότον τοῦ Κηφισοῦ, ἐνθα ἡ μὲν πόλις Χαιρωνεία ἡσφάλιζεν αὐτῶν τὰ νῶτα, ὁ δὲ ποταμὸς ἀπετέλει γραμμὴν ἀμύνης. Ἐκεῖ δὲ παρέταξαν, χωρὶς νὰ παρακωλυθῶσιν ὑπὸ τῶν πολεμίων, τὰς στρατιᾶς παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν λόφων τῶν ὑφουμένων ὀπισθεν τῆς Χαιρωνείας παρ' ἀμφοτέρας τὰς ὄχθας τοῦ ῥύακος Αἰμῶνος, ὅστις ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν βράχων λελαξευμένου θεάτρου τῆς πόλεως καταρρέει πρὸς τὸν Κηφισόν. Καὶ πλησιέστατα μὲν τῆς πόλεως ἐτάχθησαν οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντες τὸ δεξιὸν κέρας, οἱ δὲ Θηβαῖοι κατεῖχον τὴν τιμιωτάτην θέσιν κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας, ὅπερ ἔφθανε μέχρι τοῦ ποταμοῦ, τὸ δὲ μέσον κατέλαβον οἱ Φωκεῖς, οἱ Ἀχαιοὶ, οἱ Κορίνθιοι καὶ τὰ ἐκ τῆς Λοκρίδος περισωθέντα λείψανα τῆς στρατιᾶς τῶν μισθοφόρων ². Καὶ τῶν μὲν Βοιωτῶν ἡγεῖτο

¹ Πολυαῖνον Στρατηγήματα IV, 2, 14.

² Πλὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Βοιωτῶν μνημονεύονται οἱ Κορίνθιοι (*Στράβωνος* [IX, σ.] 414), καὶ οἱ Ἀχαιοὶ (*Πανσανίου* VII, 6, 5). [Συνηγωνίσθησαν δ' ἐν τῇ μάχῃ

ὁ Θεαγένης ¹, στρατηγὸς δόκιμος ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Ἐπαμεινών-
δου, τῶν δὲ Ἀθηναίων ὁ ἀνδρείος Στρατοκλῆς, ὅφ' ὃν ἐτάσσοντο
ὁ Χάρης καὶ ὁ Λυσικλῆς ².

Κατὰ δὲ τῆς οὕτω τεταγμένης στρατιᾶς ὥρμησεν ὁ βασιλεύς.
Ἡ δὲ στρατιὰ αὐτοῦ ἀναβιβάζεται εἰς τριάκοντα χιλιάδας πεζῶν
καὶ διςχιλίους ἵππεῖς, ὧν ὁ μαρτυρούμενος ἀριθμὸς εἶνε βεβαί-
ως πολὺ κατώτερος τοῦ ἀληθοῦς. Ἐν τῷ συνόλῳ δ' αἱ ἀντίμα-
χοι στρατιαὶ ἦσαν πιθανῶς περίπου ἴσαι τὸν ἀριθμὸν, ἦσαν δὲ
καὶ ἰσόπαλοι ὡς πρὸς τὸ θάρρος. Ἀλλ' ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τῆς
στρατιᾶς τοῦ Φιλίππου ἐνέκειτο εἰς τὴν στρατηγίαν, καθ' ὅτι ἡγεΐ-
το μὲν αὐτῆς ἡ θέλησις ἑνὸς καὶ μόνου ἀνδρός, ἔχοντος ὡς ἐργά-
τας αὐτοῦ τοὺς ἐμπειροτάτους τῶν στρατηγῶν, ἐπεδιώκετο δὲ
σχέδιον μάχης μεμελετημένον. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες περὶ ἑνὸς καὶ
μόνου ἐφρόντιζον, νάντιταχθῶσι γενναίως ἐναντίον τοῦ ἐφορμῶν-
τος ἐχθροῦ, πᾶν δὲ μέρος τῆς στρατιᾶς ἡγωνίζετο καθ' ἑαυτὸ,
καὶ ἔλειπε δαιμόνιος στρατηγὸς συνενόντων εἰς ἓν ὅλον τάπεσπα-
σμένα μέλη καὶ ἰσόπαλος πρὸς τὸν πολέμιον.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὰ τῆς μάχης ἔβαινον καλῶς. Τὸ ἀριστε-
ρὸν κέρας ἔῃ μετὰ θάρρους πρὸς τὰ πρόσω, ὁ Φίλιππος ὑπεχώ-
ρησεν εἰς τὸ πεδῖον, καὶ ὁ Στρατοκλῆς ἐκραύγαζεν ἤδη πρὸς τοὺς
περὶ αὐτὸν νὰ ἐκδιώξωσι τὸν ἐχθρὸν μέχρι τῆς Μακεδονίας. Κατὰ
δὲ τὸ δεξιὸν κέρας ἔμενον ἀκλόνητοι οἱ Θηβαῖοι, καίτοι ὁ Ἀλέξαν-
δρος, ὁ δεκαοκταετὴς υἱὸς τοῦ βασιλέως, εἰς ὃν ἐπεφυλάσσετο τὴν
ἡμέραν ἐκείνην νὰ παράσχη τὰ πρῶτα δείγματα ἀριστείας, ὥρμη-

τῆς Χαιρωνείας καὶ τινες Ἀκαρνᾶνες. Ἰδε Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' ἀρ. 121]. Περὶ δὲ τῆς θέσεως τῶν Ἑλλήνων ἴδε K ö c h l y [ἐν τῷ Neues Schweizerisches Museum Τόμ. Β' σ. 59 κ. ἑ.]. V ischer Erinnerungen und Eindrücke] aus Grie-chenland σ. 591. [Hans Droysen Die griechischen Kriegsalterthümer. Freiburg i. B. 1889 σ. 113 σημ. 4].

¹ Δεινάρχου [Κατὰ Δημοσθένους] 74. Πλουτάρχου Γυναικῶν ἀρεταὶ 24. Ἐφονεύθη δὲ ὁ Θεαγένης ἐν τῇ μάχῃ. Ἰδε Πλουτάρχου ἐν Βίῳ Ἀλεξάνδρου 12.

² Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 143. Πολυαῖνου Στρατηγήματα IV, 2, 2. Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Στρατοκλέους (K ö c h l y ἐν τῷ Neues Schweizerisches Museum Τόμ. Β' σ. 66) δὲν ἔχομεν ἑτήν μαρτυρίαν, ἀλλ' εἶνε ὁὗτος πιθανός. Ὁ δὲ Λυσικλῆς κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Ὑπερίδου ἐπὶ προδοσίᾳ. Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 88.

σε κατ' αὐτῶν χαλεπὸς καὶ ἀκάθεκτος. Ἡ δὲ πειθαρχία τοῦ Ἐπαμεινώνδου διετρανώθη ἰδίως ἐν τῷ ἱερῷ λόχῳ¹. Καὶ καθ' ἅπασαν μὲν τὴν πρῶιαν ἐπὶ μακρὰς ὥρας ἐνεκαρτέρουν οἱ Βοιωτοὶ ἐν τῇ θέσει ἣν κατεῖχον, ἀλλὰ τέλος ἔπεσον οἱ γενναίότεροι, ὁ μὲν μετὰ τὸν δέ, ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν μακεδονικῶν σαρισῶν. Διὰ τῶν πτωμάτων δὲ αὐτῶν διαβαίνων ἐνέβαλεν ὁ Ἀλέξανδρος πλῆγίως εἰς τὸ μέσον τῶν πολεμίων, ὅπερ συνέκειτο ἐκ τῶν στρατιῶν τῶν συμμάχων καὶ δὲν ἡδύνατο νάντιτάξῃ σθεναρὰν ἀντίστασιν τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον, διασπασθείσης ἡδὴ τῆς τάξεως, εὐρίσκετο ἀποκεχωρισμένον ἀπὸ τῶν κεράτων. Ὅτε δὲ ἡ μάχη προσέβη μέχρι τοσούτου, προεχώρησε καὶ ὁ Φίλιππος ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐν τῷ ζήλῳ τῆς διώξεως τῶν περὶ αὐτὸν εἶχον προχωρήσει ὑπὲρ τὸ δέον εἰς τὸ πεδῖον καὶ εἶχον διαλύσει τὸ συμπαγὲς τῆς στρατιᾶς. Καὶ πρῶτον μὲν ἠνάγκασεν αὐτοὺς ὁ Φίλιππος νὰ σταθῶσιν, ἔπειτα δ' ἀπέκρουσεν αὐτούς· περιστοιχισθέντες δὲ ὑπὸ τοῦ ὑπερτέρου τὸν ἀριθμὸν ἱππικοῦ, ἐπειράθησαν μὲν μετὰ μεγάλων ἀπωλειῶν νάνακτῆσωσι καὶ πάλιν τὴν ἀρχαίαν θέσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ εὐρέθησαν ἀπροστάτευτοι. Ἰδόντες δὲ τὴν μὲν στρατιὰν διαλελυμένην, τὴν δὲ σύμπασαν δύναμιν τῶν πολεμίων συνηνωμένην καθ' ἑαυτῶν καὶ οὐδεμίαν ἔχοντες ἐλπίδα σωτηρίας, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Καὶ χίλιοι μὲν Ἀθηναῖοι εἶχον πέσει, δις χίλιοι δὲ ἡχμαλωτίσθησαν². πολὺ δὲ ἀνώτεραι ὑπῆρξαν πάντως αἱ ἀπώλειαι τῶν Θηβαίων³.

¹ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Ἀλεξάνδρου 9.

² Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 86, 88.

³ Τὰ τῆς μάχης διηγείται Διοδώρος ὁ Σικελιώτης (XVI, 85-86) καὶ ὁ Ἰουστίνος (IX, 3). Ἡ δὲ ἡμέρα τῆς μάχης, ἡ ἐβδόμη Μεταγεινιῶνος κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐν Βίῳ Καμύλλου 19, ἀντιστοιχεῖ ἢ πρὸς τὴν 1 Σεπτεμβρίου ἢ πρὸς τὴν 2 Αὐγούστου, καθ' ὅσον τὸ δεύτερον ἔτος τῆς 110 Ὀλυμπιάδος, καθ' ὃ ἐπολεμήθη ἡ μάχη, ἀποδεχθῶμεν ὡς ἔχον ἐμβόλιμον μῆνα ἢ οὐ. Ὁ Böckh (Mondcylen der Hellenen] σ. 29) ἀποδέχεται, ὅτι ἀργότερον, τὸ δεύτερον ἔτος τῆς 112 Ὀλυμπιάδος, παρελείφθη ὁ ἐμβόλιμος μῆν καὶ νομίζει, ὅτι τὸ τρίτον ἔτος τῆς 110 Ὀλυμπιάδος εἰσῆλθη νέον ἡμερολόγιον, ἵσως τὸ τοῦ Μέτωνος. Ἀλλ' ἡ εἰκασία αὕτη εἶνε, καθ' ἃ ὁμολογεῖ αὐτὸς ὁ Böckh, λίαν ἀμφίβολος. Ὁ δὲ E. Müller (ἐν τῇ τοῦ Pauly Realencyclopädie Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 1054) θεωρεῖ πιθανὸν, ὅτι ἐν Ἀθήναις εἰσῆλθη μεταρρυθμῖς τοῦ ἡμερολογίου

Ὁ δὲ Φίλιππος, ὅστις εἶχε θελήσει οὐ μόνον νὰ ἐκβιάσῃ τὴν δίοδον καὶ νὰ νικήσῃ ἐν τῇ μάχῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ διὰ μιᾶς πᾶσαν δύναμιν ἀντιστάσεως ἐλληνικῶν στρατειῶν, εἶχε τελείως τύχει τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Οἱ Ἕλληνες οὐδ' ἐσκέφθησαν καὶ περὶ νέας συντάξεως τῆς στρατιᾶς καὶ περὶ δευτέρας μάχης. Δὲν ὑφίστατο πλέον οὔτε κοινὴ στρατηγία, οὔτε ἐνότης ἐνεργείας. Αἱ στρατιαὶ τῶν διαφόρων πόλεων διεσπάρησαν ἕκασται εἰς τὰς πατρίδας, καὶ ἡ ἐλληνικὴ συμμαχία ἡ πρὸ μικροῦ μόλις ὁμολογηθεῖσα εἶχε διαλυθῇ τελείως μετὰ μίαν καὶ μόνην ἥτταν. Ἡ δὲ Ἀττικὴ καὶ ἡ Βοιωτία ἔμενον ἀνυπεράσπιστοι, καὶ αἱ δύο γείτονες πόλεις ἦσαν ἀνίκανοι νὰ βοηθήσωσιν ἀλλήλας καὶ ἐφοδοῦντο εὐλόγως νὰ τύχωσιν ὁμοίως ἀπάντων τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου ἐκείνων, δι' ὧν ἡπεῖλει αὐτὰς ἡ ὀργὴ τοῦ νικητοῦ.

Καὶ ὅμως ἡ τύχη τῶν δύο πόλεων ὑπῆρξε λίαν διάφορος. Καὶ ἡ μὲν ἥρωικὴ γενναιότης τῶν Θηβαίων ὑπῆρξεν ἡ τελευταία θυσία, ἣν αἱ Θῆβαι παρέσχον εἰς τὴν δόξαν τοῦ παρελθόντος, θυσία δυναμένη μὲν νάξιωθῇ τῆς παρὰ τοῦ νικητοῦ τιμῆς, ἀλλὰ μὴ ἐπιδρῶσα εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ. Ὁ Φίλιππος τὴν ἐξέγερσιν τῶν Θηβῶν ἐθεώρησεν ἀπλῶς ἀπιστίαν καὶ ἀγνωμοσύνην, αὐθόρῃ ῥῆξιν ἐνόρκων συνθηκῶν καὶ φανεράν ἀποστασίαν, ἣν ἐθεώρει καθή-

μεταξὺ Ὀλυμπ. 89, 3 καὶ 99, 3. ἴσως δὲ ὁ ἐνιαυτός τοῦ ἄρχοντος Εὐκλείδου ὑπῆρξε καὶ ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν ἡ ἀφετηρία νέων χρόνων. Βέβαιον δὲ εἶναι, ὅτι καὶ ἐν τῇ ὀκταετηρίδι οὐ σπανίως ἐξεβάλλοντο μῆνες χάριν συμβαδίσσεως τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ πρὸς τὴν περιστροφὴν τοῦ ἡλίου, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι δυσχερέστατον νὰ ποφανθῶμεν, ἂν ἀρχαιότερα ἔρχη ὀρθότερας διατάξεως τῶν κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν στηρίζωνται εἰς ἐπανορθώσεις ἐπὶ μέρους ἢ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν νέου κύκλου. Τοῦ λόγου δὲ ὄντος περὶ τῆς προκειμένης περιστάσεως, εἶναι πιθανὴ ἡ ἀποδολὴ ἐμβολίου μηνὸς πρὸ τοῦ τρίτου ἔτους τῆς 112 Ὀλυμπιάδος. Ἄν δὲ ἀποδεχθῶμεν τοῦτο γενόμενον τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑκατοστῆς δεκάτης Ὀλυμπιάδος, τότε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐνιαυτοῦ κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς 110 Ὀλυμπιάδος συμπίπτει πρὸς τὴν 27 Ἰουνίου, ἡ δ' ἐν Χαιρωνείᾳ μάχῃ πρὸς τὴν 2 Αὐγούστου, καθ' ἃ ἀποδέχεται καὶ ὁ Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 561. [Ἴδε περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἡμερομηνίας τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης καὶ Götting Gesammelte Abhandlungen Τόμ. Α' σ. 147 κ. ἑ. Περὶ δὲ τῆς μάχης ὑπὸ τοπογραφικὴν ἔποψιν ἴδε τὰ μετ' αὐτοψίαν τοῦ πεδίου γραφέντα παρὰ τοῦ von Wilamowitz-Möllerndorf ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXVI [1890] σ. 192 σημ. 1].

κον νὰ τιμωρήσῃ μετ' ἀνηλεοῦς αὐστηρότητος, καθ' ἃ εἶχε πράξει καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ. Καὶ ταῦτα διότι ἤθελε νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀποστασία ἀπὸ τῆς συμμαχίας αὐτοῦ καὶ τῆς δι' αὐτοῦ κατασταθείσης νέας ἀμφικτυονίας προδοσία τῆς ἐλληνικῆς πατρίδος. Προσηνέχθη δὲ πρὸς τοὺς Θηβαίους καθ' ἃ ἤθελε πράξει ἡ Σπάρτη, ἃν ἤθελε νικήσῃ ἐν Λεύκτροις. Ἡ μὲν ὑπὸ τῶν μεγάλων Θηβαίων ἰδρυθεῖσα πολιτεία διελύθη, αἱ δὲ Θῆβαι περιέστησαν εἰς ἀπλὴν πόλιν τῆς Βοιωτίας, οἶαι αἱ λοιπαὶ, ὁ δὲ Ὀρχομενὸς ¹, αἱ Θεσπιαὶ ² καὶ αἱ Πλαταιαὶ ³ συνωκίσθησαν καὶ πάλιν, μακεδονικὴ δὲ φρουρὰ κατέλαβε τὴν Καδμείαν ⁴. Καὶ οἱ μὲν ἡγούμενοί τοῦ δήμου τῶν Θηβαίων ἐθανατώθησαν ὡς προδόται ἢ ἐξωρίσθησαν, τὰ δὲ κτήματ' αὐτῶν ἐδημεύθησαν καὶ διεσπάρησαν δωρηθέντα, κατεστάθησαν δὲ νέοι ἄρχοντες. Ὁ δὲ ὄλεθρος τοῦ ἱεροῦ λόχου ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Χαιρωνείας ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς πόλεως τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ τοῦ Πελοπίδου.

Ἀλλὰ τοὺς Ἀθηναίους ἀπ' ἐναντίας ὁ Φίλιππος ἐθεώρησε πολεμίους, οὓς καὶ μετὰ τὴν ἥτταν ὤφειλε νὰ μεταχειρισθῇ μετὰ τιμῆς ἐξαιρέτου καὶ προσελκύσῃ διὰ μεγαλοφροσύνης. Ἄλλως δὲ καὶ αὕτῃ ἡ στοιχειωδὲστάτη σύνεσις ἐπέβαλλε νὰ μὴ ἐξερεθισθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὰ ἔσχατα. Οὕτε τὸ θάρρος, οὕτε καὶ ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων κατ' ἀκολουθίαν εἶχε συντριβῇ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν εἰθισμένοι νὰ μὴ καταλαμβάνωνται ὑπὸ ἀπογνώσεως, καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ ἐχθρὸς εὕρισκετο ἐν αὐτῇ τῇ Ἀττικῇ, ἀλλὰ νὰ θαρρῶσιν εἰς τὸν περίβολον τῶν τειχῶν. Πολιορκία δὲ τῶν Ἀθηναίων ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐπιχείρησις λίαν ἐπισφαλῆς, πολὺ δὲ δυσχερεστέρα τῶν δύο τελευταίων πολιορκιῶν, καθ' ἃς εἶχεν ἀποτύχει ὁ βασιλεὺς. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἔστειλλον ἐπιτήδεια

¹ Πανσανίου IX, 37, 8.

² Δίωνος Χρυσοστόμου Λόγ. XXXVII 42 σ. 466. Πρὸς Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Γ' ἐκδ. β' σ. 19.

³ [Πανσανίου IX, 1, 8].

⁴ Πανσανίου IX, 1, 8. Φιλίππου φρουρὰν τε ἐξαγαγόντος ἐς Θήβας καὶ ἄλλα ἐπὶ καταλύσει τῶν Θηβαίων πράσσοντος.

εἰς τὸ ἄστυ οἱ Βυζάντιοι, αἱ νησιωτικαὶ πόλεις, ἴσως δὲ καὶ ἡ Περσία, ἔπεμπον δὲ καὶ ἐπικουρίας εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὁ Φίλιππος οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ προσδοκήσῃ ἐπιτυχίαν. Προσεπήρχοντο δὲ καὶ λόγοι ὑψηλοτέρας πολιτικῆς ἐνεργείας. Εἰς τὸν Φίλιππον δὲν ἐπετρέπετο διαγωγή ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ Ξέρξου· ὁ δὲ βασιλεὺς ὅστις εἶχε δώσει εἰς τὸν υἱὸν διδάσκαλον τὸν Ἀριστοτέλην ἐκεῖνον δὲν ἠδύνατο νὰ παραγνωρίσῃ τὸ ἱερὸν τοῦ ἐδάφους τῆς Ἀττικῆς. Ἡ μὲν δὴ ὥσις αὐτῆς θάπετέλει κηλὶδα τῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου, ἡ δὲ παρὰ τῶν Ἀθηναίων εὐμενὴς ἀναγνώρισις τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι ἦτο ἀπ' ἐναντίας καὶ τῶρ' ἀκόμη τὸ ὑψιστον κέρδος εἰς ὃ ἠδύνατο νὰ ποσκοπῇ.

Διὰ τούτους δὲ τοὺς λόγους εἶχεν ὁ Φίλιππος μέγιστον συμφέρον νὰ ποκτήσῃ φίλους δυναμένους νὰ συντελέσωσιν εἰς ἐπιτυχίαν τῶν σχεδίων αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ σκοπῶν, εὗρεν ἐξαιρετον ὄργανον τὸν Δημάδην¹, ὅστις, αἰχμαλωτισθεὶς ἐν τῇ μάχῃ, εἶχε περιέλθει εἰς αὐτόν. Ἦτο δὲ ὁ Δημάδης ἀνὴρ ταπεινοῦ γένους, γνήσιον τέκνον τῶν διεφθαρμένων Ἀθηναίων, ἀσυνείδητος, ἐπιπόλαιος, φιλοχρήματος, φιλήδονος, ἀλλὰ πλήρης αὐτοσχεδίου εὐφυΐας, ἔτοιμος πάντοτε πρὸς τὸ λέγειν, ἀνεξάντλητος ἐν τῇ ἐπινοίᾳ ἐπικαίρων λόγων καὶ ἀπαντήσεων ἐμποιοῦσιν κατὰ πλῆξιν· καίπερ δ' ἔστερην μένος ἀνωτέρας παιδεύσεως, ἦτο ἀνὴρ συναρπάζων διὰ τῆς εὐγλωττίας². Καὶ εἶχε μὲν ἤδη παρουσιασθῇ ὡς ἀντίπαλος τοῦ Δη-

¹ Περὶ τοῦ Δημάδου, ὅστις ἦτο υἱὸς Δημέου, Παιανιεὺς (Böckh [Urkunden über das] Seewesen [des attischen Staates] σ. 242) ἴδε *Σουίδαν* [ἐν λ. Δημάδης].

² Ὁ Δημάδης ἦτο γνήσιος Ἀθηναῖος τὸν χαρακτήρα, ἐκ φύσεως παρεσκευασμένος πρὸς τὸ λέγειν. ἴδε *Κικέρωνα* Orator 90, παρ' ᾧ ἐπονομάζεται *facetus*. Ἡ δὲ δύναμις αὐτοῦ ἐνέκειτο ἐν τῷ αὐτοσχεδιάζειν (*Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Δημοσθένους 10). Καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης ἦτο *ἄριστος* τῆς πόλεως, ὁ δὲ Δημάδης ὑπερτὴν πόλιν κατὰ τὸν *Θεόφραστον* (παρὰ *Πλούταρχον* [αὐτόθι]), οὗ τὴν ἔκφρασιν ὁ Bernays (Phokion σ. 134 κ. ἑ.) ἐρμηνεύει ὡς σημαίνουσιν, ὅτι ὁ μὲν Δημοσθένης ἦτο ἀνυπερβλήτος ὑπὸ τὴν ἐποψὴν γνησίας ἀθηναϊκῆς πολιτικῆς εὐγλωττίας, ὁ δὲ Δημάδης, ὑπερβαίνων τὰ ὅρια τῆς ἀθηναϊκῆς παραδόσεως, ἐπέδρα διὰ τῆς βιαίας δυνάμεως τοῦ ἀπροσδοκίτου. Ὑπαινισσόμενος δὲ τὴν ἔκφρασιν ταύτην τοῦ Θεοφράστου λέγει ὁ *Θεμιστίος* ἐν τῷ λόγῳ Περὶ ἀσκήσεως [ἴδε *Rheinisches Museum* Τόμ. XXVII σ. 527], ὅτι ὁ Δημάδης κατὰ τὴν κρίσιν τινῶν ὑπερίβαλλε τὸν Δημοσθένην ὡς πρὸς τὴν λαμπρότητα τοῦ πνεύματος.

μοσθένους, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐπιδιώκη ὠρισμένον πολιτικὸν πρόγραμμα. Ἀλλ' ἡ συνάντησις αὐτοῦ μετὰ τοῦ Φιλίππου ἤγαγεν αὐτὸν τὸ πρῶτον εἰς ὁδὸν ἀνταποκρινομένην τελείως πρὸς τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ καὶ τὰς κλίσεις· διὰ τοῦ Φιλίππου δὲ ὁ πρῶτην ναύτης¹ ἀπέβη μέγας καὶ πολὺς καὶ πολιτευτὴς μεγάλην ἔχων δύναμιν. Δι' αὐτοῦ λοιπὸν ἦλθεν ὁ νικηφόρος βασιλεὺς εἰς λόγους πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, καθ' ᾧ εἶχε πράξει καὶ ἄλλοτε ἐκ τοῦ πρὸ τῆς Ὀλύμπου στρατοπέδου. Στείλας δὲ τὸν Δημάδην εἰς Ἀθήνας, ἀνεκοίνωσε δι' αὐτοῦ τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εὐνοίαν².

Εὐλόγως δ' ἐπολιτεύετο κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ὁ Φίλιππος. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ὑπερνικήσει σθεναρῶς τὴν πρώτην αἵσθησιν τὴν ἐμποιηθεῖσάν ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ ἀγγέλου, τὴν πρώτην ὁδύνην τὴν προξενηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἥττης καὶ τῶν δεινῶν ἀπωλειῶν· καίπερ δὲ κατεχόμενοι ὑπὸ τῶν ἀνιαρῶν μεριμνῶν περὶ τῶν αἰχμαλώτων, τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν νεκρῶν τῶν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης πεσόντων, ἐφρόντισαν ἀμελλητί περὶ πάντων ἐκείνων ὅσα ἐπέβαλλεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἀμύνης τῆς πόλεως, χωρὶς νὰ σκεφθῶσι νὰ ἔλθωσιν εἰς λόγους πρὸς τὸν ἐχθρόν. Ὡς δ' ἐν τῷ ἀρχιδαμείῳ πολέμῳ, εἰσῆγαγον εἰς τὸ ἄστυ τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν· καὶ ἐκλήθησαν μὲν εἰς τὰ ὅπλα οἱ ὑπὲρ πεντήκοντα καὶ μέχρις ἐξήκοντα ἐτῶν γεγονότες³, ἐξησφαλίσθησαν δὲ τὰ εἰς τὴν Ἀττικὴν ἄγοντα στενά⁴. Ἐσκέπτοντο δὲ οἱ Ἀθηναῖοι περὶ εὐρέσεως στρατηγοῦ, καὶ οἱ θυμοειδέστεροι τῶν τοῦ δήμου κατάρθρωσαν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Χαριδάμου⁵, ὅστις ἐξηκολούθει θεωρούμενος ὡς ὁ δοκιμώτατος τῶν στρατιωτῶν· διὸ ὑπῆρχε πεποιθήσις, ὅτι ἦτο ὁ κατάλληλος

¹ [Σουίδας ἐν λ. Δημάδης· Δημέου ναύτου, ναύτης καὶ αὐτὸς, ναυπηγὸς καὶ πορθμεύς].

² Κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην (XVI, 87) καὶ τὸν Ἰουστίνον (IX, 4) παρὰ τοῦ Δημάδου προῆλθεν ἡ εἰς ἐπικειστέραν γνώμην μεταβολὴ τοῦ ὑπέρφρονος βασιλέως μετὰ τὴν νίκην. Πρβλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Γ' ἐκδ. β' σ. 4.

³ Δυκοῦργου Κατὰ Λεωκράτους 39.

⁴ Δυκοῦργου Κατὰ Λεωκράτους 17.

⁵ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 158 καὶ 325.

άνηρ ἐν περιστάσεσιν ἐκτάκτοις. Ἄλλ' ἡ ἐκλογὴ ἀνδρὸς ἀναξίου πίστεως, μεθ' οὗ ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἡδυνάτουσαν νὰ συνεργασθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ, ἐφάνη λίαν ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς συνετούς τῶν πολιτῶν. Διὸ προεκλήθη ἐπέμβασις τοῦ Ἀρείου Πάγου, εἰς ὃν ἄλλως εἶχεν ἤδη καὶ πάλιν παραχωρηθῆ μεγάλη δύναμις ἐν σπουδαίαις περιστάσεσι τῆς πολιτείας¹. Ὁ δὲ Ἀρειος Πάγος ἡχύρωσε τὴν ἐκλογὴν, καὶ διέταξε νέας ἀρχαιρεσίας, καθ' ἃς ἐξελέχθη ὁ Φωκίων, ἐπειδὴ, ὡς εἶχον νῦν τὰ πράγματα, ἐθεωρεῖτο δυναμένη νὰ προσδοκηθῇ ἡ πρὸς αὐτὸν συνδιαλλαγὴ καὶ τοῦ Δημοσθένους καὶ τῶν περὶ αὐτόν². Ἐξηκολούθουν δὲ οὗτοι διευθύνοντες ἀκόμη τὰ κοινὰ, καὶ οὐδαμῶς ἐπεθύμουν τὴν εἰς τὸν Φωκίωνα μεταβίβασιν τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας. Διὰ τοῦτο δ' ἐπρότεινεν ὁ Ὑπερίδης τὴν εἰς τὴν βουλὴν ἀνάθεσιν ἐκτάκτου ἐξουσίας, ὅπως αὕτη προβῇ εἰς τὰς διατάξεις ἐκείνας ἃς ἤθελε θεωρήσει ἀναγκαίαις πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως· καὶ οἱ βουλευταὶ δ' ἔμελλον κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ Ὑπερίδου νὰ ὀπλισθῶσι καὶ καταβῶσιν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὅστις ἐσκοπεῖτο νὰ γείνη τὸ ἐπικαιρότατον κέντρον τῆς ὀχυρώσεως τῆς πόλεως³. Πρὸς δὲ τούτοις προετάρθη ἡ εἰς τὰ ὅπλα κλήσις ἀπάντων τῶν ἀξιωμαχῶν οἰκητόρων τῆς Ἀττικῆς, ἡ ἀνάκλησις τῶν φυγάδων, ἡ εἰς τοὺς πολίτας ἐγγραφὴ ἀπάντων τῶν μετεχόντων τῆς ἀμύνης τῆς χώρας μετοίκων καὶ ἡ εἰς αὐτοὺς τοὺς δούλους, ἰδίως τοὺς ἐν ἀργυρείοις ἐργαζομένους, ὑπὸ τοῦτον τὸν ὅρον ἀπόδοσις τῆς ἐλευθερίας⁴. Ἠλπίζετο δὲ, ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον θὰ ἡδύνατο ἡ πόλις νὰ συναγάγῃ ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ ὑπερέκεινα, εἰς οὓς ἔμελλε νὰνατεθῇ ἡ ὑπηρεσία τῆς πολιτείας⁵. Πρὸς πορισμὸν δὲ ὅπλων οὐδ' αὐτῶν τῶν ἐν τοῖς ναοῖς ἀναθημάτων ἔμελλον νὰ φεισθῶσιν.

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 442, 444.

² Πλούταρχος ἐν Βίῳ Φωκίου 16.

³ Δυκούργου Κατὰ Λεωκράτους 37.

⁴ Πλουτάρχου Βίοι δέκα βητόρων σ. 849 a' ἡνίχ' ὁρᾶν ἦν τὸν δῆμον πληρωισμένον τοὺς μὲν δούλους ἐλευθέρους, τοὺς δὲ ξένους Ἀθηναίους, τοὺς δὲ ἀτίμους ἐπιτίμους.

⁵ Ὑπερίδου Πρὸς Ἀριστογείτονα ἀπόσπ. 33· πρῶτον μὲν μυριάδας πλεί-

Αἱ δὲ προτάσεις αὗται τοῦ Ὑπερείδου ἔγειναν δεκταί. Καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης ἐπεμελεῖτο τῆς ἐπισκευῆς τῶν τευχῶν καὶ τῆς διατάξεως τῶν κατὰ τὴν φρούρησιν τῆς πόλεως· καὶ τὴν σπουδαιοτάτην δὲ τῶν ὑπηρεσιῶν, τὴν ἀγορὰν σίτου, ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν ὁ δῆμος. Ὁ δὲ Λυκοῦργος, διπλασιάσας τὸν ζῆλον, ἐμερίμνα περὶ τοῦ στόλου, τῶν νεωρίων, τῶν ὅπλων καὶ τῆς ἐξαρτύσεως τῶν τριήρων. Οἱ δ' εὖποροι πολῖται, ἄνδρες ἀνήκοντες εἰς διαφόρους φατρίας, ὁ Δημοσθένης, ὁ Χαρίδημος, ὁ Διότιμος καὶ ἄλλοι, ἀνθημιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους, ὅπως ἐπιδείξωσι τὸν ζῆλον αὐτῶν δ' ἐλευθερίων δωρεῶν χρήματος καὶ ὅπλων¹, καὶ ὁ Λυκοῦργος ἐπωφελήθη τὴν μεγάλην τιμὴν, ἥς ἀπῆλαυε παρὰ τῶν συμπολιτῶν, ὅπως ἀθροίσῃ, καθ' ἃ λέγεται, κεφάλαιον ἑξακοσίων πεντήκοντα ταλάντων, ἀντιστοιχούντων πρὸς τρία ἑκατομύρια καὶ ὀκτακοσίας τεσσαράκοντα μίαν χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία σχεδὸν εἶνε ἡ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ], ὅπερ προσήνεγκεν εἰς τὴν πολιτείαν². Εἰς δὲ τὸν Δημοσθένην ἀνετέθη ἡ ἐντολὴ νὰ εἰσπράξῃ εἰσφορὰς παρὰ τῶν πόλεων τῶν τασσομένων εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν. Τέλος δ' ἀπεστάλησαν πρέσβεις, ὅπως παραστήσωσι τὸν κίνδυνον τῆς πόλεως ὡς πανελλήνιον, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εὐλόγως ἀνέμενον ἀξίαν λόγου βοήθειαν παρὰ τῶν πόλεων ἐκείνων, μεθ' ὧν ἤδη εἶχον συμπολεμήσει κοινῇ καὶ μετ' ἐπιτυχίας ἐναντίον τοῦ Φιλίππου³. Διὰ βραχέων δ' εἰπεῖν, οὐδαμῶς ἐκράτει ἐν τῇ πόλει σύγχυσις καὶ ἀπόγνωσις, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας δραστηριότης εὐτακτος καὶ ἀκαταπόνητος, θάρρος καὶ ἀπόφασις ὑπὲρ ἀμύνης τῆς ἀνεξαρτησίας διὰ πάσης θυσίας. Ἐνεφοροῦντο δὲ οἱ Ἀθηναῖοι φρονήματος ἀναλό-

ους ἢ δεκαπέντε τοὺς ἐκ τῶν ἔργων τῶν ἀργυρείων καὶ τοὺς κατὰ τὴν ἄλλην χώραν, ἔπειτα τοὺς δφείλοντας τῷ δημοσίῳ καὶ τοὺς ἀτίμους καὶ τοὺς ἀπεψηφισμένους καὶ τοὺς μετοίκους. Πρὸς Sauppe αὐτόθι καὶ Böckh Staatsh[aushaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 48.

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 114.

² Πλουτάρχου Βίοι δέκα ῥητόρων σ. 852.

³ Λυκοῦργον Κατὰ Λεωκράτους 42. Δεινάρχον [Κατὰ Δημοσθένους] 80.

γου πρὸς τὸ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν μαχῶν τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος· ὡς δὲ τότε, οὕτω καὶ τώρα συνετέλει ὁ Ἄρειος Πάγος εἰς τὸ νὰ παρέχῃ εἰς τὸν δῆμον καρτερίαν καὶ σθένος. Ἡ δὲ μικροψυχία ἐτιμωρεῖτο ὡς προδοσία, καὶ κατεδικάζοντο εἰς θάνατον οἱ διὰ φυγῆς ἐκφεύγοντες τὸν κίνδυνον τῆς πατρίδος¹.

Τοιαύτην εὗρεν ὁ Δημάδης τὴν πόλιν. Τοιαῦται δὲ διαθέσεις ἦσαν ἥκιστα εὐνοϊκαὶ πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ βασιλέως, καὶ ὁ νικητὴς κατείχετο ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑπὸ ἀμηχανίας μείζονος τῆς τῶν ἡττημένων, ἐπειδὴ οὗτοι μὲν παρεσκευάζοντο ἤδη μετὰ δραστηριότητος καὶ μεγίστου θάρρους, ἐκεῖνος δ' εὗρίσκετο ἡναγχασμένος νὰ ἐξεύρῃ τότε πρῶτον τὸν τρόπον, δι' οὗ νὰ φοβλίσῃ τοὺς ἀντιπάλους ἄνευ βίας.

Ὁ δὲ Δημάδης ἔβη καθ' ὁλοκληρίαν ἐπὶ τὰ ἔχνη τῶν πρότερον φιλιππιζόντων ῥητόρων, βεβαιώσας πρὸ παντὸς ἄλλου τοὺς συμπολίτας, ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶχε μὲν δυσμενέστατα πρὸς τοὺς Θηβαίους, ἀλλὰ τοὺς Ἀθηναίους ἡνέει μέγਾਲως. Ἀλλ' ὁ Δημάδης ἐπλεονέκτει μέγਾਲως τῶν προκατόχων κατὰ τοῦτο, ὅτι τὰ λεγόμενα παρ' αὐτοῦ ἦσαν τὸ πρῶτον νῦν τελείως ἀληθῆ. Τοῦτο δὲ ἡδυνήθη νὰ ἐξάρῃ εὐγλωττότατα, οὕτω δὲ κατάρθωσε νὰ μεταιώσῃ ἄνευ μεγάλου μόχθου τὴν ἀρίστην ἐπιτυχίαν τῆς ἐνεργείας τοῦ Δημοσθένους, νὰ ἐξεγείρῃ καὶ πάλιν τὸν ἀρχαῖον φόβον καὶ νὰ δαμάσῃ τὸ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως φρόνημα, ὅπερ ὁ Φίλιππος ἐθεώρει τὸ πάντων κινδυνωδέστατον δι' αὐτόν. Ἀνεγεννήθη δὲ τότε καὶ πάλιν πᾶσα μικροπρέπεια καὶ κακία· μετ' αἰσχυρᾶς δὲ ἀπιστίας οἱ πολλοὶ ἀπεσπῶντο ἀπ' ἐκείνων, μεθ' ὧν ἀγωνιζόμενοι πρὸ μικροῦ εἶχον καθαιμαχθῆ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, οὐδ' ἀνελογίζοντο, ὅτι ὥφειλον νὰ δείξωσιν ἡρωισμόν ποτ' εὐλάβειάν τινα πρὸς τοὺς Θηβαίους, καὶ δὲν ἤσχύν-

¹ Δυκούργου Κατὰ Λεωκράτους 52· ἡ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλή (καὶ μηδεῖς μοι θορυβήσῃ· ταύτην γὰρ ὑπολαμβάνω μεγίστην τότε γενέσθαι τῇ πόλει σωτηρίαν) τοὺς φυγόντας τὴν πατρίδα καὶ ἐγκαταλιπόντας τότε τοῖς πολεμίοις λαβοῦσα ἀπέκτεινε.

θησαν πάλιν χαιρεκακοῦντες ἐπὶ πάσῃ ταπεινώσει αὐτῶν. Ἡ δὲ ἠθικὴ αὕτη ἔκπτωσις τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος καρπὸς τῶν διαπραγματεύσεων. Μετὰ δὲ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην ὁ Δημάδης ἠδυνήθη νὰ προσθέσῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ βασιλέως, ὅτι ὁ Φίλιππος ἦτο πρόθυμος νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ νὰ ὁμολογήσῃ εἰρήνην ἐγγυωμένην εἰς τὴν πόλιν τελείαν ἀνεξαρτησίαν. Ἐν ἣ δὲ περιπτώσει δὲν συνήνουν εἰς ταῦτα ἔμμελλον ἀπ' ἐναντίας οἱ αἰχμάλωτοι νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως· καὶ τοὺς νεκροὺς δὲ κατεῖχεν ἀκόμῃ, ἐπειδὴ, ἐνεργῶν πανουργότατα, εἶχεν ἀποκρούσει τὴν πρώτην αἰτήσιν περὶ ἀναίρεσεως αὐτῶν τὴν ἀπευθυνθεῖσαν εἰς αὐτὸν παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην.

Ἀλλὰ τὸ κεφαλαιωδέστατον ἦτο, ὅτι εἶχεν ἐκλίπει διὰ μιᾶς αὕτη ἡ αἰτία, ἧς χάριν οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν πρόθυμοι νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὰς μεγίστας θυσίας καὶ πάντα τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, ἐπειδὴ τὸ φιλοπόλεμον φρόνημα καὶ ὁ ἥρωισμὸς τῶν Ἀθηναίων ἠρείδοντο ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔμελλε νὰ προβῇ κατὰ τῆς πόλεως μετὰ πυρὸς καὶ σιδήρου, καὶ ὅτι ἡξίου καθυπόταξιν τῶν Ἀθηναίων ἄνευ ὅρων. Ἀλλ' ἀντὶ τούτων πάντων ὁ Φίλιππος παρουσιάζετο διαβιβάζων ἐπαγγελίας πραοτάτας, καὶ οὐδὲν ἡξίου τὸ ταπεινωτικόν. Ἐντεῦθεν δὲ μετεβάλλοντο διὰ μιᾶς τὰ πράγματα, καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν πολιτῶν μετέβαλε γνώμην. Καὶ ἐκ τῶν σωφρόνων δὲ πολιτῶν, οἵτινες τὰς προτάσεις τοῦ Ὑπερίδου ὑπελάμβανον οὐκ ἄνευ λόγου ἀνατρεπούσας τελείως τὰ τῆς πολιτείας, οἱ πλεῖστοι ἔχαιρον, ὅτι δὲν παρίστατο ἀνάγκη νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰς ἀπεγνωσμένας ἐκείνας διατάξεις πρὸς ἄμυναν τῆς χώρας, ὁ δὲ Φωκίων, ὁ καὶ ἀρχιστράτηγος, ἠδυνήθη εἶπερ ποτὲ τελεσφόρως νὰ καταστήσῃ φανεράν τὴν μωρίαν ἀντιστάσεως βαινούσης εἰς τὰ ἔσχατα. Ἡ δὲ μακεδονικὴ φατρία ἐνήργει καὶ πάλιν δραστηριώτατα. Τέλος δὲ ὁ Δημοσθένης, ὁ μόνος ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ διενεργήσῃ τοῦλάχιστον συνετὴν ἐπιφύλαξιν, ἦτο ἀκόμῃ ἀπών. Ἐπειδὴ δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος προέκειτο μόνον νὰ

ἔλθωσιν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς λόγους πρὸς τὴν βασιλέα, ὅπως λύσωσι τὰ προκαταρκτικὰ ζητήματα καὶ πεισθῶσιν ἐπισήμως περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ Φιλίππου, οὐδεμία ἀντετάχθη παρὰ παντὸς τοῦ δήμου ἀντίρρησις ἐναντίον τῆς προτάσεως τοῦ Δημάδου περὶ ἀποστολῆς πρεσβείας. Ὡς εἰκὸς δὲ, δὲν ἐπετρέπετο νὰποσταλῶσιν εἰς τὸν Φίλιππον ἄνδρες δυσάρεστοι εἰς αὐτὸν, ἐπειδὴ προέκειτο περὶ τῆς ζωῆς τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῆς τιμῆς τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τῆς πόλεως περιέστησαν καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Δημοσθένους.

Ἀνεφάνη δὲ καὶ πάλιν πρωταγωνιστῶν ὁ Αἰσχίνης. Αὐτὸς δὲ καὶ ὁ Φωκίων καὶ ὁ Δημάδης ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ δήμου ὡς οἱ καταλληλότετοι πάντων ὅπως ἀποσταλῶσιν ὡς πρέσβεις εἰς τὸν Φίλιππον¹. Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς εἶδε χωροῦντας πρὸς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ τοὺς ἄνδρας τούτους, ἠδυνήθη νὰ πεισθῇ, ὅτι ἔμελλεν εὐκόλως νὰ ἐπιτύχῃ καὶ τοὺς λοιποὺς αὐτοῦ σκοποὺς. Προσηνέχθη δὲ πρὸς αὐτοὺς κατὰ μὲν τὸ συμπόσιον μετὰ τῆς μεγίστης φιλοξενίας, ἐν δὲ ταῖς συζητήσεσι μετὰ τῆς εὐγενεστάτης μεγαλοψυχίας. Δὲν ἤρκεσθη δὲ ἀπελευθερόνων τοὺς αἰχμαλώτους, ἀλλὰ καὶ παρέσχεν εἰς αὐτοὺς ἐφόδια πρὸς ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν. Τοὺς δὲ νεκροὺς ἐκράτησε μὲν ἀκόμη, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν πανηγυρικῆς ἀποδόσεως τῶν ὁστῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅπως δι' αὐτῆς ἐπιδείξῃ πρὸς αὐτοὺς πρὸςθετον θεραπείαν. Ἔστειλε δὲ τὰ λείψαν' αὐτῶν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν πρέσβεων, καὶ δὴ συνοδευόμενα ὑπὸ τῶν πρώτων ἀνδρῶν τοῦ βασιλείου, ἐν οἷς ὁ Ἀντίπατρος καὶ ὁ ἴδιος ἑαυτοῦ υἱὸς², οἵτινες ὑπῆρξαν ἐν ταύτῃ καὶ οἱ κομισταὶ τοῦ σχεδίου τῆς συνθήκης.

Προέτεινε δὲ ὁ βασιλεὺς διὰ ταύτης τῆς συνθήκης φιλίαν καὶ

¹ Οἱ πρέσβεις ἐστάλησαν εἰς τὸν Φίλιππον περὶ σωτηρίας τῆς πόλεως ἢ καὶ ὑπὲρ αἰχμαλώτων. Ἰδε *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 227. Τὴν εἰς τὴν πρεσβείαν συμμετοχὴν τοῦ Αἰσχίνου μαρτυρεῖ αὐτὸς (αὐτόθι), τὴν δὲ τοῦ Δημάδου *Διόδωρος ὁ Σικελιώτης* (XVI, 87) καὶ ὁ *Σουίδας* ἐν λ. Δημάδης. Ἡ δὲ συμμετοχὴ τοῦ Φωκίωνος δὲν μαρτυρεῖται μὲν, ἀλλ' εἶνε πιθανή.

² *Ιουστίνου* IX, 4.

συμμαχίαν ¹. Ὑπέσχετο δὲ νὰ μὴ εἰσέλθῃ μὲν ἡ μακεδονικὴ στρατιὰ εἰς τὴν Ἀττικὴν, νὰ διατηρηθῇ δὲ ἡ προτέρα τῆς πόλεως ἀνεξαρτησία καὶ μάλιστα νὰ μὴ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν Πειραιᾶ μηδεμία ξένη τριήρης ². Ὁ δὲ Ὠρωπὸς, ἡ ἀμφισβητούμενη ἐκείνη παρὰ τὰ σύνορα χώρα ³, ἀπεδόθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους ⁴. Καὶ ἔμειναν μὲν κύριοι τινων τῶν νήσων ⁵, ἀνεγνωρίσθησαν δὲ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ὡς ἰδία κατὰ θάλασσαν ἀρχή, μέλλουσα νὰ φυλάσῃ τὴν θάλασσαν κοινῇ μετὰ τοῦ Φιλίππου. Ὁ δὲ μάλιστα ἐπονείδιστος τῶν ὄρων τῆς εἰρήνης προεκάλεσε τὴν μεγίστην εὐχαρίστησιν. Καὶ ἀληθῶς ἦτο δεινοτάτη ταπείνωσις τῶν Ἀθηνῶν ἡ ἀπὸ τοῦ ἐλέου τοῦ ἐχθροῦ ἀποδοχὴ μέρους τῆς χώρας τῶν ἰδίων συμμαχῶν [τῆς Ὠρωπίας], καὶ ἡ χαρὰ ἐπὶ τῇ ἔνεκα τοῦ πολέμου τιμωρίᾳ αὐτῶν καὶ μόνων. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος διὰ τῆς εἰς τοὺς Ἀθηναίους δωρεᾶς τοῦ Ὠρωποῦ ἦτο ἀσφαλής, ὅτι Ἀθηναῖοι καὶ Θηβαῖοι δὲν ἔμελλον ἐντὸς βραχείους χρόνου νὰ σκεφθῶσι καὶ πάλιν νὰ συμπράξωσι κατ' αὐτοῦ, ἡ δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας παράδοσις χώρας μικρᾶς καὶ ὅλως ἀδιαφόρου εἰς αὐτὸν καθίστανε τοὺς Ἀθηναίους προθύμους νὰ ποδεχθῶσι τὸ μόνον σπουδαῖον δι' αὐτὸν ζήτημα· τοῦτο δὲ ἦτο ἡ προσχώρησις εἰς τὴν συμμαχίαν, ἥς ἡ διάταξις ὑπῆρξεν ὁ κύριος αὐτοῦ σκοπός, καθ' ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι προσχωροῦντες εἰς αὐτὴν ἐγκατέλειπον πᾶσαν πρὸς τὰ ἔξω ἀνεξάρτητον ἐνέργειαν, πᾶσαν ἡγεμονίαν καὶ ἰδίαν θαλασσοκρατίαν. Τέλος δὲ χάριν τοῦ Ὠρωποῦ ἠνέχθησαν οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ παραμυθίας τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀπώτερον κειμένων κτήσεων, αἵτινες ἐστενο-

¹ Περὶ τῶν ὄρων τῆς εἰρήνης καθ' ὅλου ἴδε *Πανσανίου* I, 25, 3. Πρβλ. *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 87.

² [*Ψευδοδημοσθένους* Περὶ τῶν πρὸς Ἀλέξανδρον συνθηκῶν] 26.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 121.

⁴ *Πανσανίου* I 34.

⁵ Περὶ τῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἀφεισῶν νήσων ἴδε Schäfer [*Demosthenes und seine Zeit*, Τόμ. Γ' ἐκδ. β' σ. 28. Οἱ Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἔμειναν ἐν ταῖς κληρουχίαις, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Σάμῳ, ἥς οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι κατήλθον μόνον μετὰ τὸν λαμιακὸν πόλεμον. Ἰδε W. Vischer ἐν τῷ *Rheinisches Museum* Τόμ. XXII, σ. 320 [καὶ ἐν ταῖς τοῦ αὐτοῦ *Kleine Schriften* Τόμ. Β' σ. 149].

χώρουν τὸν Φίλιππον, ἰδίως δὲ τῆς Χερσονήσου¹. Οὕτω δὲ ἡ πρὸς τὰς σιτοφόρους χώρας τοῦ Πόντου ἄγουσα ὁδὸς περιῆλθεν εἰς τὸν Φίλιππον, τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἤρκει ὅπως κρατῇ τῆς πόλεως.

Βεβαίως δ' ἐλήφθη μετὰ δεξιότητος φροντίς, ὅπως αἱ θυσίαι αἱ ἐπιβαλλόμεναι εἰς τοὺς Ἀθηναίους παρουσιασθῶσιν εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τύπον ὡς ἔνεστιν ἀνώδυνον, ἵνα ἡ πικρία αὐτῶν ἀποβῇ ὀλιγώτερον αἰσθητὴ εἰς τὸν δῆμον. Οὕτω δὲ ὁ Δημάδης κατάρθωσε νὰ προτείνῃ μετὰ θάρρους τὴν ἀποδοχὴν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης. Καὶ δὲν ἔλειψαν μὲν ἀντιρρήσεις, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Φωκίων ἀντέστη, σκανδαλιζόμενος ὑπὸ τοῦ ὅρου τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν μετὰ τοῦ Φιλίππου συμμαχίαν, καὶ ἤξιωσεν εὐλογώτατα νὰ λάβωσι πρῶτον τοῦλάχιστον γνῶσιν ὅποια τις ἔσται αὕτη, πρὶν ἢ δεσμεύσωσιν ἑαυτούς². Ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνον ἤκουσαν τὸν ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει ὑπερμαχοῦντα τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, καὶ ἡ εἰρήνη ὡμολογήθη. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἤθελε βεβαίως ἀντιτάξει διαμαρτυρίαν ἐναντίον τῶν ἄρθρων ἐκείνων ἅτινα προσέβαλλον καιριώτατα τὴν τιμὴν τῆς πόλεως· ἰδίως δὲ ἤθελε συμφώνως πρὸς τὴν πεποιθήσιν αὐτοῦ κηρυχθῇ πάντως ἐναντίον τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Ὄρωπου, δι' ἧς ὁ Φίλιππος ἐξηγόρασε τοὺς Ἀθηναίους, καὶ, ἂν δὲν ἤθελε δυνηθῇ νὰ παρακλύσῃ τὴν εἰρήνην, ἤθελε τοῦλάχιστον ἀξιῶσιν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς συμμαχίας τὴν μεγίστην σύνεσιν καὶ εὐστάθειαν. Ἀλλ' ὅτ' ἐπέστρεψεν ἐκ τοῦ Αἰγαίου, ἐν ᾧ εἰργάζετο ἀκόμη δραστηρίως ὑπὲρ τοῦ πολέμου³, ἐπισκεφθεὶς πιθανῶς καὶ ἄλλας ἀπώτερον κειμένους συμμαχίδας, οἷαι ἡ πιστὴ Τένεδος⁴, αἱ παρὰ τὸν

¹ F. Schultz De Cher[sonneso] Thr[acica] σ. 113.

² Πλούταρχος ἐν Βίῳ Φωκίωνος 16· Δημάδου γράψαντος, ὅπως ἡ πόλις μετέχοι τῆς κοινῆς εἰρήνης καὶ τοῦ συνεδρίου τοῖς Ἑλλησιν, οὐκ εἶα πρὸ τοῦ γινῶναι, τίνα Φίλιππος αὐτῷ γενέσθαι παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἀξιῶσει.

³ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 148 Ἠρδλ. Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 159· τοὺς Ἑλληνας ἡργυρολόγησε.

⁴ Σύνταξις ἐψηφισμένη μνημονεύεται ἐν τινι ψηφίσματι τῶν Τενεδίων, ἐκδοθέντι ὑπὸ [Köhler] ἐν Bullettino dell' Instituto 1866 σ. 109 [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' α' σ. 53 ἀρ. 117].

Ἑλλήσποντον πόλεις καὶ ἄλλαι, τὰ πάντα εἶχον ἤδη λήξει ἐν Ἀθήναις. Διὸ οὐδὲν ἄλλο ἡδυνήθη νὰ πράξῃ, καθ' ἃ καὶ μετὰ τὴν φιλοκράτειον εἰρήνην, ἥ νὰ μεριμνήσῃ, ὅπως ἡ πόλις τηρήσῃ μὲν τὴν ἐνὸρκως ὁμολογηθεῖσαν εἰρήνην, ἀλλὰ συγχρόνως διαφυλάξῃ κατὰ τὸ ἐνὸν τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῆς, τὰς ἐλευθερίας καὶ τὸ φρόνημα ἐκεῖνο, ὅπερ ἐκεῖνος εἶχεν ἐξεγείρει ἐν αὐτῇ. Πρὸς τοῦτο δὲ δὲν ἔλειψαν εἰς αὐτὸν καὶ τότε εὐκαιρίαι.

Καὶ εἶχε μὲν πράγματι μεταβληθῇ ἡ γνώμη τοῦ δήμου διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Δημάδου, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν μετέστησαν ἀπὸ τοῦ ἀνδρός ὃν ἠξίουσαν πίστεως καὶ τιμῆς. Οἱ μὲν ἀντίπαλοι ἐκίνησαν πάντα λίθον ἵνα ταπεινώσωσι τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ καὶ καταστήσωσιν αὐτὸν ὑποκτον, ἐνόμισαν δὲ, ὅτι θὰ ἦτο εὐκόλον νὰ καταβάλωσιν αὐτὸν νικηφόροι ἕνεκα τῆς τελείας ἡττης τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ προγράμματος· ἤθελον νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν ὑπεύθυνον ἐπὶ ταῖς ἀπωλείαις ἃς ὑπέστη ἡ πόλις, ἐπὶ τῷ χρήματι τῷ σπαταληθέντι, ἐπὶ τῷ αἵματι τῷ ματαίως χυθέντι, ἐμέμφθησαν αὐτὸν ἐπὶ δειλίᾳ ἐπιδειχθείσῃ ἐν τῇ μάχῃ, καὶ ἐπεδίωξαν διὰ παντὸς τρόπον νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν ἄξιον περιφρονήσεως. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἔτυχον τοῦ σκοπομένου. Οἱ πολῖται δὲν ἠθέλησαν νὰ πεισθῶσιν, ὅτι ἡ προτέρ' αὐτῶν διαγωγὴ εἶχεν ὑπάρξει παραπλάνησις. Καὶ εἶχε μὲν ἡττηθῇ ὁ ἥρωισμός αὐτῶν καὶ τὸ θάρρος, ἀλλ' ἐν τῇ κρίσει αὐτῶν ἔμειναν πιστοὶ εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἐτίμων ἑαυτοὺς ἐμμένοντες εἰς τὴν πρὸς τὸν Δημοσθένην πίστιν. Ἀρίστην δὲ τῶν αἰσθημάτων τούτων μαρτυρίαν παρέσχον διὰ τῆς εἰς τὸν Δημοσθένην ἀπονομῆς τῆς τιμῆς νὰ ἐκφωνήσῃ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 338 π. Χ. τὸν ἐπιτάφιον λόγον πρὸς τιμὴν τῶν ἐν τῷ πολέμῳ πεσόντων¹. Εἶχον δὲ τὴν ὀρθὴν συναίσθησιν, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος συνεδέετο ἀναποσπάστως πρὸς τοὺς νεκροὺς τῆς Χαιρωνείας, καὶ ὅτι θὰ ἦτο ἀτίμωσις αὐτῶν, ἂν παρὰ τὸν τάφον αὐτῶν ἔδιδον οἱ

¹ Ὁ Ἐπιτάφιος λόγος (ἴδε *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 285-288) ἐκφωνήθη κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα τοῦ χειμῶνος, τὸν Μαϊμακτηριῶνα. Πρὸλ. Sauppe ἐν ταῖς *Göttinger Nachrichten* 1864 σ. 201. 205.

Ἀθηναῖοι τὸν λόγον εἰς ῥήτορας ἐξ ἐκείνων οἵτινες δὲν ἀνεγνώριζον τὴν ἱερότητα τοῦ ἀγῶνος, ὑπὲρ οὗ εἶχον ἀποθάνει ἐκεῖνοι.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ Φίλιππος εἶχε διαδράμει σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα, ὅπως αὐτὸς παριστάμενος διατάξῃ τὰ τῆς χώρας ἐν τάχει, ἐπειδὴ ἀνυπομόνως ἔσπευδε πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, οὗ τὴν ἐπίτευξιν δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐπιβραδύνωσι δυσχέρειαί ἄξιαί λόγου. Ἡ Πελοπόννησος εἶχε παύσει ἀπὸ μακροῦ ἤδη οὕσα ἡ ἀκρόπολις τῆς ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Τὸ ἀρχαῖον ἐν αὐτῇ σύστημα τῶν πολιτειῶν εἶχε διασπασθῇ διὰ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης, ἔκτοτε δὲ ἡ χερσόνησος εἶχεν ἀποβῇ κονίστρα ἀπαύστων ταραχῶν καὶ ἀγῶνων. Ἐπεβάλλετο λοιπὸν νῦν νὰ κατασταθῇ καὶ ἐν αὐτῇ, τοῦθ' ὅπερ δὲν εἶχε κατορθώσει ἡ πολιτικὴ ἐνέργεια τῶν Θηβαίων, τάξις ἐδραία καὶ ἐνωθῇ εἰρηνεύουσα ἡ ὅλη χερσόνησος ὡς κοινωνὸς τῆς νέας συμμαχίας. Καὶ αἱ μὲν πολιτεαὶ αἱ συμμετασχοῦσαι τῆς τελευταίας ἐξεγέρσεως, ἰδίως δὲ ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Ἀχαΐα, ὑπέκυψαν εἰς τὸν νικητὴν καὶ ὠμολόγησαν μετ' αὐτοῦ εἰρήνην ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προταθέντων ὅρων, ὡς καὶ τὰ Μέγαρα¹. Αἱ δὲ ἄλλαι πόλεις οὐδεμίαν μὲν εἶχον ἐπιδείξει πρὸς τὸν βασιλέα προθυμίαν, δὲν εἶχον δὲ παράσχει εἰς αὐτὸν βοήθειαν ἐν τῷ πολέμῳ· ἀλλὰ δὲν ἦτο συμφέρον αὐτοῦ νὰ διαλογισθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς τὰς πόλεις ἐκάστας, καὶ ἀπεδέχθη τὴν οὐδετερότητ' αὐτῶν ὡς ἐπαρκέστατον σημεῖον ἀφοσιώσεως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιδράσεως εἶχεν ἤδη τελείως ἐκλίπει, ἅτε τῶν ἀρχαίων ἀντιπάλων τῆς Σπάρτης ἀπάντων προσχωρησάντων εἰς αὐτὸν μετὰ προθυμίας καὶ ἀναγνωρισάντων ὡς προστάτην, ἔσπευσε καὶ ὁ Φίλιππος νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν καὶ ἐπιδειχθῇ εὖνους φίλος καὶ εὐεργέτης αὐτῶν. Ἰδιάζουσα δὲ ὅλως ὑπῆρξεν ἡ πρὸς τοὺς Ἀργεῖους ἐπιδειχθεῖσα φιλία. Τὸ Ἄργος ἦτο ἡ κοιτίς τοῦ βασιλικοῦ αὐτοῦ γένους² καὶ οἰοῖται ἡ μητρόπολις τῆς Μακεδονίας³, ἣν ὁ Φίλιππος ἤθελε προ-

¹ *Αἰλιανοῦ Ποικίλη ἱστορία* VI, 1.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 24.

³ *Πλουτάρχου* Ἑρωτικὸς 16. [Ἄλλ' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πρόκειται μόνον περὶ τοῦ

θύμῳς νάναδείξῃ συμμετόχον τῆς αἰγλῆς τοῦ βασιλείου. Ἡ Σπάρτη εἶχε παραγκωνίσει τοὺς Τημενίδας καὶ ἀφαιρέσει ἀπὸ τῶν Ἀργείων τὴν ἡγεμονίαν τὴν προσήκουσαν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ διαταράξει τὴν ἀρχαίαν ὑπὸ τῶν Τημενιδῶν κατασταθεῖσαν τάξιν. Ὁ δὲ Φίλιππος ὡς ἡγεμὼν ἐκ τοῦ γένους τοῦ Ἡρακλέους¹, ὡς ὁ νέος Ἀγαμέμνων, οἷον εἶχον καλέσει αὐτὸν οἱ Ἕλληνες², ἥθελε κατὰ ταῦτα νάποδώσῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν παρὰ τοῖς Ἕλλησι πρωτεύουσαν πόλιν τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὴν τιμὴν. Ἡδυνήθη δὲ καὶ ἐν Ἀργεῖ, καθ' ἃ καὶ ἐν Ἀθήναις, νά προκαλέσῃ ἐνθουσιώδεις εὐχαριστίας διὰ δωρεῶν οὐδεμίαν εἰς αὐτὴν ἐπιφερουσῶν ζημίαν· οἱ δὲ Ἀργεῖοι, παραφερόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, συμμετέσχον τῆς στρατείας τοῦ βασιλέως ἐκείνης, δι' ἧς ἡ Σπάρτη ἔμελλε τέλος νά τιμωρηθῇ διὰ πάσας τὰς ἀδικίας ἃς εἶχε διαπράξει κατὰ τῶν Ἀργείων ἐπὶ αἰῶνας ὅλους. Πλὴν δὲ τῶν Ἀργείων συνεστράτευσαν μετὰ τοῦ βασιλέως οἱ τε Ἀρκάδες καὶ οἱ Μεσσήνιοι³ καὶ οἱ Ἡλεῖοι⁴, οἵτινες μόνον ἐπὶ βραχὺν χρόνον εἶχον συνδιαλλαγῇ μετὰ τῆς Σπάρτης⁵. Αἱ δὲ συνηνωμέναι δυνάμεις τῶν Πελοποννησίων, τῶν Ἑλλήνων ἐπικούρων τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν λογάδων Μακεδόνων αὐτοῦ μαχίμων συναπετέλεσαν στρατιὰν μεγίστην, ἣτις ἐπέδραμε μετ' ἀκατανίκητου ὀρμῆς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα⁶. Εἶχε δ' ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἔμελλε νά δικασθῇ ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Ἑλλάδος ἡ ἔχουσα τὴν ἡγεμονίαν.

ἐπεισοδίου τῶν ἀντιπολιτευομένων ἀλλήλους Ἀργείων Φαύλλου καὶ Νικοστράτου κατὰ τὴν εἰς τὸ Ἄργος ἐπίσχεψιν τοῦ Φιλίππου].

¹ Ἰσοκράτους Φίλιππος 32.

² Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 87. [Πρβλ. ἀνωτέρω σ. 426].

³ Πανσανίου VIII, 27, 10.

⁴ Πανσανίου V, 4, 9· (Ἡλεῖοι) τῆς ἐφόδου Φιλίππου τῆς ἐπὶ Λακεδαιμονίους μετέσχον.

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 420.

⁶ Ἀρριανοῦ VII, 9, 5 [Ἐκ πλάνης ἐνταῦθα ὁ Κούρτιος προστίθεται καὶ παραπομπὴν εἰς Θεοπόμπου ἀπόσπ. 66. Οὐδὲν ἔχομεν σωζόμενον χωρίον τοῦ Θεοπόμπου ἀναφερόμενον εἰς τὴν στρατείαν τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Λακεδαίμονα].

Ἡ Σπάρτη ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς βραχείας αὐτῆς ἀνυψώσεως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀγησιλάου εὕρισκετο ἐν παρακμῇ ὁσημέραι προΐουση ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ αἱ ἐν αὐτῇ ἀκόμη ὑφιστάμεναι ἀκμαῖαι δυνάμεις δὲν ἠδύναντο νὰ ὠφελήσωσιν αὐτήν. Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀγησιλάου, τοῦ ῥωμαλέου Ἀρχιδάμου, ὅστις ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐμφανίσεως, καίπερ ἐνδόξως ἀνδραγαθήσας ἐν πολέμῳ ¹, οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος διὰ τῆς γενναιότητος αὐτοῦ. Εἶχε δὲ ἀπατηθῇ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχούσαν ἀπόπειραν τῆς ἐν τῷ φωκιῷ πολέμῳ ἀναβιώσεως τῆς δυνάμεως τῆς Σπάρτης εἶχεν ἐπιστρέφει δύσθυμος εἰς τὴν Λακεδαίμονα. Ἡ δὲ Σπάρτη καὶ ἐν τῷ μεγίστῳ κινδύνῳ τῆς κοινῆς πατρίδος δὲν ἠδυνήθη νὰ πειθῇ νὰ ποστῇ τῆς ψυχρᾶς καὶ μικροθύμου αὐτῆς φιλαυτίας καὶ εἶχεν ἀπομονωθῇ ἐξ ἰδίου αὐτῆς πταίσματος.

Κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες εἶχον κηρύξει δημοσίᾳ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὅτι δὲν ἤθελον προδώσει τὴν Σπάρτην ἐν περιπτώσει κινδύνου ², καίπερ δὲ πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους μίσους ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων, δὲν εἶχον πειθῇ νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πρὸς τὴν Σπάρτην εἰρήνην καὶ συμμαχίαν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐφάνησαν ὅλως ἀσυμπαθεῖς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ οὐδεμίαν ἔδειξαν προθυμίαν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν προγράμματος. Καὶ μάτην μὲν οἱ Περίνθιοι εἶχον ζητήσει τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, καὶ ὅτε δὲ ἡ ἐλληνικὴ συμμαχία εὕρισκετο ἔνοπλος, ἀγωνιζομένη τὸν ἔσχατον ἀγῶνα, ὁ βασιλεὺς Ἀρχιδάμος δὲν ἐξέθηκε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Χαιρωνείας, ἀλλὰ μακρὰν ἐν χώρᾳ ξένη. Ὡς δὲ τοῦ πατρὸς, οὕτω καὶ αὐτοῦ διεφθάρη τὸ πολεμικὸν φρόνημα εἰς ἄσκοπον ἐπιζήτησιν περιπετειωδῶν καὶ ῥιψοκινδύνων ἀγῶνων, ἐπειδὴ οὐδένα ἐπεδίωκεν ἐθνικὸν σκοπόν. Καὶ δὴ ἔπλευσε πρῶτον

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. [494], 564, 595.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 454 κ. ἑ.

μὲν εἰς τὴν Κρήτην, ἔπειτα δ' εἰς τὸν Τάραντα, ἔνθα ἔπεσε μαχόμενος ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν οἱ Ἕλληνες ἡγωνίζοντο ἐναντίον τοῦ Φιλίππου ¹. Εἰς δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἅγιν ἐπεφυλάσσετο πλέον νὰ ὑποστῇ ἅπαντα τὰ δεινὰ τοῦ κινδύνου τῆς πατρίδος.

Καὶ εἶχε μὲν ὅλως διαφθαρῇ καὶ οἰονεὶ ἀπολιθωθῇ ὁ χαρακτήρ τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ διεσώζοντο ἀκόμη λείψανά τινα τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου, ἐκδηλούμενα καταφανέστατα ἐν ἡμέραις κινδύνου. Ἡ ιδέα τῆς πολιτείας εἶχεν ἀκόμη διατηρηθῇ παρὰ τοῖς Σπαρτιαταῖς αὐτοῖς, εἰ καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶχε μεγάλως ἐλαττωθῇ, πολὺ ζωηροτέρα ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις ὑπὸ τῶν στάσεων διαλυμέναις πόλεσι. Καὶ καθ' ἑαυτοὺς μὲν οἱ Σπαρτιαῖται πολλάκις ἐν τῇ ξένῃ οὐδαμῶς ἐπεδείκνυν ἀκλόνητον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγάπην, ἀλλ' ὅμως ἡ πόλις ἐν τῷ συνόλῳ ἐνεφορεῖτο ἐδραίου αἰσθήματος ἐνότητος, καὶ ὑπεδείκνυε ῥώμην καὶ ἀσφάλειαν περὶ τὸ δρᾶν, κατασχύνουσαν τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ δὲ περιστάσει οὐδεὶς εὗρέθη ἐν Σπάρτῃ προδότης, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ὑπὸ οὐδεμιᾶς ἐσαγηνεύθησαν ἐπαγγελίας, εἰς οὐδεμίαν συνήνεσαν κοινολογίαν, ἀλλ' ἀφῆκαν νὰ δηωθῇ ἡ Λακωνικὴ μέχρι τῆς θαλάσσης, καὶ μετὰ ματαίας τινὰς ἀποπείρας ἀποκρούσεως τῶν πολεμίων συνεκεντρώθησαν περὶ τὰ ὑψώματα τῆς πόλεως, ὧν δις ἤδη εἶχον ὑπεραμυνθῇ μετ' ἐπιτυχίας ². Τέλος δὲ ἠναγκάσθησαν νὰ σκεφθῶσι περὶ εἰρήνης. Ἀλλ' ὅτε ἀπητήθη παρ' αὐτῶν νὰ παραιτήσωσι πᾶσαν ἀξίωσιν περὶ ἡγεμονίας καὶ ἀναλάβωσι τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ συστρατεύεσθαι μετὰ βασιλέως ξένου, οἱ πολῖται ἀπεποιήθησαν ἐρρωμένως τὴν συνομολόγησιν τοιαύτης συνθήκης, καὶ ἐφάνησαν ἔχοντες ἀπόφασιν νὰ ὑποστῶσι μᾶλλον πάντα τὰ δεινὰ ³. Ἐτυχον δὲ τοῦ σκοπομένου, διότι ἐξολόθρευσιν μὲν τῆς πόλεως δὲν ἠδύνατο νὰ σκοπῇ ὁ Φίλιππος,

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 62 κ. ε. 88.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 525 κ. ε. 595 κ. ε.

³ Πλουτάρχου Ἀποφθέγματα Λακωνικά σ. 218 e, 233 e.

ἄτε μὴ ἀπαιτουμένην ὑπὸ τοῦ συμφέροντος αὐτοῦ, ἥρωικόν δὲ μαρτύριον τῶν Σπαρτιατῶν μόνον βλάβην θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ εἰς αὐτόν. Διὸ ἠναγκάσθη καὶ ἄκων νάρκεσθῇ εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ ἀβλαβῇ τὴν ἤδη ἡλαττωμένην καὶ τεταπεινωμένην πόλιν. Ἐκλήθη λοιπὸν κοινὸν κριτήριον ἐκ πάντων τῶν Ἑλλήνων¹, καὶ πᾶσαι αἱ χῶραι, ὧν εἶχε δεσπόσει ἡ Σπάρτη διὰ κατακτήσεως, ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς ἀστυγείτονας. Καὶ οἱ μὲν Μεσσήνιοι ἠξίωσαν τὰς κλιτύας τοῦ Ταυγέτου μέχρι τῶν ὄφρων τοῦ ὄρους². Οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἔλαβον καὶ πάλιν τὴν Θυρεᾶτιν καὶ σύμπασαν τὴν χώραν τῶν ἀρχαίων Κυνουρίων μετὰ τὴν ἐπὶ δύο ὅλους αἰῶνας κυριαρχίαν τῶν Λακεδαιμονίων μέχρι τῶν συνόρων τοῦ ἀργολικοῦ πεδίου³. Εἰς δὲ τοὺς Ἀρκάδας παρεχωρήθη ἡ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Εὐρώτα καὶ τοὺς παραποτάμους αὐτοῦ χώρα, καὶ δὴ εἰς μὲν τοὺς Μεγαλοπολίτας ἡ Βελμινᾶτις⁴, εἰς δὲ τοὺς Τεγεάτας ἡ Σκιριτίας⁵. Οὕτω δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τὰς παραχωρήσεις ταύτας οὐδ' αὐτῆς τῆς κοιλάδος τοῦ πατρώου ποταμοῦ καὶ τῶν κυριωτάτων παρόδων τῶν ἀγουσῶν εἰς τὴν λακωνικὴν ἔμειναν τελείως κύριοι. Ἡ Σπάρτη ἐκρίθη δίκην πολιτείας ληστῶν, ἀφ' ὧν ἀφηρέθησαν τὰ λάφυρα, ὅπως ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς νομίμους κυρίους⁶. Ἠναγκάσθησαν δ' οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ συναινέσωσι μετ' ὀργῆς ἀνεπιδείκτου καὶ ἀποκατεργήσεως εἰς τὴν ἀποκοπὴν τῶν μελῶν ἐκείνων, ἅτινα ἐπὶ αἰῶνας ὅλους ἐφαίνοντο συναπαρτίζοντ' ἀναποσπάστως ἓν ὅλον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἄλλοτε ὁ Ἐπαμεινών-

¹ Πολυβίου IX, 33.

² [Curtius] Peloponnesos Τόμ. Β' σ. 286.

³ [Curtius] Peloponnesos Τόμ. Β' σ. 376.

⁴ [Curtius] Peloponnesos Τόμ. Β' σ. 258.

⁵ [Curtius] Peloponnesos Τόμ. Β' σ. 263.

⁶ Εἰς τὴν Σπάρτην ἐπεβλήθη μένειν ἐπὶ τοῖς καθεστῆκόσιν ἐξ ἀρχῆς ὅροις τῆς χώρας. Πανσανίου II, 20, 1. Ἀλλὰ διετήρησεν ὅμως τὴν αὐτονομίαν [καὶ τὰς περὶ πρωτείων ἀξιώσεις]. Στράβωνος [VIII, σ.] 365· οὐ μὲν τελείως γε οὐδὲ τούτοις εἴξαν, ἀλλὰ φυλάττοντες τὴν αὐτονομίαν ἔριν ἐφ' ἧσον περὶ πρωτείων ἀεὶ πρὸς τε τοὺς ἄλλους Ἑλληνας καὶ πρὸς τοὺς τῶν Μακεδόνων βασιλέας.

δας εἶχε καταγελασθῆ ὡς παράφρων, ὅτε ἀπήτησε παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν περικειμένων χωρῶν.

Ἀπασῶν δὲ τούτων τῶν διατάξεων κατακλείς ὑπῆρξεν ἡ σύγκλησις πανελληνίου συνεδρίου ἐν Κορίνθῳ ¹. Ἐν δὲ ταύτῃ τῇ πόλει ὑπεβλήθη εἰς τοὺς Ἕλληνας συνθήκη, δι' ἧς ὁ βασιλεὺς παρίστανεν ὡς σκοπὸν τοῦ προγράμματος τῆς δυναστείας αὐτοῦ τὴν ἐπιδιώξιν τῶν πολυχρονίων πόθων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἑλληνικῆς εὐημερίας. Ἐπηγγέλλετο δ' ἐξ ἐνὸς μὲν εἰρήνην ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ἀσφάλειαν τῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας, ἐξ ἐτέρου δὲ νέαν αἰγλην καὶ ὁρᾶν διὰ καταπολεμήσεως τῶν βαρβάρων. Οὕτω δ' ἔμελλον νὰ πορισθῶσι κέρδος οἷ τε παλῖται οἱ ἔχοντες κτήματα διὰ τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν τεχνῶν καὶ οἱ ῥιποκίνδυνοι καὶ φίλοι τῶν λαφύρων νέοι διὰ τῆς ἐνάρξεως νέων πολέμων. Καὶ ἡ μὲν ἐκ νέου κήρυξις τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπασῶν τῶν ἑλληνίδων πόλεων συνετέλει εἰς καθυσχύασιν τῶν μικρῶν πολιτειῶν ἡ δ' ἐξασφάλισις τῆς τάξεως καὶ τῆς ἡσυχίας ἐναντίον παντός δημαγωγικοῦ νεωτερισμοῦ ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν κτηματικῶν τάξεων. Εἰς δὲ συνέδριον μόνιμον ἀνετέθη ἡ ἐπαγρύπνησις περὶ μὴ διαταράξεως τῆς καθεστῶσης τάξεως τῶν πραγμάτων, καὶ τὸ συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων ἔμελλεν ὡς δικαστήριον τῶν συμμάχων νὰ τιμωρῇ πᾶσαν ἀδικίαν κατὰ τῆς συμμαχίας ². Μεγίστη δ' ἐγγύησις περὶ

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 89· κοινὴ εἰρήνη. Ἰουστίνου XI, 5· [pacis legem] universae Graeciae... concilium, quod omnium velut [i unum] senatu[m]. Ἴδε καὶ κατωτέρω Τόμ. Ε' σ. 583 σημ. 1. [Πρβλ. Kärst Der Korinthische Bund ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge. Τόμ. LII (1897) σ. 519 κ. ἐ. Köhler Die Eroberung Asiens durch Alexander den Grossen und der Korinthische Bund ἐν τοῖς Sitzungsberichte der Berliner Akademie. 1898 σ. 120 κ. ἐ.].

² Πανσανίου VII, 10, 9· οὐδὲ γὰρ Φίλιππος Ἀμύντου καὶ Ἀλέξανδρος τοὺς ἀνθεστηκότας σφίσις Ἕλληνων ἐς Μακεδονίαν ἐβιάσαντο ἀποσταλῆναι, διδόναι δὲ αὐτοὺς ἐν Ἀμφικτυόσιν εἴων λόγον. Πρβλ. Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 322. [Ὁ Kärst ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. LII (1897) σ. 519 κ. ἐ. δὲν ἀποδέχεται τὴν ἄλλως κρατοῦσαν γνώμην, καθ' ἣν ἡ ἐκδίκασις τῶν συμμάχων ἀνετέθη εἰς τὸ ἀμφικτυονικόν συνέδριον].

τῆς τελεσφόρου ἐκτελέσεως τῶν θεσμῶν τούτων ἦτο ἡ προστασία αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ὡς τοῦ ἰσχυροτάτου κοινωνοῦ τῆς νέας συμμαχίας. Καὶ ταῦτα ἐπειδὴ ἡ Μακεδονία καὶ ἡ κατὰ νέον τρόπον διαταχθεῖσα Ἑλλάς ἦσαν τὸ ἐξῆς συνηνωμένοι εἰς ἓν ὅλον καὶ ἀπετέλουν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν συμμαχίαν. Ἄλλως δὲ ὁ ξένος βασιλεὺς παρουσιάζετο μόνον ὡς ἐντολοδόχος ἐθνικῶν ἰδεῶν καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὸ ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς διχονοίας τῶν Ἑλλήνων διακοπὴν ἔργον τοῦ ἐναντίον τῆς Περσίας ἐκδικητικοῦ πολέμου, χάριν τούτου δὲ καὶ μόνον τοῦ σκοποῦ ἡξίου τὴν συστράτευσιν τῶν Ἑλλήνων, διαταχθέντων τῶν κατ' αὐτὴν ἀκριβῶς μετὰ συνενόησιν τοῦ Φιλίππου πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν ἐλληνίδων πόλεων.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ τεράστια γεγονότα καὶ αἱ μεγάλαι μεταβολαὶ τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων αἱ ἐπακολουθήσασαι εἰς ἀλλήλας ἐν ἔτει 338 π. Χ. Πρὸς ἐκτίμησιν δὲ τῆς σημασίας αὐτῶν παρίσταται ἀνάγκη μετὰ τὴν βραχεῖαν ταύτην παράστασιν τῶν γεγονότων νάναθεωρήσωμεν τὴν δρᾶσιν τοῦ Δημοσθένους καὶ τὰ κατὰ τοὺς Ἑλληνας ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἐπικυριαρχίας τῶν Μακεδόνων.

Τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν ἠρείδετο κυρίως εἰς τοῦτο, ὅτι εἶχε πάντοτε πρὸς τοὺς προσήκοντας καιροὺς τοὺς προσήκοντας ἀνδρας, οἵτινες διεφώτιζον τοὺς πολίτας περὶ τοῦ καθήκοντος αὐτῶν καὶ τοῦ σκοποῦ ὃν ὤφειλον νά ἐπιδιώξωσι. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σόλωνος διὰ μεγάλων γραμμῶν προδιαγραφὴν τοῦ ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ σκοποῦ τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἔπειτα διωκθήθῃ ἀσφαλῶς ἐν τοῖς κρίσιμοις καιροῖς τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, καὶ ἤχθη ὁσημέραι προσηλύτως πρὸς ὑψηλότερους σκοποὺς ὑπὸ τοῦ Μιλτιάδου, ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ

ον. Ἰδε καὶ Adolf Bauer Die Forschungen zur griechischen Geschichte 1888-1898. Ἐν Μονάχῃ 1899 σ. 528].

Κίμωνος· εἰς τὸ κατακόρυφον δ' ἀνεβιβάσθησαν αἱ Ἀθῆναι διὰ τοῦ Περικλέους, συντελέσαντος ἐν εἰρήνῃ τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως καὶ θεμελιώσαντος τὴν διὰ τῶν ὅπλων κτηθεῖσαν δύναμιν ἐπὶ παιδείσεως τοῦ πνεύματος καὶ συνετῆς σοφίας. Ὑπῆρξε δὲ τὸ ἔργον τοῦ Περικλέους ὁ προσήκων συνδυασμὸς προγράμματος ἀθηναϊκοῦ καὶ προγράμματος πανελληνίου. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεδιώξαν μόνον τὸ πρῶτον· μεριμνήσαντες δὲ ὑπεράγαν μονομερῶς περὶ αὐξήσεως τῆς ἰδίας ἐαυτῶν ἀρχῆς ἀπέβαλον τέλος καὶ ταύτην μετ' ἀγῶν' ἀπειγνωσμένον. Ἐκτοτε δ' ἐπῆλθον χρόνοι, καθ' οὓς αἱ Ἀθῆναι ἐξηκολούθησαν ζῶσαι ἀσκόπως, χρόνοι κενοὶ, ἄνευ ζωῆς καὶ κινήσεως. Καὶ ἐπῆλθον μὲν ὥραί τινες ἐξάρσεως, ἀλλ' ἦσαν μόνον παροδικὰ λείψανα τῆς ἐπιδράσεως προτέρων ἀγώνων, ὥχραι τοῦ παρελθόντος ἀναμνήσεις. Ἀναλαβόντων δὲ τῶν Θηβαίων νὰ προμαχήσωσιν ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῆς ἡγεμονίας τῶν Λακεδαιμονίων, αἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑψωθῶσιν, ἀποτινάσσοντες τὴν ἐκ μικροπρεποῦς ἀντιζηλίας ἀντιδράσιν. Ἐπειτα δ' αἱ Ἀθῆναι παρήτησαν τελείως πᾶσαν δρᾶσιν, καὶ ἐπεζήτησαν ἐν νωθρᾷ ἀπολαύσει τοῦ βίου ἀντιστήκωμα τοῦ παρελθόντος μεγαλείου, ἕως τέλος, ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Περικλέους, ἀνεφάνηκαὶ πάλιν νέος ἰσχυρὸς ἀνὴρ, ἔχων τὴν δύναμιν νάναλάβῃ καὶ πάλιν τὴν δρᾶσιν τῶν μεγάλων πολιτευτῶν καὶ συνεχίσῃ τὴν διακοπεῖσαν ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως.

Ἐξετάζοντες δὲ τὸν Δημοσθένην, δυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν πολὺ σαφέστερον ἢ παρὰ πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς προδρόμοις τὴν κατὰ μικρὸν ἐξέλιξιν τοῦ δρῶντος πολιτευτοῦ. Καὶ βλέπομεν μὲν αὐτὸν νεανίαν ἀποκτῶντα ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὲρ τοῦ πατρικοῦ οἴκου τὴν δύναμιν τῆς θελήσεως ἐλείνῃν, ἥτις ἀντεπεξέρχεται φοβερά κατὰ πάσης κακίας· βλέπομεν δὲ αὐτὸν ὡς συνήγορον ἐν δίκαις ιδιωτικαῖς διαμορφούμενον εἰς γνώστην τῶν κατὰ τὸν δημόσιον βίον καὶ εἰς ἀριστοτέχνην τοῦ λόγου. Καταμανθάνει δὲ τὰς τελουμένας ἐν τῇ διοικήσει τῶν Ἀθηνῶν καταχρήσεις, καὶ αὐταὶ ὠθοῦσιν αὐτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς κρατούσης φατρίας, ἀγῶνα ἐτῶν μα-

κρῶν, στομοῦντα τὸν χαρακτῆρ' αὐτοῦ οὕτως, ὥστε οὐδέποτε ἀφίσταται τοῦ καθήκοντος ἐν μέσῳ μεγίστων ἐπιθέσεων καὶ ἀποτυγχανῶν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ ὡς ἀντιπολιτευομένου. Παρουσιάζομένου δὲ τοῦ ζητήματος τῆς Ὀλύνθου, ἄρχεται ἤδη ἀποκτῶν δύναμιν καὶ ἐπίδρασιν, ἀλλὰ μόνον μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Φιλοκράτους κατορθώνει νὰ περισυλλέξῃ περὶ ἑαυτὸν ἄνδρας ὁμόφρονας, νὰ ποκαλύψῃ τὴν φαυλότητα τῶν ἀντιπάλων καὶ νὰ μεταστήσῃ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς πολίτας. Ἐκτοτε δὲ καὶ αὐτοῦ ἐκείνου οἱ πόθοι ἀποβαίνουσιν ὑψηλότεροι καὶ ἀγνότεροι, ἀπαλλάσσεται τῆς μικροθύμου ἀθηναϊκῆς φιλοπατρίας καὶ ἐργάζεται ὑπὲρ ἐξεγέρσεως τοῦ ἔθνους ὅλου ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Ἀθηναίων. Καὶ οἱ μὲν λόγοι αὐτοῦ ἀπηχοῦσι τελεσφόροι ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, οἱ δὲ συμπολιταὶ ὑποκλίνονται πρὸ τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ, καὶ ἀναθέτουσιν εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν τῶν τ' ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν πραγμάτων τῆς πόλεως. Πᾶσα δὲ ζωὴ καὶ δύναμις ὑπολειπομένη ἀκόμῃ ἐν Ἑλλάδι τάσσεται ὑπὸ τὰς ὁδηγίας αὐτοῦ.

Εἰς τὸ ὅλον πρόγραμμα τοῦ Δημοσθένους ὑπόκεινται λόγοι ιστορικοί. Οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ λαμπρυνθῇ διὰ νέων ιδεῶν καὶ σχεδίων, ἀλλὰ μόνον νὰ ναστήσῃ καὶ πάλιν τὴν πάτριον πόλιν ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων θεμελίων. Εἶχετο δὲ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ὁ ὑπὲρ τῆς πόλεως λέγων καὶ πράττων ὀφείλει νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ ἐνδομυχοῦν ἐν αὐτῇ πνεῦμα καὶ ἐμφορηθῇ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἤδη πολιτικοῦ λόγου εἶνε συνεχῆς, ἀκόλουθος καὶ ἀδιάσπαστος, καὶ διὰ τοῦτο ἐνθυμίζει πολλὰ τὴν δρᾶσιν τῶν ἀρχαιοτέρων πολιτευτῶν.

Καθ' ἃ ὁ Θεμιστοκλῆς, οὕτω καὶ ὁ Δημοσθένης προέβλεπεν ἀναπόφευκτον πόλεμον ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος, καὶ παρесеύαζε μὲν χάριν αὐτοῦ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως, ἤθροίζε δ' ἐν Ἑλλάδι φατρίαν φιλοπατρίδων ἐχόντων τὴν θέλησιν καὶ τὸ θάρρος νὰ ναναλάβωσι τὸν ἀγῶνα. Καὶ ἡ μὲν οἰκονομικὴ μεταρ-

ρύθμισις τοῦ Δημοσθένους, ἅτε οὕσα ἡ κυριωτάτη συνθήκη ἀντιστάσεως τελεσφόρου, ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ ὁ περὶ ἀργυρείων νόμος τοῦ Θεμιστοκλέους. Κατὰ δὲ τὴν διάταξιν τῶν τῆς νέας συμμαχίας προβαίνει καὶ ὁ Δημοσθένης, καθ' ἃ ὁ Ἀριστείδης, εἰς τὸ ἔργον μετὰ τῆς ὅσον ἔνεστι μεγίστης εὐλαθείας πρὸς τὰ δικαιώματα τῶν συμμάχων, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἔχει, ὡς ἐκεῖνος, τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶνε τὸ ἀληθὲς θεμέλιον πάντων τῶν πολιτικῶν καθιδρυμάτων.

Καὶ τοιαῦται μὲν αἱ ὁμοιότητες τοῦ Δημοσθένους πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τὸν Ἀριστείδην. Ἄλλ' ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἀνταποκρίνεται μάλιστα πρὸς τὴν τοῦ Περικλέους.

Ἀμφότεροι οἱ ἄνδρες, ὑπάρξαντες τὸ πρῶτον ῥήτορες τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἀνεδέιχθησαν μετὰ μακρὸν ἀγῶνα ἡγέται τοῦ δήμου καὶ νομοθέται, καὶ δὴ μόνον διὰ τῆς δυνάμεως πνευματικῆς ὑπεροχῆς, ἥτις ἐκνικᾷ κατὰ μικρὸν πᾶσαν ἀντίστασιν. Ἦσαν δ' ἀμφότεροι ἄνδρες ἡκιστα δημοτικοί, οὐδ' ἀνῆλθον εἰς δύναμιν διὰ κολακειᾶς τοῦ δήμου ἢ ἐπιδεικτικῆς στωμυλίας σαγηνευούσης τὰ πλήθη, ἀλλ' ὄντες αὐστηροὶ πρὸς τε ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους, τραχεῖς καὶ σοβαροί, παρίσταντο πρὸ τῶν συμπολιτῶν προβάλλοντες δυσαρέστους ἀξιώσεις, ψέγοντες ἀκαθέκτως τὰς κακίας καὶ κατακάμπτοντες τὴν κενοδοξίαν αὐτῶν. Ἀμφότεροι δ' ἦσαν ἐχθροὶ τῶν πολλῶν λόγων καὶ ἐδημηγόρουν μόνον μετὰ παρασκευὴν ἐπιμελεστάτην, εἰς δὲ τοὺς λόγους αὐτῶν παρεῖχε τὴν δύναμιν τοῦ πείθειν ἢ τελεία γνῶσις τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, τὸ ἔμμονον τῆς θελήσεως καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν ἐκφραζομένων ιδεῶν καθ' ἑαυτάς. Παρ' ἀμφοτέροις δ' εὐρίσκομεν τὸν αὐτὸν συνδυασμὸν δυνάμεως δαιμονίας, ἰσχυούσης νὰ ἐξάψῃ τὰ πλήθη τῶν πολιτῶν ὑπὲρ τῶν ὑψίστων καθηκόντων, καὶ νηφαλίου τινὸς σωφροσύνης, ἐχομένης πάντοτε αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ ἐπιδιωκούσης ὠρισμένους πρακτικοὺς σκοποὺς εὐλόγως πείθοντας πάντας τοὺς μὴ ἔχοντας ἐξ ἄλλων λόγων δεδευμένην τὴν γνώμην. Καὶ ἀμφότεροι μὲν εἶχον, ὁ μὲν Περικλῆς ὡς εὐπατρίδης, ὁ δὲ

Δημοσθένης ὡς ἀνήκων εἰς ἀνωτέραν τάξιν τῶν εὐπόρων πολιτῶν, παίδευσιν ἀριστοκρατικὴν, ἀλλ' ἦσαν ὅμως πιστοὶ φίλοι τῆς δημοκρατίας καὶ εἶχον πίστιν εἰς τὴν ὀρθὴν κρίσιν τοῦ δήμου. Ἀμφότεροι δ' εἶχον ὑπὲρ αὐτῶν μὲν τοὺς πολλοὺς, ἀντιπάλους δὲ τοὺς πλουσίους.

Ὡς πρὸς δὲ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα ὁ Δημοσθένης ἐπεθύμει, καθ' ἃ ὁ Περικλῆς, νὰ μὴ ἐπιχειρηθῇ μὲν μετὰ κουφονοίας πόλεμος, νὰ μὴ ὑπεκφύγῃσι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ φόβου πόλεμον ἀναγκαῖον καὶ δίκαιον, ἀλλὰ νὰ παρασκευάζωνται ἐν εἰρήνῃ πρὸς τοιοῦτον πόλεμον μετὰ πάσης συνέσεως. Ἀμφότεροι δὲ οἱ πολιτευταὶ ἐνεφοροῦντο ἐπ' ἱσῆς ζωηρότατα τῆς ιδέας, ὅτι αἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν προωρισμέναι πρὸς ἡγεμονίαν. Ἀλλ' ὁ μὲν Περικλῆς ἀπεδέχετο τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, δι' οὗ ὄφειλον χάριν τοῦ συμφέροντος τοῦ ἔθνους νὰ συγκρατῶνται καὶ οἱ πρόθυμοι τῶν συμμάχων, ὥπως μὴ τὰ μετὰ μόχθου ἐπιτευχθέντα ἀποβάλλωνται καὶ πάλιν εὐχερῶς. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἐφρόνει, ὅτι ὁ ἀποσκοπῶν εἰς τι μέγα καὶ δίκαιον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μένῃ ἀργὸς ἀπέναντι τοῦ δόλου τοῦ ἐχθροῦ καὶ παραβλάπτῃ ἑαυτὸν δι' ὑπεράγαν εὐλαβοῦς τηρήσεως τῶν τύπων, ἐπειδὴ τοιαύτη εὐσυνειδησία ἀπέναντι ἐχθρῶν ἀσυνειδήτων δὲν εἶνε δικαιοσύνη, ἀλλ' ἀνανδρία¹. Τέλος δ' ἀμφότεροι ἀνῆλθον εἰς τὸ κορύφωμα πολιτικοῦ ἀνδρὸς ἐν δημοκρατίᾳ, δυνηθέντες νὰ τύχῃσι παρὰ τῶν συμπολιτῶν τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης νάναλάβωσιν αὐτοὶ τὴν ἡγεσίαν τοῦ δήμου.

Πολιτευταὶ δὲ στερούμενοι αὐτοὶ ἰδίου μεγαλείου δὲν ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ τηρήσωσι τοιοῦτον ὑψηλὸν ἀξίωμα ἄλλως ἢ διὰ συνδυασμοῦ πρὸς ἀνθρώπους ὑποδεεστέρους, προσφυομένους εἰς

¹ Δημοσθένους [Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 28· ἀπάντων [δὲ] τῶν ἄλλων ὅπως ἀδικεῖν δυνήσονται παρασκευαζομένων μόνους ἡμᾶς τὰ δίκαια προτείνεσθαι, μηδενὸς ἀντιλαμβανομένων, οὐ δικαιοσύνην ἀλλ' ἀνανδρίαν ἡγοῦμαι· ὅρῳ γὰρ ἅπαντας πρὸς τὴν παροῦσαν δύναμιν τῶν δικαίων ἀξιουμένους. Πρὸλ. Jacobs Staatsreden σ. 146.

αὐτοὺς ἔνεκεν ἐγωιστικῶν συμφερόντων. Οὕτω δὲ προῆλθεν ἡ φανταστική κυριαρχία τοῦ Ἀριστοφῶντος¹ καὶ ἡ ἔτι χειρῶν ἐταιρία τοῦ Εὐβοῦλου. Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης κατῴρθησε, καθ' ἃ ὁ Περικλῆς, νὰ ἐπιβάλλῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον μόνην τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ θέλησιν. Οὕτω δ' ἐξέλειπε κατὰ τὸ φαινόμενον ὁ χαρακτήρ τῆς δημοκρατικῆς ἰσότητος, ἀλλὰ πράγματι ὅμως οὐχί, ἐπειδὴ αἱ ἔκτακτοι ἐκεῖναι ἐξουσίαι ἀνεντίθεντο ὑπὸ τοῦ δήμου ἐκουσίως καὶ συμφῶνως πρὸς τὰ καθεστῶτα. Δυνάμεθα δὲ ἀπ' ἐναντίας νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς τὴν μεγίστην ἀρετὴν τῆς δημοκρατίας τοῦτο, ὅτι καθιστάνει ἐν παντὶ χρόνῳ δυνατὴν τὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πολιτείας κλῆσιν τῶν πρώτων ἀνδρῶν². ἡ δὲ πείρα διδάσκει, ὅτι αἱ ἑλληνίδες πόλεις δημοκρατούμεναι τότε μάλιστα ὑπῆρξαν ἰσχυρόταται καὶ ἐνδοξόταται, ὅτε οἱ πολῖται παρεδόθησαν μετὰ τελείας ἀφοσιώσεως εἰς ἓνα μόνον ἄνδρα, ὃν διέγνωσαν ὡς τὸν ὑπέρμαχον τῶν ὑψίστων τοῦ δήμου συμφερόντων, καθ' ἃ οἱ Θηβαῖοι τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ οἱ Ταραντῖνοι τὸν Ἀρχύταν³.

Ἀλλὰ τοιαῦται καταστάσεις, καθ' ἃς ὁ δῆμος ἀφίσταται ἐπὶ τινὰ χρόνον τῆς ἐνασκήσεως τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δὲν δύνανται ὡς ἐξ αὐτῆς τῶν φύσεως αὐτῶν νὰ εἶνε μακραί. Καὶ ἡδυνήθη μὲν ὁ Περικλῆς νὰ διοικήσῃ αὐταρχικῶς τὰ κοινὰ μετ' εὐτυχίας καὶ πολὺ μεγαλειτέρας ἐπιτυχίας, ἀλλ' ὁ λόγος τούτου ἔγκειται ἐν τοῖς τότε πράγμασιν, ἅτινα εἶχον πολὺ εὐνοϊκώτερον. Καὶ δὴ ὁ Περικλῆς εἶχε πόλιν ἐξαιρέτως παρεσκευασμένην, δῆμον συνιστάμενον ὡς τὸ πλεῖστον ἐκ πολιτῶν ὑγιῶς ἐχόντων, ἀξιωμαχῶν καὶ φιλοπατρίδων, ἐν ᾧ ὁ δῆμος τοῦ Δημοσθένους ἦτο μικρόθυμος καὶ ἐδυσωπεῖτο τὰ ὅπλα. Ἡ Μαραθωνομάχος κόρη, ἔλεγε σκωπτικῶς ὁ Δημάδης, ἀπέβη γραυς βοφῶσα χυλὸν κριθῆς ἐπιτισμέ-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 127 κ. ἑ.

² Τὸ ἄριστον ἐπακόλουθον τῆς δημοκρατίας εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχὴ [κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ *Θουκυδίδου* II, 65, 9 λεχθέντα περὶ τοῦ Περικλέους].

³ Ὁ Ἀρχύτας, ἦτο, καθ' ἃ ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἡγέτης τοῦ δήμου ἔνεκεν ἀδιακόπου στρατηγίας. Ἰδε *Διογένης Λαερτίου* VIII, 79.

νης καὶ ὑποδεδεμένη σανδάλια ¹. Αἱ Ἀθηναὶ εἶχον τότε τὴν ὄψιν ἀποικίας, οἷος ὁ Τάραξ, πόλεως ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς, ἐν ἣ οἱ πολῖται ἐζήτουν νὰ ἐκφύγωσιν ὅσον τὸ δυνατόν τὰς ἀξιώσεις τῆς πολιτείας καὶ ἐμίσθονον ξενικὰ ὅπως μάχωνται ἀντ' αὐτῶν. Καίτοι δὲ ὁ ἀπειλῶν τὴν πόλιν πολεμικὸς κίνδυνος ἦτο πολὺ δεινότερος ἢ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Περικλέους, ἄφινον τὸν περίβολον τῶν τειχῶν νὰ καταρρέῃ καὶ τὸν στόλον νὰ καταστρέφεται, ὅπως αἱ ἑορταὶ καὶ τὰ συμπόσια τὰ ἐπακολουθοῦντα εἰς τὰς θυσίας ἀποβῶσιν ὅση-μέραι πολυπληθέστερα. Καὶ ὁ χρηματισμὸς δὲ καὶ ἡ πλεονεξία καὶ φατριαστικὴ δύναμις τῶν χρηματιζομένων ὁμοιάζει μεγάλως πρὸς τὰ συμβαίνοντα ἐν τοῖς ὑπερποντίοις ἐμπορίοις. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, τὸ ἔργον τοῦ Δημοσθένους ἦτο ἀπείρως δυσχερέστερον καὶ αἱ ὑπηρεσίαι αἷς παρέσχε πολὺ μεγαλείτεροι. Ἄλλως αὐτὸς, ἅτε μὴ ὢν εὐπατρίδης, ἦτο ὀλιγώτερον ὑπερήφανος τοῦ Περικλέους, μᾶλλον ἐκείνου ἀπηλλαγμένος ἰδίας φιλοδοξίας, αὐστηρότερος καὶ ἀγνότερος ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν μέσων. Δὲν μετεχειρίσθη μέσα δημαγωγικά, οἷων ποιοῦνται χρῆσιν οἱ τεταγμένοι εἰς φατρίας, ἐπεὶδὴ βεβαίως δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ δώσωμεν τοιαύτην ἐρμηνείαν εἰς τὰς δωρεὰς καὶ ἐκουσίας λειτουργίας, δι' ὧν διετράνωσε τὴν φιλοπατρίαν αὐτοῦ· ἂν δέ ποτε συνέπραξε καὶ μετ' ἀνδρῶν φαύλων, οἷος ὁ Τίμαρχος, ἔπραξε τοῦτο φανερώς καὶ μόνον χάριν τακτῶν σκοπῶν. Ἐζήτησε δ' ἄλλως καὶ νὰ βελτιώσῃ σθεναρώς θεσμοὺς τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους, οὓς ὀφείλομεν νὰ ἐκλάβωμεν πάντως καταχρήσεις ὀλεθρίας, καὶ ἰδίως νὰ ἐξευγενίσῃ τὸ ἄτοπον τῶν θεωρικῶν, μεταβάλλων ταῦτα εἰς ἀμοιβὰς ὑπηρεσιῶν παρασχεθεισῶν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀξίων ἀνταλλάγματα παρὰ τῶν λαμβανόντων τὸ χρῆμα.

Ἄλλ' ἐξ ἐτέρου ὁ Δημοσθένης δὲν εἶχε τὴν καθολικὴν πνευ-

¹ Δημάδου ἀπόσπ. 7 παρὰ Δημητρίω Περὶ ἐρμηνείας 282 κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ Cobet· πόλιν οὐ τὴν ἐπὶ τῶν προγόνων τὴν Μαραθωνομάχον, ἀλλὰ γρατῖν σανδάλια ὑποδεδεμένην καὶ πτισάνην φοφῶσαν· Πρὸς Th. Gomperz Demosthenes. 1864 σ. 29 κ. εἰ.

ματικὴν παιδευσιν τοῦ Περικλέους, κατ' ἀκολουθίαν δὲ τῶν στενοχωριῶν, ὧν ἐν μέσῳ εἶχεν αὐξηθῆ, οὐδὲ τὴν δεξιὰν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἐστερεῖτο τῆς ἐμφύτου ἀξιοπρεπείας, τῆς ἀγερώχου ἡρεμίας καὶ τῆς ἀδιαταράκτου βεβαιότητος τοῦ ἀνδρὸς ὅστις εἶχεν ἐπονομασθῆ Ὀλύμπιος, ἀλλὰ πρὸ πάντων δὲν εἶχε τὴν πολεμικὴν ἐκείνην μόρφωσιν καὶ τὴν στρατηγικὴν δεξιότητα, ἥτις, συνδυαζομένη πρὸς τὰς ἀρετὰς τοῦ πολιτευτοῦ, εἶχεν ἀναδείξει τὸν Περικλέα μέγαν καὶ δυσαναπλήρωτον. Ὁ Δημοσθένης, καίπερ ἔχων μεγίστην ἐμμονὴν εἰς τὰς γνώμας αὐτοῦ καὶ καρτερίαν ἀρρενωπὴν, ἦτο ὑπεράγαν ὀργίλος καὶ εὐερέθιστος ἐκ φύσεως, βίαιος καὶ ἐμπαθής· ἔνεκα δὲ τοῦ περιορισμοῦ αὐτοῦ εἰς μόνην τὴν ἀπὸ τοῦ βήματος δρᾶσιν, αὕτη ἐπέδρασε τὰ μέγιστα ἐπὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ. Διὸ ἀπαντᾷ εἰς τὴν ὕβριν διὰ τῆς ὕβρεως, καὶ μετέρχεται πάντα τρόπον ὅπως ἀτιμάσῃ τοὺς ἀντιπάλους· δὲν ἡδυνήθη δὲ νὰπαλλαγῇ τῶν τρόπων καὶ τοῦ πάθους τῆς ῥητορικῆς, καὶ ἡ ὀξύνοια αὐτοῦ ἦγεν αὐτὸν ἐνίοτε καὶ εἰς σοφίσματα. Ὁ Δημοσθένης δὲν εἶχεν οἶαν ὁ Περικλῆς πεῖραν τῶν τοῦ κόσμου καὶ γνῶσιν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἦτο ἰδεολόγος καὶ ὑπερετίμα ἐν χρόνοις κινδύνων τὴν τελεσφόρον ἐπίδρασιν ἠθικῶν δυνάμεων. Καὶ ὅμως ἐν τούτῳ δὴ τούτῳ ἀνεδείχθη τῶν εὐγενεστάτων Ἑλλήνων. Πράγματι δὲ ἡ ἠθικὴ αὕτη ἀντίληψις τῶν καθηκόντων τοῦ πολίτου εἶνε ἡ παρέχουσα εἰς τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τῶν Ἑλλήνων τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῇ θερμότητα καὶ εἰς τοὺς πολιτευτὰς χαρακτῆρα ἱερόν. Πᾶς ἀξιώσις τοῦ Δημοσθένους ἀπευθυνομένη εἰς τὸν δῆμον ἀπορρέει ἐξ ἠθικῆς ἀπόψεως, πᾶν καθῆκον τῶν πολιτῶν συνιστῶμενον παρ' αὐτοῦ εἶνε ὑπαγόρευσις τῆς καρδίας, ὡς ὑψίστην δ' ἐντολὴν τοῦ πολιτευομένου διαγινώσκει τὸ νὰ εἶνε οὗτος πρότυπον πολίτου ἐναρέτου. Ἀντιπαρῆλθε δ' ἀκηλίδωτος πάντας τοὺς πειρασμοὺς, καὶ οὔτε ὑπ' ἐχθρῶν, οὔτε ὑπὸ φίλων συνήνεσε νὰ παρορμηθῇ εἰς πράξεις ἀναξίας ἑαυτοῦ. Ὅτε δὲ οἱ πολῖται ἀπήτησαν παρ' αὐτοῦ νὰ ὑποβάλῃ κατηγορίαν ἐναντίον ἀνδρὸς δυσαρέστου εἰς τὸν δῆμον, ἐδήλωσεν, ὅτι θὰ εὕρισκον ἐν

αὐτῷ σύμβουλον, καὶ ὅτε δὲν ᾔθελον, ἀλλὰ μηνυτὴν ὄχι, καὶ ὅτε ᾔθελον. Κατὰ ταῦτα ἐπεθύμει καὶ αὐτοῦ τοῦ δήμου ἐν συνόλῳ τὴν ἠθικὴν συγκράτησιν, ἐξάπτων τὴν φιλοτιμίαν τῶν συμπολιτῶν καὶ ζητῶν νὰ ἐξεγείρῃ ἐν αὐτοῖς τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐντιμον ὄνομα εἶνε ὑπέρτερον χρυσοῦ καὶ κτημάτων. Ἐν τῷ συνόλῳ δ' εἶχε περὶ τῆς δημοκρατίας τὴν γνώμην, ὅτι μόνον ἐπὶ ἀγνῆς φιλοπατρίας καὶ μεγαλοφροσύνης ἡδύνατο νὰ ἐρεισθῇ. Ἀξιῶ δ' εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας τῆς πόλεως καὶ εὐλάβειαν καὶ τιμὴν πρὸς τοὺς κειμένους νόμους, οὓς ὁ μεταβάλλων ἀλογίστως εἶνε κατ' αὐτὸν χεῖρων τοῦ ἀνδροφόνου. Καὶ περὶ τῶν ἐξωθεν δὲ πολεμίων τῶν ἀδικίας διαπραττόντων προκειμένου, ἔχει πεποίθησιν εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἣν θεωρεῖ ἔχουσιν τὴν δύναμιν νῆναδείξῃ νικηφόρους τοὺς ἐνόπλους ἐναντίον τῶν ἀδικούντων ἀντεπεξερχομένους· ἐξ ἐτέρου δὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια καὶ ἠθικὸς ὄκνος παρακωλύουσιν αὐτὸν νὰ ἐπιδιώξῃ δραστηρίως τὴν μετὰ τῶν Φωκέων συμμαχίαν. Τὰ σπουδαιότατα τῶν ζητημάτων δὲν λύνονται κατ' αὐτὸν διὰ πολιτικῶν θεωριῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φωνῆς τῆς συνειδήσεως. Ἡ δὲ ἄμυνα τῆς ἀνεξαρτησίας εἶνε χρέος ἀναπόφευκτον, ἀνάγκη ἠθικὴ, ἥτις δὲν πρέπει νὰ ὑπαχθῇ εἰς ὑπολογισμοὺς περὶ τῆς ἐπιτυχίας.

Ἄλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν ἐθόλωσε τὴν διαύγειαν τοῦ βλέμματος τοῦ Δημοσθένους ὡς πολιτευομένου ; Ὁ τρόπος καθ' ὃν διεξήγαγε τὸ μακεδονικὸν ζήτημα δὲν ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς μονομερὲς ἀπὸ ἀπόψεως πεπερασμένης φιλοπατρίας, καὶ δὲν εἶχεν ἐπὶ τέλους πολὺ μᾶλλον δίκαιον ὁ Ἰσοκράτης, ἀποδοκιμάζων τὴν ἰσχυρογνώμον' ἀντίστασιν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου καὶ ἀξίων παρὰ τῶν Ἀθηνοίων νῆναγνωρίσωσιν ἐξ ἀνάγκης τὸν ἐχθρὸν ὡς φίλον καὶ εὐεργέτην τῆς Ἑλλάδος ;

Ἐπιπολαίως μὲν ἐξεταζομένων τῶν πραγμάτων, ταῦτα φαίνονται συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι ὁ Ἰσοκράτης ἐνεφορεῖτο πολιτικῆς ὀρθοφροσύνης· ἀλλ' ὅμως ᾔθελε τιμῆσαι βεβαίως αὐτὸν ὑπὲρ τὸ δέον ὁ ἐπαινῶν τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ ἐπὶ κατηγο-

ρία τοῦ Δημοσθένους καὶ θέλων νὰ ὑπολάβῃ αὐτὸν ἔχοντα βαθυτέραν γνῶσιν τῆς συγχρόνου καταστάσεως ἢ μαντεύσαντα προφητικῶς τὴν πορείαν τῆς ἱστορίας. Ὁ Ἰσοκράτης δὲν ἤγετο ὑπὸ τιμῆς τοῦ Φιλίππου καὶ τῆς μακεδονικῆς πολιτείας, ἐρείδόμενος εἰς βελτίονα γνῶσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὑπὸ δυσπιστίας πρὸς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ πόλιν, ὑπὸ ἀπογνώσεως περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς, ἅτε οὐδέποτε ἀντιληφθεὶς προσηκόντως τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὑπὸ ἀδιαφορίας πρὸς τὰ ὕψιστα τῆς πόλεως ἀγαθά. Ὁ Ἰσοκράτης δὲν ἐγίνωσκε τὸν ἀληθῆ Φίλιππον, ἐπέζητει δὲ μόνον ἄνδρα δυνάμενον νὰ ἐνώσῃ διὰ σθεναρᾶς χειρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὴν δημοκρατικὴν ἀκολασίαν. Διὰ τοῦτο δὲ μετεβίβαζε τὰς προσδοκίας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ἐκ τοῦ σπουδαστηρίου αὐτοῦ ἐφαντάζετο παντέλειον τὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων καὶ ἐθεώρει αὐτὸν ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν εἰκόνα μεγαθύμου φίλου τῶν Ἑλλήνων ἐκείνην ἣν εἶχε σχεδιάσει διὰ τῆς φαντασίας αὐτοῦ. Ἐνεφορεῖτο δὲ καθ' ὅλου ἀνάνδρου τινὸς αἰσιοδοξίας, ἀρεσκομένης εἰς ἀπράγμον' αὐταπάτην καὶ ἐθελοτυφλούσης πρὸς πᾶν ὃ τι ἀντεστρατεύετο εἰς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῆς καὶ τὰς προσδοκίας. Τελευτῶν δὲ συνεῖδε, καθ' ἃ λέγεται, οὐχ ἥττον τὴν πλάνην αὐτοῦ, καὶ δὴ κατὰ τὰ λεγόμενα ἀνεψήχθησαν μετὰ τὴν ἥτταν τῆς Χαιρωνείας αἰφνης οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἐνενηκονταχαιοκταετοῦς πρεσβύτου, καὶ, κατανοήσας τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τοῦ βασιλέως, ἠύτοκτόνησε δι' αἰτίας ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην. Ἀλλ' ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν διὰ τίνα λόγον ὁ τελευταῖος ἀγὼν ἠδύνατο νὰ πείσῃ τὸν Ἰσοκράτην, ὅτι εἶχε πλανηθῇ περὶ τοῦ Φιλίππου. Ὁ βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὑπεύθυνος ἐπὶ τῷ χυθέντι ἐν τῇ μάχῃ αἵματι· ὅσον δὲ μεγάλη καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ λύπη ἣν ἠσθάνθη ὁ Ἰσοκράτης ἐπὶ τῷ ἀγῶνι, πρὸς ὃν εἶχε παρορμήσει πολιτικὴ ἐνέργεια ἀποδοκιμασθεῖσα παρ' αὐτοῦ, τώρα διὰ τῆς μάχης τῆς Χαιρωνείας εἶχε ποιηθῇ ἐκποδὼν πᾶν κώλυμα καὶ ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ πρόγραμμα, ὅπερ ὁ Ἰσοκράτης εἶχεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπιδιώξει.

καὶ αὐτὸς δὲ ἡδύνατο διὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀξιώματος νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Ἰσοκράτης δὲν εἶδε μετὰ τὴν ἦτταν ἀποθαρρυνθεῖσαν τὴν πάτριον πόλιν, ἀπ' ἐναντίας δὲ εἶδεν αὐτὴν παρασκευαζομένην πρὸς ἔσχατον ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα, ὅστις ἔμελλεν εὐλόγως νὰ ἐξωθήσῃ καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα, ὡς πᾶς τις ἡδύνατο νάναμένη, εἰς πόλεμον μέχρι τῶν ἐσχάτων. Εἶνε λοιπὸν πιθανόν, ὅτι, ὑφιστάμενος τὴν ἐκ τῶν παρασκευῶν τούτων καὶ τῶν ψηφισμάτων τοῦ Ὑπερείδου αἴσθησιν, προέβη ὁ Ἰσοκράτης εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν πάλιν, ἥτις ἔμελλε νὰ γεννηθῇ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ὡς φιλοπάτριδος Ἀθηναίου, ἀλλὰ καὶ φίλου τοῦ Φιλίππου ἐν ταύτῃ, ἐκρηγνυμένου ἀγῶνος περὶ αὐτὰ τὰ τείχη τῆς πόλεως¹.

Βεβαίως δὲ ὁ Δημοσθένης ὑπετίμησε τὴν δύναμιν τοῦ Φιλίππου καὶ ἠπατήθη περὶ τῆς ζωτικῆς δυνάμεως τῆς Μακεδονίας ἐκ συγκρίσεως πρὸς ἄλλα βασίλεια ξένα². Ἀλλὰ μετὰ τὰς περιπετειώδεις τύχας, ἃς εἶχεν ὑποστῇ τὸ βασίλειον μέχρι τοῦ Φιλίππου, καὶ μετὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους βιαιοπραγίας, δι' ὧν εἶχον συνηνωθῇ εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ συμφέρον πάντες οἱ ποικιλώτατοι τῶν λαῶν, ἦτο εὐνόητον, ὅτι τοιαύτη ἀρχὴ δὲν ἐπιστεύετο δυναμένη νὰ ἔχῃ διάρκειαν καὶ ὅτι δὲν ἐθεωρεῖτο δύναμις, εἰς ἣν ἔμελλον ἐξ ἀνάγκης νὰ ὑποταχθῶσι κατ' ἀναπότρεπτον τῶν πραγμάτων φορὰν ἅπασαι αἱ γείτονες πολιτεῖαι. Ἡ ὅλη ἐνότης καὶ δύναμις τοῦ βασιλείου ἐφαίνετο ἐρειδομένη ἐπὶ ἐνὸς καὶ μόνου ἀνδρὸς ἐκθέτον-

¹ Αἱ μαρτυρίαι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰσοκράτους (*Διονυσίου Ἀλικαρνασέως* Περὶ Ἰσοκράτους *Πανσανίου* I, 18, 8. *Δουκιανοῦ* Μακρόβιοι 23 καὶ παρὰ τοῖς Βιογράφοις τοῦ βήτορος) δὲν δύνανται νὰ κλονθῶσιν ὑπὸ τῆς μαρτυρίας τῆς τρίτης ἐπιστολῆς τοῦ Ἰσοκράτους, ἥς ἀμφίβολος εἶνε ἡ γνησιότης, καθ' ὃ ἰσχυρίζεται ὁ Blass ἐν τῷ *Rheinisches Museum* Τόμ. XX, σ. 109 κ. ἐ. Ἄλλ' ἔχει οὗτος δίκαιον εὐρίσκων ἀκατανόητον τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐρμηνεύονται συνήθως τὰ αἷτια τῆς αὐτοκτονίας. Ἴσως δὲ ἡ ἐν τῇ κειμένῃ δοθεῖσα παρ' ἑμοῦ ἐρμηνεία εἶνε πειστικωτέρα. [Εἰς τὰς περὶ αὐτοκτονίας τοῦ Ἰσοκράτους μαρτυρίας παρέχει πίστιν ὅτι Bergk *Griechische Literaturgeschichte* Τόμ. Δ' σ. 373 καὶ ὁ Sittl *Geschichte der griechischen Literatur* Τόμ. Β' σ. 98, ὅστις ἐπ' ἴσης δὲν ἀποδέχεται τὴν γνησιότητα τῆς τρίτης ψευδοῖσοκρατείου ἐπιστολῆς (αὐτόθι σημ. 2)].

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 509 κ. ἐ.

τος ἑαυτὸν εἰς κίνδυνον μετὰ θάρρους παραβόλου, τὸν δὲ διάδο-
χον ἥκιστα ἐτίμων. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἄπορον, ὅτι Ἀθηναῖος γνή-
σιος ὑπελάμβανε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ πόλεως καὶ
τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων ὥς τι πολὺ παγιώτερον καὶ ἀσφα-
λέστερον τοῦ νεαροῦ καὶ ἐν σπουδῇ διὰ κατακτήσεων συναποτε-
λεσθέντος βαρβάρου βασιλείου. Ἦτο δὲ ἀληθῶς ἐντελῶς μωρὰ
ἢ προσδοκία ἐπιτυχίας; Ἄν πόλεις, οἷα ἡ Ὀλυνθος, ἔπεστον μό-
νον διὰ προδοσίας, ἡδύνατο ἀληθῶς νὰ ὑπάρχῃ ἐλπίς, ὅτι ἐν περι-
πτώσει ὁμοφροσύνης τῶν πολιτῶν, ἡ δύναμις τοῦ Φιλίππου ἔμελλε
νὰ ναυαγήσῃ παρὰ τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν. Ἦδύναντο νὰ ἐλπί-
σωσιν, ὅτι, διαρκούντος τοῦ ἀγῶνος, τὸ μέγαθυμον φρόνημα τῶν
πολιτῶν ἔμελλε νὰ ἐπιρρωσθῇ καὶ ὅτι ἐν τῷ κοινῷ κινδύνῳ ἔμελλε
νὰ συγκροτηθῇ νέα συμμαχία τῶν Ἑλλήνων, ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς
ὁ μέγας βασιλεὺς ἔμελλε νὰ συνεχίσῃ πιστῶς τὴν κατὰ τὴν πολι-
ορκίαν τῆς Περίνθου ἀρξαμένην ἐνέργειαν καὶ στείλῃ χρήματα
καὶ τριήρεις. Τάτυχήματα τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου ἡδύναντο νὰ
ἐπανορθωθῶσι καὶ πάλιν, καὶ αἱ Ἀθῆναι, προμαχοῦσαι καὶ πάλιν
τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἡδύναντο, νὰ ἰδρῦσῶσι νέαν ἡγεμο-
νίαν. Μετὰ δὲ τὴν αἰσίαν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὴν ἐνίκησιν
τῆς τραχυτάτης ἀντιστάσεως, ἣν ἀντέτασεν ἀρχαία ἀντιζηλία,
θὰ ἦτο αἰσχρὰ μικροφυχία ἢ ἐγκατάλειψις τοῦ ἰδίου ἔθνους.

Καὶ αἱ μὲν μικραὶ πόλεις, αἵτινες διὰ παντὸς τοῦ χρόνου εἶ-
χον αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην ὑποστηρίξεως παρ' ἰσχυροτέρων, ἡδύ-
ναντο νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὸν Φίλιππον, χωρὶς νὰ θυσιάσωσι
τι ἄξιον λόγου, ἐπειδὴ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων
εἶχεν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ ἀπαμβλυνθῇ, καθ' ἃ καὶ ἡ ἀντιπά-
θεια τῶν δημοκρατουμένων ἐλληνίδων πόλεων ἐναντίον τῆς βασι-
λικῆς ἀρχῆς. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Πολύβιος ἀναλαμβάνει τὴν ὑπερά-
σπισιν τῶν συμπολιτῶν καὶ συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν Πελοποννησίων
πολιτευτῶν, οὓς ὁ Δημοσθένης χαρακτηρίζει ὡς προδότας. Λέγει
δὲ περὶ αὐτῶν, ὅτι ἐπέδειξαν διαγωγὴν συνετὴν ἅμα καὶ φιλόπα-
τριν, κατορθώσαντες διὰ τοῦ Φιλίππου νὰ ἐκδικηθῶσι μὲν τὴν

Σπάρτην, νὰ τύχῃσι δὲ τελείας ἀσφαλείας καὶ προσαυξήσεως τῆς ἰδίας χώρας, χωρὶς νάναγκασθῶσι χάριν τούτων τῶν ὠφελημάτων νὰ εἰσδεχθῶσι μακεδονικὴν φρουρὰν ἢ νὰ μεταβάλωσι τὸ πάτριον πολίτευμα¹. Κατὰ ταῦτα ὁ Πολύβιος θεωρεῖ τοὺς Πελοποννησίους ἔχοντας τὸ δικαίωμα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ καθῆκον ἐν μέρει, νὰ προτάξωσι τὰ ἴδια ἑαυτῶν συμφέροντα παντὸς ἄλλου, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ὁ Δημοσθένης εἰργάζετο πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς ἀπάσας τὰς ἑλληνίδας πόλεις τὴν συναίσθησιν, ὅτι συνανήκουσιν εἰς ἓν ὅλον καὶ ὅτι ἔχουσι τὸ καθῆκον νὰ ὑπεραμυνθῶσι κοινῇ τῆς ἰδίας ἐλευθερίας.

Ἄλλ' ἂν ὁ ἐπιχώριος χαρακτήρ τῆς πεπερασμένης πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Πελοποννησίων δικαιολογεῖται ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας τῶν μικρῶν πόλεων, αἵτινες ἀπὸ αἰῶνων μόνον συμφέρον εἶχον τὴν διατήρησιν τῆς ἰδίας ἑαυτῶν χωριστῆς ὑπάρξεως, τὰ κατὰ τὰς Ἀθῆνας ἦσαν ἐντελῶς διάφορα. Αἱ Ἀθῆναι εἶχον τὴν ἐντολὴν νὰ ἐξακολουθήσωσιν οὔσαι ἢ ἐστία τοῦ ἑλληνικοῦ φρονήματος καὶ νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς ἄλλους τὸ παράδειγμα τῆς φιλοπατρίας. Ἦθελον δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καταλύσει τελείως πάντα σύνδεσμον πρὸς τὸ παρελθὸν τῆς πόλεως καὶ ἀπαρνηθῇ τὴν ἑλὴν αὐτῆς ἱστορίαν, ἂν ἐξηγόραζον τὴν εἰρήνην παρὰ ξένου βασιλέως διὰ προδοσίας τῆς ἰδίας ἀνεξαρτησίας.

Ἡ μὴ ἦτο τυχὸν ὁ Φίλιππος ἡγεμὼν τοιοῦτος, πρὸς ὃν ἦτο δυνατὴ συνδιαλλαγή κατὰ τρόπον δυνάμενον νὰ σώσῃ τὴν τιμὴν τῆς πόλεως; Καὶ ὁ μὲν Ἰσοκράτης ἐθεώρει τοῦτο δυνατόν. Ἀλλὰ πῶς ἡδύνατο ἀνὴρ οἷος ὁ Φίλιππος, ὃν ἄλλως καὶ αὐτὸς ὁ μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους Θεόπομπος κρίνει μετὰ μεγάλης περιφρονήσεως, νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην, ὥστε πολιτευτὴς Ἑλλήν ἐμφορούμενος φιλοπατρίας νὰ θαρρήσῃ νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν ἔκουσίως τὰς τύχας τῆς πατρίδος; Ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ

¹ Πολυβίου XVII, 14. Ἀναφέρεται δὲ τὸ χωρίον τοῦτο ἐναντίον τοῦ *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 295. Περὶ δὲ τῆς κρίσεως τοῦ Πολυβίου ἴδε Orelli ἐν τῷ Index lectionum. Turici. 1834 σ. 12 [Lectiones Polybianaë [et Theophrasteae]].

μόνον πολιτείαν ψεύδους καὶ ἀπιστίας, δυναστικὴν φιλοδοξίαν καὶ ἄμετρον φιλαρχίαν ἠδυνήθησαν νὰ εὐρώσιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ βασιλέως. Εὐλόγως δὲ τὸν φιλελληνισμὸν αὐτοῦ ὑπέλαβον προσωπεῖον, ἐπειδὴ πάντα μετεχειρίζετο ὁ Φίλιππος μόνον ὡς μέσα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Πῶς ἠδύναντο νὰ ἐλπίσωσιν εὐτυχὲς μέλλον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς συνενώσεως μετὰ τοῦ βασιλείου αὐτοῦ; Οὐδέποτε εἶχεν ἐπιδείξει ἐνδιαφέρον πρὸς θεραπείαν τῶν συμφερόντων τῶν λαῶν, τὰς δὲ χώρας μετεχειρίζετο μόνον χάριν πλουτισμοῦ καὶ ὡς περιφερείας πρὸς στρατολογίαν. Ὑπεστήριξε δὲ ἀπανταχοῦ τὰς χυδαιοτάτας τῶν ὁρμῶν, ἐποιεῖτο σκανδαλωδῶς κακὴν χρῆσιν τῶν ἱερῶν παραδόσεων, ἐπέζητει τὴν προαγωγὴν τῆς μικροθυμοτάτης φιλαυτίας τῶν πόλεων ἐκάστων, ὑπέθαλπε τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τῶν ἀστυγειτόνων καὶ ἐπέδωκε τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ μάλιστα διὰ τοῦ δεκασμοῦ. Κατὰ ταῦτα δὲν ἦτο εὐλογον πᾶσα συνένωσις μετὰ τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ μέγιστον τῶν κακῶν; Ἡδύνατο δὲ νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ καθυπόταξις ὑπὸ τὸν ἐπιδιώκοντα κατακτήσεις ἐκείνον στρατηλάτην καὶ βασιλέα ἐμελλε νὰ ἔχῃ ἄλλα ἐπακόλουθα ἢ τὴν αὖξιν τῶν ἀστάτων ἐκείνων καὶ περιπετειωδῶν χάριν ἐπιζητήσεως τύχης στρατειῶν, αἵτινες ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Κύρου τοῦ νεωτέρου ὑπῆρξαν ἡ συμφορὰ τῆς Ἑλλάδος, κολακείαν αὐλικὴν φθέρουσαν τὰ ἥθη καὶ ἀνάχρωσιν μετὰ βαρβάρων ἡθῶν μολύνουσαν τὸν ὅλον βίον τοῦ ἔθνους;

Διὰ τούτους τοὺς λόγους δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φανῇ κατορθωτὴ συνδιαλλαγή μετὰ τοῦ Φιλίππου, οὐδὲ νὰ εὐρεθῇ διέξοδος δυνάμενι νὰ γείνῃ ἀποδεκτὴ. Τὰ πράγματα εἶχον περιστῇ εἰς τὸ ἔσχατον, οὐδ' ἐπετρέπετο αἵρεσις, ἀλλὰ προέκειτο περὶ ἐλευθερίας ἢ δουλείας, περὶ διατηρήσεως ἢ ὀλέθρου τοῦ ἔθνους. Ἡ πόλις δὲν ἦτο διὰ τοὺς Ἕλληνας οἷονεῖ τις οἰκία, ἐν ἣ εὐρίσκει ἀπλῶς στέγην ἔθνος τι οὕτως, ὥστε, καταρρέοντος τοῦ ἀρχαίου κτιρίου, νὰ δύναται νὰ μετοικήσῃ εἰς ἄλλο. Ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἡ πόλις ἦτο τὸ ἀπότυπον αὐτῆς τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ὑπάρξεως,

ἡ τελεία ἔκφρασις τῆς ἠθικῆς αὐτῶν συνειδήσεως, ἡ ἐξωτερικὴ ἐκδήλωσις καὶ ἀναγκαία διατύπωσις αὐτῆς τῆς ἐνδομύχου αὐτῶν οὐσίας, οἷα εἶχεν ἀναπτυχθῆ σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τῶν πόλεων ἐκάστων. Ὅσῳ δὲ πλουσιωτέρα ἦτο ἡ ἀνάπτυξις αὕτη, τόσῳ αἰσθητοτέρα ἦτο ἡ ἐξέγερσις τῆς συνειδήσεως τῶν πολιτῶν ἐναντίον πάσης ἑξωθεν ἐπιβαλλομένης μεταβολῆς. Καὶ αἱ μὲν μικραὶ πόλεις ἠδύνατο νὰ παρηγορηθῶσιν ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ δημοτικῆς ἀνεξαρτησίας, ἀλλ' αἱ Ἀθηναὶ ὅμως ὄχι. Ἀλλως δ' ἐφαίνετο διακινδυνεύουσα καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξὶς καθ' ἑαυτήν, ἐπειδὴ ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ ἔκρινον πιθανῶς ὡς πρὸς τοῦτο ἀδίκως τὸν βασιλέα, ὑποτοπάζαντες, ὅτι ἐσκόπει νὰ προβῇ καὶ κατὰ τῶν Ἀθηναίων καθ' ὃν τρόπον ἐναντίον τῆς Ὀλύμπου καὶ τῶν Φωκέων καὶ πιστεύοντες πάντως, ὅτι ὁ Φίλιππος εἰκότως τοὺς Ἀθηναίους ἐμίσει μάλιστα πάντων, οὐδὲ διαγινώσκοντες, ὅτι ὑπῆρχον λόγοι πολιτικοὶ δυνάμενοι νὰ πείσωσιν αὐτὸν νὰ φεισθῇ τῶν Ἀθηναίων. Ἀληθῶς δὲ ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχεν ἀποστῆ ἀπειλῶν, οὕτω δὲ εἶνε εὐνόητον, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι φιλοπάτριδες ἐφαντάζοντο τὴν τύχην τῶν Ἀθηναίων πολὺ φοδερωτέραν τῆς πράγματι ἐπικειμένης, καὶ τοῦτο ἐξῆπτε τὴν δρᾶσιν αὐτῶν εἰς τὰ ἔσχατα.

Κατὰ ταῦτα ὁ ἐναντίον τοῦ Φιλίππου ἀγὼν δὲν ἦτο ἰδιότροπος σχέψις τοῦ Δημοσθένους, οὐδὲ τυφλὴ ἰσχυρογνωμοσύνη, ἀλλ' ἠθικὴ ἀνάγκη. Δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο κριτήριον τοῦ ἐνεργεῖν πλὴν τοῦ νόμου τῆς τιμῆς καὶ τοῦ ὅρκου τῶν πολιτῶν πρὸς τὸ καθῆκον τῆς μέχρι τελευταίας πνοῆς ἀμύνης τοῦ ἄστεως καὶ τῆς χώρας. Καὶ ἂν μὲν αἱ Ἀθηναὶ εἶχον ἀντιτάξει ἀντίστασιν νικηφόρον, ὁ Δημοσθένης ἔμελλε πάντως νὰναδειχθῇ ἰσάξιός τῶν μεγίστων ἡρώων τοῦ ἔθνους, ἀλλ' ἡ ἀποτυχία τοῦ ἀγῶνος ἐστέρησεν αὐτὸν ἐν τε ἀρχαίοις καὶ νέοις χρόνοις τῆς προσηκούσης τιμῆς. Ὁ δὲ Πολύβιος κρίνει αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἰδίων χρόνων· εἶνε δὲ ἄδικος εὐρίσκων τὴν ἀντίστασιν τοῦ Δημοσθένους οὐχ ἥττον ἀσυλλόγιστον τῆς ἀντιστάσεως τῶν Ἀχαιῶν ἐναντίον τῆς Ῥώμης, ἅτε παραγνωρίζων τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν συγ-

χρόνων Ἑλλήνων καὶ τῶν συγχρόνων τοῦ Δημοσθένους καὶ Λυκούργου ὡς καὶ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς στρατιωτικῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας. Ὁ δὲ Δημοσθένης καὶ μετὰ τὴν ἀτυχῆ μάχην τῆς Χαιρωνείας δὲν μετενόησεν ἐπὶ τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἀνεσκόπει ἄνευ τύψεως συνειδότος τὴν προτέραν δρᾶσιν, καὶ εἶχε τὸ θάρρος νὰ λέγῃ εἰς τοὺς συμπολίτας, ὅτι ἕνεκα τῆς ἰδίας ἑαυτῶν τιμῆς καὶ τῆς δόξης τῶν προγόνων καὶ τῆς κρίσεως τῶν μελλουσῶν γενεῶν δὲν ἠδύνατο νὰ πράξωσιν ἄλλως, οὐδ' ἂν ἐκ τῶν προτέρων ἦτο πρόδηλος ἡ ἔκθασις τοῦ ἀγῶνος· διότι τὸ μὲν πράττειν τὸ καθήκον εἶνε χρέος τῶν ἀνθρώπων, ἡ δ' ἐπιτυχία ἐναπόκειται εἰς τοὺς θεοὺς¹.

Ἐχει δὲ πληρέστατα δίκαιον ὁ Δημοσθένης ἀποκρούων ἅψ' ἑαυτοῦ τὴν εὐθύνην τῆς ἀποτυχίας καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπίκρισιν τῶν κατὰ τὴν παρ' αὐτοῦ διοίκησιν τῆς πολιτείας. Καὶ πράγματι τίς δύναται νὰ τολμήσῃ νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι αὕτη ὑπῆρξεν ἀτυχῆς καὶ ἀτελέσφορος; Ἐπέτυχε τὸ μέγιστον τῶν κατορθωμάτων ἀνδρὸς πολιτευομένου, ὑπερνικήσας διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ, τῶν νόμων καὶ τοῦ ἰδίου παραδείγματος τὴν φιλαυτίαν, τὴν ἀνανδρὸν νωθρότητα καὶ πάσας τὰς κακίας τῶν συμπολιτῶν, οὐδὲ μετέστησεν αὐτοὺς εἰς ἐρεθισμὸν παροδικόν, ἀλλ' ἀνεξωογόνησε τὰς ἡμαυρωμένας δυνάμεις τῶν Ἀθηναίων, ἐξήγειρε καὶ πάλιν τὴν εὐγενεστέραν αὐτῶν συνείδησιν καὶ ἀπέδωκεν αὐτοὺς εἰς ἑαυτούς.

Καὶ ὁποία μὲν ἡ μέλλουσα διάρκεια τῆς ἀναγεννήσεως ταύτης δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπολογίσῃ. Ἄλλως δ' ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐλευθέρων ἑλληνίδων πόλεων ἥκιστα δικαιούμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν τὰς ὑπηρεσίας τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν ἐκ τῆς διαρκείας τῶν παρ' αὐτῶν πραχθέντων. Ἀλλὰ πάντως διεφύλαξε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ κατα-

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 199· ἐπειδὴ δὲ πολὺς τοῖς συμβεβηκόσιν ἔγκειται, βούλομαί τι καὶ παράδοξον εἰπεῖν... εἰ γὰρ ἦν ἅπασι πρόδηλα τὰ μέλλοντα γενήσεσθαι καὶ προήδεσαν πάντες, καὶ σὺ προὔλεγες, Ἀισχίνη, καὶ διεμαρτύρου βωῶν καὶ κεκραγῶς, ὃς οὐδ' ἐφθέγγω, οὐδ' οὕτως ἀποστατέον τῇ πόλει τούτων ἦν, εἴπερ ἡ προγόνων ἢ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος εἶχε λόγον.

στροφῆς, ἥτις ἤθελεν ἐξαλείψει τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως καὶ θὰ ἦτο ὕβρις πρὸς αὐτήν. Πράγματι δὲ, καίπερ ὑπὸ βαθυτάτου κατεχόμενος ἄλγους ἐπὶ τῇ αἵματηρᾷ ἥττῃ, ἠδυνήθη νὰ εἴπῃ μετὰ δικαίας ὑπερηφανείας, ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἔμειναν ἀνίκητοι, τοῦθ' ὅπερ εἶν' ἐπὶ τοσοῦτον ἀληθές, καθ' ὅτι, ἐφ' ὅσον χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέιθοντο εἰς αὐτόν, εἶχον ἀποκρούσει πάσας τὰς περὶ δεκασμοῦ ἀποπείρας τοῦ Φιλίππου. Τὸ ἰδεῶδες δ' αὐτοῦ, εἰς ὃ ἀποβλέποντες καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ ἐπερρώσθησαν οἱ ἄριστοι τῶν Ἀθηναίων, ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸ ἐνὸν συντήρησις τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς πόλεως. Τοιοῦτον δὲ κέρδος ἦτο ἀντάξιον καὶ βαρυτέρων ἀκόμη θυσιῶν.

Ἀλλὰ καὶ αἱ τύχαι τῶν Ἀθηναίων αἱ εἰς τὴν ὕλικὴν εὐμάριαν ἀναφερόμεναι ἥκιστα ἐδεινώθησαν ἔνεκα τῆς πολιτείας τοῦ Δημοσθένους, ὡς οὐδ' αἱ ἄλλαι πόλεις ὠφελήθησαν μετελθοῦσαι ἀντίθετον πολιτείαν.

Καὶ οἱ μὲν Θεσσαλοὶ καὶ οἱ γείτονες τῆς Θεσσαλίας λαοὶ, οἵτινες, παραχθέντες ὑπὸ ἀπατηλῶν ἐπαγγελιῶν, εἶχον εἰσαγάγει τὸ πρῶτον τὸν Φίλιππον εἰς τὰ ἐλληνικὰ πράγματα καὶ εἶχον συμπράξει μετ' αὐτοῦ πρὸς καθυποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἀπέβαλον πρῶτοι πάντων καὶ τελειότατα τὴν ἰδίαν ἀνεξαρτησίαν.

Αἱ δὲ λοιπαὶ πόλεις δὲν συνήνεσαν μὲν νὰ ὑποστηρίξωσι τὸν Φίλιππον, ἀλλ' ἀφῆκαν εἰς αὐτὸν ἐλευθερίαν ἐνεργείας, ἀμειφθεῖσαι ἐπὶ τῇ οὐδετερότητι αὐτῶν διὰ παντοίων μικρῶν ὠφελημάτων, οἷοι οἱ Ἀρκάδες, οἱ Μεσσήνιοι, οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Ἡλεῖοι. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οὐδὲν ἀπεκόμισαν ἀγαθὸν ἐκ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν. Καὶ ἀπηλλάγησαν μὲν τοῦ ἀπὸ τῆς Σπάρτης φόβου, ἀλλὰ τοὺς Λακεδαιμονίους ἀντικατέστησαν οἱ φιλιππίζοντες, ὑπαγαγόντες τὰς πόλεις εἰς πολὺ βαρύτερον ζυγὸν καὶ προκαλέσαντες τελείαν αὐτῶν ἀδυναμίαν.

Αἱ δὲ Ἀθῆναι εἶνε ἡ μόνη πόλις ἡ παρασκευάσασα εἰς τὸν βασιλέα πραγματικὰς δυσχερείας καὶ κινδύνους. Ἀλλὰ τὰ αἷτια, ἅτινα ἤδη πρότερον εἶχον πείσει αὐτὸν νὰ πειραθῇ παντὸς τρό-

που, ὅπως προσελκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους διὰ πραότητος, ἦσαν μετὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας ἔτι ἰσχυρότερα ἢ τὸ πρὶν. Αἱ Ἀθῆναι εἶχον ἐπιδειχθῆ καὶ πάλιν ἐνώπιον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὡς ἡ πρώτη πόλις τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἡ καρδία τῆς Ἑλλάδος. Ὁ δὲ Φίλιππος ἦτο ἠναγκασμένος χάριν τοῦ ἰδίου συμφέροντος νὰ φροντίσῃ πολὺ μᾶλλον ἢ ἄλλοτε ποτε, ὅπως φεισθῇ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀποφύγῃ πᾶσαν κατάχρησιν τῆς νίκης. Διὰ τοῦτο δὲ ὁκτώ ἔτη μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ ἦτταν ἡδυνήθη ὁ Δημοσθένης νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς συμπολίτας, ἂν καὶ ὁ δεινότατος ἐπιτιμητὴς τῶν πεπραγμένων παρ' αὐτοῦ θὰ ἐπεθύμει ἀκόμη τότε νὰ εἶχον ταχθῇ οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν Θεσσαλῶν ἢ μετὰ τῶν Πελοποννησίων, οἵτινες ἅπαντες ἔπαθον πολὺ χεῖρονα τῶν Ἀθηναίων¹.

Ὁ Δημοσθένης ἦτο ὁ ἀντιπρόσωπος χρόνων παρωχημένων. Καὶ ἐτύγγανε μὲν ἀκόμη συμπαθείας καὶ τιμῆς, ἀλλὰ δὲν ἡδύνατο νὰ παρορμήσῃ πρὸς καρτερίαν καὶ θάρρος. Ἐτάσσοντο μὲν ἀκόμη περὶ αὐτὸν ὁμόφρονες, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν πιστῶν ἦτο μικρὸς καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, ἐκτὸς δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐν αὐταῖς μάλιστα ταῖς πολυανθρωποτάταις τῶν χωρῶν τῶν οἰκουμένων ὑπὸ Ἑλλήνων ὁ ἀγὼν αὐτοῦ ἐλαχίστην εὗρισκεν ἀπήχησιν. Ἄν, ἔλεγε, καθ' ἃ ἐγὼ ἔμεινα πιστὸς ἐν Ἀθήναις ἔνθα ἐτάχθην, ἤθελεν εὐρεθῇ ἐν ἐκάστη τῶν ἐλληνίδων πόλεων εἷς καὶ μόνος ἀνὴρ, μᾶλλον δὲ, ἂν ἤθελεν ἔχει ἓνα ἄνδρα μόνον ἢ Θεσσαλίᾳ καὶ ἓνα ἄνδρα ἢ Ἀρκαδίᾳ φρονοῦντα ταῦτά πρὸς ἐμέ, οὐδεὶς οὔτε τῶν ἔξω τῶν Θεριοπυλῶν Ἑλλήνων οὔτε τῶν ἔσω ἤθελεν ὑποστῆ τὰ παρόντα κακὰ, ἀλλὰ πάντες θὰ ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ αὐτόνομοι².

Κατὰ ταῦτα ἡ παράλυσις τοῦ ἔθνους ὑπῆρξεν ἡ παρασχοῦσα εἰς τὸν Φίλιππον τὴν νίκην. Ἐλείπον αἱ ἠθικαὶ δυνάμεις τῆς ἀντιστάσεως, καὶ διὰ τοῦτο τᾶμετρα πλεονεκτήματα ἅτινα ἐκέκτητο

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 64.

² Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 304.

ὁ Φίλιππος ἔμελλον ἀναγκαίως νὰ γάγῳσιν εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ κρίσιν τοῦ ἀγῶνος. Ἡ μόνιμος στρατιὰ ἦτο φυσικὸν νὰ ὑπερισχύσῃ τῶν κατὰ πόλεις στρατευομένων, ἢ ἐνιαία καὶ βασιλευομένη πολιτεία νὰ ἐπικρατήσῃ τῶν χαλαρῶν συμμαχιῶν, ἢ μοναρχία νὰ νικήσῃ τὰς δημοκρατουμένας πόλεις. Ἀλλὰ καὶ παρὰ ταύτην τὴν ἀπόλυτον ὑπεροχὴν δὲν βλέπομεν τὸν νικητὴν φερόμενον κατὰ τὸ δοκοῦν πρὸς τοὺς ἡττημένους, ἀλλὰ προσχωρεῖ μετ' εὐλαθείας μεγίστης εἰς τὰς ἐπιχωρίους αὐτῶν παραδόσεις, καὶ, ἀντὶ νὰ διακόψῃ διὰ τραχείας χειρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, ἀναλαμβάνει αὐτὸς ἐπιμελῶς τὰ νήματ' αὐτῆς, καὶ ὁ Μακεδὼν μεταβάλλει εἰς ἰδίας ἑαυτοῦ ἀπάσας τὰς ἐλληνικὰς ιδέας.

Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Ἕλλησι πανάρχαιον ἔθος, καθ' ὃ αἱ φυλαὶ ἐκεῖναι καὶ αἱ πόλεις αἱ ἐπιδιώκουσαι τὴν ἡγεμονίαν ἤρχοντο εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰ ἐθνικὰ ἱερά, ἀνελαμβάνον τὴν προστασίαν αὐτῶν καὶ καθίστανον ταῦτα δι' ἐλευθερίων δωρεῶν συμμέτοχα τῶν ἑαυτῶν συμφερόντων. Τοῦτο εἶχον πράξει ὁ Πολυκράτης καὶ ὁ Πεισίστρατος ἐν Δῆλῳ, τοῦτο καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον ἀπάντων τῶν ἱερῶν ἦτο τὸ ἐν Δελφοῖς. Ἐπὶ τῆς μετὰ τῶν Δελφῶν ἐπικοινωνίας ἡρείδετο τὸ ἄξίωμα, ὅπερ ἀπέκτησεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἢ φυλὴ τῶν Δωριέων. Αἱ Ἀθηναί, ἢ Σπάρτη, αἱ Θῆβαι εἶχον ἐπιζητήσει ἐν διαφόροις χρόνοις τὴν φιλίαν τῶν Δελφῶν, ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάσων ὁ Φεραῖος¹. Τὴν αὐτὴν δὲ πολιτείαν ἀπεδέχθη καὶ ὁ Φίλιππος, καὶ παρεκάθησε παρὰ τὴν κοινὴν ἐστίαν τῶν Ἑλλήνων, οὕτω δὲ ἀπέβη οἶονεὶ οἰκοδεσπότης ἐν Ἑλλάδι καὶ νόμιμος ἀντιπρόσωπος τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων.

Διατάσσων δὲ τὰ τῆς Πελοποννήσου ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἀναδασμὸν τῆς γῆς, οἷος ἐλέγετο κατασταθεῖς τὸ πρῶτον κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν. Ἡ δὲ νέα τῶν Ἑλλήνων συμμαχία ὡμολογήθη ἐν συνεδρίῳ συνελθόντι ἐν Κορίνθῳ πρὸς ἀνάμνησιν

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 552.

τῆς ἰσθμικῆς ὁμαιχμίας τῶν χρόνων τοῦ Θεμιστοκλέους¹, καὶ ὁ ὅλος δὲ περσικὸς πόλεμος, θεωρούμενος ὡς ἐθνικὸν καθήκον, ἦτο ἰδέα τῶν κιμωνείων χρόνων. Καὶ ταπεινόνων μὲν τὴν Σπάρτην ἐξετέλεσεν ὁ Φίλιππος τοῦθ' ὅπερ εἶχον ἐπιδιώξει αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ Θῆβαι· ἐλακύνει δὲ διασαλεύων τὴν δύναμιν τῆς ἀντιστάσεως τῶν πόλεων κατὰ μίμησιν τοῦ Λυσάνδρου δι' ἰδίων στασιάρχων καὶ τάσσω τούς ἡττημένους ὑπὸ δεκαδαρχίας², ὁμοίως δὲ μετήρχετο πολιτείαν ὁμοίαν πρὸς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων διοικίζων τὴν Βοιωτίαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἀνταλκιδείου εἰρήνης καὶ ἀνακηρύσσων τὴν αὐτονομίαν τῶν ὑπαίθρων βρωτικῶν πόλεων. Τέλος δ' ἐν Θεσσαλίᾳ εἰσῆγαγε καὶ πάλιν τοὺς θεσμούς τῶν Ἀλευαδῶν. Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς διατάξεσι τοῦ βασιλέως παρουσιάζονται ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαιότερας ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλον ἀξίωμα ὅπερ προσέλαβε παρὰ τῶν Ἑλλήνων προσαρμόζεται εἰς τὰς ἐπιχωρίους αὐτῶν παραδόσεις, ἐπειδὴ πράγματι πάντων τῶν τύπων, καθ' οὓς αἱ δυνάμεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἠνώθησαν πρὸς κοινὴν δρᾶσιν, εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἶχεν ἀναδειχθῆ τελεσφόρος ὁ τῆς ἡγεμονίας. Ἡ διοίκησις τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων μικρᾶς ἢ μεγάλης ὁμάδος πόλεων ὑπὸ πόλεως ἀναλαμβάνουσης τὴν ἡγεμονίαν ἔνεκα τῆς ὑπερτέρας αὐτῆς δυνάμεως ἐθεωρεῖτο ἅπ' αὐτῶν τῶν ἡρωικῶν χρόνων ὡς ὁ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τὰ μάλιστα ἀνταποκρινόμενος θεσμός. Ἦτο δὲ ὁ μόνος τρόπος, καθ' ὃν ἦτο δυνατὴ ἡ δι' εὐλαβοῦς τηρήσεως τῆς ἐσωτερικῆς ἐν Ἑλλάδι ἀνεξαρτησίας τῶν πόλεων συγκρότησις δυνάμεως προσωρισμένης νὰ δράσῃ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνταποκρινομένης πρὸς τὴν ἐθνικὴν φιλοδοξίαν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀσφαλείας. Καὶ οὐδέποτε μὲν κατωρθώθη νὰ δημιουργηθῇ τι μόνιμον, ἀλλ' ἡ ἐπιδίωξις τοῦ τιμητικοῦ δικαιώματος τῆς ἡγεμονίας ἀπέβη τὸ ἰσχυρότατον ἐλατήριον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς δυνάμεως τῶν πόλεων· καὶ ἀποτελεῖ μὲν τὸ κυριώτατον κεφάλαιον τῆς

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 367.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 418.

ἐλληνικῆς ἱστορίας, ἤγαγε δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους, τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θηβαίους μετ' ἀλλήλους εἰς τὸ κορύφωμα τῆς δόξης αὐτῶν.

Ὁ δὲ Φίλιππος, τὴν μὲν βασιλικὴν ἀρχὴν περιορίζων εἰς τὰς ἰδίως μακεδονικὰς χώρας τὰς εἰς τὴν δυναστείαν αὐτοῦ ἀνηκούσας, μεταξὺ δὲ τῶν Ἑλλήνων οὐδὲν ἄλλο ἐπιζητῶν νὰ εἶνε ἢ αἰρετὸς στρατηγὸς πρὸς διεξαγωγὴν πολέμου ἐθνικοῦ, ἔβαινε καὶ ὡς πρὸς τὸ κυριώτατον τῶν ζητημάτων ἐπὶ τὰ ἔχνη τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ κατελάμβανε τὴν χηρεύουσαν θέσιν τῆς ἡγεμονίας ἐκείνης, ἥς δὲν ἠδύνατο νὰ στερηθῇ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος¹.

Οὕτως ὁ ξένος στρατηλάτης καὶ βασιλεὺς περιενέδυσσε τὴν ὅλην αὐτοῦ πολιτικὴν ἐνέργειαν διὰ τύπων, οὓς παρέλαβε παρὰ τοῦ ἡττημένου ἔθνους. Ἀλλ' ἦσαν ὅμως τύποι καὶ μόνον, οὓς μετεχειρίσθη αὐτὸς μετὰ μεγάλης συνέσεως, ὅπως καθησυχάσῃ τοὺς Ἑλληνας, ὅπως γείνῃ ταχύτερον κύριος τῶν δυνάμεων

¹ Τὸ κείμενον τῆς πρώτης πολιτικῆς συνθήκης (κοινὴ εἰρήνη καὶ συμμαχία) μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Ἑλλάδος γινώσκουμεν μόνον ἐκ τῆς ἀνανεώσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου τῷ 336 π. Χ. (Ὀλυμπ. 111, 1), καὶ τὴν νέαν δὲ ταύτην συνθήκην μόνον ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Ψευδοδημοσθένους Περὶ τῶν πρὸς Ἀλέξανδρον συνθηκῶν, οὗ ὁ συγγραφεὺς καταλέγει πάσας τὰς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων γενομένας παραβάσεις αὐτῆς. Καὶ ἐν μὲν ἀρχῇ τῆς στήλης ἀνεγράφετο ἐλευθερίας καὶ αὐτονόμους εἶναι τοὺς Ἑλληνας (αὐτόθι 8). Ὁ δὲ βασιλεὺς εἶνε στρατηγὸς αὐτοκράτωρ (Πρόβλ. Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 89. XVII, 4), τὸ δὲ συνέδριον (οἱ ἐπὶ τῇ κοινῇ φυλακῇ τεταγμένοι) μεριμνᾷ, ὅπως ἐν ταῖς κοινωνουσίαις πόλεσι τῆς εἰρήνης μὴ γίνωνται θάνατοι καὶ φυγαὶ παρὰ τοὺς κειμένους ταῖς πόλεσι νόμους, μὴ δὲ χρημάτων δημεύσεις, μὴ δὲ γῆς ἀναδασμοί, μὴ δὲ χρεῶν ἀποκοπαί, μὴ δὲ δούλων ἀπελευθερώσεις ἐπὶ νεωτερισμῷ (αὐτόθι 15). Περὶ δὲ τοῦ ὅρισμοῦ τῶν ἐξ ἐκάστης πόλεως στρατευσόντων ἴδε Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 89. [διατάξας δ' ἐκαστῇ πόλει τὸ πλῆθος τῶν εἰς συμμαχίαν στρατιωτῶν]. Πρόβλ. Ἰουστίνου IX, 5. compositis in Graecia rebus Philippus omnium civitatum legatos ad formandum rerum praesentium statum evocari Corinthum jubet. Ibi pacis legem universae Graeciae pro meritis singularum civitatum statuit comitiumque omnium, veluti unum senatum ex omnibus legit. Soli Laedaemonii et regem et leges contempserunt, servitutem non pacem rati, quae non ipsis civitatibus conveniret, sed a victore ferretur. Auxilia deinde singularum describuntur, sive adjuvandum ea manu rex oppugnante aliquo foret seu duce illo bellum inferendum. [Πρόβλ. Kärst καὶ Köhler ἐνθ' ἀν.].

αὐτῶν καὶ ὅπως θεωρηθῇ καὶ αὐτὸς τέλειος Ἕλλην. Ἀλλ' ὁπόσον μικρὰ ἦτο κατ' ἀλήθειαν ἡ εὐλάβεια αὐτοῦ πρὸς τὰ ιερῶτατα παρὰ τοῖς Ἑλληνιν ἀπέδειξε διὰ τῆς τῶν ἐν Θράκῃ καὶ Φωκίδι ἐλληνίδων πόλεων καταστροφῆς. Ἄν λοιπὸν ἤδη ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρχον πλεῖστα ὅσα τὰ ψευδῇ καὶ ἐπεζητεῖτο ἡ δι' ὠραίων ὀνομάτων μὴ ἀνταποκρινομένων πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπικάλυψις τῶν πραγμάτων, ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων καθ' ἑαυτὰ ἦτο πολὺ μικροτέρα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Φιλίππου. Τὰ μὲν δῆθεν κοινῇ συνομολογηθέντα ἦσαν κελεύσματα τοῦ Φιλίππου, οἱ δὲ σύμμαχοι ὑπήκοοι καὶ ὁ ἐθνικὸς πόλεμος πρὸς ὃν ἐκλήθη τὸ ἔθνος, ὡς εἰ μὴ ἡδύνατο τοῦτο νᾶναμείνη κατάλληλον εὐκαιρίαν, ὅπως κορέσῃ τὸν πολεμικὸν αὐτοῦ πόθον, ἦτο ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ σκέψις ὅλως ἀντιδημοτική. Τὸ κατὰ τῶν Περσῶν μῖσος εἶχεν ἐκλίπει ἀπὸ μακροῦ, ὁ δὲ μέγας βασιλεὺς εἶχεν ἔλθει εἰς οἰκειοτάτας πολιτικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Ἑλληνας καὶ εἶχεν ὑποστηρίξει ἐπ' ἐσχάτων τὴν ἐνέργειαν τῶν Ἀθηναίων¹. Ἐκεῖνοι δὲ οἵτινες ἐκήδοντο ἀκόμη τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων καὶ ἔβλεπον σαφῶς τὰ σύγχρονα πράγματα ὥφειλον πάντως νὰ θεωρῶσι τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν πολὺ μᾶλλον σύμμαχον καὶ προστάτην τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἰδίου ἔθνους ἢ ἐχθρόν. Ἄλλως δὲ οὐδεὶς συνετὸς Ἕλλην ἡδύνατο νὰ φαντασθῇ σπουδαίως τὴν διὰ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐν Ἀσίᾳ ὁμοφύλων. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ ὅλη δῆθεν ἐθνικὴ ιδέα ἦτο ἀπλῶς προσωπεῖον πρὸς ἐπικάλυψιν τῶν κατακτητικῶν προθέσεων τοῦ βασιλέως. Τὸ αὐτὸ δὲ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν καὶ περὶ τῶν ἀμφικτυονικῶν θεσμῶν, δι' ὧν ὁ Φίλιππος ἠθέλησε νὰ ἐνώσῃ καὶ πάλιν τοὺς Ἑλληνας, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς ιερᾶς βάσεως τῆς ἀρχαιοτάτης τῶν παρ' Ἑλλήσι συμμαχιῶν, ἐπειδὴ ἀληθῶς τὰ ὑπολοιπα τῆς παναρχαίας ἐκείνης ἐνώσεως τῶν Ἑλλήνων, ἐφ' ἧς ἠρείδοντο αἱ ἀρχαὶ τῆς ιστορίας αὐτῶν, καὶ τὸ μόνον καθ' ὅλου λείψανον κοινοῦ αὐτῶν δεσμοῦ ἐπωφελήθη ὁ Φίλιππος πρὸς διὰ-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 490 κ. ε.

λυσιν τοῦ ἔθνους ὡς ἔθνους καὶ ἀποτερματισμὸν τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ σταδιοδρομίας.

Καθολικὴ εἰρήνη, ἐλευθέρα ἐπικοινωνία κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν, τελεία ἀσφάλεια ἀπασῶν τῶν ἐλληνίδων πόλεων ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν πολιτευμάτων καὶ τῶν ἐδαφικῶν αὐτῶν κτήσεων, φιλία καὶ συμμαχία ἀπασῶν τῶν κατὰ τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ τοῦ ἔθνους συμμάχων πόλεων, τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ τύπος, καθ' ὃν ἡ ἐν Κορίνθῳ ὁμολογηθεῖσα νέα συμμαχία προσηρμόσθη εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας πολιτικὰς συνθήκας. Ἄλλ' ἡ συμμαχία διεκρίνετο ἀπὸ πασῶν τῶν προτέρων κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ ἡγεμονία περιῆλθεν εἰς ἀρχὴν ἔχουσαν τὴν ἐδραν αὐτῆς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὑπερέχουσαν ἀπάντων τῶν συμμάχων ὁμοῦ, ὥστε κατ' ἀντίθεσιν πρὸς αὐτὴν δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη λόγος περὶ ἀληθοῦς ἀνεξαρτησίας. Καὶ εἶχε μὲν ἀληθῶς ἡ συμμαχία ἐκείνη ἄμεσον σκοπὸν τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, ἀλλ' ἦτο ὅμως σαφές, ὅτι ὁ ὡς αὐτοκράτωρ στρατηγὸς τῆς συμμαχίας αἰρεθεὶς βασιλεὺς ἔμελλε καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς πόλεσι νὰ μὴ ἀνεχθῇ τι τὸ ἀντιστρατευόμενον πρὸς τὰ συμφέροντα ἑαυτοῦ. Ἄν ᾗθελε νὰ εἶνε ἀπόλυτος κύριος τῶν μαχίμων δυνάμεων τοῦ ἔθνους, ὥφειλε πάντως νὰ εἶνε ἡσυχος καὶ περὶ αὐτῆς τῆς χώρας, ὥφειλε πάντως νὰ δεσπόζῃ τῶν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ὁδῶν ὡς καὶ τῶν λιμένων αὐτῆς. Διὰ τοῦτον δὲ τὸν λόγον κατέλαβεν ὁ Φίλιππος διὰ μακεδονικῶν φρουρῶν τὰ ἐπικαιρότατα τῶν χωρίων, τὰς Θήβας, τὴν Χαλκίδα, τὴν Κόρινθον, τὴν Ἀμβρακίαν, αἵτινες ἤρκουν τελείως, ὅπως συγκρατῆται δεσμία ἡ σύμπασα Ἑλλάς.

Καὶ ἡ μὲν συμμαχία καθ' ὅλου εἶχε συνομολογηθῇ ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐνὸς καὶ μόνου πολέμου, ἀλλ' ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ βασιλέως νὰ παρατείνῃ τὸν πόλεμον κατὰ τὸ δοκοῦν, καὶ οὐδεὶς ἀνελογίζετο, ὅτι ὁ βασιλεὺς μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς στρατείας ἔμελλε νὰπαλλάξῃ τοὺς Ἕλληνας τοῦ καθήκοντος τοῦ συστρατεύεσθαι. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ ὁμολογηθεῖσα συμμαχία ἔμελλε νὰ ἰσχύῃ εἰς αἰεὶ, καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπέστησαν διὰ παντὸς τοῦ δι-

καιώματος τοῦ στρατεύειν χάριν ἰδίων σκοπῶν παρ' αὐτῶν ἐκείνων ὀριζομένων. Πας ἄντίστασις ἐναντίον τοῦ ἀρχιστρατήγου ἦτο παράβασις τῆς ἐνόρκως ὁμολογηθείσης συνθήκης, πᾶσα δὲ ἀπόπειρα πρὸς ἀνάγκησιν ἐλευθέρας ἐνεργείας ἐθεωρεῖτο ἀποστασία, ὡς ἀπέδειξεν ἡ τύχη τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν Θηβῶν. Καὶ ἡ ὑπηρεσία δ' ἐν τῇ περσικῇ στρατιᾷ ἐπὶ μισθῷ ἐτιμωρεῖτο ὡς προδοσία, ὅπως ὁ ἐχθρὸς στερηθῇ τῶν Ἑλλήνων ἐπικούρων, οἵτινες ἦσαν τὸ κυριώτατον ἔρεισμα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Οὕτω δὲ δι' αὐτῆς τῆς αὐτοκράτορος στρατηγίας τοῦ Φιλίππου εἶχε καταλυθῇ ἐν τοῖς κυριωτάτοις ἡ ἐλευθερία τῶν τε ἐλληνίδων πόλεων καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων καθ' ἑαυτοῦς.

Ἄλλ' ἦτο πρὸς τοῦτοις ὁ Φίλιππος καὶ ἐπίσκοπος τῆς εἰρήνης τῆς χώρας. Διὰ τοῦτο δὲ πᾶσα παρανομία διαταράσσουσα τὴν εἰρήνην, πᾶσαι αἱ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ καὶ στάσεις, δι' ὧν ἐμειοῦντο αἱ ἐγγυήσεις περὶ τῆς ἀσφαλοῦς τηρήσεως τῶν συνθηκῶν, πᾶς ἀναδασμὸς ἀγρῶν, πᾶς ἀποκοπὴ χρεῶν, πᾶς ἀπελευθέρωσις δούλων καὶ πᾶς ἄλλη ἀνατροπὴ τοῦ καθεστῶτος ὑπέκειντο εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ συνεδρίου καὶ τὴν παρὰ τοῦ προϊσταμένου αὐτοῦ τιμωρίαν. Πᾶσα δὲ πόλις παραβαίνουσα τὴν εἰρήνην ἐμελλε κατὰ τὰ ὁμολογηθέντα νὰ ἐκβάλληται ἀπὸ τοῦ συνεδρίου, οὗ ἡ συμμετοχὴ ἦτο ἡ μόνη ἐγγυήσις περὶ τῆς αὐτονομίας αὐτῆς· πρὸς ἐκφόβησιν δὲ ἀπὸ πάσης ἀποπείρας ἀποστασίας ὠρίσθη, ὅπως ἅπασαι αἱ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καταστραφεῖσαι πόλεις μείνωσι διὰ παντὸς ἡρεπιωμένοι. Αἱ δ' ἐπεικέστεραι ἐκεῖναι διατάξεις, οἷαι ἰδίως αἱ παραχωρηθεῖσαι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, εἰς ὧν τὸν λιμένα οὐδεμιᾶς μακεδονικῆς τριήρους ἐπετρέπετο ὁ εἰσπλους, ἦσαν περιορισμοί, οὓς ὁ πανίσχυρος βασιλεὺς ἐπέβαλλεν εἰς ἑαυτὸν ἐφ' ὅσον τοῦτο ἐφαίνετο σύμφορον πρὸς τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ. Δὲν ἔλειψαν δὲ, ὡς εἰκὸς, βίαιαι ἀναμίξεις εἰς τὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου τῶν πόλεων καὶ παραβάσεις τῶν παραχωρηθέντων δικαιωμάτων, ἐπειδὴ τὸ λεπτὸν ὄριον τὸ χωρίζον τὴν ἀπόλυτον βασιλείαν τὴν κρατοῦ-

σαν πέραν τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἡγεμονίαν δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ ἐπ' ἄπειρον.

Ὁ δὲ ἀληθὴς χαρακτήρ τῆς νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως μόνον κατὰ μικρὸν, ὡς εἰκὸς, ἐξεδηλώθη. Καὶ ὡς πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν στρατολογίαν φαίνεται ὅτι ὁ Φίλιππος προέβη μετὰ μεγάλης ἐπιφυλάξεως. Ἀλλῶς δ' ἀνταπεκρίνετο πάντως πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ βασιλέως τὸ νὰ θεωρηθῇ μετὰ χαρᾶς ἢ παρ' αὐτοῦ ἀνάληψις τῆς ἡγεμονίας ὡς ἡ ἀρχὴ ἡμερῶν εὐτυχεστέρων, τὸ νὰ ἐπέλθῃ σωτηρία καθησύχασις ἐπιφέρουσα τὴν συναίσθησιν ἀσφαλείας ἐπὶ μακρὸν ἀπούσης ἐξ Ἑλλάδος, τὸ ναυξηθῇ ἡ εὐημερία, τὸ νὰναλλάβωσιν αἱ πόλεις καὶ ἐπανέλθῃ ἡ ἐμπιστοσύνη. Καὶ ταῦτα διότι πᾶν κέρδος τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἴδιον ὄφελος τοῦ Φιλίππου, καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ἐνισχύετο ἄριστα τότε μάλιστα, ὅτε ἤθελον πεισθῇ οἱ Ἕλληνες, ὅτι ὁ κοινωνικὸς βίος ἐξηκολούθει ἀδιαταράχως καθ' ἃ καὶ πρότερον.

Ἐν δὲ Ἀθῆναις ἐξηκολούθησεν ἰσχύουσα ἡ φατρία τῶν φιλοπατριδῶν. Ὁ Ὑπερείδης ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισιν ἑαυτοῦ κατὰ τοῦ Ἀριστογείτονος, κατηγορήσαντος τὸν ῥήτορα ἐπὶ τῷ παρ' αὐτοῦ προταθέντι ψηφίσματι¹. Καὶ ὡμολόγησε μὲν, ὅτι τὸ προβούλευμα αὐτοῦ ἐνεῖχε παράβασιν τῶν καθεστώτων, ἀλλ' ἐδικαιολόγησε τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ ἕνεκα τῶν περιστάσεων, αἵτινες ἀπῆρτον τὴν στρατολογίαν ἀπασῶν τῶν ἔτι ὑφισταμένων ἐν τῇ ἀκόμῃ ἐλευθέρᾳ πόλει δυνάμεων. Δὲν ἔγραψα ἐγὼ τὸ ψήφισμα, εἶπεν, ἀλλ' ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη². Ὁ δὲ δῆμος ἠθώωσεν αὐτόν.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐννέα μῆνας μετὰ τὴν μάχην ἐπήνεσαν διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου δύο Ἀκαρνανάς, τὸν Φορμίωνα καὶ τὸν Καρφίαν, οἵτινες, μνήμονες τῆς ἀρχαίας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 548 κ. ε.

² Ὑπερείδης πρὸς Ἀριστογείτονα παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Βίοις δέκα ῥητόρων σ. 849 α' ἐπεσκότει μοι τὰ Μακεδόνων ὄπλα, οὗ δ' ἐγὼ τὸ ψήφισμα ἔγραψα, ἢ δ' ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη. Ἀναφέρονται δὲ ταῦτα εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν δούλων ἀποκοπὴν χρεῶν τῶν ὀφειλόντων εἰς τὴν πόλιν καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐν τῇ ἐσχάτῃ ᾠρᾳ τοῦ κινδύνου ψηφισθέντα. Ἰδε Sch ä f e r [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Γ' ἐκδ. β' σ. 9.

φιλίας τοῦ ἀκαρνανικοῦ λαοῦ, εἶχον ὑποστηρίξει τὴν πόλιν προθύμως καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ ἀγῶνι¹, καὶ ἀνεκέρυξαν αὐτοὺς πολίτας. Ὀλίγον δὲ χρόνον πρότερον εἶχον τιμήσει δημοσίᾳ καὶ τοὺς Τενεδίους, τοὺς πιστοτάτους τῶν ἐν ταῖς νήσοις συμμάχων². Οὕτω μετὰ τὴν φοβεράν ταραχὴν τῶν χρόνων τοῦ πολέμου καὶ τὴν ὑπέρμετρον ἔντασιν τῶν δυνάμεων, ἣν εἶχον προκαλέσει οἱ χρόνοι τῆς διοικήσεως τοῦ Δημοσθένους, ὁ δῆμος ἀνέπνευσε καὶ πάλιν καὶ ἐτρέπη ἐν σχολῇ, ἥς εἶχεν ἐπὶ μακρὸν στερηθῇ, εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς πόλεως.

Εἶχον δὲ πρὸς τοῦτο αἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἐξαίρετον εὐτυχίαν νὰ ἔχωσιν ἄνδρα, ὅστις διέταξε τὰ τῶν προσόδων τῆς πόλεως μετὰ δεξιότητος ἀπαραμίλλου καὶ ἐποιήσατο εὐγενεστάτην χρῆσιν τῶν αὐξηθέντων πόρων αὐτῆς. Ὁ ἀνὴρ δ' ἐκεῖνος ἦτο ὁ Λυκοῦργος. Κατάρθωσε δὲ οὗτος ναυξήσῃ τὰς ἐτησίας προσόδους εἰς χίλια διακόσια τάλαντα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἑπτὰ ἑκατομμύρια καὶ ἑβδομήκοντα δύο χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἡ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ], ἐμερίμνησε δὲ περὶ τῆς τειχοδομίας τοῦ περιβόλου καὶ ἀνεβίβασε τὸν ἀριθμὸν τῶν τριήρων εἰς τετρακοσίας. Ἀνέλαβον δὲ καὶ πάλιν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν κτίσιν τῶν νεωρίων καὶ ἀπεπερατώθη καὶ ἡ Σκευοθήκη. Συνετέλεσε δὲ ὁ Λυκοῦργος τὸ διονυσιακὸν θέατρον, ἔκτισε τὸ Στάδιον παρὰ τὸν Ἰλιστὸν, τὸ Ὠδεῖον καὶ τὸ γυμνάσιον τοῦ Λυκείου, ἱδρύσει δὲ τιμητικοὺς ἀνδριάντας τῶν μεγάλων Ἀθηναίων, οἷον τοῦ Σοφοκλέ-

¹ Ἴδε τὸ ψήφισμα τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν Φορμίωνα καὶ τὸν Καρφίαν βοηθήσαντας μετὰ δυνάμεως, πιθανῶς εἰς τὴν Χαιρώνειαν, παρὰ [Πιπτάκη ἐν Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ἀρ. 1309, Ranga b é Antiquités Helléniques Τόμ. Β' σ. 963 ἀρ. 2280. von Velsen] ἐν τῷ Monatsbericht der Berliner Akademie 1856 σ. 115 κ. ἐ. [Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' ἀρ. 121. Dittenberger Sylloge Inscriptionum Graecarum σ. 181 ἀρ. 109].

² Ἴδε περὶ τοῦ ὑπὲρ τῶν Τενεδίων ψηφίσματος K ö h l e r ἐν Bulletino [di corrispondenza archeologica] 1866 σ. 104 κ. ἐ. [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β', α' ἀρ. 117. Dittenberger Sylloge Inscriptionum Graecarum σ. 178 ἀρ. 108. Ἴδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 555].

ους¹. Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους δὲν εἶχε καταβληθῇ μέριμνα περὶ τῆς διακοσμήσεως τῶν Ἀθηνῶν οὕτω συνεχῆς καὶ οὕτω μεγαλοπρεπῆς. Ἀφ' οὗ δὲ χρόνου ἡ πόλις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδιώξῃ ἴδιον πολιτικὸν πρόγραμμα, ὁ τρόπος οὗτος ἦτο ὁ μόνος πρὸς διατήρησιν τῆς τιμῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ θεραπείαν τῆς ἀναμνήσεως τοῦ παρελθόντος. Καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως δ' ἐστήθησαν ἀναθήματα ἐξ εὐχῆς γενομένης κατ' ἀκολουθίαν τῶν πρὸ τῆς ἥτης χρηστῶν προσδοκιῶν² καὶ μνημεῖα πρὸς τιμὴν τῶν ἀνδρείων, οἵτινες ἠξιοῦντο δημοσίᾳ ἐγκωμίων ἐπὶ τῇ γενναιότητι αὐτῶν³. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Θηβαῖοι, καίπερ δεινὴν ὑποστάντες συμφορὰν, ἰδρύσαν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πεδίου τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον, τὸν κολοσιαῖον λίθινον λέοντα, ὅστις καθήμενος καὶ ἀνορθῶν τὴν κεφαλὴν ἐφρούρει τὸν τάφον τῶν πεσόντων Θηβαίων καὶ ἐμαρτύρει εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὴν γενναιότητ' αὐτῶν⁴.

¹ Περὶ τῆς διοικητικῆς δράσεως τοῦ Λυκούργου πρόκειται νῦν ἡμῖν ἱκαναὶ ἐπιγραφαί. Ἴδε K ö h l e r ἐν τῷ Hermes Τόμ. I [1866] σ. 312 ἀρ. 2 καὶ 25. Carl Curtius ἐν τῷ Philologus Τόμ. XXIV σ. 83 κ. ἐ., 261. Sch ä f e r Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. I' ἐκδ. β' σ. 302. B l a s s Attische Beredsamkeit Τόμ. I', 2 σ. 73.

² Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 534.

³ Περὶ τοῦ τάφου τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων Ἀθηναίων ἴδε Πανσανίου I, 29, 13. [K ö r t e] ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. III [1878] σ. 385 κ. ἐ. [τοῦ αὐτοῦ] αὐτόθι Τόμ. IV [1879] σ. 275. Τὸ δ' ἐπίγραμμα παρὰ τοῦ Δημοσθένει [Περὶ τοῦ στεφάνου 269] εἶνε ὑποβολιμαῖον, τὸ δὲ γνήσιον εἶνε τὸ ἐν τῇ Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ VII, 245. Ἴδε Kaibel De monumentorum aliquot Graecorum carminibus. Ἐν Βόννῃ. 1871. K i r c h h o f f ἐν τῷ Hermes Τόμ. VI [1871] σ. 487.

⁴ [Πανσανίου IX, 40, 18]. Περὶ τοῦ ἐν Χαιρωνείᾳ λέοντος ἴδε C. W. G ö t t l i n g Gesammelte Abhandlungen Τόμ. Α' σ. 148. Welcker Monumenti dell' Instituto 1856 Τόμ. Α' σ. 1 καὶ Alte Denkmäler Τόμ. Ε' σ. 62. [Ἴδε τὴν εἰκόνα τοῦ λέοντος ἐν ἀναπλάσει ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ τεμαχίων κατὰ τὸ διάγραμμα τοῦ Γερμανοῦ γλύπτου Siegel ἐκ τῶν Alte Denkmäler τοῦ Welcker ἐν τῇ τοῦ Σπυρ. II. Δάμπερον Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος Τόμ. Β' σ. 327. Ἴδε περὶ τοῦ λέοντος καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Σταματάκη ἀνασκαφῶν τοῦ ἐν Χαιρωνείᾳ πολυανδρίου τοῦ αὐτοῦ «Περὶ τοῦ ἐν Χαιρωνείᾳ λέοντος» ἐν Πλάτωνι Τόμ. Β' (1879) σ. 97 κ. ἐ. «Δύο λέοντες» ἐν Ἀκροπόλει τῆς 28 Νοεμβρίου καὶ 3 Δεκεμβρίου 1896. Εὐθυμίου Καστόρχη «Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων» ἐν τῷ Ἀθηναίῳ Τόμ. Η' (1879) σ. 486 κ. ἐ. Λαζάρου Φυτάλη «Ἐρευναι ἐν τῷ πολυανδρίῳ Χαιρωνείας» αὐτόθι Τόμ. Θ' (1880) σ. 347 κ. ἐ. Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς

Οὕτως ἡ αἰσθησις τοῦ εὐγενοῦς καὶ τοῦ ὠραίου ἐξηκολούθει ἀκόμη ζῶσα παρὰ ταῖς Ἑλλήσι καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας καὶ παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς παραμυθίαν ἐπὶ τῇ στερήσει τῶν ἀγαθῶν, οὗ ἄνευ ἐν προτέροις χρόνοις ἤθελον θεωρήσει ἀβίωτον τὸν βίον. Τὰ δὲ ἀποδληθέντα δὲν ἀνεπληρώθησαν, ἐπειδὴ σκοπὸς τῆς εἰς μεγαλύνειτον ὅλον συμπεριλήψεως τῶν ἐλληνίδων πόλεων οὐδαμῶς ἦτο ἢ ἐν αὐταῖς ἑναρξίς νέου βίου μετὰ τὴν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκάσταις ἐξάντλησιν τῆς δυνάμεως τοῦ κατ' ἰδίαν βίου, οὐδὲ καθ' ἑαυτὰς δὲ συναπετέλεσαν ὅλον τι. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἀμετάβλητος ἔμεινεν ἡ διάσπασις τῶν δευτερευουσῶν καὶ μικρῶν πόλεων, αἵτινες ἐξηκολούθησαν διάγουσαι ἰδίον βίον καὶ δὲν ἔπαυσαν πρὸς μὲν ἀλλήλας διακείμεναι ἐχθρικῶς καὶ δυσπίστως, ἐν ἑαυταῖς δὲ στασιάζουσαι καὶ διχονοοῦσαι. Οἱ δὲ ὑψηλοὶ σκοποὶ, ὧν ἡ ἐπίδωξις εἶχε πρὸς ὥραν ἐνώσει τὰς πόλεις καὶ τὰς φατρίας, δὲν ὑφίστατο πλέον, καὶ πάντα μὲν τὰ ιδεώδη εἶχον ἐκλίπει, τὰ δὲ συμφέροντα περιωρίζοντο ὁσημέραι μᾶλλον. Διὰ βραχέων δ' εἰπεῖν, ὅτι μὲν μέγα εἶχον αἱ δημοκρατούμεναι ἐλληνίδες πόλεις ἠφανίσθη, αἱ δὲ ἀδυναμίαι καὶ κακίαι διετηρήθησαν καὶ ἀπέβησαν ὁσημέραι αἰσθητοτεραι. Ἡ δὲ προστασία ξένου βασιλέως, ὅστις ἐπεδείκνυε πρὸς τὰς ὑποτεταγμένας πόλεις εὖνοιαν ἐπεικὴ ἢ ἀμείλικτον αὐστηρότητα κατὰ τὸ δοκοῦν, προῆγεν ἐν αὐταῖς τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιζηλίας, ὅπερ παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ἐγγύησιν περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς κυριαρχίας αὐτοῦ καὶ ὑπὸ οὐδεμίαν ἔποψιν ἦτο πάροχον ἀγαθῶν. Καὶ ἔνιοι μὲν τῶν Ἑλλήνων ἰδιωτῶν ἠδυνήθησαν νὰ κορέσωσι τὴν φιλοδοξίαν αὐτῶν ἀφθονώτατα, ἀλλ' αὐτὸ

ἑταιρίας 1879-1880 σ. 25 κ. ἔ. 1880-1881 σ. 16 κ. ἔ. Ὁρθῶς ὁ Hans Droysen *Die griechischen Kriegsalterthümer* σ. 23, σημ. 2 παρατηρεῖ, ὅτι κατὰ τὰς ἀνασκαφάς, καθ' ἃς εὗρέθησαν διακόσιοι πεντήκοντα καὶ τέσσαρες σκελετοὶ κατὰ σειράς τεταγμένοι τῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ λόχου τῶν Θηβαίων πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ, δὲν ἔγινε φροντίς νὰ γείνωσι καταμετρήσεις περὶ τοῦ ὕψους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, περὶ οὗ ἄλλως οὐδὲν γινώσκωμεν. Τινὰ δὲ τῶν κρανίων, φέροντα τραύματα, εἶνε ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐκτεθειμένα ἐν μιᾷ τῶν προθηκίων τοῦ ἐν τῇ ὁδῷ Πατησίων Κεντρικοῦ μουσείου. Τὴν δὲ ἀναστύλωσιν τοῦ λείοντος ἀπὸ μακρῶν ἤδη ἐτῶν μελετᾷ ἐκάστοτε ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία.]

τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποξένωσιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας πα-
τρίδος. Ὁ ἔρωσ πρὸς ἀποδημίαν καὶ περιπετειώδη βίον ὁ ἐπι-
χωριάζων ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν ταῖς ἀρχαδικαῖς κοιλάσιν,
ἀναπτύχθεις δὲ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ
τοῦ τέλους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἠβύξηθη ὁσημέραι μᾶλ-
λον, ἐξηγγρίωσε τὸ ἔθνος καὶ ἀπέσπασεν ἀπὸ τῆς ἐλληνικῆς γῆς
τᾶριστα τῶν τέκνων αὐτῆς. Καὶ τὰς μὲν δεξιότητας, τὴν παιδεί-
σιν καὶ ἀπάσας τὰς πνευματικὰς δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων εὐφυῶς
διέγνω ὁ Μακεδὼν καὶ ἐποίησατο τὴν προσήκουσαν αὐτῶν χρῆ-
σιν, οὐχ ἥττον ἐπιδείξας μεγίστην εὐλάβειαν πρὸς τὴν δόξαν τοῦ
ἐλληνικοῦ παρελθόντος καὶ κολακεύσας τὴν κενοφροσύνην τῶν
Ἑλλήνων· ἀλλὰ πρὸς τοὺς Ἑλληνας αὐτοὺς, πρὸς τὸ ἔθνος
καθ' ὅλου οὐδεμίαν ἐπέδειξε συμπάθειαν. Καὶ τοὺς μὲν φιλοπά-
τριδας ἐμίσει ὡς ἐχθροὺς ἀδιαλλάκτους, τοὺς δὲ προδότας τοὺς
παραδώσαντας εἰς αὐτὸν τὴν χώραν περιεφρόνει. Καίτοι δὲ πᾶν
ὅτι εἶχε κατορθώσει ὥφειλεν εἰς τοὺς Ἑλληνας, καίτοι οὗτοι
ἦσαν ἀπαραίτητοι εἰς αὐτὸν χάριν ἐπιτυχίας τῶν μελλόντων
σκοπῶν, ἀλλ' ὅμως ἐδέχετο τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν ὡς ὀργάνων
τῆς δυναστικῆς αὐτοῦ φιλοδοξίας, ἀλλὰ δὲν παρείχεν εἰς τὸ ἔθνος
ἀνεξάρτητον συμμετοχὴν εἰς τὴν ἰδίαν δόξαν, οὐδ' ἐμελέτα πα-
λιγγενεσίαν τῶν Ἑλλήνων τῶν νῦν κοινωνούντων τοῦ βασιλείου
αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ προσχώρησις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν μακε-
δονικὴν ἀρχὴν δὲν ὑπῆρξε μετάβασις εἰς νέους χρόνους, ἐπιφέ-
ροντας τὴν ἀναβίωσιν τῶν ἀπονενεκρωμένων στοιχείων καὶ ἄγον-
τας εἰς τὴν ἀναβλάστησιν νέων σπερμάτων ἀναπτύξεως, ἀλλὰ
μόνον ὀπισθοδρόμησις καὶ ὀλεθρος. Ἡ μὲν φιλοσοφικὴ πίστις εἶχεν
ἀποβάλλει ἀπὸ μακροῦ χρόνου πᾶσαν δύναμιν, ἡ δὲ φιλοσοφικὴ σκέ-
ψις ὀλίγους μόνον ἠδύνατο νᾶγάγῃ εἰς ὑψηλοτέραν ἀντίληψιν τῶν
ἀνθρωπίνων καθηκόντων, καὶ ἡ τέχνη ἠδύνατο μὲν νὰ ἐπιρρίψῃ
ἐπὶ τοὺς χώρους τῆς ἀρχαίας δόξης αἰγλήν τινὰ ἐπιφέρουσαν
παραμυθίαν καὶ γαλήνην, ἀλλὰ δὲν ἔσχυε νὰ παράσχω εἰς τὰς
πόλεις ἡθικὸν σθένος. Αἱ μόναι δὲ ὀρμαὶ αἱ δυνάμεναι ἀκόμῃ νὰ

ἐπιδράσῃσι τελεσφόρως ἐπὶ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, ὅπως ὑπερνικήσῃσι τὴν φιλαυτίαν καὶ ἐξεγείρῃσιν ἀφροσύσιν πρὸς ὑψηλοτέρους σκοποὺς ἐνέκειντο εἰς τὸ αἶσθημα τοῦ πολιτικοῦ βίου, εἰς τὴν πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὴν πατρίδα ἀφροσύσιν, εἰς τὴν πίστιν πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὸ καθεστῶς, εἰς τὴν εὐσέβειαν πρὸς τοὺς προγόνους, εἰς τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας. Πᾶσα δὲ ἡ μεγαλοφροσύνη ἡ ἐπιδειχθεῖσα ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις ἐξεπῆγαζεν ἐκ τῆς ιδέας τῆς πολιτείας, ἀλλ' εὐθὺς ὡς τὸ ἔθνος ἐστερήθη ταύτης τῆς βίσεως, καὶ ἡ μὲν πατρίς αὐτοῦ ἐξωλοθρεύθη, ὁ δὲ πολιτικὸς αὐτοῦ βίος συνεστᾶλη, ἔμελλον, ὡς εἰκὸς, νὰ παρακμάσῃσι καὶ αἱ ἀρεταὶ ἐκεῖναι ὅσαι ὑπελείποντο ἐκ τῶν ἀρχαίων χρόνων. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ μακεδονικὴ κυριαρχία μόνην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὴν τῆς διαφθορᾶς αὐτῶν. Τὰ πλήθη ἐπέζητουν νὰπολαύσῃσι μόνον ὑλικῆς εὐημερίας καὶ εὐαρέστου ἐν τῇ πεπερασμένῃ μικρᾷ πόλει βίου, πάντα δὲ τὰ ὑψηλότερα ιδεώδη ἐξέλιπον κατὰ μικρόν.

Οἱ δὲ ὑπέροχοι ἄνδρες εἶχον ἀπὸ μακρῶν ἤρῃ ἀποβῆ ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῶν κατὰ τόπους ἐπιδράσεων καὶ εἶχον ἐπιδιώξει ιδεώδη ἐλληνισμὸν ὑπέρτερον τῶν διαφορῶν τῶν φύλων καὶ πόλεων. Τοῦτο δὲ βλέπομεν καταφανέστατα ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ μεγάλου Θηβαίου πολιτευτοῦ¹. Καὶ ὁ Ἰσοκράτης δ' ἐθεώρει μεγίστην δόξαν τῶν Ἑλλήνων, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτῶν ἦτο δηλωτικὸν μᾶλλον παιδείσεως ἢ γένους καὶ ἐσήμαινε μᾶλλον τὴν διάνοιαν ἢ τὴν συμμετοχὴν κοινῆς φύσεως². Ἡ πνευματικὴ κίνησις εἶχεν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σωκράτους ἀποσπασθῇ ὁσημέραι μᾶλλον ἀπὸ τοῦ δημοσίου βίου· ἐφ' ὅσον δὲ τὰ συμφέροντα τῶν πολιτῶν ἀπέβαινον μᾶλλον περιωρισμένα καὶ ταπεινότερα, τόσῳ πλουσιώτερον ἀνεπτύσσετο ἡ φιλομάθεια τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐρευνῆς ἐπεξετείνετο εὐρύτερον, ἐπελαμβάνετο βαθύτερον τῆς ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων, καὶ περιελάμβανεν ἀκαταπονήτως τὰ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 616.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' Τόμ. 267].

τε ἀνθρώπινα καὶ τὰ θεῖα. Τὸ πνεῦμα ἐδέσποτεν ἀπάντων τῶν θεμάτων τῆς σκέψεως, καὶ ἅπαντα ἔγειναν ἀντικείμενον γονίμου ἐξετάσεως καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς μέθοδον προσήκουσαν· ἔγεινε δ' ἐπιμελὴς χρῆσις τῶν πορισμάτων τῶν προτέρων ἐρευνῶν καὶ συν-
 ηνώθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐπιτυχέστατα γινῶμαι τέως ἀντιπαλαίου-
 σαι πρὸς ἀλλήλας. Ἡ σωκρατικὴ ἔρευνα καὶ αἱ ὑπὸ τῶν σοφι-
 στῶν ὑποκινήθεισαι ποικίλαι μελέται ὥς καὶ αἱ ἐργασίαι τοῦ
 Εὐδόξου, τοῦ Δημοκρίτου καὶ ἄλλων, τὰ πάντα συνεδυάσθησαν
 πρὸς ἀλλήλα καὶ συναπέρτισαν ἐν ὅλῳ, ἡ ἠθικὴ θεωρία, ἡ ἔρευ-
 να τῆς φύσεως καὶ ἡ ἱστοριογραφία. Οὕτω δὲ ἰδρύθη νέα καθολικὴ
 ἐπιστήμη, καὶ αἱ τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν ἀξιώματος στερηθεῖσαι
 Ἀθῆναι ἔλαβον οἰνοῖ χρίσμα νέου μεγαλείου διὰ τῆς ἐν αὐταῖς
 τρία ἔτη μετὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέ-
 λους ἰδρύσεως τῆς σχολῆς ἐκείνης, ἐξ ἧς προήλθεν ἡ τελείωσις
 τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστήμης.

Σαφέστερον τοῦ Πλάτωνος διέγνω ὁ Ἀριστοτέλης τὴν πρὸς
 μακρὴν ζωὴν ἀνεπάρκειαν τῶν δημοκρατουμένων ἐλληνίδων πό-
 λεων· αὐστηρῶς δ' ἐπέκρινεν ἀπάσας αὐτῶν τὰς κακίας καὶ ἅπαν-
 τὰ τὰ τρωτὰ, ἰδίως δὲ τὰς ὑπερβασίας τῆς δημοκρατίας, ὧν ἔνε-
 κεν ἐν πολιτείᾳ οἷα ἡ τῶν Ἀθηναίων καθίστατο ἀδύνατος εἰς τοὺς
 σοφοὺς καὶ τοὺς σώφρονας ἡ τελесφόρος συμμετοχὴ τοῦ δημοσίου
 βίου Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀδιάφορος, οὐδὲ διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τὰς
 τύχας τοῦ ἰδίου ἔθνους καὶ δὲν ἀπηρνῆθη αὐτάς, ὅτ' ἔπαυσεν ὃν
 τὸ ἔθνος τὸ διέπον τὰς τύχας τῶν λαῶν τῆς Μεσογείου. Ἐξηκο-
 λούθησε δὲ θεωρῶν αὐτὸ τὸ ἐπίλεκτον ἔθνος, τὸ ἔθνος τοῦ μέλλον-
 τος, ὅπερ προώριστο τότε πρῶτον νὰ ἐπιδείξῃ τελείως τὰ χάρισμα-
 τα ἐκεῖνα, ὧν ἔνεκεν ὑπερεῖχεν ἀπάντων τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς. Καὶ
 ταῦτα διότι, καθ' ἃ λέγει, τὰ μὲν βόρεια ἔθνη εἶνε μὲν γενναῖα,
 ἀλλὰ στεροῦνται διανοίας καὶ τέχνης, διὰ τοῦτο δὲ εἶνε μὲν ἐπι-
 τήδεια νὰ διατηρῶσι τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν εἶνε προ-
 ωρισμένα νὰ ἰδρῶσι πολιτείας καὶ εἶνε ἀνίκανα νὰ ἄρχωσιν ἄλ-
 λων ἐθνῶν. Οἱ δὲ Ἀσιᾶται ἔχουσι μὲν δεξιότητα περὶ τὸ διανοεῖ-

σθαι καὶ περὶ τὴν τέχνην, ἀλλὰ στεροῦνται γενναιότητος, διὰ τοῦτο δ' εἶνε ἀκατάλληλα εἰς τὸ διατηρεῖν τὴν ἑαυτῶν ἀνεξαρτησίαν καὶ δουλοῦνται εὐκόλως. Μόνον δὲ τὸ τῶν Ἑλλήνων γένος ἔχει συγχρόνως γενναιότητα καὶ αἰσθησιν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, διὰ τοῦτο δὲ εἶνε προωρισμένον νὰ εἶνε ἐλεύθερον καὶ ἔχει τοὺς ἀρίστους πολιτικούς θεσμούς καὶ δύναται νὰ ἄρξῃ πάντων, ἂν τύχῃ μιᾶς κοινῆς πολιτείας.

Εἰς τοιαύτην δὲ παγκόσμιον τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἀρχὴν ἠδύνατο νὰ πιστεύῃ ὁ Ἀριστοτέλης ἐπ' ὅσον ἀνὴρ δαιμόνιος οἶος ὁ Ἀλέξανδρος παρῆχεν εἰς αὐτὸν χρηστάς προσδοκίας, ὅτι οὗτος ἔμελλε νάναδειχθῇ ἀληθῶς Ἑλλην βασιλεὺς καὶ ἐπιτελέσῃ τὴν ἰδεωδὴ ἐκείνην μοναρχίαν, ἣν ἀπὸ μακροῦ ἤδη ὠνειροπόλουν πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν ἡ ὑπεροχὴ ἡ κτηθεῖσα παρὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ὑπὲρ τὰ λοιπὰ ἔθνη ἦτο μόνον πνευματικὴ, καὶ τὴν πράγματι δι' ἀγῶνων ἐπιβληθεῖσαν ταύτην παγκόσμιον ἀρχὴν χρεωστεῖ πολὺ μᾶλλον εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἢ εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ.

Διὰ τοῦ Ἀριστοτέλους δὲ ἡ φιλοσοφία ἤλθε καὶ εἰς οἰκειοτάτην ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ἐπιχειρήσασα νὰ ἐπεξεργασθῇ ἐπιστημονικῶς τὴν ὅλην αὐτῆς ὕλην. Ψηφίσματα καὶ συνθήκαι συνελέχθησαν, αἱ πολιτεῖαι ἐξηρευνήθησαν καὶ παρεβλήθησαν πρὸς ἀλλήλας, παρετηρήθησαν δὲ αἱ ἀρεταὶ αὐτῶν καὶ αἱ κακίαι, αἱ μεταβολαὶ αὐτῶν καὶ αἱ παρεκβάσεις. Ὡς δὲ ὁ περὶ τὴν ἀνατομικὴν διατρίβων ποιεῖται

¹ Ἀριστοτέλους Πολιτ. σ. 1327 b (ἐκδ. Bekker σ. 105, 28): τὰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ψυχροῖς τόποις ἔθνη καὶ τὰ περὶ τὴν Εὐρώπην θυμοῦ μὲν ἐστὶ πλήρη, διανοίας δὲ ἐνδεέστερα καὶ τέχνης· διόπερ ἐλεύθερα μὲν διατελεῖ μᾶλλον, ἀπολίτευτα δὲ καὶ τῶν πλησίων ἄρχειν οὐκ οὐκ δυνάμενα. Τὰ δὲ περὶ τὴν Ἀσίαν διανοητικὰ μὲν καὶ τεχνικὰ τὴν ψυχὴν, θυμα δέ. Διόπερ ἀρχόμενα καὶ δουλεύοντα διατελεῖ. Τὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων γένος ὥς περ μεσεύει κατὰ τοὺς τόπους, οὕτως ἀμφοῖν μετέχει. Καὶ γὰρ ἐν θυμῷ καὶ διανοητικόν ἐστίν· διόπερ ἐλεύθερόν τε διατελεῖ καὶ βέλτιστα πολιτευόμενον καὶ δυνάμενον ἄρχειν πάντων, μιᾶς τυγχάνον πολιτείας.

τὰς μελέτας ἐπὶ τῶν τεθνεώτων σωμάτων, οὕτω καὶ ὁ φιλόσοφος ἐμελέτησε τὰ τῶν πολιτειῶν ὧν ἡ ἐξέλιξις εἶχε περατωθῆ, ὅπως διαγνώσῃ τὰς συνθήκας τοῦ βίου τοῦ ὑγιоῦς ὀργανισμοῦ καὶ τὰ αἷτια τῆς ἐκπτώσεως αὐτοῦ. Καὶ τὴν λογοτεχνίαν δὲ καὶ τὰς εἰκαστικὰς τέχνας ἐπεχείρησαν νὰ μελετήσωσιν ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῶν ἀναπτύξει ὥς τι ὅλον, καὶ ἔγραψαν τοὺς βίους τῶν πολιτευτῶν, ἀνῆλθον δὲ ἀπὸ τῶν τελευταίων συγχρόνων συμβεβηκότων εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας παραδόσεις.

Οὕτω δ' ἀνεπτύχθη παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἐπιστήμη πλουσία, ἔχουσα ἄντικείμενον τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἰδίου ἑαυτῶν πολιτισμοῦ. Καὶ ὑπῆρχον μὲν ἀναλόγως ὀλίγοι οἱ συμμετασχόντες τῶν τοιούτων ἐρευνῶν, ἀλλὰ καταδεικνύουσιν ὅμως αὗται τὸν χαρακτῆρα τῶν χρόνων ἐκείνων τῶν ἐπακολουθησάντων εἰς τὸν ὄλεθρον τῆς αὐτονομίας. Καταφαίνεται δὲ καὶ ἐν τούτῳ τῷ σταδίῳ προδηλότατα ἡ φυσικὴ ἐξέλιξις τῶν Ἑλλήνων, διότι βλέπομεν τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ μετὰ τὴν συντέλεισιν τῆς ἐνεργοῦ αὐτοῦ πολιτικῆς σταδιοδρομίας ἐπιλαμβανόμενον πάραυτα μετὰ μεγίστης δραστηριότητος τῆς ἐν συνεχείᾳ κατανοήσεως τοῦ παρελθόντος δι' ἐπιστημονικῆς ἐξετάσεως καὶ τῆς οἰονεὶ ἀποθηκεύσεως τῶν ἐν τῷ ἤδη συντελεσθείσῃ περιόδῳ τῆς ἐξελίξεως ὠριμασάντων καρπῶν ἐκείνων, οἵτινες ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ἐπίγνωσιν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Οὕτω δὲ τὸ διὰ τοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ σὺν αὐτῷ ἐπιρρωσθὲν πνεῦμα τοῦ ἔθνους συνεχίζει ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ ἀπηλλαγμένον ἀπὸ πάντων τῶν κατὰ τόπους περιορισμῶν τὴν ὁρᾶσιν αὐτοῦ, μαρτυροῦν τὴν ἀκατάβλητον αὐτοῦ δύναμιν διὰ τῆς πρὸς ὑψηλὰς ἰδέας παρορμήσεως ἀπάντων τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς, ὅσα ἤλθον εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς αὐτό.

Ἄλλως δὲ καὶ αὐταὶ αἱ πόλεις δὲν εἶχον ὅλως ἐκλίπει καὶ αἱ ἐν αὐταῖς ἐθνικαὶ δυνάμεις δὲν εἶχον ὅλως ἐξάντηθῇ· ἐν πολλαῖς δὲ χώραις, οἷον ἐν ταῖς παρὰ τὸν Ἀχελῷον καὶ ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ, οὐδ' εἶχον ἀκόμη τύχει τῆς προσηκούσης ἀναπτύξεως. Καὶ αὐταὶ

δ' αἱ μάλιστα ἐξηντλημέναι πόλεις ἐξηκολούθησαν ζῶσαι κατὰ τὰ πάτρια. Καὶ ἡ μὲν τεταπεινωμένη Σπάρτη ἐνέμενεν ἀκόμη μετ' ἰσχυρογνωμοσύνης εἰς τὰς περὶ ἡγεμονίας ἀξιώσεις· ἐν δὲ Ἀθήναις διεσώζοντο αἱ ἀρχαῖαι φατρίαι. Ἀπετολμήθησαν δὲ νέαι ἔνοπλοι ἀπόπειραι πρὸς ἀνάκτησιν ἐλευθέρας ἐνεργείας.

Καὶ αὕτῃ δὲ ἡ πρὸς ἰδρύσιν πολιτειῶν ἔμφυτος εἰς τὸ ἔθνος ὁρμὴ δὲν εἶχεν ἐκλίπει, καὶ βλέπομεν μετ' ἐκπλήξεως καθιστάμενον καὶ πάλιν ἐξαιρέτως τὸν μόνον τύπον ἀρχαίας πολιτικῆς συμπράξεως τὸν μὴ τελειωθέντα μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου πρὸς τῶν Ἑλλήνων, τὸν τῆς ὁμοσπονδίας, καὶ δὴ παρ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς φυλῆς, δι' ἧς εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἱστορία τοῦ ἔθνους. Ἡ ἰδέα τῆς ἐλληνικῆς πολιτείας ἔλαβε διὰ τῶν Ἀχαιῶν ὅλως νέαν μορφήν, πολλῶν ἐλευθέρων πόλεων συνενωθεισῶν πρὸς ἀλλήλας κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἅπαντες οἱ τῆς πολιτείας κοινωνοῦντες ἦσαν οἷονεὶ πολῖται μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι ὄκουν ἐντὸς διαφόρων περιβόλων τειχῶν.

Οὕτως οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν πρὸς καιρὸν ἀκόμη νῆαν· κτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ προβῶσιν εἰς ὁρᾶσιν αὐτενεργόν. Ἀλλ' ἅπασαι αὗται αἱ ἀπόπειραι ἦσαν μόνον διαλείψεις τῆς ξένης κυριαρχίας καὶ δὲν ἔπαυσαν ἐξαρτῶμεναι ἀπὸ περιστάσεων ἐξωτερικῶν. Ἡ δ' ἐξέγερσις τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τοῦ Δημοσθένους ὑπῆρξεν ἡ τελευταία μεγάλη πρᾶξις τῆς αὐτονόμου Ἑλλάδος, καὶ ἡ συνεχὴς ἱστορία αὐτῆς λήγει μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Δημάδου διαπραχθείσης εἰρήνης.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

Ἀναλαβὼν τὴν αἰσίως περατωθεῖσαν μετάφρασιν τῆς ἀνὰ χεῖρας Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐξέθηκα ἤδη ἐν σ. κθ' τοῦ Προλόγου τοῦ προταχθέντος τοῦ πρώτου τόμου τοὺς λόγους, δι' οὓς δὲν ἐθεώρησα πρέπον νὰ μεταβάλω τὸ κείμενον τοῦ συγγραφέως. Δὲν ἐπεχείρησα νὰ παρᾶσχω εἰς τὸν Ἑλλησιν' ἀναγνώστην νέον βιβλίον περὶ ἑλληνικῆς ἱστορίας, οὐδὲ νὰ ἔλθω εἰς λόγους πρὸς τὸν σοφὸν διδάσκαλον ἔνθα τυχὸν διαφωνῶ πρὸς αὐτὸν, οὐδὲ νὰ μεταρρυθμίσω ὅσα νεώτεροι ἀνακαλύψουσιν καὶ ἔρευναι ἀνέτρεψαν ἢ μετέβαλον. Ἀλλ' ἠθέλησα νὰ καταστήσω τοὺς παρ' ἡμῖν φιλίστορας κοινωνοὺς τῶν διδαγμάτων τοῦ ἐνθουσιώδους τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος φίλου καὶ τῆς ἀπολαύσεως ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἔργου, ὅπερ δὲν εἶνε μόνον ἱστορικὸν βιβλίον, ἀλλὰ καὶ συγγραφικὸν ἅμα καλλιτέχνημα. Διὰ τοῦτους τοὺς λόγους μόνον ἐν ταῖς σημειώσεσι διὰ τῶν οἰκείων μεταβολῶν καὶ προσθηκῶν, καὶ τούτων ἐν τῷ προσήκοντι μόνον μέτρῳ, ὑπέλαβον τοῦτο μὲν ἐπιτρεπόμενον, τοῦτο δ' ἐπιβαλλόμενον νὰ καταστήσω τὸν ἀναγνώστην ἐνήμερον τῶν μετὰ τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν τοῦ Κουρτίου, ἐξ ἧς ἔγεινεν ἡ παρ-οῦσα μετάφρασις, κυριωτάτων ἐρευνῶν καὶ δημοσιεύσεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Ἐγεινε δὲ τοῦτο σποράδην ἔνθα παρίστατο ἐκάστοτε ἀναπόφευκτος ἀνάγκη.

Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ σελίδες ὅλαι τοῦ βιβλίου, ὧν τὴν ἀναθεώρησιν καθιστάνει ἀναγκαίαν μία τῶν κυριωτάτων φιλολογικῶν ἀνακαλύψεων τοῦ τελευτῶντος δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἡ ἀνεύρεσις τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους.

Καὶ ἐν μὲν τοῖς καθ' ἕκαστον ἐπηνωρθώθησαν ἤδη ἐν ταῖς σημειώσεσι πολλὰ ἐκείνων, περὶ ὧν διδάσκει νέα ἡ μεγάλη αὕτη ἀνακάλυψις. Δέον δὲ νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι τινὰ τούτων ἤδη εἶχε λάβει ὑπ' ὄψιν αὐτὸς ὁ Κούρτιος, ἐπειδὴ προέκειτο ἤδη εἰς αὐτόν, ἐπεξεργαζόμενον τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν, ἐξ ἧς ἔγεινεν ἡ ἀνά χειρὰς μετάφρασις, τὸ μέγ' ἀπόσπασμα τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τὸ ἐκ παπύρου ἀποκειμένου ἐν Βερολίῳ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Diels καὶ ἄλλων ¹⁾. Καὶ τοῦτο δὲ καθιστάνει εὐχερέστερον τὸ ἔργον τοῦ Ἑλληνος ἀναγνώστου τοῦ θέλοντος νὰ παρακολουθήσῃ τὴν σχέσιν τῶν γεγραμμένων ὑπὸ τοῦ Κουρτίου πρὸς τὰ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας μελετηθέντα, ὅτι ταῦτα κατὰ μέγα μέρος συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ Ἐγχειριδίου ἀρχαιολογίας τοῦ Γίλμπερτ, ἐξ ἧς ἔγεινεν ἡ ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Ν. Γ. Πολίτου μετάφρασις ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Βιβλιοθήκῃ. Τὸ Ἐγχειρίδιον δὲ τοῦτο, οὗ ἡ χρῆσις δέον νὰ βαίνει παραλλήλως πρὸς τὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας τοῦ Κουρτίου, κατέστησεν ἀνωφελῆ πολλάκις τὴν παρ' ἐμοῦ διὰ περιττοῦ φόρτου αὐξήσιν τοῦ ὄγκου τοῦ βιβλίου οὗ ἀνέλαβον τὴν μετάφρασιν, ἀφ' οὗ ἄλλως δὲν ἐθεώρησ' ἀναγκαῖον καὶ σκόπιμον νὰ φυλοκρινήσω ἀπανταχοῦ τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ πολιτειακοῦ βίου κατὰ τὰς νεωτέρας γνώμας, τοιοῦτου ὑπάρχοντος βοηθήματος.

Παρὰ ταῦτα πάντα θεωρῶ ἐπ' ἀνάγκης νὰ ἐμμείνω καθ' ὅλου εἰς τὴν δοθεῖσαν παρ' ἐμοῦ ὑπόσχεσιν, παρέχων γενικὴν ἀνασκόπησιν τῶν περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας γενομένων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μελετῶν καὶ ἐκθέτων τὰ κυριώτερ' αὐτῶν πορίσματα. Περιορίζομαι δ' εἰς ἐκείνας μάλιστα τὰς ἐρεῦνας ὅσαι ἀμέσως ἄπτονται θεμάτων συζητηθέντων ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Κουρτίου,

¹⁾ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 522 ἐν σημ., σ. 523 ἐν σημ. 2 καὶ ἄλλαχοῦ.

ιδίως δ' ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἀριστοτελικῆς συγγραφῆς, τὸ ἱστορικὸν, ἅτε τοῦ δευτέρου μέρους τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, τοῦ συστηματικοῦ, ἀπώτερον συνδεομένου πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο. Οὐδ' ἔσται ὑπεράγαν μακρὸς ὁ ἐμὸς λόγος, ἐπειδὴ μόνος μου σκοπὸς, μὴ ἐπιθυμοῦντος ἄλλως νὰ καταχρασθῶ τὸν ἐπιμεμετρημένον μοι χῶρον, εἶνε τὸ νὰ εἰσαγάγω τὸν Ἑλληνα ἀναγνώστην εἰς τὴν γνῶσιν τῶν νέων ὀριζόντων, οὓς πρὸς μελέτην τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας ἀνέφωξεν ἡ ἀνέυρεσις τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ὅχι δὲ καὶ ἐπιχειρήσω τὴν ὑπόδειξιν νέων προβλημάτων, ἅφ' οὗ ἄλλως, ὥς ὁ ἀναγνώστης θὰ πεισθῇ ἐκ τῶν κατωτέρω λεχθησομένων, πλεῖστα ὅσα εὗρηνται ἀκόμη ἐν τῷ σταδίῳ τῆς συζητήσεως, οὐδ' ἐλύθησαν πολλαὶ ἀμφισβητήσεις.

Πρὶν ἢ δὲ προβῶ εἰς τὴν διὰ βραχείων ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων ὅσα, μὴ συμπεριληφθέντα εἰς τὰς διὰ τῶν σημειώσεων ἐπανορθώσεις ἢ ἀκροθιγῶς μόνον θιχθέντα, θεωρῶ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τοῦτο μὲν πρὸς συμπλήρωσιν, τοῦτο δὲ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς συγγραφῆς τοῦ Κουρτίου, ὑπολαμβάνω ἀναγκαῖον νὰ καταστήσω τὸν ἀναγνώστην κοινωνὸν τῆς ἐπιστημονικῆς κινήσεως ἣν ἐγέννησεν ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀρκοῦσαν θεωρῶ τὴν ἐξαίρετον σύνοψιν ἣν παρέσχε ἐπ' ἐσχάτων ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Ἀδόλφος Bauer ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐξετάζει τὰς περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας ἐρεῦνας τῆς τελευταίας δεκαετίας¹⁾. Ταύτην, ἐνδιατρίβουσιν κυρίως περὶ τὸ ἐξοχώτατον τῶν ἐκδοθέντων βιβλίων, τὸ τοῦ von Wilamowitz, οὗ εὐρεῖαν ἄλλως ἐποησάμεν χρῆσιν ἐν ταῖς σημειώσεσι τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου τόμου, ὁμοσιεύω ἐνταῦθα ἐν μεταφράσει, συμπληρόνων ἔνθα τοῦτο ἀναγκαῖον ἐξ ἄλλων σελίδων τῆς συγγραφῆς τοῦ Bauer.

¹⁾ Adolf Bauer Die Forschungen zur griechischen Geschichte 1888—1898. Ἐν Μονάχῃ 1899 σ. 268—295.

«Ἐν ταῖς πραγματείαις τοῦ Cauer ¹⁾ καὶ Rühl ²⁾, λέγει ὁ Bauer, ἀμέσως μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας χάριν προεισγωγικῆς ἀποδείξεως τοῦ ἰσχυρισμοῦ, ὅτι ἡ συγγραφὴ αὕτη εἶνε ἀδύνατον νὰ εἶνε ἔργον αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, συνελέχθησαν καὶ ἐξήρθησαν διάφορ' αὐτῆς χωρία, ἅτινα, καθ' ἃ ἰσχυρίζοντο οἱ προειρηθέντες, εἶχεν ἀντλήσει ὁ συγγραφεὺς ἐκ πηγῶν θολῶν ἢ ἐν αἷς δὲν εἶχε ποιήσει ὁρθὴν χρῆσιν τῶν προκειμένων αὐτῷ πηγῶν. Ἐξηνέχθη δὲ καὶ ἡ μομφή, ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐποιεῖτο μνεῖαν πολλῶν πραγμάτων, ἅτινα προσεδοκᾶτο νὰ εὑρεθῶσι παρ' αὐτῷ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅτι τὰ ἤδη πρότερον περὶ τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας γινωσκόμενα, καίπερ ὄντ' ἀνεπαρκῆ, ἐπέτρεπον πολλὰς ἀξίας πλείστου λόγου συμπληρώσεις τῶν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας μαρτυρουμένων καὶ τὴν ἀντίκρουσιν ἄλλων αὐτοῦ μαρτυριῶν. Καὶ ὁ μὲν Cauer ἐθεώρει τὴν συγγραφὴν ταύτην μέτριον ἔργον προελθὺν ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ δὲ Rühl ἡξίου ἔτι μᾶλλον ὀλιγωτέρας τιμῆς τὸν συγγραφέα, ὃν, καθ' ὃ φαίνεται, εἶν' εὐδιάθετος νὰ καταβιδάσῃ εἰς χρόνους μεταγενεστέρους καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Cauer ἐνδεικνυομένων. Ἀλλ' ὑπῆρξαν πλὴν αὐτῶν καὶ οἱ ἀποδεχόμενοι ὡς συγγραφέα τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τὸν Κριτίαν ἢ τὸν Ἡρακλείδην, ἐκφράζοντες οὕτω διὰ τῆς τοιαύτης αὐτῶν γνώμης τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ἐθεώρουν τὸν Ἀριστοτέλην παρὰ πολὺ ὑπέροχον, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπηται ἡ εἰς αὐτὸν ἀπόδοσις τοῦ ἔργου. Ἡ δὲ ὁ Gomperz ³⁾ ἐδικαιολόγησέ τινας τῶν φαινομένων τούτων ἐλλείψεων, ἀπαλλάξας οὕτω κατὰ μέγα μέρος τὸν συγγραφέα τῶν τοιούτων μομφῶν. Ὁ δὲ Schöll ⁴⁾ ἀνέλαβε νὰ ὑπερμαχήσῃ τῆς σημασίας τοῦ εὐρήμα-

¹⁾ F. Cauer Hat Aristoteles die Schrift vom Staate der Athener geschrieben? Stuttgart 1891. Ἰδε καὶ Wochenschrift für classische Philologie. Τόμ. XIV (1897) στήλ. 1197.

²⁾ Ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge. Τόμ. XLVI σ. 426 κ. ἑ. XVIII Supplementband τῶν τοῦ Fleckeisen Jahrbücher σ. 675 κ. ἑ.

³⁾ Th. Gomperz Die Schrift vom Staat der Athener. Ἐν Βιέννῃ. 1891.

⁴⁾ R. Schöll Aristoteles Staat der Athener. Ἐν Μονάχῳ. 1891 (Χωριστὸν ἔκτυπον ἐκ τῆς Beilage τῆς Allgemeine Zeitung. 1891 ἀρ. 107, 108).

τος καὶ ἐξῆρε τὴν ἀσφάλειαν, μεθ' ἧς ὁ Ἀριστοτέλης ὡς ἱστορικὸς μᾶλλον ἢ ὡς πολιτικὸς καὶ ἐρευνητὴς ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ ἐξωθεν ἐξετάζων τὰ πράγματα ἐποίησατο χρῆσιν τῶν ψηφισμάτων τοῦ Μητρώου καὶ τῶν ἀξιοπίστων μαρτυριῶν τῶν Ἀτθιδογράφων πρὸς μελέτην τῆς ἀρχαιοτέρας ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων. Μόνην δ' ἔλλειψιν τῆς συγγραφῆς, ἄλλως καὶ ταύτην συγγνωστήν πως ἐν πρώτῃ ἀποπεύρα πολιτειακῆς ἱστορίας, εὔρε ταύτην, ὅτι δῆλα δὴ ὁ Ἀριστοτέλης ὠλιγόωρσεν ὑπὲρ τὸ δέον τῶν κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας καὶ ἔκρινε τὰ κατὰ τὸν Κίμωννα, Ἐφιάλτην καὶ Περικλέα μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἐν τῷ ᾧ ἄσκει φατριῶν. Ἐνεκα δὲ τοῦ μονομεροῦς χαρακτῆρος τῆς τοιαύτης ἐξετάσεως ἐν ταῖς μαρτυρίαις περὶ τοῦ Κίμωνος καὶ περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου πάγου συνεχύθη καὶ αὕτη ἡ χρονολογικὴ ἀκολουθία καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἤχθη εἰς τὴν ἀποδοχὴν πεπλανημένων δοξασιῶν. Ἐπειτα δὲ ὁ Constanzi¹⁾ ἐπραγματεύθη τὰ κατὰ τὰς μαρτυρίας τῆς συγγραφῆς περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἀρχόντων, ἃς ὁ Ἰταλὸς λόγιος δὲν θεωρεῖ τυγχανούσας τοῦ ὀρθοῦ, τὰς περὶ Δράκοντος, ἃς ὑπολαμβάνει πάντῃ ἐστερημέναις ἀξίας, τὰς περὶ τοῦ χρόνου τῆς εἰσαγωγῆς τῆς κληρώσεως ἐν τοῖς ἀρχαιρεσίοις τῶν ἀρχόντων, τὰς περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἀρείου πάγου ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων, τὰς περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ καὶ τὰς περὶ τοῦ πολυτεύματος καὶ τῆς καταλύσεως τῶν τετρακοσίων.

«Λίαν δὲ δυσμενῆ κρίσιν περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς συγγραφέως αὐτῆς ἐξήνεγκεν ὁ Niese²⁾. Ὁ ἐρευνητὴς οὗτος ἔχειται τῆς γνώμης, ὅτι ἡ κυρία ἀξία τῆς συγ-

¹⁾ Constanzi Spiegolature Aristoteliche ἐν τῇ Rivista di Filologia Τόμ. XXI, σ. 330 κ. ἑ.

²⁾ Benedictus Niese Über Aristoteles Geschichte der athenischen Staatsverfassung ἐν τῇ von Sybel Historische Zeitschrift. Neue Folge Τόμ. XXXIII σ. 38 κ. ἑ.

γραφῆς ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι ἐξ αὐτῆς διδασκόμεθα τὸ περιεχόμενον καὶ τὸν τύπον τῶν συγγραφῶν ἐκείνων, αἵτινες ἐκαλοῦντο Ἀθίδες, ἂν μὴ τελείως, ἀλλὰ τούλάχιστον κατὰ μέρος, καὶ ὅτι ἄλλως αὐτὴ ἢ Ἀθηναίων πολιτεία ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῆς μέρει εἶνε ὡς τὸ πλεῖστον αὐτὸ τοῦτο, ἱστορία τῶν πολιτειακῶν μεταβολῶν, ἐξηγμένη ἐκ μιᾶς καὶ μόνης Ἀθίδος. Τοῦτο δὲ πράττων ὁ Ἀριστοτέλης ὀλίγην ἐπέδειξε κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Niese ἐπιμέλειαν περὶ τῆς μαρτυρίας τῆς Ἀθίδος τὰς ἀναφερομένας εἰς τοὺς ἄρχοντας, πολλοὶ δὲ τῶν παρ' αὐτῷ ἀριθμῶν εἶνε ἐφθαρμένοι, ὅσα δὲ ἀναγράφει πλείονα τῶν παρ' Ἡροδότῳ καὶ Θουκυδίδῃ εἶνε ὡς τὸ πλεῖστον ἀμάρτυρα, οὐδαμοῦ δὲ μαρτυρεῖ τὸ ἔργον ἵχνος ἰδίας ἐρεύνης. Τὰ κεφάλαια 22—28 δὲν παρέχουσι καθ' αὐτὸ ἱστορίαν τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ἀλλὰ μόνον συλλογὴν διαφορῶν παρατηρήσεων ἄνευ διακρίσεως τῶν χρόνων. Ἀπορμώμενος δὲ ὁ Ἀριστοτέλης ἀπὸ τῆς δόξης φιλοσοφικῆς σχολῆς καὶ ἀκολουθῶν τὸν Πλάτωνα, κρίνει περὶ τῆς δημοκρατίας τῶν Ἀθηναίων ὡς περὶ ἀρχαιολογήματός τινος καὶ ὄχι ὡς ἱστορικός. Ἐν δὲ τῇ ἱστορίᾳ τῶν Πεισιστρατιδῶν καὶ τοῦ Κλεισθέους ἀκολουθεῖ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Θουκυδίδην, καὶ, ἐξαιρουμένων τῶν ἐκ τῆς Ἀθίδος παραληφθεισῶν ἀρχαιολογικῶν συμπληρώσεων, παρέχει μόνον τοῦτο μὲν ἐκυξήσεις καθ' ὑπόθεσιν καὶ ἀμαρτύρους, τοῦτο δ' εὐλόγους μὲν, ἀλλὰ μὴ τυγχανούσας τοῦ ὀρθοῦ εἰκασίας· οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἐκφέρει ἐν διαφοραῖς χωρίοις γνώμας δι' ὧν ἔρχεται εἰς ἀντίφασιν πρὸς ἑαυτὸν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ πρὸ τοῦ Πεισιστράτου ἱστορία, ἐν ᾗ ὁ Ἀριστοτέλης ὑπερέχει κατὰ τοῦτο, ὅτι εἶνε ἡ ἀρχαιότατη τῶν πηγῶν, ἐρείδεται εἰς εἰκασίας καὶ τεκμηριώσεις, ἀξιόπιστος δὲ παράδοσις περὶ τούτων τῶν χρόνων δὲν ὑπῆρχε. Καὶ περὶ τοῦ Σόλωνος δὲ δὲν ἐγινώσκοντο πλείονα τῶν μαρτυρουμένων ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, αἱ δ' ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ ἀναγραφόμεναι κατὰ τὸ φαινόμενον νέαι εἰδήσεις εἶνε τὸ πολὺ συμπεράσματα περὶ τοῦ παρελθόντος ἐκ τῶν διδαγμάτων καὶ τῶν πραγμάτων τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστοτέλους. Κύριον δὲ ἀγώνισμα τοῦ συγγραφέως εἶνε τὸ δεύ-

τερον μέρος τῆς συγγραφῆς, ἐπειδὴ εἶνε ἀρχαιοδίφης, στερούμενος ὀρθῆς καταλήψεως τοῦ παρελθόντος καὶ κριτικῆς τῶν παραδεδομένων.

«Ὁ δὲ Droysen¹⁾ βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ νέου κειμένου συνήγαγεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰς χρονολογίας τῆς συγγραφῆς ἀπὸ τοῦ 591 μέχρι τοῦ 451, ὧν τινες παρατηρητέον, ὅτι δὲν εἶνε ὀρθαί. Κατὰ δὲ τὰλλα ἡ πραγματεία αὐτοῦ περιορίζεται εἰς ἀπόδοσιν τῶν κυριωτάτων τμημάτων τοῦ κειμένου τοῦ πρώτου μέρους. Ὁ δὲ Meyer²⁾ ἐδημοσίευσεν ἔπειτα συσχετισμὸν τῶν παραλλήλων χωρίων τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ ὁ Lipsius³⁾ ἐπραγματεύθη ἰδιαιτέρον περὶ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς συγγραφῆς. Ἐγὼ δ' ἐπειράθην⁴⁾ νὰ χαρακτηρίσω τὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ ἐλληνικῇ ιστοριογραφίᾳ, ἰδίως δὲ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐρεύνης τοῦ Θουκυδίδου καὶ νὰ ὀρίσω τὸν ἐδικὸν χαρακτήρα αὐτῆς τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Ἐπίστευσα δὲ, ὅτι πλὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἀγαγόντος τὸν Ἀριστοτέλην εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἔργου τούτου διαγιγνώσκονται καὶ ἀναφοραὶ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα, οἷα ἦσαν κατὰ τὰ ἔτη 329—328 π. Χ. καὶ 325—324 π. Χ., καὶ ὠνόμασα τὸν Ἀριστοτέλην τὸν ἰδρυτὴν τῆς ιστορίας τῶν πολιτευμάτων, εἰδους νέου ἐν τῇ ιστοριογραφίᾳ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπραγματεύθην δ' ἔπειτα τὰς εἰδήσεις τὰς περὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἐν τῇ συγγραφῇ προκειμένας ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἄλλοθεν γνωστὰς καὶ ἐπειράθην νὰ διορθώσω τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ κώδικος καὶ νὰ δείξω ὅσα νέα διδάσκει ἡμᾶς ὁ Ἀριστοτέλης περὶ

¹⁾ Hans Droysen Zu Aristoteles' Ἀθηναίων πολιτεία. Vorläufige Bemerkungen. Πρόγραμμα τοῦ Königstädtisches Gymnasium. Ἐν Βερολίῳ 1891.

²⁾ P. Meyer Des Aristoteles Politik und die Ἀθηναίων πολιτεία. Ἐν Βόννῃ. 1891. Πρὸς καὶ E. Szanto ἐν ταῖς Archäologisch-epigraphische Mittheilungen Τόμ. XVIII σ. 151 κ. ἑ.

³⁾ H. Lipsius ἐν ταῖς Berichte der Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften. 1891 σ. 41 κ. ἑ.

⁴⁾ Adolf Bauer Litterarische und historische Forschungen zu Aristoteles' Ἀθηναίων πολιτεία. Ἐν Μονάχῳ. 1891.

τῆς σημασίας τῶν τυράννων ἐν Ἀθήναις. Πρὸς δὲ τούτοις ἐπεχείρησα νὰ ἐπανορθώσω τὰ τῆς χρονολογίας τῆς πεντηκονταετίας (479 — 478 π. X. μέχρι τοῦ 431 — 430 π. X.), θεωρήσας ἀξίαν πίστεως ὑπὸ χρονολογικὴν τοῦλάχιστον ἔποψιν τὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐν ἔτει 462 — 461 π. X. Ἄλλ' αὕτη μὲν ἡ ἀπόπειρα οὐδέν, καθ' ἃ φαίνεται, ἔπεισε, δὲν ἀποκρύπτω δὲ, ὅτι διὰ τῶν ἀντιρρήσεων τῶν ἐξενεχθεισῶν ἐναντίον τῶν ἐμῶν ἰσχυρισμῶν ἐξηγέρθη ἡ προσοχή μου εἰς ἱκανὰς δυσχερείας, ἃς δὲν εἶχον ἀξιώσει τῆς προσηκούσης σοβαρότητος. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἐξακολουθῶ ἀκόμῃ πιστεύων, ὅτι ἡ παραδεδομένη χρονολογία ἢ μᾶλλον ἡ συνήθης χρονολογία ἢ ἐξηγμένη ἐκ παραδόσεως μεστῆς ἀντιφάσεων οὐδαμῶς εἶνε ἀκλόνητος καὶ βεβαία καὶ ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ παραστῇ ἀνάγκη καὶ τοιούτων ῥιζικῶν ἐπανορθώσεων, οἷαι αἱ ὑπ' ἐμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἐπιχειρηθεῖσαι, ὅταν ποτὲ γνωσθῇ χρονολογία τις ὅλως ἀναμφισβήτητος ἐκ τῶν ἐτῶν 470 — 446 π. X. Ἄλλ' ἀποδέχομαι ὅμως, ὅτι ἡ ἐν Ἀθήναις τῷ 462 — 461 π. X. παρουσία τοῦ Θεμιστοκλέους ἢ ὑπὸ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας μαρτυρουμένη δὲν εἶνε τοιαύτη ἀναμφισβήτητος χρονολογία καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶνε δεδικαιολογημένη ἡ συνήθως φερομένη χρονολογία τῶν χρόνων τούτων, καίτοι ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἤκιστα ὁμοφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους οἱ ἱστορικοί. Ὁ δὲ Wilhelm ¹⁾ ἀγγέλλει, ὅτι τὰ πολυπληθῆ ἀποκρούσματα στηλῶν, ἐν αἷς ἀναγράφονται Ἀθηναῖοι θανόντες ἐν διαφόροις μάχαις, ἅτινα δύνανται ναύξηθῶσι διὰ τῆς δημοσιεύσεως καὶ ἄλλων μέχρι τοῦ νῦν ἀνεκδότων, ἀνήκουσιν εἰς ἀναλόγως ὀλίγα καὶ μεγάλα μνημεῖα, κατὰ ταῦτα δὲ δὲν φαίνεται ἀτελέσφορος ἡ ἀπόπειρα τοῦ συσχετισμοῦ αὐτῶν πρὸς ὠρισμένα ἔτη πολέμων καὶ μάχας. Ἴσως λοιπὸν ἐπιτευχθῇ διὰ τούτου τοῦ τρόπου ἡ εὗρεσις ἀσφαλοῦς χρονολογικῆς ἀφετηρίας πρὸς καθορισμὸν τῶν κατὰ τὴν πεντηκοντα-

¹⁾ Adolt Wilhelm ἐν τῷ Anzeiger der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. 1897 ἀρ. 26 - 27 σ. 178 κ. ἑ.

ετίαν. Τέλος δ' ἐπειράθην διὰ παραβολῆς τῶν μαρτυριῶν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας πρὸς τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Διόδωρον καὶ τὸν Πλούταρχον νάποδείξω, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐποίησατο χρῆσιν τοῦ Ἐφόρου, εἰ καὶ ὁμολογῶ, ὅτι θὰ ἔπραττον κάλλιον νὰ περιορισθῶ εἰς τὴν βεβαίωσιν τῶν συμφωνιῶν ἐκείνων καὶ εἰς τὴν ὑπόδειξιν, ὅτι κοιναὶ ὑπῆρξαν αἱ πηγαὶ τοῦ Ἐφόρου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Πεπλανημένα δὲ εἶνε τὰ λεχθέντα παρ' ἐμοῦ περὶ τῆς δίκης τῶν στρατηγῶν μετὰ τὴν ἐν Ἀργινοῦσαις ναυμαχίαν ἐν τῷ ἐπακολουθῶντι συνωδᾷ πρὸς τὰς γνώμας τοῦ E. Schwartz χαρακτηρισμῶ τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου τοῦ Ξενοφώντος.

«Περὶ δὲ τοῦ σκοποῦ τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ συσχετισμοῦ αὐτῆς πρὸς ἄλλα ἔργα ἐξεφράσθη καὶ ὁ Nissen ἐν τινι ἄρθρῳ¹⁾. Ἡ Ἀθηναίων πολιτεία καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ J. Lippert ἐκ τινος ἀραβικῆς μεταφράσεως ἐν τῷ Βατικανῷ ἐκδοθεῖσα ἐπιστολὴ τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν μέγαν, ἣν ἐν τούτοις ὁ ἐκδότης δὲν εἶχε θεωρήσει γνησίαν²⁾, φαίνονται εἰς τὸν Nissen κατάλληλοι, ὅπως ἐξετάσῃ βαθύτερον ἢ οἱ πρὸ αὐτοῦ τὰ κατὰ τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν διήγαγε τὸν βίον μόνον ὡς ἐρευνητῆς, ὡς παντογνώστης, οἷος παρίσταται τὸ πρῶτον μᾶλλον εἰς τοὺς θαυμάζοντας αὐτὸν ἐπιγόνους, ἀλλ' ἤδη ζῶν ἀνεδείχθη ἕνεκα τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς Μακεδονίας συνεργάτης τῆς μεγάλης πολιτικῆς κινήσεως τῶν ἡμερῶν ἐν αἷς ἔζη· τῆς δὲ τοιαύτης δράσεως διεσώθησαν φανερά ἵχνη καὶ ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτοῦ. Ὁ πόθος αὐτοῦ εἶνε ἡ ἔνωσις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ ἡ καθυπόταξις τῶν βαρβάρων· ὁ δὲ σκοπὸς οὗτος ὀφείλει κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Μακεδονίας καθυποτάξεως τῶν ἐλευθέρων ἑλληνίδων πόλεων. Ἀλλὰ τοιαύτη ἀξίωσις συν-

¹⁾ H. Nissen Die Staatsschriften des Aristoteles ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge. Τόμ. XLVII, σ. 161 κ. ἑ.

²⁾ [Τὴν γνησιότητα τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καταπολεμεῖ καὶ ὁ Keil Die Solonische Verfassung in Aristoteles's Verfassungsgeschichte Athens. Ἐν Βερολίῳ. 1892].

επήγετο τελείαν ῥῆξιν πρὸς τὴν ἑναγχος παρελθούσαν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων, τοῦτο δὲ ἤγαγε τὸν Ἀριστοτέλην εἰς τὸ νὰ παράσχη διάστροφον εἰκόνα τῶν χρόνων τῆς αἰγλῆς τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν εἶνε ἱστοριογράφος, ἀλλ' ὡς φιλόσοφος καὶ σύμβουλος τῶν πρακτικῶν πολιτευτῶν τῶν χρόνων ἐν οἷς ἔζη ἔγραψε τὸ συνταγμάτιον περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ συνήθροισε τὴν ὕλην πρὸς συγγραφὴν τῶν κατὰ τὰς λοιπὰς πολιτείας. Καὶ ἀμέσως δ' ἔδρασεν αὐτὸς ὡς πολιτευτῆς, δοὺς μὲν νόμους εἰς τὴν γενέτειραν, τὰ Στάτεια, ἐν δὲ τοῖς Δικαιώμασι παρασχὼν μετὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας τὴν προσήκουσαν ὕλην πρὸς νέαν διάταξιν τῶν κατὰ τὰς ἐδαφικὰς κτήσεις τῶν πόλεων ἐν Ἑλλάδι. Διὰ δὲ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἀπέβη ἐν Ἀθήναις ὁ πνευματικὸς ἡγέτης τῶν μακεδονιζόντων. Ὅτε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος κατέκτησε τὴν Ἀσίαν, παρέστη καὶ πάλιν ὁ Ἀριστοτέλης ὑποβάλλων εἰς τὸν βασιλέα ὑπόμνημα, ἐν ᾧ περιέγραφε τὰ κατὰ τὰς μελλούσας σχέσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβάρους· ἄλλα δὲ πολιτικὸν ὑπόμνημα ἀνεφέρετο εἰς τὰ νέα ἐν τῇ Ἀνατολῇ κτίσματα. Εἰς τὰς συγγραφὰς δὲ ταύτας συναντᾷ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Nissen καὶ ἡ ἐν ἀραβικῇ μόνον μεταφράσει περισωθεῖσα ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον. Καὶ αἱ Πολιτεῖαι δὲ, αἵτινες ἐν τοῖς συστηματικοῖς αὐτῶν μέρεσιν ἀπορρέουσιν ἐκ πηγῶν ἐπισήμων, χρησιμεύουσι πρὸς πρακτικοὺς σκοποὺς εἰς τοὺς πολιτευτάς· ἐν δὲ τῷ συνόλῳ αὐτῶν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὸ βασιλικὸν ἐγχειρίδιον, οὗ εἶχεν ἐπείγουσαν ἀνάγκην ἡ μακεδονικὴ πολιτεία, αἱ δὲ ἱστορικαὶ εἰσαγωγαὶ συμβάλλουσιν εἰς τοῦτον τὸν σκοπόν.

«Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ μέρει τῆς Ἀθηναίων πολιτείας δὲν ἐξιχνεύεται κατὰ τὸν Nissen ἐξαιρέτως πολλὴ ἀρχαιακὴ ἔρευνα, οὐδ' ἀντλεῖ ὁ Ἀριστοτέλης ἐκ τοῦ Μητρώου τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπικαίρων συγγραφῶν τῶν χρόνων τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἄλλως δ' ὁ Μακεδὼν αὐλικὸς θεωρεῖ τὰς Ἀθήνας ἐκπεσούσας τοῦ μεγαλείου καὶ ἐπὶ τὴν ἔκθεσιν αὐτοῦ ἔχει ἐπιδράσει

ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐν ᾧ χρόνῳ ἔγραψε τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν, ἣς τὴν σύνταξιν ὁ Nissen ἀποδέχεται γενομένην μεταξὺ Ὀκτωβρίου 324 καὶ Ἰουλίου 323, οὐκ ὀρθὰ φρονῶν. Ἐνεκα δὲ τοῦ πρακτικοῦ καὶ πολιτικοῦ σκοποῦ τῆς ἐν τάχει γραφείσης συγγραφῆς ὁ Ἀριστοτέλης παρέλαβε κατὰ προτίμησιν ἐκ τῆς παρελθούσης ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων μόνον λεπτομερείας πολιτειακὰς ἐχούσας παραδειγματικὴν ἀξίαν χάριν τῶν πολιτευομένων. Ἡ συγγραφὴ εἶν' ἐπίκαιρος πολιτικὴ πραγματεία, ἣς ἡ ἀξία εἶνε μεγάλη διὰ τὴν σύγχρονον ἱστορίαν, ἀλλ' ἡ ἀπόλυτος ἀξία τῶν περιεχομένων μαρτυριῶν πρέπει νὰ καταβιβασθῇ εἰς μέτρον περιορισμένον.

«Ἐν πλήρει δὲ πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην τοῦ Nissen ἀντιθέσει εὐρίσκεται ὁ Keil¹⁾, ὅστις ἐπιδεικνύει τὴν πλάνην τὴν ὑποκειμένην εἰς τὴν παρὰ τοῦ Nissen χρονολόγησιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Ὅμοιως δὲ δικαίως ἀντεπεξέρχεται πρὸς τὰ συμπεράσματα, ἅτινα ἐξήγαγεν ὁ Nissen ἐκ τῶν τελευταίων λέξεων τῶν Νικομαχείων Ἠθικῶν, ἀποκαθιστάνει καὶ πάλιν τὴν ὑπὸ τοῦ Spengel ὁρισθεῖσαν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὸν Ἰσοκράτην καὶ ἀποδεικνύει τέλος τὴν νοθείαν τῆς ἐν ἀραβικῇ μεταφράσει προκειμένης ἐπιστολῆς Περὶ βασιλείας.

«Ἀφορμώμενος δ' ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ πραγματευομένου τὰ κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος, ἀποδεικνύει ὁ Keil τὴν σχέσιν τῆς συγγραφῆς ταύτης πρὸς τὰ ἱστορικὰ καὶ πολιτικὰ συγγράμματα τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα καὶ ἐξαίρει δεξιότατα τὰς πολλὰς ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ ὑποκρυπτομένας ἀντεπιθέσεις πρὸς τὴν πρὸ μικροῦ χρόνου ἐκδεδομένην Ἀθθίδα τοῦ Ἀνδροτίωνος, πρὸς τὸν Παναθηναϊκὸν τοῦ Ἰσοκράτους καὶ πρὸς τὸν Γοργίαν τοῦ Πλάτωνος. Ἐκ τῶν

²⁾ B. Keil Die Solonische Verfassung in Aristoteles Verfassungsgeschichte Athens. Ἐν Βερολίῳ. 1892 σ. 127 κ. ἑ. Πρὸς τὴν περὶ τοῦ βιβλίου τούτου κρίσιν ἐν τῇ Berliner Philologische Wochenschrift 1893, στήλῃ 485.

γεγονότων δὲ τούτων ὡς καὶ ἐκ τῆς περιστάσεως ὅτι πάντα τὰ ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ περιεχόμενα συνδέονται οἰκειότατα πρὸς τὰς ἐν τοῖς Πολιτικοῖς ἐκπεφρασμένας γνώμας τοῦ φιλοσόφου ἐξάγει ὁ συγγραφεὺς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης, ἅτε μὴ δυνηθεὶς νὰ διαστείλῃ τὴν κρίσιν αὐτοῦ περὶ τῶν πολιτευτῶν ἀπὸ τῆς περὶ αὐτῶν ὡς ἀνθρώπων καὶ ἅτ' ἐπιμόνως σκοπήσας τὴν διάλυσιν τῶν περὶ τῆς δημοκρατίας θρύλων ἠκολούθησεν ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν πραγμάτων καὶ ἐν τῇ παραστάσει αὐτῶν τρόπον μονομερῇ πως. Ἄλλως δὲ δὲν ἀποβλέπει εἰς τακτοὺς πρακτικούς καὶ πολιτικούς σκοποὺς, ἢ δὲ συγγραφή αὕτη οὐδαμῶς στοχάζεται τοῦ ἐνεστώτος καὶ τοῦ μέλλοντος, οὐδ' ἐγράφη ἐν οἰαδήποτε ἀναφορᾷ πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸν Ἀλέξανδρον. Τέλος δὲ ὁ Keil ὑπῆρξεν ὁ ἐκφράσας πρῶτος τὴν γνώμην, ὅτι ἀνωμαλίαι τινὲς γλωσσικαὶ τῆς συγγραφῆς ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰποδεχθῶμεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν προέφθασε νὰ ὑποβάλῃ αὐτὴν εἰς τελευταίαν τινὰ ἀναγκαίαν ἀναθεώρησιν.

«Καθ' ὃν δὲ τρόπον ὁ Nissen κατ' ἐμὲ κριτὴν ὑπερετίμησε τὸν πρακτικὸν καὶ πολιτικὸν σκοπὸν ἐν ταῖς περιγραφαῖς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ὑπετίμησεν αὐτὸν ὡς ἐρευνητὴν, διδάσκαλον καὶ λόγιον, ὁ Keil ἐξῆρξεν ὑπὲρ τὸ μέτρον τὸν καθαρῶς ἀκαδημαϊκὸν χαρακτῆρα τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Ὑπολαμβάνω δ' ἄτοπον νὰποδεχθῶ, ὅτι συγγραφή ἡγέτου φιλοσοφικῆς σχολῆς καὶ διδασκάλου τῆς πολιτικῆς, γραφεῖσα ἐν Ἀθήναις μεταξὺ τοῦ 329—328 καὶ 325—324 π. Χ. καὶ πραγματευομένη τὰ κατὰ τὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς εἶχε σκοπὸν μόνον φιλολογικὸν καὶ ἱστορικόν. Ἡ Ἀθηναίων πολιτεία δὲν ἦτο μόνον ἐπίκαιρος ὡς ἐπιστημονικὴ συγγραφή τοῦ φιλοσόφου, ἀλλὰ συνανῆκε, καθ' ἣ καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἰσοκράτους, εἰς τὰ πολιτικά συγγράμματα τῶν Ἀθηνῶν, καίπερ οὐδὲ μίαν καὶ ἔχουσ' ἄμεσον ἀναφορὰν εἰς τὰ πολιτικά ζητήματα τότετελοῦντα τὸ πρόγραμμα τῆς ἡμέρας. Ἄν ἤδη περὶ τῶν ἱστορικῶν ἔργων τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος ὀρεῖλωμεν πάντως νὰπο-

δεχθῶμεν, ὅτι ταῦτα, ὡς καὶ πάντα τὰ ἔργα τῶν ἀξίων τοῦ ὀνόματος ἱστοριογράφων, ἐμφοροῦνται ὠρισμένων πολιτικῶν ἀρχῶν, καὶ κατὰ ταῦτα, ἐφ' ὅσον ἱστοριογραφία καὶ πολιτικὴ συνανήκουσιν εἰς ἀλλήλας, ἔχουσι καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα, ἡ ἰδιότης αὕτη προσιδιάζει πολὺ μᾶλλον εἰς ἔργον οἷον ἡ Ἀθηναίων πολιτεία. Εἶνε δὲ τοῦτο ἀληθὲς καὶ ἂν ἡ συγγραφὴ αὕτη οὐδὲν ἄλλο περιεῖχε πλὴν τῆς εἰς ὠρισμένον θέμα ἐφαρμογῆς τῶν γνωμῶν, ὧν ὑπερεμάχησεν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Πολιτικοῖς, ἂν οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ὁ εὐρύτερος καὶ εἰδικὸς ἔλεγχος τῶν καθολικῶν θεωριῶν ὁ ἐν ταῖς μαθήμασιν ἐκείνοις τοῖς διδασθεῖσι πρὸς πολιτικὴν παιδευσιν τῶν ἀκροατῶν ἐνδεικνυόμενος ἐν βραχεὶ διὰ πλείστων ὅσων ἱστορικῶν παραδειγμάτων.

«Ὅτι δὲ ἡ συγγραφὴ δὲν εἶνε ἀποτετελεσμένη, τοῦθ' ὅπερ εἶνε καὶ τοῦ Kaibel ¹⁾ ἡ γνώμη, ὑπολαμβάνει δὲ δυνατόν καὶ ὁ von Wilamowitz ²⁾, ὅστις δὲν φυλοκρινεῖ ἄλλως τὰ περὶ τούτου, δὲν θεωρῶ ὀρθόν. Περὶ τούτου δὲ δὲν ἠδυνήθη νὰ πεισθῇ οὐδ' ὁ Diels, καθ' ἃ ἐξάγω ἐξ ἐκφράσεώς τινος αὐτοῦ περιλαμβανομένης ἐν τινι βιβλιοκρισίᾳ ³⁾. Ὁρθῶς δὲ παρετηρήθη, ὅτι ἡ γλῶσσα τῆς συγγραφῆς ταύτης διαφέρει μεγάλως ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν περισωθέντων εἰς ἡμᾶς συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ὅτι κυρίως αὕτη τὸ πρῶτον ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ συναποδεχθῶμεν τὸν πρὸς τὴν περὶ τὴν γλῶσσαν δεξιότητα τοῦ Ἀριστοτέλους θαυμασμὸν τῶν ἀρχαίων. Οὐχ ἥττον ἡ περίληψις τῶν ἑνδεκα μετὰ βολῶν τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος ἐν τέλει τοῦ πρώτου μέρους ἡ ἔχουσα ἐξεπίτηδες μονότονον ἀπαρίθμησιν παρεβλήθη, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ὑπὸ τινος κριτικοῦ πρὸς θέμα μαθητοῦ τοῦ γυμνασίου. Καὶ ἐμποιεῖ μὲν εἰς ἐμὲ ἀληθῶς τὴν αἴσθησιν ἐξαλλαγῆς τοῦ προτέρου ὅρους τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' ὅμως πιστεύω, ὅτι καὶ μετ' ἀναθεώ-

¹⁾ G. Kaibel Stil und Text der *Πολιτεία Ἀθηναίων* des Aristoteles. *Ἐν Βερολίῳ*. 1893.

²⁾ Aristoteles und Athen. Τόμ. Α' σ. 267.

³⁾ H. Diels ἐν ταῖς Göttinger gelehrte Anzeigen. 1894 σ. 306 - 307.

ρησιν δὲν ἤθελεν ἐξαλείψει ὁ Ἀριστοτέλης τὰς ὑφισταμένας διαφοράς. Ἀπ' ἐναντίας δὲ νομίζω, ὅτι ὁ μέγας ἐπιτηδευτὴς τῆς γλώσσης ὑπεχώρησεν ἐνταῦθα εἰς τὸν δεινὸν διδάσκαλον, καὶ ἡ διδακτικὴ δὲ αὕτη ἀνακεφαλαίωσις συντελεῖ εἰς ἀνάπλασιν τῆς εἰκόνας τοῦ ὅλου ἀνδρός. Ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ προσκρούματα τὰ ὑπὸ ἐνίων κριτικῶν παρατηρηθέντα δὲν ἀρκοῦσι κατ' ἐμὲ κριτὴν, ὅπως θεωρηθῇ ἡ Ἀθηναίων πολιτεία μὴ τυχοῦσα τῆς τελευταίας ἐπιθεωρήσεως τοῦ συγγραφέως.

«Τὰς δὲ ὀλίγας συμπτώσεις τὰς παρατηρουμένας μεταξὺ τῶν βίων τοῦ Πλούταρχου καὶ τῶν μαρτυριῶν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας εἶχον ἐγὼ ἐξηγήσει ὡς ἀπορρεούσας ἐξ ἀμέσου χρήσεως τῆς ἀριστοτελικῆς συγγραφῆς. Ἀλλ' ὁ Keil ἔδειξεν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ, ὅτι πρέπει μᾶλλον νὰ ποδεχθῶμεν κοινὰς πηγὰς παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει καὶ τοῖς συγγραφεῦσιν, ὧν ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Πλούταρχος, καὶ ὅτι τὰ κοινὰ ταῦτα πρότυπ' ἀμφοτέρων ζητητέα ἐν τῇ ἀθιδογραφίᾳ. Καὶ εἶνε μὲν ἐν τῷ καθ' ὅλου ὀρθὴ ἡ γνώμη αὕτη, ἀλλ' ἡ παρὰ τῷ Πλούταρχῳ εὑρεσις δοξασιῶν προσιδιαιζουσῶν ὅλως εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἀπαιτεῖ νὰ συμπληρώσωμεν τὴν γνώμην ταύτην, ἀποδεχόμενοι, ὅτι καὶ ἡ ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπορρεύσασα παράδοσις εἶνε τῶν πηγῶν τῶν πλουταρχείων βίων· αὐτὴν δὲ τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα δὲν εἶχε πάντως ὁ Πλούταρχος ὑπ' ὄψιν.

«Ἡ δὲ διατριβὴ τοῦ Heller¹⁾ στοχάζεται τῆς ἐρεύνης τῶν πηγῶν τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀριστοτέλους. Διὰ παραβολῆς δὲ τῶν συγγραφέων εὐρίσκει, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐπωφελήθη τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Θουκυδίδην, τὸν Ξενοφῶντα καὶ ἰδίως τοὺς Ἀθιδογράφους. Ἀποκλίνει δὲ ὁ διατριβογράφος εἰς ἀποδοχὴν τῆς γνώμης, ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν εἰδήσεων τοῦ Ἀριστοτέλους πηγὴν ἔχουσι τὸν Ἀνδρότιωνα, τινὲς δὲ αὐτῶν εἰδικῶς τὸν Κλείδημον. Ἦν-

¹⁾ M. Heller Quibus auctoribus Aristoteles in republica Atheniensium conscribenda et qua ratione usus sit. Ἐν Βερολίῳ 1893. Πρὸς καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Macan ἐν τῷ Journal of Hellenic Studies Τόμ. XII σ. 35 κ. ἑ.

τλησε δὲ κατὰ τὸν Heller ὁ Ἀριστοτέλης ἐκ τῶν πηγῶν ἐργασθεὶς ἀνεξαρτήτως καὶ μετ' ὀρθῆς κρίσεως, πλὴν δὲ ἀντιγραφῶν αὐτολεξεῖ εὐρίσκεται παρ' αὐτῷ καὶ ἐλευθερώτερος τρόπος ἐπαναλήψεως τῶν παρ' αὐτῶν εἰρημένων, ἐπανειλημμένως δ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐπεξεργάζεται κριτικῶς τὰς πηγὰς ἣ ἀντεπεξέρχεται πρὸς αὐτάς. Πρὸς δὲ τούτοις ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Σόλωνος, τὸν Κριτίαν, τὸν Ἰσοκράτην, τὸν Πλάτωνα καὶ ἄλλους. Οὐδεμίαν δὲ τούτων τῶν πηγῶν ἀκολουθεῖ τυφλῶς, ἀλλὰ τὰ πάντα δοκιμάζονται ἀκριβῶς καὶ ἐνθ' ἀναγινώσκωμεν κρίσεις, ἐκφέρει ὁ Ἀριστοτέλης τὰς ἰδίας ἐαυτοῦ γνώμας.

«Δύο δὲ ῥωσικὰς ἐργασίας γινώσκω μόνον ἐκ τῶν οἰκείων βιβλιοκρισιῶν. Καὶ δὴ ὁ μὲν Winogradow ¹⁾ ἐπειράθη νᾶνεύρῃ ἐν τῷ ἱστορικῷ μέρει τὰς ἐν τε τῇ καθολικῇ ἐκθέσει καὶ τοῖς ἐπὶ μέρους μεταξὺ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τῶν Πολιτικῶν παρατηρουμένας σχέσεις. Τὸ αὐτὸ δὲ θέμα πραγματεύεται ἡ συγγραφὴ τοῦ P. Meyer ²⁾, περὶ αὐτοῦ δὲ γίνεται λόγος καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ ἄρθρου τοῦ Pokrosky ³⁾, ἐν ᾧ ὁ συγγραφεὺς περιορίζεται εἰς τὸ συστηματικὸν μέρος τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τὰ Πολιτικά, ἐν ᾧ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει, ἀκολουθῶν τὰς μελέτας τοῦ Reinach ⁴⁾ καὶ F. Dümmler, πειρᾶται νᾶ καθορίσῃ τὴν ἐπὶ τὸν Ἀριστοτέλην ἐπίδρασιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ Κριτίου. Καὶ ὁ μὲν Reinach ἐπεχείρησε τὴν κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν τελείως ἀποτυχούσαν ἀπόπειραν νᾶποδείξῃ, ὅτι τὸ 4 κεφάλαιον τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τὸ πραγματευόμενον τὰ κατὰ τὸ δρακόντειον πολίτευμα, ἡ ἀρχὴ τοῦ 8, ἐν ᾧ τὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς ἐπὶ Σόλωνος, καὶ τὸ 25, ἐν ᾧ τὰ κατὰ τὴν συμμετοχὴν τοῦ Θεμιστοκλέους

¹⁾ Winogradow ἐν τῇ Ῥωσικῇ ἱστορικῇ Ἐπιθεωρήσει τόμ. Ε' σ. 156 κ. ἑ.

²⁾ Ἰδε ἀνωτέρω σ. 603 σημ. 2.

³⁾ Pokrosky Μελέται περὶ τῶν Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐν Μόσχ. 1893 (ῥωσιστί). Ἰδε *Τοῦ αὐτοῦ* Über das Verhältniss der Ἀθηναίων πολιτεία des Aristoteles zu den naturwissenschaftlichen Schriften des Aristoteles und zur Politik ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie. Τόμ. CLII, σ. 465 κ. ἑ.

⁴⁾ Salomon Reinach Aristote ou Critias ἐν τῇ Revue des études Grecques Τόμ. Δ' σ. 143 κ. ἑ.

εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀπέρρευσαν ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ Κριτίου καὶ παρεισῆχθησαν εἰς τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ δὲ Pokrosky θέλει ἐν τε τῷ ψευδοπλατωνικῷ Ἰμπάρχῳ καὶ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ, ιδίως δ' ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ νάποδείξη τὴν χρῆσιν τοῦ Κριτίου, τοῦθ' ὅπερ ὑπολαμβάνω ὁμοίως ὡς ἀπίθανον. Ἀπ' ἐναντίας δ' αἱ ἔρευναι τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως περὶ τῆς σχέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας πρὸς τὰ Πολιτικά καὶ περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἀτελείας τοῦ τε πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς συγγραφῆς εἶνε ἄξιαι πολλοῦ λόγου. Αἱ δὲ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου γενόμεναι παρ' αὐτοῦ παρατηρήσεις συμπίπτουσι κατὰ μέρος πρὸς τὰς τοῦ Keil, τοῦ Kaibel καὶ τοῦ von Wilamowitz. Ἐξαίρει δὲ ὁ Pokrosky τὰς πολυπληθεῖς καὶ μὴ περιοριζόμενας εἰς ἀπλᾶς συμπτώσεις λέξεων συμφωνίας ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ καὶ τοῖς Πολιτικοῖς, τὴν ἐπανάληψιν τῶν αὐτῶν συστηματικῶν ἐκφράσεων ἐν τῇ ἐξετάσει ἐνίων φαινομένων, καὶ ἐκφέρει τὴν γνώμην, ὅτι καὶ τὸ δεύτερον μέρος ἕνεκα τῶν πολλῶν ἱστορικῶν παρενθηκῶν ἃς περιέχει εἶνε ἱστορικὴ παράστασις ἐπὶ τοσοῦτον καθ' ὅσον σκοπὸς αὐτοῦ εἶνε ἡ ἐπίδειξις τῆς προοιούσης ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον τροπῆς τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀριστοτέλης δὲν θέλει νὰ παράσχη σχηματικὴν εἰκόνα τοῦ καθεστῶτος πολιτεύματος, ἀλλ' ἐν ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσιν ἐπάγεται μόνον ὅσα παρέχουσιν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν καθολικῶν αὐτοῦ πολιτικῶν θεωριῶν· ἐντεῦθεν δὲ προέρχεται ἡ πολλάκις αὐτόχρημα ἐκ προθέσεως ἐπιδιωκομένη ἀτέλεια. Τὸ ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς θεωρίας ἐνδιαφέρον εἶνε τὸ συνέχον πρὸς ἀλλήλ' ἀμφοτέρα τὰ μέρη, ἅτινα δὲν πρέπει νὰ διακριθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων ὡς καθ' ἑαυτὰ ὑφιστάμενα χωριστὰ πράγματα, ὡς εἰσαγωγὴ περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτεύματος καὶ παράστασις τῆς καθεστῶσης πολιτείας. Καὶ τὴν ῥωσιστί δὲ δημοσιευθεῖσαν συγγραφὴν τοῦ Buzeski¹⁾ γινώσκω μόνον ἔκ τινος περὶ αὐτῆς βί-

¹⁾ Buzeski Ἡ Ἀθηναίων πολιτεία τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς πηγὴ περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος μέχρι τείλους τοῦ ε' αἰῶνος (ῥωσιστί). Ἐν Χαρκόβῳ. 1895.

βλαιοκρισίας. Ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ γίνεται μακρὸς λόγος καὶ ἐπικρίσις περὶ τῶν μέχρι τοῦ χρόνου τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς ἐκδομένων ἔργων περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Καὶ θεωρεῖ μὲν ὁ συγγραφεὺς αὐτὴν ἔργον τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' ἀποδέχεται, ὅτι παρεμορφώθη διὰ μεταγενεστέρων διασκευῶν. Ἐπειτα δὲ προβαίνει εἰς ἔρευναν περὶ τῶν πηγῶν αὐτῆς, δίκην δὲ συνεχοῦς ὑπομνηματισμοῦ εἰς τὰ πράγματα ἀναφερομένου πραγματεύεται κατόπιν διὰ μακρῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μνημονευόμενα γεγονότα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτείας, ἀλλὰ δὲν παρέχει συστηματικὴν παράστασιν αὐτοῦ τοῦ πολιτεύματος. Ὁ δὲ von Schöffer παρατηρεῖ ἐν τῇ ἐπικρίσει αὐτοῦ, ὀρθότατα κατ' ἐμὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἀποτελεσμένη εἰκὼν τῶν προσολωνείων χρόνων, ἣν παρέχει ὁ Πλούταρχος, μόνον καθ' ὅσον εἶνε αὐθαίρετοτέρα ὑπερέχει τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους παρεχομένης καὶ ὅτι ἐν τῷ τελευταίῳ πέρατι ἐρείδεται εἰς τὰ πορίσματα τῆς ἐρεῦνης αὐτοῦ. Κατ' ἀναφορὰν δὲ πρὸς ταῦτα ὑποδεικνύει ὁ αὐτὸς λόγιος καὶ τοῦτο, εἰς τί καὶ μόνον ἡδύνατο νὰ στηρίζεται ἡ παράστασις ἐκείνη τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ διὰ τίνα λόγον δὲν ἡδυνήθη νὰ ποβῇ καθ' ὀλοκληρίαν ἐπαρκῆς καὶ τελεία· ἐν τούτῳ δὲ ὁ von Schöffer ἀφορμᾶται ἀπὸ τῆς βεβαίως μὲν ὀρθῆς, ἀλλ' ὅμως μὴ γενομένης δεκτῆς παρὰ πάντων δόξης, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἡξίωσε τὰ εἰς αὐτὸν γνωστὰ καὶ ἐλλιπῆ γεγονότα ἰδίᾳς ἐπεξεργασίας, ὅπως δημιουργήσῃ ἐξ αὐτῶν εἰκόνα τῆς ὅλης πολιτείας.

«Ἐτι δὲ παρατηρῶ, ὅτι ἐκ προθέσεως παραλείπω ἐνταῦθα τὴν μνείαν μικροτέρων τινῶν συμβολῶν, οἷον ἐπὶ παραδείγματι τῶν συζητήσεων περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐπικρίσεως τῆς δημοκρατίας τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτεῖᾳ καὶ ἐν τοῖς Πολιτικοῖς, εἰς ἃς ἐδόθη ἀφορμὴ ἐκ πεπλανημένης τινὸς ἐρμηνείας τοῦ Cauer.

Ὁ δὲ Hahn ¹⁾ διὰ συγκρίσεως τῶν πλουταρχείων βίων τοῦ

¹⁾ V. Hahn Οἱ Βίοι τοῦ Πλουτάρχου καὶ ἡ Ἀθηναίων πολιτεία (πολιωνιστί). Γυμνασιακὸν πρόγραμμα. Ἐν Λεμβέρῃ. 1896.

Θησέως, τοῦ Σόλωνος, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Κίμωνος, τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Νικίου πρὸς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν φθάνει εἰς τὸ πόρισμα, ὅτι ὁ Πλούταρχος δὲν ἐποίησατο ἄμεσον χρῆσιν τῆς συγγραφῆς ταύτης, ἀλλὰ γινώσκει τινὰ μόνον τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων παρ' ἄλλων συγγραφέων. Αἱ δὲ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν πλουταρχείων βίων συμφωνίαι καὶ διαφοραὶ προέρχονται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ τε Πλούταρχος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐπωφελήθησαν τοὺς Ἀτθιδογράφους, τούτων δὲ τὰς μαρτυρίας τοῦτο μὲν κατενόησαν κατὰ διάφορον τρόπον, τοῦτο δὲ παρέδωκαν κατὰ διάφορον διατύπωσιν. Ἀκριβῆ δὲ σύγκρισιν τῶν χωρίων ἐκείνων τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, εἰς ἃ ὑπόκειται ὡς πηγὴ ὁ Ἡρόδοτος, πρὸς τὰς μαρτυρίας τούτου τοῦ συγγραφέως παρέχει ἡ συγγραφὴ τοῦ Nordström¹⁾, ἐν ᾗ ὁ συγγραφεὺς διακρίνει ἰδίᾳ τὰς τε περὶ τὴν φράσιν μεταβολὰς ἐκεῖ ἔνθα συνέβη πραγματικὴ ἀντιγραφὴ ὡς καὶ τὰς ἐξ ἄλλων πηγῶν παραληφθείσας παρενθήκας, τέλος δὲ τὰς προσθήκας ἐκείνας, ὅσαι εἶνε συμπεράσματ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξαχθέντα ἐκ τῆς ὕλης ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψιν, καὶ πειρᾶται νὰ καθορίσῃ τὰ αἰτία τάγαγόντα τὸν Ἀριστοτέλην εἰς παραλείψεις καὶ μεταβολὰς τῆς ἐκφράσεως. Δὲν λαμβάνεται δὲ ὑπ' ὄψιν ἐν ταύτῃ τῇ μελέτῃ ἡ σιωπηρὰ ἀντιστράτευσις τῆς Ἀθηναίων πολιτείας πρὸς τὴν παράστασιν τοῦ Ἡροδότου καὶ ἄλλων συγγραφέων. Ἐν τινι δ' ἐπιμέτρῳ ποιεῖται λόγον ὁ συγγραφεὺς περὶ τῶν μαρτυριῶν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν Πεισίστρατον καὶ τῶν παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ ἐν τῷ βίῳ Σόλωνος περὶ αὐτοῦ περιωθεισῶν εἰδήσεων, καὶ ἐξάγει τὸ πόρισμα, ὅτι ἡ συνένωσις ἐκείνη ἡροδοτείων, ἀριστοτελικῶν καὶ ἐξ ἄλλης τινὸς τρίτης πηγῆς προερχομένων εἰδήσεων ἡ παρατηρουμένη ἐν τῷ βίῳ Σόλωνος δὲν ἐπεχειρήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου, ἀλλ' εἶχεν ἤδη συντελεσθῆ ἐν τῇ κυριωτάτῃ τῶν πηγῶν αὐτοῦ, ἥτις εἶνε πιθανῶς Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός. Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ οὗτος

¹⁾ Väino Nordström Quaestiones Aristoteleae II. Helsingfors. 1892.

ὁ ἐρευνητὴς ἔχει τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Πλούταρχος δὲν ἐποίησατο ἄμεσον χρῆσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

« Σκοπήσωμεν δὲ τέλος ἐνταῦθα καὶ τὰ κατὰ τὴν μεγάλην συγγραφὴν τοῦ von Wilamowitz ¹⁾, ἥς ὁ πρῶτος τόμος περιλαμβάνει ἀνάλυσιν τῆς ἀριστοτελικῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ πραγματεύεται ὡς εὐρύτατα τὰ κατὰ τὰς πηγὰς, τὸν τρόπον τῆς ἐπεξεργασίας, τὸν σκοπὸν καὶ τὴν σημασίαν αὐτῆς.

« Καὶ τῆς μὲν χρονολογίας ἐπιλαμβανόμενος πρὸ παντὸς ἄλλου ζητήματος ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε τελειοτάτην καὶ ἀξιόπιστον ἀναγραφὴν τῶν ἀρχόντων, ἥτις ὑπόκειται ὡς βάσις τῶν χρονολογικῶν αὐτοῦ ὑπολογισμῶν ἢ προϋποτίθεται ὡς γνωστὴ παρὰ τὰς ἀναγνώσταις αὐτοῦ. Ἡ ἀναγραφὴ δὲ αὕτη εἶνε αὕτη ἐκείνη, ἥς ἐποίησατο ἀκόμη χρῆσιν Διόδωρος ὁ Σικελιώτης καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεύς. Ἐν τῇ ἀναγραφῇ δ' ἐκείνῃ ὡς ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ Σόλωνος ὠρίζετο τὸ ἔτος 594 — 593 π. Χ., ἡ δὲ στρατεία τοῦ Εἰρέξου ἐτίθετο εἰς τὸ ἔτος 480 — 479 π. Χ., πρὸ δὲ τοῦ Σόλωνος δὲν ἀναγράφει ὁ Ἀριστοτέλης ὠρισμένας χρονολογίας. Ἐπεταὶ δὲ παρὰ τῷ von Wilamowitz ἡ ἐξέτασις τῶν μετὰ τὸν Σόλωνα χρονολογιῶν, ἐξέτασις περὶ τοῦ πρώτου ἱεροῦ πολέμου καὶ τῶν ἐτῶν τῆς τυραννίδος ὡς καὶ περὶ τῶν γεγονότων τοῦ πέμπτου αἰῶνος, περὶ ὧν γενήσεται καὶ πάλιν λόγος κατόπιν. Πρὸς τὰς ἀκριβεῖς δὲ ταύτας χρονολογίας εὐρίσκονται οὕτως ἀδιασπάστως συνδεδεμένα τὰ γεγονότα, περὶ ὧν ποιεῖται λόγον ὁ Ἀριστοτέλης, ὥστε συμπεραίνεται ἐκ τούτου ἀναγκαίως, ὅτι οὗτος δὲν εἶχε πρὸ αὐτοῦ μόνον ἀναγραφὴν τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ χρονικόν τι. Διὸ, ὅπως καθορισθῶσιν αἱ εἰδήσεις ἃς παρέλαβεν ἐξ αὐτοῦ, πρέπει νὰ διακριθῶσι καὶ ἀποδειχθῶσι τὰ παραληφθέντα ἐξ ἄλλων πηγῶν.

« Καὶ δὴ πλὴν τοῦ Ὀμήρου (ἀπόσπ. 2) καὶ τοῦ Σόλωνος πρέπει πρὸ πάντων νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ Ἡρόδοτος, ὁ μόνος συγγραφεὺς οὗ γίνεται ῥητὴ μνεία ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ. Ἐκπηγά-

¹⁾ Ulrich von Wilamowitz-Möllerndorff Aristoteles und Athen. Ἐν Βερολίῳ 1893. Τόμοι δύο.

ζουσι δ' ἐκ τοῦ Ἡροδότου πολλὰ, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐξ αὐτοῦ δάνεια ἔχουσι συμπληρωθῆ δι' εἰδήσεων ἄλλοθεν λαμβανομένων. Ἐπιχειρῶν δὲ τὴν τοιαύτην συμπλήρωσιν δὲν παρετήρησεν ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι ἡ διήγησις τοῦ Ἡροδότου, καθ' ἣν ὁ Ἰσαγόρας ἐξέβαλεν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἑπτακοσίας οἰκίας ὡς δῆθεν μετασχούσας τοῦ ἄγους τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν, καὶ ἡ μαρτυρία τῆς Ἀτθίδος, ἐκείνη, καθ' ἣν μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν ἐπεχειρήθη ἐξέτασις τῶν καταλόγων τῶν πολιτῶν χάριν ἐξαιρέσεως τῶν παρεισάκτων, ἀναφέρονται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ γεγονός. Διὸ εἰσήγαγεν εἰς τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ ἀμφοτέρας τὰς διηγήσεις, ὡς εἰ προέκειτο περὶ πραγμάτων διαφόρων, τὴν τε τοῦ Ἡροδότου, ἐν ἣ ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ Ἰσαγόρου, καὶ τὴν τῆς Ἀτθίδος, δι' ἣς θέλει νάποδείξῃ, ὅτι εἰς τὸν Πεισίστρατον εἶχον προσχωρήσει καὶ ἄνθρωποι τῷ γένει μὴ καθαροί. Αἱ δὲ εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Ἡροδότου γενομένηαι προσθῆκαι, περὶ ὧν γίνεται λόγος κατόπιν ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ von Wilamowitz, ἀποδεικνύονται μετ' ἀσφαλείας ἢ τοῦλάχιστον μετὰ πιθανότητος εἰλημμένα ἐκ τοῦ χρονικοῦ. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Ἀριστοτέλης ἀνέγραψε καὶ δύο ἀττικὰ σκόλια, ἅτινα καὶ παρεισήγαγεν εἰς τὴν ἔκθεσιν αὐτοῦ. Καὶ ἡ παρατήρησις δὲ, ἣν προσθέτει εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἡροδότου τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὴν ἐναντίον τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀνάμιξιν τῆς Σπάρτης, καθ' ἣν ἡ πρὸς τοὺς Ἀργεῖους φιλία αὐτῶν συνετέλεσεν εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν Λακωνῶν ὅχι ὀλιγώτερον τῶν παρορμήσεων τοῦ δελφικοῦ μαντείου, ἃς ἐξαίρει ὁ Ἡρόδοτος, δὲν εἶνε πόρισμα ἐξαχθὲν παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξ αὐτῶν τῶν πρότερον μνημονευθέντων γεγονότων, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τὴν συμπλήρωσιν ταύτην ἠρύσθη ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς καὶ τὰς μαρτυρίας περὶ τῆς Ἀργείας γυναικὸς τοῦ Πεισιστράτου.

«Ἐν δὲ τῷ τμήματι περὶ τοῦ Σόλωνος ὁ Ἀριστοτέλης προέβη εἰς διὰβημα ὃχι μὲν αὐτόχρημα δυσχερὲς, ἀλλ' ὅμως μαρτυροῦν ἀσφαλῆ ἱστορικὴν κρίσιν, ποιησάμενος χρῆσιν τῶν ποιημάτων τοῦ Σόλωνος πρὸς ἐξέλεγχον τῆς ἐπιχωρίου παραδόσεως περ

τοῦ νομοθέτου καὶ ἐξεικόνισιν αὐτοῦ ὡς ἀνθρώπου καὶ πολιτευτοῦ συνφθὰ πρὸς αὐτά. Τὸ τμήμα δὲ τοῦτο, ἐξαιρουμένης τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους, δὲν εἶνε διατεταγμένον κατὰ πάντ' ἀψόγως, τοῦθ' ὅπερ ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε πρὸ αὐτοῦ πολλὰς παραστάσεις συμφωνούσας μὲν ὡς πρὸς τὰ πράγματα, ἀλλὰ διαφερούσας ἀλλήλων ὡς πρὸς τὴν ἐπίκρισιν αὐτῶν καὶ ὅτι πρὸς τούτοις ἐνταυθὰ τε καὶ ἐν τοῖς Πολιτικοῖς ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ συγγραφῶν μὴ ἐξιστορουσῶν ἀπλῶς τὰ γεγόμενα, ἀλλ' ἐπιχρινουσῶν τὸν Σόλωνα ὡς νομοθέτην. Πραγματικὰ δὲ γεγονότα ἐξευρεθέντα παρ' αὐτοῦ δι' ἰδίας ἐρεύνης οὐδαμῶς παρέχει ἐν τούτῳ τῷ τμήματι, μόνον δὲ ἡ ἐπιλογὴ τῶν γεγονότων καὶ ἡ ἐπίκρισις αὐτῶν εἶνε ἴδιον αὐτοῦ ἔργον, οὔτε δὲ αὕτη οὔτ' ἐκείνη εἶνε ἀξία ἰδιάζοντος ἐπαίνου. Τὸ δὲ κεφάλαιον περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν μέτρων, νομισμάτων καὶ σταθμῶν ἐπακολουθεῖ οἷον εἰ παρέλκον, ἡδύνατο δὲ καλλίτερον νὰ λείψῃ καὶ περιέχει μαρτυρίας ὅλως διαστροφούς. Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν κατενόησε τὰ λεγόμενα παρὰ τοῦ Ἀνδροτίωνος, οὐδ' ἔγνω τὴν σχέσιν τῶν φειδωνείων καὶ τῶν ἀττικῶν μέτρων, οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ἐπειράθη νὰ σχηματίσῃ ἔννοιαν τινὰ τῶν μετρολογικῶν τούτων πραγμάτων. Κατὰ ταῦτα δὲ ἠκολούθησε καὶ ἐν τούτοις τὸν Ἀνδροτίωνα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ κατανοήσῃ αὐτόν. Ἀλλὰ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἱστορίαν κατενόει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὴν πεπλανημένην δόξαν τοῦ Ἀνδροτίωνος, καθ' ἣν ἡ σεισάχθεια εἶχεν ὑπάρξει μετατροπὴ τις χρεῶν, ἐπηνώρθωσε χαρακτηρίσας ὡς ἀποκοπὴν ἀπάντων τῶν ἐνυποθήκων δανείων.

« Ἐν δὲ τῇ ἐκθέσει περὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος καὶ αὐτὸ τὸ ἐξ ἔθους ἔτι ὑφισταμένου, τοῦ ὅρκου τῶν ἀρχόντων, ἐξαχθὲν συμπέρασμα περὶ εἰσαγωγῆς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Σόλωνος δὲν ἐξήχη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' οὗτος εὔρεν ἤδη αὐτὰ προὑπάρχον ἐν τῇ πηγῇ ἣν ἠκολούθησεν, ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει παριστάνει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πολὺ ἀκριβέστερον. Κατὰ ταῦτα δ' ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ἐπέτεμε διήγησιν μακροτέραν. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ

παράδοξα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκθέσεως τῶν κατὰ τὸ σολώνειον πολίτευμα, ἧτις ἄρχεται διὰ τῆς μνείας τῶν τεσσάρων τελῶν, προέρχονται ἐκ τούτου, ὅτι τὴν σύνταξιν τοῦ μέρους τούτου ἐστήριξεν εἰς παράστασιν οὐδὲν γινώσκουσαν περὶ τοῦ δρακοντείου πολιτεύματος καὶ ἀνάγουσαν καθ' ὅλου τὴν ἀρχὴν ἀθηναϊκῆς πολιτείας εἰς τὸν Σόλωνα. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ τὰ συμπεράσματα τὰ ἐξαγόμενα ἐκ τῶν ἀσμάτων τῶν τελῶν δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν Ἀριστοτέλην, ἀλλ' εἰς τὴν πηγὴν αὐτοῦ. Καὶ ἐν τοῖς ἐπομένοις δὲ τὰ ποσπάσματα νόμων τὰ ἀναφερόμενα εἰς τοὺς ναυκράρους καὶ τοὺς κωλακρέτας παρέλαβε παρὰ τῶν Ἀτθιδογράφων. Τὰ δὲ λεγόμενα ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς βουλῆς τῶν τετρακοσίων εἶνε γλίσχρα· ὁποθενδῆποτε δὲ μαθὼν παρέλαβεν ἔπειτα νομοθετικὰς διατάξεις περὶ τιμωρίας τῶν ἀποπειρωμένων κατάλυσιν τοῦ δήμου, ἃς καὶ κατανέμει ἐν τοῖς λεγομένοις περὶ τῶν φονέων τοῦ Κύλωνος, ἐν τῇ μνείᾳ τοῦ Ἀρείου πάγου κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν περὶ τοῦ σολωνείου πολιτεύματος καὶ τέλος μεταχειρίζεται ἄνευ τινὸς οἰουδήποτε συνδέσμου ὡς παρέμβλημα ἐν τῇ διηγῇ τῶν κατὰ τὸν Πεισίστρατον. Ἄλλως δὲ γινώσκει ἐκ φιλοσοφικῶν συζητήσεων καὶ τὸν νόμον τοῦ Σόλωνος ἐκεῖνον, καθ' ὃν ἐν τινι στάσει οἱ οὐδέτεροι μένοντες ἐκηρύσσοντο ἄτιμοι, μὴ μετέχοντες τῆς πόλεως. Ἐν δὲ τῇ σαρκαστικῇ παρατηρήσει, ὅτι καὶ νῦν ἐπειδὴν ἔρηται τὸν μέλλοντα κληροῦσθαί τιν' ἀρχὴν, ποῖον τέλος τελεῖ, οὐδ' ἂν εἷς εἴποι θητικὸν καὶ ὅτι παρὰ τῶν ταμιῶν ἀπητεῖτο ἀκόμη τὸ τίμημα πεντακοσιομεδύμνου τὸ καθωρισμένον ἐπὶ Σόλωνος, ἀριστοτελικὸς εἶνε μόνον ὁ σαρκασμὸς, ἡ δὲ γλωσσικὴ διατύπωσις καὶ ἡ παρατήρησις τῶν γεγονότων, τοῦλάχιστον δὲ τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν εἶνε ἀριστοτελικά. Σχεδὸν μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρ' αὐτοῦ εὑρεθέντων παρὰ τοῖς Ἀτθιδογράφοις ἐγεννήθη ἡ βραχεῖα ἐκείνη, λίαν ἀνομοιομόρφως ἐπεξεργασμένη σκιαγραφία περὶ τοῦ Σόλωνος. Καὶ αὐτῶν μὲν τῶν καθ' ἕκαστον τῆς ἀμνηστηθείσης ἤδη νομοθεσίας οὐδαμῶς εἶχετο ὁ φιλόσοφος, μόνον δ' αὐτὸς

ὁ Σόλων ἐν τῷ συνόλῳ ἐνδιαφέρει αὐτόν, καὶ αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἐπιδεικνύει φανῶς καὶ ἐναργῶς διὰ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ.

«Ὁμοίως δ' ἔχουσι καὶ τὰ κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν προσολωνείων χρόνων. Τὰ πράγματα ἔχουσι ληφθῆ ἐξ ἀρχαιοτέρων παραστάσεων, καὶ ἐν τῇ περιληπτικῇ δὲ ἀφηγήσει τῶν κατὰ τὸ δρᾶκόντειον πολίτευμα ἐποιήσατο ὁ Ἀριστοτέλης χρῆσιν ἀρχαιοτέρων ἐρευνῶν καὶ τῶν πορισμάτων τῶν προκατόχων αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ διαγινώσκομεν ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ ἀπαντωμένων ἐπαναλήψεων. Καὶ αἱ διηγήσεις δὲ περὶ τῶν μυθικῶν χρόνων προέρχονται ἐκ τῆς Ἀθίδος· τὸ δὲ πρόβλημα ὅπερ ἠδύνατο ἀκόμη ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ νὰ λύσῃ ὁ Ἀριστοτέλης, ποριζόμενος εἰκόνα τῆς σολωνείου νομοθεσίας, δὲν ἔλυσεν· ἐν δὲ καὶ μόνον θέλει νὰ ἐπιδείξῃ, τοῦτο δὲ πράγματι καὶ ἐξαίρει σαφῶς, τὴν οἰκονομικὴν δυσπραγίαν καὶ τὰ αἷτια αὐτῆς.

«Τὸ δὲ κεφάλαιον ἐν ᾧ πραγματεύεται τὴν νομοθεσίαν τοῦ Δράκοντος εἶνε τεμάχιον ξένον πρὸς τὴν ἀλληλουχίαν τοῦ ὅλου, φέρον ἀρχαικὸν χαρακτῆρα καὶ κακῶς προσηρμοσμένον πρὸς τὰ λοιπά. Τὴν δὲ ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ λείπουσαν ταύτην ἔκθεσιν, ἣν αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης ἔφθη ἔναγχος μαθὼν, ἐπειδὴ ἦτο ἄγνωστος εἰς αὐτόν, ὅτε συνέτασσε τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν Πολιτικῶν, ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ὥς τι τυχαῖον εὑρημα, ὅπερ δικαίως ἡξίου προσοχῆς.

«Καὶ τὰς κρίσεις δὲ περὶ τῶν δημοτικωτάτων τοῦ σολωνείου πολιτεύματος δὲν διετύπωσε τὸ πρῶτον ὁ Ἀριστοτέλης, μόνον δὲ τὸ κορύφωμα τῆς κρίσεως, καθ' ὃ κύριος ὢν ὁ δῆμος τῆς ψήφου, κύριος γίγνεται τῆς πολιτείας, εἶνε ἴδιον αὐτοῦ κτῆμα, ἄλλως δὲ καὶ ἐν τούτοις συντάσσει ξένας κρίσεις. Ἡ δ' ἐπίθεσις αὐτοῦ πρὸς τὰς διαβολὰς τοῦ Σόλωνος ἀπευθύνεται ἐναντίον πολιτικῶν συγγραφῶν προελθουσῶν ἐκ τῶν περὶ τοὺς τριάκοντα, ὁμοίως δὲ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰ ἐναντία ἐπιχειρήματα δι' ὧν οἱ δημοκρατικοὶ ἀντίπαλοι τῶν τριάκοντα καὶ ὑπέρμαχοι τοῦ Σόλωνος εἶχον πειραθῆ νὰ δικαιολογήσωσιν αὐτόν.

« Ἐπεται δὲ παρὰ τῷ von Wilamowitz ἡ ἐξέτασις τῆς κρίσεως περὶ τοῦ Σόλωνος ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν Πολιτικῶν. Καὶ δὴ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Sussemihl ¹⁾, ἰσχυριζόμενον, ὅτι τὸ περὶ τοῦ Σόλωνος πραγματευόμενον μέρος τῶν Πολιτικῶν (II, 12) δέον νὰ θεωρηθῇ, ὁ von Wilamowitz ὑπεστήριξε τὴν γνησιότητ' αὐτοῦ πλὴν ὀλίγων μόνον στίχων (σ. 1274⁶, 9-15). Καὶ οἱ μὲν κατηγοροὶ τοῦ Σόλωνος, πρὸς οὓς ἀντεπεξέρχεται ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Πολιτικοῖς καὶ τῇ Πολιτείᾳ, εἶνε οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι, οἱ δὲ ὑπέρμαχοι αὐτοῦ εἶνε ἄλλοι. Ἐν μὲν τοῖς Πολιτικοῖς εἶνε λίαν συνετοὶ θεωρητικοὶ ἄνδρες, καθ' ὧν ἀντιστρατεύεται, ἐν δὲ τῇ Πολιτείᾳ πεπεισμένοι θιασῶται τῆς δημοκρατίας. Ἀλλ' εἶνε λίαν πιθανόν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης καὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν ἐναντίον τοῦ Σόλωνος ἐπιθέσεων πολλὰς ἐγίνωσκε μόνον ἐμμέσως διὰ τῆς ἀνασκευῆς αὐτῶν ἐν ταῖς Ἀθί-σιν, ὧν μάλιστα ἐποίησατο χρῆσιν.

« Τὸ δ' ἐπόμενον μέρος περὶ τοῦ πολιτεύματος τοῦ Δράκοντος συμπληρώνει τὰς προτέρας παραστάσεις διὰ τῆς γνώμης, ὅτι τὸ περὶ τοῦ Δράκοντος παρέμβλημα εἰς τὴν ἐκ τῶν Ἀθιδῶν ἡντλημένην ἔκθεσιν τοῦ Ἀριστοτέλους παρελήφθη ἐκ συγγραφῆς ὁρμωμένης ἐκ τῶν περιστοιχιζόντων τοὺς ὀλιγαρχικοὺς τοῦ 411 π. Χ.

« Ἐπακολουθεῖ δ' ἔρευνα περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκ τοῦ Θουκυδίδου παραληφθέντων. Καὶ ἡ ἔκθεσις αὐτοῦ περὶ τῆς ὀλιγαρχίας τῶν τετρακοσίων ἐπανορθώνει τὴν τοῦ Θουκυδίδου ἐν πολλοῖς, δὲν παρέχει δὲ μόνον διαφόρους μαρτυρίας περὶ τῶν καθ' ἕκαστον, ἀλλὰ διακρίνεται αὐτῆς καὶ διὰ τῆς ἐξάρσεως καὶ ἐπικρίσεως τῶν ἐξεχόντων ἀνδρῶν. Οὐχ ἦττον καὶ ἐν τούτῳ τῷ μέρει ὁ Ἀριστοτέλης ἐποίησατο χρῆσιν τοῦ Θουκυδίδου, τινὰ δὲ παρέλαβεν ἐκ τοῦ χρονικοῦ. Ἡ δὲ πολιτικὴ γνώμη, ἣν ἐξέφρασεν ὁ Ἀριστοτέλης, δὲν ἐξηνέχθη ὑπ' αὐτοῦ τὸ πρῶτον, ἀλλὰ τὸ σκόπιμον ἀπασῶν τῶν ἀπὸ τοῦ Θουκυδίδου παραλλαγῶν ὑποδεικνύει μᾶλ-

¹⁾ Sussemihl Quaestiones Aristoteleae ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν μαθημάτων τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Greifswald τῶν ἐτῶν 1892-1894.

λον ὡς πηγὴν τοῦ Ἀριστοτέλους σύγχρονόν τινα τῷ Θουκυδίδῃ, ἀνήκοντα εἰς τὴν φατρίαν τοῦ Θηραμένους καὶ Ἀριστοκράτους. Ὁ συγγραφεὺς δ' οὗτος, ὃν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Ἀριστοτέλης, εἶχεν ἤδη ἐπωφεληθῇ τὰ ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ ἀνακοινούμενα ψήφισματα, οὐδ' ἐξήγαγεν αὐτὰ ἐκ τοῦ Μητρώου πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης. Χρησὶς δὲ καὶ ἡκριβολογημένη ἐπανόρθωσις τοῦ Θουκυδίδου παρατηρεῖται καὶ ἐν τῷ μέρει περὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν, ἀλλ' αἱ ἔρευναι, ἐφ' ὧν ἐρειδόμενος ὁ Ἀριστοτέλης ἐπανορθώνει αὐτὸν, καὶ τὸ ὅλον σύμφυρμα λεπτομερεστάτων, εἰς τὸ Ἄργος ἀναφερομένων εἰδήσεων ἀπορρέει ἐκ τῆς Ἀτθίδος. Ἡ δὲ παρηλλαγμένη περὶ τῆς τυραννίδος κρίσις, ἣν ἀναγινώσκομεν παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει, εἶχε διαχαραχθῇ ἐν τῇ πλατωνικῇ σχολῇ, καθ' ἣν δεικνύει ὁ ψευδοπλατωνικὸς Ἱππαρχος, καὶ κατὰ ταῦτα ἣν εἶχεν ἐπιδράσει ἀσυνειδήτως ἐπὶ τὸν Ἀριστοτέλην ἢ ἴσως εἶχε γείνει καὶ αὐτὴ ἤδη δεκτὴ ἐν τῇ Ἀτθίδι· ὅπως δὴποτε δὲ δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐπειδὴ ταύτην τὴν κρίσιν ἐκφέρων ἐπαναλαμβάνει πράγματα ἤδη ὑπ' ἄλλων εἰρημένα.

«Ἐν δὲ τῇ ἐκθέσει τῆς ἱστορίας τοῦ πέμπτου αἰῶνος βραχὺ μὲν χωρίον περὶ τῆς ὀλιγαρχίας τῶν τετρακοσίων ἀπορρέει ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, τὰ δὲ πλεῖστα ἐλήφθησαν ἐκ φατριαστικῆς συγγραφῆς γραφείσης παρὰ τινος ὀλιγαρχικοῦ. Πλὴν δὲ τῶν χρονολογιῶν ἐκ τῆς Ἀτθίδος προέρχονται μόνον ὀλίγισται μικραὶ φράσεις· καὶ περὶ μὲν τῶν χρόνων ἀπὸ τοῦ 450 μέχρι τοῦ 411 π. Χ. ὁ Ἀριστοτέλης παρέχει κρίσεις ἀντὶ τῶν πραγμάτων, τὴν δὲ ἱστορίαν τοῦ 404—403 π. Χ. ἀπ' ἐναντίας διηγεῖται ἐπιμελῶς.

«Μόνον δὲ τὸ βραχὺ τοῦτο μέρος, ἡ ἱστορία ἐνὸς ἔτους ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ, εἶνε πράγματι ἱστορικὴ διήγησις, καὶ μόνον ἐν αὐτῷ ὁ Ἀριστοτέλης ἔχει τὴν ἀξίαν αὐθυποστάτου μάρτυρος πρὸς τῷ Ξενοφῶντι, τῷ Λυσίᾳ, τῷ Διοδώρῳ καὶ τῷ Πλουτάρχῳ. Ἄλλ' ὅμως καὶ εἰς ταύτην τὴν ἐκθεσιν οὔτε ψήφισματα τοῦ δήμου καὶ συνθῆκαι ὑπόκεινται, ἐπειδὴ τὸ ἐν καὶ μόνον αὐτολεξεὶ ἀνακοινούμενον [τὸ περὶ τῶν διαλύσεων ἐπ' Εὐκλείδου ἄρχοντος]

ἦτο πολυθρύλητον δημόσιον ψήφισμα, ὅπερ ἡδύνατο κατὰ πολλοὺς τρόπους νὰ περιέλθῃ εἰς γνώσιν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' οὐδ' ἡ Ἀθίς, ἐπειδὴ ἐν τούτῳ τῷ μέρει παραμελεῖται ἡ ἀκριβὴς χρονολόγησις τῶν γεγονότων. Τούτου δὲ τοῦ ἐνὸς ἔτους τὰ γεγονότα ὁ Ἀριστοτέλης ἀφηγήθη ἐξ αὐτοῦ, οὐδ' ὑπῆρχε τοῦ χρόνου τούτου ἱστοριογράφος ἀναμφισβήτητον ἔχον ἀξίωμα καὶ κύρος, ὃν νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπωφεληθῇ καὶ ἐπανορθώσῃ διὰ τοῦτο δ' ἐν τούτῳ τῷ μέρει δὲν ποιῆται μνειάν παραλλασσοῦσων μαρτυριῶν. Καὶ εἶχε μὲν ἀφηγηθῇ τὰ γεγονότα ταῦτα ὁ Ἀνδροτίων ἐν λεπτομερείᾳ, ἀλλ' οὐχ ἤττον ὡς πρὸς τὸ βραχὺ τοῦτο χρονικὸν διάστημα ὁ Ἀριστοτέλης δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀληθινὸς ἱστορικός.

« Ἐξ ἐτέρου δὲ ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ ἀπέρρευσε νὰ διήγησις ἀπὸ τοῦ Κλεισθένους μέχρι τῶν περσικῶν πολέμων, πρὸς δὲ τούτοις τὸ τεμάχιον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ γίνεται μνεία τριῶν νόμων ἐκ τῆς πεντηκονταετίας, τοῦ ἐκ ζευγυτιῶν προκρίνεσθαι τοὺς κληρονομήσαντας τῶν ἐννέα ἀρχόντων, τῆς ἐπὶ Λυσικράτους ἀρχοντος καὶ πάλιν εἰσηγήσει τοῦ Περικλέους καταστάσεως τῶν κατὰ δῆμους δικαστῶν καὶ τῆς, Περικλέους εἰπόντος, γενομένης ἀποφάσεως μὴ μετέχειν τῆς πόλεως, ὅς ἂν μὴ ἐξ ἀμφοῖν ἀστοῖν ἢ γεγωνῶς. Πάντα δὲ τὰ λοιπὰ, τὰ τε πρότερα καὶ τὰ ὕστερα, εἶνε ἀδολεσχίαι περὶ τῶν δημαγωγῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος, εἰς αὐτὰς δὲ περιορίζεται ὁ Ἀριστοτέλης ἀντὶ πάσης ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις. Ἀλλ' ἡ ἀδολεσχία δὲν προέρχεται ἐξ αὐτοῦ, ἡ ἀδικος ἐκείνη καὶ ἐκ προκαταλήψεως κρίσις ἐπεβλήθη εἰς αὐτὸν ἔξωθεν, καθ' ἃ καὶ τὰ ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ ἐκείνῃ ἐκφερόμενα. Ἐξαιρουμένων δὲ τινων χωρίων, ἐφ' ἃ ἐπέδρασαν ἴσως κρισίμως παράδοσις τῆς πλατωνικῆς σχολῆς, ἀποδεικνύεται, ὅτι αἱ κρίσεις, ἃς ἐκφέρει ὁ Ἀριστοτέλης, δὲν ἀπορρέουσιν ἐξ αὐτοῦ ἐκείνου, ἀλλ' ἐξ ἀνδρῶν πολλῶν μᾶλλον ἐγγυτέρων εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Κίμωνος, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Περικλέους, παρ' οἷς ἄρα τὸ μῖτος καὶ ἡ ἀδικία εἶνε πολὺ μᾶλλον συγγνωστὰ ἢ παρ' αὐτῷ. Τὸ στρατήγημα τοῦ

Θεμιστοκλέους τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου Πάγου εἶχε παραδοθῇ εἰς αὐτὸν ἄνευ χρονολογίας, αὐτὸς δὲ εἶδεν ἐν τῷ χρονικῷ πότ᾽ ἐψηφίσθησαν οἱ νόμοι τοῦ Ἐφιάλτου, καὶ διὰ τοῦτο ἀνέγραψε τὸ ἀνέκδοτον ὡς συμβάν ἐπὶ Κόνωνος ἄρχοντος, τοῦθ' ὅπερ πράξας συνέχυσεν αὐτό. Ἡ δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἔκθεσις τῶν κατὰ τὸν Ἀριστείδην οὐ μόνον διαπνέεται ὑπὸ ἀπεχθείας καὶ δυσμενείας πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' εἶνε καὶ ἐπίβουλος, ἄνευ δέ τινος ἐξελέγξεως ἀπεδέχθη ἀπάσας τὰς ἐναντίον τοῦ ἀνδρὸς διαβολάς. Αἱ κρίσεις δὲ αὗται περὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς αὐτῆς ὀλιγαρχικῆς φατριαστικῆς συγγραφῆς, ἐν ἣ περιείχοντο αἱ περὶ τοῦ Σόλωνος διαβολαὶ αἱ ἀποκρουόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐν ἣ πρὸς τοῖς ἄλλοις εὐρίσκετο ἡ παράστασις τοῦ δρακοντείου πολιτεύματος, ἣν παρενέθηκεν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἀτθίδος καὶ ἐξ ἧς παρέλαβε τεμάχιον τῆς διηγέσεως περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν τριάκοντα, ἐν ἣ περιελαμβάνοντο αἱ μαρτυρίαι περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν τετρακοσίων. Ἐν ἅπασιν δὲ τούτοις τοῖς μέρεσι τοῖς συναποτελοῦσι τὸ ἔργον αὐτοῦ τὰ πάντα συμφωνοῦσιν ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς ἄλληλα, ὥστε ὁ von Wilamowitz ἄγεται ἀναγκαίως εἰς τὴν ἀποδοχὴν μιᾶς καὶ μόνης συγγραφῆς ὡς πηγῆς ἀπάντων τούτων τῶν τεμαχίων. Συγγραφέα δ' αὐτῆς ὑπολαμβάνει τὸν Θηραμένην, καὶ θεωρεῖ ταύτην ἐκδοθεῖσαν ἐν ἔτει 404—403 π. Χ. δίκην συμβουλευτικοῦ τινος λόγου περιλαμβάνοντος τὸ πρόγραμμα τῶν μεμετρημένων ἐν τοῖς τριάκοντα. Ἐκ τούτου δὲ τοῦ λόγου καὶ ὄχι τυχὸν ἐκ χρήσεως τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφῶντος προέρχεται ἡ συμφωνία μεταξὺ τοῦ κεφ. 36, 2 τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν (II, 3, 19¹). Τὰς δὲ κρίσεις ἅς νῦν ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ περὶ τῶν πολιτευτῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος δὲν ἐσχημάτισε πρῶτος

¹) Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς τὰ Ἑλληνικά τοῦ Ξενοφῶντος πρὸς τούτους καὶ G. B u s o l t ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXXIII [1898] σ. 71 κ. ἐ., ὅστις ὀρθῶς καθιστᾷ καὶ πάλιν πιστευτὴν τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὰ Ἑλληνικά καὶ ὄχι μόνον τὴν ἐκφράσιν τοῦ Θηραμένου.

ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλ' εἶχεν ἤδη οὕτω κρίνει τὰ κατ' αὐτοὺς ὁ Θηραμένης, οὐ μὴν ἀλλ' ἴσως ἦτο δυσμενεστέρα ἢ περὶ αὐτῶν κρίσις αὐτοῦ, ἐπειδὴ εἶνε πιθανόν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐκόλατε καὶ τινα τῶν παρ' αὐτῷ.

«Ὅπως δὲ κατανοήσωμεν τὴν ἀνακολουθίαν τὴν ἐγκειμένην εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης περὶ μὲν τοῦ Σόλωνος ἀντεπεξῆλθε πρὸς τὸν Θηραμένην, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς ἔχεται τῶν γνωμῶν αὐτοῦ, δέον νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι ἐμίσει τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων καὶ δὲν κατενόησε τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα. Θέλων δὲ ὁ von Wilamowitz νὰ συσχετίσῃ τὴν συγγραφὴν τοῦ Θηραμένου πρὸς ἄλλα ὁμογενῆ ἔργα, πραγματεύεται ἔπειτα τὰ κατὰ τὰ πολιτικά συγγράμματα τὰ γραφέντα ἐν Ἀθήναις. Τὸ τοιοῦτον δὲ εἶδος τῆς γραμματείας, τῆς ἀναφερομένης εἰς τε θεωρητικὰς περὶ πολιτείας γνώσεις καὶ πρακτικοὺς πολιτικοὺς σκοποὺς, ἄρχεται ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους· εἰς αὐτὴν δὲ ἀνήκουσι τὰ τ' ἔργα Στησιμβρότου τοῦ Θασίου καὶ ἡ ψευδοξενοφώντειος Ἀθηναίων πολιτεία ὡς καὶ οἱ λεγόμενοι λόγοι τοῦ Ἀνδοκίδου καὶ τοῦ Ἀντιφῶντος, ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Γοργίου, ὁ Συμβουλευτικὸς τοῦ Θρασυμάχου, ἡ Περὶ Ὁμονοίας συγγραφὴ τοῦ σοφιστοῦ Ἀντιφῶντος, τὰ ἔργα τοῦ Κριτίου καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πανηγυρικὸς τοῦ Ἰσοκράτους¹).

«Κατόπιν δὲ ὁ von Wilamowitz μεταβαίνει εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ δευτέρου μέρους τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Πόρισμα δ' αὐτῆς εἶνε, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἐν αὐτῷ οὐδὲν ἄλλο παρέχει πλὴν ἐπαναλήψεως ξένων ἔργων. Καὶ ἐπιτέμνει μὲν αὐτὰ μεγάλως καὶ ἀνομοιομόρφως, προσθέτει δ' ἐνιχαοῦ ἰδίας διαφωτίσεις, μάλιστα δὲ πολλάκις λανθανούσας ἀνασχευὰς τῶν προγενεστέρων, πανταχοῦ δ' ἐφρόντισε νὰ ἐπιθεωρήσῃ αὐτὰ ἐν ἀνασκοπῇ πρὸς τὸ ἐνεστῶς. Καὶ τοῦτο δὲ τὸ μέρος οὕτως ἐπεξεργαζόμενος ἢ ἐκ τῆς Ἀτθίδος παρέλαβε πολλὰ ἢ ἐπωφελήθη τινα τῶν συλλογῶν ἐκείνων νόμων, ὧν ἀντίγραφα ἐφέροντο ἀναμφιλέκτως ἐν Ἀθήναις πρὸς

¹) [Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 318 κ. ἑ.].

ὁδηγίαν τῶν ἀρχόντων ἢ ὡς βοηθήματα πρὸς χρῆσιν τῶν λογογράφων. Ἐν δὲ τῷ τμήματι τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ τῷ φέροντι τὴν ἐπιγραφὴν Ἡ Ἀθῆναι (1) ἀποδεικνύει ὁ von Wilamowitz, ὅτι ἡ Ἀθῆναι, ἣς ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Ἀριστοτέλης, δὲν δύναται νὰ εἶνε ἡ τοῦ Ἑλλανίου, ἀλλ' ὅτι τὰ παρ' αὐτοῦ μελετηθέντα βιβλία ἀνήκουσιν εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἐξ ὧν γινώσκονται τὰ ὀνόματα τοῦ Κλειδήμου, τοῦ Μελανθίου, τοῦ Φανοδήμου καὶ τοῦ Ἀνδροτίωνος ὡς Ἀθηνογράφων· ἐκ τίνος δ' αὐτῶν ἤντησεν ὁ Ἀριστοτέλης δὲν δύναται ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ὁρισθῇ.

«Τοῦτο εἶνε τὸ πόρισμα τῆς ἀναλύσεως τῶν πηγῶν, δι' ἧς, καθ' ἃ αὐτὸς ὁ von Wilamowitz λέγει, κατεδείχθη, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ὑπῆρξεν ἱστορικὸς καὶ ὅτι μόνον περισυλλογὴν εἰδήσεων παρέσχε· Ἀλλ' ὅμως θὰ ἦτο πλάνη νὰ περιορισθῶμεν εἰς ταύτην τὴν κρίσιν, ἐπειδὴ ἡ ἀνάλυσις τῶν πηγῶν δὲν καταρρίπτει μέγα μέρος τῆς δόξης τοῦ συγγραφέως. Τὸ βιβλίον ἐπιδιώκει σκοπὸν τινα καὶ τυγχάνει αὐτοῦ. Πρόθεσις αὐτοῦ εἶνε νὰ γεννήσῃ ἐν τῷ ἀναγνώστῃ κρίσιν τινὰ περὶ τοῦ πολιτεύματος ὅπερ περιγράφει πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καθολικῆς ἀναπτύξεως τῆς πολιτικῆς κρίσεως. Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀποσκοπεῖ εἰς ἱστορικὴν διδασκαλίαν, ἀπ' ἐναντίας δὲ προϋποθέτει, ὅτι ὁ ἀναγνώστης ἔχει ἤδη γνῶσιν τῶν κατὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηναίων. Οὐδὲ δογματικὴ δὲ συγγραφὴ περὶ τοῦ πολιτεύματος εἶνε ἡ Ἀθηναίων πολιτεία, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν προϋποθέτει γνῶσεις· ἡ δὲ πολιτικὴ κρίσις, ἣς ἡ ἐν τῷ ἀναγνώστῃ ἀνάπτυξις σκοπεῖται, οὐδαμοῦ διατυποῦται, καὶ ὅμως ἕκαστος γινώσκει μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς συγγραφῆς ταύτης τίνα ἰδέαν ὀφείλει νὰ ἔχῃ περὶ τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηναίων συνωδᾷ πρὸς τὴν περὶ αὐτοῦ γνῶμην τοῦ Ἀριστοτέλους. Διὰ δὲ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου τούτου ὁ Ἀριστοτέλης παρέστη ὡς πολιτικὸς διδάσκαλος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ τοῦτο εἶνε τὸ νέον ὅπερ διδάσκει ἡμᾶς.

1) Ulrich von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 260 κ. ἑ.

« Ἀλλὰ πρέπει ὁμῶς, καθ' ἃ λέγει παρακατιῶν ὁ von Wilamowitz, νὰ διαστέλλωμεν δύο τινὰ, τὴν πολιτείαν καὶ ἱστορίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπότυπον αὐτῆς. Γεννᾶται δ' ἐντεῦθεν ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐξετάσεως τῶν κατ' αὐτὸν τὸν Ἀριστοτέλην καθ' ὅσον ταῦτα ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν. Διὸ ἔπεται ἔκθεσις τῶν κατὰ τὸ γένος, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰς τύχας τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ παράστασις τῶν κατὰ τὰς Ἀθήνας ἐν ταῖς χρόνοις αὐτοῦ. Ἐν τῇ παραστάσει δὲ ταύτῃ ἔγκειται ἡ κλεῖς τῆς τε κατανόησεως τῶν περὶ τῆς πολιτείας θεωριῶν αὐτοῦ καθ' ὅλου καὶ τῆς πολιτικῆς ἀπόψεως, ἃς ἡ ἐπισκοπεῖ τὰ πράγματα ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ καὶ ἣν θέλει νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην.

« Ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις δὲν εἶχεν αὐτὸς πατρίδ' ἁλίαν τοῦτου τοῦ ὀνόματος καὶ δὲν ἐνεφορεῖτο πολιτικῆς πείρας δυναμένης νὰ πληρώσῃ τὴν ἑλλειψιν ταύτην, ἐστερεῖτο πάσης συναισθήσεως τοῦ μεγαλείου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Διὸ ἀρκεῖ αὐτῷ Ἑλλὰς μικρῶν πόλεων, ὧν οὐδεμία δεσπόζει τῆς ἄλλης, ἐν αἷς πάσαις ὑπὸ τοὺς πολιτειακοὺς ἐκείνους τύπους οὓς αὐτὸς ἐκεῖνος ὀνομάζει πολιτείαν ἀπλῶς, πραγματοῦται κατὰ τὸ δυνατόν τὸ ἰδεῶδες τοῦ εὖ ζῆν. Ἡ δ' Ἑλλὰς αὕτη εἶνε οὐδαμινῇ τις ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀθηναϊκὴν ἀρχὴν καὶ πρὸς τὸ βασιλείον Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Καὶ αἱ μὲν πολιτεῖαι, οἷαι ὑφίσταντο, ἐξεταζόμεναι παρ' αὐτοῦ ἀπεδοκιμάζοντο, οἱ δὲ πολιτευταὶ οἱ δημιουργήσαντες αὐτὰς ὑπελαμβάνοντο ἔτι μᾶλλον ἀπόβλητοι· διὸ τὸ μέγα παρελθὸν τῶν Ἀθηναίων οὐδὲ κἂν θερμῆς ὑστεροφημίας ἀξιοῦται παρ' αὐτοῦ. Τὰ δ' αἷτια τῆς πλάνης ταύτης τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἡ εὐτελὴς αὐτοῦ γνώμη περὶ τῆς πολιτείας, εἰ καὶ αἱ Ἀθηναῖοι τὸν πέμπτου αἰῶνα εἶχον ἐπιδιώξει πρόγραμμα πολὺ εὐρύτερον, εἰ καὶ ὑπ' αὐτοὺς αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς μεγαλειότατα εἶχον ἐπιτελεσθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐγκρύπτονται εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἦτο νομομαθὴς, ὅτι δὲν ἐγίνωσκε τὴν ἔννοιαν τοῦ δημοσίου δικαίου, ὅτι δὲν ἀντελαμβάνετο τοῦ πολιτειακοῦ τύπου

τῆς συμπολιτείας πόλεων συμμαχίδων ἢ τῆς ἡγεμονίας. Διὸ στερεῖται πάσης ἀντιλήψεως καὶ περὶ τῆς ὀργανικῆς διατάξεως τῶν κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν, δὲν κατώρθωσε δὲ νὰ ἐννοήσῃ τὸν ἀντιπροσωπευτικὸν χαρακτῆρα τῶν ἀρχόντων ἐν τῇ Ἀττικῇ, καὶ γινώσκει μόνον ὡς λειτουργίας αὐτῶν πάρεργά τινα καὶ ἐπεισοδιακά· διὰ βραχέων δ' εἰπεῖν ὁ Ἀριστοτέλης ἀντιλαμβάνεται τῆς πολιτείας ὡς τινος ἐράνου, οἷα ἦτο ἡ ἑταιρεία, ἥς ἐν μέσῳ εἶχεν αὐτὸς ζήσει, οἷα ἐκείνη ἦν αὐτὸς εἶχεν ἰδρύσει. Διὸ ἴσταται ὁ Ἀριστοτέλης μέγας μὲν, ἀλλὰ ψυχρὸς καὶ ἔνεκεν ὑπερβολῆς συνέσεως πλανώμενος καὶ ἄδικος πρὸς ἀμφοτέρα τὰ διαμαχόμενα μέρη, μὴ διασαλευόμενος μὲν ὑπὸ τῆς ὀρμῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, οὐκ ἀποδοκιμάζει τὰ σχέδια περὶ ἰδρύσεως ἀρχῆς παγκοσμίου, μὴ διασαλευόμενος δὲ μηδὲ ὑπὸ τοῦ θορύβου τοῦ πλήθους ἐν Ἀθήναις.

« Οὐδὲν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἀπέβη ποτὲ καταθύμιον αὐτῷ, τὸ δ' ἐθνικὸν αὐτοῦ αἶσθημα οὐδεμίαν ἔχει πολιτικὴν ὑπόστασιν, ἐκδηλοῦται δὲ μόνον ὡς φυλετικὴ ὑπερφροσύνη πρὸς τοὺς βαρβάρους· ἐν δὲ ταῖς πολιτικαῖς αὐτοῦ παρατηρήσεσι δὲν παρίσταται πρὸ αὐτοῦ ὡς ἰδεῶδες τὸ μεγαλεῖον, ἡ ἐνότης καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς πατρίδος, ἥς ἡ φιλοπατρία εἶνε ξένη εἰς αὐτόν. Διὸ πρὸς πάσας τὰς ἐνωτικὰς προσπάθειας ἡδυνήθη μόνον μῖσος νὰ αἰσθανθῇ, εἶχε δὲ τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἱστορία κατεδίκασε τὴν ἐξ Ἀθηναίων ὀρμηθεῖσαν ἀπόπειραν τοιαύτης ἐνώσεως καὶ παρέβλεπεν, ὅτι πρὸ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ ὀφθαλμῶν συνετελεῖτο τὸ ἔργον οὐκ εἶχον κατάρξει οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

« Κατὰ ταῦτα ἡ εὐρεσις τῆς Ἀθηναίων πολιτείας διδάσκει πρὸ πάντων, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ὑπῆρξεν ἱστοριοδίφης, ἀπ' ἐναντίας δὲ διεγνώσθη ἡ πολὺ μεγαλειτέρα σημασία τῆς Ἀθίδος καὶ τῆς ἐπιχωρίου παραδόσεως. Τὰ δὲ καθ' ἑαυτὰ νέα τὰ περιλαμβανόμενα ἐν τῇ Πολιτείᾳ δὲν ἀποτελοῦσι τὴν πραγματικὴν αὐτῆς ἀξίαν, ὁ δὲ Ἀνδροτίων καὶ ὁ Φιλόχορος θὰ παρεῖχον πολὺ περισσότερα καὶ θὰ καθίστανον περιττὸν τὸν Ἀριστοτέλην ὡς πηγὴν. Τὰ δὲ παρὰ τοῖς γραμματικοῖς περισωζόμενα χωρία περὶ τῶν

παρ' Ἀθηναίοις ἀρχόντων κατέστησαν τὸ ἐξῆς περιττά, καὶ ὀριστικῶς ἐξέλιπον πολλαὶ πλάναι. Ὁ δὲ ἀποπειρώμενος νὰ καταγράψῃ ἰδίαν εἰκόνα τῆς ἱστορίας τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος κατ' ἀντίθεσιν μὲν πρὸς τὸν Ἀριστοτέλην, ἀλλ' ἐρειδόμενος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσαν Ἀθηναίων πολιτείαν θὰ συνίδῃ, ὅτι ἀπολύτως χρεωστοῦμεν εἰς αὐτὴν πολλὰ τὰ νέα.

«Ἐν τοῖς προλεχθεῖσιν ἐξῆρα κατὰ τὸ δυνατόν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ συνηνωμένων ἐρευνῶν τὰ χωρία ἐκεῖνα ἐξ ὧν διαγινώσκεται ἡ γνώμη τοῦ von Wilamowitz περὶ τῆς γενέσεως καὶ σημασίας τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, περὶ τῶν πηγῶν αὐτῆς καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους χρήσεως αὐτῶν. Συνοψίζω δ' ἐν τοῖς ἐξῆς ταῦτα, παραλείπων τὰ γραπτὰ ἐκεῖνα μνημεῖα, ὅσα, οἷον ὁ Ὅμηρος, τὰ σκόλια καὶ ἡ παράδοσις τῆς πλατωνικῆς σχολῆς, δεόν νὰ μὴ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν ὡς εἰδικαὶ πηγαὶ τῆς συγγραφῆς ταύτης.

«Δέον λοιπὸν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἔγραψε τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν ποιησάμενος χρῆσιν τῶν ποιημάτων τοῦ Σόλωνος, τῶν συγγραφῶν τοῦ Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου, τῶν Ἀπθίδων καὶ τοῦ δίκην συμβουλευτικοῦ λόγου γραφέντος ἐν ἔτει 404—403 π. Χ. ἔργου τοῦ Θηραμένου, καὶ ὅτι καὶ διὰ τὸ δεύτερον μέρος τῆς συγγραφῆς εἶχεν ὑπ' ὄψιν προϋπάρχουσαν ἐπεξεργασίαν τοῦ θέματος. Ἡ δὲ παρενθήκη τοῦ κεφαλαίου περὶ τοῦ δρακοντείου πολιτεύματος, οὗ τὴν ὕλην παρέλαβεν ἐκ τοῦ Θηραμένου, εἰς τὴν περὶ τῆς πολιτείας ἔκθεσιν τῆς Ἀθίδος ἔγεινε μετὰ τοιαύτης ἐπιπολαιότητος, ὥστε χαίνουσιν αἱ ἀρμογαὶ καὶ συνέμειναν ἐπαναλήψεις. Τὸ δὲ ἀνέκδοτον περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου Πάγου δὲν εὔρε τυχὸν ὁ Ἀριστοτέλης τοιοῦτον οἷον χρονολογεῖ αὐτὸ ἐν τῇ Ἀθίδι, ἀλλ' ἡ ἐσφαλμένη αὐτοῦ χρονολόγησις εἶνε ἴδιον ἑαυτοῦ ἔργον. Δὲν παρέτήρησε δὲ, ὅτι ἡ Ἀθίς καὶ ὁ Ἡρόδοτος διηγοῦνται τὸ αὐτὸ πρᾶγμα διαφόρως πως, ἀλλὰ χωρίζει τὴν διήγησιν εἰς δύο διάφορα πράγματα. Οὐδὲ μία καὶ τῶν κρίσεων, ἃς περιέχει ἡ συγγραφή, εἶνε

ιδία αὐτοῦ¹⁾, οὐδὲ ἐν συμπεράσμα εἶνε πόρισμα ἰδίας αὐτοῦ ἐρεῦνης, παρέλαβε δὲ πάντα ἐκ τῶν πηγῶν, τὰ δὲ πλεῖστα ἐκ τοῦ πολιτικοῦ συνταγματικοῦ τοῦ Θηραμένους καὶ τῆς Ἀτθίδος. Αὐτενεργεῖ δὲ μόνον ἐκεῖ ἔνθα, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῶν σολωνείων ποιημάτων, ἀντεπεξέρχεται πρὸς τὰς ἐναντίον τοῦ Σόλωνος κατηγορίας τὰς περιλαμβανομένας ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Θηραμένους, καὶ ἐν τῇ διηγῇ τῶν κατὰ μόνον τὸ ἔτος 404—403 π. Χ. δι' ἣν ὁμῶς ἐποίησατο χρῆσιν καὶ τεμαχίου τῆς συγγραφῆς τοῦ Θηραμένους. Πλὴν δὲ τῶν δύο τούτων μερῶν οὐδὲν ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ ἀπορρέει ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους πλὴν φωτὸς τινος ἐπιχυθέντος τῇδε χάκεισε καὶ ἀπασῶν τῶν ἀντιλογιῶν, τῶν ἐλαττωματικῶν διατάξεων τῆς ὕλης, τῶν ἐπαναλήψεων καὶ πεπλανημένων γνωμῶν ἃς περιέχει ἡ συγγραφή. Ἐκ δὲ τῆς μιᾶς μετρολογικῆς παρατηρήσεως ἣν ἐποίησε καταφαίνεται, ὅτι οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην εἶχεν ἔννοιαν τῶν τοιούτωνπραγμάτων, οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ κατενόησε τί ἐνέει ὁ Ἀνδροτίων. Νοῦν δὲ καὶ αὐτοτελῇ κρίσιν δεικνύει μόνον ἐν τῷ τμήματι περὶ τοῦ Σόλωνος, ἄλλως δ' ἀντιγράφει ἐκ τοῦ Θηραμένους τυφλῶς ἀπάσας τὰς ἀδίκους καὶ ἐπιβούλους κρίσεις περὶ τῆς δημοκρατίας τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ἃς εἶχε χαράξει οὗτος²⁾.

¹⁾ Ἀληθῶς ἐν τῷ ἐνὶ καὶ μόνῳ χωρίῳ, ἐν ᾧ ἡ κρίσις τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ τοῦ ἐφημέρου πολιτεύματος μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τετρακυσίων, συμφωνεῖ πράγματι μετὰ τῆς ἐκπεφρασμένης παρὰ τοῦ Θουκυδίδου, λέγει δὲ von Wilamowitz, ὅτι δὲν ἔχομεν πρὸς ἡμῶν δάνειον, ἀλλ' ἐπίρωσιν αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐν τοῖς κυριωτάτοις ὁ Ἀριστοτέλης ἔχει διάφορον γνώμην. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀριστοτέλης ἄλλων μὲν δανείζεται τὰς κρίσεις, ἀλλ' ὅχι καὶ τὰς τοῦ Θουκυδίδου! Ἡκιστα δὲ δίδαιον θεωρεῖ ὁ von Wilamowitz καὶ ὅτι τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους βουλόμενός τι δρᾶσαι πρὸς τῆς συλλήψεως εἶνε ἐπανάληψις τῶν τοῦ Θουκυδίδου (1,20) βουλόμενοι πρὶν ξυλληφθῆναι δράσαντες τι καὶ κινδυνεύσαι, ἐπειδὴ τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Θουκυδίδου εὔρηται ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ καὶ ὅχι ἐν τῷ πέμπτῳ, « πλὴν ἢ ἂν ἀποδεχθῶμεν, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ προομίου εἶχε ριζωθῆ βαθύτατα ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ Ἀριστοτέλους ». Διὸ θεωρεῖ ὁ von Wilamowitz ἀπίθανον, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐγίνωσκεν ἀκριδῶς τὸν Θουκυδίδην καὶ ὅτι προκειμένου περὶ τῶν Πεισιπρατιδῶν περὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πέμπτου αὐτοῦ βιβλίου. Ἄλλὰ διὰ τίνα λόγον, ἐν ᾧ εἶνε προφανὴς ἡ ἀμεσὸς ὁμοφωνία, δὲν δύναμαι νὰ ἐξεύρω ἢ μάλλον τὸ τοιοῦτον ἐξηγῆται ἐκ τῶν θεωριῶν τοῦ von Wilamowitz περὶ τῶν τυχῶν τῆς θουκυδιδείου συγγραφῆς.

²⁾ Ὁ von Wilamowitz (Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 147) ὁμολογεῖ, ὅτι τὰς παρατηρήσεις περὶ τῆς λέξεως φυλοκρινεῖν καὶ περὶ τῆς χρήσεως τῶν δημοτικῶν καὶ τὴν ὑπόθεσιν περὶ τοῦ τίς ὑπῆρξεν ὁ λόγος δι' ὃν ὁ Κλεισθένης κατέστησε δέκα φυλάς καὶ ὅχι δώδεκα ἐπιτρέπεται πάντες νὰ θεωρήσωμεν ἰδίᾳς τῷ Ἀριστοτέλει.

«Τοῦτο εἶνε τὸ ὅλως ἰδιάζον πνεῦμα τοῦ Ἀριστοτέλους, εἰς ὃν τελευτῶν ὁ von Wilamowitz ἀπονέμει εὐλαβῇ τιμὴν. Λέγει δὲ, ὅτι ἕνεκα τοῦ λόγου, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται πλέον νὰ θεωρῶμεν αὐτὸν ὡς ἱστορικόν, καὶ ἐπειδὴ φαίνεται περιπεπλεγμένος εἰς τὴν σύγχρονον πολιτικὴν ἐνέργειαν καὶ εἰς τὰς προλήψεις τῶν συγχρόνων, ἀπέβαλεν ἴσως τι τοῦ ξενίζοντος ὄγκου τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ. Τοιοῦτος εἶνε ὁ μέγας καὶ εὐγενὴς ἀνὴρ, ὃν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ von Wilamowitz βλέποντες πλανώμενον κατανοοῦμεν τὸ ἐξῆς καλλίτερον καὶ δὲν θὰ παύσωμεν ἐπ' ἴσης καὶ πρότερον τιμῶντες.

«Ἄλλ' ὄχι. Ἄν ἡ Ἀθηναίων πολιτεία πράγματι ἀπετελέσθῃ κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ἂν οὐδὲν ἄλλο περιέχῃ ἢ συμπίλησιν πέντε πηγῶν, ἐπειδὴ τὰς Ἀτθίδας, ὡς εἰκὸς, ὀφείλομεν, εἰ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἶχεν ὑπ' ὅψιν πλείονας τῆς μιᾶς, νὰ θεωρήσωμεν ὡς μίαν καὶ μόνην, καὶ τινὰς ἐπανορθώσεις μιᾶς αὐτῶν δι' ἄλλης καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πολλὰς πλάνας αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἂν περιλαμβάνῃ τεκμήρια τῆς ἀνικανότητος αὐτοῦ πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν πηγῶν τούτων καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀποτελέσιν ὁμαλοῦ καὶ ἄνευ ὁρατῶν ἁρμογῶν ὅλου, τότε ὁ Ἀριστοτέλης παρουσιάζεται ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ τὸ ὀλιγώτερον ὡς διάνοια μὴ αὐτενεργοῦσα καὶ ὡς συγγραφεὺς ὑπερόχως ἀδέξιος, καὶ τότε συνέρραψεν ἐπιπολαίως ἀνάξιον λόγου βιβλίον, ὅπερ ἤδη ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἔτυχε, καθ' ὃ ἤξιζεν, εὐδοκιμήσεως μικροῦ λόγου.

Τὰ ὅρια τὰ κεχαραγμένα ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἀντίληψιν τοῦ Ἀριστοτέλους παρέστησεν ὁ von Wilamowitz ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ μετ' ἀσφαλείας καὶ διὰ πειστικωτάτων λόγων. Ἀλλὰ δὲν θεωρῶ ὅμως ὀρθόν, ὅτι μόνον ἀνταγωνιζόμενοι πρὸς τὰς ἀντιλήψεις αὐτοῦ περὶ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν πολιτευτῶν τῶν Ἀθηναίων δυνάμεθα νὰποκομίσωμεν πραγματικὴν ἔννοιαν τῆς σημασίας αὐτῆς. Ἀπ' ἐναντίας δὲ φαίνεται μοι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ Ἀθηναίων πολιτεία εἶνε ἀναγκαία καὶ μὴ περιέχουσα ὅλως πεπλανη-

μένας κρίσεις συμπλήρωσις τῶν λοιπῶν ἔργων τῶν ἐκθειαζόντων ὡς τὸ πλεῖστον τὴν δημοκρατίαν τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Τὸ κάτω τῆς γραφῆς ἡ πολιτικὴ ἔνωσις ἔθνους τινὸς, ὅσον καὶ ἂν συμμετέχῃ αὐτῆς γνήσιος ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀκαταπόνητος αὐταπαρνησία, εἶνε, ὡς ἅπαντα ἐν τῇ πολιτικῇ, καὶ αὐτὴ ζήτημα δυνάμεως καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον δεδικαιολογημένων πόθων περὶ κυριαρχίας, διὸ εἶνε καὶ αὐτὴ παροδικὴ ὡς πᾶσα ἀρχὴ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐξαρθᾶται ἀπὸ τῆς μεταβολῆς τῶν χρόνων, ἄρα καὶ ὑπόκειται εἰς διάφορον ἐκτίμησιν κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῆς. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης δὲν εὐρίσκεται ὅλως ἐν πλάνῃ, ἀνατρέπων ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ πλείστους ὅσους θρύλους. Αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ κατὰ τῶν κρατουσῶν δοξασιῶν ἀγῶνος, ὃν ἀναλαμβάνει διὰ ταύτης τῆς συγγραφῆς, εἶνε ἡ αἰτία δι' ἣν οὗτος ἀξιοῦται τῆς μεγίστης προσοχῆς· οὐδαμῶς δὲ προετίθετο ὁ Ἀριστοτέλης νὰ συνυπηχῇ εἰς τὸν πανηγυρικὸν τοῦ ἀθηναϊκοῦ παρελθόντος ὃν ἔψαλεν ὁ Ἰσοκράτης. Ἄλλως δὲ προϋπέθετε παρὰ τοῖς ἀναγνώσταις τὴν γνῶσιν τῶν κατὰ τὰς μεγαλοπραγίας τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν ἐκτίμησιν αὐτῶν, καθ' ἃ καὶ πολλὰ ἄλλα, ἡ δ' ἐπανάληψις ἐκεῖνων τε καὶ τούτων ἦτο περιττὴ· τὴν δ' ἔνεκα τῆς ἀπουσίας αὐτῶν ἐκ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ κατηγορίαν ὡς στερουμένου πάσης τῶν τοιούτων πραγμάτων ἀντιλήψεως ὑπολαμβάνω ἄδικον. Καὶ ἐνθουσιασμοῦ μὲν δὲν ἐνεφορεῖτο βεβαίως ὁ Ἀριστοτέλης, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο Ἀριστοτέλης καὶ δὲν θὰ ἐνεθάθυεν ποτε εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων μετὰ τῆς ἐμβριθείας μεθ' ἧς ἔπραξε τοῦτο. Δὲν ἔχομεν διὰ τοῦτο τὸ δικαίωμα νὰ μὴ θεωρῶμεν αὐτὸν ἱστορικόν, ἐπειδὴ ἡ κρίσις αὐτοῦ περὶ τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ τῆς δράσεως τῶν Ἀθηναίων δὲν τυγχάνει τῆς ἡμετέρας ἐπιδοκιμασίας καὶ ἐπειδὴ δὲν κατάρθρωσε νὰ καταληφθῇ ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὰς ἀνδραγαθίας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ παριστάνων τὸν Σόλωνα καθ' ἃ ἔπραξεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἀγερώχως ἀπορρίψας τὰς παραμορφώσας τὴν ἀλήθειαν ἐκθέσεις ἀμφοτέρων τῶν φατριῶν καὶ διαγνοῦς τὰ ποιήματα τοῦ ἀνδρὸς ὡς τὴν μόνην ἀξιόπιστον πηγὴν πρὸς

ἐκτίμησιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ εἶνε πάντως ἱστορικός. "Ὅστις, καθ' ἃ ἔπραξεν ὁ Ἀριστοτέλης, κατορθώνει νὰ παραστήσῃ σαφῶς τὴν διαγωγὴν τῶν πατριῶν τὴν ἀγαθοῦσαν ἐν ἔτει 403—402 π. Χ. εἰς τὴν διαλλαγὴν τῶν ἀντιπάλων καὶ ἐπιχειρεῖ τὴν ἀπόπειραν νὰ καταδείξῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς, ὡς πράττει ἐκεῖνος, εἶνε ὁμοίως ἱστορικός καὶ θὰ ἐξηκολούθει μένων τοιοῦτος καὶ ἂν εἶχε τελείως ἄδικον φρονῶν, ὅτι τὰ τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας ἤρχισαν βαίνοντα ὡσημέραι μᾶλλον εἰς παρακμὴν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ ἐπ' ἐσχάτων εὑρεθέντι νέῳ ἀποσπάσματι τοῦ Παρίου χρονικοῦ ἐπωνυμεῖται διαφόρως ἢ ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων, οἵτινες ἐπονομᾶζονται φιλόσοφοι, σοφιστῆς. Ὁ δὲ von Wilamowitz ὠνόμασε καὶ τὸν Θουκυδίδην μέγαν σοφιστὴν καὶ θεωρεῖ αὐτὸν συγγνωστὸν διὰ πᾶσαν ἐπανόρθωσιν γινομένην παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἰδίως τότε, ὅτε ὁ Θουκυδίδης σεμνύνεται ἐπὶ τῇ ἀκριβείᾳ τῶν εἰδήσεων αὐτοῦ.

« Πιστεύω δὲ, ὅτι ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἐπανορθώσωμεν συνωδᾷ πρὸς τὰς μαρτυρίας τοῦ Ἀριστοτέλους τὰς ἡμετέρας γνώμας περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν, μάλιστα δὲ διὰ τοῦτο, ὅτι πᾶν ὃ τι ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ὄχι ἐκ τοῦ Θηραμένου, πεπλουτισμένον διὰ γεγονότων ἐκ τῆς Ἀθίδος, τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Θουκυδίδου. Ἀνάλυσις ἄγουσα εἰς πορίσματα τοιαῦτα, οἷα τὰ ἐκτιθεμένα ὑπὸ τοῦ von Wilamowitz, ὀφείλει ἀναγκαίως νὰ εἶνε πεπλανημένη. Ἐπειδὴ εἶνε ἄτοπον νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς, ὅστις δὴ καλεῖται Ἀριστοτέλης καὶ ὄχι Αἰλιανὸς ἢ καὶ Διόδωρος, σχεδὸν οὐδὲν ἄλλο παρέχει ἢ λάθη καὶ ἀτελείας καὶ ἐδημιούργησεν ἔργον περιλαμβάνον ὠρισμένην πολιτικὴν γνώμην κτηθεῖσαν διὰ ξένων κρίσεων καὶ τῶν ἀπὸ πέντε ἄλλων συγγραφέων ἐκλελεγμένων γεγονότων.

« Περὶ τοῦ Πλουτάρχου, ὡς γνωστὸν, ἐσχηματίσθη τέλος ἡ πεποιθήσις, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὴ ἡ τελεία ἀνάλυσις τοῦ ὑφάσματος

τῶν εἰδήσεων τοῦ περιλαμβανομένου ἐν τοῖς Βίοις. Πᾶσαι αὗται αἱ ἀπόπειραι ἠδύναντο νὰ ἐπιχειρηθῶσι μόνον πρὸς ζημίαν τοῦ Πλουτάρχου, θεωρηθέντος ὡς μὴ ἔχοντος ἰδίαν ὑπόστασιν. Τὸ δὲ ἀδύνατον τῆς ἐξαγωγῆς πορισμάτων κατέδειξε τὸ πεπλανημένον τοῦ τοιοῦτου τρόπου ἐρεύνης. Ἀλλὰ, προκειμένου περὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, θὰ εἶνε ἄρα δυνατὴ ἢ διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου ἐπίτευξις πορισμάτων, καὶ δὲν εἶνε ἄτοπον νὰ μείνωσιν ὡς μόνον ὑπόλοιπον τοῦ συγγραφέως τούτου ὀλίγαι τινὲς ἐλλείψεις περὶ τὴν διάταξιν τῆς ὕλης, χρονολογικὰ σφάλματα καὶ ὀχληραὶ ἐπαναλήψεις, ἐπειδὴ δῆθεν προσέγραψε τὰς ἐκ τῶν πηγῶν μαρτυρίας ἀτελῶς πρὸς ἀλλήλας; Ἄν εἶνε δι' ἡμᾶς ἀκόμη ἐπὶ τοσοῦτον εὐχερῆς ὁ διαμερισμὸς τῆς Ἀθηναίων πολιτείας εἰς τὰ στοιχεῖα αὐτῆς, ἅτινα, τέσσαρα μόνον ὄντα, ὁ Σόλων, ἢ Ἀτθίς, ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης, ἦσαν εἰς τοὺς συγχρόνους ὁμοίως γνωστὰ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γνωστότερα ἢ εἰς ἡμᾶς, τότε πρὸς τί ἔγραψεν ὁ Ἀριστοτέλης; Μόνον διότι ἐξέθαψέ που τὸν ἴσως καὶ αὐτὸν ὄχι ὅλως ἄγνωστον Συμβουλευτικὸν τοῦ Θηραμένους καὶ ἠδυνήθη ἐκ τούτου νὰ παραλάβῃ νέα, ἰδίως δὲ κρίσεις μὴ οὔσας ἀκόμη ἱκανῶς γνωστὰς;

«Καθ' ὃν τρόπον ἔδει ἀναγκαίως νὰ συμβῇ συνωδὰ πρὸς τὴν παρὰ τοῦ von Wilamowitz ἀνάλυσιν τῶν πηγῶν, δὲν δύναται καθ' ὅλου νὰ προέλθῃ βιβλίον ἔχον τὸ ἀξίωμα τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, οὐδεὶς δὲ συγγραφεὺς ἔχων τὴν πολυμάθειαν ἀνδρὸς οἷος ὁ Ἀριστοτέλης ἐμφανίζεται πρὸ τοῦ κοινοῦ φέρων ἐφόδια οὕτως ἀνεπαρκῆ. Ἐχει τὴν πρόθεσιν οὐ μόνον νὰ ἐπιδιώξῃ ὠρισμένην πολιτικὴν δοξασίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάξῃ ὡς ἱστοριογράφος τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ παράσχῃ νέα. Κατὰ ταῦτα δὲ πρέπει πάντως νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι προέβη εἰς μελέτας εὐρείας. Ἄν δὲ ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὁ Θουκυδίδης ἐπανορθώνει τὴν Ἀτθίδα τοῦ Ἐλλανίκου, καὶ δὴ αὐτόχρομα ἐν χρονολογίαις, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἐπιφαλὲς τῆς χρονολογίας τῶν ἐτῶν 479 — 431 π. Χ. ἐν ταῖς περιωζομέναις ἐκθέσεσιν, ὅπερ ἄλλως μόνον ἐκ τοῦ μετεώρου τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαιοτέρων πηγῶν, ἄρα καὶ τῶν Ἀτθίδων, δύ-

ναται νὰ προσέρχηται, τέλος δὲ ἂν συνυπολογίσωμεν καὶ τὴν ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτίων ἀφορμωμένην πλάνην τῶν μαρτυριῶν τοῦ Παρίου μαρμάρου, τότε ἀποκομίζομεν πρὸ παντός ἄλλου τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ὅσον ἐδραία καὶ ἂν εἴνε ἡ ἀναγραφή τῶν ἀρχόντων καὶ πολ-
λαὶ παραδόσεις συνδεόμεναι πρὸς αὐτὴν, ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς δύνα-
ται νὰ γείνη λόγος περὶ πραγματικῆς ὁμοφωνίας καὶ ὅτι ἕκ
τούτου αὐτὴ ἡ ἐπιλογή καὶ ἐξέλεγχις τῶν ἐκ τῆς παραδόσεως τῶν
Ἀθιδῶν παραληφθεῖσων εἰδήσεων ἦτο ἐργασία εἰς τὴν ὑπεβλήθη
ὁ Ἀριστοτέλης. Τοῦτο δὲ οὐδ' αὐτὸς ὁ von Wilamowitz δύναται
νὰ ρηθῇ, ἀφ' οὗ ἀποδέχεται ὡς πηγὰς τοῦ Ἀριστοτέλους πολλὰς
Ἀθιδας. Ὁμοίως δὲ οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω, ὅτι παρέχει ἰδιὸν τι
ἐνθα ποιεῖται χρῆσιν τῆς μεθόδου τοῦ τεκμαίρεσθαι, ἣν ἐδιδάχθη
παρὰ τοῦ Θουκυδίδου, καὶ πρὸς τοῦτο δ' ἦτο ἀνάγκη ἰδίας ἐργασίας.

«Τὸν δὲ κριτικὸν κανόνα καθ' ὃν ὁ von Wilamowitz ἅπαντα
ταῦτα τὰ τεκμήρια ἢ σημεῖα καὶ ἀπάσας δὲ τὰς κρίσεις τὰς
περιλαμβανομένας ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ ἀνάγει εἰς τὰς ἀρχαι-
στοτέρας πηγὰς καὶ ἀποδέχεται, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης οὐδὲν ἄλλο ἔπρα-
ξεν ἢ νὰ παραλάβῃ ταῦτα ἐξ αὐτῶν, θεωρῶ πεπλανημένον, καίτοι
ὁ κανὼν οὗτος φαίνεται ὡς ἐξαιρέτως ἀπλοῦς. Ἐκ τούτου, ὅτι ὁ
Ἀριστοτέλης καὶ τὸν ὅρκον τῶν ἀρχόντων ἐν τῷ δευτέρῳ συστη-
ματικῷ μέρει τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἀναφέρει διὰ μακροτέρων,
ἐν δὲ τῷ ἱστορικῷ μόνον διὰ βραχέων ποιεῖται μνείαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν
αὐτῷ ὑποδεικνύει, ὅτι ἡ ἀναγωγὴ αὐτοῦ εἰς τὸν Σόλωνα ἐξάγεται
ἐκ τεκμηρίου (ὁθεν ἔτι καὶ νῦν οὕτως ὁμνύουσιν), ἄγεται εἰς
τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ βραχυλογῶν συγγραφεὺς τὸ πόρισμα τοῦτο
δὲν ἐξήγαγεν αὐτὸς, ἀλλ' εὔρε προὑπάρχον ἤδη ἐν αὐτῇ ἐκείνῃ τῇ
μακροτέρᾳ παραστάσει. Κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ τοῦτο ἐξάγεται
περαιτέρω τὸ συμπέρασμα, ὅτι, ὅσας εὐρίσκομεν διηγήσεις
παρὰ τῶν Πλουτάρχῳ ἢ τῶν Πολυδεύκει, αἵτινες εἴνε περὶ τινὰ πλουσιώ-
τεροι τῶν τοῦ Σταγειρίτου, τότε καὶ ἐν ἐκείναις ταῖς περιπτώσεσι,
καθ' ἃς οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ἐποιήσαντο χρῆσιν τοῦ Ἀριστοτέλους,

δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰποδεχθῶμεν, ὅτι οὗτοι ἐπηύξησαν τὴν παράστασιν αὐτοῦ, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ὑπολάβωμεν, ὅτι οἱ μεταγενέστεροι ἐκεῖνοι συγγραφεῖς παρέχουσιν ἀκριβεστέρας περιλήψεις τῶν αὐτῶν πηγῶν, ἅς εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Ἀριστοτέλης. Διὰ τοῦ κανόνος δὲ τούτου πάντα ἐκεῖνα ὅσα φαίνεται λέγων ὁ Ἀριστοτέλης καὶ πᾶσαι αἱ κρίσεις αὐτοῦ ἀποδίδονται πάντοτε εἰς τὴν πηγὴν, αὐτὸς δὲ μεταβάλλεται εἰς ἀπλοῦν ἀντιγραφέα.

« Ἄς ἐπιμείνωμεν εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα. Ὁ Ἀριστοτέλης γινώσκει μακροτέραν τινὰ ἔκθεσιν, ἐν ἣ ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ ὅρκου τῶν ἀρχόντων· λέγει λοιπὸν ἔνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ σολωνείου πολιτεύματος, ὅτι τότε τὸ πρῶτον οἱ ἄρχοντες ὥμοσαν τὸν ὅρκον ἐκεῖνον καὶ προσθέτει τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν φράσιν. Ὅφειλομεν λοιπὸν, ἐπειδὴ ἀργότερον ποιεῖται καὶ πάλιν μακρότερον λόγον περὶ τοῦ ὅρκου ἐκείνου ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς μνείας τῶν ἀρχόντων, νὰποδεχθῶμεν, ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ χωρίῳ καθ' ὅλου προκειται ἡμῖν τεκμήριον ἐκ τῆς καθεστῶσης χρήσεως περὶ τῆς ἐπὶ Σόλωνος εἰσαγωγῆς τοῦ ὅρκου καὶ ἰδίως εἶνε ἀνάγκη τό τεκμήριον τοῦτο νὰ ὑποτεθῇ παρειλημμένον ἐκ τῆς πηγῆς ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψιν; Διὰ τούτου δὲ τοῦ τρόπου δὲν ὑποκαθιστῶμεν χάριν τῆς ἀναλύσεως τῶν πηγῶν εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν τοῦ συγγραφέως βίαν δῆθεν ἔξωθεν ἐπιβεβλημένην, ἥτις οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε ὑπῆρξε; Βία δὲ πάντως εἶνε ἡ προϋπόθεσις, ἀφ' ἧς ἀφορμᾶται ὁ von Wilamowitz, καθ' ἣν, ἐπειδὴ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ πρώτῃ χωρίῳ ποιεῖται λόγον μόνον διὰ βραχέων, καὶ ἐπειδὴ τὸν πράγματι γνωστὸν λίθον, οὗ πλησίον ὤμνουσιν οἱ ἄρχοντες, ἀναφέρει ὡς τὸν λίθον ἀπλῶς (οἱ δ' ἐννέα ἄρχοντες ὁμνύοντες πρὸς τῇ λίθῳ κατεφάτιζον), δὲν ἐπιλαμβάνεται δὲ τῆς λεπτομεροῦς ἐκθέσεως τῶν ἄλλως γνωστῶν αὐτῷ τύπων καθ' οὓς παρείχετο ὁ ὅρκος, ὧν ἡ θέσις δὲν εἶνε ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ, διὰ τοῦτο τὸ τεκμήριον ἐκεῖνο δὲν ἐξήγαγεν αὐτός.

« Ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῆς μεθόδου, ἣν δικαιούμεθα κατὰ τὴν γνώμην τοῦ von Wilamowitz νὰ ἐφαρμόσωμεν εἰς τὰ χωρία

ἐκεῖνα, πρὸς ἃ εὗρηνται παράλληλοι μαρτυρίαι ἄλλων συγγραφέων, εἶνε οὐχ ἥττον ἐπισφαλῆ. Ἐκ τοῦ ὅτι τοιαύτη τις σχέσις εἶνε βεβαία ἢ πιθανή ἐν τισι περιστάσεσιν, οὐδαμῶς ἐξάγεται καὶ περὶ ἄλλων, ὅτι δὲν ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἐπεκτάσεις τῆς ἀριστοτελικῆς παραστάσεως· ἄλλως δὲ εἶνε γνωστὸν, ὅτι οἱ Περιπατητικοὶ ἐξηκολούθησαν διατρίβοντες περὶ τὰς τοιαύτας ἐρεῦνας, τῶν τοιούτων δ' αὐτῶν μελετημάτων ἔχνη περισώζονται πάντως ἐν τῇ προκειμένη ἡμῖν παραδόσει.

« Ἄλλο δὲ παράδειγμα αὐθαιρεσίας ἐν τῇ μονομερεῖ ἐρεῦνῃ εἶνε ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐπικρίνεται ὁ Ἀριστοτέλης ἐπὶ τῷ ἀνεκδότῳ τῷ ἀναφερομένῳ εἰς τὸν Θεμιστοκλέα. Εἰς αὐτὸν δὴ τοῦτον ἀποδίδεται τὸ περὶ τὴν χρονολογίαν σφάλμα, καὶ αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ χάριν τοῦ Ἐφιάλτου μεταθέσας εἰς τὸν ἐνιαυτὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Σόλωνος τὸ ἄλλως ἄνευ ὠρισμένου χρόνου φερόμενον ἀνεκδοτόν. Ἐκ δὲ τῆς Ἀθθίδος, ἐξ ἧς ἄλλως ὁ Ἀριστοτέλης παρέλαβε τοιαύτας εἰδήσεις, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐλήφθῃ ὁ τοιοῦτος χρονικὸς προσδιορισμός. Ἀλλὰ τὴν τοιαύτην γνώμην δύναται νὰ ποδεχθῇ μόνον ἐκεῖνος, ὅστις, καθ' ὃν ὁ von Wilamowitz, ἔχεται τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ἡ Ἀθθίς δὲν περιεῖχε πεπλανημένας μαρτυρίας. Ἄλλως δὲ πῶς δύναται τις νὰ φαντασθῇ τὸ ἀνεκδοτόν τοῦτο, οὐ σκοπὸς εἶνε ἡ διατράνωσις τοῦ δόλου τοῦ Θεμιστοκλέους, παραδιδόμενον ἄνευ χρονολογίας, ἀφ' οὗ δὴ ἡ μετὰ τοῦ Ἐφιάλτου χάριν καταλύσεως τοῦ Ἀρείου Πάγου συνεργασία εἶνε τῶν κυριωτάτων συστατικῶν αὐτοῦ, ἧς ἄνευ δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἡ διήγησις; Κατὰ ταῦτα τὸ ἀνεκδοτόν τοῦτο, εἴτε ἀληθῶς εἴτε ψευδῶς, προϋποθέτει τὸν ὠρισμένον ἐκεῖνον χρόνον, εἰς ὃν εὐρίσκωμεν αὐτὸ ἀναφερόμενον παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει. Διὸ οὐδ' ἐλάχιστος ὑπάρχει λόγος νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι αὐτὸς ἐκεῖνος ἀνήγαγε τὴν διήγησιν πλημμελῶς εἰς τὸν ἐνιαυτὸν τοῦ Κόνωνος.

« Ἐκ πάντων τούτων ἐξάγεται, ὅτι ὅχι μόνον τὸ ἀπαράδεκτον τῶν πορισμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἀποδεικτικαὶ ἐρευναι, ἐφ' ὧν ταῦτα στηρίζονται, δεικνύουσιν, ὅτι ἡ γνώμη εἰς ἣν κατέληξεν ὁ

von Wilamowitz περὶ τῶν εἰς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν ὑποκειμένων γνώσεων τοῦ Ἀριστοτέλους εἶνε πεπλανημένη καὶ ὅτι ἡ ἀνάλυσις τῶν πηγῶν τῆς ἐργασίας ἦν κατέβαλεν ὁ Ἀριστοτέλης πρὸς συγγραφὴν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας δὲν ἀπέβη δικαία. Ἀκριβῶς ἐν ἔργῳ, ἐν ᾧ γίνεται τοσοῦτος λόγος περὶ κριτικῆς τῶν πηγῶν, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι εἷς τῶν ἐπιφανεστάτων ἐρευνητῶν ἠκολούθησε μοιραίως ὁδὸν σκολιάν, καίπερ δὲ ποιήσας πλείστας ὅσας ὠραίας καὶ πειστικὰς παρατηρήσεις ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, συνήγαγεν αὐτάς εἰς σύστημα δογμάτων παγίων μὴ δυνάμενων νὰ ἔχῃσι καθολικὴν ἐφαρμογὴν. Τοιαύτη ἀνάλυσις πηγῶν οὐδὲν ἀφίνουσα κατ' ἄλλοιπον ὡς ἴδιον ἔργον τοῦ συγγραφέως οὐδὲ παρὰ τῷ Διοδώρῳ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ, πολὺ δ' ὀλιγώτερον παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει. Ταῦτα ὄφειλον νὰ εἰπῶ, καίτοι ἡ μᾶλλον αὐτὸ δὴ τοῦτο διότι ἐμποροῦμαι τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ἡ συγγραφὴ τοῦ von Wilamowitz Περί Ἀριστοτέλους καὶ Ἀθηνῶν εἶνε τὸ κυριώτατον τῶν ἔργων τῶν γραφέντων οὐ μόνον περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἀλλὰ καθ' ὅλου περὶ τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας. Ἀλλ' ἡ ἀνάλυσις τῶν πηγῶν, οἷαν ἐπεχείρησεν ὁ συγγραφεὺς, ἐπαναφέρει ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς οἱ Βίῳ τοῦ Πλουτάρχου κατεσφαιγιάσθησαν εἰς τεμάχια κατὰ τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ τοῦ von Wilamowitz, ἀντιτάξαντος δικαίως ζωντὰς ἀντιρρήσεις περὶ τῆς τοιαύτης κριτικῆς μεθόδου. Διὸ ἡ ἀνάλυσις αὐτοῦ ἀδυνατεῖ νὰ παράσχη εἰς ἡμᾶς ὀρθὴν εἰκόνα τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς συγγραφέως, ὡς οὐδ' αἱ πρότεραι ἐκεῖνα ἔρευναί παρέσχον ὀρθὴν ἐννοιαν περὶ τοῦ Πλουτάρχου.

«Καὶ κατὰ μὲν τῆς ὀριμείας ἐπιθέσεως τοῦ von Wilamowitz ἐναντίον τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς πρὸς τὴν ἐπὶ Σόλωνος νομισματικὴν μεταρρύθμισιν ἀντεπεξῆλθεν ἤδη ὁ Nissen ¹⁾), ἐπιχειρήσας νὰ στηρίξῃ διὰ νέων ἐπιχειρημάτων τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἀντίληψιν τοῦ καίμενου. Ὅτι δὲ οὔτε μία καὶ μόνη ὀλιγαρχικὴ πηγὴ τῆς Ἀθη-

¹⁾ H. Nissen Die Münzreform Solons ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue-Folge. Τόμ. XLIX, σ. 1 κ. ἑ.

ναίων πολιτείας ἀπεδείχθη, οὔτε ὁ Θηραμένης ὡς συγγραφεὺς αὐτῆς, παρετηρήθη ἤδη ὑπὸ ἄλλων καὶ ὑπεστηρίχθη ἤδη διὰ τῆς ὑποδείξεως τῆς ὁμοιότητος τοῦ μέρους τοῦ παριστάνοντος τὴν δρᾶσιν τῶν τετρακοσίων καὶ τοῦ μέρους τοῦ ἀναφερομένου εἰς τοὺς τριάκοντα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δεύτερον τοῦτο δὲν δύναται νὰ πορρέῃ ἐκ τοῦ Θηραμένου, δὲν δύναται νὰ εἶνε εὐλογος καὶ ἡ ἀπόδοσις τοῦ πρώτου εἰς αὐτόν, ἀλλὰ πιθανῶς ἡ ὁμοιότης ἀμφοτέρων πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς γνώμης, ὅτι ἀμφοτέρα οὐ μόνον ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλὰ καὶ εἶνε προϊόν ἰδίας αὐτοῦ ἐργασίας. Περὶ δὲ τοῦ μέρους τοῦ ἀναφερομένου εἰς τοὺς τριάκοντα αὐτὸς ὁ von Wilamowitz, καίπερ ἄκων, καθ' ἃ φαίνεται, ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἀναδεικνύεται ἐν αὐτῷ ἱστορικὸς, ἐπειδὴ οὐδεμία τῶν πέντε πηγῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ληφθεῖσα ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ. Ἄν δὲ ὁ Θηραμένης δὲν εἶχεν ἤδη πρὸ τούτου τοῦ χρόνου φονευθῇ ὑπὸ τοῦ Κριτίου, ἡδύνατο κατὰ τοὺς αὐτοὺς κριτικούς κανόνας καὶ τοῦτο τὸ τεμάχιον τῆς Ἀθηναίων πολιτείας νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ ἔργον ἐκεῖνο τοῦ Θηραμένου, καὶ μόνον θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ χαρακτηρισθῇ τοῦτο ὅχι ὡς συμβουλευτικὴ συγγραφὴ, ἀλλ' ὡς δικαιολογητικὴ τῆς πολιτείας τοῦ τυράννου.

« Ἀπὸ δὲ τῆς ἀνευρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἔγινε γνωστὴ διὰ τοῦ Sudhaus ¹⁾ καὶ ἡ περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀντίληψις ἡ κρατούσα παρὰ τοῖς ὁμιληταῖς τοῦ Ἐπικούρου καὶ τοῖς Ἐπικουρείοις. Ἐψεγον δὲ οὗτοι τὸν Ἀριστοτέλην ὡς μεταπηδῆσαντα ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν πρακτικὴν πολιτικὴν, καθ' ἃ ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Sudhaus ἐκδοθέντων λειψάνων τοῦ Φιλοδήμου. Ὁ δὲ Nissen ὑπολαμβάνει τὸ γεγονός τοῦτο ἀποδεικνύον, ὅτι ἡ παραδεδομένη ἀντίληψις περὶ τῆς συγγραφικῆς δράσεως τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπαρκὴς καὶ ὅτι

¹⁾ Sudhaus Aristoteles in der Beurteilung des Epikur und Philodem in τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge. Τόμ. XLVIII, σ. 552 κ. ἔ. Τοῦ αὐτοῦ Philodemi vol. rhet. I. II. Ἐν Λειψῆ 1896.

οὕτως ἐπικυροῦται ἡ γνώμη αὐτοῦ περὶ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ συγγραφῶν ἐκείνη καθ' ἣν ὁ Ἀριστοτέλης ἔχει ἐν αὐταῖς ἰδίως πρακτικὸν πολιτικὸν χαρακτῆρα.

«Περὶ δὲ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀριστοτελικῆς συγγραφῆς περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἐπὶ τοὺς μεταγενεστέρους πραγματεύεται καὶ ἴδιον τμήμα τοῦ βιβλίου τοῦ von Wilamowitz περὶ οὗ ἐποι-ησάμεθα ἤδη λόγον. Περὶ τὸ θέμα δὲ τοῦτο διατρίβουσι καὶ αἱ ὁμοίως ἤδη ἀναγραφεῖσαι ἔρευναι περὶ τῆς σχέσεως τῶν βίων τοῦ Πλουτάρχου πρὸς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν. Ὁ δὲ Holzinger¹⁾ πρὸς τοῦτοις ἀπέδειξεν, ὅτι τὰ πανθίσματα τοῦ Ψευδοηρακλείδου περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἀπορρέουσιν ἅπαντα ἐκ μόνης τῆς ὁμωνύμου συγγραφῆς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἀπολεσθέντων τμημάτων αὐτῆς· πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν ἔγεινεν ἤδη χρήσις αὐτῶν ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Οὕτω δὲ αὐξάνει καὶ ἡ ἀξία τῶν λοιπῶν ἀπανθισμάτων τῶν παραδεδομένων ὑπὸ τὸ ὄνομα τούτου τοῦ συγγραφέως. Καθ' ἃ δὲ ἀποδεικνύεται δι' ἄλλου ἄρθρου τοῦ Holzinger²⁾, ἅπασαι αἱ τεσσαράκοντα καὶ τρεῖς περι-σωθεῖσαι εἰς ἡμᾶς Πολιτεῖαι αἱ φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦ Ἡρακλείδου, ἐξαιρουμένων συμπληρωτικῶν τινων λέξεων, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἀπανθίσματα ἐκ τῶν Πολιτειῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦθ' ὅπερ ἀκριβέστερον ἐξετάζεται ἐν τοῖς περὶ τῆς λακωνικῆς καὶ τῆς κρητικῆς πολιτείας.

«Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, καθ' ἃ παρετήρησ' ἀνωτέρω, ὁ von Wilamowitz ἔφθασεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τοῦτο ἀπέρρευεν ἐκ πηγῆς ἤδη προσυντεταγμένης, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης συνεπλήρωσε διὰ προσθηκῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ συγχρόνως αὐτῷ καθιστώτα. Ὁ αὐτὸς δ' ἐρευνητὴς ὑπέδειξεν,

¹⁾ C. von Holzinger Aristoteles' athenische Politie und die herakliden Excerpte ἐν τῷ Philologus. Neue Folge. Τόμ. IV σ. 435 κ. ἔ.

²⁾ C. von Holzinger Aristoteles und Herakleides' lakonische und kretische Politien ἐν τῷ Philologus. Neue Folge Τόμ. VI, σ. 58 κ. ἔ.

ὅτι καὶ διὰ τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος παρελήφθησαν πολλὰ ἐκ τῆς Ἀτθίδος. Ἐναντίον δὲ τῆς γνώμης ταύτης ἀντιστρατεύεται τὸ μελέτημα τοῦ Bursy ¹⁾. Ὁ συγγραφεὺς, ἐρειδόμενος εἰς διηκριβωμένην ἐξέτασιν τῶν μαρτυριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ἐν μεταγενεστέροις ἀπανθίσμασι καὶ λεξικοῖς περὶ τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων περισωζομένων εἰδήσεων, ἐκφέρει τὴν γνώμην, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης ἐπεξεργάσθη τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος ἐκ τῶν νόμων, ἀλλὰ τοῦτο πράττων δὲν ἐπεδίωξε τὸ τέλειον. Καὶ φρονῶ μὲν ἐγὼ, ὅτι ὁ von Wilamowitz ὑπετίμησε τὰ μέγιστα καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ, τὴν ἰδίαν ἐργασίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλὰ δὲν μοι φαίνεται ὅμως τυγχάνων τοῦ ὀρθοῦ ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Bursy, καθ' ὃν ὁ von Wilamowitz τὰ περὶ τοῦ ἱστορικοῦ μέρους πορίσματα τῆς ἐρεῦνης αὐτοῦ ἐπεξέτεινεν οὐκ ὀρθῶς καὶ ἐπὶ τὸ συστηματικὸν μέρος. Ὅσα δὲ λέγει ὁ von Wilamowitz περὶ τοῦ δευτέρου μέρους εἶνε πολὺ μᾶλλον συνέπεια τῆς δοξασίας αὐτοῦ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἀτθίδος. Περὶ τούτου λοιπὸν καὶ μόνον πρόκειται, κατὰ πόσον ἡ γνώμη αὐτοῦ εἶνε ὀρθή ἢ πεπλανημένη, καὶ περαιτέρω περὶ τούτου, ἂν εἶνε δίκαιον νὰ θεωρήσωμεν μετὰ τοῦ von Wilamowitz τὸν Ἀριστοτέλην ὡς συγγραφεὰ γράψαντα τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν ἐπὶ τῇ βάσει ὀλίγων τινῶν πηγῶν, ἀλλὰ μετὰ δεδηλωμένης προθέσεως νὰ διδάξῃ τοὺς πολιτευτάς, ἢ ἂν πρέπη καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἐξακολουθήσωμεν ἀποδεχόμενοι αὐτὸν καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν κατὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηναίων, καθ' ἃ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς αὐτοῦ ἐπιστημονικαῖς μελέταις, ὡς αὐτενεργοῦντα ἐρευνητὴν ».

Ἡ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ γενομένη αὕτη σύνοψις τῶν κυριωτάτων ἔργων τῶν διατριβόντων περὶ τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν, ἣν παρέθηκα ἐνταῦθα φιλόφρονι ἀδείᾳ τοῦ συγγραφέως,

¹⁾ B. Bursy De Aristotelis Πολιτείας Ἀθηναίων partis alterius fonte et auctoritate. Dorpat. 1897. Πρὸς. G. Wentzel ἐν ταῖς Göttinger gelehrte Anzeigen. 1897 σ. 610 κ. εἰ.

πλουτιζομένη ὑπὸ τῆς βιβλιογραφίας τῶν ἀλλαχοῦ ἀναγραφόμενων¹⁾ καὶ τῆς τῶν ἐκδόσεων αὐτῆς καὶ τῶν εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου ἀναφερομένων μονογραφιῶν²⁾, ἀρκεῖ νὰ δώσῃ καθ' ὅλου ἰδέαν περὶ τῆς μεγάλης σημασίας τῆς ἀνακαλύψεως καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς κινήσεως τῆς ἐξ αὐτῆς ἐκπηγασάσης. Ἀρκοῦσι δὲ ταῦτα νὰ δικαιολογήσωσι καὶ ἐν μέσῳ τοιαύτης ποικιλίας ἐρευνῶν καὶ τοσούτων ἀμφισβητήσεων περιοριζόμενον ἐνταῦθα κατ' ἀνάγκην εἰς μόνον τὰ ἀναγκαῖοτάτα καὶ μάλιστα τὰ μέσως πρὸς τὸ αὐτόχρημα ἱστορικὸν μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τοῦ Κουρτίου ἀναφερόμενα.

Καὶ δὴ ἐν τοῖς πρώτοις παρατηρητέον, ὅτι μεγάλης προσοχῆς ἀξία εἶνε ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ τοῦ τρόπου τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς βασιλείας εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν ἐννέα ἀρχόντων. Ὁ Ἀριστοτέλης παριστάνει μὴ ἐπερχομένην διὰ μιᾶς τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ διὰ περιορισμοῦ αὐτῆς σὺν τῷ χρόνῳ. Εἰς τὸν βασιλέα παρεξέυχθη πρῶτον μὲν εἰς πολέμαρχος, εἶτα δὲ εἰς ἄρχων, τὴν δὲ ἀνάγ-

¹ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. β' Τόμ. Β' σ. 14 κ. ε.

² Ἰδε τὴν βιβλιογραφίαν ταύτην ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Blass παρὰ Teubner ἐν ἔτει 1898, σ. XXIX κ. ε., ἐνθα καὶ ἄλλων ἔργων εἰς τὸ πραγματικὸν μέρος ἀναφερομένων καὶ παραλειπομένων ἐν τῇ ἀνωτέρῳ συνόψει γίνεται μνεία, καὶ παρὰ τῷ Bauer Die Forschungen zur griechischen Geschichte σ. 58. Χάριν δὲ τοῦ Ἑλληνος ἀναγνώστου σημειοῦσθωσαν ἐνταῦθα πλὴν τῶν παρὰ Blass ἀναγραφόμενων διορθωτικῶν τῶν παρ' Ἑλλήνων δημοσιευθέντων τὰ παρ' αὐτῷ παραλειπόμενα τάδε· **Συν. Παπαδημητρίου** Κριτικὰ εἰς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν Ἀριστοτέλους ἐν Νέᾳ Ἡμέρᾳ 9|21 Μαρτίου 1891 καὶ **Σπυρ. Π. Λάμπρου** Διορθώσεις καὶ εἰκασταὶ εἰς τὴν Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτείαν ἐν Ἀστει τῆς 26 Φεβρουαρίου 1891. Πρὸς τοῦτοις σημειοῦσθωσαν **Ν. Γ. Πολίτου** Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία. Τρία εἰσαγωγικὰ μαθήματα εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Β' μέρους τῆς ἀριστοτελείου συγγραφῆς. Ἐν Ἀθήναις. 1894 (ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Παρασού), **Γ. Μπαρτ** Ἀριστοτέλους Πολιτεία Ἀθηναίων ἐκδοθεῖσα κατὰ τὰς νεωτάτας ἐρωπαικὰς ἐκδόσεις. Ἐν Ἀθήναις. 1898 καὶ **Τοῦ αὐτοῦ** Σχόλια εἰς τὴν Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτείαν. Ἐν Ἀθήναις. 1899. Προστεθῆτω δ' εἰς τὰς παντοίας ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τούτῳ μνημονευομένας συγγραφὰς καὶ ἐκεῖνας ὧν γίνεται μνεία παρὰ τῷ Busolt, Bauer καὶ Blass καὶ ἡ συγγραφὴ τοῦ Ἀμερικανοῦ George Willis Botsford The development of the Athenian Constitution ἡ ἐκδοθεμένη τῷ 1893 ὡς ἀρ. IV τῶν Cornell Studies in Classical philology, ἐν ᾗ εὐρεῖα γίνεται χρῆσις τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

κην τῆς προσθήκης τοῦ πολεμάρχου ἐγέννησε τὸ γενέσθαι τινὰς τῶν βασιλέων τὰ πολέμια μαλακοὺς. Καὶ δὲν στηρίζεται μὲν πιθανῶς ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς ὠρισμένην παράδοσιν ἱστορικὴν, ἀλλ' εἰς λόγους. Οὐχ ἦττον ἡ γνώμη, καθ' ἣν ἡ πολεμαρχία κατέστη πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἄρχοντος, φαίνεται ἐπαρκῶς δικαιολογούμενη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ ἄρχων οὐδὲν διώκει τῶν πατρίων, ἤτοι τῶν ἀρχαίων θυσιῶν καὶ τελετῶν τῶν τελουμένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πολεμάρχου. Οὐδ' εἶνε ἀπίθανος ἡ κατὰ μικρὸν μείωσις τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς διὰ τῆς εἰς ἰδίους ἄρχοντας κατανομῆς τῶν ἐξουσιῶν ἃς εὐρίσκομεν ἀρχῆθαι συνηνωμένους ἐν τῇ ὁμηρικῇ βασιλείᾳ, ἣτις ἔχει ὁμοῦ δικαιώματα στρατηγικά, δικαστικά καὶ ἀρχιερατικά. Δὲν λείπουν δὲ καὶ ἐν ἄλλαις ἐλληνικαῖς πολιτείαις ἀναλογίαι τοιούτων βαθμιαίων περιορισμῶν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας¹⁾.

Καὶ ἡ εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους δὲ χρόνους ἀναδίβασις τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἀρείου Πάγου, δι' οὗ συμπληροῦται ἡ εἰκὼν τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος τῶν πρὸ τοῦ Δράκοντος χρόνων, εἶνε πιθανωτάτη κατ' ἀναλογίαν τῆς ἐν τῇ ὁμηρικῇ βασιλείᾳ βουλῆς τῶν γερόντων.

Ἐν δὲ τῶν ζητημάτων τῆς πρὸ τοῦ Δράκοντος ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, ἅτινα δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὀριστικῶς λυθέντα μετὰ τὴν εὑρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, εἶνε τὸ τῆς ἀποπείρας ἐπὶ

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 3^α μέγισται δὲ καὶ πρῶται τῶν ἀρχῶν ἦσαν βασιλεῖς καὶ πολεμαρχοὶ καὶ ἄρχων· τούτων δὲ πρώτη μὲν ἡ τοῦ βασιλέως, αὕτη γὰρ ἦν ἡ πάτριος, δευτέρα δ' ἐπικατέστη πολεμαρχία διὰ τὸ γενέσθαι τινὰς τῶν βασιλέων τὰ πολέμια μαλακοὺς. . . . "Ὅτι δὲ τελευταία τούτων ἐγένετο τῶν ἀρχῶν (ἡ τοῦ ἄρχοντος) σημεῖον καὶ τὸ μὴ δὲν τῶν πατρίων τὸν ἄρχοντα διοικεῖν, ὥς περ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πολεμαρχος, ἀλλ' ἀπλῶς τὰ ἐπιθέτα· διὸ καὶ νεωστὶ γέγονεν ἡ ἀρχὴ μεγάλη, τοῖς ἐπιθέτοις αὐξήθη [ἱ]σα. Θ[εσ]μοθέται δὲ πολλοῖς ὕστερον ἔτεσιν ἠρέθησαν, ἥδη κατ' ἐνιαυτὸν αἰρουμένων τὰς ἀρχάς, ὅπως ἀναγράφαντες τὰ θέσμια φυλάττωσι πρὸς τὴν τῶν ἀμφισθητομένων κρίσιν· διὸ καὶ μόνη τῶν ἀρχῶν οὐκ ἐγένετο πλείων ἐνιαυσίας.

τυραννίδι τῆς ἐπιχειρηθείσης ὑπὸ τοῦ Κύλωνος. Περὶ ταύτης ἦτο γνωστὸν, ὅτι εἶχε γείνει τελουμένων Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, τοῦ Κύλωνος ὄντος ἤδη Ὀλυμπιονίκου. Ἀλλ' οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ ἐκυμαίνοντο μεταξὺ τῆς πρώτης Ὀλυμπιακῆς ἐορτῆς μετὰ τὰ Ὀλύμπια τοῦ 640 π. Χ., ἐν οἷς ἐνίκησεν ὁ Κύλων, καὶ τοῦ 598 π. Χ¹). Κατὰ ταῦτα δὲ ὑπῆρχον ἄλλοι μὲν οἱ ὀρίζοντες τὸ τέλος τοῦ πρώτου νομοθεσίας τοῦ Δράκοντος, ἄλλοι δὲ μετ' αὐτήν. Τούτων δὲ ἦτο καὶ ὁ Κούρτιος, ἀποδεχόμενος, εἰ καὶ μετὰ τινος δισταγμοῦ, ὡς ἔτος τῆς ἀποπειρας τοῦ Κύλωνος τὸ 612 π. Χ.²) κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Corsini, τοῦ πρώτου ἀποδεξαμένου ταύτην τὴν χρονολογίαν³). Ἀλλ' ἤδη πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ὑπῆρξαν οἱ ὑποστηρίζαντες, ὅτι ἡ ἀπόπειρα τοῦ Κύλωνος ἐγένετο πρὸ τοῦ Δράκοντος⁴). Ταύτην δὲ τὴν γνώμην δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὀριστικῶς νῦν ἐπικυρουμένην μετὰ τὴν εὗρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἥτις, ἀκέφαλος περὶ σωθεῖσα, ἄρχεται διὰ τῆς ἀφηγήσεως τῶν κατὰ τὸ Κυλώνειον ἄγος, εἰς ἣν ἔπονται τὰ περὶ τοῦ Δράκοντος⁵).

Ὅπως δὲ νέα εἶνε τὰ διδάγματα ἅτινα πορίζομεθα ἐκ τῆς

¹ Ἰδε Busolt Die griechischen Alterthümer ἐν τῷ τοῦ Iwan Müller Handbuch des klassischen Alterthums ἐκδ. β' σ. 76.—Τοῦ αὐτοῦ Griechische Geschichte ἐκδ. β' σ. 136 κ. εἰ.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 471 ἐν σημ.

³ Corsini Fasti Attici III σ. 64. Ἐν τῇ ἐμῇ πρωτοτύπῳ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος Τόμ. Α' σ. 178 εἶχον ἀποδεχθῆ κατὰ τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κύλωνος ὡς γενομένην μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Δράκοντος, καὶ δὴ ἐν ἔτος μετ' αὐτήν, τῷ 620 π. Χ. συμφωνήσας τῇ γνώμῃ τοῦ Clinton Fasti Hellenici Τόμ. Β' σ. 212 καὶ Peter Griechische Zeittafeln σ. 30.

⁴ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. α' Τόμ. Α' σ. 498 σημ. 8. Ἰδε καὶ Wright The date of Cylon ἐν τοῖς Harvard studies Τόμ. Γ' (1892).

⁵ Ἦδη ὁ Kenyon πρῶτος (ἐκδ. β' σ. 1 κ. εἰ. ἐν σημ.) παρετήρησεν, ὅτι πρέπει νὰ ἐπανορθωθῶσι τὰ τῆς χρονολογίας τῆς Κυλωνείου ἀποπειρας, ἣν ὀρίζει γενομένην ἢ τῷ 632 π. Χ. ἢ τῷ 628 π. Χ. καθ' ὅτι ἀμφότερα ταῦτα τὰ ἔτη εἶνε Ὀλυμπιακά. Καὶ ὁ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 55 ἀφηγεῖται τὰ περὶ τοῦ Κύλωνος πρὸ τοῦ Δράκοντος ἀνευ εἰδικωτέρας χρονολογήσεως. Τὰ δὲ μεταξὺ τῆς νίκης τοῦ Κύλωνος ἐν Ὀλυμπίᾳ τῷ 640 π. Χ. καὶ τοῦ Δράκοντος Ὀλυμπιακά ἔτη ὧν ἐν εἶνε πάντως κατὰ τὴν παρὰ Θουκυδίδῃ (I, 136) διήγησιν τὸ καθ' ὃ ἐγένετο τὸ τέλος τοῦ Κύλωνος, εἶνε τὸ 636, 632, 628 καὶ 624 π. Χ.

Ἀθηναίων πολιτείας περὶ τοῦ ἐπὶ Δράκοντος πολιτεύματος. Πάντες γινώσκουσιν, ὅτι μέχρι τοῦδε ἢ εἰς τέσσαρας τάξεις, τοὺς πεντακισιομεδίμνους, τοὺς ἱππεῖς, τοὺς ζευγίτας καὶ τοὺς θῆτας, διαίρεσις τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν ἔθεωρεῖτο κατασταθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Σόλωνος. Ἀλλ' ἄλλα διδάσκει ἡμᾶς ὁ Ἀριστοτέλης. Περὶ τῶν τελευτῶν τούτων ποιεῖται λόγον ἤδη ἐν τοῖς περὶ Δράκοντος, χωρὶς δὲ νάναγράφῃ εἰς αὐτὸν τὴν εἰς τὰς τάξεις ταύτας διαίρεσιν, ἀλλ' οἶονεῖ περὶ καθεστῶτος ἤδη θεσμοῦ πραγματευόμενος. Κατὰ δὲ ταῦτα ὀρθῶς ὑπὸ τῶν πλείστων ἐν τοῖς νεωτέροις ἢ τοιαύτῃ διαίρεσις θεωρεῖται οὐ μόνον μὴ κατασταθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Δράκοντος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Δράκοντος προγενεστέρα. Καὶ ὁ μὲν Busolt θεωρεῖ αὐτὴν γενομένην περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος καὶ οὖσαν τρανὸν μαρτύριον τῆς ἐπιτελουμένης διαλύσεως τῆς πατριαρχικῆς ἀριστοκρατίας τῶν ἐξ αἵματος εὐπατρίδων ¹⁾. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ von Wilamowitz - Möllendorff ἀναφέρει τὴν διαίρεσιν ταύτην εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 650 π. X. χρόνους ²⁾. Δὲν πρέπει δ' οὐχ ἥττον νάποσιωπήσωμεν, ὅτι ὑπάρχουσιν οἱ ἀντιτιθέμενοι εἰς τοσοῦτον ἀρχαίαν κατάστασιν τῆς εἰς τέλη διαιρέσεως τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπολαμβάνοντες, ὅτι αὕτη κατεστάθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Σόλωνος. Κυριώτατοι δὲ τῆς γνώμης ταύτης ἀντιπρόσωποι εἶνε ὁ Ἐδουάρδος Meyer ³⁾ καὶ ὁ Beloch ⁴⁾. Ἀλλὰ, θὰ ἐρωτήσῃ ὁ ἀναγνώστης, πῶς οἱ οὕτω φρονούντες δικαιολογοῦσι τὴν ἀποδοχὴν τοιαύτης γνώμης, ἂν οὐ ὁ Ἀριστοτέλης, στηριζόμενος πάντως εἰς τὰς πρὸ αὐτοῦ προκειμένους πηγὰς, παριστάνει ἤδη ἐπὶ Δράκοντος ὑφισταμένην τὴν εἰς τέλη διαίρεσιν τῶν πολιτῶν; Ἡ τοιαύτη εἰς τὰ μέχρι τοῦδε παραδεδο-

¹⁾ Busolt Griechische Geschichte έκδ. β' Τόμ. Α' σ. 180 καὶ 265 σημ. 4. Πρὸς τὸν αὐτὸν ἐν Philologus Τόμ. L, σ. 393 κ. ἑ.

²⁾ Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 51 κ. ἑ.

³⁾ Eduard Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β'. Ἐν Στουτγάρδῃ. 1893 σ. 653 κ. ἑ.

⁴⁾ Julius Beloch Griechische Geschichte. Ἐν Στρασβούργῳ. 1893 Τόμ. Α' σ. 324.

μένα ἐμμονή καὶ ἀθέτησις τῶν νέων διδαγμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους ἔγκειται εἰς τὴν εἰκασίαν, ὅτι τὸ περὶ τοῦ Δράκοντος πραγματευόμενον μέρος τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἀντικατοπτρίζει τὰς ἐνεργείας τῶν ὀλιγαρχικῶν τοῦ ἔτους 411 π. Χ., οἵτινες διὰ τῆς ψευδοῦς παραστάσεως τῶν κατὰ τὸν Δράκοντα ἠθέλησαν νὰ ὑποστηρίξωσι τοὺς ἰδίους ἑαυτῶν θεσμούς, ὃ δὲ Ἀριστοτέλης ἔγεινε θῦμα τῶν οὕτω παραστησάντων τὰ πράγματα. Καὶ δὲν εὐρέθησαν μὲν οἱ ἀποδεχθέντες τὴν γνώμην τοῦ Headlam¹⁾ καὶ τὴν τοῦ Reinach²⁾, καθ' ἣν τὸ εἰς τὰ περὶ τοῦ Δράκοντος ἀναφερόμενον τέταρτον κεφάλαιον τῆς Ἀθηναίων πολιτείας εἶνε ὑποβολιμαῖον ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις παρεντεθὲν εἰς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν. Ἀλλὰ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς γνώμας ταύτας σήμερον μετὰ τὰς ἐρεῦνας μάλιστα τοῦ Keil καὶ τοῦ von Wilamowitz-Möllendorff δύναται νὰ θεωρηθῇ κρατοῦσα ἡ γνώμη τῆς γνησιότητος καὶ ἀκριβείας τῶν εἰς τὸν Δράκοντ' ἀναφερομένων μαρτυριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους³⁾.

Γενομένης δὲ κατὰ ταῦτα δεκτῆς παρὰ τῶν πλείστων τῆς γνώμης, ὅτι τὰ τέσσαρα τέλη ὑπῆρχον καὶ πρὸ τοῦ Δράκοντος, οἱ νεώτεροι ἐρευνηταὶ προσεπάθησαν νὰ ἐξεύρωσι τὸν χαρακτῆρα τῆς διαιρέσεως ταύτης. Καὶ τὴν μὲν ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις κατὰστασιν τῆς ἐκ τοῦ τιμήματος διακρίσεως τῶν πολιτῶν φαίνονται δεικνύοντ' αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν τελῶν. Καὶ δὴ ὑπολαμβάνεται τοῦτο μὲν, ὅτι τὰ ὀνόματα ταῦτα δὲν ἐδήλουν ἀρχῇθεν ἰδίας τάξεις οὐσίας τετιμημένης, ἀλλ' ἦσαν δηλωτικὰ τῆς ιδιότητος τῶν εἰς αὐτὰς τασσομένων⁴⁾, τοῦτο δ' ὅτι διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Δράκοντος

¹ Headlam ἐν τῇ Classical Review 1891 σ. 166.

² Théodore Reinach ἐν τῇ Revue des études Greeques Τόμ. Δ' σ. 82.

³ Bauer Die Forschungen zur griechischen Geschichte σ. 450. Ν. Γ. Πολίτου Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία σ. 17 κ. ἑ. "Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 611 κ. ἑ.

⁴ Th. Gomperz Die Schrift vom Staatswesen der Athener. Ἐν Βιέννῃ. 1891 σ. 40 κ. ἑ. "Ἰδε καὶ Gilbert Griechische Staatsalterthümer Τόμ. Α' ἔκδ. β' σ. 144 (ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 139 κ. ἑ.). Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἔκδ. β' σ. 138 κ. ἑ.

πολιτικῆς μεταβολῆς ἢ τῶς πλουτοκρατικωτέρα καὶ γεωργικωτέρα πολιτεία, ἐν ᾗ ἐκράτουν οἱ πεντακοσιομέδιμνοι καὶ οἱ ζευγῖται ¹⁾, ἀπέβη στρατιωτικωτέρα διὰ τῆς εἰς τὴν πολιτείαν συμμετοχῆς τῶν ἱππέων, οἵτινες οὐχ ἤττον ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐπατριδῶν ²⁾. Ζήτημα δὲ εἶνε κατὰ πόσον οἱ πεντακοσιομέδιμνοι ἐν τοῖς πρὸ τοῦ Δράκοντος χρόνοις εἰσέφερον ἀνάλογον ἐκ τιμῆματος τέλος, ἅτε περιβαλλόμενοι τὰς ἀνωτάτας τῆς πολιτείας ἀρχάς. Ἐπὶ δὲ τοῦ Δράκοντος ἡ πολιτεία προσέλαβε καὶ αὐτόχρημα τιμοκρατικὸν χαρακτῆρα, τῶν τελῶν ὀρισθέντων κατὰ τιμῆματ' ἀναφερόμενα πιθανῶς ὅχι εἰς τὴν ἐτησίαν πρόσδοον, ἀλλ' εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ κεφαλαίου τῶν ἐγγείων κτήσεων. Ἄλλως δὲ τὸ ὄνομα τῶν πεντακοσιομεδίωνων ὑποδεικνύει καὶ τῆς τάξεως ταύτης τὴν πρὸ τοῦ Σόλωνος ὕπαρξιν, ἅτε ὑποδηλοῦν χρόνους καθ' οὓς δὲν εἶχεν ἔτι ἀναπτυχθῆ ἐν Ἀττικῇ ἡ παραγωγή ἐλαίου καὶ οἴνου, ἐπειδὴ ὁ μέδιμνος ἦτο μέτρον τῶν ξηρῶν προϊόντων, ἦτοι τοῦ σίτου καὶ τῆς κριθῆς, ὁ δὲ Σόλων ἐπεξέτεινε τὴν ἔννοιαν τῶν πεντακοσιομεδίωνων καὶ εἰς τοὺς παράγοντας πεντακόσια μέτρα τὰ συνάμφω ξηρὰ καὶ ὑγρὰ, συγκατελογίσθησαν δῆλα δὴ εἰς τὴν παραγωγὴν οὐ μόνον μέδιμνοι σίτου ἢ κριθῆς, ἀλλὰ καὶ μετρηταὶ οἶνου ἢ ἐλαίου.

Τοιαῦτα εὖρε τὰ τῆς πολιτείας ὁ Δράκων καὶ ἐπὶ τοσοῦτον μετερρῦθμισε αὐτὰ, ὅτε ἀνετέθη εἰς αὐτὸν τὸ νομοθετικὸν ἔργον.

¹⁾ O Cichorius (Zu den Namen der attischen Steuerklassen ἐν τοῖς Griechische Studien H. Lipsius dargebracht. Ἐν Λειψία 1894 σ. 135 κ. ἑ.) καὶ τῶν ζευγῖται τὸ ὄνομα ἀποδέχεται δηλοῦν ἀρχῆθαι ὅχι ἀσχολίας γεωργικῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦτο συνεισφέροντος πρὸς τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν τῆς χώρας, ἅτε τῆς λείξεως ζεύγους, ἐξ ἧς οἱ ζευγῖται, μὴ σημαίνουσιν ζεύγος βοῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ ζυγόν, ἦτοι τὴν τάξιν τῆς φάλαγγος. Τὸ δὲ ὄνομα τῶν πεντακοσιομεδίωνων, ἅτε μὴ ἔχον στρατιωτικὴν σημασίαν, ἀλλὰ οἰκονομικὴν, θεωρεῖ νεώτερον, δηλοῦν ἀρχῆθαι τοὺς πλουσιωτέρους τῶν γαιοκτημόνων τῆς τάξεως τῶν ἱππέων.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 4· ἀπέδοτο μὲν ἡ πολιτεία τοῖς δὲ πλεονεχέουσιν. Πρὸς. Bunsolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. β' σ. 138. Τοῦ αὐτοῦ Griechische Geschichte ἐκδ. β' τόμ. Β' σ. 182 κ. ἑ. 3. Gilbert Griechische Staatsalterthümer ἐκδ. β' σ. 144 (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 139). Lipsius Griechische Alterthümer τόμ. Α' σ. 339.

Καὶ μέχρι τοῦδε μὲν οἱ ἱστορικοὶ, ἐρειδόμενοι εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Πausanίου¹⁾ λεγόμενα Δράκοντος Ἀθηναίοις θεσμοθετήσαντος, ἔλεγον ἄρχοντα τὸν Δράκοντα. Ἀλλ' ἐκ τῆς ῥητῆς τοῦ Ἀριστοτέλους μαρτυρίας²⁾ διδασκόμεθα, ὅτι ὁ Δράκων ἔθηκε τοὺς θεσμοὺς ἐπὶ ἄρχοντος Ἀρισταίχμου. Καὶ δὲν γινώσκωμεν μὲν ἄλλοθεν ὠρισμένως τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ νέον τοῦτο διδάγμα δὲν ἄγει εἰς μεταβολὴν τοῦ χρόνου τῆς νομοθετικῆς δράσεως τοῦ Δράκοντος, ἐπειδὴ τὰ κατ' αὐτὸν φαίνονται ἄλλως γινώσκοντες καὶ ὁρθῶς περίπου τοῦλάχιστον βρίσαντες οἱ ἀρχαῖοι· κατὰ ταῦτα δὲ δυνάμεθα νὰ ἐμμείνωμεν καὶ τώρα εἰς τὸ ἔτος 624 π. Χ. ὡς ἔτος τῆς θεσμοθεσίας τοῦ Δράκοντος. Καὶ ἄρχων μὲν δὲν ὑπῆρξεν ὁ Δράκων, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ ὑπῆρξε τῶν ἐξ θεσμοθετῶν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀρισταίχμου³⁾. Ἄν δὲ πράγματι οὕτως ἔχη τὸ πρᾶγμα, τὸ θεσμοθετήσαντος τοῦ Pausanίου πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ κυριολεκτικῶς ὡς σημαῖνον τὴν ἀρχὴν θεσμοθέτου.

Ἀλλ' ὅποια ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὸν Δράκοντ' ἀνατεθεῖσα ἐντολὴ καὶ κατὰ πόσον εὐρὺ πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ ἔργον αὐτοῦ; Ἀνέλαβεν ἔργον καθ' ὅλου πολιτικῆς συντάξεως τῆς χώρας ἢ μόνον γραφῆς τακτῶν θεσμῶν; Μέχρι τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἐπιστεύετο, ὅτι ὁ Δράκων μόνον τὸ ἀστικὸν δίκαιον κατέγραψεν, ἐστηρίζοντο δὲ κυρίως εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τοῖς Πολιτικοῖς λεγόμενα Δράκοντος δὲ νόμοι μὲν εἰσὶ, πολιτεία δ' ὑπαρχούσῃ τοὺς νόμους ἔθηκε⁴⁾. Τὸ δὲ χωρίον τοῦτο καὶ μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἠθέλησάν τινες νὰ θεω-

¹⁾ Πausanίον IX, 36, 8.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 4· ἐπ' Ἀρισταίχμου ἄρχοντος Δράκων τοὺς θεσμοὺς ἔθηκε.

³⁾ von Wilamowitz-Möllerndorff Aristoteles und Athen Tόμ. B' σ. 56. Busolt Griechische Staats- und Rechtsalterthümer έκδ. β' Tόμ. A' σ. 137 σημ. 6. Τοῦ αὐτοῦ Griechische Geschichte έκδ. β' Tόμ. A' σ. 173 σημ. 2, σ. 224. Lipsius Griechische Alterthümer σ. 339.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Πολιτ. II, 9, 9 σ. 1274 α.

ρήσωσιν ισχυρόν, ἐν ᾧ τοῦτο ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου ἔχει ἀποδειχθῆ ὑποβολιμαῖον. Ἄλλως δ' ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ¹⁾ διδασκόμεθα ῥητῶς τοῦτο μὲν, ὅτι ἐπὶ Δράκοντος ἐπῆλθε νέα πολιτικὴ μεταβολὴ ἐν Ἀθήναις, τοῦτο δ' ὅτι τότε πρῶτον ἀνέγραψαν νόμους οἱ Ἀθηναῖοι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ θέσμια, ἥτοι τὰ κατ' ἔθιμον δίκαιον τῶν εὐπατριδῶν, ὅπερ ἦτο ἤδη ἀναγεγραμμένον ὑπὸ τῶν θεσμοθετῶν ²⁾).

Τὴν δ' εἰς αὐτὸν δοθεῖσαν ἱκανῶς εὐρεῖαν ἐντολὴν ἐξετέλεσεν ὁ Δράκων εἰς πολλὰς μὲν πλείστου λόγου ἀξίας προβάς μεταβολὰς, δι' ὧν προεχώρησεν ἔτι μᾶλλον τὸ ἤδη ἀρξάμενον ἔργον τῆς διαλύσεως τῆς ἐπικρατήσεως τῶν εὐπατριδῶν, ἀλλὰ μὴ ἐπιχειρήσας τὸ γενναϊότερον ἐκείνο βῆμα, εἰς ὃ προέβη ὁ Σόλων, ἀφ' ἧς ἀρχῇ δημοκρατίας ἐγένετο κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ³⁾, ἐν ᾧ τὸν ὀλιγαρχικὸν χαρακτῆρα τῆς πολιτείας τοῦ Δράκοντος δεικνύει ἡ ἔκφρασις τοῦ Ἀριστοτέλους, καθ' ἣν αὕτη ἦτο σύνεγγυς τῇ καλομένῃ πολιτείᾳ ⁴⁾.

Κατεστάθησαν δ' ἐπὶ Δράκοντος τὰ τῆς πολιτείας ὥδε. Πολιτικά δικαιώματα ἔλαβον οἱ παρεχόμενοι ὄπλα, ἥτοι οἱ δυνάμενοι νὰ προμηθευθῶσιν ἐξ ἰδίων πλήρη πανοπλίαν ὑπλίου, οἱ δὲ τοιοῦτοι πολῖται εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ καταλαμβάνειν τὰς ἐλάττους ἀρχάς. Οἱ δὲ ἀνώτατοι ἄρχοντες, ἥτοι οἱ ἐννέα, καὶ οἱ ταμίαι ἐξελέγοντο ἐκ τῆς τάξεως τῶν πεντακκοσιομεδίωνων καὶ ὤφειλον νὰ ἔχωσιν ὠρισμένην οὐσίαν ἐλευθέραν ⁵⁾,

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 41, 2· μετὰ δὲ ταύτην (τὴν ἐπὶ Θησέως) ἡ ἐπὶ Δράκοντος (πολιτείας τάξις), ἐν ἣ καὶ νόμους ἀνέγραψαν πρῶτον.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 3, 4· ὅ[τε]ς μ[ε]θ[ε]ταί[ε]ται δὲ πολλοῖς ὕστερον ἔτεσιν ἡρέθησαν, ἡ δὲ κατ' ἐνιαυτὸν αἵρουμένων τὰς ἀρχάς, ὅπως ἀναγράφαντες τὰ θέσμια φυλάττωσι πρὸς τὴν τῶν ἀμφισβητουμένων κρίσιν.

³⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 41.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Πολιτ. VI, 4, 1.

⁵⁾ Οὐκ ἐλάττω δὲ καμνῶν κατὰ τὸν κώδικα τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς φαίνεται ἐφαρμένους ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰς ἑκατὸν μνᾶς κατ' ἐλάχιστον θρόν (οὐκ ἐλάττον ἢ ἑκατὸν μνῶν) ὡς ὤφειλον νὰ ἔχωσιν οἱ ἐκλεγόμενοι στρατηγοὶ καὶ

ὁμοίως δὲ ὠρισμένον τίμημα ὑπηκούετο πρὸς ἐκλογὴν τῶν στρατηγῶν καὶ ἱππάρχων. Πρὸςθετος δὲ ὑποχρέωσις τῶν δυναμένων νὰ ἐκλεχθῶσιν ὡς στρατηγῶν καὶ ἱππάρχων ἦτο τὸ νὰ ἔχωσι παῖδας ἐκ γαμετῆς γυναικὸς γνησίους ὑπὲρ δέκα ἔτη γεγονότος. Καὶ αἰρετοὶ μὲν ἐξηκολούθησαν ὄντες οἱ κατὰ τοιοῦτον τιμοκρατικὸν σύστημα ἐκλεγόμενοι ἄρχοντες, ταμίαι, στρατηγοὶ καὶ ἱππαρχοί. Ἡ δὲ κλήρωσις εἰσῆχθη διὰ τὰς ἐλάσσονας ἀρχὰς καὶ τὴν συμπαρεδρείαν εἰς τὸ νέον πολιτικὸν σῶμα, ὅπερ ἱδρύσεν ὁ Δράκων, τὴν βουλὴν, ἣτις κακῶς μέχρι τοῦδε ἐνομιζέτο τὸ πρῶτον εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σόλωνος, ἀποδεικνύεται δὲ νῦν εἰσαχθεῖσα ἤδη ὑπὸ τοῦ ἀρχαιότερου νομοθέτου μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι ἡ δρακοντεία βουλὴ συνέκειτο ὅχι ἐκ τετρακοσίων, ἀλλ' ἐκ τετρακοσίων καὶ ἑνός. Ἐκληροῦντο δὲ οἱ τε βουλευόντες καὶ οἱ τὰς ἄλλας κληρωτὰς ἀρχὰς ἄρχοντες ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη γεγονότων, δὲν ἐπετρέπετο δὲ νὰ ἄρξῃ ὁ αὐτὸς δις πρὶν ἢ πάντες οἱ λοιποὶ οἱ ἔχοντες τὰ προσόντα βουλεύσωσιν ἢ ἄρξωσιν τινα τῶν ἐλασσόνων ἀρχῶν. Κατὰ ταῦτα γενομένης καθ' ἕκαστον ἔτος τῆς κληρώσεως τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων ἀπεκλείοντο οἱ ἡδὴ βουλευσάντες καὶ ἄρξαντες, μόνον δ' ὅτε ἅπαντες οἱ δικαιούμενοι εἶχον βουλεύσει ἢ ἄρξει, ἤρχιζε καὶ πάλιν ἢ ἐκ περιτροπῆς συμπερίληψις τῶν καὶ πρότερον βουλευσάντων ἢ ἀρξάντων. Ἡ ἐκ περιτροπῆς δ' ἐκλογὴ ἐννοητέα πάντως ἀναφερομένη ὁμοῦ εἰς τε τὸ βουλεύειν καὶ τὸ τὰς ἐλάσσονας ἀρχὰς ἄρχειν, δὲν πρέπει δὲ

ἱππαρχοί. Ἰδε Gilbert ἑλλ. μεταφρ. *N. Γ. Πολίτου* Τόμ. Α' σ. 145 σημ. 2. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Busolt *Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer* ἑκδ. β' σ. 139 πεντακοσιομεδιδμοὺς τῶν πρὸ τοῦ Σόλωνος χρόνων εἶχε κτήματα ἀντιστοιχοῦντα πρὸς κεφάλαιον τοῦλάχιστον ἑκατὸν αἰγινάων μνῶν. Ἰδε *Τὸν αὐτὸν* ἐν *Philologus* Τόμ. L, σ. 396. Ὁ von Wilamowitz-Möllendorff *Aristoteles und Athen* Τόμ. Α' σ. 79 κ. ἑ., ὅστις ὁμοίως εὕρισκει ἀδύνατον τὴν ἀναλογίαν δέκα μνῶν πρὸς ἑκατὸν διὰ τοὺς ἄρχοντας καὶ ταμίαις ἐξ ἑνὸς καὶ τοὺς στρατηγοὺς καὶ ἱππάρχους ἐξ ἄλλου, ἀποδέχεται ὡς πιθανὸν ἀριθμὸν διὰ τοὺς πρῶτους διακοσίας μνάς, ἦτοι τὸ διπλοῦν τῶν ἀρχόντων καὶ ταμιῶν, ἀλλὰ συγχρόνως παρατηρεῖ, ὅτι δυσχερεστάτη εἶνε ἄλλως ἢ ἐν τοῖς καιμένοις διόρθωσις ἐφθαρμένων ἀριθμῶν.

νάποδεχθῶμεν, ὅτι δι' ἐκάστην ἀρχὴν ὑπῆρχεν ἰδίᾳ περιτροπή ¹⁾. Ἰδίᾳ δὲ ζημία ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς βουλευτάς τοὺς ἀπουσιάζοντας ἐκ τῆς βουλῆς ἢ τῆς ἐκκλησίας, ἥτις ὑπελογίζετο κατ' ἀναλογίαν τοῦ τέλους εἰς ὃ ἀνήκεν ὁ τιμωρούμενος καὶ ἀνήρχετο εἰς τρεῖς μὲν δραχμάς διὰ τὸν πεντακοσιομέδιμνον, δύο δὲ διὰ τὸν ἱππέα καὶ μίαν διὰ τὸν ζευγίτην.

Οἱ δὲ στρατηγοὶ ἦσαν πιθανῶς τέσσαρες, ὅσαι καὶ αἱ φυλαί, ἡ δὲ κατάστασις αὐτῶν δὲν ἔγεινεν ἴσως τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Δράκοντος, ἀλλὰ δυνάμεθα νάποδεχθῶμεν, ὅτι τὸ πρῶτον εἰσῆχθη μετὰ τὸ Κυλώνειον ἄγος πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ἰσχύος τοῦ πολεμάρχου, ὅστις διατηρεῖ οὐχ ἥττον τὴν προεδρίαν τῶν στρατηγῶν καὶ ὅτε οὗτοι ηὐξήθησαν ἔπειτα σὺν ταῖς φυλαῖς εἰς δέκα ἐπὶ Κλεισθένους. Ἀληθῶς δ' ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Ἡροδότου περὶ τῶν κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος γίνεται σαφές, ὅτι ὁ πολέμαρχος ἔχει μὲν ἀκόμη τὸ δικαίωμα τῆς προεδρίας ταύτης, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν συλλήβδην ἀρχιστρατηγίαν τῆς στρατιᾶς, ἣν ἔχουσιν ἐκ περιτροπῆς οἱ στρατηγοὶ ²⁾.

Οἱ δ' ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀποχωροῦντες ἄρχοντες εἰσῆρχοντο εἰς τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν, ἥτις φύλαξ ἦν τῶν νόμων καὶ διετήρει τὰς ἀρχάς, ὅπως κατὰ τοὺς νόμους ἄρχωσιν. Ὁ δὲ ἀδικοῦμενος εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς εἰσαγγελίας πρὸς τὴν βουλὴν τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ³⁾, οἵτινες ἦσαν ἰσόβιοι. Ἄλλως δὲ ἡ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν βουλή τὴν μὲν τάξιν εἶχε τοῦ διατηρεῖν τοὺς νόμους, διώκει δὲ τὰ πλεῖστα καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἐν τῇ πόλει, καὶ κολάζουσα καὶ ζημιοῦσα πάντας τοὺς ἀκοσμοῦντας κυρίως ⁴⁾. Καὶ εἶνε μὲν κατὰ ταῦτα μεγάλη ἀκόμη κατὰ τὴν ἐπὶ Δράκοντος πολιτειακὴν τάξιν ἡ ἐξουσία τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς, ἀλλ' οὐχ ἥττον ὁ Δράκων ἐμείωσε τὰ δικαιώματ'

¹ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 339 σημ. 2.

² Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer έκδ. β' σ. 140 κ. ε.

³ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 4, 4.

⁴ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 3, 6.

αὐτῆς, τοῦτο μὲν ἀφαιρέσας ἦν πρότερον ὁ Ἄρειος πάγος ἐξήσκει εὐρεῖαν δικαστικὴν δικαιοδοσίαν, τοῦτο δὲ καταστήσας τὴν ἐκ τετρακοσίων καὶ ἐνὸς βουλὴν, ἥς ἄλλως τὰ δικαιώματα κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦ Δράκοντος δὲν γινώσκομεν, ὥς οὐδὲ τὰ τῆς ἐκκλησίας.

Τοιαύτη ἐν συνόψει ἡ ἐπὶ Δράκοντος πολιτεία τῶν Ἀθηναίων. Ἐκ δὲ τῶν νόμων αὐτοῦ γινώσκομεν μόνον τὰ περὶ τῶν φονικῶν, οὓς, ἀρίστους ὄντας, διετήρησαν, ὥς γνωστὸν, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μετὰ τὸν Σόλωνα.

Τὰ δὲ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἔτη τὰ μεσάζοντα μεταξὺ τῆς νομοθεσίας τοῦ Δράκοντος καὶ τῆς τοῦ Σόλωνος εἶνε κατὰ τοῦτο ἄξια λόγου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηναίων, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐξεφάνη ἡ ἀνάγκη τῆς καθησυχάσεως τῶν πνευμάτων, ἅτινα καὶ μετὰ τὴν κατάστασιν τοῦ Δρακοντείου πολιτεύματος ἐξηκολούθουν νὰ εἶνε τεταραγμένα ἔνεκα τῶν ἐπακολούθων τοῦ κυλωνείου ἄγους. Οὐδ' ἄλλως δ' ἤρκεσεν ἡ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος ὅπως παράσχη εἰς τὰς Ἀθήνας ἡσυχίαν διαρκῆ. Ἡ κατὰ μικρὸν αὐξάνουσα ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μεταβάλλει τὰς οἰκονομικὰς συνθήκας καὶ ἀναστατόνει τὰ κατὰ τὴν κτῆσιν τῆς γῆς, πολλοὶ τῶν μικρῶν ἀγρῶν συγκεντροῦνται εἰς ὀλίγας χεῖρας, οἱ μικροὶ ἀγρόται ὁμολογοῦσι χρέη δυσβάστακτα ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν ἀγρῶν καὶ τοῦ σώματος, οἱ δ' ἐκτῆμοροι οἱ καλλιεργοῦντες τὰς γαίας τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων δὲν δύνανται πλέον νὰ ποζήσωσιν ἐκ τῆς μορτῆς τοῦ ἔκτου τῶν γεωργουμένων ἀγρῶν. Ἐντεῦθεν δὲ πολλοὶ τῶν ἐπὶ τῷ σώματι ὑπεργύων ἐξηγόραποδίζοντο εἰς τὴν ξένην καὶ αἱ γαῖαι ἔστενον ὑπὸ τὸ βάρος τῶν λιθίνων ὅρων τῶν ὑποθηκῶν. Καθ' ὅλου δὲ οἱ πολλοὶ ἐδούλευον εἰς τοὺς ὀλίγους ¹⁾ καὶ ἡ χώρα δι' ὀλίγων ἦν ²⁾. Εἰς τὰ δεινὰ δὲ ταῦτα προσετίθετο καὶ ἡ μείωσις τοῦ ἀξιώματος τῆς πόλεως ἔνεκα τῆς ἀπωλείας τῆς Σαλαμῖνος καὶ ἡ ἠθικὴ ὁδύνη τῶν πολιτῶν ἐπὶ τῷ μεγαρικῷ πολέμῳ.

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 5, 1.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 4, 5.

Ὁ δὲ ἀνὴρ, πρὸς οὗ τὸ ὄνομα συνδέεται ἡ θεραπεία τούτων τῶν δεινῶν, εἶνε Σόλων ὁ Ἐξηκεστίδου, οὗ γνωστὴ εἶνε ἡ ἀνάμιξις εἰς τὰ κατὰ τὴν Σαλαμῖνα καὶ ἡ δι' αὐτοῦ ἀνάκτησις τῆς νήσου ἐν ἔτει 600 π. Χ., ἐξ ἑτῆ πρὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀρχῆς, καθ' ὃν ἔγραψε τοὺς νόμους. Καὶ συνετέλεσαν μὲν εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς ἄρχοντος, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ γραφὴ νόμων, αἱ περὶ τὴν Σαλαμῖνα πρότεροι αὐτοῦ ὑπηρεσίαι· ἀμφιβαλλόμενον δ' εἶνε, ἂν πλὴν αὐτῶν ἡ πόλις εἶχε καὶ ἄλλους λόγους εὐγνωμοσύνης πρὸς αὐτὸν, ἀναφερομένους εἰς τὴν καθησύχασιν τῆς ἑνέκα τοῦ κυλωνείου ἄγους ταραχῆς τῶν πνευμάτων. Καὶ δὴ εἰς τὴν κατεύνασιν ταύτης ἀπεσκόπει πάντως ἡ ὑπὸ τῶν κατωτέρων τάξεων πιθανῶς ἀπαιτηθεῖσα καὶ δεικνύουσα τὴν ἀντίθεσιν αὐτῶν πρὸς τὰς προνομιούχους τάξεις τῶν εὐπατριδῶν καθαρισ τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Κρητὸς Ἐπιμενίδου¹). Ἀλλὰ ζήτημα εἶνε κατὰ πόσον ἡ καθαρισ τοῦ Ἐπιμενίδου εἶνε ἀποτέλεσμα συνεννοήσεως ἢ φιλίας αὐτοῦ πρὸς τὸν Σόλωνα²).

¹ Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς γνώμας τῶν ὑπολαμβανόντων μυθώδεις τὰς διηγήσεις περὶ τοῦ Ἐπιμενίδου (Erwin Rhode ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXXIII σ. 525 κ. ἑ. Niese Historische Untersuchungen für Arnold Schäfer σ. 13 κ. ἑ. Töpffer Attische Genealogie σ. 141 κ. ἑ., Wright ἐν Harvard Studies in classical Philology Τόμ. III σ. 66 κ. ἑ. Eduard Meyer Geschichte des Alterthums εκδ. β' Τόμ. Β' σ. 639 κ. ἑ.) καὶ τῶν καταδιδαζόντων αὐτὸν εἰς τοὺς περὶ τὸ 500 π. Χ. χρόνους (Kern De Orphei, Epimenidis, Pherecydis theogoniis. Robert ἐν γ' εκδ. τῆς τοῦ Preller Griechische Mythologie Τόμ. Α' σ. 146. Lösschke De Pausaniae descriptione urbis Athenarum quaestiones σ. 24) ὁ Diels (Über Epimenides von Kreta ἐν τοῖς Sitzungsberichte der Berliner Akademie. 1891 σ. 387 κ. ἑ.) διέκρινε τὸν Ἐπιμενίδην τὸν καθήραντα τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ ἄγους καὶ τὸν ὁμώνυμον τὸν ἐν τῇ γραμματολογίᾳ μνημονευόμενον καὶ γράψαντα ὄψθεν ὀρφικὰς συγγραφάς καὶ συλλέξαντα χρησμούς. Οὗτος μὲν ὁ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος (Νόμ. Ι σ. 642 D) μνημονευόμενος ὡς προφητεύων δέκα ἔτη πρὸ τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος. Ὁ δ' Ἐπιμενίδης ἐκεῖνος, οὗ τὴν ἐν Ἀθήναις γενομένην καθάρσιν βητικῶς μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης (ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ Ι' Ἐπιμενίδης δ' ὁ Κρητὴς ἐπὶ τοῦτοῖς ἐκάθηρε τὴν πόλιν) οὐδαμῶς πρέπει νὰ μισθωτῇ, ἐκάθηρε δὲ τὴν πόλιν ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦ Σόλωνος. Εἰς τοῦτον δ' ἀναφερόμενοι μετὰ τὴν ἐξίσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν κατεσκευάζον χρησμούς χάριν καταπολεμήσεως τῶν καὶ πάλιν αὐξηθέντων Ἀλκμαϊωνιδῶν, τότε δὲ καὶ παρεστάθη ὁ ἀρχαῖος πρופήτης ὡς μετὰ μακρὸν ὕπνον ἐκ νέου ἐξεγερθεὶς.

² Ἄγους μὲν αὐτὰ τὰ πράγματα εἰς τὴν χρονολόγησιν τῆς καθάρσεως τῶν Ἀθηναίων

Ἀλλὰ καὶ ἄνευ ἀναμίξεως τοῦ Σόλωνος εἰς τὰ τῆς καθάρσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἐπιμενίδου, τὸ ἐκ τῶν Κοδριδῶν ἐπιφανὲς αὐτοῦ γένος, ἡ δι' αὐτοῦ διάσωσις τῆς Σαλαμῖνος¹⁾ καὶ ὁ

ὑπὸ τοῦ Ἡρότου Ἐπιμενίδου ὡς γενομένης περὶ τοὺς χρόνους τοὺς ἀμέσως προηγούμενας τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος, ποικιλλοῦσι δὲ καὶ αἱ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος περισωθεῖσαι χρονολογίαι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 604-597 (ἴδε Busolt Griechische Geschichte έκδ. β' Τόμ. Β' σ. 211 ἐν σημ.), ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ οὐδένα ποιεῖται λόγον περὶ ἐπικοινωνίας τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Ἐπιμενίδου, κατὰ ταῦτα δὲ δυνάμεθα νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι οὐδ' ἐν τῇ Ἀθίδι ἐγένετο λόγος περὶ αὐτῆς. Μόνον δὲ ὁ Πλούταρχος (ἐν Βίῳ Σόλωνος 12) ποιεῖται μνείαν φιλίας τῶν δύο ἀνδρῶν, πηγὴν ἔχων πιθανῶς τὸν Ἑρμιππον.

¹⁾ Ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις καὶ πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ μετ' αὐτὴν ὑπῆρξαν οἱ διαμυριοδότησαντες τὴν ἀνάγκησιν τῆς Σαλαμῖνος ὑπὸ τοῦ Σόλωνος, καὶ δὴ διςχυρισθέντες τοῦτο μὲν ὅτι οὔτε ἀνάγκησις τῆς νήσου ἔγεινεν, ἀλλὰ πρώτη αὐτῆς κτήσις, καθ' ὅτι ἡ Σαλαμῖς ἐν ἀνῆκεν ἀνέκαθεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' ἦτο τὸ μὲν πρῶτον αὐτόνομος, εἴτα δ' αἰγινήτικη, καθ' ὃ δεικνύει ὁ κοινὸς ἥρωας Ἀίας, τέλος δὲ μεγαρική, τοῦ συνδέσμου τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῶν Μεγάρων ἐνδεικνυομένου καὶ διὰ τοῦ κοινῶς ἥρωος Σκίρου ἢ Σκίρωνος (Töpffer Quaestiones Peisistratae ἐν Δορυπύτῃ. 1886. σ. 19 κ. ἔ. Τοῦ αὐτοῦ Attische Genealogie σ. 273. von Wilamowitz-Möllendorff ἐν τῷ Hermes Τόμ. IX (1874) σ. 319 XII (1877) σ. 342. Τοῦ αὐτοῦ Philologische Untersuchungen Τόμ. VII σ. 250. Τοῦ αὐτοῦ Homerische Untersuchungen σ. 243 κ. ἔ. Τοῦ αὐτοῦ Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 267 * Köhler ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. IV (1879) σ. 250 κ. ἔ. IX (1884) σ. 119 κ. ἔ. Meinhold De rebus Salaminis. Ἐν Καινιξόεργῃ. 1879 σ. 20 κ. ἔ.), τοῦ οὐδὲ ὅτι ἡ ἀνάγκησις ἔγεινεν ὄχι ἐπὶ Σόλωνος, ἀλλ' ἐπὶ Πεισιστράτῳ τῷ πρῶτον (Grundner Quo tempore et quo duce bellum Salaminium κτλ. Ἐν Νέμῃ 1875. Begemann Quaestiones Soloneae. Τεχ. II. Allenstein. 1876. Töpffer Quaestiones Peisistratae. 1886. von Wilamowitz-Möllendorff ἐνθ' ἀν. καὶ Philologische Untersuchungen Τόμ. Α' σ. 124. Niese Historische Untersuchungen für Arnold Schäfer σ. 21 κ. ἔ. Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 327). Ἀλλὰ πολλὴ πιθανότητα εἶνε ἡ γῶμη, ἣν καὶ ὁ Κούρτιος ἀποδέχεται (ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 478, 532), καθ' ἣν ἔγειναν δύο πόλεμοι περὶ τῆς Σαλαμῖνος, ὁ ἐπὶ Σόλωνος, εἴτε αὐτὸς διηύθυνεν αὐτὸν ὡς στρατηγός, εἴτε καὶ ἀπλῶς συμμετέσχεν αὐτοῦ κυριότατα ἐν αὐτῇ δράσει, καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ Πεισιστράτου. ἴδε Duncker Geschichte des Alterthums Τόμ. VI έκδ. ε' σ. 145, 244. Meinhold ἐνθ' ἀν. σ. 11 κ. ἔ. Hug ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXXII σ. 629 κ. ἔ. Holm Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 466, 481. Ed.

* Τοῦ αὐτοῦ ἀποδεικνύει καὶ τὸ Σαλαμῖνα φετῶν τῆς ἐλεγκτίας τοῦ ΣΟΛΩΝΟΣ, ὅπερ ὀρθῶς ἐρμηνεύσαντες, δὲν σημαίνει, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέβαλον τὴν Σαλαμῖνα, τοῦθ' ὅπερ μόνος ὁ ΠΑΟΥΤΑΡΧΟΣ ἐν Βίῳ Σόλωνος 8 μπερτυεῖ, ἀλλ' ἀπλῶς ὅτι ἐγκατέλιπον τὸν πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς περὶ τῆς Σαλαμῖνος ἀγῶνα. Πρὸς. Busolt Griechische Geschichte έκδ. β' Τόμ. Β' σ. 217 ἐν σημ. 2. Ἰμερπὴν δὲ καλεῖ τὴν νήσον ἔνεκα τῶν περὶ αὐτῆς εἰδώσεων τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς σημασίας αὐτῆς δι' αὐτῆς Ἀθήνας, ὅχι δὲ ὡς ἄλλοτε ἀνήκουσαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀποβληθεῖσαν παρ' αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχοντων τῶν τραγμάτων ἡδύατο ἡ προσθήκη τῆς λέξεως Σαλαμῖνος ἀποσφόμενοι.

χαρακτήρ ἤρκεσαν νὰ ἐλκύσωσιν ἐπ' αὐτὸν τὴν προσοχὴν τῶν Ἀθηναίων. Ἀνήκων ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν, ἅτε ὢν ἔμπορος εἰς τὴν μέσσην τῶν πολιτῶν τάξιν καὶ ἐχθαίρων τὴν φιλοπλουτίαν, πλεονεξίαν καὶ ὑπερηφανίαν τῶν πλουσίων, ἣν ὑπελάμβανεν ὡς τὴν κυριωτάτην αἰτίαν τῆς ἐνεστώσης ἔχθρας τῆς λυμαινομένης τὴν πολιτείαν ¹⁾, ἦτο ὁ πάντων ἀρμοδιώτατος, ὅπως ἐκλεχθῇ ὡς διαλλακτῆς ²⁾ ἐν τοῖς δυσκόλοις ἐκείνοις χρόνοις τῆς στάσεως καὶ τῆς διχονοίας.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ὁ πολιτικὸς ἅμα καὶ κοινωνικὸς χαρακτήρ τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος. Πράγματι δὲ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ

Meyer Geschichte des Alterthums εκδ. β' Τόμ. Β' σ. 645 κ. ε. Busolt Griechische Geschichte εκδ. β' Τόμ. Β' σ. 218 κ. ε., ὅστις ἐν σ. 214-223 πραγματεύεται διὰ μακρῶν ἅπαντα τὰ περὶ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τοῦ μεγαρικοῦ πολέμου ζητήματα. Δὲν εἶνε δὲ ὁρθὸς ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Niese, (ἐν τῇ Historische Zeitschrift τοῦ von Sybel Τόμ. LXIX τοῦ 1892 σ. 55 σημ. 1), καθ' ὃν ὁ Ἀριστοτέλης ἓνα μόνον πόλεμον γινώσκει ἐναντίον τῶν Μεγάρων, καὶ τοῦτον μετὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος (Ἀθηναίων πολιτεία 14, 1· (ὁ Πεισίστρατος) σφόδρ' εὐδοκίμηκ' ἐν τῷ πρὸς Μεγαρέας πολέμῳ). Ὁρθῶς ἀντιπαρατηρήθη, ὅτι μόνη πηγὴ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ εἶνε ὁ Ἡρόδοτος (I, 59· πρότερον εὐδοκίμησας ἐν τῇ πρὸς τοὺς Μεγαρέας γενομένῃ στρατηγίῃ Νισαίαν τε ἐλὼν καὶ ἄλλα ἀποδεξάμενος μεγάλα ἔργα), ἐκ τῆς δὲ διαστελλεται παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει (17, 2) τοῦ πολέμου τούτου ἡ τῆς στρατηγίας τοῦ Ἡροδότου ὁ πρὸς Μεγαρέας πόλεμος περὶ Σαλαμῖνος, οὗ δὲν συμμετέσχεν ὁ Πεισίστρατος. Ἴδε Busolt ἐν θ' ἀν. 321 ἐν σημ.

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 5, 3· ἦν δ' ὁ Σόλων τῇ μὲν [φύ]σει καὶ τῇ δόξῃ τῶν πρώτων, τῇ δ' οὐσίᾳ καὶ τοῖς πράγμασι τῶν μέσων, ὡς ἐκ τε τῶν ἄλλων ὁμολογεῖται, καὶ αὐτὸς ἐν τοῖςδε τοῖς ποιήμασιν μαρτυρεῖ, παραινῶν τοῖς πλουσίοις μὴ πλεονεχεῖν·

ὅμοις δ' ἡσυχάσαντες ἐνὶ φρεσὶ καρτερόν ἦτορ,
οἳ πολλῶν ἀγαθῶν εἰς κόρον [ἢ] λάσσετε,
ἐν μετριοῖσι τίθεσθε μέγαν νόον· οὔτε γὰρ ἡμεῖς
παισόμεθ', οὔθ' ὅμῃν ἄρτια τα[ῦτα] ἔσται.

Καὶ ὅλως αἰεὶ τὴν αἰτίαν τῆς στάσεως ἀνάπτει τοῖς πλουσίοις· διὸ καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐλεγείας δεδοικέναι φησὶ τήν τε φ[ιλοπλου]-τίαν τήν τε ὑπερηφανίαν, ὡς διὰ ταῦτα τῆς ἔχθρας ἐνεστώσης.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 5, 1· εἴλοντο κοινῇ διαλλακτὴν καὶ ἄρχοντα Σόλωνα καὶ τὴν πολιτείαν ἐπέτρεψαν αὐτῷ. Πρὸλ. Πλούταρχον ἐν Βίῳ Σόλωνος 14, 2.

μεταβολὴν ὤφειλε νὰ στηρίξῃ ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας. Πρὸς ἐπίτευξιν δ' αὐτῆς ἐπεβίβλετο ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ δήμου καὶ τῶν κτημάτων τῶν μικρῶν ἀγροτῶν. Εἰς τοῦτο δ' ἀπεσκόπουν ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ἐπὶ τοῖς σώμασι δανεισμοῦ καὶ ἡ σεισάχθεια.

Περὶ τῆς σεισάχθειας ἦσαν πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας δεδιχασμένοι αἱ γνώμαι. Καί τινες μὲν τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολόγων ἀπεδέχοντο αὐτὴν ὡς τελείαν ἀπαλλαγὴν τῶν χρεῶν, οἷα ἐχαρκτηρίζετο ὑπὸ τοῦ Φιλοχόρου ¹⁾, Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ ²⁾, τοῦ Πλουτάρχου ³⁾, τοῦ Διογέנוρος Λαερτίου ⁴⁾, Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασέως ⁵⁾ Δίωνος, τοῦ Χρυσόστομου ⁶⁾ καὶ τοῦ Ἡσυχίου ⁷⁾. Τοιοῦτοι δ' ἦσαν πλὴν ἄλλων ὁ Grote ⁸⁾ ὁ Schömann ⁹⁾, ὁ Köhler ¹⁰⁾, ὁ Pöhlmann ¹¹⁾ καὶ ὁ Gilbert ¹²⁾. Ἀντιθέτως δὲ ἄλλοι ἠκολούθουν τὴν γνώμην τοῦ

¹⁾ Φιλόχορος παρὰ Σουίδα καὶ Φωτίῳ ἐν λ. Σεισάχθεια. Ἴδε καὶ Μιχαὴλ Ἀποστολίου 1539· σεισάχθεια χρεωκοπία δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν, ἣν εἰσηγήσατο Σόλων. Εἴρηται δὲ παρ' ὅσον ἔθος ἦν Ἀθηναῖσι τοὺς ὀφείλοντας τῶν πενήτων σώματι ἐργάζεσθαι τοῖς χρήσταις, ἀποδόντας δὲ οἶονεὶ τὸ ἄχθος ἀποσεισασθαι, ὡς Φιλόχορος δὲ δοκεῖ, ἀποψηφισθῆναι τὸ ἄχθος.

²⁾ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός I, 5 παρὰ C. Müller (Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 208).

³⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Σόλωνος· οἱ δὲ πλείστοι πάντων ὁμοῦ φασὶ τῶν συμβολαίων ἀναίρεσιν γενέσθαι τὴν σεισάχθειαν καὶ τούτοις συνῴδει μᾶλλον τὰ ποιήματα.

⁴⁾ Διογένορος Λαερτίου I, 45.

⁵⁾ Διονυσίου Ἀλικαρνασέως V, 65.

⁶⁾ Δίωνος Χρυσόστομου XXXI, 69.

⁷⁾ Ἡσυχίος ἐν λ. Σεισάχθεια· Σόλων χρεῶν ἀποκοπὴν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἐνομοθέτησεν, ἥνπερ σεισάχθειαν ἐκάλεσε παρὰ τὸ ἀποσεισασθαι τὸ βάρος τῶν δανείων.

⁸⁾ Grote A history of Greece. Γερμ. μεταφρ. ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 77.

⁹⁾ Schömann Griechische Alterthümer. Συμπληρωτικὸς τόμος E' σ. 130 κ. ἑ.

¹⁰⁾ Köhler ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. X (1885) σ. 151.

¹¹⁾ Pöhlmann ἐν τῷ τοῦ Iwan Müller Handbuch der klassischen Alterthumswissenschaft Τόμ. I' σ. 386, σημ. 5.

¹²⁾ Gilbert ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 156 κ. ἑ. ἐνθα συμπληροῦνται τὰ ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει διὰ τῶν ἀπὸ τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας διδαγμάτων.

Ἀνδροτίωνος, καθ' ἣν ἡ σεισάχθεια συνίστατο εἰς τὴν μετρίασιν τῶν τόκων καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Σόλωνος εἰσαχθεῖσαν μεταβολὴν τοῦ συστήματος τῶν μέτρων, σταθμῶν καὶ νομισμάτων¹⁾. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν πρωτοστατοῦντος ἐν τῇ γνώμῃ ταύτῃ τοῦ Böckh²⁾, ὁ Κούρτιος³⁾, ὁ Hultsch⁴⁾, ἐν μέρει ὁ Duncker⁵⁾, καὶ ἄλλοι. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ καλεῖ τὴν σεισάχθειαν αὐτόχρημ' ἀποκοπὴν τῶν χρεῶν⁶⁾, ἡ δὲ μαρτυρία αὐτοῦ ἔχει ἀξίαν τόσῳ μεῖζονα, καθ' ὅσον γινώσκει τὴν γνώμην τοῦ Ἀνδροτίωνος, πρὸς ἣν καὶ ἀντιστρατεύεται⁷⁾. Διὸ ἀνεπιφυλάκτως ἀπεδέχθησαν τοῦ Σταγειρίτου τὴν μαρτυρίαν οἱ νεώτατα γράψαντες⁸⁾. Διαφωνία δέ τις μόνον ὑπάρχει, ἂν ἡ ἀποκοπὴ τῶν ἰδιωτικῶν χρεῶν, ὧν ῥητὴν μνείαν ποιεῖται ὁ Ἀριστοτέλης, ἀνεφέρετο καὶ εἰς τὰ ἔνεκεν ἐμπορίου ἢ χρηματιστικῶν ἔργων ὡμολο-

¹ Ἀνδροτίων παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Βίῳ Σόλωνος 15 καίτοι τινὲς ἔγραψαν, ὧν ἐστὶν Ἀνδροτίων, οὐκ ἀποκοπὴν χρεῶν, ἀλλὰ τόκων μετριότητι κουφισθέντας ἀγαπῆσαι τοὺς πένητας καὶ σεισάχθειαν ὀνομάσαι τὸ φιλανθρωπνεύμα τοῦτο καὶ τὴν ἅμα τούτῳ γενομένην τῶν τε μέτρων ἐπαύξησιν καὶ τοῦ νομίσματος τιμὴν.

² Böckh Staatshaushaltung der Athener Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 159.

³ Ἰδε ἀνωτέρῳ Τόμ. Α' σ. 492 κ. ξ.

⁴ Hultsch Griechische und römische Metrologie ἐκδ. 6' σ. 200.

⁵ Duncker Geschichte des Alterthums ἐκδ. ε' Τόμ. Ε' σ. 188.

⁶ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία β, 1. καὶ χρεῶν ἀποκοπὰς ἐποίησε, καὶ τῶν ἰδίων καὶ τῶν δημοσίων, αἱ σεισάχθειαν καλοῦσιν, ὡς ἀποσεισάμενοι τὸ βάρος.

⁷ Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν λεγομένων ἐν Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτείᾳ 10, 1 πρὸ δὲ τῆς νομοθεσίας ποιήσας καὶ τὴν τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν καὶ μετὰ ταῦτα τὴν τε τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν καὶ τὴν τοῦ νομίσματος αὐξήσιν, δι' ὧν πολεμεῖ τὴν γνώμην τοῦ Ἀνδροτίωνος συμπεριλαμβάνοντος εἰς τὴν σεισάχθειαν τὴν μετρικὴν καὶ νομισματικὴν μεταβολὴν κατὰ Πλουτάρχον ἐν Βίῳ Σόλωνος 15.

⁸ Kenyon ἐκδ. Ἀθηναίων πολιτείας β' σ. 15 ἐν σημ. Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Α' σ. 259. Τοῦ αὐτοῦ Die griechischen Staats- und Rechtssalterthümer ἐκδ. 6' σ. 145. Thumser ἐν τῇ ἔκτῃ ἐκδόσει τῶν τοῦ Hermann Griechische Staatsalterthümer σ. 375. von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 43. Β' σ. 62. Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 651. Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 323. Lipsius Griechische Alterthümer τόμ. Α' σ. 344. Botsford The Athenian constitution ἐν ἀρ. IV τῶν Cornell studies in classical Philology σ. 158 κ. ι.

γημένα ¹⁾ ἢ περιωρίζετο μόνον εἰς ἃ ἦτο ὑπέγγυος ἡ κτηματικὴ οὐσία τοῦ ὀφειλέτου ἢ τὸ σῶμ' αὐτοῦ ²⁾. Ἀλλὰ πάντως ἡ σειςάχθεια οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὴν μεταβολὴν τοῦ συστήματος τῶν μέτρων, σταθμῶν καὶ νομισμάτων, ἣτις εἶνε μεταγενεστέρα. καθ' ἃ ῥητῶς μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης σιωπηλῶς κακίζων τὸν τὰ πράγματα συγγέοντ' Ἀνδροτίωνα ³⁾. Συνίστατο δ' ἡ νομισματικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Αἰγιναίου συστήματος προσχώρησιν εἰς τὸ τῶν Χαλκιδέων. Καὶ ἡ μὲν νέα διατύπωσις τῶν κατ' αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ⁴⁾ ἦν σφοδρῶς ἔψεξεν ὁ von Wilamowitz-Möllendorff, ἰσχυρισθεὶς ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης παρενόησεν ἐν τούτοις τὰ τοῦ Ἀνδροτίωνος καὶ οὔτε ὀρθὴν ἀντίληψιν εἶχε τῶν οἰκονομικῶν καὶ μετρολογικῶν πραγμάτων, οὔτ' ἐπειράθη νὰ κατανοήσῃ αὐτὰ ὀρθῶς ⁵⁾, προεκάλεσε πολλὰ νέα μελετήματα ⁶⁾. ἀλλ' οὐχ

¹⁾ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 344 σημ. 3

²⁾ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 652 ἐν σημ. § 406. Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 260 ἐν τέλει σημ. τῆς προηγουμένης σελίδος.

³⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 10, 1.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 10, 1. καὶ μετὰ ταῦτα (ποιήσας) τὴν τε τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν καὶ τὴν τοῦ νομίσματος αὐξησιν. Ἐπ' ἐκείνου γὰρ ἐγένετο καὶ τὰ μέτρα μείζω τῶν Φειδωνείων, καὶ ἡ μὲν ἀπὸ πρότερον ἔχ[ο]υσσα [σ]ταθμὸν ἐξ ὀβολῶν δραχμάς, ἀνεπληρώθη ταῖς ἑκατόν. Ἦν δ' ὁ ἀρχαῖος χαρακτηρ δίδραχμον. Ἐποίησε δὲ καὶ σταθμὰ πρὸς τὸ νόμισμα, τ[ρ]εῖς καὶ ἑξήκοντα μνᾶς τὸ τάλαντον ἀγούσας, καὶ ἐπιδιενεμήθησαν [αἱ τ]ρεῖς μναὶ τῷ στατήρι καὶ τοῖς ἄλλοις σταθμοῖς.

⁵⁾ Von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 44. Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 617.

⁶⁾ Εἰς τὰ πρότερον γεγραμμένα ὑπὸ τοῦ Hultsch Griechische und römische Metrologie ἐκδ. β' σ. 199 κ. ἑ., ὅστις ἀναγράφει καὶ τὴν προτέραν περὶ τοῦ σολωνείου μετρίκου καὶ νομισματικοῦ συστήματος βιβλιογραφίαν, τοῦ Köhler ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. X (1885) σ. 151 κ. ἑ. καὶ ἐν τῇ Zeitschrift für Numismatik Τόμ. XII (1885) σ. 103 κ. ἑ. καὶ τοῦ Head Historia numorum Τόμ. Α' σ. XI κ. ἑ. (ἑλλ. μεταφρ. Σφοδρῶν Τόμ. Α' σ. νς.) προστεθήσαν μετὰ τὴν εὐρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας αἱ ἔρευναι καὶ παρατηρήσεις τοῦ Lehmann ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXVII (1892) σ. 530 κ. ἑ. Köhler ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXVII (1892) σ. 68 καὶ ἐν τοῖς Berichte der Berliner Akademie 1892 σ. 339 κ. ἑ. Cauer ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philologie Τόμ. CXLVII σ. 117. von Wilamowitz-Möll-

ἦττον δὲν δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι τὰ τοῦ ἱκανῶς σκοτεινοῦ τούτου ζητήματος διηυκρινήθησαν ἐπαρκῶς.

Μετὰ δὲ τῆς διὰ τῆς εἰς τὸ χαλκιδικὸν σύστημα μεταστάσεως ἐπελθούσης ὡπωςδῆποτε ὑποβιάσεως τῆς ἀξίας τῶν προτέρων μέτρων καὶ σταθμῶν, ἥς ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ὡς αὐξήσεως ἀντιλαμβάνεται ὁ Ἀριστοτέλης ἐπῆλθε καὶ μεταβολὴ τῆς πραγματικῆς σημασίας τῶν τεσσάρων τάξεων τῶν πολιτῶν, ὧν τὰ ὑπὸ τοῦ Σόλωνος διατηρηθέντα ὀνόματα δὲν εἶχον τὸ ἐξῆς ἢν πρότερον σημασίαν. Τοῦτο μὲν ἔνεκα τῆς μεταβολῆς τοῦ μετρικοῦ συστήματος καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Σόλωνος ἐπεκτάσεως τοῦ τιμήματος καὶ εἰς τὰ ὑγρά προϊόντα¹⁾ οἱ τέως πεντακοσιομέδιμνοι, τριακοσιομέδιμνοι (ἱππεῖς) καὶ διακοσιομέδιμνοι (ζευγῖται²⁾) εἶχον ἄλλην, κατωτέραν ἢ πρότερον, βῆσιν διαιρέσεως³⁾ καὶ ἡ παραγωγή, ἐφ'

Jendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 41 κ. ε. Keil Die solonische Verfassung σ. 164 κ. ε. Kaibel Stil und Text der Ἀθηναίων πολιτεία σ. 145. Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 216. Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σελ. 546. Nissen ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XLIX σ. 1 κ. ε. G. F. Hill ἐν Numismatik Chronicle. Σειρᾶς τρίτης Τόμ. XVII σ. 284 κ. ε. Busolt Griechische Geschichte έκδ. 5' Τόμ. Β' σ. 263 κ. ε. σημ. 1.

¹⁾ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 646.

²⁾ Πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας οἱ ἐρευνῆται εἶχον πρὸ αὐτῶν περὶ τοῦ τιμήματος τῶν ζευγῶν τὰς μαρτυρίας τοῦ Πλουτάρχου ἐν Βίῳ Σόλωνος 18, τοῦ αὐτοῦ ἐν Συγκρίσει Ἀριστοτέλους καὶ Κράτωνος 1 καὶ τοῦ Πολυδεύκου VIII, 129, καθ' ἃς τὸ τίμημα αὐτῶν ἦτο διακοσίων μεδίωνων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠγνοεῖτο, ὅτι αἱ μαρτυρίαι αὗται ἀνήγοντο εἰς τὸν Ἀριστοτέλην, ἐκράτησεν, εἰσηγομένου τοῦ Bückh (Staatshaushaltung der Athener έκδ. γ' Τόμ. Α' σ. 123 κ. ε.), ἡ εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δημοσθένους (Πρὸς Μακάρετα 54) στηριζομένη γνώμη, καθ' ἣν τὸ τίμημα τῶν ζευγῶν ἦτο ἰκατὸν πεντήκοντα μεδίωνων. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης (ἐν Ἀθηναίων πολιτεία 7, 4) λέγει ῥητῶς· ζευγίσταν δὲ τέλ' εἰν τοὺς διακόσια τὰ συνάμφοι ποιοῦντας.

³⁾ Οἱ πρότεροι πεντακοσιομέδιμνοι, οὓς ἀπὸ τοῦ Σόλωνος καὶ ἐξῆς εἶδε ὀρθότερον νὰ καλῶμεν πεντακοσιομέτρους (Busolt ἐν Philologus Τόμ. CXLV (1891) σ. 396) ἀπεκόμιζον μὲν, ὡς καὶ ὕστερον, πεντακοσίους μεδίωνους, ἀλλ' οἱ πεντακόσιοι οὗτοι ἀρχαῖοι κατὰ τὸ αἰγυαῖον σύστημα μεδίωνοι ἀντιστοιχοῦν πρὸς ἑπτακοσίους περίπου τῶν ἀπὸ τοῦ Σόλωνος καὶ ἐφεξῆς Ἀττικῶν. Ἡ δὲ πραγματικὴ καταβίβασις αὐτῆ τοῦ τιμήματος ἐπῆνεγκε καὶ ἀλλοίωσιν τῆς πρὸς ἀλλήλας σχέσεως τῶν τάξεων, συμπλησιάσασα αὐτάς. Καὶ ὅθ', ἐν ᾧ ἐπὶ Δράκοντος οἱ ζευγῖται εἶχον πρὸς τοὺς πεντακοσιαμεδίωνους ὡς 280:700 ἦτοι 28:70, ἐπὶ Σόλωνος εἶχον ὡς 200:500 ἦτοι 2:5. Δὲν εἶνε δὲ ὀρθὸς ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ Busolt

ἥς ἐστηρίζετο ἢ εἰς τινὰ τῶν τάξεων καθυπόταξις αὐτῶν περιελάμβανεν ὄχι μόνον τὸν σῖτον καὶ τὴν κριθήν, καθ' ἃ πρότερον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον. Τοῦτο δὲ ἀπὸ τοῦ Σόλωνος τὸ πρῶτον τὰ τέως τιμήματα ἀπέβησαν τέλη, ἥτοι τάξεις τελοῦσαι ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὴν πολιτείαν εἰσφορὰς ἀναλόγους πρὸς τὸ κατὰ μέσον ὅρον προϊὼν τῆς ἐγγείου αὐτῶν κτήσεως. Εἰς τοὺς Θῆτας δ' ἐξηκολοῦθουν τασσόμενοι πάντες ἐκεῖνοι, ὅσων τὸ ἐκ μεδίμνων σιτηρῶν ἢ ἐκ μέτρων ὑγρῶν ἐτήσιον εἰσόδημα ἦτο κατώτερον τοῦ τῶν ζευγитῶν. Ἄλλ' ὡς τοιαῦτα προϊόντα νοητέον πάντως, ὡς καὶ παρὰ ταῖς ἄλλαις τάξεσι, τὰ ἐκ τῆς οἰκείας γῆς ¹⁾. Ἐτάσσοντο δ' ἄλλως εἰς τοὺς Θῆτας καὶ οἱ ἄλλους ἔχοντες πόρους, ὄχι δ' ἐκ τῆς γεωργίας ιδιοκτητῶν ἀγρῶν.

Πρὸς δὲ τὰ τέλη προσηρμόσθησαν καὶ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν πολιτῶν κατὰ τὸ σολώνειον πολίτευμα. Καὶ δὴ οἱ μὲν ἀνήκοντες εἰς τὰ τρία πρῶτα τέλη ὑπερέτουν ἐν τῷ στρατῷ ὡς ἱππεῖς ἢ ὀπλίται, οἱ δὲ Θῆτες μόνον ὡς φιλοὶ καὶ ὡς ἐρέται ἐν τῷ στόλῳ.

Αἱ τρεῖς δὲ πρῶται τάξεις ἦσαν αἱ μόναι ἔχουσαι πρόσδοον εἰς τὰς ἀρχὰς ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ τιμήματος αὐτῶν ²⁾. Καὶ οἱ μὲν πεντακοσιομεδίμνοι ἐξελέγοντο μόνοι εἰς τοὺς ταμίας τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ³⁾, οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ οἱ ἱππεῖς εἰς τοὺς ἐννέα ἄρχοντας ⁴⁾. Περὶ δὲ τῶν στρατηγῶν, οὓς εἶδομεν ἐπὶ Δράκοντος ἐκλεγομένους ἐκ τῶν ἴδια ἐχόντων προζόντα ⁵⁾, οὐδὲν

(Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer έκδ. β' σ. 147), καθ' ὅν ἐπὶ Δράκοντος οἱ ζευγίται εἶχον πρὸς τοὺς πεντακοσιομεδίμνους ὡς 1: 10.

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 7, 4.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 7, 3· καὶ τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπένειμεν ἀρχεῖν ἐκ πεντακοσιομεδίμνων καὶ ἱππέων καὶ ζευγитῶν, τοὺς ἐννέα ἀρχοντας καὶ τοὺς ταμίας καὶ τοὺς πωλητάς καὶ τοὺς ἐνδεκα καὶ τοὺς κωλακρέτας, ἐκάστοις ἀνὰ λόγον τῇ μεγέθει τοῦ τιμήματος ἀποδιδούς τὴν ἀρχήν.

³⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 1.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 26, 2.

⁵⁾ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 648.

δυστυχῶς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης. Οἱ δὲ Θῆτες δὲν μετεῖχον τῆς πολιτείας κοινωνοῦντες μόνον ἐκκλησίας καὶ δικαστηρίων ¹⁾, μὴ βαρυνόμενοι δὲ ὑπὸ εἰσφορῶν.

Διατηρήσας δὲ ὁ Σόλων τὴν διάκρισιν τοῦ δήμου εἰς τέσσαρας φυλὰς καὶ εἰς ναυκραρίας, ὧν προϊστάντο φυλοδασιλεῖς καὶ ναύκραροι, ὥρισεν, ὅπως αἱ ἀρχαὶ ὥσι κληρωταὶ ἐκ προκρίτων, οὓς προέκρινεν ἐκάστη τῶν φυλῶν. Ἦσαν κατὰ ταῦτα ἕμμεσα ἅμα καὶ μικτὰ τὰ ἀρχαιρέσια, τῶν μὲν φυλῶν ἐκάστων δι' ἐκλογῆς ὀριζουσῶν ὑποψήφious, τῆς δὲ κληρώσεως, μεταξὺ ἀλλήλων ²⁾ ἢ πιθανώτερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ³⁾, ἀναδεικνυούσης ὀριστικῶς τοὺς ἄρχοντας. Ἦσαν δ' οἱ τοιοῦτοι ὑποψήφιοι διὰ τὰς θέσεις τῶν ἐννέα ἀρχόντων δέκα ἐξ ἐκάστης φυλῆς, ἥτοι τεσσαράκοντα ἐν ὅλῳ ⁴⁾. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τῆς ἐκλογῆς προκρίτων καὶ

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 1· τοῖς δὲ τὸ θητικὸν τελεῖ ὕσιν ἐκκλησίας καὶ δικαστηρίων μετεδῶκε μόνον, 7, 4· τοὺς δ' ἄλλους θητικὸν, οὐδεμιᾶς μετέχοντας ἀρχῆς.

²⁾ Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer έκδ. β' σ. 149.

³⁾ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 657.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 1. Τὰς δ' ἀρχὰς ἐποίησε κληρωτάς ἐκ προκρίτων, οὓς ἐκά[σ]τη προκρίνει τῶν φυλῶν. Προέκρινεν δ' εἰς τοὺς ἐννέα ἀρχοντας ἐκάστη δέκα, καὶ τοὺς τοὺς διεκ]λήρουν· ὅθεν ἔτι διαμένει ταῖς φυλαῖς τὸ δέκα κληροῦν ἐκάστην, εἴτ' ἐκ τούτων κυαμεύειν. Ἡ μαρτυρία αὕτη φαίνεται ἐκ πρώτης ὀψεως ἀντιφάσκουσα πρὸς τὰ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Πολιτικοῖς II, 9, 4 σ. 1274α. III, 6, 7 σ. 1281β λεγόμενα, καθ' ἃ ὁ Σόλων ἀπέδωκεν εἰς τὸν δῆμον τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων. Ἀλλ' ὅτι οὐδεμία πραγματικὴ ἀντίφασις ὑπάρχει, γινομένης ἀποδεκτῆς τῆς ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ ῥητῶς μαρτυρουμένης προκρίσεως, ἀπέδειξεν ὁ P. Meyer (Des Aristoteles Politik und die Ἀθηναίων πολιτεία. Ἐν Βόννῃ. 1891. σ. 44) καὶ ὁ Niemeyer ἐν Jahrbücher für Klassische Philologie Τόμ. CXLIII (1891) σ. 408. Συμφωνοῦσι δὲ καὶ ὁ Leconte (L'archontat Athénien. 1893 σ. 37 κ. ἐ.), ὁ Gilbert (Griechische Staatsalterthümer έκδ. β' Τόμ. Α' σ. 150· ἑλλ. μεταφρ. IV. Γ. Πολίτων σ. 166) καὶ ὁ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 72, ὅστις πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι τὸ αἰρεῖσθαι τῶν Πολιτικῶν δύναται νὰ σημαίνῃ ὅτι καὶ τὸ κληροῦν ἐκ προκρίτων τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἀναφέρεται εἰς τὰ τοῦ Ἰσοκράτους ἐν Ἀρεοπαγίτικῳ 22 τάδε· οὐκ ἐξ ἀπάντων τὰς ἀρχὰς κληροῦντες, ἀλλὰ τοὺς βελτίστους καὶ τοὺς ἱκανωτάτους ἐφ' ἑκάστιον τῶν ἔργων προκρίνοντες... ἐν μὲν γὰρ τῇ κληρώσει τὴν τύχην βραβεύσειν καὶ πολ- λάκις λήψεσθαι τὰς ἀρχὰς τοὺς δλιγαρχίας ἐπιθυμοῦντας, ἐν δὲ τῇ προ-

τῆς ἐξ αὐτῶν κληρώσεως βραχὺν, καθ' ἃ φαίνεται, διήρκεσε χρόνον. Ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Θουκυδίδου¹⁾ γινώσκουμεν, ὅτι ἐπὶ Πεισιστράτου ἤρουντο, δὲν ἦσαν δὲ κληρωτοὶ οἱ ἄρχοντες, τοῦτ' αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ ἐπὶ Κλεισθένους. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης²⁾ ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐπὶ Τελεσίνου ἄρχοντας, ἦτοι τῷ 487—486 π. Χ. εἰσῆλθη καὶ πάλιν ἡ ἐπὶ τῆς τυραννίδος καταργηθεῖσα ἐκ προκρίτων κλήρωσις τῶν ἀρχόντων μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι οἱ πρόκριτοι ἦσαν πολλῶ πλείονες ἢ ἐπὶ τοῦ Σόλωνος³⁾. Κατὰ

κρίνειν τοὺς ἐπιεικεστάτους τὸν δῆμον ἔσεσθαι κύριον ἐλέσθαι. Ἀναφέρεται δὲ ὁ αὐτὸς καὶ εἰς Πλάτωνος Νόμ. σ. 756 e καὶ Ὑπερείδου Ἐπεὶ Εὐξενίπου 26. Ὁ δὲ Busolt ἐν μὲν ταῖς Griechische Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 6' (1892) σ. 149 καὶ σημ. 2 οὐδεμίαν εὐρίσκει ἀντίφασιν μεταξὺ τῶν Πολιτικῶν καὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, μετέβαλε δὲ γνώμην ἐν τῇ Griechische Geschichte ἐκδ. 6' (1895) Τόμ. Β' σ. 20 σημ. 1 καὶ 275 σημ. 1, πειρώμενος νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν εἶνε ὀρθὴ ἡ ἐκ τῶν ἀνωτέρω χωρίων παρά τοῦ von Wilamowitz-Möllendorff ἐρμηνεία τοῦ κληροῦν ἐκ προκρίτων ὡς ἰσοδυναμοῦ τῷ αἰρεῖσθαι διὰ τοῦ χωρίου τοῦδε τῶν Πολιτικῶν (IV, 14 σ. 1298 b στ. 8.) ἐὰν δ' ἐνίων μὲν αἰρετοὶ ἐνίων δὲ κληρωτοί, καὶ κληρωτοὶ ἀπλῶς ἢ ἐκ προκρίτων.

¹⁾ Θουκυδίδου VI, 54.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 22, 3. εὐθὺς δὲ τῷ ὕστερον ἔτει, ἐπὶ Τελεσίνου ἄρχοντας, ἐκυάμευσαν τοὺς ἐννέα ἄρχοντας κατὰ φυλὰς, ἐκ τῶν προκριθέντων ὑπὸ τῶν δημοτῶν πεντακοσίων, τότε μετὰ τὴν τυραννίδα πρῶτον· οἱ δὲ πρότεροι πάντες ἦσαν αἰρετοί. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ Kenyon ἐκδ. 6' σ. 60 θεωρεῖ προκριτότερον ἀντὶ τοῦ πεντακοσίων (φ') ἀναγνωσθῆναι ἑκατὸν (ρ'). Ἀλλ' ὁ Blass καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκδόσει ἐξακολουθεῖ γράφειν πεντακοσίων. Οὐχ ἦσαν ὁ Heisterbergk (Die Bestellung der Beamten durchs Los ἐν ταῖς Berliner Studien für Klassische Philologie und Archäologie Τόμ. XIV (1896) τευχ. 5) προκρίνει τὴν γραφὴν ἐκατὸν ἀντὶ πεντακοσίων.

³⁾ Ὁ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 659 § 409 καὶ ὁ Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 361 σημ. 1 ἐξέφρασαν τὴν γνώμην, ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Σόλωνος τὸ πρῶτον εἰσαγωγῆς τῆς ἐκ προκρίτων κληρώσεως τῶν ἀρχόντων εἶνε πεπλανημένη, ἐξαχθεῖσα ἐξ ἀναλογίας τῶν κατόπιν γενομένων. Ὁμοίως δ' ὑπονοίας ἐκφράζουσι καὶ ὁ Busolt (Griechische Geschichte ἐκδ. 6 Τόμ. Α' σ. 48 ἐν σημ. καὶ σ. 275) καὶ ὁ Cauer (Hat Aristoteles die Schrift vom Staate der Athener geschrieben? 2 σ. 60). Ἀλλ' κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ἀντεπεξῆλθε πειστικῶς ὁ Heisterbergk (Die Bestellung der Beamten durchs Los ἐν ταῖς Berliner Studien für Klassische Philologie und Archäologie Τόμ. XVI (1896) τευχ. 5). Πρὸς B. a u e r Die Forschungen zur griechischen Geschichte σ. 456. Τὴν δ' ἐπὶ Σόλωνος εἰσαγωγὴν τῆς ἐκ προκρίτων κληρώσεως ἀπαδέχονται καὶ ὁ Kenyon ἐκδ. β' σ.

ταῦτα οἱ ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν καὶ οἱ μέχρι τοῦ 487—486 π. Χ. ἄρχοντες ὑπῆρξαν αἰρετοὶ, τοιοῦτοι δὲ ὑπῆρξαν ὁ Ἀριστείδης, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Καλλίμαχος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπὶ Τελεσίνου ἄρχοντος ἐκ νέου εἰσαχθεῖσα ἐκ προκρίτων κλήρωσις τῶν ἀρχόντων φαίνεται, ὅτι ἔπασεν εἰς ἀχρηστίαν ἐπὶ χρόνον μακρὸν, εἰσῆχθη δὲ καὶ πάλιν ἔπειτα μετὰ τινων μεταβολῶν, ἴσως ἐπὶ Εὐκλείδου ἄρχοντος μετὰ τὸ πέρας τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου¹⁾.

Καὶ ἡ βουλὴ δὲ, ἣν διετήρησεν ὁ Σόλων, ἀπετελεῖτο ἐκ προκρίτων τῶν φυλῶν, ἐξ ὧν ὀριστικῶς ἔπειτα ἐκληροῦντο οἱ τὴν βουλήν συγκροτοῦντες. Συνέκειτο δὲ ἡ σολωνεὺς βουλὴ ἐκ τετρακοσίων καὶ ὄχι τετρακοσίων καὶ ἐνὸς ὡς ἐπὶ Δράκοντος, ὧν ἑκατὸν ἀντεστοίχουν εἰς ἑκάστην φυλὴν²⁾. Εἰκάζεται δὲ ἡ πρόκρισις ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους λεγομένων περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς τῶν βουλευτῶν κατὰ τὴν ἐν ἔτει 411 π. Χ. μεταπολίτευσιν καὶ τῆς προσθήκης αὐτοῦ, ὅτι οὗτοι ἐξελέγοντο κατὰ τὰ πάτρια³⁾. Κατὰ πόσον δὲ ἡῶρυνεν ὁ Σόλων τὰ δικαιώματα τῆς βουλῆς τῶν τετρακοσίων καὶ τίνα τὰ εἰς αὐτὴν ἀνατεθέντα ἔργα δὲν διδασκόμεθα ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀλλὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συμπλήρωμ' αὐτοῦ ὁ πλουτάρχικος βίος Σόλωνος, ἐξ οὗ ἱκανὰ τῶν παρ' ἐκείνῳ λειπόντων ἀναπληροῦνται. Μαρτυρεῖ δὲ ὁ Πλούταρχος, πάντως ἐκ τινος τῶν Ἀθιδογράφων παραλαμβάνων τὴν εἰ-

59 κ. εἰ, ὁ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 49, 73. Τόμ. Β' σ. 93, ὁ Gilbert Griechische Staatsalterthümer ἐκδ. 6^e. Τόμ. Α' σ. 150 (ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 166), ὁ Thumser ἐν τῇ ἑκτῇ ἐκδόσει τῶν τοῦ Hermann Griechische Staatsalterthümer σ. 407, ὁ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 347 καὶ ἄλλοι.

¹ Gilbert Griechische Staatsalterthümer ἐκδ. 6^e Τόμ. Α' σ. 150 (ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 166). Ὁ Gilbert φρονεῖ, ὅτι οὕτως ἐξηγητὶον τὸ ἐν Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 1 ὅθεν ἐστὶ διαμένει ταῖς φυλαῖς τὸ ὅσα κληροῦν ἐκαστήν, εἴτ' ἐκ τούτων κυαρθεῖν.

² Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 4 β[ου]λὴν δ' ἐποίησε τετρακοσίους, ἑκατὸν ἐξ ἑκάστης φυλῆς.

³ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 31, 1. βουλευθεῖν μὲν τετρακοσίους κατὰ τὰ πάτρια τετραράκοντα ἐξ ἑκάστης φυλῆς, ἐκ προκρίτων [ο]ὕς ἄν ἔλυνται οἱ φυλῆται τῶν ὑπὲρ τριάκοντα ἔτη γεγονότων.

δῆσιν¹⁾, ὅτι ἡ βουλὴ ἔργον εἶχε τὸ προβουλεύειν καὶ μὴ ἐπιτρέ-
πειν τὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσαγωγὴν προτάσεων ἀπροβουλεύ-
των²⁾. Διὸ τὸ προβουλεύειν ἀπεδέχθησαν εἰς τὴν μαρτυρίαν ταύ-
την πειθόμενοι, ὡς ἔργον τῆς σόλωνείου βουλῆς πλὴν ἄλλων ὁ
Gilbert³⁾, ὁ Eduard Meyer⁴⁾ καὶ ὁ Lipsius⁵⁾. Δισταγμοὺς δὲ
περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς μαρτυρίας ταύτης ἐκφράζει ὁ Busolt⁶⁾,
ὅστις ἀναφέρεται εἰς τὴν παρατήρησιν τοῦ Köhler καθ' ἣν
τοῦ ἐκ τοῦ χρόνου περίπου τοῦ Κλεισθένους ἀθηναϊκοῦ ψηφί-
σματος περὶ Σαλαμῖνος προηγούνται μόνον αἱ λέξεις ἔδοξε τῷ
δήμῳ, οὐδεμιᾶς γινομένης μνείας τῆς βουλῆς⁷⁾. Ὁ δὲ Eduard
Meyer⁸⁾, συναποδεχομένου τοῦ Busolt⁹⁾, εἰκάζει, ὅτι ἡ κατα-
σταθεῖσα ἐπὶ Σόλωνος βουλὴ ἦτο ἀπλῶς μετάπλασις ἢ περαιτέρω
ἀνάπτυξις τῆς ἀρχαίας βουλῆς τῶν ναυκράων καὶ εἶχεν ἔργον τὴν
συζήτησιν καὶ ἀπόφασιν περὶ τῶν διοικητικῶν, οἰκονομικῶν καὶ
ναυτικῶν πραγμάτων, περὶ ὧν πρότερον ἐβουλεύοντο αἱ ναυκρα-
ρίαι¹⁰⁾. Καὶ τὴν κατάστασιν δὲ καθ' ὅλου τῆς βουλῆς τῶν τετρακο-
σίῳν ὑπὸ τοῦ Σόλωνος ὑπάρχουσιν οἱ δισταζόντες νὰ ποδεχθῶσι¹¹⁾.

¹⁾ Ὁ Busolt (Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 279 σημ. 3) θεωρεῖ πιθανόν, ὅτι ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Πλουτάρχου προέρχεται ἐκ προσθήκης τοῦ Ἑρμίππου εἰς τὴν Ἀθίδαν.

²⁾ Πλουτάρχος ἐν Βίῳ Σόλωνος 19· δευτέραν πρὸς κατένειμε βουλὴν ἀπὸ φυλῆς ἐκάστης. τεττάρων οὐσῶν, ἑκατὸν ἀνδρας ἐπιλεξάμενος. οὗς προβουλεύειν ἔταξε τοῦ δήμου καὶ μηδὲν ἔαν ἀπροβούλευτον εἰς ἐκκλησίαν εἰσφέρεσθαι.

³⁾ Gilbert Griechische Staatsalterthümer ἐκδ. 6' Τόμ. Α' σ. 151 (ἐλλ. με-
ταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 167).

⁴⁾ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Α' σ. 658.

⁵⁾ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 348.

⁶⁾ Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 6' σ. 149 Gric-
hische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 279.

⁷⁾ Köhler ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. IX
(1884) σ. 118 καὶ Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Δ', 3 σ. 139.

⁸⁾ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 659 ἐν σημ. § 409.

⁹⁾ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 279.

¹⁰⁾ Ἰδὲ περὶ τῶν ναυκρασιῶν κατωτέρω.

¹¹⁾ Niese ἐν τῇ Historische Zeitschrift τοῦ von Sybel Τόμ. LXIX (1892)
σ. 60, 62. Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 324 ἐν σημ.

Καὶ τὸν Ἀρειὸν δὲ πάγον προευρών ὁ Σόλων, ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν τὰ ὑπὸ τοῦ Δράκοντος μειωθέντα δικαιώματα. Οὕτω δὲ ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴ ἐξηκολούθησε μὲν οὕσα φύλαξ τῶν νόμων, εἶχε δὲ τὸ ἔργον τοῦ εὐθύνειν τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἥτοι τοὺς πρὸς τὰ χρηστά ἤθη ἀκοσμοῦντας ¹⁾, κολλάζουσ' αὐτῶν τὸ σῶμα καὶ ἐπιβάλλουσα εἰς αὐτοὺς χρηματικὰς ζημίας. Τὰ δ' ἐντεῦθεν εἰσπραττόμενα εἰσέγοντο εἰς τὸ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ταμεῖον τῆς Ἀθηνᾶς, χωρὶς νὰ ἐπιγράφηται ἡ αἰτία ἐξ ἧς ταῦτα ²⁾. Οὐ μόνον δὲ τὰς φονικὰς δίκας ἐδίκαζον οἱ Ἀρεοπαγῖται ³⁾, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου συνωμοτοῦντας ⁴⁾.

Περὶ δὲ τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ σόλωνείῳ πολιτεύματι οὐδὲν νέον διδασκόμεθα ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας πλὴν τοῦ ἤδη λεχθέντος, ὅτι ὁ Σόλων κατέστησε κοινωνοὺς αὐτῆς καὶ τοὺς Θῆτας.

¹⁾ Ο Κεϊλ (Die solonische Verfassung σ. 109) ἀναφέρει τὸ ἁμαρτάνοντας τοῦ Ἀριστοτέλους (ἐν Ἀθηναίων πολιτεία 8, 4) εἰς τοὺς ἄρχοντας ἐν ταῖς εὐθύναις αὐτῶν. Ἀλλ' ὀρθῶς ἀντεπεξέρχεται κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ὁ von Wilamowitz-Möllendorff (Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 49 σημ. 14), παρατηρῶν, ὅτι τὸ ἁμαρτάνειν δὲν σημαίνει ὅτι τὸ ἁδικεῖν, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ προσκρούειν contra bonos mores. Ὁμοίως δὲ διὰ μακροτέρων καταπολεμεῖ ταύτην τὴν γνώμην ὁ Busolt (Griechische Geschichte ἐκδ. 5^η Τόμ. Β' σ. 286 σημ. 3). Τὸ ἁμαρτάνοντας τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξηγεῖται ἄριστα διὰ τῶν τοῦ Ἰσοκράτους ἐν Ἀρεοπαγίτικῳ 37^ο τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἐπέστησαν ἐπιμελεῖσθαι τῆς εὐκοσμίας καὶ 39^ο τοὺς ἀκοσμοῦντας ἀνῆγον εἰς τὴν βουλὴν.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 4^α τὴν δὲ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν (βουλὴν) ἔταξεν ἐπὶ [τὸ] νομοφυλακεῖν, ὥς περ ὑπῆρχεν καὶ πρότερον ἐπισκοπὸς οὕσα τῆς πολιτείας, [ἢ] τὰ τε ἄλλα τὰ πλεῖστα καὶ τὰ μέγιστα τῶν πολιτικῶν διετήρει, καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἡῦθunen κυρία οὔσα καὶ [ζη]μι[οῦν] καὶ κολλάζειν, καὶ τὰς ἐκτίσεις ἀνέφερεν εἰς πόλιν, οὐκ ἐπιγράφουσα τὴν πρόφασιν [τοῦ] ἐκ[τίν]εσθαι.

³⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 57, 3^α εἰσὶ δὲ φόν[ου] δίκαι καὶ τραύματος, ἂν μὲν ἐκ προνοίας ἀποκτείνῃ ἢ τρώσῃ, ἐν Ἀρείῳ πάγῳ, καὶ φαρμάκων, ἢ ἂν ἀποκτείνῃ θοῦς, καὶ πυρκαῆς^α ταῦτα γὰρ ἡ βουλὴ μόνον δικάζει. Πρὸλλ. Δημοσθένους Κατὰ Ἀριστοκράτους 22.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 4^α καὶ τοὺς ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου συνισταμένους ἔκρινεν, Σόλωνος θέν[το]ς νόμον εἰσα[γγ]ε[λ]α[ς] περὶ αὐτῶν.

Μετεσχόν δ' οἱ Θῆτες καθ' ἃ εἶδομεν, συμφώνως τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ δικαστηρίων. Εἶνε δὲ τὰ δικαστήρια ταῦτα ἢ τὸ πρῶτον νῦν κατασταθεῖσα, ἡλιαία, ἣς μετεῖχον δι' ἐνιαυσίας κληρώσεως οἱ βουλόμενοι τῶν ὑπὲρ τριάκοντα ἔτη γεγονότων πολιτῶν. Ὁ δὲ πληθυντικός δικαστήρια ¹⁾ ἐξηγητέος ἐκ τῆς ἴσως ἤδη ἀπὸ Σόλωνος διαιρέσεως τῆς ἡλιαίας εἰς πολλὰ δικαστήρια ²⁾, εἰ καὶ παρατηρητέον, ὅτι ἀλλαγῇ αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης λέγει δικαστήριον ³⁾, οὕτω δ' ἐν τῷ ἐνικῷ δικαστήριον καλεῖται ἢ ἡλιαία ⁴⁾ ἐν τε νόμῳ τινὶ τοῦ Σόλωνος περισυνθέντι παρὰ τῷ Λυσίᾳ ⁵⁾ καὶ παρὰ τῷ Πλούταρχῳ ⁶⁾.

Ἦτο δὲ ἡ ἔδρυσις τῆς ἡλιαίας, ἣν πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων ἅπαντες οἱ νεώτεροι ἀποδέχονται ὡς πράγματι ὑπὸ τοῦ Σόλωνος καὶ ὅχι ἐν μεταγενεστέρῳ χρόνῳ κατασταθεῖσαν ⁷⁾, ἐν τῶν τριῶν δημοτικῶτάτων τοῦ νομοθέτου κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ⁸⁾.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν ἢ ἡλιαία μόνον τὰς

¹⁾ Ὁ πληθυντικός εὐρεται οὐ μόνον ἐν Ἀριστοτέλει Ἀθηναίων πολιτεία 7, 3· τοῖς δὲ τὸ θητικὸν τελευτῶσιν ἐκκλησίας καὶ δικαστηρίων μετέδωκε μόνον καὶ 25, 2· τῷ δὲ μὴ καὶ τοῖς δικαστηρίοις ἀπέδωκε, ἀλλὰ καὶ ἐν Πολιτικοῖς II, 12 σ. 1273 b. τὰ δικαστήρια ποιήσας ἐκ πάντων.

²⁾ Gilbert Griechische Staatsalterthümer έκδ. 6' Τόμ. Α' σ. 153 (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 170). Ἀντιθέτα δὲ φρονεῖ ὁ Busolt Griechische Geschichte έκδ. 5' Τόμ. Β' σ. 287.

³⁾ Ἀριστοτέλει Ἀθηναίων πολιτεία 9, 2· ἢ εἰς τὸ δικα[στήριον] ἔφεσις Πολιτικῶν II, 2 σ. 1274 a στ. 5. κύριον ποιήσαντα τὸ δικαστήριον πάντων.

⁴⁾ Τὸ γνωστότατον τοῦτο ἐκ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ὄνομα τῆς ἡλιαίας φαίνεται, ὅτι εἰρήνη ἤδη ἐπὶ Σόλωνος, ὡς δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἐκ τοῦ πάντως γνησίου σολωνείου νόμου παρὰ Λυσίᾳ Πρὸς Θεόμνηστον 16, ἐνθα λέγεται θεδέσθαι δ' ἐν τῇ ποδοκράκη ἡμέρᾳ πέντε τὸν πόδα, εἰς ἀν' προστιμήσῃ ἢ ἡλιαία.

⁵⁾ Λυσίου Πρὸς Θεόμνηστον 16.

⁶⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Σόλωνος 18· εἰς τὸ δικαστήριον ἐφέσεις ἔδωκε τοῖς βουλομένοις.

⁷⁾ O Niese (ἐν τῇ Historische Zeitschrift τοῦ von Sybel Τόμ. LXIX (1892) σ. 85 θεωρεῖ τὴν κατάστασιν τῆς ἡλιαίας ὑπὸ τοῦ Σόλωνος ὡς ὑπόθεσιν κατ' ἀναχρονισμόν.

⁸⁾ Ἀριστοτέλει Ἀθηναίων πολιτεία 9, 1· δοκεῖ δὲ τῆς Σόλωνος πολιτείας τρία ταῦτ' εἶναι τὰ δημοτικώτατα· πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον τὸ μὴ θανεῖν ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ἔπειτα τὸ ἐξεῖναι τῷ βου-

εἰς αὐτὴν ἐφέσεις τῶν πολιτῶν εἶχε νὰ κρίνῃ¹⁾, κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τοῖς Πολιτικοῖς ὁ Σόλων ἔδωκεν εἰς τὸν δῆμον καὶ τὸ τὰς ἀρχὰς αἰρεῖσθαι καὶ εὐθύνειν, ἦτοι τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ εὐθύνας τῶν ἀρχόντων²⁾. Καὶ ἐπειράθη μὲν ὁ von Wilamowitz-Möllendorff νὰ συμβιβάσῃ τὴν πρόσθετον μαρτυρίαν τῶν Πολιτικῶν πρὸς τὴν ἀποσιώπησιν τῆς εὐθύνης τῶν ἀρχόντων ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ³⁾, ἀλλὰ δὲν συντάσσονται πάντες οἱ νεώτεροι μετ' αὐτοῦ· οὕτω δὲ καὶ μετὰ τὴν εὑρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας δεδιχασμένοι εἶνε αἱ γνώμαι τῶν ιστοριοφύων καὶ ἀρχαιολόγων, ὥς καὶ πρότερον, περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ἡ σολώνειος ἡλιαία μόνον ἐφέσεις εἶχε νὰ κρίνῃ ἢ καὶ τοὺς ἀρχοντας νὰ εὐθύνῃ.

Τοιοῦτον ὑπῆρξεν ἐν τοῖς κυρίοις τὸ πολιτευμα τοῦ Σόλωνος, γενναῖον βῆμα πρὸς τὰ πρόσω, καταδῆλόν μετὰ τὴν πρόσθετον ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δράκοντος, ἀλλὰ μὴ ἐμφαίνον τὴν ἀπόλυσιν παντὸς δεσμοῦ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος. Αὐτὸς ὁ Σόλων ὠμολόγει·

δῆμῳ μὲν γὰρ ἔδωκα τόσον γέρας ὅσον ἀπαρκεῖ
τιμῆς οὐτ' ἀφελὼν οὐτ' ἐπορεξάμενος⁴⁾.

Ἀλλὰ καὶ προσθέτει·

οἱ δ' εἶχον δύναμιν καὶ χρήμασιν ἦσαν ἀγῆστοί,
καὶ τοῖς ἐφροσάμην μηδὲς ἀεικὲς ἔχειν.

Ἔστιν δ' ἀμφιβαλὼν κρατερὸν σάκος, ἀμφοτέροισι,
νικᾷν δ' οὐκ εἶας· οὐδετέρους ἀδίκους.

λομὲν τιμῶν [εἶ]ν ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων, τρίτον δ' (ὧ) μάλιστα παρὶν ἰσχυκέναι τὸ πλῆθος, ἢ εἰς τὸ δίκαι[σ]τήριον ἐφασίς· κύριος γὰρ ὢν ὁ δῆμος τῆς ψήφου, κύριος γίνεται τῆς πολιτείας.

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 9, 1. ἢ εἰς τὸ δίκαι[σ]τήριον ἐφασίς. Πρβλ. Πλούταρχον ἐν Βίῳ Σόλωνος 18 καὶ Kaibel Stil und Text der Ἀθηναίων πολιτεία σ. 144.

²⁾ Ἀριστοτέλους Πολιτικῶν 11, 12, σ. 1273 b στ. 41 κ. ε. III, 11 σ. 1281 b στ. 25.

³⁾ Von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Tόμ. Α' σ. 71 κ. ε.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 12, 1. Πρβλ. Πλούταρχον ἐν Βίῳ Σόλωνος 18, ἐνθ' ἀντὶ τοῦ γέρας φέρεται κράτος.

Ἐτράπη κατὰ ταῦτα τὴν μέσσην ὁδὸν, ἥτις ἤρκει, ὅπως δοθῇ ὠθησις εἰς τὸν δῆμον καὶ προοδοποιηθῇ ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξις τῶν Ἀθηναίων, εἰς ἣν ἀπεσκόπησε καὶ συνετέλεσε καὶ διὰ τῶν συνετῶν αὐτοῦ νόμων, δι' ὧν ἀντικατεστάθησαν, πλὴν τῶν φονικῶν, οἱ θεσμοὶ τοῦ Δράκοντος. Ἀνεγράφησαν δὲ οὗτοι εἰς τετραγώνους ξυλῖνας στήλας, κληθείσας ἐκ τοῦ σχήματος κύρβεις καὶ κατατεθείσας εἰς τὴν Βασίλειον στοάν¹⁾, ἐν ᾗ ἀπέκειντο μέχρι τοῦ 409 π. Χ.

Ἐμελλόν δὲ οἱ νόμοι αὐτοῦ νὰ ἔχωσι διάρκειαν ἑκατὸν ἐτῶν²⁾, ἀλλ' ὅμως πρὶν ἢ παρέλθῃ πολὺς χρόνος ἤρχισεν ἐκφαινομένη ἡ κατὰ τοῦ νομοθέτου δυσαρέσκεια, ἐπειδὴ οὔτε ὁ δῆμος ἦτο ηὐχάριστος, νομίζων, ὅτι ὁ Σόλων ἐμελλενὰ ποιήσῃ πάντ' ἀνάδαστα, οὔτε οἱ γνώριμοι, οἵτινες ὑπελάμβανον, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ἐξηκαστίδου ἐμελλε νὰ ποδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν προτέραν δύναμιν, ὡς εἶχε τὸ πρὶν ἢ μικρὸν παρηλλαγμένην. Διὸ ἠναγκάσθη ὁ Σόλων πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκατέρωθεν ἐνοχλήσεων νὰ ποδημῇ εἰς Αἴγυπτον, εἰπὼν, ὅτι θάπουσι δέκα ὅλα ἔτη καὶ ὑπολαμβάνων, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, μὴ ἔχοντες αὐτὸν παρόντα, ὅπως ἐξηγῇ τοὺς νόμους ἠθέλον ἀναγκασθῇ νὰ ἐμμένωσιν εἰς τὰ γεγραμμένα.

Ἀλλ' ἡ πρόθεσις τοῦ Σόλωνος δὲν ἐπετεύχθη. Τὰ τῆς πολιτείας συνεταράσσοντο, ἀναρριπισθείσης πάλιν τῆς ἔχθρας τῶν τάξεων. Πολιτικαὶ δ' ἐταιρεῖαι συστάσαι ἠγωνίζοντο νὰ καταλάβωσι τὴν μεγάλην δύναμιν κεκτημένην ἀρχὴν τοῦ πρώτου ἄρχοντος, ἥτις δις ἕνεκα τῆς σφοδρότητος τῆς πάλης ἔμεινε κενή. Τὰ δύο δὲ ταῦτα ἔτη τῆς ἀναρχίας εἶνε κατὰ τὴν πιθανωτάτην γνώμην τὸ 589 — 588 π. Χ.³⁾. Μετὰ δὲ ταῦτα αἰρεθεὶς ἄρχων ὁ Δαμασίας

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 7, 1.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 9, 1.

³⁾ Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ 13, 1 λέγει: Σόλωνος δ' ἀποδημήσαντος, ἔτι τῆς πόλεως τεταραγμένης, ἐπὶ μὲν ἔτη τέτταρα διήγον ἐν ἡσυχίᾳ τῷ δὲ πέμπτῳ μετὰ τὴν Σόλωνος ἀρχὴν οὐ κατέστησαν ἄρχοντα διὰ τὴν στάσιν, καὶ πάλιν ἔτει πέμπτῳ (διὰ) τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἀναρχίαν ἐποίησαν. Καθ' ὅσον δ' ὑπολάβωμεν,

κατέσχε τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τὸ τυραννικώτερον μακρότερον τοῦ τεταγμένου χρόνου, ἄρξας ἔτη δύο καὶ μῆνας δύο, ἕως ἐξηλάθη βίᾳ τῆς ἀρχῆς¹⁾. Τότε δὲ συνδιαλλαχθεῖσαι αἱ τέως στασιάζουσαι τάξεις προέβησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν δέκ' ἀρχόντων ἀντὶ τῶν ὑφισταμένων ἐννέα, ὧν πέντε μὲν τῶν εὐπατριδῶν, τρεῖς δὲ τῶν ἀγροίκων, δύο δὲ τῶν δημιουργῶν, καὶ οὗτοι ἤρξαν τὸν μετὰ Δαμα-

στίαν ὁ Ἀριστοτέλης λέγων πέμπτῳ ἔτει μετὰ τὴν Σόλωνος ἀρχὴν ἐννοεῖ τὸ ἔτος τοῦτο τρέχον ἢ συμπληρωμένον, διάφορος εἶνε ἡ χρονολόγησις τῶν δύο ἐνιαυτῶν τῆς ἀναρχίας. Καὶ δὴ κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον μετροῦντες ὁ Blass (ἐκδ. 1898 σ. 24) καὶ ὁ Sidgwick (ἐν Classical Review Τόμ. VIII σ. 333) ἀποδέχονται ὡς ἐνιαυτοὺς τῆς ἀναρχίας τὰ ἔτη 590 - 589 καὶ 586 - 585 π. Χ. Ομοίαν δὲ γνώμην εἶχε καὶ ὁ Busolt ἐν Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer σ. 155. Ἄλλ' ἔπειτα ἐν τῇ Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 301 ἀπεδέχθη τὸ 589 - 588 καὶ 584 - 583 π. Χ., φέρων ὡς πρόσθετον λόγον τῆς τοιαύτης χρονολογήσεως καὶ τὴν παρατήρησιν, ὅτι κατὰ τὸ Πάριον χρονικὸν στ. 37 τῷ 590 π. Χ. ἄρχων ἦτο ἐν Ἀθήναις ὁ Σίμων. Ὁμοφώνουσι δὲ ὅτε von Wilamowitz-Möllerndorff (Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 10), ὁ Bauer (Literarische und historische Forschungen zu Aristoteles Ἀθηναίων πολιτεία σ. 49) καὶ ὁ Ed. Meyer (Geschichte des Alterthums Τόμ. Β. σ. 663).

¹⁾ Τοὺς ἐνιαυτοὺς τῆς ἀρχῆς τοῦ Δαμασίου καταδιδᾶσκουσιν ὁ Kenyon ἐκδ. 6' σ. 33, ὁ Blass ἐνθ' ἀν., καὶ ὁ Busolt ἐν Staats- und Rechtsalterthümer ἐνθ' ἀν. καὶ ὁ Sidgwick ἐνθ' ἀν. εἰς τὰ 582 - 580 π. Χ., ἀλλ' ὁρθότερον ὀρίζουσι τὰ 583 - 581 π. Χ. ὁ von Wilamowitz-Möllerndorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 10, ὁ Busolt ἐν τῇ Griechische Geschichte ἐνθ' ἀν., ὁ Ed. Meyer ἐνθ' ἀν., ὁ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 352, ὁ Bauer Die Forschungen Zur griechischen Geschichte σ. 461, μετὰ τινων δὲ δισταγμῶν καὶ ὁ Gilbert ἐνθ' ἀν. ἑλλ. μεταφρ. Ν Γ. Πολίτου σ. 174 ἐν σημ. Τοὺς δὲ λόγους τῆς τοιαύτης χρονολογήσεως ἔδε παρὰ τῷ von Wilamowitz-Möllerndorff ἐνθ. ἀν. καὶ Busolt Griechische Geschichte ἐνθ' ἀν. Πρότερον δὲ ὁ Diels ἐκδίδων τὸν βερολίνοιον πάπυρον τὸν περιέχοντα τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akademie. 1885 (καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει) σ. 11 εἶχεν ὀρίσει ὡς πρῶτον ἐνιαυτὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Δαμασίου τὰ ἔτη μεταξὺ τοῦ 590 καὶ 580 π. Χ., εἰδικώτερον δὲ τὸ 588 - 585 π. Χ., ἣν χρονολογίαν ἀπεδέχθη καὶ ὁ Κούρτιος ("Idee ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 524 ἐν σημ.), ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη κατερρίφθη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ εὐρύτερων μετὰ τὴν εὑρεσιν τοῦ μεγάλου μέρους τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἔρευνων. Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα, ὅτι ἡ μελέτη τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δαμασίου παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τὸν von Wilamowitz-Möllerndorff ἐνθ' ἀν. νᾶναθωρήσῃ τὰ κατὰ τὸν πρῶτον ἱερὸν πόλεμον καὶ τὰς χρονολογίας αὐτοῦ. Καὶ δὴ ἀποδέχεται μὲν ὡς πιθανωτάτην τὴν εἰς αὐτὸν συμμετοχὴν τοῦ τε Σόλωνος καὶ τοῦ Ἀλκμαίωνος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ed. Meyer (Geschichte des Alterthums Τόμ. Α' σ. 670 ἐν σημ.), μὴ πιστεύοννα εἰς τὴν συμμετοχὴν τοῦ Σόλωνος, εὐρίσκει δὲ τὴν

σίαν ἐνιαυτόν ¹⁾, ἤτοι κατὰ τάνωτέρω τῷ 581 — 580 π. Χ. Ἀλλ' ἡ συναρχία αὕτη τῶν δέκα ὑπῆρξε παροδική, ἄγνωστον ἐπὶ πόσον διαρκέσασα.

Νοσοῦντων δ' οὕτω τῶν κατὰ τὴν πολιτείαν, προστίθενται ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ εἰς τὰς λοιπὰς διαιρέσεις τῶν πολιτῶν ἐν Ἀθῆναις αἱ ἐκ τοπικῶν ἀντιθέσεων ἐκπηγάζουσαι τρεῖς στάσεις, ἡ τῶν Παραλίων, ἡ τῶν Πεδιακῶν ²⁾, τῶν ἄλλοθεν γνωστῶν ὡς Πεδιέων, καὶ ἡ τῶν Διακρίων, ὧν ὁ προϊστάμενος Πεισίστρατος κατάρθρωσε τέλος καὶ νὰ τυραννήσῃ τῶν Ἀθηνῶν.

Περὶ δὲ τῶν εἰς τὸν Πεισίστρατον καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἀναφερομένων νέων διδαγμάτων ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τῶν πρὸς ταῦτα συνδεομένων νεωτέρων ἐρευνῶν θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ δώσω πάλιν τὸν λόγον εἰς τὸν Bauer, ἄριστα συνοψίζοντα τὰ κατ' αὐτὰς καὶ ὄντ' ἄλλως εἰδικὸν περὶ ταῦτα τὰ ζητήματα ³⁾.

«Καὶ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Πεισιστρατιδῶν, λέγει ὁ Bauer, προσετέθη ὁμοίως ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους πολυτιμοτάτῃ ὕλῃ, ἀπασχολήσασα τοὺς ἐρευνητὰς ἰδίᾳ ὑπὸ δύο ἐπόψεις. Αἱ χρονολογικαὶ μαρτυρίαι τῆς Ἀθηναίων πολιτείας περὶ τῆς διαρκείας τῆς τριπλῆς τυραννίδος καὶ τῶν δύο ἐξορίων τοῦ Πεισιστράτου ὡς καὶ περὶ τῆς καθ' ὅλου διαρκείας αὐτοῦ δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν οἷαι εὐρηγνται παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει, δὲν συμφωνοῦσι δ' ἄλλως τελείως πρὸς τὰ ἐν τοῖς Πολιτικοῖς μαρτυρούμενα. Διὸ ἔγειναν διάφοροι προτάσεις πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν καὶ ἐξεφράσθησαν

χρονολογικὴν περὶ τοῦ ἱεροῦ πολέμου παράδοσιν συμδιδαζομένην ἄριστα πρὸς τὸν δευτέρου ἐνιαυτοῦ τοῦ Δαμασίου (582 - 581 π. Χ.), πρὸς ὃν συμπίπτει ἡ πρώτη πενταετηρικὴ τέλεσις τῶν Πυθίων. Ὁ Σόλων προέτεινεν ὡς πυλαγόρος τῶν Ἀθηναίων ἐν Δελφοῖς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 593 καὶ 590 π. Χ. τὴν ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων τιμωρίαν τῶν Κιρραίων. Κυριευθεὶς δὲ τῆς Κίρρας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Θεσσαλοῦ Εὐρυλόχου ἐτελέσθη τῷ 590 π. Χ. ἐν Δελφοῖς ἄγων χρηματίτης. Ἡ δὲ τελεία ἐκνήκησις τῶν εἰς τὰ ὄρη φυγόντων Κιρραίων ἐπετεύχθη μόνον τῷ 584 π. Χ., συμπράξαντος τοῦ τυράννου τῆς Σικυωνίας Κλεισθένους.

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 13, 2.

²⁾ Πεδιακοὶ καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ἀθηναίων πολιτεία 13, 4 καὶ ἐν Πολιτικοῖς V, 5 σ. 1305 a στ. 24.

³⁾ Bauer Die Forschungen zur griechischen Geschichte σ. 462 - 474.

διάφοροι εἰκασίαι περὶ τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ὁ Ἀριστοτέλης ἠρύσθη τὰς γνώσεις αὐτοῦ. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Ἀριστοτέλης παρέχει περὶ τοῦ φόνου τοῦ Ἱππάρχου ἔκθεσιν ἐν πολλοῖς διάφορον τῆς τοῦ Θουκυδίδου. Περὶ δὲ τὴν σύγκρισιν τῶν δύο τούτων πηγῶν καὶ τὴν ἐξήγησιν τῶν διαφορῶν αὐτῶν διατρίβουσιν ὁμοίως πολλοὶ πραγματεῖαι. Οἱ δὲ νεώτατοι ἱστοριογράφοι οἱ τὰ κατὰ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἱστορήσαντες, ὁ Busolt, ὁ Beloch, ὁ Eduard Meyer καὶ ὁ Pöhlmann συμμετέσχον ἤδη τῆς συζητήσεως τῶν ζητημάτων τούτων.

«Καὶ δὴ πρῶτον τοῦ χρονολογικοῦ προβλήματος ἐπιλαμβάνονται πλὴν τῶν ἐκδοτῶν καὶ ὑπομνηματιστῶν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας αἱ ἐπόμεναι συγγραφαί¹⁾).

«Ὁ F. Rühl²⁾ συγκατέλεξε τὰς ἀντιφάσεις τῶν ἀριθμῶν τὰς παρατηρουμένας μεταξὺ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τῶν Πολιτικῶν³⁾ εἰς τοὺς λόγους, ὧν ἕνεκεν ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ συγγραφή ἐκείνη δὲν εἶνε ἔργον τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ δὲ Gomperz⁴⁾ ἀπ' ἐναντίας εὕρισκει, ὅτι αἱ ἀντιφάσεις αὗται δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ἐξ ἐπιγενεστέρας μελέτης τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου γενομένης ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ νέαν αὐτοῦ ἐξέτασιν, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τελείως ἀσφαλεῖς εἰδήσεις. Καὶ ὁ Niemeyer⁵⁾ δ' εἶχε βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν εὑρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἐκφράσει τὴν γνώμην, ὅτι ἅπασαι αἱ διαφοραὶ, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπερβαίνουνσι δύο ἔτη, δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ἄνευ δυσχερείας ἐκ διαφοροῦ τρόπου ὑπολογισμοῦ. Ἐγὼ δὲ⁶⁾ ἐξήγησα τὰς διαφοράς

¹⁾ Ἰδε περὶ τῆς χρονολογίας τῶν τυραννίδων καὶ ἐξοριστῶν τοῦ Πεισιστράτου πρὸ τῆς εὑρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 545, σημ. 3.]

²⁾ Rühl Über die von Mr. Kenyon veröffentlichte Schrift vom Staate der Athenen ἐν τῷ Rheinisches Museum Neue Folge Τόμ. XLVI (1891) σ. 426 - 464].

³⁾ Τὰ χωρία περὶ ὧν πρόκειται εἶνε τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ἀθηναίων πολιτεία 14, 1, 3 - 4. 15, 1 - 2. 17, 1 καὶ ἐν Πολιτικῶς V, 5. σ. 1305 a (ἐκδ. Bekker σ. 283, 18 κ. ἐ.)].

⁴⁾ Gomperz Die Schrift vom Staatswesen der Athener und ihr neuester Beurteiler. Ἐν Βιέννῃ 1891 σ. 20 κ. ἐ.

⁵⁾ Niemeyer Zur Ἀθηναίων πολιτεία ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie Τόμ. CXLIII σ. 406.

⁶⁾ Bauer Litterarische und historische Forschungen zu Aristoteles Ἀθηναίων πολιτεία. Ἐν Μονάχῳ. 1891.

ταύτας ἐκ τοῦ διαφόρου ἐπικαταλογισμοῦ τῶν ἀσυντελέστων ἐτῶν ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ καὶ ἐν τοῖς Πολιτικοῖς. Ἐπειδὴ δὲ εἶχον προταθῇ ἄλλαι κατ' ἐμὴν γνώμην πεπλανημέναι, ἐξηγήσεις, τοῦτο μὲν προὑποθέτουσαι παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει ἐπίτεχνον ὑπολογισμόν, τοῦτο δὲ ψεύγουσαι αὐτὸν ἐπὶ ἐπιπολαίᾳ χρήσει τῶν πηγῶν αὐτοῦ, ἐπιληφθεὶς τοῦ ζητήματος καὶ πάλιν¹⁾, κατέδειξα διὰ μακρᾶς πραγματείας, συμφωνῶν περὶ πάντα τὰ καίρια πρὸς τὸν von Wilamowitz²⁾, ὅτι αἱ ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ μαρτυρίαι τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπέρρευσαν ἐκ τῆς Ἀθίδος, ὅτι δ' ἐν ταύτῃ περιείχετο τελείως ἀξιοπίστος ἐξάρτησις τῶν κυριωτάτων γεγονότων τῆς ἱστορίας τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀπὸ τῆς ἀναγραφῆς τῶν ἀρχόντων καὶ ὅτι αἱ διαφοραὶ τῶν δύο ἀριστοτελικῶν συγγραφῶν ἐξηγητέαι ἐκ τῆς ἀκαταλληλότητος τῆς χρονολογήσεως ἀρχόντων πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν χρονικῶν περιόδων.

« Καὶ δὴ ὁ μὲν Köhler³⁾ εἶχεν ἀποδεχθῇ, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε παραλάβει παρὰ τοῦ Ἡροδότου τὸν ἀριθμὸν 40 ἐτῶν περὶ τῆς δευτέρας ἐξορίας τοῦ Πεισιστράτου, προσέτι δ' ὅτι ὁ ἀριθμὸς 33 ἐτῶν περὶ τοῦ χρόνου ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς πρώτης τυραννίδος μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἦτο παραδεδομένος καὶ παραδεδεγμένος, ἀπ' ἐναντίας δ' οἱ λοιποὶ ἀριθμοὶ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἀριστοτελικαῖς συγγραφαῖς ὑπελογίσθησαν τὸ μὲν πρῶτον διὰ τῆς ἐκ τοῦ 33 ἀφαιρέσεως τῶν 40 ἐκείνων ἐτῶν, ἔπειτα δὲ διὰ τῆς διαιρέσεως τοῦ ὑπολοίπου 23 διὰ τοῦ 4 (ἦτοι τῶν τριῶν τυραννίδων καὶ μιᾶς ἐξορίας), οὕτω δὲ κατενεμήθησαν εἰς μὲν τὴν πρώτην τυραννίδα ὅ, εἰς δὲ τὴν πρώτην ἐξορίαν καὶ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην τυραννίδα ἀνὰ ὅ + 1 ἔτη. Ἡ δὲ ἀποδοχὴ αὕτη ἐπιτέχνου ὑπολογισμοῦ στηρίζεται εἰς ἄτοπον συνδυασμὸν τῶν ἀντιφασκουσῶν μαρτυριῶν

¹ Bauer Die Chronologie des Peisistratos und seiner Söhne ἐν τοῖς *Analecta Graeciensia*, Festschrift zum 42 Philologentag, Graz, 1893.

² Von Wilamowitz Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 21 κ. ἔ.

³ Ulrich Köhler Die Zeiten der Herrschaft des Peisistratos in der πολιτεία Ἀθηναίων ἐν τοῖς Sitzungsberichte der Berliner Akademie 1892 σ. 339 κ. ἔ.

τῶν δύο ἀριστοτελικῶν συγγραμμῶν, πρὸς δὲ τούτοις εἰς τὴν ἐμ-
 μονήν τοῦ Köhler εἰς τοὺς παραδεδομένους ἀριθμοὺς τῆς Ἀθη-
 ναίων πολιτείας καὶ ἐκεῖ ἐνθα κατὰ τὰς λοιπὰς μαρτυρίας αὐτοῦ
 τοῦ Ἀριστοτέλους εἶνε ἀδύνατον νὰ ἔχωσιν ὀρθῶς. Ὁ δὲ Nissen ¹⁾,
 πρὸς ὃν συμφωνεῖ ὁ Keil ²⁾, ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ σύγχυ-
 σις προῆλθεν ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὰς ἐκ τῆς Ἀθί-
 δος ληφθείσας μαρτυρίας ἐγκαταμίξεως τοῦ καθ' Ἡρόδοτον ὑπο-
 λογισμοῦ τῆς δευτέρας ἐξορίας εἰς δέκα ἔτη, ἐν ᾧ ἐν τῇ εἰς αὐτὸν
 προκειμένη Ἀθίδι ἐφέρετο ἐνάτῳ ἔτει. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης δὲν
 παρετήρησε τὸ σφάλμα εἰς ὃ περιέπιπτεν εἰσάγων τὰ ἡροδότεια
 δέκα ἔτη, οὕτω δὲ παρέσχε περὶ τοῦ Πεισιστράτου καὶ τῶν υἱῶν
 αὐτοῦ τρεῖς διαφόρους χρονολογικοὺς ὀρισμοὺς, ἓνα μὲν ἐν τοῖς
 Πολιτικαῖς, δύο δ' ἀντιφάσκοντες πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ Ἀθηναίων
 πολιτείᾳ. Ὁ δὲ Beloch ³⁾ τὰς διαφορὰς ταύτας τῶν ἀριθμῶν θεω-
 ρεῖ ἐπικυρούσας τὸ ἐπισφαλές τῆς παραδόσεως περὶ τοῦ ἔκτου
 αἰῶνος καθ' ὅλου καὶ ἐπιμένει παρὰ τὰς μαρτυρίας τῆς Ἀθηναίων
 πολιτείας εἰς ὑπόθεσιν ἐκφρασθεῖσαν παρ' αὐτοῦ πρότερον ⁴⁾, καθ'
 ἣν ὁ Πεισιστράτος ἄπαξ μόνον ἐξωρίσθη καὶ ὅτι ἡ διήγησις περὶ
 δύο ἐξοριῶν αὐτοῦ εἶνε πεπλανημένον συμπέρασμα ἐξαχθὲν ἐκ τῆς
 ὑπάρξεως δύο διαφόρων παραδόσεων περὶ τῆς καθόδου αὐτοῦ. Ἡ
 γνώμη δὲ αὕτη ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ
 αὐτοῦ ⁵⁾, προσεχώρησε δ' εἰς αὐτὴν καὶ ὁ Meyer ⁶⁾, καὶ ὁ Pöhl-
 mann ⁷⁾ ὃ' ἐμμένει εἰς τὸ δυνατόν τῆς ἀποδοχῆς τῆς γνώμης τοῦ
 Beloch ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ μὲν von Wilamowitz ⁸⁾ ἀπορρίπτει σιω-

¹⁾ Nissen ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XLVII σ. 197 κ. ἑ.

²⁾ Keil Die solonische Verfassung in Aristoteles Verfassungsgeschichte. Ἐν Βερολίνῳ 1902.

³⁾ Beloch ἐν τῇ τοῦ von Sybel Historische Zeitschrift. Neue Folge. Τόμ. XXXIV σ. 295.

⁴⁾ Beloch ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge Τόμ. XLV σ. 465 κ. ἑ.

⁵⁾ Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 318 ἐν σημ.

⁶⁾ Eduard Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Α' σ. 772.

⁷⁾ Pöhlmann Griechische Geschichte σ. 69 ἐν σημ.

⁸⁾ [von Wilamowitz - Möllendorff] Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 21 κ. ἑ.]

πηρῶς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὃ δὲ Busolt ¹⁾ καταπολεμεῖ αὐτὴν ἀντικρυς. Τὸ δὲ γεγονός, ὅτι καὶ μετὰ τὴν εὑρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἐπικυρούσης μὲν διὰ τῶν μαρτυριῶν αὐτῆς τὴν triplēn τυραννίδα καὶ τὴν διπλὴν ἐξορίαν τοῦ Πεισιστράτου, συμπληρούσης δὲ τὸν Ἡρόδοτον διὰ λεπτομερειῶν ἐξηγμένων ἐκ τῆς Ἀθίδος, ὁ Beloch ὑπερμαχεῖ ἀκόμη τῆς γνώμης αὐτοῦ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τυγχάνει τῆς ἐπιδοκιμασίας ἄλλων ἐρευνητῶν, τάσσεται εἰς τὰ φαινόμενα ἐκεῖνα τῆς νεωτέρας γραμματείας τὰ ποδεκνύοντά μοι, ὅτι διαμφισδότησεις τῆς ὁρθότητος ἀρχαίων παραδόσεων, καὶ ἥκιστα ἐστηριγμέναι ἂν τυγχάνωσιν, δύνανται οὐχ ἥττον νὰ προσδοκήσωσι καρποφορίαν.

«Ὁ δὲ von Wilamowitz ²⁾ δὲν θεωρεῖ τοὺς ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἀριθμοὺς τῆς Ἀθηναίων πολιτείας εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχεν ἐφθαρμένους, ἀλλὰ φρονεῖ, ὅτι μωρός τις διορθωτὴς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀριθμῶν οὓς περιέχει τὸ κείμενον τοῦ Ἀριστοτέλους, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς δύο ἐξορίας καὶ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν τυραννίδα, τοὺς δύο διεσκέυασεν οὕτως, ὥστε συναπετέλουν 32, ἥτοι ἀριθμὸν κατὰ ἓνα μικρότερον τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀναγραφομένου συνόλου τῶν ἐτῶν τῆς τυραννίδος, ἥτοι τοῦ 33. Ἀλλὰ τοῦτο πράττων παρεῖδε κατὰ τὴν γνώμην τοῦ von Wilamowitz ὁ διορθωτὴς ὅλως, ὅτι ἡ τρίτη τυραννὶς οὐδαμῶς ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν παρ' αὐτοῦ. Καὶ εἰς ἐμὲ δ' εἶχεν ἐπέλθει ἡ ἐπίνοια τοιοῦτου τινὸς συνδυασμοῦ τῶν ἀριθμῶν $5 + 11 + 6 + 10$ καὶ τοῦ ἀριθμοῦ 33, ἀλλὰ διέγραψα ὅμως ὕστερον παρατήρησιν εἰς τοῦτο ἀναφερομένην, ἐπειδὴ μοι ἐφάνη λίαν τολμηρὰ ἡ ἀποδοχὴ ἀριθμητοῦ οὕτω μυωπάζοντος· διὸ ἐγκατέλιπον τὴν σκέψιν περὶ ἐξηγήσεως τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀριθμῶν τούτων, ἐπομένως δὲ καὶ τῆς διορθώσεως αὐτῶν.

«Προσθέτω δὲ, ὅτι ὁ von Wilamowitz διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς γνώμης, ὅτι δύο τῶν ἀριθμῶν παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει ὑψώθησαν

¹⁾ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' σ. 320.

²⁾ [von-Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 22].

αὐθαιρέτως ἅτε ληφθέντος ἐκ πλάνης ὑπ' ὅψιν τοῦ ἀριθμοῦ 33, ἄγεται εἰς τὸ νὰ πιστεύσῃ καὶ ὅτι εἶνε δυνατὴ ἡ διόρθωσις τῶν ἀριθμῶν τούτων· ὀρίζει δὲ τὴν μὲν πρώτην τυραννίδα τοῦ Πεισιπράτου τῷ 564/0 — 556/5 π. X., τὴν δὲ δευτέραν τῷ 553/2 — 551/0 π. X. καὶ τὴν τρίτην τῷ 541/0 — 528/7 π. X. Ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης παραλείπω τὴν ἐπικύρωσιν τῶν χρονολογιῶν τούτων, ἃς ὁ von Wilamowitz παρέλαβεν ἐκ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Εὐσεβίου, ἐπειδὴ αἱ μαρτυρίαι αὗται ἢ δὲν εὐρίσκονται καθ' ἑλίου ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ χρονικοῦ τούτου ὑπὸ τοῦ Schöne ἢ δὲν εὐρίσκονται οἷας ἀναγράφει αὐτὰς ὁ von Wilamowitz.

« Ἐκτοτε δ' ἔγειναν ἄλλαι προτάσεις πρὸς λύσιν τῶν δυσχερειῶν ὑπὸ τοῦ Cichorius ¹⁾ καὶ τοῦ Pomtow ²⁾. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἀποδέχεται ὅτι αἱ λέξεις μετὰ τὴν χάθοδον ἐν τῷ 15 κεφαλαίῳ εἶνε πεπλανημένον ἐν τῇ Ὠα σημείωμα ἀναγνώστου παρεμβληθὲν ἔπειτα εἰς τὸ κείμενον, καὶ ὅτι οἱ παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους παρεχόμενοι τακτικοὶ ἀριθμοὶ πρέπει νᾶριθμῶνται πάντοτε ἀπὸ γεγονότος ὁμοίου, κατὰ ταῦτα δὲ μαρτυρίαι μὲν περὶ τῆς ἀρχῆς τυραννίδος τινὸς ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς πρότερον μνημονευομένης, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ μαρτυρίαι περὶ τῶν ἐξοριῶν. Κατὰ πιθανὴν δὲ διόρθωσιν τοῦ χασματώδους χωρίου 15, 2 ἀναγνωστέον ἐνδεκάτῳ πάλιν ἔτει (μετὰ) τὸ πρῶτον καὶ ὄχι ὡς ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ἔτει τό (τε) πρῶτον. Κατὰ ταῦτα δ' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, γινομένης ταύτης τῆς διορθώσεως, θὰ εὐρίσκετο πράγματι ἀπόδειξις τοῦ τοιοῦτου τρόπου τοῦ ὑπολογισμοῦ· ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀριστοτέλης ἠκολούθησε τὴν μέθοδον ταύτην, διὰ τοῦτο μόνον περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς πρώτης ἐξορίας ἐδέησε νᾶναγράψῃ ὀνομαστὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐνιαυτῶν, πρὸς οὓς συνέπεσον τὰ γεγονότα ἐκεῖνα. Τὰς δὲ διαφορὰς μεταξὺ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τῶν Πολιτι-

¹⁾ C. Cichorius Die Chronologie des Pisistratus ἐν τοῖς Kleinere Beiträge zur Geschichte, Festschrift zum deutschen Historikertag. Ἐν Αὐστρία. 1894 σ. 11 κ. ἑ.

²⁾ Pomtow Delphische Beilagen ἐν τῷ Rheinisches Museum Neue Folge. Τόμ. LI, σ. 560 κ. ἑ.

κῶν ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν περιόδων ἐκάστων ἐξηγεῖ καὶ ὁ Cichorius ἐκ τοῦ ἐπισφαλοῦς τοῦ ὑπολογισμοῦ χρονικῶν διαστημάτων μικροτέρων τοῦ ἔτους ἐν χρονολογικῷ προσδιορισμῷ ἔχοντι ἀφαιρετήριαν τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἀρχόντων. Οὕτω δὲ ὁ συγγραφεὺς κατορθώνει ἄνευ μεταβολῆς οὐδενὸς τῶν παραδεδομένων ἀριθμῶν νὰ καθορίσῃ τὴν μὲν πρώτην τυραννίδα τῷ 564/0 — 556/5 π. X., τὴν δὲ δευτέραν εἰς μέρος τοῦ ἔτους 550 — 549 π. X. καὶ τὴν τρίτην τῷ 540/39 — 528/7 π. X. Ἀλλ' οὐχ ἥττον ἢ ἀπόπειρα αὕτη τῆς λύσεως δέν μοι φαίνεται πειστική. Ἡ ἔκφρασις ἐν τῷ 15 κεφαλαίῳ περὶ τῆς ἀνακτῆσεως τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου ἐνδεκάτῳ πάλιν ἔτει ἤθελεν ἀγάγει πάντας εἰς πλάνην, ἂν ἐν τῷ χωρίῳ ἦτο πράγματι γεγραμμένον μετὰ τὸ πρῶτον, ἐπειδὴ προφανῶς ἡ προσθήκη αὕτη ὀφείλει, ὡς εἰκὸς, ν' ἀναφερθῇ εἰς τὴν πρώτην κατάστασιν καὶ ὄχι εἰς τὴν δευτέραν. Διὸ θεωρῶ τὴν συμπλήρωσιν ταύτην τοῦ χάσματος ἀτυχῇ. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ τρόπος τοῦ ὑπολογισμοῦ, ὃν ἀποδέχεται ὁ Cichorius, ἀπὸ ἐνὸς ὁμοίου γεγονότος εἰς ἄλλο ἄνευ ῥητῆς προσθήκης θὰ εἶχε πάντοτε τι τὸ ἄηθες. Ἐκτὸς δὲ τούτου τὰ μάλιστα περίπλοκος θὰ ἦτο πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς δευτέρας τυραννίδος τοῦ Πεισιστράτου τῆς οὐδὲ ἐν ὅλῳ ἔτος διαρκεσάσης ὁ τρόπος τῆς ἐκθέσεως ὃν ἀποδέχεται ὁ Cichorius κατὰ τοιαύτην τινὰ σειρὰν· κατέσχε τὴν ἀκρόπολιν ἔτει δευτέρῳ (κατὰ τὸν κώδικα) καὶ τριακοστῷ μετὰ τὴν τῶν νόμων θέσιν, ἐπὶ Κωμέου ἀρχοντος (561/0 π. X.) Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 14, 1. — ἐξέβαλον αὐτὸν ἔκτῳ ἔτει μετὰ τὴν πρώτην κατάστασιν (556/5 π. X.) 14, 3. — ἐλθὼν εἰς Ἑρέτριαν ἐνδεκάτῳ πάλιν ἔτει, <μετὰ> τὸ πρῶτον... λαβὼν τὴν ἀρχὴν (550/49 π. X.) 15, 2—3. Ἡ μὲν οὖν πρώτη κάθοδος ἐγένετο τοιαύτη. Μετὰ δὲ ταῦτα ὡς ἐξέπεσε τὸ δεύτερον, ἔτει μάλιστα ἐβδόμῳ μετὰ τὴν κάθοδον· οὐ γὰρ πολὺν χρόνον διακατέσχεν 15, 4.

«Ὁ δὲ Pomtow συμπεραίνει καὶ αὐτὸς διαμφισβητῶν τὸ διαίωμα διορθώσεως τῆς μαρτυρίας περὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀρχῆς

τοῦ Κωμέου ἔτει δευτέρῳ καὶ τριακοστῷ μετὰ τὴν τῶν νόμων θέσιν κατὰ τὴν γραφὴν τοῦ κώδικος εἰς ἔτει δ' (= τετάρτῳ), καὶ τοῦτο διὰ τὸν λόγον, ὅτι πλήν ὀλίγων ἐξαιρέσεων ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ οἱ ἀριθμοὶ εἶνε γεγραμμένοι ὀλογράφως, καθ' ἃ ἰσχυρίζεται, καὶ ἀπαιτεῖ ὡς λογικὴν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὴν κατ' ἀνάγκην διόρθωσιν καὶ τοῦ ἐπομένου ὠδεκάτῳ ὁμοίως εἰς δ' (= τετάρτῳ). Ἀλλὰ τὸ τυχαῖον γεγονός, ὅτι ἐν τῷ μόνῳ περισωθέντι, πρὸς ἰδιωτικὸς σκοποὺς γραφέντι καὶ πολλὰ ἤμαρτημένῳ χειρογράφῳ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας οἱ ἀριθμοὶ εἶνε γεγραμμένοι ὀλογράφως, οὐδαμῶς οὐδέποτε δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπανόρθωσιν σφαλμάτων τυχόν ὑπαρχόντων ἐν αὐτοῖς, ἅτε προϋποτιθεμένης ἐν ἀρχαιοτέρῳ σταδίῳ τῆς παραδόσεως τῆς διὰ γραμμάτων δηλούντων τοὺς ἀριθμοὺς γραφῆς. Ἀν δὲ δὲν ἀπατῶμαι, ἐξέφρασε καὶ ὁ Erwin Rhode, καθ' ἃ καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς πραγματείας ταύτης, τὴν γνώμην, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡ διόρθωσις τοῦ ἀριθμοῦ ἐν κεφαλαίῳ 14, 1, καὶ ὅτι κατὰ ταῦτα ὅτε Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Εὐσέβιος ὥρισαν ὡς ἐνιαυτὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Σόλωνος τὸ ἔτος 592/1 π. X. Ὁ δὲ Pomtow προσέβη μάλιστα καὶ περαιτέρω, ἰσχυρισθεὶς, ὅτι τὸ ἔτος 594/3 π. X. δὲν δύναται καθ' ὅλου πλέον νὰ γείνη δεκτὸν ὡς ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ Σόλωνος.

«Καὶ τὰ ἐπιχειρήματα δὲ τοῦ Pomtow ἐναντίον τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ἄρχοντος Ἠγησίου ἐν ἔτει 556/5 π. X. καὶ τῆς μεταθέσεως τοῦ Εὐθυδήμου εἰς τὸ ἐπιὸν ἔτος δὲν εἶνε πιθανά. Τὸν ἐνιαυτὸν τοῦ Κωμέου εἶχεν ἤδη πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ὀρίσει ὁρθῶς ὁ Töpffer¹⁾, ὑπολογίζων ἀναδρομικῶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 264/3 κατὰ τὸ Πάριον μάρμαρον, καὶ τοῦ Εὐθυδήμου δὲ τὸν ἐνιαυτὸν εἶχεν ὀρίσει ὁμοίως πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ὁ Dopp²⁾ εἰς τὸ ἔτος 555/4 π. X. Ὅμοίως δὲ πεπλανημένη φαίνεται μοι ἡ γνώμη τοῦ Pomtow, ἀπονέμοντος

¹ Töpffer Quaestiones Pisistrateae. Dorpat. 1886.

² Dopp ἐνθ' ἀν. σ. 172.

τέλος εἰς τε τὴν πρώτην καὶ εἰς τὴν δευτέραν τυραννίδα τοῦ Πεισιστράτου διάρκειαν μόνον μηνῶν πέντε καὶ ἑπτὰ καὶ ὑπολαμβάνοντος, ὅτι ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χωρίοις τοῦ Ἀριστοτέλους δεόν νάναγνώσωμεν μὴνὶ ἀντὶ ἔτει. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πλούταρχος καλεῖ τὸν διάδοχον τοῦ Κωμέου Ἠγησίστρατον, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τὴν πρώτην ἐξωσιν τοῦ Πεισιστράτου λέγει γενομένην ἐπὶ Ἠγησίου, εἰκάζει ὁ Pomtow ἐν μὲν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς διατριβῆς αὐτοῦ, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ παρεδόθη ἐφθαρμένον, ἐν δὲ τῇ σημειώσει, ὅτι ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν ἀρχόντων, ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Ἀριστοτέλης, τὸ ὄνομα ΗΓΗΣΙΣΤΡΑΤΟΣ, ὅπερ εὔρηται παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ, παραλαβόντι ἐκ τοῦ Ἀποδογράφου Φανίου, ἐκολοβώθη διὰ μεταπτώσεως τῆς συλλαβῆς ΡΑΤ. Περὶ δὲ τῆς τρίτης τυραννίδος τοῦ Πεισιστράτου φρονεῖ ὁ ἐρευνητῆς οὗτος, ὅτι διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 544/3—528/7 π. X., καὶ τὴν μὲν πρώτην ἐξορίαν χρονολογεῖ 560/59—556/5 π. X., τὴν δὲ δευτέραν 555/4—545/4 π. X. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ Busolt ¹⁾ ὀρίζει τὰς τρεῖς τυραννίδας τοῦ Πεισιστράτου εἰς τὰ ἔτη 561/0—556/5 π. X., περίπου 551/0—550/549 π. X. καὶ 539/8—528/7 π. X.

«Περὶ δὲ τῶν μεταξὺ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Θουκυδίδου παρατηρουμένων διαφορῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν φόνον τοῦ Ἱππάρχου ἐπραγματεύθη ἤδη βραχὺ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας διὰ μακρῶν καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὁ Hude ²⁾, ἀλλὰ χωρὶς ἑμῶς νὰ καταλήξῃ εἰς ὠρισμένα πορίσματα. Ἀφορμᾶται δὲ ἀπὸ τοῦ σχολίου τοῦ παραδεδομένου παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ ὡς ἐκπρὸςωποῦντος καὶ ἐκφράζοντος τὴν δημῳδὴ ἀντίληψιν τῶν Ἀθηναίων. Ἦδη δὲ ὁ Ἡρόδοτος διὰ τῆς ἐξάρσεως τῆς εἰς τὴν ἐξωσιν τοῦ Ἱππίου συμμετοχῆς τῶν Ἀλκμαίωνιδων ἐστράφη ἐναντίον τῆς δημῳδούς ταύτης ἀντιλήψεως. Ἐπειτα δὲ ὁ συγγραφεὺς

¹⁾ Busolt Griechische Geschichte έκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 311 καὶ 317 ἐν σημ.

²⁾ H u d e Zur Ermordung des Hipparchos, eine vergleichende Studie ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie Τόμ. CXLV σ. 170 κ. ἑ.

ἀποδεικνύει διὰ μακρῶν, ὅτι ἡ ἔκθεσις τοῦ Ἀριστοτέλους δηλοῖ πράγματι τὸν Θεσσαλὸν ὡς τὸν ὑβρίσαντα τὸν Ἀρμόδιον, καὶ παρατηρεῖ, ὅτι, ἂν ἡ διήγησις αὕτη εἴνε ὀρθή, καὶ κατὰ τοῦτο δι-εστράφη ὑπὸ τῶν θρύλων ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια, τοῦ ἐκ τύχης, ἀλλ' ἀθώου θύματος τῶν συνωμοτῶν παρασταθέντος ἐκ πλάνης ὡς τοῦ αὐτουργοῦ τῆς ὕβρεως. Ἐνθα δὲ ὁ Ἀριστοτέλης ἀντιστρατεύεται ἀντικρυς πρὸς τὸν Θουκυδίδην ἔχει δίκαιον, ἡ δὲ ὀπλοφορία τῶν πολιτῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπετρέπετο ἐπὶ τῶν τυράννων, ἄρα οὐδ' ἐν τοῖς Παναθηναίοις.

α Ἀλλην δὲ ἔλως ὁδὸν, ἀλλ' ἥτις ἄγει τελείως εἰς πλάνας κατ' ἐμὲ κριτὴν, ἐτράπη ὁ Stahl ¹), ἐπιχειρήσας νὰ ποιήσῃ ἐκποδῶν τὰς ἀντιφάσεις τῶν δύο πηγῶν, πλὴν τῆς τελευταίας ἀνωτέρω μνημονευθείσης, διὰ τῆς ἀποδοχῆς γλωσσημάτων γραφέντων ἐν τῷ περιθωρίῳ καὶ εἰσχωρησάντων ἔπειτα εἰς τὸ κείμενον. Ὁ συγγραφεὺς ἀφορμᾶται ἀπὸ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι παρὰ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (X. 16), ὅστις πηγὴν ἔχει τὸν Ἐφορον, ὁ Θεσσαλὸς χαρακτηρίζεται κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἀδελφούς ὡς ὁ πραότατος πάντων καὶ ὅτι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (V, 94) ὁ Θεσσαλὸς (Ἡγησίστρατος) εἶχε λάβει παρὰ τοῦ πατρὸς τὸ Σίγειον καὶ κατὰ ταῦτα δὲν ἠδύνατο νὰ εἴνε παρὼν ἐν Ἀθήναις. Ἐντεῦθεν δὲ Ἀριστοτέλης ἀντιφάσκει πρὸς τε τὸν Θουκυδίδην καὶ τὸν Ἡρόδοτον, παριστάνων τὴν βιαιοπραγίαν τοῦ Θεσσαλοῦ ὡς αἰτίαν τοῦ φόνου τοῦ Ἰππάρχου. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐν τῇ Πητορικῇ τοῦ Ἀριστοτέλους (II, 24) λέγεται, ὅτι ὁ ἔρως τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος ὑπῆρξεν αἰτία νὰποβάλλῃ ὁ Ἰππαρχος τὴν τυραννίδα. Ἀλλως δ' αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης ἐπονομάζει ἐρωτικὸν τὸν Ἰππαρχον, καὶ τοῦτο δὲ ὑποδεικνύει, ὅτι αὐτὸς καὶ ὄχι ὁ Θεσσαλὸς ἐπειράθη νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὸν Ἀρμόδιον. Πλὴν δὲ τούτου θὰ ἦτο κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Stahl ἀδικαιολόγητος ἡ ἐναντίον τοῦ Ἰππάρχου ἐπίθεσις τῶν ὑβρισθέντων ὑπὸ τοῦ Θεσσαλοῦ. Διό

¹ Stahl Thessalos der Sohn des Peisistratos ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge. Τόμ. L σ. 382 κ. ξ.

συνιστᾷ ὁ Stahl τὴν ἀπὸ τοῦ κειμένου τῆς Ἀθηναίων πολιτείας διαγραφὴν τοῦ χωρίου τοῦ ἀρχομένου ἀπὸ τῶν λέξεων καὶ τοὺς περὶ Ἀνακρέοντα καὶ τελευτῶντος εἰς τὰς λέξεις νεώτερος πολὺ (18, 1 — 2) ὡς μεταγενεστέρου γλωσσήματος, καὶ ἀποπειρᾶται πρὸς ἀποδοχὴν τῆς γνώμης ταύτης νὰ καταδείξῃ καὶ ἄλλο παράλληλον γλῶσσημα ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν κατὰ τὴν δρακόντειον πολιτείαν (4, 2).

«Περὶ δὲ τῶν εἰς τὸν φόνον τοῦ Ἱππάρχου ἀναφερομένων εἰδήσεων διέλαθεν ὁ Rohrmoser¹⁾ ἐν πραγματείᾳ, ἐν ᾗ τὴν ἀντίφασιν τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς τὴν ἐκθεσιν τοῦ Θουκυδίδου τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν ἐν τῇ πομπῇ τῶν Παναθηναίων ὀπλοφορίαν παριστάνει ὡς ὅλως ἀναξίαν λόγου, ἐπειδὴ δὲν πρόκειται περὶ ἀσπίδος, ξίφους καὶ δόρατος, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐγχειριδίων τῶν συνωμοτῶν. Εὐρίσκει δὲ πρὸς τούτοις ὁ Rohrmoser ἀναξιοπίστον τὴν κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Ἀριστοτέλους ταχυτάτην καὶ δραματικὴν τέλεσιν τῶν γεγονότων, προκρίνει δὲ καὶ ὡς πρὸς τοῦτο τὴν παράστασιν τοῦ Θουκυδίδου. Τὸ δὲ εἰς τὸν Θεσσαλὸν ἀναφερόμενον χωρίον θεωρεῖ καὶ οὗτος ὁ ἐρευνητὴς γλῶσσημα· διὸ ἀποδέχεται, ὅτι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ὁ Ἱππάρχος ὑπῆρξεν ὁ ὕβρις καὶ ἔπειτα φονευθεὶς ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν. Κατὰ ταῦτα δὲ ὑπολαμβάνει τὸν Θουκυδίδην ὡς τὴν μόνην ἀξιοπίστον πηγὴν καὶ μετὰ τὴν εὗρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, καθ' ἣ καὶ πρὸ αὐτῆς.

«Καὶ ὁ von Wilamowitz²⁾ ἐπραγματεύθη τοῦτο τὸ πρόβλημα³⁾, καὶ ἐξήνεγκε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Θουκυδίδου περὶ τῆς συλλήψεως τῶν συνωμοτῶν ἀντικρούεται πειστικώτατα ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ὅτι οὗτος ἀπέδειξε τὸ πεπλανημένον ὅχι ἐπουσιώδους τινὸς λεπτομερείας, ἀλλ' ἐνός τῶν κυριωτάτων ἐρεισμάτων τῆς Θουκυδιδείου παραστάσεως. Καὶ ἐν τῇ

¹⁾ Rohrmoser Zur Ermordung des Hipparchos nach der Ἀθηναίων πολιτεία ἐν τῇ Zeitschrift für österreichische Gymnasien Τόμ. XLIV (1893). σ. 927 κ. ἑ.

²⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 109 κ. ἑ.

μνεία δὲ τοῦ Θεσσαλοῦ ὡς ἐραστοῦ τοῦ Ἀρμοδίου ἔχει κατὰ τὸν von Wilamowitz δίκαιον ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπανορθῶν τὴν πλάνην τοῦ Θουκυδίδου. Καὶ δὴ καθ' ὃν μὲν τρόπον ἐκτίθενται τὰ πράγματα παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ ἡδύνατο εὐκόλως νὰ διαστραφῇ ἢ ἀλήθεια ἐν τῇ μνήμῃ, τοῦ τυχαίου θύματος τῆς συνωμοσίας ὑποληφθέντος ὡς τοῦ αἰτίου αὐτῆς· ἀπ' ἐναντίας δὲ δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μετατεθῇ ἡ αἰτία ἀπὸ τοῦ Ἰππάρχου εἰς τὸν Θεσσαλὸν, ἂν οὐδὲν εἶχε τὸ κοινὸν πρὸς τὸ πρᾶγμα. Ἐν δὲ τῇ ἐπομένῃ ἐξετάσει τῶν κατὰ τὸν οἶκον τοῦ Πεισιστράτου παρατηρεῖ ὁ von Wilamowitz, ὅτι ὁ Ἰππίας ἐν ἔτει 490 π. Χ. ἦτο ὀγδοηκοντούτης, καὶ εἰκάζει, ὅτι ἡ διήγησις τοῦ Ἡροδότου περὶ τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὴν στρατείαν τοῦ Δάτιδος ἀνήκει εἰς τὴν σφαῖραν τῶν μύθων. Ὁ Ἡρόδοτος (V, 94), ἀπατηθεὶς ὑπὸ τῆς δουθυμίας τοῦ Θεσσαλοῦ, ὅστις ἐκαλεῖτο καὶ Ἡγησί-στρατος, ἐμνημόνευσε τοῦ Ἡγησίστράτου ἀντὶ τοῦ Ἰοφῶντος ὡς κυρίου τοῦ Σιγείου ἢ καὶ, ὅτε ὁ Ἡγησίστρατος ὠνομάσθη ἐν Ἀθήναις Θεσσαλός, τὸ πρότερον αὐτοῦ ὄνομα περιῆλθεν εἰς τὸν Ἰοφῶντα. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται πῶς ὁ Θουκυδίδης ἐν τῇ στήλῃ περὶ τῆς τῶν τυράννων ἀτιμίας (VI, 55) εὑρεν ἀναγεγραμμένους τρεῖς μόνους υἱοὺς τοῦ Πεισιστράτου. Τὰ δὲ τελευταῖα ταῦτα καθ' ἕκαστα ἐπειράθη ἀπ' ἐναντίας ὁ Töpffer ¹⁾ νὰ ἐξηγήσῃ ἄλλως, ἀποδεχόμενος, ὅτι ὁ Ἰοφῶν οὐδέποτε ἔγεινεν Ἀθηναῖος καὶ κατὰ ταῦτα δὲν συνεμνημονεύθη ἐν τῇ στήλῃ, ἀλλ' ἐξηκολούθησεν ὡς νόθος, ἐν ᾧ ὁ Ἡγησίστρατος ἐνεγράφη εἰς τοὺς Ἀθηναίους πολίτας καὶ ἔκτοτ' ἐκαλεῖτο Θεσσαλός. Εἰς τοῦτον δὲ ἤδη πρὸ τῆς εἰς τοὺς πολίτας ἐγγραφῆς εἶχε παραδώσει ὁ Πεισί-στρατος τὸ Σίγειον. Κατὰ ταῦτα δ' ἔχει πληρέστατα δίκαιον ὁ Ἡρόδοτος, ὀνομάζων τὸν Ἡγησίστρατον· ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τῆς ἐναντίον τοῦ Ἰππάρχου συνωμοσίας εἶχεν ἀφιχθῇ πρὸ μικροῦ εἰς τὰς Ἀθήνας. Περὶ δὲ τοῦ ἄλλου νόθου υἱοῦ τοῦ Πεισιστράτου

¹⁾ Töpffer Die Söhne des Peisistratos ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXIX [1893] σ. 463 κ. ἑ.

οὐδὲν γινώσκωμεν. Ἡ ἐξήγησις αὕτη φαίνεται μοι λύουσα ἀπάσας τὰς δυσκολίας.

« Οἱ δὲ νεώτεροι ιστοριογράφοι τῶν κατὰ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἀποφαίνονται ὡς τὸ πλεῖστον ἐναντίον τῶν μαρτυριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ μὲν Eduard Meyer ¹⁾ ἐμμένει εἰς τὴν θουκυδίδειον διήγησιν, καθ' ἣν ὁ Ἱππαρχος εἶχεν ὑβρίσει τὸν Ἀρμόδιον. Καὶ ὁ Pöhlmann ²⁾ εὕρισκε, ὅτι ἡ ἐκ τῆς Ἀθίδος ἐξηγμένη ἔκθεσις τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν παρέχει μαρτυρίαν προκριτοτέραν τοῦ ἐκ προφορικῆς παραδόσεως ἀντλοῦντος Θουκυδίδου ³⁾. Ὁ δὲ Busolt ⁴⁾ ὑπομιμνήσκει ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐπωφελήθη κατ' ἐπανάληψιν φαιδριαστικὴν συγγραφὴν ὀλιγαρχικοῦ τινος καὶ ὅτι, ὡς εἰκάζεται, ἐν ταύτῃ τῇ πηγῇ ὁ Ἱππαρχος εἶχεν ἀντικατασταθῇ ἐκ πλάνης διὰ τοῦ Θεσσαλοῦ. Ἀπέναντι δὲ τῆς ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐπιγραφῆς ἐκπηγασίας μαρτυρίας τοῦ Θουκυδίδου, καθ' ἣν ὁ Θεσσαλὸς ἦτο γνήσιος ἀδελφὸς τοῦ Ἰππίου δὲν δύναται νὰ ληθῇ ὑπ' ὅψιν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι ὁ Θεσσαλὸς ἦτο νόθος ⁵⁾. Καὶ ὡς πρὸς τὴν συμμετοχὴν δὲ τοῦ δήμου εἰς τὰ Παναθηναία ἐν ὅλοις φαίνεται ὁ ἐρευνητὴς οὗτος θεωρῶν τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων πιθανότητα συνηγοροῦσαν ὑπὲρ τῆς παραστάσεως τοῦ Θουκυδίδου.

« Ὁ δὲ Corssen ⁵⁾ ἀντεπεξέρχεται δικαιότατα εἰς τὴν γνώμην τοῦ Stahl ἐκείνην, καθ' ἣν τὸ περὶ τοῦ Θεσσαλοῦ διαλαμβάνον χωρίον εἶνε γλῶσσημα, καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ διὰ τοῦ ἐξοβελισμοῦ τοῦ χωρίου τούτου οὐδαμῶς ἐπιτυγχάνεται ἀκόμη τελεία συμφωνία τῶν δύο πηγῶν, καθ' ἣν ὑπέλαβεν ὁ Stahl. Φθάνει δὲ ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἔκθεσις τοῦ Ἀριστοτέλους

¹⁾ E. d. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 795.

²⁾ Pöhlmann Griechische Geschichte σ. 51.

³⁾ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 5' Τόμ. Β' σ. 381.

⁴⁾ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 5' Τόμ. Β' σ. 51 καὶ 321.

⁵⁾ P. Corssen Das Verhältniss der aristotelischen zu der thukydideischen Darstellung des Tyrannenmordes ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge Τόμ. LI σ. 226 κ. ἑ.

εἶνε ἡ ἔχουσα ἦττονα ἀξίαν τῶν δύο, ἐπειδὴ ὁ Ἀριστοτέλης, καί-
περ ὢν πεπεισμένος περὶ τῆς ἀνακριθείας λεπτομερείας οὐσιώδους,
τῆς ἀδείας τῆς ὀπλοφορίας, διετήρησεν οὐχ ἦττον ἐκ τῆς θουκυ-
διδείου ἐκθέσεως ἱκανὰ, ἅτινα, προϋποτιθεμένου τοῦ ἀπιθάνου τῆς
ὀπλοφορίας, δὲν ἦσαν πλέον δεδικαιολογημένα. Κατὰ ταῦτα δὲ
ἐνεκα τῆς εἰς τὴν παράστασιν τοῦ Θουκυδίδου προσθήκης εἰδήσεων
εἰλημμένων ἐξ ἄλλων πηγῶν προῆλθεν ὅλον ἐστερημένον ἀρμο-
νίας. Τέλος δ' ὁ Corssen ἐκφέρει τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Θουκυδίδης
τὰ τῆς ὀπλοφορίας δὲν μνημονεύει ἀσυλλογίστως, ἀλλ' ἀπ' ἐναν-
τίας μετ' ἰδιαζούσης προσοχῆς· διὸ ὁ Θουκυδίδης δὲν θεωρεῖ αὐ-
τὴν ὥς τι νοούμενον ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ποιεῖται λόγον περὶ αὐτῆς
ὁμοίως ἐρειδόμενος εἰς ἰδίας εἰδήσεις ἀγνώστους ἡμῖν. Ἀλλὰ δὲν
ἔχομεν τὰ μέσα νάντιλέξωμεν εἰς τὴν περὶ τούτου ἀντίρρῃσιν τοῦ
Ἀριστοτέλους. Εὐρισκόμεθα λοιπὸν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο
ἐν μέσῳ δύο ἀντικρουομένων πρὸς ἀλλήλους ἰσχυρισμῶν, πρέπει
δὲ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦτο, ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ ἐπλανήθῃ ὁ
Ἀριστοτέλης.

«Ὁ δὲ κύριος σκοπὸς τοῦ ἐπεισοδίου τῶν Πεισιστρατιδῶν
παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ εἶνε νάποδειχθῇ, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ πλάνης
ὑμνοῦσιν ὡς τυραννοκτόνους τὸν Ἀρμόδιον καὶ τὸν Ἀριστογεί-
τονα τοὺς φονεύσαντας τὸν Ἰππαρχον, ἐπειδὴ πράγματι τύραννος
ἦτο ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς Ἰππίας. Διὸ εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ἐπι-
στήσω τὴν προσοχὴν εἰς πρᾶγμα μὴ παρατηρηθὲν μέχρι τοῦδ' ἐν
ταύταις ταῖς συζητήσεσιν. Ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Strack ¹⁾ παρα-
λαμβάνω τὴν ὀρθοτάτην παρατήρησιν, ὅτι ἡ ἐπικρίσις τοῦ Θου-
κυδίδου ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἄρχεται ἤδη διὰ τῆς ἐξάρσεως
τῆς κοινῆς ἀρχῆς τοῦ Ἰππίου καὶ τοῦ Ἰππάρχου ²⁾ κατ' ἀντίθε-
σιν πρὸς τὸν Θουκυδίδην ³⁾, ὅστις εἶχεν ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ ἀρχὴ

¹⁾ Max L. Strack Die Dynastie der Ptolemäer. Ἐν Βερολίῳ 1897.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 18, 1. ἦσαν δὲ κύριοι μὲν τῶν πραγ-
μάτων διὰ τὰ ἀξιώματα καὶ διὰ τὰς ἡλικίας Ἰππαρχος καὶ Ἰπ-
πίας].

³⁾ [Θουκυδίδου VI, 54, 2. Πεισιστράτου γὰρ γηραιοῦ τελευτήσαν-

κατείχετο ὑπὸ τοῦ Ἰππίου. Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἐπίτηδες, ὡς εἰ-
κὸς, ἐξῆρεν ἰδίᾳ ὁ Θουκυδίδης, ὅπως ἐπιδείξῃ φανερώτερον τοὺς
δικαίους λόγους τῆς ἀντιστρατεύσεως αὐτοῦ ἐναντίον τῆς κοινῆς
παραδόσεως. Ἐκ δὲ τῆς διαφόρου ταύτης ἀπόψεως τῶν δύο συγ-
γραφέων καθορίζεται εἰκότως καὶ ὁ διάφορος τρόπος τῆς κρίσεως
αὐτῶν περὶ τῆς σημασίας τῆς πράξεως τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀρι-
στογείτονος· διὸ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἰππάρχου ὡς τυράννου ἐν
τῇ Ῥητορικῇ (II, 24) οὐδεμίαν παρέχει δυσχέρειαν. Κατὰ ταῦτα
ὁ Ἀριστοτέλης δὲν συνεφώνησε πρὸς τὰς ὑποτιμητικὰς τοῦ ἔργου
τῶν δύο νεανίσκων παρατηρήσεις τοῦ Θουκυδίδου, ἀλλ' ἡ φράσις
ὅμως βουλόμενοι τι δρᾶσαι πρὸ τῆς συλλήψεως ἦτο εἰς
αὐτὸν πάντως ἀναγκαία, ὅπως αἰτιολογήσῃ τὸν νόνον τοῦ Ἰππάρ-
χου μετὰ τὴν εἰς τὸν Ἰππίαν προδοσίαν τῶν τεκταινομένων. Διὸ
τὴν φράσιν ταύτην παρέλαθεν ὁ Ἀριστοτέλης ἐκ τῆς παραστά-
σεως τοῦ Θουκυδίδου. Καὶ τοῦτο δὲ τάσσεται εἰς τὰ καθ' ἕκαστα
ἐκεῖνα ἀποδεικνύοντα, καθ' ἃ ὁρθῶς παρατηρεῖ ὁ Corssen, ὅτι ὁ
Ἀριστοτέλης προϋπέθετε παρὰ τοῖς ἀναγνώσταις αὐτοῦ ἀκριβεστά-
την γνῶσιν τῆς θουκυδιδείου παραστάσεως. Ἐπιτυχῶς δ' ἐκρίθη
ἡ σχέσις τῶν περὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν χωρίων παρὰ τῷ Θουκυ-
δίδῃ καὶ τῷ Ἀριστοτέλει ὑπὸ τοῦ Schrader¹⁾ ἐν ἄρθρῳ οὗ ἀντι-
κείμενον εἶνε ἡ χρῆσις τῆς ἀρχαιολογίας τοῦ Θουκυδίδου παρὰ
τοῖς μεταγενεστέροις συγγραφεῦσι. Δὲν κατώρθωσα δὲ νὰ ἴδω τὸ
ἄρθρον τοῦ Fowler²⁾, ἐν ᾧ οὗτος ἐπειράθη νὰ δικαιολογήσῃ τὰς
παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει παραδεδομένας χρονολογικὰς μαρτυρίας περὶ
τοῦ Πεισιστράτου.

« Ἀλλην δὲ πάλιν ἐξήγησιν τῆς μεταξὺ Θουκυδίδου καὶ Ἀρι-

τος ἐν τῇ τυραννίδι οὐχ Ἰππάρχου, ὥσπερ οἱ πολλοὶ οἴονται, ἀλλ'
Ἰππίας πρεσβυτάτος ὧν ἔσχε τὴν ἀρχήν].

¹⁾ Hermann Schrader De archaeologiae Thucydideae apud veteres scri-
ptores auctoritate, πανηγυρική συγγραφή ἐπὶ τῇ ὀγδοηκονταετηρίδι τῶν γενεθλίων τοῦ
L. Herbst. Ἐν Ἀμβούργῳ 1891.

²⁾ Fowler ἐν τοῖς Harvard studies Τόμ. VII σ. 167 κ. ἑ.

στοτέλους ἀντιφάσεως εὗρεν ὁ Wilcken ¹). Οὗτος προτείνει τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ χωρίου τοῦ ἀρχομένου διὰ τῶν λέξεων καὶ τοὺς περὶ Ἀνακρέοντα καὶ τελευτῶντος διὰ τῶν νεώτερος πολὺ ὡς σημειώσεως, οἷας πολλὰς προσέθηκεν ὁ Ἀριστοτέλης. Τούτου δὲ γινομένου, ἠθέλομεν ἔχει καὶ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις πηγαῖς μνημονευόμενον τὸν Ἰππαρχον καὶ ὅχι τὸν Θεσσαλὸν, καθ' ἃ ἐγίνετο δεκτὸν μέχρι τοῦδε, ὡς ὑβριστὴν τοῦ Ἀρμοδίου. Τῆς οὕτω δ' ἀποκρινομένης σημειώσεως τὸ δευτερον μέρος (Θετταλὸς δὲ νεώτερος πολὺ) ἐδήλου κατὰ ταῦτα, ὅτι ὁ Θεσσαλὸς διὰ τὸ ἄγαν νεαρόν τῆς ἡλικίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπῆρξεν ὁ μεταπεμφόμενος εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις αὐλὴν τὸν Σιμωνίδην καὶ τὸν Ἀνακρέοντα, καθ' ἃ ἰσχυρίζετο διάδοσις ἄλλοθεν ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς καὶ ἀποκρουομένη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους συνωδᾷ τῇ τοιαύτῃ γνώμῃ. Ἀλλ' ἡ ὑπόδειξις αὕτη τοῦ ὑπεράγαν νεαροῦ τῆς ἡλικίας τοῦ Θεσσαλοῦ ἔχει τότε μόνον ὀρθῶς, ἂν ἀποδεχθῶμεν, ὅτι ὁ ὡς ἡγέτης τῶν Ἀργείων ἐν τῇ ἐπὶ Παλληνίδι μάχῃ μνημονευόμενος Ἠγησίστρατος ²) δὲν εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ὁ ὁμώνυμος υἱὸς τοῦ Πεισιστράτου ὁ παρωνυμούμενος Θεσσαλός. Ὁ δὲ Wilcken καταλέγει ἄξια πολλῆς προσοχῆς ἐπιχειρήματα πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι πράγματι πρόκειται περὶ δύο χωριστῶν ὁμωνύμων ἀνδρῶν, καὶ εἰκάζει, ὅτι ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τοῖς προωρισμένοις πρὸς ἐμπορίαν παρὰ τοῖς βιβλιοπώλαις ἢ παρένθεσις ἐκείνη ἢ σημείωσις ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξεχωρίζετο ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει δι' ἰδίων σημείων, οἷα εἶνε γνωστὰ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν παπύρων, οὕτω δ' ἀπεφεύγετο πᾶς κίνδυνος παρανοήσεως. Τὴν δ' ἐν ταῖς πρώταις ἐκδόσεσι τοῦ Kenyon ἀνάγνωσιν τοῦ ὀνόματος ὡς Πεισιστράτου ἀντὶ Ἠγησιστράτου, ἣν ἔπειτα καὶ αὐτὸς ἐγκατέλιπεν, οὐδεμιᾶς ἠξίωσε προσοχῆς ὁ Wilcken, οὐδὲ

¹ U. Wilcken Thessalos ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXXII [1897] σ. 478 κ. ἑ.

² [Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 17, 4 καὶ συνεμαχέσαντο χίλιοι τὴν ἐπὶ Παλληνίδι μάχην, Ἠγησιστράτου (κατὰ δὲ τὴν ἐν ταῖς πρώταις ἐκδόσεσι τοῦ Kenyon ἀνάγνωσιν Πεισιστράτου) κομίσαντος].

μνημονεύει καὶ αὐτῆς. Ἀλλὰ νομίζω ὅμως, ὅτι ἡ παρ' αὐτοῦ διάκρισις τοῦ Ἡγησιστράτου, τοῦ κομίσαντος εἰς τὴν ἐπὶ Παλλη-
νίδι μάχην τοὺς χιλίους Ἀργεῖους, ἀπὸ τοῦ μικρὸν πρότερον μνη-
μονευθέντος Ἡγησιστράτου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Πεισιστράτου, δὲν δύ-
ναιτο νὰ γείνη δεκτὴ, ἂν ἔχη ὀρθῶς ἀναγνωσθῇ τὸ Ἡγησι-
στράτου ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ, τοῦθ' ὅπερ καὶ μοι φαίνεται
πάντως συμβαῖνον· διὸ παρίσταται ἀνάγκη νὰ προβῶμεν περαι-
τέρω καὶ ἀποδεχθῶμεν, ὅτι τὸ ὄνομα περιεσώθη ἐφθαρμένον ἐν τῷ
παπύρῳ.

« Περὶ δὲ τοῦ ἐπεισοδίου τῶν Πεισιστρατιδῶν παρὰ τῷ Θου-
κυδίδῃ καὶ τῆς ἀξιοπιστίας αὐτοῦ πραγματεύεται καὶ ὁ Miller ¹⁾,
ὅστις ἐκθέτει, ὅτι ἡ σημασία τοῦ φόνου τοῦ Ἰππάρχου παρεγνω-
ρίσθη ἤδη βραχὺν χρόνον μετὰ τὸ γεγονός, ὁμοίως δ' ἐντὸς βρα-
χείας τὰ τοῦ φόνου διεκοσμήθησαν πολλαχῶς, ἀλλ' ὁ ἀναξιόπιστος
χαρακτὴρ τῶν διακοσμήσεων τούτων, καθ' ὅσον καὶ ὁ Θουκυδίδης
παρέλαβε τοιαύτας, δὲν ἐπεδείχθη ἀκόμη ἐπαρκῶς. Καὶ δὴ ἐν τῇ
διηγῆσει τοῦ Θουκυδίδου συνεδυάσθησαν κατὰ τρόπον συμβιβαστι-
κὸν δύο ἄλλως ἀποκλείοντ' ἄλληλα αἰτία, ἡ ἀντιζηλία τοῦ Ἀρι-
στογείτονος καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀδελφὴν γενομένη περιφρόνησις· ἀλλ'
ἀμφότερα ταῦτα εἶνε ὑπὸ τοῦ δήμου ἐπινενοημένα αἰτίαι τῆς
πράξεως τῶν τυραννοκτόνων, αἵτινες ἀνήκουσιν ἑκατέρα εἰς ἰδίαν
διάδοσιν, ἀλλ' αἵτινες ἤδη παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ παρουσιάζονται
παρεφθαρμένοι, οὐδετέρα δ' αὐτῶν εἶνε ἀξιόπιστος, τοῦλάχιστον
δ' οὐδεμία ἀποδεικνύει, ὅτι εἰς τὸν φόνον τοῦ Ἰππάρχου δὲν ὑπό-
κεινται μᾶλλον λόγοι πολιτικοὶ ἀντὶ ἰδιωτικῶν ἀντιθέσεων.

« Τὸ δὲ ἔλον σύστημα τῶν διὰ τῶν μαρτυριῶν τῆς Ἀθηναίων
πολιτείας ὑποκινηθέντων καὶ εἰς τοὺς Πεισιστρατίδας ἀναφερομέ-
νων ζητημάτων ἀνεθεώρησεν ὁ Plathner ²⁾. Καὶ ὀρθῶς μὲν ἀντε-

¹ I. Miller Die Erzählungen von den Tyrannenmördern ἐν τῷ Philologus. Neue Folge VI σ. 573 κ. ἑ.

² Plathner Beiträge zur Geschichte der Peisistratiden ἐν τῇ Zeitschrift für das Gymnasialwesen Τόμ. LI σ. 458 κ. ἑ.

πεξέρχεται ὁ συγγραφεὺς πρὸ πάντων ἐναντίον τῶν ὑπερκριτικῶν δισταγμῶν τοῦ Beloch περὶ τῆς διπλῆς ἐξορίας τοῦ Πεισιστράτου, ὁρθῶς δὲ παρατηρεῖ, εἰ καὶ ὄχι πρῶτος αὐτὸς, ὅτι αἱ μαρτυρίαι τοῦ Ἡροδότου καὶ αἱ χρονολογικαὶ εἰς αὐτὰς προσθῆκαι παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει, καίπερ ἐπωφεληθέντι τὸν Ἡρόδοτον, εἶνε παραδόσεις ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων. Γράφων δ' ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ 14, 1 τετάρτῳ ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου δευτέρῳ καὶ θεωρῶν ἐν 14, 4 καὶ 15, 1 τὰς γραφὰς ἔτει δὲ δωδεκάτῳ καὶ ἔτει μάλιστα ἐβδόμῳ παρεφθαρμένας, συμπεραίνει χρονολογῶν τὴν μὲν πρώτην τυραννίδα τῷ 561,0—556/5 π. X., τὴν δὲ πρώτην ἐξορίαν τῷ 556/5—552/1 π. X., τὴν δὲ δευτέραν ἐξορίαν τῷ 552/1—542/1 π. X. καὶ τὴν τρίτην τυραννίδα τῷ 542 1—528/7 π. X. Θεωρεῖ δὲ ὁ Plathner, ὑπολογιζομένης τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰππίου τῷ 572/1 π. X., δυνατὴν τὴν συμμετοχὴν αὐτοῦ ὡς εἰκοσαέτους μὲν νεανίου εἰς τὸ οἰκογενειακὸν συμβούλιον, ὡς γέροντος δ' ἔχοντος ἡλικίαν ὀγδοήκοντα καὶ δύο ἔτων εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος. Τὴν δὲ ἀπόπειραν ἐξηγήσεως τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ von Wilamowitz, καθ' ἣν ὁ τέταρτος τῶν υἱῶν τοῦ Πεισιστράτου εἶχε κυριαρχήσει ἐν Σιγείῳ καὶ οὐδέποτε εἶχε γίνειν Ἀθηναῖος ὑπολαμβάνει ὁ Plathner ἀτυχῇ. Τὰς δ' ἐκθέσεις τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ τῆς συνωμοσίας τοῦ Ἀρμόδιου καὶ Ἀριστογείτονος θεωρεῖ ἀσυμβιβάστους πρὸς ἀλλήλας, ἀμφότεραι δὲ παρέχουσιν ἀφορμὴν εἰς ἀντιρρήσεις, ὁπότερος δ' εἶνε ὁ μᾶλλον ἀξιόπιστος δὲν εἶνε πλέον δυνατόν γὰρ ἐξακριβωθῇ. Τοῦ αὐτοῦ δ' ἐρευνητοῦ ¹⁾ ἔργον εἶνε καὶ βραχεῖα, διὰ πολυπληθῶν σημειώσεων πεπλουτισμένη παρὰστάσις τῆς ἱστορίας τῶν Πεισιστρατιδῶν, ἐν ᾗ ἀποκρούονται αἱ διέξοδοι καὶ ἐξηγήσεις αἱ ἐπιχειρηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Beloch καὶ τοῦ Cichorius τὸν δὲ υἱὸν τοῦ Πεισιστράτου τὸν διὰ τῆς προσβολῆς τοῦ

¹⁾ Plathner Die Alleinherrschaft der Peisistratiden, Πρόγραμμα τοῦ ἐν Dessau Γυμνασίου. 1897.

Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος προκαλέσαντα τὸν νόμον τοῦ Ἰπάρχου δὲν ἀναφέρει ὀνομαστὶ ἐν ταύτῃ τῇ συγγραφῇ ὁ Plathner. Τὴν δὲ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐκφραζομένην γνώμην περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν εἰργάσθη ὁ Ἀριστοτέλης θεωρῶ ὡς ἀνεπιτυχὲς ἀποτέλεσμα τῆς ἀναλύσεως τῶν πηγῶν τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ von Wilamowitz. Καὶ ὁ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Θουκυδίδην ἐγίνωσκε μὲν πάντας συνωδᾷ τῷ Plathner ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλὰ δὲν μετεχειρίσθη αὐτοὺς ὡς ἀμέσους πηγὰς τοῦ μέρους τούτου τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, πηγὴ δ' αὐτοῦ ἐνταῦθα ὑπῆρξέ τις τῶν Ἀθίδων, εἰς ἣν ὁ Ἀριστοτέλης παρεισῆγαγεν ἀπὸ μνήμης ἀναμνήσεις τινὰς ἐκ τοῦ Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου· ἀλλὰ πιθανώτερον εἶνε, ὅτι ἡ Ἀθίς αὕτη περιελάμβανεν ἤδη τὰς μαρτυρίας ἐκεῖνας τὰς ὑπομνησκούσας τὸν Ἡρόδοτον καὶ Θουκυδίδην. Τέλος δὲ παρατηρῶ, ὅτι καὶ ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα διατριβὴ τοῦ Pokrowsky¹⁾ ἐπιλαμβάνεται ἐν μέρει τῶν περὶ τοῦ Πεισιστράτου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ πραγματευομένων μερῶν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

Ἐπὶ τοῦ Πεισιστράτου καὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἐτηρήθησαν οἱ τύποι τῆς σολωνείου πολιτείας, ἣ δὲ βία τῆς τυραννίδος μᾶλλον εἰς περιστολὴν τῶν προνομίων καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ὀλιγαρχικῶν συνετέλεσεν, ἐπειδὴ ὁ Πεισίστρατος, καθ' ἃ ῥητῶς μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης²⁾, πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον ἀνεδείχθη δημοτικὸς καὶ φιλάνθρωπος πρὸς τοὺς πολλούς.

Διὸ εὐθὺς μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν ἐπῆλθεν ἡ ἐπὶ Ἰσαγόρου σθεναρὰ ἀντίδρασις, ἣτις ἤθελε στηρίξει πάντως τοὺς εὐπατρίδας πρὸς ζημίαν τοῦ δήμου, ἃν δὲν ἐπῆρχετο ταχεῖα μετὰ πρώτην τινὰ ἥτταν ἡ νίκη τῆς δημοτικῆς φατρίας, ἀντιπροσωπευομένης ὑπὸ τοῦ Κλεισθένου³⁾.

¹⁾ Pokrowsky Μελέται περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐν Μόσχῃ. 1893 (ῥωσιστί).

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 16, 8. Πρβλ. 16, 1-6.

³⁾ Αἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεισθένου ἐγένοντο τῷ 508/7 π. Χ. ἀλλ' ἐφηρμόσθησαν καὶ ἐπεκράτησαν τῷ 506/5 π. Χ. μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας κάθοδον αὐτοῦ κατόπιν τῆς προσωρινῆς ἐπικρατήσεως τῶν περὶ τὸν Ἰσαγόραν, ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων. Ἐν τῇ ἐκ-

Τὸ ἔργον τοῦ Κλεισθένους ὑπῆρξεν ἀληθῶς μέγα. Δυνάμεθα δὲ νῦν ἐπονομάσωμεν αὐτὸν τὸν ἰδρυτὴν τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, εἰ καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀθηναίων πολιτείας συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀπόρριψιν πολλῶν τολμηρῶν ὑποθέσεων καὶ τὴν διάλυσιν πολλῶν πλάνων, καίτοι ῥητέον, ὅτι παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀνεμόμενον πλείοτερον περὶ τῆς κλεισθενείου μεταπολιτεύσεως τῶν ὅσα πράγματι παρέχει. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης περιωρίσθη εἰς τὰ καίρια, πολλὰ δὲ πλείονα καθ' ἕκαστα περιελάμβανον αἱ Ἀτθίδες, καθ' ἃ ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν περισσώζομένων ἀποσπασμάτων¹⁾.

Τὰς δὲ μεταβολὰς τοῦ Κλεισθένους, ὧν γενομένων δημοτικωτέρα πολὺ τῆς Σόλωνος ἐγένετο ἡ πολιτεία²⁾, συνώψισεν ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ ἐξῆς· πρῶτον μὲν εἰς τὴν κατάστασιν τεσσάρων φυλῶν ἀντὶ δέκα, δεύτερον δὲ εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν βουλευτῶν εἰς πεντακοσίους ἀντὶ τετρακοσίων ἀνὰ πεντήκοντα ἐξ ἑκάστης τῶν νέων φυλῶν, τρίτον δ' εἰς τὴν κατὰ δῆμους διανομὴν τῆς χώρας³⁾. Ταῦτα δὲ πάντα συγκεφαλαιοῦνται εἰς τὸ λεγόμενον παρ' αὐτοῦ ἀποδιδοῦς τῷ πλήθει τὴν πολιτείαν⁴⁾. Σκοπὸς δὲ τῆς αὐξήσεως τῶν φυλῶν, ἥτις συνεπηγάγετο καὶ τὴν αὐ-

θέσει τῆς χρονικῆς ἀλληλουχίας τῶν γεγονότων ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ἀθηναίων πολιτεία 21, 1 κ. ἐ. διαφέρει ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου (V, 66) κατὰ τοῦτο, ὅτι τὰ τῆς δημοκρατικῆς μεταβολῆς διηγείται ὄχι πρὸ τῆς εἰς Ἀθήνας εἰσβολῆς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομένης, ἀλλὰ μετ' αὐτήν. Τὴν δὲ παράστασιν ταύτην τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπεδέχθησαν ὁ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 77 σημ. 8. ὁ Köhler ἐν Bericht der Berliner Akademie 1892 σ. 341, ὁ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 798 ἐν σημ. § 491, ὁ Gilbert (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 178) ὁ Bethe Interpretationes duae. Πρόγραμμα πανεπιστημιακῶν μαθημάτων τοῦ Rostock 1895 παρὰ τοῦ Bauer Die Forschungen zur griechischen Geschichte σ. 475 καὶ ἄλλοι. Ἀντιτάσσονται δ' εἰς αὐτὴν ὁ Niese τῇ Historische Zeitschrift τοῦ von Sybel Τόμ. LXIX (1893) σ. 50 καὶ ὁ Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 338 σημ. 1. Ἴδε καὶ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 5' Τόμ. Β' σ. 403 ἐν σημ.

¹ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Α' σ. 788 ἐν σημ. § 491.

² Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 22, 1.

³ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 1-6.

⁴ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 20, 1. Περὶ τῆς ἐννοίας τῆς φράσεως ταύτης ἴδε Gilbert (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 178 σημ. 2.).

ξῆσιν τῆς βουλῆς, καὶ τῆς εἰς δῆμους διαιρέσεως ὑπῆρξεν ἡ διὰ νέας πολιτικῆς διοργανώσεως διάρρηξις τοῦ συνδέσμου πολιτικῶν καὶ τοπικῶν συμφερόντων τοῦ συνυπακουομένου μετὰ τῶν ἀρχαιοτέρων τεσσάρων φυλῶν. Εἰς τὸ δημοκρατικὸν δὲ τοῦτο διὰ βῆμα συνεπεκούρησε καὶ ἡ ἐγγραφὴ εἰς τοὺς πολίτας πολλῶν ξένων καὶ δούλων, οἵτινες ἀπελευθερωθέντες εἶχον γεῖναι μέτοικοι, ἦν ἐγινώσκομεν ἤδη πρότερον ἐκ τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους¹).

Ἡ διαφορὰ τῶν νέων, ὑπὸ τοῦ Κλεισθέους κατασταθεισῶν δέκα φυλῶν καὶ τῶν ἀρχαίων τεσσάρων εἶνε αὕτη, ὅτι αἱ μὲν ἀρχαῖαι ἦσαν ἀδιασπᾶστος συνδεδεμέναι πρὸς τὰ γένη, αἱ δὲ νέαι βάσιν ἔχουσι τὴν οἰκισιν τῶν πολιτῶν καὶ κατὰ ταῦτα ἔχουσι χαρακτηῖρα τοπικόν, τύπον διοικητικῆς διαιρέσεως. Οὕτω δὲ διὰ τῆς καταστάσεως αὐτῆς διαλύεται τὸ κράτος τῶν γενῶν. Καὶ διατηροῦνται μὲν αἱ ἀρχαῖαι φυλαί, ἀλλ' ἀποβάλλουσι πᾶν τὸ ἐξῆς πολιτικὸν ἀξίωμα καὶ ἔχουσι μόνον θρησκευτικὴν σημασίαν, οἱ δὲ προϊστάμενοι αὐτῶν φυλοβασιλεῖς, οἵτινες συμμένουσι καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ, δικάζουσι τὰς τυπικὰς δίκας τῶν ἀφύγων καὶ τῶν ἄλλων ζώων²). Ὡνομάσθησαν δ' αἱ δέκα νέαι φυλαί ἐξ ἐπωνύμων ἐκλεχθέντων παρὰ τῆς Πυθίας ἐκ καταλόγου ἑκατὸν ἀρχηγετῶν προκριθέντων, ὑποβληθέντος εἰς αὐτήν³). Ἡ δὲ τοιαύτη ὑπὸ τοῦ δελφικοῦ μαντείου, πρὸς ὃ ἄλλως εὕρίσκετο εἰς σχέσεις ὁ Κλει-

¹ Ἀριστοτέλους Πολιτικῶν III, 2 σ. 61, ὡς ἐκδ. Bekker. Ἐν δὲ τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ δὲν γίνεται μὲν ῥητὴ μνηεὶα τῆς διατάξεως ταύτης, ἀλλ' εἰς ταύτην πάντως ἀναφέρονται τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ὅπως μετὰσχῶσι πλείους τῆς πολιτείας (21, 2) καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ μνημονευόμενοι νεοπολίται (21, 4). Ἰδε Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 353, σημ. 1.

² Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 57, 4. Πρὸς. Πολυδεύκους VIII, 111, 120. Ἰδε τὴν ἐκ τοῦ ταμείου τῶν τοιοῦτων φυλῶν, ἐκ τῶν φυλοβασιλικῶν, κατὰ τὸν τὸν τέταρτον αἰῶνα καταβολὴν τῆς δαπάνης χάριν θυσιαῶν τινῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῇ ἐκδομένη ἐν Bulletin de correspondance Hellénique Τόμ. VIII (1884) σ. 69 (Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' 844). Πρὸς. καὶ Hermes Τόμ. XIV (1879) σ. 587. Ἀλλ' ἴδε καὶ τὰς περὶ διατηρήσεως τῶν ἀρχαίων φυλῶν ἀντιρρήσεις Ν. Γ. Πολίτου ἐν ἑλλ. μεταφρ. Gilbert Τόμ. Α' σ. 183 σημ. 1.

³ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 6.

σθένης ¹⁾, ἐκλογὴ τῶν ὀνομάτων ἐσήμαινε καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπι-
κώρυσιν τοῦ κλεισθενείου θεσμοῦ ²⁾.

Περιέλαβον δ' αἱ φυλαὶ τριττὺς ³⁾, ἐχούσας καὶ ταύτας το-
πικόν, ὅχι δὲ καὶ πολιτικόν χαρακτῆρα. Ἦσαν δ' αὗται τριάκοντα
ἐν ὧν, ὧν ἐκάστη εἶχεν ἴδιον τόπον καὶ περιοχὴν ἴσην ἐκ τοῦ σύ-
νεγγυς πρὸς τὰς λοιπὰς, ἰσαριθμούς δὲ περίπου τοὺς οἰκήτορας.
Καὶ δέκα μὲν τριττῦς εὐρίσκοντο ἐν τῷ περὶ τὸ ἄστυ πεδίῳ, δέκα
δ' ἐν τῇ Παραλίᾳ, δέκα δ' ἐν τῇ Μεσογαίᾳ ἢ Μεσογειῳ ⁴⁾. Κατὰ
δὲ τὰς νεωτέρας ἐρεῦνας ἢ μὲν περὶ τὸ ἄστυ χώρα περιελάμβανεν
αὐτὰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τῶν περιχώρων, ἐχόντων μὲν κέντρον
τὴν κάτω πεδιάδα τοῦ Κηφισοῦ, περιοριζομένων δὲ ὑπὸ τοῦ Αἰγά-
λεω, τῶν κλιτύων τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τῆς θαλάσσης· ἢ δὲ Παρα-
λία, ἔχουσα εὖρος περίπου πέντε μέχρι δέκα χιλιομέτρων, ἐξε-
τείνετο ἐπὶ τὰνατολικά παράλια, τὴν ὅλην νότιον ἄκραν τῆς Ἀτ-
τικῆς, τὰς νοτιοδυτικὰς ἀκτὰς, πρὸς δὲ τούτοις ἐπὶ τὴν Ἐλευσι-
νίαν ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρι τῆς μεταξὺ τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ
Κιθαιρώνος ὀρεινῆς χώρας. Εἰς δὲ τὴν Μεσογαίαν τέλος ἀνῆκον ἢ
Διακρία πλὴν τῆς Παραθαλασσίας, ἢ περὶ τὸν ἄνω Κηφισὸν χώρα
καὶ τὰ πρὸς νότον τοῦ Βριλησσοῦ καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ὑμητ-
τοῦ μέχρι τῶν ὀρίων τῆς Παραλίας ⁵⁾.

¹⁾ Ἰσοκράτους Περὶ ἀντιδόσεως 232.

²⁾ Ἰδε περὶ τῶν ἐπωνύμων καὶ τῆς σειρᾶς καθ' ἣν ἀνεγράφοντο αἱ φυλαὶ August Mommsen Die zehn Eponymen und die Reihenfolge der nach ihnen benannten Phylen Athens ἐν τῷ Philologus. Neue Folge Τόμ. I σ. 450 κ. ἔ. Ἰδε περὶ τῶν κλεισθενείων φυλῶν καὶ Dittenberger Die Kleisthenischen Phylen ἐν τῷ Hermes Τόμ. IX (1872) σ. 385 κ. ἔ.

³⁾ Αἱ τριττῦς αὗται δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται πρὸς τὰς προϋπαρχούσας (Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 3) κατὰ τὴν προτέραν εἰς τεσσαρὰς φυλάς διαίρεσιν, ὅτε ἀνὰ τρεῖς τριττῦς περιελαμβάνοντο εἰς μίαν φυλὴν καὶ ἦσαν ὅλαι θῶδεκα, ὧν ἐκάστη ἦτο σύνθεσμος τεσσάρων ναυκραριῶν ἐκ τῶν ἀνὰ τὴν Ἀττικὴν ἐν ὧν τεσσαράκοντα καὶ ὀκτώ.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 4.

⁵⁾ Ἰδε περὶ τῶν τριττύων καὶ τῶν φυλῶν ὡς καὶ περὶ τῶν δήμων von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 145-168, πρὸς δὲ τούτοις τὰς περὶ τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς ἐν σχέσει πρὸς τὰς τριττῦς καὶ φυλάς ἐιδικωτέρας μελέτας μετὰ τῶν οἰκείων χαρτῶν τοῦ Milchhöfer (Untersuchungen über die Deme-

Πολυτιμοτάτη δὲ γυνῶσις, προςπορισθεῖσα ἡμῖν ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ πολλὰς ὑποκινήσασα νεωτέρας μελέτας, εἶνε ἡ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν κατενεμήθησαν εἰς τὰς φυλὰς αἱ τριττύες. Ἐγείνε δὲ τοῦτο διὰ κληρώσεως οὕτως, ὥστε ἐκάστη φυλὴ νὰ περιλάβῃ ἀνὰ μίαν τριττὺν ἐκ τῶν περὶ τὸ ἄστυ, ἐκ τῆς Παρραλίας καὶ ἐκ τῆς Μεσογαίας ¹). Καὶ τῆς τοιαύτης δὲ κατανομῆς σκοπὸς ἦτο ἡ ἐν τῇ νέᾳ τῆς χώρας ὀργανώσει συνανάμιξις ἀπάντων τῶν στοιχείων τῶν πολιτῶν· συνετέλει ἄρα καὶ αὕτη εἰς τὴν δημοκρατικὸν τοῦ νέου πολιτεύματος χαρακτῆρα. Ἐνεκα δὲ τῆς γενομένης κληρώσεως συνέβη φυλαὶ μὲν τινες νὰ σύγκεινται ἐκ τριττῶν ὅλως κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων, ἄλλαι δ' ἐκ χώρας μᾶλλον ἢ ἥττον συνεχοῦς. Οὕτω συνεχεῖς μὲν ἦσαν αἱ τριττύες αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν Αἰαντιδὰ φυλὴν κατὰ τὰ βορειοανατολικά τῆς Ἀττικῆς καὶ αἱ τῆς Οἰνηίδος φυλῆς, ὅλως δὲ διεσπασμέναι ἀπ' ἀλλήλων αἱ τριττύες αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν Ἱπποβοωντίδα καὶ τὴν Λεοντίδα. Καὶ ἀπετέλουν μὲν οἱ εἰς τινὰ τριττὺν ἀνήκοντες ἴδιον σύλλογον, ἔχοντες ἴδιον τριττὺν ἀρχον ²), καὶ ἐξέλεγον ἰδίους ἀρχοντας διαχειρίζοντας τὰ δημόσια χρήματα ³), ἀλλὰ δὲν εἶχον αὐτὰς ἰδίαν πολιτικὴν σημασίαν οὐδὲ ἰδίους ἐπωνύμους, ὥς αἱ φυλαὶ, τὴν δὲ ὑπὸ τῶν δήμων ὑπερευδοκίμησιν αὐτῶν δεικνύει καὶ τοῦτο, ὅτι σχεδὸν πᾶσαι αἱ τριττύες ὠνομάζοντο ἀπὸ τοῦ ἐν αὐταῖς ἐπικρατεστέρου δήμου, οἷον Παιανιεῖς, Μυρρινούσιοι, Κυδαθηναεῖς ⁴), Ἐλευσίνιοι, Πειραιεῖς, Θριάσιοι, Λακιάδαι, Ἀχαρνεῖς,

dnung des Kleisthenes ἐν παραρτήματι τῶν Abhandlungen der Berliner Akademie. 1892) καὶ Loeb (ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. XVII τοῦ 1892 σ. 319 κ. ἑ. μετὰ τοῦ πίν. XII).

¹ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 4. καὶ ταύτας ἐπωνομάσας τριττῶν, ἐκλήρωσεν τρεῖς εἰς τὴν φυλὴν ἐκαστην, ὅπως ἐκάστη μετέχῃ πάντων τῶν τόπων.

² Πλάτωνος Πολιτ. V, 475 a. Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. B' 297, 298, 300.

³ Αἰσχίνου Κατὰ Κτησιφώντος 30.

⁴ Αἱ τρεῖς αὗται ἐξ ἐπιγραφῶν γνωσταὶ τριττύες, ὧν ἡ τῶν Κυδαθηναίων κατὰ συμπλήρωσιν τοῦ Köhler, γενομένην ἀποδεκτὴν, συναποτελοῦσι τὴν Πανδονίδα φυλὴν, τὴν

ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπετελοῦντο ἐξ ἐνὸς καὶ μόνου δήμου, οἷον οἱ Κυδαθηναεῖς. Ἦσαν δὲ κατὰ ταῦτα κεκανονισμένοι αἱ τριττύες κατ' ἴσα μεγέθη, ἡ δὲ ἰσομοιρία αὕτη ἡυκόλυνε μεγάλως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ διάφορον μέγεθος τῶν δήμων τὴν κατανομήν τῶν εἰσφορῶν καὶ τελῶν τῶν πολιτῶν¹⁾.

Ἦσαν δὲ οἱ δῆμοι ἡ κατωτάτη μονὰς τῆς διαιρέσεως τῶν φυλῶν, ἔχουσα τοπικὸν ἅμα καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα ἐνεκα τῆς εἰς αὐτοὺς μεταβιβάσεως τῶν ἔργων ὅσα μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου εἶχον αἱ τὸ ἐξῆς καταργηθεῖσαι ναυκραρίαι. Καὶ ὑπῆρχον μὲν δῆμοι καὶ πρὸ τοῦ Κλεισθένους²⁾, ἀλλὰ δὲν εἶχον ἐν τῇ πολιτείᾳ ἣν ἔννοιαν προσέδωκεν εἰς αὐτοὺς ὁ Κλεισθένης, τὰ μὲν προϋπάρχοντα τῶν ὀνομάτων αὐτῶν καταστήσας δημόσια, τοὺς δὲ μὴ ὠνομαζομένους προσαγορεύσας ἀπὸ τῶν τόπων ἢ ἀπὸ τῶν κτισάντων³⁾, ἀναδείξας δ' αὐτοὺς ὀργανικὰ μέλη τῆς νέας πολιτείας

μόνην ἣς γινώσκωμεν μέχρι τοῦδε ὀνομασίαν καὶ τὰς τρεῖς τριττύς. Ἰδε Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' 871 καὶ Δ' σ. 120 ἀρ. 517 a Περδ. Köhler ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. VII (1882) σ. 110. Milchhöfer Untersuchungen über die Demeinordnung des Kleisthenes σ. 117 κ. ἐ. ἐν Mittheilungen κτλ. Τόμ. XVIII (1893) σ. 293. Loeper ἐν Mittheilungen κτλ. Τόμ. XVII (1892) σ. 366. von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 151.

¹⁾ Gilbert ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 259. Ἰδε περὶ τῶν κλεισθεσίων τριττύων καὶ Szanto Die Kleisthenischen Trittyen ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXVII (1892) σελ. 312 κ. ἐ.

²⁾ Ὡς ἀπόδειξις τούτου φέρεται τὸ ὅτι παρὰ τῷ Πλάτῳ ἐν Ἰππάρχῳ σ. 228 c λέγεται ὅτι ὁ Ἰππαρχος ἔστησεν ἑρμας κατὰ τὰς ὁδοὺς ἐν μέσῳ τοῦ ἄστεως καὶ τῶν δήμων. Wachsmuth Die Stadt Athen Τόμ. Α' σ. 498 σημ. 3 Gilbert ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 180 ἐν σημ. Ὁ δὲ von Wilamowitz-Möllendorff Τόμ. Β' σ. 150 δὲν ἀποδέχεται τὴν ὑπαρξίν δήμων πρὸ τοῦ Κλεισθέους. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 584.

³⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 5. Ἀπὸ τῶν τόπων ἦσαν ὠνομασμένοι δῆμοι οἷοι ὁ Πειραιεύς, ἡ Ἐλευσίς, ἡ Αἰξίνη, αἱ Ἀχαρναί. Ἰδε von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 150 καὶ 151. πατρωνυμικά δὲ ἀπὸ τῶν κτισάντων ἦσαν τὰ ὀνόματα τῶν δήμων Τιτακίδαι, Παιωνίδαι, Βουτιάδαι, Σκαμβωνίδαι, Θυμοιτάδαι, Ἰωνίδαι, Κοθωκίδαι, Αἰθαλίδαι καὶ ἄλλα. Αὐτόθι, καὶ Törrfner Attische Genealogie σ. 315 κ. ἐ. Ὁρθῶς δ' ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ σ. 327 κ. ἐ. ἐν λ. Ἐλεεῖς εἰς τὰς ἀπὸ τῶν τόπων καὶ τῶν οἰκισάντων ὀνομασίας προστίθενται καὶ καὶ ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς φυτῶν. Ταῦτα δὲ ὀνόματα δήμων εἶνε τὰ Ἀχερδοῦς,

διὰ τῆς εἰς τὰς τριττῦς καὶ εἰς τὰς φυλὰς δ' ἐμμέσου κατανομῆς. Περιελήφθη δ' εἰς τοὺς δήμους σύμπασα ἡ Ἀττικὴ πλὴν τῶν Ἐλευθερῶν καὶ τοῦ Ὠρωποῦ, προτέρων κτήσεων τῶν Βοιωτῶν, ἀφ' ὧν ἀφήρεσαν ἔπειτ' αὐτὰς οἱ Ἀθηναῖοι¹⁾. Ἦτο δὲ ὅλως ἄνισον τὸ μέγεθος τῶν δήμων, καθ' ᾧ ἤδη εἵπομεν ἀνωτέρω, τινῶν μὲν ἐχόντων πλείστους ὅσους οἰκήτορας, τινῶν δὲ πάνυ ὀλίγους²⁾.

Σπουδαῖον δὲ ζήτημα, οὗ ἀνεμένετο ἡ λύσις ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἦτο τὸ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δήμων τῶν κατασταθέντων ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους. Καὶ δὴ παρὰ τῷ Ἡροδότῳ φέρεται χωρίον λέγον· δέκα δὲ καὶ τοὺς δήμους κατένειμε εἰς τὰς φυλὰς³⁾. Εἰς τὸ χωρίον δὲ τοῦτο στηριζόμενος πλὴν ἄλλων ὁ Κούρτιος⁴⁾ ἀπεδέχθη παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην τοῦ Sauppe⁵⁾, τοῦ Grote⁶⁾ καὶ ἄλλων, ἣν ἔπειτα καὶ ὁ Landwehr⁷⁾ ὑπεστήριξεν, ὅτι ἑκατὸν ἦσαν οἱ δῆμοι τοῦ Κλεισθένους. Ὅτε δ' εὗρέθη τὸ πρῶτον ὁ βερολίνειος πάπυρος ὁ περιέχων μικρὸν μέρος τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, διὰ συμπληρώσεως χάσματος ἐν αὐτῷ ὑπορισκομένου ἐν 22, 1 εἰς τὰς λέξεις ἑκατὸν δὲ γενομένων δήμων, ὑπὸ τοῦ Diels προταθείσης⁸⁾, ἐφάνη λυόμενον ὀριστικῶς

Μυρρινοῦς, Ἐρίκεια, Φηγοῦς καὶ ἄλλα. Busolt Griechische Geschichte έκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 407 σημ. 4. Εἰς τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα τακτέον καὶ τὸ Παρμόους, ὅπερ ὁ von Wilamowitz-Möllendorff ἐνθ' ἀν. συγκατέριθμησε κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην εἰς τὰ ἀπὸ τῶν τόπων.

¹ Busolt Die griechischen-Staats- und Rechtsalterthümer σ. 158. Griechische Geschichte έκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 405.

² Τῶν πολυπληθεστάτων δήμων ἦσαν μάλιστα ἀπὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ ἔξῃς οἱ ἀστικοί, τὸ Κυδαθηναιοί, ἡ Μελίτη, οἱ Σκαμβωνίδαι, οἱ Κεραμεῖς, ὁ Κολωνός καὶ ὁ Κολυτὸς, τῶν δὲ κατὰ τοὺς ἀγροὺς ὁ μέγιστος αἱ Ἀχαρναί, ἀλλὰ πλείονες τῶν ἡμίσεων δήμοι εἶχον μολὲς πενήκοντα μέχρις ἑκατὸν δημοτῶν.

³ Ἡροδότου V, 60.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 584 μετὰ τῆς εἰς τὴν σημείωσιν 2 ἐμῆς προσθήκης.

⁵ Sauppe De demis urbanis. Weimar. 1846.

⁶ Γερμ. μεταφρ. έκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 415.

⁷ Landwehr Philolog. Supplementband V σ. 163 κ. ἔ.

⁸ Diels Über die Berliner Fragmente der Ἀθηναίων πολιτεία ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akademie (καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει). 1885 σ. 25.

τὸ ζήτημα ὑπὲρ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἡροδότου. Ἄλλ' ἡ εὕρεσις τοῦ μεγάλου παπύρου τῆς Ἀθηναίων πολιτείας διέλυσε τὴν πλάνην, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ ἀνεγινώσκετο τὸ χωρίον πλήρες, ἔχον ἄλλως τούτων δὲ γενομένων δημοτικωτέρα. Καὶ ἄλλοθεν δ' ἐκλονήθη τὸ κῦρος τοῦ Ἡροδοτείου χωρίου διὰ τῆς εὐφυοῦς εἰκασίας τοῦ Lolling, ὅστις, ὁδηγούμενος ἐκ ψηφίσματός τινος ἀθηναικοῦ περὶ τῆς Σάμου ¹⁾, διώρθωσεν εἰς δέκαχα τὸ δέκα τοῦ Ἡροδότου ²⁾. Κατὰ ταῦτα δὲ τὸ Ἡροδοτεῖον χωρίον δὲν σημαίνει, ὅτι κατενεμήθησαν οἱ δῆμοι ἀνὰ δέκα εἰς τὰς φυλάς, ὅτι δ' ἄρα ἦσαν ἑκατὸν, ἀλλ' ὅτι ἔγεινεν εἰς δέκα μέρη κατανομή τῶν δῆμων ἐν ταῖς φυλαῖς ³⁾. Καὶ χωρὶς δὲ τῶν ἄλλων ἐν οἷς γίνεται μνεῖα ἑκατὸν ἡρώων, οἵτινες ἐφαίνοντο ἐπιβεβαιούντες τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑκατὸν κλεισθενείων δῆμων ⁴⁾, ἐξηγήθησαν ὁρθῶς ὡς ἀναφερόμενα εἰς τοὺς ἑκατὸν ἀρχηγέτας ἐξ ὧν κατὰ τὰν ἀνωτέρω εἰρημένα ἐξέλεξεν ἡ Πυθία τὰ ὀνόματα τῶν δέκα ἐπωνύμων τῶν φυλῶν ⁵⁾. Καὶ ὁ πραγματικὸς δὲ ἀριθμὸς τῶν γνωστῶν ἀττικῶν δῆμων δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀντίρρησης εἰς τὴν πεπλανημένην γνώμην περὶ καταστάσεως ἑκατὸν δῆμων ὑπὸ τοῦ Κλεισθέους. Καὶ εἴνε μὲν ἀληθές, ὅτι τινὲς τῶν δῆμων ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ διηρέθησαν ⁶⁾ ἢ

¹⁾ Nün ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Tόμ. Δ' 2, 1 b. νεῖμαι αὐτοὺς αὐτίκα μάλα κληρωθέντας εἰς τὰς φυλάς δέκατα.

²⁾ Lolling ἐν Δελτίῳ ἀρχαιολογικῷ 1889 σ. 31.

³⁾ Τὴν γνώμην τοῦ Lolling ἀπεδέχθησαν ὁ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Tόμ. Β' σ. 149 σημ. 9. ὁ Busolt Griechische Geschichte έκδ. 6' Tόμ. Β' σ. 405 σημ. 3 ὅστις πρότερον ἐν Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer σ. 158 ἀπεδέχετο τὴν εἰς ἑκατὸν δῆμους (διαίρεσιν) καὶ ὁ Gilbert ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Tόμ. Α' σ. 180 ἐν σημ.

⁴⁾ Ἡρωδιανῷ Περί μονήρων λείξεων σ. 17, 8. Ἀραφῇν, εἰς τῶν ἑκατὸν ἡρώων. Σχόλια εἰς Εὐριπίδου Ἰππόλυτον 455. Κεφάλους εἰς ἐστὶ τῶν ἑκατὸν, Δηιωνέως ἔγγονος. Ἡσύχιος ἐν λ. Πολύξενος· εἰς τῶν (ρ') ἡρώων.

⁵⁾ Hausoullet ἐν Revue de philologie Tόμ. XVI σ. 167 κ. ἐ. Milchhöfer Untersuchungen über die Demeordnung des Kleisthenes σ. 4. von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Tόμ. Β' σ. 149. Busolt Griechische Geschichte Tόμ. Β' σ. 406 ἐν σημ. Gilbert ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Tόμ. Α' σ. 180-181 ἐν σημ.

⁶⁾ Οὗτος ἐκ τῶν δῆμων Ποταμοῦ καὶ μέρους τοῦ δήμου Δειράδων τῆς Λεοντίδος φυ-

ἔτι ἀνεδείχθησαν νέοι δῆμοι ἐκ προτέρων ἀπλῶν χωρίων, ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν ἐξηγεῖται ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν δήμων ὃν εὐρίσκουμεν ἤδη ὀλίγας δεκαετηρίδας μετὰ τὸν Κλεισθένην ¹).

Εἶχον δὲ οἱ δῆμοι ἕκαστοι ἴδιον ἐπώνυμον ἥρωα, οὗ τῆς λατρείας συμμετεῖχον σύμπαντες οἱ δημόται, καὶ ἴδιον δήμαρχον. Ἡ δ' εἰς τὸ ληξιαρχικὸν γραμματεῖον τοῦ δήμου ἐγγραφὴ καθίστανε τὸν ἐγγραφόμενον εἰς αὐτὸ οὐ μόνον μέλος τοῦ δήμου, ἀλλὰ καὶ πολίτην Ἀθηναῖον, ἀπολαύοντα ἀπάντων τῶν συμπαρομαρτούντων δικαιωμάτων καὶ ὑποβαλλόμενον εἰς ἅπαντα τὰ ἐπιβαλλόμενα καθήκοντα ἐν ταῖς ὑπὸ τῆς πολιτείας νενομισμέναις ἡλικίαις. Εἶχον δὲ οἱ δῆμοι καὶ ἰδίαν κοινοτικὴν διοίκησιν καὶ ἰδίας ἐκκλησίας, καλουμένας ἀγοράς. Οὕτω δὲ διὰ τῆς τῶν δήμων καταστάσεως δὲν διελύθησαν μὲν αἱ τοπικαὶ κοινότητες καὶ τὰ κατὰ τόπους ἴδια συμφέροντα καὶ θρησκευτικὰ νόμιμα, ἀλλὰ διεσπάσθη ἡ κατὰ γέννην ²) καὶ κοινωνικὰς τάξεις ἀντιδιαφερομένης πρὸς ἀλλήλας σύνταξις τῶν πολιτῶν, ἅπαντες δ' οἱ δημόται ἦσαν

λῆς προσήλθον οἱ δῆμοι Ἀνω Ποταμὸς, Κάτω Ποταμὸς καὶ Ποταμὸς Δειραδιῶται. Ἴδε Köhler ἐν ταῖς Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. IV (1879) σ. 102 κ. ἔ. X (1885) σ. 105 κ. ἔ.

¹ Οἱ Milchhöfer Untersuchungen über die Demeordnung des Kleisthenes σ. 6 κ. ἔ. καὶ ὁ Loeper ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. XVII (1892), σ. 431 καταλέγουσιν ἑκατὸν πενήκοντα ἑξ ὀνόματα δήμων γνωστῶν ἤδη. Παρὰ δὲ τῷ Στράβωνι IX, σ. 396 γίνεται λόγος περὶ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα καὶ τεσσαρῶν. Ἴδε καὶ τὸν ἐν τισιν ἀμφισβηλλόμενον κατάλογον τοῦ Gelzer ἐν ἐκδ. τῶν Griechische Staatsalterthümer τοῦ Hermann ἐν Παραρτήματι σ. 790.

² Λέγει μὲν δὲ Ἀριστοτέλης ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ 21, 6. τὰ δὲ γένη καὶ τὰς πατρίδας καὶ τὰς ἱερωσύνας εἶασεν ἔχειν ἑκάστους κατὰ τὰ πάτρια, ἀλλὰ ταῦτ' ἀντιπαρβάλλονται πρὸς τὰ ἐν τοῖς Πολιτικοῖς VI, 4 σ. 1319 b, στ. 19 κ. ἔ., ἐν οἷς καὶ ταῦτα φυλαί τε γὰρ ἕτεραι ποιητέαι πλείους καὶ πατρίαι, καὶ τὰ τῶν ἰδίων νερῶν συνακτέον εἰς ὀλίγα καὶ κοινά, καὶ πάντα σοφιστεῖον ὅπως ἂν ὅτε μάλιστα ἀναμιχθῶσι πάντες ἀλλήλοισι, αἱ δὲ συνήθεται διαζευχθῶσιν αἱ πρότερον. Περὶ δὲ τῆς ὁρθῆς ἐννοίας τῶν κατὰ τὰς πατρίδας καὶ τὰ γένη μετὰ Κλεισθένην ἴδε P. Meyer Des Aristoteles Politik und die Ἀθηναίων πολιτεία σ. 51 κ. ἔ. καὶ Niemeyer ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philologie Τμ. CXLIII (1891) σ. 409. Gilbert Griechische Staatsalterthümer ἐκδ. 6' Τόμ. Α' σ. 164 (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 182). Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 21 ἐν σημ., 427 κ. ἔ.

ἴσοι πρὸς τῆς πολιτείας καὶ τοῦ δήμου. Ἐντεῦθεν ἡ σημασία, ἣν ὀρθῶς ἀποδίδει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν ἀπὸ τῶν δήμων ὀνομασίαν τῶν Ἀθηναίων τὴν εἰσαχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους, ἥτις κοινὴ οὖσα εἰς τε τοὺς ἀρχαίους πολίτας καὶ τοὺς νέους συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξίσωσιν ἀλλήλων, ἐν ᾧ διὰ τῆς πατρόθεν προσαγορεύσεως ἔμελλον νὰ ἐξελέγχωνται οἱ νεοπολῖται ¹). Ἦτο δὲ αὕτη ἡ ἀπὸ τοῦ δημοτικοῦ ἐπωνυμία οὕτως εἰπεῖν ἡ ἐπίσημος ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κλεισθένους, ἐν ἰδιωτικῇ μόνον χρήσει ἐξακολουθούσης τῆς καὶ πατρόθεν ἐπωνυμίας, ἐν ᾧ πρότερον ἐγίνετο χρῆσις τοῦ ἰδίου ὀνόματος καὶ τοῦ τοῦ πατρός ²).

Τὸν ἄμεσον δὲ σύνδεσμον τῶν δήμων πρὸς τὴν πολιτείαν δεικνύει ἡσχέσις αὐτῶν πρὸς τὴν βουλὴν. Καὶ δὴ ἡ κλεισθένειος βουλὴ ἡ ἐκ πεντακοσίων ἀντὶ τῶν προτέρων τετρακοσίων ἀποτελουμένη, ὧν πεντήκοντα ἐξ ἐκάστης τῶν δέκα φυλῶν, συνεδῆετο ἀναποσπάστως πρὸς τοὺς δήμους τοῦτο μὲν διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς τοῖς δήμοις κληρώσεως τῶν βουλευτῶν ³), τοῦτο δὲ διὰ τῆς ἐν τῇ βουλῇ ἀντιπροσωπεύσεως ἐκάστου δήμου διὰ βουλευτῶν κατ' ἀναλογίαν τοῦ μεγέθους αὐτοῦ ⁴). Καὶ τὸ σύστημα δὲ τῆς εἰς πρυτανείας διαιρέσεως

¹ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 4· καὶ δημότας ἐποίησεν ἀλλήλων τοὺς οἰκιστάς ἐν ἐκάστῳ τῶν δήμων, ἵνα μὴ πατρόθεν προσαγορεύοντες ἐξελέγχωσιν τοὺς νεοπολίτας, ἀλλὰ τῶν δήμων ἀναγορεύωσιν· ὅθεν καὶ καλοῦσιν Ἀθηναῖοι σφᾶς αὐτοὺς τῶν δήμων.

² Περὶ τῆς διαφόρου χρήσεως τοῦ δημοτικοῦ καὶ τοῦ πατρόθεν ὀνόματος ἐν τοῖς διαφόροις χρόνοις καὶ κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις ἴδε von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 169 κ. ἑ. Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 410 κ. ἑ. σημ. 1.

³ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 62, 1· ἐκ τῆς φυλῆς ὅλης κληροῦσι πλὴν βουλευτῶν καὶ φρουρῶν· τούτους δ' εἰς τοὺς δήμους ἀποδιδῶσι. Πρὸβλ. Köhler ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. IV (1879) σ. 105. Haussoulier ἐν Bulletin de correspondance Hellénique Τόμ. V (1881) σ. 365 κ. ἑ.

⁴ Οὕτως αἱ Ἀχαρναὶ τῷ 360-359 π. Χ. εἶχον εἴκοσι καὶ δύο βουλευτάς, ἥτοι σχεδὸν τὸ ἕμισυ τῆς ὅλης Οἰνιῆδος φυλῆς εἰς ἣν ἀνήκον (Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' 868), ἡ Παιανία, ἡ Ἀλωπεκὴ καὶ ἡ Ἀνάφυστος περὶ τὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Αὐτόθι Τόμ. Β' 869, 873. Κατὰ δὲ τὸ 341/340 π. Χ. ἀνὰ ἕνα μὲν βουλευτὴν παρέσχον ἑπτὰ τῶν εἴκοσι δήμων τῆς Αἰγυπιδος, ἀνὰ δύο δὲ πέντε αὐτῶν, καὶ ἀνὰ δύο μὲν οἱ ὀκτὼ,

τῆς βουλῆς παρεῖχον ἐκ περιτροπῆς καὶ κατ' ἀναλογίαν δύνανται εἰς τοὺς δήμους, ὅτ' ἐπρυτάνευεν ἡ φυλὴ, εἰς ἣν ἦσαν τεταγμένοι. Εἶνε δὲ ἡ πρὸς τὴν βουλὴν σχέσις αὕτη τῶν δήμων τόσῳ μᾶλλον ἄξια λόγου, καθ' ὅσον τυχαία ὡς τὸ πλεῖστον εἶνε ἡ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου σχέσις αὐτῶν, πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦλάχιστον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μισθοῦ, δι' οὗ ἰσοπεδώθη κατὰ μέγα μέρος ἡ τῶν δημοτῶν τῶν διαφόρων δήμων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παρουσία. Διὰ τοῦτο ὀρθὴν θεωρῶ τὴν παρατήρησιν τοῦ Botsford, καθ' ἣν διὰ τῆς κληρώσεως τῶν τριτύων εἰς τὰς φυλάς ἐξ ἐκάστου τῶν τριῶν μερῶν τῆς Ἀττικῆς ἐπετεύχθη καὶ τοῦτο, γὰρ καθίσταται εὐκόλος ἡ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου παράστασις τῶν ἐκ τῶν περὶ τὸ ἄστυ δήμων ἀντιπροσώπων τῆς τριτύου ἐκάστης φυλῆς ¹⁾).

Ὡς δὲ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου μάλιστα πρὸς τὰς φυλάς ἔχει σχέσιν, οὕτω καὶ τῆς στρατιωτικῆς ὁργανώσεως τῆς χώρας βάσις ἀπέβησαν αἱ φυλαί, ἐκάστης αὐτῶν παρεχούσης μίαν τάξιν ἢ φυλὴν ὀπλιτῶν καὶ μίαν φυλὴν ἱππέων. Ἦρχον δὲ τῶν μὲν ἱππέων (ἱππαρχοὶ ²⁾), τῶν δὲ ὀπλιτῶν οἱ στρατηγοί, ὄντες δέκα, ὅσαι καὶ αἱ φυλαί, καὶ ἐκλεγόμενοι κατὰ φυλὰς ἀπὸ τοῦ 502 ἢ 501 π. X. ³⁾. Πρὸς τὴν ἀριθμὸν δὲ τῶν φυλῶν προσηρμόσθησαν ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Κλεισθένου ἡ ἐν μέρει ἀργότερον καὶ αἱ συναρχαί διαφόρων ἄλλων ἀρχόντων αἱ ἀποτελούμεναι ἐκ δέκα ἀνδρῶν ⁴⁾).

ἀνὰ ἓνα δὲ οἱ πέντε τῶν εἴκοσι δήμων τῆς Λεοντίδος. Πρβλ. Bulletin de correspondance Hellénique Τόμ. XIII (1889) σ. 348 κ. ἑ.

¹⁾ Botsford The development of the Athenian constitution ἐν Cornell Studies in Classical Philologie ἀρ. IV. 1898 σ. 196.

²⁾ Οὗτοι τὸν τέταρτον αἰῶνα ἦσαν δύο, ἐκάτερος ἡγούμενος πέντε φυλῶν ἱππέων ἐξελέγοντο δ' ἐξ ἀπάντων Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 61 4.

³⁾ Τὸ 502 π. X. ἀποδέχονται ὁ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 803 καὶ ὁ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 354, τὸ δὲ 501 π. X. ὁ Gilbert, ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 189 καὶ ὁ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 425. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους (Ἀθηναίων πολιτεία 61, 1) ἐχειροτονοῦντο καὶ οἱ στρατηγοὶ πάντες ἐξ ἀπάντων καὶ ὅχι εἰς ἐξ ἐκάστης φυλῆς.

⁴⁾ Μόνον περὶ τῶν ἀποδεκτῶν μαρτυρεῖται ῥητῶς, ὅτι κατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ Κλεισθέους. Ἴδε Ἀνδροτίωνα παρ' Ἀρποκρατίωνι ἐν λ. Ἀποδέκται.

Οὕτω δὲ δημοκρατικωτέραν ἐν ἔλῳ καταστήσας τὴν πολιτείαν ὁ Κλεισθένης ἐξησφάλισεν αὐτὴν ἀπὸ παντὸς κινδύνου τυραννίδος διὰ τοῦ θεσμοῦ τοῦ ὀστρακισμοῦ ¹⁾.

Τοῦ δὲ Ἀρείου πάγου τὰ δικαιώματα διετηρήθησαν ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους οἳα εἶχον κατασταθῆ ὑπὸ τοῦ Σόλωνος. Ἀλλ' οἱ πολυτάραχοι χρόνοι τῶν Μηδικῶν προσέδωκαν εἰς αὐτὸν νέαν δύναμιν ἕνεκα τῆς συνετῆς καὶ φιλοπάτριδος πολιτείας τῶν Ἀρεοπαγιτῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης μάλιστα, ὑπερβάλλων πάντως τὰ πράγματα, παριστάνει τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ὡς κυρίαν αἰτίαν τῆς περὶ Σαλαμῖνα νίκης διὰ τῶν ἐξῆς²⁾ τῶν γὰρ στρατηγῶν ἐξαπορησάντων τοῖς πράγμασι, καὶ κηρυξάντων σφῶζειν ἕκαστον ἑαυτὸν, πορίσασα δραχμὰς ἑκάστῳ ὀκτῶ, διέδωκε καὶ ἐνεβίβασεν εἰς τὰς ναῦς³⁾. Ἀλλ' ὀρθῶς πρὸς ταῦτα, οἱ ὧν μειοῦται τὸ ἄλλοθεν μαρτυρούμενον καὶ παραδεδόμενον ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀξίωμα τοῦ Θεμιστοκλέους⁴⁾, ἀντιπαρετηρήθη τοῦτο μὲν, ὅτι τὸ περὶ τῆς σωτηρίας κήρυγμα τῶν στρατηγῶν μόνον εἰς τὴν διάσωσιν τῶν οἰκογενειῶν τῶν στρατευομένων ἀνεφέρετο, καθ' ἃ ἀναγινώσκομεν παρὰ τε τῷ Ἡρόδοτῳ⁵⁾ καὶ τῷ Πλούταρχῳ⁶⁾, τοῦτο δὲ, ὅτι, διαταγθεΐσης ἡδὴ

¹⁾ Ἰδε περὶ τοῦ ὀστρακισμοῦ ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 592 τὴν σημείωσιν, ἐν ᾗ προσέθηκα τὰ χωρία τοῦ Ἀριστοτέλους (Ἀθηναίων πολιτεία 22, 3 καὶ 6), ἐξ ὧν δριστηκῶς ἐδηλώθη ἡ σημασία τῆς τοῦ πρώτου καταστάσεως τοῦ ὀστρακισμοῦ καὶ ἡ μεταβολὴ αὐτοῦ κατὰ τὰ μεταγενέστερα στάδια.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 23, 1. Πρβλ. Πολιτικῶν VIII (V), 3, 5.

³⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Κλέωνος 5· ὅτε γὰρ τὸν δῆμον ἐπιόντων Μήδων Θεμιστοκλῆς ἐπειθε προέμενον τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἐκλιπόντα πρὸ τῆς Σαλαμῖνος ἐν ταῖς ναυσὶ τὰ ὄπλα θέσθαι καὶ διαγωνίσασθαι κατὰ θάλασσαν. — Διοσγίνου Σωκρατικοῦ Ἀπόσπ. 3 ἐκδ. Fischer σ. 173. ἐκλιπόντες τὴν χώραν εἰς Σαλαμῖνα ἐφυγον, ἐλθόμενοι Θεμιστοκλῆα στρατηγόν, καὶ ἐπέτρεψαν, ὅτι βούλοιο, τοῖς ἑαυτῶν πράγμασι χρῆσασθαι. Πρβλ. Ἡροδότου VIII, 124. Θουκυδίδου I, 74.

⁴⁾ Ἡροδότου VIII, 41· μετὰ δὲ τὴν ἀπειξιν κήρυγμα ἐποίησαντο, Ἀθηναίων τῇ τις δύναται σφῶζειν τέκνα τε καὶ τοὺς οἰκέτας.

⁵⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 10, ἐνθα λέγεται, ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς κατῳρῶσε ψήφισμα τοῦ δήμου τὴν μὲν πόλιν παρακαταθέσθαι τῇ Ἀθηνᾷ τῇ Ἀθηναίων

ὑπὸ τῶν στρατηγῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Θεμιστοκλέους τῆς εἰς τὰ πλοῖα ἐμβιβάσεως, μόνον ἢ ἐξ ὀκτὼ δραχμῶν χορηγία ἢ παρασχεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀρείου πάγου μένει πιστευτή, ἀλλὰ καὶ ταύτην πρέπει νὰ περιορίσωμεν εἰς τοὺς στρατευομένους κατὰ τὰ παρὰ Πλουτάρχῳ ¹⁾. Ἄλλως δὲ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς αὐτὸς ἐτάσσετο εἰς τοὺς Ἀρεοπαγίτας ²⁾, καὶ συνήργησε καὶ αὐτὸς πάντως εἰς ταύτην τὴν χορηγίαν. Ἐντεῦθεν δ' ἢ ἄλλως ἀπίθανος διήγησις τοῦ Ἀθηδογράφου Κλειδήμου ³⁾ περὶ τῆς διὰ στρατηγῆματος τοῦ Θεμιστοκλέους προμηθείας τούτου τοῦ χρήματος ⁴⁾.

Οὐχ ἥττον αἱ κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ὑπηρεσίαι τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς ἐνίσχυσαν αὐτὴν ἐπὶ τοσοῦτον κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὥστε διώκει τὴν πόλιν, περιβληθεῖσα τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἄνευ οὐδενὸς δόγματος ⁵⁾. Διήρκεσε δ' ἡ παντοδυναμία αὕτη τῶν Ἀρεοπαγιτῶν δεκαεπτὰ περίπου ἔτη μετὰ τὰ Μηδικά ⁶⁾. Ἄλλ' ἢ διὰ τῆς προστασίας ταύτης τοῦ Ἀρείου πάγου ἔμμεσος ἐπαναφορὰ τῆς πολιτείας εἰς τὸ ἀρχαῖον ὀλιγαρχικὸν καθεστῶς ἤρχισεν ἐπιφέρουσα κατὰ μικρὸν ἀντιδράσιν, κορυφωθείσαν τέλος, ὅτε ἔσχυσε γενόμενος προστάτης

μεθεοῦση. τοὺς δ' ἐν τῇ ἡλικίᾳ πάντας ἐμδαίνειν εἰς τὰς τριῆρεις, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας καὶ ἀνδράποδα σφάζειν ἕκαστον ὡς θυνατόν.

¹ Πλουτάρχος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 10 Ὁ Blass μάλιστα (ἐκδ. 1898 σ. 41, 19) ἀφίνει κενὸν μεταξὺ τῶν δραχμῶν ἐκάστω — ὀκτὼ, καὶ ὑποσημειώνει, ὅτι τὸ γωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους συμπληρωτικὸν ἐκάστω τῶν στρατευομένων κατὰ τὰ παρὰ Πλουτάρχῳ. Ἐλαβε δὲ πιθανῶς ἢ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴ τὰ χρήματα ταῦτα ἐκ τῶν ἀπὸ ζημιῶν ἐπιβαλλομένων, ὅσα κατέθετεν εἰς τὸ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ταμεῖον τῆς Ἀθηνᾶς συνοδῶς τῇ Ἀριστοτέλει ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ 8, 4.

² von Wilamowitz Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 139. Ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἦτο Ἀρεοπαγίτης μόνον ὅτε ἐγενεεν ἢ κατάλυσις τοῦ Ἀρείου πάγου συνοδῶς τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ 25, 3, ἀλλ' ἤδη καὶ περὶ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας, ὅτε προῆλθε ἤδη τῇ 493 π. X.

³ Παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 10.

⁴ Ἰδὲ περὶ τῶν ζητημάτων τούτων ἰδίως Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 691 - 692.

⁵ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 23, 1.

⁶ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 25, 1.

τοῦ δήμου, Ἐφιάλτης ὁ Σοφωνίδου. Τούτου δὲ τῶν κυριωτάτων ἔργων ὑπῆρξεν ὁ περιορισμὸς τῆς δυνάμεως καὶ τῶν προνομίων τοῦ Ἀρείου πάγου¹⁾).

Τὸν Ἐφιάλτην ἐγινώσκομεν ἀληθῶς ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε παραδόσεως ὡς τὸν πρωτεργάτην τοῦ τολμήματος ἐκείνου, καθ' οὗ ἀντέταξε σθεναρὰν κραυγὴν ἄλλους ὁ Αἰσχύλος ἐν τῇ Ὀρεστιά. Ἄλλ' ἰδοὺ αἰφνης ὅλως ἀπροσδοκῆτως ἡ Ἀθηναίων πολιτεία παριστάνει συναίτιον τοῦ Ἐφιάλτου τὸν Θεμιστοκλέα. Ἐχει δὲ τὸ πολυθρύλητον χωρίον ὧδε· Αὐξανομένου δὲ τοῦ πλήθους, γινόμενος τοῦ δήμου προστάτης Ἐφιάλτης ὁ Σοφωνίδου, δοκῶν καὶ ἀδωροδόκητος εἶναι καὶ δίκαιος πρὸς τὴν πολιτείαν, ἐπέθετο τῇ βουλῇ (τῇ ἐξ Ἀρείου πάγου). Καὶ πρῶτον μὲν ἀνεῖλεν πολλοὺς τῶν Ἀρεοπαγιτῶν, ἀγῶνας ἐπιφέρων περὶ τῶν διωκημένων· ἔπειτα τῆς βουλῆς ἐπὶ Κόωνος ἄρχοντος ἅπαντα περιεῖλε τὰ ἐπίθετα, δι' ὧν ἦν ἡ τῆς πολιτείας φυλακὴ, καὶ τὰ μὲν τοῖς πεντακοσίοις, τὰ δὲ τῷ δήμῳ καὶ τοῖς δικαστηρίοις ἀπέδωκεν. Ἐπραξε δὲ ταῦτα συναιτίου γενομένου Θεμιστοκλέους, ὃς ἦν μὲν τῶν Ἀρεοπαγιτῶν, ἔμελλε δὲ κρίνεσθαι μηδισμοῦ· Βουλόμενος δὲ καταλυθῆναι τὴν βουλὴν ὁ Θεμιστοκλῆς, πρὸς μὲν τὸν Ἐφιάλτην ἔλεγεν ὅτι συναρπάζειν αὐτὸν ἡ βουλὴ μέλλει, πρὸς δὲ τοὺς Ἀρεοπαγίτας, ὅτι δείξει τινὰς συνισταμένους ἐπὶ καταλύσει τῆς πολιτείας. Ἀγαγὼν δὲ τοὺς αἰρεθέντας τῆς βουλῆς οὗ διέτριβεν ὁ Ἐφιάλτης, ἵνα δείξῃ τοὺς ἀθροιζομένους, διελέγετο μετὰ σπουδῆς αὐτοῖς. Ὁ δ' Ἐφιάλτης ὡς εἶδεν καταπλαγεῖς, καθίζει μονοχίτων ἐπὶ τὸν βωμόν. Θαυμασάντων δὲ πάντων τὸ γεγονός, καὶ μετὰ ταῦτα συναθροισθείσης τῆς βουλῆς τῶν πεντακοσίων, κατηγόρουν τῶν Ἀρεοπαγι-

¹⁾ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 524 κ. ἔ. Ὅποιοι οἱ διὰ τοῦ Ἐφιάλτου πράγματι ἐπενεχθέντες περιορισμοὶ ὅδε παρὰ τῷ von Wilamowitz-Möllerndorff (Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 186 κ. ἔ.).

τῶν δ' τ' Ἐφιάλτης καὶ (ὁ) Θεμιστοκλῆς, καὶ πάλιν ἐν τῷ δῆμῳ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἕως παρείλοντο αὐτῶν τὴν δύναμιν ¹⁾).

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου δύο τινὰ πρέπει νὰ ἐξάρωμεν ἐν πρώτοις, τὸν χρόνον τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου καταλύσεως τῆς δυνάμεως τοῦ Ἀρείου πάγου καὶ τὴν κατανομὴν τῶν ἀπ' αὐτοῦ ἀφαιρεθέντων δικαιωμάτων. Καὶ δὴ ὡς πρὸς μὲν τὸν χρόνον ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ῥητῶς, ὅτι ἡ κατάλυσις ἔγινεν ἐπὶ Κόνωνος ἄρχοντος, ὅστις ἤρξε τῷ 462/1 π. Χ. ²⁾. Οὕτω δὲ τὸ πρῶτον νῦν ὀρίζεται ἀκριβῶς τὸ ἔτος τοῦ σπουδαίου τούτου γεγονότος τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας, ὅπερ πρότερον ἐχρονολογεῖτο ἀοριστότερον περὶ τὸ 460 π. Χ. ³⁾. Περὶ δὲ τῶν ἀπὸ τοῦ Ἀρείου πάγου ἀφαιρεθέντων δικαιωμάτων εἶδομεν ἤδη τὸν Ἀριστοτέλην λέγοντα, ὅτι ταῦτ' ἀπεδόθησαν τὰ μὲν εἰς τὴν βουλὴν τοὺς πεντακοσίους, τὰ δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, τὰ δὲ εἰς τὰ δικαστήρια. Οὐδεμία ἄρα γίνεται μνεία τῶν νομοφυλάκων, οὓς ἀπεδέχοντο τινες πρότερον, στηριζόμενοι εἰς ἀμφιβαλλομένην μαρτυρίαν τοῦ Φιλοχόρου, ὡς ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου κατασταθέντας πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ Ἀρείου πάγου ἐν τισὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ ⁴⁾. Διὸ οἱ νεώτεροι ἀπορρίπτουσιν ὠρισμένως τὴν ἐπὶ Ἐφιάλτου κατάστασιν τῶν νομοφυλάκων ⁵⁾, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ ἐξῆς ἰσχυρὰ ἡ γνώμη τῶν ἀποδεχομένων

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 1-4

²⁾ Ἀλλ' ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ τῷ Ἀριστοτέλει (Ἀθηναίων πολιτεία 25, 1) λεγομένων (ἔτι δ' ἑπτὰ καὶ δεκά μάλιστα μετὰ τὰ Μηδικὰ διέμεινεν ἡ πολιτεία προσεστώτων τῶν Ἀρεοπαγιτῶν), συνδυαζομένων πρὸς τὴν ἐν ἔτει 457/6 ἀρχὴν πρῶτον ἐκ τῶν ζευγιδῶν ἄρχοντος τοῦ Μνησιθείδου κατὰ τὰ τὰ ὑπὸ Ἀθηναίων ψηφισθέντα ἐκ τῶν ἐτει μετὰ τὸν Ἐφιάλτου θάνατον (26, 2) ὑπολογίζει ὁ Busolt (Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 6' σ. 167, σημ. 3), ὅτι μᾶλλον τῷ 464/3 ἔγινεν ἡ κατάλυσις τοῦ Ἀρείου πάγου.

³⁾ Ὁ Κούρτιος ἀπεδέχεται αὐτὸ τὸ 460 π. Χ. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 524 καὶ τὸν κατωτέρω Χρονολογικὸν πίνακα ἐν σ. ιδ'.

⁴⁾ Τοῦτο ἀπεδέχεται καὶ ὁ Κούρτιος. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 529.

⁵⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 192. Gilbert ἑλλ. μετ. φρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 192. Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 357.

τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν τὸ πρῶτον ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ¹⁾).

Ἄξια λόγου εἶνε κατὰ ταῦτα τὰ ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἐπανορθώματα περὶ τῶν κατὰ τὸν ὑπὸ Ἐφιάλτου περιορισμὸν τοῦ Ἀρείου πάγου. Ἀλλὰ πῶς ἔχουσι τὰ περὶ τῆς συμμετογῆς τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἐφιάλτου; Πρῶτος ὁ Kenyon ²⁾, ἀπέδωκεν εἰς αὐτὰ πλήρη πίστιν, προσεπαγαγὼν καὶ χωρίον ἐκ τῆς Ὑποθέσεως εἰς τὸν Ἀρεοπαγιτικὸν τοῦ Ἰσοκράτους, διαλαθὼν τέως τοὺς ἱστορικοὺς ³⁾. Καὶ ἄλλοι δὲ μετ' αὐτὸν ἠξίωσαν πίστεως τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, συμφώνως τῇ ἐκφράσει τοῦ von Wilamowitz-Möllendorff καταβροχθίσαντες μετ' ἰδιαζούσης εὐαρεσκείας τὴν ἐν τῷ νέῳ πλακοῦντι μεγάλην σταφίδα ⁴⁾. Ἀλλὰ μετὰ τὸν Schöll, ἐν τοῖς πρώτοις ἐκφράσαντα δυσπιστίαν πρὸς τὸ περὶ Θεμιστοκλέους ἀνέκδοτον τοῦ Ἀριστοτέλους ⁵⁾, κυρίως ἐξήτασαν τὰ κατ' αὐτὸ μετὰ πολλῆς ἐπιστασίας αὐτὸς ὁ

¹ Böckh Kleine Schriften Tόμ. Ε' σ. 424 κ. ἐ. Strenghe Quaestiones Philochorene Ἐν Γοτting. 1863 σ. 5 κ. ἐ. Wachsmuth Die Stadt Athen Tόμ. Α' σ. 534 σημ. 2. Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer έκδ. 5' σ. 189. Gilbert ἐνθ' ἀν. Lipsius ἐνθ' ἀν. σ. 580. Ἴδε καὶ τὴν ἐμὴν σημείωσιν ἀνωτέρω Tόμ. Β' σ. 532.

² Εκδ. 6' σ. 70 κ. ἐ.

³ Εὔρηται ἐκδεδομένον ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Dindorf έκδόσει τῶν Σγολίων εἰς Αἰσχίνην καὶ Ἰσοκράτην σ. 111, ἔχει δὲ οὕτως Ἐφιάλτης τις καὶ Θεμιστοκλῆς χρεωστοῦντες τῇ πόλει χρήματα καὶ ἐλθόντες ὅτι εἰάν δικασθῶσιν (ὁ Kenyon προτείνει δικάσωσιν) οἱ Ἀρεοπαγῖται πάντως ἀποδώσουσι καταλῦσαι αὐτοὺς ἔπεισαν τὴν πόλιν, οὕπω τινὸς μέλλοντος κριθῆναι. Ὅ γὰρ Ἀριστοτέλης λέγει ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν Ἀθηναίων ὅτι καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς αἴτιος ἦν μὴ πάντα δικάζειν τοὺς Ἀρεοπαγῖτας· ὁπῆθεν μὲν ὡς δι' αὐτοὺς τοῦτο πρῶτον, τὸ δ' ἄλλῃθις διὰ τοῦτο πάντα κατασκευάζοντες. Εἴτα οἱ Ἀθηναῖοι ἀσμένως ἀκούσαντες τῆς τοιαύτης συμβουλῆς κατέλυσαν αὐτούς.

⁴ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Tόμ. Α' σ. 140. Τῶν ἀποδεχθέντων τὴν περὶ Θεμιστοκλέους διήγησιν εἶνε καὶ ὁ Bauer Litterarische und historische Forschungen zu Aristoteles Ἀθηναίων πολιτεία σ. 67 κ. ἐ. καὶ ὁ Savelli Temistocle dal primo processo alla sua morte. Ἐν Φλωρεντίᾳ 1893.

⁵ R. Schöll Aristoteles Staat der Athener. Ἐν Μονάχῳ. 1891.

von Wilamowitz-Möllendorff ¹⁾ καὶ ὁ Busolt ²⁾. Κατέληξαν δ' ἀμφότεροι εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῆς διηγήσεως μάλιστα διὰ τοὺς ἀναχρονισμούς, εἰς οὓς ἤθελεν ἀγάγει ἀναγκαίως ἡ ἀποδοχὴ αὐτοῦ ³⁾. Τὸ μόνον ἐν τοῖς περὶ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀρείου πάγου λεγομένοις ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὁρθῶς ἔχον εἶνε τὸ ὅτι ὁ Ἀρειος πάγος ὑπῆρξε πράγματι ὁ κρίνας μηδισμοῦ τὸν Θεμιστοκλέα συμφώνως πρὸς τοὺς σολωνεῖους νόμους καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἐκπηγάζοντα ἐν τῷ τότε χρόνῳ δικαιώματα τῶν Ἀρεοπαγιτῶν. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης, λέγων, ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς ἔμελλε κρίνεσθαι, καὶ ταῦτα βραχὺ πρὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦ Κόνωνος (462/1 π. X.), συγγέει προφανῶς τοὺς χρόνους, ἐπειδὴ ἡ κατὰ τοῦ Θεμιστοκλέους ἐπὶ προδοσίᾳ κατηγορία ἢ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ὑποκινήθεισα ἀνέρχεται εἰς τοὺς χρόνους ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν ἔτει 467 π. X. καταδίκην τοῦ Πausanίου. Καὶ γίνεται μὲν λόγος παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ ⁴⁾ περὶ διπλῆς κατηγορίας καὶ διπλῆς δίκης τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀλλ' εἶνε τὸ πρᾶγμα προφανῶς λᾶθος, εὐκόλως ἐξηγούμενον ἐκ τῆς οἰκονομίας τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς ἱστορικῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ἐν ᾗ διηγεῖται τὰ κατὰ τὸν Πausanίαν καὶ τὸν Θεμιστοκλέα ⁵⁾.

Μιᾶς δὲ οὔσης τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καταδίκης τοῦ Θεμι-

¹⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen σ. 140 κ. ε. Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 628 κ. ε., 636.

²⁾ Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer έκδ. 6' σ. 167. Δυστυχῶς γράφων ταῦτα δὲν ἔχω πρόχειρον τὴν γ' έκδοσιν τοῦ Β' τόμου τῆς Griechische Geschichte τοῦ αὐτοῦ, διό περιορίζομαι εἰς μόνας τὰς ἐκ τῶν Ἀρχαιοτήτων αὐτοῦ παραπομπάς.

³⁾ Εἰς τὴν γνώμην ταύτην προσεχώρησα ἤδη ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 524 ἐν σημ. 3. Τὴν γνώμην ταύτην ἠκολούθησε καὶ ὁ Botsford The development of the Athenian constitution σ. 220 ἐν σημ. 2. Ὁ δὲ Lipsius οὐδὲ μνείας καὶν ἀξιοῖ τὸ ἀνέκδοτον ἐν Griechische Alterthümer σ. 356 κ. ε., ἐνθα ποιεῖται λόγον περὶ Ἐφιάλτου. Ἐπίγει δὲ ὁ Gilbert ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 191 ἐν σημ., ἀλλ' ἢ εἰς τὸν Bauer παραπομπὴ αὐτοῦ δεικνύει, ὅτι μᾶλλον πρὸς ἀποδοχὴν τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἀριστοτέλους ἀποκλίνει.

⁴⁾ Διοδώρου Σικελιώτου XI, 54.

⁵⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 142 σημ. 1.

στοκλέους, καὶ ταύτης γενομένης μετὰ τὴν ἐξοστρακισμόν αὐτοῦ καθ' ὃν χρόνον διέτριβεν ἐν Ἀργεῖ, εἶνε ὅλως δυσσυμβίβαστοι οἱ χρόνοι τοῦ γεγονότος τούτου καὶ τῆς εἰς τὴν Περσίαν φυγῆς καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ἔτος 464/3, καθ' ὃ εἶδομεν ἀνωτέρω τὸν Busolt ἀποδεχόμενον ὡς τελεσθεῖσαν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου πάγου¹), πολὺ δὲ μᾶλλον πρὸς τὸν ἐνιαυτὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Κόνωνος (462/1 π. X.), οὗ ποιεῖται μνησίαν ὁ Ἀριστοτέλης.

Καὶ ἀληθῶς ἔχομεν ἄλλοθεν μαρτυρούμενα τὰ ἐξῆς γεγονότα περὶ τῆς φυγῆς τοῦ Θεμιστοκλέους τοῦτο μὲν παρὰ τοῦ Θουκυδίδου, ὅστις, διὰ μακρῶν διηγούμενος τὰ κατ' αὐτὴν, φαίνεται ἔχων ἰδίαν αὐτῶν γνῶσιν, τοῦτο δὲ παρὰ τοῦ Πλουτάρχου. Ὁ μὲν Πλούταρχος²) λέγει, ὅτι ἡ κατάλυσις τοῦ Ἀρείου πάγου ἐπεχειρήθη καθ' ὃν χρόνον ὁ Κίμων εὕρισκετο ἐν Μεσσηνίᾳ, βοηθῶν τοὺς Λακεδαιμονίους ἐναντίον τῶν ἀποστάντων Μεσσηνίων καὶ εἰλώτων, τοῦτο δὲ συνέβη τὸ θέρος τοῦ 463 π. X.³). Ὁ δὲ Θουκυδίδης μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς ἀφίχθεις εἰς τὴν Ἀσίαν ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀρταξέρξην νεωστὶ βασιλεύοντα⁴), καὶ ὅτι, πλέων εἰς τὴν Ἀσίαν, κατήχθη ὑπὸ τρικυμίας εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πολιορκουμένην Νάξον⁵). Ἀλλ' ἡ μὲν Νάξος ἀπέστη τὸ βραδύτερον τῷ 466/5 π. X.⁶), ὁ δὲ Ἀρταξέρξης ἀνερρήθη κατὰ τοὺς

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 701, σημ. 2.

² Πλούταρχος ἐν Βίῳ Κίμωνος 15.

³ Ἀποδέχεται μὲν ὁ Κούρτιος (Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 516) τὸ 461 π. X., ἀλλ' ἄλλον ἐν οἷς ὁ Busolt (Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 6' σ. 167 σημ. 3) χρονολογεῖ τὸ γεγονός εἰς τὸ 463 π. X. Ἀνάλογος δὲ φαίνεται καὶ ἡ χρονολογικὴ σειρά, εἰς ἣν τοποθετεῖ τὸ συμβάν ὁ von Wilamowitz-Möllendorff (Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 142).

⁴ Θουκυδίδου I, 137. Ἰδε καὶ Χάρονα παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 27, μαρτυροῦντα, ὅτι ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ξέρξου. Δὲν εἶνε δὲ βεβαίως σοδαρὰ τὰ τοῦ Kenyon (ἐκδ. 6' σ. σ. 70), ἰσχυριζομένου, ὅτι τὸ νεωστὶ βασιλεύοντα τοῦ Θουκυδίδου ἠδύνατο νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τοῦ πέμπτου περιόπου ἔτους τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀρταξέρξου.

⁵ Θουκυδίδου I, 137.

⁶ Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 6' σ. 167. Ὁ Κούρτιος μάλιστα (Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 474) τὴν καθυπόταξιν τῆς Νάξου ἀναφέρει ἤδη εἰς τὸ 467 π. X.

τελευταίους μῆνας τοῦ θέρους 465 π. X, ¹⁾ ἢ καὶ τῷ 464 π. X. ²⁾. Ταῦτα δὲ πάντα συμβιβάζονται μὲν πρὸς τὴν μαρτυρίαν Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου ³⁾ περὶ τῆς ἐξορίας τοῦ Θεμιστοκλέους ὡς συμβάσης κατ' Ὀλυμπιάδα 72, 2 ἐπὶ ἄρχοντος Πραξιέργου, ἥτοι τῷ 471/0 π. X. ⁴⁾, πρὸς ἣν συμπίπτουσι καὶ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Κορνηλίου Νέπωτος ⁵⁾, δεικνύουσι δ' ἅμα φανερώς, ὅτι ἡ καταδίκη τοῦ Θεμιστοκλέους ἐπὶ προδοσίᾳ καὶ ἡ εἰς τὴν Ἀσίαν φυγὴ αὐτοῦ ἔγιναν τὸ ἀργότερον ἐν ἔτει 465 π. X. ⁶⁾. Οὐδαμῶς ἄρα αἱ ἀνωτέρω, πρὸς ἀλλήλας συμπίπτουσαι μαρτυρίαι συμφωνοῦσι χρονολογικῶς πρὸς διαμονὴν τοῦ Θεμιστοκλέους ἐν Ἀθήναις καθ' ὃν χρόνον εἴτε τὸ 464/3 π. X. εἴτε τῷ 462/1 π. X., ἐπὶ ἄρχοντος Κόνωνος ἐτολμήθη ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου ἡ κατάλυσις τοῦ Ἀρείου πάγου. Κατὰ ταῦτα δὲ τὸ ὅλον ἀνέκδοτον περὶ τῆς συμμετοχῆς καὶ τοῦ στρατηγῆματος τοῦ Θεμιστοκλέους πίπτει ἅπ' ἑαυτοῦ. Μόνον δὲ δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν τὸ πολὺ, ὅτι ἐν ἀρχαιοτέροις ἤδη χρόνοις πρὸ τῆς ἐξορίας ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο ὁμόφρων τῷ Ἐφιάλτῃ περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ περιορισμοῦ τῶν δικαιωμάτων τῶν Ἀρεοπαγιτῶν, εἰ καὶ εἶνε ἀμφίβολον ὅτι ἤδη ἐπτά ἢ ὀκτὼ τὸ πολὺ ἔτη μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην εἶχεν ἀποβῆ ἑπαχθῆς ἡ δύναμις ἡ ἐν τοῖς Μηδικαῖς κτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀρείου πάγου ⁷⁾. Ἄλλ' ἂν ἀπορριπτέα εἶνε ἡ περὶ συμμετοχῆς τοῦ Θεμιστο-

¹⁾ Busolt ἐνθ' ἀν. σ. 167 σημ. 4.

²⁾ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 491 σημ. 2, ἐνθ' ἀναγράφονται καὶ οἱ λόγοι τῆς περὶ τινος μῆνας διαφοράς τῆς χρονολογήσεως τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Ἀραξέρξου.

³⁾ Διοδώρου Σικελιώτου XI, 54.

⁴⁾ Τὴν χρονολογίαν ταύτην ἀπεδέχθη καὶ ὁ Κούρτιος Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 482.

⁵⁾ Κορνήλιος Νέπωτος ἐν Βίῳ Ἀριστείδου 4 decessit autem (ὁ Ἀριστείδης) fere post annum quartum quam Themistocles Athenis erat expulsus, καθ' ἃ ἐπανορθωτέα τὰ ἀνωτέρω (ἐν Τόμ. Β' σ. 482 ἐν σημ. 1 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστείδου εἰς πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀριστείδου).

⁶⁾ Τὰ μετὰ τοῦ ἐξοστρακισμοῦ (471 π. X.) καὶ τῆς ἐπὶ προδοσίᾳ καταδίκης (465 π. X.) διέτριψεν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐν Ἀργεῖ.

⁷⁾ Ἐνταῦθα σημειῶ, ὅτι τὸ ἐκ τῆς Ὑποθέσεως τοῦ Ἀρεοπαγιτικοῦ τοῦ Ἰσοκράτους χωρίον τὸ ὑποδειχθὲν ὑπὸ τοῦ Kenyon καὶ παρατεθὲν ἀνωτέρω σ. 702 σημ. 3 οὐδὲν μοι φαίνεται προσθέτον νέον ἐπιχείρημα, ἀτ' ἐξηγούμενον καὶ τοῦτο ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας,

κλέους εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου πάγου μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλους, πολυτιμώτατα εἶνε ὅσα διδασκόμεθα παρ' αὐτοῦ περὶ τοῦ ναυπηγικοῦ νόμου τοῦ μεγάλου τῶν Ἀθηναίων πολιτευτοῦ.

Βραδεῖα εἶχεν ὑπάρξει μέχρι τῶν περσικῶν πολέμων ἡ ἀνάπτυξις τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χρόνοις μόλις που φαίνονται κεκτημένοι στόλον, ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν ὑπὲρ τῆς θαλάσσης ἤδη τὸν ἑβδόμον αἰῶνα δεικνύουσιν αἱ ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῶν λεγομένων τοῦ Διπύλου εἰκόνες πλοίων· ναυτικάι δ' ἐπιχειρήσεις, οἷαι ἡ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος ἐγκατάστασις αὐτῶν παρὰ τὴν Ἑλλήσποντον καὶ ὁ πρὸς τοὺς Μυτιληναίους πόλεμος δὲν δύνανται βεβαίως νὰ ἐννοηθῶσιν ἄνευ στόλου πολεμικοῦ. Ὡς εἰκὸς δὲ, μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν πῆξιν τοῦ πρώτου στόλου ἡ κατὰ θάλασσαν ἀνάπτυξις τοῦ κατὰ θάλασσαν ἐμπορίου πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ ἐνίσχυσιν αὐτοῦ καὶ ἡ ἑναρξίς τῶν πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς ἀγώνων. Ἡ δὲ πῆξις καὶ συντήρησις τοῦ στόλου ἦτο ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χρόνοις τῶν ἔργων τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς τὰς ναυκραρίας. Ἦσαν δὲ αὗται τεσσαράκοντα ὀκτὼ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀττικὴν, ἀνὰ τέσσαρας καθ' ἐκάστην τῶν ἀρχαίων τριτύων, ὧν ἀνὰ τρεῖς ὑπέκειντο εἰς ἐκάστην τῶν προκλεισθεναίων φυλῶν. Προΐσταντο δὲ τῶν ναυκραριῶν ναύκραροι, τεταγμένοι πρὸς τε τὰς εἰσφοράς καὶ τὰς δαπάνας τὰς γινόμενας¹⁾.

Τοιαύτας εὐρίσκομεν τὰς ναυκραρίας ἐν τῇ σολωνείᾳ πολιτείᾳ. Ζήτημα δὲ εἶνε πότε αὗται καθιδρύθησαν τὸ πρῶτον. Καὶ δὴ ὁ Gilbert πρότε τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας²⁾ καὶ μετ' αὐτήν³⁾ ἰσχυρίσθη, ὅτι ὁ εἰσαγαγὼν αὐτὰς ὑπῆρξεν ὁ Σόλων. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη ὀρθῶς ἐπολεμήθη, ἔγινε δὲ δεκτὸν

¹ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 3.

² Gilbert Die attische Naukrarienvfassung ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philologie Τόμ. CXI (1875) σ. 9 κ. ἑ.

³ Gilbert ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 162, ἐνθα ὀρθῶς ὁ μεταφραστὴς ἐν προσθέτῳ σημειῶσαι ἀποδέχεται ἀπλῶς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν ναυκραριῶν ἐπὶ Σόλωνος, προϋφισταμένων ἤδη.

παρὰ τῶν πλείστων, ὅτι μόνον εἰς ἀναδιοργάνωσιν τῶν ἤδη προϋφισταμένων ναυκραριῶν προέβη ὁ Σόλων, ἅτε τοῦ Ἀριστοτέλους πραγματευομένου μὲν τὰ κατὰ τὰς ναυκραρίας ἐν τοῖς περὶ Σόλωνος, ἀλλ' οὐδαμῶς λέγοντος, ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν ὁ καταστήσας αὐτὰς¹⁾, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ὑπάρχουσιν ἱκαναὶ ἐνδείξεις περὶ ἀρχαιοτέρας αὐτῶν ὑπάρξεως. Καὶ ἀρχαιοτέρας μὲν τοῦ Σόλωνος καθ' ὅλου θεωροῦσιν αὐτὰς ὁ Böckh²⁾ καὶ ὁ Kenyon³⁾ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους δὲ χρόνους τῶν εὐπατοιδῶν ἀνάγουσιν ὁ Bergk⁴⁾ καὶ ὁ Eduard Meyer⁵⁾, περὶ δὲ τὸ 683 π. X. ὁ Philippi⁶⁾ καὶ ὁ Lange⁷⁾, περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος ὁ Schömann⁸⁾ καὶ ὁ Duncker⁹⁾, οὐ μακρὸν δὲ πρὸ τοῦ Κύλωνος ἀποδέχεται κατασταθείσας ὁ Lipsius¹⁰⁾, εἰς δὲ τὸ ἐβδόμον αἰῶνα καθ' ὅλου ἀναθιβάξει τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ὁ Busolt, ὑπολαμβάνων ὁμοίως ἀρχαιοτέρας τοῦ Κύλωνος¹¹⁾, δρακόντειον δὲ θεσμὸν θεωροῦσιν ὁ Zelle¹²⁾ καὶ ὁ von Wilamowitz-Möllendorff¹³⁾, εἰς αὐτοὺς δὲ

¹⁾ Ἡ μαρτυρία τοῦ Φωτίου ἐν λ. Ναυκραρία Σόλωνος οὕτως ἀνομασάντος, ὥς καὶ Ἀριστοτέλης φησὶν ὅτι ἐπεκυρώθη ἐκ τοῦ μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον εὐρεθέντος μέρους τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

²⁾ Böckh Staatshaushaltung der Athener ἐκδ. γ' Τόμ. Α' σ. 323.

³⁾ Kenyon ἐκδ. δ' σ. 23.

⁴⁾ Bergk ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philologie 1856 σ. 23.

⁵⁾ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 314.

⁶⁾ Philippi Beiträge zur Geschichte des attischen Bürgerrechts σ. 151. Der Areopag σ. 224.

⁷⁾ Lange Die Epheten und der Areopag ἐν ταῖς Abhandlungen der sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften Τόμ. VII (1874) σ. 198.

⁸⁾ Schömann ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philologie Τόμ. CXI (1875) σ. 451 κ. ἑ. Σημειωστέον ὅτι πρότερον ὁ Schömann (Griechische Alterthümer ἐκδ. γ' Τόμ. Α' σ. 345) ἀπεδέχτο τὴν κατὰστατον τῶν ναυκραριῶν βραχὺ πρὸ τοῦ Σόλωνος.

⁹⁾ Duncker Geschichte des Alterthums ἐκδ. ε' Τόμ. Ε' σ. 474.

¹⁰⁾ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 342.

¹¹⁾ Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer σ. 134. Griechische Geschichte ἐκδ. δ' Τόμ. Β σ. 188 κ. ἑ.

¹²⁾ Zelle Beiträge zur Verfassungsgeschichte σ. 14.

¹³⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 94.

τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας ἀναριθμοῦσι τέλος ὁ Κούρτιος ¹⁾, ὁ Keil ²⁾ ὁ Sandys ³⁾ καὶ ὁ Botsford ⁴⁾.

Τὸ δὲ κυριώτατον τεκμήριον τῆς ἀρχαιοτέρας τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος ὑπάρξεως τῶν ναυκραριῶν εἶνε ἡ μαρτυρία τοῦ Ἡρόδοτου ⁵⁾, μνημονεύοντος ἐπὶ τῆς ἀποπείρας τοῦ Κύλωνος πρυτάνεων τῶν ναυκράρων. Καὶ προσθέτει μὲν ὁ Ἡρόδοτος, ὅτι οὗτοι ἔνεμον τότε τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἐπανορθοῦται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου ⁶⁾, λέγοντος· τότε δὲ τὰ πολλὰ τῶν πολιτικῶν οἱ ἐννέα ἄρχοντες ἔπρασσον ⁷⁾. Πράγματι δὲ φαίνεται, ὅτι εἶχον μὲν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ κυλωνείου ἄγους δύναμιν πολιτικὴν οἱ πρυτάνεις τῶν ναυκράρων, ἀλλὰ καὶ δὲν διώκουσιν τὰ τῆς πολιτείας.

Ἦσαν δ' οἱ πρυτάνεις τῶν ναυκράρων πιθανῶς τέσσαρες, ὅσοι καὶ οἱ φυλοβασιλεῖς ⁸⁾, καὶ ἀπετέλουν συναρχίαν καὶ ἐπιτροπείαν τῶν τεσσαρχόντων καὶ ὀκτὼ ναυκράρων τῶν προϊσταμένων τῶν ναυκραριῶν. Διέμενον δὲ πιθανῶς ἐν Ἀθήναις διαρκῶς, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ ναύκραροι διέτριβον ἐν ταῖς ἰδίαις ἀγροῖς ⁹⁾, καὶ συνήδρευον ἴσως ἐν τῷ πρυτανείῳ ¹⁰⁾. Ἀπετέλουν δὲ κατὰ τινὰς οἱ ναύκραροι, οἵτινες ἀνῆκον πιθανῶς εἰς τοὺς τὸ μέγιστον τίμημα ἔχοντας ἐν τῇ πολιτείᾳ ¹¹⁾, ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις βουλὴν τινα, ἧς μετάπλασιν,

¹⁾ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 461.

²⁾ Keil Die solonische Verfassung in Aristoteles' Verfassungsgeschichte σ. 93 κ. ἑ.

³⁾ Sandys Aristotle's Constitution of Athens. Ἐν Λονδίνῳ καὶ Νέα Ἰόρκη. 1893 σ. 32.

⁴⁾ Botsford The development of the Athenian constitution σ. 107, 110

⁵⁾ Ἡροδοτου V, 71.

⁶⁾ Θουκυδίδου I, 126.

⁷⁾ Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 469 σημ. 2.

⁸⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 94. Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 190.

⁹⁾ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 342.

¹⁰⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 91. Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 355.

¹¹⁾ Φώτιος ἐν λ. Ναυκραρίαι· ἐάν τις ναυκραρίας ἀμφισβητῇ. Ἰδε τὴν ἑρμηνείαν τούτου τοῦ χωρίου παρὰ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 190 σημ. 5.

καθ' ἃ εἶδομεν ἀνωτέρω, θεωροῦσι τὴν σολώνειον βουλὴν τῶν τετρακοσίων ὁ Eduard Meyer ¹⁾ καὶ ὁ Busolt ²⁾.

Εἶχον δὲ πάντως αἱ ναυκραφαὶ τοπικὸν χαρακτῆρα, ὡς δεικνύει τοῦτο μὲν ἡ τοπωνυμία τῆς μόνης ἡμῖν κατ' ὄνομα γνωστῆς ναυκραφίας τῆς Κωλιάδος ³⁾, τοῦτο δὲ ἡ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μαρτυρουμένην κατάργησιν τῶν ναυκραφῶν ὑπὸ τοῦ Κλεισθέους ἀντικατάστασις αὐτῶν ὑπὸ τῶν ὁμοίως τοπικὸν χαρακτῆρα ἐχόντων δήμων ⁴⁾.

Ἐν δὲ τῷ περὶ ναυκραφῶν χωρίῳ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας γίνεται μὲν λόγος περὶ εἰσφορῶν τῶν εἰς αὐτάς τεταγμένων, ὥς εἰσέπραττον οἱ ναύκραροι, καὶ περὶ ἀναλωμάτων ἐκ τοῦ ναυκραρικοῦ ἀργυρίου, ἀλλὰ δὲν διαλευκαίνονται τὰ κατὰ ταύτας τάς δαπάνας, οὐδὲ γίνεται μνεία ὑποχρεώσεως τῶν ναυκραφῶν τοῦ παρῆχειν νῆας εἰς τὴν πολιτείαν ⁵⁾. Ἀλλὰ τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην διδασκόμεθ' ἄλλοθεν, μανθάνοντες, ὅτι ἐκάστη ναυκραφία παρεῖχε μίαν ναῦν, ἥς ἡ ἐξάρτυσις ἦτο ἔργον τοῦ ναυκράρου, κυβερνῶντος μὲν αὐτήν, τασσομένου δὲ ὑπὸ τὸν πολέμαρχον ⁶⁾. Πιθανωτάτην δὲ καθιστάνει τὴν πρὸς ναυπηγικοῦς μάλιστα σκοποῦς ἵδρυσιν τῶν ναυκραφῶν καὶ αὐτὸ τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως ⁷⁾.

¹⁾ Ed Meyer ἐνθ' ἀν. σ. 659 ἐν σημ. § 409.

²⁾ Busolt ἐνθ' ἀν. σ. 279.

³⁾ Φώτιος ἐν λ. Κωλιάς. Bekker Anecdota Graeca σ. 275, 20 ἢ βλ. Busolt Griechische Geschichte εκδ. 6' σ. 104 σημ. 1. von Wilamowitz Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 279.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 4· κατέστησε δὲ καὶ δημάρχους, τὴν αὐτὴν ἔχοντας ἐπιμέλειαν τοῖς πρότερον ναυκράροις· καὶ γὰρ τοὺς δήμους ἀντὶ τῶν ναυκραφῶν ἐποίησεν βλ. Πολυδεύκους VIII, 103. Ἡσύχιον ἐν λ.

⁵⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 3-4. βλ. Ἡσύχιον ἐν λ. Ναύκλαροι.

⁶⁾ Πολυδεύκους VIII, 108 ναυκραφία δ' ἐκάστη δύο ἱππέας παρεῖχε καὶ ναῦν μίαν. Ἰδε καὶ Bekker Anecdota Graeca Τόμ. Α' σ. 283, στ 20· ναύκραροι οἱ τὰς ναῦς παρασκευάζοντες καὶ τριηραγοῦντες καὶ τῷ πολέμαρχῳ ὑποτεταγμένοι.

⁷⁾ Ἡ πιθανωτάτη ἔτυμολογία εἶνε ἡ τοῦ Gustav Meyer ἐν τοῖς τοῦ Georg Curtius Studien Τόμ. Ζ' σ. 175 κ. ἐ. ἐκ τοῦ ναῦς καὶ τῆς βίξης κατὰ καὶ κατὰ μετάθεσιν κρα, ἥτις ὑπόκειται τῷ ῥήματι κραίνω, ἥτοι τελεινῶ· ἄρα ναύκραροι εἶνε

Εἶχε λοιπὸν κατὰ ταῦτα ἡ ἀθηναϊκὴ πολιτεία τὸν ἕκτον αἰῶνα ἀπὸ τῶν τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ ναυκραριῶν ἰσαριθμούς νῆας, εἰς ἃς προσετίθεντο καὶ αἱ δύο καθ' ὑποχρέωσιν παρεχόμεναι ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν Παραλίαν καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Σαλαμῖνι Ἀθηναίων κληρούχων¹⁾. Ἀπετελοῦντο οὕτως ἐν ἑλφ πεντήκοντα νῆες, καὶ ἐκ τοσούτων πρᾶγματι μαρτυρεῖ συγκροτούμενον τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον ὁ Ἡρόδοτος πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων²⁾.

Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων, ὅτ' ἐπὶ ἤλθεν ἡ ἐπὶ Κλεισθένους πολιτικὴ μεταβολή. Ἀδελφον δὲ εἶνε, ἂν ὁ Κλεισθένης, μεταγαγὼν εἰς τοὺς δῆμους τὰ λοιπὰ ἔργα τῶν ναυκραριῶν, συγκατήρησε καὶ τὰς ἀρχαίας αὐτῶν πρὸς παροχὴν νηῶν ὑποχρεώσεις, ἡ μᾶλλον ἐξηκολούθησαν αὗται ὑφιστάμεναι χάριν μόνον τῶν ναυτικῶν ἀναγκῶν τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας δίκην συμμοριῶν³⁾.

οἱ κατασκευάζοντες τὰς νῆας, οἱ ναυπηγοί. Τὴν γνώμην δὲ ταύτην ἀπεδέχθη καὶ ὁ Georg Curtius (Griechische Etymologie ἐκδ. 6' σ. 155), ἀποκρούσας τὸ ὑπὸ τοῦ Wecklein (ἐν τοῖς Sitzungsberichte der k. bayerischen Akademie der Wissenschaften 1873 σ. 41) προταχθὲν ἔτιμον ἀπὸ τοῦ ναύειν, καθ' ὃ ναύκρας θά ἐστήμαινε τὸν κύριον τῆς ἐστίας, τοῦθ' ὅπερ ἔτυχε καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ Wachsmuth (Die Stadt Athen Τόμ. Α' σ. 481 σημ. 4). Ὁμοίως δὲ ἡ γνώμη τοῦ Meyer ἔγινε δεκτὴ παρὰ τοῦ Gilbert ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philologie, Παραστήματος Τόμ. VII σ. 246. Τόμ. CXI (1875) σ. 15. Griechische Alterthümer ἐκδ. 6' Τόμ. Α' σ. 147 σημ. 2 (ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 163 σημ. 1) καὶ τοῦ Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 6' σ. 134 Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 191 σημ. 1. Ἰδὲ καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 461 ἐν σημ.

¹⁾ Id. Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. VII (1881) πιν. XIV. Πρὸς Τόμ. XIII (1887) σ. 321.

²⁾ Ἡροδότου VI, 89. Πρὸς Πολυδευκούς VIII, 108.

³⁾ Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος χωρίου τῆς Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτείας 21, ὅ ἡδυνάτω τις νᾶ εἰκάσῃ καθολικὴν κατάργησιν τῶν ναυκραριῶν. Ἀλλ' ἔχομεν μαρτυρίαν τοῦ Ἀθησιογράφου Κλειδήμου παρὰ Φωτίῳ ἐν λ. Ναυκραρία (C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 360, ἀπόσπ. 8), καθ' ἣν ὁ Κλεισθένης διετήρησε τὰς ναυκραρίας, ἐκάστης τῶν νέων δέκα φυλῶν περιλαβούσης πέντε, οὕτω δ' ἀντὶ τῶν προτέρων τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ γενομένων παστῶν πεντήκοντα. Καὶ ὁ μὲν Gilbert (Griechische Staatsalterthümer ἐκδ. 6' Τόμ. Α' σ. 162 σημ. 1, ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 181 σημ. προηγουμένης σελίδος) θεωρεῖ τὰ τοῦ Κλειδήμου ὡς προσελθόντα ἐκ συγχύσεως πρὸς τὰς τριττῆς. Ὁμοίως δὲ ἀποκρούει τὴν μαρτυρίαν ταύτην ὁ Ed. Meyer, παρατηρῶν, ὅτι δὲν περιεσώθησαν ἐπιγραφὰὶ ἀναφερόμεναι εἰς τὰς ναυκραρίας (Geschichte

Ἄλλ' ὅπωςδῆποτε τὸ διὰ τῶν ναυκραριῶν εἶτε μόνον προ-
κλεισθένειον, εἶτε καὶ μετακλεισθένειον σύστημα συντηρήσεως
στόλου ὅσημέραι μᾶλλον ἐξηλέγγετο ἀνίκανον νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς
τὰ ἐπεκτεινόμενα κατὰ ὅλασταν συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων, τὴν
αὐξανομένην ἀποικιακὴν αὐτῶν δρᾶσιν καὶ ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν
καὶ τοὺς μεγεθυνομένους ἀπὸ θαλάσσης κινδύνους. Ἰδίως δ' αἰ-
σθητὴ ἀπέβη ἡ ἀνάγκη πῆξεως στόλου κραταιοῦ ἅψ' οὗ χρόνου
οἱ Ἀθηναῖοι, ἀναγκασθέντες μὲν νὰ βοηθήσωσι τοὺς ἀπὸ τῶν Περ-
σῶν ἀποστάντας ἀδελφοὺς Ἴωνας μόνον εἵκοσι νῆας ἡδυνήθησαν
νὰ στειλῶσιν, ἀλλ' αἵτινες ὅμως ἀπετέλουν ὀλίγον ὀλιγώτερον
τοῦ ἡμίσεος τῆς ὅλης αὐτῶν ναυτικῆς δυνάμεως, ἔβλεπον δὲ πρὸ
αὐτῶν τῶν ὀρθαλμῶν αὐξανομένους τοὺς ἀπὸ τῆς γείτονος καὶ
ἀντιπάλου Αἰγίνης κινδύνους¹), καὶ μετὰ τὴν εὐτυχῇ δ' ἀπόκρου-
σιν τῶν Περσῶν ἐν Μαραθῶνι δὲν ἡδύναντο νὰ θεωρήσωσιν ἑαυ-
τοὺς μὴ ἀπειλουμένους ὑπὸ σοβαρωτέρων δεινῶν ἐκ τῆς Ἀσίας²).

Ὁ ἐκ τοῦ πολέμου δὲ πρὸς τοὺς Αἰγινήτας ἄμεσος κίνδυνος
ἤγαγε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν μετάθεσιν μὲν τοῦ ἐπινείου ἀπὸ τοῦ

des Alterthums Τόμ. Β' σ. 802 ἐν σημ.). Ὁ δὲ von Wilamowitz-Möll-
endorff (Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 165, σημ. 52) παρέχει πίστιν εἰς
τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀθιδογράφου, ἀποδεχόμενος τὴν κατάργησιν τῶν ναυκραριῶν γενομέ-
νην ἐπὶ Θεμιστοκλέους. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Lipsius (griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 395) ἀποδέχεται, ὅτι αἱ ναυκραρίαι διετηρήθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους, ἰσοδύναμοι
πρὸς τὰς κατόπιν συμμορίας. καὶ ὁ Thomsen δ' ἐν τῇ ἑκτῇ ἐκδόσει τῶν τοῦ Her-
mann Staatsalterthümer σ. 401 ἀκολουθεῖ τῷ Κλεισθένει. Ὁ δὲ Busolt ἐν μὲν τοῖς
ἀρχαιοτέροις Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 5' σ. 159, σημ.
3 λέγει, ὅτι δυνατὸν νὰ ἐξηκολούθησαν ὑφιστάμεναι αἱ ναυκραρίαι πρὸς σκοποὺς ἀναφερο-
μένους εἰς τὰ τοῦ στόλου, ἐν δὲ τῇ νεωτέρᾳ Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ.
417 κ. ἐ. σημ. 7, διὰ μακροτέρων πραγματούμενος τὸ ζήτημα, διαμφισβητεῖ τὴν ἀκρι-
βειαν τῆς μαρτυρίας τοῦ Κλεισθένους, ἣν ὑποθέτει προσελθοῦσαν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι αἱ
Ἀθῆναι πρὸ τῆς ἐπὶ Θεμιστοκλέους ναυπηγίας ἐκέκτηντο στόλον πεντήκοντα νηῶν.

¹ Πρῶτερον μὲν ἐνομίζετο, ὅτι ὁ αἰγινητικὸς πόλεμος ἐπολεμήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων
πρὸ τῆς ἐν ἐν Μαραθῶνι μάχης, νῦν δὲ κρατεῖ ἡ γνώμη, ὅτι συνέβη μετ' αὐτὴν, καθ' ἃ
ἀποδέχεται καὶ ὁ Κούρτιος (ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 318 κ. ἐ.). Ἰδὲ Busolt Griechische
Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 614 κ. ἐ. ἐν σημ. 3, ἐνθα καὶ βιβλιογραφία περὶ τοῦ ζη-
τήματος τούτου.

² Κατὰ τὸ ἔτος τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐξδομήκοντα νῆας καθ'
Ἡρόδοτον (VI, 132).

Φαλήρου εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν ὀχύρωσιν αὐτοῦ, εἰς τὴν ναυπήγησιν δὲ στόλου ἀξιωμαχοῦ, ὅτε ἡ ὀξύδερκεια τοῦ Θεμιστοκλέους διέγνω τὴν σημασίαν τῶν μέτρων τούτων καὶ εὗρε τὰ μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῶν.

Μέχρι τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας κυριωτάτην πηγὴν περὶ τῆς ναυπηγίας, ἥς εἰσηγητῆς ἔγεινεν ὁ Θεμιστοκλῆς, εἰχομεν τὸν Ἡρόδοτον μαρτυροῦντα τάδε· Ὅτε Ἀθηναίοισι γενομένων χρημάτων μεγάλων ἐν τῷ κοινῷ, τὰ ἐκ τῶν μετὰλλων σφι προσῆλθε τῶν ἀπὸ Λαυρείου, ἔμελλον λήξεσθαι ὀρχηδὸν ἕκαστος δέκα δραχμὰς, τότε Θεμιστοκλέης ἀνέγνωσε Ἀθηναίους τῆς διαιρέσεως ταύτης παυσάμενους νέας τούτων τῶν χρημάτων ποιήσασθαι διηκοσίας ἐς τὸν πόλεμον, τὸν πρὸς Αἰγινήτας λέγων ¹⁾. Ἐκ τοῦ χωρίου δὲ τούτου ἀπέρρευσε ἡ κρατούσα παρὰ τοῖς πλείστοις πλάνη, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου τακτικῶς διενέμοντο ἐν ἀλλήλοις τὰ ἐκ τῶν λαυρεωτικῶν μεταλλείων περισσεύματα ²⁾. Καὶ ἄλλη δὲ πλάνη εὐρίσκετο ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἡροδότου, ἀναφερομένη εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν διὰ τοῦ ναυπηγικοῦ νόμου τοῦ Θεμιστοκλέους κατασκευασθειῶν τριήρων, ἃς οὗτος ἀναβιβάζει διὰ μιᾶς εἰς ἑκατόν. Καὶ προέτεινε μὲν ἀληθῶς ὁ Krüger ³⁾ τὸν ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Ἡροδότου ἐξοβελισμόν τῆς λέξεως διηκοσίας ὡς γλωσσήματος, ὑπῆρξαν δὲ καὶ οἱ παραδεχθέντες τὴν γνώμην ταύτην ⁴⁾, τούτου δὲ γινομένου ὁ Ἡρόδοτος θὰ παρουσιάζετο λέγων τι ἀόριστον μὲν, ἀλλ' ὅχι καὶ ἀνακριβές ⁵⁾. Ἀλλ' ἀντιπαρετηρήθη, ὅτι τὸ κείμενον τοῦ Ἡροδότου εἶχεν ὡς νῦν φέρεται ἐκ παλαιοῦ ⁶⁾, καὶ ἡ δυσχέρεια δὲν ἔπαυσε ὑφισταμένη.

¹⁾ Ἡροδότου VII, 144.

²⁾ Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 321.

³⁾ Krüger Historisch-philologische Studien Τόμ. Α' σ. 28.

⁴⁾ Hans Droysen Die griechischen Kriegsalterthümer. Freiburg in Breisgau. 1889 σ. 275 σημ. 1.

⁵⁾ Hauvette Hérodote historien des guerres médiques σ. 321.

⁶⁾ Holzapfel ἐν τῷ Philologus Τόμ. XLII σ. 584, ὅστις παρατηρεῖ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς

Ἄλλ' ἀμφοτέραι αὗται αἱ πλάναι διελύθησαν μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἐν ᾗ ἀναγινώσκονται τάδε· Ἐτεῖ δὲ τρίτῳ μετὰ ταῦτα Νικομήδους ἄρχοντος, ὡς ἐφάνη τὰ μέταλλα τὰ ἐν Μαρωνείᾳ, καὶ περιεγένετο τῇ πόλει τάλαντα ἑκατὸν ἐκ τῶν ἔργων, συμβουλευόντων τινῶν τῷ δῆμῳ διανείμασθαι τὸ ἀργύριον, Θεμιστοκλῆς ἐκώλυσεν, οὐ λέγων ὅτι χρήσεται τοῖς χρήμασιν, ἀλλὰ δανεῖσθαι κελεύων τοῖς πλουσιωτάτοις Ἀθηναίων ἑκατὸν ἐκάστω τάλαντον, εἴτ' ἐὰν μὲν ἀρέσκη τὸ ἀνάλωμα τῆς πόλεως εἶναι (τὴν δαπάνην), εἰ δὲ μὴ κομίσασθαι παρὰ τῶν δανεισαμένων· Λαβὼν δ' ἐπὶ τούτοις ἐναυπηγήσατο τριήρεις ἑκατὸν, ἐκάστου ναυπηγουμένου τῶν ἑκατὸν μίαν, αἷς ἐναυμάχησαν ἐν Σαλαμῖνι πρὸς τοὺς βαρβάρους¹⁾.

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἀριστοτέλους διδασκόμεθα, ὅτι ἀνακριβῶς ἔχει ἡ μαρτυρία τοῦ Ἡροδότου, ποιουμένου λόγον περὶ διακοσίων νηῶν²⁾. Ἡ Ἀτθίς, ἐξ ἧς ἦντλησεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἐγίνωσκε τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ἀκριβέστερον μαρτυροῦσα περὶ ἑκατὸν τριήρων. Εἰς αὐτὴν δ' ἀνάγονται πλὴν τῆς εἰδήσεως ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ καὶ αἱ μαρτυρίαι τοῦ Πολυαίνου³⁾, τοῦ Πλουτάρχου⁴⁾, ἐμμέσως δὲ καὶ ἡ τοῦ Κορνηλίου Νέπωτος⁵⁾, οἱ

διακοσίων τριήρων, ἐκ τοῦ Ἡροδότου παραληφθεῖς, ἐφέρετο καὶ ἐν τῇ πηγῇ ἐξ ἧς ἦντλησεν ὁ *Ιουστινός* (II, 12).

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 22, 7.

²⁾ Καὶ ἐξ ἑαυτοῦ ἐξελέγεται ὁ Ἡρόδοτος ἀνακριβῆ λέγων. Ἡ μαρτυρία αὐτοῦ περὶ διανομῆς δέκα δραχμῶν εἰς ἑκάστον Ἀθηναῖον ἄγει, ὑπολογιζομένων τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν εἰς τριακοντακισχιλίου κατ' ἀνώτατον ὅρον, εἰς πεντήκοντα μόνον τάλαντα διανεμηθσόμενα, ἅτινα πάντως δὲν ἐπῆρχουν εἰς ναυπήγησιν διακοσίων τριήρων, ἀφ' οὗ μάλιστα ὁ Ἀριστοτέλης ὑπολογίζει ἑκατὸν τάλαντα δι' ἐκάστην νῆα. Κατὰ ταῦτα οὔτε ὁ ἀριθμὸς τῶν κατασκευασθεισῶν νηῶν ἔχει ὀρθῶς παρ' αὐτῷ, οὔτε τὸ διανεμητέον ποσὸν, ὅπερ κατὰ τὸν Stein (ἐν σημ. εἰς *Ἡροδότου* VII, 144) ὁ Ἡρόδοτος ὑπελόγησεν ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν γρόνων αὐτοῦ εἰσπράξεων ἀπὸ τῶν μεταλλείων. Ἴδε H a u v e t t e *Hérodote historien des guerres médiques* σ. 320 κ. ἔ.

³⁾ Πολυαίνου Στρατηγήματα I, 30, 5.

⁴⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλείους 4.

⁵⁾ Κορνήλιος Νέπωτος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλείους 2.

τινες πάντες ὁμοίως ἑκατὸν λέγουσι τὰς ναυπηγηθείσας τριήρεις. Ἐν τούτῳ δὲ μόνῳ ὑπάρχει ἀνακρίβεια τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι, λέγων αἷς ἐναυμάχησαν ἐν Σαλαμῖνι, δὲν ἐπεξηγεῖ, ὅτι, αἱ ἑκατὸν ἐκεῖναι ἦσαν μόνον μέρος τοῦ ἐν Σαλαμῖνι νικήσαντος στόλου τῶν Ἀθηναίων, οὐδ' ἐκθέτει πῶς συνεπληρώθησαν εἰς τὸ πλῆθος ὅπερ ἐκέκτηντο τότε οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀλλ' οὐχ ἦττον ὁ ὑπολογισμὸς δύναται νὰ γείνη εὐκόλως, καὶ οὗτος δὲ συντελεῖ εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀκριβείας τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ τῶν τὸ πρῶτον ναυπηγηθεισῶν τριήρων. Καὶ δὴ κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ ἢ περὶ ναυπηγήσεως πρότασις ἔγεινεν ἐπὶ ἄρχοντος Νικομήδους, ἥτοι τῷ 483/2 π. Χ.¹⁾ Διὰ δὲ τὸ ἐπεῖγον τῶν καιρῶν ἐπισπεύσθη, ὡς εἰκὸς, ἡ κατασκευὴ τῶν τριήρων, οὕτω δὲ αὐταὶ ἦσαν ἔτοιμοι πάντως τὸ φθινόπωρον τοῦ 481 π. Χ.²⁾ Ἡρξάτο δὲ ἅμα καὶ ἡ ναυπήγησις νέων, εὐδοκιμούντων πιθανῶς καὶ πάλιν τῶν μεταλλείων. Ὅταν δὲ πρὸς τῇ ἐξακολουθήσει ταύτῃ τῆς ναυπηγίας προσυπολογίσωμεν, ὅτι καὶ τῶν ἤδη προὑπαρχουσῶν πεντήκοντα νηῶν τοῦ ἀρχαιοτέρου ἀθηναικοῦ στόλου τινὲς ἦσαν πάντως τριήρεις³⁾, ἐννοοῦμεν εὐκόλως πῶς οἱ Ἀθηναῖοι εἰς μὲν τὸ Ἀρτεμίσιον ἡδυνήθησαν νὰ στείλωσι τὸ μὲν πρῶτον ἑκατὸν τεσσαράκοντα καὶ ἑπτὰ τριήρεις⁴⁾, ἔπειτα δ' ἑτέρας πεντήκοντα καὶ τρεῖς⁵⁾, ἐν

¹⁾ Ὅρθως τὸ ἔτος 483/2. π. Χ. εἶχεν ὀρίσει ὡς ἐνιαυτὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Νικομήδους ἡδὴ ὁ Clinton ἐν τοῖς Fasti Hellenici, στηριζόμενος εἰς τὴν μαρτυρίαν Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασέως (VIII, 83), ὅστις ἄλλως καλεῖ τὸν ἄρχοντα Νικόδημον, κατ' α καὶ ὁ βερολίνεος πάπυρος ἐν ᾧ πρὸς τῷ τοῦ βρετανικοῦ μουσείου ἔχει διασωθῇ τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

²⁾ Ἡροδότου VIII, 144, 11· αἱ δὲ ἐς τὸ μὲν ἐποικηθήσαν, οὐκ ἐχρήσθησαν, εἰς δέον δὲ οὕτω τῇ Ἑλλάδι ἐγένοντο. Αὐταὶ τε δὴ αἱ νέες τοῖσι Ἀθηναίοισι προποικηθεῖσαι ὑπῆρχον, ἑτέρας τε ἔδει προσναυπηγέσθαι. Κατὰ δὲ τὸν Πολύαινον (I, 30, 6) καὶ Πλούταρχον (ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 4) ἔγεινεν ἡδὴ γρηῃς αὐτῶν ἐν τῷ πρὸς τοὺς Λιγυήτας πολέμῳ· καὶ τὴν μὲν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 481 π. Χ. συντέλεσιν τῶν πρώτων κατασκευασθεισῶν νηῶν (ἀποδέγεται ὁ Bunsolt (Griechische Geschichte ἐκδ. 6te Τόμ. Β' σ. 650)· ὁ δὲ Botsford (The development of the Athenian constitution σ. 211) ἀποδέγεται, ὅτι ἦσαν αὐταὶ ἔτοιμοι ἡδὴ τῷ 482 π. Χ.

³⁾ Θουκυδίδου I, 14, 3.

⁴⁾ Ἡροδότου VIII, 1.

⁵⁾ Ἡροδότου VIII, 14.

δὲ Σαλαμῖνι καὶ μετὰ τὰς ἐν Ἀρτεμισίῳ γενομένας ζημίας νὰ παρατάξωσι διακοσίας ¹⁾).

Περὶ δὲ τῆς διανομῆς τῶν ἐκ τῶν μετάλλων χρημάτων εἰς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων γίνεται ἐπ' ἴσης δῆλον ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ὅτι δὲν ἐγένετο αὕτη τακτικῶς, καθ' ἃ δηλοῦται ἐκ τῶν τοῦ Ἡροδότου τῆς διαιρέσεως ταύτης παυσασμένους ²⁾, εἰς ἣν πλάνην περιέπετον ἄλλως ὅτε Πλούταρχος ³⁾ καὶ ὁ Κορνήλιος Νέπως ⁴⁾ καὶ οἱ μέχρι τοῦδε ἀκολουθήσαντες αὐτοὺς τῶν νεωτέρων ⁵⁾. Τὸ ἐξῆς δὲ μόνον πιστευτὸν εἶνε τὸ μαρτυρούμενον ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι μόνον ἅπαξ τότε, ὅτε κατώρθωσεν ὁ Θεμιστοκλῆς τὴν ναυπήγησιν τῶν τριήρων ἐπὶ ἄρχοντος Νικομήδους, τῷ 483/2 π. Χ., συνεβούλευόν τινες τὴν διανομὴν τοῦ ἀργυρίου ἐκ τῶν ἐν Μαρωνείᾳ πλουσίων μετάλλων ⁶⁾.

Περὶ δὲ τοῦ στρατηγήματος, ὅπερ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην μετεχειρίσθη ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅπως ἀποστῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι τῆς μελετωμένης διανομῆς τοῦ ἐκ τῶν μετάλλων ἀργυρίου καὶ ἐπιτύχη τὴν ναυπηγίαν τῶν τριήρων, ὁρθῶς ἐκφέρει δισταγμοὺς ὁ von Wilamowitz - Möllendorff ⁷⁾. Ἀπίστευτος ἀληθῶς εἶνε ἡ διήγησις περὶ ἀποφάσεως οὕτω σπουδαίας γινομένης ὑπὸ τοῦ δήμου ἀγαθῇ τῇ πίστει διὰ τῆς μεθόδου ἐκείνης τῆς ὑποδείξεως ἀποκρύφων σχεδίων, ἣν καὶ ἄλλως εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ παραδόσει. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσω τὰ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μιλτιάδου ἐναντίον τῆς Πάρου ⁸⁾ καὶ τὰ κατὰ τὴν φερομένην πρότασιν τοῦ

¹⁾ Ἡροδότου VIII, 44, 46, 61.

²⁾ Ἡροδότου VIII, 144.

³⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 4.

⁴⁾ Κορνήλιος, Νέπως ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 2.

⁵⁾ Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Β' 326 κ. ἐ. σημ. 2.

⁶⁾ Περὶ τῶν μεταλλείων τῶν ἐν Μαρωνείᾳ τῆς Ἀττικῆς, κειμένη πιθανῶς ἐν τῇ γειτονίᾳ τοῦ Λαυρίου (Kenyon ἐκδ. 6' σ. 62) ἴδε Δημοσθένους πρὸς Πανταίνετον 4, Ἀρποκρατίωνα ἐν λ. Μαρώνεια, Bekker Anecdota Graeca Τόμ. Α' σ. 379, στ. 32.

⁷⁾ von Wilamowitz - Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 275 κ. ἐ.

⁸⁾ Ἡροδότου VI, 132. (ὁ Μιλτιάδης) οὐ φράσας σφι ἐπ' ἣν ἐπιστρατεύεται χώρην, ἀλλὰ φάς αὐτοὺς καταπλουτιεῖν, ἣν οἱ ἔπωνται· ἐπὶ γάρ

Θεμιστοκλέους περὶ πυρπολήσεως τοῦ ἐν Παγασαῖς ἐλληνικοῦ στόλου¹). Τὸ δὲ μόνον ἐν τῇ παραδόσει ταύτῃ τῆς Ἀθίδος, ἣν παρέλαβεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἐγκρυπτόμενον ὁρθὸν εἶνε κατὰ τὴν πιθανὴν εἰκασίαν τοῦ Busolt, ὅτι ἴσως ἀνετέθη εἰς ἑκάτον τοὺς πλουσιωτάτους τῶν πολιτῶν ἢ πῆξις τῶν τριήρων ὑπὸ τὸν τύπον ἐκτάκτου λειτουργίας²).

Τέλος δὲ ἡ Ἀθηναίων πολιτεία καὶ ἄλλο ζήτημα σχετιζόμενον πρὸς τὸν ναυπηγικὸν νόμον τοῦ Θεμιστοκλέους δύναται νὰ θεωρηθῇ λύσασα ὀριστικῶς. Πρὸ τῆς εὐρέσεως αὐτῆς ἐδιχογνώμουν οἱ ἱστορικοὶ περὶ τῆς στάσεως τοῦ Ἀριστείδου πρὸς τοῦτον τὸν νόμον. Ἡ γνωστὴ ἀντίθεσις τῶν δύο ἀνδρῶν καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἀριστείδης ἐξωστρακίσθη βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ περὶ ναυπηγίας νόμου τοῦ Θεμιστοκλέους ἔπεισάν τινες τῶν ἱστορικῶν, ὅτι ὁ Ἀριστείδης ἀντεστρατεύθη πρὸς τὴν ναυτικὴν πολιτείαν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ὅτι ἡ νίκη αὐτοῦ ἐν τῷ ζήτηματι τούτῳ συνεπέφερε τὸν ἐξωστρακισμόν τοῦ Ἀριστείδου³). Ἄλλ' ἀντίθετα ἐφρόνουν ἄλλοι, ὑποστηρίζοντες, ὅτι οὐδεμίαν εἰχομεν ῥητὴν παράδοσιν περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου καταπολεμήσεως τοῦ ναυπηγικοῦ νόμου τοῦ Θεμιστοκλέους, καθ' ὅτι τὰ παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ⁴) καὶ Κορνηλίῳ Νέπωτι⁵) ἀνεκδοτικὰ διηγήματα δὲν ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσι παρέχοντα μαρτυρίαν τοιαύτην⁶). Μετὰ δὲ τὴν εὕρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἥτις περὶ τοῦ ὀστρακισμού τοῦ Ἀριστείδου περιέχει μόνον ἀμέσως μετὰ τὰ περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους ναυπηγίας τὴν φράσιν ὀστρακίσθη δ'

χώρην τοιαύτην δὴ τινὰ ἄξειν, ὅθεν χρυσὸν εὐπετέως ἀφθονον οὔσονται.

¹ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 20. Ἀριστείδου 22.

² Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 651 κ. ἑ. σημ. 3.

³ Τοῦτο ἀποδέχεται ὁ Κούρτιος ("Idē ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 323 κ. ἑ. | καὶ ὁ Dunker (Geschichte des Alterthums ἐκδ. 5' Τόμ. Ζ' σ. 178. κ. ἑ.).

⁴ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 4. Ἀριστείδου 3 καὶ 7.

⁵ Κορνήλιος Νέπωσις ἐν Βίῳ Ἀριστείδου 1.

⁶ Grote γερμ. μεταφρ. ἐκδ. 6' Τόμ. Γ' σ. 43 καὶ Holm Griechische Geschichte Τόμ. Β' σ. 39.

ἐν τούτοις τοῖς καιροῖς Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου¹⁾, ἀλλ' οὐδὲν λέγει περὶ ἀντιπολιτεύσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα ἐν τῷ ζητήματι περὶ οὗ ἀμέσως ἀνωτέρω ἔγεινε λόγος, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὀρθή ἢ γνώμη τῶν μὴ συσχετιζόντων ἀμέσως τὸν ὁστρακισμὸν τοῦ Ἀριστείδου πρὸς τὰς περὶ στόλου ἐνεργείας τοῦ Θεμιστοκλέους²⁾.

Εἰς συμπλήρωσιν δὲ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων περὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας διδαγμάτων καὶ τῶν συζητήσεων ἃς προεκάλεσεν ἡ εὕρεσις αὐτῆς προσθέτω διὰ βραχείων τινὰ περὶ τῶν μισθοφορῶν, αἵτινες εἰσῆχθησαν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν, ὅτε ἡ μεγάλη αὐτῆς αὕξησις καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν καθηκόντων τῶν πολιτῶν καθίστων ἀδυνάτους τὸ ἐξῆς τὰς ἀμίσθους πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσίας. Καὶ ἀπέβη μὲν δυνατὴ εἰς τὴν πόλιν ἡ ἐπιεικὴς αὕτη ἀμοιβὴ τῶν πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσιῶν τῶν πολιτῶν ἕνεκα τῶν φόρων καὶ τῶν λοιπῶν παροχῶν τῶν συμμάχων³⁾, διὸ ἤδη εἰς τὸν Ἀριστείδην ἀνάγει ὁ Ἀριστοτέλης τὴν πρώτην ὑπόδειξιν τῆς μελλούσης ὑπὸ τῆς πόλεως διατροφῆς τῶν ὑπηρετούντων αὐτὴν καὶ πραττόντων τὰ κοινὰ, συνδουζομένην πρὸς τὴν προτροπὴν περὶ ἀναλήψεως τῆς ἡγεμονίας⁴⁾. Ἀλλ' ἀναντίρρητον εἶνε ἀφ' ἑτέρου, ὅτι πρὸς τὰς μισθοφορὰς ταύτας συνεδεθησαν πολλὰ κακὰ, ἅτινα θεωρῶ περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω ἐνταῦθα, ἅτε καταδειχθέντα προσηκόντως ἐν τοῖς οἰκείοις μέρεσι τῆς

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 22, 7.

²⁾ Ἰδε Busolt Griechische Geschichte έκδ. 6' Τόμ. Α' σ. 651 κ. ἐ. Οὐχ ἤτιον καὶ μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἐμμένουσιν εἰς τὴν ἀντίθετον γνώμην ἐξ ὧν ἐγὼ εἶδα ὁ Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 364 καὶ ὁ Botsford The development of the Athenian constitution σ. 210.

³⁾ Ψευδοξενοφώντος Ἀθηναίων πολιτεία I, 14. Ἰσοκράτους Παναθηναϊκὸς 116.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 24, 1. Μετὰ δὲ ταῦτα θαρροῦσης ἤδη τῆς πόλεως, καὶ χρημάτων πολλῶν ἡθροισμένων, συνεδοῦλευν ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς ἡγεμονίας, καὶ καταδάντας ἐκ τῶν ἀγρῶν οἰκεῖν ἐν τῷ ἄστει τροφὴν γὰρ ἔσεσθαι πᾶσι, τοῖς μὲν στρατευομένοις, τοῖς δὲ φρουροῦσι τοῖς δὲ τὰ κοινὰ πράττουσι· εἴθ' οὕτως κατασχέσειν τὴν ἡγεμονίαν.

Ἑλληνικῆς ιστορίας τοῦ Κουρτίου δικαιολογούντος μὲν μέχρι τινὸς τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξαίροντος τὴν διαφορὰν πρὸς τὰρχαιότερα ἦθη, τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς καθ' ὅλου παρ' ἀρχαίοις ἀντιλήψεως τῆς πολιτείας καὶ τὰς παρερμηνείας καταχρήσεις ¹⁾).

Δυστυχῶς προκειμένου περὶ τῶν ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ μισθῶν, ἐν οἷς πλεῖστα ὅσα ἀμφισβητούμενα, ἡ Ἀθηναίων πολιτεία δὲν παρέσχεν ἡμῖν τὴν εὐλόγως ἐξ αὐτῆς προσδοκωμένην λύσιν τῶν ἀμφισβησιῶν, εἰ καὶ ἐπλούτισε τὰς γνώσεις ἡμῶν διὰ τινων νέων εἰδήσεων. Καὶ ταῦτα διότι ἐν μὲν τῷ ἱστορικῷ μέρει δὲν ἠξίωσεν ὁ Ἀριστοτέλης τὰς μισθοφορὰς ἰδιαίτουσιν προσοχῇς, οὕτω δὲ μέχρι καὶ τῆς σήμερον δὲν εἶνε δυνατὴ ἡ συνεχὴς καὶ ἀσφαλὴς ἐκθεσις τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν, τὰ δ' ἐν τῷ συστηματικῷ μέρει εἶνε πάνυ βραχέα, περιορίζονται δ' ὡς συνήθως εἰς μόνον τὸ καθεστὼς ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπὸ τῶν μετ' Εὐκλείδην χρόνων.

Ἐχει δὲ τὸ συστηματικὸν τοῦτο μέρος ὧδε: « Μισθοφοροῦσι δὲ πρῶτον [μὲν ὁ δῆμος] ταῖς μὲν ἄλλαις ἐκκλησίαις δραχμὴν, τῇ δὲ κυρίᾳ ἐννέα (ὀβολούς)· ἔπειτα τὰ δικαστήρια τρεῖς ὀβολούς· εἴθ' ἡ βουλὴ πέντε ὀβολούς· τοῖς δὲ πρυτανεύουσιν εἰς σίτισιν [ὀβολὸς π]ροστίθεται. Ἐπειτ' εἰς σίτισιν λαμβάνουσιν ἐννέα [ἄρχον]τες τέττα[ρας] ὀβολούς ἕκαστος, καὶ παρατρέφουσι κήρυκα καὶ αὐλητήν· ἔπειτ' ἄρχων [εἰς Σαλα]μῖνα δραχμὴν [τῆς] ἡμέρας. Ἀπολοῦται δ' ἐν πρυτανείῳ δειπνοῦσι τὸν Ἐκ[ατ]ομβαιῶνα μῆνα, ὅ[τ]αν ᾖ τὰ Παναθήναια, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς τετράδος ἱσταμένου. Ἀμφικτύονες εἰς Δῆλον δραχμὴν τῆς ἡμέρας ἐκάστης ἐκ Δήλου. Λαμβάνουσι δὲ καὶ ὅσαι ἀποστέλλονται ἀρχαὶ εἰς Σάμον ἢ Σκυρον ἢ Λῆμον ἢ Ἱμβρον εἰς σίτισιν ἀργύριον ²⁾).

Ἐν τῷ συστηματικῷ τούτῳ μέρει ἔχομεν κατελιγμένους μι-

¹⁾ Ἴδε ἐπὶ παραδείγματι ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 625 κ. ἑ.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 62, 2.

σθούς παρεχομένους εἰς ἀργύριον, δεύτερον δὲ χρῆμα διδόμενον εἰς σίτισιν καὶ τρίτον χορηγίαν δείπνου ἀπ' εὐθείας παρεχομένου ὑπὸ τῆς πολιτείας. Εἶνε λοιπὸν τριῶν εἰδῶν μισθοφοραὶ ἢ ἀμοιβαί, οἷονεὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως μᾶλλον τῶν ἀναλωμάτων τῆς πολιτείας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συλλεγεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἀντιπροσωπεύουσαι, καθ' ἃ θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τὸ σχετικὸν εἰς μισθοὺς καὶ ἔξοδα παραστάσεως κεφάλαιον τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων. Καὶ εἶνε μὲν ἀξιολογώταται αἱ ἐν τῷ συστηματικῷ τούτῳ μέρει περιλαμβανόμεναι εἰδήσεις περὶ τινῶν μάλιστα μισθῶν, οὓς ἐντεῦθεν μαθηάνομεν τὸ πρῶτον, οἷσι ὁ τῶν παρατρεφομένων ὑπὸ τῶν ἐννέα ἀρχόντων κήρυκος καὶ αὐλητοῦ, τοῦ εἰς Σαλαμῖνα ἄρχοντος καὶ τῶν εἰς Δῆλον Ἀμρικτυόνων καὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ἀποστελλομένων εἰς Σάμον, Σκυρόν, Λήμνον καὶ Ἰμβρόν. Ἀλλ' ἂν ἐκ τοῦ συστηματικοῦ τούτου μέρους θελήσωμεν νάνιστορήσωμεν τὰ περὶ τῶν ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ σπουδαιότητων μισθῶν, τοῦ δικαστικοῦ, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, τοῦ βουλευτικοῦ καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ, ἡ ἔρευνα ἡμῶν δυσχερῶς δύναται νάποδῇ πλήρης.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ δικαστικοῦ μισθοῦ, τοῦ καὶ πρώτου εἰσαχθέντος, ἐγινώσκομεν ἤδη καὶ πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ὅτι ὁ εἰσαγαγὼν αὐτὸν ὑπῆρξεν ὁ Περικλῆς ¹⁾. Ἡ δὲ εἰδήσις αὕτη ἐπικυροῦται νῦν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, προσθέτοντος καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Περικλῆς εἰσήγαγεν αὐτὸν ἀντιδημαγωγῶν πρὸς τὴν Κίμωνος εὐπορίαν ²⁾, τὴν δ' αὐτὴν αἰτίαν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ δικαστικοῦ μισθοῦ ἐπαναλαμβάνει ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ καὶ κατωτέρω ³⁾. Ἡ δὲ μαρτυρία αὕτη εἶνε κατὰ τοῦτο

¹⁾ Ἀριστοτέλους Πολιτικῶν Πσ. 1274 a ἐκδ. Bekker σ. 56, 22). καὶ τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλήν Ἐπιτάλτης ἐκόλουσε καὶ Περικλῆς, τὰ δὲ δικαστήρια μισθοφόρα κατέστησε Περικλῆς. Ἴδε καὶ Πλάτωνος Γοργίαν σ. 515.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 27, 3. Πρὸβλ. Πλούταρχον, ἐν Βίῳ Περικλέους 9.

³⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία, 27, 4· πρὸς δὲ τὴν αὐτὴν τὴν χορηγίαν

μάλιστα ἄξια λόγου, ὅτι βοηθεῖ ἡμᾶς εἰς ἀκριβεστέραν εὗρεσιν τοῦ χρόνου τῆς καινοτομίας ταύτης τοῦ Περικλέους. Ἐπειδὴ δὴλον ὅτι ὁ Κίμων ἐξωστραχίσθη τῷ 462 π. Χ., ἡ εἰσαγωγή τοῦ δικαστικοῦ μισθοῦ ὑπὸ τοῦ Περικλέους, ἀντιδημαγωγοῦντος πρὸς τὴν εὐπορίαν αὐτοῦ, ἀναγκαίως συνέβη ἢ μικρὸν πρὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου ἢ μετὰ τὴν κάθοδον αὐτοῦ καὶ πρὸ τῆς νέας αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς Πέρσας στρατείας¹). Καὶ ἐξ ὁπόσων μὲν ὁβολῶν συνέκειτο τὸ πρῶτον ὁ δικαστικὸς μισθὸς δὲν εἶνε γνωστὸν, ὁ δὲ Böckh ἐξ ἀναλογίας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ εἰκάζει, ὅτι ἀπετελεῖτο τὸ κατ' ἀρχὰς ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου ὁβολοῦ²). Ἐν δὲ μεταγενεστέρω χρόνῳ, ἄγνωστον δ' ἀκριβῶς πότε, ἀνῆλθεν εἰς διώβολον³), ἔπειτα δ' εἰς τριώβολον. Τῆς δὲ δευτέρας ταύτης αὐξήσεως εἰσηγητῆς ὑπῆρξε περὶ τὸ 425 π. Χ. ὁ Κλέων⁴). Μέχρι τετραβόλου δὲ, καθ' ἃ ὑπετέθη⁵), οὐδέποτε ἀνεβιβάσθη ὁ δικαστικὸς μισθός, εἰς τὸ τριώβο-

γίαν ἐπιλειπόμενος ὁ Περικλῆς τῇ οὐσίᾳ, συμβουλευσάντος αὐτῷ Δαμωνίδου τοῦ Οἰήθεν (ὃς ἐδόκει τῶν πολλῶν εἰσηγητῆς εἶναι τῷ Περικλεῖ· διὸ καὶ ὠστράκισαν αὐτὸν ὕστερον), ἐπεὶ τοῖς ἰδίῳις ἡτέτατο, διδόναι τοῖς πολλοῖς τὰ αὐτῶν, κατεσκεύασε μισθοφορὰν τοῖς δικαστηρίοις.

¹ Busolt Griechische Staats und Rechtsalterthümer ἐκδ. 6^α σ. 168, ὅστις τὴν κάθοδον τοῦ Κίμωνος χρονολογεῖ τῷ 458 π. Χ., ἐν ᾧ ὁ Κούρτιος (Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 555) τῷ 451 π. Χ. Ἡ διαφορά δὲ αὕτη τῆς χρονολογήσεως προέρχεται ἐκ τῆς μεγάλης ἀμφισβήτησεως τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πεντηκονταετίας. Ὁ δὲ Botsford (The development of the Athenian Constitution σ. 224 σημ. 1) τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ δικαστικοῦ μισθοῦ ἀποδέχεται ὡρισμένως γενομένην μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Κίμωνος.

² Böckh Staatshaushaltung der Athener ἐκδ. γ' Τόμ. Α' σ. 328 κ. ἑ.

³ Σχόλια εἰς Ἀριστοφάνους Σφήκας στ. 88 καὶ 300.

⁴ Σχόλια εἰς Ἀριστοφάνους Σφήκας στ. 88 καὶ 300. Ἡ αὐξήσις εἰς τριώβολον ὑπὸ τοῦ Κλέωνος δὲν εἶχε μὲν ἤδη γένηναι διδασκομένην τῶν Ἀγαρνέων τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐν οἷς οὐδεὶς εὐρεται περὶ τοῦ τριωβόλου ὑπαινηγμὸς, ἀλλ' εἶχεν ὅμως εἰσαχθῆ, ὅτ' ἐδιδάχθησαν οἱ Ἱππεῖς (Ἀριστοφάνους Ἱππ. στ. 51, 255. Πρβλ. Σφήκας στ. 605 κ. ἑ., 690, 791) καθ' ἃ παρητήρουν ὁ Müller-Strübing (Aristophanes und die historische Kritik σ. 149 κ. ἑ. Πρβλ. Kock ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXXV σ. 488. Fränkel εἰς Böckh Staatshaushaltung der Athener ἐκδ. γ' Τόμ. Β' ἐν παραρτήματι (Anhang) σ. 67 σημ. 437.

⁵ Τοιοῦτό τι ὑπέλαβεν ὁ Wachsmuth ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXXIV σ. 161 κ. ἑ. ἐκ τοῦ Πολυδεύκους IX, 64 καὶ τοῦ Φωτίου ἐε λ. Τετραβόλιζων.

λον δ' εὐρίσκομεν ἐμμένουσιν τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀριστοτέλους.

Καὶ τὸν βουλευτικὸν δὲ μισθὸν πρῶτος φαίνεται εἰσαγαγὼν ὁ Περικλῆς, καθ' ὃ δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τοῦ χωρίου τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἐν ᾧ ἀναγράφονται τοὺς ἀπὸ τῶν φόρων καὶ τῶν τελῶν καὶ τῶν συμμάχων τρεφομένους ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀκμῆς τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας συμπεριέλαβε καὶ τοὺς δικαστάς, ἐξακισχιλίους ὄντας, ἥτοι τὴν ἡλιαίαν ¹⁾. Εὐρίσκομεν δὲ τὸν βουλευτικὸν μισθὸν πάντως ἤδη τῷ 411 π. Χ. ²⁾. Ἀνήρχετο δὲ οὗτος τὸ μὲν πρῶτον εἰς δραχμὴν ³⁾, ἔπειτα δὲ ἄγνωστον κατὰ τίνα χρόνον ὑπεβιβάσθη εἰς πέντε ὀβολούς, μόνον εἰς τοὺς πρυτάνεις παρεχομένου ἐνὸς ἐπὶ πλεόν ὀβολοῦ πρὸς σίτισιν, καθ' ὃ ἐγίνετο ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀριστοτέλους ⁴⁾.

Τὸν δ' ἐκκλησιαστικὸν μισθὸν πρῶτος εἰσήγαγεν ὁ Ἀγύρριος, ἐν τοῖς μετ' Εὐκλείδην χρόνοις, πορίσας ὀβολὸν ⁵⁾, εἶτα δὲ Ἡρακλείδης ὁ Κλαζομένιος ⁶⁾ ἡύξησεν εἰς διώβολον, ὑπερβηματίζων δὲ πάλιν ὁ Ἀγύρριος ἡύξησεν εἰς τριώβολον ⁷⁾. Συνέβη δὲ εἰς

Ἄλλ' ὁρθῶς ἀντιπαρητήρηθη, ὅτι τὸ τετρώβολον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸν στρατιωτικὸν μισθόν. Ἰδε Böckh Staatshaushaltung der Athener έκδ. γ' Τόμ. Α' σ. 168, 378 b καὶ Fränkel ἐνθ' ἀν. Kock ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXXV σ. 488 κ. ἑ.

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 24, 3.

²⁾ Θουκυδίδου VIII, 69.

³⁾ Θουκυδίδου VIII, 69. Ἡσύχιος ἐν λ. Βουλῆς λαχεῖν.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 62, 2.

⁵⁾ Τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μισθοῦ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀγυρρίου μαρτυροῦσι πλὴν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τὰ Σχόλια εἰς Ἀριστοφάνους Ἐκκλησιαζούσας στ. 102.

⁶⁾ Τοῦ Ἡρακλείδου πλὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ποιεῖται μνείαν καὶ ὁ Πλάτων ἐν Ἰωνί σ. 541 d. Ἰδε καὶ Ἀθηναίων XI, σ. 506 a. Ἀλκινοῦ Ποικ. Ἰστ. XIV, 5. Πρβλ. Immisch ἐν Berliner Philologische Wochenschrift 1891 σ. 707 κ. ἑ.

⁷⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 41, 3· μισθοφόρον δὲ ἐκκλησίαν τὸ μὲν πρῶτον ἀπέγνωσαν ποιεῖν οὐ συλλεγομένων δ' εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ πολλὰ σοφιστομένων τῶν πρυτάνεων, ὅπως προσιστῇται τὸ πλῆθος πρὸς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς χειροτονίας, πρῶτον μὲν Ἀγύρριος ὀβολὸν ἐπόρισεν, μετὰ δὲ τοῦτον Ἡρακλείδης ὁ Κλαζομένιος ὁ βασιλεὺς ἐπικαλούμενος διώβολον, πάλιν δ' Ἀγύρριος τριώβολον.

τριώβολον αὐξήσις μικρὸν πρὸ τῆς διδασκαλίας τῶν Ἐκκλησιαζουσῶν τοῦ Ἀριστοφάνους¹⁾ τῷ 390 ἢ 391 π. Χ. Πότε δ' ἐγένετο ἡ μεγάλη εἰς δραχμὴν αὐξήσις ἡ μαρτυρουμένη καθ' ἃ εἶδομεν ἄνωτέρω ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, διὰ τὰς ἄλλας ἐκκλησίας καὶ εἰς ἐννέα ὀβολοὺς διὰ τὰς κυρίας ἡ ἀποδεικνύουσα τὴν ὁσημέραι προσέουσαν ἀποχὴν τοῦ δήμου ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, πρὸς ἃς τὸ ἐξῆς μόνον ὁ μέγας μισθὸς εἴλκυεν αὐτόν, δὲν εἶνε γνωστόν.

Ἔτι δ' ἀγνωστότερα εἶνε τὰ κατὰ τὸν στρατιωτικὸν μισθὸν, ὅστις ἐποίκιλλε κατὰ διαφόρους χρόνους μεταξὺ τεσσάρων ὀβολῶν καὶ δραχμῆς, εἰς διδραχμον δ' ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ σιτηρεσίου²⁾. Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐξ ἐπιγραφῶν διδασκόμεθα, ὅτι οἱ Ἑλληνοταμίαι παρεῖχον χρήματα εἰς μισθὸν, εἰς στρατιώταις³⁾. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης οὐδεμίαν καθ' ἃ εἶδομεν ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ συστηματικοῦ μέρους, ποιεῖται μνείαν στρατιωτικοῦ μισθοῦ ἐν ταῖς χρόναις αὐτοῦ.

Τέλος δὲ προσθέτω ἐνταῦθα, ὅτι τὰ περὶ τῆς εἰς τοὺς ἀπόρους διωβελίας, ἣν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην εἰσέγαγε μὲν ὁ Κλεοφῶν, ἐπειράθη δὲ ναυξήσῃ εἰς τριώβολον ὁ Καλλικράτης⁴⁾, ἐπραγματεύθη δὲ μακρῶν ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ ὁ von Wilamowitz-Möllendorff⁵⁾.

Ταῦτα ἐθεώρησ' ἀναγκασιότατον νὰ παρατηρήσω, ἀπορρώμμενος ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Ἀλλὰ τελευτῶν τὸν λόγον ὑπολαμβάνω καθῆκον νὰ ὁμολογήσω, ὅτι εἶνε ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν. Καὶ ὅμως ὑποχρεούμην νὰ περιορισθῶ εἰς ταῦτα, τοῦτο μὲν ὅπως μὴ καταχρασθῶ τὸν ἐπινεμημένον μοι χρόνον, τοῦτο δὲ ὑπομνησκόμενος τῆς ἐπιγραφῆς διατριβῆς τινος τοῦ Rühl δημοσιευθείσης

¹⁾ Ἀριστοφάνους Ἐκκλησιαζουσαι στ. 300 κ. ἔ.

²⁾ Θουκυδίδου III, 17. Δημοσθένους κατὰ Φιλίππου Α', 28. Πρόβλ. B ö c k h Staatshaushaltung der thener ἐκδ. γ' τόμ. Α' σ. 377 κ. ἔ.

³⁾ Corpus Inscriptionum Atticarum τόμ. Α' 183, 188.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 28, 3.

⁵⁾ Von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen τόμ. Β' σ. 212 κ. ἔ.

ἤδη τῷ 1892, βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ ἐπιγραφομένης der Staat der Athener und Kein Ende. Ἄν δὲ ἀτελεύτητοι ἐθεωροῦντο ἤδη τότε αἱ συζητήσεις καὶ μελέται αἱ προκληθεῖσαι ἐκ τῆς εὕρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, τί θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἰπώμεν σήμερον, ὅτε σχεδὸν εἰς τὴν ἀδιέξοδον ἤλθθησαν αἱ τοιαῦται ἔρευναι;

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΤΡΟΥ

Ἐν σελ. 644, στ. 6, 18 καὶ 25 ἀντὶ τελῶν, τέλη γράφε τιμημάτων, τιμήματα.

Τοῦ πλείστου τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων τοῦ Ἐπιμέτρου γενομένων ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ συγγραφέως ἐξ Ἀθηνῶν, παρακαλεῖται ὁ ἀναγνώστης νὰ φανῇ ἐπιεικὴς εἰς τυχόν παρεϊσφρήσαντα παραρτήματα.

Π Ι Ν Α Κ Ε Σ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

A' = Τόμος πρῶτος. — B' = Τόμος δεύτερος. — Γ' = Τόμος τρίτος.
— Δ' = Τόμος τέταρτος. — Ε' = Τόμος πέμπτος.

Όλυμπ.

π. Χ.

Μετά τὸ
1400.

Λαοὶ παραθαλάσσιοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους παρουσιάζονται ὡς θαλασσοπόρα πολεμικὰ φῦλα ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ Ῥαμεσσῇ τοῦ Α' καὶ Ῥαμεσσῇ τοῦ Β'. Α' 59.

Οἱ υἱοὶ Ἰωῦαν ἔρχονται εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς Φοίνικας Α' 61.

Παραθαλάσσια φῦλα τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος διαδίδονται πρὸς δυσμὰς Α' 660.

Ἀρχαιοτάται πολιτεῖται ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἀμφοτέρωθεν τοῦ Αἰγαίου πελάγους (Κρήτη, Φρυγία, Τρωὰς, Λυδία, Λυκία, Βοιωτία, Ἄργος) Α' 92-140.

Μεταναστάσεις λαῶν ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἡπείρῳ, καὶ δὴ

α') ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον Α' 146 κ. ἔ.

β') ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς (κατάληψις τῆς Τροίας, τῶν νήσων καὶ παραλίων Μικρᾶς Ασίας) Α' 171 κ. ἔ.

1193-1184.

Τὰ προϊστορικὰ ταῦτα γεγονότα ἀνήγαγον οἱ λόγιοι τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀναφερόμενοι εἰς τὸ ὁμηρικὸν ἔπος, εἰς τὸ ἀκόλουθον χρονολογικὸν σύστημα (Α' 213).

Ὀλυμπ.

π. Χ.

	1193-1184.	Τρωικὸς πόλεμος Α' 113 κ. έ.
	1124.	Εἰςόρμησις τῶν Θεσσαλῶν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, φυγὴ τῶν Βοιωτῶν πρὸς τὴν Βοιωτίαν Α' 145 κ. έ.
	1103.	Κάθοδος τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον Α' 163 κ. έ.
	1070.	Μετανάστασις εἰς Θήραν, Κρήτην, Μικρὰν Ἀσίαν Α' 251.
	1066.	Ἐκδωρισμὸς τῶν Μεγάρων. Θάνατος τοῦ Κόδρου Α' 456.
	1054.	Κτίσις πόλεων τῆς Αἰολίδος Α' 173 κ. έ.
	1044.	Κτίσις πόλεων τῆς Ἰωνίας Α' 177 κ. έ.
	Περὶ τὸ 900.	Ἀκμὴ τῶν Ὀμηριδῶν ἐν Σμύρνῃ καὶ Χίῳ Α' 187.
	Περὶ τὸ 820.	Νομοθεσία τοῦ Λυκούργου Α' 261 κ.έ., 289.
	Περὶ τὸ 800.	Ἀκμὴ τῆς σχολῆς τοῦ Ἡσιόδου Β' 121.
	785.	Κτίσις Σινώπης παρὰ Μιλησίων Α' 634.
1,1.	776.	Νίκη τοῦ Κοροΐβου ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἐναρξίς τῆς ἀναγραφῆς τῶν Ὀλυμπιονικῶν. Συνθήκη μεταξὺ Ἡλίδος καὶ Σπάρτης Α' 327 κ. έ.
5,1.	760.	Ἐρατος ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἀργεῶς κυριεύει τὴν Ἀσίνην Α' 361.
5,4.	757.	Κτίσις τῆς Τραπεζοῦντος παρὰ τῶν Σινωπέων Α' 635.
6,1.	756.	Κτίσις τῆς Κυζίκου παρὰ τῶν Μιλησίων Α' 628.
7,1.	752.	Δεκαετεῖς ἄρχοντες ἐν Ἀθήναις Α' 458. Β' 715.
8,1.	749.	Οἱ Μιλήσιοι ἐγκαθίστανται ἐν Αἰγύπτῳ Α' 641.
8,2.	747.	[Οἱ Λυδοὶ] ἀφίστανται ἀπὸ τῆς Ἀσσυρίας Β' 151.
9,2.-14,1.	743-724.	Ἀ' μεσσηνιακὸς πόλεμος Α' 294 κ. έ.
9,2.	743.	Κτίσις τοῦ Ῥηγίου καὶ τῆς Ζάγκλης ὑπὸ Χαλκιδέων καὶ Μεσσηνίων Α' 666 Δ' 502.
		Ὁ Θεόπομπος καὶ ὁ Πολύδωρος ἐν Σπάρτῃ Α' 195, 301.
—	—	Ὁ Γιτιάδας ἐν Σπάρτῃ Β' 103.
—	—	Ὁ βασιλεὺς Μίδας ἐν Φρυγίᾳ Β' 144.

Ὀλυμπ.	π. X.	
10, 1.	740.	Ἀποικίαι τῶν Χαλκιδέων ἐν Θράκη A' 650 κ. έ. E' 18.
11, 1.	736.	Κτίσις τῆς ἐν Σικελίᾳ Νάξου ὑπὸ τῶν Χαλ- κιδέων A' 668.
11, 3.	734.	Ἀποικισμὸς τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Κοριν- θίων A' 399, 656.
—	—	Κτίσις τῶν Συρακουσῶν ὑπὸ τῶν Κοριν- θίων A' 399, 669, 678. Γ' 265.
—	—	Ὁ Εὐμηλὸς ποιητὴς ἐν Κορίνθῳ A' 398.
12, 3.	730.	Κατάνη καὶ Λεοντῖνοι A' 670.
—	—	Ἀποικίαι τῶν Ἑρετριέων (Μεθώνη) E' 19.
13, 1.	728.	Κτίσις τῶν Ὑβλαίων Μεγάρων ὑπὸ τῶν Μεγαρέων A' 670.
14, 4.	721.	Κτίσις τῆς Συβάρεως ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν A' 673 κ. έ.
15, 1.	720.	Ὁρσιππος ὁ Μεγαρεὺς νικᾷ ἐν Ὀλυμπίᾳ στάδιον A' 418.
—	—	Σάργων ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας (722-705 π. X.) ἐπεκτείνει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Κύπρου A' 680 κ. έ.
—	—	Οἱ Πάριοι οἰκίζουσι τὴν Θάσον A' 274.
16, 1.	716.	Κτίσις τῶν Μυλῶν ὑπὸ τῆς Ζάγκλης A' 685.
16, 1,-58, 3.	716-546.	Ἡ Λυδία ὑπὸ τοὺς Μερμνάδας (καθ' Ἡρό- δοτον) B' 147 κ. έ. 177 κ. έ.
16, 1.	716.	Ἀνάρρησις τοῦ Γύγου (καθ' Ἡρόδοτον) 716-648 π. X., κατὰ δὲ τὰς ἀσσυριακὰς πηγὰς 687-652 π. X.) B' 147 κ. έ.
—	—	Ἀκμὴ τῶν Σάρδεων. Πόλεμος πρὸς τοὺς Ἰωνας, εἰςβολὴ τῶν Κιμμερίων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν B' 153 κ. έ.
16, 3.	714.	Κατάλυσις Μεδοντιδῶν ἐν Ἀθήναις A' 458.
17, 1.	712.	Κτίσις Ἀστακοῦ ὑπὸ τῶν Μεγαρέων A' 652.
17, 3.	710.	Κτίσις Κρότωνος ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν A' 673.
18, 2.	707.	Κτίσις Τάραντος ὑπὸ Λακεδαιμονίων A' 303, 675.
—	—	Εἰσαγωγή τοῦ πεντάθλου ἐν Ὀλυμπίᾳ A' 337.
19, 1.	704.	Ὁ ναυπηγὸς Ἀμεινοκλῆς μεταβαίνει ἐκ Κο- ρίνθου εἰς Σάμον A' 400, 653. B' 103. (Πόλεμος περὶ τοῦ Ἀηλαντίου πεδίου).

Ὀλυμπ. 20, 1.	π. Χ. 700.	Κτίσις Ἀβύδου, Λαμφιάκου, Παρίου ὑπὸ τῶν Μιλησίων. Κατάληψις τῆς Προκοννήσου ὑπὸ τῆς Κυζίκου Α' 634 κ. ἔ., 653.
—	—	Ἀνάρρησις Περδίκκου Α', βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Αἱ Αἰγαὶ πρωτεύουσα τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου Ε' 26.
—	Περὶ τὸ 700	Ὁ Γλαῦκος ἐν Χίῳ ἐφευρίσκει τὴν κόλλησιν τῶν μετάλλων Β' 104.
22, 3.	690.	Κτίσις Γέλας ὑπὸ Ῥοδίων Α' 679. Γ' 260.
23, 2.	687.	Ἀνάρρησις τοῦ Γύγου κατὰ πηγὰς Ἀσσυριακὰς Β' 149.
24, 2.	683.	Ἐνιαύσιοι ἄρχοντες ἐν Ἀθήναις Α' 459.
25, 1.	680.	Εἰσαγωγή τοῦ τεθρίππου ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 337, 374.
—	—	Κτίσις Λοκοῶν τῶν Ἐπιζεφυρίων Α' 674.
—	Περὶ τὸ 680	Εὗρεσις τῆς χύσεως τοῦ χαλκοῦ ἐν Σάμῳ ὑπὸ Ῥοίκου καὶ Θεοδώρου Β' 106.
25, 4.	677.	Ἀνάρρησις Ἀρδυος, βασιλέως τῆς Λυδίας (677-628 π. Χ., κατὰ δὲ τὰς ἀνατολικὰς πηγὰς 652-615 π. Χ.) Β' 150 σημ. Πόλεμος ἐναντίον τῶν Ἰώνων καὶ Κιμμερίων Β' 154 κ. ἔ. Καλλίνος ὁ Ἐφέσιος.
26, 1.	676.	Ὁ Τέρπανδρος ἐν Σπάρτῃ Α' 305. Β' 124.
26, 3.	674.	Ἀνακαίνισις τῶν Καρνείων.
27, 1.	672.	Κτίσις τῆς Χαλκηδόνος ὑπὸ τῶν Μεγαρέων Α' 419, 654.
27, 2.	671.	Οἱ Πισᾶται ὑπὸ τὸν Πανταλέοντα ἀντίπαλοι τῶν Ἡλείων ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 330.
27, 3.	670.	Κατάλυσις αἰθιοπικῆς δυναστείας ἐν Αἰγύπτῳ. Νεχαὼ δωδεκάρχης Μέμφεως Α' 646.
27, 3,-52, 3.	670-570.	Ὁρθαγορίδαι ἐν Σικυῶνι Α' 372 κ. ἔ. 390.
27, 3.	670.	Ἡ ποίησις τοῦ Ἀλκιμᾶνος (670-650 π. Χ.) Β' 124 κ. ἔ.
27, 4.	669.	Νίκη τῶν Ἀργείων κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων πορὰ τὰς Ὑσιὰς Α' 330, 361.
28, 1.	668.	Ὁ Φεῖδων ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 331, 367. Προςχώρησις Ἡλείων εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους.
28, 3.	666.	Ἀνάρρησις Ψαμμίτιχου (Ψεμετὲκ) βασιλέως Αἰγύπτου (666-612 π. Χ.) Α' 643 κ. ἔ.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		Β' 193. Ἑλληνες ἄποικοι καὶ μισθοφόροι (περὶ τὸ 620 π. Χ.) ἐν Αἰγύπτῳ (Ναυκράτει) Α' 644 κ. ἔ.
28, 4.	665.	Θαλήτας ἐν Σπάρτῃ. Γυμνοπαιδία Α' 306.
—	—	Νίκη τῶν Κερκυραίων κατὰ τῶν Κορινθίων ἐν ναυμαχίᾳ Α' 658.
29, 1.	664.	Νόμμος τέλεσις τῶν Ὀλυμπίων Α' 368.
—	—	Αἱ Ἄκραι κτίζονται ὑπὸ τῶν Συρακουσίων Α' 671, 682. Γ' 266.
30, 1.	660.	Θάνατος Φεΐδωνος πρὸ Κορίνθου Α' 368.
30, 2.	659.	Ἄλωσις τῆς Φιγαλείας ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Α' 321.
30, 3.	658.	Κτίσις τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Μεγαρέων Α' 419, 654.
30, 4.	657.	Ἀνάρρησις Κυψέλου τοῦ τυράννου τῆς Κορίνθου (657-629 π. Χ.) Α' 406 κ. ἔ.
31, 2	655.	Χαλκιδεῖς καὶ Ἄνδριοι κτίζουσιν ἐν Χαλκιδικῇ Ἀκανθὸν καὶ Στάγειρα Α' 655.
31, 3.	654.	Κτίσις τῶν Ἀβδήρων Β' 187.
33, 1.	648	Εἰσαγωγή παγκρατίου ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 337.
—	—	Μύρων ὁ Ὀρθαγορίδης νικᾷ ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 374.
—	—	Κτίσις Ἰμέρας ὑπὸ Ζάγκλης Α' 655, 685.
33 4. - 38, 1.	645 - 628.	Δεύτερος μεσσηνιακὸς πόλεμος. Ἀρκαδικὸς πόλεμος. Α' 297 κ. ἔ., 315.
33, 4.	645.	Ἀποστασία ἐν Ἀνδανίᾳ Α' 296.
34, 1.	644.	Οἱ Πισᾶται κύριοι ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 330 κ. ἔ.
—	—	Αἱ Κασμέλαι κτίζονται ὑπὸ τῶν Συρακουσίων Α' 682.
35, 1.	640.	Νίκη τοῦ Κύλωνος ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 470.
37, 2.	631.	Ἐγκαθίδρυσις τῶν Θηραίων ὑπὸ τὸν Βάττον ἐπὶ τῆς νήσου Πλατείας παρὰ τὰ παράλια τῆς Λιβύης Α' 696.
37, 3.	630.	Κτίσις Μασσαλίας ὑπὸ Φωκαέων Α' 691.
—	—	Κωλαῖος ὁ Σάμιος πλέει εἰς τὴν Ταρτησοῦν Β' 56, 107, 199.
37, 4.	629.	Ἀνάρρησις Περιάνδρου τυράννου Κορίνθου (629-585 π. Χ.) Α' 408 κ. ἔ., 431.
38, 1.	628.	Υβλαῖα Μέγαρα κτίζουσι Σελινοῦντα Α' 681.
—	—	Ἀνάρρησις Σαδυνάττου βασιλέως Λυδίας (κατὰ

*Ολυμπ.	π. Χ.	
		τὰς ἀνατολικὰς πηγὰς ἀπὸ 615 π. Χ.). Πόλεμος ἐναντίον Φρυγίας. Ἐξακολούθησις πολέμου ἐναντίον Ἰωνίας Β' 159 κ. ἐ.
38, 4.	625.	Θεαγένης ὁ τύραννος Μεγάρων Α' 240 κ. ἐ. Κτίσις Ἐπιδάμνου ὑπὸ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων Α' 659, 710.
39, 1.	624.	Κτίσις Κυρήνης ὑπὸ τῶν Θηραίων Α' 697.
39, 4.	621.	Νομοθεσία τοῦ Δράκοντος Α' 465 κ. ἐ.
41, 1.	616.	Ἀνάρρησις Ἀλυάττου τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας (κατὰ τὰς ἀνατολικὰς πηγὰς ἀπὸ 602 π. Χ.). Περάτωσις τοῦ ἐναντίον τῆς Μιλήτου πολέμου Β' 159. Πόλεμος Λυδίας καὶ Μηδίας Β' 161 κ. ἐ.
42, 1.	612.	Ἀπόπειρα τυραννίδος τοῦ Κύλωνος Α' 469 κ. ἐ., 525.
43, 1.	608.	Πόλεμος μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Λέσβου (608-606 π. Χ.) Α' 544 κ. ἐ.
43, 3.	606.	Κυαξάσης ὁ βασιλεὺς τῆς Μηδίας καὶ Ναβονάσσας ὁ τῆς Βαβυλωνίας κυριεύουσι τὴν Νινευὶ Β' 161.
44, 1.	604.	Οἱ Ἀθηναῖοι κυριεύουσι τὴν Σαλαμίνα Α' 478 κ. ἐ.
45, 1.	600.	Στησίχορος ὁ Ἱμεραῖος ποιητὴς Β' 124.
—	—	Κτίσις Περίνθου ὑπὸ Σαμίων Β' 200, 232.
—	—	Κτίσις τῆς Ὀδησσοῦ καὶ τῆς Ὀλβίας ὑπὸ τῶν Μιλησίων Α' 636.
45, 1.-47, 3.	600-590	Πρῶτος ἱερὸς πόλεμος Α' 383 κ. ἐ 485.
45, 2.	599.	Κτίσις τῆς Καμαρίνης ὑπὸ τῶν Συρακουσίων Α' 682. Γ' 262.
46, 3.	594.	Ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ Σόλωνος Α' 515 κ. ἐ. Νομοθεσία αὐτοῦ Α' 484 κ. ἐ., 610.
46, 4.	593	Ἀποδημία Σόλωνος (593-583 π. Χ.) Α' 520.
47, 3.	590.	Ἀνανέωσις τῶν Πυθίων Α' 383. Β' 42.
—	—	Πιττακὸς ὁ αἰσυμνήτης τῆς Λέσβου (590-580 π. Χ.) Α' 545.
48, 3.	586.	Ἐπέκτασις τῶν Πυθίων. Νίκη τοῦ αὐλφοῦ Σαάδα Β' 119.
48, 3-4.	586-585.	Δαμασίας ἄρχων ἐν Ἀθήναις. Συνδιαλλαγή τῶν τάξεων περὶ τῶν ἀρχαιρεσιῶν Α' 523.
48, 4.	585.	Εἰρήνη Λυδίας (Ἀλυάττου) καὶ Μηδίας

'Ολυμπ.	π. X.	(Ἀστυάγου) Β' 163. Θαλῆς ὁ Μιλήσιος προ- αγγέλλει ἔκλειψιν ἡλίου Β' 164, 583.— Οἱ χρόνοι τῶν ἑπτὰ σοφῶν Β' 77.
49, 3.	582.	Κλεισθ' ἐν ἧς ὁ τύραννος τῆς Σικυῶνος, Πυθιονίκης καὶ Ὀλυμπιονίκης Α' 384.
—	—	Τέλος τῶν Κυνελιδῶν Α' 417. Ἐγκατά- στασις τῶν Ἰσθμίων Β' 42.
50, 1.	580.	Καταστροφή τῆς Σίριος Γ' 320.
—	—	Δίποινος καὶ Σκύλλης γλ' ἴπται ἐν Κρήτῃ Α' 109.
51, 2.	575.	Ἡ Κυρήνη ὑπὸ Βάττον τὸν Β' Α' 699.
51, 4.	573.	Ἰδρυσις τῶν Νεμείων Α' 390. Β' 42.
52, 1.	572.	Ἡ Πῖσα καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Λακεδαί- μονίων ἀποβάλλει τὴν συμμετοχὴν τῆς προστασίας τῶν Ὀλυμπίων Α' 335.
52, 3.	570.	Οἱ Κυρηναῖοι νικῶσι τοὺς Λίβυας ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τὸν Ἀπρίην Α' 700. Β' 174, 193.
—	—	Ἀμασις ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου (570- 526 π. X.). Τὸ Ἑλλήνιον ἐν Ναυκράτει Α' 647. Β' 174. Ἡ Κύπρος κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀμάσιος Β' 194 κ. ἔ.
53, 3.	566.	Εἰσαγωγή γυμνικῶν ἀγώνων ἐν Ἀθῇν. Α' 557.
55, 1.	560.	Ὁ Χίλων ἑφορος ἐν Σπάρτῃ Α' 317.
—	—	Κληρονομία ἐν Σαλαμῖνι Α' 533.
—	—	Ἀνάρρησις Ἀναξανδρίδου βασιλέως Σπάρ- της. Συνθήκη μετὰ Τεγεατῶν Α' 323.
55, 1 - 63, 2.	560 - 527	Πεισίστρατος ὁ τύραννος τῶν Ἀθηναίων Α' 533 κ. ἔ., 546 κ. ἔ. Πρώτη τυραννὶς αὐτοῦ 560-559 π. X. Λευτέρα τυραννὶς 554-553 π. X. Ἐξορία ἐν Ἐρετρίᾳ 552- 541 π. X. Τρίτη τυραννὶς 541-527 π. X.
—	—	Σίγειον περιέρχεται εἰς Ἀθηναίους Α' 545.
55, 1.	560.	Ἀνάρρησις Κροῖσου βασιλέως Λυδίας. Πο- λιτεία αὐτοῦ πρὸς Ἑλλήνας Β' 165.
—	—	Καθυπόταξις τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Σμύρνης Β' 167 κ. ἔ.
55, 2.	559.	Θάνατος τοῦ Σόλωνος Α' 538.
56, 1.	556.	Κροῖσος στέλλει πρέσβεις εἰς Δελφοὺς Β' 166.
57, 3.	550.	Θέογνις ὁ ποιητὴς ἐν Μεγάροις Α' 421 κ. ἔ.
57, 4.	549.	Ἀνάρρησις Φαλάριδος τοῦ τυράννου τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 274.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
58, 1.	548.	Πυρκαϊὰ τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ, ἀνοικοδομουμένου ὑπὸ τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν Α' 573. Ἀρχιτεκτονικὸν ἐργαστήριον ἐν Κορίνθῳ Β' 90.
58, 3.	546.	Ἡ ττα Κροίσσου ὑπὸ Κύρου. Οἱ Πέρσαι κυριεύουσι τὰς Σάρδεις Β' 175 κ. ἔ.
—	—	Ἀποστασία τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Πακτύην Β' 183.
59, 1.	544.	Ὁ Ἀρπαγος καταπολεμεῖ τοὺς Ἰῶνας καὶ τοὺς Λυκίους Β' 185 κ. ἔ.
—	—	Συνέδριον τῶν Ἰώνων ἐν Μυκάλλῃ. Βίας ὁ Πριηνεὺς Β' 189.
—	—	Ἰδρυσις τῶν πρώτων ἀνδριάντων ἐν Ὀλυμπίᾳ Β' 98.
60, 1. - 70, 3.	540-498.	Ἀμύντας Α' βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Β' 233 Ε' 28.
Περὶ 60, 1.	Περὶ 540.	Οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀρχέρμου γλύπται καὶ ὁ ποιητὴς Ἰππῶναξ ἐν Χίῳ Β' 103.
61, 2.	535.	Θέσπις ὁ ἐξ Ἰκαρίας γίνεται εἰσηγητὴς τῆς τραγωδίας ἐν Ἀθήναις Α' 566. Β' 741.
Περὶ 62, 1.	Περὶ 532.	Ἀνάρρησις Πολυκράτους τυράννου Σάμου (μέχρι 522 π.Χ.). Συμμαχία αὐτοῦ μετὰ Περσίας. Ἰδρυσις θαλασσοκρατίας Σαμίων. Ἡ Σπάρτη καὶ Κόρινθος πολεμοῦσι Πολυκράτην Β' 200 κ. ἔ.
62, 4.	529.	Θάνατος τοῦ Κύρου Β' 192.
—	—	Ἀνάρρησις Καμβύσου βασιλέως τῆς Περσίας (529-521 π. Χ.). Συμμαχία αὐτοῦ μετὰ τῆς Φοινίκης καὶ Κύπρου Β' 197.
63, 1.	528.	Κίμων Κοάλεμος ὁ ὁμομήτριος ἀδελφὸς τοῦ Μιλτιάδου νικᾷ ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 568.
63, 2.	527.	Θάνατος τοῦ Πεισιστράτου, ὃν διαδέχονται οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Α' 569.
63, 4.	525.	Ὁ Καμβύσης, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Πολυκράτους, νικᾷ τὸν Ἀμασιν παρὰ τὸ Πηλούσιον Β' 197 καὶ ὑποτάσσει τὴν Αἴγυπτον Β' 216 κ. ἔ.
64, 1.	524.	Κύμη προσβάλλεται ὑπὸ Τυρρηνῶν Γ' 288.
64, 3.	522.	Θάνατος τοῦ Πολυκράτους Β' 214. Γέννησις τοῦ Πινδάρου Β' 352.

Ὀλύμπ.	π. Χ.	
64, 4.	521.	Ἀνάρρησις Δαρείου βασιλέως Περσίας (521-485 π. Χ.) Ἀποκατάστασις βασιλικῆς ἀρχῆς καὶ μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ Β' 218 κ. ἔ.
65, 1.	520.	Ἀνάρρησις Κλεομένους ἐν Σπάρτῃ. Ἐπιδρομὴ αὐτοῦ εἰς Ἀργολίδα Α' 575. Β' 279 κ. ἔ.
65, 2.	519.	Πόλεμος μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν. Αἱ Πλαταιαὶ προσχωροῦσιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Πρεσβεῖαι τῶν Ἀθηναίων εἰς Σάρδεϊς. Ἐξορία τοῦ Κλεισθένους Α' 593.
—	—	Οἱ Αἰγινῆται νικῶσι τοὺς Σαμίους πειρατὰς καὶ καταλαμβάνουσι τὴν Κυδωνίαν Β' 276.
66, 3.	514.	Φόνος τοῦ Ἰππάρχου Α' 570.
—	—	Πέρσαι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Δημοκλήδους ἐν Τάραντι καὶ Κρότωνι Β' 246. Γ' 321 κ. ἔ.
66, 4.	513.	Στρατεία Δαρείου ἐναντίον Σκυθῶν Β' 228 κ. ἔ. Βοηθοῦσιν αὐτὸν οἱ Ἰῶνες. Γεφύρωσις Βοσπόρου καὶ Ἰστρου. Ἰστιαῖος καὶ Μιλτιάδης. Στρατεία Μεγαβάζου εἰς Θράκην καὶ Μακεδονίαν Β' 231 κ. ἔ.
67, 1.	512.	Ἡ Καμάρινα καταστρέφεται ὑπὸ Συρακονσίων καὶ ἀνακτίζεται ὑπὸ τῶν Γελῶν Γ' 262.
67, 3.	510.	Ἐξώσεις Ἰππίου. Ὁ Κλεομένης ἐν Ἀττικῇ Α' 576. Β' 6. Ἀνταγωνισμὸς φατριῶν ἐν Ἀθήναις. Εἰσαγωγή τοῦ ὀστρακισμοῦ. Μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεισθένους Α' 577 κ. ἔ., 600 κ. ἔ.
—	—	Καταστροφή τῆς Συβάρεως ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν Γ' 323.
68, 1.	508.	Ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς Ἰσαγόρου ἐν Ἀθήναις. Δευτέρα ἐπιδρομὴ τοῦ Κλεομένους. Ἀντίδρασις ἐν Ἀθήναις Α' 594.
—	—	Κάθοδος τοῦ Κλεισθένους (περὶ τὸ 508-507 π. Χ.). Α' 595.
68, 2.	507.	Στρατεία Πελοποννησίων ὑπὸ Κλεομένην καὶ Δημάρaton ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν. Διχόνοια μεταξύ τῶν βασιλέων καὶ ἐπιστροφή ἀπὸ τῆς Ἐλευσίως. Αἱ Ἀθηναὶ νικῶσι τὰς Θήβας καὶ τὴν Χαλκίδα. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν Χαλκίδι Α' 603 κ. ἔ. Β' 682. Ἐπίδοσις τῶν Ἀθηνῶν Α' 609 κ. ἔ.

'Ολυμπ.	π. Χ.	
68, 4	505.	Ὁ Ἰππίας ἐν τῷ συνεδρίῳ Σπάρτης Α' 607.
70, 1.	500.	Κτίσις τοῦ θεάτρου ἐν Ἀθήναις Β' 744.
70, 2.	499.	Ἀτυχὴς στρατεία Περσῶν ὑπὸ Ἀρισταγόραν καὶ Μεγαβάτην κατὰ Νάξου Β' 243.
—	—	Ἀποστασία τῶν Ἰώνων. Ἀρισταγόρας καὶ Ἑκαταῖος. Ἀποδημία Ἀρισταγόρου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀποστολὴ ἐπικουρῶν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Ἑρετρίας Β' 246 κ. ἐ.
70, 3.	498.	Ἀλώσις Σάρδεων ὑπὸ Ἰώνων, οἵτινες ἔπειτα νικῶνται παρὰ τὴν Ἔφεσον Β' 249 κ. ἐ Διάδοσις τῆς ἀποστασίας, καταστολὴ αὐτῆς ἐν Κύπρῳ Β' 250 κ. ἐ.
—	—	Οἱ Πέρσαι ὑπὸ τὸν Ἀρταφέρνην κυριεύουσι τὰς πόλεις παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐν Καρίᾳ Β' 253 κ. ἐ.
70, 3	498.	Ἰπποκράτης ὁ τύραννος τῆς Γέλας (498-491 π. Χ.). Γ' 261 κ. ἐ.
—	—	Ἀνάρρησις Ἀλεξάνδρου Α' τοῦ Φιλέλλη-νος, βασιλέως τῆς Μακεδονίας (498-454 π. Χ.). Β' 234, 371, 407 Ε' 28 κ. ἐ.
71, 3.	494.	Ὁ στόλος τῶν Ἰωνῶν ἠττᾶται παρὰ τὴν Λάδην. Καταστροφὴ τῆς Μιλήτου. Καθυπόταξις τῆς Ἰωνίας καὶ Καρίας Β' 257 κ. ἐ.
—	—	Μετανάστευσις ἐξ Ἰωνίας Β' 186.
—	—	Οἱ Σάμιοι μεταναστεύουσιν εἰς τὴν Ζάγκλην Β' 259.
71, 4.	493.	Στρατεία τῶν Περσῶν ὑπὸ τὸν Μαρδόνιον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Καταστροφὴ τοῦ στόλου παραπλέοντος τὸν Ἄθω. Στενοχωρίαι τῆς κατὰ γῆν στρατιᾶς ἐν Θράκῃ Β' 263 κ. ἐ. 271 κ. ἐ.
—	—	Ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους. Κτίσις τοῦ Πειραιῶς Β' 292 κ. ἐ.
—	—	Ὁ Ἰπποκράτης ὑποτάσσει Λεοντίνους, Νάξον, Ζάγκλην. Ὁ τύραννος Σκύθης ἐκβάλλεται ἐκ Ζάγκλης. Ἀναξίλαος ὁ τύραννος Ῥηγίου (493-476 π. Χ.) Β' 259. Γ' 263.
72, 2.	491.	Παρασκευαὶ τοῦ Δαρείου. Καθυπόταξις τῆς Θάσου Β' 274 κ. ἐ.
—	—	Ἡ Αἴγινα εὐρισκομένη ἐν ἔχθρᾳ πρὸς τοὺς

Ὀλυμπ.	π. Χ.	Ἀθηναίους, παρέχει γῆν καὶ ὕδωρ εἰς τοὺς Πέρσας Β' 278.
72, 2.	491.	Ὁ περὶ μετάλλων νόμος τοῦ Θεμιστοκλέους Β' 320.
—	—	Καθαίρεσις τοῦ Δημαράτου. Στρατεία τοῦ Κλεομένους ἐναντίον τῆς Αἰγίνης. Θάνατος αὐτοῦ. Διαδέχονται αὐτὸν ὁ Λεωτυχίδης καὶ ὁ Λεωνίδας Β' 281 κ. ἐ.
—	—	Ἀνίδρουσις χαλκοῦ Ἑρμοῦ τῶν ἐννέα ἀρχόντων ἐν Πειραιεῖ (πρὸς τῇ πυλίδι) Β' 294.
—	—	Γέλων (491-476 π. Χ.) ὁ τύραννος τῆς Γέλας Γ' 264 κ. ἐ.
72, 3.	490	Πρῶτος περσικὸς πόλεμος ὑπὸ τὸν Δᾶτιν καὶ Ἀρταφέρνην. Ἀλῶσις τῆς Καρύστου καὶ Ἐρετρίας Β' 286.
—	—	12 Σεπτεμβρίου. Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη, στρατηγούντων τῶν Ἀθηναίων τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Ἀριστείδου Β' 298 κ. ἐ.
72, 4.	489.	Ἀτυχὴς στρατεία Μιλτιάδου ἐναντίον Πάρου. Θάνατος τοῦ Μιλτιάδου Β' 313 κ. ἐ.
—	—	Ἐναντὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀριστείδου Β' 317.
—	—	Ἀνάρρησις Θήρωνος (489-472 π.Χ.) τυράννου Ἀκαράντος καὶ Ἰμέρας Γ' 275 κ. ἐ.
73, 1.	488.	Γέλων νικᾷ τεθριππον ἐν Ὀλυμπίᾳ Γ' 285 σημ.
—	—	Ὁ γλυπτικὸς Γλανκίας ποιεῖ ἀνδριάντας νικητῶν Β' 112.
73, 2.	487.	Νεαὶ παρασκευαὶ τοῦ Δαρείου. Ἀποστασία τῆς Αἰγύπτου Β' 330 κ. ἐ.
73, 4.	485.	Θάνατος τοῦ Δαρείου. Διαδέχεται αὐτὸν ὁ Ξέρξης (485-465 π. Χ.) Β' 331.
74, 1.	Περὶ 484.	Ἐπίχαρμος ἐν Συρακούσαις Γ' 298 κ. ἐ. Πρώτη νίκη τοῦ Αἰσχύλου Β' 747.
74, 2.	Περὶ 483.	Ὁστρακισμὸς τοῦ Ἀριστείδου. Ὁ Θεμιστοκλῆς πηγνύει τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον Β' 318 κ. ἐ. 326 κ. ἐ.
—	—	Ἀνάρρησις Γέλωνος, τυράννου ἐν Συρακούσαις Γ' 267. Ἐπαύξεισις τῶν Συρακουσῶν δι' ἐποικίσεως ἐκ Γέλας, Καμαρίνης καὶ Μεγάρων.
74, 4.	481.	Παρασκευαὶ καὶ ἐξόρμησις τοῦ Ξέρ-

Ὀλυμπ.	στ. Χ.	
		ξου Β' 336 κ. έ. Συνέδριον τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ ἱσθμῷ τῆς Κορίνθου, κατὰ φθινόπωρον Β' 366. Πρεσβεία ἐξ Ἑλλάδος ζητεῖ τὴν συμμαχίαν καὶ ἐπικουρίαν τοῦ Γέλωνος Γ' 272.
75, 1.	480.	Δεύτερος περσικὸς πόλεμος ἐπὶ Ξέρξου. Ἐξόρμησις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ Τέμπε Β' 371.
—	—	Ἰούλιος. Μάχη παρὰ τὰς Θερμοπύλας Β' 376 κ. έ. Τρεῖς ναυμαχίαι παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον Β' 380 κ. έ. Εἰσόρμησις τῶν Περσῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα Β' 384 κ. έ.
—	—	Ἄλωσις καὶ πυρπόλησις Ἀκροπόλεως Β' 390.
—	—	20 Σεπτεμβρίου. Ναυμαχία ἐν Σαλαμῖνι Β' 387 κ. έ., 749. Ἐπιστροφή τοῦ Ξέρσου, Ὁ Μαρδόνιος ἐν Θεσσαλίᾳ Β' 401 κ. έ.
—	—	Ὁ Ἀναξαγόρας Β' 588 καὶ ὁ Αἰσχύλος ἐν Ἀθήναις Β' 744 κ. έ.
—	—	Νύξη τοῦ Θήρωνος καὶ τοῦ Γέλωνος κατὰ τῶν Καρχηδονίων παρὰ τὴν Ἰμέραν Γ' 281 κ. έ.
75, 2.	479.	Ὁ Μαρδόνιος εἰσorma ἐκ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα Β' 408. Δευτέρα κατάληψις τῶν Ἀθηνῶν Β' 409.
—	—	Σεπτέμβριος. Μάχη παρὰ τὰς Πλαταιὰς ὑπὸ Πανσανίαν καὶ Ἀριστείδην Β' 412 κ. έ.
—	—	Ὀκτώβριος. Ἀνανέωσις τῆς ἑλληνικῆς συμμάχιας. Τιμωρία τῶν Θηβαίων Γ' 420 κ. έ.
—	—	Μάχη παρὰ τὴν Μυκάλην ὑπὸ τὸν Ξάνθιππον καὶ τὸν Λεωτυχίδην Β' 434 κ. έ.
—	—	Ἀποδοχὴ πλείστων ὄσων ἰωνικῶν πόλεων εἰς τὴν ἑλληνικὴν συμμαχίαν Β' 436 κ. έ.
75, 3.	478.	Χειμῶν. Ὁ Ξάνθιππος κυριεύει τὴν Σηστόν Β' 437, 451.
—	—	Ἀνάκτισις τῶν Ἀθηνῶν Β' 439 κ. έ. Ὁ Θεμιστοκλῆς πρέσβυς ἐν Σπάρτῃ. Ὁχύρωσις τοῦ Πειραιῶς Β' 444 κ. έ.
76, 1.	476.	Ὁ Θεμιστοκλῆς χορηγὸς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν Φοινισσῶν τοῦ Φρυνίχου Β' 748.
—	—	Πολιτικὴ μεταβολὴ εἰςηγουμένου τοῦ Ἀριστείδου Β' 447 κ. έ.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
76, 1.	476.	Ἐαρ. Ἀπόπλους τοῦ συμμαχικοῦ στόλου τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Πausανίαν, τὸν Ἀριστείδην καὶ τὸν Κίμωνα. Κατάκτησις τῶν πλείστων πόλεων τῆς Κύπρου. Στρατεία Λεωτυχίδου ἐν Θεσσαλίᾳ Β' 449 κ. ἐ., 501.
—	—	Τελευταῖοι μῆνες τοῦ φθινοπώρου. Κατάκτησις τοῦ Βυζαντίου. Προδοσία τοῦ Πausανίου Β' 453 κ. ἐ. Ἀγανάκτησις ἐναντίον τῆς Σπάρτης. Μεταβίβασις τῆς ἡγεμονίας εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 457 κ. ἐ.
—	—	Θάνατος Ἀναξιάδου τυράννου Ῥηγίου καὶ Ζάγκλης. Διαδέχεται αὐτὸν ὁ Μίκυθος Γ' 315.
—	—	Ἀνάρρησις Ἰέρωνος τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν καὶ τῆς Γέλας (476-467 π. Χ.) Γ' 285 κ. ἐ. Κτίσις τῆς Αἴτνης Γ' 291. Ἐπίχαρμος, Σώφρων, Αἰσχύλος, Πίνδαρος καὶ Σιμωνίδης ἐν Συρακούσαις Γ' 300 κ. ἐ. Μεγαλοπρεπῆ δημόσια ἔργα κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν Γ' 306 κ. ἐ.
76, 2.	475.	Διάταξις τῆς περὶ τὴν Δῆλον αἰτιατικῆς συμμαχίας Β' 459 κ. ἐ.
76, 3.	474.	Δίκη τοῦ Πausανίου Β' 484.
—	—	Ὁ Ἰέρων νικά τοὺς Τυρρηνοὺς Γ' 289, 322.
76, 4.	473.	Ταραντῖνοι νικῶνται ὑπὸ βαρβάρων Γ' 322.
—	—	Διδασκαλία Περσῶν Αἰσχύλου Β' 481, 748. κ. ἐ.
77, 1.	472.	Θάνατος τοῦ Θήρωνος. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θρασυδαῖος νικάται ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος καὶ ἀποβάλλει τὴν ἀρχὴν Γ' 289.
—	—	Δημοκρατία ἐν Ἀκράγαντι Γ' 313.
77, 3.	470.	Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ Β' 480.
—	—	Ἐξορία τοῦ Θεμιστοκλέους Β' 482. Ὁ Κίμων ἀναλαμβάνει τὴν ἡγεσίαν τοῦ δήμου Β' 480, κυριεύει τὴν Ἡϊόνα καὶ ὑποτάσσει τὴν Σκύρον Β' 471 κ. ἐ.
77, 4.	469.	Συνουκισμὸς τῆς Ἡλίδος Β' 486, 539.
—	—	Ἀνακομιδὴ τῶν ὀστέων τοῦ Θησέως εἰς Ἀθήνας Β' 473. Ἀτυχὴς ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Θράκην Β' 499.
—	—	Καθαίρεσις τοῦ Λεωτυχίδου, ὃν διαδέχεται ὁ Ἀρχίδαμος (469-427 π. Χ.) Β' 501, 538.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
78, 1.	468.	Καταστροφή Μυκηνηῶν καὶ Τίρυνθος Β' 518.
78, 2.	467.	Θάνατος τοῦ Πανυσανίου Β' 484.
—	—	Θάνατος τοῦ Ἰέρωνος ἐν Συρακούσαις. Διαδέχεται αὐτὸν ὁ Θρασύβουλος Γ' 312. Ὁ Μίκυθος παραιτεῖ τὴν τυραννίδα ἐν Ῥηγίῳ καὶ Ζάγκλῃ, διαδέχονται δὲ αὐτὸν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀναξιλάου Γ' 315.
—	—	Οἱ Ἀθηναῖοι ὑποτάσσουσι Κάρυστον καὶ Νάξον. Φυγὴ Θεμιστοκλέους Β' 474. Θάνατος τοῦ Ἀριστείδου Β' 508. Αὔξησις τοῦ ἀξιώματος τοῦ Περικλέους Β 511 κ. ἐ., 602 κ. ἐ., 627 κ. ἐ. Ὁ Περικλῆς ὡς χορηγὸς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας Αἰσχύλου Β' 607 σημ. 2, 630 σημ. 2.
78, 3.	466.	Τέλος τῆς τυραννίδος ἐν Συρακούσαις. Κατάστασις δημοκρατίας Γ' 312 κ. ἐ.
78, 4.	465.	Νίκη Κίμωνος παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα καὶ κατάκτησις Χερσονήσου Β' 489 κ. ἐ. Φόβος Ξέρξου ὑπὸ Ἀρταβάνου Β' 491.
79, 1.	464.	Ἀνάφορησις Ἀρταξέρξου Α' βασιλέως Περσίας (464-425 π. Χ.) Β' 491 κ. ἐ., Γ' 507.
—	—	Ἀποστασία Θάσου. Ἀθηναῖοι νικῶνται ὑπὸ Θρακῶν παρὰ Δραβήσκου Β' 499 κ. ἐ. Ε' 67.
79, 3.	462.	Σεισμὸς ἐν Σπάρτῃ. Ἀποστασία τῶν εἰλωτῶν καὶ Μεσσηνίων Β' 502 κ. ἐ., 516 κ. ἐ.
—	—	Ἀναγέννησις ἐν Ἀργεὶ Β' 518.
79, 4.	461.	Καθυπόταξις τῆς Θάσου Β' 503.
—	—	Ἡ ἐπικουρικὴ στρατιὰ Ἀθηναίων ἐκδιώκεται ὑπὸ Σπαρτιατῶν Β' 518. Ῥῆξις Ἀθηνηνῶν καὶ Σπάρτης Β 518 κ. ἐ. Συμμαχία Ἀθηνηνῶν καὶ Ἀργεὺς Β' 519.
—	—	Ἀνάκτισις τῆς Κατάνης Γ' 314.
80, 1.	460.	Θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους Β' 496.
—	—	Ἀποστασία τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τὸν Ἰνάρων ἀπὸ τῆς Περσίας καὶ ὑποστήριξις αὐτῆς παρὰ τῶν Ἀθηναίων Β' 523 κ. ἐ.
—	—	Κόλουσις τοῦ Ἀρείου Πάγου κατὰ πρότασιν τοῦ Ἐφιάλτου Β' 524, 612. Τελείωσις τῆς δημοκρατίας, κατάστασις τῶν νομοφυλάκων καὶ σωφρονιστῶν Β' 529 κ. ἐ.

Ὀλυμπ.	π. X.	Ἐξοστρακισμὸς τοῦ Κίμωνος Β' 526
80, 2.	459.	Τὰ Μέγαρα προσχωροῦσιν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν Β' 541.
—	—	Διδασκαλία τῆς Ὁρεστείας Αἰσχύλου Β' 527.
80, 2.	458.	Ἡ Κόρινθος, ἡ Αἴγινα καὶ ἡ Ἐπίδαυρος πολεμοῦσι πρὸς Ἀθηναίους, νικῶσι παρὰ τοὺς Ἀλκίους, νικῶνται παρὰ τὴν Κερκυράλειαν καὶ Αἴγιναν. Νίκη τοῦ Μυρωνίδου ἐναντίον τῶν Κορινθίων ἐν Μεγαρίδι Β' 541 κ. ἔ.
80, 3.	458.	Οἱ Λοκροὶ ἐκβάλλονται ἐκ Ναυπάκτου Β' 552.
80, 4.	457.	Οἱ Λακεδαιμόνιοι στρατεύουσιν εἰς τὴν μέσσην Ἑλλάδα, τιμωροῦσι τοὺς Φωκεῖς καὶ νικῶσι τοὺς Ἀθηναίους παρὰ τὴν Τανάγραν (τὸ φθινόπωρον) Β' 544 κ. ἔ.
—	—	Φόνος τοῦ Ἐφιάλτου Β' 545.
81, 1.	456.	Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν Μυρωνίδην νικῶσι τοὺς Θηβαίους παρὰ τὰ Οἰνόφυτα. Στρατεῖται εἰς Θεσσαλίαν Β' 547 κ. ἔ. Δ' 541.
—	—	Ἀποπεράτωσις τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διὸς Β' 829.
—	—	Ἡ Αἴγινα ἡττᾶται καὶ γίνεται ὑπόφορος τῶν Ἀθηναίων. Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος περιπλέει Πελοπόννησον ὑπὸ Τολμίδην Β' 549 κ. ἔ.
—	—	Ἀλώσις Ἰθώμης. Τέλος τοῦ μεσσηνιακοῦ πολέμου Β' 551. Ἐγκατοίκησις τῶν Μεσσηνίων ἐν Ναυπάκτῳ Β' 552.
—	—	Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι περικλείονται ἐπὶ τῆς Προσωπίτιδος νήσου τοῦ Νείλου καὶ ἐξολοθρεύονται Β' 553.
81, 2.	455.	Θάνατος τοῦ Αἰσχύλου ἐν Γέλα Γ' 304.
81, 3.	454.	Ὁ Περικλῆς πλέων τὸν κορινθιακὸν κόλπον μετὰ στόλου προσλαμβάνει τὴν Ἀχαΐαν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν Β' 553. Κάθοδος τοῦ Κίμωνος Β' 554.
—	—	Μεταφορὰ τοῦ ταμείου τῶν συμμάχων εἰς Ἀθήνας Β' 534 κ. ἔ., 673 κ. ἔ. Διάταξις τῶν κατὰ τὰς προσόδους τῶν Ἀθηνῶν ἐναρξίς τῆς ἀναγραφῆς τῶν φόρων τῶν συμμάχων ὑπὸ τῶν λογιστῶν Β' 679.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
—	—	Παρμενίδης καὶ Ζήνων ἐν Ἀθήναις Β' 595.
—	—	Ἀνάρρησις Περδίκκου Β' βασιλέως τῆς Μακεδονίας (454-413 π. Χ.) Ε' 32 κ. ἔ.
82, 1.	452.	Ὁ Περικλῆς ἄγει Ἀθηναίους ἀποίκους εἰς τὴν θορακικὴν Χερσόνησον Β' 685.
82, 2.	451.	Πενταετεῖς σπονδαὶ μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων Β' 556, 787.
—	—	Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐν Ἀκράγαντι Β' 588.
82, 3.	450.	Τριακονταετεῖς σπονδαὶ μεταξὺ Ἀργείων καὶ Λακεδαιμονίων Γ' 347.
82, 4.	449.	Στρατεία τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῆς Κύπρου (τὸ ἔαρ) νίκη παρὰ τὴν Σαλαμίνα. Θάνατος τοῦ Κίμωνος Β' 558 κ. ἔ.
83, 1.	448.	Ἐπίθεσις τῶν Φωκίων ἐναντίον τῶν Δελφῶν.
83, 2.	447.	Ἀνάμειξις Ἀθηναίων καὶ Σπάρτης Β' 559.
—	—	Ἦττα Ἀθηναίων παρὰ Κορώνειαν Β' 561.
—	—	Οἱ Συβαρίται κατέρχονται καὶ πάλιν εἰς Σύβαριν καὶ νικῶνται ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν Γ' 323.
83, 3.	446.	Ἀποστολὴ ἐξ Ἀθηναίων εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ Λάμπωνα πρὸς ἀνάγκισιν Συβάρεως Β' 689.
—	—	Ἀποστασία τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν Μεγαρίων ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Πλειστοάναξ εἰσελαύνων εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ πείθεται ὑπὸ τοῦ Περικλέους νάποχωρήσῃ Β' 562 κ. ἔ. Γ' 237. Καθυπόταξις τῆς Εὐβοίας καὶ πάλιν. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι στέλλονται εἰς τὴν Ἰστιαίαν (Ὠρεὸν), Χαλκίδα, Ἐρέτρια Β' 563 κ. ἔ., 682.
—	—	Ὁ Ἡρόδοτος ἐν Ἀθήναις Β' 711.
83, 4.	445.	Τριακονταετὴς εἰρήνη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπάρτης Β' 565, 787.
—	—	Πρεσβεία Ἀθηναίων ὑπὸ Καλλίαν εἰς Σοῦσα (ἡ λεγομένη κιμῶνεις εἰρήνη) Β' 568.
—	—	Κατανομὴ συμμάχων εἰς πέντε φόρους Β' 661. Νέα κτίσματα ἐν Ἀθήναις Β' 778.
—	—	Σιτοδεία ἐν Ἀθήναις. Ὁ περὶ πολιτῶν νόμος τοῦ Περικλέους Β' 696 κ. ἔ.
84, 1.	444.	Ἐξοστρακισμὸς Θουκυδίδου τοῦ υἱοῦ τοῦ Μελησίου Β' 575.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
84, 1.	444.	Ἀποπεράτωσις τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ὁδείου ἐν Ἀθήναις Β' 821.
84, 2.	443.	Κτίσις Θουρίων (τὸ ξαρ) Β' 689 κ.έ. Γ' 325. Ἀποπεράτωσις τῆς οἰκοδομῆς τῶν μακρῶν τειχῶν Β' 646 κ.έ.
—	—	Ἰππόδαμος ὁ Μιλήσιος Β' 592, 690, 722.
85, 1.	440.	Πόλεμος μεταξὺ Σάμου καὶ Μιλήτου περὶ τῆς Πριήνης. Ἀποστασία τῶν Σαμίων. Ὁ Περικλῆς πρὸ τῆς Σάμου Β' 654 κ.έ.
—	—	Θάνατος Δουκετίου ἡγεμόνος Σικελῶν καὶ κτίστον Παλικῶν καὶ Καλῆς ἀκτῆς Γ' 330.
85, 2.	439.	Καθυπόταξις τῆς Σάμου καὶ τοῦ Βυζαντίου παρὰ τῶν Ἀθηναίων Β' 657 κ.έ.
85, 3.	438.	Ἀποπεράτωσις τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Παρθενῶνος Β' 805 κ.έ., 821. Διδασκαλία τῆς Ἀλκήστιδος τοῦ Εὐριπίδου Δ' 158.
—	—	Οἱ Σπαρτοκίδαι παρὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον Ε' 160 κ.έ.
85, 4.	437.	Κτίσις Ἀμφιπόλεως Β' 690. Ε' 33 κ.έ., 59.
—	—	Ἐναρξίς οἰκοδομῆς Προπυλαίων Β' 826, 844.
—	—	Περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας τῆς κωμωδίας ἐν Ἀθήναις Β' 55.
86, 1.	436.	Ὁ Φειδίας ἐν Ὀλυμπίᾳ Β' 829 κ.έ.
86, 2.	435.	Κεντροκὸν ταμεῖον ἐπὶ Ἀκροπόλεως Β' 677.
86, 3.	434.	Πόλεμος Κορινθίων καὶ Κερκυραίων περὶ τῆς Ἐπιδάμνου. Οἱ Κερκυραῖοι νικῶσι τοὺς Κορινθίους παρὰ τὸ Ἄκτιον καὶ καταλαμβάνουσι τὴν Ἐπίδαμνον Γ' 10 κ.έ.
86, 4.	433.	Συζητήσεις ἐν Ἀθήναις. Συμμαχία Κερκυραίων καὶ Ἀθηναίων Γ' 14 κ.έ.
—	—	Συμμαχία Ἀθηναίων καὶ Ῥηγίων Γ' 331.
—	—	Ἐφεύρεσις τοῦ ἡλιοτροπίου ὑπὸ τοῦ Μέτωνος νέα διάταξις τῶν κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐν Ἀθήναις Β' 725.
—	432.	Ναυμαχία παρὰ τὰ Σύβοτα Γ' 20 κ.έ.
87, 1.	—	Ἡ Ποτίδαια, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Περγίκου, ἀφίσταται μετ' ἄλλων πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 21 κ.έ. Ε' 35.
—	—	Σεπτέμβριος. Μάχη παρὰ τὴν Ποτίδαιαν καὶ

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		πολιορκία τῆς πόλεως παρὰ τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Φορμίωνα Γ' 23 κ. έ. Ἀλκιβιάδης καὶ Σωκράτης Γ' 364. Δ' 148.
87, 1.	432.	Θέρος. Ψήφισμα Ἀθηναίων περὶ ἀποκλεισμοῦ Μεγαρέων ἀπὸ ἀγορᾶς Ἀθηνῶν Γ' 25 κ. έ.
—	—	Νοέμβριος. Συνέδριον τῶν συμμάχων καὶ ψή- φισις τοῦ πολέμου ἐν Σπάρτῃ Γ' 26 κ. έ.
—	—	Διαπραγματεύσεις μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀθη- νῶν Γ' 34 κ. έ.
—	—	Ἀμοιβαῖαι παρασκευαῖαι Γ' 40 κ. έ.
—	—	Ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ Περικλέους Γ' 53 κ. έ. Θάνατος τοῦ Φειδίου Γ' 58 κ. έ.
87, 1.	431.	Ἐκρηξις τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέ- μου Γ' 67 κ. έ.
—	—	Νέαι ἐπιθέσεις ἐναντίον Περικλέους. Ὁ Ἀνα- ξαγόρας ἐγκαταλείπει τὰς Ἀθήνας Γ' 60.
—	—	4 Ἀπριλίου. Οἱ Θηβαῖοι ἐπιτίπτουσιν ἐναν- τίον τῶν Πλαταιῶν Γ' 69 κ. έ.
—	—	Ἰούνιος. Πρώτη ἐπιδρομὴ τῶν Πελο- ποννησίων εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τὸν Ἀρχίδαμον Γ' 70 κ. έ.
87, 2.	—	Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβιβάζονται εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἐκβάλλουσι τοὺς Αἰγι- νήτας, δηοῦσι τὴν Λοκρίδα καὶ τὴν Μεγα- ρίδα καὶ ὁμολογοῦσι συμμαχίαν μετὰ τοῦ Σιτάλκου Γ' 78 κ. έ., 129.
—	—	Ταφὴ τῶν πεσόντων. Ἐπιτάφιος λόγος τοῦ Περικλέους Γ' 82.
—	430.	Ἔαρ. Ἐναρξις τοῦ λοιμοῦ Γ' 84 κ. έ.
—	—	Δευτέρα ἐπιδρομὴ Πελοποννησίων εἰς Ἀττικὴν ὑπὸ τὸν Ἀρχίδαμον Γ' 83.
—	—	Στρατεία τοῦ Περικλέους ἐναντίον τῆς Ἀρ- γολίδος. Πολιορκία τῆς Ἐπιδαύρου. Κατά- ληψις τῶν Πρασιῶν Γ' 88.
—	—	Θέρος. Καταδίκη καὶ καθαίρεσις τοῦ Περικ- λέους Γ' 90 κ. έ.
87, 3.	—	Ὁ Περικλῆς καὶ πάλιν στρατηγός. Ἀπρακτος πρεσβεία τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὰ Σοῦσα Γ' 93 κ. έ., 505.
—	429.	Ἀθηναϊκὸς στόλος ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
87, 3.	429.	καὶ ἐν τῷ πελάγει τῆς Καρίας Γ' 95. Χειμὼν. Ἀλωσις τῆς Ποτιδαίας Γ' 95. Κατάληψις Κολοφῶνος ὑπὸ Περσῶν Γ' 144. Ἔαρ. Πολιορκία Πλαταιῶν ὑπὸ Πελοποννη- σίων ὑπὸ τὸν Ἀρχίδαμον Γ' 95, 127.
87, 4.	—	Ἀπώλεια τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὴν Σπάρ- τωλον. Πόλεμος ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Πελοπον- νησιακὸς στόλος ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ Γ' 95 κ. ἔ.
—	—	Φθινόπωρον. Θάνατος Περικλέους Γ' 99.
—	—	Οἱ Πελοποννήσιοι ἀποβιβάζονται ὑπὸ Κνή- μον καὶ Βρασίδαν εἰς Σαλαμῖνα Γ' 128.
—	—	Χειμὼν. Στρατεία Σιτάλκου ἐναντίον Περδίκ- κου Β' βασιλέως Μακεδονίας Γ' 129. Ε' 13, 35.
—	428.	Ἔαρ. Στρατεῖαι τοῦ Φορμίωνος καὶ Ἀσω- πίου εἰς Ἀκαρνανίαν Γ' 130.
—	—	Διδασκαλία Ἰππολύτου Εὐριπίδου Δ' 115.
—	—	Θέρος. Ἀποστασία Μυτιλήνης Γ' 131 κ. ἔ.
—	—	Τρίτη ἐπιδρομὴ Πελοποννησίων εἰς Ἀττικὴν ὑπὸ τὸν Ἀρχίδαμον Γ' 134.
88, 1.	—	Ἰούλιος. Αἵτησις βοηθείας τῶν Μυτιληναίων ἐν Ὀλυμπίᾳ Γ' 135.
—	—	Περίπλους τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, ἀποβάσεις καὶ δηώσεις ἀνὰ τὸν ἰσθμὸν, τὴν Λακωνι- κὴν καὶ Ἀκαρνανίαν. Ὁ Πάχης πολιορκεῖ Μυτιλήνην (τὸ φθινόπωρον) Γ' 137 κ. ἔ.
—	—	Σεπτέμβριος. Ὁ Ἀρχίδαμος ἐπιτεγχίζει τὰς Πλαταιάς. Ἐξοδος διακοσίων εἰκοσι Πλα- ταιέων Γ' 137 κ. ἔ.
—	427.	Θάνατος τοῦ Ἀρχιδάμου. Διαδέχεται αὐ- τὸν ὁ Ἄγης (427-399 π. Χ.). Τετάρτη ἐπιδρομὴ τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τὸν Κλεομένην. Ἀνωφελὴς ἔκπλους πελοποννησιακοῦ στό- λου ὑπὸ τὸν Ἀλκίδα ἐν εἰς Λέσβον καὶ Ἰωνίαν Γ' 142 κ. ἔ., 164
—	—	Παράδοσις τῆς Μυτιλήνης. Συζητήσεις περὶ τῶν Μυτιληναίων ἐν Ἀθήναις Γ' 145 κ. ἔ. Ἐπικράτησις Κλέωνος Γ' 120, 146 κ. ἔ. Καταδίκη τῶν Μυτιληναίων Γ' 158 κ. ἔ.

'Ολυμπ. 88, 1.	π. X. 427.	Πόλεμος μεταξὺ δωρικῶν καὶ ἰωνικῶν πόλεων ἐν Σικελίᾳ. Οἱ Λεοντῖνοι στέλλουσι πρεσβείαν εἰς Ἀθήνας ὑπὸ Γοργίαν Γ' 332.
88, 2.	427.	Θέρους. Παράδοσις Πλαταιῶν. Θανάτωσις φρουρᾶς ὑπὸ Λακεδαιμονίων Γ' 159 κ. ἐ.
—	—	Ἐμφύλιος στάσις ἐν Κερκύρα. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ ὑποστηρίζονται ὑπὸ πελοποννησιακοῦ στόλου ὑπὸ Ἀλκίδα καὶ Βρασίδαν, ὁ δὲ δῆμος ὑπὸ ἀττικοῦ στόλου ὑπὸ Νικόστρατον καὶ Εὐρυμέδοντα Γ' 165 κ. ἐ.
—	—	Ὁ λοιμὸς ἐκρήγνυται καὶ πάλιν ἐν Ἀθήναις. Σεισμός Γ' 173.
—	—	Ὁ Λάχης καὶ ὁ Χαροιάδης στέλλονται ἐξ Ἀθηνῶν μετὰ εἴκοσι τοιῶρων εἰς Σικελίαν, καταλαμβάνουσι τὸ Ῥήγιον καὶ ἐπιχειροῦσι ματαίαν ἔφοδον κατὰ τῶν Λιπαραιῶν νήσων (τὸν χειμῶνα) Γ' 334.
—	426.	Ὁ Νικίας ὀχυρόνει τὴν Μινώαν Γ' 175.
—	—	Μάρτιος. Διδασκαλία τῶν Βαβυλωνίων τοῦ Ἀριστοφάνους Γ' 192.
—	—	Ὁ βασιλεὺς Πλειστονάξ ἐπιστρέφει ἐκ τῆς ἐξορίας εἰς τὴν Σπάρτην Γ' 237.
—	—	Ἡ Θήρα προσχωρεῖ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν Γ' 394.
88, 3.	—	Οἱ Σπαρτιᾶται κτίζουσιν Ἡράκλειαν τὴν ἐν Τραχίνι Γ' 173.
—	—	Ὁ Νικίας καταλαμβάνει τὴν Μῆλον, ἀποβιβάζεται εἰς τὸν Ὠρωπὸν καὶ νικᾷ τοὺς Βοιωτοὺς παρὰ τὴν Τανάγραν Γ' 175.
—	—	Ὁ Δημοσθένης ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῶν Ἀκαρνάνων δηοῖ τὴν Λευκάδα, ἐπιχειρεῖ ἀτυχή ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Αἰτωλίας καὶ σώζει τὴν ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων ἀπειλουμένην Ναύπακτον Γ' 176 κ. ἐ.
—	—	Πόλεμος μεταξὺ Ἀμβρακίας καὶ Ἀκαρνάνων. Πελοποννησιακὴ στρατιὰ ὑπὸ Εὐρύλοχον ἐνοῦται μετ' Ἀμβρακιωτῶν Γ' 180 κ. ἐ.
—	425.	Χειμῶν. Νῆκαι Δημοσθένους ἐναντίον Πελοποννησίων καὶ Ἀμβρακιωτῶν παρὰ τὰς Ὀλπας Γ' 180.

Ὀλυμπ. 88, 3.	π. Χ. 425.	Ὁ Λάχης καταλαμβάνει Μυλὰς καὶ Μεσσήνην καὶ καταπολεμεῖ τοὺς Ἐπιζεφυρίους Λοκροὺς (τὸν χειμῶνα) Γ' 335 κ. έ.
—	—	Φεβρουάριος. Διδασκαλία τῶν Ἀχαρνέων Ἀριστοφάνους Γ' 240. Διδασκαλία Ἀνδρομάχης Εὐριπίδου Δ' 115.
—	—	Ἔαρ. Κάθαρσις τῆς Δήλου καὶ νέα διάταξις τῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ τοῦ Νικίου Γ' 184.
—	—	Ἔαρ. Ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ Εὐρυμέδοντα καὶ Σοφοκλέα ἀποστέλλεται εἰς Σικελίαν καὶ εἰς Κέρκυραν Γ' 186 κ. έ.
—	—	Ὁ Δημοσθένης καταλαμβάνει τὴν Πύλον καὶ νικᾷ ἐν αὐτῇ τὸν πελοποννησιακὸν στόλον. Σπαρτιᾶται περικλείονται ἐπὶ τῆς νήσου Σφακτηρίας Γ' 185 κ. έ.
—	—	Πέμπτη εἰσβολὴ τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τὸν Ἄγιν Β' βασιλέα τῆς Σπάρτης Γ' 187.
—	—	Οἱ Συρακούσιοι κυριεύουσι τὴν Μεσσήνην. Ὁ Πυθόδορος ἀποστέλλεται ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Σικελίαν Γ' 336.
88, 4.	—	Ἰούλιος. Καθομολόγησις σπονδῶν. Αἱ περὶ εἰρήνης προτάσεις Λακεδαιμονίων ἀποκρούονται κατ' εἰρήγησιν Κλέωνος Γ' 189 κ. έ.
—	—	Αὐγούστος. Νέοι ἄγῶνες ἐν Πύλῳ ὑπὸ τὸν Κλέωνα. Παράδοσις τῶν Σπαρτιατῶν Γ' 197 κ. έ.
—	—	Σεπτέμβριος. Νέα διάταξις τῶν φόρων τῶν συμμάχων καὶ αὔξεις αὐτῶν Γ' 201 κ. έ.
—	—	Ἄπρακτος ἐπίθεσις τοῦ Νικίου ἐναντίον τῆς Κορινθίας. Κατάληψις τῆς χερσονήσου Μεθώνης (Μεθάνων) Γ' 207.
—	—	Φθινόπωρον. Ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν Κερκύρα. Φόνος τῶν ἀριστοκρατικῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι καταλαμβάνουσι τὸ Ἀνακτόριον Γ' 208 κ. έ.
—	—	Πρεσβεία Σπαρτιατῶν εἰς Περσίαν Γ' 219.
—	—	Τελευταῖοι μῆνες τοῦ φθινοπώρου. Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ τὸν Εὐρυμέδοντα κατα-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
84, 4.	425.	πλέει εἰς τὴν Σικελίαν Γ' 336. Χειμῶν. Θάνατος Ἀρταξέρξου Α'. Διαδέχεται αὐτὸν Λαρεῖος Β' ὁ Νόθος (425-450 π. Χ.). Ἀποστασία τοῦ Πισσοῦθνον. Ὁ Τισσαφέρνης καὶ ὁ Φαρνάβαζος σατράπαι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Γ' 507 κ. ἔ., 612. Ὁ Ἀρταφέρνης ὡς πρέσβυς τοῦ μεγάλου βασιλέως μεταβαίνων εἰς Σπάρτην συλλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 506.
—	424.	Φεβρουάριος. Διδασκαλία τῶν Ἰππέων τοῦ Ἀριστοφάνους Γ' 241.
—	—	Θέρους. Ὁ Νικίας καταλαμβάνει τὰ Κύθνη-ρα, δροῖ τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς καὶ κυριεύει τὴν Θυρέαν ἐν Κινοουρία Γ' 209 κ. ἔ.
89, 1.	—	Ὁ Δημοσθένης καταλαμβάνει τὴν Νίσαιαν, ἀλλὰ κολύμπει ὑπὸ τοῦ Βρασίδου νὰ κατακτήσῃ τὰ Μέγαρα Γ' 212.
—	—	Ὁκτώβριος. Τριπλῇ ἐπίθεσις τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῆς Βοιωτίας. Ἡττα αὐτῶν παρὰ τὸ Δήλιον Γ' 213 κ. ἔ. Δ' 149.
—	—	Ὁ Βρασίδας συμμαχεῖ μετὰ τῶν ἐπὶ Θράκης Χαλκιδέων καὶ τοῦ Περδίκκου. Στρατεύει διὰ τῆς Μεγαρίδος, τῆς Ἡρακλείας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Θράκην ἐναντίον τῶν αἰθιναϊκῶν ἀποικιῶν, κυριεύει τὴν Ἀκανθον, τὴν Στάγειρον καὶ τὴν Ἀργίλον (τὸ φθινόπωρον) Γ' 219 κ. ἔ., Ε' 38 κ. ἔ., ἔπειτα δὲ τὴν Ἀμφίπολιν (τὸν χειμῶνα). Τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Θουκυδίδης κατέχει τὴν Ἡϊόνα Γ' 227 κ. ἔ. Ἐπειτα δὲ ὁ Βρασίδας κυριεύει τὰς πλείστας πόλεις τῆς Ἀκτῆς, τὴν Τορώνην καὶ τὴν Λήκυθον Γ' 233. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀποστέλλουσιν ἄρμοσὴν εἰς τὴν Ἀμφίπολιν Δ' 10.
—	—	Ὁ Ἑρμοκράτης διαπράττει εἰρήνην τῶν σικελικῶν πόλεων. Ἐπάνοδος τοῦ ἀθηναῖ-κοῦ στόλου Γ' 338 κ. ἔ., 399.
—	—	Ὁ Σιτάλκης πίπτει μαχόμενος ἐναντίον Τρι-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
89, 1.	423.	βαλλῶν· διαδέχεται αὐτὸν ὁ Σεύθης Ε' 13. Μάρτιος. Σπονδαὶ μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων Γ' 241 κ. έ.
—	—	Διδασκαλία τῶν Νεφελῶν τοῦ Ἀριστοφάνους Δ' 147, 151, 166.
89, 2.	—	Ὁ Βρασίδης κυριεύει τὴν Μένδην καὶ τὴν Σκιώνην ἐν χειρσονήσῳ Παλλήνῃ καὶ στρα- τεύει μετὰ τοῦ Περδίκκου ἐναντίον τῶν Λυγκηστῶν Γ' 243 κ. έ.
—	—	Ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ τὸν Νικίαν καὶ τὸν Νικόστρατον στέλλεται εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ κυριεύει πάλιν τὴν Μένδην Γ' 244.
—	—	Συνθήκη Ἀθηναίων καὶ Περδίκκου Γ' 244.
—	—	Οἱ Ἀήλιοι ἐκβάλλονται ἐκ τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 245 κ. έ.
—	422.	Οἱ Βοιωτοὶ κυριεύουσι τὸ Πάνακτον Γ' 253.
—	—	Ὁ Φαίαξ στέλλεται πρέσβυς τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν Γ' 341.
89, 3.	—	Φθινόπωρον. Ὁ Κλέων στέλλεται εἰς τὴν Θράκην καὶ κυριεύει τὴν Τορώνην, ἥττά- ται δὲ ὑπὸ τοῦ Βρασίδου παρὰ τὴν Ἀμ- φίπολιν. Ἀμφότεροι οἱ στρατηγοὶ πί- πτουσι Γ' 247 κ. έ.
—	—	Χεῖμας. Ἐναρξίς διαπραγματεύσεων περὶ εἰρήνης, εἰσηγουμένων τοῦ Νι- κίου καὶ τοῦ Πλειστοάνακτος Γ' 251.
—	421	Μάρτιος. Διδασκαλία τῆς Εἰρήνης τοῦ Ἀριστοφάνους Γ' 356.
89, 4.	—	Ἀπρίλιος. Νικίειος εἰρήνη. Πεντηκον- ταετεῖς σπονδαὶ μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων Γ' 252 κ. έ., 345 κ. έ.
—	—	Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνισχύονται καὶ πάλιν ἐν ταῖς χειρσονήσοις τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἐκπολιορ- κοῦσι τὴν Σκιώνην Γ' 390.
—	420.	Χωριστὴ πελοποννησιακὴ συμμαχία μεταξὺ Ἀργεῶν, Κορίνθων, Ἡλι- δος, Μαντινείας καὶ τῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς Γ' 348 κ. έ., 389.
—	—	Ὁ Πλειστοάναξ στρατεύει ἐναντίον Μαντι- νέων καὶ καταλαμβάνει τὸ Λέπρεον Γ' 351.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
89, 4.	420.	Νέα ῥῆξις μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης ἐνε- κα τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης. Ἀρχεται δρῶν ὁ Ἀλκιβιάδης Γ' 357 κ.έ., 405 κ.έ.
—	—	Ἔαρ. Συμμαχία μεταξύ Σπάρτης καὶ Θηβῶν. Τὸ Πάνακτον παραδίδεται εἰς τοὺς Ἀθηναίους Γ' 354, 509.
—	—	Συμμαχία μεταξύ Ἀθηνῶν, Ἀρ- γους, Μαντινείας καὶ Ἡλίδος, δια- πραττομένη ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου, εἰς ἣν προσχωροῦσιν αἱ Πάτραι Γ' 370.
90, 1.	—	Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀποκλείονται τῆς συμμετο- χῆς εἰς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας Γ' 371.
—	—	Ὀλυμπιακὴ νίκη τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 409 κ.έ.
—	—	Διδασκαλία Ἰκετίδων Εὐριπίδου Δ' 115.
—	419	Πόλεμος μεταξύ Ἀργους καὶ Ἐπιδάουρου. Οἱ Ἀργεῖοι ὑποστηρίζονται ὑπὸ τῶν Ἀθη- ναίων, οἱ δ' Ἐπιδάουριοι ὑπὸ τῶν Λακε- δαιμονίων καὶ Κορινθίων Γ' 372 κ.έ.
90, 2.	—	Χεῖμων. Οἱ Λακεδαιμόνιοι στέλλουσι ἐπι- κουρικὴν στρατιὰν εἰς Ἐπίδαυρον Γ' 373.
—	418	Ἰανουάριος. Σπαρτιατικὴ στρατιὰ ὑπὸ Ἀγιν ἐξορμᾷ κατ' Ἀργους Σπονδαὶ τετράμηνοι. Ἐπάνοδος Ἀγίδος. Ἀφίξις ἀθηναϊκῆς στρατιᾶς ὑπὸ Λάχητα καὶ Νικόστρατον Γ' 376 κ.έ.
—	—	Γέννησις Ἐπαμεινώνδου Δ' 250.
90, 3.	—	Αὐγονστος. Οἱ σύμμαχοι Ἀργεῖοι, Μαντι- νεῖς καὶ Ἀθηναῖοι ἡττῶνται ὑπὸ τοῦ Ἀγι- δος παρὰ τὴν Μαντίνειαν Γ' 377 κ.έ., 504 καὶ πολιορκοῦσι τὴν Ἐπίδαυρον.
—	—	Χεῖμων. Συμμαχία μεταξύ Ἀργους καὶ Σπάρ- της Γ' 380 Ὁ Περδίκκας προσχωρεῖ εἰς τὴν συμμαχίαν Ε' 38. Τριακονταετῆς σπονδαὶ μετὰ τῆς Μαντινείας Δ' 367. Πο- λεμικὸν συμβούλιον τῶν δέκα ἀνδρῶν ἐν Σπάρτῃ Γ' 504 Δ' 195 κ.έ.
—	417.	Ἀπρίλιος. Ἐξοστρακισμὸς τοῦ Ὑπερβόλου, ὁ τελευταῖος ἐν Ἀθήναις Γ' 384.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
90, 3.	417.	Θέρος Ἀνανέωσις τῆς συμμαχίας Ἀθηναίων καὶ Ἀργείων Γ' 388.
—	—	Θέρος. Στρατεῖαι Ἀθηναίων ὑπὸ Νικίαν καὶ Λυσίστρατον εἰς Χαλκιδικήν Γ' 392
90, 4.	—	Ἀπρακτος στρατεία Λακεδαιμονίων ἐναντίον τοῦ Ἀργους Γ' 388.
—	416.	Ἐξακολούθησις τῶν στρατειῶν τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῆς Θράκης καὶ Περδίκου Β' τοῦ Μακεδόνοιο Γ' 392 κ. ἔ.
91, 1.	—	Φθινόπωρον. Πόλεμος μεταξὺ Σελινοῦντος καὶ Ἐγέστης. Πρεσβεῖα τῶν Ἐγεσταίων εἰς Ἀθήνας Γ' 341, 398, 419.
—	—	Χεῖμων. Οἱ Ἀθηναῖοι κυριεύουσι τὴν Μηλον Γ' 397.
—	415.	Ἔαρ. Ὁ Εὐπολις προσβάλλει ἐν ταῖς Βάπταις τὸν Ἀλκιβιάδην Γ' 413.
—	—	Μάρτιος. Οἱ Ἀθηναῖοι, κρατοῦντος τοῦ Ἀλκιβιάδου, ψηφίζουσι τὴν ὑποστήριξιν τῶν Ἐγεσταίων Γ' 420.
—	—	10-11 Μαΐου. Τὸ ἄγος τῶν Ἐρμοκοπιδῶν ἐν Ἀθήναις Γ' 428 κ. ἔ.
—	—	Ἰούνιος. Ὁ Ἀλκιβιάδης καταγγέλλεται ἐπὶ ἑταίρῳ μισῶσι τῶν μυστηρίων Γ' 431 κ. ἔ.
—	—	Ἰούλιος. Ἀπόπλους τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου εἰς Σικελίαν Γ' 436.
91, 2.	—	Κατάπλους τοῦ στόλου εἰς τὸ Ῥήγιον. Οἱ Ἀθηναῖοι καταλαμβάνουσι τὴν Νάξον καὶ τὴν Κατάνην Γ' 440 κ. ἔ.
—	—	Τέλη Ἰουλίου. Νέαι καταγγελίαι καὶ συλλήψεις ἐν Ἀθήναις. Πείσανδρος Γ' 443 κ. ἔ.
—	—	Ἀνάκλησις καὶ καταδίκη τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 442 κ. ἔ., 446.
—	—	Περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας τῆς κωμωδίας διὰ ψηφίσματος τοῦ Συρακοσίου Γ' 448.
—	—	Φθινόπωρον. Οἱ Ἀθηναῖοι πλέουσι διὰ τῆς Ἰμέρας εἰς τὴν Ἐγεσταν, ἐκεῖθεν δ' εἰς τὸν λιμένα τῶν Συρακουσῶν (τὸν Νοέμβριον). Ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς Μεσσήνης καὶ διαχείμασις παρὰ Νάξον Γ' 451 κ. ἔ.
—	—	Χεῖμων. Ὁ Ἐρμοκράτης ὀχυρόναι τὰς Συ-

'Ολυμπ.'

π X.

91, 2.

415.

ρακούσας. Πρεσβεῖαι τῶν Συρακουσίων εἰς Πελοπόννησον, Καμάριναν καὶ Καρχηδόνα Γ' 454 κ. έ.

—

414.

ἮΟ Ἀλκιβιάδης φεύγει διὰ Θουρίων, Ἦλιδος καὶ ἮΑργους εἰς Σπάρτην Γ' 465 κ. έ. ἮΕαρ. ἮΕπιδρομαὶ Ἀθηναίων εἰς τὴν Συρακουσίαν καὶ ἐπίθεις ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν Γ' 460 κ. έ.

—

—

Μάρτιος. Διδασκαλία τῶν ἮΟρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους Γ' 449.

—

—

Μαῖος. ἮΟ Λακεδαιμόνιος Γύλιππος ἀποστέλλεται μετὰ μικρᾶς στρατιᾶς εἰς τὴν Σικελίαν Γ' 468 κ. έ.

—

—

ἮΙούνιος Αἰ. ἮΕπιπολαὶ ἐκπολιορκοῦνται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Στρατήγιον αὐτῶν παρὰ τὸ Λάβδαλον, σταθμὸς τοῦ στόλου παρὰ τὴν Θάφρον. Τὸ φρούριον Συκῆ. Πολιορκητικαὶ ἐργασίαι καὶ νικηφόροι ἀγῶνες τῶν Ἀθηναίων. Θάνατος τοῦ Λαμάχου. Διαπραγματεύσεις περὶ παραδόσεως τῶν Συρακουσῶν. Κατάλυσις ἮΕρμοκράτους ὑπὸ δημοκρατικῶν Γ' 461 κ. έ.

91, 3.

—

ἮΘέρος. Μοῖρα αὐτικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Πυθόδωρον ἐπιχειρεῖ ἀποβάσεις εἰς τὴν Λακωνικὴν Γ' 510.

—

—

ἮΙούλιος. ἮΟ Γύλιππος ἐν Ἦμέρα, φθάνει εἰς Συρακούσας, ἐπιτίθεται αἰφνιδίως ἐναντίον τῶν ἐν Λαβδάλῳ Ἀθηναίων Γ' 470 καὶ παρακωλύει τὸν περικλεισμὸν τῶν Συρακουσῶν. ἮΟ Νικίας ἐπιτειχίζει τὸ Πλημύριον Γ' 473, ὅπερ κυριεύει ὁ Γύλιππος (τὸν ἮΙούλιον) Γ' 478.

—

—

Φθινόπωρον. Οἱ Ἀθηναῖοι, συμμαχοῦντες μετὰ τοῦ Περδίκκου, πολεμοῦσι τοὺς Ἀμφιπολίτας Γ' 399.

—

—

Χειμῶν. ἮΟ Νικίας ζητεῖ παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἐνίσχυσιν καὶ ἄφεσιν ἀπὸ τῆς στρατηγίας Γ' 475.

—

—

Δεκέμβριος. ἮΟ Εὐρυμέδων ἀποστέλλεται μετὰ δέκα τριήρων εἰς Συρακούσας Γ' 476

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
91, 3.	413.	Χειμών. Ἀπόφασις τῶν Πελοποννησίων περὶ τοῦ πολέμου Γ' 510.
—	—	Ἑαρ. Εἰςβολὴ Ἄγιδος εἰς Ἀττικὴν. Κατάληψις Δεκελείας Β' 511 κ. έ., 519.
—	—	Ιούνιος. Θοῤ᾽ακες μισθοφόροι ἐπιτίπτουσι κατὰ τῆς Μινκαλησσοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Γ' 509.
—	—	Ἰούλιος. Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἡττᾶται ἐν τῷ λιμένι τῶν Συρακουσῶν Γ' 479.
91, 4.	—	Αὐγούστος. Ὁ Δημοσθένης καταπλέει εἰς τὴν Σικελίαν μετὰ ἐβδομήκοντα καὶ τριῶν νέων τριήρων. Ἀτυχής ἐπίθεσις ἐναντίον τῶν Ἐπιπολῶν Γ' 480 κ. έ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποφασίζουσι τὴν ἀποχώρησιν (27 Αὐγούστου) καὶ ἡττῶνται κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν (30 Αὐγούστου) Γ' 486 κ. έ.
—	—	Σεπτέμβριος. Νέα ἡττα ἐν τῷ λιμένι (1 Σεπτεμβρίου). Ἀποχώρησις κατὰ γῆν (3 Σεπτεμβρίου). Συμπλοκαὶ παρὰ τὸ Ἀκραῖον λέπας (6-8 Σεπτεμβρίου). Ἡ ὀπισθοφυλακία ὑπὸ τὸν Δημοσθένην περικλείεται παρὰ τὸ Πολυζήλειον. Τελεία ἡττα καὶ παράδοσις Νικίου παρὰ ποταμὸν Ἀσσίναρον (10 Σεπτεμβρίου). Ἑπτακισχίλιοι αἰχμαλῶται ἐν λατομίαις. Θανάτωσις Δημοσθένους καὶ Νικίου Γ' 487 κ. έ.
—	—	Ἀνάρρησις Ἀρχελάου βασιλέως Μακεδονίας (413-399 π. Χ) Γ' 662. Ε' 40, 269.
—	—	Χειμών. Ἀποστασία τῶν Θουρίων. Δυσἀρέσκεια τῶν συμμάχων Γ' 503 κ. έ., 513 κ. έ. Εἰςπραξις εἰκοστῆς ἀντὶ τῶν φρόρων Γ' 514, 517.
—	—	Ἡ Χίος καὶ αἱ Ἐρυθραὶ συμμαχοῦσι μετὰ τοῦ Τισσαφέρνηος καὶ τοῦ Φαρναβάζου. Πρεσβεῖαι τοῦ Τισσαφέρνηος καὶ τοῦ Φαρναβάζου προτείνουσι βοήθειαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους Γ' 508 κ. έ., 521, 529.
—	—	Χειμών. Πολιτικὴ μεταβολὴ ἐν Ἀθήναις. Πρόβουλοι Νέαι παρασκευαί. Καθολικὴ ἀμνηστία. Ὁχύρωσις Σουνίου Γ' 515 κ. έ.
—	—	Χειμών. Ὁ Ἅγις, συμμαχῶν μετὰ Βοιωτῶν,

Ὀλυμπ.

π. Χ.

91, 4.

412.

92, 1.

ἐπιχειρεῖ ἀπὸ τῆς Δεκελείας ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Ἡράκλειαν, τὴν Φθιώτιν, τὴν Εὐβοίαν Γ' 519 Ἡ Χίος καὶ αἱ Ἐρυθραὶ προσλαμβάνονται εἰς τὴν πελοποννησιακὴν συμμαχίαν. Παρασκευαῖ τοῦ στόλου χάριν τοῦ ἐν Ἰωνίᾳ πολέμου Γ' 524.

Ἐαρ. Ὁ πελοποννησιακὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἄγιν ἀποκλείεται ὑπὸ στόλον ἀθηναϊκοῦ ἐν τῷ Πειραιῶ τῆς Κορινθίας Γ' 523. Ὁ Ἀλκιβιάδης μετὰ πέντε σπαρτιατικῶν πλοίων ἀποβιβάζεται εἰς Χίον. Ἀποστασία τῆς Χίου, τῶν Ἐρυθρῶν καὶ τῶν Κλαζομενῶν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ἰωνικὸς πόλεμος Γ' 525 κ. ἐ. Ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ τὸν Στρομβιχίδην ἀποστέλλεται εἰς Ἰωνίαν. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐν Μιλήτῳ. Συνθήκη μεταξὺ Περσῶν καὶ Λακεδαιμονίων Γ' 526 κ. ἐ.

Θέρους. Ὁ πελοποννησιακὸς στόλος, ἀπαλλαγείς τοῦ ἀποκλεισμοῦ, πλέει εἰς τὴν Ἰωνίαν. Ἀποστασία τῆς Λέσβου. Ἐξωσις τῶν ἀριστοκρατικῶν ἐκ Σάμου Γ' 530 κ. ἐ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνακτῶσι τὴν Μυτιλήνην καὶ τὰς Κλαζομενάς δημοῦσι τὴν Χίον, ἀποστέλλουσι νέον στόλον ὑπὸ τὸν Φρύνιχον εἰς τὴν Ἰωνίαν. Νίκη αὐτῶν κατὰ θάλασσαν παρὰ τὴν Μίλητον (τὸ φθινόπωρον) Γ' 531 κ. ἐ.

Φυγὴ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ δύναμις αὐτοῦ παρὰ τῷ Τισσαφέρνηι ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν Γ' 536 κ. ἐ. Διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἐν τῷ πρὸ τῆς Σάμου στρατοπέδῳ Ἀθηναίων ὀλιγαρχικῶν Γ' 240 κ. ἐ.

Ἰανουάριος. Διδασκαλία τῆς Λυσιστράτης τοῦ Ἀριστοφάνους Γ' 543.

Ὁ Πείσανδρος ἀποστέλλεται ἐκ Σάμου εἰς Ἀθήνας χάριν διαπραγματεύσεων Γ' 542.

Καθαίρεσις τοῦ Φρυνίχου ἀπὸ τῆς στρατηγίας Γ' 545.

411.

Ἰανουάριος. Ὁ Λίχας καὶ ὁ Ἀντισθένης,

'Ολυμπ.

π. Χ.

92, 1.

411.

εὐρισκόμενοι μετὰ σπαρτιατικοῦ στόλου ἐν Κνίδῳ, ἔρχονται εἰς λόγους πρὸς τὸν Τισσαφέρην. Ὁ Λακεδαιμόνιος Ἀστύνοχος νικᾷ τὸν Ἀθηναῖον στρατηγὸν Χαρμῖνον καὶ κυριεύει τὴν Ῥόδον Γ' 547 κ. ἔ.

Φεβρουάριος. Ἀπρακτοὶ διαπραγματεύσεις τοῦ Πεισάνδρου μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ Τισσαφρόνους ἐν Μαγνησίᾳ Γ' 549.

Τρίτη συνθήκη περὶ χρηματικῆς χορηγίας μεταξύ Σπάρτης καὶ Περσίας Γ' 551.

Ὀλιγαρχικαὶ σκευωρίαι ἐν Ἀθήναις. Θηραμένης καὶ Ἀντιφῶν Γ' 553 κ. ἔ.

Μάρτιος. Ἐπιστροφὴ τοῦ Πεισάνδρου. Κατάλυσις τῆς δημοκρατίας. Βουλὴ τῶν τετρακοσίων Γ' 558 κ. ἔ.

Ἐπίθεις τοῦ Ἀγίδος ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Ἀποστολὴ πρέσβων περὶ εἰρήνης εἰς Σπάρτην Γ' 560 κ. ἔ., 569.

Μάρτιος. Ὁ Σπαρτιάτης Δερκυλλίδας κυριεύει τὴν Ἀβυδὸν καὶ τὴν Λάμψακον Γ' 590.

Ἀπρίλιος. Δημοκρατικὴ ἀντίδρασις παρὰ τῇ ἀθηναϊκῇ ἐν Σάμῳ στρατιᾷ. Ἐκκινήσεις τῶν ἀριστοκρατικῶν τῆς Σάμου. Ὁ Θρασύβουλος καὶ ὁ Θρασύλλος στρατηγοὶ Γ' 562 κ. ἔ.

Ἀπρίλιος. Ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐκλεχθεὶς στρατηγὸς ἐν Σάμῳ, δεξιούται τοὺς πρέσβεις τῶν ὀλιγαρχικῶν Γ' 565 κ. ἔ. Συμμαχία μετὰ τοῦ Ἀργούς Γ' 570, 588.

Ῥῆξις μεταξύ τῶν Πελοποννησίων καὶ τοῦ Τισσαφρόνους, ὅστις μεταβαίνει πρὸς τὸν κατὰ τὰ νότια παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας φοινικικὸν στόλον Γ' 569 κ. ἔ., 589.

Ἀπρίλιος. Τὸ Βυζάντιον καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων Γ' 591, 602.

Μαῖος. Διχόνοια μεταξύ τῶν τετρακοσίων. Κτίσις ὀχυρωμάτων ἐν Πειραιεῖ. Πρεσβεία τῶν ὀλιγαρχικῶν εἰς Σπάρτην Γ' 572 κ. ἔ. Φόνος τοῦ Φρυνίχου Γ' 575, 586.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		Στάσις σωφρόνων ἐν Πειραιεῖ Γ' 576.
92, 1.	411.	Ἰούνιος. Ὁ ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων νικᾷ τοὺς Ἀθηναίους παρὰ τὸν Ὠρωπόν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβάλλουσι τὴν Εὐβοίαν Γ' 577 κ. ἐ.
—	—	Ἰούνιος. Κατάλυσις τῶν τετρακοσίων Γ' 579 κ. ἐ.
—	—	Ἰούλιος. Νέον πολίτευμα. Οἱ πεντακισχίλιοι. Κατάργησις τῶν μισθοφόρων. Ἀναθεώρησις τῶν νόμων διὰ τῶν νομοθετῶν Γ' 580 κ. ἐ., 660. Ἀποστολὴ πρεσβείας εἰς Σάμον. Ἀνάκλησις τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 580. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβάλλουσι τὴν Οἰνόνην. Φόνος τοῦ Ἀντιφῶντος Γ' 582 κ. ἐ.
92, 2.	—	Θέρος. Ὁ Ἀλκιβιάδης καθυποτάσσει τὰς πόλεις τῆς Καρίας. Ὁ ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων Μίνδαρος συμμαχῶν μετὰ τοῦ Φαρναβάξου ἡττᾶται παρὰ τὴν Ἄβυδον παρὰ τοῦ Θρασυβούλου τὸν Ἰούλιον).
—	—	Ὁ στόλος τοῦ Ἀγησανδρίδου ναυαγεῖ παρὰ τὸν Ἄθω Γ' 588 κ. ἐ.
—	—	Ὀκτώβριος. Νέα νίκη τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὴν Ἄβυδον ὑπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην Γ' 592 κ. ἐ.
—	—	Χειμῶν. Αἰχμαλωσία τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν Σάρδεσι Γ' 594.
—	—	Χειμῶν. Ὁ Θρασύλλος ἐπιστρέφει εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀποκρούει ἐπίθεσιν τοῦ Ἀγιδος Γ' 600.
—	—	Διαγόρας ὁ Μήλιος τιμωρεῖται ὡς ἄθεος Δ' 92.
—	410.	Φεβρουάριος. Νίκη τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὴν Κύζικον. Ἐπάνοδος εἰς τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα· εἰσαγωγή τῶν μισθοφόρων καὶ πάλιν Γ' 597. Ψήφισμα τοῦ Διοφάντου Γ' 587, 597. Ἀπόκρουσις τῆς περὶ εἰρήνης πρεσβείας τῶν Λακεδαιμονίων ὑπὸ Κλεοφῶντος Γ' 598.
—	—	Ἑαρ. Εἰκοστὴ παρὰ τὴν Χρυσόπολιν. Ὁ Θρασύλλος κυριεύει τὴν Κολοφῶνα καὶ τὸ

Ὀλυμπ.	π. X.	
		Νότιον Γ' 599 κ. έ. Καθαίρεσις τοῦ Ἐρ- μοκράτους Γ' 613.
92, 2.	410.	Θέρος. Ὁ Θρασύλλος, ήτηθείς ὑπὸ τοῦ Τι- σαφέρονος παρὰ τὴν Ἔφεσον, ἐνοῦται μετ' 'Αλκιβιάδου παρὰ τὸν Βόσπορον Γ' 601.
—	—	'Ανάρρησις Εὐαγόρου τοῦ βασιλέως τῆς Κύ- πρου Γ' 630.
92, 3.	409.	Θέρος. Ὁ Ἀλκιβιάδης καταλαμβάνει τὴν Χαλκηδόνα διὰ συνθήκης μετὰ τοῦ Φαρ- ναβάζου, ἔπειτα δὲ τὴν Σηλυμβρίαν Γ' 603.
—	—	Στρατεῖαι Ἀννίβου ἐν Σικελίᾳ Γ' 499, 613.
—	—	Φθινόπωρον. Ἐκπολιόρησις τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου. Διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Φαρναβάζου. Ὁ Θρασύβουλος ὑποτάσσει τὰς θρακικὰς πόλεις Γ' 607. Δ' 206. Ε' 479. Νέα εἰσαγωγή τῶν φό- ρων Γ' 514.
92, 4.	—	Οἱ Λακεδαιμόνιοι κηρύττουσι καὶ πάλιν τὴν Πύλον καὶ οἱ Μεγαρεῖς τὴν Νίσαιαν Γ' 607. Δ' 44.
—	—	Φθινόπωρον. Πρεσβεῖαι τῶν Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων εἰς τὰ Σοῦσα Γ' 612 κ. έ.
—	408.	Ἔαρ. Κῦρος ὁ νεώτερος, κάρανος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Γ' 614 κ. έ.
—	—	Διδασκαλία τοῦ Πλούτου τοῦ Ἀριστοφάνους Γ' 610.
—	—	Ἰούνιος. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐν Ἀθήναις, αὐτο- κράτωρ στρατηγὸς Γ' 608 κ. έ.
—	—	Σεπτέμβριος. Πομπῆεις Ἐλευσίνα Γ' 610 κ. έ.
93, 1.	—	Φθινόπωρον. Ὁ Λύσανδρος ναύαρχος Γ' 617 κ. έ. Πλέει μετὰ ἑβδομήκοντα τρι- ήρων εἰς τὴν Ἔφεσον καὶ συνδέει σχέσεις πρὸς τὰς ὀλιγαρχικὰς φατρίας καὶ πρὸς τὸν Κῦρον Γ' 619 κ. έ.
—	—	Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀποστέλλεται μετὰ στόλου. Στρατήγιον ἐν Σάμῳ. Ἀποκλεισμός τῆς 'Εφέσου Γ' 627 κ. έ.
—	—	Ἡ Ῥόδος κοινὴ πολιτεία Ε 136.
—	407.	Ὁ Ἀντίοχος ήττᾶται ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου παρὰ τὸ Νότιον Γ' 627 κ. έ.

'Ολυμπ. 93, 2.	π. Χ. 407.	Καθαίρεσις τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ὁ Κόνων στρατηγὸς Γ' 629 κ. έ.
—	406.	Καλλιμαχίδας ὁ ἐν τῇ ναυμαχίᾳ διάδοχος τοῦ Λυσάνδρου παρορμᾷ τοὺς Ἰωνας εἰς συμμετοχὴν τοῦ πολέμου, κυριεύει τὴν Τέων καὶ Μήθυμναν καὶ αποκλείει τὸν Κόνωνα μετὰ τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ἐν τῷ λιμένι τῆς Μυτιλήνης Γ' 631 κ. έ.
93, 3.	—	Θέρους. Οἱ Ἀθηναῖοι συγκροτοῦσι διὰ τῶν τελευταίων πόρων νέον στόλον ἑκατὸν πενήκοντα πέντε τριήρων Γ' 633 κ. έ.
—	—	Σεπτέμβριος. Μάχη παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας Γ' 635 κ. έ. Προτάσεις τῶν Λακεδαιμονίων περὶ εἰρήνης ἀποκρούονται παρὰ τῶν Ἀθηναίων Γ' 637.
—	—	Ὀκτώβριος. Καθαίρεσις, κατηγορία καὶ καταδίκη τῶν στρατηγῶν Γ' 639 κ. έ.
—	—	Ἀπελευθέρωσις τῆς Λέσβου. Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἄδρανεῖ παρὰ τὴν Σάμον Γ' 650 κ. έ.
—	—	Πρεσβεία τοῦ Κύρου καὶ τῶν ἰωνικῶν πόλεων εἰς Σπάρτην Γ' 650 κ. έ.
—	—	Δεκέμβριος. Ὁ Λύσανδρος ἐπιστολεὺς Γ' 651.
—	—	Θάνατος τοῦ Εὐριπίδου ἐν Πέλλᾳ Δ' 108.
—	—	Θάνατος τοῦ Σοφοκλέους Γ' 661. Δ' 96.
—	—	Ἰανουάριος. Διδασκαλία τῶν Βατραχῶν τοῦ Ἀριστοφάνους Γ' 664, Δ' 140.
—	—	Ἔαρ. Ὁ Λύσανδρος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Κύρου (τὸν Φεβρουάριον) παρασκευάζει τριήρεις διὰ περσικῶν χρημάτων, καταλύει τὴν δημοκρατίαν ἐν Μιλήτῳ (τὸν Μάρτιον), ἐπιχειρεῖ ἀποβάσεις ἐν Αἰγίνῃ καὶ Ἀττικῇ καὶ καταλαμβάνει τὴν Λάμψακον Γ' 652 κ. έ.
93, 4.	—	Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ τὸν Κόνωνα ἐν τῷ Ἑλληςπόντῳ. Ἡ παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου προταθεῖσα βοήθεια ἀποκρούεται Γ' 653 κ. έ.
—	—	Αὔγουστος. Μάχη παρὰ τοὺς Αἰγὸς ποταμούς. Ὁ Κόνων διαφεύγει. Τὰ πλη-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	ρώματα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου φρονεύον- ται Γ' 656 κ. έ. Δ' 13.
93, 4.	405.	Ὀλιγαρχικαὶ σκευωρίαι ἐν Ἀθήναις Γ' 659 κ. έ. Κατάστασις τῶν πέντε ἐφόρων. Ψή- φισμα τοῦ Πατροκλείδου περὶ ἀμνηστίας Γ' 669 κ. έ.
—	—	Φθινόπωρον. Ὁ Λύσανδρος πρὸ τοῦ Πει- ραιῶς. Οἱ βασιλεῖς Ἄγισ καὶ Πανσανίας ἐν Ἀττικῇ. Ἀποκλεισμός τῶν Ἀθηνῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν. Ὁ Λύσανδρος πολιορκεῖ τὴν Σάμον Γ' 672 κ. έ.
—	—	Πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων φέροντες προτά- σεις εἰρήνης ἀποκρούονται ὑπὸ τῶν ἐφό- ρων ἐν Σέλλασίᾳ Γ' 673.
—	—	Φθινόπωρον. Ὁ Θηραμένης ἀποστέλλεται εἰς Σάμον ὅπως ἔλθῃ εἰς λόγους πρὸς τὸν Λύσανδρον Γ' 675. Θανάτωσις τοῦ Κλεο- φῶντος (τὸν χειμῶνα) Γ' 677
—	—	Θάνατος Δαρείου Β'. Ἀνάρρησις Ἀρταξέρ- ξου Β' Μνήμονος (405-359 π. Χ.) βα- σιλέως τῆς Περσίας Δ' 26 Ὁ Κῦρος μεταβαίνει εἰς Σοῦσα. Ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἰωνίαν. Ἀντιζηλία ἐναντίον τοῦ Τισσα- φρόνους Δ' 202 κ. έ.
—	404.	Ἔαρ. Δευτέρα πρεσβεία Θηραμένους. Συ- σκέψεις Πελοποννησίων ἐν Σπάρτῃ Γ' 677 κ. έ.
—	—	25 Ἀπριλίον. Ἀποδοχὴ τῶν ὄρων τῆς εἰρήνης παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἀποχώρησις τοῦ ἐχθροῦ Γ' 679 κ. έ.
—	—	Νέος φατριαστικὸς ἀνταγωνισμὸς ἐν Ἀθή- ναις. Ὁ Ἀγόρατος μηνύει τοὺς φίλους τοῦ δήμου. Ἐκκλησία ἐν Μουνιχίᾳ. Καταδίκη τῶν κατηγορουμένων. Κάθοδος τῶν φυ- γάδων. Ὁ Κριτίας ἔφορος Γ' 681 κ. έ.
—	—	Ἰούνιος. Ὁ Λύσανδρος ἐν Ἀθήναις. Καθαί- ρεσις τῶν τειχῶν. Κατάστασις τῶν τριακοντα Γ' 687 κ. έ. Δ' 18 κ. έ., 66.
94, 1.	—	Κατάργησις τῆς ἡλιαίας ἐν Ἀθήναις. Δέκα ἄνδρες ἐν Πειραιεῖ Δ' 20.

Ὀλυμπ. 94, 1.	π. Χ. 404.	Λυκόφρων ὁ Φεραῖος νικᾷ τοὺς Λαρισαίους Δ' 542 κ. έ.
—	—	Ὀκτώβριος Σπαρτιατικὴ στρατιὰ καταλαμβάνει τὴν Ἀκρόπολιν Δ' 22 κ. έ.
—	—	Βιοιοπραγίαι τῶν τριάκοντα. Ἐξορία τοῦ Θρασυβούλου καὶ τοῦ Ἀνύτου Δ' 30 κ. έ., 70 κ. έ. Περιορισμὸς τοῦ δήμου εἰς τοῖς-χιλίους. Ἀντίστασις καὶ θανάτωσις τοῦ Θηραμένους Δ' 32 κ. έ.
—	—	Φθινόπωρον. Θάνατος τοῦ Ἀλκιβιάδου Δ' 27 κ. έ. Ὁ Λύσανδρος ἐν Ἀσίᾳ.
—	—	Οἱ Σπαρτιῶται καταλαμβάνουσι καὶ πάλιν τὴν Ἡράκλειαν Δ' 542.
—	403.	Ἰανουάριος Ἡ Φυλὴ καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων φυγάδων ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον, οἵτινες ὑπερασπίζονται αὐτὴν νικηφόροι ἐναντίον τῶν στρατιῶν τῶν τριάκοντα Δ' 45 κ. έ.
—	—	Ἐξέτασις τῆς στρατιᾶς ἐν Ἐλευσίνι καὶ φό-νος τῶν ὑπόπτων Δ' 48 κ. έ.
—	—	Φεβρουάριος. Ἐπανάληψις τοῦ ἀγῶνος ἐν Μουνιζία. Κατάλυσις τῶν τριάκον-τα Δ' 50 κ. έ.
—	—	Μάρτιος. Δεκαδοῦχοι ἐν Ἀθήναις. Οἱ τριά-κοντα ἐν Ἐλευσίνι Δ' 52 κ. έ.
—	—	Ἀπρίλιος. Ὁ Λύσανδρος μετὰ σπαρτιατικῆς στρατιᾶς παρὰ τὴν Ἐλευσίνα Δ' 56.
—	—	Μάϊος. Ὁ βασιλεὺς Πανσανίας ἀποστέλλε-ται παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς τὸν Λύ-σανδρον ὡς διαλλακτῆς Δ' 58.
—	—	Ἰούνιος. Μάχη μεταξὺ Πανσανίου καὶ τῶν περὶ τὸν Θρασύβουλον ἐν Πειραιεῖ Δ' 59.
94, 2.	—	Ἰούλιος. Αὐγουστος. Διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης μεταξὺ τῶν φρατριῶν μεσιτεύοντος τοῦ Πανσανίου. Συνθήκη περὶ διαλλαγῆς, κάθοδος τῶν φυγάδων. Ἀμνηστία. Ἀπο-χώρησις τῶν Σπαρτιατῶν Δ' 61 κ. έ.
—	—	21 Σεπτεμβρίου. Ἐξοδος τοῦ Θρασυ-βούλου εἰς τὰς Ἀθήνας Δ' 63.
—	—	Ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ Εὐκλείδου. Πα-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
94, 2.	403.	λινόρθωσις τῆς δημοκρατίας Δ' 67 κ.έ. Ἐξοδος τοῦ δήμου εἰς τὴν Ἑλευσίνα. Πο- λιορκία καὶ φόνος τῶν τριάκοντα. Ἀμνη- στία ἄνευ ὅρων. Εἰσφοραὶ τῶν πολιτῶν Δ' 68 κ.έ. 170. Νόμοι τοῦ Ἀρχίνου. Κατάστασις τῶν συλλογέων καὶ συν- δίκων. Πρότασις τοῦ Τισαμενοῦ περὶ ἀναθεωρήσεως τῶν πολωνείων νόμων. Κατάστασις πεντακοσίων νομοθετῶν (Νι- κόμαχος) καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν εἴκοσι Δ' 72 κ.έ. Ὁ Ἀριστοφῶν προτείνει κάθαρσιν τοῦ δήμου. Παλινόρθωσις τοῦ Ἀρείου Πάγου. Μεταρρυθμίσις τῶν οἰκονομικῶν ἀρχῶν, τῶν κατὰ τὰ ψηφίσματα καὶ τὴν γραφὴν. Ἀναγραφὴ τῶν νόμων καὶ στῆσις τῶν περιεχουσῶν αὐτοὺς στηλῶν Δ' 75 κ.έ.
—	—	Λόγος τοῦ Λυσίου Κατὰ Ἐρατοσθένους Δ' 170. Ε' 215.
—	—	Καθαίρεσις Λυσάνδρου καὶ ἀποδημία εἰς Λιβύην Δ' 189. Κοινωνικὴ μεταβολὴ ἐν Σπάρτῃ. Αὐξουσα δύναμις ἐφόρων Δ' 192 κ.έ. Δυσαρέσκεια συμμάχων Δ' 199 κ.έ.
—	402.	Παρασκευαί τοῦ Κύρου Λακεδαιμόνιοι ἐπί- κουροι αὐτοῦ ὑπὸ Χειρίσοφον Δ' 205 κ.έ.
94, 3.	401.	Μάρτιος. Ἐξόρισις Κύρου ἐκ Σάρδεων Δ' 208. Ὁ Ξενοφῶν παρὰ Κύρῳ Ε' 184.
—	—	Διδασκαλία τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῶ τοῦ Σοφοκλέους Δ' 98.
—	—	Ἔαρ. Πόλεμος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἑλι- δος (401 - 400 π. Χ.) Ὁ βασιλεὺς Ἅγης εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἑλιν Δ' 227 κ.έ.
94, 4.	—	Σεπτέμβριος. Μάχη παρὰ τὰ Κούναξα. Θάνατος τοῦ Κύρου Δ' 210. Ὁ Τισσαφέρνης κύριος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Δ' 220 κ.έ. Κατά- βασις τῶν μυρίων ὑπὸ τὸν Ξενο- φῶντα Δ' 213 κ.έ. Ε' 185.
—	400.	Μάρτιος Ἀφίξις τῶν μυρίων εἰς Τραπε- ζοῦντα Δ' 215 κ.έ.
—	—	Θέρους. Ἡ Ἑλὶς ὑποτάσσεται εἰς Σπάρτην Δ' 232. Ἡ Ἡράκλεια καταλαμβάνεται

^ο Ολυμπ.	π. Χ.	
95, 1.	400.	καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Δ' 235. Φθινόπωρον. Προδοτικὴ διαγωγή πρὸς τοὺς μυρίους ἐν Βυζαντίῳ Δ' 217 κ. ἐ.
—	399.	Οἱ μύριοι ἐν Θράκῃ παρὰ τῷ Σεύθῃ Δ' 220. Θάνατος τοῦ Ἄγιδος Δ' 236.
—	—	Ἔαρ. Πόλεμος Σπάρτης καὶ Περσίας. Ἰωνικὸς πόλεμος (399-397 π. Χ.) Ὁ Θίβρων ἀποστέλλεται εἰς Ἰωνίαν ἐναντίον Τισσαφέρνους καὶ ἐνοῦται μετὰ τῶν ὑπολειπομένων τῶν μυρίων Δ' 224 κ. ἐ.
—	—	Ἀπρίλιος. Δίκη τοῦ Σωκράτους Δ' 176 κ. ἐ. Ἔξορία τοῦ Ξενοφῶντος Ε' 185.
—	—	Μάϊος. Θάνατος τοῦ Σωκράτους Δ' 181. Ε' 175. Ὁ Πλάτων ἀπέρχεται ἐξ Ἀθηνῶν χάριν ἀποδημιῶν Ε' 189.
95, 2.	—	Ἀνάρρησις Ἀγησιλάου βασιλέως Σπάρτης (399-358 π. Χ.) Δ' 236 κ. ἐ. Ε' 589.
—	—	Ὁ Λακεδαιμόνιος Δερκυλίδας ὁ διάδοχος Θίβρωνος καταλαμβάνει Αἰολίδα καὶ ὁμολογεῖ σπονδὰς πρὸς Φαρνάβαζον Δ' 226.
—	—	Φθινόπωρον. Κατηγορία Ἀνδοκίδου. Καταδίωξις τῶν ἀριστοκρατικῶν ἐν Ἀθήναις. Δ' 174 κ. ἐ.
—	—	Συνομωσία Κινάδωνος ἐν Σπάρτῃ Δ' 242 κ. ἐ.
—	—	Ὁ Φαρνάβαζος ἐν Σούσοις Δ' 244.
—	—	Δολοφονία τοῦ Ἀρχελαίου. Δεκαετὴς σύγχυσις ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 44 κ. ἐ.
95, 3.	398.	Ὁ Φαρνάβαζος λαμβάνει ἐντολὴν νὰ παρασκευάσῃ περσικὸν στόλον. Ὁ Κόνων στρατηγὸς Δ' 247, 285.
—	397.	Ὁ Κόνων ἀποκλείεται ἐν τῷ λιμένι τῆς Κανόνου (397-395 π. Χ.) Δ' 586.
95, 4.	396.	Ἔαρ. Ἐπανάληψις πολέμου Σπάρτης καὶ Περσίας. Ἀθηναῖοι καὶ Θηβαῖοι ἀρνοῦνται νὰ συστρατεύσωσιν. Ὁ Ἀγησίλαος μετὰ τοῦ Λυσάνδρου ἐκστρατεύει ἀπὸ Αἰλίδος εἰς Ἰωνίαν. Σπονδαὶ πρὸς Τισσαφέρην Δ' 551 κ. ἐ.
—	—	Ὁ Λυσάνδρος στέλλεται εἰς τὸν Ἑλλήσποντον Δ' 253.

Ὀλυμπ. 96, 1.	π. Χ. 396.	Θέρως. Ὁ Ἀγησίλαος στρατεύει εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον παραλίας Δ' 256
—	—	Χειμῶν. Παρασκευαῖ τοῦ Ἀγησιλάου ἐν Ἐφέσῳ Δ' 255.
—	395.	Ὁ Κόνων, τοῦ Φαρναβάζου λύοντος τὸν ἀποκλεισμὸν αὐτοῦ, ἀποκτᾷ δύναμιν ἐν Ῥόδῳ Δ' 287 κ. ἑ.
—	—	Ἑαρ. Στρατεῖται Ἀγησιλάου εἰς Λυδίαν καὶ νίκη παρὰ τὸν Πακτωλὸν Δ' 257.
96, 2.	—	Θέρως. Θανάτωσις τοῦ Τισσαφέρνηος Δ' 257. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Τιθραύστης ὁμολογεῖ σπονδὰς πρὸς τὸν Ἀγησίλαον καὶ ἀποστέλλει τὸν Τιμοκράτην μετὰ χρηματικῶν χορηγιῶν εἰς Ἀθήνας, Θήβας, Κόρινθον καὶ Ἄργος Δ' 260 κ. ἑ., 265.
—	—	Εἰσαγωγή καὶ πάλιν τῶν μισθοφορῶν καὶ θεωρικῶν ἐν Ἀθήναις διὰ τοῦ Ἀγυργίου Δ' 340 κ. ἑ. Ε' 170.
—	—	Κορινθιακὸς πόλεμος (395-387 π. Χ.).
—	—	Ἐριδες περὶ συνόρων μεταξὺ τῶν Ὀπουντίων Λοκρῶν καὶ τῶν Φωκέων. Συμμαχία μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν ἐναντίον τῆς Σπάρτης Δ' 266 κ. ἑ.
—	—	Φθινόπωρον. Ὁ Θρασύβουλος μεταβαίνει εἰς Θήβας μετ' ἐπικουρικοῦ στίφους Δ' 268.
—	—	Ὁ Λύσανδρος ἡττᾶται καὶ φονεύεται παρὰ τὴν Ἀλίαρτον Δ' 270.
—	—	Ὁ Πανσανίας ὁμολογεῖ σπονδὰς, ἐγκαταλείπει τὴν Βοιωτίαν καὶ καθαιρεῖται Δ' 274. Ὁ ἀνήλικος Ἀγησίπολις (395-380 π. Χ.) διαδέχεται αὐτὸν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Ἀριστοδήμου Δ' 281. Κορινθιακὴ συμμαχία. Ἡ Κόρινθος, τὸ Ἄργος, ἡ Θεσσαλία καὶ ἄλλαι πόλεις προσχωροῦσιν εἰς Ἀθήνας καὶ Θήβας Δ' 275.
—	—	Οἱ Λαρισαῖοι, ἀνταγωνιζόμενοι πρὸς Λυκόφρονα τὸν Φεραῖον καὶ ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῶν Θηβαίων καὶ Ἀργείων ἐκβάλλουσι τοὺς Λακεδαιμονίους ἐκ τῆς Φαρσάλου καὶ Ἡρακλείας Δ' 276, 543.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
96, 2.	395.	Ἀνάκτισις τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέα ὑπὸ τοῦ Σκόπα Ε' 248.
—	394.	Ἐαρ. Ἀνάκλησις τοῦ Ἀγησιλάου ἐκ τῆς Ἀσίας Δ' 277.
—	—	Ἰούλιος. Ὁ Ἀγησίλαος ἀφίνει ἐλληνικὴν στρατιάν ἐν Ἀσίᾳ καὶ διαπεραιοῦται τὸν Ἑλλήσποντον μετὰ Ἴωνων Δ' 277 κ. ἑ.
—	—	Διχόνοια μετὰ τῶν συμμάχων τῆς περὶ τὴν Κόρινθον συμμαχίας Δ' 279.
—	—	Μάχη παρὰ τὴν Οἰνόνην. Νίκη τῶν Σπαρτιατῶν ὑπὸ τὸν Ἀριστόδημον παρὰ τὴν Νεμέαν Δ' 281 κ. ἑ.
96, 3.	—	Αὐγουστος. Νίκη τοῦ Κόνωνος παρὰ τὴν Κνίδον Δ' 288.
—	—	Τειχοδομία ἐν Ἀθῆναις Δ' 268.
—	—	Ὁ Ἀγησίλαος ἐν Βοιωτίᾳ (14 Αὐγούστου). Μάχη παρὰ τὴν Κορώνειαν Δ' 283. Ε' 185.
—	—	Ἀποστασία τῶν πόλεων τῆς Ἰωνίας ἀπὸ τῆς Σπάρτης Δ' 289. Ὁ Εὐαγόρας, συμμαχῶν μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Λιγυπτίων, καθυποτάσσει σύμπασαν τὴν Κύπρον καὶ περιέρχεται εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Περσίαν. Κυπριακὸς πόλεμος (394-385 π. Χ.). Δ' 333 κ. ἑ., 347.
—	—	Φθινόπωρον. Ἐπάνοδος τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Σπάρτην Δ' 289.
—	393.	Χεიმῶν. Τιμητικὸν ψήφισμα Ἀθηναίων χάριν Διονυσίου τυράννου Συρακουσῶν κατὰ πρότασιν τοῦ ποιητοῦ Κινησίου Ε' 242.
—	—	Ἐαρ. ὁ Κόνων γίνεται διὰ στόλου Περσῶν καὶ Φοινίκων κύριος Κυκλάδων, καταλαμβάνει Κύθηρα καὶ πλέει εἰς Ἀθήνας. Ἀνοικοδόμησις τῶν τειχῶν Δ' 289 κ. ἑ., 343. Ἀποστολὴ πρεσβείας ἀθηναϊκῆς εἰς Συρακούσας Δ' 343.
—	—	Θάνατος τοῦ Δεξιλέω, ἐνὸς τῶν πέντε ἱππέων Δ' 344.
96, 4.	—	Διδασκαλία τῶν Ἐκκλησιαζουσῶν τοῦ Ἀριστοφάνους Δ' 341.

Ὀλυμπ. 96, 4.	π. Χ. 392.	Ἔαρ. Σφαγαὶ καὶ κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας ἐν Κορίνθῳ. Ἐνωσις τῶν δημοκρατικῶν μετὰ τοῦ Ἄργους Δ' 292 κ. ἔ.
—	—	Τιρίβαζος ὁ διάδοχος τοῦ Τιθραύστου ἐν Σάρδεσιν Δ' 305 κ. ἔ.
—	—	Θέρος. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῆς Κορίνθου συμμαχοῦσι μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Νίκη αὐτῶν μετὰ τῶν τειχῶν Δ' 294.
97, 1.	—	Πρεσβεία Λακεδαιμονίων ὑπὸ Ἀνταλκίδαν καὶ Ἀθηναίων ὑπὸ Κόνωνα εἰς Σάρδεας. Ὁ Τιρίβαζος συλλαμβάνει Κόνωνα καὶ μεταβαίνει εἰς Σοῦσα Δ' 306 κ. ἔ.
—	391.	Χεῖμων. Ἔαρ. Ὁ Ἰφικράτης δημοὶ τὴν Σικυῶνα καὶ τὸν Φλιοῦντα καὶ ἀνακτίζει τὰ τεῖχη τοῦ ἰσθμοῦ Δ' 295, 372.
—	—	Εἰσαγωγή μισθοφορικῶν στρατιῶν καὶ νέα διάταξις τῶν κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν στρατιὰν δι' Ἰφικράτους Δ' 351 κ. ἔ. 482 κ. ἔ.
—	—	Ἔαρ. Ὁ Στρούθας σατράπης ἐν Σάρδεσιν. Ὁ Λακεδαιμόνιος Θίβρων στέλλεται εἰς Μικρὰν Ἀσίαν κατὰ Περσῶν καὶ φονεύεται μετὰ συμπίσης τῆς στρατιᾶς ὑπὸ Στρούθα ἐπιπεσόντος Δ' 310 κ. ἔ., 322.
—	—	Ὁ Ἀγησίλαος καὶ ὁ Τελευτίας καταστρέφουσι τὰ τεῖχη τοῦ ἰσθμοῦ καὶ καταλαμβάνουσι τὸ Λέχαιον Δ' 296, 313.
97, 2.	—	Ὁ στρατηγὸς Λακεδαιμονίων Ἐκδικος στέλλεται μετὰ στρατιᾶς κατὰ τῆς Ῥόδου Δ' 311.
—	—	Φθινόπωρον. Πρεσβεία τοῦ Ἀνδοκίδου εἰς τὰ Σοῦσα καὶ λόγος αὐτοῦ Περὶ εἰρήνης ἐν Ἀθήναις Δ' 314 κ. ἔ.
—	390.	Ὁ Τελευτίας περιπλέει τὸ Αἰγαῖον, καταλαμβάνει τὴν Σάμιον καὶ συλλαμβάνει δέκα αἰτιατὰς τριήρεις Δ' 318.
—	—	Ἔαρ. Ὁ Θρασύβουλος μετὰ στόλου ἐν τῷ Θρακίῳ πελάγει κυριεύει τὸ Βυζάντιον, τὴν Χαλκιδόνα καὶ τὴν Λέσβον Δ' 318.
—	—	Θέρος. Ὁ Ἀγησίλαος καταλαμβάνει τὴν χερσόνησον Πείραιον. Πρεσβεία τῶν Θηβαίων περὶ εἰρήνης Δ' 297 κ. ἔ.

Ὀλυμπ. 97, 2.	π. Χ. 390.	Ὁ Ἰφικράτης ἐξολοθρεύει ἐξακοσίους Σπαρτιάτας παρὰ τὴν Σικυῶνα. Ἐπάνοδος τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Σπάρτην Δ' 298 κ. ἐ.
—	—	Πόλεμος Ἀχαιῶν καὶ Ἀκαρνανίας Δ' 301 κ. ἐ.
—	—	Γέννησις τοῦ Αἰσχίνου Ε' 562.
—	389.	Ἐαρ. Ὁ Ἀγησίλαος στρατεύει πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀχαιῶν, κατεχόντων τὴν Καλυδῶνα, ἐναντίον τῶν Ἀκαρνανῶν Δ' 301.
—	—	Ὁ Θρασύβουλος δημοῖ τὰ παραλία τῆς Καρίας καὶ φονεύεται παρὰ τὴν Ἀσπενδον. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἀγύρριος στρατεύει εἰς τὴν Ῥόδον Δ' 320.
—	—	Ἀποστολὴ ἀθηναϊκοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Ἀριστοφάνην εἰς Κύπρον Δ' 349.
97, 4.	—	Λαφυρᾶγωγικὴ στρατεία τοῦ Ἀγησιλάου ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Οἱ Ἀκαρνανῆες προσχωροῦσιν εἰς τὴν σπαρτιατικὴν συμμαχίαν Δ' 302.
—	—	Ὁ Ἀγησίπολις δημοῖ τὴν Ἀργολίδα. Νίκη τῶν Ἀργείων καὶ Ἀθηναίων παρὰ τὴν Οἰνόην Δ' 303.
—	—	Ὁ Λακεδαιμόνιος Ἀναξίβιος ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ Ἰφικράτους παρὰ τὴν Ἀβυδον καὶ φονεύεται Δ' 320. Θάνατος τοῦ Κόωνος ἐν Κύπρῳ Δ' 347.
—	—	Ἀνάρρησις Ἀμύντου Γ' βασιλέως τῆς Μακεδονίας (389-383; 381-369 π. Χ.) Δ' 375, Ε' 45.
—	388.	Ἀγὼν τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Χαβρίαν καὶ Λακεδαιμονίων περὶ Αἰγίνης Δ' 321.
—	—	Ὁ Τελευτίας ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ Πειραιῶς Δ' 321.
—	—	Ὁ Ἀνταλκίδας ναυαρχῶν διαπραγματεύεται πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ δεσπόζει μετὰ ὀγδοήκοντα τριήρων τῆς θαλάσσης Δ' 322 κ. ἐ.
98, 1.	—	Ἰούλιος. Ὀλυμπιακὸς λόγος τοῦ Λυσίου Δ' 348, 359 κ. ἐ.
—	—	Ὁ Χαβρίας ὑποστηρίζει Εὐαγόραν διὰ νικῶν ἐν Κύπρῳ. Ὁ Εὐαγόρας κυριεύει Τύρον

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		καὶ Κιλικίαν Δ' 327, 335, 349 κ. έ.
98, 1.	387.	Πρέσβεις τῶν Ἑλλήνων ἐν Σάρδεσι παρὰ τῷ Τιριβάζῳ Δ' 325.
98, 2.	—	Ἀνταλκίδειος εἰρήνη Δ' 326, 350, 359.
—	—	Συνέδριον ἐν Σπάρτῃ. Οἱ Θηβαῖοι ἀναγκάζονται νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν εἰρήνην ἐγκαταλείποντες τὴν Βοιωτίαν καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἐγκαταλείποντες τὴν Κόρινθον. Οἱ Πέρσαι γίνονται κύριοι τῶν πόλεων τῆς Ἰωνίας Δ' 328 κ. έ.
—	—	Ἀνάρρησις τοῦ Λεύκωνος ἡγεμόνος παρὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον (387-347 π. Χ.) Ε' 160, 276.
—	385.	Πόλεμος Σπάρτης καὶ Μαντινείας Ε' 368 κ. έ.
98, 4	—	Ἡττα Εὐαγόρου ὑπὸ Τιριβάζου καὶ καθυπόταξις τῆς Κύπρου Δ' 336.
—	—	Ἀλωσις Μαντινείας ὑπὸ Ἀγησιπόλιδος καὶ διοικισμὸς αὐτῆς Δ' 370 κ. έ., 510.
—	384.	Στρατεῖται Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Ἡπειρον ἐναντίον τῶν Ἰλλυριῶν Δ' 397.
—	383.	Οἱ ἐκ Φλιοῦντος φυγάδες ἀριστοκρατικοὶ καταγονταὶ ὑπὸ Λακεδαιμονίων Δ' 373 κ. έ.
—	—	Ἐαρ. Πόλεμος Σπάρτης ἐναντίον Ὀλύνθου (383-379 π. Χ.). Πρέσβεις τῶν ἐπὶ Θράκης πόλεων ἐπικαλοῦνται βοήθειαν τῆς Σπάρτης ἐναντίον Ὀλύνθου Δ' 374.
—	—	Συμμαχία Ὀλύνθου μετ' Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν Ε' 350. Παρασκευαῖ ἐν Πελοποννήσῳ, μεταρρύθμισις στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ Δ' 378 κ. έ.
—	—	Ὁ Λακεδαιμόνιος Εὐδαμίδας ἀποστέλλεται εἰς τὴν Θράκην Δ' 381.
99, 2.	—	Γέννησις τοῦ Δημοσθένους Ε' 278.
—	—	Ὁ Φοιβίδας καταλαμβάνει τὴν Καδμείαν συμμαχῶν μετὰ τῶν ἐν Θήβαις ἀριστοκρατικῶν. Σύλληψις καὶ θανάτωσις Ἰσμηνίου Δ' 383 κ. έ., 388, 397. Καταίρεσις Φοιβίδου· ἀποστολὴ τριῶν ἄρμοστών εἰς Θήβας Δ' 385 κ. έ.

Ὀλυμπ	π. Χ.	
99, 2.	382.	Φυγὴ τῶν Θηβαίων δημοκρατικῶν εἰς τὰς Ἀθήνας Δ' 415.
99, 3.	381.	Ὁ Τελενταῖας, ἀποστελλόμενος εἰς βοήθειαν Εὐδαμίδου, πίπτει πρὸ Ὀλύνθου Δ' 394.
99, 4.	—	Ὁ Ἀγησίπολις ἀποστέλλεται μετὰ μεγάλης στρατιᾶς ἐναντίον τῆς Ὀλύνθου Δ' 389.
—	380.	Πολιορκία τοῦ Φλιοῦντος ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου Δ' 391 κ. ἐ.
100, 1.	—	Θέρους. Θάνατος τοῦ Ἀγησιπόλιδος πρὸ τῆς Ὀλύνθου Δ' 394. Διαδέχεται αὐτὸν Κλεόμβροτος Α' (380-371 π. Χ.) Δ' 437.
—	379.	Ἀλωσις τῆς Ὀλύνθου Δ' 394. Ε' 46.
102, 2.	—	Τέλη τοῦ θέρους. Παράδοσις τοῦ Φλιοῦντος Δ' 393.
—	—	Δεκέμβριος. Φόνος τῶν Θηβαίων ὀλιγαρχικῶν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Πελοπίδαν. Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν. Κατάστασις βοιωταρχῶν Δ' 420 κ. ἐ., 425. Οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ Χαβρίας καὶ Δημοφῶν ὑποστηρίζουσι τοὺς Θηβαίους. Παράδοσις τῆς Καδμείας Δ' 425 κ. ἐ. Ἀξιώσεις τῶν Θηβῶν περὶ συμπάσης τῆς Βοιωτίας Δ' 433 κ. ἐ. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἰδρύει τὸν ἱερὸν λόχον Δ' 433. Καταδίωξις τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν Δ' 434.
—	378.	Ἰανουάριος. Ὁ Κλεόμβροτος στρατεύει εἰς τὴν Βοιωτίαν Δ' 437. Ὁ Σφοδρίας, καταλειφθεὶς μετὰ σπαρτιατικῆς φρουρᾶς ἐν Θεσπιαῖς, ἐπιχειρεῖ τόλμημα ἐναντίον Ἀθηνῶν Δ' 438 κ. ἐ., 446. Ἐπικράτησις βοιωτιζόντων ἐν Ἀθήναις Δ' 442.
100, 3.	—	Θέρους. Δευτέρα εἰς Βοιωτίαν στρατεία τῶν Λακεδαιμονίων ὑπὸ τὸν Ἀγησίλαον. Ἀπρακτοὶ ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Ἀποστολὴ ἀθηναϊκῆς βοηθείας ὑπὸ τὸν Χαβρίαν. Ὁ Φοιβίδας, ἀρμοστής ὢν ἐν Θεσπιαῖς, φονεύεται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Δ' 443 κ. ἐ.
—	—	Ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς Ναυσινίκου ἐν Ἀθήναις. Νέα ἀπογραφὴ, συμμο-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		ρίαι, βελτίωσις τῶν κατὰ τὸν στόλον καὶ ἐπισκευὴ τειχῶν Νέα κατὰ θάλασσαν συμμαχία μετ' εἰσφορῶν τῶν συμμάχων. Προσχώρησις Θηβῶν. Συμμαχικὸς στόλος ὑπὸ Χαβρίαν, Τιμόθεον, Καλλίστρατον Δ' 446 κ. έ. Ε' 104 κ. έ.
100, 3.	377.	Τρίτη στρατεία τῶν Λακεδαιμονίων ὑπὸ Ἀγησίλαον Δ' 444, 454.
—	—	Ὁ Μαύσσωλλος δυνάστης ἐν Καρία. Ἡ Ἀλικαρνασὸς πρωτεύουσα αὐτοῦ Ε' 135 κ. έ.
100, 4.	—	Ἡ Εὐβοία προσχωρεῖ εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν Ἀθηναίων καὶ Βοιωτῶν Ε' 340.
—	376.	Τετάρτη στρατεία Λακεδαιμονίων ὑπὸ τὸν Κλεόμβροτον Δ' 446.
101, 1.	—	Σπαρτιατικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Πόλλιν ἐπιχειρεῖ ἀποκλεισμὸν τοῦ Πειραιῶς Δ' 453.
—	—	9 Σεπτεμβρίου. Νίκη Ἀθηναίων παρὰ τὴν Νάξον Δ' 453 κ. έ. Ε' 108.
—	—	Θάνατος τοῦ πατρὸς τοῦ Δημοσθένους. Ἐπιτροπεία αὐτοῦ (376-366 π. Χ.) Ε' 281.
	375.	Ἔαρ. Ὁ Τιμόθεος δηοῖ τὰς παραλίας τῆς Λακωνικῆς καὶ ἐπιφέρει τὴν προσχώρησιν τῶν νήσων τοῦ Ἰονίου πελάγους εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν Δ' 456.
	—	27 Ἰουνίου. Ὁ Τιμόθεος νικᾷ τοὺς Λακεδαιμονίους παρὰ τὴν Ἀλυζίαν Δ' 457.
101, 2.	374.	Εἰρήνη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτίας. Βραδυτέρα προσχώρησις καὶ τῶν Θηβαίων εἰς αὐτὴν Δ' 460 κ. έ.
—	—	Ἐπιθέσεις τῶν Λακεδαιμονίων ἐναντίον τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Κερκύρας, εἰς ἣν στέλλουσι βοήθειαν οἱ Ἀθηναῖοι Δ' 462 κ. έ.
—	—	Ὁ Πελοπίδας νικᾷ τοὺς Σπαρτιάτας παρὰ τὴν Τέγυραν Δ' 464.
—	—	Καταστροφή τῶν Πλαταιῶν ὑπὸ τῶν Θηβαίων Δ' 465.
101, 3.	—	Ἔνωσις τῆς Βοιωτίας ὑπὸ Θήβας Δ' 465, 471. Ε' 113 κ. έ. Διαπραγματεύσεις μετὰ Ἰάσονος τοῦ Φεραίου. Ἰάσων ὁ Φεραῖος γίνεται ταγὸς τῆς Θεσσαλίας

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
101, 3.	373.	καὶ κυριεύει τὴν Φάρσαλον Δ' 542 κ. έ. Θέρος. Ὁ Τιμόθεος, ἀποσταλὲς εἰς τὴν Κέρκυραν, προσελκύει Ἰάσωνα τὸν Φε- ραῖον καὶ Ἀμύνταν τὸν βασιλέα τῆς Μα- κεδονίας εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν καὶ πλέει ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον Δ' 466 κ. έ.
—	—	Αἱματηραὶ στάσεις ἐν Φιγαλείᾳ, Κορίνθῳ καὶ Φλιοῦντι Δ' 504 κ. έ.
101, 4.	—	Σεισμός ἐν Πελοποννήσῳ Δ' 507.
—	—	Νοέμβριος. Ὁ Τιμόθεος καθαιρεθεὶς προσ- έρχεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Περσῶν Δ' 468. Ε' 112.
—	372.	Ἔαρ. Ἰφικράτης ὁ διάδοχος Τιμοθέου λύει τὴν πολιορκίαν Κερκύρας καὶ συλλαμβά- νει ἑννέα σικελικὰς τριήρεις Δ' 469 κ. έ.
—	371.	Ὁ Ἐπαμεινώνδας βοιωτάρχης. Πόλεμος τῶν Θηβαίων ἐναντίον τῶν Φωκέων. Ὁ Κλεόμ- βροτος στρατεύει πρὸς βοήθειαν τῶν Φω- κέων Δ' 465, 480.
—	—	Ἰούνιος. Συνέδριον περὶ εἰρήνης ἐν Σπάρτῃ. Ὑπογραφή τῆς συνθήκης (16 Ἰουνίου). Ἀποκλεισμός τῶν Θηβαίων ἀπ' αὐτῆς καὶ ψήφισις πολέμου ἐναντίον τῶν Θηβῶν Δ' 473. Ε' 113.
102, 2.	—	6 Ἰουλίου. Μάχη παρὰ τὰ Λεῦκτρα. Θάνατος τοῦ Κλεομβρότου, ὃν διαδέχεται ὁ Ἀγησίπολις (371-370 π. Χ.). Ἰάσων ὁ Φεραῖος συμμαχῶν μετὰ τῶν Θηβαίων ἐνεργεῖ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Λακεδαι- μονίων Δ' 487 κ. έ., 549.
—	—	Ἐκνίκησις τῶν Θεσπιῶν καὶ τοῦ Ὀρχομε- νοῦ ὑπὸ τῶν Θηβαίων. Αἱ πόλεις τῆς μέσης Ἑλλάδος, ὥς καὶ ἡ Εὐβοία καὶ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν προσχωροῦσιν εἰς τοὺς Θηβαίους Δ' 498.
—	—	Οἱ Μεσσηνιοὶ καλοῦνται παρὰ Θηβαίων νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Μεσσηνίαν Δ' 501 κ. έ.
—	370,	Ἰάσων ὁ Φεραῖος ἐπιλίπτει κατὰ Ὑαμπό- λεως καὶ καταστρέφει Ἡράκλειαν Δ' 550.
102, 3.	—	Σκυταλισμός ἐν Ἀργεὶ Δ' 506.

Ὀλυμπ.
102, 3.π. Χ.
370.

Διαπραγματεύσεις μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ τῶν πελοποννησιακῶν πόλεων πρὸς ἐπιτήρησιν τῆς εἰρήνης Δ' 508 κ. ἐ. Ε' 114.

Ἀνάκτισις Μαντινείας Δ' 511. Ε' 420.

Κτίσις τῆς Μεγάλης πόλεως. Ἡ Ἀρκαδία ὡς ἐνιαία πολιτεία συμμαχεῖ μετὰ τῶν Θηβαίων Δ' 516 κ. ἐ.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι καταλαμβάνουσι ἀρκαδικὸν Ὀρχομενὸν καὶ ὄχνησιν Ἡραίαν Δ' 518.

Στάσις ἐν Τεγέᾳ Δ' 520 κ. ἐ.

Θέρους. Δολοφονία Ἰάσονος τοῦ Φερραίου, παρασκευαζομένου νὰπέλθῃ εἰς τοὺς Δελφοὺς Δ' 553. Ε' 6, 46.

Τέλη φθινοπώρου. Στρατεῖται Ἀγησίλαου εἰς Ἀρκαδίαν Δ' 522 κ. ἐ.

Χειμῶν. Πρώτη στρατεία τῶν Θηβαίων εἰς τὴν Πελοπόννησον ὑπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ Πελοπίδαν Δ' 524.

369. Χειμῶν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀπειλεῖ τὴν Σπάρτην, καταλαμβάνει τὸ Γύθειον καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν Μεσσηνίαν Δ' 526 κ. ἐ.

Ἀναγέννησις τῆς Μεσσηνίας. Κτίσις τῆς Μεσσήνης Δ' 530, 513.

Συμμαχία μεταξύ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν Ὁ Ἰφικράτης καταλαμβάνει τὸν ἰσθμὸν Δ' 534. Ε' 116.

Ἑαρ. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπιστρέφει εἰς Βοιωτίαν δι' αὐτικῆς χώρας Δ' 535.

Ἀνάρρησις Ἀλεξάνδρου Β' βασιλέως τῆς Μακεδονίας (369-368 π. Χ.) Ε' 47.

Οἱ Ἀρκάδες κυριεύουσι τὴν Πελλήνην. Οἱ Ἀργεῖοι προσβάλλουσι τὸν Φλιοῦντα Δ' 537.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ὑποστηρίζονται ὑπὸ τῶν Μεγαρέων, Κορινθίων, Ἐπιδαυρίων, Συρακουσίων καὶ ἄλλων Δ' 537 κ. ἐ.

102, 4.

Θέρους. Δευτέρα στρατεία τῶν Θηβαίων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐκβιάζει τὴν διὰ τῶν στενῶν τοῦ ἰσθμοῦ διάβασιν, κυριεύει τὴν Σικυῶνα, ἐπιχειρεῖ μάτην ἐπιθέσεις ἐναν-

Όλυμπ.

π. Χ.

102, 4.

369.

τίον τῆς Πελλήνης, τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τῆς Κορίνθου Δ' 539

Φθινόπωρον. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπιστρέφει εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ καίθαιρεται Δ' 540.

Ἀλέξανδρος ὁ τύραννος τῶν Φερῶν. Οἱ Ἀλευάδαι καλοῦσιν ἐναντίον αὐτοῦ Ἀλέξανδρον Β' τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας, ὅστις καταλαμβάνει τὴν Λάρισαν καὶ τὴν Κρανῶνα Δ' 554 κ. ἔ.

Στρατεῖται τοῦ Πελοπίδου εἰς Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν. Ἀπελευθέρωσις τῆς Λαρίσης, διάλυσις τῶν περὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας ἐρίδων. Αἰχμαλωσία τοῦ Πελοπίδου. Συμμαχία μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραιίου Δ' 555 κ. ἔ. Ε' 47 κ. ἔ.

Λυκομήδης δημαγωγὸς ἐν Ἀρκαδίᾳ. Δυσμένεια ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Ἔρις μεταξὺ Ἀρκαδίας καὶ Ἡλίδος Δ' 560.

368.

Στρατεῖται τῶν Θηβαίων πρὸς βοήθειαν τῶν Θεσσαλῶν ὑπὸ τὸν Κλεομένην Δ' 557.

Ὁ Φιλίσκος ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀριοβαρζάνου, διεξάγει ἐν Δελφοῖς διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης. Οἱ Σπαρτιάται λαμβάνουσιν ἐπικουρίαν παρὰ τῶν Περσῶν Δ' 561 κ. ἔ. Ε' 118.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι κυριεύουσι τὰς Καρύας καὶ νικῶσιν Ἀρκάδας καὶ Ἀργεῖους Δ' 564.

Ὁ ἱατρὸς, φιλόσοφος καὶ ἀστρονόμος Εὐξος ἰδρύει σχολὴν ἐν Κυζίκῳ Ε' 230.

103, 1.

Ὁ Μεσσήνιος Δαμίσκος νικᾷ ἐν Ὀλυμπίᾳ Δ' 579.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐκλεχθεὶς καὶ πάλιν στρατηγὸς στρατεύει εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐλευθερώνει τὸν Πελοπίδαν καὶ ὁμολογεῖ σπονδὰς μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Δ' 558.

Προσβεία τῶν Θηβαίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων εἰς τὰ Σοῦσα. Ἀναγνώρισις τῆς αὐτονομίας τῆς Μεσσηνίας. Αἱ Ἀθη-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		ναι ὑποβάλλονται εἰς τὴν περσικὴν προ- στασίαν Δ' 566 κ. έ. Ε' 118.
103, 1.	368.	Ἀνάρρησις Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας (368-365 π. Χ.) Ὁ Φίλιππος ὁμῆρος ἐν Θήβαις Ε' 47 κ. έ., 51.
—	—	Ὁ Ἰφικράτης καταπολεμεῖ τὴν Ἀμφίπολιν (368-365 π. Χ.) Ε' 60, 159 καὶ ὑποστη- ρίζει τὴν βασιλίσσαν τῆς Μακεδονίας Εὐ- ρυδίκην Ε' 48.
103, 2.	367.	Συνέδριον ἐν Θήβαις Δ' 571.
—	—	Τρίτη στρατεία τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀποκατάστα- σις τῆς δημοκρατίας ἐν Σικυῶνι Δ' 573.
—	—	Ὁ Τιμόθεος, στρατηγὼν καὶ πάλιν, ὑποστη- ρίζει ἀποστασίαν Ἀριοβαρζάνου Ε' 118.
—	—	Ἀνάρρησις Διονυσίου Β' τυράννου τῶν Συ- ρακουσῶν (367-357 π. Χ.) Ὁ Πλάτων ἐν Συρακούσαις Ε' 190 κ. έ., 272.
—	366.	Οἱ Θηβαῖοι κυριεύουσι τὸν Ὠρωπὸν καὶ τὴν Εὐβοίαν Δ' 575. Ε' 340.
—	—	Κατηγορία καὶ ἀπολογία τοῦ Καλλιστρά- του Ε' 121.
—	—	Θάνατος Λυκομήδους Δ' 583. Ε' 122.
103, 3.	—	Χωριστὴ εἰρήνη μεταξὺ Κορίνθου, Φλιοῦν- τος καὶ Θηβῶν Δ' 577.
—	—	Ὁ Δημοσθένης ἐνηλικιωθεὶς μαθητεύει παρὰ τῷ Ἰσαίῳ Ε' 284.
—	365.	Ἐκρηξις πολέμου μεταξὺ Ἀρχαδίας καὶ Ἡλίδος. Συμμαχία Ἡλείων καὶ Λακε- δαιμονίων. Οἱ Ἀρχάδες ἀπειλοῦσι τὴν Ὀλυμπίαν Δ' 579. Ε' 420.
—	—	Ὁ Τιμόθεος κυριεύει μετὰ δεκάμηνον πο- λιορκίαν τὴν Σάμον, ἣτις καταλαμβάνε- ται ὑπὸ Ἀθηναίων κληρούχων, καὶ κατα- λαμβάνει τὸν Σηστόν καὶ τὴν Κριθώτην Ε' 578 κ. έ.
—	—	Στρατεία Λακεδαιμονίων ὑπὸ Ἀρχίδαμον ἐναντίον τῆς Ἀρχαδίας Δ' 578 κ. έ.
—	—	Ἀνάρρησις Περδίκκου Γ' βασιλέως Μακε- δονίας (365-359 π. Χ.) Ε' 50, 351.

'Ολυμπ. 103, 3.	* π. Χ. 364.	Ὁ Τιμόθεος κυριεύει τὴν Μεθώνην, τὴν Πύδναν καὶ τὴν Ποτίδαιαν Ε' 120 καὶ πολιορκεῖ τὴν Ὀλυνθον Ε' 351.
104, 1	—	Ἰούλιος. Οἱ Ἀρκάδες τελοῦσι τὰ Ὀλύμπια, ἀποκρούουσι τοὺς εἰσρομῶντας Ἡλείοις καὶ καταλαμβάνουσι τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἱεροῦ. Ἀριστοκρατικὴ ἀντίδρασις ἐν Μαντινείᾳ· ῥῆξις Ἀρκάδων Δ' 580 κ. ἐ.
—	—	Θέρος. Ὁ Πελοπίδας νικᾷ καὶ πίπτει παρὰ τὴν Φάρσαλον Δ' 589.
—	—	Δίκη τοῦ Δημοσθένους ἐναντίον τῶν ἐπιτρόπων (364-361 π. Χ.). Ἀναγκάζεται νᾶναλάβῃ τριηραρχίαν. Λόγοι αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Ἀρόβου Ε' 285 κ. ἐ.
—	363.	Αἱ Θῆβαι πηγνύουσι στόλον. Προσχώρησις αὐτῶν εἰς Ῥόδον, Χίον καὶ Βυζάντιον. Ὁ Ἐπαμεινώνδας πλέει δι' Αἰγαίου Δ' 586 κ. ἐ.
104, 2.	—	Συνέδριον Ἀρκάδων περὶ εἰρήνης ἐν Τεγέᾳ. Ἀτυχὴς ἐπιθεσις ἐναντίον αὐτῆς ὑπὸ τῶν μετὰ τῆς θηβαϊκῆς στρατιᾶς ἠνωμένων δημοκρατικῶν Δ' 584 κ. ἐ.
—	—	Συμμαχία μεταξὺ Μαντινείας, Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Ἀντίθετος συμμαχία μεταξὺ Θηβῶν, Μεγάλης πόλεως καὶ Μεσσηνίας Δ' 592 κ. ἐ. Ε' 122 κ. ἐ.
—	—	Ὁ Κλέαρχος τυραννεῖ ἐν τῇ παρὰ τὸν Πόντον Ἡρακλείᾳ (363-352 π. Χ.) Ε' 271.
—	362.	Ἑαρ. Τετάρτη στρατεία τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Ἀγησίλαος καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας πρὸ τῆς Τεγέας Δ' 593 κ. ἐ.
—	—	Ἰούνιος. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐν Σπάρτῃ Δ' 595. Ἐπιστροφὴ αὐτοῦ εἰς Μαντίνειαν. Μάχη τοῦ ἱππικοῦ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὑπὸ τὸν Ἡγησίλαον Δ' 597.
—	—	3. Ἰουλίου. Μάχη παρὰ τὴν Μαντίνειαν. Θάνατος Ἐπαμεινώνδου Δ' 598 κ. ἐ.
104, 3.	—	Οἱ Ἀθηναῖοι πολεμοῦσιν ἀνεπιτυχῶς πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Φεραῖον καὶ πρὸς τὸν Κότυν ἐν Θράκῃ Ε' 124 κ. ἐ.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
104, 3.	362.	Συνδιαλλαγή τοῦ Καλλισθένους μετὰ τοῦ Περδίκκου καὶ καταδίκη αὐτοῦ Ε' 124. 351. Ὁ Αὐτοκλῆς ἀποστέλλεται ἐναντίον τοῦ Κότυος Ε' 129.
—	361.	Ἀλέξανδρος ὁ Φεραῖος νικᾷ ἀθηναϊκὴν μοῖραν ὑπὸ τὸν Λεωσθένην παρὰ Πεπάρηθον καὶ δηοῖ τὸν Πειραιᾶ Ε' 124, 306.
—	—	Συμμαχία Ἀθηναίων μετὰ Θεσσαλῶν Ε' 124.
—	—	12 Μαΐου. Ἐκλειψις ἡλίου προρρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Εὐδόξου Ε' 231.
—	—	Κατάλυσις καὶ φυγὴ Καλλιστράτου. Νίκη βοιωτιζόντων ὑπὸ Ἀριστοφῶντα Ε' 125 κ.έ.
104, 4.	—	Ὁ Χάρης ὑποστηρίζει τοὺς ὀλιγαρχικοὺς ἐν Κερκύρα. Διάλυσις τῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συμμαχίας τῶν Κερκυραίων Ε' 129.
—	360.	Οἱ Ἀθηναῖοι κτίζουσι τὰς Κρηνίδας ἐν Θράκῃ Ε' 67.
—	—	Ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Τιμόμαχος πολεμεῖ ἀτελεσφόρως τὸν Κότυν· οἱ Ἀθηναῖοι αποβάλλουσι τὴν Σηστόν καὶ τὴν ὅλην Χερσόνησον Ε' 129, 324.
105, 1.	—	Ἀπρακτος ἐπίθεσις τοῦ Τιμοθέου ἐναντίον τῆς Ἀμφιπόλεως Ε' 129.
—	359.	Ἑρ. Δολοφονία τοῦ Κότυος. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κερσοβλέπτης ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχὴν βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Χαριδήμου Ε' 130, 163.
—	—	Ἀνάρρησις Φιλίππου Β' βασιλέως τῆς Μακεδονίας (359-336 π.Χ.). Καταπολέμησις τῶν ἀνταπαιτητῶν τοῦ θρόνου Ἀρχελαίου, Πανσανίου καὶ Ἀργαίου Ε' 50.
—	—	Ἀναδιοργάνωσις τῆς μακεδονικῆς στρατιᾶς Ε' 55 κ.έ.
—	—	Δολοφονία Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου. Οἱ διάδοχοι αὐτοῦ Λυκόφρων καὶ Πειθόλαος πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Ἀλευάδας Ε' 77.
105, 2.	—	Ὁ Φίλιππος νικᾷ τὸν Ἀργαῖον καὶ ὁμολογεῖ εἰρήνην πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Ε' 53, 61.
—	—	Ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Κηφισόδοτος φονεύεται ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ παρὰ τοῦ Χα-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		ριδήμου Ε' 130, 324. Ὁ Δημοσθένης τριήραρχος Ε' 299.
105, 2	359.	Ἀνάρρησις Ἀρταξέρξου Γ' τοῦ Ὠχου, βασιλέως τῆς Περσίας (359-338 π. Χ.) Ε' 307.
—	358.	Ὁ Φίλιππος νικᾷ τοὺς Παίονας καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς Ε' 54.
105, 3.	—	Θάνατος τοῦ Ἀγησιλάου, ὃν διαδέχεται Ἀρχίδαμος Γ' (358-338 π. Χ.) Ε' 559.
—	357.	Ὁ Τιμόθεος ἐκβάλλει τοὺς Θηβαίους ἐκ τῆς Εὐβοίας, ἣτις προσχωρεῖ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν Ε' 131, 340.
—	—	Ὁ Χάρης στέλλεται εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὁ Κερσοβλέπτης ἐκχωρεῖ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν Χερσόνησον πλὴν τῆς Καρδίας Ε' 132, 163, 469.
—	—	Ὁ Φίλιππος κυριεύει τὴν Ἀμφίπολιν Ε' 64, 164, 315. Ἐναρξεις τοῦ πολέμου μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Φιλίππου (377-346 π. Χ.).
105, 4.	—	Ἐναρξεις τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου (357-355 π. Χ.). Χίος, Κῶς, Ρόδος καὶ Βυζάντιον ἀφίστανται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. Προσχωρεῖ δ' εἰς τὰς ἀποστάτιδας πόλεις καὶ ὁ Μαύσσωλλος Ε' 133 κ. ἔ.
—	—	Τριηραρχικαὶ συμμορίαι εἰσάγονται κατὰ τὸν νόμον τοῦ Περιάνδρου Ε' 138, 500.
—	—	Παρασκευάζονται δύο ἀθηναϊκοὶ στόλοι, ὁ μὲν ὑπὸ τὸν Χάρητα, ὁ δὲ ὑπὸ τὸν Ἰφικράτην, τὸν Μενεσθέα καὶ τὸν Τιμόθεον. Ὁ Χάρης ἡττᾶται παρὰ τὴν Χίον, ὁ Χαβρίας πίπτει Ε' 139 κ. ἔ.
—	—	Ὁ Φίλιππος κυριεύει τὴν Πύδναν καὶ ὁμολογεῖ συμμαχίαν μετὰ τῆς Ὀλύμπου Ε' 61, 94.
—	356.	Οἱ ἀθηναϊκοὶ στόλοι λύουσι τὴν πολιορκίαν τῆς Σάμου. Δευτέρα ἡττα τοῦ Χάρητος παρὰ τὴν Χίον. Ἀνάκλησις τῶν συστρατήγων αὐτοῦ Ε' 139 κ. ἔ., 162.
—	—	Ὁ Χάρης ἀναλαμβάνει ἐπὶ μισθῷ ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ ἀποστάτῃ σατράπῃ Ἀρτα-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		βάζω. Παράπονα τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν περὶ τοῦ Χάρητος πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Ε' 140, 162, 308.
106, 1.	356.	Ὁ Φίλιππος Ὀλυμπιονίκης Ε' 73.
—	—	Θέρος Πρῶτος λόγος τοῦ Δημοσθένους ἐνώπιον τοῦ δήμου. Ἡ πρότασις τοῦ Ἀνδροτίωνος Ε' 299 κ. ἐ., 331.
—	—	Ὁ Φίλιππος κυριεύει τὴν Ποτιδαίαν Ε' 64.
—	—	Ὁ Φίλιππος κτίζει τοὺς Φιλίππους καὶ γίνεται κύριος τῶν ἐν Θράκῃ μεταλλείων Ε' 68 κ. ἐ.
—	355.	Τέλος συμμαχικοῦ πολέμου καὶ τῆς κατὰ θάλασσαν συμμαχίας Ἀθηναίων. Ἀπελευθέρωσις συμμάχων. Κατάλυσις Ἀριστοφώντος ὑπὸ Εὐβούλου Α' 141 κ. ἐ. Κατηγορία τῶν στρατηγῶν. Καταδίκη τοῦ Τιμοθέου εἰς χρηματικὴν ζημίαν Ε' 143.
—	—	Ἡ Περὶ προσόδων συγγραφή τοῦ Ψευδοξενοφώντος Ε' 219, 423 κ. ἐ.
—	—	Κυπρόθεμις ὁ τύραννος τῆς Σάμου. Κάμυνς ὁ τύραννος τῆς Μυτιλήνης Ε' 142, 166. Στάσεις ἐν Χίῳ. Ἡ Κῶς καὶ ἡ Ρόδος ὑπὸ τὸν Μαύσσωλλον Ε' 166, 307, 328. Λόγος Ἰσοκράτους Περὶ εἰρήνης Ε' 206.
—	—	Οἱ Φωκεῖς ἄρχονται τοῦ δευτέρου ἱεροῦ πολέμου (355 - 346 π. Χ.). Ὁ Ὀνόμαρχος καὶ Φιλόμηλος στρατηγοὶ Ε' 80 κ. ἐ., 317.
—	—	Ὁ Φιλόμηλος καταλαμβάνει τοὺς Δελφούς. Σύλησις τῶν θησαυρῶν τοῦ ἱεροῦ Ε' 83.
106, 2.	—	Φθινόπωρον. Οἱ Ἀμφικτύονες ψηφίζουσιν ἐν Θερμοπύλαις τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Φωκίδος. Οἱ Θηβαῖοι συμμαχοῦσι μετὰ τῶν Θεσσαλῶν Ε' 84, 402.
—	354.	Λόγος τοῦ Δημοσθένους Πρὸς Λεπτίνην Ε' 301 κ. ἐ., 331.
106, 3.	—	Ὁ Εὐβούλος ἡγεῖται τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων (354-338 π. Χ.). Προϊσταται οἰκονομικῶν (354-350 π. Χ.). Νέα διάταξις τῶν κατὰ τοὺς ταμίας. Αὕξεις τῶν

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
106, 3.	354.	θεωρικῶν Ε' 167 κ. έ., 328 κ. έ., 504. Παρασκευαὶ τῶν Περσῶν. Ὁ Δημοσθένης ἐναντίος τοῦ περσικοῦ πολέμου. Λόγος αὐτοῦ Περὶ τῶν συμμοριῶν Ε' 307 κ. έ.
—	—	Ὁ Φιλόμηλος ἡττᾶται ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κηφισοῦ καὶ φονεύεται. Ὁ Ὀνόμαρχος καὶ ὁ Φάυλλος ἀναλαμβάνουσι τὴν ἡγε- σίαν τῶν Φωκέων Ε' 86 κ. έ.
—	353.	Οἱ Θηβαῖοι στέλλουσι τὸν Παμμένην εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ Ἀρταβάζου Ε' 87. Ὁ Φίλιππος κυριεύει Ἀβδηρα καὶ Μαρώνειαν καὶ ἔρχεται εἰς λόγους πρὸς Κερσοβλέπτην. Ὁ Χάρης νικᾷ στρατιὰν μακεδονικὴν παρὰ τὸν Ἐβρον Ε' 323 κ. έ.
106, 4.	—	Ψήφισμα τοῦ Τιμοκράτους περὶ τῶν ὀφει- λόντων εἰς τὴν πόλιν. Λόγος τοῦ Δημο- σθένους Κατὰ Τιμοκράτους Ε' 304 κ. έ.
—	—	Ὁ Χάρης κυριεύει τὴν Σηστόν, εἰς ἣν στέλ- λονται Ἀθηναῖοι κληροῦχοι Ε' 324, 469.
—	—	Ὁ Ὀνόμαρχος καταλαμβάνει τὰς Θερμοπύ- λας καὶ δηοὶ τὴν Λοκρίδα καὶ Δωρίδα. Στρατεία τῶν Φωκέων εἰς τὴν Θεσσαλίαν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν τυράννων τῶν Φε- ρῶν Ε' 88 κ. έ.
—	—	Ὁ Ὀνόμαρχος νικᾷ τὸν Φίλιππον ἐν Θεσ- σαλίᾳ Ε' 89.
—	352.	Οἱ Φωκεῖς καταλαμβάνουσι τὴν Κορώνειαν Ε' 89.
—	—	Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπειλοῦσι τὴν Μεσσήνην καὶ τὴν Μεγάλην πόλιν. Συμμαχία μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Μεσσήνης. Λόγος τοῦ Δημο- σθένους Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν Ε' 317 κ. έ., 332, 420, 435.
—	—	Ἔαρ. Ὁ Ὀνόμαρχος ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ Φι- λίππου ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ φονεύεται. Ἐξω- σις τῶν τυράννων τῶν Φερῶν. Ὁ Φί- λιππος κυριεύει τὰς Παγασὰς καὶ τὴν Μαγνησίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι καταλαμβάνουσι τὰς Θερμοπύλας Ε' 90, 322, 400.

ἽΟλυμπ.	π. Χ.	
107, 1.	352.	Ἡ Ὀλυνθος ὁμολογεῖ εἰρήνην πρὸς τὰς Ἀθήνας Ε' 95, 353.
—	—	Λόγος τοῦ Δημοσθένους Κατὰ Ἀριστοκράτους Ε' 325 κ. ἐ., 332.
—	—	Ὁ Φάυλλος στρατεύει ἐναντίον τῶν Λοκρῶν καὶ θνήσκει. Διαδέχεται αὐτὸν ὁ Φάλαικος Ε' 91, 400.
—	—	Φθινόπωρον. Ὁ Φίλιππος ὑποτάσσει τοὺς ἡγεμόνας τῶν Θρακῶν καὶ ὁμολογεῖ συνθήκας πρὸς τὴν Καρδίαν, τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Πέρινθον Ε' 93, ἀναγκάζει τὸν Κερσοβλέπτην νὰ ὑποταχθῇ Ε' 327 καὶ ἀπειλεῖ τὴν Ὀλυνθον Ε' 94 κ. ἐ., 352.
—	351.	Ἐαρ. Πρῶτος Φιλιππικὸς τοῦ Δημοσθένους. Πολεμικὸν πρόγραμμα ἐναντίον τῆς Μακεδονίας, ἀντιπολίτευσις ἐναντίον τῶν περὶ τὸν Εὐβουλον Ε' 332 κ. ἐ., 564.
—	—	Ὁ Φίλιππος ἀποκτᾷ φίλους ἐν Εὐβοίᾳ καὶ ὑποστηρίζει τὸν τύραννον Καλλίαν ἐν Χαλκίδι Ε' 341.
—	—	Στρατεία τῶν Θηβαίων εἰς Πελοπόννησον. Σπονδαὶ μετὰ Λακεδαιμονίων Ε' 322.
107, 2.	—	Θάνατος Μανσώλλου, ὃν διαδέχεται ἡ Ἀρτεμισία (351-349 π. Χ.). Πανηγυρικὸς λόγος τοῦ Θεοπόμπου κατὰ τὴν ταφὴν αὐτοῦ Ε' 222, 328. Ὁ Λεωχάρης, ὁ Βρύαξις, ὁ Σκόπας καὶ ὁ Τιμόθεος ἐργάζονται χάριν τοῦ Μανσωλλείου Ε' 258.
—	—	Οἱ Ῥόδιοι ζητοῦσι βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Λόγος τοῦ Δημοσθένους Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας Ε' 328 κ. ἐ.
—	—	Πλούταρχος ὁ τύραννος τῆς Ἐρετρίας ζητεῖ παρὰ τῶν Ἀθηναίων βοήθειαν ἐναντίον τοῦ Κλειτάρχου. Ὁ Δημοσθένης ἀνθίσταται Ε' 341 κ. ἐ., 486.
—	350.	Φεβρουάριος. Στρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Εὐβοίαν ὑπὸ τὸν Φωκίωνα. Μάχη παρὰ τὰς Ταμύνας Ε' 342 κ. ἐ., 370.
—	—	Μάρτιος. Ὁ Δημοσθένης χορηγῶν ῥαπίζεται ὑπὸ τοῦ Μειδίου Ε' 347.

Ἰ. Ολυμπ.	π. Χ.	
107, 2.	350.	Θέρους. Ὁ Φωκίων ἐπιστρέφει εἰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβάλλουσι τὴν Εὐβοίαν Ε' 344.
107, 3.	—	Ὁ Ἀφόρητος προΐσταται τῶν οἰκονομικῶν τῶν Ἀθηνῶν (350-356 π. Χ.) Ε' 504.
—	—	Ὁ Ἀπολλόδωρος κατηγορεῖται ὑπὸ τοῦ Στεφάνου καὶ καταδικάζεται. Ψήφισμα τοῦ Εὐβούλου περὶ τῶν θεωρικῶν Ε' 172, 345 κ. ἐ. 505.
107, 4.	349.	Ὁ λυνθιακὸς πόλεμος (349-348 π. Χ.) Ε' 96, 354 κ. ἐ.
—	—	Πρῶτος καὶ δεύτερος Ὀλυνθιακὸς τοῦ Δημοσθένους Ε' 356 κ. ἐ. Καθομολόγησις συμμαχίας μετὰ τὸν Ὀλύνθιον καὶ Ἀθηνῶν. Ὁ Χάρης ἀποστέλλεται μετὰ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ τριήρων (πρῶτος στόλος) Ε' 362.
—	—	Στρατεία τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Θεσσαλίαν Ε' 365.
—	—	Δευτέρα πρεσβεία τῶν Ὀλυνθίων εἰς Ἀθήνας περὶ βοηθείας. Ὁ Χαρίδημος ἀποστέλλεται ἐξ Ἑλληςπόντου εἰς τὴν Ὀλυνθον (δεύτερος στόλος) Α' 363 κ. ἐ.
—	—	Τρίτος Ὀλυνθιακὸς λόγος τοῦ Δημοσθένους Ε' 359 κ. ἐ.
—	348.	Ὁ Φίλιππος κυριεύει τὰς συμμαχίδας τῶν Ὀλυνθίων. Τρίτη πρεσβεία αὐτῶν εἰς Ἀθήνας. Ὁ Χάρης ἀποστέλλεται εἰς τὴν Ὀλυνθον μετὰ στρατιᾶς Ἀθηναίων πολιτῶν (τρίτος στόλος) Ε' 364.
108, 1.	—	Θέρους. Ἀλωσις τῆς Ὀλύνθου. Ἐρήμωσις τῆς Χαλκιδικῆς. Ἐπινίκια τοῦ Φιλίππου ἐν Δίῳ Ε' 365.
—	—	Παρασκευαὶ ἐν Ἀθήναις. Ὁ Εὐβουλος καταλαμβάνεται ὑπὸ ζήλου πρὸς τὸν πόλεμον καὶ ὑποστηρίζεται ὑπὸ Αἰσχίνου Ε' 367 κ. ἐ.
—	—	Ὁ Φρύνων καὶ ὁ Κτησιφῶν ἀποστέλλονται πρέσβεις πρὸς τὸν Φίλιππον Ε' 373.
—	—	Ἀμφοτέρωθεν ποθεῖται ἡ εἰρήνη. Πρότασις τοῦ Φιλοκράτους ὑποστηριζομένη ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους Ε' 375 κ. ἐ.

Ὀλυμπ.
108, 2.

π. Χ.
347.

Ἐνιαυσία χορηγία δέκα ταλάντων πρὸς οἰκοδόμησιν τῆς ἐν Πειραιεὶ Σκευοθήκης. Ἐπισκευὴ πολεμικῶν λιμένων Ε' 432, 506.

Ὁ Τίμαρχος προτείνει τιμωρίαν διὰ θανάτου πάντων τῶν προσκομιζόντων εἰς τὸν Φίλιππον ὅπλα καὶ πλοῖα Ε' 438.

Οἱ Μυτιληναῖοι συμμαχοῦσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων Ε' 383.

346.

Ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ τὸν Πρύξενον ἀποστέλλεται εἰς βοήθειαν τῶν Φωκέων, ἀλλ' ἀποκρούεται. Ὁ Ἀρχίδαμος μετὰ σπαρτιατικῆς στρατιᾶς ἐν Φωκίδι Ε' 399 κ. ἔ. Φεβρουάριος. Πρεσβεία τῶν Ἀθηναίων περὶ εἰρήνης πρὸς τὸν Φίλιππον ὑπὸ τὸν Φιλοκράτην, τὸν Αἰσχίνην καὶ τὸν Δημοσθένην Ε' 379.

Ἀπρίλιος. Μακεδονικὴ πρεσβεία (Εὐρύλοχος, Ἀντίπατρος, Παρμενίων) ἐν Ἀθήναις Ε' 379.

15 - 16 Ἀπριλίον. Συζητήσεις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ Δημοσθένης συνηγορεῖ περὶ συμπεριλήψεως τῶν συμμάχων εἰς τὴν εἰρήνην· ἀντιτάσσονται κατ' αὐτοῦ ὁ Φιλοκράτης, ὁ Αἰσχίνης, ὁ Εὐβουλος. Ἀποδοχή τῆς εἰρήνης ἐν Ἀθήναις, τῶν συμβαλλομένων ἐχόντων ἃ ἔχουσιν Ε' 380 κ. ἔ. Ἀποκλεισμός τῶν Φωκέων ἀπὸ τῆς εἰρήνης Ε' 382, 395 κ. ἔ., 400.

Ἔαρ. Ὁ Φίλιππος καταλαμβάνει πολλὰς πόλεις ἐν Θράκῃ καὶ ὁμολογεῖ εἰρήνην πρὸς τὸν Κερσοβλέπτην Ε' 388 κ. ἔ., 393, 415.

Ἀπρίλιος. Ἐν Ἀθήναις ἐκλέγονται ἔνδεκα πρέσβεις πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς εἰρήνης. Ὁ Δημοσθένης ἀξιοῖ τὴν ταχείαν αὐτῶν ἀναχώρησιν Ε' 388.

Τέλη Ἰουνίου. Ἐπικύρωσις τῆς εἰρήνης ἐν Πέλλῃ. Ὁ Φίλιππος συνοδεύει τοὺς πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Δί' θεσσαλικαὶ πόλεις ὁμνύου-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
108, 2.	346.	σιν ἐν Φεραίς Ε' 389 κ. έ. Ἀποχώρησις Σπαρτιατῶν ἐκ Φωκίδος Ε' 400, 421.
—	—	Ἰούλιος. Ἐπάνοδος τῶν πρέσβειων εἰς Ἀθήνας. Ἐκθεσις αὐτῶν πρὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου. Ἐπιστολὴ τοῦ Φιλίππου, δι' ἧς παρορμᾷ πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὸν φωκικὸν πόλεμον. Συμμαχία μετὰ τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ὁ Φίλιππος πρὸ τῶν Θερμοπυλῶν Ε' 393 κ. έ., 407 κ. έ.
108, 3.	—	Ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Τίμαρχος κατηγοροῦσιν Αἰσχίνην περὶ παραπροσβείας Ε' 439 κ. έ.
—	—	Πρότασις τοῦ Δημοφίλου καὶ ἐξέτασις τοῦ μητρώου τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν Α' 433.
—	—	17 Ἰουλίου. Παράδοσις τοῦ Φαλαίκου λαμβάνοντος ἄδειαν ἐλευθέρως ἐξόδου Ε' 401.
—	—	Ὁ Φίλιππος εἰσορμᾷ διὰ Θερμοπυλῶν καὶ καταλαμβάνει τὴν Φωκίδα ἐν συμμαχίᾳ μετὰ Θεσσαλῶν καὶ Φωκέων Ε' 402 κ. έ.
—	—	Ἀποστολὴ παρὰ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὸν Φίλιππον νέων πρέσβειων, οἵτινες ἐπιστρέφουσιν ἄπρακτοι Ε' 407.
—	—	Ὁ Φίλιππος ἐν Δελφοῖς. Ἀποκατάστασις καὶ πάλιν τῶν ἀρχόντων τοῦ δελφικοῦ ἱεροῦ, σύγκλησις τῶν Ἀμφικτυόνων πλὴν τῶν Φωκέων, Λακεδαιμονίων καὶ Κορινθίων. Μεταρρύθμισις τοῦ ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου, οὗ γίνεται κοινὸς ὁ Φίλιππος Ε' 403 κ. έ., 581.
—	—	Τέλος τοῦ φωκικοῦ πολέμου. Κατάδικη καὶ τιμωρία τῶν Φωκέων Ε' 405 κ. έ.
—	—	Αὔγουστος. Ἐπιστολὴ Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πρὸς κατεύνασιν αὐτῶν ἄφρσις τῶν αἰχμαλώτων Ε' 408.
—	—	Ἰσοκράτους Φίλιππος Ε' 425 κ. έ., 572.
—	—	Τέλεισις τῶν Πυθίων ἐν Δελφοῖς προεδρεύοντος τοῦ Φιλίππου. Εἰσαγωγή τῆς πάλης καὶ τῆς πυγμῆς παίδων. Ἀποστολὴ ἀθηναϊκῆς πρεσβείας πρὸς τὸν Φίλιππον Ε' 410, 415.
—	—	Δελφικὴ πρεσβεΐα ἀποστέλλεται κατὰ πρό-

'Ολυμπ.	π. Χ.	
		τασιν τοῦ Φιλίππου εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως ἀξιῶσιν τὴν ἀναγνώρισιν τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν Ἀμφικτυόνων. Ὁ Δημοσθένης συνηγορεῖ ὑπὲρ τηρήσεως τῆς εἰρήνης Ε' 411 κ. ἐ., 431. 526.
108, 3.	346.	Φθινόπωρον. Ὁ Φίλιππος ἐπιστρέφει εἰς τὴν Μακεδονίαν Ε' 414.
—	345. —	Τρεῖς φιλειργηνικαὶ φατρίαι ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὸν Εὐβουλον, Ἰσοκράτην καὶ Αἰσχίνην Ε' 428 κ. ἐ., 573. Οἱ φιλοπόλεμοι ἔχουσιν ἡγέτας τὸν Δημοσθένην, τὸν Ἡγήσιππον, τὸν Λυκοῦργον, τὸν Ὑπερίδην Ε' 435 κ. ἐ. Συγκρότησις ἐθνικῆς φατρίας ἐν Θήβαις Ε' 511, 527
—	—	Λόγος Αἰσχίνου Κατὰ Τιμάρχου. Καταδίκη τοῦ Τιμάρχου Ε' 440.
—	344.	Ὁ Φίλιππος εἰσάγει ἐν Θεσσαλίᾳ μακεδονικὰς δεκαδαρχίας καὶ καταλαμβάνει τὴν ἀκρόπολιν τῶν Φερῶν Ε' 418, 451.
—	—	Ἀνάμειξις τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ πελοποννησιακὰ πράγματα Ε' 419 κ. ἐ
—	—	Πρώτη πρεσβεία τοῦ Δημοσθένους εἰς τὴν Πελοπόννησον. Λόγοι ἐν Ἀργεὶ καὶ Μεσσήνῃ Ε' 451.
109, 1.	—	Θανάτωσις τοῦ Ἀντιφῶντος ἔνεκεν ἀπολείρας πυρπολήσεως τῶν νεωρίων Ε' 442.
—	—	Στάσις ἐν Ἡλίδι. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ συμμαχοῦσι μετὰ τῶν Ἀρκάδων, οἱ δὲ δημοτικοὶ μετὰ τῶν Φωκέων μισθοφόρων Ε' 420.
—	—	Πρέσβεις Φιλίππου καὶ μακεδονιζόντων ἔρχονται εἰς Ἀθήνας. Δεύτερος Φιλιππικὸς Δημοσθένους. Καθησύχασις τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον Ε' 452 κ. ἐ.
—	343.	Τετρακισχίλιοι Φωκεῖς μισθοφόροι φρονεύονται ἐν Ἡλίδι Ὁ Φίλιππος προστάτης τῆς Ἡλίδος, Μεσσήνης, Μεγάλης πόλεως, Ἀργους Ε' 420 κ. ἐ., 557 καὶ τῶν Μεγάρων ἐν συμμάχῃ μετὰ τῶν ἀριστοκρατικῶν Ε'

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
109, 1.	343.	421 κ. έ. Προσχώρησις Μεγαρέων εἰς τὰς Ἀθήνας Ε' 455.
—	—	Εἰσαγγελία τοῦ Ὑπερείδου ἐναντίον τοῦ Φιλοκράτους Ε' 442.
—	—	Οἱ Δῆλιοι, πεισθέντες ὑπὸ τοῦ Εὐθυκράτους, ἀξιοῦσιν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν καὶ κρίσιν τῆς διαφορᾶς ὑπὸ τῶν ἐν Δελφοῖς Ἀμφικτυόνων. Δηλιακὸς λόγος τοῦ Ὑπερείδου καὶ ἐπικύρωσις τοῦ δικαιώματος τῶν Ἀθηναίων Ε' 443 κ. έ.
—	—	Ὁ Φίλιππος ἀποστέλλει εἰς Ἀθήνας τὸν Πύθωνα πρὸς βεβαίωσιν τῶν φιλειρηνικῶν αὐτοῦ διαθέσεων. Ὁ Ἡγήσιππος προτείνει ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν. Ἀπρακτος ἀποστολὴ αὐτοῦ ὥς πρέσβεως εἰς τὴν Πέλλαν Ε' 457.
—	—	Μακεδονικαὶ στρατιαὶ ἐν Εὐβοίᾳ. Ὁ Κλείταρχος καὶ ὁ Φιλιστίδης τύραννοι ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ Ὁρεῶ Ε' 459, 663.
109, 2.	—	Ὁ Δημοσθένης ἐπαναλαμβάνει καὶ πάλιν τὴν ἐναντίον τοῦ Αἰσχίνου δίκην πρὸ τῶν λογιστῶν. Λόγος Περί τῆς παραπρεσβείας Ἀθώωσις τοῦ Αἰσχίνου Ε' 448.
—	—	Συμμαχία μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Χαλκίδος Ε' 460, 482.
—	—	Ὁ Φίλιππος ἐκβάλλει ἀπὸ τοῦ θρόνου Ἀρύββαν τὸν βασιλέα τῆς Ἠπείρου καὶ ἐγκαθιστάνει αὐτὸν τὸν ἀδελφὸν τῆς γυναικὸς Ἀλέξανδρον, ἀπειλεῖ τὰς ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Ἠπείρου ἑλληνίδας πόλεις καὶ συμμαχεῖ μετὰ τῶν Αἰτωλῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὑποδέχονται τὸν Ἀρύββαν, στέλλουσι στρατιὰν πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀκαρνανῶν καὶ ἀναταράσσουσι τὴν Θεσσαλίαν Ε' 461 κ. έ.
—	342.	Ὁ Φίλιππος τιμωρεῖ τοὺς Θεσσαλοὺς καὶ ἐγκαθιστάνει τοὺς Ἀλενάδας ὡς τετράρχας Ε' 463.
—	—	Ἐπιστολὴ τοῦ Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, δι' ἧς προτείνει τὴν παραχώρησιν

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		τῆς Ἀλοννήσου καὶ ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν. Λόγος τοῦ Ἡγησίππου Περὶ Ἀλοννήσου. Ἀπόκρουσις τῶν προτάσεων τοῦ Φιλίππου Ε' 464 κ. ἐ.
109, 2.	342.	Οἱ Ἀθηναῖοι στέλλουσι νέους κληρούχους εἰς τὴν Χερσόνησον ὑπὸ τὸν Διοπεΐθην, ὅστις ἐπιλίπτει κατὰ τῆς Καρδίας καὶ εἰσβάλλει εἰς μακεδονικὸν ἔδαφος Ε' 470.
—	—	Ἔαρ. Θράκιος πόλεμος (342-339 π.Χ.).
—	—	Ὁ Φίλιππος, εἰσβάλλον μετὰ στρατιᾶς εἰς τὰ βόρεια τῆς Θράκης, καταπολεμεῖ τὰ ὄρεινὰ φῦλα Ε' 470. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος ἀντιβασιλεύει ἐν Πέλλῃ Ε' 487 κ. ἐ.
109, 3.	—	Ἐγκαθίδρυσις μακεδονικῶν ἀποικιῶν ἐν τοῖς ἔσω τῆς Θράκης Ε' 488.
—	341.	Ὁ Φίλιππος ζητεῖ εὐθύνας παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Λόγος τοῦ Δημοσθένους Περὶ τῶν ἐν Χερσονήσῳ καὶ τρίτος Φιλίππικός. Ἡ ἡγεσία τοῦ δήμου περιέρχεται ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Εὐβουλον εἰς τὸν Δημοσθένην Ε' 471, 529 κ. ἐ., 565 κ. ἐ.
—	—	Ἰούνιος. Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Κηφισσοφῶν, ὅστις ἐστάθμευε παρὰ τὴν Σκιάθον, καταλαμβάνει μετὰ τοῦ Καλλίου καὶ Ταυροσθένους τὸν Ὠρεόν. Θάνατος τοῦ Φιλιστίδου Ε' 484.
109, 4.	—	Ὁ Δημοσθένης πλέει εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὸ Βυζάντιον. Συμμαχία μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Βυζαντίου Ε' 481.
—	—	Πρεσβεία τοῦ Ὑπερείδου εἰς Ῥόδον καὶ Χίον, τοῦ Ἐφιάλτου εἰς Σοῦσα. Οἱ Πέρσαι ἀποστέλλουσι χρηματικὴν χορηγίαν εἰς τὸν Διοπεΐθην καὶ τοὺς ἡγέτας τῶν φιλοπολέμων Ε' 481.
—	340.	Δευτέρα πρεσβεία τοῦ Δημοσθένους μετὰ τοῦ ἐκ Χαλκίδος Καλλίου εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν Ε' 482.
—	—	Μάρτιος. Ἑθνικὴ συμμαχία μεταξὺ Ἀθηνῶν, Εὐβοίας, Μεγάρων, Ἀχαΐας,

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		Κορίνθον, Λευκάδος, Ἀκαρνανίας, Ἀμβρακίας καὶ Κερκύρας. Διαπραγματεύσεις τῶν πρέσβων ἐν Ἀθήναις. Εἰσφοραὶ τῶν συμμάχων χάριν τοῦ πολέμου Ε' 484 κ. ἐ., 567.
109, 4.	340.	Ὁ Ἀναξίνος θανατοῦται ὡς κατάσκοπος Ε' 486.
—	—	Ἐαρ. Ἀπελευθέρωσις συμπάσης τῆς Εὐβοίας. Ἄλωσις τῆς Ἐρετρίας ὑπὸ τοῦ Φωκίωνος. Θάνατος τοῦ τυράννου Κλειτάρχου. Ὁ Ὑπερείδης τριήραρχος Ε' 486 κ. ἐ.
—	—	Ἡ Πεπάρηθος δηροῦται κατὰ διαταγὴν τοῦ Φιλίππου. Σύλληψις μακεδονικῶν πλοίων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Ε' 485.
—	—	Ἀπρίλιος. Ὁ Δημοσθένης στεφανοῦται διὰ χρυσοῦ στεφάνου Ε' 486.
110, 1.	—	Ὁ Φίλιππος πολιορκεῖ τὴν Πέρινθον, ἣτις σώζεται δι' ἀποστολῆς περσικῆς βοηθείας ὑπὸ τὸν Ἀθηναῖον Ἀπολλόδωρον καὶ δι' ἐπικουρίας Βυζαντίων Ε' 489 κ. ἐ., 574.
—	—	Φθινόπωρον. Πολιορκία τοῦ Βυζαντίου (340-339 π. Χ.). Ὁ Λέων ἡγείται καὶ ὑπεραμύνεται τῆς πολιορκουμένης πόλεως Ε' 491.
—	—	Παράπονα τῶν Ἀθηναίων περὶ καταπατήσεως ἀθηναϊκοῦ ἐδάφους καὶ συλλήψεως ἀθηναϊκῶν πλοίων. Τελεσίγραφον τοῦ Φιλίππου. Κήρυξις τοῦ πολέμου παρὰ τῶν Ἀθηναίων Ε' 493.
—	—	Νόμος τοῦ Δημοσθένους περὶ τοῦ στόλου. Νέα διάταξις τῶν κατὰ τὰς τριηραρχικὰς συμμορίας. Τὸ τίμημα τῶν πολιτῶν μέτρον τῶν χάριν τοῦ στόλου εἰσφορῶν. Ὁ Δημοσθένης ἐπιστάτης τοῦ ναυτικοῦ Ε' 501, 507.
—	—	Πρώτη στρατεία τῶν Ἀθηναίων, τῶν Ῥοδίων, τῶν Κώων καὶ τῶν Χίων πρὸς βοήθειαν τοῦ Βυζαντίου. Ὁ μακεδονι-

'Ολυμπ.	π. Χ.	
110, 1.	339.	κὸς στόλος ἀναγκάζεται νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Πόντον Ε' 493. "Εαφ. Δευτέρα πρὸς βοήθειαν τοῦ Βυζαντίου στρατεία τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Κηφισοφῶντα καὶ τὸν Φωκίωνα Ε' 494 κ. ἔ.
—	—	Μάρτιος. Συνέλευσις τοῦ ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου ἐν Δελφοῖς. Οἱ Ὁζόλαι Λοκροὶ τῆς Ἀμφίσσης κατηγοροῦσι τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Αἰσχίνης ὡς πυλαγόρος κατηγορεῖ τοὺς Ἀμφισσεῖς ἐπὶ καταπατήσει τῆς ἱερᾶς χώρας. Οἱ Ἀμφισσεῖς ἐπιπίπτουσιν ἐναντίον τῶν Ἀμφικτυόνων Ε' 514 κ. ἔ., 520 κ. ἔ.
—	—	Τρίτος ἱερὸς πόλεμος (339-338 π. Χ.). Συνέλευσις τῶν Ἀμφικτυόνων ἐν Θερμοπύλαις ἀφισταμένων τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Θηβαίων. Οἱ Ἀμφικτύονες ἀναθέτουσιν εἰς Κόττυφον τὸν Φαρσάλιον τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἐναντίον τῶν Ἀμφισσέων πολέμου Ε' 516 κ. ἔ.
—	—	Ὁ Φίλιππος ἐγκαταλείπει τὴν πολιορκίαν τοῦ Βυζαντίου. Ἄγει τὸν στόλον διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ καταπολεμεῖ τὸν βασιλέα Σκυθῶν Ἀτέαν παρὰ τὸν Ἴστρον Ε' 495.
110, 2.	—	Θέρους. Ὁ Φίλιππος ἐπιστρέφει εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τοῦ ἐναντίον τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν Τριβαλλῶν πολέμου Ε' 517.
—	—	Ὁκτώβριος. Συνέλευσις τῶν Ἀμφικτυόνων ἐν Δελφοῖς. Ὁ Φίλιππος ἀνακηρύσσεται στρατηγὸς ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ Ε' 519 κ. ἔ., 581.
—	—	Νέα διάταξις τῶν κατὰ τὰς προσόδους τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους. Κατάλυσις τοῦ περὶ τῶν θεωρικῶν νόμου τοῦ Εὐβούλου. Ἰδρυσις στρατιωτικοῦ ταμείου. Κατάστασις στρατιωτικῶν ταμιῶν. Διακοπὴ τῆς οἰκοδομῆς τῆς Σκευοθήκης Ε' 505.

Ὀλυμπ. 110, 2.	π. Χ. 339.	Χειμῶν. Ὁ Φίλιππος καταλαμβάνει τὴν Ἑλλά- τειαν καὶ διαχειμάζει ἐν αὐτῇ Ε' 524 κ. ἔ.
—	—	Ταραχὴ καὶ ἀμνηχανία ἐν Ἀθήναις. Ὁ Δη- μοσθένης προτείνει συμμαχίαν μετὰ τῶν Θηβῶν, παρασκευὴν τῆς ἐκ πολιτῶν στρα- τιᾶς καὶ κατάστασιν δέκα ἀνδρῶν ὑπὲρ ἀμύνης τῆς πόλεως Ε' 526 κ. ἔ.
—	338.	Χειμῶν. Μετάβασις τοῦ Δημοσθένους εἰς τὰς Θήβας. Συζητήσεις ἐν αὐταῖς. Οἱ πρέσβεις τοῦ Φιλίππου προτείνουσιν οὐ- δετερότητα εἰς τοὺς Θηβαίους. Συμμα- χία μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Θηβῶν Ε' 528 κ. ἔ. Οἱ σύμμαχοι Ἀθηναῖοι καὶ Θη- βαῖοι στέλλουσι στρατιὰν μισθοφόρων ὑπὸ τὸν Χάρητα καὶ τὸν Θηβαῖον Πρόξενον εἰς Ἀμφισσαν. Ἀνάκτισις τῶν πόλεων τῆς Φωκίδος Ε' 533 κ. ἔ.
—	—	Χειμῶν. Ἐπιτυχεῖς μάχαι τῶν συμμάχων ἐναντίον τῶν Μακεδόνων ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κηφισοῦ Ε' 534.
—	—	Ἑαρ. Στεφάνωσις τοῦ Δημοσθένους ἐν τοῖς Διονυσίοις Ε' 534.
—	—	Ὁ Φίλιππος διαβαίνει τὰ στενὰ καὶ νικᾷ τὴν μισθοφορικὴν στρατιὰν παρὰ τὴν Ἀμφισσαν, καταστρέφει τὴν πόλιν ταύτην καὶ παραδίδει τὴν Ναύπακτον εἰς τοὺς Αἰτωλοὺς Ε' 538 κ. ἔ.
—	—	Θέρος. Ὁ Φίλιππος ἄρχεται διαπραγματεῦ- σεων Ε' 539. Οἱ φιλειθνητικοὶ ὑπὸ τὸν Φωκίωνα προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ Δημο- σθένους Ε' 534 κ. ἔ., 539.
110, 3.	—	Ὁ Λυκοῦργος ἐπιμελητὴς τῶν κοι- νῶν προσόδων. Ὁ Καλλίας ταμίας τῶν στρατιωτικῶν Ε' 507, 588.
—	—	Νέα στεφάνωσις τοῦ Δημοσθένους κατὰ πρότασιν τοῦ Ὑπερείδου Ε' 541.
—	—	Ὁ Φίλιππος λαμβάνει ἐπικουρίας παρὰ τοῦ Ἀντιπάτρου. Εἰςβάλλει μετὰ τοῦ μεγίστου μέρους τῆς στρατιᾶς εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ δηοῖ αὐτὴν Ε' 541.

Ὀλυμπ. 110, 3.	π. Χ. 338.	2 Αὐγούστου. Μάχη παρὰ τὴν Χαιρώνειαν Ε' 542 κ. έ., 578.
—	—	Διάλυσις τοῦ κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν. Ἐγκατάστασις μακεδονικῆς φρουρᾶς ἐπὶ τῆς Καδμείας. Ἀνάκτισις Θεσπιῶν, Ὁρχομενοῦ καὶ Πλαταιῶν Ε' 546, 585.
—	—	Γενικὴ στρατολογία τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Φωκίων στρατηγός. Εἰς τὴν βουλὴν ἀνατίθενται ἑκτακτοὶ ἔξουσίαι κατὰ πρότασιν τοῦ Ὑπερείδου. Ὁ Δημοσθένης μεριμνᾷ περὶ ἐπισκευῆς τῶν τειχῶν, ὃ δὲ Λυκούργος περὶ πορισμοῦ χρημάτων. Ἀποστολὴ πρεσβειῶν εἰς τὰς ἄλλας ἑλληνίδας πόλεις. Ἀποδημία τοῦ Δημοσθένους ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον Ε' 549, 572, 587.
—	—	Θάνατος τοῦ Ἰσοκράτους Ε' 205, 573.
—	—	Στρατεία τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου Γ' εἰς Τάραντα καὶ θάνατος αὐτοῦ μαχομένου κατὰ τῶν Μεσσαπίων. Ἀνδροῖσις τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἀγιδος Β' (338-330 π. Χ.) Ε' 560.
—	—	Ὁ Φίλιππος ἀποστέλλει τὸν Δημάδην εἰς τὰς Ἀθήνας Ε' 547, 551.
—	—	Ὁ Αἰσχίνης, ὁ Φωκίων καὶ ὁ Δημάδης στέλλονται ὡς πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὸν Φίλιππον Ε' 553 κ. έ.
—	—	Εἰρήνη τοῦ Δημάδου Ε' 554 κ. έ., 596.
—	—	Φθινόπωρον. Στρατεία τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἰρήνη μετὰ τῆς Κορίνθου, τῆς Ἀχαΐας, τῶν Μεγάρων καὶ συμμαχία μετὰ τοῦ Ἀργούς, τῆς Μεσσήνης καὶ τῆς Ἀρκαδίας Ε' 557, 579.
—	—	Δήωσις τῆς Λακωνικῆς καὶ σμίκρυνσις τῆς σπαρτιατικῆς πολιτείας. Ἐδαφικὴ ἐπαύξησις τῆς Μεσσηνίας, τοῦ Ἀργούς, τῆς Τεγέας, καὶ τῆς Ἀρκαδίας Ε' 560 κ. έ., 581.
—	—	Νοέμβριος. Ἐπιτάφιος λόγος τοῦ Δημοσθένους περὶ τῶν πεσόντων Ἀθηναίων Ε' 556.

Ὀλυμπ.
100, 3.

π. Χ.
338.

Χειμών. Συνέδριον τῶν Ἑλλήνων ἐν Κορίνθῳ. Κατάστασις μονίμων συνεδρῶν. Ψήφισις τοῦ ἐναντίον τῶν Περσῶν πολέμου. Ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων Ε' 562 κ. ἔ.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΑΞΙΟΜΝΗΜΟΝΕΥΤΩΝ

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΑΞΙΟΜΝΗΜΟΝΕΥΤΩΝ

Α' = Τόμος πρῶτος. — Β' = Τόμος δεύτερος. — Γ' = Τόμος τρίτος.
— Δ' = Τόμος τέταρτος. — Ε' = Τόμος πέμπτος.

- Ἄβαι, πόλις ἐν Φωκίδι καὶ μαν-
τεῖον Β' 22.
- Ἄβαντες, φύλον ἐν Εὐβοίᾳ Α' 111 κ. ἔ.
- Ἄβας, Λακεδαιμόνιος μάντις Δ' 191.
- Ἄβδηρα, πόλις ἐν Θράκῃ. Κτίσις αὐτῆς Γ' 187. Καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 275. καὶ Ἀθῆναι Γ' 80. Κυριεύονται ὑπὸ βασιλέως Φιλίππου Ε' 323.
- Ἄβροκόμας, Πέρσης σατράπης Δ' 209.
- Ἀβρώνυχος, Ἀθηναῖος στρατηγός Β' 380.
- Ἄβνδος, πόλις ἐν Τρωάδι. Κτίσις αὐτῆς Α' 628, 635, 653. Β' 151. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ Β' 225. Κατάκτησις ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 253. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν Γ' 590. Μάχαι παρ' αὐτῇ Γ' 590. Λακεδαιμό-
νιος ἄρμοστής ἐν αὐτῇ Δ' 14. Ὁ Δερκυλλίδας ἐν αὐτῇ Δ' 290, 320. Ὁ Ἀνταλκίδας παρ' αὐτῇ Δ' 323.
- Ἀγάθαρχος, σκηνογράφος ἐν Ἀθήναις Β' 745, 839. Γ' 407.
- Ἀγάθη, πόλις ἐν Γαλατίᾳ Α' 692, 694 σημ.
- Ἀγαθῖνος, Κορίνθιος στρατηγός Δ' 292.
- Ἀγάθων Τισαμενοῦ, Ἀθηναῖος ποιητὴς Γ' 790. Δ' 100, 126, Ε' 43, 210.
- Ἀγαῖος Δωριεὺς Α' 230.
- Ἀγαμέμνων, βασιλεὺς Μυκηνῶν Α' 130, 135, 139, 183, 189 κ. ἔ., 199, 207, 233, 339.
- Ἀγαμήδης, βασιλεὺς Ὀρχομενοῦ, κτίστης τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ Β' 89.
- Ἀγαρίστη, θυγάτηρ Κλεισθένης, σύζυγος Μεγακλέους Α' 385.
- Ἀγαρίστη, σύζυγος Ξανθίππου μή-

τηρ Περικλέους Β' 315, 602, 712.
 Ἀγασικλῆς, Ἀλικαρνασεὺς Β' 707.
 Ἀγέατα. Ἴδε Ἐκβάτανα.
 Ἀγγεῖα κατὰ μίμησιν τοῦ ἀνατολικοῦ τρόπου Β' 100 κ. ἐ. κορινθιακὰ Α' 395. μετ' ἐρυθρῶν γραφῶν Β' 768, 781. ἄττικὰ Β' 698, 768, 771. Ε' 261.
 Ἀγγίτης, ποταμὸς ἐν Θράκῃ Ε' 67.
 Ἀγελάδας (Ἀγελάδας), γλύπτης Ἀργεῖος Β' 533, 778, 783. Γ' 323.
 Ἀγῆμα, μέρος τῆς μακεδονικῆς στρατιᾶς Ε' 57.
 Ἀγήνωρ, Ἀργεῖος ἥρως Α' 85.
 Ἀγησανδρίδας, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 577, 592.
 Ἀγησίλαος, υἱὸς Ἀρχιδάμου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης. Χρόνος ἀναρρήσεως Δ' 240 σημ. 1. καὶ Λύσανδρος Δ' 237. Ἀνάρρησις Δ' 240. Στρατηγὸς Δ' 249. Ἐν Ἀσίᾳ Δ' 251 κ. ἐ. Ἀνακαλεῖται Δ' 277. Νικᾷ παρὰ τὴν Κορώνειαν Δ' 283 κ. ἐ. Ἐν Πελοποννήσῳ Δ' 296, 299. Ἐν Πειραιῶ Δ' 297. Ἐν Ἀκαρνανίᾳ Δ' 301. καὶ Ἀνταλκίδας Δ' 329. καὶ Ἀγησίπολις Δ' 362 κ. ἐ., 374. Ἀποποιεῖται τὴν στρατηγίαν Δ' 369, 435. καὶ Ὀλυνθος Δ' 375. καὶ Φοιβίδας Δ' 385. Στρατεύει ἐναντίον τοῦ Φλιοῦντος Δ' 389. καὶ Σφοδρίας Δ' 440. Ἐν Βοιωτίᾳ Δ' 444 κ. ἐ., 455. Ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Σπάρτης Δ' 472, 479 κ. ἐ. Μετὰ τὴν παρὰ τὰ Λεῦκτρα μάχην Δ' 495. καὶ Μαντίνεια Δ' 511. Ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 523 κ. ἐ. Σώζει τὴν Σπάρτην Δ' 526. καὶ Ἀρχίδαμος Δ' 564. Στρατηγεῖ

ἐναντίον τοῦ Ἐπαμεινώνδου Δ' 593 κ. ἐ. Δημόσιον ἀξίωμα Δ' 396. Στρατηγικὴ αὐτοῦ Δ' 351.
 Ἀγησίπολις, υἱὸς Πανσανίου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Δ' 281. καὶ Ἀγησίλαος Δ' 362 κ. ἐ., 374. Παρὰ τὴν Μαντίνειαν Δ' 369. καὶ Ὀλυνθος Δ' 374. Ἐναντίος τῆς καταλήψεως τῆς Καδμείας Δ' 385. Στρατηγεῖ ἐναντίον τῆς Ὀλύνθου Δ' 389 κ. ἐ. Θάνατος αὐτοῦ Δ' 394.
 Ἀγησιππίδας, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Γ' 374.
 Ἀγιάδαι, ὥβη Σπάρτης Α' 271.
 Ἀγιάδαι, βασιλικὸν γένος τῆς Σπάρτης Α' 254, 258, 260 κ. ἐ. Πολιτεία αὐτῶν Δ' 57, 58 σημ. 1, 363.
 Ἄγισ, βασιλεὺς Παιόνων Ε' 55.
 Ἄγισ, γενάρχης Ἀγιάδων Α' 259.
 Ἄγισ Α', υἱὸς Ἀρχιδάμου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Γ' 510. Ἐν Ἀττικῇ Γ' 187, 519 κ. ἐ., 560, 599 κ. ἐ., 653, 668. Στρατηγεῖ ἐναντίον τοῦ Ἀργούς Γ' 373 κ. ἐ. καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 520, 536. Ἐν Ὀλυμπίᾳ Δ' 228. Στρατεῖται αὐτοῦ εἰς τὴν Ἥλιν Δ' 230 κ. ἐ. Θάνατος αὐτοῦ Δ' 236.
 Ἄγισ Β', υἱὸς Ἀρχιδάμου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ε' 560.
 Ἄγισ Γ', υἱὸς Εὐδαμίδου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Α' 270.
 Ἀγκαῖος, Ἀργοναύτης Α' 236.
 Ἀγλαοκρέων, Τενέδιος Ε' 376.
 Ἀγλαοφῶν, ζωγράφος ἐν Θάσῳ Β' 771.
 Ἀγων, υἱὸς Νικίου, Ἀθηναῖος στρατηγός, ἐν τῷ σαμιακῷ πολέμῳ Β' 657. Κτίζει τὴν Ἀμφίπο-

- λιν Β' 691. Στρατιηγὴ κατὰ θάλασσαν Γ' 88. Μετέχει τῶν πολιτικῶν ἑταιριῶν Γ' 417. Εἷς τῶν προβούλων Γ' 517. Κατήγορος τοῦ Περικλέους Γ' 63.
- Ἀγορὰ ἐν Ἀθήναις Α' 454, 552. Β' 797. Δ' 81. τῶν δήμων Α' 553. Ἀγοραὶ - ἐμπορικαὶ πανηγύρεις κατὰ τὰς ἑορτὰς Β' 48.
- Ἀγοράκριτος, Πάριος γλύπτης Β' 839.
- Ἀγορανόμοι, ἐν Ἀθήναις Β' 446.
- Ἀγόρατος, Ἀθηναῖος Γ' 681.
- Ἀγραί, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 481. Β' 313.
- Ἀγριᾶνες, μακεδονικὸν φύλον Ε' 56.
- Ἀγρων, βασιλεὺς Λυδίας Β' 146.
- Ἀγυλλὰ, πόλις τῆς Τυρρηνίας Β' 129. Γ' 287.
- Ἀγύρριος, Ἀθηναῖος ξήτωρ Δ' 265, 320, 339, 348. Ε' 101, 170.
- Ἀγχιμόλιος, Σπαρτιάτης Α' 574.
- Ἀγχισης, υἱὸς Κάπνος Α' 104.
- Ἀγωγή ἄττικη Α' 508. ἑλληνικὴ Β' 44 κ. ἑ. κρητικὴ Α' 244. σπαρτιατικὴ Α' 278 κ. ἑ.
- Ἀγῶνες, Β' 36. Ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τὴν γλυπτικὴν Β' 98. Ἴδε Δῆλος, Ἰσθμία, Νέμεια, Ὀλύμπια, Παραθήναια, Πύθια.
- Ἀγώριος, Πελοπίδης ἐξ Ἑλίκης Α' 235, 325, 327.
- Ἀδείμαντος, Ἀθηναῖος ἀρχων Β' 479.
- Ἀδείμαντος, υἱὸς Λευκολοφίδου, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 624, 655, 658.
- Ἀδείμαντος, Κορίνθιος στρατηγὸς Β' 390 κ. ἑ.
- Ἀδμητος, βασιλεὺς τῶν Μολοσσῶν Β' 487.
- Ἀδραμύτειον, πόλις ἐν Μυσίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Β' 164. Δῆλιοι ἐν αὐτῇ Γ' 246.
- Ἀδραμύτης, υἱὸς Ἀλυσίου, Λυδὸς Β' 164.
- Ἀδραστος, βασιλεὺς τῆς Σικυῶνος Α' 134, 376, 390. Β' 741.
- Ἀδωνις, Λατρεία αὐτοῦ Γ' 111, 427. Δ' 89.
- Ἀείμνηστος, Πλαταιεὺς Β' 416.
- Ἀειναῦται, φατρία ἐν Μιλήτῳ Α' 624.
- Ἀέροπος, Τημενίδης ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 25 σημ.
- Ἀέροπος, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ε' 25 σημ.
- Ἀθάμας, γενάρχης Μινυῶν Α' 127.
- Ἀθανασία, Διδασκαλία περὶ αὐτῆς Β' 75 κ. ἑ.
- Ἀθηνᾶ. Ὄνομα αὐτῆς Δ' 82. Λατρεία ἐν Ἀθήναις Α' 443, 460, 556 κ. ἑ. Β' 602, 673, 677, 789. ἐν Αἰγίνῃ Β' 276. ἐν Αἰγύπτῳ Β' 194. ἐν Ἀσσησῶ Β' 59, 159. ἐν Ἀττικῇ Α' 445. Ἴδε καὶ Παναθήναια. ἐν Βοιωτίᾳ Α' 174. ἐν Δελφοῖς Β' 166. ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 146. ἐν Θρόκῃ Γ' 234. ἐν Ἰωνίᾳ Α' 80, 346. ἐν Κορίνθῳ Α' 346. ἐν Λακωνικῇ Α' 252, Β' 103. ἐν Λιβύῃ Α' 644, 695. ἐν Μιλήτῳ Β' 160. ἐν Συρακούσαις Γ' 265. ἐν Χίῳ Β' 184. — Ἱερὰ αὐτῇ ἡμέραι Β' 35. Ἑόανα αὐτῆς Β' 94. Ἀγάλματα ἐν ταῖς ἀθηναϊκαῖς κληρουχίαις Β' 683. — Ἐπώνυμα Ἀλέα Δ' 527. Ε' 248. Ἀρεία Β' 771.

- Ἐργάνη Β' 782, 824. Ἰωνία Α' 146 κ. ἐ. Κλειδοῦχος Β' 825. Λημνία Β' 815 Νίκη Β' 677, 824. Παρθένος Β' 817. Γ' 57. Πολιάς Α' 443. Β' 677, 803. Γ' 625. Ε' 245. Πρόμαχος Β' 816, 825. Σκιρὰς Δ' 457. Ὑγία Β' 825. Χαλκίοικος Β' 484.
- ^α Ἀθηναγόρας, Συρακούσιος Γ' 454..
^α Ἀθηναί. Θέσις αὐτῶν Δ' 441 κ. ἐ.
 Ἐν συμμαχίᾳ τῶν ἐπὶ τὰ παραλίων πόλεων, καθ' ἃ λέγεται Α' 137. Πρωτεύουσα τῆς Ἀττικῆς Α' 445, 453. Ἀντίστασις αὐτῶν ἐναντίον τῶν Ἡρακλειδῶν Α' 170 κ. ἐ. Οἰκίζουσι τὴν Ἐφεσον Α' 178, 342. Χρονολογικὰ μελέται ἐν αὐταῖς ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν Α' 214. καὶ Σικυῶν Α' 389. Πόλεμος πρὸς Μεγαρεῖς περὶ Σαλαμῖνος Α' 435. Ἠγέται τῶν βοιωτιζόντων ἐν αὐταῖς Δ' 424. καὶ Χίος Α' 451. καὶ Σάμιος Β' 585. καὶ Σικελία Γ' 324. καὶ Σπάρτη Α' 436.—
 Ἀνάπτυξις τοῦ ἄστεως κάτωθεν τῆς Ἀκροπόλεως Α' 551. Νέα διατάξεις τῶν κατ' αὐτὸ ἐπὶ τοῦ Πεισιστράτου Α' 554 κ. ἐ. Ἀνάκτισις μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους Β' 439 κ. ἐ. Νέα κτίρια ἐπὶ τοῦ Κίμωνος Β' 505. Νέα κτίρια ἐπὶ τοῦ Περικλέους Β' 788 κ. ἐ.— Ἀριθμὸς οἰκητόρων Β' 349 κ. ἐ.— Ἴδε Ἀγορά, Ἀκρόπολις, Ἀττικὴ, Δικαιώματα, Δίπλυν, Ἡγεμονία, Κεραμεικὸς, Νομίσματα, Πειραιεὺς, Στόλος, Τείχη κτλ.
- ^α Ἀθηναί, πόλις Βοιωτίας Α' 148.
- ^α Ἀθηναία, ἀρχαῖος τύπος ὀνόματος τῆς Ἀθηνᾶς Δ' 82.
^α Ἀθηναῖον, ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Ἐφέσου Α' 178.
^α Ἀθηναῖος, Λακεδαιμόνιος Γ' 243.
^α Ἀθηναῖς, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.
^α Ἀθηναῖς, υἱὸς Ἀρχέρμου, γλύπτης Χίος Β' 103, 110.
^α Ἀθηνοκλῆς, Ἀθηναῖος Β' 686.
^α Ἀθηναῖ ἐν Ἀθήναις Ε' 146.
^α Ἀθλοθέται ἐν Ἀθήναις Β' 637.
^α Ἀθως, ἀκρωτήριον τῆς Χαλκιδικῆς Α' 3, 7. Οἱ Ἐρετριεῖς στέλλουσιν αὐτόσε ἀποίκους Α' 652. Νανάγιον τῶν Περσῶν παρ' αὐτὸν Β' 264. Διορύσσεται ὑπὸ τοῦ Ξέρξου Β' 341. Νανάγιον Ἀγησανδρίδου παρ' αὐτὸν Γ' 592.
- ^α Αἶα, μυθικὴ χώρα Α' 118.
^α Αἰάκης, πατὴρ Πολυκράτους, τύραννος τῆς Σάμου Β' 200.
^α Αἰάκης, υἱὸς Συλοσῶντος, τύραννος τῆς Σάμου Β' 225, 258.
^α Αἰακίδα ἐν Ἀττικῇ Α' 448. Ἐν Αἰγίνῃ Β' 276. Ἐν τῇ μάχῃ τῆς Σαλαμῖνος Β' 582.
^α Αἰακὸς, Ἀχαιοὺς ἤρωες Α' 128. Β' 278.
^α Αἰαντες, ἤρωες Α' 204.
^α Αἰαντῖς, ἀττικὴ φυλὴ Β' 303.
^α Αἰγαί, ὄχρῳ ἀρεϊνὴ πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Β' 233. Πρωτεύουσα μακεδονικοῦ βασιλείου Ε' 26.
^α Αἰγαῖον πέλαγος. Κλίμα αὐτοῦ Α' 1 κ. ἐ. Διαπλέεται εὐκόλως Α' 12 κ. ἐ. Αὐτοτελὲς Α' 620.
^α Αἰγάλεως, ὄρος τῆς Ἀττικῆς Α' 441. Β' 395.
^α Αἰγεῖδαι, Α' 148, 304. Β' 71, 353.
^α Ἐν Σπάρτῃ Α' 148, 253, 304.
^α Ἐν Ἀθήναις Α' 455. Ἐν Θήρᾳ

Α' 696. Ἐν Σικελίᾳ, Κυρήνη καὶ Ῥόδῳ Γ' 264.
Αἴγεια, πόλις τῆς Ἀχαΐας Ε' 258.
Αἴγεις Α' 77, 86.
Αἰγιάλεια, παραλία τῆς Πελοποννήσου Α' 228, 345, 673.
Αἰγιαλεῖς, κάτοικοι τῶν παραλίων ἐν Ἀχαΐᾳ καὶ φυλὴ ἐν Σικυῶνι Α' 168, 232, 371, 377. Μικροτεχνία αὐτῶν Α' 720.
Αἰγικορεῖς, ἀπτικὴ φυλὴ Α' 452, 579.
Αἰγίλα, νῆσος ἐν τῷ κρητικῷ πελάγει Α' 88.
Αἰγυμῖδος, βασιλεὺς τῶν Δωριέων Α' 150. Β' 122.
Αἴγυα. Ὄνομα αὐτῆς Α' 88. Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 128. Κοινωνὸς συμμαχίας κατὰ θάλασσαν Α' 137. Ἀρχαιοτάτη πόλις ἐν ἡ ἐκόπη νόμισμα Α' 366. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Κορίνθου Α' 415. Ἰδρύει ἐμπόριον ἐν Ὀμβρικῇ Α' 678. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Σαμίων Β' 112. μετὰ τῆς Κρήτης Β' 213. Παρέχει εἰς τοὺς Πέρσας γῆν καὶ ὕδωρ Β' 278. Ὁ Κλεομένης ἐν αὐτῇ Β' 280. Ἐν ἔχθρᾳ πρὸς τὴν Κορίνθον Β' 358. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370, 386, 393 κ. ἐ. 405, 411. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Γ' 79. Κάθοδος τῶν κατοίκων Γ' 667. Δ' 11. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ Δ' 320 κ. ἐ. — καὶ Ἀθῆναι Α' 596 κ. ἐ. Β' 276, 367, 438 κ. ἐ., 541 κ. ἐ., 549, 668. Γ' 78 κ. ἐ. Δ' 320 κ. ἐ. — Ἐμπόριον αὐτῆς Β' 276. Τέχνη Β' 111 κ. ἐ., 777. Ναὸς Ἀθηνᾶς ἐν αὐτῇ Β' 276. — Αἰγινῆται ἐν Ναυκρά-

τει Α' 647. ἐν Θυρέᾳ Γ' 210.
Αἴγιον, πόλις ἐν Ἀχαΐᾳ Α' 88, 672.
Αἴγιος, Α' 256.
Αἰγίαιον, πόλις ἐν Αἰτωλίᾳ Γ' 178.
Αἴγος ποταμοί, ποταμοὶ ἐν τῇ θρακικῇ Χερσονήσῳ. Μάχη παρ' αὐτοὺς Γ' 654 κ. ἐ.
Αἰγόσθενα, πόλις ἐν Μεγαρίδι Β' 541.
Αἰγοῦσαι, νῆσοι παρὰ τῇ Σικελίᾳ. Καρχηδόνιοι ἐν αὐταῖς Γ' 276.
Αἴγυπιος. Φοίνικες ἐν αὐτῇ Α' 58.
 Ἀνησυχεῖται ὑπὸ ἑλληνικῶν φυλῶν Α' 59, 189. Ὁ Μενέλαος ἐν αὐτῇ Α' 250. Ἐμπόριον τῶν Ἰώνων μετ' αὐτῆς Α' 209. Ὑπὸ τοὺς Ψαμμιτιχίδας Β' 193. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Κυρήνην Α' 700. Β' 193. Συμμαχεῖ μετὰ τοῦ Κροίσου Β' 174. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 197. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Περσῶν Β' 330 κ. ἐ., 335, 496, 523, 553, 568. Δ' 322.
 Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 340. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Κύπρου Ε' 335. — Ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα Β' 72 κ. ἐ., 83, 100, 711, 724. Μαντικὴ ἐν αὐτῇ Α' 10. — Πάπυρος ἐξ αὐτῆς Β' 703.
Αἴγυς, πόλις ἐν Λακωνικῇ Α' 255, 260.
Αἰδεσις. Ἴδε *Φόνου*.
Αἰθίοπες παρ' Ὀμήρῳ Β' 3. ἐν Αἰγύπτῳ Α' 643. ἐν Ἀσίᾳ Β' 335.
Αἰθιοπία. Ἐβενος ἐξ αὐτῆς Β' 101.
Αἰθαλία (Ἐλβα), νῆσος ἐν τῷ τυρρηνικῷ πελάγει Α' 663 κ. ἐ.
Αἰθαλίδαι, δῆμος Ἀττικῆς Α' 584.
Αἴμος, ὄρος ἐν Θράκῃ Α' 6, 635. Δ' 9.
Αἴμων, ῥυαξ ἐν Βοιωτίᾳ Ε' 542.
Αἰναρία (Ἰσχία), νῆσος παρὰ τὴν

Καμπανίαν Α' 663. Β' 290.
Αἰνείας, υἱὸς Ἀγχίσου, Τρώες Α' 105.
Αἰνηοίδημος, Αἰγείδης ἐν Γέλα Γ' 264. ἐν Ἀκράγαντι Γ' 275.
Αἰνῖνες, φύλον παρὰ τὴν Οἴτην Α' 158. Β' 372.
Αἶνος, πόλις ἐν Θράκη Α' 174.
Αἰόλειον, πόλις ἐν τῷ Ἑλληςπόντῳ Α' 174.
Αἰολεῖς. Διάδοσις αὐτῶν Α' 126 κ. ἐ. Αἰολικά φύλα Α' 235. Ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 146 κ. ἐ., 156. Μετανάστασις εἰς Μικρὰν Ἀσίαν Α' 172 κ. ἐ., 181 κ. ἐ. Ἐν Τρωάδι Α' 213, 619. Αἰολικὴ διάλεκτος Α' 31. Β' 730 σημ. Αἰολικὴ ἀπάθεια Ε' 224.
Αἰολίδαι Α' 127, 134.
Αἰολίς. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 17. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 181 κ. ἐ. Ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Πέρσας Β' 235 κ. ἐ. Μετέχει τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμμαχίας Β' 661.
Αἰλυτίδαι, γένος μεσσηνιακὸν Α' 225, 293, 297.
Αἶλυτος, βασιλεὺς τῆς Μεσσηνίας Α' 224 κ. ἐ.
Αἶμιος, Ἀθηναῖος Δ' 64.
Αἰσυνῆται, Α' 351, 353.
Αἰσχίνης, Ἀθηναῖος Δ' 22.
Αἰσχίνης, υἱὸς Λυσανίου, Σωκρατικὸς Δ' 182.
Αἰσχίνης, υἱὸς Ἀτρομήτου, Ἀθηναῖος ῥήτωρ. Γένος καὶ χαρακτήρ Ε' 368 κ. ἐ. Πολιτεία καὶ ἀξίωμα Ε' 376 κ. ἐ., 383 κ. ἐ., 393, 412, 428, 441, 515, 553. Πρέσβυς παρὰ τῷ Φιλίππῳ Ε' 376 κ. ἐ., 389 κ. ἐ., 407 κ. ἐ., 553. Κατηγορεῖται ὑπὸ τοῦ Δη-

μοσθένους Ε' 439 κ. ἐ., 442 κ. ἐ. καὶ Φιλοκράτης Ε' 443. Ἐν Εὐβοίᾳ Ε' 460. καὶ Ἀναξίνος Ε' 486. Ἐν Δελφοῖς Ε' 513 κ. ἐ. Προδοσία αὐτοῦ Ε' 521.
Αἰσχίνης, τύραννος τῆς Σικυωνίας Α' 390 σημ. 2.
Αἰσχυλίδης, συκοφάντης ἐν Ἀθήναις Δ' 24, 30.
Αἰσχύλος, υἱὸς Εὐφορίωνος, Ἐλευσίνιος Ε' 28, 30, 744 κ. ἐ. Ἐν Συρακούσαις Γ' 303. Ἀπόγονοι αὐτοῦ Δ' 98. Ἀξίωμα μετὰ θάνατον Δ' 98. Ε' 234.— καὶ Ἰωνὸς Χίος Β' 717. καὶ Ἀριστοφάνης Γ' 666.— Τραγωδία αὐτοῦ. Πέρσαι Β' 481, 749 Γ' 304. Δ' 117. Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας Β' 508. Ὀρέστεια Β' 527, 752. Αἰτναῖαι Γ' 303. Ἐλεγεῖται αὐτοῦ Β' 737.
Αἶνα, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις Γ' 291, 303, 305. Διοικισμὸς Γ' 314.
Αἶνα, ἡφαιστεῖον ἐν Σικελίᾳ Α' 665. Β' 257. Γ' 302.
Αἰτωλία, χώρα ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι. Αἰολεῖς ἐν αὐτῇ Α' 127. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 166.
Αἰτωλοί. Συγγενεῖς πρὸς τοὺς Λέλεγας Α' 66. Διάδοσις αὐτῶν Α' 165. Ἐν Πελοποννήσῳ Α' 233 κ. ἐ., 324. καὶ Δελφοὶ Β' 131. καὶ Κόρινθος Β' 9. Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Β' 179. Σύμμαχοι τῶν Ἡλείων ἐναντίον τῆς Σπάρτης Δ' 231. Σύμμαχοι τῶν Θηβαίων Δ' 498. καὶ ὁ βασιλεὺς Φίλιππος Ε' 462.
Αἰτωλὸς, γενάρχης Αἰτωλῶν Α' 166.
Ἀκαδημία, γυμνάσιον ἐν Ἀθήναις Α' 561. Β' 505, 795. Ε' 193,

272. Ὡς φιλοσοφική σχολή Ε' 193. Ἀκαδημαῖκοι ἐν τῇ κωμῳδίᾳ Ε' 239.
- Ἀκάδημος. Ἴδε Ἐκάδημος
- Ἀκανθος, πόλις ἐν τῇ Χαλκιδικῇ. Κτίσις Α' 655. Ὁ Βρασίδας ἐν αὐτῇ Γ' 225. καὶ Ἀθῆναι Β' 472. Γ' 254, 389. καὶ Σπάρτη Δ' 374.
- Ἀκαρνανία, χώρα ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι. Ὁ Περικλῆς ἐν αὐτῇ Β' 554. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 51, 78. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Ἀμβρακίαν Γ' 96, 127, 181. Ἐντῷ κορινθιακῷ πολέμῳ πολέμιος τῆς Σπάρτης Δ' 275. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Ἀχαΐαν Δ' 301 κ. ἔ. Ἐν τῇ νέᾳ ἀθηναϊκῇ συμμαχίᾳ Δ' 456. Σύμμαχος τῶν Θηβαίων Δ' 498. Ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν Ε' 462. Σύμμαχος τῶν Ἀθηνῶν Ε' 484.
- Ἀκεσᾶς, ποικιλτὴς τοῦ πέπλου τῆς Ἀθηνᾶς Β' 838, σημ. 4.
- Ἀκεσάνης, ποταμὸς ἐν Σικελίᾳ Α' 668.
- Ἀκις, ποταμὸς ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ Α' 675.
- Ἀκοις, ἄρχων Αἰγύπτου Δ' 335.
- Ἀκουμένος, ἰατρός ἐν Ἀθήναις Ε' 228.
- Ἀκονοβλάος, Ἀργεῖος ἱστορικός Β' 706.
- Ἀκράγας, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις Α' 682. Πολίτευμα Β' 133. Ὑπὸ τυράννους Γ' 274 κ. ἔ. Ἐν ἔχθρᾳ πρὸς Συρακουσίους Γ' 286, 289. Καθίσταται ἐν αὐτῷ δημοκρατικὸν πολίτευμα Γ' 312 κ. ἔ. Ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Σικελῶν Γ' 330. καὶ Ἐγεστα Γ' 343. καὶ Ἀθῆναι Γ' 458, 479. Καταστρέφεται ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων Γ' 499. — Τρουφὴ τῶν κατοίκων Α' 713. Τέχνη ἐν αὐτῷ Γ' 297. Κτίρια Α' 713. Γ' 307. Ῥητορικὴ Γ' 317. Νομίσματα Γ' 293.
- Ἀκραι, πόλις ἐν Σικελίᾳ Α' 671, 682. Γ' 266.
- Ἀκραῖον λέπας, ὄρος ἐν Σικελίᾳ. Μάχη παρ' αὐτῷ Γ' 490.
- Ἀκροκεραύνια, ὄρος ἐν Ἠπείρῳ Α' 142.
- Ἀκρόπολις Ἀθηνῶν. Θέσις αὐτῆς Α' 442. Καταλαμβάνεται ὑπὸ Κύλωνος Α' 471. Ὁ Κλεομένης ἐπ' αὐτῆς Α' 594. Κυριεύεται ὑπὸ Περσῶν Β' 390. Καταλαμβάνεται ὑπὸ Λακεδαιμονίων Γ' 689. Δ' 22. — Μνημεῖα αὐτῆς Α' 554, 604 κ. ἔ. Β' 564, 602. Ε' 253. Νέα κτίρια ἐπὶ Περικλέους Β' 801 κ. ἔ. Στήλαι ἐπ' αὐτῆς Γ' 345. Σπήλαιον τοῦ Πανὸς ὑπ' αὐτὴν Β' 313.
- Ἀκρόρεια, χώρα ἐν Ἡλίδι Δ' 233.
- Ἀκταίων, Κορίνθιος Α' 398.
- Ἀκτὴ, παραλία Τρωάδος Γ' 159.
- Ἀκτὴ, γλῶσσα τῆς Χαλκιδικῆς Γ' 233, 390. Ἴδε καὶ Ἀθως.
- Ἀλαλία, πόλις ἐν Κύρῳ Β' 188. Γ' 286.
- Ἀλέα, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 237.
- Ἀλεξάνδρεια, πόλις ἐν Αἰγύπτῳ. Χρονολογικαὶ μελέται ἐν αὐτῇ Α' 214. Β' 716.
- Ἀλέξανδρος, υἱὸς Πριάμου. Ἴδε Πάρις
- Ἀλέξανδρος Α' Φιλέλλην, βασιλεὺς Μακεδονίας Β' 234. Γ' 371,

- 385, 407, 413, 514. Ε' 29 κ. ἐ.
 Ἀλέξανδρος Β', υἱὸς Φιλίππου, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ε' 487, 543, 553, 594. καὶ οἱ Ἕλληνες Ε' 574.
 Ἀλέξανδρος, βασιλεὺς τῶν Μολοσσῶν Ε' 461.
 Ἀλέξανδρος, τύραννος τῶν Φερῶν Α' 554, 588 κ. ἐ. Ε' 77, 124. Νομίσματα αὐτοῦ Δ' 554 σημ. 2.
 Ἀλεξίς, Ἀθηναῖος κωμωδοποιὸς Ε' 241.
 Ἀλενάδαι, οἶκος εὐπατριδῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Β' 334, 370, 450, 735. Δ' 543, 547, 554. Ε' 47, 77, 463, 582. Τετράρχαι τῆς Θεσσαλίας Ε' 463.
 Ἀλεύας, Θεσσαλὸς Β' 334.
 Ἀλήτης, Ἡρακλείδης Α' 392.
 Ἀλιάκμων, ποταμὸς ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 9, 15.
 Ἀλίαριος, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Τάφος τοῦ Ῥαδαμάνθυος ἐν αὐτῇ Α' 124. Μάχη παρ' αὐτὴν Δ' 270. Τάφος τῆς Ἀλκμήνης παρ' αὐτὴν Δ' 415.
 Ἀλιεῖς, πόλις ἐν Ἀργολίδι Β' 543.
 Ἀλικαρνασὸς, πόλις ἐν Καρίᾳ. Κτίσις Α' 176. Δωριεῖς ἐν αὐτῇ Α' 248. Ἰωνικὸς χαρακτήρ αὐτῆς Β' 707 κ. ἐ. Οἰκίζει τὴν Ναύκρατιν Α' 647. Ὑπὸ δυνάστας Β' 709 κ. ἐ. Ε' 135. Κοινωνεῖ τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Β' 707 κ. ἐ. Ὁ Ἀλκιβιάδης πλησίον αὐτῆς Γ' 589. Ἴδε Ἀρτεμισία, Λύγδαμις, Μανύσσωλλος.
 Ἀλιζρόθιος, υἱὸς Ποσειδῶνος Α' 443.
 Ἀλκαῖος, Λέσβιος ποιητὴς Α' 544, 548. Β' 124.
 Ἀλκαμένης, τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 275.
 Ἀλκαμένης, Ἀθηναῖος γλύπτης Β' 830. Δ' 83, 614. Ε' 248.
 Ἀλκαμένης, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Α' 435.
 Ἀλκαμένης, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Γ' 521.
 Ἀλκανδρος, τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 275.
 Ἀλκίας, βασιλεὺς ἐν Ἡπείρῳ Δ' 549.
 Ἀλκίας, Λακεδαιμόνιος Ε' 340.
 Ἀλκίας, υἱὸς Ὀρόντου, Μακεδὼν Ε' 33.
 Ἀλκιβιάδης, πατὴρ Κλεινίου, Ἀθηναῖος Α' 572.
 Ἀλκιβιάδης, υἱὸς Κλεινίου, Ἀθηναῖος. Γένος Α' 449. Νεότης Γ' 358 κ. ἐ. Ἀξίωμα ἐν δήμῳ καὶ πολιτείᾳ Γ' 364 κ. ἐ. 405 κ. ἐ. Ἐν Ἀργεῖ Γ' 377, 380. καὶ Νικίας Γ' 357, 383. Ἡγεῖται τῆς σκελικῆς ἐκστρατείας Γ' 421, 428 κ. ἐ., 433. καὶ ἄγος Ἐρμοκοπιδῶν Γ' 432 κ. ἐ. Ἐν Σικελίᾳ Γ' 442. Ἀνακαλεῖται Γ' 442 κ. ἐ., 446. Μετ' ἀνάκλησιν Γ' 450. Ἐν Σπάρτῃ Γ' 465 κ. ἐ., 510, 520, 624. Στρατηγὸς Σπάρτης Γ' 524 κ. ἐ. καὶ Τισσαφέρνης Γ' 536 κ. ἐ., 549. Διαπραγματεύεται πρὸς Ἀθηναίους ὀλιγαρχικοὺς Γ' 541 κ. ἐ. καὶ Φρύνιχος Γ' 541. Παρὰ τῷ ἐν Σάμῳ στρατοπέδῳ Γ' 565 κ. ἐ. Ἀνακαλεῖται ἐκ τῆς ἐξορίας Γ' 580. Νῆκαι κατὰ θάλασσαν Γ' 588 κ. ἐ. Νικᾷ παρὰ

- τὴν Ἀβυδὸν Γ' 592. Νικᾷ παρὰ τὴν Κύζικον Γ' 594. Ἐν Ἀθήναις Γ' 608 κ. ἐ. Ἐπιθέσεις κατ' αὐτοῦ Γ' 624 κ. ἐ. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Γ' 627 κ. ἐ. Καθαίρεται Γ' 629 Ἐν Χερσονήσῳ Γ' 656. Ἐν Περσίᾳ Δ' 26. Θάνατος Δ' 28 — καὶ Σωκράτης Γ' 362 κ. ἐ. Δ' 147. καὶ Περικλῆς Γ' 360 κ. ἐ. καὶ Ἀριστοφάνης Γ' 665.
- Ἀλκιδάμας, ῥήτωρ ἐξ Ελαίας Ε' 210.
- Ἀλκίδας, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Γ' 142. κ. ἐ., 168.
- Ἀλκιμένης, Κορίνθιος Δ' 294.
- Ἀλκίφρων, Ἀργεῖος Γ' 375, 380.
- Ἀλκμαίων, υἱὸς Μεγακλέους, Ἀθηναῖος Α' 387, 581. Β' 715. Στρατηγὸς ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ Α' 517. Ἐν Σάρδεσιν Α' 530.
- Ἀλκμαίων, υἱὸς Μεγακλέους, Ἀθηναῖος Β' 482.
- Ἀλκμαιωνίδαι, ἐν Ἀθήναις Β' 602. Καταγωγὴ αὐτῶν ἐκ Μεσσηνίας Α' 449. Συμμέτοχοι τοῦ κυλωνείου ἄγους Α' 473. Ἐξορία αὐτῶν Α' 476. Κάθοδος Α' 517. Δευτέρα ἔξορία Α' 539.
- Ἀγωνίζονται ἐναντίον τῶν τυράννων Α' 572. Ἀνακτίζουσι τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν Α' 573. Τρίτῃ ἔξορία Α' 593. Ἀνάκλησις Α' 595. καὶ Περσία Α' 600. Β' 309. Ἀντίπαλοι τοῦ Μιλτιάδου Β' 315. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀξιούσι τὴν ἔξωσιν αὐτῶν Γ' 35, 53.
- Ἀλκμάν, ποιητὴς ἐν Σπάρτῃ Α' 434. Β' 124, 578.
- Ἀλκμήνη. Τάφος αὐτῆς Δ' 415.
- Ἀλκων, Ἡπειρώτης Α' 387.
- Ἀλόννησος, νῆσος ἐν τῷ Θρακίῳ πελάγει Ε' 422, 457, 466, 485.
- Ἄλος, πόλις Θεσσαλίας Ε' 382, 392.
- Ἀλπωνός, παρὰ τὰς Θερμοπύλας Ε' 396.
- Ἄλσιον, πόλις ἐν Τυρρηνίᾳ Γ' 287.
- Ἄλτις, ἱερὸν ἄλσος ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 331. Γ' 293.
- Ἀλνάτης, βασιλεὺς Λυδίας Β' 59, 159 κ. ἐ. Τάφος αὐτοῦ Β' 165.
- Ἀλνζία, πόλις ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Μάχη πλησίον αὐτῆς Δ' 457.
- Ἄλνς, ποταμὸς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 44, 101. Β' 162, 570.
- Ἀλφειὸς, ποταμὸς ἐν Ἠλίδι Α' 233, 322. Γ' 292.
- Ἀμάδοκος, Θρᾷξ Ε' 132, 323, 327.
- Ἀμαζόνες, Ἐφέσiai Α' 178, 182.
- Ἀμαθοῦς, πόλις ἐν Κύπρῳ Β' 251. Δ' 333.
- Ἀμαξιτὸς, πόλις ἐν Τρωάδι Α' 104.
- Ἀμασις, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Α' 521, 646 κ. ἐ., 700. Β' 174, 194 κ. ἐ., 207, 211.
- Ἀμβρακία, πόλις ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Κορινθιακὴ ἀποικία Α' 411. Κυψελίδαι ἐν αὐτῇ Α' 417 κ. ἐ. 426. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 411. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Κορίνθου Γ' 9, 14. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἀκαρνανᾶς Γ' 96, 181. Ὁμολογεῖ εἰρήνην πρὸς τοὺς Ἀκαρνανᾶς Γ' 182. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ πολεμία τῆς Σπάρτης Δ' 275 καὶ Φίλιππος Ε' 475. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Ἀθηναίων Ε' 484. Τέχνη ἐν αὐτῇ Β' 110. — Κόλπος ἀμβρακικὸς Α' 9.

- Ἀμυρσος, πόλις ἐν Φωκίᾳ Α' 171. Δ' 484.
- Ἀμυρων, Μιλήσιος, κτίστης τῆς Σινώπης Α' 640.
- Ἀμεινοκλῆς, τριηροποιὸς ἐν Κορίνθῳ Α' 400, 653.
- Ἀμειψίας, Ἀθηναῖος κωμωδοποιὸς Γ' 448.
- Ἀμηστοίς, σύζυγος τοῦ Ξέρξου Β' 490 κ. ἔ.
- Ἀμιάντος, Ἀρκὰς Α' 386.
- Ἀμίλκας, υἱὸς Μάγωνος, Καρχηδόνιος Γ' 280 κ. ἔ.
- Ἀμισός, πόλις ἐν τῷ Πόντῳ Α' 688. Β' 686.
- Ἀμμόνιον, ἱερὸν τοῦ Διὸς Ἀμμωνος ἐν Λιβύῃ Β' 72, 216.
- Ἀμνηστία ἐν Ἀθήναις διὰ τοῦ Σόλωνος Α' 517, 671. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας Β' 386. Μετὰ τὴν παρὰ τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς μάχην Γ' 671. Ἐπὶ τοῦ Θρασυβούλου Δ' 61, 64, 69, 70 σημ. 1, 170.
- Ἀμομφάρατος, Σπαρτιάτης Β' 414.
- Ἀμόργης, υἱὸς Πισσοῦθνου, Πέρσης Γ' 507, 529, 533.
- Ἀμόργος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ, κοινωνὸς τῆς ἀττικῆς συμμαχίας Β' 657, 670. Ποικιλικὴ ἐν αὐτῇ Α' 76.
- Ἀμπελος, ὄρος ἐν Σάμῳ Β' 207.
- Ἀμπελουργία ἐν Ἀττικῇ Α' 559.
- Ἴδε καὶ Οἶνος.
- Ἀμπη, πόλις παρὰ Τίγριν Β' 260.
- Ἀμνθασόνιδαι, γένος Αἰολέων μάντεων Α' 127, 134.
- Ἀμύνκλαι, πόλις ἐν Λακωνικῇ Α' 226, 255. Ὄνομα χρητικὸν Α' 250. Δωριεῖς ἐν αὐταῖς Α' 226.
- Ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν αὐταῖς Β' 95. Γ' 345. Δ' 190.
- Ε' 249 Ἀμνκλαῖος θρόνος Β' 96, 108. Τρίποδες ἐν αὐτῷ Β' 103. Δ' 190. Ε' 249. Ὑακίνθια ἐν αὐταῖς Δ' 299. Προφυρὰ ὑφάσματα ἐξ αὐτῶν Α' 249.
- Ἀμντίας, υἱὸς Σέλλου, Ἀθηναῖος Γ' 245, 685.
- Ἀμύντας Α', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Β' 233. Ε' 28.
- Ἀμύντας, ἀπαιτητὴς τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου Γ' 129. Ε' 37.
- Ἀμύντας Β', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ε' 45.
- Ἀμύντας Γ', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Δ' 375, 467. Ε' 45 κ. ἔ. 155.
- Ἀμυρίς, ἐκ Σίριος Α' 386.
- Ἀμυρτιάος, Αἰγύπτιος στρατηγὸς Β' 557, 568.
- Ἀμφεία, πόλις Μεσσηνίας Α' 292.
- Ἀμφιάρατος, Α' 134. Β' 508. Μαντεῖον αὐτοῦ Β' 166.
- Ἀμφίδολοι, πόλις ἐν τῇ Πισατίδι Δ' 233.
- Ἀμφίθεος, Θηβαῖος Δ' 264, 419, 423.
- Ἀμφικτιοναί, ἀρχαιότατοι Α' 152 κ. ἔ. — πυθικὴ (δελφικὴ) Α' 154 κ. ἔ., 379. Β' 2, 24, 468, 478. Ε' 79, 403, 444, 513 κ. ἔ., 562. Νέον ἀξίωμ' αὐτῆς Δ' 500. — τῶν Οἰταίων λαῶν Α' 157. — τῶν περὶ τὸν Παρνασσὸν Α' 158. Ἀνάχρασσις τῶν τριῶν ὁμάδων Α' 158 κ. ἔ. — πελοποννησιακὴ Α' 341. — ἰωνικὴ Α' 347. περὶ τὴν Δῆλον Α' 547 κ. ἔ.

- Β' 461 — τῶν πόλεων τῆς κα-
τω Ἰταλίας Α' 676, Γ' 319.
- **Ἀμφικτυόνες*, φυλὴ τῶν Θουρίων
Β' 690
- **Ἀμφικτύων*, υἱὸς Δευκαλίωνος Α' 160
- **Ἀμφιλοχία*, χώρα ἐν Ἀκαρνανίᾳ
Γ' 182
- **Ἀμφίλυτος*, μάντις ἐξ Ἀχαρνῶν
Α' 546.
- **Ἀμφίμνηστος*, Ἐπιδάμνιος Α' 386.
- **Ἀμφίπολις*, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ.
Κτίσις Β' 670, 691. Ε' 33 Ὁ
Βρασίδης ἐγγὺς αὐτῆς Γ' 228
κ. ἐ. Ὁ Βρασίδης καὶ ὁ Κλέων
μάχονται παρ' αὐτῇ Γ' 248 κ. ἐ.
Διατάσσεται ἡ ἀπόδοσις αὐτῆς
εἰς τὰς Ἀθήνας Γ' 253. Ἐξακο-
λουθοῦσι κατέχοντες αὐτήν οἱ
Λακεδαιμόνιοι Γ' 352, 399 Λα-
κεδαιμόνιος ἄρμοστής ἐν αὐτῇ
Δ' 10. Ὑπὸ περσικὴν προστα-
σίαν Δ' 569. καὶ Ἀθηναίαι Ε' 59,
132, 162. Κυριεύεται ὑπὸ
τοῦ Φιλίππου Ε' 63.
- **Ἀμφισσα*, πόλις ἐν Λοκρίδι Ε' 514
κ. ἐ., 517 κ. ἐ., 539.
- **Ἀμφίων*, Βακχιάδης ἐν Κορίνθῳ
Α' 404.
- **Ἀμφίων*, Θηβαῖος ἥρως Α' 125.
- **Ἀνάγλυφα* ἄττικα Ε' 257.
- **Ἀναθήματα* Β' 93 κ. ἐ. Ἴδε *Δεῖφοι*.
- **Ἀναία*, πόλις ἐν Καρίᾳ Γ' 144.
- **Ἀνάκειον*, ἱερὸν τῶν Διοσκούρων
ἐν Ἀθήναις Γ' 576.
- **Ἀνακρέων*, Τήιος ποιητής, ἐν Σά-
μῳ Β' 206. ἐν Ἀθήναις Α' 566.—
Ἀνδριάς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς
Ἀκροπόλεως Β' 602.
- **Ἀνακτες*, Α' 190.
- **Ἀνακτόριον*, πόλις ἐν Ἀκαρνανίᾳ
Β' 411. Γ' 9, 208, 253, 347.
- **Ἀποικία* Κορινθίων Α' 411.
- **Ἀναξαγόρας*, φιλόσοφος Κλαζομέ-
νιος Β' 589, 730. Δ' 91, 107.
Ἐν Ἀθήναις Β' 595, 604, 720.
Κατηγορεῖται Γ' 60. Δ' 93.—
καὶ Εὐριπίδης Δ' 104. καὶ Πε-
ρικλῆς Β' 720. Γ' 60. Δ' 93.
καὶ Πλάτων Ε' 198. καὶ Σω-
κράτης Δ' 146, 158. καὶ Θου-
κυδίδης Β' 734.—Ἀρεστὸς παρὰ
τῷ δήμῳ Δ' 107. Τὰ ἔργα αὐ-
τοῦ παρὰ τοῖς βιβλιοπώλαις Δ' 107.
Ε' 218.
- **Ἀναξανδρίδας*, βασιλεὺς τῆς Σπάρ-
της Α' 323.
- **Ἀναξανδρίδης*, Ἀθηναῖος κωμω-
δοποιὸς Ε' 241, 366.
- **Ἀναξίβιος*, Λακεδαιμόνιος στρα-
τηγὸς Δ' 216 κ. ἐ., 320.
- **Ἀναξίλαος* (Ἀναξίλας), τύραννος
τοῦ Ῥηγίου καὶ τῆς Ζάγκλης
Β' 259. Γ' 263, 276, 280, 288,
293. Υἱὸς αὐτοῦ Γ' 315. Δ' 502
σημ.
- **Ἀναξίμανδρος*, Μιλήσιος φιλόσο-
φος Β' 60, 79, 584.
- **Ἀναξιμένης*, Μιλήσιος φιλόσοφος
Β' 79, 584.
- **Ἀναξῖνος*, Ὠρεΐτης Ε' 485. κ. ἐ.
- **Ἀναξίς*, Βοιωτὸς ἱστοριογράφος
Δ' 613.
- **Ἀναπος*, ποταμὸς ἐν Σικελίᾳ Α' 671.
Γ' 308, 489.
- **Ἀναρχίας* ἐνιαυτὸς ἐν Ἀθήναις
Δ' 67.
- **Ἀνάφη*, νῆσος ἐν Αἰγαίῳ Β' 653.
- **Ἀνάφλυστος*, δῆμος τῆς Ἀττικῆς
Α' 448.

- Ἀνάχαρσις, Σκύθης Α' 633, 706.
B' 78.
- Ἀνδανία, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 296. Δ' 532.
- Ἀνδοκίδης, ἀγγειογράφος Β' 769.
- Ἀνδοκίδης, υἱὸς Λεωγόρου, Ἀθηναῖος Γ' 19 σημ. 417, 444. Δ' 312 κ. ἐ. Λόγος αὐτοῦ περὶ εἰρήνης Δ' 315 κ. ἐ.
- Ἀνδοκίδης, Ἀθηναῖος Β' 565.
- Ἀνδρέας, τύραννος τῆς Σικυῶνος Α' 372.
- Ἀνδρόγεωσ, υἱὸς Μίνως Α' 98.
- Ἀνδροδάμας, Ῥηγῖνος νομοθέτης Β' 135.
- Ἀνδροκλείδαι, ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 294. ἐν Ἐφέσῳ Α' 347.
- Ἀνδροκλείδης, Θηβαῖος Δ' 265, 416.
- Ἀνδροκλῆς, Ἀθηναῖος Γ' 414, 432. 434, 557.
- Ἀνδροκλος, Ἀθηναῖος Α' 178.
- Ἀνδρόνικος, Ἀθηναῖος ὑποκριτής Ε' 237.
- Ἄνδρος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ἀποικιακὴ δόσις ἐν αὐτῇ Α' 655, 679. Ὁ Θεμιστοκλῆς παρ' αὐτῇ Β' 402 κ. ἐ., 433. Πολιορκεῖται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 626. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Β' 684.
- Ἀνδροσθένης, Ἀθηναῖος γλύπτης Β' 728.
- Ἀνδροτίων, Ἀθηναῖος ἱστορικὸς καὶ ῥήτωρ Ε' 223, 300 κ. ἐ.
- Ἄνδρων, Ἀθηναῖος Β' 584.
- Ἀνῆριστος, Λακεδαιμόνιος Γ' 94.
- Ἀμφεία, πόλις Μεσσηνίας Β' 503.
- Ἀνθεμόκριτος, Ἀθηναῖος κῆρυξ Γ' 80.
- Ἀνθεμοῦς, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Β' 233. Ε' 28, 64.
- Ἀνθεστήρια, ἑορτὴ ἐν Ἀθήναις Β' 698.
- Ἀνθηδών, πόλις Βοιωτίας Α' 118.
- Ἄνιος, ἥρως γενάρχης ἱερέων ἐν Δήλῳ Β' 21.
- Ἀνίβας, Καρχηδόνιος στρατηγὸς Γ' 499, 613.
- Ἄνων (Μάγων), Καρχηδόνιος Γ' 279.
- Ἀνοπαία, ὄρεινὴ στενωπὸς ἐπὶ τῆς Οὔτης Β' 376.
- Ἀνταλκίδας, υἱὸς Λέοντος. Λακεδαιμόνιος. Χαρακτὴρ αὐτοῦ Δ' 198. Ἐν Σάρδεσι Δ' 306 κ. ἐ. Ἀρχιστρατήγος Δ' 322 κ. ἐ. Εἰρήνη ἀνταλκίδειος Δ' 326 κ. ἐ., 330 κ. ἐ. Ἐν Σούσοις Δ' 471. Θάνατος Δ' 567.
- Ἄντιανδρος, πόλις ἐν Μυσίᾳ Α' 175. Β' 156. Γ' 621, 652.
- Ἀντηνορίδαι ἐν Κυρήνῃ Α' 706.
- Ἀντήνωρ, Τρῶς Β' 130.
- Ἀντιγένης, ἄρχων ἐν Ἀθήναις Γ' 633 σημ.
- Ἀντίλοχος, ποιητὴς Δ' 186.
- Ἀντιμαχίδης, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Α' 567.
- Ἀντίμαχος, Ἀθηναῖος, ταμίας τοῦ Τιμοθέου Ε' 112.
- Ἀντίμαχος, Κολοφώνιος ἐπικὸς ποιητὴς Δ' 186.
- Ἀντιμενίδης, Λέσβιος Α' 544.
- Ἀντιοχίς, ἀπτική φυλὴ Β' 303.
- Ἀντίοχος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ θάλασσαν Γ' 627.
- Ἀντίοχος, Συρακούσιος ἱστορικὸς Γ' 317.
- Ἀντίοχος, Ἀλενάδης ἐν Θεσσαλίᾳ Β' 335, 364.

- Ἀντίπατρος, Μακεδὼν στρατηγὸς Ε' 379, 541, 553.
 Ἀντίπολις, πόλις Γαλατίας Α' 692.
 Ἀντίρριον, ἀκρωτήριον ἐν Αἰτωλία Α' 394.
 Ἀντισθένης, Σωκρατικὸς ἐν Ἀθήναις Δ' 492 σημ. 1. Ε' 179.
 Ἀντισθένης, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 547.
 Ἀντίσσα, πόλις ἐν Λέσβῳ Γ' 131.
 Ἀντισιάτης, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Α' 567.
 Ἀντιφάνης, Ἀθηναῖος κωμωδοποιὸς Δ' 116. Ε' 241.
 Ἀντίφημος, Ῥόδιος Α' 679.
 Ἀντιφῶν, υἱὸς Σωφίλου, Ἀθηναῖος ῥήτωρ, διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς Β' 732. Ἀντίπαλος τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 416. Ἡγέτης τῆς ὀλιγαρχικῆς φασίας Γ' 205, 553 κ. ἐ., 574. Κατηγορεῖται Γ' 583 κ. ἐ. Θάνατος Γ' 584 κ. ἐ. —καὶ Κριτίας Γ' 684. καὶ Θουκυδίδης Ε' 220. Λοιδορεῖται αὐτοῦ Ε' 219.
 Ἀντιφῶν, Ἀθηναῖος Ε' 442.
 Ἀνυτος, Ἀθηναῖος Β' 713.
 Ἀνυτος, υἱὸς Ἀνθεμίωνος, Ἀθηναῖος. Φυγὰς Δ' 25. Ἡγέτης τῶν φυγάδων Ἀθηναίων Δ' 44. Κατήγορος Σωκράτους Δ' 177.
 Ἀξίος, ποταμὸς ἐν Μακεδονίᾳ. Α' 7. Β' 340. Ε' 9.
 Ἀπατούρια, ἑορτὴ ἐν Ἀθήναις Γ' 643. Ἐν ταῖς ἰωνικαῖς πόλεσιν Α' 346.
 Ἀπελλῆς, Κολοφώνιος ζωγράφος Ε' 261.
 Ἀπλουν, ὄνομα Ἀπόλλωνος παρὰ τοῖς Θεσσαλοῖς Α' 153.
 Ἀποδέκται, ταμειακὴ ἀρχὴ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις Β' 679.
 Ἀποικίαι. Σημασία αὐτῶν Α' 701 κ. ἐ. Θρησκευτικὸς χαρακτὴρ αὐτῶν Β' 52 κ. ἐ. καὶ Δελφοὶ Β' 132 κ. ἐ. Πολίτευμα αὐτῶν Β' 134 κ. ἐ. Σχέσις πρὸς τὰς μητροπόλεις Β' 624.—Ἐν Ἀφρικῇ Α' 640, 694 κ. ἐ. Ἐν Γαλατίᾳ Α' 688 κ. ἐ. Ἐν Θράκῃ Α' 650 κ. ἐ. Β' 186 κ. ἐ. Ἐν Ἰβηρίᾳ Α' 692 κ. ἐ. Ἐν Ἰταλίᾳ Α' 661 κ. ἐ. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 173 κ. ἐ. Παρὰ τὸν Πόντον Α' 633 κ. ἐ.—Ἀθηνῶν Α' 175. Β' 688, 821. Ἐπιδάουρου Α' 180. Ἐρετρίας Α' 652. Κερκύρας Α' 658. Κορίνθου Α' 402, 652, 669. Μεγάρων Α' 419, 652, 669, 681. Μικρασιατικῶν πόλεων Α' 622 κ. ἐ. Μιλήτου Α' 627 κ. ἐ., 633. Νάξου Α' 679. Ῥόδου Α' 679, 688, Γ' 257, 259 κ. ἐ., 277. Συρακουσῶν Γ' 266. Φωκαίας Α' 688 κ. ἐ. Χαλκίδος Α' 648 κ. ἐ., 663.
 Ἀποικοι, τάξις ἐν Ἀττικῇ Α' 463, 523.
 Ἀπολλόδωρος, Ἀθηναῖος ζωγράφος Ε' 260.
 Ἀπολλόδωρος, Ἀθηναῖος, φονεὺς τοῦ Φρυνίχου Γ' 575.
 Ἀπολλόδωρος, Φαληρεὺς, μαθητὴς τοῦ Σωκράτους Δ' 147, 181, Ε' 182, 256.
 Ἀπολλόδωρος, υἱὸς Πασίωνος, Ἀθηναῖος Ε' 344.
 Ἀπολλόδωρος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 490.
 Ἀπόλλων. Παρ' Ὀμήρῳ Α' 205,

211. Πατήρ τοῦ Ἰωνος καὶ Ἀχαιοῦ Α' 128. Θεὸς τοῦ φωτὸς Α' 484. Θεὸς ἀμφικτυονικός Α' 153. Β' 3, 95. Θεὸς τοῦ ἀποικισμοῦ Β' 52 κ. ἑ. Θεὸς τῆς μαντείας Β' 14 κ. ἑ. Θεὸς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς Β' 89. Σημασία τῆς λατρείας αὐτοῦ Α' 80, 114. Β' 3, 29 κ. ἑ., 118.—Λατρεία αὐτοῦ ἐν Ἀμύκλαις Β' 95, 108. ἐν Ἀργεῖ Α' 231. ἐν Ἀττικῇ Α' 164, 440, 445, 481, 551, 560. Β' 801. ἐν Ἀχαιοῖς Α' 153. ἐν Δελφοῖς Α' 81, 154, 379. Β' 22 κ. ἑ. ἐν Δήλῳ Α' 81, 98, 116. Β' 204. ἐν Λιδυμοῖς. Ἴδε *Λιδυμαῖον*. ἐν Λωριεῦσι Α' 150. ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 150. ἐν Θήβαις Β' 166, 776. ἐν Καρίᾳ Α' 67. ἐν Κερκύρα Α' 399. ἐν Κρήτῃ Α' 96, 112, 241. ἐν Κύπρῳ Α' 81. ἐν Λυκίᾳ Α' 112, 115. Β' 17. ἐν Μαγνησίᾳ Α' 81, 153. ἐν Μιλήτῳ Α' 179. Β' 776. ἐν Νάξῳ Σικελίας Α' 669. ἐν Ναυκράτει Α' 647. ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 339. ἐν Περγάμῳ Β' 776. ἐν Σπάρτῃ Α' 253, 306. ἐν Συρακούσαις Γ' 306. ἐν Τάραντι Α' 675. ἐν Τετραπόλει ἰωνικῇ Α' 444. ἐν Τροίᾳ Α' 205. ἐν Τρωάδι Α' 103. ἐν Χαλκίδι Α' 122. Β' 52.—Ἐπώνυμα αὐτοῦ. Ἀγνιεύς Α' 481. Βοηδρόμιος Β' 313. Δελφίνιος Α' 96, 122, 346, 675. Β' 52. Ἰσμήνιος Β' 22. Καρνείος Α' 148, 253, 305, 696. Λύκειος Α' 112. Μουσαγέτης Β' 128. Παγασαῖος Α' 153. Πατρώος Α'

453, 481. Πυθαῖος Ε' 231. Γ' 373. Πύθιος Α' 81, 379. Β' 801. Ὑλάτας Α' 81.—Ἱεραὶ ἡμέραι αὐτοῦ Β' 34 κ. ἑ. Δάφνη Β' 82. Ἀγάλματα Β' 97 κ. ἑ., 110, 776. Ταμεῖον ἐν Ἀθήναις Β' 823. Ὀβελίσκος ὡς σύμβολον αὐτοῦ Β' 93. *Ἀπολλωνία*, πόλις ἐν Χαλκιδικῇ Α' 374. *Ἀπολλωνία*, πόλις ἐν Ἰλλυρίᾳ. Ὄνομ' αὐτῆς Β' 53. Κτίσις Α' 412, 659. *Ἀπολλωνία*, ἐπίκειον τῆς Κυρήνης Α' 699. *Ἀπολλωνία*, πόλις ἐν Θράκῃ Α' 635. Ε' 498. *Ἀπολλωνίδης*, Ὀλύνθιος Ε' 354. *Ἀπρίης*, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Α' 700. Β' 193. *Ἀραῖες*, ὑπὸ περσικὴν κυριαρχίαν Β' 226. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρξου Β' 338. *Ἀρακος*. Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 651. *Ἀραχθος*, ποταμὸς ἐν Ἡπείρῳ Α' 143. *Ἀραδαῖς*, ἀττικὴ φυλὴ Α' 452, 579. *Ἀργαῖος*, ἀπαιτητὴς τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου Ε' 50, 53. *Ἀργανθώνιος*, βασιλεὺς τῆς Ταρτησοῦ Α' 693. Β' 188. *Ἀργεάδαι*, βασιλικὸν γένος παρὰ τοῖς Μακεδόσι Ε' 25. *Ἀργίλος*, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Γ' 228, 254, 389. *Ἀργινοῦσαι*, νησίδες πλησίον τῆς Λέσβου. Μάχη ἐγγὺς αὐτῶν Γ' 635 κ. ἑ. Δίκη τῶν ἐν Ἀργινοῦσαις στρατηγησάντων Γ' 639 κ. ἑ.

Ἀργολίζοντες, φατρία ἐν Κορίνθῳ
Δ' 293.

Ἀργολίς, χώρα ἐν Πελοποννήσῳ.
Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 3,
11. Πορφύραι κατὰ τὰ παράλια
αὐτῆς Α' 52. Μετανάστασις εἰς
αὐτὴν ἐξ Αἰγύπτου Α' 65. Οἰ-
κεῖται σχέσεις πρὸς τὴν Λυκίαν
Α' 199. Ἴωνες ἐν αὐτῇ Α' 89,
358. Δωριεῖς ἐν αὐτῇ Α' 222,
227. Δαναοὶ ἐν αὐτῇ Α' 132.
Τανταλίδαι ἐν αὐτῇ Α' 130, 134.
Ἡρακλεῖδαι ἐν αὐτῇ Α' 222,
240. Περσεῖδαι ἐν αὐτῇ Α' 134.
Μεσσήνιοι ἐν αὐτῇ Α' 296.
Μεταναστάσεις ἐξ αὐτῆς Α' 176,
240, 315. Ἐν τῷ πελοποννησια-
κῷ πολέμῳ Γ' 521. Λόγοι περὶ
αὐτῆς Α' 85. Κτίρια ἐν αὐτῇ Α'
193, 199 κ. ἐ., 715 κ. ἐ. Ἴδε
Ἄργος.

Ἀργοναῦται, Α' 85, 117, 160, 214.

Ἄργος, ἥρως Α' 85.

Ἄργος, πόλις ἐν Ἀργολίδι. Σημα-
σία τοῦ ὀνόματος Α' 136. Κτί-
σις Α' 201. Ἀντιτάσσεται εἰς
τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου Α'
79. «Ἴωνικὸν Ἄργος» Α' 89.
Θαλασσοκρατεῖ Α' 136. Ἀρ-
χαιοτάτη γραφὴ ἐν αὐτῷ Α' 114,
123. Κτίρια Α' 198 κ. ἐ. Δω-
ριεῖς ἐν αὐτῷ Α' 231. Πολεμεῖ
πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας Α' 298,
331, 359 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς
Ἀρκάδας Α' 360 κ. ἐ. Ἐπὶ τοῦ
Φεΐδωνος Α' 331, 364 κ. ἐ. Μετὰ
τὸν θάνατον τοῦ Φεΐδωνος Α'
376 κ. ἐ., 425 κ. ἐ. καὶ Σικυῶν
Α' 331, 386. Ὁ Κλεομένης ἐν
αὐτῷ Α' 575. Α' 5, 346. Συμ-

μαχεῖ μετὰ τοῦ Μαρδονίου Β'
407. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέ-
μοις Β' 361, 367, 518. Ὁ Θε-
μιστοκλῆς ἐν αὐτῷ Β' 482. Ὑπο-
τάσσει τὰς ἐν τῇ Ἀργολίδι πό-
λεις τῶν Ἀχαιῶν Β' 519 κ. ἐ.,
538 σημ. 2. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν
Ἀθηναίων Β' 520. Διαπραγμα-
τεύεται πρὸς τὴν Περσίαν Β'
568. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ
πολέμῳ Β' 43. Γ' 347, 351, 369,
372, 378, 387, 510, 532, 570,
588. Ὑποδέχεται φυγάδας Ἀθη-
ναίους Δ' 44. Ἐν τῷ κοριν-
θιακῷ πολέμῳ τάσσεται ἐναν-
τίον τῆς Σπάρτης Δ' 275, 280,
298, 303, 312. Ἐγκαταλεί-
πει τὴν Κόρινθον Δ' 329. Σκυ-
ταλισμὸς Δ' 505. Συμμαχεῖ μετὰ
τῶν Θηβαίων Δ' 524. Συμμετέ-
χει τῆς κτίσεως τῆς Μεσσήνης
Δ' 531. Ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ
Φιλούντος Δ' 537. Συμμαχεῖ
μετὰ τῆς Τεγέας Δ' 593. Ἐν τοῖς
χρόνοις τοῦ Δημοσθένους Ε' 422,
452, 557 κ. ἐ., 561, 579. Ἀποι-
κίαι αὐτοῦ Α' 177. Λατρεία τῆς
Ἥρας ἐν αὐτῷ Α' 205, 676. Β'
68. Ἀναγραφαὶ τῶν ἱερειῶν τῆς
Ἥρας ἐν αὐτῷ Β' 68. Τέχνη
ἐν αὐτῷ Β' 111, 113. Β' 778.

Ἄργος, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 25.

Ἀργουρα, χωρίον ἐν Εὐβοίᾳ Ε' 342.

Ἀργυρος, ὡς νομισματικὴ βάσις
ἐν τῇ προσθίᾳ Ἀσίᾳ Α' 353.

Ἀργὼν, πλοῖον Α' 117.

Ἀρδέρικκα, πόλις τῶν Κισσίων Β'
333.

Ἄρδους, βασιλεὺς τῆς Λυδίας Β'
150 σημ., 158.

- Ἀρέθουσα, ὄνομα πηγῶν Α' 657.
 Πηγή παρὰ τὴν Χαλκίδα ἐν
 Εὐβοίᾳ Α' 122, 649. παρὰ τὰς
 Συρακούσας Γ' 265, 308, 310.
 Ἀρειος πάγος, ἐν Ἀθήναις δικασ-
 τήριον Α' 454, 467, 480, 506.
 Ἀνωτάτη ἐποπτικὴ ἀρχὴ Α' 502.
 Διάταξις τῶν κατ' αὐτὸν ὑπὸ
 τοῦ Σόλωνος Α' 502 κ. ἐ. Ἀπὸ
 Κλεισθένης Α' 591. Ἐκτακτος
 ἐξουσία ἐν τοῖς περσικοῖς πολέ-
 μοις Β' 386. Ἀξίωμα Β' 521.
 Κολουεταὶ ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου
 Β' 524 κ. ἐ. Ὑμνεῖται ὑπὸ τοῦ
 Αἰσχύλου Β' 527, 752. Ἐκτα-
 κτος ἐξουσία μετὰ τὴν παρὰ τοὺς
 Αἰγὸς ποταμοὺς μάχην Γ' 672
 κ. ἐ. Καταλύεται ἐπὶ τῶν τριά-
 κοντα Δ' 20. Μεταρρυθμίζεται
 ἐπὶ τοῦ Εὐκλείδου Δ' 76. Ἐν
 τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους
 Ε' 434, 442, 549.
 Ἀρης, ἐν Ἀθήναις Α' 454.
 Ἀρθμος, ἐκ Ζελείας Β' 368.
 Ἀριαβίγνης, Πέρσης ναύαρχος Β'
 397.
 Ἀριάδνη, Α' 98.
 Ἀριαῖος, Πέρσης Δ' 212.
 Ἀριαράμης, Πέρσης Β' 226.
 Ἀρικία, πόλις ἐν Ἰταλίᾳ Γ' 288.
 Ἀρίμνητος, Πλαταιεὺς Β' 419.
 Ἀριοῦρζάνης, Πέρσης σατραπὴς
 Δ' 561. Ε' 118, 135, 156.
 Ἀρισταγόρας, τύραννος τῆς Κύ-
 μης Β' 225.
 Ἀρισταγόρας, τύραννος τῆς Κυ-
 ζίκου Β' 225.
 Ἀρισταγόρας, τύραννος τῆς Μι-
 λήτου Β' 498. Στρατεύει ἐναν-
 τίον τῆς Νάξου Β' 243. Ἀφί-
 σταται τῆς Περσίας Β' 245. Ἐν
 Σπάρτῃ καὶ Ἀθήναις Β' 247.
 Θάνατος Β' 256. Ε' 66.
 Ἀρίστειχος, Ἡλείος Ε' 420.
 Ἀρίστανδρος, Πάριος γλύπτης Β'
 840.
 Ἀρίσταρχος, Ἀθηναῖος Γ' 574,
 582, 642.
 Ἀρίσταρχος, Ἀθηναῖος Ε' 348.
 Ἀρίσταρχος, Λακεδαιμόνιος, ἄρ-
 μοστής ἐν Βυζαντίῳ Δ' 219.
 Ἀρίσταρχος, Τεγεάτης δραματικὸς
 ποιητὴς Δ' 96.
 Ἀριστείδης, υἱὸς Λυσισμάχου, Ἀ-
 θηναῖος Χρόνος γεννήσεως Β'
 288. Χαρακτήρ Β' 289. Νεό-
 της Β' 289. καὶ αἱ ἐταιρεῖται
 Β' 291. Στρατηγὸς Β' 298. Ἐν
 Μαραθῶνι Β' 300, 304, 310.
 Ἀρχων Α' 588 σημ. Β' 317.
 Ἀντίπαλος τοῦ Θεμιστοκλέους
 Β' 323. Ἐξοστρακίζεται Β' 326.
 Ἀνακαλεῖται ἐκ τῆς ἐξουρίας Β'
 387. Ἐν τῇ μάχῃ τῆς Σαλα-
 μῖνος Β' 393, 399. Ἀρχιστρά-
 τηγος Β' 405 κ. ἐ., 408, 447.
 Ἐν Πλαταιαῖς Β' 416. Μετὰ
 τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην Β' 421.
 Ἐν Σπάρτῃ Β' 444. Πολιτικὴ
 μεταρρυθμισὶς κατ' εἰσήγησιν αὐ-
 τοῦ Β' 447. Ἠγεῖται τοῦ στό-
 λου Β' 449, 455. Διατάσσει τὰ
 κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν κατὰ θά-
 λασσαν συμμαχίαν Β' 460 κ. ἐ.
 Θάνατος Β' 508.—καὶ Αἰσχύλος
 Β' 749. καὶ Περικλῆς Β' 642,
 650. καὶ Θεμιστοκλῆς Β' 477.
 —Ἀπόγονοι Γ' 108.
 Ἀριστείδης, Θηβαῖος ζωγράφος Δ'
 613.

- Ἀριστεύς, υἱὸς Ἀδεμάντου, Κορίνθιος Γ' 21 κ. ἐ., 93 κ. ἐ.
 Ἀρίστιππος, Κυρηναῖος φιλόσοφος Δ' 154. Ε' 178, 190.
 Ἀρίστιππος, Ἀλευάδης ἐν Λαρίση Δ' 542.
 Ἀριστογείτων, Ἀθηναῖος, φονεὺς τοῦ Ἰππάρχου Α' 570. Ἀνδριάς αὐτοῦ Α' 605. Β' 797.
 Ἀριστογείτων, Ἀθηναῖος Ε' 577.
 Ἀριστογείτων, Θηβαῖος γλύπτης Δ' 614.
 Ἀριστογένης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 634.
 Ἀριστόδημος, Ἡρακλείδης Α' 222, 253, 259.
 Ἀριστόδημος, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Δ' 281.
 Ἀριστόδημος, Ἀθηναῖος ὑποκριτῆς Ε' 376.
 Ἀριστόδικος, Ταναγραῖος Β' 547.
 Ἀριστοι. Ἴδε Ἀριστοκρατία, Εὐπατρίδαι.
 Ἀριστοκλείδης, Λέσβιος μουσικὸς Δ' 129.
 Ἀριστοκλῆς, Ἀθηναῖος Γ' 576.
 Ἀριστοκράτης, υἱὸς Σκελλίου, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 574, 624, 630, 647.
 Ἀριστοκράτης, Ἀθηναῖος Ε' 326.
 Ἀριστοκράτης, βασιλεὺς τοῦ ἀρκαδικοῦ Ὀρχομενοῦ Α' 298, 312, 426.
 Ἀριστοκρατία. Ἐν Ἀθήναις Α' 451 κ. ἐ., 502 κ. ἐ. 577, 613. Γ' 120, 417. Ἴδε Εὐπατρίδαι, Ολιγαρχικοί. Ἐν Ἰωνίᾳ Α' 350. Ἐν Μεγάροις Α' 418. Ἐν Πελοποννήσῳ Α' 373. Ἐν Χαλκίδι Α' 604.
 Ἴδε Ἱπποξόται. Ἐν τοῖς περ-
 σικοῖς πολέμοις Β' 361. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 47.
 Ἀριστόκυπρος, βασιλεὺς τῶν Σόλων Β' 252.
 Ἀριστόμαχος, Ἀργεῖος Δ' 291.
 Ἀριστομένης, Μεσσήνιος Α' 297, 313 κ. ἐ. Δ' 531. Ἀσπὶς αὐτοῦ Δ' 503 σημ. 1.
 Ἀριστομηνίδας, Λακεδαιμόνιος Γ' 161. Δ' 250.
 Ἀριστόνικος, Ἀθηναῖος Ε' 438, 486.
 Ἀριστόνους, Θεσσαλὸς Δ' 541.
 Ἀριστόξενος, Σελινούντιος ποιητῆς Γ' 296.
 Ἀριστος, Λακεδαιμόνιος Δ' 201.
 Ἀριστοτέλης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 180.
 Ἀριστοτέλης, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα Δ' 22, 169.
 Ἀριστοτέλης, Μαραθῶνιος Ε' 104, 107.
 Ἀριστοτέλης, Σταγειρίτης, ὁ φιλόσοφος Ε' 547, 593 κ. ἐ. Ἡμιέλλην Ε' 280 σημ. 1. Γνώμη αὐτοῦ περὶ τῆς γενέσεως τῆς βασιλείας Α' 201.
 Ἀριστοφάνης, υἱὸς Νικοφύμου, Ἀθηναῖος Δ' 340, 343. Ε' 265.
 Ἀριστοφάνης, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητής. καὶ Αἰσχύλος Γ' 666 καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 665. καὶ Εὐριπίδης Γ' 106. καὶ Κλεοφῶν Δ' 139. καὶ Κλέων Γ' 192, 204, 240, 251. καὶ Σωκράτης Δ' 147, 151, 166. — Ἐκφράσεις αὐτοῦ περὶ τῶν συγχρόνων ποιητῶν Δ' 100, 125, 140. περὶ μουσικῆς Δ' 133. — Κωμῳδαί αὐτοῦ. Ἀχαρνεῖς Γ' 240. Ε' 12. Βαβυλώνιοι Γ' 192. Βάτραχοι Γ'

664. Εἰρήνη Γ' 356. Ἐκκλη-
σιάζουσαι Δ' 341. Θεσμοφοριά-
ζουσαι Γ' 557. Ἰππεῖς Γ' 240.
Λυσιστράτη Γ' 543. Νεφέλαι Δ'
147. Ὀρνίθες Γ' 449. Πλοῦτος
Γ' 610.
- Ἀριστοφῶν, Ἀθηναῖος Γ' 570.
- Ἀριστοφῶν, Ἀζηγιεύς, Ἀθηναῖος
πολιτευτὴς Δ' 75. Ε' 101, 127
κ. ἐ., 138 κ. ἐ., 303, 307, 370, 568.
- Ἀρίστων, Ἀθηναῖος Α' 534.
- Ἀρίστων, Κορίνθιος κυβερνήτης
Γ' 479.
- Ἀριστάννυμος, Ἀρκὰς νομοθέτης
Ε' 270.
- Ἀριστάννυμος, Ἀθηναῖος Γ' 243.
- Ἀριστάννυμος, τύραννος Σικυῶνος
Α' 375.
- Ἀρίφρων, Ἀθηναῖος, ἀδελφὸς τοῦ
Περικλέους Γ' 358.
- Ἀρίων, Λέσβιος ποιητὴς, ἐν Κο-
ρίνθῳ Α' 410. Β' 739. Ἐν Σι-
κελῖα Γ' 294. Εὐρετὴς τοῦ δι-
θυράμβου Α' 566.
- Ἀρκάδες. Καταγωγὴ καὶ διάδοσις
αὐτῶν Α' 236 κ. ἐ. Ἐν Ἐφέσῳ
Α' 622. Ἐν Βυζαντίῳ Α' 654.
- Ἀρκαδία, χώρα ἐν Πελοποννήσῳ.
Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 11.
Κάτοικοι Β' 347. Διάλεκτος Α'
32. Ἀρχαιοτάτη κατάστασις Α'
234. Β' 355. Σύνδεσμος μετὰ
τῆς Μεσσηνίας Α' 293. Ἐν τῷ
μεσσηνιακῷ πολέμῳ Α' 298, 314,
322. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Πίσης
Α' 332. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἀρ-
γεῖους Α' 360. Ἐν τοῖς περσι-
κοῖς πολέμοις Ε' 370, 375. Πο-
λεμεῖ πρὸς Λακεδαιμονίους Β'
486, 538. Δ' 560 κ. ἐ. Ἐν τῷ
πολέμῳ κατὰ τῶν Λεπρεατῶν
Γ' 350. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ
πολέμῳ Γ' 521. Λυσιμένηα ἐναν-
τίον τῆς Σπάρτης Δ' 199 Ἀγῶ-
νες περὶ ἐνώσεως τῶν Ἀρκά-
δων Δ' 509 κ. ἐ. καὶ Θῆβαι Δ'
537 κ. ἐ., 591. Συμμαχεῖ μετὰ
τῶν Ἀθηναίων Δ' 577. Πολεμεῖ
πρὸς τοὺς Ἡλείους Δ' 578 κ. ἐ.
Ῥῆξις ἐν αὐτῇ Δ' 591 κ. ἐ. Ὑπο-
στηρῖζει τοὺς ἀριστοκρατικούς
τῆς Ἡλίδος Ε' 420. καὶ Φίλιπ-
πος Ε' 558, 561, 579. — Λα-
τρεία τῆς Ἀρτέμιδος ἐν αὐτῇ Β'
41. τοῦ Διὸς Α' 69, 237. Ἴδε
Μαντινεία, Μεγάλη πόλις, Τεγέα
Ἀρκὰς γενάρχης τῶν Ἀρκάδων
Α' 236. Β' 131. Γ' 350.
- Ἀρκὰς, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.
- Ἀρκεσίλας, ζωγράφος ἐκ Πάρου
Β' 839.
- Ἀρκεῖνος, Μιλήσιος ἐπικός ποιη-
τὴς Β' 728.
- Ἀρμένιοι. Καταγωγὴ αὐτῶν Α' 43.
Ὑποτάσσονται ὑπὸ τῶν Μήδων
Β' 161. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρ-
ξου Β' 338.
- Ἀρμόδιος, Ἀθηναῖος, φονεὺς τοῦ
Ἰππάρχου Α' 569. Ἀνδριάς αὐ-
τοῦ Α' 605. Β' 797.
- Ἀρμυσταὶ Λακεδαιμόνιοι Δ' 9 κ. ἐ.,
290, 386
- Ἀρναῖοι, ἀρχαῖον ὄνομα τῶν Βοιω-
τῶν, ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 146. Μετα-
ναστεύουσιν εἰς τὴν Βοιωτίαν Α'
182, 213 Ἴδε *Βοιωτοί*.
- Ἄρνη, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 147.
- Ἄρνη, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 146.
- Ἀροάνια, ὄρη ἐν Ἀρκαδίᾳ Β' 282.
- Ἀρπαγος, Πέρσης, στρατηγὸς Κύ-

- ρου τοῦ μεγάλου Β' 177, 184
 κ. ἐ., 191.
- Ἀρριζαῖος ἡγεμὼν τῶν Λυγκηστῶν
 Γ' 225.
- Ἀρρηφόροι, Γ' 121.
- Ἀρριδαῖος, υἱὸς Ἀμύντου, Μακε-
 δῶν Ε' 354 σημ. 2.
- Ἀρρηγίς (Γύγης), ἀρχηγὸς Κα-
 ρῶν μισθοφόρων Β' 147.
- Ἀρσίτης, Πέρσης σατραπῆς Α' 490.
- Ἀρτάβαζος, υἱὸς Φαρνάκου, στρα-
 τηγὸς τοῦ Ξέρξου Β' 404, 406,
 409, 413, 416, 454, 484.
- Ἀρτάβαζος, Πέρσης σατραπῆς Ε'
 87, 140.
- Ἀρτάβανος, ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως
 Λαρείου, Πέρσης Β' 333, 344, 491.
- Ἀρταξῶστρα, θυγάτηρ τοῦ βασι-
 λέως Λαρείου, σύζυγος τοῦ Μαρ-
 δονίου Β' 262.
- Ἀρταξέρξης Α', βασιλεὺς Περσίας
 Β' 491. Γ' 348, 506.
- Ἀρταξέρξης Β' Μνήμων, βασιλεὺς
 τῆς Περσίας. Ἀνάρρησις αὐ-
 τοῦ Δ' 202. καὶ Ἀλκιβιάδης Δ'
 27. Πολεμεῖ πρὸς τὸν Κύρον
 Δ' 208 κ. ἐ. καὶ Κόνων Δ'
 247. καὶ Σπάρτη Δ' 309, 321
 κ. ἐ. Καὶ Εὐαγόρας Δ' 336.
- Ἀρταξέρξης Γ' Ὁγός, βασιλεὺς
 τῆς Περσίας Ε' 162, 307.
- Ἀρταύκης, Πέρσης σατραπῆς Β'
 438.
- Ἀρταύτη, θυγάτηρ τοῦ Μασί-
 στου, Περσίς Β' 490.
- Ἀρταφέρνης, υἱὸς Ὑστάσου, σα-
 τραπῆς τῆς Λυδίας Β' 463. Ἐρ-
 χεται εἰς λόγους πρὸς τοὺς Ἀ-
 θηναίους Α' 599, 609. Β' 238.
 Καὶ Ἀρισταγόρας Β' 242. Στρα-
 τηγεῖ κατὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν
 Ἰώνων Β' 253 κ. ἐ. Φονεῦει
 τὸν Ἰστιαῖον Β' 261. Καθαίρει-
 ται Β' 262 κ. ἐ.
- Ἀρταφέρνης, υἱὸς Ἀρταφέρνους,
 Πέρσης ἀρχιστρατήγος ἐναντίον
 τῆς Ἑλλάδος Β' 284, 328.
- Ἀρταφέρνης, Πέρσης Γ' 506 κ. ἐ.
- Ἀρταχάτης, Πέρσης στρατηγὸς Β'
 341 σημ. 2.
- Ἀρτεμῖς, Προέλευσις τῆς λατρείας
 αὐτῆς ἐξ Ἀσίας Α' 79. Ἡ αὐτὴ
 καὶ ἡ Ἰφιγένεια Α' 130. Λα-
 τρεία ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 237. Β'
 41. ἐν Ἀττικῇ Α' 549, 362, 440,
 541. ἐν Ἐφέσῳ Α' 178, 346
 Ἴδε Ἀρτεμίσιον. ἐν Εὐβοίᾳ
 Α' 153, 541, 652. ἐν Ἡμερο-
 σκοπεῖῳ Α' 693. ἐν Κορινθια-
 κοῦ κόλπου χώραις Α' 166. ἐν
 Κρήτῃ Α' 98. ἐν Λακωνικῇ Α'
 252, 288. Β' 103. ἐν Πίση Α'
 130. — Ἐπώνυμα αὐτῆς Ἀ-
 ριστοβούλη Β' 481. Βραυρωνία
 Α' 349, 362, 559. Εὐκλεία Δ'
 292, 614. Λαφρία Α' 166. Λι-
 μνάτις Α' 292. Μουνιχία Β'
 400, 792, 793. Ὀρθία Α' 288.
 Ὑμνία Α' 237. Β' 41. — Κέδρος
 ἢ πελέα, ἱερὸν δένδρον αὐτῆς
 Β' 82. Ταμεῖον τοῦ ἱεροῦ αὐ-
 τῆς ἐν Ἀθήναις Β' 823.
- Ἀρτεμισία, θυγάτηρ Λυγδάμιδος,
 βασίλισσα τῆς Ἀλικαρνασσού
 Β' 388, 428, 708.
- Ἀρτεμισία, σύζυγος Μανσώλλου,
 βασίλισσα Ἀλικαρνασσού Ε' 329.
- Ἀρτεμίσιον, ἀκρωτήριον τῆς Εὐ-
 βοίας. Μάχαι ἐν περσικῷ πολέμῳ
 πλησίον αὐτοῦ Β' 380 κ. ἐ., 427.

Ἀρτεμίσιον, ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος
παρὰ τὴν Ἐφεσον Α' 178, 346,
352. Β' 91. Ἐπίδρασις αὐτοῦ
ἐπὶ τὸν ἀποικισμὸν Β' 56. Ἀ-
πειλεῖται ὑπὸ τῶν Κιμμερίων
Β' 157. Διακοσμεῖται ὑπὸ τοῦ
Κροίσου Β' 167. Μηδισμὸς αὐ-
τοῦ Β' 362.
Ἀρτέμων, Ἀθηναῖος μηχανικὸς Β'
657, 838.
Ἀρτοβαζάνης, υἱὸς τοῦ βασιλέως
Δαρείου, Πέρσης Β' 331.
Ἀρύβδας, βασιλεὺς τῶν Μολοσ-
σῶν Ε' 72, 461.
Ἀρχαιανακίδαι, γένος ἡγεμόνων
ἐν Παντικαπαίῳ Α' 711.
Ἀρχέδημος, Ἀθηναῖος δημαγωγὸς
Γ' 639, 660.
Ἀρχεδίκη, θυγάτηρ Ἰππίου, Ἀθη-
ναία Α' 571.
Ἀρχέλαοι, φυλὴ ἐν Σικυῶνι Α' 377.
Ἀρχέλαος, βασιλεὺς τῆς Μακεδο-
νίας Γ' 662. Δ' 108, 152. Ε'
40 κ. ἐ.
Ἀρχέλαος, ἀπαιτητὴς τοῦ μακεδο-
νικοῦ θρόνου Ε' 50.
Ἀρχέλαος, υἱὸς Ἀμύντου, Μακε-
δὼν Ε' 354 σημ. 2.
Ἀρχεπιόλεμος, υἱὸς Ἱπποδάμου,
Ἀθηναῖος Γ' 554, 575, 583.
Ἀρχερμος, γλύπτης καὶ πατὴρ γλυ-
πτῶν ἐν Χίῳ Β' 103, 110.
Ἀρχέστρατος, Ἀθηναῖος στρατη-
γὸς Γ' 630.
Ἀρχίας, Βακχιάδης ἐκ Κορίνθου,
κτίστης Συρακουσῶν Α' 398.
Ἀρχίας, Λακεδαιμόνιος Β' 212.
Ἀρχίας, Θηβαῖος Δ' 414 κ. ἐ.
Ἀρχίδαμος Β', βασιλεὺς τῆς Σπάρ-
της. Χρόνος βασιλείας αὐτοῦ Β'

284 σημ. Πολιτεία Γ' 29, 41
κ. ἐ. Ἐν τῷ μεσσηνιακῷ πολέμῳ
Β' 503. Παρὰ τὰς Πλαταιὰς Γ'
95, 137 κ. ἐ. Ἐν τῷ ἰσθμῷ τῆς
Κορίνθου Γ' 71, 73. Ἐν Ἀτ-
τικῇ Γ' 74 κ. ἐ., 83, 134. Θά-
νατος Γ' 142. καὶ Ἰων ὁ Χίος
Β' 717. καὶ Μαντίνεια Δ' 369.
Ἀρχίδαμος Γ', υἱὸς τοῦ Ἀγησι-
λάου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ε'
207, 559. Ἐγγὺς τῶν Μεγάρων
Δ' 494. Ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 564
κ. ἐ., 577 κ. ἐ. Ὑπερασπίζει
τὴν Σπάρτην Δ' 595. Ἐν Φω-
κίδι Ε' 400. Θάνατος Ε' 560.
Ἀρχίλοχος, Πάριος ποιητὴς Α'
675. Β' 578, 580, 728.
Ἀρχῖνος, Ἀθηναῖος, Δ' 44, 72,
80, 171, 339, 346.
Ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἡρωικῶν χρό-
νων Α' 192 κ. ἐ., 715 κ. ἐ. τῶν
Δωριέων Β' 84 κ. ἐ. τῶν Ἰώ-
νων Β' 91 κ. ἐ. τῶν Ἀθηναίων
Β' 306 κ. ἐ. Συνδυασμὸς τῆς
ἰωνικῆς καὶ δωρικῆς Α' 374 κ. ἐ.
κορινθιακῇ Ε' 246 κ. ἐ. τῶν
ιδιωτικῶν κτιρίων Γ' 308. ἐν
Ἀθήναις Α' 567. Β' 92, 505
κ. ἐ., 788 κ. ἐ. ἐν Σικελίᾳ Γ'
306 κ. ἐ. ἐν Σικυῶνι Α' 374
κ. ἐ. Β' 92.
Ἀρχοντες, ἐν Ἀθήναις ἰσόβιοι Α'
436. δεκαετεῖς Α' 458. ἐνιαύσιοι
Α' 459. Κληρωτοὶ Α' 377 κ. ἐ.
Δικαιώματα ἐκλογῆς αὐτῶν Α'
498. Δικαστικὴ ἐξουσία Α' 504
κ. ἐ. Ἀξίωμα Β' 631. Χρονολο-
γία ἀπ' αὐτῶν Δ' 79. Ἴδε Πο-
λέμαρχος.
Ἀρχύτας, Ταραντῖνος Πυθαγόρειος

- Β' 137, Ε' 230, 568. καὶ Περι-
κλῆς Ε' 568 σημ. 1.
Ἀσζύται, ἔθνος ἐν Ἀφρικῇ Α' 706.
Ἀσδρούεας, υἱὸς Μάγωνος, Καρ-
χηδόσιος Γ' 280.
Ἀσὶν, πόλις Ἀργολίδος Α' 298, 361.
Ἀσὶν, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 296,
315. Γ' 188. Δ' 560.
Ἀσκάνιος, υἱὸς τοῦ Αἰνείου, Τρώς
Α' 104.
Ἀσκληπιάδαι. Λατρεία αὐτῶν ἐν
Μεσσηνίᾳ Α' 225.
Ἀσκληπιάδαι, ἱερατικὸν γένος ἐν
Κῷ Β' 68, 772. Ε' 228.
Ἀσκληπιός. Λατρεία αὐτοῦ ἐν
Ἐπιδαύρῳ Β' 31. ἐν Μεσσηνίᾳ
Α' 225. ἐν Σελινοῦντι Γ' 310.
Ἱατρικὴ τῶν ἱερέων αὐτοῦ ἐν
τοῖς ναοῖς Β' 722. Ἴδε Ἀσκλη-
πιάδαι.
Ἀσπασία, Μιλησία. καὶ Περικλῆς
Β' 639 κ. ἑ. Κατηγορεῖται Γ'
62 κ. ἑ. Δεύτερος γάμος μετὰ
Λυσικλέους Γ' 119.
Ἀσπενδος, πόλις ἐν Παμφυλίᾳ
Δ' 320.
Ἀσσάρακος, βασιλεὺς τῶν Τρώων
Α' 104.
Ἀσσαρχάδων, βασιλεὺς τῆς Ἀσσυ-
ρίας Β' 196, 643.
Ἀσσηρὸς, πόλις πλησίον τῆς Μιλή-
του Β' 59, 159.
Ἀσσιναρία, ἑορτὴ ἐν Συρακούσαις
Γ' 495.
Ἀσσίναρος, ποταμὸς ἐν Σικελίᾳ
Γ' 492.
Ἀσσός, πόλις ἐν Μυσίᾳ Α' 175.
Γ' 132.
Ἀσσός, ποταμὸς ἐν Φωκίδι Δ' 550.
Ἀσσύριοι προχωροῦσι πρὸς τὴν
Μικρὰν Ἀσίαν Α' 99. Καθ-
υποτάσσουσι τὴν Φρυγίαν, τὴν
Τρωάδα καὶ τὴν Λυδίαν Α' 102,
177. Β' 146. Παρὰ τὸν Πόν-
τον Α' 118. Ἐμπορικὴ ἐπικoi-
νωνία αὐτῶν μετὰ τῆς Μικρᾶς
Ἀσίας Α' 627. Συνθήκη μετὰ
τῶν Μιλησίων Α' 634. Κυριαρ-
χοῦσι τῆς Αἰγύπτου Α' 644.
Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Φοίνικας
Α' 683. Β' 194 κ. ἑ. Ἀποστα-
σία τῶν Λυδῶν καὶ Μήδων ἀπ'
αὐτῶν Β' 150 κ. ἑ. Ἐπίδρασις
αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην
Β' 100.
Ἀστακὸς (Ἀστακος), πόλις ἐν Ἀ-
καρνανίᾳ Γ' 130.
Ἀστακὸς (Ἀστακος), πόλις ἐν Βι-
θυνίᾳ Α' 652.
Ἀσάριτι, θεὰ φοινικικὴ Α' 64, 73,
627. Β' 52.
Ἀστεῖος, Ἀθηναῖος ἄρχων Δ' 507.
Ἀστέριωπος, Λακεδαιμόνιος Α' 317.
Ἀστρονομία, ἐν Ἀθήναις Β' 600
κ. ἑ. ἐν Βαβυλῶνι Β' 10. ἐν Ἰω-
νίᾳ Β' 79. Ἴδε Ἡμερολόγιον.
Ἀστυάγης, βασιλεὺς Μηδίας Β' 163.
Ἀστυδάμας, υἱὸς Μορσίμου, Ἀθη-
ναῖος δραματικὸς ποιητὴς Δ' 98.
Ἀστυμάχος, Πλαταιεὺς Γ' 162.
Ἀστυνόμοι, ἐν Ἀθήναις Β' 446.
Ἀστυόχος, Λακεδαιμόνιος ναύαρ-
χος Γ' 530, 532, 546 κ. ἑ., 569.
Ἀστυπάλαια, ἀκρόπολις τῆς Σάμου
Β' 202, 205.
Ἀστυπάλαια, ἀποικία τῶν Μεγα-
ρέων Α' 176.
Ἀστυρα, πόλις ἐν Καρίᾳ Α' 56.
Ἀστυρα, πόλις ἐν Τρωάδι Α' 627.
Δ' 277.

Ἀσωπία, χώρα ἐν Σικυῶνι Α' 271.
 Ἀσώπιος, υἱὸς Φορμίωνος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 130, 137.
 Ἀσώπιχος, Θηβαῖος Δ' 412.
 Ἀσωπὸς, ἐν τῷ μύθῳ μετανάστης ἐκ Φρυγίας Α' 171, 370, 371.
 Ἀσωπὸς, ποταμὸς ἐν Πελοποννήσῳ Α' 370.
 Ἀσωπὸς, ποταμὸς ἐν Βοιωτίᾳ Α' 89, 171, 597.
 Ἀσωπὸς, ποταμὸς ἐν Θεσσαλίᾳ Β' 376.
 Ἀταλάντη, νῆσος ἐν τῷ Εὐβοίῳ Γ' 78, 253.
 Ἀταρνεὺς, πόλις ἐν Μυσίᾳ Β' 7, 184.
 Ἀτιάς, βασιλεὺς Σκυθῶν Ε' 495.
 Ἀτθίδες, ἱστορικαὶ συγγραφαὶ Ε' 222.
 Ἀτλας, Α' 78.
 Ἀτομικὴ δόξα Β' 588 κ. ἐ.
 Ἀτοσσα, θυγάτηρ Κύρου, σύζυγος Δαρείου Α' βασιλέως τῆς Περσίας Β' 225, 236, 329.
 Ἀτρεΐδαι, Α' 136, 182, 250. Ἴδε Ἀγαμέμνων, Μενέλαος.
 Ἀτρεὺς Α' 135.
 Ἀτρία, πελασγικὴ πόλις ἐν τῷ δέλτῳ τοῦ Πάδου Α' 678.
 Ἀτταγῖνος, Θηβαῖος Β' 410, 421, 429.
 Ἀττική. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 3, 10, 17, 438, 446 κ. ἐ. Κάτοικοι Α' 39, 77, 170, 438, 447. Μεταναστάσεις εἰς αὐτήν Α' 448 κ. ἐ. Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 128. Γεφυραῖοι Α' 148. Ἴωνες Α' 89, 168. Μεσσηνιοὶ Α' 299. Μινῆαι Α' 171. Οἰκειότης

μετὰ τῆς νοτίου Βοιωτίας Α' 148, 171. Ἐν τῷ δευτέρῳ μεσσηνιακῷ πολέμῳ Α' 299, 309. Λατρεία Απόλλωνος ἐν αὐτῇ Α' 164 κ. ἐ. Ὀρμητήριον τῶν εἰς τὴν Ἰωνίαν ἀποικιῶν Α' 171, 180. Συνοικισμὸς εἰς Ἀθήνας Α' 445 κ. ἐ. Ἀττικὴ διαλεκτός Β' 729. Γραφή Δ' 79.
 Ἄνις, γενάρχης Λυδῶν Α' 102.
 Ἀὐλῖς, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 122, 173, 183, 256. Ὁ Ἀγρησίλαος ἐν αὐτῇ Δ' 251.
 Ἀὐλωδία, ἐν Ἀθήναις Β' 577. Δ' 128. ἐν Βοιωτίᾳ Β' 577. Δ' 403.
 Ἀὐλὼν, πόλις ἐν τοῖς συνόροις Ἡλίδος καὶ Μεσσηνίας Δ' 243.
 Ἀὐξήσια, θεὰ ἐν Ἐπιδαύρῳ Β' 95.
 Ἀὐτοκλῆς, υἱὸς Στρομβιχίδου, Ἀθηναῖος Δ' 473, 557. Ε' 117, 129.
 Ἀὐτόλυκος, Ἀθηναῖος Δ' 23.
 Ἀὐτοφραδάτης, σατράπης τῆς Λυδίας Δ' 334.
 Ἀφαρεΐδαι, γένος ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 250.
 Ἀφαρεὺς, βασιλεὺς ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 295.
 Ἀφεται, πόλις Μαγνησίας Β' 382.
 Ἀφιδνα, ἐν Ἀττικῇ Α' 309.
 Ἀφρόδιτος, ἀδελφὸς τοῦ Αἰσχίνου Ε' 504.
 Ἀφοδος, Ἀθηναῖος Ε' 282, 288.
 Ἀφροκίη. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 694 κ. ἐ. Ἴδε Ἀἴγυπιος, Καρχηδόνοι, Αἰῶνες.
 Ἀφροδίτη. Προέλευσις τῆς λατρείας αὐτῆς ἐκ Συρίας Α' 64. Ἀνατολικὴ θεὰ τοῦ ἐμπορίου Α' 366. Συνδυασμὸς αὐτῆς μετὰ τοῦ Μίνωος Α' 98. καὶ Ἀγχί-

σης Α' 104, 108. — Λατορεία αὐ-
τῆς ἐν Ἀμύκλαις Β' 103. Ἀτ-
τικῇ Α' 86, 439. Β' 793. Ἐγέ-
στη Γ' 420. Ἐρυκί Α' 684. Γ'
420. Ἰωνία Β' 599. Κνίδος Δ'
342. Κορίνθος Α' 74. Κρανία
Α' 54. Κύπρος Β' 195. Μέμφει
Α' 72. Ὀλυμπία Β' 833. Σι-
δῶνι Α' 75. Σικελία Α' 98. —
Παραστάσεις αὐτῆς Ε' 250.
Ἀχαιμενίδαι, βασιλικὸν γένος ἐν
Περσίᾳ Β' 172, 218, 361. Γ' 507.
Ἀχαιά, χώρα ἐν Πελοποννήσῳ.
Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α'
166. Ἴωνες καὶ Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ
Α' 168, 370. καὶ Ἥλις Α' 327
κ. ἐ. Β' 42. Ἐν ἔχθρᾳ πρὸς τὴν
Σπάρτην Β' 539. Ἐν τῇ περὶ
τὴν Δῆλον ἀθηναϊκῇ συμμαχίᾳ
Β' 554. Ἀφίσταται τῆς ἀθηναϊ-
κῆς συμμαχίας Β' 565. Ἐν τῷ
πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 43,
343, 382. Δυσμένεια ἐναντίον τῆς
Σπάρτης Δ' 199. Ἐν τῷ κοριν-
θιακῷ πολέμῳ Δ' 281. Πολεμεῖ
πρὸς τοὺς Ἀκαρνανᾶς Δ' 300
κ. ἐ. Διαιτηταὶ μεταξὺ Σπάρτης
καὶ Θηβῶν Δ' 500. Συμμαχεῖ
μετὰ τῶν Θηβαίων Δ' 573. Συμ-
μαχεῖ μετὰ τῆς Μαντινείας Δ'
592. Ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ ὑπὲρ
τῶν Φωκέων Ε' 85. Κοινωνεῖ
τῆς ἐναντίον τοῦ Φίλιππου συμ-
μαχίας Ε' 484, 533, 542. Ὁμο-
λογεῖ εἰρήνην πρὸς τὸν Φίλιπ-
πον Ε' 557. — Ἀποικίαι αὐτῆς
Α' 672 κ. ἐ., 708. Γ' 319.
Ἀχαιοί. Διάδοσις αὐτῶν Α' 128.
Ἐν σχέσει πρὸς τὴν Λυδίαν Α'
129. Συγγενεῖς πρὸς τοὺς Δαρ-

δάνους Α' 183. Μετανάστασις
αὐτῶν καὶ τῶν Αἰολέων Α' 172.
Ἀποκλείονται τῶν Ὀλυμπίων
Β' 42. Ἐν Πελοποννήσῳ Α' 130,
136 κ. ἐ. 168, 193, 235, 251,
287, 302. Ἐν Ἰταλίᾳ Α' 672
κ. ἐ., 702 κ. ἐ. Ἐπέρχονται κατὰ
τῆς Αἰγύπτου Α' 59 κ. ἐ. Κυ-
ριεύουσι τὴν Τρωάδα Α' 181
κ. ἐ., 213, 621. — Ἀχαιοὶ Φθιω-
ται Β' 372. — Ἀπόλλων φυλε-
τικὸς θεὸς παρ' αὐτοῖς Α' 153.
Δήμητρα παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς τοῦ
Μαλιακοῦ κόλπου Α' 153.
Ἀχαιὸς, γενάρχης τῶν Ἀχαιῶν
Α' 128.
Ἀχαιὸς, ἑρετριεὺς ποιητὴς Δ' 95.
Ἀχαιῖς, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.
Ἀχαρνάι, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Γ'
75. Α' 50, 54.
Ἀχελώϊς, Μοῦσα παρὰ τῷ ποιητῇ
Εὐμήλῳ Α' 397.
Ἀχελῷος, ποταμὸς ἐν Ἀκαρνανίᾳ
Α' 9, 143, 144 κ. ἐ., 165.
Ἀχέρων, ποταμὸς ἐν Ἠπείρῳ. Νε-
κρομαντεῖον παρ' αὐτῷ Α' 414.
Ἀχιλλεῖον, πόλις ἐν Τρωάδι Α'
175, 540.
Ἀχιλλεύς, Α' 129, 145, 181, 184,
204. Β' 278. Ἀσπὶς αὐτοῦ Β' 102.
Ἀχραδίνη (Ἀχραδινὴ), συνοικία
Συρακουσῶν Γ' 268, 306, 463.
Τονισμὸς ὀνόματος αὐτοῦ Γ'
268 σημ.
Ἀμφίρων, Ἀθηναῖος ἄρχων Β'
473, 753.
Ἀμφίρων, Ἀθηναῖος Ε' 302.
Ἄφρος, ποταμὸς ἐν Ἰλλυρίᾳ Ε' 23.
Ἀῶος, ποταμὸς ἐν Ἠπείρῳ Α'
143, 659.

Βάαλ, φοινικικὸς θεὸς Α' 71. Ἴδε *Βῆλος*.

Βαβύκα, χωρίον Σπάρτης Α' 276.

Βαβυλὼν, ἀνεξάρτητον βασιλείον Β' 151. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Μηδίας Β' 161 κ. ἐ. Συμμαχεῖ μετὰ τοῦ Κροίσου Β' 175. Ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὸν ἰωνικὸν πολιτισμὸν Β' 79, 583. Σύστημα νομισμάτων καὶ σταθμῶν Α' 353 κ. ἐ., 401. Ἀστρολατρεία Α' 125. Ἀστρονομία Β' 10.

Βαγαῖος, φρυγικὸς θεὸς Α' 99.

Βαγίστανον, ὄρος ἐν Μηδίᾳ. Μνημεῖα ἐπ' αὐτοῦ Β' 219.

Βαθυκλῆς, γλύπτης ἐκ Μαγνησίας Β' 98, 186, 356.

Βαῦις, ποταμὸς ἐν Ἰβηρίᾳ Α' 693.

Βακτριανή, χώρα ἐν Ἀσίᾳ Α' 266.

Βάκτριαι, ἔθνος περσικὸν Β' 336, 413, 496.

Βακχιάδαι, γένος βασιλέων καὶ εὐπατριδῶν ἐν Κορίνθῳ Α' 392 κ. ἐ. Γ' 287. Ε' 23. Ἐν Μιλήτῳ Α' 397. — Ἀποικιακὴ δρᾶσις αὐτῶν Α' 669.

Βάκχις, βασιλεὺς τῆς Κορίνθου Α' 398.

Βακχυλίδης, Κεῖος ποιητῆς Γ' 301, 305.

Βαρβαρικὰ ὀνόματα χειρωνάκτων παρ' Ἀθηναίοις Ε' 267, σημ. 5.

Βάρδνλις, Ἰλλυριὸς Ε' 55.

Βάρκη, πόλις ἐν τῇ Κυρηναϊκῇ Α' 699, 706. Β' 266. Γ' 276.

Βαρύγας (Σμέρδης), υἱὸς τοῦ Κύρου, Πέρσης Β' 217, 218.

Βασιλεία παρ' Ὀμήρῳ Α' 191, 201. σπαρτιατικὴ Α' 253 κ. ἐ.,

257 κ. ἐ., 266 κ. ἐ., 285 κ. ἐ., 300. ἄττικὴ Α' 454.

Βασιλεῖδαι, εὐπατρίδαι ἐν Ἐφέσῳ Β' 164

Βασίλειος στοὰ ἐν τῷ Κεραμειῷ τῶν Ἀθηνῶν Β' 797. Δ' 81.

Βασίλισσα, σύζυγος τοῦ ἄρχοντος βασιλέως ἐν Ἀθήναις Α' 460.

Βάσαι. Ναὸς ἐν αὐταῖς Ε' 244.

Βατῆ, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Ε' 507.

Βάτραχος, συκοφάντης ἐν Ἀθήναις Δ' 24, 30, 70.

Βατυάδαι, γένος βασιλικὸν ἐν Κυρήνῃ Α' 700.

Βάττος, Θηραῖος, κτίστης τῆς Κυρήνης Α' 696.

Βάττος Β', βασιλεὺς τῆς Κυρήνης Α' 699 κ. ἐ.

Βελλεροφόντης Α' 114, 133, 396.

Βέλμυνα, πόλις τῆς Λακωνικῆς Α' 282. Ε' 561.

Βενδῖς, θρηακικὴ θεὰ Γ' 112.

Βέρμιον, ὄρος ἐν Μακεδονίᾳ Δ' 16, 26.

Βεσσοί, θρηακικὸν φύλον Ε' 66.

Βῆλος, φοινικικὸς θεὸς Α' 85. Ἴδε *Βάαλ*.

Βηρισάδης, Θερᾶς Ε' 132.

Βίας, Ἀργεῖος ἥρωες Α' 134.

Βίας, Περσηγεὺς, τῶν ἑπτὰ σοφῶν Β' 77, 189.

Βιβλιοθήκαι Δ' 82 σημ. 4.

Βιβλιῶν πώλησις Δ' 107, 217 κ. ἐ. συλλέγεται Δ' 104.

Βιθυνία, χώρα παρὰ τὸν Πόντον. Ἀρκάδες ἐν αὐτῇ Α' 236.

Βιθυνοί, ἔθνος μικρασιατικὸν Α' 45.

Βίραι, πόλις ἐν τῇ Θράκῃ Ε' 488.

Βιοτεχνία ἀπαγορεύεται ἐν Ἀθήναις εἰς τοὺς πολίτας Α' 510.

Βισάλται, ἔθνος ἐν Θράκῃ Β' 687.

Ε' 30.

Βόγης, Πέρσης στρατηγὸς Β' 467, 471.

Βοιαί, ἐπίνειον Λακωνικῆς Α' 255.

Βοῖον, πόλις ἐν Δωρίδι Α' 151.

Βοιωτάρχαι Γ' 69. Δ' 431.

Βοιωτία, φνὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.

Βοιωτία, χώρα ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 9, 51. Δ' 401. Κάτοικοι Α' 32. Δ' 403 κ. ἐ. Ὁ Κάδμος ἐν αὐτῇ Α' 86. Ἴωνες ἐν αὐτῇ Α' 91, 120 κ. ἐ. Μινύαι ἐν αὐτῇ Α' 119. Μετανάστασις εἰς αὐτὴν ἐκ Θεσσαλίας Α' 147 κ. ἐ., 213. Ἐν τῇ δελφικῇ ἀμφικτυονίᾳ Α' 158. Μετανάστασις ἐξ αὐτῆς εἰς Ἴωνίαν Α' 170, 173. Ἀλιεία Α' 189. Ἀντίστασις ἐναντίον τῶν Θηβαίων Α' 598 κ. ἐ. Δημοκρατεῖται Β' 546, 560. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 415 κ. ἐ. Δ' 406 κ. ἐ. Καταλαμβάνεται ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα Β' 385. Ταραχαὶ ἐν αὐτῇ Β' 559. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 43, 213 κ. ἐ., 253, 355, 375, 482, 678. Ἐνοῦται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Δ' 429 κ. ἐ., 454 κ. ἐ., 463 κ. ἐ. Νομίσματα Δ' 429 σημ. Ἴδε Θῆσαι.

Βοιωτοὶ ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 146. Μεταναστεύουσιν εἰς Βοιωτίαν Α' 147. Ἐπιτίθενται κατὰ τῆς Ἀττικῆς Α' 455 κ. ἐ. Ἐν Ἀθήναις Δ' 267. Ἐν Βυζαντίῳ Α' 654.

Βοιωτὸς, γενάρχης τῶν Βοιωτῶν Α' 146.

Βολεΐτινον, στόμα Νείλου Α' 641.

Βορυσθένης, ποταμὸς ἐν Σαρματία Α' 636.

Βορυσθενίς, Μοῦσα παρὰ τῷ ποιητῇ Εὐμήλῳ Α' 397.

Βόσπορος, γεφυροῦται ὑπὸ τοῦ Δαρείου Β' 228.

Βοσπόρου Κιμμερίου βασιλείον Ε' 160, 276.

Βοττιαῖοι, ἔθνος ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 19, 28, 35.

Βουδῖνοι, ἔθνος ἐν Σκυθίᾳ Α' 706.

Βουζύγαι, ἱερατικὸν γένος ἐν Ἀθήναις Α' 615. Β' 602.

Βονάτιος, μὴν παρὰ Θηβαίοις Δ' 537.

Βούλαρχος, Ἀθηναῖος Ε' 534.

Βουλὴ ἐν Ἀθήναις. Ἡ τῶν τετρακοσίων Α' 498, 503. Ἡ τῶν πεντακοσίων κατασταθεῖσα ὑπὸ Κλεισθέους Α' 587. Ἡ τῶν τριακοσίων ἐπὶ Ἰσαγόρου Α' 594. Βουλευτικὸς μισθὸς Β' 626. Ἐποπτεία τῶν κατὰ τὸν στόλον Β' 649. Ὡς ἀρχὴ ταμειακῇ Β' 679. Διαλύεται ὑπὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν Γ' 559. Ὀλιγαρχικὴ βουλὴ τῶν τετρακοσίων Γ' 559, 571 κ. ἐ., 580 κ. ἐ. Ἐπὶ τῶν τριακόντα Δ' 20. Καθίσταται καὶ πάλιν διὰ τοῦ Θρασυβούλου Δ' 73. Ἐκτακτος ἐξουσία αὐτῆς ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους Ε' 519. Ἴδε Γερουσία.

Βουλῖς, πόλις ἐν Φωκίᾳ Α' 657.

Βούπαλος, υἱὸς Ἀρχέρμου, Χῖος γλύπτης Β' 103.

Βούρα, πόλις ἐν Ἀχαΐᾳ Δ' 507. Ε' 258.

Βουστροφῆδον γραφή Β' 66.
Βουτιάδαι, δῆμος Ἀττικῆς Α' 584.
Βουτιάδαι, ἱερατικὸν γένος ἐν Ἀθήναις Α' 451, 614. Β' 4, 68, 304.
Βραγχίδαί, ἱερατικὸν γένος ἐν Μιλήτῳ Β' 21, 55.
Βρασιδᾶς, υἱὸς Τέλλιδος, Λακεδαιμόνιος στρατηγός. Χαρακτήρ αὐτοῦ καὶ πολιτεία Γ' 219 κ. ἐ.
 Παρὰ τὴν Μεθώνην Γ' 78. Ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ Γ' 97, 128. Παρὰ τὴν Κέρκυραν Γ' 165, 168 κ. ἐ. Παρὰ τὴν Πύλον Γ' 188. Παρὰ τὰ Μέγαρα Γ' 212. Ἐν Θεσσαλίᾳ Γ' 219 κ. ἐ. Ἐν Χαλκιδικῇ καὶ Μακεδονίᾳ Γ' 224 κ. ἐ., 243 κ. ἐ. Ε' 37. Παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν Γ' 247 κ. ἐ. Θάνατος Γ' 250. καὶ οἱ εἴλωτες Γ' 220, 351.
Βραυρῶν, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 527, 541, 559, 562.
Βρέα, πόλις ἐν Θράκῃ. Κτίσις αὐτῆς Β' 687. Ε' 33.
Βρενθήσιον, πόλις ἐν Καλαβρίᾳ Α' 660, 697.
Βριλησός, Ἰδε *Πεντελικόν*.
Βρύαξις, Ἀθηναῖος γλύπτης Ε' 258.
Βρύας, Ἀργεῖος Γ' 386.
Βρύλος, πόλις ἐν Φοινίκῃ Α' 49.
Βυζάντιον, πόλις παρὰ τὸν θρηακικὸν Βόσπορον. Κτίσις Α' 419, 654. Θέσις Ε' 478 κ. ἐ. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 235. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Β' 451. Ὁ Πανσανίας ἐν αὐτῷ Β' 452 κ. ἐ., 471. Σταθμὸς τοῦ στόλου τῶν Ἑλλήνων Β' 467. Καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Β' 483.

Ὑποστηρίζει τοὺς Σαμίους ὀλιγαρχικοὺς Β' 655. Καθυποτάσσεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Β' 658. Ὑπόφορον εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν Γ' 591. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 606. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Δυσάνδρου Γ' 666. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου Δ' 319. Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Δ' 451. Ε' 106. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Θηβαίων Δ' 588. Ε' 123. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν Ε' 137. Συμμαχεῖ μετὰ Φιλίππου Ε' 93. μετ' Ἀθηνῶν Ε' 580. Πολιορκεῖται ὑπὸ Φιλίππου Ε' 491 κ. ἐ.
Βύζης, Νάξιος Β' 240.
Βύσσοι, θάμνος Α' 82.

Γαλατία. Ἀποικία ἐν αὐτῇ Α' 690 κ. ἐ.
Γάμθριον, πόλις Αἰολίδος Δ' 225.
Γαμόροι, γαιοκτῆμονες ἐν Συρακούσαις Γ' 265.
Γάμος, ἐν Ἀθήναις Β' 599.
Γάργαρος, πόλις ἐν Τρωάδι Γ' 132.
Γαργαρία, πηγὴ παρὰ τὰς Πλαταιὰς Β' 412 κ. ἐ.
Γανάνης, Τημενίδης ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 25 σημ.
Γαῦλος, νῆσος ἐν τῷ σικελικῷ πελάγει Γ' 277.
Γανμάτας, Πέρσης Β' 218.
Γεδρώσιοι, περσικὸν ἔθνος Β' 337.
Γέλα, ποταμὸς ἐν Σικελίᾳ Δ' 679.
Γέλα, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις Α' 679. Κτίζει τὸν Ἀκράγαντα Α' 683. Ὁ Ἰέρων μετα-

- ναυτεῦει ἐξ αὐτῆς εἰς Συρακού-
σας Γ' 285. Ἐπὶ τῶν τυράννων
Γ' 260 κ. ἐ. Δημοκρατεῖται Γ'
313. Συνέδριον τῶν Σικελῶν
περὶ εἰρήνης ἐν αὐτῇ Γ' 338.
καὶ Ἀθῆναι Γ' 458, 479. —
Λατρεία τῆς Δήμητρος ἐν αὐτῇ
Β' 4. Νομίσματα αὐτῆς Γ' 293.
Γελέοντες, Ἀττικὴ φυλὴ Α' 453, 579.
Γέλων, τύραννος τῆς Γέλας καὶ τῶν
Συρακουσῶν Γ' 264 κ. ἐ. Νικᾶ
παρὰ τὴν Ἰμέραν Γ' 281 κ. ἐ.
Αἰξάνει τὰς Συρακούσας Γ' 306,
477. Θάνατος Γ' 284. — Ἀνά-
θημα αὐτοῦ ἐν Δελφοῖς Γ' 311.
καὶ ἡ τέχνη Γ' 297.
Γελωνοὶ, ἔθνος ἐν Σκυθίᾳ Α' 706.
Γέλως, Ἀγαλμάτιον αὐτοῦ ἐν
Σπάρτῃ Α' 283.
Γένη Ἀττικὰ Α' 448, 483. Διάλυ-
σις τῆς ομάδος τῶν γενῶν ὑπὸ
τοῦ Κλεισθέους Α' 580. Ἱερα-
τεία ἐν αὐτοῖς Β' 4. Ἴδε Ἀρι-
στοκρατία, Εὐπατρίδαι.
Γεννηται, ἀρχαῖοι πολῖται τῶν Ἀ-
θηναίων Α' 483.
Γεραιστός, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ Δ' 251
σημ. 1. Δ' 453.
Γεράνεια, ὄρος ἐν Μεγαρίδι Β' 541.
Γεράνωρ, Λακεδαιμόνιος Δ' 560.
Γέρριθες, καρικὸν φῦλον ἐν Τρωάδι
Α' 103. Β' 151. Ἐν Μιλήτῳ
Β' 148.
Γερουθραὶ, πόλις ἐν Λακωνικῇ
Α' 260.
Γέροντες, ἐν τῷ δημοικῶ ἔπει Α'
202, 208. Ἴδε *Γερουσία*.
Γερουσία, βουλὴ τῶν γερόντων ἐν
Σπάρτῃ Α' 267, 300, 319. Δ' 196.
Γέται, ἔθνος θρακικὸν Β' 229.
Γεφυραῖοι, ἐν Ἀττικῇ Α' 148, 448,
569. Ἐν Βοιωτίᾳ Α' 123, 148.
Γεφυροποιία Β' 50. Γέφυρα τοῦ
Δαρείου ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου Β'
228. τοῦ Ξέρξου ἐπὶ τοῦ Ἑλ-
λησπόντου Β' 341, 437.
Γεωγραφία, Ἀρχαὶ αὐτῆς Β' 60 κ. ἐ.
Γεωμόροι, μέρος τῶν οἰκητόρων
τῆς Ἀττικῆς Α' 451. Ἐν Σάμῳ
Β' 200.
Γῆ, Λατρεία αὐτῆς ἐν Ἀττικῇ Α'
551. ἐν Δελφοῖς Β' 23.
Γιαούνα (*Γιοννά*) ὄνομα τῶν Ἰω-
νῶν παρὰ τοῖς Πέρσας Α' 61.
Β' 224.
Γιιάδας, Λακεδαιμόνιος καλλιτέ-
χνης Β' 103.
Γλανκίας, Αἰγινήτης γλύπτης Β'
112.
Γλαῦκος, θαλάσσιος θεὸς Α' 117,
122. Παρὰ τῷ Πλάτῳ Ε' 196.
Γλαῦκος, Χῖος γλύπτης Β' 104.
Γλαῦκος, ἡγεμὼν Λυκίων Α' 187.
Γλαῦκος, Λάκων Β' 32, 356.
Γλαῦκων, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Γ' 19.
Γλίσας, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 134.
Γλύκων, Ἀθηναῖος Γ' 57.
Γνωμικοὶ ποιηταὶ Β' 578.
Γόγγυλος, Ἐρετριεὺς Β' 454. Ἀπό-
γονοὶ αὐτοῦ Δ' 225.
Γόγγυλος, Κορίνθιος Γ' 470.
Γόμφοι, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 145.
Γοργίας, Λεοντίνος ρήτωρ Γ' 317,
332 κ. ἐ. Δ' 545. Ε' 209.
Γοργίδας, Θηβαῖος Δ' 412, 417,
423, 433.
Γόργος, Μεσσήνιος Α' 314.
Γόργος, βασιλεὺς τῆς ἐν Κύπρῳ
Σαλαμῖνος Β' 251.

Γοργώπας, Λακεδαιμόνιος ἀρμο-
στής Δ' 321.
Γορδίας, Κυψελίδης ἐν Ἀμβρακίᾳ
Α' 417, 431.
Γόρδιον, πόλις ἐν Φρυγίᾳ Γ' 614.
Γόρδιος, βασιλεὺς τῆς Φρυγίας
Α' 100.
Γόρτις, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 237.
Γόρτις, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 247.
Γραικοί, κοινὸν ὄνομα τῶν Ἑλλή-
νων Α' 143, 151, 660. Β' 2.
Γραικοῖταλοι, Α' 22.
Γραικολίβνες, Α' 706.
Γραμματεῖς δημόσιοι ἐν Ἀθήναις
Β' 446. Δ' 78, 81. Ε' 150. Ἴδε
Ὑπογραμματεῖς.
Γραμματική. Διδασκαλία αὐτῆς ἐν
Ἀθήναις Β' 577. Ἀντικείμενον
τῆς μελέτης τῶν σοφιστῶν Β'
721 κ. ἐ. Ε' 227.
Γράς, Αἰολεὺς ἥρως Α' 175.
Γραφή. Ἐφευρέσεις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ
Παλαμήδους Α' 85. Παρὰ τοῖς
Αἰγυπτίοις καὶ τοῖς Φοίνιξι Β'
64. Εἰσάγεται εἰς τὴν Ἀττικὴν
ὑπὸ τῶν Γεφυραίων Α' 448.
Ἀναγραφή τῶν ἐπῶν Α' 562.
Χρήσις αὐτῆς Β' 62, 728. Λιεύ-
θυνας αὐτῆς Β' 66. Ὑπὸ τὴν
ἐπίδρασιν τῶν ἱερέων Β' 62 κ. ἐ.
Μεταρρύθμισις ἐπὶ Εὐκλείδου
ἄρχοντος Β' 842. Δ' 79. Θεω-
ρία αὐτῆς Ε' 227.
Γραφική. Ἴδε Ζωγραφική.
Γρύλλος, υἱὸς Ξενοφῶντος, Ἀθη-
ναῖος Ε' 183 κ. ἐ.
Γρύνειον, πόλις ἐν Αἰολίδι καὶ
μαντεῖον ἐν αὐτῇ Β' 21. Δ' 26.
Γυγαία, λίμνη ἐν Λυδίᾳ Β' 165.
Γύγης, βασιλεὺς τῆς Λυδίας Β'

147 κ. ἐ., 175, 178, 274. Ἀνα-
θήματα αὐτοῦ ἐν Δελφοῖς Β'
57, 151 κ. ἐ.
Γύθειον, ἐπίνειον τῆς Λακωνικῆς
Α' 249, 255. Δ' 528.
Γύλιππος, υἱὸς Κλεανδρίδου, Λα-
κεδαιμόνιος στρατηγὸς Δ' 193.
Ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ Γ' 469.
Ἐν Σικελίᾳ Γ' 470 κ. ἐ.
Γύλων, Ἀθηναῖος Ε' 276 κ. ἐ.
Γυμνάσια. Σημασία αὐτῶν Β' 45.
Ἐν Σπάρτῃ Β' 39. Ἐν Ἀθή-
ναις Β' 579, 796. Ε' 588.
Γυμναστική Β' 39 κ. ἐ., 98 κ. ἐ., 352.
Ἐν Ἀθήναις Β' 44, 577. Ε' 146
κ. ἐ. Ἐν Κρήτῃ Β' 39. Ἐν Σπάρ-
τῃ Α' 279. Β' 39.—καὶ ἡ τέχνη
Β' 108, 113.
Γυμνοπαῖδαι, ἑορτὴ ἐν Σπάρτῃ Α'
307. Γ' 387. Δ' 494.
Γυναικονόμοι, ἀρχὴ παρ' Ἀθη-
ναίοις Β' 530.
Γωβρύας, Πέρσης Β' 331.
Δαδοῦχοι, οἶκος ἐν Ἀθήναις Γ' 108.
Δαίδαλίδαι, καλλιτέχνη ἐκ Κρήτης
Β' 97, 774.
Δαίδαλος, μυθικὸς καλλιτέχνης ἐκ
Κρήτης Α' 98. Β' 102.
Δάκτυλοι, δαίμονες ἐπὶ τῆς Ἰδης Α'
103.
Δαμαρέτειον, νόμισμα τῶν Συρα-
κουσῶν Γ' 310.
Δαμαρέτη, σύζυγος Γέλωνος τοῦ
τυράννου τῶν Συρακουσῶν Γ'
275, 310.
Δαμασῆνωρ, τύραννος τῆς Μιλή-
του Α' 353.
Δαμασίας, Ἀθηναῖος ἄρχων Α' 523.
Δάμασος, Σιρίτης Α' 386.

- Δαμία*, θεὰ ἐν Ἐπιδαύρῳ Β' 95.
Δαμίσκος, Μεσσήνιος Δ' 579.
Δαμοθοίδης, Λεπρεάτης Α' 333.
Δαμοκλείδας, Θηβαῖος Δ' 420.
Δαμοκρατίδας, βασιλεὺς τοῦ Ἀργύρου Α' 361.
Δαμοφῶν, Πισάτης Α' 333.
Δάμων, Ἀθηναῖος μουσικὸς Β' 603, 720, Γ' 62.
Δαμωνίδης, Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ δήμου Οὔας Β' 616.
Δαναοί, Πελασγοὶ ἐν Ἀργολίδι Α' 85, 132.
Δαναός, Α' 65, 85, 123, 132, 214. Β' 37.
Δαρδανία, πόλις τῶν Δαρδάνων Α' 103.
Δάρδανοι, ἔθνος ἐν Τρωάδι Α' 56, 103. Ἐπέρχονται κατὰ τῆς Αἰγύπτου Α' 60. Ἀποικοῦσιν Α' 60, 89. Ληστρικαὶ ἐπιδρομαὶ αὐτῶν Α' 108. Ἀπωθοῦνται ὑπὸ τῶν Αἰολέων Α' 175, 622. Ἀποικίαι αὐτῶν Α' 343. Ἐν Ἀττικῇ Α' 440. Συγγενεῖς τῶν Ἀχαιῶν Α' 183. Συγγενεῖς τῶν Ἑλύμων Α' 684.
Δάρδανος, ἥρως ἐπώνυμος τῶν Δαρδάνων Α' 103.
Δάρδανος, πόλις ἐν Τρωάδι Β' 253.
Δαρεικός, χρυσοῦν περσικὸν νόμισμα Β' 222. Ε' 71.
Δαρεῖος (Ἐκτωρ), υἱὸς Πριάμου Α' 104.
Δαρεῖος Α', υἱὸς Ὑστάσπου, βασιλεὺς τῆς Περσίας. Ἀνάρρησις αὐτοῦ Β' 219. Μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ Β' 220 κ. ἐ. Διοτὶ τὴν Σάμον Β' 215. Στρατεία ἐναντίον τῶν Σκυθῶν Β' 226 κ. ἐ.
Στρατεία ἐναντίον τῆς Θοράκης Β' 231 κ. ἐ. Στρατεία ἐναντίον τῆς Μακεδονίας Β' 233 κ. ἐ. Στρατεία ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος Β' 266 κ. ἐ., 275 κ. ἐ. Νέαι παρασκευαὶ ἐναντίον Ἑλλάδος Β' 328 κ. ἐ. Θάνατος Β' 331. Ἀγγεῖον φέρον τὴν εἰκόνα τοῦ Δαρείου Β' 422 σημ. 1.
Δαρεῖος Β' Ὁχος, βασιλεὺς τῆς Περσίας Γ' 507, Δ' 202.
Δαρεῖος, υἱὸς Ξέρξου Πέρσης Β' 490.
Δασκύλιον (Δασκύλειον), πόλις παρὰ τὴν Προποντίδα. Κτίσις Β' 151. Πρωτεύουσα περσικῆς σατραπείας Β' 224. Γ' 509, Δ' 261.
Δασκύλον κόμη ἐν Καρίᾳ Β' 148.
Δαῖτις, Πέρσης στρατηγός. Γένος αὐτοῦ Β' 361. Ἀρχιστράτηγος ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος Β' 284, 328.
Δάτον, πόλις ἐν Θοράκῃ Ε' 67.
Δαυρίσης, Πέρσης στρατηγός Β' 245, 253.
Δάφνη, ἱερὰ ἐν Δήλῳ Α' 116.
Δάφνης, τύραννος τῆς Ἀβύδου Β' 225.
Δεῖγμα, χρηματιστήριον τῶν ἐμπορῶν καὶ ναυκλήρων ἐν Πειραιεὶ Β' 792.
Δεινίλοχος, κωμικὸς ποιητὴς ἐν Συρακούσαις Γ' 300.
Δεινίχα, σύζυγος Ἀρχιδάμου Γ', βασιλέως τῆς Σπάρτης Ε' 86.
Δεινομάχη, θυγάτηρ Μεγακλέους, σύζυγος Κλεινίου Γ' 358.
Δεινομένης, υἱὸς Ἰέρωνος, Συρακούσιος Γ' 291.
Δεινομενίδαι. Ἴδε *Γέλων*, *Ἰέρων*.
Δεισιδαιμονία Β' 13 κ. ἐ. Δ' 89.

Δεκαδοῦχοι (Δέκα, Δεκαρχίαι), ἐν Ἀθήναις Δ' 52, 60. Ἐν Πειραιεὶ Δ' 20. Ἀρχὴ τῶν Λακεδαιμονίων Γ' 504. Δ' 9, 13.

Δεκάτη, Β' 686 σημ. 3. Ἴδε Εἰκοστή.

Δεκέλεια, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 585. Καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Γ' 511, 668.

Δελφίνιον, φονικὸν δικαστήριον ἐν Ἀθήναις Α' 467.

Δελφίνιος. Ἴδε Ἀπόλλων.

Δελφίων, Φλιάσιος Ε' 392 κ. ἐ.

Δελφοί. Θέσις αὐτῶν Β' 22 κ. ἐ.

Κτίσις Α' 154, 378. Β' 24. Διάφοροι λατρεῖται ἐν αὐτοῖς Α' 78.

Β' 23, 71 κ. ἐ., 118. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος Α' 81, 154, 378.

Β' 24. Ἐν τῷ πρώτῳ ἱερῷ πολέμῳ μετὰ τῶν Κρισσαίων Α' 381 κ. ἐ., 485 κ. ἐ., 517.

Ἐν τῷ δευτέρῳ ἱερῷ πολέμῳ μετὰ τῶν Φωκέων Β' 559.

Ἐν τῷ τρίτῳ ἱερῷ πολέμῳ μετὰ τῶν Φωκέων Ε' 84 κ. ἐ. 397 κ. ἐ.

Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 362, 385.

Ἀπειλοῦνται ὑπὸ Ἰλλυριῶν Ε' 397.

Ὁ Φίλιππος ἐν αὐτοῖς Ε' 401 κ. ἐ. — Πανηγυρικὴ τέλεσις τῶν Πυθίων Α' 383 κ. ἐ. Β' 41.

Ναὸς Α' 573. Β' 78. Δ' 158, 563 σημ. Ε' 514.

Λέσγη Β' 74, 130. Δ' 771. Θησαυροὶ Β' 115. Γ' 287. Δ' 499.

Ἀναθήματα Β' 115, 129, 145, 152, 166. Β' 405, 783. Γ' 311, 323. Δ' 191, 614.

Ἐμπορικαὶ πανηγύρεις Β' 49. — Ἱερὰ ὁδὸς ἐκ Δελφῶν εἰς τὸν Ὀλυμπον Α' 155.

Πανηγυρικὴ πομπὴ εἰς τὰ Τέμπη Β' 36. Θεωρίαι εἰς Δελ-

φούς Β' 7, 13. — Ἀξίωμα τοῦ μαντείου Β' 23.

Κέντρον τῆς πυθικῆς ἀμφικτυονίας Α' 155. Β' 24, 478. Δ' 499.

Ἴδε Ἀμφικτυονία. Ὀμφαλὸς τῆς γῆς Β' 61.

Ἐθνικὸν κέντρον Β' 127. Ἐκπτώσις τοῦ ἀξιώματος Β' 140 κ. ἐ., 354.

Δ' 94. καὶ ἡ διάταξις τῶν κατὰ τὸν χρόνον Β' 33 κ. ἐ. καὶ ἡ ἱστοριογραφία Β' 70.

καὶ ἡ τέχνη Β' 81 κ. ἐ. καὶ ἡ μουσικὴ Β' 118 κ. ἐ. καὶ ἡ ποίησις Β' 121.

καὶ αἱ ἀποικίαι Α' 669, 703. Β' 51 κ. ἐ., 59, 132, 134.

καὶ οἱ τύραννοι Β' 132. καὶ τὰ ξένα Β' 71, 130.

καὶ Ἀθηναίαι Α' 382, 513 κ. ἐ., 547 κ. ἐ., 602. Β' 140, 559. Γ' 427, 678.

καὶ Αἴγινα Β' 277. καὶ Αἰτωλία Β' 131.

καὶ Ἀργὸς Β' 141. καὶ Ἀττικὴ Α' 164 κ. ἐ. καὶ Δῆλος Α' 164.

καὶ Δόλογχοι Α' 535. καὶ Θῆβαι Δ' 499. καὶ Κνίδος Β' 141.

καὶ Κρήτη Α' 378. Β' 80. καὶ Κρίσσα Α' 379. Β' 24.

καὶ Κυρήνη Α' 699. Β' 60. καὶ Λιπαράιαι νῆσοι Α' 686.

καὶ Λοκροὶ Ὀζόλαι Ε' 513. καὶ Λυδία Β' 129.

καὶ Μαντίνεια Β' 131. καὶ Ὀλυμπία Α' 339. καὶ Ῥώμη Β' 129.

καὶ Σικυὼν Α' 382 κ. ἐ. καὶ Σπάρτη Α' 263, 318, 380. Β' 77, 80, 131 κ. ἐ. 139. Γ' 33, 174.

καὶ Φρυγία Β' 145. καὶ Φωκίς Ε' 79 (Ἴδε καὶ ἀνωτέρω).

καὶ Χαλκίς Α' 670, 672. Β' 122. — καὶ Ἀγρησίλαος Ε' 285.

καὶ Ἀλκμαίωνίδαι Α' 573. Β' 140. καὶ Ἀλκμάτης Β' 59, 159. καὶ Ἀμασις Β' 195.

καὶ Γύγης Β'

151. καὶ Θεμιστοκλῆς Β' 405.
καὶ Ἰάσων ὁ Φεραῖος Ε' 551.
καὶ Κίμων Β' 473. καὶ Κλει-
σθένης ὁ Ἀθηναῖος Α' 582, 596.
καὶ Κλεισθένης ὁ τύραννος τῆς
Σικυῶνος Α' 381. Β' 28, 132,
140. καὶ Κλειομένης Β' 140, 281.
καὶ Κροῖστος Β' 166, 173. καὶ
Κύλων Α' 470. καὶ Κυρελίδα
Α' 407. καὶ Λυκοῦργος Α' 263.
καὶ Λύσανδρος Δ' 272. καὶ Πει-
σιστρατίδαι Α' 573. καὶ Πεισί-
στρατος Α' 547. καὶ Πυθαγό-
ρας Β' 81. καὶ Σωκράτης Δ'
168. καὶ Ταρκύνιοι Β' 130. καὶ
Φίλιππος Ε' 513, 536, 581.
Δελφοῦσσα, πηγὴ ἐν Δελφοῖς Β' 23.
Δενδρολατρεία Β' 82.
Δεξιλέως, Ἀθηναῖος Δ' 344.
Δερκνλλίδας, Λακεδαιμόνιος ναύ-
αρχος Γ' 590. Δ' 198, 226, 241,
290, 320.
Δευκαλίων, Α' 160.
Δηόκης, βασιλεὺς Μηδίας Ε' 161.
Δημόντης, Ἡρακλείδης Α' 230,
240, 359.
Δηλιασταί, ἐν Ἀθήναις Β' 13.
Δήλιον, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Μάχη
παρ' αὐτῷ Γ' 214 κ. ἐ., 364. Δ'
149, 433.
Δῆλος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Λα-
τρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν αὐτῇ
Α' 81, 98, 116. Β' 21, 204.
Σχέσεις μετὰ τῶν Δελφῶν Α'
164. Β' 13. Ἀμφικτυονία Α'
548. Θεωρία εἰς αὐτήν Β' 13.
Πανήγυρις Β' 47. Κάθαρσις
ὑπὸ Πεισιστράτου Α' 547 κ. ἐ.
Κάθαρσις ἐπὶ τοῦ πελοποννη-
σιακοῦ πολέμου Γ' 183. Συνέ-

νωσις μετὰ τῆς Ῥηνείας Β' 204.
Πέρσαι ἐν αὐτῇ Β' 285. — καὶ
Ἀθῆναι Ε' 443. Κέντρον τῆς
ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Β' 461
κ. ἐ. Ἴδε καὶ *Ἡγεμονία*. Ἐξω-
σις τῶν κατοίκων ὑπὸ Ἀθη-
ναίων Γ' 245. Κάθοδος τῶν
κατοίκων Γ' 357. Ἀπόφαισις
τῶν Ἀμφικτυόνων περὶ αὐτῆς
Ε' 443 κ. ἐ. Σεισμός ἐν αὐτῇ
Β' 246. Γ' 66.
Δημαγωγία, νέα ἐν Ἀθήναις Γ'
113 κ. ἐ.
Δημάδης, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε' 428,
547 κ. ἐ., 568. καὶ Δημοσθένης
Ε' 547.
Δημόρατος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης
Α' 603. Β' 140, 280 κ. ἐ., 334,
36, 4428. Ἀπόγονοι αὐτοῦ Δ' 225.
Δήμαρχοι, ἐν τοῖς ὑπαίθεροις δή-
μοις τῆς Ἀττικῆς Α' 586.
Δημήτης, Λατρεία αὐτῆς ἐν Ἀτ-
τικῇ Α' 440, 448. Ἐν Ἐλευσίνι
καὶ ἔλευσίνια μυστήρια Α' 445,
448. Β' 75. Ἐν Θήβαις Δ' 383.
Θερμοπύλαις Α' 157. Β' 374.
Κρήτη Α' 80, 98. Μεσσηνίᾳ
Α' 225. Δ' 532. Πάρῳ Α' 98,
624. Σικελίᾳ Α' 685. Β' 4.
Γ' 296. Φιγαλείᾳ Β' 94. Ὡς
θεὰ συμμαχικὴ Α' 153. Ἴδε
καὶ Γῆ.
Δημήτριος, Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ δή-
μου Ἀλωπεκῆς, γλύπτης Ε' 257.
Δημιουργοί, μέρος τῶν κατοίκων
τῆς Ἀττικῆς Α' 451.
Δῆμοι, ἐν Ἀττικῇ Α' 583 κ. ἐ. Ἡ-
ρωες προστάται αὐτῶν Α' 596.
Δημοκῆδης, Κροτωνιάτης ἱατρός
Β' 206, 236, 333.

Δημοκλείδης, Ἀθηναῖος Β' 687.

Δημοκόπος, ἀρχιτέκτων ἐν Συρακούσαις Γ' 300.

Δημόκριτος, Ἀβδηρίτης φιλόσοφος Β' 187, 589. Δ' 91. Ε' 593.

Δημομέλης, Ἀθηναῖος Ε' 534.

Δῆμος, υἱὸς Πυριλάμπους Β' 572 σημ.

Δημοσθένης, υἱὸς Ἀλκισθένους, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 173. Ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι Γ' 176 κ. ἐ. Καταλαμβάνει τὴν Πύλον Γ' 183 κ. ἐ., 198 κ. ἐ. Παρὰ τὰ Μέγαρα Γ' 212. Ἐν Βοιωτίᾳ Γ' 213. Παρὰ τὴν Ἐπίδαυρον Γ' 381. Στρατηγεῖ ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν Γ' 476. Παρὰ τὰς Συρακούσας Γ' 481 κ. ἐ. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν Γ' 488 κ. ἐ. Αἰχμαλωτίζεται Γ' 491. Θάνατος Γ' 494. — Στρατηγικὴ αὐτοῦ Δ' 353.

Δημοσθένης, υἱὸς Δημοσθένους, Ἀθηναῖος ῥήτωρ. Γένος καὶ νεότης αὐτοῦ Ε' 277 κ. ἐ. Χαρακτήρ Ε' 281 σημ. Προςόντα καὶ παιδεύσεις Ε' 291 κ. ἐ. Λογογράφος Ε' 298. Πολιτεία καὶ ἀξίωμα ἐν τῇ πολιτείᾳ Ε' 331 κ. ἐ., 341 κ. ἐ., 355 κ. ἐ., 379 κ. ἐ., 383, 430 κ. ἐ., 434 κ. ἐ., 438 κ. ἐ., 458, 468, 477 κ. ἐ., 482 κ. ἐ., 493, 499 κ. ἐ., 516 κ. ἐ., 701, 704. Στέλλεται πρέσβυς πρὸς τὸν Φίλιππον Ε' 376 κ. ἐ., 387 κ. ἐ., 390 κ. ἐ., 407. Κατηγορεῖ τὸν Αἰσχίνην Ε' 439 κ. ἐ., 445 κ. ἐ. Πρέσβυς ἐν Πελοποννήσῳ Ε' 450 κ. ἐ., 484. Παρὰ τὸν

Ἑλλήσποντον Ε' 480. Στεφανοῦται διὰ χρυσοῦ στεφάνου Ε' 486, 534, 541. Ἡγεῖται τῶν δέκα ἀνδρῶν Ε' 528. Ἐν Θήβαις Ε' 528 κ. ἐ. καὶ Φωκίων Ε' 334, 535 κ. ἐ., 539. καὶ Δημάδης Ε' 551. Ἐν τῷ Αἰγαίῳ Ε' 550, 555 κ. ἐ. — Χαρακτήρ τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ Ε' 292 κ. ἐ., 305 κ. ἐ. Λόγος Κατὰ Ἀνδροτίωνος Ε' 300 κ. ἐ. Πρὸς Λεπτίνην Ε' 301. κατὰ τοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας πόλεμον Ε' 309. Περὶ τῶν συμμοριῶν Ε' 312 κ. ἐ. Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν Ε' 319 κ. ἐ., 435. Κατὰ Ἀριστοκράτους Ε' 325 κ. ἐ., 435, 469. Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας Ε' 328. Φιλιππικὸς πρῶτος Ε' 332, 336 κ. ἐ. Κατὰ Μειδίου Ε' 347. Ὀλυμπιακοὶ Ε' 356 κ. ἐ. Περὶ εἰρήνης Ε' 412, 526. πρὸς Μεσσηνίους Ε' 450 κ. ἐ. Φιλιππικὸς δευτερός Ε' 453 κ. ἐ. Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ Ε' 471 κ. ἐ., 527. Φιλιππικὸς τρίτος Ε' 479. — Ἀνασκόπησις τῆς δράσεως αὐτοῦ Ε' 563 κ. ἐ. — καὶ Θεμιστοκλῆς Ε' 331. καὶ Περικλῆς Ε' 331. Πηγὰί τῆς ἱστορίας τῶν κατ' αὐτὸν Ε' 280 σημ. 1.

Δημόστρατος, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Γ' 426.

Δημόφαντος, Ἀθηναῖος Γ' 587.

Δημόφιλος, Ἀθηναῖος Ε' 433.

Δημοφῶν, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Δ' 425.

Δημοφῶν, Ἀθηναῖος ἐπίτροπος τοῦ Δημοσθένους Ε' 282.

Δημοχάρης, Ἀθηναῖος Ε' 277.

Δημωνίδης, Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ δήμου Οὔας Β' 511.
 Δία, νῆσος παρὰ Κρήτην Α' 95.
 Διαγόρας, Μήλιος Δ' 92 κ. ἐ.
 Διαγορίδαι, ἐν Ῥόδῳ Α' 314.
 Διαδικασία, Ε' 287 σημ.
 Διαιτῆται παρ' Ἀθηναίους Α' 505.
 Β' 623. Δ' 81 σημ. 4.
 Διακρία, ὄρεινὴ χώρα ἐν Ἀττικῇ Α' 526, 559. Β' 301. Γ' 511.
 Διάκριοι, κάτοικοι Διακρίας ἐν Ἀττικῇ Α' 463, 578, 584, Β' 287.
 Διακτορίδας, Σκοπάδης Α' 387.
 Διάλεκτοι, Α' 30 κ. ἐ. δωρικὴ Α' 30, 287. ἀττικὴ Α' 618. Β' 727, 729 κ. ἐ. ἰωνικὴ Α' 345. αἰολικὴ Β' 730 σημ. 1. κυπριακὴ Α' 236. μακεδονικὴ Ε' 20.
 Διάσια, ἑορτὴ τοῦ Διὸς ἐν Ἀθῆναις Α' 471.
 Δίγαμμα Α' 24. Β' 122.
 Διδασκαλία, ἐν Ἀθῆναις Β' 577 κ. ἐ. Δ' 42.
 Διδυμαῖον, ἱερὸν πλησίον τῆς Μιλήτου. Μαντεῖον ἐν αὐτῷ Β' 21.
 Ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τὰς ἀποικίας τῶν Μιλησίων Β' 55. Συμμαχικὸν ἱερὸν Β' 149. Ἀναθήματα τοῦ Κροίσου ἐν αὐτῷ Β' 166, 246. Πυρπολεῖται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 260. Μηδίζει Β' 362.
 Διέμπορος, βοιωτάρχης Γ' 69.
 Διθύραμβος, ἐν Κορίνθῳ Α' 396, 410. ἐν Ἀθῆναις Α' 566. Β' 580, 739. Δ' 123 κ. ἐ. Ε' 242.
 Διτρέφης, Ἀθηναῖος Γ' 509.
 Δίκαιον, ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἔπει Α' 202 κ. ἐ. ἱερὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 328. Διεθνὲς καὶ ἱερὸν δίκαιον καθορίζεται ὑπὸ τοῦ δελφικοῦ

μαντείου Β' 25, 129. Ἴδε Δικαστήρια, Κληρονομικὸν δίκαιον, Ἀνκοῦργος, Νόμοι, Σόλων.
 Δικαῖος, Ἀθηναῖος Β' 334.
 Δικαιώματα πολιτικὰ ἐν Ἀθῆναις καθιδρύονται ὑπὸ τοῦ Σόλωνος Α' 483 κ. ἐ. Ἐπὶ Κλεισθένους Α' 583 κ. ἐ. Ἐπὶ Περικλέους Β' 695 κ. ἐ. Γ' 93. Ἐπὶ τῶν τετρακοσίων περιορίζονται Γ' 559. Παραχωροῦνται εἰς μετοίκους καὶ δούλους Γ' 634. Ἐπὶ τῶν τριάκοντα Δ' 40. Ἐπὶ Εὐκλείδου ἄρχοντος Δ' 75 κ. ἐ. Ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων πολιτικὰ δικαιώματα Ἀθηναίων Γ' 561 σημ. 2.
 Δικασταὶ κατὰ δήμους, παρ' Ἀθηναίους Α' 505. Β' 623. Ἴδε Δικαστήρια.
 Δικαστήρια, ἐν Ἀθῆναις Α' 504 κ. ἐ. Β' 618. κ. ἐ., 703. Δ' 340. Ε' 150, 432. Πολιτικὴ σημασία αὐτῶν Ε' 439. Δικαστικὸς μισθὸς Β' 625. Δεκασμὸς τῶν δικαστῶν Δ' 44.
 Ἴδε καὶ Ἀρειος Πάγος, Διαιτῆται, Ἐφέται, Ἡλιαία, Μισθός.
 Δίκτη, ὄρος ἐν Κρήτῃ Α' 98.
 Διογένης, Ἀπολλωνιάτης φιλόσοφος Β' 595.
 Διογένης, Σινωπεὺς φιλόσοφος Ε' 181.
 Διόγνητος, Ἀθηναῖος, ἀδελφὸς Νικίου Δ' 58.
 Διόγνητος, Ἀθηναῖος, ἱερομνήμων ἐν Δελφοῖς Ε' 513.
 Διόδοτος, υἱὸς Εὐκράτους, Ἀθηναῖος Γ' 123, 154 κ. ἐ.
 Διόδωρος, Ἀθηναῖος Ε' 301, 304.
 Διοκλείδης, Ἀθηναῖος Γ' 443, 447,

- Διοκλῆς, Ἀθηναῖος Δ' 75.
 Διολκος, ὁδὸς τροχίλατος ἐπὶ τοῦ
 ἰσθμοῦ Α' 393, 409.
 Διομέδων, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
 Γ' 562, 571, 633, 639, 647.
 Διόμιλος, ἄνδριος, στρατηγὸς ἐν
 Συρακούσαις Γ' 461.
 Διον, πόλις παρὰ τὸν Ἄθω Γ' 233,
 392. Ε' 42.
 Διονύσια, ἐν Ἀθήναις Β' 513, 739,
 800. Ε' 170.
 Διονύσιος, Φωκαεὺς στρατηγὸς Β'
 257 κ. ἔ.
 Διονύσιος, υἱὸς Ἑρμοκράτους, τύ-
 ραννος τῶν Συρακουσῶν. Κα-
 ταλαμβάνει τὴν ἀρχὴν Δ' 201.
 Δεξιόυται τοὺς Μεσσηνίους Δ'
 235. καὶ Ἀθηναῖοι Δ' 324, 343.
 Ε' 118, 242, 344 καὶ Σπάρτη
 Δ' 241, 397 σημ 2, 470. καὶ
 Θῆβαι Δ' 539.
 Διονύσιος ὁ νεώτερος, υἱὸς Διονυ-
 σίου, τύραννος τῶν Συρακου-
 σῶν Δ' 538, 563 κ. ἔ. Ε' 207,
 242, 272.
 Διονύσιος, Ἀθηναῖος, ὁ ἐπιλεγό-
 μενος Χαλκοῦς Γ' 329. Ἐλε-
 γεῖται αὐτοῦ Β' 737.
 Διονυσόδωρος, Θηβαῖος ἱστοριο-
 γράφος Δ' 613.
 Διόνυσος. Εἰσαγωγή τῆς λατρείας
 αὐτοῦ εἰς Ἑλλάδα Α' 79. Λα-
 τρεία ἐν Ἀττικῇ Α' 551, 559,
 565. ἐν Γελωνοῖς Α' 706. ἐν
 Δελφοῖς Α' 485. Β' 23, 35, 118.
 ἐν Θρᾷκη Ε' 66. ἐν Κορίνθῳ
 Α' 396, 409. ἐν Κρήτῃ Α' 98.
 ἐν Νάξῳ Α' 98. ἐν Σικελίᾳ Γ'
 296, ἐν Σικανῶνι Α' 376. Θέα-
 τρον τοῦ Διονύσου ἐν Ἀθήναις
 Β' 799, Ε' 588. Ἴδε καὶ Διονύσιος.
 Διοπεΐθης, Ἀθηναῖος Γ' 61, 125
 432. Δ' 93.
 Διοπεΐθης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
 Ε' 469, 478, 481.
 Διοπεΐθης, Λακεδαιμόνιος Δ' 239.
 Διοσκουριάς, πόλις παρὰ τὸν Πόν-
 τον Α' 639.
 Διόσκουροι. Λατρεία αὐτῶν ἐν Ἀ-
 θήναις Β' 771, 823. Γ' 576. ἐν
 Ἀρκαδίᾳ Α' 386. ἐν Λακωνικῇ
 Α' 249, 267.
 Διότιμος, Ἀθηναῖος Ε' 431, 438, 550.
 Διοτρέφης, Ἀθηναῖος Γ' 553.
 Διόφαντος, Ἀθηναῖος ἀρχὼν Δ' 339.
 Διόφαντος, Θηβαῖος Δ' 602.
 Διοχάρους, πύλη ἐν Ἀθήναις Β' 796.
 Διπαία, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Β' 538.
 Διπάτωρος, Ζεὺς παρὰ τοῖς Πελασ-
 γοῖς Α' 69.
 Δίποιρος, Κρής γλύπτης Α' 247.
 Β' 109.
 Δίπυλον, πύλη ἐν Ἀθήναις Β'
 505, 794.
 Δίρκη, ποταμὸς ἐν Βοιωτίᾳ Α' 122.
 Δίσκος, ἄθλημα Β' 40.
 Δίφιλος, Ἀθηναῖος Ε' 501.
 Διφρίδας, Λακεδαιμόνιος στρατη-
 γὸς Δ' 322.
 Διωβολία, θεωρικὰ Β' 513.
 Δίων, Συρακούσιος Ε' 190, 272.
 Διώνδας, Ἀθηναῖος Ε' 541.
 Διώνη. Λατρεία αὐτῆς ἐν Δωδώνῃ
 Α' 144.
 Δοκιμασία τῶν ἀρχόντων ἐν Ἀθή-
 ναις Δ' 171.
 Δόλογχοι, θρησκευτὸν φῦλον Α' 535.
 Β' 229.
 Δόλοπες, ἔθνος ἐν Θεσσαλίᾳ Α'
 157. Β' 372. Δ' 546. Ε' 404.

- Δόξανδρος, Μυτιληναῖος Γ' 135.
 Δορίσκος, πόλις ἐν Θράκῃ Β' 340, 467, 471.
 Δόρκις, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Β' 457.
 Δουκέτιος, Σικελὸς Γ' 314, 330.
 Δουλοὶ ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἔπει Α' 190. Ἐκ τοῦ Πόντου Α' 634. Ἐξ Ἰλλυρίας Α' 659. Πληθος αὐτῶν Β' 349 κ. ἔ. Ἐν Ἀθήναις Β' 614. Αὐτομολοῦσι μετὰ τὴν κατάληξιν τῆς Δεκελείας Γ' 513. Στρατολογοῦνται χάριν τοῦ στόλου Γ' 634. Κατατάσσονται εἰς τὴν στρατιὰν τῶν Ἀθηναίων Ε' 549.
 Δούρις, ζωγράφος Β' 578, 769.
 Δραξήνοκος, πόλις Θράκης. Μάχη παρ' αὐτῇ Β' 500, 691, 795. Ε' 67.
 Δρακοντίδης, Ἀθηναῖος Β' 688.
 Δρακοντίδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 19, 63.
 Δράκων, Ἀθηναῖος ἄρχων Α' 465 κ. ἔ. Οἱ φονικοὶ αὐτοῦ νόμοι διατηροῦνται Α' 507. Ἀνανέωσις τῶν νόμων αὐτοῦ ἐπὶ Εὐκλείδου ἄρχοντος Δ' 74.
 Δράμα. Γένεσις αὐτοῦ Α' 566. Β' 740. Ἐν Ἀττικῇ Δ' 95 κ. ἔ. Σατυρικόν. Γένεσις αὐτοῦ Β' 740, 746. καὶ Εὐρυπίδης Δ' 138. Ἴδε Ἀχαιοὺς, Κωμωδία, Τραγωδία.
 Δραχμή, νόμισμα Α' 365, 490, 511 κ. ἔ. Γ' 328 κ. ἔ. ἀλεξανδρεία (Ἀλεξάνδρου Φεραίου) Δ' 554 σημ. 2.
 Δρύοιες, ἔθνος παρὰ τὴν Οἶτην Α' 151. Ἡττῶνται ὑπὸ τῶν Δωριέων Α' 154, 157. Ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 296.
 Δρυῖς, πόλις ἐν Θράκῃ Ε' 156.
 Ἑμᾶνες, φυλὴ τῶν Δωριέων Α' 223, 232, 248, 268.
 Δύμας, γαμβρὸς τοῦ Πριίμου Α' 104.
 Δυρράχιον. Ἴδε Ἐπίδαμνος.
 Δυσπόντιοι, πόλις ἐν Πισατίδι Α' 334, 412.
 Ἑωδεκάθεον, καθορίζεται ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων Α' 159. Β' 29. Βωμὸς αὐτοῦ ἐν τῷ Κεραμεικῷ Α' 553.
 Ἑωδεκαπόλεις, ἁττικαὶ Α' 583. ἀχαϊκαὶ Α' 168, 673. ἰωνικαὶ Α' 345, 622, 673.
 Ἑωδώνη, πόλις ἐν Ἠλείῳ, ἀρχαία ἔδρα τῶν Πελασγῶν Α' 37. Ἰερεῖαι ἐν αὐτῇ Α' 87. Ἐδρα τῶν Γραικῶν Α' 143. Μαντεῖον τοῦ Διὸς Α' 143, 165. Β' 1. Ἐπίδρασις τῆς Λιβύης ἐπ' αὐτὴν Α' 71.
 Ἑωριεῖς, ἐκ Θεσσαλίας Α' 39, 46, 149. Διάλεκτος Α' 30. Χαρακτὴρ αὐτῶν Α' 220 κ. ἔ. Ἐν Δωρίδι Α' 151, 165. Οἰκειότης μετὰ τῶν Μαλιέων Α' 157. μετὰ τῶν Μακεδόνων Ε' 19. Ἐν τῇ δελφικῇ ἀμφικτυονίᾳ Α' 158, 162. Ε' 404. Μετανάστασις αὐτῶν Α' 163 κ. ἔ., 213. Ἐν Πελοποννήσῳ Α' 166 κ. ἔ. 221 κ. ἔ., 238. Παρὰ τὸν ἱσθμὸν Α' 168, 229. Ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 223 κ. ἔ., 234 κ. ἔ., Ἐν Λακωνικῇ Α' 226 κ. ἔ., 239 κ. ἔ., 251 κ. ἔ., 269. Ἐν Ἐπιδάμῳ Α' 230. Ἐν Τροιζήνι Α' 230. Ἐν Ἀργεῖ Α' 228, 240, 358 κ. ἔ. Ἐν Σικυῶνι Α' 228, 370. Συμμετέχουσι τῆς με-

- ταναστάσεως τῶν Ἰώνων Α' 172. Ἐν Κρήτῃ Α' 177, 240 κ. ἔ. Ἐπιπίπτουσι κατὰ τῆς Ἀττικῆς Α' 455 κ. ἔ. Ἀποικίαι αὐτῶν Α' 176 κ. ἔ. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος παρ' αὐτοῖς Α' 153. Δωρικὸς ἀρχιτεκτονικὸς ὄρθρος Β' 82 κ. ἔ. Δωρικὴ λυρική ποιήσις Β' 124. Δωριεὺς, υἱὸς Ἀναξανδρίδου, Λακεδαιμόνιος Α' 182. Β' 357. Γ' 270.
- Δωριεὺς, υἱὸς Διαγόρου, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 592.
- Δωρίς, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.
- Δωρίς, χώρα ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι. Μετανάστασις τῶν Δωριέων εἰς αὐτὴν Α' 152. Προσβάλλεται ὑπὸ τῶν Φωκέων Β' 544. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Λακεδαιμόνιων Γ' 173. Ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ πολεμία τῶν Φωκέων Ε' 84. Κοινωνεῖ τῆς δελφικῆς Ἀμφικτυονίας Ε' 404. Πολεμεῖ πρὸς τὸν Φίλιππον Ε' 538.
- Δῶρος, γενάρχης τῶν Δωριέων Α' 153, 166.
- Δῶρος, πόλις ἐν Καρίᾳ Β' 652 σημ. 3. 848.
- Ἐβρος, ποταμὸς ἐν Θράκῃ Ε' 10.
- Ἐγγασσιῶται Δ' 90 σημ. 3. Ἴδε *Εὐρυκλῆς*.
- Ἐγεστα, πόλις ἐν Σικελίᾳ Β' 684. Πολεμεῖ πρὸς Σελινούντα Γ' 343. καὶ Ἀθήναι Γ' 401 κ. ἔ., 420 κ. ἔ., 452. καὶ Καρχηδὼν Γ' 499. Νομίσματα αὐτῆς Γ' 293.
- Ἐδεσσα, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 26. Ἴδε *Αἰγαί*.
- Εἰκόνες, πλαστικά Ε' 255.
- Εἰκοστή, Γ' 600. Ἴδε *Δεκάτη*.
- Εἰκοσολόγοι παρ' Ἀθηναίοις Γ' 514.
- Εἰλωτες, ἐν Λακωνικῇ Α' 274, 279, 285, 288. Ὑποκινοῦνται εἰς ἀποστασίαν ὑπὸ τοῦ Πανσανίου Β' 484. Ἀποστασία αὐτῶν Β' 503. Ὁ Βρασίδης παραλαμβάνει αὐτοὺς ὡς στρατιώτας Γ' 220 κ. ἔ., 250, 351. Ἐν Πύλῳ Γ' 374. Ἀποστασία ὑπὸ τὸν Κινάδωνα Δ' 242 κ. ἔ.
- Εἰρα, ὄρεινόν ἔρημα ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 313 κ. ἔ., 332. Δ' 531.
- Εἰρήνη = Καλαύρεια Α' 138.
- Εἰσαγγελία, Ε' 442.
- Εἰσφορά, πολεμικὴ, ἡ πρώτη γενομένη Γ' 146 σημ. 1. ἐπὶ Ναυσινίκου ἄρχοντος Δ' 447. Ε' 104.
- Ἐκάδημος, (Ἀκάδημος), Ἀθηναῖος ἥρως Ε' 193.
- Ἐκαταῖος, υἱὸς Ἠγησάνδρου, Μιλήσιος ἱστοριογράφος Β' 245, 255, 706.
- Ἐκατομβαιῶν, μὴν παρ' Ἀθηναίοις Α' 558.
- Ἐκάτομνος, δυνάστης ἐν Καρίᾳ Δ' 334. Ε' 135.
- Ἐκατόμπεδος, κτίζεται ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου Α' 558, 567, 576. Β' 807 σημ. 1. Ἀνακτίζεται ὑπὸ τοῦ Περικλέους Β' 808. Ἴδε *Παρθενόν*.
- Ἐκβάτανα, (Ἀγβάτανα) πρωτεύουσα τῆς Μηδίας Β' 172, 709.
- Ἐκδικος, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Δ' 311.
- Ἐκεχειρία. Προσωποποιία αὐτῆς Α' 326.
- Ἐκκλησία, παρ' Ὀμήρῳ Α' 208. Ἐν Σπάρτῃ Α' 276. Ἐν Ἀθή-

- ναις· ἐπὶ Σόλωνος Α' 500. ἐπὶ Περικλέους Β' 611. καὶ ἡλιαία Β' 619. Ἐκκλησιαστικὸς μισθὸς Β' 626. Ε' 339. Κατάργησις αὐτοῦ Γ' 559, 597. Εἰσαγωγή αὐτοῦ καὶ πάλιν Γ' 597. Ἐπὶ τοῦ Δημοσθένους Ε' 433 κ. ε. Ἐν Ἀργεὶ Δ' 506. Ἴδε Πινύξ.
- Ἐκτιμόριοι, τάξις ἐν Ἀττικῇ Α' 464.
- Ἐκτωρ, υἱὸς Πριάμου, Τρώες Α' 104.
- Ἐλαιον, ἀττικὸν Α' 443, 558. Β' 699. Ἰεραὶ ἐλαῖαι (μοῖραι) Α' 82, 443. Ἐν Δήλῳ Α' 116. Ἐμπόριον τοῦ ἐλαίου μετὰ τοῦ Πόντου Α' 639. μετὰ τῆς Αἰγύπτου Α' 647.
- Ἐλαιοῦς, πόλις ἐν τῇ θρακικῇ γεοσνήσῳ Ε' 470 σημ. 5.
- Ἐλάτεια, πόλις ἐν Φωκίδι Β' 385. Ε' 524 κ. ε.
- Ἐλατος, Λακεδαιμόνιος Α' 301.
- Ἐλέα. Ἴδε Αἰθαλία.
- Ἐλέα. Ἴδε Ἐέλη.
- Ἐλεᾶται, φιλοσοφικὴ σχολὴ Β' 585, 593. καὶ Πλάτων Ε' 198.
- Ἐλεγεία, Γένεσις αὐτῆς Α' 309. Ἐν Ἀθήναις Β' 578, 736 κ. ε.
- Ἐλένη. Ἀρπαγὴ αὐτῆς Α' 184.
- Ἐλευθέρια, ἑορτὴ τοῦ Διὸς ἐν Συρακούσαις Γ' 313. Πανελλήνιος ἐπινίκιος ἑορτὴ ἐν Πλαταιαῖς Β' 420.
- Ἐλευοῖς, πόλις ἐν τῇ Ἀττικῇ Α' 148. Συμμετοχὴ αὐτῆς εἰς τὸν δευτέρου μεσσηνιακὸν πόλεμον Α' 299. Εὐμολπίδαι ἐν αὐτῇ Α' 443. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Α' 445. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 583. Οἱ τριάκοντα ἐν αὐτῇ Δ' 48, 63. Λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος ἐν αὐτῇ Α' 445. Λατρεία τῆς Δήμητρος Α' 445, 448. Ἐθνικὸν ἄξιωμα αὐτῆς Β' 836. Κτίρια ἐν αὐτῇ Β' 790. Πομπαὶ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἐλευσίνα Β' 394, 794. Γ' 609.
- Ἐλευσίς, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 148.
- Ἐλεφαντίνη, νῆσος ἐν τῷ Νεῦλῳ Β' 709.
- Ἐλίκη, πόλις ἐν Ἀχαΐᾳ Α' 168, 235, 325. Β' 131. Δ' 507.
- Ἐλικὼν, ὄρος ἐν Βοιωτίᾳ Α' 9, 89.
- Ἐλικὼν, ὑφάντης πέπλων Β' 838 σημ. 4.
- Ἐλίμεια, κοιλὰς ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 15.
- Ἐλιμῶται, μακεδονικὸν φύλον Ε' 44.
- Ἐλισὰ, παραθαλασσία χώρα Α' 50.
- Ἐλισσῶν, ποταμὸς ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 514.
- Ἐλλάνικος, Λέσβιος ἱστοριογράφος Α' 269. Β' 715.
- Ἐλλανοδίκαι, ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 338. Διαιτηταὶ μετὰ τῶν συμμάχων πόλεων τῆς Πελοποννήσου Α' 340.
- Ἐλλάς, ἡ ἀρχαιοτάτη ἐν Δωδώνῃ Α' 143. Σχηματισμὸς τῆς συνεχοῦς Ἑλλάδος Β' 2. Γλῶσσα ἑλληνικὴ Α' 20. Διάλεκτοι αὐτῆς Α' 30 κ. ε. — Ὄνομα ἐπὶ νομισμάτων Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου Δ' 554 σημ. 2.
- Ἐλλην, γενάρχης τῶν Ἑλλήνων Α' 161. Β' 3, 122.
- Ἑλληνες. Κατάγωγὴ αὐτῶν Α' 21 κ. ε. Ὄνομα Α' 27, 161. Σωματικὴ διάπλασις Α' 33. καὶ Πελασγοὶ Α' 37 κ. ε. Ἐνότης αὐτῶν Β' 1 κ. ε. Ἱστορία αὐ-

- τῶν Ε' 223 κ. ε. Γλώσσης αὐ-
τῶν τονισμός Α' 22 κ. ε.
Ἑλληνικὸς πόλεμος Β' 557 σημ. 3.
Ἑλλήνιον, χωρίον Σπάρτης Β' 462.
Ἑλλήνιον, ἱερὸν ἐν Νανκράτει Α'
647.
Ἑλληνοκράτης, Λαρισαῖος Δ' 542
Ἑλληνοσκόθαι, Α' 706.
Ἑλληνοταμίαι. Κατάστασις αὐτῶν
Β' 464. Ἐν Ἀθήναις Β' 679.
Γ' 633. Κατάργησις αὐτῶν Δ'
77. Μετ' Εὐκλείδην Δ' 77 σημ. 1.
Ἑλλήσποριος. Ἐθνη παρ' αὐτῷ Α'
45. Σημασία αὐτοῦ διὰ τὰς
Ἀθήνας Α' 543. Μιλήσιοι ἐν
αὐτῷ Α' 628 κ. ε. Γεφυροῦται
ὑπὸ τοῦ Ξέρξου Β' 340 κ. ε.,
437. Ἑλλήσποντος φόρος τῆς
περὶ Δῆλον συμμαχίας Β' 662.
Ἑλλοι (Σελλοι), ἱερεῖς τοῦ Διὸς ἐν
Δωδώνῃ Α' 143.
Ἑλλοπία, ὄνομα Εὐβοίας Α' 89.
Ἑλλοπία, χώρα περὶ τὴν Δωδώνην
Α' 143.
Ἑλος, παραθαλασσία πόλις τῆς
Λακωνικῆς Α' 274. Δ' 528.
Ἑλπινίκη, ἀδελφή τοῦ Κίμωνος
Β' 469, 555.
Ἑλνμοι, ἔθνος ἐν Σικελίᾳ Α' 666,
667, 684. Γ' 258, 277, 341 σημ. 3.
Ἑλωρος, πόλις καὶ ποταμὸς ἐν
Σικελίᾳ Γ' 262, 491.
Ἑμζόλιμα, ἄσματα παρέμβλητα ἐν
τῇ τραγωδίᾳ Δ' 102.
Ἑμμενίδαι, κλάδος τῶν Αἰγιδῶν
ἐν Σικελίᾳ Γ' 264, 275, 312.
καὶ Πίνδαρος Γ' 304.
Ἑμπεδοκλῆς, Ἀκραγαντίνος φιλό-
σοφος Β' 588, 594, 690. Γ'
317, 333.
Ἑμπορικαὶ πανηγύρεις. Ἴδε Ἀγορά.
Ἑμπορία, πόλις ἐν Ἰσπανίᾳ Α'
692, 705.
Ἑμπορίον, ἔμπορικὸς λιμὴν τῶν
Ἀθηνῶν Β' 446.
Ἑμπορίον τῶν Φοινίκων Α' 49
κ. ε. Ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἔπει Α'
210. Ἐν Ἰωνίᾳ Α' 357. Ἐν
Ἀθήναις Α' 614. Β' 698 κ. ε.
Προάγεται ὑπὸ τῶν ἐν ἑορταῖς
συνελεύσεων Β' 56.
Ἐνδεκα, ἐν Ἀθήναις Δ' 24, 61.
Ἐνδιος, Λακεδαιμόνιος Γ' 520,
523, 619.
Ἐνδορος, Ἀθηναῖος γλύπτης Γ' 775.
Ἐνδυμασία, ἄττικὴ Α' 617. Β'
598. δωρικὴ Β' 598.
Ἐννα, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις
αὐτῆς Α' 671. Γ' 266.
Ἐννέα ὁδοί, χωρίον Θράκης Β' 499.
Ἐντιμος, Κρής Α' 679.
Ἐξάμετροι, Β' 120.
Ἐξετασταί, παρ' Ἀθηναίους Ε' 153.
Ἐξηγηταί, ἐρμηνεῖς τοῦ ἱεροῦ δι-
καίου ἐν Ἀθήναις Β' 27, 130.
Ἐξηγεστίδης, πατήρ Σόλωνος Α'
434.
Ἐξώπολις, πόλις ἐν Ῥωσίᾳ Α' 638.
Ἐορδαῖοι, φύλον ἐν Μακεδονίᾳ
Ε' 16.
Ἐορταί. Σημασία αὐτῶν Β' 46
κ. ε. Ἐποπτεύονται ὑπὸ τῶν
Δελφῶν Β' 36. Ἐν Ἀθήναις Α'
446. Β' 580. Ε' 147. Ἴδε Διά-
σια, Διονύσια, Παναθήναια. Δια-
νομὴ τροφῶν κατ' αὐτάς Β' 615.
Ἴδε Ἀγῶνες, Θεωρικά.
Ἐπαμεινώνδας, υἱὸς Πολύμνιδος,
Θηβαῖος. Νεότης καὶ παιδείσις
αὐτοῦ Δ' 409, καὶ Πελοπίδας

Δ' 412 κ. ἐ. Δὲν συμμετέχει τοῦ
φόνου τῶν ὀλιγαρχικῶν Δ' 423.
Ἰδρύει τὸν ἱερὸν λόχον Δ' 433.
Πρέσβυς ἐν Ἀθήναις Δ' 460.
Πρέσβυς ἐν Σπάρτῃ Δ' 472,
478 κ. ἐ. Ἐν Λεύκτροις Δ' 483
κ. ἐ. Μετὰ τὴν παρὰ τὰ Λεῦκτρα
μάχην Δ' 492 κ. ἐ. Ἀνακαλεῖ
τοὺς Μεσσηνίους Δ' 503. Κτί-
ζει τὴν Μεγάλην πόλιν Δ' 514
κ. ἐ. Πρώτη στρατεία εἰς τὴν
Πελοπόννησον Δ' 524 κ. ἐ. Δευ-
τέρα στρατεία εἰς τὴν Πελοπόν-
νησον Δ' 537 κ. ἐ. Ἐν Θεσσα-
λίᾳ Δ' 558. Τρίτη στρατεία εἰς
τὴν Πελοπόννησον Δ' 571 κ. ἐ.
Τετάρτη στρατεία εἰς τὴν Πελο-
πόννησον Δ' 591 κ. ἐ. Πίπτει
παρὰ τὴν Μαντίνειαν Δ' 600 κ. ἐ.
Αἰπαρ' αὐτοῦ μεταρρυθμίσεις τῆς
στρατιᾶς Δ' 482 κ. ἐ. Πηγαί
τῆς ἱστορίας αὐτοῦ Δ' 427 σημ.
Ἐπάρτοι, μόνιμος στρατιὰ ἐν Ἀρ-
καδίᾳ Δ' 517.
Ἐπειοί, φύλον ἐν Ἡλίδι, συγγε-
νεῖς τῶν Λελέγων Α' 66, 165,
171, 234.
Ἐπειός, πατὴρ τοῦ Αἰτωλοῦ Α'
166.
Ἐπίγονοι, Ἴδε Θῆβαι.
Ἐπίδαμνος, πόλις ἐν Ἰλλυρίᾳ. Κτί-
σις αὐτῆς Α' 411, 659, 710.
Ἀποστασία ἐν αὐτῇ Γ' 10 κ. ἐ.
Ἐπίδαμνος, πόλις ἐν Ἀργολίδι.
Κτίσις αὐτῆς Α' 171. Μετανά-
στασις ἐξ αὐτῆς Α' 176, 180.
Κοινωνεῖ συμμαχίας κατὰ θά-
λασσαν Α' 137. Ἐκδιωρίζεται Α'
230. Β' 112. Ἴωνες ἐν αὐτῇ Α'
358. Β' 112. Καθυποτάσσεται

ὑπὸ τῆς Κορίνθου Α' 415. Ἐν
τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370,
411. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἀθη-
ναίους Β' 542, 562. Γ' 88. Ἐν
τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ'
242, 372. Ὑποστηρίζει τοὺς Λα-
κεδαιμονίους ἐναντίον τῶν Θη-
βαίων Δ' 538, 559. Προσβάλλ-
εται ὑπὸ τῶν Ἀργείων Δ' 560.
Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 180. Ἀγάλ-
ματα Δαμίας καὶ Αὔξησις ἐν
αὐτῇ Β' 95. Λατρεία τοῦ Ἀσκλη-
πιοῦ ἐν αὐτῇ Γ' 31.
Ἐπιδημιουργοί, ἀρχὴ Κορινθίων
ἐν ταῖς ἀποικίαις Β' 710. Γ' 20.
Ἐπικράτης, Ἀθηναῖος Β' 510.
Ἐπικράτης, κωμικὸς ποιητὴς Ε' 238.
Ἐπικράτης, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Δ'
265 κ. ἐ.
Ἐπικύδης, Ἀθηναῖος Β' 373.
Ἐπίλυκος, Ἀθηναῖος Δ' 313.
Ἐπιμελητὴς τῶν δημοσίων προς-
όδων ἐν Ἀθήναις Β' 635.
Ἐπιμενίδης, Κρής μάντις Α' 247,
262, 480. Β' 15, 77.
Ἐπιμηλίδης, Κυρηναῖος Α' 533.
Ἐπιπολαί, ὕψωμα παρὰ τὰς Συ-
ρακούσας Γ' 314, 460 κ. ἐ.,
471, 482.
Ἐπίσκοποι, ἐπίτροποι Ἀθηναίων
ἐν ταῖς συμμαχίαις Β' 659.
Ἐπιστάται, ἐπόπται τῶν δημοσίων
κτιρίων ἐν Ἀθήναις Β' 636.
Ἐπιστάτης, πρόεδρος τῶν πρυτά-
νων ἐν Ἀθήναις Β' 679.
Ἐπιστολὴς, ὑποναύαρχος παρὰ
Λακεδαιμονίοις Γ' 651.
Ἐπιστύλιον, Β' 84.
Ἐπιτέλης, Ἀργεῖος στρατηγὸς Δ'
531.

- Ἐπιχάρης, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα Δ' 53.
- Ἐπίχαρμος, Κῶος, κωμικὸς ποιητὴς ἐν Συρακούσαις Γ' 296, 317. Ὡς ἱατρὸς Γ' 302. καὶ ἡ γραφὴ Δ' 80.
- Ἐπος βοιωτικὸν Α' 564. Β' 123. ὁμηρικόν. Ἴδε Ὅμηρος. Ἐπικλὸς κύκλος Α' 563.
- Ἐπωτίδες, ἐν τῇ τριήρει Γ' 479.
- Ἐρασινίδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 630, 640, 647.
- Ἐρασίνοιο, ποταμὸς ἐν Ἀργολίδι Α' 227.
- Ἐρατος, βασιλεὺς Ἀργεῶν Α' 361.
- Ἐρατοσθένης, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα Δ' 38, 52, 69, 170.
- Ἐρατοσθένης, Ἀλεξανδρινὸς λόγιος Α' 214, 289.
- Ἐργῖνος, Ἀργοναύτης Α' 117.
- Ἐργοκλῆς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Δ' 319.
- Ἐργοτέλης, Κρής, Ὀλυμπιονίκης Γ' 292.
- Ἐρεσὸς (Ἐρεσσός), πόλις ἐν Λέσβῳ Γ' 131.
- Ἐρέτρια, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Χαλκίδα Α' 357, 400, 652. Ἐρετριεῖς ἐν Κερκύρα Α' 657. Ἐκδιώκονται ἐκ Κερκύρας Α' 399. Πεισιστρατίδαι ἐν αὐτῇ Α' 541. Ὑποστηρίζει τὴν ἀποστασίαν τῶν Ἰώνων Β' 249. Οἱ Πέρσαι ἐπιτίθενται κατ' αὐτῆς Γ' 284. Ἀλώσις ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 286, 311. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Β' 563, 683. Προςβάλλεται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Ε' 131. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ Ε' 576.—Λατρεία τῆς Ἀρτέμιδος ἐν αὐτῇ Α' 152. Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 648, 652. Ἐπιτηδεύματα ἐν αὐτῇ Α' 649.
- Ἐρεχθεῖδαι, βασιλικὸν γένος ἐν Ἀττικῇ Α' 443 κ. ἐ. 449, 455.
- Ἐρέχθειον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν Β' 802, 824. Ε' 243.
- Ἐριγῶν, ποταμὸς ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 16 κ. ἐ.
- Ἐρινεὸς, πόλις Δωριέδος Α' 151, 310.
- Ἐρινύες (Σεμναί). Λατρεία αὐτῶν ἐν Ἀθήναις Α' 454, 472, 481. Β' 525. Γ' 111. Ε' 254.
- Ἐριχθόνιος, ἄττικὸς ἥρως Α' 443, 614. Β' 824.
- Ἐριχθόνιος, δαίμων τῆς Τρωάδος Α' 105.
- Ἐρμαῖ ὡς ὁδοδείκται Α' 554. πελασγικοὶ ἐν Ἀθήναις Α' 448. ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν Β' 717. Ἴδε Ἐρμολογίαι.
- Ἐρμῆς πρὸς τῇ πυλίδι, ἐν Πειραιεῖ Β' 294, 295 σημ. 1.
- Ἐρμησίλαος, πρόξενος τῶν Ἀθηναίων ἐν Χίῳ Β' 718.
- Ἐρμόνη, πόλις ἐν Ἀργολίδι Α' 137. Σάμιοι ἐν αὐτῇ Β' 213. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370, 411. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τοῦ Ἀργεῶν Β' 518. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 88. Ὑποστηρίζει τὴν Σπάρτην ἐναντίον τῶν Θηβῶν Δ' 538.
- Ἐρμιππος, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητὴς Γ' 55, 62, 76, 366.
- Ἐρμοδίκη, σύζυγος Μίδα τοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας Β' 144.
- Ἐρμόδωρος, Ἀθηναῖος βιβλιοπώλης Ε' 218.

- Ἐρμόδωρος, Ἐφέσιος Β' 593, 609.
 Ἐρμοκοπίδαι ἐν Ἀθήναις Γ' 428
 κ. ἐ., 442 κ. ἐ., καὶ ἡ κωμωδία
 Γ' 449 σημ. 1.
 Ἐρμικράτης, υἱὸς Ἐρμῶνος, Συρα-
 κούσιος. Ἠγέτης τῆς ἀριστοκρα-
 τικῆς φατρίας Γ' 338 κ. ἐ. Ὀχυ-
 ρώνει τὰς Συρακούσας Γ' 454.
 Ἐν Καμαρίνῃ Γ' 457 κ. ἐ. Κατὰ
 τὸν χρόνον τῆς πολιορκίας τῶν
 Συρακουσῶν Γ' 464, 477, 494.
 Ἐν τῷ δεκελεικῷ πολέμῳ Γ' 532.
 Μετὰ τοῦ στόλου ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ
 Γ' 569. Καθαίρεται Γ' 613.
 Ἐρμος, ποταμὸς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ
 Α' 5, 101.
 Ἐρμων, Ἀθηναῖος Γ' 576.
 Ἐρμων, Λακεδαιμόνιος κυβερνή-
 τῆς ναυαρχίδος Δ' 191.
 Ἐρυνθραί, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ. Κτί-
 σις αὐτῆς Α' 179. Λύκιοι, Κρη-
 τες καὶ Κάρες ἐν αὐτῇ Α' 115.
 Πολεμεῖ πρὸς τὴν Μίλητον Α'
 357. Ἐν τῇ ἀποστασίᾳ τῶν Ἰώ-
 νων Β' 257. Ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ
 συμμαχίᾳ Β' 659. Ἀφίσταται
 ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 508,
 521. 524. Λατρεία τοῦ Μελάροθ
 ἐν αὐτῇ Α' 177. Διάλεκτος αὐ-
 τῆς Α' 345.
 Ἐρυνθραί, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Οἱ
 Ἕλληνες παρατάσσονται παρ'
 αὐτὴν κατὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς
 μάχην Β' 411.
 Ἐρύμανθος, ποταμὸς ἐν Ἀρκα-
 δίᾳ Α' 518.
 Ἐρύμανθος, ὄρος μεταξὺ Ἡλίδος
 καὶ Ἀρκαδίας Α' 234.
 Ἐρυνξ, ὄρος καὶ πόλις ἐν Ἰωνίᾳ.
 Ἐλυμοὶ αὐτόθι Α' 684. Γ' 341.
 Ἰερὸν τῆς Ἀφροδίτης ἐπὶ τοῦ
 ὄρους Α' 684. Γ' 420.
 Ἐρυνξίμαχος, υἱὸς Ἀκουμενοῦ, Ἀ-
 θηναῖος ἱατρός Ε' 228.
 Ἐρυνσίχθων. Κεκροπίδης Β' 461.
 Ἐρως. Λατρεία αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις
 Α' 561. Παρὰ Πλάτωνι Ε' 194.
 Ἐσπερία. Ἴδε Ἰταλία.
 Ἐσπερίδες (Εὐεσπερίδες), πόλις ἐν
 Κυρηναικῇ Α' 699. Δ' 502.
 Ἐσταῖωτις, χώρα ἐν Θεσσαλίᾳ
 Α' 149.
 Ἐταῖροι, Β' 363, 599, 695. Ε' 173.
 Ἐταιρίαι πολιτικά ἐν Ἀθήναις, ἐν
 τοῖς χρόνοις τῶν περσικῶν πο-
 λέμων Β' 291. ἐν τοῖς χρόνοις
 τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου
 Γ' 121, 151, 414 κ. ἐ., 503.
 Ἐτεοξοντάδαι, γένος ἱερέων ἐν
 Ἀθήναις Ε' 436.
 Ἐτεόκλητες, ἰθαγενεῖς οἰκήτορες
 τῆς Κρήτης Α' 95.
 Ἐτιόνικος, Λακεδαιμόνιος στρα-
 τηγός Γ' 649.
 Ἐτησίαι, ἄνεμοι βόρειοι Α' 15.
 Γ' 84. Ε' 471.
 Ἐτοιμαρίδας, Λακεδαιμόνιος Β'
 457. Γ' 44.
 Ἐτος. Ἴδε Ἡμερολόγιον.
 Ἐνάγγελος, δοῦλος τοῦ Περι-
 κλέους Β' 641.
 Ἐναγόρας, βασιλεὺς τῆς Κύπρου.
 Ἀνάρρησις αὐτοῦ Γ' 630 καὶ
 Κόνων 244 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς
 τοὺς Πέρσας Δ' 307, 333 καὶ
 Ἀθῆναι Δ' 333 κ. ἐ., 347. ὑπο-
 τελὴς τῶν Περσῶν Δ' 337.
 Νομίσματα αὐτοῦ Ε' 71.
 Ἐνδαινίος, Λακεδαιμόνιος στρατη-
 γός Β' 371.

Εὐανδρος, Ἀθηναῖος Ε' 215.

Εὐξοία. Θέσις αὐτῆς Α' 121 κ. ἐ.

Ἴωνες ἐν αὐτῇ Α' 89. Μεταναστάσεις ἐξ αὐτῆς Α' 171, 173, 345.

Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Α' 599 Ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία πρὸς τὴν Κέρκυραν Α' 656.

Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 284 κ. ἐ., 381 κ. ἐ., 394, 411.

Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Β' 556, 563, 683. Πληρόνει φόρον εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 669 κ. ἐ.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβάλλουσιν αὐτὴν Γ' 577 κ. ἐ.

Λακεδαιμόνιοι ἀρμостаὶ ἐν αὐτῇ Δ' 10.

Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ πολεμία τῆς Σπάρτης Δ' 275.

Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Θηβαίων Δ' 498. Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Ε' 108, 131.

Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους Ε' 339 κ. ἐ., 422, 459, 482, 533.

Σίβυλλα ἐν αὐτῇ Β' 21. Λατορεία τοῦ Μελκάρθ ἐν αὐτῇ Α' 74.

Προϊόντα αὐτῆς Α' 3. Β' 703. Ἀλιεῖα πορφύρας παρ' αὐτῇ Α' 51.

Εὐβοϊκὸν χρυσὸν τέλαντον Α' 490.

Ἰδε' *Ἐρετρια*, *Χαλκίς*

Εὐβοίς, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.

Εὐβουλίδης, Ἀθηναῖος ἀρχὸν Δ' 344.

Εὐβουλίδης, Μιλήσιος Σωκρατικὸς Ε' 178, 294.

Εὐβουλος, υἱὸς Σπινθάρου, Ἀθηναῖος πολιτευτῆς Ε' 170, 307.

Ἐσωτερικὴ πολιτεία αὐτοῦ Ε' 167 κ. ἐ., 345, 368, 375, 504.

Ἀξίωμα ἐν τῇ πόλει Ε' 334 κ. ἐ., 429, 507. Πρότασις αὐτοῦ περὶ

εἰρήνης Ε' 141. καὶ Αἰσχίνης Ε' 368, 448. καὶ Δημοσθένης Ε' 338 κ. ἐ. καὶ Ξενοφῶν Ε' 185.

Εὐβουλος, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητῆς Ε' 241.

Εὐγραμμος, ἀγγειοπλάστης ἐν Κορίνθῳ Α' 395.

Εὐδαμίδας, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Δ' 381.

Εὐδοξος, Κνίδιος ἱατρός, φιλόσοφος καὶ μαθηματικὸς Ε' 230, 270, 593. καὶ Πλάτων Ε' 232.

Εὐεσπερίδες Ἰδε' *Ἐσπερίδες*

Εὐείων, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 393.

Εὐθύδημος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 392, 475.

Εὐθύδημος, Ἀθηναῖος συλλέκτης βιβλίων Ε' 218.

Εὐθυκλῆς, Ἀθηναῖος Ε' 325.

Εὐθυκλῆς, Λακεδαιμόνιος Δ' 567.

Εὐθυκράτης, Ὀλύνθιος Ε' 365, 444.

Εὐθυκράτης, Φωκεὺς Ε' 80.

Εὐθυμος, ἥρως Α' 706.

Εὐθιμος, Θεσπιεὺς Δ' 594.

Εὐκαδμος, γλύπτης Β' 828.

Εὐκλείδης, Ἀθηναῖος ἀρχὸν Δ' 67.

Μεταρρυθμίσεις ἐπ' αὐτοῦ Δ' 71 κ. ἐ.

Εὐκλείδης, Μεγαρεὺς Σωκρατικὸς Ε' 177, 182.

Εὐκλείδης, Ἀθηναῖος γλύπτης Ε' 258.

Εὐκλῆς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 228.

Εὐκοσμος, υἱὸς Λυκούργου Α' 262.

Εὐκράτης, Ἀθηναῖος δημαγωγὸς Γ' 119.

Εὐκράτης, Ἀθηναῖος ἀδελφὸς Νικίου Γ' 444. Δ' 30.

Εὐκλήμων, ἀστρονόμος ἐν Ἀθῆ-
ναις Β' 724. Γ' 327. Ε' 232.
Εὐκλήμων, Ἀθηναῖος Ε' 301.
Εὐκλήμων, Ἀθηναῖος ἀρχὼν Γ'
619.
Εὐμηλος, Κορίνθιος, Βακχιάδης
ποιητὴς Α' 396. Β' 123. Γ' 294.
Εὐμολπίδαι, ἱερεῖς τοῦ Ποσειδῶνος
ἐν Ἐλευσίνι Α' 443, 451.
Εὐμολπίδας, Θηβαῖος Δ' 432.
Εὐνεος, υἱὸς Ἰάσονος Α' 117, 190.
Εὐνομος, πατὴρ Λυκούργου Α'
262.
Εὐνομος, Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ δήμου
Θρίας Δ' 343. Ε' 208, 291.
Εὐξενος, Φωκαεὺς Α' 690, 704,
706.
Εὐξενος, Λακεδαιμόνιος στρατη-
γὸς Δ' 277.
Εὐξίθεος, Ἡλείος Α' 420.
Εὐόρας, ὄρος ἐν τῇ Λακωνικῇ
Α' 284.
Εὐπαλῖνος, υἱὸς Ναυστρόφου, ἀρ-
χιτέκτων ἐκ Μεγάρων Β' 208.
Εὐποιρίδαι (Ἄριστοι), παρ' Ὀ-
μήρῳ Α' 207. Ἐν Ἀττικῇ Α'
451, 453, 462 κ. ἐ., 468, 482,
494 κ. ἐ., 526 κ. ἐ., 546, 577.
Εὐπόλεμος, ἀρχιτέκτων Β' 779.
Εὐπόλις, Ἀθηναῖος κομικὸς ποιη-
τὴς Β' 762. Γ' 232, 366, 413,
525. Δ' 166.
Εὐπωλία, σύζυγος Ἀρχιδάμου βα-
σιλέως τῆς Σπάρτης Δ' 237.
Εὐρεπίδης, Ἀθηναῖος Δ' 341.
Εὐρεπίδης, υἱὸς Μνησάρχου, Ἀθη-
ναῖος τραγικὸς ποιητὴς Δ' 103
κ. ἐ., 134. Θάνατος ἐν Μακεδο-
νίᾳ Γ' 664. Δ' 97 σημ. Ε' 43.
Ἀξίωμα αὐτοῦ Δ' 136 κ. ἐ.

καὶ τὸ σατυρικὸν δράμα Δ'
138. καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 413.
καὶ Σωκράτης Δ' 181.
Εὐριπος, πορθμὸς τῆς Εὐβοίας
Α' 121, 173, 648. Β' 21, 381.
Εὐρύαλος, ὕψωμα πλησίον τῶν
Συρακουσῶν Γ' 460, 471.
Εὐρύστατος, προδότης τοῦ Κροί-
σου Β' 179.
Εὐρυβιάδης, Λακεδαιμόνιος στρα-
τηγὸς Β' 380, 389 κ. ἐ., 405.
Εὐριδίκη, σύζυγος Ἀμύντου Γ' βα-
σιλέως τῆς Μακεδονίας Ε' 48.
Εὐρυκλῆς, ἐγγαστρίμυθος Δ' 90.
Εὐρυλέων, Αἰγείδης Α' 304.
Εὐρύλογος, Λαρισαῖος Δ' 152.
Εὐρύλογος, Μακεδὼν Ε' 379.
Εὐρύλογος, Λακεδαιμόνιος στρα-
τηγὸς Γ' 180.
Εὐρύμαχος, υἱὸς Λεοντιάδου, Θη-
βαῖος Γ' 67.
Εὐρυμέδων, υἱὸς Θουκλέους, Ἀθη-
ναῖος στρατηγὸς Γ' 117, 119.
Παρά τὴν Κέρκυραν Γ' 168 κ.
ἐ., 207 κ. ἐ. Ἐν Βοιωτίᾳ Γ' 175.
Παρά τὴν Πύλον Γ' 185. Ἐν
Σικελίᾳ Γ' 335, 339, 476, 483.
Εὐρυμέδων, ποταμὸς ἐν Παμφυλίᾳ.
Μάχη πλησίον αὐτοῦ Β' 489, 658.
Εὐρύνομος, δαίμων Β' 76.
Εὐροπτόλεμος, υἱὸς Πεισιάνακτος,
Ἀθηναῖος Γ' 406, 645 κ. ἐ.
Εὐρουπῶν, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης
Α' 359.
Εὐρουπωνίδαι, βασιλικὸς οἶκος ἐν
Σπάρτῃ Α' 254, 258, 262.
Εὐρουσθένης, υἱὸς Προκλέους Α'
254, 259, 269.
Εὐρουσθένης, βασιλεὺς τῶν Μυκηναίων
Α' 134, 164.

Εὐρώπη. Λατρεία αὐτῆς ἐν Θήβαις
Α' 124.

Εὐρώπας, μυθικὸς βασιλεὺς τῆς
τῆς Σπάρτης Α' 250.

Εὐρώπας, ποταμὸς ἐν Λακωνικῇ Α'
11, 135, 226, 251, 323. Δ' 596.

Εὐταία, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 522.

Εὐφημίαι, γένος Μινυῶν Α' 696.

Εὐφημος, Ἀργοναύτης Α' 117, 249.

Εὐφημος, Ἀθηναῖος πρέσβυς Γ'
457.

Εὐφίλητος, Ἀθηναῖος Γ' 445.

Ἐταιρία αὐτοῦ Γ' 417 σημ. 4.

Εὐφορίων, Ἀρκὰς Α' 386.

Εὐφορίων, υἱὸς Αἰσχίλου, δραμα-
τικὸς ποιητὴς ἐν Ἀθήναις Δ' 98.

Εὐφραῖος, Πλατωνικὸς Ε' 51.

Εὐφραντίδης, μάντις Β' 395.

Εὐφράνωρ, Κορίνθιος ζωγράφος
Ε' 261.

Εὐφρόνιος, ἀγγειογράφος Β' 769.

Εὐφρων, Σικυνώνιος, τύραννος Δ'
573 κ. ἐ.

Εὐχρεῖα, ἀγγειοπλάστης ἐν Κορίνθῳ
Α' 395.

Εὐχίδας, Πλαταιεὺς Β' 419.

Ἐφεσος, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ. Κτίσις
αὐτῆς Α' 177, 178, 342. Συμ-
μαχεῖ μετὰ τῆς Πριήνης Α' 383.

Πολιτικὸν ἀξίωμα αὐτῆς Α' 385
κ. ἐ. Ἀνδροκλεῖδαι ἐν αὐτῇ Α'
347. Πολιορκεῖται ὑπὸ Κροίσου
Β' 167. Ἐν τῇ ἀποστασίᾳ τῶν
Ἰώνων Α' 250, 258. Ὑπόφο-
ρος τῶν Ἀθηναίων Β' 669.

Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων
Γ' 520. Ἡττα τοῦ Θρασύλλου
παρ' αὐτὴν Γ' 601. Ὁ Λύσαν-
δρος ἐν αὐτῇ Γ' 622 κ. ἐ., 650.

Ὁ Ἀγησίλαος ἐν αὐτῇ Δ' 255

κ. ἐ. Σάμιοι ἐν αὐτῇ Δ' 268.

Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Σπαρτια-
τῶν Δ' 289. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς
Ῥόδου Ε' 136.—Λατρεία τῆς

Ἀρτέμιδος ἐν αὐτῇ Α' 346. Ἴδε
Ἀρτεμίσιον. Νομίσματα αὐτῆς

Α' 363. Ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία
αὐτῆς μετὰ τῆς Μεσογαίης Α'
346, 352, 622. Διάλεκτος αὐτῆς

Α' 345. Ἀρχιτεκτονικὸς ὁρμηδὸς
ἐν αὐτῇ Β' 92. Τέχνη ἐν αὐτῇ

Β' 199.

Ἐφέται. Δικασταὶ παρ' Ἀθηναίους
Α' 467, 506.

Ἐφιάλης, υἱὸς Σοφωνίδου, Ἀθη-
ναῖος Β' 510, 516, 527, 545, 612.

Ἐφιάλης, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε'
481, 490.

Ἐφιάλης, Μαλιεὺς προδότης Β'
377.

Ἐφιππος, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποι-
ητὴς Α' 238.

Ἐφοροι, παρὰ Λακεδαιμονίοις Α'
286 κ. ἐ., 301, 316 κ. ἐ. Β' 13,

69, 453, 456, 484. Γ' 353. Δ'
196. παρ' Ἀθηναίοις Γ' 671,

686.

Ἐφορος, Κυμαῖος ἱστοριογράφος
Ε' 224 κ. ἐ.

Ἐχεμος, βασιλεὺς τῆς Τεγέας Α'
Α' 165, 237.

Ἐχειλος, ἥρως Β' 582.

Ἐχινάδες, νῆσοι ἐν τῷ Ἰονίῳ
πελάγει Α' 656.

Ἐχίνος, πόλις ἐν Φθιώτιδι Ε' 475.

Ζάγκλη. Ἴδε Μεσσήνη.

Ζάκυνθος, νῆσος ἐν τῷ Ἰονίῳ πε-
λάγει Α' 656. Γ' 8, 51. Δ' 462.

Ζακύνθιοι ἐν Κρήτῃ Β' 213.

Ζάλευκος, νομοθέτης ἐν Λοκροῖς
τοῖς Ἐπιζεφυροῖς Β' 134.

Ζάμολξις, Θραξ σοφός Γ' 662.

Ζάρητρα, ἔρυμα ἐν Εὐβοίᾳ Ε'
344.

Ζευγῖται, τρίτη τάξις τῶν πολι-
τῶν ἐν Ἀθήναις Α' 497.

Ζεῦξις, Ἡρακλεώτης ζωγράφος
Ε' 43, 260.

Ζεύς, θεὸς πελασγικὸς Α' 63, 69,
94, 98, 152. Β' 81. Ἐν Ἀρ-
καδίᾳ Α' 237. Ἐν Ἀττικῇ Α'
438, 442, 551, 560. Β' 800. Ἐν
Δελφοῖς Β' 23. Ἐν Δωδώνῃ Α'
143. Ἐπὶ τῆς Ἰθώμης Α' 225,
293. Ἐν Κρήτῃ Α' 94, 230.
Ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 324, 406.
Β' 548, 829 κ. ἐ. Γ' 56. Ἐπὶ
τοῦ Σιπύλου Α' 109. — Ἐπώ-
νυμα αὐτοῦ. Ἄμμων Β' 71,
777. Δ' 190. Διπάτυρος Α' 69.
Ἐλευθέριος Β' 420, 797. Γ'
313. Ἐπικοίνιος Α' 71. Ἐρ-
κεῖος Α' 453, 460, 483, 556.
Λυκαῖος Α' 237. Γ' 237. Δ'
509. Νικαῖος Γ' 307. Ὀλύμ-
πιος Γ' 307. Ἴδε Ὀλυμπία.
Ὀμαγύριος Α' 676. Ὀμάριος
Α' 676. Οὔριος Α' 629. Β'
228. Πανελλήνιος Α' 278. Πα-
τερῶς Α' 222. Πολιεὺς Α'
442. Στράτιος Β' 253. Τριό-
πας Α' 114.

Ζῆθος, Α' 124.

Ζήνων, Ἐλεάτης φιλόσοφος Β'
595, 604, 720.

Ζήνων, Κρήτης ὀρχηστής Δ' 246.

Ζωγραφική, ἐν Ἀθήναις Β' 768
κ. ἐ. Ε' 259 κ. ἐ. ἐν Θάσφ Α'
771 κ. ἐ. ἐν Θήβαις Δ' 613. ἐν

Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ε' 261. ἐν Σι-
κυῶνι Ε' 261.

Ζώπυρος, Ἡρακλεώτης Α' 563.

Ἡγεμονία. Ἐννοία αὐτῆς Β' 623
κ. ἐ. Ε' 582 κ. ἐ. Περὶ τὴν Δῆ-
λον. Ἰδρυσίς αὐτῆς Β' 459 κ. ἐ.
Ἐριδες ἐν αὐτῇ Β' 474 κ. ἐ.
Μετάρσεις τοῦ ταμείου εἰς Αθή-
νας Β' 533, 673. Δικαστικά δι-
καιώματα τῶν Ἀθηναίων ἐν αὐ-
τῇ Β' 624 κ. ἐ. Ὡς ἀρχὴ τῶν
Ἀθηνῶν Β' 662 σημ. 2. Ἐκτα-
σίς αὐτῆς Β' 671 κ. ἐ. Α' εἰς
αὐτὴν ὑποκείμεναι χωραὶ Β' 652
κ. ἐ., 661, 764. Γ' 159, 211, 253.
Σχέσεις τῶν συμμαχίδων Β' 649
κ. ἐ., 658. Γ' 203 κ. ἐ., 253, 394
Ἀνάπτυξις αὐτῆς Β' 660 κ. ἐ.
Φόροι Β' 667 κ. ἐ. Ἴδε Φό-
ροι. Διάλυσις μετὰ τὴν σικελι-
κὴν ἐκστρατείαν Γ' 524 κ. ἐ. —
Νέα ἀθηναϊκὴ ἡγεμονία Δ' 448
κ. ἐ., 456 κ. ἐ. Ε' 106 κ. ἐ., 119,
129, 132 κ. ἐ., 141.

Ἡγήμων, Ἀθηναῖος Ε' 428.

Ἡγήμων, Θάσιος ποιητὴς Ε' 241.

Ἡγησίλαος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Δ' 597.

Ἡγήσιππος, Ἀθηναῖος, Σουνιεὺς
Ε' 436, 440, 457, 466, 484.

Ἡγησιπύλη, Θραξσα βασιλόπαις,
σύζυγος Μιλτιάδου Β' 469.

Ἡγησίστρατος, υἱὸς Πεισιστράτου,
Ἀθηναῖος Α' 549.

Ἡδωνοί, θρακικὸν φύλον Β' 500.
Γ' 235. Ε' 66

Ἡετίων, Κορίνθιος Α' 404

Ἡετιώνεια, χερσόνησος ἐν Πειραιεῖ
Γ' 573, 576.

Ἡδὼν, πόλις ἐν Θράκῃ Β' 340, 467, 471, 499, 683, 717. Γ' 230, 391.
 Ἡλεία, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.
 Ἡλείος, υἱὸς Κίμωνος, Ἀθηναῖος, Β' 507.
 Ἡλέκτρα, θυγάτηρ Ἀγαμέμνονος Β' 755.
 Ἡλεκτρον, Β' 169.
 Ἡλιαία, ἐν Ἀθήναις Α' 500, 505, 587. Β' 620 κ. ἔ. Μισθοφορὰ τῶν ἡλιαστῶν Γ' 148. Καταλύεται ὑπὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν Γ' 560. Δ' 20. Καθίσταται καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου Δ' 73 Πολιτικὴ σημασία αὐτῆς Β' 621 κ. ἔ.
 Ἥλιος. Λατρεία αὐτοῦ ἐν Λακωνικῇ Α' 250.
 Ἡλιοτρόπιον, ἀστρονομικὸν ὄργανον Β' 724.
 Ἥλις, χώρα ἐν Πελοποννήσῳ. Αἰολεῖς ἐν αὐτῇ Α' 127. Ἀελεγες ἐν αὐτῇ Α' 66. Μεσσηνιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 293. Ἀργαῖα ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Αἰτωλίας Α' 166. Ἰδρυσις τῆς πολιτείας Α' 233 κ. ἔ., 324 κ. ἔ. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Σπάρτης Α' 299, 327, 361. Ἀναλαμβάνει τὴν προστασίαν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων Α' 326. Ἀγῶνες αὐτῆς χάριν τῆς Ὀλυμπίας Α' 330 κ. ἔ. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Πέρσας Β' 370. Γίνεται ἐνιαία πολιτεία Β' 486. Δημοκρατικὴ ἀνατροπὴ ἐν αὐτῇ Β' 539. καὶ Κόρινθος Γ' 8. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 252, 349, 369, 377 κ. ἔ. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους Δ' 227 κ. ἔ.

Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Θηβαίους Δ' 524. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Γ' 370. Σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν Δ' 561 κ. ἔ., 570. καὶ Φίλιππος Ε' 419 κ. ἔ., 558, 579. Ἀττικὴ τέχνη ἐν αὐτῇ Β' 830 κ. ἔ.
 Ἥλις, πόλις παρὰ τὸν Πηνειὸν Β' 539. Δ' 232.
 Ἥμαθια, χώρα ἐν Μακεδονίᾳ Β' 233. Ε' 18, 27.
 Ἡμερολόγιον, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Δελφῶν Α' 160, 484. Β' 33. Ὀλυμπιακὸν Α' 339. Ἀττικὸν Α' 484, 513. Διορθοῦται ὑπὸ τοῦ Μέτωνος Β' 724 κ. ἔ.
 Ἡν Κυζίκῳ Α' 710.
 Ἡμεροσκοπεῖον, πόλις ἐν Ἰσπανίᾳ Α' 693.
 Ἡνίοχοι, στρατιωτικὸν σῶμα παρὰ τοῖς Θηβαίοις Δ' 433.
 Ἡπειρος, χώρα ἐν τῇ βορείῳ Ἑλλάδι. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 142. Ἑλλὰς ἐν αὐτῇ Α' 142. Β' 2. Μεταναστάσεις ἐξ αὐτῆς Α' 144. Ἐκβαρβαροῦνται Β' 2. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Κορινθίους Γ' 9. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Ἀμβρακιώτας Γ' 96. Λακεδαιμόνιοι ἐν αὐτῇ Δ' 397. Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Δ' 456 καὶ Φίλιππος Ε' 93, 461.
 Ἡπιον, πόλις ἐν Τριφυλίᾳ Δ' 233.
 Ἡρα, παρ' Ὀμήρῳ Α' 205. Λατρεία αὐτῆς ἐν Αἰγίνῃ Β' 112. Ἐν Ἀργεῖ Α' 205, 231, 365. Β' 68. Ἐν Κορίνθῳ Α' 414. Ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 325. Ἐν Σάμῳ Β' 112, 199. Ἰδε Ἡραϊον.
 Ἡρα Λακινία Α' 676. Προ-

- δρομία Α' 231 σημ. 1
 Ἡραία, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 321.
 Δ' 504, 519, 522.
 Ἡραῖον, ἱερὸν τῆς Ἡρας παρὰ
 τὰς Μυκήνας Α' 231. Β' 115.
 Ἐν Σάμῳ Β' 56, 91, 107, 112,
 199, 209. Ἐν Κερκύρᾳ Γ' 169.
 Παρὰ τὴν Ἐπίδauρον Γ' 381.
 Ἡράκλεια, πόλις παρὰ τὴν Οἶτην.
 Κτίσις αὐτῆς Γ' 173. Ὀδὸς παρ'
 αὐτὴν ἄγουσα εἰς τὰ ἐνδότερα
 τῆς Ἑλλάδος Ε' 523. Ἐν τῷ
 πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 179,
 519. Οἱ πολῖται αὐτῆς ἐκβάλ-
 λονται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων
 Δ' 235. Ἀποδίδεται εἰς τοὺς
 ἀρχαίους οἰκήτορας Δ' 276, 543.
 Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Θηβαίων
 Δ' 498. Κυριεῖται ὑπὸ τοῦ
 Ἰάσονος Δ' 550. Ὁ Φίλιππος
 παρ' αὐτῇ Ε' 523.
 Ἡράκλεια, πόλις παρὰ τὸν Πόν-
 τον Ε' 123. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ
 Ε' 271.
 Ἡρακλεῖδαι, ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 150.
 Κάθοδος αὐτῶν Α' 163 κ. ἐ.,
 182, 213, 219 κ. ἐ. Ἐν Ἀργο-
 λίδι Α' 360. Ἐν Ἰλλυρίᾳ καὶ
 Μακεδονίᾳ Ε' 23 κ. ἐ. Ἐν Λυ-
 δίᾳ Β' 146, 715. Ἐν Σικυῶνι
 Α' 228 κ. ἐ., 371. καὶ Δωριεῖς
 Α' 239. καὶ Πέλοψ Α' 326.
 Ἡρακλείδης, Συρακούσιος στρα-
 τηγὸς Γ' 456.
 Ἡρακλείδης, φρονεὺς τοῦ Κότυος
 Ε' 271.
 Ἡράκλειον, παρὰ τὸ Κυνόσαρ-
 γες Ε' 173. παρὰ τὸν Μαρα-
 θῶνα Β' 301. Ἐν τῷ δήμῳ
 Μελίτῃ Β' 799. Ἐν Θήβαις Δ'
 614. τὸ κοινῶς Θησεῖον ἐν Ἀθή-
 ναις Β' 799 σημ.
 Ἡράκλειος, ποταμὸς ἐν Φωκίδι Α'
 657.
 Ἡράκλειτος, Ἐφέσιος φιλόσοφος,
 ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Λαρτείου Β' 332.
 Διδασκαλία αὐτοῦ Β' 587, 593.
 Δ' 158. Ἐχθρὸς τῆς δημοκρα-
 τίας Β' 608. καὶ ἡ θρησκεία Β'
 814. Γλῶσσα αὐτοῦ Β' 729.
 Ἡρακλῆς. Προέλευσις αὐτοῦ ἐκ
 Φοινίκης Α' 74 κ. ἐ. Ἴδε Μελ-
 κάροθ. Διάδοσις τῆς λατρείας Α'
 84 κ. ἐ. καὶ Περσεΐδαι Α' 134,
 165. Παρὰ Λυδοῖς Α' 102. καὶ
 Νέμεια Α' 390.—Λατρεία αὐ-
 τοῦ ἐν Ἀττικῇ Α' 440. Β' 301,
 796. Ἐν Δωριεῦσι Α' 150, 164.
 Ἐν Ἑλύμοις Α' 684. Ἐν Ἡ-
 λίδι Α' 327. Ἐν Θήβαις Α' 124.
 Δ' 419, 614. Ἐν Σικελίᾳ Α'
 182. Ἐν Τραχίνι Α' 157. Γε-
 νάρχης τῶν βασιλέων τῆς Σπάρ-
 τῆς Α' 259. Γενάρχης τῶν Σκυ-
 θῶν Δ' 704. Ἀλληγορία τοῦ
 Προδίκου Δ' 157. Ἴδε Ἡρά-
 κλεια, Ἡράκλειον.
 Ἡριππίδας, Λακεδαιμόνιος Δ' 236.
 Ἡρόδικος, Σηλυμβριώτης ἱατρὸς
 Ε' 146, 228.
 Ἡρόδοτος, Ἀλικαρνασεὺς ἱστορι-
 κὸς Α' 79, 102, 131, 151, 262.
 Βίος αὐτοῦ Β' 707 κ. ἐ. Ἐν
 Ἀθήναις Β' 711 κ. ἐ. Ἐν Θου-
 ρίοις Β' 690, 714. Περαιτὶναι
 τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ Γ' 172.
 Χαρακτὴρ τῆς συγγραφῆς αὐ-
 τοῦ Α' 87. Β' 70, 423 κ. ἐ.,
 728. Γλῶσσα αὐτοῦ Β' 708 σημ.
 2. καὶ Ἀλκμαιωνίδαι Γ' 53. καὶ

- Σοφοκλῆς Β' 764. καὶ Θουκυ-
δίδης Β' 733. καὶ Περικλῆς Β'
713.
- Ἡρώδας, Συρακούσιος Γ' 301
σημ. 2. Δ' 248.
- Ἡρωικοὶ λόγοι, Α' 83 κ. ἑ.
- Ἡρώωνδας, Ἰων μιμογράφος Γ'
301 σημ. 2.
- Ἡσιόδος, Κυμαῖος ποιητὴς Β' 75
κ. ἑ., 121 κ. ἑ. Καταγραφή τῶν
ποιήσεων αὐτοῦ ἐπὶ Πεισιστρά-
του Α' 563. Χρησὶς τῶν ποιή-
σεων αὐτοῦ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ
Δ' 94. Ἡσιόδειος σχολή Β' 123.
Δ' 403.
- Θαλάμαι, πόλις ἐν Λακωνικῇ Α'
249, 250 σημ. 2, 318.
- Θαλῆς, Μιλήσιος φιλόσοφος, τῶν
ἑπτὰ σοφῶν Β' 77 κ. ἑ. Προ-
λέγει ἔκλειπνιν ἡλίου Β' 163.
Διδασκαλία αὐτοῦ Β' 583.
- Θαλήτας, Κρήσις ποιητὴς Α' 247,
307. Β' 126.
- Θαλλοφόροι, ἐν τοῖς Παναθηναίοις
Α' 615.
- Θαννύρας, υἱὸς Ἰνάρω, Αἰγύπτιος
Β' 697 σημ.
- Θαργῆλια, ἑορτὴ θερισμοῦ ἐν Ἀθή-
ναις Β' 801.
- Θαργηλία, Μιλησία ἑταῖρα Β' 363,
639.
- Θαργηλίων, μὴν παρὰ τοῖς Ἀθη-
ναίοις Β' 16.
- Θαρσεῖς. Ἰδε Ταρτησός.
- Θάσος, νῆσος ἐν τῷ θρηακικῷ πε-
λάγει. Ὁ Κάδμος ἐν αὐτῇ Α'
86. Πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Ἰστι-
αίου Β' 261. Πάριοι ἐν αὐτῇ Β'
274. Ἀφοπλίζεται ὑπὸ τῶν Περ-
σῶν Β' 275. καὶ Ἀθηναῖοι Β' 499
503, 514. Γ' 553. Ε' 31, 323.
καὶ Σπάρτη Δ' 12. Ὑπόφορος
εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668, 684.
Γραφικὴ ἐν αὐτῇ Β' 771. Ἐπι-
στήμη ἐν αὐτῇ Ε' 226. Θάσιοι
ἐν Θράκῃ Ε' 65 κ. ἑ.
- Θάρακος, πόλις παρὰ τὸν Εὐφρά-
την Δ' 209.
- Θάρος, χερσόνησος παρὰ τὰς Συ-
ρακούσας Γ' 461.
- Θεαγένης, τύραννος τῶν Μεγάρων
Α' 420 κ. ἑ., 426, 470, 681.
Β' 208.
- Θεαγένης, Θηβαῖος στρατηγὸς Ε'
543.
- Θεαγένης, Ἀθηναῖος Γ' 197.
- Θεαρίων, Ἀθηναῖος ἀρτοκόπος
Ε' 173.
- Θέατρον, διονυσιακὸν ἐν Ἀθήναις
Β' 743, 800. Ε' 588. Τίμημα
εἰσόδου Β' 513, 617. Ἰδε Θεω-
ρικά. Ἐκκλησία τοῦ δήμου ἐν
τῷ ἐν Μουνιχίᾳ Γ' 576, 682.
Ἐν Σουνίῳ Β' 789. Ἐν Συ-
ρακούσας Γ' 300, 304.
- Θεισόα, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 518.
- Θεμιστόκλεια, ἱέρεια ἐν Δελφοῖς
Β' 81.
- Θεμιστοκλῆς, υἱὸς Νεοκλέους, Ἀ-
θηναῖος. Γέννησις αὐτοῦ καὶ
χρονολογία Β' 288 σημ. 1., 326
σημ. 2. Γονεῖς καὶ νεότης Β'
288. Κτίστης τοῦ Πειραιῶς Β'
292 κ. ἑ. Διατάσσει τὰ κατὰ τὸν
στόλον Β' 318 κ. ἑ. καὶ Ἀρι-
στείδης Β' 323 κ. ἑ., 478 κ. ἑ.
Ἑλληνικὴ πολιτεία αὐτοῦ Β'
365. Στρατηγεῖ Β' 372. Ἐν τῇ
μάχῃ τῆς Σαλαμῖνος Β' 389 κ. ἑ.

Μετὰ τὴν μάχην Σαλαμῖνος Β' 402. Ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β' 432 κ. ἐ. Ἡγεῖται τῆς ἀνακτίσεως τῶν Ἀθηνῶν Β' 439 κ. ἐ. Ἐν Σπάρτῃ Β' 443 κ. ἐ. Μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην Β' 476 κ. ἐ. Ἐξορίζεται Β' 482. Ἐν Πελοποννήσῳ Β' 482, 519. Φυγὰς Β' 487 κ. ἐ. Ἐν Περσίᾳ Β' 488 κ. ἐ. Θάνατος Β' 496. — Λιαιτηγὴς μεταξὺ Κορίνθου καὶ Κερκύρας Γ' 10. Σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἰταλίαν Γ' 324. Σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Δελφούς Β' 405. καὶ Αἰσχύλος Β' 481, 749. καὶ Ἰέρων Β' 480. Γ' 291. καὶ Πανσανίας Β' 485. καὶ Περικλῆς Β' 603. καὶ Σιμωνίδης Β' 369, 738. καὶ Τιμοκρέων Β' 476, 492. Ἀπόγονοι αὐτοῦ Γ' 108.
Θεμισσων, τύραννος τῆς Ἐρετρίας Ε' 340.
Θέογρις, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα Δ' 31. Ποιητὴς Δ' 99.
Θέογρις, Μεγαρεὺς ποιητὴς Α' 421 κ. ἐ. Β' 737. Γ' 299.
Θεοδέκτης, Ἀθηναῖος ποιητὴς Ε' 257.
Θεοδοσία, πόλις ἐν Κριμαίᾳ Α' 637.
Θεόδωρος, Ἀθηναῖος ἱερεὺς Γ' 625.
Θεόδωρος, Ἀθηναῖος ἄρχων Β' 821.
Θεόδωρος, Βυζάντιος ῥήτωρ Ε' 212.
Θεόδωρος, Σάμιος γλύπτης Β' 106, 110, 206.
Θεοί. Προέλευσις τῶν ἑλληνικῶν Α' 64. Ἴωνικοὶ Α' 77. Δώδεκα ἁμφικτυονικοὶ Α' 160. Παρ' Ὀμήρῳ Α' 204 κ. ἐ. Ἀγάλματα θεῶν Β' 94. Ξένοι Δ' 89. Ἴδε Ὀρηοκεία.

Θεοκλῆς, Ἀθηναῖος Α' 668 κ. ἐ.
Θεοκλῆς, Μεσσήνιος μάντις Α' 314.
Θεόκοσμος, Μεγαρεὺς γλύπτης Β' 828.
Θεομέδων, ἱατρὸς Ε' 230.
Θεόπομπος, Χῖος ἱστοριογράφος Δ' 427 σημ. Ε' 222 κ. ἐ., 575.
Θεόπομπος, Μιλήσιος Γ' 657.
Θεόπομπος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Α' 295, 301 κ. ἐ., 310, 322, 360.
Θεόπομπος, Θηβαῖος Δ' 420.
Θεότιμος, Φωκεὺς Ε' 78.
Θεράπναι, πόλις ἐν Λακωνίᾳ Α' 251.
Θέρμη, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ, ἡ ἔπειτα Θεσσαλονίκη Β' 344. Γ' 81. Ε' 18, 36.
Θερμημερία. Ε' 484 σημ. 3.
Θερμοπύλαι, στενὸν παρὰ τὴν Οὔτην Α' 9, 157, 163. Β' 384. Ὁ Λεωνίδα παρ' αὐταῖς Β' 37, 376 κ. ἐ. Οἱ Φωκεῖς ἐν αὐταῖς Ε' 396. Καταλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' 512, 523.
Θέρσανδρος, Κερκυραῖος Δ' 456.
Θερόλιον, βουλευτήριον ἐν Μεγάλῃ πόλει Δ' 516.
Θερόσις, Α' 208.
Θεσμοθέται, ἔξ ἐν Ἀθήναις Α' 460. Μετὰ τὸν Σόλωνα Α' 504.
Θεσπιαί, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Ὑπερπόντιοι μεταναστᾶσεις εἰς αὐτὴν Α' 118. Ἐν ἔχθρᾳ πρὸς τὰς Θήβας Α' 149. Β' 358. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370, 375, 378, 411. Λακεδαιμόνιοι ἐν αὐτῇ Δ' 438, 445. Λακωνίζοντες ἐν αὐτῇ Δ' 455. Κυριεύονται ὑπὸ Θηβαίων Δ' 466, 497. Ἀνακτίζονται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου

Ε' 546. Θεσπιεῖς ἐν τῇ μάχῃ τῶν Λεύκτρων Δ' 486.
 Θέσπις, ἐξ Ἰκαρίας, εἰσηγητὴς τῶν δραματικῶν ἀγώνων Α' 566. Β' 741, 759.
 Θεσπρωτοί, φύλον Ἡπείρου Α' 144.
 Θεσσαλία. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 3. Ἴωνες ἐν αὐτῇ Α' 89. Αἰολεῖς ἐν αὐτῇ Α' 127. Μετανάστασις ἐξ Ἡπείρου εἰς αὐτὴν Α' 145, 213. Κοινωνεῖ τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας Α' 156. Ἀποξενοῦται ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων Α' 162. Β' 2. Ἐχθρα πρὸς Φωκεῖς Α' 163. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Χαλκίδος Α' 357. Πολεμία τῆς Κρίσης ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ Α' 383. Ὑποστηρίζει τοὺς Πεισιστρατίδας Α' 542, 571, 609. Ἀλενάδαι ἐν αὐτῇ Β' 335. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370 κ. ἐ., 385. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν Β' 520. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 44, 51, 223 κ. ἐ., 519. Δ' 540 κ. ἐ. Στάσις ἐν αὐτῇ Γ' 685. Δ' 540 κ. ἐ. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ Δ' 276. Ἐπὶ Ἰάσονος τοῦ Φεραίου Δ' 493, 544 κ. ἐ. καὶ Μακεδονία Ε' 46. Ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου Δ' 556. καὶ Φωκεῖς Ε' 78, 84, 89. Κοινωνεῖ τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας Ε' 404. καὶ Φίλιππος Ε' 92 κ. ἐ., 404, 418, 463, 579. — Ἡρωικοὶ λόγοι ἐν αὐτῇ Α' 86. Θεσσαλοὶ ὡς μισθοφόροι Δ' 351.
 Θεσσαλὸς, υἱὸς Κίμωνος, Ἀθηναῖος Β' 507. Γ' 445.

Θεωραῖα, πρεσβεῖαι ἐν ἑορταῖς Β' 713.
 Θεωρικά, ἐν Ἀθήναις Β' 513, 617. Δ' 77, 339. Ε' 170, 395 κ. ἐ., 505.
 Θεωρίς, μάντις Ε' 537.
 Θεωροί, Β' 131.
 Θῆβαι, πόλις ἐν Τρωάδι Α' 184.
 Θῆβαι, πόλις ἐν Αἰγύπτῳ Α' 641.
 Θῆβαι, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Κτίσις καὶ ἀρχαιότατοι οἰκήτορες Α' 122 κ. ἐ. Β' 11. Ἀκρόπολις αὐτῆς Α' 122. Στρατεία τῶν ἑπτὰ καὶ τῶν ἐπιγόνων ἐπ' αὐτὴν Α' 134, 148, 214. Γίνονται κέντρον τῆς Βοιωτίας Α' 148 κ. ἐ. καὶ Σικυὼν Α' 376. Φιλόλαος ἐν αὐταῖς Α' 402. καὶ Πλαταιαὶ Α' 435. Ὑποστηρίζουσι τοὺς Πεισιστρατίδας Α' 542. Πολεμοῦσι πρὸς τὰς Ἀθήνας Α' 598, 603. Ἀποστασία τῶν Πλαταιῶν ἀπ' αὐτῶν Α' 597. Συμμαχοῦσι μετὰ τῆς Αἰγίνης Β' 277. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370, 375, 410, 421, 428. Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Β' 543, 560. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 43, 67 κ. ἐ., 133, 213, 253, 355, 509, 521, 678. Δεξιόυνται Ἀθηναίους φυγάδας Δ' 44. Ἀρνοῦνται νὰ συστρατεύσῃσι μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων Δ' 200, 250. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ Δ' 265 κ. ἐ., 279, 298, 312, 317, 324. Κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης Δ' 328. Νεοβουωτικὴ πατρίδα ἐν αὐταῖς Δ' 413 κ. ἐ. Δημοκρατικὴ ἀνατροπὴ ἐν αὐταῖς Δ' 415 κ. ἐ. καὶ Σπάρτη

Δ' 434 κ. ἐ., 459, 472, 494 κ. ἐ., 523, 592 κ. ἐ. Κοινωνοῦσι τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Δ' 452. Ε' 107, 131. καὶ Θεσσαλία Δ' 549, 554 κ. ἐ., 588 κ. ἐ. Πηγνύουσι στόλον Δ' 586 κ. ἐ. Ἀνασκόπησι τοῦ μεγαλείου τῶν Θηβῶν Δ' 602 κ. ἐ. Ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ πολέμιοι τῆς Φωκίδος Ε' 82 κ. ἐ. Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους Ε' 322, 402, 514, 517, 524, 538, 542 κ. ἐ. — Ἰερὸν τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος ἐν αὐταῖς Α' 22, 67, 776. Τέχνη ἐν αὐταῖς Δ' 613 κ. ἐ. — Πηγαὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἡγεμονίας τῶν Θηβαίων Δ' 427 σημ.
Θήξη, θηγάτηρ Ἰάσονος, Θεσσαλὴ Δ' 549, 554.
Θήρα, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Α' 695. Ὁ Κάδμος ἐν αὐτῇ Α' 86. Λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος ἐν αὐτῇ Α' 251. Οἰκίζεται ὑπὸ Δωριέων Α' 176. Ἐγκατοικήσις Λακεδαιμονίων Μινυῶν ἐν αὐτῇ Α' 696. Αἰγείδαι ἐν αὐτῇ Α' 696. καὶ ἡ περὶ τὴν Δῆλον συμμαχία Β' 653 Γ' 394. — Ποικιλικὴ ἐν αὐτῇ Α' 76, 696. Ἀγγεῖα ἐξ αὐτῆς Β' 101. Ἐγκατοικήσεις Θηραίων ἐν Λιβύῃ Α' 695. Ἀλφάβητος αὐτῆς Β' 64.
Θῆραι, χώρα ἐν Λακωνικῇ Α' 284.
Θηραμένης, υἱὸς Ἀγνωνος, Ἀθηναῖος Γ' 581, 640 κ. ἐ. Δ' 170. Ε' 176. Ἡγεῖται τῆς δλιγαρχικῆς φατρίας Γ' 554, 574. Μεθίσταται εἰς τὴν δημοτικὴν φατρίαν Γ' 576. Κατηγορεῖ τὸν Ἀντιφῶντα Γ' 584. Παρὰ

τὴν Κύζικον Γ' 594. Παρὰ τὸ Βυζάντιον Γ' 606. Ἐν τῇ παρὰ τὰς Ἀργινούσας ναυμαχίᾳ Γ' 636 κ. ἐ., 638. Ἐν τῇ δίκη τῶν ἐν Ἀργινούσαις στρατηγησάντων Γ' 640 κ. ἐ., 648. Ἀξίωμα μετὰ τὴν δίκην Γ' 660. Ἐπιτετραμμένος τὴν συνομολόγησιν εἰρήνης Γ' 675 κ. ἐ. Τῶν τριάκοντα Γ' 689. Δ' 32 κ. ἐ. Θανατοῦται Δ' 38 κ. ἐ. — Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ Γ' 665. Ε' 238. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ Ε' 225.
Θήρας, Καδμείος ἐν Σπάρτῃ Α' 253.
Θηριμένης, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 532.
Θηριπίδης, Ἀθηναῖος Ε' 282.
Θήρων, τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 275, 284, 289. καὶ Πίνδαρος Γ' 305.
Θησαυροὶ, νομιζόμενοι Α' 197. Ἐν σχήματι ναοῦ Α' 374. Β' 805.
Θησαυρὸς τοῦ Μινύου ἐν Ὀρχομενῷ Α' 120. Ἴδε *Δελφοί*, *Ὀλυμπία*.
Θησεῖον νῦν θεωρεῖται Ἡράκλειον Β' 799 σημ.
Θησεύς, συγγενὴς τοῦ Ἡρακλέους Α' 84. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 182. Βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς Α' 446. Ἰερὸν αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις Α' 511. Β' 798. Ταμεῖον αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις Β' 823. Ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Μαραθῶνος Β' 582. Ὅστ' αὐτοῦ Β' 468, 473, 505, 753. Ἴδε *Συνοικισμός*.
Θῆτες, κατωτάτη τάξις τῶν οἰκητόρων τῆς Ἀττικῆς Α' 498. Β' 118.

Θίεζων, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς ἐν Ἰωνίᾳ Δ' 224 κ. ἐ., 311, 313.

Θίσβη, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Δ' 484. Θόας, βασιλεὺς Λήμνου Α' 190. Θόας, τύραννος τῆς Μιλήτου Α' 353.

Θορικὸς, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 583.

Θούδιππος, Ἀθηναῖος Γ' 203, 412.

Θουκυδίδης, υἱὸς Μελησίου, Ἀθηναῖος. Ἠγεῖται τῶν περὶ τὸν Κίμωνα Β' 573, 630. Ἐξοστρακίζεται Β' 187. Μετὰ τὴν κάθοδον Γ' 61. Ἀπόγονοι αὐτοῦ Γ' 108.

Θουκυδίδης, υἱὸς Ὀλόρου, Ἀθηναῖος ἱστορικός. Στρατηγεῖ Γ' 228. Ἐξορίζεται Γ' 231. Καθίσταται ὑποπτος ἐπὶ ἀθείᾳ Δ' 93. Ἀνακαλεῖται ἐκ τῆς ἐξορίας Δ' 70 σημ. 1. — Γλώσσα αὐτοῦ Ε' 200. καὶ Ἡρόδοτος Β' 733 κ. ἐ. καὶ Περικλῆς Β' 734.

Θουρία, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Β' 503.

Θουρία, πηγή παρὰ τοὺς Θουρίους Β' 689.

Θούριοι, πόλις ἐν Λευκανίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Β' 689 κ. ἐ., 714. Γ' 325. Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Ταραντίνους Γ' 325. καὶ Ἀθηναίους Γ' 440, 469, 503.

Θυράκες, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 56. Β' 226. Ἐν Ἀττικῇ Α' 440. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Λαρείου Β' 229. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρξου Β' 344. Μισθοφόροι τῶν Ἀθηναίων Γ' 501.

Θυράκη. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς

Ε' 9 κ. ἐ., 487. Μεταναστάσεις εἰς αὐτὴν Α' 173, 650. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 182, 650. Β' 187. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Πέρσας Β' 232. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐν αὐτῇ Γ' 602, 655. Ἐπὶ Σεύθου Ε' 13 κ. ἐ. Ἐπὶ Κότυος Δ' 50, 128 κ. ἐ. Ἐπὶ Κερσοβλέπτου Δ' 130, 323 κ. ἐ. Ἀποικίζεται ὑπὸ τῶν Μακεδόνων Ε' 488 κ. ἐ. Σχέσεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Α' 183. Β' 499 κ. ἐ., 670, 684 κ. ἐ. Γ' 97. Ε' 11, 129, 324 κ. ἐ. καὶ Φίλιππος Ε' 93, 323, 327, 388, 487 κ. ἐ. — Προϊόντα αὐτῆς Β' 703. — Θυράκιος φόρος τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμμαχίας Β' 662.

Θυράκιδαι, γένος ἐν Δελφοῖς Ε' 83. Θυρανῖται, τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων Γ' 437.

Θυράσιος, Στειριεὺς, υἱὸς Λύκου, Ἀθηναῖος, παρὰ τὴν Σάμον Γ' 562. Παρὰ τὴν Ἄβυδον Γ' 591. Παρὰ τὴν Κύζικον Γ' 594. Ἐν Θυράκῃ Γ' 607. Ἐν τῇ παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας ναυμαχίᾳ Γ' 636 κ. ἐ., 639 κ. ἐ. Ἐξορίζεται Δ' 25. Ἠγεῖται τῶν φυγάδων Ἀθηναίων Δ' 44 κ. ἐ. Νικᾷ παρὰ τὴν Μουνιχίαν Δ' 50. Ἐν Ἀττικῇ Δ' 53 κ. ἐ. Εἰσοδος εἰς τὰς Ἀθήνας Δ' 64. Ἐν Θήβαις Δ' 267. Στρατεῖται αὐτοῦ κατὰ θάλασσαν Δ' 319. Ἐκπτώσις τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ Δ' 339. Θάνατος Δ' 320 κ. ἐ. — καὶ Θήβαις Δ' 83. Ε' 100.

Θυράσιος, Κολλυτεὺς, Ἀθη-

- ναῖος πολιτευτὴς Δ' 267, 323.
Ε' 101.
Θρασύβουλος, υἱὸς Θράσωνος, Ἀθηναῖος Γ' 628.
Θρασύβουλος, τύραννος τῆς Μιλήτου Α' 413, Β' 160.
Θρασύβουλος, υἱὸς Δεινομένους, τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γ' 312.
Θρασυδαῖος, τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 289.
Θρασυδαῖος, Ἡλείος Δ' 229, 232.
Θρασυκλῆς, Ἀθηναῖος Ε' 513.
Θρασύλλος, Ἀργεῖος Γ' 375 κ. ἐ.
Θρασύλλος (Θράσυλος), Ἀθηναῖος στρατηγός, παρὰ τὴν Σάμον Γ' 562 κ. ἐ. Παρὰ τὴν Ἀβυδον Γ' 591, 602. Ἐν Ἰωνίᾳ Γ' 600 κ. ἐ. Παρὰ τὴν Χαλκηδόνᾳ Γ' 603. Ἐν Ἀθήναις Γ' 608. Ἐν τῇ παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας ναυμαχίᾳ Γ' 634. Θάνατος Γ' 647.
Θρασύλοχος, υἱὸς Κηφισοδώρου, Ἀθηναῖος Ε' 286.
Θρασύλοχος, Μεσσήνιος Ε' 452.
Θρασύμαχος, Χαλκηδόνιος σοφιστὴς Δ' 155. Ε' 212, 217, 219.
Θρασυμήδης, Πάριος γλύπτης Β' 828.
Θρασώνδας, Βοιωτὸς Γ' 636.
Θρησκεία. Χαρακτὴρ τῆς ἑλληνικῆς Β' 2 κ. ἐ. Ἀρχαιότατοι θρησκευτικαὶ ἔννοιαι Α' 68 κ. ἐ. Ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς χρόνους Περικλέους Γ' 111. Ἐκπτώσεις αὐτῆς Δ' 88 κ. ἐ. καὶ ἡ τέχνη Β' 81 κ. ἐ., 93 κ. ἐ., 813 κ. ἐ. Ἴδε Θεοί.
Θύαμις ποταμὸς ἐν Ἠπείρῳ Α' 143.
Θυέσις, Α' 135, 265.
Θύμωρα, χωρίον ἐν Τρωάδι Β' 21.
Θυμοχάρης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ θάλασσαν Γ' 578.
Θύνοι (Πηλαμύδες) ἐν τῷ Βοσπόρῳ Α' 630, 634. Ε' 479.
Θυρέα, πόλις ἐν Ἀργολίδι Γ' 210.
Θυρεάτις, χώρα ἐν τῇ Πελοποννήσῳ Α' 575. Β' 358. Γ' 347. Ε' 562.
Θυσίαι, Β' 5. Μαντικὴ σημασία αὐτῶν Β' 8.
Θύσσοι, πόλις παρὰ Ἀθῶν Γ' 392.
Θῶρας, Λακεδαιμόνιος Δ' 188.
Θῶρας, υἱὸς Ἀλεύα, Θεσσαλὸς Β' 335, 404.
Ἰακχος. Λατρεία αὐτοῦ ἐν Ἐλευσίνι Β' 394, 795.
Ἰαλυσός, πόλις ἐν Ῥόδῳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 176, 679.
Ἰαμίδαι, ἀπόγονοι τοῦ Ἰάμου, υἱοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Α' 528.
Ἰάονες, (Ἰῶνες), Α' 61.
Ἰάπυγες, ἔθνος ἐν τῇ κατὰ Ἰταλίᾳ Α' 660. Γ' 322, 495.
Ἰὰς, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.
Ἰάσιος, ἥρως Α' 98.
Ἰασος, πόλις ἐν Καρίᾳ Γ' 532.
Ἰάσων, Ἀργοναύτης Α' 86, 117, 127.
Ἰάσων, τύραννος τῶν Φερῶν Δ' 544 σημ. 1, 546 κ. ἐ. Ταγὸς τῆς Θεσσαλίας Δ' 547 κ. ἐ. Σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὰς Θήβας Δ' 465, 493, 549. Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Δ' 467. Δολοφονεῖται Δ' 553.—καὶ Φίλιππος Ε' 74 κ. ἐ. καὶ Τιμόθεος Ε' 155.
Ἰατραγόρας, Μιλήσιος Β' 247.

Ἰατρική, Β' 722. Ε' 228.
 Ἰέρους, τοξόται ἐν Ἀθήναις Γ' 573.
 Ἰεργία, Φωκαεῖς ἐν αὐτῇ Α' 690.
 Ῥόδιοι ἐν αὐτῇ Α' 688.
 Ἰβνκος, Ῥηγίνος ποιητὴς Β' 206.
 Γ' 295.
 Ἰδη, ὄρος ἐν Κρήτῃ Α' 94, 244.
 Ἰδη, ὄρος ἐν Τρωάδι Α' 5, 103, 108. Β' 723. Γ' 509, 621. Ξυλεια ἐξ αὐτῆς Α' 108.
 Ἰδομένη, λόφος ἐν Ἀκαρνανίᾳ Γ' 181.
 Ἰθάκη, νῆσος ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει Α' 202, 207, 656.
 Ἰθόμη, ὄρος καὶ πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Δ' 529 κ. ἐ. Ἰερὸν τοῦ Διὸς ἐπ' αὐτῆς Α' 225, 293. Μεσσηνιοὶ ἐπ' αὐτῆς Α' 295. Β' 517, 550.
 Ἰέραξ, Ἀμφιπολίτης Ε' 61.
 Ἰερεῖς, ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἔπει Α' 207. Σημασία καὶ ἀξίωμα αὐτῶν Β' 4 κ. ἐ. καὶ μαντική Β' 15 κ. ἐ. Ἀναγραφὰ ἱερέων Β' 68. Ἰδε Δελφοί.
 Ἰερομνήμονες, ἀρχὴ παρὰ τοῖς Ἀμφικτύοσι Β' 35. Ε' 513.
 Ἰεροποιοί, ἀρχὴ ἐπὶ τῶν θυσιῶν ἐν Ἀθήναις Β' 14.
 Ἰερὸς πόλεμος, τοῦ Κλεισθένους ἐναντίον τῆς Κρίσης Α' 381 κ. ἐ., 485, 517. Ἐναντίον τῆς Φωκίδος Β' 559. Ε' 81 κ. ἐ. Τρίτος ἐναντίον Ἀμφίσσης Γ' 518 κ. ἐ.
 Ἰεροφῶν, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 180.
 Ἰέρων, τύραννος τῶν Συρακουσῶν. Χρόνος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ Γ' 267 σημ. 2. Ἐν Γέλᾳ Γ' 267. Ἐν Ὀλυμπίᾳ Β' 480. Γ' 293. Γί-

νεται κύριος τῶν Συρακουσῶν Γ' 285. Στρατεῖται αὐτοῦ Γ' 288 κ. ἐ. Κτίσις πόλεων παρ' αὐτοῦ Γ' 290 κ. ἐ. Αὐλὴ αὐτοῦ Γ' 302 κ. ἐ. καὶ Πίνδαρος Γ' 304 κ. ἐ. καὶ Μίκυθος Γ' 315.
 Ἰκαρία, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 559. Β' 758 κ. ἐ. Θέσις αὐτῆς Β' 742 σημ. 1.
 Ἰκος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Δ' 451 σημ. 3.
 Ἰκόσιον, πόλις ἐν Μαυριτανίᾳ Α' 695.
 Ἰκτῖνος, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Β' 789, 790, 806, 829. Ε' 247.
 Ἰλιάς, Ἰδε Ὀμηρος.
 Ἰλιον, Παράλια πόλεις φέρουσαι τοῦτο τὸ ὄνομα Α' 109 σημ. — Πόλις ἐν Ἠπείρῳ Α' 144. Αἰολικὸν Α' 185. Ἰδε Τροία.
 Ἰλισσὸς, ποταμὸς ἐν Ἀττικῇ Α' 18, 444.
 Ἰλλυρία, Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 7. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 658 κ. ἐ. Ἐν πολέμῳ πρὸς τοὺς Μακεδόνας Β' 233. Γ' 244. Οἱ Ἰλλυριοὶ ἀποκρούονται ὑπὸ Λακεδαιμονίων Δ' 397. Ἀνάμεις τῶν Ἰλλυριῶν καὶ Μακεδόνων Ε' 21. καὶ Λυγκησταὶ Ε' 45.
 Ἰλλυριὸς, υἱὸς Κάδμου Ε' 23.
 Ἰλος, βασιλεὺς Τρώων Α' 104.
 Ἰμῆρος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β' 235, 661, 684 κ. ἐ. Δ' 308, 326. Ε' 139, 323.
 Ἰμέρα, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 655, 685. Γ' 263. Διάλεκτος αὐτῆς Γ' 258. Καταλαμβάνεται ὑπὸ Θήρωνος τυράννου τοῦ Ἀκράγαντος Γ'

276. Οἱ Καρχηδόνιοι ἡττῶνται πλεῖστον αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Γέλωνος Γ' 281 κ. ἔ. καὶ Ἀθηναίων Γ' 451. Καταστρέφεται ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων Γ' 499, 613. — Ποίησις ἐν αὐτῇ Β' 123. Νομίσματα αὐτῆς Γ' 293.
- Ἰμεραῖον, πόλις ἐν Θράκῃ Γ' 393.
- Ἰνάρως, Λίβυς στρατηγὸς Α' 643. Β' 523, 557.
- Ἰναιος, ποταμὸς ἐν Ἀργολίδι Α' 18, 89, 132, 136, 227.
- Ἰνδική. Προϊόντα αὐτῆς Α' 627. Β' 101. Ὑπὸ τοὺς Πέρσας Β' 226.
- Ἰνδοί, ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρξου Β' 337, 413.
- Ἰνθησα, πόλις παρὰ τὴν Αἴτην Γ' 314, 459.
- Ἰνώ. Ὀνειρομαντεῖον αὐτῆς παρὰ τὸν Ταύγετον Α' 250, 251.
- Ἰολάεια, χωρία ἐν Σαρδόνι Α' 707.
- Ἰολαῖδας, Θηβαῖος Δ' 602.
- Ἰόλαος. Λατρεία αὐτοῦ παρὰ τοῖς Τυρρηνοῖς καὶ Ἰωσιν Α' 84. ἐν Ἀφρικῇ Α' 694. ἐν Σαρδόνι Α' 687, 707.
- Ἰόλαος, Μακεδὼν Γ' 22.
- Ἰόνιον πέλαγος. Σημασία τοῦ ὀνόματος Α' 90 σημ. 2. Γνώμη, ὅτι ἐκαλεῖτο Σικελικὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ε' 23 σημ. 2.
- Ἰουλις, πόλις ἐν Κέφ Δ' 587.
- Ἰππαγρέται, ἡγέται ἱππέων ἐν Σπάρτῃ Α' 318.
- Ἰππαρέτη, σύζυγος Ἀλκιβιάδου Γ' 408.
- Ἰππαρχος, υἱὸς Πεισιστράτου, Ἀθηναῖος. Προάγει τὸν πολιτισμὸν ἐν Ἀττικῇ Α' 554. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πεισιστράτου Α' 569. καὶ Σιμωνίδης Β' 369. Φονεύεται Α' 570.
- Ἰππαρχος, υἱὸς Χάρμου, Πεισι-στρατίδης, Ἀθηναῖος Α' 592.
- Ἰππασος, Φλιάσιος Α' 229.
- Ἰππεῖς, δευτέρα τάξις τῶν οἰκητόρων τῆς Ἀττικῆς Α' 497. Μόνημος στρατιὰ ἐν Ἀθήναις Γ' 72, 121. Φρονοῦσι τὰ τῶν ὀλιγαρχικῶν Γ' 121, 671. Ἐπὶ τῶν τριάκοντα Δ' 71. Μετὰ τὴν αἰνέ-στιαν Δ' 175.
- Ἰππίας, υἱὸς Πεισιστράτου, Ἀθη-ναῖος Α' 541, 558. Τύραννος τῶν Ἀθηναίων Α' 569 κ. ἔ. Καθαίρεται Α' 576. Κηρύσσεται ἐπ' αὐτοῦ Α' 605. Ἐν Σπάρτῃ Α' 607 κ. ἔ. καὶ Ἀμύντας Β' 233. Σύμβουλος τῶν Περσῶν Α' 609. Β' 238, 272, 287. Συνοδεύει τοὺς Πέρσας στρα-τεύοντας ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα Β' 301, 310. Θάνατος Β' 329.
- Ἰππίας, Ἡλεῖος σοφιστὴς Β' 721, 722. Γ' 334.
- Ἰππίας, Θάσιος Ε' 226.
- Ἰπποβοῦται, εὐπατρίδαι ἐν Χαλκίδι Α' 604. Β' 564.
- Ἰπποδάμεια. Ἀγαλμα αὐτῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 337.
- Ἰππόδαμος, Μιλήσιος ἀρχιτέκτων καὶ φιλόσοφος Β' 592, 691, 722, 791.
- Ἰππόδρομος ἐν Ἀθήναις Β' 820. ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 337.
- Ἰπποκλείδης, υἱὸς Τισάνδρου, Ἀθηναῖος Α' 387, 525.
- Ἰπποκλῆς, Ἀθηναῖος τῶν τριά-κοντα Δ' 53.

- Ἱπποκλος, τύραννος τῆς Λαμφιάκου Β' 225.
- Ἱπποκράτης, Πεισιστρατίδης ἐν Ἀθήναις Α' 528.
- Ἱπποκράτης, υἱὸς Ἀρίφρονος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 117, 212.
- Ἱπποκράτης, τύραννος τῆς Γέλας Γ' 261.
- Ἱπποκράτης Κῶος ἰατρός. Πατὴρ τῆς ἰατρικῆς Β' 722. Ε' 228. Ἐν Ἀθήναις Γ' 86. Ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 40.
- Ἱπποκράτης, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Γ' 602.
- Ἱπποκράτης, Συβαρίτης Α' 386.
- Ἱππομέδων, βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν Α' 134.
- Ἱππομένης, Ἀθηναῖος ἄρχων Α' 453.
- Ἱππόνικος, υἱὸς Καλλίου, Ἀθηναῖος Β' 639. Γ' 108, 175, 409.
- Ἱππῶναξ, Ἐφέσιος ποιητὴς Β' 103.
- Ἰρασα, πόλις ἐν Λιβύῃ Α' 700. Β' 60.
- Ἰσαγόρας, υἱὸς Τισάνδρου, Ἀθηναῖος, ἡγεῖται τῆς φρατρίας τῶν εὐπάτριδων Α' 577 κ. ἑ. καὶ Κλεομένης Α' 592 κ. ἑ. Ἀρχων Α' 594, 611.
- Ἰσαῖος, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε' 216 κ. ἑ. καὶ Δημοσθένους Ε' 284, 290 κ. ἑ.
- Ἰσαρχος, Ἀθηναῖος ἄρχων Γ' 210 σημ. 3.
- Ἰσθμία, ἀγῶνες παρὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου Α' 433. Β' 42. Ἰδρυσαὶ αὐτῶν Β' 42 Ἐμπορικαὶ ἀγοραὶ κατ' αὐτὰ Β' 48. Γ' 522.
- Ἰσθμὸς κορινθιακός. Οἰκήτορες παρ' αὐτὸν Α' 370. Διόλκος ἐπ' αὐτοῦ Α' 393, 409. Ἐμπορικαὶ ἀγοραὶ παρ' αὐτὸν Β' 48. Συνέδριον ἐν αὐτῷ ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 366. Συνέδριον ἐπὶ Φιλίππου Ε' 581. Τεῖχη Δ' 295 κ. ἑ. Ἴδε Ἰσθμία.
- Ἰσμηρίας, Θηβαῖος Α' 54.
- Ἰσμηρίας, Θηβαῖος στρατηγὸς Δ' 279, 381 κ. ἑ., 388.
- Ἰσμηρίας, Θηβαῖος φίλος τοῦ Πελοπίδου Δ' 556, 569.
- Ἰσμηνός, ποταμὸς ἐν Βοιωτίᾳ Α' 122.
- Ἰσοδίκη, σύζυγος Κίμωνος Β' 507 σημ.
- Ἰσοκράτης, Ἀθηναῖος ῥήτωρ. Ἀρσὶς αὐτοῦ Ε' 205 κ. ἑ., 217. Ἀξίωμα ἐν τῇ πολιτείᾳ Ε' 278 κ. ἑ., 333. Θάνατος Ε' 573. — Λόγοι Πλατῶν Δ' 471. Φίλιππος Ε' 425 κ. ἑ. — καὶ Δημοσθένους Ε' 293 κ. ἑ. 571 κ. ἑ. καὶ Ἰάσωνος Φεραῖος Δ' 545. καὶ Τιμόθεος Ε' 109, 207, 257. — καὶ ἡ ἱστοριογραφία Ε' 221 κ. ἑ. καὶ ἡ ποίησις Ε' 234. — Μνημεῖον αὐτοῦ Ε' 257.
- Ἰσοτέλεια τῶν μετοίκων ἐν Ἀθήναις Δ' 54.
- Ἰσπανία. Ἴδε Ἰβηρία.
- Ἰστιαία (Ὀρεός), πόλις ἐν Εὐβοίᾳ Β' 563. Δ' 11, 549. Ε' 40. — Ἰστιαεῖς ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 40.
- Ἰστιαῖος, τύραννος τῆς Μιλήτου Β' 225. Σώζει τὸν Λαρεῖον Β' 231. Γίνεται κύριος τῆς Μυρκίνου Β' 234. Ἐν Σούσοις Β' 235, 245. Ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰώνων Β' 254 κ. ἑ. Πο-

- λιορχεῖ τὴν Θάσον Β' 261, 274.
Θάνατος Β' 261.—καὶ Δαρεῖος Β' 333.
- ^{Ἱστοριογραφία} ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἱερέων Β' 68 κ. ἐ. Παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις Ε' 221 κ. ἐ. Παρὰ τοῖς Βοιωτοῖς Δ' 613. Παρὰ τοῖς Ἰωσιν Β' 705 κ. ἐ. Παρὰ τοῖς Σικελιώταις Γ' 317. Ἰδε ^{Ἐφορος}, ^{Ἡρόδοτος}, ^{Θεόπομπος}, ^{Θουκυδίδης}, ^{Ἰσοκράτης}, ^{Κτησίας}, ^{Ξενοφῶν}.
- ^{Ἱστρος} (Δούναβις), ποταμὸς ἐν Σκυθίᾳ Β' 228, 232.
- ^{Ἱστρος}, πόλις παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως Α' 636. Ε' 496.
- ^{Ἰσιώνη}, ὄρος ἐν Κερκύρᾳ Γ' 169, 208.
- ^{Ἰσχαγόρας}, Λακεδαιμόνιος στρατηγός Γ' 245.
- ^{Ἰσχία}. Ἰδε ^{Αἰναρία}.
- ^{Ἰταλία}. Δάρδανοι ἐν αὐτῇ Α' 343. Ἐμπόριον τῶν Ἰώνων μετ' αὐτῆς Α' 209. Ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Ἑλλάδος Α' 656 κ. ἐ., 708. Γ' 319 κ. ἐ.
- ^{Ἰταλοί}. Καταγωγὴ αὐτῶν Α' 22. Χωρισμὸς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων Α' 45. Ἐν Ἠπειρῷ Α' 141. καὶ Γραικοὶ Α' 142, 660 κ. ἐ. Ἑλληνικαὶ λέξεις παρ' Ἰταλοῖς Α' 661.
- ^{Ἰταρος}, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 94, 695. Ἰφιγένεια θυγάτηρ Ἀγαμέμνονος Α' 130, 562.
- ^{Ἰφικράτης}, Ἀθηναῖος στρατηγός. Πολιτεία αὐτοῦ Δ' 353 κ. ἐ. Ε' 101. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ Δ' 295 κ. ἐ., 298 κ. ἐ., 317 κ. ἐ. 344. Ἐν Αἰγύπτῳ Δ' 468 κ. ἐ., Παρὰ τὴν Κέρκυραν Δ' 469.
- Παρὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου Δ' 534. Ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 48, 60. Παρὰ τὴν Χερσόνησον Ε' 120. Στρατηγεῖ κατὰ θάλασσαν Ε' 139. Κατηγορεῖται Ε' 143. Κυριεύει τὴν Δρύν Ε' 156. Νυμφεύεται τὴν θυγατέρα τοῦ Κότυος Ε' 239 κ. ἐ. Μεταρρυθμίζει τὰ κατὰ τὸν στρατὸν Δ' 353 κ. ἐ.—καὶ Ἀριστοφῶν Ε' 127. καὶ Χαρίδημος Ε' 159. καὶ Κότυς Ε' 128, 155, 239. καὶ Τιμόθεος Ε' 112.
- ^{Ἰριτος}, βασιλεὺς τῆς Ἡλίδος Α' 326 κ. ἐ.
- ^{Ἰῶ}, ἀφ' ἧς κατάγονται αἱ Δαναΐδες Α' 66, 85.
- ^{Ἰωλκός}, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 86, 118, 171.
- ^{Ἰων}, βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων Α' 128, 444.
- ^{Ἰων}, Χῖος ποιητὴς καὶ ἱστοριογράφος Β' 575, 716 κ. ἐ., 737, 756. Δ' 95.
- ^{Ἰων}, Ἐφέσιος ῥαψωδὸς Ε' 235.
- ^{Ἰωνες}. Ὄνομα αὐτῶν Α' 90 σημ. Προέλευσις Α' 39 κ. ἐ. Οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ παρ' Ἑβραίοις Ἰούαν Α' 61. Συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς Α' 128. Μετανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα Α' 88 κ. ἐ. Ἐπιστροφὴ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν Α' 171 κ. ἐ., 175 κ. ἐ., 213. Ἰωνικὴ δωδεκάπολις Α' 622, 673. Ἀνάκρασις μετ' Αἰολέων Α' 126 κ. ἐ. Κοινωνοῦσι τῆς πυθικῆς ἀμφικτυονίας Α' 158. Παρὰ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον Α' 137. Ἐν Αἰγύπτῳ Α' 641. Ἐν Ἀργολίδι Α'

358. ἐν Ἀττικῇ Α' 89, 171, 440, 444, 448. Ἐν Ἀχαΐᾳ Α' 168. Ἐν Λιβύῃ Α' 644, 694. Ἐν Σικυῶνι Α' 371 κ. ἐ. Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Λυδοὺς Β' 153 κ. ἐ., 248 κ. ἐ. Μετέχουσι τῆς εἰς τὴν Σκυθίαν στρατείας τοῦ Λαρείου Β' 227. Ἀφίστανται ἀπὸ τῶν Περσῶν Β' 245 κ. ἐ. Τέλος τῆς ἀποστασίας καὶ καθυπόταξις ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 259 κ. ἐ. Συστρατεύουσι μετὰ τοῦ Ξέρξου Β' 396 κ. ἐ. Ἀποστέλλουσιν ἀποικίας Α' 702. Διάλεκτος αὐτῶν Α' 31, 345 κ. ἐ., 618. Φιλοσοφία παρ' αὐτοῖς Β' 79 κ. ἐ. Γέννησις τοῦ πεζοῦ λόγου παρ' αὐτοῖς Β' 727 κ. ἐ., 583 κ. ἐ. Ἴωνικὸς ἀρχιτεκτονικὸς ῥυθμὸς Β' 91. Ἴωνικὸς ἀλφάβητος Β' 65 κ. ἐ. Ἴωνικὸς φόρος τῆς περὶ τὴν Δῆλον ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Β' 662, 671. τοῦ περσικοῦ βασιλείου Β' 224. Ἴωνικὴ ποιήσις Α' 209. Ἴδε "Ομηρος.
Ἰωνία, χώρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 18. Μεταναστεῖς εἰς αὐτὴν Α' 172, 213. Τανταλίδαι ἐν αὐτῇ Α' 129 κ. ἐ. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 343 κ. ἐ. Ἐμπόριον αὐτῆς Α' 210, 352. Ἐπιδρομαὶ τῶν Κιμμερίων εἰς αὐτὴν Β' 155 κ. ἐ. Λῆξις τῆς ἱστορίας αὐτῆς Β' 261.—καὶ Ἀθῆναι Β' 597.
Ἰωνά. Ὄνομα τῶν Ἰώνων παρὰ τοῖς Σημίταις Α' 61, 89.
Κάβαλοι, ἔθνος ἐν Ἀφρικῇ Α' 706.

Κάβειροι. Λατρεία αὐτῶν ἐν Θήβαις Α' 76 σημ. 2. ἐν Σαμοθράκῃ Α' 76.
Καδμεία, ἀκρόπολις τῶν Θηβῶν Α' 122 κ. ἐ. Δ' 383 κ. ἐ., 426.
Καδμεία γῆ Α' 123, 649.
Καδμεῖοι. Μετανάστασις αὐτῶν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν Α' 172. Ἐν Λακωνικῇ Α' 251. Ἴδε Καδμεῖωνες.
Καδμεῖωνες, ἀπόγονοι τοῦ Κάδμου Α' 123, 124, 147, 148, 182. Παρὰ τὸν Εὐρύππον Α' 649. Ἴδε Καδμεῖοι.
Κάδμος. Α' 64, 86, 122 κ. ἐ., 214.
Κάδμος, υἱὸς Σκύθου, Κῶος, ἐν Ζάγκλῃ Γ' 273.
Κάδμος, Μιλήσιος ἱστοριογράφος Β' 706.
Καίκος, ποταμὸς ἐν Μυσίᾳ Α' 5, 105 175.
Καίρατος, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 94.
Κακύπαρις, ποταμὸς Σικελίας Γ' 491, σημ. 1.
Κάλαμις, γλύπτης ἐν Ἀθήναις Β' 777.
Καλαύρεια, νῆσος παρὰ τὴν Ἀργολίδα Α' 121, 137 κ. ἐ., 153. Ἀμφικτυονία παραθαλασσίων πόλεων περὶ αὐτὴν ὡς κέντρον Α' 369.
Καλὴ ἀκτὴ, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Γ' 330.
Κάλλαισχος, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Α' 567.
Κάλλαισχος, ὀλιγαρχικὸς ἐν Ἀθῆναις Γ' 574.
Καλλιάρχης, Ἀθηναῖος Δ' 25.
Καλλίας, υἱὸς Ἀβρωνος, Ἀθηναῖος Ε' 507.
Καλλίας, υἱὸς Ἰππονίκου, Ἀθη-

- ναῖος Β' 565, 569, 780. Γ' 108, 348. Δ' 472.
- Καλλίας*, σύζυγος Ἑλπινίκης Β' 469. Γ' 108 σημ.
- Καλλίας*, υἱὸς Καλλιάρχου, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 21 κ. ἔ.
- Καλλίας*, κωμικὸς ποιητὴς Ε' 227.
- Καλλίας*, ὁ ἐπιλεγόμενος Λακκόπλουτος Γ' 108 σημ.
- Καλλίας*, υἱὸς Φαινίππου, Ἀθηναῖος Α' 540. Γ' 108.
- Καλλίας*, υἱὸς Μνησάρχου, τύραννος τῆς Χαλκίδος Ε' 341, 460, 482 κ. ἔ.
- Καλλίσιος*, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Δ' 23.
- Καλλίσιος*, Τεγεάτης Δ' 520.
- Καλλίγειος*, Μεγαρεὺς Γ' 509.
- Καλλίδρομος*, ὄρος ἐν Φωκίδι Β' 374. Ε' 523.
- Καλλικλῆς*, σοφιστὴς Δ' 155.
- Καλλικράτης*, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Β' 647, 806.
- Καλλικράτης*, Ἀθηναῖος δημαγωγὸς Β' 628 σημ.
- Καλλικρατίδας*, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 631 κ. ἔ. Δ' 13, 198.
- Καλλίμαχος*, Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ δήμου Ἀφίδνης, πολέμαρχος Β' 300 κ. ἔ. 773.
- Καλλίμαχος*, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Ε' 246.
- Καλλῖνος*, Ἐφέσιος ποιητὴς Β' 157.
- Καλλίξενος*, Ἀθηναῖος Γ' 643 κ. ἔ., 660.
- Καλλιππος*, Θεσσαλὸς Β' 633 σημ. 1.
- Καλλιρόη*, πηγὴ ἐν Ἀθήναις Α' 551, 555. Β' 801.
- Καλλισθένης*, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 351.
- Καλλισθένης*, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε' 438.
- Καλλίστρατος*, Ἀθηναῖος, ὁ ἐπιλεγόμενος Παρνύτης ἢ Παρνόπη Β' 628 σημ.
- Καλλίστρατος*, Ἀθηναῖος ῥήτωρ, ἐκ τοῦ δήμου Ἀφίδνης. Πολιτεία καὶ ἀξίωμα αὐτοῦ Δ' 449, 471 κ. ἔ. Ε' 101 κ. ἔ., 107, 111 κ. ἔ., 121, 125 κ. ἔ. Ἰδρύει τὴν νέαν κατὰ θάλασσαν συμμάχίαν Δ' 449. Μετέχει τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Σπάρτης Δ' 460. Συστράτηγος τοῦ Ἰφικράτους Δ' 469. Ἐν Θράκῃ Ε' 67. Κατηγορεῖται Ε' 125, 283. Ἐξορίζεται Ε' 125. — καὶ Τιμόθεος Δ' 469. Ε' 111 κ. ἔ.
- Καλλυντήρια*, ἑορτὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Ἀθήναις Β' 824.
- Κάλλων*, Αἰγινιότης γλύπτης Β' 112.
- Καλύβη*, πόλις ἐν Θράκῃ Ε' 488.
- Κάλυβνα* (Κάλυμνος), νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Α' 176. Β' 708.
- Καλυδὼν*, πόλις ἐν Αἰτωλίᾳ Δ' 301.
- Κάλχας*, μάντις Β' 8.
- Καμάρινα*, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 682. Γ' 266. Καταστρέφεται Γ' 262. Ἀνακτίζεται Γ' 332. καὶ Συράκουσαι Γ' 332, 458, 479. — Νομίσματα αὐτῆς Γ' 293.
- Καμβούνια*, ὄρη μετὰ Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας Ε' 7, 16.
- Καμβύσης*, υἱὸς Κύρου, βασιλεὺς τῆς Περσίας. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους Β' 195 κ. ἔ., 216 κ. ἔ. Συμμαχεῖ μετὰ τοῦ Πολυκράτους Β' 209.

Κάμειρος, πόλις ἐν Ῥόδῳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 176. Β' 679.
 Ῥάμνυς, τύραννος τῆς Μυτιλήνης Ε' 142.
 Κάναχος, Σικυώνιος γλύπτης Β' 111, 776.
 Ἀνδραύλης, βασιλεὺς τῆς Λυδίας Β' 147.
 Κάνθαρος, ὄρμος ἐν Πειραιεῖ Β' 792.
 Κανωζικὸν στόμα Νείλου Α' 641.
 Καππαδόκαι, ἔθνος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἐπικοινωνία αὐτῶν μετὰ τῆς Σινώπης Α' 634. Συνστρατεύουσι μετὰ τοῦ Ξέρξου Β' 338.
 Καπρέα, νῆσος παρὰ τὴν Καμπανίαν Α' 663.
 Κάπυς, βασιλεὺς Τρώων Α' 104.
 Κάρανος, Τεμενίδης ἕξ Ἀργούς Α' 360. Β' 233. Ε' 24.
 Καρδία, πόλις ἐν τῇ θρακικῇ Χερσονήσῳ Γ' 594. Ε' 93, 132, 163, 326, 469 κ. ἑ.
 Κάρες. Προέλευσις αὐτῶν Α' 43. Ἔθνος σύμμικτον Α' 56, 66 κ. ἑ. Θαλασσοκρατία αὐτῶν Α' 623. Ἐν Αἰγύπτῳ Α' 643. Ἐν Ἀσίᾳ Α' 177, 181, 623 κ. ἑ., 627. Ἐν Ἀττικῇ Α' 440. Ἐν Ἀφρικῇ Α' 643, 694. Ἐν Ἑλλάδι Α' 88. Ἐν Ἐρυθραῖς Α' 179.—Ἡττώνται ὑπὸ τοῦ Μίνωος Α' 96. Σχέσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς Λυκίους καὶ Κρήτας Α' 115. Ἀντίπαλοι τῶν Ἰώνων ἀποίκων Α' 342 κ. ἑ. Β' 149. Ἡττώνται ὑπὸ τοῦ Ἀρπάγου Β' 191. Ἀφίστανται ἀπὸ τῶν Περσῶν Β' 247, 253, 260. Ὑπὸ δυνάστας Ε' 134 κ. ἑ., 328. Μισθοφόροι Α' 351. Ἴδε Καρία.

Καρθαία, πόλις ἐν Κέφῳ Δ' 587.
 Καρία, χώρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Λελέγια ἐρύματα ἐν αὐτῇ Α' 66. Λυδοὶ ἐν αὐτῇ Α' 177. Συμμαχικὴ πολιτεία Α' 230. Μαντικὴ ἐν αὐτῇ Β' 11, 16. Καρικὸς φόρος τῆς περὶ τὴν Δῆλον ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Β' 662, 671. Ἴδε Κάρες.
 Καρκίνος, δραματικὸς ποιητὴς ἐν Ἀθήναις Δ' 99, 126.
 Καρνάσιον, ἄλσος ἐν Μεσσηνίᾳ Δ' 532.
 Κάργεια, ἐοστὴ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Σπάρτῃ Α' 305. Β' 107, 311, 375. Γ' 373.
 Καρνείος, μὴν παρὰ Λακεδαιμονίοις καθ' ὃν ἐτελοῦντο τὰ Καργεῖα Δ' 303. Μὴν ἐκεχειρίας Γ' 373 σημ. 4.
 Καρδαί, πόλις ἐν Λακωνικῇ Α' 282. Δ' 564.
 Καρνάιδες, Β' 804.
 Κάρονστος, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Μίλητον Α' 357. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 286. Ὁ Θεμιστοκλῆς παρ' αὐτῇ Β' 433. Κοινωνεῖ τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμμαχίας Β' 475. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Β' 683. Προςβάλλεται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Ε' 131.
 Καρφίρας, Ἀκαρνάν Ε' 587.
 Καρχηδόνιοι, ἐν Σικελίᾳ Α' 683. Γ' 276 κ. ἑ., 499. Ἐν Σαρδόνι καὶ Κύρῳ Α' 687. Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Φωκεῖς Β' 188. Σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν Περσίαν Β' 266, καὶ Συράκουσαι Γ' 458.
 Κασμέναι, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτί-

σις αὐτῆς Α' 682. Γ' 266.
Κάσος, νῆσος τῶν Σποράδων.
 Κοινωνεῖ τῆς περὶ Ἀῆλον ἀθη-
 ναϊκῆς συμμαχίας Β' 670.
Κασσάνδρα, θυγάτηρ Πριάμου Α'
 104. Β' 21.
Κασσίτερος, βορρετανικὸς Α' 691.
Κασσωτὶς, πηγὴ ἐν Δελφοῖς Α'
 378. Β' 23.
Κασταλία, πηγὴ ἐν Δελφοῖς Α'
 378. Β' 23, 31.
Καστορέα, χερσόνησος τῆς Μακε-
 δονίας Ε' 15.
Κατάνη, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις
 αὐτῆς Α' 670. Νομοθεσία τοῦ
 Χαράνδου Β' 135, 290. Διοικι-
 σμὸς αὐτῆς Γ' 291. Κάθοδος
 τῶν ἀρχαίων οἰκητόρων Γ' 314.
 καὶ Ἀθῆναι Γ' 332. Κατα-
 λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιά-
 δου Γ' 441. Νομίσματα αὐτῆς
 Γ' 293. Οἱ Ἀθηναῖοι πορεύ-
 ονται πρὸς αὐτὴν κατὰ τὴν
 ἀποχώρησιν ἐκ Συρακουσῶν
 Γ' 490.
Καύκασος. Λαοὶ παρ' αὐτὸν Α' 638.
Καύκων, Μεσσηνίος ἥρωος Δ' 532.
Καύκωνες, παρὰ τὴν δυτικὴν
 παραλίαν τῆς Ἑλλάδος Α' 66.
 Ἐν Ἀττικῇ Α' 448.
Καύνιοι, ἔθνος ἐν Καρίᾳ Α' 79.
 Β' 191, 251.
Καῦνος, πόλις ἐν Καρίᾳ. Ὁ Κό-
 νων ἐν αὐτῇ Δ' 286.
Κάυστρος, ποταμὸς ἐν Λυδία Α'
 5, 177, 342, 622.
Καρίας, υἱὸς Πολύμνιδος, Θη-
 βαῖος Δ' 409, 422.
Καρισόδωρος, Θηβαῖος Δ' 412,
 422.

Καρύαι, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α'
 237.
Κέβης, Θηβαῖος φιλόσοφος Δ' 408.
Κεβρόνηιοι, ἔθνος ἐν Τρωάδι Α' 103.
Κεγχρεαί, πόλις παρὰ τὴν Κόριν-
 θον Δ' 278.
Κεχροπία, ἀρχαῖον ὄνομα τῶν
 Ἀθηνῶν Α' 443.
Κεχροπίδας, βασιλικὸν γένος ἐν
 Ἀττικῇ Α' 455.
Κέκροψ, βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς Α'
 214, 440. Ἐν Βοιωτίᾳ Α'
 148. Φερομένη καταγωγὴ αὐτοῦ
 ἐξ Αἰγύπτου Α' 87. — Βασιλεὺς
 τῆς Βοιωτίας Α' 148.
Κεκυφάλεια, νῆσος παρὰ τὴν Αἴ-
 γιναν Β' 542.
Κέλτοι, μισθοφόροι Διονυσίου τοῦ
 τυράννου τῶν Συρακουσῶν Δ'
 564. Ἐξελληνισμὸς αὐτῶν Α'
 705.
Κεντόρπια, πόλις Σικελίας Γ'
 459.
Κεραμεικὸς, μέρος τοῦ ἄστεως τῶν
 Ἀθηνῶν Α' 552. Β' 794. Δια-
 κόσμησις αὐτοῦ ἐπὶ Πεισιστρά-
 του Δ' 561. Κτίρια ἐν αὐτῷ Β'
 794. Ἀγορὰ ἐν αὐτῷ Α' 553.
 Β' 506. Λαμπαδηδρομία ἐν αὐ-
 τῷ Α' 557. Β' 820. Τάφοι ἐν
 αὐτῷ Β' 505, 543, 795. Γ' 99.
 Δ' 344. Μνημεῖα ἐν αὐτῷ Ε'
 253. Ἀγορὰ βιβλίων ἐν αὐτῷ
 Δ' 107 σημ. 1.
Κέρας (Κεράτιος κόλπος), Α' 654.
 Ε' 492.
Κεράων, Λακεδαιμόνιος ἥρωος Α'
 259.
Κερδύλιον, ὀχυρὸς λόφος παρὰ τὴν
 Ἀμφίπολιν Γ' 248.

Κέρκυρα, νῆσος ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει Α' 142. Σημασία αὐτῆς Α' 657. καὶ Κόρινθος Α' 399 κ. ἐ., 403, 413, 416, 657 κ. ἐ. Γ' 9 κ. ἐ. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370. καὶ Ἀθηναί Γ' 14 κ. ἐ., 51, 165 κ. ἐ., 208 κ. ἐ., 482. Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Δ' 456. Προςβάλλεται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Δ' 462, 466, 469. Ὁ Ἰφικράτης παρ' αὐτῇ Δ' 470. Κοινωνεῖ τῆς ἐναντίον τοῦ Φιλίππου συμμαχίας Ε' 484, 533. — Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 658 κ. ἐ. Ἀγγελία ἐξ ὁπτῆς γῆς Α' 678. Φερομένη νῆσος τῶν Φαιάκων Β' 116.

Κερσοβλέπτης, υἱὸς Κότνυος, Θοῤῥε Ε' 130, 132, 163, 322 κ. ἐ., 389.

Κερίπορις, ἡγεμὼν Θοῤῥε Ε' 64 κ. ἐ.

Κεφαλλῆνες, φύλον λελέγιον Α' 171, 202, 662.

Κεφαλληνία (Σάμη), νῆσος ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει. Αἰολεῖς ἐν αὐτῇ Α' 127. Ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Δύσεως Α' 656. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 411. Κοινωνεῖ τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Γ' 51, 78. Μεσσήνιοι ἐκβάλλονται ἐξ αὐτῆς Δ' 11, 235. Ἴδε Σάμη.

Κέφαλος, Ἀθηναῖος ὁῤῥτωρ, Κολυτεὺς Δ' 419, 424, 450 σημ. 451 σημ. 3. Ε' 101.

Κέφαλος, Συρακούσιος Β' 704.

Κέως, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β' 348, 701. Α' 587.

Κῆποι, χωρίον παρὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον Ε' 277.

Κηφισία, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 583. Β' 303.

Κηφίσιος, Ἀθηναῖος Δ' 175 κ. ἐ. *Κηφισὸς*, Μοῦσα παρὰ τῷ ποιητῇ Εὐμήλῳ Α' 397.

Κηφισόδοτος, Ἀθηναῖος γλύπτης Δ' 461. Ε' 248.

Κηφισόδοτος, Ἀθηναῖος Ε' 117, 130, 324.

Κηφισὸς, ποταμὸς ἐν Ἀττικῇ Α' 441. Β' 505.

Κηφισὸς, ποταμὸς ἐν Βοιωτίᾳ Α' 9, 120, 151. Ε' 532.

Κηφισοφῶν, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 483, 494.

Κιθαιρῶν, ὄρος μεταξὺ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας Α' 10, 148, 441.

Κιθαριστικὴ καὶ Κιθαρωδία Β' 578. Δ' 130 κ. ἐ.

Κίλικες ἐν τῇ μάχῃ τῆς Σαλαμῖνος Β' 394.

Κιλικία, χώρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Φοινίκων Α' 55. Λάρδανοι ἐν αὐτῇ Α' 343. Ῥόδιοι ἐν αὐτῇ Α' 679. Σατρατεία περσικὴ Β' 224. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Περσῶν Δ' 335. Πειρατεία ἐξ αὐτῆς Α' 113. Ναυτικὴ ἐν αὐτῇ Β' 11.

Κίλιξ, ἀδελφὸς Κάδμου Α' 86.

Κιλλικύριοι, τάξις τῶν οἰκητόρων τῶν Συρακουσῶν Γ' 265.

Κιμμέριοι, ἔθνος παρὰ τὰ βόρεια παράλια τοῦ Πόντου. Στρατεῖαι αὐτῶν εἰς τὴν Ἀσίαν Α' 639. Β' 155 κ. ἐ.

Κίμων ὁ ἐπιλεγόμενος Κοάλεμος, υἱὸς Στησαγόρου, Ἀθηναῖος Α' 568.

Κίμων, υἱὸς Μιλτιάδου, Ἀθη-
ναῖος. Χαρακτὴρ αὐτοῦ καὶ
ἀξίωμα ἐν τῇ πολιτείᾳ Β' 456,
468 κ. ἐ., 504. Ἠγεῖται τοῦ στό-
λου Β' 449, 470. Ἠγεῖται τῆς
πολιτείας Β' 482. Νικᾷ παρὰ
τὸν Εὐρυμέδοντα Β' 489 κ. ἐ.
Ἀντίπαλος τοῦ Θεμιστοκλέους
Β' 482. Κυριεῖται τὴν Χερ-
σόνησον Β' 499. Στρατεία ἐναν-
τίον τῆς Θάσου Β' 500 κ. ἐ.
Σπεύδει εἰς βοήθειαν τῆς Σπάρ-
της Β' 517 κ. ἐ. Στρατεύει εἰς
τὴν Αἴγυπτον Β' 523 κ. ἐ.
Ἐξοστρακίζεται Β' 526. Κάθο-
δος αὐτοῦ Β' 554. Μεσιτεύει
συνδιαλλαγὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ
τῆς Σπάρτης Β' 555. Θάνατος
Β' 558. καὶ ἡ περὶ τὴν Δῆλον
συνμαχία Β' 532. καὶ ἡ τέχνη
Β' 782, 794. Κτίρια αὐτοῦ Β'
771. Σύνθημα αὐτοῦ Γ' 693.
— καὶ Αἰσχύλος Β' 752. καὶ
Ἴων ὁ Χῖος Β' 717, 738. καὶ
Περικλῆς Β' 509 κ. ἐ., 554
κ. ἐ., 568, 606. καὶ Πολύγνωτος
Β' 771. — Κιμώνειος εἰρήνη
Β' 571.
Κινάδων, Σπαρτιάτης Δ' 242 κ. ἐ.
Κίναιθος, Χῖος ποιητὴς ὕμνων
Γ' 294.
Κινησίας, διθυραμβοποιὸς ἐν
Ἀθήναις Δ' 125, 133, 139.
Ε' 242.
Κίρκη, Α' 345.
Κίρρα, παραθαλάσσιος πόλις ἐν
Φωκίδι Α' 378 κ. ἐ. 382, 485.
Ε' 515.
Κίρρις, ὄρος ἐν Φωκίδι Α' 382.
Β' 22.

Κισσίδας, Συρακούσιος ἀρχηγὸς
μισθοφόρων Δ' 564.
Κίσσιοι, ἔθνος περσικὸν Β' 337, 339.
Κίτιον, πόλις ἐν Κύπρῳ Β' 558.
Δ' 333. Ἀνάγλυφον Ἀσσυρίου
βασιλέως εὐρεθὲν ἐν αὐτῷ
Β' 194.
Κλάδεος, ποταμὸς ἐν Πισιάτιδι
Δ' 580.
Κλαζομεναί, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ. Κτί-
σις αὐτῶν Α' 175. Διάλεκτος
Α' 346. Μητρόπολις τῆς Ναυ-
κράτεως Α' 647. Πειρῶνται νὰ
ιδρῶσιν ἀποικίαν ἐν Θράκῃ
Β' 187. Κατὰ τὴν ἀποστασίαν
τῶν Ἰώνων Β' 254. ἐν τῷ
πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ'
524, 531. Περιπίπτουσιν εἰς
τοὺς Πέρσας Δ' 327, 332. Σύμ-
μαχοι τῶν Ἀθηναίων Δ' 450
σημ. Νομίσματα αὐτῶν Α' 363.
Ἀλιεία αὐτῶν Α' 633.
Κλάρος, πόλις Λυδίας Β' 16, 21, 55.
Κλαρῶται, τάξις δούλων ἐν Κρήτῃ
Α' 244.
Κλεαίνετος, πατὴρ Κλέωνος, Ἀθη-
ναῖος Γ' 146.
Κλεανδρίδας, Λακεδαιμόνιος Β'
563.
Κλεάνδρος, Σικυώνιος Δ' 574
σημ. 4.
Κλεάνδρος, Λακεδαιμόνιος, ἀρμο-
στής ἐν Βυζαντίῳ Δ' 216.
Κλεάνδρος, τύραννος Γέλας Γ' 261.
Κλεαρίδας, Λακεδαιμόνιος στρα-
τηγὸς Γ' 249, 352.
Κλεάρχος, Λακεδαιμόνιος Γ' 590,
596, 602, 606. Δ' 198. Ἐν
τῇ παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας ναυ-
μαχίᾳ Γ' 636. Ἀρμοστής ἐν
θ'

Βυζαντίω Δ' 10. Παρὰ τῷ
Κύρῳ Δ' 206. Ἐν τῇ παρὰ τὰ
Κούναξα μάχῃ Δ' 211.
Κλέαρχος, τύραννος Ἡρακλείας
Ε' 271.
Κλειγένης, Ἀκάνθιος Δ' 374 κ.έ.
Ἀκλειγένης, Ἀθηναῖος δημαγωγὸς
Γ' 639.
Κλείδημος, Ἀθηναῖος ἱστορί-
γράφος Ε' 222.
Κλεινίας, Ἀθηναῖος, πατὴρ Ἀλ-
κιβιάδου Β' 328 Γ' 358.
Κλεινίας, υἱὸς Κλεινίου, Ἀθηναῖος
Γ' 358.
Κλεῖπιδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Γ' 135.
Ἀκλεισθένης, υἱὸς Μεγακλέους, Ἀθη-
ναῖος. Γένος αὐτοῦ Α' 390,
449. Ἀντίπαλος τῶν Πεισι-
στρατιδῶν Α' 572. Ἡγεῖται τῆς
δημοτικῆς φατρίας Α' 577 κ.έ.
Μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ Α' 583 κ.έ.
Διατάσσει τὰ κατὰ τὰ δικαστή-
ρια Β' 620. Ἐγκαταλείπει τὰς
Ἀθήνας Α' 593. Κάθοδος Α'
595. Ἐξοστρακίζεται Α' 600.
Χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ Α' 600 κ.έ.
Κλεισθένης, τύραννος Σικυῶνος.
Γίνεται τύραννος Α' 375. Με-
ταρρυθμίσεις αὐτοῦ καὶ πολι-
τεία Α' 276 κ.έ., 426. Β' 4.
καὶ Ἀλκμαιωνίδαι Α' 530. Ἐν
τῷ ἱερῷ πολέμῳ ἐναντίον τῆς
Κρίσης Α' 389 κ.έ. Συνέλευ-
σις μνηστήρων παρ' αὐτῷ Α'
385 κ.έ. καὶ Δελφοὶ Β' 140.
Κλείταρχος, τύραννος Ἐρετρίας Ε'
341, 485 κ.έ.
Κλειτέλης, Κορίνθιος Ε' 115.
Κλείτωρ, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α'

237. Δ' 516.
Κλεοβούλη, μήτηρ Δημοσθένους
Ε' 277.
Κλεόβουλος, Λακεδαιμόνιος ἔφο-
ρος Γ' 353.
Κλεόβουλος, τύραννος Λίνδου Β' 77.
Κλεόκριτος, κῆρυξ τῶν μυστηρίων
ἐν Ἀθήναις Δ' 51.
Κλεόκριτος, Κορίνθιος Β' 418.
Κλεόκροτος, βασιλεὺς τῆς Σπάρ-
της. Ἐν Βοιωτίᾳ Δ' 437, 446.
Ἐν Φωκίᾳ Δ' 480. Ἐν τῇ
μάχῃ τῶν Λεόντων Δ' 485 κ.έ.
Κλεομένης, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης.
Χρόνοι αὐτοῦ Α' 599 σημ. 1,
Β' 283 σημ. 1. Στρατεῖται εἰς
τὴν Ἀττικὴν Α' 255, 574 κ.έ.
593 κ.έ., 603 κ.έ., 607. Β' 5
κ.έ. Στρατεία ἐπὶ τὰς Πλαταιὰς
Α' 597 κ.έ. καὶ Δημάρατος
Β' 140, 281. καὶ Περσία Β'
238, 247, 279. Ἐν Αἰγίνῃ Β'
281. Ἐν Ἀργολίδι Α' 575. Β'
5, 346. Θάνατος Β' 283.
Κλεομένης, Λακεδαιμόνιος, ἐπί-
τροπος τοῦ Πανσανίου Γ' 142.
Κλεομένης, Θηβαῖος στρατηγὸς
Δ' 557.
Κλεομήδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Γ' 396.
Κλεομήδης, Σάμιος Γ' 530. Δ' 191.
Ἀλεόπομπος, Ἀθηναῖος στρατη-
γὸς Γ' 88.
Ἀκλεισθένης, Πισάτης Α' 327.
Ἀκλειστράτος, Τενέδιος ἀστρονόμος
Β' 723. Ε' 230.
Κλεόσιμος, Ἡλείος Ε' 420.
Ἀκλειφῶν, Ἀθηναῖος δημαγωγὸς
Γ' 598, 638, 660, 674, 676. Δ'
139, 175.

Κλεῦας, Πελοπίδης Α' 175.

Κλέων, υἱὸς Κλεαινέτου, Ἀθηναῖος.

Κατήγορος τοῦ Ἀναξαγόρου Γ' 61. Ἀντίπαλος τοῦ Περι- κλέους Γ' 76, 90. Ἀξίωμα ἐν τῇ πολιτείᾳ Γ' 120, 146 κ. ἐ. Ἐν ταῖς συζητήσεσι περὶ τῶν Μυτιληναίων Γ' 155 κ. ἐ. Ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσι περὶ εἰ- ρῆνης Γ' 191 κ. ἐ. Παρὰ τὴν Πύλον Γ' 197 κ. ἐ. Παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν Γ' 240 κ. ἐ. Θάνα- τος Γ' 250, — καὶ Ἀριστοφά- νης Γ' 192 κ. ἐ., 241.

Κλέων, Ἀλικαρνασεὺς συγγραφεὺς Δ' 271.

Κλεωναί, πόλις ἐν Πελοποννήσῳ Α' 175, 228, 390. Β' 110.

Κλεώνυμος, Ἀθηναῖος δημαγω- γὸς Γ' 251, 414, 432.

Κληρονομικὸν δίκαιον ἐν Ἀτ- τικῇ Α' 507.

Κλῆρος, κατὰ τὰ ἀρχαιρέσια ἐν Ἀθήναις Α' 587, 591.

Κληρουχίαι, πρῶται Α' 532. Ἐπὶ Περικλέους Β' 683 κ. ἐ. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Β' 848. καὶ ἀποικίαι Β' 685.

Κληροῦχοι Ἀθηναῖοι Β' 682 κ. ἐ. Ε' 106 σημ. 2. Ἐκβάλλονται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Δ' 11. Μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην Α' 554 σημ. 5.

Κρακίων, ποταμὸς ἐν Λακωνικῇ Α' 275.

Κρημῖς, ὄρος Λοκρίδος Ε' 523, 532.

Κρημῖος, Λακεδαιμόνιος στρατη- γὸς Γ' 96 κ. ἐ., 128.

Κνίδος, πόλις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 176. Ἀποικίαι

αὐτῆς Α' 647, 683, 686. Κυρι- εῦεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 191. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Περσῶν Γ' 534. Νίκη τοῦ Κόνωνος πλησίον αὐτῆς Δ' 288. Συμμα- χεῖ μετὰ τῆς Ῥόδου Ε' 136. Λατρεία τῆς Ἀφροδίτης ἐν αὐ- τῇ Δ' 342. Κνίδιοι ἐν Σικελίᾳ Γ' 277.

Κνωσὸς, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 94, 241, 247.

Κοάλεμος (Κίμων), Ἀθηναῖος Α' 568.

Κόδρος, βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων. Γένος αὐτοῦ Α' 449. Θάνατος Α' 456. Ἀπόγονοι αὐτοῦ Α' 179, 347, 457.

Κοιρατάδας, Θηβαῖος Δ' 218.

Κοισύρα, θυγάτηρ Μεγακλέους, σύ- ζυγος Πεισιστράτου Α' 539.

Κολοφῶν, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ Α' 603.

Κτίσις αὐτῆς Α' 175. Διᾶλεκτος Α' 346. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Λυδοὺς Β' 153. Κοινωνεῖ τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Β' 659, 669. Περιπίπτει εἰς τοὺς Πέρ- σας Γ' 144. Κυριεῖται ὑπὸ τοῦ Θρασύλλου Γ' 601.

Κολχίς, χώρα παρὰ τὸν Πόντον Α' 631.

Κολωνὸς, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Β' 757. Γ' 559. Δ' 97.

Κολώτας, Πάριος γλύπτης Β' 835, 839.

Κόμβαρις, Ἀλικαρνασεὺς, στρα- τηγὸς τοῦ Καμβύσου Β' 197.

Κόμων, Μεσσήνιος Γ' 199. Δ' 502.

Κόνων, υἱὸς Τιμοθέου, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 630 κ. ἐ. Διά- δοχος τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 630.

Παρά τὴν Λέσβον Γ' 632. Ἐκλέγεται καὶ πάλιν στρατηγὸς Γ' 640 κ. ἑ. Παρά τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς Γ' 655 κ. ἑ. Ἐν περσικῇ ὑπηρεσίᾳ Δ' 286 κ. ἑ. Νικᾷ παρὰ τὴν Κνίδον Δ' 288. Ἀνακτίζει τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηναίων Δ' 290. Πρέσβυς ἐν Σάρδεσι Δ' 306, 309 κ. ἑ. Θάνατος Δ' 347. — Ἀξίωμα αὐτοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ Δ' 342, 346 κ. ἑ. καὶ Ἰσοκράτης Ε' 207. — Μνημεῖα τῆς παρὰ τὴν Κνίδον νίκης αὐτοῦ Ε' 249.

Κόραξ, ῥήτωρ ἐν Σικελίᾳ Γ' 302, 317.

Κόραξ, ὄρος ἐν Λοκρίδι Ε' 523.

Κόρη. Λατρεία αὐτῆς ἐν Ἀττικῇ Α' 448. Ἐν Σικελίᾳ Β' 4, Ἰδε Δημήτηρ.

Κόρινθος. Θέσις καὶ οἰκητορες αὐτῆς Α' 391 κ. ἑ. Ὁ Ἰάσων ἐν αὐτῇ Α' 118 κ. ἑ. Δωριεῖς ἐν αὐτῇ Α' 230 κ. ἑ. Βασιλεύεται Α' 392 κ. ἑ. Τέλος τῆς βασιλείας Α' 397. Ὑπὸ πρυτάνεις Α' 398 κ. ἑ. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Κέρκυραν Α' 659. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων Α' 299. Ἐν τῷ δευτέρῳ μεσσηνιακῷ πολέμῳ Α' 299. Πολεμεῖ πρὸς τὸ Ἄργος Α' 368. Ὑπὸ τυράννους Α' 405 κ. ἑ. Ἀφίσταται ἀπὸ τοῦ Δημοκράτου Α' 603. Συμμετέχει τῆς κτίσεως τοῦ Βυζαντίου Α' 654. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Σάμον Β' 212. Διαιτησία αὐτῆς μεταξὺ Θηβῶν καὶ Ἀθηναίων Α' 598, Β' 278. Ἐν ἔχθρᾳ

πρὸς τὴν Αἰγίναν Β' 358. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370, 375, 381, 389, 411, 434. καὶ Ἀθῆναι Β' 440, 541 κ. ἑ., 562. Γ' 6 κ. ἑ. Ὑποστηρίζει τὴν Ἐπίδαμνον Γ' 12 κ. ἑ. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Κέρκυραν Β' 13 κ. ἑ. Ὑποδαυλίζει τὴν ἐκρηξίν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 24 κ. ἑ. Κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον Γ' 165 κ. ἑ., 182, 207, 252, 347, 371 κ. ἑ., 388, 521, 582, 678. Ῥῆξις πρὸς τὴν Σπάρτην Δ' 200, 250. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ πολεμία τῆς Σπάρτης Δ' 275, 279, 293 κ. ἑ., 312, 354. Μετὰ τὴν ἀνταλκίδειον εἰρήνην Δ' 328 κ. ἑ. Δημοκρατικὴ κίνησις ἐν αὐτῇ Δ' 505. καὶ Θῆβαι Δ' 538, 577, 593. Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους Ε' 403, 484, 533, 542, 562. Καταλαμβάνεται ὑπὸ μακεδονικῆς φρουρᾶς Ε' 585. — Κορινθιακὸν συνέδριον καλούμενον ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' 562, 583 σημ. — Λατρεία τῆς Ἀφροδίτης ἐν αὐτῇ Α' 73. Νομίσματα αὐτῆς Α' 401, 490. Γ' 328. Τέχναι καὶ ἐφευρέσεις ἐν αὐτῇ Α' 391, 395. Β' 89, 103, 111, 113. Ποίησις ἐν αὐτῇ Β' 123. Γραφικὴ μεταδίδεται ἐκ Κορίνθου εἰς Ἀθήνας Β' 768. Μεταλλοτεχνία ἐν αὐτῇ Α' 649. Ἐμπόριον αὐτῆς Α' 393 κ. ἑ. — Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 398 κ. ἑ., 652, 669 κ. ἑ. Ε' 23.

Κόρινθα, ποιήτρια ἐκ Βοιωτίας
Δ' 403.

Κόρινθα. Ἴδε Κέρκυρα.

Κόροϊζος, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων
Β' 790.

Κόροϊζος, Ἡλείος, Ὀλυμπιονίκης
Α' 327.

Κορύξαντες, ἀγάλματα χαλκᾷ ἐν
Πρασιάς Α' 137.

Κορυφάσιον, ἀκρωτήριον ἐν Μεσ-
σηνίᾳ Γ' 185.

Κορώνεια, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Κυ-
ριεύεται ὑπὸ τῶν Φωκέων Ε'
89, 397.—Μάχαι πλησίον αὐ-
τῆς. Ἦττα τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ
τῶν Θηβαίων Β' 561, 610, 644.
Νίκη τοῦ Ἀγησιλάου Δ' 283.
Ε' 185.

Κορώνη, πόλις Μεσσηνίας Δ' 533.
Κόσμοι, ἀνωτάτη ἀρχὴ ἐν Κρήτῃ
Α' 242.

Κοσμοπολιτισμός Ε' 266 κ. ἐ.

Κότινφος, Φαρσάλιος Ε' 517, 520.

Κότυς, βασιλεὺς ἐν Θράκῃ Ε' 50,
125, 128, 239, 271.

Κοτινῶ, θεὰ ἐν Θράκῃ Γ' 112,
413. Λατρεία αὐτῆς ἐν Ἀττικῇ
Δ' 89.

Κούναξα, πόλις ἐν Βαβυλωνίᾳ.
Μάχη ἐγγὺς αὐτῶν Δ' 210.

Κουράλιος, ὄναξ Βοιωτίας Α' 147.

Κουρήτες, φύλον ἐν Ἀκαρνανίᾳ
Α' 66.

Κούριον, πόλις ἐν Κύπρῳ Β' 252.

Κραῖθις, ποταμὸς παρὰ τὴν Σύβα-
ριν Α' 673. Γ' 320.

Κρανᾶν, νῆσος ἐν τῷ λακωνικῷ
κόλπῳ Α' 52, 72.

Κράνειον, προάστειον τῆς Κορίν-
θου Ε' 181.

Κρανῶν, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Α'
387. Δ' 555. Ε' 47.

Κράτης, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιη-
τῆς Β' 762. Γ' 300.

Κρατῖνος, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιη-
τῆς Β' 647, 761 κ. ἐ., 766.

Γ' 55, 149, 300. Δ' 140.

Κρατύλος, φιλόσοφος Β' 590.

Κρέουσα, θυγάτηρ τοῦ Ἐρεχθεὺς
Α' 445.

Κρεοφόντης, Ἡρακλείδης Α' 222,
225.

Κρεῦσις, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Δ' 484.

Κρέων, Ἀθηναῖος ἄρχων Α' 459
σημ. 2.

Κρηνίδες, πόλις ἐν Θράκῃ Ε' 67.

Κρησίλας, Ἀθηναῖος γλύπτῃς Γ' 99.

Κρηῖτες. Ἐγκατοικήσεις αὐτῶν ἐν
Ἀττικῇ Α' 440. ἐν Ἑλλάδι Α'
89. ἐν Θήβαις Α' 124. ἐν

Θράκῃ Α' 174. ἐν Ἰταλίᾳ Α'
660. ἐν Λιβύῃ Α' 699. ἐν Λυ-
δία Α' 177. ἐν Λυκίᾳ Α' 111.

ἐν Μιλήτῳ Α' 623. ἐν Σικε-
λίᾳ Α' 679. Οἰκίζουσι τὰς Ἐρυ-
θρὰς Α' 179. Οἰκίζουσι τὴν

Κροῖσαν Α' 96, 154, 378. Β'
52. Μισθοφόροι Δ' 351.

Κρήτη. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς
Α' 93 κ. ἐ., 247 κ. ἐ. Οἰκήτο-
ρες Α' 94. Σχέσεις πρὸς τὴν

Λυκίαν καὶ Τρωάδα Α' 115.

Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 128. Δωριεῖς
ἐν αὐτῇ Α' 172, 176, 240 κ. ἐ.

Ἀρκάδες ἐν αὐτῇ Α' 236. Σά-
μιοι ἐν αὐτῇ Β' 213. Μετα-
στάσεις εἰς Μικρὰν Ἀσίαν Α'

176. Ἐπὶ Μίνωος Α' 95 κ. ἐ.

Ὁ Χαρμίδας ἐν αὐτῇ Α' 435.
Ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὸ Ἀρ-

- γος Β' 113. — Τὰ κατ' αὐτὴν Α' 240 κ. ἐ. 271 κ. ἐ. Λα-
τρεῖαι ἐν αὐτῇ Α' 76, 80, 94,
98, 250, 306. Μαντικὴ ἐν αὐτῇ
Β' 11. Κρητικὸς ἀλφάβητος Β'
64. Γυμναστικὴ ἐν αὐτῇ Α' 243.
Β' 39. Τέχνη ἐν αὐτῇ Β' 90, 97.
Κυκλώπεια τείχη ἐν αὐτῇ Α'
194. — Ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ
τὴν Σπάρτην Α' 247, 263,
279, 306.
- Κριθή*. Τὸ ἐξ αὐτῆς ἔξοδον ὡς
μέτρον τῆς τιμοκρατικῆς διαι-
ρέσεως τῶν Ἀθηναίων Α' 496.
- Κριθώτη*, πόλις παρὰ τὸν Ἑλλήσ-
ποντον Ε' 118, 156.
- Κριμαία*, Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν
αὐτῇ Α' 707.
- Κρίσα* (Κρίσσα), πόλις ἐν Φωκίᾳ
Β' 24. Κτίσις αὐτῆς Α' 96,
154, 378. Β' 52. καὶ Δελφοὶ
Α' 158, 379. Β' 24. Ἀποβάλ-
λει τὴν αὐτονομίαν Α' 158.
Ἰερὸς πόλεμος ἐναντίον αὐτῆς
Α' 381 κ. ἐ. 485, 517. Κατα-
στρέφεται Α' 382.
- Κρίταλλα*, πόλις ἐν Καππαδοκίᾳ
Β' 338.
- Κριτίας*, υἱὸς Καλλιόσχρον, Ἀθη-
ναῖος. Χαρακτήρ αὐτοῦ Γ' 682
κ. ἐ. Δεσμεύεται κατὰ τὴν δίκην
τῶν Ἑρμοκοπιδῶν Γ' 444.
Προτείνει τὴν ἀνάκλησιν τοῦ
Ἀλκιβιάδου Γ' 580. Φυγὰς ἐν
Θεσσαλίᾳ Γ' 685. Κάθοδος αὐ-
τοῦ Γ' 686. Τῶν τριάκοντα Γ'
689. Δ' 48 κ. ἐ. Ἐχθρὸς τοῦ
Ἀλκιβιάδου Δ' 27 κ. ἐ. Θάνα-
τος Δ' 51. — καὶ Σωκράτης Δ'
169, 178, 181. Ε' 182. καὶ Θη-
- ραμένης Δ' 32 κ. ἐ. Ὡς ῥήτωρ
Ε' 213.
- Κρίσιος*, γλύπτης ἐν Ἀθήναις Β'
797.
- Κρίων*, Ἀθηναῖος, μαθητὴς τοῦ
Σωκράτους Δ' 150. Ε' 182.
- Κροῖσος*, βασιλεὺς τῆς Λυδίας.
Διοικητὴς τῆς Μυσίας Β' 164.
Γίνεται βασιλεὺς Β' 165. Κυρι-
εὐεῖ τὰς παραθαλάσσιους ἑλ-
ληνίδας πόλεις Β' 167 κ. ἐ. Πο-
λεμεῖ πρὸς τὸν Κῦρον Β' 172
κ. ἐ. Σύμμαχος τοῦ Μιτιάδου
Β' 229. Λόγοι περὶ αὐτοῦ Β'
178 κ. ἐ. καὶ Σόλων Α' 520
κ. ἐ. Β' 180.
- Κρομμύων*, ἔρμημα ἐν Μεγαρίδι
Δ' 295.
- Κρόνος* παρὰ τοῖς Φοίνιξι Β'
52.
Σύμβολον τοῦ ἀρχαίου καὶ πα-
τρίου Β' 631.
- Κρότων*, πόλις ἐν Βρεττιῳ τῆς
Ἰταλίας. Κτίσις αὐτῆς Α' 673
κ. ἐ. Β' 53. Πολίτευμα Β' 133.
Πυθαγόρειοι ἐν αὐτῇ Β' 136.
Διάκειται ἐχθρικῶς καὶ πολεμεῖ
πρὸς τὴν Σύβαριν Α' 673 κ. ἐ.
Β' 688. Γ' 320 κ. ἐ. Ἱστορία
τῆς πόλεως Β' 320 κ. ἐ. Ἀποι-
κία αὐτῆς Α' 674. Γ' 320.
Νομίματα Γ' 328.
- Κρωβύλος*, τρόπος κομμώσεως
τῶν Ἀθηναίων Α' 617.
- Κρωμνος*, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ
Δ' 579.
- Κτησίας*, Κνίδιος ἱστοριογράφος
καὶ ἱατρὸς Α' 102. Β' 339.
Δ' 246. Ε' 225.
- Κτησικλῆς*, Ἀθηναῖος Δ' 463 σημ.

Κτήσιππος, υἱὸς Χαβρίου, Ἀθηναῖος Ε' 302.

Κτησιφῶν, Ἀθηναῖος Ε' 374.

Κυάνεαι, νῆσοι ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ Β' 570.

Κυανῆ, ποταμὸς παρὰ τὰς Συρακούσας Γ' 453.

Κύανος παρ' Ὀμήρῳ Α' 720.

Κυαξάρης, βασιλεὺς τῆς Μηδίας Β' 163, 272.

Κυξέλη, Λατρεία αὐτῆς ἐν Λυδία καὶ Φρυγία Α' 100. ἐπὶ τῆς Ἰδης Α' 103. ἐν Θεσσαλία καὶ Πελοποννήσῳ Α' 131. ἐν Σάρδεσιν Α' 354. Β' 149, 250, 354. Ἴδε Ῥέα.

Κύζος, πόλις ἐν Λιβύῃ Α' 695.

Κυδαθήναιον, συνοικία τῶν Ἀθηνῶν Α' 552.

Κυδίας, Ἀθηναῖος Ε' 119.

Κυδωνία, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 241, 248, 704. Β' 213, 276. Γ' 97.

Κύζικος, χερσονήσος καὶ πόλις παρὰ τὴν Προποντίδα. Μεταστάσεις τῶν Αἰολέων εἰς αὐτὴν Α' 174. Κτίσις τῆς πόλεως Α' 628, 634. Β' 55. Τυραννίς ἐν αὐτῇ Β' 225. Νίκη τοῦ Ἀλκιβιάδου πλησίον αὐτῆς Γ' 595.

Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν αὐτῇ Β' 55. Φυλαὶ καὶ ἐορτολόγιον αὐτῆς Α' 710. Ἐπισημονικὴ σχολή ἐν αὐτῇ Ε' 231.

Κύθηρα, νῆσος παρὰ τὴν Λακωνικήν. Ναυτικὸς σταθμὸς τῶν Φοινίκων Α' 52, 72, 249. Λωρεῖς ἐν αὐτῇ Α' 172. Λακεδαιμόνιος ἄρμοστής ἐν αὐτοῖς. Ἴδε Κυθηροδίκης. Καταλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ Νικίου Γ' 209.

Ἀποδίδονται εἰς τὴν Σπάρτην Γ' 253. Καταλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ Κόνωνος Δ' 290. Ἀθηναῖος ἄρμοστής ἐν αὐτοῖς Δ' 343.

Κυθηροδίκης, ὄνομα τοῦ Λακεδαιμόνιον ἄρμοστοῦ τῶν Κυθήρων Α' 287.

Κύθνος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β' 669.

Κυκλάδες Β' 239. Ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς Κρήτης Α' 96. Ἀποικίζονται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Α' 173, 176. Δωρικαὶ ἐν αὐταῖς νῆσοι Α' 178.

Κυκλικοὶ, ποιηταὶ ἐπικοὶ μετὰ τὸν Ὀμηρον Α' 563.

Κύκλωπες, ἐν Ἀργεῖ Α' 85, 133, 194. Κυκλώπεια τεῖχη Α' 167, 193 κ. ἑ., 200 κ. ἑ.

Κυλλήνη, παραθαλάσσιος πόλις ἐν Ἡλίδι Α' 314. Δ' 233.

Κύλων, Ἀργεῖος Δ' 264.

Κύλων, Ἀθηναῖος. Χρόνος αὐτοῦ Α' 471 σημ. Ἀλόπειρα τυραννίδος Α' 470 κ. ἑ. Ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ Θεογένους Α' 426. — Κυλώνειον ἄγος Α' 472, 476, 529, 581, 593.

Κύλων, Κροτωνιάτης Β' 136.

Κύμη, πόλις ἐν Αἰολίδι. Κτίσις αὐτῆς Α' 174. Αἰολεῖς ἐν αὐτῇ Α' 622. Κτίζει τὴν Φώκαιαν Α' 342. Φιλικαὶ σχέσεις μετὰ τῆς Φωκαίας Α' 688. μετὰ τῶν Φρυγῶν Β' 144. Τυραννίς ἐν αὐτῇ Β' 225. Κατὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν Ἰώνων Β' 254. Πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Τισσαφέρνητος Δ' 221. Παρὰ τῷ Ἐφόρῳ Ε' 225.

Κύμη, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ Α' 648, 664.
Κύμη, πόλις ἐν Καμπανίᾳ τῆς Ἰταλίας. Κτίσις αὐτῆς Α' 664.
Ἀξίωμα Α' 664. Πολίτευμα Β' 133. Ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος ἐναντίον τῶν Τυρρηγῶν Γ' 288.
Κυνάγειρος, ἀδελφὸς Αἰσχύλου, Ἀθηναῖος Β' 305.
Κυνικοί. Σχολή αὐτῶν Ε' 181, 182, 265.
Κυνόσαυρες, γυμνάσιον παρὰ τὰς Ἀθήνας Β' 310, 796. Ε' 181.
Κυνὸς κεφαλαί, λόφοι παρὰ τὰς Θήβας Δ' 437.
Κυνόσουρα, ἀκρωτήριο παρὰ τὸν Μαραθῶνα Β' 301. ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σαλαμῖνος Β' 398 σημ.
Κυνόσουρα, χωρίον ἐν Λακωνικῇ Α' 252.
Κυνὸς σῆμα, ἀκρωτήριο τῆς Χερσονήσου. Μάχαι πλησίον αὐτοῦ Γ' 593 σημ. 1.
Κυνουρία, χώρα ἐν Ἀργολίδι Α' 137, 359, 575. Γ' 210.
Κυνουριεῖς, φύλον ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 513.
Κυνουριεῖς, φύλον ἐν Λακωνικῇ Ε' 561.
Κυπρόθεμης, τύραννος τῆς Σάμου Ε' 142.
Κύπρος. Ἐπικοινωνία αὐτῆς μετὰ τῆς Φοινίκης Α' 49. Φοινικαὶ ἐγκατοικήσεις ἐν αὐτῇ Α' 72. Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 128. Ἀρκάδες ἐν αὐτῇ Α' 236. Ὁ Σόλων ἐν αὐτῇ Α' 521. Ὑπὸ τοὺς Ἀσσυρίους Α' 680 κ. ἐ. Β' 194 κ. §. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν

Αἰγυπτίων Β' 195. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Περσῶν Β' 247, 251 κ. ἐ. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 340, 394, 489. Ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῶν Περσῶν Β' 451. καὶ Ἀθηναί Β' 557 κ. ἐ., 568. Ἐπὶ τοῦ Εὐαγόρου Γ' 630 κ. ἐ. Ἴδε *Εὐαγόρας*. Ἀνακτᾶται ὑπὸ τῶν Περσῶν Δ' 327. — Ἐμπόριον τῶν Ἰώνων μετ' αὐτῆς Α' 209. Διᾶλεκτος Α' 236. Διᾶλεκτος αἰολικὴ Α' 32. Λατρεία Α' 81. Β' 195. Χαλκὸς ἐν αὐτῇ Α' 649. Β' 703. Μαντικὴ Β' 11. Νομίσματα Δ' 335.
Κύρσι, στρατιῶται τοῦ Κύρου Δ' 216 κ. ἐ., 283.
Κυρηναϊκή, σχολὴ φιλοσοφικὴ Ε' 178 κ. ἐ., 265.
Κυρήνη, πόλις ἐν Λιβύῃ. Κτίσις αὐτῆς Α' 697. Β' 55, 70. Ἀντενορίζαι ἐν αὐτῇ Α' 706. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Αἴγυπτον Α' 699 κ. ἐ. Β' 193. Ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Πέρσας Β' 217. Αἰγεῖται ἐν αὐτῇ Γ' 264. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Καρχηδόνιους Γ' 276. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 484. — Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν αὐτῇ Β' 55. Σίλφιον Α' 698. Β' 703.
Κύρος, νῆσος ἐν τῷ τυρρηνικῷ πελάγει Α' 704. Β' 188. Ἀξίωμα αὐτῆς Α' 687. Γ' 286. Καρχηδόνιοι ἐν αὐτῇ Γ' 277.
Κύρος, υἱὸς Καμβύσου, βασιλεὺς τῆς Περσίας Β' 172. Πολεμεῖ πρὸς τὸν Κροῖσον Β' 172 κ. ἐ. Κυριεύει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν Β' 180 κ. ἐ. Θάνατος Β' 192.

Κῦρος, υἱὸς Δαρείου, Πέρσης.
Κάρανος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Γ' 614 κ. ἐ. Παρασκευαὶ αὐτοῦ Δ' 204 κ. ἐ. Στρατεία ἐναντίον τοῦ Ἀρταξέρξου Δ' 208 κ. ἐ. Θάνατος ἐν τῇ παρὰ τὰ Κούναξα μάχῃ Δ' 212. — καὶ Ἀλκιβιάδης Δ' 27 κ. ἐ. καὶ Ἀριστιππος ὁ Λαρισαῖος Δ' 542. καὶ Λύσανδρος Γ' 622 κ. ἐ. καὶ Τισσαφέρνης Δ' 203 κ. ἐ. καὶ Ξενοφῶν Ε' 183.

Κυτίνιον, πόλις ἐν τῇ Λωρίδι Α' 151. Ε' 524, 538.

Κυπρελίдай, ἐν Ἀμβρακίᾳ Α' 417. Ἐν Ἀττικῇ Α' 525. Ἐν Θράκῃ Α' 534 κ. ἐ. Β' 229. Ἐν Κορίνθῳ Α' 405 κ. ἐ. Β' 70.

Κύπελος, υἱὸς Ἡετίωνος, τύραννος τῆς Κορίνθου Α' 406. Λάραξ αὐτοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 406. Β' 108.

Κύρελος, υἱὸς Περιάνδρου, Κορίνθιος Α' 414.

Κῶης, τύραννος τῆς Λέσβου Β' 235.

Κωλαῖος, Σάμιος ναύκληρος Β' 56, 107, 199.

Κωλακρέται, ταμειαὶ ἀρχὴ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις Α' 461.

Κωμφοδία, παρ' Ἀθηναίοις. Ἀρχαὶ αὐτῆς Β' 758 κ. ἐ. Πολιτικὴ σημασία Γ' 192 κ. ἐ. Ἐπικρίνει τὰ ἔργα τῆς λογοτεχνίας Δ' 140 κ. ἐ. Νόμοι ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς Γ' 55, 193, 447 κ. ἐ. Κατάλυσις τοῦ χοροῦ Δ' 139. Νέα ἀττικὴ Ε' 237 κ. ἐ. Σικελικὴ Γ' 300 κ. ἐ. Ἰδε Ἀριστοφάνης, Ἐπίχαρμος, Εὐπολις,

Ἐριππος, Κράτης, Κρατῖνος, Σώφρων.

Κωπαῖς, λίμνη ἐν Βοιωτίᾳ Α' 121, 148, 441.

Κῶς, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ἀποικίζεται ὑπὸ τῆς Ἐπιδάουρου Α' 176. Ὁ Σκύθης ἐν αὐτῇ Β' 259. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 669. Ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ἀλικαρνασοῦ Β' 708. Ὀχυροῦται ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 589. καὶ Μαύσσωλλος Ε' 136, 328. Ὑποστηρίζει τοὺς Βυζαντίους Ε' 493.

Λάεδα, Κορινθία, μήτηρ Κυψέλου Α' 404.

Λαεδακίδαι, γένος βασιλικὸν ἐν Θήβαις Α' 125, 148.

Λάεδακος, βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Α' 125.

Λάεδαλον, χωρίον παρὰ τὰς Συρακούσας Γ' 461, 471.

Λάεζρανδα, πόλις ἐν Καρίᾳ Α' 348. Β' 253.

Λαεύνητος, βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος Β' 163, 175.

Λάδη, νῆσος παρὰ τὴν Μίλητον Β' 257 κ. ἐ. Ἡνώθη μετὰ τῆς ξηρᾶς Β' 260.

Λάδων, ποταμὸς ἐν Ἀρχαδίᾳ Δ' 518.

Λαῖος, βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Α' 124.

Λαισποδίας, Ἀθηναῖος Γ' 570.

Λακεδαιμόνιος, υἱὸς Κίμωνος, Ἀθηναῖος Β' 507. Γ' 16, 53.

Λακεδαίμων. Ἰδε Λακωνικὴ, Σπάρτη.

Λακίνιον, ἀκρωτήριον ἐν Βρεττίῳ θ' β)

- τῆς Ἰταλίας Α' 676. Β' 61.
 Ἰδε "Ἡρα.
 Λάκμων, ὄρος ἐν τῇ βορείῳ Ἑλλάδι Ε' 8.
 Λακρατίδας, Ἀθηναῖος Γ' 90.
 Λάκων, Πλαταιεὺς Γ' 162.
 Λακωνικὴ, χώρα ἐν Πελοποννήσῳ.
 Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 226, 248 κ. ἑ. Οἰκήτορες Β' 346 κ. ἑ. Ἀέλεγεσ ἐν αὐτῇ Α' 66, 249. Ἡρακλεῖδαι ἐν αὐτῇ Α' 222, 239. Λωριεῖς ἐν αὐτῇ Α' 226 κ. ἑ. Ἀρχαιοτάτη ἱστορία Α' 249 κ. ἑ. Ἀποικίζει τὴν Κρήτην Α' 240. Ἰδε Σπάρτη.
 Λάμαχος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 126, 251. Στρατηγεῖ κατὰ τὴν σικελικὴν ἐκστρατείαν Γ' 421, 428, 433, 440, 459 κ. ἑ. Θάνατος Γ' 463.
 Λάμψ, Μεγαρεὺς Α' 670 σημ.
 Λαμπαδηδρομία, ἐν τῷ Κεραιικῷ ἐν Ἀθήναις Α' 557. Β' 820.
 Λάμπων, Ἀθηναῖος Β' 511, 689. Ε' 238.
 Λάμψακος, πόλις παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον. Φοίνικες ἐν αὐτῇ Α' 627. Καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Μιλησίων Α' 635, 653, 688. Τύραννοι ἐν αὐτῇ Β' 225. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Δολόγους Β' 229. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 253. Περιπίπτει εἰς τὸν Θεμιστοκλέα Β' 493. Ὑπόφορος τῶν Ἀθηναίων Β' 668. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 590. Οἱ Ἀθηναῖοι ναυλοχοῦσι παρ' αὐτῇ Γ' 599, 653 κ. ἑ. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου Γ' 653. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Χάρητος Ε' 140. — Φιλολογία ἐν αὐτῇ Ε' 226.
 Λαοδάμας, τύραννος τῆς Φωκαίας Β' 225.
 Λᾶος, πόλις ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ Β' 688.
 Λαπίθαι, Α' 392, 407. Β' 830.
 Λάρισα, Διάδοσις τοῦ ὀνόματος Α' 91.
 Λάρισα, ἀκρόπολις ἐν Ἀργολίδι Α' 132, 227.
 Λάρισα, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ. Ἀκρόπολις τῶν Ἀχαιῶν Α' 129. Ἀλειάδαι ἐν αὐτῇ Β' 335. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Μακεδόνων Δ' 555 Ε' 47. Ἀπελευθεροῦται ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου Δ' 556.
 Λάρισος, ποταμὸς ἐν Ἀχαΐᾳ Α' 335. Δ' 230.
 Λᾶς, πόλις ἐν τῇ Λακωνικῇ Α' 255.
 Λασθένης, Ὀλύνθιος Ε' 365.
 Λασίων, πόλις ἐν Ἡλίδι Δ' 233, 578.
 Λᾶσος, Ἑρμιονεὺς ποιητῆς Α' 566. Β' 353, 580, 738, 766.
 Λάτμος, ὄρος ἐν Καρίᾳ Β' 253.
 Λαύριον, ὄρος ἐν Ἀττικῇ. Μεταλλεῖα αὐτοῦ Β' 321, 673. Ε' 423.
 Λαφάνης, Ἀρκὰς Α' 386.
 Λάχης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 117 κ. ἑ. Διαπράττει σπονδὰς μετὰ τῆς Σπάρτης Γ' 242. Ἐν Σικελίᾳ Γ' 334 κ. ἑ. Ὑπέρμαχος τῆς εἰρήνης Γ' 374. Ἐν Ἀργεῖ Γ' 376. Πίπτει παρὰ τὴν Μαντίνειαν Γ' 379.
 Λεαγρος, Ἀθηναῖος Β' 500.
 Λέβεδος, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ Α' 346.

Λειτουργίαι ἐν Ἀθήναις Β' 665
κ. ε., 759. Ἴδε Συμμορίαι,
Τριηραρχία, Χορηγία.

Λειψύδριον, ὄχυρόν χωρίον ἐν Ἀτ-
τικῇ Α' 572.

Λέλεγες, καθολικὸν ὄνομα τῶν ἐν
Ἀνατολῇ Ἑλλήνων Α' 66. καὶ
Κᾶρες Α' 66 κ. ε. Ἀνάκρισις
αὐτῶν μετ' Αἰολέων Α' 127.
Ἐγκατοικήσεις ἐν Ἑλλάδι Α'
88, 171. Μετανάστασις εἰς
Ἰωνίαν Α' 171. Ἐν Ἀττικῇ Α'
440. Ἐν Ἰταλίᾳ Α' 662. Ἐν
Λακωνικῇ Α' 135, 249, 274,
287. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 177,
181.

Λελέγια, ἐρύματα καὶ τάφοι ἐν
Καρίᾳ Α' 66.

Λέλεξ, Μεγαρεὺς ἦρως Α' 66.

Λεοντιάδης, Θηβαῖος Δ' 381 κ. ε.,
414, 420.

Λεοντίνοι, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτί-
σις αὐτῆς Α' 670. Ὑποτάσ-
σονται ὑπὸ τῆς Γέλας Γ' 262.
καὶ Ἀθῆναι Γ' 332 κ. ε. Ὑπο-
τάσσονται ὑπὸ τῶν Συρακου-
σίων Γ' 340. — Νομίσματα αὐ-
τῶν Γ' 293.

Λεοντίς, φυλὴ ἐν Ἀττικῇ Β' 303.

Λεπέντυμος, ὄρος ἐν Λέσβῳ Β' 723.

Λέπρεον, πόλις ἐν Τριφυλίᾳ. Μι-
νύαι ἐν αὐτῇ Α' 235. καὶ Σπάρ-
τη Α' 299, 333. Ἐν τοῖς περ-
σικοῖς πολέμοις Β' 411. καὶ
Ἥλις Γ' 349. Δ' 228 κ. ε., 233.
Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Σπάρτης
Δ' 537. Κατέχεται ὑπὸ τῶν
Ἀρκάδων Δ' 578.

Λεπίνης, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε'
301 κ. ε.

Λέρος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β'
255, 669.

Λέρος, νῆσος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σα-
λαμῖνος Β' 398 σημ.

Λέσβος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Μετα-
νάστασις τῶν Αἰολέων εἰς αὐ-
τὴν Α' 174. Κυριεῖται ὑπὸ
τῶν Ἀχαιῶν Α' 184. Τύραν-
νοι ἐν αὐτῇ Α' 543. Ὑπο-
τάσσεται ὑπὸ τοῦ Κύρου Β'
190. Ἐκνικᾶται ὑπὸ τοῦ Πο-
λυκράτους Β' 202. Ἐπὶ Λα-
ρείου Β' 235. Κατὰ τὴν ἀπο-
στασίαν τῶν Ἰώνων Β' 256
κ. ε. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν
Περσῶν Β' 261. Κοινωνεῖ τῆς
ἐλληνικῆς ὁμαχίας Β' 437.
Κοινωνεῖ τῆς ἀθηναϊκῆς συμ-
μαχίας Β' 653, 658. Γ' 50.
Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ
Γ' 159 κ. ε. καὶ Ἀθῆναι Γ'
519, 666. Δ' 319. — Διάλεκτος
αὐτῆς Α' 33 σημ. Λατρεία τοῦ
Μελκάρθ ἐν αὐτῇ Α' 74. Χρο-
νολογικαὶ μελέται ἐν αὐτῇ Α'
213. Μουσικὴ Α' 304. Δ' 129.
Ποίησις Β' 124. Ἀστρονομία
Β' 723. Μαντεῖα Β' 21. Ἴδε
Μήθymνα, Μυτιλήνη.

Λέσχη ἐν Δελφοῖς Β' 74, 130.
Β' 771. ἐν Σπάρτῃ Α' 283.

Λέσχης, Λέσβιος ἐπικὸς ποιητῆς
Β' 727.

Λετρίνοι, πόλις ἐν τῇ Πισιάτιδι
Α' 334. Δ' 233.

Λευκάς, νῆσος ἐν τῷ Ἰονίῳ πε-
λάγει Α' 656. Γ' 9. Κορινθια-
κὴ ἀποικία ἐν αὐτῇ Α' 403,
411. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέ-
μοις Β' 411. Ληοῦται ὑπὸ

Δημοσθένους Γ' 177. Ἐν τῷ
χορινθιακῷ πολέμῳ ἀντίπαλος
τῆς Σπάρτης Δ' 275. καὶ Φί-
λιππος Ε' 475. Συμμαχεῖ μετὰ
τῶν Ἀθηναίων Ε' 484, 533.
Λευκὴ Ἀκτὴ, πόλις παρὰ τὸν
Ἑλλήσποντον Β' 340.
Λεύκιππος, φιλόσοφος Β' 588.
Λευκοθέα, θεὰ τῶν Ἀργοναυτῶν
Α' 117.
Λεῦκτρα, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Μάχη
παρ' αὐτῇ Δ' 485 κ. ἑ.
Λεύκων, βασιλεὺς παρὰ τὸν Βόσ-
πορον Ε' 160.
Λέχαιον, ἐπίνειον τῆς Κορίνθου
Α' 394. Δ' 294 κ. ἑ., 311,
355, 538.
Λεωξότης, υἱὸς Ἀλκμαίωνος, Ἀ-
θηναῖος Β' 486.
Λεωξότης, Λακεδαιμόνιος Α' 262.
Λεωγόρας, Ἀθηναῖος, συστασιώ-
της τοῦ Κλεισθένης Α' 572.
Λεωγόρας, Ἀθηναῖος, πατὴρ Ἀν-
δοκίδου Γ' 434, 444.
Λεωδάμας, Ἀθηναῖος θήτωρ ἐξ
Ἀχαρνῶν Ε' 100, 121.
Λεωκίδης, υἱὸς Φεῖδωνος, βασι-
λεὺς τοῦ Ἀργεῖος Α' 368, 386.
Λεωκράτης, Ἀθηναῖος στρατηγός
Β' 418, 549, 632.
Λέων, Ἀθηναῖος Δ' 567.
Λέων, Ἀθηναῖος στρατηγός Γ'
561, 571, 630.
Λέων, Βυζάντιος Ε' 491.
Λέων, Σαλαμῖνιος Δ' 30.
Λέων, χωρίον παρὰ τὰς Συρα-
κούσας Γ' 461.
Λεωνίδας, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης,
ἐν Θερμοπύλαις Β' 37, 376 κ. ἑ.
Λεωνίδης, φρονεὺς τυράννου Κλε-

άρχου Ε' 271.
Λεωνίδης, Ἀλικαρνασεὺς Β' 712
σημ.
Λεωσθένης, Ἀθηναῖος στρατηγός
Ε' 124.
Λεωτυχίδης, βασιλεὺς τῆς Σπάρ-
της Β' 281, 434, 450, 501, 538.
Λεωτυχίδης, υἱὸς Ἀγιδος Β', βα-
σιλεὺς τῆς Σπάρτης Δ' 236.
Λεωχάρης, Ἀθηναῖος γλύπτης
Ε' 254 κ. ἑ.
Λήδα, ἐν Λακωνίᾳ Α' 249.
Λήκυνθοι, ἀθηναϊκαὶ Ε' 262.
Λήκυνθος, δρεῖνὸν φρούριον ἐν τῇ
χερσονήσῳ Σιθωνίᾳ Γ' 234.
Ληλάντιον πεδῖον, μεταξὺ Χαλκίδος
καὶ Ἐρετρίας ἐν Εὐβοίᾳ Α'
357, 400, 652, 658.
Λήμνος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ὁ
Ἰάσων ἐν αὐτῇ Α' 119. Κυρι-
εῖται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 235.
Κυριεῖται ὑπὸ τοῦ Μιλτιάδου
Β' 298. Ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τῆς
Σαλαμῖνος Β' 394. Κοινωνεῖ
τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμμαχίας
Β' 661. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι
ἐν αὐτῇ Β' 684 κ. ἑ. Ὑπὸ τὴν
ἐπικυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων
Δ' 308, 314, 326. Ε' 323. Δηοῦ-
ται κατὰ τὸν συμμαχικὸν πό-
λεμον Ε' 139.
Λήναια. Ἴδε Λιονύσια.
Ληταῖοι, θρακικὸν φύλον Ε' 66.
Λητὼ, μήτηρ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ
τῆς Ἀρτέμιδος Α' 112.
Λιένη, χώρα τῆς Ἀφροκῆς. Ἐν
ἐχθρᾷ πρὸς τὴν Αἴγυπτον Α'
59. Σχέσεις αὐτῆς πρὸς τοὺς
Ἕλληνας Α' 59, 641. Σχέσεις
πρὸς τοὺς Κῆρας καὶ Ἴωνας

- Α' 643. Ἀνάκρασιν λαῶν ἐν αὐτῇ Α' 695. Ἐπίδρους αὐτῆς ἐπὶ τὴν Δωδώνην Β' 71. Ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῆς Σικυῶνος Α' 375. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 644 κ. ἐ. 695 κ. ἐ. Λατρεία θεῶν ἐν αὐτῇ Α' 643. — Λίβυες ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρξου Α' 338.
- Αἰζὺς, Λακεδαιμόνιος, ἑτερομήτριος ἀδελφὸς τοῦ Λυσάνδρου Γ' 617. Δ' 56.
- Αἰζῶν, Ἡλεῖος ἀρχιτέκτων Β' 830.
- Αἶγυες, ἔθνος ἐν Γαλιαίᾳ Α' 691.
- Αἶδα, ὄρεινόν φρούριον ἐν Καρία Β' 191.
- Αἶθος. Ἴδε Μάρμαρον.
- Αιλύξαιον, ἀκρωτήριον τῆς Σικελίας Α' 683. Γ' 277.
- Αιμηρὰ, ἐπώνυμον Ἐπιδάουρου Γ' 510.
- Αἶμαι, χωρίον ἐν Λακωνικῇ Α' 252.
- Αἰνδοί, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 679.
- Αἰνδος, πόλις ἐν Ρόδῳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 176, 679. Ὑπόφορος τῶν Ἀθηναίων Β' 668.
- Αἰπαρᾶι, νῆσοι παρὰ τὴν Σικελίαν. Ἕλληνες ἐν αὐταῖς Α' 686. Καρχηδόνιοι ἐν αὐταῖς Γ' 277. Προςβάλλονται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 334.
- Αἶτρα, νομισματικὴ μονὰς ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι Γ' 328.
- Αἶγας, υἱὸς Ἀρκεσίλαου, Λακεδαιμόνιος Γ' 547. Δ' 198.
- Αορισταί, ταμειακὴ ἀρχὴ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις Β' 679.
- Αορογράφοι, ἀρχαιότατοι ἱστοριογράφοι Α' 213. Β' 707, 714. —
- Συντάσσεται δικανικῶν λόγων ἐν Ἀθήναις Β' 732. Ε' 151, 298.
- Λοιμὸς, ἐν Ἀττικῇ ἀρχομένου τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 84 κ. ἐ., 173.
- Λοκροὶ, φύλον ἑλληνικόν. Συγγενεῖς πρὸς τοὺς Λέλεγας Α' 66, 157, 164.
- Λοκροὶ Ἐπιζεφύριοι, πόλις ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 674. Πολίτευμα Β' 133 κ. ἐ. Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Ῥηγίνους Γ' 289, 332 κ. ἐ. καὶ Ἀθηναί Γ' 440. — Ἀποικίαι αὐτῶν Α' 320.
- Λοκροὶ Ὀζόλαι, παρὰ τὸν κορινθιακὸν κόλπον. Αἰολεῖς ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν Α' 127. Κτίζουσι τοὺς Ἐπιζεφυρίους Λοκρούς Α' 674. Λαμβάνουσι τὴν Ναύπακτον Β' 552 σημ. Δ' 11. καὶ Θῆβαι Δ' 498. Ε' 513 κ. ἐ.
- Λοκροὶ Ὀπούντιοι, παρὰ τὸν εὐβοϊκὸν κόλπον Γ' 266. Παρέχουσι γῆν καὶ ὕδωρ εἰς τοὺς Πέρσας Α' 372. Συμμαχοῦσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων Β' 549. Ταπεινοῦνται ὑπὸ τοῦ Τολμίδου Β' 552. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 44, 78, 521. Ἀνταγωνίζονται πρὸς τοὺς Φωκεῖς Δ' 266. Κατὰ τὸν κορινθιακὸν πόλεμον Δ' 275. Κατὰ τὸν ἱερὸν πόλεμον ἀντίπαλοι τῆς Φωκίδος Ε' 84. Κοινωνοῦσι τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας Ε' 404.
- Λοκρός, Πάριος γλύπτης Β' 840.
- Λοῦδ, γενάρχης τῶν Λυδῶν Α' 101.
- Λουδίας, ποταμὸς ἐν Μακεδονίᾳ Α' 16, 17.

- Λουπίαι (Λυκία) πόλις ἐν Καλαβρίᾳ Α' 660.
- Λόχος ἱερὸς, ἐν Θήβαις Δ' 433 κ. ἐ. Ε' 544 κ. ἐ.
- Λύγδαμις, δυνάστης ἐν Ἀλικαρνασῶ Β' 710.
- Λύγδαμις, τύραννος τῆς Νάξου Α' 542, 546, 574. Β' 200, 201 σημ., 241.
- Λύγδαμις, ἡγέτης τῶν Κιμμερίων Β' 156.
- Λυγκησταί, φῶλον ἐν Μακεδονίᾳ Γ' 220, 225, 244. Ε' 16, 23 κ. ἐ., 45.
- Λυδία, χώρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Οἰκήτορες αὐτῆς Α' 101, Β' 145. Πατρίς τῶν Πελοπιδῶν Α' 129, 201. Μετανάστασις τῶν Τυρρηνῶν ἐξ αὐτῆς Α' 343. Ἀρχαιοτάτη ἱστορία Β' 145 κ. ἐ. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων Α' 102. Β' 146. Ὑπὸ τοὺς Μερμνάδας Β' 147 κ. ἐ. Πολεμεῖ τοὺς Ἴωνας Β' 153 κ. ἐ. Κιμμέριοι ἐν αὐτῇ Β' 155 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Μήδους Β' 161 κ. ἐ. Ὑπὸ τοὺς Πέρσας Β' 178 κ. ἐ. Κατὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν Ἰώνων Β' 250 κ. ἐ. — Ἐφεύρεσις τοῦ νομίσματος ἐν αὐτῇ Α' 354. Χρυσὸς ὡς βάσις τῆς νομισματοκοπίας Α' 365. Τάφοι Α' 201. — καὶ Δελφοὶ Β' 129, Ἴδε Κροῖσος.
- Λυδοὶ, προχωροῦσι πρὸς τὰς παραλίαις τῆς Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 177 κ. ἐ. Ἐν Σμύρνῃ Α' 342. Δοῦλοι ἐν Ἑλλάδι Α' 190. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρξου Β' 338.
- Λυκαεῖτις, ὄρος ἐν Ἀθήναις Β' 723.
- Λύκαιον, ὄρος ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 69, 237, 293, 312, 325. Δ' 509, 520.
- Λυκάρετος, Σάμιος Β' 235.
- Λυκάων, Ἀρκὰς ἥρως Ε' 19.
- Λύκειον, γυμνάσιον ἐν Ἀθήναις Α' 561. Β' 796. Ε' 588.
- Λυκία, χώρα τῆς Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Σόλυμοι ἐν αὐτῇ Α' 55. Λέλεγες ἐν αὐτῇ Α' 68. Ἀρχαιοτάτη ἱστορία Α' 111 κ. ἐ. Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 128. Σχέσεις πρὸς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Τρωάδα Α' 114. Σχέσεις πρὸς τὴν Λακωνικὴν Α' 249. Πατρίς τοῦ Περσέως Α' 133. Δάρδανοι ἐν αὐτῇ Α' 343. Ῥόδιοι ἐν αὐτῇ Α' 679. Ἐν ἀνταγωνισμῶ πρὸς τοὺς Πέρσας Β' 191 κ. ἐ., 247. Κοινωνεῖ τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμμαχίας Β' 498, 671. — Γλῶσσα Α' 112. Τέχνη καὶ θρησκεία Α' 113 κ. ἐ., 199. Λατρεία τῶν Διοσκούρων Α' 249. Μαντικὴ Β' 11, 14 κ. ἐ. Ἐπίδρασις ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα Α' 199. Β' 101, 113.
- Λυκία. Ἴδε Λουπίαι.
- Λυκίδης, Ἀθηναῖος Β' 409.
- Λύκοι, ἔθνος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Προέλευσις αὐτῶν Α' 43. Ἀποικοὶ Α' 89, 179, 660. ἐν Ἀττικῇ Α' 89, 440. καὶ Ἴωνες Α' 187. Τειχοδόμοι ἐν Ἀργεῖ Α' 199.
- Λύκιος (Ἀπόλλων) Α' 112.
- Λύκιος, γλύπτης, ποιήσας τὸν ἀνδριάντα Ἀδτολύκου Δ' 23 σημ.
- Λυκίσκος, Ἀθηναῖος Γ' 645.
- Λυκόα, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 519.

Λυκομήδης, Ἀθηναῖος Β' 382.
Λυκομήδης, Μαντινεὺς Δ' 559, 570, 577. Ε' 122.
Λυκομίδαι, γένος ἀθηναϊκὸν Β' 290.
Λυκόσουρα, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 198, 237. Δ' 520.
Λυκόφρων, υἱὸς Περιάνδρου, Κορίνθιος Α' 414 κ. ἐ.
Λυκόφρων, Θεσσαλὸς Ε' 77.
Λυκόφρων, τύραννος τῶν Φερῶν Δ' 241, 276, 542 κ. ἐ., 544, σημ. 1.
Λυκόφρων, υἱὸς Ἰάσονος τοῦ Φεραίου Δ' 544 σημ. 1.
Λυκοῦργος, υἱὸς Ἀριστολαΐδου, Ἀθηναῖος Α' 525, 529, 538.
Λυκοῦργος, Ἀθηναῖος, πάππος τοῦ ῥήτορος Δ' 30.
Λυκοῦργος, υἱὸς Λυκόφρονος, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε' 435 κ. ἐ., 507, 550, 588 κ. ἐ.
Λυκοῦργος, νομοθέτης ἐν Σπάρτῃ. Τὰ κατὰ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ Α' 261 κ. ἐ., 324. Χρόνος αὐτοῦ Α' 289. Νόμοι Α' 263 κ. ἐ. καὶ Θαλήτας Α' 307. καὶ Ὀλυμπία Α' 326 κ. ἐ.
Λύκος, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 242, 247.
Λύκων, Ἀθηναῖος Γ' 507.
Λύκων, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Δ' 177.
Λυκόπης (Λυκόπας), Λακεδαιμόνιος Β' 212.
Λύρα, ἐπτάχορδος Β' 125.
Λυρικὴ ποίησις, ἀρχαιοτάτη Β' 119, 123 κ. ἐ. Ἐν τοῖς χρόνοις τῶν τυράννων Α' 566. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 735 κ. ἐ. Ἴδε *Διθύραμβος*, *Ἑλεγεία*.

Λυρνησὸς, πόλις ἐν Τρωάδι Α' 184.
Λυσαγόρας, Πάριος Β' 315.
Λύσανδρος, υἱὸς Ἀριστοκρίτου, Λακεδαιμόνιος στρατηγός. Γένος καὶ χαρακτὴρ Γ' 616 κ. ἐ., Δ' 269 κ. ἐ. Πολιτεία αὐτοῦ Γ' 617 κ. ἐ. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Γ' 623, 627. Ναύαρχος Γ' 620 κ. ἐ., 650 κ. ἐ. Νικᾷ παρὰ τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς Γ' 656 κ. ἐ. Μετὰ τὴν παρὰ τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς μάχην Γ' 666 κ. ἐ., 672 κ. ἐ., 675 κ. ἐ. Ἐν Ἀθῆναις Γ' 687. Ἀξίωμα ἐν τῇ πολιτείᾳ μετὰ τὴν εἰρήνην Δ' 7 κ. ἐ., 55 κ. ἐ., 186 κ. ἐ. Στρατηγεῖ ἐναντίον τῶν Θηβῶν Δ' 270. Θάνατος Δ' 270. καὶ Ἀγησίλαος Δ' 237 κ. ἐ., 251 κ. ἐ. καὶ Ἀλκιβιάδης Δ' 27. καὶ Κῦρος Γ' 623 κ. ἐ.
Λυσανίας, Ἐρετριεὺς Α' 387.
Λυσέας, Μνημεῖον αὐτοῦ ἐν Ἀθῆναις Β' 770.
Λυσίας, Ἀθηναῖος στρατηγός Γ' 646.
Λυσίας, υἱὸς Κεφάλου, Ἀθηναῖος ῥήτωρ. Χρόνος γεννήσεως Β' 704 σημ. Βίος καὶ χαρακτὴρ Ε' 213 κ. ἐ. Ἐν Θουρίοις Β' 690. Ὑποστηρίζει τὸν Θρασύβουλον Δ' 54. Λόγοι αὐτοῦ Δήμου καταλύσεως ἀπολογία Δ' 172 κ. ἐ. Κατὰ Ἐρατοσθένους Δ' 170 κ. ἐ. Κατὰ Φορμισίου Δ' 66. Ὀλυμπιακὸς Δ' 348 κ. ἐ. Ὑπὲρ Ἀριστοφάνους χρημάτων Δ' 340. Ὑπὲρ Μαντιθέου Δ' 344 κ. ἐ.—καὶ ἡ πολιτεία Ε' 266.
Λυσίδη. Ἴδε *Μέλισσα*.

Λυσικλῆς. Ἀθηναῖος δημαγωγὸς
Γ' 119.

Λυσικλῆς. Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Ε' 593.

Λυσιμάχη, ἱέρεια Ἀθηνᾶς Ε' 257.

Λύσις, Ταραντῖνος Πυθαγόρειος
Δ' 409, 417.

Λυσίστρατος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Γ' 392.

Λυσίστρατος, Ὀλύνθιος Γ' 233.

Λωτοφάγοι Α' 345.

Μαγνησία, πόλις ἐν Λυδία Α' 348.

Μαγνησία, πόλις ἐν Καρία Β' 157,
184, 213. Β' 493.

Μαγνησία, χερσόνησος ἐν Θεσσα-
λία Α' 52. Ε' 90.

Μάγνητες, φύλον ἐν Θεσσαλία. Λα-
τρεία τοῦ Ἀπόλλωνος παρ' αὐ-
τοῖς Α' 81, 153. Μεταναστάσεις
αὐτῶν Α' 149. Κοινοῦσι τῆς
δελφικῆς ἀμφικτυονίας Α' 156.
Λίδουσι γῆν καὶ ὕδωρ εἰς τοὺς
Πέρσας Β' 372.

Μάγων (Ἄγων), Καρχηδόνιος
Γ' 279.

Μαζάρης, στρατηγὸς τοῦ Κύρου
Β' 183 κ. ε.

Μαίανδρος, τύραννος τῆς Σάμου
Β' 215.

Μαίανδρος, ποταμὸς ἐν Καρία Α'
5, 44. Β' 79, 256, 260.

Μαινάκη, πόλις ἐν Ἰσπανία Α' 693.

Μαιναλία, χώρα ἐν Ἀρκαδίᾳ Β'
131. Δ' 515, 522.

Μαίναλος, ὄρος ἐν Ἀρκαδίᾳ Β'
538. Γ' 350. Δ' 515.

Μαίονες, ἀρχαῖον ὄνομα τῶν Λυ-
δῶν Α' 342. Ἴδε *Λυδία*, *Λυδοί*.

Μαίσων, κωμικὸς ποιητὴς ἐν Ἀθή-

ναις Β' 759.

Μαῖται, φύλον σκυθικὸν Α' 637.

Μαῖτις. Ἴδε *Μαιῶτις*.

Μαιῶτις (Μαῖτις), ἡ Ἀζοφικὴ θά-
λασσα Α' 637.

Μάκαρ. Ἴδε *Μελκάρθ*.

Μακάρα (Μινῶα), πόλις ἐν Σικε-
λία Α' 96.

Μάκαρες. Α' 124.

Μακαρεῖς, ἥρωες Α' 75.

Μακαρία, χωρίον ἐν Ἀττικῇ Α' 75.

Μακαρία, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 75.

Μακεδονία, χώρα ἐν τοῖς βορείοις
τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου. Φυ-
σικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 75.

Ε' 8 κ. ε., 14 κ. ε. Οἰκίτορες
Ε' 18 κ. ε. Ἐκβαρβαροῦται Α'

2. Ὑποστηρίζει τοὺς Πεισιστρα-
τίδας Α' 542, 571, 609. Ὑπὸ
τοὺς Τημενίδας Β' 233. Ε' 24

κ. ε. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Σπάρ-
της Β' 520. Ὑποστηρίζει τὴν
Θάσον Β' 514. Πόλεις μακεδο-
νικαὶ κοινοῦσι τῆς περὶ τὴν
Δῆλον συμμαχίας Β' 662. Ἐν
τῷ κατὰ τὴν Σπάρτην συνε-
δρίῳ περὶ εἰρήνης Δ' 472. καὶ
Θεσσαλία Δ' 554 κ. ε. Ἐπὶ Φι-
λίππου Ε' 51 κ. ε.

Μακίστιος, Πέρσης στρατηγὸς Β'
412.

Μάκιστος, πόλις ἐν Ἡλιδι Α' 235.

Μακτώριον, πόλις ἐν Σικελίᾳ Γ'
260.

Μαλαὸς, Πελοπίδης Α' 175.

Μαλέα, ἀκρωτήριον ἐν Πελοπον-
νήσῳ Α' 139, 256, 271.

Μάλης, Αἰτωλὸς, ἀδελφὸς Τιτόρ-
μου Α' 386.

Μαλιεῖς, φύλον ἐν Θεσσαλία Α'

157. Β' 372, 374. Δ' 275, 498, 550.
Μαλόμες, λιμὴν Μυτιλήνης Γ' 131.
Μανδροκλῆς, Σάμιος μηχανικός Β' 228.
Μαντιεῖα. Γένεσις αὐτῶν Β' 16.
 Ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος Α' 116. Β' 77 κ. ἐ. Ἀξίωμα αὐτῶν Β' 18, 59 κ. ἐ. Ποιητικὴ διατύπωσις τῶν χρησµῶν Β' 120. Συλλογὴ τῶν χρησµῶν ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου Α' 565.
 — Ἐν Δελφοῖς Β' 22 κ. ἐ., 78.
 Ἐν Λωδώνῃ Α' 143. Β' 1. Ἐν Θαλάμαις Α' 249, 319. Ἐν Πατάροις Α' 113. Παρὰ τὸν Ἀχέροντα ἐν Ἡπείρῳ Α' 414.
 Ἴδε Ἀεῖαι, Γρύνειον, Δελφοί. Δῆλος, Διδυμαῖον, Θύμωρη Κλάρος, Μαντικὴ, Πύρρον.
Μαντιθεός, Ἀθηναῖος Γ' 610.
Μαντιθεός, Ἀθηναῖος Δ' 344 κ. ἐ. Ε' 215.
Μαντικὴ Β' 7 κ. ἐ. καὶ ἱερεῖς Β' 15 κ. ἐ. Ἴδε *Μαντιεῖα*.
Μαντικλῆς, Μεσσήνιος Α' 314.
Μαντίνεια, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 237. καὶ Δελφοί Β' 131. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 375. Λιοκίζεται Δ' 370 κ. ἐ. Ἀνακτίζεται Δ' 510 κ. ἐ., 615. Διχονοεῖ πρὸς τοὺς λοιποὺς Ἀρκάδας Δ' 582. καὶ Τεγέα Δ' 583. καὶ Σπάρτη Β' 538. Γ' 351, 369, 377 κ. ἐ., 382. Δ' 280 κ. ἐ., 367 κ. ἐ., — Ξύλινοι ναοὶ ἐν αὐτῇ Β' 82 σημ. Μάχη πλησίον αὐτῆς. Νίκη τοῦ Ἀγιδος ἐναντίον τῶν Ἀργείων Γ' 377. κ. ἐ. Νίκη τοῦ Ἐπαμει-
 νώνδου Δ' 596 κ. ἐ. Ε' 261.
Μαραθῶν, χωρίον ἐν Ἀττικῇ. Ἡρακλεῖδαι ἐν αὐτῷ Α' 165. Φοίνικες Α' 439. Ἴωνες Α' 89, 444. Πεισιστρατίδαι Α' 546. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 583. Οἱ Πέρσαι ἐν αὐτῷ Β' 287 κ. ἐ. — Μάχη Β' 298 κ. ἐ. Γραφὴ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Πολυγνώτου Β' 773. Τάφοι τῶν πεσόντων Α' 796.
Μαραθῶν, ἥρως Β' 582.
Μαργανεῖς, πόλις ἐν Πισατίδῃ Δ' 233.
Μαρδόνιος, Πέρσης στρατηγός. Πολιτεία αὐτοῦ Β' 263 κ. ἐ. Χαρακτήρ Β' 272 σημ. Νανάγιον παρὰ τὸν Ἄθω Β' 264, 271 κ. ἐ. καὶ Ξέρξης Β' 333, 355. Παρὰ τὴν Σαλαμῖνα Β' 388. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος Β' 401 κ. ἐ. Ἐρχεται εἰς λόγους πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Β' 406 κ. ἐ. Καταλαμβάνει τὰς Ἀθήνας Β' 309 κ. ἐ. Παρὰ τῆς Πλαταιᾶς Β' 410 κ. ἐ. Ἐν Θεσσαλίᾳ Β' 433.
Μαρδόντης, Πέρσης στρατηγός Β' 435.
Μάρμαρον (λίθος), Πάριον Β' 203, 240. Ἐφεύρεσις τῆς πρίσεως τοῦ μαρμάρου Β' 240. τῆς τρυπήσεως Ε' 246. Ἐν ταῖς ἀποικίαις Ε' 251 σημ. 2.
Μαρσάας, ποταμὸς ἐν Καρίᾳ Β' 253.
Μαρσάας, Σάτυρος Α' 171.
Μαρώνεια, πόλις ἐν Θράκῃ Ε' 323.
 Μεταλλεῖα ἐν αὐτῇ Β' 327 σημ.
Μασίστης, ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου Β' 490 κ. ἐ.

Μασκάμης, Πέρσης στρατηγὸς Β' 467, 471.

Μασσαγέται, ἔθνος παρὰ τὸν Πόντον Β' 155.

Μασσαλία, πόλις ἐν Γαλατίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 690, 704. Ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Φωκαίας Α' 625, 706. — Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 691. Νομίσματα Β' 55.

Μάτανρος, πόλις ἐν τῇ κάτω Ἰταλία Β' 123. Γ' 295.

Ματρικέτας, Λέσβιος ἀστρονόμος Β' 723.

Μάιτων, Λακεδαιμόνιος ἥρωος Α' 259.

Μαύσσωλλος, υἱὸς Ἐκατόμου, δυνάστης ἐν Καρίᾳ Ε' 135, 140, 166, 307, 328. Μαυσσωλλεῖον Ε' 258. — Γραφή τοῦ ὀνόματος Ε' 135 σημ. 2.

Μεγαζάτης, Πέρσης στρατηγὸς Β' 243.

Μεγάδαζος, Πέρσης στρατηγὸς Β' 231.

Μεγάβυζος, Πέρσης στρατηγὸς Β' 553.

Μεγακλῆς, υἱὸς Ἀλκμαίωνος, Ἀθηναῖος. Μνηστὴρ τῆς Ἀγαρίστης Α' 387 κ. ἑ. Μετέχει τοῦ κυλωνεῖου ἄγονος Α' 273, 581. Ἡγεῖται τῶν Παραλίων Α' 530, 538 κ. ἑ. καὶ Πεισίστρατος Α' 539.

Μεγακλῆς, υἱὸς Κλεισθένης, Ἀθηναῖος Β' 606.

Μεγάλη πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ. Κτίσις Δ' 514 κ. ἑ. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Μεσσηνίας Δ' 593. καὶ Σπάρτη Ε' 318 κ. ἑ. καὶ Φίλιππος Ε' 421, 561.

Μέγαρα, πόλις ἐν Μεγαρίδι. Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 176, 418, 652, 659 κ. ἑ., 681. Ἐπὶ Θεαγένης Α' 420 κ. ἑ. Πόλεμος πρὸς τὰς Ἀθήνας περὶ τῆς Σαλαμῖνος Α' 435, 477 κ. ἑ. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 370, 391, 409, 411, 416. Συμμαχοῦσι μετὰ τῶν Κορινθίων Γ' 8, 17. Κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον Γ' 375, 521, 602. Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους Ε' 421, 455, 484, 533, 557. καὶ Ἀθῆναι Β' 540 κ. ἑ., 562, 565. Γ' 25 κ. ἑ., 79, 212, 242, 252. Δ' 537, 763. Μεγαρικὸν σκῶμμα Β' 763. Ἴδε *Μεγαρίς*.

Μέγαρα Ὑελαῖα. Πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 419, 670. Κτίζουσι τὸν Σελινούντα Α' 681 κ. ἑ. Κυριεύονται ὑπὸ τοῦ Γέλωνος Γ' 267 κ. ἑ., 298 κ. ἑ. *Μεγαρικοί*, φιλοσοφικὴ σχολή Ε' 177, 182.

Μεγαρίς, χώρα παρὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Λέλεγες ἐν αὐτῇ Α' 66. Κᾶρες Α' 68. Δωριεῖς Α' 168, 418. Ἴδε *Μέγαρα*.

Μεδοντίδαι, γένος εὐπατριδῶν ἐν Ἀθήναις Α' 449, 458, 477.

Μεδούσης κεφαλὰ ἐπὶ ἀκροπόλεων Α' 196.

Μέθαρα (Μεθώνη), χειρόνησος ἐν Ἀργολίδι Γ' 207, 253.

Μέθαπος, Ἀθηναῖος Δ' 532 σημ. 3.

Μεθόδριον, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Γ' 375. Δ' 518.

Μεθώνη, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 651. Α' 19, 31.

- καὶ Ἀθῆναι Ε' 36, 120. Καταστρέφεται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' 69 κ. ἐ.
- Μεθώνη*, παραθαλάσσιος πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 292, 313 κ. ἐ. Γ' 78. Δ' 531.
- Μεθώνη*. Ἴδε *Μέθωνα*.
- Μειδίας*, Ἀθηναῖος Ε' 286, 341, 347 κ. ἐ., 513.
- Μελαγκρίδας*, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Γ' 522.
- Μελαγχρος*, τύραννος τῆς Μυτιλήνης Α' 544.
- Μελάμπους*, Ἀργεῖος ἥρωας Α' 134.
- Μελανθίδαι*, κλάδος τῶν Νηλεϊδῶν Α' 458.
- Μέλανθος*, βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν Α' 449, 456, Β' 714.
- Μελανιπίδης*, Μήλιος διθυραμβοποιὸς ἐν Ἀθήναις Α' 125, 132. Ε' 40.
- Μελάνιππος*, Σικυνώνιος ἥρωας Α' 376.
- Μελάνωπος*, Ἀθηναῖος Δ' 472.
- Μέλας*, Ἐφέσιος Β' 164.
- Μέλας*, Θεσσαλὸς ἐν Κορίνθῳ Α' 392.
- Μέλης*, ποταμὸς ἐν Λυδία Α' 186, 187.
- Μέλης*, πατὴρ Ὀμήρου Δ' 187.
- Μελήσανδρος*, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 95.
- Μελησίας*, Ἀθηναῖος διδάσκαλος τῆς γυμναστικῆς Β' 44.
- Μελησίας*, υἱὸς Θουκυδίδου, Ἀθηναῖος, Γ' 554, 570.
- Μελήσιππος*, Λακεδαιμόνιος Γ. 71.
- Μέλητος*, δραματικὸς ποιητὴς ἐν Ἀθήναις Δ. 100, 177.
- Μέλητος*, υἱὸς Μελήτου, Ἀθηναῖος, κατήγορος Σωκράτους Δ' 177.
- Μελικέρτης*. Ἴδε *Μελκάρθ*.
- Μέλισσα* (Λυσίδη), σύζυγος Περιάνδρου Α' 413.
- Μέλισσα*, πόλις ἐν Φρυγίᾳ Δ' 28.
- Μέλισσος*, υἱὸς Ἰθαγένους, Σάμιος Β' 656.
- Μελίτη*, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Β' 558.
- Μελίτη*, νῆσος Μεσογείου Γ' 277.
- Μελκάρθ* (Μελικέρτης, Μάκαρ), φονικὸς θεός. Λατρεία αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι Α' 74. ἐν Ἀττικῇ Α' 439. ἐν Ἐρυθραῖς Α' 177. ἐν Θήβαις Α' 124. ἐν Κορίνθῳ Α' 86, 396. κατὰ τὰ Ἱσθμια Β' 42. — Θεὸς τοῦ ἀποικισμοῦ Β' 52.
- Μέλις*, βασιλεὺς Ἀργεῶν Α' 368.
- Μέλων*, Θηβαῖος, φygὰς ἐν Ἀθήναις Δ' 419. Κἀθοδος αὐτοῦ εἰς Θήβας Δ' 420. Μετέχει τοῦ φόνου τῶν ὀλιγαρχικῶν Δ' 422. Βοιωτάρχης Δ' 424. καὶ Σφοδρίας Δ' 438.
- Μέμφις*, πόλις ἐν Αἰγύπτῳ Α' 59, 72, 643, 646.
- Μένανδρος*, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 475, 655.
- Μένδη*, πόλις ἐν τῇ χερσονήσῳ Παλλήνῃ. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 672. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Βρασίδου Γ' 244.
- Μενεδαῖος*, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Γ' 181.
- Μενέδημος*, νομοθέτης ἐν Πύρρῳ Ε' 270.
- Μενεκλείδας*, Θηβαῖος Δ' 386, 432, 535, 587.
- Μενεκλῆς*, Ἀθηναῖος Γ' 647.
- Μενελάειον*, ὄρος παρὰ τὴν Σπάρτην Δ' 527.

Μενέλαος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης
Α' 136, 208, 223, 250.

Μενέλαος, υἱὸς Ἀμύντου, Μακε-
δῶν Ε' 354 σημ. 2.

Μενεσεύς, βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων
Α' 182.

Μενεσεύς, υἱὸς Ἰφικράτους, Ἀθη-
ναῖος στρατηγός Ε' 139, 143, 279.

Μένιππος, Ἀθηναῖος Γ' 54.

Μέντης, βασιλεὺς Ταφίων Α' 662.

Μέντωρ, υἱὸς Ἀλκίμου Α' 208.

Μένων, Ἀθηναῖος Γ' 57, 60 σημ.

Μένων, Λαρισαῖος Δ' 543 σημ. 4.

Μενεφροῦς, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου
Α' 59.

Μερμνάδαι, βασιλικὸν γένος ἐν
Λυδία Β' 70, 130, 147 κ. ἐ.,
177.

Μεσόα, χωρίον Λακωνικῆς Α' 252

Μεσσαπία, χώρα ἐν τῇ κάτω Ἰτα-
λίᾳ Α' 660. Γ' 322, 395.
Ε' 560.

Μεσσαπίον, ὄρος ἐν Εὐβοίᾳ Α'
660.

Μεσσήνη (Ζάγκλη), πόλις ἐν Σι-
κελία. Κτίσις αὐτῆς Α' 666.

Μεσσήνιοι ἐν αὐτῇ Α' 314. Δ'
502, 533. Σάμιοι Β' 259.

Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῆς Γέλας Γ'
263.

Ὑπὸ τυράννων Γ' 263,
315. Ἴδε Ἀραξίλαος Μίκυθος.

Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Συρακου-
σῶν Γ' 336. Σχέσεις πρὸς τὰς

Ἀθήνας Γ' 450, 454. — Ἀποι-
κίαι αὐτῆς Α' 685. Νομίσματα
Γ' 293

Μεσσήνη, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ. Κτί-
σις αὐτῆς Δ' 529 κ. ἐ. Τείχη
Α' 531, 613. Ἐν τοῖς χρόνοις
τοῦ Δημοσθένους Ε' 452.

Μεσσηνία, χώρα ἐν Πελοποννήσῳ.

Ὄνομα αὐτῆς Α' 223. Φυσικὴ
κατασκευὴ Α' 299. Λέλεγες ἐν

αὐτῇ Α' 66. Αἰολεῖς Α' 127.

Ἀφαρεῖδαι Α' 250. Λωριεῖς
Α' 223 κ. ἐ. Ἡρακλεῖδαι Α'

239. Ἀρχαιοτάτη ἱστορία Α'
291 κ. ἐ. Μεσσηνιακὸς πόλε-

μος. Χρονολογία Α' 294 σημ.
3. Πρῶτος Α' 292 κ. ἐ. Δεύ-

τερος Α' 297 κ. ἐ. Τρίτος Β'
503, 516 κ. ἐ., 551. Ὅτι ἡ

διάρκεια τοῦ τρίτου δεκαετῆς
Β' 550 σημ. 1. Μετὰ τὴν ὑπὸ

τῆς Σπάρτης καθυπόταξιν Γ'
184 κ. ἐ. Ἐνοχλεῖται ὑπὸ τοῦ

Κόνωνος Δ' 290. Κτίσις πό-
λεων ἐν αὐτῇ Δ' 529 κ. ἐ. Συμ-

μαχεῖ μετὰ τῆς Τεγέας Δ' 593.
καὶ Φίλιππος Ε' 421, 558,

579. — Λατρεῖαι ἐν αὐτῇ Α'
225. Δ' 532.

Μεσσήνιοι, ἐν Σπάρτῃ ὡς πολῖται
Α' 296. Ἐν Ῥηγίῳ καὶ Ζάγκλῃ

Α' 314. Ἐν Ἀττικῇ Α' 448.

Ἐν Ναυπάκτῳ Β' 552. Γ' 7,
97 κ. ἐ., 184. Ἐν Πύλῳ Γ' 200,

374 Ἐκβάλλονται ἐκ Κεφαλα-
ληνίας καὶ Ναυπάκτου. Δ' 11,

235, 502. Ἐν Σικελίᾳ Δ' 235,
502. Ἐν Ἐσπερίῳ Δ' 502.

Ἐν τῇ ξένῃ Δ' 502. Ἀναμα-
λοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινών-

δου Δ' 503. Ὀλυμπιονίκαι Δ'
503 σημ. 2.

Μεσσήνη, πόλις ἐν Λιβύῃ Α' 695.

Μεταλλεῖα. Χρῆσις τοῦ εἰσοδήμα-
τος τῶν ἐν Ἀττικῇ Α' 612 κ. ἐ.
Β' 320 κ. ἐ. Ἴδε Λαύριον. Ἐν

Χαλκιδικῇ Α' 651. Ἐν Θάσῳ

- Β' 274. Ἐν Θράκῃ Β' 664.
Ε' 67 κ. ἐ.
- Μεταίωσιαις** Λιολέων καὶ Ἀ-
χαιῶν Α' 173 κ. ἐ. Δωριέων
Α' 163 κ. ἐ. Ἰώνων Α' 169 κ. ἐ.
Μεταγένης, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων
Β' 791.
- Μεταπόντιον** (Μετάποντον), πό-
λις ἐν Λευκανία τῆς Ἰταλίας.
Κτίσις αὐτῆς Α' 675. Β' 53.
Δύναμις αὐτοῦ Γ' 320.
- Μέτοικοι**, ἐν Ἀθήναις. Εἰσάγον-
ται εἰς τοὺς πολίτας ὑπὸ τοῦ
Κλεισθένης Α' 590. Μετέχουσι
τῶν πομπῶν τῶν Παναθηναίων
Β' 821. Ἐπιβαίνουνσι τοῦ στό-
λου Γ' 634. Καταδιώκονται
ὑπὸ τῶν τριάκοντα Δ' 31. Ἐν
τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους
Α' 549 κ. ἐ.
- Μετόπαι**, Β' 84, 90.
- Μέτρα**, τῶν Φοινίκων Α' 54. αἰ-
γινητικά Α' 365 κ. ἐ. Ἴδε
Νομίσματα, Σταθμά.
- Μειρονόμοι**, παρ' Ἀθηναίοις Β'
446.
- Μέτων**, ἀστρονόμος ἐν Ἀθήναις
Β' 724 κ. ἐ. Γ' 427. Ε' 232.
- Μηδία**, χώρα ἐν Ἀσίᾳ. Ἀφίστα-
ται ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων Β' 150
κ. ἐ. Κατακτήσεις αὐτῆς ἐν Ἀ-
σίᾳ Β' 161. Πολεμοῦσι πρὸς
τοὺς Λυδοὺς Β' 162 κ. ἐ. Ὑπὸ
τοὺς Πέρσας Β' 172 κ. ἐ., 413.
- Μήδιος**, δυνάστης τῆς Λαρίσης
Α' 276, 543.
- Μήδοκος**, ἡγεμὼν τῶν Ὀδρυσῶν
Γ' 656.
- Μῆδος**, γενάρχης τῶν Μήδων
Β' 361.
- Μήθυμνα**, πόλις ἐν Λέσβῳ Σχέ-
σεις πρὸς τὰς Ἀθήνας Γ' 132,
137, 158, 530, 632. Δ' 319.
Α' 106. Ἴδε *Λέσθος*
- Μηκίερα**, πόλις ἐν τῇ Χαλκι-
δικῇ Γ' 389.
- Μῆλος**, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β'
653. Ἀποικίζεται ὑπὸ Δωριέων
Α' 176. Στρατεῖται τῶν Ἀθη-
ναίων ἐναντίον αὐτῆς Γ' 175,
394 κ. ἐ. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν
Ἀθηναίων Γ' 397. Κάθοδος
τῶν ἐκβληθέντων κατοίκων Γ'
667. Δ' 11.—Ἀλφάβητος αὐτῆς
Β' 64. Ἀγγεῖα Β' 101.
- Μῆνες**, καθορίζονται ἐν Δελφοῖς
Β' 34 κ. ἐ. Διαίρεσις αὐτῶν
εἰς δεκάδας Β' 72. Ἴδε *Ἡμε-
ρολόγιον.*
- Μητίοχος** (Μητιχος), Ἀθηναῖος
Γ' 54.
- Μητροδόωρος**, Λαμψακηνὸς λόγιος
Ε' 226.
- Μητρόων**, ἐν Ἀθήναις Β' 530, 798.
- Μηχανίων**, Ἀθηναῖος Δ' 73
- Μήδαιον**, πόλις ἐν Φρυγίᾳ Α' 100
- Μίδας**, βασιλεὺς τῆς Φρυγίας Α'
352. Β' 144. Τάφος αὐτοῦ Α'
100. Ἀναθήματα αὐτοῦ ἐν
Δελφοῖς Β' 57.
- Μίδεια** (Μιδέα), πόλις ἐν Ἀργο-
λίδι Α' 132. Κτίσις αὐτῆς Α'
201. Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 132.
Ὑποτάσσεται ὑπὸ τοῦ Ἀργεῶς
Β' 519.
- Μιθραδάτης**, υἱὸς Ῥοδοβάτον,
Πέρσης Ε' 267 κ. ἐ.
- Μικρὰ Ἀσία**. Φυσικὴ κατασκευὴ
αὐτῆς Α' 4. Ἀρχαία ἔδρα τῶν
Ἰώνων Α' 40 κ. ἐ. Μεταναστά-

σεις εἰς αὐτὴν Α' 170 κ. ἐ., 177 καὶ αἱ ἀσιατικαὶ πολιτεῖαι Β' 142 κ. ἐ. Ὑπὸ τοὺς Λυδοὺς Β' 166 κ. ἐ. Ὑπὸ τοὺς Πέρσας Β' 180 κ. ἐ. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 174 κ. ἐ. Νόμισμα ἐν αὐτῇ Α' 364 κ. ἐ.

Μίκυθος, τύραννος Ῥηγίου καὶ Ζάγκλης Γ' 315.

Μίκυθος, Θηβαῖος Δ' 412.

Μίκων, Ἀθηναῖος ζωγράφος Β' 772, 785.

Μίλητος, πόλις ἐν Καρίᾳ. Λέλεγες ἐν αὐτῇ Α' 66. Λύκιοι, Κοῦρες καὶ Κᾶρες Α' 115. Ἀποικίζεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Δ' 176, 179. Σημασία αὐτῆς Α' 346. Νηλεῖδαι ἐν αὐτῇ Α' 347, 353. Β' 144. Τύραννοι Α' 413. Β' 160. Ἀρχαιότατοι ἀγῶνες Α' 357. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Ἑρετρίας Α' 357, 652. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Λυδοὺς Β' 153 κ. ἐ., 158 κ. ἐ. Συνθηκολογεῖ μετὰ τοῦ Κύρου Β' 181. Ἐκνικᾶται ὑπὸ τοῦ Πολυκράτους Β' 201. Ὑπὸ τὸν Ἰστιαῖον Β' 225. Ὑπὸ τὸν Ἀρισταγόραν Β' 242 κ. ἐ. Ὑπὸ τὸν Πυθαγόραν Β' 256. Καταστρέφεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 259 κ. ἐ. Ἐν τῇ μάχῃ τῆς Μυκάλης Β' 435. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Σάμον Β' 654 κ. ἐ. Ὑπόφρορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 669. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 526. Πολιορκεῖται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 532. Στάσις τῶν ἀριστοκρατικῶν ἐν αὐτῇ Γ' 652 κ. ἐ. Σχέσεις πρὸς τὴν Σπάρτην Γ' 629, 631. Μεθ-

ίσταται πρὸς τὸν Κῦρον Δ' 204. — Διᾶλεκτος αὐτῆς Α' 345. Ἐμπόριον Α' 356, 623, 648. Προϊόντα Α' 623. Β' 703. Φιλοσοφία Β' 79 κ. ἐ. Γεωγραφία Β' 60. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος Β' 55, 776. τῆς Ἀθηνᾶς Β' 160. — Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 628 κ. ἐ., 633 κ. ἐ., 641 κ. ἐ., 688. Β' 149. Μιλησιακὸν ἐμπόριον ἐν Αἰγύπτῳ Α' 643.

Μιλτιάδης, υἱὸς Κυψέλου, Ἀθηναῖος, βασιλεὺς Δολόγκων Α' 534 κ. ἐ. Συμμαχεῖ μετὰ τοῦ Κροίσου Β' 229.

Μιλτιάδης, υἱὸς Κίμωνος, Ἀθηναῖος, ἡγεμὼν τῶν Δολόγκων Β' 229. Ἡγεῖται συνωμοσίας ἐναντίον τοῦ Λαρείου Α' 230. Ἀναγκάζεται ἔνεκα τῶν Σκυθῶν νὰ ἐγκαταλίπη τὴν θρησκικὴν Χορσόνησον Β' 232. Ἐν Ἀθήναις Β' 296 κ. ἐ. Στρατηγεῖ ἐν Μαραθῶνι Β' 299 κ. ἐ. Στρατεῦει ἐναντίον τῆς Πάρου Β' 313 κ. ἐ. Κατηγορία καὶ θάνατος αὐτοῦ Β' 315 κ. ἐ.

Μίλων, Κροτωνιάτης, Πυθαγόρειος Β' 237.

Μίμας, ἀκρωτήριον ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 623.

Μίμνερμος, Κολοφώνιος ποιητὴς Β' 155.

Μίμοι, ποιητικὸν εἶδος ἐν Σικελίᾳ Γ' 301.

Μίνδαρος, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 589. Παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Γ' 590 κ. ἐ. Ἐν Προποντίδι Γ' 594 κ. ἐ. Πίπτεται Γ' 596.

- Μινύαι*, φῦλον πελασγικόν. Ἡρώες αὐτῶν Α' 117. Διάδοσις αὐτῶν Α' 171. Ἐν Ἀττικῇ Α' 440, 448. Ἐν Βοιωτίᾳ Α' 119 κ. ἐ., 148. Ἐν Ἡλιδι Α' 234 κ. ἐ., 333. Ἐν Θήρᾳ Α' 696. Ἐν Ἰωνίᾳ Α' 171. Ἐν Λακωνικῇ Α' 251, 256. Ἐν Λιβύῃ Α' 696 κ. ἐ.
- Μινύας*, θησαυρὸς αὐτοῦ Α' 120, 200.
- Μινῶα*, νῆσος παρὰ τὰ Μέγαρα. Ὁ Νικίας ἐν αὐτῇ Γ' 175, 211.
- Μινῶα*, πόλις ἐν Σικελίᾳ Α' 96.
- Μίνως*, βασιλεὺς τῆς Κρήτης Α' 96 κ. ἐ., 242. Τάφος αὐτοῦ ἐν Σικελίᾳ Α' 98.
- Μισσηνὸν*, ἀκρωτήριον ἐν Ἰταλίᾳ Γ' 290.
- Μισθοί*, δημόσιοι ἐν Ἀθήναις Β' 617 κ. ἐ., 625 κ. ἐ. Βουλευτικὸς Β' 626. Δικαστικὸς Β' 619, 625 κ. ἐ. Γ' 147. Ἐκκλησιαστικὸς Β' 626. Στρατιωτικὸς Β' 617 κ. ἐ., 626. Καταργοῦνται Γ' 555 κ. ἐ., 559, 580. εἰσάγονται καὶ πάλιν Γ' 597. Καταργοῦνται ἐπὶ Εὐκλείδου Δ' 77 κ. ἐ. Εἰσάγονται καὶ πάλιν Δ' 339.
- Μισθοφόροι* (Ξενοί, Ξενικά), Α' 351 κ. ἐ., 510. Ε' 152 κ. ἐ. Ἴδε *Πολύστρατος*, *Πολύτροπος*.
- Μνᾶ*, σταθμὸς καὶ νομισματικὴ μονάς, ἐν τῇ προσθίᾳ Ἀσίᾳ Α' 353 κ. ἐ. Β' 169. ἐν Ἀττικῇ Α' 491, 511 κ. ἐ. Ἀνατολικὸν τὸ ὄνομα αὐτῆς Α' 354.
- Μνασέας*, Ἀργεῖος Ε' 452.
- Μνασέας*, Φωκεὺς Ε' 78.
- Μνάσιππος*, Λακεδαιμόνιος Α' 469.
- Μνήσαρχος*, Σάμιος δακτυλιολύφος Β' 209.
- Μνησικλῆς*, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Β' 826.
- Μνησίφιλος*, Ἀθηναῖος Α' 537. Β' 391, 592.
- Μνωῖται*, δοῦλοι ἐν Κρήτῃ Α' 244.
- Μολοσσοί*, φῦλον ἡπειρωτικὸν Α' 142. Ε' 72, 461.
- Μολόχ*, λατρεία αὐτοῦ Α' 76, 94.
- Μολύκριον*, πόλις Αἰτωλίας Α' 394.
- Μόνοικος*, πόλις ἐν τῇ Αἰγυπτικῇ Α' 691.
- Μονορδία* παρ' Εὐρωπαϊδῇ Δ' 123.
- Μόρσιμος*, υἱὸς Φιλοκλέους, δραματικὸς ποιητὴς ἐν Ἀθήναις Δ' 98.
- Μοτύη*, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Καρχηδόνιοι ἐν αὐτῇ Α' 683. Γ' 277.
- Μουνηχία*, λόφος ἐν Πειραιεῖ Β' 293, 792. Νίκη τοῦ Θρασυβούλου πλησίον αὐτῆς Δ' 50 κ. ἐ. Βωμὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἐν αὐτῇ Ε' 503.
- Μουρηχίδης*, Ἑλλοσπόντιος Β' 409.
- Μοῦσαι* Β' 118, τρεῖς τοῦ Εὐμήλου Α' 396.
- Μουσική*, λυδική Β' 146. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν Δωριέων Β' 119 κ. ἐ. Ἐν Σπάρτῃ Α' 282, 305. Ἐν Ἀθήναις Β' 577. Δ' 403. — καὶ γυμναστική Β' 45, 577.
- Μυκάλῃ*, ἀκρωτήριον ἐν Ἰωνίᾳ, κοινὸν ἱερὸν τῶν Ἰώνων Α' 347. Β' 189. Μάχη παρ' αὐτῇ Α' 434 κ. ἐ.
- Μυκαλησσὸς* πόλις Βοιωτίας Γ' 509.
- Μυκῆναι*, πόλις ἐν Ἀργολίδι. Κτίσις αὐτῆς Α' 132, 133 κ. ἐ. Πρωτεύουσα πόλις τῆς Ἀργο-

λίδος Α' 230. Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 200. Ἀξίωμα τῶν κυριαρχούντων ἐν αὐτῇ Α' 184. Ἐξακολουθοῦσιν οὔσαι ἀχαικαὶ Α' 232. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 370, 375, 411. Ὑποτάσσονται ὑπὸ τοῦ Ἀργούς Β' 518. Μυκηναῖοι ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 30. Ἀκρόπολις αὐτῶν Α' 91. Κυκλώπεια τείχη Α' 194 κ. ἐ., 201. Πύλη τῶν λεόντων Α' 195 κ. ἐ. Πορίσματα ἀνασκαφῶν καὶ μυκηναῖος πολιτισμὸς Α' 714 κ. ἐ.

Μυλαί, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 685. Γ' 263. Κυριεύονται ὑπὸ Λάχης Γ' 335.

Μύλασα, πόλις ἐν Καρίᾳ Α' 348. Ε' 135.

Μύλιτα, συριακὴ θεὰ Α' 64.

Μυοῦς, πόλις ἰωνικὴ ἐν Καρίᾳ Α' 345. Β' 257, 493.

Μύρινα, πόλις ἐν Αἰολίδι Δ' 225.

Μύρκινος, πόλις ἐν Θράκῃ Β' 234, 255. Α' 235.

Μυρμιδόνες, φύλον ἐν Φθιώτιδι Α' 184.

Μυρσίλος, τύραννος τῆς Μυτιλήνης Α' 544.

Μύρτις, Ἀργεῖος Ε' 452.

Μύρτις, ποιήτρια τῆς Βοιωτίας Δ' 403.

Μύρων, γλύπτης ἐξ Ἐλευθερῶν Β' 778.

Μύρων, Σικυώνιος, Ὀρθαγορίδης Α' 374. Θεσσαρὸς αὐτοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 374. Β' 92.

Μυρωνίδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Β' 418, 541 κ. ἐ. 548 κ. ἐ., 627, 632. Γ' 112 σημ. 3.

Μυσία, χώρα ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ. Εὐφορία αὐτῆς Α' 622. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Αἰολέων Α' 174. Κυριαρχεῖ αὐτῆς ὁ Γύγης Β' 149. Ὑπὸ τοὺς Πέρσας Β' 224.

Μύσκελλος, ἐξ Αἰγῶν, κτίστης τῆς Κρότωνος Α' 673.

Μυσήρια. Β' 573 κ. ἐ. Ἐν Ἀγροαῖς Α' 481. Ἀττικὰ Β' 581.

Μυτιλήνη, πόλις ἐν Λέσβῳ. Θέσις αὐτῆς Γ' 131. Ὁ Πιπτακὸς αἰσυνήτης Α' 545. Κτίζει τὸ Ἀχιλλεῖον Α' 548. Οἰκίζει τὴν Ναύκρατιν Α' 647. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ Ε' 142. καὶ Ἀθηναῖ Α' 544 κ. ἐ. Β' 653. Γ' 132 κ. ἐ., 155 κ. ἐ., 531, 632. Α' 451. Ε' 106. 383. — Παιδευτήρια ἐν αὐτῇ Β' 18. Ἴδε *Λέσθος*.

Ναζονάσσαρος, βασιλεὺς Βαβυλῶνος Β' 161.

Ναζουχοδονόσορ, βασιλεὺς Βαβυλῶνος Α' 544. Β' 163, 174, 196.

Ναῖς, ἑταῖρα Ε' 173 σημ. 2.

Νάξος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Β' 240 κ. ἐ. Χλωρὶς Α' 3. Ἐν οἰκειότητι πρὸς τὴν Κρήτην Α' 96, 97. Ἀρχαιοτάτη ἱστορία Β' 240 κ. ἐ. Ἐν ἀνταγωνισμῷ πρὸς τὴν Μίλητον Α' 357. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ. Ἴδε *Λύγδαμις*. Ὁ Ἀρισταγόρας στρατεύει κατ' αὐτῆς Β' 242 κ. ἐ. Διοῦται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 285, 311. Κοινωνεῖ τῆς περὶ Δῆλον συμμαχίας Β' 475. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Β' 475. Ἀθηναῖοι

- κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Β' 556, 684.
 Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 669. Μάχη πλησίον αὐτῆς Δ' 453. — Ἀποικίαι Α' 679.
 Ἴδε *Νάξος*, πόλις ἐν *Σικελίᾳ*. Τέχνη Β' 107, 111. Λατρεία Διονύσου Α' 98.
Νάξος, πόλις ἐν *Σικελίᾳ*. Κτίσις αὐτῆς Α' 668 κ. ἐ., Β' 55. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῆς Γέλας Γ' 262. Διοικίζεται Γ' 290. καὶ Ἀθῆναι Γ' 332, 441, 453. Λατρεία Ἀπόλλωνος Β' 55.
Ναοὶ Ἱερότης αὐτῶν Β' 6. Ναοδομία Α' 396. Β' 81 κ. ἐ. Ἴδε Ἀρχιτεκτονική. Ῥυθμοὶ αὐτῆς Β' 802 κ. ἐ. Ὑπαίθριοι ναοὶ Β' 90. Ὡς τράπεζαι Β' 57 κ. ἐ., 673 κ. ἐ. Ὡς ἀρχαῖα Β' 61 κ. ἐ. Ταμεῖα τῶν ἐν Ἀττικῇ ναῶν Β' 674 κ. ἐ., 822.
Ναύαρις πόλις ἐν Σαρματία Α' 638.
Ναύαρχοι, παρὰ Λακεδαιμονίους Γ' 651 σημ. Δ' 196.
Νανκραταί, διοικητικαὶ διαίρεσεις ἐν Ἀττικῇ Α' 460, 503, 526, 584.
Ναύκρατις, πόλις ἐν Αἰγύπτῳ Α' 644, 646 κ. ἐ. Β' 174.
Ναύπακτος, πόλις ἐν Λοκρίδι. Διάβασις τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐξ αὐτῆς Α' 166. Ἐγκατοίστησις τῶν Λοκρῶν ἐν αὐτῇ Β' 552. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Β' 552 κ. ἐ. Μεσσήνιοι ἐν αὐτῇ Γ' 7. Ἀπειλεῖται ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων Γ' 179. Οἱ Μεσσήνιοι ἐκβάλλονται ἐξ αὐτῆς Δ' 11, 235. καὶ Ἀχαῖα Δ' 572. Ε' 462, 538. Καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν Ε' 538.
Ναυπλία, πόλις ἐν Ἀργολίδι Α' 132. Ναυτικὸς σταθμὸς τῶν Φοινίκων Α' 52, 85. Κοινωνεῖ συμμάχιας κατὰ θάλασσαν Α' 138. Ναυπλιεῖς ἐν Μεθώνῃ Α' 315. Κυριεύεται ὑπὸ Ἀργεῶν Α' 361.
Ναύπλιος, ἐπώνυμος ἥρωος τῆς Ναυπλίας Α' 236.
Νανσικλης, Ἀθηναῖος Ε' 431, 438.
Νανσίμαχος, Ἀθηναῖος, Φαληρεὺς Γ' 657.
Νανσίνοικος, Ἀθηναῖος ἄρχων Δ' 446. Ε' 104.
Νεάπολις, πόλις Θράκης Ε' 67, 353.
Νέδα, ποταμὸς ἐν Μεσσηνίᾳ Δ' 235, 313.
Νεῖλος, ποταμὸς τῆς Αἰγύπτου Α' 16. Ἀποβάσεις τῶν Φοινίκων παρ' αὐτὸν Α' 59. Ἑλληνες παρ' αὐτὸν Α' 641.
Νεμέα, ῥυαξ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Σικυωνίου. Μάχη παρ' αὐτὴν Δ' 281.
Νέμεια, ἀγῶνες παρὰ τὴν Νεμέαν. Ἰδρυσις αὐτῶν Α' 390, 433. Β' 42.
Νέμεσις, Ναὸς αὐτῆς ἐν Ῥαμνοῦντι Β' 790.
Νεογένης, τύραννος τῆς Ἰστιαίας Δ' 549. Ε' 340.
Νεοπόλεμος, Ἀθηναῖος ὑποκριτῆς Ε' 237.
Νεόφρων, Σικυώνιος δραματικὸς ποιητῆς Δ' 96.
Νέστος, ποταμὸς ἐν Θράκῃ Β' 187. Ε' 9.
Νέστωρ, βασιλεὺς τῆς Πύλου Α' 186, 204.

Νεχαῶ, δωδεκάροχης τῆς Μέμφεως
Α' 643.

Νεχαῶ Β', βασιλεὺς τῆς Αἰγύ-
πτου Α' 544, 646.

Νέων, Μεσσήνιος Ε' 452.

Νεῶν, πόλις Φωκίδος Ε' 87 σημ. 1

Νηλεΐδαι, μεσσηνιακὸν βασιλικὸν γέ-
νος Α' 127, 223, 234. Ἐν Ἀττικῇ
Α' 214, 449, 455 κ. ἐ. Β' 715. Ἐν
Κολοφῶνι Α' 623. Ἐν Μιλήτῳ
Α' 347, 353, 357. Β' 144. Ἀνα-
γραφαὶ αὐτῶν ἐν Ἀττικῇ Β' 715.

Νηλεύς. Τάφος αὐτοῦ Β' 365.

Νησιώτης, γλύπτης ἐν Ἀθήναις
Β' 797.

Νησιῶτις, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.

Νίκαια, πόλις Λιγυστικῆς Α' 691.

Νίκαια, παρὰ τὰς Θερμοπύλας Ε'
396, 523.

Νικάνωρ, Πάριος ζωγράφος Β' 839.

Νίκη, ἐπώνυμον Ἀθηναῖς Β' 824.

Ναὸς ἐν Ἀθήναις Ε' 243 σημ. 2.

Νικήρατος, υἱὸς Νικίου, Ἀθηναῖος
Δ' 30. Ε' 234.

Νικίας, υἱὸς Νικηράτου, Ἀθηναῖος
Α' 480.

Νικίας, υἱὸς Νικηράτου, Ἀθηναῖος
στρατηγός. Γένος αὐτοῦ Γ' 117.

Χαρακτήρ Γ' 123 κ. ἐ., 483.
Στρατεῖται κατὰ θάλασσαν Γ'

175. Νικᾶ παρὰ τὴν Τανάγραν
Γ' 175. Θεωρὸς ἐν Δήλῳ Γ' 184.

Παραδίδει τὴν στρατηγίαν εἰς
τὸν Κλέωνα Γ' 197. Στρατεῖται

κατὰ τῆς Κορίνθου Γ' 207.
Κυριεύει τὰ Κύθηρα Γ' 211.

Ἐν Χαλκιδικῇ Γ' 244 κ. ἐ., 392.
Νικαίος εἰρήνη Γ' 251 κ. ἐ., 391.

Ἀξίωμα αὐτοῦ μετὰ τὴν εἰρή-
νην Γ' 355 κ. ἐ., 366, 370. καὶ

Ἀλκιβιάδης Γ' 358, 383 κ. ἐ.,
422 κ. ἐ. Ἀντιτάσσεται εἰς τὴν
σικελικὴν ἐκστρατείαν Γ' 419
κ. ἐ. Ἐκλέγεται στρατηγὸς Γ'
420 κ. ἐ. Ἐν Σικελίᾳ Γ' 440,
450 κ. ἐ., 464, 470 κ. ἐ., 482 κ. ἐ.
Παραδίδεται Γ' 492 κ. ἐ. Θά-
νατος Γ' 494.

Νικογένης, Μυσὸς Β' 488.

Νικόδρομος, Ἀθηναῖος Β' 277, 319.

Νικόδομος, Μαντινέως νομοθέτης
Δ' 92.

Νικοκλῆς, υἱὸς Εὐαγόρου, βασι-
λεὺς τῆς Κύπρου Ε' 269.

Νικόλαος, Λακεδαιμόνιος Γ' 94.

Νικόλοχος, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος
Δ' 457.

Νικόμαχος, νομοθέτης ἐν Ἀθήναις
Γ' 660, 677. Δ' 73.

Νικόμαχος, Ἀθηναῖος κωμωδο-
ποιὸς Δ' 132.

Νικόμαχος, πατὴρ Ἀριστοτέλους
Ε' 45.

Νικομήδης, υἱὸς Κλεομβρότου Β'
544.

Νικόστρατος, Ἀθηναῖος στρατη-
γὸς Γ' 167 κ. ἐ., 244, 374, 378.

Νικοτέλης, Κορίνθιος Δ' 201.

Νικόφρημος, Ἀθηναῖος Δ' 343.
Ε' 265.

Νινεὺς, πόλις ἐν Ἀσσυρίᾳ Α' 634.
Καταστρέφεται Β' 161.

Νινὴ, πόλις ἐν Καρίᾳ Α' 177.
Β' 146.

Νίνος, βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας
Α' 102. Β' 146.

Νιόβη, Ἀνάγλυφος εἰκὼν αὐτῆς
παρὰ τὸ Σίπυλον Α' 109.

Νιοβίδαί. Προέλευσις αὐτῶν ἐκ
Λυδίας Α' 109.

- Νίσαια*. Λιμὴν τῶν Μεγάρων Α' 419. Β' 541, 566. Γ' 212.
- Νίσυρος*, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Α' 176. Β' 708.
- Νομίματα*, Β' 222 κ. ἐ. Ἀρχαιοτάτα ἐν Φωκαίᾳ Α' 355. Πρῶτα κοπέντα ἐν Εὐρώπῃ ἐπὶ Φείδωνος Α' 364 κ. ἐ. ἀθηναϊκὰ Α' 488 κ. ἐ. 511 κ. ἐ. Β' 702. Καινὸν χρυσίον ἐπὶ Ἀντιγένους ἄρχοντος ἐν Ἀθήναις Γ' 633. Φαῦλον χαλκοῦν νόμισμα Τιμοθέου Ε' 154. αἰγινητικὰ Α' 365. βαβυλωνιακὰ Α' 353 κ. ἐ. Β' 222. Γ' 328. θρακικὰ Β' 66. ἰταλικὰ Α' 327 κ. ἐ. ἰταλιωτικὰ καὶ σικελιωτικὰ Α' 676. Γ' 19, 293, 309, 328. κορινθιακὰ Α' 490. Γ' 328. κυπριακὰ Δ' 335. λυδικὰ Β' 169. μακεδονικὰ Ε' 71. μικρασιατικὰ Α' 363. περσικὰ Β' 222. ῥοδιακὰ Δ' 335. Ε' 71. σαμιακὰ Α' 363, 401. σπαρτιατικὰ Α' 282. Ταραντίνων Α' 675. Τυρρηνῶν Γ' 329. Φωκαέων Α' 355. Β' 222. Ἰδε *Δραχμή*, *Ναοί*, *Νόμος*, *Ὁξολός*, *Τετραδραχμον*.
- Νομισματοκοπία*, Γ' 309.
- Νομοθέται*, παρ' Ἀθηναίοις. Προϊστάμενοι τῆς ἡλιαίας Β' 622. Ὡς νομοθετικὴ ἐπιτροπὴ Γ' 660. Δ' 74.
- Νόμοι*, ἀθηναϊκοὶ τοῦ Δράκοντος Α' 465 κ. ἐ. τοῦ Σόλωνος Α' 486 κ. ἐ. Ἀναγραφὴ τῶν σωλωνείων Α' 515. Ἀναθεώρησις αὐτῶν Γ' 661. Δ' 73 κ. ἐ. Φύλαξις αὐτῶν Β' 529.—τοῦ Λυκούργου Α' 262 κ. ἐ. τοῦ Ζαλεύνκου Β' 134 κ. ἐ. τοῦ Χαρώνδου Β' 135. Ἰδε *Δίκαιον*.
- Νόμος*, ἀργυροῦν νόμισμα παρὰ τοῖς Κορινθίοις Β' 328.
- Νομοφύλακες*, παρ' Ἀθηναίοις Β' 529.
- Νότιον*, πόλις ἐν τῇ Αἰολίδι Γ' 144, 601, 628. Δ' 268.
- Νύμφαι*, Α' 70. Ἐπὶ τοῦ Σιπύλου Α' 109.
- Νύμφαιον* (Νυμφαῖον), πόλις ἐν τῇ ταυρικῇ χερσονήσῳ Β' 652. Ε' 276.
- Νυμφόδοτος*, Ἀβδηρίτης Γ' 81. Ε' 11.
- Νώνακρως*, πόλις Ἀρκαδίας Β' 282.
- Ξάνθιππος*, υἱὸς Ἀρίφρονος, Ἀθηναῖος στρατηγός. Γένος αὐτοῦ Β' 601 κ. ἐ. Κατηγορεῖ τὸν Μελτιάδην Β' 315. Στρατηγεῖ κατὰ θάλασσαν Β' 406. Παρὰ τὴν Μυκάλην Β' 433 κ. ἐ. παρὰ τὴν Σηστὸν Β' 437 κ. ἐ. Ἐξοστρακίζεται Β' 606.
- Ξάνθιππος*, υἱὸς Περικλέους, Ἀθηναῖος Β' 639. Θάνατος Γ' 647.
- Ξάνθος*, ποταμὸς ἐν Λυκίᾳ Α' 111.
- Ξάνθος*, πόλις ἐν Λυκίᾳ. Κυριεῖται ὑπὸ Ἀρπάγου Β' 191 κ. ἐ.
- Ξάνθος*, ῥύαξ ἐν Ἠπείρῳ Α' 144.
- Ξενάργης*, Λακεδαιμόνιος ἔφορος Γ' 353.
- Ξενίας*, Ἡλεῖος Δ' 232.
- Ξενικά*. Ἰδε *Μισθοφόροι*.
- Ξενοκλείδης*, ποιητὴς Ε' 458.
- Ξενοκλῆς*, Ἀθηναῖος ἄρχων Β' 791.
- Ξενοκράτης*, τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 275.

Ξενοφάνης, Κολοφώνιος φιλόσοφος Β' 585, 728.

Ξενοφῶν, υἱὸς Γρύλλου. Ἀθηναῖος Ε' 183 κ. ἐ. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Κύρου Δ' 215, 352. Ἡγεῖται τῶν Κυρῶν Δ' 215 κ. ἐ. Ἐν Βυζαντίῳ καὶ Θράκῃ Δ' 218 κ. ἐ. Παρὰ τῷ Θίβρωνι Δ' 225. Παρὰ τῷ Ἀγισιλάῳ Δ' 253 κ. ἐ. Μετέχει τῆς παρὰ τὴν Κορώνειαν μάχης Δ' 284. Ἐν Σκιλλοῦντι Ε' 185. Θάνατος Ε' 185 κ. ἐ. Ὡς ἱστοριογράφος Δ' 213 κ. ἐ., 366, 371. Ε' 220 κ. ἐ., 270, 427 σημ. Ὡς φιλόσοφος Ε' 186 κ. ἐ. Γλῶσσα αὐτοῦ Ε' 199 κ. ἐ. — Ψευδοξενοφώντειοι συγγραφαὶ Δ' 17. Ε' 219, 268, 423 κ. ἐ.

Ξέρξης, υἱὸς Δαρείου, βασιλεὺς τῆς Περσίας. Γέννησις Β' 331. Ἀνάρρησις Β' 333. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Ἀλεξάνδρας Β' 335. Στρατεία ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος Β' 336 κ. ἐ., 376 κ. ἐ. Ἐπιστροφή Β' 401 κ. ἐ. Ἐν Σάρδεσι Β' 435. καὶ Πανσανίας Β' 455 κ. ἐ. Δολοφονεῖται Β' 491. καὶ Μακεδονία Ε' 29 κ. ἐ. Ξέρξης Β', βασιλεὺς Περσίας Γ' 507. Ξοῦθος, πατὴρ Ἰωνος Α' 444.

Ὁβολοὶ (Ὀβελοὶ), νόμισμα Α' 366. Δ' 379.

Ὁδησός, πόλις ἐν Θράκῃ Α' 636. Ε' 496.

Ὁδοὶ ἱερὰ Β' 49 κ. ἐ. Ἀπὸ Δελφῶν εἰς Ὀλυμπον Α' 155. ἀπὸ Δήλου εἰς Δελφοὺς Α' 164. Εἰς Ἐλευσίνα Β' 794.

Ὁδοποιία Β' 49 κ. ἐ.

Ὁδρύσαι, θρακικὸν φῦλον Γ' 81, 129. Ε' 11, 37, 169. Ἴδε Σεύθης, Σιτάλκης.

Ὀδύσσεια, Νέος ἰωνικὸς χαρακτὴρ αὐτῆς Α' 211 κ. ἐ. Εἰκὼν τοῦ ἰωνικοῦ βίου Α' 344. Ἴδε Ὀμηρος.

Ὀδυσεὺς, βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης Α' 127, 189, 202. Β' 61.

Ὀζόλαι. Ἴδε Λοκροί.

Ὀθονάδης, Λακεδαιμόνιος Α' 575. Β' 358.

Ὀθρὺς, ὄρος ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 9.

Οἰζάρης, Πέρσης σατράπης Β' 238.

Οἰκονομικά παρ' Ἀθηναίοις τὸν πέμπτον αἰῶνα Β' 636, 664 κ. ἐ. 822. Γ' 49, 513 κ. ἐ. τὸν τέταρτον αἰῶνα Δ' 77, 338 κ. ἐ., 446 κ. ἐ. Ε' 153, 501 κ. ἐ., 588. Ἴδε Ταμεῖον, Τάξις φόρων, Φόροι.

Οἰνιάδα, πόλις ἐν Ἀκαρνανίᾳ Β' 554. Γ' 7, 9, 131.

Οἰνόβοις, Ἀθηναῖος Δ' 70 σημ. 1.

Οἰνότη, δῆμος Ἀττικῆς Α' 583. Γ' 74, 582.

Οἰνότη, πόλις Ἀργολίδος Δ' 281, 303. Ε' 259.

Οἶνον ἐξαγωγή εἰς τὸν Πόντον Α' 639. εἰς Αἴγυπτον Α' 647 κ. ἐ.

Οἶνοϋς, ποταμὸς ἐν τῇ Λακωνικῇ Α' 271, 276. Δ' 525.

Οἶνοῦσαι, νῆσοι ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β' 188. Γ' 78.

Οἰνόφυτα, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Μάχη παρ' αὐτῇ Β' 548, 552.

Οἰνωτροί, ἔθνος ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ Α' 660, 672.

Οἰταῖοι, φῦλον παρὰ τὴν Οἶτην Δ' 550. Ε' 404.

Οἶτη, ὄρος ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 9.

Ἀμφικτυονική ὁμάς περὶ αὐτὴν
Α' 157.
Οἰωνοσκοπία Β' 8, 12.
Ὀκταετηρίς Α' 484, 514. Β' 725.
Ε' 230.
Ὀλβία, πόλις ἐν Γαλατία Α' 691.
Ὀλξία, πόλις παρὰ Πόντον Α' 636.
Ὀλιγαρχικοὶ ἐν Ἀθήναις. Πολι-
τικὴ ἀνατροπὴ παρ' αὐτῶν
Γ' 555 κ. ἐ. Ἰδε Βουλὴ τῶν
τετρακοσίων. Μετὰ τὴν παρὰ
τὰς Ἀργινοῦσας ναυμαχίαν Γ'
638, 648. Μετὰ τὴν παρὰ τοὺς
Αἰγὸς ποταμοὺς μάχην Γ' 667 κ.
ἐ. Ἰδε Ἀριστοκρατία, Τριάκοντα.
Ὀλπαι, πόλις Ἀκαρνανίας Γ' 180.
Ὀλυμπία, ἱερὸς χώρος ἐν τῇ Πι-
σάτιδι. Λατρεία Ἀπόλλωνος ἐν
αὐτῇ Α' 339. Διὸς Α' 324 κ. ἐ.
Ποσειδῶνος Α' 78. — Πανήγυ-
ρις καὶ ἀγῶνες Α' 328 κ. ἐ.
373, 418. Β' 39 κ. ἐ. Γ' 29.
Ἰδρυσις αὐτῶν Α' 326. Ὑπὸ
τὴν προστασίαν τῶν Ἡλείων
Α' 327, 335, 338. Ὑπὸ τὴν
προστασίαν τοῦ Φεῖδωνος Α'
331, 361, 367, καὶ Σπάρτης Α'
330, 339, 368, 428. Γ' 371,
409 κ. ἐ. Δ' 232 κ. ἐ. καὶ Σι-
κυῶν Α' 374, 377, καὶ Φίλιπ-
πος Ε' 420, 443. Ἐμπορικαὶ
πανηγύρεις ἐν αὐτῇ Β' 48. Πε-
λοποννησιακὸν συνέδριον ἐν αὐτῇ
Γ' 135. — Εὐλινος ναὸς ἐν αὐτῇ
Β' 82. Θησαυροὶ Α' 374. Β' 92,
113, 115. Γ' 293. Ἀναθή-
ματα Ἀναξιλάου τυράννου Ῥη-
γίου Γ' 315. Κυψελιδῶν Α'
406. Ἰέρωνος Γ' 289, 293.
Ἀκραγαντίνων Γ' 293. Ἀνδρι-

άντες Ὀλυμπιονικῶν Β' 98.
Ναὸς Διὸς Α' 325, 406. Β'
548, 829 κ. ἐ. Ἀγάλμα Διὸς
ὑπὸ Φεῖδιον Β' 832. Γ' 56, 59
σημ. Ἡραῖον Α' 326. Β' 82.
Μάχη ἐν αὐτῇ Δ' 579.
Ὀλυμπιάδες. Ὅρισμός τοῦ χρό-
νου δι' αὐτῶν Α' 214. Β' 69.
Ὀλυμπιάς, σύζυγος Φιλίππου Ε'
72, 485.
Ὀλυμπιεῖον, ἱερὸν τοῦ Ὀλυμπίου
Διὸς ἐν Ἀθήναις Α' 551, 567,
576. Β' 801. Ἐν Ἀκραγαντί Γ'
307. Ἐν Συρακούσαις Γ' 453.
Ὀλυμπιόδωρος, Ἀθηναῖος Β' 412.
Ὀλυμπος, ὄρος ἐν Ἡλίδι Α' 325.
Ὀλυμπος, ὄρος ἐν Μυσία Α' 5.
Ὀλυμπος, ὄρος ἐν Θεσσαλίᾳ Α'
156. Σύνορον τῆς Ἑλλάδος Α'
162. Β' 2. Ε' 6.
Ὀλυνθος, πόλις ἐν τοῖς ἐπὶ Θρά-
κης Α' 349 κ. ἐ. Κοινωνεῖ τῆς
περὶ τὴν Δῆλον ἀθηναϊκῆς συμ-
μαχίας Β' 472. Ἐπὶ τοῦ πελο-
ποννησιακοῦ πολέμου Γ' 95,
219, 389. Κατακτήσεις αὐτῆς
Δ' 374. Πολεμεῖται ὑπὸ τῆς
Σπάρτης Δ' 377 κ. ἐ. Παρα-
δίδεται Δ' 394 κ. ἐ. Κέντρον
τῆς ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν ἀντι-
στάσεως Ε' 35. καὶ Φίλιππος
Ε' 63 κ. ἐ., 94 κ. ἐ., 348 κ. ἐ.,
352 κ. ἐ., 364 κ. ἐ. Ὑποστηρί-
ζεται ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν Ε' 353
κ. ἐ. — Νομίσματα Ε' 349 σημ. 3.
Ὀμηρος. Θεωρεῖται Φρυγὴ Α' 352.
Σμυρναῖος Ε' 227. — Ὀμηρικὸν
ἔπος. Γένεσις αὐτοῦ Α' 139,
185 κ. ἐ., 209, 344 κ. ἐ. Μετα-
βιβάζεται εἰς τὴν Σπάρτην Α'

- 263, 267. Ἡ ἀπαγγελία αὐτοῦ καταργεῖται ἐν Σικυῶνι Α' 376. Καταγραφὴ αὐτοῦ ἐπὶ Πεισιστράτου Α' 563. Β' 116 κ. ε. Διδάσκεται ἐν Ἀθήναις Β' 578. Δημοτικὸν ἐν Ἀθήναις Ε' 234. Ἐθνικὸν ἀξίωμα αὐτοῦ Β' 116. Τὸ θεῖον ἐν αὐτῷ Α' 211. Ὁ Ἄδης ἐν αὐτῷ Β' 74. Ἡ φιλοσοφία ἀντιστρατεύεται κατ' αὐτοῦ Β' 590. Ὀμηρικαὶ μελέται Ε' 226.
- Ὀμογάλακτες, ἐν Ἀθήναις Α' 483.
- Ὀμόλιον, ἱερὸν ἐπὶ τῆς Ὀσσης Α' 156, 162.
- Ὀμφάκη, πόλις Σικελίας Α' 679.
- Ὀμφαλίον, Πισάτης Α' 299, 330.
- Ὀμφαλός, ἐν Δελφοῖς Β' 25.
- Ὀνάτας, Αἰγινήτης γλύπτης Β' 94, 113. Β' 776. Γ' 293, 323.
- Ὀνεᾶται, φυλὴ ἐν Σικυῶνι Α' 377.
- Ὀνειον, ὄρος παρὰ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου Δ' 534 σημ.
- Ὀνήσιλος, Κύπριος ἐκ Σαλαμῖνος Β' 251 κ. ε.
- Ὀνήτωρ, Ἀθηναῖος Ε' 294.
- Ὀρομακλῆς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ θάλασσαν Γ' 531, 583 σημ. 1.
- Ὀρομάκριτος, Ἀθηναῖος Α' 563. Β' 334.
- Ὀρόμαρχος, υἱὸς Εὐθυκράτους, Φωκεὺς Ε' 80, 87, 322.
- Ὀνόμασις, υἱὸς Ἀγαίου, Ἡλείος Α' 387.
- Ὀξενλίδαι, ἀπόγονοι τοῦ Ὀξύλου, ἐν Ἡλίδι Α' 234.
- Ὀξυλος, Αἰτωλὸς Α' 166, 233 κ. ε.
- Ὀπισθόδομος Παρθενῶνος Β' 808.
- Ὀπλητες, φυλὴ παρ' Ἀθηναίους Α' 452, 579.
- Ὀπλισμός, Δ' 352 κ. ε.
- Ὀπλῖται, ἐκ τῶν θητῶν Γ' 118.
- Ὀπούντιοι. Ἴδε Λοκροί.
- Ὀποῦς, πόλις ἐν Λοκρίδι Β' 459.
- Ὀργεῶνες Α' 483.
- Ὀρδησοὺς, πόλις Θράκης Α' 636.
- Ὀρέσις, υἱὸς Ἀγαμέμνονος Α' 189. Φέρεται ὡς ἡγήτης Ἀχαιῶν μεταναστῶν Α' 173. Ἐν Ταυρίδι Α' 706. Ὅστ' αὐτοῦ Α' 260, 323.
- Ὀρέσις, δυνάστης τῆς Φαρσάλου Β' 553. Δ' 541.
- Ὀρέσις, υἱὸς Ἀρχελίου, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ε' 44 σημ. 2.
- Ὀρεσία, συνοικία ἐν Μεγάλῃ πόλει Α' 515.
- Ὀρεσίς, χώρα ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 16, 25.
- Ὀρθαγόρας, τύραννος τῆς Σικυῶνος Α' 342.
- Ὀρθαγορίδαι, γένος τυράννων ἐν Σικυῶνι Α' 373, 550.
- Ὀρθόβουλος, Ἀθηναῖος Δ' 344.
- Ὀρνυτος, βασιλεὺς τῆς Ἀρκαδίας Α' 256.
- Ὀροίτης, Πέρσης σατράπης ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ Β' 213, 236.
- Ὀρσιππος, Μεγαρεὺς Α' 418.
- Ὀρτυγία, νῆσος παρὰ τὰς Συρακούσας Α' 399, 669. Γ' 265, 313, 473.
- Ὀρφετελεσται, ἐν Ἀθήναις Δ' 90.
- Ὀρφεὺς, Κροτωνιάτης Α' 563.
- Ὀρφεὺς, Θράξ ποιητῆς Α' 565. Β' 118, 581. Δ' 90. Χρησιμοῖ αὐτοῦ Δ' 90.
- Ὀρχήστρα, Β' 746.
- Ὀρχομενός, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ

- Α' 237. Προτεύουσα πόλις τῆς Ἀρκαδίας Α' 298. Μετέχει τῆς περὶ τὴν Καλαύρειαν συμμαχίας Α' 370. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 375, 411. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 377. καὶ Μαντίνεια Δ' 518.
- ²Ορχομενός, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 120. Βοιωτοὶ ἐν αὐτῇ Α' 147. Μινύαι Α' 171. Ἀξίωμα αὐτοῦ Α' 189. Κοινωνεῖ συμμαχίας κατὰ θάλασσαν Α' 138. Μετέχει τῆς παρὰ τὴν Καλαύρειαν συμμαχίας Α' 138. Πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Τολμίδου Β' 561. Ἐπὶ τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου Δ' 283, 324. Ἀναγνωρίζεται αὐτόνομος Δ' 328. Λακωνίζοντες ἐν αὐτῷ Δ' 455. Ὁ Πελοπίδας παρ' αὐτῷ Δ' 463 κ. ε. Κυριεῖται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Δ' 497. Ε' 397. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Θηβαίων Ε' 89. Ἀνακτῖται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' 546. — Θησανυρὸς τοῦ Μινύου ἐν αὐτῷ Α' 120, 200. Ἀκρόπολις Α' 140.
- ³Οσσα, ὄρος ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 8, 156.
- ⁴Οστρακα σωζόμενα Β' 606 σημ.
- ⁵Οστρακισμός, ἐν Ἀθήναις καθίσταται ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους Α' 591, 592 σημ. I, 613. Ἀριστείδου Β' 326. Θουκυδίδου, υἱοῦ Μελεσίου Δ' 575. Ἰππάρχου, υἱοῦ Χάρμου Α' 592. Κίμωνος Β' 526. Κλεισθένους Α' 600, Ξανθίππου, υἱοῦ Ἀρίφρονος Β' 606. Ὑπερβόλου Γ' 384. — Ἐν Συρακούσαις. Ἰδε Πεταλισμός.
- ⁶Οαχοφόροι, Γ' 121.
- ⁷Οτάνης, Πέρσης στρατηγός Β' 235, 245, 254, 263.
- ⁸Οτς, βασιλεὺς τῆς Παφλαγονίας Δ' 260.
- Οὐνίμ, ὄνομα τῶν Ἰώνων παρ' Αἰγυπτίοις Α' 61.
- ⁹Οφς, ποταμὸς ἐν Ἀρκαδίᾳ Γ' 378. Δ' 369.
- ¹⁰Οχη, ὄρος ἐν Εὐβοίᾳ Β' 285.
- Παγασαί, παραθαλάσσιος πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Δ' 542. Ε' 90.
- Παγασητικὸς κόλπος, Α' 9, 86, 117.
- Πάγγαιον, ὄρος ἐν Θράκῃ Β' 232, 500. Ε' 66.
- Παγκράτιον, ἀγώνισμα συνενοῦν τὴν πύλιν καὶ πυγμὴν Α' 337.
- Παγώνδας, Θηβαῖος Γ' 214.
- Παῖονες, θρακικὸν φύλον Β' 344. Ε' 11, 50.
- Παιονία, χώρα μακεδονικὴ Α' 141.
- Παιωνίδαι, εὐπατρίδαι ἐκ Μεσσηνίας Α' 449.
- Παιωνίδαι, δῆμος Ἀττικῆς Α' 584.
- Παιώνιος, Μενδαῖος γλύπτης Β' 830, 835.
- Πακτύης, Λυδὸς Β' 182.
- Πακτωλὸς, ποταμὸς ἐν Λυδίᾳ Α' 130. Β' 169. Νίκη τοῦ Ἀγισιλάου παρ' αὐτῷ Δ' 257.
- Παλαίμων, ἱερὸν αὐτοῦ παρὰ τὸν ἱσθμὸν τῆς Κορίνθου Β' 365.
- Παλαίστρα, Β' 46, 108. Ἰδε Γυμνάσια, Γυμναστική.
- Παλαμήδης, ἥρως τῆς Ναυπλίας Α' 85, 137.
- Πάλη, πόλις Κεφαλληνίας Δ' 456.
- Παλικοὶ, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Γ' 330.

Παλλάδιον, δικαστήριον φονικὸν ἐν Ἀθήναις Α' 467.

Παλλάδιον, ἱερὸν ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς Β' 602.

Παλλαντίδαι, Α' 445.

Παλλήνη, χειρσόνησος τῆς Χαλκιδικῆς Γ' 20. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 652. Ὁ Βρασίδης ἐν αὐτῇ Γ' 243. Κατέχεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 390.

Παλλήνη, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 445, 546, 576.

Πάμισος, ποταμὸς ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 11, 136, 223.

Παμμένης, Θηβαῖος Δ' 412, 417, 516, 539. Ε' 51, 87, 324.

Παμφάης, Ἐφέσιος Β' 167.

Παμφυλία, χώρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Δάρδανοι ἐν αὐτῇ Α' 343. Ῥόδιοι Α' 679. Μαντικὴ ἐν αὐτῇ Β' 11.

Παμφύλιοι, ἐν τῇ μάχῃ τῆς Σαλαμῖνος Β' 394.

Πάμφυλοι, φυλὴ τῶν Δωριέων Α' 164, 179, 223, 232, 268. Ἐν Ἐρυθραῖς Α' 180.

Πανὸς ἄντρον, κατὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως Β' 313.

Παναθήναια, ἑορτὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Ἀθήναις. Σημασία αὐτῆς Α' 446. Ἀνακαινίζονται ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου Α' 558. Εἰσάγονται κατ' αὐτὰ μουσικοὶ ἄγωνες Β' 738. Συμμετοχὴ τῶν μετοίκων εἰς αὐτὰ Α' 590. Συμμετοχὴ τῶν ἀποικιῶν Β' 687. Ἀπὸ Περικλέους Β' 819 κ. ἔ. Παναθηναϊκὴ πομπὴ Α' 615. Β' 810, 819 κ. ἔ. Ὡς οἰκονομικὴ περίοδος Β' 822.

Πάναινος, Ἀθηναῖος ζωγράφος Β' 772, 782, 832.

Πάνακτον, φρούριον κατὰ τὰ σύνορα Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας Γ' 253, 352, 509.

Πάνδαρος, ἥρως Α' 115.

Πάνδροσος, ἱερὸν αὐτῆς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Β' 804, 824.

Πανθοῖδαι, γένος ἐν Τομαδί Α' 105.

Πανιώτιον, κοινὸν ἱερὸν τῶν Ἰώνων παρὰ τὴν Μυκάλην Α' 347. Β' 62, 257.

Πάνορμος, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Καρχηδόνιοι ἐν αὐτῇ Α' 683. Γ' 277. Ἑλληγες Α' 685. Βαφεῖα ἐν αὐτῇ Α' 685.

Πάνορμος, λιμὴν ἐν Ἀχαΐᾳ Γ' 98.

Παντάγνωτος, υἱὸς Αἰιάκου, τύραννος τῆς Σάμου Β' 200.

Πανταλέων, υἱὸς Ἀλυσάττου, Λυδὸς Β' 165.

Πανταλέων, υἱὸς Ὀμφαλίωνος, βασιλεὺς τῆς Πίσης Α' 299, 330, 333.

Παντικᾶπαιον, πόλις ἐν τῇ ταυρικῇ χειρσονήσῳ Α' 637, 711. Β' 186. Ε' 276.

Πανύασις, Ἀλικαρνασεὺς ποιητὴς Β' 708.

Παράδεσις ἐν τῇ κωμωδίᾳ Β' 760. Γ' 544.

Παραξάται, στρατιῶται παρὰ Θηβαίοις Δ' 433.

Παραγραφὴ ἐν τῷ ἀθηναϊκῷ δικαίῳ Δ' 72.

Παραλία, ἀνατολικὴ παραθαλασσία τῆς Ἀττικῆς. Οἰκίτορες αὐτῆς Α' 440.

Παράλιοι, φυλὴ τῶν Μαλιέων ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 157.

- Πάραλοι*, (Παράλοι) οἱ οἰκήτορες τῆς Παραλίας τῆς Ἀττικῆς Α' 463. Ὡς φατρία Α' 531, 538, 577, 581, 584. Β' 288.
- Πάραλοι*, τὸ πλήρωμα τῆς Παράλου Γ' 570.
- Πάραλος*, υἱὸς Περικλέους, Ἀθηναῖος Β' 639. Γ' 92.
- Πάραλος*, ἱερὰ τριήρης παρ' Ἀθηναίους Γ' 561, 570, 657, 666.
- Παραξία*, χώρα ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 16
- Παραποτάμιοι*, πόλις ἐν Φωκίδι Ε' 532.
- Παρασάδες* ἐν ναοῖς Β' 84.
- Παραχελῶνις*, χώρα περὶ τὸν Ἀχελῷον Α' 394. Δ' 301, 302.
- Παρθενία*, υἱοὶ Ἀχαιῶν καὶ Δωριδῶν ἐν Σπάρτῃ Α' 303.
- Παρθενῶν*. Κτίσις αὐτοῦ Β' 803 κ. ἐ. Γλυπτὰ Β' 808 κ. ἐ. Ταμεῖον Β' 677, 822. Ναὸς πομπικὸς Β' 823.
- Πάριον*, πόλις παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον. Κτίσις αὐτῆς Α' 635.
- Πάρις*, υἱὸς Πριάμου, Τρῶς Α' 104, 108, 204.
- Παρμενίδης*, Ἑλεάτης φιλόσοφος Β' 593.
- Παρμενίων*, Μακεδὼν στρατηγὸς Ε' 379, 459.
- Παργασός*, ὄρος μεταξὺ Φωκίδος καὶ Λοκρίδος Α' 163, 171, 378. Β' 2, 22. Ε' 523, 524, 532.—Ἀμφικτυονικὴ ὁμὰς περὶ αὐτὸν Α' 158.
- Πάρης*, ὄρος μεταξὺ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας Α' 148, 441.
- Πάρων*, ὄρος ἐν τῇ Λακωνικῇ Α' 271, 282, 359.
- Πάρως*, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Β' 239. Πολιορκία ὑπὸ Μυτιάδου Β' 314. Θεμιστοκλῆς Β' 433. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668. Πάριοι ἐν Μιλήτῳ Α' 624. ἐν Θάσῳ Β' 274.—Μάρμαρον Β' 203, 240. Λατρεία Δήμητρος Α' 98. Πάριον μάρμαρον, χρονικὸν Α' 214, 383 σημ. 2.
- Παργάσιοι*, φύλον ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 515, 519.
- Παργάσιος*, Ἐφέσιος ζωγράφος Ε' 260.
- Πάπυρος*, Β' 703.
- Παρύσαις*, σύζυγος Δαρείου Β' βασιλέως τῆς Περσίας Γ' 614. Δ' 202, 248.
- Πασαργάδαι*, πρωτεύουσα τῆς Περσίας Δ' 202.
- Πασαργάδαι*, βασιλικὸν γένος παρὰ τοῖς Πέρσiais Β' 172.
- Πασίμηλος*, Κορίνθιος Δ' 294.
- Παιφάη*, Λατρεία αὐτῆς Α' 250, 319. Β' 13.
- Πασίων*, τραπέζιτης ἐν Ἀθήναις Ε' 344.
- Πάταρα*, πόλις Λυκίας Α' 112. Β' 21.
- Παιζειῖθης*, Πέρσης μάγος Β' 217.
- Πάτραι*, πόλις ἐν Ἀχαΐᾳ Γ' 371. Δ' 300.
- Πατροκλείδης*, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Γ' 671.
- Πάτροκλος*, Α' 190.
- Πανσανίας*, υἱὸς Κλεομβρότου, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς ἐν τῇ μάχῃ τῶν Πλαταιῶν Β' 412

κ. ἐ. Ἐν Θήβαις Β' 421. Σχέ-
δια αὐτοῦ Β' 449. Ἡγεῖται
τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου Β' 449
κ. ἐ. Προδοσία αὐτοῦ Β' 452
κ. ἐ. Ἀνακαλεῖται Β' 456. Δίκη
καὶ θάνατος Β' 484 κ. ἐ. καὶ
Λύσανδρος Δ' 189.

Πανσανίας, υἱὸς Πλειστοάνακτος,
πατὴρ Ἀγησιπόλειδος, βασιλεὺς
τῆς Σπάρτης Γ' 142. Ἐν Ἀτ-
τικῇ Γ' 668, 687. Δ' 57. καὶ
Λύσανδρος Δ' 188, 239. καὶ
Ἀγησίλαος Δ' 239. Στρατη-
γεὶ ἐναντίον τῶν Θηβῶν Δ'
269 κ. ἐ., 274. Φεύγει εἰς Τε-
γέαν Δ' 274. Ἐν Τεγέᾳ Δ' 370.

Πανσανίας, βασιλεὺς τῆς Μακε-
δονίας Ε' 45 σημ.

Πανσανίας, ἀπαιτητὴς τοῦ μακε-
δονικοῦ θρόνου Ε' 48.

Παφλαγόνες, ἔθνος παρὰ τὸν
Πόντον Α' 634. Συνστρατεύου-
σι μετὰ τοῦ Ξέρξου Β' 338.

Πάφος, πόλις ἐν Κύπρῳ Α' 236.
Λατρεία τῆς Ἀφροδίτης Β' 195.

Πάχης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ'
119, 137, 143 κ. ἐ.

Πάχωνος ἄκρα, ἀκρωτήριον τῆς
Σικελίας Α' 670, 678. Γ' 262.

Πεδιεῖς, οἰκήτορες τῶν πεδίων τῆς
Ἀττικῆς Α' 463. Ὡς φατρία
Α' 529, 539, 584.

Πεζὸς λόγος. Ἀρχὴ αὐτοῦ Β'
729. Ἀττικὸς Ε' 199 κ. ἐ.

Πειθίας, Κερκυραῖος Γ' 166.

Πειθόλαος, Θεσσαλὸς Ε' 77. Α'
544 σημ. 1.

Πειραιεὺς, ἐπίνειον τῶν Ἀθηναίων.
Θέσις αὐτοῦ Α' 442. Β' 292
κ. ἐ. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α'

585. Κτίζεται ὑπὸ τοῦ Θεμι-
στοκλέους Β' 293 κ. ἐ. Ἀνα-
κίττειται ὑπὸ τοῦ Ἴπποδάμου
Β' 791. Τειχίζεται ὑπὸ τοῦ
Θεμιστοκλέους Β' 444 κ. ἐ.
Μακρὰ τεῖχη ἐξ Ἀθηναίων εἰς
Πειραιᾶ Β' 506, 545, 550,
646 κ. ἐ. Ἀποπεράτωσις τοῦ
περιβόλου Δ' 444. Ὀχυροῦται
ὑπὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν Γ' 573
κ. ἐ.— Ὁ Ἀγησανδρίδας παρ'
αὐτῷ Γ' 577. Ὁ Λύσανδρος
ἐν αὐτῷ Γ' 687. Ὁ βασιλεὺς
Πανσανίας ἐν αὐτῷ Δ' 59. Ὁ
Τελευτίας ἐν αὐτῷ Δ' 321.
Συγκλείεται ὑπὸ τοῦ Πόλλιδος
Δ' 353. Ἀλέξανδρος ὁ Φεραῖος
ἐν αὐτῷ Ε' 124 κ. ἐ.— Ἀρ-
χοντες ἐν αὐτῷ Β' 446. Οἱ δέκα
ἐν αὐτῷ Δ' 20. Ἀμιλλαι νηῶν
ἐν αὐτῷ Β' 820. Ἱερὸν τῆς
Ἀφροδίτης Δ' 342. Μνη-
μεῖα ἐν αὐτῷ Ε' 248, 253.
Ἴδε Δείγμα, Ἐρμῆς. Ὑποχρέ-
ωσις τῆς εἰς μόνον αὐτὸν δια-
κομίσεως ἐμπορευμάτων Β' 701.
Πειραιεὺς (Ἀμισός), πόλις παρὰ
τὸν Πόντον Β' 686.

Πεῖραιον (σήμερον Περαχώρα),
πόλις καὶ χώρα παρὰ τὸν ἰσθμὸν
τῆς Κορίνθου Δ' 297, 317.

Πεῖραιος, ἐπίνειον ἐν τῷ σαρω-
νικῷ κόλπῳ Γ' 523.

Πειρήγη, πηγὴ ἐπὶ τοῦ Ἀκροκο-
ρίνθου Α' 394.

Πείσανδρος, Ἀθηναῖος, Ἀχαρνεὺς
Γ' 417. καὶ Ἑρμοκοπίδαι Γ'
430 κ. ἐ., 443. Ἀντίπαλος τοῦ
Ἀλκιβιάδου Γ' 465. Διαπρα-
γματεύεται τὴν κάθοδον Ἀλ-

- κιβιάδου Γ' 542 κ. ἐ., 550.
Ἀνατρέπει τὸ πολίτευμα Γ' 558 κ. ἐ., 561 κ. ἐ. Τῶν τετρακοσίων Γ' 572, 574. Καταδικάζεται Γ' 582.
- Πείσανδρος, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Δ' 288.
- Πεισιάνης, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Β' 771, 797.
- Πεισιστράτιδες. Οἰκήσεις αὐτῶν Α' 526. Γένος Α' 528. Τύραννοι Α' 535 κ. ἐ. Κατάλυσις αὐτῶν Α' 576. Ἐξόριστοι καὶ ἐπάρατοι Α' 605. Ἐν Ἑρετρία Α' 542. Ἐν Περσίᾳ Β' 272, 334. Ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 28. καὶ Σπάρτῃ Α' 607. Ἴδε Ἡγηόστρατος, Ἰππαρχος, Ἰππίας, Πεισιστράτος.
- Πεισιστράτος, υἱὸς Ἰπποκράτους, Ἀθηναῖος. Γένος Α' 449. Γέννησις Α' 528. Πρώτη τυραννὶς Α' 534 κ. ἐ. Δευτέρα τυραννὶς Α' 538. κ. ἐ. Ἐν Ἑρετρία Α' 541. Κυριεύει τὸ Σίγειον Α' 545. Τρίτη τυραννὶς Α' 546 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Αἰγινήτας Β' 277. Ἀνάπλασις τῶν Ἀθηναίων Α' 552 κ. ἐ. Ἰδρυσίς τῆς πρώτης κληρουχίας Α' 533 κ. ἐ. Μέρμνα περὶ τῆς λατρείας Α' 556. Θεραπεία τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν Α' 561 κ. ἐ. Β' 705. Φερομένη μεταρρύθμισις τοῦ νομίσματος Α' 571 σημ. 2. Θάνατος Α' 568 κ. ἐ. Πολιτεία αὐτοῦ Α' 610 κ. ἐ. 615. Β' 203. Τάσσεται εἰς τοὺς ἐπὶ σοφοὺς Β' 78. καὶ Λύγδαμις Β' 241. καὶ Σόλων Α' 537 κ. ἐ.
- Πεισιστράτος, Ἀθηναῖος ἄρχων Α' 560.
- Πείσαν, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα Δ' 31.
- Πελαγόνες, φύλον ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 16.
- Πελαγος, δάσος παρὰ τὴν Μαντίνειαν Δ' 598. Ἴδε προσθήκην εἰς σελίδα 601 ἐν τοῖς Παροράμασι.
- Πελαγονίδων, ἀρχαῖον ὄχυρον τῆς Ἀκροπόλεως Γ' 473.
- Πελασγοί, Α' 37 κ. ἐ. Οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ Τυρρηνοὶ Α' 60 κ. ἐ. Οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ Δαναοὶ Α' 132. καὶ Αἰολεῖς Α' 127 κ. ἐ. Συγγενεῖς πρὸς τοὺς Κρήτας Α' 95. Συγγενεῖς πρὸς τοὺς αὐτόχθονας Σικελοὺς Α' 708. Ἐν Ἀργεῖ Α' 131. Ἐν Ἀττικῇ Α' 170, 438. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 56. Ἐν Σκύρῳ Β' 467. Ἐν Χαλκιδικῇ Γ' 233. Λατρεία τῶν θεῶν παρ' αὐτοῖς Α' 69 κ. ἐ. Πελασγικὸς Ζεὺς Α' 438. Β' 81.
- Πελαγὸς, ἐπώνυμος ἦρως τῶν Πελασγῶν Α' 236.
- Πελεῖάδες, ἱερεῖαι Διώνης Α' 144.
- Πέλλα, πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας Γ' 662. Δ' 375. Ε' 41, 46, 377, 388.
- Πελλήνη, πόλις ἐν Λακωνικῇ Α' 271. Δ' 537, 560.
- Πελλήνη, πόλις ἐν Ἀχαΐᾳ Γ' 43, 521. Δ' 539.
- Πέλλιχος, Κορίνθιος στρατηγὸς Ε' 257.
- Πελοπίδαι, ἀπόγονοι τοῦ Πέλοπος. Προέλευσις ἐκ Λυδίας Α' 109.

- Ἐν Πελοποννήσῳ Α' 131 κ. ἐ., 201, 251. Β' 131. Κτίσται αἰδολικῶν ἀποικιῶν Α' 175. Ἴδε *Πέλοψ*.
- Πελοπίδας*, υἱὸς Ἰππόκλου, Θηβαῖος. Χαρακτήρ αὐτοῦ Δ' 413. καὶ Ἐπαμεινώνδας Δ' 418. Ἡγεῖται τῶν φυγιάδων Θηβαίων Δ' 418 κ. ἐ. Ἐπιστρέφει εἰς τὰς Θήβας Δ' 420. Φονεῖ τὸν Λεοντιάδην Δ' 422. Βοιωτάρχης Δ' 424. Πολιορκεῖ τὴν Καδμείαν Δ' 425. καὶ Σφοδρίας Δ' 439. Νικᾷ παρὰ τὸν Ὀρχομενὸν Δ' 464. Ἐν τῇ μάχῃ τῶν Λεύκτρων Δ' 485. Ἐν Πελοποννήσῳ Δ' 524 κ. ἐ. Ἀπελευθεροῦται ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας Δ' 558. Ἐν Σούσοις Δ' 568 κ. ἐ. Πίπτει ἐν Θεσσαλίᾳ Δ' 589 κ. ἐ.
- Πελοπόννησος*. Φυσικὴ διαίρεσις αὐτῆς Α' 10. Πελοπίδαι καὶ Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 131. Ὄνομα τῆς χερσονήσου Α' 136, 340. Εἰσόρμησις τῶν Δωριέων Α' 168, 221 κ. ἐ. — Μεταρρυνμίσεις τῆς πελοποννησιακῆς στρατιᾶς Δ' 380. Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Ἴδε *Σπάρτη*.
- Πέλοψ*, Α' 64, 77, 109, 129 κ. ἐ., 214. Β' 361. Λατρεῖα αὐτοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 326, 337. Β' 37. Ἴδε *Πελοπίδαι*.
- Πελτασταί*, *Πέλτη*, Δ' 353.
- Πέλωρος*, ἀκρωτήριον τῆς Σικελίας Α' 670.
- Πένταθλον*, Α' 337. Β' 40.
- Πεντακοσιομέδιμνοι*, πρώτη τάξις τῶν οἰκητόρων τῶν Ἀθηνῶν Α' 496.
- Πεντελικόν* (Βρυλησσός), ὄρος ἐν Ἀττικῇ Α' 441, 445. Β' 301, 723, 742 σημ. 1. Γ' 511.
- Πενέσται*, δούλοι ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 146 κ. ἐ., 274. Γ' 685. Δ' 548.
- Πεπάρηθος*, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Ε' 124, 485.
- Πέπλος* τῆς Ἀθηνᾶς Β' 838.
- Περαχώρα*. Ἴδε *Περίαιον*.
- Πέργαμος* (Πέργαμα), ἀκρόπολις τῆς Τροίας Α' 107, 185.
- Πέργαμος*, πόλις ἐν Μυσίᾳ Δ' 225.
- Περδίκκας Α'*, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Β' 233. Ε' 27.
- Περδίκκας Β'*, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ε' 32 κ. ἐ. καὶ Ἀθηναί Γ' 21, 81, 127, 225, 228, 244, 392. καὶ Σπάρτη Γ' 220, 224, 381. καὶ Θράκη Ε' 12.
- Περδίκκας Γ'*, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Δ' 50, 351.
- Περῖανδρος*, υἱὸς Κυψέλου, τύραννος Κορίνθου Α' 408 κ. ἐ., 431, 544, 658. Β' 77, 160.
- Περῖανδρος*, Ἀθηναῖος Ε' 138.
- Περικλῆς*, υἱὸς Ξανθίου, Ἀθηναῖος. Γένος Α' 449. Νεότης καὶ παιδείσεις Β' 601 κ. ἐ. Ἀξίωμα ἐν τῇ πολιτείᾳ Β' 630. Γ' 112. Ἐσωτερικὴ πολιτεία Α' 605 κ. ἐ., 695. Γ' 25. Ἐξωτερικὴ πολιτεία Β' 644, 681. Γ' 26, 36 κ. ἐ. Ἐθνικὸν πρόγραμμα Β' 836. Ὡς στρατηγὸς Α' 633 κ. ἐ. Β' 105 κ. ἐ., 553, 555 κ. ἐ., 575, 632 κ. ἐ., Γ' 79. Οἰκονομικὴ διοίκησις αὐτοῦ Β' 635, 673 κ. ἐ., 681. Νόμος αὐτοῦ περὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων Β' 697 σημ.

Ὡς ῥήτωρ Β' 730 κ. ἐ. Γ' 37, 82 κ. ἐ., 90, 153. Ἀγωνοθέτης Β' 738 Ἰδιωτικὸς βίος Β' 639. Διευθύνει τὰ τῆς κτίσεως τῶν Θουρίων Β' 689. Ἐπιθέσεις κατ' αὐτοῦ Γ' 53 κ. ἐ. Γ' 87 κ. ἐ. Τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου καὶ θάνατος Γ' 98 κ. ἐ. Ἀξίωμα αὐτοῦ Γ' 100 κ. ἐ. καὶ ἡ κωμωδία Γ' 55, 191. καὶ εἰκαστικαὶ τέχναι Β' 781 κ. ἐ. καὶ οἱ ἐν τῇ Δύσει Ἕλληνες Γ' 324 κ. ἐ. καὶ φιλοσοφία Β' 720. — καὶ Ἀγων Γ' 63. καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 359 κ. ἐ. καὶ Ἀναξαγόρας Β' 720. Γ' 60 κ. ἐ. καὶ Ἀσπασία Β' 639 κ. ἐ. Γ' 62. καὶ Δάμων Β' 720 καὶ Δημοσθένης Ε' 566. καὶ Δρακοντίδης Γ' 63. καὶ Ἐπαμεινώνδας Δ' 605. καὶ Ἐφιάλτης Β' 545. καὶ Ζήνων Β' 720. καὶ Ἡρόδοτος Β' 713, 733. Γ' 53. καὶ Θουκυδίδης ὁ Μελησίου Β' 573. Γ' 61 καὶ Θουκυδίδης ὁ Ὀλόρου Β' 734. Γ' 106. καὶ Ἴων ὁ Χῖος Β' 719. καὶ Καλλίας Β' 568 κ. ἐ. καὶ Κίμων Β' 510, 555, 567 κ. ἐ. καὶ Κλέων Γ' 61, 90, 153. καὶ Πρωταγόρας Β' 604, 720. Γ' 573. καὶ Σοφοκλῆς Β' 642, 718, 757. καὶ Φειδίας Β' 785 κ. ἐ. Γ' 57.

Περικλῆς, υἱὸς Περικλέους, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Β' 511. Γ' 634, 639, 647.

Πέρρινθος, πόλις ἐν Θράκῃ. Κτίσις αὐτῆς Β' 200. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 232. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668.

Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Ε' 166. Συμμαχεῖ μετὰ τοῦ Φιλίππου Ε' 93. Πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' 489 κ. ἐ. καὶ Σπάρτῃ Ε' 559.

Περίοικοι, οἰκήτορες τῆς ὑπαίθρου χώρας ἐν τῇ Λακωνικῇ Α' 273, 279, 285, 288. Δ' 242.

Περιπόλις, μάντις τῶν Βοιωτῶν Α' 148.

Περίπτερος ναὸς, Β' 90.

Περκώτη, πόλις παρὰ τὸν Ἑλλησποντον Β' 493.

Περραιβοὶ, φύλον ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 149. Κοινωνοῦσι τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας Α' 156. Ε' 405. Δίδουσιν εἰς τοὺς Περσας γῆν καὶ ὕδωρ Β' 372. Ἐγκνικῶνται ὑπὸ τοῦ Ἰάσονος Δ' 550.

Περσεῖδαι, Α' 134, 201, 250.

Περσεὺς, Α' 85, 114, 133. Β' 361.

Περσεφόνη. Ἴδε Κόρη.

Περσία. Ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μήδων Β' 161, 171 κ. ἐ. Ἐπὶ Κύρον Α' 172 κ. ἐ. Ἐπὶ Καμβύσου Α' 195 κ. ἐ., 216 κ. ἐ. Ἐπὶ Δαρείου Β' 216 κ. ἐ., 219 κ. ἐ., 271 κ. ἐ. Ἐπὶ Ξέρξου Β' 333 κ. ἐ. Ἐπὶ Ἀρταξέρξου Α' Β' 492 κ. ἐ. Ἐπὶ Δαρείου Β' Γ' 507. Ἐπὶ Ἀρταξέρξου Β' Δ' 202 κ. ἐ., 208 κ. ἐ. Ἐπὶ Ἀρταξέρξου Γ' Ε' 307 κ. ἐ. — Οἱ Ἴωνες ἀφίστανται ἀπ' αὐτῆς Β' 245 κ. ἐ. Περσικοὶ πόλεμοι. Ἀρχὴ αὐτῶν Β' 263. Στρατεία Μαρδονίου Β' 263 κ. ἐ., 271. Στρατεία Δατίδος καὶ Ἀρταφέρνης.

νοὺς Β' 284 κ. ἐ. Στρατεία Ξέρ-
ξου Β' 335 κ. ἐ. Παράδοσις
περὶ αὐτῶν Β' 422 κ. ἐ. Ἀνα-
θεώρησις αὐτῶν Β' 427 κ. ἐ.
Πέρας αὐτῶν Β' 566. — καὶ
Αἴγυπτος Β' 197, 330, 336, 496,
524. — καὶ Ἄργος Γ' 348. καὶ
Καρχηδὼν Γ' 278. Διαπραγμα-
τεύσεις Ἀθηναίων μετ' Ἀρτα-
φέρνης Α' 599, 609. Σχέσεις
πρὸς Ἀθήνας καὶ Σπάρτην ἐπὶ
τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου
Γ' 219, 505 κ. ἐ., 520, 612.
κ. ἐ. Ἴδε *Τισσαφέρνης, Φαρ-
νάξος*. Ἀποστασία τοῦ Κύρου
Δ' 202 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τὴν
Σπάρτην Δ' 223 κ. ἐ., 248 κ. ἐ.
Ἴδε *Ἀγησίλαος, Θίβρων*. Ὁ
Κόνων ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῆς
Δ' 285 κ. ἐ. Ἐπὶ τοῦ κορινθια-
κοῦ πολέμου Δ' 306 κ. ἐ. Ἐπι-
βάλλει τὴν ἀντακίδειον εἰρή-
νην Δ' 325 κ. ἐ. Ἐπεμβαίνει
ὑπὲρ τῆς Σπάρτης ἐναντίον τῶν
Θηβῶν Δ' 561 κ. ἐ. καὶ Θῆβαι
Δ' 566 κ. ἐ. Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ
Δημοσθένους Ε' 481 κ. ἐ., 490.
Πεταλισμός, ὁστρακισμός ἐν Συ-
ρακούσαις Γ' 316.
Πέτρα, χωρίον ἐν Κορίνθῳ Α'
404.
Πέτρα, δίοδος παρὰ τὸν Ὀλυμ-
πον Α' 150.
Πενκέτιοι, ἔθνος ἐν τῇ κάτω Ἰτα-
λίᾳ Α' 660. Β' 113. Γ' 322.
Πηγαί, πόλις ἐν Μεγαρίδι Β' 541,
553, 566. Γ' 212.
Πήδαρος, πόλις παρὰ τὴν Ἰδην
Β' 191.
Πηλεὺς, ἥρωες ἐν Φθίᾳ Α' 129.

Πήλιον, ὄρος ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 8,
117, 128.
Πηλοῦσιον, πόλις ἐν τῇ κάτω Αἰ-
γύπτῳ. Μάχη παρ' αὐτῷ Β'
197. Πηλουσιακὸν στόμα τοῦ
Νείλου Α' 641.
Πηνειὸς, ποταμὸς ἐν Ἡλιδι Α'
234, 329.
Πηνειὸς, ποταμὸς ἐν Θεσσαλίᾳ Α'
8, 128, 145. Β' 345.
Περία, χώρα ἐν Μακεδονίᾳ Α'
650. Ε' 19, 20. Πιέρης ἐν Θρά-
κῃ Ε' 66.
Πιθηκοῦσαι, νῆσοι παρὰ τὴν
Καμπανίαν Α' 663.
Πινακοθήκη, παρὰ τὰ Προπύλαια
ἐν Ἀθήναις Β' 772, 827. Γ'
411.
Πίνδαρος, Ἐφέσιος Β' 167.
Πίνδαρος, Θηβαῖος ποιητὴς Α'
253. Β' 75, 352, 602. Γ' 304.
Δ' 120, 403. καὶ οἱ περσικοὶ
πόλεμοι Β' 362 κ. ἐ., 430, 736.
Γλῶσσα αὐτοῦ Β' 729. Δ' 405.
Πίνδος, ὄρος ἐν τῇ βορείῳ Ἑλ-
λάδι Α' 3, 142, 163. Ε' 8.
Πίνδος, ποταμὸς καὶ πόλις ἐν
Δωρίδι Α' 152.
Πῖον, ὄρος παρὰ τὴν Ἐφεσον Β'
168.
Πῖσα, πόλις ἐν Πισατίδι. Κτίσις
αὐτῆς Α' 235. Συμμαχεῖ μετὰ
τῶν Ἀθηναίων Α' 299. καὶ
Ὀλυμπία Α' 325. Πολεμεῖ
πρὸς τοὺς Ἡλείους Α' 330.
Συμμαχεῖ πρὸς τὸν Φεῖδωνα Α'
331. Καταστρέφεται Α' 334.
Τάφος τοῦ Πέλοπος καὶ ἱερὸν
τῆς Ἀρτέμιδος ἐν αὐτῇ Α' 130.
Ἴδε Πισατίς.

Πῖσαι, πόλις ἐν Τυρρηνίᾳ Γ' 287.

Πισᾶτις, χώρα ἐν τῇ Ἡλίδι Α' 334. Δ' 233. Ἴδε Πῖσα.

Πισιδία, χώρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 113.

Πισινδελίς, Ἀλικαρνασεὺς Β' 709.

Πισσοῦθνης, Πέρσης σατράπης Β' 655. Γ' 128, 134, 144, 507, 614.

Πιάνη, χωρίον ἐν Λακωνικῇ Α' 252, 677. Β' 414.

Πιάνη, πόλις ἐν Σαννίτιδι τῆς Ἰταλίας Α' 677.

Πιτακός, Μυτιληναῖος, ὑπεραμύνεται τοῦ Σιγείου Α' 545. Αἰσυνήτης Α' 545. Τῶν ἐπὶ σοφῶν Β' 77.

Πλανῆται. Λατρεία αὐτῶν Α' 71, 77, 125.

Πλαταιαί, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Θηβαίους Α' 149, 435, 597. Β' 358. Σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων Α' 598. Β' 278, 565. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 370, 409, 411. Ὁ Μαρδόνιος ἐγγὺς αὐτῶν Β' 410. Μάχη παρ' αὐτὰς Β' 414 κ. ἐ., 435. Ἡμέρα τῆς μάχης Β' 417 σημ. Κηρύσσονται ἱεραὶ καὶ ἀπαραιτίστοι Β' 420. Προςβάλλονται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Γ' 68 κ. ἐ. Πολιορκοῦνται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Α' 95 κ. ἐ., 127, 137 κ. ἐ. 159 κ. ἐ. Παραδίδονται Γ' 161. Οἱ κάτοικοι φονεύονται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Γ' 163 κ. ἐ. Ἀνάκτισις αὐτῶν Δ' 328. Συμμαχοῦσι μετὰ τῆς Σπάρτης ἐναντίον τῶν Θηβῶν Δ' 424, 435. Λα-

κωνίζοντες ἐν αὐταῖς Δ' 455.

Νέα καταστροφή Δ' 465. Ἀνακτίζονται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' 546. — Τοπογραφία Β' 414 σημ. Ναὸς τῆς Ἀρείας Ἀθηνᾶς Β' 771. Γ' 68. Ἐλευθέρια Γ' 68. Πλαταῖκός τρεῖς ἐν Δελφοῖς Β' 452.

Πλαταιεῖς, ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Μαραθῶνος Β' 300, 312. Ἐν Σκιῶνι Γ' 351. Ἐν Ἀθήναις Δ' 471. Ἴδε Πλαταιαί.

Πλατανιστᾶς, χωρίον ἐν Σπάρτῃ Α' 288.

Πλατεῖα, νῆσος παρὰ τὴν Λιβύην Α' 696.

Πλάτων, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητῆς Γ' 366, 385. Δ' 87, 139.

Πλάτων, υἱὸς Ἀρίστωνος, Ἀθηναῖος φιλόσοφος. Γένος Δ' 449. Βίος καὶ φιλοσοφία Ε' 188 κ. ἐ. Ἰδρύνει τὴν Ἀκαδημίαν Ε' 193. Γλῶσσα αὐτοῦ Ε' 198. Διάλογοι Ε' 200 κ. ἐ. Ποιητῆς Ε' 235. Βοτανικὸς Ε' 238. καὶ Ἀναξαγόρας Ε' 198. καὶ Δημοσθένης Ε' 294. καὶ Διονύσιος ὁ νεώτερος Ε' 271. καὶ Δίων Ε' 190. καὶ Εὐδοξος Ε' 231 κ. ἐ. καὶ Ἡράκλειτος Ε' 198. καὶ Ἰσοκράτης Ε' 209. καὶ Ξενοφῶν Ε' 188, 204. καὶ Περικλῆς Γ' 105. καὶ Πυθαγόρειοι Ε' 191, 198. καὶ Φίλιππος Ε' 51. καὶ ἡ κωμῶδία Ε' 202, 238. καὶ ἡ πολιτεία Α' 245. Ε' 270 κ. ἐ. Γνώμη αὐτοῦ περὶ Ὀμήρου Α' 211. Περὶ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων Α' 239. Περὶ τῶν περσι-

κῶν πολέμων Β' 427.
Πλατωνικοί, ὡς νομοθέται Ε' 270
 κ. ἐ. Παρὰ τὸν Πόντον Ε' 268
 σημ.
Πλαστική, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν
 ἱερέων Β' 93 κ. ἐ. ἀρχαιοτάτη
 Α' 196. Β' 96 κ. ἐ. ἄττική Β'
 809 κ. ἐ. Τοῦ πέμπτου αἰῶνος
 Β' 774 κ. ἐ. Τοῦ τετάρτου αἰ-
 ῶνος Δ' 614. Ε' 248.
Πλειάδες (Πληιάδες). Χρῆσις αὐ-
 τῶν πρὸς ὄρισμὸν τοῦ χρόνου
 Α' 189. Β' 33.
Πλείσταρχος, υἱὸς Λεωνίδου, βα-
 σιλεὺς τῆς Σπάρτης Β' 411, 483.
Πλειστοάναξ, υἱὸς Πανσανίου, βα-
 σιλεὺς τῆς Σπάρτης ὑπὸ ἐπί-
 τροπον Β' 544. Πατὴρ Παν-
 σανίου Δ' 57. Στρατεία ἐναν-
 τίον τῆς Ἀττικῆς Β' 563, 637.
 Ἐξορία καὶ κάθοδος Γ' 237.
 Εἰρηνικὸν πρόγραμμα Γ' 252.
 Στρατεία ἐναντίον τῆς Ἀρκα-
 δίας Γ' 351, καὶ ἔφοροι Γ' 351.
 Θάνατος Γ' 668.
Πλεῖστος, ποταμὸς ἐν Φωκίδι Α'
 378. Β' 22.
Πλημύριον, ἀκρωτήριον παρὰ
 τὰς Συρακούσας Γ' 473.
Πλούταρχος, τύραννος τῆς Ἐρε-
 τρίας Ε' 341, 485.
Πλουτῶ, προμήτωρ τῶν Πελοπι-
 δῶν Α' 201.
Πλυνητήρια, ἑορτὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν
 Ἀθήναις Α' 614, 824. Γ' 625.
Πνύξ, λόφος παρὰ τὰς Ἀθήνας
 ἐνθα συνήρχετο ἡ ἐκκλησία Α'
 552. Γ' 558, 579 Δ' 41, 49, 64.
Ποδάμεμος, Φλιάσιος Δ' 391.
Ποίησις. Ἀρχαὶ αὐτῆς Β' 115

κ. ἐ. Ἴδε *Δράμα*, *Λιθύραμνος*,
Ἔπος, *Λυρική ποίησις*.
Ποικίλη στοὰ παρὰ τὸν Κε-
 ραμεικὸν ἐν Ἀθήναις Β' 797.
 Ε' 259.
Πολέμαρχος, εἷς τῶν ἐννέα ἀρ-
 χόντων ἐν Ἀθήναις Α' 460. Β'
 300. — Πολέμαρχοι ἐν Θήβαις
 Δ' 416, 430.
Πολέμαρχος, Ἀθηναῖος, ἀδελφὸς
 Λυσίου Β' 704 σημ. Δ' 170.
 Ε' 213.
Πολέμαρχος, Λακεδαιμόνιος Α'
 301.
Πολίτευμα, ἀθηναϊκὸν ἐν τοῖς
 χρόνοις τῆς βασιλείας Α' 454
 κ. ἐ. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς
 βασιλείας Α' 456 κ. ἐ. Σόλω-
 νος Α' 486 κ. ἐ., 550, 610. Κλει-
 σθένης Α' 581 κ. ἐ. Μεταρ-
 ρυθμίσεις Ἀριστείδου Β' 446
 κ. ἐ. Περικλέους Β' 521 κ. ἐ.,
 609 κ. ἐ. Ἀνατροπὴ αὐτοῦ ὑπὸ
 τῶν ὀλιγαρχικῶν Γ' 556 κ. ἐ.
 Παλινόρθωσις Γ' 580. Κατα-
 λύεται ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου Γ'
 688. Ἴδε *Τριάκοντα*. Ἀνόρθω-
 σις ὑπὸ τοῦ Θρασύβουλου Δ'
 53 κ. ἐ. Μεταρρυσίσεις ἐπὶ
 Εὐβούλου Ε' 169 κ. ἐ. Ἐπὶ
 Δημοσθένους Ε' 432 κ. ἐ. Ἴδε
Ἄρειος Πάγος, *Ἀρχοντες*, *Βου-
 λή*, *Διαιτηταί*, *Δικαιώματα*, *Δι-
 κασταί*, *Δικαστήρια*, *Ἐκκλησία*,
Ἡλιαία, *Κλεισθένης*, *Ναυκρα-
 ραί*, *Νομοθέται*, *Νομοφύλα-
 κες*, *Πολέμαρχος*, *Πρόξενος*,
Πρόεδροι, *Πρυτανεία*, *Πρυ-
 τάνεις*, *Σόλων*. — Σπαρτιατι-
 κόν. Ἴδε *Γερουσία*, *Ἐφοροι*,

- Λυκοῦργος, Ναύαρχοι.* — κρητικὸν Α' 281 κ. ἔ.
Πόλλης, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Δ' 453.
Πολάνθης, Κορίνθιος Δ' 264.
Πολυειάδης, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Δ' 394.
Πολύβιος, Γνώμη αὐτοῦ περὶ τῶν χρόνων τοῦ Δημοσθένους Ε' 575, 577.
Πολύγνωτος, υἱὸς Ἀγλαοφῶντος, Θάσιος ζωγράφος Β' 74, 772, 813.
Πολυδάμας, Φαρσάλιος Δ' 547, 554.
Πολύδωρος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Α' 295, 300 κ. ἔ.
Πολύδωρος, Θεσσαλὸς Δ' 554.
Πολύειδος, Μακεδὼν μηχανικὸς Ε' 494.
Πολύενκτος, Ἀθηναῖος, Σφήττιος Ε' 438.
Πολυζήλειον, ἔπανις ἐν Σικελίᾳ Γ' 491.
Πολύζηλος, υἱὸς Δεινομένων, Συρακούσιος Γ' 285.
Πολύκλειτος, Σικυνώνιος γλύπτης Β' 778. — Υἱοὶ αὐτοῦ Γ' 108.
Πολυκράτης, τύραννος τῆς Σάμου Β' 198. Ἀναδεικνύεται τύραννος Β' 200. Τυραννὶς αὐτοῦ Β' 201 κ. ἔ. Προστάτης τῆς τέχνης Α' 566. Β' 205 κ. ἔ. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Περσίας Β' 210 κ. ἔ. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Σπάρτην Α' 574. Β' 211. Σύμπραξις μετὰ τοῦ Ὀροίτου Β' 213. Θάνατος Β' 214.
Πολυκράτης, σοφιστὴς Ε' 175, 293. καὶ Σωκράτης Ε' 175.
Πολύκριτος, υἱὸς Κρίου, Αἰγινήτης Γ' 296 σημ. 2.
Πολύκριτος, Μενδαῖος ἱατρός Δ' 246.
Πολυμήδης, Θεσσαλὸς Δ' 541.
Πόλυμνις, πατὴρ Ἐπαμεινώνδου, Θηβαῖος Δ' 407.
Πολύξενος, Συρακούσιος, ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς Διονυσίου Ε' 242.
Πολύστρατος, Κορίνθιος, ἡγεμὼν μισθοφόρων Δ' 352.
Πολύτροπος, ἡγεμὼν μισθοφόρων Δ' 519.
Πολύφρων, Θεσσαλὸς Δ' 554.
Πονηρόπολις, Α' 488 σημ. 2.
Πόντος Εὐξείνιος. Φυσικὴ κατασκευὴ Α' 629 κ. ἔ. Ἀποικίαι ἐν αὐτῷ Α' 419. Β' 686. Ἐπιδρασίς τῶν Ἀθηναίων παρ' αὐτὸν Β' 652, 686.
Πορθμός, παραθαλάσιος πόλις ἐν Εὐβοίᾳ Ε' 343.
Πορθύρας ἄλεια ἐν τῇ Μεσογείῳ Α' 51. Ἐν Γυθείῳ κόλπῳ Α' 249. Ἐν Ἐρετρίᾳ Α' 649. Ἐν Κρήτῃ Α' 94. Ἐν Κρισαίῳ κόλπῳ Α' 657. Ἐν Τάραντος κόλπῳ Α' 671, 675.
Πορφυρίων, βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς Α' 86.
Ποσειδίων, ἄκρα ἐν τῇ Παλλήνῃ Γ' 244.
Ποσειδῶν. Ἰωνικὴ προέλευσις τῆς λατρείας αὐτοῦ Α' 77. Συμμαχικὸς θεὸς Α' 153, 347. — Λατρεία αὐτοῦ ἐν Αἰολεῦσιν Α' 127. Ἀττικῇ Α' 440, 442. Β' 824. Ἐλευσίνι Α' 445. Ἐλίῃ Α' 168. Ἥλιδι Α' 235. Θεσσαλίᾳ Α' 146. Θήρᾳ Α' 251. Ἴσθμῳ Κορίνθου Α' 396. Β' ια' β)

365. Καλαυρεία Α' 138. 153.
 Κορίνθω Α' 396. Λιβύη Α' 643, 695. Μεσσηνία Α' 153.
 Σαμοθράκη Α' 107. Σουνίω Β' 318, 789. Ταινάρω Α' 251.
 Β' 484.—Ποσειδῶν Ἐρεχθεὺς Β' 804. Ἴππιος Γ' 559.
- Ποσειδωνία*, πόλις ἐν Λευκανία τῆς Ἰταλίας. Κτίσις αὐτῆς Α' 674.
- Πόσης*, Σάμιος Δ' 268.
- Ποιδαια*, πόλις ἐν Θράκῃ. Κτίσις αὐτῆς Α' 653. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 411. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 672. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 20. Ε' 35. Μάχη παρ' αὐτῇ Γ' 23. Ὁ Σωκράτης μετέχει τῆς μάχης Γ' 364. Πολιορκεῖται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 90. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 36, 95. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Γ' 390. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ὀλυνθίων Ε' 64. Ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων Ε' 120.
- Πουλτιών*, Ἀθηναῖος Γ' 433.
- Πραξίας*, Ἀθηναῖος γλύπτης Β' 828.
- Πραξιεργίδαι*, Ἀθηναίων ἱερέων γένος Α' 614. Γ' 625.
- Πραξιτέλης*, υἱὸς Κρίνιδος, Συρακούσιος Γ' 292.
- Πρασαι*, πόλις ἐν Ἀργολίδι Α' 137, 138. Γ' 88, 510.
- Πρατίνας*, Φλιάσιος τραγικὸς ποιητὴς Β' 743.
- Πρίαμος*, βασιλεὺς τῆς Τροίας Α' 66, 140, 185, 190, 204.
- Πριήνη*, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ. Διάλεκτος αὐτῆς Α' 345. Πολεμεῖ, πρὸς τοὺς Κᾶρας Α' 343. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Λυδῶν Β' 155. Δηοῦται ὑπὸ τοῦ Μαζάρου Β' 184. Ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων Β' 257. Μῆλον τῆς ξιρίδος μεταξὺ Σαμίων καὶ Μιλησίων Β' 654.
- Πρόβουλοι*, παρ' Ἀθηναίοις Γ' 517, 545, 557.
- Πρόδικος*, Κεῖος σοφιστῆς Β' 721. Γ' 333, 360. Δ' 155.
- Πρόδρομοι*, ἐν Ἀθήναις Γ' 433.
- Πρόθοος*, Λακεδαιμόνιος Δ' 480.
- Προῖτος*, βασιλεὺς τοῦ Ἀργούς Α' 85, 133.
- Προκλείδαι*, βασιλικὸν γένος ἐν Σπάρτῃ Α' 254, 259. Β' 281. Δ' 58 σημ. 1. Ἴδε Προκλῆς.
- Προκλῆς*, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 179.
- Προκλῆς*, τύραννος τῆς Ἐπιδάουρου Α' 413, 415, 426.
- Προκλῆς*, Φλιάσιος Ε' 115.
- Προκλῆς*, Ἡρακλείδης Α' 254, 259, 269, 289. Ἴδε Προκλεῖδαι.
- Προκόννησος*, νῆσος ἐν τῇ Προποντίδι, ἀποικία τῶν Μιλησίων Α' 653. Κυριεύεται ὑπὸ τῆς Κυζίκου Α' 634. καὶ Ἀθηναίων Ε' 323, 480.
- Πρόλογοι* τῶν τραγωδιῶν Δ' 122.
- Προμαντεία*, δικαίωμα προτεραιότητος ἐν τῷ μαντεῦσθαι, ἐν Δελφοῖς Β' 58. Ε' 411.
- Προμηθεὺς*, Θεσσαλὸς Γ' 685. Δ' 544 σημ. 1.
- Πρόνεκτος*, πόλις ἐν Βιθυνίᾳ Α' 627.

- Προξενία*, ἐν Δελφοῖς Β' 58.
Πρόξενοι, παρ' Ἀθηναίοις Β' 703. Γ' 135.
Πρόξενος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 400.
Πρόξενος, Συρακούσιος, ἀδελφὸς Ἑρμοκράτους Γ' 613.
Πρόξενος, Τεγεάτης Δ' 520.
Πρόξενος, Θηβαῖος στρατηγὸς τοῦ Κύρου Δ' 215. Ε' 183.
Πρόξενος, Θηβαῖος στρατηγὸς Ε' 532.
Προποντίς, Φῦλα οἰκοῦντα παρ' αὐτῇ Α' 45. Ἀποικίαι παρ' αὐτῇ Α' 419.
Προπύλαια, ἐν Ἀθήναις. Κτίσις αὐτῶν Β' 826 κ. ἐ., 844.
Πρόσοδοι. Ἴδε *Οἰκονομικά*.
Προσωπίτις, νῆσος ἐν τῷ Νεῖλῳ Β' 553.
Προχύτη, νῆσος παρὰ τὴν Καμπανίαν Α' 663.
Πρυμνησὸς, πόλις ἐν Φρυγίᾳ Α' 100.
Πρυτανεία τῆς βουλῆς, ἐν Ἀθήναις Α' 587. Ἀναφέρεται ἐν ταῖς ἀθηναϊκαῖς στήλαις Δ' 79.
Πρυτανεῖον, ἐν Ἀθήναις Α' 454, 457. Δ' 180.
Πρυτάνεις, παρ' Ἀθηναίοις Α' 587. Προΐστανται τῶν ναυκραριῶν Α' 461, 472. Ὡς διοικητικὴ ἐπιτροπεία τῆς βουλῆς Γ' 645. — Ἐν Κορίνθῳ Α' 398 κ. ἐ.
Πρωταγόρας, Ἀβδηρίτης σοφιστής. Διδασκαλία αὐτοῦ Β' 596. Δ' 155. Γλωσσολόγος Ε' 209. Ἐν Θουρίοις Β' 690. Ἐν Ἀθήναις κατηγορεῖται Γ' 573. Δ' 94, 107. καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 360. καὶ Ἀρίστιππος Δ' 154. καὶ Εὐριπίδης Δ' 104. καὶ Περικλῆς Β' 604, 720.
Πρωτεὺς, θαλάσσιος θεὸς Α' 78.
Πρωτόμαχος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 634.
Πτελὸν, παραθαλάσσιος πόλις Θεσσαλίας Γ' 253.
Πτερία, πόλις Καππαδοκίας Β' 175.
Πτολεμαῖος, Μακεδὼν ἀπαιτητὴς τοῦ θρόνου Δ' 556. Ε' 49.
Πύδων, ὄρος καὶ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Βοιωτίᾳ Β' 21.
Πύδνα, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 31, 35, 61, 64, 120.
Πυθάγγελος, βοιωτάρχης Γ' 69.
Πυθαγόρας, Σάμιος φιλόσοφος Α' 262. Γένος Α' 229. Μεταναστεύει εἰς τὴν Ἰταλίαν Β' 209. Διδασκαλία αὐτοῦ Β' 75, 80, 136, 585 κ. ἐ., 593. καὶ Ἐπίχαρμος Γ' 296. καὶ Πλάτων Ε' 198.
Πυθαγόρειοι, Β' 80, 585. Ἐν Κρότωνι Β' 136, 321. Δ' 407. Ἐν Θήβαις Δ' 408. Ἴδε *Πυθαγόρας*.
Πύθερμος, Φωκαεὺς Β' 181.
Πύθια, ἑορτὴ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἀγῶνες ἐν Δελφοῖς Α' 383 κ. ἐ. Ε' 410. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἰώνων Α' 433. Οἱ Σπαρτιᾶται ἀποκλείονται ἀπ' αὐτῶν Δ' 499.
Πυθιασταί, ἐν Ἀθήναις Β' 13.
Πύθιοι, ἀντιπρόσωποι τῶν Δελφῶν ἐν Σπάρτῃ Α' 285, 319, 381. Β' 130.
Πύθιον, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 150.

Πύθιον, ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Ἀττικῇ Γ' 75.

Πυθόδωρος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 119, 335. 510. Ἄρχων Δ' 19, 67, 169. τῶν τετρακοσίων Δ' 20 σημ. 1.

Πυθοκλείδης, Κεῖος Πυθαγόρειος Β' 604.

Πυθοκλῆς, Ἀθηναῖος Ε' 428.

Πυθόνικος, Ἀθηναῖος Γ' 433.

Πυθόπολις, ὄνομα πόλεων ἐν Βιθυνίᾳ καὶ Καρίᾳ Β' 53.

Πυθὼ, ἴδε Δελφοί.

Πύθων, φρονεὺς τοῦ Κότυος Ε' 271.

Πύθων, Βυζάντιος ῥήτωρ Ε' 456, 528.

Πυθαγόρας, ἐν Δελφοῖς Ε' 513.

Πυλαία, ἐν Δελφοῖς Β' 48.

Πύλος, πόλις ἐν Ἡλίδι Δ' 579.

Πύλος, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 315.

Ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἔπει Α' 187,

233. Μινύαι ἐν αὐτῇ Α' 171

Κτίζει τὴν Κολοφῶνα Α' 175.

Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Α' 313. Μάχαι παρ

αὐτῇ Γ' 185 κ. ἔ., 196 κ. ἔ.

Ἀποφασίζεται ἡ ἀπόδοσις αὐ-

τῆς εἰς τὴν Σπάρτην Γ' 253.

Κατέχεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων

Γ' 353, 374, 517. Ἀπο-

βάλλεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων

Γ' 607. Ἀνακτίζεται Δ' 531.

Πύλιοι ἐν ἰωνικαῖς πόλεσιν Α'

187, 344. ἐν Ἀττικῇ Α' 299.

ἴδε Νηλεΐδαι.

Πύργοι, πόλις ἐν Τυρρηνίᾳ Γ' 287.

Πυριλάμπης, Ἀθηναῖος Γ' 55.

Πύρρα, πόλις ἐν Λέσβῳ Γ' 131.

Ε' 270.

Πύρρος, Πισάτης Α' 333.

Πῶλος, Ἀκραγαντῖνος σοφιστῆς Δ' 155. Ε' 210.

Πῶλος, Ἀθηναῖος ὑποκριτῆς Β' 766.

Πωρίνος, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Α' 567.

Ῥᾶ (Βόλγας), ποταμὸς Α' 638.

Ῥαδάμανθης, ἐν Βοιωτίᾳ Α' 124.

Θεσμοὶ αὐτοῦ Α' 203.

Ῥαμεσοῦς Β', βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Α' 58 κ. ἔ. Κολοσσαῖος ἀνδριὰς αὐτοῦ Α' 645.

Ῥαμεσοῦς Γ', βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Α' 59, 189.

Ῥαμεσοῖδαι, αἰγυπτιακὴ δυναστεία Β' 197.

Ῥαμνοῦς, χωρίον ἐν Ἀττικῇ. Ναὸς τῆς Νεμέσεως ἐν αὐτῇ Β' 790.

Ῥαρωδοί, Α' 187. Β' 117, 727.

Ἐν Ἀθήναις Α' 557, 580.

Ε' 234.

Ῥέα, Λατρεία αὐτῆς ἐπὶ τοῦ

Σιπύλου Α' 109. ἴδε *Κυβέλη*.

Ῥήγιον, πόλις ἐν Βρεττιῳ τῆς

Ἰταλίας. Κτίσις αὐτῆς Α'

666. Β' 53. Οἰκήτορος Γ' 295.

Μεσσηνιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 314.

Δ' 502, 533. Πολίτευμα αὐτῆς

Β' 133. Φωκαεῖς ἐν αὐτῷ Β'

188. Ὑπὸ τυράννων Γ' 276,

280. ἴδε Ἀναξίλαος. Γίνεται

δημοκρατία Γ' 315. Πολεμεῖ

πρὸς τοὺς Λοκροὺς Γ' 289.

Ὑποστηρίζει τὸν Τάραντα Γ'

322, 331. καὶ Ἀθηναί Γ' 324,

331, 332, 440.— Τέχνη ἐν αὐ-

τῷ Β' 103. Νομίσματα Γ' 293.

Ῥηγνίδας, Τημενίδης Α' 228.

Ῥήγεια, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Α' 204. Α' 184.
Ῥητορεία, παρ' Ἀθηναίοις Β' 726 κ. ἐ. Ε' 209 κ. ἐ. Ἰδε Διοχίνης. Δημοσθένης. σικελικὴ Γ' 317. Ε' 209.
Ῥητορικῆς διδασκαλία ἐν Ἀθῆναις Δ' 42.
Ῥίτων, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα Δ' 53.
Ῥοδανός, ποταμὸς ἐν Γαλατίᾳ Α' 689, 694. Φωκαεῖς παρ' αὐτὸν Α' 690 κ. ἐ.
Ῥοδανουσία (Ῥόδη), πόλις παρὰ τὸν Ῥοδανόν. Κτίσις αὐτῆς Α' 688, 692, 694 σημ. 2.
Ῥόδοπη, ὄρος ἐν Θράκῃ Ε' 9.
Ῥόδος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Λατρεία τοῦ Μελκάρῳ ἐν αὐτῇ Α' 74. Ὁ Κάδμος ἐν αὐτῇ Α' 86.
Ἀποικίζεται ὑπὸ τοῦ Ἄργους Α' 176. Αἰγείδαι ἐν αὐτῇ Γ' 264. Μεσσήνιοι Α' 314. Κοινωνεῖ τῆς περὶ τὴν Λήλον συμμαχίας Β' 662. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 438, 548, 622. Κτίσις τῆς πόλεως Ῥόδου Ε' 136. Ἀφίσταται ἀπὸ Σπάρτης Δ' 287. Στρατεῖται τῶν Λακεδαιμονίων ἐπ' αὐτὴν Δ' 311, 318. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Θηβαίων Δ' 588. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων Ε' 136. Τάσσεται ὑπὸ τὴν Καρίαν Ε' 328. Ὑποστηρίζει τὰς Ἀθήνας ἐναντίον τοῦ Φιλίππου Ε' 480 κ. ἐ. 493. — Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 647, 679, 688. Ῥόδιοι ἐν Ἰβηρίᾳ Α' 690. ἐν Σικελίᾳ Α' 679. Γ' 257,

277. — Προϊόντα αὐτῆς Β' 703. Ἀγγεῖα Β' 101. Νομίματα Δ' 335. Ε' 71. Ἰδε Ἰαλυσός, Κάμειρος, Λίνδος.
Ῥοῖκος, Σάμιος γλύπτης Β' 106, 110.
Ῥύνδακος, ποταμὸς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Β' 151.
Ῥώμη. Σχέσεις αὐτῆς πρὸς τοὺς Δελφούς Β' 129.

Σαβάζιος, φρυγικὸς θεὸς Α' 99. Γ' 112. Λατρεία αὐτοῦ ἐν Ἀθῆναις Δ' 89.
Σαγγάριος, ποταμὸς ἐν Φρυγίᾳ Α' 44, 100.
Σάδοκος, υἱὸς Σιτάλκου, Ὀδρύσης Γ' 94. Ε' 13.
Σαδνάτης, βασιλεὺς τῆς Λυδίας Β' 158.
Σαῖς, πόλις ἐν Αἰγύπτῳ Α' 643.
Σακάδας, Ἀργεῖος ποιητῆς Β' 118.
Σάκαι, ἔθνος σκυθικόν Α' 632. Β' 304, 336.
Σάλαιθος, Λακεδαιμόνιος Γ' 143, 145, 154.
Σαλάμ. Ἰδε Σαλαμίς.
Σαλαμινία, ἱερὰ τριήρης παρ' Ἀθηναίοις Β' 612, Γ' 442, 639.
Σαλαμίς. Σημασία τοῦ ὀνόματος Α' 71, 439. Φυσικὴ κατασκευὴ Β' 388. Φοίνικες ἐν αὐτῇ Α' 439. Πόλεμος Ἀθηναίων καὶ Μεγαρέων περὶ αὐτῆς Α' 435. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Α' 478. Οἱ Ἀθηναῖοι φεύγουσιν εἰς αὐτὴν Β' 386. Μάχη παρ' αὐτὴν Β' 388 κ. ἐ., 582. Διηροῦται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Γ' 128. Σαλαμῖνιοι φονεύονται ὑπὸ τῶν τριάκοντα Δ' 49.

Σαλαμίς, πόλις ἐν Κύπρῳ, ὄνομα αὐτῆς Α' 71. Μηδίζοντες ἐν αὐτῇ Β' 195 κ. ἐ. Παραδίδεται εἰς τοὺς Πέρσας Β' 252. Μάχη παρ' αὐτὴν Β' 558. Ἐπὶ τοῦ Εὐαγόρου Δ' 334.

Σαλμωνεύς, Α' 127.

Σάμη, ὄνομα τῆς Κεφαλληνίας Α' 89. Ἴδε Κεφαλληνία.

Σαμίδας, Θηβαῖος Δ' 432.

Σαμικὸν, πόλις Μεσσηνίας Α' 153.

Σαμικὸν, πόλις Τριφυλίας Α' 89, 332.

Σαμοθράκη, νῆσος ἐν τῷ θρακικῷ πελάγει. Ὄνομα αὐτῆς Α' 89. Λατρεία τῶν Καβείρων Α' 76. τοῦ Κάδμου Α' 86. τοῦ Ποσειδῶνος Α' 107. Κοινωνεῖ τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμμαχίας Β' 662, 672.

Σάμος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ὄνομα αὐτῆς Α' 89. Οὐκ ἄτορες Α' 346. Ἀποικίζεται ὑπὸ τῆς Ἐπιδάουρου Α' 176, 178, 179. Ἀποικίζεται ὑπὸ τοῦ Φλιοῦντος Α' 229. Ἀθηναῖοι ἐν αὐτῇ Α' 342. Πολεμεῖ πρὸς Μίλητον Α' 357. Β' 654. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Χαλκίδος Α' 357, 400, 653. Σχέσεις πρὸς τὴν Αἴγιναν Β' 112. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Περσίας Β' 198. Ὑπὸ τυράννους Β' 198 κ. ἐ., 225. Κατὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν Ἰώνων Β' 257, 259. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 433. Κοινωνεῖ τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Β' 437. Προτείνει τὴν μεταφορὰν τοῦ συμμαχικοῦ ταμείου εἰς τὰς Ἀθήνας Β' 535. καὶ Ἀθηναίαι Β' 654 κ. ἐ., 676,

683. Γ' 561 κ. ἐ., 634, 673, 687. Ὁ Ἀλκιβιάδης παρ' αὐτῇ Γ' 627. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Περικλέους Β' 654. Σαμιακὸς πόλεμος Β' 655 κ. ἐ. Στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον Γ' 540 κ. ἐ. Ἴδε Ἀλκιβιάδης, Πείσανδρος. Ἄλωσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου Γ' 667 κ. ἐ., 687. Δ' 268. Προσχωρεῖ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους Δ' 318. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου Ε' 119. Συμμαχεῖ πρὸς τὴν Ῥόδον Ε' 135. Κατὰ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον Ε' 139. Ὑπὸ τὸν Κυπρόθεμιν Ε' 132. Κληρουχίαι ἐν αὐτῇ Ε' 120 σημ. 1, 142 σημ. 1. Σάμιοι ἐν Ἰβηρίᾳ Α' 690, 693. Ἐν Ναυκρατίᾳ Α' 647. Ἐν Νοτίῳ Δ' 268. Πειραταὶ Α' 704. — Διάλεκτος αὐτῆς Α' 346. Λατρεία τῆς Ἥρας ἐν αὐτῇ Β' 112, 199. Δ' 186. Ἴδε Ἡραῖον. Τέχνη ἐν αὐτῇ Β' 97, 107, 111. Ἐφεύρες τῆς χύσεως τοῦ χαλκοῦ Β' 105, 199. Γραφή ἐν αὐτῇ Β' 728. Δ' 80. Ἔπος ἐν αὐτῇ Β' 116, Ὁ Ἡρόδοτος ἐν αὐτῇ Β' 710. Νομίσματα αὐτῆς Α' 363. Βαβυλωνιακὴ νομισματικὴ μονὰς ἐν αὐτῇ Α' 401. Πολεμικὸν ταμεῖον τῶν Ἀθηναίων ἐν αὐτῇ Γ' 588.

Σανδονίδα, δυναστεία βασιλέων τῆς Λυδίας Α' 177. Β' 193.

Σάνη, πόλις τῆς Χαλκιδικῆς Γ' 233, 389.

Σαπρὼ, Μυτιληναία ποιήτρια Α'

350. Β' 124, 736.
Σάργων, βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας Α' 680.
Σάρδεις, πόλις τῆς Λυδίας Α' 348.
 Ὁ Ἀλκμαίων ἐν αὐταῖς Α' 530. Ἀξίωμα αὐτῶν Β' 149.
 Κιμμέριοι ἐν αὐταῖς Β' 156.
 Ἐπὶ Κροίσου Β' 170. Κυριεύονται ὑπὸ τοῦ Κύρου Β' 176 κ. ἐ. Πρωτεύουσα τῆς Μυσίας Β' 224. Κυριεύονται ὑπὸ τῶν Ἰώνων Β' 249 κ. ἐ. — Ἰερὸν τῆς Κυβέλης ἐν αὐτῇ Α' 354. Α' 149, 250. Χάραξις τοῦ πρώτου νομίσματος ἐν αὐτῇ Α' 354.
Σαρδῶ (Σαρδινία), νῆσος ἐν τῷ τυρρηνικῷ πελάγει Β' 190. Γ' 280. Φοίνικες καὶ Ἑλληνες ἐν αὐτῇ Α' 88, 687, 707. Καρχηδόνιοι ἐν αὐτῇ Γ' 277.
Σάρισα, ἀκόντιον Μακεδόνων Ε' 56.
Σαρμάται, ἔθνος παρὰ τὴν Μαίωτιν Α' 637.
Σαρπηδῶν, ἥρως Α' 111, 115, 187.
Σαρωνικὸς κόλπος, Α' 137.
Σαυράπαι, Πέρσαι Β' 221. Νομίσματα αὐτῶν Β' 223.
Σάτραι, φύλον θρακικὸν Ε' 66.
Σάτυρος, Ἀθηναῖος, τῶν ἑνδεκα Δ' 24.
Σάτυρος, Ἀθηναῖος ὑποκριτῆς Ε' 238, 291, 366.
Σάτυρος, βασιλεὺς παρὰ τὸν Βόσπορον Ε' 160.
Σεισάχθεια, ὑπὸ Σόλωνος ἐν Ἀθήναις Α' 491 κ. ἐ.
Σελήνη. Λατρεία αὐτῆς ἐν Λακωνικῇ Α' 250.
Σελινοῦς, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 681. Γ' 262. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Καρχηδονίων Γ' 280. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἑγεσταίους Γ' 342. Ὑποστηρίζει τοὺς Συρακουσίους ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων Γ' 532. Καταστρέφεται ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων Γ' 499, 613. Νομίσματα Γ' 310, 341.
Σελλασία, πόλις ἐν Λακωνικῇ Α' 271, 282. Δ' 525.
Σελλοὶ (Ἑλλοὶ), ἱερεῖς τοῦ Διὸς ἐν Λακωνίᾳ Α' 143.
Σεμναί. Ἴδε Ἑρινύες.
Σενναχηρείμ, βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας Α' 681.
Σεύθης, υἱὸς Σπαραδόκου, βασιλεὺς Ὀδρυσῶν Γ' 656. Δ' 13.
Σεύθης, υἱὸς Μαισάδου, βασιλεὺς Ὀδρυσῶν Γ' 129. Δ' 220, 225.
Σηκὸς ναῶν Β' 84.
Σηλυμβρία, πόλις ἐν Θράκῃ Β' 668. Γ' 604.
Σημαχίδαι, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 559.
Σησιός, πόλις παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον. Αἰολεῖς ἐν αὐτῇ Α' 174. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Β' 437. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου Γ' 666, 676. Ὁ Λύσανδρος ἐν αὐτῇ Δ' 187. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Κότυος Ε' 129. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Χάρητος Ε' 324. Κατέχεται ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου Ε' 126.
Σθενελαΐδας, Λακεδαιμόνιος ἔφορος Γ' 29 κ. ἐ.
Σθένελος, δραματικὸς ποιητὴς ἐν

- Ἀθήναις Δ' 99.
 Σίδυλλαι, Β' 15.
 Σίγγος, πόλις Χαλκιδικῆς Γ' 389.
 Σίγειον, πόλις ἐν τῇ Τρωάδι. Κτίσις αὐτῆς Α' 175. Φοινικικὸν πορφυρεῖον παρ' αὐτῷ Α' 103. ἀνταγωνισμὸς Ἀθηναίων καὶ Μυτιληναίων παρ' αὐτῷ Α' 182, 543, 545, 548. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Χάρητος Ε' 140, 156.
 Σιγόνναι, ὄνομα τῶν Φωκαέων ἐν Γαλατίᾳ Α' 692.
 Σίδηρος ὡς ἐμπολὴ παρ' Ὀμήρῳ Α' 210.
 Σιδοῦς, φρούριον παρὰ τὴν Κόρινθον Δ' 295.
 Σιδῶν, πόλις ἐν Φοινίᾳ Α' 49. Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 76. Βιομηχανία Α' 190. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Σενναχηρείμ Α' 681. Ὑπὸ τοὺς Πέρσας Γ' 278.
 Σιθωνία, γλῶσσα τῆς Χαλκιδικῆς Α' 651. Γ' 234, 390.
 Σικανοί, ἔθνος ἰθαγενὲς τῆς Σικελίας Α' 680.
 Σικανὸς, Συρακούσιος στρατηγὸς Γ' 456.
 Σικελία, λόφος παρὰ τὰς Ἀθήνας Γ' 401 σημ. 1.
 Σικελία, νῆσος ἰταλική. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς καὶ οἰκίτορες Γ' 256. Ὁ Ἡρακλῆς ἐν αὐτῇ Α' 182. Δωρεῖς ἐν αὐτῇ Α' 182. Φοίνικες καὶ Ἕλληνες Α' 88, 666 κ. ἔ. Δάρδανοι Α' 343. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 665 κ. ἔ., 708. Γ' 277. — Ἱστορία αὐτῆς Γ' 256 κ. ἔ. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος Γ' 317 κ. ἔ. καὶ Ἀθῆναι Γ' 331 κ. ἔ. Σικελικὴ ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων Γ' 437 κ. ἔ. — Ποίησις ἐν αὐτῇ Γ' 294 κ. ἔ. Νομίσματα Γ' 293, 328.
 Σικελιῶται, Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Σικελίας Α' 708. Γ' 258.
 Σικελοὶ, ἰθαγενεῖς τῆς Σικελίας Α' 667, 680, 708. Γ' 258, 280, 314, 318, 330.
 Σικυνὼν, πόλις ἐν Πελοποννήσῳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 370. Ἐκδωρίζεται Α' 228 κ. ἔ., 232, 371. Μεσσηνιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 296. Συμμαχοῦσι πρὸς τοὺς Μεσσηνίους Α' 299. Ὑπὸ τοὺς Ἀμυνθονίδας Α' 134. Ὑπὸ τοὺς Ὀρθαγορίδας Α' 372 κ. ἔ. καὶ Ἀργος Α' 376 κ. ἔ. Ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ ἀντίπαλος τῆς Κρίσεως Α' 382 κ. ἔ., 485. Κατάλυσις τῆς τυραννίδος Α' 390. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 370, 411, 434. καὶ Ἀθῆναι Β' 553, 562. Α' 242. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 382, 521. Δηοῦται καὶ λαφυραγωγεῖται ὑπὸ τοῦ Ἰφικράτους Δ' 295. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Θηβαίους Δ' 539. Δημοκρατικὴ ἀνατροπὴ ἐν αὐτῇ Δ' 573 κ. ἔ. — Ἀρχιτεκτονικὴ ἐν αὐτῇ Α' 374. Β' 92. Γλυπτικὴ Β' 110 κ. ἔ., 776. Γραφικὴ Ε' 261. Εὐημερία Α' 232. Βιοτεχνία Β' 703. Λατρεία τοῦ Ἡρακλέους Α' 229.
 Σιλανίων, Ἀθηναῖος γλύπτης Ε' 256, 268 σημ. 1.
 Σίλφιον, φυτὸν ἐκ Κυρήνης Α'

698. Β' 703.
Σιμμία, Θηβαῖος Σωκρατικὸς Δ' 408, 418.
Σιμόεις, ποταμὸς ἐν Τρωάδι Α' 107.
Σιμόεις, ῥύαξ ἐν Ἡπείρῳ Α' 144.
Σιμύλος, Κερκυραῖος Δ' 456.
Σίμων, σκυτοτόμος ἐν Ἀθήναις Ε' 182.
Σιμωνίδης, Κεῖος ποιητὴς Β' 335, 352, 369, 422, 739. Γ' 311. Ἐν Ἀθήναις Α' 566. Ἐν Σικελίᾳ Γ' 303. καὶ ἡ γραφὴ Δ' 80.
Σινόπη, πόλις Παφλαγονίας. Θέσις αὐτῆς Α' 625. Κτίσις Α' 627, 634, 640. Ἀνάκτισις Α' 635. Ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Μιλήτου Α' 625. Ἐμπόριον αὐτῆς Α' 639. Κιμμέριοι Β' 156. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι Β' 686. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος Β' 55.
Σίνυλος, πόλις καὶ ὄρος ἐν Λυδίᾳ Α' 109 κ. ἐ., 130, 201.
Σίρις, ποταμὸς ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ Α' 675.
Σίρις, πόλις ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλάδι. Κτίσις αὐτῆς Α' 673, 675. Ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Σικυῶνος Α' 374, 386. Καταστρέφεται Γ' 320.
Σίσυφος, Α' 85, 127, 391. Τάφος αὐτοῦ Β' 365.
Σῆτος, ἐκ τοῦ Πόντου Α' 631 κ. ἐ. Ε' 160. Ἐπιτήρησις τῆς πωλίσσεως τοῦ σίτου ὑπὸ τῆς πολιτείας Β' 446, 615. Ἐπιτήρησις τῆς εἰσγωγῆς εἰς Πειραιᾶ Β' 700.
Σιάλκης, βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν Γ' 81, 129. Ε' 11, 14, 36.
Σιτοφύλακες, παρ' Ἀθηναίοις Β' 446.
Σίφραι, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 118. Γ' 213.
Σίφνος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β' 203, 212.
Σκαμάνδριος, Ἀθηναῖος. Κατάργησις τοῦ νόμου αὐτοῦ Γ' 444 σημ. 1.
Σκάμανδρος, ποταμὸς ἐν Τρωάδι Α' 105 κ. ἐ.
Σκαμανδρώνυμος, Λέσβιος Α' 350.
Σκάρδος, ὄρος ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 9.
Σκευοθήκη, ἐν Πειραιεῖ Ε' 432, 588.
Σκῆψις, πόλις ἐν Αἰολίδι Β' 493.
Σκίαθος, νῆσος παρὰ τὴν Μαγνησίαν Β' 382. Ε' 323.
Σκιάς, οἶκος συνεκκλησιάσεως ἐν Σπάρτῃ Β' 107.
Σκίδρος, πόλις ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ Β' 688.
Σκιλλοῦς, πόλις Τριφυλίας Ε' 185.
Σκιρῆτις, χώρα ἐν τῇ Λακωνικῇ Ε' 561.
Σκιρωνίδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ θάλασσαν Γ' 531.
Σκιώνη, πόλις ἐν τῇ χερσονήσῳ Παλλήνῃ. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Βρασίδου Γ' 243. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 351, 390. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Γ' 667. Κάθοδος τῶν ἐκβληθέντων κατοίκων Γ' 667. Δ' 11.
Σκόμβρος, ὄρος ἐν Θράκῃ Ε' 9, 11.
Σκόλοτοι, ἐπιχώριον ὄνομα τῶν Σκυθῶν Α' 632.
Σκοπάδαι, εὐγενὴς οἶκος ἐν Θεσ-
 ιβ'

- σαλία Α' 382, 387. Β' 369, 737.
Δ' 543, 547.
- Σκόπας, δυνάστης τῆς Κραννῶνος
Δ' 152.
- Σκόπας, Πάριος γλύπτης Δ' 614.
Ε' 249 κ. ἐ., 258.
- Σκοπή, ὄρος παρὰ τὴν Μαντίνειαν
Δ' 601.
- Σκύθαι, ἔθνος παρὰ τὸν Πόντον.
Γένος αὐτῶν Α' 21, 633. Ε'
278 σημ. 3. Χαρακτήρ καὶ δί-
αιτα Α' 633. Παρὰ τὴν Κα-
σπίαν θάλασσαν καὶ ἐν Μηδία
Β' 156. Ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ
Πολυκράτους Β' 206. Στρα-
τεία τοῦ Δαρείου ἐναντίον αὐ-
τῶν Β' 227 κ. ἐ. καὶ Φίλιππος
Ε' 495. Τοξόται Γ' 134. Δὲν
πρέπει νὰ ταχθῶσιν εἰς τοὺς
Μογγόλους Ε' 278 σημ. 3.
- Σκύθης, γενάρχης Σκυθῶν Β' 705.
- Σκύθης, τύραννος τῆς Ζάγκλης
Β' 259. Γ' 263.
- Σκύλης, Σκύθης Ε' 278.
- Σκύλλα, Α' 345.
- Σκύλλαιον, ἀκρωτήριον ἐν Ἀργο-
λίδι Γ' 372.
- Σκύλαιον, φρούριον ἐν Βρεττίῳ
τῆς Ἰταλίας Γ' 288.
- Σκύλλης, Κρῆς γλύπτης Α' 247.
Β' 109.
- Σκύρος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β'
468. Κυριεύεται ὑπὸ Κίμω-
νος Β' 472 κ. ἐ. Ἀθηναῖοι
κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Β' 673.
Ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν Ἀθη-
ναίων Δ' 308, 327. Ε' 323.
- Σκυταλισμὸς ἐν Ἀργεῖ, Δ' 506.
- Σκῶλος, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Γ'
254, 389.
- Σμέρδης, υἱὸς Κύρου τοῦ μεγά-
λου, Πέρσης Β' 217.
- Σμίλις, Αἰγινήτης γλύπτης Β' 112.
- Σμινδυρίδης, Συβαρίτης Α' 386.
- Σμύρνη, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ. Ταντα-
λίδαι ἐν αὐτῇ Α' 109. Ἐποι-
κήσεις εἰς αὐτὴν Α' 186, 342.
Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Λυδοὺς
Β' 153. Ἀποβάλλει τὴν αὐτο-
νομίαν Β' 168. Πατρίς τοῦ
ἔπους Α' 186.
- Σογδιανὸς, ὁμομήτριος ἀδελφὸς
Ξέρξου Β', Πέρσης Γ' 507.
- Σόγδοι, περσικὸν ἔθνος Β' 337.
- Σόλλιον, πόλις ἐν Ἀκαρνανίᾳ Γ'
347.
- Σολόεις, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Καρχη-
δόνιοι ἐν αὐτῇ Α' 683. Γ' 277.
- Σόλοι, πόλις ἐν Κύπρῳ Β' 252.
- Σολόγειος, λόφος παρὰ τὴν Κό-
ρινθον Γ' 207.
- Σόλυμοι, ἔθνος Λυκίας Α' 55, 112.
- Σόλων, υἱὸς Ἐξηκестίδου, Ἀθη-
ναῖος. Γένος Α' 449. Νεότης
καὶ παιδείσεις Α' 474 κ. ἐ. Ἐπὶ
τοῦ ἱεροῦ πολέμου Α' 382.
Ἀρχων Α' 515. Ἀποδημίαι
Α' 520 κ. ἐ. Ἀντίπαλος τοῦ
Πεισιστράτου Α' 534. Εἰσάγει
τὴν δημοσίαν ἀπαγγέλιαν τῶν
ὁμηρικῶν ἐπῶν Α' 561 κ. ἐ.
Ποιητὴς Α' 478. Β' 75, 580,
735. Τῶν ἐπτὰ σοφῶν Β' 77.
Θάνατος αὐτοῦ Ε' 538. —
Νόμοι Α' 480 κ. ἐ., 486 κ. ἐ.,
580. Β' 619. Ἀξίωμα αὐτῶν
Α' 610. Ἐκθεσεις αὐτῶν ἐπὶ
τῆς Ἀκροπόλεως Α' 515. ἐν
τῇ ἀγορᾷ Β' 530. Ἀνανέωσις
ἐπὶ Εὐκλείδου ἄρχοντος Δ' 73

- κ. ἐ. καὶ Δελφοὶ Α' 479, 484.
καὶ Κλεισθένης Α' 579 κ. ἐ.,
582. καὶ Κροῖσος Α' 520
κ. ἐ. Β' 180. καὶ Μιλτιάδης
Α' 536. καὶ Πεισίστρατος Α'
537 κ. ἐ.
- Σούνιον*, ἀκρωτήριον ἐν Ἀττικῇ.
Ἐορτὴ τοῦ Ποσειδῶνος ἐν
αὐτῷ Β' 318. Κτίρια ἐν αὐτῷ
Β' 789. Ὀχυροῦται Γ' 517.
Σοῦσα, πρωτεύουσα τῆς Περσίας
Β' 219, 337.
- Σουσαρίων*, Μεγαρεὺς κωμικὸς
ποιητὴς Β' 759.
- Σοφιστικὴ* (Σοφισταί), ἐν Ἀθή-
ναις Β' 595, 720, 732. Γ' 691.
Δ' 152 κ. ἐ. Ε' 264. Φιλολο-
γικαὶ μελέται τῶν σοφιστῶν
Ε' 227. Ἐπίδρασις αὐτῶν
Ε' 265 κ. ἐ. καὶ Εὐριπίδης
Δ' 152 κ. ἐ.
- Σοφοὶ* ἑπτὰ Β' 77.
- Σοφοκλῆς*, υἱὸς Σοφίλου, Ἀθη-
ναῖος τραγικὸς ποιητὴς Β' 714,
752 κ. ἐ. Ἐλεγεῖται αὐτοῦ Β'
737. Στρατηγεῖ Β' 656. Πρό-
βουλος ὁμώνυμος αὐτοῦ Γ'
517 σημ. Θάνατος Γ' 661. Δ'
96. Ταφὴ αὐτοῦ καὶ τάφος Δ'
97. — καὶ Ἀριστοφάνης Γ' 100.
καὶ Ἀρχέλαος Ε' 42. καὶ Εὐ-
ριπίδης Δ' 103 κ. ἐ., 108 κ. ἐ.
καὶ Ἡρόδοτος Β' 714. καὶ
Ἴων ὁ Χῖος Β' 718. καὶ Πε-
ρικλῆς Β' 642, 718, 757. —
Ἀνδριὰς αὐτοῦ Ε' 588.
- Σοφοκλῆς* ὁ νεώτερος, Ἀθηναῖος
τραγικὸς ποιητὴς Δ' 98.
- Σοφοκλῆς*, υἱὸς Σωστρατίδου, Ἀ-
θηναῖος στρατηγὸς Γ' 119.
- Παρὰ τὴν Πύλον Γ' 185 κ. ἐ.
Παρὰ τὴν Κέρκυραν Γ' 208.
Ἐν Σικελίᾳ Γ' 335.
- Σπαράδοκος*, Θορᾶς Ε' 13.
- Σπάρτη*. Σημασία τοῦ ὀνόματος
Α' 252. Ἡ πόλις Α' 226 κ. ἐ.,
273, 286. Δ' 527, 595. Ἐγκα-
τάσεις τῶν Λωριέων ἐν αὐτῇ
Α' 226 κ. ἐ., 251, 257. Ἀποι-
κίζει τὴν Μῆλον Α' 176. Βα-
σιλεία ἐν αὐτῇ Α' 254. Β' 69.
Ἐπὶ Λυκούργου Α' 261 κ. ἐ.
Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Μεσσηνί-
ους Α' 293 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς
Ἀρκάδας Α' 321 κ. ἐ. Πολε-
μεῖ πρὸς τὸ Ἄργος Α' 359
κ. ἐ., 367. Β' 358. Γ' 375
κ. ἐ. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Ἠλεί-
ους Α' 299, 327, 361. Ἐπί-
δρασις αὐτῆς ἐπὶ τὰ Ὀλύμπια
Α' 330. καὶ Δελφοὶ Α' 380. καὶ
Βακχιάδαι Α' 401. Καταπολε-
μεῖ τὰς τυραννίδας Α' 426,
573, 593. Β' 211. καὶ Ἰππίας
Α' 607. Ἡγεμονία Α' 434 κ. ἐ.
Ἐπὶ Κλεομένους πολεμεῖ πρὸς
τοὺς Ἀθηναίους Α' 255, 574.
Συμμαχεῖ μετὰ τοῦ Κροίσου
Β' 173, 182. Ὁ Ἀρισταγόρας
ἐν αὐτῇ Β' 247 κ. ἐ. Ἐπὶ τῶν
περσικῶν πολέμων Β' 278 κ. ἐ.,
355 κ. ἐ., 364 κ. ἐ., 370, 375,
408 κ. ἐ., 430. Ἀντιτάσσεται
εἰς τὸν τειχισμόν τῶν Ἀθη-
νῶν Β' 440 κ. ἐ. Ἀποβάλλει
τὴν ἡγεμονίαν Β' 457. Συμ-
μαχεῖ μετὰ τῆς Θάσου Β' 501.
Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Μεσσηνί-
ους καὶ εἰλωτας (τρίτος μεσ-
σηνιακὸς πόλεμος) Β' 503 κ. ἐ.,

516 κ. ἐ., 549. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἀρκάδας Β' 538. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Φωκεῖς Β' 544. Νικᾷ παρὰ τὴν Τανάγραν Β' 547. Στρατεία τοῦ Πλειστοάνακτος εἰς Ἀττικὴν Β' 563. Σπονδαὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Β' 555 κ. ἐ. Τριακονταετὲς σπονδαὶ Β' 566. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 24 κ. ἐ. Στρατεία τοῦ Ἀγιδος Γ' 187. Ἀγῶνες παρὰ τὴν Πύλον Γ' 186 κ. ἐ., 196. Διαπραγματεύεται μετὰ τῶν Ἀθηνῶν Γ' 189, 199. Ὁμολογεῖ σπονδὰς Γ' 241. Νικίειος εἰρήνη Γ' 252 κ. ἐ. Μετὰ τὴν εἰρήνην Γ' 345 κ. ἐ., 368 κ. ἐ., 372 κ. ἐ., 386 κ. ἐ. Στρατεία εἰς Σικελίαν Γ' 468. Τὰ κατὰ τοὺς Λακεδαιμονίους μετ' αὐτὴν Γ' 503. Διαπραγματεύεται πρὸς τὴν Περσίαν Γ' 505 κ. ἐ. Καταλαμβάνει τὴν Δεκέλειαν Γ' 511 κ. ἐ. Ἐπὶ τοῦ δεκελεικοῦ πολέμου Γ' 519 κ. ἐ. Νικᾷ παρὰ τοὺς Αἰγὸς ποταμούς Γ' 656 κ. ἐ. Διαπραγματεύεται εἰρήνην Γ' 674 κ. ἐ. Ὁμολογεῖ εἰρήνην Γ' 679 κ. ἐ. Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἀθηνῶν Δ' 5 κ. ἐ. Ἐπεμβαίνει ἐν Ἀθήναις Δ' 58 κ. ἐ. Ἐσωτερικὴ κατάστασις μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον Δ' 185 κ. ἐ. καὶ Περσία Δ' 201 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἡλείους Δ' 227 κ. ἐ. Ἐπὶ Ἀγρυσιάου Β' 239 κ. ἐ. Ἐπὶ τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου Δ' 263 κ. ἐ. Ὁμολογεῖ τὴν

ἀνταλκίδειον εἰρήνην Δ' 325 κ. ἐ. Μετὰ τὴν εἰρήνην Δ' 358 κ. ἐ. καὶ Θῆβαι Δ' 426 κ. ἐ., 435 κ. ἐ., 471 κ. ἐ., 480 κ. ἐ., 523 κ. ἐ., 595 κ. ἐ., καὶ Ἀθῆναι Δ' 452 κ. ἐ., 454 κ. ἐ., 460 κ. ἐ., 470 κ. ἐ. Ε' 113 κ. ἐ. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Ἡλείων Δ' 580 κ. ἐ. καὶ Ἀρκαδία Δ' 592 κ. ἐ. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δημοσθένους Ε' 91, 317, 322 κ. ἐ., 400, 403, 421, 449, 453, 557 κ. ἐ. Μεταλλουργεῖα ἐν αὐτῇ Α' 649. Μαντικὴ ἐν αὐτῇ Β' 13. Γυμναστικὴ Β' 39. Τέχνη Α' 433 κ. ἐ. Β' 103, 107, 112. Ἐπινίκια μνημεῖα ἐν αὐτῇ Δ' 190. Μουσικὴ Α' 282. Δ' 130 κ. ἐ. Ἀρχαιοτάτη χρονολογία ἐν αὐτῇ Α' 214. Λατρεία τῆς Ἀθηνᾶς Β' 103.

Σπαρτιάται, πολῖται τῆς Σπάρτης Α' 273, 281 κ. ἐ., 290 Δ' 243.

Σπαρτοκίδαι, γένος βασιλικὸν ἐν Παντικαπαίῳ Α' 712. Ε' 160, 276.

Σπάρτωλος, πόλις ἐν τῇ Χαλκιδικῇ Γ' 95, 389.

Σπερχειὸς, ποταμὸς ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 129, 145, 157, 158. Β' 373.

Σπιθιδράτης, Πέρσης Δ' 260.

Σπίνθαρος, Κορίνθιος ἀρχιτέκτων Β' 90.

Σποράδες, νῆσοι. Ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῆς Σάμου Β' 203. Κοινωνοῦσι τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμμάχιας Β' 662.

Στάγειρα (Στάγειρος), πόλις ἐν τῇ Χαλκιδικῇ. Κτίσις αὐτῆς Α' 655. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Βρα-

- σίδου Γ' 227. καὶ Ἀθῆναι Β' 472. Γ' 254, 389.
- Στάδιον, ἐν Ἀθήναις Ε' 588. ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 337.
- Σταθμὰ ἄσσυριακὰ καὶ βαβυλωνιακὰ Α' 353, 355. Ἴδε Μέτρα, Νομίσματα.
- Στάσιππος, Τεγεάτης Δ' 520.
- Στατῆρ Κορίνθου Γ' 328. Λυδίας Β' 169. Περσίας Β' 222. Φείδωνος Α' 364. Φιλίππου Ε' 71. Φωκαίας Α' 355, 491.
- Στεῖρις, πόλις ἐν Φωκίδι Α' 171.
- Στενύκλαρος, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 223, 295.
- Στεφανηφόρος (Θησεύς). Ἱερὸν αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις Α' 511.
- Στέφανος, Ἀθηναῖος Ε' 345 κ. ἐ.
- Στέφανος ὡς ἑπαθλον τῶν ἀγώνων Β' 37.
- Στῆλαι (ψηφίσματα), φυλασσόμεναι ἐν ναοῖς Β' 61. περὶ τῶν προσόδων τῶν Ἀθηνῶν Β' 679. Ἐκθεσις τῶν ἐν Ἀθήναις Β' 530 κ. ἐ. Σύνταξις τῶν ἀθηναϊκῶν Δ' 78 κ. ἐ., Διακόσμησις δι' ἀναγλύφων Ε' 257.
- Στησαγόρας, υἱὸς Κίμωνος, ἡγεμὼν τῶν Δολόγων Β' 229.
- Στησήνωρ, τύραννος Κουρίου Β' 252.
- Στησίμυρτος, Θάσιος ἱστορικὸς Β' 719. Ε' 226.
- Στησίχορος (Τισίας), Ἱμεραῖος ποιητὴς Β' 123, 124. Γ' 295.
- Στυλβίδης, Ἀθηναῖος οἰκονοσκόπος Γ' 485.
- Στοιχάδες (Îles d'Hyères), νῆσοι παρὰ τὰ νότια παραλία τῆς Γαλιτίας Α' 691.
- Στόλος ἀθηναϊκός. Πῆξις ὑπὸ Θεμιστοκλέους Β' 319 κ. ἐ. Ἐπὶ Περικλέους Β' 648 κ. ἐ. Γ' 79 κ. ἐ. Ἐπὶ Ἀριστοφῶντος Ε' 137 κ. ἐ. Ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Δημοσθένους Ε' 310, 499 κ. ἐ. — πελοποννησιακὸς (σπαρτιατικὸς) Γ' 41, 142, 621. Ἴδε Ναναρχία.
- Στρατηγοὶ ἐν Ἀθήναις Β' 632 κ. ἐ. Γ' 117, 198 σημ. 231 σημ. 2.
- Στρατένμα παρὰ Λακεδαιμονίους Α' 280 κ. ἐ. παρ' Ἀθηναίους Δ' 351. παρὰ Θηβαίους Δ' 433 κ. ἐ. παρὰ Μακεδόσιν Ε' 55 κ. ἐ. Ἴδε Ἱφικράτης, Μισθοφόροι.
- Στρατοκλῆς, Ἀμφιπολίτης Ε' 61 κ. ἐ.
- Στρατοκλῆς, Ἀθηναῖος ἄρχων Γ' 203.
- Στρατοκλῆς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 543.
- Στράτος, πόλις Ἀκαρνανίας Γ' 96.
- Στράτις, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητὴς Δ' 139.
- Στράτις, τύραννος τῆς Χίου Β' 225.
- Στρέψα, πόλις Μακεδονίας Γ' 22.
- Στρομειχίδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ θάλασσαν Γ' 524, 682. Δ' 25.
- Στρούθας, Πέρσης σοτράπης Δ' 310.
- Στρόφιος, Κρισσαῖος Α' 158.
- Στρονμῶν, ποταμὸς ἐν Θράκῃ Α' 7. Β' 233. Ε' 10. Μεταλλεῖα παρ' αὐτὸν Α' 542, 548. Ε' 67.
- Στύμφαλος, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 237.
- Συνέ, ποταμὸς ἐν Ἀρκαδίᾳ Β' 282.
- Σύραξ, φυτόν Α' 82 κ. ἐ.

Σνάδρας, Σπαρτιάτης καλλιτέχνης
Β' 103.

Σύβαρις, θυγάτηρ Θεμιστοκλέους,
Ἀθηναία Γ' 324.

Σύβαρις, ὄναξ ἐν Λευκανίᾳ τῆς
Ἰταλίας Α' 673.

Σύβαρις, πόλις ἐν Λευκανίᾳ. Κτί-
σις αὐτῆς Α' 385, 673. Ἐν
ἐχθρᾷ πρὸς τὴν Κρότωνα
Α' 674. Β' 688. Καταστρέ-
φεται Γ' 320. Ἀπόπειραι ἀνα-
κτίσεως Γ' 323 κ. ἐ. Ἀνάκτις
Β' 689 κ. ἐ. Ἀθηναῖοι ἐν αὐ-
τῇ Γ' 324.—Ἀποικίαι αὐτῆς Α'
674. Γ' 320. Σχέσεις μετὰ τῆς
Σικυῶνος Α' 375, 386 κ. ἐ.
Ἀγῶνες ἐν αὐτῇ Α' 713. Νομί-
σματα Γ' 328. Τρυφή Α' 648.

Σύβρις, νησιδὲς παρὰ τὴν Κέρ-
κυραν Γ' 17.

Σύνεννοις, ἡγεμῶν ἐν Κύκλῳ Β'
163. Ἄλλος ὁμώνυμος Δ' 209.

Συκῆ, χωρίον παρὰ τὰς Συρα-
κούσας Γ' 462.

Συκοφάνται ἐν Ἀθήναις Γ' 149.
Δ' 21, 25, 171.

Συλλογεῖς, ἀρχὴ παρ' Ἀθηναίους
Δ' 72.

Συλοσῶν, υἱὸς Αἰάκου, τύραννος
τῆς Σάμου Β' 200.

Συλοσῶν, υἱὸς Καλλιτέλους, τύραν-
νος τῆς Σάμου Β' 200.

Συμβούλιον πολεμικὸν παρὰ τοῖς
Σπαρτιάταις Δ' 195.

Σύμμη, νῆσος τῶν Σποράδων, κοι-
νωνεῖ τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμ-
μαχίας Β' 670.

Συμμορία ἀθηναϊκαὶ πρὸς πλε-
ρωμὴν τῶν εἰσφορῶν Ε' 104,
138, 145, 312 κ. ἐ., 499 κ. ἐ.

Σύνδοκοι, ἀρχὴ παρ' Ἀθηναίους
Δ' 73.

Συνέδριον τῶν συμμάχων Δ' 459.

Συνθῆκαι περὶ χρηματικῶν χορη-
γῶν παρὰ τῆς Περσίας Γ'
527, 623 κ. ἐ.

Συνοικισμὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Θη-
σέως Α' 446, 453.

Συρακόσιος, Ἀθηναῖος ὁήτωρ Γ'
448 κ. ἐ.

Συράκουσαι, πόλις ἐν Σικελίᾳ.
Κτίσις αὐτῆς Α' 399, 669. Γ'
265. Κτίζουσι τὰς Ἄκρας Α'
671, 682. Ἐπὶ τῶν περσικῶν
πολέμων Β' 370. Πολεμοῦσι
πρὸς τὴν Γέλαν Γ' 262. Ἐπὶ
Γέλωνος Γ' 267 κ. ἐ. Ἐπὶ
Γέρωνος Γ' 285 κ. ἐ. Δημο-
κρατοῦνται Γ' 312, 330 κ. ἐ.
Ἐπὶ Ἑρμοκράτους Γ' 338 κ. ἐ.,
454 κ. ἐ. Ὁ Γύλιππος ἐν
αὐταῖς Γ' 470 κ. ἐ. Ἐπὶ Διο-
νυσίου τοῦ νεωτέρου Δ' 538.
Ὑποστηρίζουσι τὴν Σπάρτην
Γ' 534, 569, 622. Δ' 470.
καὶ Ἀθῆναι Γ' 291, 336 κ. ἐ.,
452 κ. ἐ., 532. καὶ Ἀντανδρος
Γ' 622.—Αὔξισις τῆς πόλεως
Γ' 306. Μέρη τῆς πόλεως Γ'
313, 456. Ὑδραγωγεῖα ἐν αὐτῇ
Γ' 308. Νομίσματα Γ' 293.
310. Ἀποικίαι Α' 682. Γ' 266.
Σύροι, ἐν τῇ στρατιᾷ Ξέρξου, Β'
340. Δοῦλοι ἐν Ἑλλάδι Α' 190.
Σρος, νῆσος τῶν Κυκλάδων.
Ἀστρονομία ἐν αὐτῇ Β' 723.
Σύρις, κόλπος παρὰ τὰς παρα-
λίας τῆς Ἀφρικής Α' 695.
Συσοία, (Φιδίτια), ἐν Σπάρτῃ Α'
280, 284.

Σφακτηρία, νῆσος παρὰ τὴν Μεσσηνίαν. Σπαρτιᾶται ἐν αὐτῇ Γ' 188 κ. ἐ.

Σφητὶς, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 448.

Σφίγξ, Α' 125.

Σφοδρίας, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Α' 438 κ. ἐ., 442, 489.

Σῶγχις, ἱερεὺς Αἰγύπτιος Α' 521.

Σωδάμας, Ἀργεῖος Δ' 264.

Σωκράτης, υἱὸς Σωφρονίσκου, Ἀθηναῖος. Δραῖσις αὐτοῦ καὶ χαρακτήρ Δ' 142 κ. ἐ., 147 κ. ἐ. Ε' 175, 182. Ἀξίωμα ἐν τῷ δήμῳ Δ' 164 κ. ἐ. Τρόπος διδασκαλίας Ε' 200 κ. ἐ. Ἡθικὴ Δ' 160 κ. ἐ. Ἐν τῇ δίκῃ τῶν ἐν Ἀργινοῦσαις στρατηγησάντων Γ' 645. Κατηγορεῖται Δ' 176 κ. ἐ. Καταδικάζεται Δ' 180. Θάνατος Δ' 181. Μεταβολὴ τῆς γνώμης τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὸν θάνατον Ε' 175. Μαθηταὶ αὐτοῦ. Ἴδε Σωκρατικοί. — καὶ ἡ σικελικὴ ἐκστρατεία Γ' 427. καὶ σοφιστὰι Γ' 153 κ. ἐ. καὶ ἡ πολιτεία Ε' 265. — καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 362 κ. ἐ. Δ' 148 κ. ἐ. καὶ Ἀριστοφάνης Δ' 166. καὶ Ἀρχέλαος Ε' 42. καὶ Ἀσπασία Β' 640. καὶ Εὐριπίδης Δ' 104, 137. καὶ Ἰσοκράτης Ε' 205. καὶ Κριτίας Γ' 682. καὶ Ξενοφῶν Ε' 184. καὶ Πλάτων Β' 189, 201. καὶ Φαίδων Ε' 178, 182.

Σωκρατικοί, Ε' 177, 182, 265.

Σωσικλῆς, Κορίνθιος Α' 608.

Σώστρατος, Αἰγινήτης Β' 276.

Σωφρονισταί, ἀρχὴ παρ' Ἀθηναίοις Β' 530.

Σώφρων, μιμογράφος ἐν Συρακούσαις Γ' 301.

Τάβαλος, Πέρσης Β' 182.

Ταγεία, ἀρχὴ στρατηγικὴ ἐν Θεσσαλίᾳ Δ' 547.

Τάιναρρον, ἀκρωτήριον τῆς Λακωνικῆς Α' 251, 288, 405. Β' 484.

Τάκται, ἀρχὴ παρ' Ἀθηναίοις Β' 668. Ἴδε Τάξις.

Τάλαντον, μονὰς βάρους παρ' Ὀμήρῳ Α' 211. Μονὰς βάρους καὶ νομισματικὴ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 354.

Τανερδόν, ἀκρόρεια ἐν Λακωνικῇ Α' 284.

Ταλθυδιάδαι, γένος ἱερέων ἐν Σπάρτῃ Α' 259.

Ταλθύδιος, κῆρυξ τοῦ Ἀγαμέμνονος Γ' 94.

Ταμεῖον. ἐν Ἀθήναις Β' 673 κ. ἐ., 822. Γ' 404, 525, 633. — Ταμεῖα ἐν ναοῖς Β' 674. Ἴδε Ναοί. — Ταμίαι Β' 635 σημ. 2, 679, 822. Δ' 77, 78 σημ. 339. Ε' 504. Ἴδε Δῆλος, Ἑλληνοταμίαι.

Ταμίαι, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ Ε' 343.

Τανάγρα, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Ἦττα τῶν Ἀθηναίων παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων παρ' αὐτῇ Β' 544, 547, 555, 610. Ἦττα τῶν Ταναγραίων καὶ Θηβαίων ὑπὸ Νικίου Γ' 175. Λακωνίζοντες ἐν αὐτῇ Δ' 455. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Δ' 466. Ὅδὸς δι' αὐτῆς ἀπὸ Δήλου εἰς Δελ-

- φῶς Α' 164. Ἀναθηματικὴ ἀσπίς ἐξ αὐτῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ Β' 548, 830 σημ. 1.
- Τάναϊς, ποταμὸς ἐν Σαρματίᾳ Α' 637.
- Τάναϊς, πόλις παρὰ τὴν Μαιῶτιν Α' 637.
- Τανταλίδαι, ἀπόγονοι τοῦ Ταντάλου Α' 130. Ἐν Ἀργεῖ Α' 134. Ἐν Σμύρνῃ Α' 342.
- Τάνταλος, βασιλεὺς τῆς Λυδίας Α' 109, 130. Β' 3.
- Τάνταλος, Λακεδαιμόνιος Γ' 211.
- Τάξις φόρων τῶν Ἀθηναίων συμμάχων Β' 462 κ. ἐ., 658 κ. ἐ. Ἴδε Τάκται.
- Ταρακὸς, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Α' 643.
- Τάρας, ἐπώνυμος κτίστης τῆς πόλεως Τάραντος Α' 675.
- Τάρας, πόλις ἐν Μεγάλῃ Ἑλλάδι. Κτίσις Α' 304, 675. Πολεμεῖ πρὸς Πευκετίους Β' 113, 322 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς Θουρίους Γ' 325. καὶ Ἀθηναῖοι Γ' 440. Ὁ Γύλιππος παρ' αὐτῷ Γ' 469. Νομίσματα Α' 675. Γ' 329. Ἐμπορίον Α' 677. Τρυφὴ Α' 713. Γ' 326. Ποίησις Γ' 327.
- Ταρκύνιοι, καὶ Δελφοὶ Β' 129.
- Ταρσὸς, πόλις ἐν Κιλικίᾳ Α' 681. Β' 224.
- Ταρτησὸς (Θαρσίς), πόλις ἐν Ἰβηρίᾳ Α' 693. Φωκαεῖς ἐν αὐτῇ Α' 693. Σάμιοι Α' 693. Β' 56, 199. Τύριοι Β' 186. —Μέταλλα ἐξ αὐτῆς Α' 374.
- Ταῦρος, ὄρος τῆς Λακωνικῆς Α' 226, 235, 251, 271, 274, 278, 281, 291, 295.
- Ταυρέας, Ἀθηναῖος Γ' 408.
- Ταῦροι, ἔθνος ἐν τῇ Κριμαίᾳ Α' 631, 632, 636, 706.
- Ταῦρος, ὄρος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 4, 111. Β' 11.
- Ταυροσθένης, υἱὸς Μνησάρχου, Χαλκιδεὺς Ε' 343 σημ. 2, 483.
- Ταφὴ, Β' 76. Ἴδε Τάφοι.
- Τάφιοι, φῶλον ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Ἰονίου πελάγους Α' 66, 171, 662.
- Τάφοι, ἐν Ἀττικῇ Α' 510. Δ' 344. ἐν Λυδίᾳ Β' 165. ἐν Λυκίᾳ Α' 113. ἐν Μαραθῶνι Β' 312. ἐν Μυκήναις Α' 197, 717 κ. ἐ. ἐν Χαιρωνείᾳ Ε' 589.
- Τεγέα, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ. Ὑπερπόντιοι ἐποικίσεις τῶν Τεγεατῶν Α' 118. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἡρακλείδας Α' 165. Σχέσεις πρὸς τὴν Πάφον Α' 236 σημ. 1. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 375, 411, 415. Ὑποστηρίζει τὴν κτίσιν τῆς Μεγάλης πόλεως Δ' 516, 520. Στάσις ἐν αὐτῇ Δ' 521. Ἀνταγωνίζεται πρὸς τὴν Μαντίνειαν Δ' 583 κ. ἐ. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Θηβαίους Δ' 593. Πρὸςλαμβάνει τὴν Σκιρτίν Ε' 561. —καὶ Σπάρτη Α' 322, 360. Β' 538. Γ' 351. Δ' 280, 510. —Ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς ἐν αὐτῇ Ε' 247.
- Τεγέα, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 236.
- Τεγύρα, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Δ' 464.
- Τειρεσίας, μάντις ἐν Θήβαις Β' 8.
- Τεισίφορος, υἱὸς Ἰάσονος, Θεσσαλὸς Δ' 544 σημ. 1. Ε' 77.
- Τείχη, τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Θεμιστο-

- κλέους Β' 439 κ. ἐ., 444. Κτίσις τῶν μακρῶν Β' 506, 550, 646 κ. ἐ. Καταστρέφονται μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον Γ' 678, 688. ἄρχονται ἀνακτιζόμενα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Δ' 267. ἀνακτιζονται ὑπὸ τοῦ Κόωνος Δ' 290 κ. ἐ. — τοῦ Πειραιῶς Δ' 443 κ. ἐ. — κυκλώπεια Α' 167, 194 κ. ἐ., 200.
- Τειχιόῦσσα, πόλις παρὰ τὴν Μίλητον Β' 669.
- Τεκτονική, Α' 87.
- Τελαμῶν, Β' 278.
- Τελεσαγόρας, Νάξιος Β' 241 καὶ σημ. 1.
- Τελέστης, βασιλεὺς τῆς Κορίνθου Α' 397.
- Τελυντίας, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Δ' 296, 313, 318, 321, 394.
- Τέλη, ἐν Ἀθήναις Β' 701. ἐν Κορίνθῳ Α' 409. Ἴδε Εἰκοστή.
- Τελμήσιοι (Τελμησεῖς), ἔθνος ἐν Λυκίᾳ Β' 11.
- Τελχῖνες, δαίμονες μαγανευταὶ Α' 123.
- Τεμενίτης, προάστειον τῶν Συρακουσῶν Γ' 456, 462.
- Τέμεσσα, πόλις ἐν Βρεττίῳ Ἰταλίας Α' 662, 706.
- Τέμπη, κοιλάς ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 8 κ. ἐ. Β' 345. Ὅριον τῆς Ἑλλάδος Α' 163. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν αὐτοῖς Α' 153, 155. Σχέσεις πρὸς τοὺς Δελφούς Α' 154. Β' 24. Κατέχονται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Β' 371.
- Τένεδος, νῆσος παρὰ τὴν Τροίαν. Ναυτικὸς σταθμὸς τῶν Φοινίκων Α' 52, 103. Κρητὲς ἐν αὐτῇ Α' 103. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν Α' 184. Κοινωνεῖ τῆς περὶ Δῆλον συμμαχίας Β' 662. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 261. Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Ε' 106. καὶ Ἀθῆναι Ε' 323, 480, 588. — Ἀστρονομία ἐν αὐτῇ Β' 723.
- Τερμίλαι (Τραμήλαι), ἔθνος ἐν Λυκίᾳ Α' 111.
- Τέρπανδρος, Λέσβιος ποιητὴς καὶ μουσικὸς Α' 286. Β' 124, 580. Ἐν Σπάρτῃ Α' 305 κ. ἐ. Β' 580. Ἀπόγονοι αὐτοῦ Δ' 129.
- Τετράδραχμον, ἀττικὸν Α' 511.
- Τετραλογία δραματικὰ Β' 746. Δ' 137. Ε' 235.
- Τετράπολις, ἰωνικὴ ἐν Ἀττικῇ Α' 165, 444, 453, 583. ἐν Δωρίδι Α' 151.
- Τευθίς, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 518.
- Τευκρίδαι, ἀπόγονοι τοῦ Τεύκρου Δ' 245.
- Τεῦκροι, φῦλον ἐν Τρωάδι Α' 128.
- Τευμησὸς, ὄρος ἐν Βοιωτίᾳ Α' 122.
- Τευτίαπλος, Ἡλείος Γ' 144.
- Τέχνη, παρ' Ὀμήρῳ Α' 192. Ἴδε Ἀρχιτεκτονική, Βιοτεχνία, Γλυπτική, Γραφική, Λατρυλιολογία, Νομίσματα, Ποίησις.
- Τέως, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ Α' 346. Οἰκίζει τὴν Ναύκρατιν Α' 647. Κτίζει τὰ Ἀβδηρα Β' 187. Ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰώνων Β' 257. Κυριεύεται ὑπὸ τῆς Σπάρτης Γ' 526, 632. — Τῆιοι παρὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον Α' 633, 638. Ἐν Ναυκράτει Α' 647.
- Τηλεβδαί, φῦλον Λελέγων Α' 662.

Τηλέδαμος, Ἀργεῖος Ε' 452.
 Τηλεκλείδης, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητὴς Γ' 191.
 Τηλεκλῆς, Σάμιος γλύπτης Β' 106.
 Τηλέμαχος, υἱὸς τοῦ Ὀδυσσεύος Α' 200.
 Τηλίνης, ἱερεὺς ἐκ Τήλου ἐν Γέλῳ Β' 4. Γ' 260.
 Τῆλος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Α' 679. Β' 4. Γ' 260.
 Τημενίδαι, γένος Ἀργείων βασιλέων Α' 240, 298, 359. Ἐν Μακεδονίᾳ Β' 233. Ε' 24, 44.
 Τημέσιον, πόλις Ἀργολίδος Α' 227.
 Τήμενος, Ἡρακλείδης Α' 222, 228. Ε' 24.
 Τῆνος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 394.
 Λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος ἐν αὐτῇ Α' 153.
 Τήρης, ἡγεμὼν τῶν Ὀδρυσῶν Ε' 11, 278.
 Τηρίας, ποταμὸς Σικελίας Α' 670.
 Τήριλλος, τύραννος τῆς Ἰμέρας Γ' 276, 280.
 Τιγράνης, Πέρσης σατράπης Β' 435.
 Τιθόρα, πόλις καὶ ὄρος ἐν Φωκίᾳ Ε' 87, 524.
 Τιθαύστης, Πέρσης σατράπης Δ' 260 κ. ἑ., 277, 307.
 Τιφώσσιον, ὄρος Βοιωτίας Α' 284.
 Τιμαγετίδας, Θηβαῖος Β' 421.
 Τιμαγόρας, Ἀθηναῖος Δ' 567.
 Τιμαγόρας, Κυζικηνὸς Γ' 509.
 Τιμαῖα, σύζυγος Ἀγιδος, βασιλέως Σπάρτης Γ' 535 κ. ἑ. Γ' 238.
 Τιμάνδρα, παλλακὶς τοῦ Ἀλκιβιάδου Δ' 28.
 Τιμάνθης, Κύνθιος ζωγράφος Ε' 260.

Τίμαρχος, υἱὸς Ἀριζήλου, Ἀθηναῖος Ε' 439 κ. ἑ.
 Τίμημα, καθορισθὲν ὑπὸ Σόλωνος Α' 497.
 Τιμησίλαος, τύραννος τῆς Σινώπης Β' 686.
 Τιμόθεος, υἱὸς Κόνωνος, Ἀθηναῖος Δ' 447. Ε' 108 κ. ἑ., 157, 255, 267. Ἡγείται τοῦ συμμαχικοῦ στόλου Δ' 459. Ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει Δ' 456, 462. Ἐν τῷ Αἰγαίῳ Δ' 466. Παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν Ε' 60, 129, 351. Κατηγορεῖται Ε' 111, 143. Ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν Περσῶν Ε' 112. Παρὰ τὴν Χερσόνησον καὶ ἐν Σάμῳ Ε' 118, 324. Θάνατος Ε' 143.—Στρατηγικὴ αὐτοῦ Ε' 153 κ. ἑ. Σχέσεις πρὸς τὴν ξένην Ε' 155. καὶ Θῆβαι Ε' 101.—καὶ Ἀριστοφῶν Ε' 127. καὶ Ἰάσων ὁ Φεραῖος Δ' 545. καὶ Ἰσοκράτης Ε' 207, 270. καὶ Πλάτων Ε' 205.—Μνημεῖον τῆς παρὰ Λευκάδα νίκης αὐτοῦ Ε' 248.
 Τιμόθεος, Ἀθηναῖος γλύπτης Ε' 258.
 Τιμόθεος, υἱὸς Κλεάρχου, τύραννος τῆς Ἡρακλείας Ε' 270.
 Τιμόθεος, υἱὸς Θερασάνδρου, Μιλήσιος μουσικὸς Δ' 130 κ. ἑ. Ε' 43.
 Τιμοκράτης, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε' 303 κ. ἑ.
 Τιμοκράτης, Ῥόδιος Δ' 262, 265 κ. ἑ., 342.
 Τιμοκρέων, Ῥόδιος ποιητὴς Β' 476, 492, 766.
 Τιμόλαος, Κορίνθιος Δ' 264, 279.

Τιμόλαος, Θηβαῖος Ε' 511, 520.
 Τιμόμαχος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 129.
 Τιμών, Ἀθηναῖος Γ' 448. Δ' 165. Ε' 238.
 Τιμών, Δελφὸς Β' 372.
 Τιμώνασσα, Ἀργεῖα, σύζυγος Πεισιστράτου Α' 575.
 Τριῖδας, Πέρσης σατράπης Δ' 305 κ. ἐ., 322, 336.
 Τίρυνς, πόλις ἐν Ἀργολίδι. Κτίσις αὐτῆς Α' 132, 200. Ἀκρόπολις Α' 140, 720. Κυκλώπεια τεῖχη Α' 195, 200. Ἐξακολουθεῖ μένουσα ἀχαϊκῇ Α' 233. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 370, 411. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Ἀργείων Β' 518 κ. ἐ.
 Τισαμενὸς, υἱὸς Ὀρέστου Α' 168, 260.
 Τισαμενὸς, υἱὸς Μηχανίωνος, Ἀθηναῖος Δ' 73.
 Τισαμενὸς, μάντις Ἡλείος Δ' 194.
 Τισανδρος, υἱὸς Ἰπποκλείδου, Ἀθηναῖος Α' 387.
 Τισίας, Συρακούσιος ῥήτωρ Β' 690. Γ' 317. Ε' 213.
 Τισίας, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 396.
 Τισίας. Ἰδε Στρίχορος.
 Τισίφορος. Ἰδε Τεισίφορος.
 Τισσαφέρνης, Πέρσης σατράπης Γ' 614. Δ' 26, 220 κ. ἐ., 257. καὶ Σπάρτη Γ' 520, 526, 533, 547, 569, 589. καὶ Ἀθῆναι Γ' 507, 566. καὶ Ἀγηςίλαος Δ' 252. καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 536, 547 κ. ἐ., 594. καὶ Θράσυλλος Γ' 601. καὶ Κόνων Δ' 285. καὶ Κύρος Δ' 203 κ. ἐ. καὶ Κύ-

ρου στρατηγοὶ Δ' 213. καὶ Φαρνάβαζος Δ' 244.
 Τιταρήσιος, ποταμὸς ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 150.
 Τίτορμος, Αἰτωλὸς Α' 386, 425.
 Τιμῶλος, ὄρος ἐν Λυδίᾳ Α' 101, 130.
 Τόκος, ἐν Ἀθῆναις καθορίζεται ὑπὸ τοῦ Σόλωνος Α' 492.
 Τολμίδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Β' 550 κ. ἐ., 556, 561, 632.
 Τόμαρος, ὄρος ἐν Ἡπείρῳ Α' 143.
 Τορώνη, πόλις ἐν τῇ Χαλκιδικῇ Α' 651. Γ' 234, 248, 390. Δ' 11.
 Τουροῦσα, ὄνομα τῶν Τυρρηκῶν παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις Α' 60.
 Τραγυδία, ἐν Ἀθῆναις Β' 741 κ. ἐ. Δ' 95 κ. ἐ. Ε' 235 κ. ἐ.
 Ἰδε Αἰσχύλος, Εὐριπίδης, Θέσπις, Σοφοκλῆς.
 Τραμῆλαι. Ἰδε Τερμίλαι.
 Τραπεζοῦς, πόλις παρὰ τὸν Πόντον. Κτίσις αὐτῆς Α' 635. Οἱ Κύριοι ἐν αὐτῇ Δ' 215 κ. ἐ.
 Τραπεζοῦς, πόλις ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ Α' 520.
 Τραχίνιοι, φύλον τῶν Μαλιέων ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 157.
 Τραχίς, πόλις παρὰ τὴν Οἶτην Α' 102. Α' 376. Ε' 523. Ἀνάκτις αὐτῆς Γ' 173. Ἰδε Ἡράκλεια.
 Τρηῆρες, φύλον τῶν Κιμμερίων Β' 156.
 Τριάκοντα (τύραννοι), ἐν Ἀθῆναις. Κατάστασις αὐτῶν Γ' 689. Ἀρχὴ αὐτῶν Δ' 17 κ. ἐ., 35 κ. ἐ., 40 κ. ἐ. Ῥῆξις αὐτῶν Γ' 47 κ. ἐ. Δ' 52 κ. ἐ. Ἐν Ἐλευσίνι Δ' 48 κ. ἐ., 62 κ. ἐ. Κατάλσις Δ' 68.

Τριβαλλοί, θρακικὸν ἔθνος Ε' 13, 517.

Τρίγλυφοι, Α' 84, 86.

Τριηραρχία, ἐν Ἀθήναις Β' 649, 666 κ. ἐ. Γ' 517. Ε' 146, 286, 306, 310, 431, 500.

Τριήρεις. Πρώτη κατασκευὴ αὐτῶν ἐν Κορίνθῳ Α' 394, 400. Εἰς-αγωγή αὐτῶν εἰς Σάμον Α' 400, 653. Α' 198. Παρ' Ἀθηναίοις Β' 648. Μετασκευὴ αὐτῶν ὑπὸ Ἀρίστωνος Κορινθίου Γ' 479.

Τρικάρανον, φρούριον παρὰ τὸν Φλιοῦντα Ε' 318.

Τρικόλωνοι, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 519.

Τριόπιον, ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος Β' 707.

Τρίπολις, δωρικὴ παρὰ τὸν Ὀλυμπον Α' 150.

Τριταία, πόλις ἐν Ἀχαΐᾳ Α' 672.

Τρίτων, ποταμὸς ἐν Λιβύῃ Α' 695.

Τριφυλία, χώρα ἐν Ἡλιδι Α' 235. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Πίσης ἐναντίον τῆς Σπάρτης Α' 332 κ. ἐ. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Ἡλείων Α' 335. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἡλείων Δ' 231 κ. ἐ., 578. Ἴδε Λέπρεον.

Τροία (Ἰλιον), πόλις ἐν Τρωάδι Α' 106. Θέσεις αὐτῆς Α' 106 κ. ἐ. Τρωικὸς πόλεμος Α' 139, 183 κ. ἐ. Χρονολογία αὐτοῦ Α' 213 κ. ἐ. Τείχη τῆς πόλεως Α' 128. Θαλασσοκρατία Α' 137. Ἀκρόπολις Α' 91. Ἴδε Πέργαμος. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν αὐτῇ Α' 205. Ἴδε καὶ Ἰλιον.

Τροία. Παράλιοι πόλεις φέρου-

σαι τοῦτο τὸ ὄνομα Α' 109' Ἐν Ἀττικῇ Α' 440.

Τροϊζήν, πόλις ἐν Ἀργολίδι. Κτί-ζει τὴν Ἀλικαρνασσὸν Α' 176. Ἐκδωρίζεται Α' 230. Συμ-μετέχει τῆς κτίσεως τῆς Συβά-ρεως Α' 673. Ἐπὶ τῶν περσι-κῶν πολέμων Β' 370, 386, 411, 434. Ἐγκαταλείπει τὴν συμ-μαχίαν τῶν Ἀθηναίων Β' 565. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πο-λέμου Γ' 88. Ὑποστηρίζει τὴν Σπάρτην ἐναντίον τῶν Θηβῶν Δ' 538.

Τροφῶνιος, μυθικὸς καλλιτέχνης Β' 89. Μαντεῖον ἐν Λεβαδείᾳ Β' 166.

Τρώας, χώρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Φυσικὴ κατασκευὴ Α' 103. Λέ-λεγες ἐν αὐτῇ Α' 66. Ἀχαιοὶ Α' 128. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων Α' 102. Δάρδανοι ἐν αὐτῇ Α' 103. Σχέσεις πρὸς Κρήτην καὶ Λυκίαν Α' 115. Κατάκτησις αὐτῆς ὑπὸ τῶν Αἰ-ολέων Α' 174, 214. Ἀποικί-ζεται ὑπὸ τῆς Μυτιλήνης Α' 543.

Τρώες. Καταγωγή αὐτῶν Α' 104. Πολιτισμὸς αὐτῶν Α' 203 κ. ἐ.

Ἐν Σικελίᾳ Α' 667.

Τρώς, γενάρχης τῶν Τρώων Α' 104.

Τυδεὺς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 655.

Τυμφρηστός, ὄρος ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 9.

Τυνδάρεως, Α' 250.

Τυνδαρίδαι, γένος Λελέγων ἡγε-μόνων Α' 135, 250.

Τυνδαρίων, Συρακούσιος Γ' 316.

Τυραννίς. Ὄνομα αὐτῆς Α' 353.

Σημασία αὐτῆς Α' 350 κ. ἐ.

Χρόνοι αὐτῆς Α' 364, 427.

καὶ ἡ τέχνη Β' 108. καὶ Σπάρ-

τη Α' 327. καὶ Περσία Β' 225,

261. ἐν Ἀκράγαντι Γ' 274.

ἐν Ἀργεῖ Α' 362. ἐν Ἀθή-

ναις Α' 528 κ. ἐ., 609. Ἴδε

Πεισιστρατίδαι. ἐν Γέλῳ Γ'

260 κ. ἐ. ἐν Εὐβοίᾳ Δ' 549.

Ε' 341. ἐν Ἡρακλείᾳ Ε'

271. ἐν Ἰωνίᾳ Α' 353. Α'

225, 261. ἐν Κορίνθῳ Β'

405 κ. ἐ. Ἴδε Κυπελίδαι. ἐν

Λέσβῳ Α' 544. ἐν Μεγάροις

Α' 420 κ. ἐ. ἐν Νάξῳ Α' 548,

574. ἐν Σάμῳ Β' 198 κ. ἐ.,

225. ἐν Σικελίᾳ Γ' 297, 312.

ἐν Σικανῶνι Α' 372 κ. ἐ. Ἴδε

Ὀρθαγορίδαι. ἐν Συρακούσαις

Γ' 266 κ. ἐ. Δ' 201.

Τύραννοι. Ἴδε Τριάκοντα.

Τύρας, πόλις παρὰ τὸν Τύραν

ποταμὸν Α' 636.

Τυρόδιζα, πόλις παρὰ τὴν Προ-

ποντίδα Β' 340.

Τύρος, πόλις ἐν Φοινίκῃ Α' 49,

686. Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 76,

124. καὶ Ἑλλήμοι Α' 438. Ὑπὸ

τὴν κυριαρχίαν τῶν Περσῶν

Γ' 278. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ

Εὐαγόρου Δ' 335.

Τυρρηνοί, ἔθνος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ

Α' 56. Ἐπιτρέχουσι τὴν Αἴ-

γυπτον Α' 60. Οἱ αὐτοὶ καὶ

οἱ Πελασγοὶ Α' 60. Μετανα-

στεύουσιν ἐκ Λυδίας Α' 343.

Ἐν Ἀττικῇ Α' 448. Ἐν Ἰτα-

λίᾳ Α' 661, 687. Γ' 277, 286,

464, 486, 495. Ἀντίπαλοι τῶν

Φωκαέων Β' 188. Ὑποτάσσου-

σι τὰς πόλεις τῆς ἐν Ἰταλίᾳ

Τυρρηνίας Γ' 286. Νομί-

σματα αὐτῶν Γ' 329.

Τυρταῖος, ποιητὴς ἐξ Ἀφίδνης, ἐν

Σπάρτῃ Α' 309. Γλῶσσα αὐ-

τοῦ Β' 122, 126. Περὶ τοῦ

δίγαμματος παρὰ τῷ Τυρταίῳ ἴδε

Renner ἐν *Georg Curtius*

Studien Τόμ. Α' σ. 145.

Τύχη, συνοικία τῶν Συρακουσῶν

Α' 268, 306, 456.

Ὑακίνθια, ἑορτὴ ἐν Σπάρτῃ Β'

409. Δ' 298.

Ὑάμεια, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α'

296.

Ὑάμπολις, πόλις ἐν Φωκίδι Β'

385. Δ' 550.

Ὑᾶται, φυλὴ ἐν Σικανῶνι Α' 377.

Ὑέλα, πόλις ἐν Σικελίᾳ Γ' 452,

459.

Ὑέριος, Κρής ποιητὴς Α' 244.

Ὑδάρνης, Πέρσης στρατηγὸς Β'

377.

Ὑδραγωγεῖα, ἐν Ἀκράγαντι Γ'

308. ἐν Ἀττικῇ Α' 554. ἐν

Βοιωτίᾳ Α' 129. ἐν Κυρήνῃ

Α' 699. ἐν Μεγάροις Α' 420.

ἐν Σάμῳ Β' 208. Ἐν Συρα-

κούσαις Α' 704.

Ὑδρέα, νῆσος παρὰ τὴν Ἀργό-

λίδα Α' 704. Β' 213.

Ὑδροῦς, πόλις Καλαβρίας Α' 660.

Ὑέλη (Ἑλέα), πόλις ἐν Λευκα-

νίᾳ τῆς Ἰταλίας. Κτίσις αὐ-

τῆς Β' 188. Φιλοσοφία ἐν αὐ-

τῇ Β' 188, 585.

Ὑγκαρα, πόλις ἐν Σικελίᾳ Γ' 452.

- Ἰλκῆ, λίμνη ἐν Βοιωτίᾳ Α' 122.
 Ἰλλεῖς, φυλὴ τῶν Δωριέων Α' 164, 223, 232, 248, 268.
 Ἰλλος, υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους Α' 164.
 Ἰμέας, Πέρσης στρατηγὸς Β' 253.
 Ἰμνιτὸς, ὄρος ἐν Ἀττικῇ Α' 442, 447.
 Ἰμνοι. Ἀπαγγελία αὐτῶν ἐν Ἀθήναις Β' 578.
 Ἰπαιθοὶ ναοὶ, Α' 90.
 Ἰπανίς, ποταμὸς ἐν Σαρματίᾳ Α' 636.
 Ἰπασπισταί, στρατιῶται ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 56.
 Ἰπάτης, Θηβαῖος Δ' 422.
 Ἰπατόδωρος, Θηβαῖος γλύπτης Α' 614.
 Ἰπυατος, Θηβαῖος στρατηγὸς Α' 557.
 Ἰπέρβολος, Ἀθηναῖος δημαγωγὸς Γ' 251, 366. Ἰερομνήμων Α' 35 σημ. 2. Ἐξοστρακίζεται Γ' 383.
 Ἰππεῖδης, υἱὸς Γλαυκίππου, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε' 437, 442, 444, 481, 541, 549, 587. Λόγοι αὐτοῦ Δηλιακὸς Ε' 444. Ῥοδιακὸς Ε' 481 σημ. 1. Χιακὸς Ε' 481 σημ. 1.
 Ἰππογραμματοῖς, ἐν Ἀθήναις Ε' 150 σημ. 1. Ἰδε Γραμματεῖς.
 Ἰπποκρίτης, ἐν Ἀθήναις Ε' 236 κ. εἰς Ἰδε Ἀνδροῦνικος, Νεοπτόλεμος, Πῶλος, Σάτυρος.
 Ἰρία, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 122.
 Ἰρία, πόλις ἐν Μεσσαπίᾳ τῆς Ἰταλίας Α' 660.
 Ἰρκαῖοι, ἔθνος παρὰ τὴν Κασπίαν Α' 337.
 Ἰρναθιοὶ, φυλὴ ἐν Ἀργολίδι Α' 232.
 Ἰρναθὼ, θυγάτηρ τοῦ Τημένου Α' 240.
 Ἰρναί, πόλις ἐν Ἀργολίδι. Μάχη παρ' αὐτὴν Α' 330, 361. Ὑποτάσσεται ὑπὸ Ἀργεῶν Β' 519.
 Ἰρναί, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Β' 411, 412.
 Ἰρτάσης, Πέρσης, πατὴρ τοῦ βασιλέως Δαρείου Β' 219.
 Ἰρτάσης, Πέρσης, υἱὸς τοῦ βασιλέως Δαρείου Β' 336.
 Ἰρτας, ποταμὸς ἐν Σικελίᾳ Α' 681 κ. εἰς Γ' 310.
 Φαινός, ἀστρονόμος ἐν Ἀθήναις Β' 723.
 Φαίλακες, φῦλον Α' 655. Β' 39, 116.
 Φαίλακες, ὄνομα τῶν ὑδραγωγέων τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 308.
 Φαίλαξ, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 341.
 Φαιδριάδες, δύο βράχοι ἐν Φωκίδι Β' 23.
 Φαιδρυνταί, φύλακες τοῦ ναοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Β' 836. Γ' 56.
 Φαίδων, Ἡλεῖος Σωκρατικὸς Δ' 234 σημ., 408. Ε' 178.
 Φαίμπρος, Ἀθηναῖος, πατὴρ Καλλίου Α' 540.
 Φάλαγξ, σπαρτιατικὴ Δ' 481. μακεδονικὴ Ε' 56.
 Φάλακος, υἱὸς Ὀνομάρχου, Φωκεὺς Ε' 91, 343 σημ. 1., 396 κ. εἰς.
 Φάλανθος, Ἡρακλείδης Α' 303.
 Φάλαρις, τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 274.
 Φάληρον, ἐπίνειον τῶν Ἀθηναίων Α' 585. Β' 292.

Φάλκης, υἱὸς Τημένου Α' 228.
 Φαναγόρεια, πόλις παρὰ Κιμμέ-
 ριον Βόσπορον Α' 638. Ε' 277.
 Φάνης, Ἀλικαρνασεὺς, στρατηγὸς
 τοῦ Καμβύσου Β' 197.
 Φανόδημος, Ἀττιδογράφος Ε' 222.
 Φάραξ, Λακεδαιμόνιος Γ' 379.
 Φᾶρις, πόλις ἐν τῇ Λακωνικῇ Α'
 255, 260, 313.
 Φαρνάξα, Πέρσης σατράπης
 Γ' 614. Πολέμος τῶν Ἀθη-
 νῶν Γ' 507. Συμπράττει μετὰ
 τοῦ Μινδάρου Γ' 590. Παρὰ
 τὴν Ἀβυδὸν Γ' 591. Παρὰ τὴν
 Κύζικον Γ' 594 κ. ἐ. Παρὰ
 τὸν Βόσπορον Γ' 599 κ. ἐ.,
 605. καὶ Ἀγησίλαος Δ' 253
 κ. ἐ., 260. καὶ Ἀλκιβιάδης Γ'
 612 κ. ἐ. Δ' 26. καὶ Ἀναξίβιος
 Δ' 217 κ. ἐ. καὶ Δερκυλλίδας
 Δ' 226. καὶ Κόνων Δ' 244, 247
 κ. ἐ., 286 κ. ἐ. καὶ Λύσανδρος
 Δ' 187 κ. ἐ. καὶ Σπάρτη Γ' 622.
 Φαρνάκης, Πέρσης σατράπης Γ'
 93, 246.
 Φάροσαλος, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ, κυ-
 ριεύεται ὑπὸ τῶν Λαρισαίων Δ'
 276. Ἀθηναῖοι παρ' αὐτῇ Δ'
 541. Σπαρτιατικὴ φρουρὰ ἐν
 αὐτῇ Δ' 542. Ἀποσπᾶται ἀπὸ
 τῶν Λακεδαιμονίων Δ' 543.
 καὶ Ἰάσων ὁ Φεραῖος Δ' 547.
 Φάσηλις, πόλις ἐν Παμφυλίᾳ Α'
 647. Β' 465, 672. Ε' 106.
 Φᾶσις, ποταμὸς καὶ πόλις ἐν Κολ-
 χίδι Α' 627, 639.
 Φᾶλλος, Κροτωνιάτης Β' 394.
 Γ' 321.
 Φᾶλλος, υἱὸς Θεοτίμου, Φωκεὺς
 Δ' 89 κ. ἐ.

Φειᾶ, φρούριον ἐν Ἡλιδι Δ' 233.
 Φειδίας, υἱὸς Χαρμίδου, Ἀθη-
 ναῖος γλύπτης Β' 782 κ. ἐ. Ζω-
 γράφος Β' 800. Δραῖσις αὐτοῦ
 ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος Β' 806
 κ. ἐ. Ἀγάλματα Ἀθηναῖς ποιη-
 θέντα ὑπ' αὐτοῦ Β' 815. Ἐν
 Ὀλυμπίᾳ Β' 829 κ. ἐ. Ἐπιθέ-
 σεις κατ' αὐτοῦ καὶ θάνατος
 Γ' 57 κ. ἐ.
 Φεῖδων, βασιλεὺς Ἀργούς Ε' 24.
 Φεῖδων, βασιλεὺς τοῦ Ἀργούς Α'
 425. Χρόνος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ
 Α' 362 σημ. 2. Πολεμεῖ πρὸς
 τὴν Σπάρτην Α' 298, 330 κ. ἐ.,
 362, 366 κ. ἐ., 427. Νικᾷ παρὰ
 τὰς Ὑσιᾶς Α' 361, 367. Νομι-
 σματικὸν καὶ μετρικὸν αὐτοῦ
 σύστημα Α' 364 κ. ἐ. Θάνατος
 Α' 368.
 Φεῖδων, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα
 Δ' 38, 52, 56, 71.
 Φεῖδων, νομοθέτης ἐν Κορίνθῳ
 Α' 401.
 Φενεὸς, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α'
 238. Β' 67.
 Φεραὶ, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Δ' 542,
 551. Ε' 88, 91, 418. Ἴδε Ἀλέ-
 ξανδρος, Ἰάσων, Λυκόφρων,
 Τεισιφρωνος.
 Φερεκράτης, Ἀθηναῖος κωμικὸς
 ποιητὴς Δ' 132.
 Φερεκύδης, Λέριος ἱστοριογράφος
 Β' 705.
 Φερεκύδης, ἀστρονόμος ἐν Σύρῳ
 Β' 723.
 Φερένικος, Θηβαῖος Δ' 420.
 Φημονόη, ἱέρεια ἐν Δελφοῖς Β'
 120.
 Φθιώτις, χώρα ἐν Θεσσαλίᾳ. Φυ-

- τεία αὐτῆς Α' 3. Ἐδρα τῶν Ἀ-
χαιῶν Α' 129. Δωριεῖς ἐν αὐτῇ
Α' 149. Κοινωνεῖ τῆς δελφι-
κῆς ἀμφικτυονίας Α' 156. Δη-
οῦται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων
Γ' 519.
- Φιγάλεια, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α'
321. Δ' 504. Ναὸς τοῦ Ἀπόλ-
λωνος ἐν αὐτῇ Ε' 244. Ἀ-
γαλμα Δήμητρος ἐν αὐτῇ Β' 94.
- Φιδίτια. Ἴδε Συσσίτια.
- Φιλαῖται, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α'
527, 541.
- Φιλαῖται, οἶκος Ἀθηναίων εὐπα-
τριδῶν Β' 297.
- Φίλειος, υἱὸς Αἴαντος, Ἀθηναῖος
ἥρως Β' 783.
- Φιλάμμων, Δελφὸς ποιητῆς Β' 120.
- Φίλιπποι, πόλις ἐν Θράκῃ Ε' 68.
- Νομίσματα αὐτῶν Ε' 71.
- Φίλιππος, ἀστρονόμος ἐν Ἀθῆ-
ναις Β' 724, Ε' 232.
- Φίλιππος. Θηβαῖος Δ' 414, 422.
- Φίλιππος, υἱὸς Ὀρόντου, Μακε-
δὼν Ε' 33 κ. ἐ.
- Φίλιππος Β', βασιλεὺς τῆς Μα-
κεδονίας. Χαρακτὴρ αὐτοῦ Ε'
573 κ. ἐ. Ὅμηρος ἐν Θήβαις
Ε' 47 κ. ἐ., 51. Ἀνάρρησις Ε'
52. Μεταρρυθμίσεις Ε' 55 κ. ἐ.,
70 κ. ἐ. Πολιτεία πρὸς τοὺς
Ἕλληνας Ε' 73 κ. ἐ., 580 κ. ἐ.
Κυριεύει τὴν Ἀμφίπολιν Ε'
58 κ. ἐ. Κυριεύει τὴν Μεθώνην
Ε' 70. Ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ
πολέμιος τῆς Φωκίδος Ε' 77,
90 κ. ἐ., 397. Κυριεύει τὴν
Ὀλυνθον Ε' 365. Ἐν Δελφοῖς
Ε' 401 κ. ἐ., 408 κ. ἐ. Προ-
στάτης τῆς Ἡλίδος, Μεσσηνίας
καὶ Ἀργούς Ε' 421. Ἐν Ἡ-
πειρῳ καὶ Αἰτωλίᾳ Ε' 461.
Κτίζει πόλεις ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ
Ἑβρον Ε' 488. Πολιορκεῖ τὴν
Πέρινθον Ε' 489 κ. ἐ. Πολιορκ-
εῖ τὸ Βυζάντιον Ε' 491 κ. ἐ.
Ἐν Σκυθίᾳ Ε' 495, 516. Ἀρ-
χιστράτηγος ἐναντίον τῆς Ἀμ-
φίσσης Ε' 518 κ. ἐ. Ἐν Ἑλα-
τεῖᾳ Ε' 523 κ. ἐ. Νικᾷ παρὰ
τὴν Χαιρώνειαν Ε' 542 κ. ἐ.
Μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνεῖα μάχην
Ε' 545 κ. ἐ. Ἐν Πελοποννήσῳ
Ε' 557 κ. ἐ. — καὶ Ἀθῆναι Ε'
307, 315, 374 κ. ἐ., 395 κ. ἐ.,
406 κ. ἐ., 411 κ. ἐ., 422, 451
κ. ἐ., 455 κ. ἐ., 464 κ. ἐ. Ἴδε
Ἀσχίνης, Δημοσθένης. καὶ Βυ-
ζάντιον Ε' 478 κ. ἐ., 491
κ. ἐ. καὶ Δῆλος Ε' 443. καὶ
Εὐβοία Ε' 339 κ. ἐ. καὶ Θεσ-
σαλία Ε' 92, 391 κ. ἐ., 418,
463 κ. ἐ. καὶ Θράκη Ε' 68,
93, 322 κ. ἐ., 388, 487. καὶ
Ὀλυνθος Ε' 94 κ. ἐ. 352 κ. ἐ.
Φιλιπούπολις, πόλις ἐν Θράκῃ
Ε' 488.
- Φιλόσκος, Σήστιος Ε' 137 σημ. 1.
- Φιλόσκος, Ἀβυδηνὸς ἡγεμὼν μι-
σθοφόρων Δ' 563.
- Φιλιτίδης, τύραννος Ὀρεοῦ Ε' 484.
- Φιλιτίων, Λοκρὸς ἱατρὸς Ε' 230.
- Φίλιστος, Συρακούσιος ἱστοριο-
γράφος Γ' 494.
- Φιλοκλῆς, δραματικὸς ποιητῆς ἐν
Ἀθῆναις Δ' 98.
- Φιλοκλῆς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Γ' 655.
- Φιλοκράτης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Γ' 397.

Φιλοκράτης, Ἀθηναῖος Ε' 374
κ. έ., 381, 383 κ. έ. 395, 427,
443.

Φιλόκλυρος, βασιλεὺς τῆς Κύ-
πρου Α' 521.

Φιλόλαος, Βακχιάδης ἐκ Κορίν-
θου Α' 402. Δ' 404.

Φιλόλαος, Κροτωνιάτης Πυθαγό-
ρειος Δ' 408.

Φιλολογία Ἀρχαὶ αὐτῆς Α' 564.
Ε' 225.

Φιλόμηλος, υἱὸς Θεοτίμου, Φω-
κεὺς Ε' 80 κ. έ., 86 σημ. 2,
424 σημ. 1.

Φιλόξενος, Κυθήριος διθυραμβο-
ποιὸς Δ' 125.

Φιλόξενος, υἱὸς Πτολεμαίου, Μα-
κεδὼν Ε' 49.

Φιλοσοφία. Ἀρχαὶ αὐτῆς Β' 78
κ. έ., 583 κ. έ. ἐν Ἀθήναις Β'
594 κ. έ., 720 κ. έ. Δ' 141 κ. έ.
Ε' 174 κ. έ., 264 κ. έ. Ἰδε Σο-
φιστική.

Φίλων, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Ε'
432.

Φινεύς, Α' 118, 627. Β' 749.

Φλεγραΐα πεδία ἐν Καμπανίᾳ Α'
665.

Φλοῦς, πόλις ἐν Πελοποννήσῳ
Ὑπερπόντιοι ἐποικίσεις εἰς αὐ-
τὴν Α' 118, 175. Ἐκδωρίζεται
Α' 228, 230. Ἐπὶ τοῦ περσι-
κοῦ πολέμου Β' 370, 375. Δη-
οῦται ὑπὸ τοῦ Ἰφικράτους Δ'
295. καὶ Σπάρτῃ Δ' 372, 389,
577, 593. Δημοκρατικὴ στάσις
ἐν αὐτῇ Δ' 505. Προςβάλλε-
ται ὑπὸ τῶν Ἀργείων Δ' 537.
καὶ Θῆβαι Δ' 577, 593. Εὐη-
μερία ἐν αὐτῷ Α' 232.

Φόβος. Ἰερὸν αὐτοῦ ἐν Σπάρτῃ
Α' 319.

Φοιβία, ὄνομα τοῦ Ῥηγίου Β' 53.

Φοιβίδας, Λακεδαιμόνιος στρατη-
γὸς Δ' 381 κ. έ., 445.

Φοίνικες. Ἀρχαιοτάται αὐτῶν οἰ-
κήσεις Α' 48. Θαλασσοπλοΐας
αὐτῶν Α' 56 κ. έ. Ἐκβάλλον-
ται ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου Α' 62.
Ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἑλλη-
νικὴν θρησκείαν Α' 71 κ. έ.
Πειρατεία Α' 93. Δοῦλοι παρ'
Ἑλλήσιν Α' 190. Ἐμπορικὴ
ἐπικοινωνία μεθ' Ἑλλήνων Α'
50 κ. έ., 190. Β' 703. Στα-
τῆρ Α' 365. Ἀνταγωνίζονται
πρὸς Ἑλλήνας ἀποίκους Α' 703
κ. έ. Ἀποικιακὴ δρᾶσις Α'
707. Β' 52. Πολεμοῦνται ὑπὸ
τῶν Ἀσσυρίων Α' 681. Σύμ-
μαχοι τῶν Περσῶν Β' 195 κ. έ.,
217, 489. Ἐπὶ τῆς ἀποστα-
σίας τῶν Ἰώνων Β' 249. Πολέ-
μοι τῆς Ἑλλάδος ἐν τοῖς περ-
σικοῖς πολέμοις Β' 340, 394
κ. έ., 489. Ἐπὶ τοῦ πελοποννη-
σιακοῦ πολέμου Γ' 538, 590.
— Ἐν Αἰγύπτῳ Α' 58. Ἐν
Ἀττικῇ Α' 439. Ἐν Ἀφρικῇ
Α' 694 κ. έ. Ἐν Βοιωτίᾳ Α'
123. Ἐν Θάσῳ Α' 74. Ἐν
Θράκῃ Α' 174. Ἐν Καρχηδόνι
Α' 686. Γ' 276. Ἐν Κιλικίᾳ
Α' 55. Ἐν Κορίνθῳ καὶ Ἰσ-
θμῷ Α' 74, 85, 370, 391. Ἐν
Κρανίᾳ Α' 72. Ἐν Κυθήροις
Α' 72, 249. Ἐν Κύπρῳ Α' 49.
72, 680 κ. έ. Β' 194. Ἐν
Κρήτῃ Α' 94. Ἐν Κύρῳ Α'
679. Ἐν Λακωνικῇ Α' 249.

Ἐν Μέμφιδι Α' 72. Ἐν Μι-
κρᾷ Ἀσίᾳ Α' 103 κ. ἐ., 177,
623. Ἐν Σαρδόνι Α' 679. Ἐν
Σικελίᾳ Α' 88, 667, 682. Γ'
257. Ἐν Τενέδῳ Α' 104. Παρὰ
τὸν Πόντον Α' 118, 627. —
Γραφὴ παρ' αὐτοῖς Β' 64.
Φοινίκη, πόλις ἐν Ἡπείρῳ Α' 144.
Φοῖνιξ, γενάρχης τῶν Φοινίκων
Α' 86.
Φοῖνιξ, δένδρον ἐν Δήλῳ Α' 116.
Φόνου αἵδεσις (συνδιαλλαγή) Α'
467. δίκαιον Α' 505. εἶδη Α'
466 κ. ἐ. ἐκδίκησις Α' 203, 451.
Φόρμις (Φόρμος), κωμικὸς ποιη-
τὴς ἐν Συρακούσαις Γ' 297.
Φόρμις, Μαινάλιος, Ὀλυμπιονί-
κης Γ' 292.
Φορμίσιος, Ἀθηναῖος Δ' 65.
Φορμίων, Ἀκαρνὰν Ε' 587.
Φορμίων, υἱὸς Ἀσωπίου, Ἀθη-
ναῖος στρατηγός, ἐν τῷ σαμια-
κῷ πολέμῳ Β' 657. Παρὰ τὴν
Ποτίδαιαν Γ' 23, 93. Ἐν τῷ
κορινθιακῷ κόλτῳ Γ' 96. Ἐν
Ἀκαρνανίᾳ Γ' 130. Κατηγο-
ρεῖται Γ' 118, 130.
Φορμίων, νομοθέτης ἐν Ἡλίδι
Ε' 270.
Φόροι, ἀποτινόμενοι εἰς τὴν Περ-
σίαν Β' 221. -- τῶν δήμων
τῆς Ἀττικῆς Α' 586. τῶν περὶ
τὴν Δῆλον συμμάχων ἀπὸ
τοῦ Ἀριστείδου τάξις αὐτῶν
Β' 463 κ. ἐ., 661, 668. Τὸ
ταμεῖον αὐτῶν μεταφέρεται εἰς
Ἀθήνας Β' 532 κ. ἐ., 679 κ. ἐ.
Ποσοστὰ τῆς Ἀθηνᾶς Β' 674
κ. ἐ., 680. Αὐξήσις αὐτῶν Γ'
203. Ἀναγραφαὶ αὐτῶν Β' 536

κ. ἐ., 667 κ. ἐ., 684 Γ' 49,
394. τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμ-
μαχίας Δ' 449. — Φορολογού-
μενον κεφάλαιον τῶν Ἀθηναίων
πολιτῶν Ε' 312. Ἴδε *Οἰκονο-
μικά, Τίμημα*.
Φραόρτης, βασιλεὺς τῆς Μηδίας
Β' 161.
Φατρία, ἐν Ἀθήναις Α' 452, 483,
507.
Φρίξος, Λακεδαιμόνιος Δ' 529.
Φρουρά, παρὰ Λακεδαιμονίους Α'
272.
Φρύγες δοῦλοι παρ' Ἑλλήσι Α'
190. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρ-
ξου Β' 338.
Φρυγία, χώρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.
Οἰκήτορες καὶ γλῶσσα αὐτῆς
Α' 44, 99 κ. ἐ. Β' 144. Ὑπο-
τάσσεται ὑπὸ τῶν Ἀσουρίων
Α' 103. Ἀρκάδες ἐν αὐτῇ Α'
236. Παῖονες Β' 247. Ὑπο-
τάσσεται ὑπὸ τῶν Λυδῶν Β'
158. Ἐπικοινωνία αὐτῆς μετὰ
τῆς Σινώπης Α' 634. μετὰ
τῶν Δελφῶν Β' 129. Ἐπιδρα-
σις αὐτῆς ἐπὶ τὴν ἐλληνικὴν
τέχνην Α' 100 κ. ἐ.
Φρύγιος, Νηλεΐδης ἐν Μιλήτῳ Α'
352.
Φρύνη, ἑταίρα ἐκ Θεσπιῶν Ε' 250.
Φρύνης, Λέσβιος μουσικὸς Δ' 130.
Φρύνιχος, υἱὸς Στρατωνίδου, Ἀθη-
ναῖος. Παρὰ τὴν Μίλητον Γ'
531, 533. Παρὰ τὴν Σάμον
Γ' 541. Διαπραγματεύεται πρὸς
τοὺς Λακεδαιμονίους Γ' 546
κ. ἐ. Καθαίρεται Γ' 547. Ἡ-
γεῖται τῆς ὀλιγαρχικῆς φατρίας
Γ' 544, 571, 574. Δολοφονεῖ-

ται Γ' 575. Συνζητήσεις περὶ τῆς δολοφονίας αὐτοῦ Γ' 586.
Φρύγιχος, Ἀθηναῖος τραγικὸς ποιητής Β' 264, 294, 480, 718, 743, 748.
Φρύγιχος, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητής Γ' 448. Δ' 96, 140.
Φρύγων, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Β' 544.
Φυλαί, ἰωνικαὶ ἐν τῇ Ἀττικῇ Α' 452. Ἐπὶ Κλεισθένους Α' 583. Τάξις αὐτῶν ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Μαραθῶνος Β' 303. Ἡρώες αὐτῶν Α' 996. Ἐν Σπάρτῃ Α' 268. Ἐν Θουρίοις Β' 690. Ἐν Κυζίκῳ Α' 710.
Φυλῆ, φρούριον ἐπὶ τῆς Πάρνηθός, καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου Δ' 37, 46.
Φυλλίδας, Θηβαῖος Δ' 416, 420.
Φωκαεῖς, κάτοικοι τῆς Φωκαίας. Μεταναστεύουσιν εἰς Ἰταλίαν Α' 187. Ἐν Ἑλέα Β' 585. Ἐν Κύρῳ Β' 277, 286. Ἐν Ναυκράτει Α' 647. Πειράται Α' 704. Ἴδε *Φώκαια*.
Φώκαια, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 342. Διάλεκτος Α' 346. Κοδρίδαι ἐν αὐτῇ Α' 347. Νομισματοκοπία Α' 355, 491. Ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Μασσαλίας Α' 625. Πολεμεῖται ὑπὸ Κύρου Β' 181, 186. Μετανάστασις τῶν οἰκητόρων Β' 188. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ Β' 225. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 669. Ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰώνων Β' 257 κ. ἐ. Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 633, 647, 688. Β' 187.

Φωκίς, χώρα ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι. Κοινωνεῖ τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας Α' 158. Πολεμία τῶν Θεσσαλῶν Α' 163. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 374, 384, 410. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Σπάρτην Β' 544. Συμμαχεῖ πρὸς Ἀθηναίους Β' 549. Ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ σύμμαχος τῶν Θηβῶν Β' 559. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 44, 521, 678. Ἐν πάλῃ πρὸς τὴν Λοκρίδα Δ' 266. Ἐπὶ τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου Δ' 272, 283. καὶ Θῆβαι Δ' 465, 498. Ε' 78 κ. ἐ., 82 κ. ἐ., 382. Ἐπὶ τοῦ τρίτου ἱεροῦ πολέμου Ε' 80 κ. ἐ., 396 κ. ἐ. καὶ Ἀθηναί Ε' 398. Ἐκβάλλεται ἀπὸ τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας Ε' 403. Τεῖχη πόλεων αὐτῆς μετὰ τὸν ἱερὸν πόλεμον Ε' 405 κ. ἐ. Ἀνορθοῦται Ε' 531, 533. Ἐν τῇ μάχῃ τῆς Χαιρωνείας Ε' 542. Ὄνόματα τῶν μηνῶν ἐν αὐτῇ Β' 35.
Φωκίων, Ἀθηναῖος στρατηγός. Χαρακτὴρ αὐτοῦ Ε' 535. Πολιτεία Ε' 333, 555. Παρὰ τὴν Νάξον Δ' 454. Ἐν Εὐβοίᾳ Ε' 342 κ. ἐ., 486. Ἐν Βυζαντίῳ Ε' 495. Στρατηγεῖ ἐναντίον τοῦ Φιλίππου Ε' 549, 552. Πρέσβυς παρὰ τῷ Φιλίππῳ Ε' 553. — καὶ Αἰσχίνης Ε' 448. καὶ Δημοσθένης Ε' 534 κ. ἐ., 539 κ. ἐ. Ἐπωνυμεῖται *χορηστὸς* Ε' 333.

Χαλκιδίαι, Ἀθηναῖος στρατηγός,

ἐν Αἰγίνῃ Δ' 321. Ἐν Κύπρῳ Δ' 326, 335, 349. Παρὰ τὰς Ἑλευθερὰς Δ' 425 Ἐν Βοιωτίᾳ Δ' 444. Ἡγεῖται τοῦ συμμαχικοῦ στόλου Δ' 452. Ε' 107. Συστράτηγος τοῦ Ἰφικράτους Δ' 468 κ. ἐ. Ἐν τῷ ἰσθμῷ Δ' 537. Κατηγορεῖται Ε' 121. Ἐν Αἰγύπτῳ Ε' 128, 156. Θάνατος Ε' 144.—καὶ Ἀριστοφῶν Ε' 127. καὶ Πλάτων Ε' 205.
Χαιρέας, Ἀθηναῖος Γ' 563.
Χαιρεφῶν, Σωκρατικὸς Γ' 153, 167, 182. Ε' 182.
Χαιρήμων, υἱὸς Χαρικλέους, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 393.
Χαιρώνεια, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 148. Β' 560. Μάχη παρ' αὐτῇ Ε' 542 κ. ἐ. Λέων ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν πεσόντων Ε' 589.
Χαλδαῖοι. Ἴδε *Βαβυλών*.
Χαλκηδὼν, πόλις παρὰ τὸν Βόσπορον. Κτίσις αὐτῆς Α' 654. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 235. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 602. Κυριεύεται ὑπὸ Λυσάνδρου Γ' 666. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου Δ' 318.
Χαλκιδεὺς, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 522, 524, 531.
Χαλκιδικὴ, χερσόνησος τῆς Μακεδονίας Α' 651. Πολίτευμα τῶν πόλεων αὐτῆς Β' 135. καὶ Ἀθῆναι Γ' 21. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 234. Ε' 35. Ἀποδίδεται εἰς τοὺς Ἀθηναίους Γ' 254. Κοινωνεῖ τῆς πελοποννησιακῆς συμμα-

χίας Γ' 351. Ἀπὸ τῆς Νικεῖου εἰρήνης Γ' 389. καὶ Φίλιππος Ε' 94.
Χαλκίς, πόλις ἐν Αἰτωλίᾳ Α' 394. 657. Β' 553.
Χαλκίς, πόλις ἐν Ἡλίδι Α' 657.
Χαλκίς, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ. Θεαὶς αὐτῆς Α' 122. Ἐν ἀνταγωνισμῷ πρὸς τὴν αἰτιακὴν τετράπολιν Α' 444. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Ἐρέτριαν Α' 357, 400, 652. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Κορίνθου Α' 393, 400. Πολεμεῖ πρὸς τὰς Ἀθήνας Α' 444, 596, 603. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Α' 604. Β' 564, 682. Προςβάλλεται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Ε' 131. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ Ε' 341. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Ἀθηναίων Ε' 460 κ. ἐ., 482. — Λατρεία τῆς Ἀρτέμιδος Α' 152. Τοῦ Ἀπόλλωνος Β' 53. Χαλκοτεχνία Α' 393, 649. Ἀποδέχεται τὴν βαβυλωνιακὴν χρυσὴν μονάδα Α' 401. Θαλασσοπλοῖα τῶν Χαλκιδέων Α' 653. Ἀποικίαι Α' 649, 663. Β' 53. Ἀγὼν ἀοιδῶν ἐν αὐτῇ Β' 122.
Χαλκὸς, ἐξ Ἰταλίας Α' 662. ἐκ Ταρτησοῦ Α' 694. ἐκ Χαλκίδος Α' 649. — Ἀντικείμενον ἐμπορίου παρ' Ὀμήρῳ Α' 210. — Ψηφίσματα ἐπὶ χαλκοῦ Β' 67. — Χαλκοῦν νόμισμα ἐν Ἀθήναις Γ' 328. — Χαλκοῦ χύσις Β' 104 κ. ἐ. Ἐν Κορίνθῳ Α' 395.
Χάλυβες, ἔθνος παρὰ τὸν Πόντον Α' 634.
Χάονες, φῦλον ἐν Ἠπείρῳ Α'

132. Ἴδε Χῶνες.
 Χάραδρος, ῥυαξ ἐν Ἀργολίδι Δ' 303.
 Χάρης, Αἰξωνεύς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 128 κ. ἐ., 157. Παρὰ τὴν Κύζικον Γ' 595. Ἐν Κερκύρᾳ Ε' 129. Ἐν τῷ θρηακικῷ πελάγει Ε' 132. Παρὰ τὴν Χίον Ε' 133, 137. Ἐν τῇ ὑπερρείᾳ τοῦ Ἀρταβάζου Ε' 155. Ἐν Σιγείῳ Ε' 156. Ἐν Θράκη Ε' 324. Ἐν τῷ ὀλυμπιακῷ πολέμῳ Ε' 362. Παρὰ τὸν Βόσπορον Ε' 493. Ἐν Ἀμφίση Ε' 532. Παρὰ τὴν Χαιρώνειαν Ε' 543. Φατρία αὐτοῦ Α' 363.
 Χαρίας, Ἀθηναῖος Α' 572.
 Χαρίδημος, Ὠρεΐτης ἡγεμὼν μισθοφόρων Ε' 157. Παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν Δ' 60, 158 κ. ἐ. καὶ Ἀθῆναι Ε' 325. καὶ Κερσοβλέπτης Ε' 130, 155, 163, 324. Ἐν τῷ ὀλυμπιακῷ πολέμῳ Ε' 363. Στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Ε' 548.
 Χαρικλῆς, υἱὸς Ἀπολλοδώρου, Ἀθηναῖος Γ' 417, 431. Δ' 42, 53.
 Χαρίλαος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Α' 262, 298, 322, 360.
 Χαρίτος, Ἀθηναῖος Β' 511. Γ' 54, 79.
 Χάριτες. Λατρεία αὐτῶν ἐν Κρήτῃ Α' 98. ἐν Ὀρχομενῷ Α' 121.
 Χαριμίδας, Λακεδαιμόνιος Α' 435.
 Χαριμίδης, υἱὸς Γλαύκωνος, Ἀθηναῖος Γ' 687. Δ' 169, 181.
 Χαριμῖνος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 548.
 Χαροιάδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 334.
 Χάρογ, υἱὸς Λισχύλου, Ἀθηναῖος ἄρχων Α' 458.
 Χάρτας, Λακεδαιμόνιος γλύπτης Β' 103.
 Χάρωνες, Α' 345.
 Χάρων, Λαμψακηνὸς ἱστοριογράφος Β' 706.
 Χάρων, Θηβαῖος Δ' 420, 421.
 Χαρώνδας, νομοθέτης ἐν Καντάνῃ Β' 135, 690. Γ' 259, 290, 325.
 Χαχυνλίων, ἀγγειογράφος Β' 769.
 Χείλεος, Τεγεάτης Β' 366, 430.
 Χειμῆριον, ἀκρωτήριον ἐν Ἡπείρῳ Γ' 18.
 Χειρίσοφος, Λακεδαιμόνιος Δ' 208, 216.
 Χείρων, ἀθηναϊκὴ κωμῳδία Δ' 132.
 Χελιδόνιαι, νησίδες παρὰ τὴν Λυκίαν Β' 570.
 Χερσικράτης, Βακχιάδης ἐκ Κορίνθου Α' 339.
 Χερσόνησος, παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον. Σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὰς Ἀθήνας Β' 437 κ. ἐ., 499, 556, 685 Ε' 132, 163, 322, 469, 555.
 Χθονοφύλη, φυλὴ ἐν Φλιούντι Α' 232.
 Χίλων (Χείλων), Λακεδαιμόνιος, τῶν ἑπτὰ σοφῶν Α' 317. Β' 77. Γ' 209.
 Χίος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Α' 179. Στέλλει ἀποίκους εἰς τὴν Ναύκρατιν Α' 647. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Μιλήτου Β' 158. Κυριεύει τὸν Ἀταρνέα Β' 4, 184. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τοῦ Κύρου Β' 190. Ὑπὸ τυράννου Β'

225. Ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰώνων Β' 255, 258, 261. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 434, 437. καὶ Ἀθῆναι Β' 465, 658. Γ' 50, 508, 521, 631. Δ' 451, 106, 133, 480. καὶ Σπάρτη Γ' 622, 631, 650. Αὐτόνομος Γ' 412 σημ. 2. Σύμμαχος τῶν Θηβαίων Δ' 588. Ὑποστηρίζει τοὺς Βυζαντίους Ε' 493. Ἀμπελουργία Α' 115. Διάλεκτος Α' 346. Νομίματα Α' 363. Ἐφεύσεις τῆς συγκολλήσεως τῶν μετάλλων ἐν αὐτῇ Β' 104. Τέχνη Β' 103, 111, 199. Ἔπος Β' 116.
Χίων, φρονεὺς τοῦ τυράννου Κλεάρχου Ε' 268 σημ. 1, 271.
Χιωτὶδης, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητῆς Β' 759.
Χοιρεῖται, φυλὴ ἐν Σικυῶνι Α' 377.
Χοιρίλος, Ἀθηναῖος τραγικὸς ποιητῆς Β' 742.
Χοιρίλος, Σάμιος ἐπικὸς ποιητῆς Γ' 662 σημ. Δ' 186. Ε' 43, 235.
Χοράσμοι (Χωράσμοι), ἔθνος περσικὸν Β' 337.
Χορηγία, λειτουργία ἐν Ἀθήναις Β' 665, 759. Γ' 517. Δ' 139.
Χορὸς, ἐν Ἀθήναις παρασκευάζεται ὑπὸ τῶν χορηγῶν Β' 665. Γ' 517. Δραματικὸς Β' 125, 736, 746. Παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ Δ' 122. Ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῶν κωμωιδῶν Δ' 139.
Χρεῶν περὶ νόμοι παρ' Ἀθηναίους Α' 463 κ. ἑ. Μεταρρυθμίζονται ὑπὸ τοῦ Σόλωνος Α' 489. Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Περικλέους Β' 702. Ἴδε *Τόκος*.
Χρησμοί. Ἴδε *Μαντεῖα*.

Χρόμιος, Συρακούσιος Γ' 289.
Χρονολογία, συνδέεται πρὸς τὰς ἀναγραφὰς τῶν ἱερέων Β' 68. Ἀρχαιόταται ἀπόπειραι Α' 213 κ. ἑ. Β' 715. Ἐν Ἀθήναις Α' 214, 565. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Α' 214. Ἴδε *Ὀλυμπιάδες*. Χρονολογικὴ ἀφετηρία ὁ τρωικὸς πόλεμος Α' 214. ἡ ἀρχὴ τῶν Νηλεϊδῶν Α' 214.
Χρῦσιππος, Κνίδιος ἱατρός Ε' 230.
Χρυσόθεις, Κρῆς ποιητῆς Β' 120.
Χρυσόπολις, πόλις παρὰ τὸν Βόσπορον Γ' 599 κ. ἑ., 641. Δ' 216.
Χρυσὸς, ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἔπει Α' 210. Ἐν Λυδίᾳ Α' 101. Μεταφέρεται ἀπὸ τῆς Λυδίας εἰς τὴν Ἑλλάδα Α' 201. ἀπὸ τοῦ Πόντου Α' 631. Ἐν Θράκῃ Ε' 66 κ. ἑ. Ὁ χρυσὸς ὡς βάσις τοῦ νομίσματος ἐν τῇ προσθίᾳ Ἀσίᾳ Α' 353 κ. ἑ. ἐν Ἀθήναις Α' 490. ἐν Περσίᾳ Β' 222.
Χῶνες (Χάονες), φῶλον ἐν τῷ κάτω Ἰταλίᾳ Α' 672, 673.
Ψαμμιτιχίδα, αἰγυπτιακὴ δυναστεία Α' 174, 193, 196.
Ψαμμίτιχος (Ψεμετέκ), βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ἀνοίγει εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν Αἴγυπτον Α' 431, 643, 645. Α' 711.
Ψαμμίτιχος, υἱὸς Γορδίου, τύραννος τῆς Κορίνθου Α' 417, 431.
Ψεμετέκ. Ἴδε *Ψαμμίτιχος*.
Ψένωφρις, ἱερεὺς ἐν Ἡλιουπόλει Α' 521.
Ψηφίσματα. Ἴδε *Στῆλαι*.
Ψυτάλεια, νῆσος παρὰ τὴν Σαλαμίνα Β' 393, 399, 750.

Ὠβαί, φυλαὶ ἐν Σπάρτῃ Α' 268.

Ὠγύγης, βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας Α' 148.

Ὠδεῖον, ἐν Ἀθήναις Β' 801, 819. Δ' 49, 129, 588.

Ὠερόη, ποταμὸς ἐν Βοιωτίᾳ Β' 414.

Ὠλενος, ὄνομα πόλεων ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ Α' 166.

Ὠλήν, μάντις ἐκ Λυκίας Β' 11, 120.

Ὠρεὸς, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ Β' 563.

Γ' 578. Ε' 340, 459, 483.

Ὠρήσκιοι, φύλον θρακικὸν Ε' 66.

Ὠρομάσδης, θεὸς τῶν Περσῶν Β' 217.

Ὠριόπδος, πόλις παρὰ τὸν Εὐρίπον. Ἦτα τῶν Ἀθηναίων παρ' αὐτὸν Γ' 578. Κατέχεται ὑπὸ

τῶν Θηβαίων Δ' 575. Ε' 121.

καὶ Ἀθῆναι Α' 318, 340, 554.

Ὠχος. Ἴδε Ἀρταξέρξης Γ', Δαρειὸς Β'.

ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΑΤΑ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Τόμ.	Α'	σελ.	104	στ.	15	ἀντὶ	Ἰλίον	γράφει	Ἰλίον
	»	»	148	»	17	»	Αἰγίδαι	»	Αἰγίδαι
	»	»	228	»	18	»	Ῥηγνίδης	»	Ῥηγνίδας
	»	»	304	»	23	»	Αἰγιδῶν	»	Αἰγιδῶν
	»	»	»	»	27	»	Αἰγίδαι	»	Αἰγίδαι
	»	»	326	»	18	»	Ἰλιδος	»	Ἰλιδος
	»	»	337	»	12	»	ἄλμα	»	ἄλμα
	»	»	457	σημ.	1 στ. 2	»	Βασιλιδῶν	»	Βασιλιδῶν
	»	»	584	στ.	22	»	Πεδιαῖτοι	»	Πεδιῖται
Τόμ.	Β'	»	281	»	9	»	Πυθία	»	Πυθία
	»	»	349	»	31	»	πολὺ	»	πολὺ
	»	»	409	»	31	»	Μουριχίδην	»	Μουριχίδην
	»	»	630	σημ.	2 στ. 6	»	707	»	607
	»	»	705	στ.	29	»	Φωκυλίδης	»	Φερεκύδης
	»	»	712	σημ.	στ. 1	»	Λεωνίδας	»	Λεωνίδης
	»	»	732	στ.	25	»	Σοφίλου	»	Σωφίλου
	»	»	733	σημ.	1 στ. 2	»	(καὶ ἐνιαχοῦ ἀλλαγῶς) ἀντὶ	γράφει	Beredtsma- keit Beredsamkeit
	»	»	838	σημ.	4 στ. 2	ἀντὶ	48 c	»	48 b
Τόμ.	Γ'	σελ.	240	στ.	6	»	83,3	»	88,3
	»	»	245	»	10	»	Ἀμεινίου	»	Ἀμνίου
	»	»	310	»	27	»	Δαμαρέτιον	»	Δαμαρέτιον
	»	»	311	σημ.	στ. 3,5,8	»	Δαμαρέτιος, Δαμαρέτιον	γράφει	Δαμαρέτιος, Δαμαρέτιον
	»	»	495	στ.	3 καὶ σημ.	1 στ. 1	ἀντὶ Ἀσσιναρίων	γράφει	Ἀσσιναρίας
	»	»	524	στ.	22	ἀντὶ	ἀποσπασία	γράφει	ἀποσπασία
	»	»	556	σημ.	στ. 2	»	Kichhoff	»	Kirchhoff
Τόμ.	Δ'	σελ.	457	στ.	1	»	376	»	375
	»	»	601	»	16	μετὰ τὰς λέξεις βύρσιον πεδίον προστεθήτωσαν τὰ ἐκ παρα- δρομῆς παραλειφθέντα τάδε· Παρὰ τοὺς πρό- ποδας δὲ αὐτῆς ἡπλοῦτο δάσος δρυῶν κα- λούμενον Πέλαγος, ὅπερ ἐκάλυπτε τὴν στενο- πορίαν καὶ ἐτεξεῖνέτο πρὸς τὴν Μαντινίαν ἐπὶ μῆκος μιᾶς ὥρας καὶ ὑπερέκεινα.			
Τόμ.	Ε'	σελ.	86	στ.	18	ἀντὶ	πέντε ἑκατομμύρια καὶ ὀκτακοσίας δέκα χιλιάδας		
	»	»	146	στ.	1	γράφει	58 125 000 ἑκατομμύρια.		
	»	»	147	»	»	ἀντὶ	Διαφορὰ	γράφει	Διαφθορὰ
	»	»	277	σημ.	στ. 8	»	Ἀμμωνα	»	Ἀμμαίων
	»	»	353	σημ.	1 στ. 3	»	57	»	67
	»	»	470	»	5	»	Ur Kunden	»	Urkunden
	»	»	488	»	2 = 4	πρόθεσ	[Πρόβλ. καὶ Θεοπόμπου ἀπόστ. 122 παρὰ Müller Fragmenta Historicorum Grae- corum Τόμ. Α' σ. 298 .		
	»	»	569	σημ.	στ. 3	ἀντὶ	γραῖν	γράφει	γραῖν

Ἐν τῇ τελευτῇ δηλοῦται, ὅτι ὁ μεταφραστὴς ὑπολαμβάνει ἀνάξιον καὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἀναγνώστου νὰ ἐπανορθώσῃ ἄλλα τινὰ εὐχερῶς ἐννοούμενα παροράματα καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐν ἔργῳ ἐπεκτεινομένην εἰς πέντε ὅλους τόμους ἀνώμαλον ἐνίοτε γραφὴν ἐν τισιν ὀνόμασιν, ἰδίως κυρίως, διττογραφουμένους παρὰ τὰς τοῖς ἀρχαίοις καὶ παρὰ τῷ Κουρτίῳ. Ἄλλως δὲ καὶ αἱ τοιαῦται διττογραφίαι σημειοῦνται ἐν τῷ Ἀλφαριθμητικῷ πίνακι τῶν ἀξιωματικῶν ἐν παρενθέσει.

Εἰς τὸν ἀνωτέρω Πίνακα τῶν ἀξιωματικῶν δὲν συμπεριλαμβάνονται ὀνόματα καὶ πράγματα ἐκ τοῦ Χρονολογικοῦ πίνακος καὶ τοῦ Ἐπιμέτρου.

ΟΔΗΓΙΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΝ

—Τὰ Περιεχόμενα τοῦ πέμπτου τόμου καὶ ὁ ψευδότι-
τλος δέον νὰ τοποθετηθῶσιν ἐν ἀρχῇ τοῦ τόμου μετὰ
τὸν τίτλον.

—Ὁ Χρονολογικὸς πίναξ, ὁ Ἀλφαριθμητικὸς πίναξ τῶν
ἀξιομνημονεύτων καὶ τὰ Παροράματα δέον νὰ τοποθε-
τηθῶσιν ἐν τέλει τοῦ βιβλίου μετὰ τὸ Ἐπίμετρον. ὡς
ἔχουσιν ἐν τῷ τεύχει τούτῳ.

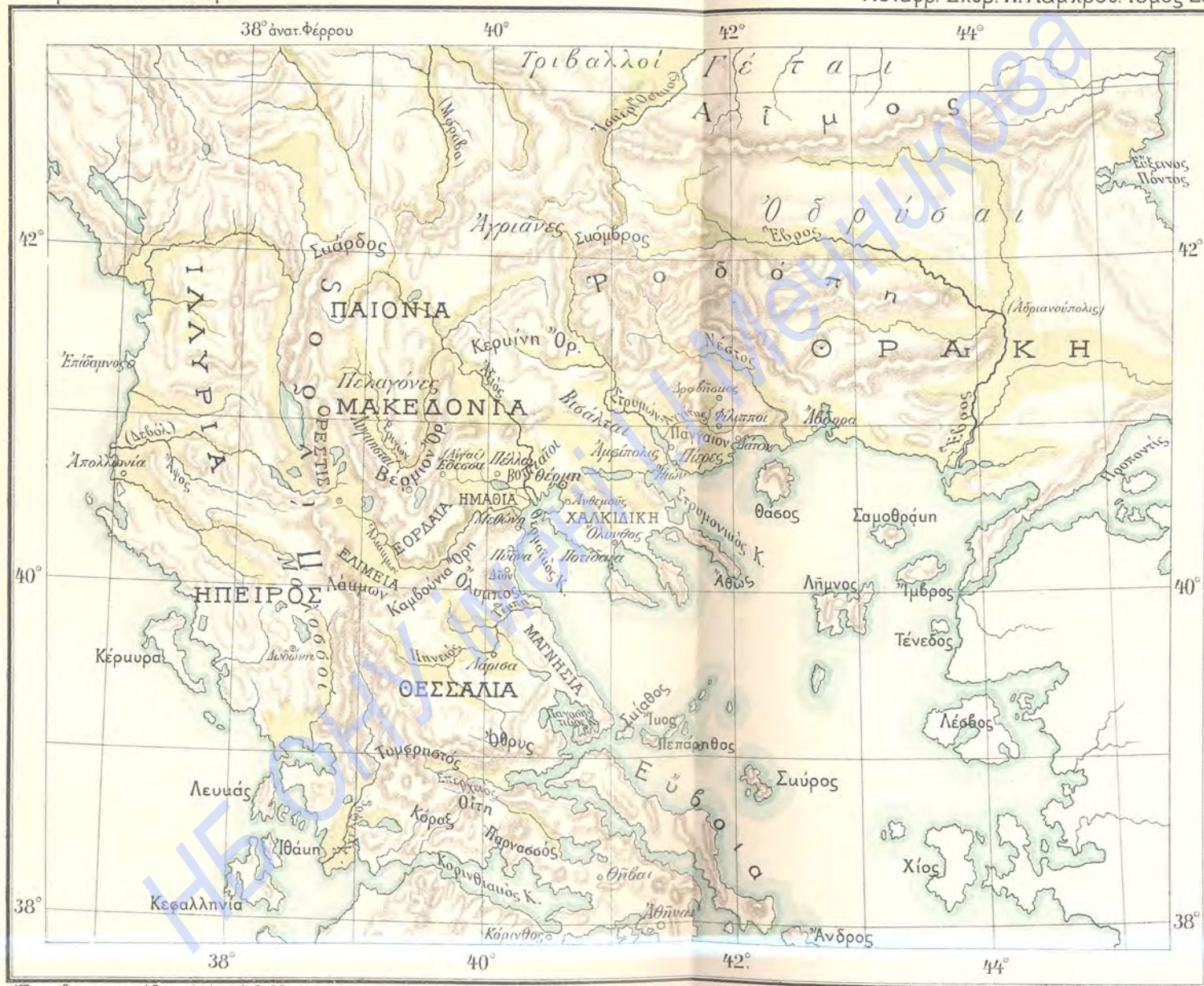
—Ὁ Χάρτης δέον νὰ τοποθετηθῇ ἐν τέλει τοῦ βιβλίου
μετὰ τοὺς πίνακας.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κουρτίου Έλλ. Ιστορία.

Μετάφρ. Σπυρ. Π. Λάμπρου. Τόμος Ε'

Έοχεδιογραφήθη υπό J.A. Kaupert

Λιθογρ. Γ. Κόλμαν, Ἀθῆναι

Κλίμαξ 1: 4,000,000

10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 5 10 γεωγραφικά μίλια.

100 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 1000 Ἀττιμὰ στάδια

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

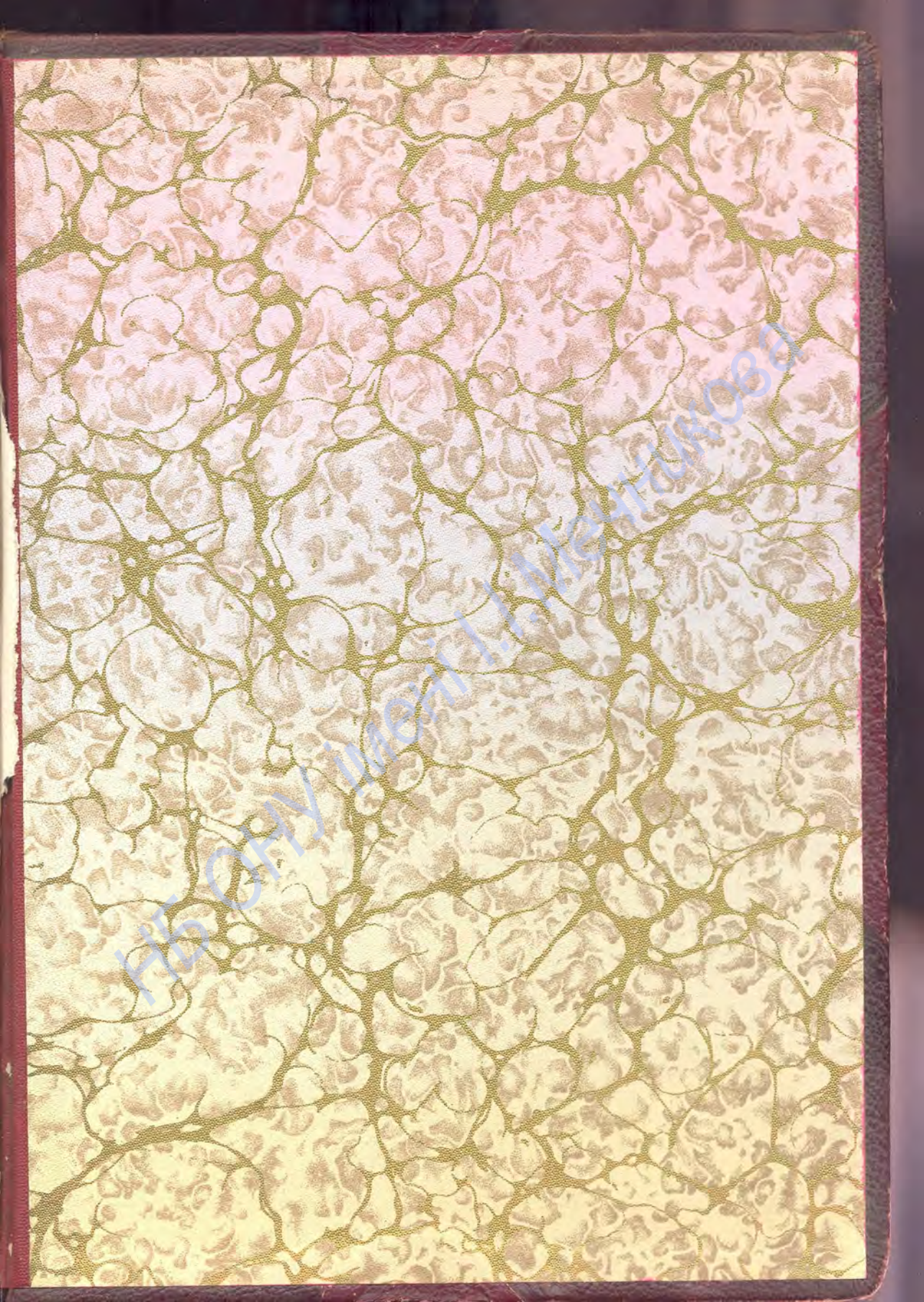
НБ ОНУ

770624

ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова